Anul IX
nr. 449
5-11 octombrie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

EMIGRĂM?

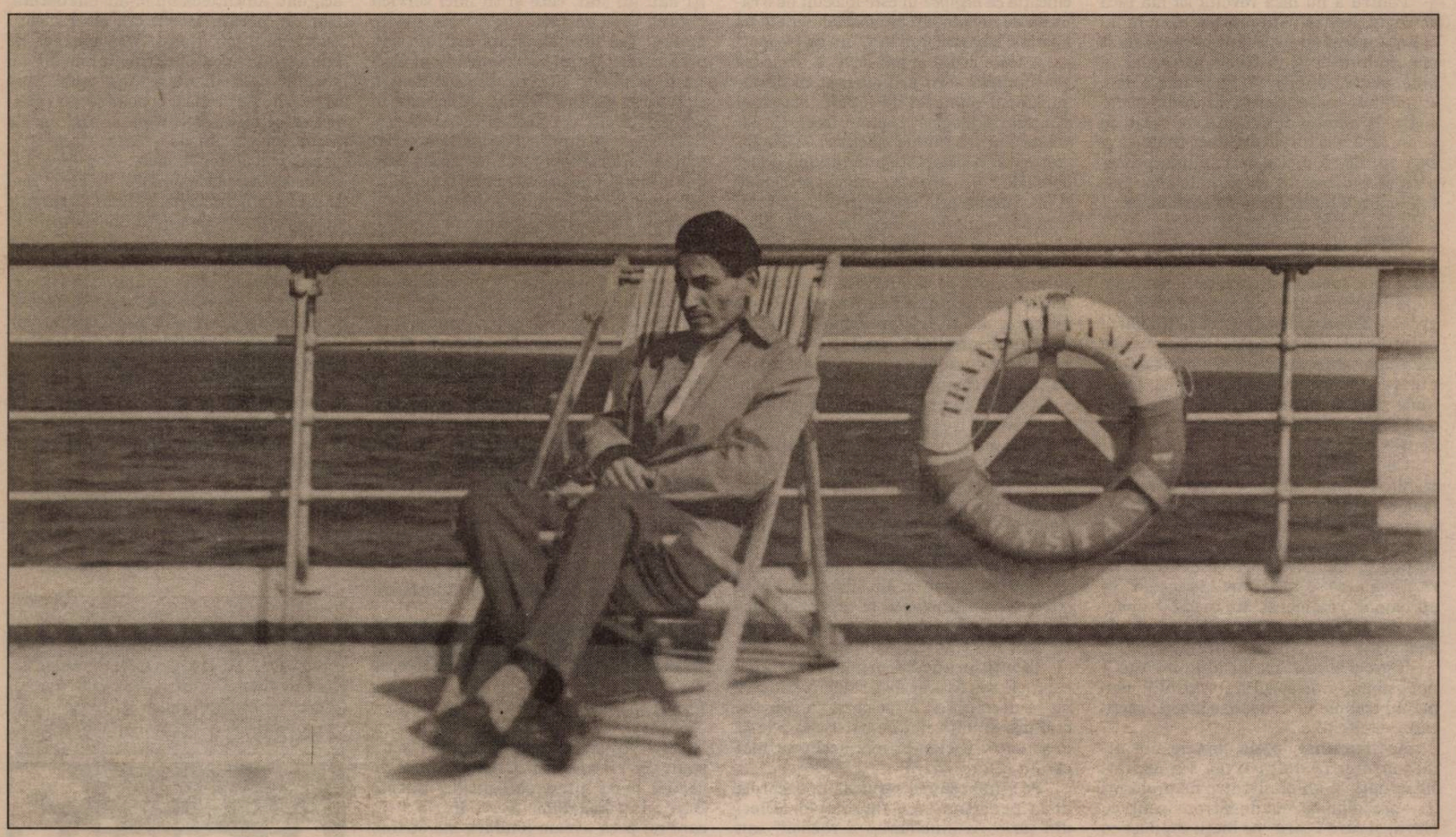

„Cerui carte pentru dus
Din Ardeal către Apus;
O-am cerut dumineca
Pentru Nord America
Şi-am plecat pe auzite
Către Statele Unite.“

C. RÎBU – „POEZIA CIOBANULUI ROMÂN ÎN STATELE UNITE, STATUL MONTANA, AMERICA“

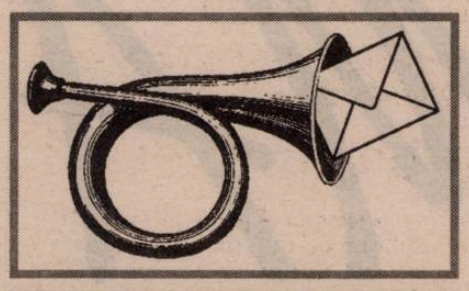

Nr. 447: *„Sinceritatea“*

Sinceritate... de profesor

Despre învăţămînt şi neajunsurile lui s-a tot scris, iar eu eram printre persoanele cel mai puţin probabil predispuse să se... remarce pe această temă, întrucît am ales, am deliberat asupra acestui domeniu. „Salarii mici...“, „monotonie...“, „plictiseală...“, „trebuie să ai multă răbdare...“, toate acestea sînt clişee (relevante pentru unii), despre ce rău e în învăţămînt. Cu toate acestea, în măsura în care îţi asumi statutul de profesor, implicit îţi asumi şi aceste neajunsuri. Ceea ce am şi făcut. 2 ani.

Vara aceasta, cu ocazia examenului de definitivat, am constatat cu stupoare că cei de la care se aşteaptă să schimbe lucrurile (adică generaţiile noi de profesori), perpetuează aceleaşi greşeli, fără a manifesta nici măcar un pic de inventivitate în practicile devenite astfel desuete.

Pentru a nu lăsa revolta să mă facă să devin prolixă, iată faptele: dacă în facultate înveţi (şi e absolut normal) mult mai mult decît îţi va trebui să predai, ei bine, pentru dfinitivat, programa e de o stupiditate crasă. Există un modul pedagogic, un mamut de definiţii cu limbaj de lemn, fără nici o aplicabilitate practică şi care nu oferă nici o certitudine proaspătului profesor că asimilindu-l va face faţă onorabil unei clase de elevi emancipaţi, ca cei din ziua de azi.

Există şi nişte circumstanţe atenuante pentru candidatul la definitivat: vară, cald, materia de învăţat – insipidă, stupidă, revoltător de absurdă, bibliografia – direct proporţională cu numărul de profesori de pedagogie care publică manuale (ante sau post doctorale), candidaţii – prost informaţi despre cînd, unde, cum au loc examenele, secretarele – la fel de reticente ca în vremea studenţiei noastre...

Cu toate acestea, nimic nu ar fi împiedicat examenul să se desfăşoare normal; se puteau crea subiecte deştepte pe o programă aberantă, subiecte care să permită detaşarea efectivă a profesorilor cu tact şi chemare, fără ca pentru asta să trebuiască să înşiri cuvinte „goale“, ce au „sunat“ realmente din coadă... – pentru exemplificare, a se citi orice carte de pedagogie şi metodică la întîmplare.

(Cercul vicios: materia de învăţat e imposibilă, profesorul nu o învaţă, examenul trebuie luat, aşadar încep practicile... oculte!!!)

Acestea fiind datele, faptele sînt următoarele: la definitivat s-a copiat! Imaginaţi-vă un amfiteatru de profesori (!) – probabil extrem de intransigenţi cu elevii, şi care-i „ard“ pe bieţii copilaşi cu note de 1 pentru că „mişcă“ la ora lor – ei bine, imaginaţi-vă aceşti profesori codindu-se, cu toate cursurile în poală, stînd „de şase“ într-o solidaritate a ignoranţei şi a prostului gust, fără un minim simţ al ridicolului.

Şi mai imaginaţi-vă şi alţi profesori (de carieră!!), asistînd, cu ochii pe fereastră, acceptînd tacit, reacţionînd doar la amabilităţi şi drăgălăşenii ca: „mai daţi-mi o coală, vă rog!“, impasibili la restul.

Există o inconştienţă de grup, care se propagă de la elevi la profesori şi invers. Există un „pattern“ ce-l întîlnim la orice examen de capacitate, de bac, de admitere, licenţă sau definitivat. Există şi o inflaţie de profesionişti: prea mulţi doctori, profesori, ingineri, fără nici o selecţie drastică; în loc să existe mii de profesori indolenţi, „sictiriţi“, apatici, conservatori şi fără chef, prost plătiţi şi cu atît mai indolenţi, mai bine ar exista sute, motivaţi financiar şi „intrinsec“ (reminiscenţe de la definitivat!), cu chemare reală pentru această meserie.

...Aceste rînduri sînt o revoltă proaspătă, pe care sper să o înţeleg şi peste ani, dacă nu cumva între timp voi fi atît de scîrbită de următoarele examene încît să renunţ la „nobila meserie de dascăl“, ce îţi oferă... „satisfacţii profesionale“.

prof. (!) Lavinia MIHALACHE
str. Traian, bl. 2, ap. 12, Piteşti

P.S.: Nu vreau să generalizez. Poate că nu e peste tot aşa. Eu am văzut şi am scris despre asta.

Nr. 446: *„Fuga de prezent“*

În vremuri de război...

„Nu se face să asculţi dizertarţii despre destinul umanităţii, purtînd *neglijée*“ – mi-am zis eu, ascultîndu-mi bărbatul venit de pe cîmpul luptei (care coincide în cele mai mici detalii cu cîmpul muncii). „Trebuie să iei o atitudine sobră, ţinuta să fie adecvată şi să nu te mai gîndeşti, cel puţin noaptea asta, la caii, de obicei verzi, ai pereţilor cu veşnice infiltraţii.“

A doua seară istoria se repetă, cu specificaţia că *neglijée*-ul este înlocuit de o cămaşă de noapte din bumbac, desenată cu iepuraşi albaştri, fără legătură cu *Playboy!*

A treia seară ştiam deja că urmează continuarea serii precedente, cu desfăşurătorul planului de luptă, tactica şi punctele strategice adoptate, focoasele adversarului şi temerile băieţilor. Cauza întreruperii neaşteptate a naraţiunii a fost oboseala binemeritată a eroului principal. A lui. Vestită prin căscături bine plasate, urmate de un sforăit dens. De om sănătos.

...Aşa că m-a mirat întrucîtva iniţiativa lui de a-mi dezlega cordonul capotului din păr de cămilă şi uluirea la vederea treningului dublu flauşat. (Reminescenţe ale serilor precedente, care în egoismul meu fără limite, a făcut ca problemele mele să nu se alinieze la aquis-ul... comunitar.)

Fusese doar o neconcordanţă de timp. Nimic iremediabil.

Apoi masa. Veşnicele supe însoţite de felul doi şi desert îşi schimbă nu numai proprietăţile, dacă sînt uitate pe foc (vezi ştirile care ard), ci şi denumirea, în funcţie de momentele importante prin care trecem: „Avem *friptură* de *vînat* în *sînge* cu fasole *bătută*“ – spus pe tonul Tamarei Buciuceanu din adaptarea după „Gaiţele“ de Kiriţescu şi privit în ochii inamicului, doar de-ai surprinde o emoţie care să-l trădeze. Să-l demaşte.

Tăcuţi, aruncînd priviri reci, mîncăm. „E sos sau ai fost rănit?“ – încerc eu să dezmorţesc atmosfera, în timp ce crainica anunţă filmul artistic *În pat cu duşmanul*. E clar că nici acolo nu mai eşti în siguranţă.

Pe stradă sau la serviciu, la fiecare a doua persoană, aud fatalistele: „Pleci din ţară? Ai înnebunit? E război!“ sau „Îţi arde de lucru? O să fie recesiune. Îngheaţă tot.“

Ceva îmi scapă.

Un sentiment de jenă îşi face loc dacă îmi păstrez obiceiul de a citi o carte sau *Dilema*, dimineaţa în autobuz. Privirile celorlalţi mă acuză. De nimeni nu mai poţi fi sigur. Ţara piere...

Şi brusc, realizez. De la modestul *neglijée* la revista *Dilema* acelaşi punct critic trebuie aneantizat. Pe zi ce trece mă simt eminamente mai serioasă. Nu mai rîd din orice. E bine?

Doina MACOVEI
jurnalist, Maramureş
madoina@yahoo.com

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Replici

Pentru Dana, asistenta medicală din „SHOW-ul lu' dom' doctor“ de Adina Popescu (nr. 444)

Dragă Dana, a acorda un ajutor cuiva este un lucru bun, dar a-l acorda oricui de pe stradă uneori este un lucru nesăbuit; şi pot să-ţi spun şi din ce cauză: strada este un loc în care ţi se poate întîmpla absolut orice, de la tragicul accident mortal pînă la fericita extragere a unui loz norocos. Trebuie să fii foarte atentă cu ce persoană intri în contact; nu ştii ce boli are, de unde e, nu-i cunoşti nici măcar numele, pe care uneori nici persoana însăşi nu şi-l ştie. Cerşetori, hoţi şi escroci există peste tot. Oameni cinstiţi mai rar. Nu te lua după aparenţe. Acestea sînt deseori înşelătoare. Uneori nu-l cunoşti îndeajuns nici măcar pe omul cu care trăieşti sub acelaşi acoperiş, darămite cînd vine vorba de un anonim. Fii foarte atentă! Îţi dau un sfat: cere şi tu mici servicii pentru ceea ce faci. Nu e bine să dai mereu. Vei fi considerată credulă sau prea naivă. „Omul bun e considerat uneori prea prost.“ Ştii zicala românească cu facerea de bine. Să nu ai încredre în bărbaţi. Mulţi vor acelaşi lucru. Fereşte-te însă şi de femeile sadice (≈bătrînele) ajunse la o anumită vîrstă care pur şi simplu nu vor să-şi mai mişte fundul gras de pe scaun şi chinuie bietul tineret. Îţi vorbesc din proprie experienţă. Şi eu sînt asistentă medicală, prin absolvirea cu brio în 1990 a Liceului Sanitar Constanţa. După efectuarea stagiaturii am ales să devin asistentă de psihiatrie. Dacă vrei, poţi să-mi scrii pe adresa: str. George Enescu 10, Constanţa; mă numesc Telehoi Mariana şi aştept cu bucurie scrisoarea ta, fiindcă aş vrea să te ajut. Ignoră bădărănia unor semeni din jur. Nu-i lua în seamă. Caută să fii independentă de mediu, să nu te mai afecteze mizeria din jur. Bucură-te de viaţă, acum, cît ai 20 şi ceva de ani.

Numai bine,

Telehoi MARIANA
str. George Enescu 10, Constanţa

La zi

Caut serviciu

Zic: hai să caut de lucru sau, cum spun colegii mei mai bătrîni şi mai de cartier decît mine, să caut de muncă. Bun... Iau *România liberă*, într-o zi în care nu prea aveam fonduri, mă strîmb şi dă-i şi caută. Chelner, picoliţă, secretară, operator PC – ce mă fac, că n-am calculator acasă? Ia uite: Mediafax caută redactori de noapte, aici ar putea fi ceva. Stau bine cu engleza, pot să renunţ uşor la somn, şi la cunoştinţe PC ia să mă fac că nu am văzut cerinţa. Încercuiesc anunţul şi în ziua cu pricina, îmi pun ceasul la opt dimineaţa. Ziua respectivă – duminică. Mă trezesc în fine după ce-mi vărs detergentul în cap – pentru cei neavizaţi am o cutiuţă cu detergent la capul patului, ca să miroase frumos – şi plec fără nici un chef. La Casa Presei caut, întreb portari, în fine, găsesc. Cu tot trezitul meu am ajuns prea devreme. Stau şi aştept. Citesc presa pe care o oferă generos băiatul de la biroul de la intrare celor cîţiva căutători de job. La fix ora anunţată, sîntem chemaţi înăuntru. Ni se spune să luăm loc la calculator. Calculatoare. Să ne facem un *file* şi să traducem un articol în engleză, iar altuia să îi facem rezumatul. Eu – ca nea Mărin. Zic – cum dracu' se deschide asta? Mă inspir de la cineva din dreapta-spate şi găsesc *keyboard*-ul sub masă. Buun. Una la mînă. Să-mi creez un *file?* Teoretic ştiu ce e, dar practic... Am de ales: ori dau bir cu fugiţii, ori, cu tot ridicolul, cer ajutor. Ridic o mînă foarte plină de convingere şi, cu o voce la fel, zic: „Am nevoie de ajutor“. În fine mă aflu în faţa unui calculator deschis, echivalentul unei maşini de scris, instrument cu care am mai avut vag de-a face. Vag – după cum se vede. Şi mă apuc de lucru. Opa! Două articole economice. Şi ce termeni! Of – eu nu citesc în engleză cărţi economice şi nici nu servesc presa străină politico-economică. Nu mă dau bătută nici acum. Oricum, dacă mă opresc puţin, de-abia aud mai bine cum clăpăne tastele unii dintre ceilalţi căutători de joburi şi mă ia cu rău.

Vreau să spun, ca să mă laud şi eu cu ceva, că am chiar terminat în timpul acordat. Adicătelea nu m-am dat bătută. Dar din păcate scopul era altul – obţinerea unui job. Ratat. Mai am ceva de adăugat în mod obraznic, probabil, în secolul nostru: nu e vina mea. Sînt săracă de pe vremea epocii trecute, pentru că ai mei aşa sînt şi eu mai am de făcut vreo 2 ani de şcoală. Cum spuneam, calculator în casă – ioc. M-a pus naiba să îmi placă umanul în loc de real şi asta am făcut la liceu. Bani de cursuri de calculator – de unde? Specializare la locul de muncă – cine mai face? Dacă sînt disperată? Nu. Încă. Pe undeva probabil mai cred în minuni. De cîte ori văd articole cretine sau cu greşeli de exprimare în ziare sau prezentatori de anumite genuri la televizor, mi se reîmprospătează noţiunea de miracol. Între timp mă tratez cu haz de necaz cînd constat cît de în afara vremurilor tale poţi să rămîi dacă n-ai bani şi te mai pune naiba să fii şi boem şi vă spun „La revedere“.

Dorli DELEANU
www. maşina de scris!

N. red.: Va să zică aşa: umanul...

Anunţăm cu plăcere pe această cale că, în luna septembrie 2001, siteul nostru pe Internet (www.algoritma.ro/dilema) a avut 4.625 de vizitatori. Le mulţumim şi îi invităm să mai poftească – virtual – pe la noi.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Anii '90**
- **Răbdare şi tutun**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Fondul nostru taliban...

Atentatele de la New York şi Washington au eşuat. Cel puţin pînă la data scrierii acestui articol – exact trei săptămîni după 11 septembrie, zi cînd istoria lumii ar fi trebuit să se schimbe.

Şi nu s-a schimbat. Chiar dacă au fost distruse cele două turnuri ale *World Trade Center*, iar o aripă a Pentagonului a fost avariată. Fiindcă atentatele au fost mai degrabă un mijloc, nicidecum un scop, cu atît mai puţin *scopul*. Scopul, probabil, altul fusese: lumea ar fi urmat să se *talibanizeze*. Să intre în acel sinistru *război al civilizaţiilor*, bazat, cum a şi scris profetul său, pe *sînge şi credinţă*. Nu are nici o importanţă cărei religii şi cărei civilizaţii îi aparţine acest profet. După cum nu are nici o importanţă că a fost cîndva expert în contra-insurecţie (în Vietnam, în vremea administraţiei Johnson). Altceva e important.

Important este că pînă acum, cel puţin, capcana a fost evitată. Chiar dacă s-au înregistrat destule *pierderi colaterale*, de la Silvio Berlusconi la André Glucksmann şi Jean-François Revel (ca să nu le citäm pe cele autohtone, nici ele neglijabile). Se ştie, dar trebuie repetat: cel dintîi a declarat superioritatea culturii occidentale şi necesitatea occidentalizării planetei. Berlusconi fiind socotit de presa democrată din ţara lui mai inteligent cînd tace, ajunge atît: în *La Repubblica* din 28 septembrie se menţiona că BBC relatase, din surse din Downing Street, această remarcă simplă – „Berlusconi si è comportato come un idiota". Nu e nevoie de traducere, căci doar „de la Rîm ne tragem".

Pentru Glucksmann, vinovatul e Rusia. De ce?! Simplu, explică filosoful: „Dacă Moscova, sub Brejnev şi Andropov, n-ar fi invadat Afganistanul, n-ar fi devastat ţara, n-ar fi exterminat bărbaţii, n-ar fi zdrobit structurile sociale, extremiştii n-ar fi avut ocazia de a ocupa ruinele". Impecabilă judecată! E totuşi păcat că nu a mers un pic mai departe: dacă ne gîndim bine, *bine* vrea să spună în stil Glucksmann, Brejnev şi Andropov n-ar fi ajuns niciodată la putere dacă revoluţia bolşevică din 1917 n-ar fi avut loc, iar cum revoluţia bolşevică s-a petrecut fiindcă Lenin a fost transportat în Rusia din Elveţia pe filieră germană, rezultă că adevăratul vinovat e Germania, desigur. În treacăt fie spus, dacă Glucksmann stă bine, chiar foarte bine cu logica istorică, în materie de informaţie are totuşi unele lacune – altfel n-ar fi scris, în acelaşi articol (dintr-un supliment special al cotidianului *Le Monde*, 27 sept.), că şeful independentiştilor ceceni, Aslam Maskhadov, e „un preşedinte moderat" , cîtă vreme acela introdusese în Cecenia, în 1999, *şaria*, legea islamică, opţiune nu tocmai moderată, orişicît.

În fine, pentru Jean-François Revel, care acum vreo doi ani avusese geniala revelaţie contabilă că prăbuşirea comunismului e o pură iluzie, întrucît cele cîteva sute de milioane de (foşti) sovietici şi est-europeni nu înseamnă nimic pe lîngă cei un miliard trei sute de milioane de oameni din China comunistă, anti-mondialiştii ar fi susţinătorii (cel puţin susţinătorii, dacă nu şi inspiratorii!) celor care au pus la cale atentatele din America. Admirabilă perspicacitate, chiar dacă Jean-François Revel nu e la cea dintîi dovadă de clarviziune (acum vreo 20 de ani era profund sigur că Europa va fi cucerită de sovietici şi vedea tancurile Armatei Roşii scrîşnindu-şi şenilele pe Champs-Elysées)! Respectîndu-i logica, se poate trage concluzia că anti-mondialiştii sînt experţi în ample speculaţii bursiere, că au conturi în paradisurile fiscale, că se află în spatele (dar în capul!) unor imense societăţi multinaţionale...

Spiritul talibanic nu este neapărat propriu islamismului şi lumii musulmane; de-ar fi fost aşa, numărul victimelor integrismului islamist din Algeria, ţară musulmană, n-ar fi de circa *o sută de mii de oameni*, în zece ani, toţi ucişi în atentate şi atacuri teroriste; de-ar fi fost aşa, premierul israelian Ytzak Rabin n-ar fi pierit ucis de un integrist evreu; de-ar fi fost aşa, n-ar mai exista atentatele puse la cale de ETA în Spania ori cele din Ulster. Ş.a.m.d.

Talibanizarea lumii în asta ar putea consta: în impunerea unor judecăţi simpliste, în alb şi negru, funcţionînd prin angelizări şi demonizări. Crima, fiindcă o abjectă crimă atroce a fost la 11 septembrie, ar intra astfel în registrul *înalt* al confruntării dintre religii, dintre culturi, dintre Bine şi Rău, dintre Arhanghel şi Demon. N-ar mai fi o crimă.

Şi, pentru că atentatele s-au petrecut în Statele Unite, lumea s-ar mai împărţi şi în *anti-americani* şi în *filo-americani*. Cu denunţurile şi cu declaraţiile de fidelitate de rigoare, procedee şi atitudini inevitabile în talibanica lume a opoziţiilor primitive.

Este ceea ce nu s-a întîmplat, desigur cu excepţia *pierderilor colaterale* (au existat destule şi în România, fireşte). Lumea nu a devenit sclava *fondului nostru taliban*. Fiindcă asta spusese, acum peste două sute de ani, un american: *„Naţiunea care se dedă la sentimente de iubire şi de ură faţă de o alta devine într-un fel sclavă. Devine sclava urii sau a iubirii ei"*.

Americanul se numea George Washington. ▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Limbaj universal

Un om inteligent nu se plictiseşte niciodată! – le explicam eu emfatic băieţilor mei de fiecare dată cînd se învîrteau de colo-colo prin casă, plîngîndu-se că n-au ce face. Acum, mă învîrt de două ore în jurul maşinii, care zace inertă pe un trotuar şi simt că mă plictisesc din ce în ce mai tare. Aştept o „platformă" care să mă transporte la service, dar aceasta nu mai vine. Mai citesc o dată ziarul, mă mai gîndesc o dată, nostalgic, la zilele de vacanţă, dau drumul la muzică, dar mai mult nu ştiu ce să fac. Mă aşez aşadar bine în scaun şi încep să număr maşini. Nu e tocmai ceea ce s-ar putea numi o activitate inteligentă, dar asta e! La un moment dat, o limbă mare şi roşie ce se stropşeşte la mine de pe portbagajul unei Dacii îmi atrage atenţia. Şi mă agasează: de ce scoate ăsta limba la trecătorii paşnici?

Mi-am găsit o îndeletnicire: număr „afronturile la persoană" de pe caroseriile maşinilor care trec. După încă două ore de aşteptare, statistica mea *ad hoc* arată aşa:

- şapte limbi scoase;
- zece omuleţi arătîndu-şi poponeaţa, cu invitaţia explicită de a fi pupaţi taman acolo;
- douăzeci şi trei de degete mijlocii, îndreptate fălos către cer, ştiţi dumneavoastră cum şi de ce;
- trei colante cu litere de o şchiopă şi cu inscripţia cosmopolită *fuck you!*

Da' de ce, dragi şoferi? – mă revolt eu. Ce v-am făcut eu ca să mă agresaţi aşa, fără motiv? Eu stau pe trotuar, mic şi trist, cu maşina stricată, iar voi demaraţi vitejeşte pe lîngă mine, arătîndu-mi degetul ăla mare şi obscen!

Într-un final vine şi maşina de la service. Mă uit şi nu-mi vine să-mi cred ochilor: de pe platforma pe care tocmai îmi este urcată maşina se avîntă către mine acelaşi deget triumfător. Adică eu îl plătesc jumate de milion, iar el îmi aruncă gesturi de ocară!

Mă zdruncin încet spre service şi îmi macin revolta. Deodată, îmi aduc aminte că, în imaginile care circulă în prezent pe Internet, Statuia Libertăţii arată şi ea lumii întregi acelaşi deget emblematic... ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Opoziţia preferenţială a PRM

Cînd Adrian Năstase a respins colaborarea cu extremiştii, se părea că PRM va deveni cea mai crîncenă opoziţie a actualului guvern. După ce preşedintele Iliescu a hotărît în sfîrşit că Vadim Tudor nu este un partener de dialog şi l-a tăiat de pe lista invitaţilor la Cotroceni, părea că PRM va boicota orice propunere venită dinspre PSD. Dar chiar în toiul scandalului, parlamentarii PRM şi PSD s-au aliat şi au votat o nouă reglementare pentru restituirea pădurilor confiscate de regimul comunist. În principiu, legea acceptă restituirea acestor proprietăţi, dar în buna tradiţie împămîntenită prevede atîtea excepţii încît ele devin regulă şi restituirea efectivă excepţie.

Oamenii puterii manifestă o extraordinară abilitate în negociere: promit şi ameninţă. Deşi structura Parlamentului ar putea să creeze nenumărate blocaje la vot, acest lucru nu prea se întîmplă. Singurele momente în care guvernul teoretic minoritar a avut probleme în Parlament au fost legate de legea prin care Octav Cozmîncă îi poate controla pe primarii opoziţiei. De atunci, cele două opoziţii se ignoră reciproc, fiecare aliindu-se conjunctural cu puterea.

Cea mai stabilă alianţă este cea cu UDMR. Ca regulă, PSD votează împreună cu maghiarii legile economice şi în general ceea ce s-ar putea numi legislaţia ordinară a unei guvernări. PRM, PD şi PNL critică de obicei aceste măsuri. Dar este evidentă lipsa de interes a partidului condus de Corneliu Vadim Tudor faţă de asemenea probleme. Economia şi legislaţia destul de criptică din acest domeniu nu se pretează la o încărcătură simbolică mare, astfel încît intervenţiile vulcanice nu au obiect. Pe de altă parte, absenţa programului şi lipsa de specialişti transformă PRM în spectator al acestor dezbateri complicate despre bugete, licitaţii, programe etc. În schimb, liberalii şi democraţii, ajutaţi şi de experienţa guvernării, au reacţii destul de vioaie, deşi nu se prea văd din cauza procentelor.

Tot mai des în ultima vreme se realizează alianţe de conjunctură între PSD şi PRM. Acestea se manifestă ori de cîte ori apar teme sensibile, care pot fi exploatate patriotard (atunci cînd poate fi invocată securitatea naţională, de exemplu, preocupare permanentă a PRM) şi atunci cînd PSD nu găseşte alţi aliaţi pentru îngenuncherea unor instituţii despre care legile spun că sînt independente. Comportamentul nervosului PRM devine predictibil atunci cînd este vorba despre legile proprietăţii, despre dosarele securităţii, despre legea secretelor de stat, cu poziţii mai dure decît cele ale PSD. Dacă partidul de guvernămînt vrea să restituie cît mai puţin, pe ici pe colo, PRM ar vrea să nu mai restituie deloc, dar este mulţumit să sprijine politica PSD, dacă mai mult nu se poate. Acelaşi model este aplicabil şi faţă de legea dosarelor securităţii. PRM are un proiect prin care ar vrea să desfiinţeze Consiliu Naţional pentru Studierea Arhivelor fostei Securităţi. PSD vrea numai să îl aducă sub control parlamentar, adică sub controlul său şi al unui PRM dispus să negocieze. Din nou, se prevăd atîtea excepţii încît transparenţa dosarelor va deveni o excepţie.

© V. Brega

Alianţa PRM-PSD funcţionează perfect cînd este vorba de a aduce la ordine acele instituţii ce ar trebui să fie independente de sistemul politic. Este cazul Consiliul Naţional al Audio-Vizualului, Consiliilor de Administraţie de la Radio şi Televiziunea Naţională şi, chiar la începutul acestei luni, a Curţii de Conturi. Judecătorii inamovibili ai acestei instanţe riscau să deranjeze prin controale, adică să fie de capul lor. Deputaţii puterii au modificat legea de organizare, procedeu ce tinde să devină clasic după ce a fost folosit cu succes în pedeserizarea administraţiei publice, protejată de mult încălcata lege 188 (prin care funcţionarul public era apărat de imixtiunea politicului). PRM a votat disciplinat legea de reorganizare a Curţii de Conturi, liberalii s-au retras de la şedinţă şi au ameninţat că sesizează instanţele europene, democraţii o vor contesta la Curtea Constituţională după ce va fi adoptată şi de Senat. Inutil, Curtea Constituţională a fost deja adusă la ordine, ne amintim scandalul cu soţul doamnei Stănoiu.

Chiar dacă premierul Năstase a potolit furia unor subordonaţi cînd parlamentarii PSD aliaţi cu peremiştii erau porniţi pe mazilirea ilegală a CA de la Radio şi Televiziune, chiar dacă preşedintele Iliescu obţine din nou alte consensuri pentru integrarea europeană, cînd vine vorba de preocupări comune, vechiul obicei persistă. ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

De facto

Deşi preşedinte de onoare al Academiei, pentru motive lesne de ghicit fiul Scorniceştilor nu obişnuia să îşi împăneze operele cu expresii latineşti. Fără să fi dobîndit un rang academic comparabil, actualul lui înlocuitor nu se arată în această privinţă la fel de reticent. Deschiderea sa către asemenea surse nu se mărgineşte la menţionarea cîte unui dicton, ci exprimă însăşi esenţa viziunii lui despre strategia României în războiul pe care America se pregăteşte să-l declanşeze contra terorismului. Participarea României la acest război care, după unele estimări, ar putea dura pînă la 10 ani, ar urma să fie călăuzită de o strategie pe care preşedintele a elaborat-o, simbolic vorbind, în 10 minute. Fără a sta pe gînduri, Cotroceniul pune la dispoziţia Casei Albe ceea ce îi lipsea: liberul acces la spaţiul terestru, aerian şi maritim al ţărişoarei dintre Dunăre şi Carpaţi, la întregul ei echipament militar, la care se adaugă un număr neprecizat de tineri gata să-şi dea viaţa în lupta cu odioşii talibani.

Acceptată cu sensibil mai multă disciplină de instituţiile politice decît de opinia publică – după cum sugerează sondajele – strategia în chestiune seamănă izbitor cu cea preconizată de precedentul şef al statului în pragul atacării Iugoslaviei. Nu este sigur că acea strategie ar fi provocat falimentul politic al iniţiatorului ei, dar este sigur că ea nu a smuls din ţîţîni porţile NATO în faţa neobosiţilor solicitatori dîmboviţeni.

Fără să se teamă de asemenea similitudini, autorul actualei strategii nu a adus-o numai la cunoştinţa naţiunii, ci la cea a veritabilului ei beneficiar. El i-a trimis deci o scrisoare lămuritoare colegului său de peste ocean. Absent în acele zile din biroul oval, acesta nu pare să fi trimis în contrapartidă o scrisoare de răspuns.

Independent de tribulaţiile străbătute, scrisoarea în sens unic are meritul de a prezenta cea mai clară definiţie a preconizatei strategii româneşti în războiul contra terorismului. „România – vesteşte oarecum solemn semnatarul epistolei – se comportă ca un membru de facto al NATO." Formula pare să emită pretenţii la o dublă subtilitate lingvistică şi juridică. Sub acest ultim aspect o situaţie dată poate fi definită atît în termeni de drept cît şi în termeni de fapt, ceea ce nu afectează integritatea respectivei situaţii. Separarea stării de fapt încalcă acest principiu integrator. Protagoniştii unei astfel de separări înlocuiesc sinteza celor două accepţii prin antinomia lor. Asumat cu de la sine putere, comportamentul „de facto" nesocoteşte puterea legii. România dă senzaţia că este mai puţin preocupată de terorism decît de includerea ei în NATO. Sloganul ei pare a fi: prin război spre NATO!

▲

BARBURISME

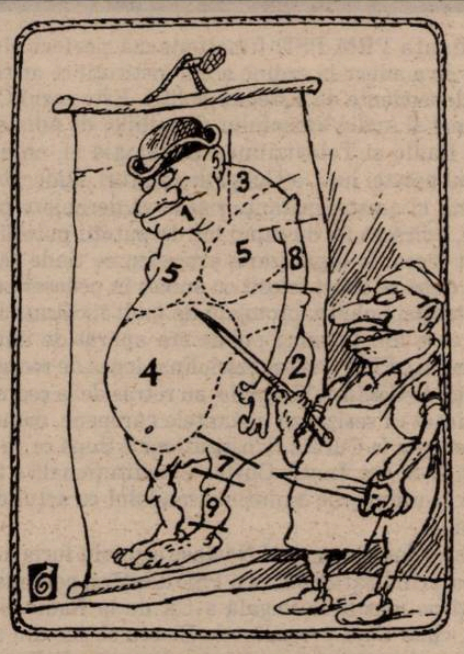

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

(Anti)globalizarea la români

Săptămîna trecută citam cîteva dintre opiniile exprimate de telespectatori în emisiunea „Marius Tucă Show" de luni, 24 septembrie, avîndu-l ca invitat pe preşedintele Ion Iliescu. Era vorba despre poziţia României faţă de atentatele din America şi de participarea noastră la coaliţia internaţională împotriva terorismului. Cu indignare sau cu năduf, oamenii gravitau în jurul cîtorva dileme exprimate, cu mici variaţiuni, cam aşa: „de ce să intrăm noi în războiul altora şi să nu ne vedem de ţărişoara noastră?"; „de ce să-i sprijinim pe americani, dacă ei ne persecută şi nu ne primesc în NATO?"; „de ce să ne umilim şi să fim slugi la bogaţi?". Pentru a răspunde acestor întrebări, preşedintele a trebuit să abandoneze oarecum postura oficială şi să explice că nu e vorba de un război clasic, că în condiţiile globalizării terorismul e un pericol pentru toată lumea, că noi nu „facem jocul" americanilor, ci ne înscriem firesc în coaliţia societăţilor libere etc. A făcut, cu alte cuvinte, muncă de educaţie civică. Probabil că dilemele telespectatorilor cu pricina (sau ale altora care gîndesc la fel) au rămas însă tot aşa de puternice: pentru a ieşi din mentalitatea izolaţionistă şi din complexul de „cetate asediată", pentru a contracara zaţul unui discurs antioccidental primitiv, propagat de decenii şi încă prezent pe scena publică, nu ajung doisprezece ani de tranziţie. Mai ales că mulţi cetăţeni (şi printre ei se află în mod sigur şi cei care au pus întrebările de mai sus) sînt foarte slab informaţi despre ce înseamnă Europa, Occidentul, negocierile de aderare ş.a.m.d.

Ideea că, dacă ne aliem cu americanii, devenim slugi la bogaţi vine dintr-un fond ancestral care încearcă să simplifice lumea pentru a o înţelege. În această idee (care poate fi exprimată, desigur, şi în alte formule, mai puţin „tari"), atunci cînd vine din mase, nu e neapărat naţionalism sau antioccidentalism: e şi recunoaşterea deferentă a unei incompatibilităţi, plasarea într-un „loc sub soare" care e departe şi *altfel* decît „al lor". Ce să căutăm noi, oameni simpli şi săraci, alături de americani? Poate doar ca slugi... Iar dacă îi slujim corect, ei de ce nu ne dau ce ni se cuvine, adică biletul de intrare în NATO? Sînt în această atitudine urme ale relaţiilor dintre ţărani şi boier, „contracte sociale" ca în *Răscoala* ori *Tănase Scatiu*. Iar dacă ne gîndim că pe ogoarele patriei încă se mai ară cu plugul tras de cai, nu cred că mentalităţile sînt cu mult în urma concretului social-economic. Dar asemenea dileme simple şi (pînă la proba contrarie) sincere sînt o bună resursă pentru manipularea sentimentului naţional. Naţionalismul şi antioccidentalismul apar abia atunci cînd astfel de sentimente şi reacţii ale omului simplu şi neşcolit încep să fie ambalate într-un discurs cu pretenţii de către politicieni sau de alte persoane publice. O asemenea mentalitate tranzacţională simplistă (noi îi slujim, ei ne dau) a apărut şi la un analist politic, care a afirmat la un post de televiziune că dacă România reuşeşte să-i livreze Americii o informaţie esenţială pentru prinderea lui bin Laden, şi-a semnat intrarea în NATO. Dar să zicem că în acest caz a fost vorba de o simplă alunecare a discursului. În schimb, pe ideea de „slugă la bogaţi" sînt brodate toate manipulările naţionaliste care cred că demnitatea naţională se confundă cu dispreţul sau ura faţă de alţii şi că a intra într-o coaliţie de state libere înseamnă a face jocurile murdare ale celor puternici. E interesant de observat că, în ţările occidentale, împotriva globalizării se pronunţă nu doar naţionaliştii, dar şi tot felul de grupări de stînga, îngrijorate de soarta celor săraci. La noi, antiglobalişti sînt doar naţionaliştii; nu spun că aş ţine neapărat să avem şi noi reprezentanţi ai „poporului de la Seattle", ci doar că dintre componentele discursului public lipseşte un element, lăsîndu-i naţionalismului prea mult spaţiu de manevră.

Să mai vorbim, în aceste condiţii, de globalizare, sau să aşteptăm pînă cînd va fi recuperat decalajul în mentalităţi, pînă cînd omul de la coarnele plugului va înţelege că parteneriatul şi coaliţia nu înseamnă neapărat slugărnicie? Depinde cum o facem: dacă ar afla că globalizarea îi aduce şansa de a schimba plugul cu un tractor, omul de pe ogor şi-ar schimba probabil şi sentimentul că nu trebuie să fie slugă la americanii bogaţi.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Imagini sub control

Din imaginile transmise în direct în ziua de 11 septembrie ca şi din cele difuzate în zilele următoare au lipsit, se ştie, morţii. În jurul lui World Trade Center se aflau, după declaraţiile martorilor şi ale membrilor echipelor de intervenţie, deşeuri umane, bucăţi de carne, fragmente de trupuri: nici o imagine nu a apărut pe ecrane şi nici o fotografie nu a fost tipărită în presă. Secvenţele cu disperaţii care se aruncau în gol au fost preluate mai insistent de televiziunile europene, cele americane prezentîndu-le cu parcimonie pentru a le elimina apoi cu totul. Reportajele la spitale au fost puţine şi au evitat înfăţişarea corpurilor arse şi mutilate. Mulţi telespectatori români vor fi fost, presupun, derutaţi dacă nu chiar dezamăgiţi: cînd la noi camera se opreşte îndelung asupra rănilor purulente ori a membrelor secţionate, cînd maşina strivită într-un accident e filmată din toate unghiurile, în aşa fel încît să putem vedea în voie cadavrele prinse în mormanul de tablă, cînd bolnavului aflat sub perfuzie i se bagă microfonul în gură ca să povestească „în direct" cum se simte după operaţia pe inimă – e normal să te mire faptul că, într-o catastrofă cu mii de victime ce ar fi putut furniza nenumărate imagini-şoc, televiziunile americane au refuzat voyeurismul. Unii au pronunţat cuvîntul „cenzură", referindu-se la decizia autorităţilor care, invocînd („pretextînd", au spus cîrcotaşii) necesitatea ca munca echipelor de salvare şi a anchetatorilor să nu fie stînjenită, au interzis accesul în zonă. Comentatorii serioşi au opinat însă că e vorba, în fapt, de o autocenzură, determinată de voinţa de a respecta memoria victimelor, de a nu traumatiza rudele şi prietenii celor dispăruţi şi, foarte probabil, de a nu submina moralul americanilor. E, aşadar, în primul rînd o opţiune a conducerilor posturilor şi mai puţin o sugestie din partea autorităţilor. Acest mod de a controla imaginea pare să se fi impus în ultimii ani în Statele Unite, iar televiziunile europene respectă şi ele o serie întreagă de coduri. În schimb, observa cineva, Sudul (citeşte: ţările sărace) pare să caute, cu un fel de macabră voluptate, imaginile violenţei, ale morţii şi ale suferinţei. Pe 11 septembrie, televiziunile americane au pierdut controlul doar în primele două ore; în opinia lui Robert Thompson, directorul Centrului de Studii al Culturii populare de la Universitatea din Syracusa, atunci „mass-media au fost controlate de teroriști, noi am văzut ceea ce ei voiau să se vadă, televiziunile nu aveau altă alegere decît să arate acele imagini". Pînă şi intervalul de 18 minute între cele două avioane, adaugă Thompson, pare să fi fost calculat, pentru ca al doilea atentat să fie transmis în direct.

Autocenzură în ce priveşte nu doar imaginile ci şi cuvintele. Presa a relatat că o mare companie texană de posturi de radio, Channel Communications, a interzis difuzarea a aproape 150 de bucăţi muzicale; printre ele – *You Dropped a Bomb on me, Blow Up the Outside World, Ticket to Ride, Bennie and the Jets* – titluri care păreau să „trimită" la teribila tragedie. Aceeaşi soartă au avut-o titluri sugerînd bucuria, pacea şi fericirea, cel mai frapant exemplu fiind celebra melodie a lui Armstrong *What a Wonderful Day*. Şi aici practica e mai veche. Un articol (ironic) din „Le Monde" amintea că în timpul războiului din Golf s-a evitat difuzarea unor cîntece precum *Le Déserteur* (faimosul *Déserteur* al lui Boris Vian), *Quand mon coeur fait boum* (Charles Trenet), *Allah* (cîntat de Véronique Sanson) etc. Sigur că derapajele şi exagerările sînt oricînd posibile. Dacă lăsăm însă la o parte situaţiile în care dictează ipocrizia şi oportunismul, încercarea de a rămîne în limitele unei rezerve decente nu trebuie taxată, grăbit, drept o formă de cenzură.

În cazurile de mai sus explicaţia există. Mult mai greu îmi e să ghicesc mobilurile ce au dus la situaţia semnalată de Daniel Schneidermann în (mereu) excelenta lui emisiune *Arrêt sur images* (în fiecare duminică, pe canalul La Cinquième). În săptămîna cînd s-au produs atentatele a avut loc lîngă Paris tradiţionala sărbătoare a ziarului „L'Humanité" („Fête de l'Huma"). Unul din momentele importante ale manifestării a fost întîlnirea militanţilor şi simpatizanţilor cu lideri ai Partidului Comunist Francez, printre ei şi cîţiva miniştri din actualul guvern. Înainte de începerea discuţiilor, de la prezidiu s-a cerut păstrarea unui minut de reculegere în memoria victimelor şi în semn de solidaritate cu poporul american. În clipa următoare, au izbucnit fluierături şi huiduieli. Ei bine, televiziunea franceză (şi cea publică, dar şi principalul post privat) a prezentat trunchiat imaginile, vocea reporterului acoperind fluierăturile, iar comentariul nefăcînd nici o referire la penibila întîmplare. Abia două-trei zile mai tîrziu scena era reluată la televiziune, de astă dată integral şi cu un comentariu cît de cît explicit.

Mă întreb: ce sensibilităţi vor fi dorit să menajeze, ce traume vor fi încercat să evite jurnaliştii care „filtraseră" reportajul de la „Fête de l'Huma"?

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Note dintr-o lume nouă (I)

În toată nebunia născută de atacurile teroriste asupra Americii, sînt impresionat, mai ales, de două lucruri. Strategii americani au denumit operaţiunile militare care vor fi lansate împotriva teroriştilor şi susţinătorilor lor, *Infinite Justice*. În războiul din Golful Persic, operaţiunile s-au numit *The Desert Storm*. Diferenţa se vede imediat. În raport cu realitatea lumii musulmane, lumea noastră a făcut saltul de la vremelnicia furtunii la eternitatea infinitului. În plus, *Infinite Justice* nu evocă numai durata acestei campanii fără precedent, ci şi caracterul irevocabil al rezultatelor pe care le urmăreşte. Justiţia care se va face prin eliminarea teroriştilor musulmani va fi definitivă; pentru asta, dacă e nevoie de o eternitate, lumea civilizată e gata să lupte o eternitate. Şi, în fine, faptul că o operaţiune militară de asemenea anvergură se desfăşoară sub comandamentul justiţiei ne va da nouă, celor care scriem despre Dreptul timpului nostru, multe subiecte. O armată justiţiară – au trecut cîteva sute de ani de cînd n-am mai văzut aşa ceva...

Al doilea lucru care m-a impresionat este spiritul de „Vest Sălbatic" pe care Preşedintele Bush l-a emanat cînd a spus că Bin Laden *„is wanted dead or alive"*. Pe malul Dîmboviţei, cîţiva „inteligenţi" cu fason au zîmbit superior: încă o copilărie americană. Ei au uitat că SUA este cel mai avansat stat de drept al lumii – le-ar pieri zîmbetul dacă ar încerca să compare statul de drept nord-american cu ceea ce se întîmplă în România. Preşedintele Bush a avut o exprimare cum nu se poate mai elocventă. În Vestul Sălbatic, precaritatea structurilor statului şi moralitatea specifică frontierei făceau că rigoarea şi corectitudinea cu care dreptul se aplică, să zicem, la New York să fie de domeniul imposibilului. *„Wanted dead or alive"* face parte din arsenalul acelui tip de justiţie, face parte dintre metodele care au făcut posibilă justiţia într-un spaţiu social necoagulat şi, mai ales, exprimă convingerea că justiţia trebuie făcută chiar şi în mijlocul deşertului bîntuit de aventurieri de toată mîna. Plecînd să faci justiţie în Afganistan, nu poţi pleca decît cu această mentalitate.

● Acum cîteva zile, la CNN, un reportaj zguduitor din Afganistan. Printre altele, execuţiile publice sînt organizate de regimul taliban pe stadionul de fotbal din oraşul Kabul. Bărbaţii sînt spînzuraţi de barele transversale ale porţilor, femeile sînt puse în genunchi pe ceea ce a fost odată gazon şi sînt împuşcate în cap. Spectatorii nu ştiu nici cine sînt nenorociţii împuşcaţi sau spînzuraţi şi nici de ce li se întîmplă asta. Ministrul de externe taliban este întrebat de reporter: „Comunitatea internaţională a plătit construirea acestui stadion de fotbal pentru oamenii din Kabul, imediat după încheierea războiului cu URSS, pentru că a considerat că e bine ca aceşti oameni simpli, după un război devastator, să aibă un loc unde să vină să facă sport sau să vadă competiţii sportive. De ce folosiţi acum acest loc pentru execuţii cînd el a avut altă destinaţie şi banii comunităţii internaţionale au fost cheltuiţi aici cu alt scop?" Ministrul răspunde: „În acest moment, pentru Afganistan sportul nu este o prioritate, dar execuţiile sînt. Trebuie să facem ordine într-o ţară răvăşită de război şi avem nevoie de un loc special pentru execuţii. Dacă comunitatea internaţională ne va construi un loc special pentru execuţii, noi sîntem gata să redăm acest stadion sportului". Ce comentarii se mai pot face?

● A început, pe bună dreptate, o campanie publică împotriva ideii că Islamul ar justifica atacuri de genul celor din 11 septembrie. Khaled Abou El Fadl, profesor de drept islamic la University of California, explică: „Coranul spune: «Luptă cu cei care luptă cu tine, dar nu păcătui prin depăşirea limitelor atacului. Nu lăsa nedreptatea altora să te ducă şi pe tine la nedreptate.» Profetul interzice să ucizi femei, copii, pustnici sau ţărani care îşi ară pămîntul. El interzice să ucizi o persoană care nu îndreaptă o armă împotriva ta, să otrăveşti apa, să dai foc taberei inamicului sau să retezi copaci. Nu este permis un război fără limite, fără constrîngeri. El permite un război guvernat de proporţionalitate." Mă duc şi eu la Coran, la celebra *surra 109* şi citesc: „Luptă în numele lui Dumnezeu cu cei care luptă împotriva ta, dar nu fi agresiv/ Lui Dumnezeu nu-i plac agresorii..." Totuşi, cum se poate ca zeci de milioane de credincioşi musulmani să creadă că atacul din 11 septembrie a plăcut lui Dumnezeu? Explicaţia că nişte ticăloşi speculează sentimentele religioase ale unei mulţimi înfometate şi frustrate deturnînd, astfel, mesajul religios, mi se pare simplistă.

● Tot timpul am crezut că, parte a procesului irevocabil de globalizare, justiţia, la rîndul ei, se va globaliza. Libera circulaţie a capitalului, libera circulaţie a bunurilor şi serviciilor, libera circulaţie a forţei de muncă vor atrage după sine, natural, libera circulaţie a justiţiei. Este, recunosc, un pic de determinism marxist în această convingere a mea. În orice caz, acum ştiu că m-am înşelat. Globalizarea justiţiei trebuie să preceadă oricărei alte măsuri de liberalizare la scară mondială. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Heterosexual, deci fericit

Ocupaţi cu războiul, iată că am trecut cu vederea congresul internaţional al preoţimii „Viaţa şi Familia la începutul noului mileniu creştin". Catolici şi ortodocşi au cerut la Bucureşti „consolidarea valorilor familiale tradiţionale, bazate pe căsătoria legitimă şi pe dragostea dintre bărbat şi femeie". Un cardinal sosit tocmai de la Roma, e.s. Alfonso Trujillo, a tras semnalul de alarmă pe care îl aşteptau de atîta vreme românii *normali* (cu nevastă, copii şi gospodărie grea): căsătoriile între homosexuali, permise în unele ţări, *trebuie eradicate*.

În aceeaşi săptămînă sosea în România Michael Guest, ambasadorul Statelor Unite, homosexual declarat, trimis la post împreună cu partenerul său Alex (pentru detalii şi mai picante, vă recomand consultarea unei colecţii de tabloide din ultimele două săptămîni).

Ambele evenimente au venit şi s-au dus fără prea mare ecou. Dezamăgit chiar, dl Guest a izbucnit la sfîrşitul primei sale conferinţe de presă: „chiar nu mă întreabă nimeni despre orientarea mea sexuală?" Gestul a fost urmat de o relaxare generală printre ziarişti, care, deşi în majoritate cu vederi liberale, aveau senzaţia că o astfel de întrebare ar putea fi luată drept un atac sub centură. Ceea ce, de fapt, se întîmplase deja, în multe dintre articolele de dinaintea instalării. „Ambasadorul Americii, homosexual, soseşte astăzi la Bucureşti" – este doar unul dintre titlurile cu care presa română poate concura la Pulitzer, categoria „Cel de-al treilea Reich".

Dincolo de toate, plăcerea de a lovi în cei mai slabi – sau demodaţi, sau recent plecaţi de la putere – era pînă de curînd una dintre ocupaţiile rezervate presei. Intrarea pe teren a bisericii ortodoxe e însă o surpriză, odată ce instituţia ar trebui, teoretic, să emane atîta bunătate încît să ajungă şi la export. În locul ei, şi mai ales în locul unui activism social (extrem de prezent la sectele care – anatemă! – îi fac concurenţă), iată că ni se propune aceeaşi viziune medievală în care *cel diferit* e ori bolnav, ori damnat, ori amîndouă. Preoţimea pare să se comporte ca şi cum are un plan de realizat la păcătoşi – iar homosexualii sînt, evident, cea mai bună materie primă.

Ateii (cîţi au mai rămas) ar putea constata că procedeul nu e decît o adaptare pentru amvon a celebrului pericol unguresc. Principiul în orice caz e acelaşi: cînd n-ai pîine (spirituală în acest caz), dă-i omului măcar o sperietură, să-l faci atent.

De fapt, altfel decît Vadim, biserica trece şi ea printr-o criză de soluţii. Proiectele sale filantropice (pornite tîrziu, din spaima de concurenţă) sînt departe de a găsi finanţare pe măsura nevoilor. Instituţia nu are o figură charismatică – un om cu credinţă, darul comunicării, funcţie înaltă şi puţine pete pe conştiinţă. Să ne amintim că P.S. Teoctist a reuşit să-şi strîngă toţi enoriaşii la biserică numai cu ajutorul Papei. Ritualul e şi el o problemă gravă: melopeea bizantină l-a transformat pe preot mai degrabă într-un descîntător decît într-un purtător al Cuvîntului Domnului.

În sfîrşit, biserica e datoare să fie un reper moral pentru credincioşii săi. Cum poate face asta o instituţie de stat care în ultimii 50 de ani de martiriu naţional n-a putut să ne arate nimic mai dramatic decît lupta funcţionarilor săi cu kilogramele ?

Optimiştii răspund că tot mai mulţi tineri vin la slujba de Paşte ori merg la biserică duminica. Pesimiştii constată că aderenţa populară la *cultul* ortodox nu este şi una la *valorile* sale. Şi nu e nevoie să mergem mai departe de Cele 10 Porunci, pentru a vedea cum creştinul din Casa Domnului e de fapt păgînul de la Casa Republicii, de pe stradă, de la slujbă şi de acasă. Catalizată de spaima de moarte, relaţia noastră cu biserica e una strict comercială: dă-mi speranţa veşniciei şi îţi voi da o parte din timpul meu.

Şi totuşi, îndoiala cea mai mare vine din altă parte. Dacă ar reuşi, campania împotriva homosexualilor ar modifica puţin statisticile raiului, însă destul de mult pe cele ale organizaţiilor străine care monitorizează drepturile omului. Să cerem bisericii să renunţe la ea, în numele interesului public (integrare, NATO etc.)? Preoţii ar putea spune că la astfel de compromisuri i-a obligat şi Ceauşescu...

Ptiu, drace! ▲

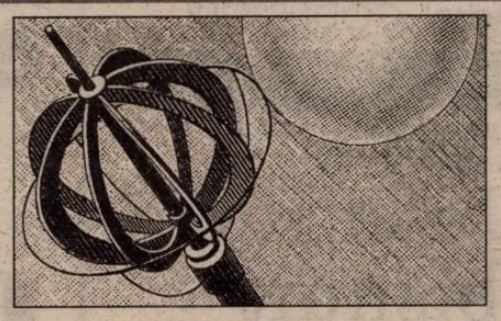

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Winston, Khaled, Roko Kamaj

Una dintre cele trei lozinci care reglau viaţa lui Winston Smith, personajul principal din romanul lui Orwell *1984*, era: „Războiul e pace". Şi mai departe: „Războiul nu înceta niciodată, dar, la drept vorbind, nu era mereu acelaşi război. Pe cînd Winston era copil, cîteva luni au fost nişte lupte de stradă confuze, chiar în Londra, şi îşi aducea aminte cu precizie de unele dintre ele. Dar era absolut imposibil să descoperi istoria întregii perioade, să poţi spune cine cu cine lupta la un moment dat. Toate rapoartele scrise sau orale se refereau doar la evenimentul actual. Acum, de exemplu, Oceania era aliată cu Estasia şi în război cu Eurasia. În nici o emisiune publică sau privată nu se admitea că aceste trei puteri ar fi fost, altădată, grupate diferit. Winston ştia foarte bine că, doar în urmă cu patru ani, Oceania fusese în război cu Estasia şi aliată cu Eurasia. (...) Oficial, această schimbare de parteneri nu avusese loc".

Nu s-a ajuns pînă acolo: „Ideea promovării talibanilor a fost britanică, gestiunea era asigurată de americani, finanţarea de saudiţi, iar eu le-am oferit terenul de operare". „Eu" este Benazir Bhutto, fost prim-ministru în Pakistan, o persoană care vorbeşte în cunoştinţă de cauză. În lupta împotriva încercării Uniunii Sovietice de a se extinde în Asia, alianţa occidentală, dar şi China şi Arabia Saudită, au încurajat şi sprijinit Pakistanul în instruirea, organizarea şi înarmarea formaţiunilor de luptă ale mujahedinilor.

După retragerea Armatei Roşii, începută în mai 1988 şi isprăvită cam un an mai tîrziu, în anii luptelor tribale, în Afganistan, s-au perpetuat războiul, foametea, nesiguranţa. Rapacitatea şi cruzimea conducătorilor de clan au facilitat victoria talibanilor, formaţiuni alcătuite din luptători care-şi spuneau studenţi şi se lăsau conduşi de un şeic analfabet: devotamentul faţă de preceptele religioase făcea credibilă revoluţia morală anunţată, superioritatea militară promitea liniştea într-o ţară epuizată. „Cînd capturam un sat, strîngeam întîi toate armele ca să împiedicăm răspîndirea proastelor obiceiuri practicate de populaţie înainte de legea islamică: interziceam sărbătorirea Anului Nou etc. Ca să fim siguri că neutralizăm rezistenţa, goneam civilii de pe pămînturile lor. Aşa s-a întîmplat cînd talibanii au cucerit Nordul capitalei Kabul. Civilii au fost alungaţi, casele incendiate, viţa de vie smulsă. Au fost măsuri politice necesare pentru a ne atinge scopul, ca să fim siguri că nimic nu ne împiedică". Relatarea îi aparţine lui Khaled, luptător taliban, acum prizonier în închisoarea din Cheihob.

Meandrele conflictului din Orientul Mijlociu şi războiul din Golf au extins însă preocupările talibane pentru o lume mai dreaptă. Ben Laden, bogătaşul saudit, a început să-i urască pe americani după războiul din Golf; el oferă resentimentelor primitive, aspiraţiei către certitudinile imuabile, perspectiva victoriei asupra gîndirii care a creat o civilizaţie sofisticată, permisivă, flexibilă în dinamica autoreglării.

În fruntea coaliţiei de acum, diplomaţii din Statele Unite potolesc zelul Israelului (prietenul dintotdeauna) şi pîndesc dovezile de simpatie din partea Iranului (duşmanul de ieri). Rusia e alături de americani, generalii Armatei Roşii, marcaţi de amărăciunea retragerii din Afganistan, dau sfaturi prudente, conducătorii post-staliniști din republicile Asiei Centrale negociază accesul în fostele baze sovietice. Fundamentalismul ameninţă şi guvernele nedemocratice din ţările musulmane şi de aceea condoleanţele şi afilierea promise de Algeria sau de Egipt au alte semnificaţii decît cele prezentate de Islanda sau de ţările din America Latină.

Conectată, prin atrocele atentat din 11 septembrie, la existenţa celor şase miliarde de locuitori ai planetei, lumea „întîi" priveşte în prăpastia creată de ura militantă. Unul dintre spălătorii de geamuri la înălţime, Roko Kamaj, a murit, blocat la etajul 105, al unuia dintre turnurile WTC. Obişnuia să spună că îi place „acolo sus, pentru că nimeni nu mă bate la cap". S-a înşelat, alianţele dintre Estasia, Oceania şi Eurasia l-au ajuns şi acolo, iar unii umanişti pacifişti găsesc că şi-a meritat soarta. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Un cititor obişnuit

W. H. Auden ţinea un carneţel în care trecea pasajele interesante din grămada de cărţi pe care o citea; a fost publicat post-mortem, sub titlul *Un cititor obişnuit*. Obiceiul este destul de răspîndit printre scriitori, dar e folositor oricui. Iată aici cîteva dintre selecţiunile mele şi cîteva cărţi pe care vi le recomand.

„Lucrarea nebunilor are întotdeauna la origine o lege care a încetat să mai funcţioneze. Nebunii sînt oameni care şi-au pierdut imaginaţia. Memoria lor manuală ţine de domeniul mecanismelor rigide. Vorbim de o maşinărie infernală care se strică, nu de o inteligenţă care progresează şi creează continuu, ca să progreseze. (...) Lucrarea unui nebun este moartă; poezia ei este precum strigoiul care refuză să renunţe la trupul său". Picasso (citat în *SEMTEX, Plastic 3*, ediţia Louis Armand, Praga, 2001.)

Louis Armand, editorul care redactează *SEMTEX*, este un locuitor al Pragăi, originar din Australia, profesor de filosofie. Poezia lui (adunată în *Împărţirea pămîntului*, ediţia de bază: Melbourne, Australia, 2001) are oarece afinităţi cu operele poeţilor din American Language School. Limbajul „unor realităţi fisurate în interior" (citat, în orginal) este dens, orientat spre sunet şi erudit. Teritoriul minat se află undeva între limbaj şi geografie, dar există o încăpăţînată (şi coerent tenace) încercare asupra modernităţii, în special a artei moderne. Cititorul în aceeaşi măsură de tenace va fi răsplătit de o sensibilitate sobră.

Că tot vorbim de poeţi, nu lăsaţi să mai treacă o săptămînă fără să citiţi operele lui Anselm Hollo. Fiecare deceniu este marcat de cîte o cărămidă de carte, pe care scrie: „Nu totul este în regulă, dar arta merge înainte. Tot înainte, gaşcă de avant!". De peste trei decenii şi jumătate, Anselm Hollo a propăşit atît arta poeziei cît şi plăcerea inteligenţei, de parcă ar fi fost unul şi acelaşi lucru. A fost unul dintre filosofii indispensabili ai lumii, care ne-a învăţat că a te juca şi a şti că te joci este aproape suficient în aceste (la urma urmei) nedrepte circumstanţe. Antologia lui împarte raftul bibliotecii mele cu *So Going Around Cities* al lui Ted Berrigan, cu *Alesele* lui Robert Creeley, antologiile lui Williams, Pound, Olson şi Mina Loy. Sîntem nişte tipi stricţi, aici la cartierul general Canon. Profesori de poezie, puneţi mîna şi predaţi această carte! În sfertul meu de veac de profesorat, puţini poeţi am găsit cu mai multă trecere la tineri şi care să le poată deschide ochii mai bine decît Maestrul Hollo. Un adevărat eveniment! O carte magnifică! (ANSELM HOLLO: *Note despre posibilităţile şi atracţiile existenţei: Poezii alese 1965-2000*. Minneapolis: Coffee House Press)

Iată şi citatul meu favorit, din cele descoperite de curînd. Aparţine unui poliţist ceh, citat la 1 noiembrie 1999 de *New York Times* şi preluat de Susan Gevitz în magazinul literar *AUFGABEN* 1, 2001: „Un cadavru, singur, nu înseamnă nimic. Trebuie să-l înfăşori într-o poveste."

Nu se poate exprimare mai bună. S-a comis o crimă şi ştim.

Vorbind despre crime, vă recomand de asemenea memoriile lui Jimmy Santiago Barca, *Un loc unde să stai* (Grove Press) şi *Acasă cu Marchizul de Sade*, de Francine du Plexiss Gray. Şi Barca, şi de Sade au devenit scriitori în închisoare, numai că Barca a devenit un mare poet şi un om bun, în timp ce Sade şi-a pierdut minţile. S-ar putea să fie şi alte diferenţe. Vezi citatul din Picasso.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Elitele, viza şi mărul biblic

Editura bucureşteană „Curtea Veche" va retipări în curînd o carte de interviuri apărută spre sfîrşitul lui 1945: *Lumea de mîine*, de Ion Biberi. Greu de imaginat un document intelectual mai autentic despre speranţele cu care 22 de români aşteptau atunci prefacerea postbelică.

Şi ce români! Un Sadoveanu lucrînd cu metodă, de la ora 6 a dimineţii către ora 11 înainte de prînz (şi asta 20 de zile pe an, cît pentru un nou roman), convins că Anglia ar fi ţara cea mai potrivită pentru comunism şi că fascinanta (dar ipocrita, ştim astăzi) Constituţie sovietică din 1936 ar fi cheia propăşirii umanităţii. Un Arghezi rememorînd criza sa religioasă din 1903-1904, sejurul la Fribourg sau cariera de ucenic bijutier începută la Geneva şi întreruptă pentru efectuarea serviciului militar în ţară. Mai departe: Mihail Ralea, inventîndu-şi analogii cu André Malraux, amintindu-şi cei cinci ani petrecuţi la Sorbona şi la *Ecole Normale Supérieure*, plus întîlnirea la Berlin cu furtunoasa naşă a *socialismului la feminin*, Clara Zetkin. Sau Alice Voinescu, trăind între Marburg şi Paris, între Leipzig şi Oxford; Lucreţiu Pătrăşcanu, retrăind lecturile tinereţii – *La Rusie souterraine* de Stepniak şi *Ce-i de făcut?*, de Cernîşevski – şi pasiunea care l-a mînat pentru un doctorat în drept la Leipzig sau la cel de-al IV-lea congres al Kominternului, la Moscova. Sau Al. Rosetti, bursier la Fontenay-aux-Roses, lîngă Paris; sau Anton Bibescu (vărul Marthei...), *globe-trotter* desăvîrşit şi prieten cu Proust; sau Grigore T. Popa, fost bursier în 1925 al Fundaţiei Rockefeller la New York, angajat apoi la Londra şi în două veri consecutive la Universitatea din Cambridge. Sau pictorul Şirato, născut în mahalaua Dăneşti, la marginea Craiovei, primind – ca june, pe muchia dintre veacurile XIX şi XX – suma de 120 de lei pentru un afiş de lansare făcut romanului „Cum iubim" al lui Traian Demetrescu (amantul platonic al tuturor doamnelor bine craiovene) – 120 de lei din care 90 îi va cheltui pentru un drum la Düsseldorf, unde dorea să se înscrie la cursuri de *belle arte*...

...Aici m-am sustras nostalgiei burgheze, cu gîndul la Dan Stanciu şi la Dan Perjovski: singurii ilustratori de carte pe care îi cunosc şi pe care mă jenez de cîteva luni să-i întreb cît au cîştigat de pe urma unor cărţi anume şi, mai ales, ce au putut face cu suma.

La începutul acestei săptămîni, alături de un student, sprijineam tocul unei ferestre din Universitate, bîrfind pe Ussama, prea pervertitul rob al lui Allah, şi pe şobolanii matusalemici din complexul Grozăveşti (subiecte la ordinea zilei!). Fără veste, studentul m-a încolţit cu întrebarea standard a tinerimii: „Ce să faci aici? Cum să nu pleci cînd totul te invită să pleci?". I-am spus ceea ce cred: nu este nici o dramă dacă pleacă; ba, încă, ţara – poate mai mult decît el – va fi în cîştig. Spectrul vizei obligatorii ne bîntuie. Proximitatea noastră imediată – Occidentul european – rămîne închisă, cu atît mai atrăgătoare cu cît ne este, prin viză, interzisă – povestea mărului biblic. Nu-i nici o dramă dacă tinerii noştri pleacă. Să plece, să împînzească universităţile şi institutele lumii, să-şi facă prieteni acolo şi să trimită cecuri în ţară. Vor pleca, şi mulţi dintre ei se vor şi întoarce; ideea că toţi cei buni rămîn *acolo* e simplă lamentaţie. Miza reală a schimbării, marea provocare şi lupta aici sînt – iar cei mai buni simt asta. Lumea e mai mică decît acum 50 de ani şi chiar decît acum 10 ani. Plecarea nu mai înseamnă şi despărţire definitivă. *Românii fac foarte rău că nu se duc în gloată în străinătate* – spunea Arghezi lui Biberi în 1945 – *Statul ar trebui să le dea cu sila paşapoarte şi bilete de drum*. Şi un detaliu: ştiinţa biologiei ne învaţă, şi ea, că *dinozaurii* nu-s veşnici; de ţinut minte.

Pentru un om onest, rămîne mereu o cale de întoarcere. Cu parte din aceşti tineri întorşi acasă, mai şcoliţi şi mai pretenţioşi în toate, România va redeveni acea ţară – imperfectă, desigur!; neterminată într-ale democraţiei, cu siguranţă! – în care nişte bani cîştigaţi pentru – să zicem – un afiş îţi vor permite un drum în Germania. Plus un rest onorabil.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Stau pe bancă, în lumina de toamnă

Un bulb se propteşte pe un fel de canal mai lung care seamănă cu ţevile astea noi din plexiglas pe care le folosesc instalatorii pentru instalaţiile de apă din apartamente. Lungi şi flexibile. Prin interiorul bulbului aceluia circulă, în toate direcţiile, nişte globuleţe mărunţele: unele merg într-o direcţie, altele într-alta, fiecare îndrumate de anume supape care le permit să circule numai într-un fel şi în anumite momente şi viteze. Toate acestea alcătuiesc cărămizile creierului omenesc, îţi spui, pe cînd îţi pare că te cutreieră, prin bulbii şi ţevile acelea, ritmuri Black Sabbath din opul Paranoid; stai în curte, e lumină de toamnă, apa curge în bazinul cu piatră de munte, nişte viespi se răsucesc anapoda în soarele ca de bronz patinat, pisoiul şi el e autumnal, iarba şi ea este autumnală; le privesc înveşmîntat în melancolia Beatles pe nume Yesterday, în timp ce îmi trec agale, pe dinaintea ochilor, imagini despre cam cum anume se prezintă mintea: cu bulbi, cu ţevi albe şi lungi, cu globuleţe: sînt miliarde de asemenea trebuşoare în creierul fiecărui ins, mai precis 10^{11} neuroni şi 10^{14} sinapse. Mai mult: legăturile dintre celulele astea sînt mai numeroase decît numărul atomilor din întreg Universul. Aşa spun savanţii şi eu îi cred, sînt convins că aşa e pentru că tot Universul, cît este el de mare, îl pot înghesui în mintea asta a mea chiar acum pe cînd stau pe bancă, în soarele de toamnă, şi nu fac nimic. Adică fac totuşi ceva: înghesui Universul, cît este el de mare şi de înfricoşător, în capul meu, între legăturile acelea dintre celule.

Şi cum zic, stau pe bancă, în lumina de toamnă, şi nu sînt sigur dacă pricep ceea ce trebuie priceput. Ce deosebire între strigătul protocreştin – cred întrucît este de necrezut – şi perplexitatea mea confuză de peste două milenii? Este aşa ca şi cum m-aş duce eu la biserica de pe uliţa copilăriei şi aş începe să le povestesc babelor adevăruri ştiinţifice, după ce tocmai ies ele de la liturghie ghiftuite cu hrană spirituală, metafizică şi antiraţională, aşa încît păşesc spre casă cu paşi aidoma cutărui arhiereu care, în larma muzicală a clopotelor, se îndreaptă spre sfîntul sobor. Şi cum zic, în chiar asemenea momente, le pot eu aduna pe babele cele spiritualizate şi le pot arunca următoarele adevăruri ştiinţifice în faţă:

– Ascultaţi la mine, babe spiritualizate, zic, şi ele se opresc din mersul lor protoieresc, din drumul lor cel de obşte spre masa de prînz, ca să mă asculte. Le spun că, în creierul lor, legăturile dintre sinapse şi neuroni sînt mai numeroase decît numărul atomilor din Univers. La asemenea vorbe înfricoşătoare, babele cele spiritualizate îşi fac cruci înfricoşate. Pe cînd le văd în asemenea hal de spaime mistice, îmi rîd în barbă precum nemuritorul serv al lui Faust şi-mi evoc (pentru unică folosinţă şi încredinţare în victoria trainică a ştiinţei), cum un neamţ din Tübingen a aşezat un fir de aţă în dreptul imaginii unei stele nou descoperite şi pe urmă l-a întins coliniar cu alte două stele şi, după cîteva ceasuri, a strigat aprozilor că, iacătă, steaua cea nouă nu se mişcă. Stă ţeapănă. Mare spaimă a fost pe acele vremuri, de dinaintea descoperirii de pomină a canonicului Koppernigk din Frauenburg. Aşa şi aici-şa, pe uliţa copilăriei. Amarnic îşi fac preacinstitele babe cruci înfricoşate şi, abia la urmă, cînd le descifrez principiul antropic din cosmologie, aşa cum este el definit de marele Stephen Hawking, în care sîntem asiguraţi că vedem Universul aşa cum e, deoarece, dacă ar fi diferit, noi nu am exista să-l observăm, abia atunci se liniştesc ele. Par să-mi spună: vezi, puiule, că aşa e cum se spune la Ceaslov; pe urmă tac înţelept şi se îndreaptă spre cinstita masă de prînz, cu supă de găină, cu sos roşu, sau din acela alb împodobit olfactiv şi gustativ cu mărar verde, cu preacinstitele plăcinte cu mac, cu nucă şi cu mere. Pleacă babele spre casele lor, mulţumite de principiul antropic, în lumina cea dreptmăritoare a unei amieze de toamnă, pe cînd în aer mai plutesc mirosurile de tămîie risipite pe uşile sfintelor lăcaşuri în timp ce, primprejur, o clipită, îmi pare că se lăţeşte molcom sound-ul preistoric Santana cu mai nimicul Moonflower. Pe urmă, în cer şi pe pămînt, toată lumea cea duminicală aţipeşte sătulă: un cosmos burghez se lăţeşte peste tot.

▲

Texte şi opinii de: Roxana BOJARIU (fizician, Universidad de Vigo, Spania) ● Florin COJOCARIU (consultant în comunicare, Franţa) ● Radu-Cristian FOTESCU (inginer programator) ● Liviu GIOSAN (geolog, SUA) ● Gelu IONESCU (scriitor) ● Adina KENEREŞ (scriitoare) ● Heinz LAHNI (manager, Germania) ● Cătălin MANOLE ● Gabriel PRĂJITURĂ (profesor asistent, Departamentul de Matematică, State University of New York, SUA) ● Răzvan RĂDULESCU (scriitor) ● Marguerite ROMOŞAN (elevă) ● Petru ROMOŞAN (scriitor) ● Bogdan SUCEAVĂ (profesor asistent, Michigan State University, SUA)

Problema emigrării este una la ordinea zilei pentru cetăţenii unei ţări de lumea a treia, cum este a noastră. A fost şi înainte de '89, este şi astăzi. Deşi poziţia faţă de emigrare este diferită în cele două perioade, plecarea peste graniţe a românilor, în special a celor cu studii superioare (căci la emigrarea acestora se referă numărul de faţă), este un fapt care nu poate fi trecut cu vederea.

Astăzi, cel puţin într-un prim moment, plecarea nu mai este gîndită ca definitivă, cum se întîmpla în comunism. Cei care pleacă păstrează legături cu ţara, au posibilitatea să trimită bani rudelor rămase sau pot să se întoarcă oricînd vor. Chestiunea cu întoarcerea este, însă, o variantă pur teoretică; în practică, există foarte puţine cazuri de români care mai pot, într-adevăr, să se întoarcă. Şi asta se aplică chiar şi în situaţia tinerilor plecaţi, pentru mai mult timp, la studii. După ce ai respirat o perioadă mai mare aerul civilizaţiei (şi ai avut timp să-ţi obişnuieşti plămînii cu el, ai reuşit, deci, să te adaptezi unui alt stil de viaţă), e foarte greu să mai faci drumul înapoi, adică să te readaptezi la atmosfera de aici.

Argument

*Am un bun prieten care, terminînd şef de promoţie la Filologie – Limbi Clasice, a mers la doctorat în Statele Unite (şi acolo a făcut o figură foarte bună). Cît a stat în America, patru ani, îmi trimitea tot timpul scrisori în care-mi spunea cît de dor îi este de ţară, cum nu mai suportă „străinătatea", cum de-abia aşteaptă să se întoarcă şi să pună umărul etc. Nu am citit ceva de un patriotism mai patetic şi mai sincer, ca în scrisorile de la prietenul meu Vlad. Urmarea e deja previzibilă. S-a întors în România unde, timp de un an cît a stat, nu şi-a găsit deloc locul. A sfîrşit prin a se întoarce în America, unde s-a stabilit definitiv. Cazul prietenului meu este simptomatic pentru mulţi dintre cei care se decid să plece. Dacă nu reuşeşti să uiţi de unde ai plecat, să-ţi ştergi total personalitatea veche pentru a deveni cetăţean veritabil al ţării în care ai imigrat (aşa cum au făcut alţi amici de-ai mei, care s-au „integrat" perfect, şi-au botezat copiii cu nume americane şi au ajuns cu imitaţia pînă într-atît, încît nu mai beau decît lapte cu 0% grăsime – întorşi, în vizită, în România, nu au mai pus deloc gura pe lapte „normal"), te afli deja în plină existenţă tragică. Înapoi nu te mai poţi întoarce, pentru că nu mai regăseşti nimic ca pe al tău, acolo nu poţi trăi împăcat cu tine, pentru că nimic, de fapt, nu-ţi aparţine. Poate că m-am molipsit şi eu de la tonul patetic-grav al prietenului meu Vlad. Dar ce nu e grav în existenţa noastră de emigranţi, mai mult sau mai puţin potenţiali? (**C. P.-B.**)*

Răzvan RĂDULESCU

Spaţiul locativ naşte monştri

Aşa cum spuneam, în cu totul alte cuvinte, într-un alt articol de care nu e obligatoriu să vă amintiţi, două forţe se luptă în mine sub cupola dragostei de patrie: în colţul din dreapta, în echipament complet azuriu, un mare dor de ducă altoit pe sentimentul inadecvării mele oriunde în altă parte; în colţul din stînga, cu şort roşu şi tricou galben, o mare dorinţă de a rămîne, umbrită de sentimentul inadecvării mele în propria mea ţară. Arbitrii întîlnirii sînt în număr par.

Runda 1, despre mine şi familia mea

Cînd s-au cunoscut părinţii mei, viaţa – aşa cum urma ea să se desfăşoare – le-a apărut înaintea ochilor cu claritatea unei hărţi: aici vine facultatea; acum tu îţi iei serviciu; la treizeci de ani ne căsătorim; la treizeci şi unu ne dă statul casă; peste încă şapte ani facem un copil; îl creştem; plecăm dimineaţa la şapte, ne întoarcem după-amiază la cinci; cu excepţia concediului, cînd mergem la Herculane, la Neptun; ne mutăm mai în centru; copilul merge la şcoală; ne operăm de apendicită; ne facem o dată pe an analizele; mergem la Covasna şi la Techirghiol; ne mor mai multe rude; ne apropiem de pensie; dăm copilul la facultate; ne pensionăm; vrem să fim arşi la crematoriu.

Nu ştiu dacă să mă revolt sau să le recunosc înţelepciunea. În ciuda eforturilor mele, nu reuşesc să-mi proiectez umbra asupra scenariului vreunui viitor posibil. Cînd am terminat Literele, habar n-aveam că o să cîştig bani ca designer la reviste. Munca mi-a oferit cîteva certitudini imediate, cum ar fi aceea că am putut să plătesc o chirie, dar faptul că m-am înscris la Conservator m-a luat complet prin surprindere. Ca şi absolvent de conservator, trebuie să recunosc că am fost uimit cînd mi s-a propus un post de scenarist la o televiziune. Un pic mai mult de doi ani am scris scenarii şi mi s-a părut că văd sensul lucrurilor. Ah, mi se cristalizează viaţa, mi-am spus, dar de unde era să bănuiesc eu că, dovedit matematic, piaţa românească nu poate înghiţi mai mult de două scenarii pe an? Şi gata, viitorul se învolburează din nou neguros în faţa mea. După cîţiva ani de convieţuire cu Corina, ne-am căsătorit prin surprindere, iar sarcina ei şi naşterea Elizei nu sînt, în amintirea mea, două evenimente strict succesive. Mi-am făcut asigurare de viaţă dintr-un civism absurd, dar, oricît de mult m-aş strădui să mă imaginez la pensie, nu reuşesc. Dacă totuşi voi ajunge vîrsta şi mă voi pensiona (de unde, cînd, o să am nepoţi?) probabil că pensia mea va arăta la fel de neliniştitor ca acele peisaje fantasmagorice din jocurile pe computer.

Oricît de ridicul ar părea, sînt şi acum convins că diferenţa dintre părinţii mei şi mine vine din faptul că, într-un moment crucial al vieţii, ei au avut o casă a lor, în vreme ce eu nu. Statul cu chirie nu este nici pe departe aşa de agreabil pe cît rezultă din prozele lui Damian Stănoiu. Dacă petreci mai mult de un an într-o casă care nu-ţi aparţine, rişti să-i petreci acolo şi pe următorii şapte. Te degradezi o dată cu casa în care nu ai chef să investeşti un ban pentru că, vezi bine, nu-ţi aparţine. Mai repari aşa, din cînd cînd, o ţeavă pentru că se plîng vecinii. N-ai de ce să zugrăveşti. N-ai de ce să-ţi cumperi mobilă. Sînt convins că, dacă aş zugrăvi, gazda mea, care în ultimii şase ani nu a dat nici cel mai mic semn vital (în afară de acela că-şi încasează regulat banii), ar apărea brusc în timp ce eu clătesc bidinelele şi mi-ar pune în vedere să plec.

Pot să nuanţez: totuşi, în timp ce eu aspir la o casă a mea, ai mei şi-au dorit dintotdeauna să moară chiriaşi la stat. Mi-au şi spus asta. Problema e că nu se poate, nici pentru mine, nici pentru ei: lor statul nu le mai poate garanta chiria – ba mai mult, i-a pus să cumpere casa în care locuiau, pentru a o pierde acum într-un lung proces cu proprietarul real – iar eu nu am descoperit încă metoda de a cumpăra proprietăţi din banii pe care îi cîştig. Deşi uneori sînt destui, banii mei nu ajung niciodată pentru o cumpărătură serioasă. Ba se devalorizează, ba vin cu ţîrîita, ba dă o bancă faliment.

Să rezum: avînd certitudinea unei locuinţe, ai mei şi-au putut proiecta un viitor nemişcat, plin de bucurii mici şi calme. Spre deosebire de ei, lipsit de casă, am fost şi sînt incapabil să-mi întrezăresc viitorul, şi asta îmi asigură o existenţă cu aventuri mici şi frustrante.

Runda a doua, despre prieteni

Ştiu că nu este cuviincios să vorbeşti în numele cuiva fără să-i fi cerut îngăduinţa mai întîi. Însă menţiunile pe care am să le fac mai jos trebuie privite ca o formă de simpatie şi nicidecum ca un act de compasiune. În definitiv, mă folosesc de numele prietenilor mei pentru a-mi semnala că nu sînt singur în indecizia mea. Andrei se ocupă cu studiul timpului muzical. Nu am să înşir aici contactele pe care le are în străinătate pentru că nu pune el însuşi mare preţ pe ele. Îşi cîştigă existenţa ca designer şi, de fapt, de la el am învăţat să fac reviste. Se mută în fiecare an la altă publicaţie, pentru că nu se poate adapta la mitocănia funciară a diverşilor săi patroni. Deşi, după părerea mea, să-l ai pe Andrei designer este ca şi cum l-ai chema pe Henri Bergson să-ţi spele în baie – o mare onoare – nu toţi angajatorii sînt la fel de încîntaţi. Locuieşte cu Simona într-un apartament minuscul lîngă gară şi ascultă în fiecare noapte răcnetele neomeneşti ale aurolacilor care ies din canal. Mi-a spus la un moment dat că l-ar tenta să plece în America. Nu, în Canada. Mai nou, mi-a spus că cel mai mult i-ar plăcea să stea la Novisad. Probabil pentru că este un oraş civilizat la modul occidental şi relexat social, cam cum şi-ar dori el Bucureştiul. Cezar şi Svetlana au terminat Literele, ca şi mine. Aparent mai stabili în opţiunea lor pentru viaţa literară, au reuşit să-şi ia o casă foarte departe, dincolo de Big Berceni, mică, într-un bloc îngrozitor. S-au şi mutat de acolo şi acum stau cu chirie. Nu ştiu dacă se gîndesc sau nu să plece, dar ştiu că viitorul, pentru ei, este la fel de incert ca şi pentru mine. Fernanda şi Dan sînt clavecinişti, meserie la fel de rară aici ca şi a circarului care zboară din tun. Locuiesc într-un apartament strîmt, plin de lucruri frumoase. Au studiat în diverse ţări şi au dat concerte. Recent, i-am văzut retraşi la părinţi, la curte. Şi-au amenajat acolo un cort, nişte tufe şi un havuz cu peşti. Sînt foarte mîndri de această din urmă realizare a lor. Cristi a terminat filmul la Geneva şi s-a întors în România. A vrut el să facă un film aici şi, pînă la urmă, l-a făcut. A avut succes, a fost luat la festivale, dar asta nu-i garantează că-l va face şi pe următorul. Locuieşte într-un apartament cu soţia lui, cele două fete şi socrii. De pe fereastra tinerei familii se vede cîmpul care dă înspre Policolor. Spune de doi ani, ca şi mine, că o să plece în Canada. Ca şi mine, cu jumătate de gură.

Runda a treia, despre dinozaurii români de la Discovery

Nu se poate, cînd descoperi un adevăr care te priveşte doar pe tine, să nu încerci, cu tot riscul ilicitului, să-l generalizezi. În definitiv, eşti buricul pămîntului. De exemplu, pentru mine, măcar şi din motivele enumerate mai sus, ţara în care trăiesc este teritoriul dezolant şi melancolic al aspiraţiilor ratate, al confuziilor vesele şi al delirului molcom. Şi pentru că mi-e greu să accept că sînt singurul posesor al acestui adevăr (nici nu sînt, fraza de mai sus este extrem de banală), mă gîndesc că teritoriul acesta îşi perpetuează virtuţile din vremuri străvechi. Că starea pe care o identific nu e de ieri de azi, ci dintotdeauna.

Acum cîteva săptămîni, un documentar pe Discovery mi-a certficat bănuielile. La început n-am fost foarte atent, cred că citeam şi mă uitam la televizor în acelaşi timp. Apoi, între două comentarii în engleză (voci profesionale, cu timbru convingător şi cald), am auzit o voce cu formanţi familiari: scremeri, piţigăieli, o gîjîială mică. Şi am identificat cuvinte în limba română: era un specialist român în dinozauri care ne povestea despre uluitoarele descoperiri din Haţeg: pe vremea cînd reptilele stăpîneau pămîntul, peste toată Europa era o mare. Puţin pămînt se putea zări peste întinderile de ape. Iniţial o limbă lungă de pămînt, pînă în Scandinavia, zona Haţegului a început să-şi schimbe relieful în urma unor mişcări tectonice. S-a surpat puntea care lega insula Haţegului de restul continentului şi mica grămăjoară de pămînt a rămas izolată, cu tot cu dinozaurii, de toate felurile, care n-au mai apucat să-şi vadă niciodată fraţii. Acum, reptilele s-au adaptat la constrîngerile de spaţiu şi, pentru a supravieţui, la capătul a cîteva zeci de generaţii, au devenit pitice. Da, este adevărat, s-au găsit şi fosile: velociraptori nu mai înalţi ca Adrian Copilul minune, tyranosauruşi mari cît mine şi cît dumneavoastră, pteranodonţi nu mai solizi ca un preşedinte de federaţie. În plus, toate aceste făpturi *vertically challenged*, aveau, în mai mică sau mai mare măsură, pene. Imaginaţi-vă un teritoriu mic la început, apoi, pe măsură ce apele s-au retras, tot mai mare, ca pe o uriaşă curte cu orătănii.

Pe undeva, faptul că nu mă trag din daci sau traci sau altfel de strămoşi iubitori de spaţii întinse, ci din nişte dinozauri forţaţi să-şi schimbe dimensiunile pentru a se conforma unui spaţiu locativ, mă înveseleşte şi îmi confirmă teoria. De cealaltă parte însă, dacă mă gîndesc că într-o ţară mică, cu expunere internaţională ca vai de lume, săracă şi atîrnată, plină de oameni nervoşi şi frustraţi, pînă şi dinozaurii au fost pitici, mă apucă o mare mîhnire. ▲

Bogdan SUCEAVĂ

Povestea României îndepărtîndu-se de propria realitate

Atunci cînd e vorba de emigraţie n-ar trebui să ne gîndim doar la cei care-şi depun actele şi urmează procesul administrativ al aprobării unui statut de rezident permanent într-o altă ţară, ci şi la cei care-şi urmează cariera academică sau de cercetare în altă parte a lumii. Formaţi în România, în sfera ideilor ştiinţifice sau artistice la Bucureşti, Iaşi, Timişoara sau Cluj-Napoca, ei reprezintă de acum o componentă semnificativă şi numeric a comunităţilor româneşti din lumea largă. În unele cazuri, e foarte plauzibil ca cei plecaţi la doctorat sau ca profesor vizitator să aiba în vedere întoarcerea în ţară. Că în covîrşitoarea majoritate a cazurilor se întîmplă altfel, merită reflecţie. Nu e vorba numai de bani, aşa cum dintr-o discuţie simplificatoare s-ar putea trage concluzia.

Azi există un număr uriaş de specialişti români înalt calificaţi în Australia, Noua Zeelandă, S.U.A., Canada sau în alte locuri din lume. Chiar dacă n-au încă statut permanent în acele ţări, chiar dacă au paşaport românesc, în planurile lor de viitor România nu mai e decît un spectru sau o iluzie, cînd nu un regret (şi fiecare dintre ei ştie asta). Români în acte, apatrizi în fapt, ei au devenit purtătorii unor importante tradiţii academice pe care universităţile româneşti le-au clădit în vreme îndelungată.

Înainte de 1989, s-a încercat acreditarea imaginii că România ar putea fi o ţară de lumea întîi. Nu a fost doar propaganda unui regim atent cu imaginea sa, ci şi o efectivă transformare socială, bazată pe suportul şi interesul unor minţi strălucite de a contribui la dezvoltarea anumitor domenii în România. Nu de astfel de prezenţe s-a dus lipsă. S-au creat institute ale Academiei, s-au creat secţii şi facultăţi ale unor universităţi, iar programa de învăţămînt a inclus supralicitări, nu se ştie cît de utile sau de realiste. De exemplu, programa analitică de liceu a adus studiul structurilor algebrice în clasa a XII-a. Ca şi cum ne pregăteam pentru o societate în care toată lumea trebuie să ştie ce este acela grup, inel, corp sau spaţiu vectorial. Pretenţiile societăţii ajunseseră, din punct de vedere cultural, unde nu mai fuseseră vreodată. Unele comentarii au arătat că ar fi fost vorba de rezistenţa prin cultură la realitatea frustrantă a acelei lumi. Fapt e că şcoala românească a creat matematicieni, fizicieni, informaticieni, arhitecţi, chimişti, graficieni sau geologi de excepţie. Ei sînt azi substanţa emigraţiei academice despre care şi dumneavoastră aveţi potrivita imagine.

Ce le oferea lor lumea anilor '70 şi '80? Repartiţii la ţară, condiţii de cercetare modeste, şedinţe de partid plicticoase şi de-a dreptul umilitoare, o viaţă de navetist bine şcolit, meditaţii pentru pîinea cea de toate zilele. Imaginea umilinţei de zi cu zi a intelectualului român într-un stat care se lăuda statistic cu oamenii pe care-i producea, dar nu folosea ceea ce produsese.

Ce a oferit lumea anilor '90 acestor specialişti? Salarii din ce în ce mai modeste, eşecul administrării cercetării în unele domenii (ceea ce s-a întîmplat în fizică ar trebui să fie în fiecare secundă pe agenda primului-ministru, dar ne îndoim că vreunui premier postdecembrist i-a păsat vreodată, ceea ce e un important mesaj politic), reacţiile indiferente – cînd nu ostile – ale societăţii la problemele serioase ale cercetării sau ale intelectualităţii, toţi aceşti factori au contribuit cu cîte ceva la amplificarea emigraţiei academice.

Ştiu cîteva situaţii în care temerari ai destinului s-au întors în România după terminarea unui doctorat în străinătate. După lungi formalităţi de recunoaştere a doctoratului (mergînd pînă la 6 luni, cînd chestiunea ar fi trebuit să nu ia mai mult de cinci minute), ei s-au aflat în cîteva cazuri sub porunca unor şefi purtători ai virusului: da' ce, dacă vii din America/Europa de Vest eşti mai dăştept? (Aş putea da nume, date, fapte, dar nu ne dorim să coborîm nivelul discuţiei.) În alte situaţii, cei care vin cu experienţa academică cucerită prin muncă grea în Occident sînt trataţi cu superficialitate, ignoraţi, marginalizaţi cu bună ştiinţă. Toate acestea pe un salariu care nu compensează prin nimic vreo umilinţă sau vreo strădanie. Acolo unde în universităţi din întreaga lume profesorii sau cercetătorii au facilităţi de studiu (birou propriu, computere, biblioteci actualizate) şi sînt motivaţi material să producă, în România chestiunea cercetării nu pare a fi de vreo urgenţă pe agenda nimănui. Dacă vrei să faci cercetare, artă, creaţie la modul general – mesajul societăţii româneşti e clar: fă-o pe banii, timpul şi riscul tău.

Problema se va rezolva de la sine: în cîţiva ani, tradiţiile se vor stinge şi societatea românească, neavînd nevoie de matematicieni, fizicieni, chimişti, informaticieni, geologi, regizori, graficeni, va produce doar specialişti în marketing care nu adună decît cu calculatorul de buzunar, ingineri care derivează rău, mecanici învăţînd fizica de la profesorul de religie şi crezînd că Sfîntul Duh alimentează motorul Carnot, graficieni care nu deschid computerul, precum şi mulţi proletari de tranziţie cu specializare incertă, oricînd interesaţi de sinecuri bugetivore. Pe fundal avem imaginea unui picior de plai situat pe un iceberg plutind în derivă cu tricolorul înfipt în vîrf. Desigur, încă există un mare număr de oameni excelent pregătiţi în meseria lor. Ei sînt încă în ţară sau sunt deja afară. Fiecare analizează zeci şi sute de opţiuni de slujbe în lumea largă, opţiuni la care, prin pregătirea lor, au acces. Ei analizează România ca opţiune. Mai buni ca mulţi alţii în domeniul lor, au posibilitatea să-şi continue munca în condiţii prielnice, fără să se căciulească în fiecare zi de n+1 ori, să nu depindă decît de inteligenţa lor, să călătorească liber, să beneficieze de asigurări de sănătate serioase, în unele cazuri de facilităţi pentru familie. Luînd în calcul tot patriotismul ce ar putea ţine balanţa dreaptă, puneţi-vă în situaţia lor: dumneavoastră ce aţi face?

▲

Roxana BOJARIU

Emigraţia internă

Mondializarea a schimbat datele problemei şi în cazul fenomenului emigrării. Emigraţiei clasice i se adaugă noi forme despre care experienţa personală mă face să vorbesc în cunoştinţă de cauză: emigraţia interioară şi navetiştii. Navetiştii sînt cei care datorită meseriei îşi petrec cîteva luni bune pe an în afara României. Un exemplu sînt cercetătorii. Conferinţe, stagii de cercetare, proiecte internaţionale sau bilaterale, toate îi scot din bătătura strămoşească pe uliţele Satului Planetar cu consecinţe notabile, la nivel individual.

La prima mea ieşire din România (în 1993), am trăit un adevarat şoc cultural. Cele trei luni petrecute la Centrul Internaţional de Fizică Teoretică din Trieste, cu o bursă „Go West" finanţată în cadrul programului PECO al Comisiei Europene, au avut un efect puternic atît în plan existential, cît şi profesional. Uimită, am înregistrat inexistenţa ierarhiilor sufocante din mediul românesc, disponibilitatea colegială către dialog a somităţilor întîlnite, birocraţia discretă şi eficientă, comparativ cu cea de acasă. Apoi, ieşind din institut, pe stradă, am observat numeroasele dovezi ale respectului faţă de om, încă greu sesizabile la noi pe plai.

Întoarsă în ţară, nimic n-a mai fost ca înainte. Pentru mine, libertatea şi respectul faţă de individ vor avea de acum alţi parametri şi altul va fi codul bunelor maniere profesionale de urmat. Procesul de emancipare individuală în sistemul de baştină configurează categoria emigraţiei interioare. E vorba de cei care au emigrat într-o Românie sincronă cu Occidentul – un nou sistem care începe să se structureze. Lucrul cel mai dificil în noua Românie este păstrarea normalităţii cîştigate la contactul cu Vestul. E normal, de exemplu, să fie recunoscută valoarea culturală (cea ştiinţifică inclusă) şi să fie recompensată. Normal, dar la noi foarte dificil, aproape supraromânesc. Şi atunci salvarea vine prin navetă. Mai ieşi un pic „afară", mai iei o gură de oxigen şi, chiar dacă apoi urmează să te scufunzi în cazanul cu marasm, tot se poate reuşi cîte ceva la locul faptei. Înainte să ajung responsabil la una din multele faze ale unui proiect românesc, am fost coordonator ştiinţific într-un proiect internaţional, pînă să devin doctor la Bucureşti am fost invitată să lucrez, pentru mai multe luni, la un laborator CNES/CNRS din Toulouse şi tot aşa.

Se poate face ştiinţă la un nivel performant în România? În România cea sincronă cu Occidentul şi în domeniul meu, da. Există programe europene sau nord-americane care oferă posibilitatea integrării cercetătorilor români în echipe ştiinţifice internaţionale. Internetul asigură accesul la baze de date din marile centre ştiinţifice. Ba, chiar mai mult, în anumite condiţii, se poate lucra din ţară, pe calculatoarele performante din străinătate, iar contactul cu colegii din domeniu n-a fost niciodată mai direct. Problema cea mai dificilă a cercetătorului român este, în opinia mea, cea legată de anormalitatea din sistem. Un cercetător poate fi hărţuit doar pentru „vina" de a derula corect şi competent o colaborare internaţională. În schimb, impostorii ştiinţifici sau cei cu realizări foarte modeste cîştigă de prea multe ori licitaţii ştiinţifice locale, inclusiv în cazul celor patronate de instituţii care ar trebui să dea tonul valoric, cum e Academia Română.

De ce am ales totuşi să emigrez într-o Românie, fie ea chiar sincronă cu Occidentul, şi nu în Occidentul propriuzis?! Pentru că eu personal nu mă pot defini complet, ca individ, decît prin ceilalţi. Şi cu „ceilalţii" mei sînt sigură că nu păţesc vreun conflict de identitate, că doar se ştie de la Nenea Iancu citire – toţi sîntem români (mai mult sau mai puţin oneşti)! Şi apoi, dacă a pleca înseamnă a muri un pic, atunci a te întoarce aduce mereu un plus de vitalitate. Alegerea este însă întodeauna individuală şi soluţia fiecăruia valabilă cît timp e sincer cu sine însuşi.

▲

© S.Ivanoschi

Gabriel PRĂJITURĂ

De ce pleacă matematicienii români

Nimeni nu este şocat de plecarea fotbaliştilor. Plecarea matematicienilor pare însă a tulbura. Sau fuga picioarelor nu îngrijorează pentru că rostul picioarelor ăsta este, să fugă? Iar al creierelor nu să fugă, ci să fiarbă în suc propriu? Facultăţile de matematică din România produc anual cel puţin 30 de absolvenţi de nivel universitar, capabili să predea matematică superioară, dar mai ales să producă matematică. Dintre aceştia abia 5, poate 10 ar putea fi integraţi în sistemul universitar românesc sau în cele cîteva institute de cercetare (cele 5 ale Academiei, nu există altele). Ce le rămîne de făcut celorlalţi, decît să plece? Nu cred că este vorba aici despre emigrare, ci despre refugiere din motive de natură profesională. Privită astfel, situaţia actuală nu este întru nimic deosebită de cea din anii '60-'80, numai că atunci motivele de natură politică erau suficiente pentru a justifica plecarea matematicienilor. În fapt, atunci ca şi acum, motivele legate de profesie au primat. Mizeria socială şi mizeria politică vin abia după aceea.

Ce ar fi de făcut? Nimic. Nu văd nici un motiv de îngrijorare în faptul că oameni de care nimeni nu are nevoie părăsesc ţara. În departamentele de matematică ale universităţilor americane, numărul studenţilor români nu-l depăşeşte pe cel al studenţilor japonezi sau germani. N-am auzit ca Japonia sau Germania să se plîngă. În locul întrebării „cum am putea să-i oprim pe cei care pleacă?" ar trebui pusă întrebarea „ce putem face pentru cei care nu pleacă?". În România există suficienţi matematicieni de prima mînă. Ei au existat şi au lucrat în ciuda situaţiei politice, economice şi sociale. Succesele lor au rămas necunoscute. Greutăţile lor au fost ignorate de toate regimurile politice de după război (curat ca românul imparţial). Pentru ei ar trebui să se facă ceva.

În ceea ce mă priveşte, eu nu am fost niciodată matematician român. N-am mai ajuns să fiu, dar asta este o altă poveste. Am fost doar un modest paznic de noapte român. Asta am făcut timp de patru ani, înainte de a părăsi România. Trebuia să fi rămas?

Radu-Cristian FOTESCU

Duplicitatea, lenea şi iubirea de moşie

Îmi dau seama cu surprindere că încă mai sînt în România. În ţară. Acasă. Doar că uitasem, mai cu seamă că de la o vreme m-am izolat de actualitatea din juru-mi evitînd jurnalele televizate (am ştiri şi pe Internet) şi ocolind uneori *Caţavencu* (presă cotidiană nu mai citesc de multă vreme), ba am omis să mai cumpăr pînă şi *Dilema*. Nici nu-i de mirare: ultimele două numere din *Lettre Internationale,* necitite, mă mustră în fiecare seară de la capul patului. Proiectul de a face un studiu-eseu asupra lui Kundera a fost de mult îngropat. Nu-mi găsesc timp să studiez ideea de acuarelă şi de creion-acuarelă, iar inspiraţia la traducerea lui Nichita în franceză m-a lăsat după al patrulea poem.

Şi totuşi... sînt un „biet inginer" — asta-mi spun cînd mă uit în oglindă cu speranţa deşartă că voi vedea altceva —, ori un „norocosule, eşti un programator, ce te plîngi?" — asta fiind atitudinea, exteriorizată sau nu, a multora: de la bietul electronist care face pe agentul de pază pentru un milion de lei pe lună la intrarea unei clădiri de birouri unde salariul minim este de 400 USD, şi pînă la acel cetăţean oarecare, frustrat de propria-i situaţie materială, care află cu ce mă ocup.

„De ce n-ai plecat, boule, în Canada sau aiurea, ce-ai rămas ca prostu' în ţara asta care se duce dracu'?". Asta aud ades, ba chiar mi s-a întîmplat să mă chestionez eu însumi (răspunsul pe care obişnuiam să mi-l dau, ca să mă eschivez: „de pildă, monşer, d'aia!").

Şi totuşi, de ce n-am plecat? Pleca-voi? Cînd şi de ce? Sau de ce nu?

Nu, n-am rămas ca să mă uit la Virgil Ianţu, ca să mă umflu în pene de mîndrie că „implementarea" românească a unei celebre emisiuni conţine cele mai grele întrebări de pe mapamond, ori plin de ciudă că bulgarii, „tămîie de tămîie" la acest concurs, intră primii în Oiropa, sau poate ca să mă cuprindă sictirul că degeaba ştiu eu de un deceniu şi jumătate cine este Derrida, că degeaba am citit eu Yeats, sau că dracu' m-a pus să cumpăr mai deunăzi traducerea povestirilor lui Slawomir Mrozek, în condiţiile cînd nimeni nu-mi dă zeci de milioane pe aceste întîmplări ale fiinţei mele!

Un amic psiholog a căzut de acord cu mine că generaţiile cele mai debusolate de „evoluţiile post-decembriste" nu sînt nici pensionarii (săracii s-au resemnat), nici „generaţia PRO" (imberbi în 1989), ci tocmai cei pe care „Revoluţia" i-a prins în intervalul 18-24 de ani. I-a prins, le-a dat iluzii, i-a dezamagit... dar ei n-au plecat! Iacă, sînt şi eu un astfel de masochist...

E simplu: nu am plecat pentru că ştiam (sau bănuiam) că nicăieri nu umblă cîini cu covrigi în coadă. E trist: constat acum că toţi bunii mei prieteni sînt prin Toronto, Montréal ori Île-de-France, şi că nu mai am nici cu cine bea o bere. Dar simţeam şi încă mai simt că sînt atît de legat spiritual de aceste meleaguri, încît depărtarea m-ar putea ucide. Dezrădăcinarea nu o poate simţi cu aceeaşi intensitate oricine, eu însă pot, „căci copacul sînt chiar eu" (Aurelian Andreescu trebuie că ştia ceva).

Am crezut într-un partid. Eram prea tînăr, eram naiv. Era să fac şi politică, dar n-am mai apucat. Apoi am crezut într-altul. Eram un dobitoc. Era să fac şi afaceri; am ratat ocazii, am fost un imbecil patentat. Hotărît lucru, patria e ca femeia: nu poţi trăi nici cu, nici fără (mai corect ar fi „nici înăuntrul ei, nici în afară" dar asta seamănă a *Playboy).* Atunci? Sînt eu oare leneş ori duplicitar?

Am fost prin Europa. Viena, Praga, Hamburg. Am şi muncit şase săptămîni hanseatice, şi mi s-au părut fără îndoială grele pentru că pe atunci iubeam o femeie de care eram departe, şi mă iluzionam că şi ea mă iubeşte. Astăzi constat că mai degrabă ştiu unde aş găsi ceva anume în Hamburg, decît în Bucureşti. Aşadar, românul e adaptabil... chiar şi uşor trădător: eu recomand tuturor pentru „luna de miere" drept cel mai potrivit oraş nimic altceva decît Praga!

N-am plecat cîndva pentru că n-aveam banii ceruţi de Ambasada Canadiană. Poate e mai bine aşa, căci în chiar aceste momente tot nu realizez cum poate un român să trăiască în America de Nord. Pur şi simplu eu n-aş putea. Lene, patriotism, consolare? Habar n-am şi puţin îmi pasă. Am descoperit însă recent că prin regiunea pariziană e plin de români, informaticieni ca şi mine. Ba chiar unii nu s-au integrat într-atît de bine încît să-şi uite patria mamă. Dimpotrivă, o fostă colegă plecată de 11 ani şi „realizată" în echivalentul luteţian al „cartierului Primăverii" face, complet benevol, în beneficiul imaginii din sufletul ei care se numeşte „Roumanie", poate mai mult decît Ministerul nostru de Externe. Firesţe, ca bun român ce mă aflu, tot eu sînt cel care m-am certat, apoi m-am împăcat, şi-apoi m-am certat iarăşi cu „floarea românimii" din Paris. *So what? Y'a beaucoup d'autres gens de quoi se faire des amis...*

Şi dacă tot am simţit pe pielea mea că nici în România femeile nu mai sînt fidele (unde sînt muierile *d'antan?),* şi dacă tot am mai pierdut şi o altă fiinţă dragă ce nu m-ar fi trădat niciodată, şi dacă tot sînt mai singur acasă decît aiurea, şi dacă tot eram francofil şi francofon de dinainte de a mă naşte, şi dacă tot vorbesc mai bine franceza decît Charles Pasqua... atunci am hotărît că pur şi simplu voi pleca din ţară dacă voi obţine un contract de lucru avantajos pe malurile Senei!

Nu voi putea lua cu mine cele patru duzini de cărţi de care aş fi preferat să nu mă despart pe lumea asta, nu voi putea lua nici cele 200 de CD-uri cu muzică... mai mult sau mai puţin clasică, îmi va fi dor de ediţia tipărită a *României literare* şi a altor hebdomadare culturale, îmi va fi grijă pentru părintele lăsat acasă, îmi va fi dor de ACASĂ, mult dor de acasă...

Ştiu, viaţa cere sacrificii. Dar dacă Cioran n-a vrut să-şi revadă patria de teamă să nu fie dezamăgit de ce va găsi şi să i se spulbere imaginea idilică pe care o păstra în suflet, aşa simt că m-apasă şi pe mine posibila apropiere de oraşul luminilor. Ba mai rău: eu ştiu precis că voi fi dezamăgit. Nu m-a dezamăgit însă şi patria-mamă?

Stimaţi politicieni români, dacă voi face toate acestea, va fi pentru că mă cuprinde o scîrbă infinită doar cînd mă gîndesc la voi...

▲

Florin COJOCARIU

Tu de ce ai emigrat?

Ar putea fi lucruri superficiale: praful, vînzătoare arogante precum un director de mare companie, directori de mari companii vorbind asemenea vînzătoarelor, împreunările cîinilor în dimineţi fără sfîrşit sub geamul tău, manelele ce se aud de peste drum, ziarele care cîntă apocaliptic mizeria, televiziunile cu moderatori neo-proletcultişti, taximetriştii, blocurile, politicienii. Ar putea fi lucruri ce ne par profunde: minciuna, întîrzierile, furtul, şmecheria, descompunerea puturoasă a oricărei valori. Sau lucruri într-adevăr profunde cum ar fi sentimentul ratării şi dorinţa de-a scăpa propriului destin, închipuirea că ai putea să fugi de tine schimbînd ţara în care locuieşti. Şi totuşi cred că nu e vorba despre asta.

Operăm în fapt cu geografii mentale construite în ani mulţi de propaganda comunistă. Eu aici, sufăr; tu, acolo, te bucuri. N-ai mîncat salam cu soia ca mine, eşti un laş. Cînd eşti în Occident: eu aici, sufăr, dar nu vreau să se vadă, cum altfel aş mai putea suporta decît să-ţi trimit poze cu maşina mea cea nouă şi casa mea cu piscină ca să-ţi arăt ce bine am reuşit în viaţă de cînd am plecat de-"acolo"? Fiecare la rîndul lui „eu", fiecare minţind pentru a demonstra altuia, şi prin aceasta lui însuşi, că a făcut ce trebuia.

Sînt emigrant de un an, aparent scutit de vina salamului cu soia. Şi totuşi... Mă surprind lăudîndu-mă şi exagerînd, surprind o invidie mîhnită în privirile prietenilor mei care ascultă. Trauma „evadării din infern" continuă să marcheze judecăţile noastre legate de emigrare. Cei care pleacă vor continua ani mulţi să-şi justifice decizia, ajungînd la exhibiţii groteşti de bunăstare sau la bizare alterări de accent, ca şi cum le-ar cere-o cineva. Cei care ramîn continuă să acuze mut, găsind altora o vină pentru impotenţa lor de a-şi risca comoditatea.

În fond, a emigra e un lucru simplu, exercitarea unei libertăţi primare. Dacă mă mut din Bucureşti în Arad nimeni nu îmi cere socoteală cercetîndu-mă cu priviri atente în care se umbreşte reproşul. Pot să-mi văd prietenii o dată pe an, mă vor considera „de-al lor". Odată ce am trecut graniţa, un reproş de trădare pluteşte în aer, chiar dacă îi văd de două ori pe an. În acelaşi registru ipocrit regăsim şi discursul despre fuga creierelor. Pe de o parte, dacă găsim vreun savant care are o cît de vagă ascendenţă română el devine motiv de mîndrie naţională şi de dispute cu diverse enciclopedii care nu menţioneaza faptul. Pe de alta, cînd e vorba de tineri anonimi care pleacă doar pentru că nu au nici un viitor în ţară îi acuzăm voalat de trădare. Ce altceva e sintagma criminalistică cu aromă de formol „fuga creierelor"? Fuga de unde? Se presupune implicit: „creierele sînt ale ţării" şi nu ale fericiţilor posesori. Se mai presupune pervers că doar creierul ar fi important pentru ţară, lucru evident dacă ne gîndim că nu am auzit nici un politician deplîngînd „fuga burţilor". În fond, îmi pare că cei care deplîng fenomenul sînt tocmai cei cărora organul cu pricina le-a fugit de mult, abandonîndu-le trupurile somnolente în fotolii de mari dregători.

A, îmi pare că nu am răspuns la întrebare: eu de ce am emigrat? Păi din cauza prafului, a vînzătoarelor arogante, a cîinilor... vouă, celor ce citiţi, nu vă par motive suficiente?

De fapt am emigrat pentru că trebuia. Un răspuns mai sincer decît acesta nu cunosc.

▲

Liviu GIOSAN

Ubi bene ibi patria?

E încă pustiu în clădire. După douăzecişicinci de ani de tocit coatele pe băncile şcolii, am început recent prima mea slujbă la un vestit institut de cercetare. Proiectul la care lucrez e deja puţin întîrziat din cauza mutatului în noua casă. În plus, Theo se trezeşte cu noaptea-n cap cu gîndul la jucăriile lui! Nu-i bai! E bine să lucrezi dis-de-dimineaţă: ai senzaţia unui nou început în fiecare zi.

Mînaaa-faţaaa-ochiii-na'uuu-gu'aaa... Stau în noul meu birou cu privire spre ocean şi cîntecul de „băiţă" al copilaşului nostru îmi răsună liniştitor în gînd. În afara muncii intense, familia e medicamentul împotriva angoasei ce ne-a cuprins pe toţi după catastrofa de pe 11 septembrie. În rest, grijile! Unora încercate de americanul obişnuit – o slujbă pe care să o cîştigi şi apoi să o menţii, rate pentru maşina şi chiria la casă – li se adaugă cele ale străinului: statutul de emigrant şi îngrijorarea continuă pentru soarta celor de acasă. Şi apoi sînt alte griji la care viza pe care o avem nici măcar nu ne dă dreptul să ne gîndim!

Mînaaa-faaţaaa-ochiii-na'uuu-gu'aaa... Ce va însemna cuvîntul „patrie" pentru mogîldeaţa ce îşi rotunjeşte încîntător gura cu primele sale cuvinte în limba părinţilor? Româna va deveni din ce în ce mai exotică pentru urechile sale odată ce va merge la grădiniţă, apoi la şcoală! La anii de frondă ai adolescenţei, e foarte probabil că o va considera un diabolic instrument părintesc pentru a fi ţinut în frîu!

Şi eu, şi soţia mea am plecat la studii pe la începutul anilor '90 cu speranţe în suflet pentru ţara pe care credeam ca o părăsim doar temporar. Naivitatea în legătură cu România mi-a dispărut aproape cu totul în anii petrecuţi aici. Am plecat de acasă oripilat de atributele născînde ale noii societăti româneşti: lipsa dorinţei de a privi adevărul în faţă; fuga de responsabilitate; refugiul în fantasme. Altfel îmi imaginam în '89 viitorul României. Mineri alergînd cu bîtele deasupra capului au călcat în picioare viziunile mele şi ale multora dintre colegii mei de generaţie. Doar cîteva speranţe zdrenţuite mai aveam în bagaje la plecare. Pînă îmi voi termina studiile, situaţia se va îndrepta, îmi ziceam. O să mă concentrez pe meserie; o să-mi fac datoria şi o să lucrez pe un subiect românesc; o să dezvolt o colaborare cu mentorii mei din România.

Ca un castel de cărţi s-au năruit speranţele! Societatea românească e cu mult în urmă faţă de unde ar fi putut fi astăzi. Starea de graţie de după uciderea balaurului sovietic s-a încheiat. Sîntem din nou în bătaia furtunii şi nu avem mare lucru de spus în legătura cu soarta noastră! Praful s-a ales şi de visele mele profesionale româneşti. Oameni pe care îi credeam mentori au luat o stranie poziţie de inamici! A început caruselul minciunilor, al decepţiilor şi al loviturilor sub centură. Doi ani preţioşi în timpul doctoratului s-au dus pe apa gîrlei: un proiect românesc nu era nicicum posibil.

„Nu întreba ce face ţara ta pentru tine, ci întreaba-te ce poţi face tu pentru ea!" Hmmm?!?

Hand-face-eyes-nose-mouth... Teddy, do you remember how to say „country" in Romanian?

▲

Heinz LAHNI

A pleca şi a nu ajunge

De ce-am plecat?

De vină trebuie să fie Petra. Am iubit-o vehement, chiar dacă în secret, aşa cum ştie să iubească un băiat prin clasa a cincea. Cam în ziua în care, luînd-mi inima în dinţi, am invitat-o la film, familia ei a primit formularele mari. Adică aprobarea cererii de emigrare. Au urmat apoi Ulrike, Melitta, Sigrid: cum mă lovea dragostea, ele primeau aprobarea de plecare. A trebuit să plec eu însumi pentru a pricepe mai bine de ce.

De ce se pleca?

Motivele trebuie căutate atît în istorie, cît şi în imediatul politicii ceauşiste din anii '70-'80.

În secolul XII, colonişti germani au fost chemaţi de regele Geza II (1141-1162) pentru a apăra bazinul carpatin de incursiunile mongolilor, tătarilor, turcilor etc., beneficiind în schimb de privilegii economice şi administrative. Acestea au fost garantate prin *Andreanum* (1224), acea scrisoare a regelui Andras care reglementa pînă la mici amănunte drepturile coloniştilor germani, aşezaţi între timp „de la Orăştie la Baraolt", precum dreptul de a-şi numi „după voia poporului" judele, autogestiunea sau scutirea de orice taxe vamale. Astfel se pun bazele unei societăţi în care domneşte o relativă prosperitate, scuturată, ce-i drept, cînd de tătari, cînd de ciumă, cînd de cîte un incendiu devastator, fără a-i distruge însă pilonii fundamentali: bunăstare şi drepturi civice.

Această poziţie privilegiată s-a păstrat, cu toate vicisitudinile istoriei, relativ intactă pînă la începutul celui de-al II-lea război mondial, adică şapte secole. În tot acest răstimp, legăturile cu spaţiul german nu s-au rupt: micuţa noastră elită studia, dacă nu la Göttingen, Tübingen sau Heidelberg, atunci măcar la Viena. Un meşteşugar care se respecta îşi făcea ucenicia undeva în imperiul habsburgic. Ce neverosimile mi se păreau poveştile bunicii mele despre anii '20-'30, cînd puteai merge la librărie să-ţi comanzi „orice carte vrei", respectiva carte fiindu-ţi adusă în mai puţin de o săptamînă de la Viena. Sau povestirile despre bunicul meu care, participînd ca membru al unui cor bărbătesc din Rupea la un mare spectacol muzical la Berlin, a profitat de ocazie şi şi-a adus cele mai noi utilaje pentru atelierul lui de tîmplărie.

Toate acestea au luat sfîrşit brusc: în ianuarie 1945 (nici nu se terminase războiul), sovieticii cer mobilizarea cetăţenilor de origine germană pentru munca de reconstrucţie. Astfel sînt deportaţi aproximativ 75.000 de saşi şi şvabi, bărbaţii între 17-45 de ani, şi femeile între 18-30. Mulţi dintre aceştia nu au supravieţuit celor 4-5 ani de muncă silnică.

A venit apoi colectivizarea, curînd urmată de naţionalizare. Ce a însemnat asta pentru ţară se ştie. Pentru saşi, anii '45-'50 înseamnă chiar începutul sfîrşitului.

Efectul acestei duble traume a fost dorinţa, devenită destul de repede epidemică, de a pleca.

Cum se pleca?

Perioada de incubaţie a acestui virus al plecării a fost destul de lungă. Pur şi simplu, nu se putea. Astfel, în 1954 au fost înregistrate în Germania exact 8 persoane de naţionalitate germană venind din România. De-abia führer-ul genialo-carpatin a schimbat această stare de fapt, făcînd din dorinţa unor minorităţi de a pleca, devenită un fel de necesitate, gheşeftul vieţii sale: exportul de saşi, exportul de evrei. Astfel, în perioda '77-'89 pleacă anual între 12.000 şi 15.000 de etnici germani în Germania. Ar fi interesant de aflat în ce capitol contabil al bugetului german au fost înregistrate costurile de peste 10.000 DM/cap de sas în toţi aceşti anii. Cine crede acum că a pleca în mod legal era relativ simplu, se înşeală. În medie, o cerere de emigrare era rezolvată în 6 ani, dar unii au aşteptat şi peste 15 ani.

Pentru a scăpa mai repede, se fugea. Se evada în fel şi chip. Ca de exemplu O., care într-un orăşel din Ardeal s-a urcat în tren cu un cazan de baie în braţe, într-o salopetă murdară. A ajuns necontrolat în portul din Turnu Severin, unde şi-a lăsat cazanul şi a trecut înot Dunărea. Sau D., care s-a lăsat trecută peste graniţă în rezervorul dublu de benzină al iubitului ei. Sau F., care i-a administrat mai întîi fiicei sale de 8 luni o doză suficientă de palincă, plecînd apoi prin noaptea ploioasă în patru labe prin păpuşoi spre Ungaria. Sau, sau, sau...

...und jetzt?

Omul e o fiinţa stranie. *Nusquam est quod petis,* nici măcar în Germania. Odată plecat, chiar bine integrat în angrenajul de productivitate şi amuzament ce caracterizează societatea germană, apare dorul: după un banc, după o carte românească, după un borcan de zacuscă, (apropo, dacă îmi spuneţi la ce magazin din München pot cumpăra nişte gogoşari, vă spun numele măcelarului sas care vinde cea mai grozavă carne de mititei). Să le numim mici exerciţii de românitate? Le-aş numi mai precaut, în sensul lui V. Morar (vezi nr. 379 din *Dilema)* istorie comună, memorie colectivă, reflecţie a propriilor rădăcini. „Asta-i viaţa, asta-i istoria". Nu e cinism, e resemnare. Mi-e teamă că pe fiica noastră născută aici n-o va interesa nici experienţa părinţilor ei de la 2 Mai şi Vama Veche, nici anul de construcţie al Bisericii din Deal din Sighişoara. Noroc că totuşi îi place zacusca...

▲

„Imigrarea are implicaţii semnificative pentru lucrătorii din sectoarele unde sînt angajaţi imigranţii. Se recunoaşte acum că imigraţia are un efect depresiv asupra nivelului de salarizare şi de aceea multe sindicate i se opun. Primirea în continuare a fluxului de imigranţi permite economiei să evite schimbările structurale necesare unei creşteri consecvente, cum ar fi investiţiile în instruirea şi educarea propriei forţe de muncă. Ne punem întrebarea dacă pe termen lung această strategie este raţională. (...) Şi, deşi considerentele economice domină, dezbaterea despre imigraţie, implicaţiile sociale şi politice sînt la fel de importante. Deşi în Germania se fac mari eforturi pentru prezervarea mitului comunităţilor temporare, experienţa europeană dovedeşte că marile comunităţi de imigranţi obţin drepturi politice egale cu cele ale populaţiei indigene. Cînd aceste comunităţi sînt dense şi omogene, influenţa lor se face simţită asupra sistemului politic. Pot, de exemplu, influenţa politica statului unde sînt oaspeţi faţă de ţara de unde provin. Apariţia unor valori politice şi religioase eterogene poate face dificilă menţinerea consensului politic în Europa. Deşi politica înseamnă reconcilierea intereselor conflictuale, s-ar putea ca aceste conflicte să devină mai acute în societate. Valorile culturale împărtăşite sînt intens apreciate de către societate. S-ar putea ca cerinţele multiculturalismului să fie un preţ prea mare pentru profitul economic".

(Stephen Dearden, specialist în problemele emigraţiei la Manchester Metropolitan University).

3 în 1, o familie

Stimate domnule Paul-Bădescu,

Mi-am luat libertatea să-mi zic că n-ar fi lipsit de interes să vadă lumea cît de de diferită poate fi trăirea fenomenului... chiar în familie! Motiv pentru care am împărţit vorbirea cu soţul meu şi cu copilul. Sper să vă convină. O puteţi titra în comun, separat, cum vă place. Faptele sînt: eu am plecat în 1987, cu paşaport; Petru, în 1988, ilegal, peste frontiera maghiară; Marguerite s-a născut la 10 octombrie 1989, la Paris; toţi trei ne-am întors din Franţa, unde am stat în tot acest timp, în iulie 1997. (Adina Kenereş)

Ochelarii de pe frontieră

Pleci ca să ai de unde te întoarce. Emigrarea e un simulacru al marii călătorii. Şi ce simulacru. La scara 1/1.

Cînd am plecat noi, ştiam că nu ne vom întoarce. Îmi amintesc şi acum de ochelarii nou-nouţi uitaţi la cîteva sute de metri de fişie. M-am aruncat la pămînt ca să evit fascicolul de lumină. Lumina mi-a trecut pe deasupra.

Am plecat pentru că detestam comunitatea în care trăiam. În întregime. Oamenii nu mai ştiau să călătorească cu mijloacele de transport în comun. Asta era peste puterea mea de înţelegere. Ceauşescu? Securitatea? Îi cunoşteam de mult. Învăţasem să mă feresc. Dar nu te poţi feri de toţi românii.

Ce gîndesc acum despre emigrare? Sînt foarte mîndru că am avut curajul să o fac. Dar nu o recomand nimănui. Cei mai mulţi nu se întorc de-acolo niciodată. Labirintul. Şi, mai grav, nici nu ajung acolo niciunde.

Nici un francez nu m-a jignit niciodată pentru calitatea mea de român. Le voi mulţumi întotdeauna. La fel, la Cluj, în adolescenţă, nici un maghiar nu m-a jignit niciodată pentru aceeaşi calitate. Am rămas prietenul lor.

Din cînd în cînd mă gîndesc la morţii de pe frontieră. Limburile. Nu mă mai tulbură, ca în adolescenţă, gările, şuieratul trenurilor, dar devin de fiecare dată atent cînd e vorba de frontieră. Toţi asiaticii şi africanii care trec ilegal frontiera română sînt şi fraţii mei. Iar cei care cer azil politic la noi mă au de partea lor.

Dacă sînt bucuros că m-am întors? Asta-i bună! Sînt de-a dreptul fericit.

Petru ROMOŞAN

La Bucureşti, în trecere

Am emigrat, în 1987? Nu, am evadat. Printr-un tunel care putea duce aproape oriunde, aproape orice capăt era bun. M-am simţit ca un emigrant? Niciodată. Un timp am fost un străin-ca-toţi-străinii, apoi un ce-bine-că-e-altfel-decît-noi-deşi-e-de-al-nostru. Exil? Am digerat uşor îndepărtarea pe care o conţine acest cuvînt, pentru că locurile noi aveau orizontul care-mi lipsise dureros. Am primit mai mult decît mi se lua. În unsprezece ani, în Franţa, mi s-au dat secolele cîtorva continente. Noroc? Da, am avut mult noroc. Alţii au avut mai puţin, alţii deloc – lucruri din care nu se poate trage nici o învăţătură, nici o concluzie, nici o morală.

M-am întors în România în 1997. Nu ştiu să spun bine de ce. Da, mă simt de parcă aş fi emigrat. Da, sînt încă obligată să aud că nu sîntem egali. Zilnic. Şi chiar nu sîntem. Nu, nu mi-am regăsit ţara. Dar mi-am regăsit limba şi temele care m-au interesat întotdeauna. Nu, mă simt în tranziţia altora, nu în a mea. Da, se poate, nefăcînd lucrurile pe sfert şi năucind ca să adaugi mereu trei sferturi de la tine.

Tinerii emigrează? Am mari rezerve faţă de acest cuvînt. Ţara are un azi fără mare legătură cu istoria ei lungă. Unii nu-l pot digera. De ce ar trebui să trăiască bolnavi? De fapt, cei mai mulţi vor să umble, să afle, să vadă altceva, să cîştige mai bine. Şi de ce nu? Nu trebuie decît să întreţinem punţile, ca să se poată circula în ambele sensuri. Vom fi oare în stare?

Adina KENEREŞ

Între extreme

Dacă îmi place în România? Dacă m-am adaptat? Da şi nu. Cel mai important pentru mine a fost ameliorarea limbii române. Am cunoscut altă cultură, am întîlnit nişte oameni extraordinari. Am devenit mai dezgustată de prostie, de superficialitate.

Sînt şi dezavantaje. Multe. E puţin acces la informaţii, noutăţi, la activităţi extraşcolare, e o comunitate mică etc. Cînd mă voi întoarce la Paris, căci mă voi întoarce, nu voi avea prieteni, oameni pe care să mă pot baza. Obiceiurile nu sînt aceleaşi. Va fi greu. Va trebui să încep totul de la zero. Dar va fi nou.

Sînt sigură că venirea aici mi-a schimbat viaţa. Radical şi în bine.

Marguerite ROMOŞAN

▲

„...Imigrarea în Europa nu a fost niciodată pur şi simplu o şosea cu sens unic, de la sărăcie la bogăţie, aşa cum susţin adversarii unor politici permisive. Dimpotrivă, migranţii din unele oraşe şi regiuni dintr-o ţară tind să graviteze spre anumite oraşe şi regiuni din altă ţară, atraşi de invizibile legături culturale, economice, istorice. Procesul mişcărilor de populaţie a fost din totdeauna extrem de diferenţiat şi nu sînt implicaţi aici doar cei dornici să se stabilească în altă parte. Mulţi caută doar o slujbă temporară, dorind un bilet dus-întors. Numărul imigranţilor care nu îşi doresc o casă nouă într-o ţară nouă creşte: ei sînt mulţumiţi că s-a creat o piaţă globală a muncii. Atîta timp cît li se permite libera circulaţie, mulţi preferă să-şi menţină rezidenţa permanentă în ţara lor de origine şi să lucreze cîteva luni în altă ţară. Ştim, de exemplu, că multe femei poloneze angajate pentru curăţenie în Germania se folosesc de o viză pe trei luni, acordată uşor, şi se întorc apoi acasă. La fel se întîmplă în Italia cu mulţi migranţi africani. Ar trebui marcat şi alt punct important: rezidenţii permanenţi sînt mult mai puţini decît se sugerează. (...) Numai ţinînd seama de aceşti factori vor putea guvernele europene să formuleze o politică limpede şi realistă faţă de imigraţie. Se va putea crea astfel o piaţă mai flexibilă a muncii, să se pună capăt traficului cu fiinţe umane, să se reducă exploatarea şi impactul produs de imigranţi pe piaţa indigenă a muncii."

(Saskia Sassen, profesor de sociologie la universitatea din Chicago, autoare a cărţii *Oaspeţi şi străini).*

Cătălin MANOLE

emigrare.ro

Nu cred că există statistici în acest domeniu, dar probabil cei mai mulţi tineri care vor să emigreze apelează în primul rînd la Internet. Găseşti acolo foarte multă informaţie, este ieftin şi, mai mult decît orice, economiseşti timp fără să fii nevoit să baţi pe la porţile ambasadelor. Studenţii recurg la Internet cu speranţa găsirii unor burse pentru masterat, doctorat, sau chiar cu dorinţa de a-şi începe din nou studiile, într-un alt sistem, „unde valorile sînt respectate".

Cum îi ajută net-ul să o şteargă cît mai repede din ţară? Cu un simplu click, după ce ai dat oricărui motor românesc de căutare cuvîntul cheie „emigrare", soluţiile şi mijloacele de a părăsi legal România îţi apar pe monitor, frumos aliniate. Multe pagini sînt făcute chiar de ambasade şi consulate, altele de fundaţii ce vor să vină în ajutorul aventurierilor. Serviciile s-au diversificat în scopul călăuzirii celor ce emigrează. Au apărut servicii de consultanţă în vederea întocmirii CV-ului, a evaluării educaţiei şi experienţei conform cerinţelor SUA, Canada, Australia şi Noua Zeelandă, ajungînd pînă la consultanţă completă pentru emigrarea în aceste patru ţări, de obicei cele mai solicitate.

Pe scurt ar fi vorba de diagrama DDD – Dorinţă, Decizie, Deplasare – explicată pe diferite tonuri în 10, 100 sau 1.000 de „paşi". Dorinţa: evaluarea şanselor şi a competenţei în domeniul în care lucrezi. Decizie: un ghid de emigrare, CV, scrisoare de intenţie, depunerea dosarului, posturile rîvnite, eventuale contacte acolo. Deplasare: bagaje, bilete de avion etc.

Informaţiile oferite în asemenea pagini te ajută de obicei să-ţi dai seama în ce ţară ai cele mai mari şanse să emigrezi şi să obţii în acelaşi timp un contract de muncă, sau dacă studiile din România corespund cu standardele ţării respective. Tot de acolo afli cum trebuie să te prezinţi la un interviu în vederea obţinerii vizei sau cum să completezi formularele necesare.

Astfel de amănunte folositoare însoţesc cîteodată invitaţia de a-ţi urma pînă la capăt dorinţa: „Deoarece în România nu s-a stabilit, de mai bine de 50 de ani, cît timp va trebui să ne sacrificăm pentru a putea duce o viaţă normală, atunci noi vă garantăm că după trei ani în Australia şi Noua Zeelandă, patru ani în Canada şi şase ani în SUA, de «sacrificiu», obţineţi cetăţenia ţării respective, implicit o viaţă civilizată". Uneori astfel de servicii de *călăuzire* se fac contra cost, dar cu garanţia reuşitei.

Concurenţii pentru rezidenţă permanentă în una dintre ţările civilizate ale lumii trebuie să îndeplinească anumite criterii generale. De exemplu, o pagină pentru cei ce doresc să emigreze în Noua Zeelandă indică următoarele criterii: limba engleză, sănătatea şi caracterul. Aproape toate paginile sau site-urile de acest gen propun apoi un test de auto-evaluare la care trebuie să acumulezi un minim de puncte, acordate pentru fiecare criteriu în parte. Dacă ţi-ai făcut punctajul şi scorul este bun, te poţi prezenta să-ţi încerci norocul la o instituţie oficială sau chiar la o firmă particulară de plasare a forţei de muncă în ţara respectivă.

Cei care au reuşit în această încercare şi sînt acum la diferite universităţi occidentale sau la corporaţii, unde oricît de numeroasă ar fi familia, remuneraţia nu e mică, au făcut la rîndul lor, poate în amintirea nopţilor nedormite, cu ochii în monitor, pagini şi site-uri cu informaţii necesare noilor imigranţi.

Paginile cu „români de pretutindeni" sfidează îngrijorarea guvernanţilor mioritici care se plîng (ca să nu pară resemnaţi) de „fuga creierelor", şi lansează pe net teste de emigrare în Canada, formulare de evaluare, relatări despre comunitatea românilor din Irlanda, Franţa, Portugalia etc. Cîteodată paginile sînt opinii ale celor plecaţi: „Unul dintre cele mai disputate subiecte ar fi atitudinea emigrantului român faţă de societatea americană pe care, dacă nu o înţelege, o urăşte, dezaprobă, desconsideră de merite şi paradoxal în acelaşi timp face tot ce e posibil fie să rămînă aici, fie să-şi mai aducă pe cineva drag de acasă" – spune un student român din America celor ce-i deschid pagina, şi continuă – „ura în general este generată de eşecul propriu sau de complexul de inferioritate care de cele mai multe ori se ascunde în spatele sentimentului de desconsiderare a celor care trăiesc mai bine."

Mihai Budiu oferă şi el în paginile sale personale informaţii ajutătoare: de la date tehnice pentru admitere sau doctorat, pregătirea dosarului, contacte înainte de plecare, birocraţia din SUA, pînă la cum să-ţi faci bagajul sau să-ţi iei maşină şi nu în cele din urmă cum să vorbeşti gratis la telefon cu cei de-acasă prin intermediul Internetului.

Impresii de bursieri, comparaţii cu ce-i acolo şi ce nu-i aici, sau pur şi simplu liste de studenţi americani la universităţi celebre – Cambridge, Columbia, Cincinatti etc. – cînd va politehnişti sau ASE-işti.

Asemenea locuri pe net poartă cîteodată stema RSR şi propun ca titlu „Evadare din România".

Printre informaţii şi proceduri, cuvîntul cheie „emigrare" te duce şi la *sictir.org* unde se poate urmări „indicele sictirului" (într-un grafic „consecvent"), sau te trimite la *mitocan.ro* unde eşti întîmpinat cu întrebarea: „Vrei să fii mitocan?".

Nu în ultimul rînd trebuie să spun că există şi un site unde alţii sînt invitaţi să devină imigranţi în România. Bineînţeles că şi în acest caz se face un test de evaluare a aptitudinilor şi se completează un formular cu loteria vizelor pentru... Caracal. Trebuie să declari sexul, vîrsta, dacă eşti posesor de cazan pentru făcut ţuică, dacă ţii vreo carte în casă sau citeşti numai pe pungi, cîţi ardei iuţi mănînci etc.

▲

Z. ORNEA

glose

Emigrarea înainte şi astăzi

Nimeni, se ştie, nu emigrează din plăcere sau de dragul aventurii. Se emigrează pentru a căuta soluţii mai bune de trai şi existenţă. La începutul veacului XX, ţăranii români transilvani nemaiputînd suporta condiţiile impuse de autorităţile austro-maghiare, au emigrat, în număr impresionant, în America. Urmaşii lor trăiesc şi azi acolo, menţinîndu-se români. Tot la începutul veacului al XX-lea, evreii moldoveni, nemaisuportînd şicanele antisemite ale autorităţilor au emigrat, vreo 50.000 persoane, tot în America. N. Iorga, antisemit notoriu, făcînd, în 1922, o vizită în SUA, a rămas impresionat plăcut cînd a constatat că aceşti evrei, adunaţi în organizaţii speciale după locul de unde veniseră, vorbeau, într-o frumoasă limbă românească, de ţara lor de baştină, cu emoţie sinceră. Şi Iorga aminteşte de o conversaţie cu o doamnă originară din Botoşani, care i-a mărturisit simplu „Domnule profesor, eu, cînd pronunţ cuvîntul acasă, tot la Botoşaniul natal mă gîndesc". Au fost, toţi, şi românii transilvani şi evreii moldavi, la început, nişte dezrădăcinaţi, treptat integrîndu-se perfect cu mediul american. Dar o undă de nostalgie le mai irigă sufletele moştenitorilor. Şi astăzi, după un secol de la emigrare, am primit cereri ale unor cetăţeni americani, care îşi caută rădăcinile, (e o modă generală acolo de a-şi alcătui arborele genealogic) să le găsesc acte privind strămoşii lor originari din România. Şi nu pot uita, în anii prigoanei holocaustului, cînd evrei din România, vrînd să se salveze, în timpul războiului, prin emigrare, au primit autorizaţia de ieşire din partea autorităţilor româneşti, dar nu şi a celor care trebuia să le acorde aprobarea de azil. Aşa s-au prăpădit în condiţii tragice, emigranţii de pe vasele Struma şi Mefkure şi e probabil că dacă autorităţile americane şi cele din ţările europene neutre ar fi primit emigranţi evrei numărul victimelor holocaustului european ar fi fost mai mic. Dar acele ţări, din păcate, au rămas surde în faţa suferinţei şi al pericolului uciderii în masă, mărind, cum spuneam, numărul victimelor.

Astăzi emigraţia a devenit un fenomen aproape generalizat. Năpăstuiţii ţărilor sărace caută, înfrigurați, un sălaş care să le asigure, înainte de toate, un loc de muncă şi, apoi, condiţii de stabilizare. Imediat după război, unele ţări occidentale au primit astfel de valuri de emigranţi, care să execute muncile murdare. Astfel s-au creat, de pildă, în Germania, întregi şi masive colonii de turci (şi nu numai!) care, azi, ei şi urmaşii lor, sînt cetăţeni germani în toată regula, creînd mari probleme nemţilor prin organizaţiile radicale, inclusiv pepiniere ale terorismului internaţional. Acelaşi lucru s-a întîmplat în Franţa cu emigranţii magrebieni sau în Anglia cu imigranţii asiatici. De la o vreme, s-au creat în acele ţări organizaţii politice naţionaliste de extremă dreapta, care au ca program stăvilirea fenomenului imigraţionist şi persecutarea politică şi economică a imigranţilor existenţi, care îşi păstrează identitatea culturală. Programul politic naţionalist de extremă dreaptă al lui Le Pen, în Franţa, pe aceste comandamente se situează, cerînd eliminarea magrebienilor şi stăvilirea altor valuri de imigranţi. Nu altceva se întîmplă, în Germania, cu grupările politice neonaziste, în Austria cu organizaţia politică a lui Jörg Heider sau chiar în Anglia. Chiar dacă democratismul militant din aceste ţări respinge organizaţiile politice extremiste, rămîne faptul că fenomenul imigraţionist, atent supravegheat, cunoaşte acte de respingere sau numai de surdină, lovind în năpăstuiţii lumii a treia care au în emigrare unica şansă de salvare. Astăzi, în mai toate ţările dezvoltate din lume s-au adoptat foarte severe legi care obstacolează, cînd nu interzic cu totul procesul imigraţionist. Ţările bogate din lume se închid în ele însele, consumîndu-şi bogăţiile acumulate, oprind la graniţă sau prin legislaţie pe năpăstuiţii aspiranţi din lumea săracă. Aceasta naşte tensiuni, inimiciţii deschise, prigoniri neinspirate. Dar lumea bogaţilor, repet, se apără drastic, respingîndu-i pe cei din oropsita lume a treia, cea a săracilor, condamnaţi, astfel, la perpetuitatea condiţiei lor nevoiaşe. Şi nimeni nu întrevede azi, la orizont, o descongestionare a acestui fenomen care riscă, dimpotrivă, să cunoască o acutizare. Şi, cu toate acestea, mereu valuri de năpăstuiţi ai sorţii îşi tot caută salvarea, luînd calea emigraţiei. Şi sînt trataţi, mereu, cu tot mai sporită sălbăticie punitivă. N-am asistat săptămînile trecute la incidentul celor vreo patru sute de afgani îmbarcaţi pe un vas, pornind departe cu destinaţia Australia sau Noua Zeelandă şi cărora li s-a interzis, de către amîndouă aceste ţări, dreptul de a fi primiţi? Şi după zile grele de derivă a vasului în necunoscut li s-a îngăduit debarcarea în insula Noua Papua, probabil o ţară la fel de săracă precum Afganistanul. Dar a fost unica soluţie oferită acelor nenorociţi plecaţi, în disperare, să caute o salvare posibilă. Fenomenul capătă semnificaţie specială, de la teribila lovitură teroristă împotriva SUA din 11 septembrie 2001, al cărui autor este, certifică toate informaţiile existente, Osama bin Laden, stabilit în Afganistan şi proteguit de liderii religioşi ai acestei ţări mari (cu un teritoriu cît Franţa), sărăcie lucie şi cu un regim politic de o duritate fundamentalistă extremă. Şi cînd afgani, răzbiţi de tot ceea ce trăiesc, îşi caută salvarea aiurea, li se refuză intrarea. E omeneşte tolerabil acest tratament? Lumea celor bogaţi ar trebui să-şi mlădieze politica de emigrare, asigurîndu-i o mai largă permisivitate.

De vreo cîteva decenii bune emigrarea a devenit, şi la noi, limanul izbăvirii. În deceniile comuniste, mai ales la început (1945-1948), mulţi oameni politici şi-au găsit salvarea fugind în Occident, unde au fost primiţi cu înţelegere. Unii au ajuns şi prin ţările Americii latine, găsindu-şi, pînă la urmă, un rost. Să ne aducem aminte de nepreţuitul poet Ştefan Baciu care, din Hawaii unde se stabilise, edita revista *Mele* şi şi-a scris tulburătoarele memorii *Praful de pe tobă*. Exilul românesc occidental ne-a fost, în vremuri grele, prin exponenţii săi îndrăgiţi de la posturile de radio „Europa liberă", „Vocea Americii" şi „Deutsche Welle" – reazem sufletesc şi nădejde. Apoi, tot mai mulţi, îşi găseau salvare în Occident, oameni cu meserii bune şi utilizabile. Dar, mărturisesc, nu priveam, personal, cu ochi înţelegători emigrarea intelighenţiei (cu excepţia unor scriitori practic exilaţi) pentru raţiunea că ăsta era chiar dezideratul autorităţilor dictaturii, să decelebreze ţara, lovindu-i pe intelectuali pentru a fi siliţi să emigreze. Astăzi în prea îndelungata perioadă de tranziţie, fenomenul a căpătat proporţii de masă. Muncitorii, cu meserii căutate, îşi găsesc refugiul în emigrare. Iar intelectualii, cu deosebire tinerii, cu profesiuni cîştigate în ţară sau numai în curs de profesionalizare, au drept unic ideal să găsească burse (încă în primii ani de studii) pentru continuarea studiilor, doctorate sau perfecţionare postdoctorală în străinătate. Şi puţini sau deloc dintre aceştia se mai gîndesc să se reîntoarcă în ţară. Soluţia salvatoare este, desigur, găsirea unei slujbe avantajoase. Şi cei mai mulţi o găsesc. Negreşit, îşi pot face meseria în condiţii ideale, perfecţionîndu-se, cum nu s-ar fi putut întîmpla în ţară. E, fără îndoială, bine că tinerii intelectuali români se perfecţionează şi se disting în profesiunea lor în Occident, (fie că e SUA sau ţările Europei de Apus). Vor ajunge, unii dintre ei, somităţi cu care avem să ne mîndrim cîndva. Sigur, au fost vremuri, la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi în primele decenii ale secolului XX, cînd intelectuali români, ca, de pildă, dr. Toma Ionescu, deşi se realizaseră temeinic în capitala Franţei (şef de lucrări şi coautor al unor tratate stimate) s-au reîntors în ţară contribuind esenţial la crearea şcolii româneşti medicale, devenind profesor universitar şi fondatorul şcolii româneşti de chirurgie. Acelaşi lucru e de menţionat în cazul celui ce a devenit prof. Ernest Juvara. Dar acele vremuri erau ideale, cînd din România intelectualii nu emigrau ci, dimpotrivă, străini veneau să se stabilească la noi. Exemple strălucite, dintre atîtea altele de citat, au fost Carol Davila (fiul său, Alexandru, va deveni un mare dramaturg şi om de teatru), familia Storck, Henri Stahl, profesor de stenografie, cu soţia sa alsaciană, din care vor rezulta, apoi, personalităţi strălucite ca prof Henri H. Stahl, sociologul Henriette Yvonne Stahl şi Şerban Voinea. Dar, ştiu bine, acele vremuri de altă dată s-au risipit în negura tuturor abandonărilor. Astăzi, repet, idealul intelectualului tînăr este emigrarea. Şi îl înţelegem. Dar nu riscăm, cu acest val masiv de emigrare, ca în viitorul apropiat să fim lipsiţi de valori de primă mărime în profesiuni performante, prin această fugă a materiei cenuşii preţuită acolo şi depreciată, azi, la noi? E, probabil, un fenomen inevitabil care ignoră neplăcerile prezentului şi ale viitorului.

▲

Mihail NEAMȚU

Puterea credinţei, arta speranţei şi triumful iubirii

– note pe marginea unui „portret al creştinismului european“ –

Teodor Baconsky este unul dintre foarte puţinii intelectuali români căruia o învestitură publică (ca aceea de ambasador al României la Vatican, între 1997-2001) nu i-a stins apetitul publicistic, nici prospeţimea reflexivă. Eseurile tînărului teolog redactate în perioada ascendenţei sale în planul demnităţilor publice au fost colaţionate în două volume apărute la o relativ recentă distanţă temporală: *Ispita binelui* (Anastasia, 1999) şi, respectiv, *Puterea schismei* (Anastasia, 2001). Ele continuă tipul de atitudine critică găzduită constant în paginile revistei *Dilema* („Din polul plus...“), unde tematici diferite ale dezbaterii civice româneşti sau europene au primit, ani la rînd, un răspuns articulat din perspectiva ortodoxiei creştine, asumată întotdeauna de autor cu o temperanţă provocatoare. Teodor Baconsky are meritul exemplar de a fi obiectat sistematic împotriva modei intelighenţiei apusene şi, prin recul, a celei autohtone, care a învăţat să-şi drapeze identitatea religioasă în confuze pretenţii de pudicitate. Astfel, treptat, s-a ajuns la o atmosferă în care mărturisirea creştină trebuie deghizată în confesiuni excepţionale, prin artificii retorice şi sugestii abia transparente. Ideologia schizofrenă a privatizării conştiinţei vine să dicteze, indirect, tonul defensiv, limbajul minimal şi criteriile secularizate ale laicilor credincioşi, marcaţi uneori de varii complexe psihologice – şi orice complex se reduce la unul de inferioritate – în faţa atîtor „maeştrii ai bănuielii“. Trăind în acest climat, care invită mai degrabă la timiditate, T. Baconsky se pronunţă deschis, fără stridenţe militante sau tactici laborioase, asupra problemelor care ating omul deopotrivă fidel Bisericii şi loial cetăţii. E o performanţă care – alături de încă puţine altele – n-a stîrnit la noi un adecvat ecou şi-o bună emulaţie.

Autorul ne mai este cunoscut ca un tenace calofil ademenit în mrejele raţionamentelor sintetice şi al interogaţiilor polare, versat arbitru al epitetelor care încheie uneori fraza în aluzii suspendate. Marcat vizibil de acel stil literar francez care sacrifică dinamica de tip cinematografic a verbului pentru acrobaţia adjectivală a portretisticii, Teodor Baconsky are virtuţile unui eseist de excepţie –, ce riscă, uneori, să aducă puterea de foc a Verbului divin în plasa intertextuală a unor pedanterii livreşti. Pe de altă parte, în clasa cuprinzătoare de improvizaţii teologice şi fantezii agramate pe care le suportă – fără cenzură! – cultura noastră scrisă, apariţia unor cărturari pasionaţi de barocul nuanţelor şi fineţea detaliilor nu poate fi decît o bună chemare la o mai dreaptă judecată. Aşa ni se înfăţişează Teodor Baconsky şi în ultima sa carte, subtitrată pretenţios: „Un portret al creştinismului european“. La o privire în tabla de materii a volumului, cititorul îşi va da seama îndată că acest „portret“ e mai curînd un crochiu trasat în linii deschise încă din 1996, cînd autorul publicase *„Iacob şi îngerul. 45 de ipostaze ale faptului religios“* (Editura Anastasia). Dacă atunci scriitura autorului era confecţionată mai ales ca diagnostic negativ la adresa maladiilor modernităţii, de această dată *întregul* cărţii ni se înfăţişează terapeutic ca o „prolegomena la o artă a speranţei“.

Volumul, destul de voluminos (356 pp.) şi elegant editat, cuprinde patru secţiuni („Antropologice“, „Ortodoxe“, „Catolice“, „Europene“), debutînd printr-o continuare, de fapt, a „fărîmelor“ concluzive din *Ispita binelui*. Primul eseu este deja un apel lucid la acea formă de vitalitate creştină care implică, simultan, asceza şi angajarea. Idealului rezistenţei apatice şi delirului de activism politic – două paradigme complementare în imaginarul social românesc – T. Baconsky îi opune imaginea „celui care nu preface dubiul în apostazie şi credinţa în fanatism“, măsurat de dictonul Capadocienilor: „nimic prea mult“. Multiplicarea şi potenţarea unei asemenea atitudini – asumată ideal de intelectualul creştin – ar putea schimba semnificativ şi topica discuţiilor actuale despre vinovăţie, care viciază ţesutul comunitar fie prin revizionismul resentimentar al victimelor, fie prin iresponsabilitatea absolvirii anonime a foştilor călăi. Fireşte, creştinismul nu este un proiect de ameliorare politică ori socială a istoriei umanităţii, deşi poate îi infuza regional soluţii pacifice prin acea etică a datoriei care, aşa cum arăta Simone Weil, răstoarnă ideologia modernă a „drepturilor“. Fascinaţi de misterul dăruirii divine – căci numai din contemplarea *darului* (care revine mereu la un *dat* primar) se naşte imperativul *datoriei* – ucenicii lui Hristos nu vor acuza şi nu vor pretinde ceva de la alţii înainte ca ei înşişi să se fi supus unui drastic examen al propriei

© S. Ivanoschi

vieţi: „adevărata provocare este aceea de a te duce la duhovnic, pentru a te pune în criză şi pentru a te depăşi. Acolo, fie şi sub un epitrahil soios, ai în faţă o probă de cu totul alt ordin. Acolo, îngenuncheat, îţi devine insuportabilă minciuna propriei tale vieţi. În acele cîteva minute, limita eşti tu însuţi, om trecător şi suflet încărcat de păcate nemărturisite. E singurul loc unde nu *ceilalţi* sînt vinovaţi de toate relele, ci tu însuţi, cel care, luînd asupră-ţi povara erorilor săvîrşite, primeşti în schimb nemăsurata libertate de a nu mai greşi.“ Cu acest *a priori* subiectiv – care învăluie cu o largă seninătate orice discuţie asupra sensului culpabilităţii – autorul reînnoieşte chestiunea „decomunizării“ României printr-un util excurs istoric ce compară situaţia ţărilor europene marcate de pactizarea cu nazismul sau fascismul interbelic. Între acestea, Franţa ar fi putut indica riscurile şi beneficiile unei autentice „epurări“ a societăţii civile de paraziţii unei ideologii demente. Din nefericire, orice invitaţie la o dezbatere de acest tip – în agora românească sau forumul european, deopotrivă – emană inevitabil un aer de naivitate şi desuetudine, pe care viteza de mişcare a unei lumi înghiţită (paradoxal) de „post-istorie“ o ignoră suveran.

Uneori mi s-a părut, totuşi, impropriu tonul neconsolat al autorului, care revine frecvent în tirade împotriva „stîngii“, considerată univoc „cripto-ateistă“, ca orice produs utopic al modernităţii. Impropriu, spuneam, nu pentru că dl T. Baconsky nu ar fi conştient de perfecta relativitate a distincţiei „stînga-dreapta“ din perspectiva noii economii din era capitalismului global (care, în esenţă, practică o politică antisocială), cît mai ales pentru faptul că istoria socialismului european este marcată de importante stagii de reflecţie creştină, aici netematizate. Şi nu mă refer neapărat la momentul romantic de naştere a socialismului utopic în secolul XIX (Saint-Simon) – pe care Marx s-a străduit să-l fundamenteze ştiinţific – sau la tradiţia iniţiată în Marea Britanie de anglicanii C. Kingsley şi J. M. Ludlow, în Germania de mişcarea protestantă (luterană) – dar nu egalitaristă – a lui Adolf Stöker, iar în America de cea mobilizată de Henry James Sr. (tatăl celebrului literat). Mai degrabă, am în vedere aici acele curente care, în Franţa interbelică de pildă (unde s-a coagulat un grup de reflecţie în jurul revistei *Esprit*), au conceput o critică a fundamentelor etice ale capitalismului. Fireşte că e dificil ca, în siajul încă proaspăt al comunismului stalinist, să încerci o readecvare a ideii de stînga, privită exclusiv din perspectiva valorilor creştine. Cu toate acestea, nici dominaţia contemporană a ideologiei liberale nu trebuie menajată de prea multe scrupule istorice. Gînditori creştini remarcabili – de la Ch. Peguy pînă la P. Ricoeur şi Michel Henry astăzi, în Franţa, sau de la J. Ruskin pînă la J. Milbank sau C. Pickstock (gruparea de la Cambridge „Radical Orthodoxy“) astăzi, în Anglia – au adoptat, dintr-o sensibilitate esenţial filantropică dictată de exigenţele Noului Testament, o poziţie ferm adversă regulilor amorale ale capitalismului *laissez-faire*. Într-un timp în care politicul este integral subjugat de priorităţile totalitare ale ordinii economice, o asemenea critică – lucidă dar nu resentimentară, drastică deci nu utopică – mi se pare imperativă mai ales pentru o ţară năucită de sărăcie materială şi confuzie morală cum este România. Distanţarea de gîndirea seculară – care înseamnă deopotrivă comunism şi capitalism – are în primul rînd obligaţia demascării derivei etice contemporane, în care un regim de performanţă economică impus de-o impenitentă oligarhie a canonizat tacit antropologia instinctelor şi ontologia simulacrelor – vectori a căror mecanică o descriu cu suficientă acurateţe diverşi teoreticieni ai postmodernităţii (precum sînt G. Lipovetsky, F. Fukuyama. G. Vattimo, G. Debord, pentru a cita doar cîteva nume). Şi s-ar putea ca această subversivă avalanşă a neantului – care saturează cu virtualităţi ecranele televizoarelor şi ale monitoarelor – să aibă o forţă imposibil de anihilat, altfel decît printr-o implozie terminală.

Indirect, despre toate aceste ameninţări vorbeşte eseul intitulat „A trăi local, a gîndi global“, încheiat într-o notă de pesimism care nu poate cauţiona, prin compensaţie, militantismul euforic al ecologiştilor care, deşi sesizează un dezechilibru global al naturii, nu propun o medicamentaţie holistă menită să conştientizeze, în definitiv, că doar restabilirea raportului de transcendenţă dintre creator şi Creatură va regenera „casa verde“ a planetei în acel interimat, însă, care dă pregustarea unui viitor eshatologic („cerul nou şi pămîntul nou“). Primul capitol se încheie cu cîteva glose despre „Mitologii“ (eseu care, între paginile 85-89, sub un alt titlu, reia în mod aproape identic, deci nepotrivit, paginile 42-44 din *Iacob şi îngerul),* respectiv, cîteva însemnări despre „Antropologi şi religie“. Acest dín urmă text vizualizează textura polemicii dintre teologul creştin – în genere – şi casta „ştiinţificilor“ abandonaţi cu rară pasiune, în ultimul secol, reconstituirii memoriei religioase a umanităţii. Dacă liniile de fond ale analizei mi s-au părut juste (evocînd rădăcinile teologice ale acestui proiect epistemic şi semnificaţiile secularizării dogmei creştine a Sfintei Treimi), rămîn cîteva inconsecvenţe metodologice (distincţia dintre antropologia/antropologii culturii şi istoria/istoricii religiei) sau aprecieri între care unele vădit simplificatoare („ştiinţa religiilor pare a fi prima disciplină intelectuală izvorâtă din «ura», ţîfna polemică sau cel puţin aroganţa faţă de propriul domeniu“, p. 105). Fireşte că o accelerată evanescenţă a formelor tradiţionale de trăire religioasă (care nu implică neapărat dialectica polară sentiment/raţiune, aşa cum a fost ea disputată de către Hegel *vs*. Schleiermacher) *coincide* cu emergenţa unei noi discipline umaniste, la intersecţia dintre un spumos *revival* protestant al filologiei, programele posttridentine de inculturaţie catolică, revoluţia ştiinţelor naturii, mentalitatea istoristă şi noul *Zeitgeist* criticist – toate proiectate pe o hartă geografică a cărei exactitate concura, pentru europeni, doar exhaustivul. Dincolo de patologiile pe care orice excese academice subiective le generează (iar ilustrările oferite de T. Baconsky sînt cu adevărat semnificative), există un fapt relevat de „ştiinţa religiilor“ menit să atragă *altfel* atenţia, cred, unei conştiinţe teologice. Mă gîndesc în primul rînd la destinul memoriei sacrului şi exigenţele alterităţii. Pe acestea le-a impus cu adevărat în secolul XX doar M. Eliade (căruia, din altă perspectivă, nu mai puţin urgentă, îi este dedicat un superb eseu în ultimul capitol, pp. 336-346). Unei religii care proclamă în chiar actul Revelaţiei o anume „istorie a mînturii“ – faptul istoricităţii nu-i poate fi deloc indiferent, oricît de dificilă ar fi asimilarea deconcertantelor sale monumente de realitate. La fel, reamintirea configuraţiei polimorfe a experienţei sacrului în istoria umanităţii ar putea solicita, din partea teologilor creştini, acel tip de efort hermeneutic pe care, obligaţi de circumstanţe culturale foarte puţin favorabile, minoritarii Părinţi ai Bisericii l-au asumat cu supleţe şi toleranţă în primele veacuri după Întrupare. Într-o epocă a uitării, dominată de prejudecăţi şi stereotipii, o asemenea confruntare ar putea desfăşura pentru Biserică criteriile identităţii, pe de o parte, şi vocaţia catolicităţii, pe de altă parte. Numai că un asemenea parcurs în misterul iconomiei – pentru care livrescul ar trebui să fie pandantul unei experienţe vii a celuilalt – va asuma, apofatic, neînţelegerea ca evidenţă a finitudinii şi urmă a tainei pluralităţii. Dar ea va putea avea acum în vedere, fireşte, nu religia clasică greacă, ci, de pildă, vestigiile sacre ale extremului Orient (o inedită încercare de acest fel aparţine ieromonahului Damascene Christensen, autorul volumului *Christ: The Eternal Tao*, Alaska, 1999). Pentru teologul creştin există, aşadar, un potenţial net creator în orice descoperire a ştiinţei religiilor, căci actul credinţei îl cheamă să fecundeze pînă şi cel mai inaparent „joc secund“ al fiinţei.

(va urma)

▲

Mircea VASILESCU

Monologuri românești și dialog european

© L. Muntean

În doisprezece ani de tranziție, prezența intelectualilor, a oamenilor de cultură în dezbaterea publică a cunoscut forme și expresii greu de sistematizat. Pe voci diferite, cu accente și nuanțe diferite – ceea ce este firesc pentru un spațiu public normal – cea mai mare parte a lumii intelectuale românești s-a arătat pro-occidentală: în aparență, discursul antioccidental a fost apanajul naționaliștilor care vor, pe plan politic, un regim „de mînă forte", iar pe plan cultural afirmă românismul pur și ortodoxia fără de pată. În rest, pentru cine privește doar suprafața discursului, lucrurile par să fie limpezi: reprezentanții elitelor intelectuale, fie ei implicați civic și politic ori nu, declară că sînt cu fața spre Europa. Dacă trecem însă dincolo de suprafață, problema se complică: evoluția vieții intelectuale românești în ultimii doisprezece ani, relația intelectualilor cu politicul, calitatea dezbaterii de idei, comunicarea oamenilor de cultură cu societatea, discursul despre cultură și despre valori arată cîteva trăsături care, departe de a fi în spiritul european al vremurilor noastre, demonstrează că ceea ce unii teoreticieni au numit „refuzul modernității" persistă încă, nu doar în „România profundă", ci și în elitele ei. Cred că ar trebui să ne gîndim dacă prezența culturii în societate și felul în care se vorbește despre cultură la noi sînt compatibile cu modalitățile în care se face acest lucru în alte societăți europene. E o dilemă.

Țîfna și omida

E riscant să fac aici o recapitulare, fie și sumară, a vieții intelectuale din România anilor '90. Totuși, au trecut doisprezece ani de cînd am devenit o societate liberă și, dacă privim în urmă și încercăm să inventariem temele de dezbatere culturală de după '89, din sertarele memoriei răsar cîteva subiecte: creația culturală în comunism vs. „Siberia spiritului"; „colaboraționismul" marilor scriitori în anii '50; revizuirea ierarhiilor și schimbarea canonului; rescrierea istoriei; pro și contra postmodernismului; implicarea intelectualilor în politică și „autonomia esteticului"; procesul comunismului; „literatura de sertar"; condiția artistului ș.a.m.d. Mai mult sau mai puțin, fiecare dintre aceste teme conține un sîmbure identitar și arată dificultățile de adaptare la societatea deschisă. Ca un laitmotiv, apariția și dispariția lor au fost însoțite de un cor de lamentări despre „criza culturii adevărate" și „invazia subculturii".

Despre toate acestea s-a vorbit, de cele mai multe ori, cu patimă și de pe poziții ireconciliabile, care ascundeau nu o dată – mai ales la începutul anilor '90 – opțiuni politice. Dezbaterea culturală a fost multă vreme la remorca avatarurilor politice și a obosit: de la un timp, nici un subiect nu pare a mai declanșa energii publicistice ori polemice, nici o dezbatere substanțială nu mai agită viața intelectuală, tot mai marginală în spațiul public românesc. Există în schimb așchii din vechile polemici, reacții izolate, orgolii dispuse oricînd să iasă din penumbră în mod „punctual". În general, se reacționează la persoană, și nu la subiect, iar polemica de idei nu se încheagă deloc: formă elevată a dialogului, polemica decade la stadiul de monologuri paralele. Teme obsedante, uneori provinciale și provenite din frustrări vechi de decenii (de pildă, dacă prozatorul X e mai mare decît prozatorul Y sau invers, care este cea mai importantă personalitate culturală a secolului al XX-lea ș.a.m.d.) sînt tratate într-un discurs diluat și emoțional, care nu comunică în nici un fel cu preopinentul, produc iritări de moment și sînt apoi abandonate. Nu sînt însă și uitate: ca și în politică, în lumea intelectuală circulă în continuare etichetări sumare, stereotipii și automatisme de percepție. Antropologii și sociologii ar putea aduce aici explicații nuanțate privind persistența „psihologiei de clan" în culturile meridionale, dar asta n-ar schimba mare lucru: în lumea culturală românească, importantă e „afilierea". De la alegerile pentru Uniunea Scriitorilor pînă la repartizarea subvențiilor pentru reviste, de la acordarea premiilor pînă la invitarea în puținele emisiuni TV cu teme culturale, lanțul slăbiciunilor și biografiile contează mai mult decît opera sau ideile. Spiritele independente și neafiliate sînt ori neglijate, ori etichetate strîmb, după chipul, asemănarea și stereotipiile celor care au „puterea": fiecare e considerat omul cuiva, fiecare trebuie plasat într-o „partidă" reală sau inventată, trecută sau prezentă.

În această materie avem și noi, dilematicii, experiențele noastre recente, care seamănă pînă la plictis cu cele vechi: într-un ziar ce-și declară simpatii de stînga, un june care a lipsit de la lecția despre uzul rațiunii crede că a descoperit în paginile noastre o „campanie împotriva valorilor naționale" și invocă „țările civilizate" în care, crede el, nimeni nu are dreptul de a critica sfintele instituțiuni academice; într-o gazetă extremistă (dar nu de stînga!), în numele acelorași „valori naționale", sîntem denunțați ca agentură evreiască și maghiară; în alt ziar, un fost disident reia teza că *Dilema* a făcut, încă de la început, „jocurile d-lui Iliescu"; tot pentru că „s-a dat cu Iliescu" a fost înjurat și amenințat telefonic unul dintre cei mai vechi colaboratori ai *Dilemei*, cunoscut publicist din diaspora, în urma unui articol în care nici măcar nu era vorba despre actualul președinte. Ceea ce arată că independența și pluralismul opiniilor se deprind mai greu decît se face lista scurtă de „valori naționale". Mișcarea ideilor e subminată de tropăitul persoanelor: indiferent de ce gîndește ori creează, cutare nu-i bun că „s-a dat cu postmoderniștii", cutare e prost că e „omul Academiei", Icsulescu „e greșit orientat politic", Icsuleanu „scrie la *Dilema* și *22*, deci e antinațional". Etc. E plină presa de zgomote ambalate în „opinii" care, de fapt, sînt doar lupte pentru supremația discursului și pentru o poziție în *establishment*. Țîfna unor juni grăbiți să-și găsească un loc comod pe scena publică prin înscrierea într-o tabără aproximativă este dublată de ronțăitul vechi și metodic al omizii care, surprinsă de schimbarea de climă din 1989, își sapă adînc cotlonul în trunchiul pe care pretinde că, din moment ce îl locuiește, îl și apără. Or, acest tip de atitudine exprimă cea dintîi incompatibilitate cu spiritul deschis și dialogic al culturilor europene de astăzi. Diabolizarea „celuilalt" în numele unei liste unice a valorilor naționale (de parcă ar putea fi posibil vreun edict sau vreo „listă oficială" a presupuselor sau realelor intangibilități culturale!) nu e decît o formă de refuz al dialogului.

Scena, actorii și decorurile

Nu vreau să spun că pe scena culturală românească se reprezintă un dezastru în cinci acte și două tablouri: de la turneul mondial cu *Trilogia antică* a lui Andrei Șerban pînă la Festivalul Enescu încheiat zilele trecute, România a cunoscut episoade de efervescență culturală la care nici nu visa pînă în 1989; în ciuda tuturor lamentațiilor despre criză și „moartea culturii", industria editorială a produs mii de cărți bune, nu doar *trivialliteratur*; fundații, asociații sau grupuri experimentale au creat proiecte culturale alternative pline de dinamism și absolut *à la page* în Europa. Dar nu despre lipsa evenimentelor este vorba, nu „producția culturală" este problema, ci neașezarea ierarhiilor și a criteriilor, monologurile cu fața la peretele propriului trecut. Există o tendință paseistă în felul de a vorbi despre cultură: e aproape un reflex să dai citate din clasici pentru a caracteriza situații de azi; nostalgia „micului Paris" și a epocii interbelice a devenit un loc comun jurnalistic și un artificiu retoric de larg consum; cînd vine vorba despre „exportul" de valori culturale, se recurge veșnic la aceleași cîteva nume (Eliade, Cioran, Enescu, Brâncuși), utilizate copios, atît în discursul „de stînga", cît și cel „de dreapta", de politicieni și diplomați, de funcționari culturali ori de simpli cetățeni. Ele sînt, fără îndoială, întru totul valabile și demne de toată atenția, dar ce și cum am putea aduce *azi* în dialogul cultural european ne preocupă mult mai puțin. Intervin aici, desigur, orgolii și ambiții, sentimentul românesc al caprei vecinului, dar și altceva, mult mai consistent. Puțini intelectuali români și-au dat seama că bogăția și diversitatea culturală din țările europene se bazează nu doar pe creații de geniu și pe mari personalități cu care Dumnezeu binecuvîntează sau nu cîte un colț de lume, dar și pe *instituții* eficiente. La noi, sînt extrem de puține instituțiile culturale care, după doisprezece ani, au reușit să atingă o oarecare eficiență. Cele cîteva pe care le știu (și nu le dau numele ca să nu par subiectiv) au reușit să se impună datorită unor intelectuali care și-au pus între paranteze vocația creatoare și le-au creat pornind de la zero; cele mai multe dintre instituțiile „vechi", moștenite, au însă o inerție la fel de mare ca a industriei grele. Mai ales cele influențate de ciclurile electorale și de schimbările puterii politice sînt privite prin prisma funcțiilor pe care le oferă, nu pentru calitatea lor de mecanisme care pot intermedia și administra relația culturii cu societatea. Or, în absența unor instituții culturale eficiente, oricît de bună ar fi calitatea creației culturale în sine, ea nu poate intra în dialog nici măcar cu publicul din țară, cu atît mai puțin cu cel din alte zări. Pentru o bună reprezentare, e nevoie nu doar de actori, dar și de regizori inteligenți, și de decoruri bine construite, și de mașiniști. Unul dintre păcatele care împing adesea viața intelectuală către sterilitate este dorința tuturor de a fi protagoniști și de a culege, rapid, aplauzele, chiar dacă spatele scenei se prăbușește.

Probabil că va mai trece multă vreme pînă cînd discursul despre cultură și valorile ei va căpăta aerul firesc, simplu și coerent care să-i permită asimilarea regulilor dialogului. Deocamdată, imaginea publică a intelectualității e mai curînd marginală, iar locul culturii în societate e cu totul confuz. Mass-media își au partea lor de vină și de prostie (dacă ne gîndim ce dezbateri interesante sînt în paginile cotidienelor occidentale ori la posturile TV europene...). Dar închiderea în monolog, inconsistența dezbaterii, discursurile somptuoase care ascund daraveri de clopotniță, mania funcțiilor, lipsa de proiect și de viziune, pretenția de monopol asupra „adevăratelor valori", refuzul spiritului critic și, nu în ultimul rînd, absența unei solidarități intelectuale minimale arată, o dată în plus, că integrarea în Europa este (și) o problemă culturală. Nu doar pentru cetățeni, dar și pentru o bună parte a elitelor. ▲

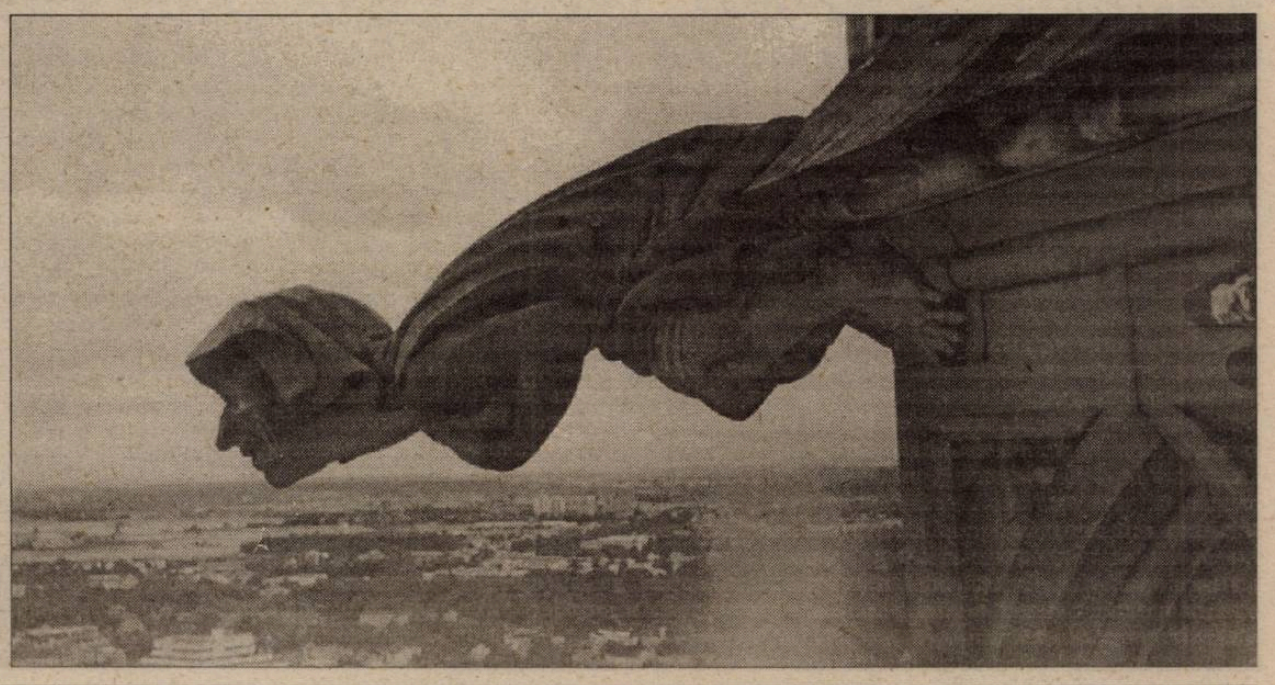
© A. Iordache

„Vom spune înainte de orice că n-am ajuns aici și nici acolo ci doar într-o extatică desprindere familiară fiecăruia în parte“

GELLU NAUM

1 august 1915 – 29 septembrie 2001

fotografie de G. Rasovszky

Nume şi locuri

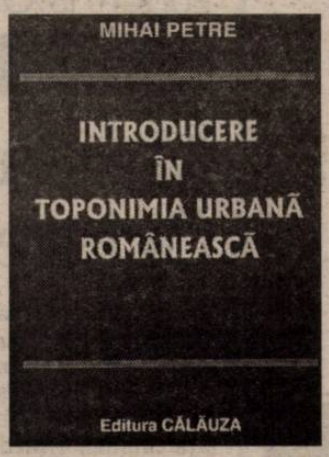

Lucrarea profesorului Mihai Petre *Introducere în toponimia urbană românească* apărută recent la Editura Călăuza din Deva îşi propune prezentarea cîtorva dintre principalele probleme ale urbanonimiei: „statutul şi raportul cu alte discipline, evoluţia numelor de locuri din oraşe, structura lor şi diferite fapte de limbă".

Toponomastul (specialistul în toponimie, adică în acea ramură a lingvisticii ce studiază numele de locuri), folosind o bogată bibliografie (românească şi, mai ales, franceză) cercetează *urbanonimele* „ca nume proprii cu dublă valoare: semn al unui loc pe care îl individualizează prin sens". Bogatul material pe care profesorul Petre îl reactualizează – obţinut din lucrări de referinţă ca *Istoria fondării oraşului Bucureşti* (1891) a lui Dimitrie Pappasoglu sau *Istoria Bucureştilor* de G.I. Ionescu-Gion, dar şi din îndelungi observaţii personale aplicate mai ales la epoca modernă – este studiat sub aspectul evoluţiei, al selectării spontane a unui determinant, al relaţiilor acestuia cu un referent.

Cartea va fi utilă, desigur, filologilor, istoricilor, geografilor şi psiholingvisticilor, dar şi tuturor celor pasionaţi de straniul puzzle omenesc, prea omenesc ce poate da numele unui loc.

infolio

Harta Mole

Ghidul european de comportament în afaceri al englezului John Mole, inclus în utila colecţie *Humanitas Practic*, a fost la apariţie declarat „cartea anului" de către *Financial Times*. De atunci, cartea a fost tradusă în zece limbi şi a avut şapte ediţii în Anglia. Autorul, şcolit la Oxford, a lucrat 15 ani într-o bancă americană, în SUA, Orientul Mijlociu şi Europa, ocupîndu-se în prezent de consultanţa managerială internaţională. Interesat de reala comunicare din „lumea afacerilor", autorul încearcă să stăpînească – în aceste 15 portrete politice, instituţionale şi psihologice ale naţiunilor ce alcătuiesc Uniunea Europeană – atît diversitatea, cît şi continua schimbare. Patron al unei companii care se ocupă cu transferul de tehnologie între Est şi Vest, John Mole e foarte interesat de potenţialul pe care l-ar aduce extinderea Uniunii Europene. Aşa că – cine ştie? – pe o „hartă Mole" dintr-o ediţie viitoare, în care vor fi descrise noile diferenţe culturale europene, ţinîndu-se seama că fiecare naţie este o „naţie de individualişti", se va regăsi, poate, şi România. Să ne imaginăm, citind acest ghid, capitolele despre competitivitatea, eticheta, punctualitatea şi umorul românilor.

Partea morbidă a feminismului

Editura Polirom a publicat de curînd cel de-al treilea volum din colecţia „Studii de gen", *Războiul împotriva tăcerii* de Andrea Dworkin, feministă radicală, mai degrabă militantă decît teoretizantă, practicînd o scriitură a mărturisirii, a faptelor „ce vorbesc". Andrea Dworkin este autoarea mai multor cărţi feministe clasice *(Ura împotriva femeilor, Sîngele nostru, Pornografia, Femei de dreapta)*, dar şi a unor cărţi de proză *(Îndurare, Gheaţă şi foc)*. Volumul de faţă, apărut în SUA în 1993, este o culegere de eseuri, conferinţe, (pseudo)-interviuri sau recenzii scrise între 1976 şi 1987, adică la aproape un deceniu de la cel de-al doilea val al literaturii feministe, de la care autoarea se revendică. Cele mai multe texte din această culegere insolită sînt rechizitorii împotriva *establishment*-ului masculin, dar şi împotriva celui feminist „creat şi controlat de media", împotriva pornografiei, a abuzurilor fizice de tot felul, dar şi contra tradiţiei literare exclusiv masculine.

O prefaţă la ediţia românească (aşa cum au avut *Reconstrucţia teoriei politice* şi *Feminism şi filozofie*) ar fi fost mai mult decît binevenită, colecţia vizînd, cu siguranţă, un public mult mai larg decît specialiştii în studii de gen. Cu atît mai mult cu cît Andrea Dworkin, reprezentantă a „părţii morbide a mişcării feministe", este şi o foarte interesantă scriitoare. **(S. S.)**

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

Un lucru serios

Într-o ţară tristă şi plină de umor ca cea în care ne aflăm, un festival ca Humorror nu poate fi decît foarte potrivit. El defineşte perfect situaţia în care ne aflăm. Dacă Goga scria cîndva că doar plînsul ne mai alină durerile, în România de astăzi doar hazul pare că ne mai poate salva de la confruntarea cu realitatea.

Festivalul *Humorror* organizat de Connex a ajuns la cea de-a patra ediţie şi putem spune că a devenit una dintre cele mai serioase manifestări culturale din spaţiul carpato-danubiano-pontic. În plus, în timp ce alte festivaluri nu ştiu ce să mai facă să supravieţuiască, *Homorror*-ul este unul care se extinde de la an la an: anul acesta, pe lîngă tradiţionalele secţiuni de caricaturi şi teatru *(Schizographia* şi *Lethalia)*, a mai apărut una nouă, destinată artei fotografice *(Fotofobia)*. Secţiunea de teatru a prezentat, de această dată, o ofertă de spectacole mult mai consistentă decît în anii trecuţi, iar piesele nu au mai părut aduse cu forţa în festival, ci, multe dintre ele, parcă au fost puse în scenă special pentru această manifestare.

Singurul minus pe care l-am înregistrat faţă de ediţiile trecute a fost la secţiunea de caricatură, unde anul acesta a lipsit participarea internaţională. Caricaturiştii români au ştiut să suplinească, însă, pe alocuri cu succes, prezenţa colegilor lor de peste hotare. Lucrările premiate cu Marele Premiu *(Fără cuvinte* de Constantin Ciosu) şi Premiul I *(Fructul dragostei* de Octavian Mardale) fac toţi banii (şi, în privinţa asta, Connex-ul a fost extrem de generos, ca şi în ceilalţi ani, cu laureaţii). E adevărat, lucrările care au primit premiile II şi III au fost de data aceasta mai slăbuţe; juriul ar fi avut de unde să aleagă... „Marii învinşi" ai acestei secţiuni sînt, uneori, ceva mai mari decît cei aflaţi pe locurile doi şi trei. Sau, cum este cazul lucrării care a primit Premiul II *(Reintegrare europenă* de Cristian Marcu), existau alte lucrări de acelaşi autor cu mult mai interesante (de exemplu *Precauţie* sau *Cîntece de libertate)* – dar trebuia să fie premiată o lucrare cu integrarea europeană, că-i un subiect la modă! Dintre caricaturile care nu au fost premiate, le-am remarcat pe cele ale graficienilor Vasile Dub *(Punct fix)*, Ciprian Todea *(Maaaama...)*, Cristi Vecerdea-Criv *(Pentru ţară)*, cele două ale lui Cristian Marcu pe care le-am menţionat mai sus, Mircea Bîtcă *(Se strînge cercul)*, Octavian Mardale *(You are here)*, Puiu Ghe. Găzdaru *(A fi sau... a mai fi)* sau Silviu Bartiş *(Marketing)*. Aceasta din urmă, *Marketing*, ni s-a părut că ar fi trebuit să ia un premiu, ceea ce ar fi fost o dovadă în plus de autoironie din partea organizatorilor (deşi juriul a fost compus din personalităţi independente – poate că aceasta a fost explicaţia neselecţionării ei...). Caricatura respectivă înfăţişa o femeie care face trotuarul, îmbrăcată în mov şi blondă (ceea ce ar fi făcut, e adevărat, trimitere la campania Cosmorom – dar care-i problema?), iar, lîngă ea, un afiş pe care scrie cu verde (culoarea Connex): „Nou! Taxarea la secundă (după primul minut)". Fără cuvinte.

Secţiunea *Fotofobia* a fost, credem, cel mai mare cîştig al festivalului. Aici, toate fotografiile premiate au fost O.K.: *Love story*-ul mineresc de Sorin Lupşa – Premiul I; *Privatizare* de Emilia Preda – Premiul II (o tanti care şi-a pus punga cu seminţe de vînzare pe o gură de aerisire pe care scrie cu spray „Lili S. R. L."); *Refolosit* de Carol Gigi Nicolau – Premiul III (Iliescu, zîmbitor şi cu caschetă de miner pe cap, printre oamenii muncii, iar deasupra un afiş: „Nimic să nu se piardă! Recuperare recondiţionare refolosire. Totul să fie reciclat şi refolosit în întreprinderea noastră"); *Profeţie politică* de Traian Octavian Cătună – Premiul III (o colivă cu o lumînare aprinsă în prim plan, în fundal, solemni, Diaconescu, Radu Vasile, Constantinescu & Co). Desigur, şi aici au fost mulţi fotografi valoroşi care au rămas în afara podiumului: Toni Salabaşev, Alexe Traian Popescu, Claudiu Ciortan, Lucian Nicolae, Alex Gâlmeanu, Alexandru Paul, Daniel Mihăilescu, Bogdan Cristei, Laura Dobre sau Mihai Vasile.

*Sorin Lupşa, **Love Story***

Trăgînd linie, Fesivalul *Humorror* a fost şi anul acesta un succes şi nu ne rămîne decît să felicităm Connex-ul pentru ideea de a investi bani în cultură, chiar dacă aceasta nu este una pompoasă, „de excelenţă". Să-i felicităm, deci, pe organizatori că au realizat de la bun început că excelenţa nu e numai la Atheneu sau la Academie (atunci cînd se mai află pe-acolo...), ci şi în manifestările *underground*, considerate îndeobşte derizorii. În artă, de multe ori cei din urmă se întîmplă să fie cei dintîi.

▲

Fotografii finlandeze

Pe 25 septembrie, Centrul Cultural SINDAN (reprezentat de doamna Maria Rus-Bojan) şi Ambasada Finlandei au organizat la Galeria SPACE a Centrului Internaţional pentru Artă Contemporană Bucureşti vernisajul expoziţiei de fotografie a artistului Timu Kelaranta. Ambasadorul Finlandei la Bucureşti, dl Pekka Harttila a vorbit – în absenţa protagonistului, întors la Academia de Arte din Helsinki, unde este profesor de mai bine de 20 de ani – despre şcoala finlandeză de fotografie, buna colaborare cu mediile culturale româneşti şi, mai ales, despre pasiunea lui Kelaranta pentru România.

Expoziţia – despre care se va scrie cu siguranţă – va fi deschisă pînă în 12 octombrie 2001.

Dilema vă recomandă

● Expoziţia „Transcafé" (Antik, Ion Grigorescu, Mihălţianu, Muntadas, Patatics, Perjo, Rostopasca...), din 5 în 20 octombrie a.c., la Galeria Nouă din str. Academiei 15, şi „EGGtion" de Marius Tănăsescu la fotogaleria GAD. (Alex. Leo Şerban)

● Marin Preda, *Scrisori către Aurora*. (Ed. Albatros, 2001). Un Marin Preda, naiv şi sentimental – cum se zice azi – impudic, dar mai presus de toate îndrăgostit, la vîrsta de 30 de ani, prin anii '50. Lăsînd deoparte prejudecăţile decenţei, nu mă jenez să afirm că aceste scrisori de amor m-au interesat – într-un anume sens – mai mult decît acelea ale Emin-ului către Veronica sa. Într-un anume sens, deloc inexplicabil, dacă mai iubiţi „Moromeţii". Dacă nu – nu... (Radu Cosaşu)

Pagină realizată de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Alte excese

Enumerarea din numărul trecut se voia doar o posibilă primă parte dintr-o listă incompletă. Micile plăceri cotidiene ce se pot încadra în categoria „tot ce-i bun, de fapt, face rău", sau în termenii mai pompoşi deja folosiţi – (tot ce-i bun) e un exces urmat de culpabilităţi cotidiene. Contorizarea ieşirii din normă şi exerciţiul învinovăţirii în lucruri de nimic fac parte dintr-o filozofie de viaţă a măsurii cu orice preţ, ori a mediocrităţii, impusă de un nebulos mental colectiv: sfaturile celorlalţi, revistele utilitare, emisiunile radiofonice pe aceeaşi temă, spectacolul ştirilor ca nenorociri iminente, de care trebuie să ne ferim etc. Desigur că principalele restricţii care se impun de aici sînt cele de sănătate, şi acestora li se opun, în general, meschinele excese culinare (dintre care cîteva au fost enumerate în ediţia precedentă); e vorba, însă, de o concepţie mai largă „de viaţă", în care majoritatea acţiunilor tale stau sub semnul fricii de ceva: de la întîrziatul peste 10 minute la serviciu pînă la plimbatul în parc mai mult de jumătate de oră şi vorbitul peste trei minute la telefon. Toate acestea se încadrează în binecunoscuta frică de ziua de mîine, dar şi într-o autolimitare adecvată omului kitsch. Excesele permise, cu toate aceste reglementări pe umeri, sînt nişte bagatele.

Printre cele culinare, am mai putea enumera cafeaua. Orice gospodină care se respectă îşi permite, aproape oricînd, o pauză de-o cafea şi, eventual, o ţigară. Amîndouă o scot din moara cotidiană şi o proiectează, timp de vreun sfert de oră, în postura de comentator al lumii la bîrfă cu o vecină; ori de spectator al ei, în ipostaza privitoare de telenovele. Cafeaua are gust şi, în fond, e un drog; cunosc o bonă care, de cîte ori bea o cafea, povesteşte cu vinovăţie toate senzaţiile, fizice şi psihice, pe care i le-a produs. Nu numai gospodinele tratează cafeaua ca pe o pauză: în cazul, să zicem, secretarelor de firmă, gura de cafea din vasul comun la filtru are cam aceeaşi semnificaţie, dar în alţi timpi şi cu un ritual redus la componentele de bază.

Amestecul şi inovaţia culinară sînt alte excese permise, în sens de curaj în spargerea normei şi de excentricitate. Multe gospodine transcend dincolo de categoria lor de simple producătoare în cea de creatoare tocmai prin aceste inovaţii: în loc de zahăr, miere, în loc de lapte, iaurt, ceva mai mult piper şi o mirodenie cu sonorităţi orientale, din revistele pentru femei, şi renumele-i gata. Degustătorii şi pofticioşii încearcă şi se minunează.

Deja am îndrăznit să depăşim domeniul, strîmt, al excelor culinare. Din categorii mai puţin prozaice, dar aproape la fel de dependente de senzaţii, fac parte, de pildă, *window shopping*-ul, flirtul de petrecere, conversaţia pe teme mari, existenţiale, ba chiar şi, pentru o anumită categorie, ieşitul de *week-end*, la promenadă şi bîlci. *Window shopping*-ul, sau uitatul prin vitrine, presupune, ca şi în cazul cafelei, păşirea, pentru scurt timp, într-o realitate virtuală: dacă discuţia la o gură de cafea te făcea să crezi că poţi dezbate orice şi pe oricine, hălăduirea prin magazine şi, eventual, încercatul hainelor, îţi dau senzaţia că poţi fi oricine. Evident, acest lucru e valabil în general pentru reprezentantele sexului zis slab, şi reprezintă un joc de roluri la nivelul cel mai apreciat, şi anume al aparenţei. Şi aici se fac simţite diferenţele de venituri şi statut social, *window shopping*-ul de *Janine* fiind altceva decît cel de tarabă din Piaţa Amzei (cel din urmă dovedindu-se mereu mai util şi mai aproape de împlinirea dorinţelor). Flirtul de chef, fie el erotic sau politic, este, evident, un obicei masculin: reflectă luarea în stăpînire tot virtuală, prin conversaţie, a unui obiect dezirabil sexual ori (în cazul conversaţiilor ce pun ţara la cale) chiar a lumii. Despre cea din urmă componentă, ieşirea „la bîlci", pe care o cuprind, mai mult sau mai puţin, toate celelalte – într-un număr viitor.

▲

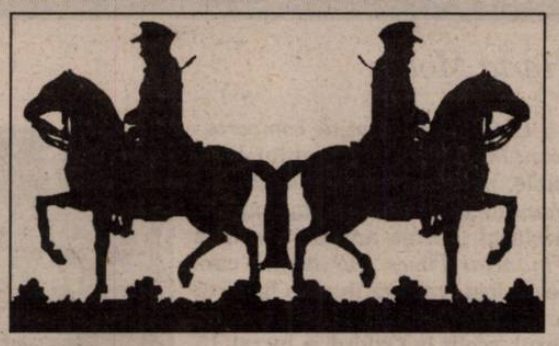

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Ascultă puţin din Sadoveanu!

Hai, femeie dragă, lasă o clipă ziarele, veştile, exploziile, angoasele, posologiile, pisălogelile,

vino să-ţi (s)pun – cum ai pune o rază de soare pe un luminiş ascuns în pădure – la vechiul mei pickup, placa asta cu Sadoveanu citind o schiţă de a lui, de care nu ştii,

despre care n-ai învăţat pentru bacalaureat, căci e mică, puţină, fără importanţă în pădurea operei lui, totdeauna masivă şi solemnă în toate programele analitice,

e o schiţă, o ghindă, un drum, un drum de copil plecat cu un moş, moş Vîrlan, un hîtru hotărît în acea zi să pună o hulpe, „hulpea din Valea Morii care-i mînîncă toate toloşcanele"

şi el nu o mai poate răbda, ia puşca şi pleacă s-o omoare;

dar e toamnă, e culesul viilor, oamenii fac must, plăcinte, chefuri, sînt generoşi, veseli, primitori şi la fiecare poartă îi cheamă să intre în ogradă, să guste vinul, „să nu ne refuzaţi", să se aşeze o clipă

– o clipă îţi cer şi ţie să auzi cum spune Sadoveanu că „vinu-i roş„, cum grăieşte el ca moş Vîrlan, tot mai cherchelit, că „el e grăbit să pună hulpea", „care hulpe?, hulpea din Valea Morii, că alta nu poate fi"

şi cum îşi îndeamnă iapa, Ruşca îi zice iepei, oprind la fiecare gospodar care-i dornic de „musaferi", pînă se lasă seara, din cană de must în cană de vin,

şi cine mai poate ajunge la hulpea aceea, hulpea din Valea Morii, măreaţa necunoscută spre care tot pornim, tot ne îndemnăm, dar nu ajungem, căci ne aţin atîtea plăceri, atîtea strigăte, atîţia struguri, atîtea amînări şi atîtea lumînări?

Hai, ascultă-l pe Sadoveanu, chiar dacă nu ţi-a plăcut la şcoală fiindcă are prea multă natură, mai dă-le încolo de ştiri, mereu, în insomnia informaţiilor, alergăm după un apocalips;

iartă hîrîiala plăcii, am pus-o de prea multe ori, o ştiu pe dinafară, ca „Eroica", o cîntam pe două voci cu liberalul de Radu Albala care constatînd fermecat cum îi ţineam isonul mă ierta pentru perioada mea de „golan progresist",

zile şi zile schiţa asta prin care Sadoveanu ne spunea să nu murim pînă nu găsim hulpea din Valea Morii, „Din Moldova" se intitulează, m-a ţinut în şa, mi-a catifelat curajul, niciodată de oţel, mi-a îmblînzit panica din fiecare anorexie („Panica este cea mai gravă boală" – a spus-o din timp Seneca şi cu această frază ar trebui să înceapă azi fiecare buletin de ştiri de la CNN, TV5, Rai Uno, Rai Due şi cîte infernuri mai sînt);

ca Pablo Casals care zilnic cînta o suită din cele şase de Bach, el nu putea concepe zi fără o suită de violoncel, aşa şi eu, zilnic, mi-am pus „Din Moldova", de am ajuns azi, ascultînd Bach, să visez la destinul valsurilor lui Johann Strauss, dunărean de-al nostru, anxios ca şi mine, care ne-a lăsat melodia aceea, „Ziare de dimineaţă".

Poate ţi-am mai spus, ţi-o repet azi – cînd dementa a putut să ducă pînă la capăt un plan cu o rigoare, cu o luciditate care o fac impenetrabilă, ba chiar pentru mulţi teletembeli rezonabilă şi morală! –

nu vreau altă soartă decît aceea a „Dunării albastre", aceea cu care Stanley Kubrick îşi începea *Odiseea spaţială 2001,* fix 2001, ce bizar!, ce coincidenţă! „brrr, Ruşcă!", precum obişnuia moş Vîrlan să-şi ţină iepşoara în frîu, ca să nu bată cîmpii.

P.S. Bibliografie promptă şi obligatorie la articolul meu de săptămîna trecută – „Prietenia pe vreme de ciumă şi după". În pagina 14 a aceluiaşi număr 448, dl Bogdan Suceavă scrie la rubrica sa „Eresuri" despre prietenia dintre Gabriel García Márquez şi romancierul, tot columbian, Plinio Apuleyo Mendoza, autorul unui recent volum de memorii, „Acele vremuri cu Gabo". E o amiciţie care durează de cîteva decenii; din 1971, opţiunile lor politice se despart categoric, într-o chestiune decisivă: atitudinea faţă de regimul lui Fidel Castro. În toate discuţiile lor oneste, „cu cărţile pe faţă", Márquez „consideră foarte pozitivă balanţa revoluţiei cubaneze", în timp ce Mendoza, „cu filosofia sa liberală, nu marxistă, ca în vremea tinereţii" sale, crede că „balanţa revoluţiei cubaneze este catastrofală". Dl Suceavă scrie imediat: „Trebuie subliniat că Mendoza şi Márquez sînt în continuare prieteni apropiaţi şi că diferenţa de opinii politice nu a tulburat prietenia din tinereţe". Sigur că „trebuie subliniat" – avînd în auz, concomitent, acel bucureştean „Nu se poate! Nu se poate!" al unei indignări intimidate de stupefacţia în faţa posibilului.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Mariani Cristea

Primesc de la Vali Băcuţă, student Automatică, anul II, un e-mail. Scrie despre Mariani Cristea.

„Pe Mariani Cristea o găsiţi făcîndu-şi veacul sau prin cantina Maxx din Regie sau în faţa căminelor Medicinii sau plimbîndu-se pe stradă cu picioarele goale. Haine caraghioase, invariabil ruj strident, coafură scurtă, voce răguşită cu care cere o ţigară. Descendenţa ei: nobili din Anglia. Acolo este mama ei prinţesă. Fratele vitreg o bate. A terminat Filosofia la Cluj, vorbeşte despre Kant, Blaga, Eminescu. Pe două foi a scris: «Vineri 27 aprilie 2001 Bucureşti România-Mariani Cristea, născută Bu-

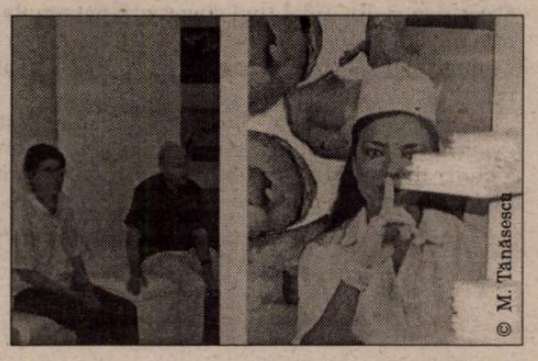

cureşti, Geniul meu de ştiinţă şi filosof: Şansa noastră a oamenilor de a supravieţui este aceea de a dilata timpul interior de gîndire, deci viteza gîndurilor, rapiditatea lor, coincide cu viteza luminii, cu viteza sunetului, deci teoria mea echivalează printre alte teorii pe aceea a savantului german de GENII Albert Einstein, şi anume, teoria relativităţii: E egal mc^2. Am numele publicat în revista *Luceafărul* ca critic literar de poezie între anii 1974-1977 şi anume Ana Maria Cristea. Colecţia revistei se află la biblioteca centrală de stat, etajul III. Geniul meu de diplomată şi politiciană: Cînd a murit preşedintele Rusiei Leonid Brejnev, Ceauşescu Nicolae a pus doliu în România, deoarece graniţele României sînt comune pe jumătate cu Rusia. Prin urmare, s-a pus doliu în data şi luna naşterii mele şi anume 12.01.1990. Ceauşescu a pus doliu pentru mine, pentru geniul meu. Cu multă dragoste prietenilor mei olandezi, a dvs. Mariani.»

Poezia lui Mariani:

«Te voi iubi cu disperare
Prejma va cere o rumoare
Nici glas nici clopot pe aproape
Iluziile se vor topi pe ape
Din cer prea lungul vis răsare
Priveşte lebăda cum moare.»

A cerut o ţigară şi a plecat."

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

În seria **Religie**
ALAIN BESANÇON
Dilemele mîntuirii
Criza Bisericii Catolice

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Limba arhitecturii

Am participat în primăvară la Ankara la o conferinţă internaţională a AEEA/EAAE (Asociaţia Europeană a Şcolilor de Arhitectură), avînd drept temă reinventarea coabitării dintre practică şi teorie. Un participant american observa însă cît de săracă este limba arhitecturii. Cu alte cuvinte, jargonul profesional al arhitecţilor anglo-saxoni li se pare acestora prea puţin cuprinzător pentru exprimarea conceptelor şi a diferitelor ipostaze empirice ale profesiunii lor. Întrucît am fost îmbiat de către domnul profesor Ion Bănşoiu, directorul Editurii Paideia, să traduc un dicţionar englez-român care să cuprindă cîteva mii de termeni care aparţin arhitecturii, artelor cu care se leagă şi filosofiei spaţiului, mărturisesc invidia pe care am resimţit-o auzind postura în care se afla distinsul coleg american: limba română a arhitecturii nu cuprinde nici a zecea parte din termenii – neîndestulători, aţi auzit! – ai englezei de specialitate!

Un program pe care profesorii de limbi străine şi de teorie de la UAUIM l-au propus anul trecut celor ce finanţează cercetarea academică românească urma să suplinească în parte această – dramatică – absenţă din limbajul românesc de specialitate. Traducerea dicţionarului însemna în primul rînd *inventarea* unor echivalente în limba română pentru mulţimea covîrşitoare de termeni care nu există. Apoi, aceste noi cuvinte trebuiau *impuse* în utilizarea curentă prin traducerea acelor cărţi de specialitate care le conţin. Acest program va trebui readus în atenţia celor în drept să îl finanţeze. Profesorii Magda Teodorescu şi Ana-Maria Zahariade, împreună cu care l-am redactat şi propus, vor face, nu mă îndoiesc, apel la instanţa finanţatoare şi anul acesta, întrucît el este vital pentru profesiunea noastră.

Dar cui datorăm precaritatea incredibilă a jargonului arhitectural românesc? În primul rînd, frăgezimii temporale a limbii literare înseşi, pe structura căreia se articulează orice jargon; în raport cu româna literară, limba arhitecturii româneşti este încă mai nouă. Apoi, realitatea pe care a descris-o nu are aceeaşi densitate conceptuală, aceeaşi tradiţie şi, mai cu seamă, aceeaşi presiune a noului pe care au avut-o franceza şi engleza. Româna nu a avut de descris toate tipurile de arhitravă, de decoraţii, de registre ale faţadei, nici subtilităţile ultime ale zidăriilor de piatră, nici pe cele ale hyperspaţiului, întrucît nu le-a avut prezente ca realităţi la care să facă trimitere şi cărora să le ţină locul un semn-cuvînt. Prezenţa multor ghilde străine în evul mediu şi, ulterior, a arhitecţilor din afara graniţelor a făcut ca limba însăşi să nu fie permeată de termeni de specialitate, sau ca aceştia să fi dispărut dimpreună cu utilizatorii lor.

Pe de altă parte, importurile din limbi mai evoluate, ca de pildă franceza, au rămas captive în jargon, fără să fi fost asimilate şi de româna literară: cel mai adeseori, ele sînt folosite ca atare, chiar cu grafia originală, chiar şi de către arhitecţi, întrucît limba nu le-a captat şi au rămas, astfel, corpuri străine. Nu există pericol mai mare pentru ghetto-izarea socială a unei profesiuni decît incapacitatea de a păstra legătura dintre limba literară şi limba vie pe de o parte şi propriul jargon profesional pe de altă parte. Din nefericire, caracterul marginal al limbajului profesional poate fi uneori confundat cu aspectul elitist al profesiunii celor ce îl folosesc. Arhitecţii s-au mîndrit prea multă vreme şi au speriat prea mulţi parteneri de cultură română cu păsăreasca lor, care nici măcar nu e atît de specializată pe cît s-ar dori. E timpul să o aducem la zi şi înapoi în limba română.

Erată: Scriam săptămîna trecută că modernismul a murit cînd un ansamblu de locuinţe sociale al lui Minoru Yamasachi a fost demolat în 1972 şi concluzionam că postmodernitatea a pierit şi ea pe 11 septembrie curent, o dată cu prăbuşirea turnurilor de la New York. Gemenii WTC aparţin aceluiaşi Minoru Yamasachi – stranie simetrie – iar nu lui I.M. Pei, aşa cum scrisesem. ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Călător din fotoliu

Dacă privesc telecomanda ca pe o hartă încifrată a unui teritoriu pe care l-am explorat şi marcat, voi recunoaşte îndată zonele de turbulenţă, cîmpurile de bătălie (pentru *rating*-uri tot mai mari), gările cu oprire obligatorie, junglele şi pustiurile în care nu m-aş mai aventura, şi refugiile – TCM, *arte*, Discovery –, precum insulele acelea visătoare pe care le binecuvînta Kipling într-un poem. Refugii care sînt, de asemenea, puncte de plecare pentru alte călătorii.

TCM (Turner Classic Movies) nu e ce-ar putea fi: are o ofertă limitată – acelaşi stoc de filme pe care l-am epuizat cu ani în urmă, cînd postul se numea încă TNT (Turner Network Television); şi din acele filme, destule nu sînt „clasice", ci doar vechi – impostori invocîndu-şi vîrsta înaintată pentru a căpăta credibilitate. Cu toate acestea (sau chiar datorită lipsei sale de surprize, refuzului său de a se reînnoi), TCM e unul dintre popasurile la care trag adesea, în călătoriile mele cu telecomanda. Nici un risc pentru călătorul din fotoliu, cît timp rămîne pe TCM. Nimic mai grav decît posibila decepţie a reîntîlnirii cu un film care altădată îl vrăjise.

Deci iată-mă din nou în Indonezia anului 1965, aşa cum e reconstituită în filmul lui Peter Weir *The Year of Living Dangerously*/*Anul tuturor pericolelor* (1983) – am tradus versiunea franceză a titlului. Din nou, acea senzaţie uşoară de vertij, cînd respir atmosfera creată de Weir: are talentul de a învesti nişte imagini concrete (ce par la fel de autentice ca într-un jurnal de actualităţi: foamete şi violenţă într-o ţară din Lumea a Treia) cu ceva impalpabil – sugestia unei dimensiuni metafizice. Indonezia lui se află, parcă, sub un blestem. Acum ştiu că Indonezia lui e iluzie optică – a filmat, de fapt, în Filipine. Şi acum nu mai regăsesc în film profunzimea pe care o avea în amintirile mele. Nu mă mai convinge încercarea de a privi *din interior* tragedia unei ţări din Extremul Orient, de a surprinde ceva din spiritualitatea ei. Senzaţia de profunzime pe care am avut-o prima dată mi se pare acum o altă iluzie optică – efectul interpretării Lindei Hunt (un tur de forţă; una din marile performanţe actoriceşti înregistrate pe peliculă) în rolul unui pitic (bărbat!) euro-asiatic. Dar intinerarul rămîne fascinant şi descopăr lucruri noi: felul în care e descrisă comunitatea *outsider*-ilor – englezii, americanii şi australienii, jurnaliştii şi diplomaţii albi asupra cărora se concentrează filmul; cinismul jurnalistului care tratează Asia ca pe un mare bordel exotic, unde orice este pus la dispoziţia lui pentru cîţiva dolari; absurditatea diplomatului englez care admonestează un chelner, pentru că ginul nu e servit aşa cum trebuie, şi care se vede probabil ca un personaj literar – un colonist excentric într-o proză de Somerset Maugham. Maugham a întipărit o imagine falsă a Malaeziei în minţile multor călători din fotoliu de pe vremea lui. Mă întreb cît de autentică este Indonezia lui Weir, devenită Indonezia *mea* de cînd am văzut filmul pentru prima dată, în adolescenţă.

Din Indonezia în Cambodgia, de la ficţiune la document şi de pe TCM pe *arte*, pentru seara tematică (două ore) *Khmerii roşii – Istoria unui genocid*. Ce cunoaşte călătorul înainte de a porni? Nişte date despre regimul lui Pol Pot, faptul că acesta a masacrat aproape un sfert din populaţia ţării, nişte cifre, imaginile care au făcut înconjurul lumii – munţii de oseminte, fotografiile care li se făcuseră victimelor înainte de tortură. Călătorul nu e pregătit pentru accentele de ironie teribilă – lăutarul orb care a supravieţuit cîntînd, pe plantaţiile de orez, despre măreţia acelor imposibile trei tone de orez pe care Pol Pot le pretindea şi pentru care oamenii erau duşi la moarte. Nu e pregătit pentru seninătatea înfricoşătoare a unora dintre martori, în timp ce descriu atrocităţi comise în jurul lor, sub ochii lor, asupra lor. Şi nu e pregătit pentru întîlnirea finală cu Pol Pot (într-un interviu inedit – ultimul pe care l-a dat): bătrînul firav care trebuie sprijinit ca să meargă şi care întreabă – „Arăt eu ca un om rău?" Arată ca un ascet împăcat cu sine şi cu lumea, care în fiecare noapte adoarme liniştit în chilia lui, ştiind că moartea îl va găsi pregătit, după o viaţă de fapte bune. Călătorul a petrecut două ore în ţara pustiită de el şi acum, încercînd să citească faţa lui, ca pe o hartă, vede că ceea ce ar fi putut lua drept blîndeţe nu e decît o pustietate şi mai mare. Contemplînd acel pustiu, călătorul e copleşit de sentimentul propriei vulnerabilităţi morale. Nu-i decît un călător din fotoliu, ştie că se poate întoarce oricînd în lumea lui; la fel ca personajele din *Anul tuturor pericolelor*, el are un bilet de întoarcere. Însă chiar şi călătoriile din fotoliu te pot bîntui. ▲

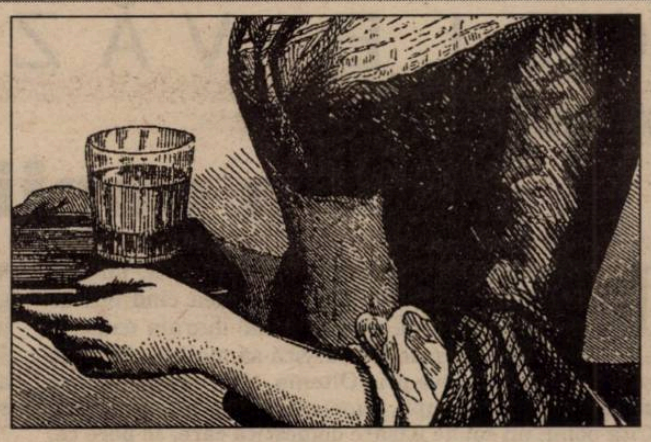

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Versetele islamice (2)

Din sinceritate sau *political corectness*, cîte declaraţii s-au făcut despre identificarea teroriştilor, tot atîtea s-au făcut şi pentru a îndepărta bănuielile că aceştia ar fi identificaţi cu Islamul. Dar, vai, vulgul a reacţionat tot cum ştie el, spărgînd geamuri de prăvălii şi capete cu turbane din SUA şi alte ţări. Nu chiar 7.000 de capete (ca la WTC), dar cîteva zeci tot au fost. Întruniţi sub diverse pălării oficiale sau mediatice, reprezentanţii minorităţilor islamice din America, şefii statelor musulmane şi diverşi clerici au protestat (pe bună dreptate) împotriva acestor bănuieli agresive *(profiling)*. Imaginea modestului prăvăliaş din Ohio, cu un ochi umflat şi zece steaguri americane înşirate demonstrativ pe tejghea, trezea într-adevăr compasiune. Numai că prea puţini dintre aceşti avocaţi musulmani au avut aceeaşi reacţie de demnă indignare la atentatele de la ambasadele din Africa sau la aruncarea în aer a garnizoanei americane din Beirut în 1983. La judecarea celor care au detonat o bombă la WTC acum cîţiva ani, aceiaşi democraţi au încercat să demonstreze că drepturile acuzaţilor ar fi fost încălcate. Şi unii şi alţii, lipsiţi de moderaţia pe care ai aştepta-o de la unii care au copilărit în ţări unde furtul unei pîini se pedepseşte prin tăierea mîinii.

Exersîndu-şi cu abilitate drepturi pe care regimurile islamice le interzic, adepţii profetului au mutat accentul de pe cauză pe efect, luînd în discuţie nu Asasinatul, ci reacţiile. Văzînd că gluma se îngroaşă, au apărut şi condamnările retorice la adresa lui bin Laden, excomunicat rapid, pe considerentul că a acţionat contrar Coranului. Chestiune rezervată mullah-ilor şi ayatollah-ilor, analiza Coranului a căpătat o acută şi falsă actualitate – ce e jihadul, dacă sinuciderea este sau nu permisă şi care este sensul cutărui paragraf. Crimei i se răspunde cu discuţii teologice. Cum era de aşteptat, la mişcare s-a adăugat şi falanga de extremă stînga, responsabilă cu distrugerile urbane care încununează acum toate summit-urile occidentale.

În anii '70, Marea Britanie a dăruit lumii un excepţional cîntăreţ pop, de etnie greacă (Stephanos Demetrios Georgiou) şi religie ortodoxă, cu numele de scenă Cat Stevens. A lăsat în urmă cîntece de mare şi bine-meritat succes precum *Lady d'Arbanville*, *Wild World*, *Moon Shadow* sau *Morning Has Broken* (prelucrarea unui imn religios anglican). În 1975, dăruitul muzician a descoperit Coranul şi a decis să înceapă altă viaţă. S-a rebotezat Yusuf Islam, a părăsit viaţa publică şi predă muzică devoţională într-o şcoală musulmană din Londra. Ruptura cu valorile capitalismului nu era totală – din urmă continuau să vină drepturile de autor pentru cîntecele care i se vindeau şi i se difuzau la radio. Avea grijă casa de discuri A&M, căci cîştiga şi ea. În 1989 însă, regimul din Iran a pronunţat *fatwa* (pedeapsa capitală) împotriva scriitorului britanic Salman Rushdie (musulman originar din India), a cărui carte reinterpreta viaţa profetului Mohamed. Opinia musulmană mondială s-a împărţit – unii au încuviinţat sentinţa (ornamentată şi cu o recompensă financiară), alţii au tăcut, dar aproape nimeni nu a respins-o. Consecvent, Yusuf Islam a declarat public că Rushdie, concetăţeanul său de aceeaşi vîrstă, merită să fie ucis. Nu l-a ascultat nimeni, e drept însă că scriitorul a fost protejat de Scotland Yard şi a trăit ascuns în tot felul de case conspirative, calvar care nu s-a încheiat, sentinţa rămînînd în vigoare. Însă, din acel moment, clericul Yusuf Islam a rămas fără banii cîntăreţului Cat Stevens. Radiourile au refuzat să-i mai difuzeze baladele. CD-urile sînt la vînzare, cine vrea n-are decît să le cumpere, dar comunitatea DJ-lor a operat un embargou nescris, în fond o solidaritate intelectuală împotriva obscurantismului primitiv. Zilele trecute fostul cîntăreţ a lansat o chetă pentru copiii ai căror părinţi au murit la New York. Dar nici o vorbă de condamnare la adresa teroriştilor sau a masacrului. ▲

CELE VĂZUTE ŞI NEVĂZUTE

Adina POPESCU

Cîţa popii şi fantoma de sub duş

Bunica mea spunea că „în ziua de azi, nu mai există stafii", dar că, pe vremea cînd era ea tînără „erau cu duiumul, da' dup'aia oamenii s-au înmulţit, iar *lor* le-a fost frică să mai apară...". În satul ei natal, undeva prin Oltenia, erau omologate trei stafii oficiale: cîţa popii, femeia în alb şi calul dracului. Cîţa popii, un soi de pasăre domestică care, se pare că, pe timp de zi, se ascundea printre orătăniile părintelui, prevestea toate nenorocirile. Nefericitului căruia, după ora doişpe noaptea, îi tăia pasărea calea, pe post de pisică neagră, i se întîmplau, după aceea, numai necazuri şi ghinioane. Ţăranii credeau că respectiva cîţă este întruparea sufletului unui borfaş care fusese mai demult găsit mort, într-o groapă, la marginea satului. Femeia în alb pîndea în fiecare noapte drumeţii în poarta cimitirului. Nu le făcea nimic, dar le arunca priviri rugătoare şi triste. Odată un căruţaş a lovit-o cu biciul. După cîteva zile a murit; a luat foc de la o plită şi a ars de viu. Calul dracului trecea la trap în anumite nopţi, pe uliţele satului. Oamenii nu-l vedeau, în schimb auzeau zgomot de copite şi nechezat. Calul aducea după sine inundaţii, cutremure, boli. „Şi cum puteaţi să trăiţi în linişte cu atîtea fantome?", am întrebat. „Ne obişnuiserăm cu ele... unii credeau că au doar vedenii de la ţuică...". Într-adevăr, stafiile apăreau mai des, toamna tîrziu, cînd se făcea ţuica şi vinul. Aşa spunea bunica.

Visul lor era să stea la casă cu curte. Al lui pentru că trăia cu obsesia că va veni într-o zi un cutremur mare şi va cădea blocul peste el, al ei pentru că vroia să-şi regăsească copilăria pierdută, trăită la ţară. Erau doi oameni sceptici, pragmatici, de vîrstă mijlocie, exact vîrsta la care mai speri că poţi lua totul de la capăt. Aveau o fată adolescentă, căreia nu-i păsa prea mult dacă stă la bloc sau la casă.

Într-o zi, au găsit-o: o căsuţă bătrînească, cu camere înalte şi cu sobe de teracotă, cu tencuială căzută, dar ce mai conta, cu o scară interioară cu balustradă din lemn putred, cu pod şi cu pivniţă, cu un brad şi cu un vişin în curte. Proprietarii, doi bătrîni trecuţi de optzeci, au fost încîntaţi iniţial să facă un schimb cu un apartament la bloc, căci nu se mai simţeau în stare să aibă grijă de casă. Însă cînd s-au semnat actele, moşul a plîns, iar nevastă-sa a început să se văicărească, „Ce ne facem noi fără căsuţa noastră? Am stat treizeci de ani acolo... „ Totuşi, tranzacţia a fost încheiată şi familia s-a mutat la casa cu curte.

La început a fost bine. Familia, plină de entuziasm, s-a apucat să repare casa. Bătrînul avea nostalgii, însă i se permitea să vină în fiecare zi în curte, doar să stea pe bancă la soare şi să se uite la vişin. Spunea, de multe ori, că el simte că nu mai apucă primăvara. Şi, într-adevăr, n-a mai apucat-o, iar, după puţin timp, a murit şi bătrîna.

Atunci au început „fenomenele". Mobila scîrţîia, iar pisicile moştenite de la foştii proprietari mieunau jalnic. Se auzea mereu poarta trîntindu-se, deşi era veşnic încuiată. Totul, numai noaptea.

Odată, cei doi s-au trezit în acelaşi timp. El a auzit paşi pe scară, iar ea s-a dus să vadă cine e. Spera să fie fata-adolescentă care se furişează afară. Dar nu era. Era doar o siluetă în alb, gîrbovită, care urca încet treptele. Brusc, a dispărut.

Au chemat preotul cu sfeştania, iar preotul le-a zis că „dacă a fost ceva necurat, acu' sigur n-o să mai fie... numa' să faceţi şi voi o pomană, de sufletul morţilor...". Au făcut, însă fantomele nu au fost convinse să plece.

Într-o noapte, o stafie a făcut duş, se auzea apa care curgea şi tot felul de alte zgomote specifice de baie, apoi stafia s-a plimbat prin casă în şlapii mustind de apă şi se auzeau paşii pe pardoseală fleoşc... fleoşc...

Au mai chemat o dată preotul, „de data asta, gata! o să vedeţi că s-au dus de tot..." Aiurea! Mobila scîrţîia de parcă ar fi zgîlţîit-o cineva, iar vişinul se zbuciuma, deşi nu era pic de vînt.

Cei doi s-au îmbolnăvit, o boală tristă cum sînt toate bolile cărora nu li se ştie cauza. O boală care se manifesta prin palpitaţii, sufocări, insomnii şi prin frică... o permanentă anxietate. Degeaba le-au explicat logic doctorii că nu există nici un fel de stafie, „nu, e ceva rău în casa asta...", le intrase oamenilor în cap. O fi fost. Fata-adolescentă nu a văzut şi n-a auzit niciodată nimic.

După doi ani, în care ea vroia să se sinucidă, însă n-avea curajul s-o facă, iar el îşi petrecea concediile la sanatoriul de la Predeal, s-au hotărît să vîndă casa. Au vîndut-o repede şi nu la un preţ extraordinar, după care s-au mutat din nou la bloc. Le-a trecut boala ca prin farmec. În cîteva luni erau aceiaşi oameni sceptici şi pragmatici dintotdeauna.

Casa a fost dărîmată aproape din temelii de noul proprietar. Pe locul ei, a construit o vilă cu etaj, cu termopane, cu tot... Vişinul şi bradul au fost tăiaţi. Şi pentru ca finalul acestei poveşti adevărate să fie demn de un final al unui horror de succes, care deschide o portiţă spre o eventuală continuare (vezi „Alian" I, II, III etc.) ar mai trebui să adaug că în prezent, nu se ştie de ce, vila nu mai este locuită.

Cînd eram mică, obişnuiam să spun „poveşti inventate" cu fantome copiilor care se strîngeau „la bară", în spatele blocului. Le spuneam doar la căderea nopţii şi, de obicei, mă lăsam mult rugată, ca să le stîrnesc şi mai tare curiozitatea. Apoi, nu mă mai opream, spuneam poveste după poveste, înţesate cu amănunte despre castele bîntuite, cimitire, schelete care prind viaţă, femei în alb şi găini vrăjite. Le spuneam şi simţeam privirile avide, din ce în ce mai speriate, ale copiilor, le spuneam pînă cînd şi mie mi se făcea pielea de găină. Eram întreruptă de vreo mamă sau de vreo bunică care venea „să-şi culeagă" odrasla şi s-o ducă acasă. Ne risipeam care încotro.

A doua zi după una dintre „serile cu fantome", Florentina mi-a mărturisit că... a văzut. Plecase de la bară şi de-abia aştepta să ajungă acasă, căci deja era întuneric şi îi era frică. A intrat în holul blocului, unde era aproape beznă, se arsese becul. Uşa de la beci era deschisă „şi de acolo a ieşit, mai întîi un fum alb şi dup'aia a apărut o chestie neagră, ca un om, numa' că avea ceva ca o bîtă în mînă şi a venit spre mine şi a început să rîdă... io am ţipat şi am luat-o la fugă pe scări..."

Am crezut-o şi, de atunci, n-am mai povestit nimic.

▲

Călători rataţi

– interviu cu Irina NICOLAU, etnolog –

Ce sînt stafiile?

În primul rînd, în cultura noastră populară, nu există stafii. Există vîrcolaci, moroi sau strigoi. Termenul de „stafie" este generic. Toate aceste reprezentări aş zice că sînt nişte călători rataţi, care nu mai respectă traiectoria firească a unui ins mort de la noi, cei vii, către strămoşi. De-a lungul timpului s-au născut ritualuri care asigură această traiectorie. Se spune că sînt oameni predestinaţi ca sufletele lor să nu aibă odihnă după moarte, de exemplu, oamenii care îşi înghit căiţa la naştere. Unul dintre cele mai cunoscute ritualuri era înfigerea unui cui în inima decedatului. La macedoneni, se preconiza că existau oameni născuţi cu două inimi şi, astfel, se poate explica şi ritul respectiv: prin înfigerea cuiului sau ţăruşului se anula o inimă. De aici pot porni alte conexiuni către caii năzdrăvani din poveşti care au mai multe inimi în piept.

Credeţi în stafii?

Eu încerc să cultiv zona dilematicului, a îndoielilor în această problemă. În poveştile clasice despre stafii orice om normal nu poate crede, însă lumea nu este numai aceea care se vede, iar lucrurile nu pot fi chiar atît de simple. Într-adevăr, gîndind raţional, poţi anula miturile care s-au adunat de mii de ani în toate culturile lumii, însă dacă anulezi totul, sărăceşti. Asistînd la lupta împotriva obscurantismului, cînd astfel de poveşti erau izgonite cu brutalitate, am descoperit că în urma lor rămînea un loc gol, ca un teren viran, iar poveştile ateiste nu îl pot umple, nu sînt atît de frumoase precum legendele şi miturile.

Totuşi, cîtă fabulaţie şi cîtă realitate există în aceste poveşti?

În 1973, am cunoscut un gropar din satul Dobriţa, Gorj, care mi-a povestit că în urmă cu cincizeci de ani, la insistenţele satului, a dezgropat un mort, fost membru al unei familii căreia îi mergea foarte rău, de-o perioadă de timp. „Am făcut treaba asta beat; treaz n-aş fi făcut-o niciodată", mi-a zis el. Cei din familie i-au scos inima, au ars-o, au turnat cenuşa în vin şi au băut vinul, după care brusc a început să le meargă bine. A fost un fel de terapie în grup care a vindecat o isterie colectivă.

Sau se povestea că în Ţara Loviştei, pînă nu demult, era plin de iele, însă de cînd s-a introdus curentul electric au dispărut ca prin farmec. Explicaţia ţăranilor a fost că ielele cînd zburau se atingeau de fire şi se electrocutau. Iată cum impactul dintre două culturi, una mitologică şi alta ştiinţifică, le-a rezolvat problema...

Poveştile despre lumea nevăzută au făcut carieră în toate culturile, căci frica este universală. Astăzi cercurile parapsihologice vorbesc despre stafii ca despre o normalitate observabilă. Stafiile sînt fotografiate sau filmate cu camera video. Orice confruntare cu ceva acut, cum ar fi un război sau un cutremur devastator, transformă indivizi pragmatici în oameni care cred în miracole şi în fenomene paranormale şi care chiar se agaţă cu disperare de aceste credinţe. Există oameni care susţin că duhul bun al casei se află ascuns în debara sau în altă parte. Se exagerează mult, însă şi cunoştinţele noastre sînt deocamdată limitate. De unde ştim că nu se va dovedi cu timpul că după moarte există ceva mai durabil?

Care este evoluţia acestor credinţe în epoca modernă?

La noi, de exemplu, după cele două războaie mondiale, astfel de credinţe au devenit greu acceptabile chiar şi pentru lumea rurală. Ele dispar datorită apariţiei unei alte forme de cultură. O consecinţă firească, însă este important ca această tranziţie să aibă loc încet, fără violenţă, pentru a nu se obţine acel vid abrutizat. Pentru oamenii simpli stafiile erau un fel de acord de pace între lumea văzută şi lumea nevăzută, iar ei ştiau cum să rezolve eventuale „conflicte", căci cunoşteau personajele (le dădeau miere ursitoarelor şi înfruntau vampirii cu usturoi). Ritualurile deveneau instrumentele cu ajutorul cărora negociau cu lumea nevăzută. Îşi explicau anumite boli; căluşarii vindecau oamenii pociţi de iele, cei care aveau paralizii sau muţenii pe fond nervos. Cu alte cuvinte, exista „ceva" imaterial şi fantastic între om şi boala lui. Astăzi între noi şi SIDA nu există nimic.

Funcţionează şi fenomenul de autosugestie?

Fenomenul de autosugestie funcţionează, sau mai bine zis funcţiona diferit în lumea tradiţională, faţă de acum, căci relaţiile cu psihicul nostru s-au schimbat foarte tare. Atunci cînd eu, omul citadin, mă confrunt cu astfel de probleme, sînt doar problemele mele şi mulţi mă pot considera nebun. Omul din lumea tradiţională încorpora, în schimb, o întreagă colectivitate care ducea o luptă veche cu toate aceste reprezentări nevăzute. Bineînţeles că şi autosugestia era mai mare.

Există o comunicare cu lumea nevăzută?

Lumea nevăzută îţi face semne pe care tu trebuie să le descifrezi, să faci o lectură a lor; astfel are loc un fel de proces de alfabetizare. Totuşi nu orice mobilă care scîrţîie denotă prezenţa stafiilor; astea sînt deja speculaţii. Omul modern s-a îndepărtat foarte mult de comunicarea cu nevăzutul şi cu neînţelesul. Cultura în sine, acumulată de-a lungul timpului, se transformă într-un soi de inele ale lui Saturn care împiedică comunicarea noastră cu natura, cu nevăzutul.

Credeţi că românii şi-au păstrat altfel miturile şi tradiţiile?

Nu neapărat. La noi, s-au păstrat mai frumos. Poate chiar şi comunismul şi închistarea pe care a provocat-o au asigurat continuitatea acestor credinţe. Oamenii încă mai cred cum credeau, prin raportare la cultura tradiţională. În Occident s-a creat un semidoctrism metafizic, cauzat în special de intervenţiile massmedia. Românii, însă, nu au logica culturii pozitiviste moderne. Dincolo totul devine ceva comercial. În Scoţia poţi vedea anunţuri de genul: „Închiriez castel cu fantome", deşi şi acesta e un truc turistic pentru excentrici, căci, cum am mai spus, frica este un fenomen universal.

a consemnat Adina POPESCU

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Părinţii mei, mobila mea, nimicul meu

„**Ionel Niţu**, zidar la I.C.M. 5: «Voi ridica paharul pentru conducătorul ţării, tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Noi, muncitorii din brigadă, discutăm între noi despre marea energie a secretarului general. Lucrează neobosit, veghează, se interesează de bunul mers al treburilor ţării: cînd se întoarce dintr-o călătorie peste hotare, de la mii de kilometri, a doua zi, se află în mijlocul muncitorilor, îndrumîndu-i în munca lor. Să trăiască tovarăşul Nicolae Ceauşescu! Apoi voi închina pentru părinţii mei, cooperatori din satul Raşi, comuna Sălcioara, Ialomiţa. Ei m-au ajutat de m-au făcut om şi eu îi ajut pe ei la bătrîneţe. Daruri ne schimbăm de Anul nou, dar ce mi-au dat ei niciodată nu le voi putea înapoia. Doar să le mulţumesc, atîta pot, aşa e viaţa. La ora 12 voi închina pentru Sconache Ion şi Safta Ion din Raşi, părinţii mei.»

Ion Niţă, secţia strungărie 2: «Voi ridica paharul în primul rînd pentru copii, prima grijă a părinţilor. Apoi, pentru mobila nouă pe care o aşteaptă apartamentul nostru de trei camere. De fapt, nici nu ştiu: se cade să bei pentru mobilă?»

Ecaterina Dinu din Tîrgovişte: «În noaptea de Anul nou la ora 12 nu mă voi gîndi la nimic. Nu stau eu trează pînă la 12.»“

(„Pentru cine, pentru ce veţi închina paharul la ora 12?“, *Flacăra,* 1 ianuarie 1977) ▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Fapt divers

Cvasi-dialog într-un maxi-taxi bucureştean. Ora în care românii au păstrat momente de reculegere pentru victimele atacului terorist de la New York şi Washington. Maşina se opreşte, drumul fiind blocat de nenumărate vehicule.

Şoferul: Cred că nu ajung în centru mai devreme de o oră...

Un bărbat cu părul alb (logoreic şi incoerent): Americanii n-ar fi făcut asta... pentru români... aşa sîntem noi... Bine le-a făcut ăia... Nu se mai satură... Ei sînt de vină... şi jidanii... din cauza lor...Vor să stăpînească lumea... aşa le trebuie!...

O gospodină grasă: Nu ştiu decît să se drogheze... (Nimeni nu întreabă cine.)

Bărbatul logoreic (care nu s-a întrerupt nici o clipă): ...americanii şi jidanii... asta merită!... O să ne bombardeze şi pe noi...

Cineva: Spuneţi „Doamne fereşte“!

Gospodina: Drogaţii!

Bărbatul incoerent (îşi continuă monologul, încorporînd, crede el, şi răspunsurile): Ce „Doamne fereşte“?... Ce treabă avem noi cu americanii?... Era mai bine cu ruşii...

Un tînăr (excedat): Domnule, dacă vă place cu ruşii, de ce nu vă duceţi la ei?

Bărbatul monologal (ignoră dialogul): ...cu ruşii nu aveam probleme... era bine... eu, de pildă, sînt şofer la Parlament....

Tînărul (plictisit): Vedeţi-vă, atunci, de treabă la Parlament!

Gospodina: Drogaţii naibii!

Bărbatul monologic şi ilogic: ...Să vă spună şi domnul Corneliu Vadim Tudor...

Tînărul (decis): Să-ţi spună dumitale! (A depăşit apelativul *dumneavoastră.)* Şi după aceea comunică-ne şi nouă. (Apoi coboară din maşină, care oricum nu s-a mişcat din loc. Coboară mai mulţi, inclusiv prietena care mi-a relatat întîmplarea...)

Despre americani, se ştie ce au spus cu privire la atacurile teroriste. Ruşii, probabil spre surprinderea individului logoreic, i-au preferat pe americani şoferului de la Parlament. În ceea ce-l priveşte pe domnul Corneliu Vadim Tudor, se pare că el va trebui să spună ceva mai întîi la tribunal.

Maxi-taxiurile îşi continuă cursele prin Bucureşti. ▲

Cu ochii-n 3,14

OM/OAMENI ŞI UMANISM ÎN ACEASTĂ LUME PLINĂ DE PREMII MODERATE

● Mă urc într-un taxi la Casa Scînteii. Mai mult decît curios, şoferul se repede: „Dom'le, eşti ziarist?“. „Oarecum, deşi nu la un cotidian de acolo.“ „Dom'le, hai să-ţi zic ce să scrii. Sînt ăştia în bande pe aici, pe drumul de la aeroport. Au legătură la vamă. Coboară omu' din avion, vameşul îl întreabă dacă are ceva de declarat. Omu' declară banii pe care îi are. Vameşu' dă telefon la hoţi, ăştia îl urmăresc şi îi blochează maşina pe drum. Poliţia, staţi că trecem acum pe lîngă ei, stă aici la Muzeu şi aşteaptă să-i dea partea ei. Săptămîna trecută i-a luat lu' un om 14.000 de dolari, muncise în Israel. Spuneţi, dom'le, pe-astea, spuneţi adevărul!“ Am spus, am scris. (**C. G.**)

● În paginile de publicitate ale *Evenimentului zilei* de luni, 1 octombrie 2001, cineva cumpără „viză Irlanda (mai lesne)“, altcineva vinde „monument funerar“ şi „hituri eterne“ (probabil, împreună), iar prezicătoarea Claudia afirmă că e „singura ghicitoare care are planta botanică pentru alungarea farmecelor din corpul omului şi din gospodărie“. Un monument etern se arată a fi mintea omului uman... (**D. S.**)

● Dl John I. Bilco, maramureşanul Ioan Bâlcu, trăitor în America de la începutul anilor '80, reputat consultant pentru proiecte energetice, acordă revistei *Formula As* (nr. 484) un foarte interesant interviu, plin de soluţii pragmatice americane şi parapon românesc. Întrebat, la un moment dat, dacă în materie de privatizări energetice n-ar fi fost cazul să aducă în România nişte investitori americani, dl John Bilco răspunde: „Am adus, domnule! L-am adus pe Steven Savas, fostul ministru al privatizării în guvernul lui Ronald Reagan. Omul care a privatizat numai în SUA (...) unităţi economice în valoare de 700 de milioane de dolari. Profesor la Columbia University, consultant pentru privatizări în toată America Latină (...) specialistul care a privatizat 20 de mari întreprinderi în China comunistă. L-am adus pentru privatizarea RENEL din România. Aţi auzit să se fi întîmplat ceva“? Cum nu: de la-ntîi s-a scumpit iarăşi curentul. (**T. C.**)

● Oraşul Deva e împînzit de panouri mari cu fotografia unui austriac intrat în România în iunie într-o Toyota Avensis şi dispărut fără urmă între Arad şi Deva. Familia acestuia (soţia şi doi copii) oferă o recompensă de 5.000 de dolari pentru orice informaţie. În primele luni, lîngă fiecare fotografie puteai vedea cîţiva oameni curioşi/interesaţi/revoltaţi. Acum fotografia a intrat în peisaj. Dacă n-ar fi / Ar chiar lipsi. (**S. S.**)

● ...ce să fac? Deşi zilnic mă întreb cît o să mă mai ţină maladia asta, am dese accese de umanism – ca alţii atacuri de panică –, încît recunosc că hotărîrea galeriei rapidiste conduse de Gică Corsicanu, de a nu mai scanda trivialităţi la adresa adversarilor ei, m-a emoţionat ca nici o altă ştire a zilei de 1 octombrie 2001; am verificat pagină cu pagină a *Naţionalului,* era singura veste foarte bună, prizărită în pag. 11, nici o alta nu se compara cu ea, poate doar aceea de pe „a'ntîia“ – la Buzău a apărut, în cîteva exemplare, „Manualul groparului politicos“. (**R. C.**)

● În această lume plină de terorişti şi atentate, simbioza politică românească este deplină (după N.C. Munteanu, revista presei la PRO TV, 2 oct. a.c.): preşedintele Constantinescu, specialist în geologie, a fost atacat cu un lichid colorat; preşedintele Iliescu, fost responsabil la Ape, era să fie atacat cu un pietroi. (**A. C.**)

● La Iaşi s-au ales recent, de 1 octombrie, declarată Ziua Mondială a Persoanelor Vîrstnice, „Miss şi Mister Pensia“. Cîştigătorii, în etate de 59 (ea) şi 72 de ani (el), au primit drept premii, pe lîngă o masă la restaurant şi o excursie în N. Moldovei, un capot, o pijama şi o faţă de masă. (**I. P.**)

● După ce a prezentat, la Radio România Actualităţi (duminică, 30 septembrie), starea drumurilor şi a avertizat asupra aglomeraţiei de pe şosele, un domn colonel a încheiat astfel: „Urez tuturor participanţilor la trafic viaţă fericită şi viteză moderată“. Mulţumim, dom' colonel, am înţeles aluzia. (**M. V.**)

NIMIC ÎN COMUN CU ORIZONTUL CONJUGAL ŞI CU APARIŢIA PERSONAJULUI PRINTRE RUINELE IGIENICE ALE STATULUI

● La „Teleziarul“ lui Ion Cristoiu de pe OTV se spun atîtea enormităţi încît moderatorul-animator ar trebui să se numească, mai curînd, enormitor... La una dintre aceste emisiuni în care invitaţii vin şi se duc pe bandă rulantă (cca 10 min. de căciulă), după un ins care a reuşit să bage şi mai multă ceaţă în ceea ce nu ştiam deja (şi prezentat de dl I.C. drept „un tînăr de viitor“), a urmat dl George Cuşnarencu de la *Cronica Română.* Dumnealui tocmai scrisese acolo un articol intitulat „America şou-cată“ şi, rugat de dl Cristoiu să explice titlul, a detailat că este vorba de un joc de cuvinte între „show“ (=spectacol) şi „şocat“ – chestie care l-a făcut pe „enormitor“ să declare că G.C. este „ingenios“ şi „original“. Ingeniosul şi originalul G.C. nu s-a oprit însă aici, ci a continuat, trecînd de la scrabble la Idee şi declarînd că spectacolul „A Tribute to Heroes“ a fost jalnic, întrucît „pe vremea lui Ceauşescu se făceau spectacole mai bune“, iar actorii/cîntăreţii care au participat la el „au răspuns probabil chemării partidului, ca la noi, pe vremuri“... Las' că G.C. nu precizează despre care partid este vorba (în SUA sînt, totuşi, două; un *hint:* actorii/cîntăreţii respectivi erau mai curînd democraţi!), dar mă tem că „partidul“ nu există decît în închipuirea căruntă a dlui G.C. şi în scrabble-ul său mental. În SUA există ceea ce se cheamă, cu o sintagmă cam tocită, ce e drept, „artişti-cetăţeni“, iar aceştia n-au nimic în comun cu menestrelii pupincurişti de pe vremea lui N.C.! (**a. l. ş.**)

● Citesc dintr-o cronică a Salonului Auto Bucureşti (în *Cronica Română)* că „diversitatea“ în ceea ce priveşte piaţa de maşini din România este unul din puţinele lucruri cîştigate după revoluţie. Se vede că autorul textului ori n-a ieşit niciodată din expoziţie (ar fi remarcat, probabil, ponderea convingătoare a maşinilor neaoşe), ori în afară de orizontul restrîns al parbrizului fumuriu n-a mai văzut şi alte schimbări. (**M. M.**)

● O listă de partaj dintr-un dosar aflat pe rol, publicată în *Adevărul* (nr. 5313), ne face să ne gîndim la averea unor români contemporani cu un sentiment de predare integrală, ca faţă de un copleşitor fenomen al naturii. Cum însă şi în soare există pete, cum se spune, am observat şi aici unele imperfecţiuni: de pildă, într-un imobil „compus din 15 camere plus dependinţe, ce a constituit domiciliul conjugal“, se găsesc „14 televizoare, 14 combine audio“, dar numai o singură „bibliotecă compusă din 6 corpuri“. Poate că în restul imobilelor aflate în proprietate şi situate în numeroase oraşe ale ţării să mai fie şi altele; deocamdată, ce nu ştim, nu ştim. (**T. C.**)

● Evenimentul săptămînii trecute? Apariţia lui Adrian Copilul Minune pe Euronews, la emisiunea „Cult“, ocazie cu care ACM-ul a lansat vorba că „90% din populaţia României este amatoare de manele“... Rog următorul lucru: pe mine să nu se conteze! (**a. l. ş.**)

● Aflăm, cu oroare, dintr-un titlu scris mare în paginile revistei *TV Mania,* că „Tom Hanks are SIDA“. Citind articolul, însă, realizăm că nu Tom Hanks, ci personajul pe care-l joacă el în filmul *Philadelphia.* Ce bine de Tom Hanks că nu se numără printre cititorii publicaţiei dîmboviţene!... Ce bine de Tom Hanks, ce bine de *TV Mania!* (**C. P.-B.**)

● Ziarul *Le Monde* ne informează că o nouă ştiinţă, rudologia (de la latinescul *rudus* – ruine, dărîmături), se ocupă de sociologia pubelelor. Conţinutul lăzilor de gunoi oferă o viziune cantitativă asupra societăţii, dar şi observaţii despre inegalităţile sociale şi noile rituri de consum. Pentru a-şi elabora Manualul de rudologie, Jean Gouhier a studiat, împreună cu studenţii săi, gunoiul din cartierele a două oraşe de provincie din Franţa. O discretă colaborare cu respectabilele instituţii franceze ar putea explica situaţia din Bucureşti: poate că aici gunoiul se păstrează neatins pentru ca în timp ce cercetătorii ştiinţelor tradiţionale pleacă din ţară, să se poată asigura o bază de lucru viitorilor savanţi, recrutaţi dintre cei care umblă astăzi neştiinţific prin gunoaie. (**M. B.**)

● După bucăţi din World Trade Center, steaguri americane şi măşti anti-arme biologice, industria postcalamitară a lansat hîrtia igienică cu chipul lui ben Laden. Costul unui sul este de 20 de dolari, iar scopul este, evident, de umilire şi răzbunare (conform *Evenimentul zilei,* 2 octombrie a.c.). (**I. P.**)

● La OTV, o doamnă respinge adopţiile internaţionale, pentru că „cine face copiii trebuie să-i şi crească. Copiii români să crească în ţară, cu ajutorul statului“. Statul face copiii? (**M. B.**)

A învăţa libertatea

– convorbire cu Gelu IONESCU –

Motive şi nuanţe

Stimate Gelu Ionescu, pînă mai acum cîţiva ani cei care părăseau România în mod legal se numeau „plecaţi", celor care fugeau li se spunea „rămaşi" – nu mai era nevoie să se adauge unde, toată lumea înţelegea – unii erau consideraţi „transfugi", alţii „exilaţi", norocoşii erau „daţi cu clauza" naţiunii celei mai favorizate etc. Desţărat de aproape 20 de ani, în ce categorie vă plasaţi?

Cred că *emigraţie* este un termen care trebuie nuanţat; ţinînd cont în clipa de faţă de răspîndirea în lume a celor plecaţi din România putem vorbi de diaspora, de emigraţie şi de exil. Diaspora înseamnă totul, la un loc: să nu uităm că în aproape 50 de ani de comunism au părăsit ţara nu numai români, dar şi sute de mii de nemţi şi de evrei născuţi aici, turci, greci plecaţi de la noi în acest răstimp. Astăzi, cine se stabileşte în străinătate se poate spune că pleacă în emigraţie, liber să circule, să-şi revadă ţara natală cînd vrea, fără teamă. Eu am fost de la început şi mă consider în continuare un exilat.

De ce?

Fiindcă am plecat silit. În fapt, nu m-a scos cineva din ţară cu forţa, am plecat fiindcă am vrut eu, de silă şi exasperare. În 1982, cînd am ales acest gest fără întoarcere, eram lector la catedra de literatură comparată a Facultăţii de Limbă şi Literatură Română din Bucureşti, făceam parte din Consiliul Uniunii Scriitorilor, liber ales, şi din biroul secţiei de critică, aveam două cărţi apărute şi una interzisă de cenzură, care aştepta de 10 ani să plece la tipar. Prima parte a unei monografii despre Eugen Ionescu. A fost o carte pe care apoi n-am mai terminat-o, pentru că nu poţi să lucrezi la infinit din perspectiva nepublicării. Sau, cel puţin, eu n-am putut să fac asta. Faptul că n-am putut era, poate, o dovadă de slăbiciune.

Cu două decenii în urmă, cine risca totul şi pleca din ţară nu era privit ca un om slab.

Eu mă simţeam alungat. Sînt român get beget, de cinci generaţii din partea tatei şi de trei din partea mamei. De ce-am optat totuşi pentru plecare, de ce-am ales exilul? Am văzut lucrurile mai clar cînd am ajuns în străinătate şi, mai ales, cînd am început să fac politică militantă, ca redactor la Europa liberă: atunci am avut foarte limpede senzaţia că ţara în care m-am născut mi-a fost furată. De fapt, regimul comunist mi-o furase demult, în sensul cel mai propriu; bunicul fusese mare proprietar în judeţul Covurlui, tata l-a moştenit, în 1949 ni s-a luat totul, iar eu am trăit ani şi ani cu spaima unui dosar de cadre „pătat". Dar pînă în anii '80 nu m-am gîndit să plec, deşi pînă atunci fusesem de patru ori în străinătate. Însă după ce-am vorbit la conferinţa Scriitorilor din '81 despre ruinarea învăţămîntului românesc şi despre pericolul analfabetizării, n-am mai primit viză. În '82, cînd am fost iarăşi refuzat, m-am hotărît să părăsesc definitiv ţara. Conta enorm şi faptul că, la 45 de ani, mi se năştea un copil, din care nu voiam să fac un prizonier al ceauşismului. Numai gîndul că urma să-l cresc în duplicitate, aşa cum fusesem crescut eu, sau că într-o bună zi aş fi putut să-l aud cîntînd „Partidul, Ceauşescu, România", cum a învăţat la grădiniţă, numai acest gînd, mă exaspera; era peste puterile mele să suport. Pînă atunci refuzasem ideea de-a deveni tată, dar soţia mea îşi dorea foarte mult un copil şi l-am făcut din dragoste faţă în ea. În ce lume şi pentru ce soartă s-ar fi născut el? În 1982, cînd am ajuns la Paris, am cerut azil politic acolo.

Nu m-am gîndit că sînt altceva decît scriitor şi intelectual român

Din '90 încoace de cîte ori aţi venit în ţară?

Acum e a treia venire. Ştiu că mă pot întoarce şi totuşi vin rar în ţară. Simt că în România este încă o stare conflictuală; astăzi, după vizitele anterioare, mi se pare mai atenuată, mai sedimentată, mai bine zis. Oricum, mai puţin emoţională. Aici mai am familie, trăieşte încă maică-mea, foarte în vîrstă, bătrîneţea şi singurătatea ei mă tulbură, dar dincolo de asta raportul meu cu România e mai puţin emoţional, mai teoretic, deci mai profund, într-un fel. Este foarte probabil că eu voi veni în ţară mai des de aici încolo, dar e sigur că nici o clipă nu m-am gîndit că sînt altceva decît scriitor şi intelectual român. Starea de conflictualitate nu a însemnat nici un moment neasumarea condiţiei mele.

Dar această condiţie nici nu prea s-a schimbat: aţi fost 20 de ani universitar la Bucureşti, 12 ani redactor la radio „Europa liberă", în ultimii 7 ani predaţi româna în Germania la Universitatea din Heidelberg. N-aţi spălat vase în restaurante, cum au făcut alţi emigranţi, nu v-aţi angajat taximetrist. V-aţi gîndit şi la o asemenea situaţie?

Am avut norocul ca imediat ce-am rămas în străinătate să mă pot angaja fie la radio „France International", fie la Europa liberă – post pentru care m-am decis. Nu numai fiindcă îmi oferea condiţii materiale mai bune, dar era teribil de ascultat în ţară. În fine, puteam să spun în gura mare ceea ce pînă atunci spusesem numai prietenilor. Dar gîndindu-mă că am o soţie şi un copil, în clipa în care am plecat mi-am zis că sînt dispus să fac orice. Ca arhitectă, soţia mea s-ar fi descurcat mai bine; eu nici şoferie nu ştiam, dar aş fi învăţat dacă urma să cîştig pîinea din meseria asta. N-am intrat în altă condiţie şi nici n-am căutat-o. Sînt mulţi emigranţi care, avînd alte profesiuni, încearcă imediat să se adapteze, unii reuşesc chiar foarte bine. Eu nu mi-am pus această problemă fiindcă aşa a fost viaţa mea. Am plecat de la Universitatea din Bucureşti, iar în străinătate m-am dus acolo unde mi s-a oferit un loc, la un post de radio: era singurul mod de a-mi achita datoria faţă de ţară şi de a combate ororile comunismului şi ale ceauşismului, cu deosebire. Dar dacă scriu, pentru revistele din România scriu, eu dacă am să public o carte pe care o pregătesc, în România o s-o public, nici un moment nu m-am gîndit să mă despart de cultura română.

Aţi fi putut?

Nu cred. Cu mult înainte de a pleca, discuţiile mele cu prietenii, cu dragul şi infinit regretatul Roger Câmpeanu, cu Laurenţiu Ulici, Cosaşu, Mircea Martin, cu Matei Călinescu şi Ion Vianu erau de fapt, meditaţii despre cultura naţională, despre România şi despre români, despre felul cum se plasează ei în istorie şi cum au primit influenţele străine – începînd cu cele benefice şi sfîrşind cu cele malefice. În momentul cînd mi-am dat seama că la Universitate nu se mişcă nimic, iar lucrurile pe care le aveam de spus nu le pot spune decît pe sfert, m-am apropiat de o serie de intelectuali din provincie, unii mai tineri decît mine, încercînd să facem un mic grup cu Vartic, Ion Pop şi Marian Papahagi de la Cluj, cu Al. Călinescu de la Iaşi, cu Livius Ciocîrlie de la Timişoara. Ne întîlneam din cînd în cînd, vorbeam liber, ne simţeam ca într-o comunitate. Plecînd, le-am simţit lipsa aproape dureros. La München contactele mele intelectuale au fost slabe, aveam puţini oameni cu care să mă înţeleg ca în ţară. Vlad Georgescu, unul dintre aceştia, nu era literat, ci om de ştiinţă şi, uneori, din acest motiv comunicarea nu mi se părea deplină aşa cum mi-aş fi dorit. Plecînd, am plătit foarte scump totul. Există oameni care au părăsit România, le merge bine unde sînt, şi au, probabil, o viaţă sufletească destul de puternică, încît să nu „plătească" din acest punct de vedere. Foarte mulţi se amăgesc, chiar, că nu plătesc. Eu am plătit foarte scump despărţirea de această ţară de care voiam să mă despart.

Poţi să ai nostalgia faţă de ceva de care fugi?

Mărturisesc că plecînd din ţară n-am avut nici un fel de regret de tip geografic: nici de Bucureşti, nici de 2 Mai, nici de Sinaia şi Cumpătu nu-mi era dor. Singurul lucru de care-mi era dor era micul meu apartament de lîngă Cişmigiu, făcut în timpul comunismului, ocupat după rămînerea mea în străinătate de un ofiţer de securitate care l-a şi cumpărat; acum mă judec cu statul pentru recuperarea fostei mele locuinţe. Revenind astăzi după 4 ani în Bucureşti, am găsit un oraş schimbat în bine, mult mai dinamic: totuşi nu m-am gîndit că aş putea să locuiesc în el.

Ce duci cu tine, ce rămîne, ce se schimbă?

Atunci cînd te adaptezi unui alt loc şi mod de viaţă, ce mai rămîne din ce duci cu tine şi ce se modifică?

În primul rînd duci cu tine prietenii şi familia, duci cu tine cultura ţării tale, duci cu tine o viaţă. Duci cu tine un timp şi frica. Din momentul cînd au început să vină ameninţări împotriva mea şi mi s-a spus într-o zi că mi se va răpi copilul, fetiţa mea n-a rămas singură nicăieri, timp de 7 ani, pînă în '89. Ori eu, ori fosta mea soţie eram tot timpul în tensiune şi cu ochii pe ea. Dar foarte important este şi ceea ce se modifică. În ce mă priveşte, încet, ca un şcolar începător, cu atenţie şi cu multă preocupare – de ordin intelectual, dar mai mult interior – am învăţat libertatea. În România oamenii au înţeles că după '89 sînt liberi să spună orice – şi în această direcţie presa şi televiziunea oferă un spectacol rizibil şi întristător – dar n-au învăţat că libertatea are întotdeauna responsabilitate. Cînd lucram la radio, puteam să spun în deplină libertate numai ceea ce puteam să probez fie cu profesionalitatea mea, fie cu sursele creditabile; dacă n-aveam cel puţin două surse, nu puteam da o ştire, oricît ar fi fost ea de presantă. Nu pot să uit tensiunea în care-am stat, în 1987, pînă cînd revolta muncitorilor de la Braşov a fost confirmată din două surse: abia atunci Europa liberă a dat ştirea pe post.

Credeţi că trăind în libertate nu vom deprinde şi noi de la sine legile libertăţii?

Nu-i sigur. Nu toţi oamenii care trăiesc în libertate învaţă libertatea. Ajunşi în Occident, unii intelectuali români sînt cuprinşi de resentimente şi votează în Franţa cu Le Pen. Şi aici, în ţară, mulţi trăiesc încă sub imperiul resentimentului: sînt gata să-şi plîngă de milă şi să creadă că numai alţii au datorii faţă de noi. Occidentul nu ne este dator cu nimic. Împărţirea lumii s-a făcut de zeci de ori în istorie, probabil o să se mai facă, destinul popoarelor mici va cădea în partea bună sau rea; totul e ce faci cu propriul destin după ce-ai căzut în partea rea. Toată lumea a trecut, în felul ei, prin greutăţi.

Credeţi că spaţiul în care vă aflaţi acum, Germania, vă obligă mai mult să vă puneţi asemenea întrebări?

N-ai cum să nu ţi le pui şi, inevitabil, n-ai cum să nu te raportezi totodată la spaţiul din care vii. Tot ce se întîmplă în România şi cu România mă interesează foarte mult, după cum mă interesează foarte mult ce se întîmplă în Germania şi în lume. Nu trăiesc abstras. Sigur, România înseamnă ceva special, cultura română are pentru mine o semnificaţie aparte, cum e şi normal. Cît pot, mă ţin la curent cu ce apare în ţară; fostul meu coleg de la radio, N.C. Munteanu, îmi trimite cărţi, m-au interesat foarte mult volumele lui Lucian Boia şi ale lui Patapievici, după cum urmăresc cu plăcere cîteva reviste foarte bune, *Apostrof, Vatra, România literară, 22, Dilema,* cînd fac rost de ea. Nu m-am fixat la un cotidian românesc, fiindcă găsesc prea multe comentarii acolo unde aş prefera să aflu ştiri. Dar, mă rog, aici, nu vreau să pară că dau cuiva note.

Cît de justificată a fost sau mai este încă părerea unora dintre noi că n-avem ce învăţa de la emigranţi?

Am fost cu totul dezamăgit de ecoul pe care l-a avut celebra replică „ei n-au mîncat salam cu soia, să nu vină să ne dea lecţii". Vin din Occident, de pildă, oameni cu pregătire profesională, managerială, chiar culturală extraordinară. Nu vrei să fii de acord cu ei, nu te obligă nimeni: dar ascultă-i şi respectă-i. Uneori, ascultă-i, fă ce spun ei, fiindcă mulţi dintre ei şi-au confirmat valoarea şi în străinătate, lucru de toată stima. E drept, poate că „n-am mîncat salam cu soia", dar şi eu pot spune că foarte puţini intelectuali români veniţi în Occident înţeleg această lume complicată. E alt tip de societate, una mai liberală, cu vechi tradiţii, cu un sistem de încadrare a omului într-un angrenaj complet diferit de cel românesc şi care, unui om de la noi, după 2-3 luni de stat în Occident, i se pare sau uimitor sau inacceptabil. „Da' n-aş sta aici pentru nimic în lume!". Bineînţeles, poţi să stai sau nu, dar încearcă mai întîi să vezi, înainte de a te pronunţa atît de sigur. Mai e ceva: o mare parte dintre emigranţii români, chiar cînd se adaptează, privesc cu un ochi excesiv de critic pe cei în mijlocul cărora trăiesc. Nemţii sînt nişte „încuiaţi tîmpiţi, nu vezi cum conduc maşina?", italienii „nişte mincinoşi", francezii „cam îngălaţi" etc. Faţă de românii stabiliţi în străinătate, străinii par imperfecţi în cel mai înalt grad. Cum e de crezut aşa ceva? Iar dacă într-adevăr crezi asta, de ce mai stai în ţara pe care ai ales-o şi unde-ţi cîştigi existenţa? La unii există chiar şi în materie de peisaj o nostalgie exacerbată. Am fost în Italia, în Germania, în Franţa, cunosc bine locurile. Italia e o ţară de-o frumuseţe ucigătoare: „da, dar e mai frumos la noi", auzi cîteodată. Avem şi noi, nu zic, „locuri încîntate", dar în Italia o lume întreagă se duce de secole, are ceva în plus, monumente, unicate incomparabile. În general românul, îmi pare rău s-o spun, şi ca naţie şi ca individ, nu reuşeşte să pună de acord şi să armonizeze complexele de inferioritate şi de superioritate de care este dominat.

Cît va modifica globalizarea noţiunea de emigraţie?

Ea e un fenomen inerent, care va duce, fără îndoială, la deteriorarea unor specificităţi. Ceea ce va rezista şi, după părerea mea, se va combina foarte bine cu noul fenomen, este regionalizarea. De aceea, cred că Germania este mai pregătită pentru globalizare decît Franţa, stat centralizat. Cît priveşte emigraţia, în condiţiile globalizării, lucrurile se vor schimba, inevitabil. În globalizare cred că numărul exilaţilor va fi din ce în ce mai mic. Şi, în general, cred că şi diaspora, în sensul cel mai larg al termenului, cu timpul va marca mai degrabă o istoricitate decît o realitate. În ce mă priveşte, eu mă consider un exilat şi aşa am să mor. Poate că e şi o problemă temperamentală sau o problemă despre felul cum rezolvi ecuaţia dintre fiinţa ta socială şi fiinţa ta culturală, fiinţa biologică, familia etc. Voi rămîne un intelectual român care scrie şi vorbeşte româneşte şi va face asta pînă la sfîrşit, indiferent ce va lăsa în urma lui, indiferent dacă asta va fi important sau nu. Probabil că nu va fi important; dar nu văd de ce aş încerca să schimb în datele sale acest raport esenţial dintre mine şi cultura română. E o alegere, o soartă asumată. ▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Cezar PAUL-BĂDESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 450
12-18 octombrie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

ANII '90

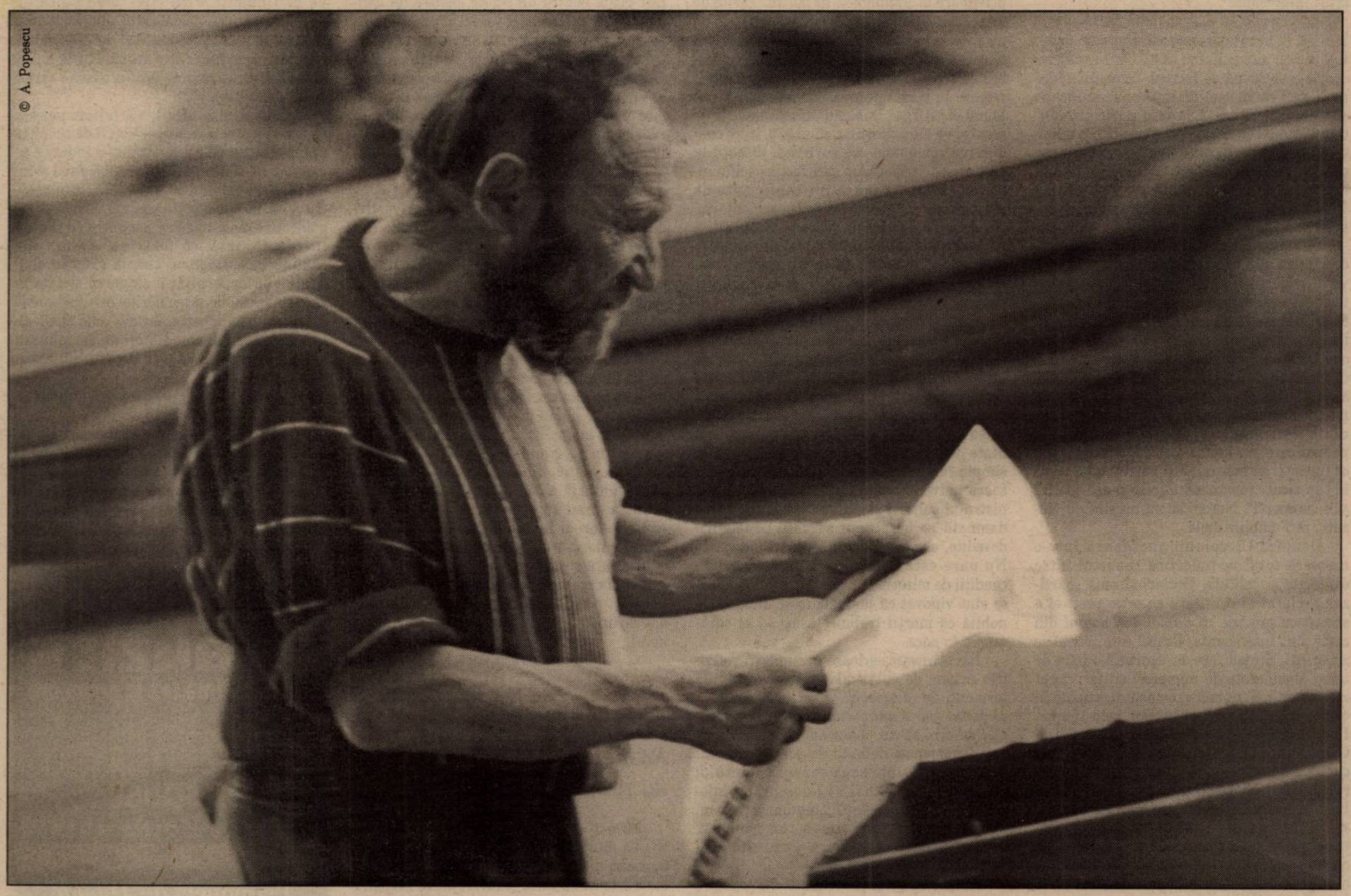

La acest număr au colaborat:

Bart SIMPSON şi Nelson MANDELA ● Boala vacii nebune *şi* Furtuna din deşert ● *Boris ELŢÎN şi telefonul celular* ● *Prinţesa DIANA şi UNIUNEA EUROPEANĂ* ● *Filmul* TITANIC *şi moneda EURO* ● *Slobodan MILOŞEVICI şi programul WINDOWS 95* ● *TALIBANII şi gherila TUPAC AMARU* ● *Oiţa DOLLY şi sonda marţiană PATHFINDER* ● *EURODISNEY la Paris şi Papa IOAN PAUL al II–lea la Bucureşti* ● *Bill CLINTON şi Monica LEWINSKY* ● *Emil CONSTANTINESCU şi Ion ILIESCU*

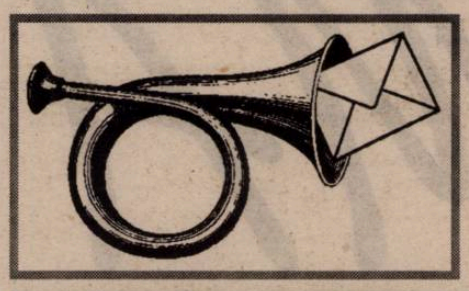

Nr. 448: *Rubrica „...(puncte) de vedere“*

Dilema *m-a pus în dilemă*

Numărul din 28 septembrie al săptămînalului *Dilema* a *prezentat* la rubrica *...(puncte de vedere)*, sub semnătura domnului Adrian Cioroianu, recenta mea carte *De la Comintern la comunism național*.

Înainte de toate, prezentarea respectivă *face cunoscută* apariția cărții mele. Apoi, este de părere că *fac bine că scriu* dat fiind că istoria are nevoie și de toate aceste *„inerente subiectivități“* (mai apoi numite corect *„amintiri politice“*). Se apreciază că „la baza recentei cărți“ se află un „subiect interesant“, „Conferința partidelor comuniste și muncitorești de la Moscova, din 1969“. Mai mult, *prezentatorul*, – așa-l voi numi în acest articol pe autorul din *Dilema* – recunoaște că probabil 150 de pagini sînt *„chiar interesante“*, iar ulterior că *„printre rînduri*, cititorul avizat al lui Niculescu Mizil află și lucruri interesante“.

Aprecierile de mai sus sînt *pertinente* și îmi fac, indiscutabil, servicii. Dar cam asta-i tot. În rest, prezentarea cărții – nu-i spun recenzie – se ocupă de lucruri *„colaterale“*, dar dacă ar fi să folosim un termen semnificativ și la modă astăzi. Las la o parte *„ironia“* ce-mi este rezervată de prezentator (aș numi-o mai curînd neeleganță, ton ireverențios sau chiar „mistocărie“ dacă aș folosi limbajul obișnuit la „Jilava“, unde am fost silit să trăiesc o părticică din viață). Și aici încep *dubiile, îndoielile, dilemele*.

Sînt măgulit că sînt considerat *„veteran“*, ca și afirmația că „fibra de *agitator* este încă vie în structura autorului“. Deoarece ambii termeni rimează cu cel de militant, de luptător. Dar nu se precizează, în primul caz, ce fel de veteran sînt, pentru că sînt și veteran *de război*, iar în al doilea caz se ocolește ca și dracul tămîia, ideile pentru care agit. În această ordine de idei, sînt satisfăcut că mi-am păstrat și am de gînd să-mi păstrez calitățile de luptător, respectiv convingerile pentru care am luptat o viață. Presupunînd că un veteran înseamnă și bătrîn, mi-a venit în cap zicala românească „cine n-are bătrîni să-i cumpere!“. Numai că eu nu sînt de vînzare, nici opiniile mele.

Domnul Cioroianu abordează într-o manieră total nedialectică raportul între cantitate și calitate. Declarîndu-mă „partizan declarat al cantității cu orice preț“ el a socotit cu precizie că *numai 150 pagini* din carte sînt interesante. Restul este *„vorbărie emfatică“*. Eu pot face cu ușurință o listă de teme considerate de numeroși cititori drept interesante. Și numărul de pagini ocupate în carte ar fi mult mai mare decît cele 150 fix. Dar nu aceasta este problema. Eu, ca și dl Cioroianu, pot fi subiectiv. Problema este cum s-a determinat cu atîta precizie numărul de 150? Nici mai mult, nici mai puțin. Există astăzi vre-un *judecător absolut, suprem*, care să stabilească care pagini dintr-o carte sînt și care nu sînt interesante? Acceptăm din nou instanțe care hotătăsc ce trebuie și ce nu trebuie să apară? Astăzi ni se inoculează ideea că s-a terminat cu cenzura. Să se fi instaurat o *nouă cenzură*, a celui care dispune împotriva celui care nu dispune de massmedia? Și mă mai întreb: dacă-mi puneam, fără motive, țărînă în cap, adică dacă mă încadram în tonul nihilist și defăimător al trecutului țării, nu aveam oare un număr mai mare de pagini considerate interesante?

Am ajuns la *chestiunea principală*. N-aș fi putut avea ceva împotrivă să se fi enumerat problemele de bază ale cărții, să se spună deschis care sînt considerate juste și care nu. Aceasta este regula de bază a dialogului. Dar nici o vorbuliță în acest sens. Și atunci mă întreb: de ce oare domnul Cioroianu n-a amintit titlul temelor interesante sau chiar a celor neinteresante? De ce oare se ocolește o prezentare a fondului cărții? Să fie vorba de o eschivare de la discuție, o fugă de dialog?

Printre problemele colaterale figurează și afirmația că autorul „se pierde *în filozofări și inutile re-treceri în revistă* ale presei străine din epocă“. Și pornind de la două neînsemnate greșeli de corectură, care pot fi găsite și la case mai mari, face observația, cel puțin nepoliticoasă, că aș „fi o curiozitate a naturii“ dacă aș ști „toate limbile ziarelor“ pe care le citez. Sînt mai modest și las domnului Cioroianu această calitate. Și aici se fuge de fondul lucrurilor și se alunecă spre nesemnificativ. Presupun că dînsul, ca istoric, ar trebui să știe că *Newsweek* și *Le nouvele observateur* – iată-le scrise corect – erau, în 1968, prima în SUA, a doua în Franța, sînt și astăzi printre principalele reviste politice. Ambele reprezintă pentru istoric o *sursă de informare*? Iar *problema fundamentală*, pe care o ocolește prezentatorul, este aceea că ambele, ca și multe altele, recunoșteau negru pe alb, rolul imens pe care l-a jucat România, partidul ei comunist, în contracararea tendințelor nocive hegemoniste, cominterniste. Iar eu am marea satisfacție că, în 1968, cînd am părăsit, cu mare publicitate, reuniunea consultativă de la Budapesta, *Newsweek* mi-a publicat cea mai frumoasă fotografie politică. Mi-aș permite să spun că acesta este un fapt care *a făcut istorie* la timpul său.

Doar două mici comentarii la referirea privitoare la *„rezumatele de partid“* găsite de mine „din cînd în cînd în *sertar*“. Primul: Să nu fi observat oare prezentatorul că am publicat, cred prima oară în România, schimbul de scrisori între Moscova și Belgrad privitoare la condamnarea comunismului național al lui Tito? Dar semnificativele note de convorbiri ale discuțiilor, din 1970, între conducerea română și sovietică, discuții la care am participat? Am satisfacția să aflu ulterior că aceste note sînt confirmate de stenograme din arhive. Al doilea comentariu. Nu de mult am primit vizita la București a directorului unuia din cele mai prestigioase institute americane de învățămînt și cercetare. Scopul vizitei era *interesul* marcat pentru „sertarele“ mele.

Un alt fapt colateral este acela dacă Suzana Gâdea era sau nu o personalitate de seamă, reprezentantă a societății civile. Și aici apare problema *de principiu* dacă există oare vre-un aparat infailibil de măsurare a personalităților, dacă este împuternicit cineva să stabilească cine este sau nu personalitate de seamă. Dar, în acest caz, sînt pur și simplu *îndurerat*. Nu ajunge oare că profesoara universitară și fostă, fără vina ei, ministru al culturii și-a sfîrșit zilele fiind condamnată pe baza unor acuzații penale nedovedite, urmare a unei înscenări judiciare? Nu oare este de ajuns că ea a murit în condiții de mizerie materială și morală? Poate sînt vinovat că mă călăuzesc după ideia nobilă că morții trebuie lăsați *să se odihnească în pace*.

Îmi stîrnește serioase nedumeriri referirile extrem de critice ale prezentatorului la termenii de *„detractori ai socialismului“*, la *„abjectul spirit anticomunist“*. Să fim chiar atît de orbi să nu observăm cît de la modă sînt fenomenele definite de acești termeni? Sau să nu se înțeleagă sensul cuvîntului *„năimiți“*? Atunci hai să-l descifrăm, înlocuindu-l cu „stipendiați“, „remunerați“, sau, în cea mai vulgară limbă românească, „plătiți“ pentru a desfășura o anumită activitate.

Nu pricep titlul prezentării. *Cărți despre comunismul gri*. Pînă acum am știut că *roșu* este culoarea sinonimă comunismului. Știu, de asemenea, că schimbările de culoare au legătură cu cameleonismul. Să fie oare această schimbare vre-o aluzie la cameleonismul atît de răspîndit astăzi, cînd carnetul de membru se schimbă de la un partid la altul după cum bate vîntul puterii?

Mă opresc la cîteva *inexactități și omisiuni* evidente în prezentarea autorului cărții. Se spune că am fost „director adjunct al Institutului de Istorie a PCR (1955)“. Precizez că *nu* am îndeplinit niciodată această funcție. Se spune că pînă în 1968 am fost șef de secție de propagandă a CC al PCR. Precizez din 1965 pînă în 1972 am fost *secretar* al CC al PCR, răspunzînd de activitatea ideologică și cea internațională a partidului. După 1976, funcțiile îndeplinite de mine le găsim la „ș.a.m.d.“. Această enumerare omite niște fapte esențiale ale activității mele politice și anume: între 76 și 78 am fost, cum îmi place să spun, *șomer* cu leafă de viceprimministru, apoi ministru de finanțe, iar din 1981 președinte al Centrocoopului. Adică am fost rotit, marginalizat, sau cum spune, atît de plastic, regretatul Paul Anghel, în revista *Timpul*, păstrat „strict în granița supravegheată a puterii, în *carcera puterii*“. Se omite de asemenea faptul că puterea de *după 1989* m-a numit ministrul comerțului interior în primul ei guvern, ca și faptul că apoi am fost obiectul unui *proces înscenat*, unei răfuieli politice, fiind condamnat și întemnițat pentru fapte penale inventate, nedovedite. Și aceasta în numele „statului de drept“ al „democrației“. Să nu prezinte interes istoric asemenea fapte și fenomene caracteristice unui trecut mai îndepărtat sau mai apropiat?

Pentru un neavizat aceste amănunte ale biografiei mele nu ar avea poate importanță. Dar poate pentru un *istoric*, pentru un *analist*, buna informare, ca și acuratețea în prezentarea faptelor este una din condițiile prioritare. Am văzut că prezentatorul îmi face socoteala anilor, a vîrstei. De aceia cred că-i pot da un sfat, ce-și are originea în lunga mea activitate politică, gazetărească, editorială și, de ce nu, de profesor. Fără supărare. Pentru a scrie *credibil* sînt obligatorii: documentare temeinică și acurateță, respectiv obiectivitate în redarea realităților.

Nu pot iarăși pricepe, sub nici un motiv, de ce prezentatorul evocă *semnificația numelui* meu în limba engleză. Dacă aș vrea să fiu cel puțin tot atît de ironic, aș recurge și eu la o relație cu subînțelesuri privitoare la originea, deloc englezească, ci pur românească, a numelui Cioroianu. Dar mă abțin să o fac!

Termin. Am promis că recenta mea carte să nu fie ultima. Se mai spune că „dl Mizil nu a spus nici un *sfert* din ceea ce cu siguranță știe“. Îi dau dreptate domnului Cioroianu. *Știu multe*. Nici nu se poate altfel pentru că am fost mai mult de șase decenii luptător politic, din care aproape patru în sfera centrală a bătăliilor. În legătură cu aceasta, cred că societatea, să-i spunem civilă, istoricii în special, ar trebui să accepte, chiar să stimuleze, fără partizanat politic, fără obsesii și prejudecăți, memoriile oamenilor care *au trăit istoria*. Aceasta ar fi benefic, pentru procesul de cunoaștere a adevărurilor, ca și pentru societate în general.

București, 30 septembrie 2001

Paul NICULESCU MIZIL

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărțile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECȚIA DE CHIMIE“*

Răspunsul lui Adrian Cioroianu

Stimate dle Niculescu Mizil,

Vă mulțumesc pentru scrisoarea dvs. de aproape cinci pagini pe marginea scurtei mele cronici de carte și încerc să vă răspund punctual. 1) Vorbiți despre *o nouă cenzură* la care ați fi supus; spusă de un comunist de elită care în ultimii patru ani a publicat două cărți, numeroase articole, apare la televiziuni etc. (despre dvs. este vorba), mi se pare o glumă. Regret că ați fost închis la Jilava; permiteți-mi, totuși, să vă aduc aminte că, pe cînd era închis de comuniști, istoricul Gheorghe Brătianu nu a mai atins nici măcar un colț de ziar *Scînteia*. Veți fi de acord cu mine că este totuși preferabil să scrii ce vrei și cum vrei (e cazul dvs.) și apoi să te comenteze – eventual ironic – Cioroianu sau altcineva, decît să primești, în chip de salut, un pat de armă peste gură (e cazul lui Brătianu) din partea unui gardian sadic și analfabet. 2) Am înțeles foarte bine ce vreți să spuneți prin „năimiți“; e motivul pentru care cred că păstrați vii ecourile propagandistului din tinerețe: în logica particulară a sistemului pe care l-ați servit, „năimit“ sau „detractor“ era oricine se arăta dispus să judece cu capul lui. Nu puteți dovedi contrariul. 3) Spuneți că între 1976 și 1978 ați fost „marginalizat“, ca „șomer cu leafă de viceprim-ministru“. Să vă compătimesc? Ca istoric, sînt tentat să judec aventura dvs. în coordonatele ei cronologice: doar cu 25 de ani mai înainte dacă vi se întîmpla marginalizarea, aveați șanse să ajungeți nu în „carcera puterii“, ci în carcera lui Pătrășcanu. Acesta era sistemul pe care l-ați servit, drept care eu vă includ mai curînd printre norocoși. 4) Trimiterea la numele meu mă prefac a n-o înțelege, din respect pentru nivelul schimbului de idei. Ce mi se pare curios este că uitați că acea familie (Ceaușescu) ce conducea sistemul pe care îl tratați cu apă de trandafiri, dincolo de suferințele fizice și morale provocate cuiva drag din familia dvs. (!), v-a deposedat și de nume. Nu cumva Ceaușescu v-a interzis de pe o zi pe alta să vă mai numiți *Mizil*? Ori (cred eu ca un detractor sadea) un sistem ce pune stăpînire pînă și pe numele oamenilor nu este numai criminal, ci și pervers și stupid. Orice culori vii ar mima, el rămîne gri, ca o ceață toxică peste umanitate.

În final, dle Mizil, vă felicit pentru venirea printre *dilematici*. Veți fi de acord că regimul pe care l-ați servit nu i-a îndrăgit pe oamenii ce se încăpățînau să aibă dubii și îndoieli. Scrisoarea dvs. – decentă, în mare – către mine dovedește că, atîta vreme cît subiectivismele noastre pot intra în dialog, înseamnă, iată, că „bătrîna“ democrație rămîne încă singurul sistem propriu civilizației și modernității; singurul sistem în care sînt posibile și memoriile dvs., pe care le aștept pe mai departe. Iar dvs., dle Mizil, cîtă vreme aveți dileme sînteți un om mîntuit. Mă felicit că v-am adus în această situație.

Adrian CIOROIANU

P.S. Scuzați-mă că insist, dar numele revistei franțuzești pe care o botezați în fel și chip în carte și în scrisoare este *Le nouvel observateur*. Nu, nu sînteți – din punctul de vedere al limbilor străine – o curiozitate a naturii.

Ai auzit?
Știri de ultimă oră la prima oră
Altfel spus
de la 6:30 la 9 pe delta rfi 93.5 fm

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Răbdare și tutun**
- **Viața școlii, școala vieții**
- **11 septembrie 2001 – consecințe**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

La Sofia, cu John

Sofia este una din puţinele capitale europene unde roşiile încă mai au gust de roşii. Aproape surprinzător, şi iaurtul bulgăresc e, încă, tot bulgăresc. Aproape surprinzător, fiindcă brînzeturile de formulă apuseană au cucerit cam jumătate din piaţă, asta judecînd după galantare, în confruntarea cu mai sudicele *caşcavaluri* şi alte specialităţi ale fostei arii otomane. Dar o *cafea turcească*, fie ea şi rebotezată după patriotica modă din Grecia, unde i se spune *elinika*, adică *grecească*, nu mai e de găsit. Doar filtru, espresso, capuccino şi, desigur, *irish coffee*. Peste tot.

Mai există, însă, ibrice. Există în magazinele pentru turişti şi există la cotidiana piaţă de „antichităţi" de pe esplanada catedralei Alexandr Nevski, din centrul Sofiei. O esplanadă imensă, cum este şi catedrala, ridicată în memoria celor 200 000 de soldaţi ruşi morţi în războiul ruso-otoman din 1877-78. Construcţia s-a terminat în 1912. Acum, în faţa acestei catedrale vin ca la serviciu, zi de zi, cîteva sute bune de sofioţi de ambe sexe şi toate vîrstele. Îşi scot din portbagajele maşinilor nişte tarabe portabile, cît nişte măsuţe de camping, le întind, iar pe ele aşează tot felul de lucruri. Icoane mari, mijlocii şi mici, şi vechi, şi noi, şi pe lemn, şi cu argintărie, şi pe carton. Sfeşnice, săbii, junghere, stilete, pistoale cu încrustaţii şi fără. Bijuterii de argint, lanţuri, lănţişoare, brăţări, inele, medalioane. Vechi fotografii de familie, păpuşi, decoraţii şi insigne din perioada comunistă, aproape la kilogram. Şi ibrice.

Asta pe-o parte a majestuoasei alei care duce spre intrarea în catedrală. Pe cealaltă sînt cusăturile, carpetele, macrameurile.

Maşinile sînt trase lîngă bordură, unele au portierele deschise, radio-casetofoanele umblă, muzica e de tip oriental, după toate aparenţele *manele bulgăreşti*.

S-ar părea că (şi) în Bulgaria căderea comunismului a readus la suprafaţă ceea ce fusese, cu expresia lui Lazăr Şăineanu, seculara *influenţă orientală*. Această influenţă pălise în perioada comunistă, sub puternica presiune a modelului sovietic, necăzut însă aici pe teren gol, ci venind ca o continuare, chiar dacă oarecum brutală, a celui rusesc, dominant pînă la primul război mondial. Sofia, capitală tînără (din 1879), are şi astăzi un bulevard central numit *Bulevardul ţarului eliberator*, ţarul eliberator însuşi fiind imortalizat, călare, în uniformă militară, de un grup statuar, într-o amplă piaţă de tip prusac. „Ţarul eliberator" este Alexandru al II-lea, în timpul căruia a avut loc războiul din 1877-78. Un ţar liberal, mort într-un atentat terorist pus la cale de anarhişti, în 1881. Aproape alături de monumentul lui Alexandru al II-lea se află un parc, *parcul Armatei Sovietice*, în care există un grandios ansamblu sculptural dedicat *Armatei Sovietice eliberatoare* de *poporul bulgar recunoscător*. Oficialităţile bulgare post-comuniste au ras, în 1999, mausoleul fruntaşului comunist Gheorghi Dimitrov, deşi, se spune, majoritatea locuitorilor Sofiei se împotrivise, dar vastul monument închinat Armatei Sovietice a rămas neatins. În definitiv, poate că distrugerea monumentelor nu e decît încă o formă, naivă şi brutală, de a se încerca rescrierea istoriei, operaţiune nu atît inutilă, cît primejdioasă.

Cu sau fără acest monument, Sofia este, la mai mult de un deceniu de la înlăturarea regimului comunist, un oraş sovieto-balcanic, peste care se întinde un strat subţire, ca o pojghiţă ce abia se înfiripă, de occidentalism adesea încă strident. Străzile şi şoselele sînt pline de gropi, trotuarele desfundate, există cîini fără stăpîn hrăniţi de babe miloase, bişniţarul bulgar e la fel de agresiv ca şi cel de la Bucureşti, cerşetorii nu trebuie căutaţi cu lumînarea, te văd ei şi se ţin tenace după tine, mai ales dacă au instinctul profesional bun şi te simt că nu eşti de-al locului. Şoseaua ce duce de la aeroport spre centrul oraşului trece printre sinistre blocuri scorojite, stîlpi ruginiţi ai reţelelor de înaltă tensiune, maidane dezolante pline de buruieni şi grămezi de gunoaie, pe care pasc oi sumbre, pămîntii la culoare. Amortizoarele taxiului cloncănesc susţinut, semnalizînd frecvenţa gropilor şi a denivelărilor, chiar dacă şoferul încearcă să mai ocolească una din trei. Asta nu-i scade pofta de vorbă, şoferul sofiot de taxi spune şi el repede ce are pe inimă. Cu o voioşie plină de năduf. Normal năduful, de vreme ce cuvintele cheie sînt *corupţie, sistem mafiotic, mentalităţi*.

Există la Sofia o mare piaţă de cărţi, în aer liber, cărţi noi, cu numele editurilor conştiincios trecute în dreptul standurilor. Manuale şcolare şi universitare, dicţionare, multe volume despre computere şi Internet, romane de autori bulgari şi străini. Este şi *Moiata borba*, adică *Mein Kampf* pe bulgăreşte, cu poza autorului pe copertă şi cu numele scris cu chirilice – *Ghitler*. Nici o noutate, totuşi. O lume de *după*, în căutare de repere...

...*John* este John Le Carré, al cărui cel mai recent roman, apărut aproape concomitent la Londra *(The constant gardner)* şi Paris *(La constance du jardinier)*, acum, la început de octombrie, poate fi citit şi ca un manual despre riscurile mondializării. Deşi acţiunea se petrece în Kenya, poate fi citit şi la Sofia, şi la Bucureşti, şi la Varşovia. Cu mult folos!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Controlul poporului

Una dintre regulile de bază ale democraţiei este controlul parlamentar asupra instituţiilor, pentru a preîntîmpina abuzurile de putere. Funcţia de control a Parlamentului este unul dintre mecanismele de bază din doctrina clasică de „control şi contra-putere" (una dintre traducerile posibile pentru „check and balance", atît de dragi americanilor ; spune ceva şi faptul că încă nu s-a găsit o traducere convenabilă în limba română). Iar acolo unde democraţia are tradiţie, acest control este efectiv realizat, reprezentanţii poporului îşi iau în serios treaba. Constituţia României acordă Parlamentului acelaşi rol serios, comisiile de resort au formal sub observaţie instituţiile, veghind astfel la respectarea regulilor jocului. O dată pe an, Parlamentul îşi dă acordul în plen asupra modului de funcţionare al acestor instituţii, aprobîndu-le rapoartele de activitate.

Deprinşi prea mult cu scandalurile şi declaraţiile spectaculoase sau cu vedetismul persoanelor legate de politică, uităm acele mecanisme anoste, rutina funcţională a sistemului. De aceea, o ştire de cîteva rînduri surprinde prin firescul anormalului: „Ieri, Birourile Permanente reunite ale Camerei Deputaţilor şi Senatului au decis ca, la şedinţa din 17 octombrie, parlamentarii să dezbată şi să voteze: rapoartele BNR pe anii 1997-1998, 1999 şi 2000; rapoartele CNA din perioada 1994-2000; raportul Consiliului Legislativ pe anii 1999 şi 2000, rapoartele Societăţii Române de Televiziune pe anii 1998, 1999 şi 2000, Rapoartele Societăţii Române de Radio pe anii 1999 şi 2000" (*Evenimentul zilei*, vineri, 5 octombrie). Ziarul nu este vechi, este vorba chiar de 5 octombrie 2001. Situaţia poate fi chiar comică. Cum să iei în serios analiza raportului CNA din 1994? Dacă un parlamentar găseşte nereguli financiare? Între timp, chiar membrii CNA s-au schimbat. Se poate cere demisia actualului ministru al Culturii din funcţia de preşedinte al CNA? Sau raportul Băncii Naţionale din 1997? „Cer demisia guvernatorului Mugur Isărescu pentru că în acest an dolarul a sărit de la 4.000 la 7.000 de lei."

Deşi de un umor involuntar, situaţia nu e deloc comică. Printr-o modalitate care l-ar fi meritat pe Caragiale, democraţia se goleşte de sens. A dezbate acum rapoartele vechi de cîţiva ani nu este decît victoria birocraţiei asupra democraţiei. Conform unei raţionalităţi birocratice (nimic nu se pierde, totul se încurcă), rapoartele au stat ani întregi prin sertare şi acum trebuie votate pentru că trebuie votate. Sistemul funcţionează prin inerţia sa internă, nu prin impulsul democratic care ar trebui să vină dinspre societate, dinspre partide. Cine mai este acum interesat de aceste rapoarte? Nimeni, în afara funcţionarilor care le vor îndosaria. Să fie acesta modul în care forma îşi creează fondul? Să mai avem răbdare? Aceasta ar fi jumătatea plină a paharului.

În jumătatea goală se vede lipsa de interes a parlamentarilor. Se observă felul în care politica românească se structurează excesiv în jurul intereselor, indiferentă la dezvoltarea unor mecanisme funcţionale. Se poate observa că rapoartele SRI au stîrnit un interes mare, de vreme ce rîndul raportului pe anul 2000 a venit atît de repede. Poate pentru că la SRI plăcinta este mai ispititoare. Acolo se manifestă vigilenţa patriotică a unei doamne Buruiană, de la PRM. Iar dacă şi Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii va fi controlat de Parlament, foarte posibil se va bucura de mai multă atenţie, căci miza dosarelor este importantă. În rest, CNA, Consiliul Legislativ, Valorile Mobiliare, BNR? Mizilicuri. Dar deconturile vin cînd nimeni nu se aşteaptă, de exemplu atunci cînd protestatarii de la FNI demonstrează şi demonstraţiile tind să devină violente. Comisia Naţională a Valorilor Mobiliare trebuia să controleze FNI, iar Parlamentul trebuia să controleze Comisia. Prin lipsa de preocupare, democraţia se diluează, cetăţeanul cere banii de la guvern şi nu va fi niciodată conştient că votul său înseamnă mai mult decît o simplă ştampilă.

Aleşii poporului se arată tot mai indignaţi de modul nedrept în care presa le prezintă activitatea. De cele mai multe ori chiar au dreptate. Dar cum poţi să le explici lui Mircea Badea şi Oreste că Parlamentul este o instituţie serioasă cînd acolo se vor vota 15 rapoarte inutile într-o jumătate de oră?

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Said contra Huntington

La cîteva ore după ce CNN a invitat întreaga lume la tăierea moţului războiului născut cu cîteva săptămîni înainte, din eterul electronic mi-a parvenit un articol publicat în *The Nation* de către Edward Said şi intitulat *The Clash of Ignorance*.

Este ipoteza mea că sursa fundamentală de conflict în această lume nouă nu va fi în primul rînd una ideologică sau economică – afirma Huntington în studiul său iniţial despre „ciocnirea civilizaţiilor". *Marile diviziuni în cadrul omenirii şi sursa dominantă de conflict vor fi culturale*. Această „ipoteză" oferea astfel o viziune strategică în prelungirea ideologiei războiului rece, în care Vestul se opunea – cultural de data aceasta şi nu politic şi/sau economic – restului civilizaţiilor, în principal Islamului. Ca om care a lansat în lume conceptul de *orientalism*, prin care atrăgea atenţia asupra modului frivol – şi uneori pervers – în care o parte întreagă a omenirii este masificată şi esenţializată ca Orient generic şi relativ omogen de către o altă parte a omenirii, Said se întreabă cu amărăciune ce poate să însemne cultura în mintea lui Huntington şi a adepţilor săi. În orice caz nu ceea ce culturile sînt în fapt, cu istoriile lor diverse şi complexe, cu diversitatea şi conflictele lor interne, pe scurt, cu tot ceea ce face viaţa reală a societăţilor. Dintr-o nevoie belicoasă de a identifica duşmanul, Huntington transformă diferenţele în esenţe şi le dispune ca piese albe şi negre pe tabla de şah a geopoliticii.

Desigur, problema este că Huntington *poate* să aibă dreptate. De cîte ori există un interes suficient de puternic, diferenţele pot înflăcăra şi aduna sub drapelul lor mase de războinici. Dar acest război nu va fi *din cauza* diferenţelor culturale, ci *în numele* lor, nu va fi un război al culturilor, ci unul al ignoranţei culturale! A identifica un risc este una şi a promova ideea unui conflict implacabil înscris în însăşi „natura" unor culturi opuse este cu totul alta.

Din acest punct de vedere, cartea de căpătîi a teroriştilor din 11 septembrie nu este *Coranul*, ci *The Clash of Civilizations*. Din ea şi nu din preceptele islamice au aflat aceştia posibilitatea de a gîndi relaţiile lumii actuale în termeni de ciocnire implacabilă a civilizaţiilor – şi au acţionat în consecinţă. Un „catalizator" bine plasat urma să transforme acest conflict potenţial dintre Vest şi Islam într-un război real a două civilizaţii care de-abia prin aceasta deveneau ireductibile. Din fericire însă, în ciuda „pierderilor colaterale" pe care democraţia le înregistrează zilnic în propriile sale rînduri, de la Berlusconi la zecile de mii de articole şi discursuri care vorbesc despre cruciade şi esenţa malefică a Islamului dintotdeauna şi de pretutindeni, *Civilizaţia* (oriunde s-ar afla aceasta) a reuşit să evite (deocamdată...) acest risc real. *Să nu generalizăm!* Şi *să avem răbdare*! sînt, de cîteva săptămîni, cele două porunci ale responsabililor acestei lumi, mai înţelepţi, se pare, decît considera Huntington.

Civilizaţia planetei se află în stare de război. Dar civilizaţia poate să cîştige războiul doar dacă evită cu stricteţe un război al civilizaţiilor. Iar aceasta înseamnă, mai presus de toate, războiul fiecăruia dintre noi împotriva ignorantului şi indiferentului din noi.

De ce ne urăsc oare atît? – era strigătul de stupoare al americanilor în preajma lui 11 septembrie. Un editorialist american a avansat o ipoteză ce merită reţinută: *Poate deoarece nici măcar nu ştim de ce ne urăsc atît...*

Notă: Da, ştiu, rubrica se cheamă *Socio-hai-hui*, iar meseria mea este cotidianul. Dar nici cotidianul nu mai este ce a fost...

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Epistolar

Așa cum o înfățișează acum micile ecrane, străjuită de grațioasa ei pajiște verde, Casa Albă pare o perfectă oază de liniște. Ea nu trădează prin nimic jalea, furia și nesiguranța care zguduie cea mai puternică țară a lumii și nici agitația paroxistică a celor care muncesc dincolo de impasibilele ziduri ale faimoasei rezidențe prezidențiale. Locul miilor de vizitatori de altădată l-au luat forțele de pază evident sporite precum și, în mod mai puțin evident, torentul scrisorilor care se revarsă de pretutindeni.

Inspirată probabil de poetica datină a răvașelor de plăcintă, la acest ultim capitol România este sensibil mai bine reprezentată decît la altele. Spre deosebire de improductivele tîrguieli cu galonații de la NATO, cu birocrații comunitari, cu încăpățînații emisari ai FMI și ai Băncii Mondiale, redactarea și expedierea unei misive nu presupune condiții prealabile. Din cîte se știu, pînă acum pe *desk*-ul de corespondență au poposit două scrisori trimise de pe malul Dîmboviței. Ambele au același adresant: Președintele Statelor Unite, dar nu același expeditor și nu aceeași încărcătură tematică. Autorul celei dintîi nu este nimeni altul decît șeful statului care, spre deosebire de anumiți aliați șovăielnici ai Americii, în spiritul veșnic viu al lui Peneș Curcanul, se declară gata să participe la zdrobirea talibanilor, necerînd drept răsplată decît acolada de membru al NATO.

Autorul celui de al doilea răvaș i se recomandă corespondentului său transoceanic precizîndu-i că este președintele filialei bucureștene a unei organizații care de mult timp nu mai dă și alte semne că ar continua să existe: Vatra Românească. Ghidat de modestie, el nu își povestește cavalcada care l-a purtat în anii tranziției de la un partid ultrapatriotard la altul. Mai toate partidele care au beneficiat de adeziunea lui au pierit de pe eșichierul politic fără urmă, înainte de a fi apucat să îl promoveze în înaltele funcții cărora le era predestinat. Ca și predecesorul său, autorul celui de al doilea răvaș nu l-a supus pentru validare unei plenare a filialei, semnîndu-l doar în numele său. Cu sau fără intenție, el a demonstrat astfel cît de profundă este în versiunea ei mioritică democrația tranziționlă care asigură șefului statului și unui simplu cetățean dreptul egal de a coresponda cu președintele Americii.

Problema arzătoare a celui de al doilea răvaș nu este războiul cu talibanii sau primirea în NATO, ci viața intimă a diplomatului numit ambasador al SUA la București. Logica acestui protest deschide teoretic șansa ca pe viitor SUA să-și numească ambasadorii la București după consultarea respectivei filiale a Vetrei Românești, în frunte cu președintele ei.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Alfabetizare media

Conceptul tradițional de *analfabetism* se referă – cine n-o știe? – la incapacitatea de a scrie și a citi. Specialiștii fac tot felul de distincții: sînt oameni care știu să citească, dar nu și să scrie, după cum există așa-numitul „analfabetism de revenire", prezent la adulții care au trecut prin școală, au deprins scrisul și cititul, dar nepracticîndu-le multă vreme, le-au „uitat", total sau parțial. Studii făcute în ultimii ani în țări europene dezvoltate arată multe poticneli în *practica* scrisului: mulți oameni au probleme în completarea corectă a unui formular administrativ banal ori, pur și simplu, nu folosesc ani întregi scrierea decît pentru a semna. Alții nu citesc decît textele de pe panourile publicitare ori etichetele de pe produse. Aceștia nu pot fi considerați, desigur, analfabeți; dar nici nu se cheamă că au prea mult de-a face cu scrisul și cititul. În schimb, sînt cu toții mari consumatori de produse media: show-uri TV, spoturi publicitare, videoclipuri etc. Chiar cei care citesc ceva mai mult își limitează lecturile la reviste ilustrate ori benzi desenate, adică produse media în care elementele grafice sînt mai importante decît textele. Ei frecventează, așadar, alte medii și tehnologii de comunicare decît scrisul și cititul. Iar acest proces – fie că ne place sau nu – include majoritatea oamenilor. Așa încît conceptele tradiționale de *alfabetizare* și *analfabetism* trebuie extinse, pentru a putea cuprinde și formarea abilităților de a „consuma", în cunoștință de cauză, produsele media. În Statele Unite și în Canada, încă din anii '80 s-a pus problema introducerii în școli și licee a unei discipline noi, numite *media literacy* („alfabetizare media") sau *media education* („educație media"), al cărei scop este „să-i ajute pe elevi să-și dezvolte o înțelegere critică a naturii *mass-media*, a tehnicilor folosite de acestea și a impactului acestor tehnici" (Barry Duncan et al., *Media Literacy Resource Guide*, Ontario Ministry of Education, Toronto, Canada, 1989). Pe termen lung, avînd în vedere că este un proces continuu, determinat chiar de dinamica produselor mediatice, alfabetizarea media „încearcă să transforme relația pasivă a cetățenilor cu mass-media într-una activă și critică, în stare să ia atitudine față de tradițiile și structurile unei culturi media comerciale" (Wally Bowen, *Citizens for Media Literacy*, Asheville, 1996).

Să propui în România de azi, după atîtea scandaluri pe tema manualelor școlare, un astfel de obiect de studiu în școli ar stîrni, probabil, indignări patriotice („adică poporul român nu știe să se uite la televizor și să citească ziare?..."), zîmbete superioare, replici din arsenalul obișnuit al tranziției („de asta ne arde nouă, cînd țara..." ș.a.m.d.). Și totuși, cred că nouă ne-ar fi mult mai utilă o alfabetizare media decît este în Canada sau SUA (unde între timp a intrat în *curriculum):* deloc obișnuiți cu televiziunile comerciale, ne-am apucat să căscăm gura cu totul necritic la bingo, la știri cu morți și răniți, la *talk-show*-uri interminabile, la ispite și surprize. Și le-am luat pe toate în serios. S-a creat în scurt timp un public de masă teledependent, relativ ușor de împins spre un consumism fără limite, spre bucuria industriei de publicitate. Nu sînt pînă într-atît de optimist încît să cred că vreun guvern român va lua în discuție introducerea în școală a unui obiect de studiu care să ne învețe „cum să ne uităm la televizor" și cu mintea, nu doar cu ochii. Așa încît nu-mi rămîne decît să observ, deocamdată, că tot din America ne vin și primele „instrucțiuni de utilizare" a produselor mediatice. Editura Curtea Veche a publicat recent o carte simpatică și inteligentă, *Cîte ceva despre mass-media* de Ziauddin Sardar, ilustrată de Borin Van Loon. (Cartea a apărut în SUA anul trecut și face parte dintr-o serie de *introduceri* în diverse domenii, pe care Curtea Veche o publică sub titlul „Cîte ceva despre"). Volumul descrie tehnicile presei, televiziunii și publicității în texte scurte și la obiect, scrise cu umor și dublate de ilustrații pline de fantezie care imită, ironic, procedeele din mass-media de mare audiență. Este o carte admirabilă, în care noțiuni sau teorii complicate (sînt citați, de pildă, Adorno, Barthes, Foucault și alții) sînt explicate pe înțelesul publicului mediu. Un excelent volum de popularizare, gîndit și realizat pentru oameni care nu prea au timp să citească texte lungi: adică exact pentru potențialele victime ale mass-media comerciale, cărora le sunt dezvăluite posibilele capcane ori tehnici de manipulare ale discursului mediatic. Pînă cînd *media literacy* va deveni și la noi materie de studiu în școală, ne putem baza – părinți, elevi și profesori – pe această carte, mai simpatică și mai utilă decît orice lecție.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Rapel

Era de așteptat ca evenimentele din ultima lună să declanșeze o avalanșă de comentarii și de „puncte de vedere". Numai că, de la un punct încolo, e greu de acceptat că se poate spune *orice* și că o opinie se legitimează doar prin simplul fapt că este formulată. Am aflat, astfel, că „dreptul la diferență" ar însemna că principiile libertății și democrației nu sînt aceleași pentru toate popoarele și pentru toate comunitățile, că nu există o morală universală; că Binele și Răul ar fi concepte inoperante, întrucît oricine se poate erija în reprezentant al Binelui; că toate dezastrele din ultimii 50 de ani au fost provocate de americani; că Henry Kissinger e acuzat de crime împotriva umanității; că atitudinea de astăzi a lui Putin (a fostului kaghebist Putin) arată cît de anacronică și dăunătoare este activitatea Colegiului pentru studierea arhivelor fostei Securități etc. etc. Sau că un Jean-François Revel, pe care în ce mă privește am avut naivitatea (ce zic: inconștiența) să-l consider una din mințile cele mai lucide e, de fapt, un caraghios care se înșeală în permanență și delirează, prizonier al anticomunismului primar. Perseverînd în naivitate, voi reproduce aici ample pasaje dintr-un articol al lui Revel apărut în 15 septembrie 1986, așadar în urmă cu cinsprezece ani. El dă, cred, pulsul situației de atunci și avertizează, totodată, asupra a ceea ce n-ar mai trebui să se întîmple astăzi.

„Sînt oare societățile occidentale condamnate la neputință în fața terorismului? Neputincioase au fost, mai întîi, prin propria lor orbire. N-a trecut multă vreme de cînd «le Tout-Paris» progresist se entuziasma pentru ucigașii din banda lui Baader, de cînd guvernul nostru îl însoțea pios la Orly pe asasinul iranian al unui polițist francez, de cînd stînga punea, prostește, pe seama dreptei atentatul de la sinagoga din strada Copernic, ai cărui adevărați autori veneau, ca atîția alții, de la Damasc sau de la Beirut. Nu s-au găsit, recent, suflete delicate care să protesteze împotriva introducerii cărților de identitate nefalsificabile? Preferă, probabil, autorizațiile de înhumare.

Ni se spune că e vorba de un război. În sfîrșit! Era timpul ca lumea să conștientizeze acest lucru. Dar cum am purtat, cum purtăm, cum intenționăm să purtăm acest război? Și contra cui, dacă refuzăm să-i identificăm pe dușmanii care îi înarmează pe executanți? Nu declara deunăzi ministrul nostru de Externe, la microfonul unui post regional, că trebuie să ne ferim să vedem în spatele terorismului internațional o rețea coordonată? (...)

La ce servește faptul că ni se tot repetă că ne aflăm în război sau că terorismul internațional de stat atacă îndeosebi democrațiile – noțiuni care, de altfel, n-au fost acceptate decît cu multă întîrziere – dacă ne e frică să tragem de aici consecințele practice? Or, ne e frică, și, din această cauză, continuăm să tratăm ca ținînd de competența poliției ceea ce este în realitate o problemă de apărare națională, și să considerăm drept o problemă internă de menținere a ordinii ceea ce este în realitate o problemă de relații internaționale.

Atunci cînd guvernul italian îi împiedică pe americani să-l aresteze pe adevăratul organizator al deturnării vasului Achille Lauro, *cînd justiția franceză îl condamnă la o pedeapsă derizorie sau nu-l condamnă deloc pe cutare sinistru personaj, responsabil de asasinarea pe pămîntul nostru a mai multor diplomați străini, cînd avocatul ucigașului respectiv lasă să se înțeleagă limpede că a negociat în culise cu statul francez, cînd, în fine, guvernele europene cvasi-unanime se aliază împotriva președintelui Statelor Unite pentru a condamna acțiunea vizînd centrala teroristă de la Tripoli, asta înseamnă, eufemistic vorbind, că avem un bizar mod de a înțelege războiul. Rezistența noastră seamănă mai curînd cu aceea a mareșalului Pétain decît cu aceea a generalului De Gaulle.*

Există, în plus, un curios contrast între virilele discursuri ale liderilor europeni, de toate culorile, în clipele ce urmează unui nou atentat, și evaporarea fermelor lor decizii în zilele ce succed ororii. După fiecare masacru se pleacă din nou de la zero, aceiași actori intră în scenă, articulează aceleași replici, iluminați de o aceeași bruscă revelație, atît de mare este, între două recitaluri, capacitatea lor de a uita. Nu mai e «Amnesty International», ci «Amnesy International».

N-au inaugurat oare guvernele europene anul 1986 (imediat după atentatele de la Viena și Roma) refuzînd să se asocieze planului american de coordonare internațională a luptei împotriva terorismului? N-am auzit eminenți politologi și spirituali cronicari ridiculizînd lașitatea turiștilor americani care refuzau să contribuie la prosperitatea industriei noastre hoteliere, de frica unui terorism ce nu exista, se pare, decît în imaginația lui Reagan? Este evident că, pe baza unor atît de strălucite analize, e greu să construiești o politică coerentă împotriva terorismului internațional de stat. (...)

Aici e cheia. Nu îndrăznim să vizăm direct capitalele ce înarmează terorismul care ne ucide. Nu încetăm să proclamăm că nu vom ceda șantajului și tocmai asta facem de fiecare dată. Ba chiar prin anticipație! Să nu vorbim, așadar, prea mult despre război: e posibil ca deja să-l fi pierdut".

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Note dintr-o lume nouă (II)

Că gîndirea de tip *politically correct* are în ea ceva slab şi, la limită, ridicol ştiam de mult. Amestecul dintre grija de a nu leza, dusă pînă la limite psihopatologice, şi preocuparea de a uniformiza în numele egalităţii duce la apariţia unui tip de gîndire arid şi orb, fără legătură cu realitatea. Tendinţa de a refuza să spui lucrurilor pe nume pentru a nu naşte sentimente negative şi frustrări celor care pot fi lezaţi de asta şi, mai mult, tendinţa de a escamota adevărata dimensiune a evenimentelor pentru a respecta cu stricteţe un cod verbal nefericit pot deveni direct periculoase în anumite momente. Cu alte cuvinte, minţim de dragul de fi confortabili. Putem argumenta la infinit dacă e bine sau nu să vorbeşti despre un om gras ca despre un gras, despre un negru ca despre un negru sau despre un homosexual ca despre un homosexual. Putem oricînd şi oricît nuanţa pe teza „nu judeca global" şi nu cred că există vreun intelectual onest care să nu creadă sincer în viciul gravisim al gîndirii globale. Dar cînd vine vorba despre terorism şi despre acte precum cele din 11 septembrie, cred că orice discuţie în termenii uşor fandosiţi ai acestui tip de gîndire e direct periculoasă. Se spune, mai ales în mediile universitare americane, că nu e corect să se vorbească despre un terorism islamic şi că între actele de terorism din 11 septembrie şi terorismul irlandez, basc, kurd sau italian nu e nici o diferenţă: toţi aceşti criminali trebuie trataţi la fel în numele aceluiaşi principiu legal. Ca şi cum între Timothy McVeigh şi Mohammad Atta nu ar fi decît o diferenţă de culoare a pielii care, bineînţeles, trebuie să treacă neobservată. Mai mult, ultimele rapoarte ale FBI despre tragedia din 11 septembrie nici nu mai folosesc cuvîntul „terorist" cînd se referă la musulmanii care au deturnat avioanele şi le-au transformat în bombe ucigaşe. Acei criminali se cheamă azi, *politically correct*, *„hijackers"* ceea ce s-ar putea traduce prin expresia „piraţi ai aerului" şi, în cel mai rău caz, *„alleged terrorists"* adică „pretinşi teroriştii" – limbajul a fost preluat şi de CNN. Gestul lor trebuie numit altfel decît a fost, ei înşişi trebuie numiţi altfel decît ceea ce sînt pentru că lezăm fandoseli şi pentru că jignim precepte artificiale produse în laboratoarele supersofisticate ale marilor universităţi ale Vestului. Asta în vreme ce şefii lor ne numesc pe noi, creştinii (ei nu au reţineri în a judeca global), „necredincioşi" şi spun că trebuie să dispărem. Toţi. Global. Civilizaţia noastră creştină îi primeşte şi, mai mult, organizaţiile noastre (fie că e vorba despre ONG-uri sau chiar despre stat) se ocupă ca nu cumva vreunul dintre cei de altă religie să se simtă jenat printre noi. În Afganistan, acum cînd scriu acest text, opt creştini sînt arestaţi şi riscă pedeapsa cu moartea pentru că au răspîndit cuvîntul lui Isus. Şi cine crede că asta e opera unui regim politic izolat şi minoritar, se înşeală. N-am auzit nici un stat musulman care să ceară imperativ talibanilor eliberarea creştinilor. Şi, mai departe, n-am auzit nici o voce islamică care să condamne folosirea acelor misionari ca piesă de şantaj.

Pentru a nu leza aderenţii unei religii anumite, nu e corect să spunem „terorism islamic" – spun inteligenţele subţiri ale Vestului. Asta ne îndepărtează de la esenţa fenomenului, pentru că un anume tip de mistică (eronată, bineînţeles, dar nu mai puţin religioasă decît cea dreaptă) a pus în mişcare organizaţii de tip Al-Qaeda, Hamas sau Jihadul Islamic. Cine refuză să vadă asta, refuză să vadă adevărul. Nimeni sănătos la minte nu poate cere reprimarea Islamului şi nimic nu e mai străin culturii mele decît ideea pedepsirii „în bloc" a celor care se închină altfel decît noi, pentru că unii dintre ei sînt criminali. Dar cine nu vede că milioane de musulmani din Pakistan pînă în Egipt şi din Iran pînă în Sudan, pe faţă sau mai discret, aplaudă personaje ca Ossama bin Laden, Mohammad Omar sau Raholla Khomeini este orb de-a dreptul. Este momentul să ne întrebăm ce îi face pe aceşti oameni să ne urască atît. Probabil că Islamul ascunde în sine sămînţa fundamentalismului terorist, aşa cum marxismul ascunde în sine sămînţa stalinismului sau aşa cum în creştinism se poate găsi justificarea Inchiziţiei. Doctrinele cu mare putere de atracţie ascund, se pare, un mare pericol: supuse unei lecturi diavoleşti pot deveni cele mai cumplite arme împotriva omenirii. Ca în finalul romanului „Ciuma", şobolanii purtători ai teribilului germen mişună vii pe sub oraşele care îi ignoră şi ies la suprafaţă după o logică îngrozitoare – teoretic, plaga poate lovi oricînd pentru că microbul e la doi paşi de noi. Undeva, la marginea oraşului, nebăgat în seamă de nimeni, un cerşetor poate fi muşcat de un şobolan şi dezastrul a început. La fel, undeva la marginea civilizaţiei islamice, o mînă de nebuni, la început ignoraţi, pot fi muşcaţi de şobolanii ascunşi în spatele paginilor luminoase ale Coranului. Şi dezastrul începe, plaga se răspîndeşte iar viaţa e în pericol.

Sau poate că greşesc. În orice caz, cel mai mare pericol pentru noi, acum, vine din grija noastră de a folosi cuvinte aseptice; asta ne duce la amputarea gravă a percepţiei noastre asupra unei realităţi care e grav infectată. Să nu uităm afirmaţia lui Wittgenstein: „Limitele limbajului meu sînt limitele lumii mele". Evitînd anumite cuvinte putem rata întîlnirea cu realul. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Showbiz în tranşee

În 53 de ani de existenţă, premiile Emmy nu s-au amînat niciodată. S-a întîmplat prima oară săptămîna aceasta, cînd deschiderea oficială a frontului din Afganistan a pus pe planul doi orice preocupare nelegată de ţinte, rachete de croazieră şi teroriştibărboşi bîntuind prin munţi. Într-o lume care aşteaptă deja răspunsul lui Ben Laden la atacul american, ghinionul Emmy-urilor a trecut aproape neobservat. Cînd, de fapt, pierderea acestei distracţii (şi a altora ca ea) este adevărata lovitură pe care a dat-o exagerat de credinciosul mr. Ben.

Dincolo de el, adevărata înfrîngere, nu e neapărat a Americii, ci mai degrabă a unei provincii culturale cunoscută îndeobşte sub numele de Hollywood. O instituţie care – spre deosebire de World Trade Center – nu ne poate cere prezumpţia de nevinovăţie, necunoscută de altfel în producţiile sale. În fond, primul foc de revolver (cu capse) tras în acest război s-a întîmplat de mult, în filme precum *Rambo* ori *Top Gun*. Iarăşi, cu mult înainte ca teroriştii islamici să se gîndească să ia lecţii de zbor, actorii care le jucau rolul au bombardat (plan-detaliu, mîna pe buton) zeci de ţinte de carton şi au împrăştiat ketchup pe sute de figuranţi nevinovaţi. Tot ei au jurat – în prim-plan, cu o grimasă îndelug exersată şi cu mult înaintea lui Ben Laden – să se răzbune pe America. Măcelul acesta virtual a fost distribuit în lumea întreagă, inclusiv în ţările arabe – acolo unde, de mai bine de 20 de ani, spectatorii trăiesc fiorul de a vedea că sălbaticul ucigaş din filmele cu subiect oriental se numeşte invariabil, Muhammad sau Ahmed. Şi că, spre deosebire de americanii drăguţi şi deschişi la ten, el e urît, negricios şi, vorba bancului, a făcut facultatea pe sponci în România.

Să ne mirăm că astăzi mulţi musulmani respectabili din ţările arabe resping cultura americană, aşa cum se prezintă ea, adică la kilogramul de peliculă? Sigur, America e mai mult decît atît. Însă pentru puterea de cumpărare a săracilor, America trebuie să se rezume la filme, tricouri Nike falsificate şi dolari – atît de enervant de puternici. Chiar şi cînd află de el, „American way of life" este în puţine locuri din lumea arabă un model de urmat: e ca şi cum ai visa să-ţi faci o casă pe lună. Sau să începi o carieră la Vatican.

În toată istoria, puterea imperiilor a îmbinat puterea armelor cu forţa modelului cultural. Pe acest ultim front, armatele teroriştilor atei ai Hollywood-ului au fost înfrînte în sute de bătălii anonime, purtate în cinematografele şi televizoarele din ţările musulmane. Acelea norocoase, în care producţiile necredincioşilor au fost, cu greu, admise. Bătălia de pe Box-office nu s-a încheiat nici astăzi, însă e clar că spectatorul cu turban are o cultură destul de bogată – sau destul de închisă – încît să trăiască foarte bine şi fără Sharon Stone ori Bruce Willis. E interesat de notat că în primele ore de după atacul american în Afganistan, mulţimea furioasă din Quetta, Pakistan, a dat foc unui cinematograf – instituţia cea mai apropiată de o ambasadă americană.

Bomba cu simboluri e de altfel una dintre cele mai folosite în acest război, care, dacă nu-i al civilizaţiilor, atunci e cu siguranţă al *brand*-urilor. Al logo-urilor, al firmelor luminoase şi al strategiilor de comunicare. Iată ce spune o ştire vehiculată prin septembrie în presa arabă:

Persoanele şi agenţii economici care vînd orice produs purtînd însemne israeliene sau simboluri grafice care promovează normalizarea legăturilor cu Israelul vor fi pedepsite aspru. Decizia a fost luată în Emiratele Arabe Unite, la cererea părinţilor surprinşi să găsească steagul Israelului între alte steaguri, pe produse cum ar fi skateboardurile ori maşinuţele de curse. „Dacă lăsăm lucruri mici ca acestea să penetreze societăţile noastre, minţile copiilor noştri, lăsăm o şansă ca inamicii noştri să ne clatine credinţele – lucru pe care nu îl putem tolera."

Sînt vorbele unui ofiţer însărcinat cu executarea ordinului, care răscoleşte probabil şi acum magazinele chinezeşti ieftine din Sharjah, în căutarea Stelei lui David ascunsă în cine ştie ce jucărie „cu mesaj politic". Tot el îndeamnă publicul la vigilenţă – care probabil ar trebui tradusă prin turnătorie – cerînd ca orice semn evreiesc zărit în magazine să fie numaidecît raportat la poliţie.

Designerul ca soldat inamic! Nu e de mirare că lupta pentru pace nu se mai termină. ▲

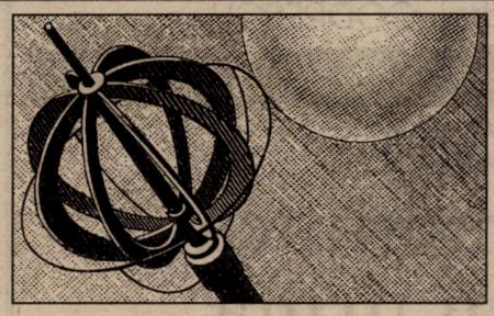

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

„Libertate durabilă"

Declaraţia Rusiei după lovitura de răspuns împotriva teroriştilor din Afganistan a fost cea aşteptată: susţinerea legitimităţii loviturilor date de Statele Unite şi de aliaţii lor acolo unde se bănuieşte că se află creierul mişcării teroriste, atrăgînd atenţia că trebuie făcute eforturi pentru a feri populaţia civilă de efectele unei lupte ce se anunţă a fi necruţătoare. În reaşezarea prieteniilor şi duşmăniilor provocată de atacul din 11 septembrie împotriva Statelor Unite, Rusia şi-a recîştigat rolul de partener principal. Rapiditatea acţiunii şi termenii limpezi în care Vladimir Putin şi-a formulat disponibilitatea de a pune la dispoziţia SUA avantajele poziţiei geografice a Rusiei şi ascendentul politic menţinut în fostele republici sovietice din Asia Centrală i-au asigurat satisfacţia de a reveni la statutul privilegiat după care tînjea. Din primul moment, Putin i-a spus lui Bush că dacă forţele americane din lume vor fi puse în alarmă, ruşii nu vor răspunde printr-o măsură asemănătoare, aşa cum era obiceiul practicat încă din anul 1950, şi l-a informat că a dat ordin să fie întrerupte toate manevrele în curs de desfăşurare, pentru a evita orice confuzie posibilă şi pentru a asigura precizia reţelelor americane de observaţie şi de detectare. În acelaşi timp, printr-o formulă indirectă, Putin şi-a explicat decizia prin propria experienţă în lupta cu terorismul: tulburările din republica secesionistă Cecenia sînt puse de politica rusă pe seama terorismului, iar acţiunile în forţă ale militarilor ruşi determinate de necesitatea de a folosi mijloace neconvenţionale în lupta cu un duşman gata să moară. Excesele faţă de populaţia civilă din Cecenia au fost în nenumărate rînduri expuse de presa occidentală şi criticate de organizaţiile pentru apărarea drepturilor omului. Casa Albă a acceptat sugestia făcută de Putin: Ben Laden este amestecat şi în luptele din republica caucaziană. „Fără îndoială, există în Cecenia o prezenţă teroristă legată de Ben Laden" a spus, pe 26 septembrie, Ari Fleischer, purtătorul de cuvînt al preşedintelui american. (Sharon, prim-ministrul Israelului, a spus şi el că Arafat este la fel ca Laden, dar a avut mai puţin succes). Condoleezza Rice, consilierul pentru securitate al preşedintelui Bush, a nuanţat după cîteva zile că „trebuie separate aspiraţiile legitime ale poporului cecen de legăturile unor luptători cu terorismul... Ar trebui găsită o soluţie politică prin care să se recunoască drepturile minorităţilor". Mai importantă decît recunoaşterea legitimităţii acţiunilor din Cecenia – oricum nimeni nu-i putea împiedica pe ruşi să facă acolo ce vor – este redobîndirea statutului de putere mondială. Pentru prima oară de la căderea Zidului, Rusia îşi recapătă statutul de partener care are ce da pentru ceea ce cere. În acest context, declaraţia lui Putin cu privire la reconsiderarea atitudinii faţă de extinderea NATO la ţările baltice este o promisiune în schimbul căreia va cere, probabil, acceptarea poziţiei sale de forţă în stabilizarea situaţiei din alte foste părţi componente, acum ţări vecine: Gruzia, republicile din Asia Centrală împinse acum să-şi pună bazele militare la dispoziţia Statelor Unite. În privinţa stabilizării, Rusia are o bună experienţă, dar după cum mulţi dintre cetăţenii săi ştiu, stabilizarea nu înseamnă „libertate durabilă", aşa cum se numeşte operaţia americană. Dacă este adevărat ceea ce susţin unii comentatori ruşi, că Putin a ales colaborarea cu Vestul în numele unei viitoare apropieri, în spiritul încrederii reciproce, înseamnă că în jocul intern din măruntaiele Kremlinului s-a întărit poziţia „europenilor". Nu este exclus ca Putin să vadă, în afirmarea poziţiei pro-americane, avantajele imediate pentru lichidarea propriilor adversari. Şi tot atît de bine s-ar putea ca, împins de retorica şi generozitatea propriului discurs, să se găsească în situaţia predecesorului său Gorbaciov, să adopte altă direcţie decît cea planificată iniţial, cea a libertăţii durabile, fără ghilimele şi ambiguităţi de traducere. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Duminica din urmă

„Şi toţi bărbăţii fi-vor marinari" –
Leonard Cohen

Cerul era strălucitor de albastru deasupra apei. Mușchiul atîrna greu din chiparoşi peste bayou. În adîncimile opulente, verzi-albastre ale mlaştinii, infinitul îşi făţuia oglinzile. Fiul meu mînui cîrma cu dibăcie şi Stăpîna Vînturilor trecu pe lîngă vase noi şi lucioase sau pe lîngă bărci bătrîne şi blînde cu nume precum Reverie, Dream Catcher sau Silvia's Daydream. Pajişti proaspăt cosite, sau cu iarba crescută în devălmăşie, pline de jucării răvăşite sau cu leagăne goale, coborau pînă la debarcadere.

Era duminică după-amiază şi oamenii deja plecaseră către oraş. Alţii însă trăiau prin aceste locuri şi grătarele acestora încă mai fumegau. Antenele de satelit agăţate de copaci erau toate orientate spre sporturi: Sfinţii* cîştigau, haleluia!

Stăpîna Vîntului e o barcă robustă, construită în 1969, an în care, ne-a explicat Christine, vasele erau construite mai bine, mai solid, cu mai multă grijă. Ceea ce nu se poate spune şi despre lumea acelei vremi, dacă-mi aduc aminte bine. Lumea era ţăndări, temeliile ei se clătinau, naţiunea noastră era scufundată într-un război ce părea a nu se mai sfîrşi. Mulţi dintre noi am ieşit din acele vremi oleacă într-o rînă, cu velele peticite, cu carenele şubrezite. Alţii n-au mai ieşit deloc. Poate că bărcile erau mai bine construite, dar oamenii nu, deloc.

Fiul meu şi Christine au conduş-o pe Stăpîna Vîntului către Lacul Ponchatrain şi au desfăcut velele. O briză dulce ne-a împins un timp peste albastrul ameţitor al apelor cu chef de joacă. Apoi vîntul s-a stins şi noi ne-am legănat un timp, vorbind despre duminici şi cît de importante sînt ele. „Indiferent de ce faci în cursul săptămînii", îmi spunea odată prietenul meu Myron Katz, „adu-ţi aminte să respecţi Sabatul". Pentru el, la asta se reducea întreaga religie iudaică. Să respecţi Sabatul. Să-ţi iei o zi liberă în fiece săptămînă şi să nu răspunzi la telefon, să nu pui mîna pe bani şi să nu faci nimic din ceea ce faci în celelalte zile. Să mănînci ce-ai gătit cu o zi înainte, să te bucuri de familie, să faci dragoste, să te duci cu barca. O lume fără duminici e tare mohorîtă, am hotărît.

Fiu-meu şi Christine au cumpărat Stăpîna Vîntului împreună, de la un prieten care a plecat la şcoală în alt stat. Au luat-o ieftin. Are nevoie de un şmirghel zdravăn, de o vopsea, de un nou rezervor de benzină şi poate de un motor nou. Dar, una peste alta, este sănătoasă şi-ţi poţi da seama cu uşurinţă că e o dulce, merită să-ţi petreci cîteva duminici reparînd-o.

Vîntul se ridică un pic şi tinerii marinari se luară după el. Pînzele se umflară şi am început să alunecăm pe ape de parcă aşa ne era dat. Am vorbit despre piraţi, şi Robinson Crusoe, şi pescuit. Am făcut sandwichuri cu feta, roşii, ardei roşu, avocado şi ceapă roşie. Mai aveam şi curcan afumat, pentru nevegetarieni. Doi fluturi se luară la întrecere cu barca. Dintr-un cuib cocoţat în vîrful unui stîlp, doi pelicani ne priveau cum trecem.

Panglica autostrăzii se derula pînă către orizontul îndepărtat, dispărînd după un timp.

Pe drumul de întoarcere, am privit iar la curţile blajine care alunecau uşor către mal şi am spus: „Ce bine o ducem, ce frumoasă poate fi viaţa".

Era duminică, 7 octombrie 2001. Cînd am ajuns acasă, am aflat de la televizor că bombardam Afganistanul. Intrasem în război pe bune. Duminica pe ape se pierdea deja în trecut, ca o scenă frumoasă într-un film. Era ultima duminică dinaintea războiului.

---

* „Sfinţii" – echipă de fotbal american din New Orleans.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Trandafir de la Moldova

Reminiscenţă latină, ar spune unii: după eliberarea comună de sub un regim în esenţă similar, între românii de dincoace şi dincolo de Prut se stîrnise prin '90 – în aparenţă – un entuziasm de proporţii. Alţii ar spune că era mai curînd fremătarea grăbită, naivă şi bogată în fiori a sufletului slav ce ţine spatele identităţii noastre: genul de fremătare ce te prinde o seară şi o noapte şi se transformă a doua zi de dimineaţă în mahmureală. Cine să mai ştie? Pe 28 aprilie 1990, în aceeaşi zi în care Mircea Snegur era ales în funcţia de preşedinte al Sovietului Suprem al RSS Moldoveneşti, parlamentarii de la Chişinău adoptau, ca steag naţional, tricolorul românesc.

Pentru optimişti, întrebarea nu mai era *dacă*, ci *cînd* ne unim.

Pentru pesimişti, întrebarea nu mai era *cu cine*, ci *de ce* ne unim.

Dar şi unii şi alţii vedeau unirea ca fiind chiar previzibilă. Adevărat este că şi istorici din Europa începuseră a crede că unirea dintre România şi entitatea moldavă s-ar putea întîmpla, într-un viitor oarecare – un episod, printre altele, din nesfîrşita poveste a naivităţilor istoricilor de pretutindeni; şi la noi, un important şi respectabil istoric a susţinut pînă mai an că încărcătura nefastă a Pieţei Universităţii din primăvara lui 1990 ar fi constat în faptul că manifestaţia ne-ar fi sustras – pe noi, ca români – de la singura sarcină importantă a acelei perioade, anume unirea cu Moldova.

În viaţa Moldovei vecine au izbucnit apoi crize interne şi conflicte cu rebelii transnistreni, nivelul de trai a scăzut odată cu entuziasmele de tot felul, lamentaţii cotidiene au luat locul refrenelor cu *Emines-cu-u-uu* şi, totuşi, pe firul rememorării vom vedea că nu a existat lider al republicii vecine care, în funcţie fiind, să vorbească limpede despre (măcar) posibilitatea unirii cu România. Treabă de diplomaţie, vom spune. Dar a dorit populaţia Moldovei, în majoritatea sa, vreodată, unirea? Iar românii, cei de dincoace de Prut, au vrut-o măcar ei cu patimă? În sfîrşit, Europa politică ar fi fost ea încîntată? Doar în momentul în care va trece la scrierea memoriilor, preşedintele Iliescu va spune dacă este adevărat – sau nu – că unul dintre sfaturile amicale primite de la preşedintele francez Mitterrand, cu prilejul vizitei în România a acestuia, la mijlocul lui aprilie '91, a fost... *şi nu vă grăbiţi să agitaţi problema unirii cu Moldova*.

Ce-am făcut noi pentru mica, dar mîndra republică? Printre altele, am încercat să o ajutăm prin a-i crea – în facultăţile noastre – o elită tînără. Nu a fost uşor, din cauze diverse; din partea noastră, un difuz aer de superioritate, inabil camuflat; din partea lor, o pornire retractilă ce sfîrşea adesea în izolaţionism sau frondă. Altfel, cît farmec au *aceşti* români! Pe holul Facultăţii de Istorie, într-o amiază de iarnă, am surprins o blondă de *dincolo* lăcrimînd uşor, în braţe cu *Invitaţie la vals* a lui Mihail Drumeş; pe acelaşi hol, tot în prima parte a anilor '90, un student la douăzeci şi ceva de ani, flăcău ce scăpase la mustaţă de la a pleca pe frontul sovietic din Afganistan, mi-a povestit cu bărbătească tărie cum lăcrămase şi el, cu o seară înainte, după ce citise legenda istorică a *Stejarului din Borzeşti*.

Şi, la capătul a zece ani, am creat o elită pe care i-am şi răpit-o Republicii Moldova, pentru că mulţi dintre aceşti tineri au preferat să rămînă aici – acasă oricum nu erau priviţi prea frumos. Iar acolo, prin vot liber, foştii komsomolişti s-au întors la putere şi vorbesc (uneori chiar pe româneşte) despre pericolul expansionismului românesc.

Viitorul vine singur, nechemat; şi vom vedea dacă podul de pe Prut mai este suţinut şi de altceva decît de florile uscate ale indiferenţei populare comune şi dacă nu cumva afacerea cu declaraţia (premeditată) a ministrului moldovean de Justiţie Morei va fi şi ea rezolvată în sensul atît de româneştii zicale *Să vorbească şi nea Ion, că e şi el om*. Iar cînd nea Ion mai este şi om de stat, trandafirul guvernamental moldovenesc dintr-o dată ne arată ce floare micuţă are, dar ce ţepi sănătoşi!

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

O discretă stare *fortuna labilis*

Între atîtea lucruri decisiv grave, viaţa cea de nebăgat în seamă îşi vede de ale ei. Iacătă cum, prin neostenita curgere a timpului, cîinele Tambur, maidanezul rural cu coada cetluită cu o bucată de sîrmă rămasă de la o conservă din vremurile de dinaintea revoluţiei, a murit de moarte obştească. S-a retras undeva sub căruţa cu două roţi din magazia cu lemne şi cotloane potrivite pentru cuibare galinacee şi, plin de modestie, a repausat. Trupul lui s-a încredinţat gropii cu animalele cele răposate din marginea satului, undeva aproape de curgerea leneşă a Timişului, nu departe de umbra precară a cîtorva sălcii bătrîne de pustă. Acolo, nu departe, turma de oi a aşezării adastă, la vremea caniculară a amiezii, la adăpost de vipia neîndurătoare. Ultimul drum al maidanezului Tambur a fost să se petreacă în căruţa nevestei lui Iani Şintăru (numele poporan pe care urechea mea urbană şi obişnuită cu expresii academic-aulice nu l-a putut fixa întru totul exact). Soţul soţiei a repausat la rîndu-i, aşa că doamna[1] Iani Şintăru a preluat îndatoririle obişnuite, adică a preluat în folosinţă căruţa fragilizată de nevoi şi hăţurile calului costeliv precum asceţii cei de odinioară din pustiul Hozevei, de pe malurile Iordanului.

Cerîndu-mi scuze pentru abaterile de la firul epic, mă văd nevoit să explic de ce, totuşi, această intempestivă comparaţie nou-testamentară. Ea se datorează, probabil, faptului că, în subconştientul meu creator, s-au refugiat vorbele unui beţivan cu apucături mistice, al cărui nume l-am uitat, fost pompier la fabrica Bumbacul din cetatea Timişoarei, dat afară din serviciul acela din cauze previzibile, şi care se nevoieşte acum în birtul rural. De acolo, din acel loc al nevoinţelor sale, a năvălit el, la vreme de seară, în stradă, cu ochii roşii, cu obrajii scofîlciţi de intensitatea trăirilor sale cele de dinlăuntru, şi a strigat că Timişul este Iordanul cel adevărat. De ce anume o fi spus el asemenea năzbîtie incoerentă e greu de spus, şi asta chiar înaintea uşii frizeriei la care trudea frizerul Mică Hanţi[2]. Şi cum spun, în praful serii de vară, cu obrajii încinşi şi cu ochii turburi, ex-pompierul vizitat de revelaţii, aduce, cu voce istovită de tutun şi rachiuri *underground*, Vestea cea bună odăiţei monahale învăluită în vagul miros de odicolon al Frizeriei. Nimeni, de bună seamă, nu-l ascultă. Mai mult încă: de pe scaunul cel rotitor, şi din umbra foarfecii lui Mică Hanţi, beneficiarul serviciilor măruntului bărbier, îl îndeamnă posac să meargă să se scalde în Timişul-Iordan întru limpezirea creierilor.

Revin şi spun cum, la vremea potrivită, adică de trei ori pe săptămînă, doamna Şintăru se arată cu vehiculul respectiv la capătul străzilor şi cu o goarnă aurie sloboade în liniştea (de toamnă, de iarnă, la vreme estivală) un sunet răguşit şi prelung care dă de veste că a sosit. Atunci găinile cele răposate, pisicile asemenea, plozii lor rezultaţi în urma dezmăţurilor celor neruşinate din nopţile de amor înfocat, toate iau calea doamnei Şintăru şi se aliniază funebru în paiele din căruţă. Desigur că noi putem, din perspectiva izomorfiei simbolice mitice, să o socotim pe baba cea tuciurie un soi de ceva simbol psihopomp. O călăuză a sufletelor animaliere spre lumea de dincolo, purtate spre transcendenţa cea misterioasă în hurducăturile foarte prozaice ale căruţei care ne strecoară în suflet o discretă stare fortuna labilis şi un gust către reflecţiile cele de tipul „deşertăciunea deşertăciunilor".

Pe de altă parte, nu e mai puţin adevărat că mişcările pentru protecţia animalelor ar avea suficiente motive să protesteze pe uliţele rurale, ar avea toate motivele să-şi poarte pancartele şi indignarea pe la autorităţile locale sau să picheteze curţile cutăror gospodari care practică barbarii terapeutice din ignoranţă şi zgîrcenie cum ar fi, spre exemplu, arderea nasului căţeilor cu fier înroşit pentru a-i feri de jigodie, în loc să-i încredinţeze vaccinului impus de alinierea noastră la standardele occidentale.

---

1. Impropriu spus aşa, dar convenienţele civilizaţiei nu mă lasă altfel.

2. Mă văd nevoit să explic faptul că antroponimul Mică, aplicat bărbierului neamţ, se datora faptului că acesta suferă de nanism, de aceea are el „ain clainăs hokărli", adică un scăunel, pe care stă cocoţat şi trebăluieşte.

▲

Texte şi opinii de: Emil CONSTANTINESCU (profesor univ., fost preşedinte al României) ● Florin IARU (scriitor) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Viorel MOŢOC (jurnalist) ● Mircea NAIDIN (diplomat, Ministerul Afacerilor Externe) ● Szabolcs SZONDA (asistent univ., Universitatea Bucureşti)

Parcă a fost ieri... (argument)

Anii '90 sînt suficient de apropiaţi pentru ca rememorarea lor să conducă mai curînd spre nelămuriri crescînde decît spre clarificări. Bănuia cineva în '95 – '96, la ora la care erau în curs asalturi repetate ale talibanilor asupra unei ţări deja traumatizate, că se va ajunge la actuala explozie verde de pe ecranele cu sigla CNN? Bănuia cineva, la ora la care, prin '91, preşedintele moldovean Snegur ne invita să ne ţinem de neamuri, *că azi un ministru de acolo va acuza România de tendinţe expansioniste?*

Sîntem mai liberi, *spunem deseori.* A înnebunit lumea, *adăugăm după zece minute. Aceşti ani '90 au închis, tulbure, un secol nepereche. Şi au deschis – ce au deschis ei, oare? Ne va arăta ce, măcar în parte, deceniul viitor. La fel, vor rămîne în istorie, cu siguranţă, speranţele, naivităţile şi încrîncenările acelor ani la noi şi în lume; unele legitime, altele a căror simplă amintire ne jenează. Au fost învingători şi învinşi, ipocrizii şi gafe, eroisme şi laşităţi, libertăţi şi constrîngeri. Dar în ce alt deceniu nu le-am mai întîlnit, pe toate acestea? Filosofii şi politologii au salutat, fiecare în felu-i,* sfîrşitul ideologiilor *(dar nu şi dispariţia lor, totuşi),* renaşterea dogmelor *(dar muriseră ele vreodată?),* sfîrşitul istoriei *(prin domnia viitoare a capitalismului liberal) sau, din contră,* ciocnirea civilizaţiilor *(prin războaie care nu ar mai avea fundament ideologic, ci cultural).*

Rămînem cu ceea ce deja ştiam bine: vor mai fi decenii şi – se înţelege – dileme. (**Adrian Cioroianu**)

Aurora LIICEANU

Un fel de schimbare

Anii '90 au avut un debut furtunos, sălbatic şi inocent. Starea generală a naţiunii nu lăsa pe nimeni în afara horei care se juca cu frenezie şi în care fiecare se simţea prins şi, mai ales, important. Se conversa mult, se schimbau puncte de vedere, se făceau prognoze şi planuri, într-un cuvînt, toţi ne dădeam cu părerea în fel şi chip. Năuceala schimbării încă lucra, nu trecuse şi nici nu se ştia ce va da. Oamenii stăteau plantaţi în faţa televizoarelor, spaimele mari de tot trecuseră. Apa otrăvită, călugăriţa care împărţea mîncare otrăvită la metrou, zvonurile şi anunţurile dramatice de la televizor intrau lent într-o legendă efemeră. Pe atunci nu se vorbea decît despre oameni de bine. Toţi se simţeau, evident, de bine. O separaţie firească eroda însă subversiv, părînd că reconcilierea nu era posibilă. La televizor, oamenii de bine erau prezentaţi de speakeri şi priviţi cu respect de telespectatori. Se mai vorbea şi de o altă dihotomie, diferită, care implica termeni care nu se excludeau reciproc: competenţă şi moralitate. Desigur, nu se putea să fii de bine şi, în acelaşi timp, de ne-bine, şi se căutau cu înverşunare oameni competenţi şi morali, adică necolaboratori ai vechiului sistem, căci ţara avea nevoie de ei. Ascensiunea socială, locurile goale ale puterii tentau ca lumina pe fluturi şi lumea vroia să ştie dacă fluturii fuseseră morali, nepătaţi, iar unde petele apăreau, dilema era dacă ei fiind competenţi pot accede la putere. Asemănarea pătaţilor cu dalmaţienii a durat o perioadă şi a provocat reacţii atunci cînd Petre Roman i-a ieşit în întîmpinare unui înalt demnitar străin, iar cineva, nu ştiu sigur dacă el, purta în lesă un dalmaţian. O invitaţie generală era adresată oamenilor pentru a-şi număra petele.

Pe acest fond, în care erupţia de categorii, altădată nespuse public – colaboratori, terorişti, comunişti, securişti etc. – era la ordinea zilei, se vorbea despre căsătorii desfăcute, despre oi negre în familii, iar la masa conjugală se aduceau reproşuri separatoare sau complicităţi ce cereau un consens asupra secretelor de familie. Se despărţeau soţi, copii îşi luau lumea-n cap dezgustaţi de părinţi şi de trecutul lor.

Iliescu era iubit. Roman era adorat. O amică îl avea pe Iliescu ca un medalion înconjurat de cifrele discului de la telefon şi pe Roman cu o floare în mînă sprijinit de casetofon. Reacţiile erau pătimaşe. Puteai merge într-o vizită şi purtat de discuţii aprinse puteai să pleci furios trîntind uşa unor oameni cu care mai înainte te înţelegeai. Parcă dracul se juca cu relaţiile între oameni. Cînd cineva m-a rugat să scriu ceva despre educaţie, ceva care nu avea nici în clin, nici în mînecă cu politicul, am rămas stupefiată să aflu că nu-l publică, mai ales că libertatea de a spune ce vrei era un exerciţiu cotidian al fiecăruia în virtutea unui drept recent cîştigat. Motivul era subţire: nu se mai scotea numărul prevăzut. N-am controlat, dar ceva îmi şopteşte şi acum că titlul era de vină: articolul se numea „Ce n-a învăţat Ionuţ, nu mai învaţă Ion". Un proverb pe care tocmai îl aflasem de undeva. Şi, culmea, nu avusesem nici un gînd rău.

Încet-încet, lumea o lua razna. Trăiam într-o baie de cuvinte şi de imagini, ameţitoare. Pofta de scăldat era însă insaţiabilă. Se trăia precipitat.

Această patimă epuizantă, fiecare cred că gîndea aşa, trebuia potolită, dar totul arăta ca bila care cade pe trepte. Nimeni nu o poate opri. Margaret Thatcher ne asigurase că aşa este cînd mulţimea dă de libertate: totul arată ca un torent care ridică deasupra şi antrenează tot felul de lucruri nebănuite şi deloc plăcute. Adică, din noi ieşeau la lumină comportamente ţinute sub obroc de dictatura ce se sfîrşise. Nu se vedea la orizont nici o speranţă de aşezare sau limpezire. Vedeam cu ochii mei şi auzeam de la alţii lucruri incredibile: un cunoscut spărsese trotoarul ca să-şi facă intrare directă la un bar pe care-l deschisese la un parter de bloc, în spatele blocului meu vecinii se întreceau, mai ales că se cîştigase sîmbăta liberă, în a-şi încropi garaje de toate formele şi culorile pe domeniul public, ca în vestul sălbatic. Alţii, deloc muţi de uimire, se uitau cu invidie la ei şi-şi reproşau reflexele întîrziate. Se făceau tonete, „se făcea Turcia", mulţi credeau că a sosit momentul să facă ceva, să profite. Totul era s-o faci cît mai repede. Se obţineau rapid paşapoarte, chiar dacă nu aveai de gînd să pleci undeva, se obţineau vize, spaţii comerciale, case, aprobări de cine ştie ce. Cineva îmi spusese de un institut, care există şi astăzi, inventat peste noapte şi plasat într-un local al securităţii, evident, dezafectat. Puteai face multe. Libertatea nu avea nici tradiţie şi nici constrîngeri.

Am uitat de popi şi ziare. Preoţii şi-au făcut repede intrarea în socialul dezordonat şi dezlănţuit. Lumea era activă şi orice acţiune avea partea ei de religios. Soborul de preoţi era mai pretutindeni prezent acolo unde ceva începea sau se construia. Nu ştiu prin ce contagiune socială cei de pe ecrane, oameni de bine, se închinau şi sfîrşeau orice vorbărie cu „Aşa să ne ajute Dumnezeu!". Trebuia să-i credem. Dar ei împărţeau cu noi riscurile imposturii, fără ca nimeni să observe că trebuiau să folosească singularul.

Din acea perioadă a început şi făcutul semnului crucii în mijloacele de transport în comun sau pe stradă. Astăzi este mai puţin evident. Atunci plutea în aer o mulţumire generală. În sfîrşit ne închinăm cu toţii, cînd vrem. N-aş putea însă spune că înainte de '90 cineva ţi-ar fi interzis s-o faci sau dacă în autobuz sau tramvai sau troleibuz erai privit urît dacă o făceai. Mai degrabă, acum, observai privirile dezaprobatoare dacă n-o făceai. Închinatul era şi el adăugat pe lista libertăţilor care se dorea şi ea cît mai lungă.

La toate aceste dezlănţuiri, a venit televiziunea să adauge un suflu de libertate care creşte neîncetat. Filme, muzici, seriale, talk-show-uri cu nemiluita. Se vorbea. Părea că asistăm la spectacolul vieţii noastre, undeva din afara ei, dar în acelaşi timp foarte în ea.

Să nu-i uit pe străini. Ajutoarele, bursele, invitaţiile erau pe buzele noastre. Pe ecrane se perindau imagini de vămi asaltate de camioane cărînd medicamente, alimente, jucării – aurolacii proaspăt descoperiţi, au fost mult în atenţia noastră –, mobile, echipamente de spital, aparate. Caritatea ne copleşea. Noi cuvinte erau prezente în vocabularul uzual cotidian: handicapaţi, patroni, nomenclaturişti, seropozitivi. Apoi, altele mai puţin încîntătoare: merţan, tiriste. Pe stradă, am întîlnit odată o femeie-romă. Cu un pachet de cafea într-o mînă şi cu altul de ţigări în cealaltă mînă, grăbită, admonestîndu-şi cu satisfacţia celui care descoperă ceva nou, cîinele: „Hai măi, handicapatule!"

Alţi străini veneau să cunoască România. Veneau şi românii fugiţi să-şi vadă ţara liberă. După izolarea strănică practicată cu bună ştiinţă înainte, era o încîntare să te ştii necrispat de frica încălcării unei reguli. Se făceau proiecte comune, se lansau invitaţii, se ofereau burse sau se cereau, dar treptat toate aceste relaţii s-au potolit, iar noi românii am început să obosim şi să nu mai fim atît de deschişi şi disponibili. În fond, era şi de făcut ceva, nu o puteai ţine tot într-o conversaţie. O amică îmi spunea că dacă mai aude pe cineva că vrea să vadă Casa Poporului, înnebuneşte.

Către mijlocul decadei, comparaţia cu trecutul funcţiona şi mulţi regretau liniştea pierdută. Chiar dacă nu ţi se întîmpla nimic, televizorul îţi demonstra rapid că se întîmplă multe, că libertatea mult dorită are multe consecinţe nebănuite. Astăzi, spargerea unei case este nesemnificativă faţă de alte grozăvii cu care se confruntă poliţia. Senzaţia că la noi există o toleranţă faţă de încălcarea regulilor, de refuz al ideii de contractualitate face să nu poţi trăi în ideea de ordine. Oamenii se comportă cum le vine. Raţiunea este mereu în urma emoţionalului. Am citit că s-a înfiinţat Centrul Naţional de Ghicit. Parcă e condus de vrăjitoarea Margareta.

Este neîndoielnic că anii '90 de început au fost marcaţi prin entuziasm şi aşteptare, a urmat apoi resemnarea şi alt tip de aşteptare. Parcă nu mai aşteptăm mare lucru de la noi, aşteptăm de la alţii. Fiecare se descurcă cum poate. Acum se spune că un pesimist nu este decît un optimist informat. ▲

Cronologie

1990

Se lansează *Star Trek: The Next Generation*, noua serie a popularului serial. ● Succes monstruos pentru eroul de desene animate Bart Simpson şi familia lui. *The Simpsons* sînt marele succes al anului pentru postul american Fox Channel. ● Monopolul partidului comunist asupra politicii se prăbuşeşte în Europa de Est: Bulgaria (15 ianuarie), Iugoslavia (22 ianuarie), URSS (7 februarie). ● Pe 11 februarie, Nelson Mandela, liderul Congresului Naţional African, este eliberat din închisoare, după 26 de ani de detenţie. ● 18 martie – alegeri în Germania de Est, primele libere după 1933. ● 15 mai – interzicerea în Marea Britanie a folosirii în şcoli şi spitale a cărnii de vită furnizată de mici producători, din cauza pericolului encefalopatiei spongiforme *(boala vacii nebune).* ● 20 mai – alegeri libere în România, cîştigate de Ion Iliescu şi FSN. ● 29 mai – Boris Elţîn este ales preşedinte al noii createi Federaţii Ruse. ● 14 iunie – invazie a minerilor în oraşul Bucureşti. ● 2 august – invazie a irakienilor asupra statului Kuweit. ● 2 octombrie – ultima zi de existenţă a Republicii Democrate Germane. ● 1 decembrie – muncitorii englezi şi francezi îşi dau mîna în tunelul săpat pe sub Canalul Mînecii.

1991

Ca urmare a morţii (SIDA...) solistului Freddie Mercury, piesa *Bohemian Rhapsody* a grupului *Queen* reocupă primul loc în topurile britanice. ● În Statele Unite, Michael Jackson scoate albumul *Dangerous*. ● Descoperirea – într-un gheţar, congelat –, a unui om al gheţurilor, vechi de 5 300 de ani, la graniţa alpică dintre Italia şi Franţa. ● Dintre filmele anului: *Tăcerea mieilor* (r. Jonathan Demme) şi *Thelma şi Louise* (r. Ridley Scott). ● 16 ianuarie – SUA şi aliaţii încep războiul de eliberare a Kuweitului, în cadrul operaţiunii *Desert Storm*; armistiţiul cu Irakul învins va fi semnat pe 3 martie. ● 31 martie – Tratatul de la Varşovia, alianţa militară a fostelor state comuniste formată în 1955, se dizolvă. ● În aprilie, François Mitterrand devine primul şef de stat occidental ce vizitează Bucureştiul după revoluţie. ● 5 iunie – Africa de Sud pune capăt regimului de *apartheid*. ● 25 iunie – republicile secesioniste Croaţia şi Slovenia îşi declară independenţa faţă de Iugoslavia; pe 8 iulie, independenţa Sloveniei este recunoscută de parlamentul iugoslav; Croaţia va deveni în schimb actor în războiul balcanic al deceniului, alături de Bosnia-Herţegovina şi Serbia. ● 19 august – încercare de lovitură de stat la Moscova: M. Gorbaciov este arestat în Crimeea, iar Ghenadi Ianaev va fi pentru două zile noul lider al URSS. ● În septembrie, o nouă mineriadă provoacă la Bucureşti demisia forţată a guvernului Roman. ● Tot aici, o nouă Constituţie este votată pe 21 noiembrie. ● 9 decembrie – URSS îşi încetează existenţa oficială. ● 25 decembrie – Gorbaciov îşi dă demisia de la conducerea unui stat care nu mai există.

Mircea NAIDIN

Un deceniu de diplomaţie

Aproximativ 2000 de angajaţi (dintre care doar o parte diplomaţi de carieră); un flux continuu al deplasărilor şi plecărilor la post (în cadrul diverselor ambasade şi misiuni diplomatice pe care România le are pe întreg mapamondul); oameni din toate zonele ţării şi de (aproape) toate formaţiile, animaţi de speranţa că vor face carieră într-una din profesiile de elită pe care prezentul românesc le oferă; dorinţe, proiecte personale, situaţii complexe (atît din punct de vedere uman cît şi profesional), mize diverse, eşecuri şi realizări.

Deasupra tuturor acestor lucruri, însă, conştiinţa că serveşti interesele ţării tale într-un mediu extrem de competitiv, niciodată anost sau plictisitor, care-ţi oferă aproape întotdeauna noi provocări profesionale şi personale, provocări care te pot purta, literalmente, pe toate meridianele globului.

Deceniul care s-a scurs înseamnă pentru diplomaţia română în primul rînd efortul, încununat de succes, al depăşirii unor handicapuri în conduită, în viziune şi în acţiune. Parafrazînd *à rebours*, voi spune că memoria istorică a diplomaţiei noastre, pe întreg parcursul deceniului consumat, nu este scurtă: ea nu a uitat situaţia premergătoare revoluţiei din 1989, însă a trebuit să reuşească, şi a reuşit, să o depăşească.

Această depăşire a însemnat îmbrăţişarea unui sistem radical schimbat (şi legitimat) de priorităţi în politica externă. Printre acestea se numără: afirmarea credibilă şi constantă a apartenenţei României la comunitatea liberă, deschisă şi democrată a spaţiului euro-atlantic (aceasta însemnînd, în principal Uniunea Europeană şi NATO, dar şi o multitudine de entităţi şi contexte aferente); promovarea securităţii şi prosperităţii ţării; aplicarea consecventă a deciziilor, în baza unui real consens naţional; cîştigarea unui grad sporit de încredere a partenerilor României; redefinirea rolului regional al ţării noastre şi stabilirea de parteneriate consistente cu statele din regiune; precum şi crearea condiţiilor pentru participarea avantajoasă a României la procesele de globalizare şi la dinamica economică internaţională.

Toate aceste obiective au însă, pe întreaga perioadă a deceniului trecut, un numitor comun: este vorba de efortul de a se consacra o diplomaţie română credibilă şi deschisă, care să fie în măsură să perceapă şi să servească adecvat interesul naţional, prezentîndu-l cu argumente moderne, în cadrul unor demersuri profesioniste, bazate pe respectarea termenilor convenţi.

România începutului noului deceniu este astfel în măsură să culeagă roadele celui precedent. Iar ele nu sînt puţine şi nici lipsite de importanţă: parcurgerea cu succes a primelor etape în procesul de negociere pentru aderarea la UE; pregătirea momentului acceptării României în cadrul Alianţei Nord Atlantice; asumarea cu succes a Preşedinţiei în exerciţiu a OSCE de către dl Mircea Geoană, ministrul român al Afacerilor Externe; existenţa unui Parteneriat Strategic cu SUA, fapt extrem de important nu numai pentru dezvoltarea relaţiilor dintre cele două ţări, ci şi pentru stabilitatea regională în zona Europei de Sud-Est; în fine, asumarea de către diplomaţi români a Preşedinţiei Adunării Parlamentare a OSCE (dl Adrian Severin) şi a demnităţii de Emisar regional al Pactului de Stabilitate pentru Europa se Sud-Est (dl Mihai-Răzvan Ungureanu).

În acelaşi timp, au existat însă şi aspecte în care reuşita nu s-a făcut simţită, aspecte care nu au scăpat atenţiei opiniei publice interne şi internaţionale. Este vorba, în primul rînd, de discrepanţa dintre unele promisiuni ale guvernărilor anterioare şi capacităţile mobilizate pentru îndeplinirea lor; de lipsa de coordonare între diversele autorităţi şi instituţii angajate în formularea şi îndeplinirea deciziilor de politică externă; de existenţa unor blocaje într-o serie de relaţii importante pentru România (de exemplu relaţia cu Germania, sau cea cu Republica Moldova); de neglijarea unor obiective semnificative (precum Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică, OECD); de focalizarea pe anumite zone geografice, în detrimentul unor relaţii tradiţionale care ar fi putut contribui mai mult la dezvoltarea economică a României; de gestionarea deficitară a mijloacelor aflate la dispoziţia politicii externe; de derularea în paralel, în lipsa unui cadru pragmatic de sprijin reciproc, a politicii externe şi a celei de promovare a comerţului exterior şi a cooperării economice internaţionale; precum şi, în fine, de reflectarea instabilităţii guvernărilor precedente asupra eficienţei şi credibilităţii politicii României în plan internaţional.

Iată de ce devine posibilă o altă întrebare: este, în ultimă instanţă, diplomaţia o instituţie care prin rigoarea şi spiritul de sacrificiu pe care le solicită dobîndeşte un caracter devorator sau este ea, mai degrabă, un teritoriu al evoluţiei intelectuale abstrase din realitate, în care diplomaţii sînt maeştrii unui joc fascinant dar neclar? Este ea Leviathan sau Castalia?

Nici una, nici alta, acesta este răspunsul meu.

Diplomaţia te învaţă în primul rînd rigoarea asumată a „jocului" (adică a lucrului) în echipă. Apoi, ea te confruntă cu provocarea de a nu te uita pe tine însuţi în condiţiile în care trebuie totuşi să-ţi temperezi impulsul personal, în favoarea unei abordări lipsite de pripeală în care devii, literalmente, purtătorul de cuvînt al unei soluţii pe care colegii tăi de echipă au exersat-o şi verificat-o îndelung, nelăsînd nimic la voia întîmplării şi încercînd să anticipeze toate consecinţele posibile. Consider că acest efort este unul extrem de provocator şi mi-l asum, numindu-l, pur şi simplu, datorie împlinită. ▲

Viorel MOŢOC

Eu, Lenin şi fata de la bar

Viaţa mea în anii '90 a început într-o tipografie de provincie, pe 22 decembrie 1989, şi s-a sfîrşit la tejgheaua unui bar bucureştean, acum doi ani, o veşnicie. Era o frumoasă seară de primăvară, în ajun de 1 Mai. Cu o noapte înainte ne venise ideea: dacă tot nu pleacă nimeni pe nicăieri, atunci ce-ar fi să serbăm în gaşcă Ziua Internaţională a Celor ce Muncesc în Cîrciumă? Zis şi făcut. Am anunţat lumea să vină cu insigne, cravate roşii, băşti, basmale, carnete de Partid şi UTC. Am încropit un mix cu cîntece revoluţionare, patriotice şi pionireşti, avînd grijă să înjghebăm şi o minimă „agitaţie vizuală", în ton cu măreţul eveniment. Cotrobăind prin vechituri, am dat peste o mîndreţe de medalie cu chipul lui Lenin, din bronz masiv, cam de dimensiunile unei scrumiere. Am luat-o cu mine şi acum, în momentul povestirii, eram toţi trei în local: eu, Lenin şi fata de la bar. „Ia şi tu asta şi atîrn-o undeva, la vedere" – am rugat-o eu pe fată. S-a uitat cu interes la figura din efigie (avea nişte ochi mari şi limpezi, albaştri, parcă) şi mi-a zis alb, fără să clipească din genele-i prelungi: „Mişto medalie. Da' cine-i bărbosul ăsta?" Nu glumea, aşa cum crezusem în prima clipă. Cînd m-am lămurit că fata, într-adevăr, habar n-avea cine-i domnul cu ţăcălie, m-am mulţumit să-i răspund evaziv: „E unu', Lenin... Un mare comunist." „A murit?" – m-a întrebat ea. „Da", i-am zis. Şi i-am cerut o tărie. Mintea mea inutil de complicată începea să priceapă că lucrurile stau mai simplu decît şi le-au imaginat teoreticienii care l-au inspirat pe practicianul Vladimir Ilici Lenin (zis Lenin, n. 1870, Simbirsk – m. 1924, Gorki): omenirea se desparte de trecut uitînd. Aşa că nu m-am mai mirat atunci cînd, de curînd, un student de la Automatică m-a întrebat: „Auzi, tu ai apucat mult sub comunism? Cum era?". Anii '90 se încheiaseră, iar eu devenisem între timp ceea ce voi rămîne, pesemne, toată viaţa – un om din secolul trecut. Tînărul cu care şedeam de vorbă deschisese ochii într-o Românie unde aşa-zisul „comunism rezidual" era un amplu subiect de dezbatere intelectuală, în timp ce aşa-numitul „capitalism victorios" coloniza masiv realitatea socială, importînd din Occident tot soiul de minuni: telefoane mobile, computere, Internet, televiziune prin cablu, walkmen cu CD, clipuri publicitare, maşini cu servo şi ABS, marfă cît cuprinde. A fost un deceniu în care echipa naţională de fotbal şi casele internaţionale de muzică au înregistrat însemnate succese, concomitent cu scăderea constantă a numărului cititorilor de carte şi a celor preocupaţi de „procesul comunismului". Aşa am ajuns eu să constat, către sfîrşitul anilor '90, că găsesc mai multe subiecte comune de conversaţie cu anumiţi oameni din generaţia '60 a părinţilor mei, decît cu destui puştani, care, la Revoluţie, n-aveau buletin. În anii aceştia, am devenit – parcă – mai puţini, şi – sigur – mai bătrîni, toţi cei cu care mai pot vorbi despre Beria şi Pătrăşcanu, Todor Jivkov şi Dolores Ibarruri, Gicu Dobrin şi Dudu Georgescu, Angela Similea şi Alla Pugaciova, Dan Spătaru şi Karel Gott, *Cireşarii* şi *Toate pînzele sus*, Şolohov şi Ilf şi Petrov, Cehov şi Gogol, Sartre şi Camus, Simon & Garfunkel, The Beatles şi The Doors, Depeche Mode şi Modern Talking, Jean Moscopol şi Cristian Vasile, filmele lui Sergiu şi filmele de la Cinemateca. Şi altele. Uneori, cei cu care stau la poveşti dau să zică „Tinerii din ziua de azi... Sînt altfel decît noi". Iar mie îmi vine să le răspund „Da, aşa e, au mai puţini ani". Anii de dinaintea anilor '90.

Altfel, petrecerea noastră de 1 Mai a fost, vă asigur, un chef pe cinste. ▲

Cronologie (urmare)

1992

Orbitel Mobile Communications pune pe piaţă primele telefoane celulare în Anglia. ● 12 aprilie – inaugurarea parcului de distracţii EuroDisney, lîngă Paris. ● Candidatul democrat la alegerile în pregătire din SUA, Bill Clinton, cîntă la saxofon în cadrul unui spectacol de varietăţi televizat. Pe 7 noiembrie, fostul guvernator de Arkansas este ales preşedinte al SUA, devansîndu-i pe George Bush şi H. Ross Perot. ● 28 martie – pe fondul confruntării cu separatiştii transnistreni, preşedintele M. Snegur proclamă starea excepţională pe teritoriul Republicii Moldova. ● 26 aprilie – vizită triumfală a fostului suveran Mihai I la Bucureşti. ● Iulie – august: se desfăşoară Jocurile Olimpice de la Barcelona. ● 27 septembrie – alegeri parlamentare şi prezidenţiale în România, cîştigate de FDSN şi Ion Iliescu. ● 1 noiembrie – fumatul este interzis în locurile publice din Franţa; pînă la data scrierii acestor rînduri, se pare că nu a aflat încă nimeni. ● 9 decembrie – este anunţat divorţul dintre Diana, prinţesă de Wales, şi Charles, prinţul moştenitor al Marii Britanii.

1993

Pe piaţa americană apare primul PC echipat cu un procesor de 64 de KB (cip Intel Pentium). ● Dintre filmele anului: *Jurassic Park* şi *Lista lui Schindler* (ambele în regia lui Steven Spielberg) sau trilogia *Trei culori* a lui Krzystof Kieslowski (începută în acest an cu *Albastru*; *Alb* şi *Roşu* apar în 1994). ● 14 ianuarie – apare numărul 1 al revistei *Dilema*. ● 17 august – începe coşmarul lui Michael Jackson, odată cu acuzaţiile de abuz sexual din partea minorului Jordy Chandler. ● 21 septembrie – Boris Elţîn demite parlamentul Rusiei şi cere alegeri anticipate; parlamentarii de opoziţie, conduşi de Alexandr Ruţkoi, se baricadează în clădirea instituţiei şi vor capitula abia pe 4 octombrie, după bombardarea Parlamentului de către forţele fidele lui Elţîn. ● 28 septembrie – România este admisă cu drepturi depline în Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei. ● 1 noiembrie – intră în vigoare Tratatul de la Maastricht. *Comunitatea Europeană* este înlocuită de *Uniunea Europeană*. ● 2 noiembrie – România primeşte, din partea SUA, „clauza naţiunii celei mai favorizate".

1994

O nouă modă cuprinde Europa: *body piercing*-ul, implantarea de inele, cercei şi mici bijuterii în diferite părţi ale corpului. ● Dintre filmele anului: *Forrest Gump* (r. Robert Zemeckis), *Patru nunţi şi o înmormîntare* (r. Mike Newell), *Natural Born Killers* (r. Oliver Stone) sau *Pulp Fiction* (r. Quentin Tarantino). ● Generalizarea sistemului *www. (world wide web)* printre practicienii Internetului. ● Matematicianul american Andrew Wiles demonstrează teoria lui Fermat, pentru prima dată după 1637. ● 10 ianuarie – întîlnirea NATO de la Bruxelles lansează programul *Parteneriatului pentru pace*; prima ţară care aderă este România. ● 5 februarie – atacul armat cu mortiere, nerevendicat, asupra unei pieţe din oraşul bosniac Sarajevo se soldează cu moartea a 68 de civili. ● 28 martie – debutul afacerii *Whitewatergate*, în care sînt implicaţi preşedintele american şi soţia lui, prin activităţi anterioare ajungerii la Casa Albă. ● 10 aprilie – aviaţia NATO bombardează posturi sîrbeşti de la Goradze, în Bosnia-Herţegovina. ● 10 mai – Nelson Mandela devine preşedinte al Africii de Sud. ● După o colaborare cu Sony, firma Philips lansează în iunie filmele pe DVD (Digital Video Disk). ● Rezultate fără precedent ale naţionalei româneşti la Campionatul Mondial de Fotbal desfăşurat în iunie-iulie în SUA. ● 11 decembrie – armata sovietică intră în republica secesionistă Cecenia.

1995

24 ianuarie – începe procesul intentat fostului jucător de fotbal american O.J. Simpson, acuzat de omorîrea fostei soţii şi a prietenului acesteia; pe 3 octombrie, acuzatul este achitat. ● O bombă explodează pe 19 aprilie în parcarea unei clădiri federale din Oklahoma City, omorînd 166 de oameni (dintre care 19 copii) şi rănind alţi 400; în aceeaşi zi este arestat suspectul Timothy McVeigh. ● În august, firma Microsoft lansează sistemul de operare *Windows 95*. ● Compania Disney lansează cu mare succes *Toy Story*, primul film de lung metraj realizat prin animaţie computerizată. ● Succes şi pentru albumul *Anthology 1* cu piese inedite ale fostului grup Beatles; piesa *Free as a Bird* este primul *single* nou al trupei după 25 de ani. ● Pe 4 noiembrie, la Tel Aviv un ultrareligios îl asasinează pe prim-ministrului Yitzhak Rabin.

Szabolcs SZONDA

Fericire şi suspans pe un trotuar rulant

Am senzaţia că perioada 1990-1999 înseamnă mai mult decît zece ani calendaristici. Cîteodată mă întorc şi mă întreb cu îngrijorare: oare unde e acel elev din clasa a IX-a, care eram la cumpăna dintre anii 1989 şi 1990, adolescentul ce colecţiona cu sîrg la începutul lui ianuarie '90 – atent poate peste măsură la ce şi cum se întîmplă în ţară – primele numere ale cotidienelor locale şi naţionale, îmbrăcate toate în haine nou-nouţe, veşminte ce s-au dovedit ulterior uniforme, cămăşi de noapte, lenjerie intimă, treninguri, costume decente (în cel mai bun caz) ori pur şi simplu măşti sclipitoare pentru diverse ocazii. Desigur, aceste lucruri nu le ştiam pe atunci...

Acel *eu* din '90 este acum – fapt îmbucurător – oarecum umbra mea, pot să spun că aleargă cu mine, cîteodată cu un pas înaintea, alteori cu un pas în urma mea. Mă gîndesc că am trăit rapid în anii '90, dar parcă nu cu atîta repezeală ca în vremurile de după, deşi dacă încerc să prind într-o imagine acel debut de deceniu, mi se pare că, ieşind din casă, am păşit pe un trotuar rulant, care se mişca în ritmul muzicii techno sau în cel al rock-ului alternativ. Îmi dau seama acum că, în pofida vitezei cu care treceau zilele, am trăit multe în acea perioadă, poate mai aglomerat, dar cu un entuziasm care acum, în unele momente, mi se pare de neînchipuit. Nu că mi-aş fi pierdut interesul de atunci faţă de ceea ce mă preocupă în clipa de faţă, dar parcă e mai greu să regăsesc nişte puncte de reper esenţiale pentru identificarea lucrurilor necesare unei linişti interioare ale cărei urme mă conduc iarăşi înapoi în anii '90.

Aceştia au fost pentru mine, în primul rînd, scena cîtorva experienţe hotărîtoare, însemnînd mai ales perioada studenţiei şi cei cîţiva ani ulteriori, timp pe care îl numesc, mai în glumă, mai în serios – parafrazînd un titlu de film – un fel de Tibet propriu, adică „şapte ani în Bucureşti". Venind în Capitală dintr-un oraş transilvănean cu mult mai mic, am tras destule învăţături de pe urma acelei perioade. M-am „pricopsit", din păcate, cu o oarecare doză de indiferenţă, poate şi neglijenţă, respectiv cu cîteva prejudecăţi, de care încerc să mă debarasez încontinuu, însă mi-am formulat şi concluzii extrem de prielnice, ca de pildă: poţi să fii „eroul zilei" prin tact, intuiţie, adaptare la situaţie şi evitarea judecăţilor pripite, respectiv poţi să te afli oriunde, însă dacă îi ai în preajma ta pe acei cîţiva oameni care îţi sînt dragi, eşti cel mai norocos om din lume, şi nimic nu te poate împiedica să mergi înainte. Cu toate că, eventual, te simţi prins în vîltoarea unei mori care parcă nu se mai opreşte, singura ta şansă fiind să-ţi potriveşti paşii la acest ritm (de atunci mi se întîmplă frecvent să nu mai reuşesc să mă plimb – deh, efectul de Bucureşti...).

Trenul şi călătoria pe calea ferată – pot să le consider nişte laitmotive personale în privinţa anilor '90 (şi de atunci încoace, de fapt). Acest mijloc de transport condensează de fiecare dată o altă şi totuşi parcă aceeaşi felie de lume, de realitate, în timp ce te duce către scopul voiajului, chiar dacă stai cu spatele, deci în contra direcţiei de mers, astfel că într-un final ajungi unde ai dorit. Dacă tot aşa ar progresa şi celelalte lucruri în ţara asta – oftezi, şi îţi dai seama, că se întîmplă cam la fel, cu deosebirea că finalul „călătoriei" e cam în ceaţă. Esenţial e să comunici cu partenerii tăi de călătorie, măcar să treacă timpul mai repede. Să fii atent la ce se întîmplă în jurul tău. În ceea ce mă priveşte, am reuşit să urmăresc, mai mult, să trăiesc cu adevărat – ca cetăţean – viaţa politică şi socială de la noi începînd doar cu alegerile din '96. Cred că mi-a priit şi experienţa asta, deşi au fost momente, nu puţine, cînd simţeam că această preocupare constituie mai degrabă o povară spirituală sau sufletească. Însă, cum spuneam, toate au un rost, şi cele plăcute, şi cele mai puţin plăcute...

„Vom privi înapoi la anii '90 ai secolului trecut cu aceeaşi nostalgie cu care oamenii priveau anii '90 ai secolului XIX" – scrie Andrei Codrescu într-unul din numerele trecute ale *Dilemei*. Şi cîtă dreptate are! Eu simt deja ceva asemănător de la o vreme încoace. Nu voi avea cum să ştiu dacă această afirmaţie este valabilă la fiecare început de secol, referitor la precedenta sută de ani, dar pot să spun că anii '90 mi-au adus multe lucruri frumoase, chiar dacă unele cu mai mult sau mai puţin suspans, însă totul spre bine. Între aspectele frumoase se numără şi cîteva legături de prietenie trainică, pe care mă bazez şi astăzi cu sufletul liniştit, deşi – idealist cum sînt – cîteodată aş vrea mai mult de la aceste relaţii. În această privinţă tind să observ o deosebire în momentul actual faţă de deceniul trecut: parcă fiecare din noi, dintre cei din „gaşcă", e prea pierdut în activităţile zilnice, în munca de la serviciu, prea obosit, prea dezamăgit cîteodată întrebîndu-se dacă merită sau nu să depui un efort aşa de mare, chiar dacă eşti remunerat destul de bine. Ei, poftim, se plîng că au de lucru! – ne-ar putea muştrului cineva. Şi, într-un fel, e posibil să aibă dreptate, însă susţin în continuare că ceva nu e *fair* în toată treaba asta. Foarte mulţi din generaţia mea, intrată în pîine pe la începutul-mijlocul anilor '90, au în prezent două locuri de muncă, cară pe spate şi alte treburi complementare, de multe ori prost plătite, doar ca să se menţină cît de cît confortabil pe linia de plutire (asta în caz „ideal"). Sentimentul general este că deja ne e teamă să spunem „nu" unor lucrări ocazionale, chiar dacă ne abat de la specializarea noastră, ori ne consumăm mai mult îndeplinindu-le, decît ar merita. Această temă, cu toţi factorii ei, ar necesita o discuţie separată; aici îmi exprim doar bănuiala că avem toate şansele, continuînd astfel, să renunţăm treptat la păstrarea energiei şi pentru alte scopuri – relaxare, activităţi (re)creative etc. –, ne îndepărtăm unii de alţii, ne izolăm, sperînd că odată şi odată această goană enormă va da roadele corespunzătoare şi durabile... Sau plecăm din ţară, iarăşi foarte mulţi, însă unii dintre noi rămîn totuşi, ne ţine aici ceva de multe ori greu de explicat, care ar merita la fel o altă dezbatere (îmi vine în minte o temă lansată mai demult, în cadrul unui concurs de eseuri, în *Academia Caţavencu*, care suna aşa: De ce naiba vreau să rămîn în România? – bună întrebare şi acum!).

Apropo de nostalgie: e interesant cu cît succes au revenit în toiul anilor '90 unele formaţii de muzică, cu mode vestimentare, gesturi şi comportamente aferente, din anii '70 şi '80 (e de ajuns dacă îi amintesc doar pe cei de la Boney M sau Modern Talking). Redescoperirea pare că are sens dacă ne ajută în viaţa de zi cu zi. Poate că astfel găsim din nou soluţii pentru unele probleme cotidiene, care nu erau atît de arzătoare cu ceva timp în urmă.

„You are not alone!" – încearcă să fie convingătoare versurile unei piese interpretate de Modern Talking; dar situaţia nu e chiar atît de simplă, din păcate. Prietenile rămîn vii doar dacă sîntem uneori mai puternici decît constrîngerile dictate de ritmul infernal al obligaţiilor şi al datoriilor cotidiene. Ne vedem foarte puţin cu cei dragi nouă; cînd reuşim să ne adunăm, e posibil să fim prea obosiţi, să nu găsim pe loc acele cuvinte de care are nevoie celălalt om de lîngă noi. Cîteodată mi-ar plăcea să trăiesc o vreme aidoma celor din serialul american *Prietenii tăi*. Mă surprind de multe ori constatînd: astăzi poate să însemne foarte mult şi un gest din partea unui prieten, exprimarea intenţiei de a ne vedea, manifestarea voinţei de a ţine legătura, cu toate că pe moment (mîine, săptămîna viitoare) pesemne iar nu vom avea timp pentru altceva decît pentru muncă.

Nu-mi rămîne decît să închei tot în această notă puţin patetică, puţin nostalgică, dar totodată încrezătoare, că, deh, sper să mai fie cîţiva *nebuni* ca mine/noi: să comunicăm cît mai mult, să ne bucurăm şi să ne întristăm împreună cu cei dragi, să respectăm nişte valori de care depindem cu toată fiinţa noastră, şi să nu ne lăsăm pradă trecerii anilor – deşi, în mod ciudat, pentru mine această lecţie e dată tot de un şir de ani, în speţă anii '90. Cred că doar astfel rezistăm fără căzături şi eşecuri majore pe acest trotuar (tot mai) rulant al vieţii de secol XXI. Altfel riscăm să avem nişte regrete oribile şi inutile peste ceva vreme. Iar de aşa ceva cine are nevoie?

▲

aduse cu poşta

Mode şi istorii personale

O junâ în rochie albastră cu dungi turcoaz, cu balerini de lac turcoaz, pe umăr cu o geantă pe care e lipită sigla PNL – tot albastră, stă de dimineaţă în picioare, în Piaţa Universităţii, cam prin dreptul gurii de metrou şi strigă „Jos Iliescu". Cu această imagine am spus aproape totul despre începutul anilor '90 – se purtau culorile tari, balerinii şi se purta Piaţa Universităţii. Deci nu are nici un sens să vă mai povestesc cum mergeam zilnic în menţionata piaţă şi strigam sub balconul legendar, pînă răguşeam, nu din vogă ci din (zîmbiţi) convingere, şi cum, o lună mai tîrziu, pentru albastra siglă a PNL, era cît pe ce să mănînc bătaie de la bonomele gospodine rubiconde ale Bucureştiului (nu de la mineri). Şi nici nu voi povesti (deşi, pînă la urmă văd ca o fac) cum în iulie '90 am schimbat culorile tari cu albul angelic – şi eram vreo cîteva mii de oameni atunci, în Piaţa Operei, îmbrăcaţi complet în alb, inclusiv pantofii, cu flori albe în mîini, scandînd „Eliberaţi-l pe Marian Munteanu!". E inutil să povestesc că am abandonat, mai tîrziu, dalba recuzită pentru a mă bălăci în culoarea olive-kaki-ocru şi în propria-mi stupoare, că iată, după toate cele întîmplate la kilometrul 0, eram, fatalitate! tot sub zodia FSN.

Ineluctabil, anii '91,'92,'93 au trecut şi odată cu ei, moda olive, şi am preluat din mers portul etno-folk şi look-ul hippy, iar stupoarea s-a transformat în ceva asemănător cu resemnarea.

Acum, pentru că un jenant tremolo în voce şi un fior scutura firul epic, n-am să încep să fredonez fals „If you're going to San Francisco" a lui Scott McKenzie, ascultată extatic la 2 Mai, pe plajă, în vara lui '93, şi nici nu am să-mi amintesc cum, un an mai tîrziu, pe aceeaşi plajă, m-am înamorat de cineva doar pentru că ştia absolut totul despre Cesare Pavese, inclusiv numărul camerei de hotel unde nevroticul şi fragilul şi-a făcut felul. Şi chiar aşa ne credeam şi noi, nevrotici şi fragili, la cei 23 de ani ai noştri, dar, privind retrospectiv, am fost surprinzător de rezistenţi, dacă am supravieţuit noi celor 2 plus 4 plus 2 ani de conducere iliesciană, celor 4 plus 1 mineriade şi celor 4 runde de alegeri democratice. Tot mai ineluctabil, anii au trecut şi au venit alegerile '96, euforia, explozia, implozia, dezamăgirea, dezabuzarea, dezintegrarea etc... şi, odată cu aceste bucurii, a poposit pe meleagurile noastre moda floricelelor multicolore şi a rochiilor lălîi. Dar şi floricelele multicolore au devenit la un moment dat vetuste, la fel ca speranţele noastre, aşa că le-am aruncat în lada cu molii, peste şi mai vetustele rochiţe albe, care-mi aminteau de un anume iulie '90. Neruşinat de ineluctabil, anii au trecut. Odată cu alegerile din 2000, anii '90 s-au încheiat apoteotic, şi cam din acest moment, bugetul meu, ca şi garderoba mea, au pierdut pasul, convingerile politice mi-au rămas penibil de desuete, iar pantofii scîlciaţi. Degeaba se poartă acum tocurile cui, eu, cu menţionaţii pantofi scîlciaţi mă duc la poştă, ca să trimit scrisori de o veselie strepezită dar bine jucată, foştilor mei colegi de facultate, cu timbru pentru franţa-america-germania fericireconfortsucces. Şi doar din pozele pe care ei mi le trimit, mai aflu şi eu ce se mai poartă prin lume, cam ce croială la rochii, la speranţe şi la planurile de viitor, croiala care, oricum, nu se mai asorteză cu nimic de pe-acasă.

Nu-mi rămîne decît să mă uit în vitrinele noului mileniu, dar, nu ştiu cum, în luciul sticlei nu văd manechinele futuriste şi inaccesibile, ci o junâ în rochie albastră, cu balerini turcoaz, stînd în picioare în Piaţa Universităţii, habar n-avînd că se află la kilometrul 0 al ratării personale şi colective, foarte la modă în anii '90.

Oana BENESCU

Cronologie (urmare)

1996

Din 9 martie, Turnurile Petronas din Kuala Lampur, Malaezia, devin cele mai înalte clădiri din lume (451,89 m.). ● 15 aprilie – *Comisia pentru Adevăr şi Dreptate*, menită să investigheze abuzurile din epoca apartheidului, se deschide la Johannesburg, în Africa de Sud, sub conducerea arhiepiscopului Desmond Tutu. ● O nouă ediţie a Jocurilor Olimpice la Atlanta, SUA, în august. ● În 6–8 august, ofensivă de proporţii a rebelilor ceceni în jurul oraşului Groznîi. ● Tot în august, capitala Afganistanului, Kabul, este cucerită de talibani. ● 3 şi 17 noiembrie – alegeri parlamentare şi prezidenţiale în România, soldate cu victoria CDR şi a lui Emil Constantinescu. ● 5 noiembrie – Bill Clinton este reales preşedinte al Statelor Unite, învingîndu-i pe Bob Dole şi Ross Perot. ● Masacre teribile şi o criză a refugiaţilor în Rwanda, pe fondul conflictului dintre etniile Tutsi şi Hutu. ● 17 decembrie – o inedită criză a ostaticilor începe la reşedinţa ambasadorului japonez din Lima (Peru), prin atacul a 14 membri ai trupei de gherilă Tupac Amaru; criza se va termina pe 22 aprilie 1997, prin intervenţia trupelor speciale şi moartea celor 14.

Emil CONSTANTINESCU

Cercul istoriei

Am adresat următoarele întrebări celor doi preşedinţi ai României din anii '90. Pînă la închiderea ediţiei, am primit numai răspunsurile fostului preşedinte, dl Emil Constantinescu.

1. În calitate de cetăţean al României, cum credeţi că va rămîne acest deceniu în istoria contemporană a ţării?

2. Care sînt, în opinia dvs., principalele două succese obţinute de România în acest deceniu trecut, mai cu seamă în timpul mandatului dvs.?

1-2. Ultimul deceniu al mileniului doi a debutat cu o lovitură de teatru: ieşirea de pe scena europeană a celui mai sîngeros sistem totalitar din istoria omenirii – comunismul. Idealurile eterne ale fiinţei umane – adevăr, libertate, credinţă, iubire – pentru care mulţimi uriaşe au fost gata atunci să-şi dea viaţa au luminat timp de cîteva luni însîngeratul secol XX deşteptînd uriaşe speranţe.

Ce s-a întîmplat cu aceste idealuri în deceniul care a urmat? Cum s-au confruntat ele cu tarele la fel de eterne ale omului – ura, minciuna, lăcomia, trufia, necinstea, violenţa? Cum a schimbat această confruntare destinele a milioane de oameni şi cu ce zestre am intrat în mileniul trei? Cele cîteva răspunsuri pe care încerc să le dau acestor întrebări nu izvorăsc din speculaţii filozofice, politice sau sociologice, ci reprezintă mărturia experienţei unui om care în toţi aceşti ani a fost în miezul evenimentelor schimbării.

Iată de ce pentru înţelegerea deceniului trecut mi se pare important ca istoria să reţină dincolo de evenimentele politice – destrămarea Tratatului de la Varşovia, a CAER-ului, a URSS-ului, a Iugoslaviei, unificarea Germaniei, separarea paşnică a Cehiei şi Slovaciei, războaiele din Bosnia şi Kosovo, extinderea NATO şi UE – şi dramaticele mutaţii la nivelul conştiinţei şi mentalităţii unor societăţi care s-au dovedit a fi foarte diferite în ciuda unei lungi perioade de dictatură comunistă care congelase conflictele fără să le rezolve. Aceste diferenţe au făcut ca, pe măsură ce înaintam spre finalul deceniului, să devină semnificativ în evoluţia fostelor ţări comuniste nu numai moştenirea lor diferită din '90 dar şi trecutul lor istoric tot mai depărtat.

În aceeaşi măsură s-a dovedit importantă constatarea că nu a existat numai un Zid al Berlinului între două sisteme diferite, ci zidul exista şi în minţile şi sufletele fiecăruia, influenţînd deciziile care în noile condiţii de libertate trebuiau asumate individual.

Această abordare explică mai bine progresele şi eşecurile, iluziile şi deziluziile. Iluzia „sfîrşitului istoriei" a fost dezminţită de focarele de conflict interetnic, revenirea comunismului ca ideologie sau a practicilor totalitare ca şi de apariţia adversarului fără chip – terorismul aliat cu mafiile. Fragilitatea instituţiilor democratice din unele ţări se justifică prin înlocuirea idealurilor pentru care trebuia să lupţi personal cu iluzii pentru nerealizarea cărora poţi să-i faci vinovaţi pe cei cărora le-ai transferat speranţele tale fără suport în acţiune.

Principalul succes care depăşeşte speranţele din '90 este însă consolidarea Uniunii Europene şi extinderea Alianţei Nord Atlantice. Dacă pentru primul caz meritul este al unor ţări vest-europene care au condus perfect un proiect dificil, pentru cel de-al doilea caz merite importante revin ţărilor candidate din Europa Centrală şi de Sud-Est care au abandonat tradiţia istorică a disputelor cu vecinii şi a conflictelor regionale în favoarea unei securităţi europene şi mondiale. Este un fapt de necontestat care m-a îndemnat să propun sintagma „lărgirea NATO de la Est spre Vest" pentru a marca premiera istorică a extinderii teritoriale a unei structuri politico-militare la dorinţa ferm şi liber manifestată a popoarelor implicate în acest proces.

În ceea ce priveşte România, ea şi-a păstrat statutul de „caz special" plasat pe linia subţire care delimitează procesele pozitive de cele negative.

Începutul anilor '90 a marcat cîteva realizări: eliminarea vîrfurilor dictaturii, instituirea unui regim democratic, libertăţi constituţionale, începutul reformei. Procesul a rămas incomplet pînă în 1996 din cauza rezistenţei structurilor de bază ale vechiului regim şi a persistenţei unor mentalităţi generate de comunism.

Prin alternanţa la putere din 1996, dincolo de anecdotica adesea neplăcută, s-au realizat progrese importante, multe ireversibile: ● construcţia legislativă şi instituţională care a făcut posibilă începerea negocierilor de aderare la Uniunea Europeană după summit-ul de la Helsinki (1999); ● orientarea clară pro-NATO care s-a materializat în plasarea ca primă candidată la extinderea NATO la Madrid (1997) şi Washington (1999) pe baza criteriului politic şi care a făcut ca, în special în conflictul din Kosovo, România să nu se mai poată întoarce la echivocurile din anii '92 -'96; ● crearea unui nou mediu politic prin alianţa la guvernare a CDR şi USD cu UDMR, prin care s-a realizat stabilitatea relaţiilor interetnice, mediu pe care guvernarea PSD nu l-a mai putut ignora; ● acceptarea proprietăţii private ca temei al statului de drept şi a restituirii proprietăţilor confiscate prin consensul realizat la dezbaterea pe care am găzduit-o la Palatul Cotroceni în aprilie 1999; ● salvarea ţării de la un crah financiar-bancar iminent la începutul anului 1997, refacerea rezervelor în valută, plata datoriei externe, consolidarea băncilor viabile şi eliminarea celor falimentare, interzicerea jocurilor piramidale, supravegherea operaţiunilor extrabancare; ● asigurarea securităţii naţionale prin dezvoltarea parteneriatului cu NATO, a parteneriatului strategic cu SUA şi prin construcţii diplomatice bilaterale, trilaterale şi regionale; ● abordarea stadiilor dificile ale reformei economice: restructurare, privatizare cu asumarea costului politic; ● destructurarea marilor reţele de tip mafiot din bănci, flotă, petrol, îngrăşăminte chimice, contrabanda cu armament şi ţigări. Am enumerat cu sfială aceste cîteva „realizări" pentru că, probabil, la cinci ani după 1996 sînt unul din puţinii care îndrăzneşte să se abată de la linia de negare, obtuz polemică sau superior ironică, a tot ceea ce s-a făcut în perioada 1996-2000.

După părerea mea, acum, la începutul unui nou deceniu, marile probleme ale României sînt generalizarea minciunii şi a furtului la toate nivelurile, acceptarea acestora ca un mod de viaţă, existenţa încă a unui potenţial semnificativ de ură şi violenţă neconsumat. Cea mai gravă este însă lipsa respectului faţă de lege şi justiţie, un rău istoric cu care am trecut în braţe graniţa dintre comunism şi democraţie ca şi graniţa dintre milenii. În România legea se ocoleşte sau se ignoră, mentalitate care o descalifică pentru lumea civilizată şi care nu poate fi schimbată decît prin efortul tuturor membrilor societăţii, efort pe care aceştia nu par a fi deloc interesaţi să îl facă.

În societăţile în care nu există o comunitate de interese bazată pe acceptarea unor valori fundamentale nici nu mai este nevoie de revenirea la un stat totalitar pentru că obiectivele puterii se realizează cu acordul celor care acceptă să fie minţiţi şi furaţi atît ca o comunitate cît şi individual. Cu un partid-stat şi cu un stat clientelar, cu absenţa oricărei opoziţii reale parlamentare şi neparlamentare, cu televiziuni şi radiouri total obediente puterii, doar cu o presă scrisă mai critică şi cu o societate civilă apatică, România pare – în ciuda existenţei unei legislaţii şi a unor instituţii proprii democraţiilor consolidate – că se întoarce spăşită spre nivelul anilor '90. În lipsa presiunilor externe occidentale, singurele care mai contează, cercul istoriei pare a fi pregătit să se închidă.

Sper, totuşi, ca cititorii fideli ai *Dilemei*, printre care mă număr şi eu, şi care sînt fără îndoială dispuşi şi capabili să lupte pentru drepturile lor individuale să nu ajungă în primul deceniu al secolului XXI dizidenţi ai unei „dictaturi de pîslă" aşteptînd un alt '89. Dacă va mai veni!

▲

Claude KARNOOUH

Victoria postmodernismului

Este limpede că ultimul deceniu al secolului XX este pecetluit de căderea comunismului. Nu a fost un eveniment banal, ceva neaşteptat care să fi modificat doar cursul vieţii politice naţionale şi internaţionale, ci un „eveniment-revelaţie-însuşire", numit în germană, sub pana lui Heidegger, *Eiregnis*. Care este în căderea comunismului revelaţia determinantă pentru însuşirea evenimentului?

În termeni psihanalitici s-ar putea vorbi despre revenirea unei realităţi refulate. Despre ce realitate este vorba? Dacă examinăm ce au devenit ţările comuniste, bunul-simţ ne arată că economia integral dirijată s-a transformat într-o economie de piaţă (mai mult sau mai puţin mafiotă, dar asta nu are importanţă pentru ceea ce vreau eu să spun), jocul de interese politice ale fracţiunilor concentrate într-un partid unic, Partidul Comunist, s-a diversificat în jocurile multiforme dintre partide, purtînd nume diferite, a apărut o presă liberă, nu toate componentele au aceeaşi calitate, dar se reflectă diversitatea opiniilor; cu alte cuvinte, totul devine conform cu ceea ce există în societăţile occidentale.

Acest eveniment, căderea comunismului, poate fi deci asimilat cu împlinirea uniformizării lumii, denumită astăzi prin vocabula globalizare (anglo-saxonă) sau mondializare (mai familiară vorbitorilor de limbă franceză). De fapt, de la începuturile ei, în Evul Mediu, uniformizarea lumii ţine de prima versiune, comercială, a capitalismului (denumit adesea comerţ-lume). În cele din urmă, mondializarea nu este decît efectul desfăşurării tot mai intense a capitalismului, chiar sub forma descoperirii noilor lumi, mai curînd extensii decît descoperiri. În căderea sa, sau pentru a fi mai aproape de realitate, în implozia sa, regimul comunist nu şi-a semnat doar sfîrşitul (evident de mai mult timp), ci a etalat singura realitate a lumii, dovedind că e imposibil să rămîi mult timp în afara normalităţii. Mulţi s-au mirat, alţii au fost surprinşi, alţii au explodat de bucurie, dar puţini au sesizat împlinirea acestui eveniment ca o conformitate la devenirea profundă a Occidentului, acum şi întotdeauna desfăşurată prin comerţul-lume, care nu mai are ca obiect stofele, vopselele, mirodeniile, ci obiectele-marfă inventate de ştiinţă şi aplicaţiile lor tehnice.

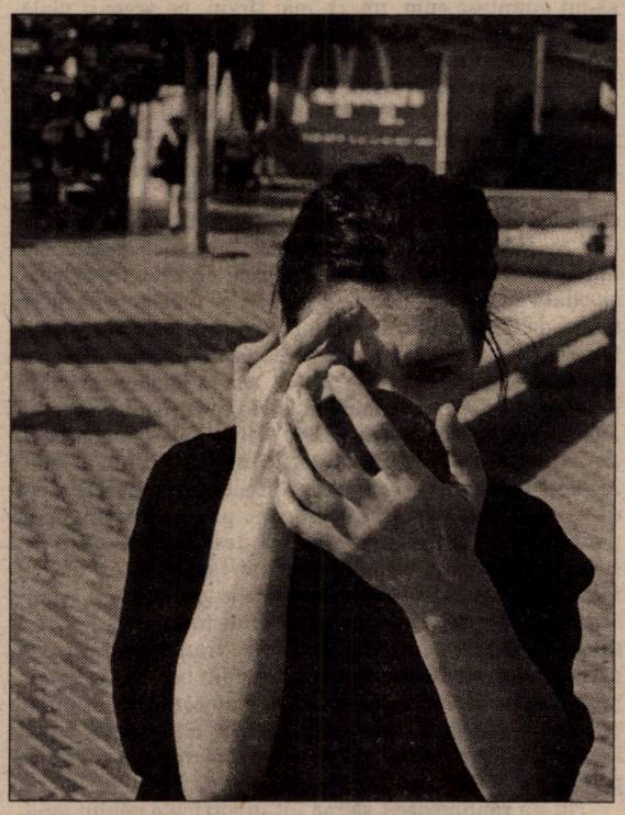

© C. Bălan

Pe cînd lumea era sub jugul geopolitic al celor două blocuri concurente, mondializarea decurgea din expansiunea gîndirii tehnice occidentale, spre restul lumii, în Est ca şi în Vest; expansiune manifestată sub forma dezvoltării tehnico-economice, a urbanizării, a războaielor neo-coloniale, a războaielor de eliberare naţională, gherilă etc. Dacă privim în urmă şi dacă nu ne lansăm în profeţii, vom vedea că există o singură perspectivă de analiză politică pentru anii '90: atunci s-au terminat socotelile şi s-au încheiat conturile, revenindu-se la condiţiile iniţiale ale jocului, inclusiv ale celui politic: s-a operat deschiderea spre o epocă nouă, cu alte configuraţii, mai vagi, mai imprecise, în acord cu multiplicarea centrelor de interes, cu permanenta permutabilitate a referenţilor, cu labilitatea temerilor provocate de senzaţia de lipsă, în special în privinţa obiectelor tehnice. Aşa cum arta a preconizat cu mult timp înainte, postmodernismul îşi găseşte astăzi deplina încarnare în politică, societate şi economie.

▲

Cronologie (urmare)

1997

27 februarie – Cercetători de la Roslin Institute din Edinburgh, Scoţia, anunţă clonarea unei oi adulte; clona este botezată Dolly. ● 31 martie – în Denver, Colorado, începe procesul lui Timothy McVeigh, acuzat de atentatul cu bombă din Oklahoma City; pe 13 iunie va fi condamnat la moarte. ● 4 iulie – ziua Statelor Unite este sărbătorită şi prin sonda spaţială *Pathfinder*, care atinge solul planetei Marte. ● În iulie, vizită a preşedintelui Bill Clinton la Bucureşti. ● 31 august – Diana, prinţesă de Wales, moare la Paris, într-un curios accident de maşină; în memoria ei, pe 20 septembrie Elton John lansează o nouă versiune a piesei sale mai vechi *Candle in the Wind*; cîntecul ajunge imediat *number one* în topuri, devenind cel mai bine vîndut disc single al tuturor timpurilor. ● Dintre filmele anului: *The Full Monty* (r. Peter Cattaneo) şi mai ales *Titanic* (r. James Cameron), cel mai scump film din istoria cinematografiei (peste 200 de milioane de dolari). ● 12 decembrie – o sentinţă antimonopol a Departamentului Justiţiei din SUA interzice firmei Microsoft să mai vîndă programul *Internet Explorer* inclus în sistemul de operare *Windows*.

1998

21 ianuarie – zi neagră pentru Bill Clinton, acuzat de a o fi instigat pe tînăra de 24 de ani Monica Lewinsky să mintă sub jurămînt, negînd că ar fi avut o legătură intimă cu preşedintele. ● 21 ianuarie – vizită istorică a Papei Ioan Paul al II–lea în Cuba comunistă. ● Criză guvernamentală între 23 martie şi 24 aprilie în Rusia, soluţionată prin numirea ca prim-ministru a lui Serghei Kiriyenko. ● Foştii *Beatles* Paul McCartney, George Harrison şi Ringo Starr apar împreună pentru prima dată după 30 de ani, la înmormîntarea Lindei McCartney. ● 12 iulie – pe Champs Elysées, 500 000 de oameni sărbătoresc cucerirea Cupei Mondiale la Fotbal de către naţionala Franţei. ● 29 iulie – atac masiv al armatei sîrbe asupra Armatei de Eliberare (a etnicilor albanezi) din provincia Kosovo; începe un masiv exod albanez. ● 17 august – Bill Clinton depune mărturie în faţa unui juriu federal, admiţînd „relaţii nepotrivite" cu Monica Lewinsky. ● 27 septembrie – după 16 ani în funcţia de cancelar, H. Kohl pierde postul în favoarea social-democratului Gerhard Schröder. ● Pe 8 octombrie, NATO trimite un ultimatum preşedintelui sîrb Slobodan Miloşevici, cerîndu-i flexibilitate în rezolvarea problemei kosovare.

1999

Din ianuarie, preţuri în moneda EURO vor fi afişate în toate magazinele Uniunii Europene. ● 18-22 ianuarie – Bucureştiul este la un pas de cea de-a cincea mineriadă. ● Din martie, conflictul dintre forţele NATO şi regimul Miloşevici de la Belgrad ţine prima pagină a ziarelor. ● În mai, două vizite istorice la Bucureşti: premierul britanic Tony Blair şi Papa Ioan Paul al II–lea. ● Toamna românească se termină cu un zgomotos scandal (politic) legat de apariţia manualelor opţionale de istorie. ▲

Z. ORNEA

glose

Un deceniu al renaşterii şi al izbăvirii

N-am crezut, mărturisesc, că voi apuca, în viaţă fiind, căderea lui Ceauşescu şi a odiosului său regim politico-economic. În disperarea mea (a noastră), credeam în puterea lui de supravieţuire. Şi-mi blestemam zilele. Tot acel Glasnost al lui Gorbaciov mi se părea că e un fleac pentru „geniul Carpaţilor". Mai ales că se ştia de o înfruntare teribilă între cei doi, Ceauşescu arătîndu-se sigur pe sine şi parcă invulnerabil. De-abia tîrziu, în noiembrie 1989, cînd în aceeaşi zi a căzut şi zidul Berlinului şi, la Sofia, Todor Jivkov, am început să sper că voi apuca, şi eu, căderea lui Ceauşescu. Şi evenimentele au avut desfăşurarea ştiută. Mai întîi revolta de la Timişoara şi, apoi, prin contagiune, ridicarea revoluţionară de la Bucureşti din 21-22 decembrie 1989. A fost, cred cu tărie, o revoluţie, atunci, în acele două zile memorabile, fie şi pentru că a lichidat un sistem, înlocuindu-l, treptat, cu un altul opus, capitalist, al libertăţii expresiei şi al pluripartidismului.

Începea, deci, era pluripartidismului. Mulţi colegi, dintre scriitori, s-au angajat pe calea activismului politic. Argumente aveau din belşug. Asemuiau perioada noastră cu cea a paşoptismului şi considerau că, precum atunci, la mijlocul secolului al XIX-lea, scriitorii de seamă au datoria să coboare în for, devenind fruntaşi politici. Au existat, desigur, şi alte puncte de vedere. Legatarii partidelor istorice considerau, pe dreptate, că reactivarea lor e o misiune înalt patriotică şi că ei sînt chemaţi să reia locul central pe harta politică a ţării. Din păcate, legatarii afişaţi nu prea înţelegeau multe pentru ceea ce doreau să înfăptuiască. Ignorau, în primul rînd, realitatea istorică a patru decenii şi mai bine de comunism care a creat alte mentalităţi, alte habitudini, un alt mod de a concepe şi percepe realul. P.N.Ţ., care şi-a adăugat precizarea de creştin-democrat, chiar în frunte cu seniorul, vestitul Corneliu Coposu, ignora această nouă realitate modelatoare, arătînd multă mefienţă noilor generaţii de intelectuali, înconjurîndu-se exclusiv cu bătrîni colegi de generaţie, socotiţi drept unicii conducători politici recunoscuţi şi îndreptăţiţi să ocupe locuri centrale în structurile partidului. A fost, aceasta, o gafă impardonabilă, barînd calea spre partid a lamurii noii generaţii. Au izbutit, cu greu, şi numai cu recomandări din partea generaţiei bătrîne, cîţiva, puţini, intelectuali de valoare, viitoare personalităţi politice. Îndrăznesc să cred că degringolada actuală a PNŢCD, care pare a se îndrepta spre o dispariţie de pe harta politică a ţării, nu se datorează numai imenselor greşeli din fosta guvernare ci, înainte de toate acestei cecităţi încăpăţînate în procesul de selectare a personalităţilor politice mai tinere. PNL a avut parte de lideri grandomani dar găunoşi (gen Radu Câmpeanu) care au gafat grav chiar de la început, şi ei ignorînd, cu superbie, realitatea deceniilor comuniste, crezînd, ca şi peneţiştii, că pot relua lucrurile din momentul 1946-1947. Gafele acestor fruntaşi politici au împins partidul lor – vechiul PNL de odinioară – pe o scară rapid coborîtoare. A fost nevoie de mult tact şi stăruinţă pentru ca PNL, adaptîndu-se realului, să capete fizionomia de astăzi, cînd e partid parlamentar (PNŢCD nu mai este, cum se ştie), cu şanse de redresare. Dar au apărut şi organizaţii moderne ale societăţii civile, ca, de pildă, Alianţa Civică, foarte puternică la început (din care s-a desprins şi un partid, o vreme cu audienţă) şi cu autoritate în lumea democratică, mai ales printre intelectuali. Treptat, rolul acestui organism al societăţii civile s-a eclipsat pentru a cădea aproape în desuetudine.

Dar marea masă a populaţiei a urmat CNFSN, devenit, cu vremea, PDSR. Această populaţie, cu mentalitatea creată timp de patru decenii, continua să urmeze un organism politic care li se părea a fi al lor. Acest partid recolta, uşor, procentaje confortabile în sondaje şi la urne, menţinînd partidul lor la guvernare. De abia în 1996, cînd partidele istorice plus cele cîteva organizaţii ale societăţii civile, constituiţi în Convenţia Democratică, au lansat lozinca „Schimbarea schimbării" şi, după o guvernare pedeseristă care a obosit, s-a izbutit înfrîngerea PDSR şi ajungerea la putere a unei coaliţii prea laxe. Dar şi, aici, cred că s-a greşit mult, acordîndu-se candidatura la preşedinţia ţării unei persoane mediocre şi gonflate prin sine însuşi, dl Emil Constantinescu (în locul, de pildă, al unui alt candidat, cred, mai potrivit, ca dl Nicolae Manolescu) care, prin uşurătatea promisiunilor de tot felul şi toate fără acoperire, a adus imense daune Convenţiei Democratice şi partidelor care o compuneau. Şi, apoi, PNŢCD, pironit pe ideea de Convenţie, a încropit-o (PNL lucid, a părăsit-o) din partidulețe cu pretenţie dar care nu contau, încît n-a putut trece de pragul electoral, rămînînd în afara parlamentului. Tristă şi prea rapidă ieşire din scenă. PDSR a revenit la conducerea ţării (şi la guvern şi la peşedinţie), dominînd scena vieţii politice. Şi dacă ţelurile spre care năzuieşte, crearea unui partid social democrat de fizionomie occidentală, vor putea fi împlinite, e sigur că îşi va pregăti un partid serios, cu şanse reale şi în viitor. Partidele care s-au desprins din PDSR, mai întîi Partidul Democrat, cu şanse deocamdată reale pentru a se menţine pe eşichierul vieţii politice, apoi Alianţa pentru România a dlui Meleşcanu care s-a demonstrat o eroare ce îşi caută, azi, fuziuni avantajoase şi plasamente utile.

Au apărut, în anii nouăzeci, şi partide extremiste ca PUNR şi, mai cu seamă, Partidul România Mare. Acesta din urmă partid (celelalte au dispărut total de pe harta politică a ţării) este expresia foştilor activişti de partid, a securiştilor, a foştilor miliţieni şi a ofiţerilor trecuţi în rezervă. E un partid naţionalist, xenofob şi antisemit care aduce mari daune imaginii României în lume. Referindu-mă la ultimele alegeri, surprinde mult procentajul mare de vorturi recoltate şi bararea în extremis, a accederii la preşedenţie a şefului acestui partid numai prin unirea tuturor forţelor democratice (inclusiv BOR) prin chemarea „Nu extremismului". Sigur că acest partid recoltează voturile tuturor nemulţumiţilor (inclusiv tineri intelectuali), ademeniţi prin lozinci populiste şi vag justiţiare. Grav este, fără îndoială, că în perspectiva unor viitoare alegeri, alternativa la PSD pare a fi Partidul România Mare. Acesta este eşecul grav al vieţii politice româneşti în anii nouăzeci. Şi, ţinînd seama de această tragică perspectivă, se poate spune că eşecul enorm al vieţii politice româneşti în anii nouăzeci este catastrofal, dezvăluind impotenţa partidelor istorice care, de la început, trebuiau să adopte o altă strategie, inteligentă şi realistă. Tot aici, în preajma partidului politic extremist, trebuie menţionată şi renaşterea mişcării legionare de odinioară alcătuită din octogenari nostalgici (care o şi finanţează din străinătate), dar şi din tineri cu ambiţii deşarte şi hrăniţi cu o ideologie pernicioasă. Este, din fericire, neunitară şi în discordie (codreniști cu simiști). Dar au o editură (Majadahonda), două publicaţii *(Puncte Cardinale* şi *Măiastra)* şi fac mult rău, pătrunzînd în licee şi facultăţi. Afişajul lor agresiv, prin Capitală, dovedeşte forţe tinereşti active. Şi, la acelaşi capitol, trebuie să menţionez tentativele de reabilitare a mareşalului Ion Antonescu, indiscutabil criminal de război, care, în 1946, judecat de oricine (numai de americani sau de completul de la Nürnberg) nu avea parte, în calitatea sa de „al treilea om al Axei", vorba lui George Barbul, de alt verdict decît tot de condamnarea la moarte. Şi ce zgomotoasă campanie de reabilitare a funestului dictator se produce, periodic, în ţară, de parcă şi-ar fi rezolvat toate ale ei grave probleme şi numai reabilitarea lui Antonescu ne-ar mai fi rămas pe agendă.

Nu cred că poate fi acceptat îndemnul că, acum, în anii nouăzeci, România trebuie să intre în Europa. În Europa se află România încă de la 1848, dar retardarea a rămas, în tot acest timp, o constantă. Neîndoielnic, România anilor nouăzeci trebuie să intre în organismele euroatlantice, din care, cu siguranţă, ar fi făcut parte dacă nu se producea sincopa comunismului. Astfel încît acesta a rămas deziderat esenţial al ţării. Şi dacă economia, rămasă în urmă, din cauza găurilor negre ale fabricilor de stat, ar face paşi mai decişi, la indicatorii de bază (în primul rînd la PIB) şansele noastre ar fi asigurate. Să nu uităm o clipă că dintre toate ţările foste socialiste, economia românească, nenorocită de ceauşism, a rămas cea mai perdantă şi înapoiată, grevată de sechele greu de biruit. Eforturile spre privatizare care se fac, cu toate eşecurile înregistrate, vor găsi, să sperăm, finalmente, calea izbăvirii. Şi, încă, dacă acest efort spre privatizare ar fi început din capul locului şi cu şanse de împlinire. Dar la noi, atunci, se auzea, dimpotrivă lozinca „Nu ne vindem ţara". Măcar acum, cînd e totuşi prea tîrziu, dacă am găsi căi practicabile spre o privatizare viabilă şi eficientă. Asta ne-ar asigura, desigur, împlinirea dezideratului esenţial al integrării în organismele euro-atlantice.

Sigur că intrarea în democraţia autentică a adus şi ponoasele ei. Să ne amintim celebra vorbă a lui Churchill: democraţia are multe păcate dar e, oricum, pînă acum, singura modalitate eficientă de organizare socială. Ponoasele democraţiei şi ale pluripartidismului au adus cu sine ponoasele politicianismului şi, parcă prea devreme, plaga corupţiei, adică înfruptarea şi înavuţirea din economie, ca urmare a poziţiei politice deţinute. Asta nu înseamnă că trebuie să dăm ascultare acelor cercuri antidemocratice care tot propun instaurarea unui regim politic de forţă prin renunţarea la democraţie. Aşa cum e, cu toate ponoasele scandaloase ale corupţiei, tot democraţia şi pluripartidismul sînt preferabile şi vitale viitorului ţării. Să nădăjduim că peste o vreme (nu-e, din păcate, vremea generaţiei mele septuagenare), nivelul de trai în ţară va prinde consistenţă. Şi, poate, că atunci, competenţele nu vor mai avea ca unic ţel emigrarea în Occident. Cultura, în aceşti ani nouăzeci, a înflorit. Cenzura a dispărut cu totul, scrisul şi cercetarea ştiinţifică în lumea umanioarelor se desfăşoară în deplină libertate. Sigur că scriitorul a trebuit să se obişnuiască cu un statut de marginalizare totală şi e, pe deasupra, rău plătit de edituri şi desconsiderat. Să ne obişnuim cu gîndul că am intrat în normalitate, că aşa trăieşte scriitorul şi în Occident. Supără, desigur, că, azi, se citeşte puţin, că tirajele cărţilor au coborît dramatic. Dar, şi aici, trebuie să ne gîndim că ne apropiem de realităţile lumii occidentale, unde televiziunea şi presa – adesea imundă – au cucerit locul întîi printre lecturile îngăduite şi practicate. Nutrim speranţa că, odată, cîndva, cartea îşi va reocupa locul primordial. Iar dacă viitorul civilizaţiei umane voieşte altfel, n-avem cum ne opune fatalităţii.

Oricum, anii nouăzeci, sînt, negreşit, un deceniu al izbăvirii şi al renaşterii. Bine că mi-a fost dat să apuc aceste vremuri atoateeliberatoare. ▲

Mihail NEAMȚU

Puterea credinței, arta speranței și triumful iubirii (II)

– note pe marginea unui „portret al creștinismului european“ –

Miezul cărții dl Teodor Baconsky este orchestrat responsorial: capitolul despre Ortodoxie e secondat de unul despre Catolicism și adună laolaltă eseuri și conferințe redactate mai ales pentru un public internațional (cel mai adesea italian). Cu excepția a două subtile și mai ales reușite „încercări“ portretistice, dedicate memoriei părintelui D. Stăniloae și a pictorului H. Bernea, ambele capitole ale cărții se concentrează asupra acelor detalii care au sedimentat reciproc, în istoria Răsăritului și a Apusului, suma complexă de anxietăți, suspiciuni, turbulențe și apropieri dintre cele două mari Biserici ale Europei. Ele pot fi citite și ca reportaj al activității asidue a fostului ambasador la Vatican, dedicat unei nobile și dificile cauze ecumenice, administrate însă mai ales cu instrumentele diplomației politice și culturale. Dacă cititorii din diaspora ar putea descoperi, în aceste pagini, profilul unui nou ethos eclezial care convoacă la o mai activă solidaritate cu „comunitatea de mântuire“ (Biserica) și, respectiv, „comunitatea de destin“ (neamul), cei de „acasă“ au șansa participării la o terapeutică „demitologizare“ a „marii narațiuni“ de legitimare a Bisericii Ortodoxe Române, fixată foarte adesea în cadrele unui stînjenitor filetism cojugat cu obediențe circumstanțiale. Ce este și ce nu este BOR în raport cu Statul român și cu celelalte Biserici creștine? – o întrebare recurent pusă de autor în partea centrală a cărții. În rezumat, pentru distilarea prospectivă a unor răspunsuri la această interogație, autorul invită la o „cultură a contractului și la o artă a dialogului fără de care pretinsa noastră europenitate – ca și inflamatul nostru orgoliu confesional – se irosesc într-un vacarm steril“. T. Baconsky insistă în repetate rînduri, fructificîndu-și probabil experiența diplomatică, asupra faptului că nu există soluții integrale la crize săpate timp de secole în matca noastră identitară. Apelul autorului se îndreaptă mai cu seamă către intelectualii români care ar trebui să descopere nu doar voluptățile colocvialității seminariale sau patima jurnalistică a deprecației, ci, *în primul rînd*, smerenia însoțirii parohiale care să descopere adevărata față a României profunde, astăzi amestecată de contradicții.

Aici se conturează, poate, un răspuns asupra căruia, în ce mă privește, cred că trebuie mai mult insistat: pentru creștinii ortodocși, simțul comunitar nu este un dat cîștigat nici în portofolii guvernamentale, nici în jilțul episcopal, nici în biblioteci, nici în redacția unei reviste și – în genere – după zidurile nici unei instituții, oricît de necesare ar fi toate acestea. Sper să nu creez un anacronism violent dacă voi reaminti că răspîndirea eficace a creștinismului apostolic în tot bazinul Mediteranei nu s-a datorat, nicidecum, unei legislații prielnice a Imperiului. Cred sincer că *spiritul* ortodoxiei tinde să vexeze așezarea cuminte a oricăror cadre juridice. Pentru un ortodox, mi se pare, generalitățile plictisesc iar agendele de lucru sunt scrise mai curînd „pe tabla de carne a inimii“ decît în registre ministeriale. Sensul adevăratei catolicități și natura sa eminamente mistică le descoperă, în Ortodoxie, doar celebrarea liturgică. Despre deformarea, coruperea, scandalizarea și anihilarea acestui „simț“ indiscutabil al Ortodoxiei – în bisericile rurale, în seminariile și „academiile“ teologice, în massmedia, pretutindenea – ar trebui să vorbim, ca teologi, mai adesea. Găsesc foarte importantă identificarea marilor absențe din societatea românească (cum ar fi: o nouă Lege a Cultelor, Doctrina Socială a Bisericii, o revistă a tinerilor creștini, etc.), dar foarte puțin convingătoare – pentru viitorul Ortodoxiei românești, și nu numai – contabilizarea unor realizări cel mult simbolice, cînd nu de suprafață. Aș lua aici doar un caz frecvent invocat de dl T. Baconsky: vizita Papei Ioan Paul al II-lea la București în vara anului 1999, eveniment supralicitat adesea și în mediile ierarhiei bisericești. Totuși, îmi permit să cred că opinia Părintelui Teofil Părăianu (de la Mănăstirea C. Brâncoveanu, Sîmbăta de Sus) despre acest fapt a exprimat o stare de spirit generală a românilor; bătrînul duhovnic spusese: „Mă bucur că Papa vine, dar mă bucur și că pleacă...“ Prezența Suveranului Pontif nu a rezolvat nici problemele de adîncime ale Bisericii Ortodoxe, nici pe cele ale societății civile românești, după cum nici vizita lui fostului președinte american Clinton la București și nici zdrobitoarea majoritate a cetățenilor favorabili integrării NATO nu au menținut la putere coaliția „creștin-democrată“ mai mult de patru ani. Înclin să cred că nu „opțiunea pro-atlantică“ și jargonul european-comunitar va garanta succesul Bisericii Ortodoxe Române în decorul policrom compus de celelalte Biserici creștine. E

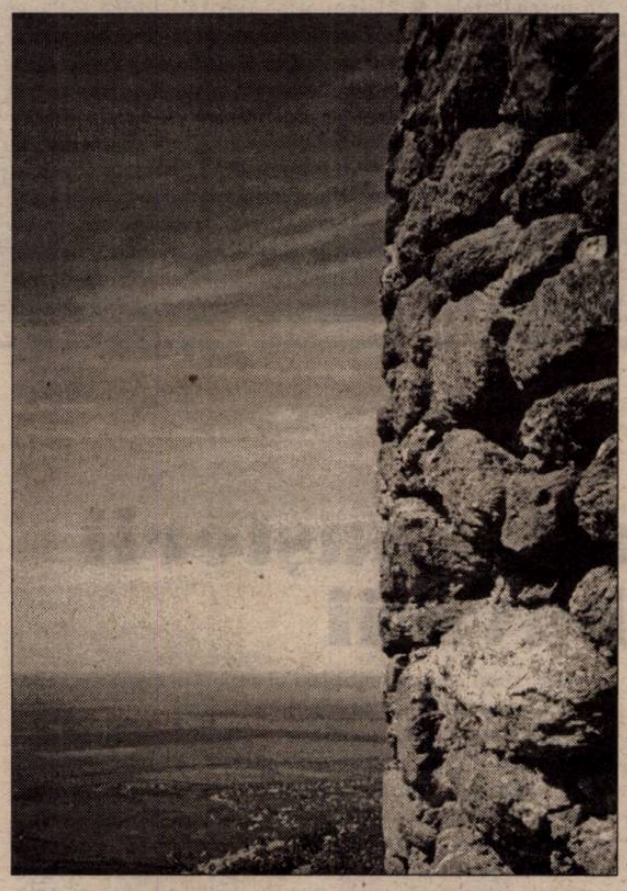

© S. Ivanoschi

greu de imaginat cum aceeași Biserică a putut pătimi în trupul ei, într-un sens mistic (articulat liturgic, în rugăciune), drama creștinilor din Kosovo, în timp ce, pe de altă parte, ar fi susținut politic ofensivele distrugătoare ale aliaților. Invocînd acest exemplu nu vreau să rescriu polinomul aporetic al integrării noastre europene, ci doar să sugerez – și atît – că Biserica și-ar putea menține rădăcinile (aflate în cer) doar printr-o ironică relativizare, chiar dacă nu întotdeauna deschisă, a oricărei instanțe seculare (mai cu seamă cînd ea alimentează violența).

Același lucru este valabil, în opinia mea, și pentru dialogul ecumenic cu celelalte Biserici, și mai ales cu Biserica catolică. Libertatea interioară a Ortodoxiei – care „jură“ numai pe Duhul sfințeniei – implică aceeași dedramatizare a politicilor unioniste încercate la sfîrșitul secolului XX. Ne putem reaminti aici că imperativul ioaneic – „ca toți să fie una“ – primise din partea Părinților Biserici o interpretare cu sens eshatologic: unitatea pleromatică a Bisericii este necondiționat una parusială. „Dincoace“ de veșnicie, adică înaintea „secerișului“, „neghina nu se desparte de grîu“ sau, într-o expresie paulină, „vedem în ghicitură“. Această *distanță ironică* pe care ortodoxul o resimte, din cauza presiunii experienței sale liturgice, față de orice birocratism ecleziastic reprezintă, poate, puseul de virilitate al unei tradiții milenare pe care n-o complexează decît probele de sfințenie. În genere, ecumenismul, *consumat* astăzi într-o foarte veselă și puțin credibilă atmosferă sindrofică, nu face decît să multiplice o maculatură ilizibilă și inaccesibilă credincioșilor de rînd. Acestora le rămîne la dispoziție o cale mult mai simplă și mai eficace: reîntoarcerea la izvoarele comune de spiritualitate, revenirea la Tradiție. Numai că în Biserica Catolică spiritul modernității – care savurează mai ales „noul“ ca filozofii din Areopagul Atenei (*FA* 17) – nu dictează o asemenea întoarcere la Tradiție decît pentru a o muzeifica, operație la care ortodocșii sunt dispuși să devină „pacienți vii“, atunci cînd nu și-au pierdut singuri blazonul. Teodor Baconsky are dreptate atunci cînd sugerează că ameliorarea condiției BOR depinde de un nepărtinitor „negoț“ de idei cu Biserica Romano-Catolică, oriunde experienței autohtone îi lipsesc modele și soluții (aici incluzîndu-se, mai ales, instituțiile educației și ale asistenței sociale). Dar, dincolo de acestea, cred că destinul Ortodoxiei românești în postmodernitate depinde în mod esențial de blocarea oricărui orizont de așteptare al clerului sau mirenilor în direcția Statului modern, a cărui neutralitate și independență sunt oricum drastic slăbite de noua economie globală, sub regulile de fier ale pieței capitalului. De aceea, urgentă mi se pare îndreptarea vigilenței critice a teologilor români (și nu doar a lor!) către sursele interne de poluare a vieții religioase, detectabile mai ales în instituțiile formatoare ale preoțimii care, pe lîngă regimul lor inflaționist de funcționare, sînt grav avariate de imoralitate, iresponsabilitate și corupție. Cineva uită totuși că am intrat într-o epocă a transparenței care-și asumă, fără să vrea uneori, virtuțile profetice ale adevărului. Dar am început deja să contemplăm goliciunea seacă și nuditatea rușinoasă a celor care au lățit – și o mai fac încă – distanța dintre *cuvîntul armonios* și *fapta* lor *întunecată*. Prin gura păcătoșilor, adesea, adevărul se vestește de pe acoperișuri, iar turma fidelilor ascultă, smintită, pe sub streșini. Adevăratele uniforme vor ieși la iveală, iar rîndurile „credincioșilor“ se vor cerne. (De altfel, lectura cărții lui T. Baconsky mi-a prilejuit o singură frustrare: nici un comentariu despre recentul și simptomaticul scandal iscat de „Legea Dosarelor“ în legătură cu membrii BOR.)

În sfîrșit, despre îngrijorătorul spectru al clericalizării BOR, autorul a vorbit în altă parte (*Ispita binelui*, 1999, pp. 71-72), iar consecințele au fost pe măsură: mărirea numărului de locuri la diverse Facultăți de teologie, tămîierea altor „lăcașuri“ de studiu, ungerea altor ierarhi fără prestanță (mai ales în posturi de „episcopi-vicari“). Este aici, cu siguranță, dovada unei grave carențe de comunicare, nu doar între laici și cler, ci chiar în sînul laicilor cultivați care au făcut pînă acum prea puțin pentru a lansa, cu onestitatea izvorîtă din implicare, un manifest coerent și robust la adresa tuturor celor care, în instituțiile Bisericii, iau sau pot lua decizii fundamentale. Dacă mai credem că părintele B. Ghiuș avea dreptate spunînd că „cea mai mare persecuție împotriva Bisericii este nevrednicia slujitorilor ei“, atunci ar trebui să numim cu urgență orizontul dezastruos în care o mare parte a membrilor BOR își proiectează posteritatea. Fie prin aceste demisiuni morale, fie prin diluarea substanței vii a liturgicului, prin comodități, amnezii sau gesturi voluntare, într-un decor chiar aglomerat de însemnuri sacre, se va ajunge și la noi ca religiozitatea să fie concepută – după cum observă T. Baconsky situația occidentală (catolică) – „mai curînd ca o 'camuflare a sacrului în profan'“. Este exact mediul – din rețeta căruia „creștinismul“ ar trebui să fie un cuvînt absent – în care „omul nou“ își fermentează pura sa indiferență ontologică: *„to be or not to be“ – this is out of question...* „Ne paște – adaugă autorul într-o pagină de mare adîncime – un fel de Apocalipsă 'moale', fără angelice surle și trîmbițe, dar nu mai puțin 'revelatoare' de Sens. [...] *Homo religiosus* de mîine va participa simultan la diferite 'universuri' imaginare, sociale, profesionale. Vom avea, altfel spus, multiple personalități concomitente și, probabil, complementare. El nu va fi nici credincios, nici necredincios, nici pozitivist, nici mistic, nici activ, nici contemplativ, nici dogmatic, nici anarhist. Își va inventa – reproducînd psihologic aria policentrică a Internetului – o logică flexibilă, va evolua într-o lume cu geometrie variabilă, va accepta nevoia de religie și va trăi urgența libertății într-un soi de sinteză deopotrivă dramatică (prin instabilitate) și jubilatorie (prin neprevăzutul său).“ Ultimul chip, „fără însușiri“, al „omului nou“ născut din religia depășirii, a prăbușirii și a nouății: modernitatea.

Noua eră postcreștină, în care Biserica ar mai putea mărturisi doar despre „vechea Europă“, ne oferă uluitorul privilegiu al unui timp fără promisiuni. Plictisul e tonalitatea afectivă fundamentală care domină sufletele unei lumi captivate de mirajul irealității. Sfîrșeala aceasta pandemică, clintită fals de cultura șocului libidinal și pulsațiile joase ale agresivității, nu ar putea fi dinamitată decît din interiorul a ceea ce Edith Stein numea *'die Kreuzwissenschaft'* („știința Crucii“). Într-un timp văduv de făgăduințe, adîncul de așteptare al umanității ar putea fi umplut numai de *Vestea cea Bună* a împlinirii tuturor făgăduințelor în iubirea Tatălui care este Iisus Hristos. Vom putea crede în Evanghelia Sa doar întorcîndu-ne în „Biserica sfinților“ cărora li s-a dat Duhul Mîngîietor pentru ca bucuria noastră să fie deplină. De aceea, spre a dezbina „puterea schismei“ (iar în *Pateric* schisma – nu și erezia! – este privită de Părinți ca semn al lipsei de iubire) și pentru a ne exersa în „arta speranței“, cum ne invită autorul, ne-ar trebui reîntoarcerea, printr-o secretă și sacră nostalgie, către acea „margine de tăcere“ (Vl. Lossky) unde, „exigente și vertiginos atemporale, teologia și propensiunea mistică“ se vor dovedi drumuri către adevărata și singura noastră cetate: „Ierusalimul cel de Sus“.

septembrie 2001, Arad

▲

Se caută voluntari care să inspire încredere

Aşa cum bine observa una dintre persoanele care a răspuns Apelului „Pentru revigorarea ştiinţei româneşti", lansat pe Internet, problemele cercetării sînt intim legate de economia şi politica unei ţări: ele nu se pot rezolva prin etalarea bunelor intenţii. Toate guvernele post-revoluţionare au vrut sau vor să încurajeze (deşi nu curajul lipseşte) cercetarea. Nici unul nu a făcut-o altfel decît deplîngînd situaţia, înrăutăţită de numărul mare al cetăţenilor români superior calificaţi, cu un înalt coeficient de creativitate şi inventivitate, stabiliţi în ţările unde pot munci la nivelul lor de competenţă. Procesul de intenţie prin care se sugerează deficitul de patriotism nu este nici just, nici corect: patria n-ar avea nimic de cîştigat dacă ei ar rămîne aici, protestînd în faţa guvernului că au lefuri de mizerie, lefurile de mizerie fiind legate de absenţa programelor şi proiectelor apte să genereze nu doar o corectă retribuire, ci şi relansarea economică a României. Apelul pe care îl publicăm, împreună cu cîteva ecouri stîrnite, dovedeşte că nici cei plecaţi nu sînt indiferenţi faţă de ce se întîmplă acasă. Şi dacă pentru un tango e nevoie de doi, colaborarea factorilor de decizie din ţară este absolut necesară celor din străinătate, chiar dacă Apelul poate să pară minimalist şi adeziunile nu au nimic din limba de lemn caracteristică proiectelor preferate de autorităţi. Importante, în rîndurile de mai jos, sînt adresele unde cei interesaţi pot intra în contact cu cei disponibili, pentru proiecte utile, realizabile, eficiente.

Este, probabil, o dovadă de trufie din partea redacţiei noastre să-şi închipuie că poate urni ceva în domeniul cercetării. Ar fi însă o probă de vinovată modestie să trecem pe lîngă această propunere ridicînd din umeri a neputinţă.

Apel pentru revigorarea ştiinţei româneşti

Vă invităm pe această cale să contribuiţi la organizarea unui forum care să cuprindă, într-o primă fază, oamenii de ştiinţă de origine română din Diaspora care sînt interesaţi să contribuie, direct sau indirect, la revigorarea ştiinţei româneşti. Ca atare, rugăm adresaţi-vă pentru contribuţii tuturor celor pe care îi credeţi interesaţi. Considerăm că, pentru început, sînt necesare trei etape:

I. Prima, de răspîndire a acestui apel şi de dezbatere a problemelor legate de cercetare şi avansare tehnologică a României. Atingînd, se pare, un punct nevralgic, propunerea noastră iniţială s-a răspîndit ca focul: mulţi au răspuns prin a trimite cópii cunoscuţilor, care au procedat asemeni, lanţul continuînd încă.

Unii s-au supărat chiar că nu le-a fost adresată direct chemarea originală a Profesorului C.G. Matasa „Celor care mai simt româneşte". Cel care a scris-o nu a avut o listă completă (cine o are?!), ci mai degrabă una întîmplătoare. Mai mult, ca să poată folosi serviciul AOL (care nu admite „Bulk mail"), acesta a trebuit să o împartă, ca şi acum, în tranşe de cîte 50 de adrese e-mail, care să fie trimise fiecare la interval de o oră. Pentru frămîntarea problemelor via „chat", s-au oferit dnii M. Ban şi M. Popescu din exil, care au deschis siteuri în acest scop, (http://groups.yahoo.com/group/intelect), în timp ce în România s-a oferit să le difuzeze dl N. Sfetcu (nsfetcu@yahoo.com, sfetcu@teleactivities.org). Cel care a iniţiat acţiunea se oferă în continuare să primească şi el idei la Matasa@aol.com. Normal ar fi fost ca, după ce extragem esenţialul din scrisorile primite, acestea să rămînă uitate. Impresionaţi însă de conţinutul adînc şi totodată constructiv al multora, le vom aduna şi publica, ca să servească drept mărturie a faptului că nu sîntem în exil şi cu sufletul. Încurajaţi de aceste analize, aşteptăm în continuare contribuţii...

II. După ce se vor fi adunat un număr suficient de idei, acestea vor fi analizate, desprinzîndu-se chintesenţa. Cine ar avea căderea să facă această selecţie şi, mai apoi, să le organizeze sintetic? Ca să se evite acest potenţial măr al discordiei, am dori să găsim un număr relativ restrîns de voluntari care să inspire încredere atît în exil, cît şi în Ţară. Aceştia ar forma un grup de lucru care va analiza aceste idei, distilînd ceea ce este realizabil (atît pe termen scurt, cît şi pe termen lung), şi prezentînd propunerile în rezumat direct pe website şi prin e-mail. Deoarece ne axăm pe ştiinţă, considerăm că membrii acestui grup ar trebui să îndeplinească următoarele criterii:

1. Să aibe un minim de 15 lucrări publicate în reviste internaţionale avînd un factor de impact mai mare de 2 (sau rezultate asemănătoare: monografii publicate în edituri de prestigiu, brevete de invenţie, recunoaştere internaţională în domeniul lor de activitate);

2. Să-şi exprime dorinţa să facă parte din acest grup de lucru şi, nu în ultimul rînd,

3. Să contribuie cu adevărat la analiza propunerilor primite, odată ce au intrat în acest comitet (aşadar, să nu figureze doar cu numele).

Atît pentru că prezenta acţiune a fost originată în afara Ţării, cît şi pentru a evita orice conotaţie politică, semnatarii acestui apel vor avea cuvîntul final în redactarea documentului. Aşteptăm propuneri!

III. Chintesenţa ideilor va fi prezentată apoi pe scurt, atît în română, cît şi în engleză pe Internet, pe o durată de timp nelimitată. Prezentarea va fi însoţită de un preambul în care se va arăta de ce acest website a fost necesar. Din acel moment, va trebui făcută o propagandă susţinută pentru ca acesta să fie citit atît în Ţară cît şi în afara ei. Astfel, li se va da posibilitatea guvernanţilor să ia la cunoştinţă şi, eventual, să raspundă la modul concret. Deşi speram că nu va fi nevoie, credem că acest website va servi drept „memento" pentru cei care (vor) conduc(e) România.

Claude G. MATASA
(Matasa@aol.com;
http://www.matasa.net/)
Tudor I. OPREA
(tudor.oprea@astrazeneca.com)
Şerban D. COSTA
(Costa@em.uni-frankfurt.de)

Nota bene: Multe iniţiative lăudabile legate de România au eşuat datorită dorinţei unora de a-şi impune punctul de vedere sau „de a ieşi în faţă". Acţiunea de a crea un website consultativ al diasporei ştiinţifice ar putea duce şi ea la o astfel de criză. Pentru ca această iniţiativă să nu sfîrşească asemenea celorlalte, vă invităm să treceţi peste astfel de porniri, punînd dragostea de ţară pe primul loc. Deja au apărut discuţii în acest sens: cine sînt aceia care se erijează în"elită"? Tineretul, care va beneficia în primul rînd, trebuie oare ignorat, deoarece nu are palmaresul celor în vîrstă? Oare cei din Ţară să nu poată avea o contribuţie la acest website deoarece nu fac parte din Diaspora? ş.a.m.d. În ceea ce ne priveşte, dorim sincer ca această iniţiativă să decurgă, cît mai rapid, fără aportul celor de vîrsta a III-a, tocmai prin grija tineretului.

De la: costa@em.uni-frankfurt.de (Dr. Şerban D. Costa)

Cu toţii am fost educaţi în spiritul: „apa trece, pietrele rămîn" sau „capul ce se pleacă, sabia nu-l taie". Chiar şi părinţii mei îmi spuneau mereu „stai în banca ta..." cînd mă revoltam în Ţară sau aici de unele lucruri. Ei bine, nu i-am ascultat şi nu m-am ţinut de proverbele „bătrîneşti" care ne-au dus unde sîntem – deci un popor de capete plecate, de modeşti, de lucrători pe la spate, de complexaţi (în străinătate complex de inferioritate, acasă de superioritate – asta a zis-o unul dintre cei mari, cred că O. Paler), de resemnaţi. Neurmînd sfaturile respective, am realizat cîte ceva în viaţă şi sînt vice-directorul unei clinici universitare – în Germania. Cel mai important lucru este să ne păstrăm perseverenţa, să facem planuri pentru următorii ani, chiar decenii. *By the way,* o caracteristică tipică nouă (de care să ne debarasăm!) este dorinţa de a vedea un rezultat imediat, lipsa de răbdare care se varsă în resemnare, dacă nu realizăm imediat ceva. Noi toţi, cei care stăm de vorbă şi plănuim ceva pentru cercetare, sîntem altfel, cred eu. Nu se ajunge la nimic dacă nu te lupţi cu eşecurile, dacă nu treci peste înfrîngeri.

Apelurile la foruri internaţionale nu îşi au sensul dintr-un simplu motiv: nici un străin, nici o organizaţie europeană sau mondială nu are un interes primordial de a îmbunătăţi situaţia din România – toţi doresc să-şi îmbunătăţească propria situaţie, indiferent de ce fac alţii. Tudor Oprea a scris odată despre pericolul Ţării de a deveni „client" pe veci, ceea ce altora le-ar conveni minunat, chiar dacă România nu este o ţară importantă, aşa cum vor să ne facă să credem naţionaliştii/populiştii. „Clienţi" importanţi sînt Rusia sau China, dacă e să vorbim la modul global. România este o ţară mică şi ea trebuie să se orienteze după exemplele altor ţări mici: Ungaria, Cehia, Slovenia, ca să dăm „exemple bune". Singurii care doresc o îmbunătăţire sînt românii – măcar o parte dintre ei, printre care ne numărăm şi noi. Povestea cu „ţară bogată" am învăţat-o la grădiniţă şi la şcoală – *de facto* România este o ţară săracă lipită pămîntului: bogăţiile aşa-zise naturale sînt sau inexistente în comparaţie cu adevăratele ţări cu bogăţii naturale din Africa sau din America de Sud, sau sînt inexploatabile (de ex. turismul) din lipsă de bani. O bogăţie adevărată este educaţia (şcoala şi universităţile, cu excepţiile care se conturează), pe care conducătorii actuali nu vor s-o recunoască ca atare. De această bogăţie ne legăm noi.

Dacă fiecare dintre noi face un pic, putem spera la un ocean. Orientarea trebuie să fie spre Ţară, să ne ajutăm colegii de acolo şi să-i sprijinim după putinţă, dacă vor să schimbe ceva.

Priv. Doz. Dr. Şerban D. COSTA

De la: d.horvath@cerep.fr (Dr. Dragoş Horvath)

Toate bune şi frumoase, da' io mi-s cam sceptic despre „conştientizarea factorilor de decizie". Nu cred că există vreun loc în lume în care politicienii sprijină activ ştiinţa pentru c-ar înţelege spiritul ştiinţific şi-ar fi în mod cinstit adepţii modului de gîndire ce proclamă importanţa de-a accepta fără rezerve lucrurile aşa cum sînt faţă de lucrurile aşa cum am vrea noi să fie (o chestie pe care pînă şi oamenii de ştiinţă n-au digerat-o pînă la capăt). Părerea mea este că politica şi ştiinţa sînt orthogonale cît încape – oare cîţi preşedinţi americani au fost şoareci de laborator înainte să ajungă în funcţie? Doară nu Gheorghe Wacaru' Tufa, ale cărui alegaţii despre codoiu' de seră ar fi umplut pipota Lentzei Răposatei cu o mîndrie fără de margini? Faptul că-n unele părţi ale lumii politicienii totuşi sprijină ştiinţa – deşi aceasta din urmă le stă în coaste; cred că era cu mult mai simplu să fii dictator în epoca preştiinţifică – nu trebuie să ne facă să credem c-ar înţelege-o. De fapt, industriaşii (şi militarii) sprijină ştiinţa, fiindcă au înţeles că aceasta poate să-i facă să cîştige (omoare) mai mult şi mai bine. Industriaşii îi ung pe politicieni, militarii nu-i împuşcă (pe loc), şi astfel se face că de fo' 300 de ani nu ne mai ard pe rug, începînd cu Galilei care ar fi încurcat-o mult mai urît dacă n-ar fi sărit navigatorii în sprijinul lui: „Nu-l arde, dom' părinte, că face hărţi cereşti mişto şi putem circula mai bine". *Well,* industriaşu' român nu-i mai bou decît ceilalţi – este pur şi simplu inexistent (iar militaru-i bugetar). Ei sînt ori politicieni (unde dracu' s-a mai văzut schimbare de directori de întreprindere odată cu regimul??), ori bişniţari, care n-au nevoie de fizică cuantică pentru a tunela tirurile cu ţigări prin punctele de frontieră. În această optică, cred că unul din rolurile noastre principale este să încurajăm industriile *hi-tec* să se îndrepte către România, cu argumentul că vor găsi oameni descuiaţi care să muncească pentru ei (şi contra-argumentul că vor trebui prevăzute bidoane suplimentare cu alcool pentru a ostoi setea muncitorilor). Bineînţeles, majoritatea acestor tentative se vor solda cu eşecuri (fostul meu patron francez André Tartar, foarte proromân, a avut o tentativă de-a instala un laborator în Bucureşti, moartă pentru simplul fapt că nici dracu' n-a ştiut să-i spună cui crucea mă-sii să se adreseze pentru a cumpăra clădirea: o fi a Academiei? a Icechimului? a fraţilor Păunescu? I-am spus să încerce în Argheal, că-s mai puţini mitici ;-) da' n-am reuşit să-l conving să urce în antonowu' răpănos ce se strofoca să zboare către Cluj). Totuşi, de încercat trebuie – şi dacă păstrăm în ţară „antene" ce cunosc obiceiu' dacoroman al backshishului şi pot mijloci o treabă mioritică pentru un scop nobil, cu atît mai bine. În afară de asta, văd că s-a dezbătut mult problema „exilului" – unde aş vrea, de asemenea, să introduc un bemol: „exilul" ştiinţific este un fenomen cît se poate de normal, chiar şi în ţările unde sectorul ştiinţific este bine dezvoltat. Recunosc că-i o chestie să pleci din dorinţa de a cunoaşte alte locuri şi obiceiuri, şi alta să pleci pentru că n-ai de ales (dar şi aceasta din urmă li se întîmplă multor francezi, şi nu chiar atît de rar...). În fine, nimănui un stagiu de cîţiva ani buni în Ausland nu i-a făcut vreun rău – poate i-a mai deschis ochii un pic. Greşesc dacă prezic că majoritatea prietenilor voştri sînt ori străini în ţările unde locuiţi, ori oameni care au trăit mult în alte ţări? De aceea, eu zic că plecarea tinerilor români la stagii/slujbe în Vest trebuie sprijinită. Bineînţeles, ar fi mai bine dacă ar avea opţiunea să se întoarcă – asta după ce va exista industrie şi implicit cercetare în România. Ce putem face noi pentru însănătoşirea industriei, în afară de a încuraja instalarea partenerilor occidentali – să „vindem ţara", *in other words* – nu mă prea duce capul. Invers, poziţiile din ştiinţa română trebuie deschise competiţiei mondiale: singurul criteriu pentru încadrarea unui om de ştiinţă este calitatea lui, nu naţionalitatea, religia (dacă o fi avînd) ori culoarea. Mă gîndesc c-ar fi bine să avem un sistem obiectiv de evaluare a celor ce vor să plece, pentru că nu există prostie mai mare decît să promovăm venirea/angajarea unor români aici pe simplul criteriu că-s români, din osu' lu' Trajan & Decebal, săraci şi demni de ajutor. Nu face faţă – n-are ce căuta într-o instituţie de cercetare, fie el soţ/nevastă/prunc/nepot/fecior de senator. Face faţă – cu atît mai bine pentru mult-cîntata „imagine a României în lume". Grupul nostru nu trebuie să se axeze pe o direcţie patriotico-filantropică, scopul principal să fie excelenţa în cercetare, cred io cu neuronul meu obosit. Altă chestie ce mi-ar chiar plăcea s-o fac (numai timp dacă aş avea) ar fi combaterea pseudoştiinţei care prinde ţapene rădăcini pe plaiu' mioarei (şi nu numai, invenţia generatorului de ozon pentru Dacii ar fi un *first choice* pentru un IgNobel Prize la MIT – citiţi *Journal of Irreproducible Results* pentru a vedea că enormitatea pseudoştiinţifică neaoşă nu-i nici mai mare nici mai mică decît cea occidentală – deci, aşa cum am văzut într-un mail nu demult, să abandonăm dracului complexele, tovarăshi!). În acest aspect, un website ar fi bun, dar insuficient – ar trebui cumva băgat pe gît celor care aplică politica struţului – sau poate că nu, pentru că, pînă la urma urmii, cele mai crunte diktaturi au fost cele care au avut ca scop înfericirea cu forţa a supuşilor...

Dragoş HORVATH

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

FESTIVALUL „GEORGE ENESCU“

Dan DEDIU

Taratantara

– unde se dezvăluie cîteva gînduri despre Festivalul „George Enescu“, 2001, ediţia a XV-a şi se povesteşte despre concerte ca despre o carte cu Pokemoni –

Intrada

Aceasta nu este o cronică a festivalului Enescu, ci o simplă „însăilare“ (termenul vine oare de la germ. *Seil,* frînghie, funie?, deci s-ar putea traduce brut ca „în-funiere, în-nodare“?) a unor trăiri personale realizată întru satisfacerea impulsului narcisiac al autorului.

Imagini de televiziune în care se suprapun, la aceeaşi oră din zi, pe diferite canale, *Octetul* de Enescu, în versiunea genială a lui Vasko Vassiliev şi London Chamber Orchestra, cu fragmente de cioburi din World Trade Center din New York, zvonuri diverse, impresii epatante sau deziluzii, aşteptări înfrigurate, neatenţii şi lipse, toate acestea sînt adunate aici într-un fel de bilanţ contabil pe care mintea subsemnatului îl realizează pentru ea însăşi.

Întrebarea fundamentală pentru un compozitor aflat în această situaţie ar fi simplă: de ce n-am scris nici o notă în luna septembrie? Răspunsul e previzibil: din cauza festivalului Enescu. „Dar n-ai fost la toate concertele!“, îmi replică *daimon*-ul. N-am ce să-i răspund, căci e adevărat: pe unele le-am „sărit“ cu bună ştiinţă, pe altele le-am urmărit la TV, multe mi-au scăpat din neatenţie. Atunci îmi iau inima în dinţi şi-i şuier tăios: „Nu m-a lăsat inima să scriu, aşa e bine?“. Într-adevăr, cine poate să scrie cînd în acelaşi oraş, undeva în centru, Seiji Ozawa dirijează *Salomeea,* cu Filarmonica din Viena, sau cînd Christian Zacharias îl impune pe Mozart în miez de noapte? Nu ştiu cine. Eu unul, n-am putut-o face, deşi aş fi vrut.

Exordium

At tuba terribilam sonitum procul aere canoro/
Increpuit
(Trîmbiţa însă teribilu-i sunet cu-arama-i sonoră/
Îl răsună-n depărtări)
(Vergilius, *Aen.,* IX, 503-504, trad. Vasile Sav)

Teribilul Ennius Quintus este cel care, de fapt, lansează imaginea cuprinsă în motto-ul de mai sus. La Ennius, dotat cu mare curaj onomatopeic, pasajul sună astfel: *At tuba terribilem sonitum* ***taratantara*** *dixit* (Trîmbiţa însă teribilul sunet taratantara-i zise). Şi mai teribilul quindecim Festivalul Enescu, trecînd prin fraza Fericitului Augustin *(Tuba terribilum sonitum dedit aero curvo),* o pune în practică, adică o „taratantarizează“ la propriu: spotul publicitar al Festivalului Enescu de la TVR.

Trompetele victorioase ale Simfoniei I aduc cu sine atît simbolul fotografic meditativ al marelui compozitor, cît şi imaginea eroică a unui tărîm mitologic, populat de varii zeităţi: dirijori, pianişti, cîntăreţi (fără prea mulţi compozitori, remarcă un confrate ţos). Ruptă parcă dintr-un generic al vreunui film de acţiune (SF, cu precădere), muzica cu pricina se oferă publicului ca şi cînd ar fi definitorie pentru Enescu: ta-ra-tan-taaa-ratataraaa-tan-ta-raaan-taaa.

Consecinţa imediată e de ordin familial: băiatul meu de cinci ani vrea să devină dirijor. Cînd aude semnalul pune mîna pe paiul de la McDonald's în chip de baghetă şi bate foarte corect măsura. Cu stupoare îl întreb: îţi place?, bîntuit în ascuns de spaimele şi speranţele oricărui părinte care speră într-o dreptate genetică. Îmi răspunde: Enescu şi Beethoven. Ce e de Beethoven aici?, continui, dar răspunsul vine prompt: „Ta-ra-tan-taaaa!“, spune cel mic, cu o gestică ce l-ar impresiona pînă şi pe Karajan. Bineînţeles, citatul era din Simfonia „Destinului“ de Beethoven.

Stau şi mă întreb: ce înţelege copilul meu din asta? E o temă ceea ce reţine el, e un conţinut muzical propriu-zis, o lume sonoră sau numai o emblemă publicitară, un *label,* un beculeţ, un Pokemon? E altceva decît Voltaj, cu vestitul lor hit „Am fost un fraier...?“, pe care cel mic îl fredonează din cînd în cînd şi pe care-l pîndeşte prin *muzak*-ul din supermarket? Se mai sesisează vreo diferenţă de nivel ontologic între o muzică şi alta, trunchiată, ruptă dintr-un context şi împresurată de reclame la preparate gastronomice ori uleiuri de motor?

Fără îndoială că ceea ce se percepe e un Pokemon muzical, un abţibild sonor cu Enescu. Ce contează că semnalul de trompetă respectiv face parte dintr-o lucrare în care joacă un rol bine definit, va fi dezvoltat, va căpăta un alt caracter, se va transforma şi, asemenea unui fluture, îşi va lua zborul? Într-adevăr nu contează prea mult. Căci în minţile noastre, şi în ale celor care au ales această lucrare drept port-stindard al festivalului, îl asemănăm pe Enescu unui Pokemon, cu nimic mai presus sau mai prejos decît Chippendales.

Desigur, se va spune, este consecinţa mentalităţii societăţii de consum. De aceea s-a şi ales acest semnal enescian, datorită pregnanţei sale. Este însă acest început de simfonie reprezentativ pentru Enescu? Iar poza meditativă a compozitorului nu intră ea în contradicţie cu eroismul învolburat al muzicii? Chiar orice merge amestecat cu orice? Nimeni nu s-a gîndit oare că repetiţia obsedantă a acestei teme muzicale îi distruge conţinutul, lăsîndu-i doar carapacea?

Nu mai insist în această direcţie, pentru că deja cred că am exasperat destui cititori cu stilul chiţibuşar şi cu tactica „găsirii nodului în papură“, dublată fin de strategia „despicării firului în patru“. Cert este un lucru: eu unul nu mai doresc să reascult Simfonia I de Enescu prea curînd. Sînt intoxicat.

Laudatio

Festivalul şi concursul Enescu au avut întotdeauna un ţel fundamental: răspîndirea şi interpretarea la scară mondială a creaţiilor compozitorului român. Din acest punct de vedere, ediţia 2001 coordonată de dirijorul Cristian Mandeal, a fost un succes impresionant. Într-o perioadă deloc uşoară pentru România, s-a reuşit organizarea şi susţinerea unui festival intenaţional timp de trei săptămîni, cu cîte două concerte pe zi. Peisajul creaţiei enesciene s-a dezvăluit aproape în totalitate în interpretări de referinţă, care vor rămîne în înregistrări radio şi de televiziune. S-a cîştigat astfel mult pentru Enescu şi s-au depus eforturi pentru a fi recunoscut aşa cum se cuvine. E ceea ce ne dorim de mult timp. Primul pas, chiar şi al doilea, au fost făcuţi, aşadar.

Un alt aspect foarte important, care trebuie evidenţiat şi lăudat: faptul că TVR şi Societatea Română de Radio au transmis în direct acest eveniment cultural. S-a vorbit mult de costurile festivalului. Într-adevăr, bugetul a fost mare pentru un festival. Dar prin preluarea şi difuzarea evenimentelor muzicale dimensiunea s-a amplificat, iar costurile – în absolut – au scăzut. Cum aşa? Pentru că luna septembrie 2001 la TVR şi SRR a însemnat un act de *educaţie* naţională, lucru foarte costisitor de realizat şi greu de găsit în lumea actuală. Acest cîştig a fost esenţial şi va avea în timp efecte pozitive. Pentru un atare act de educaţie bugetul a fost încă prea mic.

Cum observa un mare dirijor străin invitat al Festival, unul din promotorii muzicii secolului 20: „Am vrea să avem şi noi atîta muzică de calitate pe posturile naţionale, măcar o lună din trei în trei ani, cum aveţi voi.“

Publicul, pestriţ (fanatici ai muzicii, snobime, veleitari, curioşi, spirite rafinate, grobieni, freaks, vipuri şi studenţi, smoking şi blue jeans, Carpaţi fără filtru şi tutun englezesc de pipă, miros de transpiraţie şi Amarige de la Givenchy), a fost mereu pe baricade, ilustrînd parcă acel „Să-i prind pe toţi“ al cărţii cu Pokemoni. Cu uimire am constatat cum vestitul şi mitizatul public românesc refractar la nou (mai ales la muzica nouă) sau chiar la muzică simfonică, a apărut şi a umplut sălile pe tot parcursul festivalului, indiferent de interpreţi sau program. Desigur, săli arhipline le-au avut capetele de afiş, vedetele (deşi amar îmi fu gustul ultimelor două concerte, fără *Vox Maris* de Enescu, cu un Riccardo Muti decepţionant de reţinut şi o La Scala coborînd parcă din pădurea adormită). Explicaţii ale afluxului de public sînt multe şi mărunte. Nu voi insista aici asupra lor. Cert este faptul că mi-a revenit speranţa. Sînt optimist.

Statistică şi axiologie

În genere, concertele se pot împărţi în mai multe categorii. În particular, iată cîteva care se pot aplica cu succes la ceea ce am putut asculta în această toamnă timpurie la Bucureşti: 1. concerte bune şi concerte mai puţin bune; 2. concerte cu mult public şi cu un public rezonabil; 3. concerte cu interpreţi geniali şi faimoşi, concerte cu interpreţi geniali necunoscuţi, cele cu interpreţi faimoşi, dar negeniali (nici măcar talentaţi), cele cu interpreţi necunoscuţi şi negeniali; 4. orchestre bune cu program mediocru, orchestre bune cu program bun, orchestre slabe cu program bun, orchestre slabe cu program mediocru. Taxinomiile pot continua, iar combinaţiile dintre ele aşijderea.

O privire axiologică aruncată anxios dintr-un avion imaginar pe harta manifestărilor festivalului ar avea ce să vadă: un relief muntos, cu destule vîrfuri impresionante, unele cam tocite, altele îndrăzneţe, cu cîteva rîpe şi mici porţiuni plate, un ritm alert al apariţiilor sclipitoare, multă vegetaţie proaspătă şi cîteva inerente vechituri.

Personal, am admirat înaltul nivel al dirijorilor, violoniştilor şi cîntăreţilor invitaţi. Cît despre pianişti, consider că aceştia devin pe zi ce trece mai nemuzicali. Zacharias şi încă vreo cîţiva sînt excepţiile care întăresc regula. Ajungi chiar să te miri că acelaşi pian sună sub degetele vrăjite ale lui Zacharias într-un mod nemaiauzit, iar sub mîna altuia devine maşină de scris. Această mirare este însă deja o deformare de perspectivă, căci ajungem să-l luăm drept etalon pe pianistul-dactilograf, şi nu pe pianistul-artist. Să avem grijă!

O apreciere deosebită li se cuvine muzicienilor români, care s-au putut confrunta şi compara cu standardul mondial, confirmând valoarea lor internaţională. Orchestrele, dirijorii, soliştii, formaţiile camerale româneşti au impresionat la fel de mult şi uneori chiar ne-au făcut să ne întrebăm retoric: „Asta e orchestra X sau Interpretul X pe care o/îl/îi ascultăm în fiecare stagiune? Imposibil!“ Deci se poate. Mă opresc aici cu deducţia, căci intru pe un teren minat (mină anti-personal).

„Şi totuşi se mişcă“, am exclamat după concert, îngînîndu-l pe Galilei. Sînt impresionat.

Despre muzica românească

Vorbind despre muzica românească în străinătate,
Maestrul Enescu a comparat-o
cu un zero situat înaintea unei cifre.
(M. Gr., *Cîteva păreri ale Maestrului Enescu,*
în *Complex,* Iaşi, 1, nr. 1, 3 aprilie 1927, p. 3)

Lucrurile şi oamenii s-au cam schimbat din 1927, dar comparaţia rămîne valabilă. Modificăm numai un cuvînt şi putem parafraza: muzica românească în România se poate compara cu un zero situat înaintea unei cifre. Bineînţeles, la capitolul publicitate şi programare. Muzica românească simfonică şi camerală are deja o tradiţie de două secole, numai că este ignorată în propria-i ţară, ceea ce semnifică fie uitarea ei, fie situarea ei tacită pe planul derizoriu al patriotismului local şi al obligaţiilor cincinale.

Exact ca grîul ţăranilor, muzica românească nu se vinde în România. Stă în bătătură şi aşteaptă voinţa Domnului. Poate că în viitoarele ediţii ale festivalului Enescu ar trebui ţinut seama de acest fapt, căci Enescu nu se naşte într-un pustiu cultural, iar grîul a încolţit de mult. Ba chiar a dat şi roade, dintre care unele spice bogate se numesc Jora, Paul Constantinescu, Negrea, Silvestri, Mihalovici, Andricu, Feldman, altele Niculescu, Stroe, Olah, Marbe, Vieru, Bentoiu, Grigoriu, Capoianu, Berger, Dan Constantinescu, Raţiu, Beloiu, Popovici, ca să nu mai vorbim de trufandalele cu operă impresionantă (unii dintre ei deja dispăruţi): Glodeanu, Moldovan, Cezar, Nemescu, Vlad, Brănduş, Iorgulescu, Ioachimescu, Rotaru, Dănceanu. Şi asta doar la o simplă privire.

Desigur, nu pot fi toţi programaţi, dar un context muzical românesc se poate schiţa cu uşurinţă apelînd la 5-6 capodopere ale generaţiilor din jurul lui Enescu sau de după el. Altfel, ajungem la vorba dicţionarului de muzică recent publicat în Anglia, unde Enescu este considerat singurul român care a devenit compozitor, un fel de generaţie spontanee. Pe mine acest lucru m-a indispus pe vecie, cum, de altfel, cred că i-ar indispune pe toţi muzicienii români care l-ar citi.

Departe de a fi un fel de exclamaţie naivă în genul „Anch'io sono pittore!“, prezenţa mai consistentă a muzicii româneşti în programul festivalului Enescu ar fi unul din punctele care ar trebui avute în vedere pe viitor. S-ar putea astfel evita distorsiunile de comunicare, înţepăturile şi asperităţile dintre două instanţe care-l au ca întemeietor şi îl servesc deopotrivă pe acelaşi Enescu: Festivalul şi Uniunea Compozitorilor.

FESTIVALUL „GEORGE ENESCU“

Coda *(cu citat din Enescu)*

Ne-am obişnuit ca din trei în trei ani să luăm cîte o pilulă energizantă, care să ne conecteze cu interfaţa mondială a muzicii. E bine că există şi că putem face aşa ceva pentru români. Aşteptat şi pregătit cu înfrigurare, desfăşurat cu peripeţii şi sincope miocardice, Festivalul Enescu este rezultatul unui efort considerabil, care nu poate fi decît apreciat în condiţiile actuale.

Sînt mulţi români din interiorul şi din afara graniţelor ţării care au ajutat la înfăptuirea lui şi care trebuie felicitaţi. Trei dintre ei însă au avut un rol determinant: Lawrence Foster, directorul artistic al fostei ediţii a Festivalului Enescu, Ioan Holender, directorul Operei de stat din Viena şi, nu în ultimul rînd, Roman Vlad, preşedintele de onoare al acestei ediţii a festivalului. Ar trebui să li se mulţumească în mod public.

Festivalul Enescu seamănă cu o olimpiadă sau cu un campionat mondial al muzicii. Orchestre vin, orchestre pleacă, totul într-un iureş mistuitor. Îi colecţionăm cu migală, îi comparăm, îi clasăm. Toată lumea cîştigă, nimeni nu pierde. E o sărbătoare şi, ca orice sărbătoare, se doreşte respectată. A devenit o necesitate, un ritual necesar impunerii unei identităţi culturale într-o epocă a globalizării vertiginoase. Început ca un exerciţiu de admiraţie, Festivalul Enescu a intrat într-o nouă fază a existenţei sale pe care trebuie să o menţină şi să o perfecţioneze: aceea de simbol cultural naţional.

În această calitate ar răspunde peste timp dorinţei atît de actuale a lui Enescu, exprimată în revista *Muzica*, încă din 1916: *De cîtva timp a început la noi în ţară să se cultive şi să se iubească muzica într-un chip neaşteptat. Compozitori, virtuozi, cîntăreţi se ivesc din toate părţile, asociaţiuni se formează pentru popularizarea muzicii. Toate acestea sunt foarte îmbucurătoare. Un singur nor întunecă această aurora: este faptul că fiecare vrea să joace un rol preponderent şi de acolo decurg certuri, dezbinări, împărţeală într-un număr neverosimil de fragmente ale asociaţiunilor, care unite ca ideal şi lucrînd paralel, iar nu ciocnindu-se cap în cap, ar ajunge să formeze un bloc destul de impunător, mai ales dat fiind că ţara noastră este atît de mică şi de tînără. Nu s-ar putea oare ca amorul propriu să joace un rol mai mic la noi, iar dragostea dezinteresată pentru artă un rol mai mare? Ce bine, ce frumos ar fi!*

Citatul nu trebuie comentat. Sînt convins. ▲

Marina CONSTANTINESCU

În ce să mă înec?

Întreabă, undeva, Cioran. „În Sena sau în muzică?“ Cum acea seducătoare apă curgătoare nu mi-a fost prin preajmă, am ales să mă arunc în valurile muzicii. Povestea a început de mult, prin martie, cînd o bună prietenă mi-a spus că se pot face abonamente cu reducere, pentru pensionari, pentru toate cele nouăsprezece spectacole de la Sala Mare a Palatului, găzduite de Festivalul Enescu. Bun şi talonul de pensie al mamei la ceva! A fost, într-un fel, calea mea de acces spre un interval minunat al vieţii mele. Şi nu e nimic patetic în asta. Festivalul Enescu de anul acesta a înfăptuit multe lucruri, unele foarte speciale, fără să le aibă, paradoxal, pe toate în vedere. Nu sînt specialist, aşa încît n-am calitatea să analizez performanţele, neîmplinirile, triumfurile a douăzeci de zile şi de nopţi în care muzica a fost dimensiunea măsurării timpului. Am avut doar şansa de a urmări, dinăuntru, un *spectacol fabulos*, de mare ţinută şi anvergură, un spectacol al muzicii şi muzicienilor din întreaga lume desfăşurat, de ce nu, într-o capitală europeană. Am avut şansa să simt un altfel de public decît cel de teatru, mai generos şi mai sever totodată, mai disciplinat şi, parcă, mai devotat artei. Ateneul Român a fost plin şi el şi nu de puţine ori miezul nopţii i-a surprins împreună pe spectatorii care îşi dăduseră întîlnire cu Mozart, cu mari şi nobile orchestre de cameră. Un Enescu căzut pe gînduri, elegant şi tras în sepia m-a urmărit de peste tot. De fapt, tot festivalul acesta dintr-o lume dinamică, în mişcare, grăbită şi agitată a avut şi ceva retro: oameni eleganţi, zîmbete, ştaif, toalete şic, rochii lungi şi perle, dar şi un soi de libertate a stărilor, a atitudinilor. În pauză, unii beau şampanie, alţii, bere la *draft*, fără să se simtă nimeni superior sau inferior, mai bogat sau mai sărac, mai important sau mai mărunt. Muzica n-a uniformizat, a armonizat. A fost şi un fel de refugiu spiritual în seara de 11 septembrie cînd cei din sală ne-am simţit feriţi de orice ameninţare, ca protagoniştii lui Boccaccio strînşi în Santa Maria Novella, fugind din calea ciumei. Cînd scriu aceste rînduri, festivalul s-a încheiat. Un soi de panică mă cuprinde. Şi acum ce fac? Încotro paşii mei care mă duceau singuri, seară de seară, în acelaşi loc? Îl ascult pe Celibidache dirijînd Brahms. Dau firul înapoi. Îl văd pe Eschenbach, un filosof al muzicii, conducînd orchestra pariziană cu o mînă. Cealaltă, bolnavă, este imobilă. Aud vocea tulburătoare a lui Kurt Masur, o personalitate vulcanică, invocînd suferinţa unui geniu ca Beethoven în seara de 11 septembrie. „Cîntăm pentru pace şi umanitate“. Nu este ceva obişnuit ca un dirijor să vorbească înaintea concertului. Dar nici să intre avioane în Gemenii din New York, să-i şteargă de pe faţa pămîntului nu a fost ceva prea obişnuit. Fiecare orchestră mare a dat cîte două concerte la Sala Palatului. A doua seară, chipurile muzicienilor îmi erau foarte apropiate. Cele mai multe femei au fost în Orchestre National du Capitole de Toulouse. Cele mai puţine, în cea de la Staatsoper din Viena. Dar acolo a fost şi frumoasa Salomé şi, probabil, o stare excepţională la care am ajuns şi graţie dirijorului Seiji Ozawa. Festivalul a avut şi ceva ritualic: aceleaşi ore, aceleaşi locuri şi, de regulă, cam aceiaşi oameni (cînd mondenitatea nu s-a trezit la Scala din Milano). „Gînd absurd în muzică: o fizică în care s-ar pleca de la lacrimi, în loc de atom.“ Tot Cioran.

A fost o minune care a durat douăzeci de zile. Acum, viaţa reintră în normal. Ne retragem, iarăşi, în lumi închise, tragem obloanele, zăvorîm porţile. Aici, înăuntru, şi amintirile se conservă mai bine. Nu mai e rumoare, nu mai foşnesc rochii de tafta. Sînt doar eu şi ea. Muzica. Mint. Şi ochii lui Enescu care privesc din sepia tabloului. Valuri de muzică. Departe, e Sena. ▲

Alexandru ŞTEFĂNESCU

Schönberg la televizor

De cînd am cunoştinţă de mine, rareori mă las fascinat de proiecţiile pe pînza albă din sala de cinematograf; sînt mai degrabă incomodat de toţi acei oameni căzuţi într-un fel de transă înaintea unor imagini pe care nu le simt mai deloc, aproape.

În faţa televizorului meu aşezat pe o măsuţă joasă din pal furniruit cu lemn de tei, lucrurile încep deja să arate altfel. Ecranul e mai mic, oamenii şi obiectele sînt mai mici, percepţia mea e la o scară redusă, imaginile care se succed îţi dau impresia că sînt mai aşezate, mai ludice, mai normale. Mă grăbesc să corectez o nuanţă incertă: să nu-şi închipuie nimeni că ador televizorul. Dimpotrivă. Pe timpul zilei îl privesc distant, aşa stins cum zace, cu ecranul negru şi carcasa prăfuită, ca un obiect decorativ, însă golit de semnificaţii. Serile, negrul ecranului se mai risipeşte în firimituri colorate, dar nu pentru mult timp. Privesc pînă cînd simt că mi se scurt-circuitează mintea, apoi îl sting. În după-amiaza lui 19 septembrie, exact în momentul în care sala Ateneului găzduia patru simfonii de cameră consecutive, s-a petrecut ceva neaşteptat. Mi-am îngăduit o mică abatere de la rutină şi am aprins televizorul cu cîteva ceasuri bune înainte de apus. N-a fost nici prima şi nici ultima oară în acea lună; am promis să ţin minte acel septembrie 2001 ca o lună a excepţiilor. Refuzate, îngăduite, observate sau pur şi simplu trecute cu vederea. Mărturisesc că bună parte din acest „Festival George Enescu“, prilej de reuniune şi strîngeri de mîini între politicieni, muzicologi şi intelectuali aşezaţi pe scaune incomode, neclintiţi, cu braţele încrucişate şi răsuflarea tăiată, am urmărit-o în poziţia culcat sau într-o rînă, afundat în salteaua patului printre cearceafuri şi perne, căni de cafea şi scrumiere umplute cu vîrf. Să fiu cinstit, concertele de cameră din 19 septembrie, ca şi alte seri ori după-amieze concertistice de primă mînă, ar fi meritat o audiţie nemijlocită, direct de la sursă. Un concurs de împrejurări nefavorabil, dublat de o comoditate excesivă pentru care sînt întotdeauna gata să-mi pun cenuşă-n cap, m-au silit, totuşi, să revin la vechile mele obişnuinţe sedentare. Chiar şi aşa, cu o fidelitate a sunetului respectată măcar pe jumătate, cele patru simfonii de cameră interpretate de Ansamblul Secolului XX au transformat orice nemulţumire tehnică într-un nonsens. Protagoniştii au ţinut probabil să echilibreze repertoriul atît cît s-a putut, alegînd o strictă alternanţă între lucrări româneşti şi austriece: George Enescu, Gerd Kühr, Doina Rotaru şi Arnold Schönberg. Sînt mulţi cunoscători care se agaţă de un semnal de alarmă imaginar, trăgîndu-l cîteodată chiar mai brutal decît ar fi nevoie. Avertizează că orchestraţiile dificile, neobişnuite, tehnice şi riguroase, dodecafonice şi, astfel, oarecum experimentale, ar pretinde o concentrare susţinută, o atenţie în faţa căreia noi ceilalţi, profanii, rămînem de cele mai multe ori biruiţi. Şi, deşi înţeleg perfect ce au în vedere prin asta, eu, unul, nu pot să-mi ascund perversa satisfacţie de a fi ascultat muzică bună cocoţat în vîrful patului. Apoi, dacă tot nu mi-am putut stăvili, pînă acum, avalanşa de mărturisiri din cele mai diverse, mă grăbesc să adaug că, uneori, văd în sălile de teatru, operă sau concerte, copii fideli ale cinematografelor de care mă tem tot aşa cum, noaptea, un ţînc se teme de umbrele copacilor desfrunziţi, desenate, în bătaia lunii, pe un perete gol. Ne-ntoarcem, va să zică, la-nceput. Prefer televizorul şi totuşi nu prefer televizorul. Nefericită contradicţie – o amărăciune deasă şi perfidă mă subjugă centimetru cu centimetru. Nu, categoric spun, acel septembrie 2001 a fost o lună a excepţiilor, oricum le-aş privi... ▲

4 PREMII CESAR 2001, CEL MAI BUN FILM FRANCEZ AL ANULUI
NOMINALIZAT LA OSCAR 2001, CEL MAI BUN FILM STRAIN

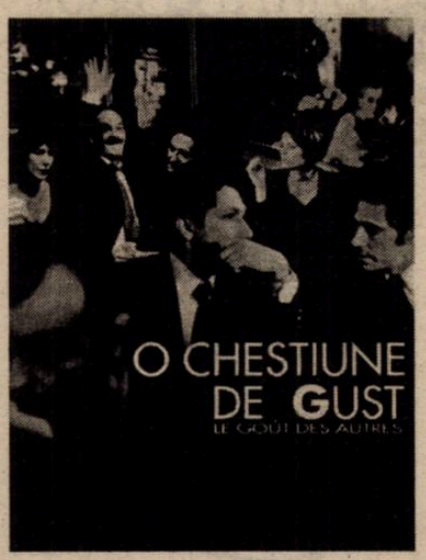

**Cind un patron intilneste o actrita,
care e prietena unei chelnerite,
care intilneste un bodyguard,
care lucreaza pentru patronul,
care vrea sa fie prieten cu artistii...**

Cind doua lumi intra in coliziune

Totul devine o CHESTIUNE DE GUST

**Independenta Film prezinta "O chestiune de Gust"
un film de Agnès Jaoui**

DIN 12 OCTOMBRIE LA CINEMA ELVIRA POPESCU SI EUROPA

DILEMA

Dilema vă recomandă

● Îmi încalc propriul embargou asupra comentariilor în această rubrică pentru a semnala excelentul interviu din *22* cu Norman Manea, intitulat „America celor o mie de Americi“ – de pus alături de un alt interviu exemplar, cel cu Aurelian Crăiuţu din urmă cu cîteva săptămîni; „Adevărata chestiune este ce fel de globalizare ni se propune ca alternativă. A patriarhalismului mistic, medieval, totalitar, care neagă dialogul, diversitatea, disidenţa, minoritatea? Campania «sfîntă» pentru recuperarea tradiţiilor colectiviste retrograde, de mult fosilizate, nu aparţine doar Islamului, ci şi fundamentaliştilor religioşi creştini, evrei şi de alte credinţe...“ (Alex. Leo Şerban)

● O piesă de teatru care vorbeşte inteligent despre... prostie! Un dialog despre prostia-relaţie, despre prostia-situaţie, despre prostia-stare, despre prostie... în general: *Sînteţi în direct cu Torquemada. Astă-seară despre prostie.* O dramatizare a Theodorei Herghelegiu după *Elogiul nebuniei*. De văzut neapărat la Teatrul Hanul cu Tei. (Matei Martin)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Bîlci şi Luna Park

Ultimul posibil exces citat în seria începută în numerele precedente era mersul la bîlci. „Bîlci", în sens mai larg, poate integra orice ieşire de duminică, sau de week-end, care implică aglomeraţia, distracţiile populare, şi, nu în ultimul rînd, ostentaţia de promenadă. E nevoia de a te arăta, în ipostaza ta de gală, în interiorul unei mulţimi care se distrează, îmbinînd carnavalescul cu socializarea şi cu propria promoţie. Bîlci era, de pildă, la recent încheiatul tîrg de maşini din Băneasa, unde o mulţime haotică se învîrtea printre semnele strălucitoare ale unui statut, cine ştie, cîndva posibil, şi mînca mici, hamburgheri sau pizza la nişte jegoase mese de plastic – evident, contrazicînd posibilul statut.

Într-o accepţie mai aplicată, bîlci poate însemna chiar parc de distracţii (ideea de tîrg păstrîndu-se doar în tarabele adiacente cu diverse). În afară de părăginitul Orăşel al copiilor din Bucureşti şi de Luna Park-urile de pe la mare, asemenea distracţii mai pot fi întîlnite ici-colo, prin parcuri; senzaţia de carnavalesc nu le mai însoţeşte, însă, de mult, ele limitîndu-se la nişte foarte tehnice surse de plăceri măsurate. Plăcerea de care vorbeam, fie că te dai în lanţuri, căluşei, roata vieţii sau avionaşe, e tot fizică, integrîndu-se în seria de excese mărunte: de la legănarea lină la învîrteala ameţitoare, toate presupun o ieşire din ritmul cotidian şi o aspiraţie spre imponderabilitate.

Un astfel de bîlci, dar mai aproape de senzaţiile şi conotaţiile iniţiale, se găseşte, astăzi, la intrarea în Parcul Tineretului. M-am nimerit, împreună cu o numeroasă mulţime de gură-cască, pe acolo chiar în momentul înfiinţării: se pare că e vorba de un parc din Cehia. În orice caz, la vederea unor bucăţi de carusele şi a unor componente de mecanisme, emoţia te copleşea. Erai ca-n „Tîrgul Moşilor" din volumul lui George Potra *(Din Bucureştii de altădată)*, în care „celelalte distracţii, «pentru prima dată aduse la moşi, cu multe sacrificii» făceau pe bieţii ţărani, soldaţi şi slujnicele capitalei să stea înţepeniţi locului pînă la amorţirea picioarelor". E drept că, acum, în locul slujnicelor, soldaţilor şi ţăranilor se găseau mame cu plozi, perechi de pensionari, dar şi de adolescenţi cu *look* studiat, domni şi doamne cu cîini. Parcul de distracţii adus de cehi avea (şi are) ceva autentic. Jucăriile nu sînt tocmai noi, dar par mai „adevărate" decît cele anemice staţionare prin parcurile bucureştene. La intrare sînt ceea ce oamenii parcului numesc „raţe americane": în ele te poţi ridica sus de tot, profilîndu-te pe cer şi putînd fi văzut tomai de pe Calea Şerban Vodă – toate astea numai dacă apeşi pe un buton alb. Există, mai încolo, un „mixer", pentru adulţi, un *montagne russe* cu mai multe vagoane, denumit „American Expreşs" şi pictat (ca şi raţele) cu steagul american; ceea ce Potra numea „Gîdilici", şi a cărei definiţie se potriveşte aproape în totalitate: „o platformă mare, rotundă, cu bănci pe ea, care se învîrtea neregulat, producînd o senzaţie deosebită, de ameţeală"; „roata vieţii" în variantă supersonică, învîrtindu-te cu viteză nebună chiar cu capul în jos; „Casa groazei", un loc întunecat în care îţi ies în faţă scheleţi fosforescenţi, dintre care unul te împodobeşte cu confetti şi altul, spre final, te bate pe umăr; carusele cu personaje Disney şi trenuleţe cu maşini de epocă etc. Toate astea, împreună cu blonzii aparent arşi de soare ce nu vorbesc bine româneşte, ori cu piticul-buză de iepure ce păzeşte trenuleţul „Aladin" te fac să crezi că circul chiar a sosit în orăşelul tău. Şi să ai o reală senzaţie de bîlci, în care kitsch-ul îşi ocupă locul permis.

▲

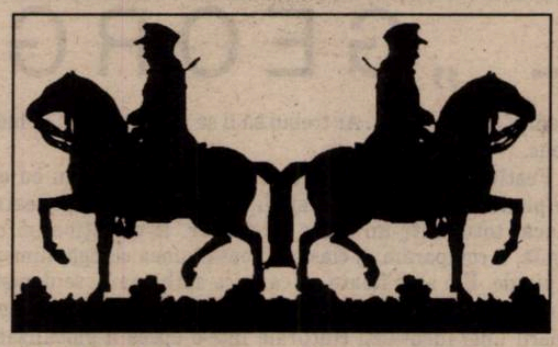

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Exerciţiu PPP antitero

motto: *„Nu mă trezeşti decît dacă începe războiul!"*
(o eminentă membră a mişcării PPP)

3.10.2001. 22h31. Deschid cartea.

E o scenă lungă, uimitor de lungă şi fascinantă ca o cobră veghind un safir, scena din „Henric al IV-lea", cînd bătrînul Falstaff, vagabondul care nu stăpîneşte decît noaptea unei oale de vin, se joacă de-a regele cu tînărul Harry, fiul suveranului, într-un han. Cruzimea şi tandreţea par fără hotar, ca şi imaginaţia cuvintelor, a metaforelor care, toate, se îmbrăţişează feeric într-o deltă fastuoasă de înţelesuri. Dar mai ales lungimea ei – pentru ceea ce ne place să numim, cuminţi şi competenţi, economia şi echilibrul unei piese de teatru – stupefiază ca o vietate a unei alte lumi decît cea a zoologiei umane: „bătrîna sepie Shakespeare", cum o numeşte Sandburg. Bătrîna şi mirobolanta sepie... Căci ce se întîmplă?

Înfulecînd hulpavi din viaţă ca dintr-o găină bine friptă şi unsă, cei doi pun la cale, beţi de o vitalitate fără de vîrstă, un vis de mărire pe cît de perversă pe atît de catifelată în rafinamentul ei: cum le-ar vorbi regele tată despre unul şi despre celălalt?

Fiecare ia în stăpînire un scaun amărît, transformîndu-l în tron, îşi pune pe cap o pernă ponosită drept coroană şi îl imaginează pe regele Henric al IV-lea dîndu-şi cu părerea despre prietenia lor deşucheată şi patetică.

Falstaff, mai întîi, va fi regele, iar prinţul îl va asculta. Ce improvizează Falstaff, ca rege, vorbindu-i fiului său despre Falstaff? O odă pişicheră şi somptuoasă. Ca rege, vagabondul îşi aduce un elogiu sardanapalic, sfătuindu-şi fiul să nu piardă prietenia cu un asemenea bătrîn brav, bun, generos, inteligent şi voios. Şi chiar, nu-i aşa...?

Cînd Harry, prinţul, va urca în scaun şi îşi va pune perna pe cap, el va cere, în numele tatălui său, alungarea prietenului dezmăţat, laş, nemernic şi lacom. Dacă ar fi, deci, taică-său, cum cere joaca, el şi-ar prigoni prietenul de petrecere? E una din acele cruzimi fără de care n-ar exista niciodată aventura unei prietenii. Bătrînul pehlivan, pe post de prinţ ascultător, e ca lovit în piept de o lance, e gata să cadă în plîns şi uită orice joc. El îl roagă pe prinţ să nu-l alunge, „căci dacă îl alungi pe Falstaff, alungi o lume". O clipă de sublim – e ruga unei demnităţi zdrobite – încremeneşte ca un curcubeu peste un abis.

22h42': Atunci vine la han un armaş al regelui, să-l aresteze pe Falstaff, dar prinţul Harry îl va ascunde, nu-l va preda şi nu-l va trăda. Ce spun şi scriu în două-trei sute de cuvinte, e acolo cuprins într-un milion, dar impresia – clipă de clipă, replică după replică – nu e decît de feerie, de esenţial, de adevăr important şi paralizant. Enormă, scena nu face burtă, cum ar zice specialiştii; volubilitatea nu aduce a vorbărie; inspiraţia nu se încurcă în sobrietate mohorîtă; nici una din măsurătorile noastre terestre nu e valabilă în cosmosul acela creat după alte socoteli.

În fond, regele e el, Shakespeare, care-şi poate permite să se lăfăie în adevăruri şi să împerecheze cuvintele celor mai mîndre şi spurcate sentimente, ca un atotputernic într-o geneză voluptuoasă, fără teamă de păcat, monştri şi reguli.

22h48'. Închid cartea – m-am supus unui exerciţiu antitero din manualul meu de PPP *(Pensée permanent positive* – gîndire permanent pozitivă): cînd în jur e panică mare, deschide Shakespeare! Sau Balzac – „şarpele boa", cum îl numea tot Sandburg. Sau ce-ţi place mai mult; concentrează-te în lectură şi apoi exprimă-te cît mai îngrijit, mai coerent; nu te îngrijora dacă (te) plictiseşti, dacă (ţi) se pare că eşti deplasat! Nu eşti!

22h52': Mai sînt 8 minute pînă la telejurnalul de noapte al TV5-ului francez, apare *la télétentation* – trei peştişori aurii care se lovesc de sticla unui borcan, încercînd şi izbutind să sară de acolo, în zbor, spre televizor.

22h56': Mîine – dacă tot nu începe nici astă-seară războiul – voi deschide „Tolstoi"-ul lui Ianoşi şi voi reciti cum îl face „bătrînul" praf pe Shakespeare fiindcă nu diferenţiază personajele prin limbaj...

P.S. A început. Cartea rămîne deschisă... geme cineva?

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Iuliana de la Union

„M-am dus, n-a vrut... m-a dat afară. Am vrut... n-a vrut. Că să nu mai vin. De ce? De ce? De ce? Cum să... dar nu. Bine să faci copiilor. Dar fata mea era a mea. Sînge din sîngele meu. M-a nenorocit, m-a lăsat la drumul mare. Că am iubit. Cum iubit? Că nu mai pot. Cum nu mai pot? Ce să fac? 200 de lei lipseau? Dădeam la leu restul, că nu vroiam... dar ea nu, că eu luam 5 bani şi că am maşină, de ce nu merg cu ea, că pe ea în căruţ am lăsat-o şi s-a vărsat borşul la ea şi a puţit cînd s-a făcut pionieră. Era mică, mică, ca o ceapă degerată şi ţipa, ţipa, dar bărbatu-meu că să pun ţuică să doarmă şi i-am pus. Nu dormeam nopţi, zile, nopţi. Şchioapă de somn, cădeam pe mestecău. Dar nu... dar ea da. Ea pe ăla îl iubeşte, că ăla, cînd se face iarna, vine la căldură şi doarme lîngă aragaz. Eu am născut-o, eu dorm în stradă. Troleibuzul nu vrea să coboare din plasă, că i-am dat o mănuşă şi a dormit. N-am bilet, ce faceţi? Ce faceţi? Şi mă lasă, mamaie, să nu te văd, că puţi. Pute mamaia, ce să faci? Pute, ce pot să nu... al dracu' a plecat cu 82 de lei şi că ia ceapă şi cartofi ca să facem mici, dar nu a venit decît beat cît putea şi a venit şi a zis: trei halbe, 15 lei, covrigi, 10 lei, bere, sticlă, 21 şi taxi, că nu dorm în străini. Un covrig la fetiţe. Nenorocitu', vagabondu', lepra, măgaru', tîmpita de mine, tîmpita de mine, tîmpita de mine. Şi eram Berbec cu ascendent în Peşte şi vrăjitoarea Geta din Cocolina mi-a dat un toc în gură, că eu i-am sărutat papucul de aur cînd venea cu caleaşca de brînză. A zis: fă, fată, marş! Am aşteptat zeci de zile şi nu mi-a dat apă cu sare. Scorbură mîncam. A venit fata mea, fata mea că, mamă, nu sta la Geta că rîde la gard şi asmute cîinii mîine. Am fugit în pădure şi acolo se auzea rîsul lui Geta. În Pipera, la polizor, era prea cald. Am fost lîngă motor şi sărea broasca, nu puteam sta. Haimana la praz, dar avea capul în pămînt şi rupeam mîini. Pute mamaia, ce să faci!? Dă o palmă peste bot, să fug... să vezi ce fug. Erau la pariu în Mihai Viteazu şi ziceau că dă o palmă şi baba fuge, cine bagă baba la repede? Fuge baba, fuge baba. Dădea şi ziceam: nu da la fund, nu la fund. Şi dădeau la cap. Taxi eram şi puştii săreau pe mine că să fiu măgarul şi Costică să fie măgaru'. De ce? De ce? Vroiam să alerg eu. Ne iubeam, că aşa ne ziceau. Eu, măgar cu el, măgar.

▲

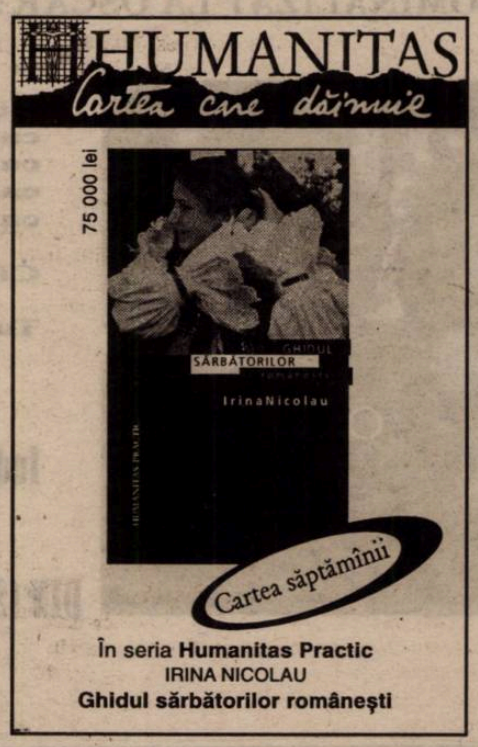

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Cum scriem? În cyberspaţiu

Resimt acut ceea ce semioticienii numesc influenţa canalului asupra mesajului. Chiar mediul – instrumentul şi suportul – scrierii determină ceea ce scrii. Textura cernelii pe coală şi consemnarea gesticii de către stilou dispar la trecerea la maşină; hîrtia nu mai consemnează *direct* oscilaţiile şi apăsarea variabilă a mîinii asupra hîrtiei. Faptul că apeşi o succesiune de taste nu mai are acelaşi tip de relaţie oarecum directă, corporală, cu scriitura, dar încă mai putem vorbi despre manuscris, pentru că se păstrează cel puţin fermitatea apăsării pe tastă în carnea hîrtiei. Mi-am cumpărat de aceea un stilou scump, cu care scriu.

Ajunşi la computer, cu versatilitatea operaţiunilor de procesare de text, această „profunzime", substanţialitatea fenomenologică a gestului de a scrie, a dispărut. Autocenzura şi rigoarea celui ce scrie pe hîrtie se estompează, de vreme ce raderea textului „greşit" nu are consecinţe vizibile; dispar – dacă nu îţi propui cu oarecare masochism să împiedici această ştergere – variantele prin care trece un text şi care adeseori reprezintă startul, sau analogia necesară pentru un alt poem; instabilitatea textului, care se poate combina în varii chipuri prin redispunerea secvenţelor în cîmp sau prin mutarea dintr-un poem în altul, este o stare prin care textele trec mult mai facil decît atunci cînd scriam direct pe hîrtie, chiar dacă ea rămîne încă invizibilă în clipa imprimării. Există o serie de comenzi prin care se pot marca diferit variantele, sau prin care corecturile pot coexista cu ceea ce a fost „greşit", dar nu cunosc încă nici un poet romîn care să fi folosit această stare derideană a textului computerizat.

Hypertextul poate fi o nouă sursă de „profunzime" rizomatică pentru poezie şi în „museletter" (www. poetry.about.com) am văzut vorbindu-se despre acest potenţial al scriiturii poetice. De fapt, hypertextul are potenţial mult mai mare decît simpla inserare de note în textul virtual care să trimită la alte texte, ale tale sau ale altora : rizomatic fiind ca şi internetul, hypertextul ar putea în timp produce un nou tip de scriitură, una în care autoratul este secund în raport cu complexitatea unui produs niciodată finit, la care pot contribui, prin simplul gest al parcurgerii de către lector, nu numai mai mulţi autori, ci şi mai multe versiuni de articulare a textului. În funcţie de traiectele de navigare pentru care optezi şi de posibilităţile de combinatorică la care invită hyper-textul de plecare şi cele intermediare, pot parcurge – şi, astfel, pot inventa eu însumi, lectorul – un număr neştiut de variante.

În ce mă priveşte, apelez încă la o tehnică mixtă, cîtă vreme, în ciuda faptului că am un *notebook*, am clipe de „inspiraţie" mai cu seamă atunci cînd, călătorind pe distanţe lungi, intru într-o stare de *stand-by* (contemplaţie? auto-hipnoză?) în care asocierile stranii, formulele paradoxale, alegoriile, în fine, figurile poetice se nasc mult mai uşor; aşa se face că bruioanele le scriu încă de mînă, după care jocul trans-scrierii pe computer să dez-asambleze particulele de text spre a le recompune – într-un alt context, sau poate în cu totul alte texte. Păstrarea formelor brute, peste care se aştern straturi şi straturi de re-scrieri, îmi permite uneori să le revizitez cu falsa inocenţă pe care distanţa faţă de propriul text o aşează în timp. Rememor/invent/ez atunci circumstanţele scrierii, analogii pierdute, fracturi ale textului originar şi, poate, mai adaug la- sau modific un poem vechi.

Eseurile le scriu însă exclusiv la calculator şi seriozitatea intrinsecă a acestui tip de text, mai cu seamă cînd el se referă la arhitectură – o artă eminamente sobră pînă mai ieri – deşi sabotată de procedeele procesării de text, rămîne predominantă. Şi acolo colez, adaug, import sau export paragrafe, argumente, citate; dar, mai mult decît în cazul poeziei, salvez sufletele celor din edituri şi, mai nou, din redacţii, care nu mai au tăria de caracter (şi nici bugetul) pentru a dactilografia manuscrise. ▲

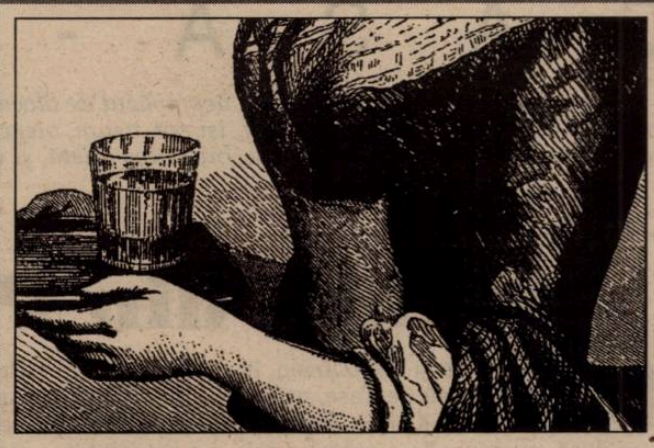

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

După 20 de ani

Din cînd în cînd şi din ce în ce mai des, în ultima perioadă, în virtutea primei mele profesii, sînt invitat la diverse colocvii cu un pronunţat caracter ştiinţific. Soarta hidroenergeticii româneşti este dezbătută aici cu interes şi competenţă, generaţia mea a ajuns în sfîrşit la maturitatea care-i permite să facă acest lucru cu responsabilitate şi în cunoştinţă de cauză. Dar, vai, responsabilitatea e mai mult morală, căci, din motive care-mi scapă, nici unul dintre noi nu s-a lăsat vrăjit de cîntecul înşelător al sirenelor politicii, acele femei care se despoaie în faţa mulţimilor, dar niciodată de tot. Nu ne-a plăcut politica? Sau politicienii? Greu de spus, fapt este că cei care au avansat în profesie s-au oprit totuşi la un anume nivel – mai departe nu-ţi ajunge meseria, ea mai trebuie ajutată cu un carnet de partid. Lucru destul de grav, dacă stai să te gîndeşti căci, pînă la coadă, amenajările hidroelectrice au o mulţime de avantaje, produc energie ieftină, protejează populaţia de inundaţii, dar investiţia iniţială e mare. Aşadar politica devine esenţială, fiindcă ea ştie să obţină bani. La noi, banii statului se scurg în tot felul de direcţii nebănuite, dispar în nisipuri, deşerturi şi buzunare. Iar banii privaţi ori sînt puţini, ori n-ajung. Ori se investesc în somptuoase supermagazine prin care cetăţeanul se plimbă cu batista la ochi şi cu mîna pe portofel.

Despre baraje, galerii şi centrale s-a scris prea mult într-o vreme şi prea puţin într-alta, în general la comanda politică. Reporterii erau fascinaţi de dimensiuni, de transformarea naturii şi de clarviziunea partidului. Oamenii erau interesanţi numai dacă făcuseră vreun gest ieşit din comun, altminteri n-aveau decît să trăiască greu, să mănînce prost şi să muncească mult. Acum nu se mai scrie, dar nici nu se mai construieşte.

Colegii mei, atît cei care n-au părăsit meseria, cît şi cei care n-au uitat-o, se întîlnesc periodic la aceste sesiuni de comunicări, patronate invariabil de decanul nostru în toate sensurile, profesorul Diacon. Generaţia noastră şi-a păstrat, se pare, gustul pentru colectivitate, ne place să fim împreună, e drept că doar pentru cîte trei zile, după care toţi se retrag spre familii, instituţii etc., etc. Plăcerea de a ne întîlni nu s-a erodat, poate şi pentru că, izolaţi de restul lumii, sîntem ca acum 20 de ani, adică mai tineri, mai sentimentali, mai veseli. De ce să mint (cine m-ar crede?), am mai albit, ne-au crescut burţile şi ne-au părăsit firele de păr, dar lucrurile astea le văd numai „ceilalţi". Ne retragem într-un fel de oază izolată, în care timpul nu are valoare, şi la urma urmei de ce ar avea? Eugen a fost director general, nu mai este şi se bucură; Gabi conduce o fabrică; Gina are acelaşi rîs insinuant; Dan face ceva complicat cu calculatoarele; Adina gospodăreşte apele; Andreea studiază precipitaţiile; Somoza, Milimetru şi Radu şi-au făcut firme; Isabela conduce o revistă. Marian organizează întîlnirile astea ştiinţifice cu o perseverenţă diabolică. Unii au făcut şantiere, alţii copii. Majoritatea colegilor mei au rămas în domeniu şi au grijă de apa şi energia pe care le consumaţi dumneavoastră. Doi au murit. Cît priveşte copiii, unii au vîrsta la care ne cunoscusem noi. Nu prea dau semne că i-ar interesa ingineria. Alte *tempora*, alte *mores*.

Am prezentat şi eu cîteva comunicări, sper că interesante, din domeniul hidraulicii de consum, împreună cu prof. Boca, prof. dr. Boer şi conf. dr. Stanciu. S-au bucurat de succes şi sper să continuăm pe direcţiile respective, este clar că ştiinţa are nevoie de aportul nostru dezinteresat. Deşi, evident, am prefera să fim plătiţi, în fond nu mai sîntem nişte amatori, ci profesionişti exersaţi.

Altfel, ce să zic, asta e generaţia mea. Nu mă dezic nici de inginerie şi nici de colegii mei. Deşi pot să spun că am schimbat vreo cîteva medii de-a lungul acestor două decenii. Apoi ne-am despărţit, pe drumul dinspre Curtea de Argeş am admirat pădurile şi am cumpărat pere. În drum spre casă, am trecut cinci minute pe la radio ca să-mi citesc e-mail-urile şi am rămas acolo. Izbucnise războiul. ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Familiaritate

– Scuză-mă că te sun la ora asta. Am o problemă...o chestie care nu mă lasă să dorm. Ştiu că sună ciudat: e vorba despre serialu' ăla, *Tînăr şi neliniştit*. Săptămîna asta face o mie trei sute şaizeci şi ceva de episoade. Poţi să-mi spui şi mie, dacă ai vreo idee, *ce se întîmplă acolo* de atîta timp?

(Tînăr şi neliniştit. Genul: *soap opera*. Personaje: nu le cunosc. Vîrsta: ani întregi, pare să fi existat în program dintotdeauna, unii oameni au crescut sau au îmbătrînit cu personajele sale, acestea le sînt prieteni şi duşmani, rude nesuferite şi cunoştinţe excentrice, la fel de familiare ca mobila din jurul televizorului. Şi eu nu ştiu nimic.)

– Bun. Stai aşa, că nu ştiu de unde să încep. Cînd m-am uitat ultima oară – da' să ştii că a trecut ceva timp de-atunci – , Victor... Tu îl ştii pe Victor?

– Nu.

(Victor. Vic. E probabil cineva cu o viaţă completă, despre care eu nu ştiu nimic.

„Ce-o mai fi făcut Vic, că eu aseară am ajuns prea tîrziu acasă şi am pierdut episodul?" „Păi aseară, Vic...")

– Victor e cel cu mustaţă. E marele şef al companiei. Are o fată, Victoria, şi un băiat, nu ştiu cum îl cheamă, poate Victor Junior, care tocmai a ieşit din puşcărie. Mai are o soţie, de fapt fostă, care acum se tot mărită cu subalternii lui, ba cu mîna lui dreaptă, ba cu mîna lui stîngă.

– Victor e bun sau rău?

– Bun.

– Şi cine e rău?

(O bătrînică foarte cumsecade, de profesie personaj de film, a fost văzută şi auzită recent, în timp ce-şi comenta *soap*-ul preferat: „E debil, dar îmi ţine companie şi personajele sînt atît de rele încît mă fascinează.")

– Femeia care s-a măritat cu Danny cîntăreţul. L-a obligat să se mărite cu ea, folosindu-se de un copil care nici măcar nu-i al lui Danny. E o femeie rea.

(J.R. din *Dallas* era rău – asta o ştie toată lumea. Se trimiteau scrisori pe adresa serialului: „Sue Ellen, te rog să nu te mai întorci la J.R., pentru că te minte, mai bine te laşi de băut şi rămîi cu Dusty, deşi e impotent." „Dragă Cliff, nu te lăsa doborît, întrece-l pe J.R. în afaceri şi Sue Ellen va fi a ta." „Bobby, eşti un băiat minunat, singurul tău defect este că ai prea multă încredere în fratele tău J.R., care e un şarpe." Toată această implicare în viaţă familiei Ewing era îndreptăţită, din moment ce familia Ewing fusese primită în atîtea case, în atîtea rînduri, în atîtea episoade. Actorul Larry Hagman agresat, fără motiv, de un străin. Ba nu fără motiv – Hagman era J.R.; şi străinul acela îl avusese ca oaspete, îi cunoştea toate feţele, fusese martorul tuturor duplicităţilor şi uneltirilor sale.)

– Şi ce se mai întîmplă?

(Ce trebuia să se întîmple s-a întîmplat – au apărut *reality show*-urile. Acum avem *Seara regăsirii*, fără sămînţa de scandal care a făcut din *Vara ispitelor* un fenomen, fără fascinaţia sordidă a unor situaţii din *Iartă-mă!* şi *Din dragoste*. Soţii divorţaţi care acceptă să mai locuiască împreună, pentru cîteva zile, în faţa camerelor de filmare, se pot detesta, dar în general se pot suporta. Iar oamenii singuri, care vin la emisiune căutîndu-şi perechea, se pot găsi, iar dacă nu, se pot tolera. *Seara regăsirii* propune un fel de voyeurism rezonabil, moderat, fără miză, fără promisiunea şocului, a lucrului interzis. Adesea nu se întîmplă nimic, dar nu-i nevoie, pentru că de la o zi la alta participanţii devin prezenţe familiare. Stîrnesc discuţii: în lipsă de altceva, partida de cărţi care s-a jucat aseară în emisiune, pedepsele care s-au dat, melodia cîntată fals de cineva – acestea devin evenimente, subiecte de bîrfă.)

– Ce se mai întîmplă? Păi se pare că trei-patru personaje se vor infecta cu HIV, pentru că s-a dezvăluit că un personaj e infectat şi, după socoteala mea, a avut de-a face cu ăia trei-patru, dacă nu şi cu alţii. În rest, nimic spectaculos.

(Nimic spectaculos: actorii şi manierismele lor devin prieteni vechi; le ghiceşti rînjetul diabolic sau ridicarea din umeri cu o secundă înainte de a le vedea, aşa cum anticipezi reacţia cuiva drag, pe care ştii că poţi să contezi. Şi vedetele întoarse din vacanţă fac aceleaşi glume ca înainte, dintre care multe păreau răsuflate şi atunci, dar sînt cumva reconfortante. La asta se reduce uneori fericirea la televizor – la o senzaţie reconfortantă de familiaritate.)

– Mulţumesc pentru înţelegere.

– Acum poţi să dormi liniştit.

– Dacă oamenii ăia se infectează, să mă ţii la curent. Sper că Vic nu e printre ei. ▲

C A S A - I R O M Â N U L

*Bucureştiul a devenit un amestec neprevăzut de blocuri standard, case cu amintiri, clădiri noi şi proaspăt zugrăvite, imobile pretenţioase de sticlă şi metal... Orăşenii, altădată strict încartiruiţi, îşi pot, acum, alege case după posibilităţi, dar şi „după chipul şi asemănarea" lor. Cei pe care Bucureştiul nu-i mai încape îşi pot exersa fanteziile în provincie. Iniţiative există, şi aspiraţii, şi diversitate, şi chiriaşi, şi proprietari, şi vecini... **(I. P.)***

Claudiu BĂLAN

Munţii din Pantelimon

Cînd s-a mutat în Pantelimon, în garsoniera tocmai cumpărată de Tase, erau deja „nişte unii" care nu voiau să plece. Pentru că nu aveau unde să se ducă, au spus. Le-a arătat actele, i-a ameninţat că aduce Poliţia. Nici un rezultat. Le-a spus apoi, „locatarilor", că soţia lui care lucrează la o televiziune va aduce un reporter acolo. Au plecat în aceeaşi zi. De ce s-au speriat de reporter şi nu de Poliţie nu a înţeles nimeni. Dar, de atunci, Tase are trei încuietori la uşa de intrare.

Cînd am ajuns eu în faţa blocului lui Tase, nu mai îmi aminteam etajul şi apartamentul. Dar le-am aflat imediat: de la nişte doamne „binevoitoare" care, prima dată mi-au spus că vecinul de la 2 a dărîmat un perete în garsoniera lui şi că asta va pune în pericol stabilitatea întregului bloc. (Iniţial au crezut că sînt de la Primărie şi că am venit să sancţionez contravenientul.) Am aflat apoi că Tase era acasă pentru că lucra dimineaţa în acea săptămînă, că soţia lui era plecată la cumpărături, că munceşte foarte mult, că mai şi studiază şi că este un bărbat foarte liniştit. Deşi – am aflat după aceea – nici Tase, nici soţia lui nu au vorbit niciodată cu aceşe doamne.

La şapte, deci. Bineînţeles, liftul nu funcţionează.

Am ajuns. Mi-am agăţat haina în copita unui cerb, devenită cuier şi... m-am împiedicat de o pereche de pantofi. Mi s-a explicat apoi: în spaţiul aceîa, dacă Tase vrea să îşi cumpere o pereche de ghete, de exemplu, trebuie să se gîndească dacă are unde să depoziteze cutia, dacă aceasta mai are loc în casa lui.

Un pat, două fotolii, o măsuţă, un televizor, un dulap şi o bibliotecă. (Mîndria lui Tase. Singurul lucru după care i-ar părea rău, dacă s-ar întîmpla să fie jefuit: cărţile.) Pe un raft două aparate foto, o mulţime de fotografii şi vreo 20 de filme încă nedevelopate. Fotografii mai sînt pe noptiera de lîngă pat, pe televizor, chiar şi în bucătărie. În plicuri, în albume sau pur şi simplu răspîndite. Peisaje, oameni, pisici (multe pisici!!!), imagini citadine.

De la fereastră se vede satul Dobroieşti şi lacul unde îşi aduc sătenii vacile, unde vin oameni să pescuiască şi unde, din cînd în cînd, vin lebede. Uneori noaptea, pe drumul de lîngă lac se zăreşte şi cîte o maşină care staţionează dubios de mult. Dar lui Tase nu îi place să se uite pe geam decît dimineaţa, pentru că atunci cînd e senin se văd în depărtare MUNŢII.

Am plecat de la Tase fără să văd munţii, dar jos la scară, le-am revăzut, în schimb, pe doamnele „binevoitoare": „Ce făcea? Dormea?" „Nu, admira munţii!", am răspuns şi m-am făcut dispărut după colţul blocului.

▲

Stela GIURGEANU

Prinţese şi naţionalizări

Supravieţuitoare dementei comuniste, ca şi altele de pe strada ei, casa prinţesei din copilăria mea, e situată undeva, în prelungirea bulevardului Mircea Vodă. Construită pe la începutul secolului trecut, cu o arhitectură simplă, în stil brâncovenesc, fără înflorituri, şi-a permis totuşi mici răsfăţuri. Curtea, rămasă acum doar un petic de piatră, a fost pe vremuri gazda de vară a redingotelor albe şi a partidelor de remi. Un chioşc de lemn se înalţa dincolo de zidul ce reduce brutal trecutul la o simplă amintire. O boltă de sticlă, fixată în consolă, o marchiză, străjuieşte, laolaltă cu tufa de roze fanate, intrarea principală. O uşă de fier forjat deschide prezentului un drum înapoi. Salonul larg, incredibil locuitorului de bloc, se află la parterul celor două nivele. Este înalt, cu ferestre acoperite de jaluzele roşii. Trecut prin cutremurul din '40, apoi prin cutremurul comunismului, mai păstrează doar vagi amintiri de odinioară. Un parfum de mobilă veche, impregnată cu mirosul de scorţişoară al turtelor dulci, fotografii în sepia, înşirate pe comoda lungă de lemn, o canapea uzată, o măsuţă de cafea şi o masă mai mare în colţ, pe locul pianului. Pianul a trebuit să-l vîndă cînd, obligată de sectorist să împartă casa cu altcineva, proprietara, doamna Theodora a fost îngrămădită, cu toată mobila, amintirile şi viaţa unei case, la mansardă. A renunţat la multe atunci, dar cel mai tare a suferit pentru pierderea prietenilor. Mulţi, nu atît de norocoşi, au fost evacuaţi, iar casele, naţionalizate. „Cu invadatorii partidului nu aveai ce vorbi. În afară că veniseră abuziv în casa mea îmi impuneau şi reguli, program de bucătărie şi chiar de baie. Vroiau să mă scoată cu orice preţ, dar am rezistat." Tragedia chiriaşului în propria casă se consuma de mai multe ori pe zi, iar lipsa intimităţii şi constanta teroare a evacuării au lăsat umbre adînci, în competiţie cu amintirile vremurilor tihnite. „Era parcă o un concurs între cine rezistă mai mult." Totul devenise sumbru şi de multe ori îi venea să o lase baltă. Într-o dimineaţa s-a trezit fără salon. Covoarele persane fuseseră scoase, pendula bunicii aruncată nepăsător în spatele unui camion, iar cărţile adunate de generaţii, legate în saci de cartofi şi duse în beci. Din ziua aceea trecutul fusese dus de camion, undeva departe, iar gîndurile şi sentimentele închise în beci. La numai un an după moartea soţului, revoluţia a izbucnit şi casa i-a revenit în deplină legalitate. Acum însă îi părea străină. Nu o mai cunoştea şi i-a luat ceva timp să reînveţe camerele, să le readucă dintr-un trecut frumos. Şi în timp, a început să o iubească din nou. „Pentru că era greu să mă uit cu drag la încăperea în care dormea tovu' Ilie sau în bucătăria comună unde dădeam mereu de feţele lor."

Am părăsit crîmpeiul de odinioară, condusă pînă la poartă de Theodora. Aflasem povestea brodită odinioară cu ochii de copil; prinţesa care fără îndoială locuieşte acolo, suferise mult, fusese închisă în turn şi izolată de ai ei. Dar un final fericit există şi chiar dacă sînt bătrîne, prinţesa şi castelul ei sălăşuiesc şi acum, departe de metropola de beton.

▲

Raluca ION

Despre oameni mari şi cazemate

Casa bătrînească

La început a fost o folie de plastic, pusă pe acoperişul zburat de vînturi, bătut de ploi şi mîncat de vreme. O sută de ani, pe puţin, de cînd a murit străbunica, să tot fie zece ani de atunci, nu a mai stat nimeni aici. Florin şi Ştefan s-au urcat pe acoperişul ca o scoarţă, au ţinut fiecare de cîte un capăt, au întins folia, de vreo 2 metri lungime, şi au fixat-o cu nişte crengi. Să nu mai plouă în casă. Brăileanul din curtea vecină a strigat către ei: „Aţi început cu reparaţiile capitale, bă? Piscina cînd o puneţi?", şi Ştefan l-a ameninţat atunci că-i dă una de vomită cărăbuşi, şi casa bătrînească, aplecată la colţurile acoperişului, albă şi ridată, cu ferestrele oarbe, s-a cutremurat de rîs, şi noi cu ea, şi brăileanul mai tare ca toţi.

Şi a mai fost drumul pînă acolo, care acum a devenit obişnuinţă, de la Buzău mergi cu maşina pe serpentine, vezi dealuri roşiatice în faţă, treci prin comuna Vipereşti, unde trebuie să cobori dacă vrei să vii la Ruşavăţ cu trenul. Mai este un pod peste Buzău, foarte lung şi îngust cît o Dacie, care se clatină în vînt cînd trecem peste el, mai mult localnicii îl folosesc, restul nu prea riscă, e periculos, plus că au şi maşini mai mari, n-ar încăpea pe acolo. De la conacul în ruină al boierului Ruşaveţeanu lăsăm maşina şi urcăm prin noroi, prin nişte firişoare de apă numite gîrliţe, pînă la ultima casă din sat – cazemata.

Sîmbăta asta se vopseşte cerdacul. Nu albastru şi portocaliu, cum le fusese vorba, nici roşu cum s-ar fi gîndit Florin, ci în ulei ars, aşa cum a vrut Carmen, prietena lui Ştefan. E prima ei contribuţie la casă, în rest băieţii au făcut totul: ei au înlocuit cartonul de pe acoperiş, ei au lipit pereţii şi i-au văruit, ei au tras din nou curent electric, aşa încît au lumină seara şi Manu Chao la casetofon şi ziua şi noaptea. Şi tot lor le-a venit prima oară ideea să renoveze casa, aproape părăsită, pe care nici una din rudele lor nu o mai voia. Acum, iată, că după un an de zile se poate sta în ea, ei sînt acolo aproape weekend de weekend, din cînd în cînd îşi aduc şi prietenii să petreacă. Nu e cine ştie ce, dar ei nu sînt constructori pe bune, ei sînt constructori de cazemate, de cînd erau mici le-a rămas chestia asta. Şi oricine ştie că în cazemată contează întîi de toate starea şi nu confortul.Aici le place tuturor, uite, prietenul lor Alex o bate acum la cap pe brăileancă să-i spună dacă e de vînzare casa părăginită de mai jos, ca să şi-o cumpere, să-şi facă şi el cazemată.

Căbănuţa

De la ieşirea din Buftea, trebuie să mai mergi puţin înainte pentru ca, la un moment dat, o plăcuţă de pe marginea şoselei să-ţi atragă atenţia că intri în Crevedia – „Patria Puiului". Pe partea cealaltă, aceeaşi plăcuţă îţi spune că tocmai ai ieşit din Crevedia – „Patria Puiului", sau dacă sintagma ţi se pare incredibilă, sau incredibil de stupidă, că da, chiar aşa, acum te afli acolo, în „Patria Puiului". Iar pe undeva mai încolo, dacă faci la stînga, pe strada Crevedia Nouă, şi intri într-o curte cu un gard verde, ştii că ai ajuns la casa unei bunici, de care nu ne vom ocupa acum, în spatele căreia vei găsi căbănuţa lui Răzvan.

Înainte aici a fost o magazie, pe care au tencuit-o, acum îi fac şi mansardă, îmi explică Răzvan şi fuge în casă la bunică-sa să se schimbe, acum are treabă. Deschidem uşa dublă, din lemn maro, neprelucrat, cu zăvor negru, şi intrăm într-o cameră cu două geamuri mici, dreptunghiulare, puse foarte sus. Înăuntru miroase a lemn şi e destul de întunecos, dar se disting foarte bine rafturile, la fel cu uşa, aplicate pe pereţi, pe care sînt aşezate obiecte de artizanat. Şi în cîte un colţ toate cele necesare, un dulap, scaune, o măsuţă, iar pe jos o mochetă roşiatică, cea mai ieftină pe care a găsit-o în Obor, la patruşpatru de mii metrul. Răzvan, răsărit de ceva vreme în spatele nostru, ne spune acum povestea patului: l-a făcut chiar el, dintr-un şifonier, cu saltele luate la mîna a doua – optzeci de mii bucata, e un pat bun, patru oameni dorm în el de n-au treabă.

Acum ne invită afară, pe o bancă din faţa căbănuţei, de acolo se vede şoseaua pe care am venit, şi maşinile care trec în continuu. Cele mai mişto sînt TIR-urile noaptea, astă iarnă a văzut şi un camion din ăla cu lumini pe toate părţile, ca-n reclamă, a fost singurul pe care l-a văzut aşa în toată viaţa lui.

De sus se aude vocea unui bărbat, Răzvan sare brusc în picioare şi în mai puţin de un minut apare împingînd o roabă cu nisip, mortar ce-o fi. Se întoarce şi continuă, ţi-am spus că îmi fac şi mansardă, ăla era unchi-meu, l-am rugat să mă ajute, mă ajută, crede că mă-nsor. Şi se-nsoară, nici vorbă, zice, doar că nu mai avea acasă linişte cu maică-sa, nu mai putea să aducă pe nimeni, nici prieteni, nici nimic, şi are si el 21 de ani, ştii cum e. Aici la bunică-sa are altă libertate, spune, şi, îmbrăcat în haine colorate, pleacă iar să aducă nisip, de data asta cu găletuşa.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Luptătorul cu telescopul

„**GALILEI Galileo** (1564-1642), – mare fizician şi astronom italian, creatorul bazelor mecanicii, luptător pentru o concepţie înaintată despre lume. Galilei a apărat şi a dezvoltat sistemul lui *Copernic* (vezi), s-a ridicat împotriva scolasticii bisericeşti. El a fost primul care a folosit telescopul pentru cercetarea şi studierea aştrilor, ceea ce a marcat începutul unei noi epoci în astronomie. Cu ajutorul telescopului el a dovedit că în lună sînt munţi şi văi. Prin aceasta a fost definitiv spulberată ideea că ar exista o deosebire principială între ceea ce este «ceresc» şi «pămîntesc», a fost spulberată legenda religioasă despre natura deosebită a cerului. Galilei a descoperit cei patru sateliţi ai lui Jupiter, a demonstrat mişcarea lui Venus în jurul soarelui şi a descoperit rotaţia soarelui în jurul axei sale (după deplasarea petelor din soare). Mai tîrziu, Galilei a stabilit că Calea Laptelui este o îngrămădire de stele.“

(*Mic dicţionar filozofic,* redactat de M. Rozental şi P. Iudin, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1954)

▲

Dumitru SOLOMON

rolurj

Super-paradoxurile evoluţiei istorice a speciilor

Charles Darwin, cu teoriile lui despre originea şi evoluţia speciilor, despre selecţia naturală, sexuală şi artificială, este un dulce copil pe lîngă omul postmodern, care descoperă că ideile istorico-biologice, evoluţioniste, lineare, cauzale sînt pure idioţenii. În haosul de azi, care tinde să repete haosul primordial, nimic nu decurge din nimic, nimic nu se explică prin nimic, evoluţia istorică a speciilor şi, mai cu seamă, a speciei umane este contrazisă în existenţa sa, totul este dat peste cap de paradoxuri şi super-paradoxuri care exclud orice cauzalitate sau noimă. Credinţa unor popoare din vechime, inclusiv a dacilor – popor antic, care se bucură, azi, de un nou cult, suav mediatizat – era thanatofilă, drept care omul sacrificat pornea fericit către zeul suprem, Zamolxe (sau Zalmoxis). Omului contemporan, aflat pe culmile modernităţii, filozofia şi practica de acum peste două mii de ani i se par naive, primitive, desuete, barbare sau, cum se spune într-un limbaj adecvat, lipsite de pragmatism şi eficienţă. Ei bine, naivul este el! Evenimentele cutremurătoare din America începutului de mileniu al treilea contrazic orice idee de evoluţie a speciei umane, cel puţin sub raport spiritual: indivizi reali, palpabili (pînă la un moment dat), educaţi, antrenaţi, îndoctrinaţi, cred că zeul suprem îi aşteaptă cu braţele deschise în paradis dacă ei mor, dar nu oricum, ci printr-o moarte violentă, care trebuie să atragă moartea violentă a altor oameni, cu cît mai mulţi, cu atît mai bine (iată şi intersecţia cu pragmatismul şi eficienţa impuse de modernitate), chiar dacă aceşti oameni sacrificaţi fără voia lor nu le împărtăşesc credinţa. Un paradox îngrijorător al teoriei evoluţioniste! Un alt paradox, un super-paradox, este acela că, în anumite colţuri ale lumii, alţi oameni păreau fericiţi de acest holocaust, rîdeau, dansau, fluturau mîinile în semn de victorie. Asta, în timp ce legile scrise şi nescrise ale tuturor popoarelor condamnă suicidul şi genocidul. Astfel de idei anacronice, care se află în răspăr cu evoluţia speciei umane, trebuie dezrădăcinate şi trimise înapoi în istorie, eventual cu purtătorii lor cu tot. Nu putem trăi în secolul douăzeci şi unu cu credinţa şi obiceiurile unei ere care s-a încheiat de cîteva mii de ani.

▲

Cu ochii-n 3,14

CU GÎNDUL LA RĂZBOI, OAMENII VOR SPUNE CĂ DIALOGUL ÎNTRE CIVILIZAŢII ELABOREAZĂ UN COMUNICAT DE PRESĂ

● La o recentă recitire, găsim în „Experimentul Zaica“ părerile unor copii între 11-13 ani: „Călugării nu ascultă nici măcar muzică religioasă în chiliile lor pentru ca să lase chilia tăcută că din cînd în cînd vrea să le vorbească Dumnezeu şi să nu găsească ocupat“; „Fanfara militară a fost făcută şi pentru înfrumuseţarea străzilor dar şi ca militarii să nu stea numai cu gîndul la război“; „Oamenii care nu simt mult muzica zic că cel mai bun prieten al omului este cîinele“. Candorile în chestiune au fost selectate înainte de '89. (**T. C.**)

● La ora cînd războaiele nu mai sînt mondiale, ci „punctuale, chirurgicale... îndelungi exerciţii de răbdare“ – la Norfolk, în Anglia, s-a născut un băieţel căruia tatăl său a hotărît să-i dea numele celor 19 jucători ai echipei Manchester United avîndu-l în frunte pe antrenorul Alex Ferguson. Mama a fost de acord – „chit că oamenii vor spune că sîntem nebuni“ – deoarece era dorinţa soţului ei. Tatăl, bucuros că a primit şi acordul familiei, a fost net: „Este fiul meu şi-l pot numi cum doresc“. Băieţelul urmează deci să fie cunoscut ca Alex Ferguson Barthez Silvestre Neville... Iertare, nu am răbdare să-i trec pe toţi (deşi sînt fan, din 1958, al lui Manchester). Războiul chirurgical mi-a confiscat toată răbdarea. (**R. C.**)

● În plină tevatură mediatică pe marginea atacului american împotriva talibanilor, considerat de unii comentatori un „război al civilizaţiilor“, îmi iese în cale site-ul Internet al UNESCO (http://www.unesco.org), pe care stă scris că anul 2001 a fost declarat „anul dialogului între civilizaţii“. Nu-mi amintesc ca mass-media să fi acordat mari spaţii acestei iniţiative. (**M. V.**)

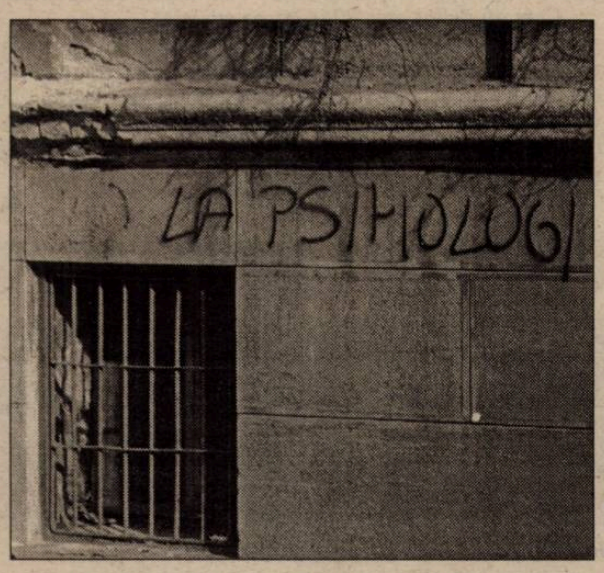

© S. Ivanoschi

● Umor postterorist: cîinii agenţiilor de informaţii americane sînt trimişi să miroasă nişte colete suspecte. Cei de la Droguri găsesc substanţele interzise, cei de la Vamă găsesc banii, cei de la Agricultură găsesc carnea infectată. Cîinii de la FBI trag drogurile pe nas, îngroapă banii, înghit carnea şi elaborează un comunicat de presă. (**M. B.**)

S-AR PĂREA CĂ SÎNTEM NIŞTE SUPORTERI DEMILITARIZAŢI

● În ultima emisiune a lui A. Păunescu, în prima parte a ei cu preşedintele Iliescu, „sub semnul întrebării“ s-a aflat „eleganţa“ vecinilor: maghiari, moldoveni, bulgari sau ucraineni. S-ar părea că sîntem o oază de eleganţă într-o mare slavă... (**S. S.**)

● Meciul de fotbal „istoric“ dintre Algeria şi Franţa, pe Stade de France, a fost întrerupt cu 15 minute înainte de final pentru că nişte suporteri algerieni au invadat peluza; „Şi dacă erau nişte terorişti?“, întreabă unul dintre invitaţii unei emisiuni de pe TV5 – un american... Altul – francez – spune că n-ar fi crezut niciodată că, după ce s-a bucurat de Mai '68, va veni ziua în care va cere „mai multă ordine, mai multă disciplină“; „Tu as pris un coup de vieux“, îi spune moderatorul... În fine, caricaturistul emisiunii prezintă, la final, propria viziune asupra celor întîmplate – un desen cu două „bule“; pe una scrie: „În 1830, Franţa a invadat Algeria“; pe cealaltă: „În 2001, Algeria a invadat Stade de France“. Caricaturistul se numeşte dilem. (**a. l. ş.**)

● Şeful Poliţiei române este invitat în jurnalul de actualitaţi de pe TVR2 pentru a comenta demilitarizarea instituţiei. Depăşit de grija faţă de subordonaţi, le explică: „Ţin să-i asigur pe cei nemulţumiţi că legiuitorul nu vrea ca poliţistul să fie un civil oarecare“. Adică aşa ca noi. Mare ruşine: să fii un civil oarecare plătitor de impozite. (**C. G.**)

IAR TU AI LA DISPOZIŢIE OFERTE PARADOXALE DE TOATE CALIBRELE

● La emisiunea „Les repères de l'histoire“ de pe Arte, Robert Badinter, cel care s-a aflat la originea abolirii pedepsei cu moartea în Franţa, în 1981, povesteşte: „La cîţiva metri în faţa ta este procurorul, care cere pedeapsa cu moartea pentru clientul tău, care este chiar în spate – atît de aproape încît îi simţi răsuflarea în ceafă... Iar tu ai la dispoziţie 35 de minute ca să-i salvezi viaţa!“. Iar tu ai la dispoziţie cîteva secunde pentru ca televiziunea să-ţi schimbe ideile. (**a. l. ş.**)

● Lume din ce în ce mai pretenţioasă: la rubrica „Oferte de serviciu“ din *Evenimentul zilei,* nr. 2832, cineva caută „secretară pentru piese auto şi mecanice“. Imaginea femeii-maşină bîntuie pe-aproape. (**T. C.**)

● Culmea reclamelor crude şi paradoxale: cele în care apare chiar animalul ce urmează a fi consumat, sub formă de produs alimentar. Acesta este cazul porcului albastru, din spotul *Antrefrig,* care o întreabă pe gospodina grasă, care tocmai îşi face un imens sandwich cu pateu (de porc!): „Ştii cît ficat intră într-un pateu *Antrefrig?“;* şi care îşi răspunde singur, cu luciditate şi tragism: „Toot!“. (**I. P.**)

● Zilele trecute, răsfoind nişte hîrtii vechi, am dat peste o gazetă din anul (lipsit) de graţie 1990. Nu ştiu cum a fost pentru orzoaică sau rapiţă, dar pentru presă 1990 a fost un an bun. Apăreau pe atunci, precum ciupercile după revoluţie, o sumedenie de publicaţii de toate calibrele. Una dintre ele se chema *Thanatos.* Era fondată de un anume Rocco şi pe frontispiciul ei scria „revistă săptămînală particulară independentă“. Iată ce se putea citi într-însa (nr. 2, 26 martie): „Din cercetările întreprinse, s-a constatat că în cursul acelei nopţi, în mai multe subsoluri şi pivniţe ale imobilelor vecine, s-a introdus tot prin forţarea ferestrelor şi a cercetat conţinutul mai multor borcane şi oale dar nu a furat nimic. Din toate peregrinările acelei nopţi asasinul plecase numai cu acel cocoş fără cap.“ Sau (nr. 3, 9 aprilie): „Lipsa de supunere atrage în continuare muşcături ale capului şi gîtului femelii, iar în cele din urmă, cînd aceasta este totuşi imobilizată, masculul îşi verticalizează corpul, sprijinindu-l pe membrele sale posterioare şi pe coadă şi astfel se poate dedica copulaţiei. Ca de atîtea ori în viaţă, însă, un alt mascul – un intrus – se amestecă deseori în treburi care nu-l privesc, îl atacă şi-l muşcă pe primul, încearcă să-l dea jos de pe carapacea ocupată, şi dacă nu reuşeşte se caţără la rîndul lui pe primul ocupant astfel încît femela vrînd nevrînd se alege cu doi parteneri dintre care însă numai unul profitabil.“ Cum *Thanatos* a dat ortul popii după cîteva numere, înclin să cred că acel cocoş fără cap n-a fost un mascul profitabil. (**D. S.**)

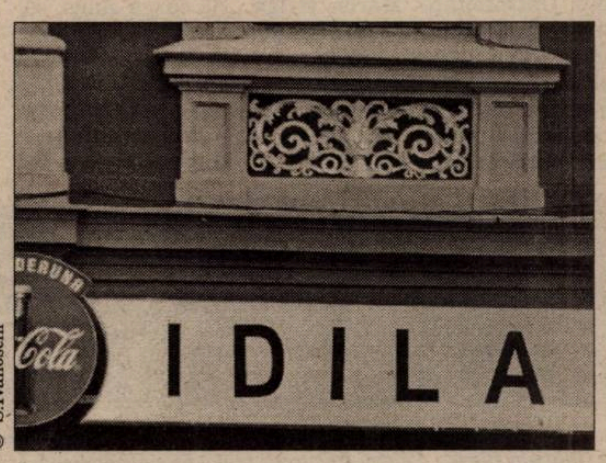

© S.Ivanoschi

Jumătate de drum

– convorbire cu Florin IARU –

Români mai dornici să se apuce imediat de treabă, ca în primele zile din '90, n-o să mai vedem noi aşa curînd. Fiecare ştia ce-i de făcut în toate, iar amînarea chiar şi cu o singură clipă a oricărei fapte părea dovada unei inerţii de neiertat. În noua lume totul devenea simplu, clar şi urgent: dictatorul căzuse de pe o zi pe alta, cum puteam crede că democraţia va veni abia peste 20 de ani, cum se spusese la un moment dat?

Zece zile alese dintr-un deceniu

Stimate Florin Iaru, care sînt cele zece zile care ţi-au zguduit lumea proprie, din '90 încoace?

Prima zi a fost 12 ianuarie '90, comemorarea morţilor Revoluţiei. Seara se striga „moarte pentru moarte" şi se ţineau discursuri pe tancheta din Piaţa Victoriei. Cel dintîi semn că nu-i ceva în regulă, cel puţin pentru mine. Speranţa că lucrurile vor merge de-acum repede, bine şi limpede, care mie mi se părea ceva de la sine-nţeles, nu mai avea temei. Iluzia lumii care s-a normalizat peste noapte a dispărut. Mi-am dat seama că nu mai eram împărţiţi în vinovaţi şi nevinovaţi, paraziţi şi parazitaţi, că puteam fi asimilaţi şi vinovaţilor şi nevinovaţilor, iar lumea românească e departe de a fi aşa cum mi-o imaginam eu înainte de '89.

Mai puţin solidară, mai puţin dornică de schimbare?

Trăisem în iluzia că românul are o anumită inteligenţă nativă, că, în ultimă analiză, ştie foarte bine despre ce-i vorba. Atunci mi-am dat seama că există o mare diferenţă între indivizii gînditori, între cercurile gînditoare şi indivizii care adoptă obişnuinţele, cutumele grupului, evitînd judecata pe cont propriu.

Ziua a doua a fost prin februarie, dacă nu mă înşel, tot în '90, cînd Corneliu Coposu a fost băgat într-o tanchetă ca să fie apărat de „contestatarii" săi violenţi. Ziua aia m-a înspăimîntat: Coposu era un domn bătrîn, nu făcuse nimic, nu omorîse pe nimeni. Ştiam doar că îi spusese într-o zi lui Ion Iliescu, în biroul lui, că nu poate fi arbitru şi parte. Cum adică? Atunci nu pricepeam unde ar fi eroarea. Pînă cînd am înţeles că în acel FSN de la început intraseră şi oameni de stînga, şi de dreapta, şi liberali, şi legionari, şi comunişti, mînaţi fiecare de interesul propriu, şi că era imposibil să aduni sub umbrela unui partid care va fi cîştigător oameni cu concepţii atît de diferite. Adică, practic, poţi, dar nu mai faci treabă. Din clipa aia am înţeles că tot ce ni se înfăţişează chiar în condiţii de libertate şi presupusă transparenţă, trebuie supus judecăţii critice, mai ales dacă-i vorba de politică şi de relaţii interumane. Să nu obosesti nici o clipă a gîndi ce ţi se întîmplă.

Dar şi înainte aveam opinii critice.

E altceva: aveam *numai* opinii critice. *Ziua a treia* a fost una a marilor emoţii în public: cînd am vorbit prima oară în Piaţa Universităţii. Nu voiam să ţin un discurs pe gustul ascultătorilor, ci despre ceea ce gîndesc eu. Nu mai ştiu ce-am spus, dar cred că am spus bine ce-am spus. O bucurie teribilă că poţi să te exprimi liber, limpede, iar lumea care te ascultă să fie convinsă că e şi adevărat ceea ce afirmi, nu numai bine spus.

Conta şi faptul că „ieşirea în stradă" se petrecea, la cîteva luni distanţă, în acelaşi loc: o dată împotriva ceauşismului şi a doua oară, tot împotriva puterii, dar în libertate?

Sigur că da. Atunci mi-am dat seama că sîntem într-o lume liberă, chiar liberă. Auzeam în jur tot felul de declaraţii aberante: „E la fel ca înainte, e mai rău ca înainte" ş.a. Cum să fie adevărat? Acum puteai să fii împotrivă pe faţă, nu-ţi mai măsurai revolta şi dezamăgirea uitîndu-te cu grijă la cei de alături.

Dificila ocrotire a speranţelor

Pînă acum toate zilele sînt din '90.

Vorbim de cele care mi-au zguduit lumea proprie, nu? Atunci au fost. *A patra zi* era chiar ziua mea – 24 mai. Trecuseră alegerile şi am asistat întîmplător la o discuţie între Ticu Dumitrescu şi Doru Mărieş, un personaj cunoscut al Pieţei Universităţii. Mărieş striga: „Să curgă sînge, să ieşim să provocăm o nouă revoluţie", iar Ticu Dumitrescu spunea: „S-au cîştigat alegerile, s-a votat, România a votat, a ales, înţelegi? Indiferent ce crezi, nu poţi ieşi împotriva României". Mi-a fost clar că demonstraţia-maraton trebuia să se încheie într-un fel sau altul. Cum – nu ştiam. Dar trebuia să arătăm că în acea victorie zdrobitoare există un grup de oameni care gîndeşte altfel, şi care trebuie luat în consideraţie. M-a surprins atunci Ticu Dumitrescu şi am o simpatie pentru modul său nuanţat de a gîndi. Mă aşteptam ca lucrurile să stea invers: un tînăr să fie mai deschis la minte, iar un om mai în vîrstă, copleşit de nedreptate şi suferinţă, să fie mai vindicativ. Era exact invers: deci trebuia să-mi schimb o părere de care pînă atunci eram destul de sigur.

Dar era o părere generală; nu se spunea atunci că tineretul a ieşit la revoluţie, că numai el ştie cum să schimbe lumea, să guste cu adevărat libertatea?

Exact. Şi-am ajuns la *a cincea zi:* dimineaţa de 13 iunie '90. Ziua violenţei. Eram în spital, abia ieşisem dintr-o comă prelungită. Prietenii îmi aduseseră un televizor şi, lacom de noutăţi, îl deschideam de dimineaţă. La primul telejurnal a fost prezentată evacuarea Pieţei, a ultimilor rămaşi acolo, în corturi. Scene de mare violenţă, de răutate pură. Oameni obosiţi, nemîncaţi, treziţi din somn cu cîte-o bîtă în cap. De ce era nevoie de asta? Atunci cînd ai luat 85% din voturile electoratului şi ai aproape 70% din locurile din Parlament, puterea e în mîna ta: poţi să dai dovadă de clemenţă şi compasiune. Nu costa pe nimeni nimic. Fac o legătură cu atitudinea pe care a avut-o la început puterea şi faţă de fostul suveran al României, regele Mihai: şi ce s-a întîmplat pînă la urmă? De la batjocura şi ura din '90 s-a ajuns la felul absolut civilizat în care s-a putut discuta cu fostul suveran acum cîteva luni. Culmea – cam tot aceiaşi oameni au fost la putere şi atunci şi sînt şi acum.

Să nu admitem că se pot schimba?

Personal nu sînt prea convins că s-au schimbat, dar noua atitudine ţine de inteligenţa politică, totdeauna necesară. Poţi să fii antiregalist, sau regalist pînă în fibră, asta nu înseamnă că-ţi piere bunul-simţ: iată că nu s-a prăbuşit lumea dacă Mihai I poate veni oricînd în România, dar grosolăniile de odinioară, privite prin prisma asta, devin şi mai ridicole. Mă gîndesc la ziua violenţei 13 iunie '90, care de fapt, ca şi violenţa asupra manifestanţilor din 21/22 decembrie, a scos lumea în stradă, n-a alungat-o, şi la urmările acestei zile – venirea minerilor, scenele de sălbăticie de pe stradă ş.a. A te face frate cu dracul pînă treci puntea nu-i deloc profitabil, deşi pare. După ce treci puntea, cum te comporţi faţă de dracul-frate? Îţi faci cruce, sau ce faci? Poate lui nu-i convine să strice frăţietatea după ce ţi-a făcut un serviciu... Şi-atunci cum te descurci?

Libertatea – moduri de întrebuinţare

Din cele cinci zile de pînă acum, mai toate sînt istorice: credeţi că numai ele ne-au putut modifica în aceşti ani '90?

Nu. *Ziua a şasea* nici nu ştiu în ce dată era: ar trebui să caut în ziar cînd au ieşit bucureştenii în stradă în semn de solidaritate cu Marian Munteanu. Au fost atunci cîteva sute de mii manifestînd paşnic. Dovadă că exista o marjă de inteligenţă: în ciuda tuturor aberaţiilor de moment, ea există totdeauna, dar numai pentru cauzele importante. Nu poţi strînge oamenii cu miile să demonstreze pentru curăţirea wc-urilor publice sau soarta unui cîine vagabond. Pentru lucrurile mici există grupurile mici: toate au importanţa lor. Dar atunci, în momentul manifestaţiei paşnice, a fost importantă soarta democraţiei româneşti, a civilizaţiei naţionale şi a gîndirii româneşti, într-un anumit sens. N-a avut consecinţe spectaculoase, dar ştiu că mulţi oameni care erau decişi să plece din ţară, s-au hotărît în clipa aia să rămînă în România, fiindcă mai e o speranţă. Sigur că în '90 spiritele erau mai aprinse, se aştepta mai mult, schimbarea se credea mai repede posibilă. Din punctul ăsta de vedere sînt şi eu un dezamăgit: iată că facem după 11 ani ceea ce trebuia făcut în '90-'91-'92, în anii de început.

Ideia plecării nu v-a tentat niciodată?

Mai degrabă nu. Iar cînd am ajuns în '90 în Occident, în Franţa, eram plin de toate clişeele intelectualului român: occidentalii nu citesc, sînt inculţi, nepăsători, egoişti, consumişti ş.a.m.d. Scurta călătorie în Franţa aş numi-o *ziua a şaptea,* a dezmeticirii. M-am aflat în faţa unei producţii culturale ieşite din comun, dar „la liber": nimeni nu te trăgea de mînecă să vii la bibliotecă, nu te ducea cu cîrdul la teatru, la expoziţii nu trebuia să intri fiindcă „dădea bine". Strada era un spectacol, acolo găseai artişti care sperau sau nu sperau să fie remarcaţi, puteau fi sau nu, dar ei făceau un lucru chiar benevol, credibil şi onest. Însă tot pe aceeaşi stradă erau şi cerşetori români vicleni şi insistenţi ce se dădeau „persecutaţi politic" şi cereau azil, iar la Centrele de Emigrare alţi români făceau cozi. Toate astea m-au ruşinat, m-au amărît mult, ca român.

Fiecare putea să facă exact ce vrea cu libertatea proaspăt cîştigată, nu?

Bineînţeles. Era adevărat, era logic, dar eu tot trist eram. Şi a urmat *a opta zi* a mea, pe care o pot numi a dezămăgirii: 13 decembrie '90. Eram în casă la Dora Stănescu, să-l comemorăm pe Nichita. Acolo a venit şi Marian Munteanu. Pe vremea aceea noi eram petrecăreţi, beam destul de mult, nu ne trecuse obiceiul de pe vremea lui Ceauşescu. Dar se schimbase ritmul. Înainte, la întîlnirile, la petrecerile noastre beam foarte repede, pentru că ştiam că dacă nu apucăm de la început ceva, pe urmă nu aveam de unde mai lua o sticlă de băutură sau nişte ţigări, după ora 8 seara. Dar în '90 apăruseră chioşcurile particulare la colţ de stradă, găseai la orice oră ce să iei. Şi, din una din alta, vorbind cu Marian Munteanu, el spune că e decis să construiască „omul nou". M-am speriat îngrozitor: nici n-a apucat bietul român „vechi" să tragă o gură de aer proaspăt şi iar îl facem „om nou"? Atunci am avut cea mai mare dezamăgire faţă de un om cu care atîta lume a fost solidară, a ieşit în stradă, a făcut intervenţii publice şi demonstraţii, iar el, acum, încerca să ne aducă la un fel de „om creştin fundamentalist", dacă îl înţelegeam bine. Abia apucasem să intrăm în libertate şi trebuia s-o abandonăm iarăşi pentru un „scop înalt" îndepărtat. N-am comentat, dar din clipa aia Marian Munteanu a dispărut pentru mine.

Dar el a devenit între timp un om de afaceri prosper şi chiar pentru scurt timp un candidat la Preşedinţie, propus de un partid. Poate că avem de-aface cu „omul nou pragmatic", „omul nou de afaceri": de ce n-ar apărea şi o asemenea categorie printre atîtea noutăţi ale lumii noastre?

Cu „omul nou" de afaceri consider că am avut relaţii cînd m-am angajat la *Cotidianul* lui Ion Raţiu. Apare un ziar nou, particular, mă duc şi eu acolo, mi-am zis: asta ar fi *ziua a noua a mea,* care a durat aproape un an de zile. A răsărit frumos şi a apus urît. Nişte lucruri pe care le credeam proprii numai presei comuniste, pe care-o detestasem, le regăseam la acest om care nu trăise nici o zi în comunism. Ne întorceam la un fel de cenzură, la bănuieli, la teama de spionaj intern, la un fel de cult al patronului, care-şi făcea propagandă electorală prin ziar: fotografii de-ale sale mai în fiecare număr, articole encomiastice. Dar nu cumva era cazul, gîndeam eu, ca în spatele unui produs de calitate să se afle un om cu scopuri mult deasupra: dezvoltare, economie de piaţă, încurajarea iniţiativei individuale, lupta pentru drepturile fundamentale ale omului, a libertăţii de expresie? În spatele unei iniţiative asemănătoare a stat Soros, care a creat o fundaţie mult hulită, dar care a făcut atît de mult bine la atît de mulţi oameni, încît înjurăturile nu mai contează. Ziua a noua s-ar numi „Amurgul zeilor", experienţă poate necesară în maturizarea cuiva, sau, ştiu eu? – poate nu neapărat. Iar *ziua a zecea* a însemnat pentru mine sfîrşitul guvernării CDR.

Dar între o zi şi alta trece aproape un deceniu: ce-aţi făcut în tot acest timp cu experienţa acumulată?

M-am considerat „activist pentru victoria CDR": am fost în campaniile electorale şi în '90, şi în '92, şi în '96, pentru o guvernare democratică, şi alături de liberali şi de ţărănişti, şi pentru Emil Constantinescu. Îmi plăceau unii din CDR, nu toţi, vedeam ce va ieşi, dar nu-mi reprimam speranţa de schimbare. În ziua a zecea am constatat că oamenii politici – sau cei pe care-i numim aşa – reprezintă o specie care – cu foarte rare excepţii – nu există în România. Observ că acei care-mi decid mie viaţa şi cum va merge România mai departe nu prea au habar de istoria acestei ţări, de geografia ei, de psihologia maselor şi de psihologia individului, de interesul unei naţiuni pe termen lung şi pe curs ascendent. Şi uite cum au trecut zece ani în zece zile; şi ce s-a întîmplat mai important? Am îmbătrînit cu 10 ani.

Cum aţi defini anii '90 în cîteva cuvinte?

Cu speranţa să nu fiu greşit înţeles, l-aş cita pe cel cu care n-am fost de acord cînd l-am auzit prima oară, pe Constantin Noica. El zicea odată: „Eu cred că s-a întîmplat de vreme ce nu s-a întîmplat". Deci, în aceşti ani '90, tot ce trebuia să se întîmple pesemne că s-a întîmplat, de vreme ce nu s-a întîmplat. ▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Adrian CIOROIANU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 451
19-25 octombrie 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Răbdare şi tutun

„În Belgia, în tutungerii, pipele din lut stau înfipte, cu sutele, pe nişte suporturi aşezate în formă de evantai, care se înalţă pînă la tavan. Un copil belgian mi-a spus că aşa arată aripile diavolului.“

MAX JACOB

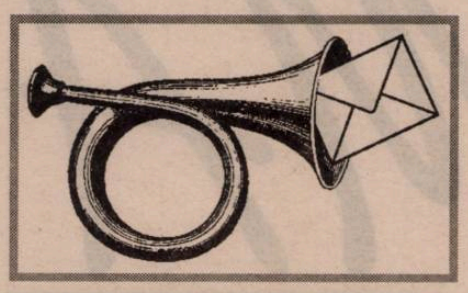

Nr. 449: „Emigrăm?“

Despre fractali la Iṣalniţa

Rexona şi cartofi. Dovlecei şi anemone. Zi de sfîrşit de septembrie. Capricioasă, nehotărîtă, ca o iubită. Cînd iese soarele galben şi-mi aminteşte un articol dilematic al lui Ştefan Bălan *(Lumina din geam* – apărut acum mai bine de-un an), cînd se porneşte, pe străzi, vîntul şi-ncepe brusc să plouă! Ziua arată atunci ca o vişină putredă şi mă încrunt la gîndul că, numai într-o astfel de zi, Radu Cosaşu ar putea găsi în coşul de rufe murdare puşca aia cu care să ţintească propriile emoţii. Numai de data asta, i-am dori să rateze.

Pensionarii vorbesc despre talibani şi despre... *Boţoana*. Tinerii despre maşina care s-a mulat pe un copac, după ce s-a învîrtit în loc, de două ori. „Bă, ce căpăţînă a avut! A spart parbrizul! Eu am încercat cu ciocanul şi n-am putut.“ Şi bătrînul a cărui maşină fusese atinsă: „Bă, băiatule, unde să mă ascund, că stăteam pe trotuar! Cum mai culeg eu via!?“ – rîd tinerii, povestind.

Şi în curtea Mitropoliei se pregătesc, spre a fi cu vin umplute, butoaiele. Doi bărbaţi înarmaţi cu pietre şi cu o cărămidă, încearcă să doboare nuci, lîngă căminele studenţeşti.

În grădina botanică, „plimbatul cîinilor este permis numai cu lesă şi botniţă“. Nu o luaţi în şagă! Semnează: conducerea!

Un copil mă întreabă dacă norii plouă şi-n partea cealaltă. Îi zic da, ca să scap, dar el mă întreabă dacă îngerii au găuri în acoperiş. Sigur, unii dintre ei, au. „Putem să ne uităm la ei, pe furiş?“ Acum chiar că o rup la fugă!

Mă opresc tocmai la Iṣalniţa. Un prieten îmi vorbeşte despre fractali. Mi-a arătat cîteva simulări, pe calculator, acum stăm pe trepte, în faţa casei lui. Îmi mai zice de tema de doctorat (în fizică), de bursa din Franţa (unde condiţiile n-au fost chiar grozave) şi cum instructorul lui de alpinism a pus în ultimul litru de apă pe care-l aveau, pe munte, un plic de Knorr – în care s-a dovedit a nu fi fost supa dorită, ci condimente. „Cătălin!“ îl strigă mama lui. E timpul să ia vaca de pe uliţă şi s-o bage în grajd, prietenul meu. O cheamă Stela şi s-a întors de la cîmp. E bălţată! Ca situaţia mondială!

Ajung iar în Craiova. Aurolacii adună chiştoace. Hippioţii îşi amintesc vremurile Arabelei, ale lui Rumburak şi ezită în faţa alternativelor. În clubul cu Internet sînt pachete goale de ţigări, scrum, fum, aer închis, melodie periculoasă şi tineri care privesc cu nesaţ monitoarele. La televizor e Festivalul Enescu. Arma omenirii împotriva răului ar putea fi muzica – singura idee pe care mi-o amintesc din *Atacul marţienilor*. Oamenii se dau pe toboganul iluziilor – sau se pregătesc de război. Aş vrea să-mi deschid o ambasadă în inima fiecăruia dintre cei ce nu au privit *Vara Ispitelor*.

Nu emigrez pentru că, în seara asta, pe Euronews, la *Cult* l-am văzut pe Adrian Copilul Minune! Nu emigrez pentru că nu mă imaginez ducînd o viaţă confortabilă. Şi, poate, de dragul unei bunici care întreabă nedumerită: „Pînă la urmă, cine sînt *canibalii* ăştia şi de ce le zice aşa?“ Chiar dacă nu e bunica mea şi are nepoţi care, în seara rece de toamnă, cu puţine cuvinte, îi spun cine sînt talibanii.

Cornel Mihai UNGUREANU
Craiova

No Man's Land?

Cînd treci frontiera de stat a României în Ungaria, tranzitezi Austria şi, în final, ajungi în Germania, românul patriot din tine încearcă să-şi găsească scuze pentru diferenţele dintre ţara de origine şi aceste ţări.

Odată aflat pe teritoriu german, mai precis în Gara Centrală din München, cauţi, cu o sadică plăcere, să găseşti pe jos şi aici resturi de ambalaje, coji alunecoase de banană sau să dai măcar cu piciorul peste „norocul“ unui cîine. Ghinion! Speranţa ţi-a fost înşelată! În adîncul sufletului trebuie să recunoşti, fir chiar cu „juma-de-gură“, şi simţindu-ţi orgoliul destul de rănit, că există o diferenţă mare de civilizaţie între România, pe de-o parte, şi ţările care încep de la frontiera nord-vestică, pe de alta.

Dar, poate, la urma urmei, n-o fi aşa de mare diferenţa, ce zici? Sau poate totuşi este!? Cert este faptul că tînărul român, plecat pentru prima oară în străinătate, simte datoria să găsească ţării sale circumstanţe atenuante pentru starea în care aceasta se află.

Aflat pentru cîteva zile în Germania, invitat la o conferinţă, tînărul nostru îşi dă silinţa să facă faţă cît mai onorabil în raporturile sale cu partea germană. Teribilist poate, el doreşte cu încăpăţînare să transforme originea şi cetăţenia sa într-un avantaj. În discuţii, îşi dă silinţa să exprime idei interesante, să-şi etaleze cunoştinţele şi să-i epateze pe germani cu maxime latineşti. Şi, în momentul în care „neamţul“ a fost făcut K.O., se impune, bineînţeles, şi dezvăluireea *„obîrşiei româneşti“, căci de la Rîm ne tragem.*

Vizita, care a ţinut însă numai trei zile – ca orice minune, de altfel – s-a sfîrşit. Trenul pleacă la ora 23,15 în direcţia Budapesta. Cauţi *„cu înfrigurare“* – sîntem doar la sfîrşitul lunii octombrie – vagoanele care vor ajunge peste 24 de ore în Bucureşti Nord. Din păcate, căutarea nu dă şi roadele dorite. Vagoanele româneşti se dovedesc a fi de fapt *doar unul singur,* iar faptul că geamurile vagonului sînt închise etanş, te face să *„simţi“* avertismentul oamenilor de ştiinţă cu privire la degradarea tot mai pronunţată a calităţii aerului.

La ora şapte dimineaţa *vagoanele* noastre sînt ataşate la Budapesta unei locomotive româneşti.

Spre prînz ajungem la graniţa româno-ungară şi în curînd ne aflăm, în sfîrşit, pe teritoriul românesc. Dar ce se întîmplă oare? Trăiesc sentimentul că am trecut brusc pe *tărîmul celălalt!* Sînt eu oare *Făt Frumos?* Dar nu, trebuie să mă dezmeticesc numaidecît! Din containărul cel compact, cu funcţie de vagon, privesc şi mă minunez. Pe liniile de lîngă clădirea vămii, nevăruită nici ea de ceva timp, se află numeroase vagoane de marfă care nu pot fi vîndute nici măcar ca fier vechi. În apropiere se află presărate construcţii metalice ruginite şi cu geamuri sparte. Dar acest peisaj „lunar“ trebuie întregit cu prezenţa *startrecilor* de la vamă. *Ofiţerii* vamali, emblemă pentru cetăţenii străini ai statului român, poartă uniforme de controlori de bilete. Hainele sînt roase, chiar peticite pe alocuri. Dar, de ce? Răspunsul este *logic,* nu? Salariile mici, *după buget,* cu care sînt remuneraţi acei *Pristanda* ai noştri, ar contrasta flagrant cu nişte uniforme decente, fără îndoială. Dacă poliţistul lui Caragiale ştia că *dacă nu curge, pică,* atunci vameşul nostru ştie foarte bine că, *dacă nu pică, curge.* Salariul nu prea „pică“, e drept, dar banii totuşi curg. Se impune, pentru a cîta oară, însă, încă o întrebare retorică: *de unde?*

După ce tînărul nostru este bine chestionat şi măsurat de „ochiul format“ al vameşului, care, ciudat, se poartă mai bine cu cetăţenii străini, trenul părăseşte vama de la Curtici.

Pînă la Arad, călătorul nostru trebuie, însă, să facă faţă, cu stoicism, asaltului acelor „cetăţeni onești“ care se îndeletnicesc cu Alba-Neagra. Dar, unde oare s-au urcat aceşti pasageri? În Ungaria doar nu i-am văzut!? *Ah, da! Ei sînt cei care dialogau, asemenea lui Socrate în agora, cu lucrătorii vamali de la punctul de frontieră.*

Garnitura de tren soseşte punctual, ce-i drept, în Bucureşti Nord. Îmi iau bagajul şi cobor. *Sînt iarăşi acasă!* Fireşte, îmi amintesc de proverbul: *Fie pîinea cît de rea, tot mai bună-n ţara mea! – Sau poate, totuşi, nu?*

Cristian SALAGOR
student
str. Sf. Maria nr. 42 A, sect. 1, Bucureşti

Nr. 446: „Fuga de prezent“

...Şi unde să fugim?

Am citit numărul de săptămîna aceasta şi mi s-a părut interesantă abordarea dvs. în legătură cu tema propusă, şi anume „Fuga de prezent“. Şi totuşi eu aş avea ceva de comentat sau poate nu de comentat, ci de adăugat.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Cred că toţi avem nevoie într-un fel sau altul să fugim de prezent, fie că e vorba doar de o clipă sau de mai multe ore (letargice aş putea spune), refugiindu-ne într-o amintire ori poate într-o simplă idee (care devine din ce în ce mai complicată, pe măsură ce ne adîncim mai mult cu gîndul în ea) ori într-o imagine sau, pur şi simplu, cu ochii în gol ne extragem un pic realităţii din jurul nostru într-o visare, conştientă sau nu, într-o evadare, o evadare de care cu toţii avem nevoie. E ca o sustragere, ca o mică vacanţă, o vacanţă a gîndurilor noastre, a frămîntărilor ce ne macină zi cu zi, a grijilor ce ne apasă, a rutinei. (...)

Abordînd însă tema dvs. dintr-o perspectivă mai pragmatică (acum las deoparte adăugirile), şi anume aceea a fugii de propria ţară către mult visatul Occident, vreau să vă spun cu mîna pe inimă că mă număr şi eu printre aceia care visează la aşa ceva şi nu din lipsă de patriotism sau de călătorii în străinătate (care să îmi spulbere aşa-zisul miraj al Occidentului), ci pur şi simplu din credinţa că acolo m-aş descurca mai bine. Am 20 de ani, sînt studentă în anul 2 la Universitatea Bucureşti, Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării, facultate la care mi-am dorit să ajung încă de cînd aveam 7 ani (iar pe atunci, pe vremea lui Ceauşescu nici nu există aşa ceva). Uite că acuma sînt şi, ce folos? Nu visez la televiziune sau mai ştiu eu ce, ca să mă văd pe sticlă sau să mă audă întreaga ţară, ci la presa scrisă. Şi cum e la noi în ţară dezvoltată presa scrisă? Jurnalismul aici numai informativ nu e. Numai scandaluri, bîrfe sau mai ştiu eu ce alte ştiri de senzaţie. E drept însă că şi publicul asta cere (de, nivelul de educaţie, de cultură), iar producătorul trebuie musai să se muleze după cererea cumpărătorului. Şi în ciuda acestor lucruri, umblu cu un curriculum să mă angajeze cineva şi pe mine undeva şi nimeni nu mă bagă în seamă. (Iar acesta nu este numai cazul meu. Iar eu încă sînt din Bucureşti, dar mă gîndesc şi la cei din provincie, ai căror părinţi nu au posibilităţi materiale, aşa că ei trebuie să înceapă să se întreţină singuri. Dar cum?) Nu mai are nici o importanţă că sînt studentă la jurnalism, atîta timp cît meseria asta poate să o facă şi un inginer, şi un doctor, şi oricine. Nu mă înţelegeţi greşit, recunosc că sînt mulţi care chiar pot şi o fac foarte bine, dar nu sînt într-atîţia încît să îi dea în lături pe cei ce studiază 4 ani de zile pentru a învăţa acest lucru.

M-am întors de curînd de la o Şcoală de Vară din Helsinki (vedeţi, nu în Occident totuşi), şi acolo toţi tinerii au un *part-time job,* odată fiindcă într-adevăr au o altă mentalitate, şi, spre deosebire de majoritatea tinerilor români, la 18 ani ei deja (vedeţi, am scris „deja“, deci totuşi şi eu sînt româncă) se consideră suficient de maturi pentru a avea un serviciu, pentru a nu mai sta la buzunarul părintelui, pentru a începe, a învăţa să îşi cîştige singuri independenţa, şi a doua oară fiindcă acolo tuturor studenţilor li se dă şansa aceasta de a lucra, de a-şi exercita talentul într-un domeniu, de a fi încurajat, de a începe să înveţe o meserie. Studenţii francezi de la jurnalism (acuma vorbesc de Occident) au şansa fiecare în parte să îşi prezinte în timpul facultăţii materiale la marile canale franceze TV sau la marile ziare, fiindcă e o datorie de a-i încuraja pe tineri, de a le insufla un elan tot mai mare în ceea ce fac.

Nu vreau să par naivă, ştiu că nici acolo lucrurile nu stau pe roze, ştiu că şi acolo e greu (că doar nicăieri nu e uşor), însă ce îmi place acolo e că se respectă munca şi ca să fii în rîndul societăţii trebuie să munceşti să ai un rost pe lume, iar acesta numai astfel ţi-l poţi găsi. Despre aceasta a spus şi dl Stolojan în interviul de pe ultima pagină.

Poate sînt şi eu cam pesimistă şi asta dăunează de aşa de multe ori sau poate da, aveţi dreptate să credeţi că sînt şi eu un om în plus la toată mulţimea aceea incomensurabilă, fermecată de Occident. În ceea ce mă priveşte, nu mă consider chiar fermecată, poate doar încrezătoare că acolo e mai bine (dar nici prea bine).

Raluca BUTĂNOIU
ralub@fx.ro

Nr. 444: „Starea bibliotecilor“

Răspuns lui F.A. Poenaru (nr. 448)

Scrisoarea domnului Florin A. Poenaru din nr. 448 m-a pus pe gînduri pentru că trădează o mentalitate foarte periculoasă. Domnia-sa e excedat de cei care deplîng soarta culturii, în speţă a bibliotecilor, şi cer ca statul să facă ceva pentru îmbunătăţirea ei. În replică, dl Poenaru propune soluţii punctuale: donaţii, colecte etc., care ar putea ajuta bibliotecile „micilor comunităţi“, de la sate de exemplu.

În 1993, un coleg de la Universitatea Catolică din Leuven mi se plîngea că, datorită lipsei de fonduri, biblioteca lor, una dintre cele mai bune printre cele departamentale de matematică din Belgia, a fost nevoită să sisteze unele colecţii. Din fericire pentru el, primea în continuare unele dintre ele pentru că era membru în comitetul de redacţie. „De ce nu le donezi bibliotecii?“ a fost reacţia mea imediată (eram la prima ieşire, abia mă trezeam). S-a uitat lung la mine. „Ar mai rămîne să le donez şi salariul. Vor să facem cercetare, trebuie să ne finanţeze“.

Ei, adică Ministerul, domnule Poenaru. E treaba *lor*. Au bani s-o facă. Iniţiativele punctuale, cam heirupiste, nu vor rezolva nimic. Dimpotrivă, trebuie să nu contenim a face presiuni asupra *lor*, obligîndu-i să-şi facă datoria.

Situaţia bibliotecilor de specialitate de la noi e mult mai gravă decît a celor din Europa. Acolo, în general, funcţionează schimbul interbiblioteci: dacă la tine în departament nu găseşti un articol sau carte, o cauţi pe Internet în fişierele tuturor bibliotecilor din ţară, în general o găseşti undeva, biblioteca ta cere o fotocopie (în cazul unui articol) sau chiar împrumută pentru scurt timp cartea. La noi, nici vorbă de acces on line la fişierul oricărei biblioteci universitare. Ne descurcăm cum putem, cu foşti studenţi care studiază sau lucrează afară, cu prieteni. Dar ăsta e doar un paliativ, nu trebuie ridicat la rang de sistem. Sigur, şi noi donăm cărţi sau reviste bibliotecilor noastre, dar o bibliotecă serioasă trebuie să aibă colecţii complete, şi astea nu se adună prin donaţii aleatoare.

Cam la fel stau lucrurile şi cu bibliotecile de cartier sau orăşeneşti, săteşti. Ele trebuie finanţate de către *ei* sau din fonduri locale şi doar îmbogăţite prin donaţii. Altfel, o s-o tot luăm de la paşopt.

Faptul că mulţime de nesimţiţi murdăresc toaletele din tren nu absolvă CFR-ul de datoria de a pune săpun şi hîrtie. Peste tot în lume, domnule Poenaru, chiar şi în Elveţia, dispar cărţi din biblioteci. Peste tot există vandali care rup foi din cărţi. E inutil să aşteptăm ca oamenii să se civilizeze şi abia apoi să refacem bibliotecile. Mai eficient ar fi să se pună sisteme electronice de protecţie, s-ar fura mai puţin. Şi să se cumpere mai multe cărţi în biblioteci. Desigur, cu banii Ministerului.

Liviu ORNEA
Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Viaţa şcolii, şcoala vieţii**
- **11 septembrie 2001 – consecinţe**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Concordia Română

Doi senatori, unul aparţinînd majorităţii zdrobitoare, celălalt opoziţiei rezistente, au cerut destituirea conducerii televiziunii publice, în întregime ori parţial. Sau măcar mustrarea ei severă. Au făcut-o independent unul de celălalt, dar aproape concomitent, involuntar sincronizaţi. Marile cauze produc, s-ar părea, solidarităţi miraculoase, cînd nici o alianţă nu mai e de negîndit, nici o coaliţie imposibilă, nici o înfrăţire incompatibilă.

Momentul e rar, momentul e grav, momentul e solemn. Momentul e chiar istoric – merită o notă.

Au în comun, cei doi senatori, nu numai calitatea de *aleşi ai poporului*, ci şi calitatea de *scriitori*, unul – Adrian Păunescu – fiind inventariat literar ca poet, celălalt – Radu F. Alexandru – ca prozator şi dramaturg. Cei doi sînt născuţi în acelaşi an şi, mai mult, în aceeaşi lună, iar ambii au avut de-a face, sub vechiul regim, cu asprimile cenzurii. Atît ca scriitori, cît şi ca jurnalişti, fiindcă amîndoi au lucrat prin redacţii în acea vreme (Adrian Păunescu mai mult şi mai vizibil, Radu F. Alexandru mai puţin şi mai şters – patru ani la revista *Cutezătorii*).

Apropierile posibile se opresc totuşi aici. De prozele şi de piesele lui Radu F. Alexandru ştiu mai ales cronicarii literari şi de teatru, dar Adrian Păunescu a lăsat o lungă şi groasă dîră culturală, încă nestudiată cum se cuvine. Incontestabilă, influenţa lui asupra spiritului public românesc nu s-a încheiat, deşi-i departe azi de ce fusese ieri. E chiar de mirare că pînă acum nu s-a făcut nici o cercetare serioasă pe această temă, cercetare eventual intitulată *De la Adrian Păunescu la Adrian Copilu' Minune*; altfel spus, de la *folk*-ul patriotic şi de partid la *manelele* despre bani, sex şi trădarea în amor. Ce istorie, ce poveste, ce romanţ! Să trecem, însă.

Parlamentari post-comunişti, cei doi senatori sînt foarte activi, iar asta se traduce printr-o stare de perpetuă beligeranţă verbală. Diferiţi temperamental, inevitabil diferiţi şi stilistic (unul e aluvionar, incontinent şi incoerent, celălalt, simandicos ca un ţîrcovnic, practică retorica eficientă a anostului), ambii au însă tot timpul ceva răspicat de spus, ceva de „declarat" energic, în nume propriu sau ca reprezentanţi de frunte ai partidelor lor – iar presa e, fireşte, încîntată că are ce relata. Un parlamentar taciturn e o calamitate... pentru jurnalişti! Inutil, aproape, de precizat că Adrian Păunescu şi Radu F. Alexandru sînt şi ireductibili adversari politici.

Iată-i, însă, umăr la umăr, în perfect acord, într-o *deplină unitate*, poate nu chiar *de granit*, însă măcar una de *cuget şi simţire*, dacă nu, mai simplu, doar de reflex: cerînd pedepsirea şefilor unei instituţii publice de presă. Unul dintre ei a fost chiar foarte enervat că nu l-a găsit la telefon pe capul TVR: cum adică şi-a permis acela să nu fie disponibil, să nu ia poziţia de *drepţi*, să nu sară ca ars cînd îl caută... cînd îl caută un *ştab*?! În asta s-au unit cei doi senatori, altminteri inamici: în reflexul de ştab. În impulsul chemării presei la ordine. În ameninţări.

Aproape că nici nu mai are importanţă de ce s-au înfuriat cei doi senatori, modul în care au reacţionat face inutilă orice eventuală discuţie. De nu chiar imposibilă: *ştabii* nu discută. Ei dispun, cheamă la ordine, bruftuluiesc, ameninţă. Presa, bună sau proastă, îi scoate din sărite dintr-un singur motiv şi într-un singur caz: doar cînd şi doar dacă e liberă. S-a văzut asta, nu demult, şi dinspre Academie: reflexul de ştab nu e limitat la lumea politică.

Conducerea TVR a fost chemată să dea socoteală în faţa Comisiei pentru cultură a Senatului. Secretarul acesteia este senatorul PRM Eugen Florescu. Pînă la 22 decembrie 1989, Eugen Florescu a fost stîlpul Secţiei de presă a CC al PCR. Nici Adrian Păunescu şi nici Radu F. Alexandru nu pot fi bănuiţi că nu ar şti asta.

Măcar din motive estetice ei ar fi putut evita ca în 2001 conducerea TVR să dea socoteală în faţa tov. Eugen Florescu. Pare o farsă de prost gust.

Dar nu e o farsă. E *Concordia Română*.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Între noi fie vorba, rromii tot ţigani sînt

Primarul din Piatra-Neamţ declară că va construi un cartier special pentru rromi (ţigani, fie vorba între noi şi telespectatori), păzit de jandarmi şi înconjurat de sîrmă ghimpată. Reacţii violente de protest dinspre ONG-uri, dinspre Parlament. Ba chiar, în direct la Marius Tucă, ministrul Vasile Dâncu îl ameninţă pe edil cu demiterea. Tot atunci, primarul explică: de fapt, un ziarist este de vină pentru că i-a răstălmăcit vorbele. Nu este gard de sîrmă ghimpată, ci de sîrmă normală, care dă şi un aspect frumos locului. Mai mult, primarul nu are nimic cu ţiganii (adică rromii), ci le dă case de vis (arată şi fotografii ale acestor paradisuri moldovene).

Ce vor mai mult? Telespectatorii sună furioşi: de ce să le dea case la ţigani, mai bine să le dea românilor? Dar a fost doar o neînţelegere, cum să existe rasism la Piatra-Neamţ!? Primarul e tot mai vesel, mai şugubăţ, gîndurile şi vorba zburdă liber. Iar între noi fie vorba, domnu' Tucă, ţiganii se plîng că miroase urît de la Avicola, dar, hă-hă, de fapt găinile iau păduchi de la ţigani. Hă-hă-hă, rîde primarul cu acel rîs sănătos de gospodar mulţumit de sine şi de oraşul său.

A doua zi, la ştirile PRO TV aflăm că modelul se răspîndeşte. La Baia-Mare se va construi un cartier pentru ţigani (aşa zice Andreea Esca, prezentatoarea pe model CNN: ţigani). Primarul din Deva (unul dintre liderii locali de succes ai PNL) afirmă că a obţinut fonduri de la Uniunea Europeană pentru construirea unui cartier pentru „această etnie" (remarcaţi tonul neutru, liberal, se vede). Dar, între noi fie vorba, „cît mai departe de români". Primarul din Deva nu rîde, e chiar grav.

Acest „între noi fie vorba" nu a fost rostit, dar parcă plutea în aer, se subînţelegea. Ca în bancul care spune că jidan este evreul care tocmai a ieşit pe uşă, aceste emisiuni plecau parcă de la ideea că acum am rămas între noi, românii, deci putem să vorbim deschis. Am făcut strategie guvernamentală pentru rromi pentru că aşa ne-au cerut tipii de la Bruxelles, nu îi discriminăm pentru că avem lege contra discriminării, dar între noi fie vorba, ţiganii tot ţigani sînt, ştim noi bine. În emisiunea lui Marius Tucă, reprezentantul rromilor, Vasile Ionescu, îi repeta domnului primar că este o problemă de limbaj. „Proiectul este bun, dar atenţie la limbaj". Nici o reacţie, gospodarul ştie el mai bine că găinile iau păduchi de la ţigani.

În definitiv, avem o problemă de limbaj la nivelul întregii societăţi. Avem prejudecăţi şi clişee: ţiganii nu muncesc, nu se spală şi fură. Majoritatea românilor cred că aşa este, dacă eşti ţigan atunci nu munceşti şi miroşi urît. Fiecare cunoaşte cîteva excepţii, cîte un rrom de treabă, dar contradicţia este rezolvată simplu: „păcat că e ţigan". Nu poţi elimina clişeele nedrepte prin lege, oamenii aşa gîndesc. Dar nu avem formate acele bariere, acele mecanisme prin care majoritatea să ştie că nu este tocmai frumos să repeţi la televizor ceea ce îţi spui acasă în faţa oglinzii. Nu există ideea că una e să spui în debara că ţiganii dau păduchi la găini şi alta este să vii în spaţiul public şi să faci glume proaste. Hă-hă-hă, şi le mai dă şi case.

În ultimii ani au apărut locuri speciale pentru rromi în facultăţi, în special la sociologie, asistenţă socială şi ştiinţe politice. O viitoare elită intelectuală şi politică a etniei. Pe ei îi afectează cel mai mult aceste glume spuse la televizor, nu pe cei din corturi sau pe cei despre care primarul din Piatra-Neamţ spune că au distrus locuinţele sociale. Ei sînt prea săraci pentru a avea televizor şi chiar dacă ar avea sînt prea obişnuiţi cu aceste insulte şi cred că aşa e normal. Dar dacă eşti student rrom în România şi vrei să munceşti, să te speli şi să nu furi, presupun că este destul de neplăcut să auzi bancuri proaste spuse de semidocţi cocoţaţi în frunte. În plus, spaţiul public nu te protejează absolut deloc. Oricine poate veni la televizor să spună fără remuşcări că ţiganii miros urît. Ba chiar, respectivul are un succes nebun şi este aprobat de destui telespectatori.

Într-un episod din *Clanul Soprano*, o familie de albi, genul clasă mijlocie, este atacată de doi tineri de culoare. Cînd hoţii fug cu maşina, bărbatul izbucneşte şi spune ceva de genul „negrii ăştia...". Îngrozită, femeia îi atrage atenţia că îl aud copiii. Nu îmi place să compar clişeele din filme cu cele din realitate, dar comparaţia este relevantă. Să se fi simţit ruşinat un părinte român de faptul că odrasla sa aude afirmaţiile primarului? Nu prea cred, cu atît mai mult cu cît îl ameninţă că dacă nu este cuminte vin ţiganii şi îl fură. Nu există reflexul ruşinii faţă de semeni nedreptăţiţi prin generalizare. În acest timp, intelectuali români democraţi sînt oripilaţi de exagerările americanilor în ce priveşte corectitudinea politică şi le e frică să nu păţim la fel. Tot în acest timp, un student rrom se gîndeşte că oricît s-ar spăla, tot ţigan rămîne şi stigmatul nu se curăţă.

Pentru Mugurel, cu scuzele autorului

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Puţină *filologie*...

Un reportaj despre vaccinarea copiilor rromi din nu ştiu ce şcoală bucureşteană. Prezentatoarea vorbeşte despre „politica noastră faţă de populaţia rromă" şi prezintă imagini cu cîţiva copilaşi spălăţei care povestesc înduioşător cum se feresc ei de microbi. Imaginea următoare este de la Timişoara, unde primăria a luat hotărîrea să dărîme palatul unor ţigani certaţi cu legea, ca tot ţiganu'.

Citesc în *Academia Caţavencu*, la „Bula demnitarului", următoarea „gogomănie": „nu am spus că ţiganii sînt hoţi, am spus că ţiganii fură". Nu găsesc nimic de rîs aici: între *ei* (oricare ar fi aceşti ei) *sînt hoţi* şi *ei fură* este o prăpastie ontologică. În primul caz, unei categorii nediferenţiate de oameni li se *atribuie* o trăsătură intrinsecă şi inconturnabilă; în al doilea caz, în legătură cu un număr de indivizi (toţi, mulţi, cîţiva) se *constată* că fac un anumit lucru – ceea ce ţine de statistică, nu de ontologie. În primul caz, *ei sînt* ceva; în al doilea caz, *ei fac* ceva. În primul caz, nu ai ce face cu o masă de hoţi prin natură decît să-i laşi în plata Domnului sau să-i împuşti; în al doilea caz, orice individ care fură poate fi pedepsit ca oricare alt individ care fură. *Eşti pedant!* – mi se aruncă peste umăr. Nu cred. De fapt, pur şi simplu mai cred în Limbaj ca realitate umană.

Zapez în continuare prin mediile noastre de (in)formare. *Cronica cîrcotaşului, Vacanţa mare, Banc show*... Pretutindeni Limba este redusă la limbi – în sensul cel mai vulgar al cuvîntului, ca să nu existe vreo confuzie.

Dimineaţa mă întorc în mediile academice. Reuniune de oameni subţiri, care vorbesc despre EU şi NATO. Alte limbi – de lemn de data aceasta. Sînt „pedant" din nou şi întreb ce înseamnă NATO? Sînt privit cu stupoare. Mă explic: un NATO în care Rusia este un aliat privilegiat al SUA, cum, probabil, se va întîmpla după criza din 11 septembrie este, am impresia, un alt NATO decît cel construit împotriva Rusiei – sau, în orice caz, fără Rusia. Care este deci subiectul propoziţiei, ca să ştim despre ce discutăm? Mi se răspunde în anglo-saxonă ceva de genul *go for it!*

Mă duc apoi la facultate. O colegă îşi calculează pentru a nu ştiu cîta oară salariul şi blestemă învăţămîntul. Împăcat de mult cu soarta, îi spun că cineva trebuie să facă şi treaba asta. *Da, perdanţii!* – îmi aruncă, furioasă, colega.

Mă întorc acasă şi mă închid în camera mea cu bătrînul George Steiner, poate unul dintre ultimii mari „perdanţi" ai acestei culturi căreia ne place să credem că îi aparţinem. Mă pierd în confesiunile sale erotice despre filologie. „Rădăcinile cuvintelor pătrund în inima lucrurilor: «filologie» conţine în acelaşi timp iubirea şi *logos*-ul". De fapt, filologia este iubire de oameni. A renunţa la ea este cea mai vulgară formă de mizantropie, de abrutizată indiferenţă, căci a trece pe lîngă cuvinte nu este, în ultimă instanţă, decît a trece pe lîngă oameni.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Dreptul la dileme

Răspuns la întrebarea dlui Horațiu Filip

Îndelungul exercițiu al convingerilor obligatorii nu ne-a pregătit în modul cel mai adecvat pentru exercițiul într-altfel obositor al dilemelor. Întemeiată pe certitudini exhaustive, viața devine cu atît mai tolerabilă cu cît sîntem mai intoleranți. Unii dintre iubitorii Americii se simt datori să-i urască pe cei care o urăsc, alții se întreabă cum poate fi zăgăzuită această ură, ajunsă în stadiul monstruosului atac din 11 septembrie. Cei care au convertit această ură în strategie a distrugerii poartă vina unei crime de neînchipuit. Dar să fie cei care și-au atras o asemenea ură cu desăvîrșire inocenți? A pune astfel problema nu înseamnă a arunca răspunderea pentru cele întîmplate asupra Statelor Unite, ci a conta pe capacitatea lor de a-și asuma și de a corecta posibilele erori comise. A nu pune la fel problema în raport cu organizatorii atentatelor nu înseamnă a-i dezvinovăți, ci a conta pe incapacitatea lor absolută de a-și examina critic faptele criminale. În viziunea lor ei nu au cum să-și corecteze greșelile întrucît acționează fără greșeală. În viziunea unora dintre admiratorii ei, fără greșeală acționează și America, de unde și elogierea în bloc a tuturor inițiativelor ei internaționale, incluzînd chiar și războiul din Vietnam.

Nu oricine dorește o reconsiderare a politicii externe americane devine automat un fan al lui Saddan Hussein. De pildă, nu toți americanii și nu toți prietenii lor împărtășesc ideea că toate cele 189 de state membre ale ONU trebuie să aibă conducători pe placul Departamentului de Stat. Ideea nu este discutabilă numai în principiul ei ci, cîteodată, și în felul cum este aplicată. Iată, spre ilustrare, un fragment din articolul de fond publicat de *Le Monde Diplomatique* pe marginea dezastrului de la WTC și de la Pentagon. După ce descrie atacul aerian și exploziile, articolul continuă: „New York, 2001? Nu, Santiago de Chile, 11 septembrie 1973. Cu complicitatea Statelor Unite lovitură de stat a generalului Pinochet... zeci de morți și debutul unui regim de teroare prelungit cincisprezece ani.“ Capriciile cu care SUA își distribuiau favorurile au fost experimentate nemijlocit de locuitorii spațiului Carpato-Danubian care, iubind America, nu i se puteau împotrivi lui Ceaușescu transformat o bună bucată de vreme în copilul răsfățat al Casei Albe.

În societatea americană domină respectul față de persoana umană. Nu același respect domină politica externă americană. Această societate are nevoie de o politică externă care să nu prezinte lumii imaginea ei distorsionată.

▲

BARBURISME

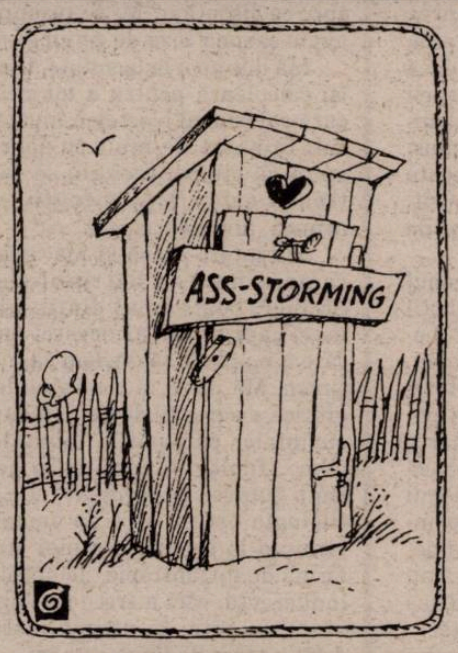

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Informație și putere

Războiul împotriva terorismului creează serioase probleme instituțiilor mass-media. Administrația americană i-a cerut postului de televiziune CNN să nu mai difuzeze, în direct, imaginile cu Ben Laden și cu declarațiile talibanilor preluate de la canalul TV Al-Jazeera, pentru că s-ar putea să conțină mesaje codificate către teroriștii aflați în Occident. Conducerea CNN a încercat să se conformeze, fără a prejudicia însă libertatea de informație și independența postului (sau încercînd să reducă prejudiciul la minimum): a început să difuzeze doar imagini *înregistrate*, după ce erau vizionate în prealabil, selectînd doar anumite părți din declarațiile talibanilor. Selecția a rămas, cu alte cuvinte, la dispoziția editorilor de știri. Acum cîteva zile, conducerea BBC din Londra a fost invitată la Guvern pentru a discuta mijloacele prin care poate fi asigurată informarea corectă și imparțială a cetățenilor, fără a se face însă propagandă talibanilor sau fundamentaliștilor islamici. Și în acest caz, era vorba în primul rînd de difuzarea imaginilor cu și despre talibani. Să reamintim că, spre deosebire de CNN, BBC este o televiziune publică. Guvernul Majestății Sale a tratat-o însă ca pe un partener de dialog, n-a încercat să ceară sau să impună ce să difuzeze și ce nu, deși situația de război împotriva terorismului și teama de noi atentate i-ar fi permis să invoce un motiv imbatabil – siguranța națională. Nu putem ști exact ce anume și pe ce ton au discutat reprezentanții guvernamentali cu șefii de la BBC, dar putem avea încredere în comunicatul care spune că a fost vorba de un *dialog* care să ducă la identificarea, *în comun*, a celor mai potrivite soluții.

Există aici cîteva semne ale comportamentului democratic care funcționează în societățile bazate pe *încredere*. Nu numai între indivizi, dar și între instituții: se pornește de la premisa că fiecare instituție vrea (= are interesul) să-și facă treaba cît mai bine – BBC-ul să informeze corect și imparțial, conform standardelor sale care sînt un model pentru toate instituțiile mass-media din lume, CNN-ul să fie mereu „pe fază“ și să transmită informații la nivel planetar, inclusiv din zona de război, inclusiv din tabăra adversă, în măsura în care are acces la astfel de informații fără a încălca regulile politice ori militare. Gravitatea situației își găsește un corelativ în firescul cu care sînt acceptate regulile. Pe de altă parte, presa occidentală își face ea însăși examene de conștiință, chiar și fără vreo intervenție a instituțiilor guvernamentale ori a altor foruri: jurnaliștii și editorii de presă repun în discuție relația dintre libertatea informației și propagandă, se întreabă ce și cît trebuie să dea publicității din ceea ce află, în ce măsură trebuie să țină seama de „interesele strategice“ fără să afecteze dorința cetățenilor de a fi informați corect, cîtă încredere pot avea în știrile difuzate de canalul Al-Jazeera din Qatar, *singurul* care are acces la tabăra talibanilor ș.a.m.d.

Această *prise de conscience* a instituțiilor de presă occidentale nu își are un corespondent în mass-media de la noi. Ocupațiunile noastre sînt altele. De cîtva timp, se vorbește în spațiul public românesc despre „acapararea“ televiziunilor de către putere. Nu putem ști cu exactitate cum (mai) funcționează „telefoanele scurte“, sistemul de relații și interese, eventualele presiuni etc. Nu putem ști, pînă la proba contrarie, care sînt limitele oportunismului ce-i îndeamnă pe unii realizatori „să se pună bine“ cu puterea, chiar și cînd nimeni nu le cere asta. Pe ecrane însă, mai ales la știri și în *talk-show*-uri, se vede cu ochiul liber cel puțin o „acomodare“, dacă nu mai mult, a posturilor de televiziune cu actuala majoritate, ce pare foarte decisă și foarte eficientă în a-și atinge scopurile. Dacă însă există prin cabinetele puterii vreo intenție sau vreun plan coerent de cucerire a redutelor mass-media, e o greșeală. Întîi, pentru că ar fi chiar în dezavantajul puterii: ea nu-și poate afirma și legitima forța și eficiența decît în confruntarea cu cei care au alte păreri. E mai bine și mai nobil să cîștigi în fața unui competitor puternic decît prin neprezentarea adversarului. Puterea e cu atît mai legitimă cu cît știe să cultive dialogul cu societatea și relațiile instituționale firești. Apoi, efectele asupra maselor ar fi foarte serioase. Poporul căruia i se bagă pe gît, la televizor, ore întregi de distracții ieftine, fiind invitat la evaziune și hedonism de doi lei, ajunge destul de repede să nu mai fie interesat nici de democrație, nici de problemele civice pe care aceasta le implică și să devină o pradă ușoară pentru cei care se bat mai tare cu pumnul în piept și care sînt inamicii democrației, deși se folosesc din plin de ea (să dau un exemplu?). Așa încît știrile „unilaterale“ și dezbaterile comode, fără dileme, îi vor face pe oameni să schimbe, plictisiți, canalul, în căutare de noi distracții. Asta vrem?

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Paradoxurile lecturii

„Lectura, acest viciu nepedepsit“: formula a făcut o glorioasă carieră, mai ales în anii '30-'40, e invocată și astăzi des deși, cu siguranță, puțini mai citesc textul în care Valéry Larbaud explică ce înțelege prin *„vice impuni“*. De fapt, Larbaud relua o sintagmă dintr-un poem al unui anume Logan Pearsall Smith care, în pasajul respectiv, vorbea despre lectură ca despre „acel viciu rafinat și nepedepsit, acea egoistă, calmă și durabilă beție“. Nu știu în legătură cu Logan Pearsall Smith (1865-1945) decît că a scris un eseu privind posteritatea critică a lui Milton unde amenda sever modernismul lui T.S. Eliot și Ezra Pound. Opțiunile conservatoare ale lui Smith par să nu-l fi deranjat pe Larbaud, spirit eminamente cosmopolit și receptiv față de nou; mai mult, acesta arată la un moment dat cît de plină de surprize este lectúra autorilor vechi, dînd și exemple de nume aproape uitate astăzi. Să revenim însă la formula inițială: pentru Valéry Larbaud lectura este un viciu deoarece reprezintă o plăcere solitară și, mai ales, deoarece este o practică rară, anormală. Omul normal citește fie din necesitate profesională, fie pentru a uita de munca și de preocupările sale cotidiene: cei care citesc din pură plăcere sînt excepții, constituie o minoritate. Iar Larbaud adaugă că istoria cunoaște un număr imens de oameni care nu știau să citească, dar care au fost, totuși, înțelepți și fericiți.

Sîntem, se vede imediat, departe de discursul euforic și convențional care exaltă binefacerile lecturii. Astăzi, scrie Larbaud, mulți știu să citească așa cum știu să conducă automobilul sau să se servească de telefon. E fără sens a încerca să-i convingem pe medici și pe avocați că o solidă cultură literară și filosofică este și o sursă de intense plăceri: nu cultura sau incultura lor mă interesează, ci faptul dacă medicul mă vindecă și dacă avocatul îmi reprezintă eficient interesele. Există însă o categorie de persoane care, prin profesiunea lor, sînt obligate să-i inițieze pe copii și pe tineri în plăcerea lecturii și să facă în așa fel ca viciul să devină o pasiune. Eseul lui Larbaud reconstituie etapele acestei inițieri și schițează, apoi, o tipologie a cititorilor, de la elevul care descoperă lecturile nerecomandate de manuale pînă la lectorul profesionist.

Itinerariu inițiatic, așadar, marcat de obstacole, interdicții, tentații și renunțări. Forma superioară a plăcerii lecturii e atinsă, crede Larbaud, doar de o elită ce reușește să se sustragă finalităților pragmatice și presiunilor conjuncturale: e plăcerea expertului, pentru care două-trei pagini sînt suficiente ca să-și dea seama dacă o carte e bună sau nu. Și asta indiferent de opinia criticilor, a căror judecată poate fi deformată de rea credință, de cultura insuficientă, de lipsa de gust, de interese extra-literare etc. Calitatea de „expert“ implică o mare doză de discreție precum și eliberarea de ambiții și de vanități; lectura e, din nou, o plăcere solitară, un viciu practicat într-un soi de clandestinitate.

Ideea că „pedagogia lecturii“ presupune, paradoxal, o totală independență a spiritului e o idee recurentă, de la Virginia Woolf („Singurul sfat ce se poate da cuiva în ce privește lectura este de a nu accepta nici un sfat, de a urma, dimpotrivă, propriul instinct, de a utiliza propriile facultăți intelectuale, de a trage propriile concluzii“) pînă la Hector Bianciotti („Nu formezi un cititor altfel decît deschizîndu-i ușile bibliotecilor, facilitîndu-i accesul la tot felul de cărți. Te naști cititor așa cum te naști arhitect sau blond“). Mai important mi se pare însă, cum spuneam și mai înainte, accentul pus pe efortul și pe dificultățile pe care le presupune lectura. Dar nu găsește oare „viciosul“ plăceri tocmai în ceea ce pe alții îi dezgustă sau îi inhibă?

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

America

Nu cunosc o altă ţară în lume în care relaţia dintre vis şi realitate să fie atît de directă. Nu cunosc o altă ţară în lume în viaţa căreia valorile morale să joace un asemenea, imens, rol. Nu cunosc o altă ţară în lume în care libertatea să fie preţuită şi cultivată cu atîta, aproape religioasă, preocupare.

America este un proiect unic al civilizaţiei noastre. Văzînd reuşita sa, nu poţi să nu ridici ochii spre cer, căci simţi în America un destin ocrotit de Dumnezeu. Toţi cei care iubesc libertatea sînt fericiţi că această ţară există, iar lumea noastră e un loc mai sigur pentru că America este cea mai puternică ţară a lumii.* America s-a născut dintr-un vis şi a crescut alimentată mereu de speranţa proaspătă: visul libertăţii şi speranţa prosperităţii. S-ar putea spune că, încetînd să-şi mai ajungă sieşi, Europa a găsit spaţiul în care să plaseze tot ceea ce a produs mai bun – cîteva idei despre cum trebuie să arate o guvernare în care oamenii să fie cît se poate de fericiţi. De la naşterea sa, SUA au purtat semnul unicităţii şi acest semn a fost Constituţia. De la Legea celor douăsprezece table, afişată în forul Romei cu 450 de ani înainte de Hristos, nu există în istoria dreptului un monument mai impresionant decît Constituţia SUA. Ca şi legea romană, Constituţia SUA a trăit secole pentru că, la umbra ei, au lucrat sute de mii de jurişti care, în generaţii la rînd, au pus Constituţia la lucru – secretul unei legi mari stă în anduranţa ei, în consecventa aplicare a ei, în capacitatea ei de a produce cît mai multă jurisprudenţă. O lege precum Constituţia SUA este în vigoare după mai bine de două sute de ani pentru că în ea se ascunde secretul proporţiei ideale între necesitatea apărută din conjunctură şi imperativul principiului. Spre deosebire de Legea celor douăsprezece table, pe care îndelunga practică pretoriană a ajuns să o modifice în fapt fără să o modifice formal, Constituţia SUA nu şi-a văzut niciodată spiritul şi litera trădate. Oricine vrea să înţeleagă bine ce sînt americanii, trebuie să afle cîte ceva despre Constituţia lor.

America este singura ţară care a înscris în propriu-i document fondator dreptul fiecăruia de a-şi căuta fericirea. În *Declaraţia de Independenţă*, redactată în vara anului 1776 de Thomas Jefferson şi adoptată de Congres în seara zilei de 4 iulie a aceluiaşi an, se spune că oamenii sînt înzestraţi în mod natural cu anumite drepturi inalienabile, printre care căutarea fericirii. Dreptul fiecăruia de a-şi căuta fericirea este pus pe acelaşi plan cu dreptul la viaţă şi cu dreptul la libertate şi sînt asumate ca adevăruri axiomatice, fundamentale pentru ţara care, atunci, se năştea. Sigur, în 1776 ideea aceasta nu era nouă, deşi mai aveau să treacă cîţiva ani pînă la Revoluţia Franceză. Dar uimitor nu este numai că un document juridic fondator încorporează filosofii avansate (în timp, SUA ne va obişnui cu asta), ci faptul că spiritul acestei idei trăieşte încă şi are o vitalitate indestructibilă. Şi astăzi, SUA sînt o ţară în care dreptul fiecăruia la căutarea propriei fericiri este valorizat suprem. Cvasi-unanimitatea sutelor de milioane de emigranţi care au ridicat această ţară şi au făcut-o să fie ceea ce este astăzi n-au citit, desigur, *Declaraţia de Independenţă* cînd s-au decis să plece spre America. Nici cei sosiţi, ieri, la Elis Island şi nici cei care trec, astăzi, frontiera mexicană nu au habar de filosofia luminoasă din spatele unui text vizionar. Ceea ce ei simt, însă, este *realitatea* acestor cuvinte, iar realitatea cuvintelor are o magnitudine incomparabil mai mare decît cea a cuvintelor în sine. Ei, emigranţii care de mai bine de o sută de ani pleacă spre America, simt că aceasta este ţara unde pot să găsească calea spre propria lor fericire. Destinele lor dovedesc că ceea ce scrie în *Declaraţia de Independenţă* este adevăr şi nu propagandă. „American" este singura identitate posibilă care nu te forţează să renunţi la ceea ce, în realitate, eşti. „American" este singura postură în care tu, cel care eşti, poţi să cauţi fericirea în lumea de la începutul mileniului III. „American" este o situaţie existenţială privilegiată la care, paradoxal, oricine are acces; iar ceea ce timpurile din urmă ne-au arătat este că poţi fi „american" fără să fii în America. Noi toţi, oriunde am fi în lumea asta, putem sa fim „americani" – asta e marea lecţie a Americii. Oriunde în lume America este prezentă, este bine. *Ubi America, ibi bene* – sună adevărul fundamental al epocii noastre. Acolo unde America nu a fost (vezi Africa) sau de unde America a plecat (Europa de Est şi, poate cazul cel mai grav, Afganistanul însuşi) au tronat tragedia, oroarea, monstruozitatea.

Atacurile din 11 septembrie au dezvăluit limpede că America a încetat de mult să mai fie doar o ţară; America este însăşi Omenirea. Americanii sînt musulmani, creştini, hinduşi, baha'i, zoroastreni, evrei, budişti, atei de toată mîna, sînt ce nici cu mintea nu gîndeşti... Provin din absolut toate colţurile lumii, au toate culorile imaginabile pentru specia noastră şi vorbesc toate limbile pe care Dumnezeu le-a lăsat de la Babel încoace. Americanii s-au născut din acest enorm amestec de culturi, rase, religii, istorii şi *sînt mîndri de asta.*

America este suma istoriei lumii esenţializată prin aplicarea principiilor libertăţii kantiene, adică a principiilor libertăţii moralizatoare. Orice loveşte acest produs istoric unic care este America, loveşte produsul suprem al Istoriei noastre; oricine terorizează acest popor, terorizează omenirea întreagă. Orice victorie a Americii a fost şi este o victorie a fiecăruia dintre noi, după cum orice înfrîngere a Americii este eşecul nostru personal. Cine nu înţelege asta, ratează întîlnirea cu propria-i umanitate.

---

* Sincer, nu pot înţelege ce anume o irită pe Susan Sontag cînd se spune acest adevăr simplu şi liniştitor: America este ţara cea mai puternică.

▲

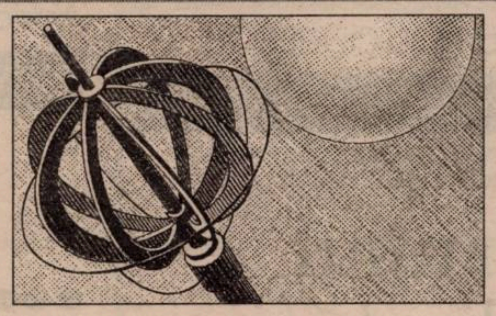

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

În linia întîi

În urmă cu o săptămînă, generalul Musharaf spunea, sigur de sine, că doar 10-15% din populaţia ţării sale, Pakistan, ar acorda un sprijin necondiţionat talibanilor. Nu era un procent îngrijorător şi autorităţile erau ferm decise să descurajeze prin violenţa forţelor poliţieneşti orice manifestare ostilă alianţei cu americanii în care se angajase preşedintele-general. Pînă la un punct părea că el stă solid pe poziţii şi că sprijinul acordat alianţei occidentale de către această ţară din linia întîi va fi răsplătit: SUA au ridicat sancţiunile economice adoptate după experimentarea armamentului nuclear, s-au deblocat fonduri, s-a reeşalonat datoria externă, s-a promis asistenţă umanitară în eventualitatea sporirii afluxului de refugiaţi şi se poate conta pe un sprijin diplomatic în negocierea conflictului cu India. Şi în timp ce manifestaţiile produceau puţine evenimente (cîţiva morţi şi ceva mai mulţi răniţi sînt ceva obişnuit prin partea locului şi cei familiarizaţi cu viaţa politică a ţării ridică din umeri a fapt divers), şeful statului a produs importante schimbări în conducerea armatei. Trei dintre generalii care în urmă cu doi ani l-au eliminat printr-o spectaculoasă lovitură de stat pe prim-ministrul ales şi l-au adus pe Musharaf la putere au fost înlăturaţi, mai mult sau mai puţin cordial (recunoştinţa nu este un sentiment militar). Unul dintre generali era şeful serviciilor de informaţii, organism asociat cu pregătirea din taberele de instrucţie ale talibanilor şi cu sprijinul acordat formaţiunilor de gherilă din Kashmir, dar şi ceilalţi erau legaţi de tendinţele fundamentaliste, de politicile de islamizare a ţării. Trei responsabili politico-religioşi au fost plasaţi în reşedinţe supravegheate. Schimbările la vîrf au fost însoţite de măsurile corespunzătoare în cadrele medii ale armatei, prin avansarea unor ofiţeri tineri, în aşa fel încît politica de susţinere a acţiunilor Statele Unite, chiar dacă nu obţine adeziuni sincere şi susţinere necondiţionată, să nu întîmpine rezistenţă.

Demonstraţiile de protest care au însoţit vizita secretarului de stat american, Colin Powell, par să arate că problemele generalului şi implicit ale ţării nu se pot, totuşi, rezolva cu tunurile cu apă sau cu decrete de pensionare. Actualitatea a adus în prim-planul politicii mondiale o ţară sfîşiată de contradicţii şi conflicte: între triburi, între populaţia urbană şi cea rurală, între diferitele feluri de a înţelege şi aplica poruncile Islamului. O ţară născută în 1947, ca urmare a visului unui poet, după cum spun unii, doritor să-i unească între frontiere stabile pe musulmanii din India, o ţară marcată de partiţia sîngeroasă din 1971, de înfrîngerile din războaiele cu India, de alternanţa dictaturilor militare cu simulacrele unei democraţii corupte. Există multe motive de suspiciune faţă de Statele Unite: Pakistanul a mai fost trădat de americani, de îndată ce n-a mai fost de folos în conflictele calde ale războiului rece.

Prelungirea duratei bombardamentelor asupra Afganistanului face uitată imaginea iniţială a talibanilor lui Ben Laden în luptă împotriva tuturor, confirmînd-o pe cea a unei superputeri pusă să distrugă o ţară săracă. Pe de o parte, zero morţi, pe de altă parte, numărul neconfirmat de victime civile, pagube colaterale şi alte formule consacrate în conferinţele de presă. Observatorii de la faţa locului vorbesc despre radicalizarea moderaţilor, despre înţelegerea faţă de talibani din discursul oamenilor de afaceri de la oraş, al ziariştilor, despre tăcerile ofiţerilor pragmatici.

Între eventualitatea profitului rezultat din alianţa cu americanii şi chemarea mistică la jihad, ar trebui să se situeze procentele celor care se roagă pentru viaţa lor, nu pentru moartea altora, cei ce nu merg la demonstraţii, nu dau foc, nu ameninţă. Modernizarea Pakistanului se exprimă prin armamentul atomic, nu prin însuşirea valorilor democraţiei. Este îndreptăţită presupunerea că Occidentul a fost mai puţin scrupulos cu transferul de tehnologie nucleară decît cu transferul modului de întrebuinţare a libertăţii.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

De-a viaţa ascunselea

„Coboară pe ferestruica din donjonul castelului. Ai grijă jos, unde te aşteaptă doi scorpioni – îi lichidezi cu aruncătorul de grenade şi te ascunzi lîngă Poarta D'hargg. Acolo stai pînă vin slujitorii Monstrului, pe care trebuie să-i rezolvi cu cuţitul, să nu faci zgomot. După aceea te repezi pe poartă, alergi pînă la Fîntîna Întunecată..."

Sînt sigur că unii dintre dumneavoastră cunosc genul acesta literar. Ceilalţi, prizonieri încă în evul mediu (acolo unde şahul încă mai dă fiori de competiţie) trebuie să afle acum că e vorba de un fragment dintr-o recenzie la un joc pe calculator. Sigur, combinată cu un manual de trişat, aşteptat de mult de insomniacii blocaţi la capătul dinspre sud al Porţii D'hargg.

Pentru cei care se plîng de superficialitatea tinerei generaţii, profilul pasionatului de jocuri ar trebui să fie o consolare. Sigur, dacă ştii cum să-l iei. Nu trebuie să-i ceri Rebreanu sau Nichita, însă omul e cu mult mai profund decît pare: i-au trebuit zeci de nopţi pînă să afle valoarea ofensivă a unităţilor mobile Tesla din *Red Alert,* ca şi fragilitatea lor extremă în cazul unui atac cu blindate. Şi tot el ştie să-şi rotească trupele în bătălie astfel încît fiecare unitate să ajungă veterană şi să tragă cu puşca (sau tunul) cu efecte de trei ori mai devastatoare decît în cazul începătorilor (uite că v-am dat deja un „tip", adică un pont, cum spun *gamerii).*

S-ar zice că industria jocurilor pe calculator a ajuns la maturitate. Pentru lansarea unui titlu nou e nevoie de cîteva zeci de milioane de dolari, bani care, la fel ca în cazul industriei auto, merg în cercetare, marketing şi reclamă. Aceasta din urmă trebuie să-l prindă pe un jucător tot mai plictisit (în sensul de profesionalizat) şi să-l convingă că *Red Baron III* e cu mult mai bun grafic decît *Red Baron II,* care la rîndul său a fost o revoluţie în *jucabilitate* faţă de *Red Baron I.* Nu ştiţi cuvîntul? Ei bine, după cum era de aşteptat, jucabilitatea înseamnă capacitatea unui joc de a te ţine în faţa calculatorului pînă a doua zi dimineaţa, în momentul în care trebuie să pleci la slujbă. Fireşte, în cazul *jucabilităţii extreme* îi suni pe colegi şi-i rogi să te dea bolnav.

Şi nu mai e o boală a tinereţii. Cei din prima generaţie de gameri, elevi sau studenţi în anii '80, vor avea nevoie în curînd de transplant de cornee. Foştii utilizatori de Sinclair Spectrum (calculatorul cel mai în vogă în epocă, produs la noi sub numele conspirative Cobra sau Cip) au astăzi aproape 40 de ani şi ascund acasă (cei mai norocoşi dintre ei) sisteme cu mult mai performante decît le-ar cere munca de zi cu zi sau lecţiile copiilor. Care şi ei au softul lor: jocurile mai simple au coborît ştacheta vîrstei, pînă pe la 3-4 ani, şi au obrăznicia de a pretinde că-l iniţiază pe copil, cu ajutorul lumii virtuale, în cea reală!

În paralel, oferta joacă pe coarda fiecărui instinct. Dacă te simţi un Napoleon pe care viaţa l-a abandonat în civilie, jocuri precum *Panzer General* ori *Fleet Command* îţi dau ocazia să cîştigi acolo unde au pierdut comandanţi cu multă şcoală militară, dar fără posbilitatea de a salva *pe hard.* Alte jocuri mai pătimaşe, precum *Quake* ori *Counter-Strike* se adresează oamenilor frustraţi de legislaţia privind uzul de armă şi omuciderea – ambele, delicte oarecum pedepsite în viaţa reală, însă răsplătite cu bonusuri, onoruri şi marşuri în lumea din spatele ecranului.

Să fie şansa evadării cea care vinde jocul? Poate, dar e doar jumătate din explicaţie. Indiferent de decorurile exotice şi evenimentele imposibil de trăit în realitate, jocurile acestea nu se desprind de regulile fundamentale ale existenţei reale: cîştigi, pierzi sau mori. Toate la un loc, repede şi pe nerăsuflate. Vieţi la conservă, trăite pe ecran.

Şi de ce nu? După o noapte de *gaming*, nici viaţa reală nu pare mai mult decît un RTS* combinat cu un Quest, cu puţin RPG şi două-trei blocaje de sistem...

---

* Diferite genuri de jocuri. RTS este strategie în timp real, Quest un fel de ghici-ghicitoarea mea virtual, iar RPG este un gen în care vezi lumea prin ochii unui personaj nervos şi cu puţină carte, însă înarmat cu o puşcă de premiant.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Trupul libertăţii

În peste cei zece ani de la prăbuşirea dictaturilor monocolore din Europa de Est, trupurile est-europenilor au suferit o schimbare profundă. Eliberaţi de uniformele leşioase ale sărăciei rărite de atîta spălat şi de hanţele aproape funerare, tinerii din aceste ţări şi-au modificat însăşi forma fiinţei lor fizice.

Toţi cei care se plimbă azi pe străzile din Bucureşti, Varşovia, Sofia, Budapesta sau Praga vor fi uimiţi de numărul de femei frumoase şi băieţi arătoşi, îmbrăcaţi după ultima modă, adunaţi în jurul meselor de pe terasele cafenelelor, vorbind la celulare fără să le pese că i-ar putea auzi cineva. Încă şi mai remarcabil decît simpla lor înfăţişare este aerul de încredere relaxată şi de francheţe al întregii lor ţinute. Înfruntă lumea şi pe cei asemeni lor cu o îndrăzneală absolut miraculoasă pentru toţi cei ce-şi mai amintesc teama şi furişarea vieţii sub comunişti. Pe vremea aceea, oamenii se chirceau, aplecaţi asupra lor înşişi, temîndu-se de agenţii care trăgeau cu urechea, doar-doar or suprinde vreun derapaj politic sau înfricoşaţi din toate acele motive mizere pe care ideologia le picura în oameni. Pe vremea aceea, mai ales femeile aveau de tras. Moda era văzută drept un semn de „decadenţă capitalistă", frumuseţea era suspectă din punct de vedere ideologic şi o uitătură prea directă putea să eticheteze o femeie drept tîrfă.

Tinerii de azi au năpîrlit şi trupurile şi atitudinile acelor vremi, ca pe un vis urît. Mulţi dintre părinţii şi bunicii lor n-au reuşit transformarea. Încă temători, se îmbracă în culori cenuşii, spălăcite şi se mişcă în tăcere, nădăjduind să nu atragă atenţia nimănui. Poate că instituţiile de suprafaţă ale regimului au dispărut, dar ele duc o fantomatică existenţă în interiorul acestor oameni. Pe unii dintre cei vîrstnici, fantomele îi domină şi-i reduc la tăcere. Dar alţii nutresc o violentă nostalgie, din care se hrănesc demonii-nu-prea-exorcizaţi.

Împotriva acestei lumi în ruină, tinerii dispun de o straşnică armă: trupurile lor, remodelate de libertate. Şi-au creat noile trupuri graţie revistelor de modă, filmelor americane, muzicii rock şi MTV-ului. Au descoperit libertatea mişcării, rîsul în hohote, vorbitul fără teamă şi, în general, viaţa trăită de parcă ar fi liberi.

Acest „de parcă" este crucial pentru că, chiar dacă ţările lor s-au dedicat mai mult sau mai puţin democraţiei, vechile metehne ale birocraţiei, limbajul secret al prudenţei şi linguşelii încă mai lucrează, iar cei bătrîni sînt şi suspicioşi şi, mă rog, bătrîni. Trupurile şi liberatea celor tineri îi înspăimîntă. Dar speriaţi sau nu, trebuie să admită că trupul libertăţii este viitorul. Odată ce culorile s-au revărsat în lume, cale-ntoarsă către uniformele monocolore nu mai există.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Nervi de toamnă

Şi aşa se face că povestitorul se trezi dis-de-diminineaţă bine dispus şi cu ochii spre fereastră, pentru a vedea în ce măsură i-ar fi necesară umbrela pe care a uitat-o de două săptămîni undeva şi încă nu a recuperat-o. Aseară, adormise la timp pentru a vedea începutul unui *talk-show*, nu şi concluziile. Acum, după cîteva chestii pasagere, el se întoarse cu paşi mici în camera de lucru, ştergîndu-şi urmele albe de spumă de ras de sub urechi. Aprinse radioul şi prinse vocea lui Mircea Iorgulescu răzbătînd de la Paris, dînd profil fiecărei virgule; la televizor, telecomanda îl plimbă de la un program de ştiri matinale românesc spre CNN-ul cu *Strike against terror*, şi înapoi spre un program românesc unde mesajele de la telespectatori curg rîu; în ceaşca de ceai, plicul de *Earl Grey* primeşte cu un foşnet minim apa fiartă din ibric, slobozind curente de culoare maron pe cînd ultimul ecou al linguriţei dizolvînd zahărul se sparse înfundat.

Bine dispus – cum spuneam – în această banalitate a începutului de zi, povestitorul decise să vorbească despre lucrurile care îl enervează mult, foarte mult şi cel mai mult.

El scrise: *Mult mă enervează cei care în telefoanele date radiourilor şi televiziunilor spun că presa noastră dă prea mare importanţă istoriei cu turnuri gemene şi talibani, „de parcă n-am avea altă treabă" (cum spune o voce de bărbat pe care mi-l imaginez cu mustaţă şi burtă, şi continuă:), „în condiţiile în care eu, do'n'şoară, eu prefer să mor de antrax decît de foame, că asta ne preocupă pe noi, ce atîta tămbălău, ne-am găsit noi să ţinem partea Americii, spuneţi şi dumneavoastră, dumneavoastră sînteţi tînără, do'n'şoară, dar gîndiţi-vă de ce nu dau copiii americani cîte un dolar şi pentru noi, eu atîta am avut de spus, noi avem alte probleme şi eu m-am săturat să tot aud de Afghanistan, treaba lor, eu sînt zile în care nu sînt bani nici de metrou şi spuneţi şi dumneavoastră ce să fac, să-i cer lu' Ben Laden? Să dau în cap? Eu atît am avut de spus, poate ar fi mai bine să stăm în banca noastră, că de noi cum trăim nimenea nu mai întreabă şi dacă stau şi mă gîndesc bine cred că şi americanii ăştia..." etc. etc. De fapt, cei care repetă acest refren trăiesc într-o lume ce nu mai există. Într-o lume în care presa trasa ea însăşi graniţe impenetrabile, în care treceau luni pînă se afla (dacă se afla...) şi un nu-ştiu-ce întîmplat la Varna, o lume în care tăcerea era atît de confortabilă încît din cutele ei răzbăteau linişte deplină, autarhie şi multă, multă complacere în necunoaştere.*

Foarte mult mă enervează cei din televiziunile comerciale care, la un moment dat, după ce li se suflă oarece în cască, încep a spune ceva de genul: „Şi acum, ne cerem scuze, urmează un scurt minut de publicitate, continuăm după", de parcă publicitatea ar fi un fel de hap amărui şi greţos pe care-l îl înghiţi numai şi numai din obligaţie, nu că ai vrea, ci doar aşa, de fason, pentru a-i face un favor, pentru că el oricum e inutil. Aceste răbufniri de moft împotriva publicităţii ar fi trebuit să dispară într-un deceniu, totuşi, odată ce din aceste minute neapetisante cei din televiziuni îşi cîştigă, teoretic, o pîine. Aceste răbufniri traduc, de fapt, altceva. Ele sînt un fel de a spune „ne iertaţi că am nimerit în capitalism, durează doar un minut-două şi terminăm şi cu el, revenim la programul nostru obişnuit".

În fine, cel mai mult mă enervează – nu aţi fi ghicit în veac – cei care îşi aprind ţigara pe scările rulante de la ieşirea spre suprafaţă a metroului. Nici n-ai ajuns bine sub cerul liber, scara e plină şi nu te poţi eschiva nici spre dreapta şi nici spre stînga, şi individul care este cu vreo trei trepte mai sus scapără bricheta şi sloboade pe sub nas un norişor de fum în care eşti condamnat să dai cu faţa în virtutea inerţiei, după două secunde.

Ajuns aici, povestitorul se opri şi – privind spre geam – puse punct. Cu uşurare, pentru că umbrela nu-i va trebui nici astăzi.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Cîteva ciudăţenii

Domnul coleg, proaspăt întors din binefacerile unei burse occidentale de expresie nord-americană, îmi ţine un speech îndelung referitor la vinovăţiile ţării care tocmai l-a fericit cu un sejur de mai multe luni la sînu-i. Eu dau din cap intimidat de argumente şi, din slăbiciunile pe care le pretinde politeţea, îl contrazic cu măsură. Ascult potopul de acuze: sînt tîmpiţi americanii, sînt obtuzi şi limitaţi, nu sînt nici măcar slabi şi frumoşi cum apar în filme, sînt nişte îmbuibaţi care n-au altceva în cap decît să meargă la supermarket şi să-şi burduşească portbagajele şi colesterolul cu tot felul de produse ambalate şi hipercalorice şi, din această cauză, habar n-au de lumea exterioară lor, cu toate că vor să fie jandarmii omenirii. Mai apoi, acelaşi, adaugă, cu un semiton mai scăzut, cum că aşa le trebuie dacă s-au băgat unde nu le fierbe oala: au primit, adică, răsplată pentru ceea ce le-au făcut sîrbilor. Bîigui ceva despre faptul că, totuşi, oamenii nevinovaţi din WTC n-ar fi trebuit să plătească. Replica nu se lasă aşteptată: o clipită mă încearcă vaga bănuială că este împrumutată din comunicatele de la televiziunea arabă Al Jazeera, aceea care ne comunică tuturor, spre încunoştiinţare, starea de spirit a membrilor teamului lui Bin Laden. Zice proaspăt beneficiarul bursier al unei burse proaspăt epuizate că, în fond, nici yankeii cei nevinovaţi nu sînt cu totul nevinovaţi, că regimurile democratice sînt expresia voinţei populare. I-a ajuns îngîmfarea peste poate, a dat ca aluatul peste marginile oalei.

La nici o zi distanţă mi-este dat să aud o doamnă colegă îngrijorîndu-se de viitorul specificului nostru naţional pus în pericol de mimetismele noastre slugarnice. Doamna universitar se plînge că ne pleacă toate creierele cele june racolate de marea finanţă. Dau şi în acest caz politicos din cap şi, pe urmă, privesc cu încîntare poze de la familia feciorului doamnei plecat pe meleaguri canadiene de cîţiva ani, admir bucătăria cea plină de scule ultraperfecţionate, admir livingul cel luminos, grădina cu gazonul tuns de nora colegei mele care stă în poză şi zîmbeşte călare pe o maşină din aceea specială: în fundal, umbreşte locul un arţar uriaş, a cărui frunză, după cum ştie oricine, este simbolul naţional canadian. La urmă de tot admir şi biroul unde nora şi fiul lucrează la un mare institut de cercetări în fizica plasmei, aşa ceva, sau poate greşesc denumirea, asta n-am mai reţinut cu exactitudine din cauza admiraţiei care m-a intimidat cu totul.

© V. Brega

La nici o săptămînă după, mi-este dat să ascult un interviu televizat cu un cinstit părinte ortodox dintr-o parohie nord-americană. Ne îndeamnă să ne iubim ţara chiar la intrarea animată a unui zgîrie-nori: „o iubesc părinte, zi şi noapte iubesc la ea", bîigui, şi deodată îmi pare că nu aud bine, că urechile mi s-au răzvrătit şi-mi transmit mesajele greşit sau, mai grav, că anume ceva s-a defectat pe canalul decodării logico-semantice a discursului întins (corect din punct de vedere lingvistic) între emiţător – receptor, şi asta chiar la scările de jos ale hardughiei aceleia din sticlă, numai bună pentru avioanele sinucigaşe. Părintele cel trăitor de multă vreme, de decenii îndelungate, pe malurile Marilor Lacuri, ne încredinţează că ceea ce lipseşte cu adevărat românilor este o conducere autoritară, mai pe şleau spus, o dictatură care să pună lucrurile la punct. Naţiunea trebuie salvată în asemenea vremuri grele, ne încredinţează Cucernicia Sa în vreme ce, pentru o clipă, aparatul de filmat înregistrează viermuiala de Forduri din parkingul de peste drum.

▲

Texte şi opinii de: Cornel ATANASIU (eseist) ● Magdalena BOIANGIU ● Carmen FIRAN (scriitoare) ● Matei FLORIAN ● Andrei GORZO ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Cătălin MANOLE ● Adrian MIHALACHE (profesor univ.) ● Oscar SCOPA (scriitor şi filozof, Argentina) ● Dan STANCIU

Argument

Despre boli, fotbal şi tutun fiecare dintre noi are (cel puţin) o părere. Iar dacă în privinţa remediilor şi a ofsaidurilor mai sînt unii care îşi declină competenţa, fumatul acoperă o zonă (socială?, personală?) plină de patimi, reflexe şi interese care au făcut să curgă destul de multă cerneală.

De la prima atestare a cuvîntului tabac în jurnalul lui Cristofor Columb (în ziua de 12 octombrie 1492), iarba zeilor (sau a dracului, după împrejurare) şi obiceiurile legate de ea au cunoscut apărători fervenţi, adoratori neistoviţi şi detractori pe măsură sau măcar din ce în ce mai bine situaţi. Între cele două categorii ireconciliabile i-am putea situa pe foştii fumători, căiţii, lucizii, categorie mult mai interesantă, mai imprevizibilă şi, poate, mai în cunoştinţă de cauză decît ceilalţi. Mai ales istoriile literaturii sînt pline de asemenea personaje (Tolstoi, Thomas de Quincey, Alexandre Dumas fiul), dar îi găsim şi în imediata noastră vecinătate. Iar dacă am vrea cu orice preţ să facem o tipologie, am descoperi alături de moralişti, *cei care nu mai găsesc nici o scuză prostului obicei de a fuma,* nostalgicii, *care evocă sfîşietor vremurile trecute şi fumul de odinioară, sau* duplicitarii, *cei care s-au lăsat în mod oficial, dar „dimineaţa la o cafea"... Aflaţi între Liga Temperanţei şi Uniunea Fumătorilor Liberi, aceşti păcătoşi pocăiţi fac cel mai bine diferenţa (poetică, aş zice, dacă nu m-aş strădui să păstrez distanţa) faţă de celelalte proaste obiceiuri hedonisto-pernicioase. La urma urmelor şi tratatele de psihiatrie enumeră tabagismul (urît cuvînt pentru un fum atît de azuriu!) printre toxicomaniile (alt barbarism!) minore.*

Dosarul de faţă despre „răbdare şi tutun" n-a vrut să fie unul în alb şi negru, n-a dorit să spună că răbdarea e bună şi tutunul e rău (sau invers). El este – inevitabil, pînă şi atunci cînd se discută despre ipocrizia campaniei anti-tabac, despre programele iniţiate de diferite companii producătoare de tutun, despre maniheizarea lumii şi răul produs de cuvinte şi experimente iresponsabile – o succesiune de raportări personale ce ţine de libertatea (în cunoştinţă de cauză) a fiecăruia. Măcar pentru că, vorba unui avocat al apărării, aflat în pană de argumente: „N-am auzit niciodată de cineva care să fi ucis cu pipa în gură." ***(S. S.)***

Aurora LIICEANU

Obligaţii moderne

Relaţia dintre tutun şi individ devine din ce în ce mai mult o preocupare constantă a societăţilor. Politici sociale şi programe educaţionale sînt dedicate ameliorării tentaţiei şi dependenţei, considerînd aspectul relaţiei între droguri şi socializare, deşi tutunul este considerat, ca şi alcoolul, un drog legal. Psihologia sănătăţii, un domeniu în plină creştere, care se centrează pe atitudinea individului faţă de sănătate şi pe prevenţia expunerii la risc, include problema tabagismului în aria largă a toximaniei.

Psihologia sănătăţii exprimă o schimbare în atitudinea faţă de corp şi starea de bine a individului, punînd accentul asupra responsabilităţii individuale. Acest lucru decurge din evoluţia relaţiei dintre stilul de viaţă şi starea de bine. Cu toţii ştim că obiceiul de a fuma a reprezentat odată o atracţie, recomandată de emancipare, de nonconformismul modernităţii, susţinută sau cel puţin tolerată de societate. Sexul masculin era asociat cu tutunul ca expresie a virilităţii, producînd stereotipuri şi astăzi prezente. Emanciparea femeii, adoptarea unor comportamente masculine a erodat însă acest stereotip. În Europa, femeile, încercînd să depăşească constrîngerile sociale, s-au apucat de sport, au început să iasă singure şi chiar să fumeze încă din 1880, demonstrînd refuzul unor discriminări. Virilizarea portretelor feminine era evidentă, mai ales datorită prezenţei ţigaretelor. Se spune că primele ţigări pe care şi le-au aprins femeile în public au fost văzute la restaurantul hotelului Savoy, în 1896, dar că doar cu doi ani înainte trei femei fuseseră arestate pentru că fumaseră în văzul tuturor în Jardin de Tuileries. Era desigur o victorie în lupta pentru emancipare. Era de asemenea şi o metodă de a ameliora obiceiul de a separa sexele în spaţiul social. Fumatul şi jocurile de noroc, mai ales cărţile, către începutul secolului al XX-lea, au dus la declinul conversaţiei şi dansului. În cărţi vechi de imagologie, la capitolul maniere, găsim „pretextul unei ţigarete", drept cel mai convenabil motiv de a scăpa de o conversaţie plictisitoare sau de obligaţia de a dansa fără chef. Dacă femeile au privit fumatul ca pe o expresie a apropierii de privilegii masculine refuzate lor, tinerii le-au considerat ca un semn de acces la statutul mult rîvnit de adult. La noi, la ţară, înainte de cel de al doilea război mondial, băieţii fumau după ce făceau dovada virilităţii prin efectuarea serviciului militar şi chiar şi atunci o privire indulgentă, îngăduitoare, mai ales a tatălui, uşura situaţia.

Cu timpul, raportul între părinţi şi copii a devenit din ce în ce mai permisiv, iar astăzi fumatul şi sexul sînt drepturi de necontestat ale tinerilor. Toleranţa faţă de fumat se confruntă cu conştientizarea costurilor personale şi sociale şi suportă o atitudine critica din partea societăţii. Fumatul, li se spune minorilor, nu este o expresie a independenţei sau autonomiei lor şi nici o normă obligatorie de grup. Riscurile unor comportamente trebuie asumate, iar dreptul de a avea acces la informaţii privind consecinţele acestei asumări trebuie respectat.

Avertismente şi recomandări de tipul celei cerute de Consiliul Europei există. Mai există mesaje adresate diferitelor categorii sociale, minorii ocupînd un loc special. Un astfel de mesaj a fost lansat la Conferinţa de Presă din 29 septembrie, prin care programul educaţional „Decizia e a mea" a intrat în al treilea an de

© V. Dorolţi

existenţă, urmînd a deveni parte în curricula scolară. Programul, iniţiat şi finanţat de două companii – Philip Morris şi British American Tobacco – şi coordonat de Fundaţia pentru Pluralism, este susţinut de preşedinţie şi de autorităţile în drept, considerîndu-se că starea de bine şi responsabilizarea tinerilor sînt strîns legate. Justificarea este foarte simplă: minorii şi tinerii, în general, sînt mult mai vulnerabili la influenţa social manifestată prin presiuni şi exprimată prin imitaţie, pe care o au grupurile de vîrstă la care ei aparţin.

Programul educaţional amintit a fost precedat de o investigaţie asupra tinerilor – un eşantion de 800 de elevi între 12-15 ani –, pentru a cunoaşte sistemul lor de influenţe, valori, aspiraţii şi atitudini. Investigaţia a acordat o atenţie specială influenţelor sociale şi contextului în care tinerii experimentează şi deprind primele comportemente independente. În acest fel s-a putut pune în evidenţă emergenţa comportementului de consum şi a formelor de adicţie la produse de risc, cafea, tutun şi alcool. Rezultatele au arătat că 71,4% dintre ei au încercat să bea cafea, 20,2% să fumeze şi 33,2% să bea alcool, altceva decît vin şi bere, din curiozitate. Cu cît se apropie de 14 ani, fetele tind să fumeze aproape în aceeaşi proporţie ca băieţii. Dacă apartenenţa la categoria de sex nu produce diferenţe, înseamnă că alţi factori intră în joc în explicaţiile posibile. Ei sînt absenţa controlului parental, toleranţa şi lipsa de reguli din mediul instituţional – şcoală, mediul comercial –, ca şi absenţa sau insuficienţa educaţiei pentru sănătate. Recunoaşterea vulnerabilităţii tinerilor ca grup de risc crescut, a constatării prestigiului din ce în ce mai evident al grupului de apartenenţă – gaşca, grupul, cartierul –, prezenţa unor modele difuzate prin mass-media nu au produs structurarea unor strategii ale părinţilor şi ale şcolii care să mărească rezistenţa la influenţe cu efecte nedezirabile. Totuşi, tinerii consideră că cel mai important în viaţă este să fii sănătos – 95,6% – şi, în mod paradoxal, ei recunosc că este important să-ţi asculţi părinţii – 92,4% – mai degrabă decît prietenii – 7,6%. Valorizarea sănătăţii nu pare, în contextul datelor obţinute, să fie rezultatul unui proces de conştientizare şi de asimilare a informaţiilor necesare formării atitudinii faţă de starea individului – fizică şi psihică. Ea este mai degrabă o valorizare indusă de părinţi şi preluată fără adeziune raţională. Cu alte cuvinte, recomandările primite de tineri sînt mesaje formale, neînsoţite de ancorarea lor într-un sistem de valori şi atitudini privind stilul de viaţă şi nici nu sînt transmise printr-o comunicare reală. Referitor la influenţa mesajelor publicitare, 47,4% dintre tineri consideră că reclamele trebuie interzise pentru a nu-i influenţa să devină consumatori, iar 31,5% consideră că ele nu trebuie interzise pentru ca tînărul să decidă singur dacă consumă sau nu tutun şi/sau alcool.

Consumul de produse care dau dependenţă şi tentaţia încercării sînt strîns legate de autocontrol, abilitate care chiar dacă este în curs de dezvoltare se exprimă dificil în contextul presiunilor de grup. A te supune normelor nescrise ale vieţii de grup înseamnă a evita marginalizarea şi datele investigaţiei evidenţiază că dependenţa tinerilor de grup creşte odată cu insatisfacţia comunicării cu adulţii, mai ales cu părinţii.

Pe măsură ce creşte vîrsta adolescentului, probabilitatea ca acesta să dorească experimentarea consumului de produse cu risc de adicţie devine mai mare. În confruntarea între frica faţă de consecinţe şi dependenţa de grup şi valorile promovate de el, grupul cîştigă cu uşurinţă pentru că el oferă tînărului ospitalitate psihologică şi libertatea de a se exprima pe sine fără constrîngeri şi sancţiuni. Doar aşa se explică faptul că 89,6% dintre tineri afirmă că important pentru ei este să facă numai ceea ce ei cred că li se potriveşte.

Cele de mai sus pledează pentru urgenţa schimbării modelului care trebuie aplicat atunci cînd vorbim despre sănătate în sens tradiţional şi stare de bine, în sens modern. Nu medicina are prioritate, cu modelul ei medical, ci psihologia cu modelul ei psiho-social. Pentru că prevenţia despre care vorbesc medicii şi programele lor nu este o problemă medicală, ci una psihosocială şi pentru că atîta vreme cît există influenţe sociale şi socializare, lipsa stării de bine are obligatoriu o dimensiune socială. A spune că prevenţia nu este o problemă medicală – deşi trebuie făcută şi de medici –, înseamnă a recunoaşte că ea acordă un loc privilegiat formării atitudinii faţă de sănătate şi valorilor după care individul este învăţat să-şi orienteze viaţa. Acestea două structurează stilul de viaţă. Ca atare, fiind vorba despre formarea sau schimbarea atitudinilor discursul psiho-social şi deci educaţional primează asupra discursului medical tradiţional. Schimbarea atitudinală pare astfel să fie necesară mai întîi la nivelul medicilor. Şi, chiar dacă în jocul de puteri între discipline este greu să acorzi alteia importanţă şi să cedezi, trebuie recunoscut faptul că tendinţa generală în lume este cea a de-medicalizării. Pentru a nu ajunge o problemă medicală, starea individuală trebuie să depindă şi de educaţie.

Sănătatea publică este astăzi o problemă în care individul este silit să fie partenerul sistemului social care asigură sănătatea populaţiei. Conştiinţa colectivă ne aminteşte că atitudinile se schimbă şi că anumite comportamente trebuie privite cu alţi ochi.

▲

Dan STANCIU

Nebunul trage tutunul

Un împărat (dar stai niţel să-mi aprind o ţigară înainte de a purcede să-ţi zic care-i treaba cu împăratul acesta: aşa... acum, cînd dintr-o nară a început să îmi răsară fumul, pot să-i dau drumul), un împărat, aşadar, care pesemne se cam plictisea la el acasă, pleacă din ţara lui prin ţări străine, să vadă ce-i pe-acolo şi cum trăiesc alţi oameni. Tot umblînd brambura (am deschis gura şi-am scos un rotocol de fum care s-a dus de-a dura), împăratul întîlneşte în cale feluriţi inşi ce trag fie din lulea, fie dintr-o ţigară, lucru nemaivăzut şi nemaiauzit de dînsul. Nedumerit, îi întreabă pe fiecare în parte la ce e bun un asemenea obicei şi de la fiecare capătă un răspuns. Şi, fiindcă împăratul era, îmi vine a crede, un despot luminat şi tare dornic să-şi sporească luminile minţii cu noi învăţăminte, îşi notează atent pe o bucată de hîrtie răspunsurile primite. Adică astea: *Tutunul este o buruiană care ţine de urît. Tutunul te îndeamnă la treabă. Tutunul e bun înainte de masă că face poftă de mîncare. Tutunul îi bun şi după mîncare, pentru că ajută mistuirea şi asta face mult la stomach. O ţigară trasă în pat te-adoarme cum îi altăceva.* Apoi împăratul se întoarce în ţara sa şi (mi s-a terminat ţigara) n-am să îţi povestesc (e de prisos) ce a mai dres şi-a mai făcut.

Povestea (cu titlul *Tutunul, buruiana dracului)* îi are ca autori-culegători pe Gh. Popescu-Ciocănel, E.I. Patriciu şi G.P. Salviu şi este citată de folcloristul Tudor Pamfile în studiul său *Tutunul,* publicat de Academia Română în *Memoriile Comisiei de Folclor,* Tomul V, 1991. Dintr-însul (din *Tutunul* lui Pamfile) voi scoate pentru tine încă vreo două-trei istorioare de nicotină pline (dar mai întîi, pentru a doua oară, lasă-mă să-mi aprind o ţigară). Cică (demult, într-o epocă antetabagică) s-au adunat dracii pe muntele Carmilului. Aveau în fruntea lor pe Galaar, un drac înalt, „cu o falcă mare şi cu una mică şi cu nasul foarte mare". Îndemnat poate de acel nas foarte mare, Galaar le propune ciracilor săi draci să născocească împreună o „mirodenie", ceva care să le gîdile plăcut mirosul. Propunerea e acceptată cu unanimitate de boturi. Ca atare, dracii iau de undeva o „tidvă" (o tigvă) şi se băşesc, pe rînd, în ea. Pe urmă o pisează mărunt-mărunt, iar ceea ce obţin la final este sămînţa de „tiutiun", pe care-o seamănă degrabă în pămînt. (Aici se află, precum se poate lesne bănui, originea ţigării Winston pe care eu acum o pufăi.) Povestea tigvei înmiresmate drăceşte e luată de Pamfile din opul lui B.P. Hasdeu *Cuvente den bătrîni* şi-mi pare a fi (să nu mi-o iei în nume de rău) un basm frumos, cu nimic mai prejos decît (să zicem) *Albă ca Zăpada,* însă pe dos. Or (asta nu-i un lucru nou), ce e sus e şi jos. Cît despre Galaar, năsosul drăcuşor (un fel de Cyrano de Bergedrac), l-aş socoti, dacă-mi îngădui, un (deocamdată) neomologat erou civilizator.

Voi trece acum mai departe cu un fum ca să ajung la Pacu. Acest Pacu era un om „tare bun" şi stimat care, la un moment dat, venindu-i sorocul, a murit. Prietenii l-au jelit şi l-au îngropat într-un loc tihnit, iar din mormîntul lui a răsărit planta cunoscută sub numele de tutun. Astfel se explică de ce oamenii, trăgînd din pipă sau din ţigară fum de tabac, fac „pac, pac, pac". (Aici, într-o paranteză – că n-am unde altundeva – aş adăuga ceva despre lulea: zice-se că luleaua a inventat-o dracul, pentru uzul său personal, dar într-o bună zi – bună pe dracu! – au găsit-o nişte băieţi care, jucîndu-se o clipă, au făcut pipi în pipă; scîrbit, dracul le-a dat-o oamenilor nedemni de zei, s-o fumeze ei.) (Şi tot aici îţi mai deschid o paranteză ca să includ – nădăjduiesc, nu fără de temei – o strigătură despre năravul fumatului la femei: „Cîte fete la strînsură, / Toate stau cu pipa-n gură. / Iese dracul dintr-o rîpă / Şi le pune foc în pipă!".)

Cu focul pus în pipă, m-aş apropia şi eu, tiptil, de sfîrşit (ţigara mi s-a stins în scrumieră), căci nu-i exclus să te fi plictisit ori obosit. O legendă musulmană spune că Profetul a fost muşcat, cîndva, de o viperă pe care, în marea bunătate a sa, o salvase de la îngheţ. Fără a se lăsa copleşit (şi arătînd că nu e doar profet în ţara sa, ci şi un medic iscusit), Profetul şi-a supt veninul viperei din rană şi l-a scuipat pe jos. Din asta (din acel amestec de otravă şerpească şi salivă divină) s-a ivit tutunul, ce are „amăreala veninului de viperă şi dulceaţa scuipatului Profetului".

Iar mie (răsfoind în aceste zile filele studiului lui Pamfile) un gînd în minte mi s-a iţit: oare cîtă dulceaţă şi cît venin în scuipatul Profetului s-au topit, dacă World Trade Center a păţit ce-a păţit?

▲

Adrian MIHALACHE

Perdeaua de fum

Fumatul este nesănătos pentru că e nociv şi „nesănătos" pentru că e subversiv. El este combătut astăzi, în lumea liberă, ca nesănătos, la fel cum, în anii îndoctrinării comuniste, era blamată atitudinea „nesănătoasă", emanată de judecăţile critice, individualiste. Fumatul, ca şi alcoolul sau jocurile de noroc, constituie un semn discriminatoriu şi face deseori obiectul reglementărilor represive. El marchează diferenţa de statut social între cei care se integrează în sistem şi cei care se distanţează de acesta printr-o „perdea de fum". Charles Whitebread relatează (în studiul „Sociologia prohibiţiei", publicat pe excelentul sit web al fumătorilor de pipă) că un senator din statul Montana acuza, în anii treizeci, fumatul, tocmai pentru că era practicat de muncitorii sezonieri mexicani. „Toţi mexicanii sînt nebuni şi sînt nebuni pentru că fumează. Dă-i mexicanului o ţigară şi, după două fumuri trase în piept, se va crede la o coridă". Aceeaşi atitudine discriminatorie a condus la o savuroasă gafă comisă de directorului FBN (Federal Bureau for Narcotics) în 1937. La o audiere parlamentară, acesta a arătat că practica fumatului (inclusiv marijuana) este răspîndită mai ales printre interpreţii de muzică. „Şi nu mă refer la muzica de calitate", a precizat el, „ci la muzica de jazz". Campania propagandistică împotriva fumatului, condusă cu insistenţă începînd din anii şaptezeci, a avut succes doar în lumea anglo-saxonă, şi acolo îndeosebi în mediul elitelor sociale. Acestea se simt răsplătite material şi moral de participarea la efortul colectiv şi au acces la forme de autosatisfacere mai diversificate. Prohibiţia ginului în Anglia, între 1840 şi 1880, a urmărit disciplinarea claselor de jos de către cei avuţi, care, oricum, aveau de ales între *sherry* şi *whiskey*. Fumatul a devenit, şi el, marca distinctivă dintre privilegiaţi şi marginalizaţi, dintre „muzicienii de calitate" şi „muzicienii de jazz". A fuma sau a nu fuma, aceasta nu e o întrebare, ci o opţiune uşor de tranşat raţional. Prima variantă este semnul inadaptării, a doua, al integrării. A nu fuma te pune în categoria învingătorilor, care merită să stăpînească totul, de vreme ce s-au stăpînit pe ei înşişi. Ca urmare, reglementările, din ce în ce mai constrîngătoare, au reflectat întîi o atitudine paternalistă – „Nu trebuie lăsaţi să fumeze pentru că e rău pentru **ei**" – urmată de una de autoapărare – „Nu trebuie lăsaţi să fumeze pentru că e rău pentru **noi**". Într-o lume în care diferenţele de rasă au devenit caduce şi diferenţele de clasă se estompează, în care minorităţile de orice fel şi-au cîştigat demnitatea identitară, fumatul joacă rolul de criteriu de discriminare socială şi oferă un cîmp nou de exercitare a puterii.

© A. Popescu

Două categorii rezistă ofensivei anti-fumat: hedoniştii şi nonconformiştii. Primii argumentează că plăcerea fumatului este unică, de neînlocuit. Ea e singura care poate fi practicată în solitudine, fără să te lase abătut şi de care se poate abuza, fără să te lase satisfăcut. A bea de unul singur, ca şi a te masturba, deprimă, în timp ce ţigara este consolatoarea solitudinii. Pe de altă parte, fumatul nu duce la saţietate. Mîncarea satură, dragostea – în exces – sleieşte, o ţigară te lasă însă mereu disponibil pentru o alta. De aceea, W.S. Maugham spunea despre ea că oferă „plăcerea perfectă". Hedoniştii o cultivă, în timp ce nonconformiştii o devoră. Aceştia, nemulţumiţi de starea lumii, dar incapabili să o schimbe, o învăluie, emblematic, în fum.

Fumatul a fost o vreme valorizat ca simptom al modernizării. Femeile emancipate din secolul trecut – George Sand la Paris sau Coana Chiriţa la Iaşi – fumează ostentativ în public. Curînd însă, societatea vede în acest gest o sfidare la adresa bunelor moravuri. Anna Karenina se retrage, discret, într-un birou, ca să fumeze şi va trebui să aşteptăm explozia cinematografului pentru a le vedea pe Bette Davis sau pe Joan Crawford pufăind, monden, prin saloane.

Fumătoarea mea favorită este Thérèse Desqueyroux, eroina lui François Mauriac, despre care se spunea că „nici nu te întrebi dacă e frumoasă sau urîtă, într-atît farmecul ei te cucereşte; este întruchiparea farmecului" (trad. Emma şi Mihai Beniuc, Ion Mihăileanu, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1967, pag. 23). Farmecul ei, ne previne autorul, „era farmecul pe care îl au toţi oamenii a căror faţă trădează un zbucium tainic" (pag. 13). Zbuciumul îi este temporar alinat de ţigările care-i îngălbenesc degetele şi-i ard cearşafurile, în recluziunea pe care i-o impune familia. „Cum să trăiască fără să fumeze? Avea nevoie să frămînte mereu între degete micul cilindru uscat şi cald, să-l miroasă cu nesaţ şi în cameră să plutească veşnic fumul de ţigară ce-l aspira şi răspîndea apoi în aerul prin care toate lucrurile se vedeau ca prin ceaţă. (...) Închise ochii şi degetele ei îngălbenite făceau şi acum gestul obişnuit, frămîntînd o ţigară imaginară" (pag. 109). Se vede că plăcerea fumatului este multisenzorială, efectului nicotinei adăugîndu-i-se subtile satisfacţii tactile şi olfactive. Cilindrul ţigării neaprinse, ţinut între degete, este o prezenţă reconfortantă, asemenea – după cum spune Fleur Adcock într-un poem – membrului calm şi somnoros al unui partener obosit.

Am abandonat fumatul după revoluţie, dorind să înlătur perdeaua de fum dintre mine şi lumea care devenise, dintr-o dată, din cenuşie, multicoloră, din ostilă, tentantă. După 11 septembrie 2001, am reînceput să fumez, zicîndu-mi că, în definitiv, coana Chiriţa avea dreptate: „Omenirea-i o ţigară / Care se preface-n scrum".

▲

Guillermo CABRERA INFANTE

Fumul sacru

„O pipă este un obiect greu de confecţionat sau de reparat, aşa cum ştie orice fumător de pipă. Dar Robinson nu este numai mîndru de realizarea sa, ci, mai ales, fericit. Acum poate să se consacre din nou vechiului său obicei şi să se simtă ca şi cînd ar fi din nou printre oameni. Se delectează cu plăcerea sa, deşi este solitar. Este uşor de înţeles că Robinson este foarte fericit şi mîndru de pipa sa şi satisfăcut de recolta sa de *Nicotiana rustica*. Dar fericirea nu durează niciodată mult. Ea este urmată de neliniştea provocată de descoperirea unor urme de paşi omeneşti pe plajă. Totdeauna cînd ajung la această parte a lecturii sînt convins că Robinson se teme mai puţin pentru viaţa lui şi mai mult pentru preţiosul său tutun. Să fi ajuns în insula lui un membru al Ligii Temperanţei tocmai în acea zi sfîntă a săptămînii? Dar, firește, nu este decît omul Vineri. Mai tîrziu, marinarul englez îl învaţă pe nobilul sălbatic să fumeze pipă."

(Lettre Internationale nr. 25/1998, traducere de Anca Irina Ionescu)

Carmen FIRAN

Cuvinte în fum

Simona Sora mi-a cerut să scriu un articol pentru *Dilema* spunîndu-mi că îşi aminteşte că aveam o relaţie pătimaşă cu ţigara. Nu mi-a plăcut imaginea pe care i-am lăsat-o. Aş fi vrut să-şi fi amintit altceva despre mine, măcar ceva mai sănătos care să nu-l îngrijoreze pe tatăl meu care ştie că m-am lăsat de fumat de mult, la cîteva luni după ce am ajuns în America. Nici nu s-ar fi putut altfel. Ceea ce în Europa e o plăcere, aici devine un chin. Distinse doamne în vîrstă m-au avertizat de la început că „lumea bună din New York nu fumează" şi dacă vreau să fiu admisă în vreo societate înaltă să nu-mi scot în nici un caz vreodată din geantă o ţigară uitată. Un prieten americanizat la culme mi-a povestit cum a divorţat de prima lui soţie doar pentru că fuma. Dimineaţa. În pat. Groaznic, a trebuit să accept. S-a recăsătorit cu o feministă vegetariană care trăieşte sănătos şi plicticos şi este acum în pragul altui divorţ. Din nou a trebuit să-i dau dreptate. Sînt multe poveşti cu fumători în New York şi mulţi avocaţi specializaţi în tutun. De la procesele lui Philip Morris, la agenţiile de asigurare a căror primă întrebare înainte de a semna contractul este dacă eşti fumător, de cînd, cîte ţigări pe zi. Să ştie dacă merită să mai investească în tine. Şi formularele de angajare la unele companii conţin aceleaşi întrebări. În New York practic nu poţi fuma niciunde. În nici o clădire publică, în nici un spaţiu închis. Uneori mai există hoteluri cu camere pentru fumători sau restaurante la care se fumează la bar (niciodată la mese). La ora ieşirii de la serviciu, străzile miros puternic a tutun. Americanii fumează mai ales pe stradă. Majoritatea clădirilor, fie că sînt birouri sau locuinţe, au sisteme speciale de depistare a fumului de ţigară, mai eficiente chiar decît cele contra incendiilor. La primul fum se declanşează alarme asurzitoare şi în cîteva minute apar pompierii pregătiţi să stingă orice. În pauza de masă în faţa clădirilor se strîng grupuri de fumători, cu fiecare zi mai mici. Noile instrucţiuni prevăd ca fumătorii să se afle la cel puţin 10 picioare de clădire. Chiar şi aşa, distinsele doamne trec pe stradă agitîndu-şi mîinile în dreptul nasului şi scoţînd grimase sufocate de lipsa de consideraţie a fumătorilor care poluează trotuarele cu fumul ucigaş. În Bryant Parc, în spatele Bibliotecii Publice din New York, e o plăcere vara să-ţi mănînci la prînz sandwitchul pe gazonul împînzit de scaune albe. În mod excepţional, fumătorii au voie doar în jumătatea din dreapta a parcului unde sînt dispuse mereu mai puţine scaune. Campania anti-tabac în America a redus mult mortalitatea cauzată de boli cardio-vasculare şi cancer de plămîni şi a adunat sume impresionante de bani pentru susţinerea programelor de sănătate. Din nou, reclamele cele mai incisive contra fumatului sînt promovate... de chiar companiile de ţigări. Un fel ascuns de a-şi face reclamă, ar spune unii. De fapt un intre bussines funcţionează pe principiul societăţii *politically correct* văzîndu-şi de drum mai departe. Despre acest mult invocat *pollitically correct* ar fi multe de spus. Conservatorismul american bazat pe valori clasice, altfel salutare, tinde uneori să alunece în ridicol, iar consecinţele fac poate mai rău decît un liberalism scăpat de sub control. Multiculturalismul de aici şi-a luat măsuri de precauţie excesive. De teamă de a nu jigni o anumită etnie, de a frustra vreo minoritate, de a încuraja vreun viciu, societatea cade în păcatul vieţii duble, a fariseismului, discursul oficial fiind mereu cenzurat de ceea ce trebuie să fie bine, frumos, sănătos, corect, educativ, nobil, moral... Aşa se face, de exemplu, că hărţuirea sexuală a urmat feminismului, că avantgarda a fost impinsă off off Broadway, că unui negru nu poţi să-i spui decît afro-american, că e greu să concediezi o femeie, mai ales dacă nu e albă, chiar dacă profesional nu corespunde. Nu se vînd ţigări minorilor (sub 21 de ani), în schimb consumul de droguri în şcoli a atins procente îngrijorătoare. Un prieten american, convins nu doar antifumator dar şi dramatic intolerant cu cei care ar dori să-şi aprindă o ţigară, îmi spune nonşalant că nu se sfieşte să tragă cîte o marijuana din cînd în cînd. E mai puţin periculos, îmi explică, şi mai puţin vulgar, plus că marijuana ar fi la modă în lumea artistică... În America să fii fumător e un chin nu doar din cauza restricţiilor împinse la absurd, dar şi financiar. Taxele au ajuns să coste de cîteva ori mai mult decît un pachet de ţigări, oscilînd între 4 şi 5 dolari. În ciuda descurajărilor care vin din toate părţile, fumătorii continuă să-şi găsească motivaţii. Stresul, plăcerea, dependenţa creatoare, fronda uneori. Cît despre mine, m-am lăsat şi m-am reapucat de fiecare dată mai vinovată, încît acum fumez pe furiş, cu sentiment de infractor, supusă societăţii *pollitically correct,* „făcîndu-mi rău singură", dar cel puţin lăsînd o imagine glorioasă în cercurile care trăiesc din imagine. Îţi trebuie cinism şi inconştienţă ca să continui să fumezi, mi se spune. Toţi au dreptate. Nu-ţi rămîne decît să te închizi în casă şi să scoţi capul mult pe fereastră. În fond, Canada a eradicat problemele cauzate fumătorilor. Pe pachetele de ţigări canadiene, credeţi sau nu, cum ar spune americanii, e scris că sînt afectaţi de boli grave fumătorii pasivi, numiţi şi „second hand". Nici un cuvînt despre cei care chiar fumează, consideraţi probabil deja pierduţi. Continuu să caut argumente în favoarea fumatului, tot în inconştienţa mea: stimulent pentru creier, se spune într-un articol apărut într-o revistă suedeză, fumătorii nu fac Altzheimer, în altul. Fumatul nu e bun la nimic, conchide prietenul meu, medic. Ştiu şi eu. Dar sînt atîtea lucruri bune care nu sînt bune la nimic.

▲

Magdalena BOIANGIU

Fumurile ipocriziei

Satisfacţia de a te fi lăsat de fumat este pervers stimulată de dorinţa – uneori extrem de intensă – de a mai aprinde o ţigară. Prin renunţare, dobîndeşti în propriii ochii statutul unei persoane care ştie să se domine pe sine, iar prezenţa poftei reînnoieşte gustul victoriei. O asemenea repetată experienţă te face să priveşti cu scepticism afirmaţiile cu privire la caracterul adictiv al tutunului. Faptul că există persoane care cîştigă milioane de dolari în urma proceselor intentate marilor companii de tutun nu dovedeşte decît că fumatul nu este o piedică pentru inteligenţele dispuse să scoată bani din piatră seacă, eventual dintr-un spectaculos neoplasm pulmonar, sau dintr-un bine legat scenariu de film.

„Tutunul dăunează grav sănătăţii" au fost obligaţi fabricanţii să scrie pe pachetele de ţigări puse în vînzare şi se pare că acest avertisment nu a influenţat prea mult cifra lor de afaceri. Fumătorii ştiu că obiceiul lor nu este sănătos, că nicotina este o otravă, că gudroanele se depun pe organele interne şi le distrug, că fumul este înecăcios, că hainele fumătorilor consecvenţi degajă un miros specific; nici una dintre aceste realităţi cunoscute nu le influenţează comportamentul. Şi este, efectiv, treaba lor.

Militanţii împotriva fumatului din Statele Unite, cu un fanatism hrănit – ca la toţi fanaticii – de convingerea că luptă pentru o cauză justă au transformat viaţa fumătorilor într-un iad. E adevărat că nesimţirea unor fumători îi poate scoate din minţi pe amatorii de aer curat. E un caz tipic, de manual: libertatea se exersează depăşind limitele libertăţii altora. Dar cei care iubesc libertatea, trebuie să accepte dreptul fumătorilor de a acţiona împotriva propriei lor sănătăţi, în situaţii şi perimetre clar delimitate.

În istoria Statelor Unite mai există un moment cînd aspiraţia morală a învins bunul-simţ: legea prohibiţiei. S-a sperat că, prin interzicerea fabricării şi vînzării băuturilor alcoolice, se va lichida viciul („darul" cum se zice pe la noi) beţiei. Beţivii s-au îmbătat în continuare, la petrecerile mondene se bea whisky în ceşti de cafea, chiar şi amatorii ocazionali izbuteau să se descurce. Piaţa liberă a trecut în clandestinitate producţia de alcool şi în absenţa reglementărilor legale circulaţia alcoolului a început să fie coordonată de structurile mafiote: atunci s-au organizat şi au proliferat pînă la dimensiunile globale de azi. (După ce s-a renunţat la prohibiţie, mafia a preluat piaţa drogurilor şi discuţiile despre legalizarea posesiei anumitor substanţe halucinogene sînt legate de acţiunile antimafiote. Cînd nu pot obţine victoria asupra realităţii, oamenii inteligenţi încearcă să pună condiţii acceptabile realităţii). Micile grupuri de fumători izgonite din clădiri şi din parcurile publice, din hoteluri şi restaurante nu se lasă: poate că ar renunţa la ţigări, dacă nu ar fi persecutaţi în modul acesta stupid. Ipocrizia este evidentă: statul nu interzice producţia şi comerţul cu ţigări pentru că „impozitul pe fum" este una dintre cele mai generoase resurse bugetare. Aşa că fumatul dăunează grav sănătăţii este interzis mai peste tot, dar banii sînt buni şi nu dăunează nimănui. Şi dacă statul este ipocrit, nu e nici o nenorocire, nu e treaba lui să fie sincer. Reacţia oportunistă a societăţii din lumea liberă este absolut întristătoare. Brusc, fumătorii au devenit persoane nedorite, strică petrecerile, sînt dispreţuiţi, nu mai sînt invitaţi de către prietenii nefumători, se schimbă semnul sentimentelor şi al ataşamentelor umane. În felul acesta, tutunul dăunează foarte grav spontaneităţii şi sincerităţii relaţiilor dintre oameni. Satisfacţia de a te fi lăsat de fumat nu stinge dorinţa de solidarizare cu cei care îşi aprind din cînd în cînd o ţigară şi trag cu sete din ea.

▲

Matei FLORIAN

Crestele înzăpezite ale munţilor Carpaţi

Ca să încep să scriu am fost pe stradă. Am vorbit cu nişte oameni. Ei mi-au povestit despre statul român care-i dezamăgeşte al naibii, despre nervii lor de oameni de pe stradă, despre circa financiară; unii au înţeles doar tutun şi au vorbit şi au tăcut despre cafeaua de dimineaţă, plictiseală, obişnuinţă, plăcere, mi-au făcut cu ochiul, mi-au spus *seara-n pat*, am auzit cîte ceva despre serviciile lor exasperante, veceul din liceu, o bătrînică a zis *ptiu, drace,* nu ştiu ea ce a înţeles, altcineva mi-a vorbit despre moarte. Că o aşteaptă. Şi că nu fumează.

Acasă, pe un scaun, m-am gîndit la toate astea şi am zis că o să scriu. La început am desenat o răţuşcă. Apoi, fără să-mi dau seama, am început să caligrafiez cu o încetineală sublimă literele acelea lăbărţate şi imense de clasa întîi. Am scris *Crestele înzăpezite ale munţilor Carpaţi*. Abia cînd mi l-am imaginat pe sfîntul Nicolae stînd sobru şi bărbos pe perete cu halou şi cu o ţigară-n gură mi-a trecut prin cap că nu pot să scriu. Şi, ca prin farmec atunci, urechile mi s-au deschis cu totul lumii ăsteia şi am auzit ca pe un crocodil mecanic bormaşina vecinului de la doi despicînd pereţii. Şi alarmele maşinilor pornind şi pe 3 Sud Est. Am văzut blocurile, o femeie scuturînd un preş. Am privit-o îndelung şi-am spus *nu; oamenii ăia de pe stradă, răbdare şi tutun,* vorbele lor, însă, s-au învălmăşit cu totul, nu mai aveau nici un sens. Apoi am văzut alte blocuri, o dimineaţă tulbure, un pic ceţoasă, m-am văzut cu o tichiuţă roşie pe cap coborînd scările de la etajul patru, apartament patruzeci, am ieşit afară, nu era Radu, nu era nici Cristi, nu era nimeni. Au venit mai tîrziu doar Bebe şi Cosmin, Bebe stătea şi el la etajul patru, etajul cu fantome, numai că în alt bloc, amîndoi erau la şcoală şi nu mi-erau prieteni, mi-au prins mîna la spate, au rîs şi am intrat într-o altă scară, şi nu mai ştiu ce scria pe peretele din scara aia, ştiu doar că Bebe a scos un chiştoc de ţigară din buzunar şi m-a pus să fumez. Am tuşit îngrozitor şi ei au rîs, *uite că puţă fumează*, aveam patru ani şi cred că era noiembrie. Mi-am zis apoi că nu merge cu amintirile astea, bormaşina mă-tii. Am început să mă plimb nervos prin cameră, sînt zilele alea cînd nu poţi să scrii, trebuie să ai răbdare. Mi-am amintit de o poză a bunicului cu ţigara în mînă pe oglinda mamei, mi-am amintit de caseta cu Cristian Vasile. Am ascultat *Aprinde o ţigară*, mi s-a făcut somn. *Scriu mai încolo.* Dar, ca un făcut, nu puteam nici măcar să dorm, tot din cauza vecinului, dacă aş fi fost în Germania, m-am gîndit, l-aş fi dat în judecată. Am scris apoi primul paragraf din articolul ăsta, nu mi-a plăcut aproape deloc, am zis să-l rup, am zis să-i descriu naibii pe oamenii ăia şi să-i las să vorbească. Nu l-am rupt, paragraful, m-am dus în camera mamei şi-am luat poza bunicului. L-am privit: el pe munte, bronzat, fumînd cu ochii în penumbră, probabil de la nori. Pe spatele fotografiei scrisese: *Fumînd 30 XI 940*

Poate că e şi o datorie să vezi fumul ţigării luat de vînt şi risipindu-se.

E imaginea sufletului care se rupe din tine şi pleacă undeva în infinitul etern. Mircea.

Avea douăzeci de ani atunci.

Sînt unele zile în care pur şi simplu nu poţi scrie un reportaj.

▲

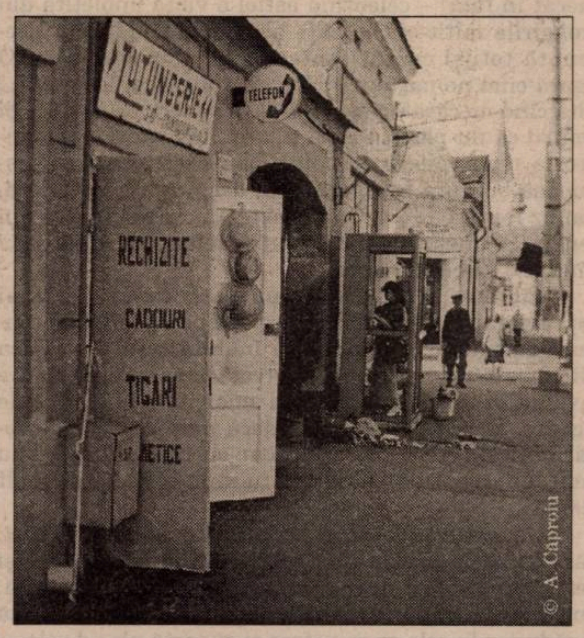

Andrei GORZO

Ecrane de fum

Nu de mult am reuşit să enervez pe cineva care, cu suficienţă, îi dădea înainte cu superioritatea evidentă a cinematografului european faţă de cel american, cîntîndu-i în strună, pentru ca apoi să remarc frivol că superioritatea de care vorbea se bazează pe faptul că, în filmele europene, oamenii încă mai sînt lăsaţi să fumeze. Acum vreau să arăt că, în pofida frivolităţii şi a viciului, încă mai pot fi salvat, aşa că pornesc pe drumul virtuţii salutînd entuziast acele spoturi anti-tabac (le-aţi văzut la MTV şi, parcă, la Discovery), în care ne erau prezentaţi tineri admirabili, cu ocupaţii fotogenice, cu stiluri de viaţă dinamice şi cu precizarea finală, triumfătoare: „Nu fumează." Realizatorii campaniei combat convingător acea idee greşită, perpetuată de la o generaţie de adolescenţi la alta, cum că ţigara face parte din accesoriile esenţiale pentru îndeplinirea corectă a ritualului de maturizare: de la cea pe care o aprinzi cu ocazia primei ore de chiul la cea pe care o împarţi în prima noapte de dragoste (ca un punct final pus vieţii de virgin/ă), ţigara semnalizează: „Nu mai sînt un copil cuminte, sînt stăpîn/ă pe viaţa şi pe plăcerile mele, iniţiat/ă în tainele nopţilor pierdute în localuri – *sînt cool*." Ei bine, această campanie spune (şi eu dau din cap aprobator, deschizînd cel de-al doilea pachet al zilei) că *nefumătorii* sînt *cool*. Aşa e. Nefumătorii au surîsuri orbitoare, în timp ce eu zîmbesc crispat, ca să ascund travaliul anilor de dependenţă asupra danturii mele. Nefumătorii s-au trezit, şi-au făcut exerciţiile de gimnastică şi au început aventura pasionantă a unei zile sănătoase, în timp ce eu n-am terminat cu cele cinci ţigări, trei accese de tuse şi două puseuri de greaţă care îmi înviorează cafeaua matinală. Nefumătorii se simt persecutaţi de fumul şi de scrumul pe care le aduc în vieţile lor, iar uneori tuşesc ostentativ şi strîmbă din nas; iar eu le dau dreptate şi în ziua aceea renunţ să încep al treilea pachet. Nefumătorii mă persecută cu descrieri expresive de cratere, rîuri negre şi plante arse, apoi îmi confirmă că nu e vorba despre planeta noastră în zorii primei zile post-apocaliptice, ci despre tabloul mai neînsemnat, dar la fel de trist, al bieţilor mei plămîni; şi eu le dau dreptate şi deschid cel de-al treilea pachet, ca să mă calmez.

Sau mă refugiez într-un film vechi – de preferinţă cu Humphrey Bogart sau cu Bette Davis. Dragii mei nefumători, asupritorii mei asupriţi de mine, acolo nu mă puteţi urma: acolo toată lumea fuma tot timpul – în special ei doi, dar şi restul lumii. Ca paradis al fumătorilor, probabil că filmul *noir* (cu umbrele sale, cu luminile sale înceţoşate de fum, cu femeile sale fatale expirînd fuioare subţiri în timp ce-şi ochesc victimele) avea un ascendent asupra *musical*ului şi a westernului, dar şi în celelalte genuri fumătorii o duceau bine. (Chiar şi din punctul lor de vedere, *aceea* este vîrsta de aur a Hollywoodului.) Să ne imaginăm un reprezentant zelos al unei ligi anti-tabagice, infiltrîndu-se prin magie într-un film cu Bette Davis. Dacă şi-a făcut bine lecţiile, îi explică în detaliu efectele viciului asupra tenului şi sîngelui şi inimii şi plămînilor ei, înveselindu-şi expunerea cu statistici şi fotografii *horror*. Dacă e mai prost crescut, observă că mirosul de tutun din răsuflarea ei nu-i adaugă nimic la *sex-appeal*. În ambele cazuri, ochii lui Bette Davis cresc de la o secundă la alta, cresc atît cît pot creşte nişte ochi, de uimire şi de consternare, apoi reintră în orbite, gura ei se schimonoseşte ca să facă loc unui jet de fum şi cîtorva cuvinte prin care intrusul e trimis înapoi în viitorul lui antipatic. Şi ce i s-ar întîmpla nefericitului, dacă şi-ar încerca predica pe un Bogart prins într-o zi proastă? În *Casablanca*, nici n-ar ajunge la el (acolo, Bogart e prea ocupat cu fumatul, băutul şi suferitul) şi pianistul Sam l-ar da respectuos pe uşă afară. Dar în *A avea şi a nu avea*, unde e bine dispus (şi are motive, căci o întîlneşte pe Lauren Bacall), Bogart s-ar obosi, poate, să-i explice că un legămînt de castitate, în privinţa tutunului, ar ruina atmosfera, seducţia şi statutul clasic al filmului: Bacall n-ar mai avea cum să ceară un chibrit, îngropînd în întrebare (*„Anybody got a match?"*) un tezaur de subînţelesuri; el n-ar mai avea cum să-i arunce cutia, nonşalant, dar prompt. N-ar mai exista următorul lor film, *Somnul de veci*, pe al cărui generic sînt proiectate umbrele magnificului cuplu, jucîndu-se cu ţigările şi cu focul. N-ar mai exista prezenţe ca Bogart şi ca Bette Davis, sugerînd o comuniune constantă cu pericolul, chipuri ca ale lor, dobîndite în ani grei şi cu un preţ mare – plătit şi în ţigări, printre alte lucruri. În *À bout de souffle*, Jean-Luc Godard nu l-ar mai pune pe Belmondo să dea drumul unui fuior nostalgic de fum de ţigară, în faţa unei fotografii cu Bogart. Nici o eroină a lui Pedro Almodóvar n-ar mai blama-o pe Davis pentru dependenţa ei de nicotină, aşa cum face Marisa Paredes în *Totul despre mama mea*. Ce-ar mai face Tony Leung, în filmul lui Wong Kar-wai *In the Mood for Love* – cum şi-ar mai umple minutele insuportabile, cînd e departe de femeia pe care o iubeşte, cu ce şi-ar mai ocupa buzele care nu pot să o sărute, degetele care nu pot să o atingă? Cum ne-ar mai atinge pe noi, dacă nu l-am vedea arzînd atîtea ţigări şi n-am simţi că arde el însuşi, cu fiecare dintre ele?

O istorie a fumatului în filmul hollywoodian e o poveste tristă. Gîndindu-mă la fumătorii de pe ecranele de azi (cei mai mulţi dintre ei sînt nevrotici, psihotici, malformaţi, inadaptaţi, se află pe moarte sau încearcă să se lase), oftez din rărunchi (şi cît fum poate să iasă cu un oftat din rărunchi!) şi îmi dau toată silinţa să-i privesc cu simpatie pe luptătorii pentru sănătate, pe militanţii pentru responsabilitate, care au reuşit să elimine *glamour*-ul din viciu. Dar simpatia mea (ce să-i fac?) fuge într-un alt punct – *La nord prin nord-vest*, de exemplu, cu Eva Marie Saint aprinzîndu-şi ţigara şi Cary Grant oferind focul, şi mîna ei întîrziind pe mîna lui, şi acel contact, aşa cum îl filmează Hitchcock, devenind cel mai sexy preludiu la orice.

▲

William STYRON

Havanele lui J.F. Kennedy

„După îngheţată şi cafea, Kennedy a împărţit bărbaţilor trabuce Partagas, fabricate în La Havana şi ambalate în tuburi argintii. Situaţia era destul de bizară, căci embargoul împotriva Cubei funcţiona, mai mult, el fusese instituit chiar de omul care îmi punea acum în mînă un produs cubanez, evident de contrabandă. Trabucul Partagas ar fi meritat, mai mult decît oricare alt obiect, să fie păstrat, cel puţin un timp, în tubul său protector ca subiect pentru o conversaţie cu o uşoară notă de scandal. Dar am observat că Preşedintele a început să fumeze cu plăcere, fără a se simţi jenat. Am pus trabucul în buzunar fără să mă vadă Kennedy, hotărît să-l fumez într-o ocazie mai specială şi am aprins unul din trabucele mele Corona din Insulele Canare. [...]

Am fumat trabucul Partagas în amintirea lui."

(*Lettre Internationale* nr. 25/1998, traducere de Anca Irina Ionescu)

Cornel ATANASIU

Răbdare şi împlinire

„Morţilor – spune Sorescu în prima strofă a poeziei *Tutun* – Li se pare veşnicia / Mai lungă, / Fiindcă nu li se dă voie/ Să fumeze." Uneori timpul – prea răbdător – pare să (de)cadă într-o eternitate vlăguită, fără nerv şi ţel, în monotonia unei nesfîrşite aşteptări lipsite de sclipirea înviorătoare a oricăror *aşteptări*. În bezna acelei deznădăjduiri, singura alinare pare a fi atunci camaraderia fumatului, licărul minim, dar unanim – resemnat la un solidarism vegetativ – al demnităţii unei arderi scăpătate, abia întrezărit prin vagul fantasmatic al fumigenelor. „Noi aceştia *mai vii* (s. mea) –, insistă poetul – fumăm, / Ne aprindem unul de la altul / Cîte-o ţigară, / Slobozind pe nas cîte-un „mulţumesc", / Înecat în fum" – celebrînd astfel o viaţă împletită din amăgirile mitic-oficializate ale fumatului, atent asezonată totuşi cu varietatea fumurilor stadiale: „O ţigară cînd ne naştem, / Una cînd mergem la şcoală, / Alta cînd ne căsătorim: / O ţigară pentru că plouă, / Şi pentru că nu plouă, / Altă ţigară..." O viaţă ce dă impresia unei voioşii de năbădăioasă şi veşnic-adolescentină bravură tabagică, abia dacă uşor contrariată, confuz mirată de un final neaşteptat, precipitat ca din senin: „Şi uite-aşa, / Cu un tutun ieftin, / Nici nu ştii / Cînd ţi-a trecut / Soarta."

„Răbdare şi tutun" ar putea fi deviza acestei supravieţuiri la întîmplare, grevată pe o pasivitate concesiv-rutinieră şi dispusă să înghită totul – veşnica plictiseală a vieţii – cu o frivolă resemnare, cînd e învăluit în haloul şi aromeala amorţită a fumurilor de rigoare. O viaţă care, chiar dacă pare să refuze răbdările prăjite, se nutreşte doar cu cele afumate, nu mult mai consistente. Şi pentru unii, evident, de mult *fumate*.

Este însă răbdarea doar lotul fumătorului înrăit, nărăvit la lîncezeala unei vieţi băltind în delăsare şi defetism? Este ea doar acea zăbavă stătută şi sterilă, impacienţa imperturbabilă a celui ce numai asistă îngăduitor la cele ce se petrec şi suportă placid cele ce i se întîmplă, slobozind printre fumuri experte panseuri de factura lui „lasă-mă să te las", „se poate şi-aşa", „de ce nu?". Nu cumva, răznită din sintagma ce o limitează şi o compromite asociind-o invariabil cu tutunul, răbdarea se poate dovedi o virtute de căpătîi, nu departe de ceea ce intuia André Gide spunînd: „virtutea primordială: răbdarea?".

De n-ar fi decît faptul că ea ar putea lecui cît de cît nevroza metafizică a nerăbdării omului (pretins) civilizat, că i-ar putea tempera acestuia febrilitatea orgolios-infantilă de stăpîn răsfăţat şi isteric, că s-ar putea opune demn şi eficace impulsivităţii sale necontrolate şi irascibilităţii erijate în sensibilitate superlativă, că ar putea acredita şi altă conduită mai judicioasă decît agitaţia sterilă şi activismul important – şi răbdarea tot ar merita să fie recuperată şi reabilitată ca o virtute salutară, imperios necesară vremurilor actuale. Serviciul ei este însă de departe mai preţios şi mai delicat, căci ea nu-şi propune nicidecum să anihileze nerăbdarea, ci doar să-i corecteze excesele care o irosesc infructuos, preluîndu-i însă energia dorinţei şi impetuozitatea năzuinţelor.

Răbdarea poate funcţiona astfel ca surdina sub care – însănătoşită – vitalitatea neliniştii se poate perpetua benefic, cupola sub care tonusul moral îi poate domoli pornirile şi modula ecourile, spaţiul în care elanurile sale necontrolate pot fi strunite pentru ca vibraţia lor să deprindă acordul valorii, pentru ca fiorul nelămurit să se poată racorda fericit la sacru. Surdina sub care devenim mai receptivi la apelul şi consimţim la îndemnul de *a nu mai plictisi timpul* nici cu mălăiaţa noastră apatie, nici cu sîcîitoarea – pretenţioasa şi pripita – noastră impulsivitate. Pentru că, instituind regimul paşnic al temporizării, ea ne iniţiază în misterul *timpului viu,* ne deschide gustul pentru bogăţia ritmurilor şi prospeţimea tempourilor sale, pentru a-l putea resimţi ca aşteptare însufleţită ce tresaltă necontenit de *mirabile* aşteptări şi promisiuni. În felul acesta, răbdarea acordă o binemeritată revanşă timpului autentic, făcîndu-ne sensibili la exigenţele aparte ale evoluţiei fiecărui lucru şi înduplecîndu-ne să consimţim la demnitatea şi legitimitatea ei. Şcoală a timpului specific, *sui-generis*, ea ne trezeşte îngrijorarea şi responsabilitatea pentru soarta acelor ritmuri suveran zăbavnice, sincopate şi şovăitoare, făcîndu-ne chezaşi devenirii, prefacerii, împlinirii delicate a celor ce doar aşa se bucură de vremea lor.

Prin toate acestea, răbdarea ni se arată ca o virtute edificatoare, decisivă pentru evoluţia noastră şi pentru buna întemeiere a raporturilor noastre cu lumea. Lămurind mersul firesc şi veritabil al lucrurilor, ea ne cere cu fermitate, oferindu-ne şi climatul prielnic pentru această strădanie, să procedăm la o drastică reconstrucţie de sine. Miza pe răbdare devine din acest moment chiar şansa evoluţiei noastre. Căci, numai cu ajutorul ei, putem depăşi starea de inerţie păguboasă a răsfăţului şi nemulţumirii infantile faţă cu potrivnicia lumii. Doar răbdători putem asuma ofensiv – demn şi responsabil – vitregiile şi vicisitudinile sorţii cu convingerea fermă că numai făcîndu-le faţă, îndurîndu-le şi înfruntîndu-le putem deveni oameni în toată puterea cuvîntului. Surpriza revelatoare a acestei curajoase schimbări de atitudine va fi aceea că adversităţile se dovedesc, cel mai adesea, doar *provocări şi încercări* care ne călesc şi întăresc, ne dăruiesc cu nebănuite puteri. Şi, în cele din urmă, ne conving că şi eşecul poate fi valorizat, că şi suferinţa poate fi rodnică.

Iată că, dezisă şi scăpată de năravul istovit al fumatului, răbdarea nu mai este aşteptarea suficientă, stearpă şi plicticoasă, ci răgazul tihnit şi împrospătător – plin de un dinamism măsurat, de o insistenţă adesea ascetică şi austeră – prielnic atingerii finalităţii şi fertilităţii fiecărui lucru: formare şi maturizare, coacere şi împlinire. Răbdarea deschide astfel un nou front edificării de sine, un nou orizont cooperării cu lumea.

▲

Cătălin MANOLE

Un producător de tutun

În Amara, Dorel a lu' Georgeta mi-a spus: „Du-te la Petre Jambă. Anu' trecut am pus şi eu tutun, chiar lîngă tarlaua lui. La mine nu s-a făcut nimic şi la el era înalt ca bradu'. Vorbeşte cu el că de cînd îl ştiu pune tutun."

Petre Jambă are casa „în vale". A fost bucuros să-mi vorbească despre ceea ce face de-o viaţă: „Eu pun tutun de 70 de ani. Eu am mai fost particular, cînd eram copil, acum sînt iar particular. Acu' zic să nu mai pui că am 67 de ani şi sînt şi eu bătrîn".

Diferenţa de calitate se vede după culoare: tutunul calitatea întîi este galben sau galben spre roşu; cel roşu e calitatea a doua sau a treia. Prin martie Nea Jambă face „platforma". Un strat de bălegar nou, neapărat de cal, altfel „se arde tutunul", pe care îl acoperă cu pămînt. După ce îl netezeşte bine cu grebla sau cu dubla pune seminţele mărunte de tutun. Seminţele sînt un secret: deşi ia întotdeauna de la centrul de colectare, Jambă nu foloseşte decît seminţele lui, păstrate într-un loc tăinuit, în hambar, şi care fac tutun galben de la început. Celelalte fac tutun „verde-Bărăgan" şi nu-l cumpără nimeni. Din seminţele bune pune un degetar la şase metri pătraţi. Le aruncă pe platformă amestecate cu cenuşă – alţi oameni le amestecă cu nisip. Urmează vrăniţatul. Vrăniţatul înseamnă că se pune vrăniţăul peste seminţe. Ce e vrăniţăul? Este bălegar vechi, păstrat de la paltforma de anul trecut. Putrezit şi dat prin ciur, arată ca rumeguşul.

Pînă în mai răsadul de tutun e deja mare. Urmează plantatul în cîmp: „Se fac vreo cinci zile la 10 arii. Depinde dacă ai oameni. Cel mai bine e cînd sîntem patru – unu' face gaura, unu' pune răsadul, unu' acoperă şi altu' pune apa. Aşa merge uşor, că merge cu totul." Între rînduri distanţa e de 60 de centimetri, măsuraţi cu un capăt de sfoară. La cîteva zile tarlaua e inspectată şi firele de tutun care nu „s-au prins" sînt înlocuite. Cînd e secetă se plantează de cîte două-trei ori, pentru că „se prinde" greu. Tutunul trebuie udat şi Petre Jambă îi duce apă o zi da, o zi nu, cu butoiu'. Udă fiecare fir în parte timp de o lună şi jumătate: „Mai iese şi bălării în el. Trebuie să îl pliveşti, ştii? Iese ştir, mături prin el. Trebuie să-i faci d-astea, tratamenturi de urechielniţă, că altfel face găuri p-acol şi umblă prin el. Au nişte prafuri ei sau cu porumb tratat. Unde vezi că are gaură îi pui boabe. Le găseşti moarte acolo. Iar a ieşit, iar îi pui. Face găuri!"

După ce „se tremină sapa" începe culesul. Frunză cu frunză, din josul tulpinei spre vîrf. Sînt galbene-verzui, mari şi uleioase: „ştii ce te faci pe mîini? Se lipeşte... e ca o păcură!". Se pun una peste alta, pe braţ, apoi se aşează în căruţă, straturi. Nea Jambă îl duce acasă şi îl mai lasă două zile vraf, să se mai îngălbenească, să-l poată vinde la categoria întîi: „Înainte să-l pui la soare, nici mult să nu-l laşi că se opăreşte, se ofilează. Dacă nu îl înşiri la trei zile, maxim, se strică". Şi după trei zile începe înşiratul. O andrea lungă, ascuţită, prin „urechea" căreia se trece sfoara, străpunge nervura frunzei, exact în mijloc. Salbele de frunze astfel făcute sînt înşirate de obicei pe gard, dar nea Jambă şi-a făcut „gherghef" – pari bătuţi special, pe orizontală şi verticală, să prindă de ei şirurile lungi de trei metri. Cînd e gata uscat, vinde tutunul la centrul de colectare din sat: „Înainte îl dădea lumea la grămadă la CAP, cum era, verde, galben. Acum trebuie să îl alegi, să-l pui pe baloţi, pe calitate. Dacă n-are calitate ţi-l bagă la a treia sau nu ţi-l ia. Anu' trecut mi-a refuzat trei baloţi şi eu m-am muncit la el, da' a zis că e prea închis la culoare, dă-l dracu' să-l ia!"

Nea Petre Jambă are 300.000 de lei pensie. Tutunul nu mai este pentru el o afacere, ca pe vremuri. Îl plantează „din tradiţie". Pe munca de un an nu ia cine ştie ce: 23.000 pe kilogramul de tutun calitatea întîi, 12.000 calitatea a doua şi 7.000 calitatea a treia. Anul ăsta a făcut 170 de kilograme de tutun – a luat patru milioane. O parte din recoltă îi este plătită în ţigări – un pachet de „Carpaţi" pentru un kilogram de tutun: „Îmi dă ţigări da' eu nu fumez, le vînz la ăştia, pîn sat, care fumează. Unii mi-au dat banii, alţii nu. Am rămas cu caietu', că am un caiet în care îi trec cînd le dau ţigări".

▲

Z. ORNEA

glose

Cercetătorul, stăruinţa şi răbdarea

Unii afirmă principiul „răbdare şi tutun" ca pe o filosofie de viaţă. Să nu se grăbească pentru că, oricum, timpul – aşteptat cu răbdare – le rezolvă pe toate. Există însă îndeletniciri (meserii) în care această filosofie empirică e chiar rostul existenţei. Una dintre acestea este, desigur, peste tot în zonele exegezei. Mă voi referi, în chip special, la exegeza în domeniul umanioarelor şi, din acest ansamblu cu oarecare coerenţă interioară, la cel de istoria literaturii şi a culturii în general (în care intră, după opinia mea, şi cel de istoriografie politică). Vreo cinci decenii m-am consacrat acestui gen de investigaţie, urmărind să reconstitui, mai ales, istoria ideilor, dar şi scriind trei biografii (Gherea, Maiorescu, Stere) despre personalităţi emblematice care au fundat unele dintre curentele de idei pe care le-am tot studiat. Să spun că elaborarea acestor cărţi (rod al unor investigaţii pluriforme epuizante, de fiecare dată doi-trei ani buni de osteneală) mi-au cerut răbdare şi tutun? Desigur, răbdarea e, aici, bine instalată la locul ei central, deşi de tutun mă cam lăsasem pentru că nu-mi îngăduiam, după-amiezile, cîteodată şi dimineţile, la Biblioteca Academiei, luxul consumării timpului „la o ţigară". Cu timpul, reflexul formîndu-se, mă dezbărasem de uzul tutunului şi, acasă, la masa mea de lucru. Eram, chiar în domeniul meu de activitate, un cercetător de tip special. Înglobam, în sfera mea de preocupări, cum spuneam, deopotrivă istoria literaturii, aceea a culturii şi a istoriografiei politice. Şi asta pentru că ale mele curente de idei, cărora mă consacrasem, înglobau, în structurile lor interioare, chiar toate aceste elemente. Am debutat, ca absolvent al Facultăţii de Filosofie, în 1955, cu o teză de licenţă despre gîndirea românească la mijlocul secolului al XIX-lea. Am şi publicat-o, în 1957, după ce redactorii revistei mi-au cerut să le arăt documentaţia (le-am arătat fişele), ca un cumva să publice un plagiator cu pretenţii. Nu mică mi-a fost mirarea cînd, anul trecut, într-o carte despre anul 1848, pe care a publicat-o dl acad. Dan Berindei, mi-am găsit citată lucrarea de debut. Dar tot preocupîndu-mă de domeniul – rar – al istoriei ideilor, trebuia să am răbdare să citesc mai tot ce intra în această sferă de preocupări. Cărţi de economie (mai ales de istoria economiei naţionale), de doctrină economică, anuare statistice, cărţi despre condiţia de viaţă a ţăranului român (reprezentînd, totuşi, 85% din populaţia ţării), cărţi de istoriografie politică, inclusiv memorii şi colecţii de discursuri parlamentare, *Dezbaterile Adunării Deputaţilor* (şi ale Senatului), colecţii întregi de ziare şi reviste (inclusiv, dacă nu în primul rînd, literare), literatură propriu-zisă, estetică, filosofie, sociologie, politologie, istorie literară cu tona şi cîte încă altele. Un prieten la care ţin, dl Matei Călinescu, din anii şaptezeci stabilit în SUA, unde este profesor, văzînd, odată, ce se afla pe masa mea de lucru a exclamat compătimitor că am lecturi bizare. Bizareria asta polimorfă era chiar rostul peocupărilor mele. Şi trebuia infinită răbdare să citeşti această întinsă bibliografie, care, uneori, se refuza între segmentele ei de bază, ba chiar să faci fişe – cum altfel? – cu citatul semnificativ bine ales, şi să cuprinzi totul într-un ansamblu rotund şi corpolent, creînd, apoi, sinteza. Debutasem, în 1965, cu o carte despre concepţia sociofilosofică a lui Xenopol, urmată, în anul următor, de alta despre „Falansterul de la Scăieni". Dar astea au fost cărţi scrise în colaborare şi, credeam, că nu mă reprezintă cu adevărat. Debutul meu real îl consideram cartea despre junimism pe care o predasem la EPL în 1962 şi, întrucît Maiorescu, atunci, nereconsiderat şi nereeditat, tema era considerată de foştii mei colegi (în 1959, dosarul meu încărcat m-a zvîrlit pe drumuri, ajungînd din redactor librar şi, apoi, bibliotecar) o efectivă bombă, socotită imposibil de publicat. De-abia în 1965 Maiorescu a fost pus în drepturi şi cartea mea a căpătat şanse de izbîndă. A început lucrul la manuscris, la pagină, la rînd, la cuvînt (azi nimeni, şi e bine aşa, nu mai ştie ce este acest supliciu) şi cartea mea a ieşit altfel decît mi-aş fi dorit-o. Ea a apărut în 1966 şi am considerat-o, de la început, un debut ratat. Dacă aveam norocul ca volumul meu să apară în 1963, cum mi se promisese iniţial, aş fi fost un deschizător de drum în materie de reconsiderare a operei lui Titu Maiorescu. Cum n-a fost să fie, am ratat ocazia. Mi-am promis, chiar în 1966, că voi scrie o altă carte despre junimism. După ce am publicat, în 1969, cartea sociologică despre ţărănism şi în 1970 şi 1972 cărţile despre *Sămănătorism* şi *Poporanism*, bine primite, am revenit la junimism. După trei ani de muncă încordată (ce, să mai spun?, a presupus infinită răbdare nu totdeauna însoţită de tutun), în care am recitit întreaga bibliografie a chestiunii, făcîndu-mi fişe noi (pe cele din 1959-1962 nu mai puteam conta), am pornit să-mi scriu cartea. S-a numit *Junimea şi junimismul*, avea peste 700 de pagini de carte (cea anterioară n-avusese decît vreo 260), şi cum din vechea carte recuperasem atunci 20 de pagini, aveam tot dreptul să-mi consider cartea una complet nouă, şi sub raport compoziţional (ca structură interioară, prin capitolele mai toate noi) şi sub raportul interpretării, marcat înnoitoare. Aceasta este adevărata mea carte despre junimism care a avut parte şi de alte două ediţii, ultima în 1998 în vestita colecţie „Biblioteca pentru toţi". Şi, îndrăznesc a crede, o contribuţie fundamentală despre acest curent de idei din istoria literaturii, a culturii şi a vieţii politice româneşti. Cîtă răbdare mi-a trebuit să refac întreaga documentaţie, să scriu o altă carte despre un subiect suveran e inutil să o spun, pentru că, sper, cititorii o vor realiza! Dar numai cu o astfel de răbdare de benedictin se poate izbîndi în sfera mea de investigaţie plurivalentă.

Am trecut, probabil, prea repede peste cărţile mele despre sămănătorism şi poporanism. Erau, atunci, curente de idei larg şi integral blamate. Nu vreau să spun că le-am edulcorat, dar m-am străduit să le privesc obiectiv, analizîndu-le corespunzător. Şi, pentru ca să urc metodic şi progresiv în veac, de la junimism, trebuia să mă opresc, fatal, la curentele de idei care au dominat începutul de veac XX şi pînă tocmai în preajma primului război mondial. Iar fondatorii acestor două curente de idei au fost nimeni altcineva decît N. Iorga (pentru sămănătorism) şi Const. Stere şi G. Ibrăileanu (pentru poporanism). Firește, le-am considerat curente de idei tradiţionaliste care s-au opus, datorită unei viziuni sociologice romantice, evoluţiei structurilor româneşti spre o civilizaţie modernă de tip industrial. Desigur, am marcat acele deosebiri reale între poporanism şi sămănătorism, relevînd laturile într-adevăr democratice ale poporanismului. Am rămas, după aceste cărţi, cu o dragoste şi stimă infinite pentru N. Iorga şi, mai ales, pentru personalitatea tragică a lui Const. Stere. E probabil inutil să menţionez cîtă răbdare mi-a fost necesară pentru a scrie, în trei-patru ani, două cărţi care dezvăluiau mişcări ce au marcat veacul XX, cu consecinţe vitale (mai ales în cazul sămănătorismului) pentru interbelic. De-abia de acum încolo puteam urca mai departe, intrînd în interbelic. Voiam, iniţial, să scriu o carte pentru ambele decenii. Tot citind şi adunîndu-mi materialul documentar, mi-am dat seama că deceniile interbelice nu sînt deloc un bloc unitar şi că, din punctul meu de vedere, al istoricului ideilor, ele impun cercetări separate. Am luat, deci, totul de la început, hotărît să consacru fiecărui deceniu cîte o carte. Cea dintîi, apărută în 1980, am intitulat-o *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea*, voind să evidenţiez înfruntarea între latentul tradiţionalism şi înnoirea modernităţii în acest deceniu de răscruce. Nu mi-a fost deloc uşor să scriu şi, mai ales, să public această carte cu atîtea contencioase inflamabile în zonele sale centrale de interes. Mai ales că multe fuseseră sechestrate de ceauşism, de la teoriile specificului naţional, cu accentul pe dacism, la viziunea tradiţionalistă. De altfel, la doi ani de la apariţie, după ce polemizasem cu opinii ale revistei *Săptămîna*, m-am trezit luat în colimator de publicaţiile ceauşiste *Săptămîna* şi *Luceafărul*, care au pornit împotriva cărţii mele din 1980 un lung şi bine reglat tir de artilerie menit să mă prezinte ca un duşman al culturii româneşti. Pornisem, naiv, să adun material pentru cartea despre al doilea deceniu din interbelic. Deodată am realizat că ea nu ar putea fi publicată. Pentru că, printre altele, nu se putea scrie analitic critic despre orientări totalitare (cum afirmau legionarii, M. Manoilescu, Nichifor Crainic etc.) într-un climat specific totalitar. Oprindu-mi motoarele în acest domeniu, le-am reaprins în altul, realizîndu-mi un mai vechi proiect al meu de a scrie biografiile unora dintre personalităţile creatoare ale celor dintre făuritorii curentelor de idei despre care tot scrisesem. Aşa s-au născut între 1982 şi 1991 biografiile despre Gherea, Maiorescu şi Stere. A fost o muncă istovitoare, adesea surprinzîndu-mi eroii că voiau (prin jurnale sau roman autobiografic) să-mi ofere piste de interpretare lor favorabile. Am fost, de aceea, mereu mefient, detectiv, verificînd o sursă informativă cu altele multe, în aşa fel încît biografiile să fie obiective pînă la omenescul posibil. Şi, cred, că sînt. Eliberarea izbăvitoare din decembrie 1989, mi-a creat condiţii favorabile pentru a-mi încheia ciclul despre interbelic, putîndu-mi scrie cartea despre anii treizeci. Mulţi colegi, stimaţi, (printre aceştia şi dna Monica Lovinescu şi dl Virgil Ierunca) îmi reproşează cartea *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*. Altfel zicînd, de ce mă ocup, sînt întrebat, cu studierea legionarismului, cu toate ale sale personalităţi captive, în loc să mă consacru studierii comunismului. Dar, mai întîi, eu îmi continuam cercetarea întreruptă în 1981 şi care, acum, putea fi examinată obiectiv. Apoi, de ce nu se ţine seama că tema examinării obiective a legionarismului, cu toate ale sale personalităţi charismatice, era, în anii optzeci, tot atît de tabuizată ca şi cele despre analiza critică a comunismului. Sînt, acestea, avatarurile fatale ale cercetătorului, mereu făcut vinovat pentru adevărurile dezvăluite. Şi, totuşi, îmi continuu investigaţiile şi după cartea din 1995 despre deceniul al treilea.

Revenind la tema numărului acesta al *Dilemei*, voi mărturisi că infinita răbdare şi stăruinţă (cu sau fără tutun) este o axiomă în laboratorul cercetătorului. Nu numai al meu. Dar al celor îndeobşte.

▲

Mircea FABIAN

„Sînt oarecum nedumerit“

– cîteva opinii despre articolul domnului Teodor Baconsky „Spiritul cruciadei şi nesimţirea religioasă“ (nr. 448) –

Din *extraordinarul* articol al dlui Baconsky am aflat, cu melancolie, următoarea inedită: a fi antiglobalist înseamnă a susţine terorismul. „Specialiştii“ ar fi distins, între mai multe tipuri de terorism, şi pe „acela care propune o emancipare globală a popoarelor (mai ales sărace) faţă de tirania capitalismului multinaţional (aşa-numitul «popor de la Seattle»)“. Ca urmare, simpatizant al antiglobalizării = simpatizant al terorismului. Dle Baconsky, dvs., conservator fiind, detestaţi un anumit tip de „stîngă“; eu, radical, îmi permit să iubesc deopotrivă de mult un anumit tip de „dreaptă“. Cu această iubire în minte, nu credeţi că am putea spune ceva despre inteligenţa „specialiştilor“ în cauză? Şi-apoi, punctul de plecare al articolului dvs. fusese nenorocirea de la 11 septembrie; or, teroriştii aceia nu erau atei, agnostici, revoluţionari, gînditori sau militanţi de stînga, ci fanatici *religioşi*...

Orice conservator se luptă tradiţional cu 1789. Dvs. incriminaţi pe bună dreptate un anumit dogmatism maniheic al stîngii, pretenţia revoluţionarilor „că numai ei deţin instrumentele sociale ale progresului“: „Însă nimeni nu poate demonstra că, fără evenimentele din 1789 şi 1989, *homo religiosus* nu ar fi descoperit, *singur,* căile unei revoluţii nerevoluţionare. (...) Şi am fi putut inventa chiar mai mult: un echilibru mai puţin instabil, un sistem internaţional mai puţin ipocrit, o etică mai puţin egocentrică şi un umanism mai puţin demagogic“. Dar oare, dle Baconsky, ar fi putut „perucile“ să impună *încă de atunci* aceste evoluţii structurale (într-un sistem care nu ţinea decît să se eternizeze) fără violenţe, ucazuri şi constrîngere? Ar fi abandonat ele, *cum gratia,* retorica dreptului divin, în favoarea conceptului de drept natural, care defineşte totuşi marea schimbare în funcţionarea sistemelor politice şi societare post-1789? De-ar fi trebuit să aşteptăm anul 2500 pentru a vedea la lucru transformările de azi, veţi concede că 1789 rămîne o întîmplare fastă: arzînd etapele, a reprezentat un salt istoric... Îngăduiţi-mi să vă atrag atenţia asupra unei contradicţii. E adevărat – sîntem tot în contrafactual – că fără 1789 n-ar fi apărut poate un Hitler (a cărui doctrină este exact contrariul programului iacobin şi o replică patologică aruncată peste timp Luminilor), nici teoria dialecticii stăpîn-sclav a unui Hegel fascinat de isprava francezilor, nici interpretarea abuzivă şi simplificatoare a „tinerilor hegelieni“ (maestrul, prudent, se referise în definitv la Stăpînul absolut, moartea...), deci nici Marx, nici Lenin, nici Stalin. *Dar ce alte minunate monstruozităţi le-ar fi luat locul?* Nu afirmaţi dvs., oamenii „de dreapta“, că natura umană e imuabilă şi fundamental „rea“ („coruptă, stricată“ etc...), că ea nu admite nicicum achiziţia şi progresul, de unde şi necesitatea „constrîngerii“ şi-a altor drăgălăşenii (Stat, Poliţie etc.) pentru a o ţine în frîu?... Nu pretindeţi dvs. că, în procesul universal, „conştiinţa determină existenţa“? Pentru orice conservator, devenirea va da naştere *cu necesitate* şi în toate timpurile unor monştri, Clio fiind celălalt nume al abjecţiei fiinţei căzute, incapabile să rămînă în Vîrsta de Aur... Nu poate exista progres la nivelul societăţii, acolo unde nu există progres *în sine:* nu putem spera decît la ameliorări, bemoluri... Dacă e posibil, chiar probabil că omul religios ar fi ştiut să evite, cu eleganţă, instalarea în acest fals absolut al societăţilor contemporane, această pendulare schizofrenică şi ipocrită între necesitatea normativelor comunitare laice şi nulitatea lor principială, între invocarea obsesivă a imperativului umanist şi neputinţa de a-l investi transcendent sau teleologic – tot atît de adevărat e că nu Revoluţia franceză l-a împiedicat să o.facă. Nouă, fiinţelor iremediabil *căzute,* ce alt proiect ne-ar fi putut oferi conservatorii, care, în materie de toleranţă, n-au depăşit niciodată împlinirea supremă a „despotismului luminat“ şi-a altor forme de cezarism?... Consecvent şi onest pînă la capăt, orice conservator va trebui să admită că sintagma „evoluţie istorică“ este o *contradictio in adjecto.* Atunci?

De altfel, e cum nu se poate mai firesc să acuzaţi starea de lucruri. Am eşuat într-un epos convenţional, într-o infinită ipocrizie, într-o orgie a aparenţelor – unde sîntem perfect *singuri.* Rînjim la ceruri, nu mai slujim nici un zeu (unde-s sărmanele „principii“ de la 1789, fundate măcar în reperul „Fiinţei Supreme“?...), am relativizat discursul teologic, am golit de substanţă metafizica, pînă a ajuns un schelet retoric, de care rîd şi copiii – iar filozofii noştri se resemnează să proclame „sfîrşitul sensului“ şi falimentul necesităţii, nu înainte de a-şi încasa cuminţi lefurile din universităţi, drepturile de autor şi celelalte impozite pe genialitate. Ne mai interesează doar cum să ne salvăm „comunitar“, supunîndu-ne unor palide imperative teoretice şi normative convenţionale, pe care le numim „constituţii“, „legi“, „coduri“ şi „drepturi inalienabile“ – dar în care în zadar am căuta *vocea* Cerului. O, dar aţi sondat vreodată „cauza primară“ pentru care am eşuat în această mlaştină? Nu vi s-a întîmplat uneori să obosiţi de toate răspunsurile şi să reveniţi la întrebările dintîi? La această *tăcere* pe care Cerul Însuşi a coborît-o peste noi, la insolubila problemă a imanenţei Răului care nu mai admite nici o „explicaţie“ teologică, la suferinţele fără seamăn şi fără număr din pricina cărora n-am mai putut vedea nicicum lumea noastră ca pe o Cetate a lui Dumnezeu?... Ce răspunsuri să ne mai fi oferit somptuoasa defazare *structurală* a omului religios?... Îi vorbeşti despre libertăţile individuale concrete, el se opreşte la liberul arbitru; îi spui de suferinţa inocenţilor, îţi răspunde cu păcatul originar; vrei să-i invoci caracterul deficitar al Creaţiei ca atare (care îngăduie, presupune şi *justifică* Răul, în vederea obţinerii nu ştiu cărei „coerenţe“ a adevărului suprem), el îţi exaltă principiul antropic şi contabilizarea Binelui în altă viaţă; îl iei de mînă, îl duci prin spitale ca să vadă acolo argumentul *dărîmător* al evidenţei, el îţi răspunde cu argumentul ontologic; te revolţi împotriva nonsensului, a caracterului negativ şi absurd al acestei „existenţe“, el spune că eşti blasfemic, nihilist şi te ameninţă cu iadul; te enervezi de-atîta infamie şi obtuzitate – el zîmbeşte... Problema, dle Baconsky, nu e ce-ar fi făcut omul religios cu lumea. Problema e ce-ar fi făcut această lume cu profilul evanescent al omului religios. Circulă prejudecata potrivit căreia omul „de stînga“ se situează la un nivel subaltern al interogaţiei: în loc să-l tulbure întrebările „mari“ despre existenţă, zeu şi cauză finală, se-apucă să se indigneze de nedreptăţile din orizontul imediat. Nu ştiu să existe naivitate mai înduioşătoare... Orice revoltă este metafizică în esenţa ei şi orice revoltat începe prin a se cutremura de existenţa Răului intrinsec, şi abia apoi de numărul „relelor“ de pe pămînt; toţi au pornit de la o întîlnire dramatică cu Insolubilul. E imposibil să nu puteţi vedea că la originea pasiunii pentru contingent stă un eşec dramatic în experienţa absolutului... „Dacă tot sîntem singuri *aici,* cel puţin să încetăm a ne mai chinui unii pe alţii“ – iată apoftegma implicită. Asta depăşeşte simpla ţîfnă a apostaziei sau a negaţiei resentimentare. În miezul acestui eşec stă – dacă ţineţi cu adevărat să o căutaţi – cauza profundă a revoltei. (Şi-apoi, nu ne asigura Platon că, dacă nu putem aprehenda direct esenţa Zeului, putem folosi şi calea ocolită a acelei „aphairesis“ – *via negativa?)* E abuziv să o expediezi în „populism“... 1789 n-a fost doar revoltă, ci şi *oboseală* a timpului: un timp din care – mă tem să nu vă spun vreo noutate – zeul *s-a retras.*

Spuneţi că revoluţionarismul e responsabil de apariţia terorismului. Dar uitaţi că acei revoluţionari ruşi au început *toţi* cu revolta metafizică: împotriva condiţiei întregii Creaţii şi împotriva *acelei* tăceri? De aici s-a născut acel „totul e permis“ – care e *urlet* şi sfîşiere –, de-aici „cauza“ nebunească a unui terorism împotriva absolutismului epocii şi în numele „celor mulţi“, pe care a descris-o Camus în *Omul revoltat,* înfuriindu-l pe Sartre şi făcîndu-l să-i răspundă pe 50 de pagini. Revoluţionarii ruşi (pînă la Lenin, care a încheiat scurt cu „sentimentele“ şi a trecut direct la terorismul de stat), acei tineri care mergeau la eşafod pătrunşi de un fel de nebunie a suferinţei, încă mai păstrau un soi de exigenţă – morbidă – a onoarei: atentatele lor îi vizau doar pe decidenţi şi evitau cu orice preţ victimele inocente, uciderea civililor (mergînd pînă la exigenţa tragi-comică de a le pune la adăpost de nevestele celor vizaţi...). Cum să-i compari, fie şi de departe, cu oligofrenii absoluţi de astăzi, care pun la cale carnagii uriaşe ale *inocenţilor?* Cum am spune azi, nici terorismul nu mai e ce-a fost... Grotesc!...

Una peste alta, nu e mai firesc să ne respectăm opţiunile, fie că sînt de stînga sau de dreapta? Cum să-i echivalezi pe antiglobalişti cu „terorismul“?! Nu vor nici ei, dle Baconsky, decît „o punte umană între Nord şi Sud“... În rest, propun să-l creditäm pe bunul şi sfîntul Rozanov: „De ce mă supăr atît pe radicali? Eu însumi nu ştiu. Îi iubesc pe conservatori? Nu. Ce-i cu mine? Nu ştiu. Sînt oarecum nedumerit.“

▲

Răspunsul lui Teodor Baconsky

Stimate Domnule Mircea Fabian,

Nu ştiu dacă articolul meu din *Dilema* (nr. 448) avea ceva „extraordinar“, după cum generos o spuneţi, dar replica dumneavoastră e fără îndoială remarcabilă. Atunci cînd un text suscită asemenea răspunsuri oneste, merită – la rigoare – să te fi înşelat scriindu-l. Am, totuşi, o dublă dificultate. Pe de o parte, plecaţi de la o premisă simplificatoare (aceea că aş fi echivalat antiglobalismul cu simpatia faţă de terorism) şi inexactă (pentru că o asemenea ecuaţie lipseşte din ce am publicat). Pe de altă parte, de îndată ce vă lansaţi în propria demonstraţie, complicaţi lucrurile prea mult, amalgamînd chestiunile majore şi, pesemne, insolubile (de tipul „teodicee“, „metafizică a istoriei“ etc.) cu procesul amănunţit al unei „drepte conservatoare“ pe care, nemeritat, o caricaturizaţi. Există desigur un conservatorism dur – de sorginte augustiniană şi luterană – pe care însă nu l-am practicat niciodată, pentru bunul motiv că Biserica ortodoxă nu-l împărtăşeşte: cred, alături de ea şi de Părinţii Filocaliei, că „de va voi“, omul căzut se poate mîntui în Iisus Hristos „de dimineaţa pînă seara“.

Bănuitul meu „conservatorism“ are, ce-i drept, două trăsături la care chiar mi-e greu să renunţ: prima, politică, susţine (aşa cum aţi intuit, fără a fi de acord) că progresul social şi individual nu se bazează pe imaginare salturi calitative şi pe agresive rupturi revoluţionare, ci pe realismul reformelor treptate; a doua, spirituală, constată că omul-fără-Dumnezeu este un obiect care manifestă supărătoarea – şi mai ales implacabila – tendinţă de a se autodistruge. În primul caz, sînt gata să proclam lucruri „enorme“, cum ar fi acela că, dacă Edison îl presupune (într-o cît de mică măsură) pe Pol Pot, mă lipsesc fără probleme de avantajele curentului electric. În cel de-al doilea, îmi iau libertatea de a observa că, de-a lungul mileniilor sale de „obositoare“ credinţă, umanitatea recurgea mult mai rar la asasinat şi sinucidere: o ferea de crimă tocmai respectul infinit şi (de aici) iubirea faţă de Dumnezeul care „tace“ acum, asurzit, probabil, de urletele noastre angoasate sau isterice. Mă trezesc, acceptîndu-vă logica, în centrul unui monumental disconfort: fie înaintaşii noştri prerevoluţionari erau mai buni decît noi şi atunci sînt un conservator obtuz, care se leagănă în iluzia Vîrstei de Aur. Fie noi – secularizaţii – sîntem net superiori „perucilor“ care făceau istoria înainte de 1789, cu urmarea că holocaustul şi gulagul (pentru a nu le cita decît pe ele) ilustrează preludiul unei Vîrste de Aur aproape emergente. Ca unul care, asemenea dumneavoastră, are doar nostalgia paradisului, nu vă pot spune nimic despre *locul* acelei veşnicii fericite. Am în schimb certitudinea de bun-simţ că genocidul modern nu l-ar fi putut nicidecum *prefigura.*

Păreţi înclinat să prezentaţi ororile epocii revoluţionare ca pe tot atîtea reacţii ale unor copii frustraţi, care se dedau la tropăieli enervate pentru că „zeul“ (daţi-mi voie să spun: Tatăl lor) i-ar fi părăsit. Văd aici un alt mod, indirect, de a dovedi că renegarea lui Dumnezeu antrenează ocultarea simetrică a Diavolului: într-o lume privată de Binele absolut, „nici dracul nu e chiar atît de negru“... Personal, îmi păstrez convingerea că gravitatea *nemaivăzută* a celor întîmplate de la 1789 încoace nu poate fi expediată printr-un asemenea diagnostic indulgent. Pentru mine, omul modern a decăzut mai jos decît Adam, ale cărui odrasle (Cain & Abel) pătimiseră deja îmbrăţişarea arhetipală dintre călău şi victimă. Omul despre care vorbesc s-a transformat într-o bestie şi stă să devină propria lui clonă, reduplicîndu-şi tehnologic fărădelegea. Încerc să-l accept lîngă mine, în mine însumi şi în cei care-mi urmează. Din păcate, nu-l pot neapărat îndrăgi, dar caut măcar să-l pomenesc în rugăciune, atunci cînd viaţa sălcie pe care am ajuns să o trăim îmi mai îngăduie să o fac.

Primiţi, vă rog, scuze pentru acest final oarecum sumbru, dimpreună cu asigurarea întregii mele preţuiri.

Teodor BACONSKY

▲

Mieke Bal: „Ceea ce a fost după a fost mai întîi“

– cum să privești un tablou –

Debutul lunii octombrie a însemnat, la Colegiul Noua Europă, şi reluarea programului GETTY, graţie căruia, timp de trei ani universitari, prestigioşi istorici de artă sînt invitaţi să susţină o serie de conferinţe axate pe probleme extrem de actuale ale multiplelor faţete ale disciplinei. De această dată a fost rîndul profesorilor Mieke Bal, de la Departamentul de Ştiinţe Umaniste al Universităţii din Amsterdam şi Ernst van Alphen de la Departamentul de Studii Literare al Universităţii din Leiden. Am profitat de acest prilej pentru a obţine un interviu de la dna Mieke Bal, una din marile personalităţi ale istoriei artei contemporane. Venind spre istoria artei din zona teoriei literare, unde avea deja o serie de publicaţii importante ca, spre exemplu Narratology: introduction to the theory of narrative, *University of Toronto Press, 1985, Mieke Bal s-a impus în conştiinţa istoricilor de artă printr-o carte despre Rembrandt* – Reading 'Rembrandt': Beyond the Word Image Opposition, *publicată în 1991, la Cambridge University Press. Mieke Bal a fost, de asemenea, una dintre personalităţile care au pus bazele Programului de Studii Vizuale şi Culturale de pe lîngă Universitatea din Rochester, NY, alături de personalităţi ca Michael Ann Holly sau Norman Bryson. Împreună cu acesta din urmă, Mieke Bal a semnat un articol celebru publicat în revista „The Art Bulletin“, vol. LXXIII, nr. 2 (iunie 1991)* – Semiotics and Art History. *A urmat apoi crearea programului de studii postuniversitare în Filosofie şi Analiză Culturală la Universitatea din Amsterdam, precum şi alte două cărţi,* Double Exposures: The Subject of Cultural Analysis, *publicată în 1996 şi* Quoting Caravaggio: Contemporary Art, Preposterous History, *trei ani mai tîrziu. Înteresul pentru zona teoriei literare nu a dispărut, cartea* The Mottled Screed: Reading Proust Visually, *publicată în 1997, precum şi ediţia a doua, adăugită, a cărţii dedicate naratologiei, apărută în 1999, dovedesc multiplele interese ale autoarei. De la marea literatură la pictura secolului al XVII-lea văzută prin filtrul artei contemporane şi de la feminism la teorie literară, Mieke Bal îşi adună sursele de inspiraţie pentru o veritabilă aventură intelectuală extrem de stimulantă, numită analiză culturală, la care îşi invită cititorul, seducîndu-l de fiecare dată.*

Titlul primei conferinţe pe care aţi susţinut-o la New Europe College – „Rembrandt-ul femeilor. Observaţii pe marginea expoziţiei Rembrandt's Women, de la Royal Academy din Londra“ – ar putea implica o diferenţă între Rembrandt-ul femeilor şi cel al bărbaţilor. Există într-adevăr o astfel de diferenţă?

Nu cred că este drept să spui aşa ceva. Eu n-am făcut altceva decît să inversez titlul expoziţiei de la Londra, din „Femeile lui Rembrandt“ în „Rembrandt-ul femeilor“. Dacă bărbaţii sau, în fine, cei care organizează o expoziţie pot da un astfel de titlu, atunci şi eu pot şi am dreptul să îl inversez.

Dar această diferenţă de viziune credeţi că există cu adevărat?

Da. Cred că Rembrandt-ul bărbaţilor este Rembrandt-ul prezentat de această expoziţie – Rembrandt-ul care a pictat nuduri, care a fost interesat de valenţele expresive ale corpului feminin, căruia nu i-au plăcut femeile frumoase, şi toate celelalte lucruri care s-au spus şi scris despre el în acest spirit nu neapărat elogios. Rembrandt-ul femeilor este acela care arată înţelegere pentru cauza feminină în cadrul a ceea ce este numit în ultimul timp „cultura vizuală“, unde corpurile sînt privite, exploatate într-o manieră voyeuristă, nu departe de scenele de viol şi unde se face un întreg spectacol din femeile care se sinucid. Şi cred că Rembrandt-ul care a pictat aceste scene, pentru că era într-o oarecare măsură un Rembrandt al bărbaţilor, prin simplul motiv că era o parte a culturii olandeze din acea perioadă, acest Rembrandt a pictat, totuşi, cu un ochi critic. Şi cred că există enorm de multă gîndire vizuală în interiorul unui tablou de Rembrandt. Cred că nu este un pictor cultural, în sensul că nu a urmat cursuri universitare, deşi se pare că a încercat pentru foarte puţin timp să facă şi asta, dar nu a fost un savant. Dar există extrem de multă gîndire, şi chiar cultură, în picturile sale. Acesta e lucrul pe care îl găsesc cel mai interesant şi cel mai specific la Rembrandt. Pentru că altfel s-ar putea spune „uite cum o pictează pe Suzana la fîntînă, ce corp sexy“. Dar toţi pictorii au pictat subiectul aşa. Ce este aşa de special la Rembrandt atunci? De ce mai avem nevoie de Rembrandt să picteze acest subiect pe care l-au pictat şi alţii înaintea lui, cel puţin la fel de provocator? Dar acest Rembrandt, interesat de modalitatea prin care cultura vizuală este agresivă, ostilă la adresa femeilor, acest Rembrandt este un pictor mult mai interesant şi mai original! Aşa că noi toţi, bărbaţi şi femei, avem de cîştigat privind Rembrandt-ul femeilor.

Din moment ce discutăm despre această abordare să-i spunem „feministă“ a operei lui Rembrandt, aş dori să ne daţi mai multe detalii despre o afirmaţie făcută în cadrul discuţiilor provocate de această conferinţă, conform căreia nu vă plac termenii de tipul „postfeminism“ sau „post-teorie“.

Eu nu am încredere în folosirea sufixului „post“ vis-à-vis de orice termen. Cred că postmodernismul este o modalitate de a nega modernismul mai degrabă decît o încercare de a înţelege sensurile lui şi a le asimila organic, ca abia după aceea să putem trece la altceva. Postcolonialismul neagă moştenirea colonialismului pe care o purtăm în inima culturii noastre şi care nu se poate eluda spunînd „acum am trecut de acest aspect, acum sîntem în faza postcolonialismului“. Cît despre postfeminism, este o poziţie oarecum retrogradă, în care se spune „Oh, ştiţi, am trecut prin asta. Hai să nu ne mai lamentăm, să nu mai plîngem atîta. Haideţi să ne distrăm ca băieţii!“. Eu am tendinţa de a numi acest lucru „feminism distractiv“. Cred că e o reacţie superficială şi prostească la trăsăturile şi problemele complexe ale relaţiei masculin-feminin, care nu s-au rezolvat deloc, şi la care trebuie ca lumea să se mai gîndească mult, mult timp înainte de a se rezolva, şi, în plus, nici nu ştiu dacă se vor rezolva vreodată. Dar, cu siguranţă, există ceva de învăţat din toată această reflecţie. Iar a denumi ceva ca fiind „postfeminist“ este un mod prostesc de a te agăţa de popularitatea termenului şi a nu dori nici un fel de continuare a feminismului.

Sînteţi unul din numele faimoase ale istoriei artei care a fost asociat cu ceea ce se numeşte „noua istorie a artei“. Cum vă raportaţi la noua istorie a artei?

E mai degrabă ceva distractiv, pentru că eu nici măcar nu sînt un istoric de artă. Aşa că nu prea îmi pasă. Am fost numită odată „istoric de artă onorific“ de cineva care încerca să fie drăguţ cu mine, şi i-am spus „vă mulţumesc, dar nu...“. Nu am nimic de cîştigat dacă mi se pune o etichetă. Dar îmi plac anumite lucruri care se întîmplă în istoria artei acum, în sensul că imaginile sînt văzute ca parte a unei culturi vizuale mult mai largi. Deşi trebuie să mărturisesc că nu-mi place nici folosirea termenului de „nouă“, pentru că sugerează un conflict între generaţii şi faptul că oricine e trecut de 40 de ani e prea bătrîn, ceea ce ar însemna că şi eu sînt prea bătrînă... *(rîde).* Dar forma istoriei artei cu care mă simt cel mai bine s-ar numi mai degrabă „studii culturale vizuale“, deşi nici acest termen nu e perfect, pentru că pune prea mult accent pe vizual, iar în prelegerea mea de astăzi eu am vorbit de o operă de artă care este în egală măsură vizuală şi literară şi acustică. Dar, pentru mine, diferenţa esenţială faţă de modul tradiţional de a face istorie a artei este următoarea: pe de o parte avem de a face cu o abordare care consideră opera de artă ca obiect individual şi care aparţine corpusului de opere ale unui artist prin calităţile ei intrinseci, şi care este interesată într-o foarte mare măsură de autenticitatea operei de artă; de cealaltă parte avem de a face cu o abordare interesată în a plasa opera de artă în cadrul mai larg al culturii, care nu vede obiectele artistice ca o serie de capodopere, ci ca întrupări vizuale ale gîndirii, care pot include frumuseţea, dar nu în mod obligatoriu. Aşa că abordarea mea, ca şi a colegilor mei asociaţi cu termenul de „noua istorie a artei“, este foarte puţin sau deloc interesată de autenticitatea unei opere de artă sau valoarea ei, raritatea operei, intenţiile artistului, şi este mai degrabă interesată în a se întreba ce înseamnă pentru cultura contemporană o operă de artă creată acum cîteva sute de ani, ce lucru unic, nemaiîntîlnit şi de neauzit în altă parte are de spus o astfel de operă privitorului contemporan. În acest sens, cred eu, Rembrandt-ul femeilor are mult mai multe de spus faţă de Rembrandt-ul bărbaţilor, care este cel „oficial“, cel propagat de celebrul Rembrandt Research Project.

Pentru că observ importanţa titlurilor pentru opera dvs., mă întrebam de legătura care s-ar putea face între două cărţi scrise de dvs. care v-au adus celebritatea – Reading Rembrandt *şi* Quoting Caravaggio...

Am încercat, în cazul cărţii despre Rembrandt, să fac un caz din discursivitatea imageriei vizuale şi a interacţiunii perpetue între expresia vizuală şi cea lingvistică. Şi bineînţeles că lucrul cel mai la îndemînă a fost opera lui Rembrandt inspirată de Biblie. Dacă această distincţie este menţinută într-o formă rigidă, atunci imaginile devin nişte simple ilustraţii ale textului biblic. Ceea ce eu am încercat să fac este să demonstrez faptul că Rembrandt a fost cel mai bun critic (în sensul hermeneutic al cuvîntului) pe care l-au avut textele biblice. Rembrandt face ceva diferit din fiecare imagine inspirată de către Biblie, la care noi nici nu ne-am gîndi. Apoi te uiţi la text, după ce ai privit imaginea şi spui „Ah, da! E în text“, dar nimeni, niciodată nu s-a gîndit să interpreteze astfel textul. Aşa că întreaga carte a fost despre interesul pentru sensul care există în spatele unor imagini. Nu am dorit să-l transform pe Rembrandt într-un text, în sens literar, ci dimpotrivă, să fac din text o imagine mult mai „permeabilă“. *Quoting Caravaggio* bineînţeles că este legată de cartea despre Rembrandt. Cred că Michael Ann Holly a scris un eseu despre *Reading Rembrandt,* pe care l-a intitulat *Quoting Rembrandt.* Şi sigur că m-am jucat puţin cu sonoritatea titlurilor, cu repetarea consoanelor. Dar, ca şi în cazul cărţii despre Rembrandt şi cu cea despre Caravaggio am dorit ceva anume: modul în care arta contemporană îl „rescrie“ pe artist. Nu e vorba de o absorbţie, de o asimilare, ci de o adevărată rescriere a picturii lui Caravaggio. Pentru a înţelege pictura lui Caravaggio trebuie să înţelegi mai întîi pictura modernă, şi nu invers. Este ceea ce numesc „istorie exagerată“ *(preposterous history).* Te uiţi la o pictură contemporană şi te întrebi „Ce se întîmplă aici?“. Apoi te uiţi la Caravaggio şi exclami „N-am mai văzut asta niciodată, deşi m-am mai uitat la Caravaggio!“. Este vorba de un nou Caravaggio, unul mult mai proaspăt.

Pentru că aţi menţionat termenul de „istorie exagerată“, v-aş ruga să-l explicaţi şi pentru cei care n-au avut şansa de a audia conferinţele dvs.

Şi cu cuvîntul „exagerat“ *(preposterous)* mă joc puţin. Un sinonim pentru acest cuvînt este „outrageous“. Dar eu prefer acest termen din cauza celor două particule („pre“ şi „post“). În sens foarte literal, s-ar putea traduce prin „ceea ce a fost după a fost mai întîi“. Aşa că arta contemporană este prima şi abia după aceea ne uităm la Caravaggio şi vom vedea ceva ce n-am mai văzut niciodată, sau, mai bine spus, ce n-am fost niciodată în stare să vedem. Unul din exemplele favorite în această ordine de idei este o aşa-numită pictură „nonfigurativă“ de-a lui David Reed, care e toată formată din linii curbe, ca nişte bucle sau ca nişte valuri. Este ceea ce artistul a făcut toată viaţa. Unii oameni spun „iar a venit ăsta cu buclele şi valurile lui!“, dar sînt oameni care nu s-au uitat niciodată cu atenţie la pictura acestui artist. Este o operă care angajează intens privitorul, şi fiecare operă e complet diferită faţă de alta. Eu una m-aş uita o veşnicie la tablourile lui. Ceea ce le face extraordinare este o spaţialitate desfăşurată de la privitor la operă şi înapoi la privitor, ca un joc erotic extrem de subtil între atracţie sau chemare şi respingere. Şi după ce priveşti aceste picturi, îţi dai seama că artistul, prin aceste opere nonfigurative, creează poveşti erotice cu privitorul, în care privitorul e unul din personaje, iar celălalt e opera de artă în sine. Apoi, mergi înapoi la Caravaggio, la *Sfîntul Ioan Botezătorul* care se află în Kansas City, şi se întîmplă acelaşi lucru. Şi nici măcar nu trebuie să te uiţi la acest băiat care este extrem de frumos şi de sexy, şi aproape dezgolit, ci te uiţi la mantia sa, dintr-un material roşu. Este acelaşi efect. Mantia este de un erotism echivalent cu trupul băiatului. Şi asta pentru că foloseşte acelaşi joc de seducţie exercitat asupra spectatorului. Privirea celui care contemplă, captată de pliurile mantiei, este plimbată pe suprafaţa picturală şi apoi este eliberată. Este ca o călătorie care produce o schimbare. Este un lucru pe care eu nu l-aş fi înţeles, dacă nu aş fi avut experienţa picturii lui David Reed, pentru că erotismul care izbeşte iniţial privitorul este cel al băiatului. Şi multă lume nu se uită la ceea ce face pictura să fie incitantă, în afara acestui băiat. Prin David Reed un alt *Sfînt Ioan Botezătorul* există, conform cu ceea ce numeam „istorie exagerată“. Caravaggio n-a avut de unde să ştie ca într-o bună zi David Reed va picta tablourile acelea, sau n-avea cum să ştie de inventarea fotografiei. Dar noi putem spune că, într-un anume sens, Caravaggio a inventat fotografia. *Chemarea Apostolului Matei* poate fi numită pictură fotografică. Cum de a ştiut? Asta este o interpretare în spiritul istoriei exagerate.

Sînteţi pentru prima dată în România. Ce ştiaţi despre România înainte de a veni aici?

Nu ştiam mai nimic. Îmi este acum oarecum ruşine să spun că tot ceea ce ştiam era faptul că româna este o limbă latină, că s-a suferit enorm din cauza regimului lui Ceauşescu... Nu ştiam nici măcar cît de departe a mers, dar îmi dau seama în fiecare zi de profunzimea acestei traume. Nu ştiam nici măcar faptul că această cultură are o trăsătură de care m-am bucurat extraordinar de-a lungul întregii mele şederi aici – ospitalitatea. Asta ne-a dat nouă posibilitatea de a vedea extrem de multe, avînd perspectiva românilor. Pe oriunde am fost am avut ghizi nemaipomeniţi care ne-au spus detalii pe care turistul obişnuit nu le primeşte. Am fost la Peleş şi am fost ghidaţi de unul dintre muzeografii de acolo, şi asta s-a întîmplat cam peste tot. Am avut şansa de a învăţa mult şi de a înţelege mult despre România. Am fost extrem de impresionată de personalitatea lui Carol I, ca şi de cea a Reginei Elisabeta. Şi chiar şi de Castelul Peleş. Am fost foarte impresionată şi de New Europe College. Este o instituţie grozavă, iar oamenii de aici sînt cu totul şi cu totul speciali. Am fost extrem de impresionată de nivelul discuţiilor, de întrebările care mi-au fost adresate, de calitatea lor. Înainte de a veni aici, singurul istoric de artă de origine română pe care îl ştiam era Victor Ieronim Stoichiţă. Îi cunosc opera, l-am şi întîlnit de cîteva ori în diferite contexte academice. Este un istoric de artă foarte bun, cu un renume internaţional. Cartea sa *Instaurarea tabloului. Metapictura în zorii Timpurilor Moderne* este una dintre cele mai frumoase cărţi care s-au publicat în ultimii zece ani. Dar acum mă bucur că am avut şansa de a întîlni oameni extraordinari, şi îmi doresc să continuăm colaborarea începută cu acest prilej. Ar fi, realmente, o onoare.

a consemnat Rareș ZAHARIA

Pagină realizată de Alex. Leo ȘERBAN

Mirona HĂRĂBOR

bustul Thaliei

Griul şi praful

La începutul spectacolului *Hamlet*, regizat de Vlad Mugur la Teatrul Naţional din Cluj, personajele circulă în sală, printre spectatori. Îi văd pe actori, de aproape: au ochii fardaţi puternic, în tonuri de grinegru, şi tenul „văruit“ cu un fel de pudră. Se uită cercetător la oameni. La un moment dat, cea care, voi descoperi mai tîrziu, este Gertrude îmi întinde mîna, ca pentru a-mi da bineţe. Zîmbesc jenat. Ei nu-i arde de rîs, mă fixează de parcă ar avea ceva important să-mi spună, însă tace mai departe şi mă strînge de degete. Există un fel de tensiune, în strînsoarea şi-n privirea ei, care mă îngheaţă.

Spectacolul, pe care regizorul Vlad Mugur l-a terminat cu o lună înainte de a muri, povesteşte tocmai despre moarte. Niciodată nu m-am gîndit că în *Hamlet* este vorba de aşa ceva: pentru mine, prin faptul că nu se sinucide, deşi rupt între „a fi“ şi „a nu fi“, protagonistul alege viaţa. Totuşi, atmosfera montării creşte sumbru. Decorul, făcut de Helmuth Stürmer, este un şantier de construcţii, cu schele şi moloz, spaţiu uneori împărţit în două de un ecran alb, opac. Hainele, gri-negre, sînt şi ele colbuite. De multe ori, în montările lui Mugur, au existat culorile acestea şi praful, dar, aici, ele capătă accente funeste.

Fantoma regelui Hamlet apare la baza unei schele. Se ridică în picioare de sub o folie de plastic şi stîrneşte un nor de pulbere (am aflat, apoi, că erau, de fapt, aburii unui pumn de gheaţă uscată stropit cu apă caldă). Cînd îşi arată chipul, te înspăimînţi: o mască fioroasă (construită, alături de altele care apar pe parcurs, de Ilona Járo Varga), care seamănă cu un strigoi. Am senzaţia că se descompune în faţa mea, pentru că pe obraji, pe umeri, pe întregul corp, pînă la călcîie, îi curge un lichid lăptos. Apoi, deschide gura, devenind şi mai cumplit, şi încearcă să vorbească, dar nu poate şi privelişte e cumplită. Aşa că, în loc de cuvintele pe care, în textul original al piesei, i le adresează lui Hamlet, duhul scoate doar sunete ca ale surdo-muţilor. „Dialogul“ e impresionant: Hamlet îşi spune replicile de parcă, din suflarea gîfîită a fantomei, desprinde sensuri inteligibile.

Mugur, care a lăsat dat hazardul să pătrundă în spectacol, a preluat o întîmplare de la repetiţii: în „scena iatacului“, unde Hamlet îi cere socoteală Getrudei pentru incestul cu Claudius, regina îşi pierde un pantof. Aşa se face că, ulterior, pînă la sfîrşitul piesei, Gertrude (Elena Ivanca) păşeşte dezechilibrat, împleticindu-se, ca un personaj din altă lume, cu un picior gol şi celălalt suit caraghios pe toc. După vorbele necruţătoare ale lui Hamlet, Gertrude parcă moare treptat, pînă în actul patru cînd dispare de-adevăratelea, sorbind vin otrăvit din cupă. Poate din cauza acestei stingeri gradate, nu nebunia Ofeliei rămîne pe reţină, ci momentul de mai tîrziu, cînd Gertrude, într-o stare vecină cu beţia, anunţă că Ofelia a murit.

Înmormîntarea Ofeliei (Luiza Cocora) mi se pare episodul cel mai dur din tot spectacolul. Nici măcar celebrul fragment cu groparii, care rostogolesc craniile scoase din mormînt, nu are o asemenea plasticitate. La Shakespeare, Ofelia e întinsă pe catafalc. În montarea lui Mugur, ea este adusă, în picioare, de către gropar. Păşeşte de parcă ar pluti şi se uită undeva, în zare. Coboară în propria groapă, dar stă întoarsă către public în profil. Uşor, prinde să se clatine, în spate şi în faţă, în ritmul unei bătăi ca de clopot, care se transformă în bătaie de toacă. Peste o vreme, este luată de acelaşi gropar, care descinde cu ea de pe scenă, în public. Cei doi străbat sala, pe culoarul din mijloc, încet, spre ieşire.

Hamlet este jucat de Sorin Leoveanu. Actorul, descoperit de Vlad Mugur (ca şi Elena Ivanca şi Luiza Cocora, de altfel), are, la 27 de ani, o capacitate uimitoare de a umple rolul. Personajul lui e singurul element deloc morbid din montare. De cînd începe să joace nebunia şi pînă la sfîrşit, Leoveanu debordează de vivacitate. Controlează, cumva cerebral, drama lui Hamlet. Adună foarte multă tensiune, dar nici un pic de „miros“ de hoit. Asta numai pînă la îngroparea Ofeliei, cînd Hamlet se coboară şi el în mormînt, de unde strigă către Laertes cît a iubit-o pe Ofelia. Groapa e plină cu un lichid ca laptele de var. Ieşit din ea, actorul şiroieşte, iar după ce zeama prinde

Hamlet, regia Vlad Mugur, Teatrul Naţional Cluj

crustă, Hamlet seamănă, şi el, cu un cadavru. Din acea clipă, moartea îl înghite, puţin cîte puţin. Îl cuprinde din afară, nu îl roade din interior.

Duelul lui Hamlet cu Laertes, de la finalul piesei, se petrece neobişnuit. Dueliştii, împreună cu regele, regina şi curtea, stau aşezaţi la o masă pe care se află multe cupe din metal, de felurite mărimi şi forme. Cei doi mînuiesc săbiile fără să se ridice, iar la fiecare mişcare metalul lovit sună sinistru, rece. Atinse, cupele cad, una cîte una, pe podea. E ca în faţa unui cîmp de bătălie, se aude zgomotul coifurilor, al zalelor, al scuturilor.

După ce casa regală moare, apare Fortinbras. Pe lîngă alte modificări în text, Mugur intervine şi aici. Fortinbras e un copil blond, cu ochi albaştri şi căutătură tăioasă. Soldaţii îl înşfacă de mijloc şi îl urcă pe masă, acum goală de cupele metalice. De acolo, proaspătul conducător ţine primul său discurs. Vorbeşte răspicat, priveşte crunt către public. Cînd spune că are „drepturi vechi în Danemarca“, ţine braţul drept, întins în sus, şi degetul arătător ridicat. Apariţia lui sperie, pentru că Fortinbras arată ca un dictator în miniatură.

Ultima producţie a lui Vlad Mugur e un spectacol apăsător, epuizant, ciudat, al unui om căruia i se apropie sfîrşitul. De obicei, în condiţii similare, ţi se face frică. Dar dominantă, în regia lui Mugur, e o doză de admiraţie pentru atitudinea lui Hamlet care, dimpotrivă, înainte de duel, spune că moartea e aceeaşi, oricînd ar veni. „Totul e să fii gata.“

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Poveste din era materialistă

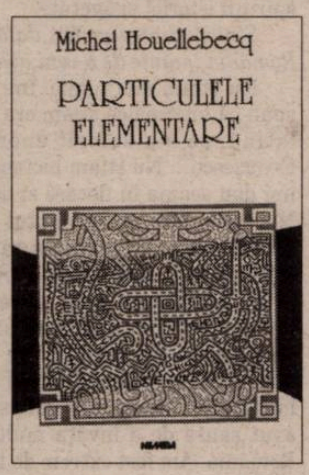

Traducerea în românește a romanului lui Michel Houellebecq, *Particulele elementare*, ar fi trebuit să apară în iunie, la tîrgul de carte *Bookarest*. Lansarea cărţii a fost chiar anunţată în presă, dar, din motive lesne de bănuit, ea a ieşit la sfîrşitul verii trecute, cînd în Franţa apărea deja un al treilea roman al scriitorului, *Plateforme*, ce avea să declanşeze un scandal deopotrivă „moral“ şi politic. Imediat după apariţie, tema noului roman, turismul sexual, a fost dezbătută în ansamblul idiosincraziilor şi denunţurilor houellebecqiene; după nenorocirea de la 11 septembrie şi după un interviu apărut în revista *Lire* cu doar cîteva zile înaintea acestei date, Houellebecq va fi însă acuzat de pornografie, poligamie, reacţionarism, rasism şi dat în judecată de Comunitatea musulmană şi Liga Arabă din Franţa. Dacă, într-un prim moment, critica a fost cea care s-a aplecat asupra cărţii cu elogii aproape unanime, în mai puţin de două săptămîni ea a început să fie citită exclusiv prin grila declaraţiei lui Houellebecq din *Lire*, făcută, se pare, într-o dispoziţie intens-bahică. Scriitorul, care, cu altă ocazie şi-a manifestat „dispreţul pentru Occident“, mărturiseşte acum neînţelegerea sa pentru *toate* religiile monoteiste, iar în acest context rosteşte propoziţia care l-a adus în faţa tribunalului: „Iar religia cea mai tîmpită („la plus con“, transcrie autorul interviului) este, orice s-ar spune, Islamul.“

Iată momentul în care *Particulele elementare* – o utopie swiftiană, care consideră însă *eugenia* drept singura cale spre fericirea unei umanităţi renăscute – apare în românește. Dincolo de scandalul actual care poate interesa sau nu, traducerea dintr-un autor atît de discutat ar fi putut să fie însoţită, dată fiind importanţa ei, de o introducere care să-l situeze pe Houellebecq în lumea literară franceză. Mai ales că scriitorul este autorul unui roman din 1994 care a agitat deja spiritele, *Extension du domaine de la lutte*, dar şi un poet interesant *(La poursuite du bonheur*, 1992; *Renaissance*, 1999) sau un eseist original, pasionat de Lovecraft, Schopenhauer, Huxley, dar şi de revista *Pif*. Nu e un reproş făcut Editurii Nemira, prin a cărei strădanie am putut avea în limba română un prim roman al lui Houellebecq, ci doar o constatare generală asupra fatalităţii contextelor extraliterare care marchează, uneori decisiv, literatura.

La apariţie, *Particulele elementare* – al cărui tiraj a ajuns la 360.000 de exemplare în Franţa şi care a fost tradus în 25 de limbi – a fost primit cu aprecieri mergînd de la comparaţia cu „o bucată de hîrtie igienică după folosire“ *(L'Express)* pînă la „cartea anului, un roman crepuscular şi tranşant ce amestecă poezia şi ştiinţa“ *(Lire)*. Romanul, ale cărui rafinamente se regăsesc admirabil în traducerea lui Emanoil Marcu, este povestea a doi fraţi vitregi pe cît de diferiţi în esenţă, pe atît de apropiaţi de eşecul vieţilor proprii. Michel Djerzinski, „biolog de primplan“ – viitorul creator al „omului nou“, un alter-ego al autorului (şi el inginer de meserie, născut în 1958, cu o mamă trecută la budism) – este incapabil să iubească, avînd, totuşi, o intuiţie teoretică a importanţei „nemărginitului emoţional“. Michel are prima revelaţie etică pe la 10 ani, citind revista *Pif*, pe care-o cumpără în fiecare joi. Nietzsche şi Kant nu fac apoi decît „să-i confirme ceea ce ştia deja“. După sinuciderea sa, un discipol va găsi printre notele risipite o caracterizare a maestrului în care acesta se consideră una dintre acele „mutaţii minore“ ce vor desăvîrşi „cea de-a treia mutaţie metafizică“: apariţia, prin clonare, a unei noi specii umane „asexuate şi nemuritoare care să depăşească separarea şi devenirea“.

Bruno, celălalt frate, dintr-un copil fricos şi obez, hărţuit de ceilalţi copii, ajunge, în lipsă de ceva mai bun, un profesor de literatură mediocru, care frecventează într-un avînt priapic, niciodată pe măsura dorinţei, un aşa-numit Loc al Schimbării, ceva între New Age şi Noua Stîngă. Mai degrabă freudian decît jungian, Houellebecq le „atribuie“ celor doi o mamă „eliberată“ mai ales sexual, ce trece şi ea la budism, după care dispare pînă cu puţin înainte de moarte. Tatăl lui Bruno, chirurg specializat în chirurgie estetică, e un etern „maimuţoi echipat cu un telefon mobil“. Cel al lui Michel, în schimb, este un reporter paradoxal, care încearcă faţă de propriul copil sentimente amestecate, dar care dispare în Tibet, înainte să se clarifice.

Vieţile celor doi fraţi par o demonstraţie a eşecului „erei materialiste“, epocă dominată de ştiinţă. În acelaşi timp, ele sînt o „ultimă“ ilustrare a dominantelor sociale, economice, sexuale prin intermediul unor *indivizi* ce trăiesc vieţi generice. Neîncrederea în autonomia individuală, respingerea individului ca entitate au reprezentat şi motivele despărţirii lui Houellebecq de prietenii din redacţia revistei *Perpendiculaire*. Pentru autorul *Particulelor elementare*, la fel ca pentru genialul biolog Djerzinski, individului îi aparţin doar declinul fizic şi moartea; „viziunea... despre viaţă, cîmpul de forţe ce-i structurează conştiinţa şi dorinţele aparţineau întregii sale generaţii“. Însă fără individ nu există libertate şi drepturi individuale, adică baza liberalismului contemporan. Iar de aici şi pînă la eugenie, la ameliorarea rasei („idei discreditate de ideologia nazistă“, regretă biologul) e doar un pas, rapid făcut în epilogul romanului.

Anti-şaişoptist, anti-situaţionist (Guy Debord e, pentru el, un guru căzut pradă propriilor exagerări), dar şi anti-spectacular (detestînd adică „societatea spectacolului“ al cărei „braţ armat“ e publicitatea), anti-liberal, anti-feminist, anti-umanitarist, Michel Houellebecq, exilat acum în Irlanda, va trebui să-şi cam lămurească declaraţiile, adesea contradictorii, dar împărtăşite de o întreagă generaţie „nouă“ de romancieri, printre care Frédéric Beigbeder, François Meyronnis sau Marie Darrieussecq. Pînă una alta, după interviul hazardat din *Lire*, se pare că scriitorul nu a fost prea convingător nici la prima emisiune literară a lui Guillaume Durand. Probabil, în timp ce avocaţii tuturor moscheelor din Paris revăd înregistrarea acestei emisiuni, numite *Campus*, recitesc *Lire*, *Les Inrockuptibles* şi laconicul comunicat al inculpatului („Niciodată nu am amestecat arabii cu musulmanii“), noul star literar a început deja să se gîndească la următoarea sa carte, despre bunătate şi armonie. Iar dacă aceasta nu-i va ieşi cum doreşte („Este un subiect mai dificil, dar nu neapărat inaccesibil literaturii“, spune M.H. tot în interviul cu pricina), prin 2003, cel tîrziu, vom avea o nouă sămînţă de scandal.

▲

Alex. Leo ŞERBAN

Sub nisip, puncte-puncte...

A treia ediţie a „Sărbătorii filmului francez“ a fost mai scurtă (doar trei zile), mai adunată (într-o singură sală: Elvire Popesco) şi mai bună; un film doar (din nouă) a dezamăgit: *Saint Cyr,* al Patriciei Mazuy – dar şi aici, performanţa Isabellei Huppert (perfectă în chip de Mme de Maintenon, cu cartea de rugăciuni în loc de bici) a salvat pelteaua (epocalo-feministă) de fadoare. Miraţi-vă: *Saint-Cyr* a fost un film hipercomentat (în bine!) de criticii hexagonali; responsabilii cu exportul peliculelor *made in France* nu pricep (?) însă că ceea ce „merge“ la Paris riscă să plictisească pretutindeni altundeva. Şi, cum aceştia au un cuvînt greu de spus în orice selecţie, aşa ne-am pricopsit cu prezenţa lui în ultima „Fête du cinéma“.

Dar să nu ne plîngem pentru un titlu trist, mai ales că această ediţie a cuprins trei-spre-cinci comedii *(A l'attaque!* de Robert Guédiguian, *Drôle de Félix* de Jacques Martineau şi Olivier Ducastel, *Meilleur espoir féminin* de Gérard Jugnot, *Nationale 7* de Jean-Pierre Sinapi şi *Le Goût des autres* de Agnès Jaoui), alături de trei thrillere solide care au fost, după gustul meu, „crema“ festivalului *(Merci pour le chocolat* de Claude Chabrol, *Sous le sable* de François Ozon şi *Harry, un ami qui vous veut du bien* de Dominik Moll). N-am să vorbesc despre debutul în regie al lui Agnès J., pentru că filmul a intrat în reţeaua de difuzare şi promitem o cronică separată (colegul Cezar Paul-Bădescu l-a descris, inspirat, ca „reabilitarea filistinului“). N-am să spun prea mult nici despre celelalte comedii, destul de reuşite, fiecare în felul ei: filmul lui Guédiguian – o neaşteptat de ludică deconstrucţie a ideii de „comedie socială“, cu cîteva momente dărîmătoare; cel al lui Martineau & Ducastel – un road-movie-care-se-vrea-musical (ca anteriorul *Jeanne et le garçon formidable),* poate şi puţin „conte philosophique“ gen Candide-făcînd-autostopul, pînă la urmă (doar) o nostimadă patetic-graţioasă, cu garoafă gay/maghrebină la butonieră; cel al lui Jugnot – 100% *déjà-vu,* calcînd apăsat pe toate vechile clişee, dar avînd farmec tocmai prin această strategie ingenuă, „cu garda jos“; filmul lui Sinapi, cel mai original (incursiune cu o videocameră într-o comunitate de handicapaţi), fiind o falsă farsă behavioristă ce-şi găseşte raţiunea (emoţionantă) de a fi în clipa în care descoperi, în final, că povestea se bazează pe un fapt real... La unele am fost luat prin suprindere: nu-l credeam în stare pe Guédiguian de atîta „postmodernism“; în plus, stînd în sală alături de Andrei Gorzo, am fost contaminat de rîsul său în cascade (exact: *Gorzo rîde!).* La Jugnot (actor pe care îl execram), ce mi s-a părut remarcabil a fost tocmai jocul lui de *comedian:* o anume sfială de a da greutate unui personaj rizibil (Monsieur *Rance,* patron de frizerie) şi, totodată, curajul de a trece peste sfială pentru a-i reda acestuia demnitatea (performanţă care-l apropie, oarecum, de personajul lui Bacri din *Le Goût des autres* – alt caraghios cu suflet). La filmul lui Sinapi, am fost la un pas de a pleca din sală: „mimarea“ handicapaţilor mi se părea indecentă, la limita voyeurismului (cam ce fac *Idioţii* lui Von Trier). Am rămas şi nu-mi pare rău, căci finalul – cum spuneam – absolvă totul.

O anumită neînţelegere a produs filmul lui Chabrol. Unii l-au considerat pur şi simplu „prost“, argumentul adus fiind tocmai calitatea lui: lipsa „momentelor forte“... Filmul seamănă mai puţin cu un thriller şi mai mult cu o pînză de păianjen – cu fire, semne, indicii care se acumulează lent. Este o mică furtună în ceaşca de ciocolată fierbinte – abia observată în lumina filtrată a vilei, şi totuşi destul de ameninţătoare pentru a ne îngrozi, la final. O „sonată de toamnă“, nu foarte departe – ca atmosferă – de filmul omonim al lui Bergman, doar că, aici, personajele principale nu sînt pianistul, fiul sau pupila lui (cu personalităţile lor puternice), ci Mika, „regina ciocolatei elveţiene“, cu mersul ei vătuit, de pisică, şi solicitudinea ei veninoasă... Huppert este pur şi simplu sublimă în acest rol, care-i vine mănuşă; dar virtuozitatea (poate puţin *vieux jeu;* poate un pic prea riguros-cinefilică) a bătrînului Chabrol este nu mai puţin prodigioasă: ţin minte că, atunci cînd a fost prezentat la festivalul de la Veneţia, anul trecut, sala s-a ridicat în picioare şi i-a acordat zece minute de *standing ovation!* Plăcerea oferită de *Merci pour le chocolat* era – şi este – aceea a lucrului bine făcut, lipsit de ostentaţie; o perlă rarissimă între atîtea nestemate false.

Debutul lui Dominik Moll (comedie neagră în genul *Shallow Grave)* e destul de diferit de „modelul Chabrol“, dar amîndouă filmele se întîlnesc în „intersecţia Hitchcock“: autorul lui *Merci pour le chocolat* a preluat ceva din *Suspicion* (soţul/soţia ucigaş(ă), paharul cu lapte...), ceva din *Marnie* (ideea „perversităţii“ ca motor/mobil al acţiunii), însă a dat sonorul la minimum; tînărul regizor/scenarist al lui *Harry...* a preluat ceva din *Strangers on a Train* („prietenul la o crimă se cunoaşte“ – minus „implicaţiile psiho-blabla-logice“ ale acestuia), ceva din *The Trouble With Harry* (numele personajului!), dar a lăsat muzica tare (à la Bernard Herrmann). Ce a rezultat este o mostră de cinema modern, abil, eficace; o tiflă meseriaşă la adresa „tradiţiei franceze“, care presupune vorbărie pe ecran şi plictiseală în sală. Nu că *Harry...* ar fi „nevorbit“ – dialogul lui Sergi Lopez (un Harry genial) cu Laurent Lucas (Michel), la-nceputul filmului, este antologic; dar Moll ştie perfect cînd să lase personajele să tacă şi acţiunea să vorbească. *Harry...* este un excelent film de autor şi de public, cu amoralitatea purtată la piept în chip de ecuson al „Clubului Lupilor Tineri *(members only)“:* ultima imagine (în care Michel, descotorosit de rubedenii sîcîitoare graţie lui Harry, îşi îmbarcă familia într-un Jeep dotat cu aer condiţionat, cadou al aceluiaşi Harry) este voit filmată ca un clip publicitar – posibil slogan: „Pentru a vă bucura de noul 4X4, aruncaţi peste bord 5+1 cadavre!“

Şi ajung astfel la filmul cel mai tulburător al ediţiei a 3-a: cel al tînărului Ozon. O cotitură bruscă în cariera lui, ce părea – pînă la acest titlu – limitată la exerciţii de stil calofil-insolente, cu glanţ şic-*underground* şi tensiuni (homo)erotice. Un scenariu refuzat, mai întîi, de toţi producătorii – care nu vedeau „atracţia“ unui film deprimant, morbid, cu actori bătrîni şi final în coadă de peşte. Ozon nu s-a dat bătut; a reuşit s-o convingă pe Charlotte Rampling (i-a oferit, de fapt, cel mai bun rol al ei!), a primit pînă la urmă banii şi s-a apucat de *Sous le sable.* Cu această particularitate: după primele scene (cele care se încheie cu dispariţia soţului), a lăsat să treacă mai multe luni bune pînă să scrie urmarea... Şi a ieşit unul din cele mai frumoase, mai obsedante şi mai „simple“ (povestea încape într-o clepsidră) filme franceze din ultimul an – din ultimii zece ani! Un film vag, dar elegant, de un minimalism impecabil, cu o „tăietură“ perfectă – ceva asemănător acelei rochii roşii purtate de Rampling în scena în care se lasă mîngîiată de mîinile soţului şi ale amantului; *„une robe d'été“* (titlul unui scurt-metraj al lui Ozon). Cu un story inexplicabil altfel decît prin acele spaţii albe dintre rînduri în cartea citită de Rampling în clasă *(The Waves* de Virginia Woolf), în ezitările glasului ei atunci cînd priveşte „realitatea în faţă“ (acel salvamar, student de-al ei) şi se opreşte din lectură... Tot „sensul“ lui *Sous le sable* trebuie căutat în aceste suspensii (dureroase), în aceste puncte-puncte în echilibristica existenţei; iar Rampling – care îşi face revenirea în cinema după o perioadă neagră în care se retrăsese într-o lungă depresie – este pur şi simplu fenomenală. (Cineva – un critic important – a spus, la ieşirea din sală: „Da, dar bună era şi-n *Portar de noapte* – plus că era mai tînără...“ La care eu zic: să fii bun într-un film prost... ce poate fi mai trist?!)

▲

trecerea prin reviste

FGM-ul

● După ce, în 1988, *Magazine littéraire* îi dedica un număr special lui Gustave Flaubert, dosarul numărului pe septembrie a.c. revine asupra acelui „al treilea Flaubert“ schiţat atunci: cel al manuscriselor inedite, al bruioanelor şi al caietelor de lucru. Alcătuit de Pierre-Marc de Biasi (care colaborează la ediţia „Operelor complete“ Pléiade, în cinci volume), dosarul cuprinde, în principal, părerile specialiştilor care s-au aplecat asupra uriaşului corpus flaubertian, ei înşişi editori ai volumelor Pléiade (Claudine Gothot-Mersch, Anne Herschberg-Pierrot, Claude Mouchard, Jacques Neefs) şi ale unor romancieri (Florence Delay, Pierre Dumayet, Jean Echenoz, Pierre Michon, Claude Simon); dacă acestuia din urmă, de pildă, i se pare că „emfaza pătează prea adesea stilul lui Flaubert“ (ce-i drept, în comparaţie cu stilul lui Claude Simon pînă şi anuarul telefonic poate părea emfatic!), lui Echenoz Flaubert îi „inspiră o afecţiune“ pe care nu o are pentru nici un alt scriitor... Interesantă şi opinia lui Florence Delay, care – sprijinindu-se pe o analiză a prozelor – crede că, fără Flaubert, Gertrude Stein n-ar fi scris un rînd: „Tot ce am făcut a fost influenţat de Flaubert şi Cézanne, iar acest lucru mi-a dat o sensibilitate nouă în privinţa compoziţiei“, mărturisea scriitoarea americană în 1946, la sfîrşitul vieţii. Un adevărat scoop neo-tehnologic este „secţiunea galbenă“ a revistei, în care Tony Williams prezintă – convingător – rezultatele transpunerii sale în versiune hipertextuală a *Educaţiei sentimentale,* care a pornit dintr-o imposibilitate procedurală (publicarea integrală a primului capitol al celei de-a treia părţi a romanului în paralel cu notele lui Flaubert) şi a permis, o dată cu schimbarea suportului, o reproducere completă pe ecran a tuturor manuscriselor prin imagini numerizate – situl bilingv poate fi consultat la *http://www.hull.ac.uk/hitm/*

O altă idee excelentă a lui P.-M. de Biasi este plasarea, în marginile paginilor, a unor rezumate „tematizate“ – veritabile capitole pentru posibile studii despre Flaubert şi: „Le vécu“, (la) „Politique“, „La voix“ (faimosul „gueuloir“), „Penser“, „Savoir“, „Voir“, „Manuscrits“ („FGM“=Flaubert génétiquement modifié), „Sexe“ („operele sale de tinereţe sînt pline de perversiuni“, ne asigură revista; un forum intitulat „L'impératif pornographique“ va avea loc, la-nceputul lui noiembrie, la Centrul Pompidou) şi, desigur, „Religion“ (Flaubert prevăzuse actuala recrudescenţă a fundamentalismului islamic!). Şi o ultimă informaţie: la licitaţiile din 28-29 iunie a.c., o ediţie originală (1857) din *Madame Bovary* s-a vîndut cu 180.000 F, o ediţie originală pe hîrtie „hollande“ din *Educaţia sentimentală* cu 410.000 F, iar manuscrisul autograf de la *Novembre* (1842, dispărut din 1957) a atins suma de 3.200.000 F! **(a.l.ş.)**

▲

Dilema vă recomandă

● *Lettre internationale*/toamna 2001: „În căutarea lui Marcel Proust“ de Walter Benjamin (cel mai frumos text al numărului), „Prietenii şi opţiuni ideologice“ de Matei Călinescu, „Fiziologia spionului“ de Adrian Mihalache, „Concurenţa imigranţilor“ de Sergio Benvenuto – de citit în paralel cu „Ce au intelectualii cu Berlusconi“. (Alex. Leo Şerban)

● La Teatrul Odeon se serveşte „Cartofi prăjiţi cu orice“, un spectacol după piesa lui A. Wespker în regia lui Alice Barb care povesteşte, groaznic de convingător, despre ororile războiului. Nu-l rataţi tocmai acum, cînd peste tot se vorbeşte despre moarte. (Matei Martin)

● ...să reflectaţi – dincolo de informaţii şi emoţii – la acest punct de vedere exprimat în *Le Nouvel Observateur* (nr. 1925) de Olivier Roy, un specialist în problemele islamismului: „...membrii reţelei Ben Laden sînt un produs al globalizării şi agenţi ai ei. Ei n-au cultură islamică. Pentru ei, islamul defineşte o serie de interziceri... Ei sînt încremeniţi în cultura americană. Ei trăiesc într-o lume a «pub»-ului şi a lui McDonald's. Ei au făcut filmul pe care Hollywood-ul visa să-l facă. Tocmai de aceea Statele Unite sînt îngrozite. Aceşti oameni sînt oglinda unei anumite Americi... De altfel, în viaţa privată, ei nu sînt fundamentalişti. Ei sînt nihilişti. Un eşantion de *desperados* atraşi de-o viziune apocaliptică a lumii.“ (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Animalele şi toleranţa

Un anumit tip de cărţi pentru copii şi filmele Disney ne-au obişnuit cu o versiune utopică asupra realităţii în general, asupra relaţiilor dintre oameni şi ne-au oferit o viziune idilică şi antropomorfizată a animalelor. Pentru copiii crescuţi în spirit Disney, orice şoarece este un Mickey, isteţ şi încălţat cu uriaşi pantofi roşii, orice răţoi – un Donald, prostuţ, îngîmfat şi perdant, orice mîţă – un O'Mailey etc. Obişnuiţi cu imaginile calde şi colorate din filmele şi cărţile Disney, copiilor prinşi în utopie nu li se mai par veridici pricăjitul şoarece cenuşiu sau nespectaculoasa raţă din Atlasul de zoologie. Pentru că animalele lui Disney au forţa lor, care nu rezidă în lipsa de veridicitate, ci în lumea alternativă pe care o construiesc, ideală, mai bună ca oamenilor. Ele ajung să fie, astfel, modele pentru oamenii imperfecţi şi încercaţi de porniri crude sau meschine. Rămîne celebră scena din *Albă-ca-Zăpada* în care animalele pădurii îi arată eroinei drumul spre casa piticilor şi apoi o ajută să facă, acolo, curat. La fel de faimoşi sînt şoriceii şi porumbeii din Cenuşăreasa care îi dau acesteia o mînă de ajutor la treburile casei. Acelaşi spirit justifică alegerea stăpînei Pisicilor aristocrate: aceea de a le lăsa Duchess-ei şi puilor ei averea moştenire, şi nu servitorului Edgar. Şi este motorul acţiunii de salvare a celor 101 dalmaţieni, la care participă toţi cîinii din zonă, ba chiar şi o pisică.

Animalele lui Disney dovedesc toleranţă şi solidaritate – atitudini nobile ce se pierd în desenele animate ale altor producători (Hanna şi Barber, Walter Lantz), ba chiar degenerează în opusul lor: intoleranţă şi cruzime. Tom şi Jerry şi ciocănitoarea Woody sînt doar două exemple grăitoare în acest sens. Filmul lui Steve Carr, *Dr. Dolittle 2*, se integrează, din fericire, în cea dintîi categorie. Continuarea poveştii doctorului ce înţelege limba animalelor merge pe linia altor pelicule mai noi, precum *Babe, Stuart Little, Evadare din coteţ*, care demontează prejudecăţile despre animale. Babe spulberă prejudecata conform căreia purcelul nu este decît un animal leneş şi murdar, bun doar pentru a fi mîncat. Găinile nemulţumite de condiţia lor din *Evadare din coteţ* învaţă să-şi apere pielea şi să fie independente. *Dr. Dolittle 2* duce lucrurile mai departe. Momentul de apogeu la care se ajunge este atunci cînd toate animalele se revoltă şi refuză să-şi mai îndeplinească sarcinile stabilite de oameni. Sună a *Ferma animalelor*, dar revolta lor din film nu are astfel de conotaţii politice, ci doar ecologice şi civice. Animalele aleg calea „grevei generale" din solidaritate pentru nişte reprezentanţi ai lor care sînt gata să rămînă fără locuinţă, adică fără o pădure pe cale să devină lemn de construcţii. Momentul în care vacile refuză să dea lapte, găinile – ouă este doar începutul grevei. Ea se continuă mai subtil, atingînd şi sfera relaţiilor nu neapărat de producţie: caii refuză să mai alerge la curse, şi, mai mult de atît, cîinii nu mai acceptă să se joace cu stăpînii lor. Animalele sălbatice contribuie şi ele, lupii, castorii şi ratonii dîndu-şi mîna întru intimidarea celor dornici să le distrugă pădurea. De altfel, filmul desfiinţează barierele dintre sălbatic şi domestic, cîinele îndrăgostindu-se de o lupoaică şi ursul de circ de o ursoaică sălbatică. Dr. Dolittle însuşi, care nu refuză drept pacient un castor, pentru că ar da dovadă de „specism", dovedeşte că înseşi limitele dintre specii sînt arbitrare. Animalele de tradiţie Disney aduc o mostră, chiar dacă fantezistă, de toleranţă maximă şi „bună pace" între „civilizaţii".

▲

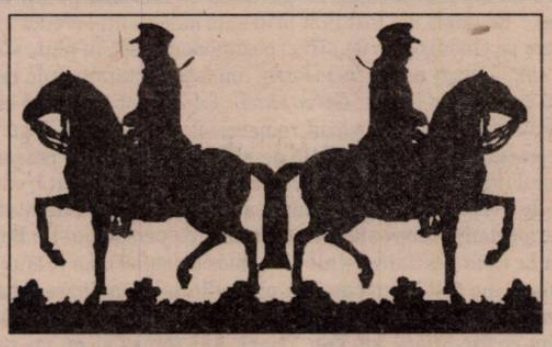

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Aşa, deodată, din senin, despre bunica mea

1. – Lasă-mă să-ţi fac o introducere – îi spunea tapiţerul bunicii mele, înainte de a stabili un preţ. Bunica se prefăcea calmă – pentru vicleniile ei nu constituia un efort – şi-l lăsa să-i facă o introducere.

Pentru tapiţer, o introducere era o călătorie fastuoasă în copilăria sa pe care el o întindea pînă la armată, unde fusese furier. Bunica, pedagogă, îl accepta concis, încercînd totuşi să-l aducă spre maturitate. Întrerupt, tapiţerul repeta: „Lasă-mă să-ţi fac o introducere" – şi continua povestea exact din punctul acela, cînd el găsise o fată într-un sat cu exantematic şi-i făcuse o masă şi un scaun fără microbi, „poţi să-mi spui ce preţ i-am cerut?". Bunica, tot mai perfidă, nu-i răspundea. Tapiţerul triumfa: „Erau nepreţuite, doamnă!". Introducerea lui ţinea morţiş să sublinieze că numai el ştie pe lumea asta ce-i acela un lucru nepreţuit.

Bunica se enerva şi-l soma să-i spună exact cît o va costa schimbarea tapetului din hol: „lasă-mă...", se ruga tapiţerul, „nu te las!", bătea bunica în parchet, cu bastonul. „Dacă nu mă laşi – ameninţa domnul Wilhelm – nu pot stabili nici un preţ". Bunica, avînd limitele ei, nu pricepea legătura evidentă dintre introducere, inspiraţie şi preţ, aşa că interveneam eu, strigînd:

– Lasă-l, şi la şcoală orice trebuie să aibă o introducere, un mijloc şi un sfîrşit!

Domnul Wilhelm venea după mine şi mă mîngîia pe creştet:

– Bravo, bravo! Pentru nepotul dumitale îţi voi face un preţ foarte mic.

Şi, pe un preţ rezonabil, el punea un tapet abundent înflorat, dar nu ridicol, aproape gratis repara şi cîte un fotoliu, desfundat ciclic sub apăsarea unei verişoare îndepărtate a bunicii – venea săptămînal tocmai din Obor –, aşa-zisa tanti Mina. Finisînd lucrarea, domnul Wilhelm mai cerea dreptul la o introducere pentru final, pentru plecare, bunica îl alunga exasperată: „gata, gata, m-ai înnebunit!", dar nu era nici o nebunie în ce făcea el: era exact ceea ce compusese Gioacchino Rossini cînd Don Basilio nu mai voia să plece şi repeta la nesfîrşit:

– Buuuuună seara, buuuuună seara... şi mai vin eu...

Cum să fi fost nebunie ceea ce era pentru mine cea mai frumoasă operă din cer şi de pe pămînt? Niciodată nu am necăjit-o pe bunica mea cu această întrebare. Ei nu-i plăceau operele muzicale, doar valsurile lui Lehar şi Johann Strauss.

2. Definitoriu pentru condiţia umană – în concepţia bunicii mele – era ţesutul ciorapilor. Femeia care nu ştia sau care nu vroia să coasă ciorapii bărbatului era demisă din stima ei. Bunica rupsese relaţiile cu o altă verişoară fiindcă văzuse într-o zi o gaură în ciorapul soţului respectiv. Verişoara strigase că spală şi calcă toată ziua – bunica mea o întrebase scurt:

– Şi cine-i coase ciorapii? În tăcerea care se pogorî, bunica profetiză: „Dacă nu-i vei coase tu, se va găsi alta!". Aşa se şi întîmplă.

Cînd m-am întors în prima permisie din armată, tuns zero, slab, dar foarte vesel, cu picioarele uşor crăcănate din cauza instrucţiei călare, cînd i-am spus că ştiu să îngrijesc caii, ba chiar să le fac adăpoiul, băgîndu-mă cu găleata pe sub burţile lor, cînd a simţit că în hainele mele era impregnat mirosul de grajd, nu s-a mirat, nu s-a crucit (atee cum era, se închina des), aşa cum m-am aşteptat, ea care se chinuise o noapte întreagă la gîndul că un bacalaureat, cu franceza la bază, poate pleca de bunăvoie în armată, la recrutare, ca să ajungă din soldat, ce?, că nu general. Două zile m-a studiat şi m-a conspectat, gest cu gest, prefăcîndu-se calmă, gătind şi spălînd pe valsuri de Lehar şi Johann Strauss. Aşa muncea ea – fredonînd valsuri. Două zile, viaţa mea a fost un vals, nicidecum un roman.

Ca în clipa cînd mi-am cusut, singur, într-o seară ciorapul de lînă – bunica să tacă, muzica să-şi suspende volul şi să aud bătaia inexorabilă a ceasului. Aşa a trecut timpul, peste noi, peste stupefacţia ei, peste acul, aţa şi ciuperca din mîna mea, încremenindu-le. După care ea se duse la bucătărie şi îmi pregăti o omletă. Înainte de culcare, din camera alăturată, îmi proroci că voi fi fericit:

– Un bărbat care-şi coase singur ciorapii nu mai are ce aştepta de la nimeni, poate fi fericit.

Şi aşa s-a întîmplat, fiind avansat excepţional de la caporal la sergent-major, urmînd să înfrunt şi să trec biruitor prin epoca supraelasticului.

...M-aţi citit pînă aici? Nu mă aşteptam, ca să fiu sincer ipocrit, precum orice autor frate bun cu lectorul său. Înseamnă că în acest formidabil de sofisticat bordel – în care toată lumea bogată şi săracă se autodeclară alternativ o perpetuă victimă a unor teroriştii şi ei alternativi în ură şi rugă – încă vă mai interesează bunica unui om! Înseamnă că încă sînteţi întregi la minte şi mai aveţi o şansă ca să înţelegeţi ceva în zilele astea foarte grele pentru cei care gîndesc. Celor pe care încă din titlu nu i-am interesat – probabil cei mai numeroşi... – urarea de maximă actualitate: multă sănătate mintală!

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Ottonel de la Biserica Sf. Ion cel Nou

„Ce reporter? Ce-i ăla, bă? Lasă-mă, bă, în pace? Ajutor, mă bate ăsta! Nu mă lasă în pace! Nu pune mîna pe mine! Nu mă bate! Mămica mea, mămicuţa mea, nu lăsa să respire pe ăsta! Dă-i păduchi să mînce! Mai vrei, mă? Mă, te îngrop la viermi, naţia ta a dracu'! Ce vrei, bă? Luam şi eu colivă, lasă-mă, bă, să iau colivă, colivă mă laşi să iau, naţia ta a dracu! Păi, de trei sute de ani iau colivă, mă, vacă, mă, boule, mă, te tîrăsc, te tîrăsc de nu te vezi. Păduche! Vino că mă scarpină unu', să ţi-l dau? Vino să-ţi zic, vino încoa', hai vino, vierme, vino încoa'! Tu mă cunoşti? Sînt Ottonel, bă, Ottonel, maturat de trei sute de ani în butoaie de calitate la podgoria de la Panciu. Sînt Ottonel, zeamă de strugure, aşa mă strîngea Marian şi ieşea untul din mine. M-a băgat într-un butoi şi m-a desverginat, nu mai puteam nici eu. Păduche, auzi, mă? M-am luptat cu viaţa, mă, că a trimis Trei Umbre oştile peste mine... dădea sabie cu sabie şi eu răspundeam cu rîgîit şi îi puneam pe toţi la pămînt. Sînt lovit la cap de vulpea cea şireată, că i-a luat ac de cojocul ei o vrabie şi lumea: Ottonel! Adică, unde-i Ottonel? Ce sînt eu să plătesc oalele sparte ale mai ştiu eu cui? Fritz e îngropat, dar de ce nu-i fac lui mizeriile astea? Nu el are loc la Străuleşti lîngă mamă-mea? I-am zis: de ce, mamă, lui? Că e mai mare, dar îl iubeşti? Bine, cum să nu. Dar eu, mamă? Tu, ce păduche, mîncă de sub unghii! Eram profesor universitar cu rang de categoria a 3-a, vroiam să fug în străinătate cu invenţia cîmpului triagonal. Nu, că nu aveţi permis. Dar n-aveam capul meu? Că nu. Bine, fug, mă prind şi mă bat în cap. De ce te uiţi la cap? Vrei să dai şi tu? Hai dă! Hai dă! Dă! Aici! Aici! Loveşte bine şi gata. M-am văzut ieri cu Maria Tereza. Îţi trimite salutări şi că să treci pe la ea. Eu mă mai duc. Mă lasă unchiu' Petcu, că nu aş putea. Unchiu' Petcu e cojocar şi miroase a cojocărie. Miroşi şi tu. Miroşi a scuipat. Eşti un scuipat. Ce ţară faci din scuipat? Eu fac Republica Franceză."

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

În colecţia **Procesul comunismului**
GAIL KLIGMAN
Politica duplicităţii

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

De ce pleacă arhitecţii români?

Au avut loc luni, 15 octombrie a.c., festivităţile de deschidere a Săptămînii arhitecturii la Universitatea de Arhitectură „Ion Mincu“, dedicate aniversării a 110 ani de cînd Asociaţia Arhitecţilor Români a decis să înfiinţeze o şcoală autonomă de arhitectură la Bucureşti. Este vorba de fapt despre un întreg an aniversar, întrucît şcoala ca atare a luat fiinţă abia anul următor, în 1892, an în care aniversăm şi 150 de ani de la naşterea personajului eponim al şcolii, Ion Mincu. La data înfiinţării şcolii, Mincu era în apogeul carierei sale de creator al stilului neoromânesc (făcuse Casa Lahovary în 1884 şi Bufetul de la Şosea drept pavilion naţional pentru Expoziţia Universală de la Paris). Înalte feţe au onorat ceremoniile. În finalul zilei, cînd – din nefericire – deja lumea era extenuată, am discutat în cadrul unei mese rotunde organizate cu sprijinul Asociaţiei „Aproape“ (preşedinte: dr. Teodor Baconsky) tema „Tînărul intelectual în spaţiul public“. Au participat Dan Silviu Boerescu, Petre Năstase, Sergiu Nistor, Cătălin Ţîrlea, Mihai Răzvan Ungureanu şi, cu voia dumneavoastră, ultimul pe listă, Mircea Vasilescu. Cum Teodor Baconsky a pregătit cu acest prilej un text percutant pe care, nădăjduiesc, îl va încredinţa tot revistei *Dilema*, nu anticipez aici temele de discuţie.

Ceea ce aş vrea să întreb aici este, poate, o temă care ar fi meritat o atenţie mai mare de-a lungul festivităţilor. Adresarea pe care Rectorul UAUIM, prof. dr. Emil Barbu Popescu, a expus-o chiar înaltelor feţe prezente: preşedintele, ministrul Învăţămîntului, secretarii de stat de la MLPTL şi Ministerul Culturii şi Cultelor: există, mai mult poate decît în celelalte domenii de pregătire academică, o masivă scurgere de inteligenţe tinere peste graniţă. Mai înainte aşadar de a discuta despre prezenţa lor activă în spaţiul public, tema fierbinte va fi fiind cum pot fi ei convinşi să nu părăsească de tot ţara, aşa cum o fac acum. Este aici o hemoragie de care şcoala nu poate fi străină, după cum indiferent nu trebuie să rămînă nici recent înfiinţatul Ordin al Arhitecţilor Români. Ea are rădăcini în comportamentul ante- şi post-belic al multora, care au părăsit ţara din raţiuni deopotrivă politice şi profesionale. Exilul este aşa de important, încît, după Bucureşti, numărul de arhitecţi români cel mai important se află la Paris. Mulţi aleg Germania sau America de Nord. Orice excursie peste hotare prilejuia emigrarea, chiar dacă destinaţia era Cuba (dar escala era în Canada).

Prin urmare: de ce mai emigrează acum arhitecţii români, mai cu seamă cei tineri? Motivele economice sînt mai degrabă secundare: nu ştim să existe şomaj în rîndurile prea puţinilor încă profesionişti ai „artei organizării spaţiului“, cum numea profesorul Cezar Radu arhitectura. În plus, chiar aşa chinuită şi caricată cum este, economia locală a produs destule investiţii pentru a constata că de lucru ar fi. Desigur, unii colegi ai noştri mai practică preţuri de dumping şi reticenţa unora în a impune tarife minime pentru proiectare, manifestată în iulie la conferinţa de fondare a Ordinului Arhitecţilor, dovedeşte că acest obicei păgubos pentru breaslă şi, mai cu seamă, pentru calitatea arhitecturii noastre, nu va dispărea uşor; sau nu fără instituirea unor severe măsuri de auto-control ale membrilor ordinului. Dar, oricum ar fi, arhitecţii cîştigă peste, uneori sensibil peste media economiei. Au debuşee nu numai în practica privată, ci şi în publicitate şi media. Sînt – prin calificare şi statut – în avangarda schimbărilor din societate, aşa cum de altfel au fost mai mereu (cu excepţia vremurilor şi a personajelor care au fost în contact direct cu puterea comunistă, căci doară Casa Republicii nu s-a proiectat singură). În aceste condiţii, ar putea să pară aberant ca tocmai cei care sînt sortiţi să reflecte schimbările în bine ale unei societăţi, cît de puţine ar fi ele, să abandoneze totul spre a pleca în necunoscut. Şi totuşi...

▲

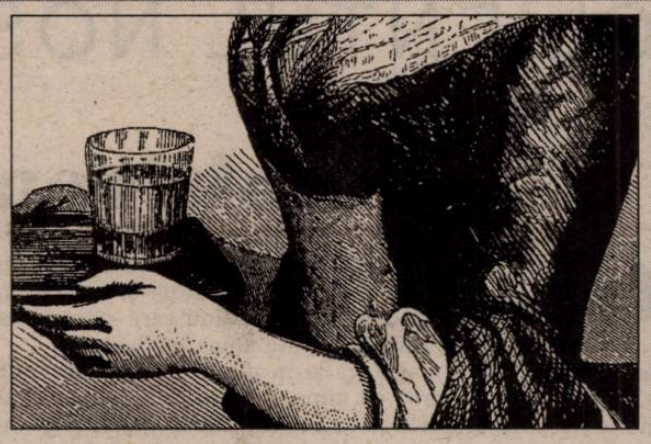

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Voci şi lătrături

Acum cîteva luni, primarul Bucureştiului a decis să trimită cîinii vagabonzi într-o lume mai dreaptă şi mai bună, unde nu e nici durere, nici întristare şi unde căţeluşe cocker spaniel se plimbă printre dealuri de Pedigree, dînd languros din coadă. O intenţie întru totul laudabilă, nu de alta, dar prietenii cei mai buni ai omului strică imaginii Capitalei. Nu pentru că umblă în haite, în căutare de bătrîne dolofane, ci pentru că naivii străini ar putea să-şi facă idei greşite despre ţara noastră. Ce poţi să crezi despre o ţară unde toată lumea merge cu ochii în pămînt? Că banii sînt puţini, că pe toţi îi paşte spectrul şomajului, că patronii le mănîncă zilele, că exporturile sînt mici şi deficitul bugetului consolidat prea mare. Fals, pentru că, de fapt, sărmanii oameni se uită în jos ca să nu calce în ceva moale. Rezultatul – mult iubiţii noştri investitori strategici se retrag în căsuţele lor poştale.

Interesantă a fost însă reacţia societăţii (civile) faţă de această iniţiativă a primăriei, care din motive necunoscute pare c-a lăsat-o mai moale. Vocile care s-au ridicat pînă la cele mai înalte acute au aparţinut unor organizaţii de protecţia cîinilor. Frumos, mi-am zis, iată că ştim şi noi să ne organizăm în vederea unui scop oarecare, cît de înşelător ar fi acesta. Am aflat însă că asociaţiile respective aveau nume nemţeşti şi englezeşti, fuseseră fondate de diverşi binevoitori cu paşapoarte Schengen, care în dorinţa de a stimula ce ar trebui să fie natural, mai scăpau printre degete şi un sediu, un calculator, o maşină. Nu-i nimic, mi-am zis, lasă că se coalizează ei, îmi cam displace scopul, dar măcar voi vedea cum se naşte solidaritatea, acţiunea socială, cum se coagulează lucrurile. Într-adevăr, cineva a lansat ideea ca fiecare iubitor de cîini să ia cîte un patruped acasă şi să aibă grijă de el. Ţi-ai găsit! Nu înfiem noi copiii din orfelinate, darmite cîinii. Îi iubim aşa, de la distanţă, ba n-am spaţiu, ba n-am bani, ba n-am chef, ba n-am timp. Naţiune inventivă (Ionesco, Brâncuşi, Dragomir) am descoperit şi argumentul suprem – eu stau la bloc şi e păcat să închizi un cîine între patru pereţi de dimineaţă pînă te-ntorci de la birou. Cu alte cuvinte, spre binele lui îl las pe stradă (sau în orfelinat).

Cineva mai răutăcios ar zice că nu ştim nici să fim solidari, nici să iubim. Eu unul zic că doar sîntem timizi şi ne sfiim să ne exprimăm sentimentele. Ca-ndrăgostiţii care se privesc languros, dar nu fac pasul următor, căci se tem că s-a dus efectul sprayului de gură. Românului îi place să se exprime în cercuri mici, în cenacluri stradale, la frizerie sau la televizor. Ultima formulă este şi cea mai avantajoasă – te-aude multă lume şi poţi să susţii orice prostie, că domnişoara de pe micul ecran spune candidă şi imparţială „da, şi asta e adevărat“. Jidanii sînt de vină – daaa... Americanii au baze la Mecca şi la Medina – daaa... Dar să revin la caninofili, m-aş fi aşteptat ca printre ei să se nască un val de solidaritate pentru conservarea acestui ideal cu coadă, dar vai, nu s-a-ntîmplat. După cum nu se întîmplă nici în cauze mai fine sau grosiere. Avem o ligă pentru legalizarea prostituţiei? Sau pentru interzicerea ei? Sau a peştilor care se simt oprimaţi? Unde e asociaţia admiratorilor lui Camil Petrescu? Sau cercul de sprijin pentru persoanele cu handicap? Sau clubul pentru conservarea monumentelor istorice? Ce iniţiative de ajutorare a săracilor a avut Biserica?

Societatea civilă înseamnă o sumedenie de astfel de asociaţii care îi reunesc pe cei care cred şi, mai mult, vor să şi acţioneze pentru ceva. Cele cîteva grupări apărute printre intelectuali au fost fals acuzate că se substituie societăţii civile. La urma urmei, toţi sîntem civili, nu-i aşa? Dar nu văd eforturi semnificative de a le urma exemplul, de a constitui alte grupuri şi grupuleţe cu voci sonore şi bine articulate. Decît, poate, comunitatea dezbinată a celor ce stau acasă în chiloţi şi dau telefoane la televiziuni şi radiouri.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Ritmuri noi

Lola are douăzeci şi ceva de ani, tatuaje, o claie de păr roşu şi un prieten numit Mani, care o sună disperat şi îi cere ajutor, căci peste douăzeci de minute trebuie să restituie o sută de mii de mărci unui gangster. Deci fă ceva, Lola, aleargă şi fă rost de bani şi aleargă din nou, cu banii, ca să-ţi salvezi prietenul! Şi ce dacă lucrurile se termină prost? Revii la poziţia iniţială – telefonul, aceeaşi situaţie, aceeaşi limită de timp, start! Şi dacă nici acum nu reuşeşti, o iei de la început, pentru a treia oară. Producţia germană *Aleargă, Lola, aleargă / Lola rennt* (difuzată recent de *arte)* este una dintre peliculele-cheie ale acestor ani (a fost realizată în 1998, de Tom Tykwer). Un critic a numit-o „post-umană“. Alţii au considerat-o un exerciţiu de stil cu pretenţii filozofice. Nu se înşelau neapărat. În acest film, viaţa e un joc pe computer: *cyber*-eroina Lola primeşte o misiune, o chestiune de viaţă şi de moarte, doar atît că moartea nu contează – moartea o aduce îndărăt la start; deciziile greşite, luate la răspîntii, nu pot servi drept lecţii pentru runda următoare, căci după ce a stabilit regulile de bază ale jocului, scenaristul a hotărît ca restul să fie accident şi hazard. Nu contează decît cursa însăşi. Filmul te ia pe sus cu energia lui cinetică. Lucrurile profunde pe care le discută Lola şi Mani, în pauzele dintre cele trei reprize de goană, nu merită mare atenţie. Filmul este într-adevăr un exerciţiu de stil, dar cu menţiunea că în acest stil intră atîtea dintre elementele care au modelat generaţia Lolei (şi a mea), încît el îşi creează un conţinut. N-ar fi existat fără MTV şi fără Cartoon Network, fără *techno*, *house* şi *punk*, fără jocurile video şi spoturile publicitare. Filmului i s-a reproşat „ritmul american“, deşi nivelul de adrenalină al unui film hollywoodian nu urcă, de obicei, nici pînă la jumătatea înălţimilor vertiginoase pe care aleargă Lola şi, din cîte ştiu, nu există nici o lege care să limiteze un film german cinstit la viteza unei procesiuni funebre. Acel „ritm american“ este noul ritm al marilor oraşe. Lola şi Mani sînt crescuţi în acest ritm, odrasle ale unui astfel de oraş şi ale culturii pop. Precum tinerii francezi înfăţişaţi de Jean-Luc Godard în filme ca *À bout de souffle*, *Masculin-féminin* sau *La chinoise*, Lola şi Mani sînt americanizaţi. Şi mai au ceva în comun cu generaţia Marx şi Coca-Cola, pe care a descris-o Godard: nu par a avea nici un viitor. E aproape imposibil să ţi-o imaginezi pe Lola ştergîndu-şi tatuajele, revenind la o culoare de păr mai puţin bătătoare la ochi şi pomenind cu ironie faza punk pe care a depăşit-o. Viitorul Lolei este un stop-cadru cu ea fugind. Şi de la Godard încoace, lucrurile s-au accelerat. Oraşul te ţine cu sufletul la gură, te propulsează în curse frenetice dintr-un loc în altul. Televizorul face acelaşi lucru, chiar în timp ce te ţine imobilizat în fotoliu: senzaţia de catastrofă iminentă pe care ţi-o induce, cu ştirile sale, se adaugă la presiunea oraşului; şi cu toate că televizorul e un duşman al acţiunii, tot el îţi pune la dispoziţie metoda *zapping*-ului, prin care alergi de la un canal la altul, montîndu-ţi singur filme – un cinema al haosului şi al acţiunii non-stop, noul tău limbaj. La începutul filmului, cînd Lola iese val-vîrtej din cameră, aparatul de filmare nu porneşte imediat pe urmele ei, ci caută televizorul din apartament, găsind-o acolo pe Lola, transformată în personaj de desen animat (o recunoaştem imediat – părul ei e inconfundabil) şi alergînd pe scara blocului. Momentul e spectaculos ca găselniţă, dar şi mai satisfăcător ca intuiţie: Lola pare în mediul ei la televizor, într-o lume de desen animat în care nimeni nu e distrus definitiv şi oricine poate continua să alerge, chiar şi după ce a căzut de-a berbeleacul peste cîteva şiruri de trepte.

Este oare un film post-uman? Nu ştiu. Cred că trebuie menţionat faptul că Lola aleargă motivată de iubire. Generaţia noastră post-ideologică nu se mai poate pune sub semnul lui Marx (din motive evidente) şi rămasă singură, Coca-Cola nu mai e de-ajuns. E nevoie de altceva şi dragostea pare o direcţie bună în care să alergăm – mult mai bună decît orice „-ism“. Dar s-o privim pe Lola alergînd: e o atletă superbă şi în curentul de aer, părul ei devine o flacără; ar putea fi o alergătoare într-o reclamă – la bocanci, la un deodorant, la un şampon. Şi la iubire? Da, şi la iubire, dar motivaţia devine mai puţin importantă decît alura alergătoarei, raţiunea de a fi devine însăşi mişcarea – fuga e *cool*. Regizorul Tom Tykwer nu are timp (sau nu vrea) să analizeze atitudinile pe care le aduce pe ecran, dincolo de faptul că sînt şic. Aici, atitudinea e totul. Recunosc importanţa filmului, dar nu ştiu dacă-mi place cu adevărat.

▲

CLIENTUL NOSTRU, DUŞMANUL NOSTRU

Stela GIURGEANU

Înghiţirea găluştii

Generozitatea vînzătorului român e rară. Iar cînd ai parte de ea, devii neîncrezător şi oarecum şocat. „Păi dacă dau peste unu' care să îmi zîmbească, mă simt minunat toată ziua, iar dacă, ferească Sfîntu' îmi mai bagă şi în plasă... mă apucă frica, nu ştiu ce o vrea cu mine...". Însă de cele mai multe ori, cumpărătorul se conformează unor norme riguroase, impuse de planul de vînzări („nu vă pot tăia dintr-o bucată nouă pînă nu se termină cea veche"), de snobismul locului de muncă („costă prea mult pentru dumneavoastră") sau de simpla dispoziţie a vînzătorului, care, pur şi simplu, nu are chef să te servească. Există şi reguli care ţi se impun fără prea multe explicaţii, ale căror adîncime frizează de cele mai multe ori absurdul.

În Cap Aurora există o terasă, cu mese verzi şi roşii, lucru esenţial în alegerea meniului. Pe cînd ciorba se serveşte în partea roşie, puii fripţi sînt localizaţi în culoarea verde. Relevanţa celor două culori mi-a dezvăluit o lume absurdă, în care comicul situaţiei a depăşit indignarea. Bineînţeles şi gradul de foame a contribuit la înghiţirea găluştii.

În cofetăria Hotelului „Bucureşti", lucru deja cunoscut, fumatul e permis numai la cafea. Cafea pură, fără alte combinaţii (cafe frappé-ul de exemplu nu dă dezlegare la viciu). Iar dacă îţi permiţi să ocupi o masă din neaglomerata cofetărie, doar pentru un suc sau o prăjitură, trebuie să înfrunţi cu stoicism greutatea privirii şi tonul întrebării „...atît?!".

În piaţă, de multe ori găluşca se înghite ori din teama de vînzător, reminiscenţă hîdă a timpurilor nu prea apuse, ori din cauza unei mii mai puţin: „...Păi ce, mai staţi să le alegeţi, doamnă, la preţu' ăsta?".

Cînd vînzătorul îmbracă haina de funcţionar, lucrurile devin mai triste. Mesageria externă poate oferi nostalgicilor comunismului un loc feeric de întoarcere în trecut. Orarul nu contează, cererile de expediere fiind acceptate în limita dispoziţiei domnului funcţionar. Şpaga e la ea acasă şi mai totul se poate expedia cu un surplus de bani. Iar dacă nu înţelegi ce se aşteaptă de la tine eşti privit cu un fel de silă compătimitoare. Pentru a uşura alunecarea găluştii ţi se dau indicaţii fine, „spuneţi-i doamnei că e pentru prietenu' din State, ca un ultim cadou, aşa, ca un ultim adio... şi îi şi daţi ceva ca să fie de acord...".

Înghiţirea găluştii survine şi în tabăra vînzătorului de formaţie orientală. Amabilitatea în exces te face de multe ori să cumperi, numai ca să scapi. Dacă refuzi, „amabilitatea" ia sfîrşit, iar dacă te încăpăţînezi şi nu cedezi insistenţelor, te trezeşti cu reproşuri născătoare de traume. „Păi vă zic io ce se întîmplă... nu blugu' e de vină, dumneavoastră nu ştiţi să-l purtaţi!".

Refuzarea găluştii atrage de cele mai multe ori nervi de ambele părţi, iar majoritatea cumpărătorilor menţine un nivel ridicat de acceptare prin pasivitate, preferînd să înjure după ce cumpără, să-şi facă sînge rău în particular, conservînd în continuare mentalitatea de coadă, în care se „ia" ce se „dă". Şi după cum educaţia se face mai mult dinspre comerciant înspre cumpărător, şansa de a reduce cura de găluşti e minimă, totul decurgînd la fel, în „dulcele stil clasic" combinat cu absurdul ionescian.

▲

Adina POPESCU

Firme de firme – zîmbete McDonald's, *via* mezeluri-brînzeturi

În urmă cu vreo doi ani, am pus la cale împreună cu o prietenă următoarea trăznaie: să intrăm fără nici un ban în buzunar într-un magazin de lux de pe Calea Victoriei, cu haine de firmă de firmă, să probăm ce ne trece prin cap, să dăm senzaţia că vom cumpăra tot stocul, după care, pur şi simplu, să plecăm. Am făcut asta ca să ne batem puţin joc de vînzătoare. De obicei, te iau în primire cu nişte zîmbete glaciale încă de la intrare : „Cu ce vă putem servi?". N-ai avut timp să arunci o privire, oricum intrasei doar din curiozitate sau ca să treacă timpul mai repede (aveai întîlnire cu cineva la doisprezece în faţă la Ateneu şi era d-abia şi jumate...). Amabilitatea rece şi modul de abordare al tinerelor elegante, frumuşele şi zvelte gen top-model te sperie şi te inhibă. Ştii sau îţi închipui că ştii ce gîndesc, de fapt: „Fraiero, se vede pe faţă ta că nu-i de nasul tău aici, aşa că de ce nu te cari mai repede?"... privirea ironică, dispreţuitoare spune totul, dar „Cu ce vă putem servi?"... poţi persevera sau o poţi ignora. Un răspuns invariabil, laconic : „Mă uitam...". Ea nu renunţă, se ţine cu încăpăţînare după tine, îţi ia din ochi măsurile, şolduri, bust, mijloc, numărul de la pantof... „Căutaţi ceva anume? Vă pot ajuta?". O poţi ignora în continuare şi pipăi de complezenţă stofa unei fuste mini de trei milioane, dar ea e mereu lîngă tine, îi simţi privirea în ceafă, se cere un răspuns, un început de conversaţie: „Ăaa... mă uitam după o pereche de pantaloni drepţi, de toamnă...". Atît îi trebuie. Caută printre rafturi cu aceeaşi mină ironică şi înşiră pe tejghea zece tipuri diferite de pantaloni: „Aştia sînt foarte la modă... a cumpărat unii la fel şi Nadine... a trecut ieri pe aici... trei milioane cinci sute... ce culoare v-ar avantaja?... vă vin, sigur vă vin... avem şi numere mai mari" (cu alte cuvinte „nu vezi cît de grasă eşti?")... „dar vă arăt şi alte modele... vă conduc pînă la cabina de probă..." etc. etc.... deja ai ameţit... ea e foarte stăpînă pe sine, iar zîmbetul îi devine batjocoritor, de parcă ar spune „ţi-am zis io că nu-i de nasul tău aici? Acuma renunţi?"... dar nu mai ai cum să renunţi!... te simţi obligată să cumperi ceva, orice, un fleac, ca să îi dovedeşti că într-adevăr îţi permiţi, că n-ai intrat doar din curiozitate sau ca să treacă timpul mai repede. Şi îţi duci rolul de cumpărător pînă la capăt, alegi la întîmplare o agrafă de păr de trei sute de mii care nici măcar nu-ţi place şi întinzi banii triumfătoare... ţi se pare că în lupta dintre tine şi fata elegantă şi zveltă, tu ai învins... e o falsă părere.

Figura cu prietena mea şi cu probatul hainelor n-a prea ţinut. „N-am rezistat presiunii psihice...", ne-am închipuit noi dup-aia. Abia dacă am schimbat vreo două rochii şi trei bluze. Se strînseseră vreo patru în jurul nostru, ne încolţiseră ca nişte hiene, ne aranjau faldurile, cutele, ne spuneau nu ştiu ce despre Mihaela Rădulescu, mie mi-era ruşine că aveam un fir dus la ciorap, ne-au întrebat dacă sîntem femei business, am răspuns că nu, dar că vom deveni curînd, pînă la urmă ne-au pus deoparte două rochii, „o să venim după-amiază să le luăm, ştiţi, încă n-am scos banii de la bancă, avem probleme cu un afurisit de cont..." şi „la revedere". Şi aşa cu vînzătoarele de pe Calea Victoriei!

Voi trece brusc şi fără o motivaţie precisă la un alt subiect. Vînzătoarea grasă, cu nasul turtit şi cu pistrui roşcaţi, de la mezeluri-brînzeturi (o alimentară de pe Moşilor aparţinînd unui arab), e acolo de cînd lumea. Ea este aceea care împărţea tacîmuri şi striga cu o voce piţigăiată: „Staţi linişti la coadă! E pui pentru toată lumea!", aceea care dosea bananele mai coapte sub tejghea sau care mai greşea la rest cu un douăşcinci de bani. Deşi nu-i deloc bătrînă, cineva spunea despre ea că „e mai bătrînă decît codrul". Nu se ştie de ce, arabul a păstrat-o, i-a mărit substanţial leafa. Poate pentru că e implicată, sau pentru că patronului îi place să vadă zilnic mînuţele roze şi durdulii ca nişte cîrnaţi trandafir tăind feliile de jambon, la fel de roz. „Domnu', domnu', vă rog nu vă băgaţi în faţă, mai am aicea un client de servit... ce vreţi, domnu', caşcaval Rucăr? Aşteptaţi o secundă... caşcaval Rucăr este pentru toată lumea...". Uneori te pufneşte rîsul. Băieţii cu paza, de la intrare, cînd aud vocea piţigăiată îşi dau coate, mai ales că ei îi mai scapă şi cîte o exclamaţie foarte incitantă, cîte un „ah" şoptit suav cînd se apleacă să caute pulpe de pui în lada frigorifică, are probleme cu coloana, sau cîte un „eee!" cînd nu-i convine ceva. „Cum adică, duduie, nu-i proaspăt că azi dă dimineaţa ne-a venit! La noi totul e foarte proaspăt... pînă şi peştele... dacă-l pui în apă începe să înoate aşa îngheţat cum e!". Rîde, are o strungăreaţă mare de tot... Îşi cunoaşte clienţii de prin cartier, „astăzi n-aţi luat iaurt pentru ăla mic şi avem şi d-ăla la ofertă, cu bombonele... cum adică a făcut diaree?... sărăcuţu', a şi vomat?!", zise ea în timp ce cîntărea vreo trei oltenești. Dacă cumperi muşchi file afumat la două sute şi ceva kilu sau salam de Sibiu, se uită la tine şi oftează, ai crescut în ochii ei sau îţi zîmbeşte complice: „Aveţi o sindrofie, aşa-i? Ştiu io că salamu' de Sibiu e spornic la musafiri...". Faza cu restul nu mai ţine, acum se plăteşte la casă, dar nu se poate abţine să nu ciupească puţin la cîntar, un gram, două, aşa, din obişnuinţă. O laşi în pace, are o privire calină şi nevinovată, „două sute zece grame, las aşa?" şi îţi întinde bonul. Din cînd în cînd o vizitează copiii sau nepoţii sau ce-or fi, doi plozi rotunjori şi spălăciţi care stau cuminţi lîngă ea pe găletuşe cu iaurt, ronţăind cîte un rest de costiţă. Arabul îi vede, nu prea e voie şi o ameninţă pe ea cu degetul, mai mult în glumă. Ea o ia în serios şi se răsteşte la copii „Gata! Valea la raionul de dulciuri! Mario, vezi că ţi-i trimit pe ăştia doi! Dă-le şi tu o bomboană, un Cico ca să nu facă gălăgie...!" Şi aşa cu vînzătoarea de la mezeluri-brînzeturi!

© S. Ivanoschi

Ca fapt divers vă spun că am un prieten care a lucrat două săptămîni la McDonald's. E un tip destul de introvertit şi posac, are veleităţi de pictor de icoane şi trebuia să-i plătească restanţa la chirie proprietarului mansardei unde locuia şi să mănînce. „Faţa ta nu se prea potriveşte cu politica firmei noastre!", i-a zis la interviu un şef de departament. Dar l-au angajat, cred că mai mult din milă, i-au văzut talpa dezlipită de la pantof, iar firma are compasiune pentru tinerii fără posibilităţi! Timp de două zile băiatul a tocit pe rupte temperatura de prăjire a cartofilor, gramajul de carne la Big Mac, nuanţele de verde ale frunzelor de salată şi alte chestii d-astea, că aşa cerea firma. În plus, şi-a exersat zîmbetul în oglindă pînă a făcut febră musculară la muşchii faciali şi tot nu-i ieşea ca lumea. „Tu n-ai un zîmbet politicos, ai un zîmbet pervers, mai bine te-ai fi angajat într-un sex-shop...", i-a zis prietena lui şi a rîs. Cu sau fără zîmbet pervers, iată-l în spatele tejghelei, luînd comanda, manevrînd tava, butonînd casa de marcat. Colega de lîngă el i-a spus destul de înţepată: „Fii, dragă, şi tu mai relaxat! Parcă tot timpul ai un băţ în fund...". Şeful de departament l-a bătut pe umăr şi i-a spus: „Pentru început e bine... ţine-o tot aşa! Da' zîmbeşte cu toată faţă, nu numai din buze...". Un client s-a înfuriat şi i-a spus: „Ţi-am cerut un hamburger simplu, nu dublu... şi nu te mai uita la mine cu privirea asta de parcă ai vrea să mă strîngi de gît!". Pînă la urmă l-au dat afară. Nu se putea abţine ca atunci cînd servea cartofii prăjiţi să nu-l ia pe cel de deasupra, cel mai auriu şi mai crocant şi să-l ronţăie. Era un gest reflex. I s-au dat şi explicaţii: „Să ciupeşti din cartofii prăjiţi înţeleg! Da' să ciupeşti cu moaca asta tristă de parcă ar fi murit maică-ta, asta nu mai înţeleg!". Şi aşa cu prietenul meu de la McDonald's!

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Patul lui Proust

„Literatura noastră a avut o viaţă aparte, ignorînd viaţa oamenilor şi firea locurilor de pe la noi... Aşa s-a ajuns la situaţia de astăzi în punctul mort şi insipid de cultură în apogeu, cînd oamenii graşi la trup şi la suflet, se simt goi de preocupări, săraci de ideal. În pustiul lor sufletesc, oamenii noştri de artă se străduiesc să taie firul în patru după obiceiul unui Proust sau Cocteau: cercetînd cazul patologic al unei fete vitioase (Ionel Teodoreanu), al unui tînăr neînvăţat să iubească (Cezar Petrescu), al unui mongol dezrădăcinat şi tîmp (Sadoveanu), al unui degenerat singular (Rebreanu) etc., etc., etc. În vreme ce marile realităţi ale neamului se resemnează prin unghere ca nişte cenuşărese prigonite. Aşa se prezintă literatura acceptată şi oficială.“ (...) În schimb, pe culmi de baricade şi în fulgere de spadă legionară se ridică şuvoi de cîntec şi de poezie, cu vînt greu de inimă vitează zugrăvit pe portativul larg şi majestuos al sufletului românesc... Din această literatură verde şi tinerească vor răsări capodoperele de muzică şi de poezie, de linie şi coloare, de artă românească autentică, fiindcă se vor naşte în furtuna luptelor, din ciocnirea credinţelor, din frămîntarea sufletelor.“

(V. Popescu, alias Horia Stamatu, *Anacronia literaturii române, Buna Vestire,* II, nr. 279 din 4 februarie 1938, *apud* Z. Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească,* Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Imaginaţiunea grosolană

Sîntem viteji, harnici, generoşi, ospitalieri. Stră-stră-moştenire pe linie dacică. Dar sîntem, totodată, veseli, zglobii, puşi pe şotii, probabil o stră-moştenire, mai recentă, pe linie romană. Conform unui enunţ al lui Mihai Ralea, poporul român dispune de un *temperament fericit*. Ne place să glumim şi cînd e de glumit, şi cînd nu e de glumit, şi la voie-bună, şi la necaz, şi la 1 aprilie, şi la 6 martie, şi la nunţi, şi la înmormîntări. De cînd cu atentatele teroriste, spiritul latin a început să nu mai aibă astîmpăr, să clocotească de-a dreptul. Telefoane anonime anunţă bombe la aeroporturi, tribunale, ministere, şcoli, grădiniţe. Se evacuează aeroporturile, tribunalele, ministerele, şcolile, grădiniţele, echipe de genişti scotocesc peste tot şi, fireşte, nu găsesc nimic. În acest timp, autorii farselor, cu aburii alcoolului în creier, cu dorinţe aprige de răzbunare sau, pur şi simplu, cu o bună-dispoziţie expansivă, dacă nu chiar expansionistă, se prăpădesc de rîs: ce păcăleală straşnică le-am tras! După atentatele criminale de la 11 septembrie din America, cheful de glumă al farsorilor a căpătat un nou avînt. Glumeţii sînt convinşi că o lume întreagă îşi descreţeşte fruntea, nu-şi mai încap în piele de fericire, se strică de rîs la păcălelile puse la cale de ei. Şi sînt, la rîndul lor, fericiţi.

E momentul să citez din Caragiale: „Oricît s-ar părea de comună arta minţitului, artă pe care o profesează omenirea întreagă cu atîta pasiune, – prima artă frumoasă (aici trebuie avut în vedere pluralul, respectiv *artele frumoase* – D.S.) pe care a profesat-o speţa noastră – tot, ca orice artă, unii o fac cu mai puţin, alţii cu mai mult talent, cu mai mult sau mai puţin succes. Izvorul ei stă în acea putere nepătrunsă a spiritului, pe care o numim imaginaţiune, şi fireşte că oamenii nu sînt deopotrivă înzestraţi cu acea putere. (...) Astfel, sînt minciuni şi mistificări vesele, inteligente, delicate; altele stupide, grosolane, lugubre chiar“. Telefonul „cu bombă“ al unui funcţionar beat din zilele noastre mă duce cu gîndul la Costică Petrăchescu, controlor la o administraţiune publică, din schiţa lui Caragiale **1 aprilie** (alta decît „farsa tragică“ a aceluiaşi), care avea ceea ce se cheamă o imaginaţiune grosolană, lugubră, de tipul: „Casele voastre şi prăvăliile aici piaţa mare în flăcări. Răspuns plătit 10 cuvinte“.

Să nu-ţi vină să pleci, precum Caragiale, în Germania şi să nu te mai întorci?

▲

Cu ochii-n 3,14

IDEE PENTRU LUMEA DE MÎINE: UN STROP DE VIAŢĂ ÎNTR-UN DOSAR NEGRU...

● Idei pentru colecţionarii de idei (gen Mihai Stănescu). 1. Idee pt plăcuţe pt closete publice, cu FEMEI/BARBATI scris mare pe uşă şi, înaintea denumirilor respective, cîte un „nu“ mic, mic – ca pe rîndul de jos al tabelului de la oculist; 2. Ideea ar fi să fie instalate closetele/plăcuţele respective, şi apoi nişte camere de înregistrare video care să urmărească reacţiile; 3. După terminarea experimentului, ideea ar fi să se organizeze şi un simpozion internaţional pentru a vedea în ce măsură ideea poate fi preluată & aplicată în alte colţuri ale globului; 4. Ideea ar fi să se scrie de două ori „nu, nu“ înaintea cuvîntului FEMEI în ţările musulmane, pentru a monitoriza discernămîntul populaţiilor respective; 5. Ideea ar fi să se instaleze closetele experimentale chiar şi în ţări ca Afganistanul, Etiopia, Coreea de Nord, deşi se ştie că acolo lumea moare de foame. 6. Ideile mi-au venit urmărind pe MTV clipul „Androgyny“ al trupei Garbage, ştirile de pe CNN, un reportaj de pe Arte şi postul OTV. (**a. l. ş.**)

● Luni, 15 octombrie, invitatul emisiunii „Sfertul academic“ de la Radio România Actualităţi a fost deputatul Varujan Pambuccian, iniţiatorul „legii semnăturii electronice“. Domnia-sa a prezentat tot pachetul de legi care vor reglementa „lumea virtuală“ românească, inclusiv „legea notarului electronic“. În faţa consecvenţei şi argumentelor dlui deputat, m-am simţit, un sfert de oră, foarte aproape de lumea de mîine. Deci, se poate. (**M. V.**)

● Adun, de la o vreme, de pe unde pot, cărţi poştale şi fotografii vechi. De ele mă leagă un trainic amor şi pe unele mi s-a părut nimerit să le pun pe pagina I a *Dilemei*. Se întîmplă cîteodată ca, întorcîndu-le, să dau (pe spatele lor, în locul rezervat corespondenţei) peste vreun mesaj vetust, de mult măcinat de moara timpului, dar care mai păstrează, printr-o minune, un strop de viaţă valabil. Precum acesta: „D-sale D-lui Naie Gorgescu. Frizer. Calea Victorii. Clubu Tinerimei. Loco. 6 Decembrie 1912. Dragă Fine. Primiţi felicitările Mele pentru ziua ta onomastică. Tot ce doreşti şi la mulţani. Petreceţi dragă finilor bine. Cu un clondir de vinişor trageţi sârba în trun picior.“ (**D. S.**)

● Nici perfecţiunea nu e de preferat totdeauna, sînt şi excepţii, ca în cazul următor: „Un judecător de la Curtea Supremă de Justiţie nu a putut citi toate actele unui dosar pentru că erau... prea bine cusute. Din acest motiv, un pensionar e pe cale să-şi piardă casa“ (*Adevărul,* nr. 3524). Mai trebuie să scăpăm de un clişeu: acela că numai copiii dau explicaţii puerile. (**T. C.**)

● Bulgarii, cei despre care în ultima vreme ne place să afirmăm masochist că ne-au întrecut, nu şi-au luminat încă oraşele (de sate nu mai vorbim). Chiar în staţiuni cu pretenţii cum e Burgas, pe străzi domneşte o beznă ca în cea mai neagră perioadă ceauşistă de la noi. Jafurile sînt încă la modă. La graniţă am văzut un român cu o Dacie veche care se dusese să vadă Sofia pentru prima oară în viaţă. Probabil şi ultima, fiindcă acolo, într-o parcare, după cinci minute de absenţă şi-a găsit maşina cu portbagajul şi toate uşile deschise şi fără nimic înăuntru. Asta în vreme ce poliţiştii lor sînt ocupaţi ca şi anii trecuţi cu taparea de bani a automobiliştilor străini. Iar bulgarii vorbesc de pericolul traversării României. Pot garanta acum că nu-i acelaşi lucru. În rest, toate bune şi trăiască regele prim-ministru! (**A. M.**)

...CÎND SINGURA VALOARE SIGURĂ E MIROSUL PERSISTENT DE PASIUNI LATINE LA DISCOTECĂ

● Ce se mai discută prin Bucureşti: că cică, din cauza bombardamentelor americane, e în scădere recolta de ogari afgani... Eu am spus întotdeauna că chihuahua – nu Saint-Bernard-ul; zici Saint-Bernard, zici Swissair! –, chihuahua, deci, e singura valoare sigură. (**a. l. ş.**)

● Splendoare expresivă într-un articol dintr-un cotidian central care susţine iniţiativa locativă pentru romi a primarului din Piatra Neamţ. După vizita făcută potenţialilor beneficiari, a apărut descrierea: „cuvinte şucare“, „poalele pirandelor de la ong-urile de profil“, „cine i-a chiaunit la cap şi-i mai chiauneşte pe amărăştenii ăia“, „au petrecut smardoii crîncen“, „o paranghelie continuă“, „mirosul persistent de căcat“, „le e bine în urdinişurile pe care le ocupă aproape de centru, unde e treaba lor, ciorditori, maimuţari, tîlhari şi oameni cinstiţi, lefegii la salubritate, muncitori cu ziua, şmenari, barbugii, ghicitoare, urmăriţi general, prostituate pe mai nimic, ştoarfe periculoase şi fete mari, cu ochii ca tăciunii aprinşi“. Apoi, lupta de clasă se substituie prieteniei de rasă: exploatatorii sînt activiştii de la „Romani Criss“ şi regele Cioabă din Sibiu, ultimul interogat dramatic: „Ai luat matale un păduche de la ăia, ca să aveţi ceva în comun?“. Nu ştiu cîţi păduchi a luat evlavioasa ziaristă de la *amărăştenii ăia*, dar are multe în comun cu ceea ce detestă şi dispreţuieşte. (**M. B.**)

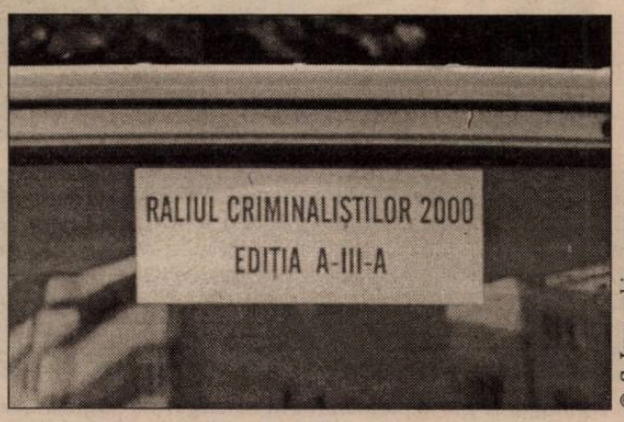

© S. Ivanoschi

● Din vocile, posibil antologice, ale străzii: „De azi nu mă mai uit la telenovele, mă uit la *Pasiuni*“ – declară o voce junâ pe la Universitate. Ce mai contează că *Pasiuni* e un simplu *soap,* de pe unul din multele canale... (**I. P.**)

● Titlu în *Naţional,* bine marcat cu litere groase peste un articol pus în chenar pentru ca proiectul unor cercetători americani să fie cît mai clar: „Vom putea vedea gîndurile!“. Replică spontană, din fondul nostru latin şi nelatin: „Fraţilor, am îmbulinat-o!“. (**R. C.**)

● Problemă pentru cei care nu s-au convins încă de faptul că omul nou există: dat fiind că părinţii copilului de şapte luni Darius A. din Zizin, jud. Braşov, au plecat duminică 14 oct. a.c. la discoteca din localitate, lăsînd sugarul în grija unei verişoare de zece ani care, la un moment dat, a dat cu băieţelul de pămînt pentru că nu se mai oprea din plîns (v. *Ziua,* 16 oct. a.c.), să se afle: 1) diferenţa dintre vîrsta biologică şi vîrsta mintală a părinţilor şi 2) pe ce melodie au dansat ei la discotecă. (**A. C.**)

VOI AFLA VREODATĂ CE ÎNSEAMNĂ O IMAGINE ADUSĂ DIN AFARĂ LA MECIUL CU DINAMO?

● Chiar în mijlocul Bucureştiului a stat scris multă vreme, mare, cu litere roz: „Citir Fistik“. Era numele unui magazin, sau doar o reclamă, treceam zilnic şi mă întrebam. Într-o mare de denumiri englezeşti, „Citir Fistik“ atrăgea atenţia. Acum a dispărut, magazinul este renovat (se află chiar lîngă Intercontinental). Voi afla vreodată ce înseamnă „Citir Fistik“? Îi voi simţi lipsa? (**C. G.**)

● Pe Bd. Magheru, în dreptul cinematografului „Patria“, o reclamă luminoasă amplasată de curînd poftește trecătorul să-şi petreacă orele nopţii la *SEXY HAREM – ADA KALEH NIGHT CLUB* şi încearcă să-l prindă în mrejele desfătării oferindu-i nu un „Sexam, deschide-te!“, ci o imagine care se vrea de impact: minaretul unei moschei, între doi gemeni. Doi sîni gemeni. (**D. S.**)

● Aflu dintr-un reportaj TV despre „Serbarea mărului“ că merele de Voineşti sînt „dulci“, „de o excepţională calitate“, „foarte apreciate la export“, „mai ieftine decît cele aduse din afară“ etc. O doamnă „producătoare pomicolă“ pe care am cunoscut-o în reportaj cerea, emoţionată, ca *statul să ne creeze piete de desfacere pentru producţia noastră de mere...* Mere bune şi capitalism putred, la Voineşti. (**M. M.**)

● Enigma săptămînii: ce căuta un steag imens cu Che Guevara desfăşurat larg de galeria craioveană la meciul cu Dinamo? Chiar noi, cei care de o viaţă ne întrebăm „Ce căuta neamţul în Bulgaria?“, ne simţim depăşiţi... (**R. C.**)

Oscar SCOPA

Diatribă nicotinică

Textul de mai jos, aparţinînd unui binecunoscut scriitor şi filozof argentinian care trăieşte azi la Madrid, a apărut pentru prima dată în Letra Internacional *nr. 52/1997, într-un grupaj dedicat culturii tutunului. În toamna lui 2001 diatriba nicotinică a filozofului cu vederi (nuanţate) de stînga şi-ar putea schimba accentul, mai ales în pasajele în care este vorba despre rolul de moralizator public al Statelor Unite. Cum, vorba autorului, nu politica este cea care ne interesează aici (deşi politizarea anti-tabagismului este un fapt ce nu poate fi negat), am optat pentru minima adaptare a textului şi păstrarea acelor fragmente care pot părea (repede citite) desprinse din diatribele actuale ale* inteligheţiei *europene de stînga împotriva Statelor Unite.* Honni soit qui mal y pense...

Particulares. Aşa se numesc acele ţigarete făcute din tutun negru, cam grosolane, cu gust puţin rafinat. Fără filtru. Mi le amintesc pentru că asta fumam acum mai bine de douăzeci de ani, pe cînd mă hotărîsem să citesc literatura care mi-a transformat scrisul, cea născută în secolul al XIX-lea pe *Rio de la Plata*.

Stăteam într-un bar-pizzerie, *Los Maestros*, dintr-o suburbie a Buenos-Aires-ului, unde acum nici trenul nu mai opreşte, fiindcă micul *caudillo* din zonă, cu aspiraţii personale de moralist public, a schimbat numele aşezării.

În acel bar am citit *Los cantos del peregrino* de José Marmol. Fumam întruna şi citeam, iar băiatul care mă servea încerca mereu să împrăştie fumăraia doctă care – zicea el – mă învăluia. Dar perdeaua de fum nu îmi aparţinea în exclusivitate. Veneam, de obicei, mai devreme cu vreo trei ore decît ceilalţi prieteni. Ne întîlneam să vorbim şi să fumăm, iar dacă eu fumam mult, toţi fumau cel puţin cît mine. Spre deosebire de doi dintre amicii mei, eu continuu să fumez şi astăzi. Ei s-au dus, însă nu tutunul a fost cel care i-a omorît, ci terorismul de stat lansat de *Escuela de Las Américas*. Pentru cine nu ştie despre ce e vorba, să reamintim că aşa-numita Şcoală a Americilor a fost un organism militar represiv, înlocuit în anii '80 de experimentul FMI.

Îmi mai amintesc că unuia dintre aceşti prieteni, student la biochimie, îi spuneam mereu „nu fi paranoic", cînd începea să ne povestească, în fumul gros de ţigară din încăpere, despre rapoartele confidenţiale asupra experimentelor scandaloase pe care oamenii de ştiinţă aflaţi în slujba guvernului SUA le făceau fără întrerupere pe spezele populaţiei. Ironia soartei: eu, imprudentul, am rămas în viaţă.

Aici vroiam să ajung, pentru că exprimentul este definitoriu pentru Statele Unite. Iar el coincide mai întotdeauna, măcar într-una dintre etapele sale, cu dispariţia unui adversar redutabil din exterior. Prohibiţia a coincis cu o primă cădere a unui duşman străin, maccarthysmul a apărut la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial, iar războiul declarat tutunului a început o dată cu încheierea războiului rece.

Altfel spus, în Statele Unite, experimentul moralizator coincide întotdeauna cu înfrîngerea unui inamic extern şi înlocuirea acestuia cu unul intern, repede incriminat prin argumente etice. În plus, cele trei experimente de care vorbeam – prohibiţia, maccarthysmul şi anti-tabagismul – s-au produs în acelaşi timp cu o creştere semnificativă a impozitelor către bugetul american de stat. După prohibiţie, statul a obţinut imense beneficii din impozitele pe alcool după perioada de delaţiune şi persecuţie contra comuniştilor din timpul maccarthysmului s-a reuşit reglarea relaţiilor cu sindicatele la nivel federal. Ce s-a petrecut, însă, în urma campaniei anti-tabac? Promiţătorul plan de sănătate publică iniţiat de preşedintele Clinton a fost subvenţionat de către companiile producătoare de tutun. Planul cu iz de napalm a mutat, pînă una-alta, atenţia de pe neputinţa omenească faţă de anumiţi viruşi şi bacterii.

În Statele Unite, procesul de moralizare publică necesită însă o perioadă de acumulări. Problema legată de tutun îşi va găsi rezolvarea atunci cînd companiile producătoare de tutun vor plăti. Pînă atunci, au fost moralizate vreo două generaţii, iar fumătorii au fost marginalizaţi, maniheizaţi; în mod surprinzător, acele state care şi-au văzut de treburi, ne(prea)putînd cere impozit pe altceva decît pe nişte salarii insuficiente, se vor regăsi, în curînd, într-o situaţie cel puţin incomodă.

Însă nu politica – un dat irecuperabil al destinului personal, o pierdere de sine în avatarurile unor discursuri dezlănţuite – este cea care ne interesează aici, ci literatura. E drept, eu mizez pe o literatură învăluită în fum de ţigară, a cărei existenţă este de-acum intim legată de *angoasa culturală* pe care-o pot produce experimentele brutale ale moraliştilor. Mai mult, mă întreb uneori dacă războiul împotriva fumatului nu este şi unul împotriva literaturii şi dacă nu cumva *Tobacco Road* va fi fiind o metaforă a Războiului celui Mare...

Dacă citiţi cu atenţie textele inchizitoriale sau pe acelea ale unor critici cu vocaţie de poliţişti, veţi înţelege apropierea pe care o fac cu literatura. Nu o dată s-a spus: cutare literatură e drumul cel mai sigur către moarte, genul acela de literatură îmbolnăveşte sufletele, celălalt te bagă în boală şi te face să cazi în păcat, iar aceasta, priviţi-o, exact aceasta, e contagioasă, chiar dacă o scanaţi pasiv, ca pe-o lectură de ultima pagină.

Eu sînt dintre aceia care cred că nu există boală mai gravă decît cea pe care o pricinuiesc cuvintele. Cuvintele spuse, aruncate sau refuzate indivizilor aduc cu ele durere, tristeţe şi moarte. Cuvintele „tutunul dăunează grav sănătăţii" mineză grav sănătatea, sînt un atentat la sănătatea fumătorilor şi împotriva convieţuirii paşnice dintre unii şi ceilalţi, sînt cuvinte extrem de periculoase, iar influenţa lor, la fel ca în cazul multor altor experimente, este incalculabilă.

Ce se află, însă, în spatele oricărei intenţii moralizatoare? Nimic altceva decît un atac împotriva instinctelor, o negare a existenţei acestora. E drept, instinctul fundamental este cel al morţii. Toată lumea, fiecare dintre noi ştie că *o dată* şi *odată* va muri. Pînă atunci însă, fiecare se descurcă cum poate printre lucruri cît mai pline de viaţă, care-l fac să simtă cît mai multă plăcere, comite excese, se reface cînd poate, munceşte, se bucură, uneori suferind, respectînd şi încălcînd legile; fiecăruia dintre noi îi place viaţa, chiar dacă doar din cînd în cînd.

A moraliza, a submina posibilitatea de a se bucura a unui individ poate îmbolnăvi şi poate duce la moarte. Mărturiile în acest sens sînt nenumărate. Doctorul Gérard Pommier spunea, într-o anumită împrejurare, că persoanele obligate să renunţe la fumat sînt în primejdie să se aleagă cu un graţios ulcer gastric. Ca să nu mai vorbim despre prea multele kilograme în plus care pot crea mediul propice unui infarct la persoanele ce tocmai au lăsat tutunul. La urma urmelor, renunţarea la fumat poate ucide.

Însă ştiinţa este – în zilele noastre – un aliat redutabil al cenzurii de stat şi al oricărei moralizări publice începînd cu retorica experimentului. Literatura ştiinţifică acordă un sprijin moralizator oricui are nevoie, mai ales dacă înainte de a-i cere sprijinul acel cineva propune subsidii consistente, depune cecuri grase şi aşteaptă lîngă fax ultima „cucerire" a discursului ştiinţific ce se adaptează mereu vremurilor şi clienţilor, *discursul prevaricator*.

Există însă şi o mulţime de literaturi prevaricatoare. Este suficient să citim ce scriu unii arhitecţi în apărarea edificiilor lor „inteligente", ce scriu unii „lideri de opinie" ca să justifice disponibilizările masive în vremuri de reformă, sau ce scriu anumiţi „gînditori" – fără să tresară măcar –, cînd răspund strict aşteptărilor cititorilor lor fideli, ca să ne convigem că epoca pe care o trăim s-ar putea foarte bine numi *era prevaricaţiunii*. Prevaricaţiune de care se fac vinovate şi companiile producătoare de tutun atunci cînd modifică, în secret, cantitatea de nicotină din produsele sale. Rezultatul nu este altceva decît o manipulare generalizată: a instinctelor, a ceea ce numim bun şi rău, adecvat şi excesiv. A fuma reprezintă, fără nici o urmă de îndoială, un exces. Sau, mai bine zis, *dă seamă* de un exces, îl *semnalează*.

Desigur, cei care difuzează mesajele moralizatoare în privinţa tutunului sînt unii şi aceiaşi cu cei care, în diferite *spot*-uri publicitare, cer „mai mult", sînt „mai bărbaţi", mai „la înălţime". Iar dacă pentru adulţi aceste lucruri pot fi – cum zic avertismentele obligatorii – grave, cei care, înşelîndu-le încrederea, le transmit tinerilor asemenea mesaje vor fi de-a pururi blestemaţi de poetul Maiakovski, ca unii care „umplu cu gheme de osînză gîtlejele copiilor".

La urma urmelor, într-o epocă în care duşmanii externi nu sînt nici remarcabili, nici bine conturaţi, marginalizarea unei anumite zone sociale, crearea unor grupuri izolate reprezintă o metodă pentru păstrarea coeziunii interne a diferitelor ţări pînă cînd duşmanul „de afară" se manifestă din nou, pentru a fi combătut „într-o deplină unitate". Să fie, totuşi, deplina unitate o farsă care nu face altceva decît să radicalizeze insuportabilul diferenţelor dintre oameni atunci cînd ei cad într-un exces sau altul? Antiterorismul sistemelor moralizatoare actuale cuprinde o muşamalizare a excesului omenesc, o ţinere în frîu a pasiunilor debordante – în fine, o celebrare a liniştii din cimitire.

Eu citesc, fumez şi scriu o literatură experimentală, amorală şi fără pretenţii ştiinţifice – şi cunosc foarte bine riscurile unor asemenea opţiuni. Cine nu vrea s-o citească să n-o facă, iar cine vrea s-o citească (cu fum sau fără) s-o facă, indiferent dacă va găsi în carte pasiuni nebănuite sau o plictiseală de moarte. Căci plictiseala nu este, pînă la urmă, decît o pasiune frîntă de puterea toropitoare a leneviei. Vorba aceea, „nu există lene mai mare ca tăcerea".

traducere de Simona SORA

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Simona SORA ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 452
26 oct. – 1 nov. 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Viaţa şcolii, şcoala vieţii

„Cum veghe onoratul aughitoriu, toake răspunsurile şcolerului după metoada intuikivă moghearnă sunt neţesitake prin lojica lui, proprie vorbind născîndă, dar completaminke formată printr-o educăţiune aghecvată cercustanţelor, probăluike ca gherivînd ghin natura noastră, carea lucră pe cum e mînată mai gheparke.“

I.L. CARAGIALE – „UN PEDAGOG DE ŞCOALĂ NOUĂ“

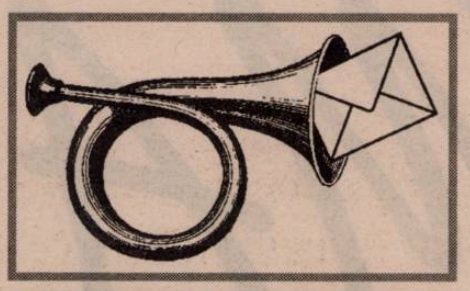

Nr. 449: *„Emigrăm?“*

Model?!

Vă scriu din Bolivia, la o lună de la sosirea noastră, a mea şi a soţului meu, aici. Sîntem stabiliţi în oraşul Cochabamba, „corazon de Sud-America“ – cum le place celor de aici să se mîndrească – situat în centrul ţării şi avînd clima cea mai bună din toată ţara. Ajungerea noastră aici a fost posibilă datorită patronilor unei fabrici locale care căutau un tînăr inginer care să-i ajute să promoveze noi produse, iar soţul meu a fost ales pentru acest post.

Am ajuns într-o ţară din America de Sud, continent pe care puţini români ajung să îl vadă. Pornind de la accepţiunea pe care o are cuvîntul „exotic“, Bolivia se încadrează perfect în sens. Contrastul te izbeşte la fiecare pas: case luxoase stînd fără jenă alături de ruine sau adevărate cocioabe, jeep-uri Toyota sau Nissan depăşind în viteză bietele autobuze Chevrolet sau Coaster de pe vremea lui Charlie Chaplin..., oameni mîncînd în restaurante de standarde internaţionale şi cu preţuri pe măsură sfidînd majoritatea celor care abia îşi permit să se hrănească cu mîncare gătită pe stradă de femeile indigene, munţii care înconjoară oraşul de o frumuseţe copleşitoare uitîndu-se nedumeriţi la străzile pline de gropi.

Citind o statistică am aflat că 5% din populaţia Boliviei sînt oameni foarte bogaţi, 30% ar fi clasa de mijloc (care înseamnă că trăiesc foarte modest), iar restul trăiesc la limita sărăciei. Ce te izbeşte aici e mizeria de pe străzi. Ei n-au angajaţi ai primăriei care să cureţe străzile, să golească pubelele de gunoi, ci fiecare îşi face curăţenie pe strada din faţa casei, dar cum nu sînt aşa conştiincioşi, gunoiul zace din abundenţă pe străzi. În ceea ce priveşte educaţia copiilor, există grădiniţe, şcoli şi universităţi atît de stat, cît şi particulare. Spre deosebire de România, în Bolivia doar în şcolile particulare se învaţă serios, dar aceste şcoli costă (200 $/lună – pentru o şcoală gimnazială, asta în condiţiile în care un salariu mediu este de 100$). Aşadar, numai cei bogaţi îşi pot permite o educaţie de calitate pentru copiii lor (se ştie că aici e un mare grad de analfabetism). Şi uneori, nici în aceste colegii foarte scumpe nu se învaţă la un nivel foarte înalt fiindcă, deşi se dă un test pentru a fi admis, nu se respectă întotdeauna nota, ci mai degrabă gradul de prietenie sau rudenie avut cu directorul colegiului. Aşa că nişte părinţi cu venituri modeste, care fac sacrificii mari pentru a-şi ţine copilul, de altfel foarte inteligent, la un colegiu particular, nu sînt mulţumiţi de nivelul de lucru, pentru că cei intraţi după alte criterii decît cele stabilite oficial sînt slab pregătiţi şi clasa devine automat una de nivel mediu. Şi ce poţi face să scapi de acest cerc vicios?

Poliţia este ca şi inexistentă. Dacă ai avut ghinionul să îţi fie furată maşina sau să-ţi fie spartă casa, nu ai nici o şansă să-ţi recuperezi lucrurile, cu o singură excepţie: mita dată poliţiştilor. Nici poliţia rutieră nu e mai departe, poţi circula fără permis de conducere pentru că nu rişti să te legitimeze vreun om al ordinii în nici un caz. Aici nu se fac controale de rutină ale permiselor de conducere.

Sentimentul pe care l-am simţit aici a fost de libertate maximă. Chiar timpul are altă dimensiune la poalele Anzilor. Nimeni nu se grăbeşte să ajungă undeva anume, oamenii trăiesc după un ritm al lor, ritm care nu coincide cu cel al mileniului trei. Aici am găsit o oază de timp care „mai are răbdare cu oamenii“...

S-a vorbit mult de modele la noi... japonez, german, american, suedez... Dacă recitiţi rîndurile de mai sus şi eliminaţi cuvintele „Bolivia“, „bolivian“ , nu ştiu dacă scurta descriere socio-turistică care rămîne nu se potriveşte perfect altui stat, la fel de „exotic“ şi de „buric al“... Europei. Aşa că, dragi dilematici, îndrăzniţi şi acceptaţi cu toată inima „modelul bolivian“! Pare că e cel mai aproape de realitatea românească! Mai exact, deschideţi-le ochii compatrioţilor noştri care aspiră la clasica „formă fără fond“.

Şi nu de alta... dar de ce să tot alergi într-o cursă în care ştii că ultimii sosiţi sînt sortiţi să o ia de la capăt, într-un continuu şi steril efort?

De fapt am vrut ca rîndurile acestea să fie doar o impresie turistică din nişte locuri atît de îndepărtate. Dar tentaţia comparaţiei a fost prea mare şi nu i-am putut rezista. Iertaţi-mi vehemenţa ultimului paragraf.

Monica TATULEA
Cochabamba, Bolivia
tatmonica@excite.com

Emigrarea sau Fuga de prezent

Emigrarea. Un cuvînt, o realitate, un regret sau poate un nou început, distanţă, recunoaştere, adaptabilitate, un leac pentru cei care simt că se sufocă în propria ţară.

Am simţit să scriu aceste cuvinte din prea multă sinceritate. Am trăit un fel de emigrare pe propria-mi piele şi am filtrat-o prin cele mai fine canale cerebrale. Am încercat să o accept ca pe un nou mod de viaţă, ca pe o şansă şi ca pe o împlinire a uneia dintre puţinele mele dorinţe. Am ajuns însă să o reneg şi să o calc în picioare, deşi îmi oferea tot ceea ce în ţară nu aş fi avut decît după foarte mulţi ani de muncă. La început am tratat-o cu mănuşi, dar în scurt timp am rămas cu mîinile goale şi am vrut să o strîng de gît, dar în schimb EU am fost cea care era să se sufoce. Şi atunci am urlat că vreau o gură de aer din ţara mea, vreau să merg cu troilebuzele scîrţiitoare din oraşul meu, vreau să particip la „caterinca“ ieftină cu care mă obişnuiseră prietenii mei, vreau să mănînc pîine de 4.000 de lei, nefeliată şi vreau să văd filme pe care le citesc în limba mea.

A venit şi momentul în care am decis: MĂ ÎNTORC. Mă întorc acolo unde mă simt ca „acasă“, acolo unde cuvintele mele au un efect, acolo unde ţigările sînt mai ieftine, acolo unde mă aşteaptă cineva cu care voi porni în adevărata viaţă, acolo unde... mai devreme sau mai tîrziu eşti dezamăgit nu numai din cauza celorlalţi, ci mai ales din cauza ta. Acum îmi pare rău că am făcut acest gest... deşi m-am bătut cu pumnii în piept că este cea mai bună alegere, că EU ştiu ce este bine pentru mine, că este decizia mea şi că îmi asum consecinţele.

M-am întors pentru că simţeam pentru prima oară în viaţa mea că IUBESC. Iubesc un om. O fiinţă. Un trup. O minte. Un suflet. Merita toată fiinţa mea, cu bune şi rele, toate reuşitele şi eşecurile mele, toate lacrimile şi pumnii aruncaţi pe pereţi de dor de el şi de ceea ce se născuse între noi. M-am întors pentru că iubeam... Ce motiv mai puternic îmi trebuia? Dar oare mai aveam nevoie de vreun motiv ca să-mi justific gestul?!

Şi a venit repede, ameţitor de repede noaptea spre zi cînd urechile mele au avut onoarea/oroarea să audă: „Nu mai simt nimic pentru tine...“ Punct. „Întoarce-te şi vezi-ţi de viaţa ta...“. Al doilea punct. „NOI nu mai sîntem NOI...“ Punct final.

Acum sînt mai singură ca niciodată, îmi pierd privirea şi mă pierd pe mine, am dulci momente cînd îmi ating inima, deşi pulsul nu se mai simte, am o stare de linişte totală pe care încerc să o cultiv pînă la epuizare. Mai vreau ceva?! NU. Aveam nevoie de această confirmare: „nu mai simt nimic...“. Şi continuu EU de data asta: „şi nu mai vreau să simt nimic pentru nimeni... Niciodată.“

Deznodămînt: în luna decembrie mă voi întoarce „acolo“. Fără întrebări şi fără răspunsuri. Şi fără cale de întoarcere. Nu ştiu ce mă aşteaptă şi nici nu mă interesează. Nu mai simt nimic. De data asta chiar că voi emigra. Pînă la capăt.

Luana-Lauriana LUBAN
Constanţa

P.S.: Nu încercaţi să fugiţi de voi aşa cum fac eu. Eu acum sînt speriată şi emigrarea mea se numeşte laşitate. Laşitatea de a nu recunoaşte că am fost abandonată de braţele în care mă aruncam cu toţi ochii mei, puternic strînşi... Eu acum fug, fug de mine, de sentimentele care încă mă inundă, fug de sinceritatea cu care şi acum pot rosti „te iubesc“, fug de trecut şi emigrez într-o lume în care eu nu mă voi mai regăsi. Şi totuşi poate va fi bine. Sau nu.

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

Emigrăm?

ATENŢIE! Cuvintele ce urmează au fost scrise din punctul de vedere al adolescenţilor care au eşuat în încercările de a face CEVA pentru ţară şi cultură.

Dilema care ne apasă pe zi ce trece este de natură să ne transforme modul şi concepţia despre viaţă. Plină de indignare, spun că tinerii de astăzi au ajuns să se împartă în două categorii: cei cu idealuri proprii şi cei cu idealuri împrumutate de la adulţi.

Maturii ne privesc suspicioşi cînd încercăm să pornim, prin forţele noastre, pe drumul vieţii. Mai mult decît atît, încearcă (conştient sau nu) cu perseverenţă să ne demoralizeze, afişîndu-ne adevărata faţă a Societăţii Româneşti. Cînd vrei să porneşti o afacere, după planuri îndelungi şi clipe de entuziasm caracteristic, te opreşti binişor în loc pentru a căsca ochii la prostia omenească. Indiferenţa pentru urnirea înspre bine a reformei de care dau dovadă românii este complet absurdă. Se vrea mediocrizarea oricărei valori intelectuale, înlăturarea oricărui proiect de reformare, abandonîndu-se totul într-o latenţă complice cu negarea totală. Nu atît că nu putem din cauza conjuncturii politice actuale să progresăm, de putut am putea, dar nu vrem. Sîntem prinşi atît de mult în mecanica procesului actual încît nici nu ne mai gîndim că situaţia ar putea fi cu totul alta dacă am avea curajul să o schimbăm. Corupţia are loc, aşadar, nu numai la nivelul exterior (oarecum) al societăţii, cît şi în psihologia colectivă a oamenilor. Omul (românul adică) este hipnotizat şi corupt pentru a corupe şi el la rîndu-i.

Avînd în vedere cele expuse, întrebarea dilematică „Emigrăm?“ este pusă în van. La intrarea pe drumul vieţii, avem de ales, noi tinerii, între două variante: să şedem şi să ne complacem în mocirla lichelelor din ţara România sau să emigrăm către ţările Soarelui Apune unde am putea să ne realizăm din punct de vedere finaciar. Este oarecum dificil pentru cei care mai sînt capabili de sentimentalisme să-şi părăsească ţărişoara dragă, strămoşească şi să se ducă printre străini. Ei poate nu iau în considerare că şi la ei acasă, în circumstanţele prezentului, se află tot printre străini, oameni cu acelaşi sînge, ca şi ei incapabili acum să-şi rupă felia de pîine pentru a o împărţi. Să părăseşti ţara originară pentru că nu mai poţi trăi decent în ea, pentru că totul se năruie în jurul tău (oamenii, limba, locurile) este, cred, cel mai grav lucru care se poate întîmpla. Să existe potenţial şi să nu se poată înfiinţa nimic pentru că nu se vrea, iar vina fiind pasată în toate părţile, iată cum se manifestă boala incurabilă a românismului de astăzi.

Unora le este frică să spună adevărul, să spună lucrurilor pe nume, le este frică să se mai manifeste în vreun fel pentru că eşecul pare a fi iminent, iar din această categorie fac parte tinerii influenţaţi de mersul permanentei tranziţii către fundurile ascunse ale abisului economic. Influenţaţi în idealurile lor de Maturi, împiedicaţi de a adera la convingeri proprii. Îi consider pe aceştia nu atît laşi, cît de-a dreptul tîmpiţi de un regim care i-a luat pe nepregătite, le-a furat visele înainte să le fie măcar concretizate în minte, afişîndu-le nihilismul total specific. Părerea mea este că ar fi mai bine să ai curaj să încerci chiar dacă eşuezi, decît să nu încerci deloc, pentru că astfel vei persevera şi vei căuta mereu situaţia propice în care să te lansezi. „Legumiştii“ sînt vinovaţi că nu mai avem nici o şansă să proSperăm în România, deoarece nu sînt în stare să pună alături de noi ceilalţi, atît de puţinii visători, piciorul în prag şi să întocmească alte Reguli. Îi întîlnim peste tot în jurul nostru : reacţionează numai la constrîngeri, la impulsuri colective, au mintea goală de idei, neputîndu-şi exprima Părerea decît prin prisma celorlalţi. Astfel, în lupta noastră împotriva solidarismului acesta absolut, trebuie să avem în vedere renumele românului de a fi încăpăţînat în propriile convingeri. Conservatorismul şi indiferenţa sînt, la ora actuală, cei mai mari duşmani ai ţării.

Concluzionînd, „emigrăm?“... sau nu emigrăm? Cei care spun că nu sînt în măsură acum să decidă singuri (din diferite puncte de vedere, nu mai comentez) dau dovadă de cea mai mare naivitate şi, mai ales, lipsă de realism. Eu am deschis bine ochii şi privesc cu stupefacţie ce se întîmplă în jurul meu. Doar ce-am împlinit 18 ani şi îmi dau seama că nu mai am ce căuta într-o ţară în care nu ni se acordă nici un fel de sprijin pentru a înfiinţa o fundaţie culturală într-un oraş devenit sterp din acest punct de vedere, ba dimpotrivă ni se spune verde-n faţă că nu există îndeajuns de mulţi bani şi timp pentru a dezvolta un asemenea proiect. Nu-mi rămîne decît să mă întreb, tot dilematic, ce va deveni România cînd nu va mai exista nici un fel de cadru sau sistem de Gîndire, oamenii fiind prea ocupaţi să fure decît să se ocupe de cultură şi de lansarea valorilor unei generaţii de tineri? (Să avem grijă că acest viitor este incredibil de aproape!)

Raluca CIOCHINĂ
Constanţa

Numărul 449, consacrat emigrării, a avut parte de o corespondenţă abundentă, imposibil de cuprins în această pagină; în numărul viitor, vom publica şi alte scrisori selectate. Rămîne cum am vorbit...

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **11 septembrie 2001 – consecinţe**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Izmenele bietului Hassan

Iată: printre cei care au pierit în explozia uzinei chimice AZF din Toulouse, de la 21 septembrie, a fost şi un mărunt angajat de naţionalitate franco-tunisiană, Hassan Jandoubi.

O catastrofă, această explozie – 29 de morţi pe loc, peste 2.000 de răniţi, sute de apartamente şi localuri comerciale distruse, pagube totale de circa 10-15 miliarde de franci francezi.

Petrecută la zece zile după atentatele de la New York şi Washington, a fost proiectată, era oarecum inevitabil şi este oricum de înţeles, în sumbra lumină crepusculară aruncată peste lume de incredibilul atac de la 11 septembrie. Chiar dacă autorităţile s-au grăbit să anunţe, cînd ancheta abia începuse, că ipoteza unui accident este aproape sută la sută sigură – ori poate tocmai de aceea! –, suspiciunile, fantasmele, speculaţiile de tot felul nu puteau să evite bănuiala unui atentat. Bănuiala unui atentat islamist, firește.

Iar această bănuială a devenit aproape o certitudine cînd patru mari gazete, între ele *Le Monde* şi *Le Figaro*, au dezvăluit existenţa unui raport de poliţie după care medicul legist care făcuse autopsia victimelor fusese uimit de constatarea că unul dintre morţi era îmbrăcat cu mai multe rînduri de lenjerie. Cîte?! Fiecare ziar avea propria versiune – „doi pantaloni, două slipuri şi două izmene", „mai multe izmene, un şort, un slip", „un şort, trei izmene şi un slip" ş.a.m.d. Mortul cu izmene în exces fiind musulman, a apărut, nu se ştie cum şi de unde, ideea că este vorba de un ritual vestimentar specific pentru atentatorii islamişti kamikaze: ei s-ar garnisi aşa, înainte de a-şi da viaţa, pentru a-şi pune la adăpost părţile virile, întrucît Coranul promite martirilor un paradis populat cu 70 de fecioare pentru fiecare... Senzaţionala revelaţie, *adevărul despre explozia de la Toulouse*, a ieşit apoi din paginile ziarelor şi a intrat, ca ştire, în moara neobosită a *jurnalelor de actualităţi* de la televiziuni şi radiouri...

Mortul cu multe izmene era numitul Hassan. Nu vorbea arabă. Nu ştia să-şi facă rugăciunea. Bea vin. Mînca porc. Îi plăceau petrecerile. Nu era, cu alte cuvinte, un musulman habotnic. Şi umbla cu mai multe izmene încă din adolescenţă, dintr-un motiv foarte simplu: înalt de 1,80 şi cu o greutate de 55 de kg, voia să pară mai puţin sfrijit. Aşa cum, pînă la inventarea siliconului, multe doamne şi domnişoare ce se credeau nevoiaşe preferau sutienele generos dotate cu burete ori alte materiale compensatorii.

În plus, dacă mai era nevoie de ceva în plus, Coranul nu spune că pe martiri i-ar aştepta în paradis 70 de fecioare, fecioarele – în cantitate neprecizată – le sînt promise tuturor credincioşilor musulmani care ajung în paradis. Iar ritualul după care atentatorii kamikaze s-ar înfăşura, înainte de sacrificiu, în cît mai multe perechi de izmene şi pantaloni, nu există. Este – a fost – o pură invenţie.

Aşa a ajuns bietul Hassan terorist islamist post-mortem.

Nu a durat însă mult această faimă, ziarul local, *La Dépêche du Midi*, a făcut o investigaţie, preluată apoi şi de alte publicaţii, din care au ieşit la iveală tot felul de amănunte nu tocmai inocente. Raportul de poliţie era real, dar nu fusese verificat şi, în nici un caz, nu putea constitui o informaţie. De la poliţie ajunsese la presă, s-ar părea, prin intermediul unui consilier municipal fost militant de extremă dreaptă, trecut la Democraţia liberală, avocat de profesie. Dacă explozia a fost un accident, plătesc societăţile de asigurări, dacă a fost un atentat, plăteşte statul.

Va fi avînd ori nu vreo morală păţania cu izmenele bietului Hassan, şi pentru cine, asta e desigur altă poveste. Fapt e că pentru jurnalişti nu există, cum există pentru medici *jurămîntul lui Hippocrat*, vreun legămînt profesional. Ar putea oare exista?!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Articol de bine

„Experienţa românească din ultimul deceniu, ca şi a altor ţări din Europa Centrală şi de Est, demonstrează că majoritatea acţiunilor anticorupţie s-au concretizat, în principal, în măsuri de combatere punitive, al căror efect nu a fost, nici pe departe, cel scontat". Este o frază oficială ce apare în „Programul Naţional de Prevenire a Corupţiei", document adoptat de Guvern. Această cărţulie cu denumire pompoasă impresionează printr-o răsturnare a modului în care oficialii români abordează o problemă delicată. Înainte de toate, documentul este realist, calitate care lipseşte de obicei programelor naţionale pe diverse teme menite să fure ochii presei şi electoratului.

Corupţia din România nu mai este de mult opera unui grup de mafioţi care jefuiesc poporul. De aceea, nu mai poate fi combătută de comisarul Cattani, înarmat cu pistol şi onestitate, chiar dacă am avea aşa bravi poliţişti. Acest lucru nu a fost înţeles de guvernanţii de după 1996, au crezut că prin comitete naţionale şi judeţene pot stîrpi un fenomen generalizat, endemic şi sistemic. Singurul lucru rămas de pe urma acelei campanii este un maldăr de arhive care fac acum deliciul cercetătorilor şi studenţilor la istorie, dacă demnitari de rangul doi nu le clasifică drept secrete de stat.

Nu au înţeles că degeaba prinzi un delincvent, dacă locul său e ocupat de altul care perpetuează sistemul. A fi onest nu mai este în România o decizie personală. Asta dorea să spună într-un recent număr din *Dilema* un tînăr funcţionar cînd afirma că e în zadar să te opui: ori te comporţi ca atare, ori sistemul te scoate în afara sa. Singura soluţie pentru combaterea buruienilor este scoaterea rădăcinilor.

Realismul acestui program este determinat de analiza cauzelor fenomenului. De exemplu: „excesul normativ: fetişizarea legislativă multiplică, datorită incoerenţei şi redundanţei, oportunităţile pentru corupţie". La nivelul autorităţilor centrale, corupţia vine din „privatizări, achiziţii publice, acordarea de licenţe, autorizaţii, scutiri de eşalonări de taxe şi impozite". Adică din chiar activităţile de rutină ale unor instituţii prost croite. Acest procedeu este repetat pentru toate nivelurile autorităţii, inclusiv la nivel politic înalt, unde se recunoaşte frust „posibilitatea includerii în sfera de manifestare a fenomenului a înalţilor demnitari ai statului" (probabil autorii au trudit mult pînă să găsească o formulare atît de neutră pentru o idee destul de sensibilă).

O secţiune specială aminteşte studiul efectuat de Banca Mondială în anul 2000 (amplu citat de noi în *Dilema* nr. 448), acceptînd identificarea problemei, metoda sugerată în studiu fiind asemănătoare soluţiei adoptate de Guvern. În privinţa acaparării economiei de stat de către interesele politice, Banca Mondială recomanda introducerea transparenţei în viaţa politică prin declaraţii publice de venit şi bunuri, declararea conflictului de interese şi transparenţă în finanţarea partidelor. Programul propune adoptarea unei legi a lobby-ului (în ideea că oricum există şi trebuie adus la lumină), reglementarea regimului incompatibilităţilor, reformarea finanţării partidelor.

Este notabilă deschiderea spre societatea civilă şi rolul acordat ONG-urilor interesate. A avut deja loc o întîlnire între oficialii Ministerului Justiţiei şi reprezentanţii acestora. Asociaţia Română pentru Transparenţă a venit apoi cu unele propuneri, de exemplu: declaraţiile de venit să fie publice (aşa cum sugera studiul BM) sau măsuri de evitare a atribuirii clientelare a contractelor de publicitate de către instituţii publice şi regii autonome către ziare nesemnificative.

Din fericire, oficialii români au produs un document neaşteptat de bun. Pericolul mare este să fie doar un program ieşit dintr-un laborator instituţional fără putere reală, menit să faciliteze acordul cu Banca Mondială. Sînt destule semne că aşa stau lucrurile. De pildă, se pomeneşte profesionalizarea funcţiei publice, dar un Octav Cozmîncă infinit mai bine înfipt în sistem decît autorii programului a vandalizat efectiv statutul funcţionarilor şi aplicarea lui. Chiar în aceste zile, membrii sindicatului liber al funcţionarilor sînt vînaţi prin metode birocratice. Să nu mai amintim că dacă se face lumină în controlul politic asupra economiei de stat, este logic că cea mai afectată va fi clientela PSD. Iar dacă se va şti clar cîţi bani şi de la cine iau partidele politice, tot logic e că cel mai afectat va fi partidul cel mai bogat. Este adevărat că planul prevede termene şi responsabilităţi destul de precise. Vor fi acestea respectate? E greu de crezut că premierul va ajunge la un acord cu beneficiarii corupţiei, spunîndu-le ceva de genul: gata, rămîneţi cu ce aţi furat, deveniţi capitalişti cinstiţi şi rezolvăm problema. În plus, în această formă, bătălia împotriva corupţiei nu presupune arestări spectaculoase, ci doar micşorarea ariei în care ea se poate manifesta. Într-o ţară în care cei care promit execuţii publice cresc rapid în sondaje, acest amănunt se poate dovedi esenţial.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Dezindustrializare

Pe teren, la Călan. Întreb studenţii care este prima lor impresie, după o zi de bătut zona în lung şi-n lat.

– După ce a fost un fel de pămînt al făgăduinţei, ca să spun aşa, acum e ţara nimănui. Cum spunea o femeie cu care am vorbit, „Călanul e un oraş şters de pe hartă".

– Nu ştiu, dar impresia mea este mai degrabă că s-ar descurca oricum.

Prime impresii. Prime contraste majore, între sentimentul de cataclism şi cel de viaţă care merge mai departe. Urmează altele: clădirea aceasta imensă, demnă de o Catedrală a Neamului, ridicată de Martorii lui Iehova lîngă centrala termică a cartierului de blocuri, năpădită de buruieni; disponibilizările masive, pe de o parte, optimismul tinerilor care pleacă la lucru, de regulă în Spania, pe de altă parte; trenurile nesfîrşite care transportă fostul combinat ajuns fier vechi şi, alături, oameni care scormonesc prin pămînt după şuruburi pe care le vînd apoi la kilogram; combinatul însuşi, în care mai lucrează doar vreo cîteva sute de oameni în aşteptarea disponibilizării şi, peste drum, firma prosperă *For ever*, cunoscută în zonă mai degrabă ca *Foraibăr*.

Cu inevitabilele diferenţe locale, acest gen de impresii le poţi avea şi la Călăraşi, la Petroşani sau la Reşiţa, în mai toate zonele mono-industriale din România peste care a trecut tăvălugul dezindustrializării. Căci despre asta este vorba: un vast proces social de *dezindustrializare*, echivalent, într-un fel, al celui de de-cooperativizare. Îl cunoaştem din presă, ca exigenţă a trecerii la o economie de piaţă. Aflăm periodic despre el prin revoltele sindicale de ici şi de colo şi negocierile, adesea tenebroase, care se poartă cu aceste ocazii. Ce ştim însă despre *dezindustrializare* ca proces social, altfel spus ca strategii de viaţă ale oamenilor mulţi şi mărunţi care **trăiesc** această *dezindustrializare*? Doar că ei *trebuie să înţeleagă că aceasta este singura soluţie!*

Există chiar o nuanţă punitivă în această atitudine: spre deosebire de ţărani, care au fost victimele comunismului, muncitorii, proletariatul de altădată, au fost profitorii acelor timpuri, aşa încît *dezindustrializarea* este, într-un fel, şi un act de justiţie. Dar acest proletariat a fost alcătuit, în marea lui majoritate, exact din ţăranii alungaţi de la sate de cooperativizare. Mulţi dintre ei chiar au muncit şi au ajuns să fie mîndri de munca lor. Reconversia lor nu ar trebui să fie astfel un simplu act voluntarist, făcînd abstracţie de o stare de fapt în numele unei necesităţi istorice.

Dezindustrializarea este un proces social de dimensiuni naţionale şi nu doar o decizie politică şi economică. Ea desemnează procesul de desfiinţare, totală sau parţială, a unităţilor industriei socialiste precum şi activităţile colaterale rezultate, direct sau indirect, din această lichidare. Conţinutul social al acestui proces rezultă din interacţiunea dintre dinamica macroeconomică a *dezindustrializării*, avînd propriile sale raţiuni şi mecanisme şi reacţiile individuale şi comunitare la această schimbare forţată. O astfel de analiză ar scoate în evidenţă anumite constante ale societăţii noastre în „tranziţie", dar şi o mare diversitate zonală, care nu ar trebui să fie neglijată de către guvernanţi. Măcar pentru faptul că edificarea unei economii de piaţă prin *dezindustrializare* nu are cum să se desfăşoare după aceleaşi legi şi „reţete" ca una rezultată dintr-un proces mai mult sau mai puţin linear şi îndelungat de *industrializare*.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

A torționa

Îngroșînd necontenit rîndurile torționarilor, vechiul regim nu sufla o vorbă despre existența lor. Selectivă după criterii implacabile, limba de lemn suprimase termenul, tratament pe deplinul plac al celor nemijlocit vizați. Limbajul tranziției, a cărui materie primă originară încă nu a fost identificată, a deshumat termenul vehiculîndu-l cu o remarcabilă sprinteneală. Cei vizați au reacționat autoradiindu-se *in corpore* atît din prezent cît și din trecut. Pentru a convinge, abandonarea vechii identități se cerea completată cu adoptarea unei identități de schimb. Și astfel contigente masive de foști torționari au trecut cu elan sub drapelul partidului zămislit pentru a le facilita această năpîrlire.

Împrejurări neprielnice tocmai l-au scos din anonimat pe unul dintre acești atleți ai continuității. Ierarh de frunte al PRM, deținător a două fotolii parlamentare, unul în hemiciclu și celălalt în comisia pentru cultură, eroul pățaniei devine obiectul unor zvonuri defăimătoare, puse în circulație de un cotidian central. Potrivit documentelor date în vileag, bravul militant pentru cauza democrației peremiste, purtător, zeci de ani, al mundirului cu peltițe azurii, și-a încheiat în '89 cariera cu gradul de colonel, comandant al departamentului specializat în hărțuirea oamenilor de cultură.

O replică se impune, și ea a fost prilejuită de un fantomatic post TV născocit, după cît se pare, tocmai pentru difuzarea unor asemenea puneri la punct. Pe micile ecrane a apărut un domn grizonat, dar încă vînjos, purtîndu-și fără vreo stînjeneală vizibilă vestimentația civilă, evident mai sensibil la frumusețile limbii strămoșești decît la regulile ei și debitîndu-și discursul într-o cheie de blîndețe monahală, întreruptă de sporadice inflexiuni vindicative. El și-a recunoscut lungul trecut de ofițer securist din care însă, în cea mai mare parte, nu a avut sarcini operaționale, ci didactice. Cu o totală lipsă de originalitate, marile merite ale activității lui fuseseră motivația – eminamente patriotică, și spiritul conciliant – nimeni nu avusese de suferit de pe urma acestei activități. Dar ordinul de arestare a președintelui sindicatului din TVR? întreabă gazetarul.

– Da, încuviințează fostul torționar-șef, dar acela nu era om de cultură, ci tehnician.

Un amănunt care sporește dramatismul incidentului: directorul gazetei demascatoare a fost el însuși demascat și sancționat ca informator al Securității. Pentru purificarea morală a tranziției se înfruntă astfel doi foști torționari, un profesionist și un amator. Dezavuîndu-l la un moment dat pe aceasta din urmă, fostul profesionist pune pe masă argumentul cel mai zdrobitor:

– Dacă eram torționar, de ce nu l-am torționat și pe el?

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Dilema lui Văcărescu

De cîtva timp, a apărut o dispută în legătură cu viitorul agenției naționale de presă Rompres. Guvernul vrea să o subordoneze Ministerului Informațiilor Publice (în paranteză fie spus, subordonarea față de executiv datează din 1998, de pe vremea „celorlalți"). PNL consideră că astfel agenția își va pierde independența și propune să fie subordonată Parlamentului. Diverse voci din presă s-au pronunțat, de asemenea, împotriva variantei guvernamentale, care riscă să o transforme în simplă unealtă de propagandă politică. Voci din partea executivului răspund la aceste comentarii cu argumentul că Rompres se află într-o situație dificilă și că are nevoie de o restructurare amplă, pe care nu o poate realiza singură, ci numai cu sprijin (inclusiv legislativ) din partea statului. Despre această situație, ministrul Informațiilor Publice, dl Vasile Dâncu, a vorbit chiar într-un interviu acordat revistei noastre (nr. 414, *Libertatea informației*).

Sînt mai multe lucruri de spus. Întîi, că la varianta „etatistă" a executivului, liberalii răspund cu o alta, tot „de stat". Subordonarea față de Parlament înseamnă subordonarea față de *toate* partidele, și nu față de unul singur (care acum ar fi PSD, mîine ar putea fi PNL sau altul). În plus, o asemenea soluție și-a dovedit ineficiența în cazul TVR, al CNA și al altor instituții ale căror organisme de conducere se formează prin numirea unor persoane de către partide și se blochează uneori tocmai din cauza neînțelegerilor între partide. Dacă a fi „etatist" intră în logica social-democraților, e ciudat că liberalii n-au venit cu o soluție cu adevărat liberală, adică privatizarea agenției. Dintr-o interesantă și documentată carte despre istoria agențiilor de presă de la noi (Florica Vrânceanu, *Un secol de agenții de presă românești, 1889-1989*, Editura Paralela 45, 2000), aflăm că după primul război mondial agenția de presă Rador a fost înființată ca afacere privată și a funcționat o vreme așa. Tot de acolo putem afla că, de-a lungul timpului, agenția națională de presă a mai fost, și înainte de perioada comunistă, în subordinea Guvernului, și n-a scăpat nici atunci de acuzația de partizanat. Dar cine mai are astăzi răbdarea să învețe din lecția istoriei? În logica politicii românești, e foarte puternic instalată ideea că e bine să controlezi cît mai mult și cît mai multe. Încă nu putem asimila, se pare, „modelul serviciului public", care presupune colaborarea tuturor actorilor sociali pentru a asigura independența și neutralitatea unei instituții mass-media, *spre binele tuturor* și în primul rînd al cetățenilor. Un exemplu de succes al acestui model este BBC. Dar, desigur, nu ne inspirăm din asemenea exemple; blazarea națională ne împinge să spunem că „pentru a avea și noi BBC-ul nostru, ne trebuie englezi".

Indiferent ce soluție s-ar adopta însă, problema principală rămîne alta: Rompres are o poziție foarte slabă pe piața știrilor, dominată de agenția privată Mediafax, și pe care se mai află Rador ori agențiile mai mici, plus corespondenții marilor agenții străine (Reuters, France Presse etc.). Tocmai din cauza slăbiciunii ei, nici măcar ca instrument de propagandă nu prea poate fi folosită (presupunînd că partidele aflate azi sau mîine la guvernare chiar ar intenționa să facă asta). Să zicem că un guvern vrea să se folosească de Rompres pentru a difuza doar știri pozitive despre sine, doar informații roz. Dar Rompres are clienți foarte puțini, deci dintr-o dată eficiența propagandei ar fi foarte scăzută. Apoi, orice instituție mass-media cît de cît decentă (ziar, televiziune, post de radio), atunci cînd preia o știre de la o agenție, are obiceiul să o verifice din cel puțin două surse. Așa că, dacă știrile pozitive nu sînt confirmate și de alte surse, nimeni nu le publică: ele rămîn în buletinele agenției, iar credibilitatea ei scade și mai mult. Și-atunci, la ce bun un război atît de mare? Adevărata întrebare nu este „cui e mai bine să îi subordonăm Rompresul?", ci „cum facem ca agenția să devină eficientă și credibilă?".

În logica noastră de tranziție, soluțiile propuse pentru rezolvarea situației Rompres nu ies din termenii dilemei lui Ienăchiță Văcărescu: „S-o iau, se strică./S-o las, mi-e frică/Că vine altul și mi-o rădică". Văcărescu se referea la o floare „ca o lumină". Rompres seamănă mai mult cu o plantă de plastic prăfuită, din acelea expuse prin unele magazine și localuri publice, peste care clienții își trec privirile grăbiți, preocupați de altceva.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Un studiu de istorie recentă

Sosit în vara lui 1990 la Iași, Georges Diener a fost primul director al Centrului Cultural Francez, pe care l-a organizat, l-a deschis oficial (în aprilie 1991) și l-a impus ca o prezență de marcă în viața orașului. Dinamic, dezinvolt, perseverent, de o ireproșabilă civilitate, spiritual și receptiv, Georges Diener și-a făcut, nu numai la Iași, mulți prieteni. După ce și-a terminat mandatul, a fost numit mai întîi director al Centrului Cultural Francez de la Moscova, iar apoi consilier cultural la Ambasada Franței de la Chișinău, unde a pus pe picioare un Institut cu o, deja, bogată activitate.

Prin 1992, cred, Georges Diener îmi împărtășea proiectul său despre o cercetare privind rezistența anticomunistă în România, în special aceea din anii '50 a țăranilor ascunși în munți. Mărturisesc că am privit proiectul cu oarecare scepticism: mă gîndeam la dificultatea investigațiilor în arhive, la efortul pe care trebuie să-l facă un străin (și încă unul foarte tînăr) pentru a înțelege România comunistă a deceniului șase, la investiția de timp și de energie pe care le presupunea o atare întreprindere. Mă bucur că toate aprehensiunile mele au fost eronate. Georges Diener nu numai că și-a dus la bun sfîrșit cercetarea, dar a materializat-o într-o teză de doctorat (la susținerea căreia, ce a avut loc la Paris, am fost, printr-o fericită întîmplare, prezent) și, acum, într-o carte publicată de Editura L'Harmattan.

Cartea, prefațată de Dna Catherine Durandin (care a fost și conducătoarea tezei), se intitulează *L'autre Communisme en Roumanie* și are ca subtitlu „Résistance populaire et maquis. 1945-1965". Titlul e ușor de tradus: *Celălalt comunism în România*. Nu știu însă – nu e atît o obiecție, cît o întrebare – ce a vrut să spună autorul: să fie vorba de comunismul așa cum era el în realitate, și nu cel de fațadă, din discursul propagandistic și din istoriografia de partid? Posibil. Cred, totuși, că subtitlul e adevăratul titlu al cărții, iar aici intervine și o dificultate de traducere. Într-adevăr, Georges Diener vorbește de „rezistență populară" și adaugă cuvîntul „maquis", ceea ce trimite la Rezistența franceză din timpul războiului („maquis", „maquisards" sînt termeni de mult consacrați, a căror transpunere în românește nu poate fi decît aproximativă). Atingem, astfel, un punct esențial: autorul compară – pentru prima dată, după știința mea – grupurile de rezistență din munții românești („bandiții" și „legionarii" din discursul oficial de atunci) cu detașamentele antinaziste din Rezistența franceză; e, o spune el însuși la un moment dat, o opțiune ce modifică optica asupra fenomenului românesc.

Studiul a beneficiat de ajutorul unor istorici ieșeni, iar Georges Diener își exprimă gratitudinea față de profesorii și cercetătorii Alexandru Zub, Gheorghe Onișoru și Dumitru Șandru. Autorul a consultat mai multe arhive, în primul rînd acelea ale Asociației foștilor deținuți politici. A făcut anchete pe teren, luînd interviuri unor participanți la mișcările anticomuniste, cea mai amplă confesiune fiind aceea a lui Gavril Vatamaniuc. N-a putut discuta cu torționarii și cu securiștii care au condus operațiunile de represiune, dar mărturiile lor sînt, lucru cunoscut, o raritate. Georges Diener știe bine care sînt limitele istoriei orale, după cum la fel de bine știe cîte imagini false asupra acelei perioade au fost vehiculate, mai demult sau mai recent, la noi și în străinătate. E conștient de faptul că rezistența armată din munți a fost folosită în ultimii ani pentru a construi „o povestire sacră", un fel de „mit fondator care permite a posteriori o reconstruire schematică și ideală a identității naționale", dar la fel de păgubitoare e ignorarea acelei Rezistențe românești. E echilibrat, lucid, atent la nuanțe. Și, peste toate, se vede o adevărată pasiune pentru subiectul cercetat, se vede dorința de a pătrunde în profunzimea fenomenului și de a restabili adevărul.

Istoricii se vor pronunța, sper, asupra demersului său. Mă mulțumesc, în ce mă privește, să semnalez foarte interesantele reconstituiri ale contextului și climatului social-politic postbelic, analiza consecințelor dezastruoase ale colectivizării forțate, radiografierea mișcărilor de rezistență – componența grupurilor, originea socială a luptătorilor etc. –, delimitările clare între opțiunile politice ale unora din luptătorii care făceau parte din aceste grupuri și sensul revoltei anticomuniste, încercarea de tipologie a rezistenților etc. Multe chestiuni rămîn neclare și autorul are onestitatea de a le enumera într-un capitol final, menționînd că sînt tot atîtea teme pentru cercetările viitoare. Iar lunga mărturie a lui Gavril Vatamaniuc este de o autenticitate emoționantă.

E o carte a cărei apariție trebuie salutată cu toată căldura.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Tribunalul de după război (I)

Noul război mondial este războiul contra terorismului. Lumea se întreabă, pe bună dreptate, cînd şi, mai ales, cum vom şti că acest război s-a sfîrşit. Sau, poate, e un război fără sfîrşit... Civilizaţia euro-atlantică a făcut faţă pînă acum oricăror confruntări cu formele Răului. În secolul XX a avut de înfruntat nazismul şi comunismul şi a reuşit să le învingă pe amîndouă. Acum vom înfrunta terorismul, apucătura criminală venită din deşertul care stăpîneşte suflete musulmane chinuite. Remarc în treacăt (poate este numai o speculaţie fără acoperire) că duşmanul se mută tot mai la Est: întîi la Berlin, apoi la Moscova, acum în plină Asie.

În orice caz şi acest război se va încheia printr-un act de justiţie. Al doilea război mondial s-a încheiat cu Nürnbergul, denazificarea şi cu dezmembrarea Germaniei. Războiul rece s-a încheiat cu procesele marilor lideri comunşti din toate ţările Pactului de la Varşovia, cu decomunizarea Estului Europei şi cu spulberarea URSS. Cum va arăta finalul acestui război? Nu am nici o îndoială că acest final va cuprinde un moment judiciar. Un tribunal (probabil internaţional) va judeca şi pedepsi marii terorişti şi pe bogaţii lor protectori. Încerc, în cele ce urmează, să anticipez care vor fi problemele cu care se va confrunta un astfel de Tribunal.

Încă de la început, contrar opiniei multor activişti pentru drepturile omului, aş spune că actuala conjunctură nu trebuie să ne ducă la grăbirea înfiinţării Curţii Internaţionale Penale. După cum se ştie, în 1998, la Roma, mai multe ţări printre care şi România, au semnat un Tratat internaţional prin care se pun bazele unei Curţi Internaţionale de Justiţie Penală – firește, ONU este esenţial implicată în acest proces. Printre marii opozanţi ai acestui Tratat: SUA. Reticenţele SUA, pe care, dacă îmi amintesc bine, le-am discutat într-un articol de acum cîteva luni, par a fi confirmate de lentoarea procesului de ratificare a acestui Tratat. Ţările care au semnat Tratatul de la Roma (şi regăsim printre semnatare aproape toate ţările membre UE), întîrzie acum procedurile de ratificare după ce, în micile împunsături diplomatice de acum celebre dintre SUA şi prietenii ei europeni, aceste ţări au reproşat mereu americanilor atitudinea în privinţa Tratatului. Se pare, deci, că dorinţa SUA de a negocia mai departe termenii Tratatului nu este lipsită de temei. Aşadar, grăbirea procesului de constituire a Curţii Internaţionale Penale sub imperiul evenimentelor din şi de după 11 septembrie mi se pare a fi o greşeală. Proiectul unei Curţi Internaţionale Penale este mult prea important ca să fie ratat din grabă sau din panică. Ceea ce astăzi putem consimţi sub imperiul urgenţei poate fi mîine, cînd ne vom linişti, contestat – diplomaţii versaţi în negocieri multilaterale pot întări cu greutatea experienţei lor adevărul acesta. În plus, chiar trebuie perfecţionate mecanismele care pun viitoarea Curte Internaţională Penală la adăpost de influenţe politice.

În condiţiile în care Curtea Internaţională Penală nu poate funcţiona imediat, singura soluţie logică este instituirea unui nou Tribunal Internaţional Special, după modelul celor deja existente pentru Ruanda şi fosta Iugoslavie şi a celor care tocmai s-au născut, pentru Cambodgia şi Sierra Leone. Acest tribunal internaţional urmează să primească din partea Consiliului de Securitate al ONU un mandat explicit şi exclusiv în judecarea actelor de terorism. Marea problemă care va apare, în contextul în care războiul la care sîntem martori poate fi citit şi ca un război al civilizaţiilor*, este aceea a recunoaşterii autorităţii Tribunalului. Nu mă refer aici la recunoaşterea din partea teroriştilor care vor veni în cătuşe să dea socoteală, ci la recunoaşterea acestui Tribunal de către marea masă de musulmani, care vorbeşte despre aceşti criminali ca despre eroi. Nu mă refer, deci, la eventualele probleme pe care Tribunalul le-ar avea cu acuzaţi care, aidoma jalnicului Slobodan Miloşevici, nu vor să scoată o vorbă şi nici măcar nu acceptă să citească actul de acuzare pentru că nu recunosc autoritatea internaţională care le judecă crimele. Nu, mă refer la faptul că orice act de justiţie, ca să-şi atingă scopul social, trebuie să se bucure de o recunoaştere socială cît se poate de largă. Justiţia nu există dacă actele făcute în numele ei nu au respectul şi obedienţa marii majorităţi a membrilor cetăţii. Orice Tribunal internaţional în care indivizi precum Ossama Ben Laden sau Mohammad Omar vor fi aduşi spre a fi judecaţi va fi perceput în lumea aceea ca un complot iudeo-creştin împotriva eroilor Islamului. Încă de la început, proiectul acestui Tribunal va trebui să conţină elementele necesare preîntîmpinării unei serioase crize de legitimitate în lumea musulmană.

---

* Nu împărtăşesc deloc ideea fostului secretar de stat american, doamna Madeleine Albright, acum profesor la prestigioasa universitate americană Georgetown, după care actualul război nu este un război între civilizaţii ci este un război între civilizaţie şi barbarie. Cînd actele barbare ale unor nebuni sînt susţinute pătimaş de milioane de oameni care aparţin toţi aceleiaşi civilizaţii, nu poţi să confuzi actul criminal ca atare cu fenomenul social care l-a făcut posibil şi care, acum, îl asumă ca pe un gest eroic. Fără îndoială, crima rămîne crimă şi este în afara oricărei civilizaţii posibile, dar adoraţia în masă a crimei este un fenomen cultural şi, prin urmare, aparţine unei civilizaţii. ▲

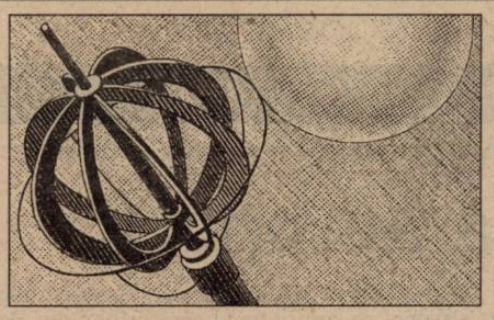

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Mirosul urît

În februarie 1998, Frontul islamic internaţional îşi anunţa, în Carta sa fundamentală, ţelul acţiunilor de luptă: „Uciderea americanilor şi a aliaţilor lor, civili sau militari, în toate ţările unde acest lucru este posibil". A devenit, pe 11 septembrie 2001, posibil chiar în America, iar reţelele teroriste au marcat acest început de mileniu prin dimensiunile şi consecinţele acţiunii lor teroriste; se pune problema adecvării mijloacelor americane de apărare în perspectiva unor posibile repetări sau diversificări ale atacurilor. Eşecul agenţiilor de informaţii în prevenirea loviturii a dus la mobilizarea spectaculoasă a unor forţe militare cu o misiune mai mult decît confuză: distrugerea unui regim ostil, dintr-o ţară îndepărtată unde, într-o peşteră din munţi, se adăposteşte cel care a pus la cale atacul, cu ajutorul unor reţele răspîndite – după cum se crede – în 60 de ţări.

O revistă săptămînală respectabilă, cu surse la Pentagon, făcea cunoscut acronimul de la începutul operaţiei: AOS, *All Options Stink* (toate opţiunile put). Acest miros urît stimulează probabil şi intensitatea contestării temeiurilor de acţiune a Alianţei închegate de Statele Unite în războiul declarat terorismului. Manifestaţiile pacifiste au fot prezente la New York din primele zile, cînd încă nu se încheiase doliul. Grija pentru excesele viitoarei şi probabilei răzbunări a scos tinerii în stradă şi a alimentat articolele polemice scrise de mai vîrstnicii pacifişti, antiglobalişti, anticapitalişti. Amintirea marilor manifestaţii pentru pace care, alături de forţa militară a Vietnamului de Nord sprijinit de URSS, a determinat abandonarea Vietnamului de Sud de către armata americană, dă unei alte generaţii sentimentul că poate influenţa politica şi, prin ea, istoria. Toată lumea deplînge modalităţile de acţiune ale reţelei Al-Qaeda, dar nu sînt puţini acei care, găsind explicaţii, enumără motivaţiile: justificările nu sînt departe. Conceptul general de ură este nuanţat şi explicat de către vocile contestaţiei prin crimele de demult şi aroganţa de azi a Americii. E un amalgam foarte încăpător: de la debarcarea marinarilor lui Columb pînă la exportul global al produselor culturii de masă, totul nu a făcut decît să-i umilească pe săracii planetei, să-i îndîrjească pe luptătorii pentru independenţă, să-i umilească pe purtătorii marilor valori spirituale, exasperaţi de materialismul fad al civilizaţiei McDonald's.

Încercarea de raţionalizare a motivelor nu se verifică prin intervenţiile şi declaraţiile lui Ossama Ben Laden şi ale apropiaţilor săi: pentru ei, americanii şi israelienii trebuie să moară pentru că sînt necredincioşi; insuportabilă este existenţa lor, nu politica lor. Şi deşi Occidentul nu osteneşte să declare că nu luptă împotriva Islamului, ci împotriva terorismului acoperit de flamura verde, tocmai cei care ameninţă deplasează conflictul pe terenul religiei.

Inegalităţile economice nu au dispărut după distrugerea celor două blocuri din New York şi chiar dacă, imaginînd un scenariu imposibil, speriate de ameninţările implicite ale misterioasei reţele, SUA ar decide să împartă PIB-ul său cu toţi săracii planetei, n-ar fi suficient pentru toţi, mulţi n-ar primi nimic, iar cei care ar primi ceva n-ar deveni mult mai bogaţi şi – în consecinţă – nici mult mai mulţumiţi. A spune că lupta împotriva terorismului trebuie înlocuită cu lupta împotriva sărăciei duce la o teribilă confuzie de planuri temporale: cînd e liber un criminal în serie, poliţia nu studiază viaţa sa intrauterină şi frustrările din copilărie.

După dezagregarea imperiilor coloniale şi cucerirea independenţei, ţările musulmane din Asia şi Africa au avut lideri socialişti, religioşi, generali luminaţi şi dictatori sîngeroşi, şi nici una dintre aceste variante nu a izbutit să elimine decalajele economice, răfuielile politice, conflictele tribale şi de clan. Fără îndoială, politica occidentală în general şi cea americană în special au sprijinit, în funcţie de interesele lor de moment, feluriţi dictatori criminali sau pur şi simplu ticăloşi. Imoralitatea acestor opţiuni şi acţiuni este evidentă şi poate fi judecată prin comparaţia cu idealurile afirmate de discursul politicii americane şi occidentale, nu cu cele ale lui Ben Laden. Ura aceasta iraţională al cărei scop este distrugerea există şi, probabil, ea exprimă una dintre cele mai disperate încercări de a stăvili avansul modernităţii. Antecedentul revoluţiei iraniene şi evoluţia – foarte lentă – a Iranului de atunci încoace ar putea sugera că statul islamic nu are vitalitatea necesară supravieţuirii în lumea de azi. Dar cei care protestează împotriva excesele lui stau la puşcărie, nu pe stradă. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Investitori de sîmbătă seara

„Dom'le, ce i-a trebuit ăstuia să se întoarcă pe Pămînt? Dacă rămînea acolo cu maimuţele, era boier!" Redusă la esenţă, aceasta este critica „la cald", cum spun comentatorii sportivi, aşa cum am auzit-o la un spectator, pe scările cinematografului. A, uitasem: filmul se numeşte „Planeta Maimuţelor" – varianta de anul acesta, şi, vorba unui amic de-al meu, are marele avantaj că te face să te simţi mare şi important doar pentru că eşti om. Chiar dacă, de fapt, condiţia ta se va reduce – după numai două ore – la aceea de locatar al cartierului Titan şi slujbaş la Romferautochim S.A..

Dincolo de asta, peisajul distracţiilor de sîmbătă seară rămîne destul de auster pentru românul mediu, bărbat cu buletin de Bucureşti. Prima soluţie e, firește, *mall*-ul, un fel de manej în care oamenii dau cercuri prin faţa magazinelor, pretinzînd (în faţa prietenei sau soţiei) că se uită în vitrine, şi nu (aşa cum impune biologia, şi cum se şi întîmplă) după fuste. Pentru doamne, echivalentul acestei distracţii pare a fi şedinţa de coafor de sîmbătă dimineaţă, în care şuviţa care cade peste ochi e poziţionată atent (domnii bănuiesc că se foloseşte un şubler) şi în care e discutată pe larg recenta decizie a Cabalei Designerilor de Modă de a scurta *pantalonaşii* acestei toamne cu o palmă (mai precis „cu doi centimetri mai jos de linia ghetuţei"). Lucru care, firește, „dă o altă linie a siluetei, dragă – pe mine, cel puţin mă slăbeşte teribil!". Pentru bărbaţi, modificarea aceasta revoluţionară are un rezultat mai prozaic: dispariţia din bugetul familiei a unei sume care ar fi fost, desigur, mult mai bine investită într-o nouă mulinetă (modelul cel nou, cu opt rulmenţi...).

Problemele clasei mijlocii sînt însă cu mult mai grave decît acestea. Între ele, inexplicabilă întîrziere a intrării pe piaţă a unor cîrciumi cu mîncare bună şi preţuri modice – acelea care (conform unor surse) împînzeau Bucureştiul interbelic şi capitalist. În locul lor se găsesc cîrciumile „roşii", adică moştenitoarele fostelor restaurante de cartier, făcute în anii '70 la parterul blocurilor – adevărate aziluri pentru bacteriile sărmane şi fără slujbă. Sigur, nu trebuie să-ţi faci probleme, odată ce spirtul oricum le omoară. Dar oamenii de care vă vorbesc sînt sensibli la alte ispite decît coma alcoolică – aşa că aceste stabilimente ies oricum din discuţie. În locul restaurantelor din poveşti se folosesc deci cele din viaţa reală, răspîndite mai ales în nordul oraşului, în care mîncarea e aproape bună, preţurile aproape suportabile, iar maşinile din faţă au toate numere de leasing.

Mai sus pe scara Richter a şocului provocat de nota de plată se află locurile acelea cu adevărat scumpe, cu nume italieneşti şi mobilă din lemn aparent nefasonat. Acolo, o masă costă aşa de mult, încît numai faptul că ţi-o permiţi arată celorlalţi că afacerea îţi merge încă bine. E un fel de test de bonitate, mai important cîteodată decît cel veritabil, făcut de firmele de consultanţă.

Dincolo de toate, cei care mănîncă la restaurant în loc să pună la ciorap arată un lucru pe care analiştii se fac că nu-l observă: aceşti consumatori ştiu că şi la anul vor cîştiga la fel ca astăzi. De unde le vine această siguranţă? Nu din ziarele pe care le citesc dimineaţa la slujbă (şi-n care dezastrul e *şi mai iminent* decît fusese cu o zi înainte). Şi nici din vreun fundament ideologic serios. Spre deosebire de boema de altădată, clasa mijlocie nu mai are de discutat nici politică şi nici vreo carte nouă: emisiunile de televiziune şi revistele cu hîrtie lucioasă o aprovizionează cu destule subiecte. Generaţia care acum 12 ani citea Umberto Eco şi visa o friptură a descoperit hamburgerul şi articolul scurt, maxim 10 rînduri (ori, în varianta TV, interviul *de lifestyle)*. Ambele, mult mai uşor de exploatat.

Dincolo de toate, ceea ce pare risipă pentru mulţi dintre noi poate fi considerată, dintr-o altă perpectivă, o investiţie. În ce anume? Deocamdată în slujbele celor care servesc pe la mese. Pe termen lung, poate, într-o ţară mai plăcută la gust. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

La aeroport

Am stat la rînd două ore şi jumătate ca să trec prin sistemul de securitate al aeroportului din Denver. Oamenii au fost uimitor de răbdători. În faţa mea, o femeie cu un bebeluş şi un ţînc de trei ani, hiper-activ, a reuşit în mod cu totul de neînţeles să-şi păstreze aura de calm. Eram în dreptul unui stand de jucării procopsite şi puştiul nu putea înţelege în ruptul capului de ce nu are voie să se joace cu ele. Membrii unei familii au plecat, unul cîte unul, în misiuni de recunoaştere, să găsească „scurtături", dar s-au întors de fiecare dată la bază cu coada între picioare. O doamnă elegantă, evident femeie de afaceri, cu o tunsoare impecabilă, îi spunea unui tip uşor mototolit, cu un laptop greu, că nu şi-a pus nimic în bagaje, tocmai ca să treacă cu uşurinţă prin punctele de control. Bună glumă! Mototolitul spuse, apropo de glume, că a auzit că Ben Laden a fost capturat, i s-a făcut o operaţie de schimbare de sex şi a fost returnat talibanilor. Un tip semănînd cu Alan Alda, în faţa doamnei, se întoarse şi rîse, spunînd că citise deja gluma pe Internet. Puştiul de trei ani o luă la fugă cu viteza fulgerului, fu capturat cam la un kilometru distanţă de o doamnă zîmbitoare cu aspect de matroană şi înmînat mamei.

Şi uite aşa înaintam, milimetru cu milimetru, cu glume, flirturi şi copii care socializau rapid. Cînd ne-am apropiat de detectorul de metale, oamenii au început să-şi inventarieze neliniştiţi avutul. Un afiş mare grăia: „Scoateţi laptopurile din huse. Descălţaţi-vă de pantofi, dacă v-au mai creat probleme cu detectoarele de metal înainte." Cîţiva bărbaţi au început să-şi desfacă şireturile de la pantofii cu blacheuri de metal. Femeile au început să-şi scoată bijuteriile. Afacerista cea elegantă se întreba, pe cînd îşi scotea de la gît un colier greu de aur, ce se întîmplă cu cei care au inserturi metalice în organism. Sosia lui Alan Alda ne-a povestit că fiul său avusese un accident de motocicletă şi că avea o tijă de metal de 12 centimetri în coapsă şi o mandibulă de metal. Alarmele înnebunesc cînd trece el prin porţile magnetice, aşa că de fiecare dată este dus într-o cameră separată, unde i se face control corporal la piele şi un examen radiologic. Mototolitul cu laptop spuse: „Omul de şase milioane de dolari n-ar avea nici o şansă".

Ne apropiasem suficient de mult pentru a vedea şi ce se întîmpla la porţi. Trei băieţi din Garda Naţională păzeau cele două porţi. De partea cealaltă, doi tipi din poliţia militară, înarmaţi cu pistoale. Aproximativ patru indivizi în uniformă, cu berete negre, stăteau în spatele lor, purtînd cele mai mari puşcoace pe care le-am văzut în viaţa mea. Cu toţii stăteau cu ochii pe angajaţii tremurînzi ai aeroportului, care scotoceau cu teamă prin bagajele tuturor. Erau aceiaşi angajaţi dintotdeauna ai securităţii aeroportuare, numai că acum erau supravegheaţi de trei ramuri diferite ale forţelor armate. Şi eu aş fi fost destul de emoţionat în locul lor. Mă rugam numai ca vreun netot să nu o ia razna. Puterea de foc din jurul nostru era înspăimîntătoare. Tipul şifonat spuse: „După părerea mea, ar trebui să folosească ghicitori în loc de soldaţi. Să citeşti minţile oamenilor ar fi cu mult mai eficient decît să-i înspăimînţi de moarte". Femeia cea elegantă îi strecură cartea ei de vizită. La poartă, după ce am depus pe banda rulantă tot ce aveam metalic asupra mea, am trecut ca un fulg prin detector, felicitîndu-mă pentru a fi fost plămădit în întregime din carne şi oase. De partea cealaltă, se făceau controale prin sondaj. Femeia cu coafura cea perfectă avu noroc: doi funcţionari cît toate zilele i-au luat geanta, au scanat-o din cap pînă în picioare şi, deşi nu în întregime convinşi, o lăsară să plece. Veni şi rîndul meu: mi-au scotocit în sacul de voiaj, îmi controlară cu scrupulozitate toate tricourile şi apăsară un pic tubul de pastă de dinţi. Unul dintre ei îmi luă volumul de versuri şi răsfoi paginile. Dar nu s-au atins nici de ceasul deşteptător, nici de celular. Acuma, dacă aş fi fost un băiat naşpa, unde mi-aş fi ascuns armele? Într-un ceas ori într-o carte de versuri?

Mi-am reîntîlnit prietenii de la coadă de cealaltă parte a porţii magnetice. Ne-am privit. Am dat din cap. Reuşisem. Puştiul de trei ani trecu pe lîngă mine în mare viteză. Nu aveam să ne mai vedem vreodată. Ne grăbirăm către avioanele noastre. Eram cu toţii în întîrziere. Mă gîndeam la camarazii mei de coadă şi chiar le simţeam lipsa. Eu am dobîndit obişnuinţa cozii în copilăria mea comunistă. Dar unde găsiseră atîta răbdare oamenii aceştia, care araeori a trebuit să aştepte ceva? Scriu acestea în cinstea voastră, colegi de coadă, chiar dacă încerc să nu răcnesc la industria liniilor aeriene, ceea ce face coşmarul încă şi mai groaznic.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Tulburel, cu felinar roşu la geam

În scenaristica mai curînd *horror* a actualităţilor noastre de amiază şi seară, violarea bătrînelor este o etapă aproape obligatorie (fac precizarea, de la bun început, că această poveste nu vorbeşte în nici un caz despre vreun înalt for de cultură – asta pentru a nu mai naşte discuţii). Altfel spus, în succesiunea halucinantă a nenorocirilor cotidiene, pe lîngă spargeri de maşini, explozii de butelii sau de conducte de gaze, pe lîngă înecaţi (vara) sau degeraţi (iarna), pe lîngă sinucigaşi (primăvara) şi asfixiaţi în pivniţe (toamna, lîngă butoiul de *tulburel),* cu obligativitate apar, în tot cursul anului, femeile în vîrstă – de mult ieşite din coasta lui Adam, dar rămase singure prin coasta vreunui cătun – care cad victime unor derbedei pe care mintea normală nu-i poate pricepe oricît s-ar strădui.

Aceasta este partea patologică a poveştii, în culoarea neagră a unui tragism aparte. Există şi o parte cu mult mai veselă, de un roz intens: din cînd în cînd animatoarele de pe şoselele de centură sînt şi ele adunate de poliţie, spre marele amuzament al fetelor în chestiune, cele care – chiar avînd 15 sau 16 ani – nu mai trăiesc de mult primul fior al unei identificări formale la circa de sector şi care ştiu oricum că *de mîine o vor lua de la capăt*. La fel de vesele sînt şi cele adunate de prin camerele sordide în care au fost înghesuite de proxeneţi cu nume avînd sonorităţi mai mult decît rocambolești. Din cînd în cînd, unele sînt readuse chiar din Turcia – este drept, nu toate acestea mai sînt capabile să zîmbească obscen, din simplul motiv că unele vin reci şi, în cazurile relativ fericite, într-o singură bucată.

Iată, aşadar, două fragmente de realitate ce par a vorbi despre acelaşi lucru, dar atît de diferit. Mie nu mi-e deloc clar cum şi de ce creşterea ofertei în materie de prostituţie juvenilă poate merge umăr la umăr cu creşterea cererii în materie de sătence batjocorite la senectute.

Şi iată că mai vine o veste, dinspre judeţul Prahova. Un judeţ care, din motive diverse şi în general cunoscute (ce merg de la gradul ridicat de urbanizare pînă la bogăţia în produse foarte tentante pe piaţa neagră) era cunoscut, în mod tradiţional, ca fiind mai curînd ameninţat de proliferarea delictelor de natură economică. Ei bine, lucrurile s-au schimbat radical, iar clişeul celor ce vedeau în *PH* (indicativul rutier al judeţului) iniţialele şmechere şi ofensatoare de la *Patria Hoţilor* se pare că a căzut în desuetudine. Mai precis, conform statisticilor poliţieneşti (cf. *Radio România Actualităţi*, 16 octombrie a.c.) în ultima vreme în Prahova a scăzut numărul infracţiunilor economice, specifice zonei, şi a crescut – exact ce vorbeam – numărul violurilor. Să funcţioneze aici un pervertit principiu al vaselor comunicante? Să se fi înregistrat evoluţii stranii în testosteronul unor prahoveni, induse de frustrarea furului ce şomează? Să te facă mai iubăreţ imaginea canistrei goale de benzină, cea care nu mai poate ajunge la fel de uşor ca pînă acum la conducta fostă spartă şi cu robinet ilicit? Mare mister, de nimeni pătruns încă.

Pînă ce această straşnică enigmă va fi dezghiocată de specialiştii în domeniu, să rămînem la cele cunoscute. Iar ceea ce ştim – în ciuda unei pudibonderii blege, dispuse la evitarea subiectului – este chiar ceea ce se vede. În cluburi şic conduse de patroni claustrofobi (deci, intangibili de către oarba justiţie) şi în magherniţe patronate de codoaşe ştirbe, prostituţia este o afacere de miliarde. Cu virilitatea îndreptată spre alte subiecte cu mult mai arzătoare (mai ţineţi minte legea de protecţie a liliecilor?), parlamentarii nu au găsit timp, în ultimul deceniu, pentru reglementarea decentă şi fără ipocrizie a situaţiei – adică prin legalizarea felinarului roşu care, prin tradiţie (şi aici chiar există o tradiţie naţională), poate desemna un loc sustras controlului mafiot, dar supus controlului medical. Bordelul, adică. El nu va eradica violurile. Dar putem măcar spera că o bătrînă sau alta, aşteptînd liniştită sîmbăta cu *Surprize, surprize*, nu va mai trăi reala surpriză de a deveni fără voie subiect de ştiri macabre.

Plus că prahovenii cei mai nărăvaşi se vor putea întoarce la delictele lor tradiţionale, spre *onoarea* domnişoarelor prahovence.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Jocul de-a descălecatul

Vă propun să ne jucăm (hermeneutic) de-a mitogeneza. Începem prin a spune că descălecarea la români este impuls afectiv. În *Cronica anonimă**, gîndul descălecătorilor de a se aşeza în locurile de peste munţii unde i-a purtat bourul, le-a venit de la Dumnezeu, numai că acest gînd de inspiraţie divină nu este lipsit de orice temei, odată ce aceşti vînători rătăciţi în pustiurile de dincolo de munţii cei înalţi ai „Maramureşului" au „povestitu tuturoru celorulalţi de frumuseţea ţerii şi de apele şi de isvorele ei". Motivul povestirii acesteia feerice este simplu: „ca să se aşeze şi ei acolo". De altfel, în istoria oricărei colonizări, există asemenea povestiri care motivează pornirile oamenilor şi decizia lor de a apuca pe drumul colonizării. Că aşa este, ne spune cronica în sintagma „şi le-au plăcutu tovarăşiloru loru gîndulu acesta, şi au hotărîtu să mergă şi ei unde fuseseră tovarăşii loru". *Story*-ul întemeietor acţionează, în acest caz, în felul modern al unei agenţii publicitare. Mai este un motiv care declanşează emigrarea, şi anume sporul de populaţie dintr-o parte şi „pustiul" dintr-alta. Este greu de spus cam cît anume ar fi putut fi populaţia românească din Maramureş în epoca descălecatului, în schimb mărturii despre pustietatea (relativă şi ea, ce-i drept) ţinuturilor colonizate există.

De fapt, şi aici, *Cronica anonimă*, dar şi alte letopiseţe, sînt dincolo de istorie, investigaţia de faţă îşi găseşte mai degrabă rostul în radiografia imaginarului creator. Pustiul este un topos, un mod de a vizualiza trecutul descălecării de către cronicar pentru a marca aşa nu absenţa oamenilor, ci, mai degrabă, absenţa statului. Descălecarea înseamnă aici tocmai aşa ceva: trecerea de la pustiul statal de dinainte la statalitate, care seamănă cu trecerea de la starea de „ţalină; ţelină" la „desţălinare; desţelinare", adică de la pămîntul înţelenit la ogorul arat.

În *Cronica anonimă*, descălecătorii, odată ajunşi, caută să-şi aleagă loc în noua ţară, căci de „juru împrejuru era pustiu", iar „pe la margini" se aflau doar „tătari rătăcitori cu turmele". Frumuseţea se împleteşte cu pustietatea. În interpolările dascălului Simion descălecătorii „dacă au ucis (...) acel bour", mai apoi „întorcîndu-se înapoi" au văzut (şi în această variantă) „locuri desfătate". Pustiul pare a fi în aşa măsură atotstăpînitor încît, singuri fiind „la locul unde este acum tîrgul Sucevei", au simţit ca din depărtări semnul prezenţei omeneşti în vagul miros de „fum de foc". Decorul seamănă cu cel din *Cronica anonimă*, locul este „despre apă, cu pădure mănuntă", descălecătorii „au pogorît pre mirodenia fumului la locul unde este acum mînăstirea Eţcanii." Ceea ce găsesc acolo pare desprins din acelaşi decor general paradisiac: „au găsit o prisacă cu stupi şi un moşneag bătrîn de păzia stupii". Moşul primordial era rus din ţara leşască, el da informaţiile necesare viitorilor colonişti care vroiau să ştie, înainte de toate, „ce loc este acesta şi de ce stăpîn ascultă". Eţco (numele moşneagului) le confirmă ceea ce ei înşişi au putut observa, şi anume că tot ceea ce li se arată înainte „este un loc pustiu şi fără stăpîn, de-l domnesc fierile şi pasările, şi se tinde locul în jos pînă la Dunăre, iară în sus pînă în Nistru de se hotarăşte cu ţara leşască, şi este un loc foarte bun de hrană".

Şi iată aşa, de la acel „loc foarte bun de hrană" s-a început toată istoria Moldovei. Foarte puţin din perspectiva mitului prestigios al Genezei, foarte mult din aceea a pîrdalnicei de vieţi a urmaşilor lui Roman şi Vlachata care se încăpăţînează să creadă că mai important pentru omul aflat sub vremuri şi în viforniţa istoriei este să trăiască în tihnă îndestulată decît în isprăvi crunte. Că n-a fost să fie aşa, este o altă poveste, una care depăşeşte mult smeritele noastre nevoinţe şi ne îndreaptă spre un drum care poate duce oriunde, de la istorie la politologie, şi de aici la reverii literare. Prin urmare, înţelept este să socotim incursiunea de faţă încheiată şi să descălecăm în alte tărîmuri hermeneutice.

* Nu spui care, unde, de cînd, pentru că n-am poftă. Cei care vor să ştie mai multe n-au decît să citească mai mult.

▲

Texte și opinii de: Paul CORNEA (profesor univ., Facultatea de Litere, București) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Andrei MANOLESCU ● Liviu PAPADIMA (visiting professor, *Universitatea din Viena) ● Cipriana PETRE-MATEESCU (asistent univ., Universitatea București) ● Ioan Felician SORAN (profesor univ., Universitatea Politehnică, București) ● Andra ȘERBĂNESCU (lector univ., Facultatea de Litere, București)*

Argument

*Despre reforma învățământului s-a discutat, în ultimii ani, în toate felurile: de la dezbaterile „tehnice" – uneori prea tehnice – ale specialiștilor pînă la protestele sindicatelor cadrelor didactice, pare că s-a spus totul, pe toate vocile și tonalitățile. În special cîteva subiecte care au putut părea, la un moment dat, extrem de arzătoare, precum manualele alternative sau procedurile de examen pentru capacitate ori bacalaureat, s-au bucurat de o mare atenție din partea opiniei publice, chiar dacă uneori discuția nu s-a purtat în termenii cei mai adecvați. Au existat, fără îndoială, și exagerări, și discursuri paralele, și teme abordate solemn de tot felul de impostori. Pentru o tranziție ca a noastră, era probabil inevitabil. Cum însă sistemele educaționale au, în toată lumea, ritmuri mai lente, iar adaptarea la realitățile sociale trebuie să se „corecteze" permanent, o discuție în plus nu strică niciodată. Luați de valul dezbaterii despre curriculum, manuale, examene, evaluări formative și sumative și altele asemenea, uităm uneori că școala și toate ale sale nu stau sub un clopot de sticlă, ci sînt într-o relație complicată cu societatea. Elevii învață nu doar în clase, nu doar de la profesori, ci și „din viață", de la oamenii pe care-i întîlnesc. Iar înțelepciunea poporului român are tot felul de expresii în care se spune că e foarte important nu doar să știi carte, ci să ai și „școala vieții". Vremurile noastre tulburi par să-i convingă pe tot mai mulți că, la urma urmei, trebuie să știi „să te descurci" și pentru asta nu-i nevoie de prea multe studii; școlile și facultățile ar fi bune, deci, doar „ca să ai o diplomă în buzunar", în rest, „uită-te și tu, dragă, ce, parcă toți ăștia care umblă în limuzine și-au dat doctorate?"... Școala nu comunică doar informații și cunoștințe, ci și valori. Iar acestea depind foarte mult de valorile și criteriile care funcționează la un moment dat în societate. Din cînd în cînd, e bine să ne amintim de asemenea lucruri simple care ne privesc pe toți. Iar dacă ne gîndim că elevii și studenții de azi vor fi cetățeni ai României europene de mîine, înseamnă că valorile „noastre" trebuie să fie compatibile cu ale viitorilor noștri concetățeni din UE. Succesul integrării noastre europene depinde, poate, în mai mare măsură de școală decît de marile privatizări. (**M. V.**)*

Liviu PAPADIMA

Frumoasa-din-Pădurea-Adormită și ce va fi mîine

Învățam la limba latină, acum mai bine de douăzeci de ani, între alte ziceri de înțelepciune, și pe cea potrivit căreia *non scholae, sed vitae discemus* – „învățăm pentru viață, nu pentru școală". Bineînțeles că e un nonsens să crezi că înveți de dragul școlii, de vreme ce ai să te desparți de ea pentru totdeauna. Însă mai nimic din ce se întîmpla zi de zi la clasă nu părea să îndrume spre lumea de afară. Învățam pentru extemporal, pentru teză, pentru admiterea în liceu, pentru examenul de treaptă, pentru bacalaureat, pentru admiterea în facultate și așa mai departe: un soi de cursă cu obstacole, înfruntate mereu cu spaima în suflet de a nu capota pe parcurs, către o linie de sosire despre care n-aveam nici cea mai vagă idee cum ar putea să arate. Cu timpul, neliniștile și curiozitățile legate de punctul terminus creșteau. În anul trei de facultate mi se urîse de învățat, ca și multora dintre colegii mei. Voiam să aflăm ce putem face cu tot ce îngurgitasem de-a lungul a cincisprezece ani. Am dat, în sfîrșit, diploma, lehămetiți de puzderia de cursuri și de seminare, de examene scrise și orale. Dup-aia am văzut listele de repartiție – obligatorie, în anii '80. Ne-am trezit împrăștiați prin toate colțurile țării, profesori pe la școli generale ca vai de lume, prin cătune, sate și, fericiți cu note de absolvire mai mari, comune și orășele, unele chiar cu stație de cale ferată, distribuiți, după obiceiul timpului, la clase „de sacrificiu", în care erau adunați elevii socotiți – și sortiți – să nu aibă nici o șansă de a ajunge la liceu. Mai apucam să ne revedem din cînd în cînd, pe la sfîrșit de săptămînă, și să reluăm aceleași două teme: „cum faci?" (cu care mînă predai și cu care administrezi scatoalce?) și „de ce-am fost atît de tîmpit să nu rămîn măcar un an-doi repetent la facultate?".

Era momentul pentru a-i revizita pe antici: dacă chiar nu învățăm pentru școală – ca pură ipoteză –, pentru *care* viață ar fi atunci cazul să ne canonim mințile atîta vreme?

Mi se părea acum, cîntărind experiența trecută cu cea prezentă, că judecasem școala și universitatea cu un etalon bizar: socotisem drept „bună" tocmai acea parte a educației care reușise să mă izoleze și să mă îndepărteze de lumea în care urma să intru și tînjeam fără speranță după „jocul cu mărgelele de sticlă" de odinioară. Un coleg, profesor de educație fizică la o școală generală din Breaza, unde îmi făceam stagiul, și filozof cinic în timpul liber, a încercat chiar să mă convingă că noi, „dascălii", nenorocim elevii cu bunele noastre intenții. Eu, de pildă, mă strădui să îi conving pe școlarii mei că viața e searbădă fără să pui din cînd în cînd mîna pe o carte de citit, fără să-mi pese că pe viitorii muncitori de la Întreprinderea de Mecanică Fină din urbe lecturile pe care le recomand cu atîta căldură nu i-ar face decît și mai stingheri, și mai vulnerabili în lumea în care vor trăi. Mărturisesc că, după două-trei vizite la cenaclul local, era cît pe ce să-i dau dreptate.

La ce bun amintirile dintr-o epocă intrată deja în „istorie"? Cred că, în ciuda schimbărilor prin care a trecut învățămîntul românesc în ultimii ani, legătura dintre „școală" și „viață", dintre educație și societate păstrează încă multe dintre paradoxurile și incertitudinile de profunzime de odinioară. Privind retrospectiv, sîntem tentați să acceptăm că, într-o societate aberantă, ca aceea din anii '80, școala putea să-și păstreze menirea în măsura în care funcționa independent de lumea din jur și, în cazurile fericite, chiar împotriva acesteia. Prestigiul nemaipomenit de care s-au bucurat modelele alternative la sistemul ofi-

© S. Ivanoschi

cial, de la pregătirea loturilor de olimpici de către profesori cu vocație didactică deosebită pînă la cenaclurile și cercurile științifice universitare, la pledoaria lui Noica pentru cei 22 de „aleși" – unul la fiecare milion de locuitori – și pînă la „școala" întemeiată de el la Păltiniș, confirmă realitatea acestei relații paradoxale. Din 1990 încoace era firesc ca idealul educației opace la realitate să-și piardă creditul. Este însă societatea românească, pentru care ar urma să pregătim absolvenții, una „normală", capabilă să absoarbă și să fructifice investiția educațională? Însuși termenul de „tranziție", definitoriu, oricum l-am prefixa, pentru etapa actuală, îndeamnă la prudență. Se va „normaliza" situația pe parcurs? În cît timp? Previziunile privitoare la durata tranziției, reajustate tot mai sceptic de la un an la altul, indică incertitudini similare.

Chestiunea mi se pare crucială pentru a înțelege sensul și miza reformei învățămîntului demarate acum cîțiva ani. Reforme educaționale de anvergură se fac, în fiecare țară, cam de două-trei ori într-un secol. Rostul lor este, de regulă, de a regla decalajele acumulate în timp între dinamica societății și inerția sistemului de învățămînt. Reformele post-totalitare au însă o miză diferită. Auzim pînă la saturație că vrem și că trebuie să pregătim elevii pentru lumea „de mîine". E un slogan frumos, doar în parte adevărat. Proiectul reformei e, în esență, mai ambițios și mai riscant totodată: cum va arăta „lumea de mîine" românească *depinde* în bună măsură de cum sînt pregătiți elevii și studenții de azi. Este o opțiune de valorificare a potențialului uman în beneficiul reformei de ansamblu a societății românești.

Această opțiune face ca liniile de direcție ale reformei să pară adesea „utopice", „pripite", „rupte de realitate". Cum poate funcționa, se întreabă de pildă scepticii, libertatea sporită dată profesorilor de a-și alege singuri modalitățile de lucru, într-o societate dominată încă de reflexe paternaliste, în care fiecare așteaptă „de sus" dispoziții amănunțite pentru cum să-și facă treaba? Ce va ieși din încurajarea participării active a elevilor la actul educațional, într-o țară cu un tineret năuc, care se gîndește la discoteci, la chilipiruri, la cum să-și scoată o viză pentru Occident și, într-un final, votează masiv cu Corneliu Vadim Tudor? Ce consecințe va avea lărgirea autonomiei instituțiilor de învățămînt, cînd frauda și mita par să se extindă de la an la an? La ce e bună diversificarea ofertei educaționale, cînd pe elevi îi interesează cum să-și treacă mai ușor capacitatea și, eventual, bacalaureatul?

Nici îndoielile scepticilor, nici lamentațiile Casandrelor care asaltează mass-media cu previziuni sumbre privind soarta învățămîntului românesc nu mă lasă indiferent. Mă întreb însă de ce altă resursă mai „sigură" dispune România în momentul de față pentru a intra în rîvnita normalitate. Riscurile unei treziri prea bruște a învățămîntului dintr-o îndelungă letargie și ale propulsării lui pe poziția de sursă de dezvoltare nu au aceeași greutate, pentru mine, cu primejdia bîjbîielii nesfîrșite după un punct de sprijin.

Este adevărat că profesorii, școlile și universitățile din România își însușesc la ora actuală cu nenumărate opinteli și schimonoseli schimbările „pe hîrtie" ale reformei. Ideea deschiderii școlii spre lumea din afara ei este întîmpinată încă cu suspiciune nu numai de către specialiștii din educație, ci și de către elevi, studenți, părinți, opinia publică în general. „Scandalul" iscat acum doi ani de noile programe și manuale de istorie și de limba română lăsa să se întrevadă, în profunzime, același prototip mental al școlii-citadelă, dăinuind calm peste veacuri, neatinsă de larma și de agitația din jur. Ceea ce pentru orice ins rezonabil ar trece drept firesc în lumea „de afară" devine, în incinta școlii, inacceptabil, subversiv, stricător fără nici o îndoială pentru mințile elevilor: faptul că istorici diferiți interpretează diferit evenimentele trecutului sau că nu există și nici nu poate exista o ierarhie unanim recunoscută a valorilor literare. Pluralismul, tolerat ca regulă generală la nivelul societății, se lovește în școală de zone tabu, urmările acestei suspendări condiționate fiind lejer trecute cu vederea: ce se va întîmpla cu elevul care va avea vreodată curiozitatea să citească un studiu istoric care contrazice lucrurile învățate în școală? Dar cu cel care va citi două recenzii exprimînd puncte de vedere diferite asupra aceleiași cărți? (N-am să pot uita stupefacția și groaza unei eleve căreia încercam să-i explic de ce opinia unui critic mi se părea nefondată: „Cum, criticii pot să greșească? Atunci de ce sînt tipărite scrierile respective?"). La fel cum, din aceeași prejudecată a școlii Frumoasa-din-Pădurea-Adormită, pătrunderea în manualele de istorie a unor informații privind actualitatea a putut părea o injurie la adresa trecutului, odihnind netulburat între file de carte, sau includerea unor texte contemporane în manualele de română a fost interpretată drept un atentat la adresa clasicilor, lezați de o atare vecinătate. Apropierea operelor studiate la română de universul de experiență al liceenilor, de preocupările erotice proprii vîrstei sau de modul de a vorbi caracteristic a stîrnit la rîndul său vehemente reacții pudibonde, de parcă cinematografele din țară, canalele de televiziune, standurile de cărți și de reviste ar oferi numai Walt Disney, Nicolae Iorga și Monitorul Oficial.

Reacțiile alarmate la tentativa de a pune școala într-o legătură mai directă, mai onestă cu viața, au fost și vor fi încă o vreme inevitabile. În ele se întrevede teama că școala se va lăsa în cele din urmă absorbită într-o existență care, prin vulgaritatea și precaritatea ei, n-are de ce să ne încînte. Alarmiștii uită însă că, dacă lumea din afară e adusă în școală, nu e spre a fi dată ca model, ci ca „material de lucru". Pentru *care* viață ar trebui să-i pregătească școala pe elevi? Pentru cea pe care și-ar putea-o face, *în, cu* și chiar *în răspăr cu* lumea dimprejur. ▲

Cipriana PETRE-MATEESCU

Ce m-a învăţat pe mine viaţa despre şcoală

Lui Mişco

Viaţa m-a învăţat că şcoala este foarte utilă, dacă ai noroc. Şcoala este utilă numai în măsura în care te ajută să înţelegi ceva din viaţă. Spun *te ajută*, şi *nu* te învaţă, *nu* îţi oferă pe tavă înţelesuri pe care nu ai altceva de făcut decît să le înveţi. Cei care aşteaptă de la şcoală (sau care concep şcoala drept furnizor de) adevăruri unice, memorabile o dată pentru totdeauna (e cazul sistemului educaţional românesc), greşesc fundamental: o şcoală de calitate este, cred, tocmai aceea care te pune în situaţia de a îţi construi singur propriile adevăruri, ca într-un joc Lego.

Pentru că mi-a plăcut întotdeauna la şcoală, am încercat adesea, de cînd eram mică, să îmi reprezint şcoala *frumos*, dincolo de imaginea clădirii gri cu geamuri sparte şi veceuri murdare. Nu prea am reuşit multă vreme să găsesc altă definiţie decît „locul unde nu sînt singură" (fiind singură la părinţi, mă bucuram să am mulţi tovarăşi de joacă). În cele din urmă, prin anul întîi de facultate, tot încercînd să îmi fabric o justificare teoretică pentru convingerea concretă că era corect să chiulesc de la cursurile obligatorii de latină (o limbă moartă, pe care oricum n-o mai vorbeşte nimeni – aşadar fără legătură cu viaţa) ca să mă duc la cursuri opţionale interesante, *vii* (care aveau loc simultan, dar care nu îmi puteau fi luate în considerare pentru foaia matricolă, pentru că erau fie la alte facultăţi, fie la alţi ani), cred că am ajuns la o aproximaţie satisfăcătoare: şcoala este ca o autostradă cu multe benzi, mi-am zis. Ea trebuie, desigur, să fie bine asfaltată, vizibil semnalizată şi corect kilometrată, astfel încît şansele de accidentare să fie minime şi, mai ales, să ştii tot timpul unde te afli. Menirea ei este, cred şi acum, să îţi ofere vizibilitate maximă, intersecţii multiple şi borne kilometrice (adică repere) durabile; mai departe, dacă alergi ca un Ferrari la Grand Prix sau te tîrăşti ca un melc, dacă îţi place să depăşeşti sau mergi bară la bară, dacă o iei înainte, la dreapta sau dai înapoi, este o chestiune de decizie personală, în funcţie de capacităţile fizice şi intelectuale, personalitatea şi caracterul de care dispui. Şi din ziua în care am hotărît că pentru mine aşa vreau să fie şcoala, nu am mai călcat niciodată la cursul de latină.

Văd în *şcoală* nu o simplă instituţie, ci *un spaţiu* privilegiat, menit să prilejuiască *întîlniri*: cu profesori, cu colegi, cu ceea ce au gîndit alţii, de acum sau din alte timpuri – pe scurt, întîlniri cu modele pentru ceea ce vrei *să fii* sau, dimpotrivă, pentru cum vrei *să nu fii* niciodată; în cele din urmă, acestea ar duce la întîlnirea cu tine însuţi. Rolul şcolii ca instituţie ar trebui să fie acela de a face ca întîlnirea care dă roade să aibă nu caracter de întîmplare, ci de regulă valabilă pentru orice şcolar. Întîmplarea ar face doar ca unii să aibă şansa mai multor astfel de întîlniri. Ei ar fi norocoşii.

În ceea ce mă priveşte, mă socot un om norocos. Am urmat, firește, şcoala clasică, formală: şcoala *primară* – unde am fost cea mai bună elevă din cea mai proastă clasă din şcoală; şcoala *gimnazială*, unde, după ce am fost cu greu transferată la „cea mai bună clasă", am învăţat pe brînci (de groază că, venind din cea mai proastă clasă, voi fi cea mai proastă) vreo trei zile – pînă m-am prins că între cea mai bună şi cea mai proastă clasă nu era altă diferenţă decît numărul substanţial diferit de colegi rromi şi calitatea profesorilor. A urmat *liceul*, unde împreună cu colegii mei, cu care şi acuma sînt prietenă, am învăţat, dincolo de formule, teoreme şi axiome, probabil cele mai importante lucruri din viaţa noastră: bucuria de a fi împreună şi, mai ales, încrederea în oameni (pe mulţi dintre noi ne-a costat scump această învăţătură). Apoi a venit *facultatea* – complet nefolositoare în sine, esenţială prin întîlnirile pe care mi le-a prilejuit (aici includ şi *masteratul* şi alte forme de învăţămînt tradiţionale).

Rigoarea pe care am cîştigat-o mîncînd patru ani matematică pe pîine la „Sf. Sava" a jucat un rol esenţial, deşi fără nici o legătură imediată, nu numai în viaţa mea profesională, prin cîştigarea postului de manager cultural la Teatrul Naţional din Londra (şocul cultural al primei mele întîlniri cu Occidentul a fost o uriaşă şcoală în sine) ori prin a fi singurul „intrus" acceptat la repetiţii de regizorul cu care voiam să lucrez, ci şi (mult mai important) în viaţa mea personală: proaspătul meu soţ s-a îndrăgostit de mine pe vremea cînd ieşeam la tablă la mate (mult mai tîrziu avea să afle că ieşeam la tablă doar pentru că nu erau bănci suficiente şi, cum eu întîrziam sistematic, rămîneam mereu fără bancă). Şcoala formală este, desigur, importantă.

Dar mult mai importantă mi se pare şcoala din afara şcolii, cea pe care ţi-o creezi singur în jurul acelui om, acelui loc sau acelei experienţe în care descoperi ceva relevant pentru tine, într-un anumit moment al existenţei tale. Sînt mulţi oamenii de la care am învăţat cîte ceva. Puţini – cei care mi-au fost şcoală. De la ei, de la oameniişcoală care au avut generozitatea să mă primească ucenic, am învăţat cel mai mult în viaţă, deopotrivă profesional şi uman. Am învăţat că lucrurile începute trebuie duse totdeauna la capăt; că pînă şi în cel mai negru rău există un sîmbure de bine; că orice bine pe care îl faci se întoarce însutit – chiar dacă uneori cel căruia i-ai făcut bine din tot sufletul nu numai că nu îţi spune mulţumesc (cuvînt greu de rostit, pentru unii), dar mai încearcă să te şi dea în judecată, eventual pentru tentativă de furt după ce i-ai împrumutat toţi banii pe care îi aveai în casă. Am învăţat destul de tîrziu că timpul trece repede şi că lucrurile nefăcute la timp nu se mai fac niciodată cu adevărat, am învăţat că munca nu exclude zîmbetul, chiar dacă în ţara mea oamenii zîmbesc rar. Am învăţat de la viaţă să nu renunţ, şi tot de la viaţă am învăţat să spun *nu*. Că se poate şi fără pile am învăţat în Anglia, dar că pentru unii prejudecăţile sînt mai tari ca evidenţele, că sărăcia poate distruge bunul-simţ, că minciuna, ura şi prostia pot fi mai tari decît valoarea, respectul şi cinstea am învăţat, din păcate, din viaţa în patria mea.

Viaţa m-a învăţat că şcoala este foarte utilă, dacă ai noroc. Eu am avut. Am avut noroc de mulţi profesori remarcabili, străluciţi profesional şi minunaţi ca oameni, după cum am avut noroc şi de mulţi profesori execrabili, a căror simplă existenţă m-a ajutat să îi apreciez just, prin comparaţie, pe ceilalţi. Dar mai ales am avut norocul să nu trec *pe lîngă* unii dintre Profesorii adevăraţi, ci să îi întîlnesc sau, mai degrabă, norocul ca ei *să mă vadă*, să vadă în mine (înainte ca eu însămi să pot vedea) ceva ce au vrut şi au ştiut să dezvolte, cheltuind energie, timp, ştiinţă, experienţă – împărtăşindu-mi din ei ceea ce au crezut că mă poate ajuta *să devin*. Au văzut în mine, mi-au spus unii, ceva ce au fost şi ei, ceva ce *aş fi putut fi;* au văzut în mine, mi-au spus alţii, ceva ce au fost şi ei, şi au greşit. Acesta cred că este rolul esenţial al unui profesor, *să (pre)vadă* şi să facă să existe cîndva ceea ce la un moment dat poate fi abia întrezărit în învăţăcel. Pentru mine, fiecare dintre aceşti oameni a fost o şcoală vie. Niciodată nu am să îi pot mulţumi suficient nici unuia dintre ei, aşa cum nu am să ştiu niciodată ce (sau cum) aş fi fost fără fiecare dintre ei în parte, şi fără toţi la un loc. Dar aş vrea să ştie, aceia dintre ei care au contat (ştiu ei care), că la rîndul meu încerc să dau mai departe ceea ce am primit de la ei, şi că, ori de cîte ori reuşesc, le mulţumesc în gînd fiecăruia. Recunoştinţa este şi ea ceva ce nu se învaţă la nici o altă şcoală decît a vieţii. Mulţumesc. ▲

Ioan Felician SORAN

Călători grăbiţi într-un tren garat pe linie moartă

Zilele trecute am primit o adresă care ne solicita să arătăm în scris activitatea de cercetare depusă de laboratorul în care lucrăm, posibilităţile de cercetare ale laboratorului, domeniul de competenţă sau excelenţă (cuvîntul excelenţă sună frumos, nu?), produse industriale noi la realizarea cărora am contribuit (eventual din categoria *fabricat în România),* teme de cercetare aprobate de către ANSTI, granturi aprobate de către alte foruri (cum ar fi de pildă Banca Mondială), articolele şi publicaţiile ştiinţifice *valoroase* din ultimii 5 ani, relaţiile de colaborare cu alte universităţi din lume. Se doreşte editarea unei broşuri care să ne prezinte *în exterior* cu tot ce avem mai bun, cu tot ce este în activitatea noastră de cercetare la nivel european sau mondial.

Iniţiativa este normală, am pledat personal pentru elaborarea unor rapoarte ştiinţifice anuale, dar în momentul acela, în care conducerea ne-a cerut să-l facem, am simţit că *il y avait quelque chose qui cloche là-bas*. Am simţit un fel de jenă pentru că în acel moment, luat pe nepregătite, era cît pe ce să fac un act de sinceritate, spunînd cine sîntem noi realmente, ce putem face şi cît de apreciaţi sîntem noi, cadrele didactice, de către societatea în care trăim. În mod ciudat, nu mi s-a umflat pieptul de aleasă mîndrie patriotică, nu mi-a venit să încep raportul cu refrenul *Şcoala românească – cea mai bună Şcoală europeană*. Eram într-o dispoziţie proastă, tocmai venisem de la dentist şi m-am gîndit în primul moment numai la aprecierea muncii noastre de dascăli şi cercetători de către cei care ne cereau raportul, de către MEC, de către putere, de către societatea românească, beneficiara diplomelor emise de Şcoală. În acel moment m-am văzut pe scara cîştigului material (mîncarea şi condiţiile de muncă costă, nu-i aşa?) alături de femeia de serviciu de la o bancă importantă şi n-am înţeles — în lumea simbolurilor — alăturarea *condei-mătură*, deşi în lumea reală a banilor sîntem foarte alăturaţi.

În fond, esenţa problemei noastre se ascunde în nevoia reală, momentană, pe care o are societatea românească de noi, de Şcoală. Răspunsul cinstit, dat de guvernanţi şi de societate, este dezarmant. Fără principii, fără o scară a valorilor, societatea românească de azi nu are nevoie de Şcoală. Ea are nevoie numai de *diplome-hîrtie* care dau dreptul la ocuparea unui post sau care dau credibilitate parlamentarilor noştri. Fără o tablă a valorilor, societatea românească nici nu poate depăşi faza binară a aprecierii: ai diplomă = 1, nu ai = 0. Doar noi, dascălii, vedem în diplomă un atestat al unui nivel de cunoştinţe (din ce în ce mai puţine). Cu rare excepţii (cam 10% din numărul studenţilor noştri), tinerii care intră pe poarta Politehnicii de frica armatei, de gura părinţilor, din derută, nu doresc să înveţe, pentru că EI ştiu mai bine decît noi ce pot face cu o diplomă universitară. EI ştiu mai bine decît noi că doar 5% (cinci procente!) din absolvenţii universităţilor tehnice se angajează în locuri de muncă ce au specializarea înscrisă pe diploma lor. Ei sînt resemnaţi din start, ştiu că ţara nu are *încă* nevoie de ingineri pentru că industria românească nu a depăşit *încă* faza în care se mai poate fura ceva din întreprinderile de stat, ei ştiu că ingineria financiară bate ingineria tehnică.

Cu un asemenea material uman, fără motivaţie, descurajat din start, este foarte greu să creezi în Şcoală un climat de muncă sănătos, în care competiţia pune în mişcare creierele, iar indivizii îşi asumă responsabilitatea pentru munca depusă. Asumarea responsabilităţii presupune conştientizarea importanţei muncii bine făcute în prezenţa sau absenţa controlului, presupune o recompensare a muncii făcute onest, o ierarhizare în planul remunerării muncii, o ierarhizare în plan social.

Cum aş putea impune studenţilor să muncească, să fie competitivi pentru o competiţie care nu va avea loc, să creadă că vor fi angajaţi pe baza bagajului de cunoştinţe tehnice, cînd posturile se ocupă cu şpaga şi cu *vin din partea*...? Cum pot eu să le spun că munca lor va fi evaluată după calitate, cînd nu există un singur exemplu de care să fi auzit EI că un inginer electrician a fost dat afară din serviciu pentru că nu a ştiut Legea lui Ohm, de pildă? Cum poţi să-i ceri unui absolvent idealist, care a făcut 5 ani abstracţie de realitatea sistemului, să rămînă în învăţămînt cînd ţi-e ruşine să-i spui ce salariu va avea ca preparator sau asistent? Şi chiar dacă nu ţi-ar fi ruşine să i-o spui, cum va putea el trăi din salariul oferit de MEC? Cum va putea veni la Şcoală să facă o muncă ştiinţifică dacă el trebuie să facă o altă muncă în paralel pentru a-şi completa veniturile? Va munci prost şi la Şcoală, şi la patron. Sau numai la Şcoală, pentru că patronul nu glumeşte.

Era cît pe ce să fac grevă japoneză şi să nu scriu raportul. Dar mi-am amintit de doctorandul care munceşte (există, credeţi-mă, şi asemenea naivi) alături de mine şi încearcă să se depăşească cercetînd o temă de care industria românească nu are nevoie, mi-am amintit că articolele publicate de mine sau de colegii mei în volumele unor conferinţe internaţionale au reprezentat o muncă apreciată „acolo", mi-am amintit de potenţialul de cercetare din preajma mea şi am zis că mă mai gîndesc. Iubesc Şcoala, locul în care am depus o muncă onestă timp de peste 30 ani, îi iubesc pe studenţii care în fiecare Octombrie îmi redau speranţa că munca mea nu este zadarnică, îi iubesc pe aceia care treptat şi-au îndrăgit munca depusă, chiar dacă nu au venit la Politehnică dintr-o dorinţă foarte clară. Am simţit o stranie solidaritate cu toţi aceia care insistă să-şi caute satisfacţii în munca bine făcută, chiar dacă nu este remunerată cum trebuie, cu toţi aceia care creează valori la marginea unei societăţi derutate care-i ignoră. Am simţit că dreptatea nu este de partea puterii care, luînd drept etalon educaţia proprie, îşi permite în mod vinovat să compromită viitorul unei naţiuni ignorînd Şcoala, am simţit că dreptatea nu este de partea celor ce manevrează miliardele drenîndu-le spre găurile negre ale industriei de stat şi spre buzunarele proprii, am simţit că dreptatea nu este de partea celor care ne vorbesc zilnic la televizor despre supremaţia mîrlăniei, aşa că am scris raportul. Am arătat că existăm. Dar chiar interesează asta pe cineva? ▲

Andrei MANOLESCU

Curiozitatea calmă și șmecheria bombelor

Manele, prezervative, psihologi și marile îndrăgostiri

Vorbesc cu trei fete din clasa a noua, la Colegiul Național „Petru Rareș„ din Piatra Neamț. Trei figuri blînde și luminoase, încercînd să înțeleagă cît mai bine ce vreau de la ele. Îmi spun că profesorii lor sînt apropiați și prietenoși. Le întreabă ce-ar vrea să facă în viață, ceea ce în școala generală nu se întîmpla. Le dau sfaturi practice, de exemplu, într-o oră, profesoara de franceză i-a învățat cum să organizeze o petrecere: să facă în așa fel încît să fie numai între prieteni și cunoscuți și să pună muzică de toate felurile, ca să nu rămînă nimeni nemulțumit. Le plac petrecerile și le numesc numai așa. Doar dacă se fac la școală, le spun baluri. Se strîmbă la auzul altor termeni posibili ca bairam, ceai sau chef. Ce muzică le place? *Dance, hip hop, house* și... (uitîndu-se ceva mai atente la mine, parcă știind aș putea obiecta ceva) „e normal să ne placă și manelele". Apoi îmi explică: „maneaua are o linie melodică pe care alte genuri nu o au și, la momentul oportun, poate încinge petrecerea; dar nu trebuie să le asculți întruna". De cîte ori pleacă la o petrecere, părinții le spun să nu fumeze, ceea ce de fapt ele fac chiar și în momentul în care vorbesc cu mine. De „joint-uri" n-au auzit. „Aaa..., droguri? Nu există așa ceva în Piatra, și chiar dacă ar veni cineva să vîndă, n-ar avea cui". Sînt conștiente însă de alte pericole: „sîntem și noi mai mari, arătăm într-un anume fel și pe la discoteci poate să mai vină cîte unul cu Mercedesul...". Părinții le-au atras atenția. Fetele însă nu prea au cu cine vorbi deschis despre problemele sexuale. Pe la școală li se spune că trebuie să folosească prezervativ. Ele se tem că băieții sînt cei care nu știu să și-l pună. În *generală* n-ar fi putut să deschidă deloc subiectul acesta că ieșea *panaramă*. Și la liceu, pentru astfel de discuții, de obicei profesorii îi trimit la părinți și viceversa. Una din ele spune că nu au un psiholog, deși a cam venit vîrsta „marilor îndrăgostiri". Alta reacționează: „Ei, du-te tu la psiholog cu îndrăgostirea ta, că ți-o face praf".

Două din ele vor să se facă jurnaliste, a treia se gîndește la *relații internaționale*. Facultatea o vor face la București și apoi vor rămîne să lucreze acolo. Sînt salarii de vreo trei ori mai mari decît cele din Piatra Neamț. Se tem însă puțin de cum vor fi primite în Capitală. Într-o tabără, la Năvodari, au observat cu mirare că bucureștenii rîd și le disprețuiesc pentru accentul lor. Exact așa cum rîd ele de olteni. Pe deasupra, tot la Năvodari, bucureștenii le-au furat telefoanele mobile. Și poate cel mai bine ar fi dacă după facultate ar pleca din țară...

Trei fete cu părul lung.

Ai grijă ce faci!

Doi băieți din clasa a 11-a la Liceul de transporturi auto din Piatra Neamț. Le plac mașinile și vor să se facă șoferi. Cu profesorii nu discută decît lucruri tehnice. Nici n-ar avea rost să-i întrebe altceva. *Profii* nu sînt duri, dar nici prietenoși. „Știu motorul și atîta. N-au habar de vreo discotecă, să nu mai vorbim de *dance, house* sau alte de-astea. Poate de manele, dar oricum alea nu ne plac nouă." „Nu încingeți petrecerile cu ele?", întreb eu, de-acum inițiat. „Aia nu-i muzică", răspunde sec unul din ei.

De droguri n-au auzit nici ei în oraș și nici nu vor să

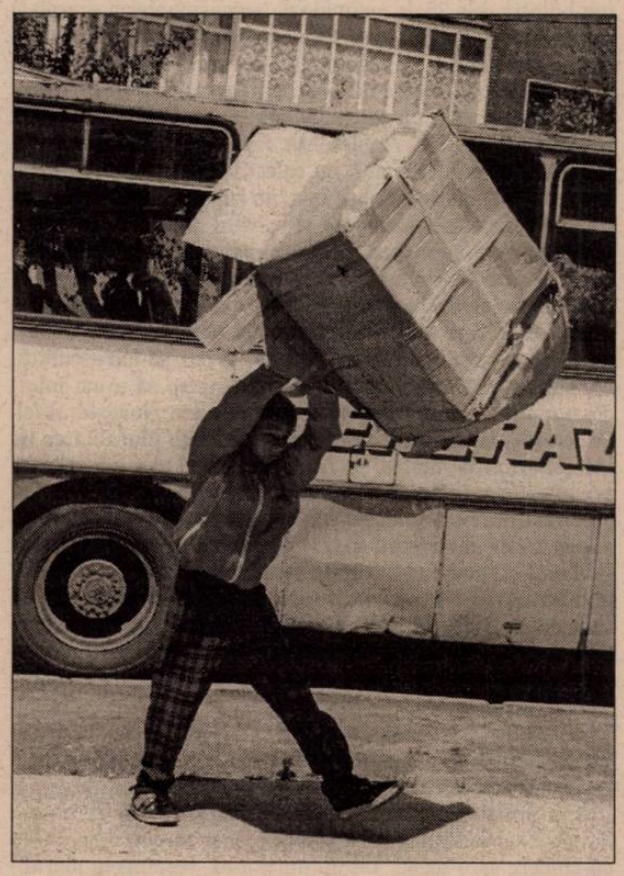

© L.Dobre

audă. Un dealer n-ar avea viața ușoară dacă s-ar întîlni cu ei. Ionuț a fost odată la un bar cu program de striptease, dar nu în timpul programului. Susține că, oricum, i se pare o mare prostie. Zice că „mai bine bei ceva". Cu părinții au o singură problemă: să le spună seara ora de întoarcere acasă, chiar dacă e trei noaptea. Aceștia nu le dau nici un fel de sfaturi și nu discută mai nimic cu ei. Închid televizorul la emisiunile despre sex, în ideea că sînt prostii. Le spun doar cînd se duc la petreceri: „Ai grijă ce faci!". Băieții par însă echilibrați, hotărîți și stăpîni pe soarta lor de viitori șoferi. Iar ca o curiozitate, Piatra Neamț e un oraș plin de școli de șoferi pentru toate categoriile.

Uimiri de dascăli

Colegiul „Petru Rareș„ e cel mai renumit din județul Neamț. Mulți elevi au cîștigat concursuri și olimpiade internaționale. Primul director a fost Calistrat Hogaș în 1869. Pe pereții de la intrare e o inscripție: „A fi profesor la Colegiul Național «Petru Rareș» este o condamnare la tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte". Unul dintre „condamnați" e directorul adjunct Mihai Obreja, profesor de științe sociale și filozofie. „De pe băncile liceului nostru mai ies încă oameni", spune. Relațiile dintre elevi și profesori s-au modificat puțin după revoluție. N-a fost nevoie de prea mult fiindcă erau „democratice" și înainte. Profesorii au conștiința că sînt la dispoziția elevilor, că le oferă niște servicii. Directorul recunoaște că există și anumite circumstanțe în care educația e mai greu de făcut. De exemplu, cînd elevii sînt mult mai bogați decît profesorii și vin la școală aduși cu mașină și șofer. Un alt profesor mi-a mărturisit că aceasta e mai degrabă o problemă a relației dintre eleve și profesoare. Adică, atunci cînd o elevă apare cu diamante-n cercei și cu pantofi din piele de crocodil, în vreme ce profesoara n-are nici bani de coafor. Prin regulament s-a impus o anumită ținută elevilor, nu uniformă, dar decentă. Directorul crede că e de datoria profesorilor să aibă, la rîndu-le, o ținută care să impună respect, ținută pentru care nu-i neapărat nevoie de venituri mari.

Tentațiile de care copiii trebuie feriți în Piatra Neamț nu sînt foarte periculoase. Cel mult problema cu țigările și unele teribilisme bahice ale băieților. Nu sînt atacați, nu li se vînd droguri, nu sînt recrutați pentru prostituție. Iar elevii de la „Petru Rareș„ sînt dintr-aceia care vor să învețe. Nu de puține ori profesorii sînt uimiți de capacitatea lor de muncă individuală și independentă. De asemenea, se miră de felul în care unii elevi concep și aplică proiecte de la un cap la altul. Un fenomen pe care profesorii mai puțin tineri nu-l înțeleg prea bine. Balul bobocilor a fost organizat pe baza unui concurs de proiecte ale elevilor. A fost ales cel prin care liceul a obținut și venituri de 10 milioane de lei. Unii elevi cîștigă bani realizînd pagini de web pentru firme particulare. Lucruri care, iarăși, îi cam depășesc pe cumpătații dascăli moldoveni.

Război bacteriologic

Colegiul Național „I.L. Caragiale" din București. „Dacă nu-mi dați numele vă zic eu că la noi toți profii sînt *pafariști* și chiori. Rupți de realitate, dar șpăgari. Unu mi-a dat doi și pe urmă m-a sunat acasă, cică *hai la mine la meditații c-o rezolvăm noi*. Să mă facă să mă simt." În timp ce stau de vorbă cu elevii, un jandarm îmi cere legitimația. Să nu cumva să fiu vreun tip rău intenționat. După ce pleacă *majurul*, un alt elev îmi zice: „Ieri a fost alarmă cu bombă biologică. A sunat cineva la secretariat. Ne-au scos afară din școală și au venit pompierii și geniștii. Cum să lupte pompierii cu microbul, nu știu, dar inculții ăștia de profesori i-au chemat totuși. Au dat o tură numai pe la parter și apoi au hotărît că nu-i nici o bombă, în ce fel nu știu, și s-au întins pe urmă la șprițuri cu profii. Probabil de bucurie că nu-i Ebola". *E bolnavi,* zice altul. „Dacă ne prinde că fumăm, ne pune să aducem cîte zece becuri, întrerupătoare pentru clase și alte asemenea tîmpenii. Nu avem încotro, dar aducem și noi mai puține decît ne cer nehaliții ăștia. Cădem la pace". Îi întreb de droguri. Îmi spun că la ei în liceu *nu prea*. Dacă există, cei care fac asta sînt foarte discreți. Nu s-au găsit seringi la WC ca în alte școli. Pe de altă parte, sînt de părere că nici *dăscăleala profilor* nu-i de luat în seamă. Îmi povestesc despre un profesor de la alt liceu, care, după ce le-a tot vorbit elevilor în clasă despre pericolul drogurilor, într-o tabără s-a drogat cot la cot cu ei.

Două fete dintr-a 12-a, Andreea și Oana, îmi spun că există și cîțiva profesori mai pasionați și care le sînt simpatici. La limbi străine și la *mate* (cei din Moldova ziceau *mat*). La engleză au un profesor mai nonconformist pe care l-au pomenit mai mulți, Tici (de la *teacher* – profesor). Printre altele, cică la o oră le-ar fi spus băieților cum să se ducă la curve. L-am văzut și eu pe Tici, un om mai degrabă îmbătrînit, înalt și slab, adus ușor de spate, cu haine decente, deși evident la fel de tocite ca și salariul lui de profesor. Nu știu de ce, gîndul mi-a mers imediat la *Centaurul* lui Updike. Și Tici le e cel mai simpatic. Pe aproape toți ceilalți i-ar speria bucuroși cu bombe bacteriologice. Și în timpul alarmei ar juca baschet sau fotbal în curte.

Mulți profesori sînt niște *băgăcioși*. Adică, le fac morală pînă și pentru că și-au făcut părul cu gel. Nu acceptă să învețe nimic de la elevi, fiindcă se cred *definitiv superiori*. E bineînțeles optica elevilor, care însă nu poate decît să te cucerească. Un băiat îmi spune că de fapt orele de istorie le ține el, fiindcă știe mai multe decît ... *aia de profesoară*. Andreea și Oana vor să facă mai departe Jurnalism (iarăși) și Drept. „Orice meserie ce ține de drept e bună, deși n-are nici o legătură cu dreptatea". Amîndouă se gîndesc să termine facultatea în România și apoi să meargă să lucreze undeva în străinătate.

Elevii din provincie stau de vorbă fără grija că trece timpul, calmi și încercînd să nu omită nimic din ce ar putea fi important. În discuție, încearcă la rîndul lor să afle cît mai multe. Cei din București stau în general mai mult pe un picior, parcă tot timpul pe fugă. Îți transmit totuși rapid o mulțime de informații, poante și impresii. Chiar și după ce pleacă, au obiceiul să-ți mai arunce cîte o vorbă. De genul: „Scrieți acolo că profa de biologie nu știe cum arată antraxul la băieți. Poate i-l arată cineva". Nu-i ușor să fii profesor.

© V. Dorolți

▲

Andra ŞERBĂNESCU

Manuale şi mentalităţi alternative

Mentalităţile şi practicile comuniste ne-au plasat într-un punct de observaţie din care percepem deformat lumea, fiinţele şi obiectele care o populează, acţiunile care îi dau coerenţă; sistemul nostru de valori diferă în mod evident de standardele societăţilor democratice. Dacă ne-am fixat Uniunea Europeană şi NATO ca scop, trebuie să ne planificăm şi să ne coordonăm acţiunile pentru a ajunge acolo, adică în acel punct de observaţie din care lumea se vede exact aşa cum o văd cetăţenii statelor avansate, în familia cărora vrem să intrăm. În acest proces, numit în mod curent Reformă, schimbările economice şi politice sînt soluţia pe termen scurt; modificarea sistemului de învăţămînt, prin consecinţele pe care le are, este soluţia pe termen lung.

Cetăţenii unei societăţi sînt, în bună măsură, aşa cum îi formează şcoala. În societatea noastră de tranziţie interdependenţa dintre cultură (= set de valori, mentalităţi, atitudini, comportamente împărtăşite de o societate), instrucţie/educaţie şi trăsăturile individuale de personalitate ia forma unui cerc vicios şi a unor contradicţii: vechile mentalităţi ne fac să avem percepţii deformate asupra reformei din învăţămînt; schimbările propuse/ induse/ impuse se lovesc de zidul unor mentalităţi învechite şi al unor trăsături negative de personalitate, exacerbate de comunism în fiecare dintre noi. Sîntem inconsecvenţi şi duplicitari: *pentru* reformă, cînd îi vedem avantajele, dar *împotriva* ei cînd ne lovim de costuri şi riscuri.

Dintre toate componentele unei reforme complexe de care este nevoie în şcoala românească atenţia a fost captată cu precădere de manualele alternative. Entităţi concrete, prin materialitatea lor, manualele au modificat, în feluri diverse, obişnuinţele tuturor: profesori, elevi, părinţi şi bunici; autori, coautori, referenţi, evaluatori; editori, difuzori, librari; miniştri, inspectori, directori; meditatori, meditaţi, candidaţi şi corectori; colegi din alte clase, vecini, rude, cunoştinţe; autori incluşi în manuale, neincluşi sau excluşi; personalităţi publice a căror poză a apărut în manuale; ziarişti, realizatori de emisiuni radio-tv; prieteni şi duşmani. Reţeaua se amplifică şi confuzia sporeşte dacă la acestea adăugăm că: unele dintre aceste roluri sociale se intersectează sau se suprapun, că acelaşi rol social este jucat şi de indivizi onesti, dar şi de şmecheri, de persoane cu mentalităţi anacronice, dar şi de indivizi terbilişti, de profesionişti şi de diletanţi, de oameni cu scopuri diferite, capacităţi intelectuale diverse, cu calităţi şi defecte. În pledoaria pentru şi contra manualelor alternative s-a epuizat toată gama retorică, de la argumentaţie la agresivitate verbală. Şi în vîltoarea tuturor evenimentelor şi discuţiilor, un lucru s-a uitat: manualul nu este decît unul dintre instrumentele folosite în formarea elevilor. Mai multă importanţă ar trebui însă acordată punctelor de vedere exprimate în legătură cu ele. Unele dintre opiniile formulate au pus în evidenţă o greşită înţelegere a direcţiei reformiste în învăţămînt, au scos la iveală mentalităţi învechite, atitudini nedemocratice, trăsături negative de personalitate. Abia puse pe piaţă, manualele alternative, bune sau proaste, multe sau puţine, ar trebui lăsate pentru moment să funcţioneze, îndeplinindu-şi rolul specific în cadrul reformei. Ar trebui să ne concentrăm acum asupra schimbării mentalităţilor şi a atitudinilor. Pentru că, dacă un manual prost se poate oricînd înlocui cu unul foarte bun, şi acesta perfectibil, mentalităţile colective şi individuale se schimbă foarte greu; dacă un manual prost are consecinţe limitate şi controlabile, mentalităţile se răsfrîng asupra funcţionării întregii societăţi pe o perioadă lungă de timp.

În cei 50 de ani de comunism nu am fost puşi în situaţia de a alege, ci am fost constrînşi să acceptăm ceea ce ni se oferă. Obedienţi, am dobîndit o mentalitate paternalistă. În fond, e comod să primeşti manualul şi programa. De aceea, ne simţim neputincioşi şi copleşiţi cînd avem de optat pentru unul dintre cele 25 de manuale de aceeaşi materie şi acelaşi an de studiu. În spiritul reformei ar fi să nu se alimenteze acest sentiment de neputinţă, ci să se pretindă profesorului inteligenţa şi abilitatea de a-şi alege instrumentele de lucru. Orice alegere este un act individual, nu colectiv, de decizie responsabilă, nu de complezenţă. Societăţile occidentale valorizează individualismul, nu colectivismul, raţionalitatea, nu impulsul umoral, seriozitatea, nu superficialitatea, iniţiativa personală, nu obedienţa şi spiritul de imitaţie. Aceste atitudini nu se formează doar prin manuale, ci prin stilul de lucru în şcoală, prin actul didactic în ansamblul lui.

Din monologul puterii comuniste am învăţat că există un adevăr unic, care nu trebuie contrazis, pentru că tot ce e altfel e împotrivă, disident, deci pedepsit. Vrem să fim ascultaţi, dar nu ştim să-l ascultăm pe celălalt, vrem să avem întotdeauna dreptate şi-l dispreţuim pe cel care gîndeşte altfel. Societăţile democratice valorizează dialogul, pluralitatea de idei, alternativa; nimeni nu deţine adevărul absolut, cel care are alt punct de vedere nu este duşman, ci partener de negociere. Dacă nu înţelegem acest lucru ni se pare păgubos să avem 25 de manuale; diversitatea ne sperie, pierdem şablonul şi, neavînd curajul propriului punct de vedere, o gîndire formată în spiritul originalităţii, percepem multitudinea ca haos. Trebuie să învăţăm să avem păreri personale, să fim flexibili, să punem propria ordine acolo unde percepem dezordinea, să ne construim personalitatea, nu să ne-o asumăm pe a altora.

Discursul partidului unic, limba de lemn reiterau ideologia comunistă şi mascau lipsa de conţinut. Învăţămîntul a copiat acelaşi discurs bombastic şi o orientare non-pragmatică, a promovat informaţia bazată pe memorie în dauna formării capacităţilor de rezolvare a unor sarcini concrete cu deschidere spre social. Dorim unicitatea, respingem pluralitatea, iar concurenţa o percepem drept agresiune. Importantă nu este formula unică a relativităţii, scrisă la fel în 25 de manuale diferite, ci locul pe care ea îl ocupă în ansamblul manualului, felul în care acest item de informaţie este folosit pentru a solicita gîndirea elevilor, modul în care antrenează comportamente intelectuale de un anumit tip. Nu ajunge să ai cunoştinţe, trebuie să ştii să le integrezi creator în reţele noi de elemente, pentru a genera noutatea prin recontextualizare. Nu te naşti inventator, ci înveţi să inventezi. Elaborarea manualelor alternative este o ilustrare a acestui principiu de relaţionare diferită a unor elemente deja existente, adică o formă de creativitate în care sînt antrenaţi autorii, elevii şi profesorii. A promova principiul manualelor alternative şi al pieţei libere înseamnă a accepta principiul relativităţii şi al concurenţei ideilor, al selecţiei reale în funcţie de valoare şi de cerinţele beneficiarilor.

Societăţile comuniste încurajează limitarea şi închistarea. Dimpotrivă, în societăţile dezvoltate, schimbarea este sursa progresului. Ar trebui să ne remodelăm şi această atitudine. Faptul că în manuale apar concepte noi reprezintă pentru unii profesori un afront la adresa experienţei şi a pregătirii lor didactice, şi nu – cum ar trebui să fie – provocarea de a ţine pasul cu realităţile lumii contemporane. În esenţă, nu deranjează faptul că avem alte manuale, ci faptul că trebuie să ne schimbăm tabieturile şcolare, că e nevoie să învăţăm lucruri noi şi noi forme de interacţiune în clasă şi în societate. Inerţia şi comoditatea intelectuală nu ar trebui încurajate. Societăţile civilizate valorizează competenţa, corectitudinea, profesionalismul, deschiderea, noutatea, flexibilitatea, transdisciplinaritatea, globalizarea.

În 50 de ani de comunism ne-am obişnuit să ascundem ceea ce gîndim cu adevărat, să mimăm competenţa, să înlocuim inteligenţa cu şmecheria şi cuvîntul responsabil cu vorba zisă-n vînt, să ne înregimentăm în loc să ieşim în evidenţă, să fim săraci pretinzînd că e ruşinos să ai bani, să ne deghizăm frustrările în negativism. Vorba ceea: *zici ca ei, dar faci ca tine; te faci că munceşti; lasă că te descurci tu...; dă şi tu, acolo, cu papagalul; stai în banca ta; nu te băga, lasă-i pe alţii să-şi rupă gîtul; nu banii contează; degeaba, că tot nimic nu iese*. Aşa am ajuns să valorizăm negativ trăsături apreciate în societăţile occidentale: asertivitatea o etichetăm drept obrăznicie, interesul pentru profesie şi dorinţa de a-ţi fi recunoscută valoarea drept carierism, deşteptăciunea drept infatuare, seriozitatea drept rigiditate, banii celuilalt drept atribut negativ de personalitate, realizările altuia drept pagubă personală.

Aceste concepţii au reieşit din multe dezbateri legate de manualele alternative. La fel reacţionăm însă şi cînd se investesc miliarde pentru reparaţii în şcoli, folosind prost banii şi neştiind să păstrăm ceea ce am construit; la cercurile metodice sau la cursurile de pregătire, unde mai vin profesori doar pentru a face act formal de prezenţă; efortul de informatizare a învăţămîntului nu-şi va atinge scopul dacă pe miile de calculatoare se va pune praful, iar profesorii vor refuza să lucreze cu ele, pentru că le consideră o prostie menită să le facă viaţa mai grea (în fond, pînă acum am avut olimpici şi fără calculatoare!); degeaba ministrul are discursuri pro-europene, dacă profesorii – cu sau fără ştiinţă – îşi vor expune elevii la discursuri anti-europene sau dacă bunele intenţii se opresc doar la discursuri contrazise de fapte. Cînd profesorii nu argumentează, ci vociferează că reforma nu-i bună şi vor să se întoarcă la învăţămîntul de altădată, forurile de decizie ar trebui să îi înveţe să facă un pas înainte, nu să le dea voie să se întoarcă trei paşi în trecut, pentru că întoarcerea va fi totală. Reacţiile faţă de schimbările politice, economice, sociale nu sînt nici ele mai puţin confuze, mai puţin incoerente, mai puţin gălăgioase, mai puţin vehemente. Din manuale, elevii ar trebui să înveţe să nu gîndească şi să nu se poarte ca mulţi din generaţia noastră.

Ca instrumente ale reformei, manualele sînt importante, dar profesorii şi elevii trebuie să înveţe în primul rînd să le folosească, iar opinia publică să îşi corecteze percepţiile asupra şcolii, asupra societăţii în general. Atunci discuţiile despre reforma din învăţămînt se vor purta în termenii calităţii, competenţei, profesionalismului, originalităţii, eficienţei; vor dispărea în mod natural părerile diletantiste, bîrfele şi disputele privind numărul exact de manuale care au voie să existe pe piaţă, cine ce manual a scris, cu ce scop şi cîţi bani a luat, ce inspectori sînt autori de curriculum, de manuale, editori de carte şi difuzori în acelaşi timp, dacă publicarea de manuale conferă unei edituri prestigiu sau este o simplă afacere profitabilă şi imorală, prin ce argumente extraştiinţifice pot fi convinse comisiile de evaluare şi profesorii să accepte un manual şi multe alte probleme, generate de perspectiva noastră greşită asupra lumii, de mentalităţile şi practicile anacronice, de standardele false la care ne raportăm. Atunci discursul nostru şi acţiunile noastre vor contribui la reforma şcolii şi a societăţii, vor deveni relevante şi acceptate de lumea democratică spre care ne uităm, unii chiorîş, alţii cu ochii larg deschişi pentru a vedea, a înţelege, a prelua, a folosi, a crea..

▲

Claude KARNOOUH

Viaţa în şcoală sau şcoala fără viaţă

Maniera prin care „viaţa“ (se subînţelege viaţa socială şi politică) a intrat în viaţa lumii universitare europene este expresia semnificativă a unei revoluţii lente, a mutaţiei ireversibile produse de socializarea învăţăturii în ţările occidentale, oferită restului lumii ca un model de perfecţiune. Este o afirmaţie des repetată, într-o lumină pozitivă de unii, negativă de alţii, fără a căuta originile acestei mutaţii. Cei cu memorie scurtă ar putea crede că este vorba de un fenomen recent, poate consubstanţial apariţiei curentelor politice de inspiraţie totalitară şi de contestarea lor. Într-un mod destul de stupid, dreapta franceză consideră că mai 1968 este data de la care a început imixtiunea vieţii în aşezămintele de învăţămînt. Nu, chestiunea e mult mai veche. Cînd, în anii 1880, Nietzsche fulmina împotriva instituţiilor de învăţămînt germane spunea, în esenţă, următoarele: instituţiile de învăţămînt, la fel ca şi şcolile profesionale, servesc la pregătirea cadrelor unei societăţi tehnice şi economice, incluzîndu-i aici şi pe specialiştii în ştiinţele umane, devenite un fel de decor cultural. Această constatare nu trebuie să ne facă să uităm că intrarea „vieţii“ în lumea universitară poate fi datată mai precis de la Revoluţia franceză, cînd, în 1796, Volney, istoricul filozof, a redactat, pentru candidaţii de la Şcoala Politehnică, catehismul cetăţeanului. Un adevărat program.

Şi totuşi, credinţa că instituţiile de învăţămînt ar putea să scape de intervenţiile puterii – pe vremuri ecleziastice, mai apoi, ale statului, acum, mai curînd economice – este o iluzie. În ultimă instanţă, dacă profesorii sînt plătiţi de aceste instituţii, ei trebuie să asculte de cei care îi plătesc. Autonomia universitară ca spaţiu adevărat al libertăţii poate fi regăsită parţial în ţările anglo-saxone, în rest – vorbe goale.

Această absenţă reală a libertăţii s-a manifestat imediat după apariţia Universităţii. Amintesc că în 7 martie 1277, Pierre Tempier, arhiepiscop al Parisului, reprezentantul Papei în Universitate, condamna şi interzicea dezbaterea tezelor lui Averoës. Cîteva secole mai tîrziu, pe 16 martie 1642, Universitatea din Leyda îl condamna pe Descartes pentru propagandă ateistă; în 1785, regele Prusiei îl condamna pe Kant, pe acelaşi motiv, şi răspunsul său este consemnat într-un text admirabil, *Conflictul facultăţilor*.

Mînia lui Nietzsche, reluată cu cincizeci de ani mai tîrziu de Heidegger, în celebrul său *Discurs al rectoratului*, al cărui titlu exact este *Autodeterminarea Universităţii germane*, sînt ultimele mari ecouri ale luptei duse de adevărata filozofie (filozofia critică) împotriva gîndirii unice, impuse de toate puterile momentului, acum gata să construiască „altă capcană“, cea a criticii autorizate, adică a criticii controlate de ei.

Experienţa existenţială cotidiană ne arată că lupta pentru libertate a devenit marginală. Ştiinţele sociale triumfătoare (numite ştiinţe ale omului, ca şi cum fizica sau chimia nu purced de la om şi nu sînt destinate omului) au ca finalitate fabricarea unor specialişti de ortopedie socială, psihologică şi pedagogică: misiunea lor principală este să spună, în substanţă, grupurilor sociale sau indivizilor că ei suferă pentru că nu sînt adaptaţi. Şi atunci li se dau sfaturi: hai, adaptaţi-vă, din vina voastră a apărut această suferinţă socială şi psihologică, deoarece noi trăim în cea mai bună dintre lumile posibile.

Dar această „viaţă“ care a intrat în şcoală va permite o pregătire superioară în confruntarea cu viaţa? Se pare că nu, deoarece în momentul debutului în viaţa activă, mulţi dintre studenţii noştri se simt pierduţi, rătăciţi, neînarmaţi în faţa gîndirii superioare, neputincioşi în faţa ferocităţii vieţii. Cum ar putea fi altfel, dacă pe lîngă faptul că sînt pregătiţi doar ca simpli executanţi ai tehnicilor necesare vieţii, se adaugă consolarea ideilor fără legătură cu viaţa?

▲

Comitetul pe Probleme de Educaţie al Organizaţiei pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică a realizat, în 1998, la cererea Guvernului României, o analiză a sistemului de învăţămînt din ţara noastră, pe care l-a prezentat oficial în septembrie 1999 şi l-a publicat în 2000. Reproducem mai jos cîteva fragmente referitoare la probleme generale, al căror impact trece dincolo de ciclurile electorale (chiar dacă, între timp, unele s-au mai schimbat ori ar necesita nuanţări). Textul integral al analizei se află pe site-ul Internet al Ministerului Educaţiei şi Cercetării, de unde am preluat şi pasajele de mai jos (http://www.edu.ro).

O analiză

● Cei care susţin centralizarea argumentează că descentralizarea ar accentua discrepanţele dintre şcoli şi regiuni şi ar afecta oportunităţile educaţionale. Multe studii scot în evidenţă echitatea deteriorată din cauza politicilor de descentralizare din ţările în curs de dezvoltare. În România, totuşi, în perioada administrării centralizate a învăţămîntului, mai mult de jumătate din şcolile româneşti (în special din regiunile rurale) nu asigurau corespunzător educaţia de bază deoarece nu dispuneau de materialele didactice de bază. La fel ca şi în alte organizaţii centralizate, nevoile speciale individuale nu sînt satisfăcute. Nu există programe specifice pentru zonele defavorizate, pentru elevii dotaţi sau mai puţin dotaţi; sistemul are tendinţa de a face diferenţieri mai degrabă pe baza mediului social şi intelectual decît pe baza nivelului de instrucţie.

● Nu există stimulente pentru îmbunătăţirea rezultatelor sau pentru eficienţa educaţională. Inspectoratele şcolare sînt prea aglomerate din cauza responsabilităţilor administrative pentru a se mai ocupa şi de calitatea educaţiei. A produce sau a menţine calitatea nu aduce vreo recompensă financiară sau prestigiu. De fapt, raportările rezultatelor didactice şi ale performanţelor administrative sînt păstrate confidenţiale de către inspectoratul şcolar şi de către Ministerul Educaţiei Naţionale. Un inspector poate cîştiga mai mult prin manipularea unei licitaţii pentru un serviciu de reconstruire a unei şcoli decît din realizarea unui curriculum mai bun; siguranţa postului depinde de contactele politice personale. Şcolile nu au sisteme eficiente de evaluare a performanţei pentru a putea răsplăti rezultatele învăţării şi pentru evaluarea sau îmbunătăţirea performanţelor profesorilor. Profesorii nu sînt răsplătiţi pentru participarea lor la management. Prin urmare, atîta vreme cît nu există stimulente, iar oportunităţile rămîn inexistente, atît profesorii, cît şi administratorii vor fi puţin afectaţi de descentralizare.

● Sistemul de meditaţii pentru copiii cu o situaţie materială bună reprezintă una din cele mai clare ameninţări ale echităţii educaţionale, în vreme ce copiii familiilor nevoiaşe au şanse mici de a urma cursurile celor mai bune licee sau universităţi. Nu există mecanisme de asigurare a echităţii şi sînt foarte puţine stimulente pentru asigurarea acesteia.

● Conservatorismul cultural local şi central reprezintă unul dintre cele mai mari obstacole în calea descentralizării şi poate fi atribuit culturii civice şi politice din România. Nu există nici o tradiţie locală a culturii civice şi nu se acordă importanţă instituţiilor publice informale, încrederii în concetăţeni, respectului faţă de conducerea locală, implicării în problemele publice şi solidarităţii. Comunităţile locale au pierdut sentimentul de autonomie, tradiţia încrederii în sine, spiritul de concurenţă pe care îl aveau anterior regimului comunist. Ele au adoptat organizarea centralistă în care structurile de comunicare şi putere funcţionează vertical şi ierarhic. Atitudinile de lungă durată sînt greu de desfiinţat. Dependenţa locală de conducerea centrală în ceea ce priveşte resursele şi ideile coincide cu tradiţia administraţiei centrale de monopolizare a resurselor şi a iniţiativelor.

● Există aşteptarea ca transferul puterii să facă sistemul educaţional local mai responsabil şi mai deschis către comunităţile locale. Cu toate acestea, e posibil ca descentralizarea prin transfer să nu crească participarea, deoarece autorităţile locale ar putea să nu fie cei mai potriviţi facilitatori instituţionali pentru implicarea locală în domeniul şcolilor. În România, cetăţenii şi conducerile la nivel local nu comunică. Chiar dacă autorităţile local-alese şi-ar reprezenta în mod real alegătorii, nu ar fi cel mai potrivit ca votanţii locali, şi în special cei slab instruiţi, să selecteze *curriculum-ul* şi să stabilească standarde de acreditare. Atunci cînd autorităţile publice locale iau decizii referitoare la cheltuielile educaţionale, ele ignoră beneficiile generale ale educaţiei şi aprobă cheltuieli prea mici. Politicienii locali cresc birocraţia sau sprijină programe care le aduc mai degrabă voturi decît o evaluare pe termen lung, ceea ce ar putea înrăutăţi situaţia financiară a sistemului şcolar. ▲

Z. ORNEA

glose

Rolul şcolii şi formaţia intelectuală

Clasele primare le-am urmat şi absolvit în comuna mea natală, Frumuşica, un tîrg de cîteva sute de suflete. Am amintiri plăcute despre această perioadă a însuşirii primelor cunoştinţe în învăţămînt. Învăţătoarea noastră, inimoasă şi cu dragoste pentru meserie, se ocupa de noi, călăuzindu-ne. M-a învăţat să citesc de la o înjghebată bibliotecă publică locală, care funcţiona sub numele frumos de „Lumina". Apoi, liceul l-am urmat la Botoşani. Am avut parte de profesori buni şi-i port multă recunoştinţă profesorului de matematică, dl Gutman, care a fost dirigintele clasei mele mai mulţi ani. Acesta, pentru a nu-mi strica media trimestrială şi anuală, îmi dădea note de trecere la materia lui, avînd eu note bune şi foarte bune la disciplinele umanioare, lăsîndu-mă chiar să copiez la teza de matematică de la colegii care făceau acelaşi lucru, de la mine, la materiile umaniste (română, istorie etc). Cred că fără ajutorul acestui profesor înţelept aş fi fost corigent la matematică şi cine ştie dacă apucam să termin liceul. În amintire mi-a mai rămas prof Gh. (Ghiţă) Mărgărit care nu mi-a fost profesor la clasă, ci conducătorul cenaclului literar al oraşului. Îi datorez mult acestui profesor poet (fost asistent, la Universitatea din Iaşi, al lui G. Călinescu) care a ştiut să-mi îndrepte primii paşi spre tărîmul visat al literelor. Şi păstrez o bună amintire prof Gh. Dorcu care preda, atunci, economia politică şi care organiza sensibile audiţii muzicale. Liceul avea o bună bibliotecă. Dar, mărturisesc, eu o preferam pe cea comunală, unde o bună bibliotecară, care mă îndrăgise, dra Colombiţa Blumenfeld, îmi împrumuta cărţi cu braţul şi aştepta, răbdătoare, să le aduc înapoi, înjghebînd, cu mine, pe marginea unor cărţi, scurte şi tremurate comentării. Acolo am citit eu, pentru prima oară, ani întregi din colecţiile revistelor *Convorbiri literare* şi *Viaţa Românească*, pe care le-am devorat efectiv cu mare interes şi plăcere. Cu cîtă curiozitate urmăream rubrica „Miscellanea" din *Viaţa Românească*, după ani mulţi de la apariţie, bucurîndu-mă, triumfător, cînd constatam că un adversar „măgar" fusese nimicit de condeiele acide ale lui Ibrăileanu, Topîrceanu, M. Ralea. De acolo, din aceste lecturi de colecţii vechi de reviste altădată cu mare renume, am deprins, cred, pasiunea mea viitoare de istoric literar. Viaţa şcolii a însemnat enorm pentru mine, îmi dau seama acum şi, încă înainte contribuind, probabil, hotărîtor pentru formaţia mea viitoare de istoric literar. Că şi pe mine m-a tras aţa în această direcţie, este adevărat. Dar fără acele lecturi adolescentine, probabil că ar fi lipsit acel necesar *principium movens*. Şi modelele mele de personalitate erau marii cărturari de altădată şi scriitorii în viaţă. Cîtă pasiune depuneam, mi-aduce aminte, în disputele despre întîietatea, în valoare, a lui Camil Petrescu faţă de Cezar Petrescu, eu optînd decis şi intratabil pentru cel dintîi. Şi asta era prin 1944-1948, cînd viaţa literaturii începea să se schimbe, urmărindu-i agitaţia, la bibliotecă, în colecţiile revistelor *Flacăra*, *Contemporanul* şi altele. Eram descumpănit mult de ceea ce se întîmpla şi nu acceptam schimbarea scării de valori. Dar cu cîtă uimire curioasă m-am dus să-i văd pe scriitorii veniţi în vizită protocolară, la Botoşani. I-am văzut, atunci, pe Eugen Jebeleanu, Cicerone Teodorescu, Radu Boureanu şi Eusebiu Camilar. Erau cei dintîi scriitori pe care i-am văzut în tînăra mea viaţă şi săptămîni de-a rîndul am umblat ameţit de această întîlnire hotărîtoare pentru mine. Ei erau întruchiparea modelului meu de personalitate şi eram uluit că-mi fusese dat să mă întîlnesc cu el aievea.

Astăzi, mi-e dat să aud că elevii sînt lipsiţi de modele pozitive. Le au, ce-i drept. Dar aceştia sînt Michael Jackson şi nu ştiu ce alţi cîntăreţi de muzică uşoară de la noi sau de aiurea. E grav. Dar ceea ce mi se pare a fi şi mai grav e informaţia primită că elevii nu citesc literatură. Şi am avut nefericirea să constat asta cu nepoţii mei: nepoata mea după ce ajunsese să citească chiar *Mănăstirea din Parma* de Stendhal, acum îi este interesul acaparat numai de cîntăreţi de muzică uşoară din străinătate, fixată fiind, prin televiziune, de nu ştiu ce post intitulat MTV şi de înregistrările pe casete, pe care le fredonează tot timpul. Cred că la această situaţie, pe care o cred catastrofală, s-a ajuns din cauza brutalei fracturi dintre elev şi profesor. Profesorii sînt, mai toţi (dacă nu cei mai mulţi), îmbătrîniţi, descurajaţi şi amărîţi, şi nu pot stabili contacte sufleteşti cu elevii lor, neizbutind să le insufle cultul pentru modelele necesare. Poate şi pentru că nici ei, profesorii, nu le au. Profesori tineri sînt puţini în cancelariile şcolilor noastre. Şi asta şi pentru că salarizarea lor e mizerabilă şi fug efectiv de învăţămînt sau dacă, răzbiţi de nevoi, se apropie de şcoală, găsesc locurile la catedră ocupate de cei „bătrîni" care le blochează. Şi profesorul mai în vîrstă, copleşit de griji şi nevoi atîtea, îşi face orele mecanic (cînd le face!), neputînd stabili deloc contacte sufleteşti cu elevul sau elevii săi. Un abis îi desparte, mai nimeni nu-i ascultă, chiar dacă ar putea să se apropie, mai intim, de elevii săi. Cunoscătorii ştiu că şcoala românească de astăzi s-a plafonat şi chiar a decăzut. Dar alţii, venind din Occident, inclusiv SUA, afirmă că şcoala noastră e, azi, mai bună şi că elevii dispun de mai multe cunoştinţe. E posibil să fie aşa. Totuşi, ştim bine că şcoala românească a decăzut azi chiar în comparaţie cu ceea ce era – vai – şi acum un deceniu. Şi cu toate acestea, vin ştiri, pe canale oficiale, care vestesc reduceri de personal în învăţămînt. Asta, probabil, prin sporirea normei numărului de ore săptămînal. E evident că asta va fi mai rău pentru starea şcolii noastre de astăzi. Dar se mai gîndeşte cineva, în starea de corupţie care a cuprins şi învăţămîntul (se dau bani în valută, se spune din surse demne de crezare, şi pentru sporirea notelor la contestaţii, fie la elevi, fie la profesorii în examene), la consolidarea şcolii româneşti, la sporirea ei calitativă, dincolo de declaraţiile oficiale? Şi reducerea, prin ucaz, a numărului de manuale alternative a contribuit enorm la pironirea şcolii româneşti de astăzi pe vechile ei terasamente, de care atîta era nevoie să scăpăm. Cum necum, oricum ai privi-o, viaţa şcolii româneşti de astăzi a decăzut şi cel mai grav e scăderea, pînă la total, a apetitului pentru lectură (televizorul, bată-l vina!) şi înlocuirea modelelor de personalitate cu fantoşe fugoase de toată mîna. Ce fel de tineri absolvenţi pregăteşte şcoala noastră, cît de lacunari spiritual vor arăta ei? Gîndindu-mă, mă cuprind toate spaimele. Dar poate că sînt eu un înapoiat fixat pe intelectualitate şi că viitorul, îndeobşte, aduce în prim plan alt tip de intelectual, care nu citeşte literatură, e burdusit de civilizaţia televizorului şi e bun cunoscător, măcar, al limbajului calculatorului şi al Internetului. Dacă asta ne pregăteşte civilizaţia viitorului, atunci pentru mine şi alţii asemenea, mai bine că, cu timpul, destul de repede, vom dispărea. Tristă, halucinantă ieşire din scenă. Dar, vorba lui Caragiale (nu mă pot dezbăra de ticurile de istoric literar), „asta e situaţia".

Cît priveşte şcoala vieţii, aici eu sau întreaga mea generaţie am pornit handicapaţi. Am urmat Facultatea de Filosofie în 1951-1955. Profesori de filosofie n-am avut, decît cu o excepţie-două (de pildă, să-i citez pe prof. Henri Wald şi prof. Athanase Joja, la logică). Cum mai marii învăţămîntului nu ştiau cum să ne alcătuiască programa analitică, ne-au aglomerat timpul cu cunoştinţe de cultură generală care ne-au prins, desigur, bine. Astfel am avut parte de un excelent curs de istorie antică universală pe care l-a predat, strălucitor, prof. Emil Condurachi, Eugen Stănescu ne-a predat un frumos curs de istorie medie românească şi, deasupra tuturor, Tudor Vianu un curs de istoria literaturii universale. Cum oscilasem la începutul facultăţii (vina o purta colegul meu Al. Ivasiuc) între secţia de filosofie generală şi cea de psihologie, am început frecventarea cursului de istoria psihologiei predat de Mihai Ralea, pe care l-am urmat trei ani, apropiindu-mă de profesor sau el „selectîndu-mă". În materie de filosofie am fost un autodidact şi nu voi uita niciodată episodul cînd, la BCU, procurîndu-mi nişte cote socotite secrete (nu erau în catalogul general) am cerut o carte de filosofie a lui Aristotel, tradusă în româneşte de Ştefan Bezdechi. Funcţionarii m-au dus direct la director pentru frauda făptuită (era prof. Vlădescu-Răcoasa, din şcoala lui Gusti) şi acela, după ce a ascultat motivaţia că am de pregătit o lucrare de seminar (n-aveam!), mi-a eliberat cartea, după ce i-am promis că gestul nu se va mai repeta. Cărţi ale unor filosofi români din trecut am izbutit să citesc la Biblioteca facultăţii, unde dl Zamfirescu ne dădea, complice, din depozit, cărţile cerute. M-a atras cugetarea românească a secolului al XIX-lea şi un subiect pe această temă a constituit teza mea de licenţă, pe care după vreo doi ani, cu îndrăzneala specifică vîrstei, am şi publicat-o. Am devenit redactor la ESPLA şi am lucrat la redacţia de critică literară. Cu disponibilităţi native, m-am îndreptat spre istoria literară, pe care o tot studiam la Biblioteca Academiei. Mi-am renegat, astfel, statutul de fost student la Filosofie? Nu cred. Atît cît îmi oferise Facultatea, acum mă ajuta la interpretarea unor aspecte ale istoriei culturii româneşti, cu deosebire în specialitatea mea de istoric al ideilor. Mi-au trebuit ani mulţi ca să mă formez în disciplina pe care o îndrăgisem, pentru că, mărturisesc sincer, predecesori de la care să învăţ n-aveam. Chinuitor de greu, şcoala vieţii m-a făcut să învăţ totul singur, în ani grei de studiu adîncit la Biblioteca Academiei. Ce m-aş fi făcut fără această instituţie, pe care o ador şi-i sînt adînc recunoscător, fără colecţiile ei integrale de periodice şi fără enormul dispozitiv de carte românească? Aici, urmîndu-mi gîndul şi, probabil, vocaţia, m-am format. A fost oare, pentru mine, Biblioteca Academiei şcoala vieţii? Cred că da. Ea, ca lăcaş de cultură, şi viaţa literară în care am intrat din 1956 (cînd am debutat în presa literară) mi-au fost factorii formativi şi ordonatori ai vieţii mele de după şcoală. Repet întrebarea: şcoala vieţii? Şi răspund decis. Cred că da. ▲

Andrei PLEŞU

Îngerii şi muzica lumii

Din păcate, îmi încep conferinţa cu un handicap greu de depăşit : nu vă cunosc. Faptul că sunteţi la Lucerna pentru o lună de muzică spune, desigur, multe despre bunul Dumneavoastră gust, dar nu garantează deloc unanimitatea opiniilor Dumneavoastră cu privire la ierarhiile îngereşti. Pentru unii, îngerii sunt, probabil, o simplă metaforă, pentru alţii – supravieţuirea palidă a unei figuraţii medievale, pentru alţii, în sfîrşit, o temă culturală între altele. Vor fi fiind, pe de altă parte, printre Dumneavoastră, şi credincioşi, pentru care existenţa îngerilor e un fapt de experienţă, confirmat de doctrina Bisericii şi întreţinut prin rugăciune. Aşa stînd lucrurile, e foarte greu să găseşti tonul care să mulţumească pe toată lumea, navigînd între scepticismul luminat al unora şi pietatea inflexibilă a altora. E o dificultate de care s-au izbit spirite mult mai exersate decît mine. Karl Barth de pildă, care formulează astfel, în *Dogmatica* sa, dilema angelologului: „Cum să ataci un asemenea subiect fără să rişti stîngăcia, cum să fii prudent fără să treci cu vederea ceea ce trebuie văzut, cum să faci pentru a nu spune prea mult, spunînd, totuşi, tot ce e de spus? Cum să fii în acelaşi timp disponibil şi precaut, critic şi naiv, limpede şi moderat?"

Am, totuşi, şi două avantaje. Între îngeri şi muzică e o relaţie veche. Într-un anumit sens, ocupaţia supremă a ierarhiilor cereşti este cîntatul. Organizaţi în coruri şi orchestre sublime, ei laudă necontenit lumea creată şi mai ales pe Creatorul ei, înzestraţi cu glasuri perfecte şi cu instrumente muzicale adecvate imnologiei, din categoria trîmbiţei (*tuba*) mai cu seamă. O spune Evanghelia după Matei în capitolul 24: „*Et mittet angelos suos cum tuba et voce magna*". („Şi va trimite pe îngerii Săi, cu sunet mare de trîmbiţă"). Vorbind în această sală despre îngeri, vorbim, aşadar, despre subiectul potrivit la locul potrivit. Un al doilea avantaj de care voi uza este acela de a dubla exotismul temei prin exotismul obîrşiei mele. Vin dintr-o ţară est-europeană, despre care, în genere, se ştie la fel de puţin cît se ştie şi despre îngeri... Un teolog protestant din secolul trecut – cînd practica demitizării lua deja proporţii spectaculoase – era de părere că îngerii nu sunt decît nişte „lilieci metafizici". (Remarc, în treacăt, că teologul cu pricina se numea Hase, adică iepure...). Ei bine, în acest caz competenţele mele sunt legitime. Vin din România, cunoscută, îndeobşte, ca ţara lui Dracula, adică a liliecilor vampiri. Am, deci, dreptul să adaug acestor tenebroase zburătoare puţină metafizică.

„Martori ai «dimineţii» lumii, îngerii ştiu şi o confirmă prin imnurile lor că perfecţiunea cosmică e de natură muzicală. Cu alte cuvinte, muzica nu e un ornament colateral al lumii, ci modul ei de a fi, modelul ei. Lumea e «bună» – cum spune textul biblic – pentru că e «ordo», ordine vie."

Nu vom merge totuşi atît de departe cu metafizica încît să ne blocăm, de la bun început, în întrebări-capcană ca cele despre numărul şi sexul îngerilor. Nu ne vom angaja nici în dezbaterea iniţiată de Părinţii Bisericii cu privire la momentul facerii îngerilor, despre care *Geneza* nu vorbeşte nicăieri în mod direct. Vom admite, însă, că, fiind creaturile cele mai apropiate de Creator, ei trebuie să fi fost creaţi cei dintîi. La ei se referă, probabil, primul verset al Cărţii Facerii cînd vorbeşte de „cer" („La început a făcut Dumnezeu cerul şi pămîntul"), sau cel de-al treilea verset, cînd vorbeşte despre „lumină"(„Să fie lumină..."). E limpede că nu de lumina obişnuită e vorba, cea pe care o va institui abia a patra zi a creaţiei, odată cu facerea Soarelui şi a Lunii. E vorba de o lumină pre-cosmică, simplu reflex al Luminii lui Dumnezeu. Despre îngeri se vorbeşte adeseori, şi în textele sacre şi în textele comentatorilor, ca despre nişte „lumini şi oglinzi" ale Creatorului. Ei apar ca o jerbă de scîntei strălucitoare (*scintillae*), gravitînd în jurul Focului originar. Religiile pre-creştine erau înclinate, de aceea, să-i identifice cu planetele şi stelele. În spaţiul creştin, lumina din care sînt făcuţi îngerii e aceeaşi care se manifestă şi în lumina Duhului Sfînt, Cel care coboară asupra oamenilor ca o ploaie de flăcări, şi în lumina Logosului, adică a lui Iisus, şi în lumina Înţelepciunii divine, pe care Vechiul Testament şi tradiţia iudaică în genere o socotesc anterioară lumii şi părtaşă la facerea ei. (Cf. *Pildele lui Solomon*, 8, 22-30). În tradiţia bizantină, Înţelepciunea e, uneori, reprezentată ca înger. Şi putem spune că, prin participarea lor la esenţa Luminii, îngerii sunt, într-adevăr, primele şi singurele creaturi care asistă, ca şi Înţelepciunea şi odată cu ea, la facerea lumii. Ei sunt *martori* ai începutului, aşa cum vor fi şi martori ai sfîrşitului. Iar simţămîntul dominant al martorului, al celui care stă în preajma Creatorului în timp ce acesta lucrează este euforia, încîntarea, dansul. Lumina devine muzică, lumină sonoră. Fiecărui gest creator îi răspunde, ca un ecou, jubilaţia simfonică a spectatorilor cereşti. Îngerii sunt cutia de rezonanţă a Creaţiei, nimbul ei acustic. Cîntarea lor nu este însă doar expresia bucuriei, comentariul graţios al reuşitei divine. Ea este totodată o formă de *cunoaştere*. Cunoaşterea angelică e definită de teologii medievali drept cunoaştere aurorală, *cognitio matutina*. Ea rezultă din tocmai faptul că îngerii au apucat să vadă lumea ca pe un ansamblu *în curs de constituire*, în vreme ce oamenii nu o pot vedea decît ca pe un ansamblu *încheiat*. Îngerii sunt prezenţi în momentul naşterii lumii. Au, astfel, prilejul şi privilegiul de a cunoaşte începutul, procedura de constituire, facerea ca act în desfăşurare, nu ca operă finită. Martori ai „dimineţii" lumii, îngerii *ştiu* şi o confirmă prin imnurile lor, că perfecţiunea cosmică e de natură *muzicală*. Cu alte cuvinte, muzica nu e un ornament colateral al lumii, ci modul ei de a fi, *modelul* ei. Lumea e „bună" – cum spune textul biblic – pentru că e „*ordo*", ordine vie. Iar ordinea înseamnă proporţie, raport numeric corect, armonie. Pus în mişcare, marele mecanism al universului devine un uriaş instrument muzical, sursă a unei melodii perpetue. Aceasta e „muzica sferelor" de care vorbeau pythagoreicii, „*musica perennis*", concertul cosmic. Dacă nu-l mai auzim este pentru că, prezent încă din clipa naşterii în urechile noastre, a devenit un mediu sonor indiscernabil, subînţeles, asemenea luminii care face posibil văzul, fără să poată fi văzută ca atare. Suntem integraţi, prin urmare, într-un mare „cîmp" muzical, într-o structură polifonică şi ne putem aştepta ca fiecare notă falsă care s-ar strecura în acest întreg să fie prompt amendată.

„Oricît s-ar strădui politicienii de bună credinţă să instituţionalizeze exigenţa armoniei sub nume solemne ca ONU, OSCE, NATO, UE etc., efectul global rămîne precar. Umanitatea are, frecvent, aspectul unui cor în derivă, al unei orchestre prost, sau deloc, dirijate."

Să recapitulăm: lumea este o frază muzicală. Ea are „sunetul" operei perfecte. Cum spune Hildegard von Bingen, o călugăriţă cu dar vizionar din secolul al 12-lea, „fiecare element are, aşa cum a fost rînduit de Dumnezeu, sunetul său. Laolaltă, ele răsună ca versul acompaniat de ţiteră, într-o unică armonie". Nu există, prin urmare, nimic creat care să fie mut. Boethius vorbea despre o *musica mundana*, reflex al unei *musica coelestis*, supra-mundană şi trans-sonoră. *Musica mundana* produce, analogic, o *musica humana*, care e totuna cu armonia interioară a sufletului. Într-o lume care cîntă, individul uman trebuie să se înscrie cu propria sa melodie. „Căci – o citäm din nou pe Hildegard von Bingen – sufletul omului e purtător de eufonie şi, prin natura sa, sonor (*symphonizans*); de aceea, el se întristează adesea, cînd îşi aude sunetul de la începuturi". O imitaţie a muzicii cosmice şi a muzicii sufletelor este şi muzica liturgică, ai cărei teoreticieni timpurii (Aurelianus Reomensis de pildă, în secolul al 9-lea) iau ca „reper" „performanţa" corurilor îngereşti. Îngerii apar, de altfel, la tot pasul, ca fiind *liantul* providenţial al întregului sistem muzical despre care vorbim. Ei însoţesc „sunetul" lumii cu un neîntrerupt comentariu laudativ, de o mare bogăţie tipologică: *Sanctus, Gloria, Kyrie, Hymnus, Jubilus, Psaltus, Alleluja*. În număr indefinit, îngerii reuşesc, totuşi, să funcţioneze ca o orchestră unitară. Organizaţi ierarhic, ei con-sună pe mai multe nivele, îşi răspund antifonic (*alter ad alterum*), construiesc polifonii savante (*angelica concordia*). Sub impulsul şi după modelul lor, totul cîntă, pentru că totul e în relaţie cu o instanţă îngerească. „Toate lucrurile – spune cartea lui Enoch – îşi au îngerul lor: vremurile, anii, marea şi rîurile, fructele şi iarba, zăpada şi norii, stelele".

Tabloul acesta al lumii păcătuieşte, totuşi, prin sublimitate. Putem fi cu toţii de acord că proiectul divin a fost un proiect optim, fără fisuri dizarmonice. Dar e la fel de evident, pentru toată lumea, că nu trăim într-un paradis. În muzica generală se aud des note false. Şi oricît s-ar strădui politicienii de bună credinţă să instituţionalizeze exigenţa armoniei sub nume solemne ca ONU, OSCE, NATO, UE etc., efectul global rămîne precar. Umanitatea are, frecvent, aspectul unui cor în derivă, al unei orchestre prost, sau deloc, dirijate. Nu se pune problema să inventariem dezacordurile acute şi cronice al lumii de azi. Vom alege, pentru a doua parte a conferinţei noastre, unul singur: dezordinea „sonoră" provocată în imediata noastră vecinătate de cearta naţiunilor, respectiv de stridenţa naţionalismului. În aparenţă, ne îndepărtăm brusc de tema pe care am anunţat-o. În realitate, aşa cum veţi vedea, vom continua să vorbim despre îngeri... Toţi marii învăţaţi ai creştinismului timpuriu sînt de părere că, în economia divină, fiecare seminţie îşi are îngerul ei păzitor. Nu doar individul uman are, prin urmare, un înger, ci şi poporul din care face parte. Iată, în acest sens, un pasaj semnificativ din Vasile cel Mare (sec.4): „Ştim încă de la Moise şi de la Profeţi că există îngeri înaintestătători ai tuturor naţiunilor... Aceste căpetenii şi guvernatori puşi să ocrotească şi să supravegheze popoarele ce li s-au dat în grijă sunt fără de număr". Origen are dreptate să spună, la rîndul lui, că această opinie se sprijină pe mărturia directă a textelor sacre. Profetul Daniel (10, 13-21) vorbeşte despre îngerul Greciei şi despre îngerul Persiei, care se înfruntă ori de cîte ori popoarele lor intră în conflict. Texte asemănătoare se găsesc şi în „Faptele Apostolilor", în felurite surse judaice, sau în „Deuteronom". Din versiunea *Septuaginta* a acestuia din urmă (32,8-9) aflăm că Dumnezeu a distribuit fiecărui popor cîte un înger protector, păstrînd pentru Sine responsabilitatea poporului lui Israel. Comentarii iudaice la legenda Turnului Babel *(Testamentum Nephtali)* precizează că răspîndirea pe întreg pămîntul a urmaşilor lui Noe s-a făcut cu ajutorul unei armate de 70 de îngeri, care i-a învăţat pe oameni 70 de limbi diferite. Origen consideră şi el că la originea limbilor naţionale stau îngerii. Suntem, aşadar, îndreptăţiţi să ne imaginăm că la temelia fiecărei comunităţi etnice se află un principiu spiritual, un înger, care se exprimă în felul de a fi al respectivei comunităţi, în destinul ei istoric, în limba şi cultura ei. S-au făcut, de-a lungul timpului, tot felul de speculaţii cu privire la protectorii probabili ai fiecărei ţări. Am văzut că Israelul se simte sub controlul direct al lui Jehova. Din alte texte, rezultă că rolul lui Jehova e preluat, uneori, de Arhanghelul Michael, definit ca „înger al Domnului" *(mal'ak Jahveh)*. E interesant, şi nu lipsit de o anumită ironie istorică, să aflăm, că, dintre naţiunile moderne, cea care îşi revendică acelaşi spirit tutelar cu Israelul (adică pe Arhanghelul Michael) e naţiunea germană. Într-o lucrare despre îngeri apărută, întîmplător, aici, la Lucerna, în 1956, autorul ei, Otto Hophan, vorbeşte şi despre un înger al Elveţiei: „Chiar şi teritoriul ţării mele, Elveţia, îşi are îngerul său păzitor; nu e nevoie de un arhanghel pentru un teritoriu atît de mic. Dar îngerul nostru e cumsecade şi pare să surîdă cu un umor blînd dinaintea „camarazilor" lui supra-dimensionaţi...". În asemenea măsură se identifică îngerii neamurilor cu neamurile pe care le păstoresc, încît, potrivit tradiţiei, ei vor fi chemaţi să răspundă odată cu ele la Judecata de Apoi.

„Eroarea naţionalismelor agresive constă şi ea în supradimensionarea instanţei naţionale, în amplasarea valorilor ei deasupra tuturor celorlalte valori. Naţiunea ia locul iubirii de aproape, ia locul înţelepciunii, ia, la urma urmelor, locul lui Dumnezeu. Cînd naţiunea devine un Absolut, Absolutul devine relativ."

Faptul că fiecare naţiune se află în grija unui înger ar trebui să ne dea un sentiment de linişte încrezătoare. Realităţile ar trebui să confirme acest sentiment, în aşa fel încît istoria lumii să arate ca o perpetuă petrecere cîmpenească. Părinţii Bisericii s-au întrebat însă şi ei, cum ne întrebăm şi noi astăzi, cum se explică războaiele, ura inter-etnică, deriva temporară a cîte unei naţiuni înspre inumanitate. În mare, putem vorbi de trei răspunsuri posibile. Unul este al Sfîntului Pavel: există şi îngeri căzuţi, care, la un moment dat, se substituie protectorilor iniţiali ai popoarelor. Ei devin „stăpînitorii acestei lumi" şi se străduiesc să-i îndepărteze pe oameni de Dumnezeu. Un al doilea răspuns se referă la strategia generală a îngerilor (fie că sunt ai individului, sau ai unei colectivităţi): ei au

însemnate puteri spirituale, dar nu pe aceea de a manipula *voinţa* omului. Darul suprem oferit de Creator creaturii sale privilegiate este *libertatea*. Iar pentru ca omul să fie liber interior, el trebuie să aibă posibilitatea de a alege între bine şi rău, cu riscul implicit de a alege răul. La fel popoarele. Îngerii lor nu au dreptul să le îngrădească, în vreun fel, liberul arbitru. Asta înseamnă că orice popor îşi poate nesocoti, dacă vrea, tutela angelică, lăsîndu-se ispitit de impulsuri inferioare. Mai interesant, din punctul meu de vedere, este însă un al treilea răspuns. Poţi greşi nu numai întorcînd spatele îngerului, ci, dimpotrivă, idolatrizîndu-l, acordîndu-i o obedienţă şi un cult care, în mod normal, nu se acordă decît lui Dumnezeu. Acest tip de eroare repetă, întrucîtva, eroarea îngerilor căzuţi. Cauza căderii lor a fost pornirea orgolioasă de a uzurpa tronul Tatălui, sentimentul că sunt egali cu El. Eroarea naţionalismelor agresive constă şi ea în supradimensionarea instanţei naţionale, în amplasarea valorilor ei deasupra tuturor celorlalte valori. Naţiunea ia locul iubirii de aproape, ia locul înţelepciunii, ia, la urma urmelor, locul lui Dumnezeu. Cînd naţiunea devine un Absolut, Absolutul devine relativ. Uităm că „patria noastră este – cum spune Apostolul Pavel – în ceruri“ şi facem din aşezămîntul nostru pămîntesc un templu idolatru, o limită opacă, singura raţiune de a fi a vanităţii noastre.

„Asumarea identităţii naţionale trebuie să ia chipul unei ofensive a creativităţii şi nu pe acela al unei triviale competiţii tribale. Pentru ca demonii care dormitează în sufletul tensionat al fiecărui popor să nu iasă la iveală, îngerii naţiunilor trebuie aduşi sub controlul unui principiu mai înalt decît ei.“

Trebuie să spunem că Noul Testament amendează doctrinar un asemenea derapaj. Aparţia lui Christos are, între altele, semnificaţia unei masive atenuări a rolului pe care îl au de jucat îngerii în istoria oamenilor. Textele spun, în mod explicit (Efeseni, 1,21; Galateni 3,25 etc.) că Iisus îşi subordonează cetele îngereşti, preluîndu-le funcţia. El este, de-acum înainte, marele Mijlocitor între Dumnezeu şi om, El devine interlocutorul ceresc al fiecărui individ şi al fiecărei naţiuni. Christos se manifestă ca un principiu unificator, care pune între paranteze multiplicitatea îngerilor. În fiecare gest şi în fiecare vorbă a Lui, se propune modelul unei comuniuni de alt tip decît cea de sînge, o comuniune spirituală, al cărei temei e de ordin universal, *supra-etnic*. Diferenţa dintre lumea veche, dominată de îngeri, şi lumea nouă, a „revoluţiei“ christice, este diferenţa dintre „legiunea“ naţiunilor şi omogenitatea comuniunii „în duh“. În vreme ce îngerii naţiunilor puteau intra în conflict, puteau încuraja excesul „diferenţelor specifice“ dintre neamuri, Iisus readuce în prim plan importanţa „genului proxim“, a asemănărilor. Efectul acţiunii sale e, prin definiţie, pacificator. Oştirile angelice trebuie să accepte o nouă ordine „politică“, ordinea unei *pax messianica* despre care se

© S. Ivanoschi

vorbeşte cu deosebire în epistolele pauline (Coloseni 1,20; Efeseni 1,10). Cei care, *după* Întruparea lui Christos, continuă să sacrifice spiritelor naţionale sunt în eroare. Păcatul lor este anacronismul: ei se comportă ca o sectă politeistă pe fondul unei masive consolidări a monoteismului. Insist asupra acestui aspect al creştinismului pentru că, adeseori, tocmai în numele lui Christos se abuzează de o barbară retorică naţionalistă. (Să ne gîndim, pentru a da un exemplu recent, la criza balcanică, colorată, în bună măsură, religios). În realitate, între credinţa autentică şi xenofobie e o contradicţie radicală şi e de mirare, din punctul meu de vedere, cum poate cineva să se declare creştin, în vreme ce, pe de altă parte, pare să creadă că Dumnezeu e născut, după caz, la Belgrad, la Sarajevo, la Washington D.C. sau la Wuppertal...

N-aş vrea să se înţeleagă că, din perspectivă neotestamentară, problema naţională trebuie dispreţuită sau minimalizată. Apartenenţa la o naţiune sau alta este un *dat providenţial*, aşa cum este culoarea ochilor, statura şi tot ce alcătuieşte identitatea noastră particulară. Ca atare, această apartenenţă are un sens şi creează o răspundere. Nu te naşti întîmplător într-o anumită naţiune: există o marcă destinală în această împrejurare, există o comunitate istorică cu ceilalţi, există, mai ales, formidabila comunitate de limbă care leagă, în adînc, pe toţi utilizatorii ei. Şi există un *rost* al fiecărei naţiuni în istoria lumii care, neîmplinit, lasă vacantă o porţiune importantă a acestei istorii. Identitatea naţională e un fapt de la sine înţeles, care lucrează în noi clipă de clipă. Naţiunile sunt o realitate foarte puternică încă şi diversitatea lor este „sarea pămîntului“. De aceea, o anumită demagogie comunitară, şi o proastă înţelegere a „globalizării“ încercînd să anticipeze o umanitate vagă, incoloră, stereotipă, merg, de fapt, împotriva evidenţelor şi împotriva bunuluisimţ. Problema nu este a abandona sau a eluda tema naţiunilor, ci a o pune la locul ei, fără emfaza secolului 19, fără idolatrie, fără obsesia confruntării duşmănoase şi a supremaţiei exclusiviste. Asumarea identităţii naţionale trebuie, cu alte cuvinte, să ia chipul unei ofensive a *creativităţii* şi nu pe acela al unei triviale competiţii tribale. Pentru ca demonii care dormitează în sufletul tensionat al fiecărui popor să nu iasă la iveală, îngerii naţiunilor trebuie aduşi sub controlul unui principiu mai înalt decît ei. Altfel spus, nu-ţi vei onora cum se cuvine identitatea naţională, dacă nu vei lucra în numele unor valori situate *deasupra* „localului“, a idiomaticului, a etnicităţii primare. A sluji, halucinat, îngerul naţiunii e o erezie nefastă. A sluji, *împreună cu el*, duhul comunitar e calea legitimă, calea cu adevărat îngerească...

„Îngerii, cărora, cum spuneam, li se atribuie dispersia naţiunilor după episodul Turnului Babel, vor deveni, probabil, potrivit tradiţiei, şi factorul coagulant al reunificării planetare. Vom vorbi din nou, sub inspiraţie angelică, o limbă unică, accesibilă tuturor.“

Aş fi mulţumit dacă, la capătul acestor consideraţii, aţi cădea de acord asupra faptului că, vorbind despre îngeri, putem atinge probleme acute ale lumii contemporane. Că, dacă înlăturăm prejudecăţile curente, sentimentalismele minore, terminologia şi sistematica rece ale unui anumit discurs teologal, angelologia dovedeşte reale virtuţi „operative“ şi poate constitui punctul de plecare al unei reflexiuni vii, intens stimulative. Îngerii, cărora, cum spuneam, li se atribuie dispersia naţiunilor după episodul Turnului Babel, vor deveni, probabil, potrivit tradiţiei, şi factorul coagulant al reunificării planetare. Vom vorbi din nou, sub inspiraţie angelică, o limbă unică, accesibilă tuturor. Va fi această limbă – cum crede Origen – ebraica? Va fi, poate, o încă necunoscută „limbă a îngerilor“? Dar există deja un limbaj pe care îl înţelege toată lumea, indiferent de naţionalitate. E *limbajul muzicii*, un adevărat „idiom universal“, concurat – în ecumenicitatea lui – numai de limbajul artelor vizuale. Orice concert e, de aceea, anticiparea comuniunii finale, de la sfîrşitul timpului. Şi orice sală de concert e, totodată, o sală de repetiţie a îngerilor. Se spune că trupul îngerilor este acoperit de ochi. Aici, la Lucerna, el e cu siguranţă acoperit de urechi. Karl Barth nu s-a sfiit să aproximeze chiar şi preferinţele muzicale ale cîntăreţilor nevăzuţi: cînd sunt în faţa Tronului divin, ei cîntă Bach. Cînd rămîn între ei, cîntă Mozart...

(conferinţă rostită în deschiderea Festivalului de Muzică Simfonică *de la Lucerna, 15 august 2001)*

▲

„Lettre Internationale“, ediţia română – toamna 2001, nr. 39

Din sumar:

Cronica timpului care trece: Isabel Hilton, *Aventurierii;* Mihail Bulgakov, *Coroana roşie;* Andrei Pippidi, *Istoria şi dialectica terorismului;* Isaac Bashevis-Singer, *Duşmance – o poveste de iubire;* Felicia Antip, *Documentele Tiananmen;* Wolfgang Kraushaar / Jörg Hermann, *Aura violenţei: Fracţiunea Armata Roşie;* Jorge Semprun, *Mortul de care era nevoie;* **Document:** Isaiah Berlin, *Artele în Rusia sub Stalin.* **Cultura – cardiograme:** Matei Călinescu, *Prietenii şi opţiuni ideologice;* Russell Banks, *În aşteptarea unui mare roman creol-american;* B. Elvin, *Trei întîmplări cu Anatole France;* Alexandru Al. Şahighian, *O anchetă asupra secolului;* **Document:** Walter Benjamin, *În căutarea lui Marcel Proust.* **Biblioteca «Lettre Internationale»:** Max Frisch, *Jurnal 1946-1989;* Carmen Firan, *Un trio pentru infern;* Henry Miller, *Plexus;* Radu Aldulescu, *Nemuritorul;* Derek Walcoll, *Café Martinique.* **Comentarii şi scrisori:** Jirina Siklova, *Captivii trecutului nostru;* Eberhard Falcke, *Disoluţie şi încremenire: universul sumbru al prozatorului Georg Klein;* Mircea Vasilescu, *Ce au intelectualii cu Berlusconi;* Irena Grudzinska Gross, *Joseph Brodsky şi Polonia;* Adrian Mihalache, *Fiziologia spionului;* Thomas Prinz, *Sosire la Bucureşti;* Viktor Erofeev, *Rasputin, legendă şi realitate;* Sanda Golopenţia/Tita Chiper, *Regăsirea tatălui;* Jan Kott, *Un teatru în care nu se întîmplă nimic?;* François Fejtö, *Un avertisment.*

Concurs de eseuri pentru liceeni organizat de *Fundaţia GHEORGHE URSU*

CULTURA INTOLERANŢEI

• Impactul accesului la educaţie şi cultură (sau lipsa acestuia) asupra mentalităţilor extremiste, naţionaliste, xenofobe. • Manifestări din viaţa de zi cu zi care poartă germenii urii şi agresivităţii în sferele socială şi politică. • Există o continuitate a curentelor de extremă dreapta între epoca interbelică şi cea postdecembristă?

Premii:
I – 3.000.000 lei;
II – 2.500.000 lei;
III – 2.000.000 lei şi o groază de menţiuni

eseu pentru liceu

Eseurile vor fi trimise pe adresa *Fundaţiei Gheorghe Ursu* (Calea Victoriei 120, Bucureşti, tel: 312.48.41) sau pe e-mail (monitor@ong.ro; doina@ong.ro) şi nu vor depăşi 10 pagini dactilo
• Data limită a poştei: 25 noiembrie 2001

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Rebelul cauzei pierdute

Un clişeu al culturii populare spune că armata te-ar face bărbat. Represiunea sistematică, bazată pe regulamente capătă astfel demnitatea ritului de iniţiere. Astăzi, cînd conscripţia generală tinde să fie înlocuită de armata profesionistă, numai femeile mai pot crede aşa ceva. Astfel, Alice Barb, regizoarea spectacolului *Cartofi prăjiţi cu orice* de Arnold Wesker, pus în scenă la Teatrul Odeon, afirmă peremptoriu în caietul program că „armata este locul unde băieţii devin bărbaţi" şi că ea doreşte să descrie dramaturgic acest proces de transformare din unghiul de vedere al unei femei. Demersul regizoral s-ar situa astfel sub deviza: „o poveste despre bărbaţi spusă de o femeie".

Obiceiul femeilor de a spune una şi a face alta este, în cazul de faţă, un noroc. Spectacolul este mult mai interesant, mai complex, mai frumos în fapt decît în intenţie. Un eşantion de recruţi, reprezentativ pentru ansamblul social, ajunge în ambianţa militară de elită a forţelor aeriene britanice. Armata din piesă nu este aceea a lui Moş Teacă, ci armata engleză din anii şaizeci, aflată într-un proces de reconstrucţie identitară, după ce a cîştigat un război şi a pierdut un imperiu. Ofiţerii şi gradaţii nu sînt deloc nişte brute cazone, ci păstrători ai formei, suferind de evaporarea fondului. Nevroza corpului ofiţeresc este extrem de bine redată, într-o gamă largă de reacţii, de la abulia alcoolică a comandantului (Geo Costiniu), trecînd prin pulsiunile erotice incerte ale ofiţerului pilot (interpretat fin şi nuanţat de Mircea Constantinescu), pînă la ţinuta rigidă, îmblînzită cu puseuri de căldură umană a caporalului Hill (convingător realizat de Gelu Niţu). Recruţii nu fac corp comun în faţa structurii ierarhice, relaţiile dintre ei sînt contradictorii, ele reflectînd atmosfera fierbinte a anilor şaizeci, cînd conflictul de clasă se estompeaza în raport cu clivajul cultural. Pip Thompson, un *baby-boomer* din elită, se revoltă împotriva abjecţiei conformiste, sfidînd atît rigiditatea ierarhiei militare, simbol al *establishment*-ului, cît şi supuşenia flexibilă a claselor defavorizate, care se complac în mediocră bunăstare şi înghit în tăcere „cartofi prăjiţi cu orice". Din păcate, Marius Stănescu, deşi corect şi nuanţat în interpretare, nu atinge incandescenţa negaţionistă cerută de rol. Pare mai curînd un copil demn şi curajos decît un rebel năbădăios.

Spectacolul este construit cu grijă pentru ritm, vizualitate şi ambient sonor. O armonie alb-albastru, agresată uneori de roşu sîngeriu, domină scena. Personajul feminin care planează în înălţimi (Iuliana Costiniu), metaforă a eternului feminin, nu catalizează procesul de maturizare, cum pare a crede regizoarea, ci uneşte pe protagonişti, deasupra diferenţelor sociale şi temperamentale, în plan biologic, transcultural. Tablouri de mare efect încheie cele două părţi ale spectacolului, iar glisarea finală a tavanului sălii Majestic, care face să apară „cerul înstelat deasupra noastră", umple spectatorii de încîntare. Dorinţa de supraexpunere, de oprire a devenirii dramatice pentru a da răgaz să se contemple „dansul fulgilor de nea", ar trebui însă reprimată. Frumuseţea, pe scenă, trebuie percepută în treacăt, nu în încremenire. Ilustraţia muzicală este unitară şi spectaculoasă, folosind teme din *Requiem*-ul lui Andrew Lloyd Weber. Muzica irumpe la momentul oportun, fără redundanţe şi ruperi de ritm.

Interpreţii recruţilor pun în jocul lor culoare şi vervă. Mihai Danu este greu de uitat în rolul unui fel de „soldat Sveik", Petre Nicolae şi Gabriel Pintilei sînt veridici în duritatea lor de oameni simpli. Ioan Bătinaş are aplomb în rolul de soldat neîndemînatic, iar Aurelian Bărbieru emoţionează prin candoare rănită şi alunecare în tragic.

Pentru cei care au văzut piesa la vremea ei, spectacolul are o semnificaţie deosebită. Lumea s-a schimbat mult între timp, iar cauza care înflăcăra minţile pe atunci, aducerea imaginaţiei la putere, pare astăzi caducă. Rebelii de altădată, astăzi cuminţiţi, dornici de confort şi siguranţă, se percep cu emoţie pe ei înşişi, aşa cum au fost, dar înţeleg şi cum sînt văzuţi, cu distanţare ironică, din perspectiva de azi. Alice Barb a reuşit să combine în mod inteligent empatia cu distanţarea. S-a apropiat cu emoţie şi înţelegere de lumea lui Wesker, amintindu-ne însă mereu că ea nu mai este, întru totul, a noastră. ▲

Andrei GORZO

dilematograf

De la super-jucării la supervedete

A. I. – Inteligenţă artificială a fost descris ca „o coliziune între două genii", unul fiind Stanley Kubrick, care a cumpărat drepturile pentru ecranizarea povestirii *Super-Toys Last All Summer Long* de Brian Aldiss şi a dat tîrcoale îndelung ideii, înainte de a i-o oferi lui Steven Spielberg, celălalt geniu, care a scris scenariul şi a realizat filmul, încercînd o fuziune între propria sensibilitate şi viziunea lui Kubrick.

David e un copil care îşi iubeşte mama şi tot ce vrea este ca mama lui să-i accepte iubirea, numai că mama preferă un copil adevărat, pe cînd el e doar un surogat, o super-jucărie meşterită de un Geppetto al viitorului, un băieţel-robot care „iubeşte mereu şi niciodată nu se îmbolnăveşte, niciodată nu se schimbă". Părăsit în pădure, David porneşte în căutarea zînei care să-l transforme într-un băieţel adevărat, urmat în aventură de alte două jucării abandonate de oameni, ursuleţul-robot Teddy şi „omul de tinichea", specîalizat în servicii erotice, Gigolo Joe. Îmbinînd tehnologia şi mitologia, făcînd trimiteri la *Pinocchio* şi la *Vrăjitorul din Oz*, e „spielbergerie" curată. (Însuşi Kubrick a simţit că Spielberg e mai aproape de poveste.) Problematica SF – robotul: cum va convieţui omul cu el şi, mai important, oare omul îl va lăsa să supravieţuiască? – e oarecum învechită în era clonării, dar ideea de bază – ce înseamnă a fi uman? – nu e. Unii consideră că *Blade Runner* (de Ridley Scott, 1982), în care era vorba tot despre nişte roboţi cu sentimente, a spus tot ce era de spus pe acest subiect. Dar abordarea lui Spielberg mi se pare mai onestă şi mai îndrăzneaţă. Ridley Scott transformase oamenii viitorului (inclusiv pe bietul Harrison Ford, protagonistul) în nonentităţi somnambule, astfel încît replicanţii (cum erau numiţi roboţii umanoizi) erau singurii care mai respirau, cît de cît, în atmosfera post-umană de-acolo. Spielberg nu-i dezumanizează pe părinţii care îl adoptă şi apoi îl abandonează pe micul David; ei nu pot să uite că David e un îngeraş cumpărat de la magazin, că iubirea lui filială e ceva ca un mecanism pornit la întoarcerea unei cheiţe. Şi David însuşi e o prezenţă neliniştitoare; în interpretarea extraordinară a lui Haley Joel Osment, el e tulburător de aproape de un băieţel real, dar printr-o mie de amănunte – unele evidente, altele subtile, mai greu sesizabile – e totuşi altfel. (Oricît de mare ar fi meritul lui Spielberg, care întotdeauna şi-a stimulat şi dirijat copiii-actori cu un fler şi o intuiţie rare, e clar că acest interpret nu e doar un copil care reacţionează bine, ci un actor inteligent care îşi construieşte rolul.)

În prima parte, care se desfăşoară mai mult în interioare, formată din scene de familie apăsătoare, intense, exacte şi se încheie cu alungarea lui David , filmul are ceva din mişcarea inexorabilă, grea, a unui film de Kubrick. Dar Spielberg nu ne înstrăinează de personaje, cum făcea Kubrick – un mare tehnician, cu siguranţă, dar un autor a cărui metodă a evoluat spre o excludere totală a neprevăzutului, a spontanului, a inspiraţiei de moment, spre un ideal de perfecţiune care neutraliza actori, emoţii, senzualitate, lăsînd ceva ce unii numesc „profunzime intelectuală", deşi aduce mai curînd a sterilitate. (Prefer filmele de tinereţe ale lui Kubrick, pînă la şi inclusiv *Lolita* – 1962, cînd încă îl mai interesau oamenii.) Întîlnirea celor doi pare să funcţioneze şi te pregăteşti să aplauzi un film mare (e aproape un miracol, ca întîlnirea dintre o masă de aer polar şi lumina californiană, producînd un nou paradis), cînd lucrurile încep să se strice. Pentru acest basm sumbru, poetic, terifiant, Spielberg caută o încheiere reconfortantă, un moment de transcendenţă – o regăsire mamă-fiu, nespus de dulce, dincolo de moartea civilizaţiilor şi a distincţiilor dintre organic şi mecanic. Poate că pe hîrtie lucrurile astea arătau bine şi nu mi-e greu să mi-l imaginez pe Spielberg în faţa computerului, lăcrimînd de emoţie în timp ce finalul înflorea sublim în scenariul său. Dar pe ecran arată groaznic – emoţie forţată, poezie ieftină, kitsch. Spielberg vrea să ne răscolească, dar în acelaşi timp vrea să ieşim de la cinema cu zîmbete – dacă nu de fericire, măcar de împăcare. Secvenţele în care roboţii renegaţi sînt vînaţi şi distruşi sînt într-adevăr răscolitoare – demne de omul care a filmat chiar iadul, în secvenţa masacrului de la Omaha Beach din *Salvaţi soldatul Ryan,* comparată de un critic cu „Goya reimaginat de Jackson Pollock". Şi imaginea copilului care stă pe fundul oceanului, faţă în faţă cu statuia zînei albastre, într-un New York înghiţit de ape, şi îngheaţă cu nava şi cu ursuleţul lui cu tot, aşteptînd ca zîna să facă o minune, are o splendoare şi o tristeţe demne de Hans Christian Andersen. Spielberg e prea generos ca să-şi lase eroul şi publicul fără minune, dar e păcat că atunci cînd ea vine (şi nu se mai termină), vine cu un prost gust demn de *Surprize, surprize*.

Despre gust e vorba în filmul care a primit Césarul pentru cea mai bună peliculă franceză din anul 2000 şi o nominalizare la Oscar pentru cel mai bun film străin. Gustul e marele separator – realizează un patron de întreprindere (Jean-Pierre Bacri) atunci cînd se îndrăgosteşte de o actriţă (Anne Alvaro). Gusturile ne definesc în ochii celorlalţi. Sîntem ceea ce ne place. Privit din lumea de conversaţii elevate, prieteni sofisticaţi, glume cu trimiteri literare, vernisaje, montări cu piese de Racine şi Ibsen, în care trăieşte actriţa, îndrăgostitul e redus la mustaţa lui vulgară şi la bancurile lui porcoase – o caricatură de filistin. Prima impresie e o chestiune de gust şi cel mai adesea ne dă o caricatură. E nevoie să rămînem prin preajmă, pentru a doua impresie, şi pentru treia. Asta face realizatoarea Agnès Jaoui, care a scris şi scenariul, împreună cu Bacri: oferă tuturor personajelor suficient timp şi atenţie ca să devină oameni întregi. *O chestiune de gust/Le goût des autres* nu are o intrigă propriu-zisă şi nici nu-i simţim lipsa: vedem oameni din diverse medii interacţionînd şi prin aceste interacţiuni, al căror tip – atracţie, respingere, fricţiune – este impus de diferenţele de gusturi, realizatoarea creează o atmoferă comică şi melancolică, şi obţine efectul foarte plăcut că vieţile personajelor vor continua după încheierea filmului. Patronul, rătăcit în lumea femeii pe care o iubeşte, stînd la masă cu prietenii ei, ca un explorator care încearcă să se facă simpatic unui trib al cărui dialect nu-l înţelege, ale cărui cutume nu le cunoaşte – Bacri e realmente inspirat în aceste secvenţe – , încercînd să intuiască momentul cînd se va spune ceva amuzant, ca să rîdă în cor cu ceilalţi, încercînd, prin mimică, să arate că înţelege ce se vorbeşte în jurul lui; actriţa, o femeie gravă, încordată, vulnerabilă, care nu comunică uşor şi de aceea poate părea rece şi superioară; soţia patronului, ale cărei criterii estetice sînt de nedescris şi ale cărei gusturi, în materie de oameni, par a se rezuma la preferinţa pentru animale; şoferul patronului, la prima impresie atît de tolomac încît nu recunoaşte o fostă amantă de-o noapte şi poate trece drept nesimţit; *bodyguard*-ul patronului, un *homme à femmes* care vrea să se aşeze, împreună cu o barmaniţă, dar ea vinde droguri şi aici intervine chestiunea de gust...Toţi aceştia nu par formaţi de calculele unui scenarist, de necesităţile unei intrigi artificiale, ci de mediul din care provin, de contactele pe care le-au avut cu alţi oameni, de experienţă. Filmul ne permite să-i cunoaştem pe îndelete, le scoate la lumină noi dimensiuni, le face dreptate. Iar umorul se iţeşte atît de firesc din textura vieţii, încît realizezi că, în cele mai multe comedii, gagurile sînt ca nişte tinichele legate de cozile personajelor sau ca nişte şmecherii mecanice care răspund la o apăsare pe buton.

Cam aşa mi s-au părut cele mai multe poante din *Răsfăţaţii Americii/America's Sweethearts*, pe jumătate satiră a Hollywoodului, pe jumătate comedie romantică, dar cu şarmul gripat, colţii şubrezi şi veninul diluat. Asta în pofida faptului că regizorul Joe Roth îi pomeneşte în interviuri pe Preston Sturges şi pe Frank Capra, ale căror filme i-ar fi servit drept model. În pofida faptului că unul dintre scenarişti e Billy Crystal. În pofida faptului că maşinăria de relaţii publice a Hollywoodului şi cireada de jurnalişti pe care o adapă cu bazaconiile ei merită atenţia unei inteligenţe maliţioase. A faptului că Julia Roberts (jucînd un fel de Cenuşăreasă) şi John Cusack (jucînd un prinţ hollywoodian cu inima sfărîmată şi creierii împrăştiaţi) sînt un cuplu comico-romantic potrivit. Şi a faptului că restul distribuţiei arată cam aşa: Crystal, Catherine Zeta-Jones, Christopher Walken, Alan Arkin, Hank Azaria, Stanley Tucci. Dar e genul de satiră care se sperie de propriul ei curaj şi al cărei cinism licăreşte din ce în ce mai stins; genul de *love story* care nu adună suficientă convingere ca să-şi biruiască lipsa de prospeţime (Roberts şi Cusack repetă lucruri pe care le-au făcut mai bine în alte filme); şi genul de paradă a superstarurilor în care reuşitele individuale nu se adună. Aşa că rămînem cu Zeta-Jones, prezenţa cea mai robustă din film, în rolul unei dive egoiste, obsedate de imaginea ei, şi cu alte două caricaturi, realizate din cîteva linii sigure: Arkin ca guru de Beverly Hills şi Walken ca regizor-terorist-coşmar-al- producătorului-de-la-Hollywood. ▲

Cătălin MANOLE

case şi nume

Aici a locuit Dumitru Minovici

Spre Băneasa, departe de bulevardele-tranşee ale oraşului, acolo unde natura a rămas încă peisaj, locuieşte într-o casă-muzeu doamna Minovici.

La început a fost doar „casa cu clopoţei" a doctorului Nicolae Minovici, a apărut apoi, lîngă ea, muzeul inginerului Dumitru Minovici, nepotul celebrului doctor.

Familia Minovici a fost una de fondatori. Doctorul Nicolae Minovici a fondat Spitalul de Urgenţă şi „Salvarea" – care funcţiona pe atunci cu trăsuri. Profesor universitar la Institutul de Medicină Legală, era preocupat de frumos şi, mai ales, de arta tradiţională românească. A colindat prin ţară şi a colecţionat costume naţionale, icoane. În casa lui era celebră colecţia de ouă încondeiate care acum nu mai există. S-a păstrat totuşi intactă o capelă. „Casa cu clopoţei" – cum era cunoscută celor ce-şi făceau promenada în această parte liniştită a Bucureştiului – este acum muzeu şi se află de cîţiva ani în renovare.

Fostul Institut Medico Legal, demolat de Ceauşescu, a fost fondat de Mina Minovici – un alt membru al generoasei familii.

Ştefan Minovici, cel de-al treilea frate, a înfiinţat Facultatea de Farmacie şi Chimie, iar soţia lui a donat apartamentul lor studenţilor de la farmacie.

Dumitru Minovici era un copil cînd s-a hotărît să devină colecţionar de artă. Dar pentru că trebuia să aibă o meserie, la sfatul mamei sale, şi-a făcut mai întîi studiile de inginer în mine şi petrol la Toulouse, le-a completat la Paris, după care, întors în ţară, a fost trimis la Viena să conducă Creditul Minier Extern. Prin anii '36-'37, ocupîndu-se de exporturile de petrol ale României, trebuia să meargă prin toată Europa să încheie contracte. Pentru el asta a însemnat şi bucuria participării la expoziţii, vînzări şi licitaţii pentru a alege opere de artă. Tot ce colecţiona trimitea în ţară.

Revenit în România a început construcţia unei case pentru colecţiile sale. Proiectul a fost de la început un muzeu pe măsura lucrurilor adunate din toată Europa. Împreună cu arhitectul italian Canella s-a gîndit la stil şi la toate detaliile casei ce urma să pună în valoare operele de artă. Avea multe vitralii şi trebuia să găsească o soluţie pentru a le expune. Aşa a ales stilul Tudor, luminos, cu multe ferestre.

Construcţia casei-muzeu a durat trei ani şi cînd a fost terminată, în buna tradiţie a familiei sale, Dumitru Minovici a hotărît să o doneze Academiei Române. Primul act de donaţie s-a semnat în 1945. În total au fost trei, ultimul semnat de soţia sa. Muzeul e un amalgam de obiecte din diferite timpuri şi epoci. Nu există un stil anume. Mobila din bibliotecă este cumpărată de la un castel din Austria care a fost dezafectat. O cameră e construită special pentru biblioteca în stil neoclasic, susţinută de coloane din lemn, fiecare terminată cu un capiteliu. Colecţiile de cărţi sînt de mare valoare. Unele sînt unicate prin gravurile de epocă sau prin felul în care sînt legate. Vitraliile sînt germane şi austriece. Căminul este adus din Italia bucată cu bucată, iar scaunele sînt Chipendales, din secolul al XV-lea. În aceeaşi încăpere, scaune lombarde, lăzi siciliene pentru haine, o masă cu scaune olandeze, tapiserii flamande. O altă încăpere are specific italienesc, pe jos cu travertin, ca în sudul Italiei unde este foarte cald. Dar tot aici este o colecţie de vase de zinc din care beau bere austriecii pe vremuri şi blazoane imperiale austriece. Toate acestea sînt privite de un evanghelist din lemn sculptat în stil baroc. Scara interioară e făcută de un sculptor român, covoarele sînt din Siria, turceşti sau franţuzeşti.

Lucrurile dilată spaţiul şi timpul adăugînd povestea lor. Pare a fi un loc privilegiat de unde încă mai poţi pleca în căutarea timpului pierdut.

Continuitate

Doamna Minovici, gazdă şi ghid al casei-muzeu, spune vizitatorilor, tot mai rari, povestea locului.

„Pe timpul comuniştilor, aveam contract cu ONT-ul, veneau constant turişti străini din Anglia, Franţa, Germania, Italia. Eu şi soţul meu vorbeam fluent cîteva limbi străine, îi primeam cu plăcere. Generaţia tînără nu prea mai vizitează astăzi casa.

Din '68, m-am ocupat de muzeu. Petru Groza l-a potejat pentru că îl plăcea foarte mult, datorită lui vilele Minovici nu au fost naţionalizate. La un moment dat dl Roller, academician, a venit şi ne-a cerut să eliberăm casa pentru o întîlnire a tinerilor comunişti din Europa. Buletinul Academiei a publicat ştirea că Muzeul inginerului Minovici iese din folosinţa Academiei pentru a fi preluat de Tineretul Universitar din Europa, fără să se ţină cont de prevederile actului de donaţie. M-am dus la Petru Groza în audienţă, i-am spus despre ce e vorba şi el i-a dat imediat telefon lui Roller: *Jos laba de pe Muzeul Minovici, cît o să fie Tretiakov la Moscova, atît o să fie şi Minovici în Bucureşti!*

Fiecare latură a casei este altfel.

Nu ştiu cum a scăpat vitraliul cu Isus Cristos în timpul comuniştilor, că nu l-au scos, poate că nu au ştiut cine e!"

Academia Română plăteşte acum întreţinerea casei şi un paznic. Grădinile, una englezească, cealaltă italienească, există, dar fără flori şi grădinar...

▲

trecerea prin reviste

„Octogon"

A apărut un nou număr al revistei *Octogon*, al şaptelea. El este luxuriant din punct de vedere vizual, ca toate numerele anterioare. Acesta din urmă are o dublă temă: Japonia şi Italia. Prima secţiune ne propune o vizită prin arhitectura niponă contemporană, una care îşi continuă drumul său diferit de toate celelalte arhitecturi cu identitate puternică din lume. Acolo tradiţia e observată cu cea mai mare stricteţe; în consecinţă, ea generează experimentul cel mai radical şi mai non-conformist. Este de cercetat interesul pe care arhitectura japoneză l-a exercitat asupra arhitecturii româneşti din anii şaptezeci şi optzeci, mai cu seamă asupra aceleia puse sub semnul obsedantei căutări a „specificului naţional". Circumstanţele istorice, politice şi economice despărţeau irevocabil ceea ce clima şi, în parte, vernacularul păreau să apropie. Pe cînd arhitectura japoneză mergea către un rafinament al utilizării materialelor care a dus la biserica de carton şi pavilionul de hîrtie al Japoniei de la Expo 2000 (arh. Shigeru Ban, copios prezentat în revista de faţă), arhitectura „cu specific naţional" din România a distrus tradiţia locului şi caracterul regional, îngropîndu-le sub betoane „chertate" şi sub adăpostul antiatomic al Casei Republicii. Grupajul, fără a fi exhaustiv, dă o secţiune reprezentativă prin starea actuală a unei arhitecturi de succes local şi de amplă recunoaştere internaţională. Tot ceea ce ne oferă acum *Octogon* vine de altfel în siajul unor anterioare investigări ale temei japoneze, pe care le-au făcut deja reviste precum *Simetria* (serie nouă) sau *Secolul 20* în numerele pe care, la rîndul lor, i le-au dedicat cu ani în urmă.

OCTOGON
ARHITECTURA & DESIGN

A doua temă este *Salone di Mobile* de la Milano de anul acesta. Dacă sînteţi interesaţi în kitsch-ul pe care îl oferă drept mobilier sau ambient revistele de duzină de pe piaţa românească, nu citiţi această secţiune a *Octogon*-ului, căci nu veţi pricepe nimic. Dacă însă, fără a fi experţi, sînteţi totuşi oameni de gust, interesaţi în evoluţia în cea mai strictă contemporaneitate a arhitecturii de interior, atunci grăbiţi-vă să o parcurgeţi. Salonul de la Milano dă tonul şi face istoria interioarelor, aşa cum de altfel ne-a arătat nu cu mulţi ani în urmă o selecţie care a fost expusă la Galeria etaj 3-4 de la Teatrul Naţional.

Între aceste două secţiuni, cuvenitele informaţii, evenimente, cronici de carte de specialitate şi comentarii teoretice de final împănează copios o revistă care nu este doar interesantă în conţinut ci şi, în plus, distingîndu-se astfel dramatic de plutonul nu prea numeros al revistelor bune de cultură, arată ca un obiect preţios. Proiectul *Octogon* continuă – într-o ţinută remarcabilă, aproape incredibilă pentru mediul în care este imers – să facă publică pentru „cunoscători avizaţi" şi pentru specialişti – deopotrivă – lucrarea arhitecturii. (**A. I.**).

Criticul şi aligatorul

Numărul 7 (iunie) al revistei clujene *Balkon* este, cred, cel mai bun de pînă acum; iar cele mai bune lucruri din el sînt, după părerea mea, dosarul dedicat criticii de artă, cîteva cronici la evenimente culturale şi textul Marianei Celac despre „Identitate şi kitsch" în arhitectura rromă. Făcînd un istoric al criticii de artă şi ajungînd cu demonstraţia la operele de artă avangardiste, Boris Groys observă că „Avangarda clasică a fost interesantă şi radicală tocmai pentru că s-a sustras conştient comunicării sociale. Ea s-a auto-excomunicat. Neînţelegerea avangardei a fost intenţionată şi nu doar efectul unui eşec comunicaţional." Şi tot Groys, vorbind despre relaţia dintre artistul contemporan şi critic: „Criticilor li se reproşează mereu că ar fi evaluat sau interpretat fals o creaţie. Reproşul este însă neîntemeiat. Un biolog se poate înşela, dacă de exemplu descrie un aligator altfel decît este acesta în realitate. Un aligator nu citeşte texte critice şi nu este influenţat de ele. Artistul este însă în măsură să se schimbe şi să-şi adapteze munca sa pretenţiilor teoretice şi aprecierii criticului." Peter Schjeldahl, critic la revistele newyorkeze *Village Voice* şi *Art in America*, este prezent cu un text ce pune punctul pe „i", intitulat „Pentru Waldo" (de la personajul Waldo Lydecker din filmul lui Preminger, *Laura);* tot un istoric al acestei meserii, care porneşte de la o întrebare/răspuns de bun-simţ („Criticii de artă aparţin oare lumii artistice sau publicului pentru care scriu? Dacă sînt buni, ţin de ambele sau de nici unul") şi ajunge la concluzia că, pînă la urmă, cei mai buni critici au fost scriitorii care s-au ocupat de artă: Baudelaire, Wilde, Gertrude Stein, W.H. Auden, Georges Bataille... Foarte savuros este şi textul lui Călin Dan „Din vremuri de odinioară (suveniruri de provincie)", un fel de *bildungsnovelle* a primilor paşi – inevitabil, împleticiţi – pe tărîmul breslei (vorbim despre anii '80). Dan Perjovschi este prezent cu un editorial desenat – specialitatea casei (11 pagini hîrtie galben-poroasă), dar şi cu un reportaj recapitulativ, „De-a dura prin bienale" (Berlin, Göteborg, Venezia), scris cu aceeaşi vervă (iarăşi, specialitatea casei) din *22*. La obiect, subtilă dar fără blabla-uri, mi s-a părut consemnarea lui Alexandru Polgár („Unde-i expoziţia? Infernul identicului e pavat cu intenţiile diferenţei") a trei foarte interesante expoziţii clujene (sau poate doar una... „TAB", la Centrul cultural Sindan, Galeria Ataş, Casa Tranzit). După cum textul lui Vasile Ernu „Dansînd. Şi nu doar cu lupii capitalei" – un jurnal simpatic şi simpatetic al zilelor petrecute de un clujean într-un Bucureşti unde „plouă nasol", dar din fericire există şi Festivalul internaţional de dans BucurESTi.VEST – dovedeşte că se poate scrie bine şi citibil (chiar şi) despre o artă atît de „aplicată". Cu o condiţie, pe care deocamdată cei de la *Balkon* par să o respecte: a nu privi din... balon! (**a.l.ş.**)

BalkoN

▲

Dilema vă recomandă

● *Zilele filmului italian,* la Sala Auditorium a Muzeului Naţional de Artă, începînd cu 26 oct. a.c. (Alex. Leo Şerban)

● *Vatra* (nr. 8/2001): Exemplar prin seriozitatea şi densitatea mărturiilor (cu deosebire Mircea Iorgulescu, G. Dimisianu, Ion Pop, Dan Culcer), un amplu *remember* la comemorarea celor 30 de ani de la apariţia nenorocitelor Teze ceauşiste din iulie 1971. Cu observaţia dură a lui Dan Culcer: „Această comemorare care are aerul de a fi o adevărată ficţiune, inventată pentru a dramatiza puţin viaţa literară din România, are pentru mine un aer ambiguu, morbid, la graniţa dintre masochism şi sadism. Ce vrem, să ne plîngem de milă, să ne ridicăm cîteva pietre suplimentare pentru monumentele noastre de disidenţi necunoscuţi?". (Radu Cosaşu)

● *Wonder Time* şi *Fun Time,* cele două antologii „pentru copiii care învaţă cu drag limba engleză în primele clase" (Editura Compania, 2001) alcătuite de Georgiana Gălăţeanu-Fârnoagă şi Monica Ralea. Două cărţi inteligente, amuzante şi făcute exact pe gustul copiilor. (Simona Sora)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Mulţumiri

Textele muzicii „uşoare“ neaoşe m-au fascinat, şi continuă să mă fascineze. Dacă priveşti, însă, mai atent, carcasele ce însoţesc casetele diverşilor interpreţi, descoperi acolo şi altfel de texte: desigur, varianta scrisă a liricii muzicale, însă şi un soi de discurs mai personalizat, în care membrii formaţiilor se adresează direct. E vorba de rubrica „Mulţumiri“, prezentă pe casetele majorităţii trupelor cîntătoare. Cantitatea, cît şi tonul „Mulţumirilor“ diferă, oscilînd de la decente şi concise, la patetice şi siropoase. Cert este că se profilează un soi de metatext muzical, în care interpretul are ocazia să-şi dezvăluie mai direct o parte a „eu-lui“ său „creator“, şi anume ceea ce cu emoţie mulţi dintre ei numesc „latura umană“. „Mulţumiri speciale Bunului Dumnezeu pentru talentul cu care m-a înzestrat şi mamei mele pentru că exist“ ne spune Pepe pe albumul „Pepe“, şi pe fundalul propriului chip visător, transpus chiar. Mulţumirile lui sînt asortate, măcar, cu imaginea impusă de carcasă: cea a cîntăreţului pasional, pătruns pînă în rărunchi de muzica sa, pe care o trăieşte sincer. „Bunul Dumnezeu“ este, în cele mai multe dintre cazuri, întîiul menţionat. La primele mulţumiri divine am avut un sentiment de stînjeneală: sigur că talentul vine de sus; dar mi se părea că e ori o chestie intimă, ori de la sine înţeleasă, de care nu trebuie să faci tam-tam. Mai ales cînd era asociată cu tot soiul de nume ciudate, care-i urmau pe listă. În timp, m-am obişnuit şi cu această grandomanie ostentativ-recunoscătoare, clasificînd-o drept retorică şi auto promoţie de tip romantic. Hilară rămîne, de multe ori, asocierea dintre „Bunul Dumnezeu“ şi o lirică mult mai directă, plină de aluzii sexuale şi promovînd filozofia distracţiei cu orice preţ.

După Dumnezeu, evident, urmează părinţii: „Mulţumesc şi părinţilor mei că mi-au dat posibilitatea să trec singură, dar cu fruntea sus prin aceste greutăţi“ afirmă Andreea Antonescu de la *André;* „Mami, Tata, Tatiana, Adi, Diana, Călin: Vă iubesc“ spune Dana de la *Hi-Q;* „Mega-pupici mamei mele“, adugă Mihai, tot de la *Hi-Q;* „Părinţilor mei din Turda le trimit dragostea mea, ascunsă în acest album“. Ceea ce am spus în cazul lui Dumnezeu poate fi valabil şi în cazul părinţilor, desigur, pe alte coordonate şi la alte proporţii. Aici exhibarea intimităţii e mai puţin şocantă, pentru că e demult un loc comun să-i faci cu mîna mamei cînd eşti în centrul atenţiei. Sînt şi trupe care-şi pomenesc familia într-un mod decent: „Mulţumim familiilor noastre“, spun *3rei Sud Est.*

Familiei propriu-zise i se adaugă familiile spirituale, sau, mai concret, profesionale: „Dacă ar fi să numesc o mamă a carierei mele muzicale, aş aminti-o aici şi oricînd de acum încolo pe doamna Lavinia“, mărturiseşte *Fuego.* „Mulţumim domnului Mihai Pocorschi, care rămîne tăticul nostru din punct de vedere muzical“ afirmă *Gaz pe foc. 3rei Sud Est* îi mulţumesc domnului Adrian Năstase şi-i dedică piesa „De ziua ta“. După cîţiva privilegiaţi, menţionaţi special, majoritatea formaţiilor îşi afişează lista: de prieteni şi sponsori, un text fermecător în sine prin alăturarea de nume neaoşe şi exotice, mărginaşe şi cu pretenţii, celebre şi anonime: „d-nei profesoare Camelia Dăscălescu, bunilor mei prieteni Gabi Popescu, Alex. Erbaşu, Nicolae Nicuşor, Simona şi Maurizio Repaci, d-na dr. Popovici, Tăticu Sorin“ (Pepe); „Adi, Cip Dini, Vali „văru“, Isa, Cip de la parter, (...) Victor M.P. şi Vivi (Pisoi), Bourvil şi Gabriela, Raluca, Sorin, Nesrin, Ligia; Alex, raDurex (...)“ înşiră, generos Dorin de la *Valahia.* Lista sa ne duce cu gîndul la o uriaşă comunitate muzicală, o scară de bloc să zicem, în care toţi cîntă şi dansează ca-n clipurile optimiste MTM. O viitoare comparaţie cu onomastica hip-hop-iştilor şi a interpreţilor de manele ar fi interesantă. ▲

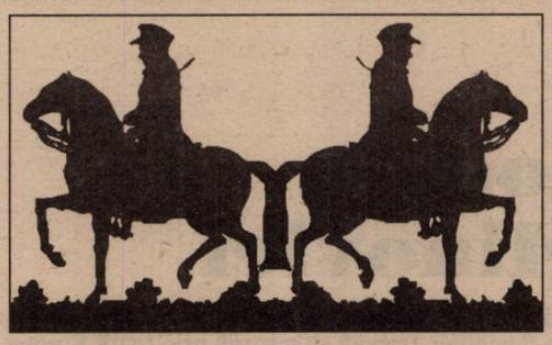

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Murmurînd

– De ce nu-ţi place să dai interviuri la radio, la televiziune...?

– Nu suport nici să mă privesc dimineaţa în oglindă, bărbierindu-mă... Nu aş accepta să mi se pună pe coperta unei cărţi, semnate de mine, chipul...

– În ce măsură nu e o cochetărie? O demagogie a modestiei... O ipocrizie a setei de glorie. O...

– A cîte şi mai cîte, ce să mai vorbim? Nu e nici o plăcere în a dori să te simţi bine.

– Nu mă bagateliza: cred că te iubeşti mai mult decît te lauzi că te deteşti...

– Nu, nu mă detest. N-am putut să urăsc pe nimeni niciodată, doar pe mine şi, cu vremea, nici pe mine – totuşi nu-mi place să mă uit la pozele mele, cîte sînt, pe unde sînt, asupra mea în orice caz nu. În schimb, am puterea să-mi citesc manuscrisele, oricît de neîmplinite, oricît de false, de eronate... mai ales cele anacronice.

– Nu mă înduioşa...

– Ani de zile am luat această trăsătură a mea drept un masochism. Apoi, cu puţină fantezie freudiană, am constatat că dintotdeauna nu mi-a plăcut deloc să mă dau în spectacol, să cînt la pian în faţa altora, să monopolizez discuţiile, să fiu în centrul atenţiei, să domin. Pe urmă am lărgit sfera observaţiei şi am descoperit cît de puţin suport eventuale elogii, vorbele bune – de orice fel şi oricît de puţine – fără să am, fireşte, iluzia că aş fi modest; mai mult ca orice însă îmi convin controversele, mă simt în siguranţă pe locurile unde mă ştiu vulnerabil.

– Nu-mi vei spune că n-ai orgoliu. Atunci cum scrii?

– Am, dar ţin morţiş să nu-l confund cu autolinguşirea. Autolinguşirea e la fel de periculoasă ca autocenzura. Cehov avea o vorbă, de cîte ori un început de elogiu se îndrepta prea hotărît spre el: „N-aţi observat dacă la magazinul din colţ se vindea marmeladă?“. E un exerciţiu foarte bun – fie şi ostentativ, nu asta e primejdia cea mai mare... – de vigilenţă împotriva iradiaţiei excesive de sine: a şti să ţii modestia şi orgoliul la egală distanţă de autolinguşire. O oglindă, un interviu, o poză sînt factori de risc în slăbirea acestei vigilenţe. Oricum, ele captează aparenţe. De aceea mă suport – nu-ţi amănunţesc cît şi cum – numai în scris; nu mă pot uita decît la cel care scrie, la scrisul lui, şi numai la scrisul care se ştie şi se dezvăluie vulnerabil, culpabil; inocenţii, cei siguri pe sine şi pe poza lor nu mă prea interesează, nu mi-i simt contemporani...

– De pildă: dă-mi nume ca să înţeleg. Cu cine nu eşti contemporan?

– Nu-mi place expresia „dă-mi nume“...

– Atunci se poate spune că nu te poţi uita în oglindă fiindcă îţi este cumva ruşine de...?

– Nu e chiar cuvîntul, deşi e de luat în seamă. Cred că e vorba de apăsarea – permanentă, neistovită, indiferentă la succese – a unei vinovăţii. Literatura, pentru mine, nu e un text, o contemplare într-o oglindă, ci întîi de toate presiunea unui secret greu de împărtăşit: e ca o dragoste vinovată, bătrînă, trăită în ascuns de la primul avînt pînă la ultima tuse hîrîită, pe care eşti silit, prin chiar meseria asta de scriitor, s-o dezvălui treptat, continuu, poticnit, folosindu-te de tertipuri, viclenii, care toate se îndreptăţesc printr-o presiune exasperată a sincerităţii; se naşte o temere, fertilă în măsura în care nu se făleşte în faţa „blestematului psiholog“, Tihon... Obiecţia principală, dacă mai ţii minte, la confesiunea lui Stavroghin era încercarea de a se feri prin stil de palma şi scuipatul ce i se cuvin...

– Lasă „Demonii“. Dostoievskianismul ar fi pentru tine o impostură. Ce e cu temerea aceea?

– E o temere că dezvălui prea puţin sau prea mult. Că prea taci sau că prea sporovăieşti. În meseria asta, tot ce faci – chiar bine – e dubios. Sînt, desigur, zile cînd această temere se mai îmblînzeşte, apare atunci întrebarea tristă dacă nu ţi-ai pierdut humorul...

– Cum vine asta... temere cu humor...?

– Vine foarte bine... numai aşa vine...

– Vorbeşte-mi, chiar fără humor, de ceea ce te temi.

– Ţi-am spus – mă tem de autolinguşire cît de autocenzură, mă tem – şi în acest domeniu nici un scriitor nu e ipohondru – că n-o să rămînă nimic de pe urma mea şi ştiu – tot cu temere – că singurul curaj, supremul, ţinînd şi de humor şi de îngrozitor, e să scrii fără să te gîndeşti la asta... Eşti mulţumit de lipsa humorului meu?

– Nu te-am ştiut simţitor la această problemă. Te-ai scrîntit întru eternitate? E ceva nou. Ani de zile ai ţinut-o, după Orson Welles: „E la fel de vulgar să lucrezi pentru bani ca şi pentru posteritate...“

– Mi-am schimbat opinia... Eternitatea îmi apărea ca un car de silabe gongorice. Pînă cînd, într-o zi, m-au speriat foarte tare nişte munţi, în soarele verii, la Diham. N-am ştiut de ce, am alergie la alpinism. Cred că e cazul să ne oprim. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Ionescu de pe Şincai

„Mamăăăă, ce mă arunc în maşina asta, m-arunc, m-arunc, bucăţele o fac, o fac de nu o vezi, o iau la subraţ şi merg cu ea, că mama m-a lăsat pe stradă şi eu cer un ban, ce, cer mult, nu cer, cer un ban şi că nu mai pot de tine şi cer un ban că nu mai pot de tine, scîrbosule. Sînt ce vreau eu, m-aş da în leagăn mult, aşa, mult, să nu mă văd repede, să mă văd greu, dar cine nu mă mai vede, vede pe mă-sa, ha, ha, ha, că io fac să apară mă-ta, dacă dispar eu. Vorbesc eu la schimb să iasă. Bă, te dau cu capul de capul meu.“

Marius de la Mărăşeşti

„Grijania mă-tii! Nu vezi, bă, că înghit în sec? Sînt occccuuuupat. Nu vezi? Ia-ţi ochelari! Ha-ha-ha. Bă, ia plimbă-te... ai aluniţe, nu-mi placi, nu, nu, nu-mi placi, sînt stăpîn pe mine. Nu veni mai tîrziu. Nu vreau să te văd! Dispari! Dispari! Fugi! Vin după tine! Te cocoşez! Da, şefu', cum zici tu, şefu'. Bă, tu ai dat lucrarea aia? Bă, te bag în pămînt, nu mai are mă-ta grija ta. Vrei ca publicul să aştepte? Fii punctual cu lucrările!“

Cici din Sălăjan

„Mă cobor din 345 la ora 2. Nu-i. Păsărica a zburat din zbor. Intru în prima casă. Pasărea a zburat din zbor. Mama ei nu a venit nici azi. Dar eu sînt ingineră şi merg şi o caut, dar nu. Nu era nimeni la ora 2. La ora 2. Mie îmi ia 20 de minute şi 62 de secunde să ajung de la bloc în bloc.“ ▲

Augustin IOAN

pierduţi în spaţiu?

De ce ar mai rămîne arhitecţii tineri?

M-am întîlnit anul trecut cu restul promoţiei 1990 a ceea ce era pe atunci Institutul de Arhitectură „Ion Mincu“ Bucureşti, din care fac parte. Ni se părea încă de pe atunci un lucru grozav că ne vom reîntîlni tocmai în anul 2000. Erau atît de mulţi cei care părăsiseră ţara – imediat sau de-a lungul deceniului – încît mi-am dat seama imediat că fenomenul avea o amploare mult mai mare decît îmi imaginasem pînă atunci. Pot mult mai uşor să explic de ce nu am plecat eu, în multiplele dăţi cînd am avut (am încă) ocazia de a o face. Provin dintr-o familie de cadre didactice pe toate direcţiile. Tata e, în plus, ardelean de origine. Serviciul public şi simţul datoriei l-am deprins de la el, care şi acum, deşi pensionar, conduce o casă de copii în care îşi petrece în medie 12-14 ore zilnic. Prin urmare, m-am simţit dator şi eu la rîndul meu să împărtăşesc studenţilor cîte ceva din experienţa acumulată la Oxford şi în SUA, unde am făcut mii de diapozitive exact cu acest gînd. Mai apoi, eram deja căsătorit şi întoarcerea părea să fie o bună soluţie (dar, ironic, sînt mai mult despărţit de soţia mea, care are la rîndul ei o carieră universitară în străinătate). În fine, mi-am croit în timp o poziţie relativ stranie, de struţo-cămilă: arhitect care scrie, teoretician de biserici, poet şi „filosof“ etc. Aceste ambivalenţe nu mi-au făcut viaţa mai uşoară în nici unul dintre mediile respective, dar mi-au facilitat uneori obţinerea de proiecte sau de cărţi.

De ce pleacă însă arhitecţii români în străinătate de tineri? Cel mai important dintre aceste motive de „fundal“ este lipsa de orizont a lucrurilor care se petrec în ţară. Nici unul dintre guvernele post-decembriste nu a făcut vreo singură dată altceva decît să administreze crize. Nici măcar o singură dată vreunul dintre guvernele post-decembriste nu a oferit un plan de perspectivă mai lung decît un an şi de care să se fi ţinut cu străşnicie. Niciodată vreun guvern post-decembrist nu a arătat că îi pasă vreo singură clipă de viitorul colectiv al tinerilor: resursele pentru educaţie au scăzut, profesorii sînt dezonoraţi prin salariile de mizerie nu numai absolută (ele nu întreţin un minimum necesar de decenţă, aşadar nici măcar nivelul de la care educatorul să nu mai inspire milă, necum să reprezinte vreun model), ci şi, sau mai ales, relativă (a fi cadru didactic performant este mai dezonorant, o spun salariile din interiorul aceluiaşi sistem bugetar/etatist, decît grefier, femeie de serviciu la RENEL sau vatman); performanţele sistemului educaţional au scăzut prin consecinţă, astfel încît pregătirea de liceu – de la deprinderea limbii materne la cea a ştiinţelor exacte, fără să mai vorbim vreo clipă de sălbăticirea moravurilor – este comparabilă acum cu aceea de gimnaziu dinainte de 1989, pentru a nu o mai compara cu liceul antebelic. Nu există o piaţă coerentă a muncii calificate (singura flexibilă este cea a muncii la negru, către care se îndreaptă deliberat majoritatea tinerilor), cîtă vreme nu există posibilitatea de a planifica în vreun fel dezvoltarea economiei sau măcar stagnarea ei.

Pentru arhitecţi, ca şi pentru medici, a pleca este mai avantajos decît a rămîne, pentru că, dincolo de disperarea cronică, de fundal, există în plus oportunitatea pe care o oferă profesiunea. A practica o profesiune de avangardă, cum sînt cele două prin definiţie, într-o ţară dezvoltată este în mod evident de preferat perpetuului pionierat de aici. Aceasta este o profesiune creatoare, inovatoare, de avangardă. Societatea românească nu verifică nici una dintre aceste ipostaze. Dimpotrivă. Or, nu este mulţumitor doar a cîştiga peste media – penibilă – dacă eşti şi creator, şi practicant al unei meserii de performanţă. Spre deosebire de scriitori, bunăoară, care sînt întrucîtva prizonierii unei limbi, arhitecţii pot pleca şi izbîndi doar cu un creion în buzunar şi, acum, cu cunoştinţe onorabile de soft (Computer Aided Architectural Design). Probabil că întîlnirea cu înalta tehnologie de proiectare şi edificare din occident este mult mai tentantă, chiar dacă nu este neapărat o sursă de creativitate deşănţată, decît stagnarea în preistoria tehnicilor de construcţie şi a materialelor de aici. Probabil că modul transparent şi rapid de a obţine autorizaţii de construire, fără corupţia şi ineficienţa – ambele crase – de aici (un alt subiect prea puţin atins luni...) tentează de asemenea. Cu siguranţă prezenţa modelelor de arhitectură de calitate din toate vremurile împrejurul tău este mai tentantă decît să te referi mereu la contra-exemple care ajung să te polueze interior. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Civili sub bombe

În timp ce armata americană îşi vede de treabă, încercînd să distrugă una din cele mai mari şi periculoase reţele teroriste din lume, în tot felul de publicaţii şi la tot felul de niveluri se aud vocile îngrijorate ale celor ce stau pe margine. Preocuparea lor – legitimă – este soarta victimelor civile rezultate în urma acestor bombardamente. Căci victime există, chiar dacă bombele au acum în vîrf calculatoare mai puternice decît cel la care scriu eu. Şi corolarul acestei îngrijorări – campania trebuie să fie cît mai scurtă. Cred însă că, majoritatea acestor voci se pronunţă pe baza unor preconcepţii care sînt justificate fie prin neştiinţă, fie prin anti-americanism.

Prima prejudecată derivă din faptul că nu se înţeleg obiectivele campaniei. Dacă ar fi în joc doar obţinerea unei supremaţii militare, mai ales că e vorba de o ţară fără o apărare anti-aeriană semnificativă, lucrurile ar fi ceva mai simple. Aviaţia americană trebuie să distrugă însă mii de obiective mici şi meschine, de ascunzători pierdute printre munţi şi dealuri, ca să le facă inutilizabile pentru forţele talibanilor, în special în perioada de iarnă. Ţară săracă, n-are nici garnizoane spaţioase, nici poligoane ce se văd de pe lună. Spre deosebire de americanii care au făcut birouri în blocuri ce n-au putut fi doborîte decît cu Boeing-ul. Distrugerea acestei micro-infrastructuri va dura. Şansa ca toţi talibanii să se disciplineze peste noapte e infimă.

A doua acuzaţie se referă la aşa-numita lipsă de precizie a bombardamentelor şi la faptul că „oameni nevinovaţi mor cu sutele“. Pînă una-alta, nu există relatări independente care să confirme cifrele lansate de ambasadorul taliban la Islamabad. Ar trebui să aşteptăm relatările ziariştilor şi ale organizaţiilor non-guvernamentale. Din păcate, urmele se şterg uşor – cu toate eforturile, nici azi nu prea se cunoaşte adevărul despre sutele de morţi despre care vorbeau regimurile din Bagdad (în 1991) sau din Belgrad (din 1999). Rămînînd la nivelul comunicat de autorităţi, în cursul celor 43 de zile ale bombardamentelor din Irak ar fi murit 3.200 de civili, doar 9% din arme făcînd parte din categoria celor „inteligente“. Zece ani mai tîrziu, Belgradul numără 500 de civili morţi, deşi bombardamentele au durat 78 de zile, însă armele inteligente deţineau acum o pondere de 35%. Şi asta în condiţiile în care ţintele erau mult mai apropiate de obiectivele civile.

Nici o instanţă internaţională nu a primit încă un raport cu dovezi irefutabile, deşi, e clar şi trist, victime nevinovate au existat. La fel de nevinovate ca funcţionarii din blocurile new yorkeze sau ca turiştii de la piramide. Şi, din păcate, nici nu au cum să nu existe, pînă la perfecţiunea chirurgicală a bombardamentelor mai este. Războiul de acum are însă în obiectiv lucruri pe care talibanii şi mai ales Al-Qaeda le-au ţinut departe de ochii neofiţilor, iar proporţia de arme inteligente este (deocamdată) de 53%. Cît ar părea de cinic, dar armamentul e mai sofisticat în favoarea (relativă) a civililor. Mai mult, procedurile militare adoptate în ultimul an fac o coroborare între tipul de ţintă, amplasamentul ei şi caracteristicile bombei sau rachetei (detonare, rază de acţiune letală etc.). Evitarea victimelor colaterale a ajuns să fie oarecum instituţionalizată. În lipsă de altceva, să ne mulţumim cu atît. Sau să ne amintim că, fără bombe inteligente şi strategii de protecţie, un bombardament în forţă poate face o sută şi ceva de mii de victime în cîteva zile. E cazul Dresdei în cel de-al doilea război mondial.

În fine, există părerea că o campanie terestră ar fi în acelaşi timp mai eficientă şi mai lipsită de pericole pentru necombatanţi. Specialiştii spun că nu e chiar aşa, dar voi folosi doar argumentul moral. Poate că au şi americanii dreptul să se gîndească la micşorarea pierderilor în rîndul trupelor proprii, pornesc oricum cu un handicap de 6.000 de oameni. Am scris toate acestea gîndindu-mă că războiul nu e întrecut în absurditate decît de atentate. ▲

Alex. Leo ŞERBAN

fericirea la televizor

Bancheta din spate

Cosmopolitan întîlneşte *Vanity Fair* în această versiune rapidă, acidă şi întreprinzătoare a vechii bătălii între sexe. Serialul se numeşte *Sex and the City* şi a fost tradus (greşit) prin „Totul despre sex“.

Niciodată nu poţi spune totul despre sex – dacă sexul nu se reduce la „poziţia misionarului“; ideea că „treaba aia“ e o chestie epuizabilă (nu epuizantă) în 2 şedinţe x 10 minute este la fel de caraghioasă ca reacţia unui personaj dintr-un (alt) film, care, aflînd că un Cutare putea face sex *ore în şir*, a exclamat: „Dar ce poţi face atîta timp în pat!?“ Ei bine – deschideţi *Sex and the City*, ediţia PRO TV, la pagina de vineri, 22,30: veţi găsi răspunsul. Iar dacă serialul vi se va părea prea nud, prea crud şi prea iute – trageţi pe dreapta; sau croşetaţi; sau uitaţi-vă la *Iartă-mă!*

În materie de seriale „adulte“, televiziunile n-au stat niciodată prea bine. Există, firește, *Clanul Soprano* – dar cîţi se uită la el? Şi au mai existat *Seinfeld* (care era marfă) şi încă unul-două (care erau OK)... Dar *S & C* este mai mult decît un sitcom – şi, în orice caz, altceva decît un soap. Este demonstraţia definitivă că femeile vorbesc mai bine despre sex decît orice bărbat. Gîndiţi-vă doar: bancheta din spate a unui taxi... patru tipe de 30 şi... uşor pilite... discuţia este despre utilizarea lubrifianţilor în sodomie. (...Iar şoferul este musulman.) Eroina principală se numeşte Carrie Bradshaw, este celibatară, ţine o rubrică de sex într-o revistă, iar rubrica porneşte de la propriile ei experienţe în materie de. Scurt şi la obiect. Sau – pentru că sîntem la New York – foarte, *foarte* sofisticat. În anii '50, un film ca *Totul despre Eva* putea părea „sofisticat“ (Bette Davis, lumea teatrului etc); astăzi, e mai curînd patetic. (Şi foarte, *foarte* elegant/spiritual etc.) Între timp, în materie de sofisticare, lucrurile au mers atît de departe – de la Bill & Monica în sus; sau jos – încît e greu să mai fii surprins. Iar bancheta din spate a unei maşini (în care, pe vremea lui Bette, femeile înghesuite în vizoane se rujau în oglindă, iar dacă erau la restaurant, spuneau ceva de genul: „Mă scuzaţi, mă duc să-mi pudrez nasul...“) a devenit un „banchet“ (cf. Platon) mult mai decoltat: se discută despre condoame – şi, cum spuneam mai sus, lubrifianţi. A pierde un bărbat nu mai este o tragedie, ci o provocare: în baruri găseşti cîţi bărbaţi vrei. Evident, toţi ne căutăm „jumătatea“ ideală, dar ăsta nu e un motiv să dai cu piciorul „sferturilor“ reale pe care le poţi bifa pentru o noapte.

Fetele din *S & C* nu gîndesc la unison (pentru că, probabil nu provin din acelaşi pension). Una este o nimfomană înveterată, alta amînă la nesfîrşit, încă una nu prea ştie ce vrea... Iar Carrie e Carrie. Cu figura ei căloasă, ochi/gură pofticioşi şi părul zburlit „artistic“ la un mare salon de coafură, Sarah Jessica Parker este noua „It-Girl“ a anilor '90: nu foarte frumoasă, dar sprintenă. Nu foarte norocoasă, dar veselă. Nu foarte sportivă, dar trecută prin *fitness*. Carrie este manifestul cinic/simpatic al unei noi sensibilităţi, care găseşte refugiu în promiscuitate sexuală aşa cum Jane Austen îl găsea în romane iar eroinele ei, în gherghef. Pe faţa ei scrie, cu litere mari: „Ia-mă!“ Pe ceafa ei scrie: „Thanks and good-bye“.

Evident, este o mentalitate metropolitană: fetele de la ţară încă brodează „Iubirea e un lucru Minunat“ pe faţa de pernă... Dar faptul că o fată de la oraş cum e Carrie se trezeşte în fiecare dimineaţă cu faţa pe altă pernă nu face din ea o „stricată“, ci – pur şi simplu – o perfecţionistă. Iar bancheta din spate este locul cel mai potrivit ca să încerci bărbatul potrivit; nu merge, încerci altul... şi altul... Dacă pernele patului ar putea povesti, vă asigur că n-ar fi nici pe jumătate la fel de inteligent, insolent şi instructiv ca dialogul de pe bancheta din spate! „Go, Carrie, go“: iubirea e scrisă, în continuare, pe perne. Doar că sînt *alte* perne. ▲

TOAMNĂ LA BORCAN

Aurora LIICEANU

Refugii domestice

Toamna, acţiunea aprovizionărilor pentru iarnă face ca pieţele să devină un spectacol al abundenţei. Nu mai vezi pe tarabe marfă în cantităţi obişnuite, ci munţi de cartofi, ceapă şi varză, grămezi de gogoşari, ardei şi alte legume. Toţi ştim ce înseamnă o zacuscă bună, oferită cu mîndrie nedisimulată şi cu o privire discret întrebătoare de o gazdă binevoitoare. Zacusca este ceva special. Se oferă ca o favoare, pentru că ştim cît de greu se face, cîtă muncă şi timp se investesc în borcanul mult prea mic faţă de legumele sacrificate. Dar magiunul! El nu are E-uri şi se face cu zahăr puţin. Aprovizionarea de iarnă are o motivaţie complexă. Ea nu răspunde doar instinctului supravieţuirii în faţa unor ierni mai mult sau mai puţin vitrege. Te pui la adăpost de iarnă, adică întinzi mîna în cămară sau ieşi în balcon şi iei ce ţi-ai făcut sau stocat. Aprovizionarea răspunde şi nevoii de economie, exprimă valorizarea lucrului curat – ştii ce-ai pus cu mîna ta – ca să nu mai vorbim de estetică. Pe strada de lîngă spitalul Colţea erau într-o vreme – poate şi acum – vitrine cu murături măiastru aranjate, puse în borcane mari: margarete făcute din morcovi şi ţelină, brădileţi din vinete etc. Murăturile în borcane arată uneori a adevărate opere de artă. Oamenii vor continua să pună murături, iar congelatoarele mai rezistă pentru a păstra legume. Cineva de la ţară îmi spunea că nu ar putea trăi la bloc pentru că nu putea concepe să ia liftul ca să meargă să cumpere patrunjel. Aşa că, spunea el, „deschid uşa, ies în curte şi uite pătrunjelul, doar îl iau". Aprovizionarea de iarnă este expresia gospodăriei tradiţionale în care omul îşi punea în grădină de toate, toamna le culegea, le pregătea şi le punea bine pentru iarnă. Urbanizarea şi modernitatea au adus cu sine magazinele în care găseşti de toate, dar care se adresează altui tip de consumator. Nevoia de a stoca bunuri alimentare durabile şi de a prelucra pe cele perisabile pentru a le mări durabilitatea corespunde unei dorinţe profunde de securitate ontologică. În societatea de consum ea se reactivează atunci cînd avantajele modernităţii sînt în pană. În practicile noastre, aprovizionarea se include în ceea ce se numeşte construcţia domesticităţii. Melancolia acceptării iernii corelează cu valorizarea şi amenajarea interiorităţii. Societăţile cu climă ciclică, care se confruntă cu alternarea ostilităţii şi generozităţii naturii au dezvoltat o cultură a refugiului în care domesticul se construieşte. Producţia de masă nu va concura niciodată perfect cu mica producţie.

▲

Raluca ION

Acrul aducerii aminte

„Cam pe vremea asta, acu', puneam murăturile, şi la Ambasador şi la Parcu' Trandafirilor, dar acu' îţi spun de la Parcu' Trandafirilor, acolo am pus io multe murături", îmi povesteşte tanti **Kati**, pe lîngă alte lucruri din fascinanta ei biografie de fostă chelneriţă: a venit la 14 ani în Bucureşti, „tumna din Ardeal", s-a măritat de tînără, a înşelat-o bărbatul, ea i-a replicat cu înjurături şi tocuri de pantof în cap, pînă la urmă a divorţat de javră. Acum însă vorbim despre murături, deocamdată despre cele de la Parcul Trandafirilor, unde „era frumos ca la mînăstirea de la Parma", mai tîrziu despre altele, apoi cine ştie, poate că discuţia va divaga înspre teme politice şi sociale, poate că nu, vă mărturisesc deschis: cu tanti Kati nu poţi prevedea niciodată unde va ajunge conversaţia.

Deci pe vremea asta îşi începeau ei treaba. Chelneriţele, picolii, ospătarii renunţau la uniforme şi la ecusoane, pentru ca, îmbrăcaţi în salopete sau în halate şi încălţaţi în cizme de cauciuc, să pună la murat cantităţi uriaşe din tot ce se poate: pere, struguri, pepeni verzi mici, gogoşari, gogonele asortate, varză, varză roşie tocată sau netocată, castraveţi şi ardei capia. „Venea cîte un chelner la mine şi-mi spunea: Hai Kati, treci la murături! Du-te dracu' bă, de ce io? Du-te tu, mă codeam şi pînă la urmă mă duceam. O luam şi pe baba Maria, acu' şi-a rupt mijlocul săraca, şi puneam la murături de era sfîrşitul lumii." Cu tonele spune tanti Kati, evident exagerează, însă ne putem imagina că erau tare multe. „Cu lăzile le aduceau de umpleau o cameră mai mare ca asta numai cu gogoşari, şi p-ormă treci Kati de-i curăţă de seminţe, de-i taie, pînă îmi plesneau mîinile de atîtea seminţe de curăţat. Să vezi tu, că atuncea se găsea un chelner mai al dracu' să-mi arunce gogoşari necurăţaţi în cap şi mai şi zicea: vezi că ăsta ţi-a scăpat. Plus că mai venea şefu' pe acolo să întrebe dacă i-am curăţat bine, că dacă nu se strică. Io ce puteam să-i spun, da şefu', cum să nu, da' io ştiam că-mi mai trecuseră seminţe şi stăteam cu sufletu' la gît, şi nu ziceam nimic." Păstrăm şi noi secretul pentru tanti Kati, lucrurile astea nu mai interesează acum pe nimeni, şi ne gîndim la altele, de pildă la cum erau spălaţi gogoşarii în cratiţe mari, apoi opăriţi cu un amestec din două părţi apă şi o parte oţet în care se puneau pachete întregi de foi de dafin şi de piper. „P-ormă îi lăsam la scurs, îi băgam în amestecul ăla, le puneam hrean, ţelină, conopidă, morcovi şi îi duceam la beci. În beci se ţin bine murăturile, de la aerul de acolo, da' să vezi gogonelele asortate ce bine se ţineau, mîncai la ele de-ţi pocneau urechile." Că da, puneau şi de astea în saramură, cu usturoi, cu ţelină, amestecate toate: gogonele, conopidă, ardei capia, varză roşie, morcovi, pepene, o minunăţie. De expoziţie erau murăturile lui tanti Kati, şi la expoziţie îşi găseau pînă la urmă locul şi gloria, însă nu pentru cine trebuia: „Aveam o nenorocită de şefă să vezi tu ce făcea. Cînd venea directorul în inspecţie, borcanele stăteau aliniate cu de toate, unul după altul, pe o chestie, uite ca şifonierul ăsta. O frumuseţe. Atunci aia a dracu' se băga în sufletul lui şi îi spunea; vă place tovarăşe director ce murături am pus? Ăla că da, tovarăşă, aţi făcut o treabă foarte bună, şi eu crăpam în mine, că plîngeau mînuşiţele mele de la atîta muncă şi aia se lăuda cu munca mea." Exista totuşi o parte bună în pusul murăturilor, în fiecare an ea îşi alegea cei mai buni gogoşari şi îi ducea acasă, de fapt toţi făceau la fel, şeful nu se supăra, că doar era munca lor, nu era să stea ca proştii, să cumpere din piaţă. Acest mic avantaj nu însemna mare lucru, ea oricum nu le prea mînca, dar se chema că are murături, gratis, în casă iarna.

Tot atunci mai puneau ei castraveţi în oţet, dar castraveţii se pot mura şi în saramură, cu frunză de vişin, de fapt cu piper, usturoi şi foaie de vişin. „Uite, dacă vrei îţi spun şi ceva în plus, cum se punea varza la ţară: luai nişte putini mari şi la putinile alea nu se mai punea sare din asta de care punem noi acum. Lua omul un drob, îl cîntărea să se potrivească la greutate cu apa din putină şi-l aşeza deasupra: Venea mai încolo, după ce se topea drobul, vîntura saramura, gusta să vadă cît e de sărată, pe urmă pleca şi se întorcea iară." Aflu eu de la tanti Kati că o asemenea varză se mura cu boabe de porumb, cimbru, hrean, cu o gutuie, ca să iasă galbenă, şi îmi aduc aminte acum de perele murate, despre care vorbeam la început, probabil galbene şi ele. Trebuie să recunosc, perele murate sau, mai rău, strugurii muraţi, sînt ceva inexplicabil pentru mine. Pentru că perele nu se pot mura, din pere se face compot sau gem, oare cine mănîncă pere murate, îmi desfăşor eu lanţul nedumeririlor, nu mai mult de atît, întrucît tanti Kati se grăbeşte să-mi dea toate lămuririle: „Ba, vai de mine, ştii ce bune sînt? Se pun în saramură, opărite sau neopărite, depinde de cît de repede vrei să se facă. Puneam la Parcu' Trandafirilor la d-astea cu grămada, le duceam la străini, la ăia din Arabia Saudită, şi la alţii, cînd cereau vînat."

Aşadar prejudecăţile mele s-au adeverit, perele murate sînt o mîncare ciudată pentru oameni ciudaţi din ţări îndepărtate, dar odată cu povestea asta îmi devin chiar simpatice, aproape că îmi plac. Aşa cum îi plăcea lui tanti Kati pînă la urmă toamna, cînd pe lîngă murături puneau sus, în poduri, carne la uscat, cu sare şi cu mult piper, făceau mămăliguţă, aduceau vin, era frumos şi lumea, fireşte nu toată, petrecea. Venea din cînd în cînd pe acolo Nicu Ceauşescu să comande o porţie de mămăligă cu pastramă de capră, sau să-i ceară confidenţial lui tanti Kati o iahnie de fasole cu ceapă, mîncarea lui preferată. „Îi aduceam, toţi în jurul lui mîncau numai friptănii, dar lui asta îi plăcea, ca să vezi, dragă."

Alte vremuri, e timpul să lăsăm în urmă alte vremuri, care pentru majoritatea dintre noi nu au nici un fel de conotaţii nostalgice, dar, „vezi tu, oţetul era atunci mai bun, acum cu oţetul ăsta nu mai poţi fi sigură, nu mai e bun deloc, m-am apucat să pun gogoşari ungureşti, de-ăia cu zahăr, ca să-i mai ia din acreala aia aiurea."

▲

Stela GIURGEANU

Murătura autohtonă

Sfîrşitul verii româneşti coincide întotdeauna cu o tevatură complexă, oscilînd între grijile începutului de an şcolar şi „pusul" murăturilor.

Povestea murăturii bucureştene, între ritualul tomnatic al tradiţionalelor gogonele şi modernismul exotic al conservelor de brocoli, respectă an de an, cu stricteţea unui obicei străvechi, alergatul prin pieţe („păi, acu' mă uit doar la preţuri şi pe urmă cumpăr"), tocmitul la tarabe („hai, dom'le, că-ţi iau toată marfa, mai lasă şi mata la preţ") sau schimburile de reţete (unii le „pun" în saramură „că ies mai aromate", alţii preferă „să fie acre ca lămîia"). Pieţele bucureştene devin acum loc de pelerinaj pentru inovatori şi tradiţionalişti. „În fiecare an încerc să murez ceva nou... anu' trecut au fost struguri, anul ăsta iau ciuperci". Prevăzătorii sorţii rămîn însă la reţetele şi conservele cunoscute. „Io de cînd mă ştiu pun varză, gogoşari şi gogonele. N-o să mă-ncurc acum cu mofturi". Tot acum se delimitează pasionaţii, artiştii murăturilor, cei care transformă borcanele de gogonele şi castraveţi în veritabile opere de artă, de cei care „iau ca să fie". „Unii vin şi cumpără ce e mai frumos şi nu se mai uită la ban, alţii mi-o servesc p'aia cu «io iau ca să mănînc, nu să mă uit la ea ca la tablou», şi atunci trebuie să mai las din preţ". Nea Gigi vinde în piaţa Moghioroş de cincisprezece ani. „Pe vremuri mai făceam şi io afaceri cu aprozarele... mai scoteam o pîine... acuma ce să zic? Oamenii cumpără, da' se tocmeşte mult". Filosofia reminiscentă a timpurilor trecute, „cine ştie ce ne-o aştepta", îndeamnă şi azi majoritatea pensionarilor să strîngă bani, un an întreg, pentru varza salvatoare sau borcanele cu bulion. „...numa' că anu' ăsta nu ştiu ce-o să mai pun la sticlă, că roşiile sînt scumpe rău şi toate numa' lemn". Anticipatul conservelor cu aspirină este şi el riscant. „păi un an poa' să ţină fără probleme, la anu', aceeaşi reţetă, acelaşi loc şi tot se strică". Totul se poate reduce la catastrofalul efect de seră. „Că cu schimbările astea de atmosferă ţi-e şi frică să mai pui. Dai banu' şi tot din magazin ajungi să cumperi". Ofertele din magazin sînt generoase şi mult mai sigure, dacă îţi permiţi preţul aproape dublu. *Buftea-conserv* oferă *Pickles* şi *Red peppers* apetisanţi şi picanţi nu numai la gust. Concurenţa neaoşă, *Răureni*, păstrează oarecum tradiţia limbii române, expunînd pe rafturile supermarket-urilor, *Castravecior în saramură* sau *Gogoşari în oţet*. Ambalajele străine, mai dichisite, cu etichete mai strălucitoare şi prezentare mai modernă, cu „capace care fac poc", seduc amatorii de murături cam pe la acelaşi preţ. „Pe vremuri luam să pun şi gogonele şi gogoşari şi castraveţi... acum nici nu mai are cine să-mi care, mi-e şi greu să pun... prefer să iau de-a gata". Unii preferă conservelor din magazin, marfa mai de la sursă. Tanti Dora vinde în piaţa Crîngaşi de cinci ani, varză murată şi castraveţi „ca la nimenea". Are şi clienţi fideli. Afacerile merg bine „...că oamenii de azi şi tinerii mai ales e mai comozi şi nu stă ei să mureze".

Dar cu toate că tinerii preferă comoditatea cumpăratului de-a gata, tradiţia „pusului de murături" se respectă: forfota în bucătării, mirosul înţepător de oţet, borcanele de sticlă şi butoaiele de plastic, mari cît un balcon, şi chiar vinurile „producţie proprie". Şi chiar dacă buchetul de bloc nu aduce nici pe departe cu savoarea însorită a podgoriilor, respectarea obiceiului din bătrîni compensează onorabil strămutarea datinii la oraş.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

În bătaia avîntului

„Cele trei revoluţii – ideologică, tehnică şi culturală – reprezintă continuarea revoluţiei în societatea socialistă şi urmăreşte dezvoltarea ei spre un stadiu nou şi superior. (...)

Pentru înfăptuirea celor trei revoluţii, partidul nostru a adoptat drept principiu acordarea priorităţii absolute revoluţiei ideologice şi, în acelaşi timp, imprimarea unui avînt energic revoluţiilor tehnică şi culturală.

Prioritatea acordată revoluţiei ideologice va face posibil ca oamenii să devină comunişti datorită transformării conştiinţei lor ideologice şi, pe deasupra, va favoriza ducerea la bun sfîrşit a construcţiei economice şi culturale prin apelul larg la entuziasmul revoluţionar al oamenilor muncii. Dacă nu consolidăm neîncetat revoluţia ideologică, ideile retrograde riscă să reînvie în mintea oamenilor, ideile capitaliste se vor înfiltra din exterior, iar oamenii vor renunţa puţin cîte puţin, pe măsură ce nu vor mai avea grijă pentru hrană, îmbrăcăminte şi locuinţe, ca urmare a ridicării nivelului lor de trai, la ideea de a realiza revoluţia. Neglijarea revoluţiei ideologice riscă, în ultimă instanţă, să antreneze grave consecinţe în revoluţie şi în construcţie."

(Kim Giăng Il, *Opere alese,* Editura Politică, 1989)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Statul infailibil

Patronul băcăniei-aprozar din colţ are radioul deschis, de unde află că Banca Comercială Română urmează să se privatizeze. În timp ce-mi cîntăreşte un kilogram de mere, îmi spune cu năduf: „Vor s-o distrugă şi pe asta!". În loc să-mi văd de treabă, mă bag în vorbă ca musca-n ciorbă: „Cum, adică, s-o distrugă?". „S-o ducă şi pe asta la faliment." „Ce bancă privată a dat faliment în România?" mă înverşunez eu, biet salariat cu carte de muncă şi cont modest în bancă. Se gîndeşte ce se gîndeşte, apoi îşi aduce aminte: „Bancorex". „Bancorex era de stat", exclam triumfător. El se miră, eu înregistrez o victorie. După care îmi dau seama că victoria e mică, infimă, dacă nu chiar iluzorie: majoritatea românilor gîndesc ca patronul băcăniei din colţ.

Conform ultimului sondaj CURS, 57,5% dintre cei întrebaţi consideră că statul este dator să aibă grijă de întreprinderi şi după privatizare (ca nu cumva să dea faliment?) şi, în orice caz, cei mai mulţi preferă să lucreze la stat, deşi îşi dau seama că acesta este un prost manager. Pe de altă parte, nici statul-patron, egoist feroce, nu se prea dă convins să-şi vîndă întreprinderile, mai cu seamă pe cele păguboase. El ţine la acestea, ca unii părinţi la copiii cu deprinderi rele. Mulţimea aplaudă, fireşte. Iar mass-media au grijă să facă reclamă nu atît privatizărilor reuşite, cît celor nereuşite, precum TEPRO de la Iaşi sau combinatul siderurgic de la Reşiţa, astfel că toată lumea ştie cît de groaznic este să ai ca patron un străin, prin definiţie inuman, nemilos, opresiv. Fiecare posesor de post telefonic crede că scumpirea periodică a convorbirilor telefonice se datorează patronului Romtelecom-ului şi îl înjură pe grec, dar acceptă cu stoicism, ca pe o fatalitate, scumpirile, şi mai frecvente, ale curentului electric sau ale agentului termic, întrucît, în aceste cazuri, patronul e statul român, iar sărmanul stat are greutăţi...

Meditînd eu la toate aceste particularităţi carpato-danubiano-pontice, mi-a ieşit din cap că însuşi patronul băcăniei din colţ, care mi-a servit atît merele, cît şi teoria că privatizarea este o nenorocire, nu e statul român.

▲

Cu ochii-n 3,14

ÎN FAŢA OGLINZII, CU UN NUME CA ĂSTA, NIMENI NU VA FACE ELOGIUL GAZDEI

● Am intrat într-un lift la un hotel din Piatra Neamţ şi, văzîndu-mă singur, am început să fredonez ceva, aranjîndu-mi părul în faţa oglinzii. Graiul mi-a pierit însă brusc observînd (prin oglindă) o inscripţie de deasupra butoanelor: „cabină prevăzută cu supraveghere video". Probabil pentru a fi ţinuţi sub control clienţii, care cine ştie ce obiceiuri aveau. Poate ăla cu pipi, poate altele... În orice caz, mie nu mi-a mai venit nici să cînt. (**A. M.**)

● Dacă vă interesa să aflaţi care sînt prenumele cele mai la modă în Franţa în acest moment: Lea şi Chloe – pentru fete, Theo şi Hugo – pentru băieţi. În altă/aceeaşi ordine de idei: animatorul emisiunii celei mai demente de pe M6 („Morning Live") a primit săptămîna trecută o scrisoare de la un anume... Adolf Hitler, fan al emisiunii; animatorul (Michaël Youn), mai curînd amuzat decît impresionat, a exclus ipoteza unui pseudonim, nefăcînd decît o remarcă: „Cu un nume ca ăsta, mă-ntreb cum dracu' face să rezerve o masă la un restaurant: «Alo, Ritz? Aş vrea să rezerv o masă pentru diseară; numele meu este Hitler – Adolf Hitler. Vreţi să vi-l spun pe litere?...»" (**a. l. ş.**)

● De luni de dimineaţă, în editorialul *Naţionalului:* „Sinuciderea nu e un leac, ci un incredibil act prostesc prin care îţi dovedeşti neputinţa, nicidecum mîndria. Nimeni nu va comemora cu pioşenie un sinucigaş, mai ales dacă face parte din aceia care au săvîrşit acest act din motive prosteşti (dragoste, o ceartă cu părinţii, sau chiar din plictiseală şi lehamite)". Enormitatea din paranteză, dezinvoltura vulgarităţii în tutuiala cu problema care a intimidat dintotdeauna cele mai puternice inteligenţe, siguranţa insuportabilă a inculturii sufleteşti sînt năpraznice cum numai prostia poate fi în zilele ei de sumbru triumf. (**R. C.**)

● „Doicaru mi-a povestit că, atunci cînd a fost pus în discuţie Drăghici, în '68 – Doicaru era şeful Securităţii din Constanţa – şi-a făcut discursul pentru plenara C.C. în trei variante: varianta în care Drăghici ieşea învingător, varianta în care ieşea învins şi varianta în care lucrurile nu se decideau" („Convorbiri cu Cornel Burtică", în *Ziarul de duminică,* 19 oct.). Interesant ar fi fost dacă a treia variantă ne-ar fi stat la dispoziţie, cumva spre a se vedea cum se putea face elogiul înţelepciunii P.C.R. cînd lăsa lucrurile în „coadă de peşte" în materie de crime şi abuzuri. (**T. C.**)

● „Ce faci, puiule? Jos textila" sună, aproximativ, una din replicile Mihaelei Tatu, gazda unei noi emisiuni de pe Acasă, adresată Silviei Dumitrescu, invitată. Emisiunea este o petrecere pentru femei, în care bărbaţii apar doar din cînd în cînd, să cînte, să danseze, să se ocupe de curăţenie şi să fie priviţi şi comentaţi pofticios. Vulgaritatea show-ului e completată de celelalte apelative ale gazdei, care-i apostrofează pe toţi, fără milă, cu „hai, mamă", „nene" sau „tu". (**I. P.**)

DATORIA SFÎNTĂ DE A JUCA (ÎN TRAVESTI) ROLUL AFIŞULUI

● De o parte teroriştii, năpustindu-se asupra ţintelor lor şi făcîndu-se una cu ţintele în strigăte de „Inch'Allah!", de cealaltă, băşcălia (cu turbane şi tot tacîmul) a lui Huidu & Găinuşă, imaginînd un jurnal de ştiri musulman la „Cronica cîrcotaşilor"; de o parte aceste cuvinte teribile ale lui Osama – „Toate femeile musulmane au datoria sfîntă de a transmite pruncilor lor, odată cu laptele pe care-l sug, ura faţă de evrei şi creştini" –, de cealaltă, un ţigan gras cîntînd la acordeon, pe OTV, „Ben Ladene, Ben Ladene, / America ai afectat, / Unii zic c-a meritat, / măăăi..." – cu o faţă care acum părea că plînge, acum că rîde... Apropo, aţi mai auzit vreun banc arab bun în ultima vreme? (**a. l. ş.**)

● La privatizarea societăţii Electroputere Craiova participă companiile americane General Electric şi General Motors şi companiile germane Siemens şi Karsdorfer Eisenbahngesellschaft (v. *Adevărul*, 23 oct. a.c.). În varianta bună, va cîştiga una dintre ele, oricare, iar echipa de fotbal susţinută de Electro fie va juca fotbal nemţesc, fie va trece pe baseball. În varianta mai puţin bună (dar cu precedente), ele – într-un final – se vor retrage, în favoarea vreunei combinate mai mult sau mai puţin ciprioto-indiene, caz în care un nou maharajah asemănător lui Gigi Neţoiu va juca şi va cîştiga si(n)gur. (**A. C.**)

● „Gîndeşte liber" – este îndemnat seară de seară fiecare telespectator PRO TV; se oferă şi cazuri de spirite cugetătoare fără nici o constrîngere, cum ar fi actorul de la „Vacanţa mare" care joacă în travesti. Cîteodată parcă am prefera un alt exemplu. (**T. C.**)

● Andrei Gheorghe (la *Lanţul slăbiciunilor,* noua emisiune protevistă) joacă rolul lupului discreţionar. Senzaţia de déjà-vu nu provine însă de la emisiunea BBC moderată de Anne Robinson, ci de la orice ghişeu românesc, unde bunul plac şi mitocănia se împletesc într-o ţesătură inextricabilă. (**S. S.**)

● Un afiş din oraş ne promite că dacă vom face nu ştiu exact ce vom obţine „qigong-ul sănătăţii şi fericirii". Acum, stai şi te gîndeşti: ce este ăla un „qigong"? Un fel de „xing-on"? Este posibil. Aduce mai degrabă cu un „wing-han" (sper că i-am confuzat şi eu pe autorii afişului). (**C. G.**)

O DISCUŢIE (ÎN PAPUCI) PE TEMA TOAMNEI

● Dintr-o discuţie în autobus, între două femei de vîrsta a treia (spre ultima), aflu că un locatar care moare (astfel încetînd obligaţia sa de a plăti întreţinerea) este numit, în limbajul de chitanţier al administratorilor de bloc, „ieşit din plată". (**D. S.**)

● Fostul preşedinte ale Filipinelor, Joseph Estrada, a venit la tribunalul unde se judeca procesul său de corupţie, în întîrziere, încălţat cu papuci de casă. A fost adus de poliţie, din spitalul unde-şi trata nişte „suferinţe minore". Acuzat că ar fi primit 78 de milioane de dolari de la patronii unor jocuri de noroc ilegale, este pasibil de pedeapsa cu moartea. Papucii ar fi semnul că el nu prea ia în serios procesul. Într-o ţară unde soţia unui fost dictator a părăsit în grabă o colecţie de pantofi alcătuită din peste 3.000 de perechi, simbolul papucilor este, probabil, foarte grăitor. (**M. B.**)

● Firmă în Bucureşti: *Forever Living Products*. Pînă acum, pe tema vieţii veşnice au existat mituri, basme, cărţi etc. Acum au apărut şi sereleuri. E bine. (**M. V.**)

● Reclamă în ultima zi frumoasă de toamnă, în bogata Piaţa Amzei: „Luaţi urzici! Luaţi urzici *nemuritoare!*". Bine că mai e ceva etern pe lumea asta, fie şi urzicile. (**T. C.**)

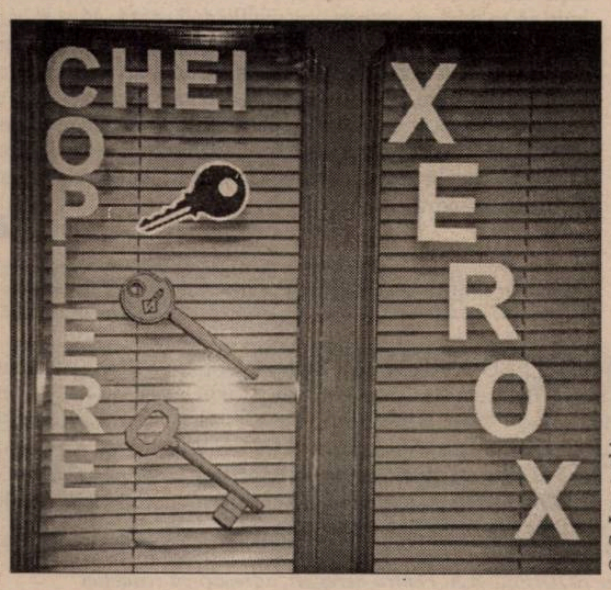

© S. Ivanoschi

© S. Ivanoschi

Trecători prin trei reforme

– convorbire cu prof. univ. Paul CORNEA –

Ce se alege din cîntecele de generaţie cînd devin realitate? După reforma învăţămîntului din 1948, elevii de atunci, bunicii de azi, executau la corurile şcolare o piesă de mare elan: „noi creştem ca holdele ţării / prin vînturi, prin ploi şi furtuni / recoltele luminii le vom culege mîine / din brazda trasă de străbuni". De culegerea recoltelor s-a ocupat, la propriu, generaţia celei de a doua reforme a şcolii româneşti, care „lega învăţămîntul de practică" şi urma să nască „omul multilateral dezvoltat". În vremea lui Ceauşescu, toamnă de toamnă „uteciştii de azi / comuniştii de mîine", cum spunea un cîntec mobilizator, (mîrîit în surdină „refegiştii de mîine") erau trimişi pentru o perioadă în agricultură. Potrivit unui banc din epocă, „ţărănimea muncitoare" ajunsese să reprezinte „acea categorie de săteni care toamna se uită la elevii, studenţii şi ostaşii patriei care adună recolta". Tinerii de odinioară, părinţii, actualei generaţii aflate în procesul de învăţămînt, aud cîntecele tranziţiei şi sînt cam buimăciţi: parcă prea repede „lasă-mă, papa, la mare" duce la „vara ispitelor". Orice român îngrijorat de viitor se întreabă ce păzeşte şcoala, ce-o să se-aleagă de tineret, şi unde o să ajungem. După părerea multora odinioară lucrurile păreau mai clare: cînd şi cum?

Timpul dogmelor

Stimate domnule profesor, în jumătate de secol de activitate didactică, aţi prins trei reforme ale învăţămîntului: puteţi schiţa o istorie a lor?

Chiar în 1948, la prima reformă, eu terminam facultatea de litere şi filozofie a Universităţii Bucureşti. Iniţial, ambiţia mea fusese să urmez istoria: studiasem bine secolul XIX, mai apucasem şi un curs al lui Giurescu serios, solid, el preda în acel timp o istorie politică a celei de a doua jumătăţi a secolului XIX. Pînă la urmă am abandonat istoria pentru litere şi filosofie, atunci încă mai puteai face opţiuni diverse, facultatea oferea un mediu deschis, stimulator. La filozofie m-a pasionat cursul de sociologie al lui H. H. Stahl, persoană care a avut o mare influenţă asupra formaţiei mele. Făceam parte atunci dintr-o categorie de tineri cu multe lecturi literare şi cu ambiţia de a răsturna lumea. Aparent, stăruinţa lui asupra unor chestiuni putea să pară plictisitoare, dar sociologia satului devălmaş, pe care o făcea el atunci, curs de strictă specialitate, era o adevărată baie de empirism, de ştiinţă concretă, minuţioasă şi riguroasă, ce ne prindea foarte bine. Tempera zelul şi logoreea. Tot atunci a organizat şi nişte şedinţe de studiere a *Capitalului* – unde-a venit cine a vrut; din generaţia mea, Barbu Cîmpina şi Eugen Stănescu, istoricii de mai tîrziu. N-au fost multe, dar au fost foarte folositoare aceste şedinţe.

De ce părea ceva nou? Nu se pretindea atunci că se studiază Capitalul *la mai toate nivelele?*

De fapt, nu se studia deloc. Stahl încerca o interpretare critică a marxismului, exact într-o epocă în care începea o dogmatizare feroce, o restricţionare consecventă a libertăţii de gîndire şi interpretare. Pasiunea mea pentru cercetare a căpătat atunci o direcţie mai apropiată de realitatea faptelor, mai distanţată de pălăvrăgeala marilor abstracţiuni. Totodată, se putea schiţa şi o direcţie antidogmatică, care mi-a dat posibilitatea să fac faţă mai uşor acelor presiuni din epocă ce urmăreau să ne transforme în soldaţi disciplinaţi, obedienţi, ai marii maşinării de partid.

Dar eraţi unul din tinerii intelectuali comunişti.

În mişcarea tineretului comunist eu am intrat din convingere, e drept; în acel timp eram foarte pasionat, nu puneam problema marilor idei şi a marilor principii. Adeziunea a fost o chestiune legată de elemente imediate şi de istoria pe care o trăisem uneori dramatic: muncă obligatorie, excluderea din şcoală, ameninţarea care plutea asupra evreilor ş.a.m.d. Era o adeziune pasională căreia, abia după aceea, unii din generaţia mea încercam să-i aşezăm nişte fundamente de principii şi de teorie. Asta a durat o bună bucată de vreme.

Cînd aţi început activitatea didactică, absolvea liceul prima generaţie a reformei din 1948: la unele materii – literatură română, istorie – nu avusese manuale, ci aşa-numitele „teze provizorii", – anoste, simplificatoare, uneori false. Ce se putea face în acei ani pentru a le deschide mintea studenţilor, cînd principiile organizării învăţămîntului era necesar să fie „unitar-dogmatice"?

Formele primitive ale socialismului la noi în ţară au exprimat din plin dogmatismul foarte sever al anilor '50 şi bănuiesc că, în liceu mai ales, a fost mult mai rău ca în Universitate. Dar Universitatea, prin felul ei de a fi – comuniştii n-au putut să schimbe radical acest specific – avea un spaţiu mai mare de libertate: avea mai mulţi profesori, lipseau orele de dirigiţie, lipsea disciplinarea posibilă într-o comunitate mică, unde solidaritatea de grup era mai lesne de manipulat de către dirijismul excesiv din epocă. În Universitate lucrurile erau mult mai deschise. Cu toate că, prin reformă, în prima perioadă sistemul universitar a fost organizat după tipic sovietic avînd, sub raportul programei, un aer de Şcoală Normală. O uniformizare a învăţămîntului, o teribilă lipsă de supleţe. Era un învăţămînt care pregătea, precum Şcolile Normale, nişte institutori, nu nişte profesori cu capacitate inventivă.

Cum suporta această stare de fapt un tînăr universitar implicat politic, care ştia totuşi ce trebuie să fie Universitatea? Ce posibilităţi de schimbare avea?

Şi pentru noi a fost un moment de mare cumpănă. Cum rezolvăm problema personală: unii dintre noi ne-am găsit drumul, dar eram prinşi ca într-o capcană, între constrîngerile care veneau şi nevoile de afirmare a personalităţii, între cerinţele individualităţii noastre şi regulile şi cerinţele impuse. De fapt era un dresaj, iar noi ne simţeam din ce în ce mai puţin în stare să ne supunem lui. Pe de altă parte, sub raport politic şi moral ne simţeam, totuşi, încă „soldaţi ai armatei socialiste", ne simţeam, încă, nişte oameni care funcţionam în sistem şi încă nu împotriva voinţei noastre. A fost un lung efort de a ne desface de acest angajament pe care-l asumasem, la începuturi, cu bună credinţă. A fost necesar să vină nişte provocări ale istoriei care să ne scoată din starea de somnolenţă intelectuală.

Aţi cunoscut în acel timp şi diriguitori politici importanţi: ştiau ce vor să facă din şcoala românească în viitor?

Nici vorbă. Singurul lor principiu era să adoptăm ce fac şi ce-au făcut sovieticii: ei reprezentau din toate punctele de vedere idealul şi trebuiau urmaţi desăvîrşit. Elemente de bunăvoinţă existau, şi ele, de exemplu, au vrut să facă ceva util şi necesar: stîrpirea analfabetismului. Bătălie în parte cîştigată, fiindcă aveau mijloace de a impune acţiunea.

„Viaţa trebuie să educe şcoala"

Educaţia prin muncă şi pentru muncă, reforma învăţămîntului de inspiraţie ceauşistă s-a dovedit a fi de o mare ineficienţă. Calificarea industrială a elevilor de la liceele teoretice îmbina brambureala cu formalismul: multe atestate de strungari, electromecanici, lăcătuşi s-au dat pe-o sticlă de băutură, un cartuş de Kent sau un pachet de cafea. Decît să-i vadă pe elevi prin fabrică, încurcînd locul şi expuşi accidentelor la orele de practică, maiştrii preferau să semneze în alb. De ce era nevoie de asta în anii '80, în timpul revoluţiei informatice?

E un sistem pe care şi eu l-am văzut, de la distanţă oricum, şi n-aş şti să spun ce era în mintea conducătorilor de atunci. Ceauşescu a reinventat această falsă „legare de viaţă" în anii '80 şi a fost o prostie monumentală. Începînd de pe la mijlocul anilor '70 şi pînă în '89 învăţămîntul a fost condus de persoane din ce în ce mai puţin apte şi pregătite s-o facă, iar cuvîntul suprem în materie îl avea cabinetul 2, Elena Ceauşescu. Lipsa unei politici coerente în materie de învăţămînt ne-a făcut să rămînem în urmă din punct de vedere al specializării, comparativ cu ce se petrecea în alte ţări. Spre revoluţia informatică am mers cu un handicap, iar piedici am întîmpinat în toate ştiinţele care sînt legate de laboratoare şi instrumentaţie, în cercetarea pozitivă. De altfel, în ansamblul ei, se poate spune că cercetarea a fost prost gestionată. Separarea între teorie şi practică a fost sesizată, s-a vorbit despre ea, dar nişte principii bune au fost transpuse într-o vorbărie formalistă şi cam atît.

După '89, ce-i de păstrat, ce-i de aruncat?

Aţi fost ministru adjunct al Învăţămîntului în primul guvern post decembrist: cînd aţi pornit reforma şcolii, ce aveaţi de făcut?

Enorm. A trebuit să ne supunem unor imperative extrem de accelerate şi de imprevizibile. Mult timp şi multă energie s-a consumat pentru a pune oarecare ordine în privinţa admiterii în învăţămîntul superior. Un flux imens de cereri şi de presiuni din partea celor căzuţi la admitere: am avut zile întregi manifestaţii în faţa ministerului, s-a făcut greva foamei etc.

Dar la orice concurs există reuşiţi şi respinşi, asta e chiar raţiunea concursului: cum putea s-o schimbe noua societate care năzuia tocmai spre normalizarea lucrurilor?

Zeci, sute de oameni, care se înscriau la audienţă, refuzau această regulă firească. La un moment dat chestiunea a ajuns foarte departe: mie mi-a fost teamă că se putea prăbuşi tot sistemul învăţămîntului superior, era o primejdie reală. O a doua problemă, a cărei rezolvare era presantă, iar în învăţămîntul superior devenea esenţială, era deblocarea sistemului de promovare: vreme de 12-14 ani nu a mai fost nimeni avansat. La litere, de pildă, în 1989 N. Manolescu era lector, Mircea Martin lector, Eugen Simion conferenţiar; trebuia reparată această nedreptate flagrantă. Împreună cu Mihai Zamfir, care era ajutorul meu atunci, am adoptat o măsură reparatorie – care permitea sărirea a două trepte universitare. Mai erau multe de făcut: o lege a doctoratului, o altfel de organizare a admiterii în facultate, care însă era legată de bacalaureat. Şi aici era necesar să se intervină. Ne-am lovit pînă la urmă de problema liceului, una esenţială. Prea departe n-am putut merge: după 6 luni de lucru au venit minerii, au devastat Universitatea – iar modul în care s-a delimitat guvernul de acest „episod" l-am considerat insuficient şi am demisionat. Mai tîrziu, după ani, abia ministrul Andrei Marga a reuşit să vină cu o politică mai coerentă decît anteriorii săi, care lua în consideraţie tot ansamblul învăţămîntului şi încerca să facă un efort susţinut şi pozitiv în desfăşurarea reformei. El a adoptat calea clasică de dezvoltare a civilizaţiei româneşti, de la formă spre fond, pe care istoria noastră a omologat-o. Cu dificultăţi, cu anacronisme, pîndită de ridicolul oricărui început, forma urma să-şi găsească pînă la urmă şi fondul necesar şi eficient.

De reformă este însă legată – după unele opinii – şi o oarecare perturbare a învăţămîntului; elevii nu mai au uniforme, disciplina scade, au apărut prea multe manuale opţionale / alternative etc.

Altfel cum – de ce se mai face reformă? Din punctul meu de vedere, de pildă, în ce priveşte uniformele, n-ar fi rău ca ele să rămînă la nivel de gimnaziu, ca măcar atunci elevul să trăiască în ideea egalităţii de şansă şi a unei solidarităţi care educă într-un sens de disciplină socială. Au fost foarte multe ieşiri libertare şi anarhice, la începutul reorganizării învăţămîntului, ele continuă, deşi n-au nici un fundament. Cred, pe de altă parte, că şcoala nu este îndeajuns de bine percepută şi de unii dintre părinţii de azi. Dar toate aceste greşite înţelegeri ale procesului de învăţămînt se pot îndrepta cu o condiţie: să continue reforma, nu să se oprească după plecarea din funcţie a fiecărui ministru. Program bun, consecvenţă în aplicare, continuitate pe liniile pozitive: o reformă reuşită nu se poate concepe în afara acestor elemente esenţiale.

Încetinirea ei se pune şi pe seama conservatorismului profesorilor, în special a acelora din învăţămîntul preuniversitar: cît adevăr e aici?

Destul de mult. Evoluţia socială e totdeauna mai rapidă decît schimbarea mentalităţilor; pînă acum nimic neobişnuit. Profesorimea, care a fost modelată ani de zile de politica dictaturii, nu-şi găseşte lesne posibilităţile de intrare în arenă pentru a răspunde la cerinţele zilei de azi. Problema retribuţiei, de asemenea, e una reală şi dureroasă, care afectează această lume. Spre exemplu, din ultimele serii de studenţi pe care le-am avut, marea majoritate a dezertat de la catedră şi a ales cariere mai profitabile pe termen scurt şi mediu, pentru că învăţămîntul făcea o ofertă mizerabilă. Am fost surprins plăcut în Canada să constat că profesorii de liceu primesc o plată care se apropie şi uneori o depăşeşte pe cea a profesorilor universitari. La noi pentru a obţine un 4% din buget se dau lupte aprige. Iar cînd considerăm asta o biruinţă, observăm că alte ţări vecine alocă învăţămîntului mult mai mult şi revenim la vechile noastre tristeţi.

Credeţi că un sociolog din viitor, peste 40-50 de ani, va putea să deducă viaţa României de azi din viaţa şcolii contemporane?

Nu prea cred, deşi ar avea nişte elemente, din păcate cam negative. Ar vedea că într-un sistem care avea mari deficienţe, România producea totuşi nişte olimpici de faimă. E şi asta o inegalitate specifică sistemului. Dar ca să înţelegem soarta şcolii de azi n-ar trebui să ne lăsăm hipnotizaţi de nişte olimpici: ai nevoie s-o supui unui examen multiplu. Trebuie să te duci să vezi ce-i cu şcolile de la ţară, să vezi care mai e procentul şcolilor profesionale – fiindcă nu prea mai avem meşteri tineri – care e statutul acestui învăţămînt, cine se mai duce acolo, ce statut social, economic capătă el şi de ce respect comunitar se bucură absolventul unei asemenea şcoli etc. Ce va fi în viitor: toată lumea va merge numai la licee teoretice, vom produce numai electronişti, secretare şi solişti de muzică uşoară? ▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Mircea VASILESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 453
2-8 noiembrie 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

11 septembrie 2001
- consecinţe provizorii -

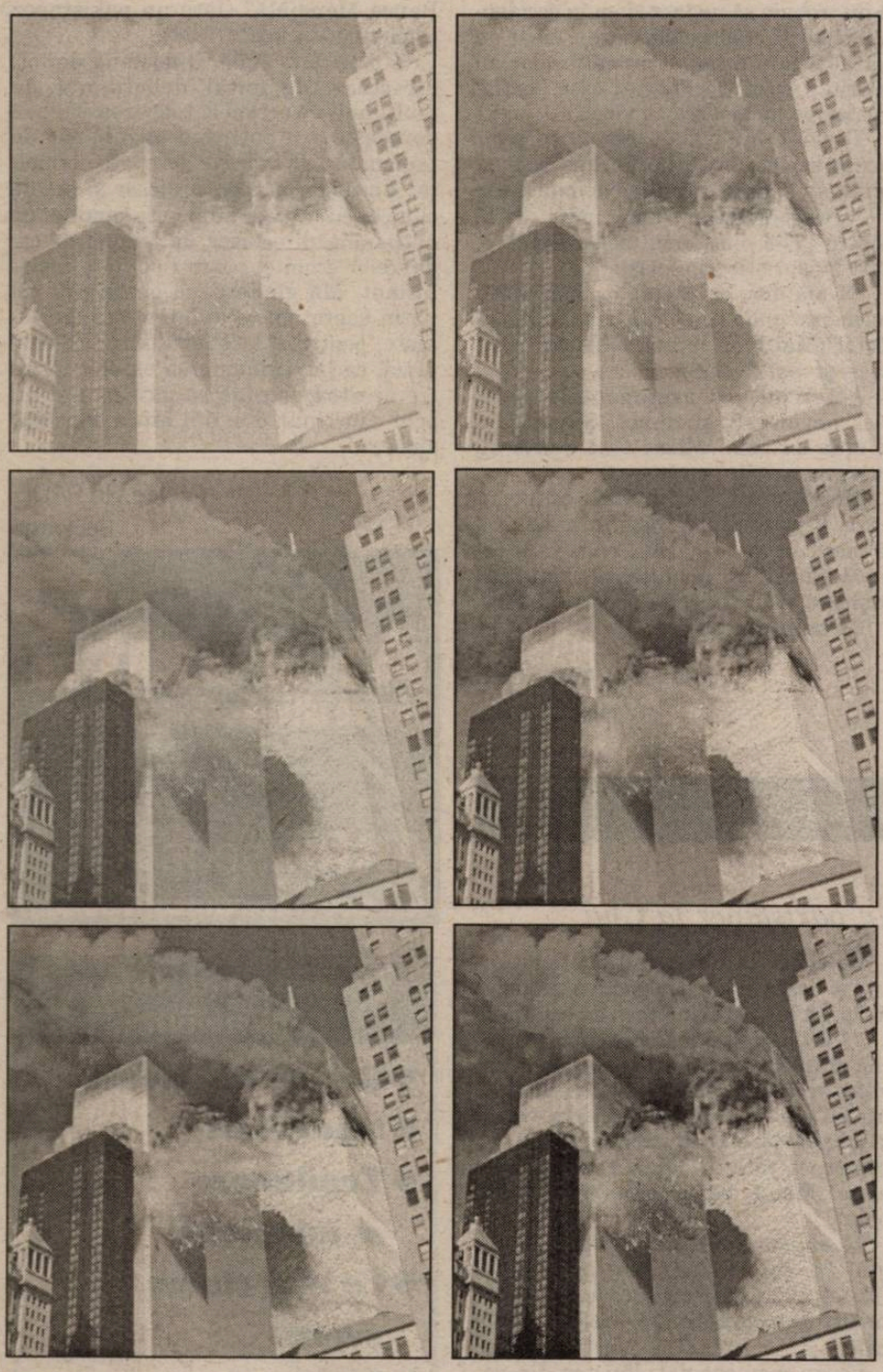

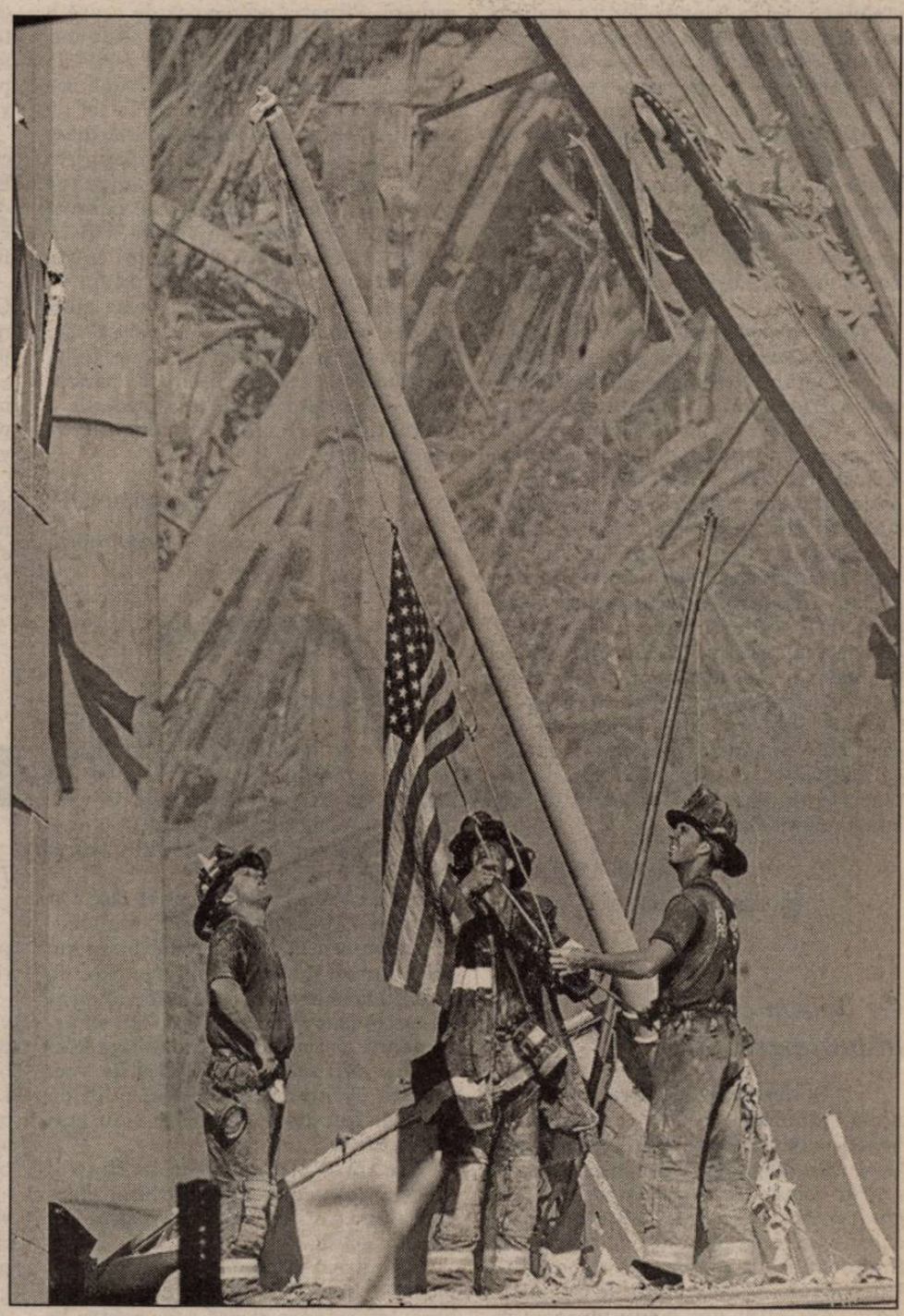

„S-a terminat epoca războiului rece, dar s-a terminat şi epoca de după războiul rece."

COLIN POWELL, secretar de stat al Statelor Unite ale Americii

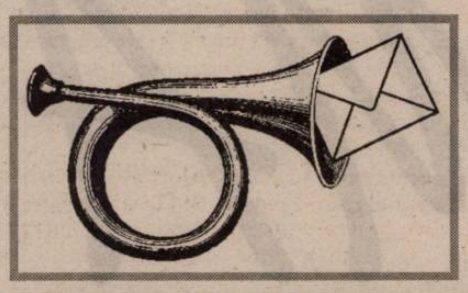

Nr. 449: „Emigrăm?“

În tren, de la Oneşti la Bucureşti

A emigra sau nu? Aceasta e întrebarea din nr. 449 al *Dilemei*. E o întrebare de prisos, deoarece răspunsul este în bună parte afirmativ. Ar fi interesant un procent cu mică eroare.

Călătorind de la Oneşti la Bucureşti şi invers cu trenul, răspunsul îl afli, aşa cum am spus, clar afirmativ. La mers spre Bucureşti am avut vecin de compartiment un domn al cărui fiu împreună cu familia a emigrat în Canada, la Toronto, după gravele atentate din 11 septembrie. Unic la părinţi şi afectîndu-i (pe părinţi) prin plecarea sa, nu a ezitat să aleagă această soluţie. Mi s-a spus că a fost chemat de foarte mulţi colegi de facultate stabiliţi acolo. Poate simt nevoia să facă acolo o mică ţară (numită tot România).

La întors, doamna vecină de compartiment şi onesteancă, mi-a povestit că fiica sa cu ginerele şi două fetiţe se vor stabili curînd în Irlanda. Fetiţa cea mare călătorea cu bunica la Oneşti. Blondă, cu ochii albaştri, foarte frumoasă, nu va avea probleme de adaptare. Va fi înscrisă la grădiniţă acolo, în Irlanda.

Despre mulţimea părinţilor din oraşul nostru care au copii peste ocean poate am mai scris. Toţi aceşti copii vor fi canadieni, americani, olandezi, dar nu români. Vor fi legaţi de acele meleaguri unde au copilărit. Vor şti sau nu româneşte, dar un afurisit accent străin îi va însoţi.

Nu se pleacă doar din motive de sărăcie, din cauza salariilor cu slabă putere de cumpărare. Acesta este motivul esenţial, dar mai sînt şi altele. Discrepanţa mare de salarizare între diferite sectoare e încă un motiv. Băncile, avocatura, justiţia şi poliţia oferă fie salarii bune, fie posibilităţi de a cîştiga bani (nu contează cum). În plus, neaplicarea legilor, lipsa de sancţiuni pentru fapte grave, raportări mincinoase, promisiuni încălcate sînt tot atîtea motive de emigrare. Sigur că e greu să devii altceva (american, olandez, australian). În plus vei trăi într-o lume diversă în care nu prea te regăseşti. Cu românii e o iluzie că te vei întîlni sau înţelege. Aici, depinde de fiecare, cît e român şi cît altceva pentru a se adapta în noua ţară. Cale de întoarcere nu prea mai este. Nu te poţi adapta de cîte ori vrei.

M. NICULESCU
str. Radu Rosetti, bl. 6, ap. 14,
Oneşti

Ce ducem cu noi în buzunare

(...) Dacă suicidul este tratat cu o minimă seriozitate la noi, emigrarea nu beneficiază nici măcar de acest respect. Gesturile disperate care însoţesc emigrările românilor ar trebui să pună pe gînduri elitele noastre. Cu atît mai mult cu cît ajungerea „dincolo“ nu reprezintă întotdeauna finalul fericit al poveştii. Un exemplu, poate nu atît de reprezentativ. Am aflat din media despre un român emigrat împuşcat de 14 ori de către poliţiştii americani, pentru că nu se oprise la somaţie, asta după ce jefuise un magazin de arme, totul pe fondul instabilităţii prezente după atentatele de peste ocean. Cu doi ani în urmă, călătorind în America, prima ştire primită, pe toate canalele media la locul de destinaţie, a fost despre o crimă comisă de un român în acea localitate. Gazdele erau revoltate că acum nu sînt numai „mexicanii“ cei care omoară şi jefuiesc, mai apar şi alţii. Ce vreau să spun este că această formă „eroică“ a emigrării predispune la neintegrarea socială a emigranţilor, la eşec şi mari riscuri pentru aceştia. Mulţi se gîndesc la emigrare ca la ceva asemănător incursiunilor barbare („plec să dau cîteva tunuri şi apoi mă întorc“, „am rude care stau ilegal, dar se descurcă, mai cerşeşti, mai pică cîte ceva...“ toate sînt remarci destul de des întîlnite în discuţii cu „întorşii“ nelecuiţi), dar realitatea este că, odată fugiţi, viaţa lor este marcată de supravieţuirea într-un mediu total străin şi din ce în ce mai ostil.

De ce? Cum? Pentru ce? Unde? sînt părţi definitorii ale întrebării EMIGRĂM? Este dificil de analizat fenomenul, singura constantă fiind realitatea. Se vrea şi se emigrează masiv. Dacă s-ar putea călători liber s-ar emigra şi mai mult. O eventuală îmbunătăţire a regimului vizelor nu va face ca emigrarea ilegală să slăbească. Va face posibilă doar existenţa unei „fugi soft“ în Vest, cu români disperaţi să reuşească să-şi creeze condiţiile pentru a se stabili în Uniunea Europeană pe parcursul celor cîteva luni de şedere permise. Şi se va munci mai mult la negru în afară. Să nu credem că ridicarea obligativităţii vizelor va umple Europa de turişti români. Situaţia economică de acasă o vom duce cu noi în buzunare peste tot. În 1994 am fost uimit să văd zecile de autocare poloneze, cehesti şi maghiare din faţa Versailles-ului, cum la fel de surprins şi bucuros am fost să întîlnesc totuşi un român în periplul meu prin palat. Din păcate era un emigrant român în Israel! Şi această situaţie va continua. În plus, faptul de a fi în vecinătatea imediată a Vestului creşte dorinţa de emigrare. Să nu uităm că deocamdată NATO, dar nu peste mult timp şi Uniunea Europeană, se găseşte la doar cîţiva kilometri de Băile Felix. Iar fiecare român va fi obligat să trăiască cu această vecinătate imediată, o vecinătate care creează identităţi şi reprezentări.

Horaţiu FILIP
Bucureşti

Umblatul în alte lumi

Bună,

Am citit şi numărul „Emigrăm?“ al *Dilemei*. La fel ca şi pe celelalte nu l-am citit în totalitate. Motivele fiind dispoziţia şi nivelul de înţelegere. Dar din atît cît am citit reieşea că toţi cei care au plecat, emigrat, fugit au făcut-o pentru o viaţă mai bună. Nici unul nu a făcut-o pentru a umbla.

Eu încă sînt în ţară. Sper să plec. Cît de curînd. Motivul plecării? Să umblu.

În momentul de faţă o duc bine. Am găsit un serviciu care mă scuteşte de griji. În momentul în care m-am angajat mi-am propus să stau doi ani. Atît cît experienţa acumulată să convingă mai uşor pe alţii să depună efortul de a-mi facilita obţinerea vizei, dreptului de muncă. Dar după două luni nu mai aveam stare.

Vroiam să plec mai departe. Motivul e acela de a cunoaşte alte lumi, de a vedea cum e să trăieşti în alt loc decît în cel care eşti.

Aş putea să continuu pe această idee. Dar mi-ajunge. Oricum, am o întrebare: toţi cei care pleacă o fac pentru ca să o ducă mai bine?

basti_76@yahoo.com

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

La noi, cei complecşi şi diferiţi

2 octombrie 2001

Oameni buni,
Mult iubită şi stimată Redacţie,
Prieteni,

Am văzut că numărul dvs. viitor se referă la emigrare... Vă scriu numai ca să vă anunţ că eu nu voi emigra. Şi vă spun doar cîteva „mici“ motive.

Primo. Pe clădirea operei din Timişoara se sprijină un afiş-reclamă la *Othello*. Printre cei ce cîntă în spectacol îl regăsesc cu dulce bucurie pe SABIN PLĂCINTĂ. Nu am nimic cu dînsul, poate o fi o excelentă voce... Dar credeţi că poate fi credibil în acest spectacol cu acest nume? Credeţi că mă poate zgudui othello-ian domnul Plăcintă? Apoi, în josul afişului, printre sponsori apare şi PORSCHE... Năpraznic! Oameni buni, cum mai pot să plec eu din ţara asta? Unde mai găsesc eu triada *Othello*-Plăcintă-Porsche? Hotărît lucru, nu voi emigra!

Secundo. De ce să emigrez în altă ţară unde nu voi vedea niciodată reclama firmei TROIA SRL – Intermedieri Vize... Românul este inepuizabil... La fel şi România... Ca o concluzie, aş adăuga că nu trebuie să ne încredem în occidentali, chiar şi cînd ne dau vize... Doar au fost alţii care primind un cal în dar au păţit-o... Deci Occidentul este perfid: vrea să ne momească cu vize!

Tertio. Unde mai găsesc un cerşetor care să semene cu dirijorul Kurt Masur? Barbă albă, fină, atitudine demnă. I-am dat ceva mărunt şi i-am şoptit: „de la Enescu“. N-a reacţionat nicicum, păi ce, Kurt Masur ştie româneşte? :-)

Să mă duc, de exemplu, în insipida Germanie unde cerşetorii sînt tot de-ai noştri? Mai bine la noi, sînt mai complecşi şi mai diferiţi.

Astea au fost argumentele mele, mici, nevinovate şi ad-hoc. Şi mai ales pe ziua de azi... Mîine este o altă zi, vorba ceea.

Merită oricum să militäm anti-emigrare. E păcat să pierdem ţara asta, să ne pierdem în alta... Aşa cum va fi ea: seacă, curată şi primitoare. Mai bine rămînem aici în mizeria noastră comică.

Vă mulţumesc,

Simion IVANOSCHI
cetăţean român

Actualităţi

Un pakistanez la Cluj

Referitor la ultimele tematici, propuse şi dezbătute în *Dilema*, vă transmit cîteva, să le zicem, impresii de călătorie.

31 august 2000. Coborîsem dintre viile oraşului Panciu şi urcam un drum prăfos spre comuna Moviliţa. Întîlnim o bătrînă ştirbă. Schimbăm cîteva vorbe. La despărţire îi urăm sănătate. Se opreşte, se uită la noi cu tristeţe şi ne spune: „Maică, sănătate goală, jumătate boală“.

10 august 2001, ora 8,30, în tramvaiul 14, spre Piaţa Obor, printre bătrînii şi bătrînele cu sacoşe ponosite, porniţi să cumpere ceva ieftin, d-ale gurii.

La un moment dat, liniştea din vagon este spartă de un strigăt disperat: „Tataiee, tataieee, toţi e hoţi, tataiee...“ Privirile se îndreaptă spre un bătrîn, decent îmbrăcat, care plînge cu fruntea sprijinită de rama metalică a scaunului din faţa sa.

2 octombrie 2001. Domnul ministru Mitrea este îngrijorat. Reabilitarea drumurilor şi şoselelor naţionale se face cu bani proveniţi din străinătate, pe care nu-i putem cheltui... În luna aprilie eram în delegaţie la Cluj.

Coleg de cameră: şoferul unui funcţionar de la Banca Mondială. În fiecare dimineaţă îl duce pe pakistanezul supervizer în control. Împreună cu partea română, ordonatoare de credite, constată cum s-au realizat cei, parcă, 50 km şosea, undeva spre Huedin.

Colegul meu de cameră era foarte jenat. Trustul de construcţii care efectua lucrarea a dus cîteva utilaje, că vai de mama lor, cu care au scurmat cîţiva km de şosea...

Pakistanezul era îngrozit: venise la recepţia a 50 km şosea pentru care se alocaseră mulţi bani – miliarde de lei şi care se şi cheltuiseră.

Rezultatul: o şosea în derivă...

La încheierea contractului, şantierul a fost închis şi utilajele confiscate – drept daune.

Partea română superfericită: va organiza o licitaţie pentru vînzarea utilajelor şi recuperarea pagubelor. Ce o fi scris pakistanezul în raportul către Banca Mondială? (Iată un pakistanez original... – *n. red.)*

2 octombrie 2001. O doamnă doctor, directoare de spital, debordantă, de mulţi ani, pe ecranele televizoarelor, se dovedeşte a fi patroana unei bande de profanatori de cadrave. I se pare normal, iar un domn doctor, profesor şi şef de clinică, cu acelaşi nume (de familie) cu al doamnei directoare, dă şi numărul cadavrelor scopite... care i se pare insignifiant. Mă gîndesc, că peste ani, cel puţin şapte, unele cadavre sînt deshumate, pentru a face loc altora. Ce surpriză, ca la reînhumarea oaselor, printre acestea, familia să găsească şi un ochi sau chiar doi, din sticlă. Absolut sinistru!

Nicolae Ilie PAUL
Bucureşti

Ai auzit?
Ştiri de ultimă oră la prima oră
Altfel spus
de la 6:30 la 9 pe deltarfi 93.5fm

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Reţete de succes**
- **Bucureşti**
- **Traducere şi adaptare**
- **Ce mai ţinem secret**
- **Cinismul**
- **Aleşii noştri**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Nişte chinezi

Să fie de-atunci vreo zece ani. Era pe cînd Ion Iliescu, recent preşedinte democratic ales, încă nu şi multireales, propunea febril *model* după *model*, cu tineresc impuls.

Şi iată că el zise-odată, cam tam-nisam, că vrea în România o *economie socială de piaţă*. Va fi fost doct şi solemn, va fi fost colocvial, ca mai tîrziu, la Oltenița, cînd, se spune, vorbi de Hegel într-o mahala?! (dacă nu-i adevărat, nu e totuşi mai puţin simpatic. Şi caracteristic.) N-are importanţă. Dar prin preajmă nu fu nimeni care să exclame, aruncat pe culmile uimirii, *Ei, na!* – cum exclamase, prin anii '50, un viitor mare critic literar, obsedat de Gogol, cînd auzise la o aprigă şedinţă că un coleg al lui de la Şcoala de Literatură, care nu reuşea să-şi facă patul la timp şi-ntîrzia mereu la program, *se află, tovarăşi, pe marginea prăpastiei!* Nu, nu a spus nimeni *Ei, na!*, umorul cam dispăruse odată cu prăbuşita dictatură – o pagubă colaterală, firește. *Ţara* nu mai era *plină de umor*, deşi *tristă* rămăsese.

Altceva s-a petrecut.

Oricum anti-iliesciană, visceral, fundamental şi total anti-iliesciană, inteligheņţia română fu oripilată de barbara-mpreunare, de-amestecul impur dintre *socială* şi *de piaţă*. Mai zisese el (Satana!), Iliescu, tot aşa, într-un sincer avînt conceptual, şi *democraţie originală*, dar acum parcă era prea de tot: şi *socială*, şi *de piaţă*, drăcoveniile cripto-comuniste întreceau orice măsură! O persoană competentă lămuri prompt chestiunea, într-un strașnic pamflet analitic: rămas orfan de URSS, Ion Iliescu s-a inspirat din China, de-acolo, din ultimul mare bastion comunist, i-a venit monstruoasa anticapitalistă formulă, *economie socială de piaţă*.

Episodul a avut trei urmări.

China şi-a văzut de treburile ei.

Ion Iliescu a renunţat la aventuri intelectuale şi l-a numit premier pe Nicolae Văcăroiu.

Persoana competentă care dăduse în vileag „sursa chineză" a gîndirii iliesciene s-a supărat durabil pe autorul rîndurilor de faţă. Acesta îşi permisese să observe că de fapt *economie socială de piaţă* e un concept economico-politic german, definit şi aplicat în RFG de la sfîrşitul anilor '50. În funcţiune şi azi, în Germania reunificată.

Năucit, aşa au scris ziarele că ar fi rămas preşedintele american George W. Bush văzînd miile de zgîrie-nori din Şanhai, acum două săptămîni, cînd s-a dus acolo pentru întîlnirea la nivel înalt a Forumului de cooperare economică Asia-Pacific (APEC). *Năucit*. Tulburare explicabilă: el mai fusese acolo în urmă cu un sfert de veac, în 1975. N-a mai recunoscut nimic. Şi-apoi, acum era după 11 septembrie. După dezolanta, neverosimila, oribila privelişte a resturilor celor două turnuri gemene din New York. E însă improbabil că el îşi va fi reamintit că strategul militant Zbigniew Brzezinski spusese, nu demult, că Statele Unite vor folosi islamiştii chinezi împotriva Chinei comuniste exact cum i-au folosit pe afgani împotriva Uniunii Sovietice: fusese înainte de 11 septembrie. Înainte de schimbarea istoriei.

Oricum, fermierii americani speră ca în viitorul deceniu să vîndă în China produse în valoare de peste 70 de miliarde de dolari. Fiindcă previziunile, occidentale, nu chineze, aşa arată: China va importa, în deceniul următor, bunuri în valoare de peste 260 miliarde de dolari, şi nu orice bunuri, ci mărfuri sofisticate, de la automobile la produse de lux. În primele opt luni ale acestui an, investiţiile străine directe în China au fost de 27,4 miliarde de dolari. În decembrie, China va fi primită aproape sigur în OMC, iar la Şanhai preşedintele chinez a fost ovaţionat de şefii celor 500 cele mai mari companii din lume cînd a spus că ţara sa va respecta riguros regulile organizaţiei de deschidere a pieţei.

Aproape concomitent, la Paris, Alain Robbe-Grillet, acest Tutankamon al *noului roman*, îşi făcea o remarcată reintrare literară, cu o carte şi multe interviuri. Între altele, se declara şi adept convins al mondializării. „Oamenii – *zice Robbe-Grillet* – nu-şi dau seama că mondializarea i-a făcut să profite pe toţi, chiar şi pe săraci. Ei pot să-şi cumpere la Tati îmbrăcăminte foarte ieftină. Poate fiindcă există chinezi care sînt exploataţi, dar ceilaţi ce propun?". *Ceilalţi*, adică susţinătorii nevoii de reglementare a mondializării. Robbe-Grillet (căruia Paul Georgescu îi spunea *Rochie-Friptă*) nu se înşeală: principalul investitor străin în China este Japonia, şi nu din solidaritate asiatică. La Beijing, salariul mediu al unui inginer este de 500 de dolari pe lună, iar la Tokio de vreo zece ori mai mult. E, prin urmare, natural ca pînă acum aproximativ 30% dintre fabricanţii japonezi să-şi fi mutat în China întreprinderile. Întrebarea ar fi ce vor face japonezii rămaşi şomeri în urma delocalizării, dar asta, firește!, nu e problema lui Robbe-Grillet.

Nişte chinezi...

▲

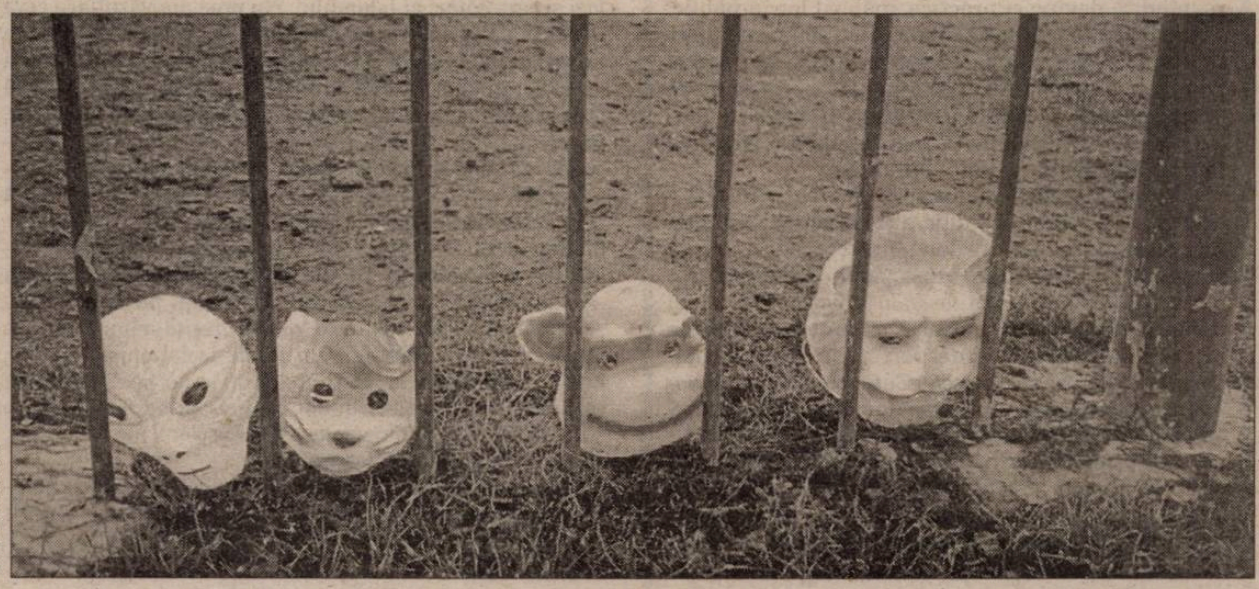

© S. Ivanoschi

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Civilii şi poporul

După îndelungate eforturi, România a reuşit să aibă o lege privitoare la fosta Securitate şi la dosarele în care aceasta ţinea captivă memoria. Legea „Ticu" (187 din 7 decembrie 1999) parcă a fost blestemată. Cel care i-a dat numele nu o mai recunoaşte, cei care trebuia să o aplice o faultează cu nonşalanţă. Cine compară prevederile legii cu realitatea are un straniu sentiment de seriozitate a inutilităţii, de bunicuţă care îşi ceartă nervoasă nepoţeii, iar aceştia nu o bagă în seamă. Legea „Ticu" pare o glumă făcută de pensionari din Cişmigiu, la care băieţii responsabili din SRI se amuză copios. Nu se bucură nici măcar de acel respect potlogăresc, familiar celor care ocolesc legea în România, ea pur şi simplu nu se aplică din cauză că altcineva ştie ce este bine pentru popor, mai bine decît parlamentarii care au votat-o, mai bine decît cei pe care societatea i-a delegat să o aplice.

De exemplu, în chestiunea preluării dosarelor, primul alineat din articolul 20 prevede: „Colegiul Consiliului primeşte în gestiune toate documentele privitoare la exercitarea drepturilor prevăzute în prezenta lege, deţinute de organele de securitate, cu excepţia celor care privesc siguranţa naţională, potrivit legii." Deci, legea spune că primeşte în gestiune, nu că negociază cu deţinătorii arhivelor (aflate în cea mai mare parte în grija şi sub vigilenţa SRI). De unde s-a ajuns acum la situaţia ca SRI să dea ce vrea, cînd vrea, să fie rugat, haide şefu', te rugăm frumos încă un dosărel! Nici o logică juridică nu ar fi prevăzut această situaţie. Mai ales că legea se referă şi la perioada interimară de transfer al arhivelor: „Documentele prevăzute la aliniatul 1, precum şi orice cópii de pe acestea, pînă la preluare se păstrează şi se studiază la sediile deţinătorilor de la data intrării în vigoare a prezentei legi, membrii colegiului avînd acces nelimitat". Deci, pînă la preluare. Dar la doi ani după ce a apărut legea, nici măcar nu a început procesul de transferare a arhivelor. Puţinele dosare care se găsesc la CNSAS sînt cele cerute pentru verificarea listelor cu parlamentari, pe care, într-un acces subit de bunăvoinţă, SRI nu le-a mai vrut înapoi. Oricum a dat numai ce a vrut, aşa a ajuns Ristea Priboi un îngeraş al democraţiei. Dar, pînă vor prelua dosarele, mai citim o dată paragraful de mai sus: „membrii colegiului avînd acces nelimitat". Care parte din această propoziţie este neclară?

Acelaşi articol 20 spune în finalul său că „neîndeplinirea obligaţiilor prevăzute la alineatele precedente atrage, după caz, răspunderea penală, administrativă, civilă sau disciplinară a conducătorilor organelor, instituţiilor şi persoanelor fizice respective, după caz". Avem o lege în vigoare potrivit căreia Costin Georgescu şi Radu Timofte ar trebui să stea la puşcărie în acest moment. Exagerez? Mai citiţi o dată cele trei paragrafe. Realitatea este că, după atîta timp, arhivele armatei nici nu au luat în seamă cererile CNSAS, iar SRI a predat 2069 de dosare (conform biroului de presă al CNSAS). Faţă de kilometrii de arhivă care există, aceste cîteva mii sînt exact măsura cinismului celor stăpîni pe situaţie, indiferenţi la o lege, opţională în cazul lor.

© M. Martin

Argumentul este pueril: CNSAS nu are spaţiu de depozitare. Dar Consiliul poate primi şi clădirea în care se află dosarele, doar nu aparţine SRI prin Constituţie. De fapt al doilea argument atîrnă cel mai greu, şi aici trebuie să vă avertizez că apare o sintagmă la auzul căreia ar trebui să vă ridicaţi din fotoliu şi să luaţi o poziţie de drepţi: dosarele sînt amestecate, cele care ţin de „siguranţa naţională" cu cele obişnuite. Şi aici s-a blocat totul. În ciuda promisiunilor venite din partea lui Emil Constantinescu şi Ion Iliescu, din partea lui Mugur Isărescu şi Adrian Năstase.

Ne place să credem că trăim într-o democraţie. Actualul guvern a pornit o campanie binevenită de, cum ar spune americanii, *law enforcement*. Şi totuşi, există zone care scapă aplicării legii, există instituţii care cred că Parlamentul este o gaşcă de civili care se află întîmplător acolo sus, că doar ei pot apăra fiinţa imanentă a acestui popor, care este mai mult decît cei care votează în prezent şi decît reprezentanţii lor. Gabriel Andreescu reproşează vehement membrilor Colegiului că nu au acţionat SRI în instanţă pentru a intra în posesia arhivelor. În schimb, au preferat politica paşilor mărunţi, dar au ajuns în momentul în care nu mai au paşi de făcut, toate apelurile au rămas fără ecou. Acum se produce o scindare între cei 11, între cei care vor să acţioneze şi cei care vor să prelungească situaţia, în ideea că tot pică cîte puţin. Întîmplător, rebelii sînt cei cu notorietate publică (Pleşu, Patapievici, Dinescu), care se pot despărţi mai lesne de şoferi şi salariu. Ceea ce ridică semne de întrebare şi asupra calităţii celor pe care societatea i-a desemnat să se ocupe de trecutul său. Ar fi fost mai bine dacă se acţiona de la început aşa cum sugerează Gabriel Andrescu? S-ar fi ajuns în acelaşi blocaj, dar mai devreme. Între timp, băieţii de la SRI sînt mîndri că au servit o lecţie societăţii civile: poporul poate da legi, dar noi sîntem, de fapt, poporul.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Deprivatizarea

Sub socialismul ceaușist dictatorul devenise în fapt proprietarul privat al întregii avuții naționale. Totuși, cuvîntul „privat" nu primise acreditarea limbii de lemn. Privatizarea prin abuz a proprietății presupunea deprivatizarea prin constrîngere a indivizilor. „Omul nou" nu era recunoscut ca persoană privată, ci ca membru al unui colectiv.

Tranziția menține acest dezacord dintre realitate și limbaj răsturnîndu-l: privatizarea ocupă un loc infinit mai larg în discursurile care o reclamă decît în măsurile economice menite să o înfăptuiască. Nerezolvată pe plan economic, problema pătrunde în ultimul timp cu o energie surprinzătoare în afara vieții intime. Înclinația tradițională de a proteja această sferă s-a concretizat printre altele în diverse zicale, cum ar fi cea despre spălarea rufelor în familie.

Cu cît mai rău ni se ponosesc rufele, cu atît mai răspîndită devine și practica spălării lor în public. Fenomenul reprezintă, cum se zice acum, un efect colateral al dezvoltării televiziunii. Pe de o parte pe micile ecrane se scurge un șuvoi necontenit de detergenți, pe de alta o inovatoare deplasare a telenovelelor din ficțiune în realitate și din America Latină în spațiul carpato-danubian.

Modelul acestui nou orizont de creație l-a dat o emisiune a postului public atît de apreciată încît nici incendierea turnurilor new-yorkeze nu a fost socotită destul de importantă pentru a merita să o întrerupă. În ambianța de *show* obișnuit, fără nici o legătură cu restul, inovația prezintă nefericirile intime ale unor anonime personaje reale, transportate acolo în acest scop. Categoria cea mai solicitată o formează cuplurile de bătrîni care, după ce nu și-au văzut odraslele zeci de ani, le reîntîlnesc ca prin minune pe platoul orbitor luminat al TVR. Grațioasă și somptuos îmbrăcată, secondată de balerine mai parcimonios echipate, vedeta spectacolului are rolul unei încîntătoare zîne care corectează destine și alină autentice dureri. Prețul plătit de beneficiarii acestei protecții: transformarea vieții lor într-o jovială fiestă populară.

Culturii intimității discrete este pe cale să i se substituie o cultură a exhibiționismului. Surprinzător nu este atît faptul că publicul gustă acest gen de spectacol, cît disponibilitatea atîtor oameni necăjiți de a-și etala problemele intime sub privirile a sute de mii de necunoscuți. Această molimă nu a contaminat televiziunile occidentale. Dotați cu termenul *privacy* pe care nouă tranziția încă nu ni l-a transplantat, telespectatorii europeni nu sînt dispuși să se deprivatizeze. ▲

BARBURISME

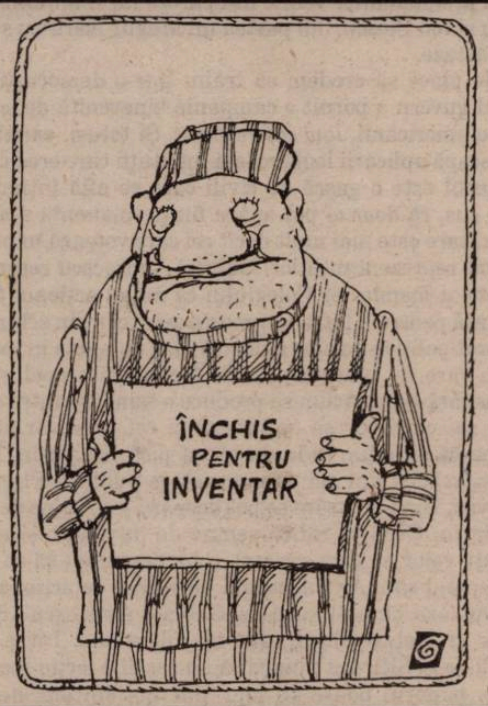

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

La români și la americani

Nu mă pot abține de la o comparație: ce se întîmplă, de la 11 septembrie încoace, în mass-media din Occident și în mass-media de la noi. Nu mă refer la *informațiile* despre atentate și consecințele lor ori despre operațiunile militare din Afganistan, ci la dezbaterea de idei, la aducerea în prim plan a unor teme pe care atentatele din 11 septembrie ne fac să le vedem cu alți ochi. În marile ziare europene au apărut în ultimele săptămîni articole extrem de interesante și de substanțiale care discută consecințele mai profunde ale atacului asupra Americii, dintr-o perspectivă *culturală*: atitudinea Occidentului față de Islam și față de „lumea a treia" în general, impactul diferențelor culturale asupra globalizării, cum va fi afectată *conștiința de sine* a Occidentului, cum/dacă se va schimba felul nostru de a vorbi despre Ceilalți și despre noi înșine ș.a.m.d. Pentru a explica toate acestea, cotidienele și televiziunile occidentale au convocat o seamă de experți, de la antropologi și filozofi la teologi și cercetători ai Islamului. Nu prea am văzut așa ceva în presa de la noi. La televiziuni, ce-i drept, s-au făcut în primele zile de după 11 septembrie cîteva *talk-show*-uri speciale, în care istorici și analiști politici au încercat să facă lumină asupra conflictului. Și cam atît. În orice caz, presa noastră, care ne informează constant despre atacurile aeriene, trupele speciale, cazurile de antrax ori declarațiile lui George Bush și Tony Blair, nu pare conectată și la *ideile* care se dezbat acum în lume. Să fie un gest deliberat, influențat poate și de opinia, des auzită în intervențiile telefonice la TV ale cetățenilor, conform căreia „noi avem necazurile noastre, americanii pe-ale lor"? Nu știu. E însă, în mod sigur, o *lectură greșită* a lumii în care trăim: ne complacem într-un fel de izolaționism desuet, într-o marginalitate prost înțeleasă, și nu ne dăm seama că prezența noastră în lume depinde și de felul în care știm să asimilăm subiectele și temele „lor", ale Celorlalți, cu care vrem atîta să semănăm.

Într-un asemenea context, faptul că un editorial dintr-un „romanian newspaper" a cucerit America e cu atît mai remarcabil. Este vorba, desigur, despre articolul *Cîntarea Americii* de Cornel Nistorescu, care a circulat mai întîi pe Internet și a fost apoi preluat de ziare și posturi de radio americane. Fenomenul este, sociologic și cultural vorbind, extrem de interesant. Pentru cine îl citește de mult pe Cornel Nistorescu, nu mai e o surpriză faptul că scrie bine: cu vervă și expresivitate, cu un acut simț al detaliului și cu o excelentă capacitate de a extrage semnificații din lucruri aparent banale. Vocația de reporter (ilustrată încă de acum mai bine de cincisprezece ani, a se vedea volumul său *Proprietarul de iluzii)* îl ajută și în scrierea editorialelor, care sînt mai aproape de *human interest* decît de analiza politică. Succesul internațional al editorialului său se explică însă și prin altceva: e scris „americănește". Adică simplu și concis, într-un limbaj clar și totodată consistent, cu francheță și cu o adecvată doză de afectivitate – calități cu totul rare la editorialiștii români, printre care predomină modelul sumbru și încărcat, cu fraze întortocheate și pretențioase. Apoi, textul comunică niște valori culturale fundamentale pentru americani și pentru cetățenii oricărei democrații occidentale, culminînd cu *libertatea*. Dincolo de rolul esențial al Internetului, care a făcut posibilă circulația rapidă a acestui articol, el „a mers" și pentru că americanii care l-au citit își vor fi spus „iată, cineva dintr-o țară îndepărtată, despre care nu știm mare lucru, scrie și gîndește ca noi, crede în aceleași valori". Altminteri, nu trebuie uitat că editorialul a fost scris pentru publicul românesc: *Cîntarea Americii* evocă, prin contrast, Festivalul „Cîntarea României" de pe vremuri, întrebarea „ce-i unește pe americani?" are în subtext o alta, „ce-i dezbină pe români?", iar unele fraze trimit la comportamente specific dîmbovițene. De exemplu: „Și, totuși, tragedia americană a făcut din trei sute de milioane de oameni o mînă strînsă pe inimă N-a sărit nimeni să acuze Casa Albă, armata și serviciile secrete că reprezintă o adunătură de neisprăviți. N-a fugit nimeni să-și scoată banii din bănci. Nu s-a înghesuit nimeni pe străzile vecine să cațe gura".

Comparaison n'est pas raison, desigur, dar dacă tot am început-o, o duc pînă la capăt. Citind acest text, americanii au simțit plăcerea de a-l comunica, de a-l împărtăși altora și l-au trimis mai departe, *by e-mail*, la zeci și sute de adrese. Dacă în ziarele noastre nu prea circulă ideile și dezbaterile care au loc acum în lume, probabil că noi n-am asimilat cum se cuvine tocmai această valoare numită *comunicare*. Noi ne vedem, vorba telespectatorului, de necazurile noastre, convinși că „ale lor" sînt foarte îndepărtate și nu ne pot atinge. À propos, cît o mai fi azi dolaru'? ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Detaliul

M-am uitat sîmbăta trecută, pe Antena 1, la un film de spionaj, atras de prezentarea dintr-un program TV. Nu că prezentarea ar fi ieșit în evidență printr-o întorsătură subtilă de frază sau printr-o observație inteligentă; ea era la fel de stupidă și de convențională ca toate celelalte (pe care, oricum, le regăsești reproduse, aidoma, în majoritatea ziarelor și revistelor; aproape nimeni nu se ostenește, în redacțiile nenumăratelor „ghiduri TV" ce apar la noi, să facă un efort de documentare și de imaginație). Eroul filmului, ni se aducea la cunoștință în cele cîteva rînduri ale prezentării, un anume Crawford, agent CIA, primește misiunea de a recupera un fost agent, Higbe, fugit cu ani în urmă la Moscova și care vrea să se întoarcă în Vest. Higbe ajunge în România și de aici cei doi, urmăriți de KGB, încearcă să plece mai departe.

Cum să nu te atragă un film a cărui acțiune se petrece, fie și preț de zece-cincisprezece minute, în România? Cu atît mai mult cu cît datarea peliculei – 1988 – îmi sporea curiozitatea. Să fi putut oare regizorul (american, pe deasupra) turna un film cu un asemenea subiect în România anilor '80? Și dacă nu i s-a dat voie, cum a reușit el să redea „culoarea locală"? Sigur, Bucureștiul nu e Veneția, nici Paris, nici Amsterdam. Nu știu dacă poți reconstitui în studio Canal Grande și les Champs-Elysées. Deși, veți spune, nu doar din grijă pentru autenticitate se deplasează la Veneția echipe întregi (inclusiv aceea din filmul nostru pentru că, părăsind – cu greu – România, cei doi agenți ajung în Iugoslavia iar apoi, ca din întîmplare, la Veneția, unde se desfășoară bună parte din acțiune). După cum nu e un secret faptul că producătorii mai strînși la pungă preferă să filmeze în țări (încă) ieftine. Serialul Maigret de acum cîțiva ani fusese realizat în Cehia. Inutil să precizez că nu se regăsea absolut nimic din Parisul lui Simenon ...

Să revin la film: destul de bine făcut, el poate fi socotit, cu o formulă corectă din punct de vedere politic, ca ilustrînd perioada „războiului rece". Scenele „românești" nu fuseseră turnate, așa cum bănuisem, la București. Orașul pe care îl vedeam în film aducea mai curînd cu un burg de Europă centrală. Scenele de exterior erau însă puține și rapide. O scurtă secvență arăta, într-o parcare, mai multe Dacii și microbuze autohtone („teveuri", parcă li se spunea). Cîteva minute mai tîrziu se vedea clar o Dacie break cu un număr de înmatriculare începînd cu 5 – B. Pe aeroport, o voce feminină făcea anunțuri într-o limbă greu de identificat, mai curînd slavă decît romanică. La frontieră, grănicerii mormăiau și ei ceva pe – probabil – sîrbește, poate din cauza proximității cu Iugoslavia. O scenă foarte importantă se petrecea la Operă, foaierurile, impersonale, erau întesate, ca și lojele, de ofițeri cu pieptul plin de decorații (scenă mai plauzibilă dacă ar fi avut drept cadru Opera din Leningrad). Pe străzi – întuneric, peste tot atmosferă de suspiciune și teroare surdă. La aeroport, un vameș cu figură patibulară controlează valizele, e intrigat de un spray cu spumă de ras, apasă din greșeală și se stropește pe haină și pe mîini (decodare posibilă: obiecte banale ale civilizației vestice sînt încă necunoscute omului dîmbovițean). Recepționera de la hotel e o cucoană acră, în vîrstă și prost îmbrăcată: i se adresează, mecanic, turistului occidental cu un „Bine ați venit în Parisul Estului!"(variantă ad-hoc a celebrului „Micul Paris", variantă ce pune un salutar semn de egalitate între cele două capitale), după care îl înștiințează, sec, că restaurantul se închide la orele 19, iar liftul se oprește la orele 22.

Aceste cîteva mici „efecte de real", cum le-ar fi numit Roland Barthes, se înscriu, la urma urmei, printre clișeele acceptabile. Am văzut filme unde lucrurile stăteau infinit mai rău. Un detaliu, însă, distonează cu restul și năruie eforturile regizorului de a da o imagine verosimilă a Bucureștiului lui Ceaușescu și Pleșiță. Agentul Crawford îi lasă lui Higbe un mesaj în W.C.-ul de la Operă. Mesajul, pe un bilețel cît o foiță de țigară, e introdus în ruloul de carton al unui sul de hîrtie igienică. Dar ce hîrtie! Albă, moale, fină, nici o asemănare cu hîrtia națională, cenușie și zgrunțuroasă ca un *glaspapier*, ea însăși o raritate și un lux în epocă. A-ți imagina că un asemenea articol putea exista în „toaletele" dintr-o instituție publică denotă o necunoaștere crasă a României anilor '80. Chiar și în România anului 2001 el rămîne o tentație irepresibilă. Un spion care ar proceda precum eroul din film și-ar rata, cu certitudine, misiunea: mesajul său ar ajunge, cu sul cu tot, în casa unui cetățean cumsecade, străin de jocurile tenebroase ale agenturilor și serviciilor secrete. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Despre anti-americanism

Sentimentele anti-americane au, în aceste zile, două trăsături pregnante: sînt foarte răspîndite şi sînt foarte vii. Rădăcinile anti-americanismului sînt foarte complicate şi, cum nimeni nu a stat să analizeze foarte serios lucrurile în ultimii ani, chimia care a produs toxina anti-americană nu este în bună parte necunoscută. Pe cale de consecinţă, antidotul este, încă, nesintetizat. Ştim că frustrarea, invidia, alienarea sînt ingrediente ale anti-americanismului, dar sîntem abia la începutul descifrării exacte a mecanismului care produce această specie a urii. Sărăcia are şi ea rolul ei, la fel dispreţul maladiv al celui care nu are nimic faţă de cel care are ceva. Teama în faţa celui puternic intră, desigur, şi ea în compoziţia anti-americanismului.

Anti-americanismul este infinit nuanţat. Unul, extrem, este cel care stăpîneşte zecile de mii de musulmani cînd demonstrează pe străzile Pakistanului cu fotografia lui Ben Laden în braţe. Aceste mase, cum bine spunea undeva recent laureatul cu Nobel pentru literatură, V.S.Naipaul, suferă de „isterie filosofică". Feţele mutilate de urlete sălbatice care violentează aerul ieşind din guri înfiorătoare, adesea ştirbe, ochii exoftalmici care caută fioros vreo cameră de luat vederi, venele gata să plesnească la tîmple, gîtul înroşit de atîta încordare, mîinile aruncate către cer într-un gest de-a dreptul tragic – acesta este spectacolul isteric al unei filosofii care, în fond, nici nu mai contează.

Mai există şi anti-americanismul tăcut, liniştit, retras, dar profund şi indestructibil. E anti-americanismul celor 19 care au izbit avioanele pline cu oameni în cele mai reprezantative clădiri ale New York-ului. Este un anti-americanism criminal, cel mai periculos dintre toate, aflat în relaţie directă cu ţopăielile victorioase ale musulmanilor fericiţi din 11 septembrie. Este anti-americanismul antrenat în tabere speciale, bine stăpînit, cu declanşare ucigătoare. Au fost 19. Cîţi şi pe unde or mai fi?

La noi, descoperim un alt fel de anti-americanism. Vor suna familiar fraze de genul: „Lasă să vadă şi ei cum e!", „La cîte blocuri au, ce se vaită atîta că le-au dărîmat două!", „Na, la ce-i ajută acuma că au bani?", „Păi nu ziceau, dom'ne, că sînt teribili şi nu se poate atinge nimeni de ei!" ş.a.m.d. Da, este anti-americanismul care bîntuie pieţele şi oboarele populate, în proporţie de cel puţin 70%, de oameni care susţin aderarea la NATO. Acesta este cel mai inofensiv anti-americanism cu putinţă. Ca unul care priveşte lumea românească prin fereastra deschisă de Caragiale, aş numi „înduioşător" acest anti-americanism. Nu subscriu deloc la îngrijorarea multor prieteni care văd în acest tip de anti-americanism un pericol pentru România. Acest anti-americanism este benign – e comentariu *à la légère*, e superficialitate dîmboviţeană, e vorba aruncată între spargerea seminţei şi scuiparea cojii desprinsă de miez cu o abilitate exersată din cea mai timpurie copilărie. Să dai unor asemenea vorbe valoare de opţiune geo-strategică, mi se pare o exagerare.

Există şi anti-americanismul camuflat în pro-americanism. Zici şi, mai ales, scrii un text care, în general, „dă bine", adică condamnă viguros bestialitatea atacurilor teroriste, vorbeşte despre civilizaţie şi salută coaliţia internaţională antiteroristă. Dar, pe alocuri, foloseşti cuvinte care, în mintea cititorului, creează exact senzaţia opusă mesajului afirmat. De pildă, scrii despre cele două turnuri prăbuşite la New York că au fost „trufaşe" sau despre oamenii care alergau îngroziţi pe străzile Manhatanului în dimineaţa zilei de 11 septembrie să se pună la adăpost în faţa urgiei care le ameninţa viaţa că erau „bezmetici" sau despre cei care, sincer, publică rînduri dedicate măreţiei americane că fac un fel de „Cîntarea României" cu alt destinatar sau despre războiul anti-terorist că este un fel de luptă a „celor mulţi şi săraci" cu „cei puţini şi bogaţi". Acest anti-americanism mi se pare a fi unul mai degrabă inconştient. E limpede, autorii acestui gen de texte vor să spună ceea ce spun răspicat, dar undeva, în subconştientul lor, fierbe la foc mocnit anti-americanismul, care iese la iveală pe căi freudiene prin folosirea unor cuvinte... nepotrivite.

În fine, mai există şi anti-americanismul american. Cînd vezi ce se întîmplă la Berkeley, cînd citeşti părerile unor Susan Sontag, Noam Chomsky sau Alice Walker îţi vine să pui mîna pe un manual de psihanaliză. Într-un interviu recent, Henry Kissinger spunea, zîmbind amar, că „masochismul american se pare că nu are limite" – aşa o fi, bătrînul diplomat ştie mai bine ca oricine.

Fireşte, nu am pretenţia că am sistematizat riguros formele anti-americanismului şi nici nu am pretenţia că percepţiile mele sînt infailibile. Anti-americanismul este o boală foarte serioasă, cu o simptomatologie vastă, care a cuprins o bună parte din omenire şi care ameninţă, acum, stabilitatea planetei. Ne vine să credem sau nu, avem şi noi, românii, un rol de jucat în acest război care, fără voia noastră, ne-a cuprins pe toţi. Să ne ajute Dumnezeu să găsim puterea de a sta mereu pe calea cea bună!

P.S. Îmi asum pînă la capăt radicalitatea punctelor de vedere pe care le exprim în ultimele *Dileme*. Consider că cine are şovăieli în a se alătura fără rezerve SUA în aceste timpuri este complet incapabil să înţeleagă miza uriaşă a luptei care s-a declanşat sub ochii noştri. Nu o să spun, ca un hulit celebru, că un anti-american este un cîine. Dar spun că un anti-american este un anti-român. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Cine se înfăşoară în steag

Amorul rănit e lucru mare. Inima îţi bate de ţi-ar sări din piept, răsuflarea e toată un şuierat, ochii stau să-ţi iasă din orbite la prima mişcare bruscă. Şi toate astea cînd o vezi pe ea (în rochia ori maşina cumpărate de tine) împreună cu el – un om mic, perfid, ticălos, trădător, vulpe, şacal, hienă... ştiţi restul.

Dar cine strică? Ea! – vor răspunde cei mai mulţi dintre bărbaţii României. Ea trebuia să ştie să-i reziste, să nu se lase fermecată de masa de la restaurant, de frumosul lui ghiul de aur alb ori de scînteierea cărţilor de credit din portofelul deschis cu artă. Tot ea ar fi trebuit să pună mai presus de cariera ei, iubirea voastră şi să se gîndească mai degrabă la tot ce-a fost frumos în '96, '97, ba poate şi-un pic din '98 – şi nu la ziua de mîine.

Cine sînt însă amorezii? Ca şi altădată, persoane importante, şefi de partide, oameni cu viitorul României în mîini. Nu în amîndouă, întrucît una e ocupată cu stiloul care, zilele acestea, pune pe hîrtie plîngerile pe care vi le-am relatat. Dar să ne întoarcem la fapte, cu mult mai reci decît piatra de mormînt sub care îşi doarme somnul de veci biata raţiune...

Actul întîi, cu două săptămîni în urmă: la Veneţia, nu'ş ce comisie a Uniunii Europene pare să dea dreptate României în chestiunea Legitimaţiei de Maghiar. Fericire secretă la Bucureşti, tristeţe estompată la Budapesta – material bun pentru încă un articol politic cu toate atributele unuia de fotbal. Trecem peste el.

Actul al doilea, săptămîna trecută: nemulţumit cu 1-0, Adrian Năstase vede şansele unui atac fulgerător chiar cu materialul de luptă al adversarului şi propune ca legitimaţia de UDMR să se transforme în cea de maghiar (şi viţă-vercea, dacă am înţeles bine). Mişcare surprinzătoare, însă binevenită, întrucît are în ea acel germene al compromisului inteligent, în care fiecare parte poate să se proclame victorioasă.

Actul al treilea: s-ar zice că nu mai e nevoie de el sau că ziarele, care din principiu nu relatează împăcări, nu-l vor băga în seamă. Şi totuşi, cineva dă alarma: „Premierul sacrifică interesul naţional pentru interese de partid! El trebuie să revină asupra declaraţiei" care n-ar fi decît „o pierdere pasageră a lucidităţii...". Puşi pe dezvăluiri, trebuie să dăm acum numele amorezului trădat: Valeriu Stoica. Ca şi în alte cazuri cunoscute în literatură, *Ea* este – aţi ghicit! – o frumoasă unguroaică, pe numele de fată UDMR. Care, de cînd liberalii nu mai sînt în (sau la) putere, a stabilit o relaţie serioasă cu domnii de la PSD. Oameni cu greutate (dar nu contează, Jeep-ul e proiectat pentru aşa ceva) şi cu ceva de oferit în schimbul devoţiunii parlamentare a fetei.

Dar ce e rău în asta, dacă rezultatul e bun? – s-ar putea întreba partizanii politicii ca artă a compromisului. În fond, dacă maghiarii sînt mulţumiţi şi românii n-au nimic de obiectat, putem pune liniştiţi dosarul *Legitimaţia* în raftul lui şi ne putem ocupa de lucruri puţin mai serioase. De exemplu (ştiu că sună stupid), munca. Mai ales că, în ultima săptămînă, conştiinţa naţională nu ne-a adus nici o demonstraţie a românilor verzi împotriva legitimaţiei de maghiar, ci doar una a hoţilor de benzină, împotriva poliţiei.

Partizanii acestei mişcări politice vor spune e treaba şefilor de partide să speculeze orice breşă lăsată de adversar. Dincolo de orice însă, datoria unui om care vrea să-l votez este consecvenţa. El nu-mi poate cere să cred în 1999 că aliaţii săi maghiari sînt buni şi în 2001 că aceiaşi cetăţeni sînt agenţii Budapestei. Partidul ar fi avut destule de spus zilele acestea în chestiunea bugetului – lucru cu mult mai important pentru starea multora dintre alegătorii săi. Şi care, oricum, nu-şi doresc să-i aibă colegi la lipit afişe, peste trei ani, pe martorii încercănaţi ai lui Vadim.

Dar ce zice fata? mă veţi întreba. Timidă cum o ştim, dar suflet larg, îl iartă încă o dată pe fostul iubit. E doar o ieşire, spune ea, „puţin bizară"... ▲

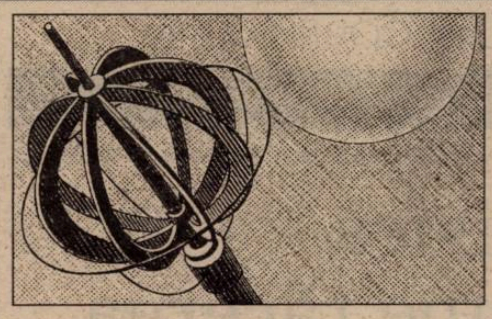

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Succesul

Nu numai că insuccesele se văd, dar nu e clar ce anume ar însemna un succes în campania militară declanşată de armata Statelor Unite în Afganistan. Primul obiectiv, formulat într-o manieră abruptă de Bush jr., „Ben Laden, viu sau mort", a fost rectificat de către secretarul cu apărarea, Donald Rumsfeld: este de prevăzut că reţelele teroriste vor supravieţui organizatorului şi finanţatorului lor. Presiunea militară ar urma să slăbească şi apoi să înlăture regimul taliban, să instaleze un guvern reprezentativ, acceptat atît de populaţia afgană, cît şi de vecinii Afganistanului şi care ar tolera raidurile americane pentru pedepsirea vinovaţilor de acţiunea de la New York şi Washington. În acest fel, succesul ar echivala cu desfiinţarea sanctuarului afgan pentru reţelele de terorişti egipteni, saudiţi, palestinieni şi nu în ultimul rînd europeni sau americani, convertiţi la Islam, ca ultim refugiu al revoltei. Acum, preşedintele american spune că nu doreşte „ceva asemănător Vietnamului şi cu atît mai puţin (nu vrem) să dăm lumii musulmane imaginea unei Americi – forţă de ocupaţie a unei ţări musulmane". E foarte greu să faci ceva cînd sînt atîtea lucruri pe care nu vrei sau nu trebuie să le faci.

În campania sa electorală, preşedintele ales susţinea că Statele Unite nu trebuie să se ocupe de consolidarea naţională *(nation building)* a ţărilor în criză, dar îi va fi greu să ocolească acest obiectiv în cazul Afganistanului. Numai că, este evident încă de pe acum, criza nu va putea fi rezolvată din exterior, prin sprijin militar, economic sau de orice altă natură. Talibanii sînt susţinuţi de şefii triburilor paştun, majoritare. Oamenii le sînt recunoscători pentru că au reuşit să instaureze calmul după patru ani de orgii ale violenţelor, consecutive retragerii sovietice. Acei paştuni care nu-i sprijină pe talibani (excesul de legiferare în materie de bărbi, turbane şi văluri nu ţine loc de performanţe constructive într-o ţară devastată de decenii de război) aşteaptă să vadă cum vor evolua evenimentele. Executarea lui Abdul Haq, un mujahedin paştun, antitaliban, reputat pentru curajul său în lupta împotriva ocupantului sovietic, a dat o puternică lovitură proiectului de construcţie al unei puteri de schimb. Haq n-a putut fi salvat de americani, deşi după apelul său telefonic un avion şi două elicoptere au dat roată deasupra locului unde fusese capturat, iar acest eşec este de natură de a da un avertisment celor care ar dori să devină puterea alternativă. În linii mari, puterea va arăta la fel, deşi în amănunte lucrurile se deosebesc şi, oricît ar părea de bizar, există situaţii cînd talibanii sînt de partea „progresului": codul de valori bazat pe ospitalitate, răzbunare şi superioritatea bărbaţilor este acelaşi, dar talibanii permit femeii să moştenească jumătate din averea soţului decedat, iar paştunii care li se opun – nu; talibanii permit văduvelor să se recăsătorească aşa cum vor, paştunii – doar cu un membru al familiei decedatului. „Talibanii sînt aici de şapte ani, noi de şapte sute de ani! Tradiţiile noastre trebuie respectate, nu ale lor", spune un lider paştun unui reporter care încearcă să înţeleagă. Nu este recomandabil ca Alianţa Nordului, singura forţă cu arma în mînă, pe teren, cu moravuri la fel de stricte, să preia puterea, pentru că luptătorii ei sînt din triburile minoritare. Şi Pakistanul se opune ferm.

Aşa cum arată acum situaţia, consolidarea naţiunii din Afganistan nu va aduce un rezultat asemănător cu cel din Turcia şi nici măcar aproape de regimurile – mai mult sau mai puţin laice – din fostele republici sovietice ale Asiei centrale. Această ţară proiectată în prim planul actualităţii fiinţează în altă secvenţă temporală şi nici eventualitatea unui protectorat nedeclarat ONU (ca în Timorul de Est, Bosnia sau Kosovo) nu va putea acoperi prăpastia în timp, exprimată prin ceea ce unii numesc şocul civilizaţiilor, conflict religios sau noua ordine mondială. Prin combinaţia mai mult sau mai puţin paşnică dintre aceste noţiuni s-ar putea ivi victoria în operaţiunile din Afganistan. Dar ar fi unul din acele cazuri în care victoria nu se identifică cu succesul. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Pisica rupe tăcerea milenară

Tipul ăsta mergea în jos pe Michigan Avenue din Chicago, făcut sandwich între două foi de carton acoperite de un mesaj alarmant, scris cu marker negru, care spunea cam aşa: „Antrax rusesc! KGB îi trimite antrax senatorului Daschle, pentru că acesta e un Spion Prost!". Ţicnitul se plimba alene prin mulţimea care privea vitrinele de la Niemann-Marcus şi Marshall Fields. Ceva mai tîrziu, am văzut un Christ bărbos, cărînd ditamai crucea de lemn, care se oprise să îngenuncheze în faţa unui panou pictat lîngă Shool of Chicago Art Institute. Panoul fusese montat acolo ca să ascundă privirii nişte reparaţii rutiere, iar pictura reprezenta, printre alte cîteva lucruri, o Fecioară din Guadelupa, copiată după o carte poştală mexicană. Un tip furios, cu o servietă în mînă, trecu în pas grăbit pe lîngă Iisus, strigînd: „Jos monoteismul!".

Ţicniţii îndeplinesc o funcţie foarte importantă. Ei exteriorizează paranoia generală pînă într-acolo încît ea devine ridicolă. Doar că paranoia ascute simţurile. În clipa de faţă, lumea e plină de opinii. Nici n-apucă ştirile de ultimă oră să se întîmple că opiniile şi cresc în jurul lor, ca mucegaiul. Opiniile, însă, sînt soporifice. Oamenii se dau în vînt după ştiri, oricît de smintite. Orice chestie adevărată, chiar dacă smintită, sau poate tocmai pentru că este smintită, are efect terapeutic. Mai bine aflăm din gura unui ins întîlnit în staţia de autobuz despre ce a spus Nostradamus decît să citim paginile de opinii şi editoriale. De bună seamă, o să citim şi paginile cu pricina, dar la o cafenea, unde nebunul de serviciu îşi aranjează părul cu cleştişorul de unghii, bombănind: „Ce ţară îngrijită era asta!".

Voiai să ajungi scriitor, nu? Ei bine, ăsta e momentul. Toată lumea o ia razna. Oamenii ţin sub birouri, la serviciu, paraşute. Perechile de îndrăgostiţi îşi cumpără măşti de gaze care se asortează. Ia uită-te în geanta unei dame – dintotdeauna o mină de aur pentru un scriitor: lîngă tradiţionalul MACE vei găsi o cutiuţă argintie de Cipro. Poveştile se strîng ciopor în jurul tău. Oamenii stau mai mult treji şi sînt, de aceea, mai uşor de muls de poveştile lor, de transformat în cuvinte. Anecdote ciopîrţite stau la coadă la întregire. Fapte obscure năzuiesc să se caţere spre însemnătate agăţîndu-se de clapele tastaturii tale. Cu toţii îţi oferă replici şi toată lumea îţi face cu ochiul – sau se zgîieşte la tine.

Ţi-aduci aminte cînd adevărata întocmire a lumii îţi scăpa şi te plictisiseşi în aşa hal încît deveniseşi postmodernist? Ce nasol era, pe atunci credeai că principala grijă a realităţii era să fugă de tine, care te voiai reporterul ei. Pe vremea aceea, toţi scriitorii aveau aceeaşi senzaţie. Credeai că singurele alternative erau: a) tăcerea; b) să te prefaci. Tăcerea părea mai sinceră, dar nu-ţi displăcea nici prefăcătoria. Din ceva tot trebuia să trăieşti, nu? Ei bine, lucrurile stau tot cam aşa, numai că lumea are cu mult mai multe poveşti.

O pisică venerabilă din Baton Rouge a rupt tăcerea milenară ca să ne spună o poveste. Ce? Ei, tocmai asta-i întrebarea, nu? Un cunoscut îşi făcea alergarea de dimineaţă printr-un crîng liniştit din apropierea casei, în dimineaţa de după atacul terorist. Un tip cu o carabină uriaşă stătea pitit după un copac. „Ce faci acolo?", strigă alergătorul. „Ăştia dau drumul la elefanţi", spuse bărbatul cu puşca. Este o metaforă apocaliptică. Alergătorul fu gata să leşine. Apoi îl zări. Convoiul de camioane. Ieşind din rulote păşeau, iată, elefanţii. În oraş sosise circul.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

O gară pentru doi absenţi*

În luna mai a anului curent, povestitorul şi Horia-Roman Patapievici (primul în calitate de profesor de istorie, al doilea în calitate de membru al Colegiului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii) au acceptat onoraţi invitaţia de a participa la seminarul *Memoria Comunismului în Republica Cehă*, ce urma să se desfăşoare – şi s-a şi desfăşurat între timp – la Praga în zilele de 19 şi 20 octombrie a.c., în organizarea *Institutului* praghez *pentru Istorie Contemporană* şi a prestigiosului *Institut für die Wissenschaft von Menschen* din Viena. Potrivit lăudabilei idei a organizatorilor, seminarul urma să pună în paralel şi spre comparaţie experienţa instaurării regimurilor comuniste în Cehoslovacia, Polonia şi România. Despre utilitatea unor astfel de întîlniri nu este cazul să oferim, aici, detalii. Nici despre avantajele demersului comparativ în rememorarea şi investigarea acestui fragment important al istoriei noastre comune – *a noastre*, ca cetăţeni ai Estului, şi *a noastre* ca europeni dintr-o zonă supusă acestui experiment traumatizant al trecutului recent care a fost, în toate cele trei ţări – şi nu numai în ele – comunismul.

La cinci luni de la acceptarea invitaţiei, în acest octombrie luminos ce tocmai a trecut, am fost obligaţi să revenim asupra ei. Cu regret şi, totodată, cu amărăciune. Cu neplăcerea de a risca, prin gestul nostru, atît ofensarea pe undeva legitimă a organizatorilor, cît şi pete pe firma mai mult decît onorabilă a *Colegiului „Noua Europă"* din Bucureşti, instituţie prin intermediul căreia invitaţiile veniseră. Decizia guvernului Republicii Cehe de a introduce, de la data de 1 octombrie (amînată, ulterior, pentru 1 noiembrie şi, mai nou, amînată la începutul acestei săptămîni pentru 1 ianuarie 2002), vize pentru cetăţenii români ne-a impus acest minim gest de protest. Am avut impresia că această nou ivită discrepanţă de statut dintre participanţii la seminarul praghez aruncă mai curînd – chiar dacă involuntar – o lumină ironică şi cinică asupra trecutei noastre experienţe comuniste comune. În opinia noastră, decizia guvernului ceh – cu toată succesiunea aceasta de amînări – este surprinzătoare în sensul neplăcut al termenului, prea puţin elegantă şi, mai mai presus de toate, inutilă. Cetăţenii cehi ştiu ei înşişi foarte bine (în virtutea recentei lor experienţe care a condus la prezenţa „filtrelor" britanice pe aeroportul praghez, pentru a împiedica decolarea spre Londra a oricărui nechemat) că orice restricţie similară afectează, în primul rînd, libera circulaţie a oamenilor oneşti – şi mult mai puţin circulaţia frauduloasă a infractorilor pentru care noţiunile de *frontieră*, *cetăţenie* sau *lege* sînt enervante abstracţiuni.

Drept care protestul nostru vizează în egală măsură lejeritatea penibilă şi cu totul condamnabilă cu care, în ultimul deceniu, guvernele succesive ale României au tratat această problemă, din moment ce pentru nici unul securizarea frontierelor (atît pentru cei ce intră chiuind cît şi pentru cei ce ies fluierînd) nu a constituit o prioritate; în consecinţă, România este singurul stat din zonă ai cărui cetăţeni au încă nevoie de vize pentru a merge spre vestul Europei. Inadmisibil de mult tolerată, o *emigraţie a neruşinării* a adus şi aduce peste numele ţării un regretabil capital de legende denigratoare, interminabile scandaluri şi o perdea de dezonoare. Nu arhitecţii ţării la grămadă sînt vinovaţi pentru puzderia de palate cu turnuleţe care au invadat, fără cea mai elementară autorizaţie, străzile oraşelor noastre mai mici sau mai mari. Pentru miile de automobile furate ce vor fi intrat sau ieşit prin vămile ţării nu sînt vinovaţi toţi posesorii cinstiţi de maşini *Dacia*. Drept care nu ne putem încrede în altceva decît în această minimală şi prea puţin spectaculoasă realitate: pentru miile de fugari transfrontalieri fără jenă nu trebuie să se ruşineze, pe la ghişee cu stele europene pe fond albastru, toţi românii. Cu cît Europa înţelege mai repede acest lucru, cu atît mai bine.

Este de la sine înţeles că am trimis organizatorilor colocviului de la Praga comunicările pe care le pregătisem pentru întîlnire. La fel, este subînţeles că aşteptăm, pe mai departe şi cu încredere, vremea acelei Europe în care ideile şi oamenii ce poartă aceste idei vor putea circula liber – spre însăşi victoria acelei libertăţi din a cărei apărare intelectualii europeni şi-au făcut, întotdeauna, o datorie de onoare.

---

* Poveste scrisă şi regretată împreună cu dl H.-R. Patapievici

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Preşedintele Academiei Române veghează

Mustafa Benedek, descendentul unei familii de turci maghiarizaţi, ne spunea cum şi în ce fel a petrecut pe litoral. Story-ul său promoţional se întîmpla de fiecare dată cînd Mustafa (zis Loali) avea pauză între două potpuriuri de muzică uşoară pe care le susţinea cu o ghitară havaiană pe estrada de la restaurantul Vînătorul. Să nu uit să povestesc că restaurantul avea tavanul cu intarsii de lemn, iar pe pereţi era pictat un cerb uriaş care avea în pază vreo cîteva căprioare care, nevinovate şi neatente, beau apă dintr-un lac cu aspect eminescian, situat în mijlocul codrului. Loali ne povestea cum a cunoscut-o pe Margareta Pâslaru la mare şi noi ne holbam intimidaţi la el; ne nevoiam atunci să parcurgem spaţiul didactic şi cultural care despărţea clasa a şaptea de a opta şi, vedeţi bine, prezenţa noastră acolo, la restaurantul Vânătorul, era profund ilegală. Stăteam ascunşi strategic la o masă pitită în dosul unui cuier nu departe de uşă, în aşa fel încît, dacă intra cumva domnul profesor de matematică, ori acela de geografie, care îşi duceau veacul pe acolo, să putem degrabă să evadăm în anonimatul ocrotitor al străzii şi să reintrăm, aşa, în legalitate.

Ar mai fi de spus că, pe vremea aceea, un dezgheţ primăvăratic a permis mandatarilor să-şi deschidă prăvălioarele lor cele subversiv-capitaliste. Prin urmare, turcii de la Adacale (sau Ada Kaleh, nu mai ştiu exact cum se scrie) veneau pînă aici departe, pe malul Mureşului, şi vindeau dulciurile cele născătoare de alterităţi expresive. Stăteau la umbra unui bazar rămas în oraşelul banatic din vremea ocupaţiei otomane care a durat preţ de un veac şi jumătate, adică pînă cînd paşa Timişoarei a predat cheile cetăţii principelui Eugeniu de Savoia, în al doilea deceniu al veacului luminilor.

În acele vremuri, în restaurantul Vînătorul, Loali, turcul maghiarizat, cînta la havaiană cîntări duioase, în timp ce noi ne dedam cu alcoolul subtil din băutura nevinovat denumită cremă de ciocolată. Mărturisesc sincer că, azi, cînd îmi aduc aminte de toate astea, mă podideşte melancolia. Fără să vreau îmi revin în memorie cerbul, căprioarele şi lacul, apoi, pe dată, îmi năvălesc în suflet versurile eminesciene despre rîndunelele care se duc toamna şi despre frunzele de nuc; alte asemenea sînt pe cale să citesc nostalgic dintr-o carte ferfeniţită a prunciei mele cînd, deodată, chiar pe marginea albă a paginii, îmi răsare dinainte figura severă, şi indignată, şi academic-supărată a Preşedintelui Academiei Române, Domnul Eugen Simion, în exerciţiul funcţiunii. Managerul academismului românesc priveşte dreapta-stînga, alături sînt alţii asemenea care, la rîndul lor, privesc dreapta-stînga, ca să nu citim aiurea, să nu zicem ceva nepotrivit, să nu demitizăm, să stăm drepţi, să stăm cu frică, sfînta jertfă în pace să o aducem. Şi pe cînd se întîmplă toate acestea, nu mă mai umple nici melancolia, nici sentimentele cele afunde nu mă mai năpădesc. Reclam public că din cauza unor asemenea bodyguarzi care nu ştiu de glumă, nu acceptă, ne privesc de sus, ne intimidează prin cum anume rotunjesc vocalele, sintagmele, prin cum anume se referă la cultură ca la ceva anume care le este fată în casă, reclam că, din cauza acestor domni atît de gravi şi atît de culţi, nu-l mai citesc pe Eminescu cum îl citeam odinioară. Mai mult: în dosul fiecărei frunze de nuc, al fiecărei rîndunele, al fiecărui nufăr din acela care se leagănă pe lac din cauza bărcii în care se sărută iubitul cu iubita lui, pîndeşte figura gravă a oştirii celei împovărate de titluri academice şi grade universitare. Se uită la noi ca nu cumva să facem ceva, să zicem ceva, să deranjăm ceva, să ieşim din rînd, din loc, să păşim dincolo de cordoanele din funii de mătase, asemenea acelora din muzee, pe care le-au întins peste tot: prin păduri, pe sub tei, pe la marginea mării, pe sub balconul Cătălinei.

Se cade să spunem, ca să se ştie, faptul că, dincolo de cordoane, aceeaşi cohortă de domni importanţi l-au luat (ca să nu vedem, zic dumnealor, că Eminul e cam bătrîn, că hainele lui sînt ponosite şi că miros a tabac şi a sudoare omenească) şi l-au închis în templu.

▲

Texte și opinii de: Cornel CODIȚĂ (analist politic) ● Peter GROSS (profesor univ., Chico University, SUA) ● Dan OPRESCU (doctor în filozofie) ● Vladimir TISMĂNEANU (profesor univ., University of Maryland, SUA)

Pe măsură ce se înmulțesc analizele despre modificările profunde survenite în lume după atacul terorist din 11 septembrie, viața își reia cursul normal, cu rivalități politice, competiții economice, nemulțumiri sociale, fapte diverse amuzante sau sinistre. Bombardamentele americane își greșesc țintele, militanții musulmani manifestează, profeții – în lumea de azi ei se numesc gazetari sau politologi – elaborează posibile variante pentru a localiza următorul masacru și caracteristicile lui. Victimele provocate de bacilul antrax sînt prea puține pentru a fi atribuite atotputernicei rețele Al-Qaeda, dar bîjbîielile în materie de prevenție a unui eventual război chimic, biologic (și de ce nu, nuclear?) anunță o luptă îndelungată cu necunoscutul. Și astfel se ajunge în inima spaimei: adversarul își reînnoiește mereu amenințarea că va lupta pînă la capăt, în cazul de față capătul fiind sfîrșitul civilizației occidentale.

Argument

Statele Unite, o putere mondială, cu un potențial realizat, în egală măsură fascinant și respingător, sînt atacate pe propriul teritoriu cu scopul mărturisit de a distruge țesătura de principii care îi asigură funcționarea. Specialiștii în Islam încearcă să explice, pe înțelesul tuturor, că talibanii, autorii atacului, sînt o excrescență neconvențională și distorsionată a unui mesaj umanist. În dorința de a izola terorismul și pe teroriști, Statele Unite coordonează o alianță cu devotamente și motivații diferite, încercînd să echilibreze vechile obligații cu imperativele noii acțiunii. În această dramatică reașezare a principiilor, dar și a intereselor, instinctul (dar și experiențe istorice nefericite) îi îndeamnă pe mulți să mizeze pe eventualul învingător, oricare ar fi acesta. Reprezentanții autodeclarați ai săracilor din lumea a treia găsesc că terorismul este motivat de bogăția și aroganța celor din lumea întîi. În fosta lume a doua dilema se prezintă în termeni dramatici: valorile democrației, așa cum sînt formulate de SUA și de țările Europei occidentale, și-au arătat aici, în special, potențialul de inegalitate și dezordine. Sfidarea teroristă stimulează refuzul unor modele percepute ca străine în raport cu esența tradițională, încurajează un conservatorism agresiv fără conținut precis, funcționînd în ambele direcții. Alături de ortodocșii sîrbi cînd săpau gropi comune pentru femeile și copii musulmani din Bosnia, dar alături și de musulmanii din lumea întreagă cînd îi ucid pe evrei și pe creștini, acolo unde îi găsesc, o masă numeroasă de oameni, extrem de decisă în fluctuațiile ei, transformă invidia și spaima de necunoscut în violență.

*Confuza linie a frontului trece prin orice individ care vrea să înțeleagă în ce lume trăiește: e din ce în ce mai dificil să găsești o relație corectă între „noi" și „eu". Articolele din acest număr nu propun un model, ci doar argumente – prin asimilare sau distanțare – pentru propria atitudine. (**M. B.**)*

Cornel CODIȚĂ

Jocul dragostei, al urii și al întîmplării

De la Oedip și pînă la dramele lui Shakespeare, forța reprezentației încearcă să ne deslușească rosturile Omului, să ilustreze legile elementare ale vieții lui folosind mereu aceleași două registre. Unul imediat, palpabil, vizibil, la îndemîna simțurilor și a „rațiunii noastre practice", în care personajele sînt puse în mișcare de două resorturi atotstăpînitoare, Dragostea și Ura. Invidia, lăcomia, violența, altruismul, gratitudinea, cumpătarea nu sînt decît derivate. Un univers în care întîmplarea este mereu prezentă și semnificativă, transformînd drumul omului de la dorințele, scopurile, obiectivele sale, spre locul în care „soarta" îl va așeza în cele din urmă, într-un labirint, mereu nesigur și pîndit de monștri. Al doilea registru este cel al „rostului", ca să folosim un cuvînt/concept atît de drag lui Noica. Deși rareori capabil să integreze această cunoaștere privilegiată în universul său cotidian, omului nu-i este interzis accesul la rosturile sale constitutive, „descifrate" de oracole, divinații, ori povestite cu har în structura fondatoare a miturilor pe care le-a moștenit drept carte de înțelepciune. Ura și Iubirea sunt și aici cele două forțe atotstăpînitoare, doar că efectele lor fac și desfac lumi, sensuri, drumuri ale omul generic, Umanitatea. În lumea Rostului, întîmplarea este la fel de prezentă, egală cu sine însăși, întemeietoare, săpînd sensuri pe care omul nu le poate nici ocoli, nici ignora, fără să plătească prețul suferinței, ori al „eternei reîntoarceri", cum spunea Eliade.

Ce au toate astea cu politica internațională și evenimentele de la 11 septembrie? se va fi întrebat, deja, cititorul nostru.

La suprafață, semnul, reprezentația. Lumea, odată cu cei implicați direct în drama care a curmat mii de vieți omenești, a trăit 11 septembrie ca pe o uriașă punere în scenă. O reprezentație crudă în care actorii mor, nu se prefac, așa cum gladiatorii mureau în arenele romane. O reprezentație care ascultă de vechile și imuabilele legi ale urii, dragostei și întîmplării.

Totul este atît de simplu în lumea evenimentelor! Există oameni care cred că nu există alt Dumnezeu decît Alah, iar Mahomed este profetul său. Unii dintre ei urăsc America. O urăsc pentru că este bogată, pentru că a luat din bogățiile lor, pentru că este arogantă, pentru că a călcat pe pămîntul sfînt cu arma în mînă și nu l-a mai părăsit, pentru că e locuită de infideli, pentru că are creditcarduri, pentru că are șosele, ori computere, pentru orice, prea puțin contează; la urma urmei, orice motiv este bun, atunci cînd urăști. În numele urii, ei vor să distrugă America. Cu orice preț, cu orice mijloace, mai ales cele pe care, fără să vrea, America le pune la dispoziție chiar și celor care o urăsc: avioane, bani, telefoane mobile, computere, universități, bacterii, viruși, șosele, dinamită, bombe nucleare, droguri, orice. America iubește libertatea, justiția, dreptatea, drepturile omului, iubește pe oricine, nu și pe cei care o urăsc și ridică brațul împotriva ei. Pe aceia îi pedepsește, cu vorba, cu legea, cu bombe, cu orice i-ar putea aduce la judecată pe rău făptuitori, vii sau morți. Restul nu e decît CNN, 24 de ore din 24!

De la 11 septembrie încoace, nu există comentariu care să nu ne spună, fie pe un ton apocaliptic, fie pe unul optimist, că lumea s-a schimbat, se schimbă, ori se va schimba negreșit de mîine. Semnele schimbării sînt la tot pasul, te împiedici de ele, chiar dacă nu vrei să le vezi. Din postura de singură mare putere aflată la adăpost de oricare din relele lumii, căreia îi mai lipsea doar „ultimul scut", cel anti-nuclear, America se arată lumii, dintr-o dată, la fel de vulnerabilă ca oricare alt stat expus atacurilor neconvenționale. Mitul intangibilității teritoriului american s-a prăbușit, odată cu Turnurile Gemene ale New Yorkului și zidurile groase ale uneia din laturile Pentagonului. Dintr-o țară aflată de veghe la pacea și ordinea lumii, America a devenit o țară plecată la război. După 50 de ani de „pregătire", uriașul NATO intră în acțiune; 19 țări se consideră simultan, sub raport juridic, nu numai politic, solidare cu Statele Unite, supuse unui „atac armat", conform celebrului articol 5 al Tratatului de la Washington. Rusia, care părea să navigheze în ape tot mai tulburi, împinsă mai degrabă împotriva intereselor americane, în Europa de Sud-Est, de Nord, în Golful Persic, ba chiar și în relația cu China, se transformă din competitor rămas fără competiție, în aliat strategic. China, care părea să ia și ea un azimut anti-american, revine, intrînd în alianța anti-teroristă, chiar dacă cu condiții. Dintr-o dată, locurile pierdute pe harta Europei, Bosnia, Kosovo, Macedonia, de care părea să atîrne soarta lumii sînt readuse la proporțiile lor, locale. Miraculos, IRA renunță la arme și lupta armată, fiind-i brusc rușine să fie asimilată cu o organizație teroristă, deși încă de la întemeiere a făcut din terorism nu doar un mijloc al luptei sale, ci și o ideologie. OEP-ul lui Arafat se dezice de terorism și de organizațiile care i-au fost braț armat încă de la înființare, creînd o breșă uriașă în structura politică a mișcării palestiniene. Israelul încearcă să profite, dar este viguros pus la punct de Administrația de la Washington, care contemplă tot mai serios soluția unui stat palestinian. Cine ar putea spune că lumea nu se schimbă?!

Poate doar cei ce-și iau răgazul și își îngăduie libertatea de a se întreba ce sens au toate acestea în celălalt plan al existenței noastre.

Există un miracol prin care ne este dat tuturor să descoperim lumea în care trăim. Pămîntul pe care călcăm cu nesiguranța primilor pași care nu știu să ocolească piatra din cale. Apa ce răsare de sub pămîntul reavăn al unei păduri pentru a ne vrăji cu perpetua ei mișcare. Aerul, deși abia mai tîrziu înțelegem că există un uriaș glob invizibil sub care existăm. Firul de iarbă sub tălpi și prima floare de cîmp culeasă cu mîna tremurîndă. Vecinătatea unei alte lumi, uneori binevoitoare, alteori înspăimîntătoare, cea a animalelor care-și văd de propria lor viață. Trăim înconjurați de lumea noastră, a oamenilor, pe care o descoperim încet, cu tot ceea ce are ea minunat, sau trist. Aflăm, într-un tîrziu, că toate aceste minuni ale vieții noastre pot fi închise fiecare într-un cuvînt, așa cum în poveste palatele zmeilor erau închise în cîte un măr. Lumea se reduce la: Lito-sferă, Atmo-sferă, Hidro-sferă, Bio-sferă, Socio-sferă, Noos-sferă. Aflată încă în faza copilăriei sale, Omul generic, abia a început să înțeleagă complexitatea fiecăreia dintre aceste totalități. Abia de cîteva decenii se arată preocupat de faptul că mișcările, furtunile ori neorînduiala sferei umane, strică grav și amenință să distrugă celelalte miracole de care este intrinsec legată, Pămîntul, Apa, Lumea animalelor și plantelor. Departe de a stăpîni procesele propriei sale sfere, abia dacă întrezărește rosturile sferei spirituale din care ar trebui să-și adape înțelepciunea. Un lucru, însă, devine tot mai clar pentru omul nostru generic: în ordinea acțiunii, tot ceea ce face sub semnul Iubirii, al Urii și al Întîmplării, se întoarce mai devreme sau mai tîrziu asupra lui, ca o răsplată, ori ca o pedeapsă. Nu există acțiune liberă de consecințe și nici una dintre consecințe nu poate fi trecută cu vederea, fără a genera un posibil lanț al nenorocirilor, ori eterna reîntoarecere, ori rătăcirea în cotloanele Labirintului, stăpînit de Minotaur.

Dar, parcă toate astea ni le-a mai spus cineva, o dată. Poate Oedip, poate Shakespeare! ▲

Ce cuvinte folosim

● **Fundamentalismul** s-a născut în Statele Unite, în context protestant. În 1919, pastorii presbiterieni, baptiști și metodiști au întemeiat *World's Christian Fundamentals Association* pentru a apăra acele articole ale credinței care lor li se păreau *fundamentale*. Susțineau o interpretare literală a Bibliei. Interpretînd literal povestea creației lumii în șase zile, așa cum e povestită în Geneză, respingeau teoria lui Darwin.

● Cuvîntul **integrism** a apărut în Franța, în context catolic. În 1907, papa Pius al X-lea a condamnat în enciclica *Pascendi* „modernismul", școala de gîndire care își propunea să examineze datele credinței în lumina științei. Adversarii cei mai violenți ai modernîștilor se defineau drept catolici „integrali", pentru că apărau *integritatea* credinței. Tabăra adversă îi denunța sub numele de *„integriști"*.

În Islam, după cum arată Oliver Roy, raportul dintre fundamentalism și tradiționalism are alt specific: „reîntoarcerea la texte presupune recitirea, căutarea originilor, înlăturarea tradiției care le-a îngreunat și deformat. Dușmanul nu este modernitatea, ci tradiția sau, în context musulman, tot ceea ce nu este tradiția profetului (*sunna*). Este un reformism. În sine, fundamentalismul nu este o poziție politică, fiindcă «reîntoarcerea» poate căpăta forme foarte diferite. Mai întîi, reîntoarcerea la respectarea strictă a practicilor religioase, așa cum se poate observa în mediile emigrației. Reîntoarcerea la practica textelor (studiul Coranului și a *hadith*): fundamentalismul din *madrasa*. Reîntoarcerea la legea religioasă, practica *shariat*. Fundamentalismul *ulémî*: reîntoarcerea la Text se face prin afirmarea unei noi tradiții stabilită de un corpus de exegeți care ocultează în măsura în care descoperă. Reîntoarcerea nu are același sens pentru cel care descifrează conform tradiției scolastice a comentariului și un tînăr intelectual care caută în societatea din timpul profetului un model politic. (...) *Ulémî* sînt oameni cu carte, dar nu intelectuali. Formați în conformitate cu tradiția milenară a întregii lumi musulmane (limba arabă clasică, *kalim* sau teologie, *tafsir* sau interpretarea Coranului, *hadith* sau tradiția profetului, *fiqh* sau dreptul musulman) *ulémî* au mai curînd sentimentul că aparțin comunității musulmane, *umma*, decît unei anumite națiuni".

(după *Le Monde*, 10 octombrie 2001)

RĂZBOIUL CIVILIZAŢIILOR

Vladimir TISMĂNEANU

Spiritul liberal şi valorile americane

În martie 1991 am organizat la Timişoara, cu sprijinul prietenilor Mircea Mihăieş şi Vasile Popovici, o conferinţă internaţională cu tema „Putere şi opoziţie în societăţile post-comuniste". Au fost prezenţi intelectuali şi activişti politici marcanţi, între care i-aş pomeni pe Nicolae Manolescu, Stelian Tănase, Miklos Haraszti, Agnes Heller, regretatul Ferenc Feher, Sonia Licht, Jakub Karpinski, şi mulţi alţii. Un invitat special, care nu a putut veni, a fost Adam Michnik. El ne-a trimis atunci un text extrem de important, pe care l-am publicat în revista *East European Reporter*, care apărea la Londra (fondatorul ei a fost Jan Kavan, actualul ministru de Externe al Republicii Cehe; eu eram editorul secţiei române, iar între editorii onorifici se numărau Dorin Tudoran, Mihai Botez şi Dan Petrescu). Eseul lui Michnik se intitula „Prezenţa valorilor liberale" şi ar merita recitit, eventual republicat, acum, cînd ne aflăm confruntaţi cu un atac global împotriva exact acelor valori pe care le-a preconizat şi apărat disidenţa democratică est şi central europeană. Îndrăznesc să afirm chiar că există o consubstanţialitate între spiritul liberal, valorile civismului participativ şi tradiţia politică americană. Evident, nu vreau să neglijez existenţa unor direcţii exclusiviste în experienţa americană (ori în aceea a disidenţei). Pe de altă parte, dacă o recitim pe Hannah Arendt, în special lucrarea ei capitală *On Revolution*, înţelegem poziţia lui Michnik: America s-a creat prin postularea şi apărarea valorii centrale, auto-constitutive a libertăţii. În raport cu experienţa Revoluţiei franceze, deci cu modelul care a dus la teroarea iacobină şi la dictatura imperială bonapartistă, spiritul american a insistat asupra drepturilor esenţiale ale individului, înainte de toate cele legate de protecţia libertăţii personale în raport cu orice intruziune statală. Aceste principii îşi află rădăcinile în filosofia Luminilor, pe care părinţii fondatori au cunoscut-o profund şi cu care s-au identificat (mă gîndesc nu doar la filosofii francezi, ci şi la iluminismul scoţian care a formulat limpede idealul societăţii civile). Egalitatea, în această viziune, este înainte de orice egalitate în faţa legii.

Repet, există suficiente momente mai puţin onorabile în trecutul, ori chiar prezentul american: aş aminti aici doar puseurile izolaţioniste, tendinţele de ignorare a diferenţelor culturale şi chiar paternalismul în raport cu statele Americii Latine (în special în perioada de dinainte de administraţia Kennedy), alianţe dubioase cu tiranii corupte, sprijinirea unor regimuri lipsite de baza populară în numele intereselor strategice ale luptei împotriva comunismului etc. Toate acestea însă nu diminuează şi nu contrazic faptul că în ansamblul ei, experienţa americană este una indisociabil legată de pluralism, în cele mai diverse forme de expresie a acestui principiu. Monismul absolutist, certitudinile fanatice deplînse de gîndirea liberală (a se citi textele clasice ale unor Isaiah Berlin ori Raymond Aron) au fost şi sînt sfidate de construcţia politică şi civilizaţională numită Statele Unite. Patriotismul american, observabil în aceste zile în chip extrem de emoţionant prin ataşamentul vizibil şi aproape universal faţă de simbolul drapelului naţional, nu este cîtuşi de puţin colorat etnic. Este înainte de toate unul definit de loialitatea în raport cu Constituţia acestei ţări, deci cu acele valori care permit exerciţiul democratic, garantează proprietatea privată şi dreptul individului la urmărirea propriei fericiri. Nu există în America o religie naţională: strada 16 din Washington, DC, îmi spunea recent tatăl unui coleg de clasă al fiului meu Adam Volo, este numită şi „strada bisericilor". Un termen generic care surprinde coabitarea în aceeaşi zonă a oraşului a zeci de lăcaşuri de rugăciune: creştine, musulmane, Bahai, mozaice, fiecare dintre acestea, la rîndul ei, reprezentată de felurite tendinţe (Christian Scientists, mormoni, evrei conservatori şi evrei reformaţi, greco-catolici şi romano-catolici, mulsulmani sunni sau shia, şi lista nu se opreşte aici).

S-a scris mult despre o anumită rigiditate a „corectitudinii politice" în campusuri. Sînt total de acord cu Norman Manea care, într-un recent interviu în „22", semnala că lucrurile sînt mult mai complicate: nu există o America, ci sute şi sute de Americi. În propria mea universitate, University of Maryland, nu există nici pe departe un asemenea corset ideologic. Nu-l aflăm nici în alte mari sau mici colegii ori universităţi de cercetare. Există, desigur, publicaţii care şi-au aflat o nouă cauză în lupta împotriva globalizării ca presupus simptom al practicilor imperialiste americane. Există în egală măsură reviste precum *The New Republic* ori *Partisan Review* care propun exact valorile despre care scria Michnik în eseul amintit. Ceea ce observăm în lumea academică este o sensibilitate, uneori exagerată, însă lesne explicabilă, în raport cu discursurile multă vreme ignorate ori marginalizate. Mulţi dintre intelectualii americani, asemeni colegilor lor europeni, se află de partea acelor grupuri ofensate, obligate la tăcere de către constrîngerile unor canoane obosite. Înseamnă aceasta că valorile liberale sînt abandonate? Mi-ar fi greu să cred, dacă ţinem cont de susţinerea cauzelor umanitare de către figuri importante ale vieţii culturale şi academice americane. Relativismul post-modern şi retorica post-colonialismului sînt evident influente în campusuri, însă, chiar şi în citadela stîngistă care este Berkeley nu există o direcţie univocă. Polifonia este marca vieţii spirituale americane, ori tocmai acest pluralism care respinge monolitismul agresiv stîrneşte ostilitatea adversarilor juraţi ai Americii. Am mai spus-o, însă ţin să o accentuez şi în acest articol: spiritul american este unul al dialogului, toleranţei şi competiţiei. Este întemeiat pe sinceritate, onestitate, deci pe ceea ce se cheamă *fair play*. Individul este judecat prin ceea ce reprezintă el sau ea, nu prin elemente istorice, de familie, origine ori religie. În America, prezumţia de inocenţă este fundamentul legalităţii. Tocmai de aceea, America este deopotrivă puternică şi vulnerabilă, asemeni tradiţiei umanismului burghez pe care o continuă cu demnitate, curaj şi altruism.

Washington, DC
21 octombrie 2001

▲

Dan OPRESCU

Pînă unde, cînd şi cum...

Pînă unde, oare, sîntem dispuşi să mergem pentru a stîrpi fenomenul pe care, în lipsa unei vorbe mai potrivite, îl numim „terorism"? Tare mi-e teamă că nu prea sîntem gata să mergem prea departe pe această cale, pentru că nu vom fi suferit încă îndestul spre a fi pregătiţi, precum americanii în 1945, să lansăm bombe atomice întru pacificarea „turbaţilor".

Pentru a-l putea „trozni" mai bine (i.e.: inclusiv propagandistic) pe Ossama bin Laden (& Co.), este imperios necesar să se pretindă că nu există nici o „cruciadă" americano-europeană împotriva Islamului sau/şi Afganistanului, că este vorba doar despre un „război împotriva terorismului", că religia musulmană este una paşnică şi tolerantă, că dictaturile/tiraniile islamice sau/şi arabe (inclusiv Iran, Irak, Libia, Siria etc., precum şi Autoritatea Palestiniană – mai nou, chiar şi Alianţa Nordului, altminteri prea bine cunoscută pentru faptul că este, de mai mulţi ani încoace, marioneta Moscovei) sînt „aliaţii fireşti" în această luptă dreaptă ş.a.m.d. Evident, adevărul stă într-altă parte, măcar pentru simplul fapt că toţi (dar absolut toţi) teroriştii implicaţi în atacurile din 11 septembrie 2001 sînt: bărbaţi, musulmani, arabi etc. Dar adevărul se cuvine să fie una dintre victimele „colaterale" ale acestui război; realitatea, atunci cînd vine în contradicţie cu anumite teze *politically correct*, suferă. Realitatea ne aminteşte că palestinienii deturnau, în anii '70, avioane într-o veselie; astăzi, le-a trecut; cei ce mai deturnează, ucid, pun bombe etc. sînt, pur şi simplu, terorişti.

Pentru cine doar întreabă, toate ideologiile, inclusiv toate religiile, sînt paşnice, cel puţin la nivel declarativ; aici, poate, s-ar cuveni recitit *Principele* lui Machiavelli (mai cu seamă capitolul al XVIII-lea), spre deplina lămurire (sau, mai recent, scrierile lui Henry Kissinger). În realitate însă, aşa-numita lege a talionului este predominantă.

Toate ideologiile (religioase sau nu) posedă acest potenţial belicos şi, adesea, totalitar. Nimic nu garantează pacea sau/şi prosperitatea. Măiestrita utilizare a ideologiilor în vederea cuceririi, păstrării şi întăririi puterii politice poate fi constatată din cele mai vechi timpuri, şi în toate locurile: faraonii Egiptului, David, Solomon, Constantin cel Mare, Muhammad, Carol cel Mare, Sfîntul Vladimir, Sfîntul Ştefan al ungurilor, Lenin, Stalin sau Hitler – cu toţii (şi încă mulţi, mulţi alţii) vor fi instrumentalizat credinţe, ideologii în scopuri politice. De partea cealaltă, stau cei care au produs, într-un fel sau altul, o anumită ideologie, dar fără să fi profitat de pe urma „implementării" acesteia în lumea cea mare: Buddha, Lao Tze, Confucius, Iisus, Petru, Karl Marx.

În definitiv, pînă şi „ideologia" canibalilor poate fi prezentată, cu puţin efort, drept una esenţialmente pacifistă, ecologică, raţională etc. La fel, ideologia tribală a muntenilor războinici (albanezi, elveţieni, chukka etc.).

Pentru noi, românii, paradigma expansionismului islamic nu este dată de către nemijlocita experienţă istorică a tutelei otomane, ci de către o construcţie răspicat ideologică (şi, în esenţă, anti-fanariotă) a secolului al XIX-lea, *Scrisoarea a III-a* de Eminescu. Există şi o anumită dinamică a răutăţilor, precum şi una a perceperii lor ca atare: de pildă, vreme de mai mult de un secol, japonezii (buddhist-shintoişti) au fost percepuţi drept războinici, cuceritori, cruzi, fanatici etc. În 1905 i-au bătut – şi umilit – pe ruşi, apoi au ocupat Coreea, apoi o parte a Chinei, apoi Indochina, apoi s-au lansat în marea aventură împotriva Americii, de după decembrie 1941; japonezii au inventat avioanele şi torpilele *kamikaze*, laolaltă cu sinuciderea rituală şi alte „barbarisme". A fost nevoie de patru ani de război crîncen, inclusiv de două bombe atomice (plus o ocupaţie militară ce se continuă, în bună măsură, pînă în ziua de astăzi), pentru ca astăzi să-i percepem pe japonezi ca pe un popor paşnic, un popor caracterizat prin minimalism estetic, rafinament şi „ceremonia ceaiului". Sîntem, oare, pregătiţi să lansăm o bombă atomică asupra Damascului sau Bagdadului, să spunem, pentru a-i transforma pe arabi în rafinaţi ai caligrafiei şi în (re-)specialişti într-ale algebrei? Mi-e teamă că nu, deocamdată.

▲

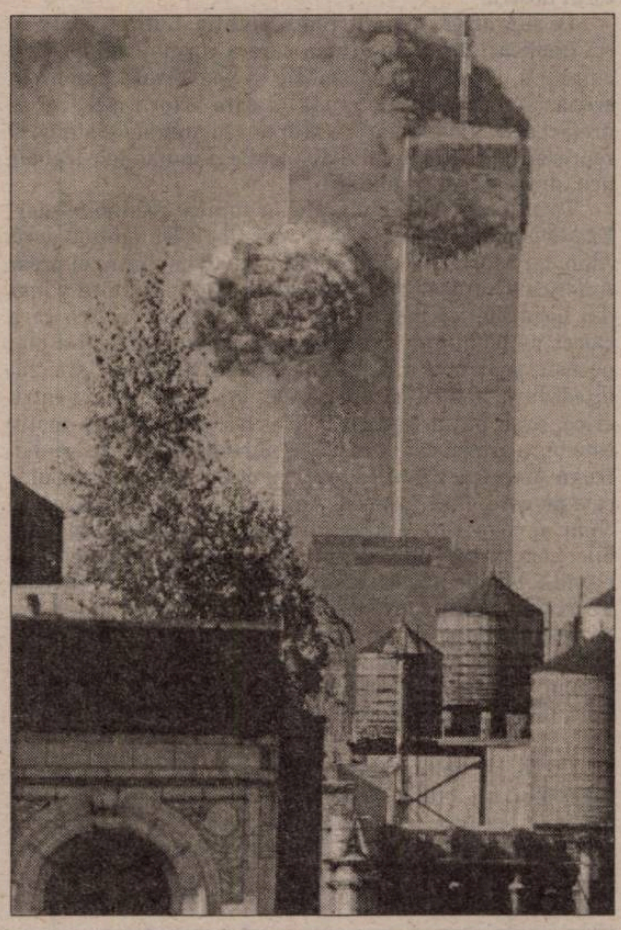

CIVILIZAŢIA RĂZBOIULUI

Parametrii toleranţei

O afirmaţie a prim-ministrului italian, Silvio Berlusconi, care explica recentele evenimente din Statele Unite prin complexul de inferioritate al culturii islamice faţă de realitatea superiorităţii culturii occidentale a născut reacţii amestecate. Cei care găsesc îndreptăţiri acţiunii teroriste se văd confirmaţi în explicaţia lor despre aroganţa lumii creştine. Cei îngroziţi de intensitatea atacului şi de caracterul imprevizibil al celor ce vor urma spun, sau cred fără s-o spună, că Berlusconi are dreptate, chiar dacă asemenea caracterizări nu se potrivesc cu educaţia persoanelor oficiale. **Umberto Eco** s-a apucat cu temeinicia ce-i caracterizează naraţiunile şi eseurile să scrie dacă este posibilă şi dezirabilă comparaţia între culturi:

„Adevărata lecţie care trebuie desprinsă din antropologia culturală e mai curînd că, pentru a spune dacă o cultură e superioară alteia, trebuie să fixăm nişte parametri. Una e să spui ce este o cultură şi alta e să spui pe baza căror parametri o judeci. O cultură poate fi descrisă într-un mod cît de cît obiectiv: aceste persoane se comportă astfel, cred în spirite sau într-o unică divinitate care invadează întreaga natură, se unesc în clanuri de rudenie pe baza acestor reguli, consideră că e frumos să-şi pună inele în nas (aceasta ar putea fi o descriere a culturii juvenile din Occident), consideră impură carnea de porc, îşi fac circumcizie, cresc cîini pentru a-i pune în tigaie la zile festive sau, aşa cum spun şi azi americanii despre francezi, mănîncă broaşte.

Doar pentru noi e mai bună

Antropologul ştie, desigur, că obiectivitatea e pusă la îndoială de tot felul de factori. Anul trecut am fost în Dogon şi l-am întrebat pe un băieţel dacă e musulman. El mi-a răspuns, în franceză, «nu, sînt animist». Credeţi-mă, un animist nu se defineşte animist decît dacă are măcar o diplomă la École des Hautes Études din Paris, deci acel băiat vorbea despre propria cultură aşa cum i-o definiseră antropologii. Antropologii africani îmi spuneau că, atunci cînd vine un antropolog european, oamenii din Dogon, de-acum descurcăreţi, îi povestesc ce a scris acum mulţi ani un antropolog, Griaule (căruia însă, cel puţin aşa afirmau prietenii africani cultivaţi, informatorii indigeni îi relataseră lucruri cam fără legătură între ele, pe care el le unise apoi într-un sistem fascinant, dar de o autenticitate îndoielnică). Totuşi, scăzînd toate neînţelegerile posibile atunci cînd vorbim despre o cultură diferită, putem avea o descriere destul de „neutră". Parametrii judecăţii sînt însă altceva, depind de rădăcinile noastre, de preferinţele şi obiceiurile noastre, de pasiunile noastre, de sistemul nostru de valori. Să luăm un exemplu. Considerăm că prelungirea duratei medii de viaţă de la patruzeci la optzeci de ani este o valoare? Eu, unul, cred că da, dar mulţi mistici mi-ar putea spune că într-e un beţivan care trăieşte optzeci de ani şi San Luigi Gonzaga care a trăit douăzeci şi trei, cel de-al doilea a avut o viaţă mai plină. Dar să admitem că prelungirea vieţii este o valoare: în acest caz medicina şi ştiinţa occidentale sînt cu siguranţă superioare altor cunoştinţe şi practici medicale.

Credem că dezvoltarea tehnologică, expansiunea comerţului, rapiditatea transporturilor reprezintă o valoare? Foarte mulţi cred că da, şi au dreptul să considere drept superioară civilizaţia noastră tehnologică. Dar, chiar în interiorul lumii occidentale, sînt şi oameni care consideră o valoare primordială viaţa în armonie cu un mediu curat, deci sînt gata să renunţe la avioane, automobile, frigidere, să împletească coşuri şi să meargă pe jos dintr-un sat în altul, numai să nu provoace distrugerea stratului de ozon. Vedeţi deci că, pentru a afirma că o cultură e mai bună decît alta, nu ajunge să o descriem (cum face antropologul), ci trebuie să apelăm şi la un sistem de valori la care sîntem de părere că nu putem renunţa. Numai aşa putem spune despre cultura noastră că, pentru noi, e mai bună.

În avangarda cui?

În aceste zile am asistat la apărarea unor culturi diferite pe baza unor parametri discutabili. Alaltăieri citeam o scrisoare adresată unui mare cotidian în care se punea cu sarcasm întrebarea cum de Premiile Nobel sînt date numai occidentalilor, nu şi orientalilor. Trecînd peste faptul că era vorba de un ignorant care nu ştia cîte Premii Nobel pentru literatură au fost acordate unor autori de culoare şi unor mari scriitori islamici, trecînd peste faptul că premiatul Nobel pentru fizică în 1979 a fost un pakistanez numit Abdus Salam, a afirma că recunoaşterile se îndreaptă în mod natural către cei care

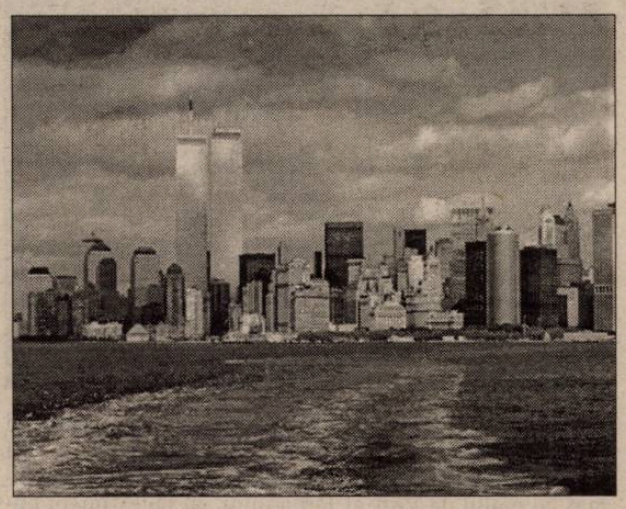

lucrează în mediile ştiinţifice occidentale înseamnă să descoperi apa caldă, pentru că nimeni nu a pus la îndoială vreodată că ştiinţa şi tehnologia occidentale sînt astăzi în avangardă. În avangarda cui? A ştiinţei şi a tehnologiei. În ce măsură dezvoltarea tehnologică poate fi un parametru absolut? Pakistanul are bomba atomică, iar Italia nu. Deci noi sîntem o civilizaţie inferioară? E mai bine să trăieşti la Islamabad decît la Arcore? *(la Arcore se află reşedinţa privată a lui Silvio Berlusconi, n. red.)*

Adepţii dialogului ne invită să respectăm lumea islamică, amintind că aceasta a dat oameni ca Avicenna (care între altele s-a născut la Buhara, nu departe de Afganistan) şi Averroes – şi e păcat că întotdeauna sînt citaţi doar aceştia, ca şi cum ar fi unicii, şi nu se vorbeşte despre Al Kindi, Avenpace, Avicebron, Ibn Tufayl, sau despre acel mare istoric din secolul al XIV-lea care a fost Ibn Khaldun, pe care Occidentul îl consideră întemeietorul ştiinţelor sociale. Ni se aminteşte că arabii din Spania se ocupau cu geografia, astronomia, matematica sau medicina într-o vreme cînd lumea creştină era cu mult în urmă. Toate acestea sînt foarte adevărate, dar nu sînt argumente, pentru că dacă raţionăm astfel înseamnă că Vinci, o nobilă comună toscană, e superioară New York-ului, pentru că la Vinci s-a născut Leonardo pe vremea cînd la Manhattan patru indieni stăteau pe jos şi aşteptau ca peste o sută cincizeci de ani să vină olandezii să le cumpere întreaga peninsulă cu 24 de dolari. Şi totuşi nu, fără supărare, astăzi centrul lumii este New York, nu Vinci.

Lucrurile se schimbă.

Pasiuni contradictorii

(...) Nu, problema parametrilor nu se pune în cheie istorică, ci în cheie contemporană. Una dintre trăsăturile lăudabile ale culturilor occidentale (libere şi pluraliste, şi acestea sînt valorile la care noi nu putem renunţa) este că şi-au dat seama de multă vreme că aceeaşi persoană poate fi pusă în situaţia de a opera cu parametri diferiţi şi contradictorii pe probleme diferite. De exemplu, se consideră că prelungirea vieţii e bună, iar poluarea atmosferică e rea, dar ştim bine că, pentru a avea marile laboratoare în care se studiază prelungirea vieţii, ne trebuie sisteme de comunicaţii şi de aprovizionare cu energie care produc poluare. Cultura occidentală a elaborat capacitatea de a-şi dezvălui în mod liber propriile contradicţii. Nu le rezolvă astfel, dar măcar ştie că acestea

există, şi o spune. La urma urmei, toată discuţia pro şi contra globalizării în asta constă (numai pentru cei din Black Box nu): cum poate fi suportată o cotă de globalizare pozitivă evitînd riscurile şi nedreptăţile globalizării perverse, cum li se poate prelungi viaţa şi milioanelor de africani care mor de SIDA (prelungind-o totodată şi pe a noastră) fără să acceptăm o economie planetară care îi face să moară de foame pe bolnavii de SIDA şi ne face pe noi să înghiţim alimente poluate? Dar tocmai această critică a parametrilor, pe care Occidentul o urmează şi o încurajează, ne face să înţelegem cît de delicată este problema parametrilor. E corectă şi civică protejarea secretului bancar? Foarte mulţi spun că da. Dar dacă acest secret le permite teroriştilor să-şi ţină banii la Londra, în City? Atunci, apărarea vieţii private şi a datelor personale e o valoare pozitivă sau ceva dubios? Noi punem permanent în discuţie parametrii noştri. Lumea occidentală o face într-o asemenea măsură încît le permite propriilor cetăţeni să respingă parametrul dezvoltării tehnologice şi să devină budişti sau să meargă să trăiască în comunităţi unde nu se utilizează cauciucuri nici măcar pentru căruţe. Şcoala trebuie să ne înveţe să discutăm şi să analizăm parametrii pe care se sprijină afirmaţiile noastre pasionale.

Ceilalţi

Problema pe care antropologia culturală nu a rezolvat-o este ce se întîmplă cînd un membru al unei culturi, ale cărei principii am învăţat măcar să le respectăm, vine să trăiască la noi acasă.(...) A reflecta asupra parametrilor noştri înseamnă şi să decidem că sîntem gata să tolerăm totul, dar anumite lucruri sînt pentru noi intolerabile.

Occidentul a cheltuit fonduri şi energie pentru a studia tradiţiile şi obiceiurile Celorlalţi, dar nimeni nu a permis cu adevărat Celorlalţi să studieze tradiţiile şi obiceiurile Occidentului, cu excepţia şcolilor ţinute în teritoriile de peste mări de albi, sau permiţîndu-le celor mai bogaţi dintre Ceilalţi să meargă să studieze la Oxford sau la Paris – şi apoi se vede ce se întîmplă, îşi fac studiile în Occident şi apoi se întorc acasă şi organizează mişcări fundamentaliste, pentru că se simt legaţi de compatrioţii lor care nu beneficiază de asemenea studii (de altfel, povestea e veche, iar pentru independenţa Indiei s-au luptat intelectuali care studiaseră cu englezii).

(...) Una dintre valorile despre care civilizaţia occidentală vorbeşte mult este acceptarea diferenţelor. Teoretic sîntem toţi de acord, e *politically correct* să spunem despre cineva în public că e *gay*, dar acasă spunem rînjind că e un poponar. Cum poate fi învăţată acceptarea diferenţei? *L'Académie Universelle des Cultures* a realizat un *site* unde se elaborează materiale pe diverse teme (culoare, religie, tradiţii şi obiceiuri etc.) pentru educatorii din orice ţară care vor să-şi înveţe elevii cum să-i accepte pe cei care sînt diferiţi de ei. Înainte de toate, s-a decis să nu se spună minciuni copiilor, afirmînd că toţi sîntem egali. Copiii îşi dau seama foarte bine că unii vecini de cartier sau colegi de şcoală nu sînt la fel ca ei, au pielea de altă culoare, ochii migdalaţi, părul mai cîrlionţat sau mai drept, mănîncă lucruri ciudate, nu merg la prima comuniune. Nu ajunge să le spui că toţi sînt creaţia lui Dumnezeu, pentru că şi animalele sînt creaţia lui Dumnezeu, şi totuşi copiii n-au văzut niciodată o capră care să stea la catedră şi să-i înveţe ortografia. Deci trebuie să le spunem copiilor că fiinţele umane sînt foarte diferite între ele şi să le explicăm bine prin ce anume sînt diferite, pentru a arăta apoi că aceste diferenţe pot fi o sursă de bogăţie. Învăţătorul dintr-un oraş italian ar trebui să-i ajute pe copiii italieni să înţeleagă de ce alţi copii se roagă unei alte divinităţi sau cîntă o muzică ce nu pare a fi rock. Desigur, acelaşi lucru trebuie să-l facă un educator chinez cu copiii chinezi care trăiesc lîngă o comunitate creştină. Pasul succesiv va fi să arătăm că există ceva în comun între muzica noastră şi a lor, că şi Dumnezeul lor recomandă lucruri bune. Obiecţie posibilă: noi vom face asta la Florenţa, dar o vor face şi ei la Kabul? O asemenea obiecţie este cît se poate de îndepărtată de valorile civilizaţiei occidentale. Noi sîntem o civilizaţie pluralistă pentru că permitem construirea de moschee acasă la noi şi nu putem renunţa la asta numai pentru că la Kabul propagandiştii creştini sînt băgaţi la închisoare. Dacă am face-o, am deveni şi noi talibani. Parametrul toleranţei faţă de diversităţi e cu siguranţă unul dintre cei mai puternici şi mai puţin discutabili, şi noi considerăm că avem o cultură matură pentru că ştie să tolereze diversităţile, şi îi considerăm barbari pe cei care aparţin culturii noastre şi nu tolerează diversitatea. Şi cu asta basta.

(adaptare după *La Repubblica*, 5 octombrie 2001)

▲

Peter GROSS

Teroare nouă, jurnalism vechi

Aproape imediat după atacul din 11 septembrie 2001, la New York şi Washington D.C., gazetarii de la televiziunea americană au fost de părere că evenimentul a modificat pentru totdeauna Statele Unite. S-ar putea să fie aşa deşi, în această primă săptămînă după loviturile date de teroare, programele de ştiri ale televiziunilor americane s-au dovedit mai rezistente la schimbare decît societatea pe care afirmă că o oglindesc şi o servesc. Mă refer aici la jurnalismul de televiziune, numai şi doar aşa cum s-a exprimat el în primele zile de după atacul criminal.

Reflectarea la televiziune a ceea ce s-a numit „a doua zi a infamiei" din istoria Statelor Unite (prima a fost pe 6 decembrie 1941, cînd Japonia a atacat Pearl Harbour) pare să fi fost atît de corectă şi profundă pe cît a permis situaţia. Profesionalismul televiziunilor a căpătat un sprijin solid din partea unui sondaj realizat de Pew Research Center, între 13-17 septembrie 2001: nouă din zece subiecţi afirmau că reflectarea în ştirile de televiziune a atacului terorist a fost bună sau foarte bună, 56% spunînd că a fost excelentă. Din păcate pentru autorii programelor de ştiri de la televiziune asemenea statistici nu sînt concludente în aprecierea performanţelor lor.

Dacă lăsăm de-o parte laurii ce se cuvin pentru efortul, prestat 24 de ore din 24, de a-i ţine la curent pe americani cu explicaţiile evenimentului, o examinare mai atentă a jurnalismului difuzat în perioada 11-16 septembrie scoate la iveală trei serii de fapte incontestabile:

1. Excelentă cînd reproduce viaţa, evenimentul direct, televiziunea este superficială şi şovăitoare în spaţiul dintre zvon răspîndit şi faptele verificate. Aşa a fost, de exemplu, cu cifra victimelor: între 11-13 septembrie, a oscilat între cîteva mii şi 40 de mii.

2. Cultura „political correctness" introdusă în America în ultimii 30 de ani de către stînga şi jurnalismul de interpretare, înclinaţii care tulbură organizaţiile de transmis ştiri, au fost prezente în ceea ce ar trebui să fie un jurnalism obiectiv. Astfel, cultura dominantă, dacă nu simpatiile ideologice ale jurnalismului american, au influenţat primele ştiri difuzate de televiziune cînd cele două avioane care au lovit WTC la New York au fost etichetate ca atacuri împotriva „inimii capitalismului american" a „Wall Street- ului". Au trecut 24 de ore după eveniment pînă cînd mass-media au adoptat o descriere percepută corect de majoritatea covîrşitoare a americanilor: atacul a fost împotriva ţării, a cetăţenilor ei, a valorilor şi modului ei de viaţă.

3. Magnitudinea atacului din 11 septembrie a îngustat distanţa între presă, între cei care difuzează ştiri, pe de o parte, stat şi guvern pe de altă parte. În consecinţă, „patriotismul" şi o responsabilitate specifică pentru vremurile de război au fost rapid invocate de jurnalişti, lăsînd loc îngrijorării că ştirile vor fi şi mai părtinitoare, şi mai dezechilibrate, acum, de dragul unui război motivat.

În agitaţia iniţială, rezultat al durerii şi al smereniei provocate de natura atacului, unul dintre cei mai celebri comentatori ai unei mari reţele de televiziune, Dan Rather de la CBS, niciodată stînjenit de acuzaţia că ar putea fi subiectiv sau părtinitor, a promis că, în războiul anti-terorist, îl va susţine pe preşedintele Bush şi că va fi de partea acuzării. Printr-o răsucire ironică sau poate ipocrită, prezentatorii ştirilor de la televiziune nu au vrut să poarte la rever micile insigne cu steagul american, ca să nu fie bănuiţi că ţin partea cuiva. Apăruse primejdia ca televiziunea să nu devină, oximoronic, o imensă maşină de propagandă, fără preferinţe explicite. În timp ce gazetăria făcută la televiziune nu era dionisiacă în descrierile ei, faptele enumerate s-au combinat în aşa fel încît descrierea atacurilor teroriste şi a consecinţelor a fost mai puţin pozitivă decît sugerează unii observatori. Era, de exemplu, evident că, începînd din 13 septembrie, ştirile s-au deplasat rapid de la jurnalismul obiectiv spre naraţiuni moralizatoare, spre predici, spre generalizare. Şi a devenit dificil de despărţit unde se termină „political correctness" (sensibilitatea exagerată faţă de „minorităţile" americane şi egalitatea tuturor civilizaţiilor şi a oamenilor) şi unde începe patriotismul (sprijinul faţă de procesul iniţiat de America pentru sudarea coaliţiei, respectarea exigenţelor ei materie de politică internă şi externă) sau invers. De exemplu, nu este clar de ce programele de ştiri de la televiziune s-au grăbit să tragă concluzia că membrii comunităţii arabo-americane nu au nimic de-a face cu terorismul, fără să aibă nici o confirmare faptică. În această situaţie, gazetarii care se respectă ar fi considerat necesar să afle cîţi membri ai acestei comunităţi au contribuit cu bani, direct sau prin intermediul moscheilor, la finanţarea unor organizaţii cum sînt Hamas, Jihadul islamic sau Hezbollah. La fel, într-o şi mai ciudată abatere de la necesarul echilibru şi aprofundare a evenimentelor, nu ne-a fost arătată bucuria de pe străzile unor ţări arabe, manifestaţiile de după prăbuşirea blocurilor WTC şi a mutilării Pentagonului, scene arătate de BBC englezilor şi de RAI italienilor. Americanii au văzut un clip foarte scurt, filmat pe malul de Vest al Iordanului, cu palestinieni bucuroşi. S-a lansat apoi zvonul că de fapt a fost filmată o altă sărbătorire, fără legătură cu atacul terorist, deoarece lumina era de zi şi, ţinînd seama de decalajul orar dintre coasta de Est şi Orientul Mijlociu, acolo ar fi trebuit să fie seară. Zvonul a pierit iute, împreună cu secvenţele veseliei palestiniene, lucru neobişnuit într-o situaţie cînd cele mai multe reportaje despre eveniment s-au dat de cîteva ori, zile de-a rîndul. Ştirile de la televiziune au ţinut seama de imperativele diplomaţiei americane, eliminînd cuvintele şi frazele care ar fi putut să-i ofenseze pe arabii „moderaţi" (termen rămas nedefinit): li se făcea curte, pentru ca ei să se alăture alianţei anti-teroriste, jurnalismul asumîndu-şi un nou rol, în acest război, susţinut de peste 90% dintre americani. În consecinţă, în cele din urmă s-a decis că America nu e într-o „cruciadă", chiar dacă lupta cu un rău făţiş şi noul nume de operaţie al Pentagonului pentru noul război trebuia să reflecte neobişnuita sensibilitate faţă de arabi pe de o parte şi, pe de altă parte, relaţia cu cei un miliard de musulmani din lume. Terminologia „corectă" folosită de prezentatorii şi reporterii din televiziune a fost definită şi redefinită la Casa Albă, la Departamentul de Stat şi la Departamentul Apărării. Gazetăria ca formă a diplomaţiei sau ca un fel substitut al „consilierilor maritali" s-a extins rapid. Ştirile de televiziune au fost stînjenite de opinia lui Silvio Berlusconi despre „superioritatea" civilizaţiei occidentale faţă de cea arabo-musulmană şi, în cele din urmă, au difuzat declaraţia Casei Albe care se abţinea de la comentarii, pentru că liderul italian are drept la propria opinie. De obicei gata să moralizeze sau să ofere altora posibilitatea de a o face de cîte ori apare sugestia că o civilizaţie poate fi superioară alteia, presa a găsit, probabil, modalitatea de a evita jignirea Italiei (aliatul nostru fidel), dar şi a lumii arabe (un aliat nu prea fidel, chiar cînd e aliat). Ştirile se dau pentru a face lumină. Şi totuşi, în primele zile de după atac, televiziunea americană a răspîndit mesaje conflictuale şi confuze cu privire la duşmanul din acest nou război. Pe de o parte, prezentatorii şi reporterii nu s-au putut debarasa de atitudinea „politically correct" şi au descris războiul anti-terorist ca fiind împotriva unei lumi, cea săracă şi înapoiată a Islamului. Pe de altă parte, erau uimiţi de planurile sofisticate care au provocat tragedia din 11 septembrie şi nu au subliniat îndeajuns faptul că teroriştii şi conducătorii lor nu erau victime ale nedreptăţii, ci reprezentanţii generaţiei de beneficiari bogaţi şi educaţi ai modernizării islamice. A fost dureros de evident eşecul ştirilor de televiziune: neputinţa de a verifica prin două surse fiecare fapt, transmiterea de zvonuri, constituirea unei platforme pentru oricine poartă un costum sau o uniformă, etalînd un titlu sau identificîndu-se singur ca „expert". Nesfîrşita defilare a experţilor a înlocuit reportajul bun, profesionist, amănunţit, oricum dificil de realizat, din cauza împrejurărilor, din cauza reducerilor de personal din ultimii ani şi din cauza inabilităţii reporterilor americani din Orientul Mijlociu de a vorbi altă limbă decît engleza. Şi nu în ultimul rînd s-a văzut că programele de ştiri ale televiziunii nu se pot debarasa de mentalitatea concurenţială, de piaţă. Chiar pe 12 septembrie, au reapărut imaginile care induc drama, titlurile senzaţionale însoţite de acorduri muzicale potrivite pentru senzaţional şi dramatic. „Consumatorii" de televiziune puteau alege între „America asaltată" „America atacată", „Războiul americanilor" sau alte programe cu aceleaşi titluri de tip Hollywood. Pînă la urmă, cam pe 14 septembrie, alegerea s-a redus şi se putea urmări „Noul război al Americii", „Războiul împotriva terorismului", „În război cu teroarea", sau „America ripostează". În acest caz, „produsul" nu a avut nevoie de prea multe stimulente ca să „se vîndă". Natura atacului, uciderea oribilă a 6.000 de oameni şi felul definitiv cum a modificat viaţa a mii de părinţi, bunici, fraţi, fii şi fiice, au fost un magnet suficient pentru a determina reînvierea spiritului civic american. Ar fi putut să fie şi un impuls pentru un mai bun jurnalism de televiziune. ▲

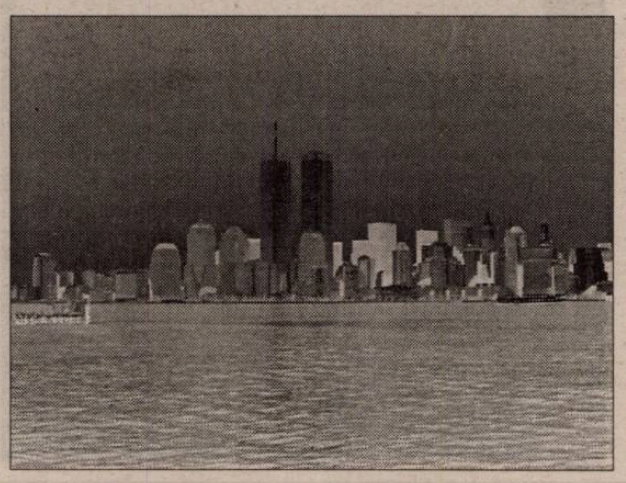

Cenzură şi autocenzură

De mult s-a spus că adevărul este prima victimă a războiului. Secretul de stat şi propaganda pentru victorie creează o realitate paralelă, pentru uzul cetăţenilor care trebuie să se angajeze în conflict şi să-i suporte rigorile. Pentru unii, conflictul înseamnă bombardamente de zi şi de noapte; pentru alţii, restrîngerea dreptului la critică, la propria opinie, restricţii introduse în dreptul la viaţa privată. Acţiunile politice şi militare îşi subordonează informaţia, orientată acum spre obţinerea unui impact emoţional întemeiat pe articulaţia devotamentului faţă de cei asemănători şi a respingerii celor care par sau chiar sînt altfel.

În timpul unui conflict deschis, globalizarea informaţiei slujeşte propagării adevărului local, colorat sentimental, ştirile servesc dacă nu la stimularea urii, măcar la întreţinerea diferenţelor: „Minutele de reculegere nu au aceeaşi greutate în lume, nici emoţiile, nici mobilizarea mediatică. De cîţi morţi este nevoie în Sud, pentru ca să se aprindă lumînările în Nord?" se întreabă Dominque Wolton în articolul său *Terorism şi comunicare politică*. „Mijloacele de comunicare din America cunosc cenzura şi autocenzura. De ce nu? E firesc, într-o situaţie de primejdie gravă. Cu condiţia ca americanii să studieze lecţia de modestie care rezultă şi să înceteze să mai dea lecţii tuturor. Oricum, odată cu mondializarea receptării, va fi din ce în ce mai dificil, să vorbeşti simultan, prin mijloacele de informare, opiniei publice, aliaţilor şi adversarilor". Dilema aparţine ambelor părţi: regimul talibanilor din Afganistan deplînge victimele din rîndul civililor, produce cifre greu de verificat, denunţă bombardarea spitalelor şi a depozitelor alimentare, iar declaraţiile liderilor promit victoria. Victoria o promit şi conducătorii americani, în timp ce etalează greutăţile luptei cu o persoană greu de localizat, cu răspîndirea armelor biologice greu de detectat, cu lumea unor valori străine. „Bumerangul mediatic a devenit evident, chiar de la începutul loviturilor americane, pe 7 octombrie. Informaţia disponibilă depinde de canalul arab Al-Jazeera, «CNN-ul arab». Adesea sînt singurele imagini de care dispun democraţiile. O răsturnare completă faţă de situaţia de pe timpul războiului din Golf. Pentru prima oară, Occidentul nu mai este stăpînul informaţiei. Şi aici o să fie nevoie de coabitare. Vor fi mai multe surse de informaţii şi mai multe strategii de comunicare, iar sursele ne-occidentale nu vor fi mai puţin fiabile. Pluralismul mediatic mondial va fi benefic, în cele din urmă, cu condiţia să nu acrediteze iluzia că totul se joacă acum pe scena mediatică. Într-o criză internaţională gravă, esenţialul este în ordinea politică şi militară. De altfel, o diferenţă radicală separă regimurile dictatoriale de democraţii: existenţa unei opinii publice libere şi contradictorii. Dictatorii pot folosi arma informaţiei, pot deturna comunicarea, pot mobiliza strada, dar libertăţile fundamentale şi pluralismul lipsesc".

(după *Le Monde*, 25 octom[illegible] 2001)

gîndire de-a gata

Mic dicţionar anti-yankeu

● **Banca Mondială** – 1. Guvern mondial capitalist care funcţionează, în umbră, la Washington. 2. Instituţie care acordă ţărilor din lumea a treia credite generatoare de datorii opresive, sufocante, stînjenind dezvoltarea.

● **Bush, George W.** – Cow-boy incult şi stupid.

● **Capitalism** – 1. Sinteză a neoliberalismului şi neo-autoritarismului întemeiat pe principiul „rezişti sau crăpi". 2. Perversiune intrinsecă.

● **Castro, Fidel** – La cîteva mile de imperiu, *El Comandante* rezistă în pofida embargoului, obstacol în calea revoluţiei.

● **Chomsky, Noam** – Model de intelectual critic şi progresist. El a subliniat faptul că Statele Unite au libertatea de a fura, de a exploata şi de a domina.

● **Dar** – Conjuncţie adversativă folosită pentru a introduce o restricţie într-o frază evocînd Statele Unite. De exemplu: *Atacurile teroriste la New York şi la Washington au fost groaznice, dar...*

● **Democraţie** – Ansamblul unor reguli de procedură care fac posibilă guvernarea de către capital, graţie alianţei între statul burghez şi interesele economice ale capitalismului.

● **FMI** – Vezi Banca Mondială.

● **Fukuyama, Francis** – Filozof şi politolog american de origine asiatică. A scris un pamflet, cu sprijinul financiar al unei fundaţii de dreapta, unde a afirmat că liberalismul a învins comunismul, pentru că nu s-a conceput un sistem mai bun.

● **Gîndire unică** – Din ce în ce mai mulţi cetăţeni sînt înghiţiţi de o doctrină vîscoasă care încleiază orice gîndire rebelă, o inhibă, o perturbă, o paralizează şi pînă la urmă o distruge. Această doctrină a gîndirii unice este singura care autorizează poliţia opiniilor. Invizibilă şi atotputernică.

● **Lumea a treia** – Ţară unde domneşte mizeria şi subdezvoltarea din cauza capitalismului hrăpăreţ şi spoliator. Statele Unite reprezintă chintesenţa ţărilor hrăpăreţe şi spoliatoare îmbogăţite pe seama lumii a treia.

● **Mondializare** – Faza ultimă a imperialismului, dominată de multinaţionalele americane, cu asentimentul şi colaborarea Băncii Mondiale şi a FMI.

● **Pace** – Valoare absolută care trebuie salvgardată cu orice preţ, mai cu seamă dacă sînt ameninţate securitatea Statelor Unite şi societatea deschisă.

● **Progresist** – Persoană care vorbeşte în numele raţiunii universale, interpretează spiritul timpului şi se erijează în conştiinţa critică a epocii.

● **Reacţionar** – Orice persoană care nu este progresistă, mai ales dacă este liberală şi dacă tămîiază valorile democraţiei americane.

● **Seattle** – Prima capitală mondială a noii revolte, eroice şi pacifiste, anticapitaliste, antimondializare. Alte capitale: Praga, Göteborg, Barcelona şi Genova.

● **Statele Unite** – 1. Imperiu fără frontiere care îşi exersează dominaţia totalitară în toate domeniile vieţii sociale. 2. Pot fi apreciate jazzul, muzica country, John Ford, Woody Allen, NBA, Levi's şi Calvin Klein.

● **Taliban** – Monstru creat de logica războiului rece. În loc să se încerce o mai bună înţelegere a lui, acest termen este folosit pentru diabolizarea oricărei opoziţii la sistem.

● **Vinovat** – Cel care seamănă germenii propriei sale distrugeri. Adeseori, cazul Statelor Unite.

(după *La Vanguardia*, Barcelona)

▲

Z. ORNEA

glose

Modificarea hărţii politice internaţionale

N-am crezut că-mi va fi dat să apuc un al treilea război mondial. Generaţia mea, acum septuagenară, a avut parte de un război, de un holocaust, de deceniile comuniste şi, acum, la spartul tîrgului (pentru noi), la începutul noului mileniu, brusc ne reîntîlnim cu un nou cataclism. Poate că mai distrugător decît cel de al doilea război mondial pentru că se duce cu mijloace militare inedite, care nu se ştie unde se vor opri. Şi asta pentru că toţi cei ce au pornit conflagraţia sînt fanatici fundamentalişti care consideră restul lumii, cu deosebire SUA, teritoriul Satanei, care trebuie nimicit. Nu-i vorbă, şi hitlerismul, cel ce a declanşat al doilea război mondial, era o expresie a fanatismului ideologic, care decisese că el reprezintă rasa superioară şi are dreptul să anihileze rasele inferioare. Dar noua formă a fundamentalismului terorist de acum nu mai este expresia unei naţiuni, ci a unei religii, în cazul nostru cea islamică. Nu vreau să spun că se poate stabili o relaţie de egalitate între terorismul fundamentalist de astăzi şi islamism. Cunoscătorii Coranului văd în mahomedanism o religie tolerantă şi dreaptă între mozaism şi creştinism. Dar nici nu poate fi ignorat faptul că exponenţii terorismului internaţional de astăzi şi-au recrutat adepţii dintre islamici. Ştiu, se va spune că ţările islamice aglomerează lumea celor săraci şi această nouă dezordine mondială este o expresie a ostilităţilor dintre bogaţi şi săraci. Judecata aceasta nu se susţine. Ossama Ben Laden, conducătorul de necontestat al terorismului mondial, este, totuşi, miliardar în dolari. Ce a urmărit el prin fărădelegile de la 11 septembrie 2001? Incontestabil, să administreze o lovitură înspăimîntătoare SUA, adică Satanei. Cu această satanizare a adversarilor sîntem obişnuiţi încă de pe vremea celui de al doilea război mondial şi chiar astăzi. N-au fost atunci şi n-au rămas şi astăzi evreii o expresie a Satanei, care vor să subjuge totul, de la bogăţie la puterea politică? Şi nu s-au comis, în virtutea acestei ideologii, atîtea omucideri în masă, care au îngrozit veacul trecut? Pentru Ben Laden, America e încarnarea Satanei şi, în consecinţă, trebuie nimicită. Nu prin luptă dreaptă, ci prin perfide acţiuni ascunse, teroriste, care să o suprime. Mişelescul atac din 11 septembrie 2001 o demonstrează şi continuarea subversiunii prin arme biologice (deocamdată prin microbul antraxului) e şi mai înfiorătoare. O mare naţiune trăieşte sub psihoza pericolului iminent sau numai posibil al armelor chimice. Numai că terorismul acesta atît de violent împotriva celei mai mari puteri din lume a coalizat toate ţările civilizate. Şi, astfel, conflagraţia sau numai dezordinea mondială a devenit internaţională. De o parte fundamentaliştii fanatici, de cealaltă parte tot ceea ce este lume civilizată. Pare o conflagraţie (pentru că despre o conflagraţie este vorba) inegală între cîteva zeci de mii sau cîteva milioane de fanatici şi întreaga lume civilizată. Dar aşa inegală cum pare şi este, ea a concentrat atenţia întregii lumi civilizate care, lucru inedit, îşi caută adversarul sau adversarii. Deocamdată, SUA şi puternicii ei aliaţi luptă – pe cale armată – împotriva Afganistanului (o ţară cît Franţa şi cu vreo 20.000.000 locuitori) încăputâ pe mîna talibanilor (tot fundamentalişti musulmani favorizaţi) care acordă azil şi proteguire acelui sinistru Ben Laden. Să menţionez cîtă dificultate e în lupta împotriva acestei ţări care trăieşte în Evul Mediu, cu talibanii ascunşi în grote şi peşteri muntoase aflate la 4.000 m înălţime. Americanii şi aliaţii lor duc, deocamdată, un crîncen război aerian doar care, ce-i drept, distruge unele aşezări şi instalaţii. Dar cu astfel de fanatici, care trăiesc în război de peste douăzeci de ani şi pitiţi te miri unde, războiul aviatic nu are sorţi de izbîndă. De cîteva zile se vorbeşte şi de războiul terestru. Dar, acolo, în Afganistan, va începe, curînd, iarna (cu 40° Celsius sub zero) şi acel război terestru se va prelungi multă vreme, poate ani. Vor izbuti forţele occidentale angajate în conflagraţie, chiar ajutate de forţele afgane din nord, adversare neîmpăcate ale talibanilor, să înghenuncheze inamicul? Şi cîtă vreme mai trebuie să treacă pentru acest scop (să îndrăznesc să-l numesc) final? Şi va fi arestat Ben Laden sau (cred că mai posibil) se va sinucide în condiţii extreme? Şi dacă va dispărea Ben Laden, cu forţa sa financiară fabuloasă, va dispărea şi terorismul fundamentalist? Organizaţia sa teroristă Al Qaeda e atît de extinsă şi diversificată încît, îndrăznesc să cred, ea va continua să funcţioneze, făcînd ravagii în lume? Agenţiile de informaţii din SUA, CIA şi FBI au fost prinse, evident, la 11 septembrie, pe picior greşit, neavînd informaţii despre întregul corp de terorişti, cei mai mulţi dintre piloţii ce au făptuit atacul surpriză din 11 septembrie făcîndu-şi instrucţia chiar în şcolile de pregătire în pilotaj american. Să admitem că, de atunci încoace, aceste agenţii au cules mai multe ştiri. Dar vor fi ele suficiente pentru a anihila o reţea atît de eficientă ca Al Qaeda? De fapt, lupta se dă împotriva unui adversar necunoscut. Se ştie că Irakul a stocat, din plin, arme chimice şi bacteoriologice. Şi nu e deloc sigur că această ţară nu va fi antrenată în conflagraţie, chiar dacă SUA şi aliaţii lor promit, deocamdată, că nu o vor ataca. Să recunoaştem că SUA, cu războaiele ei aeriene postbelice, nu au dus lucrurile pînă la capăt. Exemplu concludent e chiar Irakul, lăsat cu treaba neîncheiată, încît Sadam Hussein îşi continuă acolo supremaţia, continuînd să producă înfricoşătoarele arme chimice, cu tot controlul efectuat de echipe ONU, care, acum, a şi încetat.

Să recunoaştem că de la 11 septembrie 2001 lumea s-a schimbat fundamental. Sfidarea zvîrlită celei mai mari puteri a zguduit din temelii lumea civilizată. Cum s-a tot spus, cu dreptate, nimic nu va mai fi de la acea dată încoace cum a fost. Totul s-a dat peste cap şi s-a demonstrat, deodată, că cea mai puternică ţară din lume (de care depindeau toate şi totul) e, totuşi, vulnerabilă şi că toată forţa ei armată acumulată devine aproape ineficientă în luptă cu un inamic necunoscut. Pentru că, repet, Afganistanul nu e decît un episod. Forţele răului sînt, de fapt, peste tot şi e greu să lupţi cu nevăzutul.

Gîndindu-ne la consecinţele actului funest de la 11 septembrie 2001, să observăm, mai întîi, faptul eclatant şi încurajator că toate ţările civilizate din lume (cele grupate în NATO, Uniunea Europeană, grupările Asiei de Sud-Vest etc. etc.) s-au declarat solidare cu SUA, oferindu-se să lupte alături. (Dar, din nou, întrebarea pe care nu mi-o pot reprima, împotriva cui? Ben Laden, chiar de va fi prins viu sau mort, e numai unul dintre organizatorii terorismului internaţional. Cum vor fi anihilaţi ceilalţi mulţi?) Dar, oricum, avem a constata, îmbucurător, că toate ţările s-au aliat, toţi ca unul, pentru apărarea civilizaţiei umane. Pentru că, să nu uităm, înfruntarea de acum, mondială, e una pentru apărarea civilizaţiei moderne de forţele întunericului. Apoi, e evident că s-a schimbat cu acest prilej harta puterilor lumii. Rusia, considerată pînă acum un adversar potenţial (şi ea ameninţată de terorismul cecen, tot islamic), s-a apropiat de SUA, oferindu-i sprijin şi asistenţă în războiul cu Afganistanul. Ceea ce părea, pînă acum, de neconceput, s-a realizat totuşi. SUA au căpătat un partener în Rusia, cu toate republicile ei asiatice satelit (tot islamice) de la graniţa cu Afganistanul. O altă consecinţă a evenimentelor de la 11 septembrie e, în sfîrşit, apropierea Chinei de SUA, alt adversar potenţial sau real pînă acum. E un eveniment politic şi militar extraordinar, greu de prevăzut înainte de 11 septembrie 2001. Cum spuneam, harta politică şi chiar militară a lumii s-a modificat esenţial. Şi asta ca o consecinţă fatală a actului funest de la 11 septembrie. Toate acestea sînt adevărate şi extraordinar de importante. Să nu ignorăm însă faptul că, tot ca o consecinţă a evenimentelor tragice de la 11 septembrie 2001, la orizont se profilează, de pe acum, spectrul îngrozitor al recesiunii economice mondiale. Stagnarea unor sectoare economice din SUA produce urmări nefaste şi în ţările occidentale avansate economic. Îi va fi dat omenirii să retrăiască amarnicele dezastre financiar-economice (şi politice) ale crizei mondiale din 1929-1933? Cine ar putea răspunde de pe acum? Şi, totuşi, ameninţările recesiunii economice mondiale încep să fie simţite. Şi consecinţele tragice. Chiar pentru teroriştii fundamentalişti, ca Ben Laden, multimiliardar în dolari. E imposibil să imaginezi astăzi, cum va arăta crahul recesiunii economice mondiale. Sigur este că acest fenomen dramatic e o consecinţă a actului perfid din 11 septembrie 2001. Şi, să adaug la sfîrşit, cîte alte consecinţe nu ne mai aşteaptă!

▲

Anca MANOLESCU

„Ioan Cassian între Orient şi Occident“ – un colocviu la Colegiul Noua Europă

În ultimele zile ale lui septembrie, invitaţi de Colegiu şi de Cristian Bădiliţă (Universitatea Paris IV Sorbona), cîţiva specialişti în literatura şi istoria antichităţii tîrzii s-au întîlnit în jurul unei figuri care, la prima vedere, e de un tihnit exotism. Ioan Cassian este un personaj, în acelaşi timp exotic şi exemplar, din secolele IV-V creştine. În căutarea liniştii şi a ştiinţei de a-l contempla pe Dumnezeu, el a parcurs Orientul monastic (Palestina, dar mai ales Egiptul, cu deşerturile lor populate de mase de anahoreţi şi de figurile fondatoare ale misticii creştine), a petrecut cîţiva ani la Constantinopol, ca apropiat al lui Ioan Chrysostomul, şi la Roma, trimis de adepţii celui din urmă şi apropiat al viitorului papă Leon cel Mare, pentru a se stabili în cele din urmă la Marsilia. Aici a fondat două mănăstiri şi a trecut mai ales Occidentului experienţa contemplativă a pustiei orientale, aflată pe atunci într-o creativitate auroral㠠(incluzînd diversitatea unor perspective şi soluţii uneori conflictuale), creativitate ce va face din ea spaţiul-origine, teritoriul emblematic – şi aproape mitic – al mai tuturor curentelor creştine de tip mistic. Ioan Cassian e celebru pentru două lucrări în care expune colegilor săi apuseni *instituţiile* şi *metodele* a ceea ce el numeşte „profesiunea“ de monah: e vorba despre *Instituta coenobiorum* sau *Institutiones* şi *Conlationes* (titlu tradus în franceză prin „Conférences“ şi în română prin „Convorbiri duhovniceşti“). În cea de a doua, el relatează (ceea ce înseamnă că deja prelucrează şi reformulează pentru un nou public) scopul, etapele şi tehnicile drumului contemplativ aşa cum i-au fost ele livrate de către maeştrii pustiei, printre care „avva Serenus“ ar putea fi Evagrie însuşi. „Conferinţele“ ori „convorbirile“ pe care Ioan Cassian îşi întemeiază discursul despre vocaţia monahală redau *o învăţătură orală*, solicitată cu ardoare şi admiraţie; e *învăţătura directă* şi experienţa personală pe care diferiţi „experţi ai căii“ admit să o împărtăşească unui discipol a cărui angajare contemplativă e dublată de o binefăcătoare curiozitate intelectuală. Cînd soseşte în Galia, prestigiul lui Cassian nu este un prestigiu de funcţiune ecleziastică, ci prestigiul *martorului cultivat*, care a absorbit şi poate trece mai departe depozitul acestor impozante surse. Ca atare, el este una dintre figurile exemplare pentru o transmitere a ştiinţei contemplative şi, în fond, o figură exemplară pentru ceea ce înseamnă tradiţie (filiaţie creatoare de la maestru la ucenic, desigur, dar şi filiaţie creatoare între diferite momente şi spaţii spirituale). Comunicarea lui Giovanni Filoramo (Università di Torino) a tratat tocmai tema părintelui spiritual *(senex)* şi a călăuzirii contemplative în lucrările lui Cassian. Marie-Anne Vannier (Université M. Bloch, Strasbourg II) a arătat în ce măsură tratatul *De incarnatione Domini*, lucrare expozitivă, dar şi polemică, legată de doctrina lui Nestorius, face din Cassian un „purtător de cuvînt al Tradiţiei“ nu numai în sens mistic, dar şi dogmatic.

Dar în fond ce teritorii leagă această *translatio* operată de Ioan Cassian? Geografic vorbind, e evident o *translatio* între Orient şi Occident. Cultural şi spiritual vorbind, lucrurile sînt mai nuanţate. Deşi copioasa dispută asupra locului naşterii lui Cassian nu s-a încheiat, două variante rămîn încă în discuţie: fie chiar sudul Galiei, fie Dobrogea. Henri-Iréné Marrou, care pledează pentru Scythia Minor, crede că îl poate localiza şi mai strict, pe valea Casimcei, în apropiere de Histria, acolo unde trecea linia de demarcaţie între teritoriile culturale – grec, pe coasta Mării şi latin, pe linia Dunării. Ioan Cassian provenea dintr-o familie înstărită de proprietari funciari aparţinînd „latinităţii balcanice“ şi va primi o îngrijită formaţie intelectuală de tip „roman“. Deşi, tînăr pasionat de contemplaţie, va declara că renunţă la tot acest bagaj ce împiedică intelectul să se dedice unicului ţel necesar, el va pătrunde în spaţiile pustiei – unde elenismul întîlnea structurile mentale ale Orientului apropiat, siro-egiptene – cu acest substrat cultural al „străinului“. Profesorul J. Cl. Fredouille (Paris IV, Sorbona) spunea, şarjînd, că Evagrie e sufocant, dar Cassian îl face respirabil; că doctrina luxuriantă a celui dintîi e redată de al doilea după normele de gîndire şi discurs ale geometriei „romane“. De altfel, contribuţia sa la Colocviul NEC a urmărit modul cum, pentru a expune doctrina monahală ori a interpreta Scriptura, Cassian utilizează cadre de gîndire şi categorii conceptuale ale Greciei vechi, aplicate însă cu apetitul şi rafinamentul clasificator proprii tradiţiei latine.

Prin formaţia sa intelectuală, Cassian ar fi aşadar un mediator bine dotat pentru a face să circule temele creştine într-o lume cu surse culturale şi spirituale foarte diverse (surse sapienţiale şi filozofice greceşti, curente iudeo-creştine şi medio-orientale, latinitate orientală şi occidentală), o lume în formare, într-un fel mai disponibilă pentru comunicare decît cea de azi, în care frontierele de tot soiul erau încă permeabile, o lume ce era „pe cale de a se constitui într-un spaţiu omogen de spiritualitate, care, încă din acea perioadă, merita deja numele de spaţiu «european»“ – o spunea Andrei Pleşu în deschiderea lucrărilor colocviului. Ioan Cassian, printre alţii, ne dovedeşte că *profesiunea de monah* însemna pe atunci nu numai o „unificare“ a fiinţei în vederea adecvării la divin; ea putea însemna totodată şi poftă de sinteză intelectuală, capacitate de a absorbi în perimetrul propriei tradiţii achiziţiile spirituale ale altor tradiţii şi curente. Un exemplu a fost dat de contribuţia lui Cristian Bădiliţă relativă la „mitul îngerilor căzuţi“ aşa cum apare în a treia *Convorbire*, unde interlocutorul este avva Serenus. Trei tipuri de interpretare (alegorică-istorică, ce porneşte de la Iosefus Flavius şi se va impune cu Ioan Chrysostomul, alegorică-filozofică, pe linia Filon Alexandrinul, Origen, în sfîrşit cea mitologică, din apocrifele iudaice, Lactanţiu şi omiliile pseudo-clementine) sînt decelabile, cu intensităţi diferite, în discusul lui Serenus şi în relatarea lui de către Cassian. Ea „ne propune un soi de sinteză a mai multor tradiţii iudee şi creştine, poate în scopul de a înscrie sensul vieţii monastice într-o venerabilă tradiţie ce ar urca pînă în zorii umanităţii“ (C. Bădiliţă). Pentru noi, înclinaţia de a obţine sensul urcînd pînă la originile absolute poate părea exotică; dar ea poate stîrni fuziuni a căror formare e pasionantă de urmărit şi care au modelat în mare parte modul european de gîndire.

Monah călător, mediator şi fondator al primelor veacuri creştine, Ioan Cassian e, din perspectiva crizelor, grijilor şi exigenţelor de azi, un subiect exotic. A-l studia, a reuni un colocviu în jurul lui oferă, într-o primă instanţă, confortul şi răgazul de a te dedica în mod profesionist unui subiect inactual. Am putut asista la studii legate strîns de text (Monique Alexandre – Paris IV, Sorbona – cu o remarcabil condusă expunere despre simbolica focului în vocabularul contemplativ al lui Cassian; Ioana Munteanu – Limbi clasice, Bucureşti – despre limbajul – simbol, metaforă, imagine – dedicat lumii sensibile, ce recuperează „preţiozitatea finitului“), ni s-a furnizat, prin intermediul unor studii de istorie critică, documentaţie despre modelele comparate ale monahismului egiptean şi sirian, despre concepţia lui Cassian relativă la diferite stiluri monahale ori despre cultul lui Ioan Cassian în tradiţia ortodoxă (Petre Guran, Institutul de Studii Sud-Est Europene). Dar, dincolo de plăcerea studiului împărtăşit, e oare acest demers inactual? Andrei Pleşu spunea de curînd că una dintre separaţiile între Estul şi Vestul european actual se leagă şi de modul cum e privită tradiţia răsăriteană: dacă ea e expediată în genere ca un episod marginal în studiul universitar din Apus, „Estul are o conştiinţă mai curînd mitologică a tradiţiilor proprii, dar nu şi-a creat instrumente suficiente de lucru pentru cunoaşterea lor reală... Esenţial ar fi ca noi să intrăm în posesia riguroasă a tradiţiei noastre, să-i cunoaştem documentele, evoluţia şi portretul real, nu cel eroizant în care eşuăm de obicei.“ Colocviul NEC a contribuit la o asemenea cunoaştere riguroasă, prin care, decapată de mitologii fantaste ori de lecturi pasive, tradiţia comună a creştinismului recuperează un prim strat de precizie şi expresivitate. În plus, tema atît de actuală a construcţiei europene – ce riscă să capete deseori alura unei demagogii administrative – ar avea de cîştigat substanţă dacă şi-ar accepta „tradiţiile“, dacă ar include investigarea unor figuri şi demersuri precum cele ale lui Ioan Cassian. ▲

Gabriel Liiceanu despre prietenie

Cei din generaţia mea îşi amintesc cu entuziasm şi recunoştinţă de apariţia în anii ’80 a *Jurnalului de la Păltiniş* şi a *Epistolarului*. Într-o atmosferă care devenea irespirabil de falsă (pe cît de apăsătoare, pe atît de inconsistentă), cele două cărţi ne făceau participanţi, fie şi indirect, la isprăvile unei elite intelectuale, dar mai ales ne puneau în faţă puterea formativă a prieteniei. Asistam la o prietenie *operantă* care modela pe maestru şi pe discipoli, care dădea un sens împărtăşit actelor lor de fiecare zi, efortului intelectual şi singurătăţii fiecăruia dintre ei. Simone Weil citează în legătură cu tema prieteniei pasajul pitagoreic: „prietenia este o egalitate făcută din armonie“ la care adaugă o definiţie a armoniei din acelaşi perimetru: ea e „gîndirea comună a gînditorilor separaţi“. La un asemenea exerciţiu de armonie – în care interogaţia liberă a fiecăruia putea respira mai amplu în spaţiul colegial al unei gîndiri comune – am putut asista. Autenticitatea şi calitatea unei asemenea colegialităţi era nu numai o soluţie consistentă în faţa opresiunii politice; ea era o soluţie consistentă de viaţă intelectuală şi de destin uman pur şi simplu.

De curînd, Gabriel Liiceanu a publicat *Declaraţie de iubire*, care adună în volum texte despre cîţiva oameni şi întîlniri pentru el esenţiale: „Dacă uneori mi se întîmplă să mă simt invulnerabil este pentru că în cîteva rînduri... am ajuns, prin altul, pînă la capătul fiinţei mele“. Legat în mod divers de personajele cărţii sale – prin intimitate intelectuală şi spirituală (Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, Andrei Pleşu, Horia Bernea), prin gratitudinea discipolului ori prin admiraţie (Constantin Noica, Henri Wald, E. Cioran), prin solidaritate responsabilă (Mihail Sebastian sau victimele anonime ale totalitariasmului), el le dedică totuşi un titlu unificator: căci toate au, pentru el, aceeaşi funcţiune. Există probabil, în destinul fiecăruia, oameni şi întîlniri care pot amplifica acest destin, prin care posibilităţile fiinţei tale se actualizează, prin care limitările ei sînt depăşite; oameni şi întîlniri care participă la destinul tău în aceeaşi măsură în care tu însuţi o faci. *Declaraţie de iubire* este mărturia unor asemenea şanse valorificate. Şi pentru că ele privesc un destin integral, textele lui Gabriel Liiceanu se mişcă cu naturaleţe între reflexia filozofică şi notaţia unui gest, a unui hohot de rîs, a unui interior, între delectarea faţă de peisaje văzute prin ochiul celuilalt şi analiza metodelor de represiune totalitară şi de rezistenţă faţă de ele, între critica fantasmelor intelectualului român post ’89 şi „dansul cu o carte“.

Calitatea prieteniei (sau a iubirii) despre care vorbesc toate aceste texte implică luciditatea şi reverenţa, euforia şi responsabilitatea. Mai ales responsabilitatea pentru valori pe care le-ai cîştigat împreună cu şi graţie celuilalt, unită cu o nobilă formă de umilitate. Cînd Gabriel Liiceanu vorbeşte despre „provocarea lui Noica“, el ţine să o împartă cu generaţiile următoare (dacă grupul apropiaţilor lui Noica a avut un dialog direct cu gînditorul, rămîne în sarcina celorlalţi dialogul cu opera lui, a cărui miză e „şansa unui început de istorie a filozofiei româneşti“). În ce îl priveşte pe el personal şi pe Andrei Pleşu, socoteşte cu melancolie că nu au răspuns pînă la capăt provocării, de vreme ce după ’89 au fondat instituţii şi au asumat sarcini publice, lăsînd în aşteptare sau penumbră producţia intelectuală propriu-zisă. „... din făcător de cărţi am devenit fabricant de cărţi şi agent cultural şi, pe deasupra, cu o expresie care mă înfioară, «reprezentant al societăţii civile». Pe scurt, şi Pleşu şi eu am pierdut meciul în unicul fel în care puteam să-l pierdem: nemaijucîndu-l“. E o judecată la care s-ar putea totuşi opune îndemnul tonic al lui Constantin Noica: „Să rămînem în rîu, dragul meu. De ce vrei să mă trimiţi pe mal?“. Dacă au creat şi au consolidat „maluri“ instituţionale, şi Andrei Pleşu şi Gabriel Liiceanu au, cred, datoria – faţă de Noica, faţă de ei înşişi şi de noi toţi – „să rămînă în rîu“, „să joace meciul“ pe care optimismul şi vitalitatea intelectuală a lui Constantin Noica nu l-ar fi socotit niciodată, cred, de nemaijucat.

În atmosfera sufocantă a anilor ’80, *Jurnalul de la Păltiniş* şi *Epistolarul* au fost cărţi singulare. Şi e de spus că, în zarva devalorizantă a ultimilor ani, *Declaraţie de iubire* e, şi ea, o carte singulară: fiindcă ea vorbeşte cu luciditate, participare şi eleganţă despre meritele celuilalt, despre exigenţe morale puse în faptă morală, şi mai ales despre răgazul fertil al prieteniei ce rămîne să fie recuperat. (**A. M.**) ▲

Revoluţia culturală şi forţele vii ale naţiunii

– convorbire cu Mihai-Răzvan UNGUREANU, emisar special al Pactului pentru Stabilitate în Balcani –

Preocupările noastre europene se rezumă, în opinia publică, la o întrebare foarte simplă: ne vor sau nu ne vor? Pe de o parte, puţin ne pasă dacă ne vor sau nu, noi sîntem oricum europeni. Pe de altă parte însă, trebuie să ne vrea pentru ca noi să fim cu adevărat „acolo". Cum se simte această tensiune, această întrebare care vine şi dintr-un complex de inferioritate, de pe poziţia în care vă aflaţi?

Întrebării i s-a răspuns deja, în sensul ei global, prin Tratatul de la Nisa: practic, ştim care este frontiera ultimă a extinderii Uniunii Europene şi ştim că sîntem în interiorul acestui desen de viitor. Cu alte cuvinte, relaţia noastră cu Uniunea Europeană este guvernată mai curînd de atenţia cuvenită detaliilor şi nu de re-construcţia esenţială. Esenţială este stabilitatea: avem loc în casa comună europeană, există o topografie în care România este atent precizată, pînă la detalii, pînă la amănunte politice de genul reprezentării noastre în viitorul Parlament european, al capacităţii noastre de vot, deci al participării noastre proporţionale la decizii. Partea delicată a întrebării se referă însă la ce rămîne de făcut, iar aici se poate răspunde în felul următor: neliniştea nu provine din *ce* urmează să se întîmple, ci din *felul în care* urmează să se întîmple, *cum* şi *în cît timp*. Iar la această întrebare e greu de dat un răspuns pe loc. Există un termen estimat, care este 2007, şi există o fiziologie cu care sîntem toţi tangenţi în cotidian şi care ne face mai sceptici faţă de asemenea termene. Pentru cei cu o cunoştinţă medie despre metabolismul procesului de integrare, este bine să se ştie că acest proces, în clipa de faţă, este nu atît politic, cît foarte tehnic. Dezbaterea este mai curînd una de natură să adapteze structuri româneşti la experienţe europene deja legiferate – aşa-numitul *acquis* comunitar, un corpus de acte juridice care vor fundamenta şi sistemul juridic românesc. Pe de altă parte, consecinţele procesului sînt şi economice: România va intra treptat, dar nu fără dureri, într-o concurenţă enormă, cu o piaţă extrem de atentă la calitate, extrem de severă cu standardele elementare de comportament comercial. Orice se va întîmpla în sfera economică va avea inevitabil impact în mediile sociale. Şi există consecinţe politice inevitabile, pentru că orice ştirbire, fie şi minusculă, a independenţei şi suveranităţii (şi se va întîmpla aşa ceva, se vor ceda anumite prerogative ale suveranităţii) poate modifica echilibrul de puteri în interiorul spectrului politic: vor apărea frustrări, vor apărea inevitabile întrebări cu răspuns imposibil de dat imediat. Ştim însă că vom scăpa de probleme, aşa cum am scăpat de probleme, într-o bună măsură, în domeniul politicii externe, care este complet previzibilă: România nu mai prezintă incertitudini, ştie ce va face mîine şi poimîine, este orientată pe un singur vector, are o singură ţintă. Aceasta ar fi, pe scurt, fiziologia „brută" a mariajului cu Bruxelles-ul. Nu se poate spune însă acelaşi lucru cu privire la NATO: dacă pentru Uniunea Europeană răspunsul este precis şi cvasi-axiomatic – România *va fi* în UE, prezenţa ei este deja acceptată şi proiectată în construcţia viitoarei Europe – în privinţa extinderii NATO viitorul este foarte ceţos.

Cred că e mai degrabă invers: dacă NATO are interesul să primească o anumită ţară – cum a fost cazul Turciei – o primeşte, independent de starea democraţiei sau a economiei de acolo. La UE criteriile sînt mai precise...

Dar Uniunea Europeană a eliminat deja o dilemă: în ce măsură geografia ei va coincide cu geografia Europei, asta a fost întrebarea la care s-a răspuns prin Tratatul de la Nisa. Practic, în decembrie anul trecut s-a hotărît pînă unde se întinde Europa. Din acel moment, Europa şi-a definit o frontieră estică şi aceasta nu se mai schimbă.

Pe Prut?

Eu vorbeam despre România.

Pînă la urmă, ce este esenţial pentru ca România să intre în NATO: faptul că noi îndeplinim nişte criterii sau faptul că ţările membre spun da sau nu, indiferent de felul în care ne-am făcut temele?

Şi una, şi alta. E ca invitaţia la o recepţie. Ţi se pretind cel puţin două calităţi esenţiale: întîi, o prezenţă socială agreabilă, pe care o realizezi vestimentar sau convenţional, prin felul în care ştii să porţi un dialog, şi a doua, acceptarea prezenţei tale de către ceilalţi invitaţi. Acest exerciţiu social poate fi imaginea în oglindă a relaţiei noastre cu NATO. Ni se cere o aderare necondiţionată la un set de principii politice şi militaro-strategice, care include, printre altele, respectarea strictă a articolului 5 al Tratatului de la Washington, care spune foarte clar ce anume subvenţionează această alianţă: o apărare comună în faţa unui pericol perceput drept comun. Apoi, ni se pretinde să dovedim voinţa de integrare adaptîndu-ne la criteriile tehnice pe care le îndeplinesc statele membre ale solidarităţii nord-atlantice. Iar în această privinţă România trebuie să îndeplinească cinci mari categorii de comandamente. Unul de natură politică – ceea ce înseamnă stabilitate politică, statutul democraţiei, respectarea drepturilor omului, previzibilitatea politicii externe, realităţi dincolo de orice dubiu, capitol pe care îl îndeplinim. Apoi, este vorba de răspunsul pe care îl dăm la reforma forţelor armate, care presupune infinit mai mult decît restructurarea unui minister, înseamnă şi modernizare, şi regîndirea doctrinei militare a statului român, şi educarea militarilor în spiritul solidarităţii cu partenerii din NATO. Al treilea criteriu este cel economico-financiar: nu poţi să fii membru al Alianţei fără să dovedeşti că în orice buget anual te gîndeşti la starea propriei armate şi a securităţii naţionale, avînd grijă ca acestea să nu fie niciodată sub un anumit nivel. În al patrulea rînd este vorba despre reforma serviciilor secrete, căci Alianţa este militaro-strategică şi nu poate exista în absenţa informaţiei discrete. În sfîrşit, e nevoie de reforma sistemului juridic: o legislaţie specifică, la care statele nord-atlantice au consimţit pentru a-şi motiva intervenţia, reforma, colaborarea parlamentară pe probleme de apărare. Toate aceste cinci capitole contează, mai ales de cînd au fost codificate în aşa-numitul „plan de acţiune" pe care fiecare stat candidat la NATO trebuie să îl îndeplinească. Interesant este altceva: că Bruxelles-ul nu *obligă* statele candidate să încheie un fel de „contract politic", la capătul căruia să se găsească intrarea în NATO. Bruxelles-ul sfătuieşte, recomandă şi oferă un şir de repere, un traiect care să orienteze drumul statelor candidate, astfel încît intenţia iniţială să nu se piardă.

Să nu întoarcem puţin la capitolul educării militarilor – ea se va face la ordin, în şcolile specializate. Dar pentru UE trebuie să „educăm civilii". Să presupunem că la un moment dat – în 2007, mai devreme ori mai tîrziu – vom îndeplini criteriile politice şi economice de aderare. Vom fi însă la fel de pregătiţi din punct de vedere cultural? Mentalităţile noastre vor fi în măsură să asimileze schimbările politice – de pildă, cedarea unor prerogative de suveranitate? Dincolo de ceea ce discuţi ca înalt funcţionar în MAE, ca pieton prin Bucureşti poţi simţi, uneori, un „decalaj cultural", poţi avea impresia că mentalităţile şi comportamentele noastre nu merg întotdeauna în sensul dorit, ori merg prea încet...

E inevitabil, pentru că practic noi asistăm literalmente la o revoluţie culturală care descinde în profunzimea societăţii româneşti, nu porneşte genetic folosind „forţele vii ale naţiunii", cum se spunea pe vremuri, nu se clădeşte pe posibilul impuls al unor resorturi ţinute pînă acum foarte strînse şi care, dintr-o dată, ar împinge România cu viteza luminii spre Bruxelles. În ciuda lecturii foarte sumare pe care majoritatea electoratului român o exersează faţă de integrarea europeană, chiar dacă integrarea treptată în UE creează în opinia publică mai curînd un fel de mit al apropierii de un sfîrşit edenic aflat la dispoziţia tuturor, în care viaţa e bună şi frumoasă – chiar şi în aceste condiţii şansele reducerii decalajului cultural sînt incredibil de mari. Vă dau un singur exemplu. Amintiţi-vă că în 1993-1994 a existat o enormă reacţie negativă din partea clasei politice la o condiţie pe care Consiliul Europei o pusese României, pe atunci ţară-candidată la primirea în forul de la Strasbourg: aceea de a marca, prin indicatoare rutiere, prezenţa unei comunităţi alolingve în anumite localităţi – celebrele plăcuţe bilingve. Mai pomeneşte astăzi cineva de ele? E adevărat, se mai mîzgălesc cu vopsea – ceea ce se întîmplă şi în Galiţia spaniolă, şi în Scoţia, şi în Bretagne – dar nu asta este problema. A dispărut o obsesie culturală care în acel moment se revendica de la o neînţelegere virulentă a diferenţei culturale.

Există un fond al gîndirii populare în toate aceste domenii sensibile care este potenţat şi uneori dinamitat de politică. De unde poate să înceapă reducerea acestui decalaj? Politicianul vrea voturi, şi nu putem să-l acuzăm pentru asta, căci e chiar raţiunea sa de a fi. Pentru a obţine voturi, face ce-i cere alegătorul, chiar dacă alegătorul uneori se înşală...

Eu nu cred că şansele ca retorica naţionalistă să nu mai aibă nici un susţinător în România au dispărut. Şi aici se găseşte riscul social de care vorbeam. Ne place sau nu, statutul de candidat şi de viitor membru al Uniunii Europene presupune renunţarea la cîteva comodităţi de gîndire şi de plasare în realitate. Trebuie să acceptăm, de pildă, că romii sînt concetăţenii tăi şi că, indiferent de opinia construită timp de zeci şi zeci de ani ori de micile traume personale ale celor care rămîn fără portofel în autobuz, au dreptul la o viaţă decentă, tot aşa cum au dreptul la vot. Asta însă nu înseamnă că discursul naţionalist şi xenofob dispare pe măsură ce România micşorează distanţa politică faţă de UE. E o dialectică foarte delicată. Atîta vreme cît ai de-a face cu partide ori cu facţiuni naţionaliste care pot oricînd prelua semnificaţia unui termen propriu sistemului parlamentar democratic, acela de *opoziţie*, avem de-a face cu un pericol real. Micile „delicateţi", de tipul „se va rezolva în timp" sau „nu e cazul să discutăm despre asta acum", nu fac decît să ascundă un viciu de substanţă. Ideea că în anumite localităţi din România apar afişe cu texte care amintesc de Germania anului 1938 e, pentru mine, cutremurătoare. Dacă un exemplu singular devine un fenomen sociologic important, atunci îmi semnalează că pericolul pe care îl pomeneam e cît se poate de consistent şi că poate avea dividende electorale notabile. Cred că împotriva unei asemenea dezvoltări nefericite nu se luptă de unul singur şi nu se luptă printr-un partid. Mai curînd e nevoie de o atitudine civică, de o reacţie puternică din partea societăţii civile. Şi e cazul să ne dăm seama, după doisprezece ani, că democraţia *de acolo* provine.

Pînă la urmă, „decalajul cultural" este şi o chestiune de experienţă subiectivă: poţi foarte bine să nu-l simţi cînd îţi dai seama că manevrezi la fel de bine un computer ca şi orice european, că ai citit mai mult ca el ori că ai idei asemănătoare.

Dar asta se simte cînd comparăm indivizi. Cînd discutăm la nivel social, mai e nevoie de ceva: cetăţenii ar trebui să ştie mai mult despre integrare şi despre consecinţele ei directe asupra vieţii lor...

La noi, campania de informare a cetăţenilor are loc cu sincope şi într-un limbaj destul de tehnic. Cunosc o sumedenie de oameni care sînt animaţi de cele mai bune intenţii şi care se străduiesc să explice, de cîte ori au ocazia, ce înseamnă, de pildă, trecerea la o monedă europeană unică: înseamnă chiar, pînă la urmă, într-un interval de timp previzibil, şi renunţarea la leul nostru peticit şi fără dinţi. Problema cea mare ţine mai mult de felul în care ştim să descriem un asemenea proces care are o semnificaţie la fel de mare ca şi revoluţia culturală de care vorbeam mai înainte. Moneda unică va schimba nu doar calculele contabile ale marilor bănci, ci va desfiinţa sistemele bancare naţionale, extinzînd la nivelul unui întreg continent şi funcţiunile monedei, şi mecanismele tehnice ale depozitării, şi comportamentul utilizatorilor. Noi explicăm destul de tehnic toate acestea, făcîndu-le greu de înţeles pentru oameni. Pe de altă parte însă, Ministerul Integrării Europene face reale eforturi, cu puţinătatea fondurilor pe care le are, pentru a propune o cheie de lectură a integrării europene: ea nu e dispusă ca un fel de semn de transcendenţă, o „salvare mesianică" a României, ci ca un act firesc de maturitate a prezenţei noastre pe continent. E ca trecerea dificilă, dar explicabilă, a unui individ prin vîrsta puberă, înainte de a deveni un adult în toată puterea cuvîntului.

Sînteţi emisar special al Pactului pentru Stabilitate în Balcani. Pînă acum cîtăva vreme, situaţia din fosta Iugoslavie era problema cea mai importantă în toate cancelariile lumii. După 11 septembrie, ştirile despre Macedonia ori Kosovo nu mai sînt pe prima pagină a ziarelor. Nu va însemna asta şi o deplasare a intereselor, a fondurilor şi a preocupărilor în altă parte?

Faptul că Balcanii nu se mai află acum pe prima pagină a ziarelor nu e de natură să-mi provoace frisoane, dimpotrivă. Înseamnă că aici lucrurile s-au aşezat în cotidian şi că atenţia comunităţii internaţionale e îndreptată mai ales spre reabilitarea zonei, nu spre prevenirea unui nou focar de tensiune. Atîta vreme cît e dezordine în Balcani, comunitatea internaţională va fi prezentă, indiferent dacă presa va fi sau nu interesată de subiect. Stabilitatea însă, deşi dezirabilă, nu înseamnă că poate fi şi planificată. După colapsul iugoslav, ne-am dat seama nu doar de modul în care se repercutează asupra stabilităţii continentale situaţia din Balcani, de faptul că cea mai mică rană politică pe care o acuză aici o minoritate etnică sau o capitală doare în marile centru de putere ale lunii; ne-am dat seama şi cît de multe procese economice, politice sau culturale au rămas nerezolvate vreme de zeci şi zeci de ani şi că, de fapt, nici un război mondial sau regional nu a putut oferi o soluţie prin tratatele de pace care l-au urmat. E motivul pentru care s-a convenit măcar asupra unui principiu încă din 1975, de la Helsinki: respectarea frontierelor, fapt care îndepărtează unul dintre cele mai mari pretexte de conflict. Dar nu se rezolvă mare lucru numai cu atît. În principiu, stabilitatea se află la confluenţa a trei mari factori, care fac parte şi din filozofia Actului final de la Helsinki şi, mutatis mutandis, şi din filozofia Pactului de Stabilitate în Balcani: o societate democratică şi care respectă drepturile omului; promovarea prosperităţii economice; cooperarea regională. Oricît de logice ne-ar părea aceste ingrediente ale stabilităţii regionale, oricît de firesc s-ar îmbina, ele au sunat exotic în 1999, în momentul cînd lua naştere Pactul pentru Stabilitate. Cînd miza politicii naţionale externe a fiecărei entităţi statale sud-est europene a devenit integrarea euro-atlantică, foarte mulţi le-au înţeles greşit, ca fiind motive bune pentru un concurs de frumuseţe, ca într-o piesă în care actorii se mişcă diferit, dar rostesc aceeaşi tiradă. Şi atunci, constatîndu-se cît de dificil este să-i laşi pe fiecare în parte să procedeze aşa cum se pricepe, îşi face loc o acţiune mai coerentă, care implică în primul rînd comunitatea internaţională, Uniunea Europeană, NATO, ţări membre al Grupului celor 7, care înţeleg cît de mult se leagă liniştea lor de liniştea acestei regiuni şi cît de important este rostul lor într-o lume în care nu mai există graniţe pentru conflict. Fiecare efort naţional al statelor din Balcani este privit şi ca un exerciţiu preliminar pentru integrarea în Uniunea Europeană sau în Alianţa Nord-Atlantică. ▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU şi Mircea VASILESCU

SĂRBĂTOAREA LECTURII –

Eul ca trambulină pentru un proiect impersonal

– o întîlnire cu scriitorii francezi Yann APPERY și Claire LEGENDRE –

Unii vin prea repede, alții prea tîrziu

De cîte ori citesc, mai ales în reviste franțuzești, despre „noul val" de tineri scriitori mă întreb, cam pașoptist-retoric, cîte debuturi adevărate au fost la noi în ultimul timp, cîți dintre tinerii scriitori scriu (în primul rînd și înainte de orice), cîți mai reușesc să publice (și să trăiască) în condiții decente. Cu vreo două excepții, editurile serioase nu au colecții de debut și de contemporani. Un prozator care a primit premiul de debut la Cartea Românească nu reușește să-și publice al doilea roman, cel puțin la fel de bun ca primul, din motive „de risc"; o poetă foarte interesantă își vede cartea zăcînd într-o editură cu renume pînă cînd aceasta din urmă dă faliment; un alt prozator tînăr scrie o carte de critică despre proza optzecistă, din care apare doar un volum, restul așteptîndu-și (noul) editor. Nu sînt bani, desigur, pentru tineri, ca și pentru scriitorii mai puțin tineri, pentru ediții critice și dicționare. Există însă cu adevărat dorința (editorilor, scriitorilor și criticilor care au dacă nu putere, cel puțin influență) de a sprijini tinerii scriitori talentați? În ultimă instanță, își asumă cei care pot face ceva pentru publicarea unor cărți noi (atipice, deranjante, e treaba criticii să hotărască) responsabilitatea prăfuirii lor în debaralele editurilor? Mă tem că așa cum azi reconsiderăm o literatură de sertar, peste un timp o să avem în istoriile literare care se respectă un capitol de „literatură virtuală", în care se vor discuta cărți apărute – fatalmente – direct pe Internet. Iar toate pioșeniile cu „mirosul hîrtiei imprimate" și „cartea ca obiect de artă" (care-l bîntuie și pe Bill Gates) vor fi rezervate Marii Literaturi, din ce în ce mai departe de (mișcătoarea) lume prezentă. Mai e ceva: cel mai adesea, cititorii normali din România de azi nu au computer. Așa încît, corolarul ar fi apariția unei noi literaturi virtuale (inclusiv în primul sens, acela de literatură într-un fel inexistentă), citită eventual doar de cîțiva scriitori și critici deschiși spre experimente, cei mai mulți din diaspora scriitoricească. Ar fi, poate, și culoarul (cu dus-întors) de adevărată receptare a scriitorilor ce nu trăiesc în România, dar scriu în românește.

M-am trezit cu această micro-utopie la o întîlnire cu normalitatea (cel puțin așa se vede de aici) lumii literare franceze. La *Sărbătoarea lecturii (Lire en fête)* de anul acesta, organizată de Serviciul Cultural al Ambasadei Franței și de Institutul Francez din București au participat doi (foarte) tineri scriitori, Yann Appery și Claire Legendre, ambii foști bursieri ai Academiei Franței din Roma, publicați la Grasset, avînd atît succes de critică, cît și de public. Pentru cei doi scriitori anul de scris petrecut la Roma într-o „fortăreață francofonă care seamănă cu cetatea lui Asterix", spune Claire Legendre rîzînd, a însemnat enorm. Totuși, în acel paradis al scrisului, pe care îl visează generații întregi de scriitori și în care se intră în urma unui concurs serios, există un fel de presiune a imuabilului, a istoriilor celor care au scris acolo și care, mărturisesc atît Yann Appery – bursier al prestigioasei instituții în 1997 –, cît și Claire Legendre, singura literată la Villa Medici în 1999, reprezintă premisa unui posibil blocaj. Legăturile între oaza apărată de prestigioase generații anterioare, dar și de o administrație care respinge orice comunicare cu lumea reală sînt aproape inexistente. În aceste condiții, a fi bursier la Villa Medici înseamnă „o binevenită întoarcere la sine, după o risipire îndelungată", mai degrabă decît rezultatul palpabil, cartea, opera încheiată, spune scriitorul-compozitor, nuanțînd: „Totuși, a nu face nimic palpabil timp de un an întreg, plătit fiind cu 18.000 de franci pe lună, reprezintă o disproporție cel puțin neliniștitoare pentru o persoană consacrată deja în domeniul său. E foarte greu însă pentru juriu să aprecieze just cine a ajuns într-un punct al vieții sale care este ideal pentru acest sejur. Aceasta e problema: unii vin prea repede, alții prea tîrziu, unii prea înarmați, alții nu suficient de bine înarmați".

Obiect literar neidentificabil sau roman inițiatic?

Cînd l-am întîlnit pe Yann Appery în biroul neobositei directoare-adjuncte a Institutului Francez, doamna Clara Wagner, acestuia tocmai îi apăruse traducerea în românește (la Editura Pandora din Tîrgoviște) a romanului *Diabolus in musica*, lucrare care a primit anul trecut Premiul Médicis. „Sînt de-a dreptul fericit – spunea Yann Appery – fiindcă, deși mi-am dorit enorm să văd cartea aceasta în italiană sau engleză, limbi pe care le vorbesc, traducerea Irinei Mavrodin este cel mai bun semn că romanul își urmează destinul propriu." Acest al treilea roman al scriitorului francez – romancier, dramaturg și compozitor –, după *Qui vive* (1997) și *Paradoxe du ciel nocturne* (1999), a iscat o întreagă discuție în presa literară a momentului în jurul egomaniei actuale a scriitorilor francezi. Yann Aperry respinge autoficțiunea „în acele cazuri în care ea se manifestă într-un mod deranjant. În Franța, spune el, „există o adevărată egomanie care nu mă interesează deloc. Asta nu înseamnă că nu sînt conștient de faptul că există scriitori egocentrați extraordinari. Pentru aceștia, însă, eul este creator din momentul în care el devine o trambulină pentru un proiect impersonal." Personajul principal din *Diabolus in musica* este un compozitor a cărui limbă naturală este muzica, de unde și tendința acestuia să recurgă la forme existente. Cartea, mai degrabă clasică în scriitură, folosind metafora muzicală a *tritonului* – interval de trei sunete care ar rupe ordinea clasică a melodiei – și regulile tradiționale ale armoniei reprezintă „încercarea unui non-scriitor de a scrie o carte". Așa explică autorul și manierismul în care cade personajul-narator, Moe Insanguine, compozitorul unei himerice balade *„ad vitam aeternam"*. Moe este un „compozitor fără manieră, dar un scriitor manierist", spune Aperry, vizibil excedat de etichetele criticii. „Există o lectură foarte superficială, a criticii de întîmpinare mai ales, pentru care un scriitor care folosește punctul și virgula este fără scăpare «manierist». Oricine are un stil, care nu e nici clasic, nici avangardist, un stil personal cu o sintaxă aparte sau un vocabular mai bogat este automat manierist. Pe mine nu mă deranjează eticheta, atîta vreme cît nu e ironică sau peiorativă. Ce nu le-a trecut prin cap celor care au văzut doar maniera în această carte e faptul că manierismul este inerent proiectului literar al acestui text". Yann Appery, dușman declarat al conceptelor în proză și al intelectualizării excesive a romanului a vrut – cu acest *Bildungsroman* plin de inversiuni microcosmice (personaje care acționează dar și povestesc *à l'envers)* și globale (balada compusă de narator dublează forma romanului) – să scrie „o carte despre nașterea unei vocații posibile, despre o re-naștere." Pentru el „romanul de formare nu reprezintă deloc o formă tradițională, ci, dimpotrivă, o formă imemorială, o reluare a istoriei imemoriale a sinelui sau a narațiunii inițiatice". Ceea ce a căutat autorul – o dată cu bizarul său narator, pe care nu-l consideră un artist, „pentru că o operă care ucide nu-și merită numele" – a fost acea tensiune între rigoare și libertate artistică, vizibilă (audibilă?) la „marii jazzmani, improvizatori prin excelență, care își construiesc libertatea, dînd realmente senzația de creație simultană cu construcția". Iată, pe scurt, „obiectul literar neidentificabil" care a primit în 2000 Premiul Médicis și care se găsește acum și în librăriile românești, într-o excelentă traducere.

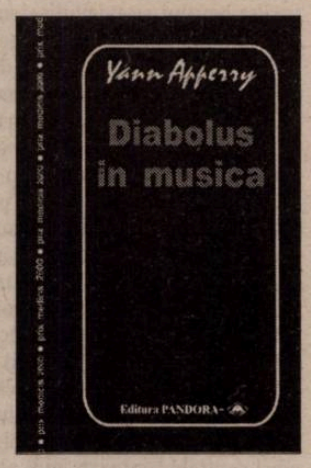

De ce o tînără fată de 20 de ani, cu un aer calm și discret, scrie asemenea grozăvii?

Claire Legendre, tînăra romancieră care a debutat la 18 ani *(cu romanul Making-of)* și a fost întîmpinată la cel de-al doilea,*Viande,* (cel mai important, se spune) cu o violență fără margini a fost și ea invitată la *Sărbătoarea lecturii* de anul acesta. Blondă, diafană, însă serioasă, aplicată și deschisă, scriitoarea nu are deloc „înfățișarea propriului limbaj" care a violentat sensibilitățile unor critici. Eticheta de „sage Lolita" este imediat respinsă de autoare: „S-au spus multe... Textul care m-a ajutat cu adevărat a fost cel al lui Pascal Bruckner din *Le Nouvel Observateur.* El spunea acolo că în *Viande* eu privesc lumea cu ochii unui adolescent care nu vrea să devină adult". Eticheta nabokoviană este pentru scriitoare o chestiune de aparență: „A trebuit să apar de mai multe ori la televiziune pentru a apăra oarecum această carte care a șocat... Și atunci multă lume s-a întrebat de ce o tînără de 20 de ani, cu un aer calm și discret, scrie asemenea grozăvii. E o falsă problemă. La 20 de ani putem avea, asta ar trebui s-o știe oricine, extrem de multă violență în sine, obsesia ratării și a neîmplinirii". Claire Legendre scrie despre sex, carne omenească, iubire și moarte într-un limbaj sec, dur și tranșant. Sensul propriu și doar atît. Despre carte s-a vorbit ca despre un „fierbinte roman frigorific", un manifest al unui nou lot de scriitori care-i citesc pe Bataille, Sade și Lautréamont respingînd însă atît o anume „nonșalanță a satisfacției", cît și (mai ales în cazul primului, mărturisește Claire Legendre) „un soi de transcendență, o reconsiderare a lucrurilor care face ca trupul să nu fie niciodată doar o pură sursă de plăcere". Pentru tînăra scriitoare autoficțiunea este „un fel de *ready made*" semnificativ doar în măsura în care ceea ce este personal (corpul propriu, sexualitatea, iubirea) poate fi și general. Scriitura minimală, simplă, violentă și abruptă din *Viande* i s-a părut singura modalitate de a „deturna locurile comune ale hedonismului ambiant", cum spunea Pascal Bruckner în pomenita cronică favorabilă. „Cred că elaborarea în scris a erotismului e ceva extrem de ipocrit. Pentru a vorbi despre corp am încercat să caut cuvintele cele mai simple cu putință. Dacă m-aș apuca să-mi caut o manieră elaborată, o sintaxă plină de volute și influențe, m-aș simți ca un fotograf ce ar încerca să-l imite pe David Hamilton". Cu primul roman publicat, Claire Legendre a primit un premiu de proză. Juriul a fost convins că autorul e un bărbat, în primul rînd datorită perspectivei narative masculine. E și motivul pentru care autoarea nu crede că ar exista o scriitură feminină: „Găsesc extrem de frustrant să fii mereu citită ca femeie. Există, poate, o lectură feminină, dar nu o scriitură de gen." Și, totuși... După anul în care a fost bursieră a Villei Medici la Roma, tînăra scriitoare care trăiește la Nisa a scris un volum de nuvele, *Le Crépuscule de Barbe-Bleu,* care cu ușurință ar putea-o fixa printre scriitoarele bîntuite de problema inegalităților dintre sexe, un *puzzle* de unsprezece femei, împărtășind un destin tragic, fiindcă „atunci cînd un bărbat omoară o femeie, o face pentru a prelungi într-un fel istoria pe care au trăit-o împreună; cînd o femeie ucide un bărbat, o face pentru a încheia această poveste". Claire Legendre nu e, totuși, feministă (deși nu e deloc sigur că nu va deveni); ea crede că feminismul e o cauză pierdută, mai ales datorită dominației naturale, fizice, a bărbatului. „Mă număr printre acele persoane care cred că există o inegalitate fundamentală între sexe, însă una care nu poate fi rezolvată și atunci e cu totul inutil să te lupți", spune scriitoarea, mărturisindu-și iritarea atunci cînd regăsește idei militant-teoretice în unele ficțiuni scrise de scriitoarele feministe.

Un roman care simpatizează cu privirea critică este sau genial sau catastrofic

Cei doi autori, reprezentativi, dar și privilegiați, între scriitorii generațiilor lor prevăd romanului un viitor neteoretic și neconceptual. Rezistența la simboluri și metafore, în care Kundera vedea (într-o scriere teoretică, e drept) criteriul maturității romanului, reprezintă pentru tinerii scriitori francezi o falsă problemă, o teoretizare epuizantă și contraproductivă. „Cel mai frumos viitor posibil pentru roman ar fi acela în care se va termina o dată pentru totdeauna cu această intelectualizare excesivă a procesului creativ. Cred că viitorul este al romanului, pentru că romanul este acea formă care, prin natura sa, rezistă la orice formă de generalizare sau de reluare intelectuală. Este, de fapt, natura profundă a oricărei forme de artă... Mă gîndesc la extraordinarul eveniment al unei creații care ia ființă și care poate rezista la tot ceea ce îi este străin, acceptînd totodată privirea celuilalt, dar una care nu o țintuiește într-un mod critic. Un roman care simpatizează cu privirea critică este sau genial sau catastrofic", spune autorul romanului *Diabolus in musica*, făcînd elogiul acelor scriitori francezi care au luat distanță atunci cînd scena literară era dominată de critică. Pentru Claire Legendre viitorul de aur al romanului veritabil stă într-o nouă identificare a cititorului contemporan cu romanul, ca întreg: „Ceea ce mă face să perseverez pe calea romanului este acel sîmbure personal, afectiv, în ultimă instanță, care există în această specie. Putem conceptualiza oricît ne place, însă nu din acest motiv romanul pe care îl scriem va fi citit, va plăcea, va fi împărtășit eventual".

Yann Appery și Claire Legendre, invitații de anul acesta ai *Sărbătorii lecturii,* au avut multe lucruri de discutat cu scriitorii români prezenți la Institutul Francez acum două săptămîni la o masă rotundă moderată de profesorul Radu Toma, directorul Editurii Babel și de poetul Bogdan Ghiu. Poate nu întîmplător, printre ei s-au numărat tinerii Claudia Golea, o scriitoare genuină, neconceptuală și aproape nonficțională și Alexandru Matei, un bun cunoscător al literaturii franceze actuale, ale cărui cronici de carte străină din *Observator cultural* sînt unele dintre cele mai avizate texte din presa noastră culturală. **(Simona Sora)**

▲

LA BUCUREŞTI ŞI IAŞI

Mircea VASILESCU

Lire en fête pe Bahlui

Lire en fête este un program care se desfăşoară în fiecare an în Franţa şi este „exportat" către lumea francofonă, cuprinzînd manifestări dedicate cărţii şi lecturii. La Iaşi, francofonia beneficiază de un centru de iradiere special: Centrul Cultural Francez, condus de un director dinamic şi plin de idei, profesorul Paul-Elie Lévy. Plasat într-o casă aristocratică din Copou, Centrul „acoperă" toată zona Moldovei prin activităţile sale – de la cursuri de limba franceză şi conferinţe la spectacole şi expoziţii, cum îi stă bine oricărei instituţii care se respectă. Pentru că este vorba despre lectură, adaug existenţa celor două bibliobuze, soluţie simplă şi eficientă, uitată din păcate în România, de a promova cartea şi lectura în micile localităţi. Şi... *ça fonctionne*.

La Iaşi, *Lire en fête* a avut în program anul acesta cîteva activităţi extrem de interesante, la care am avut plăcerea să particip. Aş remarca, mai întîi, o simpatică expoziţie de instrumente de scris deschisă în sălile de la Centrul Cultural Francez. De la tocuri şi călimări la vechi maşini de scris care au aparţinut unor scriitori, de la truse de birou din vremea junimiştilor la tabachere şi cărţi de vizită, totul evoca nu doar „tehnologia", dar şi tabietul scrisului. Obiectele aparţin Muzeului Literaturii din Iaşi. În această atmosferă *retro*, o discuţie despre cartea franceză în planurile editorilor români, la care au participat Samuel Tastet (Editura Est), Lidia Ciocoiu şi Silviu Lupescu (Editura Polirom), Mariana Codruţ (Editura Universităţii din Iaşi), prof. dr. Liviu Leonte, a dezbătut nu doar strategiile editoriale de la noi, dar şi problemele „suratelor" franceze, confruntate cu impactul cărţii electronice şi al scăderii interesului pentru lectură. Au fost prezentate, cu această ocazie, două cărţi. Una dintre ele e un eveniment al istoriei literare franceze – *L'indifférent*, o nuvelă inedită a lui Marcel Proust, descoperită de curînd şi publicată la noi de Editura Est – o editură de elită, care îşi propune să publice nu mai mult de 20 de volume pe an, dar fiecare este un eveniment. Cealaltă carte, *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri*, apărută la Polirom, îi aparţine unui ilustru profesor de literatură franceză, dl Livius Ciocârlie, şi a fost prezentată de Alexandru Călinescu şi Nicolae Manolescu. În ultima zi a programului, în sala Hasdeu a Bibliotecii Centrale Universitare, am participat la o discuţie foarte vie şi substanţială, cu tema *La lecture, ce vice toujours impuni?...*, alături de Alexandru Călinescu, Livius Ciocârlie, Nicolae Manolescu şi Paul-Elie Lévy. Concluziile au fost optimiste: în ciuda invaziei tehnologice, lectura *are* un viitor, e un viciu care, pedepsit sau nu, îşi vede liniştit de treabă.

Ceea ce comunică un astfel de program – pentru a cărui calitate trebuie să evidenţiez din nou meritul directorului Paul-Elie Lévy şi al asistentei culturale Mariana Luţă – este un spirit deschis, o vocaţie firească pentru dialogul cultural şi un anumit mod de a crea o actualitate culturală. *Lire en fête* ia diverse forme în Franţa, de la cele mai elitiste pînă la unele cărora li se reproşează că sînt prea „comerciale". La Iaşi, combinaţia dintre atmosfera de veche capitală culturală şi spiritul francofoniei a creat un plăcut sentiment de concordanţă cu Europa. ▲

Simona SORA

puzzlecturi

Acasă, în exil

Receptarea, reconsiderarea, integrarea literaturii exilului exterior sau interior (cărţile „de sertar") au fost, în deceniul trecut, clamate şi refuzate, teoretizate sau tipologizate. Între verdicte, precum cel aparţinîndu-i lui Dumitru Ţepeneag („literatura română se face în România şi nu în exil") şi constatarea, de bun simţ, a unităţii literaturii scrise de scriitorii români din ţară sau din afara ei, reevaluarea literaturii exilului, clarificarea ei terminologică, nuanţarea diferitelor sale ipostaze sînt probleme dacă nu rezolvate cel puţin invocate de majoritatea studiilor dedicate pînă în prezent fenomenului. Mai multe edituri (Humanitas, Univers, Editura Fundaţiei Culturale Române) au avut, încă de la înfiinţare, colecţii dedicate acestei literaturi; cărţile lui Adrian Marino *Pentru Europa..., Politică şi cultură. Pentru o nouă cultură românească*, cele ale lui Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului* sau *Mircea Eliade şi literatura exilului* sau studiile lui Mircea Anghelescu reunite în volumul *Cămaşa lui Nessus* au schiţat cadrul teoretic, istoric şi ideologic al exilului literar românesc.

Eva Behring – bună cunoscătoare a fenomenului, autoarea unui studiu foarte nuanţat, publicat în 1994 în Germania şi tradus recent la noi[1] –, este stupefiată constatînd apariţia, în anul 2001, a unei istorii literare (semnate de profesorul Dumitru Micu) care ignoră cu totul literatura scrisă de unii scriitori după plecarea din ţară. Această ignorare, în care autoarea vede şi o comoditate, dar şi una dintre şechelele restricţiilor ideologice de altădată, este la fel de dăunătoare pentru reevaluarea unei literaturi vii şi imprevizibile canonic.

Scris iniţial pentru cititorii germani, studiul Evei Behring este o introducere avizată în problematica „integrării" celei de-a doua literaturi în cea „naţională". Autoarea constată, încă de la început, diferenţele care există între diferitele exiluri impuse politic, primul val din anii '40-'50 (Mircea Eliade, Virgil Gheorghiu, Vintilă Horia, Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, Cioran), valul anilor '60-'70 (Ion Ioanid, Dumitru Ţepeneag, Ilie Constantin, Paul Goma) şi cel de-al treilea val, din anii '80 (Norman Manea, Ion Caraion, Dorin Tudoran, Mircea Iorgulescu), introducînd scurte inserturi politice şi istorice; diferenţele pe care le subliniază autoarea faţă de exilul german antifascist sînt foarte utile şi cititorului român: alături de pomenitele sechele ale restricţiilor ideologice, Eva Behring numără printre piedicile în calea receptării adecvate şi o reconstituire inexactă a formelor exilului sau noile concepţii pulverizante asupra modernităţii şi postmodernităţii. Studiul nu e amplu, uneori (în încercările de tipologie) poate părea prea didactic, iar cele cinci cazuri alese pentru ilustrarea fenomenului (Mircea Eliade, Ion Caraion, Paul Goma, Norman Manea şi Dumitru Ţepeneag), deşi ilustrative, pot părea arbitrare în polimorfismul exilului literar românesc. Genul acela de întrebări (de ce nu şi... Ioan Petru Culianu, Toma Pavel, Gabriela Melinescu, Matei Vişniec, Nicolae Balotă ş.a) vor fi, întotdeauna, puse. Cu această selecţie, însă, cu această tipologie, cu o terminologie ce nu păcătuieşte nici prin poeticitate, nici prin impresionism ritmat, Eva Behring ridică o problemă dramatică a două literaturi ce nu reuşesc să devină una singură, deşi istoric, lingvistic, profund-cultural ele sînt două potenţialităţi ale aceluiaşi tip de creativitate. Tipologia, pe trei niveluri, a identităţii culturale în exil ar sprijini această ipoteză, căci dacă autoarea ilustrează bogat două categorii (scriitorii care au scris doar în română, sau cei cu o identitate culturală dublă) cea de-a treia categorie (a rupturii cu identitatea românească) îl cuprinde doar pe Cioran. Însă acest caz, atît de particular, ar avea nevoie de încă o carte.

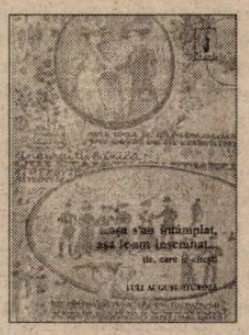

O foarte interesantă carte de memorii[2], semnată de pictoriţa şi graficiana Luli August Sturdza, o figură aparte, exuberantă şi vie, autentică şi patetică a primei generaţii a exilului a apărut în această vară. Dacă v-aţi întrebat vreodată cum ar fi arătat *La Medeleni* pe fundalul anilor '50, veţi afla răspunsul, chiar mai tonic, citindu-i însemnările. Luli August Sturdza povesteşte, în mai multe planuri temporale care distonează şi şochează (efect pe care mizează şi scriitoarea), întîmplări pline (sau golite) de viaţă, descrie locuri ale copilăriei la *Capul Podului* (Piaţa Victoriei de azi), în jurul Palatului Sturdza-Viţelul, palat mirific aflat pe locul actualului Minister de Externe, dărîmat de tîrnăcoape proletare sau face genealogii şi toponimii fabuloase. O Nora se îndrăgosteşte de un coleg, evreu sefard a cărui familie se opune vehement amorului acestuia „cu fiica unui chimist galiţian, hassidic şi sărac", Luli, împreună cu nişte prieteni pun pocnitori între vertebrele dinozaurului mare de la Muzeul Antipa, aceeaşi Luli, cu tonusul neschimbat, nu la mult timp după ieşirea din închisoare, cere la ghişeul de bilete din gara Petroşani „un pachet de Mărăşeşti" şi i se răspunde cu întrebarea: „Pînă la Lupeni?" Nu aflăm cum pleacă din ţară protagonista, cum ajunge la Los Angeles şi dacă aşteaptă întoarcerea acasă. Monica Lovinescu povesteşte, cu o rară tandreţe, cum a văzut-o pe Luli August la Paris, la scurt timp după numirea lui Alexandru Paleologu ca ambasador: „Fabricase un drapel românesc, îl găurise şi-l purta ca pe un şal, mereu pe umeri. La oricine altcineva ar fi fost ridicol, la ea nu. Sfidarea era atît de evidentă încît gluma sau surîsul ironic se chirceau pe buze şi în minte... Viitoarea etapă urma pentru ea să fie Bucureştiul, numai să se ivească o pîrtie, o posibilitate, un semn că am fi bineveniţi, că ar fi nevoie de noi. Nimeni nu ne-a chemat, aşa că s-a întors şi ea în California". Întoarcerea la Bucureşti, o dată cu această carte, ar trebui să încheie lunga pribegie a celei care-şi încheia însemnările astfel: „Dacă ne-am putea alcătui noi înşine familia, mi l-aş fi făcut pe Nicolae Steinhardt fratele meu şi pe Andrei Pleşu fiul meu."

Indirect legată de exil – verigă între două culturi – raportarea culturii de adopţie la cultura originară nu este o chestiune uşor de limpezit şi definit. În scrierile exilaţilor, cele două culturi se suprapun şi se completează, se înlocuiesc, uneori definitiv, şi se contrazic în tot felul de complexe (culturale, fireşte) de inferioritate/superioritate. Antologia Paulei Romanescu, publicată recent în limba franceză în limba franceză[3] este o selecţie din cartea a doi francezi, Paul Desfeuilles şi Jacques Lassaigne, *Les Français et la Roumanie*, apărută la Bucureşti în 1937. Scriitori, jurnalişti, istorici de artă, medici şi simpli călători scriu despre o ţară uneori sălbatică şi plină de cîini, uneori extrem de profundă, cu o civilizaţie demnă de marile curţi europene, despre scriitorii români („acest Caragiale, un fel de amestec de Henri Monnier şi Labiche... spirit profund, cu o putere de pătrundere surprinzătoare... şi ale cărui opere vor supravieţui precum comediile lui Molière." spune Léo Clarétie), despre istoria sinuoasă a României, despre Calea Victoriei şi Capşa. Antologia Paulei Romanescu, al cărei public-ţintă pare să fie unul alcătuit din străini vorbitori de limbă franceză, este o foarte plastică raportare a „centrului" la „periferie", puţin obişnuită în zilele noastre, care poate furniza date – istorice, sociologice, de istoria mentalităţilor – utile în schimburile interculturale.

Şi cum, într-un sens, cei obligaţi să plece, exilaţii, n-au plecat din literatura română niciodată („... deloc nu merge draga. Monica tu sta acasă", i-a ghicit turcoaica Menaru la Mangalia Monicăi Lovinescu înainte de „marea plecare", cum ne povesteşte Luli August Sturdza), impresiile unificatoare peste timp ale străinilor sînt şi despre ei.

---

1. Eva Behring, *Scriitori români din exil (1945-1989)*, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2001.

2. Luli August Sturdza, *...aşa s'au întâmplat, aşa le-am însemnat... ţie care le citeşti*, Editura Anima, 2001.

3. *La Roumanie vue par les français d'autrefois*, Éditions de la Fondation Culturelle Roumaine, 2001. ▲

Dilema vă recomandă

● „Festivalul filmului britanic", din 2 în 9 nov. la cinema Studio, sala Auditorium a Muzeului de artă şi la Cinematecă. (Alex. Leo Şerban)

● De salutat apariţia revistei *Evenimentul muzical*, supliment săptămînal al cotidianului condus de Cornel Nistorescu. Cu ani în urmă, Andrei Partoş încercase un săptămînal similar *(Pop, Rock & Sport)*, dar piaţa nu a fost prea lacomă. Să sperăm că noua generaţie de adolescenţi va gusta noul produs. În ce-i priveşte, aproape tot ce nu are droguri este indicat. De urmărit pe mai departe. (Adrian Cioroianu)

● Pe strada Gabroveni e un mic local urît cu nume pe măsură: „Magnum". Pe lista de bucate apare însă un sortiment care se dovedeşte a fi grozav. Se cheamă *tigaie picantă*. (Andrei Manolescu)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Mulţumiri iniţiate

„Mulţumesc tuturor bagabonţilor care mă susţin Şişu, Cristi «Slash», Răzvan, Buze, Gelu, Silviu, Mouse, Ciumydel şi Rôbert, Carrie, Chelie, Cezar, Ene, făcătorilor de bani Uzzi, Daddy, Caddy, Mr. Juice, toată gaşca lu' Emil „Piticu" (rupeţi-le capu' la fraieri şi la impresari), Marijuana, Gunja, Şarpe Culturistu' şi ai lui" înşiră *La Familia* pe carcasa albumului ei „Nicăieri nu-i ca acasă". Lăsînd deoparte formula „bagabonţilor", mahalagească în sensul consacrat al cuvîntului, toate celelalte nume proprii alcătuiesc un soi de poetică aparte, pentru iniţiaţi; numele reale, de genul Alex, Cristi sau Mihai sînt o haină veche pe care ai lăsat-o deoparte cînd ai intrat în lumea, dură, a cartierului. Despre poreclele alese, adevărate expresii identitare, se poate observa, la o superficială scrutare, că sînt destul de scurte, formate, în general, din 4-5 litere, şi au tendinţa să se termine în vocale. Engleza este inclusă în codul rapperilor, chiar atunci cînd constă într-un „y" ori în dublarea unei consoane. Poreclele englezeşti se încadrează, firesc, în înşiruirea iniţiaţilor de cartier; în etalarea sonorităţilor, între durul „ş„ românesc şi „sh"-ul anglofon nu e prea mare diferenţă, mai ales că cele două vocabule din care au fost extrase înseamnă cam acelaşi lucru (şiş şi *slash* – tăietură). Interesantă este, de asemenea, prezenţa denumirilor de animale, dintre care nu sînt selectate cele mai evident puternice: Mouse, care şochează tocmai prin reversul aşteptărilor, şi Şarpe, care implică o putere ascunsă, perfidă. De altfel, apar şi alte nume „minimaliste" precum Piticu, ori diminutivele Daddy, Caddy care ori sînt invers proporţionale cu duritatea, într-o logică eufemistică, ori relevă alte coordonate ale „durilor", precum umorul şi tandreţea, măcar „tovărăşească".

Paraziţii, pe albumul lor decretat „cel mai obscen de la inventarea limbii române", au o retorică a numelor şi mai motivată lingvistic, şi mai iniţiată. Printre cei cărora le mulţumesc se numără: Robot, Torpilă, Cin-Cin, Gaură, Ageru, Flexibilu, Durex, Subsemnatu, Vulvanu, Crocodilu, Sîmbure, Firoiu Datorie, Vărzoi, Moşu, Ovi, Ceapă, Catargu, Pisică, Ciocolată, Bucurie, Satană. Selecţia de mai sus combină referirile sexuale şi alcoolice cu cele gastronomice, zoologice şi general-umane. Cel mai interesant din întreaga listă este Subsemnatu, care pe lîngă ironizarea unei formule stas neplăcute pentru toţi, este singurul nume autoreferenţial; sau, mai bine spus, care se reflectă pe sine şi îşi ajunge sieşi, fără „întăriri" din afară.

Morometzii, cu al lor *1Q Sapro,* preferă determinările mai precise şi grafiile computerizate: „Prietenei mele Ica – Te iubesc mult D. tot Printzesa – lu' Socrate pisoiu meu alb ca laptele Fratzilor d. Cruce Raku care-l fute pe Draku shi Drops care te-ntoarce pa cocs, Baxterică – capu sus shi privirea fixa inainte ca nu mai e mult pina acolo..." Şi în cazul lui *1Q Sapro* lista fără determinări urmează: cei cu determinări erau preferenţialii. Grafia, însă, se păstrează şi aici: e o scriere ea însăşi iniţiată, universală, în care convenţiile computerului şi ale anglofoniei sînt omnipotente, şi în care ţ-urile şi ş-urile ca atare sînt semne de slăbiciune. De unde reiese o combinaţie originală între bandele aparţinînd marginilor neaoşe şi adaptate tranziţiei locale, şi aspiraţiile lor anglofone, chiar „globaliste" unificatoare.

▲

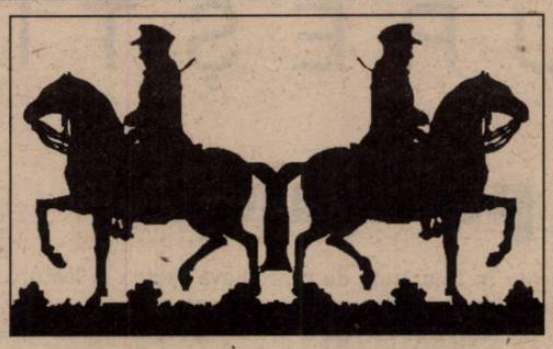

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

O aventură cu un necunoscut

Ultima mea aventură sufletească e atît de rezonabilă încît, dezvăluindo, aş putea fi acuzat de ostentaţie – de o anume ostentaţie, acest adverb *anume* avînd azi o vogă extraordinară în efortul general de a nu se spune nimic precis; nu văd însă de ce aş ţine seamă de acest risc, inerent într-o dictatură a scandalului, ca a noastră, în care oricum tot ce-i rezonabil nu e senzaţional şi, deci, nu contează, adică nu e de pus în prima pagină, pe 6 coloane; aventura mea nu tînjeşte la o asemenea consacrare, dar ţine totuşi să fie înregistrată. Cine ştie, poate se schimbă timpurile şi peste 200 de ani – vorba lui Cehov... – în pustietatea creată de „bombele" gazetelor, va însemna ceva; de mult nu mă mai jenez să fiu un oportunist pe termen lung. Pînă atunci, accept, cu plăcere, să fiu insignifiant, ba chiar inutil, de nu imbecil.

Aventura mea – teoretic vorbind – porneşte de la o satisfacere a egoismului raţional; nu vreau să intru în amănunte – s-a ajuns ca şi amănuntele să plictisească, tocmai ele! – cred că ar fi de ajuns să explic că egoismul m-a îndemnat rezonabil şi presant să-l caut pe un confrate complet necunoscut pentru a-l felicita, după ce i-am citit, la cîteva luni distanţă, în *România literară,* două fragmente din cartea la care lucrează; nu voi da nici titlul, nici numele prozatorului – ar fi o diversiune spre publicitar, singura după care se salivează. A nu se conta pe mine.

Ceea ce mă captivase la lectură era nu numai stilul – clasic, încheiat la toţi nasturii frazei, vetust în eleganţa sa sobră – dar şi un tezism afirmat fără frică pe vremea noastră de dictat a cît-mai-vagului, a cît-mai-ascunsului, cu care, firește, s-au produs cîteva capodopere, căci altfel cum, de unde canonul? Tezismul (oribil termen, recunosc, dar n-am altul...) acestui domn era însă 1) natural povestitorului; 2) potrivit ca subiect şi predicat; 3) subtil în idee; 4) nonconformist la 2001, scandalos, *c'est le mot.* Autorul îşi povestea viaţa de elev bucureştean prin anii '60, într-o orînduire politică pe care o detesta cu o onestitate liniştită; dar ochiul său descoperea, chiar în acele condiţii de existenţă grea, cîteva motive pentru a se bucura de viaţă, ca să mă exprim, aşa, simplu, evitînd pe cît pot apoliticul care ar lăţi scandalul: o descriere, pe îndelete, a primului „rock" dansat cu gaşca sa mi-a dat vertijul meu, tot prin '60, contemplînd, ca om al tangourilor din reuniunile tovărăşeşti, twisturile orchestrei lui Iancsi Körössy, cu Buză şi Johnny Răducanu. În stilul acela „bătrînesc" se citea o poftă de viaţă, o plăcere de a învăţa, de a vibra voios, de a trăi altfel (aproape) indecente faţă de prejudecăţile actuale anticomuniste, pe cît de sumare ideologic pe atît de inculte sentimental. Şi peste toate, scriitorul mai avea impertinenţa de a-şi explica viziunea: „Dacă povestesc acestea toate este pentru a le zugrăvi tinerilor de azi, mereu nemulţumiţi cu ce au, plini de pretenţii de nimic justificate (nu toţi sînt aşa, evident) (paranteza autorului la care am murmurat: „eşti dulce, domnule dragă...!") cum se trăia într-o familie mijlocie pe la începutul anilor '60 – atît de admirabili sub alte aspecte (cum, cum? – n. mea) – fără ca lipsurile de tot soiul să ne înăcrească firea, să ne facă imposibili, să ne înrăiască. V-am mai spus şi repet: tinerii de atunci se mulţumeau cu mai nimic, şi tot plini de entuziasm erau, tot vitali. Credeţi-mă".

Am simţit imediat două ispite: una a rezonabilului – să-i spun că nu va fi crezut; a doua a patetismului – să-i comunic că mi-a plăcut cum scrie; m-am decis să-l sun pe necunoscut măcar în numele programului său: a nu ne înăcri, a nu ne înrăi. Era de negăsit în cartea de telefon, l-am chemat pe redactorul răspunzător de proza săptămînalului – şi el încîntat de acele fragmente –, nu avea numărul, m-a îndreptat spre directorul adjunct – alt entuziast – care mi l-a căutat în agenda sa, dîndu-mi ca sigur că-l vor găsi acasă pe autor, „fiindcă omul ăsta nu se vede cu nimeni". Abia că m-a întărîtat situaţia; cum fără haz nu se poate trăi nici o melodramă serioasă, numărul era greşit şi am nimerit peste cineva care mi-a zis că e zugravul casei şi „domnul vine peste două zile". Peste o săptămînă, directorul adjunct a avut elanul să se corecteze şi să-mi dea numărul cel bun; l-am sunat pe confratele necunoscut şi i-am zis imediat de ce-l caut; omul s-a păstrat într-o sobrietate de cea mai distinsă calitate intelectuală în situaţii de astea, dificile, cînd îţi cad pe cap vorbe bune; avea o voce liniştită, un ton în a cărui căldură iradiau crescînd încrederea şi plăcerea în dialog; nici unul nu simţeam nevoia unei convenţii, a vreunei fraze pline de importanţă, aceea care ucide de obicei simpatia umană; nu mă bănuia de laudă, de linguşeală, de minciună; am ajuns firesc să discutăm despre nevrozele noastre, fără teamă de indiscreţie, fără jena zisă normală din zona secretelor de nedivulgat – ca între doi bolnavi din scris, de literatură. De zile întregi, de cînd s-a întîmplat ce s-a întîmplat şi am decis să nu discut cu nimeni pentru a evita orice provocări teziste ale realităţii, nici o altă convorbire cu vreun semen de al meu nu mi-a dat un plin sufletesc mai consistent; ar fi cazul să adaug că în final ne-am urat „sănătate", fără să stabilim vreo întîlnire faţă în faţă, ci doar să ne citim.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Ică din Jegmăneşti

„Ce să mă jegmăneşti? Sînt din Jegmăneşti. Sînt de unde e toată ţara asta. Din Jegmăneşti. M-au crescut de mic să fur, venea mama acasă şi zicea că ciocolata e furată. Am înţeles, mama, să trăieşti, matale ai mereu dreptate. Mama mea nu era hoaţă, nu era. Era frumoasă mama mea, ce frumoasă era. Cît de frumoasă poate fi mă-ta, e mai frumoasă mama mea, ce frumoasă era. Şi plină de ciocolată. Unde o ascunzi, mama, că o căutau peste tot. Peste tooooot, peste tooot."

Tiţa din Panduri

„Am doi lei. Un leu i-l dau lu' copilu, cînd o creşte, un leu să mi-l pună pe ochi cînd oi muri, că nu mi se închid ochii. Văd stele şi zi şi noapte şi soare şi zi şi noapte."

Carol din Familie

„Sînt frate, eşti soţ. Hai, nu vrei să fii soţul meu, uite, eu voi fi o nevastă iubitoare, cuminte, nu ies din vorba ta. Hai, te rog, te rog, nevasta ta merge la cumpărături, nevasta ta merge la bucătărie, nevasta ta te umple de flori."

Michi de Cinema Favorit

„Filme? Nu ştiuuuu filme. Nu văd filmeee. Nu, nu, nu. Mi-e frig, dorm la film. Nu mi-e frig, nu, că aparatu' de film mă ţăcăne şi dă buba. E ţaca-ţaca. Filmu' nu mă lasă în pace.

Radu din Bellu

„Fac focul lîngă femeia care s-a sinucis lîngă bărbatul care venise de pe lumea ailaltă, dar nu voise s-o supere, doar că nu vroise să se uite la ea, că o lua după el pe lumea ailaltă. M-au dat afară din Grecia. După aia, America m-a expulzat, iar de la graniţa cu Elveţia nu şi nu. Am ales ţara dumneavoastră, pentru darul ei, natura. Ţară bogată hărăzită de Dumnezeu cu fluviu, rîuri, pîraie, bălţi, mare, balene, peşte, microorganisme."

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie
95 000 lei

În seria **Istorie**
JESSICA DOUGLAS-HOME
A fost odată, în alte vremuri

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Reconstrucţia radicală: o utopie

Bucureştii zac în continuare într-o stare de vandalizare fără de seamăn, din care oraşul nu îşi poate reveni singur, după cum nu îşi poate reveni nici cu ajutorul celor care l-au determinat să implodeze. Dintre aceşti benefactori, „clasa politică" de după 1989 şi arhitecţii aserviţi ei sînt personajele cele mai culpabile. Prima s-a reciclat la suprafaţă: fie a intrat în afaceri, fie şi-a pierdut doar ghilimelele, cîştigînd altele, la fel de peiorative. Ceilalţi, de asemenea, s-au cosmetizat: cei care au lucrat efectiv la proiectele „civice" de rescriere în cheie totalitară a oraşului au îmbătrînit, dar n-au cedat nici un metru din „dreptatea" lor. Arhitecta şefă Anca Petrescu lucrează cu succes şi dă interviuri dezinvolte. Mulţi dintre arhitecţii de atunci (au fost sute!) păstrează în portofolii, drept dovadă în faţa clienţilor de azi a abilităţii lor de a servi gusturi parvenite, planşe de la Casa Republicii. În 1990 nu s-au suspendat diplome de arhitect – ar fi rămas patria fără profesioniştii săi de valoare.

Casa Republicii, niciodată adusă cu adevărat la judecată, a devenit Parlament, păstrîndu-şi aşadar statutul de Edificiu Absolut al ţării. Concursul internaţional de urbanism „Bucureşti 2000" (1995-1996) nu doar că a consfinţit acest statut, dar a făcut-o cu clasă şi cu participare internaţională atît de elevată, încît acum nu poţi să-l mai contrazici deloc pe un Kenneth Frampton, preşedintele juriului, şi să spui că, în afara dimensiunilor groteşti, nu mai este nimic de admirat în acea grotă supraterană. Nu poţi contrazice, fără a deveni un paria, noua „aristocraţie" – culturală, dar şi politică. Aceasta şi-a însuşit atît de intim rezultatele concursului, încît blochează cu bună ştiinţă orice dezvoltare a zonei în termeni economici viabili, doar pentru că soluţia „urbanistică" pe care a găsit-o arhitectul cîştigător, Meinhard von Gerkhan, nu îndeplineşte aceste criterii şi, prin urmare, nu este deloc, dar deloc vandabilă marilor, potenţialilor investitori în salvarea zonei.

Casa Republicii a puit, prin sciziparitate. Asistăm la o explozie: practic, Bucureştii sînt acum asediaţi de feţii săi frumoşi: este îndeajuns să dăm o tură (nu ne putem opri din mers, ne sfîşie cîinii-lupi şi ne ameninţă cu arma gorilele dacă vrem să fotografiem) prin zonele Zoo/ Pipera/ Iancu Nicolae sau chiar Băneasa, din nordul oraşului, sau oriunde în jurul lacului Snagov, pentru a înţelege dimensiunea dramei. Avortoni ai proiectului central pentru un „nou centru civic" sînt astăzi admiraţi cu ochi uimiţi de lumea apuseană sub deviza – eronat limitată etnic – de „arhitectură ţigănească". Bunăoară, numărul pe iulie 2001 al revistei *Architecture d'Aujourd'hui* găzduieşte – ca şi ultimul număr al revistei *Balkon* –, pe un număr copleşitor de pagini comparativ cu parcimonia cunoscută a publicaţiei, un articol al dnei Mariana Celac despre fenomenul respectiv, ceea ce dovedeşte fascinaţia pe care o au occidentalii faţă de singura noastră sursă de diferenţă „autentică". Interesăm în măsura în care sîntem estropiaţi, neasemenea cu normalitatea, iar nu prin acele gesturi minime (şi rămase izolate) de adecvare la realitate. Aceasta este vizibilitatea noastră, la care sîntem deja condamnaţi: în cel mai fericit caz, a rămîne „pitoreşti", iar în cel mai nefericit caz, de a rămîne handicapaţi. Arhitectura pseudo-monumentală – cu genetică complicată, pentru că bastardă – care a cotropit România după 1989 este în aceeaşi măsură produsul globalizării instantanee, cît şi al absenţei oricărei educaţii cu privire la arhitectură şi monumente în învăţămîntul general. Absenţa aici invocată face ca, în lipsa termenilor de comparaţie, apogeul arhitecturii şi instanţă de gust să fie un edificiu malign de felul Casei Republicii. Dar, dacă este ceva ce poate fi afirmat fără eroare despre un fenomen cu geometrie variabilă ca acesta, atunci este faptul că el NU este limitat la etnia rromă. Dimpotrivă: noii îmbogăţiţi de toate etniile, atît individual cît şi colectiv, practică cu frenezie acelaşi tip de arhitectură. Exemplul satului Certeze (Oaş), construit de migratorii români pe ruta Paris-România, este lămuritor. Faptul că indignarea este mare doar în ce priveşte satele etnicilor rromi face parte, cred, din aceeaşi incapacitate de asumare care a trimis în deriziune şi pe *meydane*. Întotdeauna „Celălalt", străinul, şi, dacă se poate, străinul care ne este „inferior", este de vină integral pentru erorile noastre.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Vitoria Hossu-Longin

Televiziunea Română (nu spun un lucru original) este din ce în ce mai dominată de agenda de lucru a televiziunilor comerciale. Preferă adică să se înscrie în prost înţeleasa goană după audienţă, *ratinguri* şi *shares*. Reportajele şi anchetele despre lumea în care trăim au fost înlocuite încetişor cu programe lacrimogene, seriale obscure şi discuţii în gol. Mai îndepărtate de centru, televiziunile teritoriale au mai preluat din această sarcină, nu arareori cu fineţe. TVR2 este tot mai sigură pe mişcările sale, dar nişa ei este alta. Uneori cultura mai are nevoie şi de realitate. Pentru România 1, România pare să fie pe planul doi. Dar nu întotdeauna. Poate că e vorba de un calcul abil – programele obişnuite sînt atît de şterse tocmai ca să evidenţieze forţa altor programe, rătăcite, numai realizatorii lor ştiu cum, pe ecranele pe care ar trebui să se simtă ca acasă.

Un astfel de cîştigător la bursa timpului este „Profesioniştii", altul – „Memorialul Durerii". Durează de 10 ani, a întrunit 100 de episoade şi are tenacitatea să disece o istorie despre care multora nu le place nici să vorbească, nici să asculte. Dar istorie. Doar cine trăieşte în România poate înţelege ce eforturi va fi făcut Lucia Hossu-Longin ca să nu fie suspendat, ce presiuni politice va fi avut de înfruntat, ce intuiţie şi ce rigoare detectivistică a trebuit să desfăşoare ca să găsească (uneori pentru ultima oară) victimele. Eroii cu medalii de abur. Şi cîtă perseverenţă.

Ca o Vitorie Lipan, plecată să dea de urmele bărbaţilor acestui neam, dispăruţi în văgăuni şi celule mizere, Lucia Hossu-Longin nu s-a oprit din drum pînă cînd nu a ajuns la capătul fiecărui caz. Sau destin. Sau dosar. Poate că şi asta e o morală a acestui film incredibil – nu ca „un om egal un om" cum enunţa Brecht, ci ca „un om egal un dosar". Cu o sentinţă. Că un om poate fi scos din ordinea umanului şi împins înapoi în prăpastia regnurilor inferioare. Vitoria Hossu-Longin nu s-a oprit nici ca să-şi tragă sufletul, nici ca să se şteargă pe frunte. S-a temut, cred, că, măcar şi pentru o fracţiune de secundă, ar pierde luminiţa din fundul fîntînii.

A mers pînă la capătul care-i era accesibil ca ziaristă. Ar fi urmat, însă, ca de acel capăt să tragă altcineva, dar teamă mi-e că nu avem nici instituţiile, nici personalităţile, nici psihologia necesară pentru a deşira acest şir de mătănii înmuiate în sînge şi noroi verzui. La urma urmei, nici măcar toponimia săsească nu include vreun cătun cu numele Nürnberg. Experienţa CNSAS-ului, faptul că reforma e făcută de foştii elevi de la Băneasa (competenţi şi experimentaţi) m-a convins că dacă va exista vreodată vreun proces al dictaturii comuniste, acesta va avea loc doar în intimitatea morală a fiecăruia. A celor tot mai puţini care mai au o astfel de celulă, de zarcă, de izolator al principiilor.

Cred că tragismul acestei serii de documentare, fără egal în televiziunea noastră, nu constă doar în biografiile fracturate ale bătrînilor care reuşeau (adeseori) să-şi povestească egal şi demn tragediile. (Definitivă şi definitorie imaginea lui Camil Demetrescu, imobilizat în scaun, regretînd nu anii pierduţi, ci imaginile terifiante pe care nu şi le-a mai putut şterge niciodată din memorie.) Atrocităţile retrăite în faţa camerei au fost făcute de alţi oameni. Şi nu de ruşi, nemţi, unguri sau musulmani. Ci de alţi români, care (dacă mai trăiau şi nu refuzau să vorbească) spuneau că astea au fost ordinele, aşa erau vremurile, trebuia să trăim şi noi. Dincolo de asta – complicitatea celor care au ştiut şi n-au spus, care n-au vrut să ştie, care n-au refuzat să facă.

Într-o lume mai bună, „Memorialul Durerii" ar deveni „vizionare obligatorie" pentru elevi, cum se face în Cambodgiacu documentarele despre Khmerii Roşii. Ar trebui transcris într-o carte, ar trebui tras pe casete şi scos la vînzare, „la pachet" cu o oglindă. Ar trebui văzute. Sigur că n-ar fi o afacere tocmai comercială. Cînd e vorba de trecut, intelectuala noastră naţiune preferă madlena lui Proust.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

„De ce-aţi dat foc pisicii?"

– şi alte întrebări –

Atunci cînd Oreste i-a împărtăşit lui Mircea Badea o nedumerire care suna cam aşa: „Măi, ţie nu ţi se pare ciudat că noi primim salarii pentru că venim aici şi ne prostim?", iar Badea a recunoscut că s-a gîndit şi el, după care i-a amintit partenerului său că nu-i exclus să fie priviţi de şeful lor, care probabil că nu-şi pusese problema pînă-n acel moment... – atunci, cei doi se jucau de-a sinceritatea. Sinceritatea în variantă *show-biz*. Păreau a spune: „Dragi telespectatori, noi doi sîntem destul de lipsiţi de pretenţii şi avem destul bun-simţ ca să realizăm că toată treaba asta cu televiziunea şi celebritatea e mai mult sau mai puţin absurdă, şi pe de altă parte sîntem destul de şmecheri ca să tragem foloase de pe urma întregii nebunii."

Atunci cînd Andreea Marin pregăteşte terenul pentru încă o surpriză, întrebînd-o pe viitoarea beneficiară: „Dumneavoastră iubiţi animalele?", iar invitata răspunde că le iubeşte, şi Andreea Marin atacă: „Atunci de ce i-aţi dat foc pisicii dumneavoastră?", iar invitata povesteşte cum a aprins soba, fără să ştie că pisica se odihnea înăuntru, după care Andreea Marin o mai tachinează o vreme... – atunci, adevărata surpriză nu mai e animalul (pisică, tigru, cangur, struţ sau ce-o fi) care în cele din urmă va fi dăruit invitatei. Adevărata surpriză este cît de departe în absurd se poate avînta emisiunea: prin cîteva replici şi cîteva lovituri de rame, a ieşit în larg, a lăsat în urmă ţărmul şi geamandurile şi acum se bălăceşte într-o mare de ţicneală curată. Nu pare să-şi dea seama de asta şi riscăm să nu ne mai dăm seama nici noi: televizorul e o prezenţă atît de zgomotoasă şi de comod instalată în vieţile noastre, încît nici nu mai vedem cît de sonat e; ne zgîim la el şi îi acceptăm compania. Marea aceea de ţicneală e mediul natural al celor mai multe *show*-uri.

Atunci, orice semn de sănătate mintală, venit dinăuntru, e binevenit: perplexitatea jucată a lui Oreste intră în complicitate cu acea capacitate a noastră, atrofiată de prea multă televiziune, de a sesiza absurdul.

Atunci cînd povestea pisicii de la *Surprize, surprize* este inclusă într-un fel de top al aberaţiilor TV, la emisiunea *Cronica cîrcotaşilor*, înseamnă că acea capacitate a noastră e luată ca de la sine înţeleasă. Cîrcotaşii par încîntaţi că au descoperit o enormitate şi îşi împart încîntarea cu noi. Iar cei de la emisiunea *Morning Live* (de la M6) merg şi mai departe atunci cînd ne provoacă la jocurile cele mai debile, conştienţi de ceea ce fac, vrînd ca şi noi să fim conştienţi de ceea ce vedem şi vrînd ca noi să fim conştienţi că ei sînt conştienţi. Ne transmit: „În caz că vă întrebaţi de ce-ar trebui să vă uitaţi la ceva atît de idiot, să ştiţi că nu sînteţi singurii. Şi noi ne întrebăm." Aceste emisiuni ne restituie simţul absurdului, pe care n-ar trebui să-l pierdem la nici un moment, în întîlnirile noastre zilnice cu televizorul. Scoţînd nebunia în faţă, ne scot şi pe noi din amorţeală. Ne provoacă să ne punem întrebări sănătoase, întrebări de (ne)bun-simţ, întrebări esenţiale, în legătură cu ce vedem la televizor: oare e normal ca un concurs de cultură generală, cum e (teoretic) *Lanţul slăbiciunilor*, să se transforme într-un sport sîngeros în care concurenţii, obligaţi să se descotorosească, la capătul fiecărei runde, de cel mai slab dintre ei, se pot alia ca să-l elimine, de fapt, pe cel mai puternic? Oare nu-i puţin aiurea că în campania de lansare a concursului respectiv s-a făcut atîta caz de inteligenţa prezentatorului, care la urma urmei nu face decît să citească nişte întrebări şi să se răstească la concurenţi? Oare aceeaşi campanie n-o lua prin bălării, afirmînd involuntar că inteligenţa e ceva ca un defect de caracter, căci e direct proporţională cu măsura în care posesorul reuşeşte să fie antipatic? Şi (o întrebare foarte importantă) cum reuşeşte prezentatorul să spună lucruri ca: „Cine sabotează concursul? Cine e uscătura? Cine a mîncat banii statului degeaba? Tu eşti! La revedere! La omul sărac, nici creierul nu trage!", fără măcar o sugestie de autoironie pe faţa lui implacabilă? Sau, ca să trecem la emisiunea *Din dragoste*, ce-şi închipuie prezentatorul că face atunci cînd, înainte de a consola pe cineva, ţine să se asigure că omul a fost suficient de lovit, interesîndu-se suav dacă nu-l doare? Şi alte întrebări care mă chinuie de cîteva săptămîni: Care sînt cele cîteva cuvinte pe care le spune Marlon Brando în ultimul clip al lui Michael Jackson? E atît de jenat de ele încît încearcă să le facă incomprehensibile?

Uneori mă gîndesc că, pentru a putea aprecia la justa lor valoare majoritatea lucrurilor care ni se oferă la televizor, cel mai bun antrenament îl constituie operele complete ale fraţilor Marx. *Surprize, surprize* ar fi o emisiune savuroasă, dacă am reuşi să o privim cu ochii lui Groucho.

▲

PAŞI MICI PENTRU OMENIRE

Drumurile de zi cu zi, de rutină, la şcoală sau la serviciu, însumează de obicei zeci de mii de kilometri (mereu aceiaşi kilometri) şi peste un an de zile din viaţa fiecărui om. Sînt ştiute pe de rost cu aproape toate amănuntele care devin obsedante. Rareori sînt văzute cu ochi proaspeţi (poate după o pauză, o vacanţă...). Şi chiar dacă pe parcursul lor nu apare mai niciodată ceva nou, greu s-ar putea spune că timpul în care sînt străbătute e complet pierdut. Fiindcă seamănă cu timpul în care mănînci sau dormi. Spus în mod cît se poate de banal: face parte din viaţă. Nu ne putem dezice de o parte din viaţă. Iar uneori, dacă lucrezi la Dilema, *îţi mai iese ceva în cale, numai bun de scris la rubrica noastră „Cu ochii-n 3,14". (**A. M.**)*

Adina POPESCU

Drumul spre capătul drumului

Este vorba despre un drum pe care l-am parcurs zilnic sau aproape zilnic timp de patru ani. Foarte rar m-am abătut de la el, n-am luat-o pe nici o scurtătură pentru că nu exista vreuna şi nici pe căi mai ocolite pentru că mereu eram grăbită. N-are importanţă spre ce anume mă îndreptam, drumul în sine contează. Îl ştiam pe de rost, fiecare cotitură, fiecare denivelare a trotuarului, zgomotul paşilor mei pe o anumită piatră de caldarîm, reflexia luminii în fiecare geam, mersul trecătorilor, vocile din jurul meu, alte replici dar, în esenţă, aceleaşi. Totul era previzibil, pe ploaie, pe viscol sau la 40 de grade Celsius, n-aveam niciodată nici o surpriză şi, totuşi, nu mă plictiseam. Îmi închipuiam că voi scrie odată despre *acel* drum, că îl voi personifica, că îl voi povesti cu duşmănie sau cu duioşie, depinde de stare... şi iată că asta se întîmplă... căci acei patru ani au fost ca şi cum n-ar fi fost, dar drumul, încă, este.

Plec, mereu în întîrziere, însă la ore diferite, de obicei orele dimineţii, ceva în jur de nouă jumate sau zece. Jos, la lift, mă întîlnesc cu nea Mihai, lipeşte un afiş la avizier, un mic text care se încheie invariabil cu „vă mulţumim! administraţia". Face poante cu mine, îmi spune cîte un banc, de multe ori sec, îmi urează „succese!". În spatele blocului, în parcare, Aurica, femeia de serviciu, spală covoarele vietnamezilor de la zece sau îşi face de lucru cu mătura pe la ghenă, fredonînd fals un cîntecel. Soţul ei sau Omul cu Şobolani cum este poreclit în anumite cercuri familiale stă pe bordură, fumează „Carpaţi" şi cugetă. Din cînd în cînd se mai răsteşte la Aurica. Fără motiv. O babă de la doi care mă enervează groaznic plimbă înţepată un şoricar bleg. Cîţiva puşti chiulesc de la şcoală (îi ştiu din bloc, dar n-o să-i pîrăsc la părinţi). Joacă fotbal în părculeţ. Trec pe lîngă un trabant din care n-a mai rămas decît caroseria, zace acolo din timpuri imemorabile alături de un patru ori patru negru şi lucios.

Calea Moşilor. Îmi cumpăr ţigări de la butic, de la „Preda". Vînzătoarea îşi suflă nasul, mereu e răcită, iar Preda o plăteşte prost. Un mecanic auto îşi savurează berea matinală şi stă de vorbă cu pensionarii care au ieşit după pîine. La casa de schimb iar a sărit dolarul, puii de pe rotisorul arabului de la măcelăria „Halal" încep să se rumenească. Mă zgîiesc prin geamurile de acvariu de la „Pizza Hut" la cei care îşi înfulecă micul dejun – salate sau îşi beau cafeaua, manechine vii într-o vitrină. Normal, tramvaiul va trece pe lîngă mine, n-am chef să alerg ca să-l prind, voi aştepta altul.

În tramvaiul 21. Trebuie să precizez că tramvaiul 21 are o cu totul altă personalitate decît troleul 66 sau autobuzul 135. Nimeni nu tuşeşte, nimeni nu sughite, nimeni nu se ceartă, toată lumea comunică. Despre educaţia copiilor („Trebuie să-l învăţaţi de pe acum să cedeze locul celor în vîrstă!"), despre micile cumpărături („Ia să vă arăt ce chiloţi frumoşi i-am luat lu' soţu'!") despre pensii („Am optsute de mii şi mi-a mărit-o luna asta cu cincizeci de mii, spune şi d-ta cum să mă descurc cu banii ăştia?!"), despre guverne („Ăştia nu fac nimic, da' nici ăilalţi n-au făcut nimic... Io am zis şi aşa o să fac, n-o să mai votez cu nimeni!"), despre americani („M-am hotărît: merg la Ambasada americană şi le cer cetăţenie. Nu vreau să plec din ţară, da' vreau să fiu cetăţean american în România"), despre cîini de rasă („Pe al meu l-am tuns de două ori şi i-am dat şi cu *frontline* contra căpuşelor...") şi vagabonzi („Bine le face Băsescu... să le taie gîtu' la toţi...") despre hoţie, prostie, foamete. Miroase a transpiraţie şi a varză murată. Oamenii îşi scot de prin sacoşe felii de salam, colţuri de pîine, covrigi sau mere şi mănîncă. Un ţigănuş începe să recite „Luceafărul" de Mihai Eminescu, primele trei strofe, apoi „O mamă, dulce mamă...", apoi „Tatăl Nostru". Nu primeşte nici un ban, lumea-i săracă, aşa că va coborî la prima, la Bdul Carol. Se poate distinge afişul de la cinema „Europa" (cel de la „In The Mood For Love" a stat două săptămîni). Mai departe, pe Calea Moşilor veche. A mai urcat un ţigănuş, are un acordeon, cîntă „Valurile Dunării", apoi doar din gură „Doamne miluieşte-i pe români". Toate lumea tace şi se uită pe geam: casele cenuşii, dărăpănate, ganguri, se ghicesc curţile interioare cu rufe întinse la uscat şi cu tomberoane pline. Tramvaiul trece pe lîngă fetele în colanţi siclam şi cu bustiere cu lycra care pălăvrăgesc, fumează, şomează. Nu prea au clienţi la ora asta, dar ele tot stau şi promit că fac de toate „eftin, domnu', eftin de tot".

Tramvaiul face rondul la Sfîntu Gheorghe după care se goleşte. Vatmanul bea izvorul minunilor şi se uită după gagici. În parculeţul din faţa bisericii, pe bănci, se trezesc beţivii, se întind, se dreg cu restul de votcă din sticla de plastic, se conversează cu cerşetorii... armonie, voioşie... clopotele încep să bată, deşi nu e duminică.

Pe treptele de la gura pasajului stau vreo trei tuciurii şi cu burţi, „telefoane şi jocuri pe computer avem!", ceva mai jos o familie fără adăpost, mama şi trei copii, apoi, chiar în pasaj, o tarabă cu bureţi de baie, periuţe de dinţi, şurubelniţe şi elastice de păr, „Orice produs la zece mii!". Un magazin cu rochii de mireasă, două manechine blonde care au voaluri cu sclipici şi cu lăcrămioare din plastic. În pasaj e muzică, cîntă formaţia „La strada", două chitări, trei mandoline, un contrabas. Toţi au fost copii de la orfelinat, acum şi-au scos şi o casetă cu „Puerta del Sol" şi „Rapsodia ţiganilor". Cînd ei nu sînt, e un moş cu o vioară şi cu balada lui Ciprian Porumbescu, iar cînd nu e nici moşul sînt doi băieţi cu cîntece de cabană, „la marginea pantei abrupte, la un han s-a oprit un străin..."

Urc treptele care dau spre Lipscani, muzica din pasaj se contopeşte cu cea de la magazinul de CD-uri, de multe ori Vivaldi... iarna cînd e viscol mi se pare că toţi cei care trec, în paltoane şi cojoace, prin faţa magazinului dansează prin vîrtejuri de zăpadă. Apoi vocea stridentă a vînzătoarei de la merdenele „Avem pateuri calde! Cine mai doreşte pateuri calde?". Tarabe cu blugi şi cu geci de piele şi „Hai să te îmbrac fratele meu!", ojă sidefie la douăzeci de mii, magazinul „Macul Roşu", vitrine cu pantofi de lac şi cu suluri de stofă. La colţ cu Şelari e o cîrciumă, chiar lîngă fostul bazar pe care l-a desfiinţat Băsescu, aici se încheie afacerile, la un mic şi la o bere caldă, la mese din tablă, ascultînd utima variantă „of, viaţa mea". Covrigii braşoveni costă două mii cinci sute bucata, „alegeţi-l pe care doriţi dumneavoastră!"

Înainte de a ajunge la adevărata destinaţie, trebuie să fac un popas pentru a-mi trage sufletul şi să mă întîlnesc cu ceilalţi. În primii doi ani popasul se numea „Hot Stop", beam bere la ţap cătăraţi pe scaune înalte şi mîncam crenvurşti. În ultimii doi ani, după ce „Hot Stop"-ul s-a transformat în magazin de chiloţi (cu reducere 10% pentru studenţi, dar trebuie să arăţi carnetul), a fost „Gara Lipscani" cu mese din lemn, gin tonic şi café concert. Vorbeam despre filme bune, despre filmele pe care nu le vom face niciodată, scriam scenarii care după prima sută de grame ni se păreau geniale şi... timpul se oprea, rămînea suspendat undeva, deasupra noastră, uita de noi şi noi de el... acesta era, de fapt, capătul drumului... dar nu, mă simţeam obligată să merg pînă sus, la etajul al cincilea al clădirii de pe colţ care sigur va cădea la primul cutremur de gradul şapte, să urc cu liftul de două persoane care veşnic se blochează între etaje şi să intru la un curs care deja e pe sfîrşite... învăţaţi, învăţaţi şi iar învăţaţi.

Acei patru ani au fost ca şi cum n-ar fi fost, dar drumul încă este.

▲

Matei FLORIAN

Pe Dunărea Veche spre lacul Ligheanca

Acum a început să plouă. E frig şi asta e, spune Ivan Serghei, plouă, scot apa din barcă, iau setca, plasa, mă duc. Pe Dunărea Veche spre lacul Ligheanca. Aneta, nevastă-sa, îl trezeşte la cinci dimineaţa, îi pune într-o sticluţă votca, el o bea, altfel nu se poate scula, nu poate vorbi, nu poate vîsli, din ştiuca pe care el o prinde, în octombrie şi noiembrie lacul e plin de ştiuci, îi face saramură, scoate maţe, pune mujdei, face salată de varză, vaporul cu pîine n-are să mai vină de la Tulcea pe canalul Şontea pentru că Şontea o să îngheţe, o să îngheţe aproape totul, o să-i facă şi pîine pe cuptor. Să mănînce Ivan, să bea, să se culce, să pescuiască. Rău este acum nu că plouă, că e vînt şi că e ceaţă, adică n-o să vadă nimic şi mîinile o să-i obosească de două ori mai mult la vîsle contra curentului, rău e că, acum, anul 2001, crapul mai mare (trebuie să aibă cel puţin treizeci de centimetri, adică vreun kil, ca să-l vîndă la cherhana cu treizeci şi cinci de mii) a dispărut pe undeva prin mîl acolo unde-i cald şi plasa n-are cum să mai ajungă. Şi se prinde acum, în anul ăsta, numai crăpuştean de vreun sfert de kil, se prinde şi se tot prinde, iar Ivan n-are ce să facă cu el, cherhanaua nu-l primeşte că e prea mic şi nu e legal, îl aruncă la loc în lac, îl înjură, ia puţin şi acasă, Aneta o să-i scoată maţele, solzii şi urechile şi o să-i facă plachie. Bani însă ioc, nu-s bani, nu-i nici votcă, nu e votcă, Ivan înnebuneşte, dă în Aneta şi nu mai vrea să pescuiască. Şi chiar dacă nu vrea, Aneta o să-l scoale la cinci, el o s-o înjure şi o să plece, o să scoată apa de ploaie din barcă, o să vîslească împotriva vîntului şi a curentului, asta e, face drumul ăsta de treizeci de ani, de la şaptişpe, şi s-a obişnuit, îl vede cu ochii închişi. Pentru că fiecare om de aici din Mila 23 are locul lui, al familiei lui, o părticică de Dunăre Veche, de lac Ligheanca, Trei Iezere sau Bogdaproste, cum au unii pămînt şi pădure în jurul cărora pun garduri sau pietre, aşa şi ei au apă, fiecare pe a lui. Numai că nu au cum s-o împrejmuiască, nu au cum să oprească peştele să nu treacă pe locul lui Butîlkin, al dracu' Butîlkin, somn de optişpe kile a luat, nu au cum să vadă dedesubt. Doar drumul pînă acolo este acelaşi pentru aproape toţi, şi tot e bine că la prînz, atunci cînd au tras plasele şi setcile în barcă şi carasul şi plătica şi crăpuşteanul din ele, oamenii se întîlnesc pe drum, trag barcă lîngă barcă şi beau. Cine are, dă şi la ceilalţi. Dacă tot au prins şi au băut, poate şi cîntă ceva, *Letiat Utki* sau *Maroz-Maroz*, zboară raţele şi vine îngheţul.

Ivan nu mai are timp să vadă dacă s-a schimbat ceva în timp ce vîsleşte, casele le ştie, trece pe lîngă ele, vreo nevastă îl salută, îl salută vara şi unii turişti ancoraţi cu bolovani în vreun loc de somn, stînd în bărci închiriate cu lansete tîmpite cu ace cu rîmă, cu broască, cu coropişniţă. Vîsleşte de treizeci de ani pe acelaşi drum, a schimbat ramele bărcii, a înnnegrit barca cu catran, s-a obişnuit să recunoască scîrţîitul vîslelor fiecărui pescar din sat, stuful, înserarea, dimineaţa, ultimele stele noaptea, ăsta-i drumul şi uneori îi vine să chiuie, dacă e singur şi a băut votcă un pic mai mult. Ivan poate să tacă o zi întreagă, poate să vîslească cu ochii închişi pe drumul lui spre lac, ştie cînd trebuie să tragă mai mult cu mîna stîngă, ştie cînd au să crească apele, ştie un loc în care poate prinde bizami. Apa este aceeaşi peste tot am minţi noi, el ştie însă unde face coturile şi unde curentul naşte vîrtejuri, ştie unde sînt gropile şi de ce în unele locuri e mai tulbure decît altundeva, ştie că pe canalul Olguţa poţi vedea pietrele de pe fund într-o zi cu soare.

Ivan vîsleşte înapoi, înapoi e întotdeauna mai bine, barca alunecă pe curent, trage mai rar vîslele, vede iarăşi stuful, o insulă, casele din Milă, ajunge la cherhana, vinde cinci kile de caras şi două de ştiucă, păstrează pentru Aneta şi copii unul, de la cherhana primeşte o sută şaptezeci şi cinci de mii, leagă barca la mal, aruncă plasele în curte, o pune pe Aneta să-i cumpere votcă, o bea, cum să fie drumul, a plouat, înjură ploaia, mîine nu mă duc că n-am la ce, bea, mănîncă, termină o sticlă, se uită la televizor, adoarme cu televizorul deschis şi cu Aneta lîngă el, la cinci se trezeşte, înjură, bea, ia plasele, scoate apa, se duce. Spre lacul Ligheanca, asta e.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Doamnele lui Groza

„Continuîndu-şi remarcile autobiografice, dl Groza a amintit că toate partidele politice au dorit ca Groza să intre în guvern, încă cu 15 luni în urmă şi el a fost de acord cu condiţia să i se dea o funcţie de mică responsabilitate. El însuşi nu dorea să joace un rol de martir. El era descendent din dacii liberi din podgoriile pre-romane şi ar dori să trăiască mai mult în casa strămoşilor săi la Deva, decît în Bucureşti. De fapt, a trebuit să admită că şi el a intrat condiţionat în guvern. Admira foarte mult martirii, dar nu dorea să fie unul dintre ei. Condiţia sa la intrarea în mişcare a fost că lui îi plăcea foarte mult viaţa şi, deşi ura guvernului numai succese, nu dorea cîtuşi de puţin să aibă o funcţie de răspundere. Revenind în final la efect, dl Groza şi-a exprimat părerea că guvernul său era mult mai reprezentativ acum decît oricare din cele anterioare. Cînd diferitele partide şi-au trimis reprezentanţii la Deva să-l îndemne să vină la Bucureşti, le-a spus că nu dorea să intre în partidele lor pentru că avea unul al său. Totuşi, dacă ar trebui să aleagă între socialişti şi comunişti, desigur i-ar alege pe cei din urmă. Internaţionala a Doua era mult mai bătrînă decît Internaţionala Întîi şi, dacă ar trebui să trateze cu o doamnă, mai degrabă ar trata cu cea tînără."

(Ulrich Burger, *Misiunea Ethridge în România,* Fundaţia Academia Civică, 2000)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Dacă ar şti românii...

În urmă cu cîteva numere, în cadrul rubricii de faţă, încercam să-mi explic ataşamentul fierbinte al românilor pentru NATO şi Uniunea Europeană, mai puternic – în sondaje – decît al tuturor candidaţilor (inclusiv Bulgaria, Slovacia, Ţările Baltice sau Polonia, Cehia, Ungaria) prin *ignoranţă*, adică prin aceea că respondenţii români la anchetele internaţionale nu prea ştiu ce înseamnă a intra în organismele internaţionale respective, ce obligaţii decurg de aici, ce măsuri trebuie luate, ce legi trebuie respectate etc. Pentru majoritatea concetăţenilor noştri, a intra în NATO sau în Uniunea Europeană echivalează cu încetarea bruscă a tranziţiei, a sărăciei, a mizeriei, echivalează cu salarii ca în Occident, concedii pe Coasta de Azur sau Insulele Baleare, Mercedes, Jaguar, Porsche, şi asta nu în timp, ci imediat după deschiderea uşilor. Entuziasmul nostru este cauzat şi de împrejurarea că nimeni nu ne povesteşte cît de greu e să intri şi, apoi, cît de greu e să rămîi, totul avînd pentru noi un aer festiv, ca un pom de Crăciun împodobit cu beculeţe, globuleţe şi beteală şi încărcat cu cadouri. Totul, în imaginarul autohton, depinde nu atît de noi (altfel spus, cît sîntem noi de harnici, cuminţi şi ascultători), cît de Moş Crăciun, respectiv de generozitatea, simpatia, dragostea, largheţea celui care ne face Darul cel Mare. Aşa ne-au lăsat să înţelegem oamenii noştri politici, mediile noastre, analiştii noştri, mirîndu-se care mai de care că nu s-a întîmplat nimic la Washington, la Madrid, la Bruxelles, rezultînd din această mîndră mirare că sîntem oarecum dezavantajaţi, ba chiar un pic persecutaţi de mai-marii lumii contemporane.

E nevoie să mai vină din cînd în cînd cîte un şef al Delegaţiei Comisiei Uniunii Europene care să ne spună, cu toate precauţiile de rigoare, că, pentru realizarea visului cel mai visat în România, e nevoie de munca nu numai a guvernului, nu numai a Uniunii Europene, dar şi a fiecărui român în parte. Cu alte cuvinte, trebuie să muncim cu toţii şi să renunţăm la para mălăiaţă. Dacă ar şti românii cît e de muncit ca să deschizi nişte uşi, poate că le-ar mai scădea din entuziasmul sărbătoresc şi n-ar mai visa mălai.

▲

Cu ochii-n 3,14

APROAPE O METAFORĂ: VINE O VREME CÎND SOMNUL RAŢIUNII NAŞTE MOAŞTE EXTRAENORME

● În Piaţa Romană există un fast-food „Mado & History" cu orar non-stop. Nu ştim cine este Mado, dar History ca fast-food care funcţionează în regim non-stop ni se pare aproape o metaforă. (**T. C.**)

● Cei care îl folosesc în mod curent ştiu că *Who's Who* este un fel de dicţionar, necesar, în special, profesioniştilor de relaţii publice care trebuie să ştie de ce şi cine e important acum în lume. Anual, se adaugă nume noi pe socoteala celor care sînt eliminaţi, pentru că au ieşit la pensie. Mulţi nemulţumiţi printre cei din urmă: autori de memorii publicate din bani proprii, preşedinţi de onoare, filantropi şi alte categorii care au fost şi vor să rămînă măcar ceva: trimit proteste în care politeţea maschează rău jignirea. Între instrumentele de lucru ale prezentului şi enciclopediile pentru eternitate, scrisoarea unui „fost": „vine o vreme cînd trebuie să ştii să fii modest". (**M. B.**)

● „Chipul" cel mai căutat la carnavalul din Rio a fost – aţi ghicit – cel al lui Ossama Ben Laden: producerea acestei măşti în cantităţi industriale creează, se pare, foarte multe locuri de muncă! Somnul raţiunii naşte monştri, dar terorismul „capitalizat" naşte joburi, iar omenirea se desparte de trecut rîzînd. (**a. l. ş.**)

● În deschiderea viitorului sezon turistic, marea inovaţie în domeniu va fi turismul religios, în care preoţii funcţionează drept operatori (v. *Adevărul*, 30 oct. a.c.). Cei un milion de oameni care au venit la Iaşi să vadă brîul Maicii Domnului sau mulţimile care au stat cu orele pentru a atinge moaştele Sfîntului Dumitru *„arată* – spune ziarul – *potenţialul acestui segment de piaţă*". În cadrul recentului tîrg internaţional de turism de la Bucureşti, Mitropolia Moldovei şi Bucovinei a avut un stand propriu, în care figura – printre altele – oferta casei de odihnă „Sf. Doctori Cosma şi Damian" din Băltăţeşti (lîngă Piatra Neamţ), cu 40 de locuri şi cazare şi un paraclis la etajul doi. Pentru 150 de mii de lei de persoană pe noapte eşti mai aproape de cer. (**A. C.**)

● În Piaţa Grigorescu (fostă Sălăjan) a apărut un raion în care se vînd măsline. Verzi şi negre, în saramură sau în ulei. O mulţime de sortimente: *colosale, supercolosale, enorme, extraenorme, rondele, cu ardei, cît îi Turcia de mare, jumbo* etc. Nu te poţi opri să cumperi, chiar dacă nu-ţi plac măslinele. (**A. M.**)

ASTA EXPLICĂ DE CE TALIBANII N-AU CONŞTIENTIZAT TRANSFORMAREA TRUPULUI ÎN PRODUS DERIVAT

● În comparaţie cu perioada corespunzătoare a anului 2000, în primele trei trimestre ale acestui an a crescut rata criminalităţii, precum şi numărul infracţiunilor de corupţie (*Adevărul,* 26 oct.). Structura pe categorii sociale şi ocupaţie a celor inculpaţi sau trimişi în judecată pentru infracţiuni de corupţie a cunoscut şi ea o modificare semnificativă. Dacă anul trecut cei mai mulţi corupţi se găseau printre „salariaţi sau funcţionari de genul conducătorilor de tren", care săvîrşeau „fapte mărunte", în primele trei trimestre din 2001 au fost inculpate sau trimise în judecată „persoane care au deţinut posturi de înalţi funcţionari în administraţie şi în alte organe ale statului, directori de societăţi comerciale, magistraţi". Asta explică probabil şi o altă diferenţă dintre cele două perioade: deşi numărul celor care au dat mită a crescut cu 60%, pentru luare de mită au fost inculpaţi numai cu 37,8% mai multe persoane decît anul trecut. Există o „poezie a cifrelor", cum se spunea pe vremuri, care are şi ea o anumită doză de inefabil... (**T. C.**)

● Mircea Dinescu, luni seara, la emisiunea *Ce-i de făcut?* de la TVR 1: „Căminele studenţeşti din Bucureşti sînt case de talibani peste case de talibani". Da, dar talibanii n-au baruri ca *Salamandra* sau *Pui de urs.* (**S. S.**)

● Emisiunea e mai veche şi am mai ascultat-o, dar de-abia într-una din zilele trecute – cum se zice?... – am conştientizat: „Tribuna partidelor parlamentare" de la Radio România Actualităţi are drept generic sonor melodia Tinei Turner „You're simply the best". Cin' să fie?... (**M. V.**)

● Teoriile postmoderne legate de transformarea trupului în obiect şi-au dovedit, recent, aplicarea concretă: lui Michael Jackson i-a căzut nasul (fie el şi proteză), în timpul unui concert (cf. *Libertatea,* 30 oct.). (**I. P.**)

● Ideea islamologului Olivier Roy, potrivit căreia teroriştii n-ar fi fundamentalişti, ci un fel de „produse derivate" ale globalizării, este la fel de justă ca şi aceea că Hitler a fost un „produs" al democraţiei; O.R. pare să confunde scopul cu mijloacele – ceea ce poate că este OK pentru Islam, dar absolut fals pentru restul lumii... (**a. l. ş.**)

SĂ AVEM CUMVA (LUAT *AD LITTERAM*) UN PERSONAJ PUS ÎN FAŢA UNEI DILEME ÎMBUTELIATE?

● După cum aflăm din ultimul număr al *Ziarului de duminică,* „muzeele de artă sînt locuri mult mai propice unei «aventuri erotice» decît discotecile sau cluburile de noapte", iar un tablou de Caravaggio „este mai probabil să conducă la amor decît unul de Tiepolo sau Veronese". Ciudat lucru! La noi, deşi numărul vizitatorilor muzeelor de artă nu e prea mare, numărul violurilor înregistrează, în 2001, o creştere de 17,1% faţă de anul precedent. Să avem, cumva, mai mulţi amatori de artă decît credeam? (**T. C.**)

● Culmea prejudecăţilor *macho* luate *ad litteram* şi personal a atins-o Serafim Marin Armenciu, din comuna Coslea: cînd a aflat că i s-a născut a patra fată, a făcut accident cerebral şi a murit pe treptele maternităţii (cf. *Libertatea,* 30 oct.). (**I. P.**)

● Caracterizarea unui personaj imposibil, auzită în autobuz: „domnule, noi, vecinii, nu ştim cum să mai procedăm cu el. Ne-a terminat: urlă boxele la el toată ziua, se ţine de beţii, face *urgii* sexuale". (**T. C.**)

● Dacă ai pe cineva internat în Spitalul „Caritas" (nu ştiu dacă se mai numeşte aşa), rişti să fii pus în faţa unor dileme practice greu de trecut. Programul de vizite este de numai cîte două ore în trei zile ale săptămînii. Pe de altă parte, mîncarea din spital aduce mai mult cu lăturile, astfel încît eşti obligat să mergi zilnic să duci mîncare bolnavului. Observaţi intriga complexă. Urmează punctul culminant: portarul îţi cere şpagă, cu formula: „Ce faci, nene, nu mă saluţi?!". Dar eu nu dau şpagă din principiu. Care e soluţia? Singura soluţie este nesupunerea civică: încalci legea pentru a dovedi că este aberantă, aşa am învăţat la facultate. Condiţiile erau îndeplinite: programul de vizite era aberant. Eram pregătit să ajung un proscris. Dar totul s-a rezolvat mai simplu: l-am ameninţat pe portar că stau în poarta spitalului şi îi întreb pe toţi cei care ies cum au intrat. M-a lăsat să intru. În curte erau foarte mulţi vizitatori. Şpagă sau nesupunere civică? (**C. G.**)

● El este Degustătorul Regal. E desenat pe etichetă, cu o sticlă într-o mînă şi cu un pahar în cealaltă. Gura lui, ca o ventuză, e gata să soarbă minunata licoare, o „băutură spirtoasă", produsă şi îmbuteliată de S.C. D.D.V. PROD. COM. 2001 S.R.L. Bucureşti, care se vinde în prăvălie ca vodcă, deşi pe etichetă scrie altceva. Degustătorul Regal nu poate bea ce bea plebea, el bea „*VODĂ*". (**D. S.**)

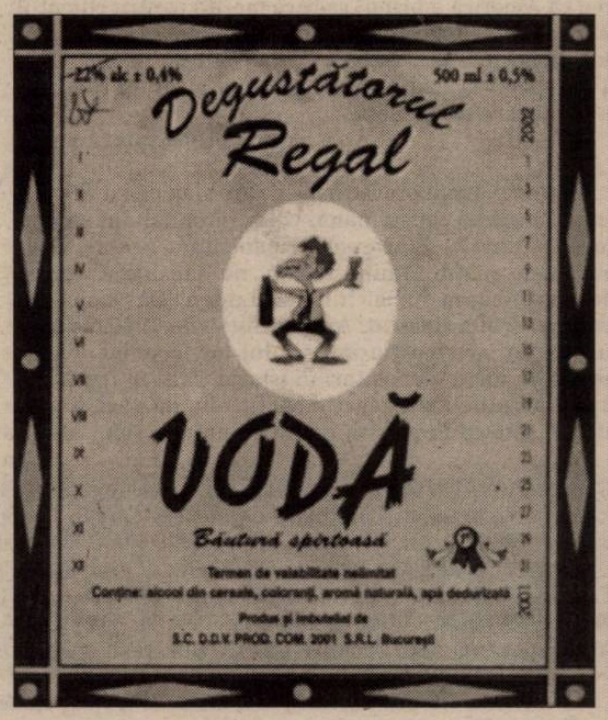

Gura şi presa lumii

Solidaritatea politicienilor din alianţa antiteroristă este doar pojghiţa care acoperă compasiunea, frica, invidia, expresivitatea anti fiind mult mai elocventă decît cea a ataşamentului. Telespectatorii români, selectaţi aleatoriu de pe ecran, nu sînt rupţi de restul lumii. De o anume lume.

În acest moment tragic, cînd cuvintele par atît de sărace pentru a spune ceva despre şocul pe care îl resimţim, primul lucru care îţi vine în minte este acesta: noi toţi sîntem americani! Noi toţi sîntem newyorkezi, tot aşa cum John Kennedy se declara în 1962, la Berlin, berlinez. Cum să nu te simţi, la fel ca în momentele cele mai grave ale istoriei noastre, profund solidar cu acest popor şi cu această ţară, Statele Unite, de care sîntem atît de aproape şi căreia îi datorăm libertatea şi deci solidaritatea noastră.

(Jean-Marie Colombani, directorul ziarului *Le Monde*, Paris)

Doresc să-mi exprim cele mai sincere condoleanţe poporului american şi să-i rog să fie tari în aceste momente dure, ştiu că sînt dure pentru ei, sînt dure şi pentru noi, pentru că sîntem fraţi toţi în lumea asta mare în care sînt multe rele dar pot să fie şi multe bune.

(un telespectator român)

Acum, Statele Unite îl caută pe Ben Laden ca orbeţii, în deşerturile din Registan şi din Sahara, absolut decişi să bombardeze jumătate din globul pămîntesc, ca să nu le scape. Deodată, omenirea s-a scindat în două lagăre: cei care sînt gata să sărute picioarele aurite ale americanilor şi cei care le întorc spatele cu mîndrie. Primii o să-i extermine pe ceilalţi şi America va pecetlui dependenţa popoarelor aservite cu sîngele popoarelor nesupuse. Liberalii ruşi – una dintre cele mai urîte specii existente pe Terra – cer ca Rusia să participe la riposta militară orchestrată de Bush. Îl şi văd pe Iavlinski (liderul partidului democratic Iabloko), pe Elena Bonner (văduva fostului disident Saharov) şi pe Novorodskaia (figură politică democratică) căţăraţi pe un blindat, în ţinută de camuflaj, cu aruncătorul de grenade în mînă, îmbrăţişîndu-se, pe malul rîului Kabul, cu soldaţii americani. O altă „întîlnire pe Elba", nu-i aşa? Acum douăzeci de ani, puternica Uniune Sovietică, neliniştită din cauza ascensiunii fundamentalismului în Asia Centrală şi presimţind explozia islamismului radical la frontierele ei meridionale, s-a grăbit să sprijine regimul pro-sovietic existent la Kabul. Şi-a trimis trupele acolo şi a preluat controlul teritoriului afgan. În zece minute, avioanele de luptă ruseşti puteau să ajungă de pe aeroportul din Kandahar la portavioanele americane staţionate în golful Persic. Iar din Jalalabad, prin trecătoarea Khyber, se deschidea drumul direct către Pakistan şi către Oceanul Indian. Dar cînd agenţii americani Gorbaciov şi Şevardnadze au rechemat trupele, Najibulah (preşedintele Afganistanului între 1986 şi 1992) s-a luptat singur, timp de doi ani, împotriva mujahedinilor susţinuţi de Statele Unite şi a căzut în huiduielile lepădăturilor de liberali ruşi.

(Alexandr Prohanov, în *Zavtra*, săptămînal naţionalist, Moscova)

Cu tot regretul pentru sutele de morţi nevinovaţi, cred că America a primit ceea ce merită pentru climatul de insecuritate şi conflict pe care l-a creat la nivel mondial, în dorinţa ei nesăbuită de a controla lumea. Cred că europenii ar trebui să fie precauţi şi să nu se alieze cu hoţul care strigă hoţii.

(un telespectator român)

În teorie, toate provocările la care s-au dedat Statele Unite în lumea musulmană, chiar începînd din secolul trecut şi pînă la ocuparea permanentă a Arabiei Saudite, unde susţin familia regală, nu sînt nici cauza şi nici justificarea furiei lui Ben Laden. Dar noi l-am provocat şi el a ripostat. Americanii – din 1950, de cînd au început construcţia imperiului lor mondial – n-au înţeles un lucru elementar: în istorie, ca şi în fizică, nu există acţiune fără reacţie. Acţiunile de război sînt diferite. Atacul împotriva Afganistanului – soluţia juntei militare de la Pentagon care influenţează deciziile lui Bush – este un dezastru. Mii de persoane inocente vor fi ucise, înteţind astfel ura împotriva Statelor Unite a miliardului de musulmani din lume.

(Gore Vidal, scriitor american, într-un interviu acordat ziarului *La Stampa* din Torino)

Nu sînt o fiinţă fără inimă, dar cred că americanii au primit ce au meritat.

(un telespectator român)

Planurile de dominaţie ale americanilor se infiltrează pînă în centrele noastre de cercetări, în universităţi, în mijloacele de informare şi în presă. Ele vor să elimine orice trăsătură autentic egipteană pentru a impune modelul american. Filmele lor ocupă sălile noastre de cinema, făcînd propagandă rasistă şi războinică, înăbuşind bătrîna şi reputata noastră industrie cinematografică. Serialele lor monopolizează televiziunea noastră şi îi supun pe egipteni la o adevărată spălare a creierelor. Hainele *made in USA* sau *made in Israel*, aduse prin contrabandă, inundă piaţa de confecţii. Şi chiar pe „piaţa" drepturilor omului, America încearcă, fără ruşine, să-şi impună conceptele sale asociaţiilor locale, încurajîndu-le să apere drepturile homosexualilor perverşi pentru ca şi ele să se scufunde în prăpastia dezmăţului mondializat. Şi nu mai pomenim de politica ordonanţelor FMI, vizînd distrugerea industriei şi a comerţului nostru, devalorizarea monedei naţionale, explozia sărăciei, favorizarea evaziunii de capital şi generalizarea corupţiei.

(Choukri Aza, în *Al Ahali*, săptămînal de stînga din Cairo)

N-am să pot niciodată să înţeleg de ce vorbim numai despre teroriştii, despre America, despre lucruri care, efectiv, pe noi, românii, nu ne privesc. Ne interesează să avem ce mînca mîine, ne interesează să avem căldură în casă, ne interesează să putem vedea la televizor lucruri cu adevărat legate de realitatea noastră. Îmi pare rău că trebuie să spun, dar aceste probleme cu teroriştii, cu o întreagă omenire care aleargă după un individ pitit în nişte munţi, nouă ni se par extraordinar de departe.

(un telespectator român)

Declarînd „Astăzi, noi toţi sîntem americani", Peter Struck, preşedintele grupului parlamentar social-democrat, nu i-a mişcat pe nemţii din fosta Germanie de Est. Pentru ei, Statele Unite au fost, timp de 40 de ani, inamicul public numărul unu. Chiar cînd nu erau sensibili la acest tip de propagandă, America rămînea un continent foarte îndepărtat. Puţinele elemente care ajungeau în ţară – ceva muzică pop, cîteva filme, cărţi şi haine – erau atît de întîrziate şi veneau prin atîţia intermediari, încît nu puteau să creeze o legătură trainică. Recunoştinţa faţă de Statele Unite, purtată de cei din Vest, s-a construit după ajutorul alimentar, după planul Marshall, podul aerian, apărarea activă a democraţiei, importul masiv de produse culturale şi lupta împotriva totalitarismului din Europa răsăriteană. Nemţii din Germania de Est au rămas în afara acestor lucruri.

(Rolf Schneider, scriitor, fost disident, în *Die Welt*, Berlin)

De ce dăm atîta importanţă acestor lucruri? N-am înţeles, dacă jumătate din Statele Unite dispar de pe faţa pămîntului, se ieftineşte sau se scumpeşte pîinea în România?

(un telespectator român)

În Statele Unite, mişcările neo-naziste îşi exprimă susţinerea pentru teroriştii. De exemplu, Billy Roper de la National Alliance scrie: „Duşmanul duşmanului nostru este prieten cu noi (...) Poate că nu ne-ar plăcea dacă s-ar căsători cu fetele noastre.(...) Dar oricine este gata să se năpustească cu un avion asupra unei clădiri, ca să-i omoare pe evrei, ne convine."

(după *Courrier International)*

Incidentul din SUA a fost provocat de evrei, de evrei, de americani ca să-i omoare pe arabi de pomană. De ce nu deschid ochii ăştia? Degeaba îi omoară pe arabi, săracii!

(un telespectator român)

Cîteva săptămîni de viaţă în umbra terorii sînt suficiente pentru a arăta unei ţări, care se consideră luminată, cît de rapid necesitatea se poate transforma într-o virtute care permite fricii să-i dicteze regulile. Teroarea este umilitoare. Ea aruncă fiinţele umane într-o existenţă preculturală, violentă şi haotică. Ea arată unde sînt punctele de fractură într-o societate. Ea incită grupurile, uneori importante, să se unească pentru a strivi şi a distruge tot ceea ce ei urăsc. Teroarea conţine ceva care acţionează ca un fel de enzimă a descompunerii – a descompunerii corpului uman şi a celui public. Teroarea ne face să fim mai conştienţi de faptul că viaţa într-un regim democratic paşnic are nevoie de multă bună-credinţă din partea cetăţenilor ţării. Acesta este magnificul secret al democraţiei şi, de asemenea, călcîiul lui Ahile. În fapt, fiecare dintre noi este ostaticul celuilalt. Teroriştii exploatează această realitate şi descompun tot ţesutul vieţii. Îmi pare rău că trebuie să scriu asemenea lucruri dure. Şi eu le suport greu pentru că, în timp ce scriu, îmi dau seama care e preţul plătit de mine, ca israelian, în fiecare zi şi în fiecare clipă; noaptea, în fiecare vis, dimineaţa de cîte ori îmi iau rămas bun de la copiii mei. Dar acum, cînd sîntem încă doborîţi de şoc, cînd fiecare persoană raţională este adusă la disperare din cauza răutăţii şi cruzimii de care sînt capabili semenii săi, vreau să repet ceva: toţi avem foarte mult de pierdut! Ceea ce avem mai de preţ este fragil! O ţară care luptă împotriva terorii nu are în vedere doar securitatea fizică a cetăţenilor săi. Se bate pentru raţiunea lor de a trăi, pentru umanitatea lor, pentru tot ceea ce-i face să fie oameni civilizaţi.

(David Grossman, scriitor israelian, în *Le Temps*, Geneva)

Civilizaţia se construieşte, nu se importă, nu e reprezentată de bunuri materiale, ci în primul rînd de calităţi umane cum ar fi, de exemplu, respectul faţă de om. Suferinţa nu este exclusiv europeană, asiatică, americană sau sîrbă, ea este umană şi nu numai. Oamenii sînt diferiţi pentru a se completa, nu pentru a se elimina.

(un telespectator român)

În această situaţie unică de criză, societăţile speriate din democraţiile bogate se vor refugia sub pavăza autorităţii, a ordinii şi a ierarhiei. Ca în timpul tuturor crizelor, din 1914 încoace, frontierele se vor închide, cozile din faţa consulatelor vor deveni mai lungi, se va impune iarăşi obligaţia de a călători cu viză, refugiaţii, imigranţii şi alţi vizitatori vor fi expediaţi acasă. Se va sfîrşi cu turismul revoluţionar şi cu întîlnirile mondiale ale tineretului antimondialist. Se va diminua serios voinţa de schimbare şi de reforme. Autoritatea morală a miilor de morţi de la New York va interzice orice critică a sistemului. Un miliard de musulmani săraci vor fi consideraţi proscrişi de umanitate. Nu visătorii şi filozofii vor stabili ordinea de zi a dezbaterilor, ci generalii şi amiralii. Orice reformator radical – ca să nu mai vorbim de revoluţionari – va fi considerat un complice al terorismului. Reacţia va dura ani lungi, chiar decenii. America ne-a dat mişcarea pentru drepturile omului, antirasismul, feminismul, libertatea pentru homosexuali, protecţia mediului şi a consumatorilor, ideea de autonomie, apărarea vieţii private, tehnicile contemporane cele mai performante. În Statele Unite se găseşte cultura cea mai vie şi cele mai multe idei inovatoare, şi, bineînţeles, cea mai infernală inegalitate, o cultură de masă dintre cele mai comerciale, declinul cel mai flagrant al culturii participării democratice. Totul în cel mai înalt grad.

(G.M. Tamás, filozof, în *Magyar Hirlap*, Budapesta)

Încetaţi cu porcăriile astea de doliu naţional pentru Statele Unite. Pentru Mihai Viteazul a ţinut cineva doliu naţional, dom'le?

(un telespectator român)

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINEŞCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Magdalena BOIANGIU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 454
9-15 noiembrie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

GRATUIT

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

REŢETE DE SUCCES

„Cînd cineva înaintează cu încredere în direcţia visurilor sale, va cunoaşte o reuşită neaşteptată în momentele cele mai banale. Dacă vei construi castele în cer nu va fi o muncă pierdută. Acolo este locul lor. Acum, aşază fundaţia sub ele.“

H.D. THOREAU

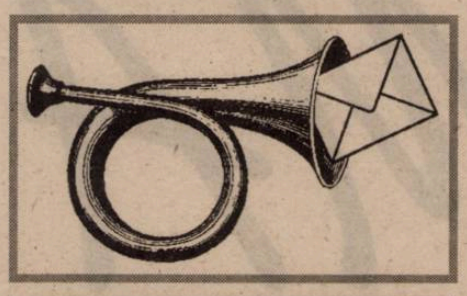

Nr. 452: *„Viaţa şcolii, şcoala vieţii“*

Un adevăr ca o poveste sau o poveste adevărată?

Anual, manifestările legate de Ziua Şcolii din comuna mea au loc sub deviza „Şcoala vieţii sau viaţa şcolii?“. Deşi expresia pare puţin lozincardă, la dilema ei se poate răspunde cu o altă întrebare, şi ea puţin demonetizată, dar la fel de evidentă, şi anume: „Este şcoala oglindă a realităţii sau realitatea, oglindă a şcolii?“

Pentru că oricum am judeca, şcoala nu-i poate pregăti pe cei mici pentru viaţă, dacă ea, ca unitate producătoare de oameni, nu îşi are propria sa viaţă. Şi nu poate să răspundă cerinţelor societăţii şi să ţină pas cu lumea, dacă ea însăşi este depăşită de realitate. Or, dacă din moment ce şcoala românească actuală n-are o viaţă a ei şi e depăşită de realitate, nu se poate vorbi şi nici pretinde îndeplinirea misiunii ei.

Şi am să justific aceasta printr-un singur exemplu, real, trist şi, din păcate, adevărat.

În periplul său prahovean, prilejuit de deschiderea acestui an şcolar, şeful executivului, vizitînd o şcoală dintr-un sat, făcea consideraţii care aveau ca idee de bază faptul că şcolile rurale nu merită atîtea investiţii întrucît procentul de studenţi proveniţi de la ţară n-ar depăşi 1%. Constatarea e corectă, dar poate şi trebuie citită şi invers, adică „numai 1% din studenţi provin de la ţară pentru că...“

Şi uite-aşa se naşte un cerc vicios, pe care nu noi dascălii l-am trasat, dar din care sîntem capabili şi dispuşi să ieşim, cu condiţia să fim puţin ajutaţi. Lucru care nu se-ntîmplă. Şi-atunci dacă alţii nu investesc, investim noi. Şi o facem în mod original, după posibilităţi.

Dacă întîi-stătătorul Palatului Victoria s-ar fi abătut puţin de la traseul stabilit al vizitei şi ar fi trecut pe la şcoala din Puchenii-Moşneni din acelaşi judeţ, ar fi avut surpriza să găsească elevii învăţînd oasele corpului pe scheletul unui fost dascăl din acest sat. Un dascăl care şi-a dedicat viaţa şcolii, a investit şi a lăsat moştenire şcolii al cărui director a fost prin anii 1950, casa, biblioteca şi propriul sistem osos.

Aşadar elevii de azi învaţă anatomia pe scheletul dascălilor de ieri. Asta da continuitate. Şi dacă învăţătorul Alecu Constantin, căci despre el e vorba, ar fi avut inspiraţia să lase agăţat de oasele gîtului un medalion cu faimosul epitaf „Ce eşti, am fost/ Ce sînt, vei fi“, atunci puntea peste generaţii era asigurată, continuitatea dintre el şi dascălii de azi ar fi fost consfinţită definitiv şi irevocabil pentru noi, care, deşi ne asumăm această condiţie dramatică, cu aspecte tragicomice, continuăm să visăm mereu absolutul şi să realizăm relativul. Nu ne deranjează atît de mult tîrcoalele spiritului lui Sisif cu repetatul lui principiu ordonator „de la capăt“, cît ne cuprinde disperarea gîndind la ce le putem noi lăsa moştenire viitorilor elevi.

Şi asta, pentru că sîntem conştienţi şi convinşi că deznădejdea şi sărăcia dascălilor de astăzi nu pot să stea la temelia fericirii şi bunăstării elevilor de mîine. Oare să nu putem avea nici speranţa că măcar după moarte putem fi de folos generaţiilor viitoare? E o constatare tristă, dar adevărată.

E un adevăr ca o poveste, sau o poveste adevărată?

Prof. Gicu BUTOI
Com. Desa – Dolj

Nr. 450: *„Anii ’90“*

„Libere asocieri“

În ’91 eram studentă anul V la Petrochimie în Ploieşti şi profesorii – unii, şi asistenţii – toţi, ne spuneau „colega“. În ziua de adio am trecut prin toate sălile de curs, seminarii şi laborator ale facultăţii şi le-am cîntat la „copii“ *Gaudeamus...*, cu emoţii groaznice şi lacrimi în gît, simţindu-mă, deja, oarecum bătrînă. Fetele cocoţate pe noile tocuri italieneşti de import, băieţii cu vechile costume şi proaspetele cravate Gregorio Rizzo, plus pantofii eleganţi, de mort, din lac şi cu talpă de carton. Doi ani m-am străduit cu prostească naivitate să pricep ceva din noua politică românească de după. Degeaba. M-am declarat impotentă la acest capitol. Începuse să mă străbată un gînd fix: să fac un copil. Gîndul a devenit obsesie. Făcui copilul. Are cinci ani şi jumate, e student anul II la Grădiniţa nr. 52 din Ploieşti. Cu ochelari. Pîn ’99 mai căpătai un fix: *Dilema*. Da’ de ce numai pe alţii să-i publice şi pă mine nu?“ Şi dă-i şi scrie, şi dă-i şi scrie şi, drept e, în vreo 11 rînduri am fost devastator de satisfăcută, văzîndu-mă în rînd cu ceilalţi, în rînd cu ea, în rînd cu propriul meu orgoliu. Dar anii ’90 nu s-au redus la atît. Azi, în secolul XXI, am senzaţia că anii ’90 s-au scurs prin intermediul unei „libere asocieri“ (psihanaliştii ştiu de ce) care mi-au străbătut creierul permanent: examenul de stat, emoţii, diplomă, angajat firmă transporturi internaţionale, (!) Noica, Pleşu, Liiceanu, Kleininger, scris pentru sertar, 2 luni pe an la mare, măritiş, casă nouă, moartea primului copil, programarea celui de-al doilea, doi ani de disperare, Nabokov, Durrell, S. Plath, C. Buzea, *România literară*, *Dilema*, A. Scrima, *all* Fowles, *all* Kundera, Lévi, Ortega y Gasset, Baltasar Gracian, ceva Nietzsche, ceva Heidegger, tone de psihologie, psihanaliză, psihiatrie, V. Dem. Zamfirescu, *Avantaje* – renunţat, *Cosmopolitan* – renunţat, *Playboy* – renunţat, *Observator cultural* – renunţat din motiv de infectă difuzare, Cărtărescu, Cărtărescu, Cărtărescu – nerenunţat, Peter Hoeg, Iasushi Inoue, David Lodge, Anne Tyler, Paleologu, Ţoiu, Caragiale, Freud, Jung în draci, Bachelard, Aubenque, O. Páz, Márquez cu duiumu’, Bregovic, Kenny Rogers duet cu Dolly Parton, sax peste sax, M. Bolton, sute de mii de tone de Iglesias, scris pentru sertar, Cioran peste Cioran, obsesie Cioran, schimb de trei ori lentilele ochelarilor copilului – ce-o avea, Doamne?

Schimb scrisori cu realizaţii din Franţa, Germania, SUA şi cu prietenii „italieni de italieni“ din Roma la care nu mă pot duce că lui bărbatu-miu i-e frică de avion (de cînd cu atentatu’... avionul nu mai există), nodul mamar, emoţii de pomană, sinuzită faţă cronicizată (bietu’ Cioran), Epictet, Marcus Aurelius, *R.l.*, *Dilema*, aşteptare/aşteptări... asociere liberă. Anii ’90? Un delir bolnav într-un creier smintit (oarecum). Se zice că degeaba citeşti psihanaliză. Asta nu înseamnă că îţi poţi rezolva singur problemele. Eu, probleme? Nicidecum! Viaţa-i o scenă, reflectoarele sînt acolo unde le cauţi, moartea nu există decît ca nevroză pentru alţii, tu eşti ca lumea, nici mai sus, nici mai jos, în rînd cu ea, asemeni ei, frivolă. Asta-i soartă? Da, de anii ’90.

Ioana PETREA
Covurlui 22, Ploieşti

Nr. 446: *„Fuga de prezent“*

Elena sau Caruselul abundenţei

Fără virgulă şi de la capăt. Practic, cu această formulă se poate spune orice şi oricînd, mai ales oricînd. Încerc să mă simt confortabil, scriind acum despre prezent, sinceră fiind.

Dorm pe mine, sorb cafeaua, ronţăi cubuleţe de măr şi mieji de nucă, îmi trec pe la urechi ştiri de la radio cu avioane care s-au prăbuşit, măsuri de siguranţă pe aeroporturi, filtre rutiere, false alarme cu bombă...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Mă gîndesc la Elena, cea interesantă, pretenţioasă, tîmpită, pa-te-ti-că, cum a scăpat ocazia de a relata, cacofonic ori ba, cum iubeşte ea *la fel* în fiecare vară sau toamnă, cu sau fără berea T. Vara şi iubirea, trebuie să fie doi termeni obsesionali, precum şi ideea de „curent“: te ia c..., te trage c..., nu sta în c..., e atîta c... Rahat! Asezonează angelic Toni orice frază la trei vorbe.

De ce m-aş nelinişti şi plictisi, în acelaşi timp, ascultînd atîtea ştiri *de-acolo* venind în avalanşă, cînd pot să mă delectez în continuare cu ziarul meu vechi de mai bine de un an – primul şi unicul număr al unei publicaţii care includea promisiunea unui *Carusel al staţiunilor prahovene* ca şi a numeroase articole de cultură şi divertisment mergînd pînă la... Aflu aici chestiuni eterne, din anul 2000, despre covrigi cu ziare, Sf. Ana şi stînca ei, astro-horoscopul Zodiei Gemeni, bucătăria şi farmacia de la munte şi cîte mai cîte altele. L-am găsit luna trecută pe plajă la Neptun, pierdut cine ştie cum şi de către cine. *Opt pompieri şi-un poliţist, pe urmele supravieţuitorilor, întreaga zonă arată ca după bombardament, Israelul este în doliu...*

A început să fie cam toamnă, iar eu nu m-am săturat de vişine, căpşuni, piersici şi lubeniţe. Nu m-am săturat de fierbinţeala nisipului şi de răcoarea brizei, însă dacă eşuez cumva în rememorarea momentelor de lenevie senzuală şi dulce calm trăite la mare în august, mă apucă nevricalele şi mă consider în culmea nefericirii că nu-mi pot permite *acum* să abuzez de nişte stupefiante.

M-am întîlnit cu Elena, săptămîna trecută, într-un părculeţ cu copaci bătrîni, ferit de zgomotul din stradă, pe la P-ţa Romană, pentru a-i împrumuta nişte bani. Încearcă de vreo lună de zile să facă purici la o firmă de asigurări de viaţă şi, cu tot şarmul ei actoricesc, natural şi educat pe la înalte şcoli, plus noua ţinută de *femme d’affaires*, n-a reuşit deocamdată să „poliţeze“ pe nimeni. Am stat pe o bancă, sub copaci, cam vreun sfert de oră, timp suficient să mă inunde cu o logoree tipică de Ileană, Liliană, Izabelă, Anişoară... Femeie mondenă şi gospodină, mergînd pe 25, ar fi omorît-o pe Ofelia din primul act, căci era ca şi cum n-ar fi fost, Iureş a ţinut spectacolul de unul singur, ditamai orizontul de aşteptare... blîndă, diafană, draga de ea... Mă interesau luminile aurii de amiază filtrate prin frunziş, ciorapii de mătase întinşi bine pe picioarele ei straşnice, mîinile şi încheieturile ei straşnice, nuanţele sidefii de bej-gri-ocru cu care-şi fardase ochii generos rotitori, părul proaspăt vopsit în roşcat-inspirat şi impecabil strîns într-un coc clasic pe ceafă. Mă lăsam de-fascinată de toate aceste amănunte, pînă cînd a mai apărut încă unul, cel regal care le-a strîns pe toate într-o perspectivă organică. Se afla chiar sub nasul nostru, pe masa lungă de grădină din faţa băncii pe care şedeam: o etichetă dezlipită, stînd nounouţă, înfăşurată în ea însăşi, pe care am desfăcut-o ca pe un rulou medieval şi care ne-a anunţat tacticos: *Costiţă cu fasole!*

Well, cît de tomnatic mi s-a părut atunci totul, Elena şi eticheta, sincere, pantagruelice, hohotitoare, nostalgice, tipic româneşti!

Rahat. Da. Şi Toni, ce ipocrită! Ea e fericită, se regăseşte în tot şi toate rezonează în ea, nu-şi doreşte prea multe, poate doar aventura (oare ia *ceva?!?)*. Iubitul ei „de-o vară“ era dulcic şi delicios în pat, dar rîgîia şi n-avea bac-ul, însă atît de bine se simţea cu el, încît parcă încearcă o durere de cap că a fost părăsită de acel maimuţoi irezistibil, cu talente multiple, dar fără bac. Totuşi Elena şi Toni sînt un gen aparte. Se îndrăgostesc toamna. *Acte de război asupra SUA, terorism..., covorul a fost furat de pe bătător..., cele două Dacii au fost incendiate şi aruncate pe un teren viran..., găinăriile rămîn de bază în România...*

Iată că intru în rezonanţă cu petecul meu de papir humoro-turistic, insistent colorat în verde şi albastru, nuanţe liniştitor estompate de paloarea de jurnal învechit, oarecum bine păstrat. Recitesc articolul despre furtul unor opere literare inedite, cu tot cu laptopuri, şi reţin concluzia: „Mare pierdere, dar ce zic eu!? – dezastru pentru literatura română de pe întreg parcursul mileniului III care nu ştim dacă a început sau nu.“

Cu harta întinsă pe tot biroul, mă abandonez unor gînduri de evaziune ca acelea de a-mi lua Valea Prahovei în cap, de-a escalada desculţă stînca Sf. Ana, de-a mă apuca de hapuri fin cristalizate, de a mă da în carusele bine unse sau de-a o contempla în continuare pe Elena. Cum aşteaptă ea, straşnică femeie, dar fără noroc, să i se întîmple ceva, un eveniment nici banal, nici miraculos, ci între, adică „de la sine“.

„– De unde a mai apărut şi Elena asta?“ mă întreabă maică-mea într-o bună zi. Personajele sînt foarte cunoscute, neinventate, nu am dispoziţie pentru astfel de convenţii, îmi spun cu ochii pe deasupra ziarului meu, devenit un peisaj în care se amestecă tulbure verdele cu albastrul şi cu galbenul de pe margini, traversat de dîre roşii şi negre pe alocuri. Refocalizez şi spicuiesc din presa *aggiornată: Marţea neagră, Gemenii s-au prăbuşit, democraţia nu!; Cum a fost posibil?, Terorismul, ciuma sec. XXI-lea...*

Nimic mai confortabil toamna decît amorul – năucitor discret, fabulos regretat, desuet şi fastidios! Să ai pentru cine pregăti nişte tablouri debordînd aglomeraţii de conopide, vinete, gogoşari, crizanteme, tufănele, gutui, miere şi vin, vegetalo-manii concentrate, bune de oferit spre privit şi devorat.

Cum am reuşit să amestec trei subiecte de *Dilema* sub un singur pretext de Elenă, neştiind să scriu în fugă şi cu alte cuvinte. Şi cum mi-a plăcut întotdeauna să răstălmăcesc proverbe, am găsit unul gata luat în răspăr de către editoarea publicaţiei rămasă la primul număr, anul trecut: „Cine aleargă după doi iepuri prinde ultimul tren din Predeal!“. Ar fi bine să pot lega şi fructele din dulceaţa dintre vară şi toamnă, fără să fiu nevoită (sic!) să-mi desăvîrşesc îndepărtarea de un prezent care se vrea cu orice preţ realitate.

Deunăzi mă întreba un copil ce înseamnă „cornul abundenţei“. I-am spus că un fel de cornet imens de hîrtie de la McDonald’s, umplut pînă la refuz cu pop-corn. Acum mă gîndesc la un ghiveci tradiţional, poate prea din vreme.

Virginia BARBU
barbu@digi.ro

Ne face plăcere să-i anunţăm pe dilematicii care ne citesc „pe hîrtie“ că nici colegii lor care ne vizitează pe web nu stau degeaba. În octombrie, pagina noastră de Internet (**www.algoritma.ro/dilema**) a avut 4.948 de vizitatori, cu 7% mai mult decît în septembrie.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Bucureşti**
- **Traducere şi adaptare**
- **Ce mai ţinem secret**
- **Cinismul**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Orfanii de Vadim

Indiferent dacă va fi urmată ori nu de sentinţe judecătoreşti, posibila ridicare a imunităţii parlamentare a senatorului Corneliu Vadim Tudor nu va fi decît începutul tardiv al dezumflării unei enorme imposturi.

Fiindcă nu existenţa unui asemenea personaj în viaţa publică românească de după decembrie 1989 este uimitoare, uimitoare este dimensiunea pe care a căpătat-o.

Altminteri, departe de a fi una exotică şi rară, specia căreia Corneliu Vadim Tudor îi aparţine tipologic are pretutindeni reprezentanţi, în Est, în fostele ţări comuniste, de la Moscova la Budapesta şi de la Varşovia la Belgrad, ca şi în Vest, din Austria pînă în Franţa şi din Italia în Statele Unite. Vladimir Jirinovski, Jean-Marie Le Pen ori Istvan Csurka fac parte din aceeaşi încrengătură. Inclusiv la nivel aşa-zicînd stilistic, dacă se poate vorbi de *stil* atunci cînd se mizează exclusiv pe deşuchiere, indecenţă şi grosolănie. „Glumele" cu evrei şi homosexuali făcute de un Le Pen nu sînt cu nimic mai prejos de cele existente în revistele lui Corneliu Vadim Tudor; sînt doar mai puţin frecvente, dar asta numai pentru că există riscul, cum s-a şi întîmplat, să se încheie la tribunal, în Franţa „glumeţii" de acest mai special tip nefiind socotiţi chiar inofensivi. Fanfaronada, vulgaritatea, cabotinismul, clovneria trivială sînt, iarăşi, izbitoare caracteristici comune ale diverşilor reprezentanţi ai speciei, acestea avîndu-şi probabil sursa în aceeaşi paraginǎ valorică interioară care-i face să-şi aproprie fără sfieli, instrumentalizîndu-le grotesc, simboluri naţionale ale ţărilor cărora le aparţin. Jean-Marie Le Pen şi-a însuşit-o pe Jeanne d'Arc, tricolorul francez face parte din recuzita obligatorie a manifestaţiunilor lui publice, Corneliu Vadim Tudor, mai lacom, şi-a anexat un şir întreg de figuri istorice, constituit, s-ar părea, după criteriul înspăimîntării, aşa explicîndu-se, poate, şi prezenţa pe listă a dictatorilor Ion Antonescu şi Nicolae Ceauşescu.

Asemenea personaje şi grupările lor politice nu aparţin însă excentricităţii, chiar dacă adesea mimează, schimonosit şi în scopuri defensive, o anumită „originalitate". Excentricii sînt de regulă simpatici şi au mult umor, ca Partidul băutorilor de bere (din Polonia), Partidul nătărăilor (din Rusia), Liga pentru apărarea poneyului şi a îngheţatei (din Statele Unite). Poetul letrist francez Isidore Isou – de origine română – a vrut, acum vreo zece ani, să prezinte la alegerile regionale o listă „pentru societatea abundenţei şi a fericirii", în numele unei fantomatice „Uniuni a Tineretului, a Creatorilor şi a Producătorilor conştienţi"! Ar fi însă greu, chiar imposibil, să se spună despre Le Pen sau Corneliu Vadim Tudor că sînt *simpatici* ori că ar fi *plini de umor!*

Este cert că ridicarea imunităţii parlamentare a senatorului Corneliu Vadim Tudor va produce anumite *suferinţe colaterale*. Nu, totuşi, PSD, cum se crede în mod obişnuit. Pentru actualul partid de guvernămînt va fi mai degrabă un cîştig. Chiar un mare cîştig: Corneliu Vadim Tudor a fost, de un deceniu încoace, tinicheaua de coadă cea mai zdrăngănitoare a acestui partid şi a liderilor lui, a lui Ion Iliescu în special. Nu a existat argument mai puternic, mai tenace şi mai eficient în lupta politică împotriva PDSR şi a lui Ion Iliescu decît reala ori presupusa conivenţă cu această butaforie de tranziţie care este „politicianul" Corneliu Vadim Tudor. Niciodată dovedită de pe-a-ntregul, niciodată în mod convingător infirmată, asocierea cu el a fost în mod constant principala direcţie de atac a adversarilor politici ai PDSR şi ai lui Ion Iliescu. Nici măcar confruntarea directă dintre Ion Iliescu şi Corneliu Vadim Tudor, în cel de al doilea tur al prezidenţialelor de anul trecut, nu a dus la o schimbare notabilă de perspectivă. Oricît ar părea de suprarealistă ori de iraţională, ipoteza că nu a fost decît un aranjament, o combinaţie de culise, o farsă are încă numeroşi adepţi.

Aceştia vor fi însă marii perdanţi ai eventualei marginalizări sau chiar scoateri din joc a lui Corneliu Vadim Tudor: ei vor fi privaţi de o ţintă, totuşi, confortabilă. Pentru că ascensiunea uluitoare a acestuia a fost posibilă şi în măsura în care el era necesar pentru a se lovi în PDSR şi în Iliescu. Nu se poate şti ce servicii va fi făcut PDSR, dacă va fi făcut, Corneliu Vadim Tudor, dar pentru inamicii politici ai acestui partid existenţa lui a fost o mană cerească. Iar acum, ei bine, acum, ar putea rămîne orfani de Vadim!

Estomparea lui ar avea, apoi, şi efectul dispariţiei unei umbrele. Odată ce auto-proclamatul „tribun" şi „mareşal al poporului" ar fi redus la adevăratele lui dimensiuni, care sînt pe toate planurile foarte modeste, s-ar vedea dintr-o dată, şi mult mai bine, demagogiile naţionaliste şi trivialităţile de comportament şi limbaj ale altor lideri politici. Alţi probabili *orfani de Vadim...*

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Balcanii şi marile puteri

Un colţ de Românie profundă (oare de ce unele colţuri sînt mai „profunde" decît altele?). O mare companie de televiziune occidentală filmează de cîteva luni un documentar despre ceea ce, pe vremuri, francezii numeau *paysans du Danube*. Totul merge bine, filmările avansează, scenele „tipice" sînt bifate una cîte una. Lipseşte însă „sacrificiul sîngeros": un animal înjunghiat în bătătură, cu dragoste şi mult sînge. Gazda cineaştilor se oferă – contra unei sume rezonabile – să-şi sacrifice, înainte de termen, purcica.

– *Haide, mamă, haide!* – îşi ademeneşte ţăranca scroafa către cuţit.

– *Heidi, how nice!*

Şi Heidi i-a rămas numele.

Filmările decurg bine, sîngele curge în valuri, ţăranca varsă o lacrimă gîndindu-se ce-o să facă de Crăciun.

Seara, la masă, Heidi se prezintă oaspeţilor sub formă de sîngerete. Cînd află că ceea ce au în farfurii este biata Heidi, cineaştii devin palizi şi refuză *in corpore* să se atingă de bucate.

– *Nu am mîncat niciodată dintr-un porc pe care să-l fi cunoscut înainte* – se bîlbîie, emoţionată, o doamnă din echipă şi se ridică de la masă.

John ajunge la masă mai tîrziu şi nu ştie nimic de toată tărăşenia. Mănîncă cu poftă şi laudă bucătăria românească. La un moment dat, un comesean sparge tăcerea şi-i spune:

– *Tocmai ai mîncat-o pe Heidi...*

John amuţeşte, se face palid şi el şi, după cîteva minute, ţîşneşte să-şi verse maţele în curte.

A doua zi, după ce a avut coşmaruri toată noaptea, John pleacă în primul oraş, la prima biserică catolică, să se spovedească:

– *Părinte, am mîncat dintr-un porc pe care l-am cunoscut personal...*

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Între Tom Lantos şi Ion Antonescu

Vizita premierului Adrian Năstase în Statele Unite ale Americii a reuşit performanţa de a atrage laude şi din partea unor ziare care de obicei îi găsesc nod în papură din orice. În plus, evenimentul a beneficiat de o prezenţă televizată de invidiat, care nu se explică prin atmosfera pro-guvernamentală generală a televiziunilor din România. Puţini îşi mai amintesc acum o vizită a aceleiaşi persoane, tot în SUA şi Marea Britanie, în vara lui 2000. Mesajele trimise atunci de la biroul de presă al PDSR s-au bucurat de puţină atenţie, deşi Adrian Năstase era omul forte al partidului de pe primul loc în sondaje. În plus, comentariile de genul: „Năstase s-a dus să-i asigure pe americani că PDSR nu este comunist" erau însoţite de o gustată tentă ironică. E adevărat că, atunci, a avut întîlniri, dar cu oameni de rangul doi.

După un an, Adrian Năstase a revenit însoţit de cîţiva miniştri şi cîteva zeci de jurnalişti, întîlnindu-se chiar cu preşedintele american. Indiscutabil, este un triumf extern, dar mai ales intern, un cîştig de imagine pentru partidul aflat la guvernare. PDSR (actual PSD) s-a zbătut mult să scape de povara proastelor relaţii cu Occidentul, imagine explicabilă prin mineriade, prin alianţa cu PRM şi PUNR, prin puseurile naţionaliste de pînă în 1996. Relaţiile cu ţările bogate au constituit o temă favorită a campaniei electorale victorioase purtate de CDR în 1996. Aşa s-a dezvoltat un adevărat „complex al Vestului" pentru PDSR, pe care începe să îl depăşească acum.

Amănuntele vizitei arată şi o schimbare de optică. Refuzat în Occident, nu ţătit din cauză că ar fi urmaş al PCR cum le place să creadă anti-comuniştilor întîrziaţi, cît din cauza mineriadelor, alianţei cu extremiştii şi reformei întîrziate, actualul partid de guvernare etala o oarecare fudulie ţanţoşă faţă de criticile venite de acolo. O auto-victimizare care explica deficitul de imagine prin ideea că vesticii au ceva cu noi, că sînt plătiţi de lobby-ul unguresc să ne ponegrească. De aici o perpetuă atitudine pasivă, o neînţelegere a mecanismelor de imagine şi putere prin care se fac politicile celor puternici. Schimbarea acestei atitudini se vede cel mai clar în modificarea registrului în care este interpretat senatorul Tom Lantos. Considerat şi tratat multă vreme ca un duşman înnăscut al României, prototip al celor care uneltesc la Washington să ne fure Ardealul, toate afirmaţiile lui Lantos erau considerate jignire naţională, nimeni nu verifica spusele sale. Faptul că senatorul este evreu maghiar alimenta paranoia conspiraţionistă a Bucureştiului.

Acum, Adrian Năstase a făcut o vizită la Muzeul Holocaustului însoţit de acelaşi Tom Lantos care a declarat că sprijină aderarea României la NATO. În spatele acestei împăcări stau eforturi îndelungate depuse de Mircea Geoană în calitate de ambasador şi ministru, acţiuni de lobby remarcabile, mai mult sau mai puţin stimulate financiar. Relaţiile externe trebuie să pornească de la premise realiste, de la înţelegerea mecanismelor prin care România a ajuns să fie prost tratată şi folosirea acelorași mecanisme pentru a recupera terenul. Cu alte cuvinte, degeaba sîntem democraţi la noi acasă, dacă nu îi ajutăm şi pe cei de la Washington să vadă acest lucru.

O altă problemă, care a stîrnit mai multă vîlvă decît prietenia senatorului detestat altădată, este cea legată de amintirea lui Ion Antonescu. Românii nu s-au împăcat cu ideea că fostul conducător al statului este considerat în America un criminal de război. Au fost multe voci indignate faţă de intenţia de interzicere a cultivării publice a mareşalului. Ideea este că o personalitate istorică nu poate intra în malaxorul politicii momentului. Ciudat este că tocmai apărătorii lui îl aduc în discuţie ca pe un model politic, cu toate că el nu poate fi tocmai un model pentru istoria democraţiei din România. Înainte de toate, trecerea la democraţie presupune educaţia pentru democraţie. În România mai apar încă articole în care se exprimă regretul că Hitler şi Antonescu nu au terminat ce începuseră. În aceste condiţii, neliniştea în legătură cu memoria defunctului mareşal, pînă la dimensiunea organizării unui referendum (cum propune senatorul Pruteanu) este o impoliteţe faţă de oamenii vii. Din nou, Adrian Năstase a luat o poziţie care place la Washington, dar o va putea menţine acasă? În acest caz, după ce îi va convinge pe vestici că sîntem democraţi la noi acasă, va trebui să îi convingă şi pe români.

▲

Festivalul de poezie și proză

La cea de-a cincea ediţie, manifestarea constă într-un concurs axat pe două secţiuni: poezie şi proză, ce se adresează în primul rînd studenţilor din Bucureşti, dar şi celorlalţi colegi, ce pot participa prin intermediul paginii de Internet. Cei interesaţi sînt aşteptaţi cu lucrările (maxim 5 lucrări, fiecare de maxim 5 pagini), la sediul SISC – în Facultatea de Cibernetică parter sau la www.fpp.go.ro, pînă la data de 18 noiembrie 2001.

Festivitatea de premiere are loc pe data de 12 decembrie 2001; ea include o conferinţă de presă, lansarea volumului de poezie al „Festivalului de poezie şi proză – ediţia a V-a" şi decernarea propriu-zisă a premiilor.

Mult succes!

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Terorismul

Emoţia provocată de actele barbare din 11 septembrie nu ne-a proiectat nici în NATO, nici în Uniunea Europeană, ea a certificat în schimb apartenenţa noastră planetară. O dovadă concludentă: la noi, ca în orice altă ţară, dezbaterea publică este obsedată de rememorarea funestului eveniment şi de evaluarea consecinţelor lui. Prin voinţa CSAT, România nu se mărgineşte la comentarii, asumîndu-şi din proprie voinţă rolul de participant voluntar într-un război despre care nu se ştie limpede de către cine este purtat şi împotriva cui. Nave aeriene suprasofisticate aruncă proiectile care nu îşi nimeresc totdeauna ţinta, altele, de gabarit comparabil, parașutează tone de alimente care nu ajung nici ele cu regularitate la destinatari, iar avioanele invizibile îndeplinesc misiunea unor hăitaşi care nu ştiu unde să îşi caute vînatul.

În primele luni după septembrie 1939 presa franceză botezase acel război în care nu se întîmpla nimic *une drôle de guerre*. Denumirea pare să i se potrivească infinit mai bine actualului război – ori aşa-zisului război – împotriva terorismului. Prin trecerea timpului deosebirea dintre imensul spectacol al acestui război şi războiul propriu-zis devine tot mai vagă. După fireştile reacţii emoţionale din primele zile, lipsa de claritate a acţiunilor angajate creează multor americani sentimentul că pentru a fi realmente luată sub control situaţia trebuie reexaminată.

O astfel de intervenţie, semnată de un expert în materie – SUA au şi asemenea experţi – Philip C. Wilcox Jr., fost *Ambassador at Large for Counterterrorism*, a fost publicată de *New York Review of Books* cu data de 18 octombrie 2001: „În contrast cu ulii civili ai lui Bush – remarcă autorul – mulţi ofiţeri ai armatei americane sînt sceptici în privinţa folosirii forţei militare contra teroriştilor. Forţa armată, totuşi, deşi populară sub aspectul politic, este de obicei ineficientă şi adesea o armă contraproductivă în lupta contra terorii... Cea mai importantă deficienţă a politicii antiteroriste a fost greşeala de a nu viza cauzele originare ale terorismului... Ura profundă şi fanatismul suicidar al teroriştilor islamici, dezinteresul lor pentru un calcul politic raţional reduc drastic eficacitatea răspunsurilor tradiţionale. Iar capturarea lui Ben Laden nu va elimina nici ideologia terorismului islamist nici difuzarea operaţiilor sale. SUA au nevoie să-şi schimbe politica externă punîndu-i la bază convingerea că nu putem dicta respect şi cooperare."

Între timp chiar şi concetăţenii noştri dornici iniţial să vadă tricolorul înfipt pe principalul minaret din Kandahar se arată mai puţin speriaţi de antrax decît de salmonella de la Botoşani. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Statui

Dintr-un interviu publicat în *Adevărul* de vineri, 2 noiembrie, aflu că primarul sectorului 1 din Bucureşti, dl Vasile Gherasim, intenţionează ca pe „soclul lui Lenin" din Piaţa Presei să amplaseze „statuia unui ziarist". Dat fiind că soclul este lăsat de izbeliște de mai bine de zece ani, iniţiativa merită încurajată (mai ales că, în general, capitala noastră are un „deficit" de statui şi monumente faţă de alte capitale europene). Sigur, în trecerea de la vorbe la fapte intervin tot felul de criterii, de la valoarea artistică a operei pînă la modul în care ea se armonizează cu locul; sper că se va ţine cont de părerea profesioniştilor. O statuie pusă într-un loc public este însă nu doar o operă de artă, nu doar un „obiect estetic", ci şi un mod de a *comunica* mesaje şi valori culturale, ideologice, sociale.

Întrebat dacă s-a gîndit la vreun ziarist anume, dl Gherasim răspunde: „Au existat mai multe variante. Prima care mi-a trecut prin cap a fost cea a lui Pamfil Şeicaru. După consultări cu specialiştii, am ajuns la concluzia că el a făcut lucruri bune, dar şi lucruri rele". De ce nu s-o fi gîndit dl primar, întîi şi întîi, la N.D. Cocea, bunăoară? Sau la Constantin Mille, directorul primelor serii ale ziarului *Dimineaţa* (între 1904-1922), sau la Ion Nădejde, redactorul *Contemporanului* editat de Cercul Socialist din Iaşi la 1881, sub „îndrumarea" teoretică a lui Dobrogeanu-Gherea? De ce nu s-a gîndit la Brunea-Fox, maestrul reportajului? Se mai pot invoca, desigur, şi alte exemple, dar nu vreau să se înţeleagă că fac propuneri alternative ori că susţin vreun personaj anume. Pur şi simplu constat cu oarecare surpriză că reprezentantul unui partid de stînga a avut reflexul de a se gîndi să dedice o statuie unui jurnalist de dreapta. E şi acesta un semn (mic, dar grăitor) despre lipsa de stratificare şi de limpezire a culturii politice de la noi. Un primar de stînga dintr-o capitală europeană nici n-ar îndrăzni să propună omagierea unui om de dreapta (nici unul de dreapta nu s-ar gîndi la un monument dedicat vreunui socialist), iar dacă ar face-o, ar stîrni serioase adversităţi în propriul partid. La noi însă, unii reprezentanţi ai Partidului Social-Democrat îi cîntă ode mareşalului Ion Antonescu, ba chiar îi ridică statui şi botează străzi cu numele său. Într-un asemenea context, gîndul cel dintîi al d-lui primar e o eroare cu totul scuzabilă, mai ales că şi-a îndreptat-o „după consultări cu specialiştii". Apelul la specialişti e un reflex sănătos din partea unui politician sau a unui edil. Iar după o scurtă cochetare cu ideea de a dedica statuia unui ziarist contemporan, pentru că „acum avem o presă tumultoasă şi mai de calitate decît cea interbelică" (tumultoasă da, mai de calitate ba, i-aş răspunde d-lui primar), s-a găsit şi soluţia: va fi reprezentat „ziaristul" în general, „ideea de ziarist". Nu-i rău, aşa că „licitez" şi eu: de ce n-am avea o statuie dedicată *libertăţii presei* sau *libertăţii de expresie?* Plasată în faţa unei clădiri staliniste care a simbolizat decenii la rînd tocmai *controlul ideologic* al presei, cenzura şi subordonarea faţă de partidul unic, ar crea un sănătos contrast şi ar echilibra cumva mesajele pe care le comunică fosta Piaţă a Scînteii: pietonul va putea cugeta o clipă la relaţia dintre presă şi putere ori la valoarea libertăţii. Şi nu e rău, îmi îngădui să cred, nici faptul în sine că în oraş vor apărea şi monumente dedicate unor „abstracţiuni", nu doar unor personaje istorice. Cînd e vorba de (unele) personaje istorice, după cum am văzut, problema se complică, aşa încît trebuie nu doar să înălţăm, dar şi să demolăm statui. După ce a vizitat Muzeul Holocaustului, premierul Adrian Năstase încearcă să facă ordine: a declarat, spun agenţiile de presă, că va promova o lege „care să interzică orice manifestare asociată cu personalităţi care au comis crime de război" şi că „se angajează personal să elimine toate statuile mareşalului Antonescu". Atitudinea premierului este absolut coerentă şi normală pentru un politician social-democrat (şi pentru orice politician democrat, dincolo de criteriul stînga-dreapta) şi ar fi considerată astfel oriunde în Occident. La noi, presa (aceea căreia dl primar al sectorului 1 vrea să-i ridice statuie sau, mă rog, „o anumită parte a ei") a găsit un nou pretext de „dezbatere", o nouă falsă dilemă, iar un membru PSD pasionat de ode, de conducători şi de statuile lor a avut o intervenţie în răspăr cu atitudinea d-lui Adrian Năstase. Dacă printre statui a început să se facă ordine, ar fi bine să se întîmple acelaşi lucru – cu participarea ceva mai responsabilă a presei, desigur – şi în privinţa mesajelor şi a valorilor culturale şi politice. Să ştim şi noi care e stînga şi care e dreapta.

În ce mă priveşte, deşi nu-mi plac gesturile solemne, m-aş duce zilnic cu o floare la un monument dedicat libertăţii de expresie, chiar dacă, în numele ei, trebuie să suport, tot zilnic, tot felul de aberaţii şi trăznăi mediatice. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

O poveste exemplară

În septembrie 1959, Nikita Sergheevici Hruşciov efectua o vizită de treisprezece zile în Statele Unite ale Americii. Socotită, cel puţin de către una dintre părţi, de importanţă planetară, călătoria a fost urmărită „pe viu" de un grup de ziarişti sovietici care, unindu-şi forţele, au consemnat-o într-un masiv volum apărut două-trei luni mai tîrziu la Moscova sub titlul *Faţă în faţă cu America*. Cartea – 680 de pagini, însoţite de numeroase fotografii – a fost tradusă (cu promptitudine americănească) în româneşte şi tipărită, în martie 1960, sub egida Editurii politice, la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii care se mai numea încă „I.V. Stalin". E o carte absolut fascinantă, atît prin prestaţiile pitoreşti ale lui Nikita Sergheevici cît şi, mai ales, prin consideraţiile privind modul de viaţă american, prin descrierea marilor oraşe – Washington, New York, Los Angeles, San Francisco, Pittsburg – vizitate în timpul călătoriei şi în fine, prin arta dublului discurs. Proiectul „coexistenţei paşnice", marea miză a călătoriei, trebuia armonizat cu denunţarea vehementă a tarelor societăţii americane şi cu teza ştiinţifică a „clasicilor" conform căreia, în mod ineluctabil, comunismul va fi groparul capitalismului. Exerciţiu ameţitor de echilibristică în care maeştrii sovietici ai jurnalismului fac dovada unei măiestrii inegalabile. Din această carte extraordinară reţin aici, deocamdată, o istorioară demnă de Ilf şi Petrov. Dorind să-i dea o replică usturătoare lui Averell Harriman, care făcuse apologia „capitalismului popular", autorii reproduc o poveste auzită, pretind ei, chiar din gura „bossului sindical" Walter Reuther (liderii sindicali fiind o ţintă privilegiată a sarcasmului ziariştilor sovietici). Iat-o:

„Împreună cu fratele său Victor, Walter Reuther a lucrat după anul 1930 la uzina de automobile din Nijni-Novgorod. După expirarea contractului au vrut să întreprindă o călătorie prin ţara Sovietelor, pentru ca, atunci cînd se vor înapoia în Statele Unite, să poată spune că sînt «cunoscători ai Rusiei».

Pe atunci erau vremuri grele pentru ţara noastră. În multe regiuni era foamete din pricina recoltei proaste, multe uzine abia atunci începeau să fie reconstruite, pe străzi hoinăreau copii vagabonzi, spitalele erau tixite. În timpul călătoriei, Walter Reuther şi fratele său au căpătat totuşi de mîncare, căci în ţara noastră oamenii sînt gata să-şi împartă şi ultima bucăţică de pîine cu un oaspete străin.

«Într-un mic orăşel – îi povestea Reuther lui N.S. Hruşciov, spunînd din cînd în cînd cîteva cuvinte pe ruseşte – am intrat într-o prăvălie unde am văzut în rafturi cîteva cutii cu porumb dulce american. Deşi oamenilor le era foame, nimeni nu cumpăra porumbul: nu le plăcea. Noi însă ne-am bucurat grozav şi am cumpărat cîteva cutii. Unele din ele n-aveau etichete. Cînd ne-am înapoiat la hotel şi am deschis cutiile fără etichete, am constatat că nu conţineau porumb, ci carne de porc cu mazăre. Gîndiţi-vă: carne de porc cu mazăre!» a exclamat patetic Walter Reuther.

Mai departe a povestit că el şi cu fratele său au alergat repede înapoi la prăvălie şi i-au cerut vînzătorului să le vîndă toate cutiile fără etichete, oricîte ar avea. Mirat, vînzătorul i-a întrebat dacă există vreo deosebire între cutiile etichetate şi cele neechitate, dar ei nu i-au spus nimic, l-au tras pe sfoară.

«Am insistat să ne dea toate cutiile fără etichete – continuase zîmbind dl Reuther – şi ne-am înapoiat în odaia noastră încărcaţi cu o mulţime de cutii. Ne simţeam ca niște adevăraţi milionari – surîse satisfăcut dl Reuther –; din prostia vînzătorului vostru, devenisem posesorii unei adevărate bogăţii alimentare – carne de porc cu mazăre!»

Ar putea oare un om sovietic să procedeze aşa? Pînă şi un potlogar mărunt care ar fi săvîrşit o asemenea înşelătorie s-ar fi sfiit să vorbească despre ea. Iar fraţii Reuther, pe vremea aceea specialişti americani veniţi la noi pentru ca, în schimbul dolarilor, a aurului cu care erau plătiţi, să ne ajute să ne însuşim tehnica nouă, nu numai că au comis o infamie, dar se mai şi laudă cu ea, vorbesc de această întîmplare ca de cine ştie ce ispravă.

Ne-am amintit de această poveste a lui Walter Reuther în legătură cu dl Harriman, care crede, poate, într-adevăr că e de ajuns să schimbi firma, denumirea capitalismului, pentru ca dintr-o dată totul să devină altfel. Walter Reuther şi fratele său nu şi-au schimbat numai firma – ei au trăit în Uniunea Sovietică, au venit în contact cu oameni sovietici, dar firea lor coruptă, capitalistă, a fost mai puternică decît tot ce a intervenit în viaţa lor. Şi probabil că atunci cînd şi-au însuşit prin înşelăciune carnea de porc cu mazăre nu au căzut pentru prima oară în păcat.

Fapta lor este o manifestare a dezgustătoarelor trăsături ale capitalismului în conştiinţa omului". ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Tribunalul de după război (II)

Spuneam acum două săptămîni că viitorul şi *ipoteticul* Tribunal Internaţional care va judeca teroriştii va avea de depăşit o serioasă criză de legitimitate cînd va veni rîndul teroriştilor musulmani. „Clienţii" săi sînt criminali pentru cîteva sute de milioane de oameni şi sînt eroi pentru alte multe, prea multe, milioane. Într-o parte a lumii ceea ce fac ei se cheamă crimă atroce, în cealaltă parte a lumii se cheamă război sfînt. De-o parte a prăpastiei cauza lor e tenebroasă şi vine direct din Infern, de cealaltă parte cauza lor e clară ca lumina deşertului şi coboară direct din Carte. Între aceste două grupuri se cască o prăpastie care nu văd cum altfel poate fi acoperită decît printr-un act de justiţie chibzuit.

Prima condiţie pentru ca un asemenea Tribunal să rezolve şi nu să încurce şi mai mult lucrurile mi se pare a fi *utilizarea resurselor dreptului islamic*. Aici, în Vest, ştim puţine despre dreptul Islamic, specialiştii nu sînt numeroşi, iar cărţile despre Shariăa (legea islamică) sînt puţine*. În plus, există diferenţele de cultură şi mentalitate care fac foarte grea înţelegerea fenomenului juridic islamic. La nivel general, se poate spune că dreptul islamic trebuie înţeles numai în context religios, ca un produs al gîndirii religioase şi, mai mult decît atît, ca o altă formă de existenţă a religiei. Separaţia dintre stat şi biserică, dintre politică şi religie, atît de naturală pentru omul civilizaţiei euro-atlantice, pur şi simplu nu există pentru musulmanul din centrul Asiei. Dreptul islamic este un fel de prelungire în social a religiei islamice, iar regula de drept este un fel de aplicaţie particulară a învăţăturilor predicate în moschei. De aici, decurg imense diferenţe de fond. Dreptul islamic are o altă logică, alte obiective sociale şi se referă la cu totul altfel de „texte" decît legile noastre.

Totuşi, cred că diferenţele majore vor putea fi depăşite prin întoarcerea la fundamentele ultime. Scopul muftiului şi al judecătorului este, în esenţă, acelaşi: justiţia. Dreptatea este o preocupare comună şi, cred, de aici trebuie pornit acest dialog între cele două mari sisteme de drept. Şi pe acest temei se poate construi o instanţă internaţională care să pedepsească aceşti criminali. Am avut recent ocazia să ascult un profesor de drept islamic dovedind, cît se poate de convingător după părerea mea, că cei responsabili de atacurile teroriste din 11 septembrie au aceeaşi soartă fie că sînt judecaţi după principiile statului de drept, fie că sînt judecaţi după dreptul islamic. E esenţial, cred, să fim neclintiţi în determinarea noastră de a face dreptate, dar flexibili în ceea ce priveşte mijloacele prin care justiţia îşi va spune cuvîntul în acest atît de complicat caz. Şi dacă, în numele liniştii necesare reconstrucţiei Asiei Centrale şi evitării recrudescenţei terorismului islamic, e mai bine ca justiţia să fie împărţită de un Tribunal Internaţional compus din judecători musulmani, aplicînd o legislaţie nu departe de Shariăa, nu văd nici un motiv să nu agreem această soluţie. Atîta timp cît se face dreptate, ne este egal cine şi cum o face.

O întrebare se ridică, firesc, în acest context. Cum arată dreptatea pentru asemenea fapte? Cineva m-a întrebat dacă pedeapsa cu moartea (inacceptabilă după dreptul european, acceptată în cazuri extrem de grave în dreptul american şi admisă la scară largă de dreptul islamic) este o soluţie justă în acest caz şi, mai ales, dacă este o soluţie acceptată de toate părţile. Nu sînt judecător, dar cred că bunul-simţ nu s-ar simţi ofensat dacă Ben Laden ar dispărea din această lume. La fel, nu cred că opinia publică internaţională ar fi din cale afară de şocată. Vor fi, cred, cîţiva jurişti din jurul Strasbourgului sau de prin sudul Californiei care vor fi revoltaţi. Dar vom supravieţui revoltei lor, cu siguranţă. În schimb, dacă Ben Laden nu va sfîrşi la zidul justiţiei nu mai sînt atît de sigur de supravieţuriea noastră.

Între timp, însă, Ben Laden a început ofensiva propagandistică împotriva ONU şi a Dreptului Internaţional. Iată ce spune fondatorul temutei Al-Qaeda în mesajul său difuzat de televiziunea Al-Jazeera pe 3 noiembrie: „Acei care se pretind a fi arabi şi cooperează în continuare cu ONU sînt necredincioşi din punctul de vedere al mesajului lui Mohammed... Acei care transmit cauzele spre soluţionare către Dreptul Internaţional au abandonat legea Sfintei Cărţi a Islamului şi învăţăturile Profetului." Teama sa cea mare este aceea de a nu fi forţat să dea socoteală după legile „necredincioşilor". Marea sa surpriză va veni cînd, probabil, va trebui să dea socoteală după legile Islamului. Pariez că, cel puţin pentru o secundă, se va gîndi că poate i-ar fi fost mai bine în faţa unui tribunal american. Sau poate că, şi de această dată, mă înşel. Şi poate că atunci cînd Tribunalul Internaţional va judeca terorişti, el, primul dintre ei, nu va mai fi de mult printre noi.

* Vorbesc aici despre marile centre academice şi de cercetare din Europa de Vest şi America de Nord. Pentru lumea juridică românească, problema dreptului islamic pur şi simplu nu există.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Jeep-ul şi gogonelele

În lumea bună (adică bronzată, rujată şi zilnic coafată) a Bucureştiului se povesteşte despre o domnişoară care, prin octombrie a.c., i-a declarat următoarele prietenului (şi sponsorului) ei: „Dragă Gigi, luna asta o las mai uşor cu hainele şi bijuteriile, că trebuie să-mi iau *maşină de iarnă!*"

Pentru cine nu înţelege conceptul, maşina de iarnă e acel vehicul (musai fabricat anul acesta şi prezentat la salonul de la Frankfurt de acum o lună) care, spre deosebire de maşina de vară, poate trece prin nămeţii din Poiană, în drum spre vila în care aşteaptă cei 150 de invitaţi de Crăciun. Maşina de vară e bineînţeles decapotabilă şi cu tracţiune pe spate – lucru care face imposibilă folosirea ei inclusiv pentru călătoria la schi în Austria, planificată în ianuarie. Bineînţeles, asta nu înseamnă că maşina de vară va fi refolosită la vară – în fond, la acea dată ea va fi deja *maşina de anul trecut*. O plimbare cu ea la Mamaia, în sezonul 2002, n-ar fi decît o imprudentă mărturisire a lipsei tale de interes pentru aparenţe. Sancţionabilă cu excluderea din lumea despre care vorbim.

Pentru cei care fac zilele acestea drumul la piaţă, după gogonele şi gogoşari, aceste calcule gospodăreşti par sosite, prin curier special, de pe Marte. Şi totuşi, statisticile difuzării de presă arată că, o dată cu sacul de cartofi, gospodarul ia acasă şi ziarul în care sînt povestite şi astfel de isprăvi. Bine, abordarea jurnalistică diferă: într-unele publicaţii maşina de vară e înfierată ca distrugătoare de căsnicii, iar în altele e socotită responsabilă de lipsa căldurii. Să nu uităm revistele auto, al căror public din cartierele populare citeşte descrierea maşinilor de toate anotimpurile cu acelaşi interes dureros cu care orbul ascultă descrierea unui răsărit de soare.

Trecînd de maşini sau îmbrăcăminte (apropo de haine, anul acesta se recomandă pull-over-ul aruncat pe spate, astfel încît să se poată vedea numele franţuzesc de pe etichetă), trebuie remarcat că lumea bună nu e complet ruptă de tradiţiile naţionale. De bon ton la petreceri e astăzi muzica lăutărească, pe care generaţia crescută cu Abba şi Boney M (şi maturizată sexual cu Modern Talking) o ascultă cu stoicism şi ipocrizie, prefăcîndu-se că îi mai şi place – ori că îi aduce aminte de prima tinereţe. Un dandy de Dîmboviţa care se respectă trebuie să fie în stare chiar să mimeze versurile – lucru care nu e chiar aşa de greu, dată fiind abundenţa de frunze verzi (nu de cocotier, din păcate) din versurile populare. Mai mult, tocmai acum, cînd poporul trece printr-o dietă involuntară cu ceai şi grisine, mîncarea poporană de altădată a ajuns *trendy* în cercurile selecte. Astfel că, deşi mulţi folclorişti le-au crezut pierdute, fripturile la tavă, sarmalele şi ciorbele de burtă vor fi păstrate pentru viitorime în frigiderele cît peretele şi-n caietele de notiţe ale bucătarilor de pe la Snagov.

Moda aceasta din urmă poate fi şi un semn că o anumită parte a elitei româneşti înţelege că distanţa dintre ea şi oamenii de rînd devine riscantă. Se spune că societatea românească se adaptează greu la capitalism, însă greutatea psihologică majoră e mai degrabă în adaptarea la inegalitate. În fond, şi în comunism erau salarii, întreprinderi, plan de făcut şi marfă de vîndut. Ceea ce lipsea însă era diferenţa vizibilă în fiecare zi între cei care au şi cei care mai aşteaptă. Numai cine nu vrea nu-şi aduce aminte că acum 11 ani era mai greu să vezi cu ochii tăi vila unui ministru sau şef în C.C decît să iei ulei fără cartelă. Mai şireţi decît oamenii cu avere de astăzi, comuniştii ştiau din experienţă că bogăţiei nu e cazul să-i faci reclamă – decît dacă vrei să-i ispiteşti pe alţii să te scape de ea.

S-ar cuveni la final şi un happy-end: şi-a cumpărat domnişoara de care v-am vorbit *maşina de iarnă?* Răspunsul e că încă mai studiază ofertele. Oricare ar fi alegerea, circa 1.000 de dolari din suma pe care o achită va rămîne profit curat în conturile dealerului. Acesta îi va transfera celui care îi face vilă şi poate, pînă la urmă, 5 dolari dintre ei vor cumpăra, pentru copilul unuia dintre zidari, *maşinuţa de Crăciun*.

Decapotabilă, să meargă şi la vară.

▲

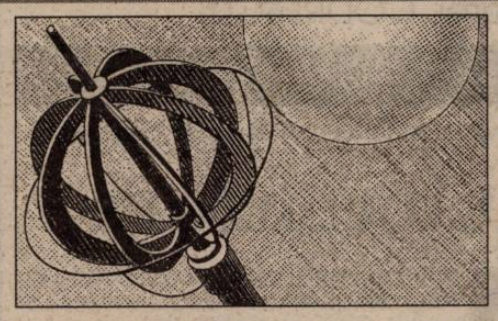

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Războiul informaţiilor

În SUA, războiul din Vietnam a fost precedentul care a dovedit cum jurnalismul independent se poate pune de-a curmezişul efortului militar al ţării, determinînd protestele opiniei publice şi în cele din urmă decizia politică a retragerii. În 1991, ştirile despre războiul din Golf au fost sever controlate şi, prin monopolul canalului de ştiri CNN pe teren, lumea a aflat doar ceea ce a vrut Statul Major american să se ştie. S-a creat o situaţie paradoxală: informaţia de la faţa locului venea în flux continuu fără a contribui la cunoaşterea adevărului. Dimpotrivă. După aceea s-a elaborat o Cartă a drepturilor presei în timp de război, semnată de fiecare nou ministru de război cînd îşi preia funcţia: nouă principii reglementează relaţiile dintre autorităţile militare şi cei care difuzează informaţiile. Actualul secretar de stat la Apărare, Donald Rumsfeld, a semnat-o, evident în silă, de abia pe 18 octombrie. Unul dintre redactorii acestei Carte explică: „Primul principiu stipulează că relatarea desfăşurării operaţiunilor americane va aparţine unor cronicari independenţi. Alt principiu cere ca jurnalistul să aibă acces la principalele unităţi militare participante la acţiune".

În a şaptea săptămînă de acţiuni militare în Afganistan se poate vedea că gazetarii independenţi nu au acces pe terenul unde se desfăşoară acţiunea, dar li se cere să dea dovadă de responsabilitate şi discernămînt în difuzarea informaţiilor. Michael Elliot, semnătură prestigioasă din săptămînalul *Time*: „Ar fi o greşeală să se creadă că noi ne mulţumim cu ştirile oficiale sau că păstrăm în sertare acele informaţii care deranjează puterea. Adevărul e mai simplu şi mai dureros: obţinem cu mare dificultate ştiri atît de fiabile şi de precise încît să poată fi publicate. Trăim un război invizibil şi este la fel de greu de înţeles ceea ce se petrece la Pentagon ca şi ceea ce se întîmplă acolo, pe teren". Dar de data aceasta nu mai există monopolul care să supravegheze decalajul între ceea ce li se spune gazetarilor şi ceea ce ei bănuiesc: singurul birou de televiziune prezent la Kabul este cel al unui canal arab, Al-Jazeera, supranumit „CNN-ul arab", datorită efortului său de a furniza o informaţie obiectivă despre realităţile lumii musulmane. Al-Jazeera este finanţat de emirul din Qatar. (CNN şi-a desfiinţat antena din Afganistan ca să facă economii).

Mesajele inamicului numărul 1 al SUA, Ben Laden, transmise prin intermediul canalului Al-Jazeera, au provocat o nouă distribuţie a forţelor pe frontul informaţiilor. Evitînd să-şi asume în mod direct responsabilitatea atacului terorist, enigmaticul Ben Laden l-a justificat, prin discursul său calm, decis, trezind sentimentul demnităţii în conştiinţa acelor musulmani din lumea întreagă, umiliţi de puterea militară sau economică a Occidentului. Retransmiterea acestui mesaj de către canalele americane a nemulţumit autorităţile: li s-a cerut autorilor emisiunilor de informaţii să fie mai prudenţi. E puţin probabil că discursul lui Ben Laden a avut vreun ecou în rîndurile acelei majorităţi covîrşitoare care susţine acţiunile preşedintelui Bush împotriva terorismului. Dar este de crezut că a introdus un dubiu cu privire la capacitatea presei americane de a tranşa conflictul – pînă la un punct firesc – cu autorităţile, în folosul adevărului.

În Pakistan, unde sînt concentraţi aproape toţi gazetarii occidentali, în halate şi turbane, ca să poată stabili contacte cu localnicii, jurnaliştii locali observă *(The Friday Time* – Lahore) că zecile de răniţi dintr-un spital de la Peshawar, prezentaţi de un canal american ca fiind afgani, erau, de fapt, victimele unui accident de circulaţie local. În ziua cînd a început bombardarea Afganistanului, în absenţa manifestaţiilor de stradă, gazetarii s-au năpustit într-o cafenea din Peshawar unde clienţii priveau la televizor un film indian. Li s-a cerut să schimbe canalul, şi după vizionarea avioanelor americane să strige lozinci în favoarea lui Ben Laden. Ceea ce au şi făcut, iar după ce fotografii occidentali şi-au făcut fotografiile care ilustrau mînia pakistaneză, clienţii cafenelei şi-au reluat melodrama indiană *(Al Hayat* – Londra). Toate acestea ajung pînă la urmă pe piaţa informaţiilor din SUA şi efectul lor este mai devastator decît se crede: minciunile mici pun în umbră adevărurile mari, aşa apare neîncrederea care duce la indiferenţă şi minează elanul colectiv de solidaritate născut din fidelitatea faţă de adevăr. Urmează filmul indian.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Autocenzura

M-am autocenzurat din greu în ultimul timp. Mă plimb cu Laura pe stradă şi spun: „xxxxxxxzzzzk!“, la care ea îmi răspunde: „Ai face mai bine să nu mai strigi în gura mare“, aşa că eu, ca să-i dau mai multă greutate, mai spun odată: „xxxxxxzzzkxxxck!“, ceea ce e încă şi mai nasol, pentru ca ea să spună: „Dacă drăguţul tău de public aude asta, te-ai ars, nenicule“. Aşa că eu mai spun o dată, ca să fie cu temei, „xxxxzzzzkcks....“ şi apoi îmi zic: „Am să fac o listă cu toate expresiile autocenzurate, pe care m-am abţinut să le spun“. Iată şi lista:

1) xxxxxzzzzkzkzkz (pont: cult homo-erotic al lui Ossama Ben Laden)

2) xxxzzzckkkzxxxzkk (pont: dacă vrei să arestezi oamenii pe stradă numai pentru că arată a arăbeţi, umflă-i!)

3) zzzzkkkkxcxkxk (pont: pleosc! tronc! Irak!)

4) kkkkkssssszzzzzskskz (pont: ţi se face silă de atîtea steaguri! Dar ce poţi să faci?)

Mă autocenzurez tot timpul, acuma, în intimitate, în public şi în scris, dar nu pentru că ideile mele ar fi altfel decît cele ale majorităţii. Dimpotrivă. Mă cenzurez pentru că sînt pe-un gînd cu micimanii, cu cei mai proşti dintre ei (în majoritatea cazurilor, vezi 4). Roşesc cînd mă gîndesc cam cum trebuie să ia toate acestea fostul (de acum două luni) meu ego, cel critic, cel anarhist, cel anti-establishment. Ca să nu vorbesc de publicul meu. O, tu public al meu, o să mă abandonezi aşa cum l-ai abandonat pe Albert Finney, în „Reţeaua“, cînd a trecut de la înfierarea capitalismului la ridicarea lui în slăvi? Trag nădejde că nu, căci încă mai am în mine vreo două-trei cîrcoteli ţepene. Nu m-a luat apa cu totul. De exemplu: dacă îi asculţi, în aceeaşi zi, pe Rumsfeld, Powell, Ridge şi pe ministrul Sănătăţii, îţi vine să urli. Se contrazic fiecare pe fiecare. Asta e şi mai rău decît dacă ar încerca, pur şi simplu, să mintă. Par că nu au nici măcar ce să ascundă. Asta mă face să mă gîndesc cu nostalgie la vremurile în care guvernul ne minţea cu regularitate şi în jurul nostru erau numai conspiraţii. Acum, singurele conspiraţii sînt cele împotriva guvernului nostru, şi ele iau cele mai bizare forme, inclusiv versiuni ale mai vechilor noastre teorii ale conspiraţiilor, traduse în arabă şi răşchirate în toate chestiile celea care, în lumea islamică, trec drept mijloace de informare în masă.

Vremea Văicărelii s-a încheiat pe bune, cu o bubuială, dar o mulţime de bocitoare îşi văd înainte de treabă, căci ăsta este singurul lucru pe care ştiu să-l facă. Că de fapte duc lipsă. Au strigătără şi plînsu-au cînd cîteva mari companii şi-au încetat sponsorizările pentru „Politicall Incorrect“, acel aschilambic show de televiziune al lui Bill Maher. Maher nu avea nimic „politically incorrect“ în el: seară de seară, îi punea pe actori să bată cîmpii despre lucruri de care nu aveau habar. În fond, asta e televiziunea comercială, măi, băieţi: tipii care dau banu' se pot retrage cînd vor. Intervievatorii plini de grijă se tot întreabă: „Dar cum rămîne cu celălalt punct de vedere?“. Ei, ce să vezi? Nu există un alt punct de vedere în războiul ăsta. Care este punctul de vedere al teroriştilor? Şi pe cine xxkxkxkzvxxxla mea interesează?

Cînd le vine la îndemînă, văicăritorii de profesie vorbesc de Statele Unite ca despre o entitate monolitică, răspunzătoare de tot ce este rău în restul lumii. Tirani crescuţi în fundul curţii, superstiţii medievale, arme ale războaielor tribale, ignoranţa crasă, toate sînt vina Statelor Unite. Cînd nu se potriveşte, vorbesc despre „popor“ şi „guvern“, ca şi cum ar fi două entităţi ireconciliabile. Dacă îi strîngi cu uşa, o să-ţi vorbească de „elemente din guvern“. Nici unui văicărici nu-i pasă cu adevărat de oameni, pentru că şi-i imaginează ca pe nişte bieţi amărăşteni, aiuriţi de năluci, ameţiţi de televiziune şi atraşi la urne de reclame. Şi eu credeam asta. Pînă acum vreo două luni. Acum gîndesc cam aşa: „xxxxxxxxzkkksxxkk“, şi sondajele de opinie îmi dau dreptate.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Un NU hotărît reîncarnării!

Povestea ce urmează ar părea desprinsă din lumea învăluitoare a celor 1001 de nopţi, cu mirosul lor de mosc, cu fecioare leneşe şi oacheşe pierdute printre văluri şi cu munţi de baclavale. Dar nu este de acolo*.

Aşadar, în secolul al XI-lea, Hassan Ben Sabbah era fiul unei foarte bogate familii iraniene din Qom. Ca toţi fiii promiţători ai familiilor onorabile ale locului, în 1079 el fu trimis la Cairo, în Egipt, pentru a se dedica studiului Coranului. Şi s-a dedicat. Ba, mai mult, nu a studiat numai Coranul, ci a citit şi Vechiul şi Noul Testament, şi ceva texte vedice, a mai adăugat şi ceva zoroastrism şi, din tot acest amalgam, a făcut un fel de *cocktail Molotov* ideologico-religios. Întors acasă, şi-a recrutat fideli – şi ei s-au strîns în număr serios; nu erau mercenari adunaţi cu ajutorul banilor, ci fanatici gata să-şi dea viaţa pentru Ben Sabbah – cu atît mai mult cu cît, după unele surse, strategia lui de convingere nu era tocmai rea: celor pe cale de a-i deveni tovarăşi, Ben Sabbah le dădea haşiş şi îi conducea într-o grădină unde ei, ca prin vis, vedeau izvoare susurînd, covoare de flori înmiresmate şi cete de fecioare pricepute în mîngîieri. Treziţi din drog, candidaţii erau asiguraţi că au văzut grădina lui Allah, care-i aşteaptă după moarte. Astfel, numărul celor dispuşi să moară (oricum, oricînd) a crescut simţitor – dînd naştere sectei *asasinilor* (de la *assas*, „paznic“ în arabă).

Cu predicile sale, Ban Sabbah a devenit indezirabil. Turcii selgiucizi, care preluaseră controlul vechii Persii, l-ar fi vrut probabil mort; dar, dată fiind familia rebelului, el a fost doar exilat. Renegat de ai săi, Ben Sabbah s-a retras în Siria, alături de cei mai hotărîţi dintre fideli. Din acest moment, ţelul vieţii sale devine eliberarea ţării natale – de sub stăpînirea dinastiei fatimizilor din Iran (descendenţi ai Fatimei, fiica lui Mahomed), pe care-i considera vînduţi intereselor străine – şi impunerea propriei doctrine. În anul 1090, pe data de 4 septembrie (din reflex, povestitorul era cît pe-aci să scrie 11), Ben Sabbah a cucerit fortăreaţa Alamut, în inima munţilor Elburz (N-V Iranului), aproape de ţărmul sudic al Mării Caspice – un *cuib al vulturilor* în care va sta ascuns pînă la sfîrşitul vieţii (în 1124), dar de unde va teroriza întreaga zonă. Sprijinit de Hussein Qâ'ini, principalul său propagandist, Ben Sabbah îşi va extinde avanposturile pînă în Siria şi Irak, peste tot *asasinii* săi răspîndind o teamă teribilă – de înţeles în condiţiile în care ciracii lui Ben Sabbah, implantaţi în regatele învecinate, învăţau limba şi purtau hainele locului, trecînd drept oameni de treabă pînă în momentul în care, pe nevestite, puneau mîna pe cuţitul cu lamă curbă şi ucideau fără milă.

Aşadar, să recapitulăm: Sabbah era fiul renegat al unei familii bogate, ca şi fostul student în ştiinţe economice de mai ieri, pe nume Ben Laden; ambele cazuri se reclamă de la acelaşi, reinterpretat, Coran; discipolii lui Sabbah apreciau haşişul, în timp ce talibanii de azi au produs, numai în 1999, 4.500 de tone de opiu; *asasinii* din septembrie 1090 foloseau cuţitul cu lamă curbă, în timp ce asasinii din septembrie 2001 au folosit *cutter*-e (progresul obligă!); Ben Sabbah a organizat trei atentate pentru a-l lichida pe Saladin, sultanul Egiptului, în timp ce discipolul său contemporan nouă dorea să elimine dintr-o lovitură (a spus-o, recent, preşedintele egiptean Hosni Mubarak) toată floarea liderilor statelor G7+1 adunată la Genova, în iulie acest an; Ben Sabbah a urît de moarte dinastia fatimizilor, la fel cum umbra din munţii afgani de azi urăşte pe liderul saudit care a acceptat baze americane lîngă Mecca şi Medina.

Mare plagiator, acest Ben Laden. *Reîncarnare*, ar putea striga diviziile noastre de paranormali, conduse de neobositul domn Ţugui.

Ei bine, nu! Am dovada: spre deosebire de Ben Sabbah, care nu a avut curiozitatea de a se întîlni cu românii – o putea face, teoretic, bunăoară cu Pudilă, conducătorul vlahilor din Dobrogea pe la 1090 şi ceva –, Ben Laden se chinuie în disperare (a aflat-o şi premierul Năstase, la Washington) să bage, iată, România în NATO.

---

* Ci din articolul *Ben Sabbah – Ben Laden, même combat*, semnat de Marie-Hélène Parinaud în „Historia“, nr. 659, noiembrie 2001.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

La o sindrofie

Multă apă a trecut pe rîurile interioare, pe Dîmboviţa, pe Someş şi pe Bega, de cînd au izbucnit în România principiile democratice şi de cînd clasa politică şi clasa mijlocie-mică a început să le disece, să le respingă, să le accepte. S-a spus că Înalta Poartă s-a mutat de la Kremlin la Casa Albă. S-a spus că Occidentul vrea să ne transforme într-o piaţă de desfacere a produselor sale şi să devenim o colonie economică. Dar cîte nu s-au spus? S-a spus că, iacătă, sîntem în plină secesiune teritorială developată de linia lui Huntington. S-a spus că au bătut, în acest sens, palma pe ascuns ungurii cu nemţii privegheaţi de-a dreapta de Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea în vederea ruperii Transilvaniei. S-a spus că intelectuali-trădători-români-ardeleni-optzecişti (de la Caius Dobrescu la Traian Ştef sau Cistelecan Alexandru*) s-au şi înţeles în secret cu Molnár Gusztáv, şi cu alţii asemenea de etnie ungurească, pentru ruperea Ardealului. Managementul trădării a fost acum intermediat nu de Sanctitatea Sa, ci de prelaţii care fojgăie, cu aceleaşi rosturi, în preajma cardinalului Todea, adică ai Bisericii Unite care şi ea, în secret... vai, vai, dar cîte nu s-au spus de la revoluţie încoace?

Ultima zicere vine de pe malul Someşului şi aparţine, nici mai mult nici mai puţin, decît exact ministrului de Interne pe nume Rus Ioan şi, vai nouă, a domnului Vasile Puşcaş, care ne păstoreşte în drumul spre Europa, profesorul de standarde democratice şi de studii politice născute din pulpana lui Tocqueville. Şi ce zic, dumnealor? Păi, ne privesc fix în ochi, la ore de maximă audienţă, şi ne spun că secuii îşi pun de-o patrie interioară. La asemenea vorbe înfricoşate Marius Tucă spune pe dată nişte glume muşcătoare ca să înţelegem că asemenea lucruri, ştiute de toată lumea, abia acum (în sfîrşit) se arată la lumina zilei. Pînă acum au stat la adăpostul întunericului din conclavurile administrative din patria interioară. Abia acum, şi la oră de maximă audienţă, aflăm adevărul nud aidoma statuilor din Grecia păgînă. La asemenea veşti tresar din somnolenţă redacţiile cele care au tot prezis zadarnic asemenea primejdii şi care, iată, sînt confirmate de primul poliţist al ţării; pe urmă, se trezeşte din amorţeală purtătorul de cuvînt al PRM şi, aidoma dreptului Simeon, ne anunţă, înţelepţit de luptele cele îndelungate, că acum s-au împlinit cele profeţite. Ce face, în asemenea situaţie, UDMR? Păi, nu aş putea spune ce face, decît povestind o altă poveste, în aşa fel încît cei care au urechi de auzit şi minte de priceput vor pricepe. Se face că sîntem la o sindrofie, poate să fie una referitoare la integrarea europeană, poate să fie altfel, una economică sau culturală, sau, de ce nu, una pentru susţinerea copiilor străzii, a canalelor şi regiilor celor bine salarizate. La multe este bun Apusul. Şi cum spun, în chiar momentul discuţiilor celor festive (printre costume şi cravate cu design integrat deja), pe cînd tocmai reprezentantul celei mai favorizate minorităţi europene ia cuvîntul, în chiar acel moment, din rîndurile delegaţiei române, cam de pe acolo de unde se află cei doi miniştri sus evocaţi, se aude ceva, mi-este şi ruşine să spun ce anume, un zgomot scurt şi sonor, vînturi fiziologice: ştiţi, din acelea care te încearcă în armată după masa cu fasolea aceea minunată de la cazan. Ce face, în asemenea situaţie, UDMR? Ce strategie aplică? Păi, poate tuşi semnificativ şi protector acustic. Sau altfel. Un zîmbet uşor poate însoţi o formulare oarecare în care poate fi atrasă atenţia spre altceva. Spre orice altceva. Situaţia este întrucîtva asemănătoare acelei muşte care a inoportunat pe secretarul general al PSD în timpul unei conferinţe de presă, filmată şi reprodusă anume la Cronica cîrcotaşilor de la canalul Prima TV. Atunci, secretarul general s-a descurcat de minune. A reuşit să se descurce de minune. A dat din mînă şi a spus ceva cu un umor blînd. Aşadar, toată problema e să ai voinţa politică de a îndeplini ceea ce ţi-ai propus. Aşa şi aici. Probabil că PSD îşi va asuma povestea cu patria şi cu investiţiile economice gata să rupă Ardealul, iar UDMR va tuşi protector din punct de vedere acustic.

---

* Folosesc, în ce-l priveşte pe cel din urmă, formula specifică scrierile informative.

▲

Texte şi opinii de: Andra ALDEA (sociolog) ● Iren ARSENE (director la Editura Curtea Veche) ● Alfred BULAI (sociolog) ● Tita CHIPER ● Dan DIACONESCU (realizator TV) ● Matei FLORIAN ● Eugen ISTODOR ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Andreea MARIN (realizatoare TV) ● Mihai PĂUNESCU (asistent univ., Facultatea de Ştiinţe Politice, SNSPA) ● Carol POPA (jurnalist) ● Cristina POPESCU (studentă)

Argument

Succesul, cît şi dorinţa de a avea succes sînt, în momentul de faţă, mai vizibile ca altădată: cei consideraţi persoane care „au reuşit" sînt mai la îndemîna tuturor, prin canalele mediatice; perspectiva succesului în sine este, şi ea, mai vădit fluturată prin ochii doritori în diverse feluri, printre care se numără reclamele, concursurile televizate, emisiunile de divertisment. Desigur că acest tip de succes mediatizat se învîrte, în special, în jurul unei alte idei vizibile: cea a nevoii de imagine, de reprezentare. Conform acestei mentalităţi, simpla apariţie la televizor, fie pe post de învîrtitoare de bile la Bingo, de prezentator al Vremii sau de spectator într-unul din show-urile cu public poate însemna ceva: măcar o confirmare a existenţei tale, şi oricum o ieşire din anonimat. O altă posibilă caracteristică a succesului actual este rapiditatea: trebuie să te afirmi, să reuşeşti repede, la concurenţă cu alţi doritori care dau năvală din spate, gata să-ţi ia caşcavalul. Pentru adolescenţi şi tineri, întemeierea unei formaţii se încadrează în această categorie; sau participarea la o emisiune gen „Vara ispitelor", ori apariţia, efemeră, dar vizibilă, în Playboy *sau măcar în* Libertatea *(„Fata de la pagina 5").*

Partea de imagine nu este decît una din componentele succesului, poate cea mai superficială; alte componente mai serioase ale acestuia sînt, conform unui dicţionar de sociologie (Sociology, *Hess, Markson, Stein, Macmillan, 1988), puterea, prestigiul şi proprietatea. Termenul de „prestigiu" este, consider, cu precădere legat de succes: conform aceleiaşi enciclopedii, acesta înseamnă respectul pe care ţi-l arată ceilalţi, de obicei datorită statutului profesional. Dale Carnegie, în volumul său* Secretele succesului *(Editura Curtea Veche, 2000), vorbeşte despre nevoia oricărui individ de a i se recunoaşte sentimentul propriei importanţe, şi despre necesitatea gesturilor de apreciere.*

Prestigiul este generat, am spus, de un anumit statut; acest statut presupune, implicit dar indispensabil, prezenţa unor standarde materiale: dacă pentru unii a avea succes înseamnă o maşină nouă, mai la modă, pentru alţii, mai puţin norocoşi, se poate mărgini la a beneficia de apă şi căldură curentă. Aşteptările diverselor categorii sociale sînt diferite, precum şi modalităţile de a accede la ele: există calea clasică, pozitivă, de a reuşi prin perseverenţă şi muncă susţinută; există alternativa norocului fulminant, care te proclamă „ales al soartei", precum şi alte cîteva modele mai puţin ortodoxe. Se poate vorbi de o rigoare a succesului, în culturile organizaţionale, sau de o perpetuă cuantificare dar şi celebrare a lui, din perspectiva consumului. Numărul de faţă îşi propune să prezinte şi comenteze cîteva din aceste modalităţi, precum şi să ofere cîteva exemple concrete de persoane despre care se poate spune că au reuşit. (I. P.)

Alfred BULAI

Citeşte acest articol şi vei fi mai bogat

Nu presupune nici un alt efort!

Prin optzeci şi ceva, o profesoară dintr-un mic orăşel de la Dunăre îmi spunea, plină de amabilitate, să rămîn acolo după stagiu, pentru că acolo puteam să intru repede în partid, să primesc o casă, îmi puteam lua în cîţiva ani televizor color şi congelator. Cu alte cuvinte puteam să mă aranjez repede.

Adevărul era că acest orizont, carnetul de partid, casa, televizorul color şi congelatorul reprezentau o tentaţie deosebită nu doar pentru un tînăr stagiar, ci pentru foarte mulţi dintre români. Culmea era că acolo chiar se puteau obţine mult mai uşor decît în Bucureşti.

Indiscutabil în acele vremuri aceasta era o formulă a succesului. Trebuia să te zbaţi să intri în partid, trebuia să te zbaţi să obţii o casă, iar mai apoi să îţi procuri televizorul color, congelatorul şi eventual maşina. Nu erau doar aceste lucruri, dar ele aveau faţă de altele o putere simbolică, care marca o carieră de succes.

În zilele noastre formula succesului a devenit mai degrabă un reţetar divers pe care diferitele medii ţi-l oferă la tot pasul. Este indiscutabil că foarte multe lucruri s-au schimbat. Nu mai trebuie să intri în partid, televizorul color a devenit ceva obişnuit, pentru mulţi chiar şi autoturismul, de congelator nu mai ai nevoie aşa mare, iar casa nu ţi-o mai dă nimeni.

Orizontul propus de formula de succes din perioada comunistă era unul banal, cumplit de derizoriu şi chiar grotesc. Să ne aducem aminte cîte reţete mai cunoşteam: cum să stai la coadă şi să te zbaţi mai ales cînd marfa era pe sfîrşite pentru a obţine şi tu pachetul de unt, cum să îţi faci relaţii la o fabrică de încălţăminte, cum să prepari tot felul de mîncăruri aproape din nimic şi cît s-ar putea continua. Obiectivele noastre de atunci erau banale, bucuriile noastre erau mărunte şi poate chiar cinice. Sînt convins că oricine a prins acele vremuri a avut nu o dată bucuria să treacă pe la vreun magazin tocmai cînd se primea marfa şi să ia unt, smîntînă sau chiar carne. Ce bucurie imensă!

Orizontul pe care aceeaşi societate ni-l propunea era unul extrem de limitat şi aceasta este o evidenţă. Majoritatea ţintelor pe care ni le propuneam le puteam însă în final atinge. Unii mai greu alţii mai uşor, dar în general aproape toată lumea avea posibilitatea de a obţine măcar o parte din orizontul definit de formulele de succes.

Astăzi lucrurile s-au schimbat radical. Cele mai multe dintre micile bucurii de altădată au devenit dacă nu banalităţi, cel puţin normalitate. Dar ce reţete avem acum? Cine le mai poate număra. Mediile ca şi publicitatea şi-au spus cuvîntul. Sfaturi despre cum anume să reuşeşti, despre cum este mai uşor sau mai corect să faci un anumit lucru găseşti pe toate drumurile. Într-o lume a publicităţii şi a vedetelor este normal ca principalul obiectiv să fie acela de a ne îmbogăţi, de a avea bani. Şi avem nevoie de bani pentru a ne cumpăra mărfuri. Un asemenea proces de transformare a orizonturilor noastre de dezirabilitate s-a înregistrat la nivelul limbajului obişnuit. Dacă cu mai bine de zece ani în urmă spuneai despre un lucru, o situaţie sau despre o persoană deosebită că este „meserie" astăzi pentru exact aceleaşi lucruri avem termenul de „marfă". Mutaţia este mai profundă decît am crede. Românii au nevoie astăzi de mărfuri. Pe vremuri meseria era cea care te făcea să ai o situaţie socială bună. Profesorul dădea meditaţii, avea influenţă, vînzătorul, mecanicul auto sau instalatorul aveau meserii care aduceau bani. Dar la fel medicul, avocatul şi atîţia alţii. Pe de altă parte sistemul ne învăţase să preţuim atîtea meserii nobile, autentic muncitoreşti. Minerul, mecanicul de locomotivă, strungarul sau forjorul, ca şi simpatica ţesătoare reprezentau întotdeauna personajele pozitive ale dramaturgiei sociale comuniste. Astăzi meseriile au devenit puţin importante. Pregătirea pentru vreo meserie a devenit secundară. Dacă ai o reţetă mai simplă de a obţine un cîştig de ce să nu o utilizezi? Contează să poţi obţine în final mărfuri. Cît mai multe mărfuri. Contează să poţi achiziţiona tot mai multe şi mai scumpe mărfuri de pe piaţă. Chiar mijloacele de a le obţine au devenit secundare.

Care sînt reţetele pe care societatea ni le oferă astăzi pentru a reuşi în viaţă? În primul rînd, pentru a ne ridica în cap pe toată lumea, trebuie să spunem că societatea în care trăim, din acest punct de vedere, este mult mai frustrantă decît cea comunistă. Dacă în comunism nevoile ne erau mărunte, ele erau totuşi accesibile. Astăzi mediile ne aduc în faţă obiective, care pentru cei mai mulţi sînt mult deasupra posibilităţilor lor reale. Societatea noastră, în mod firesc şi normal, s-a stratificat puternic, iar mediile, pentru moment, se adresează în special celor care au bani şi putere. Televiziunile noastre sînt încă ale VIP-urilor, ale succesului răsunător, mai puţin ale omului obişnuit. Acesta atunci cînd apare este mai ales spectator la evenimente sau protestatar mai mult sau mai puţin organizat. Vorbim, desigur, de o tendinţă nu de o regulă. Problema este însă alta. Multe din obiectivele pe care societatea ni le propune astăzi sînt greu accesibile celor mai mulţi dintre noi. Presiunea de a obţine bani este însă fantastică. Pentru ei sîntem dispuşi să facem aproape orice. Am văzut cu toţii cum oameni serioşi şi-au dat la o emisiune de televiziune pantalonii jos în plin centrul oraşului pentru o sută de mii de lei, ştim că la un moment dat se cumpărau bilete la bingo într-un număr comparabil cu populaţia României, ştim la fel că o sumedenie de instituţii financiare sau de toate felurile au promis cîştiguri imediate şi au obţinut astfel mari beneficii de pe urma credulităţii noastre, iar mulţi, foarte mulţi dintre români nu numai că nu au cîştigat, dar au şi pierdut.

Diversitatea formulelor care ne sînt vîndute sau oferite pe gratis astăzi este atît de mare încît a devenit destul de greu să te descurci între ele. Multe dintre ele se dovedesc cel mai adesea simple himere, ori chiar soluţii pierzătoare. Reţetele autentice de succes, pentru că există şi ele, se pierd cel mai adesea printre celelalte şi nimeni nu îţi poate spune care sînt. Frustrarea care însoţeşte întotdeauna un asemenea proces nu este dată doar de pluralitatea sau falsitatea unor formule, ci şi de o mult mai proastă precizare a obiectivelor noastre finale. A vrea bani, a dori să procuri cît mai multe mărfuri, eventual şi cît mai bune, ori mai luxoase bunuri de pe piaţă nu poate fi un obiectiv individual autentic. Acesta este obiectivul pieţei, al producătorilor şi al distribuitorilor. Mărfurile ar trebui să fie un instrument şi nu o valoare finală. Ar trebui pe de altă parte să conteze în mod prioritar modul în care se achiziţionează banii, adică marfa care asigură procurarea oricărei alteia. Din păcate lucrurile nu stau tocmai aşa. Cele mai multe din reţetele de astăzi se reduc la formula „cum să obţii bani uşor şi rapid". Şi sîntem avertizaţi că „nu este nevoie de vreo pregătire specială, ci doar de priceperea dumneavoastră". Din păcate, nu este chiar aşa. Societatea noastră nu a reuşit să se protejeze încă faţă de avalanşa reţetelor de succes. Nu am învăţat să triem formulele cîştigătoare, nu am învăţat să rezistăm în faţa tentaţiilor de a ne defini marfa ca valoare supremă.

Dar mai ales nu am învăţat să ne redefinim scopurile, obiectivele prioritare, ţintele noastre profesionale dincolo de cele ale societăţii de consum în care am început să trăim. ▲

Nouă principii în loc de zece porunci

Fiţi un conducător adevărat

DE REŢINUT

FIŢI UN CONDUCĂTOR ADEVĂRAT

Un conducător este adesea confruntat cu situaţii în care trebuie să schimbe atitudinea sau comportamentul celor pe care îi conduce. Iată cîteva sugestii ce pot servi în asemenea împrejurări:

PRINCIPIUL 1

Începeţi cu laude şi aprecieri sincere.

PRINCIPIUL 2

Atrageţi atenţia celorlalţi asupra greşelilor comise într-un mod indirect.

PRINCIPIUL 3

Înainte să-i criticaţi pe ceilalţi, comentaţi-vă propriile greşeli.

PRINCIPIUL 4

Puneţi întrebări în loc să daţi ordine directe.

PRINCIPIUL 5

Cruţaţi amorul propriu al celorlalţi.

PRINCIPIUL 6

Lăudaţi cea mai neînsemnată îmbunătăţire şi cel mai mic progres. „Aprobaţi cu însufleţire şi lăudaţi din belşug."

PRINCIPIUL 7

Obligaţi-i pe ceilalţi să respecte standardele unei reputaţii nepătate.

PRINCIPIUL 8

Folosiţi încurajările. Daţi impresia că orice greşeală poate fi îndreptată.

PRINCIPIUL 9

Asiguraţi-vă întotdeauna că interlocutorul dumneavoastră e fericit să facă ceea ce-i propuneţi.

(Dale Carnegie, *Secretele succesului,* Editura Curtea Veche, 2000)

Andra ALDEA

Supraviețuirea ca succes

În general succesul este asociat unei reușite generale sau specifice. Fiecare persoană are un model propriu de reușită. De obicei acest model de aspirații se construiește prin asociere cu un grup de referință, oarecum diferit de cel de apartenență al persoanei în cauză. Astfel modelul de reușită are unele coordonate aproape abstracte, în genul dorințelor mai greu de realizat, dar și unele dimensiuni concrete, dar cu un orizont mai lung de așteptare, dorințe realizabile într-un timp mai îndelungat. Grupul de apartenență slujește adesea pentru furnizarea mijloacelor de realizare a obiectivelor, iar cel de referință pentru furnizarea de modele.

Un exemplu ar fi următorul: dacă sînt un mic întreprinzător cu un chioșc care desface produse, s-ar putea ca modelul meu de aspirații să presupună, printre altele, înființarea unui magazin sau a unor standuri de desfacere în depozite en gros. Cu rare excepții, aspirațiile vizează, cel puțin în parte, elemente tangibile, posibile, dar greu de realizat în contextul dat. Unele dintre ele sînt deja planificate, dar un eveniment neașteptat poate zdruncina planurile îndelung chibzuite.

Un alt exemplu ar putea fi un cuplu care își „pune" banii cîștigați la nuntă la FMI. Ei speră ca după un timp să-și poată cumpăra casă. Primesc o ofertă de a cumpăra o casă, își retrag banii, dar vînzătorul decide că nu mai vrea să vîndă apartamentul. Cuplul își depune din nou banii la același fond mutual, mai ales ținînd cont de faptul că tocmai au primit o altă ofertă de la o mătușă. Le va vinde casa ei, dar pentru o sumă un pic mai mare decît ceea ce au ei și după un timp mai îndelungat. Evident, toate planurile le sînt spulberate de falimentul respectivului fond de investiții.

Care ar fi sensul succesului pentru un cuplu de tineri bucureșteni cu un copil de 1 an și cîteva luni? Ea stă acasă și îngrijește copilul. El a avut o perioadă în care a fost șomer, dar acum lucrează. Oricum, el este fericit, are o meserie căutată: instalator. Dacă îl întrebi ce înseamnă succes pentru el afli că înseamnă reușită, înseamnă „să aibă siguranța zilei de mîine". Ei locuiesc cu părinții soției, într-un bloc în care de 2 ani de zile apa caldă este o noțiune abstractă. Se bucură findcă de curînd au „primit" căldură în bloc. Și lipsurile îndurate nu se datorează, ca în alte cazuri, răuplatnicilor. Nu, în acest bloc datoriile sînt plătite la zi. Dar acum vreo 2 ani s-a descoperit că fosta administratoare a furat din banii celor care deja plătiseră „întreținerea". De atunci procesele se țin lanț, la intervale greu de prezis și cu un succes departe de cel scontat – recuperarea pagubei. Între timp, locatarii care au plătit o dată corect „întreținerea" plătesc a doua oară „reeșalonări", respectiv sume ce cuprind plata acelorași facturi plus a penalizărilor aferente sumelor furate, aparent datorate tot de ei. Oricum, apa caldă nu va curge în robinetele lor anul acesta.

Dacă ar fi să mergem undeva în județul Tulcea, în mediul rural, vom vedea că pentru unii primari de acolo a avea succes înseamnă să ofere consătenilor lor apă. Da, apa potabilă este un lichid suficient de rar acolo. Există cîteva puțuri care odată aveau și apă bună de băut. Acum nici ele nu sînt de prea mare ajutor, căci au crăpat și mai trec și vitele să se mai adape din bălțile de pe lîngă ele. Oricum, pentru a avea apă, oamenii se scoală cu noaptea în cap și stau la coadă. Drumul de întoarcere este cel mai greu, căci de la sursa de apă pînă la locuința bătrîneilor care tocmai și-au umplut gălețile sînt niște kilometri buni. Dar asta e, ei încearcă să-și ude plantele și să mănînce și să dea și animalelor să bea din ceea ce cară. Animale și oameni suferă împreună pentru că n-au apă. După seceta din vara aceasta, fiecare a băut apă cu porția, căci pînă și puțurile au cam secat. Nu se pot lua prea multe găleți de apă și trebuie să ajungă multor gospodării. Se întîmplă în unele comune să fi fost începute niște proiecte de alimentări cu apă. Dar unele nu s-au mai finalizat, căci „n-au mai fost bani". Nici toate cele finalizate nu sînt prea bune. S-a întîmplat ca cei care au proiectat și construit sistemul să nu se gîndească prea mult la urmările asupra oamenilor de acolo. Și deși ar putea exista apă, pompele existente nu sînt bune sau puțurile nu sînt suficient de bine asigurate cu beton. Constructorii au plecat demult și în urma lor au rămas niște oameni pentru care a avea apă potabilă înseamnă o mare reușită. Putem să ne mutăm undeva într-un mic oraș mono-industrial. Majoritatea locuitorilor săi sînt obișnuiți să-și plătească „datoriile către stat". Unii reușesc să facă asta, chiar lipsindu-se de mîncare. Alții și-au pierdut de mult locul de muncă și orice speranță de a avea un altul. Trăiesc acum din alocațiile copiilor. Aici cei care plătesc cheltuielile necesare vieții „la bloc" trăiesc la fel ca cei care nu plătesc aceste sume. Nu este apă caldă și nici căldură de ani de zile. Costul centralelor alimentate cu gaz metan este uriaș pentru mulți dintre ei, iar de curînd debranșarea de la rețeaua de alimentare cu căldură este interzisă. Așa că toți trăiesc în aceleași condiții ciudate, de rural la bloc, în care încălzirea apei este singurul mod de a avea apă caldă, iar funcționarea aragazului asigură o vagă încălzire a apartamentelor.

Aspirațiile acestor oameni sînt firești; pentru ei a avea succes înseamnă a realiza ceva mai mult decît ceea ce deja fac sau au. De cele mai multe ori, în exemplele anterioare, așteptările nu sînt nici spectaculoase, nici absurde. Din păcate ele țin mai degrabă de un strict necesar care lipsește cu desăvîrșire. Pentru secolul XXI și pentru Europa, a avea apă caldă curentă, apă rece curentă și eventual potabilă, sau căldură sînt doar niște constante absolut firești ale unui trai decent. Pentru mulți dintre români ele rămîn încă un vis îndepărtat. Reforma, așa cum a fost ea aplicată pînă acum, s-a dovedit a avea în vedere niște consecințe economice generale, dar ignorînd grosolan consecințele asupra celor care trăiesc, aplică, suportă și ar trebui, mai devreme sau mai tîrziu, să se și bucure de ea. Succesul reformei se pierde printre prea multe variante de reforme, printre neglijări teribile ale realității cotidiene, printre dorințe de succes van ale legiuitorilor și aspirații mult prea cuminți ale guvernaților.

▲

Cristina POPESCU

Despre pesimismul nemotivat

Sînt o pesimistă incurabilă. Am încercat să mă tratez, dar dacă pe cei din jur mai reușesc din cînd în cînd să-i mint, cu mine însămi n-am nici o șansă. Asta cu toate că mi s-a explicat de nu-știu-cîte-ori că poți reuși în viață doar dacă emani suficientă energie pozitivă. Sau, cum foarte convingător afirma un personaj din *American Beauty:* „Ca să ai succes trebuie să proiectezi tot timpul imaginea succesului".

Ce înseamnă, de fapt, afirmația precedentă, am putut afla de curînd, de la o bună prietenă. **Roxana** e un foarte bun exemplu de persoană cu „succes": a terminat ASE-ul și, încă înainte să-și dea licența, s-a angajat la o firmă care o plătea chiar de la început foarte bine; pe urmă, plină de o ambiție care mie mi-ar fi lipsit, și-a căutat un alt serviciu, și mai bun. L-a găsit repede – avea, deja, neprețuita experiență, pe care ți-o cer toți, chiar dacă de-abia ai terminat liceul. Îmi povestește cu o deplină plictiseală despre ultima mărire de salariu: „nu e mare lucru, doar 100 de dolari, asta e cît? Nici trei milioane". I-a murit de curînd cineva din familie – e tristă cum n-am mai văzut-o vreodată, dar la serviciu n-are voie să arate nimic, de-abia îndrăznește să poarte un doliu simbolic: „pentru că, știi, toți sînt ca niște rechini: dacă te simt rănit, ai terminat-o". Eu dau din cap aprobator tot timpul.

Mihai, fostul meu prieten, a lucrat doi ani ca șofer la un avocat „mare", implicat în tot felul de afaceri necurate (FNI, printre altele). S-a gîndit că e o „intrare bună": după ce o să termine Dreptul, o să aibă unde munci, iar între timp o să capete, oricum, ceva experiență. Și a stat acolo, plătit cu o sumă patetic de mică – mai puțin decît costă, săptămînal, mîncarea pentru cîinele *boss*-ului, pînă și-a dat seama că nu învață decît să înghită tot felul de umilințe de la oameni „de tot rahatul", și nici măcar bani nu ia pentru asta. Sînt de acord, a fost un fraier; v-am spus doar că e *fostul* meu prieten...

Pe **Larisa**, o altă prietenă de-a mea, a ajutat-o „un amic" să se angajeze la o binecunoscută revistă de modă. De la început, Larisa nu s-a înțeles cu șefa. Și nu pentru că nu ar fi știut germana suficient de bine, ci pentru că nu avea destul *team spirit:* nu se putea abține să nu observe lucrurile care mergeau prost în redacție. Mai rău, și-a permis să aibă chiar și niște „idei" despre cum ar fi putut fi rezolvate, cu o eficiență rezonabilă, unele probleme, care fuseseră declarate deja, de către șefă, insolubile. După o lună și jumătate de la angajare, Larisa era din nou doar studentă, spre nemulțumirea părinților: „un salariu de 200 de dolari nu-l aruncă pe geam decît proștii". „Asta este", le-a răspuns ea, „obișnuiți-vă cu ideea, ați crescut un copil care nu știe să-i pupe pe alții în..." Am admirat-o: Roxanei, în condiții asemănătoare (șefa isterică, nu foarte competentă, mereu gata să dea vina pe asistentă pentru orice lucru care nu merge), nici prin cap nu-i trecuse să protesteze: banii erau mult mai importanți. Paradoxal, sau poate nu tocmai, părinții Larisei sînt relativ săraci, ai Roxanei dimpotrivă.

Zilele trecute, am rugat o grupă de studenți să-mi explice – pe scurt – ce cred ei că e succesul. „Să faci carieră și să ai o familie fericită" mi-au răspuns aproape în unanimitate. Și dacă trebuie să alegi? „Cariera!" Și dacă, am continuat eu cu obstinație perversă întrebările, trebuie să alegi între un „job" interesant și unul care-ți aduce mulți bani? Știți, bineînțeles, ce mi-au răspuns. O singură studentă a încercat să explice că a avea succes înseamnă să te poți întoarce acasă în fiecare seară cu un zîmbet pe față. Normal, a urmat o tăcere semnificativă. Aș fi vrut să spun ceva care să le arate celorlalți ce om extraordinar se află printre ei; ca un făcut, însă, eram foarte răgușită, și efortul vocal de pînă atunci mă epuizase atît de tare, încît, pînă la urmă, a trebuit să tac.

Cel mai tare mă supără faptul că nu mă pot sustrage decît parțial din categoria celor care definesc succesul în termeni financiari. Îmi place să cred, ca să atenuez neplăcerea constatării dinainte, că pentru mine banii înseamnă – adică ar însemna – *altceva:* mai multe cărți, filme, spectacole de teatru (și nu doar din România), un concert *live* U2, mai mulți oameni interesanți pe care aș putea să-i cunosc, granițe – nu doar fizice – mai puține și mai largi: mai multă libertate de a trăi-simți-gîndi. Și mă enervează teribil ideea, de neocolit uneori, că, dacă m-aș fi născut în altă țară, ar fi fost mai..."bine".

Băiatul nășei mele, **Andrei**, e arhitect. Un arhitect de succes. S-a însurat acum trei ani cu o fată care a cîștigat „Loteria Vizelor". În America, a cîștigat în doi ani „prin muncă cinstită" mult mai mulți bani decît ar fi „făcut" în România un politician corupt. La sfîrșitul lui septembrie, încrezător în străvechiul proverb care spune că un avion nu se prăbușește de trei ori în aceeași clădire, s-a mutat la New York. Îl invidiez. La fel cum o invidiez pe **Alina**, o prietenă din copilărie, care e tot în America, tot prin sus-amintita loterie. Deși nu cred că mi-aș dori cu adevărat să fiu în locul lor. Pentru că s-ar putea ca o persoană ca mine, pesimistă, să nu aibă, mai ales acolo, nici un fel de succes.

▲

Matei FLORIAN

O barcă, o vilă, un baldachin

Șarmant, cu un zîmbet de o bunătate luminoasă, un tînăr domn într-o barcă cu motor s-a învrednicit să ne rupă într-o bună zi un fir de lansetă. Cu părul răvășit de vînt și în plină viteză ne-a strigat *sînt dezolat, mă grăbesc, trec seara pe la voi, pa.* Și seara a venit cum vine ea de obicei – te gîdilă pe dinăuntru, mă rog – și, cu lansetele în față și cortul în spate, l-am văzut sosind cu tot cu barcă pe malul nostru. Se plictisea rău aici în deltă. Nevasta îi vine de-abia miercuri. Cu niște prieteni. E singur pînă atunci. Are o casă, mă rog, vilă aici pe lîngă Uzlina. Noi ce facem, pescuim. A venit și el cu două lansete. Dă și el. Se plictisește. Ale lui au sonar, adică piuie cînd vine vreun pește. Prindem ceva, da. El n-are timp să-și facă mămăligă, el are momeli speciale. Îi piuie o lansetă, ce v-am zis. Nimic. Îi piuie cealaltă lansetă. Nimic. Toată ziua a alergat de la Tulcea și înapoi. Afaceri. Ah, îi pare rău de lanseta noastră. **Mihai**.

Mihai ne privește cu simpatie, adică sîntem și noi oameni și el înțelege asta, el ne poate privi cu bunăvoință, poate chiar să vorbească cu noi, să bea din vinul nostru fără etichetă, să pescuim împreună, ca să vezi, ne poate povesti despre barca lui cu motor de o sută douăzeci de cai putere, să rîdă. Nu în fiecare zi te întîlnești cu o șansă ca asta. Povestea e cam așa: el, Mihai, ne-am dat seama, este deosebit. A auzit de frumusețea super a deltei și nu și-a spus nicidecum am văzut Italia, Spania, Franța, S.U.A., nu mai am ce să văd, nu, el nu e așa, el dacă a auzit de ceva frumos, se duce. A ajuns aici și l-a luat un d-ăsta lipovean cu barca. Două sute de mii pînă la hotelul Uzlina. Două sute de mii?! Un singur drum?! Ăsta-i jaf curat, și-a spus, nu rentează, mă crede fraierul lui, mai bine îmi cumpăr barcă cu motor. Și-a luat. Una deosebită, motor Johnson, adusă acum din Germania. Vreo cinci sute de milioane cu totul. Prea-s hoți lipovenii. Știți, eu am posibilități, și ne zîmbește, ne înduioșează, ne amețește. La hotel, n-o să ne vină să credem, două milioane de lei pe noapte, condiții, să fim cinstiți – devine brusc grav, noi îi sorbim cuvintele – așa și așa. Mai mult așa decît așa. Dacă a văzut asta – nu se poate așa ceva – normal, și-a construit el o casă, mă rog, vilă, dacă nu s-ar fi înserat l-ar fi putut duce pe unul dintre noi cu barca să vadă cum și-a construit, ce confort, ce dependințe, dar el odată plecat nu se mai întoarce cu omul înapoi, îi pare rău, nu face nimic. Îl liniștim, îl mîngîiem, suspinăm triști. Cu tot cu geamul termopan însă, țînțarii intră în casă. Așa că a comandat un pat cum a văzut în filme, baldachin dacă înțelegem ce înseamnă asta. Închidem ochii, ne imaginăm, îi deschidem și vedem un braț Sfîntu Gheorghe placid și tulbure, două corturi urîte. Nu ne dăm seama ce înseamnă asta. Zîmbește mărinimos. Posibilitățile acestui om sînt practic nelimitate. Secretul aproape că nici nu există. Acum patru ani Mihai V. a devenit directorul unei nou înființate bănci populare ce oferea o dobîndă extraordinară atît la depozitele în dolari, cît, mai ales, la cele în lei. În nici un an, banca a dat, fatalitate, faliment, iar Mihai a dispărut pentru o perioadă din urbe. De banii depuși în banca aceea nu s-a mai auzit niciodată nimic. Ciudat este, mă rog, ceea ce nu pot înțelege nici pînă în ziua de azi, de ce a fugit Mihai cu atîta disperare spre barca lui, de ce a zis unul dintre noi (am uitat cine) că o să plutească o sută de ani sub ape dacă mai scoate un cuvînt, de ce am prins atîta pește în noaptea aceea.

▲

La televizor: provincie, via Bucureşti

Şi la noi există oameni de succes. Interviurile de mai jos sînt din 1999 şi şi-au păstrat prospeţimea. Şi ele, şi oamenii, şi formulele de ajuns şi păstrat succesul. Semn că o dată consacrat, drumul izbînzii cu greu poate fi croit altfel. Tipul acesta de succes a şters treptat diferenţele provincie-Capitală, iată că dispute milenare se rezolvă simplu cu o Mihaela Rădulescu din Piatra Neamţ, un Cristian Tabără din Oradea, o Andreea Marin din Roman. Oameni de succes se nasc peste tot. Şi e important fiecare amănunt care desăvîrşeşte mîna destinului. Cine şi-ar putea-o închipui pe Alessandra Stoicescu grasă? Cîţi îl vor pe Ianţu cu barbă sau cu plete, gen Pittiş? Prejudecăţile noastre merg şi sculptează imaginea, ce ne-o dorim, încă de la naşterea vedetei, cu greutatea exactă şi mintea ideală. Dacă le avem şi noi, să nu ne amăgim, nu toţi ne-am născut vedete. Există o proporţie. Tot noi, de capul nostru, am stabilit o limită a suportabilităţii.

ANDREEA MARIN:

Porecla: Druţa (derivat din Andreuţa)
Data naşterii: 22 decembrie 1974
Locul naşterii: Roman, judetul Neamţ
Înălţime: 1,76 m
Greutate: 58 kg
Studii: Liceul de matematică-fizică „Roman-Vodă"; Facultatea de informatică a Universităţii Al.I. Cuza, Iaşi; specializări în jurnalistică (BBC, Fundaţia Thompson, University of South Carolina – USA); Şcoala de muzică „Sergiu Celibidache" şi Şcoala Populară de Artă (pian); cursuri de dans clasic şi modern.

Cartea preferată: „The Seven Habits of Highly Effective People" – Stephen R. Covey

Filmul/actorul preferat: „Pianul" – film premiat la Oscar / Robert Redford.

Emisiunea/realizatorul preferat: Larry King Show / Larry King.

Muzica preferată: clasică şi latino-americană.

Sportul preferat: handbal.

Hobby-uri: cînt la pian şi la acordeon; colecţionez obiecte de artă africană, icoane şi sînt interesată de publicaţiile de design interior; de asemenea, am o colecţie de pălării aduse din ţările pe care le-am văzut pînă acum.

Debutul în media: 1995

Secretul profesiei: munca, harul, dorinţa de a învăţa mereu, depăşind sentimentul de autosuficienţă, bunul-simţ, simţul ridicolului şi cel estetic.

Părere despre media românească: într-o ţară în care economia merge înapoi, televiziunea şi presa scrisă sînt printre puţinele instituţii care ştiu ce au de făcut şi înregistrează performanţe comparabile cu ceea ce se întîmplă peste hotare.

Ţinuta ideală a realizatorului pe durata emisiei: naturaleţe, demnitate, obiectivitate, autoritate, fair-play.

Dar de ce ai intrat în horă?

Din dorinţa de a răspunde unei provocări. Eram studentă la Informatică, la Iaşi, am vrut să-mi dovedesc mie însămi că pot să trec de seria de examene privind acest concurs. Era un anunţ, îl aflasem de la colegele mele studente... Dar ştii ce e ciudat, modul în care priveam eu lucrurile, visînd cu ochii deschişi în patul meu din cămăruţa de cămin studenţesc pe care n-am s-o uit niciodată... eu nu vedeam televiziunea ca pe un mijloc pe care l-aş putea folosi ca să fiu cunoscută, ci invers: ca să cunosc. Îmi închipuiam micul ecran ca pe o minune a tehnicii moderne capabilă să mă ducă în mii de case deodată, în care puteam nu să fiu privită în primul rînd, ci să privesc eu însămi... dacă stau bine să mă gîndesc, aşa a şi fost pînă la urmă: am intrat, am stat la masă cu telespectatorii mei, la o şuetă cu prietenii lor veniţi în vizită, am tors alături de pisica lor, i-am luat de pe nas ochelarii bunicii care a aţipit în timp ce eu îi aduceam veştile de peste zi... am simţit în timp că m-au adoptat, că am devenit „unul de-al lor".

Nu visai la o carieră de vedetă?

Nu, visam să devin un bun informatician. Bine, mi-a plăcut întotdeauna să fiu întotdeauna în centrul atenţiei, de cînd mă ştiu. Cînd eram foarte mică, pe stradă, îmi amintesc, eram copilul cu ochii foarte mari, asta observa oricine trecea pe lîngă mine. Mai tîrziu, eram copilul-minune al oraşului mic din care vin, căruia îi mergea mintea şi la matematică, dar ştia să cînte şi la pian, şi la acordeon, şi la chitară, şi la muzicuţă. În şcoală, mai apoi, în liceu, eram motorul clasei din care făceam parte, îmi plăcea rolul de organizator, eram tipul de om ale cărui idei erau luate în seamă cu prioritate. Îmi plăcea, era într-un fel o măsură a valorii mele, adeseori însă deranjam pentru că eram prea activă, dar aşa am învăţat, „chinuindu-i" pe alţii. Mai tîrziu, la facultate, la fel s-a întîmplat, dar la un alt nivel. Nu sînt stresată atunci cînd intru într-o cameră plină de oameni şi ochii se îndreaptă spre mine, poate uneori nu vreau asta pentru că există o limită în toate şi îmi doresc în egală măsură intimitatea, dar nu îmi provoacă un stres pur şi simplu faptul că sînt în centrul atenţiei.

Ce instinct îţi aduce succesul?

Cred că nu poate fi numit altfel decît, simplu, bun-simţ. Şi o neîntreruptă fugă de ridicol...

DAN DIACONESCU:

Apropo, cum ai început în '90, de ce te-ai băgat în ziaristică, de ce te-ai alăturat lui Tucă?

Aveam boala asta. Noi trăiam în Caracal, eram studenţi aici. Şi a venit Revoluţia şi am zis să ne facem un ziar repede. Era 27 decembrie cînd ne-am întors noi în Bucureşti... şi fiindcă n-aveam... M-am gîndit atunci: dacă aveam un vecin tipograf, orice, o cunoştinţă cît de mică în ziaristică, dădeam lovitura. N-a fost să fie, n-am găsit... Am făcut un ziar, l-am scris de mînă, l-am bătut la maşina de scris, l-am xeroxat şi n-aveam unde să-l multiplicăm, eu cu Marius Tucă. Ziarul se chema *Miere de viespi*. Ce titlu, puteam să găsim şi noi altul mai tîmpit? Şi n-am găsit. După vreo trei luni; am zis: „Dom'le, ce facem?!" Unii ne-au luat banii – aveam şi noi vreo mie de lei puşi deoparte – , ne-au înşelat unii că ne fac rost de hîrtie... Şi prin martie am zis: „Nu se poate, hai să ne băgăm la vreun ziar, că nu mai ţine". Şi nu ştiam unde-i Piaţa Scînteii. Cumpăram toate ziarele, cîte apăreau atunci, vreo 57, şi pe unele scria: „Piaţa Scînteii", nu ştiu ce adresă... „Păi, unde-o fi Piaţa Scînteii?" Pînă a apărut *Dimineaţa*, primul ziar particular, unde era o adresă mai omenească: Strada Roma, nu-ştiu-cît. Şi-am întrebat pe unde e Roma şi aşa am ajuns la *Dimineaţa*. Foarte puţin am stat noi pe acolo, vreo 2-3 săptămîni... L-am cunoscut pe Vasile Căbulea, acolo, şi pe Ralu Filip. Asta era în martie. În august am ajuns la ziarul lui V. Căbulea, se numea *Gazeta de Bucureşti*. Prin V. Căbulea l-am cunoscut pe Horia Alexandrescu şi în decembrie '90 eram la *Curierul Naţional*, apăruse atunci. Şi aici am lucrat repede, în stilul lui, şi am ajuns şef de secţie, pînă cînd Horia zice... (Horia – mare vulpoi de presă) – dacă un ziar ataca pe cineva, el suna şi le lua „autograf". „Dom'le, cîte atacuri avem astăzi?" „Şapte" (Eram şef de secţie la *Senzaţional)* „Şapte atacuri? Diaconescu, şapte articole să-mi aduci". Eu ştiam ce înseamnă asta. Trebuia să sun pe cutărescu... Pînă cînd, într-o zi, îmi zice: „Uite-l pe ăsta de la *România liberă*: apare *„Crescent* ia banii lui Ceauşescu". Era în martie '91. Zice: „Du-te la *Crescent*". Unde dracu' o fi *Crescent* ăsta? Şi după vreo două zile am dat de firma asta *Crescent*. Am ajuns la Dan Voiculescu, i-am luat lu' ăsta interviu: „Moşule, ai furat banii lui Ceauşescu?" „Nu, nu". M-am întors cu interviul, l-am publicat. Iar atacă *România liberă*, iar ia-i interviu lui Voiculescu. Iar atacă *România*... La al treilea interviu m-am împrietenit... Fetele lui nu voiau să afle tat'su că ele fumează şi mă duceam cu ele să le ascund prin parcuri să fumeze. Şi-aşa am ajuns eu... A, cu Marius Tucă – aveam nişte bani, vreo 12.000 salariul, care erau bani grei – şi facem ziar în Caracal, intitulat *Jurnalul de Caracal*, un ziar al nostru, săptămînal... N-apăruse *Evenimentul zilei*, cînd noi vorbeam despre: „Nunta lui Beatrice", „Nunta lui Popeasca", atîta e meniul, „chelnerul de la aia i-a dat un pumn în gură băiatului primarului". Astea erau titlurile prin '91 în ziarul nostru, care se vindea foarte bine. Dar n-am apucat să facem vreo două numere cînd Voiculescu într-o zi mă întreabă: „Uite, mă duc la Caracal mîine, că iese ziarul numărul 3." „Ce ziar?" „Uite ăsta" „A, păi aşa vreau să fac eu în 50 de oraşe, cum e *Jurnalul de Caracal*" „Lasă, dom'le că nouă ne merge bine aşa..." Zice: „Nu, nu. Nu mai pleci de aici pînă nu semnăm actele." Zic: „Lasă-mă să mă gîndesc". Şi m-am gîndit eu, am vorbit cu ai mei, toţi mi-au zis: „Eşti nebun, te legi cu securistu' ăla, eşti nebun la cap..." Să vezi că ăsta... Maică-mea, taică-meu erau... „Mamă, nu te băga cu ăştia, că-s nenorociţi". Şi zic: „Păi, uite că dă..." Bine, zice că dă două milioane cutare, că facem jumate-jumate profitu', în fine, multe... Şi-am făcut. I-am dat ziarul – pe nimic. *Jurnalul de Caracal*. E-adevărat că el a dat nişte bani... Şi a făcut multe jurnale de-astea provinciale, pe urmă a făcut *Jurnalul Naţional*... Pe urmă, Tucă-l bătea la cap că el vrea să-şi facă un radio, *Radio Pupăza din tei*... Evident, eu fiind primul angajat al lui Voiculescu eram preşedinte, director general comercial, şi evident că Tucă era adjunctul meu, şi-am adus toţi caracalenii acolo, vreo 300 de caracaleni am angajat şi: *Radio Pupăza din tei*. Şi eu am zis atunci: „Bine, dacă tu-ţi faci radio – c-aveam bani, eram pe profit şi-aveam firmă autonomă, ca să zic, deşi proprietatea lui Voiculescu – îmi fac şi eu un post de televiziune". Şi am făcut actele... La TV Voiculescu i-am găsit denumirea *Antena 1* – avea el un prieten în Grecia – şi la radio a ieşit *Radio Romantic* – am supus noi la vot acolo, fetele din redacţie au zis: „Nene, *Radio Romantic!"* Şi cînd am luat licenţa mă pomenesc că vine Brătescu la mine în birou la *Jurnalul Naţional*. Şi eu zic: „Nea Florine, un whisky?" (Nu ştiam că... el era la TVR) El a băut toată sticla de whisky. Şi ca să scap de el. Şi zice: „Dane, nu, că sîntem colegi." „Ce colegi?" „Păi, tu nu ştii, dar o să facem aici o televiziune, eu cu domnu' Voiculescu o să facem o televiziune." „Ce televiziune, bre?!" „Una *Antena 1*". Şi eu semnasem tot, eu eram acolo administratorul televiziunii. Şi asta a fost tot. M-am dus la Voiculescu: „Dom'le, care-i treaba?" „Păi, ştii că are experienţă Brătescu? Că are cutare, că e om bătrîn?" „Vrei să faci cu el?" „Cu el fac". „Nu faci cu mine?" „Nu fac". Şi aşa am plecat de la Voiculescu – asta după ce cumpărasem primele scule ale televiziunii, făcusem studiourile o nebunie – şi am plecat. Şi mi-am făcut ziarul meu, *Oglinda,* şi pe urmă *Tele7* şi pe urmă *Cotidianul*. Deci, în general, nu merge cu patroni, e bine să fiţi propriul vostru patron... Aşa, cel puţin, la emisiune sînt propriul meu patron, cît de cît... (Interviul este luat înainte de apariţia OTV.)

a consemnat Eugen ISTODOR

Cartea, un instrument eficient

– interviu cu Iren ARSENE, director la Editura Curtea Veche –

Care este istoria „formulelor de succes" iniţiate de editura dvs.?

La sfîrşitul anului 1997, cînd Editura Curtea Veche a lansat prima sa carte, *Secretele succesului,* cunoscătorii nu-i acordau nici o şansă. Piaţa cărţii era deja bine aşezată. Nici un editor n-a crezut, dovadă că nu a publicat, că psihologia succesului este un domeniu de mare interes şi pentru români. Colecţia *Cărţi cheie*, care numără acum peste 30 de titluri, mai apoi colecţia *Familia la Curtea Veche* au convins în timp.

De ce aţi considerat că reţetele de succes pentru viaţa publică şi privată sînt necesare pentru cititorii români?

Sînt mai multe motive.

Milioane de oameni acceptă nefericirea şi insuccesul peste tot în lume. Nici ţara noastră nu este o excepţie. Cunoaştem eşecul din cauza fricii, a inhibiţiei, a lipsei de încredere în propria persoană. Avem întipărită o imagine de sine neadecvată, negativă, ne concepem ca victime ale nedreptăţii, credem că ne este scris să suferim, să fim săraci sau bolnavi şi găsim invariabil ocazii care să demonstreze că sîntem persoane „de tip eşec". Ne lamentăm destul de des, motivăm cele mai nefavorabile momente din viaţa noastră, acelea cînd sentimentele copleşesc raţiunea.

Înţelegerea psihologiei sinelui poate însemna diferenţa dîntre reuşită şi eşec, dintre dragoste şi ură, dintre amărăciune şi fericire. Acţiunile şi obiceiurile noastre sînt în concordanţă cu această imagine de sine mentală.

Puţini dintre noi învaţă să trăiască viaţa cu înţelepciune şi fără un vid existenţial. Tot puţini ştiu cît de otrăvitoare pot fi emoţiile necontrolate. Pe cei care eşuează în stăpînirea lor îi aşteaptă hazardul, iar cei care reuşesc echilibrul emoţional îşi apără binele personal. Cu toţii tînjim după o viaţă plină de semnificaţii, dorim să ne simţim importanţi, să fim admiraţi, să avem succes, să ajungem să fim stăpîni pe viaţa noastră. Reţetele sînt paşii necesari pentru a parcurge o autoanaliză şi o autotransformare spectaculoasă. Dacă mental construim o imagine personală corespunzătoare putem să ne bucurăm de forţa vitală care este succesul. Am fost creaţi pentru succes, nu ca să-l negăm.

Aceste formule americane, internaţionale, pot fi aplicate realităţii şi mentalităţilor româneşti? De ce?

Reţetele acestea nu au fost descoperite pentru americani, ei doar le aplică mai bine. Toate metodele sînt bazate pe o psihologie umană general valabilă. Studiile psihologiei aplicate nu ne pot exclude pe noi. Omul din America sau Europa se comportă la fel, doar că trebuie să aibă informaţia, să o înţeleagă şi mai apoi să dorească să aplice reţeta. Trebuie să vrem să educăm copii buni, să gîndim pozitiv, să alegem fericirea, să lăsăm grijile, să ne afirmăm, să ştim secretele succesului. Toate acestea se pot învăţa, nimeni nu se naşte cu ştiinţa lor, cum de exemplu şi limbile străine le învăţăm.

Credeţi că acest tip de publicaţii va schimba concepţia autohtonă în privinţa reuşitei? În ce fel?

Eu nu văd alternativă mai bună, cartea rămîne cel mai ieftin şi cel mai eficient instrument la îndemînă. Din cărţi aflăm că a obţine rezultate noi cu metode vechi nu poţi, că învinuind pînă la nesfîrşit pe alţii de nereuşitele noastre nu vom avea succes. Societatea noastră a suferit un declin al valorilor, dezorganizarea, confuzia şi iraţionalul continuă. Dar individul se poate salva. Multă lume este intimidată de procesul de gîndire, considerîndu-l o aptitudine dobîndită prin naştere. Dar ea este la fel ca orice altă aptitudine şi poate fi îmbunătăţită prin cunoaştere şi îndrumare. Inteligenţa emoţională se adaugă la cea genetică şi astfel obţinem capacitatea de a gestiona problemele vieţii. Persoanele care nu dau importanţă inteligenţei emoţionale sînt într-o luptă continuă cu nereuşita. Nu poţi fi o persoană „de tip succes" fără controlul emoţiilor (tristeţe, durere, furie, bucurie etc). În prezent, lăsăm la întîmplare educaţia emoţională a copiilor noştri, ceea va duce la şi mai multă nefericire. Obţinerea succesului pune emoţiile în centrul aptitudinilor necesare pentru viaţă.

Din scrisorile primite la editură avem confirmarea că mulţi, cu ajutorul cărţilor citite, au reuşit să-şi schimbe mentalitatea, s-au eliberat de constrîngerile externe şi interne. Reconstrucţia societăţii noastre se va baza pe succesul individului şi pe reeducarea lui.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Carol POPA

Vîrste şi afaceri

Chiar dacă nu se vede la nivel macroeconomic, românul a prins imediat regula de bază a economiei de piaţă, şi anume că totul se măsoară în bani. Ba chiar mai mult, totul este de vînzare, contează numai preţul.

Această „mentalitate comercială balcanică" a răsturnat ierarhia valorilor morale şi a schimbat mult viaţa românilor. Preţul succesului – acele sacrificii pe care oamenii le fac pentru a deveni celebri într-o formă sau alta – este ceva lipsit de conţinut. La început de mileniu contează doar preţul obţinut pe acel succes. Dovezi în acest sens întîlnim la tot pasul: elita actorilor a împînzit emisiunile de divertisment ieftin ale televiziunilor comerciale, şefi de promoţie din universităţi împart în stînga şi-n dreapta dosare doldora de diplome şi recomandări în speranţa că vor obţine o slujbă mai bine plătită, cercetători care dau anunţuri la mica publicitate pentru a-şi vinde invenţiile.

Nu sînt puţini actorii care tînjesc după vremurile în care sălile pline erau unitatea de măsură a succesului. Şi mai ales minutele în şir de aplauze. Tot mai puţini cercetători îşi amintesc de perioada în care o invenţie te putea face celebru. Dar cine mai are acum timp să se intereseze de aşa ceva? Cîţi români ştiu că în fiecare an cel puţin 20 de invenţii româneşti sînt premiate la competiţia europeană Eureka? Şi ce mai reprezintă în prezent o invenţie, dacă ea nu-şi găseşte cumpărător? Pentru că totul se rezumă la bani. Tocmai de aceea, succesul s-a transformat într-o marfă, iar valoarea succesului obţinut are ca unitate de măsură banul.

Primii care au învăţat acest lucru au fost tinerii. Statisticile arată că mai mult de 85% dintre absolvenţii de studii superioare acceptă să lucreze numai în domenii bine plătite. Cu alte cuvinte, cariera profesională a devenit mult mai dependentă de partea materială, în timp ce idealurile sau talentul sînt transformate în *hobby* pentru zilele libere. Mai mult, o treime din tinerii cuprinşi în categoria de vîrstă 24-32 ani îşi doresc să dezvolte o afacere proprie. Sociologii susţin că această tendinţă este o manifestare firească a nevoii de independenţă financiară, în special pentru tinerii care provin din familii cu venituri mici. Pentru această categorie, succesul se confundă cu obţinerea unor venituri care să-i scutească de orice probleme financiare. Un studiu realizat pe firmele înmatriculate la Oficiul Registrului Comerţului în perioada februarie 1996 – noiembrie 2000 arată că doar aproximativ 4.000 de companii înfiinţate în această perioadă au acţionari cu vîrsta sub 30 de ani. În plus, mai mult de jumătate din firmele radiate în aceeaşi perioadă au avut ca acţionari sau patron unic persoane sub 35 de ani. Ceea ce înseamnă că mirajul *„businessman*-ului de succes" este deocamdată doar un ideal pentru majoritatea tinerilor.

Cauzele acestor eşecuri pot fi regăsite în analiza afacerilor derulate de persoanele cuprinse în categoria de vîrstă 32-45 ani. Portretul robot al omului de afaceri de succes din această categorie arată cam aşa: fără scrupule, nu amestecă niciodată prieteniile sau relaţiile de familie cu afacerile, dispus la compromisuri, în majoritatea cazurilor oportunist, deţine mai mult spirit practic decît studii de specialitate, a învăţat să facă afaceri din mers, consideră că cel mai bun manager este chiar patronul. Dispus oricînd să utilizeze traficul de influenţă pentru propria prosperitate, afaceristul de succes din România ultimilor 10 ani nu se dă înapoi de la mici nereguli, făcute la limita legii. În tot mai multe cazuri, succesul afacerilor pentru aceşti patroni se bazează pe sprijinul obţinut din mediul politic. Succesul este garantat de nivelul ridicat al corupţiei, România fiind situată pe locul 3 în Europa, după Rusia şi Ucraina, din acest punct de vedere.

Iată de ce tinerii nu prea reuşesc să facă faţă în acest mediu de afaceri. Nici persoanele cuprinse în categoria de vîrstă 45-60 ani nu fac multe excepţii de la caracteristicile omului de afaceri de succes din România. Cu un singur amendament: pentru că nu prea mai au timp la dispoziţie, oamenii de afaceri din această categorie de vîrstă sînt mai grăbiţi să acumuleze profit, fiind mult mai expuşi greşelilor sau unor încălcări flagrante ale legilor. În plus, aceştia se adaptează mai greu cu domeniile mai noi în afaceri, cum sînt cele cu tehnologie computerizată şi IT. De fapt, cele mai importante afaceri de succes derulate de tineri în România au legături directe sau indirecte cu aceste domenii de activitate sau cu serviciile.

Toată această caracterizare a mediului de afaceri şi a ceea ce reprezintă un *businessman* de succes în România nu înseamnă că nu există şi persoane care au avut succes în afaceri fără o răsturnare a ierarhiei criteriilor morale. Dar acestea sînt cazuri izolate, care nu au puterea să lupte împotriva corupţiei generalizate. Fără a nominaliza astfel de oameni de afaceri, pentru a nu face reclamă gratuită, putem afirma că de fapt ei sînt singurii care gustă din plin succesul. ▲

Mihai PĂUNESCU

Ce este succesul în organizaţii?

Cînd discutăm despre organizaţii facem apel de cele mai multe ori la ideea de succes. Fie că este vorba de studiul sistematic al organizaţiilor, ori că termenul este vehiculat în limbajul cotidian ori de prezentarea în mass-media a organizaţiilor, accentul se pune pe succesul respectivei întreprinderi. Considerăm performanţa organizaţiei prin succesul recunoscut al acesteia *(success story*-ul organizaţiei). Ce reprezintă oare succesul? Este oare acest termen univoc? Există standarde comune în funcţie de care evaluăm succesul unei organizaţii sau al membrilor organizaţiei respective? Desigur putem spune că reuşita personală sau organizaţională este o chestiune subiectivă ce depinde de scopurile individuale ale fiecăruia. Succesul reprezintă însă o recunoaştere socială a reuşitei. Pentru a spune despre cutare persoană sau întreprindere că este de succes înseamnă să avem standarde comune, unităţi de măsură unice recunoscute social care să valideze succesul atribuit şi să-l legitimeze astfel social. Pentru a răspunde însă la întrebările legate de modalitatea de validare socială a succesului, trebuie mai întîi să vedem care este poziţia în societate a organizaţiilor. Dacă este să considerăm definiţia din literatura de specialitate, organizaţiile sînt grupuri de persoane ce acţionează într-un anumit cadru formal în vederea realizării unor scopuri comune. Ele se constituie aşadar la un nivel intermediar între individ şi societate. Raţiunea pentru care aceste grupări se formează este determinată de urmărirea mai eficientă a scopurilor comune decît ar fi fost cazul prin acţiunea individuală a oricăruia dintre membrii organizaţiei. Putem conchide că organizaţiile apar din raţiuni de eficienţă şi sînt deci prin însăşi existenţa lor „condamnate" la a avea succes. Indivizii se agregă în grupuri organizate pentru a avea un succes mai mare în realizarea scopurilor. În societăţile liberale scopurile sînt mai degrabă individuale. Acestea pot fi asemănătoare pentru mai mulţi indivizi sau grupuri de indivizi, caz în care spunem că scopurile sînt unitare. Scopurile colective sînt agregări sau interdependenţe ale scopurilor individuale. De aceea, cînd vorbim despre scopurile organizaţiei, ne referim mai degrabă la scopuri individuale ce pot fi împărtăşite în anumite privinţe de către membrii organizaţiei, dar care sînt şi diferite, în alte privinţe, pentru fiecare individ în parte. Scopurile comune pot fi legate de viabilitatea organizaţiei respective, poziţia pe piaţă a acesteia sau de competitivitatea ei, în timp ce scopurile individuale se structurează în jurul reuşitei profesionale, cîştigului financiar, confortului material şi psihic etc.

În plus faţă de scopurile individuale şi cele comune dintr-o organizaţie, există şi scopuri generale, societale, care stau la baza instituţiilor publice (progresul, justiţia, creşterea economică, integrarea europeană), precum şi scopuri ale comunităţii în care funcţionează organizaţia (dezvoltarea zonei respective, protecţia mediului, asigurarea de locuri de muncă). Organizaţiile trebuie să ţină cont şi de scopurile generale şi comunitare ale societăţii pentru a căpăta legitimate. Nu în ultimul rînd, organizaţia trebuie să ţină seama de scopurile clienţilor cărora li se adresează şi care solicită produse mai bune, mai ieftine, mai diversificate. În momentul structurării sale organizaţia se confruntă cu o diversitate de scopuri caracteristice diferitelor niveluri de constituire a socialului (individuale în primul rînd, comune, comunitare, ale clientelei, ale societăţii în ansamblu). La ce ne raportăm aşadar cînd spunem că o organizaţie are succes? La realizarea scopurilor individuale ale membrilor organizaţiei, la realizarea scopurilor comune sau la rolul organizaţiei în dezvoltarea socială ori la capacitatea de a-şi satisface clientela? Se poate lesne demonstra că aceste scopuri nu sînt nici pe departe în întregime convergente. Care primează în evaluarea succesului organizaţiei?

Dacă ar fi să ne raportăm la scopurile comune ale organizaţiei, acestea se structurează în general în jurul ideii de eficienţă. Urmărirea eficientă a scopurilor înseamnă creşterea profitabilităţii firmei, dar poate însemna şi creşterea cotei de piaţă a organizaţiei sau eficacitatea în implementarea unei politici. Succesul poate fi întruchipat de fiecare dintre acestea şi este greu să ne imaginăm care ar denota în mod universal succesul. Implementarea unei politici poate fi considerată un succes dacă rezolvă o problemă socială sau dacă este rezultatul unei analize care balansează costurile şi beneficiile sociale sau dacă se înscrie pe linia unei ideologii legitime. Privatizarea poate fi considerată un succes în sine în acest din urmă caz, în alte cazuri poate fi considerată ca reuşită dacă rezultă în retehnologizare sau creşterea profitabilităţii.

În ceea ce priveşte scopurile individuale, spaţiul de variaţie este la fel de vast. Se consideră că în primul rînd beneficiile materiale sînt cele care motivează acţiunea individuală în organizaţii. Oamenii urmăresc deopotrivă cîştigarea unei reputaţii, dezvoltarea profesională, dobîndirea de competenţe. Comportamentul individual în organizaţii nu este doar unul raţional instrumental urmărind o recompensă materială. Adesea comportamentul expresiv, contribuţia la succesul unei cauze sau al unui principiu, explică mai bine fenomenele din organizaţie. Considerentele de solidaritate sînt mobiluri ale acţiunii în multe situaţii organizaţionale. Dacă oamenii au astfel de motivaţii şi scopuri diverse, pe ce bază judecăm succesul? Există modele cvasi-unanime ale succesului care pun accentul în primul rînd pe bunăstarea materială, în special în perioada modernă sau modele ce pun accentul pe exprimarea personală şi realizarea profesională, mai ales asociate postmodernismului. Dacă este să ne uităm în societatea românească actuală vom vedea că oamenii preţuiesc mai degrabă securitatea subzistenţei; în majoritate de 60% românii preferă un loc de muncă prost plătit, dar sigur, unuia bine plătit, dar nesigur (Barometrul de Opiniei Publică, mai, 2001). Siguranţa locului de muncă este considerată în acest caz un succes după standardele tranziţiei. Inutil să vorbim despre posibilitatea exprimării personale sau afirmării propriei concepţii de viaţă în condiţiile insecurităţii financiare. Succesul individual se judecă, de asemenea, după standarde diferite în funcţie de contextul social. Dacă în societatea post-modernă organizaţiile sînt spaţii de afirmare personală, în societatea românească acestea au mai degrabă rol de alocare de resurse.

Succesul unei organizaţii ar putea fi mai lesne argumentat prin raportarea organizaţiei la comunitatea sau societatea în care funcţionează. La acest nivel, de obicei, succesul unei organizaţii se bazează, iarăşi, pe ideea de eficienţă. Cu cît o organizaţie este mai performantă (în termenii creşterii cantităţii şi calităţii *output*-ului) cu atît se consideră că resursele societăţii (forţa de muncă, capitalul, cunoaşterea) sînt mai eficient utilizate. Numai că, dacă luăm în calcul şi reglementările care guvernează un anumit domeniu de activitate (şi care vizează anumite scopuri sociale, de exemplu evitarea poluării, respectarea unor proceduri juste şi nediscriminatorii), vom vedea că nu este suficient să fii eficient pentru a căpăta legitimitate socială şi a ţi se recunoaşte, obiectiv, succesul. Care întreprindere este de succes, cea care are un profit mai mare şi astfel utilizează optim resursele societăţii sau cea care are o performanţă mai scăzută, dar angajează mai multă forţă de muncă? Nu depinde deci totul de eficienţa cu care sînt utilizate resursele, ci şi de echitatea alocării acestora. În plus, în economie, eficienţa este evaluată în termeni individuali, nu colectivi. Urmărind un reportaj în mass-media referitor la desfiinţarea unor spitale comunale şi la opoziţia comunităţii la această măsură, argumentul autorităţii (Ministerul Sănătăţii) a fost unul uimitor: măsura a fost adoptată din raţiuni de eficienţă. Numai că eficienţă pentru cine? În nici un caz nu pentru comunitatea respectivă obişnuită de zeci de ani a avea un spital în comună. Dacă este să judecăm măsura de politică publică adoptată în termeni de costuri, atunci putem spune că este un succes deoarece costurile, firește, scad. Dacă însă a fost şi eficientă, luînd în calcul beneficiile la care comunitatea respectivă a fost forţată să renunţe, este, într-adevăr, greu de spus.

Succesul este definit social într-o anumită manieră şi apoi evaluarea unui caz particular se raportează la această înţelegere socială a succesului. Am putea spune că societatea românească actuală preţuieşte şi recunoaşte ca modele ale succesului comportamente ce ţin de acumularea de capital, politici eficace (ce presupun costuri reduse, nu eficiente fiindcă eficienţa presupune şi o evaluare a beneficiilor), siguranţa şi menţinerea locului de muncă, privatizarea (societăţile private sînt din start considerate a avea un mai mare potenţial de succes) şi, în general, supravieţuirea organizaţională şi individuală. Odată cu schimbarea socială avem speranţe că vor fi legitimate şi alte modele de succes, bazate pe inovare, exprimare personală, dezvoltare comunitară şi producere de cunoaştere (nu doar capital) şi nu în ultimul rînd pe calitatea relaţiilor umane şi echitatea în cadrul organizaţiilor. Acestea, trebuie să recunosc, sînt doar deziderate personale, modelele legitime fiind cele impuse de societate. ▲

Aurora LIICEANU

Reţete moderne

Odată ce trăim printre oameni, comparaţia socială funcţionează. Din fragedă pruncie, copiilor li se dau exemple, li se furnizează criterii ale binelui şi răului, le sînt atribuite calităţi şi defecte şi li se comunică starea lor în comparaţie cu cei de aceiaşi vîrstă. Familia, cu sau fără proiect educaţional, deţinătoare a unor valori, se simte datoare să furnizeze celor ce-şi încep viaţa informaţii despre cum ar trebui să facă, cum au făcut alţii şi, mai ales, ce ar trebui să facă. Înainte de 1990, lucrurile erau simple. Familia interfera în grija ei cu prescripţiile şi ofertele sociale. Prescripţii clare, oferte puţine. Reuşita socială era o combinaţie între aspectul material şi cel de statut. Oricum însă egalitarismul funcţiona şi traseul existenţial în care iniţiativa personală era cît mai controlată putea fi previzibil. O viaţă împlinită însemna de obicei un salariu asigurat, un loc de muncă călduţ, un apartament la bloc, o Dacie, concediu la mare şi/sau la munte. Modest, foarte modest, dar sigur. Invidia funcţiona în registre mici. N-avea Trabant, avea Dacie, nu avea apartament obişnuit, avea apartament cu confort sporit, nu avea concediu la Marea Neagră sau la munte, avea la Balaton. După 1990, oamenii s-au trezit fără prescripţii ideologice, iar valorile tradiţionale s-au confruntat cu sclipirile modernităţii. Reuşita socială a căpătat nuanţe, diferenţieri, noi expresii. În centrul ei s-a aflat mai ales televiziunea. Ea ne oferă zeci de versiuni ale unor modele care persistă în sine, dar ale căror purtători dispar cu destulă uşurinţă. Desigur, strategiile de reuşită au rămas corelate cu valori cunoscute, dar marea strategie este cea de a obţine vizibilitate socială. Nu contează că dai bile la jocuri sau conduci parteneri ai unor relaţii destrămate sau în curs de remaiere, nu contează că te zbengui pe lîngă vreo cîntăreaţă, contează că ai apărut „pe sticlă", că ai reuşit să spargi o formă de anonimat şi să te expui şi evident să speri că viaţa îţi va face cu ochiul. Televiziunea este un *must* mult rîvnit. Cînd nu mai stă în puterile altuia sau, mai ales, cînd altul, cineva nu te poate ajuta, atunci televiziunea te ajută. Oferindu-ţi ceea ce Andy Warhol spunea – o celebritate de 10 minute sau chiar mai puţin – atît cît retina cuiva să te perceapă devine astăzi marea „ pilă" a întîmplării. Şi, dintr-un instinct fierbinte al şansei, oamenii acceptă mai mult decît am crede sau am fi putut gîndi. Televiziunea a devenit o zînă bună: ea împacă oamenii, îi face să se regăsească, să se cupleze, le găseşte rude nevăzute niciodată, solicită bani pentru a te ajuta. Cu alte cuvinte, ori îţi deschide calea oportunităţilor, ori îţi ia în primire grijile şi necazurile, dîndu-ţi la cheie soluţia salvatoare.

Înainte de 1990, exista *Steaua fără nume*. Concurenţi erau, unii ajungeau cunoscuţi; concursul avea o notă de austeritate, de seriozitate, iar participanţii, o sfială care astăzi a dispărut înlocuindu-se cu un amestec ciudat între dezinhibiţie şi aspiraţie disperată. Reuşita socială şi succesul se măsoară astăzi începînd cu criteriul financiar. Celebritatea în sine, chiar minoră, nu are valoare dacă nu duce la realizarea unor scopuri care exprimă valoarea banilor.

Mai demult, un laureat Nobel, Paul Samuelson, spunea: „Pot să spun cum să obţii premiul Nobel... să ai mari profesori". Reuşita, dacă nu era frînată de limite personale, ţinea de întîlnirea cu cineva semnificativ. Astăzi întîlnirea pare să se facă cu televiziunea.

În conţinutul reuşitei unui individ, dimensiunea socială, cea a recunoaşterii, capătă după 1990 valori teribile. Recunoaşterea socială este moneda unui schimb avantajos. Fără vizibilitate socială, indiferent de amploare, nu există recunoaşterea. Se spune că Sophia Loren ar fi spus că nu ar fi ajuns unde este dacă nu ar fi participat la un concurs de frumuseţe într-o localitate învecinată mai mare. Astăzi, tinerii sînt foarte grăbiţi, ei ştiu prea bine că pentru a-ţi realiza dorinţele trebuie să existe unele căi care pot aduce succesul, ca în proverbul „încercarea moarte n-are". Un succes vremelnic, dar care înseamnă mult şi care oricum se învîrte în jurul unei valori de necontestat: banul. Modele există, numărul formaţiilor de muzică este o realitate, piaţă pare să existe. Presiunea exterioară către hedonism este mult prea mare. Cine nu se descurcă este privit cu un dispreţ nedisimulat. Părinţii sînt şi ei prinşi în acest joc al şansei. Ei devin complici, nu mai recomandă aşteptarea. Ei vor ca odraslele lor să fie steluţe, cîntăreţe, decoratoare în emisiuni de divertisment, orice le face să fie vizibile măcar pentru început. Copilele se culcă visînd la Cher, băieţii se văd Hagi, citesc despre viaţa lor plină de lucruri pe care cine nu şi le-ar dori? ▲

Z. ORNEA

glose

Versantul pozitiv al succesului

Aşa cum a fost anunţată tema numărului acesta din *Dilema*, ideea de succes era tratată în deriziune „marea brînză a succesului". Îndrăznesc să procedez în contradictoriu, restituind succesului demnitatea pe care o merită. Ca istoric literar, mă gîndesc la mulţii scriitori sau cărturari care s-au străduit şi au înălţat o operă (care va rămîne), asigurîndu-şi, prin aceasta, succesul meritat. Prin har, multă muncă şi, poate, buna exploatare a unor împrejurări favorabile, au izbutit să iasă din mulţimea nisipului mişcător, impunîndu-se. Nu este ăsta un succes real? De ce, atunci, l-am lua în deriziune? Desigur, o nouă lectură a operei lor, reaşează scara valorilor pe harta literaturii, schimbînd ierarhiile canonizate. Şi cu toate acestea, chiar autorii care sînt coborîţi de pe piedestal, au avut, la vremea lor, succesul meritat, bucurîndu-se de stima şi preţuirea contemporanilor. Şi, acum, deodată, datorită schimbării canonului, să-i zvîrlim la groapa cu gunoi a istoriei, desconsiderîndu-i? Succesul lor, odată, în epocă, a fost real şi justificat. De aceea trebuie să le acordăm, în continuare, stima noastră a celor de astăzi. Dar cum să procedăm cu valorile care şi după relectură (revizuire) îşi păstrează cota înaltă? Îi zvîrlim în huietul cîntăreţilor de muzică uşoară, unde unora oricum le place să hălăduiască, şi unde, de fapt, succesul de o zi, de un sezon, riscă, repede, să dispară, înlocuit fiind de altele asemenea. Aici, cu siguranţă, deriziunea succesului este la locul ei. Dar nu peste tot în lumea adevăratelor valori.

Gîndul mă duce la eroii biografiilor mele (Maiorescu, Gherea, C. Stere) care şi-au dobîndit succesul adevărat cu voinţă tenace, străduinţe imense şi har dăruit de destin. Titu Maiorescu era fiul unui dascăl ardelean venit, în Ţara Românească, să aducă lumina cărţii. Eroul meu s-a născut în februarie 1840 (stil vechi). Tatăl său, tot peregrinînd prin meandrele militantismului politic revoluţionar (revoluţia de la 1848) îl cam neglijase bine pe fiul său. Brusc, în 1851, Ioan Maiorescu, obţinînd o bursă pentru fiul său Titu, îl înscrie ca elev extern la cel mai bun liceu nu numai din Viena dar din tot imperiul austriac, vestitul Theresianum. La început, a mers greu pentru că, de fapt, copilul nu ştia bine limba germană. Handicapul a fost depăşit şi copilul Maiorescu devenise printre cei mai buni elevi ai liceului, învăţînd franceza şi engleza, citind literatura bună, făcîndu-se remarcat în această lume şcolară de feciori de nobili şi de înaltă funcţionărime imperială. Fiind, totuşi, desconsiderat de profesori şi colegi datorită condiţiei sale sociale modeste, adolescentul Titu Maiorescu a exclamat, odată, în jurnalul său: „Le voi arăta eu măgarilor de vienezi ce este un român". Şi a terminat liceul cu cea mai mare notă, acordîndu-se, în prezenţa ministrului învăţămîntului imperial (un anume Thun), diploma de rigoare, avînd şi favoarea de a rosti, în numele colegienilor, oraţia de final. După un an de studii (tot cu o bursă) la Berlin (unde obţine, încă în primul an de studenţie, un doctorat în filosofie la universitatea din Giesen), tatăl său îi procură o altă bursă de studii la Paris. Se întoarce în ţară cu două diplome universitare (în Drept şi Filologie) şi cu un doctorat. După o perioadă de avataruri jenante, cu ajutorul lui Vodă Cuza, ajunge profesor la Iaşi şi, cum învăţămîntul era pe la începuturi, devine profesor universitar la 23 de ani (în 1863), decan la aceeaşi vîrstă şi rector la 24 de ani. Au fost, toate acestea, performanţe ale unui succes eclatant? Au fost, indiscutabil. Şi tot în 1864 are iniţiativa întemeierii Junimii, care devine, repede, o societate culturală apreciată şi temută, curînd căpătînd şi o recunoaştere naţională. A fost, incontestabil, meritul lui Titu Maiorescu de a conferi prestigiu şi unitate de vederi unei societăţi culturale eterogene ca structură (erau şi ofiţeri, magistraţi, avocaţi, profesori şi, la început, puţini scriitori). Şi e tot meritul său total că, în 1867, apărînd *Convorbiri literare* ca revistă a Junimii, să pornească pînă tîrziu în 1872, acel ciclu de studii criticiste care i-au adus faimă nu numai în lumea Iaşilor, ci a întregii ţări. Prestigiul fusese definitiv cucerit şi Titu Maiorescu era o personalitate excepţională a spiritului public. Şi tot lui i se datoreşte (prin studiul *O cercetare critică a poeziei române la 1867*, urmat de altele) să impună, la noi, principiul supremaţiei autonomiei esteticului, care a rămas fundamental şi astăzi în actele de evaluare literară. Prin aceasta, Titu Maiorescu e un ctitor (în variate domenii) şi un întemeietor, şi azi recunoscut pentru actele sale legislative în domeniul esteticului. Este, mă întreb totuşi, acesta un succes care s-a păstrat, ca valoare, pînă şi azi, în pragul mileniului al treilea? Apoi, din 1871, a intrat, chemat, şi în viaţa politică şi, în 1874, devine pentru prima oară, ministru, cu o carieră deloc lină dar sigură, ajungînd să devină, în 1912-1913 (ce-i drept la bătrîneţe) chiar prim-ministru al ţării. Iar rumoarea creată, din 1884, în universitate (din Bucureşti), ca profesor de filosofie, a fost imensă printre studenţi, cursurile sale fiind audiate nu numai de lumea universitară. Pînă în 1910, la pensionare (la 70 de ani) era, incontestabil, cel mai important profesor universitar, cu un prestigiu, în epocă, imens. Titu Maiorescu care, prin Junimea (ieşeană şi bucureşteană), îi descoperise şi le crease condiţii pentru deplină afirmare lui Eminescu, Caragiale, Creangă, Slavici, apoi Duiliu Zamfirescu, cultivînd genii efective, nu merită şi stima noastră de astăzi? Să-l probozim, ironic, cu deriziunea succesului de moment, apoi socotit că s-a pierdut în negura uitărilor? Cine ar îndrăzni, chiar azi, la schimbarea canonului, să formuleze astfel de judecăţi despre Titu Maiorescu? El rămîne ca un stîlp luminiscent pentru cultura românească cîtă vreme va dăinui ea (să sperăm că nesfîrşită). Şi a fost o valoare extraordinară, atunci, în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, rămînînd, tot aşa, şi astăzi, cînd inaugurăm al treilea mileniu. Aici succesul, excepţional, nu s-a perimat deloc şi personalitatea lui continuă să domine veacurile! Se poate admite, în acest caz, metodologia ieftină a deriziunii succesului? Care, om serios şi cu scaun la cap ar îndrăzni această judecată jucăuşă, aici vădit nelalocul ei?

Mă gîndesc, apoi, la Const. Dobrogeanu-Gherea (1855-1920). Nu voi comite eroarea de a-l aşeza alături de Maiorescu. Dar, stabilit, în 1875, la Iaşi (apoi la Ploieşti unde devine mare proprietar de restaurant) s-a făcut, destul de repede, cunoscut, punînd fundamentele, la noi, ale social-democraţiei de tip european. Cei ce, azi, se legitimează ca aparţinînd social-democraţiei de tip european, ar trebui să ştie că fundamentele de iniţiator au fost puse de Dobrogreanu-Gherea. E imposibil să i se acorde un statut de critic şi estetician alăturea de Maiorescu. Dar e incontestabil faptul că el, din 1886 încoace, a întreprins primele analize critice ample ale marilor scriitori români ai vremii (Eminescu, Caragiale, Coşbuc înainte de toate), fiind considerat, încă în 1914, de Lovinescu, drept personalitatea care a creat, la noi, bazele criticii moderne de tip analitic. Cam acelaşi lucru a spus Călinescu în *Istoria literaturii...* din 1941, adăugînd că studiile amintite ale lui Gherea „sunt lungi analize de opere". Să nu se uite că el este, de prin 1886-1890, exponentul, la noi, al noii critici a timpului, făcîndu-se, atunci, să se vorbească de Taine, Sainte-Beuve, Brunetière, Henequin. Atunci aceasta a fost, la noi, o mare izbîndă, destui tineri critici (printre care N. Iorga) lăsîndu-se cuceriţi de estetica şi critica analitică ale lui Gherea, vorbind de ea cu elogii absolute. Gherea părea a-l fi învins pe Maiorescu (care n-avea plăcerea analizei critice), deşi, în perspectiva timpului, tot Maiorescu rămîne deasupra. Au redus la minimum meritele lui Gherea (creator, totuşi al curentului de la *Contemporanul*, de care n-am spus, de fapt, nimic), pentru că, şi în cazul lui, care din biet refugiat politic s-a ridicat la înălţimea unui şef de curent cultural, se poate vorbi de înregistrarea unui succes eclatant. Merită, azi, acest succes, probozenia deriziunii? Nu cred că e nici drept, nici operaţional în justa înţelegere a istoricităţii unei personalităţi, totuşi, de primă mărime odată, cîndva, şi încă astăzi.

Ce să mai spun de cel de al treilea erou al biografiilor mele, Const. Stere? Şi el cu un trecut revoluţionar în Rusia ţaristă (unde a petrecut, surghiunit, opt ani de exil siberian), stabilit, în 1892, în România (la Iaşi), unde a studiat Dreptul, Stere va deveni, repede de tot, o personalitate de prim rang şi profesor universitar. În martie 1906, împreună cu prietenul său G. Ibrăileanu, fundează, la Iaşi, revista *Viaţa Românească*, repede devenită cea mai bună revistă literar-culturală a ţării, fiind, de aceea, foarte citită (revista carte a ajuns imediat la enormul, pe atunci, tiraj de peste trei mii de exemplare, lansînd scriitori (printre care merită amintită Hortensia Papadat-Bengescu, formată, după război, în cenaclul *Sburătorul)*. Şi tot lui Stere i se datorează crearea curentului de idei al poporanismului, care, după sămănătorism, a dominat timp de aproape două decenii (1906-1920) spiritul public românesc. Stere a ajuns, desigur, şi om politic, dar dincolo de prefect (în 1907) şi de şef al clubului liberal ieşean n-a trecut. Regele Carol I a refuzat, constant, să numească ministru pe un fost exilat politic. Dar şi aşa, valoarea personalităţii sale strălucea în spiritul public românesc, fiind iniţiatorul mai tuturor reformelor democratice în ţară. Tragedia vieţii sale politice a fost legată, indestructibil, de destinul său de exponent al Basarabiei în Vechiul Regat, neputînd admite, în anii neutralităţii, august 1914-august 1916, ca România să se alăture, în război, Antantei, care, pentru el, însemna înainte de toate Rusia ţaristă (nu Franţa sau Anglia) care subjuga Basarabia şi nutrea ideea expansiunii în dauna României. Aceasta l-a scos pentru cîţiva ani buni din viaţa politică, el, adversarul lui Ionel Brătianu care, mai bun om de stat, a contribuit, totuşi esenţial, la crearea României Mari. A revenit, în politica românească, în Partidul Ţărănesc (propulsat de ţărănişti sau basarabeni), a contribuit la crearea, în 1926, a PNŢ, de unde apoi, în 1930, e silit să demisioneze de Iuliu Maniu, în urma unei manevre liberale. Dar Stere, recăsătorit şi cu un conac vestit la Bucov (lîngă Ploieşti), e încă la zenit cu personalitatea sa literară şi în spiritul public. În 1930 începe să scrie (de fapt să dicteze) romanul său, în opt volume, *În preajma revoluţiei*, o strălucită izbîndă literară care cucereşte opinia publică, inclusiv cea literară. Romanul, reeditat de mine în 1991, a rămas şi azi şi va rămîne şi după o relectură a întregii literaturi române ca o valoare estetică incontestabilă. Din nou întreb, obsesiv, poate fi aşezată personalitatea şi opera lui C. Stere sub semnul succesului derizoriu şi chiar perimat? Întrebarea e, desigur, retorică, precum atîtea altele posibile. ▲

Teodor BACONSKY

Credinţă şi secularizare

La începutul secolului XXI, diferenţele dintre Europa occidentală şi cea orientală nu se manifestă numai pe plan economic, militar, legislativ şi instituţional. Cred că şi fenomenul secularizării îmbracă forme diferite şi este altfel perceput în cele două mari regiuni ale continentului nostru. Dacă în societăţile occidentale secularizarea operează acum *din interiorul* comunităţilor creştine, în Europa de Est ea se face încă simţită din afara acestora. În Occident, secularizarea a debutat în vremea luptelor pentru investitură, a continuat cu spolierea protestantă a patrimoniului eclezias-tic, s-a prelungit în esenţialismul antropocentric al Luminilor şi a culminat cu nihilismul filosofic al secolului XX. Cred că, în aproape 800 de ani, acest complex proces istoric a atins maturitatea şi a intrat deja în faza declinului. După consumarea a nenumărate excese şi corectarea multor derapaje, el a impregnat practic toate sferele vieţii sociale. Secularizarea societăţilor occidentale şi-a pierdut în mare măsură componenta anticlericală atît de pregnantă pe parcursul secolelor XVIII şi XIX. Ea nu îşi mai propune să confişte bunuri, nu mai pregăteşte revoluţii şi nu mai bricolează utopii. Acum, putem vorbi despre secularizare ca despre un stil de viaţă dominant, ale cărui avantaje sînt validate prin adeziunea unei majorităţi şi ale cărui dezavantaje sînt compensate prin soluţii negociate pacific. Numeroşi creştini fac parte din această majoritate, atît în calitate de cetăţeni, cît şi în postura de membri ai unui laicat care îşi revendică (şi căruia i se acordă) o substanţială autonomie. Clerul şi episcopatul Bisericilor apusene s-au adaptat acestui nou peisaj istoric. Ierarhia conlucrează cu laicii, le recunoaşte acestora condiţia adultă şi încearcă să reformuleze imperativele tradiţiei în cheia realităţilor contemporane. S-ar spune, aşadar, că secularizarea manifestată în Occidentul secolului XXI ilustrează ultimul paradox al unui creştinism definit ca „religie a ieşirii din religie".

Nu acelaşi lucru se petrece la noi. Deşi comunismul a fost o ideologie modernă, caracterul său inuman explică deopotrivă eşecul proiectului şi persistenţa multor elemente premoderne în Europa de Est. Societăţile agresate de marxism-leninism au reacţionat prin mitizarea trecutului îndepărtat şi prin stilizarea „disidentă" a comportamentului creştin. E adevărat că elitele intelectuale corespund mentalităţii occidentale, chiar şi atunci cînd exaltă „specificul naţional" ortodox. Dar ţăranii săraci, proletarii îngrijoraţi, micii proprietari nesiguri pe venitul lor sau chiar marii patroni proveniţi din nomenclatura partidului unic atribuie modernităţii şi secularizării conotaţii mai curînd negative. Pe scurt, oamenii obişnuiţi sînt încă străini de schizofrenia gîndirii moderne, care separă credinţa şi cultura şi tinde să transforme religia într-un eveniment intim. Pentru ei, a fi creştin înseamnă a fi practicant, a primi învăţătura Bisericii *ad litteram* şi a socoti că lumea se află sub stăpînirea păcatului. Fireşte că prea puţini dintre aceşti oameni încarnează pilda creştinului exemplar. Dar oricît ar fi de inconsecvenţi, ei rămîn ataşaţi modelelor de viaţă tradiţionale, în care solidaritatea clanică, dreptatea lui Dumnezeu şi diabolizarea străinului merg alături. Iată de ce, din punctul lor de vedere, influenţele occidentale apar ca nişte miraje nepotrivite cu actualul standard economic scăzut, sau chiar ca nişte capcane în care obiceiurile moştenite îşi găsesc un sfîrşit brutal. Evident, oamenii care gîndesc în asemenea termeni nu sînt mai buni sau mai răi decît semenii lor cu gîndire postmodernă. Ar fi nedrept să-i judecăm cu măsura unui evoluţionism rudimentar şi să-i considerăm, asemenea primilor antropologi din secolul XVIII, ca pe nişte „primitivi" inocenţi sau respingători. În fond, tipul uman la care mă refer nu a dispărut nici în Europa occidentală, numai că acolo el este minoritar, pe cînd în regiunea central-europeană are deocamdată supremaţia statistică. Nimeni nu-i poate transforma pe europenii din categoria respectivă în nişte birocraţi cu laptop, care trăiesc printre avioane, poartă costume Versace şi transmit ordine scurte, prin celular. Chiar dacă cineva ar nutri vreo asemenea ambiţie, atingerea unui atare obiectiv ar necesita parcugerea multor decenii şi succesul unor politici de remodelare socială deocamdată virtuale. Problema nu este deci aceea de arde etapele, forţîndu-i pe oameni să asimileze noutatea într-un ritm accelerat şi nici aceea de a-i aliena, obligîndu-i să-şi asume o identitate artificială. Important este să nu creăm viitoarea Europă fără aceste persoane, ci împreună cu ele. Iată perspectiva în care putem evalua semnificaţia relaţiei actuale dintre credinţă şi secularizare în Europa noului mileniu. În Est, această relaţie nu se va putea construi decît pe baza dialogului dintre Biserică şi democraţie.

Oricine cunoaşte dificila istorie a relaţiilor dintre Biserică şi democraţie în Occident poate înţelege de ce Bisericile ortodoxe îşi definesc atît de lent raporturile cu democraţiile post-comuniste. După lungile secole de dominaţie otomană, habsburgică sau ţaristă, popoarele ortodoxe din Europa de Sud-Est s-au emancipat concomitent pe plan confesional şi politic. Această împrejurare a stimulat revenirea la vechea tradiţie de cooperare între stat şi Biserică, pe care Bizanţul o instituise cel puţin la nivel teoretic. Bisericile ortodoxe din Rusia, Grecia, Bulgaria, Serbia şi România au intrat în epoca modernă pe umerii statelor omonime. Iată de ce, în Europa Sud-Estică dintre cele două războaie mondiale, vechea complicitate dintre braţul secular şi puterea spirituală s-a exprimat „organic" chiar şi atunci sau mai ales atunci cînd rudimentele democraţiei au fost spulberate de furia diverselor dictaturi. În perioada comunistă, observatorii au constatat cu surprindere că, dincolo de furia ideologică a sistemului împotriva credinţei, pactul dintre naţionalism şi ortodoxie se perpetua sub forme pe cît de discrete, pe atît de tenace. În fiecare dintre ţările ortodoxe, comunismul a dus la o mistificare a trecutului şi la un soi de rasism etnocentric. Pe acest fond, instrumentat prin deformarea tezistă a istoriografiei oficiale, Biserica a funcţionat atît ca aliat al stării de fapt, cît şi ca vehicol al războiului rece. E normal ca o asemenea ereditate să pună Bisericile ortodoxe post-comuniste într-o poziţie incomodă. Pe de o parte, Bisericile s-au obişnuit să fie aliatele statului în marele discurs mesianic despre destinul naţiunii. Pe de altă parte, statul s-a obişnuit cu o Biserică obedientă, care ştie să răsplătească asistenţa financiară şi protecţia politică prin legitimarea tacită sau omagială a puterii instalate.

În ultimul deceniu, societatea românească a dezbătut obsesiv tema schimbării. Am discutat în fel şi chip despre raţiunile, ritmul optim şi finalităţile acestei cotituri istorice în care cei mai mulţi nu mai sperau. Numai că schimbarea propriu-zisă s-a dovedit cu mult mai complicată decît teoretizarea ei. Chiar dacă Occidentul se arată nerăbdător sau dezamăgit, el trebuie să priceapă – aşa cum am priceput şi noi, pe propria piele – că modificarea unei moşteniri seculare şi demontarea eşafodajului mental ridicat de comunism au nevoie de timp, de resurse umane proaspete, de forjarea altor instrumente culturale şi de o voinţă politică realmente democratică. Aceste condiţii au început deja să prindă contur. Dar multe dintre marile decizii nu au fost luate. De mari decizii avem nevoie nu doar în politica externă şi în reforma economiei, ci şi în domeniul relaţiilor dintre Biserică şi stat.

Biserica Ortodoxă a trăit ruptura de comunism dintr-o postură ambivalentă. Pe de o parte, s-a eliberat dintr-o captivitate babilonică punctată de persecuţii, abuzuri, promisiuni neonorate şi armistiţii temporare. Pe de altă parte, a resimţit lipsa acelui regim, asemenea celor care continuă să perceapă, imaginar, prezenţa unui membru amputat. Din acest motiv, Biserica a încurajat democraţia, pentru că ea se opunea comunismului, dar nu s-a grăbit să contribuie la consolidarea ei, pentru că democraţia avea ca pandant secularizarea. Ceea ce nu a reuşit Biserica este tocmai ambiţia de a evangheliza noua societate românească. Nu a reuşit să asimileze noile tehnologii şi să lucreze pentru redesenarea instituţiilor. Nu a izbutit să includă în agenda sa toate problemele unei societăţi care se ridică dintre ruine, aşa cum nu a înţeles că, pentru a încreştina democraţia, trebuie să acţionezi din interiorul convenţiilor sale. În aceste circumstanţe, chiar dacă mediile ecleziastice s-au conformat tendenţial realităţii post-comuniste, ele au făcut figură „conservatoare", devenind oarecum bastionul de care societatea civilă se loveşte de cîte ori încearcă să impună noile reguli ale jocului. Biserica a preferat să se alieze cu mulţimea tăcută a celor care se tem de viitor, tremură la gîndul concedierii şi par să regrete egalitarismul comunist. O asemenea strategie pare a fi justificată din punct de vedere pastoral, întrucît nostalgicii care compun masa respectivă sînt în acelaşi timp persoane vulnerabile, dornice de ajutor imediat. Din păcate însă, această atitudine a avut şi urmări negative. Întîi, ea a încurajat ascensiunea partidelor naţionalist-extremiste, pe care Biserica le tolerează sub pretextul neintervenţiei în viaţa politică. Apoi, le-a creat oamenilor simpli convingerea că polemicile pot înlocui soluţiile şi că stagnarea e virtuoasă. În sfîrşit, faptul că Biserica nu şi-a definit poziţia faţă de democraţie a avut drept urmare antagonizareaa societăţii civile şi împărţirea inegală a tinerei generaţii între un nucleu de fanatici paseişti şi o majoritate indiferentă faţă de creştinism. Pe termen scurt, vocaţia ortodoxă a ieşirii din lume şi a refugierii în trecut a învins. Cei mai mulţi români în vîrstă de peste 45 de ani merg la slujbe, iar Biserica surclasează în sondaje modesta popularitate a instituţiilor politice. Dar pe termen mediu şi lung, victoria Evangheliei asupra computerului se poate dovedi înşelătoare, pentru că, oricum am suci lucrurile, e clar că prosperitatea, libertatea şi integrarea europeană nu vor fi garantate de bătrînele din Kiev care tăvăleau recent portretul Papei Ioan Paul al II-lea, ci de către tinerii informaticieni momentan chinuiţi de gîndul emigării. Atîta timp cît noile generaţii vor auzi un discurs care susţine că bursa e sediul diavolului, că televiziunea e un mijloc de pierzanie, că străinii ne vor răul şi că Occidentul e un lupanar, ele nu vor regăsi calea spre altar şi nici bucuria de a-şi trăi credinţa în mijlocul oamenilor, fără farduri vetuste şi frustrări de marginal.

© S. Ivanoschi

Nu vreau să sugerez că situaţia actuală este ireversibilă, sau că Biserica greşeşte atunci cînd acuză trivialitatea „valorilor" cu care numeroşi tineri lipsiţi de alternativă defilează zgomotos. Însă faptul că acei tineri preferă liturghiei, discoteca, nu le poate fi imputat. Din fericire, realitatea conţine deja germenii unor evoluţii promiţătoare. B.O. Rusă, bunăoară, a elaborat şi adoptat, anul trecut, propria doctrină socială. E vorba despre un document menit să fixeze normele care trebuie să inspire conduita oricărui creştin din ziua de astăzi atunci cînd se manifestă în calitate de profesionist, de politician, de cetăţean, de funcţionar public, de alegător, de militant laic, de părinte sau, pur şi simplu, în aceea de fiinţă morală responsabilă. Prin ratificarea amintitului text, Sf. Sinod rus a recunoscut că omul contemporan este subiectul unor angajamente plurale şi a insistat asupra necesităţii ca Biserica să devină cu adevărat autonomă faţă de stat. Pe de o parte, asistăm la revoluţia de catifea a unui creştinism răsăritean care pare în sfîrşit capabil să-şi asume istoria aşa cum este şi nu aşa cum ar trebuie să fie sau ar fi putut să fie. Pe de altă parte, putem saluta aici un pas înainte pe drumul ecumenismului întrucît, de acum înainte, catolicii, ortodocşii şi protestanţii se vor putea întîlni – mai fructuos – pe terenul comun al doctrinei sociale.

Personal, vreau să sper că exemplul B. O. Ruse va fi emulat în toate ţările cu majoritate ortodoxă. Editura Deisis (din Sibiu) pregăteşte traducerea doctrinei sociale ruseşti, în cadrul unei antologii de texte similare produse în spaţiul catolic. Eu însumi – alături de Fundaţia Boltzmann şi de Colegiul Noua Europă din Bucureşti – încerc să organizez, în noiembrie 2001, un colocviu internaţional dedicat democraţiei valorilor, unde posibilităţile de a fixa ceasul ortodoxiei româneşti la ora exactă a lumii contemporane vor fi evaluate din pespectiva comunicaţiilor sociale. Se cuvine de asemenea citată iniţiativa Î.P.S. Bartolomeu Anania care – alături de universitarii clujeni – a pus de curînd bazele unei comisii de bioetică. Desigur că exemplele citate sînt deocamdată izolate. Dar nu cred că vor rămîne lipsite de ecoul scontat, mai ales dacă actualele tendinţe se vor amplifica şi vor interacţiona raţional. Vreau să sper că relansarea treptată a economiei, progresele negocierilor pentru aderarea la U.E. şi continuarea dialogului ecumenic vor inspira partitura unei muzici noi. Sînt convins că viitoarea U.E. va avea inteligenţa de a calma tensiunea dintre credinţă şi secularizare, întrucît radicalizarea oricăruia dintre termeni riscă să demoleze marea construcţie politică la care trudim cu toţii. Dacă democraţia nu va deveni un fetiş, iar legătura liber exprimată dintre om şi Dumnezeu nu va fi privită ca un delict, viaţa noastră comună va reprezenta mai mult decît o posibilitate mereu amînată. ▲

Dan OPRESCU

Durban 2001

– sau despre triumful prostului gust –

Din perspectiva atacului de la 11 septembrie, eşecul conferinţei mondiale contra rasismului, organizată de ONU de la Durban (Africa de Sud, 31 august – 7 septembrie) pare să fi fost un semnal de avertizare. Se proiectase un succes: lupta împotriva rasismului este unul dintre scopurile centrale ale organizaţiei mondiale, deoarece în „Declaraţia universală a drepturilor omului" se afirmă că „toţi oamenii se nasc liberi şi egali" şi se pot bucura de aceleaşi drepturi „fără deosebire de rasă, de culoare, de sex, de limbă, de religie, de opinie politică". Lupta împotriva discriminării este o datorie elementară a tuturor ţărilor membre şi unul dintre principiile de bază ale dreptului internaţional. Africa de Sud este locul unde hulita politică a apartheidului (care legifera şi organiza discriminarea) a fost înlocuită, în mod paşnic, cu principiile şi legile acceptate de comunitatea internaţională. Dar Conferinţa a fost un eşec. La suprafaţă au fost disputele cu privire la formulările din proiectul comunicatului final: unele state arabe doreau (din nou) să identifice sionismul cu rasismul, statele africane cereau calculul reparaţiilor datorate de SUA şi Europa pentru practicarea sclaviei. Pe sub aprigele discuţii în legătură cu forma comunicatului, se văd astăzi temele care marchează dezbaterea de după atentat: la Durban s-a numit rasism prăpastia dintre bogaţi şi săraci, diferendele politice şi tensiunile sociale. Acum conflictul se exprimă în termeni religioşi, necesari pentru a întreţine propaganda, dar introducînd confuzie şi amînînd posibila rezolvare a disfuncţiilor provocate de inegalitatea şanselor. Înainte de a căuta soluţii este nevoie de o formulare clară a problemelor cărora li se caută rezolvarea. Durban nu a excelat în acest domeniu.

„Haotică", „fără-cap-şi-coadă", „bulibăşeală generalizată" – iată doar cîteva dintre cele mai frecvente atribute asociate de către observatori (de către cei competenţi şi de bună-credinţă, desigur) unei recente reuniuni internaţionale din emisfera sudică. Într-adevăr, nu există prea multe lucruri pe această lume care să nu devină aproape „de groază" atunci cînd ajung să fie tema unei conferinţe mondiale, mai cu seamă a uneia organizate de Naţiunile Unite. Totuşi, chiar după standardele destul de lejere ale ultimelor, să spunem, zece conferinţe de acest fel (Cairo, despre controlul naşterilor, Beijing, despre statutul femeii ş.a.m.d.), ceea ce s-a întîmplat între 31 august-7 septembrie 2001 la Durban, în Republica Sud-Africană, aproape că a depăşit pînă şi imaginaţia bolnavă a anumitor activişti radicali (anti-semiţi şi anti-sionişti, anti-capitalişti, anti-globalizare, anti-americani, anti-"Vest" etc.). Haosul care a domnit acolo a convenit de minune tuturor acelora ce preferă să pescuiască în ape tulburi. Din păcate, va fi de-a pururi imposibil să citim „documentele" conferinţei rasiste de la Durban fără să ţinem seama şi de murdarul atac terorist din 11 septembrie, de la New York şi Washington; apropierea cronologică este, de asta dată, nu doar întîmplătoare.

Năuciţii activişti de la Durban, protestînd împotriva „sionismului ca rasism", a Israelului şi a Statelor Unite, în favoarea „reparaţiilor pentru sclavie" etc. – acei oameni (dar mai ales femeile, din păcate, mai ales femeile...) semănau foarte bine cu aceia ce nu au ezitat să-şi afişeze greţoasa bucurie, în unele teritorii din Orientul Apropiat, la aflarea veştii că, în sfîrşit, „America a luat-o peste bot". Dar, acum, este *politically correct* să ne prefacem că am uitat de gloatele jubilînde din Gaza sau Nablus, şi să socotim drept „aliaţi" absolut toate regimurile despotice arăbeşti sau/şi islamice (de la Sudan pînă la Iran, şi de la Irak la aşa-numita Autoritate Palestiniană; mai mult încă, în rîndurile „aliaţilor" au intrat atît China, cît mai cu seamă Rusia lui Vladimir Putin (dimpotrivă, cecenii par să fi nimerit, printr-un accident regretabil, de partea cea rea, printre „teroriştii").

Altminteri, Durban a avut cîteva momente absolut memorabile, îndeosebi datorită grotescului lor, cum ar fi: ovaţionarea de către plenul conferinţei, minute în şir, a lui Fidel Castro, pe care ministresa de Externe a Africii de Sud n-a şovăit să-l numească liderul „celei mai democratice ţări din lume"; sau Organizaţia Unităţii Africane (chiar numele ei este un oximoron, aşa încît el a fost schimbat recent în „Uniunea Africană", alt oximoron, dar unul după modelul european), solicitînd (atenţie, de la americani, evident, pentru că n-au intervenit „la timp"), plata unor „despăgubiri" pentru uciderea a opt sute de mii de ruandezi Tutsi de către ruandezii Hutu; sau solicitarea altor „despăgubiri", tot de la americani, pentru că au intervenit (de pildă în Somalia) şi i-ar fi „stresat" pe anumiţi băştinaşi (cu siguranţă, nu chiar pe aceia care au ucis în mod sălbatic douăzeci de soldaţi americani, veniţi să livreze ajutoare de urgenţă etc.); sau delegaţii norvegieni „negociind" cu te-miri-cine numărul de insulte (precum şi „intensitatea" acestora) la adresa evreilor şi a Israelului pe care urma să le suporte comunicatul final; sau neînţelegerea dintre, pe de o parte, americanii de origine africănească, pentru care „reparaţiile" pentru sclavie trebuia plătite (de către americani şi europeni, desigur) în mod individual, şi, pe de altă parte, preşedinţii feluritelor state africane, ce ar fi preferat ca „despăgubirile" să intre pe mîna lor (textual, s-a solicitat „o masivă injecţie de nou capital, de la Harare pînă în Harlem, din Trinidad pînă în Tanzania, din Brazilia neagră pînă în Burundi" – dacă aşa ceva nu este rasism, nu mai ştiu ce este rasismul); sau entuziasmul quasi-general cu care au fost întîmpinate unele personaje de calibrul lui Robert Mugabe sau Yaser Arafat. Dacă venea la Durban şi Osama Ben Laden, ar fi fost, probabil, sărbătoare mare; din păcate, era ocupat cu definitivarea unor atacuri sinucigaşe asupra „necredincioşilor" de americani.

Marea adunare de la Durban (compusă din nenumărate alte adunări mai mici, guvernamentale, inter-guvernamentale, non-guvernamentale, mixte şi amestecate etc.) a vrut să arate că, actualmente, lumea noastră este pradă rasismului (în sensul oarecum restrîns al acestuia, de anti-africanism şi anti-arabism). Conferinţa de la Durban a arătat însă, cu nemăsurată tărie, că actualmente există în lume o singură formă acceptabilă de rasism: cea împotriva albilor, de preferinţă dacă aceştia sînt printr-o nefericită coincidenţă, şi bărbaţi (dar mai cu seama bărbaţi heterosexuali).

Nesfîrşite „dezbateri" au avut loc la Durban în legătură cu presupusa vină a americanilor şi europenilor pentru „hemoragia" umană la care vor fi supus Africa, sub forma comerţului cu sclavi; evident, orice istoric ştie faptul că albii au intrat ultimii în această formă de comerţ şi au părăsit-o primii.

În Anglia, sclavia a fost interzisă prin lege din 1772 (un efect nemijlocit al iluziilor iluministe în egalitatea oamenilor, precum şi în perfectabilitatea caracterului lor); din 1833, sclavia a fost interzisă pe tot teritoriul Imperiului Britanic (ceea ce va fi întîmpinat o acerbă opoziţie din partea unor regi şi prinţi arabi sau vest-africani, implicaţi în prosperul comerţ cu sclavi); Franţa – revoluţionară, apoi napoleoniană etc. – a urmat aproape imediat exemplul englezesc, cu rezultate similare. La Londra şi la Paris au sosit delegaţii din Gambia, Congo sau Dahomey, pentru a protesta în cei mai aspri termeni împotriva abolirii sclaviei. Aproape un secol, Marina Regală britanică a fost cel mai de temut vînător de negustători de sclavi în toate apele planetei.

Sclavia a existat pe teritoriul actualei Românii, sub multiple forme. Robia ţiganilor a fost numai una dintre ele şi, ar trebui adăugat, nici pe departe cea mai crudă. De la „legătura lui Mihai" (AD 1600) încoace, practic toţi locuitorii ţării erau, într-o formă sau alta, robi/sclavi ai domnitorilor, boierilor sau mănăstirilor. În cursul secolului al XVIII-lea, sînt documentate mai multe cazuri în care sate întregi de clăcaşi – etnici neţigani – s-au autodeclarat a fi robi ţigăneşti, pentru a mai scăpa de povara impozitelor fanariote.

Actualmente, la începutul acestui mileniu, sclavia este o realitate ce mai subzistă în ţări precum Arabia Saudită sau Sudan (dar şi în destule locuri din Africa de Vest sau Asia de Sud). Sclavia nu a fost inventată de către coloniştii spanioli sau englezi din insulele Mării Caraibelor sau din Americile continentale. Doar că, pe alte direcţii (India, Imperiul Otoman, lumea arabă etc.), există obiceiul – întîlnit în Antichitate şi în cuprinsurile Imperiului Roman – de a castra sclavii negri; aşa se face că acum, la începutul mileniului III, nu există o descendentă vizibilă a sclavilor africani în ţările arabe/musulmane sau în India, în vreme ce urmaşii sclavilor africani din America de Nord şi de Sud reprezintă, mai peste tot, o consistentă parte a populaţiei ţărilor din zonă. Acum, se pare, unii activişti propun o pedepsire a urmaşilor acelora care nu i-au castrat pe sclavi, în paralel cu o recompensare a celor ce se ocupau de coordonarea traficului de fiinţe umane; la Durban, un singur şef de stat african a avut tăria să recunoască faptul că, în trecut, familia sa s-a ocupat cu negoţul de sclavi, şi le-a sugerat activiştilor mai înfierbîntaţi s-o lase mai moale cu cererile de „despăgubire".

Americanii sînt, după părerea anumitor activişti (dar şi a anumitor guverne, inclusiv vest-europene), buni doar pentru a plăti oalele sparte, eventual de alţii; dacă SUA nu doresc să ratifice Protocolul de la Kyoto, vor fi aspru admonestate, inclusiv de către aceiaşi scandinavi care la Durban „negociau" formulele prin care să fie condamnat Israelul. Dacă unele state nord-anericane menţin pedeapsa cu moartea pentru anumite crime, dacă SUA nu au plătit milioane şi milioane de dolari pentru bunăstarea birocraţiei ONU, atunci este firesc, pentru aceiaşi oameni, să voteze darea afară a SUA din Comitetul Naţiunilor Unite pentru Drepturile Omului (o altă ruşinoasă „realizare" a anului 2001).

În genere, atmosfera de la Durban ar fi fost mai potrivită pe la 1969, decît în anul 2001; dacă mai trăia Ceauşescu, ar fi avut o mare bucurie la această conferinţă (în definitiv, dacă îşi mai aduce aminte cineva, conferinţa ONU pentru „problemele tineretului", care a avut loc în Moscova lui Gorbaciov, a fost prezidată de Nicu Ceauşescu...).

În ceea ce priveşte altă vacă sacră a contemporaneităţii, şi anume, aşa-zisul multiculturalism, ce ar caracteriza lumea acestui început de mileniu (desigur, este început de secol şi de mileniu doar pentru unii, nu şi pentru musulmani, buddhişti, şintoişti etc.): trebuie spus, răspicat, că nu trăim într-o lume multiculturală, eventual într-una pradă relativismelor de tot soiul. În ţara noastră şi în zona noastră de civilizaţie, „multiculturalismul" va exista abia atunci cînd vom recunoaşte legalitatea şi îndreptăţirea staborurilor ţigăneşti (ori a *sharia)* sau atunci cînd vom avea voie să avem, simultan, vreo patru neveste (eventual, bine „învălurite"); pînă atunci însă, trăim într-o lume dominată de o ideologie complexă, iudeo-creştină şi iluministă. Lumea noastră are, într-adevăr, destule elemente multiculturale, care pot să reprezinte o veritabilă bogăţie pentru toţi; dar, la fel ca în cazul oricăror diferenţieri şi diversităţi, varietatea (etnică, religioasă, culturală, sexuală etc.) poate da naştere şi la conflicte, inclusiv sîngeroase. Dar la Durban nu s-a mers pînă într-acolo încît să se discute şi în ce măsură sînt îndreptăţite feluritele versiuni ale multiculturalismului *à la carte*.

De fapt, cel mai simplu (şi mai grav) lucru ce se poate spune despre conferinţa rasistă de la Durban este acela că a fost, pur şi simplu, un triumf al prostului gust.

Bucureşti, septembrie 2001

▲

© S. Ivanoschi

Pagină realizată de
Magdalena BOIANGIU

LIBRĂRII ŞI NOSTALGII

De cîte ori intru în librăria de lîngă fostul cinematograf Volga mă întreb cum o fi arătat acest loc, atît de des evocat „aşa cum arăta el atunci", în copilăria lui Mircea Cărtărescu. Acum arată la fel ca majoritatea librăriilor de cartier (şi „de stat"): cu multe cărţi tehnice şi manuale, cu relicve întîmplătoare şi cărţi doar de la cîteva edituri „cliente". Ca să găseşti o carte trebuie să baţi tot oraşul (sau să te duci ţintă la librăria NOI de la Dalles, mirifica excepţie din peisajul bucureştean), trebuie să suni la editură, sau să aştepţi unul dintre cele două tîrguri de carte. Cît despre cărţile apărute în provincie, doar cu mult noroc poţi afla ceva sistematic. Mai degrabă afli (de pe Internet, din reviste) ce-a mai apărut la Gallimard, la Mondadori, sau la editura catalană Tusquets. Şi totuşi, în ultimul timp au apărut noi librării, mai altfel decît cele pe care le ştiam. Despre acestea, dar şi despre vechile, bunele (?) librării din alte vremuri este vorba în grupajul de mai jos. (**S. S.**)

Matei FLORIAN

Despărţirea de vagoane

Recunosc că sînt vag îndrăgostit de încăperile lungi cît un vagon de tren ale librăriilor de stat. De compartimentele numerotate: *ştiinţă şi tehnică; manuale şcolare; beletristică; istorie* – mă rog. De privirile plictisite şi în gol ale acelei tanti cu părul permanent ce de-o viaţă şade pe scăunelul ei cu picioare de fier. De privirile ei ce ţi se fixează apoi în ceafă. De oftatul ei rar şi sigur ce se reverberează printre cărţi înstăpînind liniştea (ţă, hă). Şi să o lăsăm pe tanti şi să pomenim în fraza aceasta de linoleum sau ciment, de ziduri. De toată liniştea prăfoasă a librăriilor ăstora imense, de singurătatea tihnită a cărţilor de pe raft, de fiinţele puţine şi lunecoase ce se strecoară tăcut de la un scriitor la altul. Şi să nu spuneţi că nu e minunat, că nu vă furnică un sentiment plăcut cînd ochii adînciţi în mustaţa lui Knut Hamsun se ridică şi se întîlnesc cu cei ce tocmai contemplau coafura Sandrei Brown, pentru că, ei bine, n-am să vă cred.

Şi oare unde mai poţi asculta *Gramofonul bîne temperat* şi unde mai poţi răsfoi *Şahul pentru toţi* sau *Manualul sobarului?* Şi de parcă toate astea n-ar fi de ajuns.

Din lipsă de spaţiu (să zicem) la librăria „Cărtureşti" de pe strada Edgar Quinet toate aceste lucruri sînt practic imposibil de întîlnit. Însă doar nostalgia mea jalnică după fosilele tăcute şi inofensive ale comunismului (cine citea „Cutezătorii" ştie) mă face să văd o competiţie reală între „Cărtureşti" şi librăriile acelea. În fond, oamenii care au investit aici cunosc foarte bine cum trebuie să arate o *adevărată* librărie: cochetă, mică, nume plăcut, cărţi bune, jazz. Lucrurile se află într-un echilibru perfect, fără stridenţe: cîteva tablouri (suprarealiste), trei măşti, un colţ de tavan pictat, un gramofon liniştitor, vitrina cu filme bune, vitrina cu ceaiuri, rafturile din lemn cu o patină mîngîietoare de vechi, cărţile. Susură Nina Simone sau The Mills Brothers (negrii aceia care la începutul anilor treizeci au devenit celebri imitînd perfect cu vocea saxofonul sau trompeta). Şi simţi, cu tot regretul din lume, că, într-adevăr, nu e nevoie de mai mult spaţiu, că aici poţi găsi oricum cele mai bune cărţi care ies pe piaţă şi nimic mai mult. Există o selecţie precisă, se ştiu foarte bine cerinţele şi într-o vreme, bunăoară, cînd *Copiii din miez de noapte* a lui Rushdie nu mai era de găsit pe nicăieri, aici, ce să faci, era locul în care trebuia să vii. Alt lucru bun este că, din cînd în cînd, poţi afla cărţi ca *Deşertul Tătarilor* (apărută în '96) sau *Maestrul şi Margareta* (ediţia din '95). Şi desigur că de costat nu mai costă 7.200 de lei, dar oricum preţul este mai mult decît rezonabil. Cum rezonabil este răspunsul pe care îl primeşti atunci cînd întrebi de mersul financiar al librăriei. În cei aproape doi ani de cînd există, schimbîndu-şi nevoit numele din „Cărtăreşti" în „Cărtureşti" (ghiciţi de ce), librăria n-a dat nici un semn cum că plata pentru un spaţiu din plin centru ar fi prea costisitoare. Cel puţin asta deduci din zîmbetul elegant, altfel un pic mirat al fetei de la casă (ce i-o fi venit şi ăstuia să mă întrebe chestiile astea). De altfel răsfoitul cărţilor îmi place la nebunie oriunde: coperţile lucioase, cîte o frază aiurea, ce scrie pe spate, mirosul de nou. Dacă n-ar fi discuţia asta a aceleiaşi fete de la casă cu o altă fată (unde sînt privirile ambetante ale cititoarei de Sandra Brown) despre năşicu', aş mai cotrobăi şi după cărţile alea abia întrezărite, pitite pe undeva prin spate: acolo ce-o fi. De altfel năşicu' spune că rapidu' ar fi trebuit să cîştige cu 3-0 la masa verde, că francezii nu trebuiau să plece de pe teren, o zi bună mai poftiţi pe la noi. E frig. ▲

Adina POPESCU

În căutarea librăriei pierdute

N-am nostalgii după alimentările cu crevete vietnamez şi cu „stravrid în sos tomat", nici după magazinele de „confecţii-copii" de unde îmi cumpăram în fiecare iarnă cîte un palton roşu sau un fîş albastru, depinde de dispoziţia mamei, nici după „foto-muzica" cu discurile cu poveşti, greuceanu, sarea în bucate, vrăjitorul din Oz, douăzeci de lei discul, patruzeci dacă-i dublu, nici după „JECO – jocuri logice", scrabble, bunul gospodar, nu te supăra frate!, nici măcar după cofetării-patiserii, bomboanele cu lapte, cafenii, lucioase, lipite una de alta, savarinele fleşcăite, îngheţata polar care începe să curgă înainte să apuci s-o mănînci şi sucurile inadmisibil de verzi sau de roz ce parcă fierbeau în acvariile mari din sticlă. În schimb, am nostalgii după librării, universul rechizitelor şcolare, şase caiete dictando, şase de matematică şi şase cu foaie velină, în fiecare toamnă, al penarelor, dacă prinzi d-alea chinezeşti e bine, au oglinjoară şi închizătoare cu magnet şi ursuleţi albi şi pufoşi şi inimioare, al ascuţitoarelor, dacă le mişti puţin şoricelul îşi deschide şi îşi închide ochii, parcă te priveşte, al cariocilor, alea douăşpatru în pachet erau cele mai tari, aveau şi mov şi siclam şi trei nuanţe de verde, al lipiciului, pastă albă de lipit „Pescăruş", îţi venea să-l mănînci nu alta, al globului geografic cu bec înăuntru, o întreagă planetă luminată din interior, dar prea scumpă, al păpuşilor gen barbie, cu picioare lungi şi cu sîni şi al cărţilor... mai ales al cărţilor... Habarnam şi prietenii săi, poveştile lui Ion Lilă, astăzi ce copil a auzit de Ion Lilă?, trei grăsani a lui Iuri Oleşa, o carte sovietică ce condamnă burghezia şi slăveşte proletariatul, o mai am şi acum şi o recitesc din cînd în cînd, mama spune că am rămas „la nivelul de trei grăsani", dar ea nu înţelege...

În căutarea librăriei pierdute... pe Moşilor erau vreo patru... acum, una-i măcelărie arăbească, halal se cheamă măcelăria, alta-i firmă de firmă cu genţi din piele de crocodil şi fuste din muşama, alta-i fast-food, hamburger, cheeseburger, eggburger etc., iar ultima, de lîngă fostul părculeţ de la „mobila", unde mă dădeam cu rotilele, a mai rămas, însă îşi trăieşte agonia, i s-a extirpat raionul de carte, organ vital, va muri curînd...

„George Coşbuc" de pe Lipscani, uşor de reperat printre tarabe cu blugi turceşti, ojă sidefie, chiloţi, manele... din exterior nimic nu pare schimbat... aceeaşi firmă cu litere caligrafiate într-un albastru spălăcit... de la ploaie, de la vînturi, de la anii care trec... Intru şi-mi închipui că salut librăria regăsită, librăria *Aceea*, cu *A* mare în *italic*, căci *italic*-ul îmi inspiră o tipăritură veche... aceeaşi lume a rechizitelor şi a cărţilor... mai ales a cărţilor... E septembrie, a început şcoala, în librărie se înghesuie veşnicii clienţi ai începuturilor de şcoală... mamele, listele, „cîte caiete?", „are nevoie de bloc de desen?", „anul acesta va scrie cu stiloul...", „numai cerneală albastră..."...manualele... se cer manuale alternative... istorie, clasa a noua Curtea Veche... „nu ţinem Curtea Veche... nici Teora... am avut conflicte cu cei de la Teora". „Ne aflăm în perioada de vîrf...", spune şefa de unitate, iar telefonul sună insistent, „profesoara de la Caragiale vrea douăzeci de bucăţi". „Da, încă aparţinem de centrul de librării, da' ne-am privatizat şi noi, trăim din ce producem, noi facem investiţiile..." Iar sună telefonul, o scuz puţin, „o să-i pun cartea în braţe şi să mă lase în pace", probleme cu furnizorii „avem contracte, ei vin cu oferta, testăm piaţa şi luăm în funcţie de cum merge... *Bucătăria lui Anton* a mers cinci-şase luni, dup-aia nu s-a mai căutat..." (presupun că Anton e ăla de la PRO TV cu reţetele, cînd eu citeam Ion Lilă nu era PRO TV-ul, gîndeşte liber!). Ce carte se vinde? „Păi, istorie, informatică, beletristică, carte pentru copii, cursuri de limbi străine..." Se citea mai mult înainte?... „Nu se poate spune, înainte cartea era foarte ieftină, acum e mult mai multă carte de valoare, da' e scumpă..." Trece la casă „o mie mărunt, doamnă", „aveţi ultima carte din seria cu James Bond ?', întreabă un tinerel cu cioc, „cum care James Bond? a lui Ian Fleming...", are toată colecţia, „colecţie de lux, da' acuma s-au scumpit..." Lîngă Kafka şi Camus, tot ediţii de lux, cu litere aurite pe copertă, Danielle Steel, iubire tragică, idilă la castel, necunoscutul de pe pod, bărbatul fatal..." avem şi casete şi cidiuri"... Vivaldi, Mozart, Adrian copilu' minune, chef de chef... „avem de toate, sîntem şi în cartea galbenă, în pagini aurii"... deci existăm!

Da, totul e cît se poate de real... o librărie reală, ci nu imaginată... atît de dureros de reală încît îmi vine să întreb dacă nu au cei trei grăsani ai lui Iuri Oleşa... parcă aş fi un criminal american în serie care, în orice librărie intră, nu se poate abţine să nu cumpere de veghe în lanul de secară... o treabă legată de subconştient... de amintiri netrăite... poate şi de nostalgii... dar asta-i doar prin filme. Sigur n-au, iar eu nu sînt criminal în serie, nu sînt nici măcar cititoarea pasionată a lui Calvino din *Dacă într-o noapte de iarnă un călător*... Ies, afară e toamnă... deşi e doar septembrie, pare toamnă tîrzie şi e frig... poate că de acum încolo nu voi mai intra niciodată într-o librărie... poate voi cumpăra cărţi de pe tarabe... sau poate nu voi mai cumpăra cărţi deloc... Totuşi...

S-a deschis în urmă cu ceva timp prima librărie ezoterică din România. Am citit cîte ceva de Allan Kardec, am acasă un mic dicţionar de magie, ştiu să dau în cărţi şi să joc tarot, aşa că intru, crezînd că voi coborî în împărăţia umbrelor, căci librăria se cheamă „Orfeu" şi e pitită printre consignaţiile de pe strada Covaci. Pe uşa de la intrare sînt lipite afişe, te îndeamnă să te înscrii la cursuri de astrologie, chiromanţie, antropologie, yoga, însă nu sînt prea convingătoare şi poate nu vrei să-l cunoşti personal pe Bivolaru, aşa că uşa se deschide şi te pomeneşti într-un spaţiu strîmt, înţesat de cărţi mai mult sau mai puţin ezoterice, printre care şi *Cum să cîştigăm la loto* sau *Să acţionăm inteligent* sau, pur şi simplu *Fii calm* la treizeci şi cinci de mii. Cărţile de pe rafturi sînt împărţite pe domenii: de la arte marţiale şi *Abilitatea mîinii yin*, la antroposofie, Rudolf Steiner, colecţie completă, apoi ghid de conversaţie româno-japonez sau turco-român şi *Kabbala* a lui Dan Seracu, *Astrologia cuplului* poate descifrată în *Limba vorbită de Adam şi Eva, Trădarea spirituală a francmasoneriei* vs. *O.Z.N. ultra top secret, Dumnezeu este un verb,* dar *Omul nu e singur, Bucătăria fără foc* şi *Hrana vie,* să nu uităm *Orgasmul multiplu masculin,* te poţi întreba *Cine sînt eu?* (Jean Klein) şi ţi se va răspunde *Tu eşti acela* (Osho) etc., etc., lista poate continua, la fel şi jocurile.

Mai mult decît atît, poţi achiziţiona muzica terapeută a lui Gheorghe Iovu, dar şi muzică de relaxare cu sunete din natură (ploaie, cascadă, rîul, ramul). Dacă vrei să faci un cadou, cel mai potrivit ar fi un pandantiv din pietre semipreţioase. Dacă practici aromoterapia, găseşti uleiuri esenţiale de import India, de la levănţică pînă la măr verde, dar şi beţe parfumate „yin-yang incese" tot indiene. Se mai pot menţiona alte produse: piramidă demontabilă mică şi mare, clopoţei de vînt mici, medii şi mari şi bile „qi gong".

Preţurile la cărţi variază între zece mii şi cinci sute de mii de lei. Pe viitor, cea mai scumpă carte va fi *Noi nu suntem urmaşii Romei* a lui Napoleon Săvescu. ▲

Andrei GORZO

dilematograf

Dansînd...

...cu noaptea...

Dancer in the Dark (Dansînd cu noaptea) este un atac asupra emoţiilor noastre, asupra ideilor noastre despre bunul gust, din care am făcut o pavăză împotriva melodramei, asupra a ceea ce ne închipuiam că ştim despre *musical* (şi, din nou, despre melodramă), asupra dictatelor estetice privind ceea ce poate şi nu poate să funcţioneze. Este un raid organizat cu inteligenţa unui maestru al sabotajului şi al manipulării şi executat cu un curaj stupefiant. Nu ştiu ce alt regizor respectat, în afară de Lars von Trier, s-ar mai încumeta să spună azi povestea unei muncitoare oarbe, cehă imigrată în Statele Unite, care trudeşte zi şi noapte, ascunzîndu-şi handicapul, ca să strîngă bani pentru operaţia care ar salva vederea fiului ei; bani care îi sînt furaţi, însă tot ea, victima, este trimisă la eşafod pentru o crimă. Din lucrurile astea – forţa iubirii materne, puritatea sacrificiului, strigătul la cer al nedreptăţii – s-au plămădit pe vremuri capodoperele lui Griffith; azi, din ele se plămădesc mai curînd telenovelele. Dar von Trier se încumetă. Se încumetă să acordeze momentele cele mai melodramatice la nivelul maxim de intensitate, în loc să le tempereze, cum ar face alţii. Se încumetă să facă salturi fără plasă de siguranţă din lumea care o chinuie pe eroină în lumea ei imaginară, unde nenorocirea se resoarbe în cîntec şi dans. Se încumetă să lase la vedere sforile care manevrează mişcările eroinei spre soarta ei crîncenă, după cum se încumetă să comenteze (chiar prin intermediul personajelor) artificiile *musical*ului. Şi cu toate astea, *Dancer in the Dark* e o reconfirmare a impactului emoţional al acestui gen de poveste (îndrăgit de Chaplin şi de Griffith), după cum e o reabilitare impresionantă a magiei *musical*ului, a capacităţii lui de a oferi consolare. În *Dansînd cu noaptea*, von Trier face mai multe opţiuni riscante, radicale, incomode, capabile să rupă gîtul unui film, decît alţi regizori într-o carieră întreagă – în mai multe cariere întregi: elanul aproape sinucigaş ce duce patosul din secvenţa crimei (eroina plîngînd în timp ce trage orbeşte, victima la picioarele ei, implorîndu-şi moartea) dincolo de orice limite; numărul muzical ce vine imediat după crimă, cu dansul tandru între mort şi ucigaşă, amîndoi însîngeraţi; decizia de a o distribui pe Catherine Deneuve în rolul muncitoarei care e prietena şi zîna bună a eroinei; şi mai ales munca lui von Trier cu Björk, actriţa principală care nici măcar nu e actriţă, dar care e extraordinară. În jurul tehnicilor de hărţuire, prin care von Trier a obţinut de la ea emoţiile dorite, au apărut legende. Cert este că aparatul de filmare (nervos, abraziv, sfredelitor) întîlneşte la Björk o vulnerabilitate de carne vie, un înveliş protector complet jupuit, cu excepţia momentelor cînd cîntă şi zîmbeşte – o făptură dintr-o lume mai bună, o nepămînteană în transă. Atunci cînd o vedem suferind, nu e ca la Meryl Streep – suferinţă de Oscar. E un fel de nuditate a nervilor şi afectelor – ceva atît de plăpînd şi de expus încît simţim că privirea noastră e o agresiune. Unul dintre motivele pentru care spectatorii pot să deteste filmul, simţindu-se la rîndul lor agresaţi, e această nuditate. Şi convulsiile camerei de filmare scormonind după adevăr. Nu adevărul poveştii, ci adevărul fragilităţii noastre în faţa cinematografului.

...cu maimuţele...

Un dans pe care nu vi l-aş recomanda, dacă v-a spus vreodată ceva imaginaţia lui Tim Burton: oraşele fantastice, coşmareşti, încîntătoare, prin care v-a purtat, ciudăţenia personajelor sale – vitalitatea obscenă a unui Beetlegeuse, patosul grotesc al unui Penguin, absurditatea extraterestră a unui Ed Wood...

Planeta maimuţelor/Planet of the Apes e un film de aventuri SF pasabil, dar neglijabil în comparaţie cu faimoasa versiune din 1968 (după romanul lui Pierre Boulle), şi pentru ceva ce poartă semnătura lui Burton, e şocant de prozaic. Spectatorul poate să-şi procure o plăcere moderată de pe urma vedetelor (bine) machiate şi costumate în maimuţe – Helena Bonham-Carter, Tim Roth şi însuşi Charlton Heston, care în ipostaza simiană de aici, are de rostit aceeaşi replică răsunătoare („Iadul să-i înghită pe toţi!") pe care o rostea în ipostază de (supra)om în 1968. Dar unde sînt descărcările fulgurante de umor macabru şi anarhic? Păreau de nelipsit la Tim Burton. Unde, pe această planetă a maimuţelor, găsim intensitatea lui Gotham-City (întunecatul oraş al lui Batman) şi a altor lumi create de Burton? Uneori îi invidiez pe cei de la *Cahiers du Cinéma* pentru capacitatea lor de a se entuziasma în faţa oricărei realizări – chiar dacă, pentru restul lumi, e vorba despre un eşec evident – o dată ce au stabilit că regizorul e important. Cu niţică autosugestie, *Planeta maimuţelor* nu mi s-ar mai fi părut o ratare chiar atît de deprimantă.

...cu spionii lui John le Carré

Filmul lui John Boorman *Omul nostru din Panama/The Tailor of Panama* este un divertisment cinematografic sofisticat, consistent şi graţios (adică ceva ce întîlnim destul de rar ca să-i iertăm inegalităţile), după un roman ambiţios (deşi nu pe deplin satisfăcător) de John le Carré, brodat pe splendida idee descoperită şi explorată de Graham Greene în *Omul nostru din Havana*: ce-ar fi dacă serviciile secrete ar recruta un amărît, care e perfect paralel cu spionajul, dar care, avînd nevoie de bani şi talent de povestitor, le trimite baliverne pe post de informaţii, deschizînd fără să vrea porţile iadului? La Greene, amărîtul era un inocent vînzător de aspiratoare. La John le Carré, el e croitor şi mai puţin inocent – un fost puşcăriaş care s-a lepădat de haina trecutului, croindu-şi o biografie falsă, dar cu o tăietură avantajoasă (şi pretenţii de Saville Row); pentru le Carré, acest antierou e tragic – nu doar un escroc şantajabil şi în criză de bani, ci un om care minte dintr-un sentiment de responsabilitate faţă de cei pe care îi iubeşte şi dintr-un simţ dureros al inadecvării între lucrurile, aşa cum sînt ele, şi *lucruri*, aşa cum ar trebui să fie. La Greene, trecerile de la farsa cu accente absurde la *thriller*-ul cu accente coşmareşti erau făcute cu lejeritatea unui maestru. Jocul lui le Carré e îngreunat de ambiţia sa de a transmite cu orice preţ un mesaj important, ironic şi deznădăjduit. În sfîrşit, fundalul ales de Greene era Havana pre-castristă, iar fundalul ales de le Carré este Panama după Noriega şi înaintea retrocedării Canalului (romanul a fost publicat în 1996). Dar parfumul corupţiei este acelaşi şi regizorul Boorman (unul dintre marii maeştri ai filmului contemporan) excelează în surprinderea efluviilor – grele ca aerul nopţii tropicale, stridente ca decorul bordelului unde are loc o secvenţă de neuitat, şi mai ales *excitante*: Boorman nu ocoleşte acest aspect şi aici rezidă maturitatea filmului, care evită indignarea nobilă gen Costa-Gavras şi itinerarul turistic cu oprire la fiecare cerşetor. Corupţia e ambientul natural al spionului englez interpretat de Pierce Brosnan: o poartă în zîmbetul lasciv şi în fiecare gest leneş, se îmbată de cîte ori o adulmecă la altcineva, o răspîndeşte în replici gen: „Spionajul e ca sexul oral: muncă solitară în întuneric." E revanşa delicioasă a lui Brosnan asupra lui 007, pe care l-a jucat pînă acum în trei filme: nu neapărat inversul lui Bond, ci mai degrabă un revers – seducătorul devine un libidinos, nonşalanţa lui devine amoralitate. Acest portret ironic al spionului ca satir şi oportunist stă faţă în faţă cu cel realizat de Geoffrey Rush în rolul croitorului – un portret al spionului ca mitoman şi muscă-n laptele fiert de el însuşi în infernalul cazan geopolitic. Filmul renunţă la finalul apocaliptic al romanului şi fanii lui le Carré nu vor regăsi dezolarea aceea cu gust de rugină, pe care o lasă de obicei scrierile sale. Dar filmul mi s-a părut mai viu, liber de gravitatea aceea oarecum căznită. Mergeţi să-l vedeţi măcar pentru secvenţa în care Rush şi Brosnan stau pe patul de bordel care vibrează sub ei, vînzînd şi cumpărînd gogoşi printre televizoarele care nu dau decît filme porno: viitorul lumii ca miză a unui joc delirant de-a secretele, între doi şarlatani. ▲

Planeta maimuţelor

trecerea prin reviste

Arta fugii şi elogiul seninătăţii

Numerele 87 şi 88/2001 ale *Observatorului cultural*, extrem de substanţiale, publică un grupaj dedicat lui Ioan Petru Culianu, la 10 ani după asasinarea acestuia în campusul Universităţii din Chicago. Articolele inedite au fost preluate din anunţatul volum omagial de studii şi evocări ce va apărea în curînd la Editura Nemira, sub coordonarea lui Sorin Antohi. Este vorba (în numărul 87) despre o reconstituire biografică, obiectiv-faptică dar şi simpatetică semnată de Tereza Culianu-Petrescu, un articol al profesorului de studii ebraice Michael Fishbane, evocarea lui Culianu de către Andrei Pleşu, *O prietenie şi cîteva neîntîlniri*, în marginea a două scrisori primite de cel din urmă şi două scurte proze inedite ale lui Culianu – *Şi totuşi...* şi *Arta fugii* – despre moarte, supravieţuire şi acea hipnoză ce creează iluzia că „artistul se află într-un anumit loc... în vreme ce prezenţă sa efectivă *într-un alt loc* nu este simţită." Numărul 88 al *Observatorului* publică un interviu cu profesorul italian Gianpaolo Romanato, prieten cu Ioan Petru Culianu în perioada şederii acestuia în Italia. De reţinut din acest interviu, consideraţiile profesorului italian asupra raportului lui Culianu cu Occidentul şi a primirii rezervate a acestuia într-o Italie cu simpatii de stînga.

Analizarea manualelor de literatură română de clasa a XI-a de către Carmen Muşat începe – în numărul 87 – cu discuţia asupra manualul editat de Editura Corint şi coordonat de Eugen Simion, subintitulată sugestiv *Sistematizare şi amatorism* şi este completată, în numărul următor, de prezentarea manualului apărut la Editura Sigma şi coordonat de Nicolae Manolescu. Va urma manualul apărut la Humanitas. În mod normal, discuţia ar trebui să influenţeze atît opţiunea profesorilor de liceu, cît şi discreţionismul Ministerului Învăţămîntului în chestiunea cu pricina. În mod *normal*...

Un al doilea dosar care începe în numărul 88 al revistei şi se va continua în numerele viitoare este cel dedicat apariţiei trilogiei (de cronici) a lui Nicolae Manolescu, intitulată *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu* (Editura Aula, Braşov, 2001). Părerile sînt împărţite chiar şi în cadrul acestui grupaj oarecum consonant, cu opinii aparţinînd lui Ion Bogdan Lefter, Sorin Alexandrescu, Paul Cernat, Viorel Padina, Cristina Ionică sau Bedros Horasangian. Iată un fragment din parabola celui care „scrie fără a scrie", dedicată de Sorin Alexandrescu lui Manolescu: „Ceea ce frapează în aceste cronici... este în primul rînd seninătatea lor. Manolescu nu ezită, nu se îndoieşte, nu se contrazice. Egal cu sine în lumina unui adevăr dincolo de lume, el nu pare atins de nimic din cele lumeşti... Figurile par scăldate într-un adevăr invariabil. Nu cunosc în toată cultura română un critic care cu mijloace atît de simple şi de evidente să ne convingă atît de rapid că lucrurile aşa stau şi nicidecum altfel."

Ar mai fi multe de semnalat în aceste ultime două numere remarcabile ale *Observatorului cultural:* recenzia profesorului Mircea Anghelescu la cartea lui Edward W. Said, *Orientalism. Concepţiile occidentale despre Orient* (în numărul 87), evocările lui Gellu Naum, interviul luat de Svetlana Cârstean lui Victor Rebengiuc, recenzia lui Adrian Marino la *Transilvania subiectivă* de Alina Mungiu-Pippidi sau critica evocare a *Sărbătorii lecturii* de anul acesta semnată de Alexandru Matei (în numărul 88). Dacă nu le-aţi citit încă, citiţi-le! (**S. S.**) ▲

Dilema vă recomandă

● *Ten New Songs*, ultimul CD al lui Leonard Cohen, distribuit de Sony Music, şi clipul piesei *In My Secret Life* de pe acest album, pe VH 1. Se apropie iarna şi bătrînul leu îşi scutură coama de neon înspre zenit. (Dan Stanciu)

● „Foto Documente – 11 tineri artişti în *Balkon*", pînă pe 25 nov. la galeria nouă din str. Academiei 15. (Alex. Leo Şerban)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Bărbat, fumător, rafinat

Am scris, mai demult, despre „bileţelele“ promoţionale ce-ţi pot fi oferite în tot mai multe locuri din Bucureşti, în special în centru. Un loc consacrat este cel din faţa McDonald's-ului din Piaţa Romană, unde plasatorii de fluturaşi se întrec în a te convinge să-i iei. Trecătorii obişnuiţi ai locului deja ştiu cum să-i ocolească şi care-i distanţa peste care scapi fără pliant publicitar; pe distribuitorii ambulanţi s-au obişnuit să-i trateze ca pe nişte obstacole. Strada nu este, însă, singurul loc unde te poţi alege cu informaţii gratuite: în magazine, sau farmacii, ele îţi stau, de multe ori, la dispoziţie, într-un mod mai puţin agresiv. Textele hîrtiuţelor în cauză sînt, de obicei, banale, şi strict informative.

Există, rar, unele, care ies din tipic. De curînd am primit un fluturaş promoţional de la „Tobacco, Drink, Koffee & Gift Shop“, foarte extins, doct şi livresc. Un magazin, probabil, „perfect bărbătesc“, după cum reiese din denumirea sa detailată: arsenalul pe care îl afişează cuprinde cîteva atribute clasice ale bărbăţiei, prezente, din cîte îmi amintesc, şi-n primul număr din *Playboy* şi-n numere din *FHM*. Din înşiruirea de mai sus lipseşte alcoolul, dar probabil că fumătorii rafinaţi, pe care-i are în *target* respectivul magazin, se asortează mai bine cu băutorii de cafea. De altfel, poza însoţitoare înfăţişează o masă cu un Capucino, două pipe, un croissant, un ziar. E drept că există şi o cutie metalică şi două pahare, care pot avea oarecare legătură cu alcoolul; totuşi, pare a fi vorba de o masă de dimineaţă. În centrul atenţiei pliantului sînt fumătorii: nu orice fel de fumători, ci cei rafinaţi, şi experimentaţi, şi docţi. Mai mult de atît, pliantul se adresează aleşilor dintre aleşi, cremei cremelor fumătorilor: celor de pipă, de trabuce şi celor care prizează tutun. Fumatul nu este văzut ca o necesitate, ci ca o plăcere atestată istoric şi „sacralizată“ de un ritual minuţios: „De-a lungul a 500 de ani a prezenţei tutunului în cultura europeană, numeroase personalităţi au folosit snufful şi ca o modalitate de revigorare, respectiv de savurare a tutunului: Napoleon, Schiller, Kant; iar dintre contemporani: Beckenbauer, Helmuth Schimdt, Sepp Maier etc“. În privinţa ritualului, etapele acestuia trebuie strict repetate, atît în cazul *snuff*-ului, cît şi al pipei: *snuff* – „Începem cu o cantitate mică, cît un bob de orez; Plasăm snuff-ul pe partea posterioară a mîinii sau pe vîrful degetului; Inhalăm uşor tutunul de prizat; După inhalare savurăm aroma şi senzaţia de reîmprospătare“; pipă – „Alegeţi pipa corespunzătoare personalităţii dvs.; Fumatul din pipă presupune odihnirea pipei, pentru aceasta utilizaţi mai multe pipe într-o singură zi; (...) Nu uitaţi, fumatul din pipă este apanajul celor care doresc o savurare calmă, plăcută, relaxată, a unui tutun de pipă ales şi prelucrat cu multă migală“. Reiese, cu claritate, din cele de mai sus, că atît prizatul tutunului cît şi fumatul din pipă nu sînt pentru oricine, sau nu sînt decît pentru cei care acceptă regulile, şi ritualul. Sînt elitiste, şi iniţiate, şi aparţin unui alt timp, dilatat, pe care ţi-l lungeşti cu fiecare nou fum savurat, care n-are nimic de-a face cu du-te vino-ul cotidian. De altfel, termenul de „nobiliar“ chiar apare pe undeva ca atare. Un alt cuvînt – cheie este „aromă“, şi are vădit rolul de a produce plăceri rafinate, poate chiar cu o nuanţă mai *soft*, dar în acest context permise şi bărbaţilor: există arome de cireşe, de vanilie, de whiskey, de mentă, de caise, dar cel mai des „naturale“. Totul în limitele unei masculinităţi sensibile, dar decente şi păstrîndu-şi convenţiile.

▲

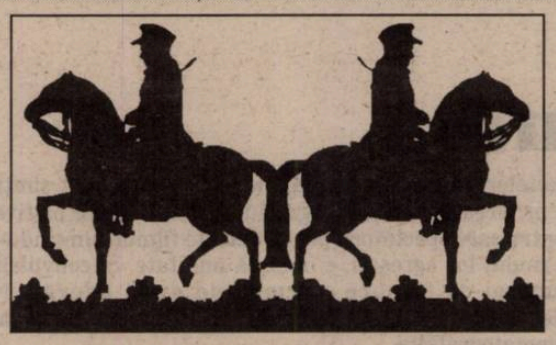

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Două sonatine pe vreme de război neconvenţional

Frumoasă, cum nu se poate mai frumoasă
este dimineaţa cînd, după ce te-ai spălat,
după ce te-ai bărbierit, după ce ţi-ai curăţat
lama, pămătuful, după ce te-ai uitat o clipă
în oglindă şi nu ai descoperit nici o alarmă
pe chip, căci trebuie să fii sănătos, trebuie
să fii sănătos, trebuie să fii sănătos, după ce
ţi-ai făcut cafeaua, după ce ţi-ai ascuţit
creionul şi ai verificat dacă guma-i curată,
fără de scame, după ce ai sorbit o dată din
ceaşca pe care o luminează un soare apărut după
o ceaţă benignă, reciteşti tot ce ai scris
cu o zi înainte şi constaţi că e bine. Nu este
cazul să distrugi totul. Lemnul e bun, fierul
e bun, căpriorii sînt solizi, bine consolidată e
şi temelia, fără această linişte de tîmplar,
de zidar, de lăcătuş, de om care-şi face o casă
nu au rost marile nelinişti cîntate de fiecare
meseriaş al breslei noastre. Toţi înţelepţii susţin
fără a clipi sălbaticul adevăr al vitalei
angoase, al hrănitoarei îndoieli, al presantei
neîncrederi din care s-ar naşte o bună nuvelă,
un impecabil poem. Trebuie să-i crezi. Dar ca să-i
crezi trebuie să fii sănătos, curat şi liniştit,
trebuie să descoperi frumuseţea nesigură a acestei
dimineţi în care dialogul sună just, personajul
nu te minte, fraza e bună ca o broască nouă
la uşă, punctul cade exact acolo unde trebuie.
Fără această dimineaţă de claritate şi sănătate,
nu merită să cauţi întunericul unui amor,
acel echilibru dintre o perlă şi o disperare
pe care îl cauţi prea grijuliu.

Te va durea mîna. Sau stomacul. Sau ficatul. Te vei duce la doctor. Îţi va cere analize. De sînge. De urină. De plămîni. De lacrimă. Cum ţi se ia sînge, aşa-ţi va lua lacrimă în eprubetă. Căci lacrima are compoziţie chimică. Căci compoziţia chimică a lacrimilor e diferită de la lacrimă la lacrimă. Lacrima unei mîhniri are mai multe proteine decît aceea scursă la tăierea cepei. S-a verificat. S-a studiat. Diabeticii plîng zaharat. Lacrima de melodramă, la cinema, e alta decît aceea venită din fericirea conjugală. N-ai ştiut. Ai să ştii. E alt diagnostic. Eu, ca bărbat, încerc să nu plîng. Nu e frumos să plîngi, ca bărbat. Foarte rău, zic ştiinţificii. Vei face ulcer. La stomac. Bărbatul care nu plînge nu elimină toxinele emoţiilor. Lacrimile evacuează otrăvurile din emoţii. Nu plîngi – reţii toxina. Nu e bine, şi urmează acel lung ţţţţ! „Şterge-ţi ochii, nu mai plînge, a fost crudă învinuirea...“ „Cîrnaţi!“, cum zice deratizatorul lui Preda. Lacrima din cruda-nvinuire cît potasiu are? Cît sodiu? Hai la analiză cu lacrima din cruda-nvinuire! Nu o şterge! Dacă-ţi dezvăluie o gastrită? Nu muri de rîs şi du-o la analiză! Pune-o în borcan de cu seară, din timp. Toată noaptea nu mai da suspin şi bate dimineaţa la uşa laboratorului: „V-am adus lacrimile mele de rîs!“. „Veniţi poimîine să luaţi rezultatele!“

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Viorel Tutunaru

„Aleea Ucea 3, Bl P10, sc. 1, ap. 11. Orientaţie aprox. 100 m SE din faţa Pieţei Reşiţa, nu întrebaţi absolut pe nimeni. Javrele peste tot derută, învrăjbesc etc. Dacă nu vi se permite intrarea în bloc, strigaţi-mă, zilnic 9-11, 20-23.

Iubit popor român, stimaţi oneşti cetăţeni din toate ţările!

De cîţiva ani în urmă, aproape un deceniu, n-ar mai fi trebuit să plătiţi întreţinerea, curentul, oricît de mult sau foarte mulţi aţi fi consumat. De asemenea, nu mai e necesar de benzină şi în genere de combustibil. La maşini, tractoare, avioane, vapoare n-ar mai fi trebuit nici lemn, cărbune pentru foc la ţară. Evident, n-ar mai fi fost nici groaznica intoxicaţie cu fum de la maşini, tractoare, avioane, de la hogeacuri la ţară, fabrici, uzine. Realmente, datorită invenţiei mele perpetuum mobile (speţa 1), a deschis minţile şi geniile din toată lumea.

Laboratorul de tiranii al imperiului e atît de ticălos că prin intermediul şefului ţării, iar el prin serviciile secrete (aripa trădătoare), inclusiv prin persoane plătite, prostite a învrăjbit, învrăjbeşte în direcţia mea orice, orice persoană. La punerea în serie a perpetuum mobile (speţa I), inventat de mine, Tutunaru, nu trebuie nici un fel de electrozi (din aur, argint, platină). Fiecare cu cuget, dar şi cel mai mediocru elev cu 8 clase se poate încredinţa şi din acest brevet: motor generator în acelaşi corp metalic, pe aceeaşi osie de rotire. Sursa de pornire e acumulatorul de 12 v, 24 v. La apogeul rotaţiilor, releul exclude sursa de la acumulator, momentan include sursa de la generator. Astfel, generatorul alimentează motorul. Motorul roteşte generatorul, pentru că nici într-un caz să nu fie cădere de tensiune, de la generatorul perpetuum mobile spre motorul perpetuum mobile se include stabilizator. Menţionez de la generatorul perpetuum mobile se include becuri, reşouri, calorifere cu instalarea perpetuum mobile la maşini, tractoare, avioane, vapoare. Nu mai e necesar absolut de nici un gram de combustibil dispare în genere grija de combustibil. Pentru nepermiterea să-mi public, să-mi lansez senzaţionala menţionată carte (3 volume, fiecare vol din 5 părţi, I parte descriere cronologică, II literatură artistică „clipa care nu se uită niciodată“, III poezii, ode, poeme universale, IV să ne mai descreţim frunţile „hai să fim serioşi, nimeni n-au fost sănătoşi fără amor, sport, muzică, sexy şi umor“, V dulci, dulci bancuri (cu mujdei de ardei), universale, absolut noi, mereu actuale! Autorul fiecărui banc, autorul cărţii Tutunaru).

(din *Comunicat urgent pentru poporul român (inclusiv cu vechile hotare), evident pentru fiecare persoană aparte, concomitent pentru oneste persoane ale altor popoare)*

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Modelul Sarajevo?

În mod cu totul straniu, există moduri radicale de a dialoga cu spaţiile reziduale care sînt produse de violenţă în oraşul post-modern est-european. În ce îi priveşte pe arhitecţii romîni, ei nu sînt, se pare, tentaţi să inspecteze măcar propuneri de felul celor făcute de Lebbeus Woods pentru Sarajevo şi Havana. Căci este greu de imaginat asemănare mai izbitoare decît cea între peisajul bucureştean de după 1989, mai cu seamă în zona Casei Republicii, şi Sarajevo de după războiul civil; şi întrucît aşa stau lucrurile, văd o lecţie dureroasă, dar care ar trebui învăţată pînă la sînge, în „reconstrucţia radicală" propusă de Lebbeus Woods pentru acelaşi Sarajevo.

Ceea ce propune în proiectele sale arhitectul Lebbeus Woods este nu numai să ne asumăm, ca fiind personală, drama distrugerii violente a oraşului – este al nostru şi este a noastră – dar să şi continuăm, cu tot masochismul pe care îl presupune, aflarea şi asumarea adevărului. Cu alte cuvinte, Woods nu ar repara, restaura, acoperi cu cruste rănile şi cicatricile unui oraş vandalizat de nebunia domnilor şi de bucuria nebunilor de noi, laşii care i-am lăsat să îşi rîdă de spaţiul vieţilor noastre. Dimpotrivă, le-ar exhiba, le-ar transforma în personajul principal al spaţiului urban. Acolo unde există un virus al distrucţiei, el l-ar lăsa să lucreze mai departe, atît pe faţade, cît şi în cele două spaţii pe care faţadele le separă: cel public şi cel privat. Mutanţi spaţiali ar urma să apară, dar ei sînt progeniturile gesturilor noastre, prin urmare ar trebui să îi adoptăm ca pe un prunc handicapat care, el, nu are nici o vină pentru ratarea sa. Aceasta este însă doar o primă generaţie, copil al violenţei primare, demolatoare. Dar el la rîndul său puieşte: mutanţii de a doua generaţie sînt deja cotropitori, dinamici şi „se mută". O fac fie cotropind faţadele derelicte ale „bunicilor", fie, ca „meta-institutele" lui Woods, ridicîndu-se deasupra lor pe „picioroange" şi plecînd, părăsind – ca într-o cruciadă a copiilor – locul dezastrului natal. Des-figurate, bolnave, aberante, noile organisme simbiotice – gazdă şi virus contopite – sau cyborgi ne arată consecinţele – în durată lungă – ale actelor noastre prezente. Această metaforă urbană, propusă de Woods, nu vi se pare că descrie deja adolescenţii de astăzi, a doua sau a treia generaţie crescută în ghetto-urile comuniste?

Ceea ce se află îndărătul proiectelor lui Woods nu este doar o reconstrucţie radicală, ci şi o deconstrucţie radicală. Virusul invocat în manifestul deconstructivist al lui Mark Wigley îşi găseşte în spaţiul complet virusat post-comunist terenul de lucru predilect. Proiectul pentru Sarajevo e un mod dramatic de punere pe gînduri, o construcţie intelectuală remarcabilă. Prin comparaţie, ea scufundă în derizoriu propunerea de sens opus atît ca profunzime cît şi ca realizare – celebrată de întreg juriul concursului „Bucureşti 2000" – a lui von Gerkhan. Ceea ce este introspecţie şi discurs critic, ardere cu fierul roşu şi chirurgie cathartică pentru *psyché*-ul colectiv la Woods decade în conformism mic-burghez şi dramoletă la Gerkhan*. Şi să nu vă imaginaţi vreodată că sînt mai „fezabile" catedralele consumismului propuse de Gerkhan împrejurul unei Case a Republicii, rămasă intactă şi centru al puterii ultime în stat, decît „meta-institutele" lui Woods. Primele sînt ineficace economic vorbind şi nici un investitor sănătos la cap nu va veni să îşi depună banii pentru a construi fantasmele lui Gerkhan, ale juriului „Bucureşti 2000" şi ale celor fascinaţi de această machetă. Celelalte sînt insuportabile vizual, la drept vorbind, deşi unele realizări deconstructiviste par, în durata lungă, mai degrabă pitoreşti decît cu adevărat critice şi subversive. Cele două propuneri pentru clădiri-cyborg în Sarajevo îmi par de-a dreptul cuminţi, dacă e să le judecăm prin comparaţie cu ruinele războiului care erau. Dar, la acelaşi grad redus de probabilitate de a deveni zidire, modelul Sarajevo-Woods este unul de altitudine intelectuală, iar modelul Bucureşti-von Gerkhan este unul de incredibilă platitudine.

*De pildă, propunerea lui von Gerkhan de a transforma Piaţa Unirii în lac este de-a dreptul ridicolă: metroul bucureştean este igrasios şi inundat la fiecare strop de ploaie şi fără să îi mai aşezi deasupra o massă uriaşă de apă...

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

De vorbă cu viitorul

În ciuda profeţiilor răuvoitoare ale „oracolului din Dămăroaia", nu ne-au trebuit nici pe departe 20 de ani ca să intrăm în normalitatea potenţială. Iată că au apărut profesioniştii noii generaţii! E vorba de o pătură de tineri, înalţi şi bine legaţi, raşi în cap sau cu freze copiate din filmele despre brokerii de la bursa pe care a deschis-o domnul Năstase la New York. Să fim înţeleşi, mă refer doar la mediul central-urban. Trebuie să constat că, spre deosebire de generaţia mea, mult mai dispusă să imite tot felul de stiluri vestimentare (predomina totuşi moda *hippy*), acum e mai multă uniformitate, îndreptată către eleganţa profesională. Nu că tinerii de azi ar fi mai puţin zurbagii decît noi, cei de-atunci, dar acum domină presiunea interviului, unde trebuie să arăţi bine şi unde o impresie proastă te poate lăsa fără slujbă. Interesant însă, deşi cunosc mai multe exemplare ale acestei rase, am constatat cu surprindere că, în această strategie a succesului profesional, lipseşte un element – pregătirea profesională. Sau interesul pentru viitoarea meserie.

Am susţinut cîteva sute bune de interviuri, în calitate de reprezentant al angajatorului, şi i-aş împărţi pe candidaţi în două. Unii mai lucraseră în domeniu, despre ei altă dată. Alţii erau la prima tentativă, despre aceştia aş vrea să comunic cîteva impresii. Să luăm cazul candidaţilor la nobila profesiune de ziarist. Domnul A, costum elegant, şosete asortate între ele, stilou (cam de aur). Are vagi nelămuriri – nu face diferenţa între prim-ministru şi preşedintele Senatului. Confundă Bosnia cu Macedonia şi Macedonia cu Caledonia. Vrea să primească maşină şi mobil, cu benzină şi minutele plătite. Va avea uneori nevoie de zile libere, pe nepusă masă, pentru că *mă duc cu băieţii la Snagov*. A, totuşi are o legătură cu lumea politică – *sînt în gaşcă cu stripperul ăla, ştiţi dvs.!*

Domnişoara B, machiată discret, îşi oferă figura doar sub anumite unghiuri favorabile. Întrebată (foarte subtil) ce ziare cumpără, spune că nu citeşte decît reviste, în ziare e prea multă politică. Aici intervievatorul se pierde cu firea şi îşi aprinde o ţigară, deşi patronul l-a rugat fierbinte să nu facă asta de faţă cu candidaţii, căci aceştia trebuie să rămînă cu impresia că sîntem o firmă modernă. Ce să fac, postulanta m-a lăsat fără întrebarea următoare – dintre toate acestea, ce ziar vă place mai mult? În fine. Dar, dacă n-aveţi experienţă, dacă nu sînteţi la curent, de ce doriţi o leafă atît de mare? Ei, spuse ea, o să-nvăţ. *Mă mai ajută colegii, mai copiem ceva din ziar, de pe Internet. Nici nu ştiţi cît costă un dres!*

Domnul C e rugat să traducă o ştire din engleză, se-ncurcă de la primul rînd şi recunoaşte că nu ştie foarte bine (de fapt, nu ştie decît *Hi!* şi cîteva expresii cu renumitul *F-word*). Îmi pare rău, zic, engleza era o condiţie obligatorie, scria şi în anunţ. Da, zice el, dar ştiu franceză şi spaniolă. Păcat, zic eu, nouă ne trebuie să traduceţi depeşele de pe *Reuters*. Aici urmează trei feluri de răspunsuri (aţi înţeles că dl C reprezintă o categorie, nu doar un simplu personaj). Răspunsul X: *Da' de ce nu vă luaţi France Presse?* Răspunsul Y: *Da' eu vreau să fac cronică mondenă!* (N-avem aşa ceva.) Răspunsul Z: *Da' dumneavoastră cîte limbi ştiţi?* Ieşire dramatică: *Au revoir, monsieur!* Au calculator? Au. Au Internet? Au. Citesc publicaţii străine, româneşti, *site*-uri de informaţii? Nu prea, mai mult jocuri şi *chat*. Dar, invariabil, calculatorul e vîrf de serie şi de marcă!

Printre ei, s-a rătăcit un ochelarist. Are un pulovăr uşor deşirat pe la coate. Părul lung, strîns într-o coadă de cal, îi scoate în evidenţă nasul cam lung şi cîteva coşuri. A scos o revistă în liceu, a făcut şase *site*-uri pe bani, ştie să editeze sunet pe calculator, ştie engleză binişor şi ştie ce vrea. Să lucreze în presă. De ce nu? După o zi de interviuri eşti dărîmat. Ieşi la o ţigară, dai nas în nas cu patronul. Sper că nu mi-ai găsit cine ştie ce pletos, am văzut c-au venit tot felul de fete drăguţe!

▲

Alex. Leo ŞERBAN

fericirea la televizor

Mănînc, deci exist

(...Iar acum cîteva zile era cît p-aci să nu mai exist: intrasem la Angst-ul din Amzei şi ochisem o bucată mică de telemea mixtă – singura mică şi singura mixtă – cînd, gentleman spontan, am cedat trecerea unei cetăţene care a ajuns la galantar înaintea mea, a cerut taman bucata de brînză mică şi mixtă şi dusă fuse; nu vă pot spune cît am urît-o! În materie de mîncare, generozitatea mea dispare... Sau poate lua forma (perversă) a „Prăjiturii cu jeleu" din clipul Vank: sînt dispus s-o împart, dacă „retribuţia" e pe măsură.)

Mîncarea la televizor. Zeci de emisiuni despre cum se găteşte un iepure, o prepeliţă sau o zacuscă nu m-au învăţat nici măcar cîtă sare să pun, dar m-au fixat în faţa monitorului mai solid ca „Actualităţile". Cu timpul, am început să discern emisiunile bune de cele spectaculoase; primele au şi sare, şi piper, dar prepararea mîncării nu se reduce la reţetă, ci implică un ceremonial şi – mai ales – o stare de spirit. Cele care se bazează pe *show* nu sînt de fapt despre mîncare, ci despre vedetele care mănîncă şi – adiţional – gătesc; nu prea le vedem mîncînd (chestia asta se întîmplă probabil după terminarea emisiunii), dar, judecînd după cum gătesc (într-o frenezie diletantă în care gestica flamboaiantă ţine loc de dozaj), mă-ndoiesc că rezultatele sînt pe măsura stilizării din cadru.

În acest domeniu, *show*-urile cele mai satisfăcătoare sînt acelea în care mîncarea nu este pretext, ci Textul Însuşi – scenariu permiţînd o mizanscenă specifică. Pentru asta, e bine de ştiut că legumele, carnea şi fructele nu sînt o simplă recuzită mutată dintr-un castron într-altul: ele sînt *actorii* unei „piese" care se poate numi, după gust, pilaf, tocăniţă sau tort. Bucătarul este autorul piesei şi totodată regizorul ei, dar vai de bucătarul care nu înţelege că, în materie de bucătărie, nu există „roluri secundare" – care crede că cimbrul este figurant sau scorţişoara o starletă! Mîncarea pe care o va produce va avea toate aparenţele gastronomiei, dar nu şi consistenţa acesteia.

Să luăm, de pildă, *show*-ul lui Petrişor de pe România 1. S-ar părea că, aici, este mai important „timing"-ul (şi „rating"-ul) emisiunii decît verosimilitatea ei. Vedetele invitate să gătească în studiou nu-şi dau nici o osteneală să ne convingă că ceea ce gătesc poate fi şi mîncat, nu doar arătat la cameră; între două jocuri, trei glumiţe şi cinci cîntări, mîncarea devine o fiertură răsfiartă, o braşoavă răscoaptă sau un platou de răbdări prăjite... Ceea ce nu înseamnă cîtuşi de puţin că gătitul în studiou este imposibil sau că produce (doar) „Surprize, surprize" cu miros de ars: „Bunica" de pe Acasă – inenarabila Monica Ghiuţă; cu un nume ca acesta, devine limpede că gastronomia cochetează simpatic cu aragazul drăcesc – prepară lucruri în general „cuminţi", la îndemîna tuturor, iar aportul său actoricesc se reduce la a vorbi singură cu cratiţele, a tărăgăna vocalele în timp ce presară boiaaauaa sau a diminutiva tot – de la şunculiţă ardelenească la niţică vanilie. La emisiunea în limba germană de pe România 1 am prins, o dată, şi două bunici „adevărate", care găteau pe rînd, dar îşi dădeau sfaturi concomitent; aici, ca şi la „Bunica Monica", ceea ce m-a frapat este imprecizia reţetelor, „acomodarea" codurilor la realităţile bucătăriei proprii: „dacă nu aveţi castraveciori, puteţi pune şi dovlecei"; „în loc de migdale, se pot pune nuci" etc... Este idealul gastronomiei domestice: n-avem aia, punem ailaltă – într-un travesti post-modern în care bunicile noastre sînt maestre.

La polul opus, fantasma culinară tip „road-movie" – Greg & Max de pe Discovery, care cutreieră America gustînd, ici şi colo, bunătăţile multiculturale, în care fast-foodul aspiră la demnitatea cordon bleu-ului; sau Jean-Luc, de pe 5-ème, *maître* incontestabil al gastronomiei-fără-compromisuri, care vizitează mari restaurante din Hexagon, unde exactitatea ingredientelor şi a dozajului echivalează cu un edict religios: nici vorbă, aici, de regula lui „sau/sau"; mîncarea bună e un templu, iar ereziile sînt excluse. E singurul templu în care-mi doresc să intru cît mai des...

▲

PRODUSE PRIMITE DE-A SUROGATA

Stela GIURGEANU

Un alt fel de expoziţie

În general, cînd aud de expoziţii, primul gînd mi se îndreaptă înspre tablouri, sculpturi sau alte opere de artă. Expoziţia organizată de ANPC, (*Autoritatea Naţională pentru Protecţia Consumatorilor*) timp de trei zile la ROMEXPO, a îndreptat însă atenţia vizitatorilor înspre un alt fel de artă. O artă veche, învăţată şi perfecţionată de-a lungul generaţiilor, păstrată şi transmisă din tată în fiu, arta comerciantului viclean, dornic de cîştiguri în contul naivităţii cumpărătorului.

Încurajată de extinderea comerţului de tarabă, arta falsului şi înşelătoriei s-a dezvoltat, dincolo de reclama mincinoasă a etichetelor sau a denumirilor uşor mutilate, de firme celebre, în lucruri care frizează deja absurdul.

Gama (din păcate) largă a expoziţiei a cuprins, de la produse alimentare la aparate electro-casnice, *second-hand* sau fără buletin de verificare. În domeniul culinar s-au putut „admira" capacele bombate ale conservelor de zarzavat şi murături, cutii de iaurt Danone stîlcite, expirate şi comercializate, cutii de Bergenbier, depozitate în locuri improprii, ruginite sau datate din secolul trecut. De asemeni, produse ivite din neant, fără producător sau distribuitor, produse „no name", ieftine buzunarului dar scumpe sănătăţii.

„Omul preferă să ia o cutie de margarină de la tarabă din cauza cîtorva sute de lei mai puţin... din păcate nu mai verifică producătorul sau data expirării". Acelaşi risc se poate ivi şi în cazul cosmeticelor. Prezente şi ele la expoziţie au făcut cu ochiul celor grăbiţi de a procura creme şi loţiuni din piaţă şi nu din magazin. Cremele „Nivea" sau „Ponds", din cele bronzate la soarele de tarabă, se pot lua la întrecere cu parfumurile „franţuzeşti", *Tresor, Chanelle 5,* sau *Davidoff,* chilipirurile de o mie de lei gramu', care nu costă mai mult decît fac. În aceeaşi serie, pantofii din „piele" de plastic au concurat graţios tricourile din polyester „100% bumbac". Reclama grosolan mincinoasă este însă învinsă de înşelătoria mascată de realitate. Iluzii de firmă în pachete de cafea sau aparenţa unui cartuş de ţigări, timbrat, dar plin de rumeguş, pot contribui oarecum la sănătatea publică prin eliberarea de vicii. După cum patima băuturii poate fi stăvilită de imaginea celebrei sticle de vodcă – locul de eternitate al tot atît de celebrului şoarece.

Riscurile sînt cît de cît clare în ceea ce priveşte produsele *second-hand.* Aici, de la lenjerie şi încălţăminte la produse electro-casnice şi componente de maşini, toate le cumperi pe propria răspundere. Descoperite de inspectorii OPC prin tîrgurile din toată ţara, aparate de radio, *Soni* sau *Filips,* şi-au expus cu mîndrie „firma", fără alte precizări inutile cum ar fi numărul, denumirea, natura alimentării sau tensiunea nominală. Gradul de pericol al jucăriilor trecute de prima tinereţe e egalat de cel al jucăriilor noi, comercializate ilegal; pistoalele cu bile, maşinuţele de fier nefinisat, pînă şi simpaticii ursuleţi de pluş coloraţi necorespunzător, sau prost cusuţi. „Avertismentele de pe etichetele jucăriilor sînt făcute cu un scop, nu de dragul literaturii".

Patronată într-o oarecare măsură de sfîntul „haz de necaz" al românului, dar în cea mai mare parte de seriozitatea fenomenului, vina expoziţiei stă oarecum în echilibru, între umerii comercianţilor şi cei ai cumpărătorilor. Ce s-a sperat? Captarea atenţiei şi sporirea încrederii în ANPC. Ce s-a obţinut? Rezultatele vor apărea într-o viitoare expoziţie, în înregistrarea de reclamaţii şi în folosirea serviciilor puse la dispoziţie. ▲

Raluca ION

Consumatori pragmatici

Spre Europa

Bj Dunării-Titan-Fundeni-Colentina-Europa, scrie pe maxi-taxiul cu motor de maşină de tuns iarba, care pare că se va desface ca un Meccano prin gropile periferiei bucureştene. În dreapta mea stau aplecate şi înghesuite mai multe femei. Una dintre ele îi spune alteia că a plecat în Europa să-şi găsească bărbaţi, că ei îi plac mai galbeni. Şi în maxi se rîde, copios şi năucitor, iar eu, ca întotdeauna cînd mă aflu fără scăpare într-o astfel de maşină, închid ochii şi îmi imaginez, poetic şi nepotrivit, că mă îndrept pe un drum neasfaltat spre o carieră de piatră.

Sărim peste cîteva etape şi ne găsim deja în *en gros*-ul Europa, în care, de cîteva secunde bune, nu am înaintat nici un pas pentru că, ei da, e incredibil de aglomerat. Pe dreapta, în strigătele de „ieftin" sau „pomană" ale concurenţei cocoţate pe marfă, un vînzător tuciuriu îşi mănîncă shaorma pe tăcute, nepăsător la maioneza care curge pe geaca de plastic, expusă pe jos pentru vînzare. O femeie întinde mîna spre ea şi întreabă cît costă. Cu interes. Nu cu ironie. Ceva mai încolo se găseşte aparatură electronică: *Victronic, Newtec* şi, firește, *Brown* şi *Panasoanic.* O întreb pe vînzătoare dacă se acordă garanţie la casetofonul *Panasoanic.* Mi se răspunde că nu. De ce? Simplu, pentru că nu e cu autoreversie. Perplexă, intru din nou în şuvoiul de lume din care se detaşează de la bun început larga categorie a celor fericiţi că se află acolo, unde lucrurile se dau ieftin sau de pomană. „ Îţi spun io, Oboru' ăla e nenorocit rău. Iote ce ieftine e toate aici", se aude de sub o basma şi alte patru basmale se mişcă în sus şi în jos aprobator. Puţin mai la stînga se comentează: „Na, bine că nu ţi-ai luat cizme cu 250 de mii de acolo. Astea e mult mai bune. Ce dacă n-are fermoar". Mult mai puţini sînt cei care vin în Europa fiindcă sînt de la ţară şi fiindcă lor de aici li s-a spus să cumpere şi nu din altă parte. Aceştia sînt cei mai expuşi surprizelor *en gros*-ului: „Hai mamaie, cumperi sau ce dracu' faci? Zi ce vrei: linguri sau furculiţe? Ia linguri şi pleacă dracu' de-aici." Şi atunci cumpără mamaia linguri, deşi poate voia furculiţe, şi ele tot zece la cinşpe mii, rezervîndu-şi ce-i drept privilegiul de a bodogăni: „Ce să zic, ai dat în gre !" În această mulţime extrem de bine reprezentaţi sînt „pragmaticii", adică cei care realizează avantajele („e ieftin") şi dezavantajele („nu e de calitate") cumpăratului din Europa şi care iau decizia de a veni aici în faţa argumentului suprem.(„Aşa e peste tot"). Ei cumpără astfel geaca *Futefushi* fiind pregăţi să o coasă la nevoie, sau pantofii *Adidas* pe lîngă care sînt conştienţi că trebuie să-şi ia un tub de *Superglue,* aşa, din precauţie. Ceea ce e tragic este că „pragmaticii" sînt cei care aduc după ei o a patra categorie: una care vrea haine din magazin nu din Europa, care nu vrea aglomeraţie, care nu vrea să vadă ţigănime şi chinezărime şi care în condiţiile astea nu mai vrea haine deloc. Aceştia sînt copiii pe care îi poţi auzi protestînd: „Hai, mamă, să ne întoarcem, că-mi iau din altă parte" sau „ Tu nu vezi cum are mînecile?", reduşi sec la tăcere cu „Trebuie să-ţi iei! De unde vrei să-ţi iei dacă nu de aici?". În situaţii extreme, „pragmaticii" se simt obligaţi să-şi scuze odraslele în faţa chinezilor: „Îmi pare rău, fi-miu e aşa de pretenţios", care se arată înţelegători şi care, cu cojile de seminţe adunate la gură, spun zîmbind: „Eh, copilă!".

Părăsesc acum *en gros*-ul Europa gîndind că dacă pentru asemenea consumatori ANPC-ul nu mai are nimic de făcut, o organizaţie pentru protecţia copilului ar avea sigur ceva de spus în ceea ce se întîmplă acolo.

Sany, din alfabetarul vapoarelor

E o seară de joi, puţin peste ora 6 şi 25 într-un tren personal spre Constanţa. Abia am plecat din Gara Obor şi ne legănăm acum în monotonia înserării şi a clănţănitului molcom şi continuu de seminţe. Din Pantelimon se urcă un băiat pipernicit şi negricios care vinde struguri înghesuiţi într-o pungă de plastic: numai şase mii, acum este momentul prielnic să cumperi, sau să pui întrebări. **Anica Stere,** 67 de ani, vecină de banchetă cu mine: „Să cumpăr de la ăştia de pe tren? Da' de ce, mamă? Că e Europa aproape de mine, io de acolo iau ce-mi trebuie, şi băiatu' ăsta care vinde la fel. Nu de struguri zic io acum, dă-i dracu' de struguri, da' să vezi că toată iarna şi primăvara aruncă arabii ăia lîngă angrou şi mandarine, şi lămîi, şi portocale. N-are mamă nimic, că e numai mucegăite puţin şi bătute pe-o parte. În rest e bune, io mereu iau, cu sacoşile, duc şi la nepoţi şi lu' sor-mea, că acu' mă duc la ea la Săruleşti. De ce să-i dau lu' ăsta bani, că le ia şi el ca mine. Da io nu le vînd, io le duc la nepoţi, aruncă ei partea aia şi mănîncă, să vezi ce se bucură cînd mă vede." Pe bancheta alăturată doamna **Dana Stoian,** de 50 de ani, devenită atentă încă din timpul discuţiei anterioare, îmi spune că, ei da, ea e mereu atentă. „Nu e posibil dom'le să cumperi porcării, să dai banii şi să mori, io i-am luat lu' nepotă-miu, acum un an de zile, o ciocolată de la unii care vindeau pe stradă. A făcut copilul toxiinfecţie alimentară, se băşicase pe tot corpul, l-a luat cu vărsături, cu leşin, l-am dus la spital. Ce-am mai tras atunci, ce m-am mai chinuit, copil mic de 4 ani, credeam că mă omoară fi-mea. Acum numai şi numai de la supermarket cumpăr, vă rog să mă credeţi, mă uit la dată de zece ori, dar nu toată lumea face la fel. Mulţi iau porcării de pe stradă, se bucură că e ieftin." Lîngă uşă nişte navetişti beau vin de ţară dintr-o sticlă de plastic. **Romică Ene,** 34 de ani, mă priveşte superior: „Ce te interesează pe mata, don'şoară? De tărie? Numai whisky-ul să fie de-ăla de cea mai bună calitate, în rest bem şi contrafăcute." Rîsete. Dar nu e periculos? „De unde periculos, dacă e tare, e medicament! Pha! Păi, io aveam un prieten din Zărneşti, ne-am întîlnit la Bucureşti, pe şantier, ăsta băuse la viaţa lui ani de zile alcool furat de la fabrica de armament şi nu păţise nici pe dracu'. Cînd i-am dat să bea vodcă de-asta Genocid de-a noastră mi-a spus: băi băiatule, ce beţi voi aici e caca-maca-pipi-n-ceai, e un pişvaiţ mai frate!" Deci nu trebuie să mă îngrijorez, ei fac tratamente cu pişvaiţ, îi las în pace, şi o abordez pe doamna **Rodica Popovici,** de 42 de ani, însoţită de fiul dumisale de 15 ani, care stă cu picioarele pe bancheta din faţă. Din bună creştere, desigur, adidaşii se odihnesc pe podea, iar eu pot să-i admir în voie şosetele cu Nike „Vai ce păţesc cu fi-miu cu hainele, e de groaza lumii se plînge doamna Rodica către mine. Eu să-l iau în Europa, că-i mai ieftin, el că nu, că el nu se duce cu adidaşi de 150 de mii la şcoală. Păi, mă, mamă, de ce să dai 400 de mii în Obor, că ăia tot din Europa îi iau şi-i vînd mai scump. El nu şi nu. Şi-i iau cu 500 de mii, şi-i rupe după 2 luni, că calcă tare rău. Anu' trecut i-am luat un trening, că nu mai avea la sport, şi cînd ajung acasă, crize pe el că scria Adiads şi nu Adidas. A trebuit să-i descos codiţa lu' al doilea şi să i-o lungesc pe aia a lui a că altfel nu se mai ducea la şcoală cu el, şi de unde bani să-i cumpăr altul?" Evident, băiatul se supără, „mai taci, mamă", spune, eu plec fiindcă nu vreau să provoc o scenă de familie sau pentru că aş fi plecat oricum, nu ştiu.

Ceva mai încolo aflu de la **Ruxandra Pop,** de 21 de ani, cît de mîndră este de aparatura ei electronică: „Am primit de ziua mea, astă-primăvară, combina muzicală Sany. Cred că au făcut-o pe vapor şi n-au mai avut litere de Sony. Sau măcar de Sanyo. Chiar şi aşa, Sany e o bijuterie. Din prima zi nu mai înregistra. A doua nu mai derula de nici o culoare. Într-o săptămînă, dacă o lăsam, îmi făcea varză toate casetele. O ţin acum în sufragerie, pe post de suport de bibelouri. Mama o şterge de praf, e piesă de expoziţie. Nu ştii pe cineva care să vrea aşa ceva? O dau ieftin, şi cu fetiţa cu gîştele pe ea." ▲

© S. Ivanoschi

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Lanţul Trofin

„Între 1968 şi 1974 Virgil Trofin accede la eşalonul suprem al puterii comuniste, devenind membru al Prezidiului Permanent al Comitetului Executiv. Declinul său politic debutează însă în 1969 cînd este frustrat de funcţia de secretar al C.C.-ului şi, ca modestă compensaţie, i se acordă poziţia de preşedinte al Uniunii Naţionale a CAP-urilor. Degringolada lui Trofin capătă un ritm tot mai intens după 1974, cînd ambiţiosul birocrat încetează să mai facă parte din Prezidiul Permanent şi este, în consecinţă, eliminat şi din misteriosul Consiliu al Apărării Naţionale. Între 1971 şi 1972 Trofin devine preşedinte al sindicatelor, iar între 1972 şi 1974 deţine funcţiile de vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri şi Ministru al Comerţului Interior. Menuetul Nomenklaturii continuă în 1974, cînd Trofin este expediat la Braşov ca prim-secretar al Comitetului judeţean de partid. Între timp, Gheorghe Pană, fostul confrate utemist, împărăţea în secţia de cadre a C.C.-ului. Aş mai aminti aici un mic detaliu, elocvent însă pentru stilul insinuant-despotic al lui Trofin: secretar al C.C.-ului în 1968, el avea să participe la Conferinţa Naţională a UASR din acel an, manifestîndu-se, încă o dată, ca un vigilent aparatcik stalinist. În cuvîntarea sa la Conferinţă, Trofin atacă tendinţele experimentale şi de avangardă ce căpătau amploare în rîndurile studenţimii. Ţinta sa nemijlocită o constituiau faimosul «Teatru din pod» şi mai ales revista clujeană studenţească «Echinox». Pentru exponentul birocraţiei obscurantiste nimic nu era mai deranjant decît faptul că studenţii clujeni încălcaseră tabu-urile cenzurii şi publicaseră traduceri din opera filosofului german Martin Heidegger. Într-un acces de furie jdanovistă, Trofin exclama: «Partidul nu dă burse pentru traducerea filosofilor nazişti!»“

(Vladimir Tismăneanu, *Arheologia terorii*, Editura Eminescu, 1992)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Muzica simfonică sau maneaua

Aproape că nu mi-a venit să-mi cred urechilor ceea ce am auzit. Nu pe stradă, nu în metrou, nu la Fast-food, ci la radio. La emisiunea „Matinal“. O convorbire între reporter şi un şofer de taxi din Braşov. O convorbire aproape la fel de scurtă ca presupusa convorbire telefonică dintre Osama bin Laden şi mama sa, înainte de 11 septembrie. Dialogul din taxi suna cam aşa: Reporterul: – Observ că dumneavoastră aţi pus la casetofon muzică simfonică. (Se aude, într-adevăr, în fundalul sonor muzică simfonică.) Şoferul: – Da, e Concertul numărul 1 pentru pian de Franz Liszt. Reporterul: – Asta, în timp ce alţi şoferi de taxi pun muzică uşoară, manele, dance... Văd că aveţi aici şi alte casete de muzică simfonică. Şoferul: – Da. Reporterul: – Şi clienţii ce spun? Şoferul: – Unii se miră, altora nu le place.

Cea mai scurtă conversaţie pe tema muzicii simfonice pe care am auzit-o.

Sînt invidios pe reporterul care a nimerit un astfel de taxi şi a mai avut şi reportofonul la el. Cu atît mai mult cu cît nu mi s-a întîmplat niciodată, de cînd călătoresc cu taxiul, cu autobuzul, cu trenul sau cu cine ştie ce alte mijloace de transport în comun, să aud muzică simfonică. Dimpotrivă, manele, muzică lăutărească, hip-hop, dance, rock... Care, nu ştiu de ce, trebuie ascultate la cel mai înalt nivel decibelic, astfel încît reporterul, într-o asemenea împrejurare, ar fi trebuit să aleagă să înregistreze ori convorbirea, ori muzica. N-am să mă-ntreb de ce nu am eu norocul reporterului de la Radio, dar îmi pun sincer întrebarea dacă nu s-ar putea ca, măcar, nu unul din două taxiuri, ci unul din patru să poarte cu el muzică simfonică. Taxiul acela n-ar trebui să fie nici galben, nici mov, ci, să spunem, bleu-ciel. Oricît de grăbit aş fi, aş aştepta să treacă prin faţa mea taxiul bleu-ciel, ca să-l pot lua. Sau l-aş comanda anume: „Vă rog să-mi trimiteţi în strada... numărul... un taxi cu muzică simfonică. Aştept provincia“.

▲

Cu ochii-n 3,14

M-AR MIRA CA UN CONTEMPORAN AL TOAMNEI SĂ CONSUME BĂUTURI NAŢIONALE ÎNTRE DOUĂ VĂMI

● Cînd îşi văd de ale lor şi iau peste picior pe cine trebuie (politicieni, gazete sau vedete ale zilei), domnii Huidu şi Găinuşă, realizatorii „Cronicii cîrcotaşilor“ de pe Prima TV, se întîmplă să aibă cîteodată haz. Însă cînd îşi vîră hazul unde nu prea le fierbe şcoala, rezultatul este mai mult decît jalnic. Aşa a fost miercuri, 31 octombrie: umorul trist al celor doi a dat în clocot şi s-a revărsat asupra a două tablouri de Victor Brauner, împroşcîndu-le cu stropi de băşcălie joasă. Căci a numi „mîzgăleli“ opera unuia dintre pictorii foarte importanţi ai secolului XX, ale cărui lucrări se află în cele mai faimoase muzee şi colecţii particulare din lume, a i te adresa *direct* (deşi a murit în 1966) de parcă ţi-ar fi tovarăş de bere şi a-i da sfaturi de la înălţimea zeflemelei tale pitice îmi pare a împinge gluma nepermis de departe, către un abis de grosolănie. Ca atare, aş vrea să le sugerez lui Ş. Huidu şi M. Găinuşă un posibil subiect pentru una din emisiunile lor viitoare. Există la Tg. Jiu un monument bizar (un stîlp înalt din fier), creaţie a unui sculptor obscur despre care m-ar mira să fi auzit dînşii, pe nume Constantin Brâncuşi. Aştept, încrezător în steaua hazului lor ce apune, să-i văd tăvălindu-se de rîs dinaintea Coloanei Infinitului. (**D. S.**)

● La emisiunea „Vrei să fii miliardar?“, transmisă de televiziunea Prima pe 2 nov., a apărut un concurent din Galaţi, dl Valentin Vasile care, la un moment dat, s-a retras renunţînd la 30 de milioane fiindcă „nu ştiu răspunsul la întrebarea pe care mi-aţi pus-o“. N-a apelat la nici un prieten, n-a solicitat ajutorul publicului: pe participantul la concurs îl atrăgea „ideea de concurenţă loială“ şi nu voia să se abată de la ea. Mare surpriză: iată un contemporan de-al nostru care nu se simte gata să răspundă la orice chestiune, indiferent dacă ştie sau nu ştie despre ce e vorba. Raritate de om. (**T. C.**)

● În Ghidul TV al *Evenimentului zilei*, Radu Coşarcă, briantinatul cititor de promter de la Antena 1, mărturiseşte că tocmai a terminat de citit *„Conversaţie la Catedrală* de Márquez“. Fiindcă tot îi plac „în general, sud-americanii“, ar putea continua cu *„Toamna patriarhului* de Vargas Llosa“, *„Despre eroi şi morminte* de Fuentes“ sau *„Moartea lui Artemio Cruz* de Sábato“. (**S. S.**)

● Din mărturisirile corespondentului special PRO TV, Cătălin Radu Tănase, recent întors din Pakistan *(Evenimentul zilei, Ghid TV*, nr. 43): „Acolo, ca să consumi o bere îţi trebuie certificat de beţiv. Trebuie să completezi două-trei formulare prin care «accepţi să consumi băuturi care îţi intoxică mintea». Oricum, cei care au acest certificat de băutor n-au voie să consume pe an decît una-două sticle de vin“. (**T. C.**)

● Aflăm din *Ziarul financiar* de marţi, 6 noiembrie, că ruşii au naţionalizat vodca Stolichnaya. E şi normal, doar e o băutură naţională... (**M.M.**)

● Prin oraş circulă o casetă audio pe a cărei copertă Bin Laden stă între două fete topless. Titlul e *Bin Laden şi fetele, SUA contraatacă*. Conţinutul nu-l ştiu, dar mi s-a spus că e cu mulţi başi. (**A. M.**)

● A făcut înconjurul presei farsa pe care Valeriu Stoica şi alţi cîţiva lideri liberali, adunaţi într-un restaurant, le-au jucat-o unor colegi. Pe scurt, i-au sunat pe cei care trebuia să vină şi le-au spus că premierul Năstase a primit indicaţii la Washington să se alieze cu PNL la guvern. Imediat, au apărut nemulţumiţi, în frunte cu Mona Muscă, care se opun vehement intrării la guvernare. Într-un final, dna Muscă este înduplecată cu promisiunea că va fi ministru al Culturii. Nini Săpunaru, fericit că se întoarce la Vămi, jubila: „Cînd vă povesteam de relaţiile mele în State!“. Dar, lucrul cel mai haios, deputatul Nicolaescu a primit grav vestea că va fi ministru de Finanţe: „Pe mine acest post nu mă tentează, însă dacă partidul mi-o cere, mă sacrific“. Distracţie mare la liberali, iar cei implicaţi au povestit ziariştilor cu lux de amănunte, făcîndu-ne tuturor week-end-ul mai plăcut. Cineva de la *România liberă* a fost de părere că şi seara, la restaurant, liberalii tot la datorie şi tradiţie ar trebui să se gîndească. Doar noi, ca revistă neserioasă, nu sîntem de aceeaşi părere. (**C. G.**)

SPRE EXEMPLIFICARE, ARTA AŞTEPTĂRII LA SEMAFOR ŞI TEHNICA DE JOC CU NASUL

● Cînd am auzit, la principalul jurnal de ştiri de la PRO TV, din 5 noiembrie, vocea din *off* a comentatorului unui material care-mi spunea că „acţiunile celor doi elevi are ca scop“ am crezut că nu mai aud bine. Cînd, după terminarea ştirilor, am văzut promoul emisiunii lui Adrian Păunescu unde eram anunţat (într-un stil profesionist şi occidental, à la PRO TV) că voi vedea o emisiune unde este invitată „toată floarea diplomaţiei româneşti“ (dîndu-se, spre exemplificare, imagini cu miniştri de externe post-decembrişti, inclusiv cu Andrei Pleşu), am crezut că nu mai înţeleg nimic din tot ce se întîmplă şi că, eventual, eu sînt cel în neregulă. M-am liniştit abia cînd a început emisiunea şi am realizat că lucrurile sînt în matca lor firească. Păunescu împreună cu ai lui (Ştefan Andrei, Adrian Severin & Co.), ceilalţi pe unde le şade bine să fie. Adică în orice altă parte. (**C. P.-B.**)

● Un tadjic din Afganistan şi-a exprimat dorinţa să lupte împotriva comuniştilor şi a vrut să se angajeze în formaţiunile de luptă ale mujahedinilor. Cei care urma să-l recruteze l-au dus într-o cameră şi i-au spus să aştepte pînă o să vină cineva să-l ia. A aşteptat două zile şi o parte din a treia, pînă cînd cel care a intrat i-a spus că a căzut la examen. Surprins, tadjicul a întrebat unde a greşit. I s-a răspuns că de vreo două ori a dat la o parte perdeaua ca să se uite afară – semn de slăbiciune psihologică. Al-Qaeda avea nevoie de cineva care să stea fără să se fîţîie, împăcat cu sine însuşi, aşteptînd momentul misiunii. Dacă acestea sînt calităţile necesare unui terorist, şi cei care luptă împotriva terorismului ar trebui să înveţe arta aşteptării. (**M. B.**)

● Coincidenţă rară în viaţa mea de automobilist bucureştean: văd, din mersul maşinii, un Volvo cu numărul de înmatriculare B 07 SUS. La volan – un preot. Mă gîndesc, aşteptînd la semafor, dacă e o întîmplare sau dacă sfinţia sa chiar a voit să sugereze, şi prin numărul maşinii, Lumea Cerurilor. Se face verde, pornesc, iar peste cîteva sute de metri văd un Volkswagen cu numărul BC 03 SUS. La volan, un ofiţer de poliţie. Pardon, mă iertaţi, coane Fănică, „sus“? Care „sus“? (**M. V.**)

● Dacă antrenamentele şi tehnica de joc nu ajută, atunci poate merge cu rugăciunile: la biserica din Poiana Braşov, finanţată de Gică Petrescu, părintele Galaction se roagă pentru tricolori. Pe legea mea, fotbalul e o a doua religie! (**M. M.**)

● M6 a arătat, săptămîna trecută, imagini de la lansarea pe piaţa franceză a ultimului album al lui Michael Jackson, „Invincible“: o isterie de mega-proporţii! Un cumpărător transfigurat de emoţie îl numea pe starul pop „noul Mozart“ – de unde concluzia: cu nas sau fără, „Jacko“ rămîne un fenomen de masă căruia „eine kleine *naş* Musik“ nu doar că nu-i dăunează, dar îi şi prieşte... (**a. l. ş.**)

DESPRE CUM TREBUIE EVITATĂ DISPARIŢIA MINUNILOR

● Asociaţia pentru Promovarea Femeii din România a propus un proiect de lege pentru protejarea femeilor bătute de propriii bărbaţi (sau invers). O iniţiativă necesară şi admirabilă. Asociaţia a distribuit şi trei pliante cu sfaturi pentru femeile terorizate în familie, despre cum trebuie evitate violurile şi despre prostituţie. În acest ultim pliant e tipărită o statistică: *68% dintre prostituate sînt violate de clienţi*. Păcat că nu se mai spune ce se întîmplă în restul cazurilor. Să fie cu sentiment...? Sau cu tîlhărirea clientului? (**A. M.**)

● „Din cauza agriculturii intensive, leii africani – ameninţaţi cu dispariţia“ *(Adevărul*, nr. 3543). Ce-ar fi să-i aclimatizăm la noi pe cei puţini care-au mai rămas? Oricum, agricultura intensivă nu ne mai stă în obicei, aşa că leii n-ar fi în pericol. Struţi creştem deja. (**T. C.**)

● Cel mai direct anunţ din *Libertatea* (6 nov.) sună aşa: „Graşilor!!! Avem haine mari (...)“; cel mai precis – „Făcătoarea de minuni Ioana rezolvă orice problemă în 9 zile (...)“; iar cel mai complex şi criptic – „societate atestată ignifugăm şi insectofungicizăm lemn, (...) textile“. (**I. P.**)

Tita CHIPER

Realitatea dintre coperți lucioase

– viața femeilor din mica istorie a zilelor noastre –

Dacă nu ne-a adus multe altele, așteptate, tranziția a dat măcar culoare vieții noastre. Culoare și luciu, tentante ca un loz care trebuie zgîriat cu unghia spre a afla dacă am cîștigat sau nu, ca o etichetă de bere sub care se ascunde miliardul, ca un ambalaj de țigări ce-ți poate procura apartamentul visat. Totul în jurul nostru ne îndeamnă către succes răsunător, victorie certă. S-ar spune că fără performanță existența n-are pur și simplu nici un haz. Credem că ea este un miracol, în sine, dar simțim nevoia să verificăm asta prin succes. Nu mai putem trăi în cenușiu, ca înainte: totul trebuie încercat acum, aici, cu poftă, adesea cu lăcomie. Lumea e astăzi dornică să afle „secretul succesului", fiindcă prea multă vreme a fost la modă „succesul secretului" care însoțea mare parte dintre reușitele în plan social. În clipa de față, cu neliniște de pacient și curiozitate de gospodină, românul colecționează rețete de afirmare victorioasă. Succesul scontat trebuie să fie obținut rapid, ca un fel de vindecare miraculoasă ori ca o surpriză gastronomică preparată la microunde. Importanța locului unde se cîștigă succesul intră și ea în formulă: în opinia curentă numai și numai capitala omologhează excelența. La rigoare e bun și un mare oraș, însă doar ca o etapă spre București, unicul loc de reușită. În general, dacă urmărim, de pildă, revistele care se adresează cu prioritate femeilor, provincia pare să producă mai mult dorințe decît realizări. Aflăm foarte rar despre existențe împlinite la Turda, la Vaslui sau în Medgidia. Un semn al dezvoltării inegale, al ritmului capricios în care se desfășoară reforma, un reflex al „centralizării" ce încă ne domină viața? Legile nescrise ale tranziției au selectat de-acum profesiile încununate de succes: manechinul, fotomodelul, creatorul de modă, funcționara de bancă sau de firmă internațională, ziariștii, vedetele de televiziune. Pentru publicul larg, cercetătoarea de laborator, muzeografa, profesoara de liceu sau patroana unei mici intreprinderi nu constituie încă modele de realizare. Poate că nu mai e cazul să explicăm și de ce.

Reguli și soluții

Cum îți pregătești succesul la început de drum, ce elemente intră în componența lui? O imagine a fetei tinere de azi – oferită de o revistă de profil *(20 de ani)* este lămuritoare, chiar dacă nu pentru nivelul general ci doar pentru o parte a societății. Se pare că mult așteptata și prospera clasă mijlocie și-a făcut deja apariția. În numărul de pe noiembrie al publicației respective, tînăra care aparține probabil acestei lumi are de ales înte rațiune și pasiune în materie de: cîinele preferat, prietenul, studiile, cea mai bună prietenă, hainele, întîlnirile, locuința, dieta alimentară, mașina personală. O viață de succes începe de la amănunte: dacă alege „o bijuterie canină" va avea acces „în saloanele de ceai, el fiind legătura cu fetele din înalta societate", (...) deși „o corcitură simpatică" e mult preferabilă, fiindcă „umple casa cu o nepotolită sete de viață". Ce se întîmplă cînd pasiunea te îndeamnă către „Alex, un tînăr bine făcut, oricînd la dispoziția fanteziilor tale amoroase", iar rațiunea ți-l pune în față pe „Grig, un urît plin de verzișori"? Sfatul revistei clarifică o soluție de succes: „Desigur, Alex e necesar în micile momente de nebunie. Dar cît timp? Și în ce scop? În fond, va merge mai bine cu Grig, tipu' bogat care îți poate dărui siguranță pe termen lung".

O viziune pragmatică asupra școlarizării încearcă să despartă succesul facil de cel pe termen lung. Dacă pasiunea te face să optezi pentru studii „de scurtă durată, care dau imediat rezultate (actriță, stilistă...)" trebuie luat în calcul și „riscul de a ajunge la 40 de ani o semiratată care face fel de fel de compromisuri pentru a supraviețui". Mergînd pe rațiune și alegînd studii „de lungă durată și costisitoare, dar rentabile (inspector financiar, stomatolog...) poți deveni „o furnică harnică, fără sentimente, capabilă de efort, concentrată pe meseria ei (...), capabilă să-ți crești singură copiii (copilărie, majorat și încă 10 ani după aceea)", existînd totuși și riscul „de a te pierde în imaginea unei gospodine care nu face decît să deretice". O sumedenie de sfaturi bune, date pe ton amuzant, cu suficientă ironie pentru a fi mai ușor gustate de tînăra generație, se referă la cîteva ispite de succes imediat: locuință bună, o mașină, o agendă doldora de distracții. Rețetele de reușită trebuie să țină seama de toate aspectele. Iată cum se poate rezolva alegerea unei case:

„Dacă părinții tăi sînt atît de inconștienți (dar mai ales atît de bogați) încît să-ți cumpere un super apartament în centru, cu vedere deosebită, e alegerea lor, iar tu trebuie să taci din gură. Profită, căci situația poate să nu dureze (faliment al firmei patronate de tata, recesiune fiscală, divorț al părinților din care nu te alegi cu nimic...) Pentru ceilalți se recomandă un apartament mai izolat dar confortabil. Chiar dacă e prost situat, gîndește-te la avantaje: poți obține mult mai repede o mașină de la părinți sau de la prieten".

Opțiunea pentru mașina potrivită pune și ea niște probleme asupra cărora tinerele trebuie să fie prevenite:

„Dacă părinții «fac cinste», fii de acord cu o mașină mică și zgomotoasă (...) Dacă nu, cumpără modelul rațional (4x4) (...) lucru care te va face foarte populară față de celelalte colege – cu excepția celor care au case la Sinaia sau prin cine știe ce străinătățuri".

Oricît de tentante, întîlnirile și distracțiile trebuie privite cu prudență, fiindcă nu asigură totdeauna drumul spre realizarea personalității:

„Ieșirile în oraș, nu ajută la nimic, poate doar să ratezi bacul și să începi viața cu stîngul (ceea ce e O.K. dacă vrei să ajungi dansatoare sau chelneriță). O faci ca să te întîlnești cu sufletul pereche? Dimpotrivă, noctambulismul banalizează sexul și sentimentele – spui mai rar „te iubesc". În plus, se știe că 80% dintre cuplurile durabile se formează la serviciu sau la școală. Pe de altă parte (...) e bine să experimentezi la 20 de ani (sex, droguri, rock'n roll) fiindcă dacă o vei face la 30 sau 40 vei fi ridicolă".

Rețetele de succes nu sînt doar pentru ființele fragile, de ele are nevoie toată lumea, pentru a face față diferitelor împrejurări. Într-un număr al publicației *F.H.M. – revista sexului tare* sînt prezentate 15 moduri de a-i cuceri pe viitorii socri, iar recomandările respective merită citate: ● Afișează maniere impecabile ● Mănîncă tot ce ți se oferă ● Nu vorbi despre sex ● Fă-i să se simtă tineri ● Nu te stresa dacă nu ai bani ● Nu te da mare că ai bani ● Află care sînt programele lor T.V. preferate ● Fii diplomat (tot de bani e vorba) ● Stăpînește-ți exaltarea ● Fă-i curte mamei ei ● Poartă-te frumos cu fiica lor ● Șantajează-l pe taică-său ● Află amănunte despre fostul ei iubit ● Nu face pe glumețul ● Spune-le că vrei copii.

Între coperți lucioase, realitatea societății noastre își fixează cîteva caracteristici: mobilitatea, libertatea de expresie, reperele de succes ale zilei și sugerează niște aspirații.

O atitudine pozitivă

Dornică să lupte cu prejudecățile care-i barează drumul spre deplina afirmare, femeia nu trebuie să se îndrepte către succes cu dinții strînși și fruntea-ncruntată. Rețeta recomandată de revista *Cosmopolitan*, presupune o atitudine pozitivă: „Femeia Cosmo nu este o feministă înfocată care detestă bărbatul. Ba dimpotrivă, ea este alături de partenerul ei, dar nu vrea să depindă de el. Vrea să obțină totul în viață bazîndu-se pe propriile puteri. (...) Te vom ajuta să nu uiți, ci să învingi dificultățile: cît de greu e să găsești o slujbă, cît de frumoasă ai vrea să fii, cît de aproape e marginea depresiei, cît de departe bărbatul ideal". Pentru toate situațiile se pot găsi soluții: cum să recucerești bărbatul iubit, cum să te adaptezi noii etichete de birou, cum să nu lași timpul și banii să-ți scape printre degete sau cum să-ți tonifici musculatura fără să pierzi serialul preferat etc. Dacă există rețete care ard „iute" caloriile, există și rețete pentru evoluția în carieră, arme secrete neconvenționale în lupta pentru avansare. Ascensiunea prin detalii e mai sigură decît o lovitură norocoasă „Acceptă un angajament plictisitor: nu protesta încă! E adevărat că asemenea angajamente netezesc circomvoluțiunile cerebrale (dar gîndește-te la cei caré fac așa ceva toată viața lor), însă ele devin un fel de cerere neoficială pentru promovare. Gravează-ți în memorie patru cuvinte: ce am de făcut? (...) Îți e mult mai ușor să-ți amînteși de sarcini dar și de țelurile personale. De exemplu, de mărirea salariului sau de poziția după care tînjești. Să nu-ți faci prieteni în primele două trei luni la un nou loc de muncă, adică pînă dai de capătul firului întortocheat care se țese la acea firmă. Prima persoană care vine la tine cu intenții prietenoase, poate fi exact șarpele de pe ramura putredă (...) Deci tăcerea e de aur, pînă descifrezi regulile jocului".

Într-o lume a schimbărilor rapide, e necesar un spirit pururi treaz: există trucuri simple care te fac de neînlocuit, iar a fi pe placul șefului devine de-a dreptul o provocare:

„Vino înaintea lui la serviciu chiar dacă programul tău începe odată cu al său (...) Îmbracă-te nu pentru poziția pe care o ocupi într-o firmă, ci pentru postul imediat superior în ierarhie. Fii totuși atentă să nu devii opulentă prin calitatea ținutei (...) în acest caz, și superiorii dar și cei aflați pe-aceeași treaptă cu tine ar putea să creadă că nu ai nevoie de salariul din firma la care lucrezi (...) Nu lăsa pe azi ce trebuie să faci mîine. Ușurința cu care îți rezolvi sarcinile poate trece drept lipsă de ocupație. Colegii te vor urî fiindcă ești mai rapidă decît ei". (Revista *Unica* – mai 2001)

Unde apar problemele?

În repedea ochire asupra a doar cîtorva reviste de mare tiraj, n-am notat rețetele de succes pentru a ajunge VIP, prea răspîndite, prea cunoscute. Existențele afirmate cu strălucire oferă – mai mult sau mai puțin – cam aceleași „secrete", ocolindu-le, probabil, cu discreție și diplomație pe cele importante. Ne interesează mai mult reușita femeii obișnuite, care are într-adevăr nevoie de soluții de succes, pentru a-și adapta personalitatea la cerințele noului timp. Dacă ne gîndim la cîteva legi adoptate în ultimii ani – protecția femeii însărcinate, sancționarea violenței în familie, concediu pentru tați, ca să nu lase tot efortul de îngrijire a copiilor numai pe seama femeilor, încercările de reglementare a adopțiilor, pedepsirea hărțuirii sexuale etc. – se poate observa cu ușurință că succesul luptei pentru emancipare se obține în etape lente. În junețe, și dacă aparții unei anumite categorii deja prezente în societatea noastră te poți întreba ce mașină sau ce locuință ar reprezenta mai bine imaginea ta de ființă realizată; numai că acestea nu sînt singurele probleme de care are parte femeia din România de azi. Ce rețetă de succes poate funcționa în cazul în care „una din trei viitoare mame are probleme la locul de muncă"? Cum se va aplica legea care sancționează hărțuirea sexuală? „Nici n-a apărut bine legea, că au și apărut luări de poziție din partea unor bărbați care se simt amenințați. «Adoptarea de către Parlament a proiectului de lege privind hărțuirea sexuală – a declarat președintele Comisiei Senatoriale pentru drepturile omului – va cauza, imediat după apariția actului normativ, un val de procese de hărțuire sexuală». Cu alte cuvinte, femeile vor abuza de scutul legii și vor adresa acuzații peste acuzații bărbaților, tîrîndu-i prin tribunale".

Cel puțin deocamdată, rețetele de succes par să ocolească niște cîmpuri de aplicare, deși adesea tocmai acolo ar fi mai multă nevoie de ele. După o prea lungă perioadă de supunere a „interesului personal" la copleșitoarele comandamente ale „intereselor colective", obținerea cu orice preț a reușitei individuale cuprinde și o suficientă doză de egoism protector și de relativă indiferență față de aspectele neplăcute ale vieții. Acestea din urmă răzbat, totuși, și dintre coperțile frumos colorate ale revistelor ce se răsfață pe tarabe:

„Deși legea obligă Comisia de Protecție a Copilului să se autosesizeze în cazul abuzurilor împotriva minorilor, rar se înregistrează asemenea reclamații. În alte țări există Tribunalul Copilului care îi apără pe cei fără apărare. În România există doar un singur avocat specializat în drepturile copilului." (Revista *Femeia*, nov., 2001)

În „mica istorie" a timpului viitor vor intra desigur și rețetele de succes ale vremii noastre, potrivit cărora s-au construit existențe prospere sau vieți obișnuite. În clipa de față, operînd în profunzime, ele modifică mentalități, stabilesc repere, și aduc mărturii despre varietatea dorințelor și proiectelor într-o lume în tranziție. Deși, în linii mari, actualele rețete de succes spre care năzuim cei mai mulți dintre noi pot fi rezumate în cîteva cuvinte, ca într-o recentă „ofertă de serviciu", apărută în *Adevărul* (31 oct.) „Cîștig garantat, posibilitate carieră, muncind cinstit". Singura nedumerire vine din faptul că anunțul subliniază această „șansă unică", fără a intra în detalii: se referă oare la cîștigul garantat sau la realizarea unei cariere muncind cinstit?

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ștefan Aug. DOINAȘ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEȘU ● **REDACȚIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-șef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAȘU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacție), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ȘERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-șef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANȚĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUȚĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Iaromira POPOVICI ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAȘEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAȘCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacția DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, București ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poștale. Publicația se află la poziția 2106 în Catalogul publicațiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresați-vă redacției la Gabriela Burtea. Pentru București se pot face abonamente și la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate și angajamentele de difuzare se pot încheia și la sediul redacției, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 455
16-22 noiembrie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

BUCUREŞTI

„Cînd de pe înălţimile Filaretului, am văzut întinzîndu-se în faţa mea oraşul Bucureşti, înecat într-un ocean de verdeaţă, l-am întrebat pe tovarăşul meu de călătorie:
– Ce distanţă este între Paris şi Bucureşti?
– Trei secole, domnule.“

ULYSSE DE MARSILLAC

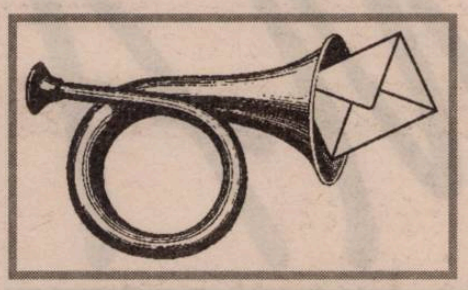

Nr. 450: *„Anii '90"*

Inocenţa unui deceniu

Cine credea că schimbarea cifrei de opt în nouă va aduce doar o modificare minoră şi predictibilă a trăirilor societăţii umane se înşală din start. Omenirea aţipită într-o dulce contemplare a propriilor sale realizări, România „minunîndu-se" de „victoriile" socialismului, noi resemnîndu-ne să credem că regimul nu se va schimba în anii ce vor urma şi că nu vom vedea niciodată mult visatul capitalism.

Ei bine, deceniul ce a urmat a fost o mare lovitură pentru societatea românească. Revoluţia a deschis un prolog la o serie de transformări pe care nimeni nu le bănuia.

Nu vorbesc aici despre o serie de oameni care reuşiseră prin plecările, de altfel destul de rare, în străinătate să-şi facă o idee despre Occident. Ci despre viziunea asupra Vestului pe care *Europa Liberă* o inocula românului de rînd, de „mirajele" capitalismului aflate din şoapte spuse cu fereală. Românul se aştepta la înfruptarea imediată din bunătăţile unui veritabil Corn al Abundenţei. Vom avea de toate, vom putea merge oriunde. Aceeaşi inocenţă supărătoare a unui neam care se complace de bunăvoie în ea. Cu aceeaşi inocenţă ne-am lăsat şi manipulaţi şi măturaţi de judecata lămpaşelor de mînă.

Unii ar putea spune că această inocenţă este de fapt prostie, iar argumentele ar fi aproape irefutabile. Dar eu pledez pentru inocenţa unui popor (adică noi), care nu are simţul pe care îl dă maturitatea existenţială. Anii '90 erau cu tot tumultul şi frămîntările lor politice, sociale, religioase momentul ca noi să ne pierdem inocenţa istorică. Am refuzat şi această oportunitate, aşa cum am refuzat multe altele înainte. Refuzăm să ne maturizăm şi o să ne coste. Poate o sclipire de gîndire adultă a fost în 1996, dar cu frică ne-am afundat apoi în inocenţa dragă şi comodă.

Am încheiat deceniul şi am păşit într-unul nou. Românii vor vrea sau nu vor vrea să-şi piardă inocenţa. Eu unul sînt inocent şi sper că... vor vrea.

Gabriel GARBAN
str. Caragea Vodă 6, Bucureşti

O geometrie variabilă

Anii '90 au fost tulburători, înnoitori, aiuritori, dar şi dezamăgitori. După cruntul şi obsedantul „timp în care nu s-a întîmplat nimic", brusc s-au întîmplat destule. Îmi dau seama că, trăitorii după noi, nu vor reuşi să recepţioneze cu aceleaşi lentile aceste evenimente. Şi pentru noi, ele au avut o geometrie variabilă.

Înainte de '90 erau cozi urîte, stupide. Lipsuri, frig. Copii şi profesori pe cîmp pînă în jurul datei de 20 noiembrie (eram profesoară la un Liceu de Construcţii în Giurgiu). Apoi pe 30 noiembrie te torpila o brigadă de inspectori. Viaţa era aşa, tîrîtoare de pe o zi pe alta. Alimente de bază lipseau cu desăvîrşire. Acum sînt rugată cu lapte bun, proaspăt, ieftin. La fel brînză, smîntînă ş.a. Abundenţă, dar nu chiar ca în Occident. Formidabilă a fost deschiderea, posibilitatea de a călători. Pentru mine, Everestul celor văzute de mine este casa natală a lui Shakespeare la Stratford upon Avon. Nici în visele cele mai luminoase n-aş fi sperat. Şi lucrul cel mai rău, în secolul şi mileniul de curînd încheiat, ca şi acum, este mulţimea fără sfîrşit a infracţiunilor oribile, a fărădelegilor (jafuri, crime, deturnări de fonduri, sechestrări de persoane, droguri) care înfloresc nestingherite, uneori sub oblăduirea Poliţiei şi Justiţiei. Dar ce este mai îngrozitor decît orice este violenţa care se scurge în lume, ca lava din vulcanul Krakatoa.

Am privit şi eu consternată ce a privit toată lumea. Şi îngrozită. Dar îngrozită mă uit şi către Afganistan, peisajul selenar, nisipos, bombardat. Şi copiii care, înţeleg, de mult nu mai merg la şcoală. Ar putea ei ajunge vreodată patroni de magazine care vînd telemea şi cîrnaţi în SUA? La ce ne vom aştepta în viitor? Va creşte acolo o generaţie care să iubească viaţa asta aşa cum este? Nu văd o plată şi o răsplată pentru cele întîmplate. Doar cunoscutul principiu. Al dominoului.

Maria NICULESCU
Oneşti

Nr. 446: *"Fuga de prezent"*

Fuga în/de Antichitate

Tema dilematică *Fuga de prezent – în '38 sau în Occident?* inspiră, la primă apropiere, dificultatea de definire a trei concepte temporale şi spaţiale (actualitate, perioada interbelică, edenicul *Abendland)* care, cred eu, nu se exclud şi nici nu se potrivesc unei individualizări stricte, izolaţioniste. Încerc să aflu ce înseamnă prezentul şi descopăr că, fără influenţele culturale şi de studiu primite din epoci trecute şi din locuri îndepărtate, devine un spaţiu vid şi fad, solitar şi alienant, utopic în sensul etimologic, aşa cum o carte citită devine, prin ignorarea contextului doctrinar în care a apărut şi a exegezei care a urmat-o, nu un pretext de interpretări de lectură originale, ci dovadă inutilă de semidoctism şi închistare; în acest sens celebra butadă, ironică adesea, *cărţile din cărţi se fac,* poate fi exploatată în sens pozitiv drept o asimilare a experienţelor culturale anterioare ca punct de pornire pentru proiecte prezente.

Studiile pe care le urmez – filologie clasică – constituie un caz particular al fugii de prezent, care, judecînd după numărul redus de ore acordat în *curriculum*-ul liceal, după interesul marginal în mediile studenţeşti, tinde să rămînă *une noble inutilité,* un lux *ad usum Delphini,* relicvă *archeopterică* din care se tot spune că provin atîtea... Situaţia din România nu este singulară. Anul acesta, la o şcoală de vară organizată în Grecia, în Insula Chios, am aflat de la profesori şi studenţi din ţări europene că şi ei sînt ameninţaţi de dispariţia din universităţi a specialităţii *filologie clasică* prin combinarea limbii latine cu alte discipline din limbile moderne – intoleranţă, tentativă de pironire forţată într-un prezent care, pentru noi, pasionaţii de limbi şi civilizaţii din vechime, înseamnă trecutul de acum două milenii. Am înţeles mai bine diferenţa dintre vocile auctoriale din *Eneida* cu ajutorul studiilor de teorie literară ale lui Gérard Genette, voi începe o analiză de cîmp semantic la autorii antici pornind de la studii de lingvistică modernă; calculatorul îmi este un instrument de documentare de neînlocuit; pentru a ajunge pe colinele de la Micene am călătorit cu cel mai actual mijloc de transport, avionul; devin mai îngăduitoare cu ororile şi corupţia prezentului după ce m-am cutremurat citind faptele *celor doisprezece Cezari* relatate de Suetoniu, dar, nu pot disimula la infinit... Simt, uneori acut şi cu accese de mania persecuţiei, că gîndurile îmi sînt mai mult acolo decît *hic et nunc,* printre radicale indo-europene şi transformări fonetice, iar singurul fel în care pot reacţiona este paradoxala obsesie că nu ţin pasul cu trecutul şi alerg tot timpul în sens invers, din prezent spre antici.

Ioana-Rucsandra DASCĂLU
studentă în anul al IV-lea,
Filologie clasică, Bucureşti
rucsicv@yahoo.com

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Situaţii

Bătînd la porţile românilor sau Cronica unei aventuri eşuate

Se mai întreabă oare cineva care este soarta Centrelor de cultură româneşti din străinătate? Ştie oare cineva care este menirea lor, pentru cine au fost create şi cine beneficiază cu adevărat de existenţa lor?

Nu ştiu cîţi dintre noi ştiu ce se întîmplă acolo, însă eu pot cu siguranţă să le istorisesc o întîmplare trăită. Sută la sută *real.*

SCENA 1

Centrele culturale la care mă voi referi sînt cele din Italia, mai exact *Accademia di Romania* din Roma. Crearea acestor instituţii se datorează iniţiativei lui Nicolae Iorga, ele avînd rolul de a înlesni studenţilor merituoşi accesul la informaţie şi documentare.

Nu ştiu dacă eu mă număr printre aceşti studenţi, însă facultatea la care sînt înscrisă, Istoria şi teoria artei, oferă în fiecare an primilor şase dintre noi posibilitatea unei călătorii de studiu şi documentare în Italia. Cazarea este asigurată de centrele de cultură de aici, respectiv *Accademia di Romania* – Roma şi micul centru al Veneţiei.

Pe scurt: Am aşteptat doi ani această plecare. Eu cu atît mai mult, deoarece nu păşisem niciodată dincolo. În anul II universitar plecarea a fost anulată din cauza alegerilor. În următorul an primim mult aşteptata invitaţie de la *Accademia di Romania* din Roma. Data stabilită este 1-15 septembrie 2001.

SCENA 2

Mai este o săptămînă pînă la plecarea noastră. Reuşisem să facem rost de o sponsorizare. Telefon la secretariatul şcolii: nu mai veniţi, a fost programat un grup de 15 muncitori. De urgenţă. Nu mai existau locuri şi pentru noi. Veniţi altă dată, ni s-a spus.

Stupoare. Sunăm la Academie. Avuseseră loc schimbări de scaune. Directorul adjunct, dna Daniela Crăsnaru, ne explică cu amabilitate că acest grup fusese cu mult înainte planificat de către Ministerul de Externe. Nu mai există nici un spaţiu liber pentru şase persoane. (De unde să ştim noi care erau dimensiunile adevărate ale celebrei Academii). La revedere Italia!!!

Sunăm din nou. Încercăm să ne cerem drepturile. Trecem anul IV, avem licenţa, pierdem Bienala... Doamna, la fel de drăguţă, ne explică încă o dată situaţia. În disperare de cauză vorbim despre visurile noastre... A fost o umilinţă totală, o mare dezamăgire. Cerşeam la porţile românilor. Şi te întrebi disperat ce poţi să faci într-o astfel de situaţie, cum să procedezi cu cei de lîngă tine. Te simţi dipreţuit şi alungat la marginea societăţii. Nu înţelegi de ce lucrurile nu se calculează aşa cum trebuie. De ce s-a făcut această suprapunere de grupuri. Cum s-a putut ca o aşteptare pe listă de doi ani să nu fi fost soluţionată cinstit.

Concluzia: Ia-ţi picioarele la spate şi fugi departe de România şi de români.

SCENA 3

Ambasada Italiei în România. Sîntem băgaţi ca vitele în ţarcuri. Aşteptăm celebra viză. Discriminarea ne facem să rîdem. Stăm şi îndurăm, doar dincolo se găseşte civilizaţia!!!

SCENA 4

Veneţia. Centrul cultural. Am ajuns aici prin amabilitatea a doi domni distinşi.

SCENA 5

Sîntem în Italia. Noapte petrecută în gara din Assisi. Cu trenul spre Roma. Am avut naiva speranţă că vom putea fi cazaţi măcar pentru o noapte acolo. Construcţie monstruoasă această Academie!!!

În faţă se joacă două fetiţe. Cerem să vorbim cu cineva. O linişte totală. Nici urmă de agitaţia vreunui muncitor. În curînd vine furtuna şi noi aşteptăm la poarta Academiei. Vine administratorul. Povestim. Nu se poate, locurile sînt ocupate de muncitori. Veniţi altă dată. Aceasta este situaţia.

SFÎRŞIT

Încercarea de a fi tu însuţi într-o asfel de ţară este imposibilă. Înstrăinarea este sentimentul care te domină. Te simţi aruncat, călcat în picioare, minţit şi folosit. De ce să te chinui printre cei care nu te vor? Anularea ta ca individ este totală. Care ar fi drepturile unor tineri? Aici nu există drepturi, ci doar oportunităţi. Ne mai rămîne un singur drept legal: de a pleca. Oriunde. La ce bun să cerşeşti aici? Românilor le este silă de români. Nu am crezut acest lucru pînă nu l-am simţit pe pielea mea...

Mulţumim dnei Anca Oroveanu, dnei Ruxandra Demetrescu, d-lui Bulei şi, nu în ultimul rînd, d-lui profesor Răzvan Theodorescu pentru că au făcut posibil acest vis.

Mila WISCHNER

„Filmul ajutător"

Stimată redacţie,

Dumneavoastră ştiţi ce este acela un „film ajutător"? Să vă explic eu. Este un film care să aducă oamenii în cinematograf, atunci cînd rulează un film care la noi s-ar zice că nu are succes de casă.

Am vrut să vedem şi noi filmul *Cod necunoscut* cu Juliette Binoche şi Luminiţa Gheorghiu. În afişierul cinematografului (nu spui care) era o fiţuică pe care scria titlul, distribuţia, regia şi că filmul a fost selecţionat la Cannes. Problema era că acest film rula numai de la ora 13,00, oră inaccesibilă, lumea fiind în general la serviciu. Am întrebat de ce, ni s-a spus că la filme din astea nu vine lumea, că nu se fac încasări (cine să vină, totuşi, de la ora 13,00?). În restul zilei era programat *Gladiatorul,* ca film ajutător! Chiar şi de la ora 22,00.

Atunci, uitîndu-ne pe programul lunii, pătrunşi de teamă, am întrebat dacă la fel va fi situaţia şi cu filmul *Dancer in the Dark* al lui Lars von Trier, care urmează să vină din 26.10. Ni s-a răspuns că în principiu da, aşa va fi. Noi am ripostat: bine, dar este un film cu premii la Cannes etc., etc... Răspuns: da, dar, ştiţi, filmele astea de la Cannes sînt mai artistice, că la ele vine numai lumea bună, nu ies banii, probabil va trebui să aducem un film ajutător (mă întreb care, probabil *Titanic).*

Aşadar, „lumea bună" să sufere, să fugă de la serviciu dacă vrea film bun, că doar nu contează, şi aşa cei care intră în categoria asta sînt cantitate neglijabilă! Sau cum?

Cu bine,

Sorin RUSU
Tg. Mureş

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Traducere şi adaptare**
- **Ce mai ţinem secret**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Al dumneavoastră, N.C.M.

Îi se spune, familiar, prescurtat şi oarecum tandru, N.C., pronunţat *nece*. Uneori, în acelaşi registru, i se mai spune şi N.C.M., *neceme*, prin adăugarea iniţialei patronimicului, iar pentru amici este, simplu, Nae. *Domnu' Nae*. Fireşte, cu necesara, chiar inevitabila clipire complice întru Caragiale, din amplul vechi partid al descendenţilor căruia şi face de altfel în mod natural parte. Deşi nu este nici valah, nici grecotei.

Născut într-un sat din Moldova cu 60 de ani în urmă, Neculai Constantin Munteanu, fiindcă despre el e vorba, a venit însă în Bucureşti aproape adolescent. Aici, mai precis în lumea redacţiilor culturale, s-a şi format, deşi veritabila descoperire de sine avea să vină tîrziu, după o fractură biografică petrecută în anii maturităţii. Cronicar de teatru şi de film la jumătatea anilor '60, jurnalist „cultural" la televiziune, negăsindu-şi însă nicăieri locul într-o lume care se desfigura tot mai mult, N.C. Munteanu face, în 1977, ceea ce puţini au îndrăznit – se asociază *mişcării Goma*. Devenit indezirabil, va fi şi el, după „modelul" original inventat de autorităţile comuniste din România acelor ani, zvîrlit peste graniţă, prin eliberarea unui paşaport a cărui aprobare avea semnificaţia, mai mult sau mai puţin sugerată, a unei invitaţii la plecare definitivă. Ajuns în Germania în toamna aceluiaşi an, practică tot felul de îndeletniciri cu funcţie alimentară, de supravieţuire – vinde ţigări într-o tutungerie de gară, lucrează într-un magazin de blănuri şi... citeşte *Scînteia*, antidot pentru eventuale nostalgii. După aproape doi ani, începe să colaboreze la *Europa Liberă*, unde în curînd va fi redactor, în secţia română.

A fost o a doua naştere: timp de peste un deceniu, deceniul care avea să fie ultimul din existenţa regimului comunist de la Bucureşti, românii şi-au sărat inima ascultîndu-l, seară de seară, cum le vorbea de la microfoanele müncheneze ale istoricului post de radio.

Voce inconfundabilă, timbru particular, de fumător înverşunat, un uşor accent vag moldovenesc, şi, mai presus decît orice, permanenta senzaţie că în ciuda barierelor şi a distanţei el se află de fapt înlăuntru. Că vede, simte şi pricepe întreaga sinistră *comedie* care era viaţa de zi cu zi a românilor pe atunci. Vede, simte, pricepe – şi o spune cu voce tare, direct, nealambicat, răzbunînd şi tăcerile impuse, şi frica, şi oportunismele de supravieţuire într-un chip cum nu o mai făcüse pînă la el nimeni.

Fiindcă *al dumneavoastră, Neculai Constantin Munteanu*, cum îşi încheia emisiunile, găsise *tonul* potrivit pentru a demonta, aparent şugubăţ şi jucăuş, sumbra scenografie a propagandei de partid. A cărei stupiditate grosolană era neîncetat scoasă în evidenţă, cu o precizie chirurgicală şi o cruzime sistematică. Dincolo de strategiile şi tehnicile jurnalismului radiofonic impecabil asimilate, aceasta a fost extraordinara intuiţie a lui Neculai Constantin Munteanu: că adevăratul centru vital al puterii comuniste e prostia. O prostie multilateral şi fără reţinere exprimată. Dincolo de toate fumurile şi de toate pozele, dincolo de toate încercările de a părea onorabilă, solemnă, marţială şi „istorică", imbecilitatea de partid şi de stat era neîncetat expusă în grotesca ei jalnică goliciune, în nimicnicia ei reală. Nu era însă doar deriziune, batjocură şi zeflemea şfichiuitoare, era şi un fior tragic, o cutremurare îngrozită în faţa ofensivei implacabile a monstrului cu mii de capete şi chipuri al prostiei.

Aşa cum nu se va putea scrie, atunci cînd se va scrie, o istorie a jurnalismului românesc din a doua jumătate a secolului XX fără a se ţine seama de marile voci ale *Europei Libere* din vremea cînd istoricul post de radio exista, la München, la fel nu se va putea scrie, în capitolul despre Neculai Constantin Munteanu, trecîndu-se peste această dimensiune tragică a comentariilor lui.

Dimensiune ce avea să fie de altfel încă şi mai vizibilă în jurnalistica lui Neculai Constantin Munteanu de după 1990. Revenit în România la cîţiva ani de la lovitura de stat revoluţionară care a pus capăt regimului comunist, a putut măsura, deşi cuvîntul cel mai nimerit este „suporta", întreaga incredibilă întindere a *dezastrelor prostiei*, în ordine deopotrivă morală şi intelectuală. Avea să descopere că triumful imbecilităţii şi al relei credinţe ivite din stupiditate nu fusese cîtuşi de puţin stopat de căderea regimului care îl asigurase pînă atunci. Că, dimpotrivă, brusca intrare în libertate a făcut posibilă o şi mai amplă exacerbare a obtuzităţii şi a îngăduit, de nu chiar a favorizat, delirul violent şi flamboaiant al prostiei. A şi fost de altfel, în cîteva precise împrejurări, o victimă a „conjuraţiei idioţilor". Nimic, totuşi, anormal: în România post comunistă, moderaţia, echilibrul, luciditatea şi inteligenţa au fost şi încă sînt suspecte. De nu chiar dovezi certe de... ticăloşie.

Va rezista, rămînînd în continuare în Bucureşti, Neculai Constantin Munteanu, ori va pleca încă o dată, şi de această dată definitiv, în aceeaşi Germanie în care se refugiase în urmă cu aproape un sfert de veac? Oricum ar fi, el rămîne *al dumneavoastră, Neculai Constantin Munteanu.*

Al nostru.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

O presă obiectiv-laudativă

Cabinetul Năstase a realizat o demonstraţie de forţă şi a înaintat Parlamentului proiectul de buget înainte de sfîrşitul anului. Vizita în Statele Unite a constituit un succes incontestabil. Presa critică rar şi timid guvernul şi aproape niciodată pe premier ca personaj politic. Şi în acest context, un scandal tulbură apele, un scandal fără miză: *Rompres*. Prin Hotărârea de Guvern 886/2001, această instituţie de presă a fost trecută direct în subordinea Ministerului Informaţiilor Publice, iar directorul ei a căpătat rang de secretar de stat. Această măsură a stîrnit opoziţia vehementă a PNL, prin vocea Monei Muscă, şi a unor organizaţii civice care s-au reunit săptămîna trecută pentru a semnala tendinţa de subjugare a presei de către executiv. Principala acuză vizează dorinţa guvernului de a controla această agenţie de presă. Replica ministrului Vasile Dîncu a reamintit că şi pînă acum *Rompres* era subordonată executivului. Dar un director subordonat formal Guvernului (în teorie „Guvernul" este prea ocupat să supravegheze toţi directorii) are o mai mare libertate decît un director-secretar de stat la Ministerul Informaţiilor, adică funcţionar al instituţiei direct interesate în transmiterea mesajelor guvernamentale.

Dincolo de acest aspect legal, rămîne întrebarea fundamentală: de ce are nevoie Ministerul Informaţiilor de Rompres? Pentru a o face viabilă, se apără ministrul. Pentru a dispune de un instrument de propagandă, spun opozanţii. Oricum ar fi, efortul nu se justifică. Ce anume bun public gestionează Rompres astfel încît cetăţeanul să o susţină, ba chiar să plătească pentru a o eficientiza? Marile agenţii de presă naţionale sînt private. Pe de altă parte, Rompres nu are nici un fel de valoare ca instrument de propagandă. Pentru că Rompres nu mai este de mult timp agenţia de presă naţională a României, ci doar o agenţie de stat ignorată de mulţi. De fapt, Mediafax deţine un monopol *de facto* asupra trasmiterii de ştiri, lucru care se poate vedea clar în ziare.

Rompres a pierdut de mult bătălia pe piaţa ştirilor, tocmai din cauza inflexibilităţii managementului public, ceea ce o face inutilă ca instrument de control şi selecţie a informaţiilor. Scandalul de la Rompres are de fapt o altă miză, legată de libertatea presei în România. Există tot mai multe voci nemulţumite de atmosfera prin care constrîngerile economice şi uneori politice, sufocă libera exprimare. Dar Rompres este singurul caz prin care se poate proba tendinţa executivului de subordonare a presei. Cu atît mai mult poziţia ministerului este lipsită de tact. Practic, oferă nemulţumiţilor un argument clar, fără echivoc, chiar dacă nu acolo este principala problemă. Iar principala problemă se desprinde din cifrele oferite de *Agenţia de Monitorizare a Presei de pe lîngă Academia Caţavencu*: în prima săptămînă din octombrie, premierul a apărut de 37 de ori în jurnalele de la televiziuni, Guvernul de 36, preşedintele de 27 de ori, iar liderii opoziţiei, Traian Băsescu, Valeriu Stoica şi Corneliu Vadim Tudor de cîte 2 ori fiecare. S-a spus că guvernul are buni comunicatori, că face treabă bună care este reflectată în jurnale. Totuşi... Nu e greu să observi că cele trei mari posturi care contează oferă suficiente motive de a le pune la îndoială independenţa editorială. TVR1 este natural înclinată spre obedienţă, cu un Consiliu de Administraţie permanent influenţabil de majoritatea parlamentară şi atent la telefoanele scurte. Iar atunci cînd CA nu intervine, trepăduşii de profesie îşi fac bine treaba, supralicitînd pentru a se face remarcaţi. Antena 1 are legături directe de afaceri cu unul dintre partidulețele aliate cu PSD (paradoxal, situaţia fără echivoc în care se află pare că îi lasă mai multă libertate în aspecte care nu interesează patronatul, adică cele mai multe). În ceea ce priveşte PRO TV, este un secret ştiut de toată lumea că trustul de presă MediaPro a acumulat datorii imense la bugetul de stat.

Revenind la agenţiile de presă, faptul că Mediafax deţine supremaţia este mult mai îngrijorător decît subordonarea ineficientei Rompres. Este un atentat mai grav la libertatea presei, dar mult mai greu de probat. Deocamdată, nimeni nu se plînge că Mediafax şi-a schimbat politica editorială. Dar situaţia ca atare este îngrijorătoare. Poate că o lege anti-monopol ar putea împărţi piaţa, eventual între o Rompres privatizată şi o Mediafax desprinsă dintr-un trust şantajabil. În rest, lumea presei din România se modernizează, în sensul că adoptă un stil care în Franţa actuală provoacă scandaluri periodice legate de intervenţia patronilor motivaţi/şantajaţi economic. Nu prea este posibilă la noi linia deontologiei dure anglo-saxone. Vom avea mereu o presă obiectiv-laudativă, cum spunea cineva. Diferenţa este că în România deocamdată stăpînul este unul singur, atotputernic.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Statul şi Biserica

„Este ca şi cum ar exista ceva inerent în religiile monoteiste care le conduce spre acest gen de terorism" – afirmă Andrew Sullivan în *New York Times* din 7 octombrie. Şi pentru a ne convinge, ce altă trimitere mai potrivită decît aceea la faimoasa pledoarie dostoievskiană a Marelui Inchizitor?

Din această perspectivă, despărţirea Bisericii de Stat, banalizată printr-o practică de acum relativ îndelungată, îşi recapătă semnificaţia de cotitură istorică. Şi Sullivan ne aminteşte de întemeierea Statelor Unite. „Din multe puncte de vedere, (problema fundamentalismului religios) a fost chestiunea centrală care a condus la existenţa Americii. Primii imigranţi americani au fost, la urma urmei, refugiaţi din războaiele religioase care au pus stăpînire pe Anglia şi care s-au intensificat sub talibanul Angliei, Oliver Cromwell. Pentru gîndirea politică a părinţilor fondatori ai Statelor Unite, o influenţă centrală a fost aceea a lui John Locke, liberalul englez care a scris de acum faimoasa „Scrisoare despre toleranţă". În aceasta, Locke argumenta faptul că adevărata salvare nu poate fi rezultatul constrîngerii, credinţa trebuind să fie liber aleasă pentru a fi autentică şi că orice altă interpretare era împotriva Textelor. Urmîndu-l pe Locke, întemeietorii au stabilit drept un element central al noii ordini americane o strictă separare a Bisericii şi a Statului, garantînd astfel că nici o religie nu poate utiliza mijloace politice pentru a-şi promova propria ortodoxie." Aceasta nu a însemnat o discreditare sau diminuare a credinţei (americanii sînt un popor mult mai religios decît francezii, de pildă), ci o plasare a ei într-o practică socială pluralistă – adică indispensabilă democraţiei. Mai mult sau mai puţin ecumenice sau mutual exclusiviste, religiile au înflorit în America, dar într-o practică modernă a pluralismului impus constituţional şi astfel ferite, în principiu, de tentaţia „fundamentalistă" inerentă oricărui monoteism. În principiu, căci voci fundamentaliste s-au auzit şi în America imediat după 11 septembrie...

Amintesc toate aceste banalităţi, în ultimă instanţă, despre *ei*, gîndindu-mă însă la *noi*. La lejeritatea cu care se abordează aici problema separaţiei dintre Biserică şi Stat, separaţie care ar fi sublimă dacă ar putea să lipsească cu desăvîrşire. La imunitatea politică asigurată capilor bisericii şi la practica populistă a politicienilor de a se credita drept buni ortodocşi. La eficientul dar atît de anti-democraticul „Credeţi în Dumnezeu, domnule preşedinte?". La tendinţa de generalizare şi obligativitate mascată a învăţămîntului religios în şcoli. Şi la cîte altele pe care le ştim, de fapt, cu toţii.

Replica facilă este că ceea ce se potriveşte la americani (de fapt nu doar la ei, ci la toate naţiunile moderne!), nu se potriveşte la noi, căci românii sînt un popor credincios. Să mă ierte Dumnezeu, dar am văzut mai mulţi creştini *practicanţi* la ei în State decît la noi în sate! Şi apoi, nu despre asta este vorba, despre a fi mai mult sau mai puţin credincios, ci despre a fi credincios într-un mod sau altul. Cel modern şi pluralist permite tuturor să fie credincioşi după sufletul lor, protejîndu-i pe toţi unii de alţii şi împreună de tentaţia adevărului unic impus cu forţa. Modul tradiţional nu pare să-şi propună aşa ceva. O societate care cochetează cu practica tradiţională a religiei riscă astfel să nu devină niciodată modernă.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Limba de lemn

Una dintre particularităţile limbii de lemn era refuzul ei de a-şi consemna propria-i existenţă. Vreme de patru decenii, dictatura a cultivat-o fără însă a o numi. Alcătuit pentru a ajuta la stăpînirea ambianţei, respectivul limbaj reprezenta deci un mod de comunicare nereflexiv. Întreaga obşte o vorbea, o asculta, o scria şi o citea, ferindu-se însă ca de foc să o nominalizeze.

Lemnul este o materie nobilă, din el se întocmesc tulnicele şi viorile, graţioasele scrinuri care împodobesc vechile palate, sculpturi nepieritoare şi sobrele conteinere în care traversăm Styxul – dar din lemn nu se poate extrage mlădierea, infinita arborescenţă de semnificaţii şi discreta eleganţă a unei limbi vii. Deşi a circulat, limba de lemn nu a fost o limbă vie, ea nu a trăit, ci a subzistat. Ca orice limbaj ritualizat, ea s-a manifestat în două conexiuni instrumentale: cu puterea publică şi cu gîndirea individului privat. Orice putere include limba naţională în arsenalul instrumentelor ei, dar numai puterile abuzive dublează această incluzie prin înjghebarea unui jargon propriu, menit să îi consolideze dominaţia.

Limba de lemn a fost jargonul pe care şi l-a fabricat în acest scop puterea stalinistă. Procedeul de bază al acestei fabricaţii a fost pauperizarea limbii populare. Înaintea diverselor opere, dictatura recurge la cenzură împotriva limbii. Contrar aparenţelor, acest jargon nu îndeplineşte o funcţie comunicaţională, ci una ideologică. Imaginea mistificată a ambianţei este obţinută prin impunerea unui limbaj mistificat. Purtătorul nemărturisitei acţiuni ideologice nu este numai aparatul specializat ci, pe cale de contaminare, şi mai fiecare membru al societăţii. Pe lîngă constrîngere şi imitaţie, răspîndirea jargonului a fost considerabil facilitată de faptul că nu trebuia învăţat, materia lui primă fiind limba neaoşă.

Mai complicată decît învăţarea limbii de lemn pare să se dovedească în prezent dezvăţarea ei. Tranziţia nea oferit libertatea de a-i spune limbii de lemn pe nume şi chiar de a-i descrie batjocoritor metehnele. Scoţîndu-i din clandestinitate alcătuirea, tranziţia nu elimină şi stereotipiile obscure, însămînţate cîndva, şi de care, în virtutea inerţiei, gîndirea noastră nu se poate descotorosi. Din vorbirea în jargon ne putem smulge mai uşor decît din jargonul gîndirii. Exerciţiul îndelungat al gîndirii de lemn ne-a deprins cu exerciţiul autoprotector al unei gîndiri ultrasimplificatoare. Gîndind într-un limbaj zămislit pentru oligofreni, ne-am deprins cu confortul gîndirii sumare. Certitudinea continuă să copleşească îndoielile; locul răsuflatei monotonii triumfaliste îl ia monotonia lamentaţiei catastrofice, care nu îşi trage răsuflarea. Demolînd limba de lemn, tranziţia pare să ne ofere deocamdată drept consolare un limbaj de rumeguş.

▲

BARBURISME

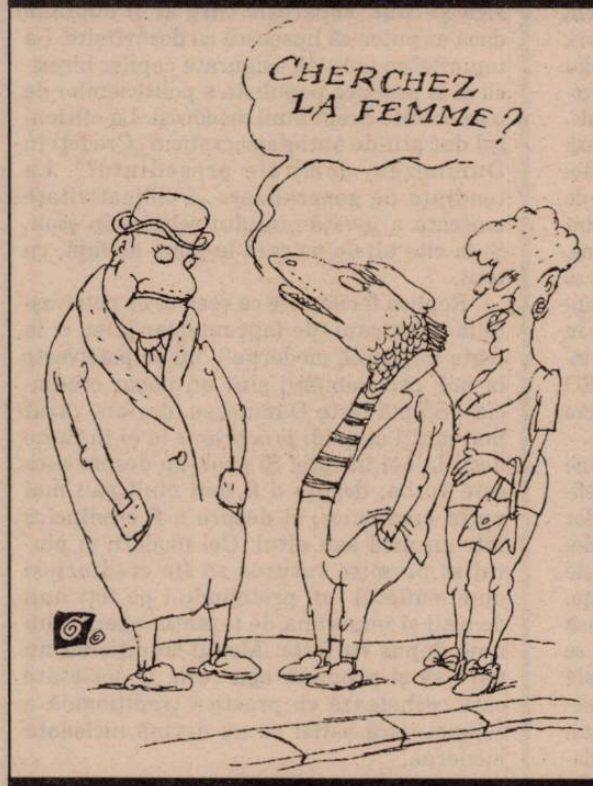

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Sentimentul vizei la români

Exact acum un an, Comisia Europeană ne dădea ceea ce reprezentanţii săi considerau a fi „o veste bună": România era scoasă de pe lista neagră a vizelor pentru spaţiul Schengen. Vestea era „completată" de un asterisc care trimitea la partea mai puţin bună, dar esenţială a veştii: că vizele vor fi cu adevărat eliminate cînd România va înregistra progrese în securizarea frontierelor, în gestionarea imigraţiei ilegale etc. În curînd, Comisia Europeană va trebui să anunţe o decizie finală în legătură cu vizele pentru cetăţenii români. Mai mulţi oficiali europeni s-au declarat satisfăcuţi de progresele realizate în ultimul an şi s-au pronunţat pentru anularea obligativităţii vizelor. Reprezentanţii Guvernului român s-au arătat optimişti şi au continuat impunerea unor norme mai riguroase pentru cetăţenii care vor să călătorească în Occident. Pe scurt, s-ar putea să fi venit „clipa cea mare".

Problema vizelor este importantă în primul rînd prin încărcătura sa simbolică. Presupunînd că nu vom mai avea nevoie de vize, este limpede că nu toţi românii vor da buzna spre graniţe să plece în plimbare prin Occident: dimpotrivă, cei mai mulţi nu vor pleca nicăieri, aşa cum, şi în ţările Europei de Vest, majoritatea cetăţenilor n-a călătorit niciodată peste hotare, deşi avea deplina libertate să o facă. Cei care se vor grăbi să plece, bucuroşi că au scăpat de coada la ambasade şi de complicaţiile birocratice, vor descoperi că unele proceduri „s-au mutat" de la consulatele străine la vama română: vor trebui să prezinte dovada că au mijloace de subzistenţă pe perioada călătoriei, asigurare medicală, carte verde pentru maşină etc. Dacă nu le au, vor putea fi întorşi frumuşel din drum, dar nu de „ai lor", ci de „ai noştri". Iar în acest detaliu începe să funcţioneze latura simbolică a vizei. Rămăşiţă tîrzie a războiului rece, viza pentru Occident este resimţită ca o umilinţă şi o nedreptate, ca o probă concretă că „Europa nu ne vrea". Chiar dacă nu toţi cetăţenii români călătoresc în străinătate, obligativitatea vizei apare ca „o problemă naţională". Cozile de la consulate, despre care ziarele şi televiziunile prezintă adesea reportaje şi anchete, au alimentat ani în şir atitudinile occidentale ale românilor şi au favorizat speculareа lor de către naţionalişti. O problemă tehnică şi birocratică, provenită din necesitatea ţărilor occidentale de a se proteja de imigraţia ilegală, a fost speculată în termeni morali şi politici. Chiar dacă nu pot fi considerate o îngrădire a libertăţii circulaţiei (căci, în principiu, nimeni nu „interzice" călătoriile în Occident), complicaţiile presupuse de obţinerea vizei, orele de aşteptare la cozi „ca pe vremuri", abuzurile funcţionarilor (căci acordarea vizei poate fi refuzată fără explicaţii, şi au fost destule cazuri de refuz absolut neîntemeiat) şi toate celelalte îi dau cetăţeanului român sentimentul că e tratat prost, că e considerat „de categoria a doua", că i se încalcă un drept. Iar de cînd România a rămas singura ţară ex-comunistă căreia i se aplică acest tratament, neplăcerile individuale s-au constituit într-o destul de accentuată senzaţie de discriminare colectivă: sîntem noi inferiori altora?

Am trecut şi eu, ca mulţi alţii, prin formalităţile penibile ale obţinerii vizei. Am trăit însă şi sentimentul plăcut pe care ţi-l oferă trecerea dintr-o ţară în alta fără să fii „deranjat" de nimeni şi de nimic: în spaţiul Schengen, pe locurile fostelor graniţe dintre state, singurele semne că ai păşit pe alt „teritoriu naţional" sînt nişte plăcuţe (eventual bi- sau multilingve) cu numele ţării. Exact ca la trecerea dintr-un judeţ în altul. Ceea ce creează, evident, un reconfortant sentiment al libertăţii. Nu-l vor putea trăi, desigur, toţi românii; dar simpla idee că *poţi face asta oricînd*, că te poţi urca în maşină sau în tren şi poţi merge fără oprelişti pînă pe coasta Atlanticului îi poate da cetăţeanului mediu o reprezentare mult mai clară şi mai autentică despre ce înseamnă Europa Unită, o imagine concretă pe care nici limbajul diplomaţilor, nici discursurile oamenilor politici n-o pot comunica atît de simplu.

Aşa încît eliminarea vizelor ar fi o decizie înţeleaptă din partea forurilor europene. Nu doar pentru consecinţele directe şi imediate asupra celor care vor avea tot ce le trebuie pentru a călători, dar şi pentru că le va lua naţionaliştilor un subiect pe care l-au rumegat îndelung, va anula posibilitatea speculaţiilor pe tema „Europa nu ne vrea", pe scurt, va exclude din spaţiul public românesc o potenţială sursă de atitudini antioccidentale. Cu alte cuvinte, va mai face puţină ordine în felul nostru de a comunica simbolic pe tema „România şi Europa".

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Istorii cu intelectuali (I)

Intelectualul, adică acel personaj care intervine în cîmpul politic fructificînd o notorietate dobîndită într-un alt domeniu, s-a născut – ne încredinţează specialiştii – o dată cu afacerea Dreyfus şi a murit, pare-se, un secol mai tîrziu. A fost, în orice caz, o moarte frumoasă, care a avut parte de funeralii somptuoase. Discursul funebru a devenit un gen foarte prizat, iar intelectualii înşişi s-au întrecut în a-şi celebra propria dispariţie. Unul din exerciţiile lor preferate constă în a apărea la televiziune pentru a critica vehement „mediocraţia" şi omniprezenţa „intelectualilor catodici". Nu altundeva decît în faţa unei camere de televiziune îşi rosteşte Pierre Bourdieu discursul în care denunţă derivele produse de *fast-thinking* şi de „circularitatea circulară a informaţiei". Nu e singurul care caută astfel de efecte ce implică un subtil joc de oglinzi, mascînd – sau, dimpotrivă, etalînd ostentativ – o irepresibilă tentaţie narcisistă.

Studii, sinteze, dicţionare, numere speciale de revistă: o foarte bogată producţie editorială a însoţit, în ultimii zece ani, lunga agonie a inteligheţiei. Din această masă de texte adesea redundante se detaşează cîteva cărţi realmente remarcabile (la unele din ele, cum ar fi studiile lui Michel Winock, ne-am mai referit cu alte ocazii). Terenul astfel defrişat, ni se propun acum lucrări cu finalitate didactică şi broşuri de popularizare: intelectualul a intrat, s-ar zice, în domeniul public.

Autor al unei *Istorii a ideilor politice* în două volume (1966), Yves Guchet revine asupra subiectului în *Literatură şi politică* (Armand Colin, 2000). Respectînd decupajele cronologice consacrate, autorul îşi propune să identifice reflecţiile politice în operele literare (e vorba de literatura franceză), ţinînd cont totodată, acolo unde e cazul, de angajamentul ideologic şi militant al scriitorilor. Investigaţia începe cu Marot, Rabelais şi Ronsard şi se încheie cu Sartre, Malraux şi Aragon. Cartea, fără să aducă schimbări spectaculoase de perspectivă, are meritul clarităţii şi al analizei sistematice. Unele deplasări de accent sau pete de culoare atrag, totuşi, atenţia. La Boétie, cu al său *Discurs despre servitudinea voluntară*, apare drept mai interesant şi mai îndrăzneţ decît Montaigne; îl vedem pe Charles Sorel, în secolul al XVII-lea, deplorînd decăderea Universităţii şi preconizînd un învăţămînt care să stimuleze – s-ar spune astăzi – creativitatea; Rousseau e surprins în ipostaza de critic al „culturii aparenţelor" dar, în ciuda interpretărilor care fac din el părintele spiritual al totalitarismelor, Guchet îl socoteşte mai degrabă un liberal; şi Balzac ar utiliza, exceptînd acea marxizantă „avant la lettre" *Scrisoare asupra muncii*, un discurs liberal clasic; Voltaire, conservator luminat, adoptă aproape întotdeauna poziţii contradictorii; Georges Sand e la originea creării ziarului *La Cause du Peuple*, titlu ce va fi reluat, o sută douăzeci de ani mai tîrziu, de goşiştii grupaţi în jurul lui Sartre; Congresele pentru Pace nu sînt o invenţie a secolului XX: un astfel de congres avea loc în 1869, la Lausanne, unde Victor Hugo se declara, într-un discurs exaltat, socialist; în *Les Beaux Draps* (1941), Céline reclama săptămîna de lucru de 35 de ore, unul din punctele centrale – şi dintre cele mai contestate – ale programului echipei de stînga ce se află actualmente la guvernare în Franţa. Tentaţia politică a fost puternică în secolul al XIX-lea: Balzac, Vigny, Lamartine, Dumas s-au străduit, cu mai mult sau mai puţin succes, să cîştige voturile alegătorilor.

Mult mai cuprinzătoare pentru perioada vechiului regim (chiar dacă lipseşte un Saint-Simon şi chiar dacă problemele legate de cenzură, aspect esenţial, sînt ignorate), cartea lui Guchet nu reţine din „secolul intelectualilor" (al XX-lea, se înţelege) decît un număr relativ restrîns de figuri, reprezentative mai ales pentru polarizarea dreapta-stînga. Nu stă în intenţia autorului de a face, o dată în plus, inventarul erorilor şi enormităţilor, orbirilor, complicităţilor şi afirmaţiilor iresponsabile. Cu abundenţă de citate, Guchet se mulţumeşte să prezinte ideile politice ale fiecăruia, ale lui Maurras şi Barbusse, Drieu la Rochelle şi Sartre, Brasillach şi Aragon. Procedură ce atestă un remarcabil efort de obiectivitate, pe care îl regăsim şi în concentrata sinteză a lui Michel Leymarie asupra căreia ne vom opri săptămîna viitoare.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Reconstituirea echilibrului (I)

Dacă te iei după măsurile pe care statul american le ia ca urmare a evenimentelor din 11 septembrie a.c., ai putea spune că statul de drept şi-a arătat slăbiciunile şi că un pic de „tiranie“, nu neapărat ca-n Rusia, dar, oricum, un pic de „tiranie“ ar fi binevenită. Nu de alta, dar statul de drept şi democraţia trebuie salvate cu orice preţ, deci chiar şi cu forţa. Să fim, carevasăzică, machiavelici. Nu contează mijloacele, ci rezultatul; dacă rezultatul e măreţ (şi ce poate fi mai măreţ decît salvarea democraţiei?) mijloacele folosite sînt *a priori* justificate... Periculoase timpuri!

Nu sînt dintre cei care cred că atacurile teroriste au fost posibile pentru că libertatea, în toate sensurile ei, a fost maximă. E drept, trăiam într-o lume în care dacă un poliţist îţi cerea valiza pentru percheziţie te simţeai ofensat şi protestai viguros (măcar în sinea ta) pentru că drepturile tale sînt brutalizate. Dar nu aceasta este cauza pentru care sistemul a fost atît de slab – căci slăbiciune este cuvîntul cel mai potrivit pentru un sistem socio-politic incapabil să se apere în faţa unui duşman cumplit despre a cărui existenţă ştie. Nu libertatea în sine este, acum, blamabilă, ci felul exagerat în care subiecţii au înţeles să uzeze libertăţile democratice. Concret, mi se pare că civilizaţia euro-atlantică a ajuns la un punct în care libertatea este caricaturizată şi debilizată prin excesiva şi nemăsurata ei folosire. Simt că, în afara celor două blocuri new-yorkeze, mai avem ceva de reconstruit; ceva important, esenţial pentru noi.

Balanţa dintre măsurile de securitate necesare pentru protecţia cetăţenilor şi libertăţile civice ale acestora este extrem de greu de menţinut. Cine nu vede limpede tensiunea dintre ordine şi libertate, pe care democraţia o presupune, nu înţelege nimic din ceea ce trebuie să facă un stat de drept. Teoretic, această tensiune este rezolvată în context democratic. Mai mult sau mai puţin explicit, toţi marii teoreticieni ai vremii noastre achiesează la ideea că libertatea şi ordinea nu sînt antinomice, pentru că *tipul* de ordine democratică este consubstanţial libertăţii individului. Ordinea democratică se bazează pe libertatea individului şi, în acelaşi timp, o protejează, iar libertatea individului întemeiază şi legitimează ordinea democratică. Asta e în teorie. În practică, libertatea de mişcare a lui Mohamed Atta prin lume a fost devastatoare.* Sistemul democratic pe care îl practicăm are propriile lui slăbiciuni, care îi pot fi fatale, şi asta se ştie de mult, chiar de dinaintea celebrei cărţi a lui Jean François Revel. Pierderea echilibrului firesc dintre libertate şi constrîngere este, cred, principala cauză a actualei crize. Lumea euro-atlantică are acum nevoie de un Legiuitor înţelept şi inspirat, aşa cum găsim prin textele anticilor sau cum au fost „părinţii fondatori“ ai celei mai avansate ţări din lume, Statele Unite ale Americii. Nu am nici o indoială că, într-un interval oarecare, terorismul islamic va dispărea ca ameninţare reală la adresa democraţiei occidentale, aşa cum au dispărut şi comunismul şi nazismul. Vor apărea, însă, alte pericole. Libertatea, cum spunea Henry Kissinger la sfîrşitul uneia dintre cărţile sale, ca şi pacea şi prosperitatea, este un drum fără sfîrşit, un efort sisific, o luptă continuă cu duşmani inimaginabili cu o zi înainte. În plus, democraţia este o acumulare a unor succese parţiale – iar noi, românii, ştim asta foarte bine.

Regăsirea limitelor *reale* ale libertăţii este, astăzi, marea urgenţă. Spun *reale,* pentru că mi se pare limpede că limitele *raţionale* ale libertăţii, găsite deja, s-au dovedit a fi false şi ne-au creat o imagine deformată despre ceea ce libertatea este de fapt. Atîta timp cît Atta nu a putut fi oprit, înseamnă că ceva important a colapsat în sistemul nostru şi acest ceva mie mi se pare a fi felul în care am cultivat şi imaginat libertatea. Cred că singura cale de restaurare a libertăţii, de reinventare a ei, este revenirea la principiile dreptului natural şi la dezvoltările sale ulterioare. Libertăţile înţelese contractualist au dat exagerării, venite din prostie sau din rea intenţie, mult prea mult spaţiu de influenţă. În fond, libertatea nu e o invenţie a noastră, ci un *dar ceresc* pe care l-am tratat, adesea, ca pe un produs artificial.

---

* Simt nevoia să mărturisesc frustrarea enormă pe care am simţit-o cînd am aflat traseele teroristului. Acest individ, plănuind cea mai oribilă crimă, se plimbă nestingherit prin Cehia, Germania, Spania şi Statele Unite. În cazul lui, vizele nu erau o problemă. Deceniul de umilinţă consulară al amărîţilor din Est, care sper să se sfîrşească la începutul anului următor, a avut cel mai pervers efect cu putinţă: nu a protejat vestul şi a umilit milioane de est-europeni. Felul în care e verificat la Consulatele occidentale solicitantul de vize român (i se cer actele de proprietate ale maşinii şi adeverinţă de salariat, printre altele), asociat nonşalanţei cu care Atta se întîlnea cu agenţi iraqieni sau cu alţi amici de-ai lui prin cafenelele pragheze, pe plajele din Spania sau în barurile din Hamburg vorbind despre arme chimice şi biologice sau despre lovitura din 11 septembrie, ar fi de domeniul caraghiosului, dacă n-ar fi avut urmări atît de tragice.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Pentru o viaţă mai bună tastaţi #1

În orice oraş din România te-ai afla, o plimbare de 10 kilometri dincolo de şoseaua de centură te duce în împărăţia vacilor. Animalul, încă nu atît de respectat precum porcul, e echivalentul rural al unei slujbe sigure la stat: dă un venit mic, dar sigur, cu condiţia să-i acorzi o oră-două pe zi.

Manualul de utilizare e destul de simplu: vaca pleacă dimineaţa la islaz, unde îşi petrece ziua mîncînd iarbă. Cînd se întoarce, o mulgi şi se culcă. Din cînd în cînd, dacă consimţi să treci peste ezitările morale şi s-o trimiţi în vizită la un taur, vaca face viţei (un fel de clonare *avant la lettre).*

Dincolo de asta, vaca impune un ritm în viaţa fiecărui ţăran. Dimineaţa trebuie să te trezeşti şi s-o trimiţi cu cireada la păscut. Seara trebuie s-o aştepţi cu poarta deschisă şi cu grajdul rînit. Laptele aduce şi el mai multă muncă decît plăcere. Mulsul e o treabă obositoare şi prea puţin sexy, iar brînza aproape că nu-ţi dă atîtea proteine pe cît consumi făcînd-o. Şi totuşi, de vreo 1.000 de ani cel puţin, vaca ţine sub ocupaţie grajdurile bietei ţărănimi balcanice.

Ce e de făcut cu ea? Întrebarea pare stupidă, însă haideţi să recunoaştem că nici un proprietar de vacă nu va citi vreodată aceste rînduri. Ele sînt destinate unui public cu precădere orăşenesc, deranjat de vacă în cel puţin una dintre următoarele situaţii:

a) cînd merge cu maşina şi se întîlneşte cu cireada care nu se dă la o parte oricît ar claxona;

b) cînd se dă jos din maşină, în faţa casei de la ţară şi calcă într-o substanţă lăsată acolo de o vacă lipsită de manieră;

c) cînd comandă friptură de vacă la restaurant şi constată că e tare şi aţoasă.

Evident, nu sînt motive serioase să ne supărăm pe vacă. Şi totuşi, dincolo de prezenţa ei intempestivă pe drumurile publice, vaca e un pericol chiar pentru gospodăria pe care o slujeşte. Şi asta pentru că vaca aparţine trecutului.

În ce fel? În primul rînd, vaca individuală împiedică dezvoltarea unei pieţe rurale de vreo cîteva zeci de milioane de dolari pe an. Ţăranii nu cumpără nici lapte şi nici brînză – preferînd să şi le facă în casă. Sigur, treaba asta se întîmplă din moşi-strămoşi, aşa că ni se pare natural, în firea lucrurilor şi, pînă la urmă, un frumos obicei. Şi totuşi, e ca şi cum la oraş fiecare şi-ar face în casă televizorul, maşina de spălat ori detergentul...

Dar să lăsăm teoriile economice, pentru că nu despre asta e vorba aici. Cazul bietului animal din bătătura ţăranului nu serveşte decît ca exemplu pentru o anume închistare pe care nici n-o putem vedea, de aici, din interiorul culturii noastre. Ea ne forţează să ne construim viitorul pe un teritoriu al locului comun, împrejmuit cu prejudecăţi şi păzit de poliţia tradiţiilor, care sancţionează orice îndrăzneală.

Mai zilele trecute, o ştire din presa internaţională vorbea despre o afacere extrem de bănoasă pusă la cale de un comerciant american: omul vindea paraşute cu deschidere rapidă, destinate celor care lucrează în clădiri înalte. Afacerea nici n-are nevoie de reclamă: imaginile cu oamenii sărind – evident, fără paraşută – din clădirile WTC nu se pot uita prea curînd. Aţi spune că e imoral să cîştigi dintr-o asemenea tragedie? Depinde cu cît vinzi marfa.

Să profiţi de oportunitate e prima lecţie a capitalismului. Şi nu cere capital de fiecare dată. 84% dintre români (cei care nu vor să-şi deschidă firme, conform unui recent sondaj) se gîndesc însă că e prea complicat. Sau n-au bani nici măcar să-şi facă actele. Sau n-au încredere că ei vor reuşi acolo unde nu reuşesc decît cei cu pile, şmecherii şi intervenţii. Să-i condamnăm atunci pe cei care visează măcar o vacă?

Nu înainte să încercăm să-i convingem că vorba *afacere* nu e înjurătură. Din păcate, n-am văzut niciodată o campanie publică, ori vreo luare de poziţie din partea liderilor de opinie, în care să li se spună oamenilor că *îndrăzneala individuală* va aduce bogăţie – şi nu cota de la buget. A făcut-o, în locul lor, un clip publicitar al unei companii de telefonie privată.

Din nou, oameni fără experienţă în zootehnie.

▲

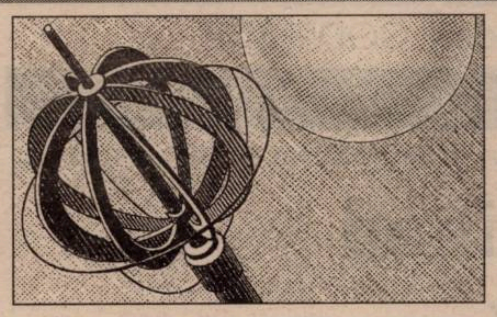

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Cina din Downing Street, zece

Războiul împotriva terorismului i-a permis premierului britanic, Tony Blair, un loc privilegiat în lumina reflectoarelor. În timp ce preşedintele american stă acasă, ocupat cu reorganizarea democraţiei domestice, Blair circulă neobosit prin lume, în vizită la prieteni adevăraţi şi la amici nesinceri, aflaţi în poziţii strategice, pledînd pentru necesitatea consolidării alianţei mondiale. Alianţă în care ţara sa ocupă un loc special: prin disponibilitatea declarată, din prima clipă, de a participa cu trupe alături de americani la acţiunile militare din Afganistan, Marea Britanie a arătat din nou lumii că, în clipele de restriştе, „legăturile speciale“ sînt mai puternice decît alianţele militare sau tratatele politice anterioare. Activismul său este apreciat de unii dintre concetăţenii săi ca o revenire a ţării la statutul de mare putere mondială, adversarii din partidul conservator consideră însă că el se umileşte în rolul de ambasador al Statelor Unite în ţări cum e Siria, al cărei conducător nu se jenează să-şi manifeste public dezacordul cu obiectivele politicii anglo-americane din Orientul Mijlociu.

Încrezător în steaua lui, Blair se angajează tot mai intens în acţiunile de reformulare a alianţelor din lumea de după talibani. Prim-ministru într-o ţară a cărei afiliere europeană este extrem de restrictivă, Tony Blair afirmă uneori că el e hotărît să integreze deplin Anglia în UE, printr-un referendum mereu amînat, în aşteptarea unei majorităţi sigure. Acum nu e cazul şi Marea Britanie face şi nu face parte din Europa unită, refuzînd multe dintre proiectele comunitare, dintre care cel mai important este cel al monedei unice. Nu fără legătură cu acest statut ambiguu, cina organizată de Blair la începutul lunii noiembrie a născut reacţii de adversitate care nu ţineau numai de reputaţia proastă a bucătăriei britanice. Recent, mai existase un precedent, potenţial scandalos, cînd, la reuniunea europeană de la Gent, Blair a ţinut un sfat de taină cu cei doi „mari“ din UE: Franţa şi Germania.

Pe 4 noiembrie, revenit din turneul în Orientul Mijlociu, Blair i-a invitat la cină pe preşedintele francez, Jacques Chirac, care urma să plece la Washington şi pe cancelarul german Gerhard Schroeder, venit din Rusia. Din Italia, un telefon indignat de la prim-ministrul Berlusconi: el tocmai îşi anunţase intenţia de a sprijini cu 2.700 de oameni efortul militar american. A fost şi el invitat, dar în aceste condiţii nu putea fi omis premierul spaniol José Maria Aznar. Ar fi fost apoi suspectă evitarea lui Javier Solana, înaltul comisar responsabil de politica externă a Uniunii. A fost invitat şi el. Atunci, Wim Kok, prim ministrul Olandei, a cerut şi el o invitaţie, primită în ultimul moment, din care cauză a ajuns cu o întîrziere de 40 de minute la cină şi a fost, probabil, nevoie să i se reîncălzească friptura. De-abia acum au început necazurile: cele opt ţări neinvitate s-au simţit lezate în statutul lor de membri ai Uniunii Europene; mai „puţin“ membră decît ţările mici, Marea Britanie face peste capul lor un cartel al ţărilor mari, justificîndu-şi iniţiativa prin necesitatea de a lua hotărîri urgente într-o situaţie de criză, în Uniunea Europeană neexistînd o procedură adecvată împrejurărilor urgente.

Este adevărat că procedurile Uniunii Europene au fost elaborate pentru a „stabili dimensiunile hîrtiei igienice şi modalităţile de împachetare ale mezelurilor“, cum scrie un ziar portughez, dar sentimentul de inegalitate, creat prin atît de puţin diplomatica invitaţie la cină, poate avea consecinţe în alte momente de criză. Dacă este atît de dificil de realizat un tratament, dacă nu egal, măcar politicos, cu cei 15 membri de acum ai UE, cum va fi cînd vor fi 27? Şi nu este exclus ca la o eventuală cină de taină, unde viitorul preşedinte al Chinei să-i invite pe Bush jr. şi pe Putin, Blair să fie considerat prea neînsemnat ca să i se pună şi lui nişte beţigaşe.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Jihad & rock'n'roll

Ceva mai jos pe stradă, pe panoul unui salon cosmetic stă scris „God Bless America. Vă rugăm folosiţi uşa din dos". În St. Petersburg, Florida, am văzut un alt anunţ, la un motel: „God Bless America. Două piscine încălzite". Mă rog, nu că ar fi rău să amesteci patriotismul şi comerţul, sau măcar să foloseşti acelaşi tip de litere pentru a exprima două idei diferite, dar, după un timp, totul devine cam aiurea.

Se poartă discuţii pentru a convinge Madison Avenue să vîndă „valorile noastre americane" unor „mase musulmane moderate", dar tare mă tem că avem de a face cu două ficţiuni care se vor amesteca din cauza aceluiaşi caracter de literă. Există mulţi arabi moderaţi care nu au nimic împotriva valorilor noastre. Înţeleg capitalismul – Mahomed era şi el negustor, la urma urmei – şi care iubesc tare şi sistemul nostru de învăţămînt, şi drepturile civile. Pe de altă parte, cînd oamenii aceştia devin „mase", psihologia se schimbă. Masele au un stoc comun de emoţii care răspund mai bine la propaganda radicalilor din rîndurile lor decît vocii calme, reţinute a valorilor occidentale. Şi nu prea avem ce face împotriva acestei stări de lucruri. Dacă le-o arătăm pe Madonna cîntînd „Material Girl", masele se vor ofensa chiar dacă fiecare individ, luat în parte, freamătă de plăcere. Dacă le-o arătăm pe Madonna îmbrobodită în văluri, cîntînd „Spiritual Girl", o nouă versiune a mai vechiului ei şlagăr, de care se ruşinează de-adevăratelea, toată lumea va rîde. Numai Michael Jordan poate să se facă punte peste genunea care desparte masele de indivizi, pentru că, se pare, baschetul este o religie universală.

De obicei, propaganda îşi face lucrarea asupra celor deja convinşi, ambalîndu-i la maxim. Asta au făcut publicitatea patriotică şi Hollywood-ul în al doilea război mondial. Produsele lor erau destinate americanilor. În timpul războiului rece, Vestul a cucerit tineretul ţărilor comuniste prin geniul providenţial al culturii pop şi underground. Maşinăria oficială de propagandă a prins şi ea, în cele din urmă, valul, dar nu înainte ca rebelul rock'n'roll, poeţii Beat şi mişcările existenţialiste să fi dărîmat Zidul Berlinului din sinea oamenilor. Faptul că regimurile politice ale lumii comuniste au mai dăinuit cam douăzeci de ani după ce Beatles-ii le-au pus la pămînt ideologia este doar o dovadă a puterii inerţiei.

Dacă e ca „valorile noastre occidentale" să facă o breşă în frenezia iraţională de care sînt cuprinse acum „masele" musulmane, aceasta trebuie să se producă oarecum organic, din interiorul culturii noastre. De bună seamă, în zilele noastre avem tare puţină cultură „underground". Madison Avenue a ocupat, într-adevăr, toate zonele rezervate pînă acum expresiei neîngrădite a dorurilor şi furiilor noastre. Aşa că, poate, e natural ca ei să fie cei care capătă sarcina asta. Pe de altă parte, poate că şicul nu este deloc cel mai eficient.

Am întîlnit un taximetrist pakistanez în Chicago care, auzindu-mi accentul, şi-a închipuit că de-abia am venit în America. „Pot să te aranjez, te bag în afacerea cu taxiuri", s-a oferit. „Poţi face o grămadă de bani în America. Adu-o şi pe nevastă-ta. E bine aici." Mi-a dat cartea lui de vizită, din care reieşea că se numeşte Mack. Ar fi fost o voce convingătoare într-un documentar destinat maselor de spectatori ai postului Al-Jazeera. Cîteva mii de astfel de tipi şi poate că „valorile" noastre n-ar avea nevoie de o vînzare prea agresivă.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Mizeria coperţilor lucioase

Dedicată dlui ministru Vasile Dâncu

Aş vrea să vă aduceţi aminte cît de frumoasă a fost vinerea trecută. Înfierbîntat ca mierea topită în laptele aburind, aurul toamnei scînteia în fiecare frunză încă suspendată, oftînd a cer senin şi a iarnă ce vine. O certă nonşalanţă plutea în aerul brusc încălzit, obligînd doamne şi domni să deschidă nasturii modestelor – totuşi – haine ce mai poartă în ele mirosul naftalinei din dulapurile verii. Nu numai doamne şi domni, ci şi domnişoare; pe una am văzut-o chiar eu, trăgînd în jos – *zuuum!* –, fermoarul de la haina-i de piele, dezvelind un bust împulovărat asupra căruia privirile-mi, nu tocmai indiferente, au zăbovit o clipă cam lungă.

În acea vineri de 9 noiembrie, pe la ora trei a amiezii, călcam asfaltul din faţa spitalului *Marie Curie*, în sudul Bucureştiului. De peste gard, priveliştea din curte nu părea veselă: pe o bancă răşchirată, cîteva mame în halate scămoşate – în braţe cu ţînci de cel mult trei ani –, vorbeau între ele cu mîna la gură; iar cearcănele uneia, ca şi paloarea apatică a micului ce-i stătea pe piciorul stîng, mi-au dat de înţeles că în peisaj doar mamele erau sănătoase. Altfel, chiar în faţa intrării în spital era o hărmălaie aproape ca la şedinţele de primărie la care participă dom' Băsescu şi consilierii PSD (asta era o informaţie confidenţială, nu ştiu ce mi-a venit să o scriu aici): trei cîini se alergau hămăind, iar în urma lor alerga un nene, în speranţa că-i poate despărţi. Dincoace de gard, pe trotuar, vînzătoarea de la chioşcul de ziare părăsise standul şi spărgea în dinţi seminţe alături de un bărbat ce îşi freca barba cu palma şi scuipa scurt, cu fereală (cred că şi el spărsese seminţe şi – neavînd la el guma cu xylitol şi nici cei şapte ani de acasă – acum îşi curăţa dantura).

Iar povestea nici nu s-ar fi născut dacă în locul cel mai vizibil al chioşcului de presă nu ar fi tronat afişate trei reviste: una era *Playboy*, de pe coperta căreia trei amazoane unse cu ulei surîdeau toamnei; alta era *Hustler*, sub chipul unei brunete nude şi promiţătoare; între ele, *Plai cu boi*, aproape nevinovată cu fesele sale pictate. Şi, înainte ca celor trei redactori-şefi să le vină ideea de a mă trage de urechi, spun că nu-s într-atît de ipocrit încît să nu recunoasc valoarea *mobilizatoare* a unui nud şi nici atît de nostalgic încît să regret revista *Femeia* cu poza Elenei C. pe copertă; dar nici atît de distrat încît să nu am ideea contrastului dintre cele trei coperţi şi intrarea unui spital pentru copii. Mai mult: revistele citate, de fapt, sînt inocente în comparaţie cu altele. Practic, fără să le cauţi din priviri, nu poţi evita în Bucureşti – din centru pînă spre periferia care a invadat plenar centrul – coperţile eroticii celei mai penibile, inevitabil cu sîni supradimensionaţi şi, uneori, cu banane între pulpe sau alte asemenea ghiduşii bune de intrigat copiii şi de zgîndărit minţile tulburi.

La drept vorbind, intrigat am fost şi eu, în tot acest an: anume, menirea ministrului Informaţiilor publice, subit apărut în structură şi, într-un fel, continuator al ministerului Propagandei creat în septembrie 1939, pe vremea lui Carol al II-lea. Ce sarcini are? Poate că ar fi cazul ca acest ministru să reglementeze, cu eleganţă şi fermitate, batjocura vizuală a străzilor; de exemplu, într-una dintre informările de presă pe care oamenii săi le pun înaintea ochilor lui Adrian Năstase, să scrie cu stilou-i, pe un colţ, doar atît: *Dle prim-ministru, alături de Interne am decis să propunem vînzarea revistelor erotice numai la standuri specializate, crezînd că astfel va fi mai bine pentru aspectul străzilor din oraşele pe care dvs. cu onoare...* etc.

În fine... Părăsind scena spitalului de copii, mi-am dat seamă că povestea are, din păcate, şi o continuare. *Din păcate*, nu pentru că ar avea legătură cu femei goale (culmea este că are!), ci pentru că va fi vorba despre România – văzută prin ochii şi pana lui Tony Judt –, într-o revistă realmente prestigioasă. Ne mai povestim, săptămîna viitoare; ţineţi copiii departe.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

În aşteptare

În timp ce războiul merge înainte prin Afganistan, noi mergem cu trenul acasă prin Ardealul natal: tare bine miroase în tren a ceva gudron, a ceva pişi, a ceva transpiraţie, stau frumos la geam şi mult mă gîndesc la condiţia umană, la cum se prezintă ea dinaintea ochilor noştri de inşi de la margine; nu ştiu dacă e bine sau e rău să fii ins de la margine, cred că e mai mult rău decît bine în treaba asta, e aşa ca şi cum vecinul Ghiţă, căruţaş la azilul de bătrîni din imobilul cel impozant al mănăstirii Maria-Radna, vine el beat acasă şi se prezintă ca fiind un marginal, un ins de nimic care se clatină pe picioare, iar nevastă-sa mult îl suduie. De o viaţă întreagă se petrece scena respectivă!

Sîntem melancolici. Căzuţi pe gînduri, şi asta chiar acum cînd sîntem nevoiţi să folosim *„serviciulŭ corespondenţelorŭ"*, ne înghesuim la pult melancolici, dinaintea unei doamne care aşteaptă pensia şi visează la vremi apuse. În legătură cu prezenţa noastră la tejgheaua poştală ar trebui inventariate atent toate cele ce se află în legătură cu toate cele care ne stau prin preajmă: reclame, anunţuri cu Vrei să fii miliardar, altele cu depuneri la fondul de tristă spaimă pe nume FNI, cutare editură ni se oferă generos prin serviciul poştal; o doamnă tînără ne zîmbeşte de pe o copertă, un sîn roz, tot acolo; alături: o coapsă prelungă. Altele se arată dincolo de pult şi peste ele ne rătăcim privirea cu indiferenţă pînă ce miracolul se petrece, maşina timpului îşi ambalează motoarele, uşor miros de motorină în aer, de ulei de motor MW 20 poluînd împrejurimile prin încălcarea normelor euro, de la unu pînă la trei, aluneci în vremi apuse, estimp doamna te priveşte, în aşteptarea pensiei, sătulă de revoluţie, de schimbări cărora le-a pierdut sensul şi ritmul chiar din momentul în care au năvălit ele peste pultul dumneaei, imediat după ce preşedintele provizoriu al ţării anunţase, în decembrie '89, cele ce urmau să se petreacă. Te priveşte doamna de la pult şi în ochii ei se limpezesc tradiţiile îndelungatei activităţi poştale a populului: *„taxa uneri scrissori pentru tótă România este de 10 bani pentru o scrisóre francată penă la 15 grame, şi 20 bani penă la 25 grame; pentru fiecare 15 grame mai mult se va plăti 10 bani la scrissori francate şi 20 bani pentru cele nefrancate."*

La început de drum, prin lumile de ieri şi de azi, este mare nevoie de asemenea „estract din regulamentul pentru fixarea taxelorŭ poştali în intrul Romaniei", domnilor!

Lumea e la fel şi ca dînsa sîntem noi, spune poetul. Aceeaşi idee o subliniază calendarele vremii. Cerem doamnei celei plictisite un almanah (în transcripţie la zi): *„Calendarŭ babelorŭ. Calendariŭ prostŭ pentru ómini cuminti, pre anulu ordinariu 1871, compusŭ de Mircea B. Stănescu. Anulŭ VII (Pretiulŭ 30 cruceri noi)"*. Citim din calendarul respectiv o bună introducere în problematica timpului. Iacătă, la punctul b, cîte ceva despre eclipse:

„b) intunecimi de luna in mai multe rinduri. Aceste se voru vedé numai in Europ'a sì in Asi'a turcésca."

Şi iacătă cum, deodată, la televizorul de dincolo de pultul pentru *„serviciulŭ corespondenţelorŭ"*, ni se arată ochilor *„intunecimi"*-le: pentru o clipă ni se pare că nu am auzit bine, ne desfundăm urechea cu un beţişor special, o îndreptăm spre direcţia difuzoarelor ascunse dincolo de plasticul cu design proaspăt al televizorului, şi auzim şi nu pricepem ce ni se spune: are sau nu are Bin Laden bomba atomică? Mă iertaţi că nu am priceput exact: o poate fabrica în peşterile acelea reci sau chiar o are învelită frumuşel într-un burnuz sau ce o fi acela?

P.S. Aşadar, sîntem în aşteptare (păgînii, ghiaurii, duşmanii) şi ne întrebăm plini de curiozitate: o are sau nu o are. E aşa ca în filme, ca şi cînd toate drăciile astea cu horror şi teroriştii îşi iau revanşa şi evadează din lumea de celuloid în lumea de pe uliţe. Apare insul cu cele două tăbliţe, un fel de foarfece din lemn, clămpăne din ele şi altcineva din afara cadrului strigă: Motor! Pe urmă, deodată, se pornesc toate cele, adică personajele se mişcă, fumează, stau picior peste picior pe scaun şi explică situaţia. Textul (sorry, n-am alt cuvînt) curge, se duce dea berbeleacul, nu se opreşte, nu îl opreşte din a lui năvală ritmată decît punctul, punctul şi virgula, cele două puncte. Dar pe nea' Bin cine îl opreşte? Dacă, Doamne fereşte, vorba vecinului Macek de pe Axente Sever, dacă dă cu bomba?

▲

Texte şi opinii de: Adriana BABEŢI (scriitoare) ● Mariana CELAC (arhitectă) ● Marina DUMITRESCU (jurnalistă) ● Robert DUPLESSIS (sociolog) ● Matei FLORIAN ● Stela GIURGEANU ● Ştefan PLEŞIA (redactor de presă la Ambasada Franţei) ● Adina POPESCU ● Laura VIŞAN ● Ana Maria ZAHARIADE (arhitectă)

Argument

Bucureştiul a fost descris de-a lungul timpului în multe feluri şi aşa cum există o obsesie a modului în care este privită ţara noastră din afară, există şi o anumită preocupare în colecţionarea caracterizărilor străine despre capitală. Cîteva au rămas celebre: un sat mare, un oraş de cretă, Micul Paris, un tîrg prăfos. *Foarte de mult i s-a zis şi* Vestita Cetate a Dîmboviţei. *Pentru omul venit din provincie, mai totdeauna Bucureştiul a părut un loc impresionant, iar pentru cel venit din Occident, o capitală cu iz provincial şi oriental, misterioasă şi fascinantă în acelaşi timp. Dar cum este Bucureştiul sau, poate mai bine zis,* Bucureştii *de astăzi? Un oraş care s-a trezit din coma ceauşistă. Deşi cu sechele grave a prins viaţă (inclusiv în ceea ce priveşte hoţia). S-a luminat centrul, s-au înviorat mahalalele. Au redevenit mahalale după ce au fost un fel de cazărmi. Sinistrele construcţii ale* epocii de aur *au început a fi acceptate psihologic şi într-un fel integrate în marele ghiveci. Ele se adaugă ca un alt Bucureşti (al cîtelea?) celor deja existente. Genuri noi de construcţii încep să ne tulbure simţurile estetice (chiar şi lamentările despre stricarea Bucureştiului prin prostul gust al unora, au făcut istorie). Băncile de sticlă şi cartierele cu vile luxoase şi urite. Totuşi, de această dată, urîţenia e la o scară mai umană decît monstruozităţile născute de ceauşism. După ce a fost de cretă, Bucureştiul devenise de culoarea betonului prăfuit, iar acum tinde să se coloreze ca galantarul unei cofetării de cartier. Oraşul îşi recapătă un soi de rafinament eclectic şi totodată un aer misterios. Termenul* fascinant, *cu buchetul său de conotaţii bune şi rele, începe să-i fie aplicabil şi aplicat tot mai mult. Şi nu trebuie uitat că e oraşul cu cea mai mică rată a şomajului şi cu cel mai mare PIB raportat la numărul locuitorilor. Se cîştigă mai mulţi bani în Bucureşti decît în oricare alt loc din ţară. Un oraş care* se descurcă. ***(A. M.)***

Mariana CELAC

Ce e nou prin oraş?

Cine creşte într-o casă unde toată lumea face muzică se miră că în lumea largă mai sînt unii care nu pot să citească o partitură şi nu ştiu să cînte la pian. Cine a învăţat – ca mine – vocabularul urbanismului de planşetă, ascultă cu nedumerire conversaţii cu iz literar despre oraşul tentacular – adică monstrul nesătul care macină tot ce îi iese în cale, corupe inocenţe credule, împinge ambiţiile la crimă şi ruinează suflete curate.

Pentru mine oraşul tentacular, nici hidră, nici loc de plăceri ilicite ce premerg inevitabila pierzanie, e un oraş cu tentacule, adică un oraş cu o geometrie de pată de cerneală vărsată pe hîrtie. Pe hartă îl identifici dintr-o privire; nu e linear, nici pătrat cu două străzi principale care se întretaie în mijloc, nici stelat după normele cetăţii ideale sau închis cu un zid circular. Un oraş tentacular este ca Bucureştiul: centru dens, o coroană de periferie şi cozi lungi suburbane întinse în lungul şoselelor.

Tentaculele Bucureştiului se cheamă Cătelu, Bucureştii Noi, Ferentari, Rahova şi chiar Prelungirea Rahova. În tentacule nu s-a făcut şi nici nu se va face mare arhitectură, nu se investeşte spectaculos. Aici se încropeşte, se adaugă, se extinde, se repară. Investiţia e mică, acoperişul – de tablă refolosită, gardul – de şipci. Regulamentele şi autorităţile mai trec cu vederea indisciplinele de tot soiul, iar investitorii-arhitecţi şi tot ei ingineri-meşteri-muncitori inventează, acomodează, ajusteaza şi transcriu fără să citeze sursa. La „tentacul" casa cu două ferestre la stradă îşi permite orice – să imite în paiantă arcul monumental de pe faţada palatului CEC, să pună două capiteluri unul peste altul şi să comită, în fier cornier de la Ferometal, o copertină inspirată de palatul Cantacuzino de pe Calea Victoriei. Chiar lecţia angulară a stilului internaţional întrezărită „la bloc" „la centru" a fost transcrisă în case mici de colţ, cu balcoane rotunjite, ferestre puse pe orizontală şi un atic care să arate că cel mai drastic dintre comandamentele modernismului arhitectural a primit satisfacţie: nu acoperiş în pantă, ci unul plat, în terasă.

Ce se întîmplă acum la „tentacul"? Termopanul, peretele cortină, „sticla şi metalul" şi placajele de faţadă costă mult, iar satisfacţia e de scurtă durată. După prima iarnă, plăcile ieftine se cojesc şi cad, iar tîmplăria încropită ruginește la încheieturi. În schimb, a apărut culoarea. Nu „zugrăveală de exterior în culori de apă" din nomenclatorul de reparaţii capitale al defunctelor icraluri, spălăcită şi pătată de dîre cenuşii după prima ploaie, ci tencuială colorată în masă sau vopsea acrilică de exterior produsă sub licenţă europeană. Culori saturate. Roşu pompeian. Albastru de Prusia. Galben crom. Vermillon şi siena arsă. Negru ca la Amsterdam. Şi, la dorinţă, verde praz, roz smeuriu şi bleu ciel. La colţul străzii, cîrciuma redeschisă cu intrarea pe colţ se vopseşte în trei culori cel puţin, contrastele devin din ce în ce mai dure. Proprietarii se lasă în voia voluptăţii cromatice şi în tentacule decorul creat cu bidineaua nu îşi mai refuză nici o nebunie.

Şi avansează către centru. Descris cîndva drept un oraş de zahăr (sau de cretă?), în Bucureşti se numărau pe degete clădiri cu adevărat colorate. Lăsînd la o parte inserţiile de cărămidă aparentă, cu o culoare stinsă în gama acoperişurilor de ţiglă sau antablamentele decorate în frescă sau sgrafitto, lăsînd la o parte blocul Banloc de pe Calea Victoriei sau plomba Mioriţa adăugată în anii şaizeci peste drum de spitalul Colţea, cu faţade la origine tratate în *sang de boeuf* profund (amîndouă refăcute azi într-o tencuială cenuşie antijeg) restul – şi în tentacule şi în „nucleul central" – mai-mult-sau-mai-puţin-albul a dictat, poate secole, atmosfera cromatică a urbei.

Dar timpurile se schimbă. Şi nu mai trebuie să luăm un troleibuz desfundat pentru a ajunge într-un capăt de tentacul pentru spectacolul noilor arhitecturi colorate. La o preumblare pe lîngă Piaţa Victoriei, la umbra blocurilor noi şi a macaralelor în mişcare, precedată de o bucăţică de trotuar vieux-rose amenajat de o prăvălie cu jacuzzi, vom găsi cu uşurinţă o căsuţă cu etaj, cu ferestre încadrate în alb, vopsită de sus pînă jos în smeuriul acid de limonadă mirosind a chimicale, sub un acoperiş cam tern de ţiglă artificială. Vesela casă propteşte un edificiu recent cu patru sau cinci etaje, adăpost pentru o instituţie severă, cu geamuri reflectorizante şi faţada de un brun închis peste un soclu placat în negru. Iar în partea cealaltă, un bloculeţ din anii treizeci are o culoare proaspătă: verde-frunză-de-stejar cu burlane portocalii. Bulevardul Lascăr Catargi fost Ana Ipătescu nu rămîne în urmă. Iar în Lipscănie o batisă grea îşi reface faţadele într-o gamă alegră dominată de galben-canar întins pe vreo cinci etaje înalte. Lîngă ponoseala faţadelor din jur pline de scursori, ciobite şi crăpate, cu intrări urît mirositoare şi gunoaie la vedere, enormul calcan galben cu muchii drepte pare un asteroid scăpat în piaţeta dosnică, rămăşiţă degradată a Bucureştiului de zahăr.

Duhul excesului cromatic a scăpat din sticla unde a stat închis destulă vreme. Oraşul de zahăr a murit. Culoarea ocupă strada, de la rigola trotuarului la cornişele răspictate. Trăiască pigmentul acrilic, contagios, convingător, intens, în orice culoare şi orice nuanţă, fără prejudecată, democratic. Ambalat civilizat în găleţi ovale, cu bidinele ergonomice şi mînuşi de lucru alături – la îndemîna tuturor.

▲

Ana Maria ZAHARIADE

O capitală europeană?

În 1997, Daniel Libeskind, star internaţional al arhitecturii deconstructiviste, a ţinut o conferinţă la Bucureşti. Neaşteptat, Libeskind a început prin a evoca Bucureştiul: un Bucureşti imaginar al copilăriei sale varşoviene, un Bucureşti cu aura unei metropole pe care familiile poloneze mic burgheze visau să o viziteze, aşa cum bucureşteanul visa la Paris.

Sînt arhitect, sînt bucureşteancă şi locuiesc în Bucureşti. Nu sînt prea sigură, însă, care este Bucureştiul pe care îl locuiesc afectiv: cel al lui Libeskind, cel al copilăriei mele, (care, în ciuda schimbărilor, nu era total incongruent cu cel al lui Libeskind) sau Bucureştiul de astăzi? Ca locuitor şi ca arhitect, ştiu că Bucureştiul de astăzi este total diferit de primele; ca arhitect, ştiu că nici nu va mai putea fi niciodată ca ele (într-un anume fel, nici nu trebuie). Bucureştiul lui Libeskind era sigur o capitală europeană, atîta vreme cît făcea obiectul unor visuri. Cine mai visează astăzi în Europa centrală să viziteze Bucureştiul? Probabil că nu prea mulţi. Atunci nu este „o capitală europeană"? Aflăm comparînd. Dar cu ce? Cu o figură de stil? Fiecare o investeşte cu ce crede (forţa figurii de stil stă şi în imprecizia ei); pentru unii e Parisul, pentru alţii Londra... Sigur e un oraş mare; pun prinsoare că nimeni nu se gîndeşte la Bratislava, Ljubljana sau Zagreb (deşi le face o nedreptate). Este şi ordonat, bogat şi bine întreţinut; Istanbulul (deşi Constantinopol) şi chiar Atena sînt probabil excluse.

Mi s-a cerut să mă gîndesc la Bucureşti ca arhitect, cît mai obiectiv; dar cît de obiectiv poţi să te lupţi cu o metaforă? Mă conformez şi încerc să compar Bucureştiul ca realitate formală cu o prezumată reprezentare a imaginarului colectiv. Greu! şi mai risc şi să devin pedantă. Imaginea Bucureştiului, *forma urbis*, s-a constituit istoric altfel decît multe dintre oraşele din acea parte a Europei spre care privim şi cu care ne comparăm: n-a fost niciodată un burg înconjurat de ziduri, care să devină nucleul tare al oraşului modern. Oraşul fortificat de factură central şi vest europeană (să-mi ierte urbaniştii generalizările reductive) reprezintă pentru mulţi „prototipul de oraş„; el este dens construit, cu fronturi compacte, cu spaţii urbane (străzi, pieţe) clar conturate, ceea ce numim un ţesut urban puternic formalizat şi ierarhizat. Bucureştiul a fost altfel. Îmi aduc aminte cît de greu mi-a fost să-i fac să înţeleagă, pe arhitecţii şi istoricii de arhitectură din Bratislava cărora le vorbeam despre modernismul bucureştean, această structură altfel a Bucureştiului, neobişnuită, dar nu unică în spaţiul european. A fost o ţesătură urbană organică, de străzi întortocheate şi case izolate, prezentînd o relativă continuitate neîmpiedicată de împrejmuiri solide, concentrată discret în parohii în jurul a graţioase biserici şi difuze *maidane* (pieţe). Seamănă, din multe puncte de vedere, cu ţesutul urban constantinopolitan. Imaginea unui astfel de oraş nu are aproape nimic de-a face cu „prototipul" vestic. Din acest punct de vedere, oraşul a fost şi grav nedreptăţit atît de călători mai puţin sensibili decît ne vrem astăzi la farmecul alterităţii, cît şi de arhitecţi autohtoni (metafora Bucureştiului ca un fel de sat mare mai persistă şi astăzi). A avut mari moşii boiereşti, care aduceau alte discontinuităţi în ţesut, a avut palate din care ne-au rămas cîteva ruine. Cînd, odată cu secolul al XIX-lea, acest ţesut lax şi relativ omogen a început să se ierarhizeze, densifice, clarifice şi zonifice, a primit şi o elegantă structură de clădiri politico-administrative şi culturale pe noile bulevarde, a fost canalizat şi luminat noaptea, a fost dotat cu un transport în comun modern, Orient-Expres-ul s-a oprit în Gara de Nord... Structura oraşului modern, controlat prin regulamente moderne, s-a imprimat peste vechea ţesătură; „un colaj", dacă vreţi, care a devenit dramatic de repede un oraş aproape fastuos, cel mai mare oraş din sud-estul şi centrul Europei. Era locuit de o populaţie care nu se estima să depăşească un milion de locuitori. Cam acesta era Bucureştiul lui Libeskind.

După război, retorica „noului" ca imagine a societăţii comuniste nu putea fi decît ostilă Bucureştiului lui Libeskind. Unele lucrări (cum ar fi continuarea axei de bulevarde Nord-Sud, ansamblul Teatrului Naţional, etc.) au continuat totuşi logica viziunii urbanistice interbelice; numai că oraşul tradiţional a devenit minoritar în raport cu „marile ansambluri" de blocuri, care s-au construit în jurul lui. Nu voi discuta despre avatarurile lor. Voi aminti numai de cotropirea oraşului, survenită în mare după 1977, odată cu „marile lucrări" ale lui Ceauşescu: Casa Poporului şi Victoria Socialismului, aşezate – uriaşe şi inutile – peste o zonă tradiţională care ar fi putut face obiectul unei delicate operaţii de revitalizare şi întări farmecul specific al oraşului; anihilarea Dîmboviţei, transformată într-o insignifiantă şi moartă cuvă de beton; faţada indecent modificată a Teatrului Naţional. Peste acestea, blocuri mari – uriaşe cortine opace, tot mai urîte şi mai prost executate – au invadat oraşul din toate direcţiile. Nu ştiu dacă există alte oraşe europene care să fi suferit asemenea agresiuni; în nici un caz, după anii '70.

Nu o spun ca să mă alătur generalei lamentaţii care însoţeşte subiectul, ci pentru că, din perspectivă arhitectural-urbanistică, Bucureştiul de astăzi este un oraş cu mari probleme, încă neadaptat unei noi economii (şi ea incertă, de altfel) şi a cărui imagine nu mai oferă decît fragmente prăfuite (la propriu) ale fostului său farmec, amestecate cu exotismele „marilor lucrări", cu nesfîrşite suprafeţe de „cartiere dormitor" şi cu dezolante carcase industriale abandonate. Îl locuieşte o populaţie de peste două milioane de locuitori (aduse de industrializarea forţată), cu urbanitate incipientă, care-şi găseşte greu locul şi nu este capabilă să construiască o viaţă socială coerentă şi atractivă. Le unifică sărăcia, tradusă mai ales în lipsa de întreţinere: o imagine cenuşie, chiar dacă, în ultimii zece ani, a început să se poleiască cu un lustru ieftior. Deprimant... fără ieşire? Nu. O viziune urbanistică inteligentă, cum ar fi cea a concursului *Bucureşti 2000*, poate schimba lucrurile: nu poate reface Bucureştiul lui Libeskind (nici fizic, nici social nu are cum, cultural da), dar poate construi un Bucureşti coerent arhitectural, locuibil şi vizitabil.

Fiul meu, şaptesprezece ani, intrînd în cameră, mă întreabă:

– *La ce te gîndeşti?*

– *Dacă Bucureştiul este o capitală europeană...*

– *Dar ce fel de altă capitală ar mai putea fi?*

Cam despre aceasta e vorba.

▲

Marina DUMITRESCU

Bucureşti-Roma-Bucureşti

– sau despre meandrele privirii –

A privi un obiect nu e lucru simplu. Îl iei prin învăluire, îi schimbi poziţia, îi întorci spatele, apoi îl priveşti iar, din unghiuri diferite, îl încadrezi în decorul înconjurător raportîndu-l la alte forme sau culori pentru ca, abia după aceea, să poţi trage o concluzie despre caracteristicile sau valoarea lui. În mod similar are loc abordarea unui tablou, a unei sculpturi sau a unui alt produs artistic, într-un muzeu sau într-o expoziţie: te apropri şi te depărtezi, închizi ochii şi-i redeschizi, aşteptînd mereu declicul revelator, acel moment magic al înţelegerii: întîlnirea cu sensul (a se citi „secretul") respectivei creaţii.

Păstrînd proporţiile şi respectînd diversitatea contextelor, această strategie a *privirii,* derizoriu simplificată în rîndurile de mai sus, reprezintă o constantă a existenţei şi experienţelor noastre, dovedind mereu cît este de intricată şi relativă, totodată, această funcţie vitală; cît de amplă este gama calitativă a percepţiei. Indiferent că e vorba de un Obiect sau de un Loc (în sensul cel mai larg al cuvîntului) importanţa privirii multiple, din unghiuri spaţio-temporale diverse, este esenţială pentru a putea *vedea* cu adevărat.

Închisoarea absolută în care majoritatea covîrşitoare a generaţiei mele, de pildă, şi-a trăit adolescenţa şi prima tinereţe (adică pînă în jurul vîrstei de 30 de ani) a văduvit-o, între altele, de un drept fundamental: acela de a putea privi lumea înconjurătoare în mod complet, de a putea „pune în context" o anume realitate, fără obligaţia sacrosanctă a unui unic unghi admis şi posibil. Mai exact: dreptul de a pleca şi de a veni, de a evalua şi reevalua mereu, în mod liber, coordonatele propriei existenţe intime, sociale, intelectuale şi nu numai. Dramatica lipsă a „termenului de comparaţie", ca să nu mai spun a celei mai banale libertăţi de mişcare, va fi atrofiat în mare măsură deopotrivă privirea, simţirea şi gîndirea noastră, paralizîndu-ne, parţial, tinereţea.

Cu alţi ochi

Voi face acum, cu ajutorul cititorului, un salt aparent brusc (dar sper, nu lipsit de logică) spre observaţia următoare, legată de *privirea* asupra Oraşului. În speţă Bucureştiul. Cu atît mai mult, aş spune, în cazul unui oraş ea are nevoie de repere, de „distanţă", pentru a putea prelucra datele care i se oferă, pentru a-l putea observa cu adevărat. Oricît de bine ni se pare a cunoaşte Locul în care trăim şi de care, eventual, ne pot lega şi misterioasele rădăcini originare, atîta timp cît nu-l putem şi *părăsi,* perspectiva este redusă şi, la limită, falsă. Nu degeaba, literatura a generat aşa-numita ficţiune a străinului, pentru a descrie mai cuprinzător şi relevant un spaţiu cunoscut şi familiar. Propunîndu-l, virtualmente, altor ochi.

Istoria mea personală (pe care n-aş vrea în nici un fel să o expun ca atare, ci doar în măsura în care ar putea ilustra o paradigmă) mi-a rezervat, nebănuit, o serie de privilegii în sensul celor spuse pînă aici. Dacă, timp de 27 de ani, am fost unul din cei mai tipici prizonieri în propria ţară (neputînd pleca practic niciodată) din acel moment încolo, destinul a vrut să devin un adevărat peregrin, purtîndu-mi paşii te miri pe unde: prin cele mai frumoase oraşe ale Europei, unde am trăit perioade succesive. Experienţa cea mai recentă (unică şi desigur inegalabilă) a celor aproape patru ani la Roma, reprezintă, aş zice, climaxul unui traseu care a inclus, rînd pe rînd, Salonicul, Atena, Londra şi Parisul. Nu pot însă vorbi despre întoarcerea de la Roma la Bucureşti fără a menţiona măcar în treacăt două precedente importante – fiecare purtînd tîlcul său.

După primii trei ani consecutivi de absenţă din ţară, în toamna lui '90, la nici un an de la Revoluţie, aveam pentru întîia dată prilejul să-mi văd oraşul natal cu *alţi* ochi decît o făcusem vreodată, adică din perspectiva străinătăţii. Numai că, atunci în mod special, contextul afectiv era atît de complicat şi intens încît sita privirii a cernut sever majoritatea detaliilor obiective ale „peisajului după bătălie", dezolarea, mizeria, dezorientarea profundă... nelăsînd loc în depozitul memoriei decît acelor elemente (subiective) de care aveam nevoie ca de apă, la acea oră: mirosul frunzelor de toamnă arse prin curţi sau în Parcul Ioanid (indelebilă amintire olfactivă legată de *acea* întoarcere!), bucuria hiperbolizată a regăsirii Locului natal, a străzii copilăriei, a prietenilor. A unui timp pe care îl crezusem definitiv pierdut... Cele două săptămîni petrecute în capitală în acel noiembrie îmi lăsau în suflet o dureroasă nostalgie care, după revenirea la Londra, a continuat să apese sufletul, săptămîni de-a rîndul, potenţată de formele rigide ale capitalei britanice.

Următoarea experienţă are loc după încă cinci ani de absenţă consecutivă din ţară, în vara lui '95, venind astă dată de la Paris. Nu mai era vorba de o vizită, ci de o reîntoarcere concepută în termeni definitivi: opţiunea reaşezării în patrie. La fel de vie este şi memoria *acelei priviri* asupra Bucureştiului. Primii ani de libertate ajunseseră (dacă nu altfel, măcar psihologic) să dedramatizeze problema frontierelor, a despărţirii, a separaţiei, făcîndu-mă să abordez „întoarcerea acasă" mai degrabă cu un ochi critic decît îndrăgostit. Mai mult mă temeam, pur şi simplu, de şocul trecerii de la o viaţă (cotidiană, socială, culturală) pariziană la una bucureşteană. Temere care s-a dovedit justificată. Bucureştiul mi s-a părut trist, învechit, murdar, nepermis de poluat – la propriu şi la figurat. Îmi amintesc perfect efortul lăuntric pe care îl făceam zilnic pentru a-mi obişnui ochii, simţurile cu anumite lucruri pe care, după opt ani petrecuţi în Occident, le socoteam de neconceput: uriaşele grămezi de gunoi la colţ de stradă, spaţiul public sufocat impenitent de tarabele cu marfă proastă, imposibilul lătrat nocturn al cîinilor vagabonzi, calitatea submediocră a produselor alimentare şi prestaţia lamentabilă a comercianţilor, ca să nu mai pomenesc faţadele scorojite, străzile cu gropi, iluminatul urban de restrişte şi, nu în ultimul rînd, indiferenţa oamenilor faţă de toate acestea. În acea perioadă nu aveam ochi pentru altceva, nici măcar pentru locurile încărcate cu preţioase amintiri. Părţile frumoase ale oraşului îmi apăreau ca nişte insule artificiale, neverosimile şi fără nici o legătură cu ambianţa generală. Iar *obişnuinţa* prin care speram să mă adaptez nu s-a produs niciodată. Adică, pînă în septembrie '97 cînd destinul meu de peregrin şi-a spus iarăşi cuvîntul, catapultîndu-mă în chipul cel mai neaşteptat (miraculos, îmi zic adesea) drept la Roma!

O grilă culturală

„Rome, Rome, toujours recommencée" – de cîte ori nu l-am parafrazat astfel pe Paul Valéry, de-a lungul acestor ani. Doar patru, cum spuneam, dar încăpători cît o viaţă în sine.

Ramificata experienţă romană m-a făcut să înţeleg multe lucruri pe care pînă atunci le ignorasem, conştient sau inconştient. În decupajul presupus de acest eseu, mă voi limita la a spune că Roma m-a învăţat cu adevărat să *privesc.* Să *văd.* Prin filtrul ei magic am putut înţelege mai bine ca niciodată toate celelalte oraşe importante în care trăisem sau pe care, de-a lungul vremii, le vizitasem (de la Bruges la Praga, sau de la Dublin la München). Ca şi cum Roma mi-ar fi deschis o nouă pereche de ochi asupra lumii. Frumuseţile ei stratificate, culturale şi naturale, antice şi moderne, monumentale şi domestice, pe cît de măreţe pe atît de conviviale, lipsite de orice agresivitate sau ostentaţie m-au supus cu discreţie, punîndu-mă într-o situaţie rară: starea de simbioză cu un Spaţiu. O premieră absolută în viaţa mea adultă, avînd poate ca unic precedent, pe cu totul alt plan, maidanul paradisiac al copilăriei. Iar din pacea acestei simbioze am putut reevalua, cu seninătate (retrospectiv şi prospectiv deopotrivă) inclusiv Bucureştiul – biet oraş natal, îndrăgit, dar atît de puţin cunoscut în fond; de care, trebuie să recunosc, nu mi-a fost dor, însă căruia m-am bucurat uneori să-i găsesc locul în comparaţii pe teme de străzi şi curţi, balcoane, parcuri, pomi, alei, pieţe sau chiar clădiri şi al cărui fermecător urbanism interbelic nu osteneam să-l evoc, de cîte ori se ivea prilejul. Desigur, analogii sentimentale şi punctuale – îmi spuneam.

Nu aş fi bănuit nici o clipă că, după aceşti ani de absenţă şi de veritabilă fuziune cu Roma, întoarcerea „fără anestezie" la Bucureşti ar fi putut fi altfel decît deprimantă... Nu-mi puteam imagina momentul reîntîlnirii altfel decît ca pe un şoc...

Şi totuşi, iată: istoria din vara lui 1995 nu s-a repetat în vara lui 2001, iar temerile s-au transformat de multe ori în surprize plăcute. Pe de o parte – banalele detalii ale normalităţii pe care le vedeam, în fine, *şi* în oraşul meu: străzi curăţate, artere stropite, vegetaţie ornamentală îngrijită, iluminaţie nocturnă demnă de o capitală (inclusiv prin punerea în valoare a anumitor faţade), dispariţia covîrşitoare a tarabelor şi a munţilor de gunoaie, înmulţirea magazinelor mai cochete şi a farmaciilor la standard european, pieţele de zarzavat mai civilizate şi bogate, mai multe flori la ferestre, autobuze noi, fete elegante etc. Asemenea exemple ar putea continua, ele rămînînd însă în sfera (derizorie) a minimului indispensabil pentru ca un oraş să-şi merite numele de capitală.

Exista însă un nivel mai profund al acestui impact „post roman" cu Bucureştiul, legat de faptul că *reculul* oferit *privirii* va fi fost de o calitate aparte, Roma însăşi reprezentînd mai degrabă un spaţiu atipic în contextul marilor metropole europene. Dimeniunea umană, nestrivitoare şi nealterată de excesele modernităţii a făcut de pildă ca saltul fizic spre Bucureşti să-mi pară relativ clement, neviolent. Dar marea, surprinzătoarea noutate am resimţit-o înţelegînd în ce măsură perioada romană m-a obişnuit să mă uit mereu ATENT în jur, să fiu oricînd gata pentru a capta şi prelucra unul din nenumăratele detalii de frumuseţe sau armonie ale spaţiilor şi volumelor din care se încheagă Cetatea Eternă. Dotată, aşadar, cu un asemenea nepreţuit bagaj de experienţe şi cu disponibilitatea firesc generată de ele, am ajuns, în sfîrşit, să privesc Bucureştiul printr-o grilă (culturală) necondescendentă şi nedeformată de aspecte conjuncturale.

Ajutată fără îndoială de vizibilul progres în ceea ce priveşte renovarea, restaurarea sau iluminarea clădirilor, vestitul „eclectism urbanistic şi arhitectonic" al capitalei a încetat dintr-o dată să mai fie o abstracţie, o faimă teoretică preluată şi cultivată de mine, în mod oarecum automat. Prin prisma experienţei romane, „am recitit în context" zone precum Parcul Naţiunilor Unite, Parcul Domeniilor, Cotrocenii, Bdul Dacia, Herăstrăul sau Bulevardul Elisabeta (ca să dau cîteva exemple) care mi s-au revelat ca niciodată pînă acum, în toată ingenioasa lor diversitate şi originalitate, perfect compatibilă cu cele mai interesante cartiere europene. Aproape că nu e zi să nu exclam în sinea mea: iată ce amestec îndrăzneţ de stil neoromanesc şi neoclasic francez; cît de fermecătoare această casă boierească de început de secol (cu marchiză, peron şi grădină) la mică distanţă de acest edificiu Bauhaus atît de esenţializat şi elegant... Nu mai pot intra într-o clădire veche fără a privi bine în jur, analizînd (chiar prin hăţişul degradării) detalii de arhitectură sau decoraţie pe care le suprapun deja fără teamă peste ceea ce am văzut în alte părţi ale continentului... Nu mai pot privi Bucureştiul istoric (fie că e vorba de o mîndră dărăpănătură precum clădirea fostului Notariat Public din strada Cristian Tell sau de vila-reşedinţă a Ambasadei Italiei, de pildă) fără să exclam cu bucurie şi echivalentă frustrare: „La ce nivel se trăia, cîndva, în acest oraş!... Ce viaţă ar fi putut înflori aici!... Cum ar fi fost oare, dacă Bucureştiul istoric nu ar fi fost masacrat, ci restaurat?... Cît de puţin şi de prost ne cunoaştem oraşul mai ales noi, generaţiile care nu l-am putut părăsi la timp pentru a-l putea vedea cu adevărat!..."

Asemenea lamentaţii şi întrebări mă asaltează continuu, de cînd m-am întors de la Roma – căreia, pe de altă parte, nu voi înceta să-i fiu recunoscătoare, precum unui dascăl, pentru tot ce m-a învăţat despre *meandrele privirii...*

▲

Martha BIBESCU

Sugestiuni pentru înfrumuseţarea oraşului Bucureşti

„Va trebui începută o luptă o luptă pe faţă împotriva individualismului exagerat, care face din multe din străzile actuale ale Bucureştiului şi mai cu seamă din Bulevardul Colţea, un fel de expoziţie retrospectivă a prostului gust. Fiecare îşi clădeşte casa după planul lui, fără respect pentru loc, climă. Anacronismul, arhaismul, exotismul, toate bolile imaginaţiei, n-au nici o stavilă. (...) Una din principalele cauze de urîţenie a Bucureştiului modern este *lipsa de cinste în întrebuinţarea materialelor de construcţie.*"

H. STAHL

Bucureştii ce se duc

„Cu noile bulevarde, nefolositoare imitaţie parisiană, care răscolesc fără milă pitoreştile cartiere bătrîneşti, cu mania alinierii milităreşti a străzilor, cu dărîmarea pe rînd a hanurilor, a caselor vechi româneşti, spre a le înlocui cu pedante clădiri imitate după cele mai lipsite de gust arhitecturi apusene, dispar, zi cu zi, urmele trecutului Bucureştilor. Bisericile prea vechi, ridicate de evlavia Domnilor temători de Dumnezeu, şi care, cu puţină pietate, s-ar fi putut păstra în întreaga lor severă şi armonioasă frumuseţă, cad în ruine şi se dărîmă. Aşa a fost soarta recentă a bisericii Sărindar, a Sfîntului Sava ori a turnului Colţii; iar dacă se «restaurează», se prefac de prea multe ori în caricaturi seccesion: în genul bisericii şi clopotniţii hanului Zlătari. În indiferenţa vinovată a generaţiei noastre pentru tot ce nu e lux şi maimuţărie a Apusului, distrugătoare de originalitate locală, te lepezi de tot ce a fost drag părinţilor tăi, cu o nepăsare ce ar merita pedeapsă."

Adriana BABEȚI

Bucale

La nici cîteva ore după invitaţia lui Andrei Manolescu de a scrie ceva despre Bucureşti în *Dilema* (*„Care Bucureşti vă interesează? / Păi, Bucureştiul – un oraş european, asta ar fi fost tema, deşi sună cam pompos. / Aha, deci Bucureştiul de acum? / Cam aşa: ce a mai înviat din el, ce a rămas mizer, urît. Ar fi interesant cum îl vede un om din Timişoara, un observator din alt oraş. / Înţeleg. Deci pot să-mi dau drumu' destul de liber? / Sigur, în principiu, da. / Înţeleg, înţeleg“*), realizez brusc că de fapt nu ştiu ce trebuie să înţeleg. Ca să mă dezmeticesc şi să încropesc o oarece ordine, încep să-mi număr cu zel sosirile în Bucureşti. Să tot fie, în 40 de ani, vreo 200. Îmi iau agendele şi verific: sînt exact 207 veniri în capitală, cu şederi între o zi şi două luni. Din copilărie, pînă azi-vară. Din Romană în Pantelimon, din Rahova în Cotroceni, din Obor în Herestrău, de pe Polonă sau Pitar Moş la Voluntari, Afumaţi, Căţelu, Măineasca, Brăneşti. Atunci, despre care din cei 207 de Bucureşti, atît de diferiţi şi totuşi atît de asemănători, să scriu, cînd îi simt înghesuiţi în mine, bulucindu-se, îmbrîncindu-se ca într-o cocoaşă crescută aiurea înăuntru, pe care o port mereu, oriunde aş fi. Bucureşti – Bucale, cum îl alintam şmechereşte, tandru-ironic, prin anii '70, '80.

* * *

Stau jos, pe o scară acoperită cu mochetă vişinie lîngă uşa liftului de la hotel Negoiu. Muşc pe rînd dintr-un pui pane (ţîmp, copan, pulpă) şi dintr-o roşie din grădina de la Timişoara. Zeama ţîşneşte cu sîmburi cu tot pe fusta albă, plisată. O s-o acopăr cu poşeta neagră de lac, bălăngănită tot timpul peste burtă. Aştept să ieşim în oraş, „la grădină“. Îmi închipui cum o să stăm seara, ba chiar noaptea pe o bancă printre straturi de cartofi, ceapă, ardei, pe o cărare sau, cine ştie, poate într-o filigorie, ca la frau Turbach. Mă mir, dar îmi şi aţîţ imaginaţia. Ne întîlnim trei familii (şase adulţi şi doi copii), o luăm pe bulevard în jos, o cotim la stînga, la dreapta. Lumini multe, foială de oameni ca-n miezul zilei, vitrine mai mari şi mai frumoase decît pe Corso, maşini negre lucioase cum n-am văzut niciodată atîtea la un loc. O clădire nu cît catedrala noastră, dar parcă mai frumoasă, cu o cupolă rotundă, ce-mi pare dintr-un basm. Lîngă ea – o terasă cu puzderie de mese, orchestră, ring de dans. Muzică, vorbărie din care nu înţeleg nimic, fiindcă toţi spun ce au de spus prea repede şi oarecum cîntat, rîsete, gălăgie ameţitoare. Vine mîncarea. În jur, oamenii înfulecă voios, vorbesc cu gura plină, explică înfocat una, alta, agitînd furculiţa, ba chiar cuţitul. Sînt mută de uluire. La masa noastră nici supă de găină cu găluşte, nici cartofi pireu cu sos de mere, nici tăieţei cu nucă (sau mac) şi zahăr, nici grenadirmarş, nici vargabeleş. Nici măcar un şniţel. Ciorbă de văcuţă, ciulama cu mămăligă sau musaca, la alegere. Şi, la desert, cataif. Măcar dacă aş şti ce înseamnă prostiile astea. Îmi vine să plîng de ciudă că nu e ca acasă, că nu înţeleg nimic, dar mai ales că o să mă culc flămîndă (puiul pane de la hotel s-a dus). Cer cu un nod în gît ciorbă şi ciulama, pentru că sună ca o ureche ciulită şi alta pleoştită. Încep sfios cu ciorba. Scot cu silă, pe marginea farfuriei, tot soiul de ierburi necunoscute. Sorb cu încordare o gură. E acrişoară, puţin iute, cu mirodenii amestecate, care mă derutează. Iau lingură după lingură pînă o termin: îmi place îngrozitor, tocmai pentru că nu e nimic clar şi obişnuit. Apoi molfăi atent ierburile, una cîte una, cu ochii holbaţi de concentrare şi surpriză, de parcă aş descoperi America. Trec la ciulama. Mă uit cu scîrbă la saftul albicios. Bag pe furiş un deget în el şi gust. Nu-i chiar rău. Pun în furculiţă un vîrf de mămăligă muiat în sos. Măi! Nu pot să cred ce bunătate, cîte arome într-o singură îmbucătură! În cinci minute dispare tot din farfurie. Aş lua şi puţină musaca. Altă nebunie, cum n-am mai mîncat niciodată: picantă, aţîţătoare. La cataif simt că plesnesc. Măcar să gust. Nu seamănă deloc cu doboşul şi cremeşul nostru. E altceva, dar atît de altceva, încît îl înfulec pe nerăsuflate. Între timp lumea dansează în draci pe ring. Majoritatea oamenilor mari şi toţi copiii. Cîţiva bărbaţi graşi zac doborîţi şi transpiraţi în scaune. Parcă dorm. Un tip negricios din orchestră, violonistul, vine la masa noastră, unde stau singură şi beau ca vrăjită bragă, fără să mă mai mir de gustul ei ciudat. În timp ce ling istovită linguriţa de la cataif şi bat ritmul cu un cuţit, îmi cîntă special (anunţă la microfon „pentru domnişorica noastră cu părul negru de abanos“) belabeladona-belabelamia. Îmi pare că e chiar Vico Toriani, iar eu – Caterina Valente. Simt că leşin de emoţie şi plăcere. Noaptea mi se face rău. Vomit pînă în zori, cînd plecăm la gară. Ajungem într-un tîrziu la Timişoara. Spre seară intru în grădină, mă aşez pe bancă lîngă stratul de roşii, cu un amestec confuz de uşurare, dar şi tînjire după ceva abia atins, ca o promisiune aţîţătoare. Arunc în coteţul găinilor pîinea cu untură pe care bunica a presărat boia dulce.

* * *

Aceasta e prima mea amintire bucureşteană: august 1961. Şi prima lecţie de întîlnire cu diferitul. Iar faptul că am cunoscut direct, aproape brutal, o întreagă lume printr-o senzorialitate dezlănţuită în cerul gurii, nu schimbă cu nimic datele problemei, pe care aş rezuma-o, după 40 de ani, astfel. Am ajuns de atunci de 206 ori la Bucureşti. Fără vreun complex: nici de inferioritate, nici de superioritate. Nici cu temerea chircită, cu umilinţa ca un nod în gît, dar nici cu ţîfna orgolioasă şi suficientă a provincialului pogorît în capitală. Am venit pur şi simplu, cu o curiozitate mereu trează, bine dispusă. Dispusă bine. Adică deschisă. Am simţit an după an diferenţa, însă doar ca fericit prilej de oglindire, nu ca sursă de dispreţ, refuz ori înfruntare. Tocmai de aceea am văzut şi splendoarea, şi mizeria Bucureştiului. Nu *doar* splendoarea, şi nu *doar* mizeria. În ultimii ani, am bătut cu piciorul şi cartierele selecte, dar şi străzile sordide. Şi? Se vede ce se vede. Contează însă ce vrei să reţii *tu*, ca să poţi răspunde cinstit atunci cînd eşti întrebat de un coleg de la *Dilema* („cum se vede Bucureştiul de la voi?“) sau de cei de acasă, întors precum Ulise din marea aventură („ei, cum a fost la Bucale?“). Îmi pare atunci că toată povestea cu Bucureştiul e de fapt problema fiecărui observator în parte. El vede doar ce vrea să vadă şi reţine doar ce vrea să reţină. Pentru mine, cel puţin, Bucureştiul rămîne ce a fost acum 40 de ani: un loc provocator, tandru şi brutal deopotrivă, dezinhibat, cu gesturi spontane şi libere, clocotind de o vitalitate explozivă şi, în acelaşi timp, colcăind de voluptăţi lenevoase. Un amestec năucitor, o învălmăşeală nebunească de arome contrarii şi tari, de amar, dulce şi iute. Adică tot ceea ce eu nu pot fi.

Ultima oară am fost la Bucureşti în august 2001. Am prînzit cu trei prieteni, în timp ce afară se dezlănţuia o furtună, la un restaurant, undeva lîngă Grădina Icoanei. Bun gust, şarm, de la decor, muzică, stil de a servi, pînă la mîncare. Ar fi dat bine pentru această proză să fi comandat ciorbă, musaca şi cataif. În realitate am mîncat doar Tuna Fish Salad.

▲

Adina POPESCU

„Hai să-ţi arăt Bucureştiul noaptea!“

Prima dată cînd am văzut cel mai de sus Bucureştiul noaptea a fost pe la şase ani, cînd am urcat pînă la ultimul etaj al Interului. Mai întîi am vorbit jos cu portarii şi le-am explicat că nu sîntem turişti străini, ci doar nişte bucureşteni obişnuiţi care n-au admirat niciodată de sus panorama nocturnă a propriului lor oraş. N-au avut nici o obiecţie, ba mai mult, ne-au condus şi pînă la lift. În lift m-am simţit ca în avion, aveam un gol în stomac de emoţie, număram etajele care mă despărţeau de imaginea pe care mi-o închipuisem aproape fantastică, ca într-un fim SF, cu o explozie colorată de lumini mişcătoare, cu bulevarde care se vor vedea ca în palmă ca nişte piste de decolare şi cu siluetele blocurilor proiectate pe cer. N-am văzut nimic din toate astea; oraşul pe care ar fi trebuit să-l percep ca pe o dinamică entitate, extrem de vie şi de fluidă, a unei alte galaxii, zăcea undeva, în beznă, mort la picioarele mele.

A trecut timpul de la acea panoramă ratată şi mă aşteptam ca încet, încet, Bucureştiul să înceapă să arate ca orice capitală europeană, noaptea (vezi vederile cu Parisul de sus, de pe *la célèbre tour Eiffel*, sau cu Roma din elicopter, de deasupra celor şapte coline sau chiar cu Atena cu o acropolă luminată *a giorno*, într-un strălucitor galben violaceu). M-am bucurat cînd au apărut primele firme şi reclame luminoase, cînd felinarele de pe străzi nu se mai stingeau din cauza penelor de curent, cînd anumite clădiri erau scoase în evidenţă de becuri montate, cu destul bun gust, sub anumite cornişe sau la baza anumitor coloane. Aproape totul s-a oprit aici. De pe balconul meu, etaj opt, într-o zonă centrală, pot vedea, în fiecare seară, Casa Poporului, într-o lumină palidă, galben-portocalie, acelaşi Inter cu două şiruri de beculeţe insipide (iarna se montează nişte brăduţi din beculeţe, cu o strălucire sărăcăcioasă), blocul Xerox, fostul hotel „Modern“ care îşi schimbă *look*-ul nocturn, neconvingător, în fiecare anotimp, de la globuleţe şi steluţe, la ghiocei şi iepuraşi de Paşti, vreo două, trei statice reclame, Coca-Cola, Asirom, Connex şi cam atît... în rest, poţi descrie oraşul cu străzi, locuinţe şi locuitori, într-un amestec de clar-obscur (oricum e mai bine decît bezna) care îţi dă invariabil un sentiment de tristeţe.

Bucureştiul, noaptea, nu se rezumă doar la aspectul său, înregistrat pe retină din anumite puncte de belvedere. Ar mai trebui să fie şi viaţă, căci orice capitală europeană, după ora zece seara, palpită de-o viaţă zgomotoasă, insomniacă. Însă, în capitala noastră, după ora zece seara, străzile devin pustii, traficul se reduce şi, în cele din urmă, dispare de tot, doar cîteva maşini în viteză, ca la curse, ori fi chiar curse, interzise, oameni se grăbesc pînă la buticul din colţ, unde vînzătorii se trezesc nervoşi din somn şi te înşală la rest, oamenii se grăbesc cu scopuri precise ca să se ascundă în spaţii închise unde probabil că se simt în siguranţă. Cîteva cluburi, de obicei subterane, ca nişte găuri de cîrtiţă, înghit jumătate din tinerii care au tupeul să se distreze, noaptea, cealaltă jumătate se retrag prin apartamente unde povestesc, beau, ascultă muzică, îşi confecţionează o lume a lor, de interior.

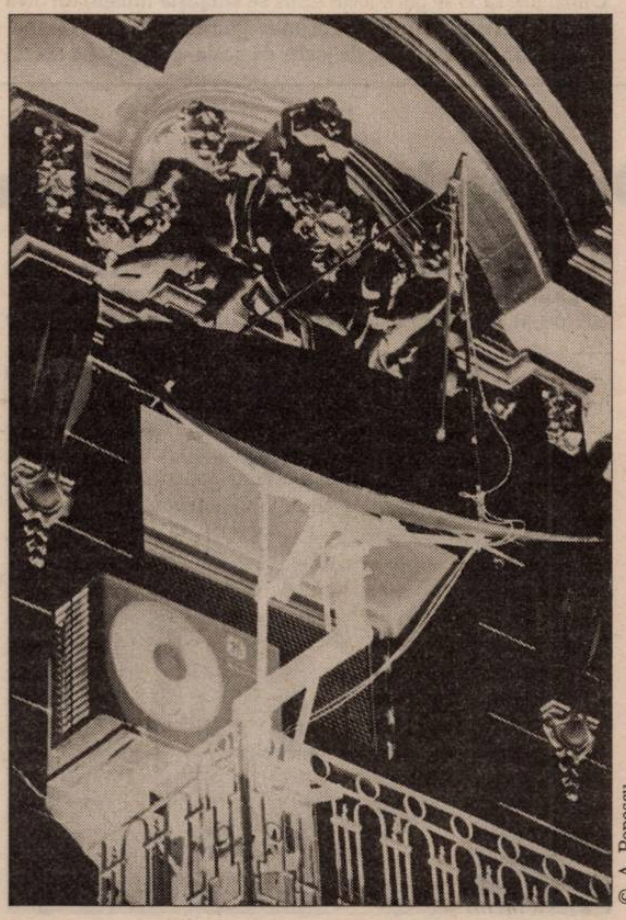

© A. Popescu

Ora 1,30, pe la Universitate, „Hei, gagico, singurică? Eşti bună! Vreau...“ (nu mai reproduc restul, căci cunoaştem cu toţii vulagarităţile citadine). Erau doi şi n-aveau mai mult de şaişpe ani, dar ştiam cîte ceva despre delincvenţa juvenilă şi aveam un spray paralizant. Erau în spatele meu, le simţeam chiar respiraţia, nu m-am întors, am dat doar cu spray-ul, trei, patru fîsuri şi am luat-o la fugă, spre pasaj. În pasaj m-am oprit, ăia doi dispăruseră şi mi-a trecut şi frica pentru că era lumină şi erau şi gardieni publici care stăteau la mesele de la McDonald's, beau nesuri şi votcă, ascultau manele la un casetofon. Din cînd în cînd, îi mai luau la goană pe nişte pui de aurolaci care se tot învîrteau pe acolo, suflînd în pungi. Cele două familii care dormeau unii într-alţii, pe scările de la metrou erau lăsate în pace. Am luat-o spre casă, jurîndu-mi că n-o să mă mai întorc niciodată singură din „Club A“, de fapt nici n-o să mai merg vreodată în „Club A“, ce naiba caut eu noaptea în „Club A“?! Pînă pe Moşilor m-am mai întîlnit cu un beţiv care tot cădea, aşa că nu m-a băgat în seamă, cu o haită de cîini care m-au lătrat puţin, de complezenţă şi cu o florăreasă care aţipise lîngă florile ei, am zîmbit, uite *la vita è bella!*, poţi să cumperi flori dacă vrei la ora unu jumate, noaptea. Am ajuns acasă şi pentru că eram de-a dreptul epuizată nervos, am ieşit pe balcon să fumez o ţigară şi să admir Bucureştiul noaptea. Undeva, spre Piaţa Constituţiei fusese un concert, se dădeau artificii pe gratis.

▲

Laura VIȘAN

Acolo e copilăria mea

S-au schimbat atît de puţine în cartierul *Pajura*, încît te întrebi dacă nu cumva, odată ajunşi la Casa Scînteii – pe atunci –, revoluţionarii nu au făcut brusc cale întoarsă. Aproape totul a rămas ca *înainte*.

Ca să pătrunzi în cartier, treci pe sub pod: podul *Constanţa* dacă vii dinspre Griviţa sau podul de la *Hotel Parc*, dacă ai avut drum pe la Casa Presei. La cea mai mică ploaie, podurile erau inundate, iar Pajura se transforma într-un fel de Macondo, un ţinut între ape. Nici camioanele nu mai treceau. Una din distracţiile copilăriei mele era să vedem cine a mai rămas sub pod după ploaie. Cea mai tragi-comică amintire este aceea a nuntaşilor care au rămas cu *Dacia* între ape. Mireasa, a cărei rochie nu mai avea poale albe, ci cafea-cu-lapte, plîngea, în timp ce mirele şi probabil naşul încercau să împingă maşina. Vîntul dărîmase păpuşa de pe capotă. Căzută într-o rînă, micuţa creatură de cauciuc zîmbea nu se ştie cui.

Cînd îmi vizitam rudele din alte cartiere, mă simţeam oarecum ruşinată. Noi nu aveăm în Pajura străzi cu nu ştiu cîte semafoare, intersecţii, blocuri cu zece etaje, ori macarale. Toate astea mi se păreau culmea urbanităţii, fiindcă aşa învăţasem la şcoală că ar trebui să arate un oraş. Aşa arăta oraşul din cartea de română ori de rusă. De aceea, de cîte ori mergeam cu bunicul în centru – de cele mai multe ori la librăria de la Dorobanţi, să cumpărăm cărţi – aveam senzaţia că merg *la oraş*.

Spuneam că nu s-a schimbat aproape nimic... Bătrînul 331 are exact acelaşi traseu, *Cart. Dămăroaia – P-ţa Lahovary*, doar autobuzele sînt acum din acelea cu geamuri fumurii. Cobori la staţia *Jiului* şi treci calea ferată care porneşte dintr-un depozit de materiale de construcţii. Cînd eram copil botezasem locomotiva roşie Mariţica, iar pe cea gri Costel. Costel era tare caraghioasă, avea un far alb şi unul verzui, de parcă fusese la chef cu o seară înainte. Şcoala 178, verde cu un perete albastru. În spatele unui gard de sîrmă se vede terenul de sport şi groapa cu nisip, unde săream cu toţii, ca nişte găini. 1,70 metri pentru nota cinci. Profesoara mea de engleză este acum directoarea şcolii.

Bătrînul cartier a fost şi el atins de virusul postrevoluţionar al chioşcăritului, însă într-o formă mult mai uşoară. Doar vreo două-trei tonete. În rest, toată lumea îşi face cumpărăturile de la *complex*, unde pînă şi vînzătoarele par a fi rămas aceleaşi de dinainte de Revoluţie. Cînd eram copil, cumpăram ciocolată *Brăduţ* şi *Carnaval* de la Cristina. Acum Cristina s-a mutat la raionul de mezeluri. Arată exact cum o ştiam: păr creţ, ochi albaştri, halat bleu, cu guler asortat. Acelaşi zîmbet: „nu, mai bine luaţi crenvurşti, au venit azi, *Victoria* ăla e de alaltăieri „.

Imaginea pe care mi-o recompun despre cartierul copilăriei mele seamănă cu un mozaic format din bucăţele colorate, cum erau jocurile acelea bulgăreşti care se vindeau la magazinul *Sofia*: afişul de la dispensar – o fată şi un băiat îmbrăţişaţi *Cuplul fidel la adăpost de SIDA*; aleile dintre blocuri, cu umbră şi multe sălcii; biblioteca *Petre Ispirescu*, la parterul blocului P11, un bloc de garsoniere. Bibliotecara, uscăţivă şi cu un coc blond cenuşiu conducea un atelier de legătorie de cărţi în care lucrau nişte fete de le liceul poligrafic. Fotografia acestuia apăruse şi în revista *Cutezătorii*. Pagina cu pricina trona pe un perete, alături de colecţia de macrameuri şi de ghivecele cu muşcate; cofetăria unde cumpăram tarte cu struguri şi violete. Ia zece prăjituri, ca să ştii exact cît are să-ţi dea rest, spunea bunica. Şi tot m-am întors acasă cu 50 de bani în minus; librăreasa grasă, cu păr roşcat şi permanent minuscul, veşnic încălţată cu nişte papuci cu catarame. Tocmai ne izbise în plin moda *Shogun*-ului. Toată lumea citea cartea asta, toată lumea o vroia în bibliotecă. N-o am domnule, i-a răspuns doamna Violeta bunicului meu, un singur exemplar am primit şi, tre' să-ţi spun cinstit, l-am oprit eu. Tot de aici mi-am cumpărat minge de treişcinci galbenă, hipopotam cu gumă de şters şi ciocan de plastic cu care îl loveam în cap pe Cezar, colegul din faţa mea; blocul copilăriei mele: uşile pe care scria cu vopsea albă *Uşa se închide la ora 22*, holurile scărilor, decorate cu poze rupte din calendare. Un *car cu boi*, o reproducere după Rembrandt, anemonele lui Luchian, nişte pisici grăsane, cu funde roşii la gît. Deasupra tuturor, un afiş scris cu litere groase şi negre *Păstraţi liniştea şi curăţenia*. Toţi prietenii mei de joacă erau crescuţi de bunici. Am fost deci îndeajuns de norocoşi să nu fi experimentat pe pielea noastră sindromul copilului cu-cheia-de-gît. Să ştim să mai citim şi altceva în afară de *Povestiri istorice* de Dumitru Almaş. Să ne jucăm şi altfel decît cotrobăind prin tomberoane sau chinuind cîinele de la bloc. Care de fapt era căţeaua Roxi, maroniu roşcată, cu ochii galbeni.

Acum locuiesc în cartierul Militari. Cartier muncitoresc, cum mai sunt atîtea altele în Bucureşti. Supermarket în locul fostei alimentare, maşini fiţoase, *Of, iniiima mea*, pit-bulli, tatuaje, şuviţe blonde, covor din coji de seminţe, bairame cu poliţia la uşă.

În Pajura, toate astea au ajuns într-o proporţie neglijabilă. Bătrînul cartier a rămas, din fericire, aşa cum îl ştiam. De aceea, de cîte ori merg la bunica, simt că acolo e copilăria mea.

▲

Matei FLORIAN

Ciorofleaca de toate zilele

Probabil că ceea ce mi-a făcut Bucureştiul cu adevărat insuportabil a fost una dintre primele ierni ale vieţii mele, cea în care mi-am dat seama că în tot ditamai oraşul nu există un singur loc din care să-ţi dai drumul cu sania. Şi în ciuda faptului că din conductele sparte se năşteau lacuri pe care făceam să plutească bărcuţe, n-am reuşit să trec niciodată peste dezamăgirea cruntă a acelei ierni. Cu timpul, m-am învăţat să-mi spun că totul – oamenii, maşinile, cîinii – se îmbibă de zgomotul şi furia oraşului şi că eu nu pot suporta în ruptul capului zgomotul sau furia. M-am obişnuit să stau în casă şi să citesc cărţi cu păduri, m-am obişnuit cu gîndul că atunci cînd voi fi mare voi pleca de aici. M-am făcut oarecum mare şi încă n-am plecat, de fapt, chiar în momentul ăsta privesc tribunalul şi un autobuz pe cheiul Dîmboviţei. Şi chiar dacă nu vă întrebaţi absolut deloc cum am rezistat fără un derdeluş toţi anii ăştia, eu am să mă prefac că vă interesează teribil subiectul şi am să vă răspund aşa: simplu.

Prin adolescenţă, atunci cînd dorul de ducă e mai mult metafizic, îmi luam sau nu şapca şi ieşeam afară. Şi cum flegmatul la ţintă din spatele blocului nu mi-a plăcut decît pentru foarte puţin timp, mă îndepărtam de bloc ca să intru în burta oraşului. Aşa vedeam atunci Bucureştiul (na, 16 ani) ca pe un animal pîntecos în a cărui burta fiecare vine de undeva sau merge spre un undeva ca în bancul cu ardeleanul şi broasca ţestoasă. Îmi propuneam, fiecare om e mai deştept decît celălalt, să nu fac nici una, nici cealaltă, ci pur şi simplu să merg. Avea şi un nume chestia asta, o numeam ora Mircea Ivănescu (pe care-l citeam şi-mi plăcea enorm). Găseam în felul ăsta că Bucureştiul are farmecul lui cu sau fără derdeluş. Îmi plăceau îndeosebi zonele scăpate ca prin minune de demolări, îmi plăcea mai ales ca, umplut pînă la refuz de rufe pe sîrmă, copii în puţa goală şi frunze galbene pe foc, să dau cu nasul de blocurile mătăhăloase ce-mi păreau în înserare (ah, poezie, dulce poezie) mai albe ca niciodată. Apoi, nu ştiu de ce (n-am mai suferit din dragoste, am început să beau bere) m-am lăsat de toate astea şi mi-am văzut de treaba mea. Iarna, cu toată laşitatea kilelor în plus, mi se face o poftă nebună de zăpadă adevărată. (Nu ştiu dacă ştiţi, dar în Bucureşti nu prea ninge sau dacă ninge, milionele de ghete şi de maşini au grijă să transforme totul într-o băltoacă imensă sau, în cuvintele unui bun prieten, în ciorofleacă.) Aşa că, deşi mult mai leneş fiind, ies în frig sau în căldură, (pofta de iarnă poate veni oricînd, dacă stau şi mă gîndesc) trec pe lîngă Casa Poporului, (dacă o priviţi de pe bulevardul Unirii are să vi se pară locul unde se sfîrşeşte lumea) tai de-a dreptul Parcul Izvor (fostul primar Chiriţă şi-a lăsat semnătura pe un minuscul loc de joacă de acolo) şi ajung pe cheiul Dîmboviţei lîngă Facultatea de Medicină Veterinară. Portarul o să-mi ceară o ţigară, nişte cîini or să mă latre, eu am să trec mai departe şi-am să ajung în dreptul bisericii Elefterie. De acolo încep străduţele cu nume de doctori pe care am să mă prefac că nu le cunosc, pe care am să merg pînă mă rătăcesc. E un joc, nu-l mai numesc Mircea Ivănescu, dar oricum l-aş lua e un joc care-mi face plăcere, care mă linişteşte. Trebuie să nimeresc aleea pitică ce dă în părculeţul cu deal (da, e un deluşor acolo), să stau pe bancă şi gata. Dar ceea ce mă bucură cu adevărat sînt străduţele tihnite şi întunecoase, mersul pe ele ca într-un labirint cu case. Şi chiar aceste case, aşa vile cum sînt, nu au nimic ostantativ în ele, nu sînt construite în anii aceştia de lux tîmpit şi fără gust, sînt pur şi simplu frumoase, aşa tăcute, umbrite şi de piatră, dincolo de curţile cu gard. Şi odată rătăcit fiind, totul se transformă şi arată altfel, ca şi cum l-ai privi atunci pentru prima oară, ca şi cum e de ajuns să priveşti ca să te bucuri de un cîine şi o doamnă, de un copil şi o minge, de o fată şi de o farmacie. Şi ca să fiu sincer pînă la capăt, trebuie să spun că sînt zile în care jocul nu-mi reuşeşte, în care nu se întîmplă nimic, în care nimeresc parcul din prima. Şi atunci îmi e mai clar ca întotdeauna că nu Bucureştiul e de vină pentru toate astea şi că e mai bine să beau o bere. Îmi trece apoi, mi se face poftă de iarnă, Bucureştiul e urît, odată şi odată trebuie să plec.

Dacă stau să mă gîndesc bine, în iarna asta, cu puţin antrenament, aş putea coborî Dealul Mitropoliei pe sanie fără să mă calce vreo maşină.

▲

Stela GIURGEANU

Din Legendele Oraşului de Beton – Centrul Civic

Cei bătrîni îşi mai amintesc şi acum poveşti frumoase din Bucureştii de odinioară. S-a întîmplat demult, într-un timp în care bucureşteanul era „capitalist“, cînd promenada de seară şi mirosul îmbietor de mititei se îmbinau conspirativ, cînd orele tîrzii se prelungeau de-a lungul bulevardelor largi, se insinuau în cafenele, se lăfăiau prin grădini şi cochetau cu sălile de teatru.

Se mai spune că, pe vremuri, demult de tot, pe aici a existat un cartier select, cu vile multe, cu multă verdeaţă şi oameni fericiţi. Se spune că a existat şi un deal... Dealul Spirii, aproape dispărut în zilele noastre, nivelat de şenilele unor buldozăre. Se mai povesteşte şi că, la dărîmarea bisericii Sfînta Vineri, s-au strîns oameni cu lumînări şi rugăciuni. Tot aici stă şi legenda cumplitului blestem, „cum cad cărămizile din Sfînta Biserică, tot aşa să cadă carnea de pe el“.

Dar acum, toate au rămas poveşti, incredibile parcă oraşului de asfalt, unde vara, temperatura creşte cu mult mai mult şi iarna, frigul se cuibăreşte insistent între pereţii de beton. Avînd ca pretext cutremurul din '77, Ceauşescu a ordonat demolarea părţii vechi a oraşului şi reconstruirea epocal aurită. Masca poveştii a ascuns însă dorinţa conducătorului de a-şi turna fundaţia cuibului pe cea mai stabilă parte din Bucureşti. De la gura de metrou Unirii, ieşind din legendă şi luînd-o la pas înspre Casa Poporului, Centrul Civic se desfăşoară trecătorilor ca un megalitic mamut de beton, în contrast cu refugiile de amintiri de pe bulevardul adiacent, Regina Maria. Trecînd de fîntîna cu „verze“, mergînd pe lîngă blocurile înflorate, te regăseşti în zilele noastre într-un fel de centru comercial „de închiriat“. La parterul blocurilor, amintiri de foste magazine, falimentate sau „restrînse financiar“, au lăsat spaţii goale, „for rent“. În rest, firme *străineşti* de mobilă şi ochelari, un „body line center“, o patiserie viu colorată şi multe „exchange offices“ au invadat acum goliciunea de la început. Mai încolo ajungi şi la „monumentul“ despre care se spunea că ar fi al doilea ca întindere după Pentagon. Asta nu te interesează acum, după cum nu te-a interesat niciodată. Fiorul patriotic, pe care ar fi trebuit să-l simţi, nu trece prin venele tale şi te gîndeşti fără să vrei la cartea lui Orwell. Ce s-ar fi ales de personajul din „1984“, dacă, în loc să vadă cinci degete în loc de patru, i s-ar fi impus să se extazieze în faţa capodoperei? Dar nu acorzi prea multă importanţă gîndului.

© V. Brega

Şi pentru că nu prea mai ai ce căuta pe acolo te întorci. Mai priveşti o dată înspre tărîmul de poveşti acoperit acum de beton, te întristezi cînd zăreşti depozitată prin spatele blocurilor o bisericuţă „de atunci“, oftezi şi parcă nu vrei să crezi că singura legendă veridică, pe care încă o vezi, la tot pasul, este cea cu „epoca de aur“ scrisă din grupurile de blocuri.

▲

Robert DUPLESSIS

Oraşul misterios

La început, asemenea multor turişti veniţi din Vest, oraşul, cu maşinile parcate la marginea străzii, cu dughenele şi micile sale ateliere de vulcanizare, îmi amintea de acel parfum dintre cele două războaie (deşi m-am născut mult timp după...). Dar încetul cu încetul, această realitate s-a adeverit a fi foarte parţială. Într-adevăr, ce am putea spune de telefoanele mobile, de maşinile ultimul răcnet, care se afişează cu din ce în ce mai multă vehemenţă. Pînă şi în cartierul istoric Lipscani, căsuţele dărăpănate cedează încetul cu încetul locul impresionantelor imobile de birouri, cu faţadele din sticlă şi, de fapt, Bucureşti este un oraş în mişcare, în tranziţie, un oraş care se îmbracă, treptat, în culorile Occidentului.

Aparenţele se schimbă, dar spiritul rămîne acelaşi, iar seniorii de ieri fac loc seniorilor de astăzi, cu toate extravaganţele permise de modernitate. Dacă vilele construite pe la 1900, inspirate de o multitudine de stiluri, aminteau trecătorilor cultura şi avuţia proprietarilor – maşinile de lux, cumpărate la preţuri exorbitante pe care le vedem astăzi au aceeaşi funcţie: să arate reuşita socială. Putem chiar vedea, în micii mafioţi care se folosesc de ultimele rafinamente tehnologice, aceleaşi aparate pe care le deţineau şi seniorii epocii feudale, izolaţi în curţile lor, cu o armată de supuşi ce le alimentează lada cu galbeni – adică puterea lor (lanţ de aur de mai multe kilograme şi altele). Altfel spus, sub aparenţa modernităţii, comportamentele evoluează într-un ritm mult mai lent, antrenînd cîteodată un decalaj greu de acceptat de către străini. În mod paradoxal, utilizarea excesivă a modernităţii reflectă adesea un spirit feudal, dacă nu chiar arhaic.

Bucureşti mai lasă impresia de anarhism, fără însă ca acest termen să fie înţeles în sens peiorativ... Un drum de o sută de metri te poate duce din mediul urban la ţară, sau din Orient în Occident. Cine îşi poate imagina că tînăra de pe stradă, gătită mai ceva ca în revistele de modă, provine dintr-un sătuleţ în care babele se îmbracă în şaluri groase de lînă? Ceea ce poate fi normal pentru români are de ce să-i impresioneze pe străini; ei văd adesea la ţară un univers populat de „indieni".

© V. Brega

Fără îndoială exact această construcţie bizară îi dă oraşului şarmul său inexplicabil: posibilitatea de a se regăsi, în centrul oraşului, într-un parc cu arbori seculari.

În Bucureşti, Orientul şi Occidentul se învecinează fără încetare, căci pe arhitectura occidentală se grefează o agitaţie cotidiană, muzici cu accente slave ori turceşti, terasele cafenelelor, tot timpul pline. Unitatea este menţinută de biserici, care oferă, pe ici pe colo, un loc identic, în care nici spaţiul, nici timpul nu au cuprindere. Un sanctuar care te apără de agitaţia cotidiană şi care te cufundă în istoria acestei ţări.

Bucureşti este deci oraşul travestit, greu de pătruns la prima încercare, şi ale cărui semne sînt pentru occidentalul de mine amăgitoare. Europa pe care o cunosc este doar o faţadă, iar Orientul exotic al celor *O mie şi una de nopţi* se iveşte acolo unde te aştepţi mai puţin. Spre deosebire de Franţa, unde se învecinează comunităţile mai multor ţări, fiecare bucureştean poartă în el un creuzet de culturi diferite. Ca şi cum imperiile succesive ar fi lăsat urme adînci în conştiinţa locuitorilor.

De aceea, Bucureşti rămîne pentru mine un mister în care, mai tot timpul, tot felul de surprize îmi spulberă certitudinile despre oraş.

traducere de Matei MARTIN

▲

Z. ORNEA

glose

Bucureştiul de altădată

Am ajuns, prima oară, în Bucureşti pe la vîrsta de 16 ani, venind din Botoşanii mei liceali. Era toamnă tîrziu şi totul m-a fascinat. Mi se părea o minunăţie, ieşită parcă din cărţile pe care le tot citeam. Şi la toate au pus capac afişele care anunţau un spectacol de operetă cîntat de nimeni altul decît de Ion Dacian. Visul de a asista la un astfel de spectacol nu era, pentru mine, realizabil. Venisem cu treburi, însoţit şi cu banii număraţi. Dar spectacolul străzii, cu tramvaie, automobile, cu vitrinele strălucitoare şi pline de mărfuri atrăgătoare, tot acel vuiet, totul mă uluia şi priveam năuc în toate părţile, neputîndu-mi reveni. De la Gara de Nord, spre zece dimineaţa, nimerisem în acest furnicar care mă uluia efectiv. Persoana care mă însoţise mă privea uimită şi mie aproape că-mi pierise graiul. Am realizat, instantaneu, că micul Paris e o realitate de netăgăduit şi că mie mi-a fost hărăzit să-l contemplu aievea. Depăşise tot ceea ce credeam despre un mare oraş, o mare capitală şi, de aceea, nu-mi mai reveneam din uimire. Amintirea aceea de atunci, a primului contact cu Bucureştiul tentacular, dădea la o parte tot ce citisem (ah, povestioarele sămănătoriste şi, mai ales, romanul lui Cezar Petrescu *Bucureşti, oraşul prăbuşirilor!)*, în locul imaginilor de nenorociri inventate scriptic rămînea realitatea unui oraş fascinant. Am mai fost de cîteva ori în Bucureşti. Dar acea primă impresie, aproape halucinantă, n-am retrăit-o niciodată. Apoi, în 1951, mi-a fost dat să ajung student la Bucureşti. Eu, prudent (îmi rămăsese ceva în cuget din lecturile din Cezar Petrescu şi alţii asemenea), alesesem Clujul. Dar cînd, după examenul de admitere, am venit la facultate, am aflat cu stupoare că, de fapt, Facultatea de Filozofie din Cluj se desfiinţase şi că studenţii se mutau la Bucureşti. Vestea m-a uimit. După verificări de dosar, am izbutit să trec, atunci, de această strungă periculoasă: după ce, o lună de zile cît au durat verificările, am tot citit la Biblioteca Universitară, într-o zi au fost afişate listele cu cei apţi să meargă în Capitală. Şi într-o seară, bucuros că trăsesem clapa celor din Comisie (mi s-a mai întîmplat asta, apoi, de cîteva ori), am plecat spre Bucureşti. Căminul nostru studenţesc era undeva pe cheiul Dîmboviţei, pe strada Brutus, instalat într-un fost hotel deocheat de la care rămăsese pe post portarul care, cînd ceream cheia camerei, îmi descria cu delicii fosta „chiriaşă". Cantina era relativ aproape şi, mai ales, victorie!, în imediata apropiere, perete în perete cu cantina era Opera de Stat (clădirea s-a dărîmat şi, în locu-i, se cască azi etajele unui bloc lăsat de izbelişte). Serile, aproape toate, mi le petreceam acolo şi devenisem un efectiv maestru în a intra pe ascuns la spectacole. Dimineaţa, după ce luam masa la cantină, o luam, încet, pe cheiul Dîmboviţei, spre facultatea care era, ca şi astăzi, în clădirea Facultăţii de Drept. Ieşeam pe bulevard prin stradela în care funcţionează Teatrul Bulandra (atunci îi spunea Municipal) şi, lipa-lipa, ajungeam la facultate, nu înainte de a lăsa, pe stînga, vestita cofetărie Teichman, pe care, firește, n-aveam bani s-o vizitez nici la dus, nici la întors. Dar venind la mai vechea amintire despre fascinantul Bucureşti, totul se tasase bine şi, acum, mă plimbam pe străzi (pe unele le învăţasem bine) ca un privitor oarecare, cuminte şi plictisit al Bucureştiului în care trăiam (vorba vine: mai mult stăteam prin biblioteci). Regretam, adesea, că nu puteam retrăi fascinanta impresie a imaginii Bucureştiului de la prima vizită de pe la 16 ani. Dar aşa trec toate! Şi chiar mă bucuram de plecările în vacanţă la mine, la Botoşani, pentru a abandona o vreme Bucureştiul. Într-o vară (era în vremea Festivalului Tineretului din întreaga lume: 1953), împreună cu cîţiva colegi, am fost admis să lucrez, temporar, la Agerpres de pe strada Const. Mille (directorul instituţiei era profesor la secţia de Ziaristică a Facultăţii de Filozofie, regretatul Vasile Dumitrescu, om realmente de treabă). Aveam cămin şi cantină la dispoziţie şi Bucureştiul se schimbase efectiv în freamătul de tineri din toată lumea care transformaseră centrul Capitalei în carnaval, mai ales noaptea. Dar, am aflat, serviciul de Cadre ceruse despre mine date la Botoşani, pentru a mă verifica. După cîteva săptămîni, am fost chemat la Cadre şi un personaj cu aere de om binevoitor mi-a spus că dosarul meu e atît de încărcat (tata, negustor, tocmai atunci fusese trimis, pe cale administrativă, adică fără judecată, pe un an, la şantierul Bicaz), încît nu mai pot rămîne nici o zi redactor acolo şi că singurul serviciu pe care mi-l poate face este să nu comunice informaţiile la Cadrele Universităţii – şi l-a făcut. Şi eu care trecusem cu bine examenul la Agerpres cu o lucrare scrisă despre *Civilizaţia Coca-Colei*, deşi nu ştiam ce e acea băutură din care, e inutil s-o spun, nu gustasem. Dar citisem, de curînd, un volum de pamflete al lui Zaslavski şi am scos-o bine la capăt, încît examinatorii (dintre care îmi amintesc pe un domn Sergiu Verona) propuseseră să mă angajeze imediat; firește, înainte de sosirea informaţiilor despre dosar. Dar eu refuzasem pentru că voiam să-mi dedic tot timpul studiilor, cursurilor şi lecturii. Aşa că am fost nevoit să părăsesc Bucureştiul în carnaval (dar înfometat aspru) şi să mă întorc la Botoşani unde mi-am găsit repede serviciu pentru a aduna banii în vederea procurării hainelor pe cartela pe puncte (cine mai ştie azi de cartela pe puncte, fără de care nu puteai, atunci, cumpăra nici o ţesătură de îmbrăcăminte!).

Apoi, cînd mi-am început, în 1954, stagiul de studiu la Biblioteca Academiei (care avea să dureze vreo cincizeci de ani), îmi plăcea să citesc cărţi despre istoria Bucureştilor. Una dintre acestea era la vedere şi liberă la consultare în ceea ce se numea Biblioteca uzuală. Era *Istoria Bucureştiului* de Ionescu-Gion. Ştiam că fusese criticată pentru inexactităţi şi chiar plagiat. Dar era scrisă frumos, avea multă ilustraţie, pe o hîrtie de lux şi, de obicei, luni de zile, pînă îmi soseau cărţile sau periodicele comandate, luam din raft cartea corpolentă a lui Ionescu-Gion şi o citeam cu delicii. Acolo am aflat eu, prima oară, relatări despre vechiul Bucureşti şi despre procesul transformării oraşului dintr-unul oriental slav în micul Paris (cei din ţările balcanice şi dimprejur, unii veniţi aici la studii, aşa îl numeau, cuceriţi de farmecul indicibil al oraşului). Apoi mi-am îmbogăţit lecturile despre vechiul Bucureşti şi istoria sa. Am citit, în 1967, *Istoria Bucureştiului* de Const. C. Giurescu, lucrare doctă, foarte informată, dar aridă (mărturisesc că o preferam pe cea a lui Ionescu-Gion). Am citit, apoi, cărţile lui Papazoglu, Const. C. Bacalbaşa, Vătămanu, G. Potra şi altele. Nu mă săturam să aflu momente ale evoluţiei oraşului. Desigur, trecerea dintr-un oraş plin de grădini, de vii (sus, pe strada – fostă? – 13 septembrie şi pe dealul Filaretului) şi străzi fără concepţie edilitară a început-o vestitul primar Pache Protopopescu, în a doua jumătate a veacului al XIX-lea. El, injuriatul de personajele lui Caragiale, a tăiat calea spre marile bulevarde, desfiinţînd străzi patriarhale, dărîmînd multe clădiri. Pe acolo, mai sus de Piaţa Rosetti, pe partea dreaptă a străzii, venind dinspre Universitate, a dărîmat mănăstirea Caimata, locul fiind şi azi semnalat de o piatră pe care scrie tot ceea ce azi trecătorul trebuie să ştie, dacă îl interesează. Tot pe atunci s-au ridicat cele două clădiri din capul Căii Victoriei (dinspre cheiul Dîmboviţei), fosta Poştă Centrală şi C.E.C.-ul. A fost, pentru asta, şi în proces, devizul fiind – obiceiul pămîntului! – descoperit umflat de tantiemele comisioanelor. Spre sfîrşitul veacului al XIX-lea sau începutul celui următor s-a înălţat clădirea Bibliotecii Centrale Universitare (trecută recent printr-un crunt, devastator dezastru), pe vremuri numită Fundaţia Principelui Carol, cu o sală de conferinţe, la parter, de mare vogă între războaie. Atunci, în interbelic, de fapt, s-a modernizat esenţial Bucureştiul cu marile şi impunătoarele clădiri de pe cele două mari bulevarde, oraşul căpătînd aspectul unuia efectiv occidental. Calea Victoriei rămăsese îngustă între Piaţa Palatului şi întretăierea cu Calea Griviţei. Dar şi aici s-au construit clădiri monumentale. De pildă, Biblioteca Academiei a fost inaugurată în 1936 de ministrul Alex. Lapedatu, dar rămînîndu-se spre sfîrşit cu banii isprăviţi, s-a apelat la marele negustor Orghidan care a donat sumele necesare mobilierului, cu acele incomode mese şi scaune în sălile de lectură.

Dar îmi aduc aminte, din multele mele lecturi, despre Bucureştiul de odinioară. Papazoglu şi alţii povestesc că pe locul unde se află azi Ateneul era un fel de pădurice compactă, fără străzi şi case. Pădurea a fost tăiată şi, treptat, totul a căpătat înfăţişarea de astăzi. Tot Papazoglu povesteşte că pe locul unde se află azi Grădina Icoanei era o baltă cu smîrcuri de unde sacagiii oraşului scoteau apă, alimentînd cartierul. Tîrziu a căpătat contur înfăţişarea de astăzi. Se ştie că pe locul unde, acum, se află Casa Armatei şi larga ei piaţă a fost mănăstirea Sărindar. Dărîmată pentru modernizarea zonei (şi au fost, pentru asta, multe proteste ale împricinaţilor), azi o stradă care duce spre Brezoianu îi poartă numele. Şi cum întîmplarea a făcut ca pe acea stradă să se afle, de pe la 1900, redacţia şi tipografia ziarului *Adevărul* (şi editura cu acelaşi nume), mai jos fiind palatul *Universul*, ziarele cu cel mai mare tiraj, încrîncenări (şi, în interbelic, efective bătălii între năimiţi) se duceau între partizanii celor două gazete concurente. *Adevărul* şi *Dimineaţa*, cu tot trecutul lor, erau organisme democrate şi *Universul*, la care se adăuga *Curentul* erau gazete de dreapta şi extrema dreaptă. Bătăliile (nu de presă, ci împotriva ei) dintre aderenţii acelor factori de opinie mergeau pînă acolo încît se incendiau, la chioşcuri, ziarele democrate. Acestui efectiv război i-a pus capăt, la sfîrşitul lui decembrie 1937, guvernul Goga-Cuza decretînd suspendarea ziarelor *Adevărul* şi *Dimineaţa* (la care a adăugat *Lupta* lui Emil Fagure). A fost, aceasta, o lovitură fatală administrată democraţiei româneşti. Dar cîte nu s-ar putea povesti despre Bucureştiul de altădată (e titlul cărţii lui Const. C. Bacalbaşa)!

▲

Lucian ŞUŞANU

Despre război şi morală

– reflecţii pe marginea crimei în masă de la World Trade Center –

În politica externă, în relaţiile cu alte state, fiecare stat are o componentă criminală în măsura în care utilizează războiul pentru susţinerea propriilor interese. Războiul înseamnă distrugerea sistematică de bunuri şi implică uciderea sistematică a oamenilor (organizarea crimei). Un stat precum cel american are interese pe care le susţine şi prin război; prin urmare, ca orice alt stat, şi el are o componentă criminală. Fiecare stat are o ideologie internă predominantă care îi determină parţial politica externă. În cazul S.U.A., această ideologie e cea liberală în varianta sa jusnaturalistă (drepturile omului); ea conţine necesar o tendinţă universalistă, de unde tentaţia „imperialistă" a politicii externe americane (universalizarea unei structuri cultural-politice). Această ideologie neagă însă chiar şi cu privire la propria sa extindere folosirea forţei, a crimei în ultimă instanţă. Ajungem astfel la o contradicţie în politica externă a S.U.A, cea dintre doctrina sa cultural-politică ce refuză crima şi purtătorul acestei doctrine, statul, care are necesar o componentă criminală (admite recursul la război, adică la ucidere de oameni, pentru susţinerea intereselor proprii). Această componentă criminală *nu* e efectul unei opţiuni libere a unei voinţe criminale; ea e o condiţie de existenţă a *oricărui* stat şi, prin extensie, a istoriei. Un stat incapabil de crimă organizată (de război) fie nu poate să apară, fie dacă apare, va dispărea mai repede sau mai tîrziu; pentru ca un stat să ducă un război eficient de apărare el trebuie să organizeze sistematic şi eficient uciderea unor oameni (agresorii). Statele pacifiste de tip Elveţia utilizează crima prin delegare pentru că ele îşi datorează existenţa protecţiei altor state, cu alte cuvinte capacităţii potenţiale sau actualizate de crimă a altor state. De aceea, contradicţia din politica externă americană e necesară şi nu provine dintr-o opţiune pentru crimă. Celălalt aspect al acestei contradicţii constă în faptul că aplicarea consecventă a doctrinei interne ar leza atingerea intereselor statale.

Într-o concluzie preliminară, afirm că aplicarea consecventă a doctrinei creştine, necesar maximală, după care crima e un păcat împotriva lui Dumnezeu şi trebuie interzisă, nu ne poate ajuta să înţelegem şi să descriem istoria şi politica prezentă a statelor pentru că statele au în esenţa lor o componentă criminală; prin urmare, caracterul criminal nu e un principiu de diferenţiere calitativă între state şi, de aceea, nu are funcţie epistemică. Cînd vorbesc de componenta criminală a statelor, mă refer la politica externă şi de aceea afirmaţiile mele nu au un sens anarhist.

În cazul S.U.A, argumentul antiamericanilor e acela că prin crimele înfăptuite de americani în exterior (vezi cazul Iugoslaviei unde armata americană a ucis şi soldaţi, şi civili) sînt legitimate şi crimele suferite de americani (vezi World Trade Center) conform principiului că dacă ataci (dacă ucizi), trebuie să aştepţi să fii atacat (ucis). Să comparăm cazul iugoslav cu atacul asupra World Trade Center; caracteristica lor comună e crima, uciderea de oameni. Deosebirea vine din faptul că în primul caz autorii susţin că a fost vorba de o crimă nepremeditată („pagube colaterale") apărută ca un rezultat al unor deficienţe tehnice; o astfel de crimă e sancţionată mai uşor de morală şi lege decît o crimă premeditată, ca de exemplu cea de la W.T.C, şi prin urmare americanii, deşi vinovaţi, sînt mai puţin vinovaţi decît teroriştii. Un contraargument ar fi acela că posibilitatea unor astfel de deficienţe tehnice şi implicit posibilitatea unor crime era cunoscută dinainte, astfel încît responsabilitatea pentru crime nu e prea mult uşurată (cînd ştiu că printr-o acţiune pot omorî pe cineva, deşi nu vreau acest lucru, sînt responsabil pentru eventuala crimă). A doua deosebire ar fi aceea că atacul american în Iugoslavia a fost justificat de oprirea şi pedepsirea crimei organizate a sîrbilor împotriva albanezilor. Dar un astfel de argument poate fi invocat şi de terorişti (pedepsirea crimelor americane asupra unor musulmani, cazul Irak, sau oprirea sprijinului american pentru crimele israeliene împotriva musulmanilor; israelienii vor replica la rîndul lor că prin crimele lor pedepsesc sau previn crimele palestinienilor ş.a.m.d).

Cred că deosebirea fundamentală vine din faptul că organizarea americană a crimei (capacitatea sistematică de a purta război) e în contradicţie cu doctrina cultural-politică a societăţii americane; această doctrină are tendinţa să diminueze, să restricţioneze tendinţele criminale (războinice) ale statului, fără a reuşi însă să le împiedice în totalitate; dacă ar reuşi, treptat statul american ar dispărea. Dimpotrivă, în cazul teroriştilor există o armonie între ideologia lor ce susţine crima şi interesele statale care au necesar o componentă criminală. În noul război componenta morală va fi eficientă dacă va reuşi să limiteze crimele; evident, americanii tind spre aşa ceva pentru că substratul lor ideologic îi presează în acest sens; teroriştii în nici un caz, pentru că substratul lor ideologic îi presează să maximizeze numărul crimelor. În acest sens americanii sînt de partea cea bună, adică duc un război cu o oarecare doză de moralitate (imperativul limitării crimelor). Al doilea sens în care americanii sînt de partea cea bună e acela că prin viitoarele lor crime ei vor să menţină puterea unui stat care are un rol important, deşi nu exclusiv, în apărarea unei doctrine (drepturile omului) care neagă crima. Într-un limbaj utilitarist, prin crimele lor (războiul lor) ei vor micşora cantitatea globală de crime. Conceptul de „cantitate globală de crime" e fundamental şi are o profundă semnificaţie morală; pe scurt, el afirmă că omorîrea mai multor oameni e un păcat mai mare decît omorîrea a mai puţini oameni; premisa acestei afirmaţii e aceea că fiecare individ e unic şi irepetabil şi că e aşa prin faptul că e creat de Dumnezeu; omorîrea *unui* om e o crimă împotriva lui Dumnezeu; omorîrea *a doi* oameni e o crimă dublă faţă de Dumnezeu, un păcat dublu.

Micşorarea cantităţii globale de crime printr-un act criminal e superioară moral nemicşorării acestei cantităţi globale prin neexercitarea unor acte criminale cu condiţia fundamentală ca totalul de crime de ambele părţi în primul caz să fie mai mic decît acelaşi total în al doilea caz. Nepedepsirea teroriştilor, fie printr-un proces paşnic puţin probabil însă, fie prin război, adică prin uciderea unora dintre ei, le va permite acestora întărirea în direcţia scopului lor primordial: slăbirea sau distrugerea statului american. Acest obiectiv nu se poate realiza însă decît prin uciderea unui număr cît mai mare de oameni prin intermediul atentatelor; forţa simbolică a unui atentat va fi cu atît mai mare cu cît vor fi ucişi mai mulţi oameni. Doar crimele în masă de mare anvergură vor putea slăbi sau distruge statul american. Prin urmare, nepedepsirea teroriştilor, din păcate cel mai probabil prin război, adică prin crime, va produce o creştere a numărului total de crime şi va fi, prin aceasta, imorală.

Reacţiile antiamericanilor care critică războiul american (crimele americane) de pe o poziţie morală maximală sînt ipocrite pentru că nu sînt aplicate decît americanilor; ele le cer acestora să renunţe la crime cu toate că această renunţare poate duce la dispariţia statului american. Cred că mulţi antiamericani se comportă astfel nu pentru că sînt radical şi profund morali (dacă ar fi aşa, ar fi criticat la fel crimele sîrbilor, de exemplu, lucru care nu s-a întîmplat, cel puţin în România), ci din invidie şi pentru restabilirea respectului

© S. Ivanoschi

de sine (rolul important al acestor sentimente în viaţa politică internă e analizat de Robert Nozick în cartea sa *Anarhie, Stat şi Utopie);* ei vor să vadă statul american slăbit, diminuat pentru a-şi recăpăta respectul de sine afectat de puterea, de grandoarea şi de îngîmfarea Americii.

În concluzie, din punct de vedere maximal creştin, războiul american e imoral pentru că duce la crime. Din punct de vedere minimal creştin, războiul american e superior moral neiniţierii acestui război doar dacă minimizează totalul crimelor, deci totalul uciderii creaturilor irepetabile ale lui Dumnezeu, conform principiului că a ucide două creaturi irepetabile e un păcat mai mare decît a ucide o singură creatură irepetabilă. Acest principiu aritmetico-teologic respinge principiul calitativ al crimelor pe care se bazează fiecare parte combatantă atunci cînd spune că propriii morţi sînt mai „valoroşi" decît morţii părţii adverse. El e relativ simplu şi dă impresia de superficialitate pentru că pleacă de la premisa teologică următoare: viaţa fiecărui individ uman creat de Dumnezeu după chipul şi asemănarea sa are o valoare *egală*. Această premisă permite introducerea principiului relativ cinic al numărării morţilor ca avînd semnificaţie morală.

▲

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE"
PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2002-2003

„New Europe College" anunţă concursul anual pentru *10 burse* de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2002 – 31.07.2003) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile ştiinţelor umaniste, sociale şi economice.

CONDIŢII DE PARTICIPARE:

1. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor;
2. se va acorda prioritate candidaţilor sub 45 ani;
3. o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare.
Se încurajează proiectele care permit această deschidere.

CONDIŢII ALE BURSEI:

Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămână. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 460 EURO lunar (plus 2.550 EURO pentru stagiul de cercetare).

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formulare de participare la concurs pot fi ridicate de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17. Pentru candidaţii din provincie, formularele vor fi expediate, la cerere, prin e-mail sau poştă. De asemenea, formularul poate fi obţinut şi de la adresa web http://library.nec.ro.

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 17 decembrie 2001 (inclusiv)

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (01) 327.00.35, fax (01) 327.07.74
– între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare –
sau prin e-mail: asuter@nec.ro

Adresa: New Europe College, str. Plantelor 21, 70309 Bucureşti

Elevii noştri, „mai integraţi“ decît noi...

– interviu cu Ecaterina ANDRONESCU, ministrul Educaţiei şi Cercetării –

În mai toate sondajele, cetăţenii sînt întrebaţi dacă au încredere în armată, în biserică, în Parlament şi în alte instituţii. Cel mai adesea şcoala nu este trecută pe lista acestora, iar de multe ori oamenii nu o plasează printre instituţiile la care se gîndesc în primul rînd. Cum vi se pare că este percepută instituţia şcolii în societatea noastră?

Percepţiile sînt foarte diferite, în funcţie de nivelul de pregătire, de ce i-a dat şcoala fiecăruia. Şi eu m-am întrebat de multe ori de ce şcoala nu se află printre primele instituţii în care cetăţenii îşi exprimă încrederea în sondaje. Poate că este un răspuns extrem de optimist, dar cred că explicaţia e simplă: şcoala intră în firescul parcursului fiecărui cetăţean. Toţi oamenii trec prin şcoală. Şcoala este o instituţie pe care ne-o asociem propriei existenţe şi nu „sare în ochi“ atunci cînd ar trebui să o remarcăm la o întrebare dintr-un sondaj. Poate fi însă şi alt răspuns: şcoala este o instituţie care creează un echilibru în ansamblul societăţii. Dacă părinţii sînt mulţumiţi de ceea ce fac copiii lor la şcoală, sînt mai aplecaţi spre muncă, sînt mai eficienţi în ceea ce fac, au sentimentul unei vieţi normale. Atunci cînd la şcoală lucrurile nu merg bine, părinţii sînt stresaţi, apar stări de conflict, viitorul devine nesigur şi, astfel, societatea este mai dezechilibrată. De aceea cred că societatea ar trebui să construiască o solidaritate în jurul şcolii.

În ultimii ani, în dezbaterea publică au apărut tot felul de dezechilibre – s-a polemizat pe tema manualelor, a schimbărilor din programă, s-a discutat despre noile formule ale examenelor de capacitate sau de bacalaureat etc. În ce măsură toate aceste dispute au tratat chestiuni de substanţă ale învăţămîntului? Sînt teme importante care n-au fost atinse?

Cred că dacă am reuşi să construim un pol de solidaritate în jurul şcolii şi să încheiem o strategie naţională cu care cei implicaţi să fie de acord, şi care să rezulte în urma dezbaterii publice, acest lucru ar fi în beneficiul şcolii. O discuţie pe problemele de fond ale şcolii, o dezbatere de substanţă, aşa cum aţi încercat de pildă dvs. în revista *Dilema*, nu a avut loc. Sînt multe probleme care ar fi trebuit discutate, dar mă voi opri doar la cîteva exemple. În prezent, imaginea şcolii este a unei instituţii extrem de eterogene. Există, pe de o parte, şcoli şi universităţi foarte bune, cu elevi şi studenţi capabili să susţină şi să cîştige concursuri naţionale şi internaţionale, şi şcoli care sînt departe de a îndeplini nişte standarde acceptabile. În faţa unui asemenea tablou, te întrebi ce este de făcut, iar acţiunea ar trebui să meargă în două direcţii: pe de o parte, să-i ajuţi pe cei buni să fie şi mai buni, iar în acest caz trebuie să te gîndeşti la rolul pe care elitele trebuie să-l aibă în orice societate; pe de altă parte, din nevoia de a crea şanse egale pentru toţi, trebuie să-i ajuţi pe cei care nu se ridică la standardele normale să ajungă la ele. Instituţiile trebuie să asigure şanse egale; de aici încolo, fiecare individ acumulează cît poate şi cît doreşte.

Această idee se află şi într-o analiză a sistemului educaţional din România realizată de OECD, care poate fi citită pe pagina web a Ministerului Educaţiei. Se spune acolo că una dintre problemele învăţămîntului românesc, moştenită dinainte de 1989, este inegalitatea şanselor. Avem cîteva vîrfuri situate într-adevăr la un nivel foarte înalt, dar media învăţămîntului e la o distanţă mare de acestea...

Nu cred că e vorba pur şi simplu de „cîteva vîrfuri“, ci de o eterogenitate extrem de polarizată; dar polii nu sînt foarte disproporţionaţi – cel puţin aşa văd eu lucrurile acum, după ce am umblat mult prin ţară şi am văzut foarte multe şcoli. Principala noastră problemă este însă învăţămîntul rural, care aproape în totalitate se plasează la polul „negativ“. Peste 25% dintre şcolile rurale au clase cu predare simultană, 25% dintre profesorii din mediul rural sînt necalificaţi, iar infrastructura şi baza materială sînt în multe locuri la un nivel foarte scăzut. Aşa încît, pentru a aduce la normalitate aceste şcoli, avem în derulare un program finanţat de Banca Mondială care are drept scop reabilitarea infrastructurii şcolilor din mediul rural. Avem în perspectivă un al doilea proiect, tot cu fonduri de la Banca Mondială, care vizează creşterea calităţii învăţămîntului rural, şi am încercat să iniţiem un program de construire a unor şcoli în centrele de comună, urmînd ca elevii din satele învecinate să fie aduşi la aceste şcoli în care profesorii să fie calificaţi, iar mijloacele de învăţămînt mai bune.

Banii, comunicarea şi inovaţia

E foarte bine că avem fonduri şi programe, dar adesea nemulţumirea oamenilor e provocată nu atît de lipsa banilor, cît de alte aspecte, care nu presupun neapărat resurse financiare: o mai bună organizare, o valorificare mai eficientă a resurselor umane ori o mai bună comunicare, de pildă. Dincolo de bani, cît contează celelalte criterii în calitatea învăţămîntului?

Contează enorm. Aş vrea să reamintesc o idee simplă: profesiunea de dascăl este una de vocaţie. Dacă nu ai dorinţa de a dărui din ceea ce ştii celui care „vine să crească lîngă tine“, cum spunea Noica, atunci eficienţa actului didactic este din start compromisă. Nu întotdeauna banul determină starea lucrurilor într-o şcoală. Am fost de curînd, împreună cu vicepreşedintele Băncii Mondiale şi cu directorul Andrew Vorkink, în vizită la o şcoală din Pucioasa, unde mijloacele de învăţămînt nu sînt cu mult peste medie, există şcoli mult mai bine dotate. Dar acolo s-a nimerit să fie o directoare absolut excepţională, care a schimbat atmosfera şi relaţiile dintre elevi şi profesori. Acolo copiii cresc într-o stare de perfectă normalitate, se comportă firesc, de la egal la egal, cu orice vizitator, profesorii şi elevii îşi înţeleg reciproc problemele, comunică excelent. Îmi venea pur şi simplu să nu mai plec de acolo. Directoarea a construit această atmosferă, dar a găsit o înţelegere totală în colegii ei, toţi au exact aceeaşi atitudine. Aşadar, învăţămîntul este în primul rînd o problemă de relaţii umane. Eu am iubit-o enorm pe învăţătoarea mea, care a reuşit să mă apropie de şcoală, o iubesc şi acum pe fosta mea profesoară de chimie şi îi spun de cîte ori o întîlnesc că ea este cea care m-a făcut să-mi aleg această meserie, pentru că a ştiut să găsească o cale firească de a comunica un obiect de studiu, chimia, nu prin atitudinea rigidă a profesorului care are în faţă doar creta şi tabla. Asemenea profesori sînt inovatori, nu fac două lecţii identice, ci se adaptează la interlocutori, pe care îi privesc ca parteneri de dialog. Esenţială este, aşadar, calitatea comunicării umane.

Nu pot să nu reamintesc în acest context problema manualelor. Pe aceşti profesori despre care aţi vorbit, cei buni şi inovatori, nu îi deranjează dacă au de ales între zece sau cincisprezece manuale pentru disciplina lor. Reducînd numărul manualelor de liceu la trei, nu îi menajaţi sau stimulaţi tocmai pe profesorii comozi şi conservatori?

N-am făcut acest lucru din dorinţa de a-i menaja pe unii profesori, ci dintr-o altă pricină: mulţi au înţeles că manualul alternativ poate deveni doar o afacere, în dauna calităţii. Era singura cale de a arăta că astfel nu se mai poate, că trebuie găsite alte mecanisme, astfel încît în şcoală să ajungă doar acele cărţi care au calităţile necesare unui manual. Ieri mi-a adus cineva o carte de chimie de clasa a XI-a care m-a îngrozit: este plină de greşeli. Dintr-un asemenea manual, elevii învaţă greşit, iar apoi, eventual, trebuie să vină cineva şi să corecteze ce au învăţat greşit. E absolut păgubos. Îmi pare rău că mă întorc în timp la această problemă neplăcută cu manualele, dar la momentul respectiv nu am avut o altă cale. Sper ca în acest an să punem la punct un mecanism de evaluare transparent şi exigent, în aşa fel încît în şcoli să ajungă zece, cincisprezece sau o sută de manuale pentru aceeaşi materie – n-are importanţă numărul – dar toate să fie bune şi corecte.

© M. Grecu

Şcolarii de azi, europenii de mîine

Presupunînd că, mai devreme sau mai tîrziu, vom îndeplini criteriile economice şi politice de integrare în Uniunea Europeană, înseamnă că elevii şi studenţii de azi vor fi adulţi, vor munci, vor fi chiar la conducerea României europene de mîine. În acest caz, rolul şcolii este foarte important în integrarea noastră europeană. Credeţi că i se acordă suficientă atenţie?

Cred că se vorbeşte prea puţin despre rolul şcolii. Din punct de vedere strict formal, capitolul referitor la educaţie în negocierile de aderare la UE este provizoriu închis, ca urmare nu-i mai preocupă pe cei care au în grijă documentele aderării. Cred că şcoala ne-a şi ajutat să ne integrăm cu un ceas mai devreme în Europa. În 1990, Uniunea Europeană a dezvoltat un program pentru învăţămîntul superior numit „Tempus“. A fost un program extraordinar atunci, pentru că de el au beneficiat toate instituţiile care au înţeles la timp despre ce este vorba şi au lansat proiecte. Programul a permis universităţilor deschiderea unor punţi de comunicare spre Occident şi, astfel, le-a dat ocazia să se autoevalueze, să-şi dea seama exact de nivelul lor. Programul s-a încheiat anul acesta, dar în urma lui au rămas relaţiile care s-au stabilit: continuă unele proiecte de cercetare, teze de doctorat în co-tutelă, masterate sau studii aprofundate desfăşurate în comun cu universităţi din alte ţări, schimburi de profesori etc. Există şi alte programe ale Uniunii Europene – Leonardo şi Socrates – care pun în legătură instituţiile de învăţămînt de la noi cu cele din ţările occidentale. Toate acestea reprezintă, de fapt, paşi spre integrare. Dar cred că facem prea puţin pentru a-i familiariza pe copii şi pe tineri, încă din şcoală, cu mentalitatea de cetăţean al Europei. Din păcate, acest capitol este esenţial şi facem prea puţin în această direcţie. Nu există, desigur, o disciplină care să-i înveţe asemenea lucruri, dar tocmai aici intervine talentul profesorilor şi viziunea lor asupra zilei de mîine, capacitatea lor de a le comunica elevilor nişte valori care să-i facă, în viitor, să-şi asume firesc condiţia de cetăţeni ai Europei. Unii o fac, alţii nu o fac. Tinerii merg însă în această direcţie chiar şi fără sprijinul profesorilor. Există această comunicare formidabilă „pe orizontală“, cu ajutorul Internetului, pe care generaţiile anterioare n-au avut-o. Generaţia noastră reuşea să comunice cu valorile lumii prin biblioteci, prin cărţi: de acolo acumulam experienţa altor generaţii sau altor civilizaţii. Acum, tinerii comunică prin Internet mult mai simplu şi se familiarizează cu experienţele tinerilor din toată lumea. Într-un sens, ei sînt deja „integraţi“, în orice caz într-o măsură mai mare decît noi, cei mai în vîrstă.

Integrarea este un proces de durată, aşa că e nevoie de timp, de răbdare şi de continuitate. Cum se manifestă, în reforma învăţămîntului, continuitatea faţă de ce s-a întreprins pînă acum?

Cred că păstrarea unei anumite continuităţi reprezintă un comportament normal: reforma nu poate fi luată întotdeauna de la zero, pentru că ar fi cu totul păgubos. Eu nu fac parte din categoria acelora care privesc înapoi cu mînie, iar pe de altă parte şcoala este o construcţie care nu trebuie să aibă puncte de discontinuitate. Orice discontinuitate dăunează şi individului, şi societăţii. Eu am considerat că toate acele lucruri care au fost bine făcute trebuie continuate. Pe de altă parte, sistemul de învăţămînt este unul extrem de dinamic şi nu poţi să stai pe loc, trebuie făcute tot timpul adaptări, pentru a prefigura evoluţia lui în perspectivă. Nu ştiu cît s-a văzut în opinia publică, dar strădania noastră a mers şi în această direcţie. Cred că reforma în şcoală nu se poate termina niciodată, este un proces continuu, chiar ţările occidentale sînt în plină reformă a sistemelor educaţionale. În primăvara acestui an, la Praga a avut loc conferinţa europeană a miniştrilor Educaţiei şi toţi cei care au vorbit acolo au fost mai degrabă nemulţumiţi de sistemele lor de învăţămînt, toţi erau în căutare de soluţii pentru a face şcoala mai bună. Cred că trebuie să preluăm unii de la alţii ceea ce ni se pare potrivit. Numai astfel vom ajunge ca mîine elevii noştri de azi să fie cu adevărat integraţi în lumea şi în cultura europeană, într-o măsură mai mare decît sîntem noi azi. Sînt convinsă că aşa se va întîmpla – şi n-o spun doar din optimism, ci pentru că aceasta este evoluţia normală.

a consemnat Mircea VASILESCU

▲

Alex. Leo ŞERBAN

Britalicii la Bucureşti

Două evenimente consecutive – „Zilele filmului italian“, între 26-31 octombrie la sala Auditorium a Muzeului Naţional de Artă, şi „Festivalul filmului britanic“, între 2-9 noiembrie la cinema Studio, sala Auditorium şi Cinematecă – au ţinut publicul în puf. Reporterul a.l.ş. a încercat să fie peste tot, pe cît s-a putut (dar în cazul festivalului britanic, ubicuitatea s-a dovedit imposibilă), şi a optat finalmente pentru două relatări complet diferite ale acestor manifestări: o pastişă pasoliniană (inspirată de un text al lui Pier Paolo P. din 1967) pentru selecţia Veronicăi Lazăr şi o listă *à la* Robinson C. pentru cea a lui Mihai Chirilov.

A fost dens, a fost imens, a fost intens, dar – mai trebuie spus? – *insula cinefilă* pe care s-au refugiat foarte mulţi timp de două săptămîni a fost „cea mai bună dintre toate lumile posibile“!

2 stiluri, 2 viteze

Este interesant să compari cele două evenimente (şi) prin prisma celor care au făcut selecţiile. Veronica Lazăr este o doamnă foarte distinsă; ca actriţă, a jucat în filme de Antonioni şi Bertolucci, iar ca „manager cultural“ (termenul nu i se potriveşte, dar e cel mai exact) a avut iniţiativa „Zilelor filmului italian“ la Bucureşti. Pentru anul acesta (a 3-a ediţie), a mers la sigur cu o retrospectivă a clasicilor (Giuseppe De Santis, Vittorio De Sica, Pietro Germi, Mario Monicelli, Luchino Visconti, Francesco Rosi) şi cu două filme recente, dintre care Palme d'Or-ul 2001 *(La Stanza del figlio* al lui Nanni Moretti) şi filmul premiat la Veneţia 2000 pentru scenariu *(I cento passi* de Marco Tullio Giordana); a mai adus, ca şi anul trecut, un sistem performant de subtitrare laser, o expoziţie despre De Sica şi despre Cineromit şi l-a adus pe Luigi Lo Cascio, tînăr actor în mare ascensiune – interpretul rolului principal din *I cento passi*. „Zilele...“ italiene au avut o cadenţă previzibilă – cu săli pline la titlurile noi şi săli pe jumătate goale la celelalte. E bine că tinerii cinefili au avut astfel ocazia să vadă, în cópii restaurate impecabil, cîteva din filmele emblematice ale anilor '50-'60, dar e păcat că nu au fost mai mulţi cei care să se bucure de această mană cerească... (Mai ales că, la Cinemateca Română, nu poţi vedea decît versiuni adesea incomplete, şi oricum imperfecte tehnic, ale aceloraşi!) Programate cîte două pe zi (cu excepţia filmului de deschidere şi a celui de închidere), titlurile respective – *Orez amar, Miracol la Milano, Divorţ în stil italian, Făptaşi necunoscuţi, Rocco şi fraţii săi, Mîinile pe oraş* – au avut, fiecare, „fanii“ lor; în ce mă priveşte, vîrfurile selecţiei mi s-au părut încîntătorul *Miracol* al lui De Sica (a cărui splendoare poetică a rămas intactă), *I soliti ignoti* al lui Monicelli (comedie populară de o vervă indemodabilă) şi *Mani sulla città* al lui Rosi (film-denunţ destul de partizan, dar estetic viabil). O anumită sensibilitate „de stînga“ poate fi urmărită în toate aceste titluri, cu precizarea că, de la pelicula incendiară a lui Rosi, din 1963, la aceea, mai curînd constatativă, a lui Giordana, din 2000 (care citează finalul filmului lui Rosi), această sensibilitate specială pare să se fi nuanţat, renunţînd la maniheisme primare: corupţia – sugerează filmul lui Giordana – nu (mai) este un monopol al dreptei – aşa cum o spunea răspicat Rosi... Este „morala“ subiacentă a acestei bune selecţii, datorate Veronicăi Lazăr (din care a lipsit, totuşi, un maestru incontestabil: Dino Risi!).

La polul opus, selecţia lui Mihai Chirilov (cu sprijinul logistic al Consiliului Britanic) a fost torenţială: peste 32 de titluri (lungmetraje, scurt-metraje şi videoclipuri)! Publicul a trebuit să facă slalom printre maşini, de la o sală la alta, ajungînd – uneori, cu sufletul la gură – să intre la filme pe genericul de început... Dar aşa e-n-tr-un festival! Selecţionerul – tînăr critic de film, care colaborează la *Observator cultural* şi, uneori, la *Dilema* – a fost frenetic, lipind afişe, distribuind flyere */Stop-cadru*: cu tot regretul pentru legea senatorului Pruteanu, nu există, în limba română, un (singur) termen perfect echivalent; „flyer“ este o bucată-de-hîrtie-volantă-distribuită-din-care-afli-anumite-informaţii: 10 cuvinte în loc de unul!/, trăgînd publicul de mînecă şi trăgîndu-l de mînecă pe David Robinson, istoric de film de reputaţie internaţională, să vină la Bucureşti... Chirilov a riscat, aducînd şase filme producţie 2000 (dintre care patru debuturi), deschizînd festivalul cu un asemenea debut (fulminant, chit că *Sexy Beast* al lui Jonathan Glazer n-a făcut unanimitatea!) şi impunînd spectatorilor un caleidoscop de pelicule diverse, uneori dure, adesea dificile. A fost un pariu cîştigat cu brio, pentru că sălile au fost de cele mai multe ori neîncăpătoare – demonstrînd că există apetit şi disponibilitate pentru un astfel de festival.

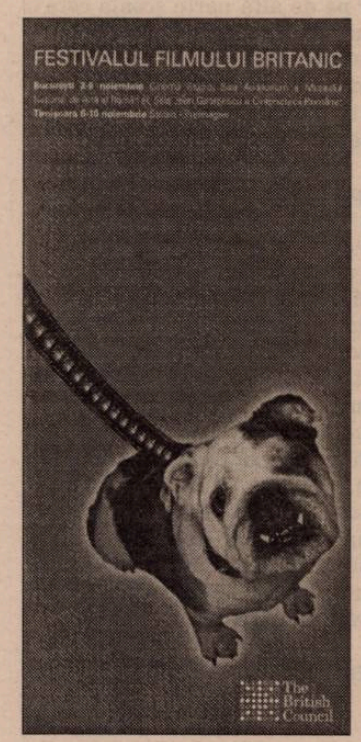

Şi încă un „detaliu“ (revelator): Veronica Lazăr – care trăieşte mai mult la Roma – a fost amintită de toţi cronicarii ca fiind autoarea selecţiei (ceea ce mi se pare normal); Mihai Chirilov – care trăieşte mai mult în Bucureşti – a fost menţionat doar de două-trei ori ca fiind autorul selecţiei Consiliului Britanic... (Acelaşi „tratament“ l-a suportat anul trecut şi sus-semnatul, care făcuse selecţia „Zilelor filmului elveţian“.) Înţeleg că există frustrări, înţeleg că există invidie, dar nu înţeleg de ce acestea trebuie să „acopere“, cu atîta elan, profesionalismul. A aminti numele celui care face o selecţie înseamnă respect elementar faţă de timpul şi energia investite; sau poate – aşa cum am mai auzit, pe ici-pe colo, pe la colţuri – asta este „răsplata“ breslei faţă de cei ce lucrează cu contract şi sînt plătiţi pentru munca prestată... Dacă-i aşa, ce-aş mai putea spune decît – *hello,* credeam că sîntem în capitalism?!

Este clasa muncitoare cinematografică?

Multă lume pretinde că clasa muncitoare este esenţialmente cinematografică. Dacă un regizor vrea să exprime, într-un film, un muncitor, el ia un muncitor adevărat şi-l pune să vorbească: iată corpul şi vocea Muncitorului!

Cum vedeţi, cinematograful italian (dar şi cel britanic, dar şi cel belgian, dar şi cel francez, mai nou) este – a devenit, cam de la neorealism încoace – un cinema al proletariatului. Ca să fie „doar“ cinema – fără acest apendice generic –, el ar trebui să se întoarcă la imaginea mută; aşa, este cinema proletar. „Ah, neorealismul!“ suspina Moravia. La care Bertolucci i-o tăia, marxist: „Proletariatul da, neorealismul nu; muncitorul real trebuie să vorbească despre Hegel, eventual despre Marx – şi nu doar să-i amintească, la o bere, ci să citeze din toţi aceştia!“

M-am gîndit la aceste vorbe ale prietenilor mei văzînd recent-încheiatele „Zile ale filmului italian“ la Auditorium. Şi nu mă refer aici la dragul de Nanni – care ar fi meritat mai curînd o retrospectivă febril-dialectică în locul acestui burghez-convenabil film palmdorizat! –, ci la nume ca De Santis, De Sica, Rosi sau Giordana (Germi şi Monicelli nu au conştiinţă de clasă, au doar viteză – primul – şi vervă – al doilea); m-am gîndit: ce îi uneşte pe toţi aceştia? Evident, compasiunea pentru proletar. Dar cînd spui „compasiune“, devii mic-burghez; or, ei transcend mic-burghezia. Nu, ceea ce îi uneşte este altceva: un simţ comun în faţa Muncitorului ca Prezenţă Cinematografică Inamovibilă! Nu poţi filma Riso amaro, Miracolo a Milano, Mani sulla città *sau* I cento passi *altfel decît din perspectiva acestui adevăr axiomatic. Nu poţi înlocui* limba *acestor oameni cu limba ciripită de babe în saloane, nu le poţi schimba* vocile *cu vocile bancherilor întîlnindu-se la cursele de cai. Şi nu le poţi da alt chip decît acela, indelebil, al adevărului cinematografic absolut, esenţial, hieratic: chipul oamenilor simpli. Gîndiţi-vă la Totò al lui De Sica – genial-irepetabilul Golisano, la Peppino al lui Giordana – fragil-emoţionantul Lo Cascio... Aşa încît răspunsul meu este: da, clasa muncitoare* este *cinematografică! Doar că eu prefer clasa aristocratică, mai ales că apare atît de rar în filme, chiar şi în cele britanice – aţi observat?*

Lista lui Robinson

– *Alas!,* multe proiecţii s-au suprapus; *dar* calitatea programelor a fost incontestabilă şi majoritatea s-au văzut în săli pline de tineri pasionaţi.

– Multe filme au fost sumbru-destabilizatoare *(Sexy Beast, Jude, It Happened Here, Under the Skin, Peeping Tom, The Last Resort, The War Zone, I Want You, Shadowlands...); dar* au existat şi două comedii atît de irezistibile

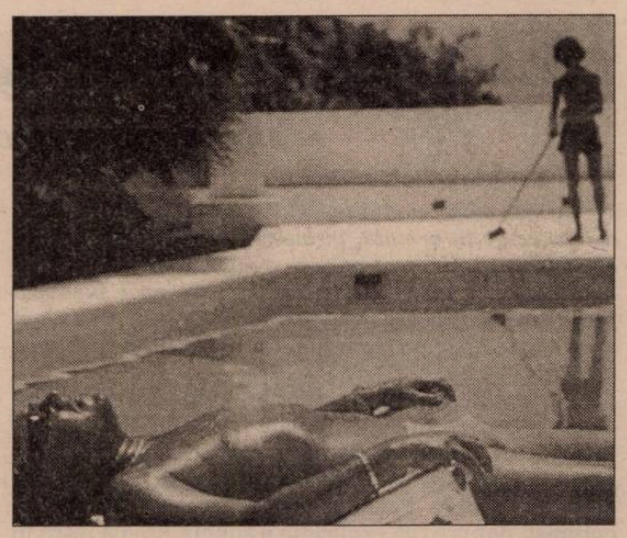

Sexy Beast

şi de bine primite de public *(Honest şi High Heels and Low Lifes),* plus un scurt-metraj aplaudat la scenă deschisă (antologicul *Flatworld),* încît se poate spune că festivalul şi-a atins scopul: acela de a fi variat.

– Cineva a putut spune, în România anului 2001, că un film precum *Sexy Beast* „nu reprezintă adevărata imagine a Angliei“ (care probabil e făcută din ceaiul de ora cinci, Big Ben, autobuzele double-decker şi bietul Shakespeare de dimineaţă pînă seara...); *dar* pentru cei care nu au probleme de imagine-clişeu şi, în plus, *simt* cinematograful, a fost evident că *Sexy Beast*-ul lui Jonathan Glazer, fără a fi un film „mare“, e un film al dracului de bun – de *fizic,* de inventiv şi de bine scris; de fapt, dacă stau să mă gîndesc, nu departe de mult-invocatul Shakespeare!... Un film „alternativ“ în deschiderea unui festival alternativ.

– Cu cîteva excepţii notabile (Eugen Atanasiu, Laurenţiu Brătan, Irina Nistor, Bujor T. Rîpeanu şi Valerian Sava; o menţiune specială pentru neobosita Adina Darian, care a venit la aproape toate filmele!), criticii autohtoni n-au catadicsit să onoreze vizionarea – *în premieră absolută, în România!* – a unui titlu legendar precum *It Happened Here* al lui Kevin Brownlow; *dar* sala Cinematecii a fost totuşi ocupată de tineri cinefili curioşi să-l vadă şi să-l asculte pe istoricul David Robinson vorbind despre (D.R. *dixit)* „probabil cel mai ieftin film făcut vreodată“.

– La *Secrets and Lies* al lui Mike Leigh (Palme d'Or 1996) se vedeau microfoanele (veşnicul handicap al lipsei ecranului caşetat în sălile de cinema româneşti!); *dar* filmul este atît de ataşant, de entuziasmant şi de minunat încît îţi venea să-l pupi cadru cu cadru.

– *Peeping Tom* al lui Michael Powell (1959) a fost desfiinţat, la premieră, de majoritatea criticilor importanţi (David Robinson *included); dar* el se dovedeşte, astăzi, nu doar perfect coerent cu o anumită direcţie a cinema-ului contemporan, îmbogăţit de ceea ce a urmat într-un mod imprevizibil, ci şi o mostră de Cinema inteligent, incitant şi electrizant – un adevărat „clasic“ al provocării cu acoperire estetică (şi da, David Robinson *was wrong!).*

– „Filmul-surpriză“ *(Brassed Off* al lui Mark Herman) a fost o surpriză neplăcută pentru mulţi (inclusiv pentru autorul selecţiei, care-l adăugase în festival pe baza multelor premii); *dar* el şi-a avut totuşi fanii lui, printre cei care apreciază melodrama socială pe fond minieresc, cu alămuri/tutu-uri/sau strip-tease-uri la final.

– *The Last Resort* a fost filmul a cărui deplasare la Bucureşti a costat cel mai mult („mai scump decît *Secrets & Lies“,* mi-a divulgat Mihai Ch.); *dar* cred că a meritat fiecare penny în plus, pentru că s-a dovedit unul dintre cele mai bune filme din festival: incursiune documentar-poetică într-o realitate amară, surprinsă cu prospeţime emoţională şi panaş stilistic.

– Fan Greenaway încă de la primele bătăi de cap cinefile, vizionasem *The Pillow Book* pe video şi perspectiva revederii acestui palimpsest preţios-pedant (credeam eu) nu mă atrăgea din cale-afară; *dar* i-am mai dat totuşi o şansă, şi trebuie să mărturisesc că filmul văzut pe ecran mare, într-o copie imaculată, este (aproape) alt film – mai clar, mai complex, mai seducător: un adevărat festin vizual! (De unde şi sfatul: evitaţi vizionările pe video – plăcerea încercată e cel puţin înjumătăţită...)

– Vizionarea videoclipurilor şi a lui *Intimacy* al lui Patrice Chéreau (Ursul de Aur la Berlin-2001, considerat de cineva „pornografic“ – tot în 2001!) s-a făcut într-o sală de Cinematecă umplută pînă la refuz şi îngheţată de aerul condiţionat ce părea să nu aibă alt scop decît să-i alunge pe oameni din sală; *dar* majoritatea a stat, totuşi, pînă la sfîrşit, deşi filmul lui Chéreau urmează să fie distribuit în România la începutul lui 2002.

– *Street of Crocodiles* al fraţilor Quay s-a pierdut pe drum şi s-a ratat astfel întîlnirea cu doi dintre cei mai originali creatori de scurt-metraje din cîţi activează în clipa de faţă; *dar* celelalte şase titluri au fost prezente la randevu, cu mare succes de public, iar *Tube Tales* a trebuit reprogramat la Cinematecă – la cererea cinefililor...

▲

infolio

Rushdie, Bulgakov, Lawrence

Prin două colecţii de proză – *Biblioteca Polirom* (coordonator Denisa Comănescu) şi *A treia Europă* (coordonator Adriana Babeţi) – Editura Polirom izbuteşte performanţa unui proiect care acoperă golurile lăsate de o politică a traducerilor direcţionată de propagandă, ţinînd în acelaşi timp pasul cu noutăţile literaturii universale, de departe şi de aproape. Cărţi elegante, în traduceri excelente, aceste obiecte de pe standurile cu cărţi trezesc pofte dintre cele mai greu de reprimat.

Salman Rushdie – „Ruşinea"

(traducere şi note de Cornelia Bucur)

„Acesta nu este un roman realist", ne previne parcă inutil autorul: puţin probabil că l-ar fi considerat cineva ca atare. Dar citit acum, ţara descrisă de Rushdie, Pakistanul, fiinţînd simultan în secolul al XV-lea (după Mahomed) şi în al XXI-lea (după Christos) se suprapune şi dă peste marginile imaginilor televizate ale generalului Muşaraf de vorbă cu Powell sau cu Bush jr. „Un miracol eşuat" sună diagnosticul şi miracolul e spectaculos, ca în *O mie şi una de nopţi*, şi eşecul e grandios, uneori vesel ca în sirtakiul dansat de Zorba grecul, cînd macabru ca în Guernica lui Picasso. Povestea pare haotică, dar ea orînduieşte elementele de timp şi spaţiu în destinul pieziş al personajelor, mişcînd naraţiunea pe firul istoriei colective şi al obsesiilor individuale. În atît de confuza dezbatere despre conflictul civilizaţiilor, Rushdie oferă depoziţia unui martor implicat şi talentat despre modul cum se suprapun civilizaţiile în goana după succes şi putere, după iubire şi durată. Islamul este departe de a fi o componentă esenţială în procesul care îi adună şi îi despart pe oameni, instinctele copleşesc rigorile de cult. „Gustul interzis al ruşinii" creşte din ciclurile narative: misterul însoţeşte multe din acţiunile bizare ale personajelor din carte, dar consecinţele au caracterul ştiut al vieţii trăite fără ajutorul cărţilor.

Mihail Bulgakov – „Cupa vieţii"

(traducere de Denisa Fejes, Ion Vişoiu şi Izolda Vîrsta)

Există în acest volum aproape toate cărămizile folosite de Bulgakov în construcţia capodoperelor lui. Printre multe schiţe şi crochiuri vesel-triste şi false reportaje, două bijuterii: *Am ucis* şi *Morfina*. Într-o lume cacofonică, populată de infractori şmecheri şi redactori stupizi, mărunţi activişti ai puterii politice şi medici-pamfletari, scriitorul bolnav de agorafobie caută locul unde să nu mai vadă produsele lumii noi şi să nu mai audă vorbindu-se despre meritele lumii vechi. Profitorii noii politici economice prin care se lăsase un mic spaţiu de respiraţie iniţiativei particulare îşi etalează fără ruşine vulgaritatea. Învinsă, Garda Albă îşi tîrăşte memoria crimelor făcute şi suportate. Învingătorii se pregătesc să-şi consume roadele victoriei: funcţionari aparent neînsemnaţi vor să ştie ce s-a vorbit în bucătărie, pedepsesc pentru o frază întîmplătoare, trag cu urechea şi se pregătesc să calce în picioare. Aşa cum apare în acest volum, pentru Bulgakov, semnul epocii noi este apartamentul comun: locul unde va poposi Diavolul cînd va scrie *Maestrul şi Margareta*. Criza locuinţelor, determinată de masiva deplasare a ţăranilor la oraş, dar întreţinută cu bună ştiinţă de autorităţi, transformă apartamentele moscovite în anticamere ale celulei de puşcărie. Fără bani, personajul unei schiţe este trimis să ia o aprobare pentru un avans. „Nu vreau să umblu după aprobări. Nu-mi place să umblu după aprobări", zice el. Autorului i s-a permis să moară în patul lui.

D.H. Lawrence – „Amantul doamnei Chatterley"

(traducere de Antoaneta Ralian)

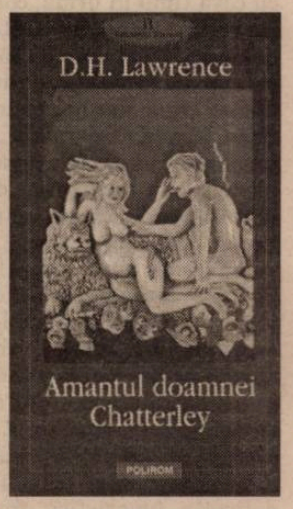

După lectura hămesită din adolescenţă, recitirea romanului lui Lawrence provoacă surprize: erotismul, şocant pe atunci, nu mai produce nici o impresie; în schimb (?!) se poate descoperi un intens roman social, o meditaţie pasionată despre inegalitate, despre proprietate şi în lungile discuţii din salon, în timp ce doamna Chatterley aşteaptă întîlnirea din pădure, este citat şi comentat Platon sau alţi filozofi. Amantul doamnei Chatterley, pădurarul Parkin discută ideile lui Marx şi această orientare îl determină într-o măsură mai mare decît instinctul erotic. Şi totuşi: energia declanşată de dorinţă, căldura degajată de împlinirea ei, înţelegerea omului (bărbat sau femeie) în deplinătatea trăirilor lui asigură acestei proze prospeţimea recepţiei, în afara scandalurilor declanşate de bigotismul şi ipocriziile epocii. Iată cum se despart un bărbat şi o femeie după ce au trecut prin tot: „Acum trebuie să plec. La revedere." **(M. B.)**

▲

Cătălin MANOLE

case şi nume

Aici a locuit G. Călinescu

După cîţiva paşi pe strada Radu Beller, imediat în stînga, intri pe o străduţă, probabil o fostă uliţă a Bucureştilor, neîncăpătoare acum pentru maşinile luxoase, parcate înghesuit pe trotuar, o străduţă ce poartă numele criticului literar care a locuit cîndva la capătul ei: G.Călinescu.

Ajungi în dreptul unei bănci impunătoare şi crezi că strada s-a terminat, însă – la umbra mastodontului de marmură, granit, sticlă şi alte materiale de construcţie scumpe, dar care dovedesc prosperitatea – cu un gard vechi din lemn şi fără număr la poartă, este casa unde a trăit G. Călinescu. Puteţi considera această scurtă descriere generală a locului o metaforă, deşi nu este cazul: sîntem în plină tranziţie către capitalism.

Casa, chiar dacă nu are număr, poate fi uşor recunoscută – este cea mai modestă de pe toată strada, zugrăvită simplu în alb şi fără nici un detaliu arhitectonic. Cu grădiniţă în faţă, pare o veritabilă casă ţărănească. Imobilul făcea parte din zestrea domnişoarei Alice Vera, devenită Călinescu, şi ea a locuit aici pînă în 1994, supravieţuindu-i soţului 17 ani. Cu toate acestea, casa a fost preluată şi îngrijită de Academia Română din 1965. Tot atunci au fost preluate de Academie toate lucrurile care au aparţinut scriitorului, începînd cu cele trei mii de volume din bibliotecă pînă la lucrurile personale.

Casa-muzeu, de curînd refăcută – faţadă, acoperiş, gard –, este vizitată de elevi dornici să vadă „unde a locuit tipu' care a scris cea mai mare carte din toate bibliotecile din România" sau foşti cunoscuţi ce obişnuiau în tinereţe să participe la scenetele ce se improvizau în holul casei.

Lîngă „casa de lucru", Călinescu a construit mai tîrziu şi o „casă de locuit" cu un etaj, dar la fel de simplă, cu doar două camere sus, o bucătărie, un hol şi o baie la parter.

La poartă sînt două chilii, una în stînga şi cealaltă în dreapta: „cuburile". Ce s-a păstrat de fapt din Casa Călinescu?

Ea a rămas aproape identică

Intrarea în curte este, aşadar, neschimbată, cu cele două „cuburi". Mici modificări există, desigur: în cubul din dreapta, unde Călinescu obişnuia să picteze sau să cînte la vioară (îi plăcea Beethoven), stă acum paznicul muzeului, un om bătrîior, puţin posac, dar amabil cu vizitatorii, secondat de un cîine vagabond. Ca să vadă din cub cine apasă butonul soneriei de la poartă, paznicul şi-a montat pe un par o oglindă, un „spion". O schimbare să zicem necesară pentru un muzeu.

Grădiniţa din faţa casei este şi ea neschimbată, dar s-a renunţat la poteca ce ocolea prin dreapta răsadurile de flori: havuzul din mijlocul grădiniţei a fost astupat şi, transformat în alee, asigură un drum drept, fără ocolişuri, pînă la uşa maronie, sobră. O deschizi: un antreu de-un pas, un hol de trei paşi. Din hol, pentru că nu sînt uşi, poţi vedea toată casa: două camere. În dreapta camera de lucru, în stînga o cameră de primire, de zi sau de şuetă. Camera de lucru are pereţii aproape în întregime acoperiţi de o bibliotecă simplă, cu rafturi groase, puţin arcuite sub greutatea cărţilor. Călinescu este acolo şi te priveşte dintr-un tablou uriaş. Poartă o haină verde care îţi atrage privirea în aşa fel încît, o dată intrat în cameră, cunoşti mai întîi gazda. Mîna dreaptă, ţinută relaxat pe braţul fotoliului, are o nuanţă mai deschisă – a fost pictată chiar de ea însăşi, restul tabloului fiind semnat Ciucurencu. Biroul la care scria este şi el exact acolo unde se afla înainte, într-un colţ, în deschiderea unui unghi drept făcut din două corpuri de bibliotecă. Intri şi vezi portretul în stînga, biblioteca în faţă, şi în dreapta acest birou încrustat, apoi cărţile şi puţin mai departe, fereastra. Pe masa de scris o lampă verde. Degetul muzeografei apasă pe comutator şi lampa se aprinde. Stau de vorbă cu Şerban Daniela şi peste umărul ei văd o fotografie făcută exact din locul în care stau, în faţa mesei de scris, puţin spre colţ. Este ca o imagine ce se repetă în oglindă, din ce în ce mai mică, şi totul este identic – masa, lampa aprinsă, biblioteca din spatele fotoliului. Cu o singură diferenţă: în locul lui Călinescu, aplecat puţin peste o carte deschisă, stă muzeografa. Nimic altceva nu s-a schimbat. Mi s-a părut comic dar nu am spus nimic, pentru că Daniela, bolnavă, îmi vorbeşte cu glasul omului ce tocmai a ieşit din spital după un preinfarct: „Am ajuns aici în 1996 printr-o întîmplare benefică. Eu am făcut doar liceul de filologie, facultatea – altă specializare, nu contează. Sînt bucuroasă că pot şterge praful de pe cărţile care i-au aparţinut lui Călinescu".

În hol, pe o etajeră, cîteva lucruri personale care i-au aparţinut lui Călinescu, printre care un ceas de buzunar. Ceasul funcţionează încă, dar acum a stat. S-a oprit la 3 şi 16 minute, dacă asta are vreo importanţă.

Cealaltă cameră are o canapea şi cîteva scaune „tapiţate cu imagini animaliere". Aici lucrurile sînt chiar aşa cum erau înainte. O casetă de fildeş, tablouri – Grigorescu, Andreescu, Tonitza. Semnată Ciucurencu, în stînga, o reproducere după Tiţian – „Venus cu lada de zestre". Tabloul pare identic cu originalul, deşi există o deosebire: la picioarele frumoasei Venus, pe pat, stă cuminte Fofează, cîinele pe care Călinescu l-a iubit şi l-a îngropat chiar în curtea casei. În celălalt capăt al camerei se află un scrin negru, ca odinioară.

Casa „de locuit" nu s-a schimbat nici ea prea mult, doar că a fost puţin modernizată – acum are termopan la ferestre. Aici locuieşte muzeografa şi soţul ei.

▲

Dilema vă recomandă

● Martha Bibescu, *Jurnal 1915* (stabilirea textului, traducere, note şi index de Vasile Zincenco, cuvînt înainte de Ion Bulei) la Editura Compania; Jerzy Skolimovski la Cinematecă (în persoană!), cu o retrospectivă de şapte filme, din 19 în 30 nov.; *Trafic* de Steven Soderbergh, cu Michael Douglas, Catherine Zeta-Jones, Benicio Del Toro. (Alex. Leo Şerban)

● Cu totul notabile cele două volume de documente (un total de aproape 2.200 de pagini) *Anchete şi procese uitate. 1945-1960* (editori Teodor Wexler şi Mihaela Popov), Fundaţia W. Filderman, Bucureşti, 2001. Vom reveni asupra lor; merită. (Adrian Cioroianu)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Dracula, azi

Ouăle *Kinder* au devansat, puţin, iniţiativa ministrului Turismului: şi unele, şi altul s-au hotărît să-l reactualizeze pe Dracula. Printre puţinii noştri compatrioţi notorii peste hotare, alături de Nadia Comăneci, Hagi şi, eventual, Ceauşescu, domnitorul român (pentru unii drept, pentru alţii – sadic) a fost, cu ceva timp în urmă, confuzul erou al filmului lui Coppola: conte, aici, maghiar, dar vorbitor al unei române stricate, înfricoşător dar înmuiat de iubire... Mai nou, el este eroul satului Vampireşti şi al viitorului parc de distracţii „Dracula" din Sighişoara. Dacă ouăle *Kinder* nu-şi propun, explicit, „să facă mişto de Dracula", Dan Matei Agathon are de gînd (conform unui articol din *Libertatea*, 6 noiembrie): „Nu vom face un parc unde liliecii vor zbura în voie, iar butoaie cu bulion vor pica peste turişti. Va fi un parc unde se va face mişto de contele Dracula". Grandoarea istorică a domnitorului cu care ne-au învăţat manualele şi pe care mulţi dintre compatrioţii noştri îl citează drept simbol al onestităţii şi corectitudinii duse pînă-n pînzele albe este astfel înlocuită cu abordări detaşate, umoristice, ironice. În „lumea" *Kinder*, „tînărul Dracula" împlineşte 500 de ani, iar vampirii pe care-i poţi colecţiona sînt invitaţii de la ziua lui. Interesante sînt tălmăcirile neaoşe ale numelor vampireşti: Fane Foto, Gelu Dietescu, Bogdan Bostan, Doru Compositoru, Vlădoi Usturoi, Dida Palida, Mitu Cititu. Rima cu orice preţ şi încercarea de a găsi denumiri cît mai colocviale dau o nuanţă ridicolă soborului de vampiri lilieci. Unele au o sonoritate de roman interbelic, precum Gelu Dietescu, altele sună a poezie romantică, precum Dida Palida, ori a formaţie hip-hop (Fane Foto). Cert e că sînt „cei mai glumeţi vampiri-lilieci", cu nimic ofensivi. Îşi permit, doar, oarecari excentricităţi specifice identităţii lor culturale aparte: să stea cu capul în jos cînd citesc (Mitu Cititu); să se bronzeze la lună (Dida Palida); să se sperie de usturoi (Vlădoi Usturoi). Cei din parcul proiectat de dl Agathon sînt şi mai inofensivi: imaginea înfricoşătoare a lui Dracula, cea lividă, cu ochi injectaţi şi canini însîngeraţi, nu va mai fi de actualitate, pentru că principalii vizaţi sînt tot copiii. Desigur, o notă *horror* se va păstra, totuşi, în castelul contelui. În rest, mitul lui Dracula se va converti în spectacular (bărcuţe, gondole, spectacole cu laser pe luciul apei), carnavalesc (o roată imensă, montagne-russe, tiribombe, carusele), academic (Institutul de Vampirologie, dotat cu bibliotecă, sală de conferinţe, cinema) şi, evident, consumism: va exista o stradă plină de magazine şi galerii de artă, baruri şi restaurante. Reprezentarea patriotică şi scorţoasă a domnitorului trăgător în ţeapă va fi, astfel, învinsă, nu de exagerata latură *horror*, ci de una şi mai derizorie, cea ironică şi comercială. Dacă proiectul ministrului îi va face pe destui să exclame, patetic, „Unde eşti tu, Ţepeş Doamne..." şi să evoce binecunoscutele pedepse ale justiţiarului, parcul – în cazul în care se va materializa – ar putea aduce reale beneficii turismului românesc. Odată ce Bram Stoker i-a schimbat imaginea lui Vlad Ţepeş făcîndu-l, în acelaşi timp, celebru (nimic neobişnuit într-o epocă în care am auzit tot mai des vorbindu-se de popularitate negativă), noi, conaţionalii săi, am fi complet lipsiţi de spirit comercial (eufemistic spus) dacă nu i-am exploata-o. Cine ar fi cu adevărat interesat, ar putea afla şi adevărul istoric. Cine nu, se va putea mulţumi cu industria unui Mickey Mouse mai exotic şi excentric.

▲

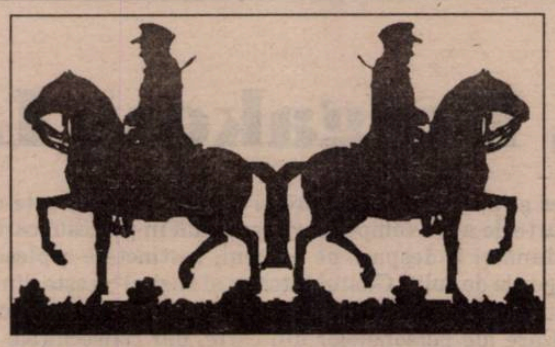

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Cea mai frumoasă poveste a toamnei apuse

În această vară, ceva m-a împiedicat să aştern pe hîrtie – ca de obicei – cea mai frumoasă poveste citită sau auzită pe blocul meu august de gheaţă; o aveam, decupată din „Le Monde" – ziarele, nu romanele, rămîn pentru mine cele mai bune transmiţătoare de curent epic – dar mi s-a părut ireală, un basm nu o poveste, nuanţă la care mai ţin, nătîng în ale teoriei; era un reportaj dintr-un sat bosniac unde sîrbii şi musulmanii trăiesc – încă de pe vremea celui de-al „doilea" mondial – ca fraţii! „Un sat de nebuni" – zice-se – impenetrabil la ură, străin de orice purificare etnică, în care toţi ţin sărbătorile şi merg la înmormîntările „celorlalţi", copiii au aceeaşi şcoală şi părinţii ară şi culeg împreună. În războiul din anii '90, dezertorii sîrbi se ascundeau în cartierele musulmane, nimănui nu-i trecea prin cap să-i caute acolo, iar un general sîrb venit să ancheteze anomalia de la Balvjin a conchis cu dispreţ: „Aici nu există nici sîrbi, nici musulmani adevăraţi!". Nu, nimic nu mă îndemna să popularizez basme de adormit şi manipulat opinia publică. Acum, fiindcă mi s-a dat ceva căldură în bloc, nu vreau să mă prindă zăpada fără să fi pus pe hîrtie cea mai frumoasă poveste a toamnei apuse, citită în „Celebrare hasidică", scrisă de Elie Wiesel (Ed. Hasefer 2001), în traducerea Magdalenei şi a lui Alexandru Boiangiu; nu ţin să dau explicaţii la presantul avînt cu care o transcriu, cu cîteva săptămîni înainte de încheierea primului an din cel de al treilea mileniu – ca să mă exprim aşa, rece, fără de adjective.

„Undeva la Cracovia, pe cînd mai existau evrei în Cracovia, evrei cărora le era teamă şi să viseze noaptea, a fost odată un bărbat numit Aizic, fiul lui Iekel.

Cuvios, sărac şi pe deasupra naiv, dezarmat în faţa vieţii, se frămînta tot timpul: avea de plătit chiria, de dat bani măcelarului şi educatorului, trebuia să-şi îmbrace fetele, să le mărite şi timpul nu-l slăbea, îl grăbea.

Aizic, bietul Aizic, ce putea face? Ce altceva să facă dacă nu să se frămînte? Se ruga. Zi de zi, la fiecare slujbă şi chiar între slujbe, la sinagogă şi pe stradă şi acasă la el, îl implora pe Cel Etern să-şi aducă aminte de slujitorul său, dator vîndut şi chinuit, la capătul puterilor. În zadar. Părea că Dumnezeu nu-l aude. Cu toate astea, Aizic al nostru continua să-i trimită Celui de Sus rugăminţile sale, rămînînd pios şi la fel de sărac.

Apoi, într-o noapte, a avut un vis ciudat: se vedea transportat într-un regat îndepărtat, în capitala lui, sub un pod, la umbra unui palat imens; şi o voce care-i spune: „Iată Praga, iată Vltava, iată palatul regilor; uită-te bine, priveşte atent sub pod, locul unde stai cu picioarele, acolo este o comoară care te aşteaptă, este a ta; problemele tale sînt rezolvate".

Dimineaţa, Aizic a rîs singur de el: visurile sînt foarte frumoase şi nu costă nici un sfanţ; dar nici nu servesc la nimic. Şi nu s-a mai gîndit la asta. Dar seara, cum a închis ochii, aceeaşi viziune i-a copleşit spiritul: capitala, palatul, podul. Şi vocea ştiută îl întreba: „Vrei să fii bogat, sau preferi să te frămînţi?".

Ce chestie, s-a mirat Aizic, de unde ideea să mă duc la Praga? Nu-l îmboldea nimic să plece acolo; nu cunoştea pe nimeni în acel oraş. Pe urmă, e departe şi e scump. Şi el nu avea bani; dacă i-ar fi avut ar fi ştiut el cum să-i folosească. Chiria, măcelarul, educatorul. Aş! Între visuri şi rugăciuni, Aizic va alege rugăciunile; printre ele există una care-l scapă de visuri.

Bineînţeles, povestea nu se opreşte aici. În seara următoare, pentru a treia oară, Aizic aude vocea: „Cum? Încă n-ai plecat?"

Mai mult decît intrigat şi ca să termine odată cu aceste prostii, a hotărît să se supună sau să se prefacă a fi de acord. A pornit la drum pe jos. După cîteva săptămîni a ajuns la Praga, rebegit de oboseală, de foame, de nesomn. A recunoscut fluviul, podul, palatul; a strigat scurt: „Visez, iar începe!". Nu, nu visa. Totuşi, e curios, şi-a spus el. Un anumit loc de sub pod îi era deosebit de familiar. Dacă aş încerca? Ce am de pierdut? Trebuia să sape. Dar, atenţie, nu prea repede. Podul era păzit şi nu era bine să trezească bănuielile soldaţilor. Nehotărît, Aizic dădea tîrcoale locului şi pînă la urmă, l-au observat şi l-au arestat. Dus în faţa căpitanului gărzilor şi acuzat de spionaj, n-a găsit altceva mai bun pentru a se apăra decît să mărturisească. Visurile, grijile, drumul lung de la Cracovia, memoria şi vocea acestei memorii. Aizic era sigur că ofiţerul, incredul, îl va considera un mincinos şi o să-l împuşte. Însă, spre marea lui uimire, căpitanul cel rău izbucni într-un rîs cu lacrimi: „Nu se poate, pentru asta ai venit tu de departe? Voi, evreii, sînteţi mai stupizi decît credeam. Ascultă, dacă eu, aşa cum mă vezi, eram atît de prost şi aş fi ascultat de voci, ştii unde m-aş afla în acest moment? La Cracovia! Da, aşa cum auzi. Închipuie-ţi că, de săptămîni şi săptămîni de zile, aud noaptea o voce care-mi zice: „Te aşteaptă o comoară la un evreu din Cracovia, pe nume Aizic, fiul lui Iekel! Da, sub cuptor". Or, jumătate dintre evreii de-acolo se numesc Aizic şi cealaltă jumătate Iekel! Şi toţi au cuptoare. Mă vezi pe mine, mergînd din casă în casă şi căutînd pe sub cuptoare, o comoară inexistentă?"

Fireşte, Aizic nu a fost pedepsit. Bineînţeles că s-a grăbit să se întoarcă acasă; a dat la o parte cuptorul şi, desigur, a găsit comoara promisă; şi-a plătit datoriile, le-a căsătorit pe fete şi, drept recunoştinţă, a construit o sinagogă, ce-i poartă numele: Aizic, fiul lui Iekel, un evreu sărac şi pios, a rămas pios şi cînd n-a mai fost sărac."

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Relu, Gelu, Penelu

Nu s-a hotărît.

„Fac ca Marco Polo traseul pîinii prin gură. Mestec mic-mic-mic-mic. O fi unica bucată ce-o mănînc în 32 de ore. O plimb prin gură, plimb. Înghit uşor-uşor să nu mă-nec, că n-am apă, că a secat gropiţa din faţa mea şi nu mai pot bea. Şi cînd plouă, iar se umple gropiţa din faţa mea, iar beau, fiecare om de aici are gropiţa lui şi nu pot să o iau altuia. Apa pic-pic pe cer şi cade în gropiţă. O beau cu păhărelul. Mîncărică iau de la bisericuţă. Dar eu trăiesc spiritual. Mă doare s-o spun, uite, mă doare rău. Cheamă Salvarea, Salvarea a venit de patruzeci de ori. Eu ce să cred? Mă bucur. Le spun ce mă mai doare creierul, fiindcă e greu pe lumea asta. Lumea mea e frumoasă, e făcută din mult caşcaval. Văd roţi de caşcaval. *Don Quijote* ediţie de caşcaval şi *Karamazovii* de caşcaval şi cînd îl prăjeşti dispare supărarea lui Ivan. Ce să mă fac? Vine iarna. Cerul se va înroşi pe 26 decembrie, ora 5 seara, că pînă atunci nu va fi decît rău, dar nu va ierna. Ţiganii îmi fură perna. Căzusem la pat şi ţiganii îmi furau perna. Iarna, baba Iarna scutură pernele şi ies fulgi de gîscă, de raţă, de găină, de tigru. Gino trăieşte? La taica Lazăr în curte. Strigi la gard. Nu ştiu dacă trăieşte, că murise acum treizeci şi şapte de ani, că nu ştiu ce, nu ştiu cum. Bine, avea datorie la mine. Mestec ziare. Mestec ziare. E bună *Liberta*. *Adevăr* e dulceag. *Eventul* n-are sare. Cum să zic, că nu e ce simţi atunci, pe loc, e cu ce rămîi la trei ore dup-aia, stat orizontal. Ziarul e greu la digestie. O seară am mîncat bandă video. Nix. Ti-ti-ra-ra. Ti-ti-ra-ra. Cu-cu. Glum-glum-glum. Mi-mi-mi-mi-mi. Portocală nu am mai mîncat de anul trecut, că am stat la bisericuţă ca oamenii şi mi-a dat careva. Eu nu stau ca oamenii. Nu mă vor. Nu stau ca oamenii. Fac criză. Au chemat Salvarea de 456 ori. Cînd cheamă Salvarea, trece. Şi iarăşi. Iarăşi. Iau de la capăt."

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie
În colecţia TOPH
69 000 lei
TOPH
FRIEDRICH NIETZSCHE
Aforisme
Cartea săptămînii
FRIEDRICH NIETZSCHE
Aforisme

Augustin IOAN

pierduţi în spaţiu?

„Micul Paris“

Atunci cînd vorbim despre Oraşul Luminilor, ni se umezesc ochii de drag de el, pînă într-acolo încît uităm, orbiţi, de datele empirice ale odraslei sale din flori, care nu ajută deloc pe visător în a susţine mai sus menţionata comparaţie. Nu contest că, la-finele prea-lungului secol nouăsprezece, va fi existat intenţia de a croi un Bucureşti frînc: arhitecţi de toată mîna de pe acolo şi-au găsit sălaş pe aici şi comenzi. Au desfigurat, „restaurîndu-le“, mînăstiri seculare. Au ras hanuri (caravan-seraiuri) spre a face loc pălăţelelor şi micilor bulevarde à la manière de Napoleon III & Hausmann. Desigur, CEC-ul este stimabil prin comparaţie cu stîrpitura care-l ocultează acum*; dar, cu excepţia domului de sticlă, el nu are nimic uimitor de arătat. Şi chiar dacă va fi existat această intenţie cu o sută de ani în urmă, singura preocupare a secolului trecut autohton a fost, dimpotrivă, aceea de a sabota modelul. Neoromânescul a fost anti-eclectic, prea puţin *beaux-arts*-ist şi, deci, anti-parizian. Perioada interbelică, modernizatoare, a venit cu *block-haus*-uri şi uzine Ford, cu arhitectură „mauro-florentină“ („arhitectură românească de rit spaniol“, cum o numea subţire, în deriziune antisemită, epoca). Poate doar scurtul episod tîrziu-corbusierian al anilor şaptezeci, de pe urma căruia am rămas cu hotelul Intercontinental şi cu Teatrul Naţional, să mai aibă parfum francez. I-a urmat însă epoca demolărilor şi a edificiilor acelui „Versailles al nostru“ (Casa Poporului), unde asemănarea cu intervenţiile hausmanniene este de evitat, fie şi doar de teama ridicolului comparaţiei. Deja acel proiect participant la concursul de idei al UAR (1991), ce propunea o „mare piramidă din micul Paris“ care să acopere cu/ să îngroape în sticlă Casa Republicii reprezintă prohodul modelului parizian în ce priveşte Bucureştii. Prin urmare, nu (mai) există nici un „mic Paris“ şi nici nu se străvede vreun viitor pentru el, în nici una dintre formulele de dezvoltare (dezirată) sau stagnare (prezentă). Modelul parizian şi-a epuizat atît resursele inspiratoare, cît şi resursele de umor involuntar pe care comparaţia sa cu realitatea dîmboviţeană ni le-a furnizat prea uşor atîtea decenii. Trebuie să găsim un alt model. Dar care să fie acesta?

Modelul constantinopolitano-stambulic – ca model conotat integral negativ, de la care s-ar trage dezlînarea Bucureştilor – este un construct al imaginarului nostru colectiv, hrănit mai cu seamă de fiinţe care nu fură la Istanbul, dar ştiu pe de rost Parisul. Dacă afirm aici că idealul – ca orice ideal, de neatins în timpul vieţii noastre – pentru Bucureşti este să ajungă măcar la nivelul actual al Istanbulului, probabil că toţi acei orbiţi de sintagma – azi, aberantă – a „Micului Paris“ se vor simţi instantaneu jigniţi. Vom prefera aşadar ca, împotriva datelor empirice de ieri şi, mai ales, de azi, să credem mai degrabă într-o improbabilă fundare ideală a urbei, decît în faptul că peisajul bucureştean se nutreşte dintr-o indecidabilă formă de urbanism, care e cea a „Oraşului“ – bizantin şi apoi turc. Iată un exemplu în acest sens: este vorba despre volumul bilingv *Bucureşti, un oraş între Orient şi Occident/Bucharest, A City Between Orient and Occident*, o lucrare de doctorat al regretatei cercetătoare Dana Harhoiu, apărută recent în ediţia a doua (2001) la Editura Simetria. Volumul, pe care l-am mai recenzat la vremea apariţiei lui (mă tem că am fost singurul care am trecut şi dincolo de semnalarea aspectului grafic atrăgător), încearcă nu numai să treacă în revistă stadiul cercetărilor urbanistice despre Bucureşti, ci şi – mult mai important – să promoveze o înţelegere nouă asupra devenirii capitalei. Ce vreau să pun în discuţie aici este tocmai viabilitatea tezei centrale a cărţii, teză care reprezintă totodată şi elementul său de noutate. Anume, autoarea ne propune ipoteza unui Bucureşti-oraş ideal, organizat după principii geometrice sacralizante. Ipoteza este „tricefală“: 1) lăcaşurile sacre din Bucureşti ar fi dispuse radial concentric faţă de un *omphalos*, în cazul de faţă biserica Sf. Gheorghe Vechi; 2) acest „buric al tîrgului“ este capul de unghi într-o matrice compusă din Sf. Gheorghe Vechi/ Mihai Vodă/ Patriarhie/ Radu Vodă. Axa care uneşte Patriarhia cu Sf. Gheorghe Vechi ar fi bisectoarea unghiului Mihai Vodă-*omphalos*-Radu Vodă şi s-ar continua prin cel mai important drum comercial sosind din Moldova către graniţa sudică a Valahiei – Calea Moşilor; 3) în genere, Bucureştii ar fi fost fundaţi potrivit unei scheme ideale de felul celei a lui Filarete: o schemă „mandalică“, în interiorul cercului fiind înscrise două pătrate decalate la 45°.

* Sediul Bancorex, ridicat între 1995-1997, s-a vrut cochilia unei scoici sidefii (Bancorex, cea mai mare bancă de stat la vremea aceea); dar, cînd construcţia a fost gata, a imploda scoica falsă şi a rămas cochilia goală. Găunoşenia proiectului este astăzi nu doar greu de administrat, ci şi funciar anti-urbană. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Dimineţile unui redactor de noapte

Ameţit de aerul tare de-afară, în fiecare dimineaţă mă-ndrept către casă de-a lungul unui bulevard pe care toată lumea aleargă disperată să prindă un autobuz sau un chilipir. Ora de vîrf nu mai e ca altădată, acum firmele, instituţiile încep programul la ore diferite, nu toate la şapte. Noroc cu şomajul, a mai descongestionat şi el oraşul. Şomerii stau acasă, dau telefon la Dana Deac, după care sună pe la diverse firme, recomandate de ziare sau de prieteni. Cam fără folos. Singura ocupaţie care se caută de zor – „fată tînără, suplă, pentru spectacole în străinătate, experienţa opţională“. Persoana care traversează la vreo sută de metri nu e nici tînără, nici suplă, nici măcar de sexul femeiesc. E colegul meu de liceu, să-i spunem CL, cu care mă asemăn la această oră extrem de mult. Nu pentru că ne-ar sta scris pe frunte de unde chiuleam, ci pentru că viteza noastră de croazieră e mult sub cea a celor din jur, care ne înghiontesc, ne zic „de dulce“ şi aşa mai departe. *Ce faci, bine mersi, da' tu, aşa şi aşa, hai să bem o cafea, hai.*

CL este evident preocupat de ceva profund, avea înclinaţii literare, poate scrie vreun roman care va deveni celebru, poate că nu e mulţumit de distribuţia piesei care tocmai i se repetă la Naţional. Sau poate a inventat ceva de mare utilitate – ciorapii sau chiloţii de unică folosinţă? Nici vorbă, e doar obosit, pe lîngă ochi i-au apărut riduri, parcă mai multe decît mie, şi atunci cînd ridică ceaşca de cafea, observ că are un tremur uşor, deloc imperceptibil. Sîntem la barul Pinguin. Pe ceaşca mea scrie Crama Doina, pe-a lui Ministerul Transporturilor. Sorb şi eu, sperînd că nu-mi tremură mîna. Drept care vărs cîteva picături pe farfurioara pe care scrie Terasa Doina. Cafeaua îşi face efectul şi încep să văd în culori.

Pînă la urmă, zice el, *tot pe vremea lui Ceauşescu era mai bine. Erau şomeri? Nu erau! În ultimii ani era nasol cu haleala, da' acuma costă toate de nu mai poţi să te-atingi de nimic. La mine-n bloc jumate sînt în urmă cu întreţinerea, jumatea cealaltă vrea să se debranşeze. Într-o noapte, Popescu de la şase s-a aruncat de pe terasă, nu ştiu cum a făcut, dar a căzut drept în canal, furaseră ţiganii capacul. Cînd au venit pompierii să-l scoată, mirosea a aurolac. Vrei să intri-n casă, te-opreşte unul să-ţi ia portofelul, i-l dai, vede că e gol, pleacă înjurînd şi-i dă altul c-un par în cap. Poliţia e mînă-n mînă cu ei, cine se pune contra, îi iau gîtul. Ăia mici fură, ăia mari iau comisioane. Sîntem primii la boli şi ultimii la bugetul pentru sănătate. A ajuns de bonton să cumperi de la second-hand. Elevii se droghează, profesorii demisionează, cîinii te muşcă. La telefon îţi bagă convorbiri erotice aiurea, dar dacă dai telefon la 089, pe bune, rişti să-ţi auzi nevasta. La televizor, ori îţi promite Năstase, ori te-njură Badea.*

Toate astea nu sînt lipsite de adevăr, ba chiar dimpotrivă. Aş putea să adaug şi eu vreo cîteva. Ieri mi-a propus unul să-mi vîndă doi gemeni. Vaccinaţi. Dimineaţa nu prea am chef de discuţii grave, toată noaptea am scris despre antrax, totuşi cedez tentaţiei.

Ei, hai că n-o fi dracul chiar aşa de negru. Unele-s mai nasoale, altele nu, uite, se găsesc Gitanes, a cîntat Larry Coryell, poţi să te uiţi la CNN, avem manuale alternative, ştiu un loc de unde poţi să iei corăbioară de 16 lei cu doar 20 de mii. S-a publicat Cioran, avem *Playboy*. Şi, mai ales, libertatea presei. Pentru că, nu-i aşa, de aici încep toate, de la dreptul de a fi informat, n-o să putem schimba lumea dacă nu ştim pe ce lume trăim. Sînt ziare de toate nuanţele, reviste de toate culorile, măcar aici nu ne putem plînge. Uite, tu ai putea lucra în presă.

Mda, zice CL, *ştiu, am şi lucrat. Pînă ieri. Acu' sînt şomer.* De ce? *Mi-au făcut vînt că am scris rău de unu'.* De cine? *De Cutărescu.* Mă scuzaţi, zice unul de la altă masă, v-am auzit fără să vreau. Şi eu lucrez în presă, veniţi la noi, tocmai ni s-a dat sarcina să-l facem praf.

Dac-ar veni la masa noastră, aş reuşi să văd ce scrie pe ceaşca lui. ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Cinstire filmului prost

Iat-o păşind cu fală pe ţărmul Noii Anglii. Tocmai a debarcat. Zice că o cheamă Hester Prynne, cînd de fapt e Demi Moore. O întîmpină diverşi cetăţeni. Bărboşi. Costumaţi. Puritani. Antipatici. Poartă pancarte: „Sîntem intoleranţi, făţarnici şi frustraţi sexual: ce-o să te mai persecutăm, nefericito!“. De fapt, nu poartă pancarte, dar e ca şi cum le-ar purta. Hester îi înfruntă cu bărbia sus şi privirea dîrză. Ea ştie că e Demi Moore într-o producţie hollywoodiană de prestigiu. Nimeni n-o poate opri. În orice caz, nu Nathaniel Hawthorne, care a scris cartea şi pe care nimeni nu-l mai poate apăra de adaptări „libere“. Cineva de la Hollywood o fi descoperit *Litera stacojie* şi s-o fi gîndit: „Hmm... capodoperă a literaturii americane... ia să vedem... hmm, cam depăşită, dar are multe chestii valabile... adulterul, de pildă... păcat că puritanul de cum-îl-cheamă, Hawthorne, nu ni-l arată, dar rezolvăm noi... deja întrevăd o scenă într-un hambar, o femeie şi un bărbat goi printre grîne, contopindu-se cu natura... tineretul o să guste... violenţă nu prea e, dar băgăm noi, eventual, nişte scene de tortură, că erau sadici puritanii ăia, ardeau oamenii pe rug... sau ăia erau alţii?... în fine, mai băgăm indieni, că trebuie să fi fost peacolo nişte triburi şi dacă filmul e cu indieni, copiii or să dea năvală... scalpuri însîngerate, hmm... mesaj este, numai că Hawthorne l-a cam aburit, noi trebuie să clarificăm, ca să înţeleagă lumea că habotnicii sînt scîrboşi, indienii sînt nobili, iar ea e o gagică sexy, emancipată, fără prejudecăţi... hmm, marfă de marfă.“ Zis şi făcut.

Indienii au încredere în reverendul Dimmesdale. El nu vorbeşte cu limba despicată a şarpelui cu faţă palidă. De la amvon, el agită făclia toleranţei, încercînd să încălzească inimi hapsîne. Are plete sexy şi e răpitor în cămaşa lui albă şi cu cizmele lui de muşchetar. Are un colţişor de paradis, unde merge să se scalde. Acolo îl surprinde Hester, călăuzită de o păsărică roşie. Ca mai toate păsărelele simbolice, aceasta e prezentă în punctele-cheie ale dramei şi fireşte că nu-i departe de hambar în noaptea cînd, printre grîne, Hester şi reverendul Dimmesdale... Dar pînă acolo e drum lung: mai întîi trebuie ca soţul ei să moară, măcelărit de indieni, ea trebuie să se înfioare şi să se simtă vinovată pentru aproximativ zece secunde, cît îi trebuie reverendului excitat să o convingă că soţul a fost înlăturat de Dumnezeu, deci pasiunea lor e binecuvîntată, aşadar să nu mai pregetăm, draga mea, hambarul ne aşteaptă şi aripi roşii filfîie simbolic. Dar Hester rămîne însărcinată şi puritanii pîndesc după colţ. Ei o persecută o vreme şi chiar atunci cînd s-au plictisit şi mai c-au lăsat-o în pace, se întoarce soţul, care n-a murit, ci a trăit printre indieni pînă cînd aceştia, sătui de ciudăţeniile lui (mai ales de reprizele lui de zbenguială zgomotoasă, cu o căprioară în cap), l-au trimis înapoi. Persecuţiile se înteţesc: ceva tortură, acuzaţii de vrăjitorie, o tentativă de viol, istericale în sala de judecată şi Hester-Demi trecînd prin urgie, purtîndu-şi litera stacojie de parcă ar fi premiul Zmeura de Aur, categoria „cea mai proastă interpretare feminină“. Dimmesdale suferă în ploaie. Soţul întors dintre indieni înnebuneşte de tot, scalpînd pe cine nimereşte (nimereşte un personaj de importanţă minoră) şi apoi urlînd la lună. Toată lumea pare hotărîtă să vorbească poetic, aşa că forma arhaică a pronumelui personal de persoana a II-a e la mare preţ: şi dă-i cu *thou*, şi dă-i cu *thee*... Toată lumea, în afară de servitoarea credincioasă a lui Hester. Ea e mută, dar se înţelege bine cu păsărica roşie. Dimmesdale mai suferă în ploaie, mai vorbeşte puţin cu Dumnezeu, apoi acceptă ştreangul. Călăul, un habotnic *deosebit* de crud, mai trage puţin de timp, înainte de a îmbrînci scaunul de sub picioarele osînditului. Exasperaţi de gălăgia feţelor palide, indienii năvălesc în balamuc şi, din cîteva săgeţi bine ţintite, fac puţină ordine. Prima săgeată străpunge gîtul călăului, care se mai plimbă niţel cu ea în gît, ca orice figurant care ţine să se asigure că mama şi tata l-au văzut. Filmul se termină cu Hester şi Dimmesdale sărutîndu-se fără frică într-o căruţă care îi duce într-un loc mai demn de ei.

Cred că *Litera stacojie* (difuzat recent la România 1, post căruia îi voi rămîne recunoscător multă vreme) este una dintre capodoperele autentice ale filmului prost şi ca atare merită redescoperită, recunoscută şi omagiată. Spre deosebire de majoritatea filmelor proaste (care sînt pur şi simplu *proaste*), acesta pare a investi un efort prodigios şi o inspiraţie uneori genială în acumularea tuturor defectelor imaginabile şi în găsirea unor defecte noi. În prostia lui, e un regal şi un model de perfecţiune, o pildă şi o iluminare, un dezmăţ somptuos şi o lecţie înălţătoare. Şi (pentru mine, cel puţin) una dintre cele mai ciudate căi de a afla fericirea la televizor. ▲

Adina POPESCU

Generaţia X

În februarie '90, am făcut prima grevă, numai clasele de la gimnaziu. Vroiam s-o dăm jos pe directoarea adjunctă, cea care obişnuia să ne amenințe că „dacă nu sînteţi cuminţi, o să vă bag în beciul miliţiei, cu şobolani". Ne-am adunat în holul din faţa cancelariei, am cooptat-o şi pe femeia de serviciu căreia îi plăcea ideea şi am început să strigăm „jos", aşa cum văzuserăm la televizor, şi alte lozinci inventate ad-hoc, dintre care una ţin minte că era „Nu mai vrem careu!". Eu care fusesem patru ani comandantă de detaşament şi, într-un fel, turnătoare, apoi, prin ianuarie, chiar la începutul trimestrului II, proclamată de către „conducere" şefa clasei, stăteam undeva în spate, în expectativă şi intuiţia îmi spunea să nu mă implic. Într-adevăr, după jumătate de oră, greviştii au fost împrăştiaţi cu ameninţări de genul „vă dăm pe mîna poliţiei care e mai rea decît miliţia", „am chemat sectoristul şi acuma vine...". Ne-am întors în clase, capii răzmeriţei au fost repede depistaţi şi li s-au aplicat lovituri cu linia la palmă, iar femeia de serviciu a fost dată afară.

Curînd s-a renunţat la greve şi la revendicări, căci a început războiul „depeşarilor" şi al „metalliştilor". A fost un război crunt şi sîngeros care a durat vreo trei ani. „Depeşarii" mîzgăleau tablele şi pereţii cu iniţialele formaţiei: D.M., plus trandafirul roşu de rigoare, ca simbol. „Metalliştii" ştergeau inscripţiile şi scriau „Metallica" şi „kill'em all!" (numele primului album), apoi îi fugăreau pe „depeşari" prin toată şcoala, îi frecau pe faţă cu buretele plin de cretă, le turnau guaşe în păr şi îi împroşcau cu cerneală. De obicei, ieşea cu bătaie, urmată de veşnicele corecţii „oficiale", la palmă. Mai erau şi cîţiva raperi sau fani „michael", neutri, care „şi-o furau" constant cînd de la unii, cînd de la alţii.

Cam în aceeaşi perioadă s-a deschis în sala de sport cursul de karate la care s-a înscris jumătate de şcoală. Toţi vroiam să ajungem ca Bruce Lee şi e de la sine înţeles ce spectaculoase deveneau conflictele din recreaţii, numai tehnici speciale, „ghiaku ţuchi" şi „ura mawashi", însoţite de „kiai-uri" demente, încurajările de pe margine, „bate-l mă că tu ai centura galbenă şi el n-o are nici p'aia albă!", „dă-i un yoko pă faţă!" şi tot aşa, pînă cînd partidele de *kumite* degenerau în cafteli de cartier.

Cu toţii eram fascinaţi de cuptorul de pîine turcească de pe Moşilor şi chiuleam de la orele de tehnologie şi de practică (încă mai pileam piese strînse cu menghina) ca să stăm la coadă şi să cumpărăm pîine caldă, iar seara mergeam la cofetăria „Melba" unde mîncam tarte cu fructe şi beam pepsi. Cu toţii vedeam la televizor imagini din Piaţa Universităţii, nu înţelegeam, dar ne plăcea. Ai mei chiar mă luau cu ei în fiecare seară în piaţă, „acolo se face istoria", mi-era ruşine că eram cu ei pe stradă, eu vroiam gaşcă şi distracţii, mă plictiseam, într-o seară ne-am întîlnit cu un coleg care dup' aia a plecat în Germania, mama mă ţinea de braţ, iar el a început să rîdă şi a zis tare: „Au ieşit copiii la plimbare!", mie mi-a venit să plîng, am refuzat categoric să mai merg în piaţă, după mult timp mi-a părut rău.

Privind retrospectiv, acel an 1990 mi se pare cel mai „fierbinte" şi mai reprezentativ din întreg deceniul sau, poate, numai pentru generaţia mea.

În primăvara '92, din cîte îmi aduc aminte, a fost un cutremur de zi şi n-am mai dat teză la mate.

Tot în '92, a venit regele în ţară, de Paşti, l-am văzut la fereastra hotelului Continental, mi-au dat lacrimile şi nu ştiam de ce, simţeam că trebuie să se întîmple ceva, ceva extraordinar, nu s-a întîmplat... acum, dacă l-aş vedea pe rege pe stradă, mi-aş zice „Uite regele!" şi atît...

Acel început de deceniu a fost suprasaturat de simboluri, mustea de idealuri, la fel ca şi adolescenţa noastră, a generaţiei X. Prin liceu am aflat că ni se spune generaţia X, undeva, prin Occident, ne-a zis profa de engleză, un titlu generic pentru adolescenţii anilor '90, copii ai computerelor şi ai Internet-ului, ai mass-media şi ai explorării spaţiului, ai descoperirilor. Aveam un singur calculator în liceu, cel din laboratorul de limbi străine, ne holbam la el în fiecare pauză, atingeam cu teamă mouse-ul şi tastatura, „ca să nu se strice ceva", şi ni se părea o grozăvie că putem coresponda pe „mail" cu adolescenţi din America, noi care fuseserăm obişnuiţi cu scrisori şi cu timbre şi, cel mult, cu telefoane, iar un telefon în America era inimaginabil de scump.

În acelaşi timp, la secretariat, voci necunoscute şi uneori infantile, anunţau că s-au pus bombe în liceu. Se stîrnea o panică plicticoasă, veneau poliţia şi echipele de genişti, se evacua clădirea şi noi eram fericiţi că nu se mai ţineau cursuri, deşi ne plăcea să ne închipuim că bombele chiar există, că povestea e reală, că sîntem atacaţi de teroriştii, acei teroriştii care ne mai bîntuiau uneori visele, de la acel decembrie '89 încoace.

În rest, adolescenţa noastră nu diferea prea mult de a celor de prin alte părţi, numai că, poate e doar o părere, noi aveam ceva foarte proaspăt, o sete de trăiri aproape frenetică, deşi imitam, fără voia noastră, făceam reguli, ne foloseam de prezent, ne răzbunam pe trecut şi pe frustrările părinţilor noştri şi decretam, fără drept de apel: „Aşa ar trebui să fie adolescenţa!". Deşi, pe undeva, exista şi o furie jusificată, credeam noi, şi un refuz: ne consideram, într-adevăr, primii adolescenţi „liberi", dar oare nu eram o altă generaţie de sacrificiu?

Se formaseră găştile de rockeri, pletele, blugii rupţi, cerceii şi lanţurile, de punkeri, cu creste, „anarhie – cool!", eventual de raperi, pseudohipioţii, „flower-power", focuri de plajă şi băute la Vama Veche şi la Doi Mai, viaţa era trăită la maximă intensitate, „totul acum, nimic mai tîrziu"... concertele şi extazul de pe stadioane, au venit pe rînd Scorpions, Iron Maiden, Led Zeppelin, Deep Purple, Metallica, îi aşteptam pe Pink Floyd şi pe Rolling Stones care n-au venit şi nu vor veni niciodată şi... încet, încet, aproape fără să ne dăm seama, toată nebunia a încetat de la sine, am crescut şi ne-am înregimentat, am devenit cu adevărat generaţia X, a computerelor şi a Internet-ului. După noi, au apărut băieţii de băieţi de cartier, muzica proastă dance românească, manelele, serbările populare de ziua Americii şi festivalurile berii, narcomanii, jeepurile de la Vama Veche, manualele alternative şi „steaua ta norocoasă", revista *Playboy*... o lume normală, uniformizare, cenuşiu...

Anii '90 s-au încheiat pe 31 decembrie în Piaţa Revoluţei, cînd deasupra noastră şi sub egida PRO TV-ului s-a înălţat un înger kitsch...

▲

STABILITY PACT FOR SOUTH EASTERN EUROPE

link EUROPEAN REGIONAL PROJECT diversity

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

Comitetul National de Organizare a Campaniei Link Diversity
anunță
CONCURS DE ESEURI şi CONCURS DE AFIŞE
"Trăind alături de Celălalt"

Date generale
Concursul se adresează tinerilor ***între 14 - 25 ani*** din România. Participanții sînt invitați să conceapă **un eseu *sau* un afiş** pe tema: ***"Trăind alături de Celălalt"*.** Lucrarea va exprima spiritul campaniei Link Diversity, în cadrul căreia are loc acest concurs: valoarea intrinsecă a coabitării şi colaborării a diferite grupuri etnoculturale (etnice, reli-gioase), în spiritul acceptării şi înțelegerii diferenței. Obiectivele Campaniei constau în promovarea valorilor democratice, în special a drepturilor cetățenești, în respectarea drepturilor omului şi a principiilor statului de drept, a libertății de exprimare a opiniilor, cît şi în protecția comunităților etnice şi a minorităților.

Jurizare
Eseurile respectiv afişele vor fi jurizate separat, în cadrul a două procese de jurizare distincte, de către două comisii de jurizare independente. Primii trei clasați în cadrul am-belor categorii vor fi premiați în cadrul unei festivități speciale. Premiile sînt acordate de Centrul Euroregional pentru Democrație, astfel: Premiul I –10.000.000 lei, premiul II –5.000.000 lei, premiul III – 3.000.000 lei.

Date tehnice
Eseu: în limba română, 6 pagini A4, caracter Times New Roman, font 12, la un rînd şi jumătate.
Afiş: lucrare grafică, colaj, foto, etc. – la alegere, format A3.

Pentru alte informații, vă rugăm să ne contactați la:
tel: 056-221471 sau 221472, fax: 056-221469, email: enagy@regionalnet.org , coordonator de programe: Eugen Nagy.
Data limită de trimitere a lucrărilor + o copie xerox dupa cartea de identitate este **23 noiembrie 2001**, data poştei, pe adresa ***Centrul Euroregional pentru Democrație, str. Semenic 10, Timişoara 1900, fax. 056-221469, email: enagy@regionalnet.org.***

Awareness-Raising Campaign to Promote Multiethnic Society and Democratic Citizenship for All / EOC Regional Office:

Kranjčevićeva 4a, 71000 Sarajevo Tel: +38733 266 621;266 622
fax.+387 33 266 630 E-mail:link-d@lsinter.net
http://www.link-d.org

F-67075 Strasbourg Cedex Tel.: +33 (0)3 88 41 21 31
Fax: +33 (0)3 88 41 27 14 E-mail: hans-peter.furrer@coe.int
http://www.coe.fr

Tita CHIPER

antinostalgia

Soldatul sovietic cu ferestre-n raniţă

„Avem onoare a vă raporta că din oraşul Oradea se mută trupele sovietice. Aceste trupe erau cazate în edificiul şcoalei de ofiţeri un edificiu modern şi bine instalat. Cu ocazia mutărilor lor, trupele sovietice golesc complet acest imobil ducînd cu sine toată instalaţia, ca instalaţiile electrice, demontează uşile şi ferestrele şi le iau cu ei, cazanele, instalaţia de baie, cazanele bucătăriei cantinei, provocînd pagube cari întrec multe sute de milioane. Deasemenea iau cu ei mobilierul caselor particulare unde au locuit, unde demontează deasemenea uşile şi ferestrele majoritatea acestor obiecte sînt puse în urmă în vînzare de ostaşii sovietici atît pe teritoriul oraşului nostru cît şi pe drum spre Braşov. Întrucît autorităţile sovietice procurorul şi comandantul au plecat deja şi în localitate nu mai este nimeni la care să intervenim pentru aceasta am luat legătură cu educătorul politic sovietic însă acesta pînă acum nu a luat o măsură. Faţă de această binevoiţi a dispune.

Inspector General Comisar Şef
ss. Celler Ludovic“

(Flori Stănescu, Dragoş Zamfirescu, *Ocupaţia sovietică în România. Documente 1944-1946,* Editura Vremea, 1998)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Cu taxiul prin Bucureşti

Îl înţeleg din ce în ce mai mult pe Radu Cosaşu, care îşi culege unele comentarii pline de culoare din goana taxiului, atent mai mult la pălăvrăgeala împestriţată a şoferului decît la peisajul străzii. Cîndva erau frizerii cei care, intrînd în contact cu tot felul de capete mai mult sau mai puţin pletoase, mai mult sau mai puţin bărboase, purtau, plini de rîvnă, veştile de la unul la altul şi glosau filozofic pe marginea lor. Frizerii au devenit taciturni; le-au luat locul şoferii de taxi, mai volubili şi, ce-i drept, mai mobili. Iar dacă ai norocul ca şoferul să fie şoferiţă, ce regal!

„Domnule – zice şoferiţa, care, la urcarea mea în maşină, citea un ziar –, de ce nu-i zguduie Adrian Năstase pe miliardarii ăştia, să-i ameninţe cu puşcăria, că nici unul nu poate să explice cum a făcut averea?!“ „Ca să obţină ce? întreb. Că de confiscat averile, nu le poate confisca...“ „Să-i ameninţe numai, cedează ea, ca să-i oblige să construiască locuinţe pentru săraci, să termine blocurile începute pe vremea lui Ceauşescu“. Înţeleg că-i direct interesată. „Păi, obiectez, e democraţie, nu-i dictatură. Nu poţi obliga pe nimeni să construiască locuinţe, dacă nu vrea el.“ „Dacă nu-l obligi, nu face nimeni nimic în ţara asta!“ Mă abţin să comentez. Trece o maşină „ultimul răcnet“ cu o doamnă blondă la volan. „Ştiţi ce-aş întreba-o eu pe asta? Ce-ai mîncat azi, cucoană, că ai o maşină ca asta?“ Nu este, dar pare, logic. „Şi pe ţigani să-i oblige să dea aurul!“, revine ea la dictatură. „Abia au primit înapoi aurul confiscat de comunişti.“ „Foarte rău! Nu trebuia să le dea înapoi. Or să ajungă ţiganii şi arabii în ţara asta mai mulţi decît românii!“ De data asta n-am priceput logica. „Eu, în maşină la mine, nu-i primesc nici pe ţigani, nici pe arabi!“ „Păi, nu vă obligă firma să-i luaţi pe toţi care vă solicită?“ „Nu-i iau, şi gata! Unui coleg i-au pus cuţitul în gît.“ „Nu-s toţi la fel“, zic. „Le miroase pielea!“ „Asta miroase a rasism“, protestez. „Poate să miroase!“, decide ea. Încă n-au trecut douăzeci de ani de la Revoluţie.

Oprim la Fundaţia Culturală Română. Şoferiţa citeşte firma. E dezamăgită rău: „Lucraţi în cultură? Hm...“

▲

Cu ochii-n 3,14

AR FI NEDREPT SĂ FIM CONSIDERAŢI (PRINTRE SPECIALIŞTI) NIŞTE SOLICITANŢI DE DISTRACŢII AMBIGUE

● În noaptea aceea de luni, 12 noiembrie 2001, cînd o lume întreagă se întreba dacă prăbuşirea avionului Airbus A 300, la New York, s-a datorat unui atentat terorist sau unui accident tehnic, am fost cîţiva care, cu o stranie prospeţime, am încercat voluptatea de a nu scăpa nici o replică din *Hamlet*-ul lui Liviu Ciulei (TVR 2). Ar fi nedrept – deşi nu ne tulbură – să fim consideraţi nişte apolitici insensibili la dramele zilei. Dimpotrivă. Numai noi, aceştia, oameni încă fascinaţi de prinţul „nebun dinspre Nord-Vest“, am putut să ne dăm seama cum suna telejurnalul dintre partea întîi şi a doua a tragediei care, de la 1601, de 400 de ani, vesteşte că „sfîrşitul lumii este aproape“. (**R. C.**)

● Dintre toate calităţile acestui magnific avion Airbus A 300, cea mai umană mi s-a părut „capacitatea sa de a îngădui şi a ierta greşelile de pilotaj“, corectîndu-le imediat prin tehnica sa sofisticată; cum se spune printre specialişti, „Airbus“-ul e un aparat iertător... (**R. C.**)

● În curtea consulatului italian din Bucureşti există o construcţie foarte elaborată: nişte bare metalice vopsite în negru, dispuse într-o structură labirintică, încearcă să disciplineze coada la vize şi să-i orienteze pe solicitanţi, în mod ordonat, către ghişee. Dacă de la 1 ianuarie 2001 nu vom mai avea nevoie de vize, respectivul sistem de bare va deveni inutil. Ar fi păcat, totuşi, ca o asemenea construcţie (amestec de neorealism italian şi suprarealism românesc) să dispară: ar trebui păstrată (vorbesc foarte serios), ca una dintre ultimele „prelungiri“ ale războiului rece şi ale divizării Europei. Eventual, pentru a i se găsi o utilitate, s-ar putea organiza în acest decor spectacole experimentale ori recitaluri de muzică şi poezie cu teme adecvate, spectatorii urmînd să se uite la artişti „printre bare“ şi să reflecteze la „ce ne separă şi ce ne leagă“. Eventual, turiştii occidentali veniţi la Bucureşti ar putea fi duşi să viziteze locul. (**M. V.**)

● Cei scîrbiţi de planurile parcului de distracţii Dracula pot încerca, pentru variaţie, o excursie în Italia, la Pompei. Acolo se plănuieşte îmbogăţirea atracţiilor puse la dispoziţie turiştilor: ei vor simţi mirosul lavei şi vor auzi zgomotul erupţiei. Într-un salon al realităţii virtuale, vor putea alege ipostaza în care doresc să trăiască evenimentul din anul 79 î.Cr.: ca supravieţuitor, ca pasăre în zbor etc. Investitorii se tem ca pînă la terminarea proiectului (2003) vulcanul să nu erupă cu adevărat. În ceea ce-l priveşte pe Dracula, nici o primejdie. (**M. B.**)

● Printre atîtea anunţuri personale, cu text ambiguu sau licenţios, apărute la „mica publicitate“ din cotidiene, găsim şi unul în care nişte copii mulţumesc părinţilor pentru „minunea de a fi făcut din noi oameni“ şi pentru că le-au clădit un viitor „din tumultuoşii ani trecuţi şi prezenţi“. Ţinînd seamă de raporturile actuale dintre părinţi şi copii, anunţul ar fi meritat poate să fie găzduit pe prima pagină, ca o ştire senzaţională. (**T. C.**)

DUPĂ OPINIA UNOR OASPEŢI, AM EVOLUAT (NOSTALGICI) PE CALEA ÎNŢELEGERII EXCLUDERII

● De curînd a avut loc la Bucureşti Conferinţa Internaţională „Reforma în administraţia publică în România“. După opinia unor oaspeţi din Marea Britanie, acum la noi „există o inflaţie de funcţionari publici (peste 100.000) cu toate că ar fi suficienţi 3.000 sau chiar – pentru dimensiunile ţării noastre – 1.000 de specialişti înalt calificaţi“ *(Adevărul,* 9 nov.). Schimbarea mentalităţii generale asupra serviciilor publice se impune cu necesitate, au subliniat participanţii la conferinţă. Acestora li s-a părut de neconceput că „românii admit încă, după 10 ani de democraţie, să fie terorizaţi de funcţionarul public“. Ce să facem dacă numărul funcţionarilor publici este de vreo sută de ori mai mare decît cel necesar? Cu ceva trebuie să se ocupe şi ei: să ne terorizeze, spre exemplu. (**T. C.**)

● În primăvara lui 1996, antrenorul Anghel Iordănescu s-a întors la cîrma Naţionalei de fotbal numai după o discuţie cu preşedintele Ion Iliescu. La începutul acestei săptămîni, antrenorii de gimnastică Octavian Belu şi Mariana Bitang au revenit la lot după o discuţie cu reprezentanţi ai Federaţiei de profil. Din nefericire, gimnasticii nu i se acordă atenţia care se dă fotbalului. Din fericire, am evoluat pe calea înţelegerii rosturilor puterilor în stat. (**A. C.**)

© S. Ivanoschi

● Salutăm apariţia unui nou canal de desene animate, *Minimax*. Desenele, produse în studiouri din Oradea, au meritul de a fi mai puţin monstruoase decît cele de la Cartoon Network, mai puţin educative decît cele de la Fox Kids şi mai aproape de poveştile clasice Disney. De asemenea, nostalgicii se pot delecta cu Lolek şi Bolek sau *Creionul fermecat*. (**I. P.**)

● Excluderi din Uniunea Scriitorilor: Al. Florin Ţene şi Florin Bratu – pentru plagiat. Nici ca plagiatori n-am auzit de ei... (**a. l. ş.**)

LA APUS DE SOARE, LIMBA ROMÂNEASCĂ (PROASPĂT RENOVATĂ) JOACĂ FESTE

● Într-un dicţionar de termeni textili englez-român, publicat în paginile unei reviste de profil, dau peste acest termen: *yearling's wool* – „lînă de la mioriţe de un an“. Baciul ungurean / Şi cu cel vrîncean / Măre se vorbiră / Şi se sfătuiră / La apus de soare / Ca să mi-l omoare / Pe cel anglican. (**D. S.**)

● În *Formula AS* din 22-29 octombrie, Silvia Kerim îi ia un interviu lui Shaul Carmel, scriitor israelian originar din România. Spre sfîrşitul interviului, acesta afirmă: „Limba românească – ceea ce a mai rămas din ea! – e americanizată total! Adevărata limbă românească, foarte frumoasă şi foarte curată, se vorbeşte la Tel Aviv!“. Prima parte a afirmaţiei o să-i facă plăcere senatorului Pruteanu; cea de-a doua – aşezată, cu litere de-o şchioapă, în titlul interviului – o să-i bucure pe antisemiţii din Parlament şi din afara lui. (**a. l. ş.**)

● Mare mirare m-a cuprins cînd am văzut că în Petroşani funcţionează două hoteluri mari şi unul mai mic. Ba chiar, hotelul „Gambrinus“ este proaspăt renovat şi arată excelent. Cînd am întrebat un localnic dacă vin turişti aici, a izbucnit în rîs. Şi totuşi, din ce rezistă aceste hoteluri? Doar din banii ziariştilor veniţi să facă reportaje despre mineri? (**C. G.**)

● Cuvîntul preferat al Mihaelei Tatu, femeia „liberă şi independentă“, prezentatoare a emisiunii „Marea demascare“ de pe postul Acasă, este „ex“ (cu sensul de „fost iubit/amant/soţ“). De fapt, nu „ex“, ci „ecşi“ – pentru o femeie liberă şi independentă (cum ea însăşi se declară cu obstinaţie) aceştia trebuie să fie, neapărat, mai mulţi. Sînt cazuri, însă, cînd preferaţii ei „ecşi“ îi mai joacă şi feste, aşa cum a fost în emisiunea din 9 noiembrie, cînd şi-a întrebat, cu aplomb, invitatele: „Ce le-aţi face foştilor voştri ecşi?“. O femeie liberă şi independentă nu trebuie să se simtă constrînsă de nici o normă, nici măcar de cele ale limbii române. (**C. P.-B.**)

Oraşul personal

– convorbire cu Ştefan PLEŞIA, redactor de presă, Ambasada Franţei –

Fiecare dintre locuitorii capitalei are un Bucureşti al său: dacă le-am însuma n-am obţine însă un oraş al tuturor. Spiritul comunitar aşteaptă încă să se nască. La mijlocul veacului de care abia ne-am despărţit, oraşul a fost umplut brusc de cuceritori. *Naţionalizarea, ritmul grăbit al industrializării, dezvoltarea urbană rapidă au adăugat bucureştenilor de atunci o populaţie de provinciali plini de viaţă, stîngaci, adesea nostalgici după plaiul natal, dar decişi să nu-l mai revadă decît în concediu. Cînd au devenit oraş închis, Bucureştii au reprezentat un triumf personal în lumea relaţiilor, strecurare aventuroasă şi abilă într-o redută greu de atins. După '89 oraşul a devenit plini de* concurenţi, *individualităţi decise, dezinvolte, cu gust de afirmare, stil frust şi fantezie dezlănţuită. Dar şi cuceritorii şi concurenţii au acţionat, fiecare la timpul său, pe un teren ce le părea lipsit de tradiţie şi de reguli. Asta explică în bună parte de ce nu există deocamdată un spirit al oraşului pe care să ni-l asumăm cu toţii.*

Locul cu strămoşi

Stimate Ştefan Pleşia, care-i primul bucureştean get-beget din familia dvs.?

Un Ştefan Hagi Moscu, bunicul bunicului meu matern. Era băiatul unui fanariot, Ion Hagi Moscu, ajuns în Valahia la finele secolului al XVIII-lea, care a deschis în Bucureşti o casă de comerţ cu ramificaţii pînă la Viena. A avut succes în afaceri şi a întemeiat una din marile averi din Valahia, la concurenţă cu baronul Meitani şi cu banul Brâncoveanu, bogătaşi vestiţi. Ştefan a continuat activitatea băncii Hagi Moscu, dar fiindcă a împrumutat o sumă mare lui Alexandru Vodă Ghica şi banii nu i-au mai fost restituiţi, în 1834-1836 a dat faliment.

A fost primul crah financiar al unei bănci bucureştene?

Nu ştiu, s-ar putea. În orice caz, C.C. Giurescu considera activitatea lui Ştefan Hagi Moscu ca pe una din primele manifestări de capitalism din Ţara Românească. Ca şi tatăl său, Ştefan a jucat şi un rol politic: în perioada imperiului napoleonian era agent al Eteriei la Paris. Acest bucureştean de primă generaţie era un om modern, cu preocupări variate: a tradus, de pildă, maximele lui La Rochefoucauld din franceză în greceşte. Fiul său, Nicolae, nu se mai apropie de lumea financiară. Rămîne mare proprietar de pămînt, ajunge senator de Ialomiţa, iar în casa lui, aflată pe locul unde se ridică astăzi Teatrul Naţional, a funcţionat pînă la 1882 Primăria Bucureştilor. Probabil că era o clădire foarte arătoasă, de vreme ce, atunci cînd a fost dărîmată, regele Carol I i-a spus străbunicului meu cît regretă că aşa o casă frumoasă şi trainică a dispărut din peisajul oraşului. În copilărie, locul îmi devenise foarte familiar: acolo, în anii '50, se afla circul, unde bunicul matern, istoricul Emanoil Hagi Moscu, mă ducea destul de des. Adora spectacolul, ne distram copios amîndoi.

Pentru dvs., deci, o plimbare prin centrul Bucureştiului e un fel de „arheologie sentimentală"?

Exact. La Tîrgul de Carte din 1995 s-a lansat cartea bunicului meu despre Bucureşti, pe care am editat-o împreună cu alţi doi istorici – Dan Pleşia, regretatul meu tată, şi Mihai Sorin Rădulescu. Întîmplarea se petrecea la etajul patru al Teatrului Naţional. M-am bucurat să spun atunci că mi se pare o reparaţie peste timp, o continuitate de spirit, că pe terenul fost cîndva al familiei Hagi Moscu se lansează un volum despre Bucureşti scris de un descendent al acestui neam. Asum capitala ca pe o „zonă sentimentală"; există multe locuri de care mă simt foarte legat. M-am născut într-o casă de pe strada arh. Grigore Cerchez: numele vine de la un unchi al bunicii mele dinspre mamă, arhitect faimos care a construit, printre alte clădiri, Institutul de Arhitectură „Ion Mincu".

Casa în care locuiţi e ridicată tot de el?

Nu, e opera arhitectului P. Em. Miclescu, un om fermecător pe care l-am şi cunoscut, era prieten de familie. La bătrîneţe, a publicat nişte evocări ale Bucureştilor pline de culoare şi demne de tot interesul. Vedeţi, oamenii de odinioară erau legaţi mai altfel decît cei de azi de oraşul în care trăiau: simţeau nevoia să lase mărturii, să-şi împletească intim viaţa cu viaţa urbei. Existenţele unor bucureşteni de altădată, cunoscute în copilărie, evocate în povestirile de familie sau descoperite în documente m-au făcut, probabil, să urmez Facultatea de Istorie.

Ani de formare

Cum arăta oraşul copilăriei în anii '50?

Am avut norocul să rămîn mereu în casa unde m-am născut. În copilărie nu puteam realiza la toate nivelele duritatea perioadei respective. Tot ce puteam afla din casă, în limbajul prudent al epocii, era că pe stradă a venit altfel de lume. Bunicii şi părinţii mei avuseseră ca vecini familia Hiot, sau familia Pinidi, înalt funcţionar la Banca Naţională. În casele naţionalizate din jur eu am cunoscut alţi vecini: Alexandru Bârlădeanu, Matei Socor, Virgil Trofin. Toţi copiii lor erau cam de-o vîrstă cu mine: cu Vlad Socor am mers şi la aceeaşi facultate. Cu cei doi copii Bârlădeanu şi cu cei doi copii Trofin eram prieteni de joacă, mă duceam şi la ei în casă: părinţii lor nu protestau cînd în loc de „tovarăşe" le spuneam „domnule". Ei ştiau cine era bunicul, dar tolerau această prietenie de stradă a copiilor lor cu nepotul unui reprezentant al clasei „în curs de dispariţie". Şi cu copiii ţiganilor de pe terenul unde este azi Televiziunea Română. Era acolo, la capătul străzii noastre, un fel de pârculeţ-maidan, unde şi ridicară nişte cocioabe cîteva familii de căruţaşi care adunau fier vechi.

Cum se lega această prietenie între copii din medii atît de deosebite?

Nu existau bariere între noi, fraternizam uşor, aveam o mare „solidaritate de stradă". În lumea stratificată de azi, aşa ceva nu mai pare posibil. Ne întreceam toată ziua pe maidan cu bicicletele, băteam mingea, aveam o libertate totală, într-un spaţiu fabulos. Acolo, eu şi frate-meu am învăţat să prindem „gărgăuni", ca la ţară, de acolo am adus nişte căţei de pripas, hrăniţi apoi cu pipeta, unul a murit, dar căţeaua Linda a trăit pînă la adînci bătrîneţi şi-a fost un personaj al casei noastre. Copiii Trofin şi Bârlădeanu aveau jucării mai deosebite, ruseşti şi chinezeşti, şi reviste franţuzeşti. Dar n-aveau soldaţi de „papier maché", nici de ghips, nemţeşti, pe care eu îi descoperisem printre jucăriile vechi ale mamei şi ale unchiului meu. În plus, bunicul meu, Emanoil Hagi Moscu, îmi procura şi soldaţi de plumb, foarte bine executaţi de un domn Mîntuleasa, parcă, din Obor, care pe atunci trăia din asta. Pentru jucăriile mele vechi – soldăţei, cuburi – eram foarte invidiat de copiii nomenclaturii.

Cum probabil şi dvs. le invidiaţi maşinile negre ce le stăteau la dispoziţie.

Singurul vehicol care într-adevăr stîrnea invidia noastră, a tuturor, era căruţa unui ţigan, cu un cal, care tropăia falnic din fundul maidanului pînă la intrarea pe str. Zambaccian. A ne agăţa de ea cînd pleca după fier vechi sau cînd se întorcea seara, era o bucurie de nedescris.

Se mai păstrează ceva din aceste legături?

Da. Unul din copiii nevoiaşilor de-atunci a ajuns mai mare peste vînzătorii de legume din Piaţa Amzei. Ne întîlnim cîteodată în piaţă, ne tutuim: cînd vine frate-meu de la Paris îi face mare plăcere să-l revadă şi să-şi amintească împreună de copilărie.

Ce face fratele dvs. în Franţa?

E designer şi evaluator de calitate a parfumurilor fabricate de „Rochas". Vedeţi, de cînd mă ştiu, Bucureştii mei sînt foarte vii, plini de varietate şi culoare. Pârculeţul copilăriei însemna pitoresc şi libertate totală: acolo am învăţat şi înjurături, dar în limite fireşti, nu ca astăzi. Acasă erau poveştile, regulile, stilul vechiului Bucureşti, întîlnirile cu prietenii de familie o dată pe săptămînă, „jour fix", respectat cu sfinţenie de bunica, indiferent de vremuri. Aşa l-am cunoscut pe pictorul H. Catargi şi pe soţia lui, aşa am cunoscut-o pe dna dr. Velican, care m-a dus, pe la 8 ani, prima oară la un concert la Ateneu. Aveam pantaloni scurţi, de altfel aşa am mers acolo ani în şir. Atunci George Georgescu mi-a dat o carte de vizită pe care a scris numele meu, precizînd că am liberă intrare la toate concertele dirijate de el. După fiecare concert – nu mai ştiu cine stabilise obiceiul ăsta – trebuia să-i trimit impresiile mele. Le însoţeam de nişte desene stîngace. Probabil îl amuzau, fiindcă le-a păstrat. Se află în arhiva George Georgescu, donată Academiei Române de soţia lui. Ateneul Român face parte din viaţa mea: nu pot să mă gîndesc la evoluţia proprie fără muzică, fără concertele Filarmonicii, de duminica dimineaţa.

Micul Paris – argumente pro şi contra

Credeţi că bucureşteanul contemporan mai are sentimentul de proprietar al oraşului în care trăieşte?

O parte dintre bucureşteni cred că au început să-l aibă. Mai ales după '89, de cînd sentimentul proprietăţii pare să fie încurajat. Dar nu ştiu dacă trece de experienţa individuală, dacă se simte moştenitor al zestrei oraşului, în general. Sînt, de exemplu, zone întregi foarte frumoase care învie acum datorită repărării caselor sau doar a văruirii lor, operaţie care le pune în valoare, după decenii de peisaj cenuşiu. Există mici muzee puţin cunoscute, de care locuitorii capitalei s-ar putea bucura, aflate pe străzi vechi şi civilizate. Bucureşteanul de azi află despre aceste valori edilitare nu datorită vreunei iniţiative culturale – au fost şi dintr-acestea, au dispărut rapid – ci dacă pe vreuna din străzi s-a deschis un nou restaurant sau vreo cafenea. Bine şi aşa, nu zic, dar asta se petrece cu totul întîmplător. Şi-i păcat. Nu se formează o idee despre stilul oraşului, despre tradiţia lui.

Anii de după '89 credeţi că au conturat cît de cît un asemenea stil?

Fără îndoială. Să sperăm că timpul îl va rafina, va amenda excesele, îl va îndrepta spre un aer firesc, cîştigînd un oarecare raport cu tradiţia Bucureştilor. Nu putem să nu observăm însă că dacă înainte vreme, pînă la al doilea război mondial să zicem, „tonul" oraşului era dat de centru, iar locuitorii zonelor mărginaşe priveau acest teritoriu cu respect, luînd de aici modele de viaţă civilizată şi repere de comportament, acum tonul îl impune periferia. Limbajul agresiv, manierele suburbane, sfidarea – începînd de la aspectul unor noi construcţii, şi pînă la comportarea şoferilor cu maşini scumpe, de la stilul emisiunilor T.V. şi pînă la indiferenţa vînzătorilor, chiar în magazinele particulare – totul pare să confirme această schimbare de accent.

În aceste condiţii, spiritul bucureştean – simpatic, deschis, temperamental, ironic – mai are sorţi să reînvie, să-şi recapete farmecul ştiut cîndva?

Depinde şi de pregătirea intelectuală a celui care ar vrea să recupereze respectivul spirit. Şi de educarea cetăţenească a acestui spirit, urmărită cu metodă de noi toţi. Poate că el se va dezvolta mai greu în Ferentari sau în Rahova unde locurile favorite de comunicare sînt, de regulă, barul improvizat, sala de jocuri şi stadionul. Dar în centru, s-ar remarca mai clar dacă ar apărea cafenele cu atmosferă specifică, terase civilizate, grădini de vară, spectacole în aer liber, unde să nu răsune manelele cu texte licenţioase.

Cum se văd Bucureştii cu „ochi străini" – călători de altădată sau colegii francezi cu care lucraţi la ambasadă?

M-a preocupat mult ideea de unde vine formula „Micul Paris" – pe care mulţi o cred apărută în perioada interbelică, atunci mai acoperitoare pentru realitatea Bucureştilor. Comparaţia începe să se facă, însă, de prin 1840 încoace. Pe ce s-ar fi putut baza ea: nu pe arhitectura oraşului, nici pe marea curăţenie a oraşului, plin şi atunci de ţigani, gunoaie şi cîini vagabonzi – nici pe aspectul străzilor. Dar majoritatea călătorilor străini vorbeşte despre prezenţa spiritului public francez la Bucureşti: în saloane, în cafenele, la teatru. Oraşul era „parizian" în mentalitate şi comportament. Bucureştenii întîlniţi vorbeau franţuzeşte, moda pariziană ajungea aici în 17 zile (!), moravurile, petrecerile, trăsurile – chiar conduse de muscali – evocau o atmosferă franţuzească, un „ton parizian" remarcat cu uşurinţă. Colegii mei de la ambasadă au păreri împărţite: unora nu le place, găsesc că Bucureştii sînt prea eclectici, dezorganizaţi, răspîndiţi haotic. Dar cei mai mulţi agreează oraşul – îi interesează amestecul de Occident şi Orient, gustă peisajul din zona Lipscanilor, le place Hanul lui Manuc. Dacă fac un stagiu mai lung în Bucureşti observă progresele de curăţenie şi de organizare a oraşului. Cîteodată se arată surprinşi de numărul mare de maşini foarte scumpe, de exemplu, în discrepanţă cu o realitate pe care n-au cum să n-o observe: de n-ar fi decît în fugarele lor treceri prin Piaţa Amzei, unde văd pitoresc şi belşug, dar şi preţuri mari şi destui bucureşteni care se uită la produse şi trec mai departe, fiindcă n-au cu ce să le cumpere. Chiar cu aceste contraste specifice tranziţiei, mulţi străini percep Bucureştii ca pe un oraş european, care în perioadele bune a năzuit mereu către o atmosferă occidentală adaptată locului. Îngemănare expresivă de Orient şi Occident, sinteză de civilizaţie proprie: se pare că aceasta e formula care caracterizează Bucureştii de vreun secol şi jumătate. Nu putem suprima pitorescul specific al capitalei noastre – dar putem spera să-l reînviem astăzi pe cel adevărat. Care-i dădea tot farmecul, hazul şi armonia interioară.

▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Andrei MANOLESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 456
23-29 noiembrie 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Vorba dulce mult traduce

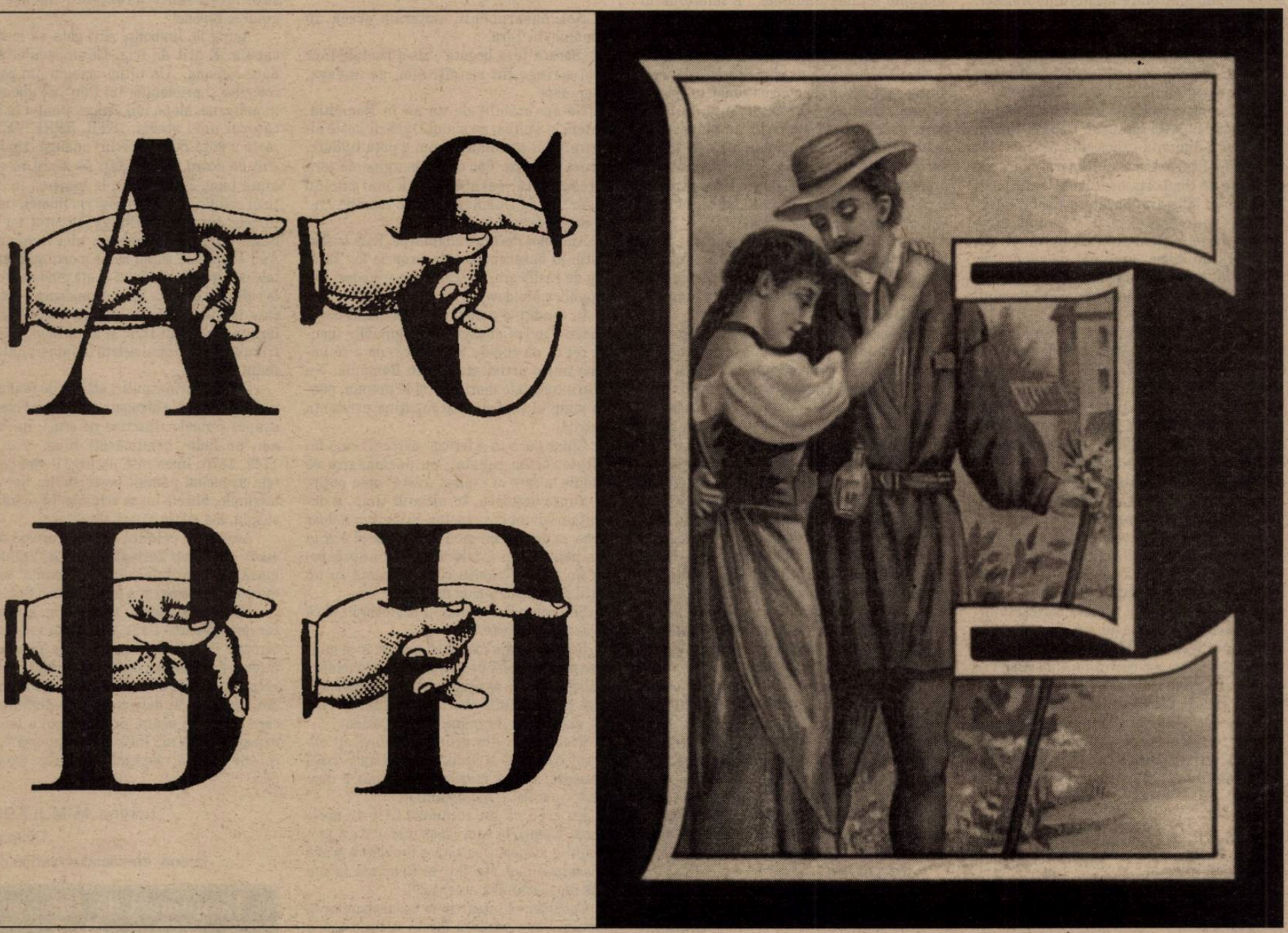

„A te mișca între limbi, a traduce chiar în interiorul restricţiilor cunoscute înseamnă a trăi experienţa uimitoarei tendinţe a spiritului uman spre libertate. Dacă am trăi într-o singură «haină lingvistică» sau între foarte puţine limbi, inevitabilitatea morţii organice ne-ar apărea mai sufocantă decît este.“

GEORGE STEINER – „DUPĂ BABEL“

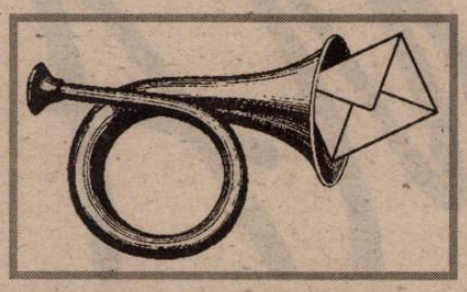

Nr. 452: *„Viaţa şcolii, şcoala vieţii“*

Şcoală fără educaţie?

Dorim să supunem atenţiei dilematicilor una din gravele probleme care însoţesc reforma învăţămîntului şi macină puternic viaţa şcolii: disciplina elevilor.

Şcoala a devenit pentru mulţi – cadre didactice şi elevi – o corvoadă. Şcoala are dificultăţi în procesul de instruire, dar, mai periculos, şcoala nu prea mai face educaţie.

Cei care lucrăm la catedră, zi de zi, constatăm înmulţirea aberantă a abaterilor disciplinare ale elevilor, pornind de la forme uşoare, ca lipsa de concentrare, lipsa de politeţe, trecînd prin forme intermediare, ca limbajul inacceptabil, şi ajungînd la forme grave, între care furtul şi violenţa fizică devin un mod de viaţă.

Se ştie că formarea conştiinţei morale a elevului este cel mai dificil capitol al educaţiei, pentru că se confruntă cu multe variabile psiho-sociale care, din multe motive, scapă de sub controlul educatorului-profesor. Observăm că familia nu mai poate realiza socializarea primară prin care copilul să-şi interiorizeze valorile civice fundamentale. Pe o astfel de temelie şubredă, şcoala nu poate construi certitudini.

Trăim într-o societate în care sistemul de valori reale nu este conturat. Copilul vine în şcoală cu o anumită experienţă socială care contrazice flagrant modelul moral oferit de noi, tipul de comportament democratic, civilizat, demn, tolerant, bazat pe cinste, corectitudine, sinceritate, respect pentru lege, pentru sine şi pentru alţii. El are un alt set de valori, mult mai apropiat de realitatea imediată: impolitetea, minciuna, hoţia, corupţia, egoismul, sexul, drogurile, alcoolul, intoleranţa, violenţa.

În acelaşi timp, nu putem trece cu vederea că proasta pregătire psihologică pentru viaţă a copiilor este un efect nu doar al mediului educaţional deviant caracteristic multor familii, ci şi al slabei pregătiri psihopedagogice a multor educatori. Cadrele didactice nu cunosc „tehnici“ pentru a controla eficient climatul agresiv promovat de mulţi elevi în instituţiile de învăţămînt. Nu sîntem adepţii excesului de autoritate, însă nu putem rămîne indiferenţi în faţa acutizării lipsei de autoritate a instituţiei şcolare.

Reforma a urmărit mai ales conţinutul învăţămîntului, deşi ar fi trebuit să facem întîi o reformă a educaţiei. Este nevoie de o strategie educaţională, precisă, adresată întregii populaţii. Există un set de valori indispensabile activităţii în şcoală = ascultarea, disciplina, respectul faţă de colegi şi educatori. Cu ele trebuie început, asupra lor trebuie lucrat permanent. Este nevoie să înlăturăm pesimismul şi sentimentul neputinţei, este nevoie de o revalorizare a profesiei de educator, este nevoie ca şcolii să i se redea autoritatea, este nevoie de aer curat în viaţa şcolii.

Rodica BARANGĂ
Petre BARANGĂ
Timişoara

Patetismele incorigibile

Se poate oare fotografia onest viaţa şcolii? Poţi oare suprima văicăreala din discursul unui bugetar pus la coada listei de priorităţi şi în fruntea listei de pretenţii?!

Prin vară am primit o scrisoare oficială de la o editură în care mi se cerea prin fax o replică contestatară la decizia ministrului de a limita la trei numărul manualelor alternative. La început am fost flatată. Noi, profesorii, sîntem consideraţi totuşi ca avînd acces la bagatelele lumii civilizate: un calculator, un fax, cărţi... Va să zică nu ne crede nimeni cînd ne murmurăm neputinţele, nimeni nu ia în serios distanţa dintre mine, profesor dintr-un buzunar de provincie care predă ceva adunat sub evazivul nume „socio-umane“, şi cărţile care m-ar putea revitaliza. E luată drept moft, capriciu ori de-a dreptul scorneală... numai bună de pus pe tapetul sindicaliştilor.

Cît priveşte aspectul contestatar stîrnit de sus-pomenita decizie, nici nu prea ştiu dacă să-l iau în serios sau nu, deşi, asupra poftei, stoicii doar se mai pronunţă prohibitiv. Din unghiul meu de vedere, simplist şi egoist, îmi e mai comod, deşi n-ai crede, să renunţ la corsetul unui manual unic. Lecţia mea poate, în sfîrşit, să aibă scenariul unui spectacol jucat chiar de public – a se înţelege elevi. Din unghiul de vedere al elevului care are curajul să se confrunte deschis cu alţi examinaţi ca el la facultăţi care mai organizează încă acele depăşite (?) şi ele examene de admitere, şi nu se duce doar ca parte reprezentată de un dosar bine tocmit (şi cu ajutorul unei mămici hipergrijuli) n-aş renunţa măcar la acea elementară listă de concepte, teorii, legi, în sfîrşit informaţii care mi se cer tratate într-un fel explicit şi îndestulător. Dar eu nu mai sînt de multă vreme elev, aşa că nu-i treaba mea să deplîng inexactităţile şi confuziile unui sistem narcotizat de duhul înnoirii. Mi se cer metode moderne, euristice, antrenante, care să formeze elevul, nu doar să-l informeze. E o cerinţă de bun-simţ. Nici un profesor nu moare de plăcere să fie întîmpinat din bănci de priviri adormite ori înspăimîntate... E interesul lui să-i „momească“ pe elevi în plasa temelor discutate. Dar dacă rămîne acel elev prins numai în canavaua părerilor lui subiective?

E clar că elevii sînt alţii, ei simt poate cei dintîi cum oceanul informaţional te îneacă de vrei să-l înghiţi. Reperele, însă, în navigare, sînt vitale. Naufragiul te pîndeşte la toate valurile. Dacă reperele mele de profesor investit cu maximum de libertate în predare nu sînt aceleaşi cu ale tuturor profesorilor ce predau aceleaşi discipline, nu grăbim naufragiul elevilor noştri?!

A, nu, nu vă imaginaţi c-am uitat „detaliul esenţial“ – programa şcolară. Acesta este documentul care-mi ligitimează puterea de a fi liber în procesul instructiv. Este simplificată maximal.

Iată-ne deci pe noi, cei ce ne trăim propria-ne viaţă în viaţa şcolii, oameni liberi şi ferice. Cîrtitorii şi nemulţumiţii ar face bine să-şi amintească legea compensaţiei: constrîngerile din portmoneu sînt compensate de libertăţile de decizie de la catedră, domnilor!

Sentimentele pe care le stîrnesc apariţiile multor profesori pe ecran sînt amestecate. Limba de lemn scîrţîie sîcîitor în patetisme ieftine. Ei vor să pară, oare, supravieţuitori din specia apusă a apostolilor? Abundă apoi cazurile de profesori care sînt reclamaţi de elevii lor pentru diverse abuzuri. Dacă apărătorii legii pot fi corupţi ori ispitiţi, oamenii catedrei ar trebui exilaţi într-o grădină a inocenţei? Eu cred în trebuinţa verticalităţii, dar nu văd de unde are mandat o societate perfect nepăsătoare al scrîşnirile profesorilor să-i judece moralicește?

Apar pe ecranul atît de omniprezent acum figuri de crainici care blagoslovesc breasla cu mila lor apoasă: „...salarii ridicol de mici“. Poate avea dreptate cel care ne investea cu încă un grad de libertate: sîntem liberi să părăsim sistemul, nimeni nu mă leagă de catedră, în afară poate de patetisme incorigibile legate de vocaţie, care la o mai atentă privire apar ca inerţii reumatismale sau ca neputinţe nedeclarate.

Cu admiraţie,

Valeria ROŞCA
Rovinari

Nr. 449: *„Emigrăm?“*

De ce ne-ntoarcem rar acasă?

Prea mulţi milionari prematuri.
Prea mulţi miniştri fără şcoală.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Prea mulţi regi fără coroană.
Prea mulţi prinţi fără nobleţe.
Prea mulţi academicieni pe puncte.
Prea mulţi bărbaţi infatuaţi.
Prea multă minciună, impostură, nesimţire.
Prea mult „Obor“.
Prea mulţi popi fără religie şi creştini fără credinţă.
Prea multă indiferenţă.
Prea pleacă medicii, informaticienii, matematicienii în continuare la Zürich, Montreal, Paris, nici unul spre Botoşani.
Prea multă „lume finuţă“ fără 7 ani de acasă.
Prea vorbim româneşte cu accent la Antena 1, dar şi la Geneva.
Prea vrem să ni se dea: izlazuri, hectare, castele, păduri, furculiţe, icoane – (ce-i drept, pe drept) uitînd că icoanele pămîntului rămîn în ţară.
În fine, prea mulţi „oameni noi“ la care au lucrat tovarăşii şi la care lucrează noii îndomniţi – foştii tovarăşi.

Gabriela CERKEZ
Zürich, Elveţia

Emigrăm la noi acasă

Noi, basarabenii, emigrăm acasă, în România, în Ţară.

„Săracă ţară bogată“, zis-a poetul. Ţară ce-şi strînge fiii risipiţi aici, pe undeva, pe-aproape.

Ne-am stabilit de un an în România. Sîntem la Tulcea, pe malul Dunării „foste albastre“ (din romanţă), acum e prea tulbure. Locuri pitoreşti, dar e şi o margine de ţară parcă uitată, care aşteaptă mai curînd căldură de la Dumnezeu într-o toamnă lungă, decît căldură în case.

Anevoios decurge adaptarea. Este tristul destin al basarabenilor în propria lor Ţară. Fug de rusificare, de traiul supermodest din Republica Moldova.

În condiţiile actuale, intelectualul basarabean depune eforturi inimaginabile (pentru cei ce nu cunosc nu înţeleg) de a se impune într-o activitate aici în România. Nu pentru cerinţele mari care şi le propun, pentru simplul fapt de a-şi menţine existenţa pestriţă.

Chiar dacă te-a fericit „norocul“ cu o facultate, acum constaţi cu dezamăgire că studiile la care ai aspirat „costă“ prea puţin.

Supravieţuirea, în ultimul timp, a devenit un cuvînt des repetat. Şi dacă ar fi doar vorbe, ci devine un mod de trai de la o zi la alta pentru toţi intelectualii (sau aproape) din România. Trăieşti clipa prezentă cu un inutil gînd pentru ziua de mîine.

Şi-a schimbat sensul şi proverbul: „dacă ai carte, n-ai parte.“

Reformele din medicină mai au încă mult să se perfecţioneze pentru a fi utile oamenilor. Medicul român se ocupă de acte, certificate, avize şi muuuuulte alte tipuri de „hîrtii“. Cel mai puţin timp îi rămîne pentru pacient...

Probabil că din primele rînduri aţi observat limbajul simplu, nesofisticat, basarabenesc. Fraza moale şi lată, adică deschisă, ca sufletul moldovenilor.

Eu cred că nu contează atît de mult forma. Esenţială este ideea, chiar dacă ambalajul e modest. Aceasta e problema gravă a basarabenilor stabiliţi în România (poate pînă nu-şi schimbă accentul?).

Consider că întoarcerea basarabenilor în România sau venirea lor în ultimii ani a creat destule polemici. Unii ar vrea să vină, însă nu le permite „buzunarul“ pentru a-şi întocmi actele de cetăţenie etc. Poate că ar trebui să fie întîlniţi altfel pentru a-şi cunoaşte rădăcinile.

Nu ştiu dacă acest răvaş va fi auzit de cineva. Oricum au fost împărtăşite unei foi gîndurile trăite zilnic.

Citim revista *Dilema* timp de un an, dar vă scriu pentru prima dată, de aceea am preferat o foaie albă. Consider că este o revistă binevenită timpurilor care le trăim.

Dina TUZCHIN
str. Câmpului, bl. 13, sc. C, ap. 18, Tulcea

(In)actualităţi

La o înmormîntare în Banat

Drumul mi s-a părut lunecos de prima dată. Priveam în oglindă, căutam să mă văd, căutam în oglindă imaginea noului fular, vreo pleoapă de-a mea (neliniştită), nu văd decît coroana de brad verde, citesc „Dan“ pe hîrtia neagră, se văd garoafele roşii înfipte în coroana asta care aduce un pic cu un sicriu. Drumul are o poezie a lui, asta e cert. O găseam fără să o caut, mă înconjura ca o stare de spirit, ca o ploaie, ca pădurea pe care o vedeam în stînga, în dreapta. Alături de mine, poşeta, haina, ochelarii, ţigările. Un concert pentru pian de Mozart, pe faţa B e concertul pentru flaut. Îmi imaginez un grup de flautişti, un flautist principal, un dirijor flautist, o „orchestră“ de flautişti. Îmi îndrept iar privirile spre drumul lunecos. Au sate interesante bănăţenii, imense, mă gîndesc repede!

Ajung la Jimbolia, sînt gata să merg la capelă. E atît de frig, Dumnezeule! Andi duce coroana, „Un ultim omagiu din partea colegilor şi prietenilor lui Dan“, ne ghemuim în paltoane, Mona îmi atrage atenţia la indicatorul unei străzi, „STR. SPRE VEST“, „asta e poză de Ivanoschi“ adaugă, zîmbesc, sînt de acord, sîntem toţi de acord că satul arată bine, capela albă, la intrarea în cimitirul catolic. E atît de frig, ceremonia începe în cele din urmă. Bilingv. Preotul nu vorbeşte bine nici nemţeşte, nici româneşte. Aud suspinele soţiei celui mort, aud cuvintele ei adresate sicriului şi mă gîndesc o clipă la ridicol, o clipă la lipsa de pudoare a soţiilor care îşi plîng soţii în public, o clipă la suferinţa ei şi a lui Dan, şi a lui Robi, şi a bătrînului care tocmai asistă la înmormîntarea fiului său.

Drumul prin cimitir, alături de fanfară, e o altă poezie. Ne atragem necontenit atenţia asupra numelor înscrise pe cruci, un Wagner, un Bohr, nenumăraţi Jung, cruci din 1742, 1876. Înlemnită de frig, îl văd pe bătrîn aruncînd pămînt peste sicriu, îmi simt lacrimile, buzele mi se schimonosesc într-un suspin, mă silesc să mă stăpînesc.

Acasă e o căldură aproape ireală. *Germanii din Banat*, cartea Smarandei Vultur, pe masă, este un interviu cu „Omama“ acolo, mama care tocmai şi-a primit astăzi fiul la ea.

În maşină parcă e şi mai frig, a început concertul pentru flaut, nu se mai vede nici o coroană în oglindă, mă întorc la Timişoara, încerc să regăsesc poezia întreruptă mai devreme. Asta îmi dă certitudinea că tot timpul am fost atît de departe, toată distanţa pe care o înţeleg acum îmi stîrneşte o tristeţe uriaşă, o clipă mă întreb „ce contează?“, dar repede evit să răspund. Un ultim omagiu, deci.

Lorena ARMULESCU
Timişoara
lorena_armulescu@yahoo.com

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Ce mai ţinem secret**
- **Cinismul**
- **Aleşii noştri**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Zigu

S-a stins, prin moartea lui Z. Ornea, o spiţă rară a culturii române.

Om foarte învăţat, mare cărturar, persoană de o neobişnuită modestie, Z. Ornea era totdeodată şi un înţelept. Un dar miraculos, pe care ştiinţa de carte nu-l creează, deşi în lipsa ei nu se vădeşte mai niciodată. Într-un roman scris prin anii '80 de un prieten al său, un scriitor al cărui tăios radicalism ideologic era din fericire corectat de un irepresibil instinct ludic şi de o copilărească, adică pură şi gratuită, plăcere a expresivităţii, el şi apare de altfel, ca personaj meteoric invocat, sub numele de *filosoful Zorne*. Unde „filosof", cu tot sensul glumeţ dat de autorul acelui roman, chiar asta voia să spună: *înţelept*.

Zigu, cum îi spuneau atît prietenii cît şi duşmanii, unii însă din afecţiune, ceilalţi pentru a-l culpabiliza, amintindu-i originea evreiască, nu avea răspunsuri, ci le căuta. Cumpănea, se îndoia, despica firul în patru, dogmele, prejudecăţile şi clişeele îi erau fundamental străine. De aceea, foarte probabil, de-a lungul anilor şi-a atras ura nesmintită a tot felul de inşi, activişti de partid, naţionalişti, antisemiţi, în perioada postcomunistă „justiţiari", nota lor comună fiind spiritul inchizitorial şi agresivitatea grosolană. Îi deranja, pe toţi, prin simpla lui existenţă.

Z. Ornea era incapabil de fanatisme, îndîrjiri iraţionale şi deliruri, iar ştiinţa de carte, enormă, dar niciodată ostentativă, nu-l făcuse trufaş. Poate doar, mai ales de cîţiva ani încoace, întrucîtva melancolic, fiindcă se resemnase cu evidenţa că este ultimul reprezentant al unei specii dispărute. De aici, poate, fiindcă nu părea să fie o înclinaţie adusă de vîrstă, tonul memorialistic şi evocator tot mai frecvent în scrierile lui. Această certitudine amară nu-l împiedica, totuşi, să insiste, cu orice prilej, pentru prezervarea instituţiilor şi a condiţiilor susceptibile să facă posibilă reapariţia şi supravieţuirea rasei cercetătorilor pentru care biblioteca să fie adevăratul lor cămin. În articolul apărut în *Dilema* vinerea trecută, chiar ziua în care era înmormîntat, Z. Ornea evoca momentul cînd, în urmă cu aproape o jumătate de veac, intrase pentru prima dată în Biblioteca Academiei. Pe care, acum, a părăsit-o pentru totdeauna, după ce i-a fost fidel, aproape zi de zi, de-atunci, din îndepărtatul an 1954, cînd îi trecuse pragul întîia oară. Şi nu există, în istoria ilustrei instituţii, nimeni altcineva care să-i fi fost atît de devotat. Chiar în anii de restrişte ai ultimului deceniu sub comunism, cînd pe timpul iernii sălile Bibliotecii Academiei se prefăceau în peşteri îngheţate, Z. Ornea era acolo, *la datorie*. Stătea ore în şir, cu paltonul în spinare, căciula înfundată peste urechi, fularul înfăşurat peste gură şi nas, pe mîini cu mănuşi de un model unic, inventat de el, ce-i lăsau libere degetele pentru a putea scrie.

Omul firav şi suferind care a fost Z. Ornea în viaţa de toate zilele este însă unul dintre uriaşii culturii române. Cărţile lui – şi poate că *Dilema*, revistă al cărei colaborator permanent a fost de la înfiinţare, va putea întocmi o bibliografie a scrierilor lui – acoperă, în sensul fizic al termenului, toată istoria culturală şi politică a României de la constituirea statului modern şi pînă astăzi. Lucrările lui, monografii de personalităţi sau de mişcări culturale, sînt fundamentale pentru a înţelege România modernă. Vastitatea lor era uluitoare pînă la neverosimil încă de acum cîteva decenii. Cînd a împlinit 50 de ani scrisesem că el singur face cît un întreg institut al Academiei. Un fel „esopic" de a sugera că trebuie primit printre nemuritori.

Dar Academia ceauşistă avea alte preocupări.

Cum a avut şi cea „liberă" de după '89. Murind fără preaviz, nepoliticos chiar, Z. Ornea a lipsit-o de şansa de a-l avea în rîndurile ei. O ruşine de care biata Academie Română nu mai are în eternitate cum să se spele...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cîntecul de lebădă al sindicalismului de bloc

Sindicalismul de tranziţie s-a adaptat la forma economică pe care trebuia să o reprezinte, un sector de stat uriaş, şi s-a sprijinit pe realitatea politică pe care trebuia să o influenţeze: politicieni care îşi cumpărau supravieţuirea prin prelungirea stării de fapt din economie, fără planuri pe termen lung. De altfel, aici s-a împotmolit prima guvernare a PDSR: pacea socială era cumpărată prin stagnare şi spoială economică. În aceste condiţii, sindicalismul de tranziţie a însemnat concentrare. Guvernul controlează economia, direct sau indirect. Atunci cînd se presează pe un singur punct, interesele se concentrează. Pentru ca demersurile să fie eficiente, guvernul putea fi presat numai de mari corporaţii sindicale, cu sute de mii de membri. După multe frămîntări, demne de o istorie politică paralelă, mult mai obscură decît, de exemplu, istoria Parlamentului, am ajuns astăzi să avem patru mari centrale sindicale.

Dar apar tot mai multe semnale care arată declinul acestui gen de sindicalism. Este elocvent cazul protestelor de la Reşiţa. Sindicatul afiliat la Cartel „Alfa" a fost nemulţumit de sprijinul acordat de centru în lupta cu americanii şi a criticat vehement trădarea tovarăşilor de suferinţă. Problema de substanţă este următoarea: de ce ar trebui să lupte muncitorii de la „Mefin" Sinaia pentru interesele muncitorilor de la Reşiţa? Pe de altă parte, cu ce ar putea ajuta „Alfa"? Să facă presiuni asupra guvernului. Pentru ce? Reşiţa este o întrepindere privatizată, privatizată obscur şi neserios, dar cazul nu are soluţie decît în justiţie. „Alfa" nu putea decît să provoace o serie de gafe din partea ministrului Privatizării, făcute oricum benevol, arătînd investitorilor că nu pot fi lăsaţi de capul lor în România. Culmea este că liderul „Alfa", Bogdan Hossu, care face de altfel o figură destul de bună în lumea respectivă, s-a abţinut de la reacţii. Acesta este primul factor al descompunerii: economia este mai fragmentată, proprietatea de stat se reduce, problemele se diferenţiază. Mamuţii sindicali se epuizează odată cu mamuţii de stat, integraţi într-un joc al creanţelor pe care măcar teoretic doar guvernul îl controlează.

Al doilea factor ţine de putere şi politică. Inevitabil, în marile centrale sindicale ies în faţă lideri care gestionează fonduri destul de importante (cu o justiţie eficientă probabil că am cunoaşte măcar un Hoffa dîmboviţean). În plus, puterea lor este prin excelenţă monopolistă. Se aplică aici un mecanism drag politologilor: legea de fier a oligarhiei. Formulată de Michels pe la începutul secolului, în urma observaţiilor asupra mişcărilor socialiste de masă, această lege spune, pe scurt, că în orice mişcare de masă, puterea tinde să se concentreze în mîinile cîtorva persoane. Pe fondul unui activism destul de slab (sindicatele actuale rezistă în virtutea inerţiei, prelungind fostele sindicate din fabricile socialiste), cei mai îndrăzneţi, mai inteligenţi şi mai realişti s-au impus şi au condus mişcarea.

Guvernul a fost tentat să ţină sub control nemulţumîrile. S-a produs un transfer de oameni între sindicate şi politică, cu efecte pe termen lung. Unul dintre cei mai puternici oameni din PSD la ora actuală, Miron Mitrea, a urmat acest traseu. Un alt important ministru provine tot de la sindicate, chiar cel al Muncii şi (culmea pervertirii sindicalismului revoluţionar) al Solidarităţii Sociale. În actualul Parlament sînt cîţiva lideri sindicali; presa a semnalat situaţia aberantă în care Ion Rădoi (şef al unuia dintre cartelurile sindicale şi deputat PSD) era în situaţia de a conduce protestele împotriva guvernului său. Această hemoragie previzibilă spre politică este al doilea factor care contribuie la destructurarea sindicalismului de pînă acum. Dezertorii îşi menţin influenţa, foştii adjuncţi le iau locul, elita sindicală devine una dintre beneficiarele economiei de piaţă şi se teme de controale, se îndepărtează de popor, cum ar putea spune un tînăr sindicalist idealist. Această situaţie nu prea vine din defectele personale, ci chiar din respectiva structură sindicală, aberantă în sine.

O ultimă cauză este în legătură directă cu cea de mai sus: baza de legitimitate este tot mai erodată. Mitingul bugetarilor de săptămîna trecută a fost organizat de sindicate diferite, afiliate la centrale sindicale diferite, fără a se aştepta acordul centrului. Actualul sistem de centrale sindicale este incapabil să mai transmită semnalele sociale, din cauza intereselor prea diversificate pe care le reprezintă şi înstrăinării liderilor care, în februarie, au făcut pace cu guvernul. Acum acordul social a fost rupt, tîrziu şi la presiunea de jos. În acelaşi timp, frămîntările din cadrul uneia dintre aceste mari centrale sindicale au dus la crearea unui nou pol sindical specializat pentru privilegiaţii sectorului bugetar: lucrătorii din regii, din sectorul energetic în special. Ce mai pot avea în comun profesorii şi lucrătorii din termocentrale? România se schimbă şi o dată cu ea sindicalismul intră în altă fază. Ţin de trecut marile mitinguri în care zeci de mii de sindicalişti, din ramuri diferite, exprimă doleanţe abstracte, de genul „o viaţă mai bună". Cartelul „Alfa" promite că va aduce 20.000 de oameni în Bucureşti la un miting al sărăciei. Se prea poate ca acesta să fie unul dintre ultimele gesturi de acest gen din România. Paradigmatică pentru noua ordine sindicală rămîne Reşiţa: muncitorii instigaţi de un lider puternic se luptă cu patronul. Partea proastă pentru guvern este că un sindicalism de fabrică nu va putea fi controlat la fel de uşor. Partea bună pentru guvern este că dacă privatizează, nici nu mai trebuie să intervină, decît dacă n-are altceva mai bun de făcut.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

5,6 grade pe scara Paler

Zilele trecute, nevastă-mea m-a chemat insistent să vin să mă uit la televizor: *Vino, e interesant pentru tine!* M-am dus bombănind. M-am aşezat şi m-am uitat. Am văzut un Mariustucăshow zîmbind de cîteva ori chiar cu subînţeles, un Paler consecvent cu sine însuşi şi un Alin Teodorescu în formă subtil-şugubeaţă. Se vorbea despre ultimul sondaj Metro Media. Pe care Alin Teodorescu încerca să-l comenteze, ca specialist în sondaje, şi pe care Octavian Paler încerca să-l demoleze, ca intelectual. Această calitate nu i-a scăpat lui Alin Teodorescu, care l-a şi congratulat la un moment dat pe preopinentul său: *Domnul Paler este un intelectual tipic!* – a exclamat el.

Conversaţia dintre *sondor* şi intelectual s-a încheiat cu înfrîngerea prin abandon a primului, care nu a mai putut ţine pasul cu argumentele celuilalt. După croşeurile rituale de început, constînd în „întrebările sînt proaste", „manipulare prin sondare" etc., au urmat loviturile dure. *Este interesant că populaţia României pare a fi mai ataşată democraţiei decît cea din ţări mai avansate în cursa pentru integrare europeană* – se miră domnul Teodorescu, uitîndu-se pe nişte cifre. *Explicaţia a dat-o Iorga* – îl ia domnul Paler prin surprindere: *românii sînt un popor uşor de guvernat*. Lui Teodorescu i se clatină sondajele sub picioare.

– A murit pisica! – zic eu, continuînd ideea.

– Toţi oamenii sînt muritori, Socrate este om, deci pisica avea dreptul să moară – îmi explică imediat soţia, dovedind neaşteptate calităţi intelectuale.

Vine apoi vorba, nu ştiu cum, despre cărţi şi cultură. Domnul Teodorescu iar vine cu nişte cifre. Domnul Paler îl prinde iarăşi pe picior greşit şi i-o trage: *România a intrat într-o epocă post-culturală*.

E tare, monşer! – zic eu în sinea mea. Şi îmi dau seama că sînt doar un intelectual începător, care ar fi avut nevoie să i se explice puţin astfel de concepte cutremurătoare. Dar, mă rog, asta e problema mea.

Evident depăşit, Alin Teodorescu izbucneşte la un moment dat, încercînd să rămînă totuşi *bon joueur*: *dacă pe cifre nu mă pot baza, de amintiri nu mă pot folosi, exemplele nu contează, ce-mi mai rămîne?* Răspund eu în locul domnului Paler, care rămîne impasibil la acest strigăt de deznădejde: *cunoaşterea intelectuală, dragă Alin, că tot ai spus tu o dată că eşti sociolog, nu intelectual. Acum plăteşti!*

Şi uite tot aşa pînă cînd Tucă, prins şi el nepregătit, zice, neinspirat, „publicitatea, vă rog!", în loc de firescul „să cînte muzica!".

Rămas singur cu reclamele lui Tucă, încerc să descifrez intuiţia *in nuce* a lui Alin Teodorescu, referitoare la „intelectualul tipic". Formulez o definiţie, încercînd să procedez sistematic: un *intelectual tipic* este o persoană care are nevoie să se legitimeze ca intelectual şi care nu are nevoie de realitate pentru a legitima afirmaţiile sale despre aceasta. Îmi dau seama că, din păcate, nu toţi intelectualii din România intră în această categorie.

Ce face *intelectualul tipic*? – îmi continuu eu interogaţia sistematică. Păi, *intelectualul tipic* face valuri. Valuri care mătură realitatea din calea lor. Valuri mai mici sau mai mari. Magnitudinea acestora poate fi măsurată pe o scară de la 1 la 10, numită *scara Paler*.

Intelectualul tipic şi român pe deasupra l-a citit pe Eminescu – îmi continuu eu raţionamentul. El ştie că ce e val ca valul trece. Dar atunci înseamnă că mai ştie ceva esenţial – realizez eu într-un tîrziu: că singurul lucru care contează este să rămîi pe creasta valului!

Şi, după noi, potopul! – conchid eu, încercînd să mai învăţ cîte ceva din viaţă.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Economat

Strecurat pe ici-colo de la o vreme, ciudatul termen nu reprezintă o apariţie, ci o reapariţie. După cum ne istoriseşte colbăitul *Dicţionar Enciclopedic Român* (Editura Politică, 1964), economatul a fost creat în 1945 ca „organizaţie de aprovizionare" a salariaţilor de stat şi particulari. Folosind alte procedee de raţionalizare a consumului, dictatura stalinistă nu s-a mai întors niciodată la această formulă.

Economatele mileniului trei nu le reproduc pe străbunele lor, păstrînd de la ele doar principiul şi denumirea. Convergenţa principiilor decurge din convergenţa celor două societăţi, ambele producătoare şi distribuitoare ale sărăciei pentru marea majoritate, dar nu şi pentru o infimă minoritate privilegiată. Sub ocrotirea democraţiei tranziţionale egalitatea în faţa legii este sever contestată de inegalitatea în faţa sărăciei. Asimilarea frenetică a mecanismelor de consum se poticneşte de insuficienţa endemică a bunurilor consumabile. Mecanismele consumerismului se multiplică, dar rămîn fără obiect.

La inegalitatea dintre bogăţie şi sărăcie se adaugă inegalitatea încă şi mai dramatică dintre diferitele nivele de sărăcie. Prin modul de organizare a noilor economate se recunoaşte locarea sărăciei maxime în lumea pensionarilor. Ca şi dictatura stalinistă, tranziţia nu îi agreează pe pensionari, cărora le găseşte aceleaşi două cusururi majore: ei sînt prea mulţi şi trăiesc prea mult.

Un studiu asupra pauperităţii tranziţionale ar avea de cîştigat urmărind atît modalităţile care o produc, cît şi mijloacele care vizează să o atenueze. Economatele reprezintă un astfel de mijloc. Înfiinţarea lor nu este preconizată de o lege, ci de iniţiative care nu devin oficiale decît pentru că aparţin unor oficialităţi. Drept urmare, unele administraţii locale s-au grăbit să le inaugureze, altele mai stau pe gînduri. În ele nu sînt serviţi decît pensionarii, dar nu orice pensionari. Cine îi selectează pe cei admişi, cine stabileşte ce bunuri, în ce cantităţi şi la ce preţuri speciale pot achiziţiona şi cum se vor achita diferenţele dintre preţurile speciale, plătite de ei, şi cele care circulă pe piaţă? Ceea ce obţin beneficiarii acestor facilităţi nu este o reevaluare raţională a drepturilor lor, ci un sprijin filantropic, atestînd starea derizorie a acestor drepturi. Gestionarii acestei filantropii continuă să mentină o inflaţie cu două viteze, datorită căreia preţurile cresc sensibil mai rapid decît pensiile.

Vitrine ale senectuţii vitregite, economatele îmbogăţesc policromia economică a acestei epoci. Peste economia tricoloră din statisticile oficiale se întinde umbra aşa-numitei economii gri, cărora încep să li se alăture firavii vestitori ai unei economii cernite: economatele. ▲

BARBURISME

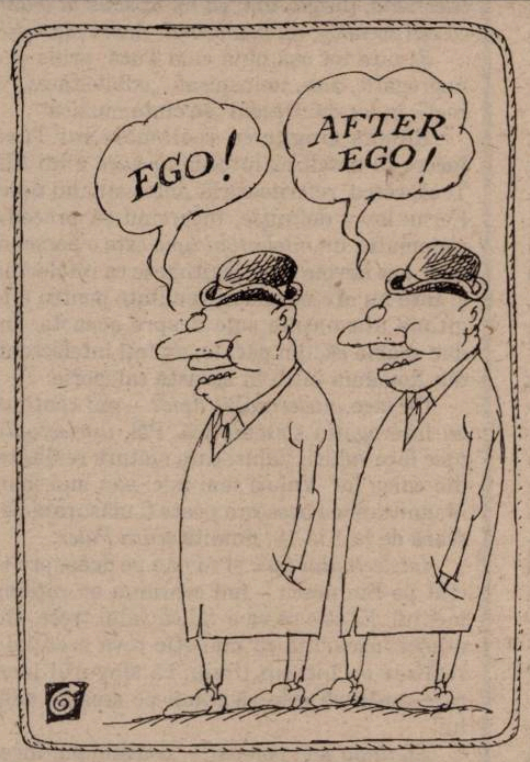

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Opera de sinteză

Una dintre cele mai vechi şi mai zadarnice dispute din cultura română priveşte „lipsa sintezei": autocritic sau cu deferenţă, mulţi intelectuali români au constatat o anume superficialitate, un exces de spirit eseistic, o plutire jucăuşă la suprafaţa literelor şi artelor noastre, în timp ce *operele fundamentale*, scrise cu sistemă şi rigoare, se numără pe degete. Asemenea constatări, oricît de justificate sau argumentate, au un substrat fatalist care nu duce decît la o contemplaţie seacă. Nicidecum la gîndire pozitivă, în nici un caz la efort constructiv.

De curînd a plecat dintre noi un om care, cu discreţie şi modestie, a *construit* printr-o muncă de cîteva decenii o operă de sinteză greu egalabilă: Zigu Ornea. Cărţile sale tratează, în succesiune, curentele de idei şi principalele personalităţi care au marcat evoluţia culturii române moderne, de la junimism şi sămănătorism pînă la perioada interbelică. Fiecare dintre volumele sale discută o epocă sau un autor. Aparent, e vorba despre monografii şi biografii distincte. În fapt, succesiunea lor e gîndită unitar, iar cărţi apărute la intervale mari de timp se completează una pe cealaltă, întregind panorama unei epoci. Aşa, de pildă, mai vechea lucrare *Junimea şi junimismul* trebuie citită împreună cu biografiile lui Titu Maiorescu şi Dobrogeanu-Gherea, iar *Tradiţie şi modernitate în deceniul al treilea*, apărută în 1980, îşi capătă sensul deplin alături de *Anii '30. Extrema dreaptă românească*, apărută în două ediţii în anii '90. Dincolo de subiectul în sine al fiecărei cărţi, opera lui Z. Ornea e construită ca un ansamblu şi demonstrează o viziune coerentă. Unicitatea acestei opere provine însă şi din altceva: din combinaţia de erudiţie şi simplitate. Sub aspectul documentării, Z. Ornea era un om „de şcoală veche", care a citit şi a fişat la rînd, plin de răbdare şi de curiozitate, colecţiile periodicelor de la Biblioteca Academiei şi rafturi întregi de documente de arhivă; a mers întotdeauna la surse, fără să se sperie vreodată de dificultăţile accesului la documente. Fiecare paragraf pe care l-a scris înglobează, aşadar, garanţia unei documentări perfecte şi rigoarea unui mare cărturar. Simplitatea provine din tonul firesc şi echilibrat: scrisul său nu mizează pe volutele stilistice şi pe strălucirea pasageră a „formulelor memorabile", atît de admirate pe malul Dîmboviţei, ci pe capacitatea rară de a vorbi „pe-nţeles", de a descîlci complicaţiile filozofice şi ideologice ale unei epoci, de a „traduce" meandrele psihologice ale unui autor. Există, în scrisul lui Z. Ornea, o anume seninătate a omului care ştie multe, dar care, modest, e mereu nemulţumit de ştiinţa lui. Într-o lume sedusă de aparenţe şi de străluciri de-o clipă, erudiţia lui Z. Ornea este tonică şi reconfortantă. Opera sa este una dintre cele mai valoroase ilustrări ale spiritului de sinteză în cultura română. Structurată asemenea tuturor marilor contribuţii de tip academic (şi e ciudat că Academia noastră n-a „observat" asta şi nu i-a oferit meritatul loc printre membrii săi), are simplitatea şi rigoarea clasică a oricărei mari şi temeinice construcţii.

Probabil că tocmai erudiţia sa fără egal i-a permis, cîteva sute de numere la rînd, să se „adapteze" la temele *Dilemei*, îmbogăţindu-le de fiecare dată cu o privire istorică şi cu puncte de vedere mereu echilibrate. Cu zîmbetul său bonom, ne spunea cîteodată, în redacţie, că nu ştie ce să scrie la cutare sau cutare temă, aparent prea depărtată de preocupările sale de-o viaţă. Ştia. Şi venea de fiecare dată cu articolul, precis ca un ceasornic, apoi se interesa imediat „ce temă urmează". Nu-mi amintesc să fi lipsit, în patru sute cincizeci şi cinci de săptămîni, decît vreo două sau trei numere. Cît ne va lipsi de acum înainte, e dureros de spus... ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Istorii cu intelectuali (II)

Pe cît de lent şi de metodic este, în *Literatură şi politică*, Yves Guchet, pe atît de rapid şi de percutant se vrea Michel Leymarie. *Intelectualii şi politica în Franţa* (PUF, 2001) are ca punct de plecare, bineînţeles, Afacerea Dreyfus şi se termină, previzibil, cu o întrebare: „Sfîrşitul intelectualilor?". Obligat, de specificul colecţiei (cunoscuta „Que sais-je?") la multă parcimonie, autorul face lăudabile eforturi să nu lase la o parte nici un aspect cu adevărat important. Amintind, la rîndul lui, că termenului de „intelectual" i s-a dat la început, de către anti-dreyfusarzi, un înţeles net peiorativ, Leymarie subliniază că anti-intelectualismul a fost, din capul locului, atît de dreapta (Brunetière, Barrès) cît şi de stînga (Jules Guesde, Georges Sorel, Edouard Berth). Totuşi, după cîte se pare, abia în 1925, cu ocazia războiului din Maroc, un grup de literaţi şi de academicieni semnează o scrisoare deschisă în care, pe lîngă identitatea lor de oameni de dreapta, îşi asumă şi statutul de intelectuali; printre ei – Valéry. Frontierele dintre dreapta şi stînga sînt însă, cîteodată, mai puţin tranşante decît au dorit unii să le prezinte. Mai multe reviste şi grupări din a doua jumătate a anilor '30 mizează pe formula cocktailului ideologic: Maulnier, Maxence şi Francis, spre exemplu, lansează „Insurgentul" care se reclamă în acelaşi timp de la Vallès şi de la... Drumont (cel ce a scris *La France Juive)*, alţii resping în egală măsură „opresiunea comunistă" şi „dezordinea capitalistă". Foarte des, formulări şi citate ne dau senzaţia că regăsim motive familiare, auzite parcă ieri, alaltăieri: în primul război mondial, „lupta împotriva Germaniei apare drept lupta civilizaţiei împotriva barbariei", în 1927 Massis trage semnalul de alarmă în faţa unui „nou asalt al Orientului împotriva moştenirii latine".

Ceaţa e tot mai groasă, în ultimii ani ai deceniului patru, şi cu atît mai mare e meritul celor care dau dovadă de luciditate şi clarviziune. Leymarie reţine, pe bună dreptate, numele lui Elie Halévy care, în *Era tiraniilor* (1936), constată convergenţa dintre comunism şi nazism: „comunismul devine tot mai naţional, fascismul tot mai social". Raymond Aron ţine, în 17 iunie 1939, o memorabilă conferinţă despre „Statele democratice totalitare". Dar, din păcate, şirul compromisurilor, minciunilor şi enormităţilor este incomparabil mai lung. Pe lîngă faptul că înregistrează, cu obiectivitate, toate aceste derive, cartea lui Leymarie îmi pare a indica o schimbare de optică: stînga nu mai are monopolul prezumţiei de nevinovăţie, dreapta nu mai este, aprioric, suspectă. Sigur, i se pot aduce autorului obiecţii de detaliu: Allan Bloom este taxat prea grăbit drept „foarte conservator", e fără sens a reproşa partidului gaullist (RPR) a fi făcut, în 1983, în oraşelul Dreux, listă comună cu Frontul Naţional al lui Le Pen, cînd socialiştii îi asociază pe comunişti la guvernare. Dorinţa de a părea „neutru" îl determină să lase fără comentarii afirmaţii absolut scandaloase ale unor personalităţi celebre. Important e, în schimb, faptul că pune în evidenţă calitatea şi clarviziunea analizelor unor R. Aron, Claude Lefort, Paul Ricoeur.

Ce proiecte ar mai putea avea astăzi intelectualii, după convulsiile şi după criza de identitate din ultimii ani? Ei ar trebui să încerce, crede Leymarie, „să gîndească lumea, să contribuie la protejarea spaţiului dezbaterii democratice, să păstreze funcţia de vigilenţă morală şi politică, precum şi un rol civic care nu mai este doar apanajul lor". Funcţii, dacă ne gîndim bine, cam modeste şi nu e deloc sigur că cei în cauză se vor mulţumi cu atît de puţin. S-a putut vedea acest lucru chiar în ultimele săptămîni cînd tragedia din 11 septembrie a declanşat o masivă ieşire la rampă şi cînd, pe lîngă opinii demne de tot interesul, am avut parte de multe intervenţii siderante, ca în vremurile glorioase de odinioară. ▲

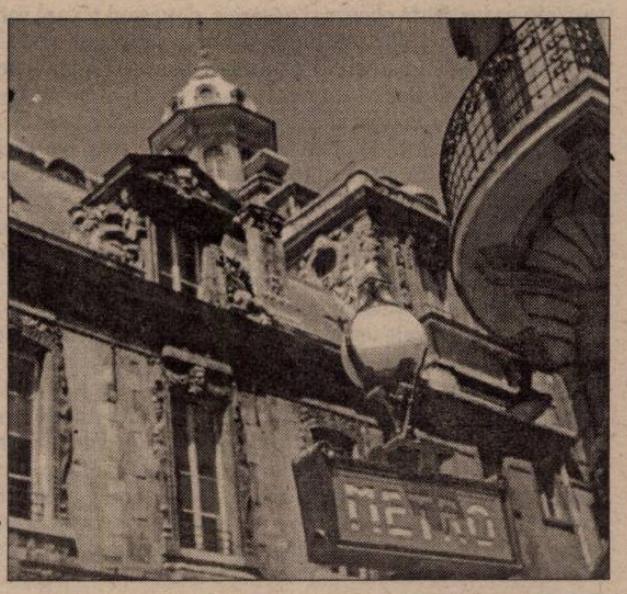

© a.l.ş.

Sever VOINESCU

statul de drept

Reconstituirea echilibrului (II)

În clipele de melancolie din viitorul vieţii noastre, vom tînji după anii '90. Aşa cum mulţi români au tînjit, în vremurile comunismului, după anii interbelici, generaţia mea va privi suspinînd spre deceniul din urmă al secolului al XX-lea. Lumea în anii '90 a fost, orice s-ar zice, fericită. Poate că România este un caz mai aparte pentru că marile oportunităţi ale deceniului au fost, mai toate, ratate, dar chiar şi aşa, faptul că aceste oportunităţi au existat este dovada unei perioade mai bune pentru poporul meu. Lumea, în general, a fost fericită. Comunismul fusese învins, economiile capitaliste mergeau bine, oamenii simţeau tandreţea libertăţii. Preşedinte al Statelor Unite a fost un tip simpatic care cînta la saxofon şi avea aventuri galante, liderii chinezi erau tot mai convinşi de virtuţile capitalismului, iar Rusia era condusă de un bun prieten al votcii care, spre deosebire de predecesorii săi cu vederi autoritare şi puseuri democratice, avea vederi democratice şi puseuri autoritare – ceea ce era socotit, pe bună dreptate, un real progres. Era, deci, bine. Începutul noului secol a însemnat şi aruncarea definitivă în istorie a acestei perioade. Acest sfîrşit brutal al unei vîrste roz a civilizaţiei a fost posibil pentru că centrul iradiant, i.e. grupul ţărilor euro-atlantice, a pierdut echilibrul necesar dintre libertate şi ordine. Teroriştii musulmani au cîştigat ceva extrem de important din moment ce liderii civilizaţiei euro-atlantice explică popoarelor lor că preţul securităţii individului este limitarea libertăţilor sale şi popoarele lor acceptă.

Nu cred în frazele „jurnalistice" care spun apodictic că 11 septembrie a schimbat lumea, că ne-a schimbat pe toţi, ca şi cum o diferenţă ca un abis ar fi apărut între trecutul apropiat şi prezent. Cred că 11 septembrie a fost un dezastru pentru civilizaţia noastră şi, cinic vorbind, că efectele sînt fireşti; ceva s-a schimbat, dar nimic important nu s-a alterat. Nu ne prăbuşim şi nu ne pierdem atu-urile pentru că din munţii afgani sau din deşerturile saudite ni se pregăteşte crimă şi teroare. 11 septembrie, însă, ridică din nou o problemă pe care civilizaţia noastră este forţată să o asume periodic: cît de liberi putem fi într-o lume nesigură? Sau, mai precis, ce grade de libertate ne permitem într-o lume cu un asemenea grad de periculozitate?

Echilibrul este, desigur, o problemă de dozaj, dar este şi mult mai mult decît atît. Conducătorii lumii noastre trebuie, poate, să deschidă una din cele cîteva cărţi fundamentale ale alchimiei. Acolo vor afla că la echilibru se ajunge prin dexterităţi, precum cele ale farmacistului sau ale chimistului, dar că mai este nevoie şi de o bună întemeiere spirituală pentru ca produsul să fie viabil, pentru ca echilibrul să fie auto-regenerabil în cazul unei imixtiuni. În echilibrul lumii noastre, am uitat acest al doilea aspect al temei echilibrului. Nu sînt guenonist, deşi citesc Guénon cu oarecare interes, dar nu mă pot împiedica să nu constat că din arta guvernării s-a pierdut acel ceva imponderabil pe care l-a pierdut alchimia cînd a devenit chimie. Lipseşte azi un anume spirit şi, mai mult, o anumită aspiraţie care dădea vigoare textelor teoreticienilor europeni ori nord-americani din secolele al XVII-lea, al XVIII-lea şi al XIX-lea şi care nu se mai regăseşte în programele politice ale partidelor care cîştigă sau pierd alegeri în lumea democratică de azi.

Legislaţiile anti-teroriste care se dezbat astăzi în toate corpurile legiuitoare ale lumii euro-atlantice produc reacţii uşor de anticipat. Pe de-o parte, majoritatea este convinsă de necesitatea acestor legi şi este gata să plătească preţul pentru propria siguranţă. De cealaltă parte, mişcările pentru drepturi şi libertăţi civile protestează, se indignează, organizează marşuri. Primii spun că cei din urmă critică, dar nu propun nici o soluţie alternativă credibilă pentru combaterea terorismului. Şi au dreptate. Combaterea terorismului cu dragoste, dialogul cu Al-Qaeda ori integrarea în societăţile moderne a celor care îl urmează orbeşte prin grote pe Ben Laden sînt naivităţi de care rîd şi copiii. Pacifiştii, uniţi astăzi cu mişcările civice, acuză elitele politice, în majoritate convinse de necesitatea „strîngerii şurubului", de aruncarea în aer a unor principii fundamentale pentru societatea democratică occidentală şi, prin asta, de subminarea democraţiei însăşi. Şi au dreptate. Oricine citeşte regulile după care vor funcţiona tribunalele americane special instituite pentru combaterea terorismului simte un fior rece. Rece, ca războiul care tocmai a trecut. Probe care nu se pot dezbate, percheziţii fără motivaţie cenzurată de un magistrat ori dispariţia confidenţialităţii din relaţia avocat-client erau, pînă în 11 septemebrie, de neconceput în statul de drept american.

Victoria asupra talibanilor şi pedepsirea lui Ben Laden sînt mai mult decît posibile în termen de zile sau săptămîni. Nu a fost atît de greu pe cît ne-am aşteptat. Ştiind că experienţele repetate spun de la sine ceva, îmi aduc aminte de îngrijorările pe care le-am avut la începutul războiului din Golf, cînd vorbeam temător despre trupele de elită ale lui Saddam Hussein şi despre armele sale îngrozitoare, ca să găsim, pînă la urmă, o adunătură jalnică de trăgători cu puşca neştiind cum să fugă mai repede. Nu avem nici un motiv să ne fie frică de duşmanii noştri. Sînt slabi şi nu au nici o şansă să ne distrugă. Avem, însă, motive să ne fie frică de ceea ce produc spaimele noastre. Avem motive să ne îngrijorăm pentru echilibrul interior al cetăţii noastre, care face posibilă superioritatea noastră în afară. ▲

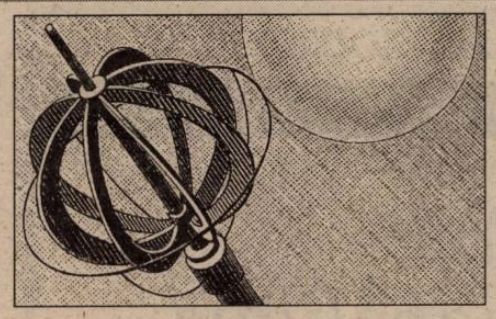

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Un vot de încredere

Cînd a angajat votul de încredere pentru trimiterea de trupe (aproximativ 4.000 de oameni) în Afganistan, cancelarul Schroeder a vrut să-şi pună partenerii de coaliţie, Partidul Ecologist, al verzilor, în faţa unei opţiuni clare: vor să rămînă la putere sau vor să-şi apere principiile. Era important să se demonstreze că există o susţinere internă solidă pentru o politică externă activă, în care vorbele sînt însoţite de fapte: Germania nu mai este un „caz special" al Europei şi soldaţii ei pot merge oriunde în lume, pentru a menţine pacea sau pentru a termina un război, fără să mai trezească amintirea trupelor celui de al III-lea Reich.

Unii deputaţi ai Partidului Ecologist, în consens cu mişcarea pacifistă din Germania, dar şi din alte ţări europene, cred că şi ceilalţi ar trebui să urmeze exemplul Germaniei – să nu scoată trupele în afara graniţelor – şi nu invers. Cum spunea un celebru şi talentat artist de film american, declaraţiilor prin care Ben Laden ameninţă cu distrugerea Statelor Unite ar trebui să li se răspundă cu dragoste şi tandreţe. Vorbea serios.

Partida de pocher, cum a fost numit de ziare votul de încredere din Bundestag, era destul de riscantă: în afară de verzi, deputaţi din propriul partid al cancelarului ameninţau că vor vota împotriva guvernului, iar democrat-creştinii, de acord cu trimiterea trupelor, urmau să voteze oricum împotriva guvernului, pentru a fi credincioşi ideii de opoziţie. Deşi ar fi putut conta pe sprijinul liber-democraţilor, pentru cancelar era important să-şi clarifice poziţiile în propria coaliţie: „Să fie clar – preciza Franz Müntfering, secretarul general al Partidului Social Democrat – dacă acest guvern cade, următorul nu va mai fi construit de aceeaşi coaliţie. Sîntem pentru menţinerea uniunii între socialişti şi ecologişti, care a produs multe lucruri bune, în multe domenii. Această configuraţie este cea mai bună combinaţie posibilă. Dar dacă unii vor să se arunce pe fereastră, noi nu-i putem împiedica (...) O coaliţie nu este o poveste de dragoste, ci un contract în vederea atingerii unui obiectiv determinat".

Căderea guvernului Schroeder ar fi dus la alegeri anticipate cu un rezultat incert pentru social-democraţi, dar aproape sigur verzii n-ar mai fi reuşit să depăşească baremul necesar pentru accesul în Bundestag. Reprezentantul lor în guvern, ministrul de Externe Joschka Fischer, i-a rugat să se gîndească mai bine. Implorîndu-i aproape să nu cedeze în faţa sentimentelor pioase şi să se comporte ca nişte adevăraţi oameni politici, grupul ecologist din Parlamentul european le-a trimis o scrisoare avertisment: „Ar fi o dovadă de iresponsabilitate să puneţi capăt coaliţiei roşverde de la Berlin. Vă cerem să garantaţi viitorul european comun al proiectelor noastre sociale şi ecologice. Căderea guvernului şi prăbuşirea ecologiştilor germani vor întări, ulterior, în Europa, partidele de dreapta şi vor ameninţa, vor distruge chiar proiectul nostru european comun". Scrisoarea a contribuit, probabil, decisiv în rezultatul definitiv al votului de încredere: recalcitranţilor, torturaţi de problemele de conştiinţă cu specific german, li s-a oferit cauza superioară a conştiinţei europene.

Votul de încredere a fost cîştigat cu 336 de voturi împotriva a 326. Guvernul s-a menţinut şi cancelarul a putut să-şi ţină promisiunea faţă de alianţa antiteroristă. Ceea ce nu înseamnă că necazurile s-au terminat: recesiunea economică face ca potenţialul de nemulţumire să explodeze din orice pretext. Acum, ziarele opoziţiei îi cer cancelarului să-l concedieze pe Michael Steiner, unul dintre principalii săi consilieri de politică externă. Într-o escală la Moscova, după turneul asiatic al cancelarului, Steiner, care-l însoţea, a jignit trei soldaţi nemţi din escortă, le-a spus un cuvînt urît şi apoi le-a cerut să-i aducă nişte caviar pentru micul dejun. Soldaţii au fost indignaţi, au reclamat, consilierul şi-a cerut scuze pentru cuvîntul urît şi a spus că povestea cu caviarul a fost o glumă. Într-adevăr, oriunde s-ar afla, la Moscova sau în Afganistan, soldaţii aceştia nu seamănă cu cei din al III-lea Reich şi, spre deosebire de ecologişti, ei consideră principiile mai importante decît puterea. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Harry şi Jules

Cînd ai îmbătrînit, orice povestire începe cu „pe vremea mea...". Mai mult, cînd chiar eşti cu un picior în groapă, apare şi formula „în ziua de azi..." ori, pentru variaţie, „zău dacă pot să vă înţeleg pe voi, tinerii...".

Trebuie deci să încep prin a-mi recunoaşte vîrsta: aparţin ultimei generaţii Jules Verne. Începînd de prin clasa a patra am strîns volumele acelea mari şi albe, cu coperţi groase şi ilustraţii originale, în care lumea era simplă (civilizaţie *vs* barbarie), iar ştiinţa, aproape de fiecare dată, de partea omului (sigur, n-am uitat oraşul acela din Africa, în care savantul uşor nebun dăduse mîna cu un ucigaş – o previziune împlinită cam o dată pe an în ultimii 100).

Cînd Jules Verne a ieşit pe piaţă cu cărţile lui, marketingul devenise deja o grijă pentru editori – însă, pe vremea aceea, procedura era oarecum diferită de cea din zilele noastre. Se căuta mai întîi o carte bună, după care urma promovarea, premiile, eventual turneul de conferinţe. Vremurile acelea s-au dus (iată, vorbeşte vîrsta): astăzi o multinaţională comandă o carte – cu calităţi literare stabilite de consiliul de administraţie – şi o promovează cu mult înainte de a fi scrisă. Ba chiar angajează actorii înainte să ştie cum arată personajele (şi chiar mai rău – se face un focus grup, adică nişte cetăţeni indignaţi care cer un *happy-end*, să poată veni cu copiii la film).

Chiar dacă filmul va încasa pînă la urmă un miliard de dolari (cu tot cu jucăriile, jocurile pe calculator, hainele şi numărul inimaginabil de obiecte care vor purta ştampila Harry Potter), autoarea nu se va alege cu mai mult de 50 de milioane. Jules Verne a reuşit, totuşi, afaceri mai bune, inclusiv în materie de celebritate: spre deosebire de el, dna Joanne Rowling (autoarea cărţii, o englezoaică) e un nume mic pe copertă şi atît. Banii de promoţie s-au dus toţi pe consolidarea imaginii şi transformarea în bun de consum a băieţelului cu puteri magice pe care l-a imaginat.

Povestea e simplă: Harry, un copil orfan, descoperă la vîrsta şcolii că părinţii săi erau vrăjitori şi că şi el trebuie să meargă la o şcoală specială pentru copii cu abilităţi magice. Spre deosebire de exploratorii lui Verne, care aleg locuri (şi pericole) reale, Harry porneşte în aventura lui de pe peronul *9 şi trei sferturi* al unei gări londoneze. Altfel decît eroul meu favorit, căpitanul Nemo, care învaţă şi îşi construieşte singur submarinul, Harry Potter îşi cumpără bagheta magică de la un magazin, în care poate să intre numai datorită faptului că e copil de vrăjitori. Ereditatea ca avantaj competitiv? Jules Verne n-ar fi fost de acord cu asta. Şi poate nici cu întoarcerea la magie – la ce bun, cînd avem ştiinţa?

De fapt, drumul acesta înapoi spune cîte ceva şi despre lumea de astăzi: o dată trecut anul 2000, ţinta favorită a tuturor predicţiilor din ultimul secol, lumea a descoperit că promisiunea principală a ştiinţei, aceea de a ne face fericiţi, a fost făcută uitată. Cercetătorii sînt acum cu mult mai preocupaţi să găsească soluţii la necazurile aduse de colegii lor de acum o generaţie-două. Spre deosebire de ştiinţă, magia nu are efecte secundare: aţi auzit de vreo vrajă care să atace stratul de ozon? Ea nu, însă filmul îşi va aduce o modestă contribuţie în sensul acesta, ca orice produs industrial.

De fapt, chiar autoarea spune că vrăjitoria e o analogie şi că opera ei vorbeşte despre „puterea imaginaţiei, despre lupta de a-ţi dezvolta întregul potenţial". Sună ca o carte de tipul „Cum să reuşeşti în viaţă". Aşa şi este: povestea lui Harry Potter poate fi citită şi ca o parabolă a distanţei între două lumi. Lumea vrăjitorilor şi cea a oamenilor normali, adică Occidentul bogat şi care pare să fi găsit pe undeva o baghetă magică şi restul lumii sărace, încercînd să-şi ducă traiul cum poate şi suspectîndu-i pe ceilalţi de scamatorii.

Ce ne facem noi, ceilalţi, născuţi fără baghetă, însă cu speranţa că Nautilus poate fi construit la Şantierul Naval Constanţa? Pînă una-alta, să-i ducem pe copii la film ori să le cumpărăm cărţile. Şi să sperăm că uniformizarea culturală e de fapt un avantaj. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Café diabolique

N-am mai dormit de prin 1967 şi se vede. Încep să văd oameni care nu sînt de faţă. Chiar eşti acolo, Condoleeza, în spatele tejghelei, făcînd avioane de hîrtie? Peggy Guggenheim, te rog, îmbracă-te la loc, că nu mă pot concentra. Îl văd pe Elvis cu părul lui Jimi Hendrix. Dar asta e de-adevăratelea: Elvis chiar e aici. Şi mai văd oameni în interiorul oamenilor: înlăuntrul tipului care citeşte ziarul la masa de lîngă geam văd doi clovni, fiecare cu cîte un bol de tăieţei pe care se pregătesc să îi arunce într-o strecurătoare. Pe măsura lucrurilor care se petrec în bomba asta.

Nu-mi place să mă uit prea atent, mai ales dimineaţa: cu toţii sînt plini pînă la buză cu oameni pe care i-au agăţat din visele lor. E nevoie de o groază de cafeină ca să-i faci să dispară. Unii cară după ei oameni din vis preţ de o juma' de zi întreagă, pînă cînd se trezesc suficient ca să se scuture de ei. Oamenii din vis nu cer simbrie: nu au nevoie decît de un tip somnoros în care să zacă. În majoritatea birourilor există de zece ori mai mulţi oameni din vis decît angajaţi!

Dar asta nu mă priveşte pe mine. Eu am probleme cu neoanele, firmele strălucitoare, aparatele electrice şi megalomania. Problema mea sînt autostrăzile, staţiile de benzină nonstop, barul Molly's şi cele prea multe gînduri. Cred că eu sînt împăratul miezului de noapte, Ducele de Mămăligă. Filozoful Cioran mi-a spus odată că n-a dormit timp de treizeci de ani, pînă cînd şi-a emis filozofia lui de smoală clocotitoare, o fiertură întunecată care îi aduce la delir pe adolescenţi. Şi mi-a mai spus că s-a lăsat de fumat în cele din urmă, pentru că fuma de două ori mai mult decît oamenii care dormeau.

Alţi oameni care n-au dormit sînt Timurlenk, Iisus şi Cleopatra. Timurlenk a fost ocupat cu cuceririle, Iisus a trebuit să pună păcatele lumii în ordinea în care au apărut, iar Cleopatra era dependentă de sex. Bîntuia prin tot palatul, strigîndu-l pe Timurlenk. Mă rog, eu nu mă compar cu ei, dar şi eu sufăr. Undeva, cineva îmi fură somnul. Televizoarele duduie de rapoarte privind deficitul de somn al Americii, dar eu nu prea înţeleg. Oamenii dorm mai puţin, dar dorm, dacă e să te iei după numărul de iepuri din dosul pleoapelor lor. Şi de oile din cafele.

Am avut o copilărie somnoroasă şi o adolescenţă somnolentă. M-am trezit în anii '60, dimpreună cu toată generaţia mea. Dar majoritatea leatului meu a stat trează numai cît să se convingă că viaţa nu e decît un vis. După care a adormit la loc. Între timp, nişte pisici nevricoase au început să dea tîrcoale noaptea leagănelor noastre. Le-am văzut şi am dat alarma. Dar toţi s-au întors pe partea cealaltă. Am văzut jivinele amuşinînd cărniţa trandafirie şi anesteziată a contemporanilor mei. De-abia aşteptau să-şi înfigă colţii. Ştiam că, de îndată ce adormiţii îşi vor scoate cefele goale pe sub plasa de ţînţari, toată numai găuri, lighioanele vor ţîşni, îi vor trînti la loc în pat, îi vor murseca şi îi vor da pe gît în jos, cu o butelcă de Retzina. Ba chiar şi-au gătit frumos nişte mîţe mai puţin costelive şi le-au trimis să trăiască printre noi, să vadă dacă dormim de-adevăratelea sau doar ne prefacem. Toată lumea dormea pe bune, mai puţin eu şi coioţii. Restul îl ştiţi. Au dormit în vremurile bune, în timpul economiei prospere, al certurilor despre genuri, vinovăţii şi penisuri. Dar cît timp eu sînt treaz, cu toţii sînt OK.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Excepţionalismul românesc şi Tony Judt

Povestitorul vorbea – săptămîna trecută – despre omniprezenţa revistelor erotice în peisajul citadin. Dar, ale naibii erosuri pe papir, măcar dac-ar rămîne pe capul nostru! Unele mai trec şi oceanul şi scot şoldul nud acolo unde n-ai ghici – şi o fac lăsînd în urmă amărăciune, aşa cum a provocat în presa culturală românească articolul *Romania: Bottom of the Heap*, publicat de Tony Judt în ediţia din 1 nov. a.c. a excelentei reviste „The New York Review of Books".

Recenzent de forţă şi autor al cîtorva cărţi admirabile (inclusiv *Past Imperfect. French Intellectuals, 1944-1956*), Tony Judt pleca în articol de la un pictorial din numărul pe februarie 2000 al revistei *Plai cu boi* (arătat lui de către Mircea Mihăieş): prinţesa Brianna Caradja, fotografiată acolo, îl inspira pe Judt să ajungă – după două paragrafe – la două concluzii: una, că Mircea Dinescu (fondatorul *Plai*-ului) nu este Hugh Hefner (fondatorul *Playboy*-ului); doi, că România este altceva, unică, diferită (în sensul nemăgulitor) faţă de ţările din zonă. Şi urmează un năucitor amestec de adevăruri de bun-simţ şi de clişee stranii, unele cu altele împletite pentru a ridica statuie excepţionalismului românesc.

Nu mă voi opri la inexactităţile ce pigmentează discursul – M. Iorgulescu (în *22)* şi Şt. Borbély (în *Observator cultural)* le-au indentificat deja, de la fixarea locului de naştere al lui Ion Iliescu în Moldova pînă la confuzia de *tempo* dintre Imperiul Habsburgic şi Imperiul Austro-Ungar; aş mai adăuga doar două: nu tratatul cu Ungaria de la Trianon (1920) a fost condiţionat de recunoaşterea de către România a drepturilor naţionalităţilor, ci tratatul cu Austria, din septembrie 1919; la fel, nu din 1944 este, formal, Gheorghiu-Dej lider al PCR, ci din 1945, în urma primei Conferinţe Naţionale a sectei comuniste din octombrie acel an (în plus, nu Dej este primul etnic român ajuns şef al partidului, ci Cristescu-Plăpumaru', tatăl unei frumoase şi brunete Miss România de prin anii '30 – păcat că nu apărea *Plai cu boi* pe atunci, Tony Judt ar fi avut ce admira). N-ar fi o dramă, totuşi. Greşelile sînt de înţeles şi s-ar putea trece peste. Dar se poate oare trece peste concluzii?

Principala concluzie a lui Judt constă, aşadar, în caracterul diferit al României faţă de vecinele ei foste comuniste şi, de aici, dificultatea pentru Europa de a înghiţi nodul de probleme pe care această ţară îl reprezintă. Concluzia – cred – este fundamental greşită. Acest excepţionalism al lui Judt este replica în oglindă a excepţionalismului de sens opus reclamat de Ion Coja, Dan Zamfirescu & Comp.; mărturisesc faptul că m-am săturat în egală măsură de cei ce văd în România culmea vechimii în Europa, a creştinismului, geniului sau strălucirii şi de cei ce văd în România, de fapt, abisul acestora. Nu cred că soluţia optimă pentru vindecarea unui (mimat) complex de superioritate este inducerea unui complex de inferioritate. Nu spun că Judt asta ar fi urmărit; dar, vrînd-nevrînd, asta lasă în urmă. Nici nu spun că Judt nu ar avea dreptate cînd zice că o revistă cu abjecţii xenofobe gen *România Mare* ar fi interzisă în cele mai multe dintre statele democratice; dar asta nu mă împiedică să consider penibil efortul lui Judt de a-şi ilustra articolul cu poze din aceeaşi *România Mare*.

În fine, mai e un detaliu. În articol, Judt povesteşte despre o conferinţă ţinută la Iaşi, în martie a.c.; la finele ei, un om în vîrstă i-a ţinut o lecţie stînjenitoare de creştinism. Judt spune că aşa ceva nu i s-ar fi putut întîmpla în multe părţi ale Europei. Cu seninătatea celui ce nu se regăseşte în lamentaţiile bătrînului român (şi nu sînt *diferit* de marea majoritate a colegilor de generaţie), regret că Tony Judt nu şi-a reamintit şi întîlnirea cu românii de la „New Europe College", tot în primăvara acestui an, o întîlnire cu totul firească – adică *banală* în europenitatea ei.

Pun punct cu ceea ce i-am spus la telefon şi prietenului comun Mircea Mihăieş: la viitoarea vizită în România a lui Tony Judt să-i arate şi *Playboy* ediţia română; cred că Judt ar ajunge singur la concluzia că dacă la Varşovia, Praga sau Budapesta ar apărea similarităţi parodice gen *Plai cu boi*, Europa Centrală ar fi mai frumoasă decît este.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Documente din revoluţie (I)

Acu' adevărul este că subsemnatul Abălaşei Ioan[1] care locuieşte la bloc pe str. C. Lugojului, *„fiind pensionar de boală"* a avut *„timp la dispoziţie a mă afla prin mijlocul oamenilor ce se adunau pe stradă şi în special în preajma bisericii reformate."* Pensionarul nostru se plimbă în dreapta şi în stînga, analizează şi hotărăşte în consecinţă: *„Văzînd amploarea situaţiei creiate nu am renunţat a sta deoparte, ci am activat împreună cu cei prezenţi."* Aşadar, după cum vedem, pensionarul Abălaşei Ioan, avînd dumnealui, aşa cum declară, timp la dispoziţie deodată se hotărăşte să activeze împreună cu cei prezenţi. Iacătă cum se naşte hotărîrea şi cum se schimbă toate: din mai nimic. Ce face subsemnatul Abălaşei, mă puteţi întreba. Păi să vedem. Întîi de toate declară că îl încearcă *„păreri de rău căci nu am putut a fi alături tot timpul întru cît în dimineaţa zilei de 17 XII în conflictul ce se creiase la Judeţeana de partid am fost rănit la cap fapt pentru care nu ştiu ce s-a întîmplat ulterior cu mine m-am trezit acasă bandajat la cap – apoi pe seară auzind că se trage în populaţie cu cartuşe adevărate nu m-am putu abţine şi am plecat din nou în oraş„.*

Ghinionul, că nu putem spune altfel, îl poartă din nou pe la Judeţeana respectivă, acolo *„2 civili cerîndu-mi actele eu nu aveam buletin cu mine ci numai legitimaţie de călătorie"*. Scoate aşadar legitimaţia şi unul dintre cei doi civili pe dată *„a luat bastonul pe care îl port întruna – am avut călcîiul fracturat şi am stat 3 luni în ghips – deci unul mi-a luat bastonul şi mi la rupt în două, apoi a chemat pe unul în uniformă miliţie şi ma băgat într-o cameră la Judeţeană apoi a venit o maşină mică unde mai erau 2 civili mi-a mai dat cîteva palme şi m-a urcat în maşină şi ne-a dus la Miliţie. Acolo mi-a luat tot ce aveam cu mine ceas, inel, brichetă şi banii cei posedam. Dezbrăcat la pielea goală am fost lovit cu o coadă de ceva tîrnăcop s-au ce era, pus cu burta la pămînt (pe beton) cu mîinile după cap. Am cerut apă şi nu au vrut să-mi dea. Am stat cîteva ore aşa cu burta la pămînt unde mă mai lovea cîte unul întrebînd ce am căutat pe stradă şi ce am vrut să demonstrăm la care bine înţeles nu le răspundeam. La un moment dat a venit o dubă şi m-a băgat forţat în ea unde cum mă gîndesc acum eram vreo 30-40 persoane de toate vîrstele şi m-am trezit la penitenciar. Acolo ne-am băgat într-o celulă şi pe rînd ne lua la cercetări la depuneri de declaraţii ei ne puneau întrebări şi apoi scriam tot ce vroiau ei nu le citeau să ştie ce am scris iar dacă ceream să cetim ne mai articulau şi ne ameninţau cu moartea"*,[2]

Junele Aga Florin Ilie s-a născut în 1972, stă cu părinţii pe strada Luminii nr. 50, tatăl lui este cîntăreţ de profesie la Ansamblul Banatul. Pe la ora 18, în 16 decembrie, Florin începe să strige *„lozinci anticomuniste împotriva lui Ceauşescu. După aceea am oprit tramvaiele care circulau prin zona Maria pentru a-i opri pe cetăţenii oraşului cu noi să scandeze împotriva guvernului"*. Pleacă Florin pe drumurile cunoscute. Pe la miez de noapte sînt încercuiţi. Din punct de vedere strategic, *„forţele"* au lucrat bine, în faţa coloanei de demonstranţi a apărut, în noapte, un cordon de militari, concomitent *„în spatele nostru erau oameni îmbrăcaţi în haine militare, de mai multe vîrste, care ne fugăreau să ne prindă. Eu personal am fugit reuşind să scap din mulţime, şi m-am ascuns în nişte tufe lîngă un teren de sport între zona Circumvalaţiunii şi Calea Torontalului. Era ora 3-3.30 noaptea în data de 17 dec. '89 şi am stat ascuns vreo 15-20 de minute, în acest fel am putut să observ arestările care se făceau în masă."* De acolo, junele Ilie Florin, fiul cîntăreţului, ajunge în Piaţa Libertăţii, este arestat în faţa garnizoanei de un soldat şi predat mai marilor. Stă în arestul garnizoanei mai bine de o jumătate de ceas, sînt prinşi şi alţii asemenea lui. La fel ca pensionarul Abălaşei, şi Florin stă pe burtă şi încasează bătăi: *„eram mulţi tineri, dar şi oameni de mai multe vîrste, şi au continuat bătăile. Nu puteam să văd dar auzeam strigăte din loviturile puternice ale structurii comuniste. Eu personal am suferit o hemoragie fiind lovit în stomac de cîteva ori, şi cu bocancul în cap, de unii dintre aceştia. (...) M-au băgat în celula 56, împreună cu alţi prieteni de-ai mei care au participat, pînă în acel moment la revoluţie"*. În 17 decembrie junele aude din nou strigăte şi îşi dă seama *„că afară au continuat revoluţia"*. Spre seară aud împuşcături, spaima îi cuprinde pe cei din celula 56 care pricep *„că au început să tragă în oameni."* La anchetă este luat în primire de *„un om mai în vîrstă cu ochelari"*.[3]

1. Relatările provin din arhiva Fundaţiei „Memorialul revoluţiei" din Timişoara condusă de dr. Traian Orban. Am reprodus întocmai ortografia declaraţiilor pentru ca să simţim mai bine lumea de atunci. Adevărul fără nici un adaos!

2. Dosar nr. 4/P/ 1990, Procuratura judeţeană Timiş.

3. Dosar nr. 767/P/ 1989, Procuratura judeţeană Timiş.

▲

Texte şi opinii de: Mihaela ANGHELESCU IRIMIA (profesor univ., Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Bucureşti) ● Ioana AVĂDANI (jurnalistă) ● Gheorghe CRĂCIUN (consilier editorial, Editura Paralela 45) ● Cristian DRĂGHICI (jurnalist) ● Irina HOREA (traducătoare) ● Ruxandra IVAN (cercetătoare) ● Ion Bogdan LEFTER (critic literar) ● Cristian PREDA (conferenţiar univ., Facultatea de Ştiinţe Politice şi Administrative) ● Mihai ZAMFIR (profesor univ., Facultatea de Litere, Bucureşti)

Argument

Comunicarea – cuvîntul cheie al epocii în care trăim. Mijloacele de comunicare se dezvoltă, eliminînd, încetul cu încetul, frînele şi obstacolele. Rămîne bariera lingvistică, aceea pe care nici o maşină din lume n-o poate depăşi. Aici, traducătorul rămîne personajul cheie. Munca sa este migăloasă, monotonă, obositoare, trecută cu vederea, cel mai adesea prost răsplătită.

Traducere? Adaptare? Interpretare? Care să fie calea cea bună pentru a face înţelese cuvintele dintr-o altă limbă? Dacă urmăreşti slugarnic toate meandrele frazei, dacă preamăreşti virgula, dacă te supui orbeşte cuvîntului, rişti să cazi în capcana calchierii. Dacă, din contra, eviţi fundăturile şi te îndepărtezi de tranşeele textului, rişti să devii un dezertor, pentru că orice abdicare de la lupta-pentru-găsirea-ehivalentului-exact este o dezertare. Traduire c'est trahir un peu.

Apropo de trădare: cum rămîne cu neologismele? Cum rămîne cu termenii tehnici proveniţi din alte limbi şi „adoptaţi" ca atare în română? Greul acestei lupte se duce pe tărîmul tensiunilor dintre realitate şi limbaj, iar discuţia priveşte mai curînd cunoaşterea decît logica formală. Ce-a fost mai întîi, oul sau găina? Limba română nu are suficienţi termeni precişi, iar traducerea unor noţiuni (din filosofie, din ştiinţa politică, din sociologie, din psihologie, de exemplu) este un calvar pentru traducător (şi, foarte adesea, şi pentru cititor); în schimb, limba română este permeabilă în „adoptarea" de noi termeni. Importăm cuvinte – importăm istorie şi cultură. Mai simplu spus: cuvinte noi pentru situaţii noi, pentru că sincronizarea cu Occidentul înseamnă, pe lîngă constatarea unor situaţii inedite, şi importarea unor cuvinte care să denumească noile realităţi.

*Ce are cultura română de oferit Occidentului? Ce mărfuri avem pentru export? Latura cantitativă este probabil nesemnificativă. Ceea ce contează este (reiau o dilemă mai veche) cum ne vindem marfa. Traducerile din limba română nu şi-au găsit încă locul pe piaţa de bunuri culturale din Occident. Dar dacă în economie lucrurile sînt relativ simple, regula de bază fiind supremaţia cererii, în cultură lucrurile stau un pic altfel: sprijinul din partea statului, în producţie şi promovare, este o condiţie esenţială pentru succes. Iar majoritatea ţărilor occidentale au înţeles asta, subvenţionînd instituţe culturale, lansări de carte, producţii de teatru etc. În România, unde mai mult ca oriunde este deplînsă slaba (re)cunoaştere a culturii naţionale în exterior, resursele pentru promovarea culturii sînt fie insuficiente, fie administrate deficitar. (**M. M.**)*

Gheorghe CRĂCIUN

Între Tîrgul de Carte de la Frankfurt şi păţania poetului Ion Mureşan

Scriu acest articol la scurtă vreme după întoarcerea de la Tîrgul de Carte de la Frankfurt şi imediat după lectura interviului cu poetul Ion Mureşan din ultimul număr al revistei *Observator cultural* (90/2001). Îmi dau seama, în timp ce încerc să-mi adun ideile, că, fără să vreau, mi-am găsit contextul potrivit pentru discuţia iniţiată de revista *Dilema:* literatura română şi străinătatea, mai exact: situaţia traducerii şi promovării literaturii noastre în afară.

Pot însă constata, pe de altă parte, că problema ridicată aici nu aparţine vreunui departament guvernamental sau vreunei instituţii de breaslă cu caracter de reprezentativitate, ci unei reviste fără prea mare putere de a face ceva în această privinţă, pentru că ea nu produce bani şi nici nu are la dispoziţie mijloacele logistice necesare. Tot ceea ce poate face o revistă este să iniţieze o dezbatere şi să aştepte – ca întotdeauna, fără prea mari speranţe – efectele ei. Ceea ce, dacă nu e inutil, e în orice caz neproductiv...

Dar să revin la contextul anunţat. Am fost prezent la Tîrgul de Carte de la Frankfurt în calitate de consilier al Editurii Paralela 45, alături de poetul Călin Vlasie, directorul şi patronul editurii. Am fost prezenţi acolo pe banii noştri, fără nici un sprijin financiar venit din partea Asociaţiei Editorilor din România sau a Ministerului Culturii, instituţiile organizatoare ale standului românesc. Pur şi simplu am vrut să vedem pe viu cum este acest cel mai mare tîrg de carte din lume, cum stăm noi în acest cadru şi ce se poate face. N-am plecat la tîrg cu mîna goală. În afară de cele 30-40 de titluri expuse (majoritatea cărţi semnate de scriitori români contemporani), am avut prevederea de a pregăti şi un catalog în engleză cu scriitori români „de export", publicaţi şi susţinuţi de noi. Printre ei, Mircea Nedelciu, Viorel Marineasa, Adrian Oţoiu, Simona Popescu, Gheorghe Iova, Andrei Bodiu, Ioan Flora, Ion Bogdan Lefter, Daniel Vighi, Caius Dobrescu, Magda Cârneci, Rodica Draghincescu, şi chiar şi o debutantă, Alina Nelega, al cărei roman *ultim@vrăjitoare*, apărut în primăvara acestui an, a reuşit să scoată din amorţeală o parte din opinia critică de la noi.

Pentru un editor străin interesat de literatura română, puteam pune alături de acest catalog şi un dicţionar al scriitorilor noştri din anii '80-'90 şi o antologie de proză scurtă, şi una de poezie, şi o culegere de eseuri despre experimentul literar autohton şi o mică introducere în problemele literaturii române de după comunism, şi ediţii bilingve de poezie, de la Eminescu şi Bacovia la Andrei Codrescu şi Ioana Ieronim. Toate acestea în engleză sau franceză, în traduceri de bună calitate. „Cărţi de propagandă", cum au fost ele incriminate în *România literară*, cu un an-doi în urmă, de Alex. Ştefănescu într-unul din obişnuitele sale atacuri furibunde la adresa generaţiei '80? Da, cărţi de propagandă, pentru că, după cum bine se ştie, propaganda e sufletul comerţului, al politicii, al intrării în Europa, în marile biblioteci ale lumii, în librăriile, istoriile, dicţionarele culturilor de prim plan ale momentului... Editura noastră, cel puţin, crede în necesitatea promovării în afară a literaturii române din ultimele decenii şi încearcă – cu puţinele mijloace pe care le are la dispoziţie – să facă ceva în acest sens. Sînt vizibile, firească, şi alte iniţiative particulare. Însă nu acesta e nivelul la care ar trebui să discutăm. Anul acesta, la Frankfurt, s-a putut vedea încă o dată că forurile diriguitoare din România nu ştiu şi nici nu au interesul să facă o reală promovare a literaturii noastre în străinătate.

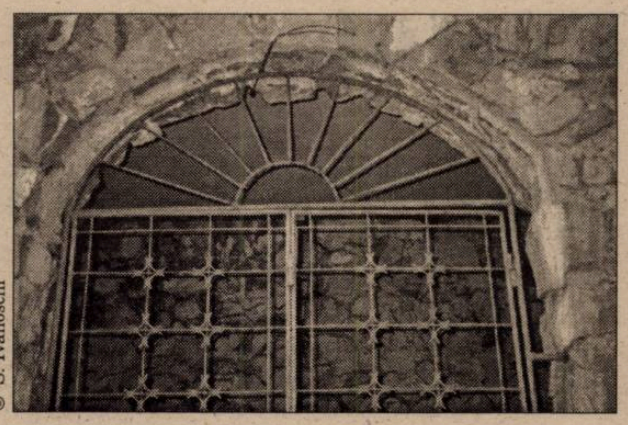
© S. Ivanoschi

Literatura noastră nu va avea nici o şansă de a se impune în afară (...) ca o literatură care să conteze în Europa editorială de azi cîtă vreme problema promovării autorilor români în alte spaţii culturale nu va deveni o problemă de stat.

Mă opresc acum pentru un moment la interviul din *Observator cultural* luat poetului Ion Mureşan, abia întors în această toamnă de la Paris, avînd în buzunar o carte apărută în franceză la Editura Chez Belin, într-o colecţie coordonată de Michel Deguy. Vrînd să-şi prezinte cartea la Centrul Cultural Român din capitala Franţei, poetul a aflat că nu se poate. N-avea... programare. Iar „programările" erau făcute în avans, pînă prin ianuarie anul viitor. Refuzul a venit din partea unui alt poet, tot român şi tot clujean, dar funcţionar cultural cu însărcinări externe, Horia Bădescu, ocupat să-şi savureze succesul debutului său ca romancier nu în România ci tocmai la marea editură Gallîmard... N-are rost să ne ascundem după deget, toată lumea în România ştie care e diferenţa dintre Ion Mureşan şi Horia Bădescu. Toată lumea de bună credinţă ştie că prin Ion Mureşan, şi alţi cîţiva poeţi (care nu mai sînt de mult chiar tineri, deşi prea puţină lume vede asta) de talia lui, poezia română are cu adevărat o şansă de a-şi face intrarea în circuitul editorial al literaturilor contemporane europene. Cît despre romancierul Horia Bădescu, să dea Dumnezeu ca tocmai el să reuşească pe malurile Senei ceea ce n-au prea reuşit Nicolae Breban, Bujor Nedelcovici, Dumitru Ţepeneag: să atragă atenţia că şi în România există astăzi prozatori comparabili ca valoare cu cei din Ungaria, Cehia, Polonia, Slovenia, Rusia etc, prezenţi din plin nu doar în librăriile din Franţa, ci şi în cele din Germania, Austria, Anglia, SUA etc.

Sigur că drumurile româneşti ale promovării şi autopromovării sînt încurcate şi de o inefabilă complexitate, totuşi la exemplul de mai sus aş mai adăuga unul. A existat la Tîrgul de la Frankfurt şi un catalog general al prezenţelor româneşti (edituri, asociaţii de profil, agenţii literare etc), deschis de un eseu, obiectiv şi echilibat, cu destul de puţine scăpări, asupra literaturii române din ultimii ani, semnat de criticul şi eseistul Dan C. Mihăilescu. Direct legat de acesta, şi un set de profiluri reprezentative pentru literatura şi cultura noastră din aceşti ultimi ani: Horia-Roman Patapievici, Vladimir Tismăneanu, Andrei Pleşu, Neagu M. Djuvara, Gabriel Liiceanu, Mircea Cărtărescu, Dan C. Mihăilescu. Nume unul şi unul! Totuşi, dacă nu mă înşel prea tare, doar un singur autor dintre cei enumeraţi mai sus nu a fost publicat şi promovat de Editura Humanitas, al cărei director este Gabriel Liiceanu, preşedintele Asociaţiei Editorilor din România sub ale cărei auspicii a fost tipărit catalogul în discuţie. Să fie Editura Humanitas (absentă anul acesta de la tîrg) principalul şi cel mai important susţinător al autorilor români din momentul de faţă? Să reprezinte numele înşirate mai sus cea mai bună şi singura ofertă de „export" literar şi cultural a editorilor din România? Fără comentarii...

Şi totuşi, ceva de spus rămîne încă aici, şi asta în afara implacabilelor concluzii morale ale „fabulelor" de mai sus. Literatura noastră nu va avea nici o şansă de a se impune în afară (las deoparte cele două-trei cazuri de succes izolat care se numesc Gellu Naum, Mircea Cărtărescu sau Alexandru Vona) ca o literatură care să conteze în Europa editorială de azi, cîtă vreme problema promovării autorilor români în alte spaţii culturale nu va deveni o problemă de stat. Aici e vorba, mai departe, de viziune şi strategie, de bani şi mijloace logistice, de proiecte viabile şi forme flexibile de organizare, de pragmatism şi consecvenţă. De management cultural de anvergură. De profesionism, în ultimă instanţă. Dar şi de fler şi curaj.

N-am văzut încă la nici un tîrg naţional de carte o editură care să aibă curajul de a promova un tînăr autor în care crede prin cartoline cu coperta cărţii şi pliante color, prin afişe şi fotografii de dimensiunile unui tabloid, prin eşantioane de text traduse în marile limbile de circulaţie, puse imediat la dispoziţia celor interesaţi, prin deschiderea imediată a unui site pe Internet dedicat autorului respectiv. Or, vecinii noştri din fostele ţări comuniste, cei cu care mereu avem senzaţia că ne aflăm într-o competiţie nedreaptă, bazată pe aranjamente obscure, fac de mult asta. Şi, aşa cum am putut vedea recent la Tîrgul de Carte de la Frankfurt, o fac al naibii de bine!... ▲

Mihai ZAMFIR

Cea mai grea îndeletnicire

Care ar fi performanţa cea mai dificilă în domeniul literaturii? Care e branşa cea mai chinuitoare în munca de scriitor? Avem la dispoziţie răspunsuri conformiste şi previzibile, date de cei care doresc să pară pe cît de culţi, pe atît de subtili: aceştia ne vor demonstra că eseul filozofic pe teme literare ori poezia ar fi speciile superioare (nu ne-a învăţat romantismul că nimic nu egalează Poezia, cu majusculă?). Alţii, mai „moderni", vor pleda pentru virtuţile romanului, amintindu-ne că secolele XIX şi XX au fost secolele romanului şi că numai în jurul lui găsim marea concentrare de cititori şi de comentatori. Pînă la urmă, grupurile se vor pune de acord asupra preeminenţei „marilor specii" în raport cu celelalte.

De-a lungul a zeci de ani, am încercat să scriu în toate speciile literare cunoscute – din vocaţie, din simpatie, din simplă curiozitate. Întocmind, retrospectiv, o ierarhie a dificultăţilor, ajung la o concluzie de aparenţe ciudate, bazată însă pe proprie experienţă: îndeletnicirea literară cea mai riscantă şi cea mai grea o reprezintă *traducerea poeziei*. Ea reprezintă pragul încercării supreme. Ea reprezintă obstacolul infernal, la depăşirea căruia nouăzeci la sută din amatori şi-au frînt gîtul. În ochii mei, traducerea perfectă a unei bune poezii înseamnă poate mai mult decît însăşi crearea poeziei originale: pe lîngă talentul nativ de a scrie versuri, rămîne absolut obligatorie calitatea, rareori existentă, a posedării profunde a unei culturi şi a pătrunderii în universul închis al unor mari creatori. Condiţii aproape imposibile!...

În accepţiunea sugerată de mine, traducerile reuşite de poezie nu mai au nimic a face cu aproximările bîlbîite la care se rezumă majoritatea exerciţiilor de acest fel, cu ritmările stupid-mecanice şi, desigur, cu infamele traduceri în proză, atît de la modă în secolul al XIX-lea, dar absolut ucigaşe pentru imaginea şi reputaţia poetului tradus. Aşa cum concep traducerea de poezie, ea trebuie să îndeplinească, fără excepţie, cîteva reguli simple şi clare: să refacă exact formula prozodică a originalului; să nu admită nici o licenţă la capitolul metrului, ritmului ori rimei; să sugereze (prin zeci de detalii greu codificabile) atmosfera culturală în care poezia a luat naştere; în fine, să fie, poetic, la fel de bună ca originalul. Luînd contact cu ea, cititorul să perceapă textul original pînă la capăt. Să aibă şocul primordial. Doar astfel cîteva dintre *Florile răului* au atins, sub pana lui Al. Philippide, strălucirea baudelairiană, iar cititorul român al multor strofe din *Faust* l-a citit cu adevărat pe Goethe în cuvintele lui Şt. Aug. Doinaş.

La prima vedere, îndeplinirea draconicelor exigenţe de mai sus pare himerică, dar nu e aşa! Dacă strivitoarea majoritate a traducerilor de poezie nu răspunde acestor doleanţe, va exista întotdeauna – cu precizie matematică – un infim procent de inspiraţi-eruditi care să atingă marea performanţă. Nici nu ne trebuie mai mulţi! Poezia se cere citită în limba în care a fost scrisă; a o citi în traducere înseamnă dovadă de lene ori exerciţiu de alexandrinism pervers. Dacă, pe parcursul a două sau trei secole, principalii poeţi ai lumii vor găsi, prin miracol, un echivalent perfect în marile limbi, atunci truda celor mai inspiraţi dintre intelectualii acestei lumi nu se va fi cheltuit în zadar.

Severa tablă a legilor traducerii schiţată mai sus datează de foarte puţină vreme, de numai cîteva decenii; dar providenţiala ei apariţie a orientat rapid lumea elitei traducătorilor, care a aderat instinctiv la noul cod.

Traducerea versurilor rămîne cea mai grea dintre arte şi pentru alt motiv: este vorba de echivalarea lumilor culturale, fapt la care poetul propriu-zis nici nu se gîndeşte. Traducătorului în versuri nu îi este suficientă „inspiraţia", el nu se bazează doar pe tradiţionalul „daimon" interior; translatorul trebuie să execute echilibristică mentală în urma căreia va afla ce a fost în conştiinţa intimă a poetului atunci cînd şi-a compus poezia. Dar asta nu-i suficient: el mai trebuie să reconstituie atmosfera spirituală a epocii (pe care poetul o respiră, dar n-o înregistrează în chip conştient), atmosferă ce a făcut posibilă ţîşnirea textului. Traducătorul e obligat să devină istoric al culturii, istoric al limbii, hermeneut, psiholog. Şi, mai presus de toate, să fie poet el însuşi, la o altitudine comparabilă cu cea a originalului.

O poezie se poate compune într-o oră, sub fulguranţa inspiraţiei; traducerea ei presupune însă zeci ori sute de ore, zeci de variante succesive pînă la atingerea echivalentului fericit. Ceea ce poetul execută printr-o rapidă joacă înaltă, traducătorul realizează printr-un efort poetic de factură valéryană, construind ecuaţii de cuvinte şi aflîndu-le rezolvarea.

Să mai precizăm un fapt de obicei ignorat: pentru a fi un bun traducător (mai ales de poezie), cunoaşterea perfectă a limbii din care traduci, calitatea de om de cultură, răbdarea sisifică rămîn obligatorii; vitală însă este cunoaşterea cuprinzătoare, „de la origini pînă în prezent", în lung şi-n lat, a propriei tale limbi. A limbii *în care* traduci. Traducătorul perfect trebuie să fie (vai!) şi un scriitor extraordinar el însuşi. Dacă nu există echivalentul absolut, la milimetru, între variantele culturale ale celor două idiomuri, puntea reprezentată de traducere se prăbuşeşte.

În ceea ce mă priveşte, traduc poezie de peste patruzeci de ani, avîndu-i ca obiect obsesiv de admiraţie şi de chin pe marii poeţi francezi, englezi, germani, italieni, spanioli sau portughezi. Am făcut publice un număr infim din traducerile mele, am publicat încă şi mai puţine; dar echivalarea perfectă a versurilor a rămas, pînă astăzi, contactul meu privilegiat cu eternitatea.

▲

Ioana AVĂDANI

Trădînd Poetul...

Cînd Poetul a întrebat „Tu nu vrei să mă traduci?", am roşit sfioasă. Cum adică, eu? Eu sînt ziarist, Măria Ta, eu am alte relaţii cu cuvintele, mai concrete, mai pragmatice. Ele sînt, pentru mine, vite de povară, „informatori" – îmi fac treaba cu ele, dar nu le stau prea mult în preajmă, că nu e bine, nu e bine... Cînd, pentru a doua oară, Poetul întrebă „Tu nu vrei să mă traduci?", demonul perversităţii mă împunse de din dosul inimii: spune-i da, spune-i da! Spune-i da tocmai pentru că, pînă acum, te-ai constrîns la o relaţie utilitară cu vorbele. Tocmai pentru că, în munca de ziarist, ţi-ai surghiunit toate adjectivele, ţi s-au băjenit metaforele, iar de comparaţii te fereşti ca dracu' de tămîie (iacă una!). Spune-i da, şi nemărginite întinderi de cuvinte ce nu-şi vor fi avînd locul în nici o gazetă ţi se vor deschide, numai ale tale. Iar cînd de-a treia oară Poetul întrebă „Tu nu vrei să mă traduci?", am răspuns, cu inima în gît: „Te traduc, Măria Ta, dar de poeziile tale mi-e frică". Şi aşa am pornit în marea vînătoare a cuvintelor. Pe nebănuite cărări mă purta vînătoarea, şi simţiurile mi se ascuţiră. Căci trăgeam cu urechea la oameni, pe stradă, în autobuze, să prind vorbe mai noi şi mai vechi, mai de la oraş şi mai dincolo, vorbe „de pămînt" sau venetice, vorbe de casă sau vîntură-lume. Citeam zilnic Mica Publicitate a cuvintelor, să aflu cine s-a mai născut şi cine a mai murit în fondul lexical. Căci nu există jivină mai ascunsă şi mai furişă ca limba pre care o vorbeşti, pre care o consideri a ta şi cu care dormi sub pernă, să-ţi afîneze visele, şi care te trădează de îndată ce îi întorci spatele. Schimbătoarea jivină – acum urs, acum şarpe cu pene – creşte şi se învolbură, se încolăceşte şi, dacă nu te grijeşti de ea, îţi arată înşelătoarea faţă odihnită a „fondului principal", şi tu o crezi cuminte şi supusă („cin' le paşte, le cunoaşte"...), în timp ce dînsa îşi creşte două capete acolo unde a pierdut unul, şi gheare îşi creşte, şi blănuri moi pe deasupra solzilor. Şi cu atît mai cumplită lupta, cu atît mai ascuţită pînda cu cît şi jivina pe care o păstoreşte Poetul e la fel de neîmblînzită, de învolburată şi schimbătoare. Şi nu există două jivine la fel pre lumea aceasta, şi de aceea e nevoie să le cunoşti metehnele şi graiul ascuns, căci altfel nu le poţi aduce dimpreună în acelaşi ham, la curtea Poetului. Şi-apoi: acesta este încă şi mai meşter la prinderea cuvintelor cu laţul şi capcana, şi el le vopseşte vorbelor măşti, să nu le mai recunoşti şi harul lui tot de limbă ţine. De limbă şi nu numai, căci Poetul îşi pune în versuri nu numai cuvintele meştere. El vine cu munţii lui, cu zidurile lui din copilărie, cu scepticismele şi candorile lui, cu victoriile dobîndite şi cu cele amînate, ţi le aruncă pe toate la picioare, grămadă şi spune simplu: „Tradu-mă!". Şi tu trebuie să-i traduci ritmul. Şi trebuie să-i citeşti cărţile pe care le-a citit şi să găseşti în ele acelaşi lucru. Şi trebuie să te duci unde şi-a purtat Poetul paşii – să te opreşti în aceleaşi cetăţi, să baţi aceleaşi străzi, să mîi peste noapte la aceleaşi hanuri, bînd acelaşi vin şi avînd acelaşi vis. Şi dacă la vînătoarea de cuvinte pleci speriat de grozăvia trebii tale, de întors te întorci umil şi aproape străveziu. Căci de atîta umblat şi de atîta sfat cu măririle lumii lîngă tîmpla lunii, simţi că-ţi cresc şi ţie aripi şi te împinge trufia să pui acolo unde simţi că lipseşte, să îndrepţi acolo unde vezi rătăcire sau strîmbătate. Dar cu umilinţa frumoasă te ascunzi şi frîu îţi pui singur, căci tălmaciul nu trebuie să se vadă şi să se simtă în spatele lucrării. Căci doar atunci lucrarea lui e bună, cînd oamenii n-o văd şi nu o simt, cînd curge versul Poetului de parcă el ar fi călare pre jivina limbii aceleia. Şi atunci, mai bătrîn sau mai înţelept cu o viaţă (dar cine a văzut poeţi înţelepţi?), te poţi întoarce la – sau către – Poet şi-i zici, cum am zis şi eu: „Mă iartă, Măria Ta, te-am trădat". Fiara limbii române face din „a traduce" – a înşela în dragoste. Şi atunci trebuie să acceptăm că „a traduce" este un gest de dragoste, înainte de toate. Şi este, în egală măsură, o înşelătorie: Poetul crede că a fost pus, cu toate ale lui, pe de-a-ntregul şi în bună ordine, într-o limbă străină lui; iar cetitorul se înşeală că el, Poetul, îi este, iată, accesibil. Între ei doi, trădînd, tălmaciul...

▲

Cristian DRĂGHICI

Cuvinte grele

Majoritatea românilor sînt dependenţi de filmele americane. Atît telespectatorii, cît şi televiziunile care cîştigă puncte bune de audienţă de pe urma lor. Filmul american este, deci, un produs căutat. Nu o să stabilim aici de ce este căutat sau dacă ar trebui să fie. Lumea îl priveşte din varii motive. Dar dacă tot o face, de ce să nu-i prezentăm un produs autentic, cît mai apropiat de ce a vrut regizorul să sugereze?

Mă voi referi la titrajul practicat de mai toate televiziunile noastre care, slavă Domnului, păstrează încă acest sistem în pofida dublării practicate de unele posturi occidentale. Din acest punct de vedere media autohtone merită toată stima. Un actor italian ar putea cu greu să imite vocea gîtuită al lui Bruce Willis. Iar Arnold Schwarzenegger nu mai are farmec rostindu-şi celebrele replici de *tuff guy* în franceză. PRO TV-ul a avut o intenţie în acest sens, telenovela „Suflet de femeie" înregistrînd un succes enorm. Totuşi, postul a ştiut să oprească febra dublării care se prolifera la orizont. Dincolo de avantajul de necontestat pe care dublarea filmelor îl aduce neştiutorilor de carte sau nevăzătorilor, ea are şi un mare neajuns: prestaţia actorului din film este umbrită de cea a actorului *second hand*, care conferă o interpretare proprie scenariului.

Punctul forte de care s-au bucurat încă de la început filmele americane de tip comercial (nu este neapărat un pleonasm) este că spun lucrurilor pe nume, nu se sfiesc să profereze cele mai „naturale" înjurături şi să arate viaţa aşa cum îi este ea înfăţişată omului obişnuit. Am ajuns astfel la problema mea. Titrajul acestor filme, deşi frapează cîteodată prin faptul că traducătorul nu a fost pe faţă, este, în general, mulţumitor. Problema intervine la secvenţele marcate de tensiune sau conflict, în care, evident, survin înjurăturile. Chiar şi aşa, limbajul nu atinge cote de vulgaritate alarmante, ştiut fiind faptul că americanii au un vocabular injurios tare sărac. Cu toate acestea, traducerea în româneşte este, de cele mai multe ori, nu doar mai „slabă" decît oful americanului, dar şi în afara „contextului". Desigur, este greu de crezut că adaptorii televiziunilor noastre nu ştiu să înjure sau sînt străini de cuvinte ca „bitch", „cock", „suck", „ass" cu variante şi, bineînţeles, arhicunoscutul „fuck".

Este foarte posibil ca traducerea aproximativă să fie intenţionată, iar cauza să se regăsească în dorinţa producătorilor TV de a afişa cerculeţul verde în loc de triunghiul portocaliu, păstrînd astfel mai multă lume în faţa micilor ecrane.

Dar există aici două riscuri. Primul, mai neglijabil, este posibilitatea ca telespectatorul român să-l creadă pe Steven Seagal (am luat un nume la întîmplare) un fel de păpălău care-i spune ucigaşului soţiei sale „să te ia naiba!" sau, ştiut fiind faptul că unele limbi au o ritmicitate superioară şi unele filme, un scenariu mai bogat în dialoguri, să nu înţeleagă nimic din jocurile de cuvinte practicate de personaje. Atunci ce face adaptorul? Traduce exact, mizînd pe capacitatea telespectatorului de a citi cu o rapiditate extraordinară, sau încearcă să simplifice, să scurteze dialogurile pentru a le face inteligibile? Oricum ar face-o, filmul îşi pierde considerabil din farmec. Vi-l puteţi oare imagina pe Wesley Snipes dublat în „White men can't jump?" Sau vă credeţi în stare să urmăriţi titrajul cu traducerea exactă a replicilor de tip Harlem?

Al doilea risc, ceva mai important, este discriminarea conştientă pe care televiziunile o fac în acest caz între telespectatorii care ştiu engleză şi cei care nu. De ce cunoscătorii să fie oripilaţi fără avertisment de limbajul irlandezilor din „În numele tatălui", iar restul să privească liniştiţi, cu copiii lîngă ei, sub protecţia indulgenţei adaptorilor? Desigur, nu mă număr printre puritanii care schimbă canalul cînd aud înjurături, dar nici nu văd o soluţie în sfatul prietenilor mei de a ignora titrajul. Cred însă că mesajul unui film străin depinde în mare măsură de o justă „cîntărire" a „greutăţii" cuvintelor atunci cînd textul este tradus şi adaptat pentru publicul românesc.

▲

Ion Bogdan LEFTER

Totul e de tradus...

După prăbuşirea regimului comunist, în România – ca şi în întreaga Europă Centrală şi de Est – a fost din ce în ce mai mare nevoie de traduceri. Izolarea de pînă atunci limitase drastic comunicaţiile noastre internaţionale de toate felurile: de la cele politice şi economice la cele culturale. Odată ce Cortina de fier a fost străpunsă, limbile străine pe care le învăţasem în şcoală am început dintr-o dată să le şi folosim pentru a dialoga. La început cu interese strict jurnalistice sau diplomatice, apoi pentru comerţ, apoi pentru afaceri, în zona ONG-urilor ş.a.m.d., occidentalii au venit în România, iar noi am circulat în lume, vorbind peste tot englezeşte, franţuzeşte, nemţeşte şi ce altceva ne-am mai priceput. Compatrioţii noştri au descoperit repede că dacă-şi pot include în *cv*-urile personale una sau mai multe limbi străine au şanse să obţină o slujbă mai bună, intelectualii – eventuale locuri de muncă în Occident, iar studenţii – burse. Departamentele de profil din universităţi au fost luate cu asalt. La fel – cursurile de scurtă durată pe care le-au organizat o puzderie de firme care au simţit că pentru atare „marfă" e cerere mare pe piaţă. La fel – examenele de atestare, atît cele recunoscute în ţară, cît şi cele solicitate pentru a putea studia în Europa de Vest sau peste Ocean (TOEFEL-ul etc.). În esenţă, oamenii au constatat că dacă vorbeşti engleza sau germana poţi ajunge la lucruri pe care ţi le doreşti.

Prin urmare, schimbarea de regim a avut – între altele – şi această consecinţă extraordinară în materie de comunicare internaţională: a *funcţionalizat* competenţe formate ca-n laborator, pentru performanţa în sine. Înainte de 1989, erau grozavi cei care ciripeau franţuzeşte cu un accent cît mai fandosit, neapărat graseind. După, important a devenit să poţi comunica: nu să vorbeşti fără greşeli, ci să înţelegi şi să te faci înţeles. Simptom lingvistic al unui proces istoric: faptul că a şti limbi străine e tot mai puţin un scop în sine şi tot mai mult un auxiliar confirmă realitatea că românii – ca şi polonezii, ungurii sau bulgarii – se reintegrează în circuitele internaţionale din care multă vreme au lipsit fără voia lor.

În atari condiţii, s-a văzut repede că multe sînt de tradus: legislaţia altor ţări din care să ne putem inspira, reglementări, documente şi documentaţii de tot felul, prospectele şi instrucţiunile de folosire care însoţeau noul val al importurilor, apoi – în ordine culturală – nenumăratele filme şi seriale de televiziune, romanele de consum, dar şi studii şi teorii sociale sau artistice, filozofia, istoria, sociologia şi politologia perioadei postbelice, publicaţii româneşti pentru „export" şi aşa mai departe. Nemaivorbind despre lucrurile vorbite, despre discursurile pentru care e nevoie de interpreţi, despre dialogurile între parteneri politici sau de afaceri, despre ajutorul de care au mereu nevoie vizitatorii ocazionali, de la ziarişti la turişti. Pe scurt: în lumea de azi, totul se traduce! Oamenii, ideile, produsele, informaţia circulă rapid de colocolo. Ne globalizăm şi ne „internetizăm" în ritm accelerat. Obligatoriu împreună cu limbajele pe care le vorbim. Babelul lingvistic a încetat să fie un concert de idiomuri simultane şi opace, comprehensibile doar pentru vorbitorii nativi: e un Babel al traducerilor.

În acest punct al discuţiei apare tema pe care vreau – de fapt – s-o formulez: aceea a imperativului echivalărilor mai subtile, dincolo de „coaja" lingvistică a comunicării. Nu trebuie doar să traducem texte, e vital să le şi înţelegem. Integrarea continentală şi mondială pe care ne-o dorim – şi care merge oricum înainte – ne cere nu doar să transpunem cuvinte, ci şi să asimilăm noi moduri de gîndire, noi criterii, noi sisteme de valori. Dacă în limbajul unui compatriot întîlnim cuvîntul „democraţie", şi anume nu ca inerţie a demagogiei vechiului regim, ci ca (re)descoperire a actualului model al societăţilor liberale occidentale, nu e deloc sigur că el, compatriotul, chiar ştie foarte bine despre ce e vorba. Văzîndu-l cum vorbeşte, cum gîndeşte, ce valori şi ce simboluri apără, cum în sfîrşit – votează, s-ar putea să avem revelaţia că pentru el, pentru compatriot, „democraţia" nu e tocmai ce se înţelege în lumea civilizată prin asta.

Putem alege orice alt exemplu, concluzia rămîne aceeaşi şi ea priveşte fondul grav şi esenţial al problemei: traversăm o perioadă istorică în care, parcurgînd tranziţia de la criza comunistă la prosperitatea democratică, principala dificultate pe care o avem de învins nu e bariera comunicării strict verbale, ci a celei profunde, dintre moduri de gîndire care vor să intre în contact, să se înţeleagă şi să-şi găsească numitorul comun. De vreme ce dorinţa de a ne integra „euro-atlantic" ne aparţine, rezultă că e o prioritate pentru noi să asimilăm sistemul de valori occidental, cu care – de altfel – ne simţim afini. Spaţiul românesc, limba şi cultura noastră au fost dintotdeauna europene. Vom confirma acest adevăr nu numai traducînd texte, ci transpunînd în societatea noastră o întreagă filozofie politică, socială, economică şi culturală. Compatrioţi care încă nu înţeleg mai sînt, însă avem toate motivele să fim optimişti: integrarea continentală a României ca proces de „traducere" e în curs şi face paşi mari, văzînd cu ochii...

▲

Mihaela ANGHELESCU IRIMIA

Adoptare/adaptare

Barbarismul, împrumut dintr-o limbă străină aflată într-un grad de înrudire oarecare cu limba ţintă, aminteşte celor cu timpan lingvistic sensibil de sensul primar al etimonului. *Barbarus* era – pentru romanul *civilizat*, locuitor al urbei şi purtător al demnului titlu de *cetăţean* – orice ins descins din vreo pădure sau peşteră, înarmat cu măciucă şi barbă şi gata oricînd de arţag. Denumirea se moştenise, evident, de la înţelepţii greci, pentru care un *barbaros*, adică unul care nu era grec, era în mod automat şi un *amathés*, adică un neînvăţat, un neinstruit, un ignorant. A nu putea pătrunde seducătoarele taine *matematice* era totuna cu a fi *mut*, adică incapabil a rosti cuvinte *cu rost*. Căci *barbaros* desemna, literal, bîlbîiala cea mai nevrednică între oamenii respectabili – bîlbîiala gîndului, însoţită abia în urmă de neputinţa exprimării verbale. Un *barbar* era, aşadar, un specimen *agramat* în materie de comunicare *civilizată*, chit că – minunată etimologia populară, oriunde şi oricînd! – romanii îl asociau pe *barbar* cu *bărbosul* apărut ca din pămînt printre cunoscuţii cetăţii, oameni care frecventau băile publice cu acelaşi sîrg cu care cultivau eleganta adresare publică.

Despre modele civilizatorii se va scrie, de aici încolo, poate mai abitir decît ne-am fi imaginat în septembrie 2001. Vor fi, probabil, invocate cu reînnoită energie paradigmele propuse de Lévi-Strauss – *„le cru"* şi *„le cuit"* – şi vor căpăta o nouă savoare opoziţiile *intraculturale*. Vor fi sondate cu sporită atenţie formele de *osmoză* sau/şi de *respingere interculturală*. Şi vor prinde nou contur analizele pe seama *adoptării* sau/şi a *adaptării* ca fenomene tipice *aculturaţiei*. Trăim timpuri de nestăvilită globalizare.

În principiu, actul *adoptării* implică *opţiunea* ca atitudine inaugurală: nu poţi adopta ceva fără a opta pentru acel anume ceva – un protocol care implică răspundere, asumare, risc. Precum în cazul adopţiei familiale, adoptarea culturală necesită îndelungi şi minuţioase ritualuri de *familiarizare*, pînă cînd familiar şi familial se suprapun neted. *Adaptarea* reclamă, la rîndu-i, potrivirea de nuanţă. A face ceva *apt* a funcţiona într-un context nou este un travaliu la fel de migălos, la fel de pîndit de eşec, atunci cînd te aştepţi mai puţin. Cu ambele manevre avem de a face zilnic, într-o lume mai deschisă lumii largi decît oricînd. „Atitudinea creează viitorul!", „Eu, să cos şi să calc?", „Eu, să vin devreme acasă?", „Bere cu caracter", „Calitatea americană a ţigărilor", „Angajăm tinere fete pentru fast food", „For sale pe bucăţi", „At Marinika's", „Sensible skin" şi alte asemenea *barbarisme* ne invadează spaţiul vital oră de oră.

Să procedăm sistematic: de la bîlbîiala gîndului (cum poate atitudinea, vreo atitudine, oricare ar fi aceasta, să creeze viitorul?), trecînd prin hăţişul imboldurilor etic dubioase (de ce să fim destoinici la noi acasă, cînd putem să fim şleampeţi şi prea puţin să ne pese de căminul nostru?), poposind asupra aberaţiei semantice provenind de la o translaţie forţată (cum poate berea să aibă caracter?), descifrînd gîfîiala pricinuită de o rahitică înţelegere a sintaxei englezeşti („American Quality Cigarettes" înseamnă „ţigarete americane de calitate") şi chicotind la vederea unor struţocămilice semnale comerciale („La Marinică" – modestă firmă de vulcanizare, într-o comună pe lîngă Cîmpulung Muscel, unde, este de presupus, localnicii nu stăpînesc engleza cu invidiabilă precizie – nu impune, nu-i aşa?, precum acelaşi sterp enunţ cu pretenţii occidentale, de preferinţă americane), ajungem la vechii noştri *false friends* cei de toate zilele (să fie „pielea cu bun-simţ" colega „berii cu caracter"?).

Multă, tot mai multă lume – cu precădere tineretul (mai mult sau mai puţin) studios „face aplicaţii". Ai zice că, într-un iureş belicos, i-a lovit pe toţi furia pregătirii teroriste! Enorm de mulţi dintre aceştia „accesează" sau „inscripţionează" documente, în vederea unei şanse ocupaţionale de excepţie. Să-i fi lovit vreun acces? În acest scop, se dau în vînt după „promoţii" de produse menite a „preveni" lipsurile din gospodărie şi prezintă proiecte „consistente", al căror coeficient de succes se vrea pe măsura IQ-ului unor VIP-uri. Să-şi fi dus la şcoală mobila sau maşina, să-şi fi pus în gardă covoarele sau zugrăveala, să fi îngrăşat tacticos cu alimente „de supermarket" planul supus atenţiei celor în drept şi să se fi măsurat în inteligenţă şi forţă cu mai marii zilei? Sînt cu toţii interesaţi „în" chestiuni de ultimă oră şi îşi ordonează cu studiată lipsă de afect problemele cotidiene cu un „card" sau altul. Suferinzi de inimă, bieţii oameni?

La mezelărie ţi se pune cu insistenţă întrebarea „Feliat?", iar dacă ratezi replica, vei fi, foarte probabil, „atenţionat" cu un „Se feliază totul la noi, nici o problemă!", cum de altfel vezi şi pe eticheta din galantar: „Parizer feliat şi vidat"! La un pas mai încolo, de pe un raft îţi fac cu ochiul „Castraveţi Cornichon", „Ciuperci Mushroom" şi „Măsline Olive". Tronează, de departe, în frigorifica etalare de cărnuri, „Şunca Ham", care, desigur, se poate felia.:. La ieşirea din magazin ţi se va ura „O zi bună!" – formulă incomparabil mai abilă decît prăfuita „Bună ziua!", bună numai pentru *barbari*. Pentru că, iată, ne-am căptuşit cu o nouă categorie de „civilizaţi" – cei pentru care vorbitul pe înţeles nu e nici „consistent", nici „sensibil", nici, normal!, „friendly". Numiţi cu o sintagmă civilizată ei sînt îndeobşte *les nouveaux riches*. În absenţa unor instituţii şi grupuri socio-profesionale asimilate cultural, ei sînt cei care, prin atitudine, speră să creeze viitorul! Rămîne de văzut ce fel de viitor. Există viitorul simplu, cum există viitorul „doi", adică un viitor gata întîmplat. Dar toate acestea ţin de *gramatică*, adică de *matematica* limbii. Or, cine se complică inutil cu una ca asta? Vorba afişului: „Eu, să vorbesc cu rost?" – drept pentru care o buclucaşă virgulă separă subiectul de predicat. Adoptare sau adaptare? Şi a ce?

▲

LUNI 26/11 TZ ● STEPS MARȚI ● PUȘCA DE MIERCURI 28/11 SILICON VALLEY SPECIAL ● ZI 29/11 DEFUNCTU' LAND VINERI 30/11 BEN ȘI GLORIA
UNDERGREENACT
FESTIVALUL INDEPENDENT DE TEATRU – EDIȚIA A DOUA –
TEATRUL ART UNDERGROUND teatrul LUNI de la green hours
ALEXANDERPLA 27/11 DIES IRAE VÎNĂTOARE DECLARAȚIE ● ● UN CADOU CĂ-I BINE JOI ● NO MOM'S BALAURUL ● SÎMBĂTĂ 1/12 MM ● CONCERT ADA MILEA DUMINICĂ 2/12 WWW.NONSTOP.RO LUNI 3/12 ZARURI ȘI CĂRȚI MARȚI 4/12 CUM SE FACE ● ALCOOL... AMAR... AMOR... MIERCURI 5/11 ÎNGERUL ELECTRIC ● CHANTAN AU LAIT
PRO HELVETIA · INSTITUT FRANÇAIS de BUCAREST · one to one · BUCHAREST · euromedia · Antena 1 · radio CONTACT · restaurant CASA ROMANA · ART · ȘAPTE SERI · 22 · DILEMA

CUVINTE FĂRĂ FRONTIERE

Cristian PREDA

Cîteva experienţe

În viziunea cea mai superficială cu putinţă, politica e plasată chiar în spaţiul descris – coincidenţă! – de către termenii acestui număr din *Dilema*. Ea e situată undeva între a traduce (citeşte: a trăda) şi a te adapta (citeşte: a te descurca). Voi încerca să subminez această perspectivă enunţînd cîteva observaţii pe care le-am făcut pornind de la relaţia mea multiformă cu politica şi discursul politic, relaţie care m-a purtat din sălile de curs ale Facultăţii de ştiinţe politice în culisele partidelor şi ale instituţiilor puterii, din editurile de carte politică în redacţiile jurnalelor care comentează fenomenul politic. Cum nu pot livra concluzii sintetice, mă mulţumesc cu cîteva simple note de parcurs:

1. Cea mai generală remarcă: limba politică a tranziţiei e pestriţă. O putem constata zilnic, privindu-i/ascultîndu-i cu atenţie atît pe oamenii de acţiune, cît şi pe comentatorii fenomenului politic. Şi unii, şi alţii au serioase dificultăţi de exprimare. După domnia atotputernică a limbii de lemn trăim o vîrstă care amestecă vorbirea neaoşă, neologismele cele mai obscure, pronunţiile şchioape ori termenii de-a dreptul „furaţi", de preferinţă, din engleza americană. Reacţiile pe care le trezeşte combinarea acestor elemente – uneori, într-o singură frază – merg de la indiferenţă la mobilizarea purist-românizantă de tip Pruteanu. Optimist şi cinic pînă la capăt, eu văd în această limbă pestriţă şi neaşezată un semn al instalării democraţiei. Căci, o ştim de la clasici, democraţia e simultan o lume pestriţă şi una care „traduce" foarte greu toate ambiţiile cetăţii.

2. Comentariul politic – analiza faptelor – păcătuieşte cel mai adesea nu atît prin traducerea inadecvată a termenilor consacraţi din jurnalismul politic occidental, cît prin adaptarea superficială la obiect. Lipsa de informaţii relevante duce la o aşezare în pagină a fenomenului politic care marginalizează actorii şi discreditează concurenţa politică. Din păcate, de multe ori, politicienii reacţionează la rîndul lor în chip nepotrivit: obsedaţi de imaginea pe care o aşteaptă de la presă, ei uită să vorbească limba naturală. Conferinţele lor de presă sau discursurile parlamentare caută, de aceea, să trateze pe înţelesul ziariştilor, iar nu al publicului, mizele angajării politice. Ziaristul devine astfel un soi de translator (auto-)impus al întîlnirii dintre omul politic şi cetăţean.

3. Foarte diferite de intervenţiile mediatizate sînt discuţiile de la negocierile politice. Ascunşi de public, politicienii se întorc la limba naturală. O limbă care, dacă luăm în seamă tradiţia intelectuală a politicii româneşti, este destul de săracă. Oricine îşi dă seama că o negociere nu se poate derula cu Machiavelli sau Huntington pe masă sau măcar în minte. Problema e că multe dintre aceste negocieri se înrudesc, în profunzimile lor, mai degrabă cu comentariile liceenilor pe marginea clasicilor literaturii române decît cu cinismul machiavellian sau huntingtonian. Probabil că acesta e singurul context în care profeţiile lui Brucan pot fi relevante: generaţia politicienilor de peste 20 de ani va avea cu siguranţă alte referinţe implicite şi explicite. Fiind vorba de lectură şi de asimilarea ei, avem, într-adevăr, de-a face cu o problemă de timp.

4. Traducerile propriu-zise din ştiinţa sau filosofia politică nu sînt nici mai bune, nici mai proaste decît cele literare, de pildă. Uneori, ce-i drept, fraza e atît de şchioapă încît o înţelegi doar dacă reuşeşti să imaginezi originalul, după ce identifici erorile comise de traducător. Aceste traduceri pot fi citite ca un palimpsest nereuşit: ele suprapun uneori competenţe lingvistice aproximative atît în limba din care se traduce, cît şi în cea în care se traduce. Ca material de studiu, traducerile în cauză sînt mai interesante, de pildă, decît comparaţia – literară, dar şi politică – dintre Constituţia română de la 1866 şi cea belgiană care a funcţionat drept model, uneori drept simplu text de tradus. Cum domeniul traducerilor – la fel ca şi cel al presei – a mobilizat o lume foarte diversă, de la ingineri şi sociologi, la analfabeţi şi literaţi subtili, rezultatul e impur. Să privim şi partea bună a lucrurilor: ultimii ani au adus împămîntenirea unor texte şi a unor autori foarte diverşi, de la clasici ai reflecţiei politice niciodată traduşi în română la autori în vogă de care nu va mai şti nimeni nimic peste 10 ani.

5. În fine, cîteva cuvinte despre studiul universitar şi academic al politicii. În România postdecembristă – probabil puţină lume ştie acest lucru – primele studii universitare de ştiinţă politică au fost organizate în franceză. Astăzi, Universitatea Bucureşti are o facultate în care ştiinţa politică e predată/asimilată în trei limbi: franceză, engleză şi, evident, română. Indiferent de secţia în care sînt înscrişi, studenţii nu au probleme de traducere. Oricare poate trece dintr-o sală în alta, la fel de uşor cum în Europa treci dintr-o ţară într-alta. Nu ai nevoie de paşaport şi nici de dicţionar.

Nu am introdus aici întîmplător comparaţia cu Europa. Invocînd-o, vreau de fapt să sugerez că miza politicii româneşti actuale nu este traducerea/trădarea legislaţiei europene, şi nici adaptarea la/descurcarea în hăţişurile unei lumi care e, în fond, foarte diferită de cea de la noi. Integrarea europeană e mult mai dificilă: pentru a o reuşi, politicienii trebuie să împrumute ceva din rigoarea unei traduceri literare bune, din supleţea unei negocieri raţionale, din emoţia unui discurs bine construit, în fine, din libertatea pe care ţi-o dă orice trecere de frontieră. ▲

Ruxandra IVAN

Traducătorului necunoscut

Cînd oamenii au vrut să fie mai puternici decît Dumnezeu şi să construiască un turn înalt pînă la cer, Dumnezeu a vrut să-i dezunească încurcîndu-le limbile. Dar dezunirea a fost destul de scurtă, pentru că, iată, s-a inventat traducerea. Lipsa unei limbi universale a fost compensată de apariţia unei noi profesii, aceea de traducător, care, deşi lucrează din umbră şi e neglijată adeseori, e esenţială pentru o nouă apropiere, o nouă unire între oameni. Un exemplu elocvent pentru această nouă unire este Uniunea Europeană. Deşi aflată în plan secund, munca de traducere este aceea care face posibilă întîlnirea culturilor şi a înţelesurilor. Dincolo de aspectele economice şi politice, care par — şi sînt — cele mai importante, uriaşa muncă de traducere aflată în spatele edificiului european este cel mai adesea ignorată.

În Uniunea Europeană există unsprezece limbi oficiale, pentru că nu s-a putut decide superioritatea uneia din limbi asupra celorlalte. Dacă în Comisie, organul executiv şi restrîns al Uniunii, lucrările se desfăşoară de obicei într-o limbă de largă circulaţie, în Parlamentul European se face traducerea simultană în toate cele unsprezece limbi, fiecare delegat ţinîndu-şi discursul în limba maternă. Parlamentul fiind instituţia democratică, reprezentativă a Uniunii, cunoaşterea unei limbi de largă circulaţie nu trebuie să fie un criteriu de eligibilitate pentru delegaţi.

Se face o distincţie între interpretare sau translaţie (traducerea simultană sau consecutivă în cadrul conferinţelor şi reuniunilor, precum şi a şedinţelor Parlamentului) şi traducerea textelor scrise. Munca de traducere este necesară pentru toate documentele oficiale ale Uniunii Europene, care sînt traduse în toate cele unsprezece limbi. Pentru bunul mers al acestei întreprinderi vaste, în 1994 s-a creat la Luxemburg un Centru de Traduceri pentru instituţiile europene, care are statut de agenţie a Uniunii.

Odată cu extinderea Uniunii Europene la 27 de membri, eforturile de traducere vor creşte considerabil. Pînă atunci însă, ca un criteriu de aderare, fiecare ţară candidată trebuie să încorporeze şi să transpună *acquis*-ul comunitar. Iată unul din termenii tehnici din legislaţia europeană dificil de tradus în alte limbi, ceea ce face dificilă şi înţelegerea lui. Neavînd un corespondent precis în limba română, ne este greu, la prima vedere, să înţelegem la ce se referă, de aceea ar trebui să se acorde o mai mare atenţie explicării lui către publicul larg. Cuvîntul *acquis* este preluat ca atare şi în limba engleză, şi în română, el putînd fi tradus aproximativ ca „patrimoniu" comunitar. *Acquis*-ul comunitar include conţinutul şi obiectivele Tratatelor, jurisprudenţa Curţii de Justiţie a Comunităţilor Europene, declaraţiile şi rezoluţiile Uniunii, actele relevante adoptate în cadrul pilonilor II şi III ai Uniunii Europene (politică externă şi de securitate comună şi justiţia şi afacerile interne). Este vorba de cca. 80.000 de pagini care, înainte de a fi încorporate în legislaţia naţională, trebuie traduse. Aici intervine din nou traducătorul necunoscut, a cărui muncă o trecem cu vederea dincolo de eforturile oamenilor politici, ale economiştilor şi ale negociatorilor.

În România, responsabilitatea traducerii *acquis*-ului revine Institutului European. Guvernul a alocat în anul 2001 15 miliarde de lei pentru această traducere, iar cantitatea tradusă pînă acum este de 63.000 de pagini. La această muncă au participat traducători, revizori, terminologi şi jurişti. Pentru uniformizarea terminologiei folosite de diferiţii traducători pentru actele europene, Institutul European a elaborat, pe baza Cărţii Albe pentru pregătirea ţărilor asociate pentru integrarea în piaţa internă a UE, un glosar de 1.648 de termeni în franceză, engleză, germană şi română, împreună cu o definiţie a lor în limba engleză şi coordonatele documentului european unde apar. Întîlnim aici cuvinte şi expresii la care nu ne-am aştepta, dar care sînt necesare pentru armonizarea legislaţiei (de exemplu, la nr. 1566, apare „tyre tread depth; tred depth" – "adîncimea canelurilor pneurilor"). Unele cuvinte şi-ar fi putut găsi o traducere mai fericită în română (termenul englez *tort* – fr. *acte dommageable; dommage, responsabilité civile* – este tradus prin cuvîntul *delict*, care este un termen specific dreptului penal, corespondentul său în dreptul civil fiind *dauna*, termen care ni s-ar fi părut mai adecvat). În sfîrşit, există cuvinte pentru care nu s-a putut găsi un corespondent românesc (cum este engl. *uplink*, fr. *liaison montante*, legătura radio între o staţie terestră şi un satelit, care este păstrat în română ca *uplink*). De asemenea, acelaşi Institut pune la dispoziţia traducătorilor un *Îndreptar stilistic*, care stabileşte convenţii de redactare a traducerilor din legislaţia comunitară. *Îndreptarul* are nouă capitole şi trei secţiuni, care se ocupă de prezentarea unor aspecte ale limbii române legate de traducerea *acquis*-ului, prezintă instituţiile şi conceptele importante ale Uniunii Europene şi cîteva probleme referitoare la redactarea actelor comunitare. Aceste documente sînt un fel de „manual al traducătorului", care uşurează mult munca, deoarece evită ca traducătorii să folosească cuvinte româneşti diferite pentru acelaşi termen din legislaţia europeană, explică unele concepte care au în terminologia europeană un sens diferit de cel comun, precum şi atît de numeroasele abrevieri folosite în vocabularul „tehnic", oferă traducerea unui mare număr de expresii consacrate şi chiar a unor pasaje din Tratate. În domeniul traducerii *acquis*-ului, deci, stăm destul de bine, şi, mai mult, tehnica traducerii pare a fi abordată cu profesionalism. Toată această uriaşă muncă, atît în România, cît şi în celelalte ţări candidate sau membre, se desfăşoară într-un plan secund, aproape nebăgat în seamă în spatele problemelor mai importante care trebuie soluţionate pentru a fi pus în practică un proiect atît de complex. Cu toate acestea însă, trebuie să recunoaştem şi meritele traducătorilor în construirea edificiului european. O astfel de recunoaştere putem vedea şi în faptul că Uniunea Europeană, în colaborare cu Consiliul Europei, a declarat anul 2001 — "Anul european al limbilor".

Mă întreb din ce voiseră oamenii să construiască Turnul Babel atunci, demult. Pentru că astăzi s-ar putea construi, probabil, din miile de pagini traduse din 1951, de la tratatul de la Paris, prima cărămidă în fundaţia Uniunii Europene, şi pînă acum. Şi scopul a fost o nouă unire între oameni, pe care, iată, diversitatea limbilor nu poate s-o împiedice cu nimic. Iar asta se datorează, în parte, miilor de traducători care au făcut ca limbile să aibă aceleaşi înţelesuri. ▲

© S. Ivanoschi

Z. ORNEA

La o imposibilă despărţire

Nu mi-aş fi închipuit vreodată că voi ajunge să scriu un asemenea text tocmai despre Zigu. Foarte mulţi ani am împărţit împreună cu un număr restrîns de prieteni bucuriile, necazurile, uneori chiar şi pîinea, dar mai ales spaimele şi speranţele. Unii s-au grăbit să plece dincolo, în lumea pe care ne-am obişnuit să o credem veşnică şi senină, alţii, stimulaţi de libertatea abia dobîndită, au ales drumuri neaşteptate care nu se mai intersectau cu ale noastre, ale celorlalţi, ba au apărut chiar şi cu biografii „revăzute şi adăugite". Într-un spaţiu unde geniile fără operă şi fără cultură zburdă în voie, Zigu Ornea era una din foarte rarele excepţii. El s-a încăpăţînat să rămînă şi pe mai departe credincios vocaţiei sale, marilor proiecte, construcţiei şi confruntărilor de idei. Orientările esenţiale ale culturii noastre, ideile şi mentalităţile în devenirea lor, junimismul, sămănătorismul, poporanismul, foarte complicatul deceniu al treilea, cu tradiţia, noutatea şi exagerările lui au avut în Zigu Ornea un exeget de mare profunzime şi valoare la fel ca şi trei personalităţi complexe ale istoriei literare şi nu numai: Titu Maiorescu, Constantin Dobrogeranu-Gherea şi Constantin Stere.

A muncit enorm, cu răbdare şi perseverenţă, alegîndu-şi teme şi drumuri dintre cele mai dificile şi mai greu de străbătut. A fost, în acelaşi timp, un editor de clasă, *Minerva*, *Hasefer*, dar şi *Editura Fundaţiei Culturale Romîne* îi datorează mult. *Minerva*, editura atît de necesară, cu un rol şi un prestigiu de necontestat, la care contribuţia lui Zigu Ornea a fost decisivă, se găseşte, la fel ca şi o altă mare editură, *Univers*, în pragul dispariţiei. Clasicii noştri ca şi marile nume ale literaturii universale au ajuns, într-un timp al dezinteresului condamnabil pentru cultură, să cotizeze unor nulităţi rătăcite prin cultură. Şi asta a fost una din marile dureri ale lui Zigu Ornea, ca şi a tuturor celor ce se simt răspunzători de viitorul acestui popor.

Şi mai există ceva ce mi-e imposibil să uit: a fost încă din primele luni alături de Fundaţia Culturală Română, contribuind la consolidarea prestigiului ei. Ştiam că este suferind însă am fost convins că atîta timp cît luciditatea, voinţa şi puterea de muncă au rămas nealterate, maladiile vor fi mai îngăduitoare chiar şi cu un organism fragil. Ne-am iluzionat doar. Bibliotecile cereşti şi spaţiile de acolo care probabil se cer explorate l-au revendicat, au avut nevoie de priceperea, consecvenţa şi puterea lui de muncă. Sau poate că nu ne este dat să avem prea mulţi oameni capabili să ducă un lucru la bun sfîrşit. Să fi intrat cultura noastră în Zodia necontenitelor pierderi?

Augustin BUZURA

Zigu

Moartea, neaşteptată, a lui Zigu Ornea (dar e vreodată moartea cu adevărat „aşteptată"?) mă irită. Acesta e cuvîntul exact, chiar dacă în iritarea mea e prezentă şi inevitabila, obştească mîhnire. Iritarea vine dintr-un sentiment difuz al dezordinii, pe care mi-e greu, acum, să-l sistematizez. Munca avea, pentru Zigu, o *ritmicitate*, care nu se potriveşte cu accidentul răzleţ, cu suspendarea bruscă, cu schimbarea brutală. Cercetătorul, chiar tînăr, e, prin fire şi metabolism, un bătrîn prematur, o combinaţie de singurătate, melancolie şi răbdare. De aceea, pentru cercetătorul adevărat, îmbătrînirea e o apropriere a condiţiei ideale de viaţă. El trebuie să sfîrşească tîrziu, lin şi împăcat, închizînd, cu un surîs, uşa unei arhive. Aşa trebuia să sfîrşească Zigu. Nu smuls meschin din proiectele lui, nu hărţuit de conjuncturi derizorii, într-un spital prost încălzit, năpădit dintr-o dată de toate şubrezeniile trupului său. Pentru un om care n-a fost niciodată ofensiv în plan imediat, care n-a practicat decît ofensiva lecturii şi a scrisului, moartea a venit prea ofensiv, necuviincios, abuziv, răstit.

Dar dezordinea care mă irită cel mai mult e alta. Zigu a făcut, de unul singur, pentru cultura românească, mai mult decît au făcut la un loc sumedenie de profesionişti ai tărăboiului patriotic, organizaţi în partide, catedre sau lucrative coterii intelectuale... Era între puţinii a căror operă ar fi justificat pe deplin cununa academică. N-a căpătat-o. Cum îl ştiu, nici n-a aşteptat-o, pentru că n-avea vanităţi. Dar să-mi fie îngăduit să am eu vanitate în numele lui şi să declar că absenţa lui Zigu Ornea dintre membrii Academiei Române este o ruşine. Contez pe cîteva nopţi de insomnie din partea conducerii înaltului for, acum, că Zigu s-a adăugat, adormind, neamului său. Printre „nemuritorii" din Calea Victoriei sînt destui demagogi ai tradiţiei. Deocamdată, ei nu ilustrează decît cea mai rea dintre tradiţiile autohtone, aceea care i-a izgonit din ţară pe Gaster, Şăineanu şi Tiktin.

În ultimii ani, îl vedeam rar pe Zigu Ornea. Am amînat, indefinit, o tacla prietenească, alături de alţi cîţiva prieteni, la un pahar de vin. Cei care vor învăţa după cărţile sale nu vor şti cît putea fi de bogat omeneşte, cît putea fi de participativ şi de cald. Îmi plăcea hazul lui, emotivitatea lui, mica grivoazerie a unora din poveştile sale. Îmi plăcea cum spune „hărtie" (pentru „hîrtie") şi „cîrţi"(pentru „cărţi"), îmi plăceau amintirile lui din Frumuşica natală, îmi plăcea amorul lui juvenil pentru literatura română. Omul era cel puţin la fel de interesant ca şi cărţile sale, pentru cine avea privilegiul să-i fie în preajmă.

Zigu a intrat, acum, în trecutul pe care îl iubea cu pasiune, în trecutul despre care, într-un text din mai 1989, spunea că „e lucrul cel mai fermecător dintre toate" şi că „merită să te afli în spaţiul lui protector". Trecutului acestuia îi aparţinem cu toţii. Dar puţini îl binemerită ca acest important istoric literar, pe care l-am preţuit sporadic şi insuficient, după măsura nesimţirii noastre zilnice.

Andrei PLEŞU

Către redacţia revistei Dilema,

Vă scriu aceste rînduri dumneavoastră, redactorilor revistei *Dilema*, pentru că nu am avut o legătură personală cu Zigu Ornea.

L-am admirat şi respectat dintotdeauna, iar în ultima vreme l-am regăsit constant în paginile revistei dumneavoastră. Cu o modestie sinceră în spatele căreia se aflau o erudiţie pasionată de cultura română şi o deplină onestitate a cercetătorului, Zigu Ornea făcea parte din peisajul intelectual românesc căruia chiar el îi asigura o notă de autentic, nicicînd colorată de îndoielnice compromisuri.

Era permanent reconfortant să ştii că Zigu Ornea va mai scrie ceva, va mai lămuri, cu răbdare şi nepărtinire, lucruri înceţoşate sau de-a dreptul năclăite din desfăşurările complicate şi, adesea, urîte ale vieţii noastre culturale împletită cu cea politică.

Mare pierdere. Mă întreb cum se va umple golul lăsat de dispariţia lui. Sper cu îndărătnicie că nu se va umple printr-o negare a valorilor pe care cu atîta însufleţire le-a apărat.

Petre ROMAN

Un înţelept

Zigu Ornea fost prezent în paginile *Dilemei* de la primul ei număr, iar ultimul lui articol fusese deja tipărit cînd el nu mai era; a fost mereu prezent în redacţie şi autoritatea lui blîndă, izvorîtă din cunoaştere şi tandreţe, ne-a sprijinit şi luminat în toate demersurile noastre; avea calmul opţiunilor raţionale întemeiate pe argumente şi pe fapte, îi iubea pe Maiorescu (mai presus de toţi), pe Stere şi pe Gherea ca şi cum ar fi fost directorii lui dintr-o altă redacţie, de care tocmai se despărţise.

În dezbaterile de după revoluţie a definit întotdeauna cu precizie extremismul şi l-a identificat în operele intelectualilor interbelici fără să se alinieze la mode şi fără să se lase intimidat de prestigii; citea atacurile josnice la adresa lui cu zîmbet şi cu milă, jignirile se loveau de carcasa omului demn, orgoliul lui intelectual era deasupra mîrlăniilor şi meschinăriilor; ştia foarte multe şi avea răbdare şi cu neştiutorii, îi plăcea să citească, să facă fişe, să scrie, era curios, interesat de orice aducea a inteligenţă într-un om sau într-o carte. A fost un Înţelept.

Zigu Ornea va lipsi nu doar din paginile revistei şi din dialogul public, ci şi din criteriile intime ale fiecăruia dintre noi.

DILEMA

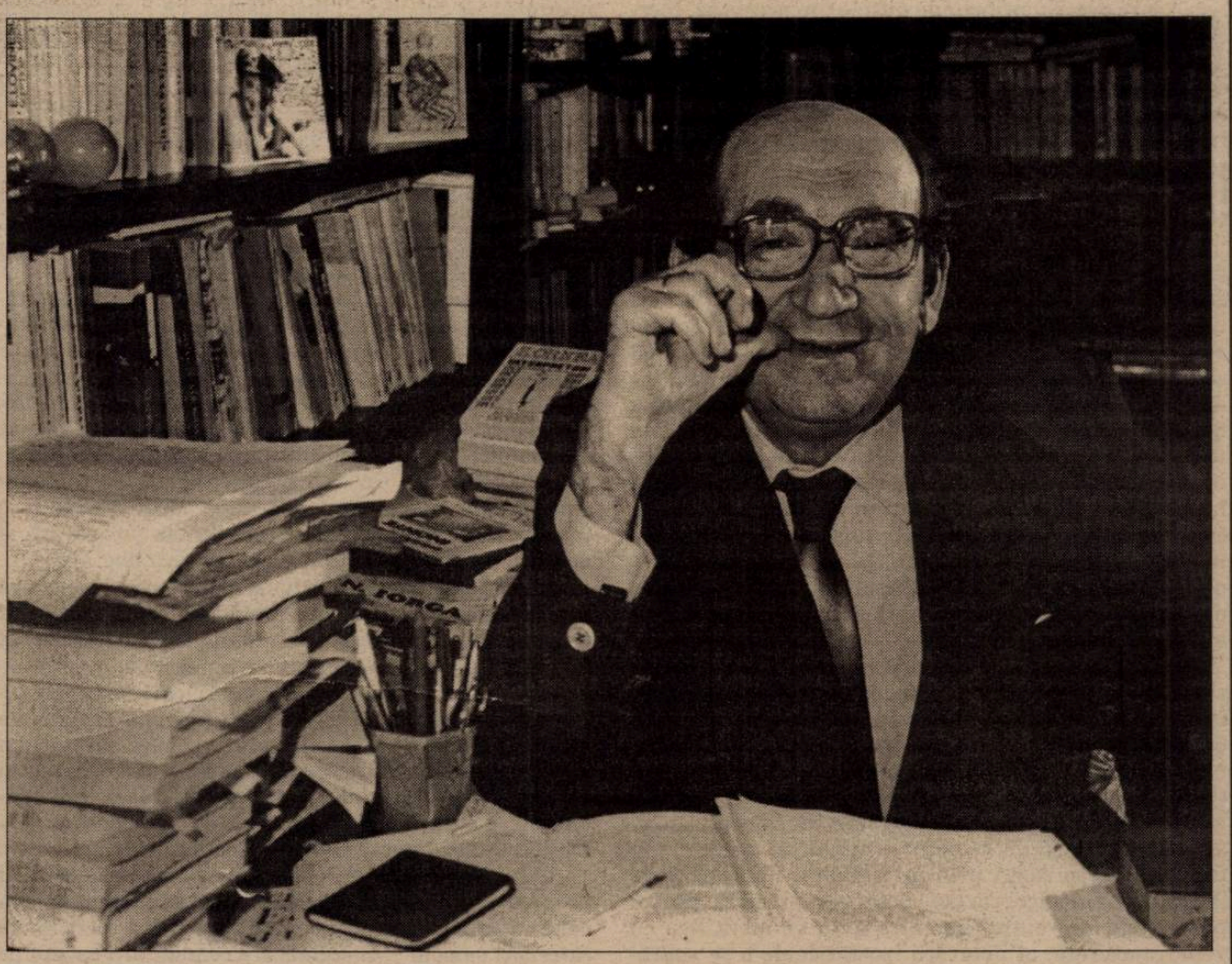

Lucian ŞUŞANU

Personalism ortodox şi individualism liberal

1. Libertate şi individualism

În ce măsură o societate ce funcţionează în virtutea unei ontologii socio-politice individualiste poate fi compatibilă cu ortodoxia? Pentru a răspunde acestei întrebări vom începe cu *problema libertăţii,* aşa cum apare ea la Sf. Maxim Mărturisitorul, mai ales pentru că această doctrină a constituit un cadru normativ în care s-a dezvoltat ulterior teologia bizantină şi teologia ortodoxă în genere. Apărută în contextul confruntărilor cu monotelismul şi monoenergismul, teologia Sf. Maxim afirmă distincţia în om dintre o *„voinţă naturală"* şi o *„voinţă gnomică".* Voinţa naturală este expresia naturii (firii) umane create de Dumnezeu şi orientate, prin însuşi actul creaţiei, spre comuniunea cu Dumnezeu; fiind un atribut al naturii umane create „după chipul" lui Dumnezeu, voinţa (energia) naturală implică *libertatea naturală,* adică înclinarea „firească" (naturală) spre Dumnezeu, libertatea veritabilă. Însă dacă această libertate naturală ar fi singura posibilă, atunci păcatul originar şi păcatul postadamic n-ar mai exista, căci voinţa naturală s-ar contrazice pe sine fiind, prin păcat, împotriva naturii, adică a mişcării spre Dumnezeu. De aceea, pentru Sf. Maxim Mărturisitorul există şi o altă dimensiune a voinţei umane ca expresie a ipostasului căzut (nu a firii), voinţa gnomică, „liberul arbitru", adică libertatea ipostatică, posibilitatea de a alege fără oprelişti. Această *libertate gnomică* este atît sursa păcatului originar (alegerea împotriva firii, naturii) cît şi a mîntuirii: „Numai Dumnezeu e bun prin a sa fire şi numai imitatorul lui Dumnezeu e bun prin a sa gnomă"[1].

Consecinţele acestei viziuni sînt ample dar aici ne vom opri doar asupra celor ce au semnificaţie pentru dovedirea compatibilităţii ortodoxie-liberalism. Mai întîi, viziunea asupra ignoranţei. Vladimir Lossky, referindu-se la distincţia dintre cele două tipuri de libertăţi, spune: „Totuşi, după Sf. Maxim, această *libertate de alegere* (libertatea gnomică, ad. mea) este deja o nedesăvîrşire, o mărginire a adevăratei libertăţi. O fire desăvîrşită n-are nevoie să aleagă, pentru că ea cunoaşte în chip firesc binele: *libertatea sa este întemeiată pe această cunoaştere* (s. m.). Liberul nostru arbitru dovedeşte nedesăvîrşirea firii omeneşti căzute, pierderea asemănării cu Dumnezeu"[2].

Pentru liberal, imposibilitatea unei cunoaşteri infailibile a principiilor ultime, adică ignoranţa funciară a statului în această problemă, justifică inexistenţa unor coerciţii pozitive prin care indivizii să fie obligaţi la acte necesar bune („bune" din perspectiva diferitelor teorii care descriu principiile ultime); în acest caz, coerciţia pozitivă ar transmite actelor individuale cunoaşterea infailibilă. Cu privire la cadrul formulat aici (altfel, problema e mult mai complicată), singura cunoaştere infailibilă existentă la nivelul statului liberal este cea conţinută în coerciţia negativă sub forma principiului ce spune că libertatea individuală nu trebuie să anuleze sau să diminueze alte libertăţi individuale.

Pentru ortodox, imposibilitatea unei cunoaşteri infailibile datorată păcatului originar, adică „ascunderii" chipului divin în om şi pierderii asemănării, implică necesitatea unei alegeri. Libertatea de a alege nu apare decît atunci cînd nu ştim cert care e binele, cînd sîntem ignoranţi. Binele cunoscut infailibil se impune de la sine dar noi, neavînd o cunoaştere infailibilă a binelui, în termeni ortodocşi nefiind mîntuiţi, va trebui *să alegem* şi *să construim* acest bine conform libertăţii noastre. Prin urmare, ignoranţa ca atribut al unei nemîntuiri aflată în perfect acord cu mîntuirea incoativă (potenţială) realizată în Hristos, este fundamentul libertăţii individuale ca libertate nedesăvîrşită şi ca punct de plecare spre teosis. După cum vom vedea, cele două tipuri *diferite* de ignoranţă stau la baza compatibilităţii ortodoxie-liberalism.

În al doilea rînd, şi referindu-ne strict la problema raportului individualism-personalism, îndumnezeirea incoativă (potenţială) universală realizată în Hristos este o îndumnezeire a firii umane în ipostasul divin dar nu e o mîntuire necesară şi universală pentru că mîntuirea firii umane trebuie asumată de fiecare ipostas în parte conform alegerii libertăţii sale; iar *începutul acestei alegeri pleacă de la fiecare individ în parte,* de la fiecare ipostas căzut prin intermediul libertăţii sale ipostatice, gnomice, căzute. Soteria reprezintă efortul permanent al voinţei gnomice de a se identifica cu voinţa naturală, al libertăţii ipostatice de a se suprapune pe libertatea naturală.

2. Libertate şi personalism

Cele spuse pînă aici pot susţine clar compatibilitatea dintre o societate cu o ontologie socială individualistă şi doctrina creştină a îndumnezeirii, ortodoxia, deplinul acord ierarhic dintre individualismul liberal şi personalismul ortodox. Astfel, individualismul secular şi formele sale derivate, statul de drept şi democraţia, se constituie într-o *condiţie minimal-funcţională* a personalismului eclezial ortodox deoarece au ca scop fundamental apărarea şi conservarea libertăţii gnomice. Stabilim, deci, un prim contact între doctrina liberală şi teologia ortodoxă, identificînd libertatea individuală a omului ca expresie a ipostasului căzut (libertatea gnomică) cu libertatea socio-politică a individului susţinută de liberali. Compatibilitatea directă dintre cele două „individualisme" se susţine prin faptul că, în ortodoxie, drumul soteric pleacă *de la individ spre persoană.* Aici se impune o precizare teologică fundamentală: raportul individ-persoană, înscris în fundamentele teologiei patristice, a fost prezentat cel mai consecvent, în dezbaterea teologică modernă, de către V. Lossky în felul următor: expresia chipului divin în om, persoana (ipostasul) „se referă la întreaga omenire, la omul universal"; de aceea, „o persoană omenească nu va putea realiza deplinătatea la care este chemată, nu poate să devină chip desăvîrşit al lui Dumnezeu, dacă îşi însuşeşte o parte din fire socotind-o ca bunul său privat"[3]. *Starea de individ,* ca stare căzută, e cea în care doar „o parte" din firea umană universală e „deţinută" de către un individ. *Starea de persoană* e cea în care întreaga natură umană, existentă ca atare la început în omul originar de dinainte de păcat iar apoi, prin recapitularea hristică, în Biserică, este „deţinută" de către o persoană[4].

În ortodoxie, mistica este procesul trecerii de la starea de individ la cea de persoană, adică depăşirea închiderii individului în limitele naturii sale ca parte a naturii umane unice şi realizarea acesteia din urmă „sub" ipostasul dotat cu unicitate absolută; acest proces mistic e coextensiv cu realizarea chipului divin în om deoarece „chipul" se referă la „unitatea ontologică a firii comune tuturor oamenilor"[5]. Această concepţie teologică are o importanţă decisivă pentru obiectul demonstraţiei de faţă. Unificarea naturii umane şi preluarea sa sub fiecare ipostas unic presupune necesar integrarea în Biserică în calitatea sa de unic spaţiu de realizare „aici" a naturii umane unificate şi îndumnezeite în ipostasul Logosului; de aici rezultă caracterul eclezial-substanţialist (holist) al misticii (trecerea de la individ la persoană). Dar această mistică are *ca punct de plecare,* şi asta e foarte important, *individul căzut prin libertatea sa gnomică.* Liberalismul, cu a sa ontologie socio-politică individualistă ce afirmă preeminenţa funcţională a individului faţă de grup, oferă *condiţia socială minimală* pentru *declanşarea* misticii ortodoxe. Altfel spus, realizarea substanţialităţii ecleziale presupune, minimal, individualismul social prin mijlocirea necesară a libertăţii individuale înţeleasă ortodox ca libertatea de mîntuire şi de damnare. Individualismul secular liberal construieşte un cadru de administrare, preeminenţă şi prezervare a *începutului soteric,* adică a libertăţii individuale: dacă drumul soteric nu poate începe decît de la omul căzut spre cel mîntuit, de la individ spre persoană, şi dacă însuşirea esenţială a individului, a omului căzut, este libertatea căzută, atunci o societate ce are ca scop principal prezervarea acestei libertăţi cazute este în perfect acord cu o comunitate substanţialistă (Biserica), deoarece asigură o permanentă integritate a permanentului *început* al misticii, libertatea individuală. Cu alte cuvinte, libertatea căzută e singura cale de acces spre libertatea superioară ceea ce impune pe plan socio-politic necesitatea prezervării şi apărării acestei libertăţi inferioare, adică liberalismul.

Liberalismul poate funcţiona astfel *tocmai* pentru că e secularizat, pentru că, nedeţinînd principial propoziţii despre orice soterie posibilă, impune un cadru *formal* al libertăţii individuale; nu indică anumite zone privilegiate ale opţiunii libere (nu are valori logic-materiale ultime, nu deţine enunţuri despre principiile ultime ale lumii) ci apără doar posibilitatea opţiunii ca atare, a alegerii goale, opţiunea *pentru ceva* fiind strict atributul individului. Liberalismul apără posibilitatea individului de a se mîntui sau de a păcătui, de a-şi identifica sau nu libertatea gnomică cu libertatea naturală.

Conceptul de libertate care se armonizează cel mai bine cu ortodoxia mistică este libertatea negativă definită ca „absenţa unui anumit obstacol – coerciţia de către alţi oameni"[6]. O organizare comunitară bazată pe acest concept de libertate asigură în cel mai înalt grad minimizarea coerciţiei exercitate asupra libertăţii gnomice; de aici rezultă că opţiunea ultimă, libertatea pozitivă a soteriei sau a refuzului ei, depinde strict de individ, accentuînd la maxim responsabilitatea mistică a acestuia. Absenţa coerciţiei nu spune nimic despre opţiunea pozitivă a voinţei gnomice şi, de aceea, statul liberal, construit negativ pe principiul neexercitării coerciţiei şi pozitiv pe principiul exercitării coerciţiei ca mijloc de minimizare a coerciţiei totale (interdicţia actelor ce afectează libertatea altora), are în sine *un caracter fundamental nemistic* ce se constituie într-un principiu formal al unei vieţi mistice. Deloc paradoxal, un stat hieratic, autodefinit ca stat mistic, este esenţialmente un *stat antimistic* prin faptul că obligă la mîntuire şi interzice damnarea; pe scurt, pentru că anulează libertatea ca fundament al misticii sinergetice ortodoxe.

Liberalismul creează un cadru formal ce accentuează la maximum tensiunea mistică şi eschatologică printr-o totală responsabilizare a fiecărui individ în faţa propriei opţiuni soterice: sursa acceptării sau neacceptării energiei divine e individul prin libertatea sa gnomică. Apărînd această libertate, liberalismul îl *obligă* pe individ la opţiuni ultime, *îl obligă să înceapă sau nu* asumarea în propriul ipostas a îndumnezeirii sale petrecute în Hristos şi accesibilă în misteriologia eclezială; îl obligă pe fiecare să treacă sau nu, prin libertatea individuală, de la statutul de individ la cel de persoană. Tocmai prin faptul că nu are valori religioase ultime, liberalismul obligă la alegeri ultime. În cadrul socio-politic liberal, nu există nealegeri, neopţiuni: libertatea totală a individului de a avea opţiuni ultime face ca orice nealegere, orice indiferentism „călduţ" să fie o alegere ultimă deplină.

Dacă grupul e construit logico-valoric de indivizi ca atare, atunci tensiunea mistică atinge paroxismul, căci orice deresponsabilizare reală sau doar pretextuală nu mai e posibilă: societatea m-a făcut aşa, mi-a sădit aceste valori care, de exemplu, mă obligă la nemîntuire; prin urmare, „ea" este vinovată şi nu eu ca produs umil al ei. Orice holism atenuează mai mult sau mai puţin sinergia sau refuzul ei.

Ce face, în acest context, holismul ortodoxist? El *vrea să oblige la mîntuire;* orice „simfonie" cu Statul presupune un stat dotat cu anumite valori ultime pe care le sprijină administrativ în mod privilegiat. El neagă semnificaţia soterică a libertăţii gnomice, considerînd că libertatea naturală poate fi atinsă sau cel puţin favorizată prin intermediul birourilor guvernamentale; negînd libertatea gnomică (libertatea de a te mîntui *sau nu),* ortodoxismul neagă faptul că „numai Dumnezeu e bun prin a sa fire" cît şi faptul că „imitatorul lui Dumnezeu e bun prin a sa gnomă".

Alianţa cu Statul, bazată pe identificarea cu societatea, are ca scop anularea libertăţii căzute ca sursă a refuzului mîntuirii. Populînd statul şi societatea cu valori ultime, ortodoxismul face din fiecare un dumnezeu potenţial pe care nişte legi şi o administraţie adecvată îl vor realiza. Iată de ce numim ortodoxismul şi derivatele sale directe, naţionalismul religios, „simfonia", holismul şi antiliberalismul, ca doctrine manifest *antiortodoxe* şi, implicit, *antimistice.*

Ortodoxia, susţinînd preeminenţa libertăţii gnomice în traiectul soteric *(„Numai* Dumnezeu e bun prin a sa fire"), susţine că posibilitatea de a alege răul este cel mai bun garant că alegerea binelui are semnificaţie absolută; mistica ortodoxă e o mistică a transfigurării şi nu una a părăsirii, căci numai întrucît eul empiric poate fi o sursă a răului el poate fi îndumnezeit; nu poate fi adus la conformarea cu divinul decît ceea ce s-a îndepărtat de divin. Pentru raţionaliştii laici sau ortodoxişti, Binele Absolut există ca atare în lume, el trebuind doar să fie transmis; pentru ortodocşi, Binele Absolut există incoativ, el trebuind să fie cîştigat prin *construcţia sinergetică.* Deoarece îndumnezeirea nu este negare şi înlocuire a ceea ce a căzut ci vivificare a acestuia va rezulta că energia divină poate fi acceptată sau refuzată prin libertatea gnomică spre deosebire de societăţile raţionale unde eul bun este un dat guvernamental.

---

1. Citatul din Sf. Maxim Mărturisitorul este preluat din J. Meyendorff, *Teologia bizantină,* pag. 192; aceeaşi problemă, a raportului voinţă naturală – voinţă gnomică, este dezbătută similar de Sf. Ioan Damaschin în *Dogmatica* cap. XXII, pag. 79-83.

2. V. Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit,* pag. 111.

3. V. Lossky, *op. cit.,* pag. 107.

4. „După păcatul originar, firea umană devine împărţită, îmbucătăţită, tăiată în mai mulţi indivizi. Omul se prezintă sub o dublă înfăţişare: ca fire individuală el devine o parte dintr-un tot, unul dintre elementele constitutive ale universului; dar ca persoană el nu este deloc o parte; el conţine în sine totul". V Lossky, op. cit., pag. 110.

5. V Lossky, *op. cit.,* pag. 107.

6. F.A. Hayek, *Constituţia libertăţii,* pag. 42.

▲

Detergenţii şi democraţia

În lupta cu greutăţile prezentului, trecutul este un aliat nu doar util, ci şi necesar. Din avatarurile idealului peren al libertăţii îşi extrag conducătorii vremelnici pildele şi lozincile pentru susţinerea propriilor acţiuni, din resuscitarea imaginii duşmanului se încălzeşte mînia poporului şi i se ascute vigilenţa.

Prăbuşirea comunismului a provocat haos şi în domeniul trecutului. A existat un avertisment: încă de pe timpul lui Gorbaciov, în şcolile sovietice au fost suspendate manualele de istorie şi, într-o bună măsură, şi învăţarea acestei materii, pentru un an şcolar, deoarece divorţul între istoria falsă şi cea adevărată devenise evident chiar şi pentru elevi. Şi acum manualele sînt subiecte de dispută în mai toate ţările foste comuniste. Dar nu numai: şi Japonia are dificultăţi în relaţiile diplomatice cu Coreea de Sud şi cu China, pentru că în cărţile de istorie după care învaţă copiii, cumplitele realităţi ale ocupaţiei japoneze în Asia, în timpul celui de al doilea război mondial, sînt eliminate. Se poate presupune deci că tentaţia de a considera trecutul doar sub aspectul lui eroic şi prin consecinţele lui legitime aparţine tuturor oamenilor, contribuind astfel la strategiile prezentului.

Deşi nu figurează printre dosarele integrării europene, Holocaustul este una dintre temele în care ţările foste comuniste – aproape toate – se află în dezacord cu Occidentul, deşi şi acolo se discută încă, în contradictoriu şi pasional, dacă şi cît au colaborat populaţia şi liderii naţionali la realizarea Soluţiei Finale. Odată cu declanşarea războiului rece, propaganda oficială din ţările comuniste a insistat asupra caracterului criminal al nazismului în general, fără să permită analiza genocidului – eliminarea sistematică a evreilor europeni – nici în datele lui concrete, nici în consecinţele şi semnificaţiile sale. După 1989, aproape toţi conducătorii democratic aleşi în ţările ai căror cetăţeni îşi recîştigaseră libertatea au vorbit despre tragedia evreilor şi au promis că vor combate resuscitarea antisemitismului. După cum s-a mai observat, în ceea ce-i priveşte pe evrei, fidelitatea faţă de aceste promisiuni nu mai are o mare importanţă practică: în Europa Centrală şi de Est numărul evreilor este mic, vîrsta lor este înaintată. Atitudinea faţă de Holocaust este un semn grăitor pentru nivelul de toleranţă al societăţii în ansamblu, pentru disponibilitatea de a analiza cauzele tragediei, pentru înţelegerea rolului jucat de actorii istoriei în momentele de criză, cînd nu se mai puteau sprijini pe textul scris. Istoria unică – aceea din manual – se diversifică: după ce este explicat contextul, evenimentele capătă alte semnificaţii, cifrele sînt contestate, crimele comunismului devin o justificare pentru crimele naziste şi ale aliaţilor lor.

Cînd este recunoscută, tragedia evreilor este pusă de unii istorici exclusiv în sarcina naziştilor. În cazul Jedwabne (Polonia), de exemplu, ipoteza nu se verifică.

Dorinţa de reabilitare a victimelor comunismului se extinde şi asupra celor care s-au făcut vinovaţi de uciderea evreilor. În Ungaria, scrie profesorul de ştiinţe politice Randolph L. Braham, de la The City College and Graduate Center of the City University of New York (*European Perspectives*, Vol. 3, nr. 19, 31 October 2001), prin acţiuni în justiţie „au fost anulate acuzaţiile referitoare la implicarea individuală în realizarea Soluţiei Finale. Cu argumentul că acţiunile respective nu erau considerate la vremea cînd au fost comise ca fiind pasibile de pedeapsă, curtea a permis reabilitarea multor indivizi implicaţi în raziile, exproprierile, ghetoizarea şi deportarea evreilor". Iniţiativele legislative de retrocedare a proprietăţilor confiscate au contribuit la confuzia generală, deoarece în Ungaria, arată mai departe profesorul Braham, unele dintre proprietăţile confiscate de comunişti fuseseră anterior confiscate de la evrei. Principiul democratic al protecţiei datelor personale a fost folosit pentru a bloca accesul oamenilor de ştiinţă, unguri sau străini, la dosarele Holocaustului. Proiectul unui Muzeu al Holocaustului a prilejuit o dezbatere la limita scandalului public, prin încercarea de „reabilitare a epocii lui Horthy, transferînd întreaga responsabilitate pentru crimele comise în Ungaria exclusiv asupra Germaniei". Concomitent, proiectul unui Muzeu dedicat victimelor comunismului „tindea aparent să demonstreze, printre altele, că persecutarea evreilor a fost o replică la Teroarea Roşie din 1919 şi a faptului că evreii au condus statul comunist în anii '50 şi s-au răzbunat pe unguri. Noul muzeu omite să arate că printre victimele comunismului s-au aflat şi evrei, persecutaţi nu doar pentru păcatul sionismului şi al cosmopolitismului, dar şi pentru afilierile lor religioase sau de clasă. Se pare că noul muzeu nu îşi propune doar să-i onoreze pe cei care şi-au pierdut viaţa în revolta împotriva tiraniei sovietice, dar să şi confirme agenda politică a contemporaneităţii. Într-o privinţă, aşa se manifestă tendinţa naţionalistă de rescriere a istoriei Ungariei pentru reabilitarea erei lui Horthy. Efortul de rescriere pare solidar cu cel de recreare a unei Ungarii naţional-creştine, procedură prin care «conservatorii unguri vor putea din nou să fie mîndri de istoria lor». Dar curăţirea epocii Horthy se răsfrînge, în mod necesar, asupra Holocaustului. Tehnicile folosite de spălătoriile ungare sînt aproape identice cu cele folosite de omologii lor din ţările Europei care au cunoscut dominaţia nazistă. O tehnică frecvent folosită şi eficientă este cea a «deznaţionalizării» – naţiunea n-a fost implicată, vina aparţine exclusiv nemţilor. Campionii acestei abordări nu acordă nici un loc argumentului că nemţii n-ar fi putut face mare lucru fără completa şi sincera cooperare a ungurilor. Cei ce admit că excesele antievreieşti au fost comise şi de unii unguri consideră că tragedia evreilor este o aberaţie din istoria Ungariei şi îl condamnă exclusiv pe Nyilas, conducătorul partidul radical de dreapta de care Horthy se temea mai mult decît de evrei. Prin condamnarea nyilasiştilor, aceşti istorici nu ţintesc doar protejarea integrităţii istorice a epocii lui Horthy, ci şi reabilitarea Regentului, proces început odată cu reînhumarea sa, la începutul lui septembrie 1993. Apologeţii lui Horthy trec peste mărturia istoriei, care arată că lichidarea evreilor unguri a avut loc cu aprobarea şi prin cooperarea unui guvern, formal şi constituţional numit de Regent, pe cînd mai era încă şeful statului. Chiar dacă Hitler şi ai săi simpatizau puritatea ideologică a Partidului Crucilor cu Săgeţi (Nyilas), ei preferau stabilitatea şi sprijinul unui guvern numit de Horthy, corp legitim, decis nu doar să continue războiul, ci şi să participe la Soluţia Finală a problemei evreieşti. Ei l-au sprijinit pe Nyilas doar după 15 octombrie 1944, cînd Horthy a anunţat că este decis să retragă Ungaria din Axă şi a cerut un armistiţiu. Pentru efortul de a distrage atenţia de la responsabilitatea ungară în tragedia evreilor, folosirea detergenţilor în scrierea istoriei ajunge şi la explicaţii perverse. Unii merg pînă acolo încît îi identifică pe evrei drept cei dintîi responsabili pentru soarta lor tragică. Cea mai dezgustătoare este aserţiunea potrivit căreia Holocaustul a fost intenţionat planificat de evreii bogaţi, susţinători ai lui Hitler. Alţii, cum ar fi Istvan Jani, fost căpitan de jandarmerie, însărcinat cu paza ghetoului de la Szombathely, pentru a trece mai uşor peste propria implicare în acţiunile de acolo, condamnă Consiliile evreieşti pentru suferinţele din ghetou (Duna TV, 6 decembrie 1998). O altă tehnică favorită: cifrele pot dovedi că tragedia evreilor a fost o parte componentă a consecinţelor catastrofice ale războiului, unde şi alţii au suferit la fel de mult. Unii găsesc că există o legătură între tragedia evreilor şi trauma Ungariei după Trianon. Alţii nu vor să ţină seama de politica pro-germană dintre 1936-1945 şi susţin că, de fapt, ţara a fost mai curînd ultima victimă a Germaniei decît aliatul ei. În această formă revizuită a istoriei, poporul maghiar devine şi el o victimă care a suferit la fel de mult, dacă nu şi mai mult decît evreii".

Braham crede că includerea unora dintre istoricii cu mari merite în reinterpretarea istoriei în echipa de consilieri ai premierului Orban (Maria Schmidt) dovedeşte intenţia de instrumentalizare politică a trecutului. Este unul dintre paradoxurile democraţiei: ea poate fi folosită pentru apologia epocilor celor mai nedemocratice din istoria unor naţiuni. **(M. B.)**

▲

Carmen FIRAN

Istoria revizitată prin „vecini"

Există adevăruri pe care memoria le refuză sau le păstrează fragmentar. Adevăruri ruşinoase îngropate imediat după ce au fost dezvăluite. Cazul *Vecini* adus în atenţie de cartea lui Jan Gross publicată anul trecut în Polonia şi recent în Statele Unite a provocat însă dezbateri aprinse. Povestea este cutremurătoare. În 1941, în orăşelul Jedwabne din Polonia, 1600 de evrei au fost torturaţi şi omorîţi de vecinii lor polonezi. Volumul produce nu doar o uluitoare dezvăluire, crimele fiind atribuite pînă la apariţia lui naziştilor, dar şi o breşă în stereotipiile de a clasa trecutul în sertare suspendate pentru liniştea memoriei. Dincolo de cuvinte definitive ca eroi, victime, crime, salvatori, funcţionează un întreg eşafodaj istoric cu capcanele şi motivaţiile lui pentru eroare, ruşine, nevoia de supravieţuire, vină şi victimizare. Peste toate umilinţa ia locul tragediei, istoria îşi redeschide rănile amorţite pentru a înţelege mai bine trecutul şi a ajunge la o reconciliere în prezent. Trauma războiului a fost urmată de fantoma comunismului, terifiantul Holocaust de sinistrul Gulag, victimele s-au transformat în călăi, numărătoarea continuă într-un trecut dilematic, într-un prezent fluctuant, în timp ce memoria păstrează drama în sine, crima în absolut, luîndu-şi timp să desfacă adevărul în circumstanţe şi conjuncturi, scuze şi acuze, coincidenţe şi farse tragice.

Volumul *Vecini* a ocupat scena discuţiilor în presă şi televiziune, în mese rotunde şi reviste de specialitate pentru mai multe luni. Ziarele naţionaliste poloneze au taxat cartea drept o conspiraţie a evreilor. Mulţi intelectuali, printre care şi Adam Michnik, au atras însă atenţia asupra unei realităţi care nu mai poate fi ignorată. Într-un articol apărut în *New York Times* şi altul în *The New Republic*, Michnik se definea ca un patriot polonez şi un evreu solidar cu drama celor 1600 de victime din Jedwabne. Relaţia evrei-polonezi în timpul celui de-al doilea război este una complicată, trecutul dureros. Polonezii au fost, ca şi evreii – firește, la altă scară – victimele naziştilor, dar şi printre cei mai antisemiţi, invocînd resentimentele iscate din complicitatea evreilor cu NKVD-ul, chiar dacă în Polonia de după război practic nu mai erau evrei. Întrebarea provocatoare lansată de Jan Gross istoricilor, „Cînd vom ajunge să ştim cu adevărat ceea ce credem că ştim?", a scindat societatea poloneză care, în ciuda unui exerciţiu democratic avansat în contextul ţărilor din Est, nu era pregătită să accepte umilinţa de a se încărca cu vina unui masacru împotriva evreilor făptuit de chiar vecinii lor polonezi şi atribuit automat naziştilor, oricum cu milioane de alte victime în spate.

Subiectul cărţii nu era de altfel nou pentru istorici şi specialişti. Într-un volum publicat de profesorul Tomasz Strzembosz în 1999, Jan Gross inclusese un articol intitulat „Evreii şi vecinii lor polonezi: Cazul Jedwabne sub ocupaţia sovietică din vara lui 1941", care însă a trecut neobservat. În aprilie 2000, Gross a conferenţiat despre acelaşi subiect la Universitatea Yeshiva din New York, de asemenea fără ecou. Volumul a fost publicat cîteva luni mai tîrziu în Polonia de către o organizaţie neguvernamentală şi cele două mii de exemplare s-au epuizat imediat. Scandalul a început în noiembrie cu o serie de articole şi sesiuni academice, investigaţii asupra autenticităţii documentelor invocate de Gross şi cazul Jedwabne a ajuns punctul fierbine al mass-media şi al dezbaterilor publice. Institutul Naţional al Memoriei a declanşat investigaţii ale evenimentelor petrecute în 1941, iar într-un interviu acordat ziarului israelian *Yediot Aharonot*, preşedintele Poloniei Kwasniewski şi-a anunţat intenţia de a participa împreună cu prim-ministrul Buzek la comemorarea a şaizeci de ani de la masacrul săvîrşit la

© S. Ivanoschi

Jedbawne. Monumentul ridicat în memoria victimelor pe care era scris „În acest loc al crimei în masă împotriva evreilor, Gestapoul şi jandarmii naziști au ars de vii 1600 de oameni la 10 Iulie 1941" a fost înlăturat. Numeroşi intelectuali, figuri publice, înalţi oficiali ai bisericii au recunoscut responsabilitatea polonezilor pentru crime, iar preşedintele Poloniei a propus o declaraţie publică prin care să-şi ceară scuze poporului evreu, aprobată de 40% din populaţia adultă a Poloniei, în timp ce 25% s-a declarat în necunoştinţă de cauză.

Mai mult decît o revizuire istorică, volumul lui Jan Gross, deja apărut în traducere în multe ţări europene, propune schimbarea mentalităţii asupra memoriei colective, dezinhibarea sindromului vinei şi asanarea morală a societăţilor traumatizate în urma războiului şi a dictaturilor, prin reformularea complexului victimă-călău, asumarea responsabilităţii şi reconcilierea prin iertare după ce adevărul „este ştiut cu adevărat".

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Adrian CIOROIANU

...(puncte) de vedere

Motive de optimism

Fără îndoială, maturitatea unei culturi (sau, dacă formula este prea pretenţioasă, să zicem fişa de sănătate a unei culturi la un moment dat) se întrezăreşte nu numai prin cărţile pe care acea cultură le face posibile şi accesibile (fie ele producţii autohtone saú traduceri), ci şi prin revistele ce au ca rost animarea acestui spaţiu intelectual, luîndu-i pulsul (sau dictîndu-i pulsul!) şi menţinînd un tonus vital. Cultura română are o tradiţie din acest punct de vedere, nu îndeajuns de solidă încît să scape reevaluărilor, dar nici atît de ştearsă încît să o treci cu vederea fără regrete; şi mă gîndesc aici nu numai la perioada interbelică, dar şi la ultimele decenii ale comunismului, în care reviste precum *Revista de Istorie şi Teorie Literară* sau *Cahiers Roumains d'Etudes Littéraires* au constituit certe repere intelectuale, deseori în ciuda mediului politic ostil.

În deceniul trecut, oferta şi cererea în materie de reviste culturale a constituit mai curînd un capitol de roman aflat la graniţa dintre Ilf & Petrov şi Kafka, cu zile albe şi, mai ales, negre, toate scurse în aşteptarea unor cititori împuţinaţi şi a unor susţineri financiare impredictibile. Totuşi, acest anotimp al anilor '90 nu putea dura la infinit; drept care aş vrea să cred că cele trei titluri amintite în continuare vor putea străbate liniştite viitoarele decenii – pentru că, o spun cu riscul de a anticipa concluzia, o merită.

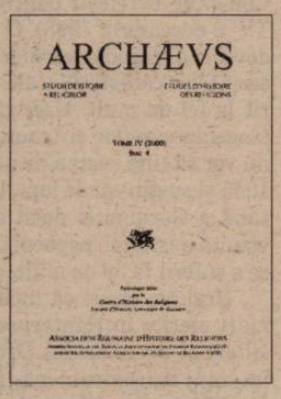

Archæus. Studii de istorie a religiilor / Etudes d'histoire des religions este un astfel de exemplu, deja „vîrstnic"; cu un prim număr apărut în 1997, *Archæus* a ajuns deja în cel de-al patrulea an de apariţie şi, de la număr la număr, impresia de soliditate şi seriozitate se confirmă. Cu un redactor care nu-şi negociază eforturile – Eugen Ciurtin –, temeinic dublat de Andrei Timotin, cu semnatari ce ar onora orice pagină, *Archæus* are forma şi fondul unui periodic occidental de calitate. În opinia mea (de nespecialist în domeniu, dar salvat de curiozitate), miza era de la debut una importantă: cultura din care au plecat Mircea Eliade şi Ioan Petru Culianu fixa o ştachetă înaltă, iar *Centrul de Istorie a Religiilor* din Universitatea Bucureşti (editorul revistei) pare demn de întreprindere. Sumarul ultimelor două numere apărute (3 şi 4 / 2000, fiecare de peste 270 de pagini, numai în limbi străine – italiană, engleză, franceză) o probează: un studiu despre gnoză şi gnosticism (din postumele lui Culianu), corespondenţa dintre Mircea Eliade şi Stig Wikander, studii despre Kabbala (Moshe Idel), despre moştenirea spirituală a lui G. Dumézil (Bruce Lincoln), M. Eliade (Mac Linscott Ricketts) sau a conexiunii de idei dintre Giambattista Vico şi Eliade (Philip Vanhaelemeersch), studii despre imagologia privind evreitatea (Andrei Oişteanu), despre *viziunile* lui Kir Daniil (Andrei Timotin), despre isihasm şi conştiinţa bizantină din secolul XIV (Tudor Teoteoi), despre lumea islamică (Viorel Panaite), Nicolaus Olahus (Cristina Neagu) sau Theodoret din Cyrrhus (Cristian Gaşpar), plus o secţiune de recenzii impresionantă de fiecare dată – toate scot *Archæus* de sub zodia pionieratului, conferindu-i un statut pe care corespondenţa externă sosită pe adresa Centrului (am comis o indiscreţie?) o argumentează constant. Acum, echipa redacţională îşi anunţă intenţia de a publica alte două periodice *(Studia Asiatica* şi *Studia Indo-Europæa);* ambiţii şi mai mari! Pe o piaţă minată uneori de fundamentalisme incipiente şi de misticisme nătînge, *Archæus* aeriseşte aerul şi spiritul, obligîndu-ne să o aşteptăm cu plăcere şi interes.

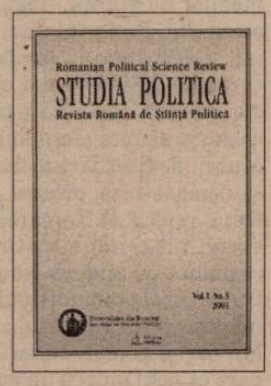

La numărul 3 (într-un volum care, ca şi celelalte, are în jur de 300 de pagini efectiv *pline*) a ajuns, în septembrie trecut, şi *Studia Politica. Revista Română de Ştiinţă Politică*, trimestrial editat – sub „patronajul" editorului-şef Daniel Barbu – de *Institutul de Cercetări Politice* din Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii bucureştene (printr-o colaborare de invidiat cu Editura Meridiane). Cine nu-l cunoaşte pe Cristian Preda (unul dintre editori) putea avea îndoieli în privinţa faptului că după promiţătorul număr 1 (apărut în martie a.c.) va mai urma ceva; cine îl cunoaşte deja bănuieşte că trimestrialul va avea o frumoasă istorie şi, oricît de circumstanţiale ar părea aceste complimente, fapt este că *Studia Politica* aduce un model metodologic pe care cititorii unor periodice precum *British Journal of Political Science* sau *Revue française de science politique* îl apreciau de la distanţă, neputînd să spere aclimatizarea lui. Tema centrală a ultimului număr este *Naţiunea şi culturile sale*; etaje ale subiectului sînt atinse de Keith Hitchins (emergenţa ideii de naţiune la românii transilvăneni între 1700 şi 1849), Florin Ţurcanu (neotradiţionalismul în politica românească a anilor '20 din secolul trecut), Laurenţiu Vlad (România la expoziţia universală din 1935) sau Cristian Preda („prezenţa" *naţiunii* în Constituţia din 1991). Deşi, date fiind condiţiile de exigenţă, orice ierarhizare este ingrată, cred că trei contribuţii sînt cu deosebire provocatoare: perspectiva lui Alain Dieckhoff despre statul pus în faţa provocărilor *multinaţionalităţii*, cea a lui Caius Dobrescu despre *contracultură* în Europa de Vest şi Europa de Est şi reflecţia lui Daniel Barbu despre trecerea românească (neterminată) de la *comunismul hard* spre *populismul soft* cu implicaţii politice în instrumentalizarea ideilor de naţiune / naţional. În egală măsură utilă analiza lui Răzvan Grecu despre instabilitatea guvernamentală din România post-comunistă şi evaluările pe care Victor Rizescu şi Miruna Tătaru-Cazaban le fac primei perioade a operei lui Ştefan Zeletin, respectiv pledoariei clasice a lui F.A. von Hayek pentru liberalism. Cu totul utilă cred, şi cronologia vieţii politice româneşti pe care revista o continuă pentru anul în curs – un instrument de lucru binevenit. În fine – ca un *desert* ideatic –, cuprinzătoarea secţiune de cronici şi recenzii a volumului; este, cred, unul dintre cele mai bine făcute lucruri de acest gen din mediul editorial românesc cu pretenţii academice, cu atît mai mult cu cît recenzenţii nu sînt mereu *drăguţi*, dar rămîn întotdeauna la obiect.

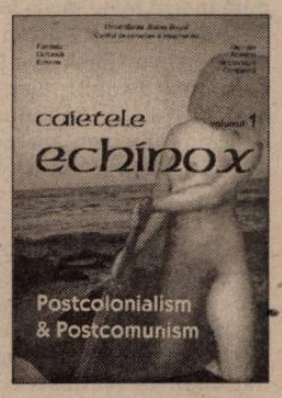

Şi un periodic aflat la primul număr: *Caietele Echinox*, editat de Ştefan Borbély şi Corin Braga (în numele Fundaţiei Culturale Echinox din Cluj, în colaborare, acum, cu *Centrul de Studii asupra Imaginarului* din Universitatea Babeş-Bolyai şi *Asociaţia Română de Literatură Comparată)*. Acest prim *Caiet* nu dublează revista clujeană *Echinox*, ci vrea să deschidă o altă cale de expresie, destinată studiilor de ţinută academică. Tema debutului: *Postcolonialism şi Postcomunism*. Două concepte care sînt într-o relaţie de similitudine în unele interpretări (nu numai occidentale), *deşi*... deşi dinspre partea noastră, vreau să zic, rezervele sînt mari; personal, mă apropii mult de cele scrise de Ion Bogdan Lefter, cu atît mai mult cu cît (şi eu) am trecut printr-un colocviu (Paris, mai 1999) în care cîţiva est-europeni şi africani au încercat să vorbească despre presupusele lor experienţe *coloniale*; şi nu au reuşit. Sumarul este, practic, imposibil de rezumat; cu regret reţin aici doar contribuţiile semnate de Corin Braga (rădăcinile imaginarului colonial şi eurocentric), Mihaela Frunză (o paralelă conceptuală între postcolonialism şi feminism), Şt. Borbély (despre memoria politizată a lui 23 august), Daniela Koleva (despre fosta sărbătoare naţională a Bulgariei, 9 septembrie), Ruxandra Cesereanu (imaginea Securităţii în literatura română), Claude Karnoouh (*artă şi politică* în cazul Muzeului Artei Socialiste din Budapesta). O sugestie pe care o văd obligatorie pentru editorii numerelor următoare ar fi ţinerea în frîu a numărului semnatarilor, în paralel cu permisiunea implicită acordată acestora de dezvoltare mai amplă a unor la fel de interesante subiecte – altfel, forma academică suferă. Oricum, *Caietul* de debut este de salutat, cu atît mai mult cu cît se obligă singur să respecte un nivel de o lăudabilă exigenţă.

Şi concluzia, în patru cuvinte: există motive de optimism.

▲

trecerea prin reviste

Poliţia limbii

Numărul 89 al *Observatorului cultural* publică o binevenită dezbatere în jurul „Legii pentru folosirea limbii române în locuri, relaţii şi instituţii publice", aflată în curs de adoptare în Parlament. Dezbaterea e cu atît mai interesantă, cu cît la ea participă şi specialişti în domeniul lingvistic (Rodica Zafiu şi Andra Şerbănescu), specialişti care lipsesc şi au lipsit întotdeauna de la elaborarea legilor şi a reglementărilor oficiale care au ca obiect limba română (cum a fost cazul reglementărilor Academiei cu privire la grafia cu „â"). De data aceasta, însă, situaţia este mult mai gravă, fiindcă este vorba de o lege, adică de un act care prevede pedepse pentru cei care se abat de la normă. Printre altele, în lege este statuată pedepsirea greşelilor de limbă şi înfiinţarea unui „Serviciu pentru folosirea limbii române în locuri, relaţii şi instituţii publice", adică – după cum se observă în şapoul grupajului din *Observator cultural* – înfiinţarea unei „poliţii a limbii", în bravă descendenţă a lui Ilf şi Petrov, Kafka sau Orwell, în fond un organism de exercitare a cenzurii.

Legea, pe lîngă eroarea juridică în care se află, prezintă ea însăşi abateri de la normele lingvistice actuale. Acest lucru este observat şi de Andra Şerbănescu în articolul său intitulat „Un text care cade sub incidenţa legii pe care o instituie", care se apucă să corecteze cu pixul roşu textul legii, ca pe o teză la limba română. Nota pe care ar fi putut s-o dea este cam mică, avînd în vedere că lucrarea este aproape înroşită – plină de formulări improprii, de folosiri inadecvate ale termenilor şi conţinînd inclusiv o cacofonie.

Dar greşelile de formulare nu sînt, de fapt, marea problemă a legii, aberaţia porneşte – după cum observă Andra Şerbănescu – de la fundamentul ei, de la ideea că se poate legifera o abilitate: „Abilitatea indivizilor de a produce texte corecte şi de a comunica eficient depinde de foarte multe variante (grad de instrucţie, inteligenţă, spontaneitate etc.). O abilitate nu poate fi legiferată, ci poate fi învăţată şi cultivată, iar la nivel instituţional poate fi promovată o anumită atitudine faţă de problemele exprimării corecte. (...) Oricum, un om care scrie şi vorbeşte cu greşeli este *incult*, eventual *neatent*, nu *contravenient*."

Mai mult, toţi cei care au studiat lingvistica ştiu că limba este un fenomen în mişcare, este ceva care evoluează şi ale cărei norme se schimbă de la o perioadă la alta. Or, să baţi în cuie şi să normezi o dată pentru totdeauna nişte lucruri care se află în mişcare nu poate fi decît – eufemistic vorbind – o naivitate. Rodica Zafiu: „Normele sînt deci discutabile în detaliu şi modificabile în timp: ceea ce e o dinamică absolut normală în domeniul culturii (din care limba face parte!), dar devine o catastrofă dacă intrăm sub semnul legii şi al contravenţiei. Există însă o şi mai mare absurditate a primului articol al proiectului, care extinde «normele academice în vigoare» şi asupra semanticii, vizînd «claritatea şi proprietatea termenilor». Sensurile – în permanentă evoluţie şi cu modificări contextuale, cu neaşteptate transferuri metaforice – nu pot fi normate". Concluzia Rodicăi Zafiu este categorică: „Adevărul e că o lege inaplicabilă şi absurdă devalorizează întîi de toate ideea de lege, ba îşi acoperă de ridicol şi obiectul. Din prezentul proiect, cel mai tulburător este chiar Articolul 1: pentru cine ştie cît de cît ce înseamnă norma lingvistică, raportul dintre normă şi uz, dinamica limbii, zonele de variaţie şi marginea de arbitrariu a deciziilor culturale, ideea că o lege stabileşte folosirea corectă a limbii e o enormitate, căreia Articolul 7 – prevederea de contravenţii şi amenzi – îi confirmă comicul caragialian."

Proiectul de lege a fost deja adoptat de către Senat şi urmează să intre în discuţie şi la Camera Deputaţilor. Aşa cum ne-au dovedit şi experienţele mai vechi, părerile specialiştilor nu contează în acest joc (să ne amintim doar cît a fost de criticată de lingvişti discutabila reglementare a Academiei privind grafia cu „â"). Aşa că nu ne rămîne decît să salutăm de pe acum acel *Serviciu-minister al virtuţii pentru folosirea limbii române* şi să încercăm să ne imaginăm ce uniforme vor avea lucrătorii lui. Cu imprimeuri caligrafice, probabil.

(C. P.-B.)

▲

Andrei GORZO

dilematograf

Moulin Rouge şi Trafic

Moulin Rouge este un *musical* ce revigorează *musical*-ul. Doldora de energia MTV-ului şi a operei rock, îşi revizitează rădăcinile – opereta şi spectacolul de cabaret. De locuit, locuieşte într-un vis despre Parisului anului 1900. Acolo, o lună cu ochi şi gură, desprinsă parcă din feeriile lui Georges Méliès (prin care, acum un secol, se năştea cinematograful efectelor speciale, al iluziei, al evadării din realitate), stă de strajă deasupra unui spaţiu teatral iluminat somptuos. Iar în mijloc, un Moulin Rouge hiperbolic, mare cît să adăpostească cele mai extravagante noţiuni despre spectacol, mai colorat decît o paradă din Fellini, mai frenetic decît *Brazil*, mai corupt şi mai aţîţător decît *Cabaret*, aşteaptă cu porţile deschise. Şi pe poartă intră un scriitor sărac (Ewan McGregor) ieşit dintr-o melodramă din epocă. Şi îndată o zăreşte pe curtezana tuberculoasă (Nicole Kidman), punînd bărbaţii pe jar în timp ce cîntă *Diamonds Are a Girl's Best Friend*, cîntecul lui Marilyn Monroe din *Gentlemen Prefer Blondes*, urmat de *Material Girl* (altă vîrstă a muzicii pop, aceeaşi idee). Şi apoi se produce quiproquo-ul (ieşit dintr-o farsă de budoar): ea îl confundă pe scriitorul sărac şi pur cu ducele bogat şi pervers (Richard Roxburgh) pe care-l aşteaptă. Ewan McGregor cîntă *Your Song*, şlagărul lui Elton John. Oraşul cîntă şi el, cu toate luminile şi cu luna lui zîmbăreaţă. (Pe lîngă acest oraş, cel din *Un american la Paris* era posomorît ca într-un roman naturalist.)

Regizorul Baz Luhrmann e un postmodernist îndrăgostit de ideea filmului ca spectacol, a spectacolului ca butaforie, ca artificiu, ca gesticulaţie de scamator – un vîrtej de înfloriturі care nu-i menit să-ţi abată atenţia de la truc, făcîndu-te să crezi într-un miracol, ci să scoată în evidenţă trucul, lăsînd miracolul să vină de la sine. E kitsch? Oho, cît cuprinde! Şi *camp* – secvenţa în care maestrul de ceremonii (Jim Broadbent) şi ducele obsedat de curtezană cîntă în duet *Like a Virgin* (da, cîntecul Madonnei) e o ilustrare ideală a acestei estetici. Dar este kitsch exuberant, afişat cu bravură, kitschul unui talent pentru care bunul gust ar însemna o formă de represiune. Şi miracolul se produce, filmul trece dincolo de kitsch. Din tot artificiul îşi creează o emoţie reală. Pare numai un joc, o celebrare a culturii pop, a suprafeţelor subţiri şi eclatante. Dar unele melodii şi versurile lor sînt puse în contexte care le intensifică emoţiile şi le adaugă profunzime. Miracolul vine din cîntece, care dau viaţă personajelor. Ele sînt ceea ce cîntă că sînt şi o cîntă cu atîta pasiune încît nu mai par stereotipe. Nicole Kidman, care adesea nu reuşea să comunice cu spectatorul (juca admirabil şi totuşi părea scoasă de curînd de la congelator) e aici o prezenţă dogoritoare. Şi pe Ewan McGregor îl ajută chiar încordarea perceptibilă a vocii sale, efortul pe care îl face ca să cînte corect: e înduioşător.

Unora nu le place *Moulin Rouge*. Poate că felul cum îşi exhibă povestea siropoasă, kitschul rococo şi teatralismul luxuriant îi derutează. Sau poate că sînt atît de neobişnuiţi cu *musical*urile încît, atunci cînd actorii încep să-şi cînte replicile, se simt traşi pe sfoară („Ce bazaconie de film mai e şi ăsta?"). Dar cred că filmul va deveni clasic (practic devine înainte de-a se termina). Şi e un compendiu de cultură pop.

Trafic

Traffic este o viziune inteligentă şi cuprinzătoare a războiului cu drogurile. E construit ca un mozaic: diferite poveşti din diferite linii ale frontului, din ambele tabere. Michael Douglas e judecătorul cinstit care vede războiul din unghiul comandantului aflat la adăpost: urmăreşte strategii, formule clare de apărare şi atac, nu vede învălmăşeala de pe cîmpul de luptă. Atunci cînd un nou front se deschide chiar în casa lui, certitudinile acestui „ţar al drogurilor" (cum l-a numit presa) se clatină. Descoperă că fiica lui adolescentă se drogheză. Soţia lui e tolerantă – în studenţie a încercat la rîndul ei toate drogurile disponibile, e doar o experienţă care se va consuma. Dar fata e dependentă şi fuge de-acasă. Căutînd-o pe străzi rău famate, în imobile jegoase, în camere închiriate cu ora unde copiii albi şi bogaţi vin („cîte o sută de mii în orice moment") în căutare de droguri şi uneori sînt înghiţiţi, tatăl descoperă că războiul nu poate fi cîştigat, căci taberele sînt prea amestecate. Această poveste – doar un episod reprezentativ dintr-o cronică de război – e filmată în culori reci; predomină albastrul, sugerînd eşec şi depresie. Contrastează cu albeaţa orbitoare, uşor halucinogenă, a luminii din Mexic (ca şi cum pelicula s-ar topi sub soarele acela), unde doi poliţişti sînt angajaţi de un general, ca să elimine o reţea de traficanţi, şi descoperă la un moment dat că de fapt au lucrat în slujba unui cartel rival. Generalul, care ar trebui să fie omologul mexican al judecătorului, e putred. La San Diego, alţi doi poliţişti (e o structură foarte frumoasă, un joc al simetriilor şi al contrastelor) încearcă să înfunde un traficant de mare anvergură – afacerist cinstit în ochii lumii şi ai soţiei gravide –, cu ajutorul unui martor. Soţia nevinovată (Catherine Zeta-Jones) se transformă cu o iuţeală şocantă într-o supravieţuitoare capabilă de orice (preia comerţul despre care adineauri nu ştia nimic, ordonă uciderea martorului), atunci cînd îşi vede ameninţată siguranţa. Viaţa ei e filmată ca o reclamă ironică la prosperitate şi curăţenie, cu soarele explodînd la toate ferestrele casei.

Nici una dintre aceste poveşti nu este extraordinară în sine; fiecare ar putea deveni un filmuleţ de televiziune (scenariul lui Stephen Gaghan se bazează, de altfel, pe un serial). Dar compun o imagine vastă a cîmpului de bătălie. La fiecare nivel e repetată întrebarea: „Ce e de făcut?" Ce înseamnă retragerea judecătorului – faptul că drogurile nu pot fi oprite şi mai bine ar fi lăsate să circule legal? Ce înseamnă tenacitatea poliţistului care continuă războiul, după ce a pierdut o bătălie, un partener şi un martor – oare cauza lui merită sau nici măcar nu contează mai mult decît o picătură în ocean? Ce înseamnă expresia senină a poliţistului mexican (Benicio Del Toro) la sfîrşit, cînd îi priveşte pe copii jucînd baseball – speranţa că ei vor creşte altfel şi nu vor intra în trafic? Filmul lasă răspunsurile să plutească: sînt ale personajelor şi însumate, nu dau un răspuns definitiv – lucru rar la Hollywood. Dar regizorul Soderbergh, cu filmările lui „din mînă", subtilităţile lui cromatice şi supleţea artei lui de povestitor, nu s-a format la Hollywood, ci în filmul independent. Iar tînărul scenarist ştie să redea încîlceala socio-politică din spatele sloganului cu „războiul contra drogurilor". Şi-au meritat Oscarurile. ▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Subminarea sportului naţionale

Dacă ne gîndim cînd ne-am conformat ultima oară unei indicaţii exterioare, s-ar putea să constatăm cu surprindere că, în această privinţă, timpul se măsoară în minute. Sau secunde. Logica interacţiunii cu lumea presupune permanenta modulare a autorităţii noastre după parametrii externi, ceea ce, pe româneşte, n-are nici o logică. Ce modulare? Ce parametri? Halal autoritate!

Cam ca aproape totul pe lumea asta, publicitatea operează pornind de la prezumţia autorităţii. Firește, a unei autorităţi autoinstituite.

Din acest punct de vedere, ultima reclamă la Sprite introduce pentru prima dată pe piaţa publicitară românească (dacă nu mă înşel) un procedeu pe cît de postmodern pe atît de vechi: întărirea convenţiei prin transgresarea ei. Ea pune în chestiune problema autorităţii din perspectiva competenţei: am vrea ca un baschetbalist să ne facă o operaţie? Am vrea ca un baschetbalist să întreţină un reactor nuclear? Etc. Adresate direct poporului român, aceste întrebări ar putea scoate la iveală faptul că, în ultimă instanţă, e posibil ca nu fotbalul să fie sportul nostru naţional. Oricum stau lucrurile însă, concluzia vedetei de baschet din finalul spotului sună cam aşa: *atunci de ce ai vrea să ţi se spună ce să bei?* Exact. De ce? *Ascultă-ţi instinctul!* Şi aici sînt pentru prima oară de acord cu sloganul firmei, după ce, în trei ani de la lansare, implicaţiile lui subliminale au continuat să fie prost justificate logic şi amendabile, indiferent de abordare.

Acest declic autoreferenţial pare singurul în măsură să susţină în mod echilibrat gradul de risc şi indeterminare a unei asemenea sugestii.

Morala: autoritatea nu poate fi eludată, dar trebuie refuzată în absenţa competenţei. De unde să începem? ▲

Dilema vă recomandă

● Suplimentul *Litere, Arte & Idei* al *Cotidianului*, reînviat de acelaşi Dan C. Mihăilescu care, după ce l-a făcut şi crescut, i-a pus capăt filelor în urmă cu cinci ani. *LAI* trecutu-ţi mare, mare viitor! (Dan Stanciu)

● Dacă aţi ratat-o la „Festivalul filmului britanic", bifaţi urgent comedia *Tocuri înalte şi minte brici*. Rîs non-stop garantat. (Alex. Leo Şerban)

● La TVR 1, înainte cu un minut de fiecare telejurnal, *45 de ani în 45 de secunde* – o retrospectivă fulgerătoare a celor mai expresive imagini din istoria, an cu an, a Televiziunii Române, din '56 încoace. Culegătorul de perle se numeşte Cornel Mihalache. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Pokéindustria

Copiii de azi sînt, uneori poate mai mult decît adulţii, „victimele“ modelor, industriilor şi instituţiilor. „Victime“ este pus în ghilimele pentru că, evident, ei nu se consideră deloc în această postură, fiind printre cei mai fericiţi şi încrezători consumatori (alături sau urmaţi de adolescenţi şi femei). Copiii iau de bun ce li se oferă şi primesc cu drag, atîta timp cît este însoţit de o mitologie sau măcar de o poveste. Dacă e vorba de o poveste fără de sfîrşit, cu atît mai bine: acesta este, în momentul de faţă, cazul Pokémonilor, care i-au cîştigat ca fani pe majoritatea copiilor consumatori. Nu ştiu prea multe despre istoria fenomenului: am înţeles doar că, veşnica luptă dintre bine şi rău din orice basm apare, aici, proiectată pe coordonate paranormale. Eroii sînt înzestraţi cu puteri extrasenzoriale, plantele şi animalele existente fiind înlocuite cu perechile lor paranormale: în loc de şoarece, e Pikatchu, echivalentul electric al rozătorului, capabil să emită unde de şoc; în loc de pisică e vicleanul Meowth; raţa devine Psyduck, porumbelul – Pidgey sau Pidgeotto, broasca ţestoasă – Wartortle sau Blastoise, fluturele – Butterfree, şobolanul – Rattata, un soi de lalea – Bulbasaur, etc. Nimic nu se mai mărgineşte la lucrul în sine: fiecăruia i se adaugă ceva, caracteristici sau puteri, şi fiecare se poate transforma în ceva. Oricare dintre Pokémoni figurează în Pokédex, şi nu-l poţi aborda decît aflînd despre el, deci iniţiindu-te. Este o lume sub control, în care totul se supune, parcă, unei gramatici generalizate: substantivele – Pokémoni grupează în jurul lor epitetele definitoare. Dacă nu cunoşti aceste epitete, nu poţi învinge. Cunoaşterea devine, în stil oriental, principala modalitate de a înainta în lumea iniţiaţilor, aflată sub deviza „Gotta catch 'em all!“. Nu doar curajul şi vitejia, pe care, pînă acum, le-am considerat apanajul eroilor din basme contează. Există şi ele, dar pe primul loc par a trona alte însuşiri: perseverenţa (este nevoie să treci prin toate oraşele, să iei toate medaliile ca să învingi toţi pokémonii) şi, asa cum deja am amintit, cunoaşterea (toţi copii –antrenori umblă cu Dexter-ul după ei ca să se documenteze asupra pokémonilor). Pokémonii învinşi sînt bifaţi pe o listă (chiar dacă nu ad litteram), totul evoluînd sistematic; tot atît de sistematic precum copiii de cealaltă parte a ecranului sau a publicaţiilor Pokémon adună poze cu eroii lor numerotaţi în multele cataloage existente. Copiii, de altfel, nu mai sînt nici ei simplii copii: ei sînt antrenori, în acelaşi spirit al filozofiilor orientale, al artelor marţiale, al călătoriilor iniţiatice. În poveştile Pokémon, copiii sînt aproape singurii locuitori ai lumii respective. Ei sînt încărcaţi de tot soiul de responsabilităţi, fiind micii stăpîni ai unei complicate lumi mari.

În lumea copiilor spectatori, produsele Pokémon sînt cele care stăpînesc. În orice adunare de copii vei vedea cel puţin două tricouri cu Pikatchu, un ghiozdan cu acelaşi erou, cîteva abţibilduri pregătite pentru schimburi, o pokéball sau un joc electronic cu eroii preferaţi. Un alt copil te va întîmpina cu strigătul „Echipa rachetă“, în timp ce altul va pronunţa, alintat, doar „Pika, pika, chu, chu, chu...“ Şi de partea aceasta, iniţierea şi perseverenţa sistematică se manifestă vizibil: întreaga armată de creaturi paranormale şi eforturile de a-i captura se convertesc într-o industrie mai puţin idealistă, dar la fel de puternică.

▲

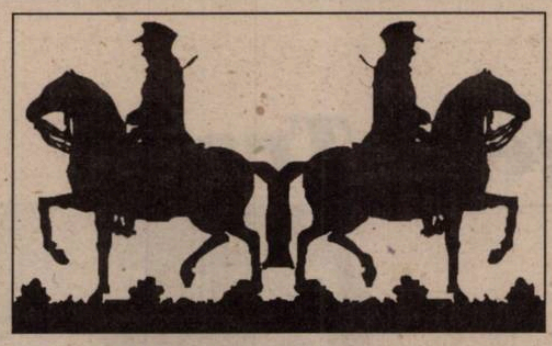

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Zigu, în ziua aceea de vineri

– Ce mai faceţi, domnule director?
– Cetim. (Pauză) *Facem ce putem.*
(din dialogul zilnic cu Z. Ornea)

Printr-unul din acele jocuri secrete ale vieţii indecise între întîmplare şi semnificaţie, între cruzime şi patetism, *Dilema* de vinerea trecută conţinea un document probabil fără de precedent în romanul literaturii române: exact în ziua înmormîntării sale, cel mai de seamă istoric literar al timpului semna, la rubrica sa de „glose“, articolul lui săptămînal, intitulat „Bucureştiul de altădată“. În dimineaţa cînd radioul şi cotidienele cele mai importante îi anunţau decesul şi „intrarea în eternitate“ (un prieten din München auzind această expresie o luase ca o intrare în Academie...), Zigu Ornea scria şi povestea, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, despre sosirea lui în Bucureşti, la 16 ani, prin '46, „venind din Botoşanii mei liceali“. Din motive sfîşietor de banale – decesul său survenise în noaptea de miercuri spre joi, după încheierea numărului nostru – oricine deschidea vineri *Dilema,* putea constata că Zigu Ornea trăieşte. Şi – Doamne! – cu ce intensitate!

Articolul lui era – pentru cine cunoştea pudorile scrisului său, discreţia în intimităţi, sobrietatea sa alergică la confesional – tulburător, ca să folosesc unul din acele cuvinte bătrîneşti şi prea uzate de care însă el nu se despărţea, păstrîndu-le fără teamă toată gravitatea clasică. Era tulburător de indiscret şi volubil, gîlgîind de amănunte autobiografice, tulburător de tumultuos în asociaţii, destins, senin în ironie; dacă voi scrie: tulburător de sănătos şi voios (urarea noastră caragialiană la orice firitisire...) nu aş exagera cu nimic. Şi nici nu cred că mă autosugestionez sub presiunea bulgărilor de pămînt şi a groparilor la zi. „Merg la text“ – conform cerinţei lui şi mai presante. Niciodată de sub condeiul lui, ţinut cu acele degete strîmbate de boală şi de munca pe manuscris, nu a apărut – într-o evocare frenetică a unui Bucureşti '50 prins între strada Brutus a căminului său studenţesc instalat într-un fost bordel şi aflat perete în perete cu localul Operei de Stat, unde „victorie!, intram pe ascuns ca un efectiv maestru“ – o frază ca asta: „Ieşeam pe bulevard prin stradela în care funcţionează Teatrul Bulandra (atunci îi spunea Municipal) şi, *lipa-lipa* (!!! subl. mea) ajungeam la facultate, nu înainte de a lăsa, pe stînga, vestita cofetărie Teichman pe care, firește, nu aveam bani s-o vizitez nici la dus, nici la întors“. Niciodată, citindu-l, nu l-am „auzit“ exlamînd „victorie!“, dîndu-se în spectacol, încîntător, cu acest frivol „lipa-lipa“..., ca să nu analizez psihanalitic şi stilistic apariţia cofetăriei Teichman. După care urma o dezlănţuire a memoriei în care se amestecau şi se legau – ca pe divan, la „unchiul Sigi“ unde nimic nu-l atrăgea pe Zigu să se ducă... – Festivalul Mondial al Tineretului din 1953, examenul pentru intrarea la Agerpres compunînd o lucrare despre „Civilizaţia Coca-Cola“ („deşi nu ştiam ce e acea băutură din care nu gustasem...“), favorabil primită însă de examinatori „fiindcă o scosesem bine la capăt citind volumul de pamflete al lui Zaslavski“ (cine mai ştie să decripteze azi humorul din aceste autodenunţuri şi precizări?), apoi verificarea şi „căderea“ la serviciul de cadre, dosarul prost, cu tatăl fost negustor, întoarcerea la Botoşani, hotărîrea de a se dedica studiului, cursurilor şi lecturii, totul culminînd halucinant cu o paranteză despre „cartela pe puncte“ – „aceea fără de care nu puteai, atunci, cumpăra nici o ţesătură de îmbrăcăminte“.

Aglomeraţia locurilor, precizia unor nume de pe altă lume (Vasile Dumitrescu, Sergiu Verona, Ion Dacian, cofetarul Teichman), lipsa ciudată de ştaif marca Ornea, plăcerea autoironiei, hărmălaia vieţii din fiecare amănunt – totul pare scris şi montat ca într-o visare, într-o stare de graţie şi libertate a memoriei sale infatigabile, de obicei sobră şi riguroasă pînă la didacticism; e un text nu de zile mari, cum au fost atîtea în truda sa de o tenacitate exemplară, ci al unei zile unice, cu siguranţă într-o sîmbătă sau o duminică în care conform unei legi personale scria pentru *Dilema* şi *România literară* lăsîndu-le din timp cîte două-trei articole, ca omul căruia nu-i prieşte să lucreze în grabă. O zi misterioasă în care parcă fusese luat de vertijul ultimelor 5 minute mîşkiniene – m-aş simţi tentat s-o cred, dacă n-aş cunoaşte tăcerea lui la orice snobism, fie acela şi dostoievskian; prefer să descifrez această vedenie cu expresia de stranie tandreţe intelectuală a Titei Chiper care, în ultima vreme, la şedinţele noastre de analiză, găsea cu cale să ne atragă atenţia că „domnul Zigu continuă să progreseze spre sine însuşi“. Cu timiditatea lui de efectiv savant, poate că nu s-ar fi încumetat la o memorialistică directă şi, firește, de scandal; dar pentru ziua înhumării sale, ne-a lăsat un text mai viu, mai puternic, mai emoţionant (alt cuvînt desuet la care ţinea...) ca niciodată. A făcut – ca de obicei – tot ce a putut.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Mircea Gheorghe

„Subsemnatul ing. Mircea Gheorghe din Bucureşti cu deosebit respect vă aduc la cunoştinţă următoarele:

Am fost salariatul fostului institut de cercetări şi proiectări pentru industria lemnului fiind încadrat ca cercetător ştiinţific principal la secţia chimie, colectivul protecţia lemnului.

Am fost pensionat la limită de vîrstă la data de 1.01.1990 cu o vechime în muncă de 42 de ani, 9 luni, 17 zile, primind decizia de pensionare nr. 66666 din 13.03.91.

Prin adăugarea perioadei şcolii militare de ofiţeri-transmisiuni mi s-a majorat vechimea în muncă la 44 ani, 7 luni , 9 zile.

Ţinînd seama de condiţiile de muncă din secţia chimie, salariaţii acestei unităţi a institutului au acţionat în judecată actualul institut al lemnului şi prin sentinţa civilă nr. 666 din 13.05.99 a curţii de apel – secţia contencios administrativ s-a hotărît admiterea cererii salariaţilor secţiei chimie pentru încadrarea în grupa 2 de muncă.

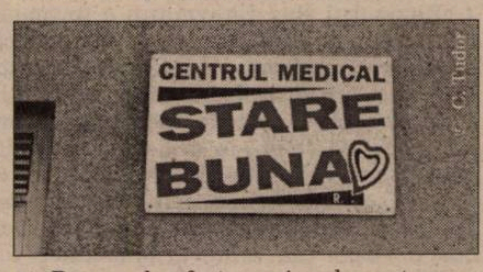

Recursul a fost respins de curtea supremă de justiţie.

Prin buletinul de determinare emis de centrul sanitaro-epidemic al municipiului, s-a stabilit că personalul încadrat în colectivul de protecţie a lemnului îşi desfăşoară activitatea în condiţii de expunere unui risc chimic supra-adăugat datorită unui complex de noxe care prin cumulare produc efecte dăunătoare asupra stării de sănătate.

Prin buletinul de determinare emis de centrul de medicină preventivă al municipiului s-a stabilit că personalul laboratorului de protecţie a lemnului este expus pericolului de contaminare cu germeni patogeni din om şi ca atare acest personal lucrează în condiţii periculoase de muncă.

Omul poate transmite agenţi microbieni şi fungii. Pensia să fie conformă cu acest demers uman.

Oficiul de pensii şi-a depăşit atribuţiile, spunînd că e dracu în această petiţie.

Vă rog să reanalizaţi situaţia.“

▲

Augustin IOAN

pierduţi în spaţiu?

Micul Stambul

Nu exclud deloc posibilitatea ca, în viitor, studii riguroase, bazate pe documente ce vor fi de acum înainte descoperite, să confirme unul sau altul dintre aspectele propuse în cartea Danei Harhoiu *Bucureşti, un oraş între Orient şi Occident*, sau să apară alte ipoteze de lucru. Însă deocamdată, geometria riguroasă a Bucureştilor este doar un basm ca toate basmele: încîntător, îndrăzneţ şi, de aceea stimulator, fără îndoială; dar din care ne trezim de îndată ce îi închidem paginile lucioase şi ieşim în realitatea oraşului. Mă tem că oraşul acesta este doar *ireal* (adică aiuritor) sau suprarealist, dar cîtuşi de puţin *ideal* – oricît de mult mi-aş fi dorit ca lucrul să nu fie adevărat.

Şi aici intervine, în contrapondere, *contra-modelul* Stambul. Maidanul autohton este, în cartea Danei Harhoiu, dar şi în alte studii recente, un subprodus al dezvoltării „spontane", „organice" (nimeni nu îndrăzneşte să folosească termenul cel mai adecvat: „haotică") a oraşului. Fără fortificaţii (din pricina statutului vasal impus de turci), Bucureştii nu au avut acea limită fermă care să oblige la condensarea structurii urbane interioare, ca în cazul cetăţilor medievale central şi vest-europene. Organizat împrejurul parohiilor şi al bisericilor de breaslă; cu maidane, cu straturi succesive, înlocuindu-se violent unele pe altele, etc, oraşul este mai preocupat de dimensiunea sa *moleculară* decît de cea *molară*. Întregul este sacrificat prin intervenţii majore asupra detaliilor. Nici unul dintre proiectele de introducere a coerenţei urbane *de ansamblu* în oraş nu a izbîndit pînă la capăt. Cel mai adesea, motivul este hegeliana „viclenie a istoriei", mai precis durata scurtă a răgazurilor constructive dintre două distrugeri masive.

Maidanul nu este văzut – nici în cartea Danei Harhoiu, nici în alte studii de urbanism care folosesc termenul cu sensul peiorativ pe care l-am criticat mai devreme – ca un subprodus al acestei dezvoltări iraţionale, haotice, proprii Bucureştilor şi altor oraşe extracarpatice. Mai degrabă, comparaţiile cu Istanbul ar dori să transfere asupra acestuia din urmă responsabilitatea a ceea ce este văzut ca o abdicare de la logica luminoasă a urbanismului (vest-)european. Periferiile se dezvoltă acromegalic şi aici şi acolo. Fenomenul de *sprawling* este deopotrivă de necontrolat şi, din cîte am putut vedea navigînd spre Ankara printre sute de „orăşele" periferice Istanbul-ului, nu există nici o diferenţă de „calitate" între ele şi, de pildă, ghetto-ul upperclass bucureştean Zoo/Pipera/Iancu Nicolae. Bucureştii nu au pieţe urbane, acele *spaţii publice deschise* dedicate „funcţiunilor" de întîlnire, negociere, schimb şi decizie întreolaltă. Dacă există cu adevărat maidane – cu toată conotaţia lor autohtonă de spaţiu rezidual pe care originalul turcesc nu îl susţine deloc – atunci ele există în centrul capitalei Bucureştilor. Concentrarea pe edificiu în detrimentul croielii urbane ne surprinde încă. Calcanele sînt, bunăoară, efectul secundar al acestei false atenţii acordate detaliului în detrimentul ansamblului. Poate, cu excepţia Pieţei Sălii Palatului, care a impus un anumit control al spaţiului urban (creat prin demolare şi adăugare în dauna fostului Palat Regal), elemente regulatoare, acolo unde există, indică mai degrabă o avortată intenţie viitoare decît o realitate finalizată pe teren. Palatul Victoria este ceea ce a apucat să fie construit din piaţa regularizată de proiectul lui Duiliu Marcu. Astăzi ne pare a fi clădirea principală a locului; dimpotrivă, în proiectul original nu era decît o clădire de front*.

Dar a susţine că acesta este efectul direct al urbanismului „nemodern" al Istanbulului mi se pare o formă suspectă de a ocoli fondul problemei, responsabilitatea proprie în decizia asupra oraşului. Oraşul, în croiala sa urbană de astăzi, este în proporţie covîrşitoare un produs *post-otoman*. Spaţiile reziduale provin din ciocnirea dintre modelul urbanist post-iluminist – neasimilat – cu realitatea „organică" a tîrgului. Traseele actuale importante s-au tăiat prin curţi boiereşti şi rareori reiau traiectul vreunei structuri urbane antice sau măcar medievale. Tăieturile succesive au încercat cu toatele să „îndrepte", să „regularizeze", să „introducă logică" şi să „modernizeze" urbea. Tăietura nesimţită a bulevardului Victoria Socialismului nu uneşte puncte pre-existente din ţesutul urban, ci unele cu totul şi cu totul noi, împrejurul cărora s-ar fi organizat pînă la capăt un nou oraş; ea ne vorbeşte limpede despre această zonă de conflict între „textura" oraşului şi geometrizarea lui agresivă. În imediata proximitate a tuturor acestor zone de conflict apar pe cale de consecinţă spaţii derelicte, spaţii vide, tot acest „junk space" care este produsul violenţei urbanistice.

*Adăugirile succesive din anii optzeci şi concursul de urbanism de la începutul anilor nouăzeci nu numai că nu au rezolvat croiala pieţei, dar au şi introdus elemente edificate şi virtuale de perturbare a locului (supraconstruirea flancului sudic cu edificii de înălţime excesivă în raport cu contextul, apariţia preconizată a unor „turnuri" problematice în coasta Palatului Victoriei şi pe latura dinspre bulevardul Titulescu).

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Secvenţa cu personaj

Acum exact 11 ani eram redactor la televiziune, nu mai e nevoie să spun care, sîntem în anul 1990. Eram entuziast, îmi împlinisem un vis. Dar nu făcusem pasul decît după ce văzusem (în sfîrşit) un documentar care spunea şi arăta ceea ce trebuia spus şi arătat despre invazia minerilor din 13-15 iunie. Fusese făcut de o fată, un nume necunoscut, fusese difuzat rău, după-masă pe la trei, dar totuşi, mi-am zis, ceva s-a schimbat, cineva a fost de acord să se facă, să fie difuzat. Aşa că mi-am luat inima-n dinţi şi mi-am schimbat meseria. În redacţia de publicistică se făcea mult reportaj, anchetă, documentar, am făcut şi eu cîteva. De unele din producţiile colegilor mei mă despărţeam ideologic, cu altele mă simţeam solidar. De la Anca Fusariu am învăţat că lucrurile adevărate sînt simple şi directe. Învăţăm pe viu şi despre televiziune, şi despre manipulare. Mă bucura enorm faptul că mi (ni) se lăsa cam toată libertatea. De unde şi multe stîngăcii pe banii contribuabilului, dar poate că şi un aer de prospeţime. Şefimea se ferea să nu fie acuzată de cenzură, chiar cînd ar fi trebuit şi puţină disciplină profesională. Dar lucrurile păreau încă fluide, nesigure, periculoase. Sentiment de care profităm noi, „tinerii" (indiferent de vîrstă).

În noiembrie 1990 am aflat însă că nu vom avea emisiuni la comemorarea primului an de la Marea Schimbare. Spaţiile disponibile atunci fuseseră ocupate de veterani. În final nu avea să fie aşa, dar sub presiune am găsit o formulă tranzitorie de a ne spune cuvîntul – am comemorat Revoluţia la 11 luni! Eu am atacat un eseu cinematografic, un remember care să plece de la morţii revoluţiei şi să ajungă pînă la respectul precar de care se bucurau din partea noilor democraţi. Fără oameni, fără declaraţii, doar cu obiecte acuzatoare şi un comentariu rece. Voiam puţină poezie şi multă ironie, un strop de patetism şi o găleată de imagini crude. De exemplu, din Cimitirul Eroilor, pe-atunci încă neisprăvit, crucile erau puse, dar gardul fusese uitat. Se vorbea de o capelă, dar în locul ei erau cîteva utilaje părăsite, care măreau dezolarea locului.

Aşadar, într-o dimineaţă am plecat cu nea Costel Berţeanu, artist între operatori, să „luăm nişte cadre" la cimitir. Am filmat crucile de aproape şi de departe, gardul neisprăvit, perspective, detalii. În cimitir nu era aproape nimeni. Marmura cioplită uniform trimitea la rigoarea unui memorial militar. Tramvaiele care zdrăngăneau alături trimiteau totul în derizoriu. Brusc, la vreo 25 de metri de noi, am văzut o femeie între două vîrste. Potrivea nişte flori la o cruce, nu plîngea. Sau nu mai plîngea. O femeie simplă, purta haine închise, dar nu doliu propriu-zis. Părea tristă, părea împăcată. A terminat şi s-a aşezat pe băncuţă. Dacă mai umblă la mormînt, i-am şoptit lui nea Costel, transfochează uşor pe ea, nu ne strică o secvenţă cu personaj. Într-adevăr, femeia a mai găsit ceva de aranjat, a lovit apoi cu piciorul un obiect de pe jos, poate o hîrtie sau un gunoi. Am luat-o, şopteşte nea Costel continuînd să filmeze, dar e prea din spate, n-am unghi bun. În acea secundă, femeia ne-a zărit. A tras aer în piept şi a scos un ţipăt prelung, poate la fel ca acela din momentul cînd aflase de moartea fiului sau soţului. S-a repezit la cruce şi a îmbrăţişat-o. Şi-a lipit faţa de ea şi a sărutat-o, însă dintr-o parte – oferindu-şi profilul, dar evitînd să acopere inscripţia. Prezenţa noastră îi reînviase durerea, mă simţeam stînjenit şi vinovat. Dar, o secundă mai tîrziu, femeia a tras fugar cu ochiul către noi, o privire lucidă, după care şi-a reluat tînguitul. Gata, am şoptit, opreşte-te, nea Costele, nu mai vreau. Nea Costel s-a oprit, a scos caseta. Femeia s-a uitat din nou, întrebător, către noi. A văzut că demontam trepiedul şi jelania rituală s-a întrerupt brusc. S-a aşezat pe bancă, a scos ceva din sarsanaua de-alături şi a început să mănînce. Eseul mi-a ieşit binişor. Chiar şi fără secvenţa „cu personaj".

▲

Alex. Leo ŞERBAN

fericirea la televizor

Mutrele

Am prins recent, pe România 2, *Nea Mărin miliardar*, comedia lui Sergiu Nicolaescu din '78 în care Amza Pellea joacă în dublu rol (de nea Mărin şi de miliardar); o să spun din capul locului – pentru cine nu ştie – că filmul e o prostie garantată, că „gagurile" sînt aduse, cu locomotiva cu aburi, din preistoria slapstickului şi că singurul lucru simpatic este tocmai stîngăcia lui colosală. Dar are – nesperat! – umor. Umor involuntar adesea; umor absurd uneori; umor surd la orice strigăt de ajutor; umor de gospodărie de partid intrată prin efracţie în *shop*... Şi totuşi, umor!

Umorul în comediile româneşti este ca un banc spus la beţie: toată lumea rîde (cîntă şi dansează...), dar nimeni nu-şi aduce aminte pe urmă de ce. Şi asta pentru că, în zece cazuri din zece, nu replica (poanta) face hazul, nici – cu atît mai puţin – „situaţia", ci un lucru simplu ca bună ziua: Actorul. Este motivul pentru care, oricît de mult am căuta prin cotloanele pline de praf ale comediilor noastre, nu vom găsi decît o singură scenă de comic burlesc cum scrie la carte: aceea a alergăturii în jurul prispei din *De ce trag clopotele, Mitică?* al lui Pintilie... Film care nu este tocmai o comedie, ci o comèdie.

Dacă am avut – şi avem – comici mari, n-am avut – şi nu avem – scenarişti egali lor. Umorul fiind, cum se ştie, de două feluri: de limbaj şi de situaţie, în filmele noastre „comice", singurii care salvează situaţia şi găsesc limbajul potrivit sînt actorii. Ei pot face să ne rămînă-n ureche o replică oarecare prin simplă rostire – vezi Marin Moraru, cu a sa „Monseur să scrie, monseur să şiteşte, şe umbli cu şoara vopsită?" (Încercaţi s-o spuneţi în faţa oglinzii: veţi vedea că n-are nici un haz!)

Pînă pe la-nceputul anilor '60, comediile româneşti au fost în general ecranizări (Caragiale, Baranga...); teatrul bătea la uşa filmului nu cu bastonul, ci cu berbecele – deşi uşa era larg deschisă... Apoi, încetul cu încetul, s-au „multilateral dezvoltat" comediile zise satirice, care n-aveau nici o legătură cu satirii sau cu satiriazisul, dar nici cu cinema-ul... Iar cînd s-au creat toate „condiţiile" pentru ca cinema-ul să intre, în fine, pe uşa care era a lui, nu s-a mai vrut comedie, nu s-a mai putut comedie, nu s-a mai făcut comedie (era ceva de rîs?)...

Au rămas actorii, care puteau să scoată hohote dintr-un cuvînt: „şopîrlă". De la (Grigore Vasiliu) Birlic, cu vocea sa plîngăcioasă de Stan, statura de grefier şi disponibilitatea de gumilastic, şi pînă la Toma Caragiu, care putea să joace orice, oricum şi oricît, cu haz enorm şi *witz* monstruos, istoria comediei în filmul românesc este o istorie a Mutrelor. Nu regizorul, scenaristul sau producătorul a creat umorul – atîta cît e –, ci Mutra! Fără acest „detaliu" esenţial, nici un muşchi nu tresare pe chipul spectatorului... Dar, de cum intră Dem Rădulescu în cadru, zîmbetu-i gata; iar dacă mai apare şi Jean Constantin (ca în seria, de trist-comică amintire, a „B.D."-urilor), zîmbetul se lăţeşte, se-ncreţeşte, pîn' se face rîs. Comedia „made in R.S.R." n-a avut doctori de scenariu, dar a avut o doctorie mai eficace decît orice întorsătură de situaţie, decît orice împunsătură de vocabular: Mutra şi glasul actorilor, în absenţa cărora totul e tăcere – căscat de pîslă...

E greu de ştiut ce-ar rămîne din comedia românească dacă i-am şterge Mutrele. Vă puteţi imagina, o clipă, *Croaziera* lui Daneliuc fără colecţia de „figuri" de pe vapor, din bărci şi de pe mal? Sau seria *Liceenilor* fără Tamara Buciuceanu? *Actorul şi sălbaticii* fără Caragiu & Moraru, *B.D.*-urile fără Rădulescu & Constantin şi *Nea Mărin*-ii fără Amza Pellea? Închipuiţi-vă, o clipă, că ei nu ar fi, acolo, pe peliculă. Comedia românească n-ar exista.

▲

Eugen ISTODOR

Te lega

– acte de partid şi de stat –

Înainte de experienţă

Povestea începe într-o dimineaţă de vineri a anului 2001. Aparenţa de comună prăpădită era amortizată de cîte o casă răsărită. Telega era şi nu era, ca orice aşezare românească pe care n-ai de ce s-o legi, dacă n-o cotrobăi în unghere, n-o zdruncini în amănunte. Aşteptam. Secretara Primăriei mi-a spus că primarul Telegăi lipseşte. Nu-l poate suna pe mobil pentru oricine. Adică, a plecat acum cîteva minute. Nu l-am văzut? Era într-un ARO.

Mă plimb. Sper să se întoarcă. Secretara, pe geam, se uită. Iau la pas Telega. Mi-e teamă să mă îndepărtez, ca nu cumva să vină un ARO. În faţa primăriei este un bufet-market. Comerţ înfloritor. Se găsesc: pîine, pastă de tomate, sucuri Coca-Cola, şosete de damă, abţibilduri Pokémon, ulei, zahăr. Mă întorc la Primărie. Sînt mustrat că e prea devreme. N-a venit. Chiar... de ce mă grăbesc?

În centru, pe partea stîngă e clădirea PNŢ putredă, la parter triumfînd în marmură un WC public. Am luat-o pe scara unei clădiri din centru. Ducea spre istorie. Sau spre o gaură neagră. Intru într-o cameră. Cîteva mobile prăfuite. Lîngă un birou de placaj. Descopăr hîrtii mucegăite pe la colţuri, scorţoase de atîtea uscări şi îmbibări. Erau documente din lunile de iarnă ale lui 1963. Trebuie să fi fost un comunism încă aspru... Mi-era frig şi citeam:

Pierdut în timp

„Proces verbal
9 ianuarie 1963
Astăzi 9 ianuarie sa cîntărit la Bocsa de carne cantitatea de 65 kg şaizeci şi cinci carne de Vită compusă din 1 pulpă şi 2 spete din faţă sa cîntărit în faţa noastră Mocanu D-tru consilier la Coop Telega, Gheorghe Stoian măcelar, Proprietar Petre, Tov. Ilie din comuna Telega
Luptăm pentru Pace!"
Tovarăşul Ilie tăia vita şi lupta pentru pace. Cîtă voluptate. Şi-n Bucureşti pe strada Virtuţii 87, cofetăria Tip-Top făcea torturi topind propria ta poză în cremă. Ridica un monument al tău şi cîştiga în lupta pentru un capitalism. Torturile au fost retrase chiar de controlori: pînă cînd poţi să-ţi mănînci poza?

„Tabel cu salariaţii coop. Telega convocaţi azi 23 ian. 963, orele 16, la sediul Coop Telega la şedinţa cu următoarea ordine de zi:

Prelucrarea instrucţiunilor cu privire la adunările generale şi sătesti; Prelucrarea planului de acţiuni a Comitetului executiv cu privire la ţinerea adunărilor săteşti şi generale.

Cristian Alexandrina Funcţia contabil semnătura
Baicu Maria n-a semnat
Tătulescu Olimpia semnătură
Neagu Gheorghe gestionar semnătură, dacă mă ia tovarăşa Valeria că sînt andicapat
Neagu Valeria vînzător, semnătură, iau şi pe tovarăşu Neagu
Neagu Paraschiva bornagiu, semnătura
Giubernea Melania, femeie serviciu, semnătura
Velescu I., ospătar, semnătura
Ceparu Gheorghe gestionar mă prezint numai dacă nu primesc marfă. Etc."

Ce dizidenţă dulce făcea handicapatul...

„Ministerul Comerţului Interior
Ordin nr. 13.837
Adjunctul Ministrului Comerţului Interior
În temeiul Hotărîrii Consiliului de Miniştri nr. 809 din 8.5.1957
În temeiu Decretului nr. 172 pentru reorganizarea regimului de stabilire a preţurilor, publicat în Buletinul Oficial nr. 12 din 18 aprilie 1953:
În baza avizului Comitetului pentru Preţuri nr. 2581 din 22 mai 1963
Avînd în vedere prevederile notei de cabinet nr. 35 din 18 martie 1963
ORDONĂ
Art.1 Cu începere de la data de 10 iunie 1963, se stabilesc următoarele preţuri cu amănuntul pentru ace de cusut manual din producţia internă, executate conform STAS 6453-61;
Ace de cusut manual, pentru croitorie nr. 4-13 buc. 0,05 lei testea (15 buc.) 0,75 lei.
Ace de cusut manual, pentru saci şi canava nr. 14-19 buc. 0,10 lei, testea (15 buc.) 1,50 lei
Art.2 Rabatul comercial este de 14 la sută în condiţia de livrare franco depozitul furnizorului, exclusiv ambalajul de transport.
Art. 3 Diferenţele de preţ ce rezultă ca urmare a aplicării prevederilor prezentului ordin, pentru acele de cusut manual, care se găsesc în stoc la unităţile economice, la data de 10 iunie 1963 se vor reflecta în rezultatele financiare ale unităţilor deţinătoare.
Dat în Bucureşti la 31 ian. 1963
Adjunct al ministrului,
E. Barat"

Teoria lui zero barat. Sună ca şi cea a urzicilor, auzită în Piaţa Traian, în această primăvară: „Se plouă toamna şi se ninge iarna, cînd merg la vreasc nu calc pe colo."

„Coop Consum Telega
Raion Cîmpina
117 din 1963 Februarie 13
Subsemnatul Fieger Nicolae, domiciliat în Cîmpina, str. Muscel 30, vă rog să binevoiţi a-mi înapoia bani depuşi în Cooperativă fiind membru. Suma trecută în carnet este de 155 lei.
Onoare muncii!"

Am dat un telefon la adresa sus-menţionată. După aproape 40 de ani, un băieţel mi-a spus: „Nu ştiu, nenea. O fi bunicu', da' a murit."

„Coop de Consum Telega
Raion Cîmpina
Nr 133
1963 febr. 22
Tovarăşe Preşedinte,
Subsemnatul Duţu Ion, gestionar la Restaurantul 59 Centru al Coop Telega,
Respectuos vă rog să binevoiţi a aproba şi da dispoziţii să se dea pentru personalul şi buna deservire a Restaurantului, următoarele materiale necesare pentru buna funcţionare:
Halate albe 8 buc
Bluze 4 buc
Sorturi 4 buc
Prosoape franjuri 8 buc
Tifon 4 m
Cuţite inoxidabile 60 buc
Forfecuţă tăiat unghii 1 bucată
Batiste spre igienă 40 bucăţi
Cravate 20 buc.
Să se dea dulap pentru păstrarea hainelor a personalului de serviciu.
Această cerere e conform cu Consfătuirea de la Cooperativă pe probleme de comerţ.
Trăiască lupta pentru pace!"

Zece ani mai tîrziu. În 1973, învăţătoarea mea lipsea pe caz de boală. A venit un învăţător. Uitasem batista acasă. Mi-a tras o palmă de am stat chircit pe jos. Zece ani mai tîrziu.

„Referat
Tovarăşe Preşedinte,
Subsemnatul Savu Ion, gestionar la magazinul 21 Decembrie vă duc la cunoştinţă următoarele: La magazinul meu în cauză căci nu am nici un fel de încălzire şi geru fiind prea puternic toate conservele ce sunt în borcane de sticlă sînt expuse să îngheţe şi să plesnească au şi început să plesnească am pînă acum 10 bucăţi.
Vă rog să luaţi în cunoştinţă şi să mă ajutaţi.
Onoare muncii!
Savu Ion"

Să-ţi plesnească borcanele! Primăria sectorului trei a primit o petiţie: „Mi-e foame şi mi-e sete. Ştefana Gheorghe, strada Alăutei 3-5, sector 3. Dacă borcanele de atunci nu ar fi plesnit azi erau de mare folos."

„Coop de Consum Telega
Raionul Cîmpina
134 din 1963 febr.22
Tovarăşe Preşedinte
Subsemnatul Duţu Ion, responsabil la Restaurantul N 59 Centru al Coop Telega
Respectuos vă rog să binevoiţi pentru a aproba ca de la data de 1 martie 1962, să se angajeze un bucătar sau bucătăreasă pentru a putea face sarcinilor primite în urma instructajului făcut la Ploeşti privitoare la intensificarea pe Unitate a producţiei proprii de carmangerie şi bucătărie, deoarece fără personal corespunzător cum să fac faţă la local.
Luptăm pentru pace!"

Chiar aşa, doar nu o să taie singur carnea şi s-o prepare. Partidul l-a învăţat altceva.

„Coop de Consum Telega
Raionul Cîmpina
140 din 1963 febr. 27
Tovarăşe preşedinte,
Subsemnata Bradovschi Elena, cu domiciliul stabil în comuna Telega, Raion Cîmpina, Regiunea Ploieşti,

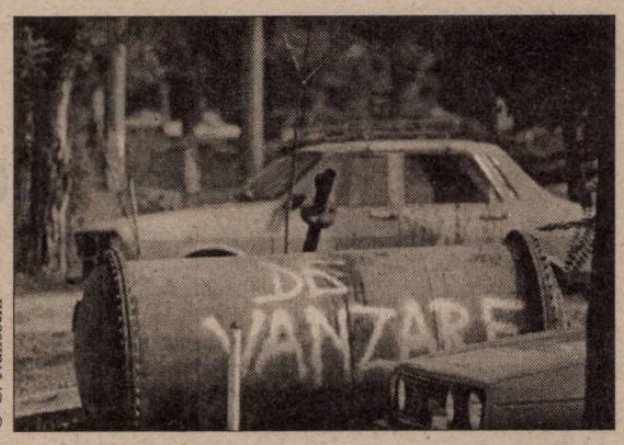

© S. Ivanoschi

vă rog a trece din carnetul meu de cooperator nr.226 fondul social depus în valoare de lei 84+4+3 egal 91 lei pe carnetul de membru cooperator al tatălui meu Bradovschi Alexandru, care este membru cooperator la aceiaşi cooperativă. Vă rog să-mi eliberaţi o adeverinţă ce este necesară la Comisia fondurilor obţinute ilicit.
Onoare muncii!"

Oricît ar părea de simplu, ai nevoie de justificare pentru comisia de ilicit. Ilicit eram şi eu într-o cămăruţă din Telega. Căutînd să intru la Doftana şi găsind înscrisuri din 1963. Mă născusem prea tărziu şi pentru a-l prinde pe primar. Prea tîrziu pentru 1963.

Marea întoarcere

Mă întorc în Primărie. Dar de ce nu pot vorbi cu viceprimarul. Chiar aşa? Viceprimarul este în faţa primăriei, cabinetul lui de lucru, şi îşi face maşina la bujii. Secretara ştia ce are maşina viceprimarului în fiecare dimineaţă. Viceprimarul s-a întors spre mine. Viceprimarul mi-a întins mîna. Viceprimarul m-a salutat. Nu ştiu cum îl cheamă pe viceprimar. Îi spun că vreau să văd Doftana. Sigur, faceţi o cerere şi plătiţi un milion cincisute de mii lei. Au venit mulţi străini şi români. Au plătit, au văzut. Nu-i cam mult? Cum aţi ajuns la această sumă? Nu ştiu, Consiliul. Şi suma e în funcţie de fluctuaţia dolarului. Şi arată bine Doftana? Nu, s-a prăbuşit, sînt doar zidurile. E un milion jumătate că vă luaţi angajamentul că veţi ieşi viu de acolo. Că zicem, dacă dă omul bani şi ştie la ce se expune, va avea grijă de el. Dacă era suma mică venea oricine, era bulevard. Şi, totuşi, gratis? Nu ştiu, nu e treaba noastră. De ce n-o faceţi hotel, cu restaurant, cu bar, cu muzeu. Să doarmă omul în celula lui Dej, să facă amor unde a făcut şi Ceauşescu. Viceprimarul mă priveşte. Un duh bun mă mînase să duc imaginaţia pînă la capăt. Vicele îşi notează ceva. Pentru ideea asta merită să vorbească cu primarul. Dar primarul e în ARO. Iar mobilul sună ocupat. Reveniţi. Mă plimb iar, dar stau în aria de acoperire a vicelui. O casă sfidează orice lege de arhitectură, sau geamocultură, care o fi arta geamului? Geamul, ca pe vremea bunicii, împărţit în ochiuri mici, stă bombat în afară, dar nu cade. E atîta risc în aceea bombare. Aştept ca primarul Telegăi să se hotărească să-mi dea voie în Doftana, iar dacă îmi dădea voie, să mi-o dea gratis, neplătind un milion jumătate, taxa obligatorie.

Revin. Viceprimarele începe joaca. Bine, dacă vă dau drumul ce garanţie am eu că scrieţi de bine. Ce garanţie să doriţi? Nu mă interesează cancanurile de aici. Nu, dar a venit cineva în Consiliu să facem discotecă. A apărut în Adevărul şi s-a compromis afacerea. Consilierii s-au speriat. E vorba de patriotism, vă daţi seama. S-o ia dracu de hărăbaie, am da-o şi mîine cuiva, dar să aibă un spirit, ceva. Duceţi-vă.

Şi m-am dus. Iubirea mea, Doftana, mă înghiţea. Era bătrînă, înfiorătoare şi prăbuşită. Am început să-i semăn. Portăreasa m-a lăsat să fac poze cu cîteva exponate: Ceauşescu şi tinerii, sculptură trei fraţi marxişti: Lenin şi Marx, Engels... Să intri înseamnă să vină portăreasa şi să tragă de drugii uriaşi. Prăbuşire masivă şi fără întoarcere. Vezi cerul prin Doftana. Celula lui Ceauşescu? Întreb. Mi se răspunde: „Oricare, credeţi că mai contează? Aşa fac toţi, pozează orice şi zic că era Ceauşescu acolo. Urc, cobor, adevărul e că totul e la fel. Ruină. Merg cu atenţie. Pe pereţii din celule se văd atîrnate nişte paturi cu plasă de sîrmă. Apoi, AMR-uri, zilele care au mai rămas pînă la eliberare. Dar puse, se vede, după o zugrăveală.

Timpul se opreşte din nou

Vreau să ies. Ce să mai văd? Se aud tropăieli pe acoperişuri lipsă. Şi fără voia mea puteam să-mi văd viaţa cu ochii daţi pe spate. Cad ţiglele, cad de departe. Cad pe lîngă mine. „Şobolani... veveriţe." Spune portăreasa.

Ar fi fost a doua întoarcere în timp pe ziua aceea.

▲

Tita CHIPER

antinostalgia

Lumina vine răsărind

„Spiritul care a modelat şi a fortificat timp de două decenii puterea de a înfăptui şi de a îndrăzni a României însufleţeşte ca o prezenţă tutelară aceste răspunderi noi pe care ni le-am asumat şi din acest punct de vedere însăşi realegerea tovarăşului Nicolae Ceauşescu în funcţia supremă de conducere a partidului reprezintă pentru comuniştii români, pentru poporul român un act de conştiinţă şi un angajament solemn în faţa viitorului. Temeinicia acestui angajament, a acestei hotărîri de a privi mai departe, de a consolida victorii repurtate cu trudă, derivă dintr-o experienţă trăită plenar iar justificarea ei de esenţă se regăseşte în fiecare pagină a istoriei noastre consecutivă Congresului al IX-lea. Pe parcursul acestei epoci, România şi-a conceput rolul şi raţiunea de a fi ca simbol şi promotor al unei evoluţii permanente, al unei ascendenţe neobosite spre valorile de expresie supremă ale spiritului laborios, iar implicarea ei în mecanismul năzuinţei spre mai bine a planetei întregi, deschiderea ei spre lume şi efortul investit în întărirea independenţei şi suveranităţii ei s-au produs cu o acoperire reală în credibilitate şi măreţie. Din strădania de a influenţa benefic cursul evenimentelor, în numele unei lumi a păcii, a echităţii şi a preeminenţei dreptului asupra forţei, rezultînd beneficiul implicit şi indiscutabil prin care prestigiul şi demnitatea naţională sînt sentimente trăite de noi mai ferm şi mai întemeiat decît oricînd în istoria noastră.

Astfel, în aceşti ani ţara şi-a ridicat fruntea asemeni soarelui care, răsărind, se-acoperă de lumină."

(Almanahul *Flacăra*, 1985)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Scîrba de marile realizări

Ziariştii noştri mai vîrstnici şi-au tocit, coatele, pingelele, pixurile şi, mulţi dintre ei, creierii scriind fără întrerupere şi fără mustrări de conştiinţă despre marile realizări din diferite faze ale socialismului: subdezvoltat, dezvoltat şi multilateral dezvoltat, astfel încît azi, scîrbiţi de propria proză, cum se exprima un scriitor cu spirit autocritic, nu văd decît dezastre, ruine, şomaj, corupţie, inginerii financiare, falimente, hoţie generală. Ziariştii tineri, care nu au scris, din fericire, despre marii giganţi ai industriei, despre ogoarele înfrăţite şi despre întrecerea socialistă, s-au deprins să scrie cu voluptate despre tare iremediabile şi orori abominabile, aşa că nu-i preocupă decît violarea babelor singuratice, magia albă sau neagră, accidentele de circulaţie, bătăile dintre beţivi, poluările, prostituatele, crimele pasionale şi chifteluţele de la conferinţele de presă. Pentru că aşa îi învaţă şi asta le cer ziariştii mai vîrstnici – ajunşi patroni de ziare sau redactori-şefi la diverse cotidiene –, astfel încît România contemporană le apare tuturor gazetarilor ca un fel de pandemoniu, o adunare de răufăcători diabolici, ori ca o imensă groapă de mizerie morală, fizică şi materială. Presa noastră arată de regulă sumbră şi dătătoare de fiori, înviorată din cînd în cînd fie de căsătoria, scandalurile sau divorţul unor vedete fabricate peste noapte, fie de revelaţia unor demnitari occidentali care au descoperit pe hartă România (mai nou – sau mai vechi – *Roumanie*, respectiv *Rou*), chiar dacă nu i-au deslusit încă numele capitalei.

Cine să se ocupe, aşadar, de cele cîteva lucruri bune care se fac în ţară, de cei cîţiva oameni care nu cer (şi nu fură), ci dau, de „eroii pozitivi", de „faptele pozitive" ale tranziţiei, de cele ce se *înalţă*, nu neapărat de statuile lui Ion Antonescu (de ele se ocupă destui), nu neapărat de vilele poliţiştilor sau vameşilor (şi de ele se ocupă destui)? Nu am citit în ziare (iar dacă s-a scris, e vina mea că nu am observat) despre extraordinara construcţie care se ridică în centrul Sibiului, pe ruinele vechii cetăţi şi ale vechiului teatru – este vorba de un nou teatru, cu trei săli de spectacol (sau concert), cu foaiere şi parcări impresionante. Azi toată lumea pare că înalţă doar bănci şi jalbe. Ei bine, la Sibiu, autorităţile judeţene şi locale au făcut eforturi uriaşe, cheltuind miliarde de lei pentru noul palat cultural, eforturi de care nu sînt străini actualii directori ai Teatrului „Radu Stanca", Constantin Chiriac şi Virgil Flonda, care au luptat pentru această investiţie mai puţin obişnuită.

Mai există, deci, şi găuri albe în negrul înconjurător...

▲

Cu ochii-n 3,14

O LISTĂ CUPRINZÎND TEMERI GLOBALE, VERIGI SLABE, SENZAŢII TARI ŞI TREI IEZI

● Primesc de la un prieten american un articol apărut în *San Francisco Chronicle*, din care aflu că, imediat după atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, ClearChannel Radio a distribuit staţiilor sale locale o listă cuprinzînd titlurile a peste 150 de piese muzicale a căror difuzare – sugera conducerea companiei – nu ar fi fost oportună. Printre ele, *It's the End of the World as We Know It (And I Feel Fine)* a grupului R.E.M. şi *My City Was Gone* a trupei Pretenders. De asemenea, mai mulţi ascultători au propus includerea pe „lista neagră" a melodiei *Ob-La-Di, Ob-La-Da* a faimoşilor Beatles, întrucît literele „o", „b" şi „l" din titlul ei sînt iniţialele lui Osama bin Laden. (**D. S.**)

● Ultimul număr al „hipercool"-ei revistei britanice *The Face* este în întregime dedicat Sexului. Editorialul trece în revistă, în cca 1.000 de cuvinte, 4.000 de ani de activitate în domeniu, de la „anul 2000 î.C.: Adam şi Eva inventează sexul, induşi în fornicaţie de un şarpe şi un măr" şi pînă la „noiembrie 2001: Bang! Veniţi cu noi în era cibersexului şi a păpuşilor gonflabile. N-a existat niciodată atîta sex, atît de la îndemînă atîtor oameni. Sexul este folosit pentru a vinde orice, de la yacht-uri la iaurturi, de la celulare la reviste (hei, tocmai aţi cumpărat-o!)". Editorialul sfîrşeşte pe un ton frivol-filozofic, cu un îndemn care este alfa şi omega oricărei publicaţii valabile – singurele care nu se iau în serios: „Într-o epocă de adversităţi economice şi temeri globale, istoria ne spune că oamenii au tendinţa să se ducă întinşi spre dormitor şi să tragă perdelele. Măcar atît dacă se-ntîmplă, şi numărul ăsta şi-a atins scopul. Nu mai staţi pe gînduri, direcţia: dormitor! Daţi dracu' revista şi ocupaţi-vă cu ceva mai puţin plictisitor." (**a. l. ş.**)

● „Haichiu" – a fost răspunsul pe care l-a dat Andrei Gheorghe, prezentatorul emisiunii-concurs „Lanţul slăbiciunilor", cînd un concurent n-a ştiut să răspundă la o întrebare, unde era vorba de „haiku" (în ediţia din 17 noiembrie, PRO TV). „Haichiu" este numele unei formaţii la modă (Hi-Q) şi pentru a şti asta nu-ţi trebuie un prea mare IQ. Andrei, tu eşti veriga slabă din „Lanţul slăbiciunilor". La revedere! Drum bun! (**C. P.-B.**)

© S. Ivanoschi

● Dragi amatori de sporturi extreme, căţărători, paraşutişti, aflaţi că s-a găsit o nouă metodă numai bună să vă ofere cele mai tari senzaţii: prezervativele SPORTEX. Folosiţi-le conform instrucţiunilor din pacheţel! Sau pentru bungee-jumping! (**M. M.**)

● Am avut surpriza să găsesc o carte de poveşti care se numea „Lupul şi cei şapte iezişori". Evident, o variantă a „Caprei cu trei iezi" (în care lupul, mai lacom, mănîncă şase iezi din şapte, în loc de doi din trei). Dar cum *nimic nu se pierde, totul se transformă*, mă aştept să găsesc şi povestea „Albă ca Zăpada şi cei trei pitici". (**A. M.**)

DUPĂ CE FOSTUL REGE A DEVENIT ZECIMALE, NU-MI DAU SEAMA CE LUCRURI MAI IMPORTANTE AR FI ÎN SPATELE LUI

● O trăirăm şi pe asta: Bulgaria are un nou preşedinte, fost comunist, după ce fostul rege a devenit primministrul guvernului ei. Viaţa e atît de năzdrăvană şi noi continuăm să fim nişte mofturoşi. (**R. C.**)

● Consecinţe neaşteptate ale introducerii monedei unice: în Italia, pentru că lira este o monedă slabă, salariile fiind (ca şi la noi) de milioane, nu se dădea prea mare atenţie operaţiilor cu zecimale. Acum, în cadrul pregătirii pentru euro, copiilor li se dau ca teme pentru acasă mai multe exerciţii cu zecimale. În aceeaşi ţară, au crescut spectaculos vînzările la portmoneuri. Sau portmoneuro? (**M. V.**)

● Unui tînăr bucureştean, născut-crescut în Capitală, i se explică unde se află sediul ziarului *Libertatea*, apelîndu-se la cîteva puncte de reper: „Ştii unde-i Capşa?" „Nu." „Dar Teatrul Mic?" „Nici." „Cum treci pe Calea Victoriei către bulevard, se face o străduţă, înainte de Cercul Militar..." „Nu-mi dau seama pe unde vine." „Firma *Colors of Benetton* ştii unde e?" „Sigur. Asta da...". (**T. C.**)

● Întrebat cu cine va vota la cel de al doilea tur de scrutin al alegerilor prezidenţiale, prim-ministrul Bulgariei, Simeon de Saxa-Cobourg, a răspuns: „Alegeri? Am lucruri mai importante de făcut!" şi a plecat la Budapesta unde urma să inaugureze o expoziţie. Candidatul susţinut, în primul tur, de partidul lui Simeon a pierdut alegerile, dar regele – tot rege. (**M. B.**)

● Titlul săptămînii (oricît de dramatică ar fi situaţia din spatele lui): „Un hoţ de cablu electric a murit la... locul de muncă" *(Adevărul*, 20 nov. a.c.). (**A. C.**)

POATE AR TREBUI SĂ NE GÎNDIM LA EGALITATEA CU VACILE NECUVÎNTĂTOARE

● Un judecător de la Tribunalul Dîmboviţa „a pus în libertate şi a achitat criminali, violatori, tîlhari, sentinţele lui fiind infirmate apoi de Curtea de Apel Ploieşti" *(Adevărul*, nr. 3554). Magistratul Tănase Nicolae a pus în libertate, de pildă, un infractor care, deşi îşi omorîse concubina în bătaie, „nu constituie un pericol social". Apoi, „după o cercetare judecătorească incompletă, acelaşi magistrat l-a achitat pe criminal". Cu toate că Ministerul Justiţiei a declanşat împotriva lui Tănase Nicolae o acţiune disciplinară, Consiliul Superior al Magistraturii a respins acţiunea respectivă „ca fiind tardivă". Poate că ar trebui să ne întrebăm cine mai constituie astăzi un pericol social; după cum se vede, criminalii nu intră în această categorie, nici tîlharii, nici corupţii. Justiţia ar trebui să pună ochii pe cuminţii plătitori de impozite: aceştia umblă năuci, fac cozi la ghişee şi-şi achită obligaţiile pînă într-un ban. Foarte periculoşi indivizi: e nevoie să se ia măsuri drastice împotriva lor. (**T. C.**)

● Îl urîţi pe Marshall Mathers, alias Slim Shady, alias Eminem? Nimic mai simplu: accesaţi „fuckeminem.com" şi lăsaţi acolo tot ce gîndiţi „drăguţ" despre el. Mai multe asemenea site-uri = mai puţini oameni nevrozaţi, mai multă conştiinţă împăcată, satisfacţie personală & igienă publică. (**a. l. ş.**)

● Feminista Oriana Fallacci berlusconizează: „dacă femeile din Afganistan sînt atît de stupide să poarte văl pe tot capul e treaba lor". Egalitate numai cu bărbaţii, chiar dacă au barbă pînă la brîu... (**S. S.**)

● Cătălin Botezatu este supărat pe ziariştii care nu verifică zvonurile şi se grăbesc să pună pe hîrtie lucruri care nu sînt adevărate *(Viva*, nr. 59): „La un moment dat, cineva a scris că sînt proprietar de ferme agricole. Imaginează-ţi... Botezatu şi vacile! Cum ar fi fost?". Într-adevăr, sînt unele lucruri greu de imaginat în ce-l priveşte: cum să intre în preocupările sale înalte griji de fermier crescător de vite? Dacă ar fi fost vorba de preşedintele George W. Bush, proprietar de ranch, unde probabil există şi vaci, treacă-meargă, era mai de înţeles. (**T. C.**)

● Nu se mai poate spune despre cineva că „e prost ca oaia" fără a comite o mare eroare. În urma unor studii îndelungate, cercetătorii britanici au ajuns la concluzia că aceste patrupede sînt capabile să-şi amintească vreo 50 de figuri pe care le-au întîlnit cîndva, ale unor oameni sau animale. „Amintirile dispar abia după doi ani de absenţă a figurii respective din mediul înconjurător" *(Adevărul*, 14 nov.). Toate acestea sugerează, după părerea doctorului Keith Kendrik, de la Institutul Babraham din Cambridge, că oile sînt capabile de un anumit grad de gîndire conştientă. Ştirea ar merita să-i pună pe gînduri pe politicienii noştri atunci cînd fac promisiuni electorale: s-ar putea ca timp de doi ani, adică jumătate de mandat, nici necuvîntătoarele să nu uite ce-au văzut sau au auzit în campanie. Dar aici problema nu e cine ţine minte: important e cine uită. (**T. C.**)

Irina HOREA

Laborator

Cînd, în 1995, Livia Szasz Câmpeanu, redactor la acea vreme la RAO, mi-a propus să traduc trilogia lui J.R.R. Tolkien, *Stăpînul Inelelor,* mi-a mărturisit că era convinsă că eu nu voi da greş în această încercare, singura ei reţinere fiind aceea că s-ar putea să nu-mi placă autorul. M-am simţit flatată de încrederea ei şi uşor speriată de provocare. Nu ştiam nimic despre Tolkien la acea dată, cu atît mai puţin despre opera lui. Am aflat cu acea ocazie că primul său roman, *The Hobbit,* fusese tradus de Catinca Ralea la începutul anilor '70. Am aflat că în Marea Britanie există Societatea Tolkien, o instituţie foarte respectată şi extrem de exigentă cu traducătorii lui Tolkien. Drept care Livia m-a rugat să fac un CV pe care urma să-l trimită agentului, iar acesta avea să fie de acord sau nu cu persoana mea. Desigur că recomandarea ei a contribuit la răspunsul pozitiv care a venit în scurt timp. Pînă una-alta, mi-a dat primul volum din trilogie să-l citesc şi să-mi spun părerea.

Citind cu gîndul de a traduce la un moment dat, lectura devine automat un proces de decodificare. Te surprinzi căutînd echivalenţe lingvistice pentru capcanele evidente sau încercînd să traduci simultan acolo unde textul pare simplu, fără ambiguităţi. Este un prim nivel al lecturii. Te poate atrage din capul locului stilul sau tocmai provocarea la care te supun dificultăţile. Mărturisesc că eu m-am lăsat furată de poveste, uitînd că nu eram un simplu cititor. Şi poate acesta a fost semnul cel mai sigur că îmi plăcuse şi că voi răspunde afirmativ propunerii Liviei.

Între timp au venit aprobările, am semnat contractul, deci – la lucru. Totuşi, nu puteam începe pînă nu-mi clarificam un anumit aspect. Aveam de a face cu o poveste care nu era ca toate poveştile. Nu semăna cu *Povestea fără sfîrşit* a lui Michael Ende, nici cu *Poveştile nemuritoare* din copilărie. Nu semăna nici cu basmele româneşti. Mai curînd cu *Legendele Regelui Arthur* şi ale cavalerilor săi, pentru că era vorba de vrăjitori şi eroi fără seamăn de viteji, domniţe neînchipuit de frumoase, cetăţi şi fortăreţe, loialitate faţă de seniori şi regi. Un univers fixat într-un timp imaginar, departe în trecut, într-un spaţiu geografic închipuit, însă familiar pînă într-un punct, cu ape, munţi, văi, mări, pustiuri, păduri (există chiar şi o hartă detaliată, la care am apelat de multe ori ca să mă lămuresc asupra drumului urmat de eroi). O lume populată de fiinţe dintr-o mitologie recognoscibilă şi fabuloasă totodată – animale vorbitoare, o natură vie, de partea eroilor sau potrivnică lor, căpcăuni, monştri ce aminteau de zmeii şi gheonoaiele din basmele noastre dar se numeau altfel, duhuri ale întunericului... apoi tot felul de seminţii – elfii cei nemuritori şi neasemuit de frumoşi, gnomii adîncurilor, orcii ticăloşi, *nazgulii,* drăgălaşii hobbiţi, mai mici decît piticii, şi nu în cele din urmă oamenii ca toţi oamenii.

Abia cînd m-am pus pe treabă mi-am dat seama de dificultăţile pe care aveam să le întîmpin. Mi-a fost limpede din capul locului că opţiunea cea mai grea era aceea de a alege un stil care să se potrivească în limba română spiritului tolkienian, drept care am căutat *Hobbit*-ul Catincăi Ralea. Era vorba de acelaşi autor şi, de fapt, de continuarea unei poveşti, doream să văd cum rezolvase ea această dilemă. Nereuşind să găsesc cartea, m-am văzut nevoită să decid singură şi să-mi asum întreaga responsabilitate.

Mi-am spus că trebuie să mă feresc pe cît posibil de limbajul citadin, atît de la îndemînă. De neaoşisme, la care eram tentată din pricina plasării într-un trecut „medieval" preponderent rural. De expresii sau cuvinte „bătute", de locuri comune. Dar şi de întorsături de frază care puteau aminti de specificul basmelor româneşti. Nu puteam adopta un limbaj arhaic, ar fi fost impropriu, dar nici modern, la fel de nepotrivit.

Era bine? Era rău? Nu ştiam. Eu optasem şi căutam să fiu consecventă. Nu de puţine ori această consecvenţă m-a obligat la parafraze. Alteori nu aveam altă soluţie decît să apelez la un regionalism. Una peste alta, am ales un stil, o limbă şi un mod de transpunere a originalului pe care l-am considerat cel mai nimerit şi pe care trebuia să-l duc pînă la capăt.

La un moment dat am început să mă confrunt cu o altă problemă. Cea a numelor proprii ale personajelor şi a toponimelor. Nu realizasem de la bun început că marea lor majoritate aveau o semnificaţie în sine, care trebuia redată în română. Pe de altă parte, constituiau un element esenţial al stilului lui Tolkien. Nu erau puse acolo de florile mărului. Nu erau simple nume, ci aveau încărcătură semantică pe care trebuia să o descopăr şi să o rezolv. Unele erau uşor de tradus, la altele însă – nume compuse – trebuia să găsesc nişte echivalenţe cît de cît sugestive. Am revenit asupra textului, am schimbat tot ce era de schimbat şi am recitit. Nu toate numele traduse „sunau" bine în româneşte. Împiedicau lectura, aduceau un element străin, un balast. Soluţia a fost să discern care erau porecle şi care nume de familie, iar pe acestea din urmă să le las ca atare şi să le dau o traducere la subsol. Astfel, lectura nu-şi pierdea cursivitatea, auzul nu era zgîriat de-o sonoritate nelalocul ei, iar cel interesat de echivalentul românesc putea coborî privirea în josul paginii. Era bună soluţia? Era rea? Eu am optat.

Cît despre versuri – cîntece, balade – ei bine, cum eu nu sînt poetă, am apelat la ajutorul unui condei profesionist, alegînd formula traducere brută-prelucrare creativă.

Am avut şi două experienţe interesante, şi nu din cele mai fericite, pe parcursul traducerii. În primul rînd nu am citit toate cele trei volume de la bun început, drept care unele sensuri mi-au scăpat la primul volum. După apariţia acestuia, am primit o scrisoare de la un tolkinist împătimit. Îmi aducea cîteva critici, susţinîndu-le cu exemple concrete. I-am mulţumit. Mi-ar fi prins bine să am un asemenea schimb de păreri înainte de tipărirea cărţii sau chiar şi mai devreme. Aş fi găsit rezolvări mai inspirate. Cît despre discrepanţele pe care le sesizasem şi eu, m-am străduit în al treilea volum să o întorc din condei, ca să le atenuez.

O altă experienţă a fost aceea că editura, presată să publice trilogia pînă la o anumită dată, a fost nevoită să dea volumul doi spre traducere unei alte traducătoare. Eu începusem şi tot eu aveam să închei – la mijloc însă se interpunea un traducător cu propriile sale opţiuni. Cum nu avea acces la traducerea mea aflată încă în lucru (tot ce puteam să-i trimit la acea dată erau numele de persoane şi toponimele), Gabriela Nedelea a abordat textul în maniera ei proprie. Un alt glas, o altă viziune. Eu urma să redactez traducerea şi să rezolv mai mult sau mai puţin deosebirile inevitabile. Gabriela a fost un colaborator bun şi a înţeles sugestiile mele. Ba chiar a venit cu cîteva sugestii mai inspirate în privinţa traducerii numelor (avea la îndemînă continuarea poveştii), pe care mi le-am însuşit în ultima fază a corecturilor. Totuşi, deosebirile dintre modurile noastre de a aborda textul erau încă vădite. Prin urmare, în volumul trei am căutat o cale cît de cît de mijloc – fără să-mi trădez propriile mele opţiuni iniţiale.

Am speranţa că nici una dintre noi nu l-a trădat pe Tolkien în esenţa sa. Scăpări există, neîndoielnic. Cît despre formulele găsite de fiecare pentru a descifra, a traduce şi a transpune textul original, cu siguranţă că alt traducător ar fi avut altă opţiune.

Bineînţeles că modul acesta de lucru îi este familiar oricărui traducător profesionist de literatură (şi nu numai). S-au scris mii de pagini despre tehnica traducerii, despre relaţiile dintre traducere şi original, abordări şi metode, soluţii găsite de diverşi traducători pentru opere problematice. Există tratate de traductologie. S-au stabilit cîteva reguli „tehnice" de bază pe care orice traducător le consideră de la sine înţelese – să cunoască bine limba-sursă şi limba-receptoare; să înţeleagă pe deplin sensul propoziţiei şi să aibă echivalentul în limba-receptoare pentru fiecare cuvînt din limba-sursă; să transpună sensul propoziţiei într-o succesiune cît mai firească a cuvintelor în limba-receptoare. S-au tipărit cele mai felurite dicţionare şi enciclopedii, pentru lămurirea multor aspecte lingvistice şi culturale. Există chiar şi programe de computer care traduc texte dintr-o limbă în alta.

Dincolo de aceste aspecte tehnice, se află opera literară pe care traducătorul are datoria – faţă de text, de autor şi de cititor – să o transpună într-o altă operă literară care respectă întru totul spiritul şi sensul operei iniţiale. El este mediatorul între autor şi cititorul dintr-o altă ţară. Modul în care este receptat autorul depinde de capacitatea traducătorului de a se apropia de text, de a crea o stare de intimitate cu autorul.

În faţa traducătorului se află un produs finit pe care el trebuie să-l descompună pînă în cele mai mici părţi componente, a căror semnificaţie şi al căror loc în întreg trebuie să le discearnă cu precizie. Va avea de rezolvat probleme de vocabular sau chiar de idiomuri diferite – ce ţin de localizări geografice, de straturi sau clase sociale, epoci istorice, contexte diverse – definitorii pentru stilul operei respective. Se va confrunta cu referinţe culturale care sînt străine culturii sale şi pentru a căror transpunere va trebui să găsească formulele cele mai potrivite. Se va izbi de limbaje pentru care nu există (încă) echivalenţe în limba sa. Va trebui să traducă proverbe, expresii, jocuri de cuvinte – cum le va rezolva? Va trebui să ţină cont de mentalitatea şi prejudecăţile potenţialilor cititori – ori se va supune acestora, ori le va sfida. Va trebui să înţeleagă fiecare sugestie pe care o face autorul, oricît de subtilă, să verifice fiecare ambiguitate posibilă – poate ambiguitatea face parte din intenţia autorului şi atunci ea trebuie cumva păstrată în traducere. Şi apoi totul trebuie asamblat într-un nou înveliş şi într-o nouă structură, pentru a forma un nou produs, de data aceasta oricînd perfectibil.

Desigur că va lăsa pe dinafară anumite elemente – este legea transpunerii dintr-o limbă în altă limbă, fiecare cu particularităţile sale gramaticale, fonetice, ortografice, semantice. (Traducătorul de poezie ştie cel mai bine cît de greu se lasă modelată limba atunci cînd caută să respecte legile prozodiei.) Va introduce altele noi, pentru ca legăturile iniţiale să fie la fel de trainice şi armonioase şi în noua structură. Va modela şi răsuci şi contorsiona frazele pînă cînd totul se va compune într-o versiune cu o limbă clară şi un stil care să încînte urechea şi mintea cititorului.

„Intimitatea" cu autorul este poate aspectul cel mai delicat al întregului proces. Pentru că, la urma urmei, trebuie să înţelegi ceea ce a vrut el să spună. Traducătorul nu se opreşte la suprafaţa cuvintelor care descriu, formează dialoguri, caracterizează. El încearcă să pătrundă în mintea autorului, pentru a surprinde „mecanismul" care l-a determinat să creeze într-un anumit fel un personaj sau o situaţie. Adeseori se transpune în pielea personajului, îşi imaginează relaţia, „vede" peisajul, murmură dialogul. Este ba un personaj, ba altul, uneori toate la un loc, luptă, iubeşte, visează, urăşte.

Şi apoi traduce, transpune, redă cît mai mult din intenţiile textului, restabileşte tot ceea ce este posibil din raporturile limbajului cu realitatea.

Cît este ştiinţă şi cît artă în ceea ce face traducătorul? George Steiner o numeşte o „artă exactă". Experienţa îl deprinde pe traducător să sesizeze mai repede capcanele şi dificultăţile, să găsească rezolvări mai rapide şi mai inspirate. Dar nu îi oferă formula prin care poate descoperi şi apoi transmite mai departe spiritul operei de artă. Pentru aceasta trebuie să se bazeze pe propria sa intuiţie şi putere de (re)-creaţie. ▲

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE" PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2002-2003

„New Europe College" anunţă concursul anual pentru *10 burse* de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2002 – 31.07.2003) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile ştiinţelor umaniste, sociale şi economice.

CONDIŢII DE PARTICIPARE: 1. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor; 2. se va acorda prioritate candidaţilor sub 45 ani; 3. o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională. Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere.

CONDIŢII ALE BURSEI: Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămână. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 460 EURO lunar (plus 2.550 EURO pentru stagiul de cercetare).

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL: Formulare de participare la concurs pot fi ridicate de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17. Pentru candidaţii din provincie, formularele vor fi expediate, la cerere, prin e-mail sau poştă. De asemenea, formularul poate fi obţinut şi de la adresa web: http://library.nec.ro/formulare

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 17 decembrie 2001 (inclusiv)

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (01) 327.00.35, fax (01) 327.07.74 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare – sau prin e-mail: asuter@nec.ro

Adresa: New Europe College, str. Plantelor 21, 70309 Bucureşti

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Matei MARTIN ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

DILEMA

Anul IX
nr. 457
30 nov. – 6 dec. 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Ce mai ţinem secret

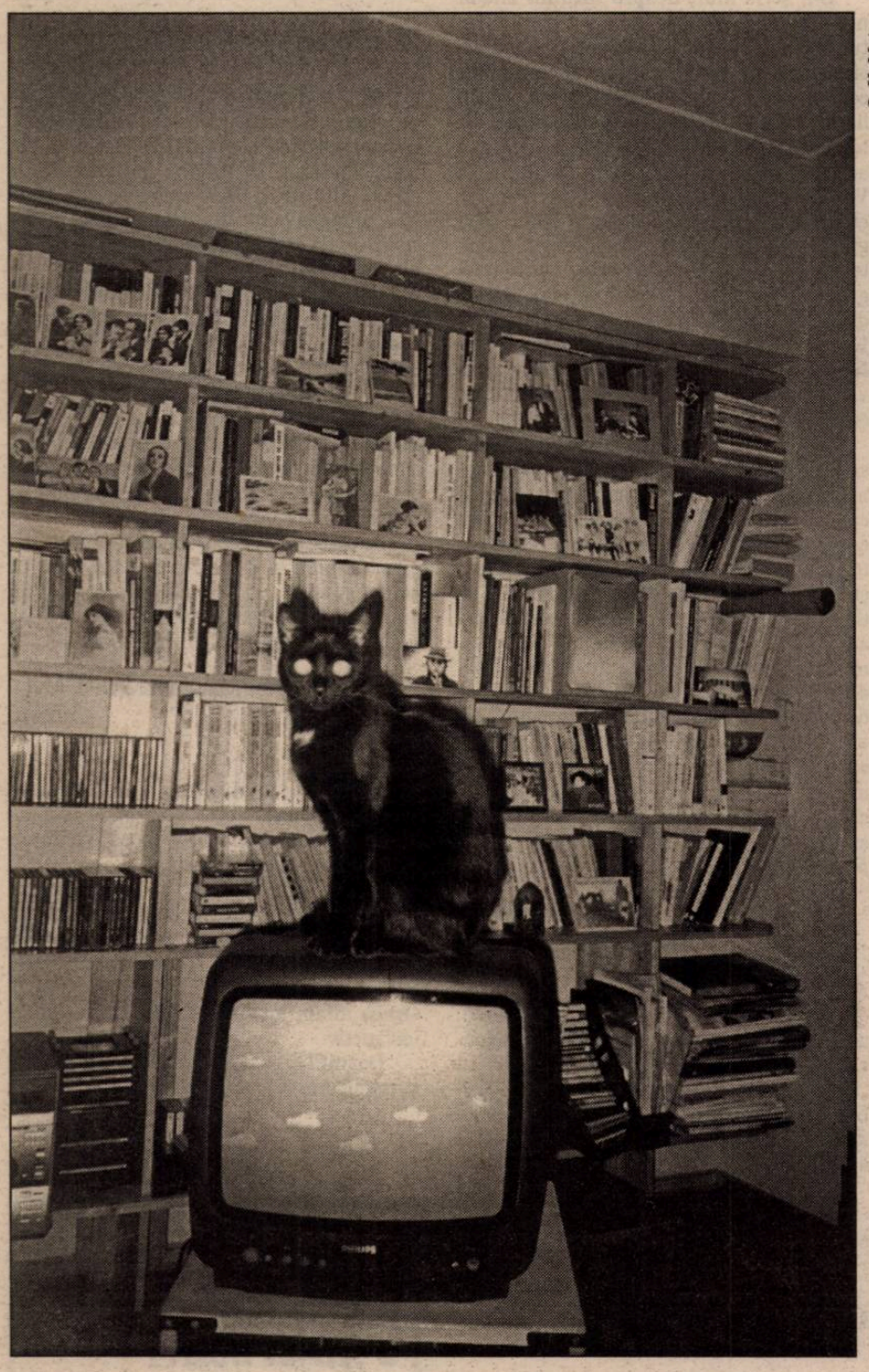

© V. Moţoc

„IGNORANT, s. *Cineva căruia nu-i sînt cunoscute anumite feluri de cunoştinţe familiare ţie şi care posedă alte feluri de cunoştinţe despre care tu nu ştii nimic.“*

AMBROSE BIERCE – „DICŢIONARUL DIAVOLULUI“

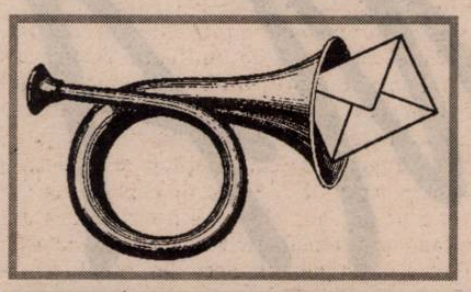

Nr. 452: *„Viaţa şcolii, şcoala vieţii“*

Părinţi şi copii

Cine i-a venit de hac lui Michiduţă? Nimeni altul decît cei şapte copii ai lui Dănilă Prepeleac. Cînd au tăbărît pe el cu pieptenii de scărmănat cînepă, făcînd hărmălaie cît o clasă de şcoală primară, s-a dus Michiduţă învîrtindu-se, încît nici burduful de galbeni nu i-a mai trebuit.

Creangă, învăţător şi el, nu era străin de larma celor de la cursul primar, la care cu greu te poţi ţine. Unde e şcoală, se aude larmă de departe, ca o ciripeală de vrăbii strînse cu sutele iarna într-un pom desfrunzit.

Mătuşa mea trebuia să fie profesoară de desen. Cînd s-a apropiat de şcoală şi i-a ajuns larma la urechi, mi-a mărturisit că a făcut frison capilar, cale întoarsă şi s-a făcut pictoriţă de succes, măcar că tatamare n-a iertat-o niciodată că a renunţat la catedră.

În jur de 15 septembrie, mahalaua se văita prin gura gospodinelor în capot şi papuci, ieşite la scară, în hărmălaia maidanului, amplificată frenetic de ultimele zile de libertate:

– Doamne, de-ar începe odată şcoala, să-i mai strîngă!

La şcoală, femeile de serviciu se retrag în „biroul“ lor de sub scară, printre mături şi găleţi, trag uşa de scînduri după ele şi îşi pun mîinile pe urechi, lăsîndu-i pe ai lui Dănilă cu sărmanul profesor de serviciu, înconjurat de iureş, înecat de praf, îmbrîncit, asurzit şi cu neuronii aşchie, cu ochii pe ceas, măsurîndu-şi supliciul. Cînd sună soneria, se trîntesc uşi, sare tenciuala din perete, se iţesc capete, se strigă: Vineeee...!!! şi iar se trînteşte uşa. Apoi vin dascălii cu cataloage în care nu e voie să se scrie cu pixul, în învelitori prăfuite, pe care, de la an la an, se mai adaugă cu marker-ul cîte un beţişor, de la a V-a pînă la a VIII-a şi iar înapoi. Fără să se grăbească, dascălii urcă scara pînă la etajul al doilea. Esenţial e, cînd sună, s-o iei punctual din loc de la cancelarie, unde apare ca din senin directorul, dar cînd ajungi sus, nu se mai pune, doar n-o să zbori pe scări, nu mai ai douăzeci de ani şi nici sprinteneală în picioarele cam umflate, cei de douăzeci nu se grăbesc nici atîta, că pînă departe mult mai este. Apoi, de la o vreme, se instaurează liniştea, în comparaţie cu ce a fost. Dacă te plimbi pe coridoarele pustii, se ridică un murmur tînguitor de voci recitînd munţi, bogăţii naturale, verbul *avoir* şi *être,* o cîntare străveche despre ginta nobilă latină ce cîntă pe poeţii săi, pronumele personal şi formulele de calcul prescurtat, într-un amestec sinistru punctat de bănci trîntite, de scîrţîit de scaune şi voci răspicate, într-un miros de motorină şi clor, plutind deasupra unui ciment slinos pe care trage cu te-ul femeia de serviciu, ieşită acum din bîrlogul ei.

Altminteri, totul pare că merge bine, cel puţin pe la şcolile de elită, care-i polarizează pe cei avuţi. Părinţii îşi aduc dimineaţa copiii, cu ghiozdane colorate, pălăriuţe, şepcuţe, şuviţe vopsite, fundiţe şi mofturi, în maşini care mai de care, de n-au loc să întoarcă pe strada şcolii. La prînz îi iau bunicii, *baby-sitter*-ii sau mămicile casnice. Acasă îi aşteaptă meditatorul la toate materiile. Toţi fac pian, dans modern sau dans de societate, tenis, informatică, ore de Internet şi vreo două-trei limbi străine, toate de la foarte bine în sus.

– Al meu face pian de la trei ani!

– Cît studiază pe zi?

– A, n-are timp mai mult de un sfert de oră pe zi, dar ştiţi ce frumos cîntă, are repertoriu, mă aşez în fotoliu şi mă relaxez!

Din snobismul acestor părinţi mai trăiesc şi profesorii, cel de pian şi cei de limbi, cel puţin, că de la buget, e greu. Iar odraslele trebuie să primească o educaţie de prinţi. Toţi sînt excepţionali, părinţii o cred, profesorii se fac şi ei că o cred şi le cîntă în strună. Cu mic, cu mare dau buzna la centrul de excelenţă şi intră şi acolo. Mari amatori, românii, de forme fără fond, zice cineva. Seamănă vrajba între copii, zice o învăţătoare în vîrstă. Şi uite aşa, vine 15 iunie, acum nu mai sînt premii şi coroniţe. Înainte o treime din clasă lua premiul întîi, o treime premiul al doilea şi restul pe al treilea, cu un maldăr de diplome galbene. Acum au toţi calificativul „foarte bine“. Şi tot aşa eminenţi rămîn copii pînă la bac, unde nu pică mai nimeni şi o şcoală întreagă obţine note între 9,99 şi 7,80, elevul şi sutimea, că doar notele se iau în calcul la admitere şi, dacă ai doar 9, se cheamă că ai medie mică şi şanse scăzute.

Şi uite aşa vine vara după bac, şi bieţii profesori îşi odihnesc şi ei neuronii şi trag mîţa de coadă, pentru că au luat pe trei luni cît alţii într-o lună şi pînă în septembrie nu mai văd nici un ban.

Aniversăm, cinstim, ne înduioşăm şi risipim vorbe mari despre profesori, veterani de război şi tot felul de eroi, de care, în fond, nimeni nu se sinchiseşte.

Michaela ROŞIORU
str. Dumitru Marinescu nr. 17
bloc IV 44 A, scara B, apartament 35,
Constanţa

Nr. 451: *„Răbdare şi tutun“*

Un tarat întristat

O mai jună colegă, nefumătoare milităntă şi suferind din cauza fumatului la cursurile desfăşurate într-un cadru intim, ne-a admonestat (pe noi, taraţii): „Aţi văzut ultimul număr din *Dilema?*“. Nu-l văzusem. Pentru început, ideea unui asemenea număr, „ăla cu fumatu'“, mi-a transmis plăcuţi fiori în nervii simpatici. Cred că pentru vreo jumătate de oră chiar am intenţionat să-l cumpăr. Dar, inevitabil, am uitat. Un mic kantian (aşa le spun eu studenţilor de la Filosofie) a devenit agentul salvator, furnizîndu-mi revista şi determinîndu-mă să abandonez *Bibliotheka* lui Apollodor.

Şcoala pe care am avut privilegiul să o urmez mi-a imprimat organic *in formam mentis* spiritul critic, pe care nu mă sfiesc să-l afişez în osebite situaţii (chiar şi ca act gratuit). *Donc:*

Mă aşteptam ca numărul „ăla cu fumatu'“ să fie cît de cît nonconformist. N-a fost, cu excepţia unui singur articol. Cîteva relatări etnografice despre originea ierbii binecuvîntate mi-au dat speranţa – deşartă – că se va merge mai departe de-atît. Mai exact la Lévi-Strauss. Volumul al doilea al *Mitologicelor (Miere şi scrum)* propune cititorului (fumător) cîteva mituri şi mai ales interpretări fascinante despre originea fumurilor. Mai mult încă, introducerea volumului analizează o samă de fumuri lingvistice, de soiul *foutre le tabac,* ce denotă o brutală intruziune a obiceiului în reprezentările unei societăţi, precum cea franceză. Care nu mai e la fel de tabagică precum în vremea lui Murger, sau cel puţin programatic nu mai e. În primul hotel parizian pe care-am avut nefericirea să-l cunosc am întîlnit o plăcuţă ce găzduia o inimă de culoare sîngerie şi cîteva litere – *J'aime les non-fumeurs*. Plăcuţa s-a replicat apoi, cu tendinţe clare spre omniprezenţa divină. Totuşi, se fuma pe rupte, în ciuda celor 20 de franci scoşi cu mîini tremurînde din buzunar. Se fuma în magazinul din cartier, în universitate, în cafenele – unele cu scrum şi mucuri pe pardoseală şi cu delirante discuţii despre Le Pen şi Cohn-Bendit.

Mă aşteptam la o istorie a fumatului pe plaiuri mioritice – nu din obscure personalisme energetice, care mie, ca unei corciturі balcanice sadea, îmi lipsesc cu desăvîrşire –, ci pentru anedocticul situaţiilor. „La noi“, fumatul a apărut încă din preistorie, după cum încerca să demonstreze Bolliac într-un celebru articol. I-a răspuns însă Odobescu, printr-un articol nu mai puţin celebru: „Fumurile arheologice ale unui arheolog ce nu fumează“. Tot „pe la noi“, un tip particular de fumat e atestat de Herodot (în corturile lor, sciţii aruncă seminţe de cînepă pe pietre încinse şi scot strigăte de plăcere – *Istorii,* IV, 75). Mai tîrziu Strabon, clasificînd preoţii geţi, desemna o categorie prin bizarul termen „kapnobátai“, mergătorii-prin-fum. Sau, de ce nu, în vremurile noastre postmoderne, într-un cadru intim de un *kitsch* sper asumat, amatorul de cafea arăbească poate să bea în voie şi tiutiun din narghilea, într-o *Vale a regilor* autohtonă.

Mă aşteptam în primul rînd la o „definire“ a tutunului, la un studiu asupra reprezentărilor şi mitologiei sale. Mă aşteptam să aflu de ce nu fumează femeile pipă. (Şi, eventual, de ce n-au barbă şi nu-s filosoafe.)

S-a scris mult despre tutunul zilelor noastre, uitîndu-se de unde s-a pornit. Tutunul, ca şi berea, este esenţialmente socializator. La Lévi-Strauss, cel care-l descoperă este obligat să-l împartă cu ceilalţi bărbaţi din sat. În filmele despre război ale lui Sergiu Nicolaescu (şi bănuiesc că şi-n armată) se-ntîmplă la fel. În facultate, în Vama Veche, în baruri (unde, pe vremuri, actul de a agăţa începea cu un foc)... Imaginea societăţii asupra fumatului şi fumătorului în era McDonald's este o parte integrantă a fenomenului observat de o seamă de sociologi moderat stîngişti (Chombart de Lauwe, de pildă) – acela al alienării accentuate, al „pierderii sensului“ de către individ. Cum ai putea să-ţi cunoşti vecinul lucrînd la WTC, dacă nu-i ceri un foc?

În fine, răbdare (de care abuzez adesea). Am constatat cu o stupoare asemănătoare celei date de prima ţigară din zi că întîia jumătate chiar a titlului tematic a cam fost uitată de cei invitaţi să redacteze un text asupra cestiunii. Mai toţi autorii şi-au povestit experienţele de fumători, cu un firesc ton personal, lăsînd în urmă izul amar al „de ce“-ului. În ce mă priveşte, mi-am luat libertatea de a interpreta „Răbdare şi tutun“ prin grila celor trei cuvinte de pe fronton, „săptămînal de tranziţie“, iar evaluarea articolelor, cu toată gentileţea de care-am fost capabil, m-a întristat de-a dreptul. Şi cum tristeţea e evocativă, recurg la memorie pe un ton confesiv. Am fost şi eu cîndva un „dilematic“, însă ne mai şi maturizăm.

Mijomir MECU
mijomir@hotmail.com

P.S.: În ce priveşte ultima remarcă, găsesc cu cale că se cuvine măcar o explicaţie. Acuz revista dvs. că din spiritul „noilor filosofi“ (apropierile nu pot fi negate) a preluat doar şueta pedantă, uitînd rigoarea structuralismului în care aceştia au crescut.

N. red.: *Noi şi „noii filosofi“?! Ei, bravo, ne-am pricopsit!*

Cinci chiştoace...

(...) Fumez. Că, altfel, poate nici nu m-aş fi apucat de scris. Şi mă incită şi dl Dan Stanciu *(Nebunul trage tutunul, Dilema* nr. 451). Şi parcă-mi pare rău că n-am o pipă, c-o rîpă s-o găsi, să iasă-un drac să-mi pună foc în ea!

Deunăzi concluzionasem cu o bună prietenă, al cărei frate scrie din cînd în cînd la *Dilema,* că fericirea e o utopie de telenovele. Haotică cum sînt, nu ştiu dacă vreau să găsesc neapărat o legătură între fericire şi tutun scos pe nas, învăluitor şi răbdător, pînă la filtru şi la capătul răbdării. De unde-oi fi scos-o şi pe asta? (S-a terminat Chopin-ul; să-l pun de la început. A, nu, fusese doar o pauză! Să revin!)

Trebuie să recunosc, mă epuizez repede. Şi, de altfel, mi s-a stins şi ţigara. Şi nu e mai puţin adevărat că vinul e în pahar şi nu subiect de mestecat. Încă!

Număr chiştoace! Cinci! Nici cît piticii Albei ca Zăpada...

Ce s-o mai lungesc? Nu-s o fumătoare înveterată, da' mai pufăi şi io! Şi dacă mai asezonez pufăiala asta cu Chopin, vin şi *Dilema,* alături de un bărbat deosebit... Iată reţeta fericirii, domnilor! *Q.E.D.!*

Mihaela-Rita SOFICARU
m_soficaru@hotmail.com

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

Eternităţi

Z. Ornea

● ...În clubul cu Internet, am aflat de pe grupul de dicuţii literare nadir_latent, despre moartea domnului Z. Ornea şi am ieşit, imediat, în lumina galbenă de pe străzi. Alte străzi decît acelea pe care, *lipa-lipa,* ajungea la facultate domnia-sa, în *Bucureştiul de altădată* din ultima *Dilemă!* Şi alt oraş. M-am întîlnit cu Corina şi ea mi-a dat un buchet splendid, din multicolore crizanteme. Şi mi-a povestit întîmplarea aceea din *Marile speranţe* dickensiene, în care fierarul Joe încerca să-i dea lui Pip o veste asemănătoare. „A murit Joe?“, îl întreba Pip, iar Joe îl lua pe departe, cu mustrare în glas, că n-ar spune chiar aşa, fiindcă prea suna grozav, dar... „Nu mai trăieşte Joe?“ „Cam aşa, zicea Joe; nu mai trăieşte.“

Asta e! – mi-am spus, după ce Corina plecase, grăbită, la lucru. *Nu a murit, doar că nu mai trăieşte* – şi, intrînd în scara blocului meu, am băgat de seamă că vîntul adusese înăuntru o mulţime de frunze uscate.

Cornel Mihai UNGUREANU
Craiova

● După cîte ştiu, tabloul „Evreul cu cartea“ n-a fost pictat. Regret nespus de mult, pentru că modelul ideal – domnul Zigu Ornea – ne-a părăsit.

Pentru mine, cititor al *Dilemei,* lipsa *Gloselor* va fi una importantă. Cînd textele publicate se legau mai greu în jurul tematicii anunţate, cînd redactorii erau într-o zi mai puţin fastă, din glosa domnului Z. Ornea aflam totdeauna ceva interesant şi instructiv.

Domnul Zigu Ornea a fost un om harnic şi inteligent. Rarisim azi.

Nicolae Ilie PAUL
Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Cinismul**
- **Aleşii noştri**
- **Tirania faptului divers**
- **Secolul XX**
- **Despre suflet**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Euro-omul şi dublul său

Nimeni nu poate spune ce se va alege din propunerea făcută de ministrul francez de Externe, Hubert Védrine, ca România şi Bulgaria să fie primite în Uniunea Europeană odată cu toate celelalte ţări candidate, în 2004.

Indiferent însă de rezultat, această propunere a scos cancelariile europene din moţăiala lor birocratică. Multe reacţii, chiar şi cele mai nervoase, nu se explică de aceea doar prin calcule meschine şi egoiste, ci şi printr-o firească iritare stîrnită de ieşirea din clişee. Non-europenitatea României şi a Bulgariei, fie şi măcar în înţelesul restrîns al neconformităţii cu o parte din criteriile UE, este unul dintre aceste clişee cu viaţă lungă. Un altul este cel al formidabilului avans întru europenizare (tot în sens tehnocratic) luat de alte ţări foste comuniste, „mai superioare" prin istorie, religie, apartenenţă etnico-lingvistică etc. Sub crusta tehnicismului eurocratic se disimulează însă, uneori, un strat de şovinism destul de gros. Destul de gros şi, mai ales, destul de... non-european.

Hubert Védrine, care nu este la prima lui ciocnire cu inerţiile şi ipocriziile „gîndirii unice" (acum vreo doi ani a refuzat să semneze, la Varşovia, o declaraţie ce ţintea să instituie, în numele democraţiei, un fel de pact cam comintern, supărîndu-i grozav, atunci, şi pe teribila doamnă Albright, şi pe ministrul polonez de Externe din epocă, excelentul altminteri istoric de profesie Bronislaw Geremek), nu a ezitat, cînd a propus primirea cu evident rabat a României şi Bulgariei, să sugereze că destule dintre ţările ce stau să intre în UE în 2004 sînt şi ele de fapt destul de departe de îndeplinirea riguroasă a criteriilor de admitere. Pentru acest fin diplomat, sub a cărui înfăţişare placidă se ascunde un gurmand al nuanţei şi subtilităţii (n-a fost el chiar degeaba secretar general la Elysée, în vremea celui de al doilea mandat al lui François Mitterrand!), aparent anodina remarcă are în mod cert greutatea unui avertisment. Fiindcă în ciuda schimbărilor mai accelerate sau mai încete petrecute în Est după încheierea războiului rece, nici una dintre ţările foste comuniste nu a atins şi nici nu va atinge curînd normele de admitere, pe toate şi în chip indiscutabil. Cu alte cuvinte, primirea României şi a Bulgariei nu ar însemna acordarea unei speciale bunăvoinţe, ci doar o extindere a bunăvoinţei deja manifestate.

Desigur, anumite complezenţe nu se explică în toate cazurile prin simpla preluare a clişeelor jurnalistico-politice, după cum nici toate aversiunile nu au explicaţii raţionale. Istoricul polonez Leszek Kuk menţionează astfel că după sondaje din 1996, 57% dintre polonezi îşi declarau antipatia faţă de ruşi şi că „doar românii, sîrbii şi ţiganii obţineau rezultate mai proaste" *(Leszek Kuk – La Pologne du post-communisme à l'anticommunisme,* Ed. L'Harmattan, Paris, 2001, p. 258). Antipatia polonezilor faţă de ruşi fiind explicată prin tradiţia istorică şi complexul de inferioritate faţă de Occident (societatea poloneză, scrie Kuk, „constată şi îşi manifestă, nu fără satisfacţie vindicativă, superioritatea sa faţă de o Rusie care traversează o gravă criză"), este totuşi de neînţeles ce vor fi avut ei acum cinci ani cu... sîrbii: va fi fost cumva din cauza bombardamentului mediatic prin care aceştia erau prezentaţi drept o naţie genetic, deci ireversibil, criminală, cu apetituri genocidare?!

Asemenea „idei", despre non-europenitatea românilor, circulă şi prin publicistica românească, inclusiv cea *intelectuală*. Este cultivată de autori obsedaţi de apartenenţa lor la o imaginară castă a *euro-oameni*lor ce nu reprezintă, în realitate, decît o prelungire oportunist camuflată a vechiului *om nou* pe care-l descînta propaganda comunistă. Aceşti *euro-oameni* au nevoie ca de aer de semidoctele deliruri naţionaliste ale unui C.V. Tudor sau ale cine ştie cărui politician cu mintea rămasă în pîcla lozincilor ceauşiste: sînt justificarea existenţei lor.

Şi chiar dublul lor. Fiindcă deseori între Alcibiade din *România Mare* şi euro-omul baricadat prin contraforturi cu pretenţii de avanpost al Occidentului nu e, stilistic, nici o diferenţă. De altfel, şi unul, şi celălalt preferă „pamfletul"!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cînd UMDR este statul român

Pe la începutul anilor '90, Virgil Măgureanu prezenta un raport de activitate al SRI. Trecuse destulă vreme de la evenimentele din Tîrgu-Mureş, atmosfera se calmase. Dar şeful serviciului secret spunea că pericolul reprezentat de ungurii din Harghita şi Covasna e la fel de acut. Imediat, parlamentari furioşi au cerut detalii. Nu se poate, a venit răspunsul, detaliile sînt secrete, nu apar într-un raport parlamentar, uitaţi-vă la CIA. Cu această scuză, Virgil Măgureanu îşi construia atunci o aură de erou de benzi desenate: misterios, atotştioutor, stăpîn pe situaţie, el e cel care fereşte poporul de un pericol iminent. De atunci, au apărut foarte mulţi imitatori.

La sfîrşitul lui octombrie anul acesta, ministrul de Interne afirma că „statul român şi-a pierdut considerabil autoritatea asupra acestei zone". După trei săptămîni, directorul SRI Radu Timofte confirma grozăvia: „pierderea autorităţii statului în Harghita şi Covasna". Pentru ca şeful Comisiei parlamentare de control al SRI să iasă apoi la rampă cu un raport mai amănunţit. Într-un limbaj de lemn exprimînd o gîndire în colţuri, se vorbeşte acolo de o deromânizare a zonei „prin excluderea elementului românesc din procesele de decizie la nivel local" (după cum se vede, apărătorii neamului nu pot spune pur şi simplu „excluderea românilor" ci „excluderea elementului românesc", sună mai impresionant şi poporul crede că e ceva misterios şi complicat); instituţionalizarea colaborării dintre instituţii ale administraţiei publice din cele două unităţi administrativ-teritoriale (în limbaj normal, cele două judeţe vor asocierea în micro-regiuni, ca şi Aradul şi Timişoara); materializarea unor obiective ale minorităţii în plan educaţional, cultural şi religios (groaznic, inimaginabil, obiective educaţionale, ai naibii iredentişti). Şi raportul continuă pe acelaşi ton şi cu aceleaşi argumente care nu spun mai nimic, dar, în opinia eroilor de lemn, spun totul. Concluzia a fost trasă de către udemeristul Karoly Szabo: „ori situaţia este extrem de gravă, ori cineva bate cîmpii". Ulterior, pentru a nu fi acuzat că bate cîmpii, Adrian Năstase a dispus încetarea jocului de cimilituri, de-a pericolul unguresc şi autoritatea statală.

Dar dacă i-am lua în serios pe glumeţii de la SRI, ce înseamnă „autoritate statală"? Greu lucru, generaţii întregi de politologi au bătut cîmpii cu graţie pentru a răspunde la această întrebare. Toţi pleacă de la Weber: statul este monopolul violenţei legitime într-un teritoriu dat. Ca să nu înţeleagă domnul Rus că are monopol pe bătut unguri în teritoriul dat al Harghitei, trebuie să precizăm că este mai complicat decît pare. Dar chiar mergînd doar pe sensul cuvintelor, e clar că droaia de body-guarzi de prin Bucureşti ştirbesc autoritatea statală ca monopol al violenţei.

De fapt, definiţia minimalistă a lui Weber s-a dovedit prea optimistă. De atunci statul a însemnat totalitarism (statul care ucide, dar dă şi butelie), festivism, naţionalism (statul care e într-un permanent spectacol, proces de autolegitimare) şi a devenit maximal. De fapt, statul modern, aşa cum s-a stabilizat el în modelul occidental, înseamnă acum mai puţin simbolism. Înseamnă bugete, flux de fonduri şi pentru cetăţeanul simplu doar nişte tipi într-o clădire. Statul român modern se simte bine în Harghita şi Covasna. Banii nu au miros şi nici bugetele culoare etnică. De fapt, acolo suferă statul român de secol XIX, statul simbol, statul-idee, statul de paradă şi defilare. Politica modernă transferă această funcţie simbolică spre comunităţi, făcînd diferenţa între birocraţia rece a statului şi valorile calde ale comunităţii, fie ea naţională, religioasă, sexuală, fie alcătuită din milioane de oameni sau din cîteva zeci. Comunitatea îşi gestionează simbolurile, iar politicienii participă la paradă ca lideri ai unei comunităţi.

Situaţia din Harghita şi Covasna poate fi explicată prin această perspectivă. Acolo, statul modern nu are de suferit: prefectul Harghitei (ungur sau român) acţionează prin aceleaşi mecanisme ca şi prefectul din Suceava, ba chiar aş paria că amîndoi au oarecari probleme cu declaraţiile de venit; impozitul pe profit plătit de investitorii unguri rămîne pe plan local, la fel ca la Slobozia. Dar pentru nostalgici, „autoritatea de stat" ar trebui să-i oblige pe unguri să aclame Trianonul. Comunitatea de acolo are probleme cu acest stat. Bineînţeles, această comunitate lucrează cu o idee la fel de primitivă, dar îndreptată spre alt stat, care la rîndul său a rămas încremenit în acelaşi proiect al secolului XIX, vă amintiţi de mult discutata lege a legitimaţiilor de maghiari.

Statul modern România este supus procesului de devoluţie, plecat dinspre comunităţile care nu se regăsesc în valorile comunităţii dominante. Îi va face faţă? Soluţia radicală a fost adoptată de Tony Blair: Scoţia are acum Parlament propriu. La noi patimile sînt prea mari. Dar deja se poate vorbi despre un model românesc. Un model obscur, timorat, instabil, dar vizibil în contururi generale. Punerea sa pe hîrtie ar putea scandaliza: practic, statul român subzistă în Harghita şi Covasna prin intermediul UDMR. Suspendată între partid etnic şi reprezentantă a comunităţii, Uniunea face de fapt legătura între stat şi comunitate, păstrînd o pondere din administraţie sub controlul maghiarilor. Practic, cetăţenii maghiari plătitori de impozite participă la gestionarea acestor bani prin intermediul UDMR. Întîi fac politică în interiorul Uniunii şi apoi devin participanţi la jocul de negociere a resurselor. Putem vorbi despre un model de integrare verticală în România? Chestiunea merită studiată. Alternativa este Kosovo înainte de război. Ostilitatea dintre stat şi comunitate a dezvoltat acolo o administraţie paralelă, învăţămînt paralel, poliţie comunitară paralelă. Autoritatea statului central chiar a devenit o vorbă goală, comunitatea ignoră instituţiile în cel mai bun caz şi statul se opreşte la ieşirea din secţia de poliţie. Dar dacă ungurul vrea să salute un poliţist care nu este plătit de statul român, ci de comunitate, ce poţi să-i faci? Un protest civic de masă pe baze etnice nu poate fi înfrînt. În conferinţa de presă de săptămîna trecută, Vadim Tudor spunea că dacă ajunge la putere calmează regiunea în două zile. Asistenţa a aplaudat frenetic curajul tribunului. Dar ce ar face concret?

Deocamdată, modelul conlucrării cu UDMR este neclar şi trebuie stabilizat. În lipsă de altceva, Octav Cozmîncă impune prin hotărîre de guvern dimensiunile steagurilor de la primării şi alte asemenea amănunte. Apoi anunţă că a reinstaurat autoritatea. Fericiţi, băieţii vigilenţi se simt răzbunaţi, dar de fapt nu înţeleg nimic pentru că este o altă realitate decît cea în care au fost dresaţi.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Wanted...

Nimeni nu este de neînlocuit!

Aud tot mai des această afirmaţie categorică, formulată ca un avertisment strategic de către diverşi şefi de instituţii. Adică, în traducere liberă, nu te da mare că şi în locul tău poate veni oricînd oricine altcineva!

Mie personal aceasta îmi aduce aminte de anii de glorie ai principiului rotaţiei, cînd „înlocuirea" lui Gheorghe cu Vasile şi a lui Vasile cu Ion devenise regulă naţională. Tovarăşii Gheorghe, Vasile şi Ion trebuiau să-şi bage bine în cap că în ţara asta o singură persoană este de neînlocuit; restul sînt egali între ei şi ca atare permutabili în funcţie de cum o cere ţara: cetăţeni fără *calităţi personale*.

Tocmai de aceea mă uimeşte faptul că acest principiu – să-i spunem colectivist – continuă să facă reţetă într-o perioadă care se vrea de înflorire şi preamărire a individualismului. Căci ce înseamnă, în fond, că „nimeni nu e de neînlocuit"? Înseamnă că nimeni nu şi-a găsit locul, adică acele calităţi sau competenţe, mici sau mari, care să-l diferenţieze de alţii şi să-l facă mai util decît alţii într-o anumită poziţie socială. Odată acceptat acest postulat de sociogonie arbitrară, oricine poate înlocui pe oricine – dacă are puterea sau nonşalanţa să o facă. Eu plec o vreme în străinătate, îmi ţii tu cursul şi pe urmă, cînd eşti tu indisponibil, ţi-l ţin eu. Ce dacă un curs e de geometrie şi celălalt de geografie, Geo Bogza ne cheamă pe toţi! Şi uite aşa, şi unul şi celălalt am devenit întru totul de înlocuit. Sau, mai bine, ţin eu ambele cursuri, iar tu poţi să-ţi cauţi de lucru în altă parte!

Al doilea nivel al acestui principiu fondator este dat de persoanele care au acumulat suficiente înlocuiri. Din acest moment ele pot deveni persoane publice. Că e vorba despre agricultură sau despre cultură, despre bioenergie sau despre Islam, „persoana publică" le ştie pe toate. Avînd numeroase înlocuiri la temelie, de acum încolo ea îşi supraetajează prestigiul.

Al treilea pas vine şi el pentru a întări sistemul. Tinerii lupi văd persoanele publice şi prestigioase şi vor să fie şi ei la fel. Aşa că se uită în jur şi aleg nu cursurile de neînlocuit, ci pe acelea care înlocuiesc cît mai multe. Problemă de eficienţă...

Închid ochii şi visez o „vînătoare de capete" la nivel naţional. Visez că pe capul meu s-a pus un preţ (nu prea mare, sînt o persoană modestă, dar un preţ acolo, cît de cît) şi mai multe instituţii şi-au trimis „vînătorii" să mă găsească. Revin însă repede la realitate, îmi strîng lucrurile şi mă duc la slujbă să mă joc în continuare de-a înlocuitelea.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

L.P.F.

Dictatura nu îngăduia nici celor mai glorioşi fotbalişti să îşi asume profesia în care excelau. Pe cît de strictă, pe atît de neexplicată, interdicţia avea pesemne obscure motivaţii ideologice. Tranziţia nu se mulţumeşte să anuleze acest abuz, dar creează o instituţie care, prin însăşi denumirea sa, oferă profesionalismului în fotbal recunoaşterea publică la care are dreptul. Denumirea amintitei instituţii este „Liga profesionistă de fotbal" – L.P.F. – în acelaşi timp recuperatoare, dar şi generatoare de confuzii, căci profesionalitatea nu e atribuită jucătorilor reprezentaţi, ci instituţiei menite să-i reprezinte. O accepţie a acestei confuzii ar identifica L.P.F. ca pe un soi de ONG, format din persoane care şi-au făcut din protejarea jucătorilor de fotbal o profesie.

Particularităţile dominante ale L.P.F. sînt prosperitatea şi autonomia. În cazul de faţă, prosperitatea poate fi privită şi ea ca un reper profesional. Căci statul major al instituţiei nu este format din jucători sau tehnicieni, ci exclusiv din patronii cluburilor participante la principala competiţie naţională. Prosperitatea acestora nu se poate evalua după bilanţurile lor care rămîn absolut confidenţiale, ci după indici aparent nesemnificativi, ca de pildă cuantumul amenzilor fixate – dar nu întotdeauna şi aplicate – de L.F.P.: 5.000 de dolari pentru sudalme adresate vreunui slujbaş de vază al instituţiei.

Autonomia Ligii începe de la relaţia ei cu guvernul. Judecînd după sfiiciunea cu care o evită, Ministerul Sporturilor pare să nu fi descoperit că şi fotbalul este totuşi un sport. Delimitarea ei de cealaltă instituţie specializată: Federaţia, rămîne la rîndul său o enigmă. Izvorul primar al autonomiei Ligii este regimul regulilor după care se conduce. Ea stabileşte singură asemenea reguli şi tot singură le revocă, ajungînd astfel în situaţia privilegiată de a se lipsi de reguli. Iar absenţa regulilor este compensată, după cum se ştie, de voinţa, cele mai adeseori, imprevizibilă a preşedintelui. Ales şi reales în mod democratic de patronii cluburilor competitoare transformaţi în patroni ai competiţiei, acesta este un personaj-etalon al tranziţiei, format de bine cunoscuta şcoală a dezvoltării multilaterale. El reuneşte demnitatea de preşedinte cu cea de senator, de proprietar al distinsului periodic *Atac la persoană* şi al unui reconfortant local. Respingînd regula FIFA care prevede suspendarea jucătorilor drogaţi, preşedintele şi-a motivat gestul prin indicaţiile primite „pe linie de partid". Iar partidul este, evident, P.R.M. Politizarea Ligii se manifestă ca P.R.M.-izare.

Înflorirea Ligii Profesioniste de Fotbal concordă cu degenerarea fotbalului. Asumîndu-şi funcţii ale devastării, tranziţia creează instituţii devastatoare. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Caz de traducere

Uniunea Europeană a declarat anul 2001 „Anul European al Limbilor". Pe continent au avut loc tot felul de manifestări menite să atragă atenţia asupra necesităţii de a comunica mai eficient şi mai nuanţat într-o Europă a diversităţilor de tot felul, inclusiv lingvistice, a cărei unificare mizează tocmai pe conservarea şi stimularea diferenţelor. Dintr-un Eurobarometru pe tema limbilor cunoscute de cetăţenii celor 15 state membre ale UE, rezultă că 53% dintre europeni declară că vorbesc cel puţin o limbă străină – engleza 32%, franceza 9,5% –, iar 26% vorbesc două limbi străine. 72% dintre cetăţenii UE consideră că e util să cunoşti limbi străine. Cînd vine vorba despre viitorul copiilor lor, părinţii europeni devin şi mai convinşi de necesitatea de a învăţa limbile străine: 93% cred că e bine ca fiii şi fiicele lor să înveţe graiurile celorlalte ţări europene. Pe ţări, situaţia e destul de diferită: în landurile Germaniei de Vest, *toţi* părinţii sînt încredinţaţi de această necesitate, în Grecia 98%, în Spania 96%. 22% dintre părinţii belgieni şi 15% dintre cei austrieci consideră că nu e necesar pentru copiii lor să înveţe celelalte limbi vorbite în Europa (faţă de doar 7% media europeană a răspunsurilor negative). 71% dintre europeni cred că toţi cetăţenii UE trebuie să ştie cel puţin o limbă străină, iar 69,4% cred că aceasta trebuie să fie engleza. În sfîrşit, ideea că lărgirea Uniunii spre Est va duce la necesitatea protejării limbii materne este împărtăşită de 63,4% dintre cetăţenii occidentali (în special de greci şi finlandezi – cîte 90%).

Eurobarometrul a avut în vedere, desigur, limbile vorbite în Europa. Probabil că autorii lui n-au ştiut că între timp a mai apărut una, care s-a strecurat pe uşa din dos la ditamai reuniunea la nivel înalt a statelor din Iniţiativa Central-Europeană: limba moldovenească. Constatînd că pe lista limbilor în care se făceau traduceri simultane se află şi ea, „limba" dintre Prut şi Nistru, premierul Adrian Năstase a avut o reacţie adecvată: a început să vorbească „moldoveneşte", mărturisind că „a învăţat-o peste noapte". Apoi a declarat că, după această intervenţie ironică, probabil că nimeni nu va mai avea curajul, la întîlniri oficiale, să plaseze limba moldovenească pe vreo listă. (Oricum, dacă se va mai întîmpla, îi sugerez şi alte posibile reacţii: să ceară, de pildă, ca discursurile delegaţilor de la Chişinău, să fie traduse în limba austriacă ori în limba belgiană, ba chiar şi-n helvetă! Că doar şi acestea se vorbesc în state independente!)

Episodul de la Trieste a avut însă darul să atragă atenţia asupra unei aberaţii: raţiunile politice şi prudenţele diplomatice pot face orice, inclusiv să creeze din nimic o „limbă". În numele „neamestecului în treburile interne", autorităţile din Moldova continuă să menţină această aberaţie care contrazice ştiinţa şi bunul-simţ. De „lupta pentru limba română" de odinioară s-a cam ales praful – cîţiva dintre corifeii ei de atunci s-au refugiat acum în România şi duc trena partidelor naţionaliste ori sînt pur şi simplu absenţi din spaţiul public. Foarte puţini se mai străduiesc la Chişinău pentru nobila cauză (şi mă gîndesc în primul rînd la colegii de la revista *Contrafort*). Nu fac pe naţionalistul, nu am nostalgia „podurilor de flori" şi nici prin cap nu-mi trece îndemnul acela cu „treceţi Prutul". Constat doar perpetuarea absurdului, cu consecinţe dintre cele mai ridicole. După cum se ştie (iar pentru cine nu ştie n-o mai demonstrez acum), limba face parte din cultură, este o componentă a identităţii culturale. Dacă în Republica Moldova se vorbeşte altă limbă decît româna, înseamnă că acolo există şi o altă cultură; există, aşadar, un Eminescu român şi un Eminescu moldav, un Creangă „de dincoace" şi un Creangă „de dincolo" ş.a.m.d. Nu ne rămîne decît să le spunem că n-au habar de nimic tuturor autorilor de tratate de lingvistică romanică, să le cerem editorilor de la Chişinău care publică autori români să plătească drepturi traducătorilor şi, bineînţeles, să purcedem la redactarea unui dicţionar român-moldovenesc, ca să ne putem înţelege (propunere care s-a mai făcut, de altfel, pe vremea Uniunii Sovietice). Iar cînd Eurobarometrul va ajunge şi pe la noi, vom ieşi bine: dat fiind că toţi vorbesc două limbi (româna şi moldoveana), iar unii şi altele (engleza, franceza, germana, maghiara etc.), românii vor fi cei mai multilingvi dintre europeni.

Şi îl rog pe această cale pe dl Bill Gates să nu se lase influenţat de politică şi să păstreze, în pachetul Microsoft Office şi în sistemele Windows, realitatea aşa cum e: în meniul din care se setează limbile, apar „româna (România)" şi „româna (Moldova)". Cu atîta dorinţă de independenţă şi identitate cîtă bîntuie între Prut şi Nistru, e totuşi important ca era digitală să consemneze, aşa cum e, o realitate străveche. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Printre rînduri

Încep să fie tipărite, mai degrabă dezordonat, fără o strategie editorială coerentă şi, cel mai adesea, fără prea mare grijă pentru transcrierea corectă a textelor şi pentru adnotarea lor, documente de arhivă referitoare la cenzura din România. Ar fi fost bine dacă istoricii de meserie s-ar fi aplecat asupra acestui subiect. Pînă una alta, avem cîteva culegeri de documente datorate lui Bogdan Ficeac şi lui Marin Radu Mocanu. Acesta din urmă, după ce publicase acum trei ani *Cazarma scriitorilor*, revine asupra temei în *Cenzura comunistă (Documente)*, apărută la Editura Albatros. Nu voi face aici observaţii (ar fi multe) despre modul în care autorul însoţeşte documentele cu un destul de confuz studiu introductiv şi nici despre criteriile care au condus la selecţia textelor; precizez doar că acestea au fost găsite la Arhivele Naţionale Istorice Centrale, fond Comitetul pentru Presă şi Tipărituri (Marin Radu Mocanu are, oricum, un merit incontestabil, acela de a fi mers la sursă). Printre referatele, notele, notele informative, rapoartele etc. reproduse în carte sînt şi lucruri extraordinare, unde se văd imbecilitatea, agresivitatea, obscurantismul, şiretenia, slugărnicia dar şi, în unele locuri, o competenţă profesională surprinzătoare. Mă voi explica imediat.

Nu ştiam că, după aşa-zisa desfiinţare a cenzurii în 1977, în cadrul Direcţiei Literaturii şi Publicaţiilor a existat un „Compartiment Control post-apariţie carte". Aşadar, după ce trecea prin mai multe vămi – redactorul de la editură, redactorul-şef, eventual directorul, apoi diferite instanţe de la Consiliul Culturii şi din sectorul ideologic al PCR – o carte era citită şi în forma ei definitivă, tipărită, mod de a verifica totodată şi vigilenţa celor care îi dăduseră, pe parcurs, undă verde. Aceste note, nesemnate, sînt, în mod evident, scrise de profesionişti; avem a face cu adevărate recenzii, concise, la obiect, vădind chiar uneori şi grija pentru o exprimare nuanţată şi plastică. Tratamentul acordat autorilor e diferit. Dorin Tudoran, cu *O zi în natură* (1978), se bucură, surprinzător, de o „notă" favorabilă, ce se mulţumeşte să identifice principalele teme şi simboluri; o singură obiecţie (benignă): obscuritatea („poetul rămîne însă dificil de înţeles în substanţa sa, criptic, mai ales în poemele în proză, mizînd pe sugestie, pe enigmatic, pe o imagistică alegorică, fantastică"). Romanul *Cora* al lui Virgil Duda, apărut tot atunci, e povestit conştiincios şi neutru; observaţia din final e însă redutabilă, căci cu posibilă bătaie lungă: „autorul nu realizează cu această nouă carte (...) o dezbatere cu semnificaţii sociale, etice mai largi, la nivelul romanelor sale anterioare".

Cu totul altfel stau lucrurile în cazul „informării" despre volumul *Arma secretă* (1980) al lui Eugen Jebeleanu. După cîteva fraze de complezenţă (majoritatea poemelor transmit „un mesaj limpede, uman şi cald" etc.), exegetul anonim începe să decodeze textele cu „sensuri ambigue", ce lasă loc „unor posibilităţi de interpretare nedorite". Realizată ireproşabil, operaţiunea e un model de lectură „printre rînduri". Astfel, à propos de poemul „Upsur" („Ei nu-mi dau voie să spun «o»/ ei nu-mi dau voie să strig «a» (...) Aş vrea să mîrîi sau să ţip/ ei spun să-not lin pe nisip"), informatorul-recenzent crede că „s-ar putea desprinde o condiţie precară a creatorului, lipsa de libertate a crezului său". Altă poezie, a cărei concluzie e că scriitorul trebuie să spună că întotdeauna „e bine", ar putea fi înţeleasă ca o aluzie la „o anume obligativitate a creatorului de a se autocenzura". E citat apoi un pasaj din „Pălăria şi cuierul": „Pe vremea regelui David / veni la el un individ, / spunînd. Ascultă măi Davide, / de ce în ţară nu-s stafide. / că ele ni se fac din struguri / şi cînd le ciuguleşti, te bucuri. / David răspunde: – Ehehe! / Ce bine ar fi, dar nu mai e / – Ce nu mai e? – făcu săracul. / – În ce le pune: cozonacul!". Comentariul indică, şi aici, punctul nevralgic: „s-ar putea (iarăşi „s-ar putea"! – n.m.) desprinde imaginea unei stări materiale nesatisfăcătoare sau inegalitatea dintre conducători şi popor".

Ca nu cumva să se creadă că vede fum acolo unde nu e foc, recenzentul găseşte o paradă genială: „Menţionăm că aceste aspecte au fost observate în urma unui sondaj efectuat de direcţia de specialitate, cu două zile înainte de apariţia volumului".

Turnătoria literară, cerea, după cum se vede, şi talent, şi competenţă, şi o minte limpede. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

O nouă problemă

Refuzul autorităţilor spaniole de a extrăda în SUA opt persoane arestate şi acuzate formal de legături cu organizaţia teroristă Al-Qaeda şi de implicare în organizarea atentatelor din 11 septembrie, ridică nu doar o problemă politică, ci, mai ales, una juridică. Motivul refuzului extrădării celor opt, despre care agenţiile de presă ne-au spus că sînt „islamişti fundamentalişti", se găseşte în reacţia critică pe care cvasi-unanimitatea juriştilor europeni au avut-o în privinţa „Ordinului Militar privind detenţia, tratamentul şi judecata anumitor cetăţeni străini în războiul împotriva terorismului", semnat de preşedintele George W. Bush la 13 noiembrie a.c.

Pe scurt, acest Ordin dispune înfiinţarea unor tribunale militare speciale pentru judecarea cetăţenilor străini care sînt sau au fost membri ai organizaţiei Al-Qaeda sau care au înfăptuit sau sprijinit în orice fel acţiuni teroriste împotriva SUA. Ordinul stabileşte responsabilitatea detenţiei acestor persoane în sarcina secretarului Apărării şi responsabilitatea judecării lor în sarcina unor „comisii militare". Membrii „comisiei militare", procurorii şi avocaţii sînt numiţi de către secretarul Apărării, iar procedura de judecată este nu doar foarte diferită de procedura penală normală, dar este într-adevăr lipsită de cîteva garanţii procedurale socotite minimale pentru instrucţia penală într-un stat de drept. De la paralizarea posibilităţii dezbaterii în contradictoriu a probelor la imposibilitatea inculpatului de a-şi alege avocatul pe care îl vrea, de la lipsa căilor de atac (apelul împotriva sentinţelor se adresează direct preşedintelui SUA sau secretarului apărării) la discutabila imparţialitate a celor numiţi în „comisiile militare" care vor judeca aceste cazuri, multe sînt criticile pe care europenii devotaţi statului de drept le aduc acestui document. Criticile, mă grăbesc să o spun, nu vin doar din Europa, unde este posibil ca cei 15 membri ai Uniunii să adopte în comun o poziţie glacială faţă de viitoarele extrădări ale islamiştilor suspectaţi de terorism în SUA, ci sînt auzite tot mai apăsat şi la Washington. Nu doar organizaţiile pentru drepturile omului şi protecţia libertăţilor civice, acum făcînd front comun cu organizaţiile pentru protecţia emigranţilor, protestează vehement, ci şi politicienii. Nu puţini democraţi din Congres au exprimat nemulţumiri în legătură cu acest Ordin, iar Jerrold Nadler, reprezentant al districtului new-yorkez în care pînă în 11 septembrie se afla World Trade Center, a declarat textual că asemenea proceduri îşi au locul într-un stat sovietic, dictatorial şi nu într-o societate liberă. Şocul Ordinului preşedintelui Bush a fost atît de mare, încît s-au auzit chiar voci republicane care, deşi nu condamna explicit decizia, reproşează preşedintelui faptul că nu s-a consultat cu legislativul în această delicată problemă.

De partea cealaltă, Casa Albă îşi apără decizia spunînd că preşedintele Bush are nevoie ca toate opţiunile posibile să fie la îndemînă sa în acest război şi că această procedură este doar posibilă, nu şi obligatorie în cazul cetăţenilor străini acuzaţi de terorism împotriva SUA. De asemenea, s-au citat precedente cînd SUA, aflate în situaţii de criză, au instituit sisteme judiciare similare: 1865, cînd, imediat după asasinarea preşedintelui Abraham Lincoln, a existat o temere serioasă că un complot îndreptat împotriva fragilei Confederaţii este în desfăşurare, şi al doilea război mondial, cînd cîţiva sabotori germani debarcaţi în Florida şi în Long Island au fost prinşi, judecaţi şi executaţi rapid în temeiul unui Ordin similar al preşedintelui Roosevelt – în aceste situaţii Congresul a sprijinit radicalizarea judiciară plănuită de executiv şi a mers. Vice-preşedintele Cheney a făcut, în plus, o declaraţie destul de tare spunînd că străinii care vin ilegal în SUA ca să ucidă prin acte de terorism americani nu merită garanţiile legale pe care Constituţia SUA le asigură cetăţenilor americani inculpaţi într-un proces penal normal.

Pe malul răsăritean al Atlanticului, lucrurile sînt, însă, judecate după alte criterii. Aici, ţările europene, aliaţii principali ai SUA în războiul contra terorii, sînt semnatare ale Convenţiei Europene a Drepturilor Omului, iar gestul administraţiei Bush este în flagrant dezacord cu articolele 5 şi 6 ale acestei Convenţii. Ţările europene aveau de multă vreme o oarecare reticenţă în a extrăda inculpaţi acuzaţi de săvîrşirea unor infracţiuni grave în SUA, datorită posibilităţii aplicării pedepsei cu moartea, eradicată, cum se ştie, din sistemul pedepselor europene. Acum, cu aceste tribunale militare speciale, sentimentul că americanii au mers prea departe este tot mai acut şi părerea că statul de drept este lovit în fundamentele sale este tot mai răspîndită. Juriştii europeni ai începutului de secol XXI, *a priori* împotriva ideii de tribunal militar, nu pot accepta ca un inculpat arestat şi pus sub acuzare în Europa să fie extrădat într-o ţară unde se expune unui proces care nu întruneşte condiţiile minime pentru a fi considerat just în lumina Convenţiei sus amintite. Cînd Germania a acceptat să-l extrădeze, cu cîteva săptămîni înainte de apariţia acestui Ordin, pe Mamdouh Mahmud Salim, bănuit a fi fost în strînse legături cu Mohammed Atta, a făcut-o numai după ce oficialii americani au promis că, în proces, acuzatorii new-yorkezi nu vor cere pedeapsa cu moartea. Este posibil ca americanii să se aştepte ca acelaşi tip de „tîrg" să funcţioneze şi în cazul viitoarelor cereri de extrădare din Europa de Vest, dar este la fel de posibil ca recentul Ordin Militar al preşedintelui SUA să încurce socotelile. ▲

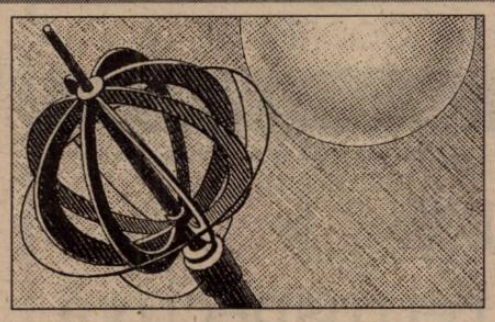

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Extinderea

Ideea extinderii, prin acceptarea în Uniunea Europeană a tuturor candidaţilor şi nu doar a celor care îndeplinesc condiţiile, idee lansată de ministrul de Externe al Franţei, Hubert Védrine, pare a fi mai curînd o chemare la luciditate cu privire la situaţia celor consideraţi gata admişi, decît o generoasă invitaţie adresată celor amînaţi. Funcţionarii de la Bruxelles, cei însărcinaţi cu închiderea şi deschiderea dosarelor (analiza cantitativă a înscrierii reglementărilor europene în diferitele sectoare ale vieţii, nimeni nu urmăreşte consecvent aplicarea lor) au început să devină conştienţi de faptul că mişcarea hîrtiilor are o anumită autonomie faţă de realitate.

După cum relatează ziarul *Le Monde* (26 noiembrie 2001), Ungaria închisese negocierile din dosarul cu privire la libertatea mişcării capitalurilor, dar după 11 septembrie s-a dovedit că ţara figura pe lista neagră a organismului care se ocupă de cei vinovaţi de spălarea banilor: „ceea ce dovedeşte că negocierile sînt absolut ireale, puţin ne pasă de ceea ce se întîmplă în realitate", declară un funcţionar comunitar.

Dificultăţile legate de primirea Poloniei se văd cu ochiul liber: rezultatul recentelor alegeri a sancţionat eşecul guvernării dreapta în continuarea reformei economice, stînga, relativ învingătoare, îşi adună curajul pentru deciziile de austeritate necesare salvării finanţelor statului, peste un sfert din locurile Dietei sînt ocupate de deputaţii dreptei naţionaliste şi populiste, în mod deschis antieuropeni. Ei spun că reprezintă interesele populaţiei rurale din Polonia, păstrătoare a tradiţiilor şi a specificului naţional, ţăranii nu au de ce şi nu trebuie să aibă dreptul să-şi vîndă pămîntul străinilor aşa cum cer funcţionarii de la Bruxelles; ei au nevoie de subvenţii substanţiale, dacă produsele lor vor intra în concurenţă ce cele existente pe piaţa europeană; pe de altă parte, mulţi şi ineficienţi, după ce vor beneficia de dreptul la liberă circulaţie, ei ameninţă să provoace turbulenţe pe piaţa comunitară a muncii. Departe de a fi îndeplinit condiţiile, situaţia Poloniei pare a-l fi inspirat pe ministrul Védrine: dacă Germania ţine cu tot dinadinsul – pe motiv de remuşcări istorice, se spune – să impună prezenţa Varşoviei în clubul european, atunci nu este drept ca alţii să fie lăsaţi să aştepte pînă vor face faţă tuturor criteriilor.

Din comparaţia cifrelor se vede clar: cei mai „bogaţi" candidaţi sînt mai „săraci" decît cei mai săraci membri. Dacă intră aşa cum sînt în Uniune, celelalte ţări vor trebui să facă eforturi serioase pentru a le susţine dezvoltarea, ceea ce pentru unii înseamnă a da, pentru alţii – a nu mai primi. Dintre aceştia din urmă, doar Irlanda s-a pronunţat, printr-un referendum, împotriva extinderii. Ceea ce nu înseamnă că aceia care deocamdată tac sînt de acord.

Iniţiativa retorică a ministrului francez a avut darul să atragă atenţia şi asupra realităţii confuze din interiorul Uniunii. Din întîlnire în întîlnire şi din conferinţă în conferinţă, liderii europeni ai momentului amînă structurarea instituţiilor europene, astfel încît disfuncţiile evidente cu cei 15 membri să nu devină catastrofe cu 25 sau 27. S-a crezut că admiterea Austriei, Finlandei şi Suediei va fi o formalitate. Nu a fost aşa, pentru că Suedia, folosindu-se de precedentul creat de Marea Britanie, nu va adopta moneda euro, iniţiativele comune de apărare, devenite urgente după 11 septembrie, sînt stînjenite de legislaţia celor trei ţări neutre.

Cine scoate capul din dosare şi contemplă peisajul va constata că nu doar ţările candidate nu sînt pregătite pentru a face faţă extinderii, dar nici organismele comunitare nu ştiu cum va arăta viitoarea solidaritate europeană. Recentele declaraţii despre constituţia europeană nu fac decît să încerce să şteargă amintirea divergenţelor franco-germane de la Nisa. S-a spus tot timpul că Europa unită nu va avea două viteze, una pentru avansaţi şi alta pentru codaşi, că dificultăţile procesului de aderare trebuie depăşite tocmai pentru a asigura egalitatea viitorilor membri. Dacă propunerea lui Védrine va fi luată în serios, fiecare va adopta un ritm convenabil; reglementările rutiere vor veghea doar ca aceia care se mişcă prea lent să nu-i încurce pe cei cu motoare puternice. Oricît de bun ar fi un cod rutier, el nu poate preveni accidentele produse fie de şoferii neîndemînatici, fie de aroganţa proprietarilor de bolizi. Chiar dacă la început căruţele unora dintre noii membri vor fi examinate cu interes, accesul lor pe autostradă va fi strict interzis. Şi nu foloseşte la nimic dacă spui că ai o căruţă marca Mercedes. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Ziua cînd lăutarii cîntă fals

Mîine, România dă de băut. E ziua ei şi îşi permite: dar nu va fi şampanie, ci doar cîteva butoaie de motorină, necesare tancurilor pentru defilare. Poporul n-are prea multe în plan: în emisfera nordică, ziua pe care ne-am ales-o ca sărbătoare naţională îndeamnă mai degrabă la somn decît la picnic. Cu condiţia să ai bani de lemne.

„Popoarele triste au sărbătorile iarna" – îmi spunea zilele trecute un cunoscut. Într-adevăr, ce poate fi mai trist decît o defilare în Piaţa Roşie, în noiembrie, cînd în Rusia ninge deja? Poate doar o sărbătoare tînără ca a noastră, care îşi caută dacă nu legitimitatea, atunci măcar putinţă de a mişca în vreun fel pe cineva...

Să recunoaştem cinstit: 1 decembrie e mai degrabă *o acţiune* (în sensul pre-revoluţionar al termenului) decît o sărbătoare. E o acţiune pe linie de MAPN (în cazul defilării), pe linie administrativă (coroane la monumente), de partide (demnitari cu discursuri) şi pe linie de presă (transmitem în direct... etc.).

Emoţiile, cîte sînt, sînt prefabricate. Supravieţuitorii care povestesc despre 1918 sînt, cei mai mulţi, luaţi din arhive. Şi nu e vina lor: timpul n-are milă nici de eroi şi nici de simpli martori. Însă întoarcerea aceasta la trecut ne lipseşte tocmai de ceea ce ar trebui să sărbătorim cu adevărat – dacă e cazul: valorile noastre *de astăzi*. Şi ele nu se pot rezuma la idealul naţional, înscris în agenda secolului 19; astăzi, omul are nevoie de mai mult. În fond, în cei 80 de ani care au urmat Unirii, lipsa de graniţe între noi n-a garantat fericirea nimănui: cea mai mare parte din timpul trecut de atunci, românii l-au petrecut fără libertate şi fără prosperitate. Fără drepturi individuale şi fără să aibă, de fapt, prea multe motive să sărbătorească ceva.

În alt registru, 1 decembrie nu poate fi o sărbătoare a tututor. Pentru minoritatea maghiară, oricît de greu ne e să acceptăm, 1 decembrie e ziua despărţirii de patria-mamă. Oricîte justificări istorice a avut şi are Unirea, trompetele româneşti nu vor stîrni nici un ecou – niciodată – în inimile maghiarilor. Ar fi împotriva firii, împotriva bunului-simţ, care n-are nici etnie şi nici paşaport. În această privinţă, nu puteam alege o sărbătoare care să ne dezbine mai tare.

Pînă la urmă, dacă ar fi să ducem sinceritatea pînă la capăt, de ce să nu sărbătorim lucrurile care ne fac, de fapt, fericiţi – indiferent de naţionalitate? Am putea fi prima naţiune care să celebreze oficial Ziua Salariului, Cheful de la Botez ori, pur şi simplu, Prima Zi de Concediu. Sigur, nu toate cad în aceeaşi zi pentru toată lumea, însă cu siguranţă gîndurile noastre se îndreaptă spre ele în mod natural, fără să fie nevoie de un paragraf în Constituţie.

De fapt, de 1 decembrie noi *sărbătorim statul* şi nu indivizii – extrem de diferiţi – care locuiesc pe teritoriul acestuia. Retorica obligatorie – pe care, ce trist, n-a mai impus-o de data aceasta nici un partid – pune accentul pe ceea ce ne topeşte în mulţime şi mai puţin pe ceea ce ne separă, ne identifică. Ca şi cum ar fi ruşinos să fii diferit, ca şi cum patrioţii adevăraţi nu pot fi decît cei „uniţi în cuget şi-n simţiri". Gîndiţi altfel decît restul? Din respect pentru Unire, mai aşteptaţi pînă pe 2 decembrie.

Lăsînd gluma pentru vremuri mai relaxate, poate că ar trebui să ne gîndim cu seriozitate la *10 mai*, cea mai veselă sărbătoare naţională pe care a avut-o România. N-ar fi nici un risc să ne întoarcem la ea – odată ce pericolul regal e, în mod oficial, epuizat. Dincolo de simbolistica pro-europeană (e, totuşi, ziua de naştere a unui neamţ!), marele ei avantaj este că permite – ba chiar încurajează – petrecerea la iarbă verde. Seara se pot trage artificii pe care să le vadă toată lumea, nu numai şoferii de taxi uitaţi în parcare, iar culorile primăverii ne vor face să zîmbim, chiar dacă nu avem nici un motiv serios. În plus, o astfel de sărbătoare ne va da ocazia să răspundem la întrebarea „Ce-ai făcut de Ziua Naţională?" cu foarte omeneasca replică „M-am distrat la Cernica". Un răspuns cu mult superior lui „Am căutat algocalmin, că am răcit la defilare!". ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

11/9: o retrospectivă

11/9 pare să nu-şi fi pierdut nimic din înfiorătoarea sa putere ontologică: rămîne încă o întîmplare unică, extraordinară, care nici nu creşte, nici nu scade odată cu trecerea timpului. Numărul celor morţi variază în timp, nenumăratele imagini care o descriu devin familiare, dar Întîmplarea în sine rămîne imuabilă. Jocul menit s-o înglobeze în realitatea noastră este imens: pe de o parte sînt romanele şi filmele care au prezis astfel de grozăvii înainte ca ele să se întîmple; pe de altă parte, există mediatizarea lor, după. Şi mai sînt şi paleativele: eroismul salvatorilor, jalea familiilor şi, într-o perspectivă mai îndelungată, prinderea criminalilor, războiul, geopolitica la scara mare.

Şi alte imagini se luptă să ne capteze atenţia emoţională: forţa matură, dobîndită peste noapte, a preşedintelui; feţele tensionate ale prezentatorilor de la televiziune, sub atacul antraxului; chipurile, remarcabil de biblice, ale luptătorilor afgani, sprijinindu-se osteniţi în armele lor, palele de fum în deşert, mărturii ale bombelor căzute; hărţile colorate de la CNN; nesfîrşitele valuri de „experţi" proaspăt scoşi de la naftalină; marea de steaguri. Nimic nu diminuează, şterge sau transformă Evenimentul, sub nici o formă. De fapt, pare că nici nu ar avea vreo legătură. Puţine imagini rezistă presiunii unei atari mediatizări, ficţionări şi terapii fără să devină calpe. Tendinţa umană este să cicatrizeze irumperile aberante ale nefirescului de genul lui 11/9. De obicei, spunem „a fost odată ca niciodată" şi întîmplarea dureroasă se stinge în poveste. Dar nu şi acum. Cele patru avioane de pasageri transformate în rachete, dintre care trei şi-au atins ţintele şi una a fost doborîtă de revolta internă, nu au pierdut nimic din realitatea lor distinctă.

Am văzut multe astfel de imagini extraordinare, de la răsăritul televiziunii, dar numai cîteva dintre ele intră în clasa lui 11/9: asasinarea preşedintelui Kennedy, cu Jackie care întinde mîna să-i prindă creierul în plină explozie; asasinarea lui Robert Kennedy; asasinarea lui Martin Luther King în balconul unui hotel din Memphis; şi executarea televizată a unui prizonier de către un soldat sud-vietnamez, imagine care a antrenat sfîrşitul războiului din Vietnam. Toate aceste imagini au traumatizat naţiunea. Le ţinem minte mai bine decît pe cele, nu mai puţin totemice, care ne-au făcut să ne simţim bine: aselenizarea, căderea Zidului Berlinului, Elţîn pe baricade, faimoasa (şi de-acum nostalgica) strîngere de mînă dintre Arafat şi Rabin. Oroarea este limba cea adevărată a istoriei.

Înainte de apariţia televiziunii, ne manufacturam imaginile cu valoare de icoană. George Washington traversînd rîul Delaware, atacul de la Pearl Harbour, drapelul la Iwo Jima erau imagini compuse *post factum*, reconstituiri pornind de la idealizarea faptelor. Dar asta nu se mai întîmplă cu noile noastre coşmaruri. Am văzut, în timp real, avioanele strivindu-se de turnurile gemene şi în Pentagon, într-o zi senină, cu cer azuriu.

De bună seamă, ar fi bine dacă ar exista ceva să ne cauterizeze rana, dar nu cred că se poate aşa ceva. Acum ne simţim un pic bolnavi. Ziua Recunoştinţei a trecut, un tsunami de mulţumiri s-a înălţat de la mesele noastre prea pline, şi iată că altă încercare ne paşte: cumpărăturile de Crăciun la vremea războiului! Patrioţii au şi început să ia cu asalt magazinele, purtînd în suflet bunăstarea naţiunii, fluturînd în mîini cărţile de credit, ca pe nişte mini-stindarde. Dar Evenimentul rămîne şi se încăpăţînează să nu se lase atins de exorcismele noastre, o minune neagră, cu puteri încă neştiute şi nebănuite.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Ministrul care aduse iarna

Prin părţile Severinului, iarna a venit adusă chiar de ministrul Miron Mitrea (sau aşa spune o vorbă pe care am aflat-o şi eu duminica trecută, într-un compartiment de tren încălzit în exces). Toamna mehedinţeană se prelungise, pînă în momentul în care – în urmă cu ceva vreme –, la ceas de noapte ministrul a coborît dintr-un automotor în locul numit Gura Văii, somnoros şi încruntat, parcă anunţînd prin mimică duzina de maşini mai mult goale care-i va însoţi mişcările în ziua următoare. În mare fie spus, severinenii sînt obişnuiţi cu diversele treceri de *oameni mari* şi cu aceste coloane auto. De-ar fi să credem în memoria ce traversează generaţiile, am bănui că spiritul împăratului Traian sau cel al debarcatului aici – în 1866 – domn şi rege Carol I, sau spiritul judecatului aici – în 1925 – Corneliu Zelea Codreanu mai bîntuie locurile. Fals de la un cap la altul: în Severin, în afara miniştrilor în viaţă, nu bîntuie nimeni. Ca unii care mai au încă amintiri cu Gheorghiu-Dej, Nicoale Ceauşescu sau Tito în uniforma-i albă făcîndu-şi drum prin urbe, severinenii sînt cu totul imuni la emoţia intersectării cu un VIP al zilei. Şi – gura prea slobodă a tovarăşului meu severinean de pe tren mi-a dat a înţelege –, imuni au rămas şi la vizita fostului sindicalist ajuns ministru, cel care le-a adus iarna.

Dar poate că ministrul, cu tot alaiul său de maşini, nu are nici o vină. Adevărul este că românul, cînd aude vorbindu-se despre iarnă, îşi pierde limpezimea gîndirii şi devine resentimentar. În iernile anilor '80, pe gerurile cele mari, în foste săli ARLUS de prin Bucureşti se mai găseau după-amiaza pensionari ce veneau să picotească, la căldură, în penumbra cîte unui film rusesc; pensionari care nu erau nici filosovietici şi nici stalinişti – ci doar reumatici. Ca să nu mai spunem că nici filmele nu erau, toate, foarte rele; sau că nu putea avea egal satisfacţia de a-l înjura – şoptit – pe Ceauşescu, în timp ce te dezmorţeai la un film sovietic promiţător de perestroikist.

Anii au trecut. Iar necazurile iernii, mai nou, sînt cu totul pregătite prin „bucuriile verii"; vară ale cărei eroine sînt mai ales prezentatoarele de la Meteo, înţepenite într–o veselie puţin tîmpă, ori de cîte ori anunţă „pentru mîine, vreme frumoasă" – aceasta însemnînd canicula prelungită săptămîni la rînd. S-ar putea spune că acestor fete frumoase le place doar pîinea prăjită de import unsă cu margarină tot de import – altfel ar fi de neînţeles de ce, în fiecare iulie şi august, uscarea pe cîmp a porumbului, din cauza arşiţei şi a secetei, le lasă atît de indiferente pe aceste frumoase vestale ale meteorologiei; indiferente şi invariabil fericite că *vremea bună va face cu ochiul şi zilei de mîine, şi ne zîmbeşte larg tuturor* (am citat exact dintr-un buletin meteo televizat în ziua de sîmbătă 28 iulie a.c., buletin pe care l-am urmărit absent într-o autogară de provincie – mai corect spus, *absent* pînă în momentul în care bărbatul supt la faţă de lîngă mine i-a transmis o frază de netranscris fetei zîmbitoare de pe ecran, făcînd-o direct răspunzătoare, dacă am înţeles bine, de moartea recentă atunci a două dintre cele cinci oi ale sale). Acestor veri de bucurii smulse din prompter nu le poate urma decît situaţia inevitabilei crize a primei ninsori. Şi, cînd iarna vine şi paralizează o ţară – sau măcar cîte ceva din opt judeţe ale ţării, cum transmiteau la începutul acestei săptămîni corespondenţii radio, ca de pe front –, normal este să te întrebi cine-i de vină.

Întrebarea nu e nouă. În anii '30 ai secolului trecut, copiii mahalalelor bucureştene credeau că responsabil de venirea iernii este Dragomir, patronul impozantei mega-băcănii cu acelaşi nume de pe Calea Victoriei, cel care-şi orna vitrinele cu săptămîni bune înainte de Crăciun, cel la care intrau, la ceas de seară, bucureşteni în etate cu baston argintat sau funcţionari tinerei ai ambasadelor străine ca să mai roadă o măslină şi să mai dea peste cap – din partea casei – o gură de ţuică de Argeş.

Azi, cum spuneam, severinenii cred că Mitrea în persoană le-ar fi adus ceaţa gri a iernii peste Dunăre. Măcar ei au o idee; în restul ţării, nedumerirea persistă.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Documente din revoluţie (II)

Domnul doctor Albotă Radu-Ciprian este de loc din Sibiu, a terminat nu de mult facultatea şi lucra la Spitalul Judeţean, ajunge cu circa 15 studenţi într-un fel de baie; *„cred"*, mărturiseşte domnul doctor, că aparţinea secţiei III de Miliţie. Stă acolo toată ziua de 17 decembrie cu încă circa 15 studenţi *„fără să primim toată ziua apă sau mîncare. Spre seară au venit nişte procurori militari, însoţiţi de nişte civili, care au făcut o statistică cu date personale ale celor ce erau închişi în baie, urmărind: naţionalitatea, religia, originea socială, facultatea la care studiau."* A doua zi, pe 18 decembrie *„am fost înşiraţi pe culoar pe un singur rînd, iar prin faţa noastră s-au perindat securişti în civil infiltraţi printre demonstranţi, precum şi cîţiva demonstranţi cu faţa acoperită (dar care erau evident bătuţi) cu scopul de a-i descoperi pe «instigatori» şi pe «conducători»*.

În celula în care mă găseam, se aflau şi cîţiva maghiari, printre care unii rude apropiate ale pastorului Tokes (cumnatul lui). Aceştia erau scoşi din celulă în fiecare dimineaţă la cercetări şi nu erau aduşi decît seara, evident bătuţi, însă nu relatau nimic nimănui." În dimineaţa zilei de 20 XII doctorul este purtat cu o dubă la Inspectoratul Judeţean al M.I. Pe drum, ca să treacă timpul, un subofiţer le mărturiseşte că de-abia acolo, la Securitate, vor vedea ce înseamnă o anchetă adevărată. În curtea Inspectoratului – o mare „de civili cu scurte de piele"[1].

Subsemnatul Apistoaiei Ştefan este de loc de prin Moldova, din satul Bîrsăneşti, din apropierea Bacăului, cu domiciliul stabil în Timişoara pe strada Anton Pann, la numărul 2, de meserie dulgher. El declară următoarele pe care întocmai le vom urma şi noi: *„În data de 17 XII 89 am plecat la Piaţa 700 unde mam întîlnit cu nişte preteni şi am plecat la sfatul popular văzînd lume strînsă unde neam alăturat de ei şi am început şi să strigăm şi noi jos Ceauşescu jos Comunişti de acolo am plecat în faţa Operei cu toţi de la piaţa Operei vrînd să merg acasă numai circulau tramvaiu am luat pe jos pe următorul traseu, Sălăjan, Bade Cîrţan, Traian unde mam întîlnit în piaţa Traian cu Spanoc Ion care a fost împuşcat în picior lîngă mine, care lam luat şi lam dus acasă lam descălţat şi lam pansat am eşit în stradă am oprit o maşină lam urcat în maşină şi lam dus la la judeţean întorcîndumă de la judeţean spre domiciliu am fost arestat în piaţa Traian cu mai multe persoane care nu le cunosc am fost duşi la Popa Şapcă"*[2].

Profesorul Costel Balint declară pe o hîrtie dactilografiată cum că *„în aceste zile de decembrie capricios şi mohorît, întreaga naţiune română sărbătoreste marea izbîndă a Revoluţiei române din anul 1989. Începută la Timişoara, în oraşul luminii şi al parcurilor, sfîrşită la Bucureşti printr-o sîngeroasă lovitură de «palat» Revoluţia română a învins"*. Dincolo de avîntul de început al mărturiei, faptele sînt următoarele: domnul profesor se întoarce acasă după demonstraţie pe la ora 4 dimineaţa în 17 decembrie. Este oprit *„de doi securişti coborîţi dintr-un Aro alb. Nu apuc să îmi scot buletinul de identitate cerut de aceştia pentru că în acel moment cad lovit sălbatic de o lovitură de bîtă în rinichi. Sînt apoi aruncat într-o maşină, unde mai primesc o ploaie de lovituri pe care nu le mai simt. Culcat pe abdomen, cu mîinile la ceafă, sînt dus la sediul securităţii. Ajuns acolo sînt tîrît pe nişte scări, într-o încăpere mică. Pe drum, miliţieni şi civili (securişti) mă lovesc cu aceeaşi sălbăticie ca şi prima dată. Pe moment îmi pierd cunoştinţa din cauza loviturilor primite şi mă trezesc într-o cămăruţă, culcat pe spate şi plin de sînge. Din cauza cimentului care era destul de rece îmi revin şi constat că nu sînt singur; alături de mine fiind vreo 50 de oameni de toate vîrstele, între 18 şi 60 de ani. Aerul părea de nerespirat, iar numărul celor care erau aduşi în încăpere creştea. Constat cu groază că toţi poartă urmele loviturilor aplicate de securişti. După un timp apare şi un tip în civil (Bucur) cu un par în mînă şi ne întreabă de ce am ieşit noaptea pe stradă şi ce am vrut; nu pot să tac în ciuda faptului că îmi plesnea capul de durere din cauza loviturilor primite, şi îi spun căpitanului Bucur (îl ştiam de la Progresul) că sînt ilegal reţinut, şi cred că este vorba de o confuzie, de o greşeală. În loc de răspuns primesc un pumn în gură care îmi sparge un dinte. Sînt întrebat ce am căutat pe stradă noaptea. Îmi dau seama că nu e de glumit cu «băieţii»"*[3].

1. Declaraţia însoţeşte Certificatul de arestat în revoluţie, nr. 3872 din 1IV 1993.
2. Certificatul nr. 3906 din 1 IV 1993
3. Dosarul nr. 767/P/ Procuratura judeţeană Timiş.

▲

Texte și opinii de: Ștefan BĂLAN (medic) ● Marina CONSTANTINESCU (critic de teatru) ● Silviu ISACU (medic psihiatru, Spitalul Militar) ● Cornel IVANCIUC (jurnalist) ● Andrei MANOLESCU ● Vasile MORAR (profesor univ., Universitatea București) ● Alina MUNGIU-PIPPIDI (politolog) ● Irina NICOLAU (scriitoare) ● Eugen VASILIU (jurist)

Intrăm în decembrie: de mai mult de un deceniu am putea-o numi „luna secretelor". Dar pe stradă nu se mai aud întrebări, gen „21/22 cine-a tras în noi", nici ziarele nu mai chestionează personajele de prim plan social cu formule ultimative: „cine ești dumneata, domnule cutare"? Între timp n-am aflat nici una nici alta, dar viața merge înainte, cu cîți dintre noi mai sîntem de față. În decembrie '89 veneam dintr-o lume a tainelor bine lăcătuite și a zvonurilor care țineau loc de informații și voiam să deschidem cît mai repede totul: uși, ferestre, dosare, suflete. O radicală primenire a vieții noastre părea că nu este posibilă decît dacă ieșim din zodia secretului și așezăm lumea nouă pe temelii clare. Alcătuind numărul Dilemei *pe tema „ce mai ținem secret" – am pornit de la un aspect asupra căruia toată lumea pare să fie de acord: libertatea a făcut din noi toți niște*

Argument

*nesățioși, dornici să aflăm taine și la fel de dornici să dezvăluim altora propriile noastre secrete. Totul trebuie pus pe tavă și consumat cu deliciu. Nimic nu ni se mai pare deșănțat, ca să fie ascuns cu jenă, dezvăluirea fără inhibiție a tainelor picante aproape ne califică pentru stimă socială. Probabil ca să ne consolăm de insignifianță proprie, de panică față de viitor sau de precaritatea meniului zilnic – ne hrănim cu firimituri de la masa vedetelor, a personalităților larg mediatizate, a sportivilor. Vrem să aflăm orice – indiferent de calitatea știrilor – sîntem gata oricînd să intrăm în jocul mărturisirilor fără frontiere, altfel viața n-are gust. Priviți din afară, sîntem probabil o nație fericită: pare că am rezolvat cît de cît mulțumitor problemele generale ale societății și, scăpați de grijă, ne-am întors spre noi înșine să ne despovărăm de taine neconvenabile, de frustrări aduse la suprafață și vindecate prin mărturisire. În realitate, sîntem departe de a fi fericiți: banii se duc, viața-i din ce în ce mai grea, societatea tot mai coruptă. Și nu prea înțelegem de ce: nu vedem cum o să ieșim la liman. Apetitul nostru pentru curiozitate ar putea să ne fie în acest caz de oarecare ajutor. Ce s-ar întîmpla dacă în loc să fim la curent cu cîte amoruri a avut o cîntăreață de estradă, am rosti cu aceeași energie întrebarea cum s-au cheltuit fondurile internaționale care ne-au fost puse la dispoziție? De ce nu ni se pare important să aflăm cum de sînt atîți nevinovați cu vile printre vameși și polițiști, dar murim de curiozitate să știm cum e zugrăvită în interior vila unui sportiv? Aici s-ar contura două răspunsuri. Pentru descoperirea „secretelor mari" e nevoie de energie cetățenească, spirit comunitar vigilent, consecvență în efort. Ar trebui să ne pese de toți cei din jur, treabă dificilă. E mai comod să credem că sîntem mici, neînsemnați, amatori doar de can-canuri nu de adevăruri. Iar „marile secrete" care ne chinuie viața o dată dezvăluite, ar trebui să aibă consecințe: asumarea responsabilității, blamul public, sancțiunile. Dar fiindcă în această zonă nu se întîmplă mai nimic încurajator, ne întoarcem la zvonuri, la bănuieli despre chestiunile de interes public general și la o foame nepotolită pentru fleacuri. În discuțiile particulare, s-ar părea că toți cunoaștem secretul principal: „de ce ne merge rău". Indiferența noastră față de posibila lui lămurire și îndreptare ridică acest secret la rang de taină insondabilă unde numai divinitatea ar putea să facă lumină. (**T. C.**)*

Alina MUNGIU-PIPPIDI

Forțînd ușa societății închise...

Își mai amintește oare cineva că în 1990 un ziar a publicat stenograma conversațiilor secrete ale poliției care plănuia să-i provoace pe demonstranții din Piața Universității? Că un cotidian a publicat stenograma secretă a dezbaterii interne a CDR privind alegerea unui candidat la președinție (document de mare valoare pentru antropologia politică românească pentru că a arătat mecanismul social care se reproduce mereu, singurul candidat fără șanse e cel care e „cineva")? Pe urmă, au mai apărut stenograme ale ședințelor de guvern (odată chiar a Consiliului Suprem de Apărare), dosarul ultrasecret al anchetei despre teroriști (care arăta cum Mugurel Florescu a îngropat ancheta), fragmente din dosare de securitate sau SRI (de autenticitate dubioasă adesea, ca al meu, publicat de *Național* prin 1998). Și dacă mai adăugăm la asta fotocopiile care veneau prin poștă la diverse gazete din București prin 1994 ale corespondenței secrete dintre ambasade arabe la București și centralele lor, în care era vorba de tabere de teroriști musulmani prin Făgăraș, sau vila lui Virgil Măgureanu filmată cu o cameră ascunsă de televiziunea publică în 1997, cînd dl Măgureanu era șeful SRI, ne spunem că nu există pe lume țară ca România, unde nimic nu poate fi ținut secret și unde cea mai grozavă lege a informațiilor clasificate n-ar putea fi aplicată mai mult decît ultima taxă introdusă de primarul din Sinaia, taxa pe camion/încărcătură, care n-a făcut decît să mărească venitul personal al controlorilor de trafic și circulația nocturnă.

Să însemne asta că România a reușit să depășească moștenirea Ceaușescu, a celei mai închise societăți din Europa și a devenit peste noapte o societate deschisă? Nu tocmai: pentru că dacă românul obișnuit vrea să obțină vreo informație utilă, fotocopia de la cadastru a pămîntului său de la țară, orice raport despre cum se cheltuiește banul public sau pur și simplu orarul apei calde, aceste informații se dovedesc imposibil de obținut decît cel mult prin mită și resursele oamenilor de a plăti în schimbul informației sînt extrem de inegale. Indiscreția (că vorba e ieftină în culturile latine), incapacitatea instituțiilor românești de a ajunge la impersonalitatea birocrațiilor profesionale (deci personalizarea permanentă a ceea ce ar trebui să fie relații impersonale) și nevoia de a-și completa veniturile prin mită a funcționarilor se constituie toate în aliați în a sparge zidurile din jurul informației. Dar putem lăsa programul de deschidere a societății românești pe seama lor? Evident, nu: nici măcar din rațiuni morale, ci din rațiuni practice. Informația obținută astfel e limitată doar la privilegiații care au mijloace de presiune sau mituire ca s-o obțină, sau e parțială, sau e complet eronată. Poate ar trebui să povestesc cum am luat un taxi într-o noapte și șoferul m-a felicitat că mi-am recăpătat casa înapoi de la Mircea Dinescu, casa lui Iorga, zicea el, și cînd i-am spus că nu există o asemenea casă (a fost demolată de Ceaușescu) și ca atare n-aveam cum s-o cîștig de la nimeni, Dinescu sau altcineva, a fost capabil să-mi spună că informația provenea de la doi scriitori pe care îi luase de la crîșma Uniunii și-i dusese acasă la Fănuș Neagu, care refuzase să-i însoțească la restaurant, vorbind *tot drumul* despre un proces care nu a existat niciodată. Plus, ultimul exemplu și singurul sistematic, începînd cu 1999 am trimis la toate agențiile guvernamentale centrale cereri pentru a obține rapoarte de activitate (în cazul Parlamentului, date despre cum a votat fiecare deputat în cazul voturilor nesecrete), ca să primesc rapoarte ale compartimentelor de relații publice, situația prezenței (că nu avem arhive de vot pe indivizi – dacă o să avem vot uninominal nu ne va servi la nimic, că oricum nu știm cum va vota fiecare), scrisori politicoase explicîndu-mi că nu există așa ceva sau abțineri totale și nepoliticoase.

Din aceste exemple reiese un număr de lucruri importante. Unu, că informația de interes public trebuie să fie *corectă*, ceea ce presupune un comportament etic din partea celor care o generează sau o colportează. Doi, că trebuie să fie *relevantă* pentru a satisface nevoile celor care au nevoie de ea. Trei, că trebuie să fie *accesibilă pe gratis* sau cu costuri minimale, transparente și aceleași pentru toată lumea. Patru, că acest lucru trebuie să se întîmple regulat, deci *conform unui model previzibil* pe care să ne putem baza în orice zi și în orice clipă. Cînd aceste condiții vor fi realizate vom putea vorbi de o societate deschisă. Costurile fiecărei activități, de la a face afaceri la a face jurnalism, vor scădea, la fel și corupția și șantajul care se bazează pe monopolizarea de către persoane sau instituții a informației de ordin public și a utilizării ei pentru profit personal. Cu aceste comportamente nu ne putem lupta prin mijloace represive, sau nu numai. Singura cale de a le elimina este desființarea monopolurilor, generalizarea accesibilității la informație, înlocuirea modelului anarhic-restrictiv de obținere a informației cu unul de veritabilă deschidere.

Rar avem de raportat știri bune din România, dar de data asta avem. Prin promulgarea Legii asupra accesului la informație, în această toamnă, s-a deschis o posibilitate reală de a deschide administrația românească, care e problema numărul unu. Pentru prima dată o lege obligă administrația să creeze rapoarte de activitate în care să dea socoteală pentru cheltuirea banului public, să le publice din oficiu, împreună cu orice alte documente care nu sînt secrete fără ca să existe măcar o cerere de informație din partea cuiva. Legea introduce pedepse administrative și procedura de urgență pentru atacarea în justiție în cazul în care un funcționar sau o instituție face obstrucție și nu produce documentele relevante în termenul legal de două săptămîni. Mult hulitul Departament al Informațiilor Publice a făcut o treabă excelentă în colaborare cu varii organizații din societatea civilă și un mic nucleu PNL-ist condus de Mona Muscă pentru a crea o lege bună și a o trece prin cele două camere. Cheia e firește, implementarea. Multe sînt de făcut ca agențiile publice să poată să-și organizeze și să publice informația din oficiu, de a face rapoarte relevante și comprehensibile, la fel cum multe sînt de făcut pentru a crea auditori și ombudsmani din societatea civilă, care vor trebui să ceară aceste rapoarte, să le citească, să priceapă ceva din ele, și așa mai departe. Dar pentru prima dată avem un program de acțiune pentru creșterea calității administrației noastre, realist, fezabil și care se bucură de un cadru legal inteligent, cu alte cuvinte, de o lege *aplicabilă*. Singurele legi bune sînt cele aplicabile, și ele sînt aproape de negăsit la noi. Și legile bine-intenționate, și cele prost intenționate sînt deopotrivă de stupide cel mai adesea, pentru că nu sînt concepute simultan cu o politică de aplicare a lor și merg direct în coșul de instituții neimplementabile. Și cu cît acesta e mai mare, cu atît spațiul disponibil se umple cu instituții inutile pe care mai tîrziu nimeni și nimic nu le mai poate clinti pentru că se consolidează. Orice lege a informațiilor secrete va fi votată, informațiile secrete tot se vor scurge, pentru că instituțiile informale – traficul de informație contra sume serioase sau prin barter – s-au consolidat deja.

Aș vrea să închei totuși printr-un avertisment această relatare a singularei experiențe pozitive pe care am avut-o cu reforma românească în ultima decadă (ciclul cercetare bună, proiect de reformă pe baza unei cercetări cu rezultate clare, campanie de lobby reușită și circumstanțe favorabile pentru adaptarea legii a funcționat atît de perfect încît face obiectul unui studiu de caz al Băncii Mondiale – am ajuns și noi o dată *best-practice*). Obiectul acestui avertisment este *natura procedurală* a transparenței și politicilor de promovare a transparenței. Ca și democrația, care nu e decît un set de proceduri pînă la urmă, *transparența arată numai ceea ce există*. O lege bună favorizează schimbarea de comportamente, dar societatea noastră nu va deveni deschisă peste noapte. Ba chiar am îndoieli serioase dacă obstacolul cel mai mare nu-l vor constitui elitele noastre intelectuale, foarte vocale cînd e vorba de cerut informații, dar în mică măsură capabile de un comportament transparent. Nu găsești la noi cererea de a deveni membru într-o organizație afișată pe *website* împreună cu condițiile, nu am văzut organizații românești care să aibă criterii clare și deschise de aderare, (în unele am refuzat să devin membru exact din această cauză, limitările impuse fiind arbitrare și absurde) și în zilele în care dădeam consultații internaționale pe tema instituțiilor deschiderii am asistat și la o ședință la universitatea mea unde a trebuit să mă consum serios pentru a convinge *oameni mai tineri ca mine* că trebuie să ne afișăm programele didactice pe Internet! Universități de clasa unu, ca MIT, își pun pe Internet și cursurile, în generozitatea de a împărți cu toată lumea ceea ce au, iar noi sîntem preocupați că cineva va fura puțina noastră știință, care în mare măsură nici nu există. Și tot un obicei pur intelectual la noi a devenit *omerta*, tăcerea în jurul persoanelor sau operelor care nu ne plac dar sînt cumva prea proeminente ca să fie desființate printr-un scandal. Fenomenul are o tristă și faimoasă istorie la noi, de la relatarea pe care i-o face Pașadia în *Craii*... la multele însemnări semnificative ale lui Adrian Marino pe această temă. Deschiderea nu servește la mare lucru acolo unde nu există capacitatea de a obiectiva, deși constituie desigur un prim pas necesar.

Ce e de făcut? Dau un exemplu. Istoricul relațiilor mele nu tocmai calde cu palatul Cotroceni e notoriu, de la dialogul în fața națiunii cu președintele nostru la procesul pe care l-am făcut partidului pentru calomnie, devenită în scrisoarea lor de scuze finală *informație eronată*, dar cînd am primit o vizită de curtoazie la ultima schimbare de mandat din partea unui cunoscut care a ajuns să lucreze taman acolo și care mi-a cerut pentru baza lor de date ceva despre Societatea Academică Română i-am dat ultimul raport de activitate, remarcînd în ultimul moment că avea lista cu toți finanțatorii și toate granturile. I-am atras atenția asupra acestui lucru și i-am spus la despărțire: „Spune deci la SRI, care demult se întreabă ce dracu' facem noi aici, că dacă vor să știe ceva să vină să ceară sau să te trimită pe tine. Sîntem complet deschiși aici." N-a venit nimeni, deci presupun că informația pe care am distribuit-o atunci a fost *corectă, relevantă și comprehensivă* și nu a necesitat ceea ce se numește în textul noii legi a informațiilor *o revenire*. ▲

Eugen VASILIU

Lirica secretului / Epica transparenței / Drama cetățeanului

Cînd vorbește despre secret, Statul plînge. Lira administrației nu are destule coarde pentru a cînta toate nuanțele sublimului secret: strict confidențial, secret de serviciu, secret de stat, strict secret de importanță deosebită și secret clasat de 50 de ani (de importanță istorică!).

Secretul, pentru Stat, este Adevărul necesarmente ocultat. Partea lirică vine tocmai din această sfîșiere, din această dilematică (sic!) alegere între iubire și datorie: cum să spui totul cetățeanului care merită să știe totul, atunci cînd acest tot, odată cunoscut, poate distruge țara și odată cu ea pe cetățean?

Secretul de stat este exact la fel ca adevărul credinței: trebuie să te bizui pe el, dar să nu-l cercetezi.

Și, cel mai mult șimai mult, secretul trebuie ocrotit. „Sînt fragil, nu mă atingeți", imploră copilul cel mai drag al administrațiilor de pretutindeni, precum într-o șansonetă franțuzească din anii '70.

În legea secretului (în proiect), apărarea secretul de stat „este o îndatorire de onoare a fiecărui cetățean, prin care acesta își manifestă fidelitatea față de țară". Acest minunat vers de baladă, devenit normă juridică de recitat în cenacluri flambate, merită o melodie pe măsură, cu aranjament pentru tobe și drîmbă.

Cred că speranța supremă a oricărei administrații este să fie ea însăși secretă. Adică să se întrebe: de unde ne vine binele ăsta interminabil și această bunătate iremediabilă?

Visul cel mai urît al administrației este probabil visul în care cetățeanul știe totul despre *cine, unde, cînd* și *de ce*. Adică cetățeanul știe *cum*.

Cînd vorbește despre secret, Statul plînge. Dar sînt lacrimi de crocodil, pentru că nimeni nu va scăpa din fălcile administrației. Iar adevăratul, unicul și marele secret este acela că, pentru Stat, cetățeanul nu este un scop, ci un mijloc.

Acest „mijloc" trebuie să se supună, ca orice unealtă docilă. În caz contrar, versul de baladă al normei juridice se va preschimba într-o sancțiune decapitorie, iar melodia va fi un prohod, cu aranjament pentru fluieraș de soc.

Transparența este arta de a arăta oamenilor Adevărul, astfel încît aceștia să se uite prin el fără să-l vadă. Adevărul transparent nu mai are nevoie de secrete. Este ca o scamatorie, care odată învățată, permite orice giumbușlucuri „la vedere".

Imaginați-vă o scenă înaltă, pe care o poate vedea oricine, iar pe scenă, dincolo de un mare voal subțire, o acțiune erotică derulată fără false pudori.

Ei bine, puteți scrie pe acel voal orice, de la anunțurile unor catastrofe iminente (peste 5 minute veți muri), pînă la insulte adresate publicului (toți privitorii sînt idioți), nimeni nu va reacționa. Faptul că Adevărul anunțat este transparent, iar ceea ce se întîmplă dincolo de el este scump la vedere, va face pe spectatori să ignore complat mesajul transmis. Cei care au organizat spectacolul nu vor mai putea fi acuzați că nu au comunicat cu publicul. Curajul transparenței se numește cinism.

Fiind o variantă de ficțiune în acțiune, transparența se poate manifesta și în genul scurt și în genul fluviu.

În genul scurt, transparența este orbitoare, iar în genul fluviu este obositoare. Nu poți privi multă vreme adevăruri brutale (suferința, mai ales) și nici adevăruri care curg în cascade monotone (prostia, mai ales). În ambele cazuri ochiul publicului se închide repede, adică exact ceea ce-și dorește și cel care manipulează transparența. Gulagul nu era un secret, dar era atît de evident, atît de orbitor de prezent, încît ochiul repede închis i-a protejat pe mulți martori ai epocii de arsuri pe retina conștiinței. Eșecul comunismului nu era nici el un secret, dar era atît de evident, atît de obositor de permanent, încît ochiul repede închis i-a ferit pe mulți nostalgici de azi de amintiri răscolitoare. În toate cazurile, transparența este postconflictuală.

Nu cred că se poate imagina un mare Adevăr prezentat, în sfîrșit, publicului, altfel decît după o revoluție, după o revoltă, sau măcar după o manifestație de protest. Aceasta deoarece, pentru a fi făcut transparent (deci invizibil), este necesar ca Adevărul să fi rezultat dintr-o luptă, cu aburii care-l învăluie ridicîndu-se din el. Numai în acest fel, convinși că prin sacrificiul lor îl merită pe deplin, oamenii vor putea să-l privească în față, bucurîndu-se, totodată, că nu mai înțeleg nimic.

Pentru cetățean, accesul la informația de interes public, ridicat recent la rang de lege, este un pariu extraordinar.

Căci această nouă libertate, de a fi transparent din interiorul autorității publice sau de a fi informat din exteriorul ei, înseamnă de fapt a fi cetățean.

Dar această lege poate reprezenta, de asemenea, în condițiile unui civism precar, fie instituționalizarea indiscreției și a bîrfei, fie ocazia nesperată de a supune bășcăliei temele majore ale existenței noastre comunitare, fie pretextul cel mai la îndemînă de a șicana autoritățile cu o puzderie de întrebări minore, formulate în dileme (sic!) majore.

Un lucru este sigur, deosebirea dintre *curiozitate publică* și *interes public*, în materie de informație este deosebirea dintre *firesc* și *legitim*. Și numai timpul poate să ajute oamenii să perceapă aceste nuanțe, astfel încît, de o parte sau de alta a legii, în administrație sau în public, să o facă să funcționeze.

Stau și mă întreb, după ce am scris o lege ca pe o *sonată pentru cetățean, conștiință și un drept fundamental*, cine și cînd va putea interpreta partitura.

Mă gîndesc să dau un anunț: „Caut cetățean serios, onest și educat pentru exercițiu responsabil al unui drept fundamental. Presa să se abțină." ▲

Cornel IVANCIUC

Voyeur în tranziție

– sau crima de pe buza sarbacanei –

Aproapele nostru demnitarul are o viață ascunsă, pe care deșănțata strădanie a reporterului se chinuie să o recompună din elementele ei disparate. Începînd de aici și pînă la a articula discursul unei dezvăluiri, reporterul va arunca în joc cele mai năpraznice arme – nu întîmplător teleobiectivul aparatului său de fotografiat este supranumit *tun* – cu care își va hăitui vînatul fără milă, remușcări sau regrete. Nu vor scăpa pîndei nici măcar acele amănunte sensibile, legate de marca sutienului sau tampaxurile nevestei, etichetele de la șosete, prezervativele, chiloții sau tuburile de pastă de dinți, pescuite dintr-un tomberon, zvoanele insidioase despre un posibil adulter sau o presupusă partidă de sex în trei, strecurate de o *sursă* veșnic dezinteresată, la colțul unei străzi, pentru a realcătui, în cele din urmă, tabloul votiv al unui damnat. Aparatul de fotografiat devine în mîinile unui reporter o sarbacană, iar săgețile unse temeinic cu otravă – anexele justiției divine. Reporterii și rudele lor și mai sîngeroase, *paparazzi,* l-au ucis pe premierul francez Bérégovoy, dacă amănuntul în sine mai poate prezerva un dram de relevanță pentru posteritate. Tot ei sînt responsabili pentru moartea prințesei Diana și pentru înmormîntarea carierei de diplomat a dlui Jean-Pierre Vettovaglia, fostul ambasador al Confederației Helvete la București. Cu rare excepții, reporterul nu are nici o îndoială legată de vina demnitarului sau a vedetei, care devine doctrina lui oficială. Demnitarul este vinovat pentru că a ajuns la putere, cocoțat pe stiva propriilor lui cadavre, iar vedeta, pentru că agasează prin stăruitoarea ei apariție publică, așa că sînt *a priori* pasibili și unul și celălalt de a fi azvîrliți fiarelor. Luată la puricat, doctrina reporterului, care nu scuză nici un mijloc pentru a-și atinge scopurile, este un *summum* de idei și senzații preconcepute. Experința criticilor mass-media spune că tot preconcepții sînt și adevărurile răstălmăcite, dacă – iarăși – opinia lor îl poate deturna, într-un fel sau altul, pe reporterul chitit să-și ducă execuția publică la bun sfîrșit. El nu are tabu-uri și interdicții, iar viața privată a victimelor lui este demolată în numele falsei pudori, care trebuie adusă ca ofrandă pe altarul consumatorului. În peisajul trist al media universale, reporterul nu este decît un penibil voyeur, care se screme să atingă – ridicat pe vîrfurile picioarelor, de la statura sa de pitic grotesc – gaura cheii, pentru a se delecta din nectarul plăcerii de a fi năvălit cu bocancii plini de noroi în viața privată și intimitatea victimei. Sînt reporter din cauza unor carențe de caracter, și voyeur din pricina unor defecte severe de personalitate. Îmi place să beau sîngele victimelor mele și să le atîrn scalpurile într-o panoplie. Cînd voi fi anchetat la Judecata de Apoi și voi fi întrebat de ce mi-am hăituit vînatul pînă la epuizare, de ce am subscris la compromiterea dlui Vettovaglia și de ce mi-am atîrnat la oblînc țeasta dlui Măgureanu, voi răspunde, probabil, așa: „Onorată instanță, cerescule sanhedrin, sînt un vînător ratat. Ar fi trebuit să pun lațuri pentru găinușe, capcane pentru vulpi și să sap gropi tivite cu țepușe pentru șacali, dar, printr-un nefericit concurs de împrejurări, vocația mea de vînător de jivine a fost deturnată înspre vînătoarea de capete. Drept care am ajuns să-l confund pe dl Măgureanu cu un șacal, pe dl Vettovaglia cu o vulpe și pe dra Floriana Jucan cu o găinușă. Așa că, dacă ați ascuțit cuțitul și ați uns ghilotina, sînt gata să va încredințez pixul, *tunul* și capul." ▲

Mistere profesionale

Comuna Moeciu, hanul „La Făniță", un șofer stă de vorbă cu patronul:

– Ei, mai decontez și eu ceva mai mult, mai fac un drum în plus. Dar tot nu prea-mi convine. Dumitale aici, ca patron, cum îți merge? Presupun că ai clienți destui.

– Îh, cam puțini și fiecare mănîncă tot puțin.

Intru și eu în vorbă:

– Totuși, cam cîți clienți trec pe aici, în medie, pe zi?

– Îh... (se scarpină sub căciulă) n-aș putea să spun.

– E secret?

– Dar nu poți face o socoteală. Ce, dumnealui poate să spună exact cîți kilometri face pe zi?

– Nu, că n-am tahometru, nu-mi mai merge nici kilometrajul la bord...

– L-ai stricat?

Toată lumea rîde.

– Vedeți, fiecare cu socoteala lui, nu poți ști niciodată prea exact.

– Păi, zic eu, dacă fiecare are o socoteală a lui, ar trebui s-o știe. Că n-o spune și altora, e altceva.

– Dumneata nu vrei niște mici, schimbă vorba hangiul.

– Nu vreau, că nu știu din ce-i faci, îi răspund.

– Dar nu crezi, domnule, că te intoxic. Dacă mănînci din micii mei mă pomenești. Nu e în zonă cineva să-i facă mai bine, uite poate să spună și domnu' Marin, că trece mereu pe aici. Rețeta mea e intangibilă.

– Infailibilă?

– Intangibilă vine cum că nu i-o atinge nimeni, rîde șoferul. Nici cîinii.

– Să mai pofteștI pe la mine să-ți dau să mănînci... De ce nu te duci la „Căprioare". Să-ți dea ciorbă veche. Din burtă, nu de burtă. D-aia cu morcovi.

– Hai, nu te supăra, știu că micii dumitale sînt cei mai buni. Tocmai aia e și problema: din ce-i faci? Numai carnea foarte fezandată are așa un gust bun.

Hangiul îi trage o palmă pe spate șoferului care rîde cu noduri de propria-i glumă, arătîndu-și dinții rari. Iese afară în țipetele lui Făniță:

– Ocupă-te mai bine de afacerile tale cu motorină. Vezi că nu merge cu oricîtă apă ai pune.

– Știu, știu, nu-i ca la vin, zice șoferul.

Făniță se întoarce înăuntru și uitîndu-se la mine ușor jenat îmi spune:

– Mai glumim și noi.

Eu mă întreb, totuși, cît adevăr e în glumele lor, de fapt, cîtă apă e în vinul meu și cîtă carne bună în pastrama pe care tocmai am comandat-o.

a consemnat Andrei MANOLESCU ▲

Etape spre claritate

– convorbire cu Adrian BABOI-STROE,
director executiv al Asociației Române pentru Transparență –

Prea bucuroasă că după '89 a cîștigat libertatea de expresie, lumea românească a sperat că libertatea de informare în chestiuni de interes public va veni aproape de la sine și foarte repede. Cum lucrurile nu s-au petrecut astfel, majoritatea cetățenilor și-a descoperit reflexe vechi de resemnare: sîntem mici, decît să lămurești o problemă mai bine te lipsești, noi nu ne pricepem, tot ăia mari știu mai bine și-o-ntorc cum vor ei, nu s-a schimbat nimic ș.a.m.d. Judecînd cu mentalitatea veche realități în transformare, accesul liber la informația publică a fost echivalat mai degrabă cu o bătaie de cap decît cu un drept cetățenesc.

Știm ce să cerem?

În clipa de față cît de interesați sînt românii de informația publică?

Noi n-am avut pînă acum informație publică, în sensul în care este ea definită de recenta lege a accesului liber la informația respectivă. Probabil că abia după vreun an de la intrarea ei în vigoare vom putea spune dacă într-adevăr sîntem sau nu un popor dornic de informație de acest gen. Pînă una alta, ne putem baza pe experiența unor țări care au o asemenea lege de ani buni. Canada ar fi un exemplu, fiindcă acolo există și un institut care se ocupă de cercetarea solicitărilor făcute de cetățeni pe baza acestei legi. Or, ce spun acești cercetători? Nu trebuie să ne facem iluzii și să idealizăm însemnătatea ei pentru cetățeni. În ce sens? Cetățenii, organizațiile nonguvernamentale sau firmele interesate nu cer informații de interes public ca să testeze soliditatea sistemului democratic sau pentru alte rațiuni de ordin superior. Lumea caută să obțină acele informații care să o ajute în activitatea zilnică, să-și facă treaba în bune condiții. E foarte important ca într-o societate oamenii să-și facă treaba: poate că acesta e cel mai important lucru.

Probabil că, pentru mulți dintre noi, noțiunea de „informație publică" este legată numai de o sferă de probleme înalte, fără legătură directă cu activitatea de zi cu zi.

S-ar putea. Pe de altă parte, există și un strat de solicitanți, mult mai subțire, format din cercetători sau firme de cercetare care folosesc informația publică pentru scopurile lor comerciale; de exemplu, institutele de sondare a opiniei publice își construiesc eșantioanele pe baza cărora fac sondajele, cerînd de la primării listele electorale din circumscripții. Mulți dintre oamenii care lucrează în asemenea institute au avut măcar o dată greutăți de a procura aceste liste. Ne putem întreba: ce-i atît de important dacă o firmă nu și-a atins interesul comercial? Dar aici nu e vorba numai de interesul comercial, ci și de un interes public. Pentru că este și în interesul tuturor cetățenilor ca eșantionarea, metodologia să aibă acurateță, să aibă putere de predicție. Lucrurile sînt – iată! – amestecate: acolo unde sîntem înclinați să vedem doar interes comercial putem găsi și un interes public major.

Acum 11 ani, veneam dintr-o lume de secrete și zvonuri și doream să ajungem cît mai repede într-o societate liberă, prosperă, întemeiată pe democrație. De ce credeți că lumea a fost mai întîi dornică să știe ce-i cu dosarele de securitate și nu cu sursele de finanțare ale noilor partide, de exemplu, sau cu actele de proprietate aflate la arhive?

S-a început cu dosarele de securitate pentru că acesta era un subiect important pentru relația noastră cu trecutul apropiat, cu fostul regim, cu încercarea de recuperare a memoriei. Apariția partidelor era normală, permisă de lege, iar dacă legea îți permite, tu, în calitate de cetățean rațional, chiar dacă nu totdeauna bine intenționat, folosești ceea ce ți se oferă ca posibilitate. Lipsa de curiozitate a cetățeanului obișnuit în această direcție o pot înțelege cît de cît, raportîndu-mă la timpul de atunci. Dar de ce nu s-au interesat acei cetățeni care aveau o datorie în plus să se informeze în legătură cu acest aspect – mă refer la intelectualii români, în special la cei implicați în viața politică și în viața civică? Poate greșesc – dar după știința mea – pînă prin anul 2000, cînd Pro Democrația a început să studieze serios finanțarea partidelor politice, această problemă nu i-a preocupat așa cum s-ar fi cuvenit pe intelectualii implicați în politică și în activități civice.

Aveți o explicație pentru această stare de fapt?

Cred că în primul rînd era vorba de tipul de formație pe care-l avea majoritatea acestor intelectuali. Chestiunile financiare li se păreau probabil, prea mărunte, disgrațioase, „vulgare". Sănătosul principiu al jurnalistului american, „follow the money" a fost înțeles foarte tîrziu. Cred că la început a fost vorba și de o oarecare naivitate, din aceeași familie cu naivitatea care îi făcea pe mulți intelectuali să respingă angajamentul politic considerînd mai pur angajamentul civic.

Știm cum să cerem ceea ce ne interesează?

Accesul liber la informația de interes public asigură acea „transparență administrativă" de care ne-am bucura să beneficiem cît mai curînd. Dar, din pricina multor experiențe neplăcute, demersuri eșuate, nu cumva nu prea știm cum să cerem ceea ce am dori să aflăm?

Și solicitarea de informații presupune o minimă competență, nu-i o treabă pe care o poți porni fiind complet neștiutor cu privire la domeniul despre care vrei lămuriri și îndrumări legale. În primul rînd trebuie să ai un interes rațional. Pe urmă, e necesar să ai o minimă competență să ceri acel lucru – unde și cui să te adresezi, să zicem. E nevoie să știi din pornire cîteva lucruri: ce drepturi îți oferă legea liberului acces la informațiile de interes public, ce pași ai de urmat, în cît timp trebuie să primești răspuns la solicitarea făcută ș.a.m.d. Să luăm, spre exemplu, cazurile legate de proprietate, unde oamenii au un interes direct în a lămuri lucrurile și a-și recăpăta drepturile cuvenite: dacă se vor înarma și cu o minimă competență în utilizarea legii care le asigură accesul la informație dacă vor ști cum să-și formuleze și să-și susțină cererea, ei vor putea obliga instituțiile statului, inclusiv arhivele – care acum par unora un adevărat labirint – să le ofere acele informații de care au nevoie.

Deci trebuie să trecem de la ideea că „ni se dă" o informație întîmplător, capricios cum ni se „dădea" înainte untul sau carnea, la efortul propriu.

Asta-i chiar o caracteristică interesantă a legii despre care e vorba. O asemenea lege sau aplicarea ei – nu este bună sau proastă în sine; ea este o lege bună sau proastă în funcție de cît de bine sau de prost o utilizează beneficiarii ei. Dacă funcționarul va vedea că nu primește nici un fel de solicitare, fie pentru că un om nu știe cum s-o formuleze, fie pentru că lumea nu a aflat că există această lege care-i apără interesul, asta-i va spori indolența și opacitatea .

Lene, incompetență, lehamite

Cîtă lene și cîtă incompetență intră în formula „secretului" pe care funcționarul nostru îl păzește ca un zeu bosumflat al ghișeului?

În clipa de față în administrația publică funcționarii sînt de tot felul: unii sînt competenți, alții incompetenți, unii harnici, alții leneși – într-o instituție îi găsești pe toți. Ce-a lipsit pînă acum a fost obligația legală, strictă, și niște termene precise pentru a da un răspuns la solicitările cetățenilor după cum au lipsit și sancțiunile pentru neîndeplinirea îndatoririlor de serviciu. Acest aspect al obligației legale, al termenelor de răspuns și al sancțiunilor – are mare importanță. Fie că funcționarul e harnic/leneș sau competent/incompetent aceste constrîngeri sînt egale pentru toți. În direcția asta am niște date privitoare la situația din Bulgaria. O organizație neguvernamentală a monitorizat timp de 4 ani soarta solicitărilor de informații de interes public. Din 2000 la ei s-a adoptat legea liberului acces la informație. Ei bine, înainte de intrarea în vigoare a legii, aproape jumătate din motivațiile refuzului de a da o informație se datorau indolenței, bunului plac al funcționarului sau misterioasei formule „nu vrea șeful". E clar că, în condițiile existenței unei legi care garantează dreptul și accesul cetățeanului la informație, atari motivații dispar: nimeni nu e atît de inconștient să dea asemenea răspunsuri dacă știe că va fi sancționat.

Aici cred că ne iluzionăm puțin: mai intervine și lehamitea românului care, prea multă vreme „privit de sus", repezit, speriat de pierderea timpului, se lasă mai degrabă păgubaș decît să-și afirme dreptul. Ce credeți că prevalează acum: opacitatea instituțiilor sau lehamitea cetățeanului?

Mi-e greu să fac o proporție. Dar cred că prevalează opacitatea instituțiilor. Există și o categorie de oameni inerți din punct de vedere civic, care habar n-au că pentru a face un lucru trebuie să ceară o informație. Aceștia sînt însă puțini. Iar dacă vrem o schimbare cred că e mai ușor să începi de la instituții. Cetățenii sînt cum pot fi, cu experiența, temerile sau neștiința fiecăruia.Dacă unii dintre ei văd că atunci cînd apelează la o instituție informația cerută li se dă, sau dacă nu li se oferă li se explică motivul, atunci capătă încredere și lucrurile intră pe făgașul bun. Dar dacă instituțiile rămîn în starea de acum nu se poate mișca nimic.

Mică istorie

Cît a durat să se facă și în România o Asociație pentru Transparență și ce piedici ați întîmpinat? Cîte din ele erau de așteptat, cîte întîmplătoare?

Asociația noastră pentru Transparență este acreditată ca secțiune română a unei coaliții mondiale de ONG-uri; această coaliție se numește *Association for Transparency*. Noi sîntem un ONG, o persoană juridică română, membri fondatori sînt persoane fizice și juridice din România. Avem dreptul de a folosi numele coaliției internaționale *Association for Transparency* și emblema. Discuțiile pentru formarea acestei organizații la noi în țară au început în 1966 dar pînă la întemeierea propriu zisă au trecut cîțiva ani. *Transparency* vine într-o țară ca să testeze interesul țării respective față de tema propusă. Interes există și în România. Dar *Transparency* pune și niște condiții: să nu existe partizanat politic, componența trebuie să fie diversă și din punct de vedere profesional și din punct de vedere al sectoarelor reprezentate: sector de afaceri, sector neguvernamental. E dificil peste tot în lume să construiești o asemenea organizație, dar în România de acum e încă foarte greu.

A existat vreo suspiciune legată de faptul că ideea înființării ONG-ului venea „din afară"? Un fel de: „ce vor ăștia să afle, cine-i în spatele lor"?

Asta nu constituia o problemă, multor inițiative bune li s-au pus la început pe seamă intenții ascunse – vezi Fundația pentru o societate deschisă. Cel mai greu lucru a fost armonizarea diversității celor cu care colaboram. Oameni aveam destui, buni, dornici de treabă. Dar fiecare avea diverse istorii personale, diverse idiosincrazii, cutare nu voia să lucreze cu nu mai știu cine, care la rîndul lui refuza să colaboreze cu altcineva ș.a.m.d. Acestea au fost greutăți la care nu m-am așteptat și m-au descumpănit o vreme. Uneori gestionarea „vieții interne" a organizației nu e deloc simplă.

Ce face Asociația pe care-o conduceți pentru cunoașterea legilor, a problemelor care preocupă societatea noastră?

Obiectivele pe care ni le fixăm trebuie să fie în concordanță cu *charta* organizației *Transparency*. Noi stabilim însă prioritățile pentru societatea românească, modurile de abordare specifice. *Association for Transparency* este preocupată de problema corupției, de cea a bunei guvernări, de problema transparenței, de practicile corecte în lumea afacerilor. Acesta reprezintă și pentru noi un program pe termen lung. Acum, de pildă, încercăm să facem cunoscută legea accesului liber la informațiile de interes public, să ajutăm cît mai mult autoritățile în activitatea de instruire și de achiziționare a materialelor de prezentare etc. Într-o problemă de o asemenea importanță merită să alocăm resursele noastre pentru a face parteneriat cu instituțiile publice și a le ajuta. Ne bucurăm în această acțiune și de sprijinul unor finanțatori externi; de exemplu, USAID – Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională, a sprijinit financiar întregul proiect „Responsabilitate și transparență. Promovarea accesului la informația de interes public în România și R.F. Iugoslavia" – la care a colaborat și asociația noastră.

Cum ajung materialele de popularizare la îndemîna publicului?

A populariza o lege este o treabă costisitoare. În ce ne privește avem cîteva resurse și cîteva instrumente de lucru; de exemplu, un ghid pentru informarea cetățenilor – „ce trebuie să știm despre accesul la informațiile publice" pe care îl punem la dispoziția instituțiilor pentru a fi consultat, putem, iarăși să dăm asemenea materiale asociațiilor din provincie. Dar aici intervine o problemă efectiv trivială de logistică: nu avem suficiente exemplare pentru ca impactul răspîndirii la cetățeni să fie eficient. Totul merge însă pe tipărituri: ghid, broșuri, afișe.

La TV nu aveți acces?

Ar trebui ca televiziunea publică să-și propună un clip de utilitate socială. În alte țări există posibilitatea ca ea să aloce un timp de reclamă pentru transmiterea unui asemenea tip de mesaje. Popularizarea prin televiziune ar avea cel mai mare impact. Nimeni nu ne oprește să visăm la o asemenea posibilitate și la noi. Chiar dacă deocamdată realitatea ne dezmeticește. Transparența e un proces: are etape, așteptări, deschideri.

a consemnat Tita CHIPER

▲

Vasile MORAR

Sinceritatea ne-ruşinată

Îi spun unui prieten făcînd apel, unul autoritar, la o faimoasă idee a lui Amiel precum că *toate originile sînt secrete:* şi cele ale vieţii şi cele ale obligaţiei sau datoriei şi cele ale sacrului sau profanului şi cele ale decenţei sau indecenţei. În mintea mea persista de multă vreme ideea că există un secret veşnic de nedezlegat al conştiinţei. Aceasta pe de o parte. Pe de altă parte, nu putem să nu ne întrebăm care este originea însăşi a secretului, a acelui secret imanent conştiinţei, şi la care aceasta pare că a ţinut întotdeauna foarte mult. E vorba pur şi simplu de acel secret tradus în năzuinţa de a nu face publice unele lucruri, fapte, evenimente *numai de tine ştiute.* Prietenul admite că discuţia poate fi purtată pentru cea de a doua accepţie: mai clară, mai uşor de înţeles, mai uşor de verificat, mai puţin încărcată de presupoziţii metafizice. Refuzînd „metafizice" dar dornic totuşi să sondeze elementele prime ale sufletului omenesc, amicul observă că dorinţa de a conserva secretul, adică *de-a ascunde voluntar ceva de ceilalţi,* a fost o tendinţă puternic prezentă în protoistorie cînd totul era „vrăjit" sau ascuns privirii ignorante fără de voie, că aceeaşi tendinţă a mai fost activă încă în timpurile moderne de început, dar că acum, în modernitatea noastră tîrzie, nimic nu mai vrea să mai rămînă secret pentru o sensibilitate „absolut nouă", dezmărginită programatic, fascinată de lipsa de limite, de norme şi de repere, o sensibilitate mereu narcisiacă şi mereu exhibiţionistă totodată. Nu pot să nu-i dau multă dreptate interlocutorului meu, cu atît mai mult, cu cît el face parte din categoria celor care acceptă o sensibilitate postmodernă, dar care se îndoiesc serios că ar exista cu adevărat o filosofie postmodernă. Urmîndu-i sugestia să vedem totuşi care-i originea stării de pulverizare a ideii de secret al conştiinţei. De unde vine dorinţa de-a nu mai ascunde nimic, de-a afişa totul (şi încă ceva pe deasupra), de-a considera că „orice este permis" mai ales cînd este vorba de lucrurile pînă mai ieri *intime, strict personale, numai ale tale?* Sînt cîteva explicaţii. Prima: tot mai mulţi oameni au realizat intuitiv că sînt total neputincioşi în faţa unei lumi haotice, cu atîtea forţe ascunse sau vizibile, insidioase sau brutale. Avem de a face în acest caz cu o reacţie paradoxală, iar *neputinţa* primeşte acest chip: dezgolirea sufletului cu supramăsură, expunerea a tot şi toate, în dorinţa de-a fi cruţat de alte suferinţe şi alte umilinţe. E un fel de joc liber între tendinţe ale „vieţii libere" ce îmbracă forma jocului pur, lipsit de orice răspundere şi tendinţe *thanatice:* tendinţa de a te omogeniza şi de a te înscrie într-o exhibare generalizată.

A doua explicaţie. Există o lipsă de *stimă de sine* care decurge atît din această tendinţă thanatică cît şi din iubirea narcisică de către acest om derutat a tuturor aparenţelor (inclusiv a zisei „lipsă de orice prejudecăţi") livrate de-a gata prin mass-media, în primul rînd. Cele două serii de cauze sînt contradictorii dar efectul acesta este de *devalorizare a propriului sine. Ajungem astfel la o a treia explicaţie.* Ispita indecenţei este ea însăşi produsul unei alte contradicţii şi confuzii: aceea dintre *adevăr* şi *sinceritate psihologică.* Cum aproape nimeni nu mai ştie ce e „adevărat în viaţă", e mult mai comod să te refugiezi în *sinceritatea ne-ruşinată,* căci, oricum, adevărul nu poate fi probat întotdeauna pe cînd „propria sinceritate", pare că da. Cine se mai gîndeşte precum La Rochefoucauld că sinceritatea „este o deschidere a inimii care ne arată aşa cum sîntem; este iubire de adevăr, repulsie de a se deghiza, dorinţa de a scăpa de păcate şi de a le ispăşi prin mărturisire?" Mai uşoară şi mai la îndemînă este „sinceritatea" frustă şi indecenţa brutală. Apare atunci întrebarea: cît de decent poţi fi cînd indecenţa este endemică? În fapt, decenţa implică secretul, implică ascunderea a ceea ce, oricum e penibil de văzut, de auzit sau de arătat în public. Decenţa e semnul elementar al simplităţii în comportare într-o lume contorsionată şi complicată; ea este semnul neostentaţiei într-o lume tot mai exhibiţionistă; ea este indicele de naturalitate, de firesc într-o lume nu neapărat mai artificalizată cît mai dornică să ofere plăceri fără suferinţi şi... fără de nici o culpabilitate. Este acest lucru posibil şi poate el dura? Oricum poate că este deocamdată mai rezonabil să transformăm celebra formulă a Sfîntului Augustin *Iubeşte şi fă ce vrei* în: *fii decent şi fă ceea ce trebuie; ascunde ceea ce-i dezagreabil dar care nu-i periculos nici pentru tine nici pentru ceilalţi; spune ceea ce e sigur benefic pentru semeni şi care dacă le-ar fi ascuns acestora le-ar provoca rău şi suferinţă deloc meritate.*

Aceasta ar fi o nouă reformulare a *regulii de aur* în morală într-un timp în care riscăm, dacă urmăm acelaşi drum de pînă acum, să ajungem, din nou în epoca de piatră: indecent de necioplită.

▲

Marina CONSTANTINESCU

Feţele blestemului

În acest moment, mulţi dintre locuitorii planetei trăiesc iluzia că cea mai extraordinară formă a comunicării este televiziunea. Datorită ei poţi fi în contact rapid, în acelaşi timp cu alte milioane de oameni, direct cu orice eveniment, bun sau rău, fie că s-a petrecut pe Lună sau undeva pe fundul unui Ocean. Sentimentele, stările traversate de fiecare formează, pînă la urmă, o densitate a sentimentelor care depăşeşte graniţele unei ţări şi chiar ale unui continent. Lucrul acesta, formidabil în fond, se întîmplă de cîteva ori într-un an: înmormîntarea Prinţesei Diana, catastrofa de la World Trade Center ar fi doar două exemple care nu mai au nevoie de nici un comentariu. Rămîne de discutat ceea ce percepe individul zilnic, în fotoliul său, ce se petrece în mintea şi în sufletul său în urma bombardamentului cu imagini. Deşi undeva în Cărţile Sfinte există o interdicţie a narcisismului, omul cade de cele mai multe ori în păcat. O fascinaţie aproape iraţională există, latent sau nu, în fiecare telespectator – care îşi face idoli din noul tip de vedete impus de micul ecran. Cele mai multe dintre emisiunile realizate pe canalele româneşti speculează visul narcisiac al omului care nu prevede nici o limită a ridicolului, a derizoriului în care se poate eşua aproape fără excepţie. De la micile interviuri luate pe stradă, în care cetăţeanul vibrează deja în faţa camerei de filmat şi nu poate rezista ispitei de a nu răspunde cînd habar n-are despre ce este vorba, pînă la ipostazele de protagonist la *Iartă-mă!, Din dragoste, Vara ispitelor,* de pildă, gama atracţiei este felurită, diferită, nemărginită. Ca şi pierderea intimităţii. Nu contează *cum,* important este să mă văd. Propria imagine imprimată pe o peliculă şi apoi redată la televizor, pentru a fi observată de milioane de ochi, naşte în individ senzaţia de *ales.* Se detaşează din coloană, iese din rînd, este altfel decît turma. Extraordinar!

Televiziunea vine peste noi şi ne invadează fiinţa. Urmele asediului sînt imagini disparate, rupte din context, asociate în mod bizar, aglomerate într-o succesiune aiuritoare în care orice apartenenţă este distrusă. Nici ele nu-şi mai au identitatea virgină, dar nici noi, purtătorii lor. Convieţuim zi şi noapte cu viziuni.

Un fragment dintr-o reclamă se combină cu o secvenţă dintr-o telenovelă, niciodată nu ştii din care, cu un viol, cu o crimă, cu un sărut pasional, e greu să numeşti cuplul, cu un gol dintr-un meci, cu o mare cu zăpadă... Spaţiul şi timpul se dilată şi se comprimă incontrolabil. Eşti locuit şi bîntuit de aceste imagini. Desenul lor ireal te seduce dar te şi chinuie. Cercul este vicios. Nu s-ar întîmpla nimic din toate acestea, personalitatea n-ar mai fi manipulată, folosită dacă n-ai apăsa pe butonul telecomandei. Liniştea interioară ar reveni în matcă ca şi libertatea gîndului şi a formulării lui. Ai închis orice cale de acces. Şi nu ţi se pare că trăieşti în afara lumii. Simţi însă că televiziunea te înconjoară, că există peste tot. Nu rezişti ispitei: ea dă năvală peste tine ca un fluviu revărsat pentru că tu, telespectatorul, ai deschis televizorul. Seducţia face uz de fanteziile imaginaţiei, ale jocurilor perverse. Te dezgustă şi te atrage. Ce paradox. Ce blestem. Nimeni nu produce un viol. Amorul e consimţit. Agresiunea apare pentru că e solicitată. De ce nu se produce divorţul? Nu ştiu.

▲

© S. Ivanoschi

Irina NICOLAU

Funde şi peceţi

De cînd e lumea lume, există taine şi secrete... Taina o duci cu tine în mormînt, pe cînd secretele sînt o invitaţie la colportaj. Eu îţi spun ţie şi tu îmi spui mie, zgîrmăm ca găinile după un subiect gras. Cu alte cuvinte, taina o tăinuieşti, iar cine o destăinuie comite un gest grav. Secretele le şopteşti la ureche, le strecori, le toci mărunt.

Îmi închipui tainele stînd cu buzele strînse sub peceţi negre. Secretele sînt împachetate în hîrtie colorată şi se leagă cu fundiţe. Oamenii secretoşi, bolnavii de secretomanie, practică un veritabil ritual al împachetatului şi despachetatului.

M-a întrebat cineva ce secrete mai are românul în zilele noastre? I-am răspuns, care, cum... Beţia dezvăluirilor pe care o practică ziarele ca să se vîndă nu cred că afectează viaţa secretă a omului comun, a grupului sau instituţiilor. Fiecare cu sertarele lui pline cu pacheţele. Din comoditate, în locul fundelor, mulţi folosesc azi elastic.

Din cîte se pot spune cu privire la secretele tranziţiei, vă atrag atenţia asupra susceptibilităţii cu care este întîmpinată dezvăluirea unui secret. De pildă, dacă m-aş apuca să scriu despre secretele Muzeului Ţăranului Român, puţini ar fi neispitiţi de gîndul că urmăresc ceva. Să verificăm dacă greşesc. Ei bine, iubitori şi neiubitori ai Muzeului Ţăranului Român, aflaţi că de la înfiinţare şi pînă astăzi oferta culturală a muzeului a fostă sărăcuţă. Ha, ha, ha, ha se vor grăbi să interpreteze unii cititori, iată un mod de a lovi în persoana responsabilă cu acţiunea culturală. Eroare! Persoana în chestie sînt eu şi treaba a mers cum a mers din două motive, unul avuabil – au existat prioritaţi de alt gen – şi unul care ar trebui să constituie un mare secret – nu am putut inventa o ofertă culturală pe măsura expoziţiilor decît foarte rar şi n-am acceptat gesturi de rutină.

Acum am găsit însă ceva! Chiar am găsit!!! Nu pot să spun ce pentru că ar însemna să livrez toate secretele. Atît o să las să-mi scape, că din 8 decembrie demarăm programul *Sîmbetele Muzeului Ţăranului Român.* Între 11,30 şi 13,00, cei interesaţi de evenimente culturale deosebite sînt aşteptaţi. Sînt aşteptaţi e un fel de-a spune, avînd în vedere că s-ar putea să nu ştie. Intenţionăm să nu facem publicitate. Vine cine află de la altul care a aflat. Mizăm pe comunicarea gură la ureche (la şcoală învăţăm că folclorul se transmite din gură în gură, ceea ce este cel puţin stupid).

Mulţi dintre cei care au ajuns cu cititul pînă aici au conchis deja că a fost o cacialma, o publicitate neplătită. Cu totul confidenţial am să vă spun că a fost o altă cacialma. Ca să vă lămuriţi ce-a fost, va trebui să vă bateţi capul foarte tare.

▲

Ștefan BĂLAN

Mila secretelor

În urmă cu aproximativ un an, într-unul din spitalele în care lucrez, în ușile birourilor personale a fost instalată cîte o fereastră, îngustă și lungă. Motivul invocat (un caz recent și mai degrabă neclar de abuz sexual din sistemul sanitar) nu a reușit să explice cheltuiala pantagruelică de cîteva milioane de dolari: fereastra putea fi ușor acoperită, de exemplu atîrnînd, în dreptul ei, o haină, asta în timp ce victima putea oricînd striga după ajutor. Semnificativă, totuși, a rămas prejudecata (dezbătută, ca orice prejudecată, scurt, emfatic și fără convingere) din spatele gestului: în fond, toată lumea se poate uita în birourile noastre pentru că noi nu avem nimic de ascuns. Simplificările își au utilitatea lor, dar, de data aceasta, totul a adus mai degrabă cu un masacru: s-a decretat, cu surle tacite, că există două tabere, una a celor care au de-ngropat secrete, și cealaltă, a noastră (nu-i așa?), a celor care nu au nimic de ascuns.

După aproape șase ani petrecuți în New York, am ajuns la concluzia că un mod eficient de a descrie, în racursi, un popor, este prin prejudecățile lui. De pildă, americanii cred că nimic nu este imposibil (*„the sky is the limit"* sau *„where there is a will there is a way"*)[1], că *„more is better"*[2], că trăiesc în cea mai glorioasă țară din lume (și din istorie), că binele întotdeauna învinge răul (de care se deosebește precum albul de negru), printr-o confruntare clară, pirotehnică și exterminatoare, că principiul vital al universului este puterea iar substanța lui dolarul, că munca susținută, inteligența și inițiativa te duc necesarmente, ca pe o scară a lui Iacob, direct în paradis (dar unul terestru) etc.

În schimb, noi, românii, ne purtăm ca și cum am crede că mai important decît să fii inteligent (sau moral sau muncitor) este să fii *dăștept* (termen de sine stătător, diferit de *deștept*, nesuportînd abstracțiunea substantivării ci doar pălmuirea adjectivală), că singurul lucru important pe lume este gratificarea imediată, plăcerea-acum-și-aici (*„Noi, să ne refuzăm o plăcere?"* îmi șoptește, strigător la cer, o reclamă la Winston; iar cea la Winston lights: *„Plăcere fără compromisuri"*), că orice lucru poate aștepta pînă mîine (care mîine, nu-i așa, este mîine, *„că doar n-au intrat zilele-n sac!"*), sau că *„ce s-ar întîmpla dacă am face cu toții la fel?"* (iată antidotul sigur al inițiativei), că totul este relativ pe lumea asta (relativism original, cu paradoxale accente de intoleranță), că, oricît de rău, se poate și mai rău (și că o ducem rău din cauza altora – cînd nu sînt *„agenturili străini"*, atunci sînt *„agenturile străine"* –, care alții, *„ascultă la mine"* – la român, problema autorității este aproape la fel de vastă ca și fotbalul – nu-s nici ei cine știe ce), că atunci cînd am isprăvit totul în propria ogradă, ne mai rămîne, totuși, capra vecinului și că, în fine, cînd nu există soluții, există maneaua lui *„dacă n-a fost să fie..."*

Am trăit tot timpul cu convingerea (și încă mai trăiesc) că prejudecățile sînt egal de caraghioase dar și de puternice (deci periculoase) și doar de curînd am ajuns la concluzia că, o dată consolat cu existența lor, unele prejudecăți sînt, totuși, preferabile. Mă rog, întorcîndu-mă de unde am plecat, una din prejudecățile Americii este cea a transparenței, după care nu există nimic de ascuns, că totul poate fi (și trebuie) pus pe masă, în lumina reflectoarelor, oricînd și oriunde, că noi nu, nu avem secrete. Dar de unde această incomoditate în fața secretelor? Răspunsul stă exact în măruntaiele care, trecute prin mașina de tocat, dau secretele cele mai gustoase: o soră care se droghează, un fiu care-și abandonează studiile la Harvard pentru a lucra într-un McDonald's, o lege, aprobată-n secret, care face posibilă supravegherea telefoanelor domestice, un unchi pedofil, un președinte care se dă rotund în biroul oval etc. Devine secret tot ceea ce este perceput ca nepotrivit sau inacceptabil, ceea ce trezește sentimentul vinovăției, ceea ce stîrnește propriul dezgust sau oprobriul public (mergînd pînă la posibilitatea excluderii sociale). O dată cu secretul se naște sentimentul unei nealinieri la o normă ideală (socială sau personală), sentimentul de a nu fi făcut *„ceea ce trebuie"*.

Tocmai de aceea, a refuza existența secretelor și, mai grav, a necesității lor, este totuna cu a refuza acea latură a psihicului care nu trăiește doar pentru a ne satisface vanitatea: inconștientul. Practic, cine crede că nu are secrete față de nimeni refuză să creadă că ar avea secrete față de el însuși. Tacit, un astfel de om are convingerea că este alcătuit exclusiv din ceea ce percepe despre sine, din ceea ce el însuși și ceilalți cred despre el. (De la această deducție, excepție fac sfinții, aceste ființe întoarse pe dos, ca niște mănuși, de împărtășirea divină.) Iar aici revenim la tabloul prejudecăților americane, în care o găsim și pe aceea că ești ceea ce reușești să lași impresia că ești, că *ești ceea ce pari a fi*. Un exemplu aplicat: un comis-voiajor, tînăr, arătos, la costum și cravată, totuși elastic, împărțind pixuri colorate cu embleme colorate, arătînd solicitudine dar și exactitate în exprimare și opinie și respectîndu-ne spațiul și obiceiurile, va avea întotdeauna succes în comparație cu unul... șchiop, să spunem. Ori, evident, este vorba numai de aparențele energiei, ale responsabilității și inteligenței, este vorba de fațadă, adică de mască, de *persona*. Iar societatea americană este, în mare, un cult al *personei*. Și este vorba mai mult decît doar de impresie și persuasiune, sau nu mai mult, ci doar mai complicat: pentru că dacă ne decidem să-i cumpărăm marfa, noi, într-un fel, îi confirmăm că este bun, îl facem bun, îi conferim energie, responsabilitate ș.a.m.d., practic orice presupunem, de fapt, că intră în aluatul unui bun comis-voiajor. Este un mister acesta, cum *persona*, despre care Jung scria că *„exagerînd puțin, este ceea ce cineva, în realitate, nu este, dar ceea ce acel cineva, ca și ceilalți, crede că este"*[3] ajunge să ne modifice adîncurile... Sau mai degrabă un secret? Pentru că misterul nu este totuna cu secretul. Deși amîndouă sînt naturale, pe cînd secretul este în posesia cuiva, misterul nu depinde de nimeni, neputînd deveni bunul nimănui; este în natura secretului ca, în cele din urmă, să iasă la suprafață (măcar în oglinda neclară a îndoielii, suspiciunii sau imaginației): *„Nu este nimic acoperit care nu va fi descoperit, nimic tăinuit care nu va fi cunoscut și nu va veni la lumină"*, Luca, 8:17,[4] în timp ce misterul se află mereu la suprafața lucrurilor, doar că este bizar de inaccesibil (în plus, a suspiciona misterul n-are nici un înțeles), fiind imposibil de dezamorsat, consumat, fagocitat, anulat; secretul crește în umbră, în timp ce misterul locuiește la fel de bine în întuneric cît și în lumina amiezii. Secretul, ca să spun așa, se face și se desface, în timp ce misterul... dar de unde să știu eu cum este misterul? Simplu: misterul întotdeauna se uită la tine cu tine însuți.

Dar, în fine, secretele sînt necesare, dovadă că multe birouri au sfîrșit cu cîte un cuier pus în dreptul ochiului de fereastră, pe cînd în celelalte putea fi văzut cîte un profesor îndoindu-și profesoralitatea cu un strop de somn. Ah, dar v-am spus de pacientul care, văzînd că nu era nimeni în biroul directorului, a intrat și i-a scotocit printre lucruri, fiind prins, pe cînd ieșea, cu doi dolari într-un buzunar și cu trei banane în celălalt? Știți ce i-a răspuns secretarei rămase cu gura căscată? *„Ei, oricum are el destule. La ce-i mai trebuie?"* Dar, chiar și așa, este mai bine decît dacă secretele, brusc, ar umbla fără secret în amiaza mare. Dacă totuși s-ar întîmpla, iată cam cum ar sta lucrurile:

„(...) the snake appears she screeches
„Here it comes again! Help! O Help!"
Then Adam smashes a chair on its head,
And God says: „I am very pleased"

And everything goes to hell."[5]

Uneori simt cum, ca și misterului, secretelor le este milă de noi.

---

1. În eng.: *„limita este cerul"*, *„acolo unde-i o voință, este o cale"*.

2. În eng.: *„mai mult este mai bine"*. De la Daniel Hudson Burnham (1846-1912, arhitect american) ne-au rămas cuvintele: *„Make no small plans. For they have no power to stir the blood"* (*„Nu faceți planuri mărunte. Pentru că ele nu au puterea să stîrnească sîngele"*).

3. Din *„Arhetipurile și inconștientul colectiv"*.

4. Sau, mai hormonal, Cioran: *„Lorsqu'on a commis la folie de confier à quelqu'un un secret, le seul moyen d'être sûr qu'il le gardera pour lui, est de le tuer sur-le-champ."* (Din *„De l'inconvénient d'être né"*) – în fr.: *„Cînd am comis nebunia să încredințăm cuiva un secret, singurul mod de a fi siguri că îl va păstra este acela de a-l ucide pe loc"*. (Din *„Despre neajunsul de a fi născut"*)

5. În eng.:
„(...) șarpele apare ea țipă:
„Vine din nou! Ajutor! O Ajutor!"
Atunci Adam îi sfărîmă un scaun în cap
Iar Dumnezeu spune: „Sînt foarte mulțumit"

Iar totul se duce dracului."

(din *„Apple Tragedy"*, volumul *„Crow"*, de Ted Hughes)

▲

Ștefan Augustin DOINAȘ

Plecarea cărturarului

Uneori am impresia derutantă și demoralizantă că întotdeauna e prea tîrziu. Iată sentimentul care mă încearcă acum, cînd într-adevăr știu că e prea tîrziu să-i arăt lui Zigu Ornea afecțiunea și prețuirea pe care i le port.

Omul acesta mărunțel, cocîrjat, cu degetele înțepenite, cu surîsul său abia schițat, strecurîndu-se printre noi parcă purtînd în spate o povară ancestrală de muncă migăloasă, de bun-simț și competență, își revela o cu totul altă înfățișare, de îndată ce te opreai asupra primelor fraze pe care le iscălea. Un mare cărturar, de o acribie fără seamăn, un „știutor" – în sensul înțelepciunii pe care o atestă atîția reprezentanți ai neamului său – ieșeau pe neașteptate la iveală de sub aspectul anodin al omului. Zigu Ornea era un erudit cum rareori mai întîlnim astăzi, cînd întîrzierea obstinată între rafturile bibliotecii apare ca o pierdere de timp, cînd răsfoirea unor hîrțoage nu mai e însoțită de acea pasiune a adevărului care ia forma unui real cult axiologic.

Săptămînă de săptămînă, în *Dilema* și în *România literară*, istoricul literar își punea amprenta inconfundabilei sale personalități asupra unor rînduri care revelau întotdeauna un fapt cultural – uneori aparent neînsemnat – care merita atenția noastră. Semnătura lui era de fiecare dată un semnal. Cu o pasiune de arhivar, el prezenta – și aici e paradoxul minunat! – trecutul culturii noastre ca o provocare a viitorului ei. Căci ce poate fi mai revelator, mai stimulativ pentru drumul pe care ne-am angajat atîția în cadrul culturii noastre naționale, decît dezvăluirea acelor rădăcini ale ei care urmează s-o alimenteze de acum înainte? Era un mod de a împrospăta mereu orizontul spre care purcedem. Din lada de zestre a poporului nostru, pe care Zigu Ornea o deschidea cu fiecare cronică a sa, țipa întotdeauna un comandament al actualității, un *memento* pentru mîine. Istoria – așa cum o practica el – era o necontenită provocare adresată clipei de față, invitația de a ne confrunta cu ceea ce am fost pentru a ne orienta spre ceea ce se cuvine să devenim.

Erudiția lui oscila – cred eu – între informația pură, verificată atent, pe de o parte, și intuirea unui sens istoric, indicația abia sugerată a unui drum de parcurs, pe de altă parte. Nici un roman de aventuri nu mi-a captivat atenția cu farmecul – greu de caracterizat – al rîndurilor sale, în care amănuntul semnificativ era degajat cu delicatețe și, totodată, cu forță, pentru a reînvia o epocă, pentru a sublinia un episod, pentru a portretiza o persoană. O istorie literară (sau politică) scrisă cu o pană romanescă – iată în ce consta contribuția lui Zigu Ornea la evocarea și analiza curentelor literare care au direcționat cultura română.

Scriitorul era partea vizibilă, publică, săptămînal, a unui om discret și modest, a cărui făptură măruntă masca un caracter tenace, bine instalat pe stîlpi principiali. N-am cunoscut un Evreu mai cumpătat, mai serios, mai doritor „să nu facă valuri", decît Zigu. El continua linia ilustrată de un Gaster, Șăineanu, Tiktin, care dovedea – în alt domeniu de activitate, dar cu aceeași putere de convingere – cît de fertilă este implantarea în solul lumii autohtone a unor spirite care aduceau cu ele o impresionantă tradiție culturală. Maiorescu, Dobrogeanu-Gherea, Constantin Stere, literatura cu implicații politice din anii '30 ai secolului trecut – iată cîteva popasuri în istoria culturii noastre asupra cărora Zigu Ornea a proiectat un proiector puternic, luminînd ceea ce trebuie reținut din contribuția lor la patrimoniul nostru spiritual.

Regret enorm că n-am putut să-l însoțesc pe ultimul său drum, pentru a-i șopti, încă o dată, feței sale blînde, încremenite, stima și prețuirea mea. Acum cărturarul ales se află sub bolta cu cotoare stelare care subliniază, cu litere de lumină, semnificațiile pe care acest spirit bogat s-a străduit să ni le reveleze.

„Le Monde" despre Zigu Ornea

În prestigiosul cotidian francez *Le Monde* (datat marți 20 noiembrie 2001) a apărut la rubrica „Dispariții" acest necrolog consacrat prietenului și colaboratorului nostru permanent Zigu Ornea:

„Zigu Ornea, critic literar, scriitor și editor român, a murit la București, joi 15 noiembrie, în urma unei intervenții chirurgicale. Născut în 1930, la Frumușica, în Moldova, acest intelectual, preocupat de tendințele literare ca și de opțiunile intelectuale din țara sa, rămîne unul din rarii exponenți ai criticii sociologice promovate de György Lukacs și, în Franța, de Lucien Goldmann. Metoda lui consta într-o fixare a operei într-un context socio-istoric urmată de considerațiile sale asupra obiectului, școlii sau operei studiate. Fondator, după căderea comunismului, a unei edituri consacrate iudaismului, „Hasefer" – fără îndoială singura de acest fel în Europa răsăriteană – editorul era totodată unul din cei mai subtili analiști ai mișcărilor literare românești, de la cele mai tradiționale pînă la cele ale unor avangarde foarte curajoase. Autor al unor opere de sinteză asupra mișcărilor de extremă dreaptă din România (publicate la Editura Fundației Culturale Române), Zigu Ornea era admirat și respectat de confrații săi, indiferent de orientarea lor."

Cristian BĂDILIȚĂ

Capcanele „teologiei“ politice

În numărul 455 al *Dilemei* dl Lucian Şuşanu publică un eseu de „teologie politică“ sau „politologie teologică“ uşor *à l'américaine*, intitulat „Despre război şi moralitate“. Nu cred – unghiul însuşi de abordare a chestiunii îmi face semn – că şi d-sa aparţine tagmei apologeţilor fără discernămînt ai valorilor lumii occidentale, văzută axiomatic ca plesnind de civilizaţie, cinste şi omenie. În paranteză fie spus, e o tristeţe să constat, la 11 ani de la ceea ce mă încrîncenez să consider încă o *metanoia* naţională (adică o regăsire a libertăţii interioare a compatrioţilor mei), că aceleaşi reflexe continuă să funcţioneze nealterate. Doar sensul lor s-a modificat. Generaţiile „care dădeau tonul“ în România anilor '50 practicau ritualul macedoneano-bizantin al proskynezei cu faţa către Răsărit; generaţiile actuale, către Apus. De unde, vocaţia moralizatoare la poporul român!

Revin! Scriu acest text cu premisa psihologic asumată că dl Şuşanu e un om inteligent şi de bună credinţă, altfel nu mi-aş pierde vremea cu replicile. Articolul d-sale e cît se poate de just şi de normal în limitele analizei politologice. Nu cred să fi pus cineva vreodată la îndoială faptul că un stat e obligat să practice crima organizată pentru a se menţine ca atare. Demonstraţia dlui Şuşanu are însă şarmul unei ode matematice. Locul comun începe să vibreze!

Lucrurile iau o întorsătură bizară din momentul în care fermecătorul politolog se metamorfozează în veritabil teolog creştin „minimalist“ (să fie vreo remanenţă a titlului cărţii lui Andrei Pleşu despre morala cu pricina?). D-sa pune sub acuzaţie tabăra talibanilor ortodocşi din România, denunţînd-o ca „ipocrită“, pe motiv că ei n-ar vedea crima decît într-o singură direcţie („perpetrată“ de americani) şi atît. Aici simt nevoia unei confesiuni, adică a unei auto-poziţionări, menită să clarifice lucrurile de la bun început. Ca simplu credincios creştin, care înţelege să vorbească despre creştinism dinlăntrul tradiţiei sale (patristice, deci teologice), resimt o anumită jenă în faţa confuziei planurilor. Atunci cînd fac cercetare ştiinţifică las la uşă bocancii ideologiei, oricare ar fi aceasta; la fel, cînd iau o poziţie civică. Ideologizarea nu serveşte nimănui şi creează disconfort intelectual. Cu prilejul intervenţiei militare a americanilor în Kosovo, de pildă, am semnat un apel, propus de dl Al. Paleologu, împotriva *tuturor crimelor din regiune*, atît împotriva celor sîrbeşti, cît şi împotriva celor americane şi albaneze (terorismul *comunist* albanez existînd în regiune din anii '70), tocmai pentru că poziţia mea era una pur şi simplu creştină, nici minimalistă, nici maximalistă, cuvinte fără absolut nici un sens „epistemologic“, atunci cînd în joc sînt vieţi omeneşti. Cu aceeaşi ocazie, intelectualii neaoşi au ales clar justificarea *ipocrită* a crimelor „civilizate“ (fără nici un scrupul de conştiinţă pentru dubla măsură folosită). Intervenţia armată în Kosovo va fi avut, de bună seamă, raţiuni politice, nimeni nu neagă!, la care însă nici un creştin nu ar fi putut consimţi. Personal am adoptat poziţia Papei Ioan Paul al II-lea şi a Patriarhului BOR. Dacă însă semnatarii acelei declaraţii au condamnat, în mai multe rînduri, în mod deschis public, atît crimele sîrbilor, cît şi ale albanezilor şi americanilor, „declaraţia intelectualilor“ n-a văzut răul decît într-o singură parte: a sîrbilor. Cîţiva şi-au retuşat ulterior poziţia, spre onoarea lor; restul au încremenit în proiect. Prin urmare, poziţia mea, teologic-creştină, nici minimalistă, nici maximalistă, *normală*, nu poate admite crima în nici un fel şi sub nici o acoperire „epistemologică“ sau politologică, dat fiind că reacţiile mele intelectuale se raportează constant la un anumit mod de existenţă cîrmuit, măcar în principiu, de spiritul evangheliei lui Cristos.

Iată de ce îmi sună straniu afirmaţia dlui Şuşanu din finalul eseului D-sale, pe care o citez *in extenso*: „Din punct de vedere minimal creştin, războiul american e superior moral neiniţierii acestui război doar dacă minimizează totalul crimelor, deci totalul uciderii creaturilor irepetabile ale lui Dumnezeu, conform principiului că a ucide două creaturi irepetabile e un păcat mai mare decît a ucide o singură creatură irepetabilă. Acest principiu aritmetico-teologic respinge principiul calitativ al crimelor pe care se bazează fiecare parte combatantă atunci cînd spune că propriii morţi sînt mai «valoroşi» decît morţii părţii adverse. El e relativ simplu şi dă impresia de superficialitate pentru că pleacă de la premisa teologică următoare: viaţa fiecărui individ uman creat de Dumnezeu după chipul şi asemănarea sa are o valoare *egală*. Această premisă permite introducerea principiului relativ cinic al numărării morţilor ca avînd semnificaţie morală.“

Dacă aceasta e poziţia *firească* a creştinismului în faţa crimei, atunci trebuie să recunosc că mi-am greşit fundamental religia! Ori dl Şuşanu o fi vreun eretic infiltrat? Nici una, nici alta. Sau şi una şi alta. Raţionamentul dlui Şuşanu duce la paroxism o deviaţie a teologiei „politice“ cunoscută sub numele de „eusebianism“. Deviaţia respectivă îşi trage denumirea de la primul „teolog politic“, după Erik Peterson, Eusebiu al Cezareei (265-340), care, în *Vita Constantini* (şi într-un discurs rostit cu prilejul sărbătoririi a treizeci de ani de la urcarea lui Constantin pe tron) fundamentează teocraţia creştină (după acelaşi Erik Peterson, pseudocreştină!). În aceeaşi lucrare episcopul Cezareei justifică „războiul sacru“ pe un ton destul de resentimentar şi revanşard. Recitit în contextul epocii (încleştare pe viaţă şi pe moarte între păgînism şi creştinism; reflex apologetic neconsumat; ură faţă de un regim pînă atunci exterminator pentru creştini) atitudinea lui Eusebiu devine comprehensibilă. Cu atît mai mult cu cît el nu admite nicăieri (aşa cum fals se vehiculează) supunerea Bisericii instituţiei imperiale, ci preconizează o „colaborare simfonică“ între cele două instituţii. Eusebianismul reprezintă deci boala de „maturizare“ socială, de deplină instituţionalizare şi oficializare a Bisericii lui Cristos. Două secole mai tîrziu, Augustin va justifica (exact ca dl Şuşanu) de pe poziţia unui creştinism „minimalist“ – de fapt, a unui intervenţionism de stat – ingerinţele „salutare“ ale Imperiului roman în viaţa Bisericii, cu prilejul controversei donatiste (donatiştii fiind consideraţi „maximalişti“, „puriştі“). Mi se pare extrem de interesant faptul că un episcop din secolul V (Augustin) şi un politolog laic din România secolului al XXI-lea propun aproximativ acelaşi tip de raţionament, dar cu ţintă complet diferită: Augustin justifica intervenţia Statului în viaţa Bisericii pentru a salvgarda Biserica; dl Şuşanu, iată, justifică – în numele unui creştinism „minimalist“, cît de cît „moral“ – intervenţia Statului pentru a salvgarda... Statul sau, mai bine zis, pentru a scoate Statul cu faţa curată în faţa unor presupuse acuze teocratice moderne. Văd în demersul dlui Şuşanu o formă perfect secularizată de augustinism cu care, *strict teologic vorbind*, nu pot fi absolut deloc de acord.

Într-adevăr, mesajul cristic, coagulat în materia evangheliilor (redactate începînd cu anii 60) şi transmis cu fidelitate de Părinţii Bisericii (de importanţă covîrşitoare sînt scrierile lui Irineu, Hippolit, Atanasie cel Mare, Commodian, culegerile de Apoftegme şi toate scrierile mistice ale creştinismului primitiv şi bizantin etc.), ei bine, acest mesaj are o *componentă antipolitică reală* (a se vedea mai cu seamă lucrarea lui Oscar Cullmann, *Cristos şi Statul)*. Altfel, nu mai rămîne absolut nimic din semnificaţia soteriologică a Răstignirii şi Învierii! Cristos nu s-a răstignit nici pentru salvgardarea Bisercii ca instituţie, nici pentru salvgardarea Imperiului roman (interpretat de unii Părinţi ca un *katechon* – Tesaloniceni – indispensabil mîntuirii universale), nici pentru conservarea şi buna funcţionare a Statului american. Jertfa Lui vizează mîntuirea individuală a credincioşilor trăitori în tot arcul Istoriei.

A spune că un Stat e „mai moral“ decît altul (sau decît o organizaţie teroristă) pentru că prin crimele sale el ar putea limita numărul crimelor de pe glob înseamnă pur şi simplu a cauţiona orice crimă cu pretinsă „faţă umană“, lucru inadmisibil din perspectiva jertfei lui Isus. Dacă Isus ar fi fost un creştin minimalist, ar fi dat voie cuţitarilor să-l apere în grădina Ghetsimani, în momentul arestării. Departe însă de a-şi fi pus gherila în funcţiune, el l-a admonestat aspru pe Simon zelotul (primul creştin „minimalist“ al Istoriei), vindecînd rana soldatului rănit.

În sfîrşit, afirmaţia dlui Şuşanu conform căreia „a ucide două creaturi irepetabile e un păcat mai mare decît a ucide o singură creatură irepetabilă“ nu poate să nu mă înfioare, căci ea mă trimite direct la raţionamentul sinedriului care l-a condamnat pe Isus sub aceeaşi cauţiune aritmetică: mai bine să moară unul singur decît tot poporul! Dacă, aşa cum spune şi autorul articolului din *Dilema*, conform învăţăturii creştine, orice fiinţă umană este unică şi irepetabilă, cum pot fi cuantificate crimele!? Dacă fiinţa umană este entitate calitativă necuantificabilă, unicitate nearitmetizabilă, cum poate fi atunci „numărat“, „cîntărit“, „apreciat“ gestul de a suprima această entitate omeneşte imponderabilă!? A ucide o creatură a lui Dumnezeu înseamnă a-l pîngări pe Dumnezeu însuşi, a anula

© S. Ivanoschi

însuşi principiul în numele căruia invocăm raţionamente „epistemologice“. Sînt convins că dl Şuşanu n-a avut o asemenea intenţie scriind articolul D-sale, valoros ca intuiţie politică, dar inacceptabil din punctul de vedere al teologiei creştine.

Ca să înţelegem cît de riscantă e această împărţire a crimelor în „morale“ şi „imorale“ e de ajuns să ne amintim că exact logica respectivă, a dezideratului „minimizării crimelor globale“, i-a justificat lui Hitler invadarea URSS. Bineînţeles, comunismul e un monstru oribil, dar monstruozitatea altuia nu poate justifica sub nici o formă răul personal. Cred că nici un intelectual bine intenţionat din România nu s-ar simţi măgulit de apropierea cu personajul invocat mai sus! Şi totuşi, logica sa „utilitaristă“ e impregnată de aceeaşi viziune păgînă funciară!

Rămîne chestiunea absolvirii crimelor! Căci dacă, din punct de vedere teologic, crima nu are cum să fie justificată, *numai* din punct de vedere teologic ea poate fi remediată. Crima e săvîrşită de o persoană raţională şi e comisă tot timpul împotriva unui semen. Crima nu se iartă, criminalul da. Abia aici începe chestiunea morală! Dacă un stat nu poate exista fără crimă şi dacă în acelaşi timp crima este inadmisibilă, atunci care mai este garanţia morală a existenţei statului în genere? Ei bine, garanţia morală a unui stat este oferită de gradul de asumare a întregii responsabilităţi, pentru actele sale, de către oamenii politici reprezentativi. În momentul în care crima „necesară“ este recunoscută, asumată, revendicată şi abhorată, criminalul poate fi iertat. Crimele Germaniei naziste au fost iertate de toată Europa civilizată, începînd cu Franţa, primul mare ocupat, tocmai pentru că germanii, prin oamenii lor politici postbelici, au avut curajul de a-şi asuma responsabilitatea declanşării celui de-al doilea război mondial. Acelaşi fenomen se produce în Franţa zilelor noastre. Preşedintele Chirac a cerut în mod public scuze poporului algerian pentru crimele şi violurile de grup comise de soldaţii armatei franceze în Algeria (în jur de 4.000 violuri recenzate deocamdată). N-am auzit nici un fel de scuze din partea guvernului american pentru crimele „colaterale“ din Kosovo ori Afganistan (tocmai pentru că nu aşez SUA laolaltă cu URSS, China, Cuba etc. – state barbare în esenţă! – mă aştept la o reacţie civilizată din partea conducătorilor ei).

Consideraţiile de mai sus n-au decît o singură pretenţie: de a rememora cîteva principii creştine, evanghelice şi patristice, care, deşi au configurat la un moment dat mentalitatea europeană, riscă să devină acum, din cauza prejudecăţilor noastre cam ţanţoşe, piese de muzeu. Să nu ne mai amăgim cu teoriile noastre „cantitativ-utilitariste“ cînd ştim bine că moartea poartă un nume oriunde îşi arată colţii. Omul modern devine din ce în ce mai insensibil la moarte, atît la măreţia, cît şi la mizeria ei. Guvernul american nu poate să-şi asume nici o crimă, nu poate să ceară niciodată iertare, pentru că soldaţii Americii nu mai ucid decît de la zece mii de kilometri distanţă în sus. Guvernul Moscovei n-a cerut niciodată iertare pentru că Armata roşie n-a ucis vreme de şapte decenii decît, aşa cum mi se tot spune aici, în Franţa, „cu cele mai bune intenţii“. În aceste condiţii cred că apologetica dlui Şuşanu riscă să trezească fantasme primejdioase!

▲

Mircea VASILESCU

La Roma, printre *academici*...

Am participat la Roma la un colocviu dedicat culturii române cum nu ştiu să fi avut loc prea multe în străinătate în ultimii ani. Perfect organizat, cu tot protocolul universitar de rigoare, cu discuţii animate şi substanţiale, bazate pe comunicări de cel mai bun nivel, acest colocviu ne-a făcut să simţim, pe toţi cei de faţă, normalitatea situaţiei de a vorbi despre cultura română într-o mare capitală europeană. Dacă aş fi patetic, aş pomeni de Columna lui Traian, aş întrezări întîlniri simbolice, aş vedea vreun arc peste timp şi aş încheia cu ceva de genul „cultura română creează punţi către Europa". Nu sînt patetic. Prefer să stau cu picioarele pe pămînt şi să vorbesc despre proiectul din care face parte colocviul şi despre cei care l-au făcut posibil.

După cum se ştie, ţările din Uniunea Europeană utilizează diferite formule pentru a finanţa proiecte culturale şi de cercetare, atît din bugetele proprii, cît şi din fonduri comunitare. Modalităţile sînt extrem de flexibile şi, chiar dacă şi acolo sînt destui care consideră fondurile insuficiente, proiectele serioase şi bine articulate au toate şansele de a fi luate în considerare. Aşa este şi cel despre care vorbesc: coordonat de Bruno Mazzoni, profesor de limba şi literatura română la Universitatea din Pisa, proiectul *Geografia e storia della civiltà letteraria romena nel contesto europeo* are alte trei „unităţi de cercetare" la catedrele de română din Roma, Padova şi Torino, unde predau Luisa Valmarin, Roberto Scagno şi Marco Cugno. La finanţare participă cele patru universităţi şi, pentru că a intrat în categoria *progetto di rilevanza nazionale*, beneficiază şi de fonduri din partea Ministerului. Cei patru profesori au, dincolo de calităţile profesionale şi umane de excepţie ale fiecăruia, cîteva lucruri în comun: o solidă formaţie filologică axată pe studiile de romanistică şi, la începutul carierei lor, o experienţă de lectori de italiană în România (de unde s-au ales, de fapt, cu pasiunea pentru cultura română; *coup de foudre!*). Acest proiect amplu şi coerent ilustrează însă şi altceva: în Italia există o adevărată *şcoală* de studii româneşti, ceea ce nu ştiu dacă se mai află în vreo altă ţară europeană, deşi profesori de excepţie întîlnim şi în alte universităţi străine. Adaug faptul că, în Italia, româna se studiază şi la alte universităţi, pe lîngă cele menţionate deja: la Napoli (prof. Gheorghe Carageani), Udine (pînă de curînd, prof. Alexandru Niculescu, acum Teresa Ferro), Bari (prof. Adriana Senatore), Florenţa (prof. Angela Tarantino), şi Catania (Teresa Ferro). În cinci dintre aceste universităţi sînt trimişi şi lectori din România. De cîţiva ani, tocmai pentru a stimula proiectele comune, a luat fiinţă „Associazione Italiana di Romenistica". Pe scurt, limba română are un spaţiu de manifestare destul de amplu în învăţămîntul universitar italian. Sînt interesaţi de română mulţi studenţi, nu doar cei de la studii romanice, dar şi cîţiva de la istorie, care vor să se specializeze în istoria Europei de Est, ori unii de la antropologie sau etnologie, care fac călătorii de documentare în satele româneşti, foarte generoase în a le oferi material pentru lucrările de diplomă, de masterat şi de doctorat.

Pe lîngă toate aceste catedre există biblioteci bine utilate cu cărţi româneşti. Ele s-au adunat în timp, prin eforturile profesorilor care, de cînd îi ştiu, la fiecare vizită în România cumpără zeci de volume. Donaţiile din partea statului român au fost mereu puţine ori neadecvate. În cei patru ani cît am fost lector de română la Roma, de pildă, a venit un singur pachet de cărţi (era prin 1995-1996), ca donaţie din partea Ministerului de Externe de la Bucureşti. Bucuria că „în sfîrşit, fac şi-ai noştri ceva" a durat doar pînă la deschiderea pachetului: se aflau înăuntru, pe lîngă cîteva ediţii din autori clasici, o seamă de volume a căror prezenţă într-o donaţie către un *Departament de Studii Romanice* era de-a dreptul ridicolă – de la cărţi de rugăciuni la romanul *Vin rîmele* de Mihai Tatulici, de la *Viaţa şi cîntecele lui Gică Petrescu* la cîteva *best-sellers* ale momentului, romanţuri traduse din engleză. Pot să pariez că persoana care se ocupase de achiziţia cărţilor în vederea donaţiei avea prieteni editori... Aşa încît sursele de bază pentru îmbogăţirea bibliotecilor româneşti din Italia rămîn, pe lîngă darurile făcute profesorilor de către prietenii lor români ori ceea ce cumpără ei înşişi, achiziţiile făcute de Departamentele respective. (Iar aici ar mai fi ceva de spus: uneori, firmele noastre care fac export de cărţi pun nişte preţuri de-a dreptul haiduceşti, probabil în ideea că „Occidentul are de unde", astfel încît o carte românească de 100.000 de lei este oferită străinilor cu 20-25 de dolari, mai mult decît una venită din America ori Japonia).

De fapt, aceşti profesori asigură un statut firesc studiilor despre cultura română în universităţile italiene, ceea ce nu e deloc puţin, mai ales că şi acolo există tot felul de restricţii bugetare şi „culturile mici" sînt cele dintîi periclitate atunci cînd finanţiştii decid că universităţile costă prea mult. Pe lîngă activitatea didactică şi de cercetare, cei mai mulţi dintre ei au tradus din literatura română, au publicat articole şi cărţi ori – pur şi simplu – fac lobby în favoarea noastră de cîte ori au ocazia. Ne cunosc bine şi ne văd adesea, cu bunele şi relele noastre, mai exact decît o putem face noi înşine, pentru că au termeni de comparaţie în lumea „lor" şi au o detaşare pe care noi n-o avem, prinşi în înverşunările noastre cele de toate zilele.

Nu s-ar putea spune că autorităţile române le acordă atenţia pe care ar merita-o (şi e valabil nu doar pentru profesorii din Italia, ci pentru toţi cei care predau limba şi cultura română în universităţi din alte ţări). Desigur, ei au relaţii foarte bune cu lumea academică şi literară din România, dar atunci cînd vine vorba despre recunoaşterea oficială a meritelor lor, oficialităţile noastre nu prea ştiu să se poarte. Şi nici să le folosească aşa cum s-ar cuveni pasiunea, competenţa şi influenţa pentru a construi „imaginea României în străinătate". Singura reuniune sistematică şi serioasă a universitarilor străini care se ocupă de cultura română este cea organizată din doi în doi ani de Fundaţia Culturală Română, care a cunoscut pînă acum trei ediţii (1996, 1998, 2000) şi, dacă bugetul va permite, va cunoaşte şi ediţia a patra, în 2002.

Colocviul la care am participat a avut loc la Universitate şi la Accademia di Romania. Mă simt îndemnat să adaug cîteva cuvinte şi despre această instituţie, pe care statul român a construit-o la începutul anilor '30 pe un teren aflat lîngă Villa Borghese, în zona cea mai selectă a Romei. În Urbe există un întreg sistem de Academii Străine care nu sînt – aşa cum unii ar fi tentaţi să creadă – „simple" centre culturale. Academiile – inclusiv a noastră – au fost construite pentru a găzdui profesori, cercetători şi doctoranzi care vin la Roma pentru a studia mai ales în domeniile în care Urbea are ce oferi la cel mai înalt nivel (istorie antică, arte, arheologie, filologie clasică, arhitectură). Există şi o foarte selectă şi pretenţioasă Asociaţie a Academiilor străine din Roma, din care Accademia di Romania in Roma nu face parte, pentru că nu-şi respectă statutul. Abandonată de statul comunist după 1948, redeschisă la sfîrşitul anilor '60 pentru a-i găzdui pe diplomaţi şi pentru a face acţiuni propagandistice, şi-a păstrat această „formulă" pînă la venirea ca director a lui Marian Papahagi. El a făcut într-un an ce nu s-a făcut în cîteva decenii (în primul rînd a reluat sistemul de burse) şi era pe punctul de a-i reda Academiei statutul iniţial, inclusiv prin primirea sa în Asociaţia Academiilor Străine. După moartea lui neaşteptată, totul s-a blocat. A doua serie de bursieri n-a mai ajuns acolo, ceea ce a amînat iarăşi revenirea la normalitate. Acum, chiar premierul Adrian Năstase a solicitat organizarea urgentă a concursului pentru bursele la Roma (acordate din fonduri *extrabugetare)*, dar noţiunea de „urgenţă" la români include şi rătăcirea actelor de la un birocrat la altul, de la Educaţie la Finanţe şi înapoi. Noul director al Academiei, dl Dan Pineta, e hotărît să continue ce a început Marian Papahagi, dar fără implicarea instituţiilor din ţară nu va putea face mare lucru. Altminteri, sîntem neîntrecuţi în a elabora cicluri întregi de „strategii coerente de imagine", cu planuri sofisticate şi comisii interministeriale, dar ar fi mult mai simplu să rezolvăm chestiunile instituţionale practice şi fireşti – de pildă, să respectăm statutul Academiei, ceea ce ar duce la primirea ei în Asociaţia mai sus pomenită (care, ştiu din sursă directă, asta aşteaptă: să vadă că un lucru început e şi continuat). Asta n-ar însemna, desigur, mare lucru din perspectivă „strategică", n-ar duce automat la primirea noastră în NATO. Ar fi însă un semnal de normalitate, de comportament instituţional coerent, către comunitatea academiilor străine din Roma şi implicit către comunitatea diplomatică din Urbe; adică în medii care *contează* şi care trimit aceste semnale mai departe, *pe firul scurt*. De cele mai multe ori, nici Europa sau NATO nu ne cer mai mult: doar să dovedim că, la nivel instituţional, ne comportăm firesc şi ducem la capăt un lucru început. Atît. Şi poate că un asemenea comportament valorează mai mult decît „strategiile". „Porţile Occidentului" sînt, pentru noi, multe şi de tot felul; e păcat că adesea nu le luăm în seamă tocmai pe cele care ne sînt larg deschise...

▲

În perioada 15-17 noiembrie a.c. a avut loc la Roma, în organizarea Departamentului de Studii Romanice de la Universitatea „La Sapienza" din Roma şi a Departamentului de Limbi şi Literaturi Romanice de la Universitatea din Pisa, colocviul internaţional *Geografia e storia della civiltà letteraria romena nel contesto europeo* („Geografia şi istoria civilizaţiei literare româneşti în context european"). Colocviul face parte dintr-un proiect de cercetare (iniţiat în 1999 şi coordonat de prof. Bruno Mazzoni de la Universitatea din Pisa) la care participă Catedrele de limba şi literatura română de la Universităţile din Pisa, Roma, Torino şi Padova. Proiectul, cofinanţat de Ministerul Universităţii şi Cercetării Ştiinţifice din Italia, se va încheia prin publicarea, în iunie 2002, la editura Universităţii din Pisa, a două volume de studii (în total peste 600 de pagini) despre cultura română, realizate de participanţii la colocviu. Au prezentat comunicări profesori de limba şi literatura română de la universităţi din Italia, Germania, Olanda, Statele Unite ale Americii şi România: Alexandru Niculescu (Udine), Cesare Alzati (Pisa), Teresa Ferro (Udine), Luisa Valmarin (Roma), Angela Tarantino (Florenţa), Bruno Mazzoni (Pisa), Marco Cugno (Torino), Celestina Fanella (Torino), Roberto Scagno (Padova), Fulvio del Fabbro (Florenţa), Marinella Lörinczi (Cagliari), Camelia Stan (Roma), Matei Călinescu (Bloomington, Indiana), Florin Manolescu (Bochum), Sorin Alexandrescu (Amsterdam-Bucureşti), Liviu Papadima (*visiting professor* la Universitatea din Viena), Mircea Anghelescu, Mihai Moraru, Ioana Pârvulescu, Rodica Zafiu, Mircea Vasilescu (Bucureşti). La elaborarea volumelor vor mai contribui Ioana Bot, Lucia Uricaru, Ion Simuţ (Universitatea din Cluj), Dan Horia Mazilu, Adrian Niculescu (Universitatea din Bucureşti). Coordonatorii volumelor sînt Luisa Valmarin şi Mircea Anghelescu (vol. I), Bruno Mazzoni şi Florin Manolescu (vol. II).

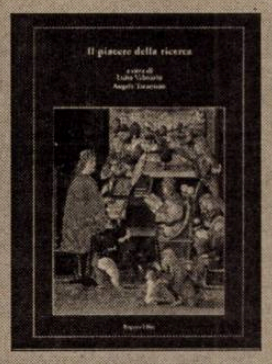

În ianuarie 2000, Departamentul de Studii Romanice de la Universitatea „La Sapienza" şi Accademia di Romania din Roma au organizat două „zile de studiu" în onoarea lui Marian Papahagi, la un an de la moartea sa prematură. Comunicările şi evocările prezentate atunci au fost culese într-un volum apărut de curînd: *Il piacere della ricerca*, volum îngrijit de Luisa Valmarin şi Angela Tarantino, Roma, Bagatto Libri, 2001, 224 p. Cartea conţine texte ale unor universitari români şi italieni: Lorenzo Renzi, Gheorghe Mândrescu, Gheorghe Carageani, Doina Derer, Rosa del Conte, Luisa Valmarin, Monika Fekete, Helga Tepperberg, Adrian Popescu, Ion Pop, Giorgio Brugnoli, Mihai Nasta, Teresa Ferro, Roberto Antonelli, Bruno Mazzoni, Mircea Muthu, Luciana Stegagno-Picchio. Sînt reproduse, de asemenea, scrisori şi telegrame ale cîtorva personalităţi care, neputînd participa la „zilele de studiu" organizate la Roma, au ţinut să-şi prezinte omagiul lui Marian Papahagi: prof. Domenico De Robertis (cel mai mare specialist în opera lui Dante Alighieri), Cardinalul Achille Silvestrini (Congregatio Pro Eclesiis Orientalibus), prof. Alexandru Niculescu, prof. Mircea Zaciu. Volumul îmbină studiile de tip academic din domeniile în care a activat Marian Papahagi cu evocările celor care l-au cunoscut. Prof. Lorenzo Renzi, unul dintre cei mai mari specialişti italieni în filologie romanică: „Marian Papahagi era nu doar cel mai cultivat şi cel mai sensibil dintre italieniştii români, dar şi un om care nu cunoştea odihnă, cu o activitate care avea ceva incredibil. Avea o personalitate luminoasă, fără umbră, aş spune chiar fără melancolie... Conducea de un an Accademia di Romania din Roma, încercînd să îi redea vechiul fast: reuşise deja să aducă un flux de bursieri români, cum era în tradiţia Academiei în perioada interbelică. Fusese vice-ministru al Învăţămîntului, trasînd liniile autonomiei universitare în România. (...) Aşa crescuse în timp tînărul care obţinuse două licenţe, la Cluj şi la Roma. La Roma, elev al lui Aurelio Roncaglia, devenise un italienist specializat în medievistică, cel mai greu pariu pe care-l putea cîştiga un român. După revoluţia din 1989, Marian Papahagi nu voise să aleagă între cercetarea ştiinţifică, activitatea literară şi angajarea politică şi culturală pe care le cereau noile vremuri. Marian Papahagi lupta cu seninătate pe toate fronturile. (...) Acesta era omul pe care l-au pierdut România şi Italia". Volumul are o dedicaţie simplă şi cît se poate de potrivită – „Lui Marian Papahagi, *Homo Europaeus*".

Dincolo de exotism: o radiografie a culturii spaniole de azi

– convorbire cu Fernando R. LAFUENTE şi Ignacio S. CÁMARA –

Pe 26 noiembrie, Institutul Cervantes, Ambasada Spaniei din Bucureşti şi Colegiul „Noua Europă" au organizat o masă rotundă dedicată personalităţii complexe a lui Ortega Y Gasset, cel despre care Curtius spunea: „este poate singura persoană care poate să vorbească azi în Europa cu aceeaşi siguranţă în judecată şi strălucire în expresie despre Kant şi Proust, despre arta preistorică şi despre pictura cubistă, despre Scheler şi Debussy". La colocviu au participat şi doi spanioli: ***Fernando R. Lafuente****, directorul suplimentului* ABC Cultural, *profesor la Institutul Ortega Y Gasset din Madrid, fost director al Institutelor Cervantes din întreaga lume, autor al unei monografii despre avangardele literare mexicane şi* ***Ignacio S. Cámara****, cunoscut publicist, specializat în filozofia dreptului, autorul mai multor cărţi, printre care* Teoria minorităţii exemplare în gîndirea lui Ortega Y Gasset, Drept şi limbaj. *Cei doi au publicat împreună o parodie a „corectitudinii politice" intitulată* Apoteoza neutralităţii. *Convorbirea pe care am avut-o cu cei doi publicişti, înainte de pomenitul colocviu, este interesantă şi pentru hispaniştii prezenţi la NEC, dar şi pentru cititorul care asociază Spania doar cu flamenco-ul şi corrida.* **(S. S.)**

În afara politicului, egalitatea devine o patologie socială

În urmă cu aproape un secol, Ortega Y Gasset vorbea, în Revolta maselor, *despre lucruri foarte actuale pentru noi, cetăţeni ai unei Europe aproape unite: omogenitatea europeană, diversitatea perturbatoare, dar binevenită, vechile sensuri, ce trebuie reexaminate, ale unor noţiuni ca societate, individ, colectivitate. Care sînt azi principalele caracteristici ale actualităţii lui Ortega?*

Ignacio S. Cámara: *Revolta maselor* este un eseu ce fixează cauzele morale ale crizei europene occidentale din anii '20-'30. Nu este o carte politică, deşi a fost adesea considerată aşa, ci mai degrabă o carte filozofică ce interpretează sensibilitatea şi spiritul timpului. Se întîmplă ca discutînd aceste lucruri ea să ia în considerare şi anumite mişcări politice ale timpului care au apărut în secolul al XX-lea, cum ar fi comunismul şi fascismul. Ortega respinge toate aceste extremisme care caracterizează un nou tip de om ce domina viaţa europeană, aşa-numitul „om-masă", aflat în plină revoltă. Figura aceasta îşi are originea în distincţia pe care o face filozoful între două tipuri de viaţă omenească, viaţa nobilă şi viaţa vulgară; una dintre caracteristicile dominante ale timpului său, dar şi a vremurilor noastre, este faptul că omul vulgar, omul normal, omul de toate zilele respinge modelul celor care sînt mai buni decît el (şi nu mă gîndesc aici neapărat la intelectuali); omul-masă face din propria vulgaritate o normă morală şi de aici poate începe declinul general al unei culturi. Se ştie, opera lui Ortega Y Gasset este, din punct de vedere politic, o apărare a liberalismului şi a democraţiei în faţa comunismului sau fascismului. Însă, problema e mai degrabă de natură morală decît politică. Ortega se situează dincolo de dihotomiile convenţionale gen dreapta/stînga şi apără valorile democraţiei şi ale liberalismului în momentul în care cei mai mulţi dintre intelectualii vremii sale erau, într-un fel sau altul, „angajaţi" în susţinerea unor mişcări totalitare. Această atitudine mi se pare exemplară şi de o profundă actualitate. Apoi, atitudinea sa faţă de problema spaniolă; în timpul tranziţiei de la franchism la democraţie, Ortega a fost recitit cu alţi ochi. În 1983, cînd s-au sărbătorit o sută de ani de la naşterea sa, s-a produs o reconsiderare a ideilor sale, nu doar a celor politice. Ortega e extrem de actual, fenomenele pe care el le-a criticat în *Revolta maselor* continuă să fie problemele insolubile ale timpului nostru: predominanţa omului mediu, opoziţia şi resentimentul la orice tip de excelenţă, noua vulgaritate, nivelarea cu orice preţ.

Ortega vorbea şi despre un om foarte puţin abstract, care trăieşte fizic în Occident, însă spiritual sub tirania Orientului. Cum sună o asemenea afirmaţie azi, în plin război între civilizaţii?

Ignacio S. Cámara: Distincţia pe care o face Ortega între omul nobil, exemplar şi omul-masă este o distincţie care se poate aplica tuturor societăţilor, fie ele orientale sau occidentale. Este un fenomen constitutiv oricărei societăţi, fiindcă, după el, orice societate e definită de acţiunea pe care o minoritate o poate exercita asupra majorităţii. Această minoritate nu este, în mod necesar, una politică, nu e nici măcar un grup ce se poate defini, nu reprezintă o clasă socială, intelectualii sau puternicii zilei; ea este formată, pur şi simplu, din cei mai buni în orice domeniu al vieţii sociale, criteriul este cel al excelenţei. Într-o societate sănătoasă aceste modele minoritare sînt imitate şi astfel societatea evoluează, spune Ortega, pentru care societatea, ca şi pentru Platon, reprezintă un imens mecanism de perfecţionare umană. Ceea ce se întîmpla în Europa timpului său şi se petrece şi în timpurile noastre este o inversare a raportului dintre minoritate şi majoritate. Majoritatea rezistă la orice influenţă pe care ar putea-o primi, considerîndu-se exemplară; de aici fenomenele cunoscute de relativism cultural, de nivelare, ideea că unul nu e mai bun ca altul în sine, că există doar grade de perfecţionare; poate este un fenomen normal din punct de vedere politic, democratic, în stabilirea egalităţii juridice şi politice dintre persoane, însă în afara politicului această nivelare devine o adevărată boală, o patologie socială. Există voci care spun ca atitudinea lui Ortega este aici nedemocratică; nimic mai fals, filozoful precizează un lucru de bunsimţ, şi anume că democraţia trebuie să rămînă în sfera politică, iar în afara acesteia modelul social acceptabil ar fi pedagogia, adică recunoaşterea unei superiorităţi de ordin moral a unora faţă de alţii. Referinţa lui Ortega la tirania Orientului se făcea într-un moment în care în Europa se vorbea despre decădere, Spengler de pildă, idee pe care filozoful spaniol o combate, spunînd că dacă e vorba de o criză europeană, aceasta nu e decît o criză de creştere, ce poate fi combătută prin îndreptarea greşelilor din trecut. Problema pe care şi-o punea Ortega era mai degrabă spirituală decît politică. Dacă Europa se afla în criză, influenţele orientale puteau găsi un teren prielnic impunerii unui alt spirit decît cel care stăpînise secolul anterior. În ceea ce priveşte timpurile noastre, nu cred că putem vorbi, deşi s-a vorbit, despre un război al civilizaţiilor. Cîţiva fanatici care vor să îşi impună propriii termeni nu pot afecta încă nici cultura occidentală, nici pe cea islamică. Cred că Orientul de care vorbea Ortega e mai degrabă cel din Rusia şi dacă el a anticipat ceva asta ar putea fi tocmai războiul rece între acest Orient rusesc şi restul Europei; problema fundamentală pe care o discută el în legătură cu relaţia Orient-Occident era existenţa unei societăţi bazate pe principii opuse celor occidentale (ştiinţa şi democraţia liberală) şi care ar putea domina Europa. Deşi nu trebuie să interpretăm diferite afirmaţii ale lui Ortega în sens politic sau economic imediat, ci mai degrabă în sensul unei supremaţii spirituale fragile şi mereu ameninţate.

Corectitudinea politică este o limitare a libertăţii de exprimare

Ce înseamnă pentru autorii unui studiu asupra „corectitudinii politice", La Apoteosis de lo neutro (Apoteoza neutralităţii)*, relaţia dintre Europa de azi şi America. Credeţi, ca Ortega Y Gasset, că „America nu este viitorul, ci un trecut îndepărtat, expresia unui soi de primitivism"?*

Fernando R. Lafuente: Corectitudinea politică este o limitare a libertăţii de exprimare în America, în Spania, peste tot...

Ignacio S. Cámara: O limitare a libertăţii de expresie, însă nu de către puterea politică, guvernamentală, ci de către anumite grupuri sociale difuze care deţin puterea în mediile de comunicare.

Fernando R. Lafuente: La un moment dat, Ortega i-a spus scriitorului mexican Alfonso Reyes că i-ar plăcea ca lumea să-şi amintească de el numindu-l „Ortega El Americano". El a descoperit în America de Sud, ca milioane de europeni, un pămînt al făgăduinţei şi a avut premoniţia importanţei acestui nou continent în ceea ce priveşte cultura de limbă spaniolă; Ortega a înţeles devreme că viitorul culturii spaniole este în Iberoamerica. Europa a fost construită de trei vechi civilizaţii: Marea Britanie, Franţa şi Spania. Dar ceea ce singularizează Spania printre naţiunile europene este tocmai această proiecţie americană. În prima sa călătorie în America de Sud, în 1916, Ortega descoperă toată această dimensiune a viitorului pe care o are America Hispanică. Ceea ce uită Europa bogată este imensa emigraţie pe care între 1880 şi 1930 a trimis-o peste ocean. Aceste milioane de irlandezi, italieni, spanioli, germani, ruşi merg mai ales în două puncte: în New York şi Buenos Aires, cei doi poli ai „lumii noi", în care Ortega vede o proiecţie cultural-lingvistică fără precedent.

Ignacio S. Cámara: Primitivismul de care vorbea Ortega în citatul pomenit nu are, aşa cum ne-am putea gîndi, un sens peiorativ. Este o noţiune ce se referă la vîrstă, la tinereţe; el considera America un „popor tînăr", care nu ar trebui să se grăbească să comande, să domine sau să exercite anumite prerogative spirituale sau morale; pentru a fi exemplar trebuie mai întîi să te formezi, să te pregăteşti, iar pentru a exercita un rol în lume trebuie să ştii să aştepţi. Din acest motiv, Ortega a fost destul de rece primit în Argentina, părea să emane un soi de paternalism european. Mai e ceva, atunci cînd vorbeşte despre America, Ortega ia în considerare mai ales emigraţia europeană şi destul de puţin factorul indigen, poate mai ales pentru că a cunoscut în primul rînd Argentina. Şansa Europei era, pentru Ortega, exercitarea unei supremaţii spirituale, pe care nici Statele Unite, nici Rusia nu o puteau exercita, din motive diferite.

O revistă culturală se face pentru cititori, nu pentru scriitori, editori sau profesori universitari

La un colocviu recent, despre democraţie şi mediile de comunicare, un jurnalist de la cotidianul El País *vorbea despre intervenţia puterii politice şi economice în mass-media spaniole. Se întîmplă la fel şi în presa culturală, există asemenea presiuni, fie ele ideologice sau de politică culturală?*

Fernando R. Lafuente: Ce pot să vă spun, ca director al suplimentului *ABC Cultural*, e faptul că mass-media sînt obligate să rămînă în afara oricăror presiuni ale politicului. Noi, ca gazetă particulară, sîntem cu totul la adăpost de asemenea influenţe, sîntem un ziar liberal, în opinii şi în concepţie, şi nu răspundem decît în faţă propriilor cititori. Presiunea economică ţine de calitatea publicaţiei, dacă o facem bine, se cumpără, dacă nu, nu.

Ignacio S. Cámara: Să fim serioşi, există întotdeauna măcar o încercare de a influenţa mediile de comunicare în sens politic sau economic. Însă, ca descriere a unei ordini ideale, dar şi ca apropiere reală, majoritatea publicaţiilor spaniole sînt independente din punct de vedere politic. Există, totuşi, orientări ale diverselor ziare care sprijină o facţiune politică sau alta. Însă asta e altceva, se poate spune că opţiunile lor politice se întîlnesc. Cred că independenţa nu se pierde prin fidelitatea arătată unor principii care pot fi legate şi de anumite idei politice.

Fernando R. Lafuente: Îmi place să cred că politicile culturale „de gaşcă" reprezintă o etapă depăşită de viaţa culturală spaniolă. Lumea culturală spaniolă este o lume plurală, diversă şi în care diversele tendinţe pot mai degrabă să coexiste decît să se confrunte fără încetare. În urmă cu 50 ani, romanul realist era norma care influenţa hotărîtor scrierile celor mai mulţi dintre scriitorii spanioli. Astăzi trăiesc mai multe generaţii, de la cea de după război, cu Cela, Delibes, la romancierii anilor '50-'60, cei doi Goytisolo, scriitori din anii '70, ca Eduardo Mendoza, prozatori ai anilor '80, cum e Javier Marías, sau tineri cum e Juan Manuel de Prada. Fireşte, există şi în Spania grupuscule care par anacronice în raport cu ceea ce înseamnă azi viaţa culturală. În mediul cultural e necesară o bună orientare, sau cel puţin o bună informare. Pe scurt, mai bine aduni decît să scazi, mai bine concentrezi tendinţe, nume, influenţe decît să le împrăştii. Mai e o problema esenţială: în toată această diversitate trebuie subliniată calitatea, excelenţa şi aceasta este responsabilitatea criticilor. Criticul trebuie să ştie să selecteze. Cum spunea Cortázar, trebuie să fii genial, dar să şi nimereşti. Selecţia pe care o fac ziarele

culturale trebuie actualizată în fiecare săptămînă şi de aici tensiunea extraordinară pentru criticul „de întîmpinare“: o tensiune între informaţia care trebuie transmisă cititorului şi selecţia care trebuie operată în cunoştinţă de cauză şi cu probitate. De fapt cuvîntul-cheie e *selecţie*. În Spania se editează în fiecare an mai mult de 50.000 de titluri. Dacă le împărţim pe săptămîni, vom vedea în ce constă marea importanţă a revistelor literare. Orice revistă face o selecţie. O revistă culturală se face pentru cititori, nu pentru scriitori, se face pentru cititori şi nu pentru editori, se face pentru cititori şi nu pentru profesorii universitari. Se face pentru ca lumea să citească mai mult şi să se intereseze de literatură. A face acest lucru, în mod liberal, fără vreo ideologie preconcepută cere mai întîi o selecţie foarte precisă, dificilă şi complexă. Asta cere experienţă, cunoaştere, spirit critic. Pe scurt, avem de lucru cît încape şi, adesea, mai şi dă pe afară, iar uneori nimerim....

Relaţia între intelectuali şi putere se termină întotdeauna prost

În ultimul ABC Cultural există un dosar foarte interesant despre angajarea politică a scriitorilor. Dincolo de „angajarea“ lui Ortega sau Unamuno care „nu era decît onestitate intelectuală“, cum spune Tulio Demicheli, cum credeţi că s-a schimbat acest ataşament (în spaniolă „compromiso“) la diverse cauze şi cum se manifestă partizanatul după 11 septembrie 2001?

Fernando R. Lafuente: Tulio Demicheli, colaborator apropiat al lui Octavio Paz la revista *Vuelta,* se referea în articolul de care vorbiţi la angajarea „de stînga“ de-a lungul întregului secol XX, la tensiunile dintre Sartre şi Camus, la cele dintre Sartre şi Raymond Aron şi altele. Concluzia lui Demicheli este că această angajare a fost înşelătoare, a fost, de fapt, o cursă. Angajarea lor însemna a pune înainte de orice idee literară, înainte de creaţie şi de onestitate nişte interese politice. Astfel, deşi libertatea şi adevărul sînt univoce, în timpul invaziei din Ungaria din '56, scriitorii de care vorbim au ignorat evidenţa, urmînd soldăţeşte indicaţiile partidului. Este doar un exemplu dintre mii de întîmplări terifiante. Un altul, binecunoscutul „caz Padilla“ din Cuba, în urma căruia cei mai mulţi dintre scriitorii de stînga „au rupt logodna“, s-au trezit. Sau demisia lui Octavio Paz, care era ambasador în India şi şi-a părăsit postul, nefiind de acord cu uciderea unor studenţi. Eu cred că stîngismul acesta necondiţionat este, în Europa, un fenomen depăşit. Ce s-a întîmplat însă la 11 septembrie? A apărut un nou tip de angajare, care nu e politică, ci e pură arheologie, de ne apucă ameţeala privindu-i rădăcinile. Este un angajament faţă de un anumit tip de societate şi faţă de anumite concepte. Mulţi scriitori au ieşit în faţă denunţînd corupţia, persecuţiile, lipsa de libertate, practicile împotriva femeilor islamice. Nu mai există „indicaţii politice“, ci o sumă întreagă de căutări culturale, care, şi ele, uneori nimeresc, alteori nu. Oricum, relaţia între intelectuali şi putere se termină întotdeauna prost.

Ignacio S. Cámara: Pentru mine, întotdeauna ceea ce se numeşte „angajarea“ artistului are ceva echivoc. A scrie un roman extraordinar, a picta un tablou minunat sau a scrie o minunată carte de filozofie nu garantează deloc priceperea în domeniul moral. Unii dintre cei mai mari prozatori au simpatizat cu fascismul, cu comunismul. Artistul creează, dar prin aceasta nu are o superioritate morală, nu este nici măcar mai subtil decît alţii; nu foloseşte nimănui să asculte părerea unui premiant Nobel pentru literatură în legătură cu o chestiune politică. Scriitorii „angajaţi“ au greşit şi asta din mai multe motive: în primul rînd au înlocuit imperativul căutării adevărului cu ideologia; în al doilea rînd, există mulţi intelectuali politizaţi, în sensul rău al cuvîntului, ce au subsumat datoria de a spune adevărul, cu riscul de a fi nepopular, unei funcţii laudative. Nu întîmplător, cei care fac pasul sînt unii dintre cei mai importanţi intelectuali ai timpului lor. Să nu uităm un exemplu, pe care îl dă chiar Ortega: Einstein, poate cea mai luminată minte a vremii sale, se înşela cu totul atunci cînd lua atitudine în mod public în privinţa Războiului Civil din Spania.

Cultura spaniolă este cultura a 400 de milioane de vorbitori de limbă spaniolă

Ce înseamnă pentru fostul director al Institutelor Cervantes şi al Institutului de Cooperare Iberoamericană difuzarea culturii spaniole în lume?

Fernando R. Lafuente: Astăzi se vorbeşte mai puţin de răspîndirea culturii spaniole în lume, cît de difuzarea unei culturi *în* limba spaniolă. S-a recuperat azi acea punte care exista între o parte şi cealaltă a Atlanticului între scriitorii ce scriau în spaniolă, care fusese întinsă de Ortega şi cei din jurul său prin *Revista de Occidente* din anii '20-'30 şi care s-a rupt o dată cu Războiul Civil. Nu mă gîndesc numai la literatură, ci şi la film. *Todo sobre mí madre (Totul despre mama),* filmul lui Almodóvar are ca protagonistă o actriţă argentiniană, Cecilia Roth. Un mare regizor mexican, Arturo Ripstein, ecranizează un film după romanul unui columbian, *El coronel no tiene quien le escriba (Colonelului n-are cine să-i scrie)* de Gabriel García Márquez, iar protagonista este o actriţă spaniolă, Marisa Paredes. Tocmai am văzut un film minunat al unui regizor mexican foarte tînăr, Guillermo de Torro, care se numeşte *El espinazo del diabolo (Spinarea diavolului);* acţiunea se petrece în timpul Războiului Civil din Spania; protagoniştii sînt Federico Luppi din Argentina şi Marisa Paredes din Spania. Nu sînt fapte disparate, ci măsura unei culturi foarte extinse *în* spaniolă. Cultura spaniolă este cultura a 400 de milioane de vorbitori de limbă spaniolă; în Statele Unite, spaniola este cea de-a doua limbă vorbită şi, probabil, aceasta va fi situaţia în întreaga lume din cauza influenţei pe care o au SUA. Amintiţi-vă cearta dintre cei doi candidaţi la preşedinţia Statelor Unite pentru voturile hispanicilor. În Uniune Europeană engleza este *lingua franca,* iar spaniola vine tare din urmă, din cauza influenţei pe care o au SUA şi ţările din America de Sud. În Brazilia, spaniola este obligatorie în şcoli, în învăţămîntul primar şi secundar. În Statele Unite, dintre 10 studenţi care vor să înveţe o limbă străină, şapte optează pentru spaniolă, ceilalţi trei orientîndu-se spre franceză, germană, chineză. Sînt fapte statistice. Există o normalizare a limbii şi literaturii spaniole – care nu mai sînt percepute ca exotice. Dubla metisare a culturii spaniole – pe de o parte cu cea hispanoamericană, pe de alta cu cea europeană – a scos-o din exotism. Cam asta e noua radiografie culturală a Spaniei de azi.

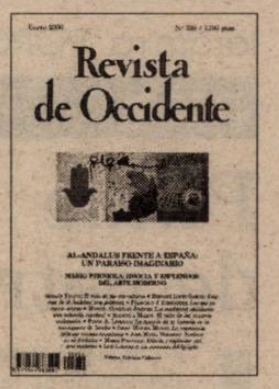

▲

Bogdan SUCEAVĂ

eresuri

http://www.revistarespiro.com

La început a fost imaginea

http://fotomagazin.ro

În octombrie 2001, situl *Fotomagazin* a împlinit un an de la lansare. El ar putea constitui pentru orice breaslă un exemplu de coagulare a forţelor, de concentrare a ofertei profesionale specializate. E importantă, pentru starea lucrurilor din artele vizuale româneşti de azi, existenţa unui punct de întîlnire a creatorilor români de fotografie, un spaţiu unde tinerii talentaţi să aibă şanse de a se afirma şi de a fi îndrumaţi.

Fotografia nu mai e azi ceea ce era acum un deceniu. Apariţia camerelor digitale permite nu doar noi tehnici de fotografiere, dar şi interacţiunea creatorului de imagine cu publicarea multimedia. Situaţia fotografiei româneşti e paradoxală: autorii români primesc distincţii pe plan internaţional, dar sînt ignoraţi cu bună ştiinţă de centrele culturale româneşti din străinătate, de politica de promovare a imaginii prin Ministerul de Externe, de programele Ministerului Culturii, aşa că portofoliile lor virtuale ajung să facă uriaşe servicii de imagine României dincolo de programele şi organizarea factorilor de răspundere guvernamentali. *Fotomagazinul* s-a dezvoltat fără nici un sprijin guvernamental şi e un exemplu nu doar de bun gust, dar şi de demnitate şi libertate artistică. Însăşi ideea lansării unui astfel de sit independent nu ar fi venit probabil fără constanta ignorare a creatorilor de imagine de către cei care ar fi putut pune profesionalul lor capital de creaţie în slujba promovării artei vizuale româneşti în ţară şi în lume.

Pe grupul de dialog *fotomagazin@yahoogroups.com,* discuţiile despre cum se realizează cele mai bune imagini se derulează în foc continuu, cu cel mai ridicat ritm din întregul spaţiu al grupurilor de dialog culturale româneşti.

În timpul acesta, redacţia dezbate pe o listă aparte noutăţile care vor fi incluse în sit. Nu este singura redacţie românească ale cărei şedinţe se ţin printr-un e-grup; din cîte ştim noi, la fel se organizează şi *ASALT*, *LiterNet*, *Noesis* şi *Respiro*.

Fondatorul proiectului *Fotomagazin* precum şi al listei de discuţii *fotomagazin@yahoogroups.com* este **Dinu Lazăr.** Cunoscut creator de imagine cu o activitate de peste două decenii, despre creaţia sa dă seama şi situl personal http://www.fotografu.ro precum şi suita de portofolii de la locaţia *Fotomagazinului*. Ideea sa a fost că fotografii au nevoie să comunice între ei pentru a-şi dezvolta abilităţile profesionale şi a cunoaşte piaţa profesională de azi. Oricum, proiectul a depăşit cu mult pe iniţiatorul său şi este o reuşită a întregii comunităţi fotografice româneşti. De mai bine de un deceniu în S.U.A., **Ara Ghemigian** este redactorul coordonator al *Fotomagazin*. În prezent fotograf comercial, el e implicat în dezvoltarea aplicaţiilor web ale corporaţiilor majore din lumea financiară. Ara coordonează activitatea celorlalţi redactori şi suportul tehnic al sitului. Fotograful braşovean **Mihai Moiceanu** e directorul de marketing al sitului şi se ocupă de relaţiile cu fotocluburile locale. Atunci cînd e vorba despre peste 800 de fotografi amatori de nivel avansat participînd la aceste cluburi, *Fotomagazinul* înţelege să-şi asume rolul de a pune acestor creatori un potrivit spaţiu de manifestare. **Dan Drafta** aduce pe Internet privirea unui copil convertit la miracole şi experienţa unui om încercat de destin. Stabilit în Germania de la jumătatea anilor '80 (povestea sa ar merita spusă pe zeci de pagini), şi-a asumat responsabilitatea secţiunii de ştiri a sitului, acolo unde se publică noutăţile importante pentru domeniul fotografic. El redactează o rubrică săptămînală de actualitate din comunitatea fotografică vest-europeană, cu care are numeroase conexiuni. În egală măsură interesat de design grafic şi pictură, Dan Drafta e mereu gata să experimenteze, să privească altfel, cu mintea şi inima deschise. (Iarna trecută şi-a transmis pe listă autoportretul făcut cu o cameră digitală, din profil, în faţa computerului: experiment, joc şi directă aplicaţie, scena aceasta spune multe despre spiritul de pe *Fotomagazin.)* Un tînăr fotograf braşovean, **Lucian Brînduş**, este editorul tehnic al sitului. El se ocupă de recenzii tehnice în receptarea fotografiei noi, precum şi ştiri în domeniul echipamentului digital. **Ovidiu Moise** lucrează în prezent în S.U.A. şi îndeplineşte în echipa *Fotomagazin* rolul de secţiune tehnică foto. **Zoltan Ufo Egyed** lucrează în Tîrgu Mureş şi contribuie la conexiunea cu fotocluburile locale, precum şi cu materiale pentru secţiunea *know-how* a sitului. Poet, grafician şi fotograf, **Mugur Grosu** e o prezenţă specială în Internetul românesc şi în redacţia *Fotomagazin*. Două dintre cărţile sale de poeme pot fi găsite pe situl http://www.asalt.seanet.ro în format Acrobat Reader şi el merită, în toate ipostazele sale artistice, întreaga noastră atenţie. Redactorul secţiunii foto profesionale este Petre Buzoianu. În decursul anului care a trecut, corespondenta în Marea Britanie a *Fotomagazinului* a fost Cristina Irimie. Moderatorul de acum al forumului fotomagazin@yahoogroups.com este fotograful şi medicul craiovean Eduard Armeanu, preocupat de a transforma un grup de discuţii într-o comunitate profesională şi o pepinieră pentru sit. Din redacţie face parte şi poetul Dan Iancu, redactor-şef al *PC Magazine,* redactor la *www.aol.ro* şi autor al unui interesant volum de poezii lansat recent de *Noesis*.

Ceea ce îmi place la situl Fotomagazin este respectul pentru tradiţie, precum şi de conturarea direcţiilor unei şcoli de realizare a imaginilor. În semn de omagiu, mai mulţi fotografi români sau de origine română au portofolii relevante pe sit: Mike Berceanu, Alexandru Gîlmeanu, Radu Grozescu, Claudiu Falub, Marx Josef, Torok Gaspar, Yoel Harel.

Aşadar, cu fotografii s-a întîmplat ceva în ultima vreme. În ceea ce priveşte asumarea unor scopuri concrete şi concentrarea pe o direcţie majoră, comunitatea lor are probabil un avans de un veac de solidaritate faţă de restul societăţii româneşti.

P.S.: Recent, membrii grupului de discuţii *Fotomagazin* s-au reunit la Biertani şi Sighişoara pentru o sesiune comună de lucru, axată – între altele – pe realizarea de imagini cu detalii arhitecturale şi portrete. Un fotoreportaj şi un text de Cristina Doroftei pe marginea întîlnirii se afla la: http://www.fotomagazin.ro/clubfoto2.html

▲

Dilema vă recomandă

● *Une affaire de goût* (1999) de Bernard Rapp la cinema „Elvira Popescu“ (30 nov., ora 22, 1 dec. şi 2 dec., ora 20) şi *Frăţia lupilor* (2001) de Christophe Gans. (Alex. Leo Şerban)

● Nu pierdeţi din vedere expoziţia artiştilor Lia şi Dan Perjovschi „V.id şi defragmentare“, la Galeria Eforie. Spaţiu şi imagine, referinţe din colecţia impresionantă a celor doi privind muzeele de artă contemporană din lume, plus un număr de excepţie – printre alte reviste – din „Index on Censorship“. Pentru toate minţile dezgheţate. (Adrian Cioroianu)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Pilule de petrecere

La o lume grăbită, ritualuri grăbite. Petrecerile de familie, chiar cele de copii, nu mai sînt ce-au fost odată. Pe vremuri, mame, bunici şi mătuşi se întreceau cu pregătirile. Pentru că pregătirile contau, poate, mai mult decît desfăşurarea în sine. Se crea o perioadă de presărbătoare, de înnoire, de atotputernicie a sfaturilor şi amănuntelor. Casa era întoarsă pe dos, se făceau planuri, ierarhii. Adunarea şi festinul care urmau erau consfinţirea perioadei de pregătire, recunoaşterea respectării ritualului, gratificată prin darurile adecvate. Nu erau degeaba nici sandvişurile mici, migălos unse cu unt şi apoi cu cremă de brînză sau icre, nici chifteluţele la fel de minione ori prăjiturile cu cremă de ciocolată sau lămîie, nici tortul care să fie destul de însiropat, şi nu greţos de dulce. Toate acestea erau lăudate, şi recunoscute de invitaţi, care nu erau numai copiii în cauză, ci şi părinţii sau bunicii.

Mai nou, petrecerile de copii se ţin la McDonald's. Se închiriază cîte un loc de joacă, cu mult timp în urmă. Se discută cu una din angajatele corecte, în uniformă roşie, care îţi oferă o listă de distracţii. Totul este prevăzut şi previzibil: numărul de copii, mărimea spaţiului de joacă, mîncarea standard, ordinea evenimentelor şi durata petrecerii. Pregătirea, fermecătoare, şi, poate, pe alocuri, imperfectă, de altădată, devine, acum, planificare eficientă. Partea de mătuşi şi bunici din familie – familia anexă, sau ajutoarele, este acum înlocuită cu Profesionistul, Agentul însărcinat cu distracţiile fixe. Invitaţiile sînt tipărite şi se împart tuturor copiilor din grup. Grupul este reprezentat ori de cei care frecventează aceeaşi grădiniţă sau şcoală, ori de cei care, la rîndul lor, l-au invitat pe sărbătorit la McDonald's. Criteriile sînt mai curînd instituţionalizate; desigur că, în cantitate mică, se mai strecoară şi prietenii de familie.

Petrecerea în sine se caracterizează prin planificare şi uniformitate. Copiii stau pe acelaşi fel de scăunele, joacă, în general, aceleaşi jocuri, coordonaţi de o altă animatoare profesionistă. Aceasta ia, practic, locul părinţilor şi bunicilor: ritualul afectiv amator este înlocuit cu cel instituţionalizat eficient. Mîncarea este aproximativ aceeaşi pentru toţi copiii: Happy Meal. Nici nu mai contează conţinutul, fie el alcătuit din veşnicii cartofi prăjiţi cu Mc Nuggets sau cu hamburger, ci marca sub care mîncarea se ascunde, specifică „celor mici". Toţi copiii mănîncă în acelaşi timp, corect aşezaţi la masă. Imaginile din filmele americane în care plozii zburdă liber într-o imensă curte, ciugulind, printre părinţi şi bunici, de pe mesele încărcate cu bunătăţi este desuetă.

Părinţii, pe de altă parte, devin cantitate secundară, sau neglijabilă, sau, mai exact, simpli spectatori. Ei stau în afara locului de joacă, la o altă masă sau pur şi simplu pleacă acasă. Nu sînt în program, dar nici în meniu. Au dreptul doar la o cafea şi la cîteva priviri fugare.

Dar asta este doar o posibilă perspectivă hiperafectivă, nostalgică, nerealistă, desuetă. Există şi o mulţime de avantaje şi adecvări la timpul în care trăim, pe care o minte mai novatoare şi mai fără prejudecăţi le poate vedea: eşti scutit de a alerga printre copii, de a face curat şi „deranj" în casă, de a-i trata şi pe părinţi. Şi, pe deasupra, copiilor le place. Ei sînt în grupul lor, indiferent de loc, şi puţin le pasă de tradiţie şi inovaţie. Le pasă doar că-şi primesc surpriza din Happy Meal, plus alte cîteva cadouaşe. Nu le pasă nici că vor creşte din pilule. ▲

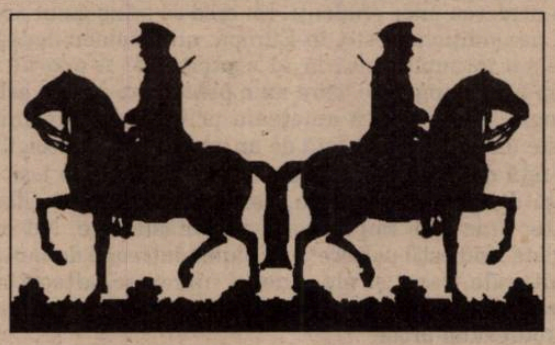

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Bucureştean prin zonă

Simplu cetăţean al universului bucureştean, am plecat puţin prin lume, nu chiar pînă în prima linie, la Kabul, unde cică s-ar juca soarta lumii, ci ceva mai aproape, peste Mediterana, într-o zonă unde străinul care aterizează pentru cîteva zile este socotit un om foarte curajos, chit că şi lui şi gazdelor sale inima le este cît un purice. E o zonă – alta decît a „Călăuzei" lui Tarkovski – în care o mamă poate primi, pe celular, un mesaj de la fata ei, în termeni ca aceştia: „Stai liniştită... Sînt în staţia autobuzului 63... pe strada cutare... dacă explodează ceva, ştii unde mă aflu!". Mi s-a părut inadmisibil, dar am tăcut ca unul care, venit de prea departe, nu se poate amesteca în afacerile interne dintre o mamă şi o fiică; de cîte ori am sosit pe aceste meleaguri, mi s-a spus răspicat că noi, cei din Europa şi din Bucureşti, nu avem de ce ne da cu părerea fiindcă nu ştim cine le sînt vecinii cu care nu se poate trata decît cu o armă în mînă; o singură dată mi-a scăpat ideea – puteam tăcea, recunosc – de a le propune să-şi schimbe vecinii, să ia luxemburghezi sau olandezi sau danezi; mi s-a replicat dur, precum un prim-ministru la Bucureşti, în problema Transilvaniei: „sînt lucruri cu care nu se poate glumi!".

Adevărul – scurt – este că, după cunoştinţele mele, nu ştiu vreun alt loc pe care să se fi concentrat între două popoare atîta ură pe centimetru pătrat. Ura aceasta se bazează pe o inocenţă care s-a dezvoltat în îndreptăţirea cruzimii cu care cele două popoare se omoară între ele. Argumentele fiecăruia – religioase, în primul rînd – îi fac nevinovaţi şi nemiloşi, intransigenţi, mîndri şi surzi; este ceea ce le dă dreptul să se declare, azi, victime, mîine să se acuze reciproc de terorism, ca poimîine să se revină la negocieri imediat paralizate de încă o explozie purtătoare a unei singure certitudini: e o situaţie fără soluţie! O revistă serioasă de la Paris, „Le Débat", susţine că e „pentru prima oară cînd situaţia pare fără ieşire". Pentru prima oară? Aud această expresie de peste 30 de ani, de cînd am aterizat pentru prima oară în zonă; cunosc, totuşi, oameni lucizi care susţin că se poate trăi şi aşa – cum adică?, am întrebat ca bucureşteanul contrariat de un nivel de trai în care „nimeni nu poate trăi doar cu 400 de dolari pe lună..." Hotelurile internaţionale sînt goale (dar a crescut, în septembrie, numărul autohtonilor plecaţi ca turişti prin lume), în schimb restaurantele locului sînt pline, ca de obicei, de dimineaţă pînă seara tîrziu; criza economică e gravă, fără să afecteze deocamdată dramatic moneda naţională şi nici pofta de mîncare; se ingurgitează enorm, cu plăcere, cu imprudenţă medicală („lasă colesterolul, nu-s destui terorişti!?"), la fel de abundente ca salatele fiind şi medicamentele. Cantităţile de pîine, de salate şi sandviciuri măreţe, de steak-uri, de sosuri, de pescărie, de prăjituri ar putea fi explicate şi prin frica de fiecare zi, cum pretind psihiatrii? „E o întrebare inutilă, stupidă – mi-a răspuns un bun prieten, aşezat în zonă de peste 40 de ani – se mănîncă bine, asta-i tot, lasă subtilităţile, sănătatea şi alimentaţia sînt pe primele două locuri în sondaje."

Lîngă el am trăit cîteva dimineţi de o linişte şi seninătate de necrezut în faţa ştirilor cu care zona a obişnuit o lume convinsă că aici se-trage-la-fiecare-colţ-de stradă; am făcut împreună cîteva lungi plimbări printr-un parc paradisiac în care, pe aleea principală din jurul unui lac ca toate lacurile, se marca fiecare sută de metri: 1.600, 1.700, 1.800, pentru ca omul mergăreţ să ştie cît drum a parcurs... Treceau pe lîngă noi, din cînd în cînd, pensionari care se tratau făcînd footing, tinerei şi tinerele care trăgeau tare ca să slăbească, foşti infarctişti cu celular la brîu şi mutre înţepenite în efort, perechi de bătrînei tăcuţi, ţinîndu-se tandru de mînă – era halucinant pentru orice european informat normal: un loc de pace relativă în zona asta minată de absolut. Peripatetizînd – ca şi mine, prietenul nu suportă, la suprafaţă, pateticul – am discutat despre Dumnezeu (în care el nu crede...), despre „Errata" lui George Steiner (pasiune comună), despre Ceaikovski şi Maria Callas, despre Madera, locul unde ar dori să trăiască fiindcă toată ziua e aceeaşi temperatură, despre Kosovo, căci, om din zonă, nu ştia ce-i KFOR-ul, despre care parcă auzise ceva, dar nu-l interesase; e dintre cei care nu ascultă nici un buletin de ştiri la televizor, doar la radio, fiindcă acolo nu se fac comentarii, n-are nevoie de ele, el are capul lui... Sub cerul de un senin imperturbabil, povestindu-i – pas cu pas, 1.700, 1.800... – nebunia rapidităţii cu care la Kosovo victimele au devenit agresori şi invers, mi-am simţit deodată, ca o bruscă schimbare a presiunii atmosferice, incoerenţa de cetăţean al universului, rătăcit prin zonele lui de ură tot mai incomunicabile. Ajuns (cu povestea) la Mitroviţa – am urcat în maşina lui, el a deschis radioul, a ascultat cu cealaltă ureche ştirile şi a început să rîdă: un dentist s-a plîns poliţiei că o pacientă l-a furat în timp ce el se concentrase în a-i pune o plombă. E şi singura ştire ceva mai veselă cu care m-am întors din zonă. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Dimitrie Meruţan

„Soarele. Îl simt de la o distanţă de 100.000 km pe oră cu o anduranţă verbalo-lirică de 45 kilograme pe minut. Ai un foc, măgarule, mă întreabă soarele. Mie nu-mi place soarele, că nu pot pune nici un ochelar de soare. Nu am. I-am pierdut în cel de-al PATRULEA RĂZBOI INTERGALACTIC, unde eu trăgeam cu tunul. I-am zis lui Marian: dar de ce să trag eu cu tunul în soare, şi el a zis că dacă toţi latră la lună unde o să ajungem. La şi un sfert trăgeam în soare şi el mă ardea şi mă îngălbenea. Eram mic şi am crescut mare. Avea dreptate Marian, păi, a ajuns gardian public. Făceam nişte capace din noroi, le puneam pe o praştie şi ocheşte soarele. Soarele, ce frumos e. Cîte culori are? Tu zici că e portocaliu. Eu cred că are multe culori. De ce nu sînt eu la balamuc? Soarele, cerul şi stelele, m-a luat dracu' frigul ăsta. Ce-ai vrea să fac? Să mă omor? Păi, cîţi se omoară că vorbesc despre soare? Dar cînd ciripesc porumbeii la lună? Păi, cîţi au zis-o... Eu ştiu de marele Brahma Mundi, de Eminescovici, de ce n-o spunem pe-a bună, evreu, evreu, cu asta a făcut carieră, l-au sprijinit cercurile masonice, mînca-le-aş guriţa lor de dulci ce sînt. Unde eram? Ai văzut că nu se mai dă salam de la cantină? Păi, asta nu scrieţi, vă ţineţi după oameni să vorbească prostii, dar lucruri din astea unde se găsesc. Ce vroiam să-ţi spun? Am douăzeci şi nouă opt sute de grame, la un bust de 45 centimetri. Soarele, despre el vorbeam, ia zi, mi-l dai şi mie un pic să-l port în spinare? Nu-l mai vreau în cap. Ce soare e ăsta de azi? Diareic, păi, se întinde pe sub nori. Iarna, vezi ce face din bietul soare? Te-ai dus la Ecuator? Am fost zilele trecute. Regele Birefotags al patrulea mi-a dat coroana lui de spini şi eu am zis că de ce nu face comerţ cu el, să le facă dintr-un plastic casant, am lucrat în branşă, la fabrica de înlocuitori din industria pielăriei, categoria B, Dimitrie Meruţan. Vezi, ai cumva un chibrit? Nu, nu, nu, dar de ce să fim negatofagi, să fim dăruiţi de soare şi împrejurimi. Cine e lîngă soare? Pămîntul. E el planeta albastră? Este, dar de ce e albastră, doar locuiesc oameni pe ea. Ce mă-sa, să nu zic vorbă mare, zic geografii că e albastră? Dar, stai, pe soare l-a întrebat cineva? Nu? De ce? Uite, eu am vorbit cu el. Îmi trimite săgeţi şi eu citesc în ele." ▲

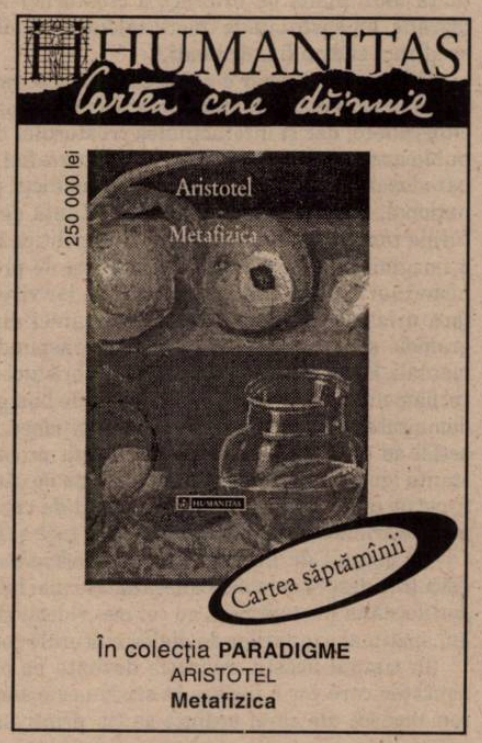

Augustin IOAN

pierduţi în spaţiu?

Maidan

În România, se numeşte „maidan“ acel spaţiu rezidual, neconstruit, adeseori derelict, rămas astfel după ce o mahala s-a croit după criterii care scapă înţelegerii urbanismului occidental. Faptul că nu sîntem capabili să ne asumăm erorile sau incapacitatea noastră de a administra în comun a unui spaţiu public sînt dovedite, cred, de denumirea tuturor „spaţiilor civice“ pe care le ratăm – iar altele nu avem – cu acest nume turc. Distanţarea, alienarea prin cuvînt de propriile eşecuri – aşadar neasumarea lor – o găsesc caracteristică pentru modul în care ne gîndim, ca popor, spaţiul locuirii întreolaltă.

Mai mult, se crede cu sinceritate – iar termenul pare să se fi încetăţenit ca atare – că *maidan* trebuie să acopere un conţinut „pe teren“ cel puţin peiorativ, dacă nu de-a dreptul unul de rebut urbanistic. Se construiesc teorii elaborate prin care să se demonstreze că de sensul degradat al cuvîntului nu noi sîntem vinovaţi, ci Stambulul. Or, împotriva aproprierii peiorative a termenului turcesc va lucra textul de faţă, întrucît numai în partea asta de lume *meydane* are conotaţie peiorativă. În limba turcă, el înseamnă (doar) piaţă. Pieţele Istanbulului nu sînt cu nimic inferioare oricărei înţelegeri occidentale a termenului de loc public/agora şi/sau (atunci cînd se suprapun fizic) de piaţă comercială. Să nu mai camuflăm aşadar incapacitatea noastră de a articula spaţii publice, folosind ieftine subterfugii toponimice.

Centrul Bucureştilor este, da, un maidan, dar în sensul cu care – în netrebnicia noastră – am învestit noi acest cuvînt. Mahalaua pîndeşte de după fiecare bloc construit, de după fiecare intervenţie demolatoare şi, mai cu seamă, de pe enorma platformă demolată (485 ha) pe care se vor mai ridica, iată, un mîndru sediu de guvern (prin completarea a ceea ce va fi fost să fie, dar nu a fost, bibliotecă naţională) şi o catedrală în drum (în sensul propriu, adică pe mijlocul „bulevardului victoria socialismului“). Viitorul centru de putere al oraşului se află pe un maidan părăsit de constructori, părăsit de puternicii felurităilor ani trecuţi, plin de macarale putrede şi betonat pînă în preajma căţelului pămîntului. Cei care îşi imaginează că această stare de lucruri este doar opera comunismului, să citească G.M. Cantacuzino: *Despre o estetică a reconstrucţiei* (carte apărută în 1947, pe care am republicat-o recent în colecţia *Spaţii imaginate* a Editurii Paideia). Ce spune acolo acest prinţ al arhitecturii româneşti interbelice este, din nefericire, perfect adevărat şi astăzi. Nu numai că nu am evitat, în răstimpul scurs din 1947 şi pînă astăzi, vreunul din pericolele semnalate de Cantacuzino, dar le-am împlinit pe toate cu asupra de măsură. Cel mai grav dintre toate este exact „maidanizarea“ spaţiului public românesc. Că se vorbeşte despre „primari maidanezi“ este doar o consecinţă secundă a chiar modului de apariţie a bieţilor cîini, hienizaţi deja, pe care îi vînează presa, fundaţiile cvadrupede şi primarii. Maidanul – injectat cu bună ştiinţă în ţesutul urban; tactica pămîntului pîrjolit; demolarea de dragul demolării, a distrugerii ceea ce – mîndru – fusese înainte: iată sursele dramei.

Luarea în posesie fizică a centrului de către mahala şi a spaţiului public de către mahalagii sînt deodată cauză şi efect a dramei din care nu mai ieşim de şaizeci de ani. Cînd reperele sînt date de mîrlani, de neprofesionişti, de coate-goale, cînd elita lipseşte din luarea deciziei (fie pentru că fu exterminată, fie pentru că a emigrat, fie pentru că nu îi mai pasă decît de contemplarea propriului *omphalos* flămînd), apar şi semnele fizice ale acestei maidanizări. Priviţi mahalaua monumentală de pe str. Iancu Nicolae din Bucureşti (în perimetrul Zoo-Pipera). Vorbim despre cîteva sute de case – din care doar cele făcute de Florinel Stanciu, Radu Teacă, Răzvan Luscov şi încă două sau trei nu sînt strict de apanajul psihiatriei. E o mahala pe bani mulţi, cu complicitatea unor arhitecţi-măscărici. Mahalaua a maidanizat centrul, fagocitîndu-l, iar acum digeră în pădure. La malul lacului. Pîndind următoarea pradă. ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Dispreţ

Printr-o emisiune ca *Lanţul slăbiciunilor* (sîmbătă seara la PRO TV), este ca şi cum televiziunea ar da semne că s-a săturat să-şi măgulească publicul. Vorba redactorului veteran, interpretat de Peter Finch în filmul *Reţeaua*: „Sînt ca dracu' de furios şi nu mai suport chestiile astea!“ Chestii precum cadorisirea telespectatorului care sună şi răspunde la întrebarea: „Cum se numeşte cunoscutul actor Arnold Schwarzenegger, din imaginea pe care tocmai aţi văzut-o – cea pe care scria mare «Arnold Schwarzenegger» –, imagine din filmul cu Arnold Schwarzenegger programat în seara asta?“ Chestii precum concursurile de cultură generală de la care oricine iese cu portofelul plin şi cu demnitatea intactă. Bine-bine, nu te ambala, dar dacă te-ai săturat de ipocrizie şi nu mai vrei să-ţi linguşeşti telespectatorii, ce le dai în schimb? Dispreţ, fireşte, pentru că s-a strîns destul. Şi o ipocrizie şi mai mare – cea de a pretinde că un concurs ca *Lanţul slăbiciunilor* este menit să scoată în evidenţă valoarea. Şi (în varianta românească a concursului) pe Andrei Gheorghe ca prezentator, trăgîndu-i de urechi pe concurenţi. Din interviurile lui Andrei Gheorghe, am dedus că el admiră necondiţionat inteligenţa lui Andrei Gheorghe şi că, participînd inteligent la alcătuirea întrebărilor, abia poate să-l stăpînească pe Andrei Gheorghe, care, mînat de inteligenţa sa, tinde să ridice întrebările la standardele, pentru noi inaccesibile, ale inteligenţei lui Andrei Gheorghe. Ar fi bine să înceapă prin a se asigura că întrebările sînt corecte – nu de alta, dar dacă tot se uită urît la concurentul care a îndrăznit să nu ştie cine a jucat rolul principal în *Ultimul samaritean* (un film de duzină, cu Bruce Willis), atunci parcă ar trebui să ştie că nu Costa-Gavras, ci Michael Cacoyannis a realizat *Zorba grecul*. Dar treaba principală a acestui prezentator nu e să ştie despre ce vorbeşte, ci să-i mobilizeze pe concurenţi cu *mots d'esprit* ca: „Dacă nu căscaţi urechile, nu căscaţi nici encefalul, iar eu casc de plictiseală“; şi să supervizeze selecţia naturală cu îndemnuri ca: „Eliminaţi *hîrrr*bul din acest joc!“ Pentru mine, care mă uit de-acasă, acel *hîrrr* este o comoară sonoră, dar unui concurent – să spunem că e pensionar şi că a trăit mai mult printre cărţi – probabil că îi sună altfel. Un timp îndelungat petrecut în bibliotecă nu te pregăteşte să ţii piept mojiciei. Şi încă ceva: bănuiesc că după ce ai fost plimbat pe coridoarele televiziunii, băgat în cabina de machiaj, iarăşi plimbat şi într-un final ai ajuns pe platoul de filmare, unde cineva urlă instrucţiuni aplaudacilor, altcineva înjură, altcineva nu e de găsit şi lumina bate direct în tine – după toate astea te simţi destul de buimac şi de rătăcit, iar dispreţul lui Andrei Gheorghe nu te ajută să te aduni. Emisiunea pretinde că îi desparte pe concurenţii valoroşi de cei care vin acolo ca să se afle în treabă, ceea ce, pe de-o parte (partea amuzantă), contrazice modul de funcţionare al televiziunii (care e practic *ţinută* de oameni care vin acolo ca să se afle în treabă), şi pe de altă parte (partea fascinantă, dar foarte antipatică) e fals: adesea *nu* concurentul cel mai slab este eliminat la sfîrşitul unei runde. Eliminarea cuiva poate fi rezultatul unui vot aruncat la voia întîmplării, al unei alianţe conjuncturale sau al unei vendete. Uneori, emisiunea pare un experiment condus de un mizantrop, ca să scoată la iveală slăbiciuni de caracter. Sau felul televiziunii de a ne spune ce crede de fapt despre noi. O înţeleg: de-atîta vreme ne spune că sîntem grozavi pentru că stăm şi ne zgîim la ea, încît nu-i de mirare că din cînd în cînd se mai defulează înjurîndu-ne. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

„În absolut, visul e frumos“

Credincioasă principiului de a pune faţă în faţă opinii diferite, revista *22* a publicat săptămîna trecută şi un articol semnat de o analistă mai puţin cunoscută. Doamna Cosmina Tănăsoiu examinează, pe trei sferturi de pagină, umbrele şi crăpăturile campaniei americane din Afganistan. Articolul „Zonele gri“ porneşte de la un principiu seducător: „contradicţia dintre sensul valorilor în absolut şi politica în practică creează zone gri“. În cazul în speţă, autoarea reaminteşte că valorile cu pricina sînt caracteristice liberalismului politic – „libertate, justiţie, civilizaţie, democraţie“. Pînă aici e-n regulă, totuşi, doamna Tănăsoiu atrage atenţia asupra unei nuanţe: iniţiativele americane din Kosovo şi Afganistan „au fost prezentate“ ca fiind cruciade în numele democraţiei. (Adică dedesubturile sînt altele – dar, ghinion, dezvăluirile sînt lăsate probabil pentru un articol ulterior.) Al doilea termen al binomului este practica politico-militară, stîngace în execuţie şi ratată în perspectivă. Analista demonstrează riguros. Dezorientatele State Unite au dat mîna cu generalul Musharraf, deşi pînă ieri îl criticau că a luat puterea cu forţa. Ar fi trebuit probabil să se lipsească de un aliat important şi să-l caute pe cuviosul Osama prin toată Asia. Aflăm apoi că operaţiunea militară este ineficientă. (Ce folos că regimul taliban, care le ţine pe analistele politice în casă şi cu basmaua pe ochi, a devenit o sectă de dervişi fugăriţi, că afganii ascultă ştirile la radio şi că se formează un nou guvern?) Autoarea e mîhnită că serviciile secrete nu-şi fac treaba, că nu toate bombele cad unde trebuie şi că radiaţia din Serbia a ajuns ca la Cernobîl. De remarcat tehnica de construcţie – după două glume, un adevăr parţial (ticăloşii de generali care au folosit bombele cu uraniu sărăcit şi-au îmbolnăvit în primul rînd propriii lor soldaţi).

Pregătirea fiind făcută, doamna Tănăsoiu îşi lansează avionul fără pilot către ţinta cea mai savuroasă: paraşutarea de alimente. Iată de ce: pachetele nu sînt inscripţionate în cele 33 de limbi ale locului! (De parcă americanii ar avea depozite gigantice cu mîncare pentru toate popoarele lumii, inscripţionate în limba fiecăruia, ţinînd cont şi de particularităţile graiurilor locale. Apropo – afganii sînt analfabeţi în proporţie de 75%, dar prin munţi şi pe cîmpii proporţia sare probabil de 90%. Reţin sugestia subliminară că fiecare pachet trebuia adus de cîte un paraşutist bun de gură.) Argumentele culinare nu lipsesc, autoarea e dezamăgită şi de conţinutul pachetelor galbene – o fi bun pentru americani, dar sigur nu e pe gustul copiilor afgani! (Copii care, altminteri, mor de foame. E totuşi un lucru secundar, mai bine hrănim mai puţini, dar cu fripturi de berbec.)

De la particular la general, sau o privire (tristă) în viitor. Americanii se vor plictisi de război, Tony Blair va obosi, Franţa nu e pregătită pentru o campanie extinsă. Pe scurt, să nu ne aşteptăm la o cruciadă nelimitată. M-am liniştit! (Altminteri, Franţa nu pare pregătită nici pentru campania de acum, faza de forţă se apropie de sfîrşit şi Parisul continuă să promită periculoşii săi soldaţi, care vor ajunge la Kabul probabil doar la inaugurarea ambasadei.) Oricum, campania americană e condusă prost şi se va sfîrşi în coadă de peşte. În final, cîteva consideraţii filozofice, rămase (cred) de la un articol mai vechi – „libertatea nu e absolută, justiţia nu e infinită, trebuie să ne salvăm singuri, America e creaţia cetăţenilor săi, iar Cecenia este o rană vie“.

Eliminînd cu sagacitate sensul, logica şi semnificaţia conflictului din Afganistan, Cosmina Tănăsoiu reuşeşte să ne descreţească frunţile, fapt salutar în acest prag de iarnă dificilă (se spune). Articolul e scris îngrijit, cu folosirea judicioasă a vocabularului şi a semnelor de punctuaţie. Remarc ingenioasa utilizare a particulei „ori“ în loc de „or“. Subscriu la incitanta dumisale concluzie („realitatea e relativă“) şi îi recomand (spre lectură alternativă) excelenta analiză de la pagina 14, semnată de Sorin Ioniţă. ▲

„Eu pot să-l curăţ“

– interviu cu Traian BĂSESCU despre Bucureşti –

Domnule Traian Băsescu, vă mai amintiţi cînd aţi venit prima oară în Bucureşti? Ce v-a impresionat cel mai mult atunci?

Cred că eram în liceu. Tatăl meu venea la convocări la Ministerul Apărării şi uneori mă lua şi pe mine. Eram micuţ şi mi-aduc aminte că stăteam la hotelul armatei, Cobălcescu, şi mîncam la Casa Armatei. Prin anii '65-'66. Atunci mă impresiona mărimea oraşului şi a clădirilor, zumzetul străzilor mi se părea fascinant. Locuiam pe vremea aceea în Bacău, care nu se putea compara, ca dimensiuni, cu Bucureştiul.

Ce locuri din Bucureşti vă plac, astăzi, mai mult?

Îmi place foarte mult Cişmigiul şi, de asemenea, Parcul Carol. Acesta e poate mai puţin frecventat, dar e extrem de... încărcat şi mă impresionează. Îmi place şi Piaţa Revoluţiei, dar numai cînd privesc spre Ateneu, cu Ateneul în centrul perspectivei.

V-aţi simţit vreodată incomodat că, deşi primar al Bucureştiului, nu sînteţi originar din acest oraş?

Nu sînt un om cu complexe şi nu m-am simţit incomodat deloc, atîta timp cît bucureştenii Halaicu şi Lis n-au putut să-l cureţe. De ce să am complexe, dacă eu pot să-l curăţ? Cred că bucureştenii, oameni ca toţi oamenii, se săturaseră de gunoaie, de cîinii vagabonzi, de chioşcurile de care se împiedicau pe trotuare, într-un cuvînt, voiau un oraş mai curat şi s-au gîndit că eu aş putea să fac ceva în acest sens. Şi, în mod cert, ceva pot să fac, chiar dacă nu tot.

Din nou despre chioşcuri şi cîini

În privinţa chioşcurilor, sigur, multă lume consideră că încurcau circulaţia şi că erau o sursă de mizerii. Dar se pune întrebarea cum se va compensa tot acest comerţ care răspundea şi unei necesităţi. Se vor face alte spaţii comerciale, se vor mări cele existente, ce se va întîmpla? Există vreun plan?

Crearea condiţiilor comerciale pentru populaţie este o problemă a primarilor de sectoare. Treaba mea, la nivel de politică generală în Capitală, a fost să restabilesc comerţul legal şi civilizat. Puţină lume ştie (sau are imaginea de ansamblu) probabil, că aceste chioşcuri au apărut în mică parte ca o necesitate comercială. Ele au fost, în primul rînd, create ca o reţea de distribuţie a mărfurilor de contrabandă, asupra căreia n-a intervenit nici Poliţia, nici Garda Financiară, nici Oficiul pentru Protecţia Consumatorilor. Erau reţeaua de distribuţie a ţigărilor de contrabandă, a cafelei de contrabandă, a alcoolului de contrabandă, a mărfurilor proaste aduse ilegal din Turcia şi, nu în ultimul rînd, erau utilizate pentru desfacerea mărfurilor expirate şi reetichetate. Am reuşit cu sprijinul Jandarmeriei (şi fără sprijinul Poliţiei, pe care nu l-am primit) să distrug cea mai mare parte a acestei reţele mafiote care păgubea de încasări importante atît bugetul statului, cît şi pe cel al Primăriei. În acelaşi timp, comerţul legal era puternic periclitat şi adus aproape la colaps, de această proliferare a chioşcurilor. Acum, vînzările în magazine au crescut foarte mult. La fel şi în angro-urile din jurul Capitalei, iar porţia mărfurilor de contrabandă a scăzut foarte mult.

Iar despre programul de eutanasiere a cîinilor vă pot face cunoscute şi primele rezultate. La centrul antirabic, la începutul anului se prezentau în medie pe zi 111 persoane muşcate pe zi. Acum, datorită reducerii numărului cîinilor din Bucureşti cu circa 40 de mii, oamenii muşcaţi care se înregistrează la acel centru nu depăşesc, în cele mai rele zile, numărul de 70. Un rezultat care îmi dă forţa să continuu acest program, oricîte proteste ar veni de la cei interesaţi ca Bucureştiul să fie o rezervaţie de cîini şi nu un oraş civilizat, pentru oameni.

Ca ministru al Transporturilor aţi rămas oarecum în conştiinţa populaţiei drept cel care a început să refacă şoselele. A rămas celebră lozinca: Aici sînt banii dumneavoastră! *Aveţi şi pentru Bucureşti vreun plan asemănător, de esenţă?*

Da, sînt mai multe proiecte esenţiale pentru îmbunătăţirea infrastructurii Bucureştiului. Este proiectul de închidere a centurii interioare a Bucureştiului, prin construcţia pasajului peste calea ferată de la Gara Basarab (proiect care va moderniza inclusiv bulevardele de pe-o parte şi pe de alta a fascicolului feroviar), este proiectul multianual finanţat de Banca Europeană de Investiţii de cîte 15 milioane de euro, care se bagă anual în repararea străzilor (va începe din primăvara viitoare), sînt proiectele de modernizare a 45 de km de cale de tramvai. Începe deci derularea proiectelor cu finanţare externă şi sînt convins că pînă la terminarea mandatului vor fi extraordinar de multe schimbări în starea infrastructurii bucureştene. De asemenea, aş spune că am lucrat tot anul acesta (în Berceni) şi continuăm să lucrăm şi iarna la modernizarea infrastructurii de încălzire a oraşului.

Între asfalt şi cultură

Poate deveni Bucureştiul un oraş de tip occidental? (Dacă trebuie să devină un astfel de oraş şi nu să rămînă în nişte tipare de alt fel). Care ar putea fi elementul care să declanşeze orientarea urbanismului capitalei către un model occidental?

Sînt o serie de construcţii şi mari investiţii care au început sau vor începe şi care vor moderniza, fără îndoială, destul de curînd aspectul oraşului. Cred că Bucureştiul concentrează în momentul de faţă 50% dintre investiţiile directe care se fac în România. Dar, pentru a deveni un oraş occidental ar trebui să ne respectăm istoria. Toate oraşele occidentale îşi respectă istoria, monumentele şi zonele care arată evoluţia în timp a oraşului. Din acest motiv noi am declanşat anul acesta programul de reabilitare a faţadelor din oraşul vechi „Bucureşti 2000“. S-a vrut a fi un program cu rol de catalizator şi chiar ne-am atins scopul. Noi am reabilitat faţadele a şase clădiri (şi trei străzi), iar în jurul acestor clădiri proprietarii au reînceput să-şi refacă faţadele pentru că arătau mult prea urît faţă de cele recondiţionate de municipalitate. Lîngă Hanul lui Manuc, de exemplu, noi am terminat o clădire şi alte trei se renovează în continuare. Am mizat pe reacţia proprietarilor şi ea s-a produs. Deci, dacă pentru dezvoltarea modernă a oraşului este suficient să-i stimulăm pe investitori şi asta se şi produce, pentru restabilirea demnităţii clădirilor vechi ale oraşului trebuie să intervină municipalitatea. Vom aloca şi în continuare fonduri mari pentru asta. Dar aş mai spune că Bucureştiul nu poate deveni un oraş modern pînă cînd nu va trece la o viaţă cultural artistică de calitate. Primăria are 12 teatre mari în administrare. Pentru a stimula viaţa teatrală, anul acesta, am dublat bugetul teatrelor. Finanţăm, de asemenea, proiectarea şi restaurarea muzeului Theodor Aman. Sînt lucruri pe care le fac fiindcă îmi dau seama că dacă nu le încep măcar, în mandatul meu, riscă să fie uitate aşa cum au fost uitate timp de zece ani.

Aşa încît cei care vin după dumneavoastră să nu mai aibă încotro, să trebuiască să le termine?

Eu sper ca pe cea mai mare parte să le şi termin, dar, în orice caz, trebuia lansată cîndva această politică de grijă pentru viaţa culturală. E uşor să ţipi că străzile au gropi, aşa este, au gropi, dar cu banii de pe repararea a trei străzi am putut să dublez bugetul teatrelor, ceea ce e extraordinar de important. Cu banii de pe încă o stradă (de reparat) am pornit reconsolidarea muzeului Aman.

Ostilităţi politice

Imaginea pe care ne-o formăm citind în fiecare zi presa este că totul în ţara asta e supus sau depinde, în mare măsură, de maşinaţiile politice. Poate că e sau poate că nu e chiar aşa. În orice caz, dumneavoastră vă aflaţi în centrul intereselor politice, atît ca primar al Capitalei, cît şi ca preşedinte de partid. Interese cărora trebuie să le faceţi faţă. În ce măsură aceste lucruri vă întîrzie sau chiar vă împiedică realizarea proiectelor concrete de la Primărie?

Eu sînt un administrator cu multă experienţă. Am condus întreprinderi, am condus direcţii în Ministerul Transporturilor (ca director înainte de revoluţie), am condus Ministerul Transporturilor în cinci guverne şi aş spune că experienţa acumulată este destul de mare pentru ca proiectele mele să nu poată fi blocate, chiar dacă am parte de un Consiliu General ostil (cu o majoritate PSD) şi care uneori parcă îşi propune să blocheze acţiunile mele, probabil în iluzia că îmi voi rata mandatul (ceea ce este numai o iluzie). Am şi ostilitatea celor şase primari de sectoare, ostilitate comandată politic şi care n-are nimic în comun cu nevoia de a administra oraşul. Pe de altă parte există şi ostilitatea guvernului, îl am pe domnul Cosmîncă care, din cînd în cînd, mai modifică legea administraţiei publice locale ca să-mi mai ia din autoritate şi din atribuţiuni... În contrapondere, am experienţa de care vă vorbeam.

Care din aceste ostilităţi, cum le numiţi, vă dă cel mai mult de furcă?

Cea a guvernului, de regulă, pentru că merge pînă la a emite ordonanţe sau legi care să-mi îngrădească posibilitatea de a-mi duce obiectivele la îndeplinire. Iar o capitală în starea în care eu am preluat-o ar avea nevoie şi de susţinerea guvernului pentru a fi adusă la lumină. Sigur, o fac şi singur, dar ar fi fost mult mai bine şi mai uşor, dacă aveam acest sprijin.

Aveţi vreo frustrare legată de ceva ce doriţi să faceţi în Bucureşti şi despre care constataţi că e imposibil?

Nu, pentru că mi-am propus obiective realiste. Nu-mi pot propune, în condiţiile în care mă bucur de toată ostilitatea guvernului, să încerc să realizez mai mult decît se poate. Sînt obiectivele pe care de altfel le-am propus în campania electorală. Am promis puţin, de fapt cinci obiective, realizabile. Cred că din acest punct de vedere, la sfîrşitul mandatului voi putea sta cu fruntea sus în faţa bucureştenilor.

Vă e mai greu ca primar al Bucureştiului decît vă era ca ministru al Transporturilor?

Este cu totul altceva. Vă pot spune că n-aş fi fost un om politic complet dacă n-aş fi fost şi primar. Aş afirma un lucru pe care nu ştiu dacă un om politic are dreptul să-l spună, şi anume, că am sentimentul că e prima oară cînd lucrez pentru oameni. Pînă acum, ca ministru, ca director sau comandant de navă, am lucrat pentru fiare. Ca ministru întotdeauna grija era ce-i cu trenurile, ce-i cu infrastructura feroviară, ce-i cu porturile, cu aeroporturile şi aşa mai departe. Întotdeauna era vorba de obiecte. Acum însă am sentimentul că toate acţiunile mele sînt îndreptate spre rezolvarea problemelor oamenilor. Şi, deşi aş spune că sînt un om politic cu un oarecare standard, n-am avut nici o reţinere să mă apuc să curăţ gunoaiele Bucureştiului, să rezolv problema cîinilor fără stăpîni care terorizau cartierele şi chiar centrul Bucureştiului, să mă apuc de demolat chioşcuri, dacă acestea sînt problemele reale ale bucureştenilor... Lucrez pentru ei şi o fac cu mai multă îndîrjire, parcă, decît atunci cînd lucram pentru fiare.

a consemnat Andrei MANOLESCU

▲

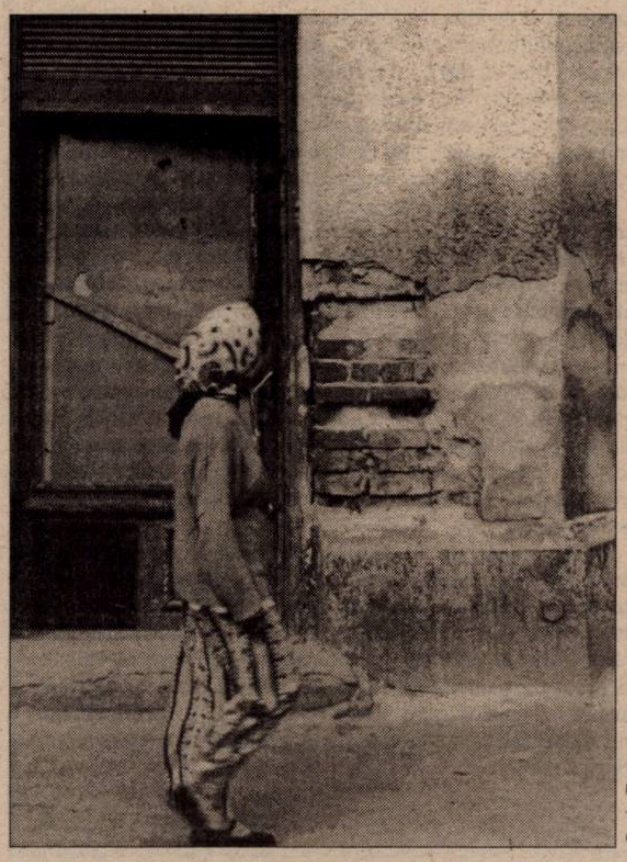

© A. Popescu

Tita CHIPER

antinostalgia

Doar o vorbă pe săpun

„Dosar nr. 1238, vol 26
M.A.I. Unitatea militară 0123/E Buc.
«Vă facem cunoscut că prin hotărîrea acestui tribunal (Tribunalul Militar Reg. II Militară – n.n.) nr. 203 din 4-11-1959 numitul Vişoianu Iosif născut la data de 05-01-1922 în comuna Văleni raionul Topoloveni regiunea Piteşti fiul lui Iosif şi al Elena a fost condamnat la 25 de ani muncă silnică pentru infracţiunea prev. şi ped. de art. 207 pct 1 C.P. Faptele reţinute în sarcina condamnatului: s-a declarat de acord cu activitatea de membri în banda teroristului Arsenescu-Arnăuţoiu promiţînd bandei că le pune la dispoziţie 50-60 duble de porumb ce urmau să fie transportate în munţi în locul unde se va stabili banda. În luna martie 1949 şefii bandei teroriste părăsind oraşul Bucureşti şi retrăgîndu-se în munţi au rupt orice legătură cu inculpatul Vişoianu Iosif.»"

„Dosar nr. 1238, vol 89
Ministerul Afacerilor Interne. Direcţia Penetenciare Lagăre şi Colonii. Penetenciarul Aiud.
Adeverinţă – Caracterizare
Deţinutul Vişoianu Iosif (...) Pe timpul detenţiei în penetenciar a fost ped. disciplinar cu 50 zile izolare pentru că a bătut morse, a deţinut obiecte nepermise, a luat legături cu alţi deţinuţi, a scris în limbi străine pe o bucată de săpun etc.
Comandantul Penetenciarului – ss Indescifrabil. 26-04-1964"

(Ioana-Raluca Voicu-Arnăuţoiu, „Luptătorii din munţi", Editura Vremea, 1997)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

R.A.T.B.

Nu toată lumea ştie ce reprezintă aceste iniţiale (poate cea mai răspîndită denumire cifrată de pe raza municipiului Bucureşti). Ele ar putea să însemne Regia Autonomă de Transport Bucureşti, ceea ce chiar înseamnă, dar la fel de bine ar putea să însemne Resurecţia (sau Reinstaurarea) Atletismului pe Teritoriul Bucureştiului. Pentru această din urmă descifrare e nevoie să dau nişte explicaţii. De cînd redacţia în care lucrez s-a mutat la Casa Presei Libere (cîndva Casa Scînteii, denumire pe care o găsesc mai potrivită cu... casa), fac deplasarea la şi de la redacţie cu autobuzul 131, o incintă mobilă oarecum civilizată, uneori muzicală, de cele mai multe ori aglomerată, plină de elevi, muncitori, intelectuali şi controlori, circulînd, cu o frecvenţă nici mare, nici mică, de la Piaţa Romană la Aeroportul Băneasa şi viceversa. Las la o parte direcţia centrifugă, spre a mă ocupa de viceversa. Cînd te afli în staţia de la Casa Presei Libere, cu scopul de a merge spre Piaţa Romană, rareori se întîmplă ca autobuzul 131 să oprească, chiar şi aproximativ, în staţie. De cele mai multe ori, precedat de o coloană apreciabilă de vehicule încremenite în faţa culorii roşii a semaforului, autobuzul opreşte la o distanţă de circa o sută de metri de staţie. Asta nu ar fi nimic dacă şoferul, angajat într-o cursă contracronometru, nu ar deschide uşile acolo, la o sută de metri, spre a nu le mai deschide cînd ajunge în staţie, grăbit, fireşte, să prindă culoarea verde a semaforului. Astfel că te angajezi, împreună cu o mulţime de copii, femei, bătrîni şi adolescenţi, într-o cursă de 100 de metri plat pentru a ajunge la 131. Cine nu aleargă performant, pierde cursa şi autobuzul. Cine aleargă sub 11 secunde, cîştigă şi reuşeşte să sporească aglomeraţia din incintă. Am încercat de cîteva ori, împreună cu mulţimea de copii, femei, bătrîni şi adolescenţi, să mă plasez la circa o sută de metri distanţă de staţie, ca să-l păcălesc pe şofer. Tentative ratate. Tocmai atunci se înverzea semaforul şi autobuzul deschidea uşile în staţie. Aşa că alergam tot 100 m plat, dar invers.

În orice caz, R.A.T.B. ar trebui să ia un premiu al Federaţiei Române de Atletism pentru introducerea cursei de 100 m plat în sportul de mase. R. să fie de la Reintroducere?

▲

SCENE DE PE ULIŢA (SAU BULEVARDUL?) ANATOMIEI PUBLICITARE: TREI KARATIŞTI CU GARNITURĂ DE MARKETING DEPUN ARMELE TRUCATE CU PASIUNE, IAR VOINICELUL TANDRU CAUTĂ LOGICA GLOBALIZĂRII VIOLENTE

Cu ochii-n 3,14

● Scene de pe uliţa afgană a satului nostru planetar: televiziunea şi-a deschis prima sa emisiune cu cîteva interviuri luate unor femei care, încă acoperite şi zăvorîte de vălurile lor, înfierau, pe străzile Kabulului, grupurile de talibani în derută; copiii şi părinţii lor au din nou dreptul să viziteze grădina zoologică din Kabul unde, printre animalele înfometate, directorul a hotărît ca singurul cerb, încă în putere, mare şi gras, să fie bine prăjit pentru a nu fi furat şi, desigur, mîncat; un apropiat al lui Ben Laden susţine că „numai semnele din naştere, de pe spatele lor, ar putea permite o diferenţiere între fugar şi cele 10 sosii ale sale". Dacă aş fi directorul unui ziar, i-aş intitula pagina externă: „În sat, la noi...". (**R. C.**)

● Paşii m-au purtat, deunăzi, pe strada Grigore Alexandrescu şi, din mers, am observat o intrare: intrarea Fabulistului. Nu m-am încumetat s-o iau pe-acolo, de teamă ca nu cumva – mai ştii? – să nimeresc pe bulevardul Boul şi Viţelul. (**D. S.**)

● Se zice că statuia cea mai îndelung contemplată din Muzeul figurilor de ceară al dnei Tussaud, din Londra, a devenit aceea a cîntăreţei australiene Kylie Minogue. Iar partea anatomiei sale cea mai minuţios admirată este posteriorul: se pare că, din cauza multelor mîini multiculturale care mîngîie fesele australiencei, slipul a dispărut cu desăvîrşire, iar acum se pune problema „refacerii volumului" şi la popoul propriu-zis. Acest fapt ar putea semnala apariţia unui nou gen de distracţie: striptease-ul statuar interactiv... (**a. l. ş.**)

● E reconfortant să ţi se amintească, în momentele intime (cum sînt cele din faţa pisoarului), că oamenii sînt egali: o poză cu un picior de negru lîngă unul de alb şi dedesubt scrie „Give piss a chance". Este o inspirată campanie publicitară a companiei Oops Advertising în toaletele publice. (**C. P.-B.**)

● Multe reclame ciudate, inadecvate, proaste sau aşa-zicînd incorecte politic au văzut românii în ultimii ani. Dar trei Moşi Crăciun karatişti, bătîndu-se şi dîndu-se reciproc cu capul de pereţi, încă nu se pomeniseră. Ce-or zice copiii de aşa o drăcie? Sau cum i-or fi păzind părinţii de vederea Moşilor *violenţi* care fac reclamă la *Dialog?* (**A. M.**)

● Printre variantele de petrecere a Revelionului „afară", agenţia Ad Novi oferă un sejur la Budapesta, la hotelul de 3 stele Hunor. Iată meniul de Revelion (în ordinea servirii): „coctail, pateu de ficat cu gîscă cu afine, zeamă de carne preparată în mod principesc cu gelatină de ouă, mazăre verde şi julien de legume, ruladă de viţel preparată în mod Csongrádi cu garnitură de sparanghel învelit în slănină, friptură de porc cu garnitură de varză preparată în şampanie şi cu cartofi cu ceapă, gogoaşe de Revelion cu sos tutti frutti, la miezul nopţii supă de varză, mîncare cu linte, crenvuşti cu hrean". Puneţi *sic!* după fiecare sintagmă şi gîndiţi-vă cum ar fi – după festinul de mai sus – o mîncare cu linte preparată ca la mama lor. (**S. S.**)

● Prin şcolile patriei, de obicei în timpul orelor, vin diverşi inşi ocupaţi cu marketing-ul şi le propun copiilor (cu acordul doamnelor învăţătoare) „produse şi servicii": cărticele colorate, bomboane, felicitări de Crăciun etc. Uneori le dau mostre şi-i lasă să decidă singuri dacă vor consuma în continuare produsul respectiv (bomboanele, de pildă). Alteori, produsele li se bagă pe gît („a zis doamna să-mi dai douăzeci de mii pentru cărticica asta pe care ne-a adus-o un domn în ora de matematică"). Marketing să fie, să-l ştim şi noi, dar trebuie făcut neapărat în şcoli şi în timpul orelor? (**M. V.**)

● Misterele realităţii sînt mai numeroase decît bănuim. Despre unul dintre ele am aflat de curînd: potrivit cercetărilor făcute de oamenii de ştiinţă americani s-a descoperit că „gîndacii de bucătărie sînt mai bătrîni decît dinozaurii" *(Ziarul de duminică,* 23 nov.). Ştirea are o parte bună şi una rea. Dacă dăm crezare părţii rele, ajungem la concluzia că dezinsecţia este o ocupaţie vană. De aceea, poate, cei care ar trebui să se ocupe de ea în Bucureşti depun armele cu atîta resemnare. Dacă luăm partea bună a ştirii, ne mai vine inima la loc: înseamnă că organele de cercetare a corupţiei nu mint cînd ne încredinţează că jafurile de anvergură sînt comise numai şi numai de personaje insignifiante şi tenace, precum insectele. Marile reptile sînt curate ca lacrima: gîndacii de bucătărie ne mănîncă viaţa. Dar nici lor n-ai ce să le faci. Gata cu speranţele. (**T. C.**)

● Suporterii Rapidului au afişat pancarte imense pe care era scris: „mitică, eşti veriga puternică din lanţul blaturilor" şi „decît campionatul vostru trucat, mai bine acasă la Betty cea urîtă". Prezent la *Procesul Etapei,* dom' Mitică nu a înţeles ce era cu veriga. De unde se vede că: a) suporterii Rapidului se uită la emisiuni de cultură generală; b) dom' Mitică nu se uită la emisiuni de cultură generală; c) suporterii Rapidului nu se uită la telenovele. Rămîne întrebarea: la ce se uită dom' Mitică? Poate că nu se uită, poate că citeşte *Dilema.* (**C. G.**)

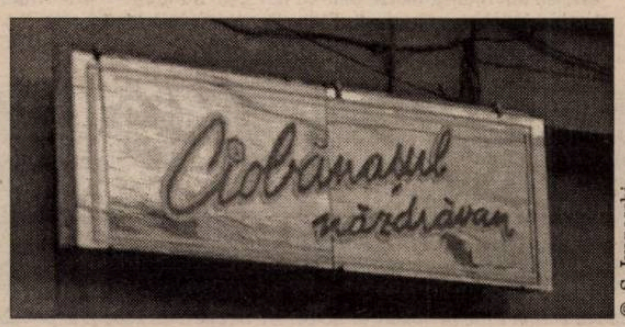

© S. Ivanoschi

● Ne vine să rîdem uneori de reclamele de la televizor: cum să spui despre o cafea că a fost „prăjită cu pasiune"? Ce prostie! Dar dacă acea cafea care ni se tot recomandă n-ar fi fost „prăjită cu pasiune", am fi uitat-o imediat. Ce simţ al reclamei! (**T. C.**)

● Alfabet din „Nopţile de Sînziene" – Mihail Sadoveanu „Ai Barbă Cinstite Dascăle! Eşti Foarte Ghibaci. Hi! Iapă Jărchinoasă. Lupul Mănîncă Numai Oi. Pădurea Rară Stă şi Tace Unde Voinicelul Zace". (**T. C.**)

● Pe ultrascurte, dacă ştii să cauţi, poţi găsi, între vocile excitate în falset ale tinerilor prezentatori de „veselie" şi alături de sonorităţile spart-cîrcotaşe ale bătrînilor din emisiunile interactive, o oază de armonie: canalul România Muzical. Concursurile satisfac nevoia de a comunica: „am şi eu discul acesta", „am fost la concertul acela" – imposibil de povestit aburul nostalgic al exerciţiului de recunoaştere a unui interpret sau a unui compozitor. Redactorii, competenţi şi fără ifose, care îi însoţesc, cu explicaţiile şi recomandările lor, pe Bach şi Mozart, şi pe atîţia alţii, în drumul lor spre ascultători, au ştiut să obţină şi să merite dragostea fidelă a unui grup de oameni politicoşi, tandri, generoşi, camarazi din visul de după naufragiul pe o insulă pustie. (**M. B.**)

● Ziua de 1 decembrie este ziua naţională a României. Dar nu numai atît. În aceeaşi zi s-a semnat Pactul de la Locarno (în 1925), *Pe aripile vîntului* a avut premiera la New York (în 1939), Papa Ioan Paul al II-lea s-a întîlnit cu Mihail Gorbaciov la Vatican (în 1989), iar Hugh Heffner a lansat primul număr din *Playboy* (în 1953). Specialiştii în zodiace să caute logica. (**A. C.**)

● Posibil P.S. la „Medalia..." lui Dan Goanţă de săpt. trecută: Salonic, 19 nov. a.c.; merg împreună cu „premianţii" noştri (Cristi Puiu şi Alex. Papadopol) la o tavernă/uzerie botezată „Le Pen" (pentru că în acelaşi imobil funcţionează organizaţia de extremă dreaptă elenă); una-alta, terminăm prînzul şi cerem cafelele... Care vin, aduse de un bărbat între două vîrste cu aer de vînzător de loto, de undeva din vecini, pe un fel de tavă-sufertaş. „Drăguţe ceşti", zic, uitîndu-mă la tortiţele ca nişte urechi; Cristi întoarce farfurioara şi citeşte: „Apulum"... „Apulum?!", zicem noi în cor; „da, Apulum", = fabrica de porţelan din Alba Iulia, acum şi în cea mai simpatică tavernă/uzerie din Salonic, în P-ţa Aristotel, pe dreapta... Trăiască globalizarea şi „Le Pen-ul"! (**a. l. ş.**)

● Dinspre Piaţa Victoriei spre Romană, pe ambele părţi ale bulevardului, se refac multe dintre casele frumoase de odinioară. Proprietarul uneia dintre ele, om cu bani mulţi, se pare, dar cu gust mai şovăitor, a vopsit faţada imobilului în culori violente şi i-a adăugat nişte decoraţii exterioare cam nelalocul lor. Atrage atenţia un scut heraldic care nu are pe el nici o emblemă, dar este încununat de o coroană. Fără însemne, fără cîmpuri delimitate, scutul heraldic devine un simbol de neştiinţă şi fală bizară. (**T. C.**)

Frustrări, vinovăţii, revanşe

– de vorbă cu dr. Silviu ISACU, psihiatru, Spitalul Militar –

Copiii au început să se nască „în direct" sub ochii camerei de luat vederi; aparatul le înregistrează venirea pe lume ca pe un spectacol de varietăţi sau ca o fază palpitantă de meci. Greu de spus cît din aura de mister a unui asemenea moment se mai transmite taţilor martori, deveniţi cineaşti amatori, atenţi să nu rateze marele eveniment, amănunţit prin filmare. Poate că fiorul faţă de miracol îl mai găsim astăzi numai la vînătorii de imagini OZN. Moda naşterii filmate a fost lansată de vedetele de cinema: s-a spus că prezenţa bărbatului alături de soţie într-o asemenea clipă dă cuplului o stabilitate de nezdruncinat. Pînă la previzibilul divorţ, cu publicitatea de rigoare. Încredinţarea copilului unuia sau altuia dintre părinţi are şi ea parte de largă mediatizare: nu ni se spune însă la cine rămîne caseta cu „clipa unică": probabil se face o copie.

Alibiul nostru existenţial sînt ochii celuilalt

Cînd o vedetă mărturiseşte publicului de cîte amoruri s-a despărţit, la ce ore îşi face baia sau cum o cheamă pe pisica ei, spunem că-şi „întreţine imaginea". Dar pe Vasile din Zăbrăuţi – personaj generic, bineînţeles – ce-l determina să creadă că dacă face şi el indiscreţii banale despre sine ne stîrneşte atenţia? Dezvăluirea secretelor îi poate da importanţă oricui?

Senzaţia că devii important ţi-o dă chiar simpla dezvăluire a unui lucru neştiut despre tine. Nu contează cît de banală e natura secretului sau calitatea lui, pentru cel care te ascultă. Pe de o parte e pudoarea, pe de alta dorinţa de a atrage atenţia. La unii, această dorinţă este exagerată; structurile isterice, structurile demonstrative, cum li se spune de obicei, prezintă aceste trăsături pronunţate. Nu cred că există personalităţi artistice care să nu aibă această pulsiune care le împinge să se afle în centrul atenţiei: altfel n-ar putea exista. Ochii celuilalt/celorlalţi devin un alibi existenţial.

Dar celebrităţile care nu apar: Salinger, miliardarul american Paul Getty? De vreme ce s-au străduit să devină foarte cunoscuţi, de ce le place secretul ţinut cu o mie de lacăte?

Probabil e o formă de isterie mai subtilă. Încerc să trezesc curiozitatea prin ascundere, prin nonprezenţă. Cînd se stîrneşte curiozitatea sau interesul? Atunci cînd e ceva de descoperit, a atrage atenţia prin aţîţarea curiozităţii devine imperios necesar. Prin dezvăluire şi cunoaştere nu se poate ajunge la acelaşi efect maxim: tocmai necunoaşterea, partea care rămîne în umbră interesează şi intrigă.

Să credem că publicul e mai interesat de confidenţialitate decît de indiscreţia care i se oferă la tot pasul?

De mister, întîi de toate. Sau de noutate. Interesant că apetitul pentru noutate ţine de gena noastră, de formula individuală. Nu e ceva ce vine din exterior. Recent, a fost descoperit centrul noutăţii sau al curiozităţii, să-i spunem. S-au făcut cercetări ca să se descopere motivele pentru care unii copii nu au capacitatea de a se „aduna", n-au răbdare să-şi facă lecţiile, prezintă o tulburare, un deficit de comportament. La aceşti copii girusul cingulat, care se află în creier, în lobul temporal, a fost găsit bine dezvoltat şi foarte activ. Nu toată lumea este la fel de dezvoltată în ce priveşte curiozitatea şi indiscreţia. De obicei, însă, cînd se manifestă una din tendinţe, o găsim şi pe cealaltă: indiscreţii sînt curioşi. Vor să afle secretele celorlalţi, dar în aceeaşi măsură se şi livrează curiozităţii celor din jur.

Secret şi tabu: cum ne raportăm la ele?

Secretul are o motivaţie mai superficială şi imediată. Nu spun ce-am făcut fiindcă mi-e teamă de consecinţe, de oprobriul public sau de ratarea unei acţiuni de care sînt interesat fiindcă nu mi-am ţinut gura. Tabu-ul are o motivaţie foarte profundă; interdicţia de a scoate ceva la suprafaţă din noi nu este la nivel preconştient, ci la nivelul inconştient. El are o forţă mult mai puternică decît motivaţia de a nu dezvălui un secret oricît de grav ar fi acesta. Exemplul tipic de tabu: incestul. O relaţie sexuală cu mama, cu sora nu poate fi mărturisită sau recunoscută. Nu vorbesc de cazurile patologice, de fiinţele fără discernămînt: acestea ies din discuţia noastră.

De ce nu se poate recunoaşte o asemenea faptă?

Intervine un blocaj total. Dacă ar face această mărturisire, individul ar simţi că-şi atacă propria esenţă. Există o încercare de lămurire a marelui mister hamletian prin psihanaliză. Se porneşte de la întrebarea: de ce Hamlet, care ştia fără îndoială că unchiul său era ucigaşul regelui – în direcţia asta Shakespeare dă nişte elemente precise, toate verificabile – nu răzbună crima? Ceea ce i-a spus fantoma tatălui său – pe care au văzut-o şi străjerii, n-a fost o halucinaţie – se adevereşte pas cu pas: moartea năprasnică a regelui, nunta grăbită a reginei, atmosfera de la curte ş.a.m.d. Totuşi, de ce nu se hotăreşte Hamlet să-l ucidă pe uzurpator? S-a spus că prinţul e un personaj limfatic, un om nehotărît, că omorul intră în conflict cu concepţia lui religioasă, că respinge ideea de a-l omorî pe fratele tatălui său ş.a.m.d. Dar un psihanalist a pus altfel chestiunea: ce reprezenta pentru Hamlet unchiul lui? Reprezenta pe cel care îndeplinea toate imperativele complexului Oedip: i-a posedat mama, i-a asasinat tatăl. Cum putea Hamlet să-şi omoare unchiul care, de fapt, însemna un alt eu? Dacă l-ar fi ucis s-ar fi anihilat pe sine.

Secretul şi intimitatea

În libertatea în care ne răsfăţăm de mai bine de 10 ani, libertatea de expresie şi pretenţia de a părea informaţi cu orice preţ ne fac să nu mai respectăm zona intimităţii la care fiecare dintre noi are dreptul; cum se explică plăcerea crescîndă cu care toată lumea discută pe toată lumea?

Asta ţine de certitudinea că te poţi valoriza prin informaţie. Dacă deţin o informaţie sau sînt în stare s-o fabric, erijîndu-mă în deţinător al ei şi lansînd-o cu aplomb, mă valorizez şi devin important prin acest mijloc. Chiar dacă arunc cu noroi în preajmă, nu contează; eu sînt/devin valoros tocmai prin faptul că ştiu/am dezvăluit ceva. Zona de „privacy" este singurul loc în care mă pot pune în valoare cu efect maxim. Satisfacţia supremă: să ai informaţii despre cineva, să-l supui şi să-l domini prin manipulare. Plus că, totodată, mai las să se înţeleagă în jur că dacă ştiu cum îi cheamă pe copiii unui personaj de vază sau unde şi-a făcut week-end-ul şi ce-a mîncat la prînz sînt chiar în intimitatea lui, sînt de faţă, sînt la curent, nimic nu-mi scapă fiindcă mă aflu în proximitate, chiar în interior, nu-s cineva din afară. Aş zice însă că aici mai important e cel care admite/permite pătrunderea în intimitatea sa chiar cu o anumită voluptate.

Ce mai ştim azi despre intimitate?

Întrebarea se poate pune mai ales gîndindu-ne la alarma profesorilor şi a învăţătorilor puşi în încurcătură de dezinvoltura cu care copiii de 10 ani şi chiar mai mici vorbesc despre sex. Dar nu sînt prea lămuriţi ce înseamnă. Dascălii nu pot să-i lase pe copii să bată cîmpii, nici nu pot ocoli chestiunea, dar nici să explice nu le vine la îndemînă. Mai întîi şi întîi ar trebui să le induci/fixezi/lămureşti noţiunea de intimitate şi apoi să treci la explicarea relaţiei sexuale propriu-zise. Dacă îi vorbesc numai de organele genitale şi de fiziologia actului sexual copilul rămîne cu ideea că asta e ceva impersonal, ceva tehnic, mecanic, care se poate face oricînd, cu oricine, în orice condiţii. Nu-i nici o problemă. I-am dat nişte informaţii importante, dar nu i-am creat noţiunea de bază – intimitatea. Şi n-am răspuns astfel, la una din marile probleme ale copiilor: de ce atunci cînd se vorbeşte despre sex toată lumea rîde jenată, se opreşte la jumătate de cuvînt etc.? Pentru că asta-i o problemă de intimitate pe care nu poţi s-o discuţi oricum, în orice mod.

În ce relaţie sîntem cu propriile secrete, ne stăpînesc sau le stăpînim?

La prima privire lucrurile par relativ simple. Tăinuiesc un secret despre mine, eu ştiu bine despre ce e vorba, dar nu-l scot la lumină. Aici lucrurile par, mai mult sau mai puţin în regulă. Mult mai interesant e însă acel secret pe care nu vreau să-l ştiu, nu-l recunosc nici faţă de mine. Intervin atunci nişte mecanisme formidabile de reprimare, de denegare a ceea ce nu ne convine. Apare sentimentul de culpabilitate, care atentează la integritatea noastră psihologică. Nu recunosc faţă de ceilalţi fapta reprobabilă pe care am făcut-o, ea poate să rămînă la nivelul secretului în conştiinţa mea, dar asta presupune să trăiesc toată viaţa cu sentimentul vinovăţiei. E intolerabil. Ca să mă apăr, încep prin a mă convinge că lucrul de care mă simt culpabil nici n-a existat, în realitate. Negat, el nu dispare însă: intră în inconştient. Devine o bombă cu efect întîrziat a cărei energie primejdioasă se degajă pe căi colaterale. Apar atunci fenomenele de conversie: simptome bizare, anxietate, disconfort somatic, dureri inexplicabile. Dacă aş fi conştient de vina mea, aş trăi o suferinţă psihică doborîtoare. Îngropînd-o în mine, ajung chiar în cazuri extreme, la infirmitate. (Am vindecat o dată o paralizie fără cauză organică, intervenită pe un fond psihic profund tulburat.)

Cum se comportă cei care se cred stăpîni pe secretele lor?

Sar calul, supralicitează: intervine mecanismul de supracompensare. Cînd un pacient începe să-mi spună de pildă „doctore, eu mă înţeleg foarte bine cu nevasta, n-am nici o problemă, dar nu ştiu de ce nu mă simt bine, în general", înseamnă că tocmai acolo e hiba, în viaţa de cuplu.

Sîntem făcuţi mai mult din secrete sau din transparenţă?

Sîntem făcuţi din secrete. Iar reacţiile, comportamentele noastre sînt, în ultimă instanţă, rezultatul ascunderii, surmontării, încercării de a îngropa multe secrete proprii. Pentru fiecare contează imaginea de sine: dar problema e cît de stabilă se dovedeşte imaginea pe care o avem despre noi înşine. E foarte important şi cum mă văd alţii. O privire binevoitoare mă încurajează, o contestare mă descumpăneşte. Există şi personalităţi aşa-numite de „border line" care trăiesc permanent în panică: în decursul unei singure zile, pe ore chiar, trec de la fericire la autodispreţ, în goană perpetuă în căutarea propriei imagini. Viaţă grea. Dar nici omul absolut transparent nu e de dorit. Cineva care n-ar avea conflicte interioare şi zbucium şi măcinări, ar fi un robot.

Se spune că secretele ţin de insuficienţă: morală, fizică, de capacităţi, de capabilitate: asta înseamnă că ne fac mai vulnerabili?

Depinde. În cazul persoanelor care, pornind de jos, au ajuns în posturile cele mai înalte, au căpătat un mare relief social – depăşirea tuturor frustrărilor, a complexelor, a neîmplinirilor secrete le dă o mare forţă. Întîlnim astfel de indivizi în toate societăţile: cei veniţi de jos au motivaţia cea mai puternică, ei trebuie permanent să *dovedească* şi să *surmonteze*, să acopere ceva care i-a umilit în trecut, o taină jignitoare, să ascundă mari insuficienţe. Acestea sînt persoanele cele mai rele fundamental; faptul că şi-au atins obiectivul propus nu le aduce seninătatea. Ei trebuie să-şi ia revanşa pentru toate frustrările.

Cînd Ceauşescu se întîlnea, în vizitele de lucru cu Mihai Viteazu, înseamnă că el participa, de fapt, la o serbare şcolară din Scorniceşti, la care în copilărie nu primise nici un rol?

Probabil. Faptul că o refăcea, la nivel de ţară, putea dezvălui şi acest secret pe care în esenţă nu-l putea acoperi îndestul nici o manifestare omagială.

Tainele viitorului

Vom fi din ce în ce mai indiscreţi, dar vom avea din ce în ce mai multe secrete?

N-aş zice. Modul acesta exagerat de a pune pe tapet şi sexualitatea şi intimitatea şi secretul personal – cred că va trece. Va apărea ceva „nou" – reîntoarcerea spre pudoare, de exemplu. Citeam pe Internet o statistică făcută de BBC: datele arătau că în proporţie de 60-70% publicul respinge excesele de devoalare, sexualitatea vulgară, violenţa pură. Oamenii vor lucruri mai subtile. Prin repetare, toate exagerările îşi pierd sensul, se uzează.

Dar la noi parcă abia încep.

N-aş fi foarte sigur de asta. Din punct de vedere al conflictualităţii interioare, problemele sexualităţii, de pildă, sînt aceleaşi. În esenţă, interiorul omului nu se schimbă. La mine la consultaţie vin, spre exemplu, tineri aparent cinici, cu limbaj deochiat, de genul celor care intră cu bocancii în viaţa altora şi nu respectă nimic. Dar cînd îmi vorbesc de problemele lor găsesc cuvintele potrivite, redescoperă candoarea, au taine şi îndoieli pe care nu le tratează în batjocură. În general, mulţi pacienţi, nu numai cei tineri, se „dau" cinici din timiditate: vorbesc de sex, se laudă cu succese amoroase, par foarte avizaţi în toate problemele dezinvolţi, fără ascunzişuri. Îi las să ajungă singuri la sinceritate, pînă cînd prelucrările lor interioare capătă expresie coerentă, comunicabilă. Am răbdare: psihiatrul nu poate spune nimănui: „Zi-i totul repede, că n-am timp". Dar, în general, românul nu prea vine la psihiatru.

E ceva specific nouă?

M-am întîlnit cu acest aspect şi în Grecia, discutînd cu nişte medici de acolo. „La noi psihoterapia rezistă foarte greu – mi se plîngea cineva. Ce să fac eu cu ăştia care se întîlnesc după-amiaza la cafenea şi pînă la 1 noaptea dezbat toate problemele comunităţii şi toate problemele personale?" Acesta e stilul mediului balcanic, cu care şi noi, românii, semănăm destul. Unde comunităţile sînt puternice, unde toţi – prieteni, rude, cunoscuţi – ştiu aproape cam tot ce se poate şti despre ceilalţi: de ce să vină omul la un străin, la psihiatru? Are atîţia apropiaţi la dispoziţie, li se poate confesa, se mai uită la televizor, răsfoieşte gazetele, mai află tainele altora; e în regulă. Deocamdată mai bine sau mai rău, majoritatea dintre noi putem trăi cu secretele noastre.

▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Tita CHIPER ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 458
7-13 decembrie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

CINISME

„Metoda cinică este elaborată pentru omul grăbit care-şi doreşte fericirea rapid. [...] Cinicul e un insolent pentru care filozofia este un antidot la veşnica aroganţă a mediocrilor.“

MICHEL ONFRAY

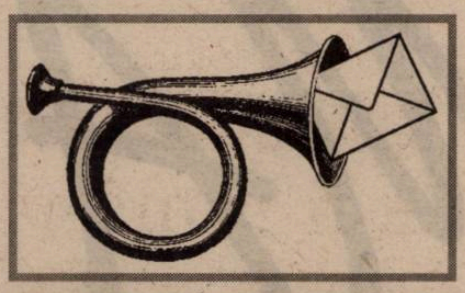

Nr. 452: *„Viaţa şcolii, şcoala vieţii“*

Profesorii şi sensul reformei

Articolul Andrei Şerbănescu, „Manuale şi mentalităţi alternative“ *(Dilema* nr. 452), deşi ridică probleme reale, (îmi) pare a-i nedreptăţi pe profesori prin prezentarea unor stereotipuri drept dovezi ale responsabilităţii/ culpabilităţii acestora.

Voi porni de la afirmaţia d-sale că *„e comod să primeşti manualul şi programa“*. Am să o contrazic de la bun început. Nu este deloc comod să ţi se impună o programă şi un manual care nu ţin cont de condiţiile specifice – nivelul de pregătire al elevilor şi mijloacele didactice disponibile. Dimpotrivă, efortul de a adapta *curriculum*-ul impus de Minister – respectiv, programa şi manualele – la condiţiile de la clasă este mult mai mare decît cel al alegerii unui manual mai adecvat acestor condiţii.

„Neputinţa profesorilor de a opta pentru unul dintre cele 25 de manuale de aceeaşi materie şi acelaşi an de studiu“ este mai degrabă o imposibilitate de ordin material. Bibliotecile şcolare nu dau semne de revigorare după trecerea finanţării lor la consiliile locale şi s-ar putea ca un salariu de profesor să nu acopere costul achiziţionării unui set complet de manuale în vederea unei selectări documentate. De asemenea, înainte „să se pretindă profesorului inteligenţa şi abilitatea de a-şi alege instrumentele de lucru“, mi s-ar părea normal să i se ofere posibilitatea reală de a opta. Abia apoi se va putea evalua capacitatea cadrelor didactice de a-şi alege aceste instrumente.

În deplin acord cu opinia Andrei Şerbănescu, că „inerţia şi comoditatea intelectuală nu ar trebui încurajate“ – mai mult, aş adăuga, ar trebui combătute în toate domeniile de activitate –, menţionez că tocmai pentru că în „societăţile civilizate“ competenţa este valorizată (recunoscută şi răsplătită), aceste tare au fost aproape eradicate. Adică a fost creată o motivaţie care să atragă şi să menţină oameni valoroşi în sistem. Ceea ce nu s-a întîmplat, din păcate, la noi. Iar, spre deosebire de alte domenii de activitate – mai mult sau mai puţin controversate – învăţămîntul românesc are o situaţie paradoxală: deşi majoritatea populaţiei recunoaşte importanţa vitală a acestui sector şi respectă munca profesorilor, guvernanţii – aleşii acestei majorităţi – îi plasează pe aceştia la limita inferioară a nivelului veniturilor salariale în România.

Este adevărat că declarativ învăţămîntul românesc s-a bucurat de statutul de „prioritate naţională“ din partea tuturor politicienilor, însă se pare că doar recunoaşterea publică, nesusţinută de o remunerare adecvată nu este suficientă pentru crearea motivaţiei cerute de exigenţele unui învăţămînt de calitate.

Consider neîndreptăţită cuprinderea pe aceeaşi listă a unor probleme imputabile profesorilor (în măsura în care s-ar dovedi reale şi nejustificate) şi a uneia – proasta folosire a miliardelor investite – în care aceştia nu au nici o implicare, ştiut fiind că administrarea cheltuielilor de reparaţie a şcolilor a trecut din responsabilitatea MEC în cea a consiliilor locale şi nu în cea a şcolilor. În ceea ce priveşte prezentarea corpului didactic ca o categorie socială conservatoare – antireformistă şi antieuropeană – această generalizare este total nefondată. În experienţa mea de profesor şi de *trainer* am întîlnit în şcolile de ţară dascăli mai deschişi către nou şi cu mai mult bun-simţ decît mulţi dintre „promotorii“ oficiali ai reformei şi ai europenizării.

Iar povestea cu refuzul profesorilor de a lucra cu prezumtivele calculatoare ce vor năpădi şcolile din chirpici din învăţămîntul românesc, aceasta nu este decît un (alt) stereotip. Un simplu sondaj printre furnizori ar putea arăta ponderea ridicată a cadrelor didactice – sau a copiilor acestora – în rîndul cumpărătorilor de calculatoare (mai ales *second hand*, din păcate, din motive bine cunoscute). De altfel, spre deosebire de alte domenii unde IT poate fi privită ca o ameninţare datorită reducerilor de personal pe care o poate provoca, în învăţămînt calculatorul nu este altceva decît un instrument menit să le uşureze munca profesorilor şi nu să îl înlocuiască, neexistînd, deci, motivele unei reacţii de respingere atît de puternice.

N-aş dori să se înţeleagă din aceste rînduri că în rîndul corpului didactic nu există probleme ce grevează calitatea învăţămîntului. În rîndul celor peste 300.000 de cadre didactice există, desigur, şi „uscături“, persoane care nu îşi au locul la catedră. Iar ponderea lor va continua să crească dacă atractivitatea acestui domeniu va rămîne la fel de scăzută. În definitiv, nu le putem cere oamenilor de calitate să se sacrifice la nesfîrşit „pe altarul învăţămîntului“ cînd piaţa muncii internă sau internaţională le face oferte mai bune. Iar locurile lor trebuie ocupate de cineva. Faptul că aceşti „înlocuitori“ (fie ei suplinitori sau titulari) se vor opune mereu la orice reformă calitativă a învăţămîntului este de aşteptat. Însă doar acest fapt nu justifică reacţia generalizată de contestare a măsurilor de reformă adoptate de diferitele echipe ministeriale. Aici ar trebui avute în vedere şi inadecvarea unor astfel de măsuri la situaţia existentă, nepregătirea corespunzătoare a implementării lor, necorelarea unora dintre ele, inconsecvenţa în aplicarea altora. Bineînţeles că nu pot fi ignoraţi nici factorii subiectivi, cum ar fi rezistenţa la schimbare a principalilor actori din sistem. Mai ales că schimbarea n-a fost suficient explic(it)ată şi s-a dovedit neorientată (în unele situaţii nu doar direcţia, ci însuşi sensul în care se doreşte să evolueze, lucrurile nefiind clare). Astfel, deşi se pledează pentru creşterea autonomiei unităţilor de învăţămînt preuniversitar, conducerile acestora s-au trezit cu o dublă subordonare: inspectoratelor şcolare judeţene li s-au adăugat acum şi consiliile locale. Numărul unităţilor reprezentative va fi drastic micşorat, cel al manualelor alternative a revenit la 3 după un an de liberalizare, iar numărul orelor disciplinelor opţionale a fost redus.

Desigur, situaţia nu este fără ieşire, reforma nu este respinsă necondiţionat de profesori, pentru acceptarea ei este nevoie însă de o abordare participativă, bazată pe încredere şi pe respect reciproc. Iar dacă se doreşte asigurarea durabilităţii rezultatelor aşteptate, dezbaterea iniţială a măsurilor cu cei chemaţi să le aplice este mai mult decît bine venită, este obligatorie.

Nicolae CUŢĂ,
B-dul Dacia, bl. 6, sc. 2, ap. 19
Craiova

Răspunsul Andrei Şerbănescu

Articolul meu descria comportamente, atitudini, reacţii ale profesorilor puşi în situaţia de a alege şi de a folosi manuale alternative. Raportate la teoria parametrilor de variaţie culturală şi la cea a stereotipurilor de grup, observaţiile pe care le făceam nu au statut de generalizare, ci sînt mai degrabă tendinţe de grup la un moment dat, pe care indivizi particulari le transgresează prin instrucţie sau prin personalitate. Pledam pentru o schimbare de mentalităţi, nu culpabilizam şi nu responsabilizam pe nimeni, nu imputam nimic profesorilor sau Ministerului. Din inabilităţile mele de redactare sau, poate, din lectura dvs. rapidă, au apărut şi cîteva neînţelegeri punctuale: cînd scriam „e comod să primeşti manualul şi programa“, mă refeream, în context, la manualul unic – în rest, de acord cu comentariile; fiecare editură are obligaţia de a trimite, la bibliotecile tuturor şcolilor, pentru consultare, manuale gratuite – s-a ajuns la 3 manuale în loc de 25, printre altele, deoarece profesorii s-au plîns că sînt prea multe şi nu ştiu/nu au timp să aleagă; cînd lecţia de gramatică se va desfăşura în faţa unui computer cu un CD-ROM „Limba română pentru examenul de capacitate“, cînd la lecţiile de istorie se vor face proiecţii din calculator, cînd fiecare profesor şi elev va cunoaşte măcar un program de editare de text, atunci, cu siguranţă, comentariile mele legate de informatizarea învăţămîntului românesc nu vor mai fi valabile.

Dumneavoastră aţi perceput mai degrabă o diferenţă de opinii între noi, eu sînt tentată să văd ideile noastre comune: în societăţile unde „competenţa este valorizată, aceste tare au fost aproape eradicate“; „rezistenţa la schimbare“ trebuie contracarată „printr-o abordare participativă“. În plus faţă de mine, dvs. faceţi o analiză a cauzelor din care, deocamdată, reforma în învăţămînt nu a produs toate efectele aşteptate.

Andra ŞERBĂNESCU

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Replici

Pentru Luana-Laurian Luban

Dragă *Dilema*,

Iartă-mă că mă întorc mereu la tine cînd mă lovesc relele, dar tot tu eşti interlocutorul meu, şi tot tu eşti „omul“ căruia, din cînd în cînd, mai pot să-i spun cîte ceva... Cu tine „vorbesc“, chiar dacă primeşti semne atît de rare de la mine...

Scrisoarea asta, de fapt, nu e pentru tine, ci pentru fiinţa aceea pe nume Luana-Lauriana Luban, care nu mi-a lăsat o şansă (o adresă, un e-mail) ca să pot să-i spun un lucru foarte, foarte mare: că nu e singură în durerea ei... Că o *rog* să nu creadă că plecarea ei e o laşitate...

Foarte draga mea cu nume frumos, cînd ajungi „acolo“, departe, lasă jos bagajele, intră într-o cafenea, cere o cafea bună (cum pe plaiul mioritic nu se mai găseşte de vreo cîţiva ani), care să miroasă super, bea din ea, uită-te în jur la lumea care nu are *nimic* nici cu aspectul tău, nici cu ideea că eşti o femeie singură, care nu-ţi pune nici o etichetă, şi spune replica aceea celebră a lui Marlon Brando din „Don Juan de Marco“: *Astăzi e prima zi din restul vieţii mele!* Trage aer în piept şi mergi cu fruntea sus către restul vieţii tale... Nici nu ştii ce bucurii te aşteaptă, nu visezi ce dulce e libertatea, ce mare e lumea şi ce lungă şi plină de surprize poate fi o viaţă, nu? *Acum* nu ştii... Cea mai înţeleaptă vorbă pe care am auzit-o în viaţa mea este: *Şi asta va trece.* Crede-mă, chiar aşa şi este.

De ce spun asta, fără să te cunosc... Pentru că scrisoarea ta m-a făcut să nu-mi plîng mie de milă pentru un lucru asemănător... „Omul meu“, după o vreme lungă împreună în care el însuşi se mira că ajunsesem să ne înţelegem din priviri, m-a lovit fără veste cu un bilet strecurat hoţeşte în poşetă, scris în grabă: „Între noi s-a terminat *totul*. Mă întîlnesc cu altcineva. C.“ Şi atît... Fără o vorbă, fără un gest, fără nimic... Ce-am simţit? Din toate din cele necunoscute pînă acum: durere, tristeţe, ură, scîrbă, dezamăgire. Cu multe „de ce“-uri... Cu multă mirare... Nu de mult am renunţat să plec la o firmă care îmi oferea avantaje. Şi mi-a spus: „Sînt fericit că nu pleci, sînt liniştit, nu ştiu ce m-aş fi făcut...“ La-la-la... Şi mai încoace, cînd m-a lăsat singură şi a contramandat un concendiu îndelung plănuit, dorit şi aşteptat şi i-am spus că nu-i nimic, abia mai atingea pămîntul de bucurie. Şi din senin, m-a scos pe uşa din dos din viaţa lui, deschizînd larg intrarea principală unei alte alegeri... De pe o zi pe alta...

Nu pot spune că nu m-a cuprins de multe ori o tristeţe de toamnă tîrzie zilele astea, că n-am vorbit singură pe stradă, că n-am aşteptat semnul că s-a înşelat/răzgîndit, telefonul, prezenţa nebănuită la cîte un colţ de stradă... Nu s-a întîmplat nimic, şi dacă s-ar fi întîmplat poate că aflam despre mine că sînt o fiinţă slabă, laşă în faţa singurătăţii sau, mai ştii, iertătoare... Sau, dimpotrivă, că sînt o persoană cu un repertoriu colocvial bogat. Sau nici una. Nu voi şti niciodată...

Ce pot spune e că muntele e minunat, prietenii există şi viaţa merge înainte. Şi cineva undeva te iubeşte întotdeauna. Şi să nu uiţi să rîzi, în fiecare zi, să te bucuri de o muzică, de o carte, sau, de ce nu, de o nouă culoare la păr... M-am îngrozit zilele astea cînd am văzut că toată garderoba mea e gri & negru... Poartă culori tari, stai dreaptă şi zîmbeşte...

Cum să nu simţi nimic pentru nimeni?! Nu ai voie, doar pentru că ai întîlnit în viaţa ta oameni şchiopi, să şchiopătezi şi tu, sănătoasă fiind! Bucură-te că ştii să simţi şi fă-o şi altă dată, *pentru că poţi*. Din păcate, lumea asta despre care nu am chef acum să vorbesc (aş lungi cu totul inutil mesajul) e plină de tot felul de şchiopi... Tot mai mulţi, tot mai peste tot... Nu vreau să dau în mizantropie, dar mi-e tot mai greu să nu dispreţuiesc. Probabil că începutul acesta de mileniu are o doagă lipsă...

Probabil că „ex“-ul meu, cînd mi-a spus o dată „eu cred în Dumnezeu mai mult decît tine“, m-a „decartat“ cu uşurinţă, nu? Eram, probabil, o fiinţă superficială şi oarecum zăpăcită, fără profunzime, un obiect care nu avea să sufere... Probabil că şi al tău a avut „momentele“ lui... Probabil că au fost zile ale vieţii tale care ai fi vrut să ţină o veşnicie. Bucură-te că au fost, şi lasă, ca şi mine, omul acolo unde s-a oprit... Probabil că el atît a putut merge.

De urît şi de dispreţuit, cred că nu-şi au rostul... Omul atîta e, atîta înţelege... Nu sîntem procuşti, noi două, ca să-i tăiem/lungim pe măsura noastră. Noi nu sîntem ca ei... Şi atunci, ce rămîne de făcut? Fiecare să trăiască cu alegerile lui, cu compromisurile lui, cu realitatea lui. Pentru tine viaţa deschide o pagină foarte nouă... Ce te aşteaptă? *Încă* o viaţă, pentru că ai un noroc cît toate zilele: poţi să scuturi de pe tine tot ce te leagă de omul care te-a lovit... Baftă!!! Ce îl aşteaptă pe el? Probabil că mereu acelaşi lucru... Nu e adevărat că ne bîntuie doar lucrurile pe care nu sîntem în stare să le acceptăm/înţelegem? Şi? Să se repete pînă cînd, inevitabil, se va plictisi banal, ca tot românul, la o bere, o tablă, un mic, o manea... Marea majoritate nu ştie altceva.

Ce mă aşteaptă? Din păcate, nu o schimbare exterioară prea iute... Nu vreau neapărat să „plec“. Mă aşteaptă exact ce am spus: restul vieţii mele... *The rest is the best...* Şi poate că pe acolo sînt toate aşteptările şi răspunsurile mele. Dar pe „ex“-ul meu ce-l aşteaptă? Alte compromisuri dureroase la cererea unei mame monomaniace, care îi soarbe sufletul... Şi restul e tăcere...

Du-te cu Dumnezeu!

Cu mult, mult drag,

Cristina DĂNĂŞEL
cristina_danasel@yahoo.com, oda@kro

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Aleşii noştri**
- **Tirania faptului divers**
- **Secolul XX**
- **Despre suflet**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Remunerație și utilitate socială

La cererea unui săptămînal parizian, un institut sociologic francez a făcut un sondaj despre meseriile considerate cele mai utile social. S-a alcătuit o listă cu 22 de profesiuni şi li s-a cerut celor întrebaţi să stabilească un clasament în ordinea „indispensabilităţii" sociale a fiecăreia dintre ele.

Şi iată rezultatele. Pe primul loc a fost situată meseria de *agricultor* (55% dintre răspunsuri), pe al doilea cea de *medic* (51%). Urmează *învăţător* (27%), apoi *cercetător* (25%) şi, pe locul al cincilea, *poliţist* (18%). Meseria de *inginer* se află pe locul al 12-lea, la egalitate de răspunsuri cu cea de *éboueur* (gunoier, măturător, muncitor la salubritate) – 8%. Tot la egalitate, dar pe locul 18, sînt *jurnaliştii* cu *psihologii* – 3%. *Pompierii* (15%) şi *muncitorii* (13%) sînt clasaţi mai bine decît *avocaţii* (9%), *judecătorii* (7%) sau *preoţii* (2%).

Aceeaşi revistă a publicat şi un clasament al profesiilor stabilit după mărimea salariilor: este aproape inversul celuilalt. Meseriile considerate social cele mai utile sînt mult mai prost remunerate decît cele aflate la coada ierarhiei utilităţii. Nu e, totuşi, nici o surpriză aici, în definitiv una dintre caracteristicile societăţilor dezvoltate constă în hipertrofia mai puţin utilului sau, mai prudent spus, a utilităţilor secundare.

La prima vedere, o asemenea comparaţie dezvăluie existenţa unor mari injustiţii sociale. Revista care a cerut sondajul (o publicaţie de stînga) insistă de altfel asupra acestui aspect.

Şi totuşi! Profesiile clasate pe primele locuri ale utilităţii sociale au în comun, se poate observa, un volum considerabil mai mare de muncă dură sau măcar dificilă. Cu alte cuvinte, clasîndu-i pe agricultori pe primul loc al utilităţii sociale, francezii ar da un fel de primă trudei, efortului fizic. Este de asemenea posibil ca într-o lume intens preocupată de *calitatea* hranei, opţiunea pentru agricultori să fie şi expresia respingerii alimentelor obţinute pe cale industrială. Apoi Franţa, care este cel mai mare producător şi exportator agricol din Uniunea Europeană, nu mai are ocupată în agricultură decît o parte foarte mică a populaţiei: patru şi ceva la sută din populaţia activă. Ceea ce poate însemna că într-o anumită măsură va fi jucat un rol în această masivă opţiune pentru agricultori şi sentimentul că este vorba de o meserie periclitată, ameninţată de dispariţie. În ciuda simplităţii întrebării, referitoare strict la „utilitate", răspunsurile primite sugerează un fel mai complicat şi mai nuanţat de înţelegere a acestei noţiuni decît prin îngusta aplicare a legii cererii şi ofertei. Nu este astfel exclusă nici posibilitatea ca în afară de preţuirea pentru munca în condiţii dificile (element comun pentru agricultori, medici, cadre didactice, poliţişti), în stabilirea clasamentului „utilităţii sociale" să fi fost pusă în cumpănă şi nevoia de protecţie ori, pur şi simplu, nevoia de a trăi bine. În siguranţa alimentară şi sanitară (preferinţa pentru agricultori şi medici), în siguranţa viitorului copiilor (preferinţa pentru învăţători), în siguranţa progresului (cercetătorii) şi a vieţii de fiecare zi (poliţiştii).

Cum ar arăta în România un asemenea sondaj şi un asemenea clasament, nu e însă uşor de imaginat. Cine se încumetă?!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Europenitatea în cifre

Amînarea intrării României şi Bulgariei în Uniunea Europeană a readus în discuţie europenitatea noastră. Sau non-europenitatea. Chiar Mircea Iorgulescu, care nu poate fi bănuit de naţionalism gratuit, cataloga drept clişeu, semn al gîndirii unice, ideea cum că România şi Bulgaria nu s-ar afla în Europa decît geografic. Mircea Iorgulescu inventează cuvîntul „euro-om", prelungire a omului nou. Evidenta exagerare arată o oarecare iritare faţă de cei care fraternizează cu birocraţii de la Bruxelles şi cu rigidele lor criterii de aderare.

Înainte de a intra într-o frumoasă dispută intelectuală, ar trebui să vedem ce înţelegem prin europenitate. Să fie vorba despre adecvarea elitei intelectuale la dezbaterile ideologice din lume? Din păcate nu acesta este criteriul integrării. Intelectualii români, europeni sau nu, fantazează deseori pe ideea „României profunde". Din cînd în cînd, ea este revelată unui scriitor, datorită evident originii sale din popor. Dar nu despre aceste multiple Românii profunde vreau să vorbesc, ci despre ţara din statistici. Seci, goale de metaforă şi de spirit, statisticile sînt singurele instrumente valabile de apreciere a europenităţii românilor. Se poate spune că avem o cultură europeană prin rădăcinile şi esenţele sale. Probabil că aşa este. Dar ceea ce numeşte Mircea Iorgulescu clişee ale birocraţiei de la Bruxelles sînt mai degrabă standarde, care standarde presupun criterii de performanţă. Din nou din păcate, cultura nu suportă indici de performanţă cantitativi; sau ar suporta, dar ar fi păcat de ea. Aşa că pentru a discuta despre europenitatea României trebuie să ne întoarcem la statistici.

Dacă non-europenitatea României şi Bulgariei este doar un clişeu, o imagine care se menţine în virtutea inerţiei istorice, atunci cifrele ar trebui să ne arate aproape de ţările de la Vişegrad (veşnicul şi frustrantul exemplu pozitiv). Pentru a face această comparaţie, am calculat media României şi Bulgariei faţă de premianţii Europei de Est. Din seci şi reci, cifrele devin iritante, exasperante chiar. Media produsului intern brut pentru România şi Bulgaria (Rom-Bulg pe mai departe) este de 1.540 de dolari pe cap de locuitor. Iar PIB-ul mediu pentru celelalte (Cehia, Ungaria, Polonia, Slovacia, să le spunem CUPS) este de 4.345 de dolari pentru acelaşi cap de est-european. Am exclus Slovenia, pentru că este un caz cu totul aparte, are 9.320 $, depăşind chiar Grecia, membră UE. Pentru a vedea unde ne situăm, Kazahstanul are 1.225, iar Rusia 1.697. În ceea ce priveşte salariul brut lunar (toate datele sînt pentru 2000, dar aceste cifre structurale se schimbă greu, mari modificări nu au apărut de atunci), media Rom-Bulg e de 122 $, faţă de media CUPS de 338, iar diferenţa devine şi mai dramatică dacă analizăm pensia medie, 42 $ faţă de 144. S-ar putea spune că sînt diferenţe recuperabile pe termen mediu, că printr-un program bine pus în practică economiile Rom-Bulg pot recupera handicapul. Deocamdată, investiţiile înregistrează acelaşi trist decalaj. Anul trecut, investiţiile străine directe pe cap de locuitor au fost de 236,9 $ în CUPSS (am inclus şi Slovenia) faţă de 81,7 $ în Rom-Bulg (ca să nu îi nedreptăţim cu totul pe bulgari trebuie să spun că cifra este de 44,6 pentru România şi de 118,9 pentru Bulgaria, semn că frustrările noastre cînd bulgarii sînt mîngîiaţi pe creştet nu sînt tocmai rezonabile).

Dincolo de datele economice, există indicatori de dezvoltare care aruncă România şi Bulgaria mai curînd în spaţiul fost sovietic decît în cel vestic. În România se înregistrează 18,6 decese la o vîrstă de sub 1 an la 1.000 de născuţi vii, în Bulgaria 13,3, pe cînd aceeaşi ingrată medie CUPSS este de 6,98. De ce este importantă cifra? Este un indicator pentru eficienţa sistemului sanitar şi o dovadă indirectă pentru gradul de modernizare al unei societăţi ce are iluzia unei şcoli de medicină de elită, dar incapabilă să asigure cetăţenilor un acces minim la facilităţi de sănătate. Iar acesta nu este un efect al tranziţiei, nici pe vremea comunismului sistemul de sănătate nu era mai bun. Este vorba pur şi simplu de subdezvoltare, un concept teoretic delicat, de care ne temem pentru că am învăţat la şcoală că aşa este Africa, pe cînd noi sîntem în curs de dezvoltare. Alte cîteva cifre: pentru kilometrii de cale ferată la 1.000 km², media Rom-Bulg: 42,5, media CUPSS: 82,2; kilometri de drum public la aceeaşi suprafaţă: 332,6 faţă de 871,4; la 1.000 de cetăţeni din Rom-Bulg revin 191,4 autoturisme, faţă de 303,8.

Bineînţeles că nu poţi stabili că europenitatea începe de la, iau la întîmplare, 250 de maşini la o mie de persoane. Pînă la urmă, europeni sau nu din punct de vedere teoretic, integrarea este un proces tehnic. Dar cifrele aduc discuţia despre clişeele celor de la Bruxelles în domeniul realului măsurabil. Argumentul dezvoltat de Mircea Iorgulescu rămîne valabil: nici ţările CUPSS nu ating toate standardele europene, iar includerea României şi Bulgariei ar însemna doar o extindere a bunăvoinţei, din moment ce oricum s-a făcut oarece rabat la criterii. Da, dar ar trebui să vorbim clar despre costurile acestei bunăvoinţe extinse, pentru că diferenţele de mai sus înseamnă în ultimă instanţă bani europeni.

Etalarea acestor cifre nu înseamnă lipsă de patriotism. Patriotism nu înseamnă ascunderea gunoiului sub preş, ci soluţii, soluţii bazate pe statistici, ceea ce înseamnă politici publice moderne. De aceea, nu este tocmai corect să aducem noi vorba despre clişee, despre nedreptăţi. Altfel s-ar putea să ne dea domnul Verheugen cu cifrele în cap.

P.S. Evident, titlul de săptămîna trecută *(Cînd UMDR este statul român)* se referea la UDMR.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

A fi român

Zilele trecute, un bun prieten de-al meu mă sună ca să-mi solicite un interviu despre „ce înseamnă să fii român". *Hait!* – am zis eu în sinea mea. Detest acest gen de întrebări care au ca subiect Românul, despre care, în general, nu se pot spune decît generalităţi, mai exact, (re)produce stereotipurile generale de care sînt sătul pînă peste cap. Nu-l puteam însă refuza pe amicul meu şi pe urmă întrebarea „ce înseamnă a fi român?", pusă în prag de 1 Decembrie, suna parcă puţintel altfel. M-am apucat aşadar, fără prea mare tragere de inimă, să dau tîrcoale acestei întrebări existenţiale.

Mai întîi, m-am pomenit întrebîndu-mă, spontan, dacă eu mă simt român? Şi răspunsul a venit la fel de spontan: *da!* La un nivel ceva mai reflexiv, am realizat însă că nu e nimic „natural" în acest răspuns, că nu e deloc de la sine înţeles că orice *cetăţean* român, de *naţionalitate* română, se simte – şi trebuie să se simtă – şi *român*. Adică asumîndu-şi pur şi simplu o *apartenenţă* de acest gen şi nu un *destin* indiscutabil glorios sau implacabil ruşinos, un fel de *m-a făcut mama oltean*, şi asta e! La un prim nivel, *a fi român* pare să însemne deci o mare problemă: aceea a *alegerii* de a fi român.

Dacă *a fi român* înseamnă alegerea asumată a unei astfel de apartenenţe, o primă implicaţie ar fi aceea că românul îşi va dori – sau măcar va accepta – să trăiască împreună cu alţi români. A aparţine înseamnă şi a împărtăşi – nu tot, nu oricum, dar a împărtăşi totuşi ceva relevant cu restul comunităţii căreia accepţi să-i aparţii. Or, din acest punct de vedere, lucrurile par a fi destul de problematice. Cîteva decenii de comunism ne-au învăţat cum să ne organizăm vieţile *împotriva* celorlalţi mai degrabă decît *împreună* cu ceilalţi, grupîndu-ne în jurul familiei, a prietenilor etc., pentru a ne feri de lumea cea rea din jur. S-au construit apartenenţe, dar la o scară redusă, interpersonală, boicotînd mai mult sau mai puţin pasiv apartenenţa cea mare la „omul nou" al comunismului, la românul naţionalismului ceauşist. Un singur deceniu de „capitalism" a fost suficient apoi pentru a îmbrăca, legitima şi exacerba această *moleculizare* socială în grupuri şi găşti ca fiind competiţie şi concurenţă firească. Virtutea complementară a raţionalităţii asociative, a lucrului împreună tocmai pentru a fi competitivi pe varii planuri şi a face faţă diverselor concurenţe, lipseşte însă deocamdată. Apartenenţa rămîne astfel alăturare mecanică şi conflictuală de lupi singuratici şi mici haite care îşi arată colţii reciproc. Apare astfel o a doua dimensiune problematică a faptului de fi român: aceea a *interesului* de a fi român, adică a construirii sociale a unor interese comune sau convergente, totdeauna discutabile şi criticabile, bineînţeles, dar de natură totuşi să dea un sens acestei apartenenţe.

Şi ar mai fi cel puţin încă o mare problemă: aceea a *seninătăţii* faptului de a fi român, adică a unui sentiment matur de apartenenţă, alungînd cu un zîmbet atît frustrarea de a nu fi american cît şi orgoliul de a nu fi albanez.

Dar dacă aşa stau lucrurile, mă întreb – şi vă întreb – oare cîţi români există la ora actuală în România?

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Integrare

Gîlceavă în pragul unei uși închise

Tratatul de la Varşovia şi CAER erau organizaţii transnaţionale cărora, aparţinîndu-le formal, România vechiului regim refuza practic să li se integreze. NATO şi Uniunea Europeană sînt organizaţii transnaţionale în care România tranziţiei se zbate să se integreze, fără a fi însă acceptată. Sloganul suprem al României prerevoluţionare: „neamestecul în treburile interne", menit să o protejeze împotriva Moscovei, a sfîrşit prin a o precipita într-o izolare internaţională totală. Deşi lipsit de rimă, sloganul suprem al perioadei tranziţionale este de fapt „integrarea salvează România". Subtextul: îndată ce ne vom integra în Occident toate ne vor merge aşa cum le merg lor.

La fel ca odinioară propriul ei refuz de a se lăsa integrată, şi acum, refuzul organizaţiilor solicitate de a şi-o integra plasează România tot pe orbita izolării internaţionale. Nu toţi membrii birocraţiei de la Bruxelles răspund Bucureştiului la fel de reticent. De vină nu este sensibilitatea inegală cu care diverse cancelarii apusene privesc intoleranţa autorităţilor dîmboviţene faţă de homosexuali ori faţă de comerţul cu copii, de vină sînt relaţiile dintre cancelariile în chestiune. Astfel, datorită coordonatelor geopolitice, istorice şi economice, Germania doreşte o extindere care să îi consolideze poziţia în cadrul Uniunii, obiectiv considerat cu explicabilă aprehensiune de Paris şi Londra. Aici preferinţele înclină spre o extindere globală: integrarea simultană a tuturor candidaţilor, dintre care unii, în opinia Berlinului, ar face bine să mai aştepte. Aceşti unii ar fi România şi Bulgaria.

Eventualitatea extinderii globale nu provoacă însă disensiuni numai între membrii UE, ci şi între cei care de-abia rîvnesc să dobîndească acest invidiat titlu. Ideea de a-şi obţine integrarea odată cu România şi Bulgaria stîrneşte proteste de amplă rezonanţă din partea Poloniei şi a Ungariei. Episodul configurează o premieră istorică: decalajele dintre foştii componenţi al blocului sovietic capătă pentru întîia oară valenţele unui conflict cu implicaţii imprevizibile. Ceea ce încearcă să împiedice Budapesta şi Varşovia nu este o oarecare manevră, ci însăşi atingerea ţelului suprem urmărit de regele-prim-ministru de la Sofia şi de preşedintele perpetuu de la Bucureşti. Strategia candidaţilor bine plasaţi asociază accelerarea propriei lor integrări cu amînarea în continuare a celor întîrziaţi. Uniţi în faţa himericului vrăjmaş din Afganistan, foştii fraţi din lagărul socialist îşi descoperă în Europa noi rivalităţi, cu bune şanse de a le revigora pe cele vechi.

Provocînd asemenea derapaje, procesul integrării în Uniunea Europeană adînceşte, deocamdată, dezunitatea Europei. ▲

BARBURISME

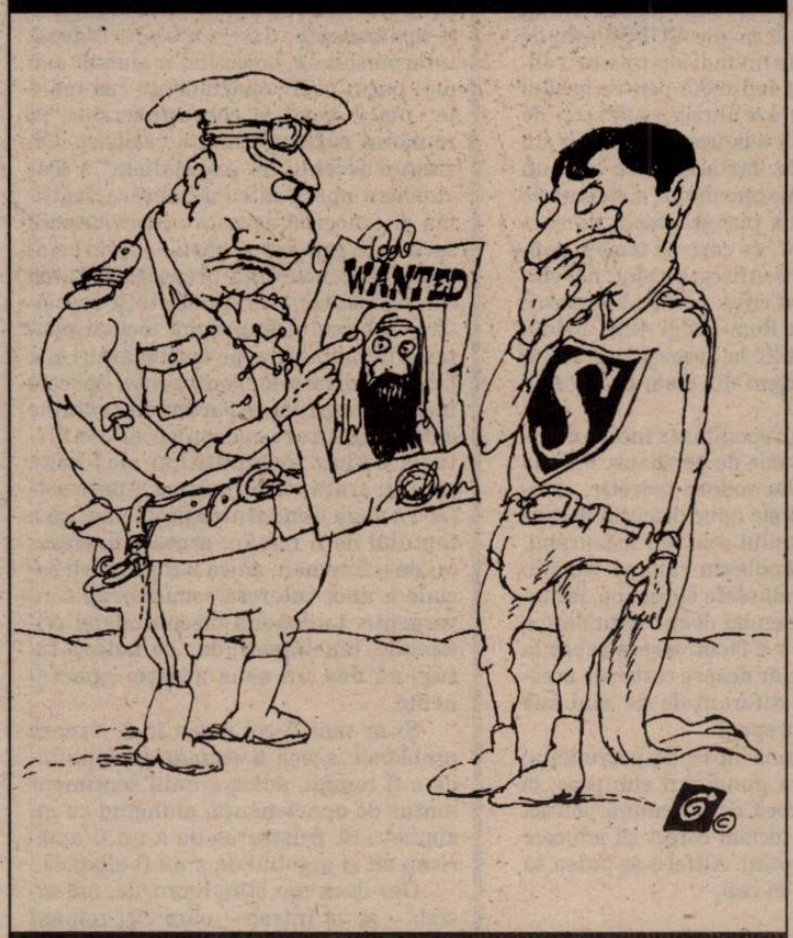

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Europa liberă

„Într-o ţară atît de complicată, în care solidarităţile se obţin greu, «Europa liberă» a reuşit să ne solidarizeze", spunea dl Andrei Pleşu la întîlnirea cu reprezentanţii cunoscutului post de radio care a avut loc acum o săptămînă la Colegiul „Noua Europă". Se referea, desigur, la anii de dinainte de 1989, cînd prin casele ţării, la oraş şi la sat, cu sau fără o pernă pe telefon, oamenii ascultau emisiunile transmise de la München pentru a afla *adevărul* despre societatea în care trăiau.

În dimineaţa aceleiaşi zile de 30 noiembrie, la Palatul Cotroceni, preşedintele ţării acordase înalte distincţii cîtorva dintre „vocile clasice" ale „Europei libere", ca şi preşedintelui posturilor „Radio Free Europe/Radio Liberty", dl Thomas Dine.

Pentru tinerii care n-au apucat să-l asculte în perioada comunistă, postul de radio mutat între timp la Praga este văzut acum ca „unul printre altele", o sursă alternativă de informaţie, care se prinde clar şi uşor pe unele staţii locale FM. Pentru noi, cei care îl ascultam pe vremuri, ţiuitul aparatului de radio reglat pe unde scurte şi prinzînd emisiunile cînd mai bine, cînd mai prost, făcîndu-ne uneori să pierdem semnalul şi să renunţăm („azi nu merge, îl bruiază ăştia") va rămîne probabil una dintre cele mai intense amintiri. „Europa liberă" era, într-adevăr, o formă de solidaritate tacită şi un mijloc de „subversiune" la îndemîna tuturor. Avea un efect terapeutic, pentru că ne făcea pur şi simplu viaţa mai suportabilă, şi constituia o formă de discurs substitutiv: acolo se spunea ceea ce noi nu puteam spune decît în gînd. Cine spunea cu glas tare ceva împotriva regimului comunist, săvîrşea un delict de opinie; ceilalţi, care doar ascultau un post de radio considerat de autorităţi „duşmănos", erau şi ei delincvenţi, nişte delincvenţi tăcuţi, care nu spuneau nimic, nu criticau pe nimeni, nu se pronunţau în nici un fel: ascultau opiniile altora. Şi au fost destui care au avut de suferit din această cauză. Un asemenea „delict de opinie nerostită", săvîrşit în masă de ascultătorii „Europei libere" din toate ţările lagărului socialist, a fost probabil forma cea mai subtilă de validare a importanţei postului din partea regimurilor comuniste: a condamna un om doar pentru că *ascultă* nişte opinii critice la adresa sistemului înseamnă a accepta, implicit, că acele opinii sînt întemeiate şi, deci, periculoase pentru supravieţuirea sistemului. Această formă de complicitate între realizatorii programelor de la München şi ascultătorii din România (şi, desigur, din celelalte ţări socialiste) a scris o pagină importantă în istoria comunismului. Nu se poate vorbi despre valori, ierarhii, circulaţia ideilor, evoluţia mentalităţilor în perioada comunistă fără o raportare permanentă la ceea ce se spunea în emisiunile „Europei libere". Nu se pot analiza efectele şi impactul propagandei comuniste fără a privi şi spre sursa de dicurs alternativ şi de gîndire liberă pe care o reprezentau vocile de la München, ascultate zilnic de milioane de oameni. În fine, nu se poate face o istorie a represiunii comuniste – şi nici o reconciliere profundă a societăţii româneşti cu ea însăşi – fără a face lumină asupra atentatelor şi ameninţărilor la care au fost supuşi redactorii postului. Preşedintele Iliescu a recunoscut, de altfel, importanţa pe care a avut-o „Europa liberă" şi a promis că autorităţile româneşti se vor strădui să elucideze dedesubturile atentatului pus la cale de Securitate împotriva postului. Să sperăm că aşa va fi.

După 1989, Radio „Europa liberă" şi-a schimbat, evident, rolul. El este necesar în continuare ca sursă de informaţii de cel mai bun nivel, cu o mare credibilitate, în care se practică un jurnalism de bună calitate. Distincţiile acordate de preşedintele ţării îi fac dreptate însă *celeilalte* „Europe libere", celei *istorice*, care a reuşit să creeze o solidaritate altminteri greu de obţinut. Faptul că această solidaritate s-a spart după 1989 şi că postul de radio a fost acuzat nu o dată de Puterea de la începutul anilor '90 că „dezbină" este, desigur, o altă *istorie*... ▲

DILEMATECA

Cărţilor ieşite de sub mantaua *Dilemei* li s-a adăugat de curînd încă una: Mircea Vasilescu, ***Mass-comedia. Situaţii şi moravuri ale presei de tranziţie.*** Cu o prefaţă de Andrei Pleşu. Editura Curtea Veche.

Sever VOINESCU

statul de drept

Exerciţiu de admiraţie

Cîteva texte, apărute în ultimele săptămîni în acest colţ de pagină, au iritat. În esenţă, multora dintre lectorii mei le-a displăcut ceea ce ei au numit „tonul apologetic“ cu care am vorbit despre Statele Unite ale Americii. De asemenea, a displăcut felul nedilematic, sentenţios, aproape propagandistic în care am vorbit despre terorism şi despre războiul Occidentului împotriva barbariei fundamentaliste. Cred că e bine să explic de ce am această atitudine, nu înainte, însă, de a face două precizări. Prima este aceea că nu am pierdut deloc spiritul dilematic, că nu l-am trădat şi că îmi este la fel de drag cum mi-a fost întotdeauna. Mă revendic, în continuare, de la spiritul acestei reviste, aşa cum programatic l-a descris fondatorul nostru, în martie 1993, într-un text memorabil, intitulat *Omul fără dileme*. A doua este aceea că tonul meu apăsat nu are nimic, dar absolut nimic de-a face cu poliţia. *Dilema* şi autorul acestei rubrici sînt atît de departe de ideea de poliţie pe cît de departe au fost SUA de URSS. Afirmaţiile că *Dilema* este sau e pe cale să devină uzurpatoarea gîndirii libere în România (cum? cînd? cu ce mijloace?) şi că aici s-ar pregăti vreun nou canon, obligatoriu pentru toate celelalte publicaţii, stupefiază pe oricine a urmărit, cît de cît, această revistă. Dacă cineva crede că *Dilema* este noul jandarm ideologic al presei româneşti, atunci ori ne citeşte şi nu înţelege nimic, ori ne citeşte cu rea-credinţă, ori nu ne citeşte deloc.

Pro-americanismul meu* este expresia unei profunde convingeri politice, exacerbată de evenimentele de după 11 septembrie şi a unui sentiment de îngrijorare pentru ţara mea. Pe de o parte, cred sincer, alături de toţi cititorii *Dilemei*, în virtuţile democraţiei occidentale şi mai cred că viitorul României stă în capitalismul timpului nostru. Pe de altă parte, mi-e teamă că în vremurile acestea nesigure, dintr-un motiv sau altul, ţara mea poate rata o mare oportunitate, aşa cum, din păcate, a făcut-o adesea în trecut; diluarea în echivocul şmecher sau în ezitarea pansivă, ca şi lansajul necenzurat în promisiuni abundente, sortite de la început neonorării, mi se par a fi pericole majore. Cred că în istorie apar din cînd în cînd evenimente în faţa cărora dubiul filosofic şi „ezitarea hamletiană“ nu au ce căuta. Ce dubiu poţi să ai în faţa Auschwitz-ului? Ce dubiu poţi să ai în faţa Gulagului? Ce dubiu poţi să ai în faţa terorismului? Răul se manifestă, uneori, atît de violent, încît doar solidarizarea necondiţionată cu tot ceea ce se opune Răului poate fi salvatoare. Cînd preşedintele Bush a înfiinţat tribunalele militare pentru judecarea teroriştilor ne-americani, sfidînd evident fundamentele statului de drept, l-am înţeles, deşi n-am putut să-l aprob. Am simţit că eu, umilul articlier, am ceva în comun cu cel mai puternic om din lume: teama că teroarea poate învinge libertatea profitînd tocmai de îngăduitoarea ei esenţă, teama că toleranţa pe care mi-a imprimat-o cultura mea este o slăbiciune fatală în minţile celor care mă urăsc, teama că putem fi învinşi pentru că am învăţat să avem îndoieli, iar individul care îndreaptă avionul plin cu pasageri spre clădirile oraşelor noastre are certitudini. Şi ştiu că noi toţi avem aceste temeri.

Faptul că solidarizarea necondiţionată sună unora a slugărnicie e o altă problemă care nu mai ţine de cel care face gestul, ci de cel care îl judecă. Nu multe sînt de lăudat la clasa noastră politică, dar felul în care a ştiut să-şi exprime solidaritatea cu Occidentul condus de SUA în timpul războiului din Kosovo şi imediat după 11 septembrie poate fi socotit admirabil. Personal, citesc aceste gesturi ca pe opţiuni politice ferme şi mă simt mult mai bine cînd ştiu că aparţin unei ţări care, măcar în aceste chestiuni, nu navighează ceţos, în ape tulburi. Ideea că politica se face cu gesturi ambigue care pot fi interpretate foarte bine în toate sensurile posibile este inactuală şi, mai mult, profund dăunătoare României.

Admiraţia mea pentru Constituţia SUA a produs, şi ea, enervări. Cum aici este implicată o opţiune bazată pe criterii care ţin de ştiinţa dreptului constituţional, îmi permit să revin săptămîna viitoare, pe larg, asupra subiectului. Pe scurt, mi s-a spus că acest document nu este perfect. Nici eu nu am spus că este – am spus, doar, că este cel mai bun. Pe ce mă bazez? Simplu: pe istoria ţării care s-a născut din acest document. O constituţie se judecă după efectele ei istorice, iar documentul constituţional la care mă refer a produs, în 200 de ani, ţara pe care o ştim astăzi ca Statele Unite ale Americii.

Ridicînd, acum, discuţia la alt nivel, cred că nu e nici o ruşine să admiri (dimpotrivă, socotesc că e foarte grav cînd nu admiri nimic, mai ales cînd nu admiri pentru că *nu poţi* admira) şi că e chiar o mîndrie cînd ştii că ceea ce admiri merită admiraţia ta.

---

* Credeam că nu mai e cazul să facem asemenea precizări după 11 ani de libertate a cuvîntului, dar, totuşi, se pare că e nevoie: admiraţiile şi opţiunile mele îmi aparţin, nu mi le-a dictat nimeni şi nu vreau să le impun nimănui. Cred sincer în dreptul fiecăruia de a-şi distribui aplauzele şi huiduielile după cum crede de cuviinţă. ▲

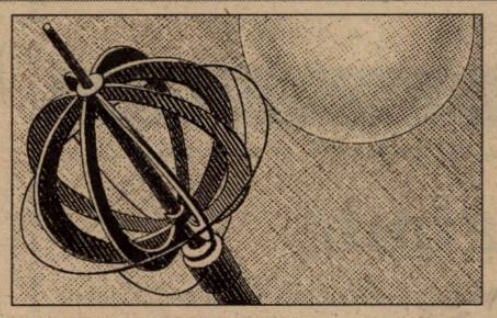

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Vîrful muntelui

În capitala Afganistanului, Alianţa Nordului, forţa militară învingătoare pe teren, alcătuită din reprezentanţii unor etnii minoritare, controlează situaţia şi nu prea dă semne că ar accepta, din respect pentru democraţie, să împartă puterea. Diplomaţii străini se pregătesc să-şi ia în primire ambasadele şi să ia contact cu noile autorităţi. Ruşii au unele greutăţi cu evacuarea miilor de refugiaţi, adăpostiţi în sediul fostei ambasade sovietice, clădire serios afectată în 1992, cînd oraşul a fost ocupat de învingătorii de atunci, aceiaşi cu cei de acum, mujahedinii.

În căutarea talibanilor, greu de găsit, pentru că ei nu au stat să aştepte războinarea mujahedinilor, soldaţii „rechiziţionează“ automobile, bijuterii, evacuează locuitorii din locuinţele care le plac: „vine o patrulă înarmată, cere actele casei şi, avînd în vedere situaţia din ultimii ani, nimeni nu este absolut în regulă: atunci, ei se instalează“, povesteşte un locuitor al oraşului. Civilii paştuni – forţa militară a talibanilor provine din această etnie majoritară – au fugit în provinciile din Sud, în aşteptarea instalării unor autorităţi care să le poată garanta securitatea. Despre configuraţia viitoarelor organisme se discută în castelul de la Petersberg, de lîngă Bonn. Mii de jurnalişti şi de observatori se foiesc în aşteptarea ştirilor. Organizarea este foarte strictă: poliţişti cu cîini veghează ca afganii să discute doar între ei şi ca nici un străin să nu se amestece în desfăşurarea discuţiilor. „Afganii trebuie lăsaţi să se descurce singuri“ a transmis Lakhdar Brahimi, reprezentantul special al Naţiunilor Unite pentru Afganistan.

Organizatorii s-au străduit să asigure participanţilor la tratative o existenţă cît mai adecvată pretenţiilor – în alimentarea bufetului, au ţinut seama că negocierile se desfăşoară în perioada Ramadanului – în timp ce observatorii sînt supuşi unui regim de cazarmă. După cum transmit cei de la faţa locului, cel mai greu de suportat este postul în materie de informaţii.

În concepţia Naţiunilor Unite, reglementarea unei perioade de tranziţie de aproximativ doi ani presupune prezenţa unei forţe multinaţionale de menţinere a păcii. Paştunii (toţi talibanii sînt paştuni, dar nu toţi paştunii sînt talibani) nu au nici un fel de încredere în afirmaţia ministrului de Interne al Frontului Unit (numele de pace al Alianţei Nordului) că „forţele afgane pot asigura securitatea tuturor“. După 22 de ani de război securitatea şi străinii au devenit noţiuni extrem de confuze luate în mod separat şi contradictorii dacă apar împreună: la început, străinii au fost sovieticii, izgoniţi după un război crîncen. Apoi, patru ani, străini unii faţă de alţii, triburile s-au luptat între ele pentru putere, pentru pradă, pentru morală, într-o dinamică a violenţei care evolua în afara scopului. Talibanii au reintrodus ordinea şi, după victoria lor, violenţa s-a desfăşurat în numele legii islamice cu execuţii exemplare pe stadion şi cadavre expuse la vedere. Talibanii au beneficiat de sprijinul străinilor din Pakistan, de prezenţa în taberele de antrenament a unor luptători din ţările arabe sau din Cecenia. Prizonieri, aceştia sînt şi acum ţinta unei războinări, fără jumătăţi de măsură. După ce au luptat împotriva străinilor şi i-au ucis, talibanii îi aşteaptă pe străini ca să le asigure securitatea.

Este greu de spus dacă prezenţa unor soldaţi străini, fie şi cu mandat ONU, va menţine pacea (încă inexistentă) sau va înteţi războiul (încă neterminat). La Petersberg, soluţiile politice îşi fac loc cu greu printre oamenii mai obişnuiţi cu lupta decît cu negocierile. Odată cu fragilele succese parţiale, formulate de comunicatele din Germania, devine tot mai evident că înlăturarea talibanilor de la Kabul şi pacificarea Afganistanului nu vor stinge ameninţarea terorismului. Intensitatea cu care s-a reaprins focarul din Orientul Mijlociu pare a spune că ştafeta a fost preluată: atentatele sinucigaşe şi represaliile continuă. „Oricît de înalt ar fi un munte, există o cărare care duce la vîrf“ – citează un scriitor paştun din înţelepciunea poporului său. Deocamdată, se caută drumul spre adîncurile unde se ascunde Ben Laden. Vîrful e încă departe. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Standardul în Moş Crăciuni

Îl ştiţi pe Moş Crăciun (ex-Moş Gerilă): un tip de treabă, blînd, generos, cu zîmbetul uşor de ghicit sub barbă... ce mai: un Moş aşa cum nu se mai fabrică în ziua de astăzi.

Ba se fac – chiar în cantităţi industriale. Moşul e folosit pentru vînzarea a orice vă trece prin cap, în aproape orice fel de postură: am văzut Crăciuniţe cam uşor îmbrăcate pentru gerul din Laponia ori Crăciuni destul de tinerei pentru aşa o răspundere. Nu mai e mult, sînt sigur, pînă la moşul cu turban, care să încerce să întindă paşnic, peste culturi, o mînă plină cu gumă de mestecat. Dar ne-am îndepărtat de subiectul nostru: *Moşul nervos*.

Un astfel de bătrîn imatur s-a întîlnit zilele trecute cu doi confraţi, comis voiajori şi ei pentru alte companii de telefonie mobilă (absolut interesate de ceea ce puneţi dumneavoastră sub brad). Moşul karatist, un tînăr provenit dintr-o familie dezorganizată (în care Agenţia de Creaţie îl înşeală pe Marketing cu una, Arta) i-a bătut pe amîndoi în 30 de secunde – şi i-a mai rămas timp şi de ofertă.

În sfîrşit – veţi spune – iată o reclamă neaoşă, în care problemele de piaţă se rezolvă, firesc, cu pumnul. Aşa cum ar fi trebuit să încerce şi ciobanul mioritic, primul operator de telefonie ovină din ţara noastră. Asta în loc să se lase măcelărit de concurenţa cu lînă mai rară (deci fără acoperire) ori mai puţin cornută (vezi bătălia priorităţii în GPRS).

Şi totuşi, nu asta e problema clipului – pe care l-aţi văzut deja, probabil. Ci faptul că moşii care se încaieră au călcat în focul luptei pe becul lăsat aprins de Consiliul Naţional al Audiovizualului. Acesta consideră că adversarii au exagerat cu bătaia şi că i-au ameţit pe cei mici, care au nevoie, totuşi, de un Crăciun paşnic.

Ajuns aici trebuie să mărturisesc că n-am copii, dar cresc două emisiuni pe un post de televiziune – motiv pentru care s-ar cuveni să fiu ceva mai precaut cu judecăţile de valoare în care intră acronimul CNA. Şi totuşi, cu scuzele de rigoare, trebuie să spun că acum clipul îmi place şi mai tare. Pentru că de-abia acum, după ce a stîrnit asemenea reacţii, el începe să însemne ceva.

Şi anume, încă o graniţă trecută fraudulos: aceea dintre chemarea unui ritual (vechi şi frumos, nimeni nu neagă!) şi spiritul liber al omului care speră că după dealul din faţă e un altul – şi nu capătul drumului.

Prea preţios? Poate. Însă ceea ce distinge raţionalismul european de restul sistemelor de gîndire este tocmai capacitatea sa de a reduce numărul de tabuuri. Ele cresc în număr pe măsură ce înaintăm spre est, odată cu scăderea numărului de motive care fac ca viaţa să merite trăită. Capătul liniei e în Afganistan, unde nu mai există aproape deloc viaţă, însă reguli sînt berechet – după cum s-a văzut, ajung şi pentru export!

Dincolo de asta, definirea unui Moş standard îmi pare o întreprindere riscantă. Trebuie neapărat să fie caucazian cu ochii albaştri? De ce să nu facem unul mai oacheş, ca romii să nu se mai simtă excluşi? Apoi, un Crăciun gras şi roşu în obraji sugerează hipertensiune – de care, în curînd, va muri şi bunicul... E bine să-i spunem copilului sau să facem un moş mai slab?

Evident, protestul CNA nu e o răutate gratuită. Sînt sigur că sute de mii de români au simţit că icoana aceasta trebuie să rămînă aşa cum o ştim. Problema e că alte mii s-au amuzat cu *noul* Moş. Să poţi să rîzi de lucruri sfinte – iată un criteriu care desparte naţiunea cu mult mai trainic decît numele preşedintelui pe care l-am votat ori suma de bani pe care o primim la chenzină...

Acum cîţiva ani, South Park, un film de desene animate pentru adulţi, sfida convenţiile de limbaj şi atitudine americane. Filmul, destul de generos cu expresiile tari şi execuţiile sumare, a pornit însă de la un mic desen animat cu mult mai răutăcios. În acest scurt-metraj, care a circulat pe casete pirat, Moş Crăciun se ia la bătaie cu Iisus pentru controlul atît de lucrativei sărbători de Crăciun. Dacă nu e de ajuns blasfemia, aflaţi că Moşul se leagă de originea etnică a adversarului, în vreme ce Iisus, la fel de incorect politic, îşi bate joc de corpolenţa sedentarului şofer de sanie.

Sigur, filmul acesta n-a ajuns niciodată în eter. Însă faptul că cineva s-a gîndit la el poate fi privit şi ca un exerciţiu de libertate. Un sport care, din cîte ştim, cere antrenament zilnic şi o dietă bogată în îndrăzneli... ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Fabule

Esop şi-a început cariera oarecum brusc. Niște locuitori cam furioşi din Delphi erau gata să îl arunce de pe un pod, cînd Esop a strigat la ei: „Staţi aşa! Să vă spun o fabulă!“. Pe atunci, fabulele erau atît de rare că pînă şi locuitorii furioşi din Delphi se opreau ca să le asculte. Pe atunci, tuturor le plăceau poveştile, dar fabulele erau de departe mult mai îndrăgite. Locuitorii din Delphi aveau şi simţul umorului: se gîndiseră că o să asculte fabula şi apoi tot o să-l arunce pe Esop de pe pod, pretinzînd că aşa cere morala fabulei pe care tocmai le-o spusese. Aşa că Esop le povesti despre un vultur care urmărea un iepure. Încolţit, iepurele ceru ajutorul unui scarabeu care trecea pe acolo. Scarabeul ceru vulturului iertăciune pentru iepure, dar vulturul tot îl mîncă pe urechiat. Scarabeul nebăgat în seamă se apucă şi rostogoli ouăle vulturului afară din cuib, unul cîte unul. Vulturul, scos din minţi, se duse la Zeus şi îi ceru protecţie, iar Zeus îi propuse păsării să-şi depună ouăle la el în poală, căci nimeni nu îndrăzneşte să-şi facă măscări în poala lui Zeus. Dar scarabeul se prinse de şmecherie: aşa că se scîrni pe însuşi Zeus şi, cînd acesta se ridică să înlăture netrebnicia, ouăle i se rostogoliră din poală şi tot se făcură papară. MORALA: dacă mă aruncaţi de pe pod, poate că eu o să mor, dar am niscai amici care o să aibă grijă de ouăle voastre.

Şeherezada, de bună seamă, a trebuit să spună o mie şi una de poveşti înainte ca sultanul să se hotărască să o ia de nevastă în loc să îi ia capul. Poveştile ei erau precis cîntărite ca să vindece atît insomnia, cît şi impotenţa. De aceea erau lungi, complicat legate între ele şi sexy. Poate că Şeherezada şi sultanul mai trăgeau şi cîte o doză de haşiş înainte ca povestea să înceapă, astfel ca sultanul să vadă şi închipuiri pe coloana sonoră a vocii ei. Iar pe cînd ea stătea în pat cu sultanul, spunîndu-i poveşti, o ceată de hadîmbi cu săbii ascuţite şedeau lîngă divan, gata să profite de orice pană narativă.

Ca mijloc de salvare a vieţii, poveştile sînt un truc cam nesigur. Fuga e cu mult mai bună. Poetul Frank O'Hara spune că, dacă cineva aleargă după tine pe stradă cu un cuţit în mînă, nu te întorci şi ţipi la el: „Stai! Am fost dublura lui Mineola Prep!“. Nu, fugi şi iar fugi. Pe de altă parte, dacă te prinde, trebuie musai să încerci cu o poveste picantă şi cu portofelul.

Se prea poate ca majoritatea poveştilor, dacă nu chiar toate, să fi fost spuse, la început, pentru a stăvili mînia cuiva puternic şi nemulţumit. Femeile şi copiii s-au învăluit, ca să se apere, în poveşti, în peştera care se scutura sub bubuiturile soţului flămînd care venea acasă şi fără vînat, şi beat pe deasupra. În Evul Mediu, cavalerii puneau jos armele şi aţipeau la gura focului, legănaţi de recitări. François Villon şi-a salvat gîtul din laţ de vreo două ori, scriind poeme în care implora mila regelui. Chiar şi azi, singurul lucru care ne salvează de la o perpetuă măcelărire reciprocă este diplomaţia, care este un exerciţiu de îndemînatică armonizare a unor naraţiuni incompatibile.

Ia ascultaţi aici o fabulă oportună de-a lui Esop. Un leu îşi vedea de treburile lui, rozînd aproape adormit leşul unei antilope. Un ţînţar veni şi începu să-l necăjească pe Rege, muşcîndu-l de „părţile cele lipsite de păr ale feţei“. Leul se scărpină pînă muri, încercînd să scape de ţînţar. Ţînţarul dansă dansul victoriei şi apoi se întinse să tragă un pui de somn – drept în mijlocul unei pînze de păianjen. Morala: dacă eşti leu, nu umbla prin lume cu părţi ale feţei lipsite de păr. Şi dacă eşti ţînţar, nu dansa prea mult.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Pista bulgară a lui 1 Decembrie

Ziua naţională a venit repede şi a trecut iute. Dar nu la fel pentru toată lumea: la unii a venit mai devreme, iar la alţii n-a venit deloc (precum calviţia la bărbaţi, îmi suflă cineva). Pentru capii bisericii ortodoxe, parcă mai importantă a fost ultima zi a lui noiembrie, ziua de Sf. Andrei – de altfel, acum cîteva săptămîni chiar s-a sugerat, în numele Sinodului, că 30 noiembrie ar putea fi o zi naţională alternativă, din motive (privind începuturile creştinării noastre) asupra cărora preoţii par a avea mai multe certitudini decît istoricii. Ideea mi se pare excelentă – dar numai cu condiţia ca tot Sinodul să întocmească şi calendarul român de aderare la NATO şi UE, ceea ce ne-ar putea oferi surpriza de a intra *în structuri* nu poimîine, ci alaltăieri. Pentru dl Sogor Csaba – senator de Miercurea Ciuc şi slobozitor candid de porumbei croncănitori pe gură –, ziua naţională urma să fie un fel de zi de doliu, cu mătase neagră pe mînecă; noroc că maghiarii ardeleni sînt şi ei tot români – adică unii sînt, firesc, mai deştepţi decît alţii – şi nu l-au luat în serios. Totuşi, şi această idee mi s-a părut strălucită – dar numai cu condiţia ca dl Sogor să facă un duo cu dl primar Funar şi să colinde împreună ţara, trei sute de zile pe an: primul cu doliu pe braţ şi celălalt cu tricolor, ambii aruncînd panglici printre buze – spre ciuda clovnilor şi a caselor de modă, care nu au intuit niciodată valoarea unei asemenea cromatici interetnice. În plus – spre ciuda fetelor de la *André* –, acest duo decadent de comă al eroilor de Cluj şi Ciuc s-ar putea numi (şi astfel Sinodul ar fi satisfăcut, iar cercul nostru se închide) *Andreii*.

Dar, cu toate astea, surpriza lui 1 Decembrie nu a venit dinspre Biserică sau dinspre Har-Cov, ci dinspre bulgari. N-aţi aflat încă? Vi se pare imposibil? Martor îmi este chiar ministrul Apărării, dl Ioan Mircea Paşcu. Pînă la a-l cita, să ne amintim că România şi Bulgaria sînt două ţări vecine, prietene şi totuşi adversare în cursa pentru ultimul loc în rîndul ţărilor candidate la aderare. În anii '70, românii vindeau sofioţilor blugi americani (luaţi de la sîrbi) şi coniac de Vrancea, iar în anii '80 bulgarii dădeau bucureştenilor lecţii gratuite de limbă străină, prin televiziune. În vremuri imemoriale, bulgarii şi românii au avut prin zonă un fel de imperiu; azi, au dificultăţi majore de a ridica un pod peste Dunăre. Potrivit clişeului, bulgarii au rîuri de apă de trandafiri, dealuri de castraveciori muraţi (cu dafin, piper şi un singur grăunte de usturoi) şi o plajă cu nisipuri de aur, în timp ce românii au inventat teatrul absurdului, revoluţia transmisă în direct (cu voie chiar de la poliţie) şi puşcăriaşii serviţi *à la carte* cu droguri (chiar de către ofiţeri).

Ei bine, pătruns şi el de aceste stereotipuri cu mare încărcătură afectivă, ministrul român s-a întîlnit la Ruse cu omologul său bulgar, Nikolai Svinarov. Şi – frămîntat de întrebarea mistico-existenţială *de ce au ales americanii, în drum spre Afganistan, aeroportul bulgăresc de la Burgas* şi nu pe cel românesc de la Constanţa –, în scurt timp dl Paşcu a avut şi revelaţia (apărută în ziarele noastre chiar de 1 decembrie!): România i-a avut pe Aurel Vlaicu şi Henri Coandă, dar nu are aeroporturi militare propriu-zise, iar cele pe care le are au rulajul de decolare prea scurt pentru nevoile greoaielor avioane americane; bulgarii nu i-au avut pe Vlaicu şi Coandă, nu l-au entuziasmat nici pe Eminescu, dar au, *bref*, pistele mai bune!

În mod normal, morala poveştii ar trebui să ne vorbească puţin despre valoarea trecutului în raport cu provocările prezentului – provocări care nu prea ştiu istorie, iar dacă ştiu nu le pasă de ea. Deşi un român a inventat stiloul, nu vei găsi pe piaţa autohtonă nici un stilou fabricat în România, iar sticluţa de cerneală (fabricată într-o pivniţă din China) este mai scumpă la tarabă decît o sticlă de rom la jumătate – un rom numit *Jamaica*, deşi e distilat într-o pivniţă din Pantelimon (cum te uiţi de la Arcul de Triumf spre Palatul Victoria, undeva pe stînga).

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Documente din revoluţie (III)

Profesorul Costel Balint este *„scos din beciul securităţii de un tip într-un halat albastru şi (...) verificat corporal. Am ghinion“* declară profesorul *„deoarece am asupra mea o casetă audio care îmi aduce o nouă ploaie de lovituri. Sînt întrebat ce vreau să fac cu ea. (...)*

Printre noi un subofiţer care dorea să vorbească cu căpitanul miliţiei nu a reuşit. Un puşti de 12 ani, Rudolf, elev în clasa a VII-a C la Generală 7 se afla cu tatăl său. Au fost arestaţi în 16 XII 1989 pe la 21.15 la C.J. P.C.R.

După o nouă triere (bărbaţi, femei, copii) sub o nouă ploaie de lovituri şi insulte, sîntem scoşi în curtea Securităţii.

Se făcuse deja dimineaţă. Sîntem încolonaţi într-un careu cu mîinile la ceafă. Aerul curat de afară îmi alină durerile şi spaima. (...). Fiind în fruntea coloanei, văd pe cimentul curţii un om culcat pe spate, plin de sînge, horcăind. Este ridicat şi dus cu o maşină într-o direcţie necunoscută mie. Sîntem ameninţaţi cu ani grei de temniţă. După un timp apare o dubă a închisorii în care sîntem îmbarcaţi 60 de oameni într-o înghesuială de nedescris. Urc ajutat de două bastoane croite pe spate de miliţieni. Ultimul urcă un cerşetor cu ambele picioare retezate de la genunchi. Trebuia să-l ţin în braţe. Scena mi se pare grotescă. Uit de toate loviturile şi încerc să mă gîndesc unde vom fi duşi şi ce se va întîmpla cu noi.

Sîntem duşi la Penitenciarul Popa Şapcă (...), în celula 56 a închisorii, viitorul meu domiciliu. Sînt printre primii în celulă, îmi iau în primire un pat, la «etajul III», lîngă o fereastră. Aveam nevoie de aer. Nu-mi fac nici o iluzie, ştiu că nu am nici o şansă de scăpare. Îmi revin în memorie evenimentele din 1987, 15 XI de la Braşov. Ştiu ce mă aşteaptă.

Între timp uşa se deschide şi un nou grup îşi face apariţia. Mă uit la ei, sînt la fel de bătuţi şi de speriaţi ca şi noi. Dup-amiaza pe la orele 17 se aud împuşcături de afară. Sîntem cu toţii îngroziţi deoarece eram convinşi că împuşcăturile vin din incinta închisorii. (...). Teama şi groaza a pus stăpînire pe celula 56. Se vorbea în şoaptă. Fiecare se gîndea la un alibi (...) în celulă recunosc doi tineri care s-au luptat «vitejeşte» cu nişte vitrine şi cu semaforul de la regionala C.F.R. de lîngă Maria. M-am făcut că nu-i recunosc. Între timp sosesc noi grupuri de arestaţi. (...) Seara, mergînd la WC, constat că urinez sînge iar rinichiul stîng mă durea îngrozitor. (...)

După o noapte de nesomn (...) pe la 13.30 am fost scos în curte. Din curte se mai auzeau împuşcături răzlețe. Deşi am stat pînă seara în curte nu am ajuns la interogatoriu. Ajuns în celulă mă duc la baie?! unde văd un tînăr care îşi pune o compresă la umăr. Mă uit bine, tînărul era împuşcat la umăr iar glonţul este în os. Încerc să-l ajut să îşi panseze rana rupîndu-mi cămaşa pentru a face o faşă. Tînărul era speriat, nu vroia să se ştie că a fost împuşcat.

Din cei peste 200 de arestaţi din celula 56 erau peste 80 de oameni perfect nevinovaţi, care abia acolo au aflat ce s-a întîmplat în oraş în primele zile de 16, 17, 18 XII 1989. Cel mai bătrîn era un om de 60 de ani care fusese ridicat din faţa scării blocului unde coborîse să vadă ce se întîmplă cu maşina lui. Era îmbrăcat în pijama şi şlapi.

Marţi, 18 XII 1989 a sosit şi ziua interogatoriului pentru mine. Sînt dus într-o sală mică unde se aflau 5-6 anchetatori. M-au întrebat de ce am ieşit în stradă şi ce lozinci am strigat. Încep să le spun o «poiezie» bine repetată. Că sînt reţinut din greşeală, că nu am făcut nimic rău, că nu am strigat nimic. Omul cu experienţă îmi spune că nu merge cu poveşti şi că ar fi bine să îi spun ce am strigat pe stradă şi de ce am dat foc la maşină. La cuvîntul «maşină» m-am blocat. Îmi revenea în minte momentul cînd nişte indivizi au dat foc unui Aro parcat în faţa regionalei de partid C.F.R. Eram convins că s-a filmat, iar eu am fost acolo dar fără a da foc maşinii. (...) Nu semnez declaraţia scrisă de ei, fapt care îmi atrage o nouă ploaie de lovituri din partea paznicului care mă însoţea. (...) Întors în celulă constat că atmosfera este apăsătoare, încărcată; un individ nebun vroia să atace gardianul cînd va veni în celulă să ne numere. Am hotărît atunci să îl supraveghem mai îndeaproape pentru a nu avea surprize.

*(...) Dimineaţa (*20 XII n.n.*) a fost mare agitaţie în curtea închisorii. Simţeam că se va întîmpla ceva. Pe la ora 10-11 primii zece deţinuţi sînt scoşi afară; sîntem cu toţii speriaţi, dezolaţi, convinşi că se apropie sfîrşitul nostru.*

Tîrziu, spre seară, uşa celulei noastre se deschide şi un individ civil, foarte docil, ne anunţă că vor fi eliberate chiar în seara asta 14 grupuri. Nimeni nu se bucura, teama şi neîncrederea“ puseseră de mult *„stăpînire pe celula 56“.**

* Dosarul nr. 767/P/ Procuratura judeţeană Timiş.

▲

Texte şi opinii de: Cornel ATANASIU (eseist) ● Cătălin AVRAMESCU (eseist) ● Ştefan BĂLAN (medic & scriitor, SUA) ● Mihai CHIRILOV (critic de film) ● Aurelian CRĂIUŢU (profesor univ., Universitatea Indiana, Bloomington) ● Norbert DODILLE (profesor univ., Franţa) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Adrian MIHALACHE (profesor univ., Universitatea Bucureşti) ● Bogdan MIRICĂ (copywriter) ● Cosana NICOLAE (lector univ., Universitatea Bucureşti)

După unii comentatori, cinismul ar fi murit o dată cu cele două turnuri WTC din New York, la data de 11 septembrie 2001. A se înţelege, cinismul ca strategie mediatică, sau ca lingua franca *a unui anumit tip de jurnalism: este teza lansată de o recentă emisiune „Arrêt sur images", care dezbătea impactul tragediei americane asupra mass-media locale – şi, în particular, a televiziunilor. Tonul s-a schimbat, după 11 septembrie; ceea ce era posibil, ceea ce era admisibil, pînă la această dată, a devenit pasibil*

Argument

de sancţiuni (este cazul lui Bill Maher, vedetă a televiziunii de peste Ocean). Aşa să fie. Dar poate că nu este prea devreme să ne întrebăm: ce s-a întîmplat, totuşi, cu cinismele*?... Este o întrebare cinică, fireşte; este – nu mai puţin – o întrebare legitimă.*

Atunci cînd vorbim despre „cinism", e bine să ştim că există, de fapt, nu unul, ci mai multe (cinisme). Există cinismul antic, cu care cel actual nu are, se pare, prea multe în comun – este teza multor articole ale acestui număr. Există, apoi, cinismul politic, religios, clerical, militar, capitalist, etic – pe care Michel Onfray le include, meticulos, în categoria „cinismului vulgar"**. Există, în fine, cinismul „simpatic" şi cel „antipatic", sau „corect" şi „incorect" – vezi dialogul celor doi cinici din pag. 11... Ar mai fi ceva de adăugat la – deja – lunga listă de cinisme amintite? Acest lucru: că Cinismul (în sens generic) e poate singura atitudine de o inocenţă absolut transparentă în lumea relativ ipocrită pe care o cunoaştem. Că el se bazează pe constatarea, mereu verificabilă, că Bunătatea este o noţiune ce se bucură de o prea bună reputaţie***. Şi că el, cinismul, este un răspuns punctual, dar energic, la tot ce e „de-la-sine-înţeles" – ceea ce înseamnă că implică o valorizare în funcţie de context. Sper ca numărul de faţă să fi oferit cîteva din aceste contexte.* ***(a.l.ş.)***

---

* *Heinrich Niehues-Pröbsting, în* Der Kynismus des Diogenes und der Begriff des Zynismus *(1979), a numit „kynism" cinismul antic, pentru a-l disocia de cinismul contemporan; distincţia a fost reluată de Peter Sloterdijk în binecunoscuta* Critică a raţiunii cinice *(1981).*

** *În:* Cynismes *(Grasset, 1990); vezi „Apendicele".*

*** *Ce e mai rău decît Răul? Evident, Binele...; este teza eseului-pamflet al lui Philippe Murray,* l'Empire du Bien *(Les Belles Lettres, 1991).*

Ştefan BĂLAN

Biciul lui Dumnezeu

„Iată ce zice Cel ce are sabia ascuţită cu două tăişuri."
(Apocalipsa, 2:12)

Există, în opera lui Hafez, o poveste mai puţin cunoscută chiar şi celor care îi ştiu multe dintre poezii pe dinafară: au fost odată un Om Sfînt şi unul Perfect într-un oraş în care, într-o bună zi, a poposit un prinţ. Oaspetele, în graba lui aleasă, a dorit să dăruiască o mică avere celui mai înzestrat dintre oameni. Aflînd de cei doi, prinţul a decis ca peste trei zile să i se înfăţişeze cîte un trimis din partea fiecăruia, astfel încît să se poată decide care dintre cei doi merită răsplata *(„who in fact of their teachers is the closer to God").* După ce s-a sfătuit cu cei apropiaţi, Sfîntul a trimis un tînăr de o rară frumuseţe, pe nume Ramjoo, *„vestit vînător, războinic legendar şi om de artă, cu un intelect superb şi maniere impecabile, vorbitor a douăzeci de limbi, el însuşi descendent din sînge regal".* Argumentul invocat, spune traducerea lui Ladinsky, a fost acela că un om care se bucura în egală măsură de frumuseţea femeilor şi de cea a bărbaţilor, cum era prinţul, nu putea rămîne indiferent la splendoarea lui Ramjoo. În acelaşi timp, nesfătuindu-se cu nimeni, Omul Perfect o cheamă fără ezitare pe Yasamin, *„o servitoare de optzeci de ani, o renumită baba-cloanţa care l-a slujit toată viaţa şi care altfel nu ar fi fost angajată de nimeni pentru că era complet nebună."* Primul care intră este frumosul tînăr; din spatele uşii, Yasamin îi ascultă mai întîi cîntecul, apoi vorba cea dulce de dragoste. Pe cînd totul era în toi, ea dă buzna înăuntru, insultîndu-l pe prinţ, care *„even became a bit terrified"*, ceea ce nu este lucru chiar de mirare, pentru că, pe lîngă faptul că Yasamin purta trei găini în jurul capului în loc de coroană *(„three **live** chickens"),* de cum a intrat, i-a reproşat vizionar prinţului că în urmă cu cîţiva ani i-a cedat unei *„cămile tinere şi superbe".* Apoi îşi scoate din nas doi bulgări enormi (de muci) pe care îi aruncă cu incredibilă precizie în prinţ, din fruntea lui ricoşînd exact în ceaşca de ceai. Cum era de aşteptat, Yasamin e bătută şi azvîrlită în drum, după care se întoarce acasă *„extatică", „de atunci nefiind niciodată mai fericită".* În acea noapte, prinţul adoarme cu greu şi, din prima clipă, are un vis în care Profetul îi apare pe un cal alb. Din spatele lui, un tînăr îi grăieşte: *„De ce ai bătut-o pe draga mea Yasamin cînd ea nu a făcut decît să-ţi spună adevărul?".* Prinţul s-a trezit imediat, lac de sudoare, şi, fireşte, şi-a îndreptat greşeala ducîndu-se la casa Celui Perfect.

Ceea ce este surprinzător nu este happy-end-ul (de altfel, anticipat de la primele rînduri, asta cu atît mai mult cu cît Ladinsky însemnează, neinspirat, pe sfînt cu literă mică iar pe Omul Perfect cu majuscule), ci insistenţa poetului pe detaliile grosolan-naturaliste ale păţaniei: episodul zoofil (demascat cu furie vodevilă), penibilul deznodămînt al întîlnirii celor doi bărbaţi şi, înainte de toate (şi la sfîrşit de tot), ineditul personaj care este Yasamin, oribila iubită-de-Dumnezeu. Ce are de a face acest Hafez cu cel din ilustraţiile clasice, cum ar fi, de pildă, ale lui Alijan Alijan-pur, în care este înfăţişat în fragile proporţii bizantine, cîntînd din flaut, în mijlocul unui tsunami de volute, asta în timp ce iubita îi zîmbeşte transpusă, printre flori şi perechi de animale fericite de cîntecul neprihănitului poet? Ce are de a face Hafezul lui Alijan Alijan-pur cu cel care, pe culmea faimei lui, a dat glas, dintre atîtea poveşti, tocmai acesteia, atît de indigeste? În plus, caracterul atît de finit şi dogmatic al clişeelor portretistice contrastează cu finalul deschis şi mai adînc neortodox al povestirii lui Hafez. Ultimele lui versuri spun: *„Şi a-nceput să meargă spre casa Celui Perfect. Dragii mei, găsiţi-vă singuri, după posibilităţile voastre, un sfîrşit la această poveste, un sfîrşit care să vă salte mai mult inima".* Ce are de a face Hafezul ilustraţiilor (care, de ce să nu recunoaştem, este şi cel al majorităţii noastre) cu cel care a creat un personaj pe nume Yasamin, care nu doar că *„nu şi-a pieptănat părul şi nu s-a îmbăiat de multe luni, dar şi că era felul ei să murmure cuvinte de neînţeles"* şi să *„facă deseori gesturi obscene grătîndu-şi părţile ruşinoase ale trupului"*, să *„îşi caute în nas tot timpul, aruncînd ghemotoace de muci cu o extraordinară precizie"* şi pe care, în fine, *„nimeni nu o ştia să stea locului cinci minute fără să se pîrţîie zgomotos măcar de patru ori"*? Fireşte, întrebarea mea este retorică.

Dacă cinismul are de a face cu *„fapte şi gînduri condamnabile"* şi dacă cinic este cel care *„calcă, fără sfială, regulile morale, de convieţuire socială şi de bună-cuviinţă"* (cum ne învaţă DEX-ul), atunci Yasamin (şi, prin paternitate, Hafez) este întruchiparea cinismului. Ce altceva este cinicul dacă nu cel care ne zgîndăreşte politeţea, bunul-simţ, eticheta (şi toată haina, o dată cu ea)? Dar, pentru aşa ceva, oare cuvîntul mitocan nu se potriveşte mai bine? Sau cuvîntul teribilist? Nu: în timp ce teribilistul este, principial, un copil întîrziat şi rănit şi un self-promoter, mitocanul este un teribilist fără rană şi, mai ales, fără copilărie (eventual da, se poate promova de unul singur, dar nu acest lucru îl defineşte ca atare), adică este ce a mai rămas pe fundul conceptului: mitocanul. În schimb, cinicul este cu totul altceva decît mitocanul şi mult mai mult decît un simplu teribilist.

Pentru a înţelege ce este un cinic, nu trebuie decît să ne amintim ce înseamnă. Cuvîntul vine, după toate posibilităţile, de la *Kynósarges* (în greaca veche: cîine alb sau gras), loc de învăţămînt al lui Antisthenes din Atena, aflat la poalele Lycabetului, precum şi de la viaţa cînească (în gr.: *Kynicos bios)* a celor care i-au urmat învăţătura. În racursi, cinismul este o şcoală de filosofie grecească (unii o includ în aşa-numitele şcoli ale *„Micilor socratici"*; Antisthenes fusese elevul lui Socrate) care s-a desfăşurat într-un învăţămînt mai puţin organizat şi care, după unii, n-a lăsat, de fapt, o filosofie ci o etică (Diogene Laertios consemna, ca opinie curentă în antichitate, că: *„ei găsesc de cuviinţă să elimine din filosofie studiul logicii şi al fizicii şi să se concentreze asupra eticii"*), unii ajungînd chiar să susţină că nu era nici măcar vorba de etică ci de un mod de viaţă. Credinţa în jurul căreia mulţi dintre ei şi-au dus traiul este aceea că, pentru a atinge fericirea, virtutea este nu doar necesară dar şi suficientă şi constă în înfrîngerea dorinţelor care, lăsate în voie, ar nimici omul. Prin urmare, cinicul pune sub semnul întrebării şi ajunge să se opună ambiţiilor curente, deci şi lucrurilor care le satisfac: bunăstarea materială, podoabele, mîncărurile bogate şi, în genere, orice fel de comoditate. Pe lîngă acestea, cinicii au un mod unic de a-şi propovădui credinţele şi anume arătînd ţipător societăţii că le disprefuiesc prejudecăţile: despre Hipparchia se sugerează că ar fi făcut dragoste în public, acelaşi lucru spunîndu-se şi despre Diogene din

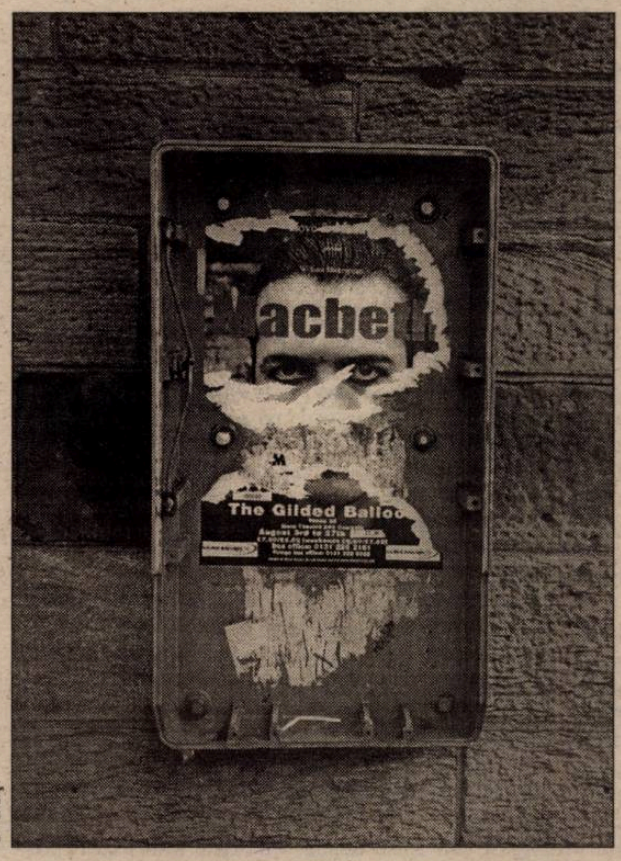

© a.l.ş.

Sinope, care, totuşi, este mai des amintit masturbîndu-se şi mîncînd în agora (şi una şi cealaltă iritau deopotrivă). Cinicul, aşadar, este un incomod, dar, spre deosebire de teribilist, care distruge totul în cale pentru a putea fi zărit mai bine, el demolează nu doar pentru a arăta fragilitatea zidirii dar şi pentru a putea ridica altceva în loc: o morală, o asceză. Nu trebuie, deci, uitat: departe de a fi viermele cetăţii, departe de a fi pragmaticul tăvălit prin proza cotidianului, pahidermul insensibil care ia în derîdere totul, cinicul este, înainte de toate, un idealist incurabil care cere oamenilor să trăiască la înălţimea asfixiantă a demnităţii lor. Din păcate, însă, cuvîntul a ajuns să semnifice cu totul altceva, iar în absenţa unui singur cuvînt care să-l invoce, adevăratul cinic a dispărut, încetul cu încetul, din discuţie şi s-a şters în memorie, fiind înlocuit cu omul vulgar a cărui singură misiune este răspîndirea lipsei de sensibilitate şi a vidului moral. Astfel, soarta cuvîntului cinism este o victorie pe care domesticitatea şi inerţia au purtat-o asupra intransigenţei şi incomodităţii idealismului. Tot Diogene Laertios ne transmite povestea, pesemne apocrifă dar cu atît mai revelatoare (pentru că, nereproducînd un fapt fizic, „real", o poveste apocrifă duplică o nevoie sufletească), după care *„Alexandru cel Mare ar fi spus: Dacă nu eram Alexandru, aş fi vrut să fiu Diogene".*

Uneori, pe întuneric, încerc să mi-l imaginez pe prinţul persan cum străbate puţina distanţă rămasă pînă la uşa, probabil deschisă, a Celui Perfect. Oare ce îi va spune înţeleptul? Sau prinţul va fi cel care, după cuviinţă, i se va adresa primul? Dar dacă, Doamne, Yasamin este cea care îi iese în cale? Acest gînd îmi dă fiori pe şira spinării şi mă-ntreb cum are să se descurce sau dacă are să iasă teafăr din asta.

Decît să dai cu ochii de o Yasamin, mai bine îţi găseşti Alexandrul din tine. Ce căi mai are şi Dumnezeu...

▲

Aurelian CRĂIUȚU

America „roşie“ peste care oamenii „inteligenţi“ zboară

Atunci cînd am fost invitat să particip la un număr special despre cinism, primul meu impuls a fost să scriu despre recentul articol al lui Tony Judt (cinic) intitulat „România – La fundul grămezii“ şi publicat în influenta revistă *New York Review of Books*. Mi-am dat seama imediat însă că nu sînt cel mai potrivit să o fac, poate şi din teama că deziluzia genuină provocată de ideile unui om pe care îl admir de altfel să nu fie interpretată ca un alt exemplu de sfîntă mînie proletară. Calitatea slabă a textului, erorile factuale ce puteau fi evitate (Unirea din 1918 e prezentată ca şi cînd ar fi avut loc în 1920 etc.), defectuoasa sa metodologie (textul începe cu un citat din *Plai cu boi* şi se încheie cu un altul din Cioran, ca şi cum acestea ar fi modelele de raţiune practică după care se conduce întreaga naţiune), lipsa de empatie surprinzătoare în cazul unui istoric, platitudinile de rigoare (Antonescu, Vadim, Cioran, Eliade, Ceauşescu) vorbesc de la sine. Am decis în schimb să comentez pe o temă oarecum personală, care are legătură cu experienţa mea americană şi care ar putea interesa într-o mai mare măsură cititorii revistei *Dilema*: este vorba despre cinismul universitar în varianta sa americană.

Un recent articol publicat de David Brooks, „One Nation, Slightly Divisible“, în numărul din decembrie al revistei *Atlantic Monthly*, mi-a readus în memorie un hazliu episod pe care l-am trăit la începutul anului şi care nu mi s-a şters încă din memorie. Fusesem invitat să ţin o prelegere la universitatea din Chicago, iar după aceea mersesem la cină împreună cu cîţiva dintre membrii departamentului de ştiinţe politice. Dat fiind faptul că solicitam o poziţie în acel departament, la un moment dat discuţia se opri asupra aşezării oraşului Chicago şi Americii de mijloc, căreia marea metropolă îi aparţine, vrînd-nevrînd, din punct de vedere geografic. Mare mi-a fost surpriza cînd unul dintre cosmopolitanii mei comeseni, născut în Ohio şi educat pe rînd la Berkeley (pe coasta de vest) şi apoi la Harvard (pe coasta de est), liberal convins (în sensul american al cuvîntului), a rostit emfatic cu un aer de vădită satisfacţie şi auto-suficienţă: „Nu te îngrijora. Din fericire, Chicago nu aparţine Americii de mijloc; el este o lume aparte, o excepţie. America de mijloc este doar un spaţiu peste care avioanele zboară de la o coastă la alta, *a fly-over zone.*“

Am tresărit nervos la auzul acestei enormităţi, probabil întrucît trăisem efectiv în ceea ce se numeşte *Midwest* şi ajunsesem să cunosc destul de bine virtuţile ascunse ale acestei Americi invizibile ochiului universitarului arogant. Toţi ceilalţi comeseni au părut că sînt de acord cu afirmaţia colegului lor, radiind o totală satisfacţie ce se poate vedea pe feţele unor fericiţi locuitori ai unei metropole unde pot cumpăra costume Gucci, pot mînca în rafinate restaurante franceze, pot face jogging pe malul lacului Michigan, pot scrie despre virtuţile multiculturalismului şi feminismului şi pot participa la concertele unei celebre orchestre filarmonice conduse de un mare dirijor (Barenboim). Pentru a sublinia caracterul excepţional al oraşului Chicago, spiritualul meu comesean mai simţi nevoia să adauge cu un surîs sarcastic pe buze: „Deunăzi am aflat, spre stupoarea mea, că statul Illinois se învecinează cu statul... Kentucky. Ştiaţi asta?“ Fatalitate! Cum de nu-mi dădusem oare seama? Am realizat pe loc că Kentucky aparţine acelui teritoriu peste care oamenii „inteligenţi“ doar zboară, fără a se gîndi vreodată să se oprească din navetele lor esenţiale.

Trezit de aceste remarci extrem de cinice, am avut atunci pe loc revelaţia existenţei a (cel puţin) două Americi, separate de valori, principii şi aspiraţii diferite ce infirmă multe dintre sloganele publicitare, politice sau informaţionale. Experienţa mea nu era, însă, nouă. Aşa cum aminteşte şi David Brooks în excelentul său articol din *Atlantic Monthly*, o simplă reexaminare a hărţii electorale a Americii la ultimele alegeri prezidenţiale de anul trecut este suficientă pentru a pune în lumină mari diferenţe între America ce a votat cu Bush (numită de Brooks „America roşie“, aşa cum a fost ea prezentată de jurnaliştii de la CNN) şi cea care a votat cu Gore (America albastră). Oricine îşi aminteşte, desigur, de faptul că fostul vicepreşedinte a cîştigat detaşat pe cele două coaste, obţinînd o victorie la scor în state-cheie precum New York, California şi (desigur) Illinois. Înfrîngerea sa a fost consumată, însă, în „America roşie“, în mare parte în sud, centru, şi vestul continental. Strania hartă electorală de anul trecut nu a făcut, însă, decît să-mi consolideze impresia pe care o aveam mai demult: există mai multe Americi extrem de diferite între ele. Pe de-o parte, America cosmopolită şi liberală care mănîncă *tofu* şi merge la restaurante *thai*, face *jogging*, merge regulat la sala de gimnastică, practică *tai chi* şi *yoga*, bea cafea *espresso* şi vinuri franceze, preferă medicina alternativă, citeşte *The New Yorker*, îşi trimite copiii la şcoli de elită pentru a deveni avocaţi, doctori sau investitori la bursă, aprobă homosexualitatea şi avortul şi îmbrăţişează valorile seculare. Pe de alte parte, America provincială (şi tradiţională), peste care oamenii „inteligenţi“ – înainte de toate, profesorii universitari de la universităţi de elită precum Chicago, Harvard sau Berkeley – doar zboară între două conferinţe. America profundă, unde oamenii merg la biserică, se opun homosexualităţii şi avortului, trăiesc aproape de familiile lor, nu se interesează de multiculturalism şi feminism, fac cumpărături la Walmart şi K-Mart, mănîncă fripturi cu sos pipărat şi burgers cu cartofi fripţi, beau bere Budweiser, ascultă muzică country, conduc mici camionete, n-au auzit niciodată (şi nu sînt interesaţi) de Woody Allen, îşi trimit copiii la şcoli regionale şi citesc ziarele locale în loc de *New Republic*.

Cei ce vin în America nu sînt de obicei conştienţi de ruptura dintre cele două culori şi aleg cel mai adesea să se stabilească într-unul din statele ce aparţin Americii albastre – New York, California, Massachussetts sau Illinois. Pentru mulţi dintre ei, America roşie este un subiect de glumă, rămînînd un teritoriu necunoscut, străin şi neinteresant; pentru cîteva mii de dolari în plus, ei preferă să facă naveta în trenuri întunecoase ce străbat la ore matinale sau foarte tîrzii suburbiile marilor metropole. Din cînd în cînd, ei au ocazia să vizioneze un film precum *Fargo*, care nu face decît să le consolideze cinismul şi dispreţul faţă de această lume pierdută în spaţiu (un film mult mai cinic şi mai puţin mediatizat, dar mai bun, despre America albastră, este *Happiness* de Todd Solondz, după cum unul şi mai profund este *Road Scholar* realizat de compatriotul nostru Andrei Codrescu). Dacă ignoranţa lor este într-un fel scuzabilă, atitudinea cinică, intolerantă şi simplificatoare a băştinaşilor care privesc de sus la America roşie este mai greu de explicat. Aş merge pînă la a spune că ea este în esenţa ei o atitudine profund antiamericană, în măsura în care America a însemnat dintotdeauna toleranţă şi respect pentru adevărata diversitate de valori, idei şi principii.

Este într-un fel ciudat că tocmai eu, universitar est-european, ce trăieşte într-o enclavă „albastră“ în mijlocul Americii „roşii“, să ajung să trag această concluzie, pentru că – de ce să n-o recunosc? – nu sînt deloc imun la tentaţiile şi farmecele Americii albastre (mai puţin *jogging*-ul şi *tofu*), în al cărei turn de fildeş am trăit de cînd am ajuns pe pămîntul noii lumi. Iubesc New York-ul cu o pasiune aproape juvenilă, mă uit cu nesaţ la filmele lui Woody Allen *(Deconstructing Harry* şi *Another Woman* rămîn favoritele mele), îmi place să mă plimb visător prin West Village sau Soho (unde mereu mă opresc într-o cofetărie franceză fără egal, *Ceci-cela*, de care mă leagă nostalgice amintiri), ascult Josquin Desprez, îmi plac vinurile californiene din Napa Valley, băute aşa cum se cuvine în pahare înalte şi adînci, după cum apreciez arhitectura sobră, uşor aristocrată a Bostonului. Dar atitudinea cinică şi arogantă a colegului de la Chicago, fericit locuitor al Americii albastre, n-o pot înţelege, iar cinismul ei nu-l pot împărtăşi, căci îl văd ca un afront la pluralismul generos al Americii.

David Brooks îşi încheie articolul pe o notă relativ optimistă. La urma-urmei, notează el, cele două Americi, roşie şi albastră, liberală şi tradiţionalistă, sînt mai apropiate decît se pare la prima vedere, fiind legate între ele de cîteva principii politice fundamentale. Mai exact spus, ceea ce le uneşte ar fi angajamentul reciproc faţă de un anumit mod liber de viaţă, la baza căruia se află ideea că nimeni nu e absolut condiţionat şi determinat de clasa căreia îi aparţine, de religia părinţilor săi sau de grupul etnic în sînul căruia s-a născut. Este posibil ca această concluzie să fie adevărată, mai ales acum după teribilul atac terorist din 11 septembrie, care a retrezit un nou tip de patriotism. Dar de fiecare dată cînd îmi aduc aminte de cinismul cu care colegul meu universitar de la Chicago vorbea despre America de mijloc, *a fly-over zone* unde nu se întîmplă nimic interesant, mă încearcă puternice îndoieli.

acraiutu@indiana.edu

▲

Cornel ATANASIU

Cinismul poetic

M-am întrebat adesea în ce constau *metodele* americane care te pregătesc pentru şi îţi garantează succesul. Acelea cărora li se face atîta publicitate şi de care poate profita oricine prin corespondenţă, trimiţînd bineînţeles pe adresa indicată o sumă mai mult sau mai puţin modică. Prestigiul lor rămîne pentru noi, nişte provinciali ai reuşitei, uriaş şi neştirbit, dar cum nu cred că voi avea vreodată acea sumă disponibilă, încerc să-mi închipui singur *secretul* şi simt că mă apucă groaza. Căci *secretul* – îmi spune maliţioasă imaginaţia – nu este decît mister cultivat pentru a spori rentabilitatea afacerii.

Metoda constă în simpla dar consecventa – ba chiar diabolica – eliminare din viaţă şi din exigenţa făptuirii a oricărui scrupul poetic. Dacă totuşi îmi va cădea în mînă vreodată un astfel de ghid, bănuiesc că voi fi uluit de inimaginabila stupiditate a procedeelor prescrise, voi fi şocat de neroada perseverenţă solicitată pentru a uza de cele mai răsuflate şi banale tertipuri, voi rămîne înmărmurit de neghiobia ridicată la rang de sistem şi oferită ca unică soluţie pentru a reuşi în viaţă.

În faţa unor asemenea infailibile isprăvi, nu ne rămîne decît să ne bucurăm cît mai păstrăm în noi un *nu ştiu ce* care nu ne permite încă să nivelăm tot relieful şi asperităţile sufleteşti, să amortizăm amplitudinea vibraţiei lirice, să stingem orice pîlpîire eroică pentru a atinge acea platitudine prozaică a vieţii, aptă să elaboreze şi să glorifice reţetele care certifică succesul. Există poate, din fericire, în structura noastră spirituală o anume *sfială adaptativă* care ne îndeamnă să preferăm nereuşita şi eşecul, dacă nu dezastrul, unor succese imbecile, unor victorii tembele. Poate că în asta stă şi mîndria fiinţei omeneşti – în graţioasa osteneală cu care îşi suportă şi îşi asumă înfrîngerile. Avem în noi un gust format pentru eşecul liric, o chemare pentru un destin eroic petrecut sub zări mai vaste, nostalgia de *a izbîndi* – cum bine spune Blaga – *în baladă*. Vocaţia umană – acel pariu pascalian pe care ar fi ruşinos să nu-l ţii – e fără doar şi poate *miza pe poezie,* singura care ne mai poate salva de grava anemie spirituală a vremii.

Dacă, într-un sens grav, destinul nostru rămîne astfel tragic şi traiul umil aidoma unei *vieţi de cîine,* atunci cinismul, recuperat şi reabilitat cu scrupul liric, n-ar mai fi decît indispensabila modestie în faţa destinului, alegerea firească a *cîinoşeniei* ca blazon al eroismului în plin dezastru. Dar pentru asta sînt necesare curajul de a te debarasa de demagogia confortabilă care proslăveşte ipocrit omul, sinceritatea de a refuza iluzia unei demnităţi pline de ifose şi veleităţi, ascetica renunţare la ersatzul afectiv al mascaradei sociale, dispreţul faţă de isteria neputincioasei bătăi din picior a închipuitului Împărat al Fiinţei. Acest serviciu, această slujbă divină, le poate face însă numai *cinismul poetic,* adevărata asceză la falsele dorinţe, la snobismul pseudovalorilor, la ispita frivolă a lirismului de dugheană. Cinismul – exigenţă, critică, radicalizare a lirismului – aduce cu el acel spor de luciditate care amplifică gravitatea destinului, îl purifică de mofturi, îi dă adîncime şi relief, refuzînd vălurile rozaceu-iluzorii pe care simţul comun le aşează pudic peste tragismul existenţei. Asemenea sării în bucate, *cinismul poetic* este doar cîinoşenia necesară, presărată cu grijă şi parcimonie asupra vieţii, pentru ca demnitatea ei să capete savoarea firească – nici fadă, nici potroacă.

Schimbînd registrul metaforic, putem spune că într-o societate care a închiriat firmamentul pentru a-şi face reclamă, într-o lume pe al cărei cer se lăfăie electric firmele ipocriziei, anulîndu-i adîncimea prin frenetice orgii de lumină, cinicul se străduieşte să recupereze întunecimea originară în care mai pîlpîie eternitatea constelaţiilor, în care ne mai surîde cu o amară blîndeţe Calea Robilor, zodia noastră tragică şi totuşi fastă.

N-ar fi cinstit să nu dăm acum cuvîntul poeziei pentru ca sărbătoarea ei să ne înduplece să ne împăcăm cu soarta, să ne iubim destinul. O studentă din Cluj, trecînd prin faţa sicriului lui Blaga, depus la morga spitalului în care şi-a găsit sfîrşitul, i-a prins pios pe lemnul raclei propriul lui poem, *Cinele din Pompei*. Iată-l: „Văzui în Pompei acel cîne roman. / Aşa ni-l voiră zeiţele sorţii – / mulaj conservat în materia morţii, / să nu-l putrezească nici ploaie, nici an. // Ieşise să scape de norul din uşă, / de noaptea căzută din munte cu foc. / Dar cînele scurt răsucindu-se-n loc, / se stinse rînjind şi muşcînd din cenuşă. // Te văd Dumnezeule – plumb, scrum şi nor – / odată venind peste mine prin uşă, / din muntele cerului, cutropitor. // Scăpa-voi doar pînă în poartă. Apoi / muşca-voi în Tine a lumii cenuşă. / Tiparul în Tine păstra-mi-l voi.“ Ce demnitate gravă pot dobîndi vieţile noastre consimţind cu o mîndră smerenie să rămînă încă un comentariu al acestui veşnic poem!

▲

Cosana NICOLAE

Mîncare de „cinism“

Fără a fi neapărat un *vigilante* pe Internet, poţi avea revelaţii adînci zămislite de lichidul amniotic virtual. Totul este să-ţi pui întrebarea simplă: *ce este?*

Pendulînd iniţial între două poveşti de adormit cinismul – *Critica raţiunii cinice* a lui Peter Sloterdijk *(The Critique of Cynical Reason*, trad. Michael Eldred, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987) şi un articol din anii treizeci al lui Bertrand Russell despre tinerii occidentali ai vremii sale, intitulat chiar *Despre cinism* (*On Cynicism*) –, am căutat cîteva referinţe suplimentare *online*. Motorul de căutare a deschis mai multe ferestre către cinism, majoritatea de tip jurnalistic, care au ajuns însă foarte departe, pînă la „prepararea şi gătirea“... conceptului. Despre ce este vorba? Adresa oferă în ordine alfabetică informaţii aprofundate în limba engleză despre „peste cinci sute de valori umane“, nici mai mult, nici mai puţin, printre care şi sus-numitul cinism. Cum se întîmplă şi în alte cazuri, tuturor li se aplică o grilă identică, aparent de natură să lumineze orice încercare de a aprofunda teme ce ţin de natura umană. Dar, de multe ori, formatul respectiv are colţuri prea ascuţite pentru rotunjimile noţiunilor în cauză.

Pagina de gardă despre cinism se deschide promiţător către citate, definiţii, etimologii, povestiri, discuţii, articole, benzi desenate şi nu numai. Cinismul poate fi căutat dincolo de titluri cum ar fi Comunitate, Referinţe, Arte sau Proiecte. La acest nivel, nu poţi decît să apreciezi complexitatea gîndirii celor ce au conceput acest site, cu atîtea detalii structurate pedagogic. Oferta pare a fi suficient de tentantă dacă doreşti, participativ, să te înscrii într-un grup de discuţii şi să editezi un buletin informaţional pe tema dată sau, reflexiv, să cauţi doar să-ţi aprofundezi cunoştinţele într-un mod interdisciplinar. Pentru cei ce vor să exploateze muza cinismului şi să-şi concretizeze talentul, se pot utiliza tehnici creative cum ar fi *brainstorming*, desenul, sculptura sau poezia. Pe de altă parte, sursologia este şi ea reprezentată prin origini, sinonimie, antonimie sau variante în alte limbi. În mod interactiv, persoanele ce deţin informaţii suplimentare pot, la rîndul lor, să aducă orice fel de completări, scriind la o adresă de e-mail din josul paginii.

> *„Priviţi cu cîtă virtù, cu cîtă uşurinţă, cu cît calm îşi masacrează adversarii!“ (Machiavelli)*

În continuare, dacă încerci să găseşti cărţi sau articole despre cinism, lucrurile se simplifică, pentru că apar doar cîteva referinţe, însă se şi complică în acelaşi timp, fiindcă se deschid adresele tuturor bibliotecilor virtuale de limbă engleză. Operaţiunea de cartografiere a cinismului devine treptat dificilă, încorporînd şi dimensiunea uriaşă a timpului necesar pentru căutare. La acest nivel, pare a-ţi ghici gîndurile următoarea întrebare de pe pagina de gardă: „Există locuri sau locaţii numite cinism?“ Iar dacă un asemenea spaţiu ar exista, în mod sigur ar fi populat de fiinţe şi activităţi cu nume potrivite, pentru că, după cum citim mai jos, oare „există persoane sau afaceri numite cinism?“ Ne aflăm pe marginea abisalului, urmărind redundanţa speciei umane, ca în scena din *Being John Malkovich* în care actorul îşi explorează propriul creier, întîlnindu-se cu el însuşi la puterea infinit. Din întrebare în întrebare, ajungem astfel chiar la „întrebări frecvente despre cinism“. Acestea cer ca răspuns exact toate noţiunile în jurul cărora este construit edificiul explicativ în discuţie.

Poate ar fi totuşi mai interesant de exploatat arta – ce literatură, filme, cîntece, tablouri, fotografii sau poezii au fost create despre cinism. Din păcate, apăsînd cuvintele cheie unul după altul, se ajunge fie la varianta în care există prea multe răspunsuri pentru a fi afişate (aşa se întîmplă la versuri), fie la cea a paginilor goale. Nu aflăm filme, proze scurte, tablouri, fotografii sau poezii despre cinism. Ne urmăreşte frustrarea aşteptării, stimulate iniţial de complexitatea cu care a fost abordată chestiunea în cauză. Lumea virtuală a informaţiei pure îţi poate induce o curiozitate contaminantă, dar te poate lăsa cinic să pluteşti în ineficienţă.

© V. Moţoc

Pilotînd mai departe, ultimul nivel este cel al proiectelor. Problema de bază este „cum să ai grijă de cinism şi cum să ţi-l hrăneşti?“ Cinismul devine un duios pui japonez, jucăria virtuală de după tamagochi, un obiect însufleţit de care trebuie să ai grijă sistematic. Aproape că ţi-e milă de neajutoratul cinism pe cale de dispariţie. Dar una din modalităţile de bază prin care poţi ajunge la o cantitate suficientă, este să-l găteşti. Nu se oferă nici o reţetă culinară pentru cinisme prăjite sau preparate delicios, dar, ca şi mai înainte, oricine îşi poate trimite sugestiile pe adresa de e-mail din josul paginii.

În final, nu poţi părăsi ecranul fără să te întrebi dacă „există mai multe tipuri de cinism“. Se pare că încă nu s-au găsit amatori să le numească. Dar poţi reflecta la aceasta, luînd din nou lucrurile în serios, blindat cu cinism. ▲

Cătălin AVRAMESCU

Sfîrşitul curiozităţii

Plutarh ne povesteşte despre Diogene cum acesta şi-a pus în pericol viaţa, luptîndu-se cu o caracatiţă vie. Planul său era să o mănînce crudă, pentru a scăpa de inconvenientul de a-şi găti următoarea masă. Dincolo de preferinţele culinare discutabile, nu putem să nu sesizăm o anume atitudine exploratorie în faţa vieţii care este proprie cinismului antic. Diogene este un căutător, el experimentează lumea din jurul lui, chiar atunci cînd aceasta implică un pericol pentru sine.

La începutul epocii moderne, figura gînditorului rustic suferă un set de mutaţii, dintre care acum ne interesează aceea care ne aduce în prezenţa sălbaticului. Este poate prea puţin cunoscut faptul că primitivul (destul de rar conceput în epocă în maniera „bunului sălbatic“, de altfel) preia unele din atributele vehiculate de istoriografia antică. Iată-l pe barbarul prin excelenţă, canibalul: el este, într-o anumită măsură, nu creaţia experienţei nemediate a călătorilor, ci o figură livrescă, o resurecţie a unor teme enunţate încă de Herodot. Filozoful-cîine (aceasta este originea termenului „cinic“) este înlocuit de creaturile cu cap de cîine ale Evului Mediu şi Renaşterii, pentru ca apoi rudele lor cu figura mai umană (însă tot antropofage) să fie descoperite în Caraibe.

Aceşti caraibi sau indieni din scrierile secolelor XVII-XVIII oferă prin actele sau vorbele lor un exemplu (i)moral. Destule surse ne spun despre ei ceva care marchează o diferenţă esenţială faţă de lumea cinismului grec: nu sînt deloc curioşi. Despuiaţi, leneşi şi cruzi, poligami şi fără proprietate privată, ei îşi adaugă un nou păcat la lista ultragiilor contra naturii: nu ştiu şi nu vor să ştie nimic despre lumea din depărtare. Ignoranţa lor e una fundamentală, un fel de apatie naivă, eventual contaminată de melancolie.

Nu este greu să înţelegem ce trezeşte dezaprobarea în acest portret. Curiozitatea este una din pasiunile capitale ale modernităţii timpurii. Într-o lume dominată de ştiinţă, nici nu se poate altfel. Ceea ce este remarcabil e gradul în care curiozitatea devine, în secolul al XIX-lea, cel puţin, o pasiune populară. Romanele lui Jules Verne exploatează frecvent această dimensiune. Unul din personajele sale favorite este, în fond, gloata care urmăreşte transfixiată ultimele descoperiri ale ingeniozităţii savante, asistînd la conferinţele eroilor săi sau smulgîndu-şi o ediţie specială a ziarelor.

Or, în vremurile noastre, curiozitatea autentică este degradată într-o nouă formulă a cinismului. Publicul nu mai este curios. Sigur, atenţia sa poate fi captată pe moment de cîte o excentricitate, în intervalul faimoaselor 15 minute de celebritate la care are dreptul astăzi fiecare nulitate. Însă în ceea ce priveşte un dat fundamental al lumii noastre, Ştiinţa (şi întîiul ei născut, Tehnica), omul modern este, după expresia lui Ortega y Gasset, ca un primitiv în mijlocul unei păduri, fără să aibă acces la un „de ce“ raţional.

> *„Revoluţia nu se poate concepe fără violenţe asupra celorlalţi şi, ţinînd cont de tehnica modernă, fără ucideri de bătrîni şi copii.“ (Troţki)*

Curiozitatea populară este, posibil, cea mai tristă victimă a acestei involuţii. Interesul publicului pentru descoperire, ştiinţă şi explorare s-a prăbuşit. Oamenii n-au mai călcat de vreo 3 decenii pe Lună, poate pentru că locul e atît de plicticos. Emisiunile ştiinţifice au fost întrerupte în favoarea unui bîlci lacrimogen. Cărţile de anticipaţie nu se mai vînd, nemaivorbind de „ştiinţa popularizată“. Jules Verne a fost înlocuit în preferinţele copilăriei, se pare, de nişte desene animate cu personaje brutale şi lipsite de ingeniozitate. Marea promisiune anunţată de ideea unui „calculator personal“ s-a împotmolit în realitatea *spam*-ului, *chat*-ului, pornografiei şi *hacking*-ului.

Ar fi greşit, însă, dacă am crede că e vorba numai de indiferenţă aici. Cinicul antic profesa, e adevărat, o anume indiferenţă. Aceasta avea însă o demnitate a sa. Cinicul nostru, cel cu fibră moale, a descoperit că la antipozii curiozităţii nu se află indiferenţa, ci lehamitea. Aceasta este pasiunea sa dominantă, din punct de vedere epistemologic. El nu se mulţumeşte să fie detaşat, ci respinge sau perverteşte ştiinţa, o ignoră activ sau o banalizează dincolo de orice închipuire. Ironia antică a fost înlăturată de simpla obrăznicie. În întunericul de după apusul curiozităţii proliferează o psihologie a dezgustului faţă de întrebările despre noi înşine şi despre lumea noastră. Primejdia este că vom începe să ne mîncăm unii pe alţii. ▲

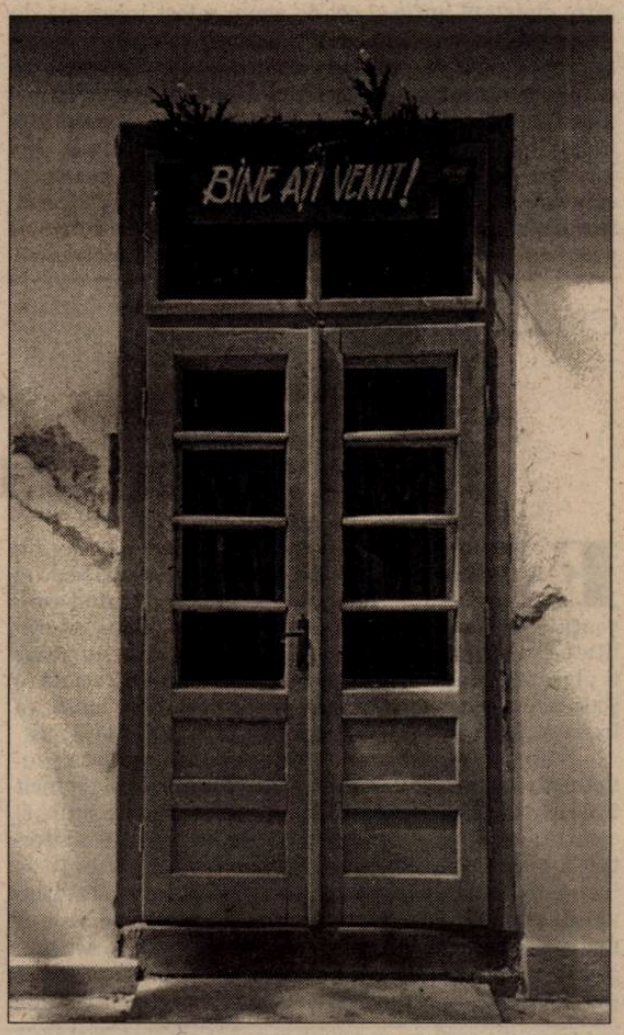

© S. Ivanoschi

Norbert DODILLE

Voltaire şi cinicii

Nu există nici o îndoială că cinismul despre care vorbim astăzi – într-un sens aşa-zis „curent“ – este total diferit de cinismul pe carte istoricii filozofiei îl cunosc bine ca fiind o şcoală de gîndire importantă, a cărei influenţă a durat aproape o mie de ani, din secolul V î.C. pînă în secolul V d.C., şi în legătură cu care a apărut recent o foarte bună antologie de texte în *Livre de poche (Les Cyniques grecs, Fragments et témoignages)*. Aşa cum arăta Michel Foucault într-un curs la Collège de France, acest cinism antic are particularitatea că a fost puţin productiv în planul scriiturii. Nu prea există scrieri ale cinicilor. În schimb, sînt cunoscute foarte bine viaţa cinicilor, personalitatea, actele şi cuvintele lor de duh, anecdotele ai căror eroi au fost. Căci una din primele caracteristici ale cinicilor a fost să privilegieze cuvîntul în dauna scrierii, actul în dauna discursului, angajamentul existenţial în dauna teoriei, exemplul practic mai curînd decît modelul teoretic. Aceste acte şi aceste cuvinte, aceste cuvinte care sînt totodată acte, le-au asigurat posteritatea. Cine nu cunoaşte de pildă, fără să ştie neapărat că este vorba despre figura tutelară a „cinicilor“, personajul lui Diogene şi cîteva din faimoasele sale vorbe de duh: îi spune lui Alexandru Macedon, care îi făcea umbră, „dă-te la o parte din soarele meu“; se plimbă ziua-n amiaza mare cu un opaiţ aprins, zicînd: „caut un om“. Aceste anecdote fac parte din patrimoniul filozofic al omenirii şi sînt folosite ca nişte *citate*. Dar ele mai au şi o valoare emblematică şi eficacitatea unor fabule. Nu contează atît cuvîntul spus de Antisthene, de Diogene, Crates şi alţii, cît mica scenă care îl conţine şi care îl pune în valoare sau în lumină. Vorba lui Diogene are mai puţină importanţă decît faptul că a spus-o, şi că a spus-o într-o situaţie anume. Se mai povesteşte că se masturba în piaţa publică, spunînd cui vroia să audă: „Dac-am putea la fel de uşor să uităm de foame frecîndu-ne pe burtă!“ Vorba cinicului este *violentă*, ea contravine regulilor celor mai elementare ale conduitei sociale şi nu poate fi proferată fără riscuri. Dacă Alexandru ar fi fost mai puţin inteligent, sau pur şi simplu mai „modern“, e uşor de imaginat ce s-ar fi ales de Diogene... (fără a mai vorbi de faptul că a te masturba în public astăzi nu e prea prudent.)

Întrebarea de ce cuvîntul „cinic“, în sensul „curent“ de acum, s-a îndepărtat atît de mult de cinismul antic nu este poate prea pertinentă. Aşa cum epicureismul de astăzi nu mai are mare lucru în comun cu Epicur, de ce n-am accepta că o şcoală filozofică – a cărei etimologie îşi are originea în gimnaziul „cîinelui agil“ în care preda Antisthene, ceea ce a permis cinicilor să se compare mai tîrziu acelor cîini care latră şi muşcă într-o societate căreia îi contestă valorile – a creat un cuvînt al cărui sens i-a scăpat finalmente, îndepărtîndu-se de principiile şi preceptele sale?... Şi totuşi, apropierea între cinismul antic şi cel de acum a fost încercată de cîţiva filozofi contemporani: este vorba despre Jean-Paul Jouary şi de Arnaud Spire, care, în *Servitudes et grandeur du cynisme* (Paris/Québec, Desclée de Brouwer/ Fides, 1997), vroiau să demonstreze că cinismul a rămas în legătură cu sensul său din antichitate, dar *inversîndu-se*: în mare şi pe scurt, aceşti doi autori ne spun că cinicii greci, care erau de partea *bună* în sensul că sfidau puterea şi trăiau în sărăcie, ar fi astăzi, pentru a rămîne de partea „bună“, nişte *anti-cinici*. Căci cinismul a emigrat, fiind astăzi de partea multinaţionalelor-şi-a-mondializării. Astăzi, ne spun autorii noştri, cîinii nu mai sînt „cinicii“, dimpotrivă: sînt cei care îi muşcă pe „noii“ cinici, adică pe patroni şi pe cei care îi susţin. Ce ziceţi de asta?

La origine, cinicii erau de fapt nişte cerşetori fără adăpost, care puteau de la o poştă şi pe care oamenii de bine îi ocoleau atunci cînd dădeau nas în nas cu ei pe stradă, de teamă să nu se trezească cu o vorbă de duh sau să asiste la o scenă neplăcută. Printre cei care au scris despre ei (scrierile *despre* cinici fiind singurul lucru care rămîne din „opera“ lor) nu există, fireşte, doar simpatizanţi. Lucian, deliciosul autor atît de iubit de Valéry Larbaud, fiind un delicat, nu îi iubea. Împăratul Iulian, acel Iulian pe care creştinii l-au numit „apostat“, s-a arătat destul de critic în privinţa lor. De ciudă. Îl înţelegem: cinicii, prin modul lor de viaţă, sărăcia şi împotrivirea lor la putere, erau destul de similari creştinilor şi ar fi putut să le facă o concurenţă acerbă pe propriul teren, furîndu-le audienţa. Cinicii erau, de fapt, nişte creştini fără Dumnezeu. Dar tocmai pentru că erau cinici, nu încercau să convingă pe nimeni şi ardoarea misionară le era cu totul străină. Publicul lor a fost cîştigat fără probleme de cei care aveau un dumnezeu şi o doctrină (se ştie ce influenţă au asupra bieţilor oameni speranţele unui paradis). Iulian n-a putut să se bizuie pe cinici pentru a aduce în imperiul gangrenat de creştinism ceva din sănătoasa filozofie greacă. Poate şi pentru că cinicii din acea vreme nu erau de talia lui Diogene. Cu siguranţă, din acel moment, cinicii au pierdut partida (şi pariul) săracilor şi al celor fără adăpost. Cuvîntul „cinic“ a devenit mult mai tîrziu sinonim cu provocator şi insolent, aşa cum „epicurian“ a devenit sinonim cu hedonist. Cu toate acestea, spre deosebire de cuvîntul „epicurian“, cuvîntul „cinic“ este singurul care a prilejuit acea *răsturnare de conotaţie* amintită mai sus, şi ar trebui să ne întrebăm de ce.

Am putea să o demonstrăm printr-o analiză ceva mai specializată decît ar îngădui-o dimensiunea acestui articol. M-aş limita, aşadar, la cîteva intuiţii. Teza mea este că vocabula „cinic“ de astăzi este rezultatul unei aproprieri semantice la care nu era pregătită.

La Montaigne, care îi citează foarte des şi cu evidentă simpatie, la Descartes („nu m-aş încumeta să dispreţuiesc gloria ca un cinic“), la Diderot (nepotul lui Rameau este în mod evident un cinic transpus în secolul al XVIII-lea), cuvîntul „cinic“ este încă legat strîns de vechea sa origine antică. Abia o dată cu secolul al XIX-lea şi cu romanticii, cuvîntul va suferi o nouă orientare. De la cinic se ajunge la provocator, insolent, aşa cum desigur erau Antisthene şi Diogene, dar departe de situaţia filozofilor antici: poţi fi insolent fără riscuri şi fără angajare filozofică. La Flaubert, de exemplu, cinismul este trăsătura de bază a unui tînăr suficient numit Deslauriers. Cinismul va fi pierdut deja din nobleţea sa, dar fără mari consecinţe: termenul este pur şi simplu devitalizat de sensul său antic (continuăm să-l folosim şi astăzi în această accepţiune). Cinismul nu-şi găseşte locul într-o lume dominată de gîndirea romantică, de vlăstarele *Geniului creştinismului*, sau mai degrabă îşi are locul său, dar *de partea rea*. Romanticii, precum creştinii de la-nceputul erei noastre, i-au împins pe cinici într-o anexă peiorativă. Această devalorizare dublată de o răsturnare de valori, care trimite cuvîntul „cinic“ în infamie, va avea consecinţe grele. Aşa cum am putea demonstra în legătură cu alte noţiuni (începînd cu cea de „burghez“, a cărei veche conotaţie pozitivă a fost inversată de romantici), termenul de cinic va fi recuperat de marxişti ca unul din cele mai potrivite pentru a vitupera adversarul capitalist. Cînd cuvîntul apare la Engels, el este asociat exploatării capitaliste („Nici un popor n-ar putea suporta o producţie dirijată de trusturi, o exploatare atît de cinică a mulţimilor de către o mică bandă de proprietari.“ *Socialism utopic şi socialism ştiinţific*, 1880); la Jaurés, în momentul afacerii Dreyfus, cinismul este caracteristica generalilor („Niciodată o maşinaţiune mai scelerată nu s-a etalat mai cinic“, *Les Preuves*, 1898). Ar trebui citate şi alte exemple, sînt sute. S-ar demonstra că, de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, se găsise în fine Cuvîntul, cuvîntul potrivit, cuvîntul care prinde şi care va cunoaşte un succes considerabil, pentru a desemna exploatatorul capitalist şi adjuvanţii săi (armata, statul). Utilizat sistematic pentru a înfiera patronii şi zbirii din subordinea lor, termenul a devenit în cele din urmă, dacă nu un concept al ideologiei comuniste, măcar un slogan de neocolit, un stigmat indisociabil al capitalismului contemporan. O aşchie din limbajul de lemn al militanţilor marxişti.

De aici, el a migrat calm în limbajul curent. Succesul acestui termen nu s-a dezminţit, dimpotrivă: el sufocă literalmente presa franceză de astăzi, cîştigată în mare parte de ideile stîngii. Nu există număr din *Le Monde* în care termenul să nu apară de zece ori (treisprezece, în versiunea electronică, deci prescurtată, a numărului din ziua în care scriu acest articol), asociat „mondializării“, puterii americane, multinaţionalelor, bursei etc. Cinismul este o formă a răului, forma răului pe care-l reprezintă capitalismul. Cinismul, puternic ancorat în tradiţia frazeologiei stîngii, e la fel de indispensabil şi la fel de vechi ca şi patronul-cu-joben-şi-trabuc-în-colţul-gurii din caricaturile lui Plantu (din acelaşi *Le Monde)*. Cinismul a devenit, în fond, echivalentul adjectival al trabucului-şi-jobenului burghez. Aşa încît analiza evocată mai sus a celor doi filozofi (care, dacă vă mai îndoiaţi, scriu în *l'Humanite)* nu e lipsită de picanterie: ei demonstrează că „cinismul“ a trecut *astăzi* în cealaltă tabără, cînd de fapt doar *cuvîntul* a suferit această inversiune semantică, şi asta *de mai bine de un secol*... Poate că n-ar strica să le reamintim tradiţionala mefienţă a cinicilor greci faţă de limbaj.

Voltaire, care era un liberal, îi dispreţuia pe cinici. Autorul *Mondenului*, amator de plăceri şi de confort, nu avea cuvinte destul de grele pentru Diogene şi comparşii săi răpciugoşi. El obişnuia să reia, în legătură cu filozoful-cerşetor, acuzaţia de a fi fost un falsificator, acuză asupra căreia istoricii filozofiei au dezbătut îndelung (acea monedă falsă nu era oare intelectuală?). Degeaba, Voltaire dispreţuia această lume pestriţă, aşa cum îi dispreţuia pe primii fanatici creştini, dintr-un motiv absolut filozofic – şi economic: Voltaire demonstrase că luxul era necesar unei economii sănătoase, şi că un mare senior care dădea dispoziţii să fie tăiaţi arborii parcului său şi pictate fresce în capela sa privată contribuia la bogăţia generală, dînd de lucru săracilor. În plus, exemplul dat de bogat nu poate decît să stimuleze săracul să se-mbogăţească la rîndul lui. Ce-ar zice jurnaliştii noştri de la *Le Monde*, astăzi, de un astfel de raţionament?

Că este cinic.

Bietul Voltaire!

▲

Claude KARNOOUH

Cinismul, scepticismul şi gîndirea critică

Este acuzat de cinism cel care, înainte de orice interpretare, descrie pur şi simplu ceea ce vede şi ceea ce aude, pe ici, pe colo, dispreţuind convenţiile, decenţa, opiniile general admise *(doxa)*, moralitatea în general. Desigur, astăzi dezbaterea nu poate fi plasată în cadrul stabilit de filozofii cinici greci de la şcoala lui Anthistene şi a urmaşilor săi, care opuneau legea şi convenţia *(nomos)* naturii în sensul de *physis*.

Acum, dacă se doreşte evadarea din vulgata „sufletelor pioase“, întotdeauna gata să facă în aşa fel încît interesele lor să fie identificate cu moravurile bune şi corecte, cinismul, sau mai bine zis atitudinea intelectuală cinică trebuie înţeleasă în sensul atribuit de limba engleză. Dicţionarul Murray defineşte astfel cuvîntul *cynism*: „cineva care exprimă tendinţa de a fi neîncrezător faţă de sinceritatea şi motivaţiile acţiunii oamenilor, cu obiceiul de a se exprima batjocoritor şi sarcastic“. De fapt ar fi vorba mai curînd de o atitudine sceptică decît de cinism, într-un sens negativ. Astfel, dincolo de filozofia sceptică, limba engleză dă cuvîntului *cynism* sensul lui sceptic din franceză. Cu toate acestea, în franceză cinismul şi scepticismul îşi împart cîmpul semantic, în bună parte comun. Cinismul – dispreţ faţă de convenienţe şi de opinii, scepticism – prudenţă faţă de valoarea morală a dogmelor şi a maximelor morale, definind modalităţi de gîndire şi de acţiune apropiate şi care se întrepătrund.

Or, dispreţul faţă de norme şi de convenienţe exprimă perfect chiar fondul gîndirii critice, adică al îndoielii de la originea gîndirii ştiinţifice şi a nihilismului modern. Mai mult, cinismul şi scepticismul ca metodă de raţionament ipotetico-deductivă au dat naştere unei posturi proprii filozofiei contemporane, cea a filozofiei suspiciunii. Cei mai importanţi gînditori, de la originea gîndirii moderne, sînt contestatarii radicali ai doxei stabilite în epocile precedente. Nietzsche, Marx, Kierkegaard, Heidegger, Wittgenstein, Adorno, fiecare în felul său, şi-a formulat teoriile negînd teoriile admise şi bine încetăţenite. Ei au iniţiat o nouă formă de existenţă a gîndirii şi această deschidere a fost posibilă pentru că ei au descris noile realităţi (oricare ar fi fost acestea) fără a le cosmetiza, cu ajutorul unei doxa devenite incapabile să le sesizeze resorturile sau să înţeleagă principiile conform cărora aceste realităţi se împlinesc.

Acum lumea occidentală proclamă în auzul tuturor că s-a declanşat o criză a gîndirii. Aserţiune verificată prin inflaţia retoricii goale din discursurile universitare, dominate de conformismul gîndirii de-a gata, unde obiectul reflecţiei se identifică cu ideologiile cele mai oculte, sau unde se confundă erudiţia pseudo-savantă cu exerciţiul gîndirii critice. Criza gîndirii nu mai este o surpriză după constatarea că filozofia nu mai este capabilă să facă faţă sfidării lansate de acţiunea umană cea mai radicală, cea angajată în genetică şi informatică, vizînd pe de o parte „modificarea umanului“, bagajul său genetic şi, pe de altă parte, înlocuirea, întotdeauna posibilă, a acţiunii umane prin programul unei maşini.

Cinicul şi scepticul care sînt ar spune: nu există nici o garanţie a unei evoluţii paşnice, nici o garanţie a unei umanităţi mai etice sau a unei lumi mai drepte.

▲

Mihai CHIRILOV & Bogdan MIRICĂ

„Pentru o lume mai bună...“

Ne-am găsit. Doi cinici. Două scorpii într-o lume modernă. Un copywriter şi un critic de film. Corecţi sau incorecţi din punct de vedere cinic? Rămîne de văzut. De fapt, alţii ne-au găsit cinici, pentru că noi nu sîntem nici pe departe aşa. Nu. Noi sîntem nişte persoane bune la suflet care nu suportă nedreptăţile din lumea înconjurătoare şi acţionează ca atare. Noi sîntem nişte îngeri, noi sîntem pîinea caldă, noi sîntem pansamente. Noi avem cuvinte de bine despre şi pentru toată lumea. Şi, da, ne place „Surprize, surprize“. Sau nu? Dialog on-line, în orele de serviciu. (De astădată, cu majuscule şi diacritice.)

– Cine şi de ce ţi-a zis ultima oară că eşti cinic?

– Prietena mea. Eram în maşină şi un bătrîn pe la vreo 150 de ani mi-a tăiat calea. Cred că era un vitezoman. L-am recunoscut după băscuţă că e paşoptist şi că nu crede în valorile contemporane de genul „cedează trecerea“. Nici măcar nu l-am înjurat...

– ... normal, ar fi fost degradant pentru tine...

– ...am spus doar că trebuie ţintuit patului, ca să folosesc dativul posesiv, sau casei... mă rog... Şi prietena mea îmi spune că sînt cinic pentru că oamenii sînt egali în drepturi. Cum ar spune englezul, yeah...

– Yeah... bătrînii sînt cei mai groaznici, deşi nici cu ăia mici nu mi-e ruşine. De cîte ori n-ai dat ochii peste cap cînd copilul pe care l-ai văzut zbierînd pe peron s-a întîmplat să nimerească în compartimentul tău? Bunică-mea avea o vorbă: „lua-v-ar scarlatina!“. Mă bucur c-am moştenit-o la capitolul ăsta. Dar, cum îţi spuneam, bătrînii rămîn cei mai crunţi. N-au pic de consideraţie pentru bieţii şoferi. Cedează trecerea? Ha... Cînd îi văd cum se aruncă în faţa maşinii, regret nespus c-am picat la examenul de şoferie. Nu-mi rămîne decît tot vorba dulce, pe care o folosesc cot la cot cu taximetriştii care se-ntîmplă să păţească ce-ai păţit tu. Iar taximetriştii sînt mai scorpii ca noi atunci cînd o băbuţă trece ditai bulevardul ca şi cum ar fi o uliţă prăfuită de Dămăroaia... Ce e la gura lor! Vezi tu, d'aia mi-a plăcut mie *Scary Movie*, şi unu şi doi şi probabil toate cele care vor veni: o mai ţii minte pe bunicuţa împinsă pe scări, ca să frîneze elanul criminalului cu mască de Munch?

– Îmi place să cred că nu ţin minte nici o bătrînelă sau vreun moşulic mai mult de cinci secunde...

– ...mult totuşi...

– ...ca să fiu sincer însă, cunosc două persoane în vîrstă – două femei trecute de 70 de ani – care sînt atît de energice, încît mă întreb uneori dacă iau steroizi. Şi, de fapt, cred că aici e buba: dacă ar fi bine inseraţi social şi dacă şi-ar permite să mănînce în fiecare zi, cred că subiecţii noştri ar fi mai puţin arţăgoşi. Dar societatea îi cam ostracizează, iar ei încep lupta de gherilă; te blagoslovesc cu insulte la tot pasul: că eşti nerespectuos, că porţi tricou mulat, că nu le cedezi scaunele din autobuz...

– ...sau că încerci să le cedezi toate scaunele, aducîndu-le astfel aminte că au o vîrstă...

– ...şi că mai facem sex, sau că nu facem sex şi scade natalitatea, că nu ştim cine e Antonescu, că n-am auzit de Vianu, de Florin Călinescu şi cîte şi mai cîte.

– Auzi, da' tu ce le zici cînd îţi cer bani de-o pîine, la ieşirea din supermarket? Eu sînt mai tot timpul cu căştile pe urechi, aşa că n-am probleme: le spun imediat după (uneori chiar cu puţin înainte să deschidă gura) că nu-nţeleg ce spun şi gata. O singură dată, cinicul din mine s-a scurs pe asfalt: cînd o fetiţă mi-a cerut un ban, neuind să adauge: „asta în caz că mă auziţi“. Cu alte cuvinte, sînt un cinic, da' sînt cinic corect...

© S. Ivanoschi

– Eu mă gîndesc la bunică-mea – una din femeile energice de care spuneam mai devreme. Trăieşte la ţară, cum s-ar spune. Aleargă tot timpul, dar nici fundul hambarul nu cred să-l fi văzut vreodată. Adică o duce bine şi nu prea are cine să o ajute. Dacă munceşti cînd eşti tînăr, cred că o să ai şi la bătrîneţe, iar dacă munceşti şi la bătrîneţe cred că o să ai şi mai mult decît dacă ai fi muncit doar cînd erai tînăr. Deci, nu prea le dau nici eu nimic...Dar apropo de supermarket: astă-vară cînd ieşeam de la magazin, o femeie la vreo 50-60 de ani s-a repezit la o mamă cu două fetiţe spunîndu-i că nevinovatele copile au ochi de extraterestre. Ce mai tărăboi a ieşit...

– De ce mă rog? Cumva mama i-a zis intrigantei că fetiţele erau făcute cu fiul ei? Şi apropo de fetiţe, asta ca să lăsăm vîrsta a III-a să-şi tragă sufletul (vezi, nu-s cinic defel...): îmi povesteai ce filmuleţ bun ar ieşi din acel flash stradal pe care l-ai surprins nu de mult. O şcolăriţă alergînd cu sufletul la gură şi ghiozdanul în spate ca să prindă un autobuz care pleacă din staţie exact cînd amărîta ajunge, gîfîită de efort, în dreptul uşilor din spate. Detaliu revelator: şoferul rînjind de satisfacţie în oglinda retrovizoare. Păcat că nu e acum cu noi în dialog – sînt sigur c-ar mai fi avut şi alte poveşti asemenea. Da' ia zi-mi, că tot lucrezi în publicitate: cu ce slogan ai ademeni publicul la filmul ăsta?

– Fetiţele rele ajung unde vor ele.

– Iar băieţii buni ca noi trebuie să ajungă acum la masă. Aşa că îţi propun o pauză de o oră. Ne vedem după, pentru concluzii.

(*pauză*)

– Bun. Hai să privim altfel problema: ce faci cînd te confruntţi cu cinismul altcuiva? Se-ntîmplă să vezi în asta o chestie prea de tot? Eu, recunosc, de fiecare dată cînd pic pe „Surprize, surprize“, îmi vine să sparg teveul: felul în care gazda îi torturează pe nenorociţii ăia, amăgindu-i la început că vor primi surpriza, chinuindu-i mai apoi cum că de fapt n-au reuşit, în ciuda eforturilor, să pună la cale surpriza, şi, cînd é depresia invitatului e mai în toi, scoţînd iepurele-surpriză din joben... Sînt momente de un cinism atît de vulgar...

– ...incorect, adică...

> *„...o fetiţă în cîrje, victimă a americanilor, tot trece prin cadru pînă ajungi să o consideri chiar mai drăguţă cu un singur picior...“ (cronică de film, în* Libertatea)

– ...aşa, încît nu mă simt nici o clipă deplasat atunci cînd rîd cu lacrimi la un film cum e *Happiness* (în el, tatăl îşi cruţă fiul, cu condiţia ca acesta să-i satisfacă puseurile pedofile şi să-l „alimenteze“ cu colegii lui de clasă...). Nici atunci cînd o înţeleg pe americanca aia care şi-a omorît toţi cei cinci copii. Oricine ştie cît de greu e să fii mamă în zilele noastre... Chiar şi în America. Şi nici atunci cînd între istorie (aia cu I mare) şi Draculapark-ul de la Sighişoara, îl aleg fără ezitări pe cel din urmă.

– Probabil că numai din vînzarea de popcornuri, acadele, seminţe de dovleac şi zahăr candel s-ar scoate într-o vară cam cît se scoate din metalurgie în cinci ani. Americanii ar veni – şi sînt mulţi şi mîncăcioşi. Asiaticii ar veni şi sînt mulţi şi ahtiaţi după suveniruri, iar europenii sînt dornici de investiţii în afaceri profitabile. Aşa că nu-nţeleg de ce nu s-ar face.

– Istoria şi specificul ne omoară, mai ceva ca trasul în ţeapă virtual pe care l-ar pune la punct videomanii pentru „park“...

– A, sigur, există tradiţionaliştii care ar prezerva orice, de la locul unde a micţionat Ştefan cel Mare în timpul nu ştiu cărei campanii militare, pînă la sarmalele în foi de viţă. Fără să fiu mercantil, şi în nici un caz cinic, chiar nu-i înţeleg pe oamenii ăştia care nu vor „să-l vîndă pe Dracula“. Atunci să-i vindem pe El Chupacabra sau Gec Dă Ripăr.

– Deşi n-am ouat nici un slogan publicitar pînă acum, mi-a venit în minte unul numai bun de Draculapark: „Aici tragem Istoria în ţeapă“. Îl dau gratis, numai să se facă. Acuma, la final: dă-mi şi tu top 3-ul tău cinic, şi-apoi ţi-l dau şi eu pe-al meu.

– Villiers de l'Isle-Adam; cîinele vagabond care te muşcă de picior cu ultima răsuflare rămasă de pe urma eutanasiei; şi românul din diaspora americană care a dat chef pentru ce s-a întîmplat pe 11 septembrie. Tu?

– Să-i spui unei musulmane din Occident, acoperite de văl, cît de sexy este; românul care, pe 12 septembrie, s-a indignat de bancurile post-11 septembrie, pentru ca, pe 15, să rîdă cot la cot cu cei care au rîs pe 12; şi „Jackass“, pe MTV, vineri de la 23.30. Şi, dacă cineva ar breveta medicamentul împotriva cinismului la purtător, cu ce slogan l-ai marketa?

– Ar trebui să fie ceva care să funcţioneze pe placebo, deci o invenţie care să-l păcălească pe cumpărător. Cinismul poate fi vindecat numai prin cinism. Iar sloganul ar fi „Pentru o lume mai bună, mai frumoasă!“

▲

aduse cu poşta

2-3 ani la psihanalist

> *„Trebuie să ai întotdeauna gura plină de miere şi de cuvinte dulci pentru a-i măguli pînă şi pe duşmani. Singurul mod de a fi gustat este să fii delectabil.“ (Gracián)*

Cinică fiind (sau încercînd să fiu), l-aş întreba pe domnul Leo Şerban (în urma lecturii articolului „Mănînc, deci exist“): „Da', ce-aveţi, dom'le, cu evreii?“. Însă dînsul e prea delicios pentru a-mi permite un asemenea (ieftin) cinism (cu atît mai mult cu cît sînt de acord cu pelerinajele prin templele degustării). Tot cinică încercînd să fiu, i-aş spune domnului Lucian Mîndruţă (à propos de „Jeep-ul şi gogonelele“ cu pricina) că nu îmi vine a crede că nu e la curent cu informaţia că un Jeep *tare* are tracţiune 4 x 4 (fiind vorba despre „maşina de iarnă“) şi musai cutie de viteze triptronic (parcă aşa îi zice) şi, în nici un caz, nu!, nu!, nu!, nu este decapotabilă (a se vedea ultimul model de Jeep Mitsubishi în 5 uşi, mare cît un vagon – frumos – la *numai* 120.000 DM). Dar şi pe dînsul îl gust constant pentru a-mi permite asemenea indecent cinism. În aceeaşi ordine de idei şi de încercări de cinism (gratuit) m-aş opri la domnul Mircea Vasilescu, rugîndu-l să termine cu desuetitudini de genul ăsta, dar nu o fac pentru că l-aş însoţi cu mare plăcere dacă ar exista un monument dedicat libertăţii de expresie. Şi nu m-aş duce cu o floare vie, ci cu una moartă – imortelă? – ca măcar ea să rămînă vie pe piatra rece a monumentului („mormîntului“ era să scriu, comiţînd astfel, un act ratat semnificativ pentru psihicul meu). În acelaşi efort de a-mi păstra cinismul abia însuşit, i-aş spune şi domnului Vintilă Mihăilescu (cel cu umor constant asumat) că s-ar putea să fi introdus o nouă sintagmă în limba română, una ce-ar avea şanse de carieră: „Haide!“ poate fi înlocuit cu succes de „Heidi“ de către cei ce zîmbesc dulceag-pervers aceluiaşi gînd. Către domnul Cristian Ghinea mi-aş permite o întrebare cinic-retorică: „Dumneavoastră chiar credeţi că românii nu ştiu deja că ei sînt mult mai vestici decît vesticii înşişi?“

Mă proptesc, însă, cu cinismul tocmai însuşit, în fraza doamnei Aurora Liiceanu: „Reuşita“ poate ţine de „întîlnirea cu cineva semnificativ“. Aici cinismul mi se înmoaie, ba chiar dă ortu' popii. Ei, da, mai există şanse de a omorî cinismul din faşă, iar ele ţin uneori de pur şi simpla întîlnire cu o frază. Căci întîlnirea cu „cineva semnificativ“ poate duce mult mai sus. Vreau să spun că nu oricine poate fi (chiar de vrea) cinic. Aşa cum nu oricine poate fi vulgar. Într-o lume în care cinismul a ajuns să fie confundat cu sinceritatea (dar ce mai e sinceritatea în România de azi şi, mai ales, ce vrea ea?), ar fi nevoie ca toţi cinicii de meserie sinceri să mai treacă preţ de vreo doi sau trei ani pe la psihanalist. Şi poate nu numai ei, ci şi consumatorii (cu voluptate) de cinism. Numai că şedinţele sînt atît de scumpe...

Ioana PETREA
Ploieşti

▲

Lucian ŞUŞANU

Personalism şi substanţialism ortodox

Într-un articol anterior am definit compatibilitatea individualism liberal-personalism ortodox plecînd *doar* de la dimensiunea *personală* a îndumnezeirii; în ortodoxie însă, traiectul soteric personal, compatibil cu condiţiile individualiste oferite de societatea liberală, se înscrie necesar într-un traiect soteric *comunitar*, ce are un clar caracter substanţialist-holist, Biserica. De aceea, se impun ca legitime o serie de întrebări: Cum mai e posibilă compatibilitatea de mai sus în condiţiile în care mistica personală e integrată în mistica substanţialităţii ecleziale? Cum mai putem accepta ortodox individualismul social dacă obiectivul misticii personale este realizarea substanţialităţii absolute, Trupul hristic? Nu zădărniceşte oare concepţia ortodoxă a Bisericii ca trup holist-substanţialist orice încercare de a găsi o compatibilitate între personalismul ortodox şi individualismul liberal? În rîndurile de mai jos ne propunem să răspundem acestor întrebări cu scopul de a aduce încă o dovadă a compatibilităţii de care vorbim. Vom începe răspunsul plecînd de la problema răului în istoria Bisericii şi de la faptul că o înţelegere ortodoxă a acestei probleme nu se poate realiza decît utilizînd o metodă individualistă. De aceea, acest articol are un pronunţat *caracter metodologic*, urmărind demonstrarea compatibilităţii a două metode cu arii de referinţă diferite; una secular-liberală, una eclezial-ortodoxă.

Prima întrebare ce se poate pune în legătură cu cele de mai sus este: de ce *subiectul istoriei ecleziale* nu este o individualitate colectivă eclezială absolută şi, de aceea, de ce nu putem utiliza o metodă holistă în înţelegerea istoriei ecleziale? Primul răspuns, facil prin evidenţa sa, este acela că dacă subiectul istoriei ecleziale ar fi Biserica în calitate de individualitate colectivă absolută, atunci răul sau evenimentele neortodoxe din această istorie ar trebui atribuite Bisericii ca individualitate sfîntă ceea ce, din perspectivă ortodoxă, este o contradicţie. Al doilea răspuns se întemeiază pe faptul că *nu există un ipostas unic al Bisericii;* dacă ar exista un astfel de ipostas, atunci subiectul istoriei ecleziale ar fi o individualitate absolută şi nu ar mai putea fi aplicată o metodă individualistă în cercetarea istoriei Bisericii.

Problema ipostasului eclezial este pe larg tratată de V. Lossky şi, de aceea, vom folosi consideraţiile sale în problema de faţă. În primul rînd, nu trebuie să confundăm un posibil ipostas eclezial cu Hristos, „capul" Bisericii. Şi, de aceea, va trebui să ne întrebăm, împreună cu Lossky dar într-un alt context: *„Care este ipostasul propriu al Bisericii"* (s. m.)[1] sau „cui aparţine conştiinţa catolică a Bisericii"[2]. Mai întîi, nu poate fi vorba de ipostasul Logosului căci, dacă ar fi aşa, unirea mistică cu Biserica lui Hristos ar însemna anularea persoanelor umane[3]. În acelaşi fel, nu poate fi vorba de ipostasul Duhului[4]. Prin urmare, identificarea subiectului istoriei ecleziale cu ipostasul Fiului sau al Sfîntului Duh este imposibilă[5].

Încercarea de a identifica un *unic* ipostas al Bisericii este inacceptabilă teologic pentru că, oricum am lua lucrurile, ar trebui să concepem mistica eclezială, esenţială în ortodoxie, ca pe un mod de anulare a persoanei umane. *Unitatea* Bisericii nu trebuie căutată la nivel ipostatic ci doar la nivelul naturii umane recapitulate şi îndumnezeite în Hristos. La nivel ipostatic, *Biserica este pluralitatea personală în căutarea unităţii „naturale"*: „Biserica, în fiinţa ei proprie, ca Mireasă a lui Hristos, apare deci ca o mulţime de ipostasuri create. Persoana sau, mai degrabă, *persoanele omeneşti sînt ipostasurile firii una a Bisericii*"[6].

Consecinţa ce derivă de aici şi care are relevanţă pentru tipul de metodă utilizat în studiul istoriei Bisericii şi, implicit, pentru raportul de compatibilitate cu individualismul liberal, este aceea că felul în care ipostasurile umane tind sau nu să-şi împroprieze mistic natura unică a Bisericii şi relaţiile dintre aceste trasee mistice dau direcţia şi valoarea istoriei Bisericii.

Istoria Bisericii trebuie înţeleasă ca acea serie de fenomene colective produse prin însumarea, compunerea comportamentelor individuale ale membrilor Bisericii. În limbaj teologic vom spune că istoria Bisericii este rezultatul compunerii traseelor soterice individuale, adică a încercărilor fiecărui ipostas căzut de a-şi asuma unitatea îndumnezeită a naturii umane; nu se reduce absolut deloc Biserica la o asociaţie de indivizi autonomi deoarece se urmăreşte explicarea realizării incoative a unei comunităţii consubstanţiale. Foarte important, această metodologie nu trebuie acuzată de pelagianism pentru că înţelege comportamentul religios individual ca răspuns, ca o conlucrare a individului la chemarea divină. Însumarea comportamentelor individuale, fenomenul colectiv, este *cu atît mai bună* cu cît substratul *unic* al însumării, firea unică, este mai mult realizat în indivizi[7]. Judecăm actele Bisericii prin apropierea sau depărtarea de cazul limită, inaccesibil total pînă la eschaton, Împărăţia lui Dumnezeu, în care însumarea dispare pentru că nu mai există diferenţe *naturale* între ipostasuri. La un prim nivel, metoda individualistă e necesară pentru că individul e începutul mîntuirii; la un al doilea nivel, metoda individualistă ar trebui, conform misticii ortodoxe, să se transforme într-o *metodă personalistă* în sensul că asocierea actelor individuale, a felului în care *părţi* din natura umană se comportă, trebuie înlocuită cu felul în care o singură natură umană „consubstanţializată" e preluată de fiecare ipostas ireductibil; în acest caz, compunerea nu mai are însă sens pentru că ea presupune naturi umane disjuncte. Evident însă *o astfel de metodă personalistă este nefuncţională în istorie*. Ea poate funcţiona doar ca bornă intangibilă în funcţie de care judecăm gradual actele din istorie; pînă la eschaton, singura metodă posibilă în analiza istoriei Bisericii este cea individualistă. De aceea, susţinem că istoria Bisericii este rezultatul compunerii istoriilor individuale. Mîntuirea genului s-a petrecut în Hristos în mod nediferenţiat; mîntuirea indivizilor genului se petrece în istorie în mod individual diferenţiat. Istoria Bisericii e construită de actele individuale diferenţiate prin care oamenii acceptă sau nu un dar universal – nediferenţiat (Întruparea) sub asistenţa diferenţiată a Duhului (Cincizecimea). La fel cum, pe alt plan, „chipul" este un dar iar „asemănarea" depinde de efortul mistic liber al omului, tot aşa unitatea naturii umane în Logos e un dar, iar realizarea (primirea) acesteia depinde de efortul mistic liber individual; respingerea ortodoxă a apocatastazei semnifică *diferenţierea* eforturilor mistice individuale. Deşi iubirea creştină reprezintă unitatea totală şi absolută a umanităţii, ea (iubirea) pleacă de la individ în ascensiunea sa către persoană.

Refuzul holismului eclezial providenţialist e echivalent cu recunoaşterea prezenţei diavolului în istorie, sub specia libertăţii umane; prin Hristos, autonomia faţă de om a diavolului în istorie s-a sfîrşit, de acum acţiunea diabolică *depinde* de acceptarea sau neacceptarea sa de către libertatea umană.

A accepta metodologia individualistă e echivalent cu a accepta că, pînă la parusie, întreaga natură umană a existat şi există într-un *singur* ipostas doar în Hristos: creştinii pot fi concepuţi teologic doar ca indivizi ce posedă în ipostasul lor căzut *o parte* din natura umană; acţiunile lor trebuie înţelese ca încercări infinite şi niciodată terminate în istorie de abolire a condiţiei de individ şi de trecere în cea de persoană, de restaurare a chipului prin asemănare. Imposibilitatea abolirii individului pînă la escaton, impune necesar neidentitatea naturală a indivizilor şi, deci, o metodologie individualistă de înţelegere a fenomenelor colective bisericeşti.

Pînă acum, două observaţii se impun cu pregnanţă. În primul rînd, caracterul substanţialist al eclezialităţii ortodoxe nu anulează deloc compatibilitatea dintre individualismul liberal şi personalismul ortodox, ba mai mult, prin importanţa acordată „poliipostasităţii" umane în istoria Bisericii, nu face decît să întărească această compatibilitate. De fapt, compatibilitatea ortodoxie-liberalism se referă nu doar la aspectele *epistemic-metodologice, la felul cum studiem* cele două spaţii, ci şi la *aspectele funcţionale, la felul cum se comportă* indivizii agregaţi în cele două spaţii, mai precis la faptul că organicismul eclezial ortodox nu impietează cu nimic asupra funcţionării individualiste a societăţii liberale deoarece, prin însăşi „logica" sa, expusă mai sus, nu unifică, nu absolutizează holist spaţiul social (situaţia inversă e la fel de valabilă). În concluzie, compatibilitatea dintre individualismul liberal şi personalismul ortodox nu e diminuată cu nimic de înscrierea celui din urmă într-o formă organicistă de agregare comunitară, în măsura în care aceasta se construieşte individualist.

În al doilea rînd, se impune necesitatea unei abordări critice a istoriei Bisericii ce constă în identificarea nesacralităţii comportamentelor individuale, adică o critică a motivaţiilor comportamentelor religioase ale mădularelor încă rupte de Trup, o distingere a raţionalităţii neortodoxe a comportamentelor individuale nominal-ortodoxe. Critica trebuie să se facă în funcţie de criterii maximal-eschatologice şi, de aceea, este o critică „infinită". Prin acest criticism trebuie să distingem acele doctrine care, fie în calitatea lor de *produse* ale unor comportamente individuale religioase, fie în calitatea lor de *cauze* ale unor astfel de comportamente, au deformat produsele colective ale comunităţii ortodoxe răsăritene. Comportamentele religioase în care raţionalitatea ortodoxă este diminuată sau chiar anulată pot fi grupate în *tipuri heterodoxe* care acţionează dinăuntru împotriva ortodoxiei: considerăm că ortodoxismul este fundamental în cadrul acestor tipuri heterodoxe. Plecînd de la premisa că viaţa creştinului este „o necurmată luptă pentru dobîndirea harului care trebuie să transfigureze firea, luptă în care *înălţările şi căderile vor alterna"* (s.m.)[8], va rezulta că analiza istoriei Bisericii, pe lîngă caracterul său individualist, trebuie să ţină cont şi de tipurile heterodoxe de comportament religios, altfel spus de prilejurile pe care mersul istoriei le oferă voinţei umane ca să păcătuiască; căci „Toată Biserica este Biserica celor care se pocăiesc, toată Biserica este Biserica celor ce pier"[9]. Istoria Bisericii nu este marşul triumfal al Sfîntului Duh, ci succesiunea momentelor în care voinţa umană acceptă sau nu Sfîntul Duh.

Confuzia fundamentală a celor ce tratează orice critică la adresa Bisericii ca pe o blasfemie este cea dintre darul divin şi răspunsurile umane la acest dar. Respingînd această confuzie, susţinem necesitatea cercetării păcatului în Biserică, adică a răspunsurilor neadecvate la deplinătatea darului. Considerăm, încă o dată, că un astfel de răspuns neadecvat este ortodoxismul, iar scopul nostru în general este de a demonstra că structura ortodoxismului este în relaţie de contradicţie cu structura unei altfel de „teorii" (ortodoxia) ce este expresia conceptuală a unui *alt* tip de comportament religios. Acceptarea enunţurilor socio-politice ortodoxiste are drept consecinţă anularea unor dimensiuni fundamentale ale ortodoxiei pe care ortodoxismul nu le analizează explicit, ba chiar, adesea, le acceptă.

În încheiere, două precizări. Mai întîi, metoda utilizată în acest articol este declarată failibilă prin faptul că nu îşi propune explicarea unor fenomene colective prin compunerea detaliată a fiecărui comportament individual (ar fi un proiect infinit şi irealizabil) ci doar prin surprinderea unor tipuri colective de comportament religios ce produc diferite fenomene colective şi care sînt codificate în diferite curente teoretice; de aceea, analizînd structura conceptuală a ortodoxismului, pretindem că putem surprinde un comportament religios colectiv aflat în dezacord cu comportamentul religios cerut de ortodoxie.

Apoi, dacă metoda individualistă, utilizată în cercetarea istoriei ecleziale, este subsumată felului în care substanţialitatea eclezială absolută (Trupul hristic) este asumată de fiecare ipostas căzut, atunci putem concluziona că dacă *fundamentalismul mistic* ortodox duce la cerinţa ortodoxă a unei cît mai mari libertăţi socio-politice, la fel *fundamentalismul organicist* al ecleziologiei ortodoxe duce la cerinţa ortodoxă a utilizării unei metode individualiste în cercetarea istoriei Bisericii şi, mai ales, în evaluarea compatibilităţii sau incompatibilităţii ortodoxiei cu diferite regimuri politice ce funcţionează individualist sau holist.

---

1. V. Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, pag. 173-174.
2. V. Lossky, *După chipul şi asemănarea lui Dumnezeu*, pag. 179.
3. „Dar o persoană sau ipostas conţinînd alte persoane cu titlu de părţi dintr-un tot, o asemenea noţiune ar fi contradictorie" (s. m.), *op. cit.*, pag. 180-181.
4. Într-adevăr, Sfîntul Duh nu conţine în el ipostasurile omeneşti aşa cum Hristos conţine firea, ci se dă în mod deosebit fiecărei persoane", V. Lossky, *Teologia mistică ...*, pag. 174.
5. „În ambele cazuri, consecinţa este asemănătoare: persoanele se află în aceeaşi măsură absorbite într-o supra-persoană, cea a lui Hristos sau cea a Duhului", V. Lossky, *După chipul ...*, pag. 183-184.
6. V. Lossky, *Teologia mistică...*, pag. 174.
7. „În realitatea bisericească, în devenirea noii creaţii, multiplicitatea conştiinţelor personale nu este conştiinţa Bisericii decît în măsura în care ele încetează să fie «conştiinţa de sine» şi pun în locul propriului eu un subiect al conştiinţelor multiple ale Bisericii", V. Lossky, *După chipul...*, pag. 185-186.
8. Sf. Efrem Sirul citat de V. Lossky, *op. cit.*, pag. 162.
9. V. Lossky, *Teologia mistică...*, pag. 162.

Victor-Iulian TUCĂ

Dilemele unei democraţii nordice

Dovada atît de spectaculoasă a vulnerabilităţii Statelor Unite a creat în Europa două acţiuni reflexe cu sens contrar: pe de o parte nevoia de solidaritate, de a contribui la efortul comun – militar sau de altă natură – pentru a îngrădi şi limita efectele imprevizibile ale loviturilor date de reţelele teroriste; pe de altă parte reflexul „fiecare pentru sine", concretizat în iniţiative de apărare şi de prevenire specifice. Se poate spune că rezultatul recentelor alegeri din Danemarca este un efect îndepărtat al atacurilor de la New York şi Washington. Desigur, a funcţionat şi dorinţa de a vedea alte feţe după nouă ani de guvernare social-democrată. Dar şi sprijinul popular pentru un program de restrîngere a drepturilor pentru imigranţi şi de transformare a ţării într-un spaţiu mai puţin ospitalier. Spre deosebire de Austria, coaliţia conservatoare va guverna fără dreapta radicală, dar nu va ezita să-i adopte propunerile legislative care i-au asigurat vizibilitatea electorală. Faptul că o ţară cu un trecut democratic aproape ireproşabil, cum este Danemarca, ia un asemenea viraj brusc spre dreapta, este un semnal pentru proiectul Europei unite: calitatea diferită a cărămizilor poate pune sub semnul întrebării soliditatea construcţiei, unde se pregătesc să intre atîţia „străini", oameni de care danezii se apără prin vot. **(M. B.)**

Comparativ cu lungimea şi amploarea campaniilor electorale din România, Danemarca pare o ţară modestă şi discretă. Nici n-ai spune că te afli în una dintre cele mai bogate ţări de pe continent dacă vezi cu cîtă atenţie şi socoteală se cheltuieşte banul public al contribuabilului danez. Dacă ar fi să te întrebi pe ce resurse naturale se bazează o atît de mare bogăţie produsă de o ţară cu o populaţie de 5,4 milioane de locuitori, cu un relief total plat şi cu o climă care a făcut din Kierkegaard primul filosof existenţialist, ai spune că răspunsul *„Danemarca are resurse naturale limitate!"* nu are nimic de a face cu realitatea în care te învîrţi zi de zi.

Prin urmare, cauza trebuie căutată în altă parte şi anume în sistemul politico-juridic care a fost consacrat în timp, în valorile impuse statului de către proprii săi cetăţeni. Nu înseamnă însă că o democraţie funcţională este scutită de provocări. Evenimentul care a atras în ultima perioadă atenţia asupra Danemarcei, şi anume prima chemare la urne a alegătorilor unei ţări vestice după atentatele din 11 septembrie din Statele Unite, este o bună dovadă în acest sens.

Mai întîi, ar fi important de observat imaginea generală a campaniei electorale şi cine sînt principalii actori ai scenei politice daneze.

Astfel, este de remarcat faptul că participarea electorală a fost impresionantă, prezentîndu-se la urne 87% din cetăţenii cu drept de vot deşi ziua alegerilor, 20 noiembrie, a căzut într-o marţi, adică într-o zi lucrătoare pentru majoritatea cetăţenilor. Nu am remarcat, pe tot parcursul campaniei electorale, maşini cu portretele principalilor actori politici defilînd pe străzile oraşelor şi nici nu am fost asurzit de danezi colindînd cu „Noi sîntem vikingii" deşi, cum vom vedea imediat, probleme sînt şi aici, iar unele extrem de presante. Ce puteai vedea erau doar afişe electorale fixate unul sub altul pe stîlpii aflaţi de-a lungul principalelor artere rutiere ale oraşelor. Am aflat apoi că este interzis să instalezi material publicitar în apropierea intersecţiilor din motive de securitate a traficului. Regulile sînt stricte şi la fel de strict respectate, iar spiritul protestant e completat cu amenzi înfiorătoare.

Pe de altă parte, este lesne de observat faptul că alegerile nu se transformă într-un lung circ impus cetăţenilor pe bani luaţi din propriile buzunare, ci rămîn, *în forma* lor, doar un act de reflexie civică asupra viitorului. Trecînd însă peste aceste aspecte de formă, să vedem ce s-a întîmplat *pe fond* în campania electorală şi care e actuala configuraţie politică daneză.

Ab initio, trebuie remarcat că miza generală a actualelor alegeri a fost, din păcate, dezbaterea situaţiei străinilor aflaţi din diferite motive în Danemarca. Opinia indusă electoratului de partidele de extremă dreaptă a fost una împotriva emigranţilor şi străinilor, pe motivul că aceştia beneficiază de prea multe ajutoare din partea statului, fapt care ar submina buna funcţionare a faimosului *welfare system* danez.

Un alt punct fierbinte al campaniei electorale a fost reducerea nivelului taxelor pe care cetăţenii le plătesc statului. Într-adevăr, fiscalitatea este extrem de ridicată în Danemarca, fapt deosebit de criticat de cetăţeni. Dacă liberalii şi conservatorii s-au pronunţat în mod clar pentru reducerea fiscalităţii, Partidul Social Democrat (Social-demokratiet), mai exact principalul partid de guvernămînt pînă la alegerile din noiembrie, a avut în această privinţă mai degrabă un discurs echivoc, sancţionat prompt de către electorat. Pe de altă parte, toate partidele au avut drept principal obiectiv îmbunătăţirea *welfare system*, fapt extrem de greu de realizat în condiţiile în care s-ar micşora nivelul actual al impozitelor, aşa cum au promis electoratului partidele de dreapta.

În campania electorală, social-democraţii au accentuat realizările obţinute în ultimii ani sub conducerea fostului guvern: două sute de mii de noi locuri de muncă, o rată a şomajului extrem de scăzută (5%) şi o bună funcţionare a instituţiilor publice.

Atît liberalii, cît şi conservatorii s-au pronunţat pentru o restrîngere a drepturilor acordate străinilor, în timp ce fosta coaliţie, formată în principal din social-democraţi, Partidul Socialist (Socialistisk Folkeparti) şi Partidul Liberal-Democrat (Radikale Venstre), a susţinut menţinerea actualei legislaţii în materie.

Însă acest subiect a fost dominat de ieşirile naţionaliste şi xenofobe împotriva străinilor ale Partidului Poporului Danez, partid catalogat de mediile locale ca fiind unul de extremă dreaptă, fapt care nu l-a împiedicat să exercite o puternică influenţă asupra alegătorilor danezi.

În sfîrşit, aş adăuga că fosta campanie electorală a avut şi un mare absent: Uniunea Europeană. Orice strategie legată de integrare a lipsit cu desăvîrşire din dezbaterea electorală, fapt care poate indica din nou reticenţa spaţiului public din această ţară nordică faţă de „birocraţii din Bruxelles".

Coaliţia

Data de 20 noiembrie pare să fie un nou început pe scena politică daneză. După aproximativ optzeci şi unu de ani de hegemonie politică, mai exact din 1920, Partidul Social-Democrat pierde majoritatea parlamentară şi lasă locul noului cîştigător: Partidul Liberal (Venstre), cîştigătorul alegerilor din 20 noiembrie şi care deţine astfel 31,3% adică 56 din mandatele parlamentare, spre deosebire de social-democraţi cărora le aparţin numai 29,1%, mai exact 52 de mandate.

Şeful Partidului Liberal, Anders Fogh Rasmusen, în vîrstă de 48 de ani, a devenit astfel noul prim-ministru al Danemarcei, luînd locul unui alt Rasmusen, Poul Nyrup, preşedintele Partidului Social-Democrat şi totodată cel mai longeviv prim-ministru din Uniunea Europeană.

Noul prim-ministru, autorul unei cărţi publicate în 1993, *From welfare state to minimal state* este un susţinător al Uniunii Europene, un promotor al iniţiativei private şi al unei mai accentuate privatizări a unor componente ale economiei care nu funcţionează la nivelul de aşteptare al cetăţeanului. Noul guvern condus de Anders Fogh Rasmusen este unul de coaliţie, format din liberali şi Partidul Conservator (Konservative Folkeparti), care deţine în urma alegerilor 9,1%, adică 16 locuri din totalul de 179 ale parlamentului danez şi este un aliat tradiţional al liberalilor. Prin urmare, noul guvern de coaliţie este unul minoritar, care deţine 40,4% din mandate, avînd nevoie de un suport parlamentar considerabil.

Musulmanii de pe trotuar

Nimic senzaţional pînă acum, însă lucrurile se complică dacă privim la partidul care oferă acest sprijin, şi anume Partidul Poporului Danez (Dansk Folkeparti).

Partid cu evidente accente de extremă dreapta, Partidul Poporului Danez ocupă în urma alegerilor din 20 noiembrie poziţia a treia, cu 12% din mandate, şi este considerat de către analiştii politici danezi drept adevăratul cîştigător al ultimelor alegeri.

Faptul că acest partid a participat pînă acum la o singură competiţie electorală, şi anume în 1998, şi că a reuşit la cea actuală să-şi dubleze numărul mandatelor şi să devină a treia forţă politică atrage deja îngrijorarea ţărilor învecinate.

Astfel, într-un articol apărut în ediţia din 22 noiembrie a ziarului *The Independent* sînt citate două declaraţii ale şefilor guvernelor suedez şi norvegian, prin care aceştia îşi exprimă speranţa că noul guvern va reuşi să evite capcana politicii de extremă dreapta promovată de Partidul Poporului Danez.

Prin ce se caracterizează însă politica extremistă a acestui partid? Nucleul platformei politice îl reprezintă lupta împotriva emigranţilor care profită de generozitatea *welfare system*-ului în dauna etnicilor danezi. În această viziune, statul danez ar trebui să modifice drastic legea care acordă fonduri pentru imigranţii aflaţi pe teritoriul danez. De asemenea, ar trebui introduse restricţii privind obţinerea cetăţeniei daneze şi obţinerea statutului de refugiat politic sau a dreptului la reunificarea familiei.

Lupta de... rasă s-a ascuţit şi mai mult după atentatele din 11 septembrie din Statele Unite. Astfel, Pia Kjaersgaard, liderul acestui partid, declara nu demult că *de cîte ori se întîlneşte cu un musulman trece pe celălalt trotuar.*

Acest partid s-a făcut remarcat în mod negativ chiar în vara acestui an, cînd a publicat o listă cu numele a 5000 de emigranţi care reuşiseră să obţină cetăţenia daneză în anul 2001. Deşi considerată o provocare şi condamnată de principalele partide daneze, această politică a Partidului Poporului Danez a început să cîştige din ce în ce mai mulţi aderenţi, iar acest fapt a făcut ca noul discurs să fie preluat „cu pragmatism" de celelalte partide în scopul îmbunătăţirii rezultatului electoral. Chiar Partidul Liberal, cîştigătorul *de jure* al scrutinului actual, a folosit în campania electorală un afiş reprezentînd un grup cu emigranţi găsiţi vinovaţi de săvîrşirea unui viol, dar care au fost condamnaţi la pedepse minime. Imaginea care îi înfăţişează în stare de libertate chiar în faţa unui tribunal are scrisă următoarea lozincă: *„E timpul pentru o schimbare"*. În aceeaşi campanie electorală şi urmînd acelaşi trend, actualul prim-ministru şi-a asigurat alegătorii că va elabora o lege prin care un străin rezident în Danemarca va avea acces la asigurările sociale doar după o perioadă neîntreruptă de 7 ani. Ceea ce surprinde în această privinţă este faptul că deja Danemarca are una dintre cele mai restrictive politici din Uniunea Europeana în privinţa obţinerii dreptului de şedere legală pe teritoriul său, fapt criticat de partenerii europeni.

Rezultatul acestei retorici nu a întîrziat să apară: într-un recent sondaj de opinie, 55% dintre danezi declarau că principala problemă o constituie emigranţii, fapt surprinzător avînd în vedere că ei reprezintă doar 7% din întreaga populaţie, procent deosebit de scăzut în comparaţie cu alte ţări ale Uniunii Europene. Acest procent este constituit din cetăţeni turci şi descendenţii lor veniţi încă din anii '70, fenomen întîlnit în aproape toată Europa apuseană. O înăsprire şi mai serioasă a regimului juridic al imigranţior şi al străinilor ar duce la o încălcare – în principal – a normelor internaţionale la care Danemarca e parte, ceea ce este puţin probabil să se producă.

Totuşi, privită *sui generis*, campania electorală a dezvăluit accente xenofobe care sînt greu de explicat în cazul acestei democraţii nordice care ajută cu fonduri substanţiale ţările din lumea a treia şi unde toleranţa şi drepturile omului fac parte din registrul cultural al majorităţii cetăţenilor săi. Deşi partidul de extremă dreaptă nu face parte din guvern, iar Danemarca nu a avut niciodată un trecut nazist, totuşi se vorbeşte despre asemănarea cu Austria lui Jorg Haider. Mai mult, un cotidian din Austria îşi exprima de curînd îngrijorarea... faţă de noua evoluţie politică din Danemarca!

Din păcate dezbaterea naţionalistă, prin elucubraţiile sale zgomotoase, a împins în tăcere tocmai problema reală a acestei ţări, care pare a fi posibilitatea din ce în ce mai redusă de a-şi menţine faimosul său *welfare system*. Acest mecanism, considerat un adevărat contract social pe baza căruia funcţionează societatea daneză, se caracterizează, *grosso modo*, prin faptul că cetăţeanul plăteşte cea mai mare parte din venit guvernului, iar acesta din urmă îi asigură unul dintre cele mai bune sisteme de asigurări sociale din lume (49% din produsul naţional brut este constituit din taxele pe care cetăţenii danezi le plătesc cu titlu de impozite şi taxe).

Însă sistemul care a funcţionat perfect mai mult de 20 de ani şi care a adus o prosperitate de invidiat cetăţenilor danezi este foarte greu de menţinut în prezent şi asta din multiple cauze, dar cea mai evidentă este îmbătrînirea tot mai accentuată a populaţiei, care atrage după sine surse din ce în ce mai mici la buget, cu consecinţa directă a diminuării calităţii asigurărilor de stat. O posibilă alternativă ar reprezenta-o o privatizare masivă a sectorului de stat şi reducerea corespunzătoare a fiscalităţii, dar asta ar însemna riscul pierderii unei părţi semnificative din electorat, avînd în vedere ca majoritatea cetăţenilor activi lucrează în sectorul de stat (aproximativ două milioane de persoane din totalul de 5,4 milioane cît numără populaţia Danermarcei) sau beneficiază direct de sistemul asigurărilor sociale. Cine s-ar încumeta acum la o asemenea sarcină sigur sinucigaşă pentru orice partid? Retorica găunoasă a extremiştilor a împins însă această nouă provocare a sistemului economic actual undeva la periferia dezbaterii politice. Rămîne de văzut cum această democraţie clasică a lumii nordice va respinge şoapta perversă a resentimentului naţionalist.

Arhus, 27 noiembrie

▲

Pagină realizată de
Magdalena BOIANGIU

Alex. Leo ŞERBAN

Salonic, anul 42

Dacă anul trecut – la a-41-a ediţie – *Festivalul internaţional de film de la Salonic* a fost un fel de sărbătoare a „privirii-Femeie“ (prin tematica multor pelicule şi prin autoarele acestora), ediţia 42 a readus în prim-plan un cinema al poveştilor virile, al privirii directe, al mentalului *macho*. O schimbare de optică, de ton şi de atitudine; John Boorman (preşedintele juriului) putea să glumească, în cuvîntul rostit înaintea decernării premiilor, pe seama faptului că cinematograful revelat la Salonic-2001 a avut ca protagonişti „bărbaţi beţivi, drogaţi sau rataţi şi femei pătimaşe, pline de dragoste şi tandreţe“, realitatea este că „dragostea şi tandreţea“ n-au mişcat nici sori, nici stele, nici bretele...

A fost o ediţie *hard*.

Tirana-Taipei, via Constanţa-Bucureşti

La Salonic există, în fiecare an de zece încoace, o secţiune competitivă rezervată debuturilor (sau celui de-al doilea film din cariera unui tînăr cineast) şi una – paralelă – intitulată „New Horizons“. Secţiunea competitivă a cuprins, anul acesta, 16 filme; cealaltă – 40. Prima este „curatoriată“ de directorul festivalului, Michel Demopoulos (înalt, bărbos, politicos), cu sprijinul ofiţerului de presă, Alexis Grivas (care seamănă cu dr. Sorin Oprescu şi e la fel de simpatic). Secţiunea paralelă – foarte ambiţioasă, de multe ori superioară: cum s-a întîmplat şi anul acesta – este domeniul lui Dimitris Eipides (ce pare desprins dintr-o telenovelă, rolul amantului grizonat sau al tatălui gemenelor). Cum festivalul de la Salonic, pe modelul festivalurilor mari (Cannes, Berlin, Veneţia), a început să multiplice secţiunile paralele – în afara celor amintite: 3 filme în afara competiţiei; 28 greceşti (inclusiv documentare); 3 coproducţii; Programele-omagiu (John Boorman, Dinos Dimopoulos, Stavros Tornes): 39 filme; „Balkan Survey“: 11; Cinema argentinian: 16; „Orgasmic Cinema“ (*Flesh & Blood, Eros vs Thanatos, Cojones*): 24; Proiecţii speciale: 15; filme de deschidere/închidere: 2 –, devine la fel de imposibil să acoperi tot. Cu toată generozitatea organizatorilor (care plătesc hotel şi transport cu avionul), nu ai la dispoziţie *decît* o săptămînă pentru a vedea filmele incluse în 10 zile de proiecţii... Există două soluţii: vizionarea peliculelor ratate pe video (e ceea ce am făcut, încă de a doua zi) şi „programul personal“ – o selecţie subiectivă, pe principiul „cîte puţin din toate“ (ceea ce, iarăşi, am făcut). Cu cît festivalul se apropie de scadenţă, intri în frenezia recuperărilor. Majoritatea filmelor se reiau, dar, cum orele de proiecţie se suprapun, soluţia cea mai sigură rămîne tot videoul.

Şi acum, mărturisirea ruşinoasă: am văzut filmul premiat cu „Alexandrul de Aur“ – *Tirana, anul zero* al albanezului Fatmir Koci – pe casetă. Ba chiar – ora decernării premiilor FIPRESCI apropiindu-se vertiginos –, ultimele 30 de minute le-am văzut pe derulare rapidă! Or, senzaţia pe care o lasă acest film de veselă apocalipsă neorealistă, iarmaroc-baroc şi kusturician, este că tocmai ultima jumătate a poveştii merita într-adevăr premiul cel mare... Pitorescul e deja acolo, din primele cadre (infernul la bloc: familii care mai de care mai „balcanice“ cu micile ambiţii, marile secretele şi rufele murdare ale fiecăreia), dar nebunia se acumulează pe parcurs, absurdul plesneşte în plină halima iar haosul se instalează, ferm şi definitiv, abia după ce devine limpede că numai haosul mai poate însemna ceva atunci cînd totul a fost golit de sens... Cînd neamţului în vilegiatură îi cade cu tronc un bunker de pe malul mării, nu durează mult pînă ce se găseşte cine să i-l vîndă, un camion pe care să-l încarce şi un avion care să-l transporte la destinaţie... Cînd bunicul stalinist trage să moară şi cere să-l vadă pe Satana, se rezolvă şi asta, cu fiică-sa spunîndu-i nepotului: „Hai, fii tu Satana!“, şi-apoi punîndu-i televizorul pe pat ca să prindă finalul meciului de fotbal Albania-Italia... Cînd bătrînul de la ultimul etaj nu mai suportă să fie tachinat de vecinul îmbogăţit, care din „curvă“ n-o scoate pe fie-sa din Italia, soluţia vine la fel de repede: i-aruncă în cap cele două televizoare, să ştie că sînt cadou de la ea... Există un paroxism al disperării, în *Tirana, anul zero*, care – ducînd orice situaţie pînă în pînzele negre – stoarce rîsul din orice pînză neagră. Nu este nimic amuzant în Albania văzută de un albanez, dar filmul lui Koci este irezistibil de comic; o dramă-bulgăre de zăpadă care, rostogolindu-se în „fast-forward“, se preschimbă în hohot halucinant...

La polul opus, *Mirror-Image*, filmul taiwanezului Hsiao Ya-chuan (premiul pentru cea mai bună contribuţie artistică): o poveste „cuminte“, conţinută, care se petrece – 90% din timp – în odaia unui centru de amanet, unde un tînăr şi prietena lui se plictisesc pisicește între un client şi altul. Tînărul şi-a pierdut amprentele mîinii stîngi într-un accident, prietena este pasionată de chiromanţie... Pariul (reuşit) al acestui ex-asistent al lui Hou Hsiao-hsien a fost să-şi umple filmul, în lipsa unei „acţiuni“ solide, cu gaguri vizuale, secvenţe simpatice şi trucuri de efect. *Mirror-Image* este plin de poezia repetitivă a întîlnirilor întrerupte, a aşteptărilor lungi şi a despărţirilor scurte, animat de surprize sofisticate şi de o melancolie ludică foarte în spiritul lui Wong Kar-wai. Un talent de urmărit.

Pentru noi, bucuria cea mai mare rămîne faptul că unul din premiile de interpretare (şi cel masculin, şi cel feminin au fost „ex aequo“-uri) s-a dus la Alexandru Papadopol, protagonistul filmului *Marfa şi banii*. Road-movie-ul lui Cristi Puiu (co-scenarist: Răzvan Rădulescu), după foarte buna impresie produsă la Cannes – în secţiunea „Quinzaine des réalisateurs“ – şi după alte cîteva premii la festivaluri de mai mică anvergură, îşi află, în fine, recunoaşterea oficială a valorii sale prin cele două distincţii importante primite la Salonic: premiul FIPRESCI (dacă nu mă înşel este primul film românesc din ultimii zece ani premiat de mofturoasa Federaţie internaţională a presei cinematografice!) şi cel al juriului condus de Boorman (pentru Papadopol). Cu menţiunea că Papadopol fusese *singled out* şi de David Robinson – preşedintele juriului FIPRESCI – atunci cînd i-a acordat lui Puiu premiul pentru „un film exemplar..., un model pentru cinematograful din Est“.

După-amiaza maeştrilor

Decanul cineaştilor contemporani, portughezul Manoel de Oliveira (93 de ani), era prezent cu ultima sa contribuţie: documentarul *Porto de minha infancia* – rememorare tandru-ironică a oraşului copilăriei sale. Oliveira rămîne consecvent propriei poetici: există în filmul său (de numai 62 min.) splendide stop-cadre nostalgice create din te-miri-ce – de pildă, filmarea unei fotografii a palatului în care s-a născut, dublată de vocea Maestrului sau de cîntarea unei ţărănci –, după cum există distanţarea ludică a aceluiaşi – iarăşi, tipic oliveiriană –, ca atunci cînd adolescentul Manoel, filmat în loja părinţilor, priveşte un vodevil în care hoţul este... bătrînul Oliveira! Şi după cum există momente de plictis exasperant: cînd camera lui Oliveira înţepeneşte pe spatele unui dirijor care dirijează, în plan-secvenţă, uvertura şi coda documentarului (cca 10 min.!!)... Cîteva mărturisiri sînt legendare: aflăm că Oliveira îşi monta primele pelicule pe masa de biliard din salon şi că s-a apucat de film pentru a renunţa la sport, după cum se apucase de sport pentru a renunţa la viaţa de boem; iar o frază spusă de o femeie în film este frapantă ca un aforism: „O gheişă este un delict al democraţiei, dar fără delict, nu există cultură!“

Celălalt maestru omagiat la Salonic printr-o mini-retrospectivă de trei filme (n-am văzut decît două) a fost hongkonghezul Stanley Kwan. *Center Stage* (1991), pentru care Maggie Cheung – în rolul unei vedete a epocii mute, Ruan Ling-yu – a primit premiul de interpretare la Berlin, este surprinzător prin amestecul de stilizare autoreferenţială (film-în-film-în-film: fragmente din vechile pelicule ale „Gretei Garbo asiatice“, recreări ale unor scene pierdute, interviuri cu Cheung, etc) şi melodramă adevărată (Ruan s-a sinucis la 25 de ani). Flamboaiant şi exact totodată, *Center Stage* este un film splendid, care reuşeşte să lege patosul à la Douglas Sirk cu răceala clinică à la Fassbinder. *Lan Yu* (2001, prezentat şi la Cannes) este o poveste mult mai simplă, ecranizarea unui roman-samizdat care a circulat pe Internet despre un cuplu gay în China anilor '80; fără mari veleităţi stilistice, dar firesc, sincer şi remarcabil interpretat.

În fine, *După-amiaza unui torţionar*, ultimul film al lui Lucian Pintilie, după premiera la Veneţia de la-nceputul toamnei, a putut fi văzut şi la Salonic în programul „Balkan Survey“. Pintilie reuşeşte cel mai bun film al său după *Balanţa* – epurat, eficace, cu un entuziasmant plan-secvenţă de început şi un final deschis care reverberează în memoria spectatorilor; pariul de a demonstra atrocităţile stalinismului fără a arăta, de fapt, nimic (totul este povestit de Ţandără, torţionarul jucat de Dinică), invocînd trecutul personal al acestuia printr-o teatralizare voit „naivă“, este cîştigat cu brio. Filmul – melancolic în ton, vehement în sugestie – poate fi un model pentru mult-clamata „datorie a rememorării“, minimalismul său opunîndu-se eficient patetismelor contraproductive gen *Memorialul durerii*...

Zile de cîine, vendete şi arabescuri

Filmele din secţiunea „New Horizons“ s-au înscris, programatic, în zona provocărilor. Genialul *Hundstage* (debutul în ficţiune al documentaristului austriac Ulrich Seidl) e un film deranjant, de o disperare foarte controlată, despre neantul grotesc din spatele faţadelor respectabile; *Bully* (ultimul film al americanului Larry Clark, bazat pe un fapt real) e o apocalipsă adolescentă care pune *Natural Born Killers* în colţul repetenţilor; *In the Bedroom* (debutul tînărului Todd Field) e o dramă matură, solidă, jucată impecabil (Sissy Spacek, Tom Wilkinson, Marisa Tomei); *Brève traversée* (al provocatoarei de serviciu Catherine Breillat) e o neaşteptat de amuzantă şi anti-feministă „Scurtă întîlnire“ dintre o Madame Bovary fără remuşcări şi un adolescent realist-vulnerabil; mega-succesul grecesc *Dekapentavgoustos (15 august*, r. Constantin Giannaris) e o melodramă socială despre iubire, vendetă şi împăcare mistică; *Kleftis i pragmatikotita (Hoţ de realitate*, r. Antoinetta Angelidi) este, la polul opus, „filmul de artă“ pur şi dur care a(nta)gonizează spectatorul cu ezoterisme calofile inspirate de *Antigona*; *Le café de la plage* (r. Benoît Graffin) e ecranizarea unei povestiri arabe rescrise de Paul Bowles şi scenarizate de André Techiné: un film curat şi calm despre incomunicare. În fine, filmul-surpriză (*Hedwig and the Angry Inch*, r. John Cameron Mitchell) a fost „bomboana pe prăjitura“ provocării: divertisment *camp* ce readuce estetica gay în prim-planul avangardei cinematografice, într-un colaj infinit-imaginativ şi imediat-irezistibil de *Rocky Horror Picture Show*, *Cabaret* şi *Velvet Goldmine*. „Noile orizonturi“ sînt cele vechi, în travesti vertical...

▲

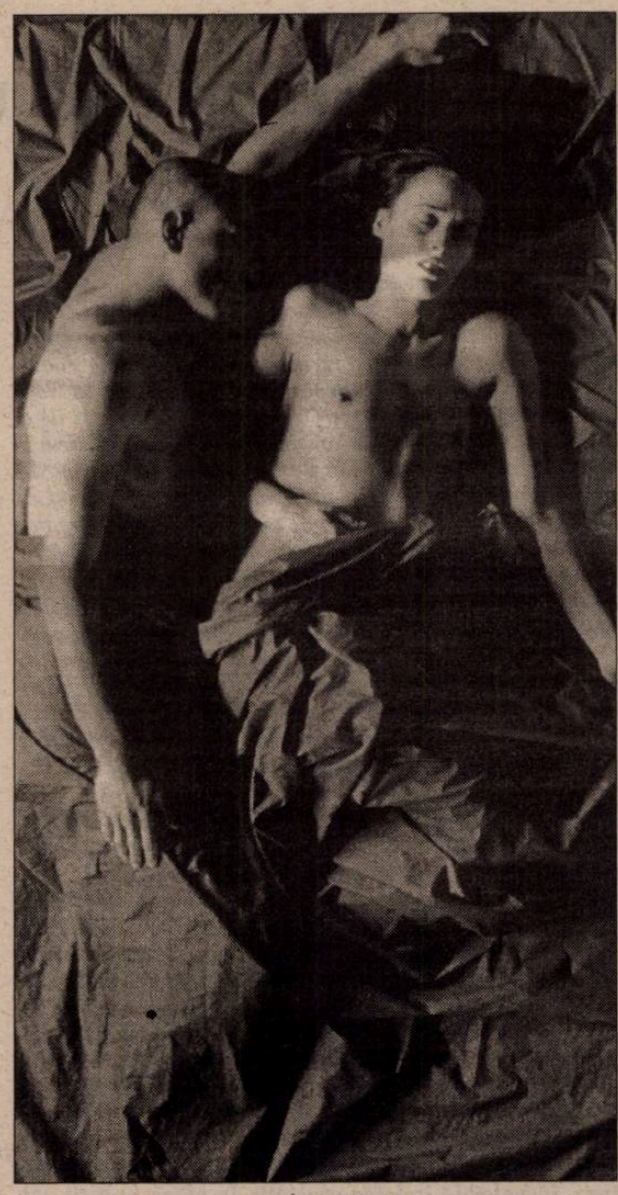

Hoţ de realitate

Dilema vă recomandă

● Stelian Ţurlea, *Daniel şi Dracula* (Editura Fundaţiei PRO). Un basm foarte simpatic la ora cînd „copii şi tineret“ rimează doar cu Internet. Stăpînul poveştii este un băieţel dotat cu un computer capabil să-l şteargă de pe (suprafaţa pămîntului şi) ecran pe Dracula, dar monstrul îl conjură să nu facă aşa ceva, să nu strice povestea, să n-o facă neverosimilă! (Radu Cosaşu)

● „O după-amiază în Grecia“, o proză de Ştefan Agopian, în primul număr al ediţiei româneşti a revistei *Penthouse*. Cîteva pagini de eros generos, în acest anotimp geros. (Dan Stanciu)

● Napolitanele cu ciocolată şi nucă de cocos „Heidi“; pentru că este un număr „cinic“, un sfat: dacă nu aveţi un buget sănătos şi stabil, nu vă aruncaţi la ele. (Alex. Leo Şerban)

Alice GEORGESCU

D'ale festivalului (preludiu la Anul Caragiale)

O dată pe an, Festivalul Naţional de Teatru adună, împacă sau învrăjbeşte în Bucureşti, la sfîrşitul toamnei, o bună parte din suflarea scenică românească. Pentru că festivalul, chiar şi atunci cînd nu este dotat cu premii, propune o competiţie şi impune o ierarhie; în ele sînt incluse, vrînd-nevrînd, nu doar spectacolele invitate, ci şi acelea rămase pe dinafară. Comentariile regizorilor şi actorilor, expuse pe larg în discuţii organizate, dar mai cu seamă, concentrat, în pauze, prin foaiere şi pe coridoarele teatrelor, ţin adesea loc de cronici şi orientează opinia generală mai decisiv decît orice analiză critică. Pe scurt, festivalul este în primul rînd o ocazie de întîlnire a prietenilor şi duşmanilor din teatru şi, uneori, a prietenilor şi duşmanilor teatrului.

Cum am adus noi politica, cu un sul subţire

În mod tradiţional, organizatorii festivalului sînt, încă de la prima ediţie, desfăşurată în 1991, Ministerul Culturii, Primăria Municipiului Bucureşti şi Uniunea Teatrală din România – UNITER. Anul acesta, însă, UNITER (care la ediţia 2000 a deţinut direcţia executivă) a fost scoasă cu eleganţă (?) din joc, rezervîndu-i-se exclusiv capitolul „Relaţii cu mass media", primăria s-a retras în ultima clipă din organizare (retrăgînd şi suma cu care iniţial a promis să contribuie), aşa încît Ministerul Culturii (acum, şi al Cultelor) a rămas să danseze singur în arena astfel eliberată. Toate aceste mişcări nu au fost nici întîmplătoare, nici ingenue: preşedintele UNITER este Ion Caramitru, iar Ion Caramitru este membru al PNŢCD... primarul general al Capitalei este Traian Băsescu, iar Traian Băsescu este preşedintele PD... În plus, Ministerul Culturii a încredinţat festivalul, spre oblăduire efectivă, adică spre organizare propriu-zisă, Teatrului Naţional din Bucureşti, al cărui director general, Dinu Săraru, a devenit şi directorul artistic al reuniunii. Lucrul nu este, oricum am lua-o, tocmai firesc: Teatrul Naţional se numără printre combatanţi, avînd spectacole propuse – şi acceptate – în selecţie, iar fondurile „vărsate" de ordonatorii de credite sînt gestionate (evident) de instituţia care asigură funcţionarea evenimentului...

Pe ici, pe colo, prin părţile esenţiale

După ce, în primii 5-6 ani de viaţă, festivalul a trecut prin tot felul de avataruri, ba fiind competitiv, ba ne-, ba avînd „off", ba ne-, ba desfăşurîndu-se, normal, la Bucureşti (între altele, a fost conceput şi ca un festival pentru bucureşteni, întrucît Capitala era unul dintre puţinele oraşe nedotate cu o asemenea manifestare), ba mutîndu-se, dintr-un avînt decizional ex-centric, la Iaşi, din 1997 lucrurile păruseră a se stabiliza cît de cît. Deşi continua (şi continuă) să nu fie o instituţie de sinestătătoare – parcă în ciuda măreţului adjectiv *naţional* cu care a fost împodobit –, FNT căpătase, totuşi, un director numit pe 3 ani (regretatul critic Cristina Dumitrescu, căreia îi succedase, în 2000, subsemnata), totodată selecţioner unic al spectacolelor participante. Preluînd, acum, festivalul, noua echipă de la Ministerul Culturii a anunţat, iniţial, că nu va proceda la modificări majore, mai ales că timpul rămas la dispoziţie pentru pregătirea evenimentului era, după atîta matură chibzuinţă, foarte scurt. Într-adevăr, schimbările au părut minore: în loc de un selecţioner, patru (o echipă de patru critici, din care am făcut şi eu parte, fiind „delegată" de Senatul UNITER), şi în loc de *o* echipă organizatorică (anul trecut ea a cuprins vreo opt persoane), *zece* „colective" (ce mîndru sună acest cuvînt!), printre care, de exemplu, „Colectivul pentru relaţii publice", dar şi „Colectivul pentru relaţia cu mass-media şi activităţile promoţionale", sau „Colectivul pentru organizarea activităţilor de protocol, translatori, invitaţi din străinătate", dar şi „Colectivul pentru organizarea programelor invitaţi străini". În total, 53 de persoane. Pentru oricine cunoaşte cît de puţin obiceiurile pămîntului, e de prisos, cred, să menţionez că niciodată participanţii nu s-au plîns de atîtea încurcături, neconcordanţe şi neglijenţe ca acum, cînd erau atît de mulţi cei meniţi (şi plătiţi) să contribuie la „bunul mers". De fapt, dacă n-ar fi existat studenţii teatrologi (care sînt pregătiţi şi pentru management artistic) şi îndrumătoarea lor, Ludmila Patlanjoglu (care e, totodată, preşedintele Secţiei române a Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru – AICT), monumentalul edificiu organizatoric al festivalului s-ar fi prăbuşit cu zgomot. Sau fără.

De la care putem zice că depandă

Dar lucrul cel mai important într-un festival de teatru este ca spectacolele pe care el le oferă publicului să fie bune – toate, sau cît mai multe dintre ele. Întrucît m-am numărat printre selecţioneri, ar fi, desigur, nepotrivit să formulez aprecieri în legătură cu reprezentaţiile invitate, exaltînd ori deplîngînd calitatea uneia sau alteia. Nu voi spune decît că echipa din care am făcut parte, alături de Ludmila Patlanjoglu, Natalia Stancu şi Ion Parhon – o echipă alcătuită *ad hoc*, nu sudată prin preferinţe şi aversiuni verificate în timp – a fost obligată să lucreze în grabă, recurgînd în (prea) multe cazuri la vizionarea spectacolelor pe casetă şi străduindu-se să „acopere", prin selecţie, cît mai mult din presupusa diversitate de gusturi a publicului. Ce-i drept, organizatorii ne-au lăsat în pace: nu au intervenit, nu şi-au impus părerea, nu ne-au dat „indicaţii preţioase". (Cu gîndul – îmi şopteşte un diavol la urechea stîngă – să poată oricînd declara: nu noi, criticii au ales!) Aşa încît selecţia a avut, fatalmente, o fizionomie incertă: a fost nu o medie, ci o sumă a preferinţelor celor patru oameni. Altminteri, unele spectacole ne-au surprins, în festival, chiar şi pe noi: de unde „acasă" erau bune, sau măcar interesante, sau măcar nedăunătoare, „în deplasare" s-au dovedit plicticoase, jalnice, inutile. Misterele teatrului? Poate. Sigur, însă, răspunsul are a face cu o marfă tot mai rară pe piaţa teatrală românească: profesionalismul... Asta e însă altă chestiune. Deocamdată, iată, totuşi, cîteva dintre titlurile care, după informaţiile mele, au întrunit cele mai puţine nemulţumiri: *Hamlet* de Shakespeare (la Naţionalul din Cluj) şi *Aşa este (dacă vi se pare)* de Pirandello (la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj), ambele în regia celui ce a fost artistul şi „meşterul" Vlad Mugur, *Unchiul Vanea* de Cehov (la „Bulandra"), în regia rusului Yuri Kordonsky, *Creatorul de teatru* (la Teatrul ACT), în regia lui Alexandru Dabija, *Spirit* de Margaret Edson (la Mic), în regia Cătălinei Buzoianu, *Kasimir şi Karoline* (la Teatrul „Tamási Áron" din Sfîntu Gheorghe), în regia lui Bocsárdi László, *Jocul dragostei şi al întîmplării* de Marivaux (la TNB), în regia lui Felix Alexa, *Beatles... şi toată lumea era a mea!* de Sharman MacDonald (la Piatra Neamţ), în regia Adei Lupu, *Acasă* de Ludmila Razumovskaia (la Teatrul „Creangă"), regia: Radu Apostol.

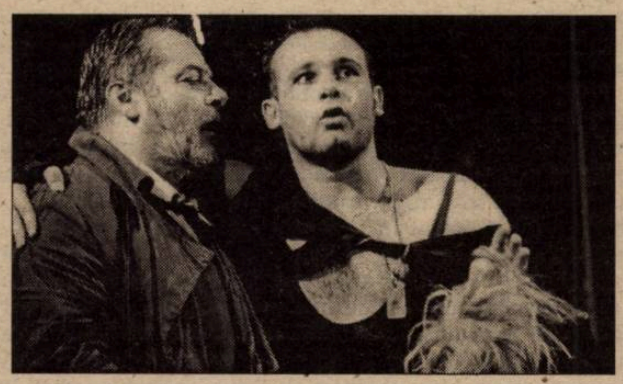

Anton Tauf (Polonius) şi Sorin Leoveanu (Hamlet) în spectacolul ***Hamlet****, regia Vlad Mugur*

Pupat toţi Piaţa Endependenţi

Celor şaisprezece spectacole reţinute de selecţioneri li s-au adăugat reprezentaţiile din ceea ce, cu un termen a cărui improprietate am obosit să o tot demonstrez, s-a chemat „secţiunea off" a festivalului. Anul acesta au existat chiar două off-uri, unul, ca să zicem aşa, oficial, adică epitropisit de unul dintre „colectivele" pomenite, altul, organizat de Teatrul Luni şi Teatrul ACT sub denumirea „Undergreenact". Ba, de fapt, au fost chiar trei, pentru că la FNT a mai venit, nechemat nici de independenţi, nici de... dependenţi, şi Naţionalul din Tîrgu-Mureş... Despre spectacolele acestea nu voi spune nimic, pentru că, din cauza programului încărcat, nu le-am putut vedea. Din ceea ce ştiu despre o montare sau alta, „prinsă" pe parcursul stagiunii, aş putea conchide că manifestările independenţilor au fost, ca şi festivalul „mare", cînd mai atrăgătoare, cînd mai respingătoare. Dincolo însă de estetica imprecisă a mişcării independente (admiţînd că e o mişcare...), alta este, după părerea mea, adevărata problemă a acestor trupe, foarte diferite ca orientare şi chiar ca finanţare: aprig clamata lor „independenţă" este o perfectă iluzie. Simplul fapt că ele au stat, anul acesta ca şi anul trecut, agăţate de pulpana paternalistă a FNT, în cadrul căruia s-a organizat şi un colocviu pe tema lor (intitulat, caragialian, desigur, dar cu o ironie pe care nu cred că neatîrnaţii noştri au sesizat-o, „Junã sunt, de nimeni nu depand"), e o manifestare peremptorie a acestei iluzii. Mai trebuie adăugat doar că prima pagină a programului independenţilor reproducea un citat din cuvîntarea rostită, în prima seară a Festivalului Naţional de Teatru „Ion Luca Caragiale", de pe scena Teatrului Naţional „Ion Luca Caragiale" din Bucureşti, de către directorul acestui teatru şi al acestui festival, Dinu Săraru...

Asupra acestora, eu nu mai am nimic de spus. Mă întreb numai ce ar avea de spus „patronul". Dar mai bine să tacă, pentru că îl aşteaptă clipe grele: guvernul României a *decretat* anul 2002 drept Anul Caragiale...

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Liviu ORNEA

Nedumeriri

Ştiţi snoava cu băbuţa care îşi aduce vaca cea costelivă şi nedătătoare de lapte la tîrg doar ca s-o facă de ruşine? Eu cred că tot ca să fie făcute de ruşine au fost invitate la Festival unele spectacole. Şi nu puţine, din păcate.

Ce căuta aici un spectacol prăfuit ca „Filumena Marturano" de la Braşov? Dacă nu l-aş fi cunoscut, aş fi zis că Felix Alexa e un regizor bătrîn şi plictisit. De data asta nu s-a putut sprijini, ca în „Nunta lui Krecinski", doar pe actori. Virginia Itta Marcu declama frumos, cu faţa spre public, cu distincţia tragică unei mari cucoane, de parcă Filumena era os princiar, nu fată de mahala trecută bine prin bordel. Ce căuta momentul Commedia dell'arte (singurul moment proaspăt, de altfel) într-un spectacol în cheie realistă? Oare doarme liniştit criticul care a scris despre Virginia Itta Marcu: „Niciodată – ca aici – *perfecţiunea* nu s-a împletit atît de desăvîrşit cu *firescul* deplin. Un firesc ce refuză tonurile înalte, gesturile demonstrative, teatralitatea emfatică."*

Cui serveşte un asemenea amestec al valorilor? Dacă aici s-a atins perfecţiunea... Pe cine păcălim?

Dar „Erendira" de la Oradea? De ce să pui nişte actori formaţi (vorba vine) la şcoala realismului psihologic să facă ce nu ştiu, ce nu pot? De ce, dacă nu eşti în stare să-i înveţi să joace? Ce poveste, ce atmosferă fantastică, ce vrajă, care Márquez? Bîte, zgomot, ţipete, trupuri neexpresive, în rest nimic. Unul, două momente frumoase (dansul mireselor) nu ajung să salveze spectacolul. Cel ce a scris despre „o frumuseţe gradată, cu discreţie de basm şi explozii coregrafice" o fi văzut acelaşi spectacol? Dar cronicarul care a văzut „un spectacol captivant, de o teatralitate vie, al cărui tablou irizează în zonele realismului magic al operei de referinţă" n-are insomnii?

Şi, vorba optimistului, s-a putut chiar mai rău. Asemenea spectacole nici nu merită comentate. Li se dă prea mare importanţă.

De ce o fi aşa greu de făcut un spectacol normal, adaptat posibilităţilor trupei? De ce-or vrea toţi să facă Artă? Meseriaş e vorbă de ocară?

Am avut bucuria unor spectacole excepţionale, ca cele ale lui Vlad Mugur de la Cluj, „Unchiul Vanea" de la Bulandra, am avut seri foarte bune la „Kasimir şi Karolina" de la Sf. Gheorghe (maghiar), „Călătorii cu dricul" de la Timişoara (maghiar). Dar totuşi, prea multe spectacole proaste în Festival.

Nu cred că trebuie operat cu alt criteriu de selecţie în afara celui estetic. Nu cred că Festivalul Naţional „I.L. Caragiale" are menirea să încurajeze ceva sau pe cineva. Existe alte prilejuri pentru asemenea, necesare, acţiuni. Festivalul acesta trebuie să consacre valori, nu să aibă vocaţia exhaustivităţii. Nu e un tîrg. Dacă nu sînt destule spectacole bune, să facem un festival mai sărac. Nu-i o mîndrie, dar nici o ruşine să recunoşti, cinstit, că eşti sărac.

---

* Citatele sînt luate din caietul-program al Festivalului.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Bărbatul, în sfîrşit, obiect

Revista *Cosmopolitan* din ultima lună e plină de surprize. Printre altele există, pentru femeile „poftcioase“, un calendar cu bărbaţi puţin dezbrăcaţi. „Puţin“ semnifică, aici, „în limitele permise“, adică nu mai mult decît la mare, pe plaja comună. Noutatea constă pur şi simplu în faptul că e vorba, în sfîrşit, de un calendar cu bărbaţi. În sfîrşit nu pentru că femeile isterice din toate colţurile ţării de-abia aşteptau un suport pentru simţirile lor năbădăioase. Ci pentru că, pînă acum, toate calendarele cu nuduri sau semi-nuduri prezentau numai femei. Neuitate vor fi japonezele bronzate, în costume de baie destul de decente, care ne făceau cu ochiul şi-şi schimbau, în relief, poziţia seducătoare pe mulţi din pereţii apartamentelor noastre de bloc.

Cosmopolitan reversează, firesc, poziţiile, dîndu-i şi femeii ce-i al bărbatului, şi viceversa. În sfîrşit, trupul, poate mai puţin voluptuos al bărbatului, devine obiect din subiect al dorinţei. Sau, pur şi simplu, al contemplării. Bărbaţii din calendar învaţă şi ei să pozeze, să fie sexy cu tot dinadinsul, să-şi arate ceva, să zîmbească savuros, cu subînţeles. Pe scurt, să se supună şabloanelor, să se potrivească unui calapod al dorinţei fixat de produsele vestimentare şi cosmetice, filmele şi cîntecelele comerciale şi manualele de popularizare. Din păcate, nu prea reuşesc. Chiar pe coperta calendarului adastă patru masculi forte ce, cu figuri şăgalnice, se prefac că-şi dau jos chiloţii. Sînt numai muşchi, şi arată ca un lot de înotători după/sau pregătindu-se pentru un antrenament. Cei din *Full Monty*, în imperfecţiunea lor firească, erau mai sexy. Luna ianuarie ne prezintă un cap de bărbat bine ieşind dintr-un tricou. Privirea este vizionară, dar maioul aduce a tetra, pe care le foloseam, la sport, cu toţii, în şcoală... Bărbatul din februarie este un dur în toată puterea cuvîntului, şi cu adevărat dezbrăcat. Altfel, un pic cam zgribulit. Cel din martie e un soi de Brad Pitt într-un sexy mediu de *office*, adică, sprijinit, la bustul gol, de nişte sertare. Pare a fi Rebelul. În aprilie – doar un bust. Probabil, statuar. În mai, un tip latino într-o cămaşă albă, şifonată doar cît trebuie, cu o ţigară în colţul buzei. Periferic-meditativ, în stil neo-realist italian. În iunie, un pletos cu plasă de pescuit pe umeri, ieşind din apă în stil Marimar. În iulie, un soi de aborigen solar, cu părul vîlvoi, războinic. În august, un cap de mulatru galeş odihnindu-se pe luciul unei ape. În septembrie, cel mai nefericit, un băiat sportiv ţinîndu-şi chiloţii coborîţi pudic. În octombrie, un *African* poate *American* umflîndu-şi infernalii muşchi în ploaie. În noiembrie un tip dezbrăcat, dar pios, părînd să se roage. În decembrie, un bărbat adevărat arătîndu-ne spatele, cu toate formele lui, pe un pod.

Toţi s-au străduit să fie sexy. Fiind bărbaţi, n-au reuşit, sună comentariile unor studente inteligente, cărora le-am arătat calendarul. E ceva forţat în ei. Nu mai spun că lipsesc tipuri atît de familiare nouă, precum Intelectualul neglijent, Întreprinzătorul burtos, Funcţionarul chelios, sau Bătrînul domn bine. Dar ei sînt din altă poveste, veţi spune. Nici gospodina rubicondă, în capot matlasat, nu este un personaj Cosmo. Şi, pe deasupra, bărbaţii din calendar au o utilitate: aceea de a fi schimbat canoanele. Sînt sigură că voi vedea calendarul pe biroul a numeroase femei de afaceri. Nu degeaba Chippendales au avut atîta succes la noi.

▲

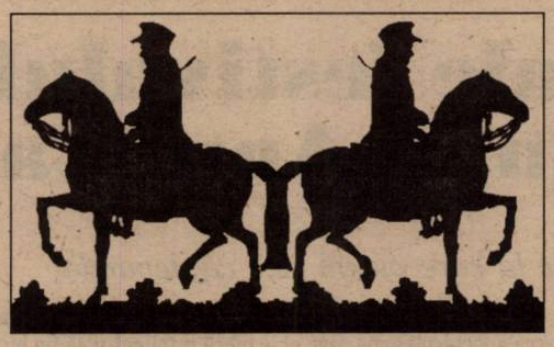

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Dilema – o revistă poliţistă!?

E de mirare – ce zic?, chiar de stupoare! – uşurătatea cu care dl Florin Constantiniu, un istoric care nu obişnuia să arunce cu vorbele precum publiciştii senzaţionalişti de mîna a doua – a denunţat de curînd *Dilema* ca pe o revistă poliţistă! *(Adevărul literar şi artistic,* nr. 514, pag. 13, „Despre Tony Judt şi despre stalinismul în veşmînt democratic“). O revistă a celei mai recente poliţii – aceea de opinie. Ideea este de-ajuns de smucită ca să pretindă unele detalii. Poliţia de opinie – după cum explică dl Florin Constantiniu, împrumutînd şi manipulînd termenul din „Geopolitica haosului“ a lui Ignacio Ramonet – este aceea care, avînd ca misiune instituirea unei gîndiri unice, „veghează sau monitorizează tot ce consideră a fi abatere de la corectitudinea politică şi denunţă imediat pe culpabili. *Dilema* are «meritul» (drăguţele ghilimele ale ironiei finuţe! – n.m.) de a fi exprimat concis principiul de bază care călăuzeşte poliţia de opinie: «un antiamerican este un antiromân». Formula are o izbitoare asemănare cu cea din perioada stalinistă: «Nu poţi fi patriot adevărat dacă nu iubeşti Uniunea Sovietică». Atunci, nu-i aşa?, USA = Uniunea Sovietică Ailaltă“.

Înveselit de oralitatea acestui „nu-i aşa?“ în stilul unui istoric nu prea glumeţ de obicei, uşor întristat de precaritatea bancului cu USA, mă văd nevoit să-i spun foarte pedestru dluî doctor în ştiinţele istorice că „nu-i aşa! Nu-i deloc aşa!“.

Pînă ca *Dilema* „să fi exprimat concis principiul de bază care călăuzeşte poliţia de opinie“ (expresie cu care nu te joci! – n.m.) – un savant scrupulos, obsedat de sinceritate, nuanţă şi adevăr ar fi trebuit să indice unde, în ce număr al *Dilemei,* cînd, la ce dată şi sub ce semnătură a văzut lumina tiparului acest principiu şi încă „de bază“. Era absolut obligatoriu, fără nici un „nu-i aşa?“ excesiv de jucăuş. Chiar şi în turnătoriile de principii la orice circă de poliţie, un istoric trebuie să fie precis, altfel riscînd să fie luat drept un simplu sectorist de serviciu noaptea, la telefon, la ora tuturor zvonurilor.

Dar admiţînd că a existat în *Dilema* o asemenea formulare – „un antiamerican este un antiromân“ (nu-i voi face dlui Fl. C. serviciul căutînd eu, în locul său, acel articol în colecţia noastră...) – apare o altă aiureală: de unde pînă unde această *opinie* urma să devină un „principiu călăuzitor“ al revistei? Eu, de pildă, simplu redactor la *Dilema,* nu mi-l însuşesc şi nimeni, de la redactorul-şef la doamnele de la corectură, nu a încercat vreodată să mi-l impună, cum s-ar fi cuvenit normal între poliţişti de opinie şi gîndire unică; într-o istorie sinceră a *Dilemei* ar trebui să precizez că nici un cititor nu a sesizat vreodată existenţa unui asemenea principiu călăuzitor, cea mai bună dovadă fiind celebra noastră pagină a doua, a dilematicilor, unde s-au înfruntat anti şi proamericani care numai de gîndire unică şi corectă politiceşte nu au dat semn. Să nu-şi fi dat nici unul seama că scrie unei reviste poliţiste aflate azi în slujba FBI-ului, după ce ani de zile a fost acuzată fie că-i a lui Iliescu, fie a lu' Emil? Sau – mai simplu – să nu fi citit urmăritorul nostru pagina asta a doua, dominată într-adevăr de un principiu călăuzitor: adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea? Este foarte probabil; există inteligenţe pentru care un banc antiamerican e mult mai izbitor decît o idee a lui Faulkner.

Foarte grijuliu în demascarea stalinismului înveşmîntat democratic, dl Florin Constantiniu se manifestă ca un pravdist (în româna anului 2001: ca un încuiat!) în înţelegerea democraţiei care domneşte în paginile şi convingerile *Dilemei.* E jenant că trebuie să dezvălui acest adevăr elementar – la noi, punctele de vedere ale colaboratorilor nu devin obligatoriu principii călăuzitoare; ca şi la *Adevărul literar şi artistic,* nu-i aşa?

Totuşi, în faţa unei astfel de „gîndiri (într-adevăr) unice“ – „*Dilema,* revistă a poliţiei de opinie“! – mă ispiteşte să recunosc, fără ghilimele zburdalnice, că redacţia noastră are o vină: trebuia să precizăm, număr de număr, insistent pînă la plicticos şi inutil, că aparţine autorilor întreaga responsabilitate a articolelor pe care înţelegem să le publicăm conform criteriilor noastre; ne-am fi înscris într-o tradiţie, într-un şablon la care, e drept, s-a renunţat nu numai la noi, socotindu-se că e o precizare caducă într-o presă democratică. Pe de altă parte, rămîne tenace întrebarea dacă spirite atît de uşuratice şi rapide în ceea ce se numea cîndva „o generalizare pripită“ ar fi fost intimidate de acest şablon. Dl Florin Constantiniu, cel puţin dînsul, ne duce, dar nu ne lasă în ispită; căci, înainte de a-şi semna denunţul, domnia-sa persistă, vizionar, ca un Conu Leonida faţă cu poliţia de opinie: „...pe măsura apropierii summitului de la Praga din 2001, este de aşteptat ca poliţia de opinie să fie tot mai vigilentă; vom asista probabil – după scenariile cunoscute din anii '40-'50 – la «demascarea» duşmanilor potrivit principiului din *Dilema:* «un antiamerican este un antiromân». Gîndirea unică va înăbuşi şi atunci orice pîlpîire de gîndire liberă“. Enigma acestor profeţii o constituie prea veselele şi ironicele ghilimele din jurul „demascării“. Cum, adică? Nu va fi o demascare propriu-zisă? Iar va fi ceva aşa şi aşa, ca la români? *Passons.*

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Mioriţa

„Dorm la Energeticienilor, la Cămine, în spate. Dero, 10 cutii fac cap de pat. Cartoane, peste 50, că moale îmi place de-o viaţă. Aşa, mă acopăr cu zdrenţe: halate, chiloţi, pungi, fuste, tablă. Am luat juma de roabă şi o pun deasupra cînd dorm, ca să nu mă stropesc. La picioare, cutie de la sabie. Bag picioarele acolo, e de plastic, nu se udă. Cînd mă întorc de pe o parte pe cealaltă, am loc. Am o uşă veche ce o pun atîrnată de un colţ ca să facă umbră, cort. Am fost doctor de cîini. M-a muşcat un pechinez de gură şi sînt strîmbă. M-a muşcat un boxer de picior şi şchiop-şchiop. Aşa am învăţat «Cîinele şchiop» de Veronica Micle. După aia, mi-a urlat în ureche un halki polar şi nu am mai auzit cinci luni, doctorul Băltuţ de la Spitalul Bagdasar mi-a zis că e pe chestie nervoasă şi se dă la cîinii de trei luni. Mi-au luat licenţa de liberă practică. Am făcut memo-

rii la: Spital, Ministerul Sănătăţii, Teatrul Naţional, Sanepid, Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor, Guvern, ziare şi reviste, televiziuni, Preşedinte. Nici un răspuns. Nevenind răspuns, m-au dat afară din casă, pentru neplată: plicuri, scrisori, căsuţa poştală, radio, televizor, gaze, chirie, întreţinere. Aveau dreptate, nu puteau să mă lase fiindcă nu aveam posibilităţi. Cum să plăteşti, dacă nu munceşti, în ce să munceşti, dacă nu te lasă? Acum nu muncesc. Mănînc la Sofitel, îmi dă un bărbat. Într-o seară, mi-a cîntat un licurici în ureche şi mi-a zis: «Vei avea de suferit, dar trei zile vei fi fericită.» Trei zile nu văd, de ce, dar îmi place. Uite, mi le-am luat de treizeci de ori. Şi mie mi-a plăcut. Uite, de mîine îmi iau a 31-a oară trei zile. Şi îmi place să fac ce mă gîndesc: să nu-mi fie frig, să nu-mi fie foame, să beau de la robinet, nu din băltoacă, să mă spăl pe faţă...“

▲

HUMANITAS
cartea care dăinuie

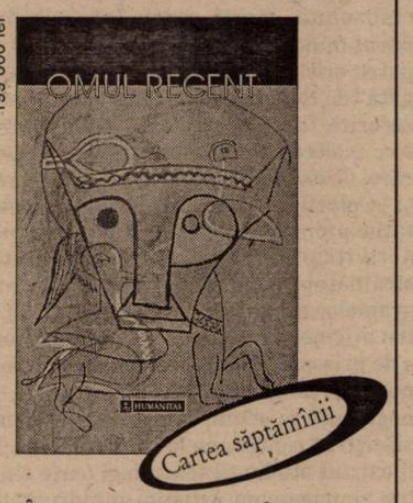

În seria ESEIŞTI ROMÂNI
H.-R. PATAPIEVICI
Omul recent

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Gărduleț

Mai întîi a fost Casa Republicii. Pripăşită pe la oraş, urîndu-l, în puţinătatea ei, turma de neica-nimeni, coate-goale ajunşi oameni de stat a decis să schimbe peste o sută de hectare din centrul capitalei României în curte (pe măsura casei), ca la ţară. Aşa se face că „specialiştii" care au „proiectat" Casa Republicii au şi înţărcuit cu un gard de o nesimţire aiuritoare acest perimetru pe care mai întîi l-au demolat, transformîndu-l în maidan. Astfel redus la starea sa originară, semăna mai bine a peisagiul interior de sat sau mahala, de unde provin mai toţi foştii clienţi ai arhitectei (încă!) şefe a edificiului, Anca Petrescu. O sută de hectare, destinate celei mai publice clădiri din România, au devenit fund de curte, cu bălării şi toate acareturile respective: barăci de şantier şi lucruri netrebuincioase, în dereliţiune. În centrul Bucureştilor zace prototipul monumental al curţii de infra-ţară scornicesteană.

Atitudinea acestor neisprăviţi faţă de spaţiul public dovedeşte nu doar lipsa lor de concept, ci şi atitudinea primitivă faţă de formele urbane, aşa cum le-au găsit cînd s-au pripăşit pe lîngă capitală. Dacă vreun loc le face trebuinţă, este imediat înţărcuit şi asumat ca fiind „privat", al celui mai puternic. Nu mă refer numaidecît la bietele locuri de parcare luate în posesie prin gesturi mult prea asemănătoare modului în care cîinii îşi marchează teritoriul, decupîndu-l, spre a-l recunoaşte ca fiind al lor. Mă refer şi la monumentele înţărcuite cu gărduleţe şi cu lanţuri. Mă refer şi la gesturile flamboiante ale unor instituţii de stat care şi-au făcut, pe banii noştri, garduri inexpugnabile. Exemplul – care mă lasă visător pe mine şi indiferenţi pe toţi primarii sectorului 6 care s-au perindat de atunci încoace – este modul primitiv, trufaş şi fraudulos în absolut cum Oficiul Poştal 66 din Drumul Taberei şi-a făcut garduri din tablă şi fier forjat, luînd cu siguranţă drept model bigudiurile din capul soţiilor şefilor, felinarele de cimitir şi în general acareturile pe care le ţin minte din curtea d-lor de la ţară. Cu aceste instrumente au făcut un ţarc uriaş, împiedicînd şi accesul la oficiul poştal (normal, nu? – clienţii îi mai deranjează pe cei din regiile autonome, altfel s-ar descurca minunat pe banii noştri), dar rezolvîndu-şi spinoasa problemă a parcării maşinilor proprii. Ţarcul e, fireşte, păzit cu puşca de jandari.

Mai de curînd, veţi fi observat cu siguranţă că modelul mental promovat de tătucul d-lor nu a murit. Cam tot ce se putea împrejmui cu gărduleţ în Bucureşti s-a împrejmuit cu gărduleţ. Întrucît sînt incapabili să administreze spaţiile verzi şi să închipuie locuri publice, primarii le împrejmuiesc ca-n cimitir, nu mă îndoiesc după desene cu siguranţă făcute de chiar d-lor. Cum altfel? Este imposibil să mi se dovedească faptul că ar fi fost proiectate de un arhitect avînd cunoştinţe fie şi rudimentare de feronerie. Este imposibil ca primarii de sector să fi cerut opinia arhitecţilor şefi de sectoare şi d-lor, în deplinătatea facultăţilor d-lor profesionale, să fi acceptat gărduleţe ca acelea împrejurul parcurilor şi al spaţiilor publice. Aşa cred eu, în naivitatea mea incurabilă, că este totuşi imposibil. Mai cred de asemenea că nici primarul general şi nici arhitectul şef nu le-au văzut încă, pentru că le-ar fi scos pînă acum!

Nu ştiu ce a fost în mintea celor ce au pus gărduleţ în faţa senatului, întrerupînd accesul în piaţeta unde se află statuia lui Maniu: m-am uitat cu atenţie cum oamenii sar respectivul ţarc pentru că au atitudini fireşti faţă de spaţiul *lor* public. Nu pot să-mi imaginez decît că cei de acum au făcut-o, pur şi simplu, din ură faţă de predecesorii care înjghebaseră – cum, necum – un spaţiu public elegant, poate singurul, din centrul oraşului. Nu ştiu ce este în mintea celor care, în loc să întreţină parcul Izvor, îl înconjoară ca pe un imens cimitir ce este, dar apoi îngăduie festivaluri ale berii pe locul unde a călcat Sfîntul Părinte. Probabil, cei ce ne pîngăresc cu gărduleţe mediul urban visează la măreţia gardului de curte de la ţară al Casei Republicii; dar, pigmei în comparaţie cu Ceauşescu şi, respectiv, Anca sa Petrescu, nu o vor mai atinge vreodată...

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Sfetnicul şi crocodilul

Se spune că odată, demult şi departe, trăia un împărat simpatic. Avea barba lui Paul Daian, energia lui Adelin Petrişor şi înţelepciunea lui Anghel Rugină. Împărăţia mergea bine, dar asta şi pentru că se înconjurase de un board performant. Sfetnicul său cel mai de seamă era un înţelept vestit, care îi învăţa de bine pe toţi. Dar pentru că totul era prea liniştit în acel ţinut, într-o bună zi împăratul a adus la palat un crocodil mititel. Era verde, avea ochii răi şi dinţii ascuţiţi ca acele. Crocodilul se bălăcea prin şanţul din jurul castelului şi îi băgase în sperieţi pe toţi hoţii. Ţăranii făceau plăcintă cu carne şi puneau cîteva bucăţi în farfurii de lemn pe care le lăsau pe apa din şanţ. De pe atunci se vedea că jivina e deosebită, căci, după ce mînca plăcintele, spăla farfuriile şi le lăsa pe iarbă.

Singurul care nu se temea de crocodil era sfetnicul împăratului. Şedea pe malul apei, pe un covoraş brodat cu scene de la alegeri, se uita drept în ochii fiarei şi îi vorbea de cîte-n lună şi în stele. Minune mare, încet-încet, crocodilul a început şi el să vorbească. La-nceput mai peltic, apoi mai bine, de l-ar fi îndrăgit şi domnul Pruteanu. Ba, mai mult, a început să înveţe de la sfetnic tot ce ştia şi acesta – agronomie, geodezie, statistică, marketing, PR şi altele. Pe măsură ce treceau anii, era tot mai mare, tot mai verde şi tot mai înţelept. Împăratul nu ştia de ce să se minuneze mai mult: de dibăcia sfetnicului sau de isteţimea dihaniei. În fiecare seară, servitorii prindeau crocodilul, îl duceau cu o lectică pînă în sala de ospeţe şi îl aşezau într-o troacă cu apă tulbure. Între două îmbucături, împăratul punea întrebări, iar crocodilul răspundea, măsurat şi enciclopedic. Cîteodată făcea chiar glume şi scanda: *„Ca un cîine turbat, în nemernicia mea, am muşcat mîna care m-a hrănit"*, după care făcea o tumbă şi îi împroşca cu apă pe toţi comesenii. De fapt, pe vremuri, la aceste mese de seară venea sfetnicul, dar acesta era văzut tot mai rar pe lîngă împărat, că nu mai avea loc de jivina cea verde. Într-o bună zi, împăratul îl întrebă pe crocodil ce-şi doreşte mai mult şi mai mult. *Ce să vreau, măria ta,* spuse acela smerit, *aş vrea să fiu eu sfetnicul luminăţiei tale.* Tăcere. *Ştiu eu ce să zic,* îngăimă împăratul, *şi tu şi el sînteţi înţelepţi. Aproape la fel. Pe de-o parte tu ai dinţi ascuţiţi, pe de alta el e totuşi om. Nu m-aş putea hotărî, şi nici n-am de gînd să mă bag între voi. N-aveţi decît să vă înţelegeţi cumva.* Crocodilul mormăi ceva în legea lui şi se lăsă la fundul apei.

A doua zi, cînd sfetnicul stătea pe malul apei şi se gîndea la ale lui (separaţia puterilor în stat), crocodilul apucă de covoraş şi-l trase în apă. Sfetnicul se sperie, şanţul era adînc şi el nu prea ştia să înoate. În timp ce dădea disperat din mîini, ţinîndu-se de buruienile de pe mal, drept sub nasul lui îşi deschise botul crocodilul cel obraznic. *Uite ce e,* susură acesta, *vreau să-ţi iau locul la curte şi aici în apă nu mai ai nici o scăpare. Dar, dacă ghiceşti ce-ţi voi face, îţi promit că n-o să te mănînc.* Cu ultimele puteri, sfetnicul strigă: *O să mă mănînci!* Crocodilul rămase cu gura căscată – chiar asta voia, dar pentru că sfetnicul ghicise, nu-l mai putea mînca! Dar, pentru că nu mai putea să-l mănînce, însemna că sfetnicul, de fapt, nu ghicise! Şi tot aşa... Dar, în timp ce el îşi rotea ochii încercînd să înţeleagă cum a fost păcălit, sfetnicul reuşi să sară pe mal, departe de dinţii cei ascuţiţi. Şi, fără să mai stea pe gînduri, plecă încotro văzu cu ochii şi nu-l mai văzu nimeni vreodată pe la palat sau prin împărăţie. O dată s-a zvonit că ar fi fost văzut într-un supermarket din Ohio, dar asta a fost tot.

Crocodilul a fost făcut apoi sfetnic şi un timp s-a bucurat de admiraţia tuturor. Dar, după vreun an, începu să ţină discursuri interminabile şi să mănînce servitori. Cîteva luni mai tîrziu, pe nepusă masă, îi luă chiar locul împăratului. Dar, totuşi, nu-l mîncă. Îl trimise doar în şanţul din jurul palatului, ca să-l apere de răufăcători.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Nani-nani cu un film

Se pare că în noaptea asta n-o să fie uşor. Să adorm în noaptea asta n-o să fie o joacă de copii. Bun, *aux grands maux les grands remèdes*: am nevoie de un film- somnifer, de un film-pentru-nani-nani. Să vedem ce oferă telecomanda. Asta nu. Asta în nici un caz. Poate asta.

Arată desuet, pare uitat, probabil că nimeni altcineva nu-l vede în acest moment, este exact ce-mi trebuie: un film de nani-nani. Acţiunea se desfăşoară la bordul unui submarin nuclear. După toate aparenţele, un film „pentru băieţi", confecţionat la Hollywood prin anii '60. Probabil că cinci minute în compania acestui echipaj inimos (îndreptîndu-se către Polul Nord cu o misiune secretă) vor fi suficiente ca să mă adoarmă. Filmule de nani-nani, de ce nu mi-ai ieşit în drum acum cincisprezece ani? Atunci te-aş fi folosit în scopuri mai înalte decît invocarea somnului: împreună cu prietenii mei, te-aş fi luat în serios ca film pentru băieţi, împreună te-am fi luat ca inspiraţie şi în jocul nostru, poate că eu aş fi fost comandantul. Comandantul pare o figură cunoscută. Unde-şi găsea Hollywoodul eroii cu profil de medalie, mărul lui Adam proeminent, voce virilă, maxilar pătrat şi expresia neschimbată de dîrzenie insipidă? Atît de curajoşi, de nobili şi de puri încît copilul care-i admira putea să aibă nopţi de insomnie în urma unei minciuni sau a unei laşităţi sau a unui furtişag copilăresc, simţind că şi-a trădat eroul preferat, că n-a fost la înălţimea valorilor sale, simţindu-se mustrat de erou. Acum ştiu cine e comandantul: Rock Hudson. A murit în anii '80, una dintre primele victime celebre ale unei boli noi. Nu era nici el atît de invulnerabil şi de neinteresant cum pare în film.

Încă n-am adormit şi mi se pare că în echipaj există un sabotor. Există unul pe fiecare submarin (oare şi pe Dox? – nu mai ţin minte). Cine să fie – transfugul sovietic sau spionul englez arogant şi dubios? Îmi plac spionii sovietici din filmele hollywoodiene; de obicei pot fi recunoscuţi după năravul de a vorbi americăneşte cu un accent caraghios, chiar şi atunci cînd sînt numai ei între ei. Oare cum erau şi cum vorbeau spionii americani din filmele sovietice? Oricum, submarinul se apropie de Pol şi eu sînt din ce în ce mai convins că sabotorul este fie sovieticul cu dinţi de lup, fie englezul cu ochi de cioclu – unul din doi, mai curînd primul. Şi totul e atît de infantil, alabala portocala, o jucărie scumpă *made in* Hollywood (cum s-o fi numind?), o poveste de adormit copiii, dar eu nu dorm şi aventura a început să mă prindă. Submarinul a ieşit la suprafaţă, străpungînd calota, echipajul caută ceva (o capsulă conţinînd un microfilm) printr-o bază abandonată, e viscol şi e plin de cadavre îngheţate, rusul se dă în vileag (el a sabotat, ştiam eu), printre gheţuri se furişează un comando sovietic în echipament alb, şeful lor îi vorbeşte (cu un accent caraghios) comandantului nostru, unul scrîşneşte din dinţi, celălalt îşi încleştează maxilarul, „Daţi-ne microfilmul!", „Ba nu vi-l dăm!", războiul începe acolo, la capătul lumii, dar comandantul gîndeşte repede, distruge microfilmul, salvează situaţia.

Filmul s-a terminat şi nici pomeneală de nani-nani, ba mai mult, aş mai vedea unul, încă şi mai pueril dacă se poate. Aş vrea să-mi redescopăr colecţia de *Pif-Gadget*, pentru aventurile lui Rahan, ale lui Teddy Ted şi ale lui Doc Justice. Dar n-o mai am. Aş vrea să-mi sun cel mai bun prieten şi să-i spun că s-a întîmplat ceva, că gusturile mele s-au întors la un nivel pe care credeam că-l depăşisem şi acum nu mai vreau să-l depăşesc, pentru că acolo totul e simplu şi neschimbat, eroul are în continuare profilul de medalie şi mărul lui Adam proeminent, submarinul arată bine, să se tot joace băieţii la butoane, pentru fete nu e loc şi e mai bine fără ele, sabotorul are dinţi de lup, după care îl recunoşti de la o poştă, înfruntarea finală are loc la Polul Nord, duşmanul are şi el onoare militară, şi nu microfilmul contează, ci aventura. Şi alte adevăruri.

Mi-am amintit titlul filmului (*Staţia polară Zebra*) şi unde am mai auzit de el: se pare că devenise filmul preferat al miliardarului american Howard Hughes, în ultimii săi ani de viaţă, despre care se ştiu puţine lucruri. Legendarul Hughes se izolase complet de lume, locuind de unul singur într-un apartament de pe acoperişul hotelului Desert Inn, deasupra Las Vegasului, înghiţind pastile şi uitîndu-se la televizor. Se pare că nu rata nici o reluare a acestui film. Filmul lui de nani-nani, într-un fel.

▲

SIMT, DECI EXIST

O modalitate, e drept, mai puţin obiectivă de a percepe realitatea este prin senzaţiile pe care diferitele ei ipostaze ni le provoacă. Fie că e vorba de nostalgii, de spaime sau mituri, senzaţiile le filtrează şi ne oferă un posibil reportaj printr-o unificatoare lentilă afectivă. **(I.P.)**

Raluca ION

Dincolo de curtea interioară

E frig, e vînt, e prea devreme acum la Coloane, ceva mai încolo, într-o curte interioară, va fi doar frig, vîntul va fi fără putere, iar timpul nu va mai trece a aşteptare, pentru că vom găsi o bancă, ţigările vor începe să ardă şi, suflînd fum şi abur, vom începe să vorbim, în această zi mohorîtă, despre cele cinci simţuri, despre mult mai multele senzaţii, despre darul lor de a închide într-un cerc de tangibil atîtea şi atîtea lucruri imateriale sau îndepărtate. Mă refer aici la mirosurile bune, de dimineaţă cînd te duci la serviciu, la mirosul înecăcios de fum şi de ceaţă, la beţia mirosului de metrou, care-ţi dă o ameţeală de care nu te poţi sătura vreodată, la mirosul de „Pomul Lăudat", magazinul copilăriei mele, la cel de hotel, de şerveţel ars, de cerneală tipografică; la mirosurile rele: de moş, de bachelită arsă, de pipi pe tablă, de polen. Mai este vorba de senzaţia extraordinară pe care i-o dă palmei bara rece din tramvai, de cea dată de blocurile de gheaţă puse la nunţi şi botezuri peste sticlele de vin, de ceea ce simţi pe frig şi zăpadă, de atingerea paginilor de foiţă de ţigară, de bucata de talc pe care o sfărîmi în mînă ca halterofilii sau gimnastele. Mă gîndesc la lucruri precum senzaţia insuportabilă pentru unii de a mînca ou fiert sau la mazărea la borcan care dă anxietate, la senzaţia de batistă pe dinţi, la plăcerea de a sta într-o cameră care emană vapori de vopsea din giurgiuvele şi din tocul uşii. La cum, în prezenţa lor, coaja amintirilor sau a dorinţelor cedează şi lăsîndu-le atunci să fie trăite pe toate, bune sau rele. Dintre ele unele îşi vor avea aici povestea lor, altele vor rămîne doar enumerate, aşa cum au fost şi în conversaţia noastră sau în gînd.

Să ne întîlnim pentru început cu mirosul de doctor care-ţi strîngea stomacul şi te făcea să plîngi. Să vorbim mai apoi despre uşa de la etajul I al Policlinicii Globului, pe care scria ORTOPTICA, despre hipermetropie şi corectarea vederii printr-un dispozitiv la care trebuia să priveşti fix, pentru jumătate de oră, un elefanţel roz cu o sticlă de şampanie în trompă. Despre aceeaşi uşă în spatele căreia se aflau miile de biluţe colorate pe care trebuia să le alegi, bandajat la ochiul stîng, la nesfîrşit: roşu la roşu, roz la roz, galben la galben, verde la verde, albastru la albastru, mereu amestecate, mereu puse în ordine, pînă cînd ochiul drept ţi se întuneca, începea să-ţi pulseze, să-ţi arate propria lui explozie de biluţe colorate, iar cel stîng, în pansamentul lui bine strîns, îţi dădea mii de ace şi durere de cap. Şi în plictisul şi în ameţeala asta singurul lucru sigur şi reconfortatant era mirosul pansamentului care-ţi strîngea obrazul şi-ţi gîdila pielea de pe gît, un miros în care te-ai fi aruncat ca într-un pat bine făcut, cu lenjeria albă pe care un marinar aruncă o monedă şi aceasta îi sare înapoi în palmă. Dacă pentru mine nervii sterili şi plînsul din nimic au miros de policlinică, mirosul pansamentului, atingerea sifonului, îmi apropie şi acum o stare de siguranţă absolută. Asta doar în cazul meu, îi spun prietenului meu, vrînd să-l provoc mai departe la discuţie. Dar iată că, fără legătură cu discuţia sau cu noi, o femeie bătrînă se apropie în baston de ghena de gunoi din faţa noastră, în această curte interioară plină de elevii liceului „Virgil Madgearu" şi ei stînd pe bănci şi fumînd, aşteptînd să treacă alte ore, cele de şcoală, alături de pensionari şi îndrăgostiţi, îşi rezeamă bastonul de o cutie goală de carton, şi în faţa lumii în frig şi a oamenilor, îşi ridică fusta, îşi dă dresurile ca de copil mic jos şi urinează, liniştit şi îndelung, după care se depărtează încet, dispărînd în scară. Rămînem amîndoi prostiţi, nici unul nu mai spune nimic şi dintr-un fel de simpatie umană refuzăm să procesăm ceea ce am văzut, dar în secunda următoare gîndul îmi zboară la Bobo, la marele fotbalist Bobo căruia în copilărie îi plăcea, fireşte, să joace fotbal în spatele centralei. Vizavi de punctul termic era Posttrafo, unde dacă aveai vreodată ocazia trebuia să intri cu mare atenţie, curentul electric te-ar fi carbonizat la o mişcare greşită, punctul de transformare pe a cărui uşă metalică le plăcea lor să se uşureze în timpul unei partide amicale. Într-o seară de toamnă, se întunecase mai devreme, s-a dus înspre Posttrafo, unde ei obişnuiau să arunce mingile şi camerele de bicicletă sparte, s-a desfăcut la pantaloni şi nu a apucat să termine bine, cînd au apărut fraţii Pungă. Aveau rîcă pe el dintr-o zi de cînd îi întîlnise la Betonieră, cînd unul dintre ei l-a scuipat iar el l-a înjurat de mamă. El nu a apucat să facă nimic, i-au dat un pumn în ureche, l-au lovit de cîteva ori şi i-a curs sînge pe nas, i-au spart buza, Luţă ăla mai mare l-a lovit cu piciorul în coaste. Au plecat după aceea şi l-au lăsat bătut, năucit, sprijinit de uşa aia metalică, cu mirosul de pipi pe tablă. Din ziua aceea nu s-a mai dus să se uşureze la Posttrafo, după cîteva luni fraţii Pungă s-au mutat în Rahova, dar mirosul de pipi pe tablă a rămas, şi astăzi i-ar aduce aminte de cafteală.

Lăsăm aceste lucruri în urmă ca să-l ascultăm pe cel de lîngă mine, să vedem cum atunci cînd era mic mergea cu tatăl lui la mama la magazin. Înainte de asta însă treceau pe la cofetărie de unde cumpărau Cip şi el bea Brifcor, tata bea o bere la halbă, apoi mergeau cu tramvaiul pînă la Ozana unde lucra mama. Odată era iarnă, ningea de mai multe zile era vînt, mirosea a zăpadă, iar tata l-a lăsat în faţa magazinului cu Răducu, băiatul vînzătoarei de la Librărie ca să se dea cu sania. Apoi au mers în depozit, s-au jucat cu un minibiliard, cu cai şi călăreţi de plastic, cu o ruletă căreia el, Mircea, îi pierdea mereu bila, iar la sfîrşit Răducu i-a arătat o maşinuţă de fier roşie. Au plecat după aceea acasă, pe drum i-a venit să facă pipi şi tata l-a dus după nişte boscheţi înzăpeziţi, unde au făcut amîndoi pipi unul lîngă celălalt, ca doi bărbaţi, pe cînd vîntul şi fulgii le înţepau obrajii, iar ei respirau aerul de iarnă. Lui taică-său i-a zăngănit ceva în haină pe cînd se încheia la pantaloni, a băgat mîna în buzunar şi a scos de acolo maşinuţa de fier roşie, la fel cu cea a lui Răducu. A fost atunci în culmea fericirii, a mers cu ea strînsă în pumn şi cu pumnul în buzunar pînă acasă, mai tîrziu maşinuţa n-a mai însemnat nimic, dar din acel moment şi-a dat seama că-i place iarna şi aşa a rămas pînă în ziua de astăzi. Iarna pe frig şi pe zăpadă nu poate fi nefericit, există pentru el ceva care face fericirea imună la eroziunea aşteptării, o face uşor de atins prin simpla respiraţie, prin simplul contact termic, spune şi mai fumăm, mai răscolim prin senzaţii, ne mai aducem aminte de cîte o poveste.

Cînd a murit bunicul lor, Radu avea 4 ani şi Dana doar 2. Radu nu şi-l mai aminteşte foarte bine, Dana deloc, însă toată copilăria lor au auzit oameni povestindu-le despre comoara bunicului, foarte bogat înainte de venirea comuniştilor. I-au luat la colectivizare tot, pămîntul, vitele, el a avut totuşi timpul şi precauţia, se pare, ca să îngroape banii de aur şi de argint pe undeva prin curte sau aiurea. Nimeni n-a ştiut unde şi el n-a spus nimănui, iar la mult timp după aceea a murit în sărăcie. Fără o vorbă despre comoară. Urmaşii lui s-au apucat apoi să sape prin toată curtea, transformînd-o într-un adevărat şantier. Nu au găsit nimic şi s-au resemnat. Ce-i drept, Huck Finn n-ar fi făcut asta. Nici Radu şi Dana. S-au apucat să sape în cîte o vacanţă pe ici pe colo, mai mult în joacă pînă cînd într-o toamnă, cînd Radu avea 15 ani şi Dana 13, au găsit lîngă gardul din fundul curţii 2 monede de aur, găurite în mijloc. Nu le-ar fi găsit niciodată, dacă Radu n-ar fi răscolit aşa, într-o doară, pămîntul dat la o parte. Le-au simţit apoi în palmă, mici şi reci şi această senzaţie i-a făcut să se simtă norocoşi, pe cînd simpla vedere a bănuţilor le-a dat noi speranţe, a se citi isterie, unchilor, mătuşilor şi verilor care caută şi acum cu înfrigurare restul comorii. De atunci moneda este amuleta Danei, dar nu numai ea: „Uite, mi-a spus mai demult senzaţia mea favorită este de metal rece, mai ales în autobuz îmi place să mă ţin de o bară rece. Dacă cineva a încălzit-o prefer să nu mă mai ţin de loc, îmi repugnă chestia asta şi parcă, ai să rîzi că sînt superstiţioasă, parcă mi-ar aduce ghinion".

Vorbind despre senzaţii nu putem să-l omitem aici pe Andi, un prieten comun, şofer pe un Mercedes Sprinter, care e plecat aproape zilnic în curse: la Timişoara, la Braşov, la Constanţa şi în care, din cînd în cînd, ne invită şi pe noi.. E un şofer excelent care conduce şi pune muzică în funcţie de vreme şi de stare, de la Fatboy Slim, la Santana, de la 140 km/h atunci cînd suntem gălăgioşi şi euforici, la 100 cînd se tace pe muzică şi se visează. Atunci simţi o senzaţie de gol în stomac, respiri mirosul de maşină cu aviditate, lumea ţi se dezvăluie puţin cîte puţin şi ceva îţi garantează că este nesfîrşită şi că totul este posibil şi-ţi stă în putere. Din acele drumuri am rămas cu obiceiul de a ne uita peste tot după maşini: Audi TT, Chrysler 300, Volvo S80, ultimele două „fioroase" după expresia lui Andi, Audi A8 şi altele. Atunci cînd un Chrysler apare în faţa unui geam de la autobuz şi aşteaptă la semafor ca pe un nor nemişcat şi cînd, în secunda următoare, dispare pe neaşteptate iar dacă ţii neapărat îl poţi vedea prin parbrizul autobuzului dispărînd în pasaj, atunci simţi cum palmele ţi se răcesc, iar respiraţia ţi se opreşte: cu o maşină ca asta ai avea lumea la picioare. Te trezeşti imediat auzind nişte puşti de undeva din spate: „Orgasm, frate! Ai văzut-o cît de bengoasă era? Belea de belea!" şi, temîndu-te de această afinitate cel puţin suspectă, dacă nu de-a dreptul periculoasă, ai vrea să închei aici cu admiratul maşinilor şi cu povestirea. La final, totuşi, nu mă pot stăpîni „Ascultă Mircea, chestia asta cu senzaţiile, cum s-o potrivi la animale?". Şi iată, că discuţia, o dată încheiată, se reînnoadă, el ştie pe cineva care stă la vilă, are un cîine care tot timpul iese din curte pentru că menajera lasă poarta deschisă. Ei bine, cîinele ăsta are o boală, nu suportă sacoşele alea bătrîneşti pe care le flutură tot timpul după ele babele, cum vede una, cum se repede la ea să o sfîşie. Uneori le mai muşcă de mînă, chiar dacă el are ce are doar cu sacoşa, aşa i s-a întîmplat uneia, acum stăpînii trebuie să-i plătească o rentă pe viaţă din cauza asta. Ce-o fi în mintea lui de cîine?

▲

Stela GIURGEANU

Vize spre trecut

Realismul societăţii româneşti de azi, formala succesiune a politicienilor, regresiunea nivelului de trai şi declinul culturii imprimă, atît tinerilor cît şi bătrînilor, o senzaţie socială acută, o dorinţă de revenire într-un trecut fals idilizat.

De la celebra *Eugenie,* biscuitul liceenilor (cu cremă), mîncat în pauze pe coridoarele şcolilor, la „pe atunci se trăia mai bine", drumul proustian, al reîntoarcerii românilor în timp, parcurge mai multe etape, percepute subiectiv şi hiperbolizate de cele mai multe ori.

Alexei îmi povesteşte de ţigările *Carpaţi* care i-au deschis drumul de fumător. Nu îşi mai cumpără (acum fumează *Winston Lights),* dar mai ia cîte una, cînd i se oferă, iar senzaţia (pe care n-ar egala-o nimic) de atunci, din spatele liceului, îi revine odată cu primele fumuri. Frica, dar şi entuziasmul cu care se ascundea de profi, a dispărut din liceele bucureştene de azi, cînd problema fumatului a fost înlocuită de cea a drogurilor. Era mai bine pe atunci, copiii erau mai copii. Aceeaşi părere o are şi prietena lui, care, de cîte ori trece pe lîngă liceul adolescenţei de demult, îşi aminteşte de aerele ei de vedetă, de cochetăria unui ruj sau a unui creion de ochi. Pe lîngă majoritatea liceenelor de azi, ar fi părut însă o tocilară. Iar pe vremea ei se învăţa, nene, nu cum se face azi, cînd ai de toate şi rămîi cu nimic.

Problema muncii îmi e pusă în vedere şi de vecina mea. Păi cînd vede cum stau muncitorii din faţa blocului şi şanţurile veşnice, (de astă vară), îşi aminteşte cum se muncea „pe atunci". Personal mă îndoiesc de schimbarea stării de „stat", dar nu zic nimic şi îmi continuu incursiunea în senzaţiile pe care socialul le trezeşte inventivilor turişti în trecut. Aflu altele, asemenea senzaţiei „că pe atunci se muncea abitir". Senzaţia că tot „pe atunci" se construiau locuinţe pentru oameni, sau că, ieşit de pe băncile facultăţii (pe atunci oricine ieşea de pe băncile facultăţii) aveai loc de muncă asigurat.

Din acelaşi segment de vîrstă, mi se invocă senzaţia de silă, care apare zilnic la vizionarea programelor autohtone de televiziune. Numai bătăi şi sex. Păi nu era mai bine pe vremuri cînd, în lipsă de altceva, mai punea omul mîna pe o carte? Dacă se găseau cărţi, nu mi se spune, dar totuşi... Altă senzaţie, altă amintire exotică, e născută de rafturile pline ale magazinelor. Dar, paradoxal, imaginea abundenţei aduce o oarecare frustrare şi o mare de tristeţe. „Pe atunci aveam bani".

Exilul de trecut, timpul în care românul nu avea nimic, dar avea vise (bani, case şi mai multă cultură ca acum), a dus la un prezent veşnic nemulţumitor cu un viitor de nereperat. Amnenzia şi blocarea adevăratelor amintiri, toate aruncă omul blajinului mileniu într-o căutare acerbă de senzaţii tari, într-o evadare cu vize, spre un tărîm fabulat de nevoie, spre un alt fel de Dracula Park.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Denunţ la mica publicitate

„Între 1938 şi 23 August 1944 am trăit sub domnia agenţilor. A fost triumful lor necontestat. Ei singuri puteau vorbi, puteau scrie, puteau circula, aşa cum le era voia. Erau acoperiţi. (...) Atît de profund s-a înrădăcinat în viaţa noastră publică obiceiul denunţului încît astăzi, după căderea barierelor poliţiste, după atmosfera de libertate în curs de restaurare, pare normală şi pînă la un punct scuzabilă explicaţia culpabililor de lèse-democraţie traşi la răspundere. Fiecare domn care a îmbrăcat cămaşa F.R.N.-ului (Frontului Renaşterii Naţionale, n.n.), cămaşa verde sau cămaşa antonesciană, cînd este luat din scurt are o scuză tipică la îndemînă. El a fost înalt funcţionar al dictaturii, dar a servit numai aparent regimul, în realitate el era agent, el îl submina, el informa cutare ţară străină şi astăzi aliată, aşa cum îi stă bine românului «imparţial».“

(N. Carandino, în *Dreptatea*, 15 sept. 1945; din culegerea de articole politice „Rezistenţa – prima condiţie a victoriei“, Editura Fundaţiei PRO 2000)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Substanţă profesională, inconsistenţă politică

Între consistenţa profesională (sau, dacă vreţi, intelectuală) a unei personalităţi şi cea politică (sau, dacă vreţi, administrativă) nu există întotdeauna (ce zic eu *întotdeauna*, nu există *de obicei*) concordanţă. Pe la conducerea guvernelor post-decembriste, ca şi pe la vîrful unor ministere culturale, s-au perindat în aceşti doisprezece ani destule personalităţi cu trese semnificative – importante chiar – în domeniul lor profesional: scriitori, artişti, istorici, economişti, jurişti, profesori universitari, lideri sindicali, unii dintre ei remarcabili în sfera lor civilă de activitate, care, în funcţii politice, guvernamentale, s-au ilustrat prin mediocritate, au dat chix, s-au făcut de rîs, dacă nu de plîns.

Nu spun că, înainte de al doilea război, în guvernele României nu s-au înregistrat cazuri de discrepanţă flagrantă: Titu Maiorescu nu a strălucit ca prim-ministru pe cît a strălucit ca director de conştiinţă, critic literar, eseist, nici Nicolae Iorga nu s-a arătat atît de impunător în fruntea guvernului ca în uriaşa sa operă istorică, iar în ceea ce îl priveşte pe Octavian Goga, el a fost un poet admirabil, dar un rău guvernant. După 1989, parcă, personalităţile politice s-au înfăţişat mai discordante decît în orice altă perioadă din istoria guvernării democratice a ţării (nu-i am în vedere aici pe foştii demnitari comunişti, care aveau un oarecare exerciţiu al puterii): Radu Vasile, un bun (se spune) profesor de istorie a economiei a devenit un prim-ministru mediocru, descoperindu-şi tocmai atunci nu o vocaţie politică şi managerială, ci o vocaţie literară (asta lipsea unui guvern şi aşa destul de liric!), Victor Ciorbea, un lider sindical bătăios şi eficient, a fost un prim-ministru anemic, incapabil să reziste la vîntul aprig al tranziţiei, Mugur Isărescu, economist serios, cu rezultate notabile în fruntea Băncii Naţionale, s-a dovedit un prim-ministru fără personalitate. Pe miniştrii culturii îi cunosc ceva mai bine din viaţa civilă. Cu excepţia lui Andrei Pleşu, care a disimulat, cu inteligenţa şi farmecul său, bugetul infim al culturii (totuşi, de trei ori mai mare decît acum!), ceilalţi au fost nişte simple remorci ale unei locomotive care a trecut de cîteva ori peste trupul culturii. Un prozator şi un scenarist de substanţă, Petre Sălcudeanu, a condus ministerul ca pe o maşină veche, ruginită, avîndu-l de cele mai multe ori la volan pe Mihai Ungheanu, Marin Sorescu, un mare poet, nu l-a condus în nici un fel, inspiratul interpret al lui Hamlet, Ion Caramitru, a început privatizarea României cu instituţiile culturale, edituri şi reviste, dovedindu-se un administrator cel puţin neinspirat. Rămîne de văzut cît de bine va continua procesul de desfiinţare a culturii remarcabilul medievalist Răzvan Theodorescu.

Asta este: marile spirite intelectuale nu se prea întîlnesc cu spiritele politico-administrative, chiar dacă locuiesc în aceeaşi făptură.

▲

Cu ochii-n 3,14

CA MELCUL FAŢĂ DE ÎNCĂRUNŢIRE, CA LIMBA FRANCEZĂ FAŢĂ DE *SORRY*, CA LEGISLAŢIA FAŢĂ DE INSOMNIE

● În ultimul număr al revistei de publicitate *Ad Maker*, sociologul Alin Teodorescu ne atrage atenţia asupra unei caracteristici a pieţei autohtone în clipa de faţă: „Piaţa românească este într-o mişcare atît de rapidă, încît cercetarea din 1998 asupra margarinei sau asupra ciocolatei sau asupra ţigărilor sau asupra automobilelor nu mai e valabilă în 2001. Faţă de noi, celelalte pieţe din estul Europei sînt ca melcul faţă de maşină. Românul e dăruit consumului de publicitate (...) dar şi dacă l-ai dezamăgit se întoarce la ce ştie el“. Poate că şi preţul noilor produse contribuie la această dezamăgire. Ipoteză. (**T. C.**)

● Printre roşcatele şi blondele stilate, un anunţ le întrece pe toate în enumerări, chiar pe linia esteticii urîtului: „Psoriazisul, Vitiliga, acneea, infecţia pielii şi unghiilor, bătăturile, negii, ulcerul varicos, obezitatea, subgreutatea, hemoroizii, căderea părului, încărunţirea – sînt înlăturate de noile medicamente descoperite“ *(Libertatea,* 4 decembrie 2001). (**I. P.**)

● „La Şcoala generală nr. 1 din comuna Trifeşti, judeţul Neamţ (...) un elev din clasa a V-a a pus pe scaunul de la catedră, înainte ca profesoara de limba franceză să intre la curs, o grenadă“ *(Adevărul*, 4 dec. 2001). Ce să facă şi şcolarii de la ţară, dacă petardele sînt interzise? (**T. C.**)

● Îmi prezint cele mai riguroase scuze directorului grădinii zoologice din Kabul; dintr-o îngrozitoare eroare de tipar, în *Dilema* de săptămîna trecută, cerbul de care domnia sa se îngrijea ordonînd să fie bine *păzit* urma să fie „bine *prăjit*“... „Sorry!“, cum se spune, tot mai des, şi în limba afgană. (**R. C.**)

● După ce au isprăvit de elaborat legislaţia în toate domeniile importante, deputaţii români se ocupă de interzicerea fumatului în locurile publice. Aşa cum reiese din propunere, toate locurile sînt publice, cu excepţia toaletelor, spaţiu tradiţional pentru fumătorii din ilegalitate. Se va isca o mare aglomeraţie, jenantă pentru cei care au alte gînduri cînd vor să meargă la toaletă. Pînă cînd se va adopta legislaţia din comitatul Montgomery (SUA), unde s-a propus interzicerea fumatului şi în propria locuinţă, propunem ca organizaţiile pentru apărarea drepturilor omului (şi fumătorul e om, nu?) să aloce sprijin moral şi susţinere internaţională celor care au proiecte pentru toalete adecvate acestui scop, oricum mai ieftine şi mai uşor de construit decît locuinţele. (**M. B.**)

● Prin oraşele elveţiene din partea franceză au apărut panouri cu îndemnuri la tratarea (grabnică) a insomniei: „De cînd nu v-aţi mai gîndit să dormiţi noaptea?“. O anchetă discretă a emisiunii *Mise au point* a constatat că îngrijoraţii aparţineau unei mari companii de medicamente care îşi propusese ca cifră de afaceri pe 2002 1,5 miliarde de dolari. Medicamentul căruia i se făcea reclamă (ilegală) se numeşte Stilnox şi provoacă dependenţă. (**S. S.**)

MAI PROFUND DECÎT ORIGINALITATEA, MAI IUBIT DECÎT ECHITATEA, MAI CURÎND LĂMURIT

● Cu George Harrison – care a murit vinerea trecută la 58 de ani, după o luptă îndelungată cu cancerul – nu dispare doar „încă un membru al Beatlesilor“, ci unul dintre cei mai talentaţi şi mai inspiraţi muzicieni ai secolului trecut. Nu chiar atît de prolific ca Paul, mai profund decît John şi mai serios decît Ringo, George a fost, de fapt, cel mai discret dintre cei patru – deşi contribuţia sa la formaţie a fost substanţială: lui îi datorăm cîteva din cele mai bune piese de pe *White Album*, plecarea în India şi „Here Comes the Sun“ – piesă emblematică a erei pop. După destrămarea formaţiei, George a scos splendidul *All Things Must Pass* şi apoi un single („My Sweet Lord“), care ni-l apără definitiv de uitare pe cel care a fost George „Hare Krishna“ Harrison. (**a. l. ş.**)

● Ruşii au şi ei emisiunea descinsă din „Big Brother“-ul occidental, din „Loft Story“-ul francez şi „Vara ispitelor“, la români. În versiunea rusă se numeşte „Dincolo de geam“ – timp de 35 de zile, 3 cupluri sînt închise într-un apartament, filmate încontinuu, imaginile cele mai semnificative fiind transmise de trei ori pe zi. Emisiunea are un succes enorm, dar săptămînalul *Obşciaia gazeta* e rezervat: „Ideea nu e foarte originală pentru Rusia; nu de mult, pe o vreme cînd televiziunea nu era atît de influentă, rolul de Big Brother era jucat de vecinii din apartament, de măturători sau de agenţii voluntari ai NKVD-ului şi KGB-ului. Era de ajuns să foloseşti la toaletă o bucată de ziar cu un discurs al lui Stalin şi te trezeai în lagăr...“ E ceea ce se numeşte – la fel de rece – o observaţie corectă. În Rusia a existat dintotdeauna – şi pe bună dreptate – o mare exigenţă faţă de originalitate. (**R. C.**)

● Vrăjitoarele inteligente se adaptează, cu graţie, sezonului; ghicitoarea Claudia, şcolită în India şi „intrată în Cartea recordurilor“, ne anunţă: „Cine doreşte să-şi petreacă sfintele sărbători de iarnă cu persoana iubită să apeleze la numărul de telefon...“ (conform *Libertatea*, 4 decembrie 2001). (**I. P.**)

● Toată lumea aflase că nu mai merg manelele, dar nimeni nu se aştepta la o aşa dramă: Adrian Copilu' Minune este angajat cu carte de muncă al Filarmonicii din Ploieşti (rău pentru Filarmonică!), obligat prin contract să susţină 14 concerte pe lună pentru un salariu de 2.800.000 lei (bravo pentru Filarmonică!). Una peste alta, echitatea triumfă. (**A. C.**)

● Într-o cofetărie văd următorul „Anunţ: facem torturi cu fotografia preferată“. N-am prea înţeles ce rol are fotografia într-un tort. Mi-e teamă că în curînd vom mînca torturi cu videoclipul sau cu CD-ul preferat. Sau trase la xerox. (**M. V.**)

● În *România Mare*, cineva vorbeşte despre cele 300 de organizaţii care conduc lumea. Printre acestea sînt şi diverse „tancuri de gîndire“. Nu, nu este o metaforă, ci doar o traducere ortodoxă pentru „think-tank“. Deşi, dacă ne ţinem de cuvinte, ar fi mai nimerit: „rezervor de idei“. Şi iată cum traducerea lămureşte mai multe despre traducător decît despre ce trebuia să lămurească. (**C. G.**)

SĂ FIE FASCINAŢIA VITRINEI? SĂ FIE (ÎNAINTE DE A VORBI) UN DRUM?

● Titlu în *Naţional* (luni, 3 decembrie 2001): „Utilizarea rujului de buze imită organul sexual al femeii excitate“. Aşa să fie oare? Cred mai degrabă că folosirea limbii române în *Naţional* imită organul cerebral al ziaristului agitat. (**D. S.**)

● Titlu din *Convorbiri literare* (numărul din noiembrie): „Imaginarul homicenian şi fascinaţia limbajului“. Întrebare: ce înseamnă „homicenian“? Variante de răspuns: a) se referă la gînditorul grec Homicene; b) este o referire la homo sapiens; c) este o aluzie politic incorectă; d) se referă la Homiceanu. Răspunsul corect, pentru a atinge pragul de 30 de milioane, este d. Cine este Homiceanu? – asta nu ne mai întrebaţi pe noi. Eventual pe autorul articolului, domnul Dram. (**C. P.-B.**)

● Dialog pe bune duminică la 12 noaptea, în dreptul Librăriei „Noi“; doi indivizi se opresc şi se zgîiesc la un album din vitrină, pe coperta căruia e o fotografie a Regelui Mihai. Unul zice: „Ia uite ce seamănă cu tine!“. Celălalt: „Cum p...a mea să semene cu mine?!“. „Da, mă, cu poza aia din dormitor.“ (**a. l. ş.**)

● Lucreţiu Pătrăşcanu caracterizînd un martor al acuzării care depune mărturie în procesul său: „om care minte înainte de a vorbi“. (**T. C.**)

● Doi Nicolae (probabil), tată şi fiu (probabil), s-au gîndit (probabil) să scoată un ban. Şi-au făcut o companie de taximetre şi au botezat-o, pe englezeşte, NIK & SUN. Chiar dacă engleza lor e cam de maidan, parcă m-ar tenta un drum cu un taxi NIK & SUN. Dar să fie Soarele la volan. (**D. S.**)

Adrian MIHALACHE

2PD-PN

Cînd Platon numeşte omul un biped fără pene (2PD-PN), el nu caută prin aceasta să ofere o definiţie, combinînd genul proxim cu diferenţa specifică. Imaginea sa *(representamen*-ul) trimite la un interpretant constituit, pe de o parte, din conştiinţa întristată a fragilităţii şi, pe de altă parte, din nostalgia după fiinţa perfectă a androginului, descrisă chiar de el în *Banchetul*. Omul dinaintea scindării era o entitate rotundă, nu numai ca formă, ci şi în sensul completitudinii şi autosuficienţei, cu patru braţe, patru picioare şi două sexe. Intervenţia brutală a lui Zeus l-a lăsat mutilat, frustrat şi măcinat de pulsiunea regăsirii de sine prin complementaritate. Bipedul fără pene este o fiinţă precară şi roasă de dorinţă.

Diogene din Sinope, primul cinic, ia însă *ad litteram* metafora lui Platon. Apărînd, probabil nechemat, la o reuniune de distinşi intelectuali, el aduce cu sine un cocoş jumulit, pe care-l prezintă, în deriziune, cu cuvintele: „Iată omul lui Platon!". Filosofii, ignorîndu-i impertinenţa, i-au apreciat logica. Luînd, cu naivitate, reprezentarea drept definiţie, ei au găsit de cuviinţă să o completeze: biped fără pene, în regulă, dar cu unghiile late.

Diogene se comportă dezinvolt nu numai cu interlocutorii, ci şi cu semiotica lui Peirce. Ignorînd interpretantul, cu toată încărcătura lui culturală, el ia în seamă doar relaţia dintre aspectul sensibil al semnului *(representamen*-ul, respectiv imaginea bipedului jumulit) şi referentul său, adică omul. Aruncînd ostentativ cocoşul în arena dezbaterii, reduce bogăţia semnificantă a semnului, reducîndu-l la un simplu indice. Procedeul reducţionist este inerent cinismului şi tinde spre caricaturizare. Îl vor folosi, în urma lui, mulţi filosofi care au şocat lumea, unii încercînd s-o explice, alţii s-o schimbe. Peter Sloterdijk, în „Critica raţiunii cinice" (Editura Polirom, 2000), arată cum psihanaliza a dat impresia de cinism „susţinînd ideea că orice faptă omenească poate fi redusă, pînă la urmă, la impulsuri sexuale şi la deformări ale acestora" (pag. 183). Marxismul, insistînd pe determinarea economică, a sugerat, stîrnind bănuiala de cinism, că omul este ceea ce mănîncă *(Man ist was man isst)*. Cinic pare oricine reduce explicaţia la esenţa ei nudă, deci ruşinoasă. Omul de acţiune însă, mai mult decît filosoful, este obligat să procedeze reductiv, dacă vrea să fie eficient. Alexandru cel Mare, nu întîmplător admirator al lui Diogene, taie nodul gordian, în loc să-l desfacă, adică propune o soluţie care nu „dezleagă" problema, ci o desfiinţează. Napoleon este cinic atunci cînd reduce justiţia la pragmatism, afirmînd că ordinul de executare a ducelui d'Enghien a fost „mai mult decît o crimă, o greşeală". Tot el ridiculizează impersonalitatea Puterii, declarînd, într-o cuvîntare ţinută cu prilejul anului nou 1814, an care avea să fie cel al primei sale abdicări: „Ce este cu adevărat un tron? Patru bucăţi de lemn aurit şi o cîrpă de catifea? Nu, tronul este un bărbat, iar acel bărbat sînt eu..." (citat în Peter Sloterdijk, *op. cit.*, pag. 179). După Napoleon, personalitatea (a *sa*, n. b.) rezistă la orice reducţionism, conceptele însă nu. Stalin avea să gîndească la fel, exprimîndu-se mai puţin elegant. Una e să afirmi: *„les gros bataillons ont toujours raison"*, alta să întrebi dispreţuitor: „Papa, cîte divizii?".

Argumentarea cinică nu se reduce la discursul verbal, ea este punere în scenă, în care limbajul corporal este folosit cu expresivitate. Diogene „calcă" pe trufia lui Platon, păşind pe covoarele aceştuia cu încălţările murdare. În acest fel, îi tulbură concentrarea şi-i atrage atenţia asupra imposibilităţii de a se abstrage din concret. Peter Sloterdijk vede în recurgerea la corp o instrumentalizare a animalităţii ca mijloc de argumentare. „Animalitatea reprezintă, la kynic, un aspect al autostilizării şi, în acelaşi timp, o formă a argumentării" *(op. cit.*, pag. 133). Sigur este că masturbarea publică a lui Diogene, ca răspuns la teoria erotică a lui Platon, justifica apelativul de „Socrate dement". Asemenea gesturi trebuie însă înţelese din perspectiva consecvenţei cu care Diogene îşi transforma concepţiile în stil de viaţă, în-corporînd, el însuşi, propria sa învăţătură. Preferăm să vedem în limbajul extins al cinismului nu atît o intruziune a animalităţii, cît o utilizare inteligentă a teatralităţii. Aşa cum, în teatru, corpul actorului realizează unitatea dintre auto-prezentare şi re-prezentare, în discursul cinic, corpul face trecerea de la exhibare la generalizare.

Expresia literară a cinismului este sarcasmul. Ca şi filosoful cinic, scriitorul recurge la reducţia semiotică şi la aluzia corporală pentru a sfida tabu-urile culturale ale societăţii. Eminescu nu face doar o poantă licenţioasă, ci întreprinde o reducţie cinică de la transcendent la corporal cînd spune că *„Duhul sfînt în chip de porumb nu din cer s-a pogorît / Ci mai jos de brîu l-avuse Iosif şi l-a dat Mariei."* („Antropomorfism"). El are în vedere caracterul inerent cinic prezent în demersul reductiv al ştiinţei, atunci cînd glosează asupra darwinismului: *„Zice Darwin după tine / Cum că omul e-o maimuţă – / Simt humorul de gorille / Cînd desmiard-o pisicuţă."* („Scrisori din Cordun"). Distanţîndu-se de propria propensiune romantică, vede dragostea redusă la o sexualitate reglată de legile biologice: *„Să sfinţeşti cu mii de lacrimi un instinct atît de van / Ce le-abate şi la pasări de vreo două ori pe an? / (...) / Nu vedeţi c-acea iubire serv-o cauză din natură? / Că e leagăn unor vieţe ce seminţe sunt de ură?"* („Scrisoarea a IV-a").

Ambivalenţa lui Eminescu – pe de o parte un romantic dezgustat de realitate, pe de altă parte, un cinic rece, suspicios la adresa construcţiilor mentale – ne ajută să facem o distincţie clară între ironia romantică şi sarcasmul cinic. Prima devalorizează lumea reală, în raport cu puterea fanteziei eliberate, a doua subminează construcţia imaginaţiei, invocînd constrîngerile realului. Romanticul ironizează lumea ca derizorie: *„O ladă este lumea cu vechi buclucuri – ceriul / De stele şi comédii vă este un hămbar."* („O, adevăr sublime..."), dar crede că se poate distanţa de ea, negînd-o cu superbie, pentru a crea o alta: *„Un regat pentru-o ţigară, s-împlu norii de zăpadă / Cu himere!..."* („Cugetările sărmanului Dionis"). Nu este vorba de o simplă evaziune în ideal, ci de un act orgolios de distrugere: *„Aicea este lumea...de-o sfarăm – e sfărmată. / De sfarăm pe vecie acest idol de lut / Eterna pace-ntinde imperiul ei mut"* („Confesiune"). Este interesant şi chiar amuzant să vedem cum un anumit motiv, tratat de Eminescu în tonalitatea ironiei romantice, poate fi reformulat în cheia sarcasmului cinic. Astfel, *„Pe păreţi cu colb, pe podul cu lungi pînze de păianjen / Roiesc ploşniţele roşii, de ţi-i drag să te-uiţi la ele!"* („Cugetările sărmanului Dionis") este un exemplu de ironie romantică la adresa condiţiei umane, în timp ce anecdota: „Ei, şi ce dacă vezi o ploşniţă pe perete? Ce te aştepţi să vezi? Un Rembrandt?" este o cinică punere în scenă a aceleiaşi condiţii.

Cînd analiza obiectivă, detaşată, se lasă ademenită de sarcasmul cinic, ea reuşeşte să rănească profund. Articolul lui Tony Judt, „Romania: The Bottom of the Heap", publicat în *The New York Review of Books* şi reprodus de *România literară* sub titlul „România: La fundul grămezii", a stîrnit numeroase reacţii umorale. Replicile au avut în vedere mai puţin exactitatea diagnosticului, cît corectitudinea detaliilor. Puţini au observat însă că elementul realmente supărător, chiar dacă slab conştientizat, ţinea nu atît de mesaj, cît de stil. Autorul privea, ce-i drept, corectitudinea cu dezinvoltură, dar reducea cu eficienţă adevărul la exactitate. Într-o conferinţă ţinută, pe vremuri, în faţa cercetătorilor ştiinţifici, Constantin Noica sublinia distincţia dintre exactitate şi adevăr, precizînd că prima este reducţia cinică a celui de-al doilea. Spunea el: „Părăsind de mult sublimul divin, cultura noastră a căzut în sublimul exactităţii. (...) Exactitatea a tins să ia locul adevărului, sau măcar să-i poarte numele." („Cartea interferenţelor", Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1985, pag. 170). Situîndu-se hotărît de partea lui Platon, împotriva lui Diogene, Noica repovesteşte disputa în care ultimul susţinea că vede masa şi cupa, nu şi ideea-masă sau ideea-cupă, insistînd că, pentru a ajunge la adevăr, nu trebuie să priveşti doar cu ochiul exterior al exactităţii, ci şi cu cel interior al raţiunii. În cazul articolului lui Tony Judt, dihotomia exactitate-adevăr ar trebui înlocuită de triada corectitudine-exactitate-veracitate. În pofida incorectitudinilor de detaliu, ceea ce spune Tony Judt este exact. Problema ocultată de comentatori, dar adînc resimţită de subconştientul lor, este că americanul e brutal pînă la cinism. Panorama istorică întreprinsă de el nu supără atît prin translaţia în timp a anexării Cadrilaterului sau prin ignorarea locului de baştină al preşedintelui Iliescu, cît prin însuşi faptul că este o *panoramă (panaramă)*, o viziune *à vol d'oiseau*. Din zborul păsării, fineţurile vernaculare se estompează, rafinamentele de detaliu dispar, imaginea se reduce la schemă, iar schema, reductivă prin natura sa, miroase a cinism. Rămîne „fantasma sado-masochistă a unei naţiuni pe care istoria a supus-o la nenumărate umilinţe", rămîne imaginea unuia „dintre codaşii Europei la toate capitolele". România, cea atît de originală, nu este văzută ca „diferită" de alţii, ci

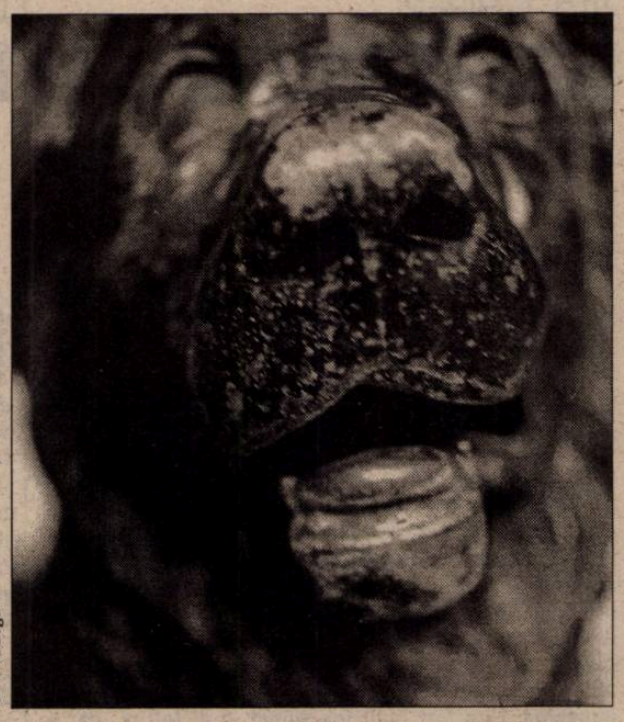

© V. Brega

„doar într-o situaţie mult mai proastă". Mai mult, ea a fost mereu pradă „problemei devorante a propriei identităţi". Menţionînd, în treacăt, că „statul român e o creaţie relativ recentă", autorul nu greşeşte, dar explicînd că românii ar fi fost „guvernaţi succesiv de cele trei mari imperii din Răsăritul Europei: Rus, Austro-Ungar, Otoman", se cam grăbeşte. E uşor de observat incorectitudinea cronologică, mai greu este de contestat exactitatea faptică, dar meritată semnalată eludarea veracităţii prin ştergerea cinică a nuanţelor. Principatele extracarpatice au fost, chiar sub suzeranitate otomană, autonome, iar păstrarea statalităţii este, totuşi, lucrul (nu singurul!) cu care ne putem mîndri. Ne mîndrim, de asemenea, cu unele figuri de elevaţie intelectuală pe care le-am dat lumii, dar Judt se grăbeşte să selecteze două – de care „actualul prim-ministru, Adrian Năstase, face mare caz, (...) cu oarecare stîngăcie" – şi le reduce la o singură dimensiune, cea antisemită. Tendinţa mai veche de a face „elogiul armoniei etnice" şi de „a exploata ideologic creştinismul" ar fi responsabilă de faptul că peisajul cultural autohton, atît de variat pentru noi, ar avea (după Judt) o singură caracteristică principală: imposibilitatea, „pentru mulţi români educaţi" de a „trasa cu prea mare siguranţă graniţa dintre onorabilitate şi lipsa acesteia, în moştenirea lor culturală". Această observaţie, ca şi „predispoziţia de a se supraestima", sînt exacte, desigur, dar cît de cinice în reducţia lor!

Poate cea mai exactă afirmaţie a lui Judt, cu atît mai greu de înghiţit cu cît nu este umbrită de incorectitudini de detaliu, este aceea că „apartenenţa României la Uniunea Europeană va da (acesteia din urmă, n.n.) mai multe bătăi de cap decît satisfacţii". România n-are nimic de oferit şi totul de cerut, de aceea „viitorul acestei ţări rămîne neclar şi, *ca întotdeauna* (s.n.), va depinde de bunăvoinţa străinilor". Bunăvoinţă pe care Judt, cel puţin, arată că o are, atunci cînd spune: „lăsarea României pe dinafara (Uniunii Europene, n.n.) ar fi o ruşine...", deşi nu uită să adauge picătura obişnuită de cinism: „...fără a reprezenta însă un mare pericol pentru Europa". Întorcîndu-şi deodată bateriile asupra Europei, Judt ne restituie speranţa, chiar dacă ne refuză menajamentele: „Fără dorinţa de a-şi extinde beneficiile asupra acelora care au într-adevăr nevoie de ele, Uniunea este o caricatură a ei însăşi şi a celor care cred în ea". El consiliază integrarea României, cu toate dificultăţile pe care aceasta le incumbă, pentru că numai „sistemul de pîrghii internaţionale a reuşit să determine buna purtare a românilor".

Privindu-ne lucid, fără umilinţă, dar şi fără mîndrie, nu putem să nu recunoaştem că atît diagnosticul lui Judt, cît şi terapia propusă sînt exacte, chiar dacă unele simptome sunt greşit înregistrate. Formularea anamnezei, ca şi a tratamentului, are toate mărcile discursului cinic, fiind, în acelaşi timp, reductivă şi sarcastică. La ceva, cinismul este totuşi bun: trezeşte la realitate, dar numai pe cei ce sînt destul de tari ca să o suporte. Să sperăm că printre aceştia se numără şi bipedul fără pene care vorbeşte româneşte. ▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Alex. Leo ŞERBAN ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 459
14-20 decembrie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Aleşii noştri

„CETĂŢEANUL: Cum mă cheamă? Ce trebuie să spui cum mă cheamă... vorba e, sînt alegător? (şovăie)“

I.L. CARAGIALE – „O SCRISOARE PIERDUTĂ“

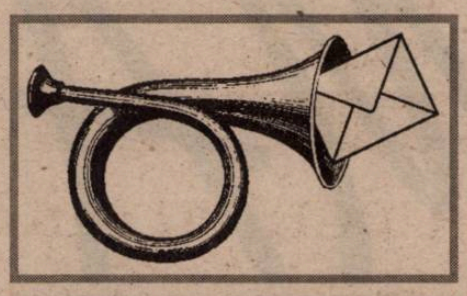

Nr. 456: *„Vorba dulce mult traduce“*

Despre articolul domnului Gh. Crăciun

Stimată redacţie,

Să mai încep prin a vă spune că vă citesc de mult, cu drag – uneori cu disperare... etc.? Nu cred că e cazul. Dar în calitate de cititor veteran al revistei, iată, mă decid să vă scriu deşi nu sînt un profesionist într-ale condeiului – mai degrabă un cititor, cum se va vedea.

Am citit cu interes lamento-urile dlui Gh. Crăciun despre absentele politici ale guvernului românesc pentru a încuraja traducerea literaturii româneşti peste hotare, cunoaşterea ei etc. Mă bucur din suflet auzind că dl Ion Mureşan (pe care îl citesc arar, dar cu plăcere) a fost tradus la o aşa de prestigioasă editură franceză, sînt gata să mă oripilez apoi că acelaşi autor de succes a avut parte de un tratament... incalificabil din partea funcţionarilor statului român la Paris. În sfîrşit, *pour être bref*, împărtăşesc supărările dlui Craciun. *À un détail près*, cum se zice în ţara traducătorilor dlui Mureşan. Şi detaliul mi se pare foarte elocvent, la rîndu-i, pentru a ilustra alte atitudini româneşti, rude bune cu acelea înfierate de dl Crăciun. Dl Crăciun ne spune că dl Mureşan a fost tradus la prestigioasa „editură pariziană Chez Belin“, într-o colecţie condusă de însuşi Michel Deguy. Splendid, bravo, felicitările sînt de rigoare. Dar editura la care cred că se referă dl Crăciun este Belin, renumita Belin însăşi, fără vreun „Chez“ înainte. Prepoziţia franceză s-ar explica în două moduri: sau dl Mureşan a tot auzit în jur fraza franceză „on vous a traduit CHEZ BELIN“ (literal: „aţi fost tradus LA/DE CĂTRE Belin“), sau i-a rămas pe retină vreo reclamă invitînd consumatorii să cumpere patiserii de la „Chez Belin“, firmă de produse de panificaţie cu o certă celebritate în Europa occidentală (le-am gustat şi eu, sînt delicioase), dar fără vreo legătură cu editura.

Acuma, că un poet român poate să nu înţeleagă bine la ce editură pariziană a fost publicat şi să îi atribuie numele unui producător de biscuiţi, mi se pare foarte... mioritic posibil, nu?

Dar ca un consilier editorial al Paralelei 45, proaspăt întors de la Tîrgul de la Frankfurt, să repete greşeala, scriind negru pe alb „Chez Belin“ (un fel de „editura Chez Seuil“, nu?), să nu fi reţinut numele corect al unei edituri renumite ca aceasta, să nu i se fi lipit de retină standul Belin de la Frankfurt (splendid, cred: l-am admirat în alt an, nu de mult, şi vă asigur că „Belinii“ – cei cu editura, nu cei cu biscuiţii – au clasă), toate astea mi se par mult mai grave şi mai elocvente, involuntar, desigur, despre moravurile şi supărările româneşti...

În acest context, revoltele dlui Crăciun împotriva funcţionarului MAE Horia Bădescu (şi nu împotriva poetului Horia Bădescu, căci istoria literară va avea grijă să îi separe şi apoi – se zice – talentul poetic nu e condiţionat de obligatorii înălţimi etice la nimeni, nu?) ar trebui redimensionate.

Închei cu convingerea că nu mă veţi publica, dar făcînd asta, aţi da dovadă de aceleaşi moravuri româneşti al căror catalog căutăm să îl stabilim.

Cu deosebită consideraţie,

Laurenţiu-Adam POPESCU
(nefilolog, dar cititor de poezie de la Belin şi consumator de patiserie „de chez Belin“)
LPAdam@personal.ro

De peste hotare

Plainpalais

Mă scol devreme. Puterea obişnuinţei. Traficul intens de afară mă cam calcă pe nervi, dar n-am ce face, trebuie să îl îndur stoic. Casc. Încerc să mă scol. Mă scol, nu înainte de a mă întreba unde sînt. Îmi răspund. Zîmbesc şi mă spăl pe faţă şi pe dinţi cu Colgate-ul de „acasă“. Deschid uşa micii mele garsoniere şi îmi îndrept papucii albaştri şi „made in Turkey“ (motiv pentru care unul s-a şi rupt) către bucătăria comună. Îmi deschid dulapul şi înhaţ ibricul. Să-mi fac o cafea. Mă uit să văd dacă mai am zahăr. Mai am. Aştept ca apa să fiarbă. După zece minute îmi pot începe ritualul. Dar fără ţigară, sorbind încet starea de beatitudine acordată de graţia divină a acestei dimineţi. Nici unul dintre colegii mei de palier nu s-a sculat. Nu am pe cine saluta şi nici cui să-i împărtăşesc golul care-mi umple mintea. Golul românului. Dau drumul televizorului Sanyo, destul de rablagit, de mîna a doua (dar vă rog să vă imaginaţi „o mîna a doua elveţiană“), un canal în germană (sau un fel de germană?), două în franceză şi unul în italiană. Mă stabilesc pe ultimul şi ascult-văd Euronews în italiană. Mazar-er-Sharif, Kabul, Kandahar, talibani, Alianţa Nordului, zeci de lideri anonimi. Dacă în 1937 sau 1938 ar fi existat un Euronews cu siguranţă că ar fi fost plin de Jarama, Teruel, Guadalajara, Badajoz, guvernul de la Burgos *vs.* guvernul de la Madrid, Franco, Azaña, republicani şi naţionalişti. Dar nu exista. Îmi termin cafeaua în aşteptarea ştirilor sportive. „Slovenia calificată...“ Simt o profundă indiferenţă. Sau mai degrabă o neapartenenţă Îmi arunc privirile afară. Incredibila clădire a Universităţii din Geneva. Catedrala protestantă de lîngă ea ale cărei clopote însoţesc cu sfinţenie trecerea fiecărei ore. Şi apoi platoul Plainpalais. Îmi spăl cana, îmi iau haina, aştept liftul, cobor de la etajul al cincilea şi ies. Cam frig. Traversez trei străzi, aştept la două semafoare, observ ultimul model Fiat, îmi strîng palmele în buzunarele care-mi păstrează modesta avere, miros parfumul fin şi scump din stînga mea cu nişte nări bolnave de curiozitate. Şi dau peste tîrgul din Plainpalais, un cerc larg format din mesele sau cutiile de carton ale comercianţilor de ocazie. Aş greşi dacă aş crede că poţi găsi tot ce vrei. Melanjul este însă extraordinar. Timbre, medalii franceze sau germane din toate războaiele purtate de-a lungul istoriei între cele două tabere, monede, bancnote din Costa Rica, Panama, Ciad, imperiul Centrafrican, Mozambicul portughez, Indiile olandeze, Libia italiană, Africa Ecuatorială franceză, Angola portughezilor, R.P. Chineză, ceasuri vechi, cadrane, cărţi poştale vechi de decenii sau chiar secole, scaune, mese, dulapuri, haine, oale, trotinete, tablouri jalnice, care-mi aduc aminte de penibilele kitsch-uri ale celebrului tîrg medieval din venerabilul Băicoi, statuete din ipsos, aparate de fotografiat de acum 30 de ani, pipe, cuţite, puşti, veste de camuflaj, telefoane de care eşti rugat să nu te atingi. Şi cîinii veseli scoşi la tîrg de către stăpînii lor în căutare de chilipiruri, contacte umane exprimate prin regăsiri calde, strîngeri de mînă, săruturi stîngace pe obraji şi paharele de bere băute în picioare sau stînd pe bănci, borduri. Farmecul tîrgului constă în mirosul pe care-l degajă o atît de impresionantă cantitate de vechituri, miros dulceag, de epocă (normal, e mirosul unei epoci care a murit!...), mirosul morţii. De fapt, în acest perimetru restrîns de Geneva timpul nu mai aleargă decît prea puţin în ritmul alert al celui de al treilea mileniu. Într-adevăr mai sînt celularele care şi aici sună intermitent, maşinile ultramoderne care trec sau afişele lipite de minuscule grupări troţkiste care cheamă poporul la pace şi luptă împotriva americanismului războinic condus de criminalul Bush. În rest, celelalte secole cuceresc imaginea, spaţiul şi chiar portmoneul.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Există o pasiune a răscolitului prin lăzile sau sacii cu vechituri caracteristică fiinţei umane în general. Înainte credeam că numai sărăcia (cea care caracterizează atît de bine poporul român...) îl face pe om să cotrobăie imaginea standard: marea căutare,marea înghionteală din faţa sacilor cu haine second-hand de origine nobil-vestică din magherniţele româneşti. Dar nu! Sau nu numai. Şi dacă ai bani pentru ceva nou eşti tentat să descoperi vechiturile, obiectele de ocazie. Şi acest reflex poate fi pus în legătură cu atracţia pe care o exercită conştient sau inconştient, trecutul. În România, trecutul exprimat prin obiecte este atractiv pentru că e mult mai ieftin, iar lumea este atît de săracă încît nu caută prin saci datorită unor filozofii măreţe, ci pentru a o mai cîrpi niţel. Aici, de mult timp (mă întreb dacă s-a pus vreodată?) nu se mai pune problema sărăciei. Decît poate a sărăciei voluntare... Trecutul, cred, îi atrage prin nota lui de mister şi de istorie. Prin tradiţia cu care a fost investit. Inconştient se încearcă recuperarea lui parţială. Oamenii aleg doar bucăţi din trecutul altor oameni de mult morţi, bucăţi care cred că li se potrivesc. Şi astfel trecutul e reintegrat în viitor prin ibrice, pahare de epocă, furculiţe, căni (chiar şi eu mi-am luat una purtînd următoarea inscripţie cît se poate de istorică „Société des vieux grenadiers 1749-1974. Genève.“).

Geneva. Elveţia. Lacul. Te linişteşti, te calmezi, înveţi să zîmbeşti de zece ori mai mult decît „acasă“, înveţi să devii amabil (o noţiune abstractă acolo) pentru a te bucura de amabilitatea generalizată din jurul tău, conştientizezi că ai pentru ce lupta (idealul se concretizează rapid dacă nu eşti laş sau leneş), îţi dai seama cît de bine este să adopţi o distanţă sanitară faţă de plaiurile dîmboviţene, prahovene sau gorjene.

...şi te întrebi dacă toată această fantastică stare merită să fie numai o pauză temporală în fluxul vieţii tale de român? Şi-ţi răspunzi: „Nu, nu merită. De ce n-ar fi invers?“

Codruţ CONSTANTINESCU
2, rue Hugo de Sengor, chambre 501
1205 Geneva

Replici

România este, totuşi, diferită!

Stimate domnule Adrian Cioroianu,

Nu prea îmi place mie să-mi „dau cu părerea“, dar articolul dumneavoastră (nr. 456) m-a surprins într-un mod neplăcut, pentru prima dată de cînd citesc *Dilema* online. Şi cum stă bine unui adevărat „fan“ tac atîta timp cît îmi place şi comentez cînd nu.

Întîmplarea face să fiu abonat la *New York Review of Books* şi am citit articolul despre România a lui Tony Judt cu mult înainte ca să fie pomenit şi răspomenit în presa din ţară. (Mi se pare că pe Internet cel puţin a apărut cu mult înainte de 1 noiembrie). Tot întîmplarea face să-l urmăresc pe Tony Judt de multă vreme şi să-i citesc articolele şi unele cărţi.

Deci, ca să nu vă plictisesc prea mult cu amănunte, articolul dumneavoastră mi s-a părut absolut nepotrivit ca să spun aşa, atît ca ton cît şi în ceea ce priveşte concluziile trase. În primul rînd începeţi (şi continuaţi jumătate din articol) prin a sublinia cîteva inexactităţi, e adevărat aveţi dreptate, dar ele nu au nici o importanţă în dezvoltarea articolului ca întreg, nu contribuie nicicum la concluzia pe care dumneavoastră o vedeţi, şi anume, că România este cumva „diferită“ şi asta într-un mod „abisal“. Mie personal, concluzia mi s-a părut cu totul alta, dar probabil este doar o chestiune de interpretare. Dacă vreţi, interpretarea dumneavoastră ar putea părea cel puţin la fel de unilaterală ca şi articolul lui Judt, după cum îl vedeţi dumneavoastră evident. Sau poate preferaţi să mă leg mai bine de faptul că articolul a apărut de fapt înainte de 1 noiembrie, parcă asta ar schimba ceva din conţinutul şi ideile lui. Nu ştiu cît şi ce anume aţi citit pînă acum din scrierile lui Tony Judt, vă asigur că el a pomenit de nenumărate ori de Colegiul Noua Europă precum şi de multe lucruri bune care se întîmplă la noi în ţară. Din punctul meu de vedere, Tony Judt are tot dreptul moral să spună adevărul despre România fiind în perfectă cunoştinţă de cauză despre ceea ce se întîmplă aici. Că unora nu le place ce are el de spus... i s-a mai întîmplat şi lui Patapievici, ca să dau numai un exemplu. Cînd oare vom recunoaşte cu toţii că România este măcar un pic diferită de alte ţări din zonă şi vom începe să facem ceva? Chiar aşa, dumneavoastră de ce credeţi că celelalte ţări sînt mult mai avansate din uñele puncte de vedere esenţiale (politic, economic, integrare europeană, NATO etc.?). Măcar în aceste privinţe nu poate nimeni nega că România *este diferită*. Sînt convins că nu faceţi parte din grupul care crede în conspiraţii şi uneltiri la nivel mondial împotriva ţării noastre.

Am citit şi unele articole apărute în ţară pe această temă (bănuiesc că şi dumneavoastră) şi m-am bucurat să aflu că există şi oameni care după părerea mea au dat interpretarea cuvenită articolului (vezi N. Manolescu sau M. Mihăieş), interpretare radical diferită de a dumneavoastră. Am scris acest mesaj numai pentru că m-a intrigat foarte mult părerea dumneavoastră şi nu mă aşteptam ca în revista *Dilema*, pe care o citesc de ani buni şi în care îmi regăsesc propriile idei şi opinii (inclusiv în precedentele dumneavoastră articole – şi mai ales de aceea), evident într-o formă mult mai elaborată şi organizată, să găsesc vreodată un articol atît de departe de ceea ce mie mi se pare realitatea, adevărul sau cum vreţi să-i spuneţi.

Cu respect,

Tibor MAILÄNDER
mailanderte@yahoo.com

Ai auzit?
Ştiri de ultimă oră la prima oră
Altfel spus
de la 6:30 la 9 pe deltarfi 93.5 fm

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Tirania faptului divers**
- **Secolul XX**
- **Despre suflet**
- **Caragiale**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Mieii din coşciug

Cum se apropia Paştele, cum pe şoselele româneşti din sud se-nmulţeau, prin anii '80, maşinile cu faruri aprinse şi sicrie puse deasupra, bine ancorate pe *portbagajul exterior*. Dricurile de ocazie erau salutate, după cuviinţă, cu aprinderea farurilor, de maşinile care circulau în sens invers, ba cîteodată pînă şi miliţienii, aspri la datoria lor de bişniţari legali, luau un aer compasiv.

Nu creştea însă în chip ciudat, în Ajun de Paşti, numărul deceselor, fenomenul avea o cu totul altă explicaţie. In coşciuge nu erau morţi, erau miei. Miei ilegalişti.

Miei de două ori ilegalişti – tăiaţi ilegal şi transportaţi ilegal. Fiindcă, poate că nu se va fi uitat cu totul!, se interzisese să se taie miei înainte de Paşti. Din motive, se argumentase, economice, nicidecum religioase.

© S. Ivanoschi

După cum, şi poate că nici asta nu se va fi uitat cu totul, nici transportarea de alimente dintr-un judeţ în altul nu era îngăduită. Tot sub ameninţarea cu pedepse grele. Prin Gara de Nord miliţienii făceau adesea razii, pentru a-i prinde pe cei veniţi din alte părţi la Bucureşti să cumpere pîine, poate că unii îşi vor mai fi amintind...

În aceste condiţii se inventase şi trucul cu mieii din coşciug: era, cum nobil s-ar spune astăzi, un răspuns al societăţii civile. Cînd şi cum apăruse *ideea*, nu se poate şti. Dar se răspîndise, printre bucureşteni mai ales.

Un caz, unul dintre multele, de corectare a aberaţiilor celor de sus prin viclenia celor de jos. Dacă viclenie va fi fiind şi nu bun-simţ obligat să se convertească în viclenie.

Este de aceea aproape sigur că după intrarea în vigoare a suspendării de către UE a vizelor pentru români şi, concomitent, a regulii impuse de autorităţile româneşti ca voiajorii să aibă asupra lor o anumită sumă în euro se vor inventa o mulţime de soluţii pentru a se ocoli această umilitoare, nedreaptă şi deloc inteligentă dispoziţie.

Umilitoare, fiindcă în fapt majorităţii populaţiei i se suspendă un drept elementar. Ceea ce a aprobat Uniunea Europeană este interzis, practic, de autorităţile româneşti.

Nedreaptă, fiindcă sancţionaţi cu suspendarea practică a dreptului de a călători sînt cei vinovaţi de a fi săraci, iar de modestia veniturilor lor nu ei sînt vinovaţi. Ministrul Învăţămîntului poate lesne calcula, de pildă, în cîţi ani ar putea un învăţător sau un profesor să pună deoparte banii necesari, ceruţi de autorităţile române la ieşirea din ţară, pentru o călătorie la Paris de zece zile... Socoteli asemănătoare s-ar putea face şi la Ministerul Culturii, şi la Ministerul Sănătăţii ş.a.m.d.

Noninteligentă, fiindcă nu împotriva bişniţarilor şi a delincvenţilor de tot felul, cum probabil va fi fost motivată, este îndreptată această măsură. Bişniţarii şi delincvenţii au călătorit şi pînă acum nestînjeniţi prin Europa. Cei oneşti s-au împiedicat de bariera vizelor, nu tîlharii, cu sau fără paşaport.

Mieii din coşciug vor fi reinventaţi. ▲

Vintilă MIHĂILEȘCU

socio-hai-hui

Viză pentru rîs

Am aflat şi eu ca tot românu' că nu mai avem nevoie de vize! Mi-am frecat mîinile de bucurie şi am început să fac planuri pe unde o să călătorim la vară. Bani, timp, astea se rezolvă dacă avem *viza!*

Pe cînd acopeream eu astfel mapamondul cu planurile mele de călătorie, iată că Internetul îmi aduce în casă următorul anunţ, destinat studenţilor din Statele Unite, care, se pare, vor şi ei să călătorească. Iată ce-i aşteaptă în acest caz:

„Toţi studenţii F-1/J-1 care vor să călătorească trebuie să se înregistreze în prealabil la *Centrul Internaţional* înainte de a părăsi Statele Unite. O aprobare pe documentul dumneavoastră de viză este necesară pentru revenirea în Statele Unite. Mai jos este o listă de recomandări privitoare la documentele şi lucrurile pe care trebuie să le aveţi în vedere în cazul călătoriilor voastre:

1. Verificaţi ca paşaportul vostru să fie valabil pe încă 6 luni;
2. Să aveţi semnătura din partea consilierului Centrului Internaţional;
3. Să aveţi asupra voastră o copie originală atestînd înscrierea în ultimul trimestru 2001 şi plata taxelor pentru primul trimestru 2002;
4. Să aveţi cu voi documente financiare originale;
5. Să vă pregătiţi să discutaţi despre obiectivele voastre universitare, despre şcoala/universitatea voastră şi despre planurile de muncă pe care le aveţi în legătura cu întoarcerea voastră în ţara de origine. Fiţi dispuşi şi capabili să comunicaţi toate acestea;
6. *Nu faceţi glume despre nimic.*"*

Fraţilor, nu-i de rîs, chiar a început războiul!

* Sublinierea este a mea; restul e al lor. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Vizele şi integrarea demnă

Vizele au fost ridicate. Un sentiment de uşurare a venit să vindece frustrarea naţională. Vizele deveniseră o obsesie în spaţiul public, mai ales după ce fraţii bulgari scăpaseră de ele la începutul anului. De fapt, nici România nu mai era pe lista neagră, ar fi fost aberant ca Uniunea Europeană să negocieze integrarea unei ţări de pe lista indezirabililor. Aşa că s-a găsit o soluţie de compromis duplicitar, ca orice compromis: România figura pe lista albă, cu un astersc, urmînd ca vizele să fie ridicate după ce se va securiza frontiera.

La precedenta întîlnire a miniştrilor de Interne, din septembrie, am fost foarte aproape. Nu s-a comunicat atunci oficial, dar se ştia că Austria s-a opus şi Germania a avut oarecare rezerve. De atunci, ministrul Ioan Rus a făcut naveta Bucureşti-Bruxelles-Berlin-Viena pentru a-i convinge pe cei de acolo că se lucrează la securizarea frontierei. În plan intern, generali-baroni ai Internelor au fost văzuţi des la televizor dînd rapoarte detaliate, semn că măcar au fost puşi la treabă.

De fapt, argumentul de atunci al Austriei era mai degrabă iraţional. Se spunea că diferenţa de venit dintre români şi cetăţenii Uniunii este prea mare şi odată ridicate vizele s-ar produce un val migrator uriaş. Parcă ministrul austriac de Interne (despre care se spune că a avut în septembrie o reacţie de sit-com: *over my dead body)* auzise bancul cu ultimul care stinge lumina în ţară. De ce ţine acest argument mai degrabă de iraţional şi de culoarea de dreapta spre brun a guvernului de la Viena? Pentru că vizele nu rezolvă problema. Cei disperaţi după visul occidental reuşesc să treacă peste frontiere, există acum reţele bine consolidate prin care aceşti oameni ajung acolo. În plus, dacă toţi românii ar dori să plece la muncă în Vest, tot nu are legătură cu vizele pentru că acestea nu aduc şi dreptul de a munci acolo.

În complicatul proces de adoptare a hotărîrilor comune, vizele puteau fi ridicate şi cu vot majoritar. Aşadar, Austria putea fi ignorată dacă fraţii noştri întru latinitate, Franţa, Italia, Spania, în vorbe susţinători înfocaţi, încercau să forţeze un vot de dragul nostru. Era o altă ocazie ca Franţa să se distanţeze de Austria după vehemenţa cu care a întîmpinat instaurarea guvernului de dreapta din care face parte şi partidul lui Haider. S-a preferat invocarea cutumei potrivit căreia în probleme de frontieră trebuie să cadă toţi de acord.

© S. Ivanoschi

În plan intern, ridicarea vizelor lasă un gust amar celor pentru care fostul guvern reprezenta Occidentul, iar actualul Orientul. Dar ar trebui să lase acelaşi gust amar şi agitatorilor electorali ai PSD. În programul electoral, un întreg capitol se numea „Integrarea demnă în Europa". Să negociem, dar nu în genunchi, spune o metaforă auzită mai ales dinspre aripa dură a partidului. Dar ce înseamnă metaforele în aceste proceduri tehnice?

Dacă am intra în logica lor, am putea spune că guvernul are oarecum genunchii juliţi. Exemplele sînt multe: a introdus paşapoarte la graniţa cu Republica Moldova, încheind epoca podurilor de flori în care era nevoie doar de buletin pentru a merge la Chişinău. Ciudat că aripa naţionalistă atît de sensibilă de obicei nu a avut nici o reacţie în august, la retragerea acestui privilegiu pentru românii de peste Prut. A fost încheiat un acord de readmisie cu Germania pentru apatrizii de acolo, foşti cetăţeni români. Practic, România a acceptat să preia problema a aproape 8.000 de persoane cu care, formal, nu mai avea nici o legătură. De altfel, doi dintre aceştia, urcaţi cu forţa în avion de poliţia germană, au refuzat să intre în România şi au rămas cîteva săptămîni în zona neutră de pe Aeroportul Otopeni. Amnesty International a acuzat ambele state de încălcare a drepturilor omului, iar o asociaţie a apatrizilor va da în judecată Bucureştiul la curtea de la Haga. Nu în ultimul rînd, guvernul a impus celor care vor să călătorească în spaţiul Schengen să arate vameşilor că deţin o anumită sumă de bani. Deja multe voci acuză guvernul Năstase de obstrucţionarea libertăţii de mişcare.

Toate acestea arată că Executivul român a făcut eforturi majore şi compromisurile necesare pentru ridicarea vizelor, ceea ce este demn de laudă. Dar unde poate fi plasat acum discursul despre integrare demnă şi genunchi maltrataţi? De fapt, ce rost au cuvintele goale care circulă prin politică? Ce este demn şi ce este umilinţă în problema vizelor? Poate că acest succes tîrziu, totuşi un succes notabil, va potoli pofta de metafore patriotarde. ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Tu

Respingînd formulele îmbăţoşate ale bunei-cuviinţe, reprezentanţii tinerei generaţii nu aveau, nici măcar sub dictatură, nevoie să se cunoască pentru a se tutui. Această disociere inocentă de convenţii este preluată din motive cu totul diferite, în forma ei, de făcătorii asurzitorului idiom publicitar. Spre deosebire de confraţii lor anglo-saxoni, meşteşugarii autohtoni ai acestei profesii sînt puşi în faţa unei probleme aparent minore, dar încărcată în realitate cu o multitudine de implicaţii, morale, culturale şi comerciale: cum să li se adreseze prezumtivilor lor receptori? Fără a-şi justifica opţiunea prin vreun argument, ei nu s-au oprit la dumneavoastră ori la dumneata, ci, aproape ori de cîte ori se iveşte prilejul, la tu. Spre deosebire de familiile moderne, unde părinţii se lasă tutuiţi de odrasle, în acest caz apelul la „tu" nu este iniţiat de receptori, ci de emiţători.

Reacţiile celor dintîi pot gravita în două direcţii. Cei cu o viziune contemporană asupra ambianţei înconjurătoare vor accepta acest mod de interpelare cu naturaleţe, fără a-i da importanţă, alţii vor vedea în el semnul lipsei de respect, resimţindu-l ca pe o ofensă. În termenii experienţei curente tutuirea non-mutuală: profesor-elev, ofiţer-soldat, părinţi-copii nu semnifică intimitate, ci, dimpotrivă, manifestarea unei inegalităţi instituţionalizate. Această manieră verbală riscă să diminueze impactul mesajului publicitar nu din cauză ofertei pe care o avansează, ci a limbajului pe care îl foloseşte. Purtătorii acestei iritări nu disting între respectul nutrit şi respectul pretins.

Practicarea acestui „tu" univoc nu privatizează spaţiul public, ci îi determină pe indivizii privaţi aflaţi la cele două capete ale actului de comunicare. Redus la traiectoria tehnică a mesajului, actul astfel mutilat îi exclude atît pe interlocutori cît şi interlocuţia. Adresat tuturor, fără nici o discriminare, acest apelativ al falsei intimităţi proiectează asupra audienţei o omogenitate care îi lipseşte cu desăvîrşire. Acelaşi „tu" îi tratează ca potenţiali consumatori atît pe consumatorii efectivi cît şi pe excluşii consumului prin pauperizare. Recepţionat într-o locuinţă neîncălzită, fără apă caldă, pentru care spezele de întreţinere neachitate însumează multe milioane, sfatul de a achiziţiona telefoane celulare, alcooluri şi cosmetice de faimă mondială, hrană pentru pisici etc., chiar însoţit de pretins cordialul „tu", capătă conotaţiile unei greu suportabile sfidări. Consumul la care nu au acces le este exhibat în faţa ochilor celor frustraţi sub formă de spectacol. Secret în vremea fostului regim, consumul privilegiat devine ostentativ în zilele tranziţiei – transparenţă de la care nu se poate aştepta să consolideze pacea socială.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Ani şi vize

Săptămîna trecută, miniştrii de Justiţie şi de Interne din cele 15 ţări membre ale UE au votat în unanimitate eliminarea vizelor pentru cetăţenii români. Aşteptată de mult, decizia poate fi considerată un succes al actualului guvern. Iar dacă privim la motivele care au contat cel mai mult în luarea acestei hotărîri – şi anume progresele înregistrate de România în securizarea frontierelor şi în prevenirea imigraţiei ilegale – ne dăm seama că am fi putut scăpa de vize mai devreme: eliminarea lor a depins în mai mare măsură de noi decît de Uniunea Europeană. Evident, circuitul birocratic trebuie să-şi urmeze cursul înaintea intrării în vigoare a deciziei: validarea ei de către Consiliul European de la Laeken (14-15 decembrie), apoi publicarea în gazeta oficială a Europei, încă 20 de zile de aşteptare şi gata. Cu condiţia să avem, desigur, paşaport de tip nou. Or, dacă birocraţii de la Bruxelles şi-au definit foarte limpede termenele şi procedurile, cei de la Bucureşti sînt mai puţin eficienţi: nu ştiu să fi anunţat cineva de cînd începe distribuirea noilor paşapoarte. Secretarul general al Guvernului a spus că după ce forurile internaţionale vor accepta transformarea codului României din „ROM" în „ROU": „poate chiar într-o săptămînă". Sau poate mai mult. Nu se ştie cu exactitate nici cît va costa noul paşaport, pentru că producătorul lui încă nu a fixat preţul. În fine, sîntem mai aproape de Europa, dar nu suficient informaţi.

Presa şi televiziunile au contribuit şi ele, după puteri şi interese, la difuzarea veştii celei bune: cine e mai aproape de Guvern a lăudat Guvernul; cine nu, a încercat să prezinte lucrurile „neutru" şi nu prea a reuşit. În orice caz, cum se întîmplă de obicei, cetăţeanului român i-a fost greu să afle, dintr-o singură gazetă sau de la un singur telejurnal, ce are de făcut în noua sa situaţie de individ liber să circule în spaţiul Schengen. Unele canale media au uitat să pomenească de obligaţia de a avea paşaport de tip nou, altele n-au spus că mai durează un pic pînă la intrarea efectivă în vigoare a deciziei, limitîndu-se la formula generală „de la 1 ianuarie vom putea călători fără vize". Evident, n-a fost uitată dimensiunea emoţională: unele ziare au amintit că „am scăpat de umilinţă" ori că „nu mai sîntem cetăţeni de rangul doi". Apoi, pentru că gazetarii români ştiu din experienţă că a vorbi despre preţuri şi bani „dă bine" întotdeauna, uneori vestea a fost tratată precum scumpirea benzinei: cu anchete pe stradă, în care oamenii erau întrebaţi „ce faceţi, plecaţi în Europa, dat fiind că vă trebuie 100 de euro pe zi?". S-a insistat, adică, excesiv pe obligativitatea de a avea bani şi asigurare medicală, resimţită ca o nouă oprelişte, cînd de fapt nu e decît o măsură de protecţie menită să descurajeze eventuale călătorii „de aventuri", fără un ban în buzunar, dar cu dorinţa vie „să pipăi şi să urli: este!". În iureşul prezentării ştirilor, poate că nu s-a insistat suficient pe semnificaţia esenţială a deciziei de eliminare a vizelor, care este una psihologică şi *culturală*. Contează mai puţin, deocamdată, cu cît va creşte numărul de călătorii în Occident şi cîţi români vor avea cei 100 de euro pe zi; importantă este această nouă condiţie de oameni pentru care nu mai există, în fapt, graniţe spre Vest, ceea ce coincide, la modul simbolic, cu *a face parte* din spaţiul occidental. Nici în ţările occidentale nu călătoreşte toată lumea în străinătate (ba chiar statisticile ne arată, pentru multe ţări din Europa de Vest, că majoritatea populaţiei nu a plecat niciodată în altă ţară, deşi a avut posibilităţile de a o face), dar *libertatea de a călători* e o dimensiune a condiţiei de cetăţean, schimbă percepţia geografiei şi a limitelor, oferă confort psihologic şi stimulează ideea apartenenţei la un set de valori europene comune. Liderii politici care au făcut apel la un comportament matur din partea cetăţenilor români în noile condiţii n-au fost deloc pedanţi, aşa cum ar putea părea la o privire grăbită: asumarea acestui nou drept presupune un oarecare efort de adaptare şi *de informare* din partea celor care vor să vadă Europa. (Dacă asigurarea medicală n-ar fi obligatorie pentru a ieşi din ţară, mă întreb, de pildă, cîţi ar face-o din proprie iniţiativă şi cîţi dintre cei care pleacă îi cunosc într-adevăr modul de întrebuinţare...). Înainte de creşterea numărului de călătorii, ar trebui să sporească gradul de informare în legătură cu condiţiile călătoriei. Iar dacă vom şti mai multe despre Europa, se cheamă că oricum am cîştigat, chiar şi cei care nu vom pleca în excursie.

Cîteva cifre

Printre atîtea paradoxuri româneşti, există şi unul cu privire la relaţia dintre *a dori* şi *a fi informat*, iar tema integrării în Europa îl ilustrează încă o dată. Un recent eurobarometru realizat în ţările candidate şi prezentat de şeful delegaţiei Comisiei Europene la Bucureşti, dl Jonathan Scheele, arată că doar unul din trei români se consideră bine informat în legătură cu problemele integrării europene. Dorinţa de integrare şi încrederea în UE sînt însă mult mai mari: 80% dintre cetăţenii României sprijină aderarea la Uniune, 70% au o imagine foarte bună despre UE, 74% au încredere în ea şi 92% au auzit despre cererea de aderare a României şi consideră că negocierile ar trebui accelerate. La toţi aceşti parametri, sîntem pe locul întîi între ţările candidate. Nu trebuie să fii statistician ori sociolog pentru a observa, din simpla înşiruire a acestor cifre, că mulţi români doresc ceva fără să ştie exact ce înseamnă. Probabil că în cazul lor Uniunea Europeană, despre care se vorbeşte atît de des la noi, a căpătat aura unui mit, a devenit sinonimă cu „luminiţa de la capătul tunelului", ţinta noastră supremă şi sfîrşitul tuturor necazurilor. În mod sigur această atitudine preponderent emoţională, care îi face pe mulţi dintre concetăţenii noştri să aibă încredere într-o structură instituţională fără a o cunoaşte, se datorează felului în care Uniunea Europeană apare în discursul public de la noi. Politicienii noştri s-au obişnuit să vorbească despre ea ca despre un „pămînt al făgăduinţei", nu ca despre o realitate complicată în care se poate înscrie *numai cine e pregătit* să-i facă faţă. Tema integrării a dobîndit adesea-accente de electoralism superficial, creînd false dispute de genul „noi sîntem mai europeni decît voi", pe care reprezentanţii partidelor le-au repetat adesea cu o încăpăţînare demnă de o cauză mai bună. Presa s-a înscris, de cele mai multe ori, în siajul acestor dispute, dar a informat foarte puţin despre ce înseamnă cu adevărat Uniunea Europeană: în ziarele şi telejurnalele noastre se acordă în continuare foarte puţină atenţie problemelor europene, dezbaterilor asupra viitorului Uniunii, reformelor instituţionale, chestiunilor legate de *condiţia de cetăţean european* spre care, aşa cum arată cifrele, aspiră cei mai mulţi dintre români. Probabil că în această aspiraţie „pe neştiute" acţionează un *ce* metafizic, o conştiinţă profundă a europenităţii noastre care decurge din caracterul de „enigmă şi miracol istoric" atribuit poporului român de savanţi. Ori poate că e vorba despre o dorinţă manifestată spontan, efect al îndelungatei noastre tranziţii care a creat impresia că „Europa ne va salva". Oricum ar fi, mai multe informaţii despre ce înseamnă integrarea în Uniunea Europeană sînt absolut necesare: publicul trebuie să cunoască *în termeni reali* atît avantajele, cît şi dezavantajele integrării. Cei interesaţi de asemenea informaţii sînt încă destul de puţini şi ştiu de unde să şi le ia. Există, de pildă, un *site* pe Internet – www.euractiv.com – care conţine datele la zi cu privire la integrare, la situaţia fiecărei ţări candidate, la agenda Comisiei de la Bruxelles etc. Dintr-o anchetă realizată la începutul lunii decembrie, clasamentul celor care frecventează acest site se prezintă astfel: 13% belgieni, 9,69% britanici, 9,44% francezi, 8,16% germani, 6,38% români, 4,08% italieni, 3,83% polonezi, 3,32% cehi etc. Şi aici, sîntem de aproape două ori „mai buni" decît cehii şi polonezii, colegii noştri întru candidatura la aderare. Este vorba însă doar de partea cea mai activă şi mai informată a românilor. Pentru ca informaţiile despre aderare să pătrundă însă în zone mai ample, e nevoie de o campanie bine organizată din partea Ministerului Informaţiilor Publice, de o mai mare atenţie din partea mass-media şi, nu în ultimul rînd, de dorinţa de a şti a cetăţenilor. Numai aşa ne putem măsura mai bine locul printre candidaţi. Dacă nu, vom continua să dorim fără să ştim, riscînd să nu aflăm totul la timp. Altminteri, cei care vizitează www.euractiv.com au putut afla zilele trecute, întru liniştirea grabei de a adera şi întru mîntuirea ideii că integrare=eliminarea grijilor, că România are nevoie de 34 de ani pentru a atinge 75% din media occidentală a puterii reale de cumpărare (conform unei estimări realizate de Comisia Europeană). Iar ca să nu închei pesimist, precizez că, exceptînd Solvenia, care va atinge acest nivel în 2002, şi celelalte ţări candidate mai au de tras: Polonia 33 de ani, Turcia 32, Lituania 31, Bulgaria 31, Malta 30, Letonia 27, Slovacia 20, Estonia 19, Cehia 15, Ungaria 11. Să ne bucurăm, aşadar, liniştiţi de eliminarea vizelor.

▲

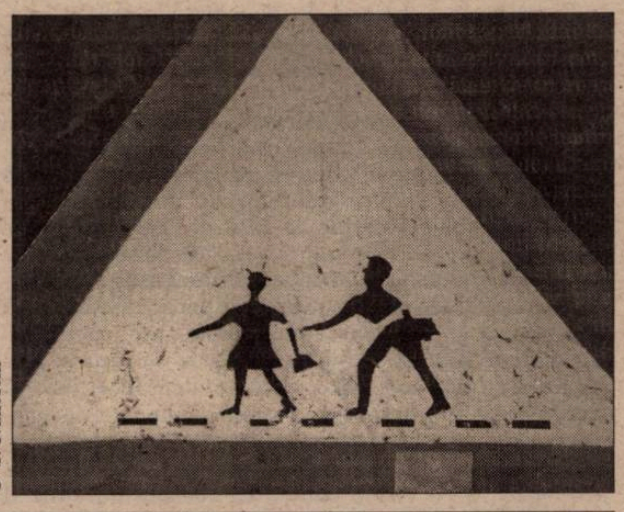

© S. Ivanoschi

Sever VOINESCU

statul de drept

Albright şi Noica

Democratizarea lumii este o realitate. E de-ajuns să compari harta lumii libere de astăzi cu cea de acum 15 ani. Cercul democraţiilor se extinde continuu: acesta pare a fi trendul istoric al timpului nostru. Vedem limpede cum în ţările Americii de Sud, în Africa sau în Europa de Est, în Asia Centrală şi de Sud, democraţia se clădeşte zi de zi. Lărgirea spaţiului de manifestare a ideilor democratice are, însă, preţul său. Putem spune de pe acum că această globalizare a democraţiei se produce cu alterarea substanţei democraţiei însăşi. Acum 20 de ani, democraţia nu putea arăta decît într-un singur fel – era democraţia occidentală, consubstanţială capitalismului vest-european şi nord-american. Acum, democraţia are multe feţe, nenumărate nuanţe, specificităţi care mai de care mai exotice. Sigur, fundamentele ei sînt aceleaşi: alegeri libere şi pluripartidism, respectarea drepturilor fundamentale ale omului, libertatea expresiei. Însă de la aceste fundamente pînă la realitatea zilnică a democraţiilor lumii este o cale lungă.

Poate că cei mai importanţi factori care fac harta democraţiilor atît de multicoloră sînt tradiţiile constituţionale şi nivelul de dezvoltare economică diferită a fiecărei ţări democratice în parte. Funcţionarea democraţiilor pare a fi o aceeaşi partitură după care se improvizează la infinit; ca în muzică, unele improvizaţii sînt plăcute şi valorifică tema dîndu-i înţelesuri noi, dar coerente, altele sună fals, sînt neinspirate, fac tema irecognoscibilă şi, în cele din urmă, trădează calitatea acesteia. Totuşi, în registrul democraţiei autentice, sînt multe variaţiuni. Într-un fel protejezi drepturile omului într-o ţară din Europa Nordică şi altfel în Vestul Africii. Diferenţa de cultură juridică şi de PIB marchează nuanţe majore. Dar democraţia, în fundamentele ei, se poate găsi şi în Norvegia şi în Namibia. Într-un fel funcţionează relaţia putere-opoziţie în SUA şi altfel în România. Dar democraţia, în datele ei esenţiale, există şi pe malurile Potomacului şi pe cele ale Dîmboviţiei.

Experienţele democratice sînt, întotdeauna, extrem de vii, mai ales cînd e vorba despre tranziţiile spre democraţie – să mai zică cineva că numai Răul e spectaculos! Povestea marii tranziţii spre democraţie, începută în ultimele decenii ale secolului trecut, va continua, fascinant, şi în primele decenii ale secolului acesta. Cred că nu greşesc spunînd că locul din care acest mare val al democratizării a plecat a fost America Latină. Astăzi, după ce China a devenit parte a OMC şi a acceptat capitalismul, doar enclave stranii precum Cuba, Coreea de Nord sau Irak au mai rămas cantonate într-un trecut din ce în ce mai depărtat.

Această masivă mişcare spre democratizare va avea cel puţin o consecinţă majoră: ştergerea definitivă a modelului „Metropolă-Colonie“ şi, odată cu aceasta, regîndirea filosofiei raportului dintre centru şi margine. Metafora kafkiană a castelului îşi pierde actualitatea. Cînd, pe la jumătatea anilor '80, adolescent fiind, devoram oriunde găseam texte scrise de „marii interbelici“, am găsit într-o colecţie de eseuri despre Lucian Blaga un text scris de Constantin Noica. Nu mai reţin exact comentariile nicasiene pe marginea trilogiilor, dar îmi aduc bine aminte că textul începea cu o afirmaţie care, atunci, m-a şocat: trăim într-o lume în care centrul şi periferia sînt, în acelaşi timp, pretudindeni. Mi s-a părut, atunci, ciudată constatarea filosofului. Pentru mine, îmi amintesc bine, Ploieştiul* natal era centrul, şi tot ce era în jur (uneori chiar şi Bucureştiul în care mai tîrziu mă voi stabili) era periferic. Această dihotomie era într-atît de clară şi de indubitabilă în mintea mea, încît socoteam că dispariţia zidurilor din jurul oraşelor se datorează inutilităţii şi nicidecum inactualităţii. Filosoful, atunci, vorbea despre mişcările profunde ale lumii pe care noi, acum, le vedem la nivel fenomenal. Astăzi, fără să-l fi citit pe Noica, fostul secretar de stat american Madeleine Albright, spune studenţilor săi că „what happens anywhere matters everywhere“, definind astfel o întreagă *Weltanschauung* de tip washingtonian. Interesul naţional a devenit, încet-încet, una cu interesul familiei de naţiuni căreia o ţară aparţine. Interesul naţional al României devine din ce în ce mai mult interes european, după ce a fost o bună bucată de timp interes est-european. Eram prea necopţi să înţelegem, acum 10 ani, că nu era nici o deosebire şi, cu atît mai mult, nici o contradicţie între interesul nostru naţional şi cel al Poloniei, Cehiei, Ungariei, Slovaciei, Sloveniei sau Bulgariei. Acum, cred, avem experienţa şi luciditatea necesare să înţelegem că interesul nostru naţional este, tot mai mult, congruent cu interesul Europei.

În fond, Noica avea dreptate: cine poate spune astăzi unde e centrul şi unde e periferia Europei?

---

* Nu pot să nu fiu mîndru la aflarea veştii că suprimarea vizelor pentru românii care se îndreaptă spre Vest a fost sărbătorită în stradă de sute de ploieşteni. Ploieştiul, orice ar zice unii şi alţii, rămîne aceeaşi redută a libertăţii pe care o ştim de la Candiano-Popescu încoace. Dar ce zic eu, de la Candiano-Popescu? Încă de mai dinainte, de la Mihai Viteazul, frate...

▲

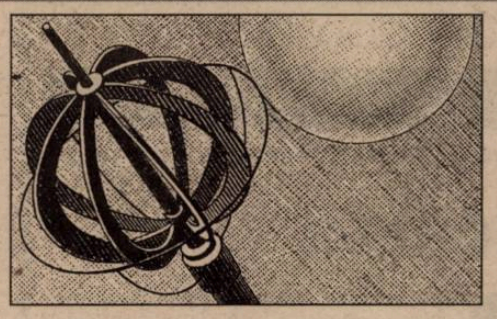

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Tînăra gardă

Pe măsură ce se stinge rezistenţa talibanilor din Afganistan, atentatele şi represaliile din Orientul Mijlociu se ţin lanţ; exploziile, înmormîntările şi bombardamentele asigură materia primă a comunicatelor, zdrenţuind ceea ce se numise cîndva procesul de pace. Acordul de la Oslo era articulat pe principiul „teritorii în schimbul păcii“. Principiul nu a căpătat niciodată o realitate satisfăcătoare pentru ambele părţi. Degradarea încrederii, subminată prin continuitatea celei de a doua Intifade, a asigurat victoria în alegeri a prim-ministrului Sharon: profilul lui de „dur“ făcea promisiunea securităţii credibilă. Acţiunile lui au fost la nivelul reputaţiei: nici un atentat palestinian – şi au fost multe – nu a rămas fără răspuns, negocierile pentru o improbabilă pace au fost golite de orice conţinut, acţiunile militare pe teritoriile anterior cedate, consecinţele economice ale blocadei din Gaza şi Cisiordania au readus conflictul la stadiul său ante-Oslo. Cele 14 luni de Intifadă arată că organizaţiile teroriste palestiniene, în pofida declaraţiilor solemne de pe peluza Casei Albe, nu acceptă existenţa statului Israel. Premierul Sharon susţine că liderul Autorităţii Palestiniene, Arafat, este responsabil pentru aceste acţiuni, că deşi ar putea şi ar trebui să-i pedepsească pe organizatorii şi pe făptuitorii acţiunilor violente, el, de fapt, îi susţine. Represaliile de după atentatele din primele zile ale lui decembrie au avut drept ţintă clădirile unde se află sediile şi simbolurile puterii lui Arafat. Sharon l-a declarat „principalul obstacol în calea păcii“. Într-o primă mişcare, diplomaţii americani nu l-au contrazis, apoi secretarul de Stat, Colin Powell, a spus că Arafat este „singurul interlocutor valabil“. Shimon Peres, ministrul de Externe al Israelului, posesor împreună cu Arafat al Premiului Nobel pentru pace, considera că tentativa de a distruge Autoritatea Palestiniană ar însemna „întemeierea politicii israeliene exclusiv pe forţă, fără nici o speranţă politică“. La fel cred şi oficialii Uniunii Europene. La faţa locului, patru organizaţii printre care Jihadul islamic şi Hamas, principalii autori ai actelor teroriste, au oferit un armistiţiu parţial de şapte zile, exact cît cerea Sharon pentru a relua tratativele. Sinceritatea ofertei a fost contestată şi bombardarea sediilor lui Arafat a continuat. Alternativa negocierii devine o ficţiune.

Este evident că prin aceste acţiuni se încurajează apariţia unor lideri noi, mai realişti, care să ţină seama de raportul de forţe acceptînd un acord „minimal“. Se rostesc în şoaptă numele unor responsabili ai poliţiei palestiniene: ei şi-au dovedit eficienţa în arestarea unor teroriști. Există noi lideri, susţine Khalil Shikaki, director al unuia dintre cele două institute de sondaje palestiniene, dar ei nu sînt deloc cei la care visează Israelul. Profesorul Shikaki se sprijină pe cifre: imediat după acordurile de la Oslo, 80% dintre palestinieni dădeau o şansă păcii. Acum 11% menţin această speranţă. „Intifada a fost articulată şi organizată de «tînăra gardă» a mişcării naţionale palestiniene, nu doar ca răspuns la vizita lui Sharon pe esplanada Moscheelor, ci şi ca un răspuns la eşecul procesului de pace în a pune capăt ocupaţiei israeliene, dar şi ca un răspuns la falimentul «vechii gărzi» de a duce la bun sfîrşit procesul de independenţă şi de construcţie a statului“. Aceşti tineri nu cred în negocieri, ei speră ca prin uzura atacurilor să determine o retragere unilaterală şi în timp ce Arafat are o legitimitate provenită din recunoaşterea internaţională, „tînăra gardă“ se bucură de încrederea străzii, exasperată atît de corupţia Autorităţii, cît şi de neputinţa ei de a pune capăt ocupaţiei israeliene.

Tinerii lideri naţionalişti sînt partizanii unui front unic, alături de militanţii islamici, dar deocamdată obiectivul lor politic pare a fi doar retragerea Israelului din teritorii şi independenţa statului palestinian. Ei recunosc şi autoritatea lui Arafat, dar critică stilul său clientelar de conducere, absenţa democraţiei. Este greu de crezut că democraţia poate avansa în condiţiile unui conflict atît de sîngeros. Sharon nu vrea să mai aibă de a face cu Arafat şi speră că va profita de pe urma deschiderii unui nou front, cel al conflictele inter-palestiniene. Poate că da, dar e plauzibil ca unul dintre aceia care-l vor înlocui pe Arafat să viseze la gloria lui Ben Laden.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Frăţia Coşului cu Rotile

„Nu te duce la Magazinul Cutare! E o nebunie totală – n-ai unde să parchezi şi mai stai şi vreo oră la coadă numai ca să ajungi la raft – d-apoi la casă!“ Sfatul acesta dezinteresat mi l-a dat un amic cu care m-am întîlnit într-un *fast-food* de pe linia de centură a Capitalei – el se întorcea, iar eu mergeam la magazinul cel nou, promovat de atîtea reclame.

Nu l-am ascultat. Oricum, ar fi însemnat să-mi trădez camarazii! Mai exact, *tovarăşii mei* (poate ştiţi cîntecul), membrii fondatori ai unei societăţi subversive despre care SRI-ul va afla doar cînd va fi prea tîrziu: Frăţia Coşului cu Rotile.

Nu ne cunoaştem între noi. E prima regulă a conspirativităţii. Ştiu mai mereu ce face cel din faţă, după cum cel care vine din urmă cu coşul ştie ce fac eu. Însă nici unul dintre noi nu are idee *de ce*: la ce foloseşte cutia cu 2,4 kilograme de detergent din coşul colegului, ce fel de rufe spală, ori ce bancnote... Nici cel din urmă n-are habar de ce-mi trebuie mie cablul video RCA-RCA pe care tocmai l-am luat din raft. Pun la punct un echipament care va arunca în aer concurenţa în comerţul cu DVD-uri piratate? Sau poate că am o invenţie care va decripta comunicaţiile Administraţiei Pieţelor? Mister.

Undeva, deasupra, o cameră ne urmăreşte atent – însă e doar aparenţa. Rapoartele asupra activităţilor noastre în supermagazin ajung tot la un membru al FCR, care le va citi cu un zîmbet amuzat şi le va trimite mai departe, prin reţea, în arhive – departe de ochii vigilenţi ai Stăpînirii. Puţinii agenţi infiltraţi între noi îşi trădează repede superiorii – mai ales după ce dau cu ochii de raftul cu Oferte Speciale.

Oricum, nu vom fi prinşi niciodată într-o întîlnire conspirativă – şi asta pentru că nici una dintre şedinţele noastre n-are mai puţin de 100 de participanţi. Toate se petrec la lumina zilei (sau a neoanelor) şi n-au nevoie de convocator – şi nici de prezidiu. În plus, deciziile se iau repede, odată ce unanimitatea nu e necesară: fiecare cumpără ce vrea, ce-l lasă punga, ce i-a cerut nevasta sau ce i-a sugerat clipul acela drăgălaş de ieri de la televizor (un fel de Vocea Americii a societăţii de consum care va să vie).

Şi totuşi, veţi spune, orice organizaţie se defineşte faţă de un scop: la ce lucrează Frăţia Coşurilor cu Rotile? Ce vor membrii ei, atît de bine organizaţi şi disciplinaţi, care se strîng ca la un semn în magazine vinerea şi sîmbăta, de Crăciun şi de Paşti? Care e idealul lor?

Reducerile – am crezut multă vreme. În fond, ce poate fi mai frumos decît să constaţi că deodorantul, pasta de dinţi, cola sau apa minerală sînt acum cu 20 la sută mai ieftine – sau mai mari? Ei bine, pare cam prea puţin. După cum nici locurile de parcare plătite – sau chiar acoperite – nu sînt un motiv suficient de serios... Nu, dacă e ceva care ne defineşte pe toţi, atunci acel lucru nu poate fi decît dorinţa, instinctul, speranţa de *a avea*.

Acum, sigur că unii au şi alţii mai trebuie să stea s-aştepte. Frăţia Cărucioarelor cu Rotile nu e încă o organizaţie de masă. Sau, mai bine zis, are şi ea gradele ei ierarhice, de la generalii cu epoleţi din cărţi de credit şi pînă la pifanii a căror soldă ajunge doar pentru cea mai ieftină jucărie de pluş de la sectorul „Succese de anul trecut“. Spre deosebire de restul lumii însă, Frăţia noastră n-a cerut niciodată lui Moş Crăciun *să ia din coşul altuia pentru a pune în al lui*.

Am găsit mai demult, într-o carte serioasă de economie, o foarte frumoasă poveste despre cum dorinţa egoistă a brutarului de a scoate profit face ca toţi membrii comunităţii să aibă în fiecare zi pîine caldă pe masă. O altă şcoală de gîndire spune însă că profitul brutarului se scade din pîinea fiecăruia – lucru cu atît mai neplăcut cu cît pîinea e mai mică. Pîinea îngraşă, spune o a treia linie ideologică, iar membrii Frăţiei tind să-i dea dreptate acesteia, cu menţiunea că brutarul ar putea să fie mai flexibil şi să treacă la producţia de grisine.

De fapt, am vrut doar să spun că vin Sărbătorile şi că înghesuiala din magazine arată şi sună mai bine decît anul trecut. Ştiu că unii nu se pot bucura de ea şi că ceilalţi ar putea să pară imorali că o fac. Mai ştiu însă şi cum arată o lume mai bună şi mai dreaptă...

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Soarta

După moarte, viaţa majorităţii oamenilor capătă un aer de inevitabilitate. De parcă aceştia nici nu ar fi putut avea un alt soi de viaţă. Chiar şi vieţile care au fost pîndite de ghinion par a fi fost menite să se deruleze întocmai. Mamei îi place să analizeze îndelung cum ar fi arătat viaţa ei dacă, la un anumit moment, s-ar fi măritat cu un ţăran în loc de un profesor de matematică. Viziunea ei asupra fericirii alternative include o viaţă cu bujori în obrăjori, înconjurată de dobitoace blînde, o turmă de copilaşi inocenţi (complet diferiţi de mine) şi un soţ cît malul, cu mare poftă de muncă manuală şi de ea însăşi. E o viaţă frumoasă, dar nu e a ei. Fată de oraş pînă în măduva oaselor, ar fi fugit mîncînd pămîntul de primul gîscan cu care ar fi avut un incident canin.

Pictorul evreu româno-francez Victor Brauner era un mare iubitor al folclorului românesc, printre ale cărui miriade de motive poţi găsi dobitoace blînde şi bestii mitice. Brauner era un tip urban şi rafinat, care a devenit un punct central al vieţii avangardei de la Bucureşti şi Paris. S-a alăturat mişcării suprarealiste la sfîrşitul anilor '20, la Paris, şi ar fi devenit unul dintre cei mai faimoşi artişti ai epocii dacă nu s-ar fi reîntors la Bucureşti, în anii '30. Pictori mai puţin interesanţi, precum Salvador Dali, au înhăţat coroana suprarealismului şi au tot fugit cu ea pînă la mega-faimă şi avere. La Bucureşti, Brauner era adorat de artişti şi de poeţi, dar nici Peggy Guggenheim, nici Nancy Cunard sau André Breton nu locuiau la Bucureşti. La sfîrşitul anilor '30, Brauner s-a reîntors la Paris, dar la vremea aceea naziştii strîngeau cercul, iar toţi artiştii se făceau luntre şi punte să capete un paşaport ca să părăsească Franţa. Brauner a petrecut vremea războiului ascuns în Pirinei, unde picta cu ceară de lumînări. La sfîrşitul războiului, avea, gata de arătat lumii, o uimitoare colecţie de lucrări. Din nefericire, moda suprarealismului se ofilise după război, iar opera lui părea cam străină de peisaj, pe măsură ce pictura abstractă şi şcoala din New York cucereau Parisul. Fără îndoială, Victor s-ar fi întors din nou la Bucureşti, unde ar fi îndurat o anume obscuritate şi represiunea guvernului comunist. Fratele său, Harry, un mare muzician şi etnolog muzical, urma să fie închis de comunişti, ceva mai tîrziu.

Din fericire, Brauner a întîlnit-o pe Dominique de Menil chiar imediat după război. Colecţionara din Houston a devenit protectoarea sa. Dominique i-a cumpărat tablourile şi Brauner a murit ca artist recunoscut, prin anii '60. Post-mortem, reputaţia lui a crescut continuu, pe măsură ce devenea evident că fusese un mare pictor, a cărui operă ar fi eclipsat-o pe cea a lui Salvador Dali, dacă istoria i-ar fi dat o şansă.

Colecţia De Menil din Houston a deschis recent o mare expoziţie cu operele lui Brauner, însoţită de o frumoasă carte. Dominique de Menil nu mai este printre noi, dar colaborarea lor – pictor şi protector – spune o mie şi una de poveşti despre soartă şi noroc. Suprarealiştii credeau în ceva ce ei numeau „le hasard objectif" sau „inevitabilul eveniment aleatoriu". Aceste accidente obiective sînt cele ce fac ca vieţile să fie ceea ce sînt, dar ele se produc numai dacă vieţile pe care urmează să le schimbe s-au dovedit deja gata să le găzduiască. Felul de a fi al mamei mele l-ar fi alungat pe fermierul de vis chiar dacă acesta s-ar fi întrupat. Desincronizarea temporală a lui Brauner a luat sfîrşit la apariţia lui Dominique. Duceţi-vă să vedeţi expoziţia şi nu-i spuneţi mamei ceea ce v-am zis acum.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Tînăra poloneză şi brînza de Buzău

Într-un început de august de acum aproape 30 de ani, o maşină *Lada* cu număr de Polonia intra în România pe undeva prin nordul ţării şi cobora cu viteză legală spre sud-est, spre litoralul Mării Negre. În maşină conversau trei persoane: el (capul familiei, puţin miop şi blond – genul de blond la timpul trecut, mulţi bărbaţi cunosc cu regret regula acestei conjugări capilare), ea (soţia lui, cu vreo doi ani mai tînără, şi ea blondă şi ceva mai vorbăreaţă decît el) şi fetiţa lor (cam de 14, albă la faţă şi blondă la timpul prezent şi viitor). Prin faţa lor priveliştea acelei Românii de început de ani '70 curgea lină şi predictibilă, cu zvon de greieri prin orice boschet şi cu *Dacii* noi – albe, albastre şi vişinii – la orice intersecţie.

Numai că a venit şi necazul – o mică defecţiune de maşină, în plin întuneric, într-un sat de prin sudul judeţului Buzău. Era aproape de miezul nopţii cînd polonezul a bătut în poarta unei case prin ale cărei ferestre se vedea lumină (din camera unui adolescent ce citea lungit în pat, azi profesor de matematici la Liceul „Spiru Haret" din Buzău). Ce a urmat ţine de vîrsta de aur a filmului mut, pentru că turiştii polonezi şi buzoienii s-au înţeles mai mult prin semne. Dar s-au înţeles. De fapt, nici nu-ţi trebuia multă minte pentru a pricepe uşoara nervozitate a bărbatului polon, dornic să-şi pună soţia şi fata la adăpost şi oscilînd – cu aceeaşi uşoară nervozitate – între impulsul de a petrece noaptea în curte, în maşina parcată lîngă cuşca unui cîine, şi cel de a dormi în *casa mare* a întîmplătoarelor gazde, alături de familie. Ba încă, după ce i-a fost arătată pe dinafară casa în care avea să doarmă, polonul a început să-şi desfacă scaunele de la maşină, cu gîndul de a avea pe ce pune capul – aceasta deoarece *casa mare* a buzoienilor era suficient de nouă pentru a părea neterminată şi suficient de netencuită încît gazdele să aibă ulterior o surpriză văzînd cît de plină de mobilă este. Şi totuşi, a existat şi o problemă: casa era mare şi luminată, numai că în afara becului din prispă în curtea cu boltă de vie nu mai era nici o altă lumină, ceea ce le-a făcut pe cele două polone să meargă tematoare la closetul din fundul curţii. În fine, lucrurile s-au liniştit, iar greierii din tufele de dalii de sub geamuri au început cu de-ale lor.

Repede a venit lumina dimineţii, gazdele şi oaspeţii au început să apară de prin camere şi să-şi zîmbească; polonul a trecut la maşină şi a reparat-o, cu concursul benevol al capului buzoian de familie – cel care, cunoscînd relativ bine motorul de tractor, a priceput pe dată şi motorul *Ladei*. Apoi, spălaţi pe faţă şi pieptănaţi la oglinda din prispă, musafirii au fost poftiţi la o nepretenţioasă masă de dimineaţă, în peisajul căreia mai ales pofta de brînză şi roşii a tinerei poloneze a fost remarcată în unanimitate. Apoi, cu tot protestul oaspeţilor de-o noapte, buzoienii au pus în portbagajul Ladei cîteva lădiţe de roşii mustoase şi cîteva cuburi de brînză de oaie, *să aibă la mare, că nu strică*. Cele două familii şi-au luat la revedere prin semne, şi, cu un norişor slab, *Lada* a plecat din loc.

Au trecut o toamnă, o iarnă şi o primăvară. În iulie următor, capul buzoian de familie a spus aşa, într-o doară, privind admirativ o căpăţînă de brînză: *asta o pun de-o parte, poate mai trece poloneza aia mică*. Şi, ca să vezi! Pe la început de august, într-o amiază, cioc-cioc! în poartă şi, deasupra porţii capul polonului, cu părul lui blond la timpul trecut; în spatele lui, în *Lada* cu botul spre litoral, soţia şi fiica. Salutări de regăsire, *poftiţi, intraţi*, din nou cîteva lădiţe de roşii şi brînză în zer în portbagaj, adrese schimbate între adolescentul buzoian şi tînăra poloneză (aveau să mai corespondeze, într-un fel de franco-engleză, în viitorii doi-trei ani), din nou *la revedere* etc.

De ce oprise polonul în poartă: să lase familiei un cablu electric de vreo opt-nouă metri, cu un ştecher la un capăt şi cu un bec la altul, făcînd semne gazdelor că este pentru bolta de vie din faţa casei şi că poate ajunge chiar şi aproape de closet.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Documente din revoluţie (IV)

La vremea revoluţiei tînărul Berinde Adrian Cristian, timişorean de naştere, lucra la IMAIA ca lăcătuş mecanic. În duminica de 17 decembrie, în jurul orelor 16, omul nostru se întîlneşte cu un coleg de serviciu, merg în parcul de la Catedrală, pe urmă în faţa bisericii strigă laolaltă cu *„alţi tineri şi persoane mai în vîrstă Libertate, jos Tiranul jos ceauşescu. În acel timp a apărut deasupra noastră un Elicopter care sa învîrtit să vadă ce se întîmplă în acel loc.*

La puţin timp au apărut taburile din direcţia primăriei sau a pieţi Libertăţi şi din tancuri au început să tragă focuri de arme mai întîi în sus apoi au tras în noi. Văzînd acestea am fugit în parcul dela catedrală să ne ascundem în acel timp un băiat de lîngă mine a căzut. Neam întors să-l ridicăm era înpuşcat în cap era mort nu lam cunoscut însă am aflat că se numea Vasile din Suceava şi avea 25 de ani, lam lăsat jos lîngă un pom pe aleia ce duce spre podul de la Maria. Neam ascuns în parc pănă ce au trecut Taburile apoi în fugă am trecut podul dela Maria (...) am mers spre dreapta pe lîngă Policlinica cu plată cu gîndul să ajung acasă la capătul străzi unde locuia Tekeş Laslo drumul neo fost blocat de nişte Autobuze ale comtimului. Am fost somaţi staţi erau miliţieni şi alte persoane civile înarmate. Au început să ne lovească cu bastoane şi bucăţi de fiere zicînd voi aţi fost în centru şi aţi strigat lozinci contra guvernului, bătîndune ne au silit să urcăm în Autobuz şi să stăm ghemuit cu mîinile la ceafă eram tineri mai în vîrstă, femei şi copii.[1]"

Croitorul Bobeică Florin avea 21 de ani cînd a pornit de acasă, de pe strada Minotaurului, spre centru, în duminica de 17 decembrie, s-a alăturat demonstranţilor pînă au apărut *„blindate ale armatei şi soldaţi şi miliţia"*. Se hotărăşte se plece acasă, pe urmă, spre seară, află că pe Calea Girocului se mai află o coloană de demonstranţi şi o apucă prin zona Ştefan Plăvăţ II, iese pe strada Lidia, colţ cu Calea Girocului, dar nu reuşeşte să se apropie, nici el şi nici *„ceilalţi oameni care s-au mai adunat deoarece cînd soldaţii ne-au văzut au deschis foc asupra noastră şi am fugit între blocuri încercînd să ieşim pe lîngă Liceul de Chimie dar şi acolo erau soldaţi. Ocolind pe la şcoala gen. 25 pe strada Naturii am ieşit la Complexul Alimentar unde erau demonstranţi şi ne-am alăturat lor. Încercînd să înaintăm soldaţi şi securitatea au deschis foc şi am văzut un om căzînd chiar lîngă mine strigînd că l-au împuşcat atunci cu mai cîţiva oameni l-am tras deoparte şi am văzut că era rănit fiind împuşcat în burtă, l-am legat cu fularul şi alţi au pornit cu el spre Spitalul Judeţean. Eu am rămas cu demonstranţi pînă spre dimineaţă pe la orele 3-4 cînd am plecat acasă deorece eram ud din cauza ploi."* Croitorul Bobeică nu are linişte, nu stă acasă nici în ziua următoare: luni, pe la ora 12 se duce din nou în centru, trece prin faţa Catedralei şi este arestat de trei soldaţi din cordonul din faţa staţiei de taxiuri, aceştia îl somează să stea pe loc şi să ridice mîinile, îl duc la Consiliul Judeţean şi-l predau unui locotenent major care, previzibil, *„a început să mă lovească cu pumni şi cu picioarele."* Stă un sfert de ceas culcat la podea cu mîinile la ceafă, apoi este urcat cu alţi şase într-un ARO, în timp ce sînt izbiţi peste spate *„cu nişte pari de lemn"*[2].

Inginerul Cadar Dumitru-Marius se afla în Timişoara din data de 15 decembrie 1989. A călătorit din Oradea unde locuia deoarece avea ceva de rezolvat *„la fostul OJT"*. În cursul zilei aceleia de vineri s-a hotărît să-şi petreacă sfîrşitul de săptămînă *„în Timişoara pentru a mă întîlni cu foşti colegi de facultate, timişoreni."* Şi ce-i este dat să păţească ne spune chiar dumnealui: *„În data de 16 decembrie, pe la ora 17, mă aflam în Complexul Studenţesc de unde am luat un taxi pentru a merge la unul din foştii mei colegi, Lopată Ciprian. Pe bulevardul V. Pârvan neam întîlnit cu un grup compact de oameni care veneau dinspre piaţa Maria şi scandau «Jos Ceauşescu", „Libertate", „Jos comunismul" (...) În primul moment nu mi-am dat seama ce se întîmplă, nu-mi venea să cred urechilor, eram nedumerit, mai ales că în faţă erau mulţi copii. Dar, cînd în urma lor am văzut că grupul era format din oameni în toată firea am înţeles că se întîmplă ceva extraordinar: în Timişoara populaţia a început să se ridice împotriva regimului comunist, împotriva lui Ceauşescu. Mi-am zis că a sosit, în sfîrşit, clipa libertăţii şi pentru români"*[3].

1. Declaraţia însoţeşte Cererea de înscriere în ALTAR (Asociaţia Luptătorilor din Timişoara Arestaţi în Revoluţie) nr. B7-286 din 19. 10. 1992.

2. Declaraţia însoţeşte Cererea de înscriere în ALTAR (Asociaţia Luptătorilor din Timişoara Arestaţi în Revoluţie) nr. B7-67 din 4.12. 1991.

3. Declaraţia însoţeşte Cererea de înscriere în ALTAR (Asociaţia Luptătorilor din Timişoara Arestaţi în Revoluţie) nr. C8-73 din 15. 01. 1992.

▲

Texte și opinii de: Matei FLORIAN ● Matei MARTIN ● Alina MUNGIU-PIPPIDI (politolog) ● Cristian MUNTEANU (copywriter) ● Cristian PÎRVULESCU (președinte al Asociației Pro Democrația) ● Laura SIMIONESCU (analist media) ● Dan SUCIU (redactor-șef, revista „Banii noștri") ● Dana SULTĂNESCU (analist politic) ● Teodor TIȚĂ (corespondent parlamentar) ● Andrei ȚĂRANU (asistent univ., SNSPA)

Argument

– Ioane, ce se va întîmpla dacă, așa cum scrie presa, aleșii noștri vor fi consultați de psihiatri.
– Va trebui să organizăm alegeri anticipate.
Acesta este un banc apărut în cel mai citit cotidian din București. Deși este forțat și cu poantă facilă, a cîștigat concursuri de bancuri pe luna noiembrie. Să fie parlamentarul român un fel de Bulă: băiat bun, de-al nostru, simpatic, nu prea deștept, viclean la nevoie, potlogar cînd e cazul? Să fie haz de necaz sau o simpatie exprimată subtil?

Dilema *a dedicat de-a lungul vremii mai multe numere clasei politice în general, Parlamentului în special. Astăzi revenim, curioași oarecum să vedem ce ne mai fac aleșii. Poporul crede că fac rău, zice Alina Mungiu-Pippidi. Asociația Pro Democrația și președintele ei propun din ultima pagină un proiect radical de reformă. Cristian Munteanu are o idee originală de ce-ar putea face parlamentarii să se „vîndă" mai bine. Indiferenți la cerere și ofertă, sînt aleși care se află la al treilea mandat și nu prea a auzit nimeni de ei. Ca să nu scape și de al treilea mandat fără apariții în presă,* Dilema *îi face cunoscuți acum. Sperăm să nu se supere.*

Priviți de aproape, parlamentarii sînt... feluriți, constată corespondentul parlamentar Teodor Tiță. Dar nici ziariștii nu strălucesc, sare Laura Simionescu din spatele cifrelor. După toate acestea, cumpărătorul, poporul adică, nu prea știe ce se întîmplă în clădirea aceea, care a fost a Comitetului Central al PCR și acum este a Senatului României. Așa zice Matei Florian, care a vorbit cu poporul într-o zi geroasă.

Și așa mai făcurăm o Dilemă *și sîntem mai deștepți decît acum o săptămînă. Despre parlamentari nu avem informații.* ***(C. G.)***

Alina MUNGIU-PIPPIDI

Elită politică sau „simpli" parlamentari?

Prin 1998 a trebuit odată să mă prezint pentru a răspunde la o interpelare parlamentară, una din multe. Un parlamentar mă interpelase de ce am suprimat transmisiile în direct ale TVR de la dezbateri, lipsind poporul de putința de a-și vedea aleșii în acțiune – el, personal, oricum nu se manifestase încă, dar în eventualitatea că avea să o facă trebuia neapărat să fie în direct și la o oră de vîrf. Se întîmpla că eram și eu de acord, poate nu cu ora, dar cu ideea, și avusesem o bogată corespondență cu secretariatele ambilor președinți, dat fiind că secretariatul Camerei se considera insultat dacă le scriai e-mailuri, prea puțin protocolar, asta însemnînd nenumărate drumuri ale curierilor cu plicuri sigilate, pe banii poporului. Cum opoziția de atunci și puterea actuală protesta că a fost dată la fund de televiziunea publică și diverși oameni de bine îi luau partea, de teamă că nu vor mai ieși niciodată la suprafață – între timp s-a rezolvat – am propus inițial să transmitem la televiziune acele interpelări de luni. După luni de zile de negocieri am înțeles că nu se poate, pe de o parte conducerea Camerelor nu agrea asta, că interpelările proveneau mai ales de la opoziție, pe de alta că nu prea era nimeni în sală și nu dădea bine. Am încercat apoi cu ziua de marți, dar n-a mers, pentru că cele două Camere lucrau în același timp, nici o șansă să transmiți una dimineața, alta seara, și gelozia între ele era mare. Două indexări de salariu au trecut peste curierii mei, nu știu despre ai lor, și am ajuns la ziua de miercuri. Aici am zăbovit puțin, pentru că era ziua de „lucru pe comisii" cu prezență facultativă și fără mare telegenie. Mai departe, joia a fost obiect de discuție, dar iarăși ambele Camere lucrau în același timp dimineața – cînd lucrau –, la prînz săptămîna de lucru se încheia și deputații plecau în provincie. Am făcut scrisori oficiale, rînd pe rînd, despre fiecare zi, cu ștampilă, semnătură și *hand-deliverance*, o întreagă epopee aberantă și mai ales lungă, ca și cum o zi de dezbatere ar fi fost un produs scump și noi un achizitor veros, primind cu amuzament refuz după refuz, iar la sfîrșit, bomboana de pe colivă, o interpelare că la instigarea guvernului sabotam aceste transmisii ca opoziția să nu apară la televiziune!!!

La asta m-am dus. Nu de alta, dar prea era culmea. Am ajuns frumos la sediul clasei politice din România, eu, autorul Reformei Clasei Politice din Contractul cu România, niciodată aplicată de guvernele de după 1996, devenită o sursă de jenă după ce fusese una de succes în campania din 1996, și am dat de Ministrul pentru Relația cu Parlamentul, căruia i-am explicat de dragul principiilor că nu e constituțional ca să mă prezint de nici un fel, numai miniștrii puteau fi interpelați, iar el a deschis o ușă laterală și mi-a indicat un loc pe banca guvernului. La asta m-a apucat de-a dreptul rîsul și i-am atras atenția că eram acolo pentru a demonta acuzația că guvernul e cel care mă pune să fac una sau alta, deci ar fi cel puțin deplasat să mă așez pe banca Guvernului ca să răspund, la care omul mi-a spus că n-are ce-mi face, acolo stau toți cei care răspund la interpelări, punct, și mi-a făcut vînt prin ușă. Am ajuns deci pe banca aproape goală a guvernului, sus de tot, avînd o vedere panoramică asupra unei săli și mai goală de parlamentari, în care mai precis erau șase parlamentari, autorii interpelărilor. Președintele de ședință, liberal altfel, genul de imbecil care se teme că dacă iese din ierarhie nimeni nu-i va mai spune nici bună ziua, în talk-show-uri pe vremea aceea se prezenta sub titlul comic de *al patrulea om în stat*, deși era rîndul parlamentarului meu, l-a amînat, astfel că eu mi-am scos frumos *laptop*-ul, l-am proptit pe banca guvernului și m-am apucat de lucru. Intervenția mea, peste jumătate de oră, a avut două minute, cu multe citate de titluri de adrese oficiale, și a mulțumit pe toată lumea. Și așa s-a consumat o zi prea puțin glorioasă și cu totul întocmai cu celelalte din viața clasei politice din Romînia.

Aceasta e doar o amintire subiectivă. Datele, din păcate, arată că felia de realitate de mai sus e foarte aproape de percepția generală. Nemulțumirea față de clasa politică atinge cote impresionante: majoritatea absolută a românilor (62%) atribuie eșecul tranziției faptului că „am fost guvernați de oameni incompetenți", 51% consideră că în România „există un conflict între clasa politică și restul populației", iar 19.3% identifică asta drept cel mai important conflict din societatea românească*. Un think-tank american, IRIS, tocmai a publicat o lucrare despre mult-așteptatele modificări ale unui cod juridic în România, dovedind că bună parte din legi sînt pe dos față de ce ar fi trebuit să fie, fiindcă au fost propuse fără nici o cercetare serioasă, ca mai toate politicile la noi, și au stricat și puținele lucruri care funcționau.

Încrederea politică a scăzut la toți indicatorii și oamenii învinovățesc clasa politică de situația în care a ajuns țara.

Mecanismul nemulțumirii față de clasa politică nu e deci lipsit de temei obiectiv și are rădăcini mai vechi. Românii se așteaptă la o altă calitate a guvernării din partea politicienilor, la o abordare diferită a actului de exercitare a puterii, nu numai la o succesiune de decizii, ci la un nou stil de conducere. Orice act care nu este sau nu reușește să fie perceput drept o *ruptură ireversibilă față de vechile practici arogante și corupte ale „clasei politice"*, transformă instantaneu tendința de conformare a populației fie în dezaprobare radicală (întărind popularitatea lui Vadim Tudor) fie în parohialism politic (alimentînd procentul în creștere al celor care nu sunt interesați de politică și declară că nu vor vota la următoarele alegeri). În ciuda creșterii temporare a încrederii în clasa politică înregistrată la începutul anului, răbdarea românilor pare să scadă cu fiecare zi. Încrederea politică a scăzut la toți indicatorii, și atît oamenii care au o opțiune politică foarte clară cît și nehotărîții învinovățesc clasa politică în general și pe parlamentari în special pentru situația în care a ajuns țara.

Recenta dezbatere asupra reformei constituționale ar trebui să ia serios în calcul antipatia românilor față de clasa politică. Soluțiile radicale propuse pînă acum, cum ar fi eliminarea unei număr de parlamentari, sau renunțarea la alegerea prin vot direct a președintelui au puține șanse de a se impune. Și chiar dacă ar fi adoptate sînt incapabile să rezolve adevărata problemă. Românii ar fi foarte bucuroși să voteze eliminarea a cît mai mulți dintre parlamentari, numai că parlamentarii nu vor vota propria lor eliminare.

Ce se poate face? Furia față de clasa politică ar putea mătura într-o zi întreaga noastră democrație de abia consolidată, am avut un avertisment în acest sens la alegerile trecute. Ar trebui găsită o soluție care să poată trece în Parlament, agreată de electorat și capabilă să stabilească un sistem în care responsabilitatea politicienilor să crească, iar antipatia populară față de clasa politică să scadă. Există cîteva propuneri care se apropie de acest ideal:

1. Renunțarea la imunitate pentru fapte care nu țin de actul politic. Aceasta ar duce la o percepție mai bună în rîndul publicului lăsînd impresia că responsabilitatea clasei politice a crescut, iar cei care încalcă legea nu își vor mai găsi loc în Parlament.

2. Renunțarea atît la practica cît și la reglementările care fac din orice vot important un secret. Motivul principal pentru care electoratul nu are încredere în reprezentanții săi este faptul că nu poate afla cum votează aceștia. O revizuire radicală a sistemului de vot prin trecerea la vot uninominal nu ar ajuta la nimic dacă voturile reprezentanților sînt secrete față de alegătorii din circumscripții. Aceasta e o măsură pur administrativă, și în loc de campanii aberante pentru reforme de utilitate dubioasă sau chiar contraproductive ar trebui pentru început să cerem *transparența votului parlamentar.*

3. Demiterea automată din Parlament a reprezentanților care schimbă partidele pentru a fi înlocuiți automat de următorii care se află pe listele partidelor cu care au intrat în Parlament. Sistemul nostru de partide are nevoie de stabilitate: partidele noastre au nevoie de întărirea disciplinei interne, iar votanții trebuie să știe că parlamentarii se ghidează după interesele alegătorilor și nu doar după propriile interese. Defecțiuni pot apărea și în democrațiile tradiționale, o defecțiune de acest fel a avut loc în Senatul american în prima parte a acestui an, însă acolo avem de-a face cu un sistem consolidat de două partide și cu circumscripții uninominale.

4. Reforma clasei politice ca semnal al întregii campanii anticorupție

Motivul pentru care politicienii și admnistratorii publici sfidează mecanismele de control vertical, deci alegerile, este acela că sînt conștienți că întreaga clasă politică acționează la fel, drept care atunci cînd alegătorii trebuie să ia o decizie electorală, ei sînt obligați să o facă fără să ia deloc în considerare acest criteriu, folosind cu totul altele. O „reformă a clasei politice" ar trebui propusă din nou: pe lîngă măsurile de mai sus ar trebui să cuprindă și reducerea drastică a cheltuielilor de protocol și un set de reglementări clare pentru cazurile de conflict de interese, care deocamdată nu există, și care să separe politica atît de lumea de afaceri cît și de activismul din cadrul sindicatelor. *Pînă acum, problema peisajului politic românesc a fost că nimeni, în afară de extremistul Vadim Tudor, nu s-a hotărît să facă din această problemă subiectul electoral principal în 2000.* Partidele care l-au folosit în 1996 au fost pe de-a-ntregul compromise de atitudinea lor față de corupție. O dată ce un partid ar păși în această direcție, celelalte nu și-ar putea permite să fie lăsate în urmă. Dacă nu vom acționa se va încuraja extremismul politic și se va contribui la delegitimarea întregului sistem politic.

Plecînd de la Parlament în acea zi îndepărtată m-a ajuns din urmă pe culoar un domn. El a alergat după mine, m-a oprit, și mi-a spus aceste memorabile vorbe: „Nu vă temeți, nu am nimic să vă cer. Sînt *un simplu parlamentar*, vreau numai să vă mulțumesc pentru ce faceți, etc". Ce o fi aceea *un simplu parlamentar*, și de ce atunci cînd ne fugărește un parlamentar pe culoar ne așteptăm să ne ceară și nu să ne dea ceva? Nu am timp să spun cîte lucruri mi-a inspirat atunci și mai ales mai tîrziu această ciudată intervenție, dar un lucru e clar: orice reformă a clasei politice trebuie să aibă ca obiectiv și pe acela de a restitui *demnitatea* parlamentarilor noștri. Statutul lor nu e penibil numai pentru noi, ci și pentru ei.

* Sondajele SAR-CURS sînt publicate ca Early Warning Reports România de către UNDP, www.undp.ro, www.sar.euroweb.ro.

▲

Dan SUCIU

Bani publici, chestiuni private, politici sărace

Nici o campanie electorală nu a mizat pe asta: fotografia, ba nu: filmul, cu un grup parlamentar mîncînd parizer pe scările Casei Poporului! Cu pantofi nelustruiţi şi ciroapi neasortaţi, cravate înflorate şi vestuţe de lînă de casă pe sub haină, parlamentarii ar putea liniştit să ceară o mărire de salariu, în direct. Prin vot, li s-ar acorda.

De fapt, li se şi acordă. Pentru că parlamentarii români nu sînt, conform legii, săraci, chiar dacă mulţi dintre ei au necazuri cu banii care nu sînt îndeajuns copiiilor pe la casele lor din provincie. Legislatura trecută, un fost parlametar PDSR a şi renunţat la deputăţie pentru că veniturile pe care le realiza ca ales al poporului erau mult sub cele pe care le obţinea ca ales al sorţii, ca om de afaceri. Dar bogăţia sau sărăcia parlamentarilor depinde, binenînţeles, de unghiul din care este privită. Cele 25.000.000-30.000.000 de milioane de lei – brut – pe care le încasează un parlamentar ca parlamentar sînt o sumă mare doar raportată la salariul mediu pe economie de 100 de dolari. Cu cei aproximativ 500 de dolari pe care îi are în mînă, parlamentarul român riscă să pară ridicol pentru orice angajat aflat pe o poziţie de conducere mai sus de medie la o companie care se respectă din Bucureşti. Iar ridicolul poate continua: aceeaşi bani înseamnă un salariu mediu în Polonia, sau dreptul cel puţin teoretic de a trece graniţa Schengen de cînd nu mai e nevoie de viză. De aceea, cel puţin jumătate din cei peste 400 de aleşi nu stau în banii ăştia. Şi bine fac.

Pentru că problema parlamentarilor nu este în nici un caz bogăţia, ci competenţa şi activitatea. Şi una din marile realizări ale parlamentarismului românesc este că activismul (nu neapărat şi competenţa) precum şi iniţiativa cresc pe măsura bogăţiei. Mai toţi oamenii politici care au reuşit să-şi contureze o imagine publică în aceşti ani sînt oameni pe care în termenii relativi de mai sus îi putem considera bogaţi. Pe unii, chiar şi în termeni absoluţi! Pentru a rămîne la parlamentari, trebuie spus că nici Paul Păcuraru, nici Triţă Făniţă, nici Attila Verestoy, nici Antonie Iorgovan, nu sînt săraci. Spre meritul lor, mai ales că activi sînt. Competenţi?

Dar toată evoluţia vieţii politice româneşti a dus la impunerea unui tip de comportament care îi face pe oamenii politici să se considere bogaţi, chiar şi atunci cînd nu sînt (încă). E, desigur, o chestiune privată, care a primit statut public. Şi au motive să se comporte aşa în calitate de giranţi mai mult sau mai puţin direcţi ai avuţiei naţionale de vreme ce avem o ţară bogată (adică cu multe companii de stat neprivatizate, cu utilităţi publice care au bugete discreţionare de miliarde, cu cheltuieli publice la limita risipei şi programe de investiţii coordonate şi „implementate" de la nivel central). Cînd decizia utilizării fondurilor trece pe la un om politic sau depinde de dispoziţia sa, senzaţia de bogăţie propriu-zisă, nu interioară, creşte. Uneori nu numai senzaţia. Şi sînt destui care au toate aceste trăiri pentru că au învăţat un lucru. Statul pe care ei îl reprezintă prin mandat este un bun partener de afaceri. Te sprijină în afaceri, îţi oferă ocazii de pe urma cărora poate profita, te îndeamnă la cîştig. De ce? Pur şi simplu pentru că este administrat de alţi oameni, la fel de mult orientaţi spre business ca şi politicianul care ştie că una din misiunile partidului lui este să încurajeze spiritul antreprenorial şi economia de piaţă.

Parlamentarului, statul îi mai oferă un stimul pentru a se simţi bogat. Sau pentru a îl obliga să ajungă, atunci cînd nu este încă. Un deputat are acces la bani publici care îl fac generos. Un buget de 100 de milioane de lei lunar (impozabil) îi stă la dispoziţie, bani care devin aşadar „privaţi". Din aceştia, un sfert îi rămîne lui în mînă. Peste 3 milioane îl costă benzina şi cam tot atît salariul şoferului. Secretarul(ara) costă vreo 3,5 milioane – salariul e fix, ca la bugetari – iar şeful de cabinet care are grijă de biroul de circumscripţie face vreo 5-6 milioane. La toate acestea se mai adaugă chiria biroului, sumele forfetare, banii de cazare la Hotel Bucureşti (17 milioane lunar) şi mai ales diurna. Toate acestea – bani, deplasări, oameni în subordine, întîlniri, decizii – îl vor face să se simtă bogat. Sau obligat să devină. Cum fondurile adiacente cresc odată cu responsabilităţile politice, această obligaţie devine stringentă. Costumele Armani sînt, de aceea, obligatorii la Palatul Victoria. Ca şi şcolile particulare pentru copii sau apartamentele, casele, vilele. Cît mai multe, construcţia lor înseamnă stimularea dezvoltării economice.

În fond, am deprins cu toţii un mecanism pentru dinamizarea activităţii legislativului: banul. Şi nu este absolut nimic ruşinos sau necinstit în faptul de a avea parlamentari sau oameni politici cu bani. Dimpotrivă. Pe cei patru parlamentari numiţi mai sus nu i-a auzit nimeni plîngîndu-se că suma forfetară este prea mică sau că li se acordă prea puţini litri de benzină pentru Dacia de serviciu – pentru că pur şi simplu circulă cu maşini mai respectabile. Cu atît mai mult bogăţia devine o virtute – publică – cu cît ea este expresia unui efort personal, a unor abilităţi de manager şi administrator cum s-au văzut destule în aceşti ani şi care au dus la apariţia clasei de antreprenori români. Dar există, în schimb, o întrebare cheie care, indiferent de răspuns, poate strica toată armonia şi prestanţa oferite celor din jur de un parlamentar fără griji financiare: este parlamentar pentru că este bogat, sau este bogat pentru că este parlamentar?

▲

Andrei ŢĂRANU

Antiparlamentari fără ideologie

Joi 6 decembrie 2001, lucrările în plen ale Camerei Deputaţilor din România au fost sistate din lipsă de cvorum, în sală fiind prezenţi doar 35 de aleşi, adică aproximativ o zecime din numărul real al celor care sînt reprezentanţii naţiunii. Asemenea întîmplări nici măcar nu sînt spectaculoase, ci ele au devenit aproape comune, dînd astfel măsura reală a importanţei pe care o dau aleşii funcţiei lor, de altfel extrem de bine remunerată în raport cu media financiară a societăţii. Şi toate referirile care se fac la acest fapt întăresc convingerea că cei aleşi să ne reprezinte nu se omoară deloc cu reprezentarea şi îşi văd liniştiţi de afaceri personale.

De altfel, toate posturile de televiziune, presa scrisă şi majoritatea cetăţenilor deplîng faptul că esenţa democraţiei, care este şi trebuie să fie reprezentarea, a devenit o imensă afacere, bazată pe trafic de influenţă, pe bani cu care să fie cumpărate locuri pe liste, fie pentru imunitate fie pentru a putea folosi puterea în scopuri strict personale sau, cel mult pentru partid. Probabil din acest motiv sînt foarte puţini cetăţeni români care să valorizeze într-un fel pozitiv instituţia fundamentală a unei democraţii, şi anume Parlamentul. Iar acest lucru ne este relevat cel puţin semestrial de sondajele de opinie, în care neîncrederea în Parlament este declarată de peste 80% din cei chestionaţi.

Ceea ce poate fi considerat pozitiv este că în interiorul societăţii nu s-a dezvoltat un curent de opinie antiparlamentarist constant şi fundamentat ideologic. Singura reacţie a fost cea a Mişcării Legionare, care doreşte înlocuirea actualului sistem parlamentar cu modelul democraţiei corporatiste propusă în perioada interbelică de Manoilescu (adică reprezentarea să se facă pe criterii profesionale şi nu politice, partidele fiind înlocuite de structurile orizontale ale corporaţiilor). Dar modelul de contestare a fost extrem de violent la nivel simbolic, politicianul român fiind echivalat cu un porc uriaş ce stăpîneşte prin fraudă destinele poporului. E greu de crezut că acest demers a avut un rezultat masiv în opinia publică, în special pentru că este al Mişcării Legionare, dar poate fi considerat primul semnal antiparlamentar coerent de după 1990.

Dacă la nivel ideologic nu s-a concretizat nimic, la nivelul practicii politice se propun diverse modalităţi, în special electorale, care să micşoreze, sau chiar să stopeze politicianismul impus de actualul joc politic de partide. Aceasta este iniţiativa votului uninominal sau a celui deschis pe liste, modalităţi prin care aportul alegătorului la decizia de structurare a Parlamentului să fie mult lărgit.

Toate acestea dau seama de faptul că instituţia Parlamentului trebuie schimbată, fie în formă, fie chiar în conţinut. Dar nimeni, în ultimii zece ani nu s-a gîndit la o campanie concretă prin care să se spună la ce este necesar parlamentul şi care este rolul său uriaş în menţinerea şi întărirea democraţiei. Din contră, atît presa cît şi simţul comun au adîncit ideea că Parlamentul este mai degrabă o formă fără nici un fond, destinat să încarce inutil bugetul. Ideea de parlament a fost înlocuită cu exemple rapide de parlamentari corupţi, care se ascund în spatele imunităţii de justiţie, iar ideea de reprezentare cu conceptul de listă plurinominală impusă de partide în campania electorală, în dispreţul făţiş faţă de alegători.

▲

Carte de visite

● Site-ul Camerei Deputaţilor (www.cdep.ro) este cu siguranţă cel mai complet, accesibil şi inteligibil site de instituţie publică din România. Practic, nu este nimic ce ar putea avea legătură cu activitatea Camerei Deputaţilor care să nu fie prezentat pe site! De la generalităţile legate de modul de funcţionare al Parlamentului şi procesul legislativ, la organizarea Camerei (în birou permanent, comisii, grupuri parlamentare, grupuri de prietenie etc) pînă la organigrama de ansamblu a departamentelor, de la ordinea de zi şi documentele fundamentale (de exemplu, *Programul de guvernare pentru perioada 2000-2004* are un *link* chiar pe pagina principală) pînă la imensa bază de date cu întreaga legislaţie emisă de instituţiile centrale din 1990 încoace, totul este bine aranjat şi uşor de găsit.

Clădirea Camerei Deputaţilor este un labirint de străzi interioare, trepte şi ascensoare care te poartă, inevitabil, în cu totul altă parte decît ţinta stabilită. În schimb, site-ul te conduce direct la informaţia dorită. Arhitecţii site-ului au optat pentru o construcţie în paliere suprapuse – metodă ce înlesneşte navigarea şi oferă suficiente informaţii despre următoarele trepte.

În ceea ce priveşte conţinutul, site-ul are cîte ceva pentru fiecare: cetăţeanul poate găsi datele generale (numere de telefon, adrese de contact sau e-mail) ale deputaţilor, ziaristul – agenda zilei şi profiluri ale demnitarilor (în format CV complet şi alte date despre activitatea în parlament), iar cercetătorii în ştiinţe politice pot găsi informaţii legate de alegeri (din 1990 încoace), legislaturile precedente, dezbaterile din plen etc. Totul este ambalat într-o grafică simplă, dar elegantă şi primitoare, şi actualizat zilnic. Convingător, nu?

● Editată de Asociaţia Pro Democraţia, *Cartea albastră a democraţiei* este un ghid al instituţiilor publice centrale din România, de la Senat şi Camera Deputaţilor, pînă la Guvern, Preşedinţie şi Curtea Supremă de Justiţie. Ghidul mai cuprinde, în ordinea alfabetică a circumscripţiilor, cîte o scurtă prezentare a fiecărui demnitar (anul naşterii, studiile, ultimul loc de muncă), o fotografie, precum şi numerele de telefon (inclusiv de celular, pe alocuri!), de fax şi adresele e-mail la care pot fi contactaţi. Şi – poate cel mai important – persoanele de contact şi adresele birourilor din circumscripţie, căci, nu-i aşa, una dintre principalele misiuni ale parlamentarilor este reprezentarea comunităţii locale care i-a votat.

Publicarea ghidului este numai una dintre modalităţile (pe lîngă dezbaterile publice şi întîlnirile directe dintre cetăţeni şi aleşii lor) prin care Asociaţia Pro Democraţia îi sprijină pe cetăţeni, stimulîndu-le disponibilitatea şi capacitatea de a participa la viaţa politică. O relaţie pe care cetăţeanul român a deprins-o recent, după 1989. Nu întîmplător, *Introducerea* cuprinde un scurt istoric al vieţii parlamentare din România, începînd de la Adunările Obşteşti de la 1829 pînă astăzi. Istoria rămîne însă în fundal, un context în care autorii încearcă să încadreze actuala Constituţie şi principiile jocului democratic, ale separaţiei puterilor în stat etc.

Cartea albastră a democraţiei este un instrument util cu ajutorul căruia orice cetăţean preocupat de problemele obşteşti poate intra în contact cu un parlamentar sau cu alte instituţii centrale. De altfel, simplitatea şi naturaleţea relaţiei dintre alegător şi ales este sugerată chiar de formatul publicaţiei: răsfoind cele 200 de pagini lucioase ale volumului, întorcînd filele prinse în spire metalice, urmărind ghidajele de sumar de pe marginea dreaptă – totul seamănă izbitor de mult cu o agendă de telefon... **(M. M.)**

Teodor TIȚĂ

Voi scrieţi...

Ziariştii iubesc parlamentarii vorbăreţi. Şi parlamentarii cu activitate. Dacă parlamentarii îşi desfăşoară activitatea şi acceptă să-şi explice apoi poziţiile de pe care au susţinut o cauză sau alta atunci cînd au lucrat în comisiile permanente, ziariştii şi-au petrecut ziua cu folos. Oricît ar părea de ciudat printre membrii legislativului român se numără unii, destul de mulţi, care nu vor în ruptul capului să colaboreze cu presa. Întrebaţi despre orice subiect ei vor răspunde suspicioşi, aroganţi sau speriaţi, folosindu-se de o platitudine. Majoritatea senatorilor şi deputaţilor nu par încă a înţelege că, pe lîngă votarea legilor, politica înseamnă şi comunicare. Unii dintre ei recunosc franc *off the record, of course* că de cele mai multe ori nu au habar de ce votează aşa cum votează. „S-a hotărît astfel în şedinţa de grup parlamentar, s-a hotărît la partid", spun ei. Pînă la un punct această justificare funcţionează. Se poate accepta faptul că o persoană nu se poate pronunţa în cunoştinţă de cauză asupra unor subiecte atît de diferite precum legea poliţiei, solicitarea de aprobare pentru trimiterea de trupe în Kosovo, un act normativ referitor la dezincrimarea homosexualităţii sau asupra unui document internaţional care trebuie ratificat. Problema este însă că în toate grupurile parlamentare există un număr de aleşi, variabil, în funcţie de dimensiunea grupului, care nu pot fi identificaţi decît folosind Cartea Albastră a Democraţiei.* Dacă cine ştie din ce motiv corespondentul parlamentar va avea nevoie de o declaraţie din partea vreunuia dintre aceşti anonimi bine plătiţi, atunci va trebui să apeleze la broşura amintită pentru a-şi fixa în minte figura respectivului.

Bineînţeles că există şi altfel de parlamentari. Îndeajuns de siguri de sine pentru a nu le fi teamă de microfon, aceştia au curajul propriilor opinii, uneori chiar diferite de linia partidului din care fac parte. Dar numărul lor este redus, cam de fiecare dată cînd apare cîte o confruntare vedetele sînt aceleaşi. Asta nu reduce însă din calitatea spectacolului. Asistînd la o şedinţă în plen a uneia dintre cele două camere ai cîteodată impresia că asişti la un spectacol sportiv. Gama armelor oratorice folosite este destul de largă. Eleganţă *vs.* Mîrlănie. Cunoaştere *vs.* Prostie Pură. Versatilitate *vs.* Înverşunare. Jucătorii sînt cunoscuţi, rezultatul nu este însă previzibil. Cei care reuşesc să îşi asume cu succes rolul ce le-a fost repartizat ştiu că pot profita de pe urma prezenţei lor în lumina reflectoarelor. Cauza pentru care lupta este mai bine servită, iar parlamentarul respectiv ar putea avea surpriza plăcută de a se vedea seara la televizor sau de a-şi admira împreună cu familia poza apărută în ziar.

Majoritatea senatorilor şi deputaţilor nu par încă a înţelege că, pe lîngă votarea legilor, politica înseamnă şi comunicare.

În materie de comunicare trebuie acordată o bilă albă Partidului Liberal. Instinctele de politician sau strategiile de imagine i-au făcut pe liderii acestei formaţiuni să înţeleagă că anonimatul nu ajută decît la sublinierea mediocrităţii. De aceea, cele două grupuri liberale organizează săptămînal conferinţe de presă unde ziariştilor le sînt prezentate pe larg opinii pe marginea subiectelor aflate pe agenda Parlamentului şi nu numai. Reprezentanţii presei sînt apoi invitaţi cu insistenţă să ceară amănunte chiar şi celor mai sfioşi dintre liberali.

Există şi altfel de vedete. Personaje negative care ies din umbră rar, doar pentru a comite cîte un gest necontrolat, silindu-şi colegii mai lucizi să scoată apoi castanele din foc. Uneori victimele acestor „imprudenţe" sînt ziarişti. Aşa s-a întîmplat şi în urmă cu cîteva săptămîni cînd fără vreun semn premergător, nervii unui senator au cedat. Pe scurt, plictisit probabil să aştepte reluarea lucrărilor în plen – liderii grupurilor parlamentare se retraseseră de o jumătate de oră pentru 10 minute de consultări – onorabilul ales s-a apucat să tragă cu urechea la discuţiile care aveau loc în jurul său. Şi, vai, i-a fost dat să audă cîteva remarci ironice făcute de o reprezentantă a presei în timpul unei convorbiri cu alt senator. Acesta din urmă tocmai demonstra cu argumente că unii dintre colegii săi îşi exercitaseră dreptul de vot *in absentia*. Prea mult pentru reprezentantul poporului aflat la două fotolii depărtare. Dumnezeule, atîta lipsă de respect! Trebuiau luate măsuri. Şi a luat. S-a îndreptat spre ieşire şi din pragul sălii a invitat-o pe ziaristă să părăsească zona. După un moment de stupefacţie, aceasta a refuzat. Alesul nu a renunţat însă şi s-a îndreptat spre ea vociferînd. I-a cerut să se legitimeze, iar jurnalista s-a executat. Senatorului a cărui stare de agitaţie creştea cu fiecare secundă i s-a cerut să facă acelaşi lucru. Situaţia ar fi degenerat probabil dacă nu ar fi intervenit colegii de partid ai neliniştitului parlamentar care a fost luat cu binişorul şi dus de acolo. Întors în sală, senatorul a fost întrebat de ceilalţi ziarişti care au fost motivele pentru care s-a comportat astfel. A refuzat să răspundă. A fost anunţat că a doua zi în ziare vor apărea relatări ale incidentului. Senatorul a mîrîit printre dinţi „Voi scrieţi. Următorii paşi îi voi face eu." Mai tîrziu, toţi cei care eram acolo aveam să aflăm că, înainte de a fi ales, amicul nervos fusese ziarist. Era, probabil, de nesuportat nostalgia vremurilor frumoase cînd se putea distra împreună cu cititorii săi pe seama politicii şi politicienilor .

* Aceşti indivizi nu se remarcă în nici un fel. Lasă impresia că ar prefera să nu fie văzuţi sau auziţi. Un fel de personaje ale lui Orson Welles.

▲

Laura SIMIONESCU

A fi sau a nu fi responsabil?

Renaşterea democraţiei în spaţiul central şi sud-european a adus cu sine o dezvoltare fără precedent a presei, noile democraţii încercînd să-şi găsească propriul drum într-o lume în continuă schimbare, să redescopere sensul valorilor unei „societăţi deschise". Istoria anilor post-revoluţionari poate fi văzută şi ca o competiţie a mesajelor ce căutau să atingă publicul, unele pentru a-l încuraja să rămînă la atitudinile pe care i le crease experienţa de viaţă a regimului precedent, altele pentru a-i cere o radicală schimbare a sistemului de valori.

Empirismul profesional, autopercepţia jurnaliştilor ca elită nu ca mediatori ai comunicării sociale, sentimentul inadecvat că sînt descoperitori şi proprietari ai adevărului, slaba responsabilitate faţă de public, întăresc observaţia profesorului Karl Jakubowicz din *Lovebirds? The media, the State and Politics in Central and Eastern Europe (1995)* că presa reflectă cel mai expresiv imperfecţiunile comunicării în societăţile postcomuniste.

Ziariştii transformă editorialele în trambuline de lansare a propriilor obsesii legate de sfera politicului.

Aceste observaţii, şi multe altele, au fost desprinse şi dintr-un studiu realizat pentru *Societatea Academică din România* în perioada ianuarie-martie 2000 şi aprilie-iunie 1999. Am monitorizat cele mai importante cinci ziare din cele 12 ţări candidate la integrare. Am ales numai editorialele pentru că acestea reprezintă în principiu poziţia ziarului într-o anumită problemă şi permit confruntarea unor puncte de vedere diverse.

Clasa politică, politicienii sînt un subiect frecvent în articolele de opinie din ziarele central şi sud-europene. Ziariştii, erijaţi în formatori de opinie, transformă editorialele în trambuline de lansare la nivelul opiniei publice a propriilor obsesii legate de sfera politicului, propriile viziuni asupra a ceea ce înseamnă o elită competentă şi responsabilă. Este cazul, îmi permit să spun „clasic", al *Jurnalului Naţional* (înainte de schimbarea la faţă suferită în această vară) şi al unui ziar de mare tiraj din Rusia, *Trud. Jurnalul Naţional* are, dintre ziarele româneşti analizate, cel mai mare număr de articole (64) referitoare la clasa politică şi o poziţie pronunţat negativă (-0,85). Critica lui M. Tucă, editorialistul publicaţiei, se îndreaptă cu precădere către coaliţia de guvernămînt din acea perioadă şi mai puţin către partidele din opoziţie.

Nu putem avea o imagine mai edificatoare decît aceea a unui circ („Circ pe alese", „Circ şi strategi") în care se perindă personaje „mirifice" desprinse dintr-o noapte de Sînziene („Stolojan-moaşte sfinte", „Luceafărul liberal", „Îngeraş cu cioc", „Ascultare de cadavre", „Preşedintele (extra)terestru şi purceluşii electorali"). Citind aceste titluri ale editorialelor româneşti ni se pare că lumea în care trăim este una prin excelenţă absurdă şi nicidecum post-modernă sau post-materialistă. Imaginea creionată de editorialişti este aceea a unei clase politice inapte să conducă şi coruptă pe de-a întregul său („Corupţia – singura creştere pozitivă"). Acţiunile politicienilor, înţelegerile politice par a fi o mărturie, în ochii jurnaliştilor, a primitivismului politic românesc („Moţiunea în dorul lelii", „Transfuzii de imagine pentru preşedinte", „Rituri de împerechere la politicienii de baltă", „Bunicuţei i se face curte", „Tomberonul politic", „Obsesia salamului cu trandafiri?", „Începe marea telenovelă").

Fiecare ziar cu obsesiile lui. *Ziua* cu PDSR („Atentatul", „Firul roşu devine incandescent", „Frica de KGB"), *România liberă* cu PNŢCD-ul văzut ca un partid care se sacrifică pentru binele ţării („PNŢCD, partid al reformei", „Cei 15.000"), iar *Adevărul* cu toată lumea.

Acesta pare a fi un fenomen patologic pentru unele ziare din Sud-Estul Europei, pentru că la fel sînt şi cele din Cehia. Cel mai mare număr de articole pe aceasta temă le întîlnim în ziarele cehești, urmate îndeaproape de cele din România, aceastea fiind în top şi în ceea ce priveşte atitudinea negativă faţă de politicieni. La polul opus se situează presa din Bulgaria, cu un număr relativ mare de articole de opinie, atitudinea editorialiştilor fiind una accentuat pozitivă, în contextul în care faţă de ideologia de centru-dreapta au o poziţie pronunţat negativă, iar faţă de ideologia de centru-stînga o atitudine pozitivă. Ţările baltice sînt sărace în subiecte legate de clasa politică, editorialiştii fiind preocupaţi în special de starea economiei, îndreptînd dezbaterea publică spre această arie.

Spre deosebire de presa din ţările baltice, în restul ziarelor analizate lipsesc subiectele economice din dezbaterea publică, preocuparea vădită pentru aria politică, dar mai ales pentru politicieni este o reflectare a unei situaţii de fapt: societatea aşteaptă să fie direcţionată şi este incapabilă să-şi asume responsabilitatea pentru trecut, prezent sau viitor. A critica politicienii este în unele ziare mai mult decît o modă, a devenit chiar scopul editorialiştilor. Uneori îţi vine greu să citeşti unele editoriale fără un zîmbet şi asta nu pentru că vorba aceea „le zice bine", ci pentru că „zisul" în sine e hilar. Nu poate fi acuzată clasa politică de vremea de afară, de secetă, de eşecul unui oarecare individ responsabil în cele din urmă pentru propriul său destin. Critica e bună ori de cîte ori aduce şi o soluţie, dar de cele mai multe ori aceasta lipseşte. Editorialiştii vorbesc adesea de responsabilitatea politicienilor faţă de cetăţeanul anonim care suferă în tăcere; oare ziaristul nu ar trebui să aibă aceeaşi responsabilitate faţă de tot ce mişcă în această ţară?

Sondajele ne arată creşterea gradului de pesimism al românului. Să nu fie responsabili şi ziariştii de acest fapt?

▲

© S. Ivanoschi

Dana SULTĂNESCU

Despre mai mulţi eroi fascinanţi şi un biet personaj colectiv

Parlamentul: instituţia puterii poporului. Un fel de simbol al democraţiei, o garanţie a sa, mai degrabă. O instituţie desemnată să joace rolul de depozitar al încrederii.

Cum se face atunci că o instituţie prin excelenţă a încrederii este în România unul dintre simbolurile publice cele mai ocolite de încrederea populară? Fără a construi o ecuaţie de analiză statistică, deci fără a cerceta zona din care provine încrederea, ne vom îndrepta atenţia către circumstanţele în care evoluează, de drept şi de fapt, parlamentul; vom sublinia astfel cîteva posibile influenţe asupra atitudinii de neîncredere a publicului, influenţe structurate pe trei capitole: atribuţia fundamentală, caracteristicile sale ca putere în stat şi potenţialul său actual de vizibilitate.

Legea. Dacă încercăm să descurcăm firele mecanismului complicat care este relaţia dintre „legiuitori" şi „legiuiţi", ne lovim imediat de însuşi conceptul-cheie al relaţiei: legea. Ce este legea în România, dacă nu o realitate care poate fi eludată chiar şi de începători, fără riscuri, ba chiar cu plase de siguranţă de calitate, solide, la cel mai bun preţ?! Şi atunci, respectul pentru lege rămîne doar un leitmotiv al serialelor americane, în care binele învinge, iar binele este întotdeauna egal cu legea... De aici derivă şi se consolidează dualitatea conceptului de lege – latura sa teoretică şi dezirabilă şi varianta sa aplicată. Prima este respectată mai mult dintr-un fel de *political correctness*, pentru că în mod firesc acest respect s-ar fi construit mai ales prin efectele celei de a doua.

Prin urmare, dacă legea nu este decît o vorbă de dînşii inventată, care nu semnifică pentru noi ceva respectabil sau respectat, nu este greu de înţeles de ce sursa legii se bucură, printr-o tranzitivitate naturală, de aceeaşi atitudine. Parlamentul este la fel de dispreţuit, luat în derîdere, pus în paranteză ca şi obiectul existenţei sale.

Rolul în stat. Guvernul este un spaţiu prin definiţie dinamic. Parlamentul este însă un spaţiu al stagnării. Prin urmare, lipsa de încredere şi tentaţia blamării îşi găsesc un sediu mai comod în această zonă secundă. În fond, nevoia de simplificare şi de clişeizare a realităţii naşte uneori reprezentări periculoase şi raţionamente perverse. Parlamentul este o versiune prescurtată şi reprezentativă a clasei politice. Mai departe, clasa politică poate fi asimilată, printr-o acumulare de prejudecăţi nedezminţite de realitate, cu însăşi România: un rezervor de eterne controverse, decizii întîrziate, decizii greşite, decizii subiective. O entitate care aleargă pe loc, ba uneori nici măcar nu se mai preface că ar alerga: la ce bun? O fiinţă vie, dar cu tot atîta voinţă ca un muribund. O colecţie de interese meschine, aranjamente de culise care conduc de fapt întregul show şi cîteva enclave timide de bunăvoinţă.

Ca şi România, parlamentul înaintează în timp fără a evolua şi se schimbă fără a se regenera. Definiţia stagnării. Cercul se închide şi se pietrifică odată cu fiecare ciclu electoral. Mass-media difuzează cu abnegaţie către marele public amănunte mai mult sau mai puţin triviale, care nu fac decît să confirme eticheta fixată de mult.

Ce s-a schimbat după alegerile din 2000? Un detaliu care se poate dovedi esenţial. Dacă fosta putere îşi plasase în toate zonele deciziei politice reprezentanţii-cheie (existau miniştri problematici, în aceeaşi măsură în care existau parlamentari contestaţi), PSD pare că şi-a trimis în prim-planul executiv personaje în general „curate", folosind parlamentul ca pe un depozit de oi negre. Asta, în acelaşi timp cu intrarea în forul reprezentativ a celebrilor parlamentari de petrecere ai PRM. Este această mişcare o confirmare a rolului dat Parlamentului de „coş de gunoi" al clasei politice?

Vizibilitatea. Actuala distribuţie a rolurilor pe scena politică subminează şi mai mult imaginea parlamentului, în planul vizibilităţii, care este un prim pas în construirea credibilităţii. În primul rînd, un preşedinte cu un capital de încredere solid, care reuşeşte, simultan, să reabiliteze imaginea preşedinţiei după un precedent eşec autoasumat (Constantinescu), să permită şi să participe (benevol sau nu) la construirea unui nou tipar de preşedinte (Năstase), în fine, să evolueze în faţa electoratului elegant, aristocratic, cu o aură destul de apropiată de cea a unui monarh. O entitate interesantă, care oscilează periodic între titlul de doctor *honoris causa* al Universităţii din Erevan, obţinut lunile trecute şi anvergura de domnitor din cartea de istorie, obţinut în 12 ani de trudă asiduă.

În al doilea rînd, un premier care domină dezinvolt şi nestingherit scena în rolul de preşedinte autoritar. Un om al deciziilor şi determinării, cu un halou de competenţă arogantă, dublată de percepţia că în mîna cealaltă ţine biciul. În acelaşi timp, un fel de om al renaşterii, care poate vorbi despre orice, motiv pentru care instaurează o dominaţie mediatică fără precedent, o guvernare TV care îi dă dreptul de a apărea oricum, oriunde şi la orice oră, de la întîlniri cu delegaţii FMI la emisiunile pentru copii, adresînd mesaje cu egală pasiune prefecţilor şi antrenorului Hagi şi gata să prezinte, cu indiscutabil fler, datele meteo şi ştirile muzicale.

...dacă legea nu este decît o vorbă de dînşii inventată, nu este greu de înţeles de ce sursa legii se bucură de aceeaşi atitudine.

În fine, o voce viguroasă care concurează cu cele două personaje de mai sus pentru supremaţia pe scena politică, dar care nu se manifestă cum era de aşteptat într-o zonă pur politică (i.e. parlament), care vine dintr-un spaţiu eminamente administrativ – este vorba desigur despre Traian Băsescu. Un erou de benzi desenate, din ce în ce mai luat în serios pentru că încet, pe nesimţite, a devenit un erou credibil din viaţa reală. Excesiv, caricatural uneori şi pus pe treabă, are mai multă energie decît e prevăzut în *job-description*-ul funcţiei de primar şi mai multe idei decît întreaga opoziţie care dormitează democratic în Parlament.

Un trio de forţă, care monopolizează atenţia mass-media prin funcţiile cheie deţinute în sistemul politic, dar menţine vie această atenţie tocmai prin eforturile vizibile de a juca – fiecare alt rol. Un preşedinte care se poartă ca un rege, un premier care a intrat în pielea preşedintelui, în fine, un primar al capitalei care joacă, pe rînd, rolul de premier şi opoziţie parlamentară. Palpitant, nu?!

Unde să mai încapă atunci bietul Parlament în atenţia publică? Şi, mai ales, cum să mai poată cîştiga bunăvoinţa poporului? În fond, şi acolo sînt locuri limitate. Pînă la urmă, lupta se dă între mai multe personaje individuale fascinante în felul lor şi un biet personaj colectiv. Astfel, prăpastia se adînceşte, politica se individualizează tot mai mult, iar suporterii paradigmei care subliniază rolul personalităţii în istorie cîştigă tot mai multe pariuri. ▲

Cristian MUNTEANU

Închiriez apartament cu două camere

– propunere de campanie publicitară pentru Parlament –

Cum stă treaba

E un paradox banal faptul că cea mai hulită instituţie a statului de drept este chiar instituţia care defineşte democraţia: Parlamentul. Nu o să mă leg deci de acest lucru. E, de asemenea, un fals paradox banal faptul că aleşii poporului au, şi nu numai în România, o imagine dintre cele mai şifonate. Nici aici nu o să insist prea mult. În fond, parlamentarii sînt doar nişte reprezentanţi nereprezentativi ai noştri, ai tuturor. Nereprezentativi ca vîrstă, ca educaţie, ca venituri, ca sex şi chiar şi politic dacă mă gîndesc la numărul imens de români care nu fac politică sau la cei care nu se duc la vot. Aşadar, în Parlament nu ar trebui să vedem o imagine la scară nici măcar a înregimentării politice la nivel naţional. Nu. Cred că dacă am vrea să ne facem o părere mai corectă asupra felului în care stau lucrurile, ar trebui să ne imaginăm două camere vecine într-un cămin studenţesc de băieţi, cu paturi suprapuse, populate de studenţi dintre care unii au ajuns în anul opt iar alţii în anul doispe, repetenţi cu burse mult peste cele ale premianţilor din campus şi cu motociclete care au numere de inmatriculare cu SEN sau cu DEP. Văzută astfel, situaţia nu mai e aşa de neagră.

Cum am vrea să stea treaba

Nu cred că aş greşi prea mult dacă aş spune că noi toţi ne-am dori nişte parlamentari tineri, cu statură atletică, supli, bronzaţi, îmbrăcaţi în tricouri mulate, tineri, incoruptibili, hotărîţi, neobosiţi, tineri, cu convingeri politice ferme, capabili să muncească zece ore pe zi, prezenţi în teritoriu, decenţi, competenţi şi prezenţi la dezbateri. Lucrurile sînt deci foarte clare la acest capitol.

Cui ne adresăm

Target-ul este de 23.000.000 de persoane care au o percepţie negativă a *brand*-ului şi pe care, orice am face, nu avem cum să îi convingem că senatorul Cutare are neapărată nevoie de pantofi Gucci ca să se ducă în teritoriu la Vinţul de Sus sau că deputatul nu-ştiu-care s-a îngrăşat 30 de kg din cauza stresului.

Cum vom ajunge acolo

Categoric, pentru a ne îndeplini obiectivul campaniei de imagine avem nevoie de o strategie integrată de comunicare, susţinută de o platformă de PR, prin care să dăm densitate *brand*-ului!!!

Ca evenimente de BTL, folosind potenţialul artistic al Parlamentului, putem organiza o serie de concerte de muzică populară şi cîteva saloane literare. Ar fi oportună organizarea unei lansări de volum colectiv, preferabil de poezie, la care autorii aparţinînd diferitelor orientări literar-politice să îşi recite producţiile şi să dea autografe. Recomand şi pornirea unei campanii de *sampling* prin care cetăţenilor să li se aducă la cunoştinţă eficienţa Parlamentului. Astfel, senatori şi deputaţi ar trebui postaţi la gurile de metrou, în parcările marilor centre comerciale, la intersecţii, dar şi în mediul rural, în faţa primăriilor şi în pieţele publice, unde să împartă exemplare din Monitorul oficial cu textele ultimelor acte normative la care au lucrat.

Above the line, ar fi eficientă o campanie de presă cu testimoniale în care senatorii să explice cum le curge sînge din nas după orele suplimentare făcute în folosul societăţii şi pentru accelerarea reformei legislative. Deputaţii ar putea destăinui dificultăţile pe care le întîmpină în pauza de masă din cauza aglomeraţiei la cantina studenţească unde mănîncă, dar ar putea să-şi exprime şi mîndria că România are copii atît de deştepţi şi studioşi precum colegii lor de masă. Ca o dovadă de supremă transparenţă în declararea averii personale, panourile publicitare din oraşe vor prezenta imagini luate din casele parlamentarilor şi facsimile ale extraselor de cont. Probitatea morală va fi dovedită prin postere cu extrase din dosarul de la Securitate al aleşilor neamului. Iar respectul pentru banii publici va fi dovedit prin donarea tuturor limuzinelor serviciilor de salvare şi prin achiziţionarea de automobile Aro 4x4, capabile să îi transporte pe parlamentari oriunde în teritoriu. Un *outdoor* gigantic, aşezat la intrarea în Bucureşti, ar putea prezenta un senator căţărîndu-se cu jeep-ul pe un drumeag de ţară, spre casa unui ţăran care îl recunoaşte şi îi face cu mîna. Îi face cu mîna semne prieteneşti, adică îl recunoaşte; senatorul a mai fost pe acolo!!!

Care ar fi mesajul acestei campanii

Parlamentul este alcătuit din oameni care muncesc pentru tine.

Revenind la cum stă treaba

Agenţia de publicitate este ca un chirurg plastic pentru clientul său: dacă omul vrea neapărat un nas cîrn, agenţia îi face un nas cîrn. Dar îşi face şi datoria de a-i spune că, după părerea ei, nasul cîrn nu se mai poartă de la Michael Jackson încoace. Şi îi recomandă altceva. Iar eu aş recomanda clientului meu să închirieze apartamentul cu două camere unor locatari mai harnici, aleşi pe sprînceană. Şi, dacă mi se permite şi mie să-mi repet obsesia: nişte locatari mai tineri, vă rog. ▲

Parlamentari în tranziţie

Faptul că România se află într-o interminabilă tranziţie e deja un clişeu – e ceva ce, dacă nu simţim zilnic pe propria piele, citim oricum în mai toate ziarele; criza economică este şi ea un loc comun al buletinelor de ştiri, al discuţiilor din autobuze şi al dezbaterilor parlamentare; protagoniştii acestor scene sînt aleşii noştri, cei pe care i-am votat. În îngrămădeala de pe culoare, în planurile generale cu Senatul sau Camera Deputaţilor apar adesea figuri ale unor personaje pe care le ştim – cu siguranţă le-am mai văzut! – dar nu ne amintim niciodată cum se numesc.

Senzaţia de *déjà vu* e pe deplin justificată. Pe mulţi dintre deputaţii şi senatorii de astăzi am tot avut ocazia să-i vedem la televizor! Din cei 140 de senatori aleşi în 2000, 44 au făcut parte din legislatura precedentă, iar 21 sînt la Senat încă din 1992. 129 dintre deputaţii actualei legislaturi (ce numără 345 deputaţi) au fost deja aleşi în 1996, iar 51 chiar şi în 1992. E mult? E puţin? În Italia, de exemplu, din cei 618 deputaţi 290 au fost aleşi şi în legislatura precedentă, iar 333 au mai avut cel puţin încă un mandat. În ceea ce-i priveşte pe deputaţii francezi, 60% (din totalul de 565 ai actualei legislaturi) au mai făcut parte şi dintr-o altă legislatură iar aproape o jumătate au fost deputaţi chiar în legislatura precedentă.

În România, o treime dintre senatori şi deputaţi a rămas deci neschimbată din 1996, iar aproximativ o cincime e aceeaşi din 1992. Aproximativ un sfert dintre cei care sînt acum la al treilea mandat parlamentar au schimbat cel puţin o dată partidul. Denunţată ca fiind o strategie de supravieţuire în competiţia politică, migraţia de la un partid la altul nu este neapărat o metodă de succes, căci există suficiente cazuri de „divorţ“ eşuat. Regula rămînerii în Parlament rămîne fidelitatea faţă de partid. Cei mai fideli par a fi membrii UDMR: nici unul dintre actualii deputaţi ai UDMR nu a fost membru al vreunui alt grup parlamentar în 1992 sau în 1996 – o fidelitate reciprocă, căci nici grupul parlamentar al UDMR nu şi-a schimbat prea mult configuraţia: 18 din cei 26 de parlamentari ai grupului sînt aceiaşi din 1996. (**M. M.**)

De 3 x deputat

Aşadar, avem destui deputaţi aflaţi acolo din 1992. Cine sînt veteranii? Surprinzător, dar sînt puţine nume sonore. De exemplu, prima pe toate listele în ordine alfabetică, doamna Viorica Afrăsinei, deputată deja în trei legislaturi, mereu în acelaşi partid, fie PDSR fie PSD. Puţini au auzit de doamna Afrăsinei, deşi a luat cuvîntul în plen de 42 de ori numai în acest an. Urmează un grup compact de maghiari: Antal Istvan, Asztalos Ferenc, Kerekes Karoly, Pecsi Ferenc. La fel de necunoscuţi, şi cred că nu discriminarea minorităţilor naţionale este de vină. Oricum, nu aceasta poate fi scuza pentru stimatul Radu Liviu Bara, tot trei mandate în Cameră, tot mereu la PDSR, actual PSD. Ca şi mulţi alţii, înarmaţi-vă cu răbdare: Dumitru Buzatu, Neculai Grigoraş, Petre Naidin, Ovidiu Cameliu Petrescu etc. Nume care nu spun nimic nici măcar observatorilor atenţi ai scenei politice, de parcă ar avea trei mandate de preşedinte de scară de bloc. E drept, compensează prin prezenţă deputatul tot de trei mandate Adrian Năstase.

PD are numai doi anonimi de acest fel: Vasile Nistor şi Vasile Bran, plus cîteva nume grele: Duvăz, Sassu, Berceanu, Babiuc. La fel ca ultimul, sînt şi mulţi care au trecut prin diverse partide, unele partide s-au scufundat, dar ei sînt veşnici supravieţuitori. Sorin Lepşa, de exemplu, a fost de două ori deputat ţărănist şi cînd partidul s-a dus la fund, ţuşt la PD şi iată-l la al treilea mandat. Un altul: Mitică Bălăeţ, între 1992-1996 la PSM. Cînd socialismul muncitoresc nu a mai intrat în Parlament, nu a fost problemă, pentru că flerul domnului Bălăeţ l-a purtat spre românismul mare şi iată-l la al doilea mandat cu domn Vadim. La fel a procedat şi flerul domnului Ioan Sonea, de două ori la PUNR, exact la timp ajuns la PRM. Un alt supravieţuitor: Cristian Dumitrescu, fost PD aripa Roman, actual PSD aripa cîştigătoare. Leonida Lari face parte din aceeaşi categorie a triplu-mandataţilor, numai că a sărit din barca PNŢCD înainte de a ajunge la putere şi acum se găseşte pe altă ambarcaţiune, colegă cu stimabilul Bălăeţ.

Şi stau şi mă gîndesc: trebuie să fie extenuant, stresant chiar, să fii de 9 ani în Parlament şi să reuşeşti să eviţi ziariştii, camerele de luat vederi şi alte chestiuni neplăcute prin care lumea ar putea, Doamne fereşte, să audă de tine. Aşa că, pe lîngă premiul de fidelitate, stimabilii ar merita şi unul de bun-simţ sufletesc. Nu au vrut să deranjeze poporul, şi au reuşit. Nu ca alţii... (**C. G.**) ▲

© V. Thiery

Matei FLORIAN

O clădire

Motto (fără să aibă vreo legătură logică cu reportajul ce urmează, însă cu precizarea că, atunci cînd este frig şi lume puţină pe străzi, bancul acesta îmi devine indispensabil):

Unnnde te duci?
Mă duc la Senat.
Aaaaah... Credeam că te duci la Senat.

M-aş aşeza pe trotuar şi aş aprinde chibrituri toată noaptea. Aşa. De-al naibii. N-am decît o brichetă, e ora unu după-amiaza, *nu vă supăraţi, am o mare rugăminte: îmi puteţi spune ce se întîmplă în clădirea aceea?* (pentru cei care citesc acest număr, clădirea aceea este clădirea Senatului). *Care?,* vine răspunsul. *Nu ştiu.* Nici nu s-a uitat. Sînt prea politicos, *ce-i acolo, da, da, acolo,* ar trebui să fie de-ajuns.

Şi: (o bătrînică, Niculina Grădinaru, se uită lung, se uită bine) *aşa, mamă, să-ţi spui eu, că tineretu' nu mai ştie vremurile alea; vezi pe acoperişu' ăla a fugit Ceauşeştii amîndoi cu elicopteru'. Că înainte aici era ceceu', adică sediu' la comunişti, aia e clădirea ca să ştii şi tu, mamă, da. Ş-acu' ce să fie? Dumnezeu mai ştie... Firme. Da' muzeu să se facă aicia, da.*

(un domn; coboară din maşină spre magazine) *ce?! Habar n-am. Ce-ar trebui să se întîmple? Revoluţie? Ceceu'? Care-i poanta? Îmi dai vreun premiu? Hai, gata, s-ocupat.*

(domn electrician; bine dispus, roşu la faţă, Marian Firică, 38 de ani) *zboară potîrnichii, ce să fie! N-au zburat ca potîrnichile în '89?! Tot ăia-s, da-i cheamă altfel. Aceeaşi Mărie cu altă pălărie. Vorba românului.*

(fată de liceu; numai zîmbet) *da' tu nu ştii unde-i magazinu' Muzica? Te-ai rătăcit? Vezi că în clădirea aia e tot timpu' întuneric, o să vină nişte vampiri şi-o să-ţi sugă tot sîngele. O să te dea ăştia la ştiri. Ştii bancu' cu somalezu' la spital?* (mi l-a spus; brrr...)

(doamna Valentina, şomeră; are tot timpul din lume) *întrebare de baraj sau ce? Stau toţi tîmpiţii pămîntului pe care am binevoit eu, tu şi ei să-i votăm. Da, domnule! Clădirea Senatului! Şi nu trebuie să-ţi spun eu ce se întîmplă acolo... Cînd eram de vîrsta ta, aici era Comitetul Central al Partidului Comunist Român. Dacă cineva crede că s-a schimbat ceva de-atunci, ăla e un prost. Eşti prost?*

(domn; grizonat, distins) *sînt domnii senatori, tinere. Ce fac dînşii, asta aş vrea şi eu să ştiu. Dacă afli cumva, vorbesc foarte serios, dă-mi şi mie un telefon.* (îmi întinde o carte de vizită, Dinu Popeci, 093...; dacă doriţi să aflaţi numărul întreg al domnului Popeci, contactaţi-mă la sediul revistei în orice zi de vineri)

© S. Ivanoschi

(Mihai Piticariu, 24 de ani, student) *nu se întîmplă nimic. Acolo e Senatu'. Locu' unde nu se întîmplă nimic, sau cum era în Sadoveanu?*

(Cristi, 17 ani) *nu ştiu.*

(Maria Atanasiu, 13 ani) *nu ştiu.*

(Magda Banu, 40 de ani) *habar n-am.*

(soldat necunoscut) *se votează legi. Senatu', nu?*

(Mircea Budilă, 48 de ani, mecanic auto) *se umflă buzunarele unora. Se schimbă numai plicuri şi pliculeţe. Dolăraşi, ce credeai? Îi doare-n cot de noi ăştia. Ei vor maşini, astea... Dacă ar fi după mine, eu aş desfiinţa nu numai Senatu', tot Parlamentu'! Aş lăsa doar guvernu'. Aşa, să nu se mai arunce cu banii din ţara asta!*

„N-au zburat ca potîrnichile în '89?! Tot ăia-s, da-i cheamă altfel.“

(doamnă fără vîrstă; buimacă, se uită îndelung, cu mînie) *auzi tu întrebare! Securiştii se întîmplă acolo! Toate microfoanele din pereţi care a rămas de la Ceauşescu, le foloseşte ăştia acum. Dacă intri înăuntru, te-mpuşcă cu mitraliera. Auzi! De ce nu mă întrebi de statuie? Să-ţi zic eu de statuie că e urîtă şi n-avem noi nevoie în Bucureşti, uite-te ce mîini are, în loc să pună ceva frumos, pentru oameni! Aici sînt microfoane, la Piaţa Buzeşti sînt microfoane, de ce crezi, să ne asculte, să ne omoare!* (devine greu de oprit, mă caută cu privirea, nu mă găseşte. Doamna se răfuieşte cu statuia.)

(cineva) *nu ştiu. Afaceri. Firme. Da' să ştii că acolo a fost ceceu'.*

(altcineva) *Ceceu'. Mă-sa pe gheaţă... Se joacă Ceauşescu cu Emil Bobu noaptea, nu ştiu.*

(domn cu palton; rotofei, îndreptîndu-se spre maşină) *asta-i o glumă, sau ce? Se munceşte în folosul la ţara asta. Lucrez aici. Ai vreo problemă?*

Se suie în maşină înainte de a apuca să-i spun ceva. Nu ştiu cu cine am vorbit. Probabil că se ducea la Senat.

Doamna încă mai vorbeşte cu statuia. ▲

Andrei PLEŞU

Privirea lui Horia Bernea

Săptămîna trecută, la Muzeul Ţăranului Român, a fost lansat volumul Roma, caput mundi, *editat de Humanitas. E dialogul între Horia Bernea şi Teodor Baconsky, plimbîndu-se prin Roma, mai ales cea a primului mileniu creştin. Teodor Baconsky a avut splendida idee de a consemna comentariul pictorului, de a-l stimula, de a-l însoţi din unghiul propriilor lui competenţe. Textul e el însuşi în dialog cu imaginile lui Horia Bernea: imaginile oraşului, aşa cum sînt decupate de ochiul său, alături de şi înrudite cu imagini ale picturilor sale. A rezultat un „obiect" fastuos, vizual şi intelectual, un „document" al atitudinii, al tipului de cercetare şi de creativitate proprii lui Horia Bernea. Despre carte, dar mai ales despre prietenul lor au vorbit Gabriel Liiceanu şi Andrei Pleşu, din al cărui cuvînt publicăm aici prima parte.* ***(A. M.)***

Nu am reuşit de la 4 decembrie anul trecut pînă acum să scriu nimic şi să spun nimic despre Horia Bernea. Nu pot interioriza această postură comemorativă faţă de el, care a fost un prieten şi un om foarte apropiat. Nu e vorba despre o reacţie sentimentală, de tipul „nu pot să cred că nu mai e". Dar, pur şi simplu lui Horia Bernea nu i se potriveşte postura de „mare absent", solemnitatea plină de cearcăne, gravitatea abuzivă. Nu i se potrivesc pentru că el era şi este un mare prezent, un om a cărui prezenţă avea o vigoare şi un firesc care, în mod ciudat, contaminează şi moartea lui: şi ea are un fel de vigoare şi un fel de firesc pe care cei apropiaţi le resimt ca atare. Chiar în cartea pe care a făcut-o împreună cu Teodor Baconsky, el spune la un moment dat că există o bucurie de a vedea lucrurile sub aspectul perisabilităţii lor: să te bucuri că lucrurile trec, că se depăşesc, se transformă, se înnoiesc, se transfigurează. Or, pot să mi-l imaginez comentînd fără patos propria lui experienţă postumă.

Dacă mi-e aşa greu să mă pun în situaţia de a vorbi despre Horia, de ce o fac totuşi? O fac pentru că mi-ar fi ceruto, cred, cum o făcea de obicei, cu un telefon scurt şi răstit în genul: „ştiu că n-ai timp, ştiu că n-ai chef, ştiu că nu-ţi place să ieşi în public, dar n-ai ce să faci, trebuie să spui ceva!" Aşa am vorbit la toate festivităţile Muzeului Ţăranului Român, în urma unui asemenea tip de telefon, şi ştiu că şi acum, deşi, o spuneam, postura în care ne aflăm e dificilă, nu am ce să fac, trebuie să vorbesc.

Aşa cum Gabriel a sugerat-o deja, Horia era un extraordinar contemplator al lucrurilor, vedea atît de bine şi atît de multe, încît cine a ratat ocazia de a se plimba alături de el – oriunde, într-o casă, într-o grădină, într-un peisaj, într-un oraş – a pierdut enorm. Cartea despre care vorbim repară ceva din această pierdere pentru cei care nu au avut prilejul să îl cunoască pe Horia Bernea în varianta celui ce priveşte. E şansa, pentru cititor, să-şi dea seama cum se plimba Horia Bernea prin Roma, cum vedea el un oraş. Şi trebuie să spun că şcoala privitului face parte din substanţa esenţială a personalităţii lui, a creativităţii lui şi, aş spune, a prieteniei noastre. Eu am învăţat enorm de la toţi artiştii pe care i-am întîlnit. Nu e bine să ieşi din viaţă fără a fi avut mult de a face cu artişti plastici: pentru că e, în vecinătatea lor şi în felul lor de a se mişca în lumea văzută, un rafinament, o înţelegere, o înţelepciune pe care nu ai cum să le recoltezi din nici un fel de carte şi din nici un fel de filozofie.

Privirea lui Horia Bernea avea, ca să sistematizez, trei atribute: era o privire extrem de *cultivată*, era o privire *entuziastă*, senzuală şi, în sfîrşit, era o privire *orientată*. Le iau pe rînd.

O privire cultivată

Horia ştia o carte extraordinară, era un mare cunoscător al muzeelor lumii, un mare cunoscător al istoriei de artă, ştia lucrurile acestea la nivel de expert. Nu era un amator, nu era un turist în materie de vizualitate, era un „tehnician". Ştia tot ce trebuie să ştie un om construit în jurul facultăţii de a vedea. Iar cînd umblai cu el, participai şi tu la această ştiinţă, îţi cădeau solzii de pe ochi, vedeai lucruri pe care nu le văzuseşi niciodată, constatai că ai trăit semi-orb pînă în momentul respectiv. Această *autoritate* a ştiinţei lui şi a privirii lui îl făcea să fie neconvenţional în afirmaţii şi judecăţi. Cînd ştii bine un lucru, nu mai ai timidităţi şi conformisme inutile. Cînd ştii bine un lucru, ai curajul de a fi neconform, de a spune lucruri „tari". Şi Horia spunea lucruri tari adeseori. Şi în cartea despre Roma spune cîteva asemenea lucruri. De pildă, felul cum comentează „Şcoala din Atena", celebra pictură a lui Rafael, pe care o socoteşte de un comic uriaş, e un lucru „tare" şi foarte convingător. Apoi felul cum vorbeşte despre *barbaritatea* Renaşterii. Ni se pare greu de înţeles ca o carte despre Roma să fie o carte împotriva Renaşterii, identificate în mod curent cu Italia în general şi cu Roma în particular. Ei bine, această carte e o şarjă viguroasă şi inteligentă împotriva Renaşterii, care, în paginile textului, e descrisă ca o erezie.

„Văd Roma", spune Horia la un moment dat, „ca unul care are îndărăt şi pe Mozart şi jazz-ul". Eu mi-l aduc aminte cum se mişca într-un spaţiu în care trebuia să vadă. Era un fel de a bate step. Avea un fel de a avansa spre lucrare, de a se întoarce, de a indica cu degetul, de a comenta, de a-şi potrivi glasul: era un dans în spaţiul vizual, foarte ritmat, foarte autoritar. Şi contaminant! Iar în gestul de a privi şi de a vedea era un efort de înţelegere care, spune el în carte, este condiţia profesionalismului. Nu manufactura, nici speculaţia intelectuală, ci *înţelegerea aplicată*, dialogul direct şi viu cu obiectul din faţa ta. Fără speculaţii, repet. O spune, iarăşi, în carte. O să-l citez mereu pentru că sînt lucruri foarte bine spuse. „Prefer să nu ating atît de rapid explicaţiile, ci să rămîn cu uimire în faţa faptului în sine." Acestea despre privirea cultivată a lui Horia Bernea.

O privire entuziastă

Privirea lui este entuziastă, empatică, voluptuoasă. El spune la un moment dat: „vocaţia ultimă a artistului este să preamărească ceva". La fel a privirii! Horia se uita în jur pentru a *selecţiona* şi a *slăvi* euforic lucrurile pe care le selecţiona. Se bucura enorm de ceea ce vedea. Şi nu numai de ceea ce vedea. Noi vorbim de văzul lui Horia, dar se poate vorbi de auzul lui, se poate vorbi de mirosul lui, de papilele lui gustative; tot ce e senzorialitate avea în el un ecou, o vitalitate extraordinară. De două ori în carte, pentru a-şi defini emoţia, foloseşte cuvinte din specia suferinţei. Spune: „am aproape dureros un sentiment de bucurie". Sau „îţi vine rău de atîta frumuseţe". Era vorba despre o intensitate, despre o trăire tipică pentru el. Aş îndrăzni să menţionez, mai mult ca să-l provoc pe Teodor Baconsky, una dintre limitele, pentru mine personal frustrante, ale cărţii. Cartea vorbeşte despre un artist, Horia Bernea, care umblă prin Roma şi vorbeşte despre artă şi despre religie. Eu sînt sigur că Teodor Baconsky a avut, cu Horia Bernea, o experienţă mult mai complicată în Roma, o experienţă care include şi alte registre. Pentru că Horia se bucura de mirodenii, de vitrine, de cîte o siluetă feminină, de vinuri, de rachiuri, de tot ce constituie ambianţa policromă a oraşului. Era imens reactiv, imens degustător şi cine nu-l cunoaşte, văzînd doar cartea, poate să-şi închipuie că el traversa Roma cu un fel de crispare analitică, cu un spirit sistematizator care face ordine în lume. Or, sînt sigur că experienţa comună a celor doi în oraş a fost infinit mai pestriţă şi mai suculentă.

Vorbeam despre intensitatea unei trăiri. La Horia Bernea, cuvîntul „trăire" era un cuvînt cheie. E foarte greu să definim ce însemna în cazul lui cuvîntul ăsta, pe care îl folosea des. Spune în carte la un moment dat: „cel mai mare compliment pe care poţi să-l faci cuiva nu e să spui «e ca în viaţă», ci «este *ca* viaţa»", e viaţă pur şi simplu. Dacă eu l-am înţeles bine pe Horia, fiindcă ăsta nu e un lucru sigur niciodată, pentru el, trăirea era ceva de genul următor: cînd ai o emoţie sau cînd ai o opţiune, ea trebuie să se difuzeze în *fiecare* fibră a alcătuirii tale, să ai o participare fără rest, totală, integrală la emoţia sau la opţiunea respectivă. Să nu existe nimic în alcătuirea ta care să rămînă exterior acestei participări. O trăire adevărată impregnează omogen fiecare ţesut existenţial. E ca *ritmul* care se distribuie în corpul omului în timpul dansului. Cînd dansezi, ritmul sfîrşeşte prin a popula, prin a locui fiecare centimetru, de la albul ochilor pînă la unghie, al fiinţei tale. Cine îşi aminteşte cum dansa Horia Bernea înţelege foarte bine ce spun. Era integral confiscat de dinamica dansului, prolifera în unghiuri şi în curbe de sus pînă jos, era fără rest prezent în ceea ce făcea. Cu alte cuvinte, trăirea este capacitatea de a asuma integral ceea ce gîndeşti, ceea ce simţi, ceea ce iubeşti, ceea ce te emoţionează. Ea trebuie să se vadă în tot: în cum mergi, cum mănînci, cum bei, cum rîzi, cum te mişti, totul trebuie să lase să se vadă această locuire integrală care se petrece în fiinţa ta atunci cînd aderenţa este absolută. Asta se vede, ca să simplific, în cum arăţi. E impresionant să vezi forografiile lui Horia Bernea, să vezi cum arăta el în tinereţe şi cum arăta el în ultima perioadă. În tinereţe e un fel de întruchipare a avangardei: are un aer fragil, suplu, byronian, vag tenebros, ca un arc extrem de fin. Pentru că, atunci, el întruchipa foarte exact, trăia cu adevărat lucrul pe care îl întruchipa. În final, cum vi-l aduceţi bine aminte, avea un aer de unchiaş verde, cu o notă *kaiserlich und königlich*, arătînd iarăşi că interiorizează perfect un anumit mod de a fi şi un anumit mod de mişcare în lume. *Era* aşa cum arăta, după cum în tinereţe, *era* de asemenea aşa cum arăta. Sînt periculoşi oamenii care arată la fel tot timpul. Sînt periculoşi oamenii cărora poţi să le spui sincer „te ţii bine". Pentru că, dacă te ţii bine de la început pînă la sfîrşit în sensul că nu se mişcă nimic pe fizionomia ta, eşti lichidat. Horia nu se „ţinea bine". Era mereu într-o înnoire lăuntrică care îl făcea să fie extrem de expresiv şi mereu contemporan cu episodul ultim al opţiunilor lui.

Aş vrea să spun ceva despre această impregnare omogenă care e, din punctul meu de vedere, *trăirea* cu care asumi un lucru, o opţiune, o emoţie, un principiu. Ea nu înseamnă neapărat să îţi schimonoseşti firea. Horia Bernea – şi unii ştiu asta pînă la exasperare (Marga poate în primul rînd) – *nu lupta împotriva naturii lui*. Horia nu se răfuia cu el însuşi şi nu voia să apară drept altceva decît era; ceea ce face parte dintr-un anume mod de a trăi. Ştia probabil ceea ce unii din Sfinţii Părinţi ştiau de asemenea. Asceza nu poate modifica datele înnăscute. Poţi să te străduieşti cît vrei, poţi să te chinui cît vrei, există ceva nativ care este de nezdruncinat. Şi tot ce poţi să faci e să armonizezi lucrul acesta, să-l asumi, să-l integrezi într-un principiu care unifică, care aduce totul într-o consonanţă convenabilă. Dar lupta îndîrjită cu propria ta natură dă rezultate de multe ori inverse şi nu aceasta era, în orice caz, metoda lui Horia. A trăi înseamnă a obţine o armonie organică în care să asumi ceea ce eşti şi felul în care eşti cu curaj, cu speranţă şi în acelaşi timp cu un fel de smerenie. Vom ajunge, în acest sens, la ce însemna pentru Horia Bernea ortodoxia, fiindcă în carte este vorba masiv despre ea. Dar ajungem în orice caz la a treia caracteristică a privirii lui.

O privire orientată

Nu era vorba de retină pură, nu era vorba de lăcomie optică pur şi simplu. Era vorba despre exerciţiul vizual al unui om care avea criterii, ştia ce caută cînd se uita la ceva, ştia ce vrea să obţină şi avea un sistem de referinţă. Nu era (cuvîntul apare des în carte), nu era „dez-axat". Nu practica privirea bezmetică şi febrilă. „Păgînismul", spune Horia Bernea, „nu era dezaxat. Avea un sistem de referinţă. Ateismul e dezaxat." Ateismul se simte liber în aşa fel încît nu se mai raportează la nimic stabil. Privirea lui Horia era orientată de o opţiune creştină şi de o opţiune creştin-ortodoxă. Acum, ce înseamnă asta? Se vede foarte bine în carte, mai bine decît în conversaţiile pe care le puteai avea cu el, că nu era vorba aici despre o angajare confesională comună. Cînd Horia se referă la ortodoxie – o spune în mod expres la un moment dat –, el se referă la ortodoxia *originară*, adică la Biserica nedespărţită, la cea de dinaintea marii schisme. Acolo, la origini, în spaţiul paleo-creştin e locul lui de adeziune, este spaţiul în care el se simte într-adevăr acasă. Horia e foarte liber înăuntrul opţiunii lui. Are un extraordinar simţ al libertăţii, de altfel, şi l-a avut în tot ceea ce a făcut. În numele acestei libertăţi poate să spună, iarăşi, lucruri foarte tari.

Poate să spună: arta romană – în speţă portretul roman – şi Islamul sînt mai aproape de sacru decît arta creştină a Renaşterii şi a Barocului. La fel, spune el, în anumite episoade ale sale, arta modernă e mai aproape de sacru decît, să zicem, manierismul italian. De aceea, nu se cade să afirmi, cum auzim adesea pe cei care sînt angajaţi militant şi birocratic în opţiunea lor, „portretul roman, ce vulgaritate, ce prăbuşire! Icoana, ce înălţare!" „E fals," spune Horia, „în realitate, portretul roman pregăteşte icoana, este un fel de grad zero al icoanei". Icoana nu se poate înţelege în materia ei fără episodul inaugural al portretului roman. Icoana, spune el – foarte puternic –, „se trage din contrariul ei". Portretul roman, pictura murală, superbele fresce de la Villa dei Vetti, cu largi fonduri goale pe care stă un mic timbru pictat, de obicei o scenă curentă de grădină, cu păsări, cu frunze, cu flori, toate acestea dau materia unei picturi care, pentru el, defineşte ceea ce e criteriul esenţial în judecarea unei imagini. Nu e nimic bigot în angajamentul lui Horia. Spune la un moment dat în carte cît de mult îi displac „fericiţii" care se uită în sus, cu gurile căscate, adoptînd o atitudine pioasă. Şi observă că tipul ăsta de imagine poate fi văzut şi în bisericile noastre, un fel de rămăşiţă sau de manifestare deviată a Reformei în spaţiul religios al răsăritului: stilul de extaz orgasmic, ca al Terezei de Avila în întruchipările berniniene, sau al marmurelor zburătoare de la Chiesa del Gesù care nu-i plăceau nici lui Stendhal, cum îşi aminteşte Horia.

Vorbeam despre trăirea lui Horia, care însemna a te lăsa integral locuit de o emoţie sau de o opţiune. Aş spune că şi adeziunea lui la ortodoxie este pînă la urmă un mod de a interioriza integral firescul dialogului lui cu credinţa. A te simţi acasă în corpul tău, a te simţi acasă în ţara ta, în lume în general, asta este pentru Horia dimensiunea esenţială a ortodoxiei. Spune, cum observa şi Gabriel: „mă simt acasă la Roma". „Pentru mine, ortodoxia este o stare de echilibru", adică un dispozitiv al bunei aşezări în lume, al bunei instalări în lumea creată. Aici intră şi concepţia lui despre muzeu. O spun cît se poate de apăsat. Citez iarăşi: „Roma este un muzeu viu, în care se trăieşte". Aşa a conceput şi Muzeul Ţăranului Român: un muzeu viu, în care se trăieşte. Cine vrea, dacă vrea cineva, să-l transforme în mausoleu, să-l înece în indicaţii ştiinţifice nu numai că face o impietate faţă de proiectul originar, dar arată că n-a înţeles nimic din rostul instituţiei. Publicul nu trebuie să parcurgă spaţiul acestui muzeu cu sentimentul că la ieşire îl aşteaptă o comisie de examinatori grăbiţi să-l supună belferește unui extemporal. Muzeul trebuie parcurs ca o alcătuire vie, în care, vorba lui Aristotel, nu ai ceva de învăţat, ci ceva de trăit. Pentru învăţătură, te duci la şcoală sau la bibliotecă.

▲

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Ralf DAHRENDORF

Noile provocări ale democraţiei

Cunoscut publicului românesc prin traducerea cărţii sale Reflecţii asupra revoluţiei din Europa *(Humanitas, 1993) lordul Ralf Dahrendorf a ţinut la începutul lunii octombrie, la Colegiul „Noua Europă", o conferinţă despre viitorul democraţiei europene şi despre sfidările cărora ea trebuie să le facă faţă. Din această conferinţă reproducem cîteva fragmente, propuneri privind o construcţie europeană aptă să facă faţă criteriilor democraţiei.*

*Pentru Dahrendorf, „anul 1989 reprezintă începutul istoriei, şi nu sfîrşitul ei", dar extinderea libertăţii a dus şi la înmulţirea ameninţărilor, iar primejdia majoră de după prăbuşirea totalitarismului din Europa este apariţia unor puteri autoritare insidioase. „Totalitarismul reprezintă organizarea totală şi permanentă a tuturor subiecţilor şi controlul total al vieţilor oamenilor de către o nomenclatură restrînsă, de către un dictator şi oamenii lui. Autoritarismul este diferit: o nomenclatură, un grup relativ mic îşi exercită puterea, iar cei care ar trebui să fie cetăţeni şi de fapt nu sînt, apatici fiind, nu îşi pun în practică drepturile cetăţeneşti. Într-un stat autoritar, deţinătorii puterii îi lasă pe oameni să facă ce vor, dacă nu critică guvernul. Absenţa participării garantează exercitarea puterii". Pe de o parte această apatie, iar pe de altă parte deplasarea deciziei, consecinţă a procesului de globalizare, ameninţă exerciţiul democratic. Schimbarea fără violenţă a puterii, din definiţia dată de Popper democraţiei, nu este singura trăsătură definitorie. Adesea această schimbare neviolentă a puterii nu reprezintă decît o stare de spirit momentană a electoratului. (**M. B.**)*

Politica de o clipă

Este ciudat, dar se poate observa că, după ce oamenii aleg o majoritate, deci un guvern, după o săptămînă se comportă ca şi cum acel guvern ar fi duşmanul lor (...). De aceea, a devenit dificil de interpretat rezultatul alegerilor, iar guvernele, instituţiile alese, întîmpină dificultăţi în realizarea temelor relevante din programul lor electoral. Uneori rezultatul alegerilor îţi poate spune ce gîndesc oamenii în acel moment, dar nu-ţi poate spune cît de adînci sînt credinţele lor, dacă reprezintă opţiuni constante ale electoratului. Politica de o clipă este una dintre evoluţiile curioase din ultimii ani, ba chiar din ultimele decenii (...) şi este important de observat că sistemele politice, democraţiile în care trăim au răspuns, într-o anumită măsură, acestei schimbări, introducînd-o în ordinea lor instituţională. Mă refer aici la referendum. Este izbitor că, în multe ţări, inclusiv în cele cu democraţii clasice, referendumurile au devenit un instrument al luării deciziilor politice, de ocolire a parlamentului. Astfel, referendumul dă legitimitate viziunilor guvernului, evitînd dezbaterea extinsă şi decizia parlamentară. Referendumurile de acest fel sînt de multe ori motiv de îngrijorare pentru instituţiile democratice existente şi reprezintă potenţialul autoritarist al celor de la putere. Există, desigur, alte evoluţii cu efect similar, fascinante şi destul de dificil de analizat: vechiul meu prieten, fostul prim-ministru italian, Giuliano Amato, mi-a povestit cum recent, la Washington, a fost interpelat de reprezentanţii unui întreg grup de organizaţii nonguvernamentale, în dezacord cu unele aspecte ale politicii italiene. Ei îi spuneau tot timpul: „nu uitaţi, domnule prim-ministru, că noi reprezentăm poporul". El le-a răspuns: „ciudat, credeam că eu, premierul ales, reprezint poporul". (...) Merită o discuţie şi faptul că aceste organizaţii autonumite şi purtătorii lor de cuvînt reprezintă o altă încălcare a instituţiilor democratice, o altă evoluţie provocatoare la adresa democraţiei, sfidîndu-i regulile.

La acestea se pot adăuga şi alte tendinţe, dovedind slaba legătură dintre procesul de decizie şi participarea cetăţeanului.

Statul naţiune şi Europa

Multe decizii care ne afectează vieţile sînt acum luate în spaţii unde nu există instituţii democratice, adică în afara statului naţional. Democraţia şi statul naţional au evoluat împreună şi instituţiile democratice funcţionează mai bine în interiorul statelor naţionale, omogene sau nu din punct de vedere etnic. Cu alte cuvinte, democraţia este un instrument al luării deciziilor politice şi au beneficiat de pe urma lui în mod preponderent oamenii din spaţii politice apte a fi descrise ca state-naţiune, formate în secolele XIX şi XX, nu ca naţiuni în sensul lor etnic. Pînă acum nu s-au găsit căile prin care democraţia să funcţioneze în afara statelor naţionale. Această realitate mă obligă să spun cîteva cuvinte, cu prudenţă şi fără prea mare plăcere, despre Europa. Cînd a fost întemeiată Comunitatea Europeană, în 1957, ea s-a bazat pe un set ingenios de instituţii, cu multe caracteristici fascinante, fără ca democraţia să fie una dintre ele. Scopul era crearea unor instituţii apte, într-un fel sau altul, să echilibreze interesele naţionale ale statelor participante cu un presupus interes european comun tuturor acestor state. Instituţia care exprimă interesul european susţinînd toate propunerile legislative şi de acţiune este Comisia. Instituţia care combină interesele naţionale şi decide în legătură cu propunerile miniştrilor este Consiliul de Miniştri. Aşa că aveam interesul european în Comisie şi interesele naţionale în Consiliul de Miniştri. În această ingenioasă construcţie nu mai este loc pentru vreo instituţie parlamentară. Adunarea parlamentară de odinioară era un grup de parlamentari, ales indirect; ei se întîlneau din cînd în cînd pentru discuţii, iar concluziile lor nu deveneau decizii. Astăzi, Parlamentul European este ales direct şi puterea de decizie atribuită este mai importantă decît cea iniţială, de la sfîrşitul anilor '50 şi din anii '60. Dar este, de asemenea, adevărat că structura astfel dobîndită nu satisface criteriul pomenit pentru definirea democraţiei: schimbarea fără violenţă. E adevărat, din fericire, nu am observat nici un fel de violenţă în activitatea Uniunii Europene, dar nu am văzut nici prea multă schimbare. Instituţiile Uniunii Europene sînt greu de modificat.

Control şi echilibru

A fost o încercare, cu cîţiva ani în urmă, cînd Parlamentul European a vrut să decidă bugetul şi să reglementeze în problemele legate de corupţie, dar în tratate nu există vreun mecanism care să permită instituţiei parlamentare să înlocuiască Comisia sau să aibă vreun efect serios asupra Consiliului de Miniştri. Mecanismele, esenţiale pentru o democraţie, ale controlului şi echilibrului, nu funcţionează. Controlul este efectuat de Curtea de conturi şi de către Tribunalul European din Luxemburg, organisme obscure. Nici instituţiile, nici participarea cetăţenilor nu produc control şi echilibru. Citez o glumă proastă: dacă Uniunea Europeană ar face cerere să fie admisă în Uniunea Europeană, nu ar fi primită pentru că nu posedă instituţiile democratice adecvate: Uniunea Europeană însăşi nu îndeplineşte criteriile pe care toate ţările membre trebuie să le satisfacă. Probabil pentru că simt că nu le aparţine, cetăţenii din Europa, inclusiv cei din statele membre cu vechime, încep să-şi piardă interesul în procesul european. Pe de altă parte, este foarte adevărat că nu se poate aplica Uniunii Europene cadrul instituţional al democraţiei naţionale. Soluţia nu stă într-o îmbunătăţire a instituţiilor, deoarece deocamdată Europa nu are „demos"-ul necesar pentru asemenea democraţie. Statele membre ale Uniunii asigură baza legitimităţii, cea care le permite cetăţenilor să participe la deciziile luate în numele lor. Însă în ultimul deceniu, dacă nu şi mai înainte, tot mai multe decizii sînt luate de organisme ce operează în spaţii unde nu există nici un control democratic: mă refer, aici, la deciziile internaţionale dezbătute şi adoptate în cadrul organismelor economice internaţionale: Fondul Monetar Internaţional, Banca Mondială; dar şi la cele stabilite la un nivel ceva mai jos, cum este, de exemplu, NATO. Trăim într-o perioadă cînd problemele internaţionale domină cele mai multe subiecte politice, iar rezolvarea lor nu corespunde principiilor democratice. Şi nu prea ştim ce putem face pentru a corecta această situaţie: nu ar avea rost să avem o altă adunare parlamentară – avem deja Adunarea Nord-Atlantică; şi totuşi, este evident că unii cetăţeni consideră că nu se poate continua aşa şi că vor trebui să-şi aducă, într-un fel, contribuţia. Cred că fenomenul iniţiat de cei din Seattle este important. Nu pentru că eu aş considera acceptabil ceea ce fac ei sau convingător ceea ce spun; dar simt că există mulţi oameni care justifică intuitiv aceste mişcări de protest. Sînt inacceptabile încălcările legii şi trebuie asigurată siguranţa cetăţenilor; reprezentanţii organizaţiilor non-guvernamentale nu au de ce să aibă ultimul cuvînt în numele tuturor cetăţenilor; dar trebuie inventat un nou fel de luare a deciziilor, care să ţină seama de contribuţia cetăţenilor şi, ca atare, de democraţie în accepţia clasică a termenului. Există şi cazuri cînd hotărîrile nu sînt luate nici măcar de organizaţii internaţionale identificabile, precum cele economice, ci sînt rezultatul operaţiunilor de piaţă, fără reguli stabilite. În absenţa regulilor, ne confruntăm cu anarhia.

Patru propuneri

Ce putem face în acest sens, cum putem păstra viu principiul democraţiei, în timp ce instituţiile se adaptează noilor circumstanţe? Eu sînt un parlamentar devotat; consider că din toate instituţiile unde am activat, Parlamentul, în care am fost ales membru, a fost cea mai importantă; chiar mai importantă – şi ar putea părea absurd – decît Parlamentul unde am fost numit (Camera Lorzilor, în care activez acum). Cred că lucrul cel mai important este păstrarea parlamentelor naţionale şi definirea rolul lor în noile condiţii. Se vorbeşte despre dispariţia statelor naţionale şi despre instituţiile internaţionale ce le iau locul sau despre un soi de mişcare bilaterală, gîndită aşa încît instituţiile internaţionale să conlucreze cu cele locale. Cred, totuşi, că parlamentele naţionale continuă să ocupe o poziţie centrală în apărarea libertăţilor noastre într-un context democratic. Acestea trebuie menţinute, cu atît mai mult cu cît guvernele tind să ia deciziile fie prin referendum, fie prin decrete ce ocolesc procedurile parlamentare. În cazul Europei, trebuie să fie clar că multe dintre politicile de interes imediat pentru cetăţenii ţărilor ei, precum cele sociale sau educaţionale, sînt stabilite la nivel naţional. Şi sînt, ca atare, subiect necesar şi legitim de dezbatere în parlamentele naţionale. Renunţarea la instituţia parlamentului naţional în lumina dezbaterii despre declinul statelor naţionale ar fi nu numai inutilă, dar şi demnă de dispreţ. Sînt de acord cu acei europeni care consideră că următorul pas nu este alegerea preşedintelui Comisiei prin vot direct, ci implicarea mai directă a parlamentelor naţionale în luarea deciziilor Uniunii Europene. Unele ţări procedează şi acum aşa: Danemarca are un comitet parlamentar, unde miniştrii trebuie să explice ceea ce au de gînd să facă în Consiliul de Miniştri european, Marea Britanie are un comitet parlamentar unde sînt discutate deciziile Uniunii Europene. (...)

Al doilea punct se referă la felul cum pot cetăţenii să-i controleze şi să echilibreze autoritatea instituţiilor de control şi echilibru faţă de cei aflaţi la putere şi care iau decizii. Cred că operaţia de audit este foarte importantă şi că independenţa experţilor este la fel de importantă cum este cea a judecătorilor; trebuie să poată fi făcut public rezultatul controlului lor. Şi cred că acest lucru nu se face îndeajuns la nivel internaţional. Şi ar fi bine să avem mecanisme de audit nu doar pentru bugete şi finanţe, ci şi pentru alte instituţii internaţionale. Trebuie să existe contra-experţi care să examineze deciziile şi să publice rezultatele.

Al treilea punct este cel mai difuz şi mai complicat dintre toate. Este foarte greu de găsit calea potrivită prin care cetăţenii să aibă o contribuţie reală, să zicem, la deliberările organizaţiilor economice internaţionale. De aceea, bănuiesc că va trebui să facem acest lucru printr-o combinaţie de măsuri parţiale, insuficiente prin ele însele şi în raport cu cerinţele democraţiei. Cred că anumite limitări ale mandatelor, aşa cum se practică în SUA, ar fi o posibilă cale de modificare fără violenţă a sferei internaţionale. Pentru ordinea democratică, organizaţii precum *Transparency International*, care deconspiră cazurile de corupţie, sînt de asemenea importante şi utile pentru funcţionarea instituţiilor. În următoare perioadă ne vom confrunta cu expresiile incoerente ale unor proteste faţă de deciziile luate fără implicarea cetăţenilor. Oricît am dezavua formele îmbrăcate de aceste proteste, ele ne amintesc necesitatea de a utiliza imaginaţia instituţională pentru a introduce voinţa populară în adoptarea deciziilor cu semnificaţie internaţională.

Ultima mare problemă este cea a unei noi ordini mondiale. După evenimentele dramatice din 11 septembrie, sper ca acea coaliţie formată pentru a lupta împotriva anumitor forme de terorism să fie suficient de eficientă pentru a supravieţui obstacolelor imediate şi să facă paşi pe calea ordinii internaţionale. O direcţie poate fi cea a instituţiilor legale, cum ar fi Curtea Internaţională de la Haga, unde se judecă atrocităţile din Balcani. Ar fi nevoie şi de alte organisme legale internaţionale independente, a căror activitate să fie suficient de transparentă încît să ne confirme tuturor că odată ce s-a luat decizia, ea a devenit cunoscută în toate statele membre, că nu este imposibil să controlezi. Visul meu este să ajungem la o ordine mondială, deşi ştiu că pînă atunci mai sînt multe de făcut. Dar e necesar să ajungem acolo; ar trebui să ajungem acolo. Aşa că mă întorc la o altă versiune a principiilor de care vorbeam. Oamenii sînt supuşi greşelii; rareori avem dreptate, şi atunci cînd avem, nu ştim întotdeauna că am avut; dacă aceşti oameni supuşi greşelii au putere, este extrem de important ca ei să fie supravegheaţi, prin instituţii de diferite feluri. Instituţii supuse juriului final, reprezentat de cetăţenii acestei lumi.

traducere de Iaromira POPOVICI

▲

Pagină realizată de
Magdalena BOIANGIU

Manolescu rămîne Manolescu

– interviu cu Alexandru MUŞINA, editorul cărţii „Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu" –

Prin '92-'93, cînd echipa de la România literară *începuse să se primenească, cronicile lui Nicolae Manolescu, temele, lecturile infidele făceau o adevărată modă, mai degrabă nemărturisită, printre tinerii cronicari. Acei „mulţi chemaţi" schimbau informaţii despre bibliotecile unde pot fi găsite textele nepublicate în volum şi ştiu cel puţin doi dintre ei care au făcut lungi călătorii bibliografice la Cluj sau Timişoara, ca să dea de ele. Pentru unii dintre aceştia cronicile apărute în toamnă la Editura Aula din Braşov au fost deja o bibliografie modelatoare, chiar dacă uneori cu efecte distanţatoare, iar controversele despre oportunitatea (şi acurateţea) ediţiei, despre actualitatea canonului estetic impus de N. Manolescu, despre selecţia şi metafora schindleriană din subtitlu* (Lista lui Manolescu) *sînt doar zgomote de fond. Pe de altă parte, s-ar putea ca rezervele de la avanpremiera Editurii Aula să devină elogii la premiera integralei anunţate de Editura Vinea pentru anul viitor. Studii precum cel în şase episoade (cu toate distanţările sale) al lui Sorin Alexandrescu din* Observator Cultural *sau cel al lui Mircea Iorgulescu din 22 (cu toate obiecţiile legate de ediţie) sînt semne clare ale importanţei fenomenului pe care textele din antologia de faţă îl reconstituie. Discuţia cu editorul acestei cărţi mi s-a părut nimerită în context şi pentru că multe dintre rezerve se adresau acestuia, dar şi pentru că el e Alexandru Muşina. Despre „partea autorului", dar şi despre noua critică de întîmpinare (lăsate în suspans, între două e-mail-uri), într-un număr viitor.* **(S. S.)**

Subtitlul trilogiei de cronici apărute la Aula a stîrnit tot felul de reacţii, de la metafore „înţelegătoare" şi ilustratoare la neîncredere şi ironie (mai ales în Adevărul literar şi artistic*). N. Manolescu a declarat că opţiunea vă aparţine, ţie şi lui Al. Cistelecan. Ce înseamnă „Lista lui Manolescu" dincolo de canoane şi „omologarea prin şcoală" de care criticul vorbea înainte de '89 mai des decît de canon?*

Haideţi să ne înţelegem: opţiunea pentru această carte ne aparţine (lui Al. Cistelecan, coordonatorul colecţiei „Canon", şi mie), dar *cartea („lista") e a lui Nicolae Manolescu.* Mai clar: Al. Cistelecan a avut ideea unei *selecţii* (realizate de autor) *din „legendarele" cronici* ale lui Nicolae Manolescu. Manolescu a fost de acord. Ca editor, normal (că doar nu eram prost!), am optat din toată inima pentru această carte, o carte esenţială, necesară, mai ales acum. Restul e istorie literară (sau fabulaţie a unora).

O precizare: lista lui Manolescu – subtitlul – îi aparţine chiar lui... Manolescu. Vi se pare ceva ciudat că un autor dă, singur, titlul şi subtitlul cărţii sale?

Văd, din reacţiile multora, că n-a dispărut mentalitatea fanariot-prostovană. Dimpotrivă. *Dacă* eu şi Cistelecan am făcut, de fapt, „lista lui Manolescu", rezultă că:

a) Manolescu e un fraier, pe care-l manipulează cine, cum vrea. Lăsînd la o parte evidenţa că Manolescu nu e omul care să fie dus de nas (deşi uneori, mare jucător cum e, se preface că) vin şi-i întreb pe „mîrîiaci": de ce vă mai nervozează lista unui „om de paie"? şi de ce nu l-aţi „manipulat" voi? (sau asta aţi visat şi n-aţi reuşit niciodată?); şi/sau

b) eu şi Cistelecan sîntem nişte intriganţi de prima mînă. În cazul acesta, prudent ar fi să nu fim supăraţi prea tare. Sîntem mai periculoşi, *mai eficienţi decît cenzura comunistă,* decît întregul Aparat? N-au reuşit, cînd Manolescu avea 30 de ani, să-l determine ce, cum, despre cine să scrie/publice şi am reuşit noi, acum, cînd are 61 de ani! Păzea!

Pentru mulţi, Manolescu e un fel de Ceauşescu al literelor române. „Lista" sa e un fel de listă a membrilor C.C. al P. (prozatori, poeţi) C. (contemporani) R. (români) sau ai Marii Adunări Naţionale a Literaturii Române. Cine făcea listele? Ceaşcă sau „secretarii" lui? Cine a făcut „lista": Manolescu sau eu şi Cistelecan? Dar s-a gîndit cineva la Mihai Vakulovski, la Nicoleta Cliveţ? La secretara mea, le tehnoredactor, la culegătoare?

Observ că nu a dispărut *„complexul Manolescu".* Oricum ai întoarce-o, Manolescu este, rămîne cel mai important critic literar postbelic. Unii, cu personalitate şi operă, o recunosc deschis – vezi Sorin Alexandrescu – şi încearcă să(-şi) explice *de ce.* Alţii mîrîie pe la colţuri, fac glumiţe, conjecturează... Dar toţi se reped să vadă dacă sînt sau nu... pe listă. Un lucru pot să vă garantez: dacă un autor nu e pe listă, e *pentru că nu a vrut-o Manolescu.* Cel mult, eu şi Cistelecan, am încercat „să punem pile", să fie introdus un autor sau altul. N-a ţinut.

Glumesc, desigur. Nici măcar o clipă nu mi-a trecut prin cap să încerc să-l influenţez pe Nicolae Manolescu. *Din respect: pentru el, pentru mine.* Nu-s de acord cu toate ideile, cu toate opţiunile lui Manolescu, am şi polemizat cu el, dar era alt context. Ca editor, nu-mi permit să îmi „cenzurez" nici un autor. Cel mult, dacă o carte nu-mi place sau nu am banii necesari, nu-l public.

Chiar nu se pot accepta, înţelege lucruri elementare? Chiar nu se pot separa planurile? Cum să-l „manipulez" pe Manolescu, în 2001, cînd n-au reuşit asta alţii, obsedaţi şi cu infinit mai multe posibilităţi, în timpul dictaturii comuniste?

O paranteză: presupun că toată tevatura a fost declanşată (în lumea noastră de zvoneri şi răspîndaci) de o poantă a lui Manolescu. La lansarea de la Facultatea de Litere din Bucureşti, interogat (retoric) de Dan C. Mihăilescu de ce lipsesc din listă X, Y sau Z, Manolescu, în stilu-i inimitabil, a aruncat în glumă: *„Întrebaţi-i pe Cistelecan şi Muşina, că ei au făcut cartea".* A fost suficient pentru nevrozaţii „culturii de bucătărie" şi/sau ai „complotului universal".

Cred că, la mijloc, e şi *o relaţie nevrotică,* fantasmatică a scriitorilor români *cu Nicolae Manolescu.* Manolescu îi fascinează, îi obsedează tocmai pentru că nu-l pot controla, nu-l pot manipula (deşi şi-o doresc din toată inima). Sînt ca nişte femei isterice care(-şi) spun că Don Juan (Manolescu) le-ar iubi numai pe ele dacă n-ar fi „intriganţii" din jurul lui.

Dar şi o laşitate, iarăşi, viclean-fanariotă. N-au curajul să se ia de Manolescu, deşi-s nemulţumiţi de „lista" lui, şi atunci dau vina pe... editor (de ce nu şi pe tipograf, pe librar?). Le e frică de Lupul cel Mare (şi Rău) şi se dau la „puiandrii" lui (cred ei). Ar fi de rîs, dacă n-ar fi de plîns. Totuşi, sîntem o literatură cu ceva pretenţii. Chiar ne-a infantilizat pe toţi comunismul?

Revin: ideea cărţii i-a aparţinut lui Cistelecan. Alături de el, eu (plus Nicoleta Cliveţ şi Mihai Vakulovski) am „salahorit" (cu plăcere!) la *o carte mare.* Ea e scrisă de Manolescu. Semnată de Manolescu. Cui nu-i convine şi are curaj, să-l „atace" pe Manolescu. Nu mă derobez. Cartea are *mici imperfecţiuni redacţionale, pe care ni le asumăm.*

Obsesia de a fi pe listă e una tipic comunistă. Manolescu, un liberal, a făcut lista sa (declarat, de el însuşi, incompletă, din cauze diverse). Este o listă, o perspectivă. Cea mai importantă, e drept. Dar nimeni nu-i împiedică pe nemulţumiţi să facă (publice) propria listă. *Mutatis mutandis,* asta-mi aminteşte de „obiecţiile" la *Antologia poeziei generaţiei '80* a subsemnatului. Şi atunci, era vorba tot de listă (a autorilor incluşi/excluşi). Au trecut opt ani şi nimeni nu a publicat o altă antologie. Deşi, între timp, nemulţumiţii au publicat zeci (sute) de volume. *Antologia poeziei interbelice,* a lui Manolescu, a fost cenzurată, topită, în primul rînd din cauza nemulţumirilor (turnătorilor) „celor absenţi". Asta era acum 33 de ani(!?). Nimeni n-a mai făcut/publicat o altă antologie similară. Dacă nema putirinţa, geaba chichirez gîlceavă.

La întrebarea finală nu pot răspunde decît reluînd: *este „lista lui Manolescu",* înainte de şi dincolo de canoane şi „omologarea prin manuale". Cu precizarea că, pînă la urmă, lista lui Manolescu e – cu minime deosebiri – chiar *canonul literar contemporan.* Canonul nu e făcut de un singur om, fie el chiar Manolescu. Dar dacă el e cel mai bun? Dacă mizele lui s-au dovedit exacte (în bună măsură, nu 100%), dacă a scris cel mai bine despre majoritatea celor pe care noi, toţi (sau aproape), îi considerăm a fi „canonici"... asta e!

Ce criterii au stat la baza unor omisiuni semnalate în presa noastră culturală (Jebeleanu, Virgil Teodorescu ş.a.) şi în ce fel sistematizarea pe genuri literare şi apoi în funcţie de vîrsta autorilor pot da o panoramă a literaturii române postbelice în lipsa unui cadru teoretic, a schiţării retrospective (necenzurate) a epocii?

N-am înţeles prea bine întrebarea (întrebările). Despre „ce criterii au stau la baza unor omisiuni" este o întrebare pentru autor, nu pentru editor.

Din punctul meu de vedere, cartea *nu se vrea o panoramă a literaturii postbelice.* E, scrie mare, pe copertă, „lista lui Manolescu" (provizorie, incompletă poate) din *Literatura română postbelică.* Manolescu e un critic literar şi un spirit liberal convins. De unde atitudinea primitivă, premodernă, faţă de tot ce scrie/publică? Nu e guru, nu e şaman. N-are nevoie de „preoţi", de „hermeneuţi". Nu-s „preotul" Pythiei Manolescu, sînt doar editorul celei mai importante cărţi a lui Manolescu. O culegere de cronici şi atît. Dar cronicile lui Manolescu! *(Oh, voi scriitori muritori, ignoraţi de divinul critic, mă doare inima, dar n-am ce să vă fac! Rămîneţi în lumea voastră tribală, cu „idoli" pe care nu-i veţi înţelege niciodată. Cum nu veţi înţelege niciodată că ale voastre „jertfe" pur şi simplu nu i-au plăcut, nu-i mai plac. Deh, omul are gust! Failibil, dar are!)*

Critica de întîmpinare şi construcţiile critice, deşi nu incompatibile, au alte funcţii şi alte mize. Crezi că o succesiune de cronici aşa cum au apărut ele înainte de '89, chiar dacă ele îi aparţin lui N. Manolescu, poate stabili un canon *care să fie larg acceptat şi omologat? De ce n-ar fi cum, din* nou, *s-a scris în presa culturală, doar o* listă alternativă*?*

Mă sileşti să răspund ca Radio Erevan: „Da". Recitite, azi, cronicile lui Manolescu impresionează inclusiv prin *normalitatea lor;* par scrise „în libertate". Aproape nimic nu „semnalizează" lumea închisoare, cenzura etc. Manolescu „spunea toate lucrurile" (ca şi cronicar literar, fireşte). De aceea, *Literatura română postbelică,* care nu stabileşte canonul actual – canonul nu e stabilit de un singur critic, chiar dacă el se numeşte Manolescu – realizează cea mai exactă şi plauzibilă descriere a acestuia şi, mai ales, oferă cele mai bune analize, interpretări ale cărţilor (autorilor) din canonul literar postbelic (unul în curs de redefinire dar care nu este în 2001, radical diferit de cel din 1976, cum arată, în *prefaţă* chiar Manolescu). De aceea elevii, profesorii, studenţii, publicul larg aveau nevoie de această selecţie din cronicile lui Manolescu, conservate (nu zic îngropate) în reviste, greu accesibile totuşi. Pentru ei am editat cartea, nu pentru autorii contemporani şi suporterii lor, „naturalmente" nemulţumiţi (toţi ar vrea să fie declaraţi genii). Ce să fi făcut? Să fi aşteptat pînă mor toţi autorii despre care a scris (dar mai ales n-a scris) Manolescu?

Apoi: de acord, *„listă alternativă".* Dar numai în comunism exista o singură listă (iluzia ei). Alternativă la ce? La „lista lui Ungheanu", la „lista lui Ulici", la „lista lui Alex. Ştefănescu", la „lista lui Simion"? Poate că „lista lui Manolescu" nu este LISTA; *sigur e cea mai bună listă.* E un fapt.

Nu pot fi, însă, de acord că *Literatura română postbelică* e „o succesiune de cronici". Cartea e o radiografie, *o construcţie* realizată pe baza cronicilor, reordonate după un anume plan. „Prefabricatele" (cronicile) existau şi erau de cea mai bună calitate, „construcţia" (cartea) e altceva, nu e o simplă succesiune, îngrămădire de cronici. Paradoxul criticii „de întîmpinare" a lui Nicolae Manolescu se vede de-abia acum: *scria la zi,* despre cărţile proaspăt apărute, *dar avînd în minte un „proiect",* un fel de „Casă ideală" a literaturii române. Şi de aceea, Nicolae Manolescu e *cel mai mare critic literar postbelic.*

Este mai importantă redefinirea canonică (oricum inactuală) decît relansarea criticii de întîmpinare, prin asimilarea „modelului Manolescu"? Poate aduce cartea aceasta, şi eventual cronicile complete care vor apărea la Editura Vinea, o reconsiderare a criticii de întîmpinare, pe care Manolescu a încercat de mult s-o sprijine şi care acum dă semne mai bune ca oricînd în ultimul deceniu?

Ca să nu mă (mai) întind, am s-o iau pe puncte:

– *redefinirea canonică nu e niciodată inactuală* (exceptînd dictaturile);

– *cine să relanseze „critica de întîmpinare"?* Eu, cu „indicaţii preţioase"?

– *cronicile publicate în carte sînt* (fiecare în parte) *complete;* atîta doar că nu au fost selectate toate cronicile scrise de Manolescu; nu ne-a interesat o reconstituire muzeală (legitimă, necesară şi ea), ci *o carte utilă şi accesibilă* (inclusiv din punct de vedere financiar: aici trebuie să-i mulţumesc domnului Manolescu pentru că a fost de acord cu o carte pe hîrtie mai ieftină, ca să şi-o poată cumpăra inclusiv cei care au nevoie de ea);

– nu prea văd „semne mai bune ca oricînd în ultimul deceniu"; dimpotrivă: „raderi" şi „limbi" dictate de interese mărunte, de politici de gaşcă, asta-i ceea ce văd zi de zi. De aceea e regretat Manolescu: el era pe cont propriu, *scria ce credea / voia el.* În ultimul deceniu, ziarele şi revistele (literare) s-au umplut de „critici": troglodiţi, mercenari, complexaţi sau ofticoşi. În oglindă putem înţelege de ce Manolescu a fost, *este unic.*

Au existat mai multe voci, imposibil de ignorat, care au contestat canonul estetic impus de N. M. înainte de '89. Sorin Alexandrescu vorbea despre necesitatea unui canon etic în penultima lui carte. Canonul eterogen pe care N. M. îl propune teoretic (valoare+succes+amalgam de factori sociali, morali, politici şi religioşi) şi îl ilustrează practic prin gustul său sigur rămîne cel estetic, chiar în cazul recenziilor la cărţile de memorialistică apărute după '90. Se poate ignora azi acest canon etic, care seamănă destul de mult în esenţă cu noul canon eterogen descris de N. M. doar teoretic, în prefaţă?

Care-s acele voci imposibil de ignorat? *Vreau nume,* înainte să începem discuţia. Neîntîmplător, invocatul Sorin Alexandrescu *a afirmat* (scris) recent tocmai că, indiferent cum am întoarce-o, tot la „lista lui Manolescu" ajungem. De ce? *E cea mai bună.* Simplu.

Canon etic? Sînt un eticist, nărăvaş chiar, dar nu pot contesta o evidenţă, pe care Manolescu a reamintit-o: *canonul nu poate fi nici măcar pur estetic, darmite pur etic.* E ca noi, ca viaţa noastră: amestecat. Dincolo de orice *parti-pris* editorial: dacă nu punem în centru *valoarea estetică* (însoţită de, nu opusă valorii etice, existenţiale) unde ajungem? La Gherea, la multiculturalism? Scriitorul din mine mizează pe existenţial. Dar cititorul, săracul, vrea – mai întîi – ca o scriere să-i placă.

P.S. Îmi vine greu să „apăr" *o carte mare,* care – oricum – *se „apără singură".* Sînt fericit că sînt editorul ei. O carte adevărată, necesară, deranjează pe mulţi. Acum, cred, nu e momentul mîrîielilor de tot felul. Ci al reconsiderării literaturii române postbelice. Cartea lui Manolescu ar trebui să fie un „declanşator". Dar cîţi au anvergura necesară pentru a afirma, a demonstra altceva decît Nicolae Manolescu?

Ca să fiu cinic: cei care lipsesc din „listă" nu pot decît să aştepte, cu sufletul la gură, volumul din „Istoria critică..." consacrat literaturii contemporane. Dar tare îmi e teamă că nu se vor regăsi nici acolo. Ba chiar: mulţi dintre cei *„in",* azi, ar trebui să tremure... *Manolescu rămîne Manolescu.* Nevroticii literaţi contemporani n-ar trebui să-şi facă iluzii: dacă ei nu înţeleg, nu acceptă regulile după care „joacă" Manolescu, nu înseamnă că acestea nu există.

P.S. 2. Pentru cei visceral nemulţumiţi de „lista lui Manolescu" am o soluţie: să obţină o sponsorizare de la un mafiot cu bani şi să cumpere întreg tirajul (nu foarte mare) al primei ediţii. *Lor* le fac un rabat de 40%. Apoi, le dau şase luni să încerce *ei* să-l convingă pe Nicolae Manolescu. ▲

Leon VOLOVICI

bon de lectură

„Spune-mi că Ierusalimul există...“

„Ierusalimul de sus“ şi „Ierusalimul de jos“ nu sînt, în limba ebraică, distincţii toponimice, ci metafizice, sugerînd, după o veche dihotomie religioasă, existenţa unui Ierusalim celest, de inspiraţie divină şi un Ierusalim „terestru“, uman, concret.

Spre care Ierusalim, celest sau terestru, se îndreaptă scriitorii români aflaţi în trecere pe aici? Am reflectat la această întrebare pregătind, împreună cu criticul de film Costel Safirman, un volum consemnînd întîlniri ale unor scriitori şi artişti români cu intelectuali israelieni originari din România, întîlniri organizate la Cinemateca din Ierusalim.[1]

Am însoţit, în ultimii ani, nu puţini scriitori şi intelectuali români în pelerinajul lor prin Ierusalim şi pot spune că – exceptînd pe acei, puţini, care îşi apără opacitatea şi îşi plimbă şi aici prejudecăţile, în speranţa „confirmării“ lor – efectul Ierusalimului este copleşitor. Întîlnirea cu oraşul – şi cu tripla lui mitologie: iudaică, creştină, musulmană – răscoleşte, provoacă meditaţii şi confesiuni, nevoia unui bilanţ sufletesc reînnoit sub şocul unui reper spiritual esenţial.

Aş distinge mai întîi pe acei scriitori cu o puternică trăire a mitului oraşului sfînt, a locurilor sfinte creştine, trăire fundamentată pe o îndelungă experienţă culturală şi religioasă. Am în vedere, în primul rînd, pe poetul Ştefan Aug. Doinaş. Cred că de la Arghezi şi Blaga, în poezie, şi Tudor Vianu, în linie erudit-estetică, nimeni n-a trăit cu atîta intensitate, culturală şi existenţială, forţa de iradiere a mitului şi dimensiunea transcendentală a creaţiei izvorîte din mituri.

De sorginte religioasă, dar „laicizată“ prin epic, este şi relaţia lui Augustin Buzura cu Ierusalimul, o relaţie care a căpătat de curînd, în romanul *Recviem pentru nebuni şi bestii*, o originală expresie literară. Plecarea eroinei (Estera) din România în Israel, de unde îi scrie iubitului rămas în ţară, este un procedeu ingenios de a lega cele două lumi într-o reţea în care se intersectează mitul şi realitatea zilelor noastre, universul românesc cu cel israelian. Iată, într-una din scrisorile Esterei, şi metamorfoza distincţiei mitologice pomenite la început: „Ierusalimul e alb, desprins parcă din cer, un oraş căzut din cer, zidit nu din piatră albă, ci din lumină. Dincolo de Muntele Scopus începe Deşertul Iudeii. Roşu, pustiu, înfricoşător.“

Pe o altă linie afectivă (şi literară) vine scriitorul care are „mătuşi la Tel Aviv“. Radu Cosaşu şi-a creat un spaţiu al lui, consolidat în ultimele *Autodenunţuri şi precizări* (Ed. Hasefer, 2001), care începe în aleea Popa Nan din Bucureşti şi se încheie pe străzile Tel Avivului. Prin Ierusalim, Cosaşu trece meteoric, intimidat de prea mult sublim, de prea încărcate tensiuni religioase şi de excesele iraţionalului. Terapeutic, el căuta şi aici semnele lumii lui: cinemateca, să revadă *Casablanca*, prietenii originari din România, chioşcul cu *Le Monde* sau *Jerusalem Post*.

În cazul lui Iordan Chimet, întîlnirea cu Ierusalimul stimulează meditaţii îndurerate despre valurile succesive de emigranţi evrei care au părăsit România, în preajma şi în timpul ultimului război, apoi în primii ani ai regimului comunist şi din nou, sub Ceauşescu, provocînd, în viziunea scriitorului, o dezechilibrare păgubitoare a universului lui, format în Galaţiul multietnic şi transfigurat de imaginaţia poetică a adolescentului.

Dintr-o perspectivă „strict laică, ideologică şi culturală“ percepe Adrian Marino Ierusalimul şi întreaga realitate israeliană. Nu ne-am întîlnit, spre regretul meu, eu fiind plecat tocmai atunci... la Bucureşti, dar i-am citit incitantele însemnări din *Cuvîntul (Israel: turism şi „ideologie“)*. E o „lectură“ comparatistă a Israelului, filtrată de lecturi erudite şi asociaţii culturale şi istorice, dar şi o realitate văzută cu prospeţime, spirit critic şi admiraţie. Marino e mai receptiv decît alţii la relaţii şi proiecte umane, la elanuri constructive şi expresiile vieţii „polisului“ de azi. Mitul religios e numai un fapt de cultură, definit şi înseriat din perspectivă antropologică şi estetică.

„Spune-mi că Ierusalimul există...“. Versul lui Paul Celan (în traducere românească) trădează ceva din tulburarea provocată de călătoria poetului în Israel, în octombrie 1969, cu numai jumătate de an înainte de a-şi căuta izbăvirea în apele Senei. Pelerinajul lui, încărcat de melancolie, reflecţii despre propriul lui destin, despre relaţia sa cu iudaismul şi reîntîlnirea cu prietenii din Bucovina adolescenţei sale, a fost de curînd evocat de Ilana Shmueli, prietenă din perioada cernăuţeană, într-o carte plină de poezie şi sensibilitate.[2] Parafrazînd titlul uneia din culegerile sale de poezii *(Atemwende)*, întîlnirea cu Ierusalimul a fost pentru poet, notează prietena lui, un moment de „răscruce a răsuflării“.

Cu un bagaj al memoriei înrudit cu al lui Celan, dar cu mijloacele prozatorului şi eseistului, se apropie de Ierusalim scriitorul Norman Manea. Experienţa proprie se concentrează şi îşi amplifică sensul în jurul unor nuclee identificate în miturile biblice fundamentale.

Ierusalimul *există*. Oraşul Vechi, „de sus“, e mai mult decît un topos al imaginarului.[3] El se contopeşte cu cel real într-un aliaj uneori insuportabil, într-un fel cu totul particular, departe de atmosfera de vestigiu istoric îndepărtat ca în cazul Partenonului atenian sau al Colosseumului din Roma. De aici, cred, şi perplexitatea călătorului uimit de continuitatea şi prezenţa diurnă a simbolurilor religioase, de impactul lor covîrşitor asupra atmosferei oraşului, desfigurat mereu de explozii teroriste şi revenindu-şi repede într-un echilibru tensionat şi înşelător.

Aş vrea să închei cu un gînd în amintirea unui mare poet şi dramaturg – Marin Sorescu – şi a vizitei sale *eşuate* la Ierusalim. A venit „oficial“, în calitate de ministru al Culturii, funcţie care îl flata şi îl agasa în aceeaşi măsură şi pentru care nu cred că era făcut. Nu ne-am întîlnit (ne ştiam din studenţia ieşeană), dar am vorbit la telefon. Funcţia importantă îl făcuse captiv într-un hotel somptuos şi într-o agendă a vizitei plină de cocktailuri şi convorbiri „la nivel înalt“.

„În Oraşul Vechi ai ajuns?“, îl întreb. „Da, m-au dus dimineaţă“, mi-a spus, apăsînd cu năduf pe forma comic-pasivă a verbului. Parcă îşi cerea scuze că s-a lăsat ademenit de un rol care sufoca, prin obligaţii formale, neegalata lui libertate de spirit.

„Lasă că scap eu şi de asta şi o să stăm de vorbă ca oamenii“, mi-a mai spus la urmă. A scăpat, într-adevăr, şi de „asta“, şi de toate. Leviatanul care l-a înghiţit pe Iona l-a răpit şi pe Marin Sorescu, aruncîndu-l apoi pe un ţărm necunoscut, dincolo de orizontul nostru.

---

1. *Întîlniri la Ierusalim*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2001.

2. Ilana Shmueli, *Imri she ierushalaym yeshna (Spune-mi că Ierusalimul există)*, Tel Aviv, Editura Carmel, 1999.

3. Augustin Ioan a publicat recent în *Dilema* un subtil şi erudit eseu despre construirea biblică a oraşului şi a templului, ca proiecţii divine pe pămînt.

▲

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Antropofagie

În 1966, un avion se zdrobea de Anzi. Aceia dintre pasageri care supravieţuiseră impactului au avut de luptat cu izolarea, frigul, foamea şi disperarea. Toate resursele trebuiau folosite, dacă nu pentru evitarea deznodămîntului fatal, măcar pentru întîrzierea lui. La îndemnul insistent al unuia dintre ei, un medic, sinistraţii s-au decis să se hrănească din trupurile încă proaspete ale colegilor decedaţi. Cunoscător al anatomiei, medicul a indicat părţile cele mai bune şi s-a servit primul, rupînd carnea cu mîna şi mestecînd-o meticulos, pentru a da exemplu. Întremaţi, pasagerii şi-au redobîndit forţa şi curajul, reuşind în cele din urmă să-şi găsească drumul spre şesurile civilizate. Treizeci de ani mai tîrziu, televiziunea franceză a făcut o emisiune retrospectivă, la care unii dintre supravieţuitorii accidentului au ţinut piept anchetei şi au răspuns întrebărilor cu fruntea sus. Între timp, ei continuaseră să zboare cu avionul, dar renunţaseră la schi. Cît despre experienţa de antropofagie, mărturiseau că-şi depăşiseră repulsia prin raţiune. Pentru a putea performa actul abhorat, ei îl descompuseseră mental în gesturi elementare, voit neutre: a rupe, a muşca, a mesteca, a înghiţi. Nu păreau chinuiţi de vină, ci miraţi de propria lor tărie.

George Tabori imaginează în „Canibalii“ un act similar, petrecut, chipurile, într-un lagăr de concentrare. Deţinutul Puffi moare, dar trupul lui nu este consumat ca atare, ci gătit, în prealabil, cu artă. În ultimul moment, majoritatea se abţine de la profanarea cadavrului. Modul relativ solemn în care se retrag, unul după altul, cei pentru care durerea e mai tare decît foamea nu este lipsit de nobleţe. Doi deţinuţi, Hirschler şi Heltai, merg însă pînă la capăt. Ei vor fi şi singurii care se vor salva, avînd ulterior cariere înfloritoare şi satisfacţii materiale, nu în ultimul rînd de ordin gastronomic. Tabori construieşte inteligent piesa, ca psihodramă jucată de cei doi supravieţuitori împreună cu descendenţii victimelor, la o reuniune comemorativă. Sub presiunea psihologică a teatralităţii, tinerii îşi asumă pe deplin identitatea rudelor ucise, trecînd peste diferenţele de gen. Este de efect să vezi personaje feminine jucînd roluri masculine, fără nici un travesti. Noutatea piesei, printre numeroasele care abordează tema, vine din faptul că autorul nu pune în scenă o confruntare între victime, călăi şi bineintenţionaţi, cum fac, de pildă, Arthur Miller în *Incident la Vichy*, sau Rolf Hochuth în *Vicarul*, ci propune un caz limită, a cărui esenţă dramatică o extrage cu minuţie. Gardianul Schrekinger, jucat de fiica sa, apare nu atît ca un torţionar, cît ca un participant la ritual, care se implică în situaţie pînă la ştergerea raporturilor de putere. Nu despre limitele eticii este vorba, ci despre acelea ale omenescului. Dante a sugerat doar ce s-a întîmplat în turnul în care contele Ugolino a fost închis şi lăsat să moară de foame, împreună cu fii săi. Tabori este însă explicit, cînd pune în scenă gama de pulsiuni biologice care reduc omul la condiţia de substanţă doritoare.

Regizorul Alexander Hausvater declanşează pe scenă explozii succesive de energie, folosind expresia corporală bine mişcată şi muzica la intensitate maximă. Spectacolul Teatrului „Radu Stanca“ din Sibiu are şi viaţă, şi rafinament, pentru că face distincţia dintre energia primară a instinctului de supravieţuire şi energia secundară declanşată de mecanismele memoriei. Personajele sînt dinamizate iniţial de tensiunea psihodramei la care participă, apoi, într-un al doilea timp, se lasă pătrunse de pulsiunile vitale ale deţinuţilor pe care-i întruchipează. Teatrul în teatru este aici mai puţin un joc relativist pirandellian, cît o metodă de potenţare de tip shakespearian. Neajunsul regiei este că nu structurează într-o linie evolutivă momentele – reuşite, fiecare în parte – din care spectacolul este alcătuit. Asistăm la o succesiune de comprimări şi depresurizări, cu numeroase puncte de climax care, fiind simplu aliniate, parţial se anihilează.

Adrian Răţoi şi Nae Floca-Acileni se află în situaţia ceva mai confortabilă de a nu avea de jucat decît personajele Heltai şi Hirschler, adică pe supravieţuitori, în timp ce restul actorilor trebuie să penduleze mereu între ipostaza de juvenilitate expansivă şi aceea de generaţie pierdută. Ca urmare, primii joacă în cheie psihologică, cu nuanţe şi clar-obscur, în timp ce ultimii adoptă, în general, tehnica teatrului de mască. Solicitaţi fizic mai mult decît antrenamentul le-ar îngădui, actorii caută în primul rînd să păstreze ritmul, abia apoi să-şi impună expresivitatea. Aura Călăraşu dă trăsături clare şi nete personajului Klaub, iar Ovidiu Popa îl construieşte pe Ghoulos din puternice pete de culoare. Cătălin Pătru şi Paul Vecsei propun imagini umane trasate apăsat, în cheie grotescă.

Unii antropologi susţin că omul este singurul animal a cărui evoluţie a fost accelerată prin obiceiul de devorare în interiorul speciei. Se spune că îndeosebi consumul creierului cald al inamicului proaspăt ucis a contribuit la dezvoltarea inteligenţei umane. O dată scăpat de antropofagie, omul a stimulat canibalismul în rîndul animalelor domestice, dînd vitelor la masă produse prelucrate din chiar carcase de vită. Spre deosebire de om, vaca însă nu s-a deşteptat, ci a înnebunit. Unii ar deduce de aici că esenţa umanităţii este capacitatea de devorare a semenului. *Mînca-l-ar mama!*

▲

Dilema vă recomandă

● Duminică, 16 decembrie (la ora 00,05) şi sîmbătă, 29 decembrie (la ora 13,10), pe HBO, *Povestea lui Alvin Straight*, un film de David Lynch. La 73 de ani, Alvin Straight străbate Midwest-ul american cu o maşină de tuns iarba pentru a-şi revedea fratele bolnav. O poveste adevărată şi foarte frumoasă despre forţa fragilităţii. (Dan Stanciu)

● 3 videoclipuri: „Knives Out“ (Radiohead), „Where's Your Head At“ (Basement Jaxx), „How Does It Make You Feel?“ (Air); şi napolitanele cu alune de pădure Diplo. (Alex. Leo Şerban)

● G. Călinescu, *Semne de viaţă în pustiu* (Ed. Universal Dalsi). O antologie – dacă mai era nevoie... – a cîtorva dintre cele mai rezistente studii ale lui G. Călinescu, alcătuită de cel mai tenace cercetător al operei sale, Geo Şerban. Dacă mai era nevoie...? Dar cum poţi să fii azi modern, postmodern sau chiar nihilist fără să fi (re)citit „Sensul clasicismului“...? Nu ne putem despărţi de Călinescu cu una, cu două (contestări). (Radu Cosaşu)

● Cartea lui Dan C. Mihăilescu, *Scriitorincul*, (Editura Dacia, 2001), cuprinzînd articole din *Curentul* şi *Dilema*, alături de excelentele eseuri ale unui „sceptic jovial“ despre Cioran, Nae Ionescu, M. Vulcănescu, E. Ionescu şi Petre Pandrea. (Simona Sora)

Pagini realizate de Simona SORA

Haromira POPOVICI

bazar

Moş Nicolae, azi

Deşi evident legat de religia noastră, şi, de fapt, strămoşul atotputernicului Santa Claus, Moş Nicolae nu are nici pe departe aura lui Moş Crăciun. Nici măcar legendele din care Nicolae ieşea, evident, pozitiv, împărţind daruri săracilor, iar Crăciun – negativ (tăindu-i mîinile Crăciunesei, soţia sa, pentru că a adăpostit-o pe Maica Domnului şi a ajutat-o să nască) nu par să fi contat în vreun fel. Puţini mai ştiu că Santa Claus se trage din Saint Nicholas, pe binecunoscutul curs al prescurtărilor. Numai la noi, în Balcani, Moş Nicolae a rămas drept dublul mai puţin reprezentativ al lui Moş Crăciun. Un alter ego, sau un predecesor mai timid, şi mai puţin spectaculos, pentru că nu se arată în carne şi oase, lasă doar, discret, cadourile în pantofi. Desigur că şi Moş Crăciun, alias Santa Claus, în variantă americană, nu se arată, pune numai cadourile în ciorapul atîrnat de şemineu. Dar, totuşi, îşi regizează o intrare spectaculoasă, pe care o poţi prinde dacă eşti mai vigilent: cu efecte speciale (sania coborînd din cer), cu muzică (sunet de clopoţei) şi spirit comercial (cadourile).

În varianta neaoşă, Moş Crăciun este mai vizibil. Nu numai în reprezentările lui din magazine, ci în carne şi oase, în casele sau instituţiile noastre, închiriat de la o agenţie sau alta, un membru al familiei sau un prieten. Poate ca o reminiscenţă a instituţionalizatului Moş Gerilă, cu care ne-am întîlnit cu toţii la „serviciul" părinţilor, amestecat cu moşul occidental de supermarket, care, în spaţii publice, se arată fără atîtea precauţii.

Dar să ne întoarcem la Moş Nicolae, sau Niculiţă, cum îi spunea, pe vremuri, tatăl meu, încercînd să-l demitizeze parţial; sau pur şi simplu să-l umanizeze sau să-l facă mai credibil, atunci cînd povestea cum a fost cu el la o băută sau că acelaşi moş era un pic ramolit. Bucureştenii iubesc agitaţia de sărbătoare: în ajunul lui 6 decembrie, circulaţia era infernală, magazinele şi tarabele arhipline. Cadourile de moşi, în cazul meu (şi, evident, nu numai), au fost mereu caracterizate de două imperfecte stări de lucruri: banii veşnic insuficienţi şi cumpărăturile în ultimul moment (aici copilul face excepţie, mă refer la ceilalţi apropiaţi). Cadourile în ultimul moment au farmecul descoperii: a cîte unui lucru aparent de nimic, dar cu o utilitate sau estetică nebănuită, într-un loc anost sau într-o amorfă aglomeraţie. La tarabele din Piaţa Amzei, descoperirile se ţin lanţ: anul ăsta, de pildă, am găsit, în sfîrşit, pîslarii 45, negri, căptuşiţi, aşteptaţi de bunicul meu de vreo 3 ani. La o altă tarabă, vînzătoarele-patroane erau mulţumite că se întîmpla un *boom* de Moş Nicolae: cu ocazia sfintei sărbători, se epuizau chiloţii Tanga, roşii sau negri. Vînzarea-trăsnet fusese începută de „d-na Luminiţa Anghel", care e „întotdeauna atît de drăguţă" şi care făcuse safteaua. În librăria „Eminescu", era dever mare, poate şi datorită şemineului electric, din vitrină: exact ca-n filme, aceeaşi lumină roşiatică, semnul cel mai concret al căldurii diverse de Crăciun, valorînd 7 milioane. La un magazinaş de decoraţiuni interioare şi cadouri de pe Moşilor, vînzătoarea, o doamnă plină, în negru, era nouă. Le tot repeta acest lucru clienţilor, ca pe o scuză, sau, uneori, a pe o laudă... Era politicoasă, răbdătoare, plină de sugestii, împacheta încet, dar frumos... Deodată, a descoperit că-i lipseşte o icoană de argint, mică, cu Maica Domnului, de pe un raft... Şi-a schimbat brusc tot repertoriul, din odă în imprecaţie. Am fugit, ca să nu-mi ia puţinul ce-mi mai rămăsese din spiritul lui Moş Nicolae. Pînă la urmă, azi, un spirit controversat, amestecînd comerţul cu aşteptările dar şi cu frustrările noastre, cu diminuarea sacralităţii şi supremaţia achiziţiei şi a individualului meschin. ▲

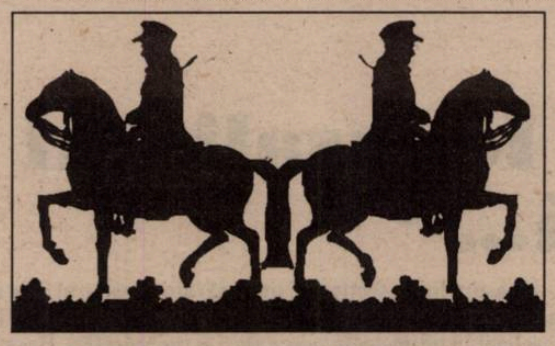

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Vivaldi!

Sînt, de cîteva zile, într-o stare stranie: în timp ce mă bărbieresc – zilnic, desigur... – îmi vine să strig, dar mă reprim: „Vivaldi!". Nu mi s-a mai întîmplat aşa ceva din secolul trecut – cînd în dimineaţa aceea de 23 decembrie, nu-i dau anul, ea ţine de eternitate, începînd să mă rad, m-am surprins exclamînd: „Vivaldi!". Ştiam cum a apărut – eram Rod Steiger, regizorul din *All that jazz* care, după fiecare bărbierit, se uita în oglindă, rostea sacramentalul: „It's show-time, folks!" şi din off izbucnea triumfător şi sarcastic Vivaldi. Încă nu ar fi atît de straniu – ce e enigmatic în a te gîndi cînd cade tiranul că totul e jazz? – dacă n-aş preciza pentru ce, astăzi, pudic chiar şi în faţa oglinzii mele, trecînd de la pămătuf la lama de ras, nu îndrăznesc să strig: „Vivaldi!", grijuliu să nu-mi sperii soţia, vecinii, ambulanţele Salvării, pe scurt: să nu fiu luat de nebun. Să mă explic.

În *Le Monde*-ul datat 17 noiembrie 2001, la pagina 28, aşa-numita „Aujourd'hui", pagină avînd în cap, sus, buletinul meteorologic pentru Franţa şi întreaga lume, iar la subsol rubricile de cuvinte încrucişate şi filatelie, la mijlocul ei se întindea, pe 6 coloane, la rubrica „Tendinţe", un articol intitulat astfel: „Rasă la Kabul, barba creşte din nou în Vest"; m-am aruncat asupra lui cu un elan care nu avea egal decît în pasiunea cu care citisem, cu o zi înainte, tot în această pagină, despre Borge Ousland, un norvegian fabulos, care... N-am timp să povestesc cine e Borge Ousland, ţin să citez cît mai repede cum îşi începea Jean-Michel Normand articolul său privitor la această nouă tendinţă în felul cum „bărbaţii îşi administrează sistemul pilos facial format din 7.000-15.000 fire de păr": „Kabul nu e Paris, Londra sau New York. În timp ce prima cucerire a afganilor eliberaţi din integrismul taliban a fost aceea de a putea să-şi radă bărbile, occidentalii par să redescopere de cîţiva ani farmecul înţepător al firelor de păr pe bărbie. La noi, barba prosperă. E suficient să priveşti în jurul tău ca s-o constaţi... Nu bărbi cît caierele de lînă abundentă, ci sculpturi elaborate deseori milimetric, de o uimitoare diversitate... Extrem de populară printre tineri, această practică amestecă genurile ca şi culturile, reînnoindu-se într-un ritm desfrînat". Jean-Michel Normand enumera ciocul decupat cu grijă, bărbuţa lucrată cu fineţe, „musculiţa" fantezistă sub buza inferioară, „barba de trei zile", şi ea „îngrijită ca gazonul unui teren englezesc de golf"; cu o competenţă şi o sobrietate demne de articolele din paginile economice, autorul căuta explicaţii şi trăia mutaţii istorice: „dacă altădată se purta barbă pentru a părea cît mai bătrîn, astăzi e un semn indubitabil de tinereţe la care au ajuns să subscrie oameni de 40-50 de ani". Scrupulos, dl Normand recunoştea că nu are la îndemînă statistici, dar apela la „profesioniştii bărbieritului" care sînt unanimi în a afirma că „se petrece ceva în mintea bărbaţilor cînd îşi contemplă imaginea în oglindă"; era citată opinia dnei Christine Truillet, directoarea pentru marketing a firmei Gillette (nomber one în industria rasului): „Bărbaţii au devenit mult mai sensibili la înfăţişarea lor, îndeosebi cei pînă în 35 de ani".

Sperînd că toate aceste citate n-au obosit şi n-au plictisit – în fond, de ce n-am povesti un articol bun ca pe un film...? – sînt conştient că încă n-am explicat de ce mă înăbuşă acel strigăt de entuziasm, în baie, săpunindu-mă cu... (Nu fac publicitate, precizez doar că sînt imberb.) Iată de ce. Jean-Michel Normand scria negru pe alb: barba, ciocul, mustaţa au devenit apolitice! Textual: „Revenirea la barba ascuţită este un fenomen aparţinînd tinereţii, proliferînd în toate mediile sociale, în toate profesiunile, fără să sugereze vreo afinitate particulară. Tot aşa cum pletele lungi nu mai pot fi asimilate – şi asta de multă vreme – unei contestări a ordinii stabilite, tot aşa cum o căpăţînă rasă nu mai prefigurează o opţiune de extremă dreaptă, barba nu mai are nici o conotaţie politică. Istoric, ea fusese, desigur, un atribut al «stîngii». Aceea purtată de Marx, Lenin, Troţki şi Jaurès devenise un semn al deziluziei socialiste..." Nu mai e! S-a depolitizat sistemul pilos facial! Barba, ciocul, mustăcioara nu mai au ideologie, nu mai au partide – Vivaldi! Vivaldi! Vivaldi! – nu mai creează antipatii, mînii, s-au spart clişeele fără să se mai ceară spargerea capului imberb sau bărbos... Un tip cu barba lui Marx poate fi un onest antimarxist, un craniu ras nu e suspectat de neonazism, el poate aparţine unui fan al nenorocitului ăla de portar al lui Manchester United, Barthez, cu nu ştiu cîte gafe la activ... S-a depolitizat cochetăria! Vivaldi! Poate că nu se compară cu o revoluţie decembristă; poate că e un fleac în evoluţia de la maimuţă la om; poate că exagerez ca unul care crede că pe lumea asta mai există deodorant unisex pentru subsuoara de stînga şi subsuoara de dreapta, duş şi pămătuf în afara oricăror politici, rufe de stors cu ambele mîini. Şi ce dacă le exagerez importanţa? Alţii nu exagerează importanţa depolitizării Armatei, Justiţiei, Televiziunii şi a altor majuscule? Şi ce a ieşit? Mai nimic! Poate că va ieşi ceva din neo-ciocul Second Empire – de atîtea ori, progresul, destinul au ţinut de un fir de păr! Măcar aici, pe hîrtie, îmi iau curajul nebunesc să strig: Vivaldi!

P.S. din off: Atenţie, imberbule! Nu ştiai că *Le Monde* e de stînga? Dacă depolitizarea sistemului pilos facial e o manipulare politică? ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Urmaşul lui Carol I

„Andriu Ion sînt, arhitect de profesie, 52 de ani şi, de multă vreme, încerc să fac cunoscută o istorie tragică şi insuficient cercetată. Bunica mea, după mamă, care se numea Charlotta Koler, ca domnişoară, era fiica naturală a lui Carol I. Stăteam acum trei ani la televizor şi tata zice: «Uite cum seamănă Carol cu bunica. Că nu degeaba se zicea că e fiica lui naturală.» Cum, tată? Şi de atunci a început activitatea mea detectivistă. Carol I a avut cîteva fixuri, printre care şi căile ferate. Atunci a venit şi tatăl lui Victorien Koler din Austria. Pe atunci, Victorien i-a plăcut lui Carol şi a făcut-o lenjereasă la curtea regală, pretext pentru a rămîne împreună. Au trăit împreună 15 ani. Bunica mea a avut o educaţie deosebită, în perimetrul capitalelor europene: Bucureşti, Sinaia, Berlin, Paris, Monaco. La vremea respectivă relaţia a fost cunoscută. Bunica mea era volubilă, vorbea cinci limbi: franceza, italiana, maghiara. Nu era o chestie de ţinut secret, regina Maria a aflat de chestia asta şi a existat relaţie specială de şantaj. Am citit despre un personaj, Tzigara-Samurcaş, care era şi el fiul natural al lui Carol I. La fel se vorbeşte şi într-o carte de o englezoaică, de origine mozaică, despre o fată... şi e povestea străbunicii. Ce nu merge în cartea asta e istoria dementă că Lupeasca este fiica lui Carol. Absurd! Iată că se ştia despre străbunica. Carol era un tip sobru. A avut o fiică ce a murit de scarlatină la 4 ani şi dup-aia şi-a întrerupt viaţa cu regina, chestie destul de delicată. Ca orice om a avut şi el nişte refulări, dar nu ca ăsta, golănesc strict sexual, nu, nici vorbă, relaţie de durată, de ani de zile, de asta aş vrea să iau legătura cu istorici de încredere, ca Cioroianu, nu lucrează la dumneavoastră, la servici... e nevoie de o discuţie pe amănunte. Cînd avea şapte ani bunica, i-a ales soţul chiar Carol, în 1912... am găsit un dicţionar al bunicului care se apucase să înveţe germana. Ea avea 17 ani, el 34. Şi pe el l-a ajutat discret ca afacerile lui să fie mereu prospere. Îl chema Gheorghiu din Hîrlău. Din dările luate nu preda la stat moneda de aur, ci altă monedă şi de aici, o treabă semicinstită zic unii, dar eu nu cred că aşa s-a îmbogăţit. Bineînţeles, Securitatea a aflat de povestea asta. Şi eu şi fratele meu am suferit cumplit. Fratele meu a murit omorît cu toporul de către o femeie sub condiţia lui... era mereu isterică şi vroia să-i facă un copil, eu i-am zis să nu se căsătorească. Constantinescu i-a dat drumul, deşi ea nu avea sentinţă definitivă. Eu am avut la fel de suferit. Am cunoscut o fată, aveam discuţii şi vroia să rămînă gravidă. I-am spus să nu facă copilul, nu şi nu. Iar a rămas gravidă, am fost milos şi am luat-o. Asta vroia Securitatea. Să mă anihileze şi m-a internat la spital de boli nervoase, dar era evident după traiul în comun." ▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

În seria LITERATURĂ
EGINALD SCHLATTNER
Cocoşul decapitat

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Poezia arhitecturii

Există în lumea arhitecților acele personaje mai stranii încă decît media, care, în lupta lor cu spațiul, cu suprafața, cu texturile ei și cu culoarea vibratilă nu folosesc numai armele limbajului formelor, ci și pe acelea ale limbajului poetic. În ce fel este poezia un instrument necesar în interogarea spațiului, în parcurgerea și (re)inventarea lui din/de nou? În același fel în care imaginația produce acele asocieri de forme necesare spre a „scobi" spațiul. Surprinderea într-o formulă inspirată luminează la fel de mult un aspect al spațiului ca și capturarea lui într-o scoică formală. Este interesant să observăm că arhitecții, mulți, mai cred încă în misiunea lor de născători de forme, cînd de fapt ceea ce ar trebui să aibă în minte în actul creației este spațiul, acea ființă captivă în găoacele pe care atît de mîndri le închipuim și le decorăm, ca și cînd decorațiile acelea ar avea vreo importanță din punctul de vedere al spațiului. Apropo, poezia lui Nichita Stănescu surprinde adeseori ipostaze spațiale dintre cele mai revelatoare, precum acel „punct de vedere al aerului", sau precum arborele care traversează pămîntul ca o scîndură și de ale cărui rădăcini atîrnă crani și oase, dacă l-am putea privi de foarte de jos înspre foarte în sus. Nici chiar noi nu am ocolit acest segment de avangardă, situat între două limbaje, între două perspective asupra aceluiași spațiu. Mi-am amintit, pregătind o emisiune la radio, de Daniel Turcea și de Constantin Abăluță, de Alexandru Andrieș și, cu voia dumneavoastră, ultimul pe listă, de mine și de «topogramele» pe care le lansez în spațiu din vreme în vreme. Dar nu despre cei de mai sus vreau a vă vorbi în cele ce urmează, ci despre un arhitect american extrem de faimos, John Hejduk. Membru al grupului New York Five, Hejduk are o carieră de succes și un loc asigurat în istoria arhitecturii moderne. Iată mai departe traducerea aspră a cîtorva poezii ale sale din *Such Places As Memory* (MIT Press, 1998), carte pe care o traduc pentru publicul românesc interesat de colecția – pe care o coordonez la Editura Paideia – *Spații imaginate*.

„Implozii paralele: Să nu-mi vorbești despre lumea ca o sferă, pentru că știu: e un cub înghețat. Căutăm cele cîteva bule de aer captive înăuntru, pentru a inhala împrejurimea rece a interioarelor noastre astfel încît să echilibrăm rigida încastrare a propriilor extremități. Urlăm ecouri care se întorc drept schije de memorie care ne deschid forțat buzele altfel lipite eliberînd lacrimi care dau strălucire înghețată organelor noastre interne. Vorbește-mi despre implozia care ne trimite în colaps întorcîndu-ne pe dos – din înăuntru înspre afară – toate cele trei dimensiuni deodată condensate într-un punct. Einstein al Berlinului rîde la infinit."

„Răsuflarea lui Bahus: Buzele tale de Carrara se separă abia inhalînd o șoaptă care dispare în genunea gri a unei pietre vide. Ochii tăi incizați se minunează de muțenia gurii. Strugurii părului cad pe frunte lustruiți pînă la frig. Creatorul tău a făcut o minune: prin întreaga suprafață a mîinilor și încheieturilor sale a suflat aer în marmura ta impenetrabilă, producînd primul suspin neviu care a făcut să tacă toate sunetele."

„Unde au fost odată irișii: Madonă a lui Bruges, întîlnirea buzelor tale inventă crevasa zîmbetului oriental. Acoperămintele ochilor tăi sînt două guri întredeschise revelînd limbi ascunse acolo unde au fost odată irișii. Nările tale de faun se contractă în inspirație. Vitoarea-ți tînguire șterge deja semnele toate de lacrimi de sînge."

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Alege un erou

1. *Ofensiva eroilor*. Mai întîi a venit *Căpitanul Star*, urmat de *Tenko*, iar acesta i-a predat ștafeta lui *Diabolik*, care a eliberat micul ecran ca să intre *Micii războinici*, și apoi *Pokemon*. Dar eu dormeam cînd toate acestea se petreceau la PRO TV și, cînd m-am trezit, nu era prin preajmă nici un copil care să-mi spună ce fel de căpitan e Star, cine sau ce este Tenko, ce hram poartă Diabolik și cu cine se războiesc micii războinici. Bănuiesc că toți aceștia sînt supereroi (am unele dubii în privința lui Diabolik). Mai tîrziu, Bruce Willis a trecut pe la HBO. A doua zi iar s-au perindat *Tenko* și *Micii războinici* și de data asta *Căpitanul Simian* l-a înlocuit pe *Căpitanul Star*, în timp ce *Apărătorii planetei*, *Action Man* și *Tînărul Hercule* veneau să li se alăture, președintele SUA conducea forțele antiextraterestre în *Ziua independenței*, la Prima, iar Bruce Willis răspundea prezent la HBO. Dar a venit ziua de luni, cînd concentrația de supereroism pe canal de televiziune a scăzut brusc; pînă și apariția inevitabilului Bruce Willis, tot la HBO, dar în rol *negativ*, era de rău augur. Într-adevăr, aproape toți eroii se retrăseseră marți. Bruce Willis n-a semnat condica la HBO. Sergiu Nicolaescu a salvat seara, atacînd la TVR2 – *Pentru patrie*. Miercuri n-am mai ținut evidența situației.

2. *Mihai Viteazul sau Jean-Claude Van Damme?* Într-un număr (de acum un an) al *Dilemei*, cu tema „Eroi ai timpului nostru", erau incluse și preferințele în materie de eroi și supereroi ale unor copii din clasele II-VIII. O fetiță scria: „Eroii îndrăgiți de către mine sînt Ștefan cel Mare, Mihai Viteazu, Prîslea din opera «Prîslea cel voinic și merele de aur» de Petre Ispirescu și Făt-Frumos din videoclipul «Făt-Frumos» de către formația CA$$A LOCO." Altcineva îl alegea pe Jean-Claude Van Damme: „El nu luptă doar ca să se dea mare că bate bine, el luptă pentru a face dreptate și pentru a învinge mafia." Mă întreb cine a atras mai mulți telespectatori în seara de 1 decembrie, cînd TVR2 sărbătorea Unirea prin filmul *Mihai Viteazul*, chiar în timp ce Antena 1 (care își făcuse ceva mai devreme datoria față de Unire și față de Sergiu Nicolaescu, redifuzînd *Triunghiul morții)* ni-l oferea pe Jean-Claude Van Damme în *Ultima bătălie*. Situația mi-a amintit de jocul acela, cînd un copil îi spune altuia „eroul meu preferat îl bate pe eroul tău preferat" și celălalt răspunde „ba al meu pe-al tău" și tot așa, din ce în ce mai ilogic și (involuntar) mai ireverențios, mere comparate cu pere, istoria cu artele marțiale, un erou al României cu un belgian ajuns la Hollywood, lovitura de bardă cu lovitura de picior. N-a fost decît o fantezie nevinovată, dar îmi cer iertare pentru lipsa de solemnitate. (Nu știu cine a cîștigat.)

3. *Moș Crăciun sau Van Damme?* Moș Crăciun se bate precum Van Damme ca să impună oferta Dialog. Se bate cu alți doi Moși Crăciuni, care înainte de intervenția lui se băteau între ei. Reclama stîrnește proteste. Am această pledoarie în favoarea ei: cei doi Moși Crăciuni învinși sînt *falși* Moși Crăciuni, onorată instanță, ofertele lor inferioare îi dau în vileag, iar autenticul, unicul Moș Crăciun, „nu luptă doar ca să se dea mare că bate bine, el luptă pentru a face dreptate", da, onorată instanță (vezi Van Damme, opere complete), el se luptă pentru a-și apăra prestigiul știrbit de impostori și pentru a le arăta copiilor că darurile lor sînt în siguranță la un Moș care se apără atît de eroic (copiii se dau în vînt după artele marțiale). Dar asta-i cazuistică. Moș Crăciun se bate pentru că așa vrea Dialog (și ca să se dea mare, probabil).

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Jurnal

1. Ziua de 1 Decembrie a trecut ca și cum n-ar fi fost. Nu vezi lumini, n-auzi cîntări de baluri. Ca-n povestea șoarecelui care se întîlnește cu Buddha. Drapelele arborate se numără ca-n Caragiale – nimic la școala de fete, nimic la școala de băieți. O femeie din Arad e singura fabricantă de drapele din țară. Nu mai face față comenzilor. Tot ea confecționează și drapelul Uniunii Europene – poate, poate... După sărbătoarea națională urmează Sărbătorile, sfinții, zilele libere.

2. S-a speculat despre protestul potențial al ungurilor din Harghita-Covasna, care vor purta banderolă neagră de ziua națională. Nu s-a întîmplat nimic. Nici sabotaje, nici provocări. Dar nici sărbătoare. Ca peste tot. Cred, însă, că o soluție există. Poate cam radicală, dar sigur salvatoare. Domnul Cozmîncă ar putea ordona ca nunțile și botezurile să aibă loc doar pe 1 Decembrie. Atunci să te ții veselie generală! Parcă sîntem o rasă aparte, care nu știe să trăiască decît sentimentele generației trecute. La vremuri grele facem bancuri, la vremuri de muncă ne plîngem. Împinși de la spate construim, lăsați în pace dărîmăm.

3. Tîrgul de carte. Munți de tipăritură, fluvii de traduceri, pîraie de creație originală. Ne mulțumim să trăim realitatea, cîndva o să și scriem despre ea. Tot o lipsă de sincronizare. Poeții au cea mai mare vitalitate – organizează întîlniri, colocvii, oferă cărți. Prozatorii se lasă așteptați. Ziarele răsună de afaceri veroase, de corupție, detaliază cariere politice ridicate pe cadavre, pe fișicuri și conturi. Sfînta treime – romanul, nuvela și schița – păstrează o tăcere precaută. Geniile sînt o speță rară, apariția lor e guvernată de legea numerelor mari, de legea compensației, de alte acte normative ale istoriei. Dar mă gîndesc uneori că lucrul nu e (nu ar trebui să fie) valabil și pentru meseriași, pentru autorii de bună factură – fără pretenția capodoperei, însă cu simțul autenticului, al cronicii, al umanului. Nu mă aștept ca la fiecare colț de masă să-și bea cafeaua cîte un Balzac, dar aș spera să găsesc mai mulți continuatori ai seriei Cezar Petrescu, Ion Marin Sadoveanu, poate Petru Popescu, poate alții. Dar parcă văd că ne procopsim cu (încă) un studiu sobru și plin de concepte.

4. Într-o seară geroasă am băut și-am chiuit aniversar cu membrii fostei (faimoase) Brigăzi de la Comerț. Adică de la Facultatea de Comerț din ASE. În anii '70-'80, brigada condusă de Fiți Arieșanu era una din cele mai redutabile bastioane ale „artei studențești". Un concept ce acoperea o necesitate de refulare greu de explicat azi. Dar exemplificabil prin grupul Song, prin mișcarea de folk (pînă la un moment dat), prin teatrul „Podul" și mai sînt. Numele formulei („brigada") a fost pe nedrept acoperit de cîteva etichete false – acordeoane, dansuri populare, „păi e bine? nu e bine! pam-pam". Era de fapt un teatru de revistă – dar, sigur, nu denumirea contează, ci infinita fantezie care eroda mortarul sobrietății de partid și stat. A fost Brigada de la Comerț o instituție disidentă? Cu siguranță că nu, a fost însă o formulă alternativă de rezistență morală. Eficientă, persiflantă, chiar homerică. Dar omagiile mele sînt subiective, am scris cîndva pentru Brigadă. Și sînt mîndru!

5. Într-un spectacol, construit ca-ntotdeauna în umbra unor înșelătoare pretexte, un moment scenic a fost centrat pe figura Elenei din Troia. Cohorta de activiști care trăia pe spinarea popularității brigăzii a tresărit electrocutată – *Elena? Nu se poate cu Elena! Nu e politic, găsiți altceva!* Imperturbabilul Arieșanu a găsit soluția perfectă: personajul se va numi Maria din Troia – e bine așa? *E bine,* au răsuflat aceia ușurați. Și spectacolul s-a jucat cu Maria din Troia, trezind pentru o fracțiune de secundă stupefacția spectatorilor – *Cum Maria din Troia? Nu Elena? De ce nu Elena din Troia?* Și brusc realizau simultan îmbrățișarea sumbră a cenzurii Elenei și eschiva inteligentă a brigăzii. Urma un rîs devastator. O victorie a spiritului asupra obedienței. Mică, dar victorie!

▲

Cătălin MANOLE

Pensionarii

Sistemele de pensii pritocite îndelung de ultimele guverne nu sînt nici astăzi duse la bun sfîrşit, iar rezultatele sînt, deocamdată, nule. Recentele mitinguri sindicale, primele de anvergură de după instalarea cabinetului Năstase, au avut drept revendicare centrală chiar problema pensiilor. Ministrul cel mai hulit a fost cel al Muncii şi Solidarităţii Sociale fost, la rîndu-i, lider sindical. Dar fiindcă sindicaliştii nu sînt pensionari, ei nu au cerut atît mărirea pensiilor, cît scăderea vîrstei de pensionare. O scădere care, dacă s-ar petrece, i-ar face fericiţi acum şi nefericiţi în momentul pensionării. Ei spun, totuşi, că vîrstele de pensionare prevăzute de legea 19/2000, cel puţin pentru bărbaţi (62 de ani la ora actuală, cu o creştere progresivă pînă la 65 de ani, programată în decursul viitorilor 12 ani), nu fac altceva decît trecerea directă de la locul de muncă la locul de veci. Şi nu se poate spune că n-au dreptate, între vîrsta de pensionare şi speranţa medie de viaţă fiind o diferenţă de numai cîţiva ani. Aceasta n-ar fi singura problemă. Un lider sindical de la Tarom era revoltat de ideea ca oamenii de peste 60 de ani să fie obligaţi să lucreze la întreţinerea avioanelor pe aeroporturi, în condiţii de ger sau de călduri mari. Spunea că o asemenea măsură pune în pericol, pur şi simplu, securitatea zborurilor. E doar un exemplu. Dacă mai amintim pe lîngă toate şi de chestiunea recorelării (sau mai bine spus a necorelării) pensiilor, ne facem o idee şi mai clară despre haosul din domeniu şi despre gravitatea situaţiei. O situaţie despre care, nu degeaba, ministrul Finanţelor afirma la începutul săptămînii că ar fi cel important punct de rezolvat în politica socială a guvernului actual, dar şi cel mai dificil. Fiindcă, satisfacerea cerinţei fireşti a oamenilor de a primi o pensie cît mai bună şi cît mai devreme e, deocamdată, imposibilă. Iar singura speranţă rezonabilă a actualilor pensionari poate fi aceea că, de condiţii mai bune la vîrsta senectuţii vor beneficia nepoţii lor. (A. M.)

Pensionarii, oameni aflaţi la vîrsta seninătăţii, ce-ar trebui să-şi joace, fericiţi, nepoţii pe genunchi, au fost transformaţi de o Românie în tranziţie în experţi ai supravieţuirii. Dacă nu încearcă să uite de problemele senectuţii la o partidă de şah într-un Cişmigiu al Bucureştiului, încearcă să le rezolve astfel: investesc în becuri sau „neoane“ cu un consum minim, vînd la marginea pieţelor ultimele obiecte din casă, funcţionale sau nefuncţionale (de la robinete şi veselă ruginită, pînă la papuci desperecheaţi), găzduiesc studenţi, colindă tot oraşul în căutarea celor mai mici preţuri, dacă au curte vînd flori sau zarzavat, cerşesc la intrarea în supermarketuri şi farmacii. Din păcate nu dorinţa de a se afla în treabă i-a îndemnat pe pensionari la sărăcie, ci sistemul naţional de pensii în faţa căruia unii întreabă: *Cum se poate aşa ceva?* şi alţii scrîşnesc: *Asta e umanitate?!*

Greaua moştenire

În 1990 situaţia fondului naţional de pensii era bună şi România intra în tranziţie cu sistemul PAYG – Pay As You Go – sistem de contribuţie procentuală la bugetul asigurărilor sociale. Era un model adoptat de Chile în urmă cu 20 de ani şi preluat şi de Ungaria, Polonia, Ţările Baltice. Pensionarii sînt şi acum plătiţi în acelaşi mod, din contribuţiile salariaţilor, cuantumul pensiilor fiind direct legat de nivelul veniturilor acestora. Problemele apărute în timp s-au datorat tocmai acestei dependenţe, acestui raport între numărul salariaţilor contribuabili, care a scăzut, şi numărul pensionarilor în continuă creştere. Cauzele ţin atît de demografie (de altfel toate ţările europene în frunte cu Italia şi Germania sînt în plin „proces de îmbătrînire“, dacă se poate face caz şi proces dintr-o asemenea chestiune – şi se poate face), cît şi de pensionarea înainte de termen. S-a profitat de legea care permitea pensionarea la 50 de ani pentru femei şi la 55 pentru bărbaţi şi la ei s-au adăugat cei cu profesii încadrate la o categorie superioară de risc. Mulţi români, tentaţi de blazonul bătrîneţii înţelepte, poate şi din lehamite în faţa tranziţiei, au considerat că este mai sigură o pensionare anticipată decît hărţuirea permanentă a unei economii în derivă. Aceste *oportunităţi* ale democraţiei au dus în 1995, aşa cum reiese dintr-un raport al Societăţii Academice Române, la o situaţie dramatică: numărul pensionarilor a devenit mai mare decît al celor ce contribuiau la fondul de pensii. Cele două valuri de pensionări anticipate au fost în 1990 şi în 1995. Primele semne ale crizei au apărut cînd, de la un deficit de 51,3 miliarde (în '94) bugetul asigurărilor sociale a ajuns la unul de 165 miliarde (în '95) şi a continuat să crească la 3.400 miliarde în '98. Astăzi, declaraţii televizate ale senatorilor vehiculează cifra de 70 de mii miliarde. Diferenţa se observă mai uşor dacă urmărim raportul pensionari-salariaţi. Dacă în '89 pentru 2,1 milioane de pensionari cotizau 7,9 milioane de salariaţi, la începutul lui 2000 pentru 4,5 milioane de pensionari cotizau cam tot atîţia angajaţi, din care trebuie scăzuţi muncitorii la „marii datornici“.

Din acelaşi raport reiese că o povară au fost şi „drepturile pentru persoane cu handicap“ care au luat din fondul de pensii sume atît de mari încît fie justifică patetismul de acum cîţiva ani „sîntem un popor de handicapaţi“, fie acceptăm că sîntem handicapaţi închipuiţi şi atunci aveam de-a face cu o escrocherie la nivel naţional.

Deşi discuţii despre reforma sistemului de pensii au început încă din 1992, cînd existau previziuni asupra situaţiei viitoare, prin '95, pentru o rezolvare rapidă a situaţiei, guvernul a ales cea mai ineficientă metodă pe termen lung: creşterea contribuţiei salariaţilor. Salariaţii au plătit tot mai mult, transformînd România în ţara cu cele mai ridicate contribuţii sociale în raport cu alte economii aflate în tranziţie. Efect secundar al măririi impozitului a fost trecerea salariaţilor în economia subterană şi amploarea muncii la negru. Munca la negru şi neplata contribuţiei sociale încearcă să fie acum reglementate prin obligativitatea contractului de muncă şi desfiinţarea convenţiilor civile. Dar această măsură, la rîndul ei, poate genera muncă la negru.

Pălăria

Ion Marin a lucrat la CAP mai bine de 30 de ani, el se ocupa de singurul cazan de făcut ţuică din satul Vărăşti: „Asta deschidea multe uşi, că un bidon de ţuică, uium curat, însemna mult. Însemna şi un somotei de 15-20 kg pe vremea aia, care făcea impresie bună la Bucureşti. Aşa am reuşit şi mi-am dat copiii la şcoală, că e mare lucru în viaţă şcoala“. Ion are acum 72 de ani şi de mai bine de 40 îşi injectează de trei ori pe zi insulină, mănîncă la cîntar şi singurul lux pe care şi-l permite sînt două-trei ţigări pe zi. Tutun prost, degete îngălbenite. După pensionarea pe caz de boală a continuat să muncească şi a căzut din căruţă cînd a mers la cosit lucernă. Aşa a devenit prieten bun cu o cîrjă din lemn de fag. Pensia lui nea Ion este de 700 de mii şi ar fi vrut să aibă mai mult ca să-şi ajute copiii şi să le mai facă nepoţilor cîte un cadou. Le-a lăsat moştenire casa, atît a putut face, era tot ce mai avea.

Statistic, fiecare salariat întreţine aproape doi pensionari. În practică, pe lîngă impozite, salariaţii îşi întreţin şi propriii părinţi, aşa cum se întîmplă cu Ion. S-a mutat la bloc şi aici marea descoperire a fost televizorul color.

Cîteodată face o plimbare în cartier. Slab, puţin adus de spate, merge şontîc, dar încearcă să se ţină drept, fără să renunţe la pălărie. Povesteşte întîmplări din tinereţe, ferindu-se de privirea interlocutorului său. „Nu ştiam că la bătrîneţe e aşa, dar acum plîng aproape din orice. Mă mai feresc să nu mă vadă copiii, că-s om bătrîn şi am văzut atîtea în viaţă“, îmi mărturiseşte în şoaptă şi încearcă să zîmbească. Tace puţin şi adaugă: „Îmi place Andreea Marin şi îmi plac toate fetele de la Surprize. Dacă aş mai fi la casa mea i-aş scrie să-mi dea şi mie două vaci, că am văzut eu că a mai dat la cineva, acolo în emisiune“.

Copiii nu i-au spus niciodată că e o povară, dar el şi-a dat seama că şi ei se descurcă forte greu. Ar fi vrut să aibă mai mult noroc în viaţă şi să cîştige măcar o Dacie. „Ce-mi trebuie? Păi mi-ar prinde bine o lună, două într-o staţiune, să-mi mai dreg piciorul, să se mai odihnească şi cîrja asta. Ar fi bine la băi, dar vorba lui Gheorghe, de la mine din sat, care a pierdut trenul – proastă treabă să nu ai lucru tău!“.

Soluţii

Ar trebui găsite soluţii la principalele probleme care determină această situaţie a pensionarilor. În primul rînd ar trebui găsiţi bani şi acoperit deficitul bugetar datorat în mare măsură neplăţii contribuţiilor sociale.

Deşi guvernul se plînge că nu are aceşti bani, datoriile marilor sugative bugetare sînt de fiecare dată ba reeşalonate, ba şterse cu buretele la fiecare nou val de populism. Ultimul exemplu – campania electorală din 2000 cînd, deşi existau restanţe la plata contribuţiilor de 17.430 miliarde, pensiile au fost plătite din împrumuturi externe, în timp ce datornicii (Huila Petroşani, Sidex, CFR, Roman şi Tractorul Braşov) au fost păsuiţi. În acest context deşi legea 19, mult aşteptata lege a pensiilor, a fost promulgată, e inutilă atîta vreme cît penalizarea cu închisoare de la şase luni la doi ani sau amendă penală pentru deturnarea fondurilor destinate CAS nu va fi aplicată. Guvernanţii nu s-au decis probabil cu cine să înceapă şi cu cine să termine, situaţia fiind generalizată la nivelul economiei naţionale.

O soluţie paralelă pentru redresarea mecanismului ar fi trecerea de la sistemul cu un pilon, cel al fondului de pensii publice, la sistemul cu trei piloni. Pilonul 2, complementar pilonului 1, se va baza pe fondul universal de pensii. Marea noutate este că acest fond va fi gestionat de manegeri privaţi, nu de stat. Contribuţiile vor fi de asemenea obligatorii, angajaţii primind la vîrsta pensionării încă o sumă pe lîngă cea provenită de la sistemul public.

Pilonul 3 înseamnă finanţarea completă a unei pensii private. Este o variantă mai rentabilă decît cea oferită de fondul public de pensii, reducînd dependenţa politică. În comparaţie cu sistemul ţărilor din Europa Centrală şi de Est, România este bineînţeles în urmă, toate celelalte ţări – Croaţia, Polonia, Ungaria, Letonia – avînd sistem de pensii cu trei piloni.

În ultimele zile ale cabinetului Isărescu, printr-o Ordonanţă de Urgenţă, a fost adoptat acest sistem triplu. Ordonanţa a fost însă anulată în prima şedinţă a noului cabinet Năstase din cauza scandalului FNI ce ar fi îndreptat cultura suspiciunii asupra oricărui fond privat şi cu atît mai mult asupra unuia ce ar fi administrat pensiile. „Problema fondurilor private de pensii nu constituie o prioritate naţională“ a declarat dl Năstase într-o frumoasă zi de mai a anului 2001.

Apariţia unui sistem cu trei piloni este îngreunată în primul rînd de lipsa unei infrastructuri legislative care să susţină apariţia unor fonduri de pensii private şi de inexistenţa unor metode de control a societăţilor de asigurare. Alte întrebări la care ar trebui să răspundă guvernanţii sînt: unde vor fi plasaţi banii pilonului 2 şi cine va garanta pentru ei, cine va supraveghea plasarea şi reinvestirea banilor; vor fi investiţi în străinătate unde există o siguranţă a investiţiilor sau în România – pentru încurajarea pieţei de capital autohtone? Răspunsurile la aceste întrebări nu vor fi utile vîrstnicilor ce trăiesc acum din pensii cuprinse, în medie, între 1,3 milioane şi 260.000 de lei lunar. Îi privesc pe cei ce se vor pensiona după 2025. ▲

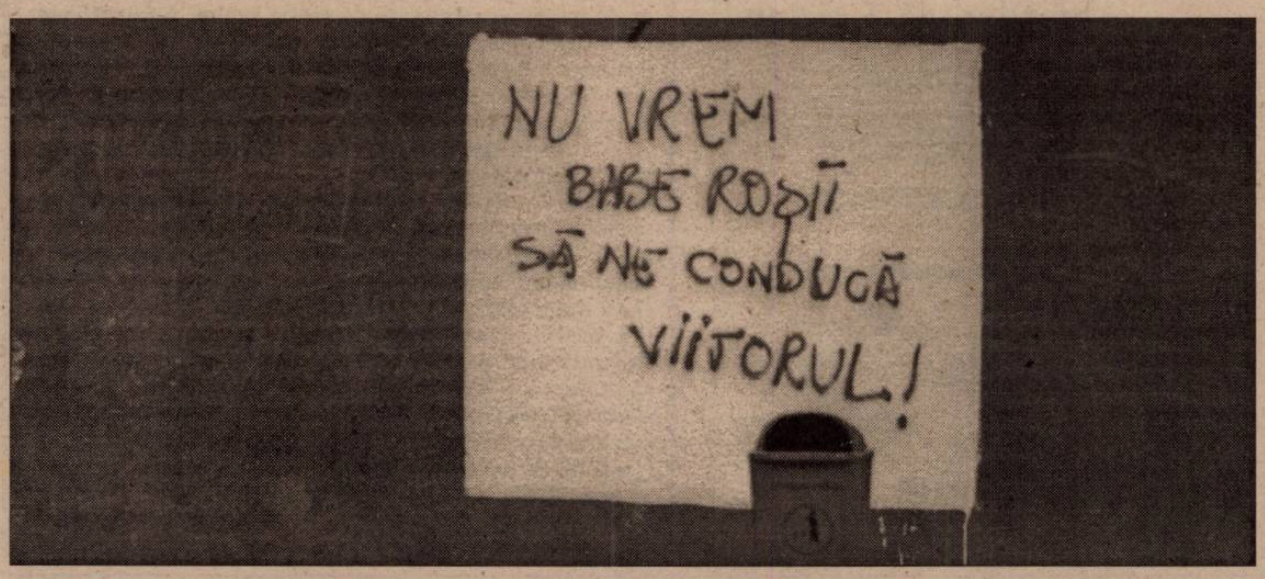

© S. Ivanoschi

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

T.C.R. – Televizorul, Ceauşescu, România

„Lupul pădurilor" – Emisiune în cinstea P.C.R.
„Anul 2000" – Emisiune pentru P.C.R.
„Monumentul morţii" – Emisiune pentru comunişti – ora 11.
„Iarna nepieritoare" – Emisiune P.C.R. – ora 9.
„Telejurnalul P.C.R.", ora 13.
„Treceţi la culcare", ora 20, emisiune pentru toţi.
9,75 „Miliţienii şcolilor" – Ei arată cum se produc bagabonţii din copii buni.
11,30 „Poporul Nicolae" – emisiune de versuri şi cîntece patriotice.
10,30 Vom revedea filmul „Societatea" şi vom vedea feluritele meserii ale oamenilor şi cum trag ei chiulul de la muncă.
15,40 „Noi pionierii şi şoimii patriei te slujim cu drag". Program de cîntece şi poezii dedicate patriei din care va ieşi la iveală România şi conducătorul partidului.
Teatru „Manole" o producţie românească mie îmi place mai mult pentru cum a băgat nevasta lui între zidurile de la Doftana.
Programul 2. 12 Ora – Desene animate „Ilie Pintilie".
22,35 „Ce a fost astăzi? Spune tovarăşul Nicolae Ceauşescu unde a fost şi ce a făcut în ziua aceasta."

(Din exerciţiul „Micul ecran ne prezintă programul" – la care răspund, în anii '70, copii între 8-14 ani – Daniela Alexandrescu, Irina Nicolau, Ciprian Voicilă, „Experimentul Zaica", Ed. Meridiane, 2000)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Cu mintea mea proastă...

Prin urmare, cu mintea mea proastă, non-pragmatică, non-economică, anti-contabilă, judec în felul următor: în ceea ce se cheamă economia de piaţă sau concurenţială, o întreprindere poate avea un profit cu atît mai mare cu cît cererea pieţei e mai mare, în condiţiile concurenţei, produsele întreprinderii respective fiind mai bune decît ale altor întreprinderi. Sau, mă rog, pe-aici, pe-aproape. De unde obţin oare profituri atît de mari – colosale, aş zice – SNCFR-ul, RADET-ul, CONEL-ul, ROMTELECOM-ul, încît să-şi plătească angajaţii cu lefuri impozante (nu ştiu dacă în aceeaşi măsură impozabile), să înalţe hoteluri şi vile ("pentru salariaţi", fireşte!), în staţiunile balneo-climaterice, în condiţiile absenţei totale a concurenţei de pe piaţa internă? Bineînţeles, din mărirea continuă, fără jenă, a tarifelor, pe care populaţia este *obligată* să le suporte, dintr-un buget familial din ce în ce mai anemic. Poate că, în schimbul acestor tarife suferind de elefantiazis, consumatorii primesc nişte produse fantastice...

Judecaţi şi dumneavoastră, domnilor încărcători de tarife, cu mintea dumneavoastră de producători, de negustori, de economişti, de contabili, de mîncători de caviar: trenurile noastre arată din ce în ce mai mult ca scoase din secolul al XIX-lea, din cimitirele de vechituri, cu arcurile destinse la maximum, cu uşile ieşite din ţîţîni, cu geamurile sparte sau blocate, cu becurile care nu ard chiar dacă le-ai da foc, cu canapelele sfîşiate, cu podelele murdare şi tocite, cu opriri copioase între staţii, cu întîrzieri de, evident, ore, cu zguduiri la mers şi cutremure la frînare. Toate acestea, în ciuda scumpirilor repetate, trimestriale, dacă nu lunare. Nu s-a făcut nimic! Nimic pentru confortul celor care plătesc (dar totul pentru cei care primesc!). În ceea ce-i priveşte pe distribuitorii de energie termică, dovada peremptorie că se plăteşte cu mult mai mult decît se consumă este înmulţirea abonaţilor care plătesc imens, dar care – unii dintre ei – nu primesc chiar nimic! Cît despre ceilalţi producători de servicii, *ejusdem farinae*.

Văd ridicîndu-se teancul de reclamaţii într-un ritm mai rapid decît hotelurile şi vilele pri-*vile*-giaţilor.

▲

Cu ochii-n 3,14

SĂ ZICEM CĂ PUTEREA DE A NE SCUTURA DE IARNĂ, IUBIŢII MEI COPII, E UN SUBIECT DEPĂŞIT

● Aşadar, vom putea merge în spaţiul Schengen fără vize. Buuun! Cu condiţia să ne facem paşapoarte de tip nou. Buuun! Nerăbdător nevoie mare, mă duc pe site-ul Internet al Ministerului de Interne (căci de unde dacă nu de pe Internet poţi să afli rapid tot felul de lucruri în secolul XXI?...), adică www.mi.ro, să aflu cînd şi cum pot să-mi fac paşaport de tip nou. Nu aflu nimic. Buuun! Să zicem că era prea devreme (luni, 10 decembrie), că încă mai sînt dificultăţi obiective etc. Dar la rubrica „evenimente" nu apărea nici măcar informaţia ca atare, nu era nici o frază despre eliminarea vizelor; adică Ministerul de Interne nu simţise nevoia, la trei zile după anunţarea veştii, să se laude cu această victorie care este şi a sa! De unde se vede că între Interne şi Internet e o distanţă, totuşi, mare! (**M. V.**)

● Mediafax a anunţat săptămîna trecută că 49 de senatori ai majorităţii şi opoziţiei au iniţiat un proiect de lege referitor la declararea zilei de 22 decembrie ca „Zi a libertăţii naţionale"; se preconiza „eternizarea capacităţii cetăţenilor români de a-şi recunoaşte slăbiciunea de a nu reacţiona la timp faţă de urîţenia comunismului (Doamne, ce frază!), dar şi puterea lor de a se scutura de ea (ei, da!) şi a izbuti să deschidă uşa (?) libertăţii democratice prin care onoarea, demnitatea şi adevărul să intre şi în România". Oricît de stîngaci şi întortocheat formulată, ideea ar fi fost consacrarea unei zile împotriva laşităţii naţionale; nu se mai ştie nimic de acest proiect. E parcă şi mai clar. (**R. C.**)

● Meteorologii spun că temperaturile din ultimele zile nu sînt normale pentru această perioadă – dar nu ne oferă şi explicaţia fenomenului. O aflăm de la România 1 (11 dec.): „e iarnă şi cineva a lăsat congelatorul deschis". Aşa mai înţelegem. (**T. C.**)

● Cristian Crisbăşan, în excelenta sa rubrică din *Ziarul de duminică*, „Kitschul de toate zilele", povesteşte cum fetiţa lui, care merge la o grădiniţă particulară foarte scumpă, a venit la un moment dat acasă cu o poezie pe care trebuia s-o înveţe. „Ce miros au meseriile" era titlul ei, iar copiii aflau că geamgiul miroase a chit, vopsitorul a vopsea, iar ţăranul „A brazdă aromată / A cîmp şi spic bogat"; finalul era năucitor (şi de-a dreptul oximoronic în raport cu grădiniţa): „Iar bogătaşul leneş / Ce-şi dă parfumuri mii / Tot neplăcut miroase / Iubiţii mei copii!". Oare eu trebuie să mă socotesc mai norocos că, la grădiniţa de stat la care e, copilul meu este pus în temă cu cele mai actuale mode de tranziţie? Băiatul meu nu e învăţat poezii proletcultiste din anii '50, ci beneficiază de „audiţii muzicale" cu manele şi ştie, încă de Crăciunul trecut, că „Moşul e un tinerel / Care are în ureche un cercel". (**C. P.-B.**)

● La un seminar, un ziarist german bine intenţionat sfătuia românii să înveţe să comunice, altfel nemţii vor crede în continuare că România este ţara în care cîinii de pe stradă ajung în meniurile restaurantelor şi singurul subiect de conversaţie este Dracula. Iată că deja copiii din orfelinate sînt un subiect depăşit. Şi dacă tot profităm de imaginea cu Dracula Park, ce-ar fi dacă restaurantele cu profil românesc ar adapta moda chinezească? Nu se face să le strici oamenilor plăcerea. (**C. G.**)

RĂMÎNE O ENIGMĂ DACĂ FOAMEA DE CARTE ŞI REFLECTOARELE DE CARTIER SCOT DIN ANONIMAT RESURSELE UMANE

● Cine a scris piesa „Maşina de scris"?, întreabă sever examinatorul Andrei Gheorghe („Lanţul slăbiciunilor", 8 dec.). Concurenta chestionată nu ştie şi zice „Pas". Însă mult competentul examinator ştie şi ne spune şi nouă: „André Gide". Rămîne, totuşi, o enigmă de ce piesa respectivă e semnată de Jean Cocteau. (**T. C.**)

● Dan C. Mihăilescu vorbind cu Cristina Modreanu în *Adevărul:* „În ciuda catastrofismului la care ne îndeamnă realitatea (adolescenţi debusolaţi, droguri, incultură bestială, ţiganizare, violenţă etc.) am avut zeci de ocazii să văd că – ei, da – copiii noştri au poftă de cultură, foame de carte, dar şi o foame teribilă de suflet." Şi atunci D.C.M.-ul a re-creat *LAI*-ul: cultura ca *catering*... (**a. l. ş.**)

● Thierry Ardisson, moderatorul emisiunii *Tout le monde en parle,* pregăteşte fiecărui invitat un micro-interviu potrivit. Cele mai uzitate sînt „interviul Alain Delon" la care intervievatul trebuie să răspundă cu morgă şi la persoana a treia, interviul „cire-pompes" în care cel ce răspunde este flatat pînă la pupat în..., interviul „chatte", cu întrebări echivoce şi interviul „par amour" unde cel care se expune e întrebat pînă unde ar merge din amor. O mulatră superbă şi plină de ifose, proaspăt întoarsă din „State" şi cunoscută pentru răceala ei calculată, are parte de ultimul tip de interviu: „Aţi fi în stare, din dragoste, să deveniţi sclava lui sexuală?". Pînă să-şi calculeze starleta răspunsul, din studio s-a auzit un „ben, oui" firesc al asistentei de platou Méline pe care s-au fixat brusc toate reflectoarele. Poate n-o fi fost pe bune, dar a fost bine întoarsă. (**S. S.**)

● Graffiti pe pereţii unui bloc: *PIRAŢII*. De unde, prieteni, atîţia piraţi, la oraş? Din cîte ştiu, navigaţia pe Dîmboviţa este imposibilă. Să fie o nouă specie de „băieţi de cartier" sau o adaptare a vechii îndeletniciri la mediul urban? (**M. M.**)

● Secretarul de stat de la Ministerul Culturii şi Cultelor, Ion Antonescu, care nu îi opreşte pe admiratorii săi să-i spună Mareşalul, era euforic: spectacolul unde se ofereau bani artiştilor români se desfăşura bine, toată lumea îi mulţumea, iar unii îl ridicau în slăvi. Într-o pauză, la Antena 1 şi-a explicat intenţiile: „Am vrut să-i scot din anonimat". Chiar aşa? E un lapsus dintre cele mai nostime: orice ar face artiştii, tot banii asigură un nume şi titlul de mareşal, chiar dacă în materie de cultură (poate că la culte situaţia e mai bună) eşti soldat neinstruit. (**M. B.**)

● În articolul „Resurse umane ale PCR" *(Naţional,* nr. 1390) este comentat şi un raport al Ministerului Afacerilor Interne din anii '50, probabil, aflat acum în arhiva fostei Securităţi: „Generalul Burcă Mihai, şeful Direcţiei politice a trupelor M.A.I., întreabă pe şeful postului de Miliţie de la Podul Iloaiei «dacă a primit raportul tov. Hruşciov la Congresul XX al P.C.U.S." (e vorba despre primul document sovietic care denunţa crimele lui Stalin – n.n.). Dar şeful de post nu era la curent cu situaţia la zi fiindcă fusese în concediu, aşa că „şi-a întrebat mai întîi subordonaţii dacă a ieşit vreunul Hruşciov la raport în lipsa lui", iar apoi a făcut faţă situaţiei cu aplomb: „fiind în concediu, tov. general locotenent, raportez că raportul tov. Hruşciov, avînd două X-uri pe el, conform Ordinului Circular Iaşi – nr. 7641 pe 2 dec., a fost clasat de subordonaţi, aici serg. Atudorenei Ion şi serg. Iancu Ion, la documente secrete şi nu l-am cunoscut". (**T. C.**)

AŞA CUM ÎN ROMÂNIA EXISTĂ O FEREASTRĂ A SĂNĂTĂŢII

● C.V. Tudor a declarat recent ceva de genul: „Aşa cum statul a făcut o ilegalitate luîndu-mi imunitatea, să facă bine să dea filmul înapoi şi să mi-o redea!". Senatorul PRM ar face bine să afle că înapoi se dau numai filmele bune, cele proaste se dau înainte, pe derulare rapidă! (**a. l. ş.**)

● În România există o revistă care se numeşte *Scara – revistă de oceanografie ordodoxă.* Orice interpretare a acestui titlu, fie ea logică, filozofică sau glumeaţă, e de-a dreptul imposibilă. Şi nu înţeleg de ce nu se numeşte *Balustrada – revistă de vulcanologie budistă* sau măcar *Treapta – revistă de petrografie ateistă.* (**A. M.**)

● Mi se întîmplă uneori (nu prea des, dar se-ntîmplă) să umblu pe stradă şi să văd ceva (grafia unui gest, într-o scenă aparent anodină) care devine, pentru mine, o efigie. Efigia unui lucru cumva tainic sau poate prea evident pentru a mai fi înţeles cum trebuie. Ca acesta, de exemplu: o fereastră deschisă, la parterul unui bloc mizer din cartierul meu. La fereastră, o pisică albă. Afară, în faţa ferestrei, o femeie în vîrstă, ridicată pe vîrfuri, întinde către pisică o frunză. Pisica *mănîncă* frunza. (**D. S.**)

● Un om pentru rubrica lui Eugen Istodor: inspectînd un balamuc, ministrul israelian al Sănătăţii s-a pierdut de escorta sa şi rătăcind pe un culoar a fost sechestrat cîteva minute de un infirmier al spitalului. „Sînt ministrul Sănătăţii!", a exclamat sus şi tare... „Eu sînt Napoleon!", i s-a replicat la fel de categoric. (**R. C.**)

Pentru un nou Cod Electoral

– convorbire cu Cristian PÎRVULESCU, președintele Asociației Pro Democrația –

După 4 scrutinuri putem trage cîteva concluzii în ceea ce privește sistemul politic românesc. O concluzie generală ar fi legată de însuși modul său paradoxal de funcționare: deși încadrat generic în rîndul sistemelor de reprezentare proporțională, sistemul e mult mai asemănător, în ceea ce privește efectele, celui majoritar – iar polarizarea scenei politice nu este decît una dintre modalitățile de a o ilustra. O altă observație ar fi legată de tensiunea dintre opțiunile politice și produsul electoral, adică de cum se traduc voturile în locuri: disproporția dintre pragul electoral și magnitudinea circumscripților a condus la un dezechilibru de pe urma căruia numai partidele mari au avut de cîștigat.

Lipsa de reprezentativitate a Parlamentului nu este numai o problemă politică, instituțională, ci și una civică, iar simptome ca popularitatea extrem de scăzută a parlamentului și slaba participare a cetățenilor în chestiuni publice arată exact această uriașă distanță dintre aleși și alegători.

Ca reacție la această situație, Asociația Pro Democrația a format o coaliție civică pentru susținerea unui nou Cod Electoral. *Deja a început strîngerea de semnături pentru acest proiect legislativ. Conform proiectului inițiat de APD, două treimi din mandatele de deputat ar urma să fie atribuite prin vot uninominal, iar o treime prin scrutin de listă.* ***(M. M.)***

De ce avem nevoie de un nou sistem electoral?

Sistemul electoral este o componentă centrală a sistemului politic. Funcționarea armonioasă a vieții politice depinde în mod direct de criteriile de selecție a clasei politice. După un deceniu de experimente democratice, clasa politică românească se află în fața examenului reformării sale. Alegerile din 2000 au confirmat ceea ce anchetele sociologice anunțau de mai multă vreme: audiența scăzută a partidelor politice, lipsa de popularitate a instituțiilor, dinamica și aderența mișcărilor antisistem sînt simptoame ale unei neîncrederi generalizate în clasa politică care pot afecta grav procesul lent de consolidare a democrației în România. Efectele suprapunerii crizelor politice cu cele economice și sociale indică urgența unei reforme care trebuie să fie în primul rînd una a recrutării cadrelor și a reprezentării politice.

Trecerea spre un alt tip de politică este deci o prioritate a societății românești. Depășirea viziunii centrate exclusiv pe confruntarea pentru cucerirea și menținerea pozițiilor de decizie presupune trecerea spre o abordare strategică, profesionalizarea clasei politice, reforma instituțiilor și transformarea comportamentelor instituționale, consecințe ale politicilor de partid, cîtă vreme acestora le revine sarcina de a exercita puterea și de a indica direcția de dezvoltare.

Inconsistența teritorială a partidelor politice, calendarul electoral care prevede alegeri la toate nivelurile (local, județean, parlamentar și prezidențial) doar din patru în patru ani, nu a favorizat participarea cetățenilor la viața politică. Partidele politice sînt organizațiile cu cea mai mică popularitate. Conform datelor din Barometrul de Opinie Publică al Fundației pentru Societate Deschisă, încrederea în partide nu depășește 10%. Dacă partidele politice sînt actorii centrali ai proceselor democratice, creșterea încrederii în rolul lor devine un obiectiv esențial. Analiza datelor culese în cadrul mai multor cercetări indică reforma sistemului de recrutare ca pe un punct important pe agenda politică a cetățenilor.

De capacitatea de a da substanță procesului de reformare a selecției reprezentanților și decidenților depinde structura viitoare a sistemului de partide românesc a cărui importanță în definirea practicilor guvernamentale și instituționale este esențială. Primă etapă într-un proces laborios, reforma recrutării politice nu se poate reduce doar la modificarea sistemului electoral, dar nici nu poate face abstracție de acesta.

Ce prevede, concret, inițiativa legislativă a Asociației Pro Democrația?

Codul Electoral este o colecție a întregii legislații electorale. El reunește legislația privind alegerile locale, județene, parlamentare și prezidențiale, oferind o abordare unitară și coerentă a proceselor electorale. Pe parcursul ultimului deceniu, legislația electorală a devenit contradictorie, legile electorale fiind modificate în 1996 și 2000 prin Ordonanțe de Urgență (procedeu la limita legalității cîtă vreme legile electorale sînt legi organice). Codul Electoral propus de noi urmărește să asigure necesara coerență legislației electorale. Scrutinul uninominal propus pentru toate tipurile de alegeri rămîne însă în cadrul unui sistem de reprezentare proporțională pentru a oferi tuturor curentelor politice posibilitatea de a se manifesta. Dincolo de schimbarea modului de recrutare la toate nivelurile, Codul Electoral propune apariția unei Autorități Electorale Permanente care să asigure coordonarea proceselor electorale și în perioada dintre alegerile generale și să contribuie la profesionalizarea personalului implicat în alegeri. De asemenea, există un capitol referitor la finanțarea campaniei electorale în funcție de modul uninominal sau proporțional de selecție a aleșilor.

Principalul argument al adversarilor scrutinului uninominal este legat de incapacitatea electoratului de a alege chibzuit. Preferințele alegătorilor s-ar îndrepta mai degrabă către vedete decît către persoane competente.

Sistemul proporțional cu listă blocată nu a împiedicat intrarea în Parlament a unor vedete de muzică populară cu mai puțină experiență politică. Pe de altă parte, actualul sistem de votare nu încurajează organizațiile locale ale partidelor să își asume un rol politic important. Întărirea vieții politice locale și relația directă dintre aleși și alegători nu reprezintă un risc politic. Doar pe o asemenea bază democrația de fațadă se va transforma într-o democrație reală.

De ce 1/3 din deputați vor fi totuși aleși prin scrutin de listă?

Sistemul mixt propus de proiectul de Cod Electoral este o combinație între sistemul majoritar uninominal într-un tur (de tip britanic) cu sistemul proporțional. Reprezentarea stării de opinie a electoratului însă prezintă serioase inconveniente în ceea ce privește stabilitatea și autoritatea guvernelor. Apărută ca o reacție la sistemul majoritar la sfîrșitul secolului al XIX-lea, reprezentarea proporțională se regăsește într-o formă sau în alta în mai toate statele europene, doar Marea Britanie și Franța practicînd formule absolut majoritare. Efecte precum multiplicarea partidelor, ca și conservarea forțelor politice în paralel cu apariția altora noi ce corespund altor diviziuni sociale sau culturale, au dus la apariția sistemului coalițiilor de guvernare și la instabilitate guvernamentală (ca în cazul Italiei pînă în 1994). De aceea au fost introduse o serie de proceduri majoritare ce au moderat efectul reprezentării proporționale absolute, de tipul pragului electoral sau al selectării de către alegător a preferatului în interiorul listelor de partid.

Combinarea între cele două sisteme electorale, majoritar și proporțional, a dus la apariția sistemului mixt care poate rezolva, într-o manieră acceptabilă, atît problema reprezentării minorității în organele legislative, cît și formarea majorităților necesare guvernărilor stabile. Dispunînd de două voturi, unul proporțional și unul majoritar uninominal, alegătorul își poate manifesta sprijinul pentru interese specifice, dar poate cu ajutorul votului majoritar să susțină și curentele majoritare. Gradul în care diferă raportul dintre votul proporțional și majoritar în cadrul sistemului mixt diferențiază un sistem mixt echilibrat în care 50% din aleși sînt desemnați prin reprezentare proporțională, iar 50% prin vot majoritar (cazul Germaniei), respectiv sistem mixt cu preponderență majoritară sau cu preponderență proporțională. Proiectul de *Cod Electoral* are în vedere un sistem mixt cu dominantă majoritară. În acest sens, pentru Camera Deputaților s-a propus combinarea sistemului majoritar cu circumscripții uninominale cu un sistem proporțional pe circumscripții regionale corespunzînd celor opt regiuni de dezvoltare economică. S-ar asigura astfel reprezentarea reală a curentelor minoritare. Pe baza sistemului proporțional actual s-a constatat că magnitudinea redusă a circumscripțiilor (numărul de aleși dintr-o circumscripție) acționează ca un prag electoral implicit care depășește pragul electoral explicit de 5%. În formula pe care o propunem, diferitele curente politice ar avea o șansă reală de a accede în Parlament.

Credeți că electoratul este suficient de pregătit pentru a vota după noul sistem?

Departe de a fi doar o simplă tehnică, sistemul electoral se raportează la cultura sau culturile politice existente, cu care interacționează. De aceea radicalismul unei reforme electorale poate antrena efecte perverse sau contrare celor vizate. Trecerea bruscă la un sistem electoral opus celui actual, deci spre un sistem de factură majoritar-uninominală, nu presupune și schimbarea comportamentului electoral al alegătorilor, iar parlamentarul poate eșua într-un localism lipsit de perspective. Formula scrutinului mixt – care întrunește calitățile celui majoritar și proporțional, dar le minimizează defectele – este adecvată spațiului politic românesc, dar și în acest caz problema stabilirii circumscripțiilor uninominale este dificilă cîtă vreme nu există un consens al principalelor partide. Deși necesară, reforma sistemului electoral nu este și suficientă pentru a revigora viața politică românească. Un pas important ar fi redefinirea rolului cetățeanului, marele absent al politicii românești. Eficientizarea politicii și stabilitatea guvernării, efecte vizate de partide, nu sînt scopuri în sine, ci mijloace ce se cer dublate de democratizarea raporturilor dintre guvernați și guvernanți. Schimbarea comportamentului electoral nu își va dovedi toate valențele de la primul scrutin, dar va crește gradul de reprezentativitate al corpului politic și va induce noi raporturi între politicieni și alegători ce ar putea asigura o bază stabilă proceselor democratice.

Ce șanse de reușită credeți că are inițiativa APD și a partenerilor de coaliție?

Strîngerea de semnături este doar o etapă a procesului pe care Coaliția îl vizează. Cheia succesului procesului de reformare a sistemelor de recrutare a clasei politice stă însă în capacitatea partidelor de a se transforma, de a-și reorganiza structura și implicit de a înțelege corect și responsabil rolul dominant pe care îl au. Funcționalitatea unui sistem de partide depinde de modul în care constrîngerile electorale creează un anumit spațiu politic, atît pentru organizarea sistemului concurențial, cît și din perspectivă strategică.

a consemnat Matei MARTIN

© S. Ivanoschi

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ștefan Aug. DOINAȘ, Peter GROSS, Andrei PLEȘU ● ***REDACȚIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-șef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAȘU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacție), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ȘERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-șef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANȚĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUȚĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Cristian GHINEA ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAȘEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAȘCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacția DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, București ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poștale. Publicația se află la poziția 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 și la poziția 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresați-vă redacției la Gabriela Burtea. Pentru București se pot face abonamente și la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate și angajamentele de difuzare se pot încheia și la sediul redacției, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 460
21 decembrie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

TIRANIA FAPTULUI DIVERS

„Un bărbat handicapat fizic, al cărui cîine de companie a fost atacat de o pisică într-o bibliotecă, cere despăgubiri de 1,5 milioane de dolari de la responsabilii bibliotecii respective, pentru că patrupedul său s-a speriat și a luat-o la goană.

Richard Espinosa, din San Diego, Statele Unite, a declarat că motivul acestei cereri este reprezentat de faptul că o persoană handicapată nu se simte în siguranță într-o bibliotecă, vinovații pentru această stare de lucruri fiind cei care lucrează acolo.“

„LIBERTATEA“, 30 noiembrie 2001

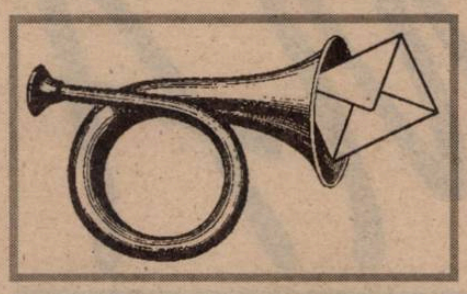

Fără te(a)mă

Contractul

Definiţie. Contractul este o convenţie expresă sau tacită între două sau mai multe părţi, prin care acestea se angajează la îndeplinirea unui număr de acţiuni sau fapte asupra obligativităţii cărora părţile convin. Contractul social este convenţia între cetăţeni şi stat, expresă sau tacită, care stă la baza societăţii politice. Părţile au dreptul să denunţe contractul, care devine nul de drept. În primul caz, este dreptul părţilor reclamante de a apela la Justiţie; în cel de-al doilea, este dreptul lor de a apela la revoluţie.

Teză. Anul 1989 a deschis pentru noi orizontul speranţei. Eram liberi. Nimeni nu trebuia să ne definească libertatea. O simţeam, o afirmam, o strigam din toate piepturile. Doisprezece ani mai tîrziu, un număr de distincţii devin în chip întristător necesare. Mai întîi, raportul dintre libertatea formală (a drepturilor) şi libertatea reală (a posibilităţilor). Un ins paralizat dispune desigur, prizonier în patul său, de libertatea de a se ridica şi păşi. Nimeni nu îl împiedică prin ucaz, nimeni nu i-a limitat spaţiul, nu există constrîngerea celorlalţi, dispune în întregime de libertatea formală de a merge. Nu şi de libertatea reală, care este a *posibilităţii*-de-a-trece-la-act. Dreptul e universal, libertatea, ca diferenţă, e individuală. Revoluţionarii de la 1989 au obţinut pentru noi virtualitatea libertăţilor formale, căreia îi putea urma orice: instalarea democraţiei sau a unei noi tiranii; pe fundamentul ei, *noi* ar fi trebuit să adjudecăm pînă astăzi fondul libertăţilor reale, care înseamnă nu o suită de „drepturi", ci posibilitatea de a uza de ele. Sînt 12 ani de cînd sîntem formal liberi. Astăzi, începem să întrezărim lucruri oarecum uimitoare. Bunăoară, faptul că nu-i poţi spune unui om de condiţie modestă, distrus financiarmente în anii aceştia, că are libertate, de pildă libertatea de a călători. Libertatea-în-act, libertatea posibilităţilor o pot revendica foarte puţini. Apoi: există libertăţi necesare şi libertăţi aşa-zicînd subadiacente. Hrana, adăpostul, venitul trebuincios vieţii sînt libertăţi necesare; cuvîntul liber este o – superbă – libertate subadiacentă, derivativă. Libertăţile subadiacente nu sînt libertăţi de care ne putem lipsi, dacă vrem să ne chemăm oameni liberi; dar sînt libertăţi fără de care putem supravieţui. În schimb, pentru individ, pentru comunitate, pentru stat, libertăţile necesare sînt libertăţi de supravieţuire: lipsa lor declanşează revoluţiile. Aceste libertăţi marchează, încă, o diferenţă de grad. Cu atît mai mult, a-i induce subiectului confuzia între libertatea formală şi cea reală, între care există o diferenţă de natură, reprezintă o ofensă. Vituperarea nenorocului altora, asistaţi, marginali sau excluşi, batjocorirea celor care aşteaptă „să li se dea" de la stat, ineparabila gafă a culpabilizării eşecului individual, în mare vogă în discursul public de azi, este un fals logic şi un darwinism social greţos. Subiectul trăieşte atunci cu o conştiinţă dual a realităţii (în *posibil-real),* sfîrşind în învinovăţirea de sine şi resentiment. România este o ţară liberă. Dar un burghez, un funcţionar; un profesor, un muncitor, un cerşetor nu sînt egal de liberi în România. Este o infamie să pretinzi contrariul.

Antiteză. Într-o proporţie de aproximativ 80%, românii duc un trai modest sau mizerabil. Pierzînd de mult speranţa de a mai exercita în concretul social libertăţile reale, ei se agaţă cu disperarea naufragiatului de libertăţile necesare, de supravieţuire. Nu tînjesc după călătorii, critică şi cuvînt liber, ci după procurarea hranei, plata medicamentelor şi a facturilor fiscale şi de întreţinere. Aceştia, în majoritate, bătrîni. Ei nu mai au orizont şi ştiu că nu sînt oameni liberi. Mulţi îşi pun problema dacă e necesar să aibă o înmormîntare decentă sau să cheltuie de pe acum sumele destinate acelei ceremonii. Statul i-a decepţionat, le-a compromis anii de crepuscul şi le-a confiscat bruma de orizont de speranţă. Ar fi în orice moment, desigur, primii în drept să rupă contractul: dar, aşa cum minimalismul celor mai tineri e dictat de servituţile mizeriei, al lor e dictat de insignifianţă: sînt cantitate neglijabilă, materie dispensabilă. O ştiu şi suferă pentru asta. Procesul de pauperizare constantă a avut drept rezultat convenabil un malthusianism economic (Alfred Sauvy) prielnic statului: pe de o parte, cei mai afectaţi sînt bătrînii, copiii, asistaţii social, aşadar cei care nu se pot opune nici fizic, nici moral; pe de altă parte, cei care ar putea-o face, singurii agenţi ai revoltei posibile, populaţia de vîrstă medie (35-55 de ani), nu vor rupe Contractul atîta vreme cît statul le va asigura un venit de supravieţuire, iar vîrsta le dă dreptul să mai imagineze un orizont. Numai această categorie este o primejdie obiectivă pentru stat, la o virtuală revoltă de proporţii putîndu-se adăuga şi segmentul care, dintr-o mulţime de motive, are astăzi gradul cel mai scăzut de conştiinţă socială: tinerii. Chiar şi atunci, n-am avea revolte organizate, ci, pesemne, insurecţii anarhice în care, ca răzmeriţele ţărăneşti, scopul nu este de a revendica, ci de a „pune foc", de a răzbuna şi „pedepsi" starea de fapt. Denunţarea Contractului este oricînd dreptul lor. Efectul acestor izbucniri de tip „mineriadă" ar fi, însă, înnămolirea totală.

Sinteză. Din fericire, mai există proiectul european. Niciodată nu am excelat prin spirit prospectiv, iar aceşti 12 ani nu ne-au oferit răgazul să imaginăm un proiect propriu susceptibil să ne confere un orizont istoric. Din fericire, alţii au imaginat, la timp, unul care ne include. Altminteri, sîntem într-atît de alienaţi, încît dacă n-ar fi existat proiectul Europei unite e probabil că am fi căzut de pe hartă. Sinteza, aşadar, constă în *Realpolitik,* în abilitate machiavellică: timp de trei (sau şase) ani, această populaţie, segmentul ei potenţial agent de disoluţie, va trebui *cumpărată* prin măsuri economice şi ţinută permanent la curent cu capitalul de iluzii (vulgata europenistă ca element de valorificare prin contrast!). Toate mijloacele sînt permise, mai ales cu un guvern optimist şi tehnocrat care, după dispariţia mizei ideologice, jură pe tehnocratism şi crede sincer că guvernarea e o ştiinţă exactă.

Concluzie. Prefaceţi-vă eficient că sînteţi liberi. Muzica.

Mircea FABIAN

(mirceafabian@hotmail.com)

Răţuşca cea Urîtă

Uimitor trec vremurile şi se schimbă oamenii care le au în grijă! Acum un an şi ceva se publicau în presa românească atîtea veşti rele încît preferam jurnalele de actualităţi ale televiziunilor occidentale, doar ca să nu mă apuce spaima sfîrşitului de lume. Azi situaţia e aproape pe dos. Ziarele şi televiziunile româneşti consemnează conştiincios cît de aproape e România de NATO şi UE: la o primă lectură sîntem chiar membri *de facto,* doar că, în competiţia pentru Europa făgăduinţei, perfizii inamici pun sistematic piedică dîrjilor noştri conducători. Dacă am sintetiza vorbăria guvernamentală în strategie de politică externă, am afla că între un campionat de fotbal şi concurenţa pentru integrarea euro-atlantică nu-i mare diferenţă atunci cînd galeria te susţine.

Dimpotrivă, Europa Vestică e din ce în ce mai apăsată de probleme. Treburile nu merg chiar bine în economie, şomajul creşte, terorismul dă frisoane. Totuşi, să păstrăm proporţiile, oamenii mai cred încă în poveşti care devin realitate. Occidentalii sînt preocupaţi de construirea unei identităţi europene care să unească diversitatea exhaustiv exemplificată de războaiele secolelor trecute. Deocamdată se vehiculează stereotipii: francezii sînt iubăreţi, italienii simpatic-guralivi, nemţii serioşi chiar şi cînd spun bancuri... şi lista ar putea continua. Discuţia e relaxată şi nu-i de prost gust ca amici de naţionalităţi diferite să se tachineze reciproc la o bere pe teme ca fotbalul ori să comenteze ultimul clasament pe naţiuni în ce priveşte mărimea sutienelor cel mai des vîndute.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Efortul acesta de cunoaştere reciprocă are consecinţe economice. Cetăţenii Uniunii Europene au atins acel standard de bunăstare care să le permită să aprecieze un bun de consum nu doar prin raportul preţ-calitate, dar şi din perspectiva conotaţiei culturale pe care provenienţa produsului o dă. Specificul naţional e la mare preţ. Puţini au gusturi atît de bizare în materie de pizza, de exemplu, încît să prefere altceva decît o pizza italiană. Sau, ar fi o dovadă de ignoranţă să nu ştii că berea nemţească e cea mai bună bere, pur şi simplu pentru că băieţii au tradiţie, nu glumă. Chiar dacă, uneori şi italienii mai se zgîrcesc la caşcavalul pe care-l presară deasupra pizzei.

Pentru românul care nu pricepe mare lucru din Cioran sau Ionescu sau care îşi închipuie că preşedintele Iliescu îşi alcătuieşte discursurile după metoda originală inventată de al nostru Tristan Tzara, definirea specificului naţional nu e o treabă uşoară. La cursul de limba germană pe care-l urmez am colegi de prin toată lumea. Odată, un exerciţiu ne cerea să recunoaştem cărei ţări îi este specific fiecare din personajele desenate. Apoi, trebuia să descriem o imagine care identifică inconfundabil ţara noastră de origine în „atlasul universal de stereotipuri". Din lipsă de imaginaţie, eu l-am pomenit pe Dracula. În fond e cel mai faimos român de la Hollywood.

Există incontestabile avantaje în valorificarea turistică a mitului Contelui-vampir. Chiar şi cei care nu sînt satanişti pot să găsească o distracţie în ţara lui Dracula, de pildă să facă „mişto" de el în mod organizat. Noi românii putem să nuanţăm imaginea arătînd că dracul nu e chiar aşa de negru; guvernul are experienţă la capitolul acesta. Şi totuşi, pe mine mă furnică pe şira spinării cînd mă gîndesc la români ca la o naţiune de strigoi. Nu-i mai frumoasă povestea ciobanului mioritic? Cel puţin despre el ştim că-i paşnic, harnic, sensibil şi mai are şi un aspect fizic cu care ar cuceri milioane de admiratoare în lumea largă. Că doar n-or muri toate după faţa palidă cu buze roşii-sîngerii a vărului Dracula.

E treaba Ministerului Culturii să găsească şi să promoveze simboluri utilizabile ale identităţii naţionale. Preocuparea pentru înţelegerea semnificaţiei iubirilor tîrzii ale lui Goethe poate fi, într-adevăr, demnă de atenţia unui intelectual rafinat, dar nu trebuie uitat că, în afara pactului cu diavolul, Faust a făcut şi ceva fapte bune de a rămas de pomină. Altfel, nu ar fi fost decît încă unul care a trăit bine pe seama necuratului. Ministrului Culturii nu i-ar sta rău să umble cu funia de usturoi în mînă ca să „repereze" onoarea de oameni blajini a românilor. Înţelegînd cultura şi sub aspectul ei practic, cred că nu e chiar risipă de talent încercarea de a face din oaia Mioriţa o mascotă naţională. Cum? Aşa cum francezii l-au înnobilat pe Asterix, personajul de desene animate, cu rang de străbunic. Vi se pare peiorativ? Asta depinde doar de capacitatea de a găsi printre creatorii români cîţiva cu suficient bun-simţ, umor şi imaginaţie ca să conceapă o poveste reuşită.

Poate aşa vom depăşi complexul că România este Răţuşca cea Urîtă pe care Europa nu o vrea. Uniunea Europeană a început ca o asociere pe criterii economice, acum însă integrarea europeană este un proiect cultural în care cetăţenii Europei, de diferite naţionalităţi, trebuie să înveţe să comunice unii cu alţii pentru ca fiecare să poată cere mai mult de la viaţă: o casă, o maşină, educaţie aleasă pentru copiii săi... Europenii din Vest sînt capabili să viseze şi altceva decît monştri şi vampiri. Dar noi?

Ciprian NEAGOE

Heidelberg

P.S. Regret din adîncul sufletului trecerea în nefiinţă a domnului Zigu Ornea, cel care, prin opera sa, m-a făcut să înţeleg semnificaţia lui Titu Maiorescu şi a Junimii pentru cultura naţională. Nu l-am cunoscut personal, dar îi sînt recunoscător ca unui mentor spiritual.

N. red.: Deci propuneţi să înlocuim, în imagologia noastră, Răţuşca cea Urîtă cu Oiţa cea blîndă... Nu credem că ar fi o afacere mai bună decît Dracula. Da' la ceva oameni vii nu vă stă gîndul?

La zi

La Stavropoleos

Sînt la Stavropoleos. Cu sufletul golit pentru o clipă de cotidian, uşor ca o frunză în vînt, vroiam să aprind o lumînare.

M-am mirat de preţul mare al unei lumînări. Doamna jovială care le vindea m-a lămurit că Sfinţii Părinţi sfătuiesc lumînări de ceară, nu de parafină; de aceea sînt scumpe. Eu – în naivitatea mea – credeam că Sfinţii Părinţi sfătuiesc la lumină, nu la condiţii speciale pentru obţinerea ei. Doamna cu pricina m-a văzut că ezit. Cu nonşalanţă mi-a zis că pot să mă rog şi fără lumînare, că important e să mă smeresc. I-am zis că simt nevoia să aprind o luminiţă. Mi-a răspuns prompt că trebuie să-mi ignor orice dorinţă. Că dorinţele vin din trup şi că trupul e înşelător. Conversaţia mă amuza. Am continuat. Am zis că să aprind o luminiţă mi se pare a fi mai degrabă o dorinţă a sufletului. M-a combătut cu hotărîre. Orice dorinţă (bună? rea?...) este trupească şi trebuie ignorată. Numai aşa poţi găsi adevărata dragoste – dragostea întru Hristos, care te va face cu adevărat fericit. Trebuie să renunţi (renunţi!...) la orice pornire şi cu sufletul eliberat de trup să te înalţi spre iubire!

Mă distra mai ales pofta de viaţă evidentă a interlocutoarei mele. Pot să pun pariu că face sex cu plăcere şi că nu e străină nici de alte plăceri lumeşti. Şi totuşi îşi făcea datoria să mă facă pe mine să renunţ. M-a trimis şi la o conferinţă ţinută de nu ştiu ce monah de succes, care sigur mă va aduce pe calea smereniei – calea cea bună. I-am spus cu modestie că aş putea să-i fac un comentariu comparat al Evangheliilor, eu fiind de alt rit. Nici asta n-a impresionat-o. Aducerea mea pe calea cea bună era iminentă. Ne-am despărţit cordial şi cu gîndul la frunza mea de toamnă am aprins lumînarea. Pentru Vii.

Cristina CISER

Dilema urează cititorilor
şi colaboratorilor săi

Sărbători vesele!

Următorul număr va apărea
pe 11 ianuarie 2002.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Secolul XX**
- **Despre suflet**
- **Caragiale**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Tancurile Vaticanului

(și numărul de telefon al Europei)

Cine își cumpără un aparat electric în Germania riscă destul de mult să aibă unele dificultăți pentru a-l folosi în alte țări din Uniunea Europeană. Și viceversa. Explicația e simplă: încă nu s-a ajuns la o standardizare europeană a ștecherelor și a prizelor. Iar stabilirea unui tip unic de ștechere și prize nu va duce la imediata înlocuire a celor existente și care nu mai corespund.

Am spus *europeană?!* Nimeni, totuși, nu se va gîndi să spună că țara din UE în care nu va putea vîrî în priză ștecherul unui aparat cumpărat în altă țară din UE nu ar fi *europeană*. În schimb, și sînt aproape sigur de asta!, dacă locul acțiunii ar fi Sofia ori București, Timișoara sau Plovdiv, n-ar fi cu totul exclus să se bombăne, cu năduf, „Ei, da, încă mai avem pînă la intrarea în Europa!". Fiindcă sînt locuri în care europenitatea se măsoară la metru, kilogram și procent.

Iar statisticile sînt, desigur, strivitoare: într-un documentat articol publicat acum două săptămîni în această pagină, dl Cristian Ghinea probează că Bulgaria și România sînt departe de a se situa în „europenitate". Este vorba, cum și-a intitulat dl Ghinea articolul, de „europenitatea în cifre". Nici PIB-ul pe cap de locuitor, nici salariul brut lunar, nici ratele demografice, nici lungimea rețelelor de cale ferată ori a drumurilor publice etc. nu lasă vreun dubiu, cele două țări sînt la o mare distanță nu numai față de statele din UE, dar și față de „premianții Europei de Est", cum numește dl Ghinea Cehia, Ungaria, Polonia, Slovacia. Evocînd aceste statistici, dl Ghinea este de părere că sînt „singurele instrumente valabile de apreciere a europenității românilor". Dar de ce să fie valabile numai pentru români?!

Fiindcă, spre exemplu, din punctul de vedere al „europenității în cifre" este neîndoios că state precum Arabia Saudită sau Kuweit sînt mult mai „europene" chiar decît state ce aparțin UE. Statisticile, aceste „singure instrumente valabile de apreciere a europenității", conțin toate dovezile necesare. În cele două state, totuși arabe dacă nu ținem seama de statistici, PIB-ul pe cap de locuitor este umilitor de mare față de același indicator pentru, de pildă, sudul Italiei. Sau, de ce nu, estul Germaniei.

Înclin totuși să cred că este vorba de o neînțelegere (dl Ghinea combate opinia mea, scrisesem mai înainte că europenitatea nu constă în calitatea de membru al UE). Sau, încă mai exact, de o confuzie: între Europa și Uniunea Europeană. Să încercăm să ne deslușim, inevitabil rapid, în limitele spațiului tipografic dat.

Europa definește un spațiu de valori, imposibil de redus la date statistice, Uniunea Europeană este o construcție economică și juridică pe cale de a deveni și una politică. În Europa ești sau nu, în Uniunea Europeană intri sau nu. Statele europene, care din diverse motive nu aparțin UE, nu pot fi suspecte de noneuropenitate; ele nu fac parte din UE fie pentru că sînt insuficient dezvoltate economic ori/și instituțional, fie pentru că pur și simplu nu vor (Elveția, Norvegia). Admiterea unei țări în Uniunea Europeană nu are deloc semnificația acordării unui certificat de europenitate. Marea Britanie a intrat în CEE, strămoașa UE, în 1973: fusese oare, pînă atunci, noneuropeană?! Și astăzi, de altfel, Regatul Unit nu face parte din cele două zone care alcătuiesc, s-ar putea spune, spațiul cel mai avansat al UE – zona euro și zona Schengen, cea dintîi a monedei unice, a doua a suprimării frontierelor.

De altfel, pînă la prăbușirea blocului comunist, existau două Europe, una de Vest, alta răsăriteană. Calitatea de țară europeană nu era însă cîtuși de puțin contestată, pe atunci, nici unuia dintre statele est-europene. Ideea non-europenității unora dintre ele este ulterioară dezmembrării blocului comunist și s-a ivit, paradoxal, odată cu apariția posibilității de reunificare a Europei. Nu este singurul paradox al epocii de după încheierea războiului rece: sfîrîmarea federației iugoslave în momentul în care se proiectează o federație europeană este altul, poate cel mai tragic.

În țările europene foste comuniste se poate constata, în aceeași perioadă, instrumentalizarea politică virulentă a conceptului de „europenitate". Acuzația de „anti-european" este intens folosită pentru compromiterea adversarului și devine, în arsenalul confruntărilor, o armă la fel de preferată ca și acuzațiile de neo sau cripto-comunism, naționalism, chiar antisemitism. Un epifenomen îl constituie apariția, în cele mai arierate foste țări comuniste, a *euro-oamenilor*. *Euro-omul* este de obicei un intelectual sau un artist, mai mult sau mai puțin valabil, mai mult sau mai puțin realizat, care se detașează de mediul local calificîndu-l drept non-european și calificîndu-se pe sine drept întrupare a europenității. Denumirea de *euro-om* îmi aparține, poate nu e prea nimerită, dar va fi avînd, sper!, măcar meritul de a semnala o realitate. Glumind un pic, se poate spune că un prototip al *euro-omului* român a fost Coana Chiriță, chiar dacă dînsa nu scria studii și eseuri, nici nu participa la colocvii, seminarii, simpozioane ș.a.m.d.

...E însă drept că spațiile de valori sînt adesea disprețuite, tocmai fiindcă nu sînt reductibile la statistici. Iosif Vissarionovici Stalin întreba cîte divizii de tancuri are Vaticanul. Henry Kissinger întreba la ce număr de telefon poate fi sunată Europa. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Democrație africană

Mai este puțin pînă la sărbătorirea primului an de guvernare, a 12 ani de la revoluție și partidul aflat la putere se manifestă plenar. Vizele au fost ridicate, comisarul Verheugen e plimbat pe la Timișoara, sondajele arată bine, așa că patria a devenit un loc în care cei puternici fac tot ce le dorește inima. În numai cîteva zile, s-au întîmplat cîteva evenimente ce țin mai degrabă de o democrație africană decît de una care nu mai are nevoie de vize pentru a se plimba prin Europa.

A fost o săptămînă de groază: Consiliul de Administrație de la Radio a fost schimbat, un ministru uitat prin palatul Victoria încă dinainte de revoluția comemorată acum spune opoziției în Parlament să-și țină „ciocu' mic", premierul Năstase amenință cu anchete niște cetățeni care au avut alte idei despre felul în care statul ar trebui să le cheltuie banii. Vor mai urma asemenea săptămîni și, la un moment dat, oficialii vor protesta vehement cînd tipii răi de la Bruxelles vor constata că România nu mai îndeplinește criteriile politice de aderare.

Încet, încet, democrația primește diverse lovituri pe motiv că guvernul este singurul care știe ce este bine pentru popor, iar ceilalți ar trebui să tacă. În fond, democrația înseamnă să respecți regulile. Iar aceste reguli presupun și existența unor instituții complexe, plătite de cetățeni, dar care nu ar trebui controlate direct de către conducătorii de azi ai cetățenilor. O asemenea instituție este și Consiliul de Administrație al Radiodifuziunii publice cu un mandat de patru ani. Președintele său era Andrei Dimitriu, numit de Parlament în noiembrie 1999. Mandatul Consiliului nu se suprapune peste cel al politicienilor, ceea ce ar trebui să-i asigure o oarecare independență. În același timp, ar trebui să fie o frînă pentru elanul celor care cîștigă puterea și vor să schimbe imediat politica postului. Democrația nu înseamnă nici pe departe că învingătorul ia totul. „Vae victis" ține mai mult de barbarie decît de modernitate.

Prin mobilizarea exemplară a parlamentarilor PSD, ajutați de UDMR, Consiliul a fost demis, deși chiar criticii săi i-au recunoscut oarece merite. Fapt rar întîlnit, votul a unit PNL, PD și PRM care au contestat vehement rezultatul și procedura. Presa a semnalat truda domnilor Văcăroiu și Dorneanu de a face să iasă la număr parlamentarii prezenți. Nu a fost un accident, pus la cale de senatorii recalcitranți ai PSD, care visează să apară și la radio, ci un efort de partid. Adrian Năstase ar fi putut bloca nerăbdarea politrucilor din Radio spunînd: chiar dacă sînt oamenii celorlalți, chiar dacă ne denigrează zilnic (și nu a fost așa), chiar dacă sînt neiertători și nedrepți față de noi (și iar nu a fost așa) trebuie să respectăm regulile. E chiar absurd de imaginat așa ceva?

Dar ce mai poți spune despre aparențe și reguli cînd ministrul Șerban Mihăilescu spune în plenul Camerei Deputaților: „Ciocu' mic, că nu aveți a vă plînge". Era vorba despre posibilitatea demnitarilor și a angajaților lor de a-și cumpăra casele de protocol. Nu a fost clar dacă demnitarul a încercat un „spirit de glumă", e foarte posibil să fi fost doar enervat de tupeul opoziției. De ce nu aveau a se plînge liberalii? „Pentru că și voi ați furat." Apoi ministrul a amenințat că publică listele.

Domnul Mihăilescu face parte din acea specie de „indispensabili" care se simt foarte bine în spatele europenității lui Adrian Năstase. Întîmplător, Șerban Mihăilescu ocupa același post și o funcție mai mică în timpul lui Ceaușescu. Nu este o bîrfă de presă: „Mihăilescu Șerban Petru (n. 8 mart. 1944), secretar al Consiliului de Miniștri cu grad de secretar de stat, 17 august 1987"; din *Piramida puterii, oameni politici și de stat din România (23 august 1944 – 22 decembrie 1989)* de Gheorghe Crișan, Editura Pro Historia, 2001. Replica sa de maidan pare iritarea arendașului: au intrat hoții în 1996 și au furat.

Și nu în ultimul rînd: reacția premierului față de intelectualii care au cerut regionalizarea României. Politicienii au reacționat așa cum au crezut ei că vrea poporul să audă: i-au înfierat cu mînie. Președintele Iliescu i-a bănuit de intenții destabilizatoare și i-a trimis să-și discute problema la o halbă de bere. Apoi Adrian Năstase i-a gratulat cu epitetul „rătăciți". Pînă aici este oarecum normal: niște cetățeni au avut o idee pentru schimbarea sistemului administrativ, alți cetățeni nu au fost de acord. Este prea probabil ca schimbarea propusă să nu rezolve nici una dintre problemele semnalate de memorandiști. În document sistemul administrativ, cultura politică, mecanismele de legitimare sînt confundate, amestecate, neexplicate și vagi, mai ceva ca o salată de sezon. Aceasta este o altă opinie de cetățean plătitor de impozite față de propunerea acelorași contribuabili. Anormalul intervine atunci cînd șeful executivului, care cheltuie banii acestor contribuabili, îi amenință cu „instituțiile statului". Dezbaterea este inoportună, democrația rămîne cu ciocu' mic atunci cînd un cetățean îl amenință pe altul cu ancheta.

Privind înapoi, vezi că toate acestea nu sînt intervenții dramatice, menite să salveze România, reacții limită în situații critice. În România, democrația nu este pusă la încercare în situații grave, ea este călcată în picioare din cînd în cînd, banal aproape, doar să vedem noi, contribuabilii, că nu sîntem de capul nostru. ▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Faptul divers și umbra sa

Trebuie să recunosc că tema acestui număr m-a atins în rubrică, dedicată și ea, într-un fel, „faptului divers". Dar, cred eu, în alt fel decît cel al „tiraniei" la care se referă colegul Cezar Paul-Bădescu. M-am hotărît deci să vă prezint și punctul meu de vedere.

Totul începe cu observația. Lucru aparent simplu și la îndemîna oricui. Mă uit, văd și povestesc ce am văzut. Există însă, de fapt, o întreagă disciplină a privirii, care este doar 1% percepție, restul e... lectură. Iată, pe scurt, despre ce este vorba.

Mai întîi obiectul observației. Acesta este cotidianul, adică acel spațiu în care simbolicul a devenit sensibil (sau invers, dacă preferați). Iată un exemplu de *întîmplare* din cotidian: la o întîlnire internațională în Bulgaria ni se servesc la masă sarmale. *Sarmi!* – exclamă entuziasmată o tînără slovenă. Apoi, le privește mai atentă, gustă circumspectă dintr-una și exclamă scandalizată: *these are not real sarmi!*

Avem deci o *întîmplare*; cum procedăm? Mai întîi de toate trebuie să fii dispus să te miri, să nu-ți vină să crezi ceea ce vezi – căci, de regulă, vezi ceea ce crezi, din motive de stereotipuri, convenții sau chiar credință propriu-zisă. De aceea Bernard Noël vorbește despre importanța unui „ateism al privirii". Acest lucru nu este chiar atît de simplu pe cît pare, căci mirarea trebuie să fie una culturală, altfel nu prea are rost. În cazul de față, trebuie să știi deja, cînd te miri, că sarmaua poate să fie reală tocmai pentru că este simbolică, pentru că, așa cum ar spune Magritte, „aceasta nu este o sarma". De acum începi să vezi – și anume să vezi ce a văzut și tînăra cu pricina: fisura dintre sensibil și simbolic, tensiunea dintre ce *arată* și ce *ascunde* obiectul observației. Acel „obiect" nu era ceea ce părea să fie, ceea ce trebuia să fie, adică o „sarma reală", un simbol curat. Și cînd vezi asta, începi să te și miri cu adevărat: de ce tînăra slovenă a văzut o astfel de fisură acolo unde tînărul bulgar de lîngă ea nu a văzut decît o „sarma normală"? Acesta este doar *primul pas*, în care *întîmplarea* devine *fapt de observație* prin interacțiunea cu o *privire* disciplinată.

Al doilea pas intervine atunci cînd acest fapt de observație devine *fapt social* prin fixarea unui *punct de vedere*, adică prin plasarea într-un cîmp simbolic adecvat și construirea spațiului problematic: dacă faptul de observație îți vorbește, faptul social îți răspunde (și orice realitate, mîngîiată îndeajuns, sfîrșește prin a toarce...). Un fapt de observație devine deci fapt social doar prin impunerea unui punct de vedere al observatorului, în și prin acest punct de vedere – și poate deveni alt fapt social în și prin alt punct de vedere (ceea ce ține de polisemantismul realității și nu de relativismul observatorului).

Dar observația nu se împlinește decît în scriitură, ea fiind o descriere amînată, cum ar spune Laplantine. Acesta este *al treilea pas*, cînd faptul social este construit ca *fapt ideal* în și prin *descrierea* sa. Întîmplarea cu tînăra slovenă, faptul social că aceeași sarma are grade diferite de realitate pentru comunități diferite este de acum o reprezentare în act, vie și concisă, a unei vaste dinamici culturale, implicînd construcția identităților naționale în Balcani etc. Acest „simplu fapt" devine astfel un *fapt ideal* (complement metodologic, în acest caz, al „tipului ideal" weberian), adică vizualizarea unei practici simbolice colective, reprezentare în act a unei culturi – și nu re-prezentare abstractă a unui sistem cultural.

Și mai există *încă un pas*, ulterior, niciodată consumat integral, care face din observație o „operă deschisă" și în care aceste *viziuni* despre cotidian se completează și se nuanțează reciproc în comunitatea științifică a observatorilor, eliminînd din rîndul lor simplele *vedenii*.

Unde este locul faptului divers în toate acestea? Nicăieri! *Faptul divers* este un *fapt la prima vedere*, este faptul social care și-a pierdut umbra, adică densitatea simbolică, adică ceea ce face ca o sarma să fie „reală". *Faptul divers* este cotidianul unei lumi în care sarmaua este doar bună de mîncat, nu și bună de gîndit, cum ar spune Lévi-Strauss.

P.S. Îmi cer scuze spiritelor pozitiviste pentru aceste „elucubrații", cum le consideră unii dintre ei, dar prietenii știu de ce... ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Vîntură-ţări

Omogenizarea socială prin generalizarea hipotermiei supravieţuieşte regimului care a brevetat-o. La 12 ani după revoluţie, ca şi în deceniul care a precedat-o, gerul din apartamente se apropie tot mai intempestiv de cel al străzilor. Milioanelor de rebegiţi fosta stăpînire le adresa povaţa părintească „să-şi pună o haină mai groasă". Potrivnică dulcegăriilor paternaliste, actuala stăpînire nu le oferă poveţe, ci autentice compensaţii. Una: ştirea că sincopa gazelor naturale a fost pusă la cale peste hotare (cînd de ucrainieni, cînd de ruşi); alta, rezervată bucureştenilor, care privind pe fereastră descoperă peisajul mirific împodobit în care este amplasată congelata lor locuinţă; şi ultima, cea mai sărbătorită de întreaga protipendadă a naţiei: decizia Uniunii Europene de a suspenda cordonul sanitar care îi împiedică pe locuitorii spaţiului carpato-danubian să exploreze spaţiul Schengen. Această din urmă măsură pune capăt umilitoarei constrîngeri care, pe arşiţă ca şi pe viscol, îi înghesuia pe nefericiţii posesori ai perimatelor paşapoarte româneşti în mult prea spaţioasele ograzi ale consulatelor occidentale ori în mijlocul străzilor unde acestea îşi aveau reşedinţa.

Suspendarea cordonului sanitar ne permite să-i ajungem în sfîrşit din urmă pe bulgari, dar totodată destabilizează acea trepidantă variantă a comerţului internaţional constînd în vînzarea vizelor pe sub mînă de către slujbaşi ai respectivelor consulate. Nu toţi fiii – şi nu toate fiicele – patriei întîmpină această istorică realizare cu acelaşi entuziasm. Marea majoritate a acestor fii şi fiice iau act cu răceală că au dobîndit dreptul de a vizita un spaţiu despre care nu ştiu nici măcar că există. Ei ilustrează postulatul conform căruia un drept nesolicitat nu poate fi interzis.

Decalajul dintre entuziasmul oficial şi cel popular se datorează şi altor împrejurări. Agresiunea teroristă din 11 septembrie, generatoare de insecuritate, a provocat o contracţie drastică a disponibilităţii de a călători în întreaga lume, deci şi pe plaiurile mioritice. Dificultăţilor de ordin psihologic, cu bătaie internaţională, li se adaugă dificultăţile de ordin economic şi logistic, create la scară locală. Restricţiile impuse de ambasadele străine nu sînt pur şi simplu suprimate, ci preluate în bună parte de autorităţile autohtone. Ele pretind celor atraşi de exotismul Vestului să prezinte asigurarea de sănătate, suma minimă de 500 euro cash – echivalentul a circa 15 milioane lei –, celebrul bilet de călătorie dus-întors, ajuns la un preţ exorbitant, obligaţie care îi avertizează pe doritorii de voiaje în Occident că propriul lor stat tranziţional nu îşi întemeiază relaţiile cu ei pe prezumţia nevinovăţiei.

Ignoranţa pe de o parte, sărăcia pe de alta, îi scutesc pe cei mai mulţi cetăţeni ai României de toate aceste dezagremente, ferindu-i de ispita de a se vîntura în spaţiul Schengen. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Radio contra păduri

În iunie 2001, rapoartele de activitate ale Societăţii Române de Radio şi Societăţii Române de Televiziune primeau votul negativ al comisiilor de cultură şi mass-media din Parlament, deşi rezultatele celor două instituţii erau pozitive. Comentatorii scriau atunci că „a fost un vot politic", generat de dorinţa partidului de guvernămînt de a-şi plasa oamenii de încredere la conducerea celor două societăţi. Săptămîna trecută, „lucrarea" a fost desăvîrşită: prin votul negativ asupra raportului SRR în plenul Parlamentului, Consiliul de Administraţie a fost destituit, iar director general interimar a devenit Dragoş Şeuleanu. De această dată, nu comentatorii au spus că „e un vot politic", ci parlamentarii înşişi: cu un cinism devenit deja regulă, cîţiva reprezentanţi ai PSD au recunoscut acest lucru cu un aer senin, de parcă a vota negativ un raport pozitiv ar fi o culme a firescului. S-au dat şi detalii „tehnice": partidul de guvernămînt a cedat unei cereri a UDMR privind legea pentru administrarea pădurilor şi în acest fel şi-a asigurat sprijinul parlamentarilor maghiari pentru trîntirea la examen a radioului public. Cum au decis deputaţii şi senatorii UDMR să se vîndă pentru atît de puţin (mai ales că radioul public a fost corect în ceea ce priveşte problemele minorităţilor încă de la începutul anilor '90, de pe vremea televiziunii unice), rămîne o problemă care ţine exclusiv de onoarea şi de principiile respectivei formaţiuni – însuşiri, altminteri, repede scoase din buznar în tot felul de situaţii nici pe departe atît de serioase precum controlul asupra radioului public. Dar dincolo de trocul politic afişat la vedere, rămîn consecinţele şi semnificaţiile lui.

Guvernul şi PSD nu se pot plînge că n-au fost îndeajuns mediatizate ori că s-au lovit de vreo opoziţie din partea postului public de radio în reflectarea succeselor guvernării. De-a lungul anului 2001, chiar sub conducerea recent destituită, ascultătorii au fost informaţi corect, miniştrii şi parlamentarii partidului de guvernămînt au avut suficiente ocazii de a-şi expune strategiile şi opiniile. Mai mult decît atît, radioul public s-a ilustrat între instituţiile mass-media din România tocmai prin echilibru şi rigoare, prin fixarea şi respectarea unor standarde profesionale înalte. A fost, cu alte cuvinte, o instituţie *publică*. E adevărat, vechiul Consiliu de Administraţie fusese instalat în timpul celeilalte guvernări; dar, aşa cum îi arată şi numele, el trebuia să *administreze* instituţia, iar raportul arată că a făcut-o bine. Ce rost avea, aşadar, înlocuirea lui? Instalarea unor oameni care să dea dovadă de mai multă obedienţă faţă de putere? Nu cred că o putere raţională îşi poate dori aşa ceva; în orice caz, nu prin sacrificarea spiritului public. Iar dacă puterea doreşte să controleze informaţia şi încearcă să se amestece prea mult în conţinuturile editoriale ale programelor, mai devreme sau mai tîrziu va eşua: într-o societate deschisă, libertatea de expresie nu poate fi prea mult ţinută într-un borcan ideologic de partid. Mai devreme sau mai tîrziu, presiunile ies la iveală şi creează probleme. Pe de altă parte, în luarea acestei decizii majoritatea parlamentară nu a ţinut seamă de nimeni şi de nimic: nici de părerea profesioniştilor din radio, nici de vocile societăţii civile, nici de conţinutul programelor. Şi, bineînţeles, n-a ţinut cont de rezultatele *pozitive*, pe plan financiar şi editorial, cuprinse în raportul SRR. Aşadar, un document oficial emis de o instituţie publică nu are nici o valoare, el putînd fi anulat scurt, prin dosul de palmă al unui vot politic. PSD, un partid care în primul an de guvernare a înregistrat cîteva succese notabile şi care tocmai a fost primit ca membru cotizant în Internaţionala Socialistă, nu a dat dovadă în această situaţie de prea mult spirit european: social-democraţii se definesc tocmai prin cultivarea dialogului social şi a spiritului public. Acceptarea raportului SRR ar fi fost o bună ocazie de a ieşi din morişca politizării instituţiilor mass-media şi a instituţiilor publice în general. Votul negativ dovedeşte că partidul de guvernămînt preferă, deocamdată, să păstreze faza tulbure a tranziţiei, în care cine e la putere îşi poate permite orice. Ce-i drept, s-a mai făcut un pas înainte pe calea capitalismului: administrarea pădurilor nu va mai fi monopol de stat, ci va fi făcută şi de cîţiva privaţi. De-ai noştri, desigur.

Exact acum un an, la Praga oamenii ieşeau în stradă pentru a protesta împotriva politizării televiziunii publice. Manifestaţiile au durat cîteva săptămîni, la fel şi greva declanşată de redacţia de ştiri, iar Parlamentul ceh a modificat legea audiovizualului, pentru a reduce influenţa partidelor politice în numirea conducerii posturilor publice de televiziune. Solicitat să se pronunţe asupra crizei televiziunii de la Praga, preşedintele Comisiei Europene, Romano Prodi, a spus că, desigur, trebuie asigurată libertatea de expresie, dar „Cehia este o ţară adultă" şi va şti să-şi rezolve singură problemele. Acum, pe străzile Bucureştiului e frig. Şi se pare că România încă nu e o ţară adultă.

P. S. Într-un număr recent din *Flacăra lui Adrian Păunescu*, dl Nicolae Breban se plînge că Fundaţia Culturală Română „nu a făcut caz de o prea mare transparenţă", adică „nu am fost convocaţi noi, producătorii de ştiinţă şi cultură, Academia, Uniunile de creaţie şi alţii pentru a fi informaţi". Trecem peste detaliul că e destul de greu să convoci cîteva mii de membri ai Uniunilor de creaţia pentru a-i informa, şi peste faptul că statutul Fundaţiei Culturale Române nu prevede o asemenea „transparenţă". Activităţile FCR au avut ecouri mult mai ample, dincolo de „lumea internă a scriitorilor". Se pare că nemulţumirea d-lui Breban are legătură cu felul în care îşi închipuie domnia-sa „Institutul Naţional de Cultură", despre care crede că ar trebui „să remedieze activităţile actualei Fundaţii Culturale". În legătură cu acest subiect, vom reveni în curînd cu o dezbatere în care îi vom invita să se pronunţe pe cei care se pricep. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Fiul lui Freud şi Lenin

Un scriitor, cuadragenar, care îşi reconstituie existenţa: astfel îşi defineşte, din primele pagini, Christophe Donner, autorul *Imperiului moralei* (Grasset, 2001), demersul. Ceea ce e, în definitiv, destul de banal, numai că romanul frapează prin privirea necruţătoare ce însoţeşte această coborîre în trecut şi prin analiza feroce a două dogme care, în viziunea lui Donner, au otrăvit secolul XX: comunismul şi psihanaliza. În Franţa (şi nu numai) cartea a produs nu o dată, sînt convins, un sentiment de perplexitate. E, în fond, o reglare de conturi cu trecutul unei întregi generaţii.

Naratorul e progenitura unei familii „politic corecte" din anii 1960-1970: mama e psihanalistă, tatăl e comunist. Rezultatul acestei împerecheri este dezastruos: copilul are halucinaţii, e internat în mai multe rînduri în centre medicale pentru adolescenţi. Cu părinţii, comunicarea e precară: mama nu ştie să vorbească decît despre Freud şi complexul lui Oedip, tatăl e mîndru de competenţa lui, dobîndită graţie călătoriilor la Moscova, în materie de „zakuski", îşi petrece vacanţele la Saint-Tropez, e mare amator de june blonde, cu dimensiuni de top model, şi se străduie (zadarnic) să mărească tirajul ziarului *L'Humanité* prin utilizarea calculatoarelor. Bunicii, institutori, fuseseră şi ei comunişti; acum nu ştiu cum să-şi cheltuiască pensia confortabilă, îşi cumpără „saumon fumé" şi se abonează la revista *Photo*. Eroul e, aşadar, produsul acestui laborator „psiho-marxist"; era destinat să fie „eşantionul unei rase noi", în sensul în care la sfîrşitul anilor '60, Sollers şi Kristeva organizau, alături de intelectualii din aparatul Partidului Comunist Francez, colocvii unde se preconiza o sinteză originală între psihanaliză şi marxism-leninism.

Analiza lui Donner e, spuneam, de o salutară vehemenţă demistificatoare. Psihanaliza apare drept o „ştiinţă a culpabilităţii", infestată de mitul fondator al violenţei, permiţînd construirea unui sistem în care copiii sînt întotdeauna vinovaţi, spre marea satisfacţie a părinţilor. Mama, de altfel, nu l-a citit niciodată pe Freud (aşa cum Althusser, „renovatorul" marxismului, nu citise niciodată – o ştim din mărturisirile lui publicate postum – *Capitalul*): ce contează, e atît de tentant să faci să rimeze *sexual* cu *intelectual*... Comunismul e, spune naratorul, o doctrină a urii şi a morţii, preconizînd de la început crima şi violenţa, dovedind ulterior o coerenţă perfectă între teorie şi practică. Lenin încarnează la modul exemplar natura criminogenă a comunismului: e „perversul" prin excelenţă, „monstrul" care conduce mulţimile către masacre şi distrugere, fiinţa unde îşi dau întîlnire o idee nefericită şi un trup bolnav, ros de sifilis. Spre deosebire de Robespierre şi de anarhiştii sfîrşitului de secol XIX, violenţa nu e înfăţişată în textele lui Lenin ca un rău necesar, o plăcere sau un viciu: ea este „sursa vitală", devine „violenţa perfectă" ce face corp comun cu dialectica.

O bună parte a cărţii lui Christophe Donner evacuează narativul şi propune o radiografie a comunismului. Supravieţuirea acestuia (în pofida mărturiilor ce apar încă în 1919-1920) nu se datorează nici ignoranţei, nici orbirii: e vorba, pur şi simplu, de o fascinaţie morbidă, ce scapă oricărei logici. Iar urmările ei se văd pînă astăzi: Donner semnalează complezenţa cu care e tratată troţkista Arlette Lagniller, eterna candidată la preşedinţie, voga monden-politică a unor denunţători ai capitalismului gen Pierre Bourdieu sau Viviane Forrester, mitologia stîngistă întreţinută în universităţi şi în presă, demagogia şi ipocrizia celor ce exaltă „marele metisaj" etc.

O carte surprinzătoare, unde romanescul se retrage pentru a lăsa loc unui discurs teoretic lucid şi de o impresionantă francheţe. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Amicus Plato...

„*Memorandum către Parlament pentru construcţia regională a României*“ se numeşte documentul pe care opt intelectuali l-au trimis, aflăm de la agenţiile de presă, nu doar Parlamentului României. Documentul vrea să provoace o dezbatere şi a reuşit. Presa centrală a publicat în ultimele zile nu doar poziţii faţă de acest *Memorandum,* ci chiar mici studii pe teme legate de conţinutul propunerilor celor opt. În general, *Memorandumul* a enervat. Sînt convins că, deşi se declară surprinşi sau de-a dreptul şocaţi de vehemenţa reacţiilor, semnatarii se aşteptau la asta; nu poţi vorbi despre asemenea lucruri în România de astăzi fără să te aştepţi ca o găleată cu lături să ţi se verse în cap, imediat.

Pe fond, documentul are multe puncte discutabile. Sînt, acolo, cîteva afirmaţii vagi sau de-a dreptul neadevărate care aruncă o lumină neplăcută asupra întregului. De pildă, afirmaţia „sistemul administrativ ultracentralizat, preluat *aproape neschimbat (s.m.)* după 1989 favorizează corupţia....“ este surprinzătoare pentru oricine s-a ocupat, cît de cît, de administraţie. Sistemul administrativ-instituţional actual, pe care fiecare poate să-l califice cum vrea, nu mai are nimic în comun cu ceea ce era înainte de 1989. *Nici o instituţie de dinainte de 1989 nu mai există în administraţia românească de azi. Nici măcar una.* Sper că semnatarii acestui *Memorandum* ştiu bine că administraţia unei ţări înseamnă mult mai mult decît împărţirea administrativă a teritoriului. Iar dacă scopul demersului lor a fost iscarea unei dezbateri publice care să se focalizeze pe redesenarea hărţii administrative a României, aş fi dezamăgit. Simt că miza textului este mult mai mare. Nu vreau să spun că administraţia noastră este minunată – martor îmi este lungul şir de texte critice dedicate administraţiei, apărute în acest colţ de pagină de-a lungul anilor. Dar cred că efortul, onest intelectualmente, spre obiectivitate trebuie făcut chiar şi atunci cînd vrei să demolezi.

Corupţia, continuu să cred, nu este o problemă instituţională, ci o problemă morală. Defecţiunea care face posibilă corupţia nu este în instituţii, ci în oameni. La noi nu s-au perpetuat instituţii, ci mentalităţi. Cu cîteva scandaloase excepţii, pînă şi oamenii din administraţie s-au schimbat; duhul, însă, a rămas. În consecinţă, continuu să cred că marea problemă a administraţiei noastre nu este instituţia, ci funcţionarul care dă instituţiei încărcătura socială, concretă. Să ne aducem aminte pentru o clipă de ultimul funcţionar pe care a trebuit „să-l ungem“ ca să-şi facă treaba. Dacă acel funcţionar va lucra de mîine sau de poimîine într-un Consiliu Regional, şi nu într-un Consiliu Local sau Judeţean ca acuma, chiar credeţi că sînt şanse mai mari ca el să nu mai fie coruptibil? Poate că unii cred că da; eu, unul, sînt mai pesimist.

Pe de altă parte, am serioase rezerve faţă de ideea că „asumarea pe baze civice a identităţilor regionale contribuie, în regiunile multietnice cum sînt Banatul, Transilvania sau Dobrogea, la formarea unei identităţi transetnice prin care pot fi depăşite atît nostalgiile, temerile sau escaladările extremist-naţionale, cît şi naţionalismele voalate care de multe ori se folosesc de o frazeologie civică şi democratică.“ Această idee merită, singură, dezbateri ample. Eu cred că astăzi, ca întotdeauna, oamenii sînt mişcaţi nu de interese, fie ele personale sau de grup, ci de credinţe. Cred că identităţile se construiesc după credinţe şi, doar în mică măsură, după interese. Cei care chiar cred că Vadim salvează România, ca şi cei care chiar cred că Tőkes apără maghiarimea ruptă pe nederept de la sînul patriei-mamă, vor crede la fel, indiferent de felul în care se aplică principiul subsidiarităţii. Este, cred, cea mai teribilă lecţie a timpului nostru: poţi să fii perfect integrat în cel mai liberal sistem occidental cu putinţă – dacă credinţele tale sînt tribale, aşa rămîn. Subiectul, repet, e fascinant şi merită o discuţie aparte.

La punctul 4 al *Memorandumului* se vorbeşte despre „lipsurile inerente ale administraţiei bazate pe unităţi mici, numeroase şi excesiv de costisitoare“, acesta fiind cazul României. La punctul 5, se spune: „propunem o reformă administrativă care să redefinească statutul entităţilor locale existente (deci a celor mici, numeroase şi excesiv de costisitoare – *n.m.)* şi să introducă noi forme administrative şi politice.“ Deci, unităţile mici, numeroase şi excesiv de costişitoare nu dispar, ele, doar, se transformă. Nivelul mediu de administraţie, îmi imaginez, va prelua atribuţii numai de la nivelul central care, astfel, îşi va pierde din putere şi nu va impieta cu nimic atribuţiile şi funcţionarea structurilor de la nivelul mic, numeros şi costisitor. Pe de altă parte, nivelul mediu de administraţie trebuie, şi el, întreţinut. La fel şi nivelul central. Sau, poate, nivelul guvernamental nu va mai exista? Deci, tema costurilor ar trebui regîndită puţin. Toată lumea ştie că un sistem regional/federal este, la rîndu-i, foarte costisitor: există trei niveluri de impunere fiscală şi, mai mult decît atît, trei politici fiscale – nivelul acestor taxe fiind stabilit, autonom, de fiecare nivel de administraţie în parte. Nu am loc aici să analizez care sistem este mai costisitor, dar cred că e corect ca lumea să ştie că sistemul sugerat în *Memorandum,* fie el federal sau regional, nu e ieftin deloc. Taxele (în procente) pe care le plătesc locuitorii din München sau din Barcelona sînt suportabile pentru o familie din Odorheiu-Secuiesc sau din Craiova? Mă îndoiesc. Voi reveni. ▲

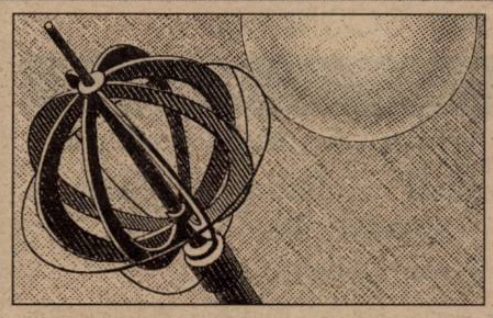

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Un incident

Jurnalistul britanic Robert Fisk, 55 de ani, este un veteran al războaielor nemondiale din Orientul Mijlociu: a văzut masacre în numele dreptăţii, atacuri teroriste în numele independenţei, represalii în numele ordinii, suferinţa refugiaţilor din lagăre, a oamenilor prinşi între voinţa ucigaşă a taberelor în conflict. Fisk a fost şi este de partea victimelor. De la începutul campaniei declanşate de SUA împotriva organizaţiei teroriste Al Qaeda şi a regimului taliban el a scris, de la faţa locului, despre efectele devastatoare ale bombardamentelor, despre vina Occidentului faţă de lumea musulmană a săracilor, vină imposibil de răscumpărat cu ajutorul aviaţiei, fie că ea împrăştie bombe sau ajutoare umanitare.

În numărul din 1 decembrie, ziarul *Le Monde* publica un articol de Fisk intitulat „Astăzi, noi sîntem criminalii de război“, unde amintind crimele comise de Alianţa Nordului (aliata de ocazie a SUA în Afganistan) punea la îndoială mijloacele prin care George W. Bush apără civilizaţia: „Cînd bărbaţii sau femeile cu pielea galbenă, neagră sau oacheşă cu convingeri comuniste, islamice sau naţionaliste asasinează şi bombardează localităţile ca să-şi distrugă duşmanii sau instituie tribunale speciale, ei trebuie condamnaţi de Statele Unite, de Uniunea Europeană, de Naţiunile Unite, de lumea «civilizată». Noi sîntem marii apărători ai drepturilor omului, liberali nobili şi buni care predică maselor de necăjiţi. Dar cînd sînt asasinaţi ai noştri – cînd splendidele noastre clădiri sînt distruse – rupem legislaţia în bucăţele mici şi trimitem bombardierele B-52 împotriva acestor mase de necăjiţi şi îi asasinăm pe duşmanii noştri“.

Peste cîteva zile numele lui Fisk apărea din nou în sumarele tuturor agenţiilor de presă, de data aceasta ca personaj al unui incident: i s-a stricat automobilul în apropierea unui lagăr de refugiaţi din Afganistan, la Kila Abdullah. În timp ce pasagerii occidentali se străduiau să împingă maşina din mijlocul drumului, s-au strîns vreo 40-50 de oameni, localnici, care nu citesc presa occidentală şi nu ştiau că la ei a poposit – de nevoie – un apărător al cauzei lor. La început, păreau prietenoşi, apoi un copil a aruncat, parcă în glumă, o piatră. Nu era o glumă; a urmat o ploaie de pietre.

„Cum să te trezeşti dintr-un vis în care personajele ţi-au devenit ostile?“ se întreba ziaristul în timp ce încerca să-şi apere geanta şi pietrele îl loveau din toate părţile. La pămînt, cu ochelarii sparţi şi cu faţa plină de sînge, ştia că în curînd va muri, dar şi-a adus aminte de Liban. „25 de ani am scris despre războaiele din Liban şi libanezii m-au tot învăţat cum să rămîn în viaţă: «ia o decizie, orice decizie, dar nu sta fără să faci nimic»“.

Cu forţa şi energia disperării, Fisk a început să-şi lovească agresorii: „Ce fac? Dau pumni şi îi lovesc pe refugiaţii afgani, pe oamenii despre care scriu de atîta vreme (...). Oamenii ale căror familii au fost ucise de bombele noastre au devenit acum şi duşmanii mei“. În spaţiul eliberat de reacţia lui violentă, s-a produs o minune. Un cleric, respectat de agresorii săi, s-a apropiat de el şi l-a scos din încercuire: l-a salvat. „Voi rămîne cu cicatrici tot restul vieţii – din păcate, m-am dus într-un moment greşit la un loc greşit“, spunea Fisk pe patul de spital. Dar ştirea cu titlul „un ziarist bătut de o gloată de refugiaţi din Afganistan“ l-a nemulţumit. Nu acesta a fost sensul întîmplării: brutalitatea atacatorilor săi nu este decît rezultatul brutalităţii celorlalţi, „al celor care i-au înarmat împotriva ruşilor (brutalitatea ruşilor nu intră în această socoteală, n.n.), le-au ignorat durerea şi au batjocorit războiul lor civil, i-au înarmat iarăşi pentru «războiul civilizaţiilor» şi apoi le-au bombardat casele, i-au despărţit de familiile lor şi i-au denumit «pagube colaterale». (...) Am s-o spun de cîte ori va fi nevoie. Dacă eu aş fi fost un refugiat afgan, la Kila Abdullah, aş fi făcut exact ce au făcut ei. L-aş fi atacat pe Robert Fisk. Sau pe orice alt occidental care mi-ar fi ieşit în cale“.

Ziaristul uită reflexul salvator al omului lovit, răspunzînd cu lovituri la lovituri şi îşi raţionalizează suferinţa: e convins că justeţea cauzei îl plasează alături de cei care vroiau să-l ucidă. Cei care se simt ameninţaţi de terorism fără a se putea ridica la înălţimea unei asemenea generozităţi schizoide nu ştiu cum să iasă din acest vis, dar îşi dau seama că nu pot sta fără să facă nimic. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Tunul şi ţeapa

– prezent şi perspective –

De sărbători, poporul se împarte dramatic: cei care se lăfăie la căldură, cei care se cinstesc la răcoare, precum şi cei care lîncezesc *la umbră*. *Umbra* aceasta nu vine, aşa cum ar crede unii, din lipsa soarelui, ci mai degrabă a libertăţii: între băieţii de cartier, termenul desemnează puşcăria. La umbră se găseşte zilele acestea (sau cel puţin aşa presupun, odată ce a fost prins în flagrant) un tînăr lider sindical, un om cald, apropiat de oameni, interesat de nevoile lor... ştiţi restul.

Omul a fost săltat împreună cu o echipă de hoţi ghinionişti, care opera chiar la locul de muncă, mai precis la Uzinele Faur. Fondată şi condusă de liderul de sindicat, *cooperativa* aceasta îşi propusese *să scoată* din fabrică (observaţi, nu să fure – ar fi fost prea vulgar!) un număr de piese din oţel special, fiecare în valoare de cîte un sfert, hai o jumătate de vilă. Evaluarea în case n-am făcut-o noi, ci chiar haiducul sindical, revoltat – după cum spune – de situaţia locativă a şefilor uzinei: „În fabrica asta fură toţi, de la directorul general în jos, şi n-am mai suportat să-i văd cum îşi fac vile!“.

De fapt, pînă să-l prindă, stresul cel mai mare al hoţului nostru nici n-a fost poliţia. Tot aşa cum spaima alergătorului nu e infarctul, ci concurentul din spate (care vine din urmă) sau cel din faţă – care nu mai poate fi ajuns. Şeful de sindicat de la Faur e mai degrabă un tip aspiraţional, un caracter competitiv: de ce să-l condamnăm că a încercat (printr-un efort de o noapte) să treacă în fruntea plutonului? În fond, în lumea lui, adică fabrica de stat, nici nu există vreo schemă *legală* de îmbogăţire.

Dincolo de asta, putem despărţi deja hoţii noştri în două mari categorii: *hoţii cinstiţi* (adică aceia care îşi asumă această meserie, n-au altă sursă de venit şi au trecut eventual prin puşcărie) şi hoţii – atenţie, cuvînt englezesc! – *in denial,* cei care nu vor să-şi accepte condiţia şi se ascund în spatele ocupaţiilor lor de bază.

În cazul acestora din urmă, surpriza lor (şi-a noastră) este, evident, prinderea – care nu se încadrează în stereotipul local: furi, vinzi, te întorci la slujbă, mai munceşti un pic, iar furi... şi aşa mai departe.

Şi totuşi, furtul acesta de mic litraj nu ne va ajuta să ajungem din urmă Europa. Aici trebuie tunuri trase altora. De exemplu un an-doi de muncă pe brînci la Dacia pînă falimentăm – să zicem – General Motors. Asta ar fi o ţeapă care i-ar fi plăcut şi lui Ţepeş, primul român care a înţeles că găinăriile nu contribuie la creşterea PIB-ului.

În altă perspectivă, tunul care se lasă cu victime (păgubiţi, în limbaj juridic) pare oarecum demodat. Naţiunile de succes au pus la punct tunul care trage în sus, pe Nasdaq (verişor de frate cu Rasdaq-ul nostru) sau ţeapa cu microprocesor, care îţi oferă experienţa virtuală a înălţării, însă fără implicaţiile hemoragice din Valahia. Nici exportul românesc de *cumpărători de noapte* (îi ştiţi, aceia care merg la magazin cu lanterna, după ora închiderii) nu mai poate fi susţinut multă vreme: acum sînt ori ei, ori vizele noastre.

Acestea fiind spuse, trebuie să vă mărturisesc că am scris acest articol şi dintr-un motiv foarte omenesc: azi-noapte mi-a dispărut din birou un stilou scump. Cum n-am timp de anchete, m-am gîndit la o altă răzbunare: am să las în sertar, la locul crimei, *Dilema* cu aceste rînduri la vedere. Despre efect am să vă povestesc la anul – sau la mulţi ani...!

P.S. Cum e ultimul număr pe acest an al *Dilemei,* aş vrea să le mulţumesc cititorilor noştri, cei care ne-au citit, răbdat, comentat pe mail-uri ori la o cafea. Dincolo de ce spune Constituţia, libertatea noastră de a scrie e dată de fapt de dorinţa – sau puterea – lor de a ne citi. Apoi, cu tot riscul de a cădea în banalitate (acolo unde am văzut, totuşi, destulă lume bună), le urez să aibă un an nou mai vesel şi mai uşor de înţeles, chiar unul plicticos, dacă se poate. După ce-am trăit atîtea vremuri interesante, parcă n-ar strica un an în care *să ne mirăm mai mult de ce se scrie decît de ce se întîmplă.* Sărbători fericite! ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Sfîrşitul lui Jim Monaghan, proprietar de bar din New Orleans

Domina, conducea, împărăţea, îşi rînjea colţii. Cocoţat pe scaunul lui în Fereastra de la Molly's, locul unde îl vedeam cel mai adesea, asculta cu indulgenţă sporovăiala speculativă a Găştii, cu ceva mai multă atenţie opiniile care aveau la bază informaţii confidenţiale şi apleca o ureche ascuţită către informaţiile confidenţiale ca atare. Ca în mai toate cele care treceau prin faţa Ferestrei în după-amiezele de sîmbătă şi duminică – inclusiv o mare varietate de tipuri umane care i-ar fi făcut pe Goya şi Picasso să urle de plăcere – nu puteai să determini cu exactitate procentajul de rahat. Numai Monaghan părea că poate. Oamenii mureau de dorinţa de a face parte din Gaşca din Fereastră, dar puţini puteau face faţă testelor Şefului, care celor slabi de înger le păreau dure, neliberale, mîrlăneşti sau atît de deliberat provocatoare încît să împiedice orice reacţie raţională. Mulţi dintre candidaţi rămîneau încătuşaţi între zîmbet şi grimasă, după care se duceau să-şi depună candidatura aiurea.

Şefu', sau Naşul, sau El Jefe, cum i se mai spunea uneori, viola limbajul în mod bestial. Dar la o adică, faptele lui contrastau cu harul lui irlandez de a face limba engleză să pară o tîrfă de cartier. Se declara agnostic, dar avea prieteni printre preoţi. Îi lua peste picior pe politicienii locali, dar îi invita să servească la bar, joia. Putea fi fără îndurare faţă de cei care încercau să-l tapeze de un dolar, dar împrumuta bani prietenilor. (Şi îi biciuia apoi pentru că nu sînt decît nişte golani buni de nimic.) Aplica anumitor femei adjective piperate, dar avea faţă de ele o curtoazie medievală. Se ridica împotriva celor care voiau să bea pe de-a moaca, dar dădea de băut la toţi. Arsenalul său de biciuituri devenise tot mai buruienos spre sfîrşit, pe măsură ce el devenea tot mai detaşat.

Şi cum îi cunoştea pe toţi, cu toţii sfîrşiră prin a se opri la Fereastră, ca să-şi aducă omagiile. Jim îi ţinea minte pe toţi. Funcţiile lor înalte, ţoalele scumpe, soţiile de palmares nu-l puteau înşela. Îşi amintea cu duioşie ce făcuseră în trecuturile lor ceţoase şi continuau încă să mai facă, dar cu discreţie. Printre cei care îi făceau temenele puteai găsi politicieni, judecători, poliţişti şi jurnalişti. Unii dintre ei îi erau prieteni pe bune, unii chiar membri ai găştii. Dar alţii treceau doar ca să verifice dacă Monaghan încă îşi mai aducea aminte de ei. Le era teamă, probabil, de însemnările lui. Îşi scria memoriile? Bine-ar fi fost. Îmi pare rău acum că nu i-am luat un interviu de vreo zece ore, cum discutasem noi cîndva. S-a pierdut o mină de aur. Nu-i bai. Ani de acum înainte o să tot circule poveştile lui Monaghan.

Era maestru de ceremonii la marile chefuri, precum Washington Mardi Gras sau Molly's Halloween Parade. Într-unul din ani, m-a numit pe mine Regele unui astfel de măreţ eveniment din New Orleans, o onoare care cu greu poate fi depăşită. Discutam aspectele logistice. Mi-a spus: „Nu ştiu cu ce să mă îmbrac. Poate că ar trebui să umblu gol, ca să vadă toată lumea ce mare o am." Avea o expresie absolut neutră, aproape funerară. Caleaşca în care călătoream era să se răstoarne, cînd caii se cabrară nervoşi, dar a fost o noapte magică, plină de lumini din altă lume. Cred că Monaghan purta o pălărie ciudată şi hainele sale de toată ziua, dar parcă îmi amintesc să fi zis: „Comuniştii români! Sperie şi caii!". Sau poate că asta fusese altă dată. Tare îi mai plăcea chestia asta cu „comuniştii români". Anul acesta, ultimul lui an, Jim şi soţia lui au făcut un lung turneu prin Europa şi au vizitat şi România. La întoarcere mi-a spus: „Acum înţeleg cum eşti". Şi apoi mi-a spus o poveste despre nu ştiu ce şmen, aproape nostim – oarecum.

Funeraliile lui Monaghan au constat într-o paradă de jazz prin French Quarter, care s-a încheiat la Molly's, pe Decatur, unde urna cu cenuşa lui a fost depusă în spatele casei de marcat. Băuturile au fost la juma' de preţ, „prin decret al defunctului împărat", după cum a spus Charles Broom, *insider* al Găştii din Fereastră. „N-a putut face bani din propriul parastas, dar a vrut să fie al dracului de sigur că nici n-o să piardă." Un anarhist irlandez îmbătrînit în rele, care nu avea încredere în nimeni, care-i iubea aproape pe toţi, era, cu siguranţă, iubit de mulţi, a luat lumea aşa cum este, dar nu s-a lăsat dus de nas. La revedere, boss.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Timişoara, lumina şi crocodilul

Au fost vremuri în istorie în care lumina ne-a venit dinspre Est, mai ales pe cînd ne închinam cu stînga; au fost şi vremuri în care lumina a venit dinspre Vest – şi este clar că decembrie 1989 ţine de acest ultim inventar (nu mă refer aici la *lumina verde* a revoluţiei, ci la lumina libertăţii care, chiar de întîlneşte în cale mai mulţi orbi decît sclavi, tot îşi face drum în cele din urmă). Iar în primele zile după revoluţie, Timişoara devenise punctul cel mai vestic din prea estica Românie, înconjurată de un nimb al primatului şi al victoriei care a scos oraşul din geografie şi l-a ridicat direct la statutul de urbe a moaştelor în viaţă. Adevărul este că aveam un mic tremur de cîte ori auzeam vorbindu-se despre Timişoara ca „oraşul luminii" – pentru că metafora luminii este una dintre cele mai parşive cu putinţă. (Nu mă gîndesc numai la celebra frază a lui Sadoveanu din 1945, ci şi la cartea din 1971 despre Ceauşescu a francezului Michel P. Hamelet, în care apărea detaliul participării junelui Nicolae, pe cînd era pensionar de lagăr, la electrificarea oraşului Tîrgu Jiu! Iar cînd acest Prometeu a început să emită şi teze – tot în 1971 –, ne-am cam lămurit ce perversă poate fi şi mitologia politică.) Împotriva acestui *iluminator* s-a ridicat, cum spuneam, Timişoara.

Pentru generaţia mea, în anii '80 Timişoara era oricum polul occidentalismului românesc, iar aceasta se datora – am mai spus-o în cîteva poveşti – proximităţii sale iugoslave. Pe vremea în care Bucureştiul antenelor *bulgăreşti* de pe blocuri era un oraş al oamenilor incredibil de prost îmbrăcaţi, Timişoara toată părea o paradă a modei. Pe rapidul ce venea dinspre Banat, numai între Timişoara şi Turnu Severin vedeai mai mulţi bărbaţi cu părul legat în coadă la spate (Occident curat!) decît în toată capitala. Pe vremea în care la Bucureşti se retrăgeau de pe piaţă tiraje din revista *Viaţa românească*, iar la chioşcurile de ziare nu se mai găsea nici măcar presă sovietică, Mircea Mihăieş cumpăra de la sîrbi numere din *Lettre internationale* în franceză şi savura lectura ca pe o izbăvire. Răsfoia paginile de parcă era un om liber.

Şi a venit revoluţia. Vreme de cîteva luni după, Timişoara a trăit din sucul propriei sale legende, iar Proclamaţia lansată acolo – aşa cum e ea, inevitabil datată – a fost şi a rămas unul dintre cele mai autentice documente ale revoluţiei române; vreme de cîţiva ani după, preşedintele Iliescu a avut el însuşi dificultăţi în a păşi şi vorbi în perimetru; dar au păşit şi vorbit alţii: actori, regizori, sportivi şi cîntăreţi şi-au adus brusc aminte că sînt timişoreni, iar obîrşia devenea un fel de certificat de nobleţe, suficient de credibil încît să spele trecutele păcate.

Şi au trecut 12 ani, cap la cap. Timişoara a redevenit un oraş printre altele ale ţării. Gîndind la Timişoara, ai în minte pe Traian Orban de la *Muzeul Revoluţiei*, Adriana Babeţi şi *A treia Europă*, Florian Mihalcea de la *Societatea Timişoara*, poetul Foarţă, Editura *Amarcord*, Brîndușa Armanca, universitarul Victor Neumann, Daniel Vighi (vezi mai jos) şi alte destule repere. Dar fosta aură a pălit, aşa e viaţa. Dramele din acel decembrie au intrat în manuale, iar mîrşăviile care au produs dramele intră în uitare. Între ele a rămas o mînă de familii din oraş, care primesc an de an Sărbătorile cu lacrimi şi jale, în timp ce revoluţionari faimoşi din Bacău şi Ialomiţa primesc certificate şi reduceri fiscale. Aşa e viaţa: dură, nedreaptă, căsătorită cu adevărul şi aflată în amantlîc cu uitarea.

Iar azi, în Timişoara, în holul central al hotelului *Continental* se află instalat un bazin de cîţiva metri cubi în care a fost adus, printre plante verzi, un crocodil de mărime medie. Periodic, oamenii destoinicului patron Cornel curăţă de pe fundul bazinului cîteva monezi de 500 de lei, nici nu ştii cum ajunse acolo (derbedei cu fise în buzunar, fiind în toată ţara, sînt şi la Timişoara). Ei bine, cam la fel aruncă unii, vreo trei zile pe an, cu omagii în Timişoara: cuvinte cu luciu tocit, fără limbă de lemn, dar cu limbă de aluminiu şi, oricum, în valoare fix de 500 de lei – la cursul curent al Băncii Naţionale, desigur.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Documente din revoluţie (V)

După încheierea serialului de mărturii ale arestaţilor mi-a mai căzut sub ochi una neaşteptată. Revin şi o public şi pe aceasta pentru că este dovada limpede a faptului că spargerile magazinelor în 16 şi 17 decembrie '89 au fost regizate de securitate pentru a oferi alibi represiunii sîngeroase care a urmat. Iată despre ce este vorba. Studenta Fekete Paula declară în depoziţia care însoţeşte cererea sa de înscriere în A.L.T.A.R. – Asociaţia celor arestaţi în Timişoara – că a petrecut seara de 16 în faţa locuinţei lui Tőkes László. Îi dau cuvîntul să vedeţi cum anume ceea ce s-a spus de ani de zile se confirmă în rîndurile următoare. A doua zi, duminică, studenta noastră ajunge în centrul oraşului şi constată că, *„faţă de ziua precedentă oamenii era mult mai violenţi, lucru care m-a şi mişcat. Ulterior"*, declară Paula, *„mi-am dat seama că prin mulţime erau şi elemente care tocmai* (asta) *doreau,* (care) *provocau această violenţă"*. Faptul că şi-a dat seama de acest lucru a costat-o libertatea. Participanta la revoluţie pricepe dintr-o dată cum stau lucrurile, observă faptul că unii oameni (alţii decît aceia violenţi) *„se adună pe treptele catedralei, şi acolo se scandează lozinci anticeauşiste şi pro-libertate"*. În consecinţă, hotărăşte să se alăture acelor persoane: *„Am ocolit să ajung în faţa catedralei, deoarece strada unde se afla cinematograful «Capitol» era păzită de armată şi blocată de nişte transportoare. Astfel am intrat pe strada paralelă cu aceasta, unde se află telefoanele, deci prin spatele Consiliului Municipal. M-a şocat cînd am văzut ce se întîmplă în centru. Magazinele erau cu vitrinele sparte şi oamenii intrau şi furau mărfurile care se aflau înăuntru. Aici mi-am dat seama că era vorba de provocaţie, şi ştiam din partea cărui organ. Mi s-a părut aşa un lucru urît, să se schimbe în jaf ceea ce a pornit bine, adică răsturnarea dictaturii, încît m-am dus la un cetăţean foarte bine îmbrăcat: haină din piele de oaie (alain-delon) şi căciulă de astrahan, care tocmai fura o ghirlandă de podoabă din vitrina magazinului de stofe din centru şi l-am întrebat dacă nu-i e ruşine de ce face. În acelaşi timp el discuta cu un alt domn tot foarte bine îmbrăcat, dîndu-i indicaţii ce să mai aducă şi unde să mai spargă. Nu mi-am dat seama că tocmai ei sînt provocatorii, securiştii, m-au şi luat de braţ şi m-au dus prin curtea din spate a Consiliului Municipal, pe scara din dreapta, într-un hol unde se aflau deja mai mulţi oameni, tineri, bătrîni, dar mai mulţi bărbaţi. Eu eram singura femeie. Acolo se afla un poliţist şi o femeie în uniformă de poliţie. M-au percheziţionat, dar n-au găsit la mine nimic ceea ce să provină din magazinele sparte şi au întrebat: «Pe asta de ce ai adus-o?» Cel cu căciulă de astrahan a răspuns: «Îi umblă prea mult gura». M-au pus în genunchi, cu faţa la perete şi cu mîinile la ceafă"**.

Lucrul acesta cu *„provocaţia"*, vorba Paulei, mi-a fost şi mie evident tot atunci. Locuiam, pe vremea aceea, la etajul al şaselea din blocul vecin cu Catedrala, acela care a fost incendiat. În timp ce familia se pregătea să evacueze pruncii din apartament (cel mic avea un an), eu priveam halucinat agitaţia dintre Catedrală şi Operă. La parterul blocului nostru, chiar sub noi, era un magazin de stofe şi blănuri scumpe, acolo am văzut, într-adevăr, cum domni bine îmbrăcaţi ieşeau tacticos din magazin, prin vitrinele devastate, şi aşezau, în pomii scunzi de pe trotuar, umeraşe cu blănuri scumpe şi cum dispăreau acestea apucate lacom de sărăcimea din jur. La Alimentara vecină, aceiaşi inşi cu adidaşi de import şi cu scurte de piele scoteau lăzi de şampanie în stradă. Acolo a fost arestată Paula care a îndrăznit să le ceară socoteală provocatorilor.

Înainte de a mă retrage de la geam – pala flăcărilor ajungea de-acum pînă la etajul nostru, aşa că trebuia să plecăm în bejenie – mi-a fost dat să mai văd o doamnă indignată, îmbrăcată cu astrahan duminical, ieşită de la vecernia din Catedrală, cum se agita în faţa vitrinelor şi le striga unor golani bine îmbrăcaţi să nu spargă ca să nu se spună că de aceea demonstrăm, aşa părea să strige doamna. În agitaţia ei apucase un par şi alerga caraghioasă după tinerii aceia care ştiau aşa de bine cum să spargă vitrinele: le izbeau exact unde trebuie şi ele se prăbuşeau în vaier de cioburi.

Între timp, din spatele Operei, se apropiau TAB-urile. Moartea era pe aproape în acea după-amiază de duminică. Voi putea constata, mai apoi, că va avea miros de praf de puşcă şi gust de picături de ploaie.

---

* Declaraţia însoţeşte *Certificatul de luptător în revoluţie*, nr. 3396 din 24.06.1992.

▲

Texte şi opinii de: Alfred BULAI (sociolog, profesor univ., Universitatea Media) ● Marian CHIRIAC (jurnalist) ● Ciprian CIUCU (analist politic) ● Mihai COMAN (profesor univ. dr., decan al Universităţii Media) ● Valeria DORNEANU (redactor-şef al Agenţiei de Ştiri Mediafax) ● N.C. MUNTEANU (jurnalist) ● Vlad PETREANU (jurnalist) ● Tudor Călin ZAROJANU (jurnalist)

Argument

Ştire din Evenimentul zilei, *din „perioada de glorie", pe cînd găina năştea pui vii (o transcriu din memorie): badea Gheorghe din nu ştiu ce cătun era infirm şi avea un picior de lemn; în timpul iernii – o iarnă grea – n-a mai ieşit din casă şi şi-a lăsat piciorul aruncat, pe undeva, prin curte; la primăvară, cînd s-a topit zăpada şi a ieşit şi badea Gheorghe din hibernare, a văzut că piciorul de lemn îi înmugurise; epilog: badea Gheorghe l-a sădit, considerînd că un copac e mai important decît un picior de lemn. Este, trebuie să recunoaştem, o poveste inspirată, parcă, din Márquez (mai puţin finalul moralizator-ecologist). La vremea respectivă, la* Evenimentul zilei *lucrau mai mulţi scriitori, care produceau (şi) astfel de fapte diverse, alimentînd nevoia de poveste a publicului. Nu întîmplător, ştirile tip* Evenimentul zilei *din acea perioadă, foarte ofertante literar, au fost punctul de plecare pentru opere de beletristică şi chiar pentru volume de versuri (cum a fost, de exemplu, cazul volumelor lui Şerban Foarţă sau Lucian Vasilescu).*

Între timp, scriitorii au evoluat din poziţia de simpli făcători de ştiri la statutul de editorialişti, comentatori sau chiar şefi de publicaţii. Iar faptele diverse, ştirile senzaţionaliste, materialele care vin în întîmpinarea nevoii de story a populaţiei – care au invadat, de-atunci, întreaga presă – au rămas pe mîna unor ziarişti lipsiţi de inspiraţie şi talent care nu ştiu altceva decît să preia tel quel *notaţiile din dosarele poliţiei. Astfel, moştenirea acelui* Evenimentul zilei *din anii 1993 este astăzi aproape exclusiv din domeniul violurilor de babe, al copiilor abuzaţi şi al concubinelor hăcuite cu toporul – totul ilustrat generos şi în detaliu cu poze de dosar (care, în mod normal, sînt destinate specialiştilor criminologi, şi nu publicului larg). Faptul divers pozitiv (acel* rabbit story *de care vorbeşte Vlad Petreanu în numărul de faţă) a dispărut aproape definitiv din peisajul presei româneşti de astăzi în favoarea poveştii horror. „Ştirile de la ora 5" de la PRO TV, care au fost, ceva mai tîrziu, pentru televiziune ceea ce a reprezentat* Evenimentul zilei *pentru presa scrisă, nu mai aveau nimic altceva în afară de orori.*

Desigur, discuţii pe marginea acestei situaţii la care s-a ajuns sînt multe, cu argumente pro şi contra. Unii spun că aceasta e mişcarea generală, că în lumea întreagă presa se tabloidizează, că oricum violenţa ne invadează pe toate canalele (aproape nu mai există un film în care să nu apară cel puţin un pistol). Că asta e cererea publicului şi că presa trebuie să se adapteze pieţii. Că asta e realitatea, asta e viaţa – aşa cum ne spun cei care fac ştirile senzaţionaliste de la televiziune. Pe de altă parte, sînt voci care afirmă că, de fapt, publicul a fost format să ceară aşa ceva, că presa tabloidă îl educă în sensul violenţei şi îl condiţionează, că, astfel, violenţa ajunge să se banalizeze şi acest lucru are efecte grave asupra psihologiei colective şi asupra societăţii în ansamblul ei.

Nu ştiu care sînt efectele sociale ale tabloidizării presei. Aşteptăm studii şi sondaje în acest sens. Ceea ce pot spune e că am auzit în repetate rînduri, din gura unor oameni simpli, ziceri de tipul „Era mai bine înainte. Acum, în democraţie, sînt numai violuri şi tîlhării." Continuu să cred că nu democraţia este vinovată de această stare de fapt, de cum vedem noi această stare de fapt. ***(C. P.-B.)***

Mihai COMAN

Presa eternelor reîntoarceri

„La începutul mişcării noastre de redeşteptare, presa politică se făcea de oameni maturi; ziaristica nu era o profesiune propriu-zisă, ci numai un mijloc de luptă al bărbaţilor politici (...) De la o vreme însă s-a văzut că presa ar fi un fel de afacere şi astfel gazetăria a devenit o profesie, ca toate profesiile (...) Astăzi, în mare parte, presa de la noi se face numai cu tineri. Aşa-numita a patra putere în stat este condusă şi reprezentată de nişte juni cărora le lipseşte şi cunoştiinţa de cauză şi experienţa unei vîrste mai coapte şi cultura (...) Aceasta provine şi din lipsa de cultură a publicului. Într-o ţară în care cititorul însuşi e cult şi matur şi unde presa e o afacere serioasă nu se poate trece orice marfă publicistică. Faţă de un public mai luminat nu orice băiat şi-ar putea permite extravaganţe ziaristice..." Aceste rînduri care par a descrie aspecte evidente ale evoluţiei mass-media post-comuniste nu sînt o judecată contemporană, ci au fost scrise de I. L. Caragiale, în 1885.

Nu e o noutate pentru nimeni faptul că una din caracteristicile majore ale presei române este înclinaţia pentru senzaţionalism. Această realitate a fost privită fie în termeni elitişti (ca o decădere a presei), fie în termeni comerciali (ca o adaptare la ceea ce „doreşte" publicul), fie în termeni speculativi (ca o constantă specificului naţional, „balcanic" de felul său). Pentru a înţelege acest fenomen, cred că trebuie să luăm în calcul o altă realitate, ignorată sau, mai exact, obturată: *permanenta criză de identitate a presei post-comuniste.* În primii 2-3 ani de la căderea comunismului, ea s-a dezvoltat ca o presă militantă, în care titlurile afişau opţiuni politice clare, materialele de opinie dominau, iar realitatea era prezentată deformat, în consens cu interesele politice ale partidelor sau grupurilor susţinute. Vechile publicaţii îşi păstrau publicul lor, în virtutea unei inerţii adeseori derutante: „Un lucru ironic şi derutant pentru observatorul occidental este faptul că ziarele care au reprezentat tot ce era mai rău în ceea ce priveşte servilismul presei comuniste au devenit unele din cele mai respectate cotidiene ale ţărilor lor" remarcă Dean Mills. În fond, presa de opinie, militantă şi partizană, reproducea modelul de presă comunistă, fragmentată acum în jurul mai multor centre politice. Acest gen de presă a fost răsturnat de explozia presei de scandal; terenul fusese pregătit de unele săptămînale *(Infractorul, Sex şi crimă),* dar genul s-a impus odată cu succesul comercial al cotidianului *Evenimentul zilei*. Acest succes a generat nu numai apariţia unor noi titluri care aplicau reţeta tabloidului *(Naţional, Ziua, Jurnalul Naţional),* dar şi schimbarea conţinutului şi a stilului celorlalte cotidiene de prestigiu (uneori, ca în cazul ziarului *Libertatea,* mergîndu-se pînă la schimbarea totală a formatului, subiectelor, stilului şi, chiar, a echipei redacţionale). Acest fenomen nu este izolat şi nu reprezintă o caracteristică exclusiv românească. Toate ţările post-comuniste au cunoscut explozia şi succesul presei de fapt divers, concretizată prin titluri precum *24 Chasa* (Bulgaria), *Blesk* (Cehia), *Blickk* (Ungaria), *Nie* (Polonia), *Novy Cas* (Slovacia), *Kievskie vedomosti* (Ucraina).

Eliberarea de sub tirania presei militante, de opinie, s-a făcut prin ancorarea într-o presă care s-a bazat pe marginalizarea politicului şi aducerea în primul plan a unor fenomene sociale cotidiene, minore ca impact global, dar atractive din perspectiva puterii de emoţionare. Mai mult, faptele politice au fost prezentate frecvent în logica faptului divers, eliminîndu-se elementul serios şi accentuîndu-se elementul afectiv sau spectaculos. Faptul divers joacă pe glisarea dintre apropiere şi depărtare: întîmplările de acest tip sînt convergente cu experienţe, temeri, aspiraţii comune tuturor oamenilor obişnuiţi, dar ele sînt plasate în alte lumi decît cele cu care aceştia au de-a face în viaţa lor de zi cu zi. Distanţa elimină potenţialul de ameninţare al acestor evenimente şocante, apropierea emoţională menţine treaz interesul publicului.

Procesul început în presa scrisă a anilor 1992-1993 a fost preluat de televiziunile comerciale (şi, pe urmele lor, de televiziunea publică), începînd probabil cu anul 1998, cînd s-a produs o tabloidizare a unor programe şi a stilului de prezentare a informaţiei. Acest proces este evident la nivelul sistemului de divertisment prin invazia de produse axate pe logica faptului divers (telenovele, filme tip B, concursuri, reality-show); el a atins şi sistemul de informare, pe două căi: întîi prin lansarea unor jurnale de ştiri consacrate exclusiv faptului divers şi apoi prin instaurarea unor formate şi stiluri de prezentare, în jurnalele din prime-time, bazate pe transformarea în spectacol a evenimentelor serioase.

Această victorie a stilului tabloid a condus la generalizarea unui singur tip de jurnalism: de ani de zile publicul este bombardat cu subiecte minore, prezentate ca şi cum ar fi realităţi, evenimente, sau procese de mare însemnătate, în timp ce faptele sau tendinţele majore cu care oamenii se confruntă zilnic sînt ignorate, minimalizate sau reduse la notele scandaloase. „Senzaţionalizarea" vieţii de zi cu zi conduce la stereotipie; excesele stîrnesc un interes anecdotic şi slăbesc atît ideea de informare, cît şi nevoia de informare; decupajul tabloid şi stilul spectaculos plasează presa în poziţie de furnizoare de divertisment şi pe jurnalişti în ipostaza de „entertainers" (a devenit legendă replica omului simplu care deschide ziarul spunînd: „Ia să vedem ce mai mint şi ăştia!").

Acest proces ne atrage atenţia şi asupra unei alte perspective: presa din România post-comunistă pare a relua etape şi configuraţii prin care jurnalismul occidental, în special cel american, a trecut deja. Totul se petrece ca şi cum perioada post-comunistă ar reface, în combinatorii flexibile, stagii şi procese din alte istorii ale presei. Nu sînt adeptul teoriilor referitoare la recurenţa istoriei, dar analogiile referitoare la succesiunea modelelor de presă sînt izbitoare: în ultimii 10 ani presa română a trecut de la polarizarea politică şi discursul partizan, axat pe opinie, la o presă tabloidă, de senzaţional, ca să fie acum mai mult o presă de fapt divers şi de anchete fulminante împotriva reprezentanţilor Puterii; pe acest fond apar elemente ale presei de „calitate" şi ale jurnalismului de informare. Nu poţi să nu vezi aici succesiunea de la presa americană ideologizată a începutului de secol XIX, la „penny press", apoi la perioda dominată de celebrii „muckrakers" şi la emergenţa jurnalismului „obiectiv". Comportamentul şi stilul de a face presă al jurnaliştilor de azi, acţiunile şi discursul noilor patroni de presă aduc foarte mult cu ceea ce (spun studiile de istorie a presei) făceau jurnaliştii americani şi viitori „moguli" în urmă cu un secol. Să existe oare etape şi pasaje necesare în dezvoltarea unei prese moderne? Presa americană se forma prin desprinderea de un mod de organizare şi de control de tip autoritarist; presa română se dezvoltă prin negarea modelului comunist. Aceste două modele premergătoare se bazează pe exercitarea controlului (e drept, în forme şi cu intensităţi diferite) asupra presei. Dacă acceptăm că trecerea de la presa comunistă la presa democratică este analogă cu evoluţia de la un model autoritarist de presă către unul liberal şi ulterior social responsabil, atunci putem accepta ideea că aceste procese pot avea un „pattern" comun. Şi că analogiile între etape, moduri de organizare, stiluri de presă şi sisteme de valori şi norme nu sînt întîmplătoare. Ceea ce nu trebuie să ne facă să uităm că în „tranziţia" românească lucrurile se petrec cu mult mai multă repeziciune, actorii şi forţele implicate sînt mult mai variate, modelele de urmat sînt mai clare, fluxurile de capital şi influenţele externe mai puternice.

O asemenea ipoteză propune o temă de cercetare – pentru a valida schema enunţată mai sus – şi mai ales o temă de reflecţie (aş adăuga, amară). Dacă modelul şi traseul de construire a unei prese democratice şi responsabile este clar (din experienţele şi eşecurile din istoria presei din alte ţări), de ce este nevoie să fie reluate toate erorile şi imperfecţiunile etapelor intermediare? Nu ar fi mai raţional, mai eficient, atunci cînd ai în faţa ochilor aceste modele, să le aplici direct şi imediat, fără a mai bîjbîi prin depozitele de vechituri şi de gunoaie rămase ca reziduuri ale evoluţiei lor? O comparaţie cu jurnalismul american (cu istoria acestuia) ar trebui să le arate liderilor presei şi jurnaliştilor autohtoni nu cum să facă ziare şi emisiuni „bune", ci cum să nu facă produse aruncate deja la groapa de gunoi a istoriei; ea nu oferă modele ideale, ci imaginea unor eşecuri care ar putea fi evitate. Mai mult decît atît, ea ar trebui să îi îndemne să se gîndească la timpul şi energia care s-au pierdut, la paşii înapoi care au luat locul paşilor înainte, la datoriile morale (faţă de publicul contemporan şi viitor) care s-au acumulat şi, de ce nu, la misiunea istorică neonorată. ▲

N.C. MUNTEANU

Natură moartă cu varză de Bruxelles

În sufletul său, fiecare jurnalist de fapt divers a ridicat un altar în onoarea celui care a avut, primul, curajul să-şi anunţe publicul cititor că a fost descoperit violatorul de găini. Anunţul a ocupat prima pagină a respectivului ziar şi a declanşat cea mai mare vînătoare de bizarerii din istoria subculturii româneşti. Autorul formulei de succes a continuat cu alte descoperiri care au demonstrat, dacă mai era nevoie, că trăim în meandrele complexe ale concretului. În vremurile faste ale violatorului de fochiste, ziarul cu pricina a atins tiraje fabuloase, iar cel care a patronat jurnalistic găselniţa a fost uns drept părinte al gazetăriei de succes. S-a spus despre acest Cristofor Columb al presei de investigaţie că l-a vindecat de complexe pe jurnalistul aspirant către modelul de presă anglo-saxonă şi a redeşteptat în conştiinţa cititorilor grădini interzise, instincte aflate în hibernare, curiozităţi latente. Cutia Pandorei a fost deschisă. Un val de zeci de violuri, cam tot atîtea crime, de două ori mai multe tîlhării, cea mai mare parte din grădiniţe, şcoli sau fabrici aflate în privatizare sau pe punctul de a fi lichidate, spală zilnic conştiinţa iubitorilor de presă. Pentru mulţi, telenovelele continuă şi în timpul telejurnalelor sau în paginile ziarelor.

Nu există ştire pe care măcinatul psihotic al rotativelor să nu o transforme, quasi-automat, într-un fapt divers. O conductă prin care se transportă o parte însemnată din petrol este, de la o vreme, eroina principală a ştirilor. Alături de ea, mogîldeţe negre care se agită. Conducta este spartă frecvent. Inundă terenul unui baron local care iese cu puşca să-i alunge pe hoţi. Baronul local este autor şi personaj principal în multe alte fapte diverse cu iz penal. Compania de petrol a pierdut prin hemoragii provocate mii de tone de ţiţei. Nu se cunosc autorii, ci numai negrişorii. Apare, într-o altă ştire, pe altă televiziune, şi poliţia. De regulă un ofiţer care, alunecînd frecvent pe suprafaţa sintaxei, face un inventar al situaţiei. E vorba, desigur, despre reţele de hoţi coordonate de la cel mai înalt nivel. Ştirea se opreşte aici fără a ne spune care e cel mai înalt nivel. Apoi, în altă ştire, poliţiştii pornesc un raid. Descoperă depozite de benzină în casele unor amărăşteni. Cel mai înalt nivel e bulibaşa. Nişte umbre mascate năvălesc la lumina lanternelor şi culcă la pămînt toată familia. Se declanşează lupte şi succesul este împărţit. Premierul se întreabă retoric de ce poliţia nu a folosit armamentul din dotare. Apoi poliţia îşi foloseşte armele pentru a-i împuşca pe hoţii din maşini. Sau de maşini. Cu aceste maşini se transporta benzina furată, spune un căpitan de poliţie. În mod logic, un ţăran care fură dovleci este împuşcat în fund. Un poliţist este prins la fapt de seară şi bătut ca la carte de nişte megieşi deocamdată necunoscuţi. Casa unui ofiţer arde. Atentat, accident?

Tînjind să ne integrăm în Europa, realitatea capătă geometria şi consistenţa verzei de Bruxelles. Cei care pînă mai ieri regretau moartea bancului românesc au de ce se bucura. În bancuri, însă, ne puteam bate cu oricine. De zece ani, bancul românesc a murit lăsînd în urmă, nu mai puţin strălucitor şi plin de diversitate, faptul divers. Şi nici la fapte diverse nu ne întrece nimeni! De 11 ani o demonstrăm cu prisosinţă. Dar faptul divers, ca şi bancul, încearcă să ţină de foame, de carte şi de politică. În fiecare seară, la ore de maximă audienţă, într-o formă colectivă de spălare a creierelor, oamenii se strîng hipnotizaţi în faţa televizoarelor, după ce au luat o scurtă pauză după regalul de telenovele al după-amiezii. Aici şi acum pot contempla diversitatea realităţii, privindu-i în faţă pe cei zece spărgători de case de pe Valea Prahovei, pe dealerii de droguri din cartierul Titan sau pe membrii guvernului studiind serioşi încă un proiect de ordonanţă. În cîteva minute, pe nemestecate, omul se documentează asupra vieţii pe care, de multe ori, nu are vreme şi nici chef s-o trăiască. Nu e de mirare că, pentru mai toate televiziunile, cele mai importante ştiri sînt cele de interes uman. Subiectele politice irită, cele economice plictisesc. Jurnaliştii din presa scrisă trec şi ei ştirile de interes uman pe prima pagină. Iar populismul de presă transformă orice tragedie în fapt divers. Faptele diverse, se spune, vînd ziarele. Felii de viaţă, spun esteţii, din care se hrănesc şi televiziunile, şi cei pentru care condiţia umană trece prin tubul catodic.

Dar cei mai flataţi de mersul lucrurilor sînt înşişi autorii faptelor diverse. Nu cei care le scriu, ci cei care le fac stimulaţi de celebritatea care le este rezervată, vedete de-o clipă care salută cameramanii şi, implicit, publicul telespectator. Acum un an şi mai bine, Isaia Faur, un fost client al clinicilor de psihiatrie, a profitat de aerele prieteneşti pe care i le arăta fostul preşedinte şi i-a aruncat în faţă o sticluţă de cerneală. Omul a fost dus la psihiatru şi a scăpat ieftin. După alegeri, l-a îndrăgit pe noul preşedinte, el însuşi mare autor de fapte diverse. Cînd

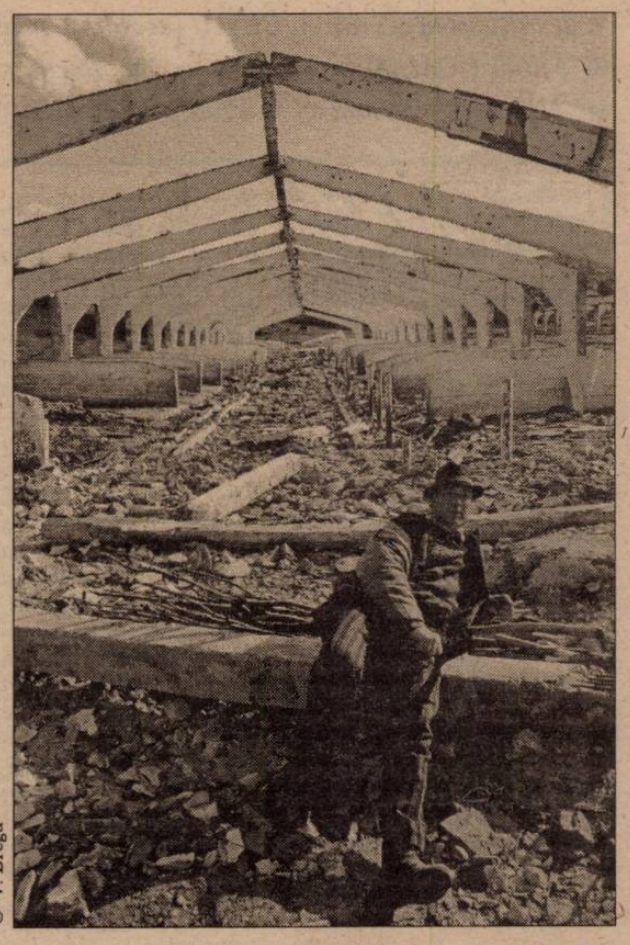

© V. Brega

acesta a început o serie de vizite prin ţară, Isaia Faur l-a urmărit de departe, monitorizat de SRI, SPP şi de jurnalişti. Cînd întîlnirea celor doi a devenit inevitabilă, preşedintele s-a dus cu mîna întinsă şi cu un zîmbet prietenos la cel mai mare fan al său. Au făcut o poză, şi-au declarat iubire, iar valurile vieţii i-au despărţit din nou. Cu psihicul şi mai zdruncinat, admiratorul de preşedinţi s-a dus să-şi viziteze noul prieten la Cotroceni. Acolo a fost ţinut pe la uşi, apoi a fost dus cu frumuşelul în stradă. Ca să-l convingă pe preşedinte să-l primească, Isaia s-a căţărat pe Leul de piatră din faţa palatului Cotroceni şi i-a cîntat toată seara prietenului său romanţe şi serenade. Pînă l-au fotografiat reporterii şi l-au săltat SPP-iştii, transformîndu-l într-un erou al timpurilor noastre diverse. Doar a făcut istorie! Poate şi pentru că trăim într-o lume în care toate tragediile tind să devină, cu ajutorul presei şi al nepăsării quasi-generale, diverse.

▲

„Tabloidul este ideal pentru ziaristul comod“

– interviu cu Valeria DORNEANU, redactor-şef la Agenţia de Ştiri Mediafax –

Cum se vede tabloidizarea presei din prespectiva unei agenţii de ştiri?

La o agenţie de ştiri, fenomenul tabloidizării se vede mai repede şi mai limpede. Întrucît noi nu scriem pentru cititori, ci pentru un client care este presa, avem imediat feed-back-ul. A doua zi, din sutele de ştiri pe care le oferim (şi alte materiale: documentare, interviuri, reportaje), constatăm că o pondere însemnată din materialul preluat ţine de zona aceasta, senzaţionalistă. Noi, agenţia, am grupat acest tip de texte într-un produs aparte, care nu intră în fluxul general şi care se numeşte „Speciale“. Aceste subiecte, senzaţionaliste, sînt cele mai comode pentru jurnalişti şi noi ne confruntăm cu acest fenomen al comodităţii colegilor noştri din presă. Tabloidul este ideal pentru ziaristul comod.

Pe lîngă comoditate, mai este şi problema proastei pregătiri, a lipsei de profesionalism.

Desigur. Tocmai m-am întîlnit astăzi cu fostul preşedinte Emil Constantinescu şi dumnealui îmi spunea tot acest lucru: că îl deranja cît era în funcţiune şi-l deranjează şi în continuare ideea de ziarist acreditat (la guvern, la Cotroceni etc.), care are o viziune foarte limitată. Pe acest jurnalist îl interesează un singur lucru – ce declară X sau Y. Şi-mi povestea, de exemplu, de cînd s-a dus la Tîrgovişte, invitat de preşedintele Ion Iliescu (împreună cu Regele Mihai), cum toţi ziariştii se buluceau pe preşedinte să-i ia o declaraţie, de altfel previzibilă, şi cîte lucruri se întîmplau în spate cu oameni din eşalonul doi-trei, cu populaţia, cu conversaţiile, cu „decorul“ şi pe nimeni nu interesa.

Deci nici măcar materialul de tabloid nu e făcut cum trebuie...

Da, jurnaliştii, dacă au un singur element din acesta senzaţional care satisface pofta de telenovelă, sînt liniştiţi. Multe din aceste subiecte, însă, tratate altfel, pot fi foarte interesante. Dacă ele ar fi urmărite în continuare, ar oferi nişte piste extraordinare, ar putea fi transformate în studii de caz şi chiar în subiecte de carte. Dar sînt lăsate în aer. Este atît de tare epicul acela, încît satisface şi atît cît e, de două-trei paragrafe. Nu sînt niciodată căutate cauzele, resorturile psihologice sau consecinţele.

Foamea de senzaţional a presei vă influenţează şi pe dumneavoatră, ca agenţie? Acordaţi unor asemenea subiecte, datorită cererii, o importanţă mai mare?

Aş fi ipocrită dacă aş spune că ne-am propus să fim serioşi, aşa cum ar trebui să fim, şi că evităm senzaţionalul. Există, de altfel, o şmecherie editorială: poţi să scrii o ştire serioasă în aşa fel încît să pară senzaţională – şi să-ţi atingi şi scopul comercial (să vinzi bine), dar şi celălalt scop: să informezi şi să sensibilizezi. Nu refuzăm, deci, senzaţionalul, dar încercăm să-l facem mai temeinic, să fie pus în context şi să avem şi urmările lui. În presa noastră, ca şi declaraţiile politicienilor, ştirile acestea sînt ca nişte planşe suspendate. Nu au legătură cu ansamblul, lipsesc conexiunile.

Aveţi cazuri de materiale cu subiecte importante, dar care nu se vînd pentru că nu sînt senzaţionale?

Sigur. Este, în Ardeal, acum, o agitaţie pe chestiunea returnării TVA-ului pentru cei care şi-au montat microcentrale de bloc; conform reglementărilor în vigoare, cota TVA-ului e zero pentru reabilitarea locuinţei – şi montarea microcentralei intră în categoria aceasta. În Ardeal foarte mulţi şi-au montat astfel de microcentrale (mai mulţi ca în restul ţării) şi în unele oraşe oamenii spun că au probleme şi nu li se restituie TVA-ul. Şi am făcut un material mai amplu despre această chestiune, documentat, cu poze – şi n-am reuşit să-l vindem. În aceeaşi zi era o ştire aruncată, despre două cadavre încurcate la morga din Braşov, pe care am găsit-o în toată presa de a doua zi. Materialul cu TVA-ul n-a interesat pe nimeni – mai fac o încercare şi mîine. După cum nu mi-a luat nimeni un portret complet al lui Arafat (un portret în care, cineva care era interesat de o anumită chestiune din biografia lui Arafat, putea să găsească totul acolo). În schimb, s-a vîndut foarte bine un reportaj despre un aşa-zis arab terorist care ar fi fost pe la Cluj şi care ar fi încercat să ia lecţii de pilotaj – un material foarte subţire şi destul de puţin acoperit.

Care credeţi că ar fi motivaţia acestei tabloidizări a presei?

Eu cred că tirania consumatorului de presă nu e atît de înspăimîntătoare cum o prezintă făcătorii de presă care spun tot timpul că sînt constrînşi să se adapteze cererii. Un jurnalist bun va găsi o soluţie să nu facă rabat de la profesionalism. Şi lucrul acesta se poate rezolva prin stil. Subiectele grave pot fi prezentate în foarte multe ambalaje. Presa de la noi, cînd se ocupă de asemenea subiecte, devine scorţoasă, pedantă sau dă verdicte. Nu trebuie să se întîmple aşa. Apoi, nu avem ziarişti cu condei – sînt cîţiva, dar aceştia scriu doar editoriale sau cărţi. Ne trebuie jurnalişti mai bine pregătiţi. Şi poate puţin mai maturi – avem, totuşi, o presă în care predomină puştimea.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

▲

Tudor Călin ZAROJANU

Autocapcana presei

În numeroase discuţii şi luări de poziţii, specialiştii şi (mai ales) băgătorii de seamă se întreabă, mai mult sau mai puţin retoric, *de ce scrie presa ceea ce scrie?* Imaginea generală este că ziariştii sînt obsedaţi să relateze *crime şi violuri*. În acelaşi timp, o armată de critici disecă *felul în care scriu jurnaliştii, veridicitatea informaţiilor, presupusele interese ascunse, deontologia profesională* şi multe aspecte legate de presa românească postdecembristă.

Lăsînd la o parte faptul că virulenţa criticilor ar merita să fie întîmpinată cu nedumerirea firească „Preferaţi presa de dinainte de 1990?“, precum şi întrebarea, la fel de naturală, dacă acuzatorii ziariştilor români au acces la presa străină şi fac necesara comparaţie cu aceasta, trebuie să observăm că nici un comentator nu încearcă să răspundă la chestiunea numărul 1: *despre ce trebuie să scrie presa?* (Îmi place să cred că acesta este unul din primele aspecte care se discută în facultăţile de jurnalism.)

Chiar aşa: despre ce trebuie să scrie presa? Înainte de decembrie 1989, răspunsul era simplu, putea să-l dea şi un copil: despre marile realizări. Să fi căzut oare jurnaliştii în extrema cealaltă, chinuindu-se să vorbească doar despre marile eşecuri?

O sistematizare se impune. În presă există, mai întîi, *informaţiile utilitare* (cursul valutar, programul de sărbători al farmaciilor, orele şi zonele în care se închid gazele), *datele specializate* (performanţele unui tip de maşină, reţete medicale şi culinare, cum ne aranjăm casa), *ştirile culturale şi sportive fără comentarii* (programul cinematografelor, ora şi locul unui vernisaj, respectiv rezultatele meciurilor). La toate acestea se adaugă editorialele, analizele, precum şi cronicile artistice.

Dacă ne-am opri aici, n-am avea pe ce temă să ne certăm şi, vorba lui Ceauşescu, ne-am putea aşeza liniştiţi la locurile noastre. Dar, mă tem, nimeni n-ar mai citi ziare şi nu s-ar mai uita la televizor. Presa ar putea fi înlocuită cu un număr de telefon tip 951, cu dezbaterile din Cişmigiu şi cu programele de sală ale spectacolelor.

Discuţiile se învîrt, însă, tocmai în jurul genurilor publicistice propriu-zise: ştirile, reportajele, anchetele, interviurile. În ordinea menţionată, materialele jurnalistice sînt dominate de curiozităţi macabre, grave infracţiuni, dezvăluiri scandaloase, mizerie, acuzaţii, pe scurt – un tablou înfricoşător. De unde provine acest tablou cred că nu se pune problema. Cu cîteva excepţii, este vorba de realitatea înconjurătoare. Excepţiile sînt date de „informaţii“ referitoare la găinile care nasc pui vii, dar şi de situaţiile în care improprietatea termenilor, informarea „după ureche“ sau lipsa unui minim bun-simţ privind ordinul de mărime al numerelor dă la iveală fantasmagorii. S-a făcut mare tapaj pe marginea acestor trăsnăi. O analiză la rece ne-ar dezvălui însă că ele reprezintă un procent nesemnificativ din ştirile de presă. Restul se referă la fapte şi împrejurări, fie ele şi oribile, dar cît se poate de reale.

Bun. Dar, dacă realităţile groaznice există, e musai să le punem în paginile ziarelor şi pe ecranele televizoarelor, să speriem copiii şi bătrînii?

Răspunsul nu este atît de evident pe cît pare la prima vedere. În afara informaţiilor seci, despre care am vorbit mai sus, presa este menită să prezinte *ne-banalul*. Cititorul vede şi singur lucrurile obişnuite, n-ar avea nici un sens să i le prezinte ziariştii (nici măcar sensul de a i le explica, „aţi văzut, da' n-aţi înţeles“; oamenii nu sînt cretini). Aria ne-banalului nu este circumscrisă, fireşte, doar lucrurilor negative, ciudate, perverse, înspăimîntătoare. Nebanalul este şi un excepţional rezultat sportiv sau ştiinţific. Dacă vom privi lucrurile fără părtinire şi fără patimă, vom concede că pentru dominanta „neagră“ a presei vina este împărţită. Pe de o parte, cele mai multe lucruri ieşite din comun în societatea românească actuală *sînt* negative – şi asta în absolut toate domeniile. Pe de altă parte, ziariştii păcătuiesc nu prin faptul că reflectă această dură realitate, ci prin acela că au căzut în propria lor capcană: de la un punct încolo, evenimentele negative nu mai sînt, vai, evenimente, deci n-ar mai merita să fie mediatizate (decît în scop educaţional, demers a cărui eficienţă este discutabilă). Un grav accident rutier, atacul unei case de schimb, o crimă – nu mai sînt de mult ne-banale, astfel încît nu se mai circumscriu celebrului criteriu cu „un om a muşcat un cîine“. Şi totuşi, dragă cititorule, dacă tu însuţi ai fi cel căruia nişte nemernici i-au spart casa şi i-au furat unica agoniseală, te-ai împăca uşor cu faptul că nu se scrie nicăieri despre asta pentru că e un fapt întrat în cotidian? Miile de oameni care bîntuie redacţiile, dau telefoane, scriu scrisori pentru a-şi povesti banalele, dar dramaticele necazuri nu se întîlnesc oare niciodată cu cei care, pentru că n-au păţit nimic, se declară satisiţi de ceea ce apare în ziare?

Autocapcana presei se manifestă însă şi la polul opus: de vreme ce faptele ne-banale pozitive sînt mult mai rare, ele ar trebui prezentate cu prioritate, atîtea cîte sînt! Cu tot tam-tam-ul şi cu spaţiul de rigoare! Nu putem închide ochii la crime şi abuzuri, dar îi putem deschide la realizările excepţionale, precum cele ale inventatorilor români, care, de doi ani la rînd, „rad“ toate premiile la saloanele internaţionale de profil. Aceasta este o ştire mult mai tare decît aceea că un poliţist şi-a tras vilă!

Vorbim, însă, să ne-nţelegem, de lucruri excepţionale, de oameni care fac mult mai mult decît ceilalţi, mai mult decît li s-a cerut şi mai mult decît este datoria lor. Nu pretindeţi ca presa să laude faptul că Guvernul a alcătuit bugetul, că o fabrică de ciment a produs ciment sau că poliţiştii au prins cîţiva infractori – pentru asta sînt plătiţi, şi anume din banii noştri.

Ar mai fi un mic detaliu, numit legea cererii şi a ofertei. Foarte multă lume se plînge de duritatea imaginii prezentate de presă, dar pe la prînz nu găseşti nici un ziar pe nici o tarabă. Curiozitatea morbidă şi setea de mizeria altora există în fiecare din noi. Sigur că aici s-ar putea invoca o altă lege, cea a minimei rezistenţe, care este greu acceptabilă, în condiţiile în care presa are un rol formativ. Nimeni nu poate, însă, să formeze pe cineva dacă nu există. Or, presa n-ar exista dacă nu s-ar vinde şi de vîndut se vinde aşa cum este.

Nu este un cerc vicios. Soluţia există, este foarte simplă şi nu necesită decît un mic efort de voinţă din partea redacţiilor: ştirile „negre“ îşi pot păstra locul, asigurînd vînzarea publicaţiilor şi audienţa posturilor TV (la radio, aţi remarcat?, nu se pune problema; e un subiect de discutat pe îndelete, cu altă ocazie), însoţite de evenimentele pozitive – repet, atîtea cîte sînt, prezentate în detaliu.

Ceea ce însă mă îndoiesc că va schimba realitatea în care trăim. ▲

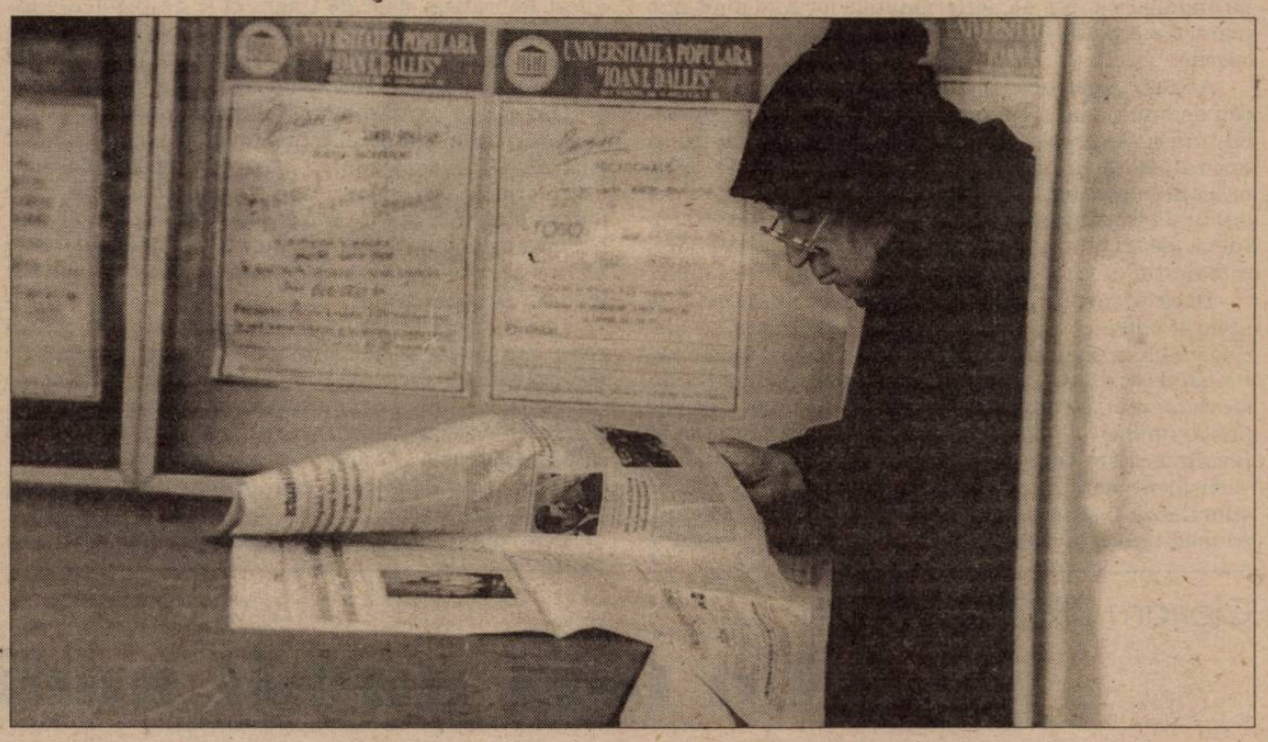

© A. Popescu

Marian CHIRIAC

De la rrom la om

Deşi a trecut destulă vreme, am foarte clar în faţa ochilor şi acum fusta roşie înflorată de sub care apar deodată două buci albe, mătăhăloase, peste care o ţigancă pe la a doua tinereţe se loveşte de mai multe ori cu palmele, în semn de dispreţ. Nu mai ştiu de ce se întîmplau toate astea, ce mi-aduc însă aminte fiind doar că femeia îşi etala posteriorul falnic plimbîndu-se prin mijlocul drumului.

De multe ori m-am întrebat de ce revăd această scenă ori de cîte ori mă gîndesc la cuvîntul ţigan. Poate pentru că asociam acestuia o imagine de om sfidător, ce trăieşte dincolo de convenţiile obişnuite, un necunoscut pe cît de misterios, pe atît de respingător.

* * *

Am în faţă rezultatele ultimului Barometru privind relaţiile interetnice. Românii, indiferent de zona unde trăiesc, ca şi maghiarii de altfel, cred despre ţigani (sau rromi, cum tinde să se încetăţenească noua lor denumire) că sînt murdari, leneşi, hoţi, dezbinaţi şi înapoiaţi. Lista atributelor negative continuă năucitor, chiar dacă procentele opţiunilor sînt ceva mai mici: delăsători, ipocriţi, proşti, ostili, superstiţioşi. Singurele calităţi amintite cît de cît sînt ospitalitatea, cumsecădenia, hărnicia şi religiozitatea.

În schimb, imaginea rromilor despre ei înşişi vorbeşte parcă de cu totul altă realitate decît cea pomenită mai sus. O treime dintre rromi consideră că ei sînt primitori şi cumsecade, în timp ce alte însuşiri relevante ale membrilor etniei sînt hărnicia, inteligenţa şi faptul că te poţi baza pe ei. Singura meteahnă asumată conştient şi în proporţie semnificativă este sentimentul de dezbinare.

Tot pe baza datelor din Barometru, reiese că cea mare parte a populaţiei majoritare crede în existenţa unei permanente stări conflictuale legată de prezenţa ţiganilor.

Nu vreau să intru în explicaţii savante asupra acestor stări şi percepţii. Nu e deloc cazul şi nici nu face obiectul rîndurilor de faţă. Vreau doar să mă revolt puţin contra tiraniei faptului divers, asupra unei imagini incomplete şi destul de deformată, dar adînc înrădăcinată şi multiplicată constant prin intermediul mijloacelor de comunicare în masă.

În condiţiile în care contactul nemijlocit dintre comunităţi se face greoi, îndeosebi din cauza reţinerilor de ambele părţi, o imagine a celuilalt (căci despre realitate nu prea e vorba) se realizează doar mediat, prin intermediul „oglinzilor“ realităţii. Deformatoare cel mai adesea, aceste oglinzi (presa scrisă şi cea electronică) nu fac decît să multiplice imagini care nu contrariază prejudecăţile şi stereotipurile. Aşa că aproape zilnic citim sau vedem ori vorbim aproape numai despre ţigani care au mai luat gîtul vreunei lebede, ce au mai buzunărit pe cineva prin autobuze, alţii care cerşesc; într-adevăr mai sînt şi unii care şi-au construit a n-şpea pagodă la acoperişul casei cu 200 mp pe nivel sau care şi-au căsătorit copiii la 12 ani, asta după ce i-au îngropat în aur.

Nu ai cum să negi că aceste realităţi există. Numai că ele au fost ridicate la rang de regulă; pe de altă parte, cred că – dacă tot e vorba să generalizăm – altele ar trebui să fie lucrurile de spus despre rromi.

Întîi de toate, comunităţile de ţigani sînt numeroase şi variate (vreo 15, dar nu există o clasificare riguroasă), formate în mare parte din persoane extrem de sărace şi fără educaţie, fără o meserie sau o sursă de venituri stabilă. Cam astea sînt motivele pentru care mulţi rromi fură şi înşeală, iar alţii umblă nespălaţi sau nu cunosc nimic despre metodele contraceptive. Pe de altă parte, unele comunităţi au încă o mentalitate tribală (femeilor li se refuză educaţia, copiii trebuie să se căsătorească doar în neamul respectiv pentru a nu înstrăina averea etc), iar altele sînt pur şi simplu dezrădăcinate. Nu în ultimul rînd, rromii trebuie acum să-şi definească propria identitate etnică (conform Barometrului, cei mai mulţi dintre ţigani se identifică drept români), să-şi unifice scrierea şi vorbirea şi să-şi afirme cultura incipientă.

O bună parte din aceste chestiuni vor începe să-şi găsească o rezolvare doar cînd rromii vor reuşi să devină coerenţi la nivel politic, cînd vor avea lideri autentici, dispuşi să pună interesele de grup mai presus de cele personale. Dar în acelaşi timp, lucrurile se pot îmbunătăţi şi dacă ceilalţi, majoritarii (gadjii, după cum sînt denumiţi) vor începe să vadă întîi de toate omul din rrom şi abia apoi infractorul. Altfel, probabil, va fi întotdeauna cineva pe care e greu să-l înţelegem şi care ne dă cu tifla, bătîndu-se cu palmele peste dos. ▲

Alfred BULAI

Dreptul la incultură

A fost o vreme cînd cea mai vizionată emisiune de televiziune era „Teleenciclopedia“. Pe vremea aceea nu vorbeam de audienţă şi nici de piaţă de televiziune ori de presă. Românii, desigur, nu puteau să aleagă prea mult, dar cu toate acestea erau fascinaţi de o emisiune de televiziune autentic culturală. Unde mai pui că ea era difuzată sîmbăta, în *prime-time*. Dacă stăm să ne aducem bine aminte, vom realiza că o sumedenie de emisiuni de televiziune vizau îmbogăţirea noastră spirituală. Culmea, multe aveau teribil de mulţi spectatori. Îmi aduc aminte de tot felul de concursuri de cultură generală de genul „Cel mai bun continuă“, cu întrebări de un nivel atît de ridicat, de ar păli băiatul ăla din zilele noastre cu miliardul lui cu tot. De fapt, erau o sumedenie de emisiuni şi de documentare, care cu siguranţă că, dincolo de conotaţiile lor ideologice, aveau puternice valenţe educative.

Pe la sfîrşitul anilor '80, puterea comunistă se pregătea să introducă învăţămîntul obligatoriu de 12 ani şi îmi aduc perfect aminte că se dădea mereu Japonia ca exemplu. Astăzi, liceul nu mai este obligatoriu şi probabil că în curînd am putea pune în discuţie chiar şi ciclul gimnazial. Putem să ne gîndim şi la faptul, poate mai important, că pe vremea aceea tinerii nu doar că erau obligaţi să facă liceul, dar erau puşi să înveţe tot felul de matematici complicate, să facă fizică cuantică, să studieze tot felul de chimii, să facă filosofie. Pe undeva este de înţeles drama multor profesori de astăzi care se plîng adesea că nivelul şcolii a scăzut, că astăzi se pretinde mult mai puţin de la elevi, iar indulgenţa faţă de performanţele lor este mult mai mare. Este posibil ca măcar parţial aşa să şi stea lucrurile.

Astăzi, „Teleenciclopedia“ nu mai are o audienţă aşa de bună, mai ales în rîndul tinerilor. Este, probabil, firesc. Asta cel puţin dacă ne gîndim la faptul că există întotdeauna o legătură strînsă între şcoală, pregătirea pe care ea o asigură şi un anume tip de registru de consum media. Nu putem însă uita nici faptul că astăzi oferta mediatică este cu totul alta şi deci este destul de uşor ca alte genuri să atragă mai mult.

Dacă părăsim lumea televiziunii şi ne îndreptăm atenţia către presa scrisă, atunci vom putea să distingem chiar mai bine genurile alternative de media. Probabil că, o dată cu ascensiunea fulminantă a *Evenimentului zilei,* cu mai mulţi ani în urmă, un nou gen de presă, implicit de media, a început să cîştige teren în România. Este vorba de un gen uşor, atractiv, de divertisment, care mizează pe senzaţional şi şocant, pe stimularea instinctelor, a dorinţelor noastre primare, pe inedit. Acesta este un fenomen mult mai general şi cu siguranţă că presa nu a făcut decît să îşi urmeze publicul, nicidecum să-l formeze. Vă mai aduceţi aminte cît de căutate erau spre exemplu calendarele de perete pe spatele cărora erau tot felul de informaţii de cultură generală de genul „ştiaţi că...“? Am rămas astăzi cu calendare care au doar fotografii drăguţe, eventual cîteva femei apetisante şi desigur date despre firma care a produs calendarul.

Prin urmare, acestă tranziţie culturală spre un gen tot mai uşor, spre divertisment, spre diversul cotidian nesemnificativ, dar şocant, este un proces mult mai general şi cred că oricine ar putea oferi multe alte exemple.

Ar părea aşadar că asistăm la o involuţie, ori poate doar la un avînt al unei culturi marginale, care slăbeşte vigoarea culturii autentice, care ne face să avem tineri tot mai slab pregătiţi, tot mai puţin competenţi, cu tot mai multe carenţe. O analiză simplă de conţinut pe greşelile gramaticale elementare făcute în lucrările de admitere la facultăţile cu foarte mare concurenţă, cu siguranţă, ne-ar da dreptate. Asta mai ales dacă am selecta doar lucrările celor care au fost admişi. Noroc cu examenele tip grilă!

Este indiscutabil că în aceste raţionamente există un aer nostalgic după părţile bune ale unei societăţi trecute. Este adevărat de altfel că orice generaţie priveşte cu un soi de scepticism generaţiile mai tinere şi întotdeauna cu o sintagmă de genul „noi, pe vremea noastră...“. Pe de altă parte, nu putem să ignorăm un lucru simplu şi teribil de evident. Genul acesta uşor nu a fost îmbrăţişat doar de tineri, ci şi de segmente extrem de largi ale populaţiei. Prin urmare, şcoala nu poate fi decît cel mult un factor, cauzele profunde ale acestor transformări se află cu siguranţă în altă parte.

Dar poate că problema cauzelor este una falsă. Dacă lucrurile stau mult mai simplu? Nu cumva genul uşor nu a fost consumat pentru simplul fapt că nu a fost oferit? Oare Adam o mai alegea tot pe Eva dacă mai existau alte surate de ale ei? Poate că pur şi simplu oferta pe piaţă s-a lărgit, iar acum avem mai multe lucruri pe care le putem alege, adică şi senzaţionalul şi ineditul şi distractivul.

Dar poate ar trebui să ne întrebăm dacă nu cumva acest gen de proces cultural este de fapt un semn de normalitate? Adică nu cumva este chiar bine ce se întîmplă? Şi mă rog, de ce ar trebui ca tinerii să studieze fizica cuantică? De ce ar trebui ca toată lumea să facă în şcoală filosofie? De ce ar trebui să ne preocupe în viaţa de zi cu zi doar ştiinţa, cunoaşterea şi cultura „autentică“?

Pentru a înţelege aceste argumente este nevoie să ne întrebăm mai întîi de ce comuniştii au investit atît în ridicarea nivelului cultural al maselor. Cu siguranţă că nu a fost acesta un act arbitrar, ci un element de politică publică, care avea un serios eşafodaj ideologic. Omul nou, propus de societatea comunistă, era nu doar un om cu un nivel cultural ridicat, eliberat de prejudecăţi şi de credinţe religioase constrîngătoare spiritual, ci era mai presus de orice un om egal cu semenii lui. Egalitarismul este reperul ideologic care fundamentează această politică educaţională. Şcoala nu pregătea oameni, ci academicieni. Populaţia trebuia să aibă nevoi spirituale înalte, ea nu avea voie să cadă în ignoranţa religioasă, în prejudecăţi sau în misticism. Toţi oamenii erau datori să aibă un nivel cultural foarte ridicat.

După 1990 s-a mai produs astfel un eveniment semnificativ. Nu doar că au apărut genuri noi, inexistente anterior, dar societatea românească scăpată de sub chingile egalitarismului a început să îşi accentueze tendinţele de stratificare. Diversele categorii sociale au început să se diferenţieze tot mai mult, diferenţele au început să conteze mai mult decît asemănările. Nu este absolut deloc normal ca toţi tinerii să facă filosofie, aşa cum nu este deloc normal ca oamenii să alerge după articole sau emisiuni ştiinţifice sau culturale. Faptul divers ca pilon al consumului mediatic, pentru o mare parte a populaţiei, este o condiţie, nu doar a normalităţii, ci şi a libertăţii. Da, există un drept legitim al populaţiei de a consuma ceea ce doreşte. Dreptul de a consuma acest gen rău famat de cultură marginală tocmai a fost cîştigat şi ar fi păcat să fie pierdut.

Lucrurile nu stau atît de tragic. Cu siguranţă, partea de populaţie acaparată de acest gen nou mediatic este destul de mare. Probabil că ar trebui să ne gîndim şi la diverse consecinţe negative pe termen lung. Cred însă că atitudinea contemplativă, a deplîngerii unor evoluţii sociale şi culturale de amploare nu este o soluţie. Cred că intelectualii „iluminişti“, care ţin cu tot dinadinsul să ridice nivelul cultural al celor mulţi, ar trebui să inoveze, să îşi schimbe metodele şi mai ales instrumentele, adică, într-un cuvînt, să se adapteze la aceste evoluţii. Contemplarea trecutului nu poate niciodată să fie o soluţie pentru prezent.

Orice accentuare a stratificării sociale, pe de altă parte, este benefică pentru societate. Este normală şi chiar corectă. Din păcate, ea poate fi şi dureroasă, ea poate fi însoţită şi de multe lucruri care nu ne plac. Dar aceasta este esenţa diferenţei dintre egalitarism şi diversitate.

▲

Ciprian CIUCU

Un tort numit audienţă

Moarte (suspectă, tragică, în condiţii ridicole, accidentală, sinucideri etc.), sexualitate (viol, incest, perversiuni), violenţă (bătăi, crime, jafuri, lupte de cîini etc.), droguri, infracţiuni, ţigani ameninţători, alienaţi mintali ş.a.m.d. Acestea sînt cuvintele-cheie cu care îmi propuneam să încep articolul. Nu îmi veneau cu uşurinţă în minte, aşa că pentru a-mi căpăta inspiraţia mi-am propus să vizionez ştirile de la ora 17,00 de la două posturi de televiziune. Nu am avut nevoie de inspiraţie, deoarece mi-au fost servite pe tavă de prezentatorii sau corespondenţii locali ai celor două televiziuni, din toată ţara. Le-am notat şi le-am enumerat mai sus. Primul gînd care mi-a venit în minte a fost acela că indivizii de la CNA sînt uşor de păcălit. Din moment ce televiziunile se iau la întrecere în a-şi etala cerculeţele, triunghiuleţele şi pătrăţelele şi în momentul difuzării unor filme care de multe ori au substraturi educative, în care „binele“ învinge „răul“, de ce oare nu le etalează şi în momentul în care în mod clar expus şi explicat „răul“ este deasupra „binelui“. Este vorba despre subiecte tari care aduc, se pare, audienţă. Dacă aşa e, eu personal dacă aş fi producător le-aş căuta, vîna şi arunca în spaţiul public, pentru a-mi asigura un procent mai mare din felia de tort numită *audienţă* cu blat de *rating* şi glazură de *sharing*.

Şi în acest domeniu, se confirmă că raţiunea de a fi a regulilor este aceea de a fi încălcate sau ocolite. Aşa că producătorii au găsit soluţia: difuzarea subiectelor tari în ambalajul ştirilor. Dar de ce ne deranjează chestiunea asta pe noi? Oamenii îşi fac treaba, cîştigă audienţă, noi ne uităm sau nu, şi viaţa merge mai departe. Probabil că ne deranjează deoarece din toate formele de emisiuni televizate au ales tocmai ştirile pe care, dacă nu greşesc, cei mai mulţi dintre noi le dorim serioase, respectabile şi de încredere. Acestea trebuie să îndeplinească cîteva criterii care să le facă să fie ştiri, nu numai un generic cu titlul de ştiri şi un format ce conţine tipicul de ştiri, bazat pe reportaje, anchete, transmisii de la faţa locului, comentariul crainicilor etc. Conţinutul trebuie să fie de aşa natură, încît să se poată emite pretenţia de a fi o ştire.

Dacă se vrea ştire, conţinutul e bine să fie apropiat de interesele generale ale publicului, să fie cît mai impersonal şi degajat de elemente emoţionale, valoric dar nu valorizator, să se bazeze pe utilitatea informaţiei şi nu pe impactul afectiv al acesteia, să conţină informaţii care prezintă interes pentru grupuri largi de oameni, să prezinte evenimente importante care afectează existenţa unui număr mare de oameni, chiar dacă sînt la sute de kilometri distanţă, deci să prezinte semnificative caracteristici cantitative şi cognitive. Emisiunile ce îşi arogă pe nedrept genericul de *ştiri* se bazează în mod prea evident pe demersul afectiv al mesajului, pe indignarea, frica, compasiunea, poate chiar lacrimile telespectatorilor, care se identifică de cele mai multe ori, fără voia lor, *cu victimele acestor ştiri*. O altă caracteristică care lipseşte, şi o simplă analiză de conţinut o poate confirma, este lipsa informaţiei care să intereseze direct pături largi de cetăţeni. Ştirile acestea prezintă întîmplări şi evenimente de o violenţă foarte variată în care au fost prinse puţine persoane. Doi s-au bătut, s-au omorît, sau o familie a pierdut ceva sau pe cineva într-un incendiu, pare banal. Sună insensibil, nu-i aşa? Nu ne interesează, deoarece chestiunile acestea nu au ce căuta la ştiri.

Se poate contraargumenta că şi televiziuni de prestigiu, precum CNN-ul, prezintă ştiri cu războaie, cutremure, inundaţii, accidente, atentate teroriste ş.a.m.d., care conţin violenţă, dar ştirile lor ţin întotdeauna seama de criteriul cantitativ: interesează grupuri largi de oameni. Nu vînează senzaţionalul doar de dragul senzaţionalului ambalat apoi sub formă de ştire.

Se ştie că ştirile sînt asimilate în măsura în care publicul este interesat de informaţiile date şi că de cele mai multe ori ceea ce rămîne în urma vizionării acestora sînt atitudinile care se formează sau sînt induse în momentul prezentării, determinat de modul în care sînt prezentate acestea. Astfel, după ştirile de la ora 17,00 nu rămînem decît cu fricile şi indignarea noastră, informaţia prezentată acolo folosind doar producătorilor, care fac uz de ea pentru a-şi menţine audienţa. Întrebarea legitimă este: noi, telespectatorii, sîntem supuşi tiraniei faptului macabru sau vizionăm ştiri. Genericul anunţă că ştiri. Începem să avem reprezentări confuze asupra a ceea ce înseamnă ştiri. „Acestea sînt ştirile prezentate comunităţii, trebuie să mă afecteze“, deducem fiecare. *It's a wild world out there.*

Discuţia este veche şi nu poate fi continuată în lipsa unor studii referitoare la spaţiul românesc elaborate de psihologi, experţi în comunicare, CNA, oameni de televiziune etc. Îmi permit să adresez o provocare tuturor acestor experţi pentru a putea continua discuţia. Are oare vreun impact negativ asupra societăţii această abordare a producţiilor TV?

Nu vreau să cad în extrema cealaltă şi să susţin punctul de vedere al regretatului Iosif Sava spunînd că televiziunile trebuie să îşi asume un rol educativ în momentul în care se adresează maselor, dar măcar lăsaţi-ne ştirile domnilor/doamnelor producători.

▲

Vlad PETREANU

Povestea iepurelui care a fugit de acasă pentru a se face star TV

„Înainte de a ne lua la revedere, doamnelor şi domnilor, iată acum o ştire de ultimă oră: membrii familiei X. din orăşelul Y., comitatul Z., sînt în pragul deznădejdii, după ce iepuraşul mezinului a dispărut noaptea trecută din coteţul său din spatele casei. Comunitatea locală s-a mobilizat şi a pornit în căutarea favoritului familiei. Nu se ştie deocamdată dacă la originea dispariţiei stă o mînă criminală sau dacă este vorba doar de tentaţia aventurii pentru acest mic animal care, ajuns la vîrsta de 6 luni, a pornit să descopere lumea pe cont propriu. Corespondentul nostru din zonă a urmărit pentru dumneavoastră evenimentele din Y. şi este gata să ne ofere mai multe amănunte.“

Milioanele de telespectatori ai principalei emisiuni de ştiri a BBC trebuie să fi rămas cu gura căscată şi ceaşca de ceai la jumătatea drumului cînd, în urmă cu aproape 20 de ani, prezentatorul numărul 1 al regatului chiar şi-a informat telespectatorii despre drama unui biet iepure fugit de acasă. Pentru prima dată în existenţa sa, postul de televiziune cu buget de 1 miliard de lire sterline pe an, cu mii de angajaţi, cu un cod intern de conduită de 500 de pagini, ei bine, tocmai BBC, care n-ar întrerupe emisia nici pentru a anunţa o explozie nucleară în centrul Londrei fără confirmări din trei surse independente, căzuse în ispita dulcelui derizoriu al faptului divers. Ce-o fi provocat cedarea?

Ne putem închipui că, pentru producătorul general al ştirilor din acea seară, fusese o tură de coşmar. Un sumar subţire, niscaiva evenimente *soft,* poate o suprapunere nefericită a concediilor reporterilor de calibru, unul-două incidente tehnice care ruinaseră puţinele filmări ale zilei, toate vor fi dus la un desfăşurător plin de găuri, care nici umflat cu pompa nu acoperea spaţiul de emisie. Povestea iepurelui a devenit, astfel, un petic, un material de umplutură. Se mai întîmplă.

Sau poate, cine ştie, producătorul general tocmai fusese dat afară, aşa că s-a gîndit ca, în loc de adio, să răstoarne călimara plină în capul şefului cîinos care-l lăsase fără pîine. Ce putea fi mai nimerit decît un reportaj care să provoace hohotele dispreţuitoare ale colegilor de breaslă? Pune ştirile BBC să relateze despre iepuri trişti şi înveseleşti toţi detractorii.

Sau, în fine, poate că producătorul general era un doar un băiat isteţ, sătul de scrobeala pusă-n undă seară de seară de BBC, templul tuturor televiziunilor, standardul profesional al jurnaliştilor de pretutindeni, făclia morală a naţiei. Dă-le telespectatorilor o poveste, cu emoţii şi suspans, şi s-ar putea să le placă mai mult decît comunicatele de război.

Adesea, criza dintr-o redacţie de ştiri aflată în pană de subiecte naşte idei minunate. Vorbind prietenos şi credibil din tubul catodic despre dispariţia unui iepure, prezentatorul numărul 1 al BBC nici n-a ştiut ce declanşează. Momentul de stupoare naţională s-a transformat într-un vîrf de audienţă şi, pe cale de consecinţă, într-un serial de ştiri de mare succes: „The rabbit story“. Timp de aproape o săptămînă, echipele BBC au căutat urmele patrupedului pe toate peluzele şi prin toate cotloanele micului orăşel, au intervievat martori, au reconstituit evenimentele, au centralizat informaţii şi au încurajat familia disperată. Cînd, într-un climax naţional, iepuraşul a fost găsit, imaginile cu mezinul familiei strîngîndu-l în braţe au provocat lacrimi de fericire, suspine de uşurare şi, evident, un nou rating record.

BBC a tras învăţămintele de rigoare. De 20 de ani încoace, prăjiturica faptului divers face mereu parte din meniul şedinţelor de sumar şi, ca orice desert care se respectă, încheie festinul ştirilor. Genul „The rabbit story“ a devenit terminatorul subiectelor de o gravissimă importanţă – deci de o maximă plicticoşenie – pe care le degajează sec la Marele Coş, doar pentru a-şi face loc în desfăşurător.

Reţeta, care nici măcar n-a fost inventată de BBC, funcţionează oriunde, cu opţionalele cerute de client. Unii se-nmoaie la povestioare cu pui de animale şi pui de oameni, alţii cad pe spate văzînd recorduri inutile stabilite de concetăţeni frenetici, alţii frisonează cînd văd sînge şi simt violenţă. Faptul divers cucereşte publicul şi susţine afaceri. Pretutindeni, gazetele de fapt divers au tirajul cel mai mare. Emisiunile calate pe fapt divers au cei mai fideli telespectatori. Agenţiile de presă livrează fluxuri dedicate faptului divers. În toată lumea, mii de reporteri caută cu înfrigurare, culeg, editează şi transmit fapt divers. Industria faptului divers duduie pe 5 continente, inventează, umflă, asamblează, lustruieşte, ambalează şi vinde cu profit, minut de minut, o uriaşă cantitate de sentimentalism derizoriu, care ne face pe toţi să ascultăm, să ne uităm, să plîngem, să rîdem, să trăim emoţii.

Fă publicul să rîdă şi l-ai cucerit. Fă-l să se oprească o clipă, să se mire, să fie fericit sau de-a binelea disperat pentru soarta cine ştie cărui iepure bezmetic – n-are nici o importanţă, tot ce-ţi trebuie este să-i abaţi gîndul de la blestemata de telecomandă, de la acel cumplit buton care te aruncă din casa lui înapoi în eter şi de acolo direct în stradă, în şomaj.

Fă toate astea în mod profesionist şi atunci, în clipa de neatenţie pe care ai provocat-o, publicul va înghiţi şi cîrligul din rîmă: pauza publicitară.

Sau poate credeaţi că nu-i nici o şmecherie să te ocupi de fapt divers.

▲

Mic glosar televizual

rating – procentul din televizoarele existente care sînt deschise la un moment pe o anumită emisiune.

share – procentul din televizoarele deschise la un moment dat care sînt pe o anumită emisiune

target – public-ţintă, publicul avut în vedere de o anumită emisiune

prime-time – perioadă de maximă audienţă (la noi, între orele 19,00-23,00)

Conţinutul jurnalelor televizate pe principalele canale comerciale americane, ABC, CBS, NBC, care atrag 45% din audienţă (înainte de 11 septembrie): informaţii de interes general – 45,5% din timpul alocat, 14,1% afaceri, 4,2% – ştiinţă şi tehnologie, 11,7% – fapt divers, consum, sănătate şi sexualitate – 19,7%, celebrităţi – 4,7%. După 11 septembrie, ştirile de interes general au ocupat 80,2% din timpul de emisie repartizat, iar ştiinţa şi tehnologia – cu informaţii despre ameninţarea bacteriologică – au reprezentat jumătate din ceea ce a rămas.

aduse cu poşta

Vox populi

Într-o ţară, precum România, a faptului divers, viaţa fiecăruia nu este altceva decît fapt divers, într-o ţară în care lucrurile neobişnuite, grave, strigătoare la cer sînt expuse şi tratate ca simple fapte diverse, viaţa fiecăruia nici nu poate fi altceva decît un mărunt, nebăgat în seamă, fapt divers. Cum vine libertatea asupra unui popor îmbolnăvit de minciună, scepticism, nepăsare? Cum este tradusă libertatea de către un popor obişnuit cu cancerul comunismului?

Pentru un astfel de popor, libertatea vine, prin intermediul unui delir comun – chiar de manipulat – cu vărsare de sînge. Cum este ea, iniţial, tradusă de către acelaşi popor? Prin „Moarte intelectualilor“ şi prin „Noi muncim, nu gîndim!“. Libertatea căpătată este imposibil de asumat drept *ceea ce este* de către acest popor bolnav. Drept care, este, în continuare, tratată ca un fapt divers, în numele căruia toată lumea a înţeles că trebuie numai să ceară şi, implicit, să primească. Acestui popor, după revoluţie, i s-a oferit şansa (în repetate rînduri) unei totale dezmeticiri, unei drastice scuturări de „ceea ce a fost“, în speranţa naşterii a „ceea ce ar putea fi“. Cu siguranţă vă amintiţi de lista celor 10 intelectuali români care, urgent, trebuia împuşcaţi pentru ca ţara să intre în normalitate. Acest cutremurător lucru nu a zguduit, aşa cum ar fi fost firesc, românimea canceroasă. Drept care evenimentul a trecut ca un simplu fapt divers. De altfel, cum să aştepţi reacţii normale atunci cînd ele vin din patologic? Oare nu trebuie, mai întîi să te întrebi dacă societatea mai poate fi vindecată? Şi, mai ales, cum? De către cine? Ce e de făcut atunci cînd conştiinţa publică dă repetate semne de moarte? Cum i se poate administra oxigenul de care are nevoie, dar pe care, constant, îl refuză? Conştiinţa publică este reflectată de ceea ce se dovedeşte a ieşi din suma conştiinţelor conducătorilor aleşi. (Să nu uităm că Vadim Tudor era la un colţ de a ieşi învingător în alegeri...!!!) E firesc ca un popor bolnav să-şi aleagă conducători bolnavi – ziarele sînt pline de „fapte diverse“ în acest sens; ştirile tuturor televiziunilor, la fel. Şi totuşi, ce oare se mai poate face întru normalitate? Stau şi mă întreb, dar sînt prea plăpîndă pentru un răspuns totalizator. Îmi rămîne la îndemînă – ca tuturor, de altfel – revolta interioară. Ultima oară cînd m-am revoltat a fost (culmea!) din pricina unei scrisori a unui cititor publicată în *Dilema,* căruia domnul Teodor Baconsky îi răspundea. Şi nu atît scrisoarea m-a revoltat, cît o frază a respectivului, care se referea la filozofii români în viaţă, care „se resemnează să proclame *sfîrşitul sensului* şi falimentul necesităţii, nu înainte de a-şi încasa cuminţi lefurile din universităţi, drepturile de autor şi *celelalte impozite pe genialitate*“ (s.m. – I.P.) Speram, din partea celor cu pricina, la o reacţie pe măsură. Ba chiar visam stîrnirea unei polemici, presimţind desfătările ce aveam să le trăiesc preţ de cîteva numere, lecturînd reacţiile „împricinaţilor“. Cumplită mi-a fost dezamăgirea cînd, în următorul număr, nu am găsit *nimic.* Absolut nimic. Dar cît de absolut nimicul ăsta... Şi m-am întrebat: „Dar, oare, nu *tocmai* filozofii sînt cei ce au dreptul la o tăcută înţelepciune?“ Şi iarăşi nu am ştiut ce să-mi răspund. Incapacitatea noastră de a mai avea reacţii se reflectă în incapacitatea de a face diferenţa între faptul grav şi faptul divers; între normalitate şi patologic; între bine şi rău, în cele din urmă. Aş vota cu toată fiinţa pentru o lege care să oblige românul să treacă, de cîteva ori pe an, prin cabinetele psihanaliştilor. Nenorocirea este că nici dintre aceştia nu avem mai mulţi decît numărul degetelor de la o mînă. Şi cum o asemenea lege în veci nu se va vota, mă întreb: „Oare nu tocmai faptul divers este tot ceea ce meritäm?“ Amin.

Ioana PETREA
Covurlui 22, Ploieşti

▲

© S. Ivanoschi

Andrei PLEŞU

Privirea lui Horia Bernea (II)

În cartea despre Roma, apar cîteva din temele „centrale" ale lui Horia Bernea. *Tema materialităţii* în primul rînd. Horia socotea că nu există împlinire în nici un plan al vieţii fără o bună relaţie cu materia. „Cultura – de pildă – este o justă raportare la materie". E o formulare extrem de curajoasă şi paradoxală în aparenţă, pentru că dă de ruşine toate piruetele diafane pe care le fac unii atunci cînd aud de idei, de artă, de lucrurile spiritului în genere, ca şi cum ar fi vorba de lucruri fantomatice, aburoase, unde nu au loc decît ohtături şi leşinuri. Adevărata cheie de interpretare a unei opere e, după Horia Bernea, materialitatea ei. Sînt în carte pagini superbe despre materialitatea Romei, a zidurilor, a vegetaţiei ei, a picturii romane şi aşa mai departe. Foarte prezentă în carte este şi *tema spaţiului mediteranean*, unul dintre reperele curente ale lui Horia. Acest spaţiu este fenomenul originar al culturii europene. Apare în sfîrşit *tema suprapunerilor*. Roma este un imens palimpsest. Pe Horia îl amuză să remarce şi să comenteze straturile care se percep în fiecare dintre monumentele, peisajele, obiectele oraşului. Totul este o stratificare de episoade şi de stiluri diverse, de soluţii dezinvolte, care stau bine împreună, au o coerenţă dată tocmai de geniul unificator al Mediteranei. Tema aceasta devenise, la Horia Bernea, şi o problemă tehnică. Felul cum îşi construia spaţiul pictat, felul cum punea culoarea pe pînză beneficiau de pe urma unei întregi experienţe şi teorii a straturilor, a suprapunerilor. Ele trebuiau să dea preţiozitate imaginilor, şi nu culoarea pusă direct, opulent, nemijlocit pe pînză.

Apare apoi tema includerii în operă a *hazardului*, a *improvizaţiei* pe care o experimenta într-un mod aparte: ascultînd jazz mai cu seamă. Horia vorbeşte în cîteva rînduri despre felul cum se nasc ansamblurile printr-o mimare subtilă a hazardului. Geniul „este o simulare laborioasă a hazardului". El dă exemplul pietei San Pietro, care pare să fi coborît acolo direct de pe planşetă, faţă de Acropole, care pare să fie aruncat pe celebra colină la întîmplare şi care, din cauza asta, are o forţă, un impact mult mai mare. În sfîrşit, Horia vorbeşte despre relaţia lui cu *noutatea*. E şi aceasta o temă foarte importantă a firii lui. Preocupat să fie corect situat între tradiţie şi modernitate, el spune expres: „la vîrsta de aproape 60 de ani, mă împac în continuare foarte bine cu ideea artei de ultimă oră". Horia Bernea se simte mereu „actual". „Îmi place să am un contact permanent cu noul şi cînd mă satur", spune el, „mă duc la biserică. Acolo însă nu vreau să văd nimic nou. Dacă şi acolo dau peste inovaţii, peste noutăţi, lucrul acesta mă indispune." Reţin o vorbă extraordinară a lui Horia despre raportul dintre Biserică şi noutate: „Biserica nu trebuie să preia noul într-un mod mimetic şi mecanic, dar nu trebuie nici să-l combată. Biserica trebuie *să instituie* noul." Aceasta e misiunea ei, la care, probabil, nu se reflectează suficient.

Aş aminti în încheiere un lucru. Îl spunea şi Gabriel în textul pe care i l-a dedicat lui Horia Bernea în ultima lui carte: Horia era mereu supărat că nu stăm destul de vorbă. Mereu dădea telefon şi spunea: „cînd vorbim domnule şi noi odată?!" Mergeam uneori la el, veneam acasă şi ne suna anume ca să ne spună: „iar n-am vorbit!", după ce stătusem şase-şapte ceasuri împreună. Acum, dacă stau să mă gîndesc, nu aveam în fond ce vorbi. Eram în toate cele de acord, perfect de acord. Nu era nimic de dezbătut. Puteam, cel mult, să ne facem semne complice, ştiind că ne aflăm în acelaşi spaţiu, că avem aceeaşi situare în privinţa lucrurilor importante. Cred, pînă la urmă, că am vorbit exact cît a trebuit şi că, în timpul pe care l-am petrecut împreună, ne-am bucurat deplin de bunătatea darurilor lumeşti pe care el ştia să le orchestreze atît de bine. Am să adaug un lucru care poate să sune scandalos. Nu mi-e dor de Horia Bernea. Eram obişnuit să am cu el un raport în care despărţirile jucau un mare rol. Înainte de 1989, lipsea, uneori, foarte mult timp. Fie că avea o bursă undeva în Franţa, fie că mergea să lucreze la mănăstiri... Eram obişnuit ca, perioade lungi de timp, el să fie absent. Cînd era el în Bucureşti, s-a întîmplat de cîteva ori să fiu eu cel plecat pentru o vreme. M-am obişnuit cu aceste despărţiri şi am uneori sentimentul că şi despărţirea de acum e, ca şi cele dinainte, o despărţire care se va termina la un moment dat, aşa cum s-au terminat toate despărţirile de pînă în '89. O să găsim cu siguranţă prilejul de a ne reîntîlni. O să luăm iarăşi un aperitiv cu icre şi ţuică, un vin bun şi o să împărtăşim laolaltă o pedeapsă sau, poate, o mîntuire comună.

Nu am spus nimic despre Teodor Baconsky pentru că am vrut să dedic seara aceasta în primul rînd lui Horia. Dar dacă nu era Teodor Baconsky, nu aveam ocazia s-o fac... ▲

Anca MANOLESCU

Plimbări romane, intuiţii romane

Roma Caput mundi, cartea de preumblări, dialoguri şi imagini alcătuită de Horia Bernea şi Teodor Baconsky (Humanitas, 2000) împacă genuri de discurs pe care, ca să fie respectabile, ne-am obişnuit să le disjungem. Ea împacă întrebările şi tematica profesionistului cu delectarea şi eseul, cercetarea de teren cu participarea entuziastă, observaţia „tehnică" cu intuiţii referitoare la adîncimea şi aventurile tradiţiei. Un pictor, pentru care privirea – îndelung cultivată din punct de vedere plastic şi spiritual – e mijlocul esenţial de percepţie, de judecată, de cunoaştere, şi un antropolog al religiosului parcurg împreună Roma sacră. Roma sacră nu înseamnă aici doar Oraşul creştin, cu vîrstele istoriei şi artei sale religioase. Roma sacră înseamnă, pentru cei doi, unul dintre acele spaţii centrale ale Europei (dacă nu chiar spaţiul ei emblematic de configurare), unde moduri de întrupare a Spiritului (pre-creştine şi creştine, afirmat religioase ori nu) au izbutit să comunice, să preia experienţa antecesorului şi s-o dezvolte ori, dimpotrivă, să rateze spectaculos această întrupare într-o proliferare de forme explicite, însă vide. Sigur că discuţia lor porneşte şi revine mereu la tematica creştină, sigur că perspectiva creştină e cea care conduce comuna lor interogaţie, dar, tocmai pentru că e o perspectivă spirituală autentică, ea e mereu în stare să recupereze performanţele celor vechi ori ale celor străini, să descopere afinităţile lor de profunzime cu creştinismul. Horia Bernea: „Trebuie să fi fost ceva în raportul (latinilor) cu sacrul, în sistemul lor «teologic», să spunem, care avea o forţă copleşitoare şi care i-a făcut capabili să creeze legi, ierarhii, ordine. Ceea ce mă interesează în acest exemplu nu e atît problema forţei lor de cucerire şi de organizare, cît problema creativităţii şi ritmul ei. Egiptul este, în această privinţă, la fel de uimitor... Brusc apare o civilizaţie de o forţă copleşitoare, de o totală desăvîrşire. Iar apoi, timp de trei mii de ani, lumea aceasta nu face decît să reia, să refacă, să repete ceea ce configurase deplin în perioada ecloziunii ei... O experienţă extrem de intensă şi de înaltă a sacrului, o instaurare teologică a determinat această bruscă izbucnire. Un exemplu similar îl dă, de altfel, şi islamul. Pentru creştinism lucrurile nu mi se pare că stau altfel. Marea doctrină creştină s-a formulat aproape în totalitate în primele patru secole. Or, în perioada aceea, tot ce făceau oamenii era, într-un anume fel, teologie, era comunicare vie cu divinul. Din punctul acesta de vedere am putea înţelege ce înseamnă organicitatea unei civilizaţii. Sînt mari momente în care esenţialul poate fi formulat pentru că e trăit integral, pentru că îşi pune tiparul pe toate domeniile realului."

Roma pe care o parcurg, o observă şi o întreabă cei doi este, mai cu seamă, Roma care pune în spaţiu un asemenea moment originar, organic, integrator. E vorba despre un moment databil desigur (oraşul primelor veacuri creştine, ce pot fi prelungite pînă la finele primului mileniu, perioadă în care „stilul creştin" rămîne integru, nedivizat, în acelaşi timp „ortodox" şi „catolic"). Dar e vorba mai ales despre o atitudine spirituală şi o atitudine creatoare pe care o poţi sesiza în teren, o poţi studia şi, mai cu seamă, o poţi *interioriza*, o poţi *reînvăţa*. Pentru Horia Bernea, însoţit cu deplin consimţămînt de mai tînărul său prieten, a te plasa în cîmpul propriei tradiţii înseamnă a încerca să recuperezi capacitatea atotmodelatoare a tradiţiei, să devii conştient de modalităţile prin care – în efuziunea lui primă – Spiritul informează toate lucrurile unei lumi. În acest sens, faptul că ei îşi propun să privească oraşul mai ales din perspectivă creştin răsăriteană (ortodoxă, bizantină...) iese limpede din categoria opţiunilor confesionale. Ei încearcă astfel să regăsească unghiul şi tipul de experienţă proprii acelei „perioade de ecloziune" în care creştinismul era unanim instaurator, în care toate domeniile realului erau irigate de Logos.

Există desigur, în această încercare, o tensiune care dă de altfel substanţa aş zice „dramatică" a dialogului. Pe de o parte, s-ar putea obiecta că cei doi – şi cititorul împreună cu ei – stau doar în faţa *urmelor* acelei perioade aurorale, pot fi doar spectatori ai unei integrităţi şi ai unei ordini revolute, parcurgînd *îndărăt* şi *cultural* istoria formelor creştine, că ei asistă la lumea coerentă a începuturilor de pe ţărmul unei lumi şi unei culturi în care diversitatea tinde să devină entropie. Şi că, prin urmare, contactul cu momentul solar al tradiţiei e unul mediat, secund, ce nu poate face abstracţie de suita experienţelor intelectuale şi artistice care au modelat omul european. Pe de altă parte, însă, amîndoi ştiu că tradiţia nu se reduce la transmitere culturală, că există o *actualitate* a depozitului prim al tradiţiei care trece prin vremi şi poate fi regăsit în orice moment, cu mijloacele specifice acelui moment. Între aceste două dimensiuni ale tradiţiei se mişcă interlocutorii, iar miza dialogului lor, a întrebărilor lor stă în faptul că orizontala culturală a tradiţiei e abordată mereu din perspectiva verticală a tradiţiei, a actualităţii ei atemporale. Horia Bernea: „Ce-i mereu proaspăt în contemplarea Romei?! Ce-i mereu viu în aceste ansambluri de relicve, ce-i netrecător şi dătător de viaţă? Reacţionez atît de plin din cauza pregătirii mele «culturale», a programării la care sînt supus prin formaţie proprie? Nu există oare ceva rămas din acel impuls originar ce palpită de-a lungul secolelor din porunca lui Dumnezeu?..."

Imaginile care dialoghează, la rîndul lor, cu textul trimit spre aceeaşi dublă dimensiune: fotografiile lui Horia Bernea expun vechimea romană şi creştină; alături şi în coerenţă cu ele, picturile lui reorganizează realul în funcţie de cîteva forme şi simboluri sacre esenţiale. Împreună, cele două tipuri de imagini ne propun adîncimea tradiţiei solidară cu prospeţimea ei.

Cîteva cuvinte despre modul de alcătuire a cărţii, despre eleganţa cu care se propune ea cititorului. Teodor Baconsky a izbutit să o construiască astfel încît substanţa vie a dialogului itinerant să fie încadrată de o elaborată şi utilă „montură". E vorba, pe de o parte, de eseurile lui introductive şi finale, de perspectivă antropologică, ce situează întrucîtva – cu competenţă studiosului şi angajarea omului de credinţă – tema secţiunii respective; ele ritmează cele şapte „zile" ale plimbărilor romane. E vorba apoi despre numeroasele note, erudite şi suculente, referitoare la peisajul, construcţiile, artele şi artiştii Romei, la teologi, principi şi mecenat, la viaţa, trecută şi actuală, a oraşului. Expresivitatea abruptă a imaginilor romane decupate de Horia Bernea primeşte astfel un delectabil complement. Reflecţiile lui Teodor Baconsky, retrase în marginea dialogului dau prima dovadă a eficacităţii lui. Stîrnit de temele şi intuiţiile lui Horia Bernea, el le preia pe cont propriu, se întreabă cu insistenţă asupra destinului ortodoxiei în lumea post-modernă, asupra raportului între generaţii, asupra modurilor de prezenţă publică eficace pe care creştinismul le poate adopta. Pe de altă parte, în cîmpul dialogului, el ştie să rămînă o voce stimulativă, fără a deveni prea sonoră, ştie să întrebe priceput şi să insiste pînă în punctul în care răspunsul capătă rotunjime. Pentru intuiţiile lui Horia Bernea, ce ţin de libertatea, de autenticul, de actualitatea tradiţiei, Teodor Baconsky e un interlocutor adecvat. Un interlocutor animat de admiraţie şi pricepere.

La Muzeul Ţăranului, cei care au admiraţie (şi poate o oarecare pricepere) faţă de muzeografia lui Horia Bernea au dificultăţi în a se face auziţi. Nici chiar de Horia Bernea nu se prea mai aude. De curînd a fost deschisă o nouă secţiune, pe care el aproape o finalizase, unde încerca să pună în spaţiu, nu măsura, cumpănirea *cool* a alcătuirilor ţărăneşti (pledată în secţiunile de pînă acum), ci *forţa* construcţiilor legate de muncă. O moară – uriaşă ca o dihanie geometrică – invadează spaţiul sălii, lipeşte vizitatorul de pereţi, îl copleşeşte. Sigur că, pentru realizarea efectivă, el a colaborat cu o echipă conştiincioasă de muzeografi. Dar, în discursurile de inaugurare ale directorilor muzeului, nu s-a pomenit nici un cuvînt despre autorul proiectului, ca şi cum sălile acestea – declarate componente ale unei „noi etape a muzeului" – s-ar fi născut în absenţa lui Horia Bernea. Să fie Horia Bernea atît de uşor de uitat? Să fie noutatea muzeografiei propuse de el atît de uşor de depăşit?

Materie, materialitate, întrupare

De fiecare Crăciun, am o vagă senzaţie de descurajare. Respect, ca mai toată lumea, comportamentul sărbătorii: particip la reuniuni de familie, gătesc şi mănînc sarmale, mă bucur de cîntările vecerniei şi de slujba de la Stavropoleos, încerc un mic efort interpretativ în jurul textelor Evangheliei. Dar ştiu că, în fond, recurg la o atitudine în mare parte culturală pentru a face faţă sărbătorii. Simt că sărbătoarea Naşterii şi sensul ei inaugural – de prezenţă iradiantă a Logosului în imediatul lumii – rămîn încă, pentru mine, de captat.

Pentru Horia Bernea, în schimb, tema întrupării era axul unei teme mai largi, care în ultimii ani devenise, în ce îl priveşte, decisivă, omniprezentă: tema materialităţii. În carte, ca şi în reflecţiile asupra muzeului, el vorbeşte despre materie ca despre necesarul suport al Spiritului, ca despre o „agăţătoare a Duhului", fără de care acesta nu se poate fixa şi deveni operant. Tipul de materialitate al unei picturi, al unui perete, al unei melodii constituiau pentru el testul de consistenţă, de realitate izbutită a creaţiei cu pricina. Icoana, în perioadele ei bune, spunea Horia Bernea, obţine o materialitate foarte densă, foarte plină, foarte „hrănită", pentru a face vizibile forme emaciate, hieratice. În epocile de decadenţă (Renaşterea tîrzie, Barocul), o materie slabă, găunoasă susţine forme exuberante, exacerbate. „Problema materialităţii este o mai veche obsesie a mea; nu am crezut că ea va căpăta alura generalizantă şi larg învăluitoare pe care o trăiesc azi... Geniul creştinismului este tocmai acesta: nu uită că spiritul, pentru *a* putea *lucra* în lume, trebuie să se întrupeze! Trupul care se îmbibă cu spirit, pe care se aşază spiritul, de care are unde să se agaţe spiritul! Aceasta e condiţia omenească deplină şi limpede – care e definitv marcată de venirea Mîntuitorului." Prin intermediul unei asemenea lecturi, întruparea Logosului nu mai era, pentru Horia Bernea, doar o chestiune de credinţă pasivă ori de doctrină; ea devenise o cheie de înţelegere a realului, o chestiune de viaţă spirituală, de viaţă deplină pur şi simplu, cu care lucra în fiecare moment. Tipul lui de privire şi de creativitate constituiau un exemplu, foarte convingător, de hermeneutică a Întrupării. ▲

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

„Fiți atenți ce spuneți...“

– libertatea de expresie, industria publicitară și televiziunile comerciale –

Bill Maher, gazda show-ului de televiziune „Politically Incorrect“ de pe canalul ABC, își făcuse o reputație de deștept-spurcat-la-gură-care-nu-iartă-nimic, măcelărind în emisiunea sa „vacile sacre“ ale societății americane. Dar atunci cînd, după 11 septembrie, și-a permis să atace armata SUA, a învățat pe pielea lui care sînt limitele provocării. Astăzi, Maher își linge rănile provocate de bumerangul mediatic, iar emisiunea sa plutește în derivă...

ABC-ul „incorect politic“

Înainte chiar ca rachetele americane să atace Kabulul, Bill Maher devenise unul din primele cazuri de „pagube colaterale“. Cînd te uiți astăzi la „Politically Incorrect“, este cît se poate de limpede că gazda emisiunii e în stare de șoc. Duse sînt monologurile ironice și bezelele în direcția actrițelor cu picioare lungi. Tonul a devenit mai curînd funebru.

De regulă, show-ul lui Maher avea o audiență de circa 2,7 milioane de telespectatori. Atunci cînd s-a întors în emisie, în prima luni de după atacurile din 11 septembrie, Maher a cunoscut un record de audiență fără precedent. La vremea aceea, gazda emisiunii celei mai „rele“ de la ABC încă-și putea permite să face glume pe seama unor invitați „idioți“ și a americanilor „grași și fericiți“. La sfîrșitul emisiunii, felul său direct și relaxat de a spune orice despre oricine dispăruse cu totul...

În ultimii patru ani, „Politically Incorrect“ se afirmase ca programul cel mai ambițios al ABC-ului – o alternativă bine gîndită la show-urile tîrzii ale lui Jay Leno (NBC) și David Letterman (CBS), avînd ca public-țintă tinerii lipsiți de prejudecăți. Cu limba lui ascuțită și instinctul de killer verbal, Maher reușise să-i depășească – în *ratinguri* – pe mult mai celebrii săi adversari. Bill M. nu avusese nici o reținere să-i tăvălească în catran pe președinții SUA, începînd cu celălalt Bill („Clinton a reușit să ne facă să ne interesăm mai mult de penisul lui“) și sfîrșind cu actorul-președinte atins de Alzheimer („Pe timpul lui Reagan, mă interesa mai curînd să știu dacă avea creier“); mai mult, Maher avusese curajul de a lua în vizor religia („Nu cred în religie, pentru că gîndesc“), ceea ce n-a întîrziat să-i atragă ostilitatea grupurilor conservatoare din societatea americană.

Deși show-ul era nou, structura lui era previzibilă. În el se întîlneau de regulă un VIP hollywoodian, liberal și neștiutor, un universitar conservator, o față bisericească și un purtător de cuvînt al extremei drepte – îndeobște, purtătoare de taioare atît de obosite încît păreau luate din cuțărul bunicii... Maher obișnuia să-i lase pe toți să spună sus și tare ce aveau de spus, după care trăgea concluzia cu o frază bine găsită care făcea poc!

Ceea ce-l făcea atrăgător pe Maher este faptul că nu era doar inteligent și un bun vorbitor (majoritatea moderatorilor de astfel de show-uri sînt), ci și un bun ascultător. În dialoguri cu un singur invitat sau dezbateri cu mai mulți deodată, Maher dovedea că știe să asculte, să preia o idee din mers și s-o amplifice – cu efecte comice imediate.

Gafa lui Maher

După atacul asupra World Trade Center, Leno, Letterman și Maher căutau, cu toții, un mod simțit de a relua emisiunile după o săptămînă de doliu. În ce-l privește, Maher a găsit o soluție simplă, dar eficace: a păstrat un scaun gol în memoria Barbarei Olson, o activistă conservatoare care se afla într-unul din avioanele deturnate. În monologul său, Maher i-a omagiat pe cei uciși, dar și-a îndemnat publicul să nu lase garda jos în ceea ce privește datoria intelectuală de a critica – neîncetînd să sprijine – guvernul: „Sîntem totuși o democrație, iar ei sînt tot politicieni. Așa că trebuie să le spunem răspicat că nu ne mai putem permite fantezii costisitoare precum un scut nuclear, care să ne apere de un dușman de care oricum nu ne apără. Nu ne mai putem permite să ducem războaie greșite și stupide: Războiul Rece, războiul drogurilor, războaiele culturale – să iei la bumbăcit în aeroport un amărît de producător de televiziune prins cu ciuperci în geantă, în timp ce tipii cu mutre de teroriști și cuțite în valize trec bine mersi... Pur și simplu, în situația dată, nu ne mai putem permite corectitudinea politică; poate că asta va duce la suferințe personale, dar ele sînt necesare pentru ca alții să nu sufere și mai mult.“

În acel moment, un universitar de dreapta, Dinesh D'Souza, a avut replica pe buze: „Deși cred că Bush a făcut o treabă bună, se aud tot felul de voci care spun că cei care au făcut asta sînt niște lași...“

„Nu e-adevărat“, i-a zis Maher, iar D'Souza a continuat:

„Adică, avem o duzină de indivizi care sînt gata să-și dea viața. Nici unul n-a dat înapoi. Au intrat cu toată viteza în blocuri de beton și s-au făcut praf. Eu îi consider războinici.“

Și atunci, Bill Maher a rostit aceste fraze scandaloase:

„Lașii am fost noi, care i-am atacat cu rachete de la 4.000 km distanță. Asta e lașitate. Să stai pînă la capăt în avioanele care se zdrobesc de clădiri – ziceți-i cum vreți, dar nu e nimic laș în asta.“

„Aici Houston, avem o problemă!“

Pentru Dan Patrick, care privea emisiunea în casa lui din Houston, aceasta a fost marea șansă de a-i veni de hac lui Maher!

Manager general și el însuși gazdă a unei emisiuni de radio la postul KSEV, Patrick se declară conservator din punct de vedere politic și fundamentalist religios. Și, deși îi repugnă ideea publicității ca armă politică, și-a sfătuit ascultătorii să sune în număr mare la ABC și să se plîngă de emisiunea lui Maher.

„Cred că era destul de serioasă chestiunea ca să necesite o asemenea reacție... Ne-a făcut armata o adunătură de lași! Adică, ucigașii ăia care taie gîtul oamenilor nevinovați *nu* sînt lași, iar militarii noștri sînt?! Bill Maher a declarat lucruri pe care le consider ofensatoare, și pentru asta îl vreau zburat de la ABC.“

Patrick continuă: „Cred că oamenii trebuie să fie atenți ce vorbesc. Dacă civilizația noastră este distrusă, răii învinge. Sînt în joc viețile noastre, așa că e nevoie să recurgem la bun-simț în privința libertăților noastre. Dacă Maher ar fi făcut remarcile alea înainte de 11 septembrie, tot m-ar fi deranjat și aș fi încercat să-l zbor din televiziune. Toată lumea știe că Bill Maher este cel mai anti-Dumnezeu moderator din America. Se ia de Dumnezeu și de creștini aproape în fiecare noapte. Zice că religia e un basm. Eu sînt un om profund religios, creștin practicant, și m-am simțit ofensat ori de cîte ori a spus lucrurile astea.“

„N-au găsit nimic mai bun de făcut, în plină criză, decît să mă comenteze pe mine? Asta e terorism. Cu e-mail-ul la îndemînă, poți strînge 40.000 de scrisori în cîteva ore și să faci ca totul să pară o problemă uriașă!“ (Bill Maher)

Atunci cînd Patrick și-a îndemnat ascultătorii să sune la sponsorii „P.I.“-ului, le-a spus și ce să zică. Firmele Sears și FedEx au primit zeci de apeluri din zona Houston. „Unii dintre cei care au sunat să se plîngă de show-ul lui Maher nici măcar nu știau numele emisiunii“, declară o purtătoare de cuvînt de la Sears. „E clar că citeau de pe o foaie.“ Cu toate acestea, după verificarea apelurilor, amîndouă companiile și-au retras sponsorizările de la emisiunea „Politically Incorrect“, cu promisiunea de a nu mai reveni niciodată... Confundînd libertățile constituționale cu drepturile economice, o purtătoare de cuvînt de la FedEx spunea chiar că „frumusețea libertății de expresie este că putem face reclamă oriunde vrem“, iar Sears relua ideea cam în aceeași termeni: „Cred că avem libertatea de a plasa reclamele noastre acolo unde considerăm că au cele mai multe șanse de a fi văzute de clienții noștri.“

Ideea că libertatea de expresie la televiziunile comerciale depinde în mare măsură de sprijinul sponsorilor nu pare să le fi trecut prin cap.

Gafa Casei Albe

Nouă zile după gafa lui Maher, secretarul de presă de la Casa Albă, Ari Fleischer, a fost întrebat care a fost reacția președintelui. „Președintele dorește să reamintească tuturor americanilor că toți trebuie să fie atenți ce spun, ce fac și că nu e momentul pentru remarci de acest gen“, a răspuns Fleischer. „Niciodată nu e momentul.“

Deja criticată pentru utilizarea nefericită de către Bush a termenului „cruciadă“, Casa Albă a fost nevoită să taie din declarația lui Fleischer cuvintele „să fie atenți ce spun“, în transcriptul conferinței de presă.

ABC i-a spus lui Maher să retracteze public cele declarate. El își pregătise un comunicat de presă format din trei fraze – descărcat pe site-ul ABC – în care spunea că critica lui nu era îndreptată împotriva soldaților în uniformă, ci împotriva oamenilor politici care nu-i lăsau pe militari „să facă treaba pe care, în mod evident, sînt gata și în stare s-o facă“. Lui Maher i s-a sugerat să citească această declarație în timpul emisiunii. Maher a refuzat. Cu cîteva secunde înainte de începerea showului, producătorii „P.I.“ au insistat din nou să citească declarația. Din nou, Maher a refuzat. „Nu-mi place să mi se spună ce să fac“, a spus el.

Cu toate acestea, pe 19 septembrie, Bill Maher a deschis emisiunea cu un *speech* care semăna mult cu o scuză publică: „Trăim vremuri sensibile, și probabil că ar fi trebuit să fiu mai explicit atunci cînd, într-o discuție despre felul cum am purtat războiul nostru cu terorismul, am spus: «Noi sîntem lașii...» Problema, aici, este cuvîntul «noi». Este mult prea indistinct, cred că trebuia să fiu mai clar.“

D'Souza, cel care-l provocase pe Maher în timpul emisiunii, nu l-a slăbit nici după ce căzuse în dizgrația generală. „Tipul ăsta a spus chestii și mai groaznice în trecut. L-am bănuit întotdeauna că, în probleme legate de morală, este profund depravat.“

În mod ironic, în pofida atenției și înțelegerii sale în privința afacerilor curente, Bill Maher s-a făcut vinovat de un singur lucru: de naivitate politică. „Cred că de vină a fost *timing*-ul“, mărturisește el. „Poate că era prea devreme. Credeam că sîntem deja într-o lume nouă.“

S-a înșelat.

(după *Talk*, dec. 2001/ian. 2002)

▲

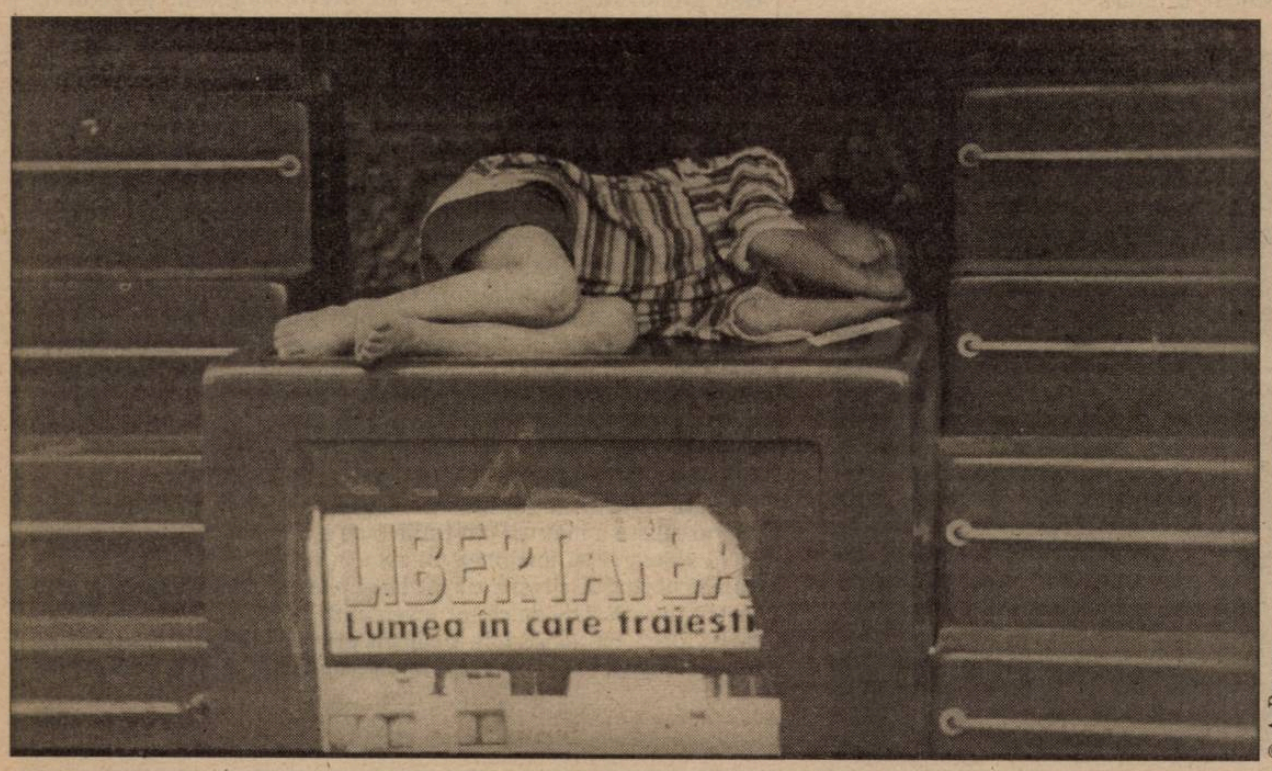

© A. Popescu

Pagină realizată de Alex. Leo ȘERBAN

Alex. Leo ŞERBAN

Dakinoptica

A 11-a ediţie a Festivalului internaţional de scurt-metraje DaKINO a fost exact ceea ce Dan Chişu nu şi-ar fi dorit pentru prima (a doua, a treia...) ediţie: un eveniment fără staruri. Kusturica n-a mai venit (dar Kusturica fusese deja de prea multe ori, totuşi), Claire Denis n-a mai venit (pagubă-n ciuperci!), nici actoraşul din filmul ei, Alexis Descas (idem); starurile festivalului au fost – în fine! – chiar filmele lui, începînd cu ultimul Nae Caranfil, *Filantropica* (proiectat în deschidere), şi terminînd cu ultimul Hanno Höfer, *Ajutoare umanitare* (care a luat Marele Premiu). Bun venit la DaKINO-*nouvelle tendance*: un festival 100% de FILM!

După moartea Costineştiului şi paralel cu gagul studenţesc anual „CineMAiubit", cu înmulţirea festivalurilor „tematice" (Sibiu, Slătioara, Tîrgovişte...) şi a celor locale (Sibiu, Slătioara, Tîrgovişte, Tîrgu Mureş...), DaKINO a devenit, treptat, singurul festival de anvergură din România. Fiind pentru prima oară în juriu, am înţeles de ce DaKINO este ce este. Pentru că nu e suficient să ai 1: filme bune, 2: public şi 3: un staff receptiv; trebuie – pentru că sîntem în România – să ai (în primul, al doilea şi ultimul rînd) simţul descurcărelii şi PR-ul lui Chişu. Poţi comenta pînă-n zori, la o bere, cît de „simpatic"/"antipatic" este acest personaj, ceea ce contează – pînă la urmă – este talentul lui managerial; cînd n-ai aplombul de a da un telefon *acolo unde trebuie* pentru a rezolva *totul, pe loc,* nu ajungi la ediţia cu numărul 11 – ci te-mpotmoleşti, plin de bune intenţii, pe la 3 sau 4...

DaKINO mai este important pentru ceva. Aici s-au văzut, în ultimii ani, cele mai bune lungmetraje româneşti: *Marfa şi banii* (în 2000) şi *Filantropica* (în 2001). Sigur, este un festival de *scurt-metraj*, dar deocamdată, în România, nu poţi face Eveniment decît proiectînd, în deschidere, *lungmetraje*. Este legea pieţei – un lucru pe care Dan Chişu îl cunoaşte foarte bine; un lucru pe care, dacă e să fim oneşti, îl recunoaşte oricine...

Filantropica lui Caranfil vorbeşte cam despre acelaşi lucru ca şi *Marfa...* lui Puiu (adică, despre o Românie mafiotică), însă modalitatea este diferită. Pe Caranfil nu-l interesează „Dogmele" în vigoare şi nu visează să „revoluţioneze" Cinema-ul; „camera în mişcare" nu-l pasionează (probabil, pentru că scenariile sale *sînt* în mişcare!), sunetul în priză directă nu-l preocupă (la cît de bine scrise sînt replicile, ar fi şi păcat!) şi, în general, Caranfil e mai curînd adeptul unui cinema clasic. „Cuminte", dar eficace. Şi-apoi, a cîta oară trebuie amintit truismul potrivit căruia fiecare subiect îşi alege forma specifică în care să fie turnat...? Camera în mişcare era ideală pentru a povesti *Marfa şi banii* – road-movie dramatic, un fel de *Reconstituirea* „30 ans après" – aşa cum dispozitivul clasic convine de minune *Filantropicii* – basm ironic, un „Prinţ şi cerşetor"-se-uită-la-PRO-TV.

Ca film, *Filantropica* este mult peste *Asfalt Tango*, ca problematică, mult mai incitant decît *Dolce far niente*, iar ca miză, mult peste *E pericoloso sporgersi*; în orice caz, dacă putem discuta cum „stă" *Filantropica* faţă de filmul de debut, un lucru pare evident: cu acest ultim titlu, Caranfil reuşeşte să iasă din sfera sentimental-privată, cu scenariu-perfect-ca-de-ceasornic, şi – ajutat şi de exerciţiul de impersonalizare literară din *Dolce far niente* – să se aventureze, cu succes, în zona comicului social, pe care-l cam rasolise în *Asfalt Tango*. *Filantropica* este în acelaşi timp un divertisment popular, un film subversiv şi un (paradoxal) manifest de autor: acela prin care demonstrezi că poţi face cinema de calitate fără a-ţi pierde nici publicul, nici individualitatea.

N-o să vorbesc despre catastrofalul *Trouble Every Day* (am făcut-o deja în corespondenţa de la Edinburgh); am să spun însă – contrar opiniei cvasi-generale – că *Super 8 Stories* al lui Kusturica nu este nici pe departe „filmul-de-la-care-dădea-mai-bine-să-plecidecît-să-stai" (după 1/2 oră, în sală rămăseseră, probabil, aceia care nu se aşteptau să vadă „8 povestiri super" semnate de autorul lui *Underground...*)...

Filantropica, regia Nae Caranfil

Documentar despre trupa „No Smoking" şi turneele sale prin lume, *Super 8 Stories* este singurul film de Emir Kusturica la care nu m-am plictisit o clipă! (Şi asta, în condiţiile în care nu mă omor după muzica respectivilor...) Ce vedem este ceea ce trebuie să vedem: orchestra pe drumuri, pe scenă, *backstage*, la şedinţe foto etc. – totul viu, colorat şi alternat cu imagini din arhiva personală a lui Kusturica, în alb-negrul granulat al Super 8-ului, în care tăticul Emir se dă cu sania împreună cu fiu-su, ulterior baterist la „No Smoking"... În contextul fără pretenţii al acestui road-reportaj, pînă şi cabotinismele „DPO"-ului (= dublu-palmdorizatului) E.K. păreau simpatice (fiind, oricum, mult mai puţine). Am rîs, m-am înduioşat şi am urmărit docu-epopeea muzicală cu sufletul la gură. După care m-am bucurat că nu l-am cunoscut pe Kusturica la Bucureşti, în bomba „Şarpele roşu" unde îi place să tragă: *Super 8 Stories* mi-a făcut cunoştinţă cu el pe ecran – singurul loc unde e preferabil să te-ntîlneşti c-un regizor. ▲

Notă informativă

Am primît la redacţie un plic mare, gri, care conţinea o dischetă Sony cam hărtănită cu un singur fişier în care se afla textul de mai jos; am corectat, din obişnuinţă, greşelile de ortografie şi am înlocuit, din principiu, â cu î. Alături de dischetă era noul almanah pe 2002 al Academiei Caţavencu, *pe care l-am citit cu mare plăcere, motiv pentru care vi-l recomand şi dumneavoastră.* **(S. S.)**

Almanahul (160 de pagini, fotografii alb/negru şi reclame color) conţine o serie de producţii jurnalistice şi literare ale subiecţilor de care m-am ocupat din 1999 încoace şi ale altor persoane, care nu au fost în atenţia mea expresă, dar ale căror dosare la Serviciu le-am consultat pentru acest raport. Broşura este închinată comunismului românesc, mai ales Epocii Ceauşescu, şeful de proiect fiind Viorel Moţoc (nume de cod Bil).

Despre echipa aşa-zis satirică de la *Academia Caţavencu* aflăm o mulţime de date operative pe care le-am putea folosi pe viitor: Agopian ar avea rude – pe care nu le recunoaşte – în Liban, iar cartea pe care o publicase în '79 era strecurată de Mircea Ciobanu, după ce Redactoarea (v. dosar) o şuntase; Ivanciuc are o beretă Che Guevara din Cuba în care practică tot felul de ritualuri masonice şi a fost prieten o viaţă cu un contrabandist omorît în '94 de rakeţi; Istodor îl provoacă pe sclerozatul de Bărbulescu să-l facă homo pe Tov. C., iar Tudor Octavian face mărturisiri complete despre traficul cu alimente din Polonia şi redacţia de la *Viaţa Studenţească*; şi „recenţii" sînt discutabili: Iulian Tănase avea o legătură nepotrivită cu gazda de la Bacău, care-l înghesuia la coadă la varză, Marius Frenţiu (dac-o fi în redacţie) se uita la filme porno etc., etc.

Regăsim în almanah o serie de vechi „obiective": V. Tismăneanu, care evocă (ce altceva?) decît copilăria sa nomenklaturistă, Dan C. Mihăilescu ce colportează tot felul de nimicuri cu Irina Nicolau ca să ajungă la concluzia că „biologia omoară ideologia", Radu Cosaşu care se autodenunţă (v. referat anterior) că citea *Le Monde* în 1966, Sergiu Celac care traduce şi acum cum traducea pe vremuri pentru Nixon în prezenţa lui C., sau A. Cioroianu care cade în păcatul protocronismului (la care şi noi am cam renunţat) povestindu-şi disidenţa înainte de Goma şi Doina Cornea, deşi pe vremea aceea mai avea biscuiţi Tismana la gură. Dorin Tudoran care scrie într-o singură frază despre informatorul Mihu (atenţie la scurgeri!) şi criticul Marian Popa; în fine, Tita Chiper care îşi aminteşte formule ale Tovarăşului pe care şi noi le-am uitat: „în ţara noastră nimeńea n-are cu nimenea, cu nimenea".

Ataşez materialul sus-discutat şi propun achiziţionarea unui număr de 500 de exemplare pentru uz intern. ▲

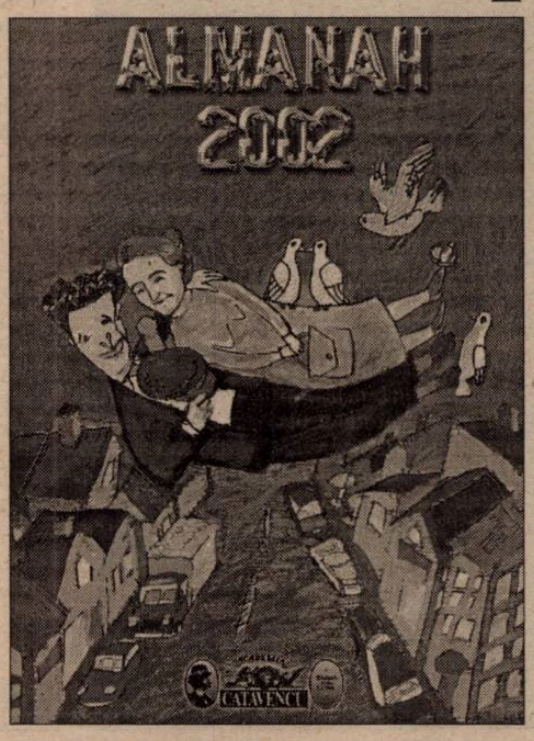

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Addenda la „Femeia în publicitate"

Nu poţi refuza prima invitaţie la TV doar fiindcă se întîmplă să fii în urmă cu somnul. După încă o insomnie în noaptea de dinainte ajungi figura perfectă pentru moţăiala telespectatoarei de ora cinci. Ordinea firească a lucrurilor este, în aceste condiţii, ca pe platou să îţi revină exact poziţia în care faţa ta crispată, pentru întîiaşi dată înaintea camerei de luat vederi, să-ţi pară de nerecunoscut chiar şi ţie. Machiajul este special gîndit ca să vină perfect cu bluza, deşi cînd ai plecat de acasă nu aveai impresia că ai îmbrăcat ce trebuie. Toţi, în jurul tău, ştiu ce au de făcut. Chiar şi celelalte invitate. Tu te uiţi în monitor şi ai primul şoc. Te întrebi ce caută chipul acela schimonosit – posibil al tău – la o emisiune care se cheamă aproape cu cruzime *Feminin*. Întrebare recurentă cu variante multiple. A doua variantă se impune cînd primul răspuns pe care îl dai loveşte năprasnic targetul femeilor de bună-credinţă de la ora cinci cu substantive precum: *semantică, pragmatism*. Fără intenţie. Totuşi, începi să te simţi bine şi fluxul gîndirii se reia. Fix după emisiune. Şi continui ideile articulate acolo. Cum ar fi, de exemplu, faptul că, în ciuda propagandei şi a încadrării forţate în cîmpul muncii, femeia regimului trecut rămîne, în mentalitatea şi în familia ei, o casnică. Comunismul nu a creat femeia independentă, după cum nu a inventat nici bărbatul independent. El a susţinut celula de bază a societăţii şi aservirea ei faţă de putere. Fără condiţii reale şi libertate, femeia de carieră nu exista decît ca dublă forţă de muncă, acasă şi în afara ei. Obligativitatea muncii, în totalitarism, nu putea duce la afirmarea de sine, schimbînd oamenii peste noapte. Este impresia cu care am trăit în copilăria şi adolescenţa mea privind femeile din jur. Este şi motivul care explică, cel puţin în concepţia mea, remanenţa stereotipului soacrei în publicitatea românească, într-o perioadă în care raportul real al femeii cu soacra s-a cam schimbat, într-adevăr. Fără a mai aminti, firește, cantitatea de gospodine trecute de mult de tinereţe şi feminitate, care inundă reclamele TV.

Dată fiind situaţia, îmi vine să mă urc şi eu în decapotabila suprarealistă a mătuşii din Italia (sau a bunicii) care îşi ia nepoţii de la şcoală şi să imaginez un spot la fel de obiectiv, în care nu numai bărbatul citeşte ziarul la el acasă, dar şi femeia stă cu cartea în faţă. Da, de ce nu inventează nimeni reclamele pentru cărţi? Dacă tot construim tipologii prin publicitate, poate că nu numai femeia, dar şi bărbatul intelectual au dreptul la notorietate. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

Un spectacol numit Popescu

Trebuie să recunosc de la bun început că spectacolele care pleacă de la nu ştiu ce operă poetică nu prea mă încîntă sau, mai bine spus – după o vorbă publicată cîndva în *Dilema* şi care a făcut apoi carieră –, „mă lasă rece". Pe de o parte, sînt spectacolele de recitări, unde actorii români scandează orice cum recită Eminescu sau „Nichita": sforăitor, patetic, cu gesturi largi, cu treceri rapide de la şoaptă la răcnet (şi viceversa) şi cu multe puncte de suspensie pline de subînţeles. Adică aşa cum au învăţat la glorioasa şcoală românească de actorie şi cum, de altfel, joacă şi în celelalte spectacole. Cînd e vorba, însă, de „piese" care au la bază opera unui poet (sau a unui gînditor – vezi cazul lui Ţuţea), lucrurile stau încă şi mai catastrofal, pentru că, la abilităţile actorilor de a da ochii peste cap, se adaugă cele ale inspiraţilor care produc făcăturile numite „adaptări pentru scenă".

Aşa stînd lucrurile, m-am dus cu foarte mare neîncredere la recenta premieră a Theatrum Mundi, jucată pe scena Teatrului Foarte Mic, „Te aştept în orice tramvai două'şase" – un spectacol după poemele lui Cristian Popescu, în regia şi interpretarea Silviei Codreanu. De fapt, ca să fiu sincer, m-am dus pentru Cristian Popescu, cel care mi-a fost, pînă la prematura lui dispariţie, prieten. (Desigur, mulţi n-au auzit de Cristian Popescu, dar asta nu din vina lui; el a fost doar unul dintre cei mai importanţi poeţi ai literaturii noastre – şi asta nu o zic din prietenie –, a făcut, deci, tot ce se putea face.)

Ei bine, cu atît mai mare a fost surpriza mea cînd mi-am dat seama, încă din primele minute, că asist la un spectacol de excepţie. Montarea Silviei Codreanu a fost plină de inventivitate, încă de la primul moment, cînd spectatorilor li s-a înmînat, în loc de bilet, o invitaţie care semăna cu un tichet RATB şi care era compostat de către o controloare la intrarea în sală; după aceea, în timpul spectacolului, avea să urmeze o întreagă serie de implicări ale publicului – momente ingenioase, sublime şi groteşti în acelaşi timp, în totală conformitate cu spiritul poemelor lui Popescu. Dar adaptarea nu a constat doar în relaţionările cu publicul – acestea erau, de fapt, momente de respiro, cînd interpreta schimba personajele. Piesa s-a bazat pe ideea de a transforma poemele lui Cristian Popescu în monologuri ale unor personaje distincte. Şi lăudabil este că această transformare i-a ieşit de minune Silviei Codreanu şi piesa a fost o dramă în toată regula, nu o simplă făcătură. E adevărat, poemele lui Cristi Popescu (apărute în cele trei volume pe care a apucat să le publice în timpul vieţii – „Familia Popescu", „Cuvînt înainte" şi „Arta Popescu") sînt, ele însele, foarte dramatice, dar asta nu scade nimic din meritul Silviei Codreanu (am văzut nenumărate cazuri cînd texte făcute special pentru scenă sînt compromise de montare). Pur şi simplu, Silvia Codreanu a ştiut să integreze toate mărcile textului popescian (autoironie, sarcasm, kitsch asumat etc.), să intertextualizeze cu trimiteri la adaptări pentru scenă realizate de Cristian Popescu („La ţigănci" de Mircea Eliade) şi să convertească totul în spectacol.

Despre jocul Silviei Codreanu, care a interpretat toate personajele – ce să mai vorbesc? O interpretare inteligentă, profundă, care nu a făcut economie de energie (inclusiv de energie fizică: spectacolul a avut chiar şi momente acrobatice!).

Am asistat, prin urmare, la un spectacol jucat pînă la epuizare, această trăsătură fiind cea mai profundă trimitere la Cristian Popescu: exact aşa, pînă la epuizare, a înţeles şi el să-şi trăiască arta, viaţa. ▲

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Gîndind în paşi de dans

Răzvan Mazilu dansează şi gîndeşte în acelaşi timp, fără ca reflecţia să-i stînjenească paşii, sau ca elanul corporal să-i tulbure meditaţia. Gala extraordinară a dansului, pe care a conceput-o şi a realizat-o la Teatrul Odeon în 8 decembrie 2001 dovedeşte gust ales, lecturi aprofundate şi o relaţie decontractată cu tradiţia. Dansînd Bach în coregrafia lui Miriam Răducanu, aşa cum altă dată interpretase personaje shakespeariene de ambe sexe în coregrafia lui Ion Tugearu, el face o reverenţă respectuoasă maeştrilor săi, arătîndu-le, cu acest prilej, ce a mai învăţat între timp. De la „Nocturnele" lui Miriam Răducanu, Răzvan Mazilu a preluat subtila interferenţă între muzică, dans şi poezie, refuzînd însă stilul de cabaret, în favoarea unei teatralităţi relativ somptuoase.

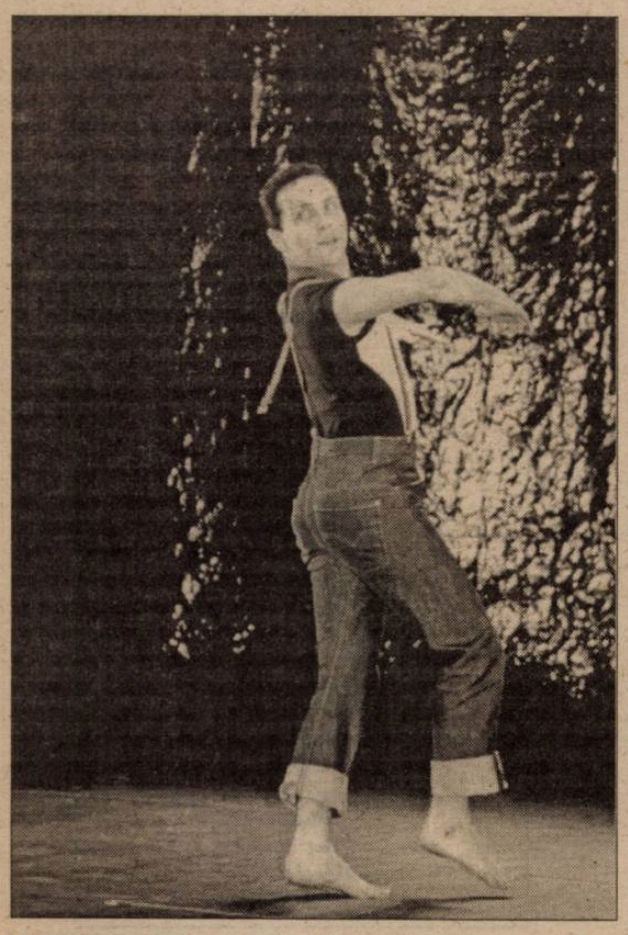

Pe fundalul argintiu realizat de Sergiu Nap, se desfăşoară opt fragmente, care alătură dansul modern, baletul clasic, gesticulaţia avangardistă, inspiraţia *etno* şi vivacitatea mondenă. Fiecare fragment este precedat de cîte o introducere poetică, utilizînd texte mai puţin frecventate la noi din poezia americană. Se recunosc, pe alocuri, pasaje din Walt Whitman, Emily Dickinson, Edgar Lee Masters, dar majoritatea au fost alese astfel încît să surprindă. Nu există o legătură apăsată între texte şi performanţa coregrafică, există însă o continuitate de stare, de *mood*. În emulaţie cu dansatorii, actorii ţin să-şi pună în valoare expresivitatea corporală, astfel încît momentele poetice depăşesc limitele unei recitări. Cel mai bine trec rampa, prin punerea ingenioasă în scenă a versurilor, Rodica Mandache şi Jeanine Stavarache. Ionel Mihăilescu, Cătălina Mustaţă, Dimitrii Bogomaz, Mugur Arvunescu şi Oana Ştefănescu reuşesc, la rîndul lor, să răscolească sensibilitatea spectatorilor.

În dulcele stil al baletului clasic a strălucit Corina Dumitrescu, secondată, într-un *pas-de-deux* ceaikovskian de Mihai Babuşka. Vibrantă, elegantă, precisă, ea a dat poezie şi strălucire coregrafiei lui Petipas la „Frumoasa din pădurea adormită". În „Moartea lebedei", şlagărul lui Saint Säens, ar fi fost poate necesar un control mai strict al mîinilor.

Coregrafia lui Sergiu Anghel la piesa *Etno* de Loreena McKennitt nu uimeşte prin originalitate, ci încîntă prin subtilitate. Sergiu Anghel creează nu mişcare pe muzică, ci o mişcare în dialog cu muzica. Compania ORION Balet, pe care o conduce, execută cu aplicaţie toate detaliile preţioase ale unei coregrafii situată în contrapunct faţă de discursul muzical.

Momentul cheie a fost „Către nicăieri", dansat de Mateia Stănculescu pe fondul sonor al unor emisiuni radio. Piesa aminteşte o lucrare de Stockhausen, în care se valorifică dimensiunea estetică a paraziţilor şi a distorsiunilor din radiofonie.

Evoluînd pe muzică de Wagner, Răzvan Mazilu a fost Tristan şi Isolda în acelaşi timp. Învolburat, romantic, păstrîndu-şi riguros controlul, el a dansat ca şi cum s-ar fi privit mereu dansînd. Totuşi, repetarea excesivă a unor figuri ducea aproape de monotonie. Ca regizor, a avut însă grijă ca prestaţia lui de dansator să nu dezechilibreze economia spectacolului.

În încheiere, Dan Puric şi Carmen Ungureanu au electrizat sala cu fragmente de step din spectacolul lor de succes „Toujours l'amour".

Gala lui Răzvan Mazilu arată că dansul bine integrat într-un demers cultural de calitate poate deveni „una cosa mentale". ▲

8 ani de sarmale. Reci

Pe 12 decembrie, trupa Sarmalele reci a împlinit opt ani de existenţă, eveniment sărbătorit prin muncă, adică printr-un concert pe care l-a dat la clubul Backstage.

Lumea o fi zicînd că sînt maniac dacă îmi place de Violeta care duce găleata la gunoi... Asta e! – că tot zice *o anumită parte a presei* că Sarmalele reci e o formaţie pentru intelectuali. O fi de rău? O fi de bine? Nu ştiu. Cert e că intelectualii pot zice despre „băieţii de la Sarmalele reci" că sînt subtili, postmoderni şi că ştiu meserie. Şi pot, totodată, să facă rabat de la atîta intelectualitate şi să le ureze, conformist, un – cum se zice – „tradiţional «La mulţi ani!»". Ceea ce face şi subsemnatul. **(C. P.-B.)**

Dilema vă recomandă

● ...să acordaţi o cît mai mică importanţă – eventual nici una – clasamentelor care, la sfîrşit de an, îi consacră pe „cei mai mari actori şi actriţe de cinema din toate timpurile". Ca fan al lui De Niro şi Pacino (clasaţi pe primele locuri în sondajul canalului TV *Film Four),* ca fan al lui Audrey Hepburn şi Marilyn Monroe (a doua şi a patra în acelaşi sondaj), susţin că aceste clasamente reprezintă un abuz de actualitate şi un exces de ignoranţă. Prostii. (Radu Cosaşu)

● Expoziţia de desene Victor Brauner, din colecţia Muzeului de Artă Modernă din Saint-Etienne, la Muzeul Naţional de Artă (Sălile Kretzulescu). Un ritual vizual de magie multicoloră. (Dan Stanciu şi Alex. Leo Şerban)

● O comedie chinuitoare, halucinantă, neagră despre postmodernism şi mama lui: *Genocid sau ficatul meu e fără rost.* De Werner Schwab. Regia Sorin Militaru. Se joacă la Teatrul Odeon. Atenţie: recomandarea nu e un îndemn la sinucidere!!! (Matei Martin)

● Editura Ars Docendi a scos pe piaţă, legate împreună, două cărţi ale Irinei Nicolau *(Talmeş balmeş de etnologie şi multe altele* şi, de cum întorci volumul, *Haide, bre! Incursiune subiectivă în lumea aromânilor).* Pe măsura aromei scrisului, merg cu vin fiert, cu o coajă subţire de scorţişoară. (Adrian Cioroianu)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Femeia *Avon*

Crăciunul şi Anul nou pot fi, evident, privite prin varii perspective, de pildă, într-o gradaţie descendentă: semnificaţia lor religioasă (în cazul Crăciunului) sau măcar ritualică (în cazul Anului Nou); trăirea lor tradiţională, familială, în bunăstare şi cu căldura marcată, şablonard, prin şemineul cu focul arzînd şi înconjurat de cadouri; desfăşurarea lor erotizată, à la Sandra Brown (apropo, nume deja uitat?), eventual în faţa aceluiaşi şemineu, dar acompaniat de sticla de şampanie, lumînarea roşie parfumată şi bikini asortaţi; celebrarea, să-i zicem, orgiastică, în chefuri „monstru", cu dansuri disperate şi beţii asemănătoare; petrecerea sărbătorilor în singurătate şi mizantropie, în faţa televizorului, a pungii cu chipşi şi a sticlei cu vodcă (leitmotive din filmele americane, şi ele); completa lor ignorare, cu cinism. Gradaţia descendentă e, desigur, relativă, în funcţie de referinţele fiecăruia; eticile şi esteticele postmoderne şi politic corecte permiţîndu-ne să valorificăm, cu graţie, chiar şi situaţiile negative.

Revistele pentru femei şi anexele lor mai concrete şi mai directe, cataloagele de produse cosmetice, pregătesc femeile pentru sărbătorile de orice fel: acum, fiind sezonul, le pregătesc pentru Crăciun şi Anul Nou. Catalogul *Avon,* bonus la revista *Elle,* se intitulează „cadouri magice de Crăciun". Coperta reprezintă ea însăşi un cadou, legat cu o fundă albastră şi una argintie. Argintiul, probabil, e semnul magicului. Acelaşi magic, în interior, se manifestă predominant prin două elemente: exoticul din substanţele incluse în produsele cosmetice prezentate şi pragmaticul pe care se insistă în preţurile reduse. O serie de pagini poartă denumirea „Invocaţi un cadou de Crăciun". Motto-ul lor este „Fie ca sărbătoarea Crăciunului să o petreceţi minunat alături de cei dragi, să fiţi învăluiţi de atmosfera romantică a peisajelor înzăpezite şi să vă bucuraţi de cadourile de sub brad". E evident că pliantul *Avon* propune al treilea tip de petrecere a sărbătorilor, cel la gura şemineului, cu şampanie şi iubitul(a) alături. Dar fără căldura tonurilor de brun şi roşiatic asociată, de obicei, imaginilor sus-amintite. Produsele cosmetice enumerate în catalog par să creeze un soi de femeie glacială, asemeni celor din reclamele la aparatele Whirlpool: alcătuite, cu migală, din rarităţi, ele trebuie să se mişte atent, precaut, ca să-şi păstreze atributele intacte. Substanţele din care e făcută femeia *Avon,* fie ea şi de Crăciun şi Anul Nou, sînt delicate, exotice, imateriale, fără vreo legătură cu aromele de cozonac sau de sarmale: grapefruit, piersici şi germeni de grîu (dintr-o mască exfoliantă şi o cremă emolientă); lavandă, mandarină, ghimber şi cardamon (din loţiune după ras şi deodorant cu bilă pentru bărbaţi); pepene, magnolie, frezie şi iasomie (din apă de toaletă şi deodorant cu bilă pentru femei); aloe, ghimber, lapte şi miere, prună japoneză, mosc de caşmir, bujor roz... Se conturează o femeie paradisiacă, dulce, dar într-un mod rafinat şi măsurat, un amestec de potenţiale simţiri olfactive şi gustative: un soi de femeie de Crăciun, precum figurinele care se coc, în unele ţări, cu această ocazie, sau precum femeia astfel coaptă, într-un basm, de alter ego-ul ei în carne şi oase, pentru a-l păcăli pe bărbatul său. Numai că senzaţia pe care ţi-o conferă nu e deloc una de stabilitate, căldură, tradiţie, ci de efemeritate, transparenţă, eventual senzualitate. O femeie decorativă, strălucitoare dar imaterială, care trece, cu răceală, pe lîngă Moş Crăciunul rotofei, cozonacul pufos sau sarmalele zemoase.

▲

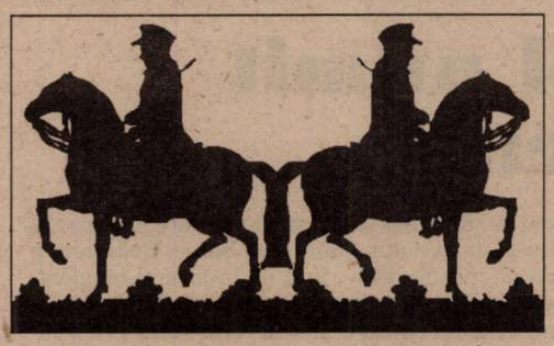

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Poveste animată de Sărbători

Am văzut de curînd, la postul de televiziune specializat în acest gen, un desen animat zguduitor. De cînd mă ştiu, sînt convins că genul acesta, în pofida capodoperelor sale, nu are acces la adjectivele paralizante. Viaţa e, probabil, încă generoasă şi eu – sub apăsarea ultimelor evenimente precum uciderea lui Peter Black de către piraţi, gerul venit peste casele noastre şi în aşteptarea unuia care să-l vîndă pe Ben Laden pentru magnifica sumă de 25 de milioane dolari – nu sînt permeabil la bunătăţile ei. De data asta, vicleana – alegîndu-şi bine momentul, exact la ora cînd Sărbătorile ne topesc sufletul tot mai îngheţat – m-a răzbit şi mi-a deschis bine ochii.

Un răţoi – de ce zîmbiţi? răţoii nu pot fi tragici? – suferă de un complex narcisiac: el se socoteşte fiinţa cea mai urîtă de pe pămînt. E la vîrsta cînd această suferinţă nu mai poate fi tăcută, chiar Sartre de-ai fi. El plînge la lumina soarelui şi soarele nu-l poate ajuta cu nimic. În schimb, şoricelul Jerry e impresionat de drama adolescentului şi încearcă să-l convingă că nu trebuie să fie atît de disperat. Palmipedul nu are auz pentru asemenea vorbe liniştitoare. El nu poate trăi cu şi într-un asemenea chip. El vrea să moară.

Narcisul dezgustat de sine se adresează cotoiului Tom şi îi încredinţează un gînd lipsit poate de valoare ştiinţifică, dar deplin credibil în dialectica sentimentală proprie oricărei ogrăzi: răţoiul roagă cotoiul să-l mănînce! Să fie înghiţit!

Tom acceptă cu o bucurie firească şi calmă: îl pune în farfuria sa, ia cuţitul şi furculiţa, îşi potriveşte şervetul la gît, înfige fierul în trupul celui mîntuit de orice angoasă, îl duce la bot, îl introduce în gură şi, de acolo, înainte de a cădea în hăul negru al oricărui esofag, răţoiul îşi ia rămas bun de la şoricelul care priveşte scena cu sufletul îngrozit. Acest „la revedere" rostit de adolescent în ultima sa clipă, la o poartă a infernului, e curat sfîşietor (dincolo de orice ne-a învăţat numărul *Dilemei* consacrat cinismului).

Într-un elan patetic – căci patetismul, aşa compromis cum îl ştim, e obsesia vinovată a oricărui cinism – şoricelul se aruncă şi-l smulge de sub botul cotoiului, eliberîndu-l pe răţoi din acea situaţiune de care nimeni, în nici o ogradă, nu are dreptul să rîdă sau s-o bagatelizeze. Salvat, precarul boboc nu cedează şi îşi continuă demersurile pe lîngă inocentul său călău, ca în *Hiroshima, mon amour:* Mănîncă-mă! Devorează-mă! Ucide-mă!

Dar de fiecare dată cînd cotoiul Tom vrea să sinucidă răţoiul, şoricelul Jerry intervine şi se opune căderii în neantul stomacal prin mijloace pe cît de ingenioase, pe atît de agresive. El pune în mişcare pînă şi natura, ca Prospero în „Furtuna", pentru a-şi salva semenul (mă rog, nu chiar) de la moarte.

Şi aici urmează o a doua minune gravă şi profundă – conform adjectivelor încă în vigoare: cotoiul ajunge să fie terorizat de fiecare rugă a disperatului. Căci ori de cîte ori îl duce la bot, cedînd şi simpatiei universale şi necesităţilor crude, el, cotoiul Tom, este lovit şi pedepsit de şoricelul aflat pe culmile curajului, la fel de valabile ca acelea, mult prea bine cunoscute, ale disperării. Tom, derutat, nu va mai şti pe cine să mănînce, pe cine să anihilizeze mai întîi şi – caz rar – ca să nu înnebunească va renunţa la fapta şi plăcerea sa.

Răţoiul va fi tratat cosmetic de şoricelul Jerry, cu grija lui Pygmalion faţă de Galateea. Narcisiacul va continua însă să plîngă şi va merge cu o mască pe cap, zile şi zile de-a rîndul, pînă cînd o răţuşcă îl va observa şi, cu instinct sigur, îi va cere să-şi arate chipul. Ea îi va oferi psihostenicului ceea ce zeci şi zeci de tratate de cosmetică, economie politică şi morală practică nu i-ar fi putut da: un braţ pe care să se sprijine şi o umbreluţă de soare.

Jerry (am avut cîndva un coleg la liceu, chiar în banca din faţa mea, cu acest nume mic, cînta formidabil la pian, jazz, învăţase cu Edmond Deda, ajunsese să fie acompaniatorul de la „Steaua fără nume", te salut, domnule Jerry Podgoreanu, oriunde te-ai găsi, acum, în 2001-2002), şoricelul Jerry va privi după cele două palmipede cu acea adîncă tristeţe care ar sta, după ochiul lui Stendhal, la baza oricărei poveşti cu adevărat caraghioase, dacă e profund umană.

Urez cititorilor mei ca, de Sărbători, confraţii de la *Dilema* noastră să le zică poveşti mai puţin sfîşietoare.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Vasile Drugan

„Eu, cu numele ăsta de botez, am scris «Inspecţia regală», piesa care are şi ISBN, am întîrziat-o puţin, mă caută tipograful pentru a da posibilitatea unor oameni care au citit să aducă modificări şi eu cu dragă inimă o completez. Apoi, al doilea motiv al ezitării este dacă să folosesc acest nume sau un pseudonim. Am scris, ca din întîmplare, nişte cărţi de orientalistică, nişte cărţi de călătorie mai sofisticate, alea să le semnez cu numele meu, celelalte, capitolul fiction, să avea un pseudonim. «Inspecţia regală» este exact ce nu aşteaptă lumea, de fapt, cînd a murit în 1912 şi s-a cotrobăit prin manuscrise lui Caragiale, nu s-a găsit un rînd de continuare la *Scrisoarea pierdută,* dar lumea aştepta. Am făcut continuarea. Am luat doar patru personaje vechi, dar sînt mult mai complicate decît acolo, acum vede lumea: Caţavencu a ajuns prefect, ca să dea tot ce poate ca personaj, Tipătescu este senator, Zoe, soţia lui Tipătescu, e un mic şiretlic, au un copil din flori, o fată, nu se aminteşte nimic, nu se spune, ea e tocmai la vîrsta... tocmai ca s-o fure băiatul lui Caţavencu, Napoleon, ofiţer de carieră. Pristanda e pensionar şi are doi copii: Mache şi Tache, pe care-i lasă în locul lui şi Cetăţeanul turmentat, acum zis Ninel Basamac. Restul, 14-15 personaje, cu totul noi, inclusiv astea patru-cinci preluate, au o faţetă mult mai isteaţă. Sînt obişnuit cu piesa şi o pot privi foarte obiectiv. Conflictul se mută în planul general al societăţii, acolo era o intrigă vagă de familie, acum acţiunea se mută exact peste 13 ani, toată acţiunea e în 1896, la 15 ani de la încoronarea lui Carol, 30 de ani de la venirea lui în Principate şi, subteran, era şi mileniul unguresc. Atunci apar forţele: radicalismul de stînga, socialismul, sînt personaje şi discuţii, profesori universitari... paralela se poate face între secolul acela şi al nostru. Erau constanţe istorice, micile lucruri se repetă cu micile noastre obsesii colective sau particulare. Acolo, în tîrgul respectiv, se fac manevre de primăvară şi apare şi regele, se iau nişte măsuri, vine un poliţist de la centru, un mare rol, Epaminonda Paţonache, *pazzo,* în italiană, nebun, tot cu obsesii, evrei, unguri, vezi, Doamne, să fim atenţi cum vorbim. Şi sînt cupluri-cupluri: Caţavencu-Tipătescu aliaţi politici şi psihologici, se face o simbioză fără atacuri, mai e un cuplu, Pristanda-Paţonache, intervine lumea jurnalistică, oricine recunoaşte: Tumbuluc şi unul Hormonescu, unul e stînga, celălalt dreapta, e făcută cu fineţe. Caţavencu una vorbeşte cu Tipătescu, alta cu presa. Zoe e un personaj deplin, la Caragiale era fragilă, în primejdie. Cum a ţinut fata la sora ei, ca să nu afle Trahanache, mort din politică. Fiul lui Caţavencu, cavalerie!, fură pe fată, Zoe intră în criză, ameninţă pe Pristanda. Miezul e foarte plăcut şi cine va juca rolurile astea va intra bine în ele. Nu vreau să zic că am ţinut cont de psihologia publicului românesc, cu vulgarităţi, dar semitonuri, aşa, şi cu homo, şi cu alte condimente în discuţii. E şi oferta de stînga, venim noi cu capitalul. E o ţigancă isteaţă, o antiteză între un ţăran şi o ţărancă, adăugat în ultima variantă, 34 la sut' refăcută. Şocant, Tipătescu are un discurs în final, un joc d mici piedici verbale cu Caţavencu. Personal, aş vrea cel puţi citită, ţine ca spectacol, am citit-o de *n*-ori. Eu în fostul regi am fost în Agerpres, apoi în armată, paradoxal terminînd Limbi Orientale şi Filosofia, acum conduc Institutul Carol I. Am vedere largă, Nepal, America, China, Japonia, lumea arabă. Pe contul meu m-am descurcat. Am imagine pentru lumea de azi. Pe asta voi insista în predarea la catedră: să iasă tinerii în lumea mare, depăşind orice limită psiho-mentală."

▲

Augustin IOAN

pierduţi în spaţiu?

Teatrul Naţional

Totul porneşte de la distrugerea iremediabilă a vechii clădiri în timpul bombardamentelor asupra oraşului din 1944. Precum se ştie, clădirea era amplasată pe Calea Victoriei, în imediata proximitate a Palatului Telefoanelor care, împreună cu clădirea Adriatica, flancau ca doi arlechini de scenă teatrul propriu-zis. Intersecţia de la Universitate a fost vizată apoi de un mare concurs (1956-1957) pentru amplasarea edificiilor publice importante ale oraşului, sistematizîndu-se astfel Piaţa Nicolae Bălcescu, cum era denumită în epocă intersecţia de la Universitate dintre axele majore Nord-Sud şi Est-Vest ale oraşului Bucureşti. Epoca se schimbase şi, în imediata perioadă post-stalinistă, proiectele prezentate variau de la cele mai conformiste cu putinţă, în sensul defunctului stil realist socialist, pînă la cele mai moderne cu putinţă la acea dată. Ceea ce este interesant pentru zonă este însă încetăţenirea ideii că acolo sînt necesare atît o dominantă de înălţime, cît şi una de masă. Pe prima, arhitecţii vremii o rezolvau aproape toţi printr-un turn-campanilla. A doua era clădirea primăriei înseşi. Concursul a rămas fără efecte vizibile pentru oraş.

Sistematizarea Pieţei Nicolae Bălcescu continua să fie însă studiată. Aşa se face că, în articolul cu privire la unele „Probleme de sistematizare a capitalei", publicat în revista *Arhitectura RPR 6/1964* de arhitectul-şef de atunci al oraşului, Horia Maicu, este prezentată şi tema de studiu cu privire la piaţă, însoţită de cîteva schiţe de siluetă urbană a viitoarei pieţe, conţinînd deja siluetele a două edificii majore: o clădire înaltă pe flancul nordic şi, schiţată încă destul de sumar, „fantoma" viitorului Teatru Naţional. Probabil influenţa de atunci a lui Maicu nu este străină de atribuirea lucrării ce va fi realizată lui şi nu celor care au cîştigat concursul.

Iată cum prezintă autorul articolului destinul viitor al locului ales: „Piaţa N. Bălcescu, centrul geografic al capitalei, se prevede a fi sistematizată din punct de vedere al spaţiului aferent şi al circulaţiei, la nivelul cerinţelor contemporane. În această piaţă se va construi ansamblul arhitectural urbanistic al complexului Teatrului Naţional, situat pe o amplă platformă, bogat plantată şi amenajată cu bazine, fîntîni şi statui; sub această platformă va fi (sic!) amplasat un parcaj subteran şi o serie de dotări comerciale; de asemenea, a fost studiată la intersecţia bd. N. Bălcescu cu bd. 6 Martie, (sic!) o trecere denivelată pentru pietoni".

Cîştigătoare au fost declarate la concursul din 1962 două proiecte, dar de construit – cum se întîmplă des în arhitectura românească – s-a construit cu totul altul, asupra căruia ne vom opri la timpul cuvenit. Să aruncăm o privire asupra unuia dintre proiectele cîştigătoare. El aparţine soţilor Anton şi Margareta Dîmboianu. Anton Dîmboianu a fost nu numai un arhitect şi un plastician interesant, ci şi o autoritate teoretică al cărei talent oratoric fascinant l-au putut admira generaţii întregi de studenţi ai Institutului de Arhitectură „Ion Mincu", unde a fost pînă la moarte profesor (1995). Proiectul soţilor Dîmboianu ar trebui cu siguranţă comentat şi din perspectiva soluţiei anterioare date de ei la concursul de urbanism din 1956-1957 pentru aceeaşi piaţă Nicolae Bălcescu. În afară de limpezimea cristalină a planului, care separă în două volume diferit tratate şi orientate sala mare şi sala mică a teatrului, este de remarcat retragerea teatrului la aliniamentul Spitalului Colţea, ceea ce ar fi singularizat bisericuţa Colţei ca un monument dintr-o altă vîrstă a oraşului. Ce aduc inedit soţii Dîmboianu pentru tipul de arhitectură riguros funcţionalistă practicat de dînşii (după scurtul intermezzo clasicizant al epocii staliniste) este suita de arce de ordin colosal, care preced faţada către piaţa N. Bălcescu.

Astăzi, putem să ne închipuim că există vreo legătură cauzală între arcele de atunci şi cele adosate de arh. Cezar Lăzărescu mult mai tîrziu faţadei iniţial realizate? Nu vom şti asta, probabil, niciodată. Cert este un lucru: există o legătură între eforturile pe care le făceau practic în aceeaşi epocă arhitecţi precum Philip Johnson sau Minoru Yamasaki, de a monumentaliza ceea ce părea să fie iremediabil un limbaj anti-"eroic": este vorba despre arhitectura modernă. Revenirea în anii şaizeci la experienţe antebelice de felul celor practicate în arhitecturile totalitare (raţionalismul şi neoraţionalismul din Italia sînt un exemplu lămuritor) are legătură cu căderea în desuetudine a mult prea inexpresivului limbaj modernist. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Proces-verbal

Pe 21 decembrie 1989, subsemnatul am venit la birou ca de obicei. Era o zi cu atmosferă otrăvită, lumea vorbea de Timişoara, dar evident mai mult în şoaptă. Temperatura era suspect de mare pentru decembrie, părea că ceva uriaş putrezea undeva pe aproape, un fruct răscopt sau un cadavru macerat de propriile sale sucuri. Altminteri, era sfîrşit de an şi ne aşteptam toţi să fim convocaţi la „acţiuni" – dacă nu erai trecut în carnetul şefului cu suficiente participări la tot felul de gesturi economico-edilitare, risçai să capeţi un calificativ prost. Asta însemna amînarea creşterii salariale. Lucruri cu care nu te jucai! Iar eu eram la limită – aveam barbă şi nu puteam participa la frecventele „primiri la aeroport" sau alte îmbulzeli politice. De-abia dacă-mi făceam norma la sortat cartofi sau la cules mazăre. (Barba aproape că mi-a adus desfacerea contractului de muncă. Dar, despre asta, altă dată).

Ca un făcut, în dimineaţa respectivă, responsabilul sindical m-a şi agăţat la o astfel de acţiune. Trebuia să aducem portocale de la un depozit, pentru serbarea de Moş Gerilă, cu copiii angajaţilor. Aşteptam deci semnalul de plecare. În acelaşi timp, secretara de partid căuta de zor membri de partid pentru altă acţiune – evident, mult mai importantă. Ceauşescu urma să ţină o cuvîntare, şi institutul trebuia să-şi livreze cota de cîteva zeci de aplaudaci şantajabili. Unul din prietenii mei a fost astfel convocat, drept care ne-am întrebat la o ţigară ce ar fi putut să fie. În seara dinainte, Nea Nicu apăruse la TVR înfierînd ameninţător anumite dezordini, nu prea clar definite. Lîngă el, coana Leana şi cîţiva neruşinaţi oameni de bine, gata, ca oricînd, să înfigă cuţitul în cine li se arăta. Acum sînt cu siguranţă prosperi şi la fel de neruşinaţi. Probabil că azi vom afla mai multe, ne spuneam, sprijiniţi de calorifer. Timişoara? Timişoara! A fost prima oară cînd am regretat că nu pot participa la un miting. Peste cîteva minute, eu m-am alăturat încărcătorilor de portocale, iar amicul DB participanţilor la miting, care urma să plece.

Sindicalistul se tot agita să mai găsească vreo cîţiva băieţi, iar noi ne gîndeam cum să punem mîna pe cîteva kile de portocale, infinit mai rare decît azi. Deodată, însă, atmosfera institutului a început să fiarbă. Membrii de partid, care trebuia să fi ajuns deja „în dispozitiv", se întorceau înapoi! Erau bine înfofoliţi, pregătiţi să aştepte mult, să asculte discursuri interminabile şi să-şi spună bancuri printre dinţi. Aveau fulare la gît şi pe cap, eternele căciuli ruseşti trase pe ochi, ciorapi groşi şi alte hanţe din garderoba marelui îngheţ. Dar era ciudat că reveneau – oare nu se mai ţinea mitingul? Şi dacă da, de ce? Se întîmplase ceva nou la Timişoara? I se-ntîmplase ceva lui Ceauşescu şi mitingul devenise „de gradul unu"? Amărîţii de membri reintrau în birouri, unii fericiţi că au scăpat de corvoadă, alţii nemulţumiţi că li se luase „acţiunea". (La fel ca atunci cînd ne adunaseră cu forţa într-o duminică, pentru a semna într-un catastif că vrem dezarmare. Unii chiar veniseră degeaba – catastiful numerotat, adus special „de la sector", nu avusese foi suficiente).

Printre cei întorşi – amicul DB. Mi-a spus, stupefiat, că un activist „de sus" le-a spus că la acţiunea asta din 21 decembrie, în mod excepţional, nu trebuie să participe membri de partid, ci doar ne-membri! Indicaţie de la centru! Am simţit atunci că urmează ceva de pomină. Am vrut să schimb rapid portocalele pe vorbe, dar sindicalistul m-a implorat să nu-l las, că nu mai are cu cine să ia cadourile, că băieţeii şi fetiţele colegilor n-o să mă ierte niciodată etc. Inimă slabă, am cedat şi m-am dus la depozit. Am descărcat toată ziua lădiţe cu portocale, înjuraţi în faţă de oameni care veneau în şiruri compacte de undeva din centru. Despre miting am aflat de-abia pe seară. Am aflat despre petardă, despre strigăte, despre baricadă. Lucruri (oarecum) cunoscute astăzi, dar detaliul de mai sus mi s-a părut suficient de intrigant ca să vi-l aduc la cunoştinţă. Mulţumesc. ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Un pacient dificil

În *PRO TV magazin*, *Pacientul englez* (1996) este prezentat ca „un film legendar, fie doar prin numărul premiilor primite". Pentru unii e un *coup de foudre*: „Am ieşit din sală întors pe dos, exaltat şi periculos de aproape de a mă duce la proiecţionist şi a-l ruga să ţinem legătura", a scris un cronicar englez care nu-şi pierdea capul uşor, dar cum să nu şi-l piardă pentru un film care „izbuteşte performanţa miraculoasă de a fi în acelaşi timp grandios şi intimist – ca şi cum David Lean ar fi făcut *Lawrence din Arabia* şi *Scurtă întîlnire*, dar n-ar mai fi lăsat să treacă timp între ele, ci le-ar fi făcut într-un singur film"? Pentru alţii e doar o melodramă romantică arătoasă, dar convenţională, o sub-Casablanca (deşert, război şi dragoste blestemată) care-i lasă la fel de reci ca nopţile în pustiu.

Am o relaţie specială cu *Pacientul englez*: sînt în faţa televizorului de fiecare dată cînd e reluat, deşi filmul nu-mi place. Romanul lui Michael Ondaatje (1992; tradus în româneşte de Monica Wolfe-Murray, Editura Univers, 1998) e urzit din reverii care se întrepătrund, din poveşti care tind mereu să scape, ca nişte fire de ceaţă („Sînt poveşti pe care bărbatul le deapănă în şoaptă în liniştea odăii, şi care plutesc din zare în zare precum un şoim."), din imagini misterioase: un om care cade din cer şi se ridică în deşert, „cu capul încoronat de flăcări"; un altul, care se furişează gol într-o casă, ca să fure o fotografie cu el însuşi; un altul, care prinde din zbor o furculiţă scăpată în secunda în care, într-o altă parte a lumii, o mişcare a femeii pe care a iubit-o răstoarnă un pahar. Filmul, în schimb, e construit în tradiţia lucrăturii solide, respectabile, trudite, din imagini compuse minuţios, academic, impecabil. Relaţia mea cu el a început cu stîngul; chiar frumuseţea lui mi s-a părut plictisitoare, fără viaţă subterană, fără ecouri, or, cartea te învaţă că „în deşert, lucrurile necesare pentru supravieţuire se află dedesubt – peşteri sihastre, apă adunată într-o plantă îngropată (...)" Am ieşit de la cinema şi i-am uitat toate cele trei ore. Cu excepţia unei secvenţe: infirmiera (Juliette Binoche) intră în vila (pe un deal în nordul Italiei) unde s-a retras, ca într-o chilie, cu pacientul ei ars (Ralph Fiennes), stă în pragul camerei lui, cu umbrela aruncată graţios pe umăr, şi îl anunţă că plouă, afară e furtună şi înăuntru începe o petrecere (sîntem în 1945 şi războiul s-a terminat), ea pune discul cu melodia lui Irving Berlin *Cheek to Cheek*, cea pe care îndrăgostitul Fred Astaire i-o cînta lui Ginger Rogers (*„I'm in heaven, I'm in heaven..."*), ca „o şoaptă de iubire într-un chioşc" – spune Ondaatje, deşi în carte e vorba despre alt cîntec: „După colţ aştepta războiul."

Nu numai că n-am uitat secvenţa aceea (discul, Juliette Binoche în prag, un om aproape mort purtat în curte pe o targă, ca să se bucure de ploaie), dar ea a început să crească în memoria mea, să iradieze, să capete sensul unei declaraţii de dragoste, ca momentul acela din *Manhattan*, cînd Woody Allen înşiră lucrurile care îi plac – Armstrong, Sinatra, Groucho Marx, Gershwin, chipul femeii căreia îi vorbeşte (Mariel Hemingway) – şi dintr-o simplă enumeraţie face un poem.

M-am hotărît să-i mai acord o şansă. De data asta m-am plictisit de moarte. Fireşte că-i un film frumos – numai acumularea de frumuseţe fizică din distribuţie (Fiennes, Binoche, Kristin Scott-Thomas, Colin Firth) mi se pare greu de depăşit, ca să nu mai vorbim de felul cum e filmat deşertul. Dar frumuseţea lui nu m-a emoţionat nici atunci, cu excepţia unui detaliu. Acela şi-a făcut efectul după ce am închis televizorul. E ceva ce se petrece după prima scenă de amor, ceva mult mai convingător decît jocul actorilor care mimează pasiunea şi decît atmosfera de toropeală senzuală a camerei de hotel din Cairo. E momentul de după ce ea a adormit, cînd el se chinuie să repare rochia pe care i-a sfîşiat-o. Un bărbat neîndemînatic este pe cale să înveţe un meşteşug important în amorul clandestin: cusutul rochiei smulse de pe iubită. Un bărbat care a preferat deşertul oamenilor este pe cale să înveţe vocabularul de bază al tandreţei – fiecare împunsătură de ac e ca o nouă silabă. „Am promis că-ţi spun cum se iveşte dragostea" – aşa se deschide un capitol din *Pacientul englez*. Din astfel de detalii.

Şi totuşi, încă nu-mi place filmul. De fiecare dată e acelaşi lucru: farmecul lui mi se pare găunos, nu mă atinge; apoi noi amănunte, pe care pînă atunci le-am trecut cu vederea, revin şi mă cheamă înapoi. Încet-încet, cad în vraja lui, pe care nici măcar n-o recunosc. Aşteptînd să înceapă (de data asta la TVR), simt că în el se află un alt film, unul care mi-ar plăcea foarte mult, filmul meu. Dar încă nu l-am găsit. ▲

UN MOŞ ŞI-O IARNĂ

Raluca ION

De Crăciun

Moş Crăciun de-adevăratelea

„Moş Crăciun este anti-Moş Chiriachis. Moş Chiriachis este înalt şi slab, cu barbă cărunţă şi umblă cu o haină kaki. Moş Crăciun este şi el înalt dar are burtă şi barbă albă. Moş Crăciun nu fumează şi nu merge cu liftul, el scoate fum pe gură din Laponia pînă în România, de la frig. Merge cu sania cu reni şi scoate fum pe gură ca mine şi ca tine, dar nu tot timpul. După ce trece de România pînă la Ecuator el nu mai scoate fum pe gură". Se opreşte. „Mai spune-mi ceva despre ei doi, o rog. Vezi tu, eu pe Moş Chiriachis nu-l cunosc şi ca om mare nici despre Moş Crăciun nu ştiu prea multe. Cine este Moş Chiriachis?" „Păi, e un om fără copii care cîntă la vioară şi umblă cu o cutie de vioară jerpelită. Pleacă la serviciu numai noaptea, ziua doarme. Dacă nu pap tot la masă Moş Chiriachis se trezeşte şi vine să mă ia la el acasă. Moş Crăciun e bun şi-mi aduce jucării, la toţi copiii le aduce jucării, la oamenii mari le aduce cadouri, dar vine numai în somn. Moş Crăciun adevărat vine numai noaptea în somn şi trebuie să dorm. Dacă nu dorm, Moş Crăciun nu se mai opreşte la noi acasă, pleacă. Da, pleacă." „Aşa că tu nu-l vezi niciodată pe Moş Crăciun?" „Ba da, ziua sau seara sau la televizor, dar asta e altceva. Sînt mulţi de Moş Crăciun, dar nu sînt de-adevăratelea, îl înlocuiesc cînd el nu mai face faţă. Eu îmi dau seama cine e Moş Crăciun adevărat şi cine nu. Uneori, cînd nu e obosit, Moş Crăciun de-adevăratelea ia locul ajutoarelor." „Dar cum arată Moş Crăciun de-adevăratelea?" „Aşa, ca aici," şi-mi întinde o felicitare. O deschid. Înăuntru scrie „Pentru Daria cea mică. Să fii cuminte. Moş Crăciun şi Motanul Încălţat." O închid şi-l văd pe Moş Crăciun cel adevărat zîmbindu-mi de pe copertă. Nu vă pot spune decît că e îmbrăcat în hainele lui obişnuite, roşii, şi, pentru că vorbim aici despre Moş Crăciun de-adevăratelea, vă las pe dumneavoastră să vedeţi restul.

Moş Crăciun pur şi simplu

Aveam pe atunci 7 sau 8 ani. Fratele meu dormea, mama, tata şi cu Anda jucau cărţi. În sufragerie aerul era rece şi mirosea a brad. „Voi nu vă culcaţi?", i-am întrebat. Mi-au răspuns că ei îl aşteaptă pe Moş Crăciun, dar că eu trebuie să adorm cît mai repede, ei trebuie să stea treji, în caz că Moşul vrea o cafea. M-am întors atunci cu faţa spre perete, m-am prefăcut că adorm, copiii sînt maeştri la aşa ceva, iar ei şi-au văzut de cărţile lor, vorbind şi rîzînd şoptit. La sfîrşit a cîştigat mama, care a pus cărţile înapoi în pachet, şi, după acel moment, i-am auzit mergînd în vîrfuri, deschizînd cu infinită precauţie uşi şi sertare, atingînd lucrurile foşnitoare uşor, aproape cu vîrful degetelor, făcîndu-le astfel şi mai atrăgătoare. După ce cadourile au fost admirate şi aranjate sub brad, „estetic, cît mai estetic", a urmat o scurtă tăcere contemplativă, ruptă de foşnetul staniolului de la o ciocolată şi de cel al hîrtiei de la batoanele de susan vietnamez, scoase mai tîrziu de la „ascunzătoarea oficială". Nu regretam atunci decît că nu eram şi eu parte la complicitatea minunată care se desfăşura în spatele meu şi că, într-un fel, ratam o petrecere. „Acum trebuie să scăpăm de ambalaje", a spus conspirativ mama. Şi singurul meu gînd a fost că Moş Crăciun nu există. Ca să fiu sinceră cu dumneavoastră pînă la capăt trebuie să vă mărturisesc că acesta nu era chiar singurul, că un al doilea îmi dădea tîrcoale, spunîndu-mi: „Şi ce dacă?".

Deci, pentru că am rămas acum între oameni mari, Moş Crăciun nu există. Şi odată închis acest culoar al puterii noastre de a crede, ni se deschid larg uşile magazinelor, ale supermarket-urilor, ale mall-urilor, ale expoziţiilor de cadouri. Totodată ni se dezvoltă calităţile perceptive, empatice, învăţăm să sondăm adîncimile sufleteşti ale celui de lîngă noi, totul pentru a răspunde la o întrebare simplă, pe care mintea noastră o formulează stereotip: „Ce şi-o dori de Crăciun?". Cum, în ciuda percepţiei noastre, acutizată în această perioadă, ne este de cele mai multe ori greu să găsim un răspuns, pornim haihui sau organizat – dacă sîntem persoane organizate – prin locurile mai sus amintite, încercînd să parcurgem drumul invers, acela de la potenţialul cadou la dorinţe. Şi, cu simţurile dilatate, vedem, admirăm, atingem, mirosim în căutarea momentului de iluminare în care, privind un obiect, putem spune cu o certitudine aproximativă: „Ei bine, asta i s-ar potrivi". Întrerup aici ceea ce aş fi vrut să descrie mecanismul căutării pentru a atrage atenţia, că din lipsă de chef sau de imaginaţie, el poate fi întrerupt de soluţii stereotipe, precum: ştrampii, spray-urile, şamponul 2 în 1, cravatele, after-shave-ul şi aşa mai departe. Amintesc aici şi soluţia pragmatică a banilor, cu motivaţia de rigoare: „Decît să-i iau ceva care nu-i place, mai bine îi dau bani să-şi ia singur(ă) ce vrea." Lucrurile acestea plicticoase mă plictisesc şi revin acum la căutare. Să ne imaginăm un loc potrivit pentru aceasta, ceva precum o expoziţie de cadouri. Să intrăm şi să ne lăsăm vrăjiţi de aromele lumînărilor parfumate, în diferite culori şi forme: de glob, de brăduţ, lumînări ce par făcute din zăpadă, lumînări care au pe suprafaţă căsuţe în relief sau steluţe, lămpi cu aspect surprinzător pentru uleiuri aromatice, pungi cu flori uscate plăcut mirositoare. Vom aminti colindele în engleză şi faptul că nu ne plac lumînările aurii. Ne plac în schimb aranjamentele de brad, îngeraşii din traforaj colorat, cîteva globuri. Să spunem că acestea reuşesc să ne apropie acel ceva pe care-l numim generic spiritul Crăciuniului şi că ne pare rău că anul acesta nu am găsit în tot oraşul figurine de marţipan. Să trecem mai departe şi să ne uităm la o ramă de poză cu Moş Crăciun şi ajutoarele. Privind-o, mă gîndesc, doar eu, pe dumneavoastră vă las să vă uitaţi în altă parte, la o poză a unor prieteni la care eu ţin foarte mult, şi-mi zic: uite, poate că ar fi un cadou potrivit, sau nu chiar şi merg mai departe. E duminică dimineaţa, expoziţia abia s-a deschis, aşa că nu e prea multă lume, dacă ar fi fost v-aş fi spus că e multă lume, că nu-mi place, că aglomeraţia de sărbători din magazine este de-a dreptul stresantă şi am fi abordat tema nervilor de sărbători, a mocirlei de la intrare, a îmbulzelii din faţa raioanelor, a supraîncălzirii, a lipsei de politeţe, a cadourilor alese la repezeală, a oboselii fără margini. Acum este însă o dimineaţă întunecată de duminică, cu o ninsoare comună, în jur nu este foarte aglomerat şi căutarea noastră s-ar putea numi una plăcută. Vedem ceşti cu bot de raţă, tot soiul de vaze, aranjamente din metal agăţate de tavan care la atingere sau la vînt scot sunete de clopoţei, şimuri se cheamă îmi spune vînzătoarea, se scrie cum se aude. Trecem acum la cadourile practice: pulovere, fuste, mănuşi, fulare, căciuli, parfumuri, bijuterii, stilouri. Oferta este generoasă, mă refer aici la tot Bucureştiul, la miile de magazine din Bucureşti, de unde, cu bani mulţi sau puţini, ai ce alege. Însă, ceea ce mi s-a părut a fi isteria acestei ierni în materie de cadouri, exceptînd telefoanele mobile, este „Cat in the bag" (sau, pe româneşte, „mîţa-n sac"). Ei bine, jucăria de rigoare constă într-un sac în care a fost îndesată în prealabil o pisică, ne putem da seama de asta judecînd după coadă şi după ghemotoacele de păr lăsate la vedere. La bătaia din palme, sacul începe să tremure, să miorlăie, să spargă sticle şi să prindă a vorbi: „Hey, kitty, kitty, kitty!". Zgomotele amintite. Şi din nou o voce: „Honey, have you seen the cat?" şi iarăşi zgomotele. Aceasta este jucăria care, după spusele vînzătorilor este vîndută cel mai bine. Costă 300.000 lei, iar mulţi dintre cei care nu o cumpără nu se pot abţine să nu bată din palme atunci cînd trec pe lîngă ea.

Afară ninge. Sînt un om mare căruia îi este frig, care mai are mult de mers pînă acasă şi mult de colindat prin magazine. Moş Crăciun nu există, iar asta îmi complică oarecum existenţa şi mă pune pe drumuri. O altă alternativă pentru a-l face pe Moş Crăciun să existe ar fi să stau acasă şi să sun la posturile de radio şi televiziunile care oferă drept premii în această perioadă jucării, parfumuri, dulciuri, bani, maşini. Trăiască publicitatea!

Noaptea de Crăciun

Mai întîi bradul. Poate fi şi molid dar de preferinţă brad. Bradul să fie des. Dacă e pentru copii trebuie să fie şi înalt. Copiilor le plac brazii care ajung pînă la tavan. De multe ori bradul are imperfecţiuni care se maschează prin poziţie şi ornament. Chiar şi cu ele bradul nu pierde nimic din puterea uriaşă pe care o are asupra casei. El schimbă totul începînd cu mirosul care pare că răceşte aerul şi-ţi spune „E iarnă, ba mai mult, e Crăciunul."

Apoi sînt globurile, mai întîi cele preferate, cu stele şi cu femeia spirit, după aceea restul, vîrful şi beteala. Mai sînt şi globurile toate la fel, roşii sau albastre, dublate de fundiţe în aceeaşi culoare. Parcă ai prefera şi tu un brad împodobit în această ultimă variantă, însă nu ai vrea să renunţi cu nici un chip la femeia spirit. Şi nu renunţi. Şi-l împodobeşti în felul tău. În casele în care sînt copii în noaptea de Crăciun, se ştie, este puţin altfel: e zgomot, se rîde, există un soi de înfrigurare, situaţiile sînt dinamice şi riscante:" Nu pui tu vîrful la brad! Vladmir, dă-te jos de acolo, că dărîmi bradul!" Bomboanele nu sînt de ajuns: „Terminaţi, măi cu bomboanele alea. Ce vreţi să punem în pom? Sufletu'?" „Sufletu' în vîrf, mami!" (conversaţia este absolut reală, am avut plăcerea să asist la ea anul trecut).

În continuare trebuie să mai amintim aici şi alte lucruri care ţin de recuzita de Crăciun: hîrtia imprimată în care sînt împachetate cadourile, pungile colorate, felurile tradiţionale de mîncare, conversaţiile la telefon cu prietenii, planurile pentru a doua zi. Apoi momentul de linişte, cînd totul este gata, luminiţele strălucesc în brad, lumînările ard în aranjamentul lor, stai oarecum obosit în fotoliu, colindătorii au plecat şi îţi place să crezi că sunetul de clopoţel pe care îl auzi de afară nu e „şimul" de la geamul vecinului.

▲

Stela GIURGEANU

www.moscraciun.com

Era o vreme cînd nimeni nu ştia cine este. Cum arată. Se zvonea că vine taman din îndepărtata Laponie, într-o trăsură trasă de reni, cu cadouri pentru copiii bine înregistraţi în catastife, că era un tip serios şi grav, punctual, îmbrăcat în verde, cu barba albă şi plete dalbe. După unii ar fi fost, în tinereţe, un om crunt, soţul Crăciunesei, cea care a adăpostit-o pe Sfînta Maria în staulul cu vite. După alţii ar fi fost însuşi Sfîntul Niculae care lăsa în ghetuţele copiilor bănuţi sau cîte o nuieluşă, fiecăruia după merit. După unii era un spiriduş danez, după alţii, locuia la Polul Nord. Era o vreme cînd se visa.

Dar în timp, toate legendele au fost, pe rînd, demontate, clarificate logic şi definitiv. Apare desenat pentru prima oară în 1862, ca un omuleţ rotofei, într-un surtuc îmblănit. Se păstrează mitul saniei trase de reni. Însă inexistenţa renilor la Pol şi dorinţa de reclamă îl strămută pe Moş, în timpul unei emisiuni radio, în Finlanda, pe lîngă Rovaniemi (unde ia naştere un punct turistic). De atunci Moşul a început să se adapteze din ce în ce mai mult la realitate.

În primul rînd, costumul. Ales mascotă comercială, în 1931, Moş Crăciun îmbracă roşul-Coca-Cola, impunînd un nou „trend" în moda universală. Este dintr-o dată mai jovial, mai cumsecade şi mai jucăuş. Misterul începe să se risipească odată cu prezenţa sa fizică. Devine din ce în ce mai uman. Renunţă şi la tradiţionalul coborît pe hornul casei, citadelele de beton stînjenindu-i operaţiunea. Se molipseşte de un rîs britanico-american, se expune în vitrinele magazinelor sau păşeşte ţanţoş pe străzi. Începe să conducă autovehicule, camioane sau trenuri. Vedetismul i se urcă la cap, venirea sa fiind din ce în ce mai timpurie. O dată cu începutul lunii decembrie (dacă nu, şi mai devreme), apare în reclame pline de zurgălăi şi rămăşiţe legendare de reni sau sănii. Apare în show-uri de cabaret, apare în concursuri. Apare unde nu te aştepţi, transfigurat, mereu altul, mereu inedit. De acum i se poate vorbi în direct, la televizor, i se pot trimite e-mail-uri sau se poate *chat*-ui cu el. Devine un Moş virtual, uşor accesabil de la orice Internet Caffe. Se lansează în şlagăre de o iarnă, în care e prezentat ca sex-simbol, ca un tînăr „foarte reuşit". Bineînţeles că după *up-liftingul* impus de vremurile moderne, apar pe lîngă el şi doamnele (domnişoarele) Moş-Crăciuniţe, „center-folder"-e de *Playboy*.

Fie că vorbeşte la telefon, fie că bea bere sau se joacă de-a karateka cu alţi candidaţi la mult rîvnitul post, multivalenţa Moşului modern creşte de la an la an. Şi de la an la an mai iese puţin din poveste, devine un bun de larg consum, palpabil, verosimil, cunoscut şi împărţit de toţi. Realitatea, care îmbogăţeşte azi decorul străzilor din iarnă, sărăceşte magia copilăriei. Pentru că se ştie deja cum arată, cum se îmbracă, cum vorbeşte sau din ce magazine se aprovizionează (şi aici mai cade un mit, cel al atelierelor pline de spiriduşi). În detrimentul copilăriei, reclama duce plauzibilitatea Moşului dincolo de orice dubiu. Un moş ca oricare altul, fără nimic supranatural, într-o lume reală, în care toate visele sînt comercializate.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Nedreptul omului

„În gara de la Braşov se vindeau ziarele cu noua Constituţie, elaborată după demiterea regelui şi votată de parlament în ziua arestării mele (11 aprilie 1948 – n.n.). Am cumpărat ziarul, iar la *Drepturile omului* am citit că nici un cetăţean al ţării nu poate fi reţinut de organele miliţiei mai mult de o lună, fără să fie eliberat dacă nu i se poate stabili vreo culpă sau fără să fie dat organelor de justiţie dacă e vinovat.

– Este totuşi ceva mi-am spus eu, dar la Malmaison mi s-a spulberat şi această iluzie, deoarece după trecerea unei luni, la întrebarea mea privitoare la acest articol din Constituţie, anchetatorii mei au început să rîdă.

– Lasă, nu-ţi fă griji, mi-au spus ei. Comunismul e doar socialism ştiinţific, nu utopic, şi a găsit soluţie şi pentru treaba aceasta."

(N. Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori,* Editura Dacia, 1991)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Cad, pe rînd, frustrările

Iată, cu ajutorul lui Dumnezeu, mai precis al unor miniştri europeni, am rămas şi fără frustrarea numită Schengen! În curînd, dacă ne ajută Cel de Sus (respectiv, alţi miniştri, de data asta euro-atlantici), s-ar putea să rămînem şi fără frustrarea NATO. Dacă pune Dumnezeu mîna şi europenii umărul, nu ar fi exclus ca, peste cîţiva ani, să ne pierdem şi frustrarea denumită Uniunea Europeană. Mai sînt cîteva frustrări, ceva mai mici, precum disoluţia autorităţii de stat în Harghita şi Covasna, legitimaţiile de maghiari, Reşiţa, industria militară, frustrări care, cu timpul, au şi ele şansa de a se duce pe apa Sîmbetei. Încetul cu încetul rămînem fără frustrări. Şi, vă întreb, de cine şi de ce, cum, unde şi cui o să ne mai plîngem că sîntem persecutaţi, umiliţi, marginalizaţi, amînaţi, înjosiţi, opriţi de la marele festin? O să dispară, cum se zice, obiectul muncii, drept care va trebui ca, în loc să ne lamentăm că *noi* am stat în calea hoardelor barbare, iar *ei*, în acest timp, au ridicat catedrale şi au lucrat la drepturile omului, că *noi* sîntem buni, ospitalieri şi omenoşi, iar *ei* ne dispreţuiesc, va trebui, deci, să ne găsim un alt obiect al muncii, eventual chiar *al muncii*, la propriu, iar pe obraji să avem picături de sudoare, nu lacrimi. S-a văzut că nici Moscova nu crede în lacrimi, darămite Bruxellesul...

O dată cu frustrările, ar trebui să dispară şi nemulţumirile noastre. Nu este aşa. Anchetele pe care le-au făcut radioul şi televiziunile printre oamenii de pe stradă au demonstrat că numai unul din doi se bucură de deschiderea spaţiului Schengen pentru cetăţenii români. Ceilalţi sînt fie nepăsători, fie de-a dreptul ostili. „Tot cei care au plecat pînă acum vor pleca şi de-acum înainte." „Nu-mi pasă. N-am bani să plec în străinătate." „Nu am de ce să mă bucur. Pentru oamenii fără bani, nu este nici o bucurie." În spatele acestor răspunsuri pluteşte o idee perfidă inavuabilă: „Dacă Europa tot ne-a dat drumul să călătorim, de ce nu ne dă tot ea şi banii necesari călătoriei?" Aşa se face că orice frustrare care se duce este imediat înlocuită cu alta...

▲

RECLAMELE (M-A ÎNVĂŢAT MAMA) ÎNSEAMNĂ (TREACĂ DE LA MINE) O ELIBERARE APROAPE CORECTĂ DE TOANA ÎN CARE EŞTI

● Azi te invit la un plonjon antinostalgic în copilăria reclamei-româneşti libere. Iată un anunţ apărut în *AZI* (cotidian al Frontului Salvării Naţionale), sîmbătă, 26 mai 1990: *A.N. HONDROYANNIS / CEA MAI MARE REPREZENTANŢĂ DE CEASURI, ELECTRONICE, CADOURI, RADIO, TV, VIDEO, din Grecia / cu sediul în ATENA şi SALONIC / Cu scopul deschiderii unei reprezentanţe la Bucureşti, / CAUTĂ ROMÂN / Cu spirit comercial grecesc şi cu profit evreiesc. Studii superioare, cunoscător la perfecţie al limbii engleze şi cu concepţie socialistă (exclus fasciştii, securiştii şi golanii). / Cunoscător al regulilor de import-export. / Informaţii: Hotel „Union" Bucureşti / telefon 13.26.40 / LUNI şi MARŢI, orele 10,00-13,00.* (**D. S.**)

● Într-o reclamă auzită la Radio Total se spune aşa: „Biscuiţii «Maria» de la Germino relaxează şi redau pofta de viaţă". Păi bine, dom'le, de ce nu i-aţi inventat mai demult? Dacă existau, de pildă, în secolul al XIX-lea, n-am mai fi ştiut de *mal du siècle*... (**M. V.**)

● Aflăm dintr-o reclamă că „Dobrogea e regina *făinurilor*". Dornici de inovaţii filologice, vrem să ştim şi cine e „regina luminurilor", dacă putem spune aşa. (**T. C.**)

● Citesc într-un cotidian cîteva sfaturi ale poliţiei pentru a evita spargerile şi efracţiile în perioada sărbătorilor. Că trebuie să încui uşa – mulţam de ajutor – ştiam deja. Chiar şi pe cea de la balcon! Că e bine s-o încui de două ori, e de bun-simţ. Că nu trebuie să deschid uşa la străini, asta m-a învăţat mama. Ceea ce nu ştiam este cum să-mi protejez locuinţa de priviri indiscrete şi de filaje. Aflu de la poliţie (nu că-i comic?): cu draperii şi jaluzele anti-filaj. (**M. M.**)

● Citäm de la pagina 245 a recent apărutului dicţionar de dans (editat la Cluj, pe banii Ministerului Culturii), din textul corespunzător numelui „Nureev Rudolf Sir": „...Era arogant, imperial, uneori sarcastic.

Cu ochii-n 3,14

Era considerat Regele dansului pe Pămînt! Oricare femeie tînără şi frumoasă ar fi fost fericită să-i fi intrat în graţii. Se putea bucura de toate... bucuriile şi plăcerile acestei lumi. Şi totuşi «Dumnezeu cînd vrea să te piardă, îţi ia minţile». Şi Rudolf Nureev a călcat cu stîngul cum s-ar spune. Desigur nu din silă ca Nijinski, dar a călcat. O dată să vadă cum e; de mai multe ori... dar a călcat. Şi din semizeul de altădată a ajuns o epavă imobilizată la pat şi aflată permanent sub perfuzii, pentru care moartea a însemnat o eliberare. Şi aici ca la Nijinski se poate spune «Cine are urechi de auzit să audă!»". Fără comentarii. (**C. P.-B.**)

● Pe 24, 25, 26, 30 şi 31 decembrie, Statul dă zile de la sine... N-aţi rîs? În redacţie a avut succes, drept care mi s-a sugerat să fac un „3,14" (ăsta). Treacă de la mine. (**a. l. ş.**)

● Ministrul de Interne David Blunckett propune instituirea unui examen pentru solicitanţii naţionalităţii britanice. Ideea este contestată de cei care simt în acest proiect „izul neplăcut al asimilării forţate", iar ziarul *The Independent* născoceşte întrebări pentru un eventual test: „La uşa dumneavoastră bate cineva: pe palier este vărul de al doilea al unei marchize, alături de el – fata unui duce şi mătuşa prin alianţă a unui pair pe viaţă. În spatele lor, funcţionarul de la compania de electricitate, venit să vă citească contorul: cui îi daţi drumul mai întîi?" sau: „Numiţi doi monarhi englezi, din perioada 1066-1485, decedaţi în urma unor violenţe, precizaţi mobilurile ucigaşilor lor şi arma folosită". Răspuns aproape corect: să intre întîi monarhii ucişi, apoi ceilalţi, în ordinea dată de cifrele consumului de energie electrică. (**M. B.**)

● Între noi şi obiectele pe care le achiziţionăm se nasc adesea raporturi inefabile, aşa cum aflăm dintr-un interviu pe care Mugur Mihăescu (Garcea) îl oferă revistei *Ad Maker:* „Eu am avut 20 de maşini de-a lungul vieţii. Maşina e o pasiune a mea (...) Dar pînă la urmă sînt chestii subiective. Sînt momente în care îţi alegi maşina după toana în care eşti. Zici «vreau Porsche, gata, îmi iau Porsche!» A doua zi îţi zboară mintea la Mercedes SL 500, de exemplu". (**T. C.**)

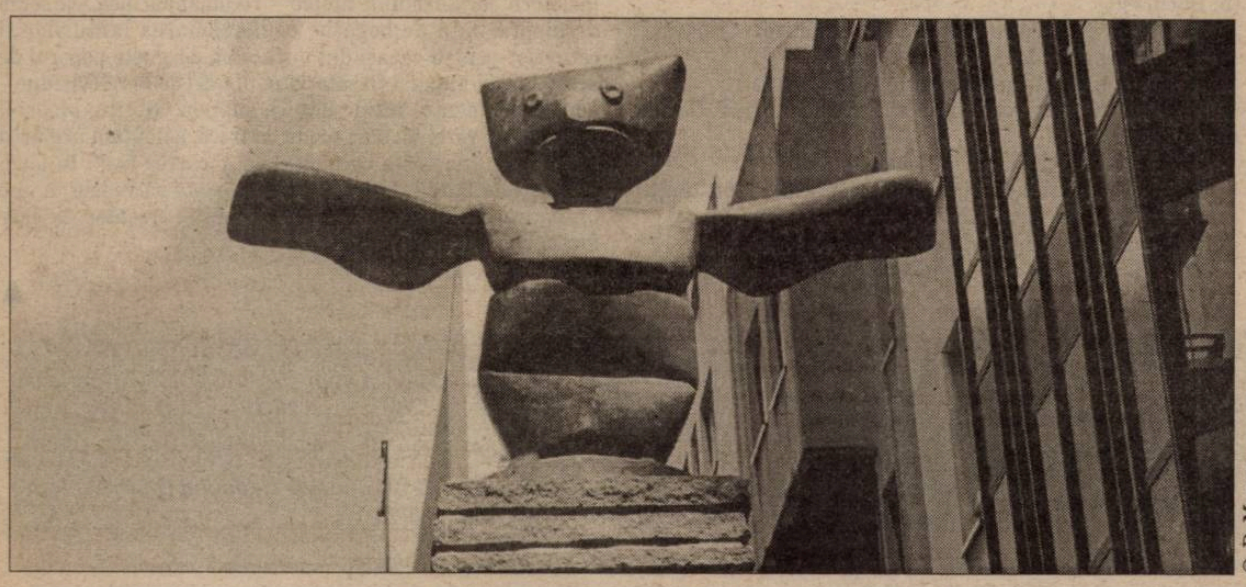

© D. Morar

ÎN ARMATĂ A INTRAT ÎN ACŢIUNE ŞEFIA MODESTIEI?

● CNN-ul a difuzat un amplu reportaj cu Goran Ivanisevici în armată. Ce fericire pe el! Toată lumea, de la general la colegul soldat, e absolut extaziată de patriotismul lui Goran, acesta însuşi e dispus să cureţe cartofi la popotă. Numai că, aşa cum a remarcat şi *Evenimentul zilei*, cînd Goran jura credinţă poporului croat, fondul sonor era „Deşteaptă-te, române!" la CNN. (**C. G.**)

● ...iar agenţia de presă Reuters a difuzat o fotografie cu un om politic european în a cărei legendă scria „prim-ministrul României, Leszek Miller" (!). Nici nu a intrat în acţiune izbăvirea de viză şi românii inundă planeta. (**A. C.**)

● Un transsexual celebru în Canada candidează pentru şefia partidului de extremă dreaptă Alianţa Canadiană. Nici extrema dreaptă nu mai e ca pe vremuri. (**C. G.**)

● Începînd de vinerea trecută, prefectul judeţului Hunedoara, Aurelian Serafinceanu, a devenit salariat onorific al societăţii Siderurgica Hunedoara *(Cotidianul,* nr. 3154). Prefectul „a sugerat ca retribuţia pe care o va primi din partea societăţii să fie de un leu pe lună, iar în schimbul acestei sume el promite ca, alături de conducerea întreprinderii, îşi va da concursul pentru obţinerea unei garanţii guvernamentale necesare contractării unui împrumut de 50 de milioane de dolari". Omul şi-a asigurat un post pe viaţă: abia cam prin anul 2010 va strînge, ban cu ban, 100 de lei. Are şi modestia unele avantaje. (**T. C.**)

SÎNTEM CHIT: UNELE LUCRURI CIRCULĂ CU VITEZĂ ROZ

● *Scoop*-ul anului este interviul luat de colaboratorul nostru Lucian Mîndruţă lui Bill Gates. Mă rog, nu şi în opinia Clubului Român de Presă, care l-a premiat pe Mircea Badea. Dar poate că C.R.P. n-a auzit de Bill Gates. Sîntem chit: nici Bill Gates nu va auzi, vreodată, de Mircea Badea. Sau de Clubul Român de Presă. (**a. l. ş.**)

● *Unele lucruri nu se schimbă niciodată!* – sună un slogan pentru Jack Daniel's. E adevărat. Din păcate, e valabil şi pentru politică. (**M. M.**)

● Mai sîntem cîţiva, puţini, priviţi tot mai nebulos, cei care comemorăm, la 24 decembrie 2001, 45 de ani de cînd l-am însoţit pe Nicolae Labiş la cimitirul Bellu, supravegheaţi de poliţia specializată, atentă ca plînsul şi durerea noastră să nu depăşească debitul şi frazele autorizate – conform, de altminteri, sarcasticului avertisment cu care se deschidea caietul intim al poetului frînt sub un tramvai: circulaţi cu viteza legală! (**R. C.**)

● Într-o dimineaţă gri de iarnă, trec pe lîngă două ţigănci tinere şi aud ce-i spunea una celeilalte: „Am visat-o pă mă-ta că semăna cu Britney Spears..." Pentru o clipă, dimineaţa se colorează în roz şi oranj. (**D. S.**)

Tita CHIPER

Paharul pe jumătate gol

– exerciţii de adaptare –

Faptul divers ne ţine în alertă ca ghiaţa nespartă de pe drum. Atenţi să nu ne scrîntim gleznele sau să nu ne spargem capul, depăşirea fiecărei porţiuni de lunecuş reprezîntă o victorie. A protesta atunci, în mijlocul străzii, faţă de lipsa de grijă a municipalităţii pentru curăţirea „căilor de acces" ar fi o probă de discurs ridicol, trecută cu succes. Mai bine grijă mare unde punem următorul pas: slavă Domnului că, deocamdată, am evitat încă o primejdie. Alţii n-au avut acest noroc: pline ziarele şi ecranul televizorului de accidente, tamponări de vehicule, victime. De „fapte diverse": multe, mărunte, comune. Numai că *divers* mai înseamnă şi „deosebit de altceva, diferit". Cînd ni se întîmplă nouă, faptul divers devine întîmplare extraordinară: un accident rutier, explozia aragazului care ne-a distrus locuinţa, maşina furată din faţa blocului ş.a.m.d. Adusă însă la cunoştinţa publicului, ea se înseriază şi ajunge banală: cîte întîmplări asemănătoare n-au avut loc într-o singură zi, ba chiar în ziua care nouă ni s-a părut un capăt de lume? S-ar putea crede că faptul divers intens mediatizat încearcă să ne vindece de proeminenţă: necazul nostru nu ne conferă originalitate, şi alţii au avut păţanii comparabile. Mod de a ne îndemna să contemplăm paharul pe jumătate gol cu optimism, totuşi. Să ne amintim doar cîteva din faptele ce ni s-ar fi părut senzaţionale înainte, iar după '90 încoace au ajuns la „diverse". Prima a fost greva foamei – soluţie limită, după epuizarea tuturor celorlalte. Ea a fost declarată în faţa Intercontinentalului, plin de reporteri străini în primele zile din '90, de către nişte ciobani spătoşi şi rumeni care contestau o hotărîre judecătorească justă, după cum s-a aflat cercetînd lucrurile. Acţiunea lor a fost imitată apoi de nişte candidaţi respinşi la admiterea în facultate şi de către părinţii acestora, gata să uite că un examen este, totuşi, o competiţie cu cîştigători şi perdanţi. Cînd greva foamei a început să se facă pentru casă, serviciu, avansare în grad etc., ea a ajuns fapt divers, departe de pagina întîi a ziarelor. De aceeaşi trecere în banal au avut parte şi încercările unor oameni exasperaţi de a-şi da foc fiindcă nu li s-au rezolvat cererile pe care ei le credeau îndreptăţite. Doar prima imagine, cea a unei femei cuprinsă de flăcări, a constituit un şoc: apoi, asemenea gesturi n-au mai avut impactul scontat. Privit cu oarecare detaşare – faptul divers capătă şi o implicită latură pedagogică: el vrea să ne arate că lumea e mai variată decît credem şi să ne imunizeze faţă de mirări de tot felul. Ştiam şi înainte de '90 că în România se fură masiv, dar imaginaţia noastră nu trecea de reprezentări modeste: complicii hoţilor credeam că sînt, în cele mai multe cazuri, nişte marginali, iar spaţiile unde se depozita prada infractorilor semănau cu nişte magherniţe. A venit faptul divers şi a corectat lucrurile: încet-încet, în anii din urmă, nu ne-am mai mirat că ţigările de contrabandă se ascund în cazărmile armatei, iar ofiţeri de rang înalt dirijează la ceas de noapte „tunuri" pe Aeroportul Otopeni. Există şi momente – rare, ce-i drept – în care întîmplările mărunte, de toată ziua, nu mai atrag interesul ziariştilor. Furtul şinelor de cale ferată şi a cablurilor electrice, care punea în pericol circulaţia trenurilor, pare să fi ieşit din modă. Cineva cu putere de decizie s-a apucat, nu de mult, să controleze activitatea centrelor de primire a materialelor refolosibile şi a mai potolit, cît de cît, zelul unor producători de fapte diverse de pe traseele feroviare. Acum au devenit întîmplări cotidiene găurirea conductelor de petrol şi agresarea organelor de ordine care surprind hoţii în faţa locului. Bineînţeles, nu numai ele.

Început de săptămînă în titluri

În ziua de 10 decembrie am ales cîteva ziare urmărind faptul divers. Nu l-am mai găsit la o rubrică anume, dacă exceptăm „cronica neagră", prezentă încă în unele publicaţii. De ce ne-am oprit la acea zi şi nu la alta? Din trei motive: visul românilor de a călători fără vize în spaţiul Schengen se apropia de realitate, la Teatrul Naţional din Bucureşti se desfăşurase spectacolul „Vîrsta de aur", iar în ţară se instalase iarna cu troiene şi ger. În pagina 14 din *Adevărul* citim o ştire scurtă: „Anul şi milionul pentru marii artişti români" din cuprinsul căreia aflăm că „stelele noastre" care au împlinit o anumită vîrstă au primit premii în sumă totală de 3,5 miliarde lei. Alături, pe aceeaşi pagină, un titlu ne informează că „doi comisari (de la Garda Financiară, *n.n.)* sînt acuzaţi că au muşamalizat o evaziune de 4 miliarde de lei". Divers, în sens de fapt ieşit din comun, ar putea fi primul, gest de recunoştinţă faţă de personalităţi ale culturii române fără precedent; dar, din păcate, banal, repetabil, în sens de fapt cu care sîntem deja obişnuiţi este al doilea – evaziune fiscală. Între ele – o diferenţă de o jumătate de miliard de lei, în favoarea corupţiei. Dar care sînt faptele diverse ale zilei? Greu să le deosebim de ştiri, fiindcă mai toate au titluri de senzaţie şi sînt redactate cam în acelaşi limbaj.

● 8 incendii într-o singură zi

● Nişte bucureşteni au murit gazaţi (adică intoxicaţi cu dioxid de carbon, nu cu Cyklon B, ca la Auschwitz – n.n.)

● Atentat cu 25 de răniţi în Israel

● Bulgari morţi în Grecia

● 37 de arşi de vii într-un camion (Uganda)

● Indienii tunşi de frizeri orbi

● Femeia modernă va urina din picioare – ultima tendinţă în materie: W.C. şi chiuvete din sticlă. N. Titulescu, primul român care şi-a montat WC în casă.

(Libertatea)

● RO-mania a trecut la costumele flauşate (din cauza frigului, componenţii trupei se îmbracă gros – n.n.)

● Premianţii Nobel se ciondănesc la Oslo cu privire la terorism

● Sondaj despre moarte în Polonia

(Dimineaţa)

● Populaţia României într-o scădere continuă: pînă în 2020 va ajunge sub 20 de milioane de locuitori

● Se opreşte apa în cartierul Titan

● Drogurile „cuceresc" liceele băcăuane

● Opt imigranţi clandestini morţi într-un container

● 2 morţi şi 15 răniţi într-un accident în Bulgaria

● Spărgători arestaţi la Constanţa

● Infractorii gălăţeni nu se sperie nici de focurile de armă

● A vrut să-şi pună capăt zilelor cu un ac înfipt în inimă

● La Braşov, inflaţie de pietoni în ghips – peste 80 de persoane în 24 de ore

(România liberă)

● Corneliu Alma, carbonizat de propriul reşou

● Decapitat de un cablu lansat aiurea (un cetăţean din jud. Caraş-Severin)

● Marinarul indian Roque tăiat în două de tren (Constanţa)

● Opt incendii din cauza coşurilor de fum

(Curierul naţional)

● Jaf la Sidex Galaţi

● Trei braşoveni au murit de frig

● Înjunghiat în discotecă

● Patiserie într-un WC public (Deva)

● Locatarii blocului Q3, topesc zăpada ca s-o bea (Iaşi)

● A dat Dacia pentru „oltence fierbinţi" (un locuitor din com. Gîrbova)

(Evenimentul zilei)

● Românii ar arde gazul, dacă ar putea

● Incendiile au făcut prăpăd în week-end – 20 de familii din Constanţa au rămas fără case.

● Minorul Antonescu a fost lovit de şoferul Antonescu (în Bucureşti)

● „Peşte" de Dunăre acuzat de proxenetism (Craiova)

● Bebeluş abandonat în lift (Arad)

● Hoţi împuşcaţi în picior şi în fese (Galaţi)

● O căruţă a provocat un accident în lanţ (jud. Covasna)

● Omorîtă cu ciomagul (o femeie din jud. Olt)

● Şase spărgători de locuinţe au fost prinşi (Constanţa)

● 120 de brazi furaţi din Vrancea

● Monica Seles a suferit un accident rutier

● Un fost judoka a fost împuşcat mortal (Spania)

(Azi)

● Gaz-prom livrează gaze la jumătate din presiunea stabilită prin contract

● Doi judecători de la Tribunalul Prahova şi-au primit salariile în bani falşi

● Zece incendii în Bucureşti

● La Tg. Mureş doi bărbaţi au murit arşi

● Un surd din Focşani a fost omorît din bătaie pe o scară de bloc

● Un maramureşean plecat să culeagă ciuperci în toiul iernii a ajuns la spital degerat şi cu un picior rupt

● Azuga, oraşul fără frizerie

● În centrul oraşului Szezecin (Polonia) 15 brutari au construit cea mai mare casă de pîine din lume – în care au intrat 4.000 de cărămizi cimentate cu glazură de ouă

● Imobilizată de 56 de ani într-un cărucior, urmaşa unui principe al Transilvaniei, contesa Anikos Bethlen, ajută handicapaţii din Tg. Mureş

● Un veteran de război a fost jefuit într-un autobuz din Ploieşti de scrisorile primite de la prima nevastă; a doua soţie nu ştia de ele

● Exasperate de mirosul de urină, nemţoaicele din Köln solicită o lege care să interzică bărbaţilor urinatul pe stradă

(Naţional)

Răsfoind numai cîteva ziare, n-am găsit în acea zi nici un viol pe drumul de la discoteca sătească spre casă, nici o tîlhărie la intrarea în bloc, nici o bătaie intervenită, cum se spune, „pe fondul consumului excesiv de alcool". Nu garantăm că nu le-am fi găsit în alte publicaţii. Toate acestea compun o lume cît să-ţi iei lumea în cap.

Cît de reale sînt faptele noastre diverse?

Întrebarea se poate pune, mai ales cînd am aflat că două dintre publicaţiile *Infractoarea* şi *Infractoarea mov* – între timp, dispărute – în care abundau poveştile lubrice cu pretenţie de fapt concret şi verificabil erau pe de-a-ntregul inventate şi scrise de oameni de condei, încîntaţi să se joace sub pseudonim. Dintr-un asemenea gust de experiment – imitat cu grabă – ne-am ales, în primii ani de după '90, cu povestea violului de la morgă, în urma căruia moarta s-a trezit. Dată ca autentică, întîmplarea – publicată cu vreo sută de ani înainte – a făcut ocolul cîtorva publicaţii. Povestea găinii care a născut pui vii a fost fabricată după aceeaşi reţetă a neverosimilului prezentat ca firesc, întîmplat într-un loc anume şi la o dată precisă. Faptul divers este, în felul lui, şi un test de suportabilitate. Cîte din întîmplările citite le crezi, cum le acumulezi fără a le pune la îndoială, ce imagine a lumii înconjurătoare realizezi cu această ocazie? Ce devine într-atît de banal încît să capete astăzi înfăţişarea firescului cotidian? Se pot da, bineînţeles, sentinţe şi una la îndemînă ar suna: fiecare popor are faptele diverse pe care le merită. Seamănă a verdict suficient şi nu ne atrage. Mai degrabă ne-am putea întreba dacă nu cumva oferta faptului divers a stimulat cererea, nu invers, şi nu ne-a creat un fel de sentiment de resemnare în faţa vulgarităţii, deriziunii şi lipsei de bun simţ aducătoare de bani buni. Să ne gîndim numai la cea mai recentă propunere a „căsătoriei în direct" la televizor. Ea vine pe un teren pregătit cu minuţie: întîi cîteva emisiuni fără prejudecăţi de la mare, apoi un potop de cîntece fără perdea, pe urmă „vara ispitelor": era aproape necesar să se ajungă la „Căsătorie în direct" şi contra cost, în regim de fapt divers aproape. Aparenta mare originalitate a punerii în scenă e demult consumată, ca proiect. În „Utopia" Thomas Morus (1478-1535) propunea tinerilor care urmau să se căsătorească să vină goi unul în faţa celuilalt şi să-şi observe cu atenţie corpurile şi eventualele defecte, fiindcă şi atunci cînd cumpără un cal sau o oaie omul trebuie să se uite la dinţii animalului, la copite, la crupă. Acelaşi învăţat englez – considerat de o propagandă interesată ca unul dintre întemeietorii socialismului utopic – recomanda însă, ca semn de dispreţ faţă de bogăţie, confecţionarea lanţurilor şi cătuşelor pentru ocnaşi din aur, ca să dezguste poporul de acest simbol impur. „Căsătoria în direct" de la televiziune – aduce argumentul rating-ului ca suprem criteriu, probabil şi financiar vorbind: cînd moda va trece, aşteptăm urmarea previzibilă: „naşterea cu public" şi „moartea-live". În fond, înseriaţi de faptul divers, ar trebui poate să vedem în el o prefigurare a destinului nostru fragil şi trecător, la care facem eforturi să ne adaptăm.

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Cezar PAUL-BĂDESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55